DER

Alexandru Ciorănescu

DICȚIONARUL ETIMOLOGIC AL LIMBII ROMANE

ALEXANDRU CIORĂNESCU

24700

DICȚIONARUL ETIMOLOGIC AL LIMBII ROMÂNE

Ediție îngrijită și traducere din limba spaniolă, de
TUDORA ȘANDRU MEHEDINȚI
și
MAGDALENA POPESCU MARIN

CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Ideea publicării în limba română a operei *Diccionario Etimológico Rumano* (apărut în 1958–1959, la Universitatea din La Laguna, în seria „Biblioteca Filológica", în șapte fascicole) aparține autorului. După 1990, Al. Ciorănescu a revenit frecvent în România, de care a rămas strâns legat sufletește, în pofida depărtării și a celor aproape 50 de ani de exil. Am avut astfel prilejul – și totodată privilegiul rar – de a vorbi despre realizarea versiunii românești.

La trei ani după dispariția, în noiembrie 1999, a savantului, oferim *Dicționarul Etimologic al Limbii Române*, cu speranța că am izbutit să împlinim dezideratul autorului, și cu credința că, punîndu-l la îndemîna publicului românesc, înfăptuim un adevărat act de cultură națională. Valoarea acestei opere lexicografice este recunoscută și astăzi, la aproape o jumătate de secol de la apariția ei, specialiștii apreciind că ne aflăm în prezența celui mai bun dicționar etimologic integral al limbii române.

Sub imboldul acestor considerente de natură științifică, dar și pentru a respecta dorința expresă a lui Al. Ciorănescu*, demersul nostru se întemeiază pe principiul transpunerii cît mai fidele a originalului, fără a ne îngădui schimbări, adăugiri, aduceri la zi, corecturi, în afară de completările și îndreptările semnalate de autor în erată, pe care, firește, le-am operat. Am îndreptat însă greșelile evidente de tipar care nu figurează în erată, cf. *acățături* (< *acăța* 34), nu *acățătură*; la *gomboș* 3833 pl. *-șe*, nu *-se*; la *taulă* 8562 **pol.**, nu **pal.**; la *plămîn* 6476 **rovig.**, nu **rivog.** etc.

Am corectat și greșelile clare de numerotare, însă numai când acestea nu antrenau și schimbări la alte cuvinte. De exemplu: *boaghe* 934, în loc de 984, *găitan* 3565, în loc de 3465. Dar nu am intervenit într-un caz ca *pi* 6319 urmat de *piastru* 6340, din motivul explicat.

Singurele schimbări de conținut față de versiunea originală spaniolă sînt completările și modificările sporadice făcute în cursul timpului de autorul însuși, care, după 1990, ne-a încredințat fișele respective. Aceste schimbări afectează puține articole: *ajuta* 160; *bulughină* 1194; *ceafă* 1600; *cioane* 1946; *gaică* 3560; *găitan* 3565; *tagmă* 8455; *tată* 8553; *tibișir* 8669; *tinerețe* (< *tînăr* 8717); *tîmplă* 8713; *toartă* (<*toarce* 8800); *vîrcolac* 9293 și *vlagă* 9330.

Am respectat ortografia originală (corectînd doar unele scăpări strecurate la tipar), căci actualele norme, îndeosebi scrierea cu *â*, ar fi dus la schimbări în ordinea alfabetică a cuvintelor-titlu și, implicit, în numerotarea lor.

Nu am corectat ordinea alfabetică nici în cazurile (rare) cînd aceasta nu este respectată (cf. *jertfă* 4600 care figurează înainte de *jerseu* 4602), pentru a evita confuziile care s-ar fi produs la eventualele trimiteri de la un articol la altul.

La *Indicele de cuvinte*, care figurează la sfîrșitul lucrării, traducând limbile din care

* Într-o scrisoare pe care ne-a adresat-o în 1997 mărturisea: „Aș fi de părere să se reproducă textul așa cum e (cu mici corecturi sau explicații). Nu e nici o rușine, e o fază a științei și toate fazele au viața lor. Hasdeu e departe de noi, și totuși foarte aproape [...]. Repet că pentru mine soluția bună e reproducerea textului așa cum e".

fac parte cuvintele respective, am operat şi ordonarea alfabetică necesară conform denumirilor româneşti ale limbilor.

Dacă ne-am dezis de unele inconsecvenţe ale autorului referitoare la penultima ortografie (tipul *sburda, sburător*), am făcut-o în textul tradus, dar nu şi în cuvîntul-titlu din raţiunile arătate mai sus.

În privinţa definiţiilor cuvîntului-titlu, ordonate semantic, precizăm că am încercat să le transpunem cît mai exact. Cînd însă definirea sensului se face prin sinonimul spaniol al cuvîntului-titlu (cf. *batalion* „batallón" 733) am procedat astfel: am reprodus, pe baza diferitelor dicţionare româneşti de prestigiu (*DA, DLR, DEX*), sensurile principale cît mai succint, numerotîndu-le în maniera autorului.

Pentru derivate, nu am considerat însă necesară traducerea sensului în cazul neologismelor (cf. *falsitate* „falsedad" < *fals* 3261), dar am tradus sensurile cînd derivatul are două sau mai multe, precum şi atunci cînd derivatele sînt cuvinte populare, rare sau ieşite din uz.

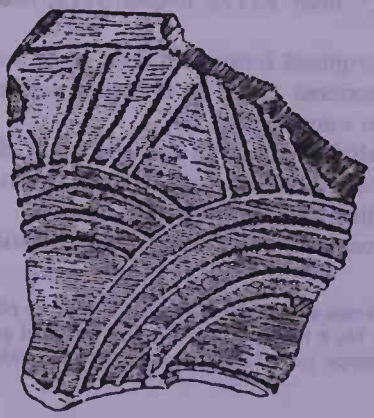
Am lăsat ca în textul original, fără a traduce, sensul cuvintelor străine din corpul articolelor, cînd acestea sînt date în altă limbă decît spaniola.

Sistemul de abrevieri a fost adaptat celui din dicţionarele curente româneşti şi substanţial îmbogăţit cu abrevieri existente în dicţionar, dar care nu figurează în lista dată de autor.

Prefaţa scrisă de autor, publicată în ultima fascicolă, după *Indicele de cuvinte*, figurează în această versiune la început, înainte de abrevieri.

Prezenta traducere în limba română este menită să fie un instrument de lucru şi de informare pus la dispoziţia celor interesaţi nu numai de limba română, ci şi de alte limbi (romanice, slave etc.) cu care aceasta a avut legături, în cursul istoriei sale. Totodată, ea se doreşte a fi un modest omagiu adus savantului Alexandru Ciorănescu, personalitate marcantă a filologiei şi culturii româneşti, despre care un alt mare român, Vintilă Horia, scria atît de frumos: „Dacă ar fi să cântărim în cumpăna metafizicii opera culturală a lui Alexandru Ciorănescu, ne-am afla, de bună seamă, pe tărîmul plenitudinii".

Tudora ŞANDRU MEHEDINŢI
Magdalena POPESCU MARIN

BCU IAŞI CENTRAL LIBRARY

Alexandru Ciorănescu

DICȚIONARUL ETIMOLOGIC AL LIMBII ROMÂNE

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Alexandru Ciorănescu

DICȚIONARUL ETIMOLOGIC AL LIMBII ROMÂNE

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

B.C.U. „M. EMINESCU" IAȘI

PREFAȚĂ

Dicționarul de față, a cărui primă idee datează din anul 1948, a fost elaborat între 1955–1957, iar cea dintîi fascicolă a sa a văzut lumina tiparului în 1958. Pe coperta dicționarului apare o singură dată, anul cînd a fost terminat. La aceste indicații de natură cronologică, care trebuie avute în vedere pentru înțelegerea și justificarea parțială a limitelor noastre obligatorii în privința surselor și orientărilor, se cuvine să mai adăugăm o lămurire, și mai stînjenitoare din punctul de vedere al autorului: lucrarea se sfîrșește cu începutul, întrucît prezenta prefață, în loc s-o precedă, este scrisă cu zece ani mai tîrziu.

Credem, deci, că este lesne de înțeles faptul că această prefață nu se pretinde o expunere de doctrine și de principii: pe de o parte, ar fi prea tîrziu, căci principiile și doctrinele, dacă există într-adevăr, circulă de ani de zile și nu mai este nevoie să le prezentăm metodic, iar pe de alta, și plecînd mereu de la supoziția că ar exista principii și doctrine, autorul cu greu s-ar simți solidar cu acestea, așa cum era cu zece ani în urmă – și cu atît mai puțin din perspectiva retrospectivă a lucrării deja terminate.

În realitate însă, aceste rezerve sînt mai curînd simple figuri de stil. Prezenta prefață nu constituie o expunere de motive, mai ales pentru că, începînd această lucrare, nu urmam nici un program prestabilit, și nici nu ne conformam unor idei preconcepute. Nu era previzibil nici unul din rezultatele obținute; nu ne venise anticipat nici una din ideile generale care se pot desprinde din cercetarea noastră; și, dacă memoria nu ne înșală, toate etimologiile pe care le propunem pentru prima oară sînt rodul muncii inițiate în 1948. Vrem să spunem că ne-am început munca fără nici o constrîngere, cu speranța că vom găsi pe parcurs ideile și explicațiile care ne lipseau la început.

Am accepta cu plăcere să facem din necesitate virtute și să preschimbăm în merit această lipsă de constrîngere, dacă ar fi cu putință. Credem, însă, că este mai corect să o recunoaștem. Într-adevăr, e greu să ieșim din această dilemă: ori nu am putut găsi explicațiile pe care le căutam, și atunci investigația noastră este zadarnică, ori, dacă le-am găsit, am făcut-o ca urmare a unei coincidențe, neavînd iscusința s-o transformăm în metodă și în adevăr general. În cazul de față, cea de a doua ipostază ni se pare mai sigură.

Privind înapoi, putem trage totuși cîteva concluzii generale din rezultatul muncii noastre. Aceste concluzii, care nu au fost căutate, studiate și verificate ca ipoteze de lucru, s-au desprins în chip firesc din materialul prezentat, și sînt pentru noi mai sigure decît adevărurile apărate cu orice preț și proclamate înainte de a fi dovedite. Au însă neajunsul de a nu fi fost folosite sistematic, de a nu fi fost generalizate cum meritau. Pentru a fi mai expliciți, ar fi poate mai bine să examinăm aceste idei așa cum par că se conturează prin mijloace pur statistice, și să recunoaștem totodată că nu am putut profita prea mult de ele, deoarece le-am descoperit *a posteriori*. Aceste idei se referă în principal la problemele substratului, la raporturile limbii române cu albaneza și la creațiile spontane.

Cu privire la substratul preroman al limbii române, repetăm că nu am avut idei preconcepute. Dovada acestui fapt este că am propus unele etimologii originale bazate pe

straturi anterioare latinei; este cazul lui *balaur, carabă, jupîn.* Cu toate acestea, cercetarea noastră nu duce la rezultate satisfăcătoare din punctul de vedere al prezenței unui substrat primitiv în română. Exemplele aduse de obicei nu ne-au părut demne de luat în considerație; uneori, etimoane diferite ne-au atras mai insistent atenția. Pe bună dreptate sau nu, substratul nu există practic în statistica limbii române întemeiată pe rezultatele noastre. Astfel stînd lucrurile, este evident că o precauție elementară ar fi trebuit să ne îndemne la mai multă rezervă în stabilirea unor apropieri cum sînt cele care încearcă să explice cuvîntul *balaur*, de pildă. A nega prezența substratului și a reconstrui totuși etimoane care îl au drept fundament constituie o contradicție patentă. Totuși, în ambele cazuri, autorul continuă să fie de bună credință: în primul, fiindcă este un rezultat la care îl conduce investigația întreprinsă și pe care nu îl poate prevedea anticipat; în al doilea, pentru că explicația lui pleca de la supoziții admise în general ținînd cont de o metodă de lucru care i se părea corectă. Este evident, totuși, că dacă ar redacta astăzi articolul *balaur*, autorul nu ar mai propune aceleași soluții, chiar cu riscul de a nu găsi nici o explicație.

Aceeași situație o au cuvintele românești explicate în mod tradițional ca fiind împrumuturi din albaneză. Autorul era dispus, la început, să admită această explicație, pe care atîția filologi mai versați decît el au considerat-o plauzibilă. Cu toate acestea, i s-a părut mai prudent să nu dea crezare, în acest caz, ca și în toate celelalte, unor explicații prea unilaterale. Așa de pildă, dacă un cuvînt anume apare în același timp în română și în albaneză, aceasta nu este o dovadă concludentă că originea sa trebuie căutată în albaneză: pentru a o admite trebuie dovedit că în română nu putea să apară pe altă cale, și că în albaneză cuvîntul este anterior contactului cu româna. De-a lungul cercetării noastre ne-am confruntat cu o situație de fapt: cuvintele românești care ilustrează acest caz fie se explică prin alte surse, la fel de bine sau chiar mai bine decît prin albaneză, fie corespund unor cuvinte albaneze de origine necunoscută, ce nu fac parte din fondul moștenit și care sînt greu de explicat numai prin albaneză, sau prea ușor de atribuit unei surse ilire aproape în întregime necunoscută. Această situație de fapt ne-a impus concluzii ce par definitive, dar care, poate, nu se reflectă atît de categoric în explicațiile noastre, ieșite prin forța lucrurilor din convingeri în plină evoluție.

În sfîrșit, va surprinde poate numărul foarte mare de explicații bazate pe creații spontane, cu caracter expresiv. Pare evident, într-adevăr, că româna are o mai mare ușurință decît era de așteptat în a forma cuvinte plecînd de la onomatopee, și chiar de la simpla interjecție. Această facultate este proprie tuturor limbilor, dar în ansamblul limbilor romanice numai româna are posibilitatea spontană și actuală de a acorda interjecției categorie verbală, ba chiar mai mult, de a-și îmbogăți expresivitatea cu ajutorul unor infixe și sufixe practic infinite ca număr. Acesta este un fapt atît de cert încît respectiva sursă de creații continuă să fie productivă și probabil va fi mereu așa. De exemplu, dintr-o rădăcină expresivă cum este *mr-* sau *mrc-*, ce redă miorlăitul, plînsetul, mîrîitul, s-au format atît de multe derivate expresive (*mîrîi, mîrcîi, mîrțîi, miorcăi, miorțăi, miorlăi, mornăi, mormăi, mormăni, smorcăi, smiorcăi, smiercăni, smierțăi, smiorțăni* etc.), încît este ușor de adăugat la această serie vreo creație inedită (*smorcăni, smircăni, miorțăni*), perfect inteligibilă pentru vorbitorii de limbă română; iar aceste creații pe care le numim inedite existau poate în vreun text, dacă nu chiar în uzul curent. Această uimitoare ușurință creatoare ni se pare pe cît de evidentă pe atît de caracteristică, încît nu considerăm greșite numeroasele explicații bazate pe ea, ci mai degrabă regretăm că această explicație nu s-a generalizat suficient și în alte cazuri unde ar fi fost bine să se facă cel puțin o sugestie în acest sens.

Unii din criticii noștri au fost uimiți de strădania de care am dat dovadă oferind pentru cuvintele românești o gamă de traduceri mai extinsă decît se întîlnește de obicei în dicționarele etimologice. Stăruința noastră, care uneori poate părea exagerată (cînd este așa,

probabil că decurge din preocuparea de a asigura echilibrul și uniformitatea), este rodul unui efort voluntar care pleacă de la ideea că etimologia trebuie să se bazeze pe o istorie a cuvîntului corectă și cît mai completă cu putință. Cititorul va putea găsi lesne, pe parcursul dicționarului, exemple de erori de interpretare etimologică ce au la bază greșeli semantice sau lexicografice: a se vedea de pildă explicațiile referitoare la *ciuli* (2082), la *hămesi* (4002), la *aprig* (347), la *boare* (942) etc.

Am încercat, prin urmare, să dăm despre fiecare cuvînt o explicație completă, indicîndu-i accepțiile în ordinea evoluției lor și definind fiecare concept cu obiectivitatea care ne-a stat în putință. Este foarte probabil să nu fi obținut rezultatele dorite într-un mod atît de complet pe cît ne-am propus, uneori din neștiință (cf. *păstura*, 6197), alteori în virtutea inerției extraordinare a ideilor adoptate și a propriilor impresii, care afectează obiectivitatea critică mai mult decît se poate presupune. Așa, de pildă, în legătură cu verbul *apuca* eminentul nostru prieten Victor Buescu crede că vorbitorul român nu-l poate concepe ca raportîndu-se la ideea de „a ocupa", poate pentru că el combate etimonul tradițional, în vreme ce noi avem o opinie opusă, etimonul tradițional părîndu-ni-se satisfăcător. Iată deci cum doi vorbitori de limbă română definesc un cuvînt cunoscut de toți conform propriilor idei și în lumina unor explicații etimologice care ar putea fi greșite, în ambele cazuri. Însuși autorul acestui dincționar a ajuns, deși tîrziu, la concluzia că explicația pe care o dă la *besmetic*, acceptată în general de toți filologii, nu este corectă, și că acest cuvînt ar trebui să fie pus în legătură cu *desmăța;* încercînd însă s-o îndrepte, își dă seama că a explicat greșit semnificația ambelor cuvinte, indus în eroare și de forța de inerție a tradiției lexicografice, și de prima sa convingere în materie de etimologie.

După aceste scurte explicații de ordin general, care urmăresc numai să îndepărteze orice spirit de sistem ce s-ar putea atribui autorului, se cuvine să încheiem cu cîteva precizări mai la obiect.

Dicționarul de față are în comun cu toate cele care l-au precedat caracteristica de a fi fost elaborat în împrejurări puțin favorabile. Faptul că a putut fi terminat este un mare noroc și aproape un miracol, singurul lucru de care autorul se mîndrește într-adevăr. Este cunoscut de toată lumea că etimologia românească nu a avut noroc, în pofida faptului că școala filologică românească se bucură de o tradiție excelentă și de o pregătire pe măsură, că singurul dicționar etimologic complet era pînă acum cel al lui Cihac, vechi de aproape un secol, și că cel al lui Hasdeu, cel al Academiei Române, cel al lui Candrea și Densusianu și cel al lui Pușcariu au rămas neterminate, din diferite rațiuni pe care nu este cazul să le menționăm aici.

Dicționarul nostru are, deci, cel puțin avantajul de a se fi terminat. Însă l-am terminat în condițiile științifice cele mai dificile, la mai multe mii de kilometri de cea mai apropiată bibliotecă românească, fără să dispunem de cărți proprii, fără vreun ajutor sau colaborare, decît aceea a numeroșilor prieteni care ne-au furnizat cărțile absolut necesare. Pentru a duce la bun sfîrșit o întreprindere de acest gen în asemenea condiții am fost nevoiți să limităm sever munca noastră și să reducem dimensiunile operei la un singur tom. Această comprimare ne-a obligat să eliminăm din fondul românei comune, pe de o parte, toate cuvintele neologice provenind din franceză, care nu meritau un comentariu special; pe de altă parte, toate acele cuvinte care, apărînd în unele texte și fiind și comentate de filologi, sînt limitate excesiv la uzul lor prezent sau trecut, ori se folosesc fără a fi percepute drept cuvinte proprii limbii române.

În cadrul fiecărui articol am indicat, în măsura posibilului, accepțiile cuvîntului bază, variantele regionale și dialectale, etimonul și termenii paraleli din alte idiomuri, cuvintele

care fac parte din aceeași familie și, în sfîrșit, uzul pe care l-a putut avea respectivul cuvînt în limbi străine. Pentru a ușura consultarea, lucrării i s-a adăugat un indice care conține:

— cuvintele românești care nu figurează în dicționar în locul lor strict determinat de ordinea alfabetică și care, în consecință, completează inventarul cuvintelor românești examinate în dicționar;

— cuvintele dialectale;

— cuvintele care aparțin altor limbi.

Lucrarea este întregită de o bibliografie care cuprinde numai operele citate în dicționar sub formă abreviată, în mod firesc cu numele autorilor, precum și o erată la care am adăugat cîteva sugestii etimologice inedite.

Erata nu indică decît un număr restrîns de greșeli de tipar; de fapt ele sînt mai numeroase decît lasă să se presupună această listă redusă. Cum însă, în general, erorile se referă la scrierea cuvintelor străine, am preferat, pentru a face economie de spațiu și de efortul de a căuta, să introducem îndreptările pe care le-am descoperit la indice, unde se repetă aceleași cuvinte, străduindu-ne să le dăm o formă corectă. În cazul în care există îndoieli, va trebui deci să se verifice versiunea indicelui final.

În anumite cazuri, această ultimă versiune apare destul de diferită de forma pe care o oferă textul, nu numai ca efect al acestor îndreptări, ci și pentru că la indice am urmat un sistem ortografic diferit: acesta este, mai cu seamă, cazul limbii albaneze. Explicația acestei discrepanțe trebuie căutată în circumstanța că în text au fost menționate etimoanele sau formele paralele așa cum apăreau indicate de autorii pe care i-am urmat. Uneori, aceste autorități – de unde am preferat să transcriem ad litteram –, folosesc ortografii care nu sînt întrutotul conforme cu cea curentă, ceea ce nu prezintă inconveniente majore cînd este vorba de citate, dar complică prea mult căutarea la indicele alfabetic. Din această rațiune am redat cuvintele din indice cu o ortografie uniformă, iar cînd diferă prea mult de cea folosită în citate am indicat ambele forme, pentru a ușura consultarea.

În încheiere precizăm că, dacă autorul a lucrat cu cărți împrumutate, tipografii aproape că nu au avut decît bunăvoința proprie, care s-a dovedit infinită. Numai astfel am putut învinge dificultățile în cea mai mare parte, făcînd uz de ingeniozitate și de unele artificii, ceea ce nu va scăpa, de bună seamă, cunoscătorilor. Către Universitatea din La Laguna care, prin intermediul Secretariatului său de Publicații, s-a angajat la o întreprindere grea sub toate aspectele și nu a pregetat să o ducă la bun sfîrșit, de-a lungul atîtor ani de străduință constantă, se îndreaptă acum, în final, întreaga gratitudine a autorului.

ABREVIERI

A

abruz. – abruzzez
acuz. – acuzativ
adj. – adjectiv, adjectival
adv. – adverb, adverbial
alatri. – din Alatri (Roma)
alb. – albanez(ă)
aquil. – din Aquilea
arab. – arab(ă)
arag. – aragonez
arez. – din Arezzo
arg. – argou, argotic
arh. – arhaism
armen. – armean(ă)
art. – articol, articulat
astorg. – din Astorga
astur. – asturian
aver. – din Aveyron
avest. – avestic(ă)

B

bar. – din Bari
Basar. – Basarabia
basc. – basc(ă)
basil. – din Basilicate
bearn. – bearnez
bell. – din Bellinzona
bellon. – bellonez
berg. – din Bergamo
berri. – din Berry
bg. – bulgar(ă)
bg. med. – bulgara medie
bol. – bolognez
bot. – botanică
bresc. – din Brescia
Bucov. – Bucovina

C

calabr. – calabrez
campan. – din Campagna
campid. – campidanez
can. – din Canare
cat. – catalan(ă)
catan. – din Catania
catanz. – din Catanzaro
ceh. – ceh(ă)
celt. – celt(ă)
comel. – din Comelico
comp. – compus, compunere
compl. – complement
cond. – condiţional
conj. – conjuncţie
conjug. – conjugare
cons. – consoană, consonantic
cors. – corsican
cr. – croat(ă)
Criş. – Crişana
cuman. – cuman(ă)
cuv. – cuvînt

D

dacorom. – dacoromân
dalm. – dalmat(ă)
dan. – danez(ă)
dat. – dativ
dauph. – din Dauphiné
decl. – declinare
der. – derivat, derivare
dem. – demonstrativ
dial. – dialect, dialectal
dim. – diminutiv
Dobr. – Dobrogea
doc. – document

E

ebr. – ebraic(ă)
encl. – enclitic
engad. – engadinez
engl. – englez(ă)
eol. – eolic
etim. – etimon, etimologie, etimologic
ex. – exemplu
excl. – exclamaţie, exclamativ

F

f. – feminin
fam. – familiar
fig. – figurat
flor. – florentin
fr. – francez(ă)
friul. – friulan

G

gal. – galician
gal. port. – galiciano-portughez
gasc. – gascon
gen. – genitiv
genov. – genovez
gep. – gepidic
germ. – german(ă)
germ. med. – germana medie
got. – gotic(ă)
gr. – grec, greacă
gris. – grizon

H

hind. – hindi

I

imper. – imperativ
imperf. – imperfect
impers. – impersonal
indef. – indefinit
indoeurop. – indo-european(ă)
inf. – infinitiv
inter. – interogativ
interj. – interjecţie
intranz. – intranzitiv
invar. – invariabil
iran. – iraniană
irl. – irlandez(ă)
istr. – istroromân
it. – italian(ă)
iud. germ. – iudeo-german
iud. port. – iudeo-portughez(ă)
iud. sp. – iudeo-spaniol(ă)

Î

înv. – învechit

L

lat. – latin(ă)
lat. med. – latina medievală
lat. pop. – latina populară
lat. vulg. – latina vulgară
lec. – din Lecce
leon. – leonez
let. – leton(ă)
ligur. – liguric
lit. – literar
lituan. – lituanian(ă)
loc. – locuţiune
logud. – logudorez
lomb. – lombard
longob. – longobard
lucan. – lucan
lyon. – lionez

BCU "LUCIAN BLAGA" CLUJ-NAPOCA UNIVERSITY LIBRARY

M

m. – masculin
mag. – maghiar(ă)
Maram. – Maramureș
march. – marchigian
mayen. – din Departamentul Mayenne
megl. – meglenoromân
mesap. – mesapic(ă)
m. gr. – greaca medie
m. m. c. perf. – mai mult ca perfect
mil. – milanez
mod. – modern
moden. – din Modena
Mold. – Moldova
mont. – din Montaña
morv. – din Morvand
mozarab. – mozarab(ă)
mr. – macedoromân
Munt. – Muntenia
muz. – muzică

N

n. – neutru
napol. – napolitan
neol. – neologism, neologic
ngr. – neogrec, neogreacă
nom. – nominativ
norm. – normand
num. – numeral

O

oland. – olandez(ă)
Olt. – Oltenia
onomat. – onomatopee, onomatopeic
ornit. – ornitologie

P

padov. – din Padova
parm. – din Parma
part. – participiu
pav. – din Pavia
per. – persan(ă)
perf. – perfect
pers. – persoană, personal
piacent. – din Piacenza
picard. – din Picardia
piem. – piemontez
pist. – din Pistoia
pl. – plural
poitev. – din Poitevin
pol. – polonez(ă)
pop. – popular
port. – portughez(ă)
pos. – posesiv
pr. – propriu
pref. – prefix
prep. – prepoziție
prerom. – preroman (ic)
prez. – prezent
pron. – pronume, pronominal
prop. – propoziție
prov. – provansal(ă)
pugl. – pugliez

R

refl. – reflexiv
reg. – regional
rel. – relativ
retor. – retoroman(ă)
ribag. – din Ribagorza
rom. – român(ă)
romagn. – din Romagna
roman. – din Roma
rouerg. – din Rouergue
rov. – din Rovereto
rovig. – din Rovigo
rouign. – din Rouigno
rus. – rus(ă)
rut. – rutean(ă)

S

s. – substantiv
s. a. – substantiv ambigen
s. f. – substantiv feminin
s. m. – substantiv masculin
s. n. – substantiv neutru
saintong. – din Saintonge
salent. – salentin
salmant. – din Salamanca
santand. – din Santander
sarak. – sarakian
sard. – sard(ă)
sasar. – sasarez
sav. – din Savoia
săs. – săsesc
sb. – sîrb(ă)
sec. – secol
senes. – senez
sicil. – sicilian
sing. – singular
sl. – slav(ă)
slov. – sloven(ă)
sp. – spaniol(ă)
suf. – sufix
subj. – subjonctiv
surs. – sursilvan

T

tarent. – din Tarento
tăt. – tătar(ă)
tc. – turc(ă)
ticin. – din Ticino
tirol. – tirolez
tosc. – toscan
Trans. – Transilvania
tranz. – tranzitiv
trent. – din Trento
triest. – din Trieste
țig. – țigănesc, țigănească

U

ucr. – ucrainean(ă)
umbr. – umbrian

V

v. – vechi
V. – vezi
valenc. – valencian
valtel. – din Valtelina
var. – variantă
vb. – verb
vegl. – vegliot
ven. – venețian
ver. – din Verona
vicen. – din Vicenza
voc. – vocativ
vulg. – vulgar

Z

zool. – zoologic

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

A

a, prep. – **1.** (Înv.) Exprimă o relaţie spaţială (cu sau fără ideea de mişcare): *şezu a dreapta lui Dumnezeu* (Coresi). – **2.** (Înv.) Exprimă o relaţie temporală sau instrumental-modală: *sîmbătă a prînzul cel mare* (N. Costin). – **3.** (Înv.) De la sensul spaţial s-a dezvoltat un sens cauzal: *mearsă în pădure a lemne* (Dosoftei). – **4.** Exprimă o relaţie de identitate, fie reală, fie presupusă: *cîinii latră a om străin* (N. Gane). – **5.** Însoţeşte inf. scurt şi (înv.) inf. lung. În primul caz, se suprimă la timpurile compuse cu inf. (*voi fugi*), după *a şti* şi *a putea (nu pot face nimic)* şi după un pron.rel.-inter. (*n-are ce face*). – **6.** (Înv.) Însoţeşte gen.-dat. nedeterminat: *nice frate a frate va folosi, nice părinte a fecior* (Varlaam).

Lat. *ad*, al cărui rezultat romanic este în general *a* (Puşcariu 1; Candrea-Dens., 1; *REW* 136; *DAR*). Toate întrebuinţările din rom. sînt romanice, chiar şi gen.-dat.: cf. Puşcariu, *Lr.*, 190 (citat din *CIL*, XIII, 2483: *membra ad duos fratres*, rom. *membrele a doi fraţi*). A fost înlocuit treptat şi astăzi aproape complet, de *la*. Tendinţa actuală este de a i se limita folosirea la 4 şi 5. 1

a, interj. – Exprimă surpriză, cu un sens secundar de mirare sau de indignare.

Creaţie expresivă. 2

ạba, interj. – Exprimă o întrebare nuanţată de îndoială sau mirare. Alteori introduce pur şi simplu întrebarea.

Creaţie expresivă. 3

abạ (-ạle), s. f. – Dimie, ţesătură groasă de lînă. – Mr., megl. *abă*.

Tc. *aba* (Miklosich, *Fremdw.*, 73; Şeineanu, II, 3; Lokotsch 2), cf. ngr. ἀμπάς, bg. *aba*. – Der. *abager*, s. m. (persoană care fabrică sau vinde ţesături; croitor); *abagerie*, s. f. (fabrică sau prăvălie de ţesături); *abagiu*, s. m. (persoană care fabrică sau vinde ţesături). 4

abạc (-ce) s. n. – **1.** Numărătoare, instrument de calculat. – **2.** Tabel, diagramă.

Fr. *abaque*, it. *abbaco*. Din it., prin ngr. ἀμπάχος, var. (înv.) *ambac* (Gáldi, 143). 5

abajụr (-ruri), s. n. – Dispozitiv care fereşte ochii de lumina unei lămpi.

Fr. *abat-jour*, cf. it. *abagiur*. 6

abanọs, s. m. – Lemn din specii de copaci exotici, greu, foarte tare, de culoare neagră. – Mr. *abanoz*.

Tc. *abanos*, din ngr. ἔβενος (Roesler 587); Şeineanu, II, 5; *REW* 2816; Lokotsch 3); cf. ngr. ἀμπανός bg. *abanos*, alb. *abanos*. 7

abạte (-t, -ătụt), vb. – **1.** A doborî la pămînt, a dărîma, a da jos. – **2.** A devia, a îndepărta. – **3.** A schimba drumul. – **4.** (Refl.) A se, opri. – **5.** A se grăbi, a face tot ce este cu putinţă. – **6.** A trece cuiva ceva prin minte, a i se năzări (cu pron. în dat.). – Mr. *abat*, istr. *abọtu*.

Lat. *abbattĕre* (cuvînt probabil tîrziu, care apare doar în Legea Salică), sau mai curînd formaţie internă a rom., plecînd de la *a bate* (Puşcariu 2; *REW* 11). *DAR* explică sensul 1 ca galicism şi pe celelalte ca împrumut din sl. *biti* „a bate" şi „a ciocăni". Ambele opinii par discutabile, căci *biti* nu este suficient pentru a explica toate sensurile rom. care, pe de altă parte, s-ar putea explica foarte bine plecîndu-se de la cuvintele romanice (cf. Gamillscheg, *abat*). – Der. *abătător*, adj. (muncitor); *abatere*, s. f. (deviere, anomalie); *abătut*, adj. (deviat; deprimat, melancolic). – Din rom. provine sb. *abati* „a devia". 8

abạte (-ţi), s. m. – **1.** Titlu dat superiorului unei abaţii. – **2.** Titlu onorific acordat unor preoţi catolici; persoană care poartă acest titlu.

It. *abate*. – Der. *abaţial*, adj. (referitor la o abaţie), din it. *abbaziale; abaţie*, s. f. (mănăstire condusă de un abate), din it. *abbazia; abatisă* (călugăriţă care conduce o abaţie), din lat. *abbatissa* (sec. XIX). 9

abatọr (-oạre), s. n. – Clădire unde se taie vitele destinate consumului. – Var. (înv.) *abatoriu*.

Fr. *abattoir*. 10

abecedạr (-re), s. n. – Manual elementar pentru învăţarea scrisului şi cititului.

Fr. *abécédaire*, it. *abecedario* (sec. XVIII), din *abc* (pronunţat *abecé*), de unde var. ortografică *ABCdar*. 11

abiạ, adv. – **1.** De foarte puţină vreme, tocmai (introduce o acţiune care tocmai s-a terminat). – **2.** Cu greu, anevoie. – Mr. *avia*.

Lat. **ad vĭx* (Cipariu, *Arhiv.*, 109; Philippide, *Principii*, 91; Puşcariu 3; Candrea-Dens., 2; *REW* 224; *DAR*); cf. surs. *vess*, v.sp. *abés, avés*, v.port. *tamalavés*. *A* paragogic este normal cu funcţii adv., cf. *aci(ia), aiure(a), acole(a);* este deci inutilă explicaţia lui Candrea-Dens., care pleacă de la relaţii sintactice. Este greşită ipoteza că s-ar

baza pe sl. *abije* „imediat" (Cihac). – Din rom. provine săs. *(d)abja.* 12

abil (–lă), adj. – Dibaci, iscusit.

Fr. *habile.* Accentul este indiferent. – Der. *abilita*, vb.; *abilitate*, s. f., din fr. 13

abitir, adv. – Mai mult, mai bine, mai tare (decît...) (numai împreună cu *mai*).

Tc. *better* „mai rău" (Iogu, *GS*, V, 181). Este puțin probabilă relația sugerată de Șeineanu, II, 6 și *DAR* cu tc. *abeter*, comparativ de la *abe* „clar". După Lokotsch 5, din per. *ābdār* „clar". 14

ablaș (–și), s. m. – (Olt.) În sec. XVIII, localnic, contribuabil, cap de familie.

Germ. *Ablass* „indulgență". Cuvînt introdus de ocupația austriacă în Oltenia (1718–1739). 15

ablegat (–ți), s. m. – Nunțiu, trimis apostolic.

Lat. *ablegatus* (sec. XVIII). Puțin întrebuințat. 16

abnegație (–ii), s. f. – Devotament. – Var. *abnegare.*

Fr. *abnégation.* Der. s–a format pe baza unui model verbal *a abnega*, care nu se folosește. 17

abnormitate (–ăți), s. f. – Anomalie, aberație.

Germ. *Abnormität* (sec. XIX). Germanism, introdus de Titu Maiorescu. 18

abona (–nez, –at), vb. – 1. A–și face un abonament. – 2. (Arg.) A profita, a se folosi în mod indiscret și periodic de o facilitate.

Fr. *abonner* (sec. XVIII). – Der. *abonament*, s. n. ; *abonat*, s. m. 19

abborda (–dez, –at), vb. – 1. (Despre nave) A acosta. – 2. A trata o problemă.

Fr. *aborder.* – Der. (din fr.) *abordabil*, adj.; *abordaj* s. n.; *inabordabil*, adj. 20

abraș (–șe), adj. – 1. (Despre cai) Cu capul cu pete albe. – 2. Nefericit, nepotrivit, nereușit. – 3. Violent, nărăvaș. – Mr. *abrașeu* (impertinent).

Tc. (arab.) *abraș* (Șeineanu, II, 7; Lokotsch 9); cf. alb. *abraš* (Meyer 2), bg. *abraš* „stropit, pătat". 21

abriboi, s. m. – Plantă (Centaurea suaveolens). – Var. *ambriboi.*

Tc. (per.) *amberboi* „parfum de ambră", posibil prin intermediul ngr. ὀμβερβόϊ (Șeineanu, II, 20; *DAR*). 22

absent (–tă), adj. – Care lipsește.

Fr. *absent.* – Der. (din fr.) *a absenta*, vb.; *absență*, s. f.; *absenteism*, s. n. 23

absolvi (–v, –it), vb. – 1. A ierta, a scuti de pedeapsă. – 2. A termina studiile.

Lat. *absolvere* (sec. XVIII). Sensul 2 este împrumutat din terminologia referitoare la învățămînt din Austria și Germania; există cu acest sens tendința de a conjuga *eu absolvesc* (cf. Iordan, *BF*, II, 53). – Der. *absolvent*, adj. (care a terminat o formă de învățămînt); *absolvență*, s. f. (terminarea unei forme de învățămînt). 24

absorbi (–b, –it), vb. – 1. A suge, a înghiți, a se îmbiba. – 2. A preocupa.

Fr. *absorber*, cf. *sorbi.* – Der. *absorbant*, adj.; *absorbitor*, adj.; *absorpțiune*, s. f., din fr. 25

abține (–n, –ut), vb. – A se stăpîni, a se reține.

Format de la *ține*, după paralelismul cu fr. *tenir–abstenir.* – Der. (din fr.) conservă grupul *bst: absențiune*, s. f.; *abstenționist*, s. m.; *abstinent*, adj.; *abstinență*, s. f. 26

abunda (–d, –at), vb. – A fi, a se găsi din belșug, a prisosi.

Lat. *abundare* (sec. XIX). Puțin folosit, mai ales la pers. a 3–a, ceea ce explică oscilația între *abund* și *abundez.*

Der. *abundent*, adj.; *abundență*, s. f. Amîndouă formele sînt dezaprobate de unii gramaticieni conservatori, care pledează pentru *abundant* și *abundanță.* Totuși, primele forme s–au generalizat, datorită confuziei ușor de făcut între terminațiile fr. *–ant* și *–ent:* fr. *abondant* > *abundent* și fr. *contondant* > *contundent*, ca și fr. *pénitent* > *penitent.* 27

abur (–ri), s. m. – 1. Vapori de apă. 2. (Înv.) Sufletul animalelor necuvîntătoare, considerat în esență mecanic. – Mr. *abur(ă).*

Lat. *albūlus* („pată albă" în lat.med., cf. Thomas, *Bull. Du Cange*, V, 100), pe baza aspectului material al vaporilor de apă. *Albulus* s–a păstrat în it. *avolo* „mreană" (*REW* 328; Prati), fr. *able(tte).* Fonetismul nu pare să constituie vreo dificultate. Pierderea lui *l*, care apare și în cuvintele citate, și în fr. *gabole* < *galbulus* etc. (Thomas, *Bull. Du Cange*, V, 130; O. Deutschmann, *Romanist. Jb.* I, 144), pare a fi anterioară rom.; totuși, trebuie să fi fost destul de tîrzie, pentru a împiedica pierderea lui *b* intervocalic. Același rezultat în alb. *avulj.*

În general cuvîntul rom. este considerat autohton (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 9; anterior indoeuropenei după Lahovary 319), sau provenind din alb. (Cihac II, 714; Philippide, II, 605; *DAR*; Rosetti II, 108); acesta din urmă ar reprezenta un indoeurop. **a–vel–os* (Jokl, *Ling.–Kulturhist. Untersuchungen*, 263) sau **abbra–* (Meyer, *Alb. St.*, III, 81). S–a renunțat la der. de la *vapor* (Diez,

II, 14; cf. Philippide, II, 657), ca și la cea de la un **vapulus* (Philippide, *Principii*, 7; Pascu, I, 27; *Arch. Rom.*, IX, 300), greu de admis. Explicația lui Densusianu, *Rom.*, 1898, p. 130, prin **ab–burire* (în locul lui **abburare*, cf. sp. *aburar*), este cu totul improbabilă, căci ideea de vapori nu se potrivește cu cea de combustie; *REW* 15 și *DAR* menționează cu rezervă această ipoteză.

Der. *abura*, vb. (a scoate aburi); *aburat*, adj. (umezit); *abureală*, s. f. (răsuflare; briză); *aburi*, vb. (a produce aburi; a exala; a răsufla); *aburitor*, adj. (care exală); *aburiu*, adj. (vaporos; albicios); *aburos*, adj. (vaporos), cuvînt creat de Odobescu, prin paralelismul it. *vapore–vaporoso* sau fr. *vapeur–vaporeux*. Din rom., ngr. ἄμπρος (Meyer, *Neugr. St.*, II, 74). 28

aburcă (–c, ați), vb. – 1. A urca, a sui. – 2. A urca, a ridica.

Dintr–un der.vulg. al lat. *ŏrior*, cf. *urca*. S–ar putea pleca de la **aboricare;* însă dificultatea conservării lui *b* intervocalic este mare, aproape de nerezolvat. Se poate datora unei reduplicări, rezultat al unui *b* protetic **bŏrĭcāre* de la **ŏrĭcāre*, (precum * *burere, bustum* de la *urere*), sau al unei compuneri cu *ad*. Cealaltă ipoteză, emisă de Pușcariu, *ZRPh.*, XXXI, 616 și acceptată de *DAR* și *REW* 606, pleacă de la lat. **arboricare* < *arbor*. Explicația nu convinge, nu numai datorită ciudățeniei imaginii, ci și pentru că nu se ține seama de evidenta identitate a lui *aburca* cu *urca* și, prin urmare, de necesitatea de a le găsi o origine comună. 29

ac (–ce), s. n. – 1. Instrument de cusut. – 2. Bold. – 3. (La insecte și plante) Organ de apărare în formă de ghimpe. – 4. (La unele instrumente) Indicator. – Mr., megl. *ac*, istr. *ǫc*.

Lat. *ăcus* (Pușcariu, 6; Candrea–Dens., 3; *REW* 130; *DAR*; cf. Rohlfs, *Differenzierung*, 49); cf. vegl. *yuak*, it. *ago* (calabr. *acu*, sard, *agu*), prov. *ac*. – Der. *acar*, s. n. (cutiuță, acăriță); *acar*, s. m. (muncitor feroviar, macagiu); *acăriță, acarniță*, s. f. (cutiuță în care se păstrează ace). 30

acadea (–ele), s. f. – Bomboană din zahăr topit.

Tc. *akıde*, din arab. *aḳīda* (Șeineanu, II, 7; Lokotsch 44; cf. Iordan, *BF*, VI, 150). 31

acareț (–turi), s. n. – 1. Accesorii, bunuri gospodărești. – 2. Unelte (mai ales agricole).

Tc. *akarat*, pl. de la *akar* „bunuri gospodărești" (Șeineanu, II, 7; Lokotsch 43). 32

acăstău (–țeie), s. n. – 1. Spînzurătoare. – 2. Persoană înaltă, prăjină.

Mag. *akasztó* „care atîmă" (*DAR*). În Trans. 33

acăța (–ț, –ăț), vb. – 1. A prinde. – 2. A atîrna. – 3. (Fam.) A acosta o femeie pe stradă. – 4. (Arg.) A obține, a dobîndi. – Var. *agăța* (și der. săi). Mr. *acaț, cățari* „a prinde", istr. *(a)coț* „prind".

Origine incertă. Se consideră în general ca fiind reprezentant al lat. *accaptiāre*, din *captiāre* (Philippide, *Principii*, 43; Pușcariu, *Lat. ti*, 12; Pușcariu 7; Candrea–Dens. 6; *REW* 1663; *DAR*); cf. it. *cacciare*, v.prov. *cassar*, fr. *chasser*, sp. *cazar*, port. *caçar*. Toate cuvintele romanice au păstrat sensul primitiv, „a prinde cerbul", ca în mr. și istr. Semantismul nu pare să ridice nici o problemă deosebită; însă fonetismul este dificil, datorită reducerii inexplicabile a grupului *pt* > *t*. Este posibil să se fi produs o contaminare cu vreo formă balcanică, de ex. bg. *kacjá* „a agăța" (Meyer, *Alb. St.*, IV, 81), cf. *cățăra*. Candrea, *Elementele*, 403, și Pușcariu 7 presupun o contaminare cu *cață* „toiag, bîtă"; Cihac, II, 475 pleacă de la mag. *akasztalni* (cf. Schuchardt, *ZRPh.*, XXVIII, 41; Candrea–Dens., 6). *Acăța* pierde treptat teren față de *agăța*, în pofida strădaniei gramaticienilor și puriștilor. – Der. *acățăcios*, adj. (lipicios); *acățătoare*, s. f. (șiret, atîrnătoare); *acățături*, s. f. pl. (cîrcei la vița de vie). Cf. *cață*. 34

acătare, adj. – 1. (Înv.) Oricare. – 2. Adevărat, veritabil. – 3. Bun, vrednic. – Var. *acătarea, acătărea, acătării*.

Lat. **ecum tālis*, al cărui rezultat normal, *cutare*, prezintă un *a* protetic de la formațiunile adv., cf. *afund, aminte*, asimilîndu–l apoi pe *u* aton. Asimilarea sa la adv., în pofida categoriei adj., este evidentă în folosirea sa invariabilă, ca și în acel *a* paragogic al var. Alteori, datorită aspectului său, a fost confundat cu un s.verbal, și de aici rezultă ultima variantă. Opiniile asupra originii sale au fost foarte diferite. După Cipariu, *Gram.*, 260, din lat. *ad+que+tale*. Din *cătare*, după Philippide, *Principii*, 8; din *atare* (Pușcariu 8 și 159); din *capitalis*, printr–o fază intermediară **captale* (Candrea, *GS*, VII, 283); sau din *tare*, cu un element prepozițional *acă–*, ce pare inexplicabil (*DAR*). Pentru *REW* 63 este un der. din lat. **accapĭtāre*, cf. sp. *acatar*. 35

acatist (–te), s. n. – 1. Imn și slujbă bisericească ortodoxă în cinstea Fecioarei Maria sau a unor sfinți. – 2. Listă de nume date preotului spre a se ruga pentru persoanele înscrise pe ea.

Gr. ἀκάθιστος, din καθίζω „a sta jos", cu α– privativ, deoarece este vorba de imnuri care se cîntă stînd în picioare. – Der. *acatistier*, s. n. (colecție de imnuri). 36

acău (-ăuă), s. n. – Măsură de capacitate (= 56 litri) folosită pe vremuri în Trans.

Mag. *akó*, din sl. *okovŭ*, cf. sb., cr. *akov* (Miklosich, *Fremdw*, *73; Slav. Elem.*, 33; Cihac, II, 475; Berneker 26). 37

acceă (-ele), s. f. – Monedă veche de aramă, bătută în Moldova, în 1573, de domnul Ioan Vodă cel Cumplit.

Tc. *akça* (*DAR*). 38

acceptă (-t, -ăt), vb. – A fi de acord, a admite.

Fr. *accepter*. – Der. *accept*, s. n., din germ. *Akzept* care coincide cu pers. I de la *accepta; acceptabil*, adj.; *acceptant*, s. m. (persoană care acceptă); *acceptiune*, s. f. 39

accęs (-se), s. n. – Posibilitate de a pătrunde; intrare.

Fr. *accès*. – Der. (din fr.) *accesibil*, adj.; *accesoriu*, adj.; *accesorii* s. f. pl.; *inaccesibil*, adj. 40

accidęnt (-te), s. n. – Eveniment imprevizibil care întrerupe mersul normal al lucrurilor.

Fr. *accident*. – Der. (din fr.) *accidental*, adj.; *accidentat*, adj.; *accidență*, s. f. (lucrare tipografică ce folosește în mod variat literele, cu caracter comercial), din germ. *Akzidenz; accidențar*, s. m. (zețar care se ocupă cu accidențe). 41

accįz (-ze), s. n. – Impozit asupra unor obiecte de consum. – Var. *acciză*, s. f.

Fr. *accise*. Nefolosit, după desființarea instituției, în 1903. – Der. *accizar*, s. m. (agent de consum). 42

acęl, adj. și pron. – *Aceea* pron. f. (cu sensul n.): *de aceea*. – Mr. *ațel*, megl. *țelea*, istr. *țel(a)*.

Formele adj. antepus: *acel* (f. *acea*), gen. *acelui* (f. *acelei*), pl. *acei* (f. *acele*), gen. *acelor*. Ca adj. postpus și ca pron. capătă un *–a* enclitic; ca rezultat al acestei adăugiri, se modifică structura fonetică a f. sing. *aceia* (< *aceaia* < *aceaa*), care se scrie și *aceea*. Prezența lui *–a* în cazurile prevăzute nu s-a respectat strict în limba populară și în poezie.

Lat. *ecce ille*, devenit **ecce illum* sau **eccum illum* (Diez, I, 337); Pușcariu, 9; Candrea-Dens., 532; *REW* 4266; *DAR*; Sandfeld, *Syntaxe*, 159-164); cf. it. *quello*, v.prov., sp. *aquel*, v.fr. *cil*, port. *aquello*. Explicarea lui *–a* paragogic prezintă incertitudini. Pușcariu, 9 și *DAR* cred că este rezultatul lui **eccum illum illac* (cf. fr. *celui-là*, friul. *kel-la*). Această ipoteză este imposibilă, deoarece confundă un tratament presupus a fi romanic cu un fenomen tîrziu din fr., și pentru că pleacă de la o pronunțare primitivă **acelă*, greu de admis (dacă s-ar admite, ar fi trebuit să se păstreze, sau să se reducă la pronunțarea gravă, caz în care *–a* aton trebuia să devină *–ă*). T. Papahagi, *Din morfologia limbii romîne*, 1937, 19, o explică prin fonetică sintactică. Pare mai curînd o propagare a art. f. *–a*, care în limba veche se aplica și adj. și s. (*pădurea verdea*, azi *pădurea verde;* cf. trăsături ale acestei concordanțe absolute în *pădurii verzi*, care reproduce un mai vechi *pădurii verzii*, și forme învechite cum ar fi *tuturor oamenilor*, față de *oamenilor buni*). Reiese de aici că *femeia aceia*, datorită nuanței sale dublu demonstrative, și-a conservat dubla articulare, ca alte ori *femeia carea*, cf. *omul carele*. Se înțelege mai puțin extinderea de la f. la m. și la cazurile oblice; dar numai dacă se concepe ca art., se explică faptul că, fiind aton, *–a* nu a devenit *–ă*.

Der. *același* (f. *aceiași*), adj. și pron., unde *–și* reprezintă lat. *sic* „astfel", cf. *cineși, careși, acestași;* în spiritul acestei comparații, cf. expresiile regionale și mai curînd infantile *iciașa* (< *aici așa*), *coleașa* (< *colea așa*); *acelălalt* (var. *acel(l)alt*), adj. și pron. Cf. *cel*. 43

ąceră (-re), s. f. – Vultur, acvilă. – Var. *aciră*.

Lat. *ăquīla* (Pușcariu 10; *REW* 582; *DAR*); cf. prov. *aigla*, fr. *aigle*, cat. *áliga*, sp. *águila*, port. *aguia*. Cuvîntul rom. este rar, astăzi practic a dispărut. Nu apare în texte vechi nici autentic populare; astfel încît poate fi creație artificială, datorată vreunui filolog latinist din sec. XIX (după cum crede *DAR*; însă filologul avea, în acest caz, un excepțional simț al limbii). Adevărul este că latiniștii din sec. XIX au inventat forma *acvilă*, s. f., care încă se mai folosește, în limbajul poetic și heraldic, și der. *acvilin*, adj. (vulturesc; ca ciocul acvilei, coroiat). 44

aceră (-r, -ăt), vb. – 1. A aștepta. – 2. (Banat) A pîndi. – Var. *acina*.

Lat. *acinări* (Graur, *BL*, IV, 64). Mai puțin probabilă der. propusă de Pușcariu, *Dacor.*, II, 592, de la alb. *kjëlloń* „a avea grijă". – Der. *încina*, vb. (a se odihni vitele), pe care *DAR* îl deriva greșit de la *cină* (cf. Graur, *BL*, VI, 152). 45

acęst, adj. și pron. – *Aceasta*, pron. f. (cu sens de neutru): *după aceasta*, apoi; *afară de aceasta*, pe deasupra, în plus. – Var. (Mold.) *aest* (înv.), *cest*. Mr. *aestu, aistu*, megl. *țista*, istr. *țăsta*.

Forme ale adj. antepus: *acest* (f. *această*), gen. *acestui* (f. *acestei*); pl. *acești* (f. *aceste*), gen. *acestor*. Ca adj. postpus și ca pron., i se adaugă *–a* enclitic, cf. *acel*.

Lat **eccum istum* (Pușcariu 11; Candrea-Dens.,

103; *REW* 4553; *DAR*; cf. Sandfeld, *Syntaxe*, 154–9); cf. it. *questo*, v.fr. *cest* (fr. *ce*), v.sp. *aquesto*. Pentru *–a*, cf. *acel*.

Der. *acestași*, adj. și pron. (acesta însuși), cu *–și*, cf. *același; acestălalt*, adj. și pron. (cestălalt), cf. Iordan, *BF*, VI, 150. 46

achița (–t, –ață), vb. – 1. A plăti. – 2. A absolvi în justiție. – 3. (Arg.) A omorî, a ucide.

Fr. *acquitter*. Din fr. *acquit* provine rom. *achiu* „prima bilă de la biliard" și alteori „tac de biliard"; al doilea sens se explică prin rus. *kij*, de aceeași proveniență (Bogrea, *Dacor.* II, 653). Cf. it. *acchittare* și *acchitto*, ca termeni de biliard. 47

aci, adv. – 1. Aici, în locul acesta. – 2. Atunci, în momentul acela. – Var. *acia, acile(a), acice(a)*. Mr. *ația*, istr. *ți(a)*.

Lat. **eccum hīc* (Pușcariu 12; Candrea-Dens., 8; *REW* 4129; *DAR*); cf. it. *qui*, engad. *(a)qui(a)*, v.prov., cat., sp., port. *aquí*, fr. *ici*. Pentru varianta *acice*, Pușcariu 13 propune **eccum hicce;* însă poate fi unul din multele rezultate ale întîlnirii lui *aci* cu *aici*. – Der. *aciași*, adv. (înv., în același loc; în același timp), cu *–și*, cf. *același*. 48

acioaie, s. f. – Bronz (sau alt aliaj). – Var. *cioaie*.

It. *acciaio* „oțel" (Hasdeu), etimon respins de *DAR*, însă admis de Candrea și Scriban. Este unul din puținele cuvinte it. intrate în vechime în limba populară, probabil pe filieră comercială. Schimbarea semantică, ce constituie principala obiecție a *DAR*, este posibilă, dacă se are în vedere faptul că uzul popular indică prin *acioaie* orice aliaj, fără a fi posibilă o identificare mai exactă. 49

aciua (–uez, –at), vb. – A-și găsi refugiu, a se pune la adăpost, a se pripăși. – Var. *aciuia, aciola*.

Lat. *cieri* (lat.tîrzie *cire*) „a incita, a chema", cf. *accire* „a chema la sine, a lăsa să vină". Dacă este, cum presupunem, un cuvînt pastoral, s-a referit mai întîi la acțiunea de a strînge cu strigăte vitele, pentru a le pune la adăpost de vremea rea. Fonetismul îndreptățește presupunerea unei schimbări de conjug., care poate fi tîrzie, și evoluția lui *i* la *iu*, ca în *bucium*, cf. invers, reducerea lui *u* > *i* în *adia* și *baier*. Fenomenul este cunoscut și în it., cf. *angelus*, it. *angiolo*, calabr. *anciulu*.

Celelalte explicații nu sînt satisfăcătoare. Cihac, II, se gîndea la sl. *utečati* „a fugi". Lat. **accellare*, din *cella* „ascunzătoare" (Philippide, *ZRPh.*, XXXI, 287; Pușcariu, *Conv. lit.*, 1908, 602; *REW* 1802; *DAR*; Pascu, *Beiträge*, 14), prezintă dificultăți (cf. Graur, *BL*, V, 92). Candrea-Dens., 10 propun lat. **accubiliare*, inacceptabil fonetic, ca și ipoteza lui Giuglea, *Concordances*, 20 (cf. *REW* 4564), bazată pe lat. **jacilia* din **jacile*.

Var. *aciola*, cu der. *acioală*, s. f. (refugiu, adăpost, copertină), care circulă pe o arie redusă în Munt., este mai greu de explicat. Este probabil să fi intervenit vreo contaminare, de ex. cu *poală* „fustă", de unde sensul de „copertină", sau vreo analogie, de ex. cu forma dublă *înșeua* și *înșela*. 50

acmac, adj. – Începător, novice, fără experiență.

Tc. *akmak* (< arab. *aḥmaḳ*), cf. Lokotsch 35. Sec. XVIII, azi înv. 51

acoleạ, adv. – Acolo. – Var. *acóle, acolé*.

Lat. **eccum illāc* (Philippide, *Principii*, 93; Pascu, I, 105); cf. gal. *aculà, acolá*, astur. *acullú*, port. *acolá*. *DAR* propune, fără convingere, **eccum illīc*. S-a contaminat cu *acolo*, dînd naștere la numeroase var. locale; diferă de *acolo*, prin nuanța exprimată de apropiere mai mare. 52

acolisị (–sęsc, –ịt), vb. – A prinde, a apuca.

Ngr. ἀκολλῶ „a se lipi", aorist ἀκόλλησα. Sec. XVII, azi puțin folosit. – Der. *acolisitor*, adj. (tenace, încăpățînat); *acolisitură*, s. f. (încăpățînare, stăruință). 53

acọlọ, adv. – În acel loc. – Var. *acoló, cólo, coló, (a)coloșa*. Mr. *ac(u)ló*, istr. *colo*.

Lat. **eccum illōc* (Philippide, *Principii*, 92; Pușcariu 15; Candrea-Dens., 12; *REW* 4270; *DAR*); cf. comel. *kiló* (Tagliavini, *Arch. Rom.*, X, 127), v.fr. *illuec*, leonez. *alló, allú*. 54

acọnt (–turi), s. n. – Avans, arvună. – Var. *acompt*.

Fr. *acompte*. 55

acọrd (–duri), s. n. – Înțelegere, învoială.

Fr. *accorder*. – Der. (din fr.) *acorda*, vb. (a da, a oferi); *acordabil*, adj. (care poate fi acordat); *acordeon*, s. n. (armonică, instrument muzical); *acordeonist*, s. m. (persoană care cîntă la acordeon); *acordar*, s. m. (acordor); *acordor*, s. m. (persoană care se ocupă cu acordarea unor instrumente muzicale). 56

acrịdă (–de), s. f. – (Înv.) Lăcustă (Locusta viridissima).

Gr. ἀκρίς, în parte prin sl. *akrida*. 57

acrostịh (–huri), s. n. – Poezie sau strofă în care literele inițiale ale versurilor alcătuiesc un cuvînt sau o propoziție.

Gr. ἀκρόστιχον (Gáldi 137). Sec. XVII. 58

ạcru (–ră), adj. – 1. Care are gustul caracteristic al oțetului, al lămîii etc. – 2. Murat (în oțet sau în saramură). – 3. Aspru. – Mr., megl. *acru*.

Lat. *ācrus*, formă vulg. de la *ācer* (Pușcariu 15; Candrea-Dens., 13; *REW* 92; *DAR*; Pascu, I, 28); cf. alb. *egrë*, it., port. *agro*, fr. *aigre*, cat. *agre*, sp. *agrio*.

Der. *acreală*, s. f. (gust acru); *acri*, vb. (a înăcri; a irita; a se plictisi, a se sătura de ceva sau de cineva); *acricios*, adj. (acrișor); *acrime*, s. f. (acreală); *acriș*, s. n. (zer încăcrit); *acriturâ*, s. f. (murătură); *acriu*, adj. (acrișor); *înăcri*, vb. (a acri; a amări; a sătura). 59

acrum, s. n. – Aftă.

Ngr. ἀκρούμι (Gáldi 137). 60

act (-te), s. n. – 1. Document, înscris. – 2. Manifestare, acțiune, fapt.

Fr. *acte*. – Der. (din fr.) *acțiune*, s. f.; *acționa*, vb.; *acționar*, s. m.; *acționist*, s. m. (acționar); *activ*, adj.; *activ*, s. n. (credit); *activa*, vb. (a pune în mișcare); *activist*, s. m. (agitator comunist); *activitate*, s. f.; *actual*, adj.; *actualist*, s. m. (adept al actualismului); *actualitate*, s. f.; *actualiza*, vb.; *inacțiune*, s. f.; *inactiv*, adj.; *inactual*, adj. 61

actor (-ri), s. m. – Artist de teatru, film etc.

Fr. *acteur*. – Der. *actoricesc*, adj. (care se referă la actori); *actorie*, s. f. (profesiunea de actor); *actriță*, s. f., după fr. *actrice*. 62

acuaforte, s. f. – 1. Procedeu de gravură. – 2. Gravură obținută prin acest procedeu.

It. *acquaforte*. – Der. *acuafortist*, s. m. (gravor în acvaforte). 63

acuarelă (-le), s. f. – 1. Tehnică picturală în care sunt întrebuințate culori diluate cu apă. – 2. Vopsea solidă care se întrebuințează în acuarelă. – 3. Pictură executată în acuarelă.

It. *acquarella*. – Der. *acuarelist*, s. m. 64

acum, adv. – 1. În prezent, în momentul acesta. – 2. Înainte cu... Var. *acu(ma), acmu, amu*. Mr. *amu, amó*, megl. *(a)cmo, mo(ți)*, istr. *acmo(te)*.

Acu este reprezentant al lat. **eccum hūc; acum* derivă de la un compus de tipul **eccum hūc modo;* în sfîrșit, **eccum modo* a dat rezultatul normal *acmu* (Philippide, *Principii*, 92; Pușcariu 18; *REW* 5630; *DAR*). Candrea-Dens., 14, deduce toate formele rom. din **eccum modo* > *acmu;* acesta din urmă ar fi dat *acum*, prin analogie cu *quomodo* > *cum;* și de la *acum* s-ar fi ajuns, prin fonetică sintactică, la *acu*. Roesler 564 se gîndea la gr. ἀκόμ(α). – Der. cu *-și*) (cf. *același*): *acumuși, acuși*, cu var. (fam.) *acușa, acușica*. 65

acurat, adv. – Exact, întocmai. – Mr. *acurat*.

It. *accurato* > germ. *akkurat*. În limba literară (Bălcescu, Ion Ionescu) este împrumut din it., în Trans. a intrat prin germ. Pascu, I, 73, derivă mr. din lat.; este însă mai probabil să fie un împrumut făcut din it. (lipsește la Ruffini). – Der. *acurateță*, s. f. (grijă deosebită), din it. *accuratezza*. 66

adamant (-te), s. n. – Diamant.

Gr. ἀδάμας, prin intermediul sl. *adamantŭ;* cf. v.it. *adamante* (> fr. *aimant*), cu adj. *adamantino*, de unde rom. *adamantin*, adj. (strălucitor), neol. fără circulație reală, introdus de poeții romantici. Pe de altă parte, gr. ἀδάμας denumea și o plantă din Capadocia, căreia i se atribuia virtutea de a îmblînzi fiarele; de aici rom. *adamască*, s. f., cu același sens. 67

adăoga (-ag, -at), vb. – A mai pune peste, a da în plus, a spori. – Var. *adaoge, adăuga, adăugi*. Mr. *adavgu (adapșu, adăvgat)*, megl. *daug (dauș)*.

Lat. *adaugĕre*, care s-a păstrat numai în rom. (Pușcariu 10; Candrea-Dens., 16; *REW* 149; *DAR*); cf. v.fr. *aoire*, v.prov. *azaut*. Ca și în alte cazuri, *-ĕre* trecuse la *-ēre* din lat.vulg. Forma *adaugere* este vie încă în rom., dar astăzi se preferă forma de conjug. I. Totuși, aceasta din urmă este relativ recentă, și *DAR* (1913) nu o admite. În sfîrșit, există ca arhaism și o formă adaptată la conjug. IV, *a adăugi*. Oscilația între cele trei conjug. posibile a înmulțit curios formele verbale, mai ales la perf. simplu (*eu adăosei, adăusei, adăugii, adăogai, adăugai*) și la part. trecut (*adaos, adaus, adăogit, adăugit, adăogat, adăugat*. În toate cazurile, este de preferat tipul de conjug. I.

Der. *adaos*, adj. (adăugat); *adaos* s. n. (adăugare, supliment); *adăoșag*, s. n. (suprataxă, contribuție adițională, desființată în Mold. în 1741); *adăosătură*, s. f. (adăugare). 68

adăpa (-ap, -at), vb. – 1. A da apă de băut unui animal. – 2. A îmbiba, a impregna. – 3. (Înv.) A da, a administra (un medicament). – 4. (Înv.) A otrăvi. – Mr. *adep*, megl. *dap*, istr. *adǫpu*.

Lat. *ădaquāre* (Pușcariu 20; *REW* 147; *DAR*); cf. it. *adacquare* (salent. *dakware*, bar. *adakwe*), prov. *azaigar*, v.fr. *aever* (fr. din Vest *aiguer*, cf. Gamillscheg 20). Sensul 4, astăzi rar, se bazează pe confuzia între „băutură" și „otravă", cf. fr. *poison* (< *potionem*).

Der. *adăpat*, s. n. (acțiunea de a adăpa); *adăpătoare*, s. f. (loc de adăpat); *adăpător*, adj. (care adapă); *adăpătură*, s. f. (înv., otrăvire). 69

adăpost (-turi), s. n. – Loc ferit, refugiu, acoperămînt.

Lat. *ad dĕpŏsĭtum* sau **addapostum*, folosit mai întîi cu funcție adv. (Philippide, *Principii*, 97; Tiktin; Pușcariu 21; *DAR*; Rosetti, I, 161). Mai

puțin probabilă sugestia lui Candrea, *Rom.*, XXXI, 296 (cf. Candrea-Dens., 15; Candrea, *Éléments*, 25; Scriban), care propune lat. *ad appos(ī)tum.*.

Der. *adăpostealâ*, s. f. (ocol, țarc); *adăposti*, vb. (a adăposti, a ocroti); *adăpostitor*, adj. (protector); *adăpostitură*, s. f. (înv., refugiu, loc adăpostit). 70

adaptă (-tęz, -ạt), vb. – A transforma, a face să se potrivească.

Fr. *adapter*. – Der. (din fr.) *adaptabil*, adj.; *inadaptabil*, adj. 71

adăstă (-ạst, -ạt), vb. – A aștepta. – Mr. *adastu*.

Lat. *ădastāre* „a fi prezent" (Pușcariu 22; *REW* 148; *DAR*), care nu trebuie confundat cu lat. *adastare* „a grăbi" (*REW* 3990), de origine germanică. Se remarcă tendința de a conjuga *eu adăstez*. 72

ademeni (-nęsc, -ịt), vb. – 1. A înșela. – 2. A ispiti, a tenta.

Mag. *adomany* „corupere, mită", de unde în Trans. de N. *adămană* „ademenire" (*DAR*). În vechime considerat drept dacic (Hasdeu, *Col. Traian*, 1874, p. 102) sau der. de la *momi* (Cihac, II, 202).

Der. *ademeneală*, s. f. (ademenire); *ademenitor*, adj. (seducător, ispititor). 73

aderă (-r, -ạt), vb. – A se atașa, a se alătura, a se ralia.

Fr. *adhérer*. – Der. (din fr.) *aderent*, adj.; *aderență*, s. f.; *adeziune*, s. f. 74

adęt (-turi), s. n. – Ipotecă, obligație care grevează. – Var. (Mold.) *adetiu*. Mr. *adete*, megl. *adet*.

Tc. *adet* (din arab. 'ăda), cf. ngr. ἀντέτι, bg., alb., sb. *adet* (Șeineanu, II, 8; Lokotsch 16). Întrebuințarea tc. se referea la darurile care la anumite date se făceau de obicei diferiților demnitari și funcționari ai imperiului. 75

adęu (-uri), s. n. – Tun.

Mag. *agyu* (*DAR*). În Trans., astăzi rar. 76

adevăr (-ruri), s. n. – Concordanță între cunoștințele noastre și realitatea obiectivă, veridicitate. – Mr. (*aver*).

Lat. *vērum*, probabil într-un compus de tipul **ad de vērum* (Philippide, *Principii*, 96; *DAR*); cf. it. *davvero* (< **de ad vērum*), sp. *de veras*. Pușcariu 24 (și *REW* 9262, Scriban) indică **ad ad vērum*, care de asemenea ar fi posibil. Candrea se gîndește la o formațiune postverbală, plecînd de la **addevērāre;* iar Pascu, I, 183, presupune direct un lat. **addeverum* puțin probabil; ambele soluții fuseseră indicate de Candrea, *Éléments*, 169. La origine, *adevăr* a fost un adv., folosit și ca adj., uz care s-a păstrat pînă în sec. XVII; *atuncea adevăr afla-ne-vom bogați* (Coresi) (uz adv.), față de *închinătorii cei adeveri* (Varlaam) (uz adj.). În limba actuală, uzul adj. nu este posibil. Ca adv., se păstrează numai în expresia sacră *adevăr zic vouă*. Cuv. mr. provine dintr-un lat. *ad verum*. – Der. *neadevăr*, s. n. (minciună). Cf. *adevăra*. 77

adevăra (-verẹz, -ạt), vb. – A confirma, a susține, a întări justețea unui fapt. – Var. *adeveri*.

Lat. **addeverāre*, cf. it. *avverare*, fr. *avérer*, sp. *averar*. Var. este astăzi forma cea mai curentă.

Der. *adevărat*, adj. (conform cu adevărul, autentic, veritabil); *adeverință*, s. f. (adevăr; dovadă); *adeveritor*, adj. (care adevărește); *adeveritor*, s. m. (în dreptul vechi, 12 boieri desemnați să cerceteze și să judece orice pricină la care se considera necesară o examinare de experți); *neadevărat*, adj. (fals, mincinos). 78

adiạ (-iẹz, -ạt), vb. – 1. (Despre vînt) A sufla ușor. – 2. A clătina, a tremura, a mișca ușor. – 3. A mîngîia, a netezi. – Mr. *adil'u* „respir".

Lat. *ădōlēre* „a transforma în aburi, a evapora", prin intermediul unei forme vulg. **ădōliāre;* cf. *ădolēscĕre* „a transforma în vapori" sau „a degaja, a emana". Reducerea **aduia* > *adia* pare dificilă (motiv pentru care Rosetti, I, 159 respinge acest etmon); însă cf. *baiur* > *baier*. Pentru sensul 3, cf. fr. *flatter*, din lat. *flare*.

Etimonul **adūliāre* a mai fost propus (*DAR*; *REW* 204 a), dar considerat ca der. vulg. de la *adūlāre* „a adula", ceea ce presupune că sensul 3 este cel primitiv (cf. împotriva acestei păreri Graur, *BL*, V, 86). Este puțin probabilă ipoteza lui Candrea, *Conv. lit.*, XXXIX, 119 (cf. Candrea-Dens., 817; Pascu, I, 102), dintr-un lat. **adiliāre*, de la *ilia;* și cu atît mai puțin cea a provenienței din *halare* sau *anhelare* (Giuglea, *LL*, II, 39); din pol. *odwiać* „a sufla" (Cihac, II, 1); sau din sb. *dujem*, bg. *dujă* „a sufla" (Scriban), care pare a proveni din rom. 79

adiafọr (-ră), adj. – Indiferent – Mr. *adgiatur* (și der.).

Mgr. ἀδιάφορος. – Der. *adiaforie*, s. f. (indiferență); *adiaforisi*, vb. (a trata cu indiferență); *adiaforisitor*, adj. (indiferent). 80

ạdică, adv. – 1. Cu alte cuvinte, va să zică. – 2. (Înv.) Iată, uite. – Var. (înv.) *adecă*, *adicăte(lea)*.

Lat. *„ădaequē"* „deopotrivă, la fel" (cf. *Du Cange*, și *Corpus gloss. lat.*, V, 21). Este curios că s-au căutat soluții atît de îndepărtate, și atît de

absurde, şi că *DAR* se mulţumeşte să-l considere cuvînt de origine necunoscută. S-au propus gr. δίκη „dreptate" (Hasdeu; Jarnik, *ZRPh.*, XXVII, 502); *adde quod* (Ebeling, *ZRPh.*, XXIV, 525); Candrea, *Éléments*, 64; Candrea); **addîca*, imper. de la **addîcăre* (Subak, *Archegrafo triestino*, XXX, 420; cf. *REW* 142); *id est quod* sau *idem quod* sau *ad id quod* (Philippide, *Principii*, 7); *vide eccum* (Creţu 304); *ad id quod* (Scriban); *adest eccum* (Procopovici, *Adecă*, în *Omagiu lui I. Nistor*, Cernăuţi, 1937, şi *Dacor.*, X, 79), şi chiar tc., arab. *dakika* „clipă" (Lokotsch 469). Accentuarea *ádicâ*, singura menţionată de *DAR*, este mai puţin frecventă decît *adícă*. Accentele *àdicătele(a)* ne sînt necunoscute şi par puţin firești (cf. *DAR*); pentru explicarea lui *-te-le* la acest ultim cuvînt, cf. Procopovici, *Dacor.*, X, 72-9. Din rom. provine ţig. *adaki* „numai". 81

adînc (-că), adj. – Profund. – Mr. *adîncu*, megl. *dăncă* (< *adîncat*).

Lat. *ăduncus* „concav" (Puşcariu 25; Candrea-Dens., 17; Tiktin), cf. sp. *aduncо*. Se pleacă în general de la var. vulg. *ădancus* (*REW* 144; *DAR*; Rosetti, I, 161), pentru a se explica apariţia lui *î;* Candrea-Dens. o explică prin formele în care *u* era aton. Fără să fie imposibile, ambele supoziţii sînt inutile, căci reazultatul lui *ăduncus* este normal să fie *adînc*, cf. *longo* > *lîngă*, *sunt* > *sînt*.

Adînc, s. n. (adîncime); *adînca* (var. *adînci*), vb. (a adînci); *adîncătură*, s. f. (adîncitură); *adîncime*, s. f.; *adîncit*, adj. (înfundat; îngrijorat; dus pe gînduri). *Adînca*, vb., înv., a fost înlocuit prin *adînci*, datorită conjug. incoative, care pare cea mai adecvată sensului lui *adîncesc*. 82

adineaori, adv. – Cu puţin înainte, de curînd, acum o clipă. – Var. *adineauri, (a)dineaorea, (a)dineaurea, dineaori, dinioară, dinăoară, dinioarea, odineoară; odinioară*, adv. (pe vremuri, odată). Mr. *(a)deneavra*.

Lat. *in illa hora*, al cărui rezultat **inioară*, s-a combinat cu *de* şi cu *a-* caracteristic formaţiunilor adv. (*DAR*; *REW* 4176); cf. it. *allora* (< *illa hora*), v.sp. *agora* (< *hac hora*). Puşcariu 26 presupunea o construcţie de tipul **ad de in illam horam. Odinioară*, cu sensul clar specializat şi inconfundabil se datorează confuziei între *a-* protetic şi art.indef. *o*, ca *odată*, *deodată*. 83

adins, adv. – Intenţionat, expres. Se întrebuinţează numai în loc.compuse: *din adins, înadins* (intenţionat), *mai cu dinadinsul* (în special), *cu tot dinadinsul* (cu adevărat).

Lat. *ad idipsum* „întocmai pentru aceasta" (cf Cesar: *cohortes ad idipsum instructae*); cf. cat. *adés* „atunci", *REW* 4541 şi *DAR* presupun un **ad ipsum illum;* explicaţia bazată pe **ad de ipso* (Candrea) nu este posibilă, căci *ipsum* (neutru) nu se putea întrebuinţa singur. La început folosit ca pron., în sec. XVII a devenit adv. Este curioasă caracteristica de a nu putea fi întrebuinţat singur (ci în limba veche cu un pron. pers. şi astăzi cu prep.), ca lat. *ipsum*. 84

adio, interj. – Rămas bun (ca în fr., indică numai o despărţire definitivă).

It. *addio*, fr. *adieu*. 85

adjudecă (-c, -ăt), vb. – A atribui un bun scos la licitaţie persoanei care oferă preţul cel mai mare.

Pe baza lui *a judeca*, întocmai ca fr. *adjuger* sau lat. *adjudicare*. – Der. *adjudecatar*, s. m. (persoană căreia i se adjudecă un bun); *adjudecaţie*, s. f. (adjudecare). 86

adjunct (-tă), adj. – Care face parte din conducerea unei instituţii, avînd funcţia imediat subordonată titularului.

Lat. *adiunctum* (sec. XIX). În Bucov. s-a pronunţat o vreme *adiunct*, sub influenţa pronunţării germ. 87

adjutant (-ţi), s. m. – Aghiotant.

Fr. *adjutant* (din sp. *ayudante*). Sub influenţă germ. s-a pronunţat uneori *adiutant*. În sec. XIX a fost curentă var. *aghiotant*, care reprezintă pronunţarea rusească. A intrat în limbă la sfîrşitul sec. XVII (cu forma *aiudant*). 88

administră (-rez, -ăt), vb. – A conduce, a gospodări o întreprindere, instituţie etc.

Fr. *administrer*. – Der. (din fr.) *administraţie*, s. f., cf. rus. *administracija* (Sanzewitsch 197); *administrativ*, adj.; *administrator*, s. m. 89

admiră (-r, -ăt), vb. – A privi ceva sau pe cineva cu un sentiment de admiraţie.

Fr. *admirer*. – Der. (din fr.) *admirabil*, adj.; *admirativ*, adj.; *admiraţie*, s. f.; *admirator*, adj. 90

admite (-t, -is), vb. – 1. A primi ca bun, a considera ca adevărat. – 2. A da curs favorabil unei cereri. – 3. A primi un solicitator, a accepta un candidat.

Fr. *admettre*. – Der. (din fr.) *admisibil*, adj.; *admisiune*, s. f.; *inadmisibil*, adj. 91

adormi (-m, -it), vb. – 1. A aduce pe cineva în starea de somn. – 2. A liniști, a potoli, a alina. – 3. A înşela, a zăpăci. – 4. A trece în starea de somn. – 5. A muri, a-şi da duhul. – Mr. *adormu, adurnire*.

Lat. *addormīre* (Pușcariu 27; Candrea-Dens., 509; *REW* 157; *DAR*); cf. it. *addormire*, prov., cat., v.sp., port. *adormir*. Cf. *dormi*.

Der. *adormita*, vb. (a dormita); *adormițele*, s. f. pl. (dediței); *adormitor*, adj. (care adoarme); *neadormit* adj. (treaz). 92

adreșă (-se), s. f. – Indicație cuprinzînd numele și domiciliul cuiva.

Fr. *adresse*. – Der. *adresa*, vb., din fr. *adresser; adresant*, s. m. (destinatar), cf. germ. *Adressant*. 93

aduce (-c, -uș), vb. – **1.** A lua cu sine un lucru și a veni cu el undeva. – **2.** A produce, a da randament. – **3.** A încovoia, a arcui, a îndoi. – **4.** A se asemăna. – Mr. *aduc (aduṣu, aduțire)*, megl. *duc (duși)*, istr. *aducu*.

Lat. *addūcĕre* (Pușcariu 28; Candrea-Dens., 518; *REW* 160; *DAR*); cf. it. *addurre*, v.fr. *aduir*, cat. *adur*, sp. *aducir*, v.port. *aduzir*. Cf. *duce*.

Der. *aducător*, adj. (care aduce, econom, păstrător); *aducătoare*, s. f. (înv., targă); *aducătură*, s. f. (înv., vrajă, magie); *adus*, s. n. (acțiunea de a aduce, aducere); *adusătură*, s. f. (contagiere). 94

adulmeca (-c, -at), vb. – A simți prin miros prezența unui animal, a omului etc. – Var. *adulma*.

Origine obscură. Posibil din lat. **adŏsmāre*, de la **ŏsmāre* (din gr. ὀσμάω „a adulmeca", ὀσμή „miros"). Din **ŏsmāre* provin sp. *husmear*, it. *ormare* (ven. *usmar*), rom. *urma;* din **adŏsmāre* > **adŏrmāre* provin it. *aormare* (*REW* 6112; Prati) și rom. *adulma*. *Adulmeca* presupune un der. lat. **adŏsmĭcāre*; dar chiar așa, der. este dificilă din punct de vedere fonetic. Pușcariu 29 (urmîndu-l pe Hasdeu 386) presupune un lat. **adolmicare*, de la *olere* (cf. *DAR*). Philippide, *Principii*, 295, se gîndea la o der. directă de la *urmă;* iar Pascu, I, 181, propune lat. **adŏrmĭcāre*. – Der. *adulmecător*, adj. (care are miros bun). 95

adumbri (-rșesc, -it), vb. – A face, a ține umbră; a umbri. – Mr. *aumbrez*.

Lat. *adumbrare* (Pușcariu 30; *DAR*), cf. it. *adombrare*, prov. *azombrar*, v.fr. *aombrer*, sp. *asombrar*. Schimbarea de conjug. pare recentă. V. *umbră*. – Der. *adumbritor*, adj. (umbros). 96

aduna (-n, -at), vb. – **1.** A strînge, a culege. – **2.** A acumula, a îngrămădi. – **3.** A adăuga, a însuma. – **4.** (Refl.) A se strînge. – Mr. *adun*, megl. *dun*, istr. *aduru*.

Lat. *adūnāre* (Pușcariu 31; *REW* 209; *DAR*); cf. it. *adunare*, cat., sp., port. *aunar*, v.fr. *auner*. – Der. *adunare*, s. f. (întrunire; strîngere, culegere; adăugare, însumare); *adunat*, s. n. (recoltă, cules); *adunător*, adj. (unealtă de strîns); *adunător*, s. n. (numărătoare); *adunătură*, s. f. (grămadă; lucruri de nimic), care ar putea fi reprezentantul direct al unei formații lat., cf. abruz. *adunatura*. 97

advar (-re), s. n. – Amuletă, talisman. – Var. *agvar(ă), avgar*.

De la numele *Abgaro*, al regelui din Edesa. După o legendă apocrifă, odinioară populară în România, acesta s-a însănătoșit după o boală îndelungată grație unei scrisori primite de la Iisus Cristos, a cărei copie o purta cu sine, ca amuletă. Cf. Bogrea, *Anuarul Institutului de Istoria Națională din Cluj*, I, 318-26, și II, 362-3; Tagliavini, *Arch. Rom.*, XII, 189. 98

adventism, s. n. – Doctrină religioasă practicată de o sectă protestantă care predică „a doua venire" apropiată a lui Cristos.

Engl. *adventism*, de la textul *adveniat regnum tuum* (adventiștii așteaptă venirea lui Cristos pe pămînt). Cuvîntul introdus o dată cu doctrina, de origine americană, la sfîrșitul sec. XIX. – Der. *adventist*, s. m. 99

advocat (-ți), s. m. – Persoană care are profesiunea de a acorda asistență juridică. – Var. *avocat*. Mr. *avucat*.

Lat. *advocatus* (sec. XIX). Contactul cu fr. *avocat*, it. *avvocato*, a dat varianta fără *d* (și der. săi). Forma mr. provine direct din it. – Der. *advocățesc*, adj.; *advocăție*, s. f. (avocatură); *advocățime*, s. f. (adunare de advocați); *advocatură*, s. f. 100

aer (-re), s. n. – **1.** Văzduh. – **2.** Aspect, înfățișare. – Mr., megl. *aeru*. În mr. și *aera* (< ngr. ἀέρας).

Lat. *āĕr* (Pușcariu 43; *REW* 240; *DAR*); cf. alb. *ajër*, it. *aria*, (ven. *aiere*, sard. *aera*, engad. *ajer*), prov., sp. *aire*, fr. *air*, v.sp. *aer*, port. *ar*. Sensul 2 este împrumutat din fr. A intrat în conflict cu contribuțiile neol., a căror bază este identică; astfel, *aera* pare să se întemeieze pe *aer*, dar reproduce fr. *aérer* etc. Nu mai menționăm numeroasele der. neol. referitoare la aviație.

Der. *aera*, vb. (a aerisi), din fr.; *aereală*, s. f. (esență); *aerel*, s. n. (assa foetida); *aeresc*, adj. (aerian); *aerian*, adj.; *aerisi*, vb.; din ngr. ἀερίζω (Gáldi 138); *aeriseală*, s. f. (aerisire); *aeronaut*, s. m.; *aeroplan*, s. n.; *aeros*, adj. (aerian, vaporos). 101

aer (-re), s. n. – Văl cu care se acoperă vasele liturgice.

Ngr. ἀήρ. Fonetismul indică o contaminare cu *aer*, pe care îl precede. 102

afacere (-ri), s. f. – **1.** Tranzacție financiară,

comercială sau industrială. – **2.** Treabă, îndeletnicire, ocupație. – **3.** (Arg.) Organ genital.

Format de la *facere*, după paralelismul fr. *faire, affaire*. Substituie o formație strict identică, bazată pe *a–* și inf. scurt; cf. *ce–are aface? au de aface cu un derbedeu inteligent* (Galaction); cf. v.sp. *afazer* „a avea de–a face". – Der. *afacerist*, s. m. (om de afaceri fără scrupule, escroc); *aferat*, adj. (care este foarte ocupat), galicism, din fr. *affairé*. **103**

afanisi (–sęsc, –it), vb. – A nimici, a anihila, a distruge. – Var. *afinisi*.

Ngr. ἀφανίζω, aorist ἠφάνισα (Gáldi 139). – Der. *afaniseală*, s. f. (nimicire). Pentru var., cf. Graur, *BL*, IV, 65. **104**

afară, adv. – **1.** Dincolo de limitele unui spațiu închis, în exterior. – **2.** Cu excepția, (în) afară de. – Mr. *afoară*, megl. *nafară*, istr. *(a)fǫrę*.

Lat. *ād fŏras* (Pușcariu 33; Candrea–Dens., 550; *REW* 265; *DAR*); cf. v.it. *affuori* (it. *fuori, fuora*), v.fr. *afors* (fr. *hors*), v.sp. *afuera* (sp. *fuera*), v.port. *afora* (port. *fora*). Sensul 2, condiționat de prep. *de*, este de asemenea romanic, cf. it. *fuor di*, fr. *en dehors de*, sp. *fuera de*. **105**

aferim, interj. – Bravo, foarte bine! – Mr. *aferim*, megl. *aferon*.

Tc. *aferim*, din per. *āfarîn* (Roesler 588; Șeineanu, II, 9; Lokotsch 23); cf. alb. *afërim*, bg. *aferim*. **106**

afęt (–turi), s. n. – Suport pe care se fixează țeava unui tun.

Fr. *affût*, modificat ca germ. *Laffete*. **107**

afierosi (–sęsc, –it), vb. – **1.** A consacra, a dedica. – **2.** A cheltui, a risipi. – Mr. *afierusire*.

Ngr. ἀφιερώνω, aorist ἀφιέρωσα „a dedica" (Gáldi 140). Sensul 2, pe care *DAR* îl interpretează ca fiind ironic, pare mai curînd o evoluție normală, bazată pe un sens „a consacra nejustificat". **108**

afif, adj. – Lefter, fără bani.

Tc. *hafif* „ușor", din arab. *ḫafîf* (*DAR*; Lokotsch 773). Tc. *afif* „cast", propus de Roesler 588 și Șeineanu, II, 9, pare a fi același cuvînt. **109**

afin (–ni), s. m. – Arbust scund cu fructe comestibile. – Mr. *afin*.

Lat. *daphne*, din gr. δάφνη „laur" (Herzog, *RF*, I, 99–104); cf. calabr. *áfina* „laur". Aspectul ambelor plante prezintă o analogie. Iordan, *ZRPh.*, LIV, 367, respinge acest etimon, pentru că nu este clară pierderea lui *d–*; însă cf. mr. și calabr., ceea ce demonstrează că fenomenul este deja romanic. După Pușcariu, *Dacor.*, VIII, 103–5, și Scriban, etimonul ar fi lat. *acinus* „boabă", contaminat cu *daphne*. Mag. *áfonya* nu este sursa cuvîntului rom., cum credea Cihac, II, 475, ci derivă de la acesta, ca și rut. *(j)afini, jafyna*, săs. *afunje* (Candrea, *Elemente*, 406). – Der. *afină*, s. f.; *afinet* (var. *afinar, afiniș*), s. n. (loc pe care cresc afini). **110**

afîna (–nęz, –at), vb. – A face ca un material solid să fie mai puțin compact sau mai moale.

Lat. **affĕnāre*, de la *fĕnum* „fîn"; este operația care se face de obicei cu fînul ca să se usuce, cf. **fĕnāre* > v.fr. *fener*, fr. *faner*. *DAR* îl derivă direct de la fîn. **111**

afion, s. m. – Narcotic, stupefiant. – Mr. *afione*.

Tc. *afyon, afyun*, care provine, prin arab. *afyūn*, din gr. ὄπιον (Roesler 580; Șeineanu, II, 9; Lokotsch 25); cf. ngr. ἀφιόνι, alb., bg. *afion*. În rom. desemnează un soporific nedeterminat, fiindcă opiul (*opiu*, s. m., din fr. *opium*) a fost necunoscut pînă în epoca actuală. **112**

afiș (–șe), s. n. – Înștiințarea expusă în public, anunț. – Var. *afipt*, s. n.

Fr. *affiche*. Var. e formă artificială, latinistă, păstrată de administrație, și care pornește de la paralelismul *afficher* < *affigere* față de *infigere* > *înfige*, cu part. *înfipt*. – Der. *afișa*, vb. (a expune un afiș; a anunța; a face paradă de...); *afișaj*, s. n. (publicitate prin afișe; ostentație); *afișar*, s. m. (persoană care pune anunțuri), cf. Iordan, *BF*, VI, 150. **113**

afla (–lu, –at), vb. – **1.** (Refl.) A fi, a se găsi într–un loc. – **2.** A găsi, a descoperi. – **3.** A lua cunoștință despre ceva. – Var. (Banat) *izafla*. Mr., megl. *qflu*, istr. *qflu*.

Lat. *afflāre* „a sufla" (Pușcariu 34; Candrea–Dens., 19; *REW* 261; *DAR*); cf. cu același sens ca în rom., dalm. *aflatura* „resturi găsite pe țărm", calabr. *aḥḥare*, napol. *ašare*, sp. *hallar*, port. *achar*, retor. *aflá*. Corespondența semantică între atîtea limbi arată că evoluția sensului este anterioară celei rom. Schuchardt, *ZRPh.*, XX, 532, și împreună cu el majoritatea filologilor moderni (cf. Corominas și Cortés 125), o explică pe baza limajului vînătoresc: cîinele adulmecă (= aspiră, suflă) pentru a găsi; sau de la *afflatur* „îmi suflă = în arată, îmi spun", de unde, prin activarea ideii, „aflu". (Cf. și Rohlfs, *Differenzierung*, 45). Ambele explicații par neconvingătoare. Este posibil ca pe baza echivalenței *afflat* = *vivit* = *exstat* (cf. fr. *que vive* „cine e acolo?"). Plecînd de la *(sese) afflat* „respiră, există" este ușor de refăcut evoluția, în sensul de activare, pînă se ajunge la *afflat* „află, descoperă". Această explicație este necesară, fiind singura care poate lămuri evoluția semantică a

rom. *găsi*. De altfel, este iluzorie legătura, propusă de Cihac, II, 633, cu mgr. ἀλφειν „a afla".

Der. *aflat*, s. n. (înv., descoperire); *aflător*, adj. (care se află; inventator, descoperitor); *neaflat*, adj. (necunoscut). 114

afumă (-m, -ăt), vb. – 1. A expune la fum. – 2. A fumega, a scoate fum. – 3. A se ameţi, a se chercheli. Mr. *afum*.

Lat. *affūmāre* (Puşcariu 35; Candrea-Dens., 679; *REW* 208; *DAR*); cf. it. *affumare*, prov., cat., port. *afumar*, sp. *ahumar*. Cf. *fum*.

Der. *afumat*, adj. (ameţit, cherchelit), cf. Iordan, *BF*, VI, 160, şi can. *ajumado; afumată*, s. f. (varietate de struguri); *afumător*, s. n. (utilaj pentru producerea fumului în vederea liniştirii familiei de albine); *afumătoare*, s. f.; *afumătură*, s. f. (carne afumată). 115

afundă (-d, -ăt), vb. – 1. A adînci. – 2. A scufunda. – 3. (Refl.) A cădea la fund. – Mr. *afundu, afundare*.

De la *fund*. Der. directă din lat. *affundāre* pare a se baza pe prezenţa it. *affondare* (sard. *affundare*), v.fr. *afonder*, v.sp. *afondar*, port. *afundar* (Puşcariu 36; Pascu, I, 89; *REW* 269); este însă posibil ca toate cuv. rom. să fie der. neol., cum remarcase deja *REW*. – Der. *afundător*, s. m. (scufundător); *afundătură*, s. f. (ascunzătoare); *afundiş*, s. n. (adîncime); *afunzime*, s. f. (adîncime, prăpastie). 116

afurisi (-sesc, -it), vb. – 1. A arunca anatema asupra cuiva. – 2. A blestema, a înjura. Mr. *afurisire*, megl. *furisit*, adj.

Mgr. ἀφορίζω, aorist ἀφόρισα (Roesler 565; Sandfeld 21), cf. bg. *afurisati*, tc. *aforoz*. – Der. *afurisenie*, s. f. Din rom. provine săs. *afuresin* „a blestema, a înjura". 117

agă (-ale), s. n. – 1. Ofiţer superior în armata turcă. – 2. Nobil de rang secundar, ofiţer superior; este atestat în Munt. începînd de la 1620, în locul celui care înainte se numea căpitan de vînători. Era conducătorul militar al poliţiei, inspector al pieţelor urbane şi, după răscoala din 1655, conducătorul militar al infanteriei; avea închisoare proprie şi tribunal la el acasă. Regulamentul Organic i-a acordat gradul de colonel. – Mr. *aga*.

Tc. *aga* (Roesler 587, Şeineanu, II, 10; Lokotsch 28); cf. ngr. ἀγά, alb., bg. *agá*. Este un hibrid gramatical. La început, sing. său a fost *agá*, formă care explică pl. *agale*. Mai tîrziu sing. a fost asimilat cu tipul *tată;* astfel că astăzi sing. este m., în ciuda formei, iar pl. este f., în ciuda sensului. *DAR* tratează drept cuvinte distincte *agá* (pl. *aghii*, a cărui formă este falsă) şi *agă*.

Der. *agesc*, adj. (poliţienesc); *agie*, s. f. (poliţie; birou al unui *agă*); *agoaie*, s. f. (soţie de agă); *agiesc*, adj. (poliţienesc); *Agachi*, s. m. (aga), dim. de la ngr. ἀγάκι, şi considerat greşit drept nume propriu (Şeineanu, II, 11; Bogaci). 118

agabanţu, s. m. – Mătase de Damasc ţesută cu fire argintate.

Tc. *agabani* (Şeineanu, III, 2). Sec. XVII, înv. 119

agăle, adv. – 1. Încet, domol, molcom. – 2. Uşurel. Mr. *agale*.

Ngr. ἀγάλια (Meyer, *Neugr., St.*, IV, 6; Gáldi 141), care provine din it. *uguale*. Este folosit adesea cu reduplicare, ca în ngr. 120

agănău, s. m. – Dans ţărănesc, în Olt.

Sb. *agino* „propriu unui *aga*", der. adj. de la *agi* „agă, ofiţer turc". 121

agareăn (-nă), adj. – Păgîn, necredincios.

Sl. *agarěninŭ* (< ngr. ἀγαρήνος) de la numele *Agar* (Tagliavini, *Arch. Rom.*, XVI, 338). – Der. *agarenie*, s. f. (înv., idolatrie, păgînitate); *agarinesc*, adj. (înv., păgîn). 122

agarlîc (-curi), s. n. – Bagaj, angarale. Var. *argalîc*.

Tc. *agırlık* „greutate" (Şeineanu, III, 2; Lokotsch 31). Sec. XVII. 123

agasă (-sez, -ăt), vb. – A deranja, a incomoda, a stînjeni.

Fr. *agacer*. – Der. *agasant*, adj. 124

ageamiu (-ie), adj. – Nepriceput. – Mr. *ağami(t)*, megl. *ağamiia*.

Tc. *acemi*, din arab. *'ağam* „barbar" (Şeineanu, II, 12; Lokotsch 29); cf. ngr. ἀτζαμής, bg. *ağamija*. Din aceeaşi rădăcină provine arab. *ağamiya* „limbă barbară", de unde sp. *aljamia;* la fel ca tc. *acem*, de unde rom. *agem* (per.), sec. XVII. 125

agent (-ţi), s. m. – Reprezentant al unei instituţii care îndeplineşte anumite însărcinări.

Fr. *agent*. – Der *agenţie*, s. f., din fr. *agence* (derivat ca *poliţie* din *police* etc.); *agentură*, s. f., din germ. *Agentur*. 126

ager (-ră), adj. – Agil, iute, uşor.

Lat. *ăgĭlis*, cu schimbare de decl. (Cipariu, *Anal.*, 59; *Gram.*, II, 344; Puşcariu 37; Candrea-Dens., 19; *REW* 230; *DAR*). Există şi dubletul *agil* (< fr. *agile*); nu se confundă cu el, întrucît *agil* presupune o agilitate pur materială, în timp ce *ager* presupune o anume nuanţă de agerime intelectuală.

Der. *ageri*, vb. (a face mai ager; a ascuți la vîrf); *agerime*, s. f. 127

agęst (–te), s. n. – Îngrămădire de buşteni, crengi etc. aduse de ape; aluviuni. – Var. *agestru.*

Lat. *aggestum* (Hasdeu 501; Candrea-Dens., 20; *DAR*); cf. sp. din Ribagorza *conchestra* (< lat. *congesta*), citat de Giuglea, *Concordances*, 19. Var. e o formă analogică, aşa cum este *nost'–nostru* etc. – Der. *agesta*, vb. (a proteja), a cărui conjug. ni se pare neclară (poate nu se foloseşte la modurile personale); *agesti*, vb. (a îngrămădi, a aduce aluviuni). 128

aghiązmă (–ięzme), s. f. – Apă sfinţită. – Var. *aiazmă.* – Mr. *agiazma*, megl. *ghiazmă.*

Mgr. ἁγίασμα, cf. alb. *ajazmë*, tc. *aiazma*, bg. *agiazma.* – Der. *aghezmui*, vb. (a stropi cu aghiazmă; fam. a cîrpi, a pălmui); *aghiazmatar*, s. n. (vas în care se ţine aghiazma), din gr. ἁγιασματάριον. Cf. *izmă.* 129

aghioș (–oąse), s. n. – Imn liturgic care începe cu: ἅγιος ὁ θεός.

Mgr. ἅγιος „sfînt". (*DAR*). – Der. *aghiuță*, s. m. (diavol), folosit mai frecvent ca nume propriu; este un dim. care există alături de *sfîntuleţul* „diavolul", expresie eufemistică avînd o nuanţă comico-familiară. 130

agîmbą (–bęz, –ąt), vb. – A urmări, a merge pe urmele cuiva.

Origine necunoscută. Cuvînt puţin folosit. Este îndoielnică der. din lat. *gamba* (Philippide, II, 643), prin intermediul unui **aggambāre* (*DAR*), cf. *REW* 1529); această explicaţie nu se potriveşte cu sensul der. *agîmbeală*, s. f. (epilepsie) şi *agîmbat*, adj. (nenorocit, amărît). Ar putea fi vorba de un lat. **aggimbāre*, de la **gimbus*, deformare de la *gibbus* (ca şi calabr. *agghimbare* („a se îndoi, a se cocoşa", cf. Rohlfs I, 75), ipoteză care se potriveşte mai bine cu der. şi mai puţin cu vb. 131

agliçă (–ci), s. f. – Plantă erbacee din familia rozaceelor. – Mr. *angulice*, megl. *glicica.*

Bg. *aglika* (Skok, *R. Études slaves*, III, 62), cf. sb. *jaglika* (Cihac; *DAR*), alb. *aguljice.* Este posibil ca toate aceste cuvinte să provină din tc. *aklik* „albeaţă, albeală". Cf. Popescu-Ciocănel 6. 132

agnęț (–ţe), s. n. – Pîine sfinţită, hostie.

Sl. *agnĭcĭ* „miel". 133

agonisi (–sęsc, –it), vb. – 1. (Înv.) A munci, a trudi. – 2. A obţine, a cîştiga. – 3. A economisi, a pune deoparte. – Mr. *agunisescu, agunisire* „a munci", megl. *angunisés, a(n)gunisiri* „a se grăbi".

Mgr. ἀγωνίζομαι, aorist ἀγώνισα „a lupta" (Roesler 563; *DAR*), de unde provin şi it. *agognare* „a dori amarnic", şi în toate limbile romanice, *agonia* (rom. *agonie*, s. f., din fr.; *agoniza*, vb.; *agonistic*, adj.). – Der. *agoniseală*, s. f. (muncă; cîştig, bunuri); *agonisită*, s. f. (cîştig; economii); *agonisitor*, adj. (muncitor; care cîştigă bine prin muncă). 134

agramąt (–tă), adj. – Incult, neinstruit.

Gr. ἀγράμματος (sec. XVIII). Accentul *agrámat* (*DAR*) nu ne este cunoscut. 135

agriș (–și), s. m. – Arbust cu fructe comestibile. – Var. (Trans.) *agrişe, aghireaşe.*

Mag. *egres* (*DAR*; Gáldi, *Dict.*, 82), care îl derivă din germ.med. *agras* (< v.fr. *aigras* < lat. **acrus*, cf. *acru*). De remarcat că **acrus* s-a contaminat probabil, din epoca lat., cu *agrestis*, şi că de la „agrest" a ajuns să însemne „strugure verde", cf. it. *agresto*, sp. *agraz.* Din it. cuvîntul a ajuns, cu sensul de „arbust cu fructe comestibile", în sl. *agres*, ceh. *agrest*, pol. *agrest* (Berneker 25). Accentul rom. (*agriș*) arată că nu poate fi vorba de un etimon sl., şi că trebuie plecat de la mag. Totuşi, var. dovedesc şi existenţa unui prototip sl., fără a părea probabilă o der. directă din lat. (cf. *REW* 92, şi Meillet, s. v. *ager*). Tot din it. provin alb. *grestë*, sb. *greš, ogrešta* (Miklosich, *Fremdw.*, 73), rus. *agrus*, dar cu sensul de „strugure verde". – Der. *agrişe*, s. f. (fructul agrişului). 136

ągru (–re), s. n. – Ogor. – Mr., megl. *agru.*

Lat. *ăgrum*, acuz. de la *ăger* (Puşcariu 38; Candrea-Dens., 21; *REW* 276; *DAR*; cf. Cortés, 125). Păstrat în Trans. După ce a dispărut din uzul general, a fost reînviat de neol. identic, reprezentat de numeroase forme der. şi compuse: *agrar, agricol, agricultură, agronomie* etc. 137

agud (–uzi), s. m. – Dud (Morus nigra, morus blanca).

Sl. **agoda* (Hasdeu 534; *DAR*), a cărui existenţă se deduce din forma rom., şi din sb. *jagoda* „fragă". – Der. *agudă*, s. f. (dudă). 138

agura (–ręz, –ąt), vb. – A prezice, a prevesti.

Lat. *a(u)gŭrāre* (Densusianu, *Rom.*, XXVIII, 61; Puşcariu 39; Candrea-Dens., 23; *REW* 784; *DAR*); cf. v.it. *a(g)urare* (lec. *aúru*, mil. *ingürá*, sard. *aurá*), prov. *aurar*, sp. *agorar*, port. *agourar.* Rar, Trans. de Vest. Mr. *ugure*, s. n. (profeţie), a fost interpretat de Pascu, I, 178, ca der. de la lat. *augurium*, ceea ce poate fi adevărat numai dacă se are în vedere complicata cale de transmitere a

cuv.: lat. *augurium* a dat în ngr. γουρί, de unde tc. *ogur*, care este etimonul cuv. mr., cf. *ursuz*. 139

aguridă (–izi), s. f. – Strugure înainte de coacere. – Mr. *aguridă*, megl. *guridă*.

Mgr. ἀγουρίδα, de la ἄγουρος „verde" (gr. ὥωρος), cf. alb. *aguridhe*, bg. *agurida* (Miklosich, *Fremdw.*, 73). În Banat circulă *agur*, s. m. „vie sălbatică", ce pare a reprezenta mgr. ἄωρος menţionat. – Der. *agurijoară*, s. f. (plantă, portulacă); *agurizar*, s. m. (vie sălbatică). 140

agust, s. m. – August. – Var. *gust, agustru*. Mr. *avgustu*, megl. *avgust*.

Lat.pop. *agŭstus*, formă redusă de la *augŭstus* (Puşcariu 40; Candrea-Dens., 24; *REW* 786; *DAR*); cf. alb. *gušt*, it., sp., port. *agosto*, prov., cat. *agost*, fr. *août*. Coexistă în prezent cu dubletul neol. *august*, înainte pronunţat de asemenea *avgust* (< ngr. αὔγουστος). – Der. *agustos*, s. m. (varietate de struguri timpurii); *gustar*, s. m. (august), rezultat din contaminarea cu *a gusta*, etimologie populară care a interpretat numele lunii ca momentul cînd se gustă şi încearcă roadele culesului, şi mai ales ale viei. 141

ah, interj. – Indică durere, chin. – Var. *ahá*, interj. (arată satisfacţia); *ahó* (var. *ho*), interj. (arată dorinţa de a face să se oprească; mai ales cu privire la boi). – Mr. *ah(a)*.

Creaţie expresivă; cf. explicaţia sa, incompletă şi incorectă, la Carstensen 20–4. Pentru *aho*, cu var. sa, cf. ven. *ao*, sp. *jo*.

Der. *aht*, s. n. (oftat), a cărui formaţie pare a fi influenţată de ngr. ἄχτι; *ahtiare*, s. f. (jinduire; lăcomie, aviditate), format pe baza inf. unui vb. care nu s-a folosit niciodată, ca şi cuvîntul următor; *ahtiat*, adj. (avid, lacom), pe care Roesler 588 îl derivă greşit de la tc. *ihtiay* „nevoie". 142

ahotnic (–că), adj. – Pasionat, avid.

Rus., pol., ceh. *ochotnik* „doritor" (Cihac, II, 272). Mold. (sec. XIX). 143

ahtinameá (–ele), s. f. – Capitulare, tratat al imperiului turc cu o putere creştină.

Tc. *ahdname*, din arab. *ʿahd* „contract" şi per. *nāma* „scris" (Şeineanu, II, 3; Lokotsch 1551). Sec. XVII, înv. 144

ai (–i), s. m. – Usturoi. – Mr., megl. *al'ŭ*, istr. *ǫl'u*.

Lat. *alium* (Puşcariu 47; Candrea-Dens., 25; *REW* 366; *DAR*); cf. alb. *aj*, it. *aglio*, prov. *alh*, fr. *ail*, cat. *all*, sp. *ajo*, gal., port. *alho*. – Der. *ai* (var. *aia*), vb. (a condimenta cu usturoi); *aişoară*, s. f. (plantă, usturoiţă); *aişor*, s. m. (ghiocel; crin-de-pădure; plantă); *aiturĕ*, s. f. (piftie cu usturoi); *aiuş*, s. m. (plantă, Alium silvestre). 145

aián (–ieni), s. m. – Personaj de vază în satul sau regiunea sa, notabil.

Tc. *ayan*, din arab. *aʿjân* „ochi" (Şeineanu, II, 3; Lokotsch 38); cf. sb. *ajan*, fr. *ayan* (cf. Gamillscheg 64).

Este termen propriu administraţiei turceşti, care s-a păstrat numai în Dobr. N. Densusianu, *Dacia preistorică*, 1082, îl derivă fantezist din gr. ἄια. 146

aiár (–re), s. n. – Etalon de greutăţi şi măsuri. – Mr. *aiare*.

Tc. *ayar*, din arab. *ʿijār* (Şeineanu, III, 3; Lokotsch 899); cf. ngr. ἀγιάρι, bg. *aiar*. Sec. XVIII, înv. 147

aici, adv. – În acest loc. – Var. *aice(a), ici, (a)icişa, ai*.

Lat. **ad hīcce* (Philippide, *Principii*, 92; Candrea-Dens., 26). Var. *ai* (Maram.) reprezintă lat. *ad hic* (Puşcariu, *Dacor.*, VI, 305). Cf. *aci*. 148

aidoma, adv. – **1.** Aievea, într-adevăr. – **2.** La fel, ca şi; identic. – Var. *(av)idoma, ag(h)idoma*.

Sl. *vidomŭ* „vizibil", tratat ca adv., deci, cu *a–* protetic şi cu *–a* paragogic (Cihac; *DAR*). 149

aieptá (–t, –át), vb. – A ademeni, a corupe.

Lat. *allĕctāre* (Hasdeu 583; Candrea, *Éléments*, 90; Puşcariu 41; Candrea-Dens., 28; *REW* 355; *DAR*); cf. it. *allettare*, fr. *allécher*. Cuv. rar, necunoscut practic în lit. 150

aieptá (–t, –át), vb. – A arunca.

Lat. **aiectāre*, de la *ĕiectāre* (Puşcariu 42; Candrea-Dens., 27; DAR). Posibilitatea acestei der. a fost pusă sub semnul întrebării datorită rezultatului rom. al lui *i* lat. în hiat, care în mod normal trebuia să dea *j* (cf. Diculescu, *Elementele*, 463). Se pare, totuşi, că *i* lat. s-a redus pînă la dispariţie înainte de *e* (Rosetti, I, 73), cf. *quietus* > *(în)cet*, astfel că nu există motiv pentru a contesta rezultatul *aiepta*. Philippide, *O rămăşiţă*, 21, propune lat. **abiectāre* şi Diculescu, *Elementele*, 463, o compunere cu *ad* de la gr. ἵάπτω „a arunca", supoziţie care nu prezintă nici un avantaj. În Trans. – Der. *aiept*, s. n. (aruncare); *aieptător*, adj. (care aruncă). 151

aiéve, adv. – **1.** Deschis, făţiş. – **2.** Într-adevăr, efectiv. – Var. *a(i)eve(a), îndeaieve(a)*.

Sl. *jave* „deschis", cu *a–* caracteristic adv.; cf. sb. *na jave* (Cihac, II, 163; Berneker 34). 152

aínde, adv. – (Banat) În altă parte. – Var. *aindine(a), aindire(a)*.

Lat. *dliŭndĕ* (Miklosich, *Sb. Wien*, C, 285; Pușcariu 45; *REW* 348). Totuși, este unul din cazurile în care este greu să se facă distincția între lat. și sl., fiindcă se cuvine să ne gîndim și la sl. *inŭde*, cu același sens (Cihac). 153

aingemąht (–turi), s. n. – Fel de mîncare cu carne și sos, stufat.

Germ. *Eingemacht* (Borcea 176). 154

aiųrea, adv. – **1.** În altă parte, undeva. – **2.** Cu capul în nori, în mod inconștient. – Var. *aiuri, aiure.* – Mr. *(n)al'iurea*, megl. *l'urea*, istr. *(a)l'ure.*

Compunere ale cărei elemente nu sînt complet clare. Prima parte trebuie să fie *ălĭbī* „în altă parte", pentru rezultatul căreia cf. *iu.* A doua parte este mai dificil de explicat. Plecînd de la analogia cu *ubivis* „oriunde vrei", se poate presupune că este vorba de forma vulg. a lui *vis*, adică **volet* (Bourciez 79) redus datorită folosirii sale enclitice (cf. pronunțarea actuală a acestui vb. în rom.: *(v)om, (v)eți, (v)or*). În orice caz, grupul final *–re* fie că reprezintă lat. **(vo)let* fie că are altă origine, apare în mai multe formațiuni adv. rom., cf. *altminteri, pretutindeni (< pretutindere), oare.* Pentru rom. s–ar putea explica formarea lui *aiurea* și pe baza lui **ubi volet*, construcție cu totul paralelă cu *ubivis;* însă formele dialectale presupun prezența lui *alibi.*

În mod normal, explicațiile anterioare pleacă de la *aliubi* (Crețu 305; Candrea–Dens., 29; *REW* 347; Drăganu, *Dacor.*, IX, 265) și de la corespondența sau analogia cu fr. *ailleurs*, v.sp. *alubre*, port., gal. *alhur.* Este posibil, totuși, să fie întîmplătoare coincidența între aceste limbi și rom., căci forma **aliore* care se postulează în cazul acestor limbi (*REW* 347; Gamillscheg 21) nu ar putea da rezultatul rom. Dificultatea cea mai mare este la *–re*, care s–a încercat explicată prin lat. *libet*, puțin probabil. Cipariu, *Gram.*, 364, urmat de Scriban, pleacă de la lat. *aliorsum*, care pare și mai dificil. Popescu–Ciocănel derivă vb. *aiuri* de la tc. *hayir* „stupefiat".

Der. *aiura* (var. *aiuri*), vb. (a delira); *aiureală*, s. f. (delir, extravaganță; Arg., somn, acțiunea de a dormi); *aiurit*, s. m. (fam., nebun, prost); *aiuritor*, adj. (delirant). Pentru specializarea sensurilor lui *aiura*, față de *aiuri*, cf. Iordan, *BF*, II, 63. 155

ajumį (–męsc, –įt), vb. – A dormita, a ațipi, a sta cu ochii închiși.

Bg. *zazŭmévam* „a închide ochii pe jumătate", de la *žumiă* „a face cu ochiul". După *DAR*, din alb. *gŭmë* „somn", care pare a fi der. din bg. – Der. *ajumit*, s. n. (ascunzătoare). 156

ajųn (–nuri), s. n. – **1.** Post. – **2.** Zi sau perioadă de timp care preced anumite sărbători care presupun post și mai ales ajunul Crăciunului și al Anului Nou. – **3.** Zi sau perioadă de timp care preced un eveniment în general. – Var. *arjun.* Mr. *ağun* „pe nemîncate, flămînd", istr. *jun.*

Lat. *iaiūnus* (formă reconstruită în mod ipotetic la Plaut; cf. Corominas, I, 344); probabil prin disimilare **aiūnus;* cf. alb. *ağenoj*, v.napol. *iagiuna*, genov. *zazun*, fr. *jeun*, sp. *ayuno*, (este posibil ca fr. *à jeun* să reprezinte un mai vechi **ajeun*, unde *a–* a fost înțeles ca prep.).

În general *ajun* se explică drept der. postverbal de la *ajuna*, și acesta ca rezultat al lat. **aiūnāre* (Meyer, *Alb. St.*, IV, 88; Philippide, *O rămășiță*, 16; Philippide, II, 645; Pascu, *Beiträge*, 16; Pascu, I, 29), de la **eiūnāre* (Diez, I, 214; Pușcariu 49; Candrea–Dens., 31; *REW* 4581; *DAR*), sau de la **ad ieiūnāre* (Cipariu, *Gram.*, 122).

Der. *ajuna*, vb. (a ține post); *ajunat*, s. n. (ajun, post); *ajunător*, adj. (care postește). 157

ajųnge (–g, –ns), vb. – **1.** (Refl.) A coincide, a avea aceleași păreri. – **2.** A întîlni, venind din urmă (sens spațial). – **3.** A atinge o limită în timp (sens temporal). – **4.** A atinge un punct determinat. – **5.** A deveni, a ajunge. – **6.** A deveni ceva, sau cineva. – **7.** A fi de–ajuns, suficient. – **8.** (Refl.) A se mulțumi cu ceva, a se descurca. – **9.** (Refl.) A se pune la zi. – Mr. *ağung (ağumsu, ağunită)*, megl. *jung (jungiri).*

Lat. *adiūngĕre* (Pușcariu 50; Candrea–Dens., 33; *REW* 171; *DAR*); cf. it. *aggiungere, aggiugnere*, v.prov. *ajonher*, v.fr. *ajoindre*, ([fr. *adjoindre*), sp. (*adjungir*). – Der. *ajungător*, adj. (suficient, destul); *ajuns*, adj. (care s–a îmbogățit, bogat); *ajuns*, s. n. (ajungere; suficiență); *neajuns*, s. n. (inconvenient, defect; pagubă, detriment). 158

ajųr, adv. – Cu broderie, cu găurele.

Fr. *à jour.* – Der. *ajur*, s. n.; *ajura*, vb. (a broda). 159

ajuta (–t, –ąt), vb. – A da ajutor, sprijin. – Mr. *ağut*, megl. *jut*, istr. *(a)jut.*

Lat. *adĭūtāre* (Pușcariu 51; Candrea–Dens., 34; *REW* 172; *DAR*; la Cicero: *adjutare*; cf. it. *ajutare*, prov. *ajudar*, fr. *aider*, sp. *ayudar*, gal., port. *ajudar.*

Der. *ajutat*, s. n. (ajutor); *ajutător*, adj. (auxiliar). 160

ajutǫr (–oąre), s. n. – **1.** Sprijin. – **2.** Persoană care ajută, auxiliar. – **3.** Locțiitor, adjunct. – Mr. *ağutor*, megl. *jutor.*

Lat. *adiūtōrium* (Cipariu, *Gram.*, 62; Pușcariu

53; Candrea-Dens., 35; *REW* 173; *DAR*; Rosetti, I, 162); cf. prov. *ajutori.* – Der. *ajutora*, vb., pe care *DAR* îl consideră a fi reprezentant al unui lat. **adiūtŭlāre*, și Candrea al lui **adiūtōriāre*, ambele fiind de prisos, deoarece vb. se explică prin mijloacele interne ale rom.; *ajutori*, vb. (a ajuta); *ajutorie*, s. f. (ajutor, asistență); *ajutorință*, s. f. (ajutor; contribuție impusă în Mold., în sec. XVIII, cu caracter tranzitoriu); *ajutornic*, adj. (milostiv); *neajutorat*, adj. (lipsit de ajutor). 161

al (f. a, pl. ai, ale), art. – **1.** Art. caracteristic al numeralului ordinal. – **2.** Art. caracteristic pentru aproape toate cazurile de gen. (uzul impune: *fereastra casei;* dar acesta este unicul caz în care se face abstracție de art. *a*, cf. *o fereastră a casei; noua fereastră a casei; fereastra nouă a casei; fereastra este a casei*). – **3.** Art. caracteristic al pron. pos. – **4.** Folosit în mod absolut, fără indicarea obiectului posedat, înseamnă „fiul lui": *ai Galeongiului* (Iorga), *fiii Galeongiu.* A dat naștere la numeroase patronime, mai ales în Bucov.: *Asiminei* „fiul Siminei". – **5.** Fără indicarea posesorului, poate însemna: „tot ce se referă la": *după cît spun cunoscătorii în ale fripturii de batal* (Sadoveanu).

Lat. *ille, illa*, prin faza intermediară *el, ea*, care este pron. pers. (Pușcariu 53; *DAR*; D. Găzdaru, *Descendenții demonstrativului latin ille în limba romînă*, Iași, 1929). 162

al, adj. și pron. – **1.** Acela, cel (care): *vrăjitorul ăla* (Eliade); *una din fetele lui Zamfirache, a de s-a logodit cu Ilie bogasierul* (Caragiale). – **2.** Cel (art. caracteristic al superlativului relativ: *a mai frumoasă* (Voiculescu) (cu această folosire este fam. și se preferă *cel*). – **3.** Antepus, substituie uneori art. enclitic, cu scopul de a întări semnificația demonstrativă: *unde începu reteveiul a le înmuia ale oase* (Ispirescu). – **4.** (S.) Ceva nedefinit, persoană (cînd este m.) sau obiect (cînd este f.) care nu poate fi descrisă sau desemnată cu nume propriu: *numai ce mă pomenesc cu un ăla* (Caragiale). – **5.** (Vulg.; în Munt.). *A (se) ăla*, vb. invariabil, poate indica orice acțiune, în cazurile în care nu se găsește la moment cuvînt propriu, sau se dorește evitarea unui cuvînt indecent.

Decl. ca adj. antepus: *ăl*, gen. *ălui*, pl. *ăi*, gen. *ălor;* f. *a*, gen. *ălei*, pl. *ale*, gen. *ălor.* Ca adj. postpus și ca pron. primește un *–a* paragogic; suferă modificări numai f. sing. *aia.* Multe var. incorecte. Formele mold. substituie de obicei pe *ă* inițial printr-un *a*.

Lat. *ille, illa.* Prin originea sa, și în parte prin întrebuințare, se confundă cu cuvîntul precedent, de care s-a separat doar într-o epocă relativ recentă. În limba actuală nu este posibil să se mai confunde, astfel încît *al* rămîne pentru a desemna relațiile de posesie (și numeralul ordinal), pe cînd folosirea lui *ăl* se confundă cu a lui *acel(a)* sau *cel(a).* Într-adevăr, limba literară confundă constant *ăl* 1 și 2 cu *acel(a)* și *ăl* 3 cu *cel(a)*, și preferă formele acestea din urmă, întrucît consideră cuvîntul *ăl* ca avînd o anume nuanță de vulgaritate sau, cel puțin, de familiaritate. În sensurile 3–5 este de neînlocuit, fiind vorba în aceste trei cazuri de construcții proprii rom. Sensul 4 răspunde aceleiași necesități ca fr. *machin, truc, chose*, sau sp. *chisme.* Pentru sensul 5 cf. sp. *aquellar, (a)quillotrar.*

Complexitatea problemei adj. și pron. dem. în rom. se explică prin numeroasele sale întrebuințări nuanțate diferit, și în același timp prin originea lor unică. Într-adevăr, lat. *ille* a avut patru rezultate diferite (cf. Găzdaru și *DAR*, s. v. *al*): pron. pers. *el*, f. *ea;* art. encl. *–l* sau *–le*, f. *–a;* art. pos. *al*, f. *a;* și adj. și pron. *ăl*, f. *a.* La acestea s-ar putea adăuga seria de compuși de la *ille*, ca *cel* și *acel.* Toate sensurile fundamentale ale seriei coincid cu uzul sp. și romanic în general: *muntele; al doilea; al meu; ăl mai frumos.*

Comp. *alde*, art. invar. (circumlocuțiune dem., care indică o referință la ceva cunoscut): *alde mă-sa* (Ispirescu); *alde taica* (Jipescu); *un cioflingariu d–alde tine* (Creangă). Este comp. din *ăl* cu *de.* Pentru a înțelege comp., trebuie plecat de la expresii cum sînt: *săracul ăl(a) de Ion*, astfel încît construcția este eliptică, prin suprimarea unui adj. Construcția se reduce la *ăl de*, unde *de* are sens relativ: *ăl de ieri. DAR* dă altă explicație, bazată pe necesitatea de a exprima un pl. indef., ceea ce nu pare a corespunde nici intenției construcției, nici sing. invar. al lui *alde.* Cf. Philippide, *Principii*, 138. 163

ață (–le), s. f. – Monstru care dezlănțuie furtunile, în credința pop. – Var. *hală.*

Bg., sb. *(h)ala.* 164

alabala, s. invar. – În expresia: *ce mai alabala?* Apare de asemenea în unele cîntece și jocuri de copii, ca un cuvînt fără un sens anume.

Arab. *ʿalā bāb allāh* „cu ocrotirea lui Alah", probabil prin intermediul tc. (Lokotsch 59; Iordan, *BF*, I, 110). 165

alac, s. m. – Specie de grîu foarte rezistentă.

Origine obscură. Pare a proveni indirect din lat. *alica*, prin intermediul unei forme asemănătoare celei care a dat *álaga* în sp. (lat. **alaca*, cf. Corominas, I, 75), însă der. este dificilă. În general se admite că etimonul pentru rom. este mag.

alakor (Cihac, II, 475; Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 273; *REW* 337; Pascu, *R. crit.*, VII, 66; Gáldi, *Dict.*, 170); dar în mag. este cuv. străin (Drăganu, *Dacor.*, VII, 201), probabil rom. (Edelspacher 8). Şi mai îndoielnică este legătura cu alb. *akuë* (Hasdeu 667). Philippide, II, 696, sugerează alb. *lakër* „verdeaţă", din gr. λάκκαvov. 166

alaci (-ce), adj. – Împestriţat; amestecat. – Var. *alac.*

Tc. *alaça* (Seineanu, II, 13). 167

alageá (-ele), s. f. – Ţesătură de mătasă indiană. – Mr. *alăge.*

Tc. *alaca* (Şeineanu, II, 14; Lokotsch 50); cf. ngr. ἀλατσῶς, bg. *alağa.* 168

alai (-iuri), s. n. – **1.** Cortegiu, suită. – **2.** Pompă, ceremonial. – **3.** Adunare zgomotoasă, şleahtă. Mr. *alae.*

Tc. *alay* (Şeineanu, II, 14; Roesler 581; Lokotsch 51); cf. ngr. ἀλάϊ, bg., sb. *alai.* 169

alalt, adj. şi pron. – Celălalt. – Numeroase var., datorită comp. cu *cel* sau *cest: ălalt, (a)cel(a)lalt, (a)celălalt, celalt, ălălalt, (a)cest(ă)lalt, (a)cestalalt* şi aceleaşi forme, cu grupul final disimilat în *-nt.*

Lat. *ille altĕr* (*DAR*). În limba literară, *alalt* este arh. sau formă mold., şi este înlocuit constant prin *celalt* (f. *cealaltă*, pl. *ceilalţi*, f. *celelalte*). Majoritatea var. au o anume nuanţă de vulgaritate. 170

alamă (-ămuri), s. f. – Aliaj de cupru şi zinc.

Ngr. μάλαμα „aur", de unde mr. *malamă, amálomă* „aur", alb. *malamë* „aur". Schimbarea fonetică şi semantică este curioasă. Pare a fi vorba de o etimologie populară, datorată confuziei între aur şi alamă (foarte folosită odinioară în ornamentaţie, de ex. în lucrările de marchetărie). Analogia care se impune între *alamă* şi *aramă* ar putea explica schimbarea de accent. De asemenea trebuie să se fi produs o despărţire la *μ'άλαμα, înţeles ca un presupus *με άλαμα „cu aur" (aceeaşi pierdere a lui μ iniţial în ngr. μαράμαθα > *aramaţa*, formulă de imprecaţie, cf. N. Grămadă, *Codrul Cosminului*, IV, 309). Lambrior 373, Hasdeu 674 şi *DAR* pleacă de la it. *lama* > sb. *lama* „tinichea"; Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 273, pleacă de la ngr. λάμα, iar Körting 5406 de la lat. *lamina*, ipoteză abandonată.

Der. *alămar*, s. m.; *alămărie*, s. f.; *alămat, alămit*, adj. (bătut cu cuie de alamă); *alămiu*, adj. 171

alambic (-curi), s. n. – Aparat metalic pentru distilarea lichidelor.

Fr. *alambic.* Figurează deja la Cantemir, *limbic*, din it. *lambicco*, de unde ngr. λαμπίκος, mr. *lămbic*, bg. *lambik* (*DAR*; Lokotsch 59). – Der. *alambica*, vb. (a face prea subtil). 172

alandala, adv. – Pe dos, în dezordine, împotriva sensului comun.

Ngr. ἀλλ'ἀντ'ἄλλον „unul în locul celuilalt" (Philippide, *Principii*, 146; *DAR*; Gáldi 142); cf. alb. *dalë ng'dali.* 173

alăptá (-tez, -át), vb. – A hrăni cu laptele propriu, a da să sugă. – Mr. *alăptez.*

Formaţie neol., cel puţin în rom., pe baza fr. *allaiter* (cf. *REW* 143). Nu este atestat uzul său pop. 174

alături, adv. – **1.** Lîngă, aproape de. – **2.** În afara locului. – Var. *alăturea.*

Lat. *ad latera* (*REW* 4934; *DAR*), cf. it. *allato*, v.fr. *lez.* Forma înv. este *alături*, păstrată în var. – Der. *alătura*, vb. (a aşeza alături); *alăturaş*, s. m. (înv., vecin). 175

alb (-bă), adj. – De culoarea zăpezii, a laptelui. – Mr. *albu*, megl. *alb*, istr. *ǫb.*

Lat. *album* (Puşcariu 55; Candrea-Dens., 36; *REW* 331; *DAR*); cf. vegl. *jualb*, genov. *arbo*, engad. *alvo*, sp. *albo*, port. *alvo;* cf. şi it. *alba*, prov. *aubo*, fr. *aube*, sp. *alba*, de la f. Este proprie rom. semnificaţia de „fericit", extindere a contrastului între „negru" şi „alb". Cf. *alboare.*

Der. *albă*, s. f. (iapă albă; zori de zi); *albeaţă*, s. f. (culoare albă; cataractă, pată pe ochi); *albele*, s. f. pl. (două beţişoare, folosite în jocul cu acelaşi nume); *albei*, adj. (alb; bălai); *albei*, s. m. (specie de iarbă); *albeţ*, s. m. (alburn); *albeţe*, s. f. (albeaţă); *albi*, vb. (a albi; a (se) face alb; a încărunţi; a îmbătrîni; a (se) sulemeni; a spăla), care este considerat reprezentant al unui lat. **albīre*, de la *albescĕre* (Puşcariu 57; Candrea-Dens., 41; *REW* 320), dar care ar putea fi şi formaţie internă a rom., cf. *înroşesc, (în)negresc, albăstresc* etc.; *albicios*, adj.; *albiciune*, s. f.; *albime*, s. f.; *albineţ*, adj. (cu faţa albă; bălai); *albişor*, adj. (albicios); *albişor*, s. m. (ban de argint; peşte, obleţ; se spune despre anumite varietăţi de struguri, de prune, de ciuperci); *albiţă*, s. f. (peşte, obleţ; plantă cu flori galbene); *albitor*, adj. (care albeşte); *albitorie*, s. f.; *albitură*, s. f. (rufe albe, lenjerie; în tipografie, mici piese de plumb care servesc la completarea spaţiului alb dintre litere, cuvinte sau rînduri; bani, arginţi; peşte, plătică, babuşcă); *albiu*, adj.; *albuş*, s. n. (substanţă albă care înconjoară gălbenuşul la ou; în Trans. şi Mold., albul ochiului); *(i)nălbeală*, s. f. (suliman); *(i)nălbi*, vb. (a spăla; a sulemeni); *înălbitor*, adj. (care albeşte). *Alburn* menţionat ca

descendent al lui *alburnum* (*Arhiva*, XVI, 322; *REW* 329), este împrumut recent (cf. *BL*, V, 87). Pentru *albeață*, Pascu, I, 31, propune un lat. **albitia*, în loc de *albities;* însă der. e firească în cadrul rom. *Dalb*, adj. (alb; fericit), comp. cu *de–*, de origine pop., prezintă un semantism normal (cf. Banat *doalb* „cărunt"), căruia uzul poetic, foarte frecvent la Alecsandri, i-a adăugat cea de a doua nuanță. *Albișoară* (Pușcariu, *Dacor.*, III, 596 și *REW* 328) nu reprezintă lat. *albula*, ci este o metateză de la *albișoară*, cf. *albișor.* Pentru *albulus* în rom., cf. *abur.* 176

albăstru (–ră), adj. – De culoarea cerului senin. – Mr. *albastru* „cenușiu, fumuriu".

Lat. **albaster*, de la *albus* (Pușcariu 56; Candrea-Dens., 37; *REW* 319; *DAR*). S-a spus probabil la început despre cerul ușor înnorat, prin urmare albicios (cf. mr.); astăzi indică numai „albastru ca cerul". Cf. Densusianu, *GS*, II, 324.

Der. *albăstrea*, s. f.; *albăstreală*, s. f. ; *albăstri*, vb. (a da culoare albastră; a clăti rufele cu albăstreală); *albăstrime*, s. f. (culoare albastră; boierime); *albăstriță*, s. f.; *albăstriu*, adj. Sensul lui *albăstreală* „albastru de rufe" (cf. fr. *bleu anglais*) nu apare în nici un lexic, cu toate că este cuv. foarte uzual și singurul care explică sensul lui *albăstrime* de „boierime", adică „oameni cu cămașa scrobită". 177

albie (–ii), s. f. – **1.** Matcă a unui râu. – **2.** Covată, copaie, vas făcut dintr– un trunchi scobit.

Lat. *alveus*, pop. *albea* (Pușcariu 58; Candrea-Dens., 43; *REW* 320; *DAR*; Graur, *BL*, V, 87); cf. mil. *albio*, ven., tarent. *albi*, piem. *arbi*, fr. *auge* (it., sp., port. *alveo* sunt neol.). Rezultatul normal trebuia să fie **albiu*, pe al cărui pl. *albii* s-a format din nou un s. *albie* (ca *săbii–sabie*); după *DAR*, forma de sing. se explică printr–un pl. n. **alvia*. Pentru sensul 2, cf. glosa din *CGL „alveus, lignum excavatum in quo lavantur infantes"*. – Der. *albier*, s. m. (persoană care face albii); *albioară*, s. f. (albiuță), pe care Candrea-Dens., 44, îl pun inutil în legătură cu lat. *alveola.* Din rom. provine rut. *alibijka* (Candrea, *Elemente*, 404). 178

albină (–ne), s. f. – **1.** Insectă care produce miere și ceară. – **2.** Specie de orhidee (Ophrys cornuta). – Mr. *alvină*, megl. *albină*, istr. *albire.*

Lat. *alvīna* „stup", der. de la *alvus* (Pușcariu 59; Candrea-Dens., 48; *REW* 393). Pentru a explica semantismul, *DAR* se referă la alb. *bletë* „stup" și „albină". Trebuie probabil să se plece de la o expresie (*musca)alvina*, unde *alvina* îndeplinește firesc funcția adj.; mai târziu, a ajuns s., ca în cazul lui (*asinus) onagrarius, orbus(oculis)* și în multe alte cazuri. *Muscă*, având sensul de „roi" este curent în apicultură.

Der. *albinar*, s. m. (apicultor); *albinărel*, s. m. (pasăre); *albinărie*, s. f. (roi; apicultură); *albinărit*, s. n. (apicultură); *albinet*, s. n. (mulțime de albine, roi). 179

alboare (–ori), s. f. – Lumină difuză, lucire, licărire.

Lat. *albōrem* (Candrea-Dens., 38; *REW* 324; *DAR*); cf. it. *albore*, v.fr. *aubour*, prov., sp. *albor.*, port. *alvor.* – Der. *alburi*, vb. (a răspîndi o lumină albicioasă); *alburiu*, adj. (albicios). Cf. *alb.* 180

albumeală (–eli), s. f. – Plantă (Gnaphalium leontopodium). – Var. *albumiță.*

Lat. *albumen* (Candrea-Dens., 40; *DAR*; cf. *REW* 328, unde lipsește rom.); cf. it. *albume.* Cuvîntul lat. este reprezentat numai de formele der., prima cu suf. *–eală*, și a doua cu suf. dim. *–iță.* 181

alcam (–muri), s. n. – Viclenie, șiretlic, tertip.

Mag. *alkalom* „ocazie, șansă". Înv., supraviețuiește în anumite puncte din Trans. 182

alcătui (–uesc, –it), vb. – **1.** A face, a întocmi, a compune. – **2.** A organiza, a aranja.

Mag. *alkotni* (Cihac, II, 475; *DAR*). – Der. *alcătuială* (var. *alcătuință*), s. f. (alcătuire); *alcătuitor*, s. m. (organizator, care aranjează ceva). 183

aldămaș (–șuri), s. n. – Cinstire, băutură oferită după încheierea unei tranzacții.

Mag. *áldomás* „cinstire", de la *áldani* „a binecuvînta" (Cihac, II, 475; Berneker 27; Gáldi, *Dict.*, 86); cf. rut. *odomaš* „dar, cadou", sb. *aldumaš* „salariu", slov. *aldomaš* „salariu". – Der. *aldămășar*, s. m. (Trans., persoană care are dreptul la o cinste). De la *áldani* există în Trans. *a aldui*, vb. (a binecuvînta), *alduială*, s. f. (binecuvîntare), cf. Gáldi, *Dict.*, 100. 184

aldăn, s. m. – Cînepă de toamnă, care produce sămînță.

Sl. **chladanŭ* (Candrea, *GS*, VI, 320; cf. Cihac, II, 121); cf. rus., sb. *chlud.* 185

aleăn (–nuri), s. n. – Suferință, necaz, supărare.

Mag. *ellén* „contra" (*DAR*). Cihac propune sl. *alinŭ* „insidios", care pare mai puțin convingător. Limba actuală începe să confunde *alean* cu der. de la *a alina* „a consola"; cf. *în farmacia mea a tot lecuitoare aleanuri am la chinurile–abia simțite* (Arghezi). – Der. *alenșug*, s. n. (dușmănie), din mag. *ellenség.* 186

alegạ (–g, –ạt), vb. refl. – A se prinde, a se lipi.

Lat. *alligāre* (*DAR*; *REW* 363), cf. it. *allegare*, fr. *allier*, sp. *aligar*, port. *alligar* (toate cuv. romanice sînt formaţii neol.). Limba lit. preferă forma simplă *lega*, cu acelaşi sens, dar în limba pop. are o circulaţie intensă. Este dublet al lui *alia*, vb., din fr. *allier*, de unde şi *alianţă*, s. f.; *aliaj*, s. n.; *aliat*, s. m. 187

alęge (–g, –ęs), vb. – 1. A selecta, a prefera ceva sau pe cineva. – 2. A distinge, a deosebi. – 3. A decide, a ajunge la un rezultat. – 4. A participa la alegeri. – 5. (Refl.) A rămîne cu ceva. – Mr. *aleg, aleadzire (alepşu, aleaptă);* megl. *leg, leaziri.*

Lat. *allĕgĕre* (Puşcariu 60; Candrea-Dens., 47; *REW* 364; *DAR*); păstrat numai în rom. şi în it. *alleggere* (aver., mil. *alezer*). După *REW*, ar putea fi vorba şi de lat. *ēllĭgere* (cf. Körting 3229), părere fără îndoială greşită (cf. *BL*, V, 87).

Der. *alegător*, s. m. (persoană care votează); *alegînd*, adv. (înv., cu excepţia, în afară de): *ales*, adj. (select); *ales*, adv. (înv., mai cu seamă, în special; astăzi se preferă construcţia *mai ales*); *ales*, s. m. (deputat); *ales*, s. n. (selecţie); *alesător*, s. m. (înv., arbitru); *alesătură*, s. f. (procedeu de ornamentare, mai ales la broderii); *les*, adv. (Basarabia, mai ales). 188

alęi, interj. – Introduce o invocaţie cu o puternică nuanţă afectivă. – Var. *alelei, dale(lei).* – Mr. *alai.*

Creaţie expresivă, cf. *aoleu.* Suidas menţionează pe *eleleu* „acclamatio bellica", cf. bg. *ólele*, tc. *hele.* 189

aleluịa, interj. – Exclamaţie care figurează în cîntările bisericeşti. – Var. *aliluia.*

Mgr. ἀλληλούα (din ebr. *hallelū Jah*), direct din gr. în cazul var., iar la cealaltă formă prin intermediul sl. *aleluja.* – Der. *ler*, interj. proprie poeziei pop. cu caracter religios, cum sînt colindele (D. Dan, apud Bogrea, *Analele Dobrogei*, XV, 171); dacă această ipoteză este exactă (cf. var. *ailerui, lerui, leroi*) este cuv. contemporan cu cele care alcătuiesc fondul lat. al rom. 190

alęm (–muri), s. n. – Semilună, emblema imperiului turc, mai ales pe steagul imperial (roşu aprins, cu o semilună aurită, pe fond alb). Era scos în procesiuni, numai în prezenţa sultatului; fiind purtat de un ofiţer numit *alemdar.*

Tc. *alem* „lume, univers" (Şeineanu, III, 5; Lokotsch, 53). 191

alergạ (–g, –ạt), vb. – 1. A pune pe fugă. – 2. A fugi. – 3. A recurge la..., a se folosi de... – 4. A participa la o competiţie de cros. – Mr. *alag*, megl. *lag, lăgari*, istr. *alerg?* (nesigur).

Origine nesigură. Probabil trebuie plecat de la lat. *lĕgāre* „a porunci"; sensul rom. nu apare printre accepţiile cuv. lat., dar este posibil să fi existat în lat. vorbită, datorită perfectei analogii a lui *lĕgāre* cu *mittĕre* în celelalte sensuri. De la *allĕgāre*, rezultatul normal **alega* (cf. dialectele) ar fi suferit o propagare a lichidei, **alelga*, urmată de o disimilare, ambele fenomene proprii doar dacorom.

În general se presupune că *alerga* reprezintă lat. **allargāre*, de la *largus* (Puşcariu 61; Candrea-Dens., 952; *REW* 352; Philippide, II, 539; *DAR*; Puşcariu, *Lr.*, 242); cf. alb. *ljargoń* „dau la o parte", it. (*allargare*), genov. *allargarse*, sard. *allargare* „a se îndepărta, a se da la o parte". Explicaţia pare inadmisibilă. Semantismul este curios, mai ales dacă se ţine seama de paralelismul cu *alunga.* Formele romanice sînt toate neol. şi se explică în lumina vieţii maritime, ale cărei circumstanţe nu există în rom. S-a încercat să se explice trecerea de la **alărgare* la *alergare* printr-o analogie cu *mergere*, care aparţine altui tip de conjug., astfel încît nu se vede clar cum a putut influenţa *merge* asupra lui **alargă.* În sfîrşit, dialectele indică o formă de bază diferită de cea care se propune.

Der. *alergătoare*, s. f. (alergare; depănătoare, vîrtelniţă); *alergător*, adj. (care aleargă; activ, harnic); *alergător*, s. m. (ştafetă, curier; cal de curse); *alergător*, s. n. (pasăre alergătoare); *alergătură*, s. f. (alergare; pl. gestiuni, demersuri, intervenţii); *alergău*, s. m. (Trans., curier, mesager). 192

alęş, adv. – În mod perfid.

Mag. *les* „pîndă", cu *a–* propriu formaţiilor adv. (Cihac, II, 476; *DAR*). – Der. *aleşui*, vb. (a spiona, a pîndi, a face o ambuscadă). 193

alesịdă (–de), s. f. – Colier. – Mr. *alsidza.*

Ngr. ἀλυσίδα (Gáldi 143). 194

alestînсă, s. f. – Ţesătură de bumbac. – Var. *(h)alastincă.*

Rus. *cholstinka* „ţesătură care provine din Holstein". 195

alęu (–uri), s. n. – Arvună, acont. – Var. *alău.*

Mag. *elő* (*-penz*). În Trans. (*DAR*). 196

ạlfa, s. m. – Numele primei litere a alfabetului grecesc.

Gr. ἄλφα. Intră în comp. cu cea de a doua literă a alfabetului gr., în *alfavita*, s. f. (alfabet), din gr. ἄλφα-βῆτα, în prezent înlocuit de *alfabet*, s. n.

(din fr. *alphabet*), cu der. *alfabetic*, adj.; *alfabeticește*, adv. (în ordine alfabetică). 197

aliċ (–ce), s. n. – **1.** Pietricică, bucățică de cărămidă. – **2.** Proiectile sferice de plumb cu care sunt încărcate armele de vînătoare. – Var. *alică*. Mr. *hăliche*.

Ngr. χαλίκι „pietricică". (*DAR*), cf. alb. *halič*. – Der. *alici*, vb. (a întări mortarul cu pietricele sau bucățele de cărămidă). 198

alicị (–cęsc, –ịt), vb. – A se zări, a se desluși.

Sl. *ličiti* „a se contura, a se arăta" (Capidan, *Dacor.*, III, 753). *A–* s-ar putea explica în mai multe feluri, fie prin contaminarea cu lat. *allūcēre* (*REW* 370; *DAR*; Candrea), cf. napol. *llocire*, sard. *allúgere* „a lumina"; sau prin analogie cu *alic;* sau cu *a–* protetic, frecvent în mai multe der. verbale. 199

alifịc (–ịi), s. f. – Unguent. – Mr. *alfie*.

Ngr. ἀλουφή (Roesler 564). 200

alignị (–nęsc, –ịt), vb. – **1.** A sufla vîntul. – **2.** A șchiopăta.

Ngr. λιχνοαίνω „a slăbi, a debilita". Sensul 2 nu este încă bine individualizat, căci este nevoie să se precizeze: *alignește cu piciorul* sau *alignește de un picior*. Acest uz lipsește din majoritatea dicționarelor (*DAR*, Damé, Candrea), dar este comun, mai ales în Mold. (cf. *fata șubredă de sănătate, căci alignea cu piciorul*, Iorga; *se apropie alignind de un picior*, Cezar Petrescu). *DAR* indică drept etimon posibil mag. *legyezni* „a bate vîntul". Cf. *lihni*. 201

alîm (–muri), s. n. – Contribuție specială care, începînd cu 1729, s-a impus de către administrația din Mold., tătarilor stabiliți în sudul Basarabiei.

Tc. *alım* „rentă, venit". 202

alimạn (–nuri), s. n. – Necaz, belea, primejdie.

Tc. (arab.) *al emān* (Lokotsch 66; Bogrea, *Dacor.*, IV, 788; Scriban); cf. *aman*. Sunt greșite indicațiile lui Cihac, II, 633 (ngr. ἀλλοίμονον) și cele din *DAR* (tc. *alaman* „tîlhar"). – Der. *alimăni* (var. *alimăna, alivăni*), vb. (a blestema). Vb. *alimăni* „a se învecina", pe care *DAR* îl citează ca fiind identic cu cel anterior, provine mai curînd de la *(a)liman* „port". 203

alimọri, s. m. pl. – Lăsata secului de brînză.

Bg. *ale more*, exclamație auzită de obicei la sărbătoarea populară respectivă (Philippide, *ZRPh.*, XXXI, 280; *DAR*). 204

alinạ (–n, –ạt), vb. – A liniști, a calma, a consola.

Lat. **allēnāre* (Byhan 11; Pușcariu 62; Candrea–Dens., 989; *DAR*; Rosetti, I, 79); cf. it. (sard.) *allenare*. Philippide, II, 658, presupune o formă **allēnīre*. – Der. *alinător*, adj. (care alină). 205

alineạt (–te), s. n. – Paragraf. – Var. *aliniat*.

Fr. *alinéat*, cu *–t* analogic. Var. se explică prin confuzia cu vb. *alinia*. 206

alintạ (–t, –ạt), vb. – A mîngîia, a răsfăța.

Lat. **allēntāre*, de la **allēnītāre*, care provine de la *lēnis* „ușor, blînd" (Candrea–Dens., 990); după alții, din lat. **allēntāre*, de la *lēntus*, cu evoluția semantică de la domeniul material la cel moral, ca în *blandus* > *blînd, tenerus* > *tierno* etc. (Pușcariu 64; *REW* 257; *DAR*); cf. it. (sard.) *allentare*, sicil. *allentari*, abruz. *allendá*, v.fr. *alenter*, prov. *alentar*, toate cu sensul primitiv. Mai probabil, **allēntāre* a fost simțit ca un frecventativ de la **allēnāre*, chiar dacă la origine nu aparțineau aceleiași familii (*DAR* citează un ex. din Dosoftei, în care este evidentă această confuzie).

Der. *alintător*, adj. (care alintă); *alintătură*, s. f. (alintare). 207

alịor (–ri), s. m. – Plantă, laptele–cîinelui. – Var. *arior, aleúr*.

Lat. *aureolus* (Candrea, *GS*, III, 423); cf. prov. *auriol*. După Hasdeu, din lat. *hellēbŏrus*, opinie acceptată de Pușcariu 65 cu observația că fonetismul nu pare clar. 208

alișverịș (–șuri), s. n. – Comerț, negoț. – Mr. *alișeverișe*, megl. *alișvăroș*.

Tc. *alışveriş*, de la *alıs* „dar" și *veris* „a lua" (Roesler 587; Șeineanu, II, 17; Lokotsch 63); cf. ngr. ἀλισβερίσι alb. *ališveriš*, bg. *alăšveriš*. 209

alivạnta, adv. – Pe spate, cu picioarele în sus.

It. *alla banda*, prin intermediul pronunțării ngr. ἄλλα βάντα, termen marinăresc, introdus în rom., probabil în sec. XVIII (Scriban; Iordan, *BF*, VI, 150).

Este posibil să aparțină aceleiași familii și *alivancă*, s. f. (turtă din mălai și brînză); *alivenci*, s. f. pl. (dans tipic mold.); *alivăni*, vb. (a întoarce, a răsturna; a înmuia). Evoluția acestor cuvinte nu este clară. Poate să se fi produs, la *alivancă*, o contaminare cu sl., cf. ceh. *(na)liwanec* „prăjitură în formă", de la *liti* „a forma"; dar cuvintele sl. aduse de Cihac și *DAR* nu constituie o explicație suficientă în sine. Bogrea, *Dacor.*, III, 724 (și Scriban) explică acest cuvînt prin sl. **olivenka*, de la *olivnij* „în ulei", care pare îndoielnic; tot Bogrea vede în *alivăni* un der. de la *aliman*. 210

almạr (–re), s. n. – Dulap. – Var. *almariu, armar(iu)*. Istr. *armor*.

Lat. *armarium*, poate direct în var. (Puşcariu 66; *REW* 625; *DAR*); cf. vegl. *armar*, it. *armadio*, v.fr. *almaire, armaire* (> fr. *armoire*). Din lat. s-a transmis aproape tuturor limbilor europene, cf. germ. *Almer*, ngr. ἀρμάρι, alb. *armar* (probabil din it.), cr. *ormar, orman* (de unde, în Banat, *orman* „dulap"), mag. *almáriom*, ceh. *(j)almara*, pol. *almarya*. În rom., în forma *almar*, provine probabil din slov. *almara* (cf. Berneker 30) sau din mag. (Hasdeu 904; Domaschke 130; Gáldi, *Dict.*, 102). A fost întărit în parte de contactul cu fr. *armoire* > rom. *armuar*. Cu formele sale anterioare este pop. numai în Trans. şi Banat. 211

almoină (–ne), s. f. – (Înv.) Pomană. – Var. *alimojnă*.

Lat. *eleemosyna*, prin intermediul sl. *almužno* (Berneker 27; *DAR*). – Der. *almojnean*, s. m. (cerşetor), cuvînt rar, cules de la românii din Iugoslavia; *alimojdii*, s. f. (fleacuri, nimicuri), în Munt. 212

alnic (–că), adj. – (Înv., Trans.) Înşelător, viclean.

Sb. *jalnik* (Drăganu, *Dacor.*, VI, 246). Înainte, *DAR* indicase mag. *álnok*, al cărui fonetism nu este satisfăcător. 213

alo, interj. – Exclamaţie folosită la telefon.

Fr. *allo*, din engl. *hello*. Se foloseşte exclusiv la convorbirile telefonice. 214

alocă (–c, –ăt), vb. – A atribui, a acorda.

Format pe baza fr. *allouer* şi lat. *locare*. – Der. *alocaţie*, s. f. 215

alt (–tă), adj. şi pron. – **1.** Diferit, celălalt (al doilea termen al unei antinomii). – *Altă dată* „în altă zi, în alt moment". – *Nimeni altul. – De altă parte. – Şi altele* etc. – **2.** Cel dinainte: *altă dată* „odinioară, pe vremuri". – **3.** Unul nou, unul la fel. – **4.** (F., cu sens de n.) Altceva, ceva diferit. – *Între altele. – Nu alta. – Alta acuma. – Nu de alta. – Una într-alta, una peste alta. – Nici una, nici alta.* – Mr., megl. *altu*, istr. *ǫt*.

Lat. *alter*, vulg. **altru*, de unde it. *altro*, sicil. *autru*, sard. *altu*, engad. *oter*, v.prov., fr. *autre*, cat. *altre*, sp. *otro*, port. *outro* (Puşcariu 67; Candrea-Dens., 48; *REW* 382; *DAR*). Pentru uzul său, cf. Sandfeld, *Syntaxe* 184–95.

Comp. *altădată*, adv. (odinioară, pe vremuri); *altăoară*, adv. (înv., odinioară); *altceva*, pron.; *altcineva*, pron.; *altcum*, adv. (Trans., altfel); *alteori*, adv.; *altfel*, adv.; *altinderi*, adv. (înv., în alt loc); *la olaltă*, adv., explicat de Candrea-Dens., 48, ca *la alaltă*, şi de Pascu, *Beiträge*, 14, plecînd de la *la una la alta*, ca în comp. *una într-alta*. 216

altan (–ne), s. n. – Terasă, foişor, mirador.

Ngr. ἀλτάνα, din it. *altana* (Meyer, *Neugr. St.*, IV, 8, cf. tc. *altıncık* (Şeineanu, II, 18). Cuvînt rar, lipseşte din majoritatea dicţionarelor (apare la Eminescu). Din acelaşi cuvînt tc., *altîngic*, s. m. (plantă, călţunaş), cf. Lokotsch 61. 217

altar (–re), s. n. – Parte a bisericii în care se oficiază liturghia. – Var. *altariu* (înv.). Megl. *altar*, istr. *altor*.

Lat. *altăr* sau *altărium* (Puşcariu 68; Candrea-Dens., 49; *REW* 381; *DAR*; Philippide, II, 631); cf. alb. *ljter*, it. *altare*, prov., sp., port. *altar*. Există în rom. şi dubletul *oltar*, din sl. *olŭtarĭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 33; Cihac, II, 227; Cf. Gáldi, *Dict.*, 148), cf. bg., sb., cr., slov., rus. *oltar*, ceh., mag. *oltár*. Forma *oltar* este înv. 218

altiţă (–ţe), s. f. – Broderie pe partea superioară a mînecii la ie sau cămaşă.

Lat. *altĭtia*, de unde it. *altezza*. Se explică prin poziţia relativă a broderiei; partea inferioară a mînecii, cînd este brodată, nu se poate numi astfel. După Cihac, Hasdeu şi *DAR*, din sb. *latica* „margine de rochie" (de unde, în Ban., var. *lătiţă*); este posibil însă ca cuvîntul sb. să provină din rom. Este dubletul lui *alteţă*, s. f., din it. (sec. XIX). 219

altminteri, adv. – În alt chip, altfel. – Var. *al(t)mint(e)re(a), al(t)mintre(le)a, aimint(e)re(a), aimint(e)ri(lea), al(t)mintre(le)a, amintre(le)*. Mr. *al'umtrea(lui)*, megl. *l'umintr(ul)ea*.

Lat. *alia mente* (Cipariu, *Gram.*, 240; Hasdeu; Puşcariu 44; Candrea-Dens., 1133; *DAR*; Puşcariu, *Dacor.*, III., 397–406; Rosetti, I, 114), contaminat cu *altera mente*. Cele două forme care rezultă, **aiminte* şi **altrăminte* s-au contaminat, dînd naştere la var. Totuşi, silaba finală *–re* presupune o dificultate. *DAR* încearcă să o explice prin analogie cu *aliter* > **alitre;* iar Puşcariu, prin lat. *libet*. Ar fi mai uşor de explicat plecîndu-se de la **altrăminte*, care ar fi putut da foarte bine, prin metateză, *alt(ă)mintre;* dar această explicaţie, suficientă pentru *aiminteri*, nu lămureşte cazuri ca *aiure(a), purure(a)* etc. Skok, *Arch. Rom.*, VIII, 147, propune pentru *aimintre* un model **alĭ mente*. Aşa cum au remarcat Puşcariu şi *DAR*, este singura formaţie adv. rom. bazată pe comp. cu *mente*. 220

altoi (–oesc, –it), vb. – **1.** A introduce o ramură a unei plante în ţesutul alteia. – **2.** A bate, a lovi, a plesni pe cineva. – Var. (Mold.) *hultui*.

Mag. *oltani* (*DAR*; Gáldi, *Dict.*, 83). Sensul 2 nu apare şi la var. – Der. *altoială*, s. f. (altoire); *altoi*, s. n. (ramură folosită la altoire); *altoitor*, adj.

(care altoiește); *altoitură*, s. f. (altoire); *hultoană*, s. f. (altoi); *hultuitură*, s. f. (acțiunea de a altoi); *altoană*, s. f. (Mold., altoi). **221**

aluạt (–turi), s. n. – **1.** Pastă obținută din făină amestecată cu apă, grăsime etc., din care se prepară pîine, prăjituri etc. – **2.** Pastă, materie. – **3.** Drojdie, dospeală. – Mr. *aloat*, megl. (numai dim.) *luțol*, istr. *aluọt*.

Lat. *allĕvatum*, de la *allĕvāre* (Pușcariu 69; Cadrea-Dens., 1008; *REW* 360; *DAR*). Fără a avea un corespondent romanic imediat, coincide cu sensul general al lui *levare* „a fermenta", cf. it. *lievito*, ven. *levar*, aberg. *levad*, friul. *levá*, fr. *levain*, comel. *(a)lwá*, sp. *(a)leudar*. **222**

alụnă (–ne), s. f. – Fructul alunului. – Mr. *allună*, istr. *alure*.

Lat. **abĕllona*, de la *abĕllāna* (Pușcariu 70; Candrea-Dens., 51; *REW* 17; *DAR*). Din forma normală provin it. *avellana*, v.fr. *avelaine*, sp. *avellana*, cat. *vellana*, astur. *ablana*, port. *avella;* prin forma incertă se explică tarent. *aloriẹ*, prov. *aulona*, lion. *alonn*. Pentru fonetism, cf. și Meyer-Lübke, *Dacor.*, III, 643.

Der. *alun*, s. m., formație regresivă, ca *prună–prun, dudă–dud* etc.; *aluna*, vb. (a căsca ochii, a se holba); *alunar*, s. m. (aluniș; rozătoare, pîrș; pasăre, gaiță de munte; luna iulie), al cărui ultim sens constituie o coincidență curioasă cu ngr. ἀλωνάρις „iulie", din gr. ἀλωνεύομαι (Pușcariu 70); dar prezența lui *–u–* arată că imaginația pop., luînd acest cuvînt din ngr., l-a asociat cu familia lui *alună; alunel*, s. n. (dans popular); *aluniș*, s. n. (desiș de aluni); *alunească*, s. f. (dans de nuntă), confuzie cu *nunească; aluniu*, adj. (de culoarea alunei).

Aluniță (var. *alunică, alunea*), s. f., considerat de *DAR* drept dim. de la *alună*, a fost apoi semnalat de Pușcariu, *Dacor.*, I, 225 (cf. *REW* 19 și Pușcariu, *Lr.*, I, 17), drept der. al bg. *lunica* „aluniță", de la *luna* „lună". Ca în alte cazuri, contrariul pare mai sigur, căci bg. *lunica* nu este suficient pentru a explica cuvîntul rom. și var. sale. Cf., totuși, tc. *alunė* „aluniță", citat de Popescu-Ciocănel, 11. **223**

alungạ (–g, –ạt), vb. – A îndepărta, a goni, a speria.

Lat. **allŏngāre* (Pușcariu 71; Candrea-Dens., 1024; *REW* 1853; *DAR*); cf. it. *allongare*, cat. *alunyar(se)* și lat. *elongare* > fr. *éloigner*. *DAR* și *REW* consideră că este posibilă der. directă din *ēlŏngāre*. Cf. *lung*. – Der. *alungat*, adj. (îndepărtat, prigonit); *alungător*, adj. (care alungă; prigonitor). **224**

alvạ (–ạle), s. f. – Produs alimentar dulce, preparat din semințe de floarea-soarelui și zahăr. – Var. *halva*. Mr. *hălvă*, megl. *alvă*.

Tc. *halva*, din arab. *ḥalwa* (Șeineanu, II, 200; Lokotsch 804). – Der. *alviță*, s. f. (produs alimentar fabricat din miere, nuci etc.); *alvițar*, s. m. (fabricant sau negustor de alviță); *(h)alvagiu*, s. m. (alvițar). **225**

amạ, interj. – Zău că... zău așa. – Mr. *ama*.

Ngr. ἀμμά (Șeineanu, II, 18; Lokotsch 64); cf. tc. *emme* (arab. *ammā*), alb., bg. *amá*. **226**

amăgi (–gẹsc, –ịt), vb. – **1.** (Înv.) A vrăji, a face farmece. – **2.** A amăgi, a momi. – Mr. (*amăvipsire*) „a vrăji".

Gr. μαγεύω „a fermeca" (Hasdeu; *DAR*; Diculescu, *Elementele*, 474; Rosetti, II, 66), probabil prin intermediul unui lat. **magīre*, **magare*, cf. calabr., sicil. *ammagari*, cat., sp. *amagar*. În mr., din ngr. μαγεύω, de unde și bg. *magiosvam*.

Der. *amăgeală*, s. f. (înșelăciune, artificiu); *amăgelnic*, adj. (înv., înșelător); *amăgeu*, s. m. (impostor), pe care Diculescu, *Elementele*, 474, îl derivă direct dintr-un gr. *μαγεύς; *amăgire*, s. f. (înv., ademenire); *amăgitor*, adj.; *amăgitură*, s. f. (înv., înșelăciune, escrocherie). **227**

amạn, interj. – Milostenie, iertare. – Mr., megl. *aman*.

Tc. *aman*, din arab. *amān* (Șeineanu, II, 18; Lokotsch 66); cf. ngr. ἀμάν, alb., bg., fr. *aman*, sp. *amán*, ultimele direct din arab. Cf. *aliman*. **228**

amạndea, interj. – Iute, în grabă.

Tc. *hemende* „și imediat" (Iogu, *GS*, V, 362). După Șeineanu, II, 19 (urmat de Lokotsch 65 și de *DAR*), din tc. *amade*, per. *amade* „repede". **229**

amạnẹt (–turi), s. n. – Garanție, cauțiune. – Mr. *amînete*, megl. *amanet*.

Tc. *amanet, emanet* (Roesler 587; Șeineanu, II, 19; Lokotsch 66); cf. ngr. ἀμανέτι, alb., bg., sb. *amanet*. – Der. *amaneta*, vb. (a pune ceva ca amanet). **230**

amạnt, (–tă), adj. – Îndrăgostit, iubit.

Fr. *amant*. Cuvînt de expresivitate literară în perioada romantică, a decăzut apoi ajungînd să aibă o rezonanță vulg., ca *maîtresse* în fr. **231**

amănụnt (–te), s. n. – **1.** (Înv.) Amănunțit, în detaliu (sens adv.). – **2.** Detaliat (sens adj.). – **3.** Detaliu. – Var. *amărunt* (cu der. săi).

De la *mărunt*, cu *a–* caracteristic formelor adv. Uzul ca s. este modern, pentru cel adv. cf. it. *a*

minuto. – Der. *amănunți*, vb. (a mărunți; a da amănunte); *amănunțime*, s. f. (detaliu). 232

amar (-ră), adj. – **1.** Care are gustul fierii, pelinului etc. – **2.** (S. m.) Amăreală, gust amar. – **3.** Cantitate (numai după o expresie cantitativă, ca *atît, cît, ce, ce de, mult*). – Mr. *amar*, megl. *(an)mar*, istr. *amor*.

Lat. *amārus* (Pușcariu 73; Candrea-Dens., 53; *REW* 406; *DAR*); cf. vegl. *amuár*, it. *amaro*, v.prov. *amar*, fr. *amer*, sp. *amargo*. Expresia *amar de mine, amar mie* coincide cu sicil. *amaru mia*, port. *amaro de mi*. Sensul 3 este curios. I. Morărescu, *BF*, I, 178–181, a încercat să-l explice prin etimologie pop., din expresia *atîta *mare de (timp)*, interpretat ca *atît amar(e) de (timp)*; uzul ar fi, în acest caz, aceleași ca it. *mare* „abundență", sp. *la mar de*. Cf. observațiile împotriva acestei explicații ale lui L. Spitzer, *BF*, II, 162–4. Mai curînd este vorba de o valoare emfatică a adj. (ca în cazul lui *biet* invariabil), tratat ca s.; emfaza este evidentă și în uzul constant al lui *atîta* în locul lui *atît* (cf. nuanța de *atîta curaj*, față de *atît curaj*. În privința valorii exacte a expresiei, o construcție de tipul *ce amar mai aveam* (Agîrbiceanu) arată clar că trebuie să se înțeleagă *ce amar (de mine) mai aveam*, deci că exprimă compasiunea, și numai în al doilea rînd ideea de cantitate.

Der. *amărăcios*, adj. (amar), pe care Pușcariu 74 și *REW* 403 îl reduc la un lat. **amaritiōsus*, de la *amarīties*, dar care este probabil un der. cu suf. *–cios*, ca *supărăcios, căcăcios* etc.; *amărăciune*, s. f. (mîhnire, amărîre); *amărăluță*, s. f. (gențiană, Cicendia filiformis); *amăreală*, s. f. (amărăciune; plantă, Polygala vulgaris); *amăreață*, s. f. (amărăciune), considerat în general ca reprezentant al lat. **amarītia*, în loc de *amarīties* (Pușcariu 76; Candrea-Dens., 54; *REW* 403; lipsește în *DAR*), cf. it. *amarezza*, prov. *amareza*, dar care poate fi și o formație internă; *amărel*, s. m. (ciulin); *amărie*, s. f. (amărăciune); *amăriu*, adj. (amărui); *amarnic*, adj. (amar; teribil, cumplit); *amărui*, adj. (cu gust ușor amar); *mărunc(ă)*, s. f. (crizantemă, Chrysanthemum vulgare).

Amărî, vb. (a face să capete gust amar; a mîhni), cf. mr. *amărăscu*, s–a încercat să se explice pe baza lat. **amārîre*, din clasicul *amārēscĕre* (Pușcariu 75; *REW* 400; *DAR*; Pușcariu, *Dacor.*, V, 67). Se opune acestei der. rezultatul *î*, care indică o der. în interiorul rom., ca în *pîră* > *pîrî, ocară* > *ocărî* (cf. Graur, *BL*, V, 87), pe cînd lat. ar fi dat **amări*. Explicațiile încercate pentru a justifica prezența în forma lat. a unui grup *rr*, care ar explica schimbarea (contaminarea cu **amarrîre*), din v.germ. **marrjan*, după Giuglea, *Dacor.*, II, 390 și Gamillscheg, *Rom. germ.*, II, 263; sau cu *marrubium*, după Jos. Brüch, *ZRPh.*, LVI, 529–33), nu sînt convingătoare. – Der. *amărîme*, s. f. (amărăciune; gust amar); *amărît*, s. m. (nefericit, nenorocit; sărac); *amărîtor*, adj. (care amărăște; descurajator). 233

amatoр (–oare), adj. – **1.** Iubitor, doritor de... – **2.** Diletant.

Fr. *amateur*.– Der. *amatorism*, s. n. (diletantism). 234

ambala (–lez, –at), vb. – A acționa, a pune în mișcare; a (se) antrena, a (se) aprinde.

Fr. *emballer*. – Der. *ambalaj*, s. n., din fr. *emballage*. 235

ambeta (–tez, –at), vb. – A supăra, a deranja.

Fr. *embêter*. Este galicism, care apare pentru prima oară la Duiliu Zamfirescu. 236

ambi, adj. – Amîndoi.

It. *ambi* (Pușcariu 777; *DAR*). Din lat. *ambo* a existat în rom. un rezultat direct, *îmbi*, care s–a pierdut în concurență cu forma neol. 237

ambiție (–ii), s. f. – Dorință arzătoare, aspirație. – Var. *ambiț, ambițiune*, amîndouă înv.

Fr. *ambition*, it. *ambizione*. – Der. *ambiționa*, vb.; *ambițios*, adj. 238

ambuscadă (–de), s. f. – **1.** Acțiune de luptă în care inamicul este atacat prin surprindere. – **2.** Loc amenajat de o unitate militară în scopul executării unui atac prin surprindere împotriva dușmanului.

Fr. *embuscade*. 239

amelița (–țez, –at), vb. – (Înv.) A menționa, a indica, a aminti.

Este cuvînt care apare numai la vechii cronicari din sec. XVII și XVIII, și care nu pare să fi avut circulație pop. De aceea, credem că este o reproducere artificială a mgr. μελετῶ „a studia, a medita, a menționa". Pare puțin probabilă ipoteza din *DAR*, care presupune o identitate între *amelița* și *amenința* și, pentru a explica semantismul primului vb., se gîndește la o posibilă confuzie între lat. **amminaciare* „a amenința" și lat. **amminiciare*, de la *minari* „a întrece, a depăși". 240

amenda (–nzi), s. f. – Pedeapsă în bani.

Fr. *amende*. – Der. (din fr.) *amenda*, vb.; *amendabil*, adj.; *amendament*, s. n. 241

amenința (–t, –at), vb. – A arăta intenția de a face rău cuiva. – Var. *(a)meni(n)ța, (a)meli(n)ța* (înv.).

Lat. **ammĭnaciāre*, de la *minaciae* „amenințare" (Pușcariu 77; *DAR*; *REW* 5584); cf. it. *minacciare* (sicil. *amminazzari*), prov., cat. *menassar*, fr. *menacer*, sp. *amenazar*, port. *ameaçar*. După Philippide, *Principii*, 98, din lat. *minitor* „a amenința".

Der. *amenințător*, adj. (care amenință); *amenințătură*, s. f. (amenințare). 242

americă, s. f. – Pînză de bumbac. – Mr. *amiricancă*, megl. *americă*.

De la *America;* cf. ngr. ἀμερικάν (> mr.), bg. *amerikan*. 243

amestecă (–c, –at), vb. – 1. A face un amestec. – 2. A strînge laolaltă. – 3. A avea acces carnal. – 4. (Înv.) A calomnia, a face intrigi. – Mr. *amisticare, ameastic*.

Lat. **ammĭxtĭcāre*, de la *mĭxtus* (*REW* 5617; *DAR*; Pascu, I, 115; cf. Candrea-Dens., 1086). – Der. *amestec*, s. n. (reunire de lucruri diverse); *amestecător*, adj. (aparat care servește la a mesteca substanțe; intrigant, bîrfitor); *amestecătură*, s. f. (amestec, încurcătură); *amestecuș*, s. n. (amestec). Cf. *mesteca*. 244

ameți (–țesc, –ît), vb. – 1. A se zăpăci. – 2. A-și pierde capul. – 3. A se îmbăta (ușor), a se chercheli. – 4. (Fam.) A face ceva de mîntuială, a da rasol.

Lat. **ammatteāre*, de la **mattea* „băț, par"; cf. it. *ammazare* „a omorî", sp. *mazar*, port. *maçar*. Sensul primar a fost „a lovi, a bate pînă la pierderea cunoștiinței", de unde mai tîrziu în it. „a omorî", și în rom. „a lăsa, a rămîne fără cunoștință". Schimbarea de conjug. este firească la vb. incoative. După Pușcariu, *ZRPh.*, XXXII, 717 și *DAR*, din lat. **ammatīre*, de la **mattus*, de unde it. *matto* „nebun", *ammattire* „a înnebuni" (cf. *REW* 5401 și 5428); însă în rom. nu este atestat **mattus*, în timp ce **mattea* s-a păstrat, cf. *măciucă;* în plus, evoluția sematică pare mai convingătoare. Hasdeu 1062 se gîndea la *amittĕre*, cf. Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 273; iar Körting 591 la **amentio*, imposibil din punct de vedere fonetic. – Der. *amețeală*, s. f. (zăpăceală, vertij, tulburare; Arg., plictiseală, lucru searbăd); *amețitor*, adj. (care provoacă amețeală). 245

amiază, s. f. – Mijlocul zilei, ora 12. – Var. *amiazi, namiază, nămiezi*.

Lat. *medī die*, de unde în lat. clasică *meridies* (> Trans. *mereze*), cf. it. *meriggio* (*REW* 5531), v.prov. *miegdia*, fr. *midi*. Se folosește în Trans. de V. cu forma *mîiezi* „prînz". – Der. *ziedzi*, vb. (Basar., a se odihni vitele). 246

amic (–ci), s. m. – Prieten.

Lat. *amicus* (sec. XIX). – Der. *amicabil*, adj. (înv., amical), din it. *amicabile; amical*, adj., din fr. *amical; amicie* (var. *amiciție*), s. f. (prietenie); *inamic* (var. *inimic*), s. m.; *inimiciție*, s. f. (dușmănie). 247

amin, interj. – (În texte religioase sau în practica bisericii creștine) Adevărat! Așa să fie!

Mgr. ἀμήν, sl. *aminŭ*. 248

amîna (–n, –at), vb. – A trece la îndeplinirea unei acțiuni într-un moment ulterior celui stabilit inițial; a întîrzia. – Mr. *amîn*.

De la *mî(i)ne*, plecîndu-se de la o combinație lat. de tipul **ad mane* (Pușcariu 79; *REW* 5924), sau de la o formație adv. rom. **amîne*. Spiritul compunerii este cel al fr. *ajourner;* cf. și alb. *mënoń* „a întîrzia" (Philippide, II, 647). – Der. *amînăcios*, adj. (înv., întîrziat); *amînat*, adv. (Banat, tîrziu). 249

amîndoi (–ouă), num. – Și unul și altul; ambii. – Mr. *amindo(i)l'i*, istr. *amindoi*.

Lat. *ambo duŏ* > **ambi dui*, f. **ambe due*, și probabil și **amendui*, dat fiind prezența v.it. *amendue*, engad. *amenduos*, v.fr. *andui*, prov. *amdui*, cf. cat. *abdos* (Pușcariu 80; *REW* 411; *DAR*). Gen. *amînduror(a)*, cu *r* analogic, ca *tuturor(a)*. 250

amiraș (–ale), s. m. – (Înv.) Emir, principe oriental. – Mr. *amiră* (împărat).

Ngr. ἀμιρᾶς, din arab. *amir* (*DAR*). Din același cuvînt arab provine fr. *amiral*, de unde rom. *amiral*, s. m.; și *émir*, de unde rom. *emir*, s. m. 251

amnar (–re), s. n. – 1. Bucată de oțel cu care se lovește cremenea spre a scoate scîntei; uneori folosește și pentru a ascuți. – 2. Dispozitiv cu care se urcă sau se coboară fierul lat al plugului. – 3. Mîner de lemn cu care se învîrte sulul la războiul de țesut. – 4. Stîlpi de lemn puși la colțurile construcțiilor țărănești spre a sprijini acoperișul. – Mr. *mănar*, megl. *mănar, amnar*.

Lat. *mănuārius* (după Pușcariu 82; *REW* 5332; *DAR*); cf. *mîner*. Mai puțin probabilă este der. de la **ignarium* (Philippide, *Principii*, 46; Körting 4706), dacă luăm în considerație rezultatele dialectale. Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 274, și *GS*, II, 317, se gîndește la posibilitatea unei der. interne, pe baza lui *mînă*. 252

amor (–ruri), s. n. – Iubire.

Lat. *amor* (fr. *amour*, it. *amore*), introdus de poezia lirică, la sfîrșitul sec. XVIII. – Der. *amorez* (var. *amurez*), s. m., care aparține terminologiei teatrale (fr. *amoureuse* > *amoreză*, de la care s-a

format m.), astăzi intrat și în limbajul pop. (în teatru se spune încă *prim amorez*); *amorează* (var. *amure(a)ză*, s. f. (iubită, ţiitoare); *amoreza*, vb. (a se îndrăgosti); *amoros*, adj. (plin de iubire); *înamora*, vb. (a se îndrăgosti). 253

amorți (–țesc, –it), vb. – A deveni insensibil; a lăsa în nesimțire; a înțepeni. – Mr. *amurțăscu, amurțire*, megl. *anmurțos*.

Lat. **ammŏrtîre* (Pușcariu 83; Candrea-Dens., 1178; *REW* 186; Körting 216; Meyer, *Alb. St.*, IV, 86); cf. it. *ammortire*, prov., fr., v.sp. *amortir*. Uz general (*ALR*, I, 150).

Der. *amorțeală*, s. f.; *amorțitor*, adj. (care amorțește); *amorțitură*, s. f. (amorțeală). 254

amploiat (–ți), s. m. – Funcționar; angajat.

Fr. *employé*. 255

amuș (–șe), s. n. – Groapă cu apă și var în care tăbăcarii pun pieile pentru argăsit.

Mag. *hamus [gödör]* „[groapă] cu cenușă" (*DAR*). – Der. *amuși*, vb. (a curăța părul de pe piei). 256

amuți (–țesc, –it), vb. – A deveni mut. – Mr. *amuțăscu*.

Lat. **ammutîre* (Pușcariu 86; Candrea-Dens., 1191; *DAR*), cf. it. *ammutire*. Cf. *mut*. – Der. *amuțeală*, s. f. (amuțire). 257

amuza (–z, –at), vb. – A distra, a înveseli.

Fr. *amuser*. – Der. (din fr.) *amuzament*, s. n.; *amuzant*, adj. 258

amvon (–oane), s. n. – Construcție (ca un balcon) într-o biserică, de unde se predică sau se citește evanghelia. Mr. *amvun*.

Mgr. ἄμβων, sau sl. *amŭbonŭ*. 259

an (–ni), s. m. – Perioadă de timp de 12 luni. – Mr., megl. *an*, istr. *on*.

Lat. *annus* (Pușcariu 88; Candrea-Dens., 58; *REW* 487; *DAR*); cf. it. *anno*, prov., fr. *an*, cat. *any*, sp. *año*, port. *anno*. – Der. neol. *anual*, adj.; *anuar*, s. n.; *anuitate*, s. f. Compară *anotimp*, s. n. format (sec. XIX) pe baza modelului germ. *Jahreszeit*. Cf. *anțărț*. 260

anadol (–li), s. m. – Pisică de Angora.

Tc. *Anadol* „Asia Mică", din gr. ἀνατολή „orient" (Lokotsch 76; *DAR*). – Der. *anadol*, s. n. (blană de angora); *nadoleancă*, s. f. (găină de rasă orientală). 261

analoghion (–oane), s. n. Pupitru înalt, mobil, pe care se pun cărțile de cult în biserică. – Var. *anâlog. Analóg*, adj. (analog).

Mgr. ἀναλογία și der. săi. – Der. *analoghie*, s. f. (contribuție proporțională; înv., analogie); *analogie*, s. f. (asemănare); *analogic*, adj. (întemeiat pe analogie); *analoghisi*, vb. (înv., a împărți). Cf. Gáldi 145. 262

anafură (–re), s. f. – Pîine sfințită care se împarte credincioșilor după terminarea slujbei. – Var. *(a)náforă, nafură*. – *Anafora*, s. f. (raport scris adresat domnitorului), *anaforă*, s. f. (procedeu stilistic, repetiție). – Mr. *anafură*, megl. *nafără*.

Mgr. ἀναφορά „relatare" (Murnu 4); în primul său sens ar fi putut intra prin intermediul sl. *(a)nafora*. Ultima var. este neol. 263

anânghie (–ii), s. f. – Situație grea, necaz, strîmtoare. – Mr. *ânanghie*.

Ngr. ἀνάγκη (Gáldi 146). 264

anapoda, adv. – Invers, pe dos. – Mr. *anapod, anapudz*.

Ngr. ἀνάποδα (Roesler 564; Gáldi 146). 265

anarhie (–ii), s. f. – Stare de dezordine, de haos.

Fr. *anarchie* (cu pron. din ngr. ἀναρχία). – Der. (din fr.) *anarhic*, adj.; *anarhism*, s. n.; *anarhist*, s. m. 266

anasîna, interj. – Înjurătură în turcă. – *Cu anasîna*, cu forța. – Megl. *anasanà*.

Tc. *anasını* „mater eius" (*DAR*). 267

anason, s. m. – Plantă erbacee aromatică.

Tc. *anason*, din gr. ἄνισον (Roesler 564; Șeineanu, II, 20); cf. bg., sb. *anason*. 268

anastasimatar (–re), s. n. – Carte bisericească ce cuprinde imnurile Învierii.

Ngr. ἀναστάσιμος „referitor la Înviere". 269

anatema, s. f. – Excludere, ostracizare a cuiva de către biserică. – Var. *ana(f)tima, ana(f)tema*. – Mr. *anatima*, megl. *natima*.

Mgr. ἀνάθημα (Murnu 4). Formele cu *f.* arată proveniența din sl. *anathema, anafema*. – Der. *anatem(at)isi, anatem(at)iza*, vb. (a arunca anatema, a afurisi). 270

anatrofion (–oane), s. n. – Pensiune, colegiu, instituție de învățămînt.

Ngr. ἀνατροφή „educație" (Gáldi 146). Sec. XVIII, astăzi nefolosit. 271

anchetă (–te), s. f. – Cercetare.

Fr. *enquête*. – Der. *ancheta*, vb., din fr. *enquêter; anchetator*, adj. 272

anahoret (–ți), s. m. – Pustnic. – Var. (înv.) *anahorit*.

Mgr. ἀναχωρίτης, de la ἀναχώρειν „a se îndepărta". Sec. XVII. Fonetismul a fost introdus în

sec. XIX, pe baza fr. *anachorète* și a pronunțării erasmice a cuvîntului gr. 273

ancoră (–re), s. f. – Piesă de metal cu brațe ca niște gheare care se coboară cu un lanț de pe o navă pe fundul mării. – Var. (înv.) *anghiră*. – Mr. *angură*.

Lat. *ancora* (sec. XIX). Var. (sec. XV) din sl. *anŭkira* și acesta din mgr. ἄγκυρα sau ἄγκουρα (Philippide, II, 631), cf. alb. *angurë*. – Der. *ancora*, vb. (a fixa cu ajutorul ancorei); *ancoraj*, s. n. (ancorare). 274

andalị (–lęsc, –ị), vb. – 1. A pleca, a porni. – 2. A da tîrcoale. – 3. A începe. – Var. *îndăli, undului*.

Mag. *indulni* „a pleca" (*DAR*). Numai în Trans. 275

andịvie (–ii), s. f. – Plantă, cicoare de grădină. – Var. *endivie*, (înv.) *andidie*.

Fr. *endive*, și var. din ngr. ἐντίβια. 276

andrọc (–oạce), s. n. – Fustă de lînă. – Var. *handroc, androacă, ondroacă*.

Germ. *Unterrock* „fustă, jupon", prin intermediul pronunțării săs. *onderrock* (Borcea 176). În Trans. și Munt. 277

anerisị (–sęsc, –ị), vb. – (Înv.) A anula, a revoca, a contramanda.

Ngr. ἀναιρῶ „a anula, a distruge", aorist ἀναίρησα (Cihac, II, 634; Gáldi 147). Sec. XVIII. 278

anevạto, adv. – În chip de broderie în relief.

Ngr. ἀναιβατός, de la ἀναβαίνω „a urca" (*DAR*). 279

angajạ (–jęz, –ạt), vb. – 1. A obliga, a lua un angajament. – 2. A lua pe cineva în slujbă. – 3. A introduce. – 4. A pune în joc, a risca.

Fr. *engager*. – Der. *angajament*, s. n. (obligație, contract), din fr. *engagement*. 280

angarạ (–ạle), s. f. – 1. Obligație în bani sau în zile de lucru. – 2. Greutate, problemă, necaz, belea. – 3. Pasăre de curte. – Var. *angărie, angarie, angarea, hangara(le), angherie*. – Mr. *angărie*.

Mgr. ἀγγαρεία (Meyer 12; *DAR*), de unde și it. *angheria*, fr. *angarie*, sp. *angaria*, tc. *angarya*, alb. *nghërii*, bg. *angarija*, pol. *angarya*. Sensul 3 este der. de la 2, în ciuda îndoielilor exprimate de *DAR*; cf. *boală* ca nume de vite. 281

angelică (–ci), s. f. – Plantă (Archangelica officinalis). – Var. *anghelică, anghelină*.

Lat. *angelica* (sec. XIX); var. din ngr. ἀγγέλικα (Candrea). Din aceeași familie face parte *angelic*, adj., din fr. *angélique*, it. *angelico*. 282

anghilẹst (–te), s. n. – Octoih.

Probabil din sl. *angelĭ jest* „îngerul este", care trebuie să fie începutul unuia din imnurile octoihului. Hasdeu 1203 îl considera drept un sing. de la **anghilești*, din rus. *angelĭskaja* „(cînturi) angelice"; dar un astfel de sing. ar fi trebuit să dea în mod normal **anghilesc*. Sec. XVI–XVIII, astăzi înv. Nu este atestată folosirea sa în limba vorbită. 283

anghịnă, s. f. – Nanchin, țesătură de bumbac.

De la *Nankin*, oraș din China, prin intermediul pronunțării ngr. (Hasdeu 1200). Este cuvînt înv., astăzi se folosește mai mult *nankin*, din fr. 284

anghinạră (–re), s. f. – Plantă erbacee medicinală. – Mr. *anghinare*.

Ngr. ἀγκινάρα (Lokotsch 565; Gáldi 148); cf. tc. *enginar*, alb. *hinarë*, bg. *anginár*. 285

angịnă (–ne), s. f. – Inflamație a gîtului. – Var. *anghină*.

Fr. *angine;* var., din ngr. ἀγκίνη. 286

angîș (–șle), s. n. – Loitră la car.

Tc. *angıc* „car" (Șeineanu, I, 395). *L* de la pl. se explică prin forma pl. tc. *angıclar*. 287

animạ (–męz, –ạt), vb. – A însufleți, a încuraja.

Fr. *animer*. – Der. (din fr.) *animați(un)e*, s. f.; *animator*, adj.; *animozitate*, s. f.; *desanima*, vb. (a descuraja); *inanimat* (var. *neanimat*), adj.; *reanima*, vb. 288

animạl (–le), s. n. – Ființă, vietate, jivină, dobitoc.

Fr. *animal;* cf. *nămaie*. – Der. (din fr.) *animalic*, adj.; *animalcul*, s. n.; *animalitate*, s. f. (lipsă de simțire; viață animală). 289

aniṇ (–ni), s. m. – Specie de arbore. – Var. *anine, arin(e)*. – Mr. *arin*, megl. *rin*.

Lat. **alninus*, de la *alnus* (Hasdeu 1205; Densusianu, *Hlr.*, 119; Candrea, *Conv. lit.*, XXXIX, 1120; Pușcariu 90; *REW* 375a; *DAR*; Rosetti, *Rhotacisme*, 20). Pentru cuvîntul lat., cf. Meillet, s. v. *alnus*. Alternanța *arin – anin* pare să arate că trebuie plecat de la o formă disimilată **alinus* > *arin*, care ulterior s-ar fi asimilat *arin* > *anin*. Ambele forme rom. se bucură de mare circulație, *anin* mai ales în Munt. și Banat. Schimbarea de accent trebuie să fie proprie lat. Meyer-Lübke, *ZRPh.*, VIII, 147, Hasdeu și Densusianu consideră forma *anin* anterioară lui *arin*.

Der. *anină*, s. f. (fruct de arin); *aninaș* s. m.

(liliac sălbatic); *aninet, aniniș*, s. n. (pădurice de arini); *ariniște* (var. *aniniște*), s. f. (ariniș). 290

aninạ (–n, –ạt), vb. – **1.** A agăța. – **2.** A apuca, a (se) prinde de ceva.

Lat. **anninãre* „a legăna", de la **ninna* „leagăn" (Pușcariu 89; *REW* 5817; *DAR*); cf. *nineri* și *nani*, și it. *ninna-nanna* „nani-nani!", alb. *ninuljë* „leagăn", engad. *niner* „a legăna", prov. *nina* „a dormi". Transformarea semantică pare a se explica prin faptul că *anina* indică acțiunea de a agăța un obiect fără a-l fixa, de a-l atîrna liber, astfel încît prin simplul fapt că este suspendat se mișcă și balansează – aceasta fiind principala diferență între *anina* „a atîrna" și *acăța* „a suspenda fixînd". După Pușcariu, schimbarea se explică prin confuzia termenului care indica acțiunea de a lega leagănul, cu cel care indica acțiunea de a lega sau atîrna în general. Pascu, *Beiträge*, 11, propune ca etimon lat. **allevinare*, contaminat cu *levare*. – Der. *aninăcios*, adj. (care atîrnă); *aninătoare*, s. f. (loc fără ieșire, ultimul refugiu al cerbului vînat; agățătoare, gaică). 291

anocạto, adv. – Cu burta în sus; pe dos, invers.

Ngr. ἄνω κάτω sau ἀνάκατο (Gáldi 148). Sec. XVIII, astăzi ieșit din uz. 292

ạnost (–tă), adj. – Insipid, searbăd, plicticos. – Mr. *anustu*.

Ngr. ἄνοστος (Gáldi 148). Cf. *nostim*. – Der. *anosteală*, s. f. (plictiseală); *anosti*, vb. (a plictisi); *anostie*, s. f. (plictiseală). 293

antạl (–le), s. n. – Butoi.

Pol. *antał*, rus. *antal* sau *antalag* (Cihal, II, 476; *DAR*; Pascu, *Arch. Rom.*, VII, 559). 294

anțărț, adj. – Acum doi ani.

Lat. *annō tertiō* (*DAR*). Cf. *an*. 295

ante–. Pref. neol., din lat. *ante;* intră în compunerea anumitor cuvinte în care traduce fr. *avant–: antebraț*, s. n.; *antegardă*, s. f. (înv., avangardă), astăzi înlocuit prin *avantgardă; antetren*, s. n. Cf. *anti–*. 296

antẹp (–pi), s. m. – Varietate de prun cu lemnul aromatic.

Tc. *antep* (Șeineanu, II, 20). 297

anteriụ (–ie), s. n. – Caftan, în trecut haină fastuoasă bărbătească. La început era tipică pentru boieri sau domni; apoi a ajuns comună printre țărani. Astăzi desemnează numai hainele lungi preoțești. – Mr. *antiriu*, megl. *antiriia*.

Tc. *anteri*, din arab. *ʿantarī* (Șeineanu, II, 20; Meyer 11; Lokotsch 84); cf. ngr. ἀντερί sau ἀντερίον „haină lungă preoțească", alb. *anderi*, bg., sb. *anterija*. 298

antẹț (–turi), s. n. – Indicație tipărită în partea de sus a unei foi de hîrtie sau a unui plic, cuprinzînd numele, adresa unei instituții sau persoane.

Fr. *en-tête*. 299

anti–.

Pref. neol., introdus în fr. și provenind din gr. ἀντί „contra". Se folosește atît cu cuvinte neol. (*antialcoolic, antidiluvian, antitanc* etc.) cît și, mai rar, cu cuvinte din fondul tradițional (*antiromîn*). În uzul curent s-a confundat uneori cu *ante*, astfel încît în loc de *antecameră*, s. f., astăzi se folosește numai *anticameră*, imitație după fr. *antichambre*. 300

ạntic (–că), adj. – **1.** Vechi, vetust. – **2.** Care aparține antichității.

Fr. *antique*. – Der. *antică*, s. f. (antichitate, obiect arheologic), din it. *antico*, prin filieră orientală (ngr. ἀντικός, tc., bg., iud.sp. *antika*, mr., megl. *antică*, cf. Meyer, *Neugr. St.*, IV, 11; Bogrea, *Dacor.*, IV, 789); *anticar*, s. m. (persoană care vinde cărți vechi); *anticariat*, s. n. (magazin de antichități și obiecte de ocazie), ca germ. *Antiquariat; anticărie* s. f. (anticariat); *anticat*, adj. (înv., învechit); *antichitate*, s. f. (vechime). 301

anticrịst, s. m. – Nume dat de creștini principiului răului, Satanei și ereticilor. – Var. *antihrist*. – *Antihîrț*, s. m. (fam., pungaș, golan; se folosește drept calificativ pe jumătate ironic, pe jumătate depreciativ, dar totdeauna cu o nuanță de afecțiune sau familiaritate).

Sl. *anŭtichristŭ*, din mgr. ἀντίχριστος. Forma cu *c* este neol. Var. fam. este o modificare expresivă, ca *hîrța-pîrța*. 302

antifọn (–oạne), s. n. – Cîntare repetată de două coruri, la slujba bisericească.

Mgr. ἀντίφωνον, în parte prin sl. *antifonŭ* (Murnu 5). Sec. XVII. – Der. *antifonar*, s. n. (carte care cuprinde antifoane). 303

antimịs (–se), s. n. – Pînză pusă în altar pentru a așeza pe ea pîinea sfințită și potirul.

Sl. *antimisŭ*, din mgr. ἀντιμήνσιον (lat. *antimensium*), cf. Murnu 5. 304

antologie (–ii), s. f. – Culegere, florilegiu.

Fr. *anthologie*, din gr. ἀνθολογία. – Der. *antologic*, adj. Din aceeași familie, *antologhion*, s. n. (culegere de imnuri), din mgr. ἀνθολόγιον (Gáldi 148). 305

antonịcă (–ci), s. f. – Plantă, angelică (Archangelica officinalis).

De la *[sfîntul] Anton* (Hasdeu 1247). 306

antrạct (–te), s. n. – Pauză între două acte ale unei reprezentații.
Fr. *entr' acte.* 307

ạntrax, s. m. – 1. (Înv.) Boală, dalac, cărbune. – 2. Furunculoză.
Mgr. ἄνθραξ și modern din fr. *anthrax.* 308

antrenạ (–nęz, –ạt), vb. – A pregăti prin exerciții.
Fr. *entrainer.* – Der. (din fr.) *antren,* s. m. (galicism: foc, căldură, animație); *antrenament,* s. n.; *antrenor,* s. m. 309

antrepriză (–ze), s. f. – Intreprindere comercială.
Fr. *entreprise.* – Der. *antreprenor,* s. m., din fr. *entrepreneur.* Cf. *întreprinde.* 310

antreșạ (–ạuri), s. n. – La dans, săritură, foarfecă.
Fr. *entrechat.* Termen de balet; în trecut (de ex. la Negruzzi) folosit ca f. 311

antręu (–uri), s. n. – Vestibul. – Var. *antret.*
Fr. *entrée,* cf. ngr. ἀντρέ *T* din *antret* trebuie să fie analogic, ca în *caiet.* 312

anunț (–țuri), s. n. – Inștiințare (scrisă), aviz.
Fr. *annonce.* – Der. *anunța,* vb., din fr. *annoncer; anunțător,* adj. (care anunță). 313

aoạce, adv. – Acolo, colo. – Var. *aoaci.* – Mr. *auați.*
Lat. *illāc–ce,* cu *a–* caracteristic funcției adv. (*DAR*). Din lat. **ad hocce,* după Philippide, *ZRPh.,* XXXI, 1907, p. 292, și Pascu, I, 46. În Trans. de V. 314

aolęu, interj. – Vai! Domane! – Var. *aoleo, a(o)lio, a(u)leu, a(u)lio, a(u)liu, valeu, văleu, valei, aolică.*
Creație expresivă, cf. *alei.* Întrucît multe cîntece pop. încep cu *aoleu,* pare firesc ca der. *aoli,* vb., să ajungă să însemne „a spune aoleu", adică „a se plînge", și, pe de altă parte, „a cînta *aoleu*" adică „a cînta ceva ce începe cu *aoleu*".
Der. *aoli,* vb. (a se jeli, a se plînge); *aolitură,* s. f. (plîngere, jeluire); *hăuli,* vb. (a chiui; a cînta în mers); *hăulit,* s. n. (chiot, chiuitură); *hăulitură,* s. f. (chiuitură), refăcut pe baza pl. cuvîntului anterior. 315

ạpă (–pe), s. f. – 1. Lichid incolor care formează unul dintre învelișurile Pămîntului. – 2. Masă de apă, rîu, pîrîu, lac, mare. – 3. Lichid, umoare, secreție. – 4. Reflexe schimbătoare ale obiectelor care strălucesc. – Mr. *apă,* megl. *apă, apu,* istr. *ape.*
Lat. *ăqua* (Pușcariu 91; Candrea-Dens.; *REW* 570; *DAR*); cf. it. *acqua* (sard. *abba,* engad. *ouua*), v.prov. *aigua,* fr. *eau,* cat. *aygua,* sp. *agua,* port. *agoa.* Sensul 4, comun celorlalte limbi romanice, este propriu și ngr. νερό; uzul ngr. are și alte corespondențe cu rom., cf. *a ști (ca) pe apă,* ngr. ξέρω σὰ νερό; sau *a nu fi în apele sale,* ngr. χάνω τὰ νερό μου. Cf. *apos.*
Der. *apar,* s. m. (sacagiu), pe care Pușcariu 92 și *REW* 572a îl derivă direct din lat. *aquarius,* dar care este mai curînd der. internă, pe baza suf. de agent *–ar,* cf. *REW* 570; *DAR*; Graur, *Noms d'agent,* 90; Rosetti, I, 159); *apăraie,* s. f. (inundație); *apătos,* adj. (apos), formație internă în care suf. *–os* (< lat. *ōsus,* cf. *apos*) pare să se fi confundat cu terminația *–tos* de la *vîrtos, muntos, sănătos* etc. (Pușcariu 95 și *DAR* propun un prototip lat. **aquatōsus,* care nu pare a fi mai clar); *apătoșa,* vb. (a țîșni apă, a se umple de apă); *apșoară,* s. f. (rîușor, pîrîu). 316

apạlt (–turi), s. n. – Arendare; arendă.
It. *appalto* (Cihac, II, 715; *DAR*), probabil prin filieră ngr., cf. alb. *apalto.* Sec. XVIII. 317

apără (–r, –ạt), vb. – 1. A opri, a se împotrivi. – 2. A ocroti, a păzi, a pune la adăpost. – 3. A feri, a ocoli, a eschiva. – Mr. *apăr,* istr. *opăr.*
Lat. *appărāre* (Pușcariu 93; Candrea-Dens., 63; *REW* 534; *DAR*); cf. it. *appararse,* prov. *aparà,* sp. *aparar.* Toate celelalte formațiuni romanice par neol. Evoluția semnatică de la „a prepara", sens propriu al cuvîntului lat., la „a opri" pare a fi anterioară rom., cf. sp. *parar.* De aici, trecerea la „a ocroti, a păzi" este firească, deoarece „a ocroti" ceva înseamnă „a opri" dușmanul; cf. sp. *amparar* și fr. *défendre* „a opri" și „a interzice". Același sens în it. *riparare* „a opri", calabr. *apparari* „a se pune la adăpost".
Der. *apărare,* s. f. (acțiunea de a apăra); *apărat,* s. n. (apărare); *apărat,* adj. (interzis); *apărătoare,* s. f. (evantai; dig de apărare; în general, orice obiect care protejează); *apărătoare,* s. f. (specie de mentă); *apărător,* s. m. (persoană care apără); *apărătură,* s. f. (obstacol; tărie, forță); *neapărat,* adj. (fără protecție, descoperit); *neapărat,* adv. (inevitabil, obligatoriu; neîndoios, sigur). 318

aparạt (–te), s. n. – Mașinărie, instalație, instrument.
Lat. *apparatus* (sec. XIX). 319

apăreạ (–ạr, –ụt), vb. – A se ivi, a se arăta; a lua naștere.
Format pe baza lui *părea,* ca în modelul fr. *apparaître* față de *paraître* (sec. XIX); cf. sp. *aparecer.* Este frecventă tendința de a asimila vb.

cu conjug. III (*a apare*). – Der. *aparent*, adj.; *aparență*, s. f.; *apariție*, s. f., toate din fr. 320

aparte, adv. – **1.** În mod separat. – **2.** Deosebit, special. – **3.** (S. m.) Dialog fără martori, discuție cu sine.

It. *aparte*, cf. fr. *aparté*. 321

aparține (–n, –ut), vb. – A face parte din, a fi propriu cuiva.

Format pe baza vb. *ținea*, ca fr. *appartenir* de la *tenir*. 322

apaș (–și), s. m. – Trib indian din Texas. Ca denumire dată bandiților din Paris, de la 1902.

Fr. *apache*. 323

apăsa (–s, –at), vb. – **1.** A se lăsa cu toată greutatea, a exercita o presiune, a presa. – **2.** A copleși, a oprima, a fi supărător. – **3.** A cufunda, a adînci. – **4.** A întări. – **5.** A scoate în relief, a accentua, a sublinia.

Lat. **appensāre*, de la *pensāre*, cf. *pendĕre–appendĕre* (Philippide, *Principii*, 21; Pușcariu 94; Candrea-Dens., 1349; *REW* 544; *DAR*); cf. v.fr. *apeser*, prov. *apesar*. Crețu 306 pleca în mod greșit de la un lat. **appressare*. Cf. *păsa*.

Der. *apăsător*, adj. (care oprimă, care copleșește); *apăsătură*, s. f. (presiune; oprimare). 324

apeduct (–te), s. n. – Ansamblu de construcții și de instalații care servesc la transportarea apei. – Var. (înv.) *apeduc, apăduc, apedus*. Format pe baza fr. *aqueduc* sau a lat. *aquaeductus*, cu retraducerea lui *aquae* > *ape* (sec. XIX). 325

apel (–luri), s. n. – **1.** Citire cu glas tare a numelor unor persoane dintr-un colectiv. – **2.** Recurs.

Fr. *appel*. Sensul 1 este termen școlăresc și militar; sensul 2 și der. săi sînt termeni juridici. – Der. *apela*, vb. (a face recurs); *apelabil*, adj.; *apelant*, s. m.; *apelați(un)e*, s. f. (chemare, denumire; apel, recurs); *apelativ*, adj. 326

apelpisi (–sesc, –it), vb. – A exaspera, a scoate din fire. – Mr. *apelpisire*.

Ngr. ἀπελπίζω aorist ἀπέλπισα „a dispera", de la ἐλπίδα „speranță" (Gáldi 149). – Der. *apelpisie*, s. f. (exasperare); *apelpisit*, s. m. (prost, neghiob). 327

apercepe (–p, –put), vb. – A percepe.

Termen filozofic, creat pe baza germ. *appercipieren*, fr. *aperception*. Îl găsim pentru prima dată la Duiliu Zamfirescu (*idei apercepute*). – Der. *apercepți(un)e*, s. f.; *aperceptiv*, adj. 328

aperitiv (–ve), – **1.** Băutură alcoolică ce se servește înainte de masă. – **2.** Gustare, mezelic.

Fr. *apéritif*. Întrucît există obiceiul de a însoți băutura cu cîte un sandviș, în limba curentă *aperitiv* înseamnă mai curînd gustarea, mezelicul care se servesc împreună cu băutura. 329

apesti (–tesc, –it), vb. – A amîna, a întîrzia. – Var. (*a*)*pești, pesti*.

Origine necunoscută. Soluția cea mai probabilă este cea propusă de Cihac, II, 2, și care de atunci a fost sistematic respinsă de cercetători, datorită dificultăților fonetice: sl. *opozditi* „a întîrzia", cf. rus. *opozdatĭ*, cu același sens. Celelalte ipoteze sînt mult mai puțin convingătoare: din lat. **apprestīre* (Crețu 306); din *a* cu prep. *peste* (Philippide, *ZRPh.*, XXXI, 292); din lat. **pensitāre* (Pascu, *Etimologii*, 32); din mag. *apaszt* „a micșora" (Drăganu, *Dacor.*, VI, 249). 330

apla, adv. – În mod curent, obișnuit.

Mgr. ἁπλᾶ sau ἁπλῶς (Gáldi 149). – Der. *aplos*, adv. (în mod curent). Sec. XVII. 331

aplecă (–c, –at), vb. – **1.** A înclina, a îndoi. – **2.** A alăpta. – **3.** A înclina, a tinde. – **4.** A face greață. – Mr. *aplec, áplic* „alăptez", megl. (*plec*).

Lat. *applīcāre* (Pușcariu 97; *REW* 548; Pascu, I, 35; Densusianu, *GS*, II, 18); cf. cat. *aplegar*, sp. *allegar*, port. *achegar*. Sensul 2 este o reducere a lui *a apleca la sîn;* sensul 4 pare mai greu de explicat. Cf. *pleca*.

Der. *aplecăciune* (înv., înclinație, tendință); *aplecător*, adj. (care înclină); *aplecător*, s. m. (crescător); *aplecătoare*, s. f. (oaie care a lepădat); *aplecătură*, s. f. (înclinație; pui de animal; greață); *aplecuș*, s. m. (miel de lapte); *aplecuș*, s. n. (coastă, povîrniș); *aplecușat*, adj. (îndoit). 332

apocalips (–se), s. n. – Parte din Noul Testament în care este înfățișat în chip alegoric sfîrșitul lumii. – Var. *apocalipsă, apocalipsis* (înv.).

Mgr. ἀποκάλυψις și modern din fr. *apocalypse*. – Der. (din fr.) *apocaliptic*, adj. 333

apoftegmă (–me), s. f. – Maximă, sentință.

Gr. ἀπόφθεγμα (Gáldi 149). Sec. XVII; modern se întîlnește cu fr. *apophthegme*. 334

apoi, adv. – **1.** După aceea, pe urmă (sens temporal și, înv., local). – **2.** Atunci, în cazul acesta (sens consecutiv). – **3.** Dar, altminteri (sens expletiv). – **4.** Pe lîngă asta, pe deasupra. – Var. *apăi*. – Mr. *apoi, apoea*, megl. *napoi, năpoi, poia*, istr. *napoi*.

Lat. *ad post* (Pușcariu 98; Candrea-Dens., 1423; *REW* 195; *DAR*); cf. it. *appo* (v.sard. *appus*, v.latri. *apo*, mil. *apos*), v.port. *apos*. Pentru *–i*, cf. *noi*. Sensurile 3 și 4 se confundă perfect cu *păi* < *poi*.

Der. *înapoi*, adv. (în spate, îndărăt), mr. *năpoi; înapoia*, vb. (a da înapoi); *înapoiat*, adj. (restituit; arierat). Din rom. a trecut în bg. din Trans., *apa* (apoi), cf. Miklosich, *Sprache*, 119. 335

apoplexie (-ii), s. f. – Atac cerebral, dambla.

Ngr. ἀποπληξία (sec. XVII) și mai tîrziu din fr. *apoplexie*. – Der. (din fr.) *apoplectic*, adj. 336

aporie (-ii), s. f. – (Înv.) Îndoială, șovăială.

Gr. ἀπορία (sec. XVII). 337

aport (-turi), s. n. – Contribuție.

Fr. *apporter* „a aduce" și der. săi. – Der. *aport*, interj. (strigăt cu care se poruncește cîinilor de vînătoare); *aporta*, vb. (despre cîini, a aduce vînatul). 338

apos (-oasă), adj. – Care are consistența apei.

Lat. *ăquōsus* (*REW* 588; *DAR*); cf. it. *acquoso*, v.fr. *eveux*, prov. *aigos*, sp., port. *aguoso*. Cf. *apă*. 339

apostat (-tă), adj. – Care a săvîrșit o apostazie; răzvrătit, rebel.

Mgr. ἀποστάτης (sec. XVII, cf. Gáldi 151), și mai tîrziu din fr. *apostat*. – Der. *apostazie*, s. f., din fr.; *apostazia*, vb. (a renunța, a renega). 340

apostimă (-me), s. f. – Abces, tumoare. – Var. (mod.) *apostemă*.

Gr. ἀπόστημα (Gáldi 151). Sec. XVIII, înv. 341

apostol (-li), s. m. – **1.** Nume dat fiecăruia dintre cei 12 discipoli ai lui Cristos. – **2.** Carte de cult ortodox cuprinzînd faptele atribuite apostolilor.

Gr. ἀπόστολος „trimis", în parte prin intermediul sl. *apostolu* (Mumu 6). – Der. *apostolat*, s. n., din fr.; *apostolesc*, adj. (apostolic); *apostolic*, adj. (care aparține apostolilor); *apostol(ic)este*, adv. (în chip apostolic; ca săracii; mergînd pe jos); *apostolie*, s. f. (apostolat). 342

apostrof (-oafe), s. n. – Semn ortografic în formă de virgulă, care marchează absența accidentală în rostire a unor sunete. – Var. *apostrofă*. – *Apostrofă*, s. f. (apostrofare, mustrare).

Gr. ἀποστροφή (sec. XVII, cf. Gáldi 151); și modern din fr. *apostrophe*. – Der. *apostrofa*, vb., din fr. 343

apotecă (-ci), s. f. – Farmacie. – Var. *(a)potică, aptecă*.

Germ. *Apotheke* (sec. XVIII). Astăzi se folosește numai în Trans. – Der. *apotecar*, s. m. (farmacist). 344

aprecia (-iez, -at), vb. – A evalua, a prețui; a socoti, a considera. – Var. (înv.) *apreția, aprețui*.

Fr. *apprécier*. Var. *apreția* (formată după fr., prin analogie cu *preț*) este curentă în literatura sec. XIX; *aprețui* se bazează pe *prețui*. Ambele forme sînt înv., cu toate că *DAR* le consideră actuale. – Der. (din fr.) *apreciabil*, adj.; *apreciator* (var. *aprețuitor*), adj.; *inapreciabil*, adj. 345

apriat, adv. – Limpede, clar, lămurit.

Origine necunoscută. Sensul este cel al lat. *aperte*. Nu apare în texte anterioare sfîrșitului sec. XVIII, și *DAR* pare a-l considera creație artificială a școlii latiniste, în acest caz nu este clar pe baza cărui model s-a format. S-a adus în discuție it. *aprire*, cu suf. *–at* de la *curat, adevărat* (Iordan, *Arhiva*, XXX, 221; *REW* 515; Scriban); este însă greu de crezut că latiniștii ardeleni care erau buni cunoscători ai it., ar fi format un part. *apriat* de la un vb. al cărui part. it. este *aperto*, și care corespunde rom. *descoperit*. Körting 723 se gîndea la lat. **apertatus*, fiind combătut de Densusianu, *Rom.* XXXIII, 274. Mai curînd amintește de it. *pria*, lat. *prius* „înainte"; însă der. nu este clară. Löwe 25 propunea bg. *na priat*, dar cuvîntul nu ne este cunoscut. Totuși, originea sl. nu trebuie înlăturată. 346

aprig (-gă), adj. – **1.** Violent, impetuos. – **2.** Aspru, drept.

Lat. *aprīcus* „expus la soare", de unde apoi „fierbinte, arzător"; cf. calabr. *apricari* „a încălzi". Schimbarea semantică este generală la termenii care desemnează „căldura" și, în sens fig., impulsul pasional; cf. *căldură, fierbinte*, sp. *calentarse, acalorarse* etc. De la „pasionat" s-a trecut firesc la „violent", care este sensul uzual al cuvîntului rom. În sfîrșit, sensul de „avid, lacom" înregistrat de dicționare (în primul rînd *DAR*), și care a indus în eroare *REW* 561 nu există în realitate; expresiile de tipul *aprig la pradă, aprig la cîștig* sînt normale în cadrul sensului 1, și interpretarea interesată a acestora așa cum este dată de *DAR* se explică în lumina etimologiei pe care o propune apoi, și care nu ni se pare convingătoare. – *G* final ca în *stîng* și *vitreg*.

Etimonul *aprīcus* era indicat încă de Laurian, Hasdeu și Cihac, dar a fost respins de cercetătorii moderni (Pușcariu 99 dă originea cuvîntului drept necunoscută; *REW* 561 respinge etimonul *aprīcus*. Tiktin se gîndea la un lat. **apricus*, de la *aper* „porc mistreț". Subak, *Archegrafo triestino*, XXX, 14 propune **apprex* „lacom", de la *apprecor*, a cărui der. pare puțin firească. În sfîrșit, *DAR* (cf. *REW* 4055) propune gr. ἅρπαξ „avid, lacom" (de unde fr. *Harpagon*), întemeiat pe falsul semnatism pe care l-am indicat). 347

aprilie, s. m. – A patra lună a anului. – Var. *april.*

Mgr. Ἀπρίλιος, prin intermediul sl. *Aprili, Aprilĭ*. Este cuvînt introdus de biserică; în limbajul pop. îi corespunde *prier*. – Der. *aprilin*, adj. (de aprilie, primăvăratic), creaţie artificială, folosită numai în poezie (de ex., la Pillat). 348

aprinde (–d, –ns), vb. – **1.** A arde, a se propaga focul. – **2.** A da foc. – **3.** A face lumină. – **4.** A se înflăcăra, a se roşi la faţă. – **5.** A încinge, a aţîţa. – **6.** A se înflăcăra, a se pasiona, a se însufleţi. – **7.** A face febră. – Mr. *aprindu*, megl. *prind*, istr. *aprindu*.

Lat. *apprĕndĕre*, de la *apprĕhĕndĕre* (Şeineanu, *Semasiol.*, 181; Puşcariu 100; Candrea-Dens., 1448; *REW* 554; *DAR*), de unde provin, cu sensuri diferite, şi it. *apprendere*, prov. *aprendre*, fr. *apprendre*, sp., port. *aprender*. Totuşi, sensul rom. este deja romanic, cf. fr. *prendre* cu funcţie intranzitivă (*le feu a pris*), it. *il fuoco è appreso*, sp. *prender*. Trăsături ale sensului romanic al lui *apprendere* (a aprinde) sînt atestate la Grégoire de Tours (cf. Densusianu, *Hlr.*, 186), în v.fr. *apprendre* şi în it. *apprendersi d'amore* (paralel cu fr. *s'éprendre*).

Der. *aprinjor*, s. n. (Trans., chibrit); *aprinjoară*, s. f. (Trans., chibrit); *aprinsură*, s. f. (Trans., inflamaţie); *aprinzăcios*, adj. (inflamabil); *aprinzătoare*, s. f. (brichetă; sul de hîrtie aprins cu care se fac glume proaste în cazărmi şi licee, punîndu-l între degetele celor care dorm); *aprinzător*, adj. (inflamabil). 349

aproape, adv. – **1.** La mică distanţă, în preajmă, în vecinătate. – **2.** Cam, aproximativ, mai mult sau mai puţin. – **3.** Gata, mai-mai, cît pe ce. – **4.** (S. m.) Seamănul, aproapele nostru. – Mr. *aproapea*, megl. *proapi*, istr. *(a)prope*.

Lat. *ad prŏpĕ* (Puşcariu 101; Candrea-Dens., 65; *REW* 197; *DAR*); cf. v.it. *a provo* (friul. *apruv*, v.sard. *approbe*), v.prov., cat. *aprop*, v.fr. *a pruef*. Cf. *apropia*. 350

aproba (–b, –at), vb. – A încuviinţa ceva, a fi de aceeaşi părere cu cineva; a rezolva în mod favorabil cererea, propunerea etc. cuiva.

Lat., it. *approbare* (sec. XIX). – Der. (din fr.) *aprobativ*, adj.; *aprobator*, adj.; *dezaproba*, vb. 351

aprod (–ozi), s. m. – **1.** Fecior de boier care slujea la curtea domnească. – **2.** Slujbaş care păzea sălile şi introducea publicul în unele instituţii.

Mag. *apród* „paj", de la *apró* „mic" (Cihac, II, 476). Apare pentru prima oară într-un document slavo-român din 1443. 352

apropia (–ii, –at), vb. – **1.** A se deplasa (tot) mai aproape de ceva sau cineva. – **2.** A intra în legătură, a aborda pe cineva. – **3.** A pune împreună. – **4.** A pune aproape spre a compara, a confrunta. – Mr. *aprok'u*, mr. *prok'u*.

Lat. *appröpiāre*, care a ajuns să se confunde cu *appröpinquāre* (Puşcariu 102; Candrea-Dens., 66; *REW* 557; *DAR*); cf. sard. *approbiare*, v.prov. *apropchar*, fr. *approcher* (> it. *approcciare*). Cf. *aproape*. 353

apropo, adv. – Fiindcă a venit vorba; bine că mi-am adus aminte.

Fr. *à propos*. – Der. *apropo(u)*, s. n. (aluzie). 354

apuca (–c, –at), vb. – **1.** A lua, a prinde. – **2.** A înşfăca, a înhăţa. – **3.** A mînca precum un nesătul, a înfuleca. – **4.** A surprinde, a lua prin surprindere. – **5.** A (se) strînge. – **6.** A ocupa ceva, a pune mîna pe ceva. – **7.** A ajunge la timp pentru a lua ceva, pentru a prinde pe cineva. – **8.** A cunoaşte prin proprie experienţă, a fi experimentat ceva. – **9.** A avea timp suficient pentru ceva, a avea ocazia, a putea. – **10.** A vinde la un anume preţ. – **11.** A începe, a iniţia ceva. – **12.** A fi pe punctul de a face ceva. – **13.** A se îndrepta, a o lua într-o direcţie. – **14.** A-şi lua angajamentul, a se obliga. – Mr. *apuc*.

Lat. *occŭpāre*. Aproape toate sensurile rom. apar încă din lat. clasică. În privinţa fonetismului, trebuie să se presupună, în primul rînd, o confuzie a pref. *oc–* şi *ac–*, care pare normală în limbajul pop. (cf. rom. pop. *m–am acupat*, în loc de *m–am ocupat;* port. din Puerto Santo *acupada* „însărcinată", *RPF*, III, 122), şi care este probabil anterioară rom., căci apare şi în calabr. *accupari* „serrare, stringere" şi „ombreggiare" (explicat de Rohlfs prin lat. **adcupare*, provenind de la un **cupus* obscur). Această alteraţie pare a se explica printr-o confuzie semnatică şi totodată fonetică cu *aucupare*, pentru a cărei atestare cf. Vincenzo Ussani, *Bull. Du Cange*, I, 1924, p. 24–5. Ulterior trebuie să se fi produs în rom. o metateză, poate în urma influenţei unui cuvînt autohton cu rădăcina **puk–* şi cu sensul relativ identic (cf. gr. πύκα „strîns", πυκάζω „a acoperi, a înveli", şi alb. *puth* „a încinge cu forţa", care trimite tot la un radical **pukŏ*). Totuşi, chiar fără a ne baza pe ipoteza aceasta, lat. pare suficientă pentru a explica cuvîntul rom.

Etimonul *occupare*, propus de Cihac, I, 14, a fost respins de Meyer-Lübke, *Dacor.*, IV, 642 şi *REW* 776, din raţiuni semantice pe care nu le înţelegem. Aceste raţiuni au fost repetate de V.

Buescu, *Survivance roumaine du latin appicare*, în *„Miscelánea de Filologia a memoria"* de *Fr. Adolfo Coelho*, Lisboa, 1949, p. 148–87. Cu toate acestea, nu ni se pare atît de evident că „entre *occuper* et *saisir, empoigner* il y a à supposer une évolution difficilement admissible par un sujet parlant roumain", fiindcă chiar în lat. *occupare, regnum, timor occupat artus*, indică limpede sensul de „saisir"; și fiindcă în rom. *apuca*, ce înseamnă în esență „saisir", are de asemenea uneori sensul lui „occuper" (cf. sensurile 4, 6 și 12). Însuși cuvîntul lat. *capere* „a prinde" depinde, cu toate antecedentele lui indoeuropene, de aceeași idee de „saisir" (cf. Walde 93); astfel încît este de presupus că rom. nu reprezintă un semantism recent, schimbat pe baza lat. *occupare* „a ocupa", ci că păstrează sensul arhaic al lat. *(oc)cupare* „a lua".

După Cihac, se pare că nimeni nu s-a mai gîndit la *occupare*. Burlă, *Studii filologice*, 1880, a propus *aucupare* „a vîna păsări", ipoteză acceptată de Pușcariu 103; Körting 1046; *REW* 776; Pușcariu, *Lr.*, 363; Rosetti, I, 162, și respinsă de Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 274 și Spitzer, *Dacor.*, III, 645. Am arătat că această ipoteză ajunge practic să se confunde cu cea dinainte. Hasdeu 1390 pleacă de la lat. *apere* „a lega", ce nu pare posibil. Spitzer, *Dacor.*, III, 645, propune o creație de tip imitativ; iar Meyer-Lübke, *Dacor.*, IV, 641–2, crede într-o identitate cu germ. *packen* „a ambala". În sfîrșit, Buescu, în articolul citat, propune ca etimon un der. de la lat. *pix*, întemeindu-se în principal pe o anumită corespondență de sensuri între rom. și port. *apegar*, și pe o evoluție semantică de la „a lipi" la „a lua", care poate să nu pară convingătoare. V. și alte ipoteze în această ultimă lucrare.

Der. *apucat*, s. n. (jaf, prădare; epilepsie); *apucat*, s. m. (epileptic); *apucate*, s. f. pl. (numai în expresia *pe apucate*, în grabă); *apucătoare*, s. f. (brațul de la clește); *apucător*, adj. (lacom, hrăpăreț); *apucătură*, s. f. (acțiunea de a apuca; înv., jaf; manieră, gest, comportament; epilepsie). – Din rom., săs. *apukán* „a apuca". 355

apune (–n, –ușs), vb. – **1.** (Despre soare și aștri) A asfinți, a scăpăta. – **2.** A decădea, a fi în declin. – **3.** A pieri, a muri. – Mr. *apun.*

Lat. *appŏnĕre* „a împreuna" (Șeineanu, *Semasiol.*, 181; Pușcariu 104; Candrea-Dens., 1462; *REW* 551; *DAR*); cf., cu alte sensuri, it. *apporre*, v.prov. *apondre*, v.sp. *aponer*, port. *apôr*. Semantismul rom. se explică printr-o fază intermediară „a (se) pune sub" sau „a coborî", care se mai păstrează în mr. (*casă apusă* „casă joasă"). Sensul primitiv s-a conservat în gal. din Lubián *apor* „a înjuga boii". Pentru uzul rom., rom. preferă vb. simplu, cf. it. *ponente*, sp. *poniente, ponerse el sol*, port. *poente.*

Der. *apus*, s. n. (asfințit de soare; occident); *apusean*, adj. (occidental). Expresia *soare apune* a trecut în ngr. σορουπώνει „noaptea cade", cf. alb. *serpost* „crepuscul" (Meyer 381). 356

arạ (–r, –ạt), vb. – A răsturna cu plugul brazdele de pămînt. – Mr., megl. *ar*, istr. *oru.*

Lat. *arāre* (Pușcariu 105; Candrea-Dens., 67; *REW* 508; *DAR*); cf. it. *arare*, v.prov., sp., port. *arar*, v.fr. *arer*. Cf. *arat, arător, arătură.*

Der. *arat*, s. n. (acțiunea de a ara, arătură). – Der. neol. *arabil*, adj., din fr. 357

arababụră, s. f. – Dezordine, încurcătură, scandal. – Var. *harababură, (h)alababură.*

Tc. *anababulla*, sau ngr. ἀλλαμπόμπολλα, cu var. ἀναμποπουλα și ἀναμπουμπούλα (*DAR*). Pare a fi creație expresivă, comună și altor limbi; cf. lat.med. *baburra* „nebunie" (*Du Cange*; Castro 174), mgr. βαβοῦρα cu același sens, ven. *alabalà* „în chip confuz", sp. *zurriburri.* 358

arăduce (–c, –ụs), vb. – **1.** A reprezenta, a simboliza. – **2.** A se asemăna. – Var. *răduce.*

Lat. *redūcĕre* „a duce din nou", sau „a reduce", cu *a–* posterior; sau din lat. *ad redūcĕre*, după Tiktin 86; Pușcariu 105 (lipsește în *DAR*). Este cuvînt vechi (sec. XVII), dublet al lui *reduce*, vb., format în sec. XIX pe bază lat. 359

arạc (–ci), s. m. – **1.** Par pentru susținerea viței de vie. – **2.** Țăruș. – Var. *harac, (h)arag.* Mr. *harac.*

Ngr. χαράκι (Roesler 586; *DAR*); cf. tc. *herek*, bg. *harak.* – Der. *arăci*, vb. (a pune araci). 360

arăduị (–uẹsc, –ịt), vb. – A pleca, a se duce. Mag. *eredni.* În Trans. 361

aralịc (–curi), s. n. – Spațiu, interval.

Tc. *aralık* de la *ara* „între" (Lokotsch 88). Sec. XVIII, înv. 362

arạmă, s. f. – **1.** Cupru. – **2.** Fel, soi; fire, natură. – Mr. *aramă.*

Lat. **aramen*, formă pop. asimilată de la *aeramen* (Diez, *Gramm.*, I, 5; Candrea, *Éléments*, 61; Pușcariu 107; Candrea-Dens., 73; *DAR*; Rosetti, I, 65); cf. alb. *rëm*, it. *rame* (piem., engad. *aram*), fr. *airain* (< v.fr. *arain*), v.prov., cat. *aram*, v.sp. *arambre*, port. *arame.* Sensul 2 se explică prin obiceiul vechi de a bate monede de aramă, suflate cu un strat de argint sau de aur; prin folosință începea să se ivească fondul de aramă, trădînd calitatea proastă a monedei.

Der. *arăma*, vb. (a arăma); *arămar*, s. m. (căldărar); *arămărie*, s. f. (căldărărie); *arămeasă*, s. f. (vas de aramă); *arămi*, vb. (a acoperi cu un strat de aramă); *arămie*, s. f. (căldare de aramă), pe care *DAR* îl derivă de la bg., sb. *aranija* „ceaun", cuvinte care provin mai probabil din rom.; *arămioară*, s. f. (înv., monedă de aramă); *arămiu*, adj. (de culoarea aramei); *arămos*, adj. (bogat în cupru). 363

aranjà (-jęz, -at), vb. – A pune ceva în ordine.

Fr. *arranger*. – Der. (din fr.) *aranjament*, s. n.; *aranjator*, s. m. (organizator); *aranjor*, s. m. (organizator). Cf. *deranja*. 364

arap (-pi), s. m. – 1. (Înv.) Arab. – 2. Negru. – Mr. *arap*, megl. *rap*.

Tc. *arab* (Şeineanu, II, 22: Tagliavini, *Arch. Rom.*, XVI, 342); cf. ngr. ἀράπης, alb. *arap*, bg. *harap* (> megl.). Confuzia între „arab" şi „negru" (care apare şi în ngr. ἀράπης şi ἀραπίνα), se explică prin comerţul cu sclavi negri practicat de negustorii arabi şi datorită căruia singurii negri cunoscuţi în ţările române erau de proveniență arabă.

Der. *arapcă*, s. f. (negresă, arăpoaică), cf. bg., sb., rus. *arapka; arăpească*, s. f. (dans tipic); *arăpesc*, adj. (arab; negru); *arăpeşte*, adv. (în limba arabă; ca arabii); *arăpie*, s. f. (limba arabă); *arăpilă*, s. m. (om brunet); *arăpime*, s. f. (mulţime de arapi); *arapină*, s. f. (mulatru; poreclă comună pentru ţigani), din tc. *arabi*, cf. ngr. ἀραπίνα; *arăpoaică*, s. f. (negresă; femeie cu pielea şi părul de culoare neagră. – Dubletul neol. *arab*, s. m. (arab), din fr. *arabe* (sec. XIX), a dat naştere unei alte serii de der.: *arabesc*, s. n. din fr.; *arăbesc*, adj. (arab); *arăbeşte*, adv. (în limba arabă; ca arabii); *arabic*, adj. (arab); *arabism*, s. n.; *arabist*, s. m. 365

arar (-re), s. n. – Prelată din păr de capră.

Tc. *harar* (Lokotsch 832). 366

arăstă (-te), s. f. – Tîrg, talcioc.

Tc. *araste* (*DAR*), cf. sp. *rastro*. Puţin întrebuinţat. 367

arat (-te), s. n. – Plug. – Mr. *aratru*.

Lat. *ărātrum* (Pușcariu, *Dacor.*, VIII, 324; Lacea, *Dacor.*, VI, 339). Cuvîntul este foarte rar, are circulaţie mică în regiunea Muscel. A fost înlocuit de *plug*, poate datorită confuziei cu part. de la *a ara;* este posibil să se păstreze, confundat cu totul cu acesta, în expresii ca *a ieşi la arat*. Cf. *ara*. 368

arătà (-t, -at), vb. – 1. A indica, a semnala. – 2. A prezenta, a înfăţişa. – 3. A părea, a avea aspectul. – 4. A da de înţeles. – 5. (Refl.) A avea viziuni, a crede cineva că vede ceva (se construieşte cu dat.). – 6. A expune, a explica. – 7. A explica, a face lecţii, a ajuta la pregătirea temelor şcolare. – 8. A corecta, a îndrepta; a învăţa minte. – Var. (Trans. de S.) *areta*. Mr. *arăt*, istr. *arǫtu*.

Lat. *rătāre* „a fixa, a determina". Semantismul se explică în lumina unor expresii ca fr. *je suis fixé sur son compte*, care înseamnă *je suis bien renseigné*. Şi *a-* poate fi lat. sau rom. Etimonul *rătus*, în forma **arrătāre*, fusese indicat de Candrea, *Rom.*, XXXI, 301, şi *Éléments*, 72 şi 91, respins de Pușcariu 108, şi abandonat de Candrea care, în *GS*, III, 423, a sugerat lat. **ad reiterāre*, redus la **arretrāre* şi disimilat; dar problema semantică pare insolubilă. Celelalte explicaţii sînt insuficiente: lat. **arrectāre*, de la *rectus* (Cihac, I, 82; Weigand, *Jb*, II, 221-3; *DAR*) se loveşte de dificultăţi fonetice; lat. *elatāre* (Meyer-Lübke, *ZRPh.*, XIX, 574; *REW* 2837; Pușcariu, *Lat. ti*, 10), după Pușcariu 108, „wohl am besten passt, obwohl die Sinnesübergang nicht ganz klar ist". Hasdeu 1557 indica lat. **ad reputare*, care nu pare posibil. Pascu, *Beiträge*, 9, presupune un **erettare*, de la *erectus*, care este fără sens; iar Giuglea, *Dacor.*, IV, 379, pleacă de la gr. ῥάθος „membru, aspect", într-o explicaţie prea forţată.

Der. *arătanie*, s. f. (monstru, stafie); *arătare*, s. f. (demonstraţie; dovadă, probă; stafie); *arătător*, adj. (indicator); *arătător*, s. n. (deget cu care se arată; ac de ceas); *arătătură*, s. f. (indicaţie; semnal, semn; monstru, stafie); *arătos*, adj.; *arătoşenie*, s. f. (frumuseţe). 369

arător (-oare), adj. – 1. Arabil, bun de arat. – 2. (S. m.) Plugar.

Lat. *ărātor* (*REW* 600; *DAR*); cf. it. *aratore*, cat., sp., port. *arador*. S-a confundat în rom. cu lat. *aratorius*, care a avut acelaşi rezultat. Cf. *ara*. 370

arătură (-ri), s. f. – Arat, acţiunea şi rezultatul lui *a ara*.

Lat. *ărātūra* (Pușcariu 110; *REW* 602 a; *DAR*); cf. it. *aratura*, v.fr. *areüre*, cat., sp., port. *aradura*. Cf. *ara*. 371

arbănaș (-și), s. m. – (Înv.) Albanez. – Mr. *arbines*.

Alb. *arbën, arbereš* (Meyer 12), în parte prin intermediul sb., bg. *arbanaš*. Numele etnic actual este *albanez*, dubletul neol., din it. *albanese*, fr. *albanais*. În ngr. acelaşi nume este ἀρβανίτης, deformat ulterior în ἀρναβίτης; din prima formă

provine rom. (înv.) *arvanit*, iar din ultima tc. *arnaut*, de unde rom. *arnăut*, s. m. (albanez; scutier, paznic personal), megl. *arnăut* (Cihac, I, 544; Șeineanu, II, 24; Lokotsch 104; Meyer 10; Tagliavini, *Arch. Rom.*, XVI, 340), cf. alb. *arnaut*, bg. *arnautin*. – Der. de la acesta din urmă, *arnăuțesc*, adj. (care aparține arnăuților); *arnăuțește*, adv. (ca arnăuții); *arnăuțime*, s. f. (mulțime de arnăuți). 372

arbiu (–ie), s. n. – (Înv.) Vergea de curățat arme de foc.

Tc. *harbi* (Șeineanu, II, 23; Lokotsch 823); cf. alb. *harbi*, bg., sb. *arbija*. 373

arbore (–ri), s. m. – Copac, pom. – Var. *arbur(e)*. Mr. *arbure*, megl. *arbur*, istr. *ǫrbure*.

Lat. *arbŏr* (Pușcariu 112; Candrea-Dens., 74; *REW* 606; *DAR*); cf. vegl. *juarbul*, it. *albero* (sicil. *arvulu*, cors. *arburu*, friul. *arbul*), alb. *arbur*, fr., v.prov., cat. *arbre*, sp. *árbol*, port. *arvore*. Rezultatul normal este *arbure*, astăzi înv. și înlocuit de o formă contaminată de der., care sînt cu toții neol.:

Arbora, vb., din fr.; *arborescent*, adj. (în formă de arbore); *arborescență*, s. f. (formă ca a unei plante arborescente); *arboret*, s. n. (crîng, pădurice), formație internă (cf. mr. *arburet*) care coincide cu it. *arboreto*, sp. *arboledo*, astfel încît ar putea reprezenta și lat. *arborētum* (*REW* 607); *arboricultor*, s. m.; *arboricultură*, s. f.; *arbust*, s. m. 374

arc (–curi), s. n. – **1.** Armă alcătuită dintr-o vergea flexibilă ușor încovoiată și o coardă. – **2.** Resort, organ metalic elastic. – Var. pl. (înv.) *arce*. – Mr. *arcu*, megl. *arc(u)*.

Lat. *arcus* (Pușcariu 113; Candrea-Dens., 76; *REW* 618; *DAR*); cf. alb. *ark*, it., sp., port. *arco*, prov., fr. *arc*.

Der. *arcar*, s. m. (negustor de arcuri), după Candrea-Dens., 77, provine direct din lat. *arcarius* (cf. *DAR*, care pare a admite explicația), ipoteză plauzibilă, dar care nu este necesară; *arcărie*, s. f. (înv., atelier unde se făceau arcuri); *arcaș*, s. m.; *arcășie*, s. f. (meseria de arcaș; în Bucov., unitate de pompieri); *arcește*, adv. (în formă de arc); *arciș*, adj. (încovoiat, curbat); *arcos*, adj. (înv., arcuit); *arcui*, vb. (a îndoi în formă de arc); *arcuitură*, s. f. (curbă); *arcuș*, s. n. (vergea de lemn care servește la producerea sunetelor unor instrumente cu coarde). – Der. neol. *arcadă*, s. f.; *arcat*, adj. (arcuit); *arcatură*, s. f. – Din rom. provine rut. *arkuš* „arcuș" (Candrea, *Elemente*, 406). Cf. *arțar*. 375

arcă (–ale), s. f. – Sprijin, reazem, protecție, ocrotire.

Tc. *arka* (Șeineanu, III, 7; *DAR*). Înv. (sec. XVII). – Der. *arcaliu*, adj. (puternic, influent), din tc. *arkalı*. 376

arcă (–ce), s. f. – Corabie.

Lat. *arca* (sec. XIX). 377

arcaci (–ciuri), s. n. – **1.** Îngrăditură pentru oi. – **2.** Îngrăditură făcută în apă pentru prins pește.

Tc. *arkaç* (Hasdeu 1492). 378

arcan (–ne), s. n. – Laț pentru prinderea vitelor.

Tc., tăt. *arkan* (Miklosich, Fremdw., 175; Berneker 30; Lokotsch 102); cf. pol., rut., rus. *arkan*.

Der. *arcan(ea)*, s. f. (dans tipic); *arcăni*, vb. (a prinde cu arcanul). Miklosich, *Wander.*, 12, consideră că pol. *arkan* provine din rom. mai curînd decît din tăt., ceea ce pare îndoielnic. 379

arctic (–că), adj. – Situat în regiunea Polului Nord.

Lat. *arcticus* sau gr. ἀρκτικός (Gáldi 152). Sec. XVII. 380

arde (–d, –rs), vb. – **1.** A fi aprins. – **2.** A mistui, a consuma prin foc. – **3.** A încălzi soarele, a pîrjoli. – **4.** A încălzi. – **5.** A se consuma grăsimile organice, a se produce combustie internă. – **6.** A avea călduri sau febră, ca urmare a arderilor din organism. – **7.** A fi mistuit de focul patimii. – **8.** A ustura, a durea, a produce suferință. – **9.** A încălzi, a dogorî. – **10.** A înșela, a trage pe sfoară, a escroca. – **11.** A avea chef de ceva. – **12.** A face ceva de mîntuială, a da rasol. – **13.** (Arg.) A avea relații sexuale cu o femeie. – Mr. *ardu, ardire*, megl. *ard.*, istr. *ordu*.

Lat. **ardĕre*, în loc de *ardēre* (Pușcariu 114; Candrea-Dens., 78; *REW* 620; *DAR*); cf. vegl. *ardar*, it. *ardere*, prov., v.fr. *ardre* (cf. v.fr. *ardoir* < *ardēre*), cat., sp., port. *arder*. Cf. *arșită, arsură*.

Der. *ardească*, s. f. (dans tipic din Bucov.), dans legat de obiceiurile populare ale focurilor de *Bobotează*, și al cărui nume vine de la pericolul de a-și arde hainele la care s-ar expune cei care îl joacă, dacă nu ar fi atenți (*DAR* nu cunoaște originea acestui cuvînt); *ardei*, s. m., pe care Körting 826 îl deriva de la lat. **ardivus* (respins de Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 274) este probabil un pl. vechi de la **ardel*, formație dim.; *ardeia*, vb. (a condimenta cu ardei); *ardeietură*, s. f. (boia de ardei); *arzător*, adj. (fierbinte, puternic, intens, palpitant). Din rom. a trecut în mag. *árdelj* „ardei" (Edelspacher 8). 381

ardelean (–nă), adj. – Transilvănean.

De la *Ardeal*, celălalt nume al Transilvaniei, și

acesta legat de mag. *Erdély*, tc. *Erdel* (Cihac, II, 476; *DAR*). – Der. *ardelean*, s. m.; *ardelenesc*, adj.; *ardeleneşte*, adv.; *ardelenism*, s. n. 382

arendă (–de), s. f. – Cedare temporară a dreptului de exploatare a unor bunuri. – Var. (Trans.) *arîndă*, (Olt.) *arindă*, (Mold., Trans.) *orîndă*.

Lat.med. *arenda*, intrat tîrziu, probabil în sec. XVIII, şi pe mai multe căi în acelaşi timp; (cf. mag. *árenda*, bg., sb., pol., rus. *arenda*, rut. *arenda, oranda*). Cf. Cihac, II, 3; Hasdeu 1540; Berneker 30, care pornesc de la etimoane sl.; Sanzewitsch 197, care se bazează pe rusă; Gáldi, *Dict.*, 83, care pleacă de la mag. Densusianu, *Hlr.*, 148 şi Puşcariu 121 considerau că *arîndă* derivă direct din lat. **arrendare* (sard. *arrendare*, sp. *arrendar*), ipoteză puţin probabilă; *–î–* pare mai curînd, ca în *orîndă*, prin analogie cu cel din *rînd* şi *(o)rîndui*. Var. moldovenească *orîndă*, care reproduce fonetismul rut. (cf. Miklosich, *Fremdw.*, 75), a ajuns să însemne „cîrciumă", deoarece în trecut cîrciumile şi hanurile din localităţi erau date în arendă de către marii proprietari şi producători.

Der. *arenda*, vb. (a da sau a lua în arendă); *arendaş*, s. m. (persoană care ia în arendă, fermier); *arendăşesc*, adj. (propriu unui arendaş); *arendăşi*, vb. (a arenda); *arendăşie*, s. f. (arendare; ocupaţie de arendaş); *arendăşită*, s. f. (nevastă de arendaş); *arendăşoaică*, s. f. (nevastă de arendaş); *arendator*, s. m. (arendaş); *orîndar*, s. m. (cîrciumar); *orîndărie*, s. f. (arendare). 383

arest (–turi), s. n. – **1.** Detenţie, întemniţare. – **2.** Închisoare, temniţă.

It. *arrestare*, cu semnificaţia juridică a fr. *arrêter*. – Der. *aresta*, vb.; *arestant*, s. m. (arestat, deţinut); *arestui*, vb. (înv., a aresta). De la forma fr. *arrêter* au trecut direct în rom. *aret*, s. n. (oprire a cîinelui de vînătoare); *areta*, vb. (a se opri cîinele), termeni de vînătoare, care apar de ex. în scrierile lui Sadoveanu. 384

areţ, s. n. – Sprijin, ocrotire, protecţie (cuvînt vechi, care pare a se fi folosit numai cu prep. *de* sau *în*).

Sl. *na reti* „pentru a ocroti" (Drăganu, *Dacor.*, VI, 251–9; cf. Rosetti, I, 160), probabil prin intermediul rut. *aretij;* cf. pol. *rat, ret* „ajutor, sprijin". Nu figurează în nici un text de după jumătatea sec. XVIII; s-a confundat în mod nejustificat cu *aret* „capăt, sfîrşit", de la *arie*. Hasdeu (şi Geheeb 14) îl derivau de la lat. **ad rectum;* Viciu, *Limba romînă poporană şi dialectul sicilian*, p. 79, îl punea în legătură cu sicil. *arre(tu);* Max Auerbach, *Jb*, XIX, 212, cu lat. **in erecto;* Bogrea, *Dacor.*, I, 257; (urmat de Scriban) cu lat. *halitus;* şi *DAR*, deşi cu rezerve, cu *a arăta*. – Rut. *aretij* nu poate fi, prin urmare, der. din rom., cum credea Candrea, *Elemente*, 400. 385

arete (–ţi), s. m. – Berbec de prăsilă. – Mr. *arete, areati*, megl. *reti, areati*, istr. *arete*.

Lat. *dries, –etem* (Puşcariu, 115; Candrea-Dens., 81; *REW* 645; *DAR*; Pascu, I, 38); cf. genov. *aeo*, prov. *aret*. Pentru fonetism, cf. Rosetti, I, 51. – Der. *areţar*, s. m. (paznic de berbeci); *arăţel*, s. m. (plantă, Borrago officinalis) a cărei origine apare ca necunoscută în *DAR*, şi care trebuie să fie dim. de la *arete* (cf. celălalt nume popular, *limba mielului*). 386

arcu, s. m. – Buruiană-de-venin (Euphorbia helioscopia). – Var. *ariu*.

Origine necunoscută. *DAR* presupune o legătură cu *alior*. 387

argăsi (–sesc, –it), vb. – A prelucra pieile şi blănurile, a tăbăci. – Mr. *argăses, argăsire*.

Ngr. ἀργάζω, aorist ἄργασα (*DAR*), cf. bg. *argasvam*. – Der. *argăsar*, s. m. (argăsitor); *argăsărie*, s. f. (acţiunea de a argăsi); *argăsăriţă*, s. f. (argăsitoare); *argăseală*, s. f. (substanţă de argăsit); *argăsitor*, adj. (care argăseşte). 388

argat (–ţi), s. m. – Servitor, slugă, grăjdar, ajutor la cîmp. – Mr., megl. *argat*.

Ngr. ἀργάτης, deformare de la ἐργάτης „muncitor" (Roesler 564; Murnu 6; Sandfeld 18); cf. alb., sb. *argat*, tc. *irgad*, bg. *argatin*. – Der. *argată*, s. f. (servitoare); *argăţesc*, adj.; *argăţi*, vb. (a munci ca argat; a fi în slujba cuiva); *argăţie*, s. f.; *argăţime*, s. f. (mulţime de argaţi). Din rom. a trecut în rut. *arhát* (Miklosich, *Wander.*, 10). 389

argea (–ele), s. f. – **1.** Firidă, nişă, boltă. – **2.** Încăpere făcută în partea sub nivelul solului, unde se păstrează războiul de ţesut şi lîna sau inul.

Cuvînt foarte discutat, în care, în ce ne priveşte, vedem un cuvînt oriental, fie tc. *arca* „cutie", fie corespondentul său cuman sau tăt. (cf. *DAR*). Totuşi, conform unei tradiţii îndelungate în filologia românească, acest cuvînt provine dintr-un etimon autohton. Hasdeu, *Col. Traian*, 1873, 232, indica drept posibil un dacic **argilla*, în timp ce în *Etymologicum*, 1577–9, se referea la gr. ἄργιλλα „casă subterană" sau la macedoneanul ἀργελλα „cameră de baie". Ipoteza a fost adoptată de Densusianu, *Filologie*, 449 şi *Hlr.*, 38; *GS*, VII, 86; de Philippide, *Principii*, 33 şi 148; de Iordan, *Dift.*, 58; şi semnalată cu reţinere de *DAR* (cf.

REW 636). La rîndul lor, Jokl, *IF*, XLIV, 13 și Pușcariu, *Lr.*, 257, consideră că cuvîntul macedonean reprezintă un prototip cimerian conservat și în alb. *ragëlia* (cf. Philippide, II, 698, și Rosetti, II, 108), Grégoire, *Byzantion*, XIV, 537, se referă la ngr. ἀργαλείος, și pentru Lahovary 313, avem a face cu un cuvînt anterior fazei indoeurop. Cuvîntul tc. (pronunțat *arğa*) pare a fi explicația cea mai sigură, cel puțin din punctul de vedere al rom. 390

arghirofilie (-ii), s. f. – 1. Avariție, lăcomie. – 2. Simonie.

Ngr. ἀργυροφίλια (Gáldi 152). – Der. *arghirofil*, s. m. 391

argilă (-le), s. f. – Lut.

Fr. *argile*. – Der. *argilos*, adj. 392

argint, s. n. – 1. Metal prețios de culoare albă strălucitoare. – 2. Argintărie, obiecte de argint. – 3. (S. m.) Monedă de argint. – *Argint-viu*, mercur. – Mr. *arzint*, *răzint*, istr. *arzint*.

Lat. *argentum* (Pușcariu 116; Candrea-Dens., 82; *REW* 640; *DAR*); cf. alb. *ërgënd*, it. *argento*, v.prov., fr., cat. *argent*, v.sp. *argento*. Pl. *arginți* se folosește numai cu sensul 3. Numele de mercur apare încă în lat. *argentum vivum*, cf. it. *argento vivo*, v.fr. *argent vif* (fr. *vif argent*), v.sp. *argent bivo* (Castro, *RFE*, 1921, p. 17).

Der. *arginta*, vb.; *argintar*, s. m., care poate fi formație internă (Pușcariu 117; *REW* 638, și *DAR* îl derivă din lat. *argentarius*, cf. it. *argentaio*, fr. *argentier*, cat. *argenter*, sp. *argentero*); *argintărie*, s. f. (argint bătut; argintărie; tacîmuri de argint); *argintariță*, s. f. (plantă chenopodiacee, Potentilla anserina); *argintează*, s. f. (argintare); *arginti*, vb.; *argințică*, s. f. (arbust, Dryas octopetala); *argintiu*, adj.; *argintos*, adj. (argintiu); *argintui*, vb. 393

argoș, adj. – Oprit, suspendat.

Ngr. [ἱερεύς] ἀργός, „[preot] care nu are de lucru", cf. bg. *argosvam* „a suspenda". – Der. *argosi*, vb. (a pune la îndoială). 394

arhaic (-că), adj. – Foarte vechi.

Fr. *archaïque*. – Der. *arhaism*, s. n. Pronunțarea este cea din ngr. 395

arhanghel (-li), s. m. – 1. Căpetenie a îngerilor. – 2. Sărbătoare a arhanghelilor Mihail și Gavril, pe 8 noiembrie. – 3. Colac rotund care se face de obicei din patru bucăți de aluat împletite, care au deasupra patru cruci din același aluat. Face parte din primul grup de colaci care se împart pentru pomenire preotului și paracliserului. – 4. Eufemism pentru bici sau gîrbaci. – Var. *aranghel*, *ranghel*. – Mr. *arhanghil*, megl. *ranghilă*.

Gr. ἀρχάγγελος prin intermediul sl. *archangelŭ*. Sensul 4 se explică prin obiceiul de a păstra în spatele icoanei nuiaua cu care se bat copiii, cf. *sfîntul Nicolae*. 396

arhi-. Prefix care exprimă ideea de superlativ. A intrat direct din mgr., prin intermediul terminologiei bisericești: *arhidiacon*, *arhiepiscop*, *arhierarh*, *arhiereu*. Același fonetism propriu ngr. s-a păstrat apoi pentru termenii introduși din fr.: *arhiduce*, *arhitect*, *arhitravă*. În articolele următoare sînt menționate acele cuvinte compuse cu *arhi-* al cărui al doilea element nu are existență independentă în rom. 397

arhiatroș (-și), s. m. – (Înv.) Medic personal al domnitorului, în epoca fanarioților; era în același timp medic al domnitorului și însărcinat cu supravegherea serviciilor sanitare și a farmaciilor.

Ngr. ἀρχιατρός, de la ἰατρός „medic" (Gáldi 153). Sec. XVIII. 398

arhimandrit (-ți), s. m. – Călugăr ortodox cu slujbă înaltă pe lîngă un episcop; adesea este și stareț al unei mănăstiri.

Ngr. ἀρχιμανδρίτης, de la μάνδρα „mănăstire" în parte prin intermediul sl. *archimandritŭ* (Murnu 7). – Der. *arhimandrie*, s. f. (titlu de arhimandrit), din ngr. ἀρχιμανδρεία. 399

arhipelag (-guri), s. n. – Grup de insule.

It. *arcipelago*, din gr. ἀρχιπέλαγος „mare principală" (sec. XIX). 400

arhitect (-ți), s. m. – Specialist în știința și arta de a proiecta și construi clădiri.

Fr. *architecte*, și înainte (sec. XVIII) din gr. ἀρχιτέκτων (Gáldi 153). – Der. (din fr.) *arhitectonic*, adj.; *arhitectonie*, s. f. (înv., arhitectură); *arhitectură*, s. f.; *arhitectural*, adj. 401

arhivă (-ve), s. f. – 1. Totalitatea actelor sau documentelor unei instituții care se referă la activitatea ei trecută. – 2. Birou, cameră, instituție unde se păstrează asemenea acte. – Var. (înv.) *arhiv*.

Fr. *archive* (sec. XVIII). – Der. *arhivar*, s. m.; *arhivist*, s. m.; *arhivistică*, s. f. 402

arhon, s. m. – (Înv.) Boier. – Var. *arhonda*.

Ngr. ἄρχων, gen. ἄρχοντος (Gáldi 154). Sec. XVIII. S-a aflat în concurență cu neol. *arhonte*, s. m., *arhontat*, s. n. (arhontat). din fr. Astăzi ieșit din uz, a fost titlu de politețe în epoca fanarioților, ca *chir*. – Der. *arhonie*, s. f. (noblețe); *arhondar*, s. m. (călugăr care răspundea de primirea călătorilor), din ngr. ἀρχοντάρης (sec. XVIII);

arhondăreasă, s. f. (călugăriță care răspundea de primirea călătorilor); *arhondaric*, s. n. (salon destinat călătorilor, în mănăstiri), din ngr. ἀρχοντορίτι; *arhondărie*, s. f. (salon de primire la mănăstiri); *arhondologie*, s. f. (heraldică), din ngr. ἀρχοντολογία; *arhondologiu*, s. n. (carte a boierilor). 403

arici (-ci), s. m. – **1.** Animal mamifer insectivor. – **2.** Tumoare, javart. – **3.** Plantă (Echinope sphaerocephalus). – **4.** Herpes. – Mr. *ariciu, arit*, megl. *arit*.

Lat. *ērīcius* (Diez, I, 349; Pușcariu 118; Candrea-Dens., 85; Körting 3273; *REW* 2897; *DAR*); cf. alb. *irikj*, it. *riccio* (sard. *rizzu*), sp. *erizo* (astur. *arizo*, gal. *ourizo*). Fonetismul prezintă dificultăți, întrucît rezultatul normal ar trebui să fie *arit*, ca în dialecte. S-a încercat să se explice alterare *ți* > *ci*, care apare și în mr. și în it., printr-un tip intermediar *eric(u)lus*, de către Pușcariu 118; prin *erix, –cis*, după Philippide, *Altgr. Elemente*, 2, și Pascu, I, 38; prin schimbare de suf., de către Pascu, *Beiträge*, 9.

Der. *ariceală*, s. f. (tumoare, javart); *arici*, vb. (a-și zbîrli părul; a se ghemui, a se face ghem; a suferi de ariceală sau de herpes); *aricioaică*, s. f. – Din rom. provin ngr. ἀρίτζιος (Murnu 22; Meyer, *Neugr. St.*, II, 74), rut. *jaric* (Candrea, *Elemente*, 405; Berneker, 448). 404

arie (-ii), s. f. – Melodie, compoziție muzicală.

It. *aria* (sec. XIX). 405

arie (-ii), s. f. – **1.** Loc unde se treieră, arman. – **2.** Suprafață. – Var. (înv.) *are*. Mr. *arye*, megl. *aryie, aryiă*.

Lat. *ārea* (Pușcariu 119; Candrea-Dens., 86; *REW* 626; *DAR*); cf. alb. *arë*, it. *aja*, prov., port. *aira*, fr. *aire*, cat., sp. *era* (gal. din Lubián *airá*). Folosirea ca termen științific se datorează contactului cu fr. *aire*.

Der. *aret*, s. n. (regiune, zonă), cu var. *ariet*. Pronunțarea este gravă. În general suf. *–et* este tonic, dar există și cazuri cînd este aton, cf. *bunget, prejmet*, astfel încît putem considera fără nici o dificultate că este vorba de un der. normal de la *arie*. Dicționarele l-au confundat uneori cu *arét* „ajutor". 406

ariergardă (-ărzi), s. f. – Parte a armatei care se află în urma forțelor principale. – Var. (înv., *arierguardie*).

Fr. *arrière-garde*. 407

arină, s. f. – Nisip. – Mr. *arină*.

Lat. *ărēna* (Pușcariu 120; Candrea-Dens. 87; *REW* 630; *DAR;* Philippide, II, 632); cf. alb. *rerë*, it. *rena*, prov., sp. *arena*, v.fr. *areine*, port. *area*. Este înv. în limba literară, dar este încă viu în graiul din Trans.

Der. *arina*, vb. (a amesteca cu nisip; a freca cu nisip); *ariniș*, s. n. (teren nisipos); *arinos*, adj. (nisipos); megl. *arinos* (Pușcariu 122 consideră că provine de la lat. *arenosus*, cf. it. *renoso*, prov., cat. *arenos*, sp., port. *arenoso*). 408

aripă (-pi), s. f. – **1.** Organ care servește la zbor. – **2.** Simbol a tot ce străbate spațiul cu repeziciune. – **3.** Ocrotire, protecție. – **4.** Piesă de aparat care prezintă asemănare cu aripa păsărilor. – **5.** Capăt, flanc al unei trupe dispuse în ordine de bătaie. – **6.** Parte laterală a unei clădiri. – **7.** Parte a unui automobil care seamănă cu o aripă. – **8.** Paletă a roții unei mori de apă. – Mr. *aripă, areapită*, megl. *(i)aripă*.

Lat. *ālīpēs* „înaripat", probabil aplicat la început la obiectele care prezentau vreo asemănare cu aripile păsărilor (ca de ex. paleta roții hidraulice), și apoi generalizat, în locul lat. *ala*. Cf. calabr. *alapa*, prov. *aubo, arbro*, fr. *aube*, v.cat. *àlep*, sp. *álabe*, toate cu sensul spaniol, care coincide cu sensul 8; cf. și cors. *álaba* „oblon" și port. *aba* „margine". Mai multe materiale în Corominas, I, s. v. *álabe*.

Etimologia *alipes*, propusă de Densusianu, *Hlr.*, 30, este pentru *REW* 310 „begrifflich unmöglich". Evoluția semnatică prezintă în mod cert dificultăți; în ciuda acestui fapt, această ipoteză pare însă mai plauzibilă decît celelalte. După Pușcariu 123, „unbekannt, obwohl im ersten Teil des Wortes *ala* zu erkennen ist". Același autor, în *DAR*, s-a decis în favoarea lat. *alapa* „palmă, lovitură" (etimologie acceptată și de *REW* 319, explicată de Diculescu, *Elementele*, 435 ca un der. de la *ala* cu suf. –αφος sau –ιφος, a cărui necesitate nu ni se pare clară); dar trecerea semantică de la „palmă" la „aripă" este mai greu de explicat decît cea pe care am sugerat-o mai sus. Celelalte ipoteze sînt mai curînd fanteziste: din mag. *röp* „pană, penaj" (Cihac, II, 476); din gr. ῥιπή „început, pornire" (Roesler 564); de la un der. verbal **alipare*, de unde alt der. postverbal **alipa* (Pascu, I, 39; *Beiträge*, 7; *Etimologii*, 17); de la *ala*, cu suf. *–ip* (Pascu, *Arch. Rom.*, VI, 325); din fondul anterior limbilor indo-europene, în legătură cu arab. *risa* și cu dravidiana (Lahovary 313).

Der. *aripa*, vb. (a înaripa, a da aripi; a speria o pasăre cu pușca); *aripăriță*, s. f. (oaie care merge de obicei departe de turmă); *aripat*, adj. (înaripat); *aripi*, vb. refl. (despre copii, a avea convulsii, boală atribuită, în credința populară, faptului de a

fi mîncat aripi de pasăre); *aripioară*, s. f.; *aripos*, adj. (înaripat); *înaripa*, vb. (a da aripi, a însufleți). 409

arlechin (-ni), s. m. – **1.** Personaj comic, măscărici, bufon. – **2.** Fiecare din cele două coloane laterale care formează deschiderea unei scene, culisă.

Fr. *arlequin*. – Der. *arlechinadă*, s. f., din fr.; *arlechinat*, adj. (pestriț). 410

arm (-muri), s. n. – **1.** (Olt.) Coapsă. – **2.** Parte a piciorului de dinapoi al unui animal, cuprinsă între crupă și gambă. – Var. *armur*. Mr. *armu*.

Lat. *armus* (Pușcariu 124; Candrea-Dens., 87; *REW* 661; *DAR*); cf. sard. *armu*, cors. *erme*, fr. *ers*. Sensul de „coapsă" nu apare în dicționare, cf. *ALR*, I, 56. Cihac, I, 16 și Pușcariu 124 explică var. *armur* printr-un dim. **armulus;* este mai probabil un sing. regresiv, de la pl. *armuri* (Byck-Graur 28).

Der. *armurar* (var. *armurare, armurariță*), s. n. (specie de ciulini, Carduus Marianus; tumoare la vite), pe care *DAR* îl explică printr-un lat. *[tumor] *armoralis*. Din rom. a trecut în mag. *armurár* (Edelspacher 8). 411

armă (-me), s. f. – Obiect, unealtă, aparat care servește în luptă. – Mr. *armă*, istr. *ormę*.

Lat. *arma* (Pușcariu 125; Candrea-Dens., 89; *REW* 650; *DAR*); cf. alb. *armë*, it., sp., port. *arma*, fr. *arme*.

Der. *arma*, vb., pe care *REW* 651 îl derivă de la lat. *armāre; armărie*, s. f. (depozit de arme); *armaș*, s. m. (boier de rangul trei, mare maestru de artilerie. Era însărcinat cu menținerea ordinii publice, și răspundea și de muzica de la curte și de țiganii prințesei, soția domnitorului; conducea tribunalul criminal. În mod normal, subordonații lui sînt denumiți la fel, *armași* sau *armășei); armășel*, s. m. (paznic); *armășesc*, adj. (propriu unui armaș); *armăși*, vb. (a numi în funcția de *armaș;* a exercita această funcție; a aplica pedeapsa capitală); *armășie*, s. f. (înv., tortură); *armășoaie*, s. f. (soție de *armaș*); *armatură*, s. f. (armură; blazon, armoarii), apare din sec. XVII, cu primele sensuri, azi înv. (ultimul provine din fr. *armature*). Pușcariu 127 îl derivă din lat. *armatura*, cf. it. *armatura*, sp. *armadura;* ar putea însă fi și formație internă, cu suf. *-tură*, cf. *bătătură, căutătură, murătură* etc.; *înarma*, vb.

Der. neol. *arma*, vb. (a lansa în serviciu o navă cu utilajul necesar), din fr. *armer; armament*, s. n., din fr.; *armată*, s. f. cu var. *armadă, armadie* (înv.), din it. *armata* (var. se explică prin intermediul ngr. ἁρμάδα, sb., bg. *armada*); *armator*, s. m., din fr. *armateur, armie*, s. f. din fr. *armée*, prin intermediul pol. *armia*, rus. *armija* (sec. XVIII), astăzi înv.; *armistițiu*, s. n., din lat. *armistitium* (sec. XVIII), poate prin intermediul pol. *armistycyum; armoarii*, s. f. pl. (arme; blazon), din fr. *armoiries; armorial*, s. n. (carte a boierilor), din fr.; *armură*, s. f., din fr.; *armurărie*, s. f. (loc unde se fabrică, se repară sau se vînd arme); *armurier*, s. m.; *desarma*, vb., din fr. *désarmer; rearma*, vb., din fr. – Din rom. *armaș* provine mag. *ármás* „armaș". 412

armăn (-ne), s. n. – **1.** Loc special amenajat unde se treieră cerealele. – **2.** Rotocol, cerc. – Var. *harman, armean*.

Tc. *harman* (Șeineanu, II, 23; Lokotsch, 869), cf. bg., sb. *harman*. – Der. *armangiu*, s. m. (paznic de hambar); *armănit*, s. n. (treierat). 413

armăsar (-ri), s. m. – Cal mascul necastrat.

Lat. *armessārius*, de la *[equus] admissārius*, cu același sens (Schuchardt, *Vokal.*, I, 141; Pușcariu 126; Candrea-Dens., 93; *REW* 177; *DAR*; Philippide, II, 631); cf. alb. *harmëšuar*, sard. *ammesardzu* (Wagner 108). Forma *armessārius*, atestată, pare inexplicabilă la Candrea-Dens., dar apare explicată în *DAR*. În plus, pentru trecerea lui *ad-* la *ar-* înainte de labială, cf. A. Ernoult, *Mél. Soc. Ling.*, XIV (1907-8), p. 473-5. Este de asemenea posibil să fi intervenit în acest caz analogia cu gr. χάρμα „atelaj, tracțiune de cai". *REW* 177 presupune că din alb. a intrat în rom. o formă *harmașar* (cu *ș*), care pare a se datora unei greșeli (cf. Graur, *BL*, V, 86). – Din rom. provine rut. *harmasar* (Miklosich, *Wander.*, 16; Candrea, *Elemente*, 404). 414

armean (-eni), s. m. – Populație de limbă indo-europeană stabilită mai ales în regiunea dintre munții Caucaz și Taurus. – Var. *arman*.

Mgr. ἁρμένιος (probabil cu diftongare analogică, așa ca în toate numele etnice, cf. *oltean, muntean*, etc.) Nu pare posibilă der. directă din sl. *arměninŭ*, pe care o propune *DAR*. – Der. *arm(e)ancă*, s. f.; *armenesc*, adj.; *armenește*, adv.; *armenime*, s. f. totalitatea armenilor. 415

arminden (-ni), s. m. – Sărbătoare de întîi mai. Există obiceiul de a pune atunci la poartă un brad, care se ia de acolo numai cînd se face prima oară pîine cu grîul din acel an; acest brad poartă același nume ca sărbătoarea.

Sl. *Jeremiinŭ dĭnĭ* „ziua sfîntului Ieremia" (*DAR*; Tagliavini, *Arch. Rom.*, XII). 416

armonie (-ii), s. f. – Potrivire desăvîrșită a elementelor unui întreg. – Mr. *armunie*.

Gr. ἁρμονία (sec. XVII), şi modern din fr. *harmonie*. – Der. *armonic*, adj.; *armonică*, s. f. (acordeon; Arg., portofel), din germ. *Armonika; armonios*, adj.; *armonist*, s. m. (acordeonist); *armoniza*, vb.; *dezarmonie*, s. f. (dezacord, neînţelegere); *inarmonic*, adj. (nearmonios). **417**

arnĕu (–uri), s. n. – Prelată.

Mag. *ernyő* (*DAR*). **418**

arnică (–ci), s. f. – Plantă (Arnica montana).

Nume ştiinţific, răspîndit de farmacişti. Sec. XIX. **419**

arnici (–ciuri), s. n. – Pînză de bumbac colorată.

Origine necunoscută. Pare o deformare populară de la *urşinic* „catifea". Singura ipoteză diferită pe care o cunoaştem, a lui Scriban (din sb. *jarenica*) nu pare potrivită. Din rom. provin probabil bg. *arnič* (Capidan, *Raporturile*, 220) şi mag. *arninci* (Candrea, *Elemente*, 406). **420**

arŏmă (–me), s. f. – Mireasmă, parfum. – Mr. *arumă*.

Mgr. ἄρωμα (Roesler 664; Murnu 7), probabil intrat în sec. XV sau XVI, prin intermediul terminologiei religioase.

Der. *aromată*, s. f. (aromă, esenţă aromatică), din gr. ἀρώματις; sau din sl. *aromatŭ; aromatic*, adj., din fr. *aromatique; aromatiza*, vb.; *aromeală*, s. f. (înv., ispită; stare de somnolenţă, de somn uşor); *aromi*, vb. (înv., a seduce, a ispiti; a aţipi, a adormi). Etimologia lui *aromi* „a dormi" prezintă dificultăţi semantice, pe care *DAR* nu le explică suficient; dar este şi mai dificilă cea propusă de Cihac, II, 195, plecînd de la cr. *žmiriti* „a închide ochii". **421**

arŏmă (–me), s. f. – Plantă, rodul-pămîntului (Arum maculatum). – Var. *arumă, aron, barba-lui-Aron*.

Numele ştiinţific al plantei, pronunţat ca în fr. *arum* sau în germ. *Aron* şi confundat cu *aromă* „aromă". Cf. sb. *aron*. **422**

arpacaş (–şuri), s. n. – Produs alimentar obţinut prin decorticarea boabelor de grîu, orz sau mei. – Var. *arpăcaş, árpăcaş*.

Mag. *árpa kása* de la *árpa* „orz" şi *kása* „griş" (*DAR*). Cuvîntul mag. coincide cu tc. *arpa* „orz" (Şeineanu, II, 26; Lokotsch 105); cf. slov. *arpakaša*. **423**

arpagĭc s. m. – Bulb mic de ceapă obţinut din sămînţă (Allium Schoenoprasum). – Var. *(h)arapagic(ă), (h)arpacic(ă)*.

Tc. *arpacık [sogani]* „[ceapă ca] orzul mărunt" (Cihac, II, 544); cf. sb. *arpagĭk*. **424**

arpĕgiu (–ii), s. n. Executare succesivă a notelor unui acord.

It. *arpeggio*. **425**

arsenal (–le), s. n. – **1.** Întreprindere sau clădire unde se repară armament. – **2.** Totalitatea mijloacelor de luptă. – Var. (înv.) *arsana*.

Arab. *dăr-sina'a* (> sp. *dársena*), de unde mgr. ἀρσηνάλης, it. *arsenale*, fr. *arsenal* (> rom.). Var. provine din mgr. ἀρσάνα sau ἀρσενᾶς, dublete ale cuvîntului anterior. A existat şi un al treilea dublet, tc. *tershane*, de unde rom. *tarsana, tersana*, ngr. τερσανᾶς (sec. XVII). Astăzi se foloseşte numai forma derivată din fr. **426**

arşĕne, interj. – (Arg.) Atenţie, păzea!

Pare a fi numele propriu Arsene, dar nu vedem legătura (cf. Vasiliu, *GS*, VII, 95). După Iordan, *BF*, I, 114 şi Graur, *BL*, V, 222, este un der. de la *a arde;* chiar dacă este adevărat, forma cuvîntului indică o contaminare sau legătură cu numele propriu. **427**

arşic (–ce), s. n. – **1.** Os, astragal, folosit la un joc de copii. – **2.** (Pl.) Numele jocului de copii la care se folosesc arşice. – Var. (rar) *aşic*. Mr. *aşic*.

Tc. *aşık* (Şeineanu, II, 26; Lokotsch 124; Th. Capidan, *Le jeu aux osselets chez les Roumains, les Slaves et les Albanais*, *REB*, I, 217–31); cf. alb. *a(r)sik*, bg. *asik*, sb. *arsik*. – Der. *arşicar*, s. m. (jucător de arşice). **428**

arşin (–ne). s. n. – **1.** Scul sau mănunchi de sculuri. – **2.** Unitate de măsură egală cu 711 mm. – Mr. *arşin*, megl. *arşon*.

Tc. *arşın* „vîrtelniţă" (Şeineanu, II, 27); cf. alb. *aršin*, bg., sb., rus. *aršin*. Sensul 2 provine din rusă. Sec. XVIII, astăzi rar. **429**

arşiţă (–ţe), s. f. – **1.** Zăduf, căldură mare, dogoare. – **2.** Coastă a unui munte expusă la soare, sau de pe care s-au ars copacii pentru a face teren de păşune. – **3.** Ţînţar (Culex annulatus).

Lat. **arsicia*, de la *ardĕre* (Puşcariu 129; Candrea-Dens., 80; *DAR*); cf. it. *arsicciare* „a usca la soare", *arsiccio* „loc ars, arsură". Cf. *arde*. **430**

arsură (–ri), s. f. – **1.** Incendiu. – **2.** Faptul de a arde. – **3.** Căldură, dogoare. – **4.** Vînt cald. – **5.** Coastă de munte unde s-a produs un incendiu.

Lat. *ārsūra* (Puşcariu 130; *REW* 682; *DAR*); cf. it., prov., cat. *arsura*, v.fr. *arsure*, sp. *asura* (Corominas, I, 399). În parte, se află în concurenţă cu *arşiţă*. **431**

ărtă (–te), s. f. – **1.** Activitate care are drept scop producerea unor valori estetice. – **2.** Măiestrie, pricepere.

It. *arte*, din lat. *ars* (sec. XIX). – Der. *artist*, s. m.; *artistă*, s. f.; *artistic*, adj. 432

arțag (-guri), s. n. – 1. (Înv.) Harță, ciocnire. – 2. Caracter urît; proastă dispoziție.

Mag. *harcag* (Philippide, *Principii*, 150; *DAR*), cf. *harță*. Este mai puțin probabil etimonul mag. *harag* „turbare" (Cihac, II, 476). – Der. *arțăgaș*, adj. (certăreț, scandalagiu); *arțăgos*, adj. 433

arțar (-ri), s. m. – Arbore cu lemnul alb și tare (Acer tartaricum). – Var. *(h)arțar(iu), ațar, arcer(iu)*.

Probabil din lat. **arcearius*, care reprezintă mai puțin numele arborelui, *acer* (Pușcariu 131; Pușcariu, *Lat. ti*, 63; *REW* 91; *DAR*), cît mai ales o referire la *arcus* „arc", care se fabrica de obicei din lemnul acestuia; cf. celălalt nume rom. al arborelui, *brîglar*, de la *brîglă* „prăjină" și, pentru formă, lat. **acereus* > retor. *ischi*. Der. de la *acer*, propusă de Burlă, *Studii*, 137, reluată de Körting 113, a fost respinsă de Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 274 și Graur, *BL*, V, 86.

Var. *arcer* înseamnă în limba actuală „tocilă", care inițial se obținea prin ținerea în apă a unei bucăți de lemn de arțar pînă se întărea și astfel putea fi folosită la ascuțit; cf. Hasdeu 1500. Identitatea ambelor cuvinte nu este admisă de toți cercetătorii. Körting 125 invoca lat. *aciarium*, ipoteză respinsă de Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 274 și admisă de Scriban, care pleacă de la it. *acciaro*. Pentru *DAR*, etimonul lui *arcer* este necunoscut; Pușcariu, *Dacor.*, IX, 422, îl derivă de la lat. *ilicem*, cu suf. *-er*. 434

arțelnic (-ci), s. m. – Soldat însărcinat cu paza depozitului de alimente.

Rus. *artelʹščik* „membru al unei cooperative" (Graur, *BL*, VI, 139). Cuvînt puțin cunoscut. 435

arțibur (-ri), s. m. – 1. În slujba bisericească armenească, săptămîna care precede postul Paștelui. – 2. Poreclă a armenilor. – Mr. *arțivurțe*.

Armen. *artsibur* „precursor", cf. ngr. ἀρτζιβούρτζι, ἀρτζιβούριον. Sec. XVII. 436

artic (-ce), s. n. – Bucată, rămășiță, rest. – Var. *(h)artig, hartic*.

Tc. *artık*, cf. bg. *artyk*. Totuși, Drăganu, *Dacor.*, VI, 259, îl derivă de la lat. **articus*, de la *articulus*, și îl identifică cu cuvîntul *hartan;* este însă greu de presupus existența unui cuvînt lat. de acest fel (cf. Graur, *BL*, V, 73). 437

articol (-le), s. n. – 1. Expunere scrisă cu caracter publicistic. – 2. Diviziune într-un document oficial. – 3. Obiect care se vinde în comerț. – 4. Parte de vorbire flexibilă care individualizează substantivul, adjectivul sau (mai rar), alte părți de vorbire. – Var. *articul, artic*.

Lat. *articulus* (sec. XVII). – Der. *articula*, vb.; *articulați(un)e*, s. f.; *articular*, adj.; *desarticula*, vb. 438

artilerie (-ii), s. f. – Ansamblu de arme de foc care servesc la aruncarea de proiectile grele la distanță.

Fr. *artillerie*, sau lat. tîrzie *artilleria*, prin intermediul pol. *artillerija* (sec. XVII). – Der. *artilerist* s. m. 439

artofor (-oare), s. n. – Chivot.

Ngr. ἀρτοφόριον (Gáldi 154). 440

artos (-suri), s. n. – Pîine sfințită care servește la împărtășanie.

Mgr. ἄρτος. 441

artuț (-tă), s. n. – Șiret, viclean.

Cuvînt rar, menționat o singură dată de Pușcariu, *ZRPh.*, XVII, 110, pe baza unui glosar trans.; pare a fi un hapax mai puțin vechi decît crede Pușcariu, poate o deformare locală a unui cuvînt săs., de ex. *hart*. Totuși, Pușcariu și *DAR* se gîndesc la un lat. **artutus*, de la *artus* „membru" (ca *nasutus* de la *nasus*), și îl explică printr-un sens intermediar de „flexibil, agil". *REW* 679 îl relaționează cu *ars* „artă", și 751 cu *astutus*. Nici una din aceste ipoteze nu pare posibilă. 442

arunca (-c, -at), vb. – 1. A scăpa de ceva; a lepăda. – 2. A lăsa, a părăsi. – 3. A pune. – 4. A țîșni, a izbucni. – 5. A lansa, a azvîrli. – 6. A scutura, a agita. – 7. A construi un pod. – 8. A distruge prin explozie, a face să sară în aer. – 9. A lua asupra sa, a prelua. – 10. (Refl.) A se repezi, a se năpusti. – 11. (Refl.) A se aventura, a merge prea departe. – 12. (Refl.) A o șterge, a o întinde. – 13. (Refl.) A semăna cu cineva. – Mr. *aruc, arucare*, megl. *runc, rucari*.

Lat. *runcāre* „a plivi" (Cihac, I, 17; *REW* 2908; Pascu, I, 162; Jud, *Archiv*, CXXII, 430), sau *eruncāre*, cf. it. *arroncare* (abruz. *arrongá*), v.fr. *arôtsé*, cu sensul din lat., și rom. *runc*. Este posibil ca evoluția sensului să se datoreze unei confuzii populare între *runcāre* și *rŭĕre* „a arunca, a azvîrli", primul fiind simțit ca un der. al celui de al doilea, ca de ex. în relația **manicare* și *manere*. Se află în concurență cu *azvîrli*, mai ales în Mold. (*ALR*, I, 94).

Începînd cu *Lexiconul de la Buda* se preferă aproape constant etimonul indicat acolo, lat. **averruncāre* „a îndepărta ceea ce este rău", termen propriu limbajului prezicătorilor, și care nu pare să fi avut circulație în popor; dacă totuși a

avut, este aproape obligatoriu să se fi confundat cu *eruncare*. Cf., pentru această ipoteză, Miklosich, *Rum. Unters.*, II, 12 (combătut de Meyer, *Alb. St.*, IV, 102); Philippide, *Principii*, 44; Puşcariu 132; *DAR*; Rosetti, I, 162. – Der. *aruncat*, s. n. (aruncare; vrajă, vrăjitorie); *aruncător*, adj. (care aruncă); *aruncătură*, s. f. (acţiunea de a arunca; săritură; vrajă, vrăjitorie; sarcină, povară; abreviere). 443

arvạt (–ţi), s. m. – (Înv.) Croat.

Sl. *charvatŭ*. Numele etnic actual este *croat*, din germ. *Kroate*, fr. *croate*. 444

arvẹle, s. f. pl. – Con de pin.

Origine necunoscută. Cuvîntul este un hapax, menţionat în dicţionarul lui Damé, şi ar putea fi rezultatul unei greşeli. Giuglea, *LL*, I (1941), 219, consideră că este vorba de un cuvînt neol., introdus prin farmacie, dar fără să spună de unde; Hubschmidt, *Praeromanica*, 32–3, îl derivă de la o rădăcină preromanică **arw–*. 445

arvụnă (–ne), s. f. – Acont. – Var. *arvun, arvon, ar(ă)voană*. Mr. *arăvoană*, arras propias nuptias.

Gr. ἀρραβών (> lat. *arr(h)a(bo)*, de unde it. *arra*, fr. *arrhes*, sp. *arras*); cf. ngr. ἀρραβῶνας „arvună" şi „promisiune de căsătorie" (Murnu 7). – Der. *arvuni*, vb. (a aconta; a se angaja, a obliga); *arvunitor*, adj. (care dă arvună). Din rom. a trecut în rut. *arawona* (Miklosich, *Wander.*, 12). 446

arz (–zuri), s. n. – Memoriu, plîngere, cerere.

Tc. *arz* „prezentare" (Şeineanu, III, 7). 447

arzulịu (–ie), adj. – Înflăcărat, aprins, focos.

Tc. *arzülü* „dornic" (*DAR*; Pascu, *Beiträge*, 14), cu semantism datorat asocierii cu *arz–*, de la *a arde*. După Candrea–Dens., 78, de la *arde*. Probabil din acelaşi cuvînt tc., într–o formă redusă **arzü*, care nu ni se pare clară, derivă *arzoi* (var. *arzui*), adj. (aprins, înflăcărat, pasionat), pe care *DAR* îl derivă direct din *a arde*. 448

as (–şi), s. m. – **1.** Monedă romană. – **2.** Carte de joc care are cea mai mare valoare; birlic. – **3.** Persoană strălucită, somitate. – Mr. *has*.

Lat. *as* (sec. XIX); sensul 1 şi 3 prin intermediul fr. *as*, sensul 2 din ngr. ἄσο (< it. *asso*), cf. alb. *aso*, bg. *as*. 449

aşa, adv. – **1.** Astfel, în acest fel (adv. de mod). – *Aşa e*, astfel stau lucrurile. – *Aşa o fi*, e posibil. – *Aşa să fie*, astfel să fie. – *Nu–i aşa?* adevărat?, am dreptate? – *Şi aşa*, în orice caz. – *Nici aşa*, aşa nu se poate. – *Cam aşa, mai aşa*, bineînţels. – *Aşa da*, bine. – *Cum aşa?*, nu se poate. – *Tot aşa*, la fel. – *A fi cam aşa*, a fi într–o ureche. – **2.** Astfel stînd lucrurile (adv. conclusiv). – *Aşa zicînd*, pentru a spune astfel. – *Aşa că, aşa încît*, astfel încît. – **3.** Astfel, atît (adv. comparativ). – *Aşa de*, atît. – *Aşa zis*, numit astfel (pe nedrept), autointitulat. – **4.** Astfel, puţin (adj. de atenuare). – *Ia aşa, numai aşa*, într–o doară, fără motiv. – *Aşa într–o doară*, la nimereală, fără motiv. – **5.** Atît de, asemenea (adv. în funcţie adj.). – *Aşa ceva*, asemenea lucru. – *Aşa fel (de)*, astfel (de). – Var. (Mold.) *aşe, aşa, aşea*. Mr. *acşi, aşiţe*, megl. *şa*, istr. *(a)şo*.

Lat. *ac sīc* (Cipariu, *Arhiv*, 109; Puşcariu 133; *REW* 7897; *DAR*), cu *–a* propriu formaţiilor adv. Cf. it. *così* (moden. *acsé*, bol. *acusé*, roman. *accusi*, bar. *acsi*, genov. *así*), engad. *sa*, v.fr. *issi* (fr. *ainsi*), sp. *así, asá*, prov. *aissi*, port. *assim*. – Comp. *aşişi* adv. (la fel.; imediat), conservat sporadic în limba populară. 450

asạlt (–turi), s. n. – Atac decisiv.

It. *assalto* (sec. XIX). – Der. *asalta*, vb. (a lua cu asalt; a deranja). 451

asaną (–nęz, –ạt), vb. – A înlătura surplusul de ape; a seca.

Format artificial pe baza lat. *sanare*, ca fr. *assainir*. 452

asaụl (–li), s. m. – Căpetenie a unui escadron de cazaci.

Tăt. *asaul* (tc. *yasaul*), cf. rus. *asaul*. 453

asbẹst, s. m. – Minereu fibros de culoare albă. – Mr. *azveste* „var".

Fr. *asbeste*, din gr. ἀσβέστης. Cuvîntul mr. reproduce pronunţarea din ngr. 454

ascẹt (–ţi), s. m. – Pustnic, sihastru. – Var. (înv.) *aschit, aschet*.

Mgr. ἀσκητής „obişnuit (cu viaţa ascetică)", şi modern din fr. (cf. Murnu 7). Sec. XVII. – Der. *ascetic*, adj., din fr.; *ascetism*, s. n., din fr.; *aschitac* (var. *aschitean*), s. m. (înv., ascet). 455

aşchie (–ii), s. f. – Bucată mică ce se desprinde sau sare dintr–un lemn, os etc.. – Var. *(h)asch(i)e*. Mr. *iaşcl'ă*.

Lat. pop. *ascla*, reducere de la **astŭla* < *assŭla* (Puşcariu 136; Candrea–Dens., 94; *REW* 736; *DAR*); cf. alb. *aškje*, ngr. ἀσκλα, vegl. *jaska*, it. *aschia* (napol. *áška*, sicil. *áška*, sard. *aša*, apul. *áško*, lec. *aščula*), prov., cat. *ascla*, port. *acha;* alb. *aštše* (< *assŭla*), it. *ascola* (< **ascŭla*), sp. *astilla*, (< *astella*), aparţin aceleiaşi rădăcini. – Der. *aşchia*, vb. (a face aşchii), pe care Puşcariu 137 îl derivă de la un lat. **asclāre*, care nu pare necesar; *aşchios*, adj. (care se rupe uşor în aşchii). 456

ascultă (–t, –ăt), vb. – **1.** A auzi. – **2.** A da crezare. – **3.** A se supune, a face pe voia cuiva. – **4.** A examina, a întreba un elev. – Mr. *ascultu*, megl. *ascult*, istr. *ascutu*.

Lat. pop. *ascultāre*, în loc de *auscultāre* (Pușcariu 138; Candrea-Dens., 95; *REW* 802; *DAR*); cf. it. *ascoltare*, prov. *escoutar*, v.fr. *ascouter* (fr. *écouter*), v.sp. *ascuchar* (sp. *escuchar*).

Der. *ascultămînt*, s. n. (înv., supunere, obediență); *ascultător*, adj. (care ascultă; supus, docil); *ascultător*, s. m. (elev; vînzător, funcționar; aparat de ascultare); *ascultătură*, s. f. (înv., ascultare); *ascultoi*, adj. (înv., supus, docil). 457

ascunde (–d, –ns), vb. – **1.** A pune într-un loc ferit. – **2.** A tăinui. – Mr. *ascundu, ascundire*, megl. *ṣcund*, istr. *ascundu*.

Lat. *abscondĕre* (Pușcariu 139; Candrea-Dens., 97; *REW* 41; *DAR*); cf. it. *(n)ascondere*, v.prov., v.fr. *escondre*, cat. *ascondir*, v.sp., v.port. *asconder*. Part. și perf. simplu reproduc lat. *absconsum, absconsi*, forme paralele cu *absconditum, abscondi(di)*, ca it. *ascoso*, v.sp. *en ascuso, a escuso* (*RFE*, 1919, 24).

Der. *ascuns*, s. n. (ascunzătoare); *ascunsă*, s. f. (înv., secret); *ascunzătoare*, s. f. (loc în care se poate ascunde); *ascunzător*, adj. (prefăcut, care se ascunde); *ascunzătură*, s. f. (ascunzătoare); *ascunziș*, s. n. (loc tainic); *(v–ați) ascunsele*, s. f. (joc de copii în care toți se ascund în afară de unul care îi caută), de la întrebarea *v–ați ascuns?*, interpretată ca s. 458

ascuți (–t, –ește), vb. – **1.** A face mai tăioasă lama unei arme sau unelte; a face unui obiect vîrf. – **2.** A (se) face mai ager, mai pătrunzător. – **3.** A incita, a însufleți, a stimula. – **4.** A face fin, a perfecționa.

Lat. **excōtīre*, de la *cōs, cotem* (Pușcariu 140; *REW* 2275; cf. Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 274), cf. *cuțit, cute*. Este posibil ca în evoluția lui să fi survenit o încrucișare cu lat. *acutiāre* (> it. *aguzzare*, v.prov., v.port. *agusar*, fr. *aiguiser*, cat. *aguar*, sp. *aguzar*, cf. *REW* 134), cum presupune *DAR*, cu toate că semantismul se explică suficient prin prima ipoteză; cf. sensurile „a face mai tăios" și „a face vîrf", reunite și în sp. *aguzar, afilar*. Candrea-Dens., 99, și Candrea presupun un lat. **exacūtīre*, plecînd de la *exacūtus*.

Der. *ascuțime*, s. f. (faptul de a fi ascuțit; agerime); *ascuțiș*, s. n. (tăiș, vîrf ascuțit); *ascuțitoare*, s. f. (unealtă de ascuțit creioane); *ascuțitură*, s. f. (vîrf). 459

așędiu (–ii), s. n. – Încercuire și atacare a unui loc.

It. *assedio* (sec. XIX). – Der. *asedia*, vb. (a supune unui asediu); *asediator*, adj. (care asediază). 460

asemănă (–eămăn, –ăt), vb. – **1.** A egala, a nivela. – **2.** A face să semene, a asemui. – **3.** (Refl.) A avea însușiri comune, a semăna. – **4.** A compara.

Lat. *assīmīlāre* (Diez, *Gramm.*, I, 189; Pușcariu 134; *DAR*); cf. it. *assembiare*, fr. *assembler*, sp. *asemblar*, cu evoluția semantică diferită de rom. Cf. *semăna*. – Der. *asemănător*, adj. (care seamănă). 461

așemenea, adj. – **1.** Egal, asemănător, identic. – **2.** Astfel (de), atare. – **3.** (Adv.) Tot așa, deopotrivă, la fel. – Var. *asemeni, asemene*.

Lat. *assīmĭlis* (*DAR*; Iordan, *Dift.*, 119; Pușcariu, *Dacor.*, III, 399), cu regresiunea rotacismului **asemere* > *asemene*. Cf. *asemăna*. – Der. *asemeni*, vb. (înv., a nivela, a egala). 462

așęu (–ęe), s. n. – Sapă. – Var. *(h)arșeu, (h)a(r)șău*.

Mag. *ásó* (Cihac, II, 476), cf. sb. *aršov*. 463

așează (–z, –ăt), vb. – **1.** A pune într-un loc. – **2.** A pune, a aranja. – **3.** A stabili, a fixa. – **4.** A dispune, a institui. – **5.** A orîndui, a aranja, a organiza. – **6.** A hotărî, a decide, a cădea la înțelegere. – **7.** (Refl.) A sta liniștit. – Mr. *aședz, așidzare*.

Lat. *assĕdiāre*, de la *sĕdĕre* sau de la *sĕdium* (Hasdeu 1992; Tiktin; Pușcariu 142; *REW* 721; *DAR*); cf. sp. *asear*, și fr. *asseoir* < lat. *assedere*. Sensurile secundare coincid cu evoluția semantică a sp. *asear* (cf. 5) și *sentar*, și a fr. *asseoir, assiette (des impôts)*, cf. 4. Cf. dubletul neol. *asedia*.

Der. *așezămînt*, s. n. (instituție; locaș; situație; constituție; dispoziție; înțelegere); *așezămîntar*, s. m. (înv., slujbaș însărcinat cu împărțirea contribuțiilor); *așezător*, adj. (stabil, stabilit); *așezătură*, s. f. (teren jos, terasă). Din rom. provine săs. *aschezân*. 464

asfinți (–țesc, –ește), vb. – **1.** (Despre aștri) A apune, a scăpăta. – **2.** (Despre sursele de lumină) A dispărea, a se întuneca. – Var. *sfinți*.

Probabil un der. de tipul **affingĕre* sau **exfingĕre* (în loc de *effingĕre*), cu schimbarea modernă a conjug. (datorită conjug. incoative), și cu alterarea fonetismului, datorată falsei etimologii populare care a asimilat acest cuvînt la familia *sfînt* și *sfinți*. *Fingere* înseamnă în principal „a da formă" (cf. *figura, effigies*); în lat. ca și în rom. a ajuns să însemne „a da formă falsă" sau „a se preface"; cf. it. *fingere*, prov. *fenher*, fr. *feindre* (*REW* 3313). Cu toate acestea, sensul primitiv s-a

păstrat, specializat în mod ciudat, „a da formă aluatului pentru pîine", prin cat. *fenyer*, sp. *heñir* şi mr. *asfindzere* „a creşte aluatul", *desfindzere* „a pune aluatul la rece, pentru a-l împiedica să crească" (Papahagi, *Jb.*, XII, 102; *REW* 3313). În rom. acest sens este propriu vb. *a creşte*, dar a existat probabil în vechime un verb **asfinge*, ca în mr., care ulterior a devenit **asfingi*. Evoluaţia semnatică poate fi interpretată în mai multe feluri. Plecînd de la *affingere* „a creşte aluatul" se poate să fi ajuns la „a se revărsa" sau „a da pe de lături", caz în care am avea o evoluţie (de la „a creşte" la „a pleca") paralelă cu cea care apare la lat. *mergere* „a adînci, a cufunda" > rom. *merge*. Este posibil de asemenea ca *effingere* să fi fost interpretat ca un **de ex fingere*. Însă cel mai probabil este faptul ca însuşi vb. *fingere* să fi ajuns, printr-o evoluţie normală, de la sensul de „a da formă falsă", la acela de „a nu da nici o formă" sau „a dispărea"; această ipoteză se sprijină şi pe morv. *foedre* „a scoate, a da jos". Cf. semantismul lui *apune* şi, pentru proteza lui *s, (s)fărîma, (s)frinţie*.

În general se consideră că *asfinţi* provine de la *sfînt* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 44; Cihac; *DAR*; Candrea; cf., pentru compararea cu expresia corespunzătoare din ngr. ὁ ἥλιος βασιλεύει, articolele lui L. Spitzer, *REB*, II, 224-5 şi M. Kriaras, *REB*, III, 462-8). Am arătat că este evidentă contaminarea lui **asfingi* cu *asfinţi;* pare însă evident şi faptul că o asemenea asociere nu poate fi concepută decît *a posteriori*, adică sugerată de consonanţa ambelor cuvinte. Etimonul *asfinţi* < *sfînt* s-ar baza pe asocierea ideii de „apus" cu cea de „dincolo", fundamentală în mitologia populară în general. Cu toate acestea, a presupune că imaginaţia populară a conceput apusul soarelui ca o „sanctificare" a astrului implică un proces intelectual prea complicat, şi în acelaşi timp neclar. Dimpotrivă, s-ar putea afirma că imaginaţia populară vede „sfîntul" ca o entitate vie şi actuală (*sfîntul soare* este o expresie foarte cunoscută, dar numai pentru soarele prezent), şi refuză să asocieze ideea de „sfinţenie" cu aceea de „moarte" sau „dispariţie", care la urma urmelor înseamnă neputinţa firească a umanităţii noastre obişnuite. Pe de altă parte, este curios să observăm că vb. *asfinţi*, popular şi de uz curent, nu apare în nici un text anterior sec. XIX; de aici se poate deduce că evoluţia semantică pe care am indicat-o a rămas nesigură pînă într-o epocă relativ modernă. Adăugăm că Scriban se gîndeşte la o der. de la sl. *svjetiti*, cf. *a sfeti*, cu influenţa lui *sfînt;* însă sensul lui *svjetiti* „a străluci" se opune acestei der. (dificultate pe care autorul încearcă s-o biruie, presupunînd că numele s-a aplicat poate mai întîi răsăritului, şi apoi apusului aştrilor). Mai importantă decît etimologia propusă, care ni se pare greşită, este intuiţia autorului că originea cuvîntului trebuia să fie căutată altundeva în afară de *sfînt*. – Der. *asfinţit*, s. n. (apus al aştrilor; occident). 465

asiatic (-că), adj. – Din Asia. – Var. (înv.) *asiaticesc, asi(e)an.*

Din *Asia*. Cu forma înv. apare din sec. XVI; cealaltă formă modernă, din lat. *asiaticus*. 466

aşijderea, adv. – La fel, tot aşa, de asemenea. – Var. *aşişdere(a), aşijdere.*

Hibrid format din *aşiş* (forma vechea a lui *aşa*) şi sb. *takoždere* „la fel" (Hasdeu 2004; Puşcariu 133; *DAR*). Pare a fi fost vorba la început de o stîngăcie a vechilor traducători din sl. (*aşa* este sinonim cu *tako*, însă *-ždere* nu poate fi tradus, nici nu pare să fi circulat numai în rom.). S-a păstrat datorită limbajului eclezistic, dar fără circulaţie populară. 467

asîn (-ni), s. m. – Măgar. – Var. (înv.) *asen, asîn.* – Istr. *ţsir.*

Lat. *ăsīnus*, al cărui rezultat normal a fost *ásîn* (Puşcariu 135; *REW* 704; Candrea-Dens., 100; *DAR*). Cuvînt curent în sec. XVI-XVIII, a fost înlocuit de *măgar* şi reactualizat, deşi fără forţă, de unii scriitori din sec. XIX, cu forma latinizată. Forma f., *asină*, s. f. (înv., măgăriţă), poate reda direct lat. *asīna*, cf. it. *asina*, sp., port. *asna*. 468

asiriân (-nă), adj. – Din Asiria.

Din *Asiria* (sec. XIX). Var. *asir*, folosită de Eminescu şi reluată de Crainic, nu are întrebuinţare efectivă, fiind mai curînd o licenţă poetică. 469

aslam (-muri), s. n. – Cămătărie.

Tăt. *aslam* (Şeineanu, I, XVIII; *DAR*); cf. rus. *oslam*. Înv. (sec. XVIII). 470

aslan (-ni), s. m. – (Înv.) Leu. – Var. *arslan.* Mr. *aslan.*

Tc. *a(r)slan.* 471

asmaţuchi, s. m. – Plantă culinară (Anthriscus cerefolium). – Numeroase var.: *(h)azmaţuc(hi), (h)aţmaţuc(hi), (h)armaţuc(hi)*, etc.

Tc. *asmaçık* (Şeineanu, II, 27; Lokotsch 125). 472

asmuţi (-t, -ţt), vb. – 1. A stîrni, a întărîta cîinii. – 2. A stîrni, a instiga, a îmboldi. – Var. *a(s)muţa, muţa, sumuţi.* Mr. *muţare* „a suge".

Lat. pop. *ex*mucciāre* (*REW* 5707; *DAR*), cu

schimbare modernă de conjug. Candrea-Dens., 1197, se gîndesc la **ammotiare*, de la *motus*, care prezintă dificultăți mai mari. Pentru Șeineanu, *Chien*, 218, cuvîntul este „obscur"; Byhan 322 îl identifică cu *sumuța* și îl derivă de la rut. *smutiti*. Var. *amuța* pare a reprezenta un lat. **ammucciâre* (Pușcariu, *Jb.*, XI, 110; Pușcariu 86 și 1146; *REW* 5707; *DAR*), cf. poitev. *amoisser*. Dacă aceste sugestii sînt exacte, explicația semantismului se bazează pe mișcarea buzelor cînd chemi un cîine, cf. sensul mr. 473

asocia (-iez, -at), vb. – A se uni, a se grupa cu cineva.

Fr. *associer*. – Der. (din fr.) *asociați(un)e*, s. f.; *asociaționism*, s. n.; *disocia*, vb.; *coasociat*, s. m. 474

asorta (-tez, – at), vb. – A așeza laolaltă, a potrivi.

Fr. *assortir*. – Der. *asorti(s)ment*, s. n., din fr. 475

aspic (-curi), s. n. – Garnitură de gelatină, pentru răcituri sau alte mîncăruri.

Fr. *aspic* (Lacea, *Dacor.*, V, 395). 476

aspic (-ce), s. n. – Levănțică (Lavandula spica).

Fr. *aspic*. Tiktin și *DAR* îl derivă direct din germ. *Spik*; care, ca și fr., este numele științifico-comercial al acestei plante, lat. *spica*. 477

aspidă (-de), s. f. – Șarpe veninos.

Gr. ἀσπίδα, probabil prin intermediul sl. *aspida* (*DAR*), cf. sp. *áspid*, fr. *aspic*. Este cuvînt introdus de traducătorii de literatură sacră, dar se mai folosește încă în Mold. 478

aspru (-ră), adj. – **1.** Tare, dur (în sens propriu și figurat). – **2.** (Adv.) Cu asprime. – Mr., megl. *aspru*.

Lat. *asper* (Pușcariu 146; Candrea-Dens., 191; *REW* 768; *DAR*); cf. alb. *aspër*e, it. *aspro*, prov., cat. *aspre*, fr. *âpre*, sp., port. *áspero*. Cf. dubletul următor.

Der. *aspreală*, s. f. (asprime, duritate); *aspri*, vb. (a face să devină aspru); *asprime*, s. f. (proprietatea de a fi aspru); *aspriu*, adj. (fără gust, insipid); *înăspri*, vb. (a face să devină aspru, încordat). 479

aspru (-ri), s. m. – Veche monedă turcească de argint, care a circulat în țările române, începînd cu sec. XV; valora a douăsprezecea parte dintr-un florin, în sec. XVII, și 1/80 dintr-un leu (adică o *lețcaie* sau o jumătate de *para*), la începutul sec. XIX. – Mr. *aspru*, megl. *aspră*.

Mgr. ἄσπρον, din lat. *asper*, cf. bg. *asprŭ*. Cuvîntul sp. figurează deja la Covarrubias. Cf. Ed. Schwyzer, *IF*, I (1931), p. 1–45. 480

ăst, adj. și pron. dem. – Acesta. – *Asta*, (treaba) asta, lucrul ăsta. – *Cu asta*, astfel. – *Cu toate astea*, totuși. – *De asta, pentru aceasta*, din pricina aceasta. – *Una ca asta*, așa ceva. – *Asta-i (acum)*, tot ce mai lipsea. – *Asta-i bună*, de necrezut. – *Ce-i asta?*, ce înseamnă așa ceva? – *Asta e*, așa stau lucrurile. – *Asta ceea*, (Mold.), cine ar zice (formulă care indică șovăială sau rezervă).

Lat. **istus*, formă vulg. de la *iste*, f. *ista* (Pușcariu 147; Candrea-Dens., 102; *REW* 4553; *DAR*); cf. v.it. *esto* (păstrat în compuneri: *stasera, stamane;* sicil. *isti*), prov. *est*, v.fr. *ist*, sp., port. *este*. Coincide în folosire cu *acest*, cu o nuanță mai retorică în acesta din urmă, mai familiară în *ăst*; întrebuințarea sa este cu desăvîrșire paralelă cu cea a dublei forme *acel* și *ăl*.

Decl. adj. (forma literară): m. *ăst* (Mold. *ast, est, ist*), gen. *ăstui (astui, istui)*, pl. *ăști (aști, iști)*, gen. *ăstor (astor, istor)*. F. *astă* (Mold. *eastă, iastă*), gen. *astei (eștii)*, pl. *aste (este)*, gen. *astor (estor)*. În folosirea pron., i se adaugă *-a* (cf. *acel*), ca și în funcția de adj. postpus; dar var. moldovenești fac abstracție de obicei de această schemă.

Comp. *astădată*, adv. (de această dată); *astă-iarnă*, adv. (iarna trecută); *astălalt* (var. *ăstălalt, ăstalalt*), adj. și pron. dem. (celălalt, cel de acolo); *ăstan*, adv. (Trans., anul acesta); *astă-noapte*, adv. (noaptea trecută); *astă-seară*, adv. (în seara asta); *astă-toamnă*, adv. (toamna trecută); *astă-vară*, adv. (vara trecută); *astăzi*, adv. (în ziua de față, azi); *astfel*, adv. (în acest fel, așa); *estimp*, adv. (anul acesta). 481

astar, s. m. – Pînză ordinară. – Mr. *astară*.

Tc. *astar* „căptușeală", din per. *aster* (Șeineanu, II, 27; Meyer 20); cf. ngr. ἀστόρι, alb., bg. *astar*. Înv. (sec. XVIII). – Der. *astaragiu*, s. m. (negustor de pînză); *astăreală*, s. f. (căptușeală); *astări*, vb. (a căptuși). 482

așteamăt, adv. – Pe ascuns, pe furiș.

Origine necunoscută. Cuvînt puțin folosit, pe care Iordan *RF*. II, 276, a încercat să-l reducă la sb. *štimati*, din lat. *aestimare* „a aprecia"; și Pușcariu, *Dacor.*, V, 411–20, la un lat. *scema*, din gr. σχῆμα, cf. *schimă*. Ambele ipoteze nu lămuresc semantismul. Cf. *REW* 7684a. Poate germ. *anstimmend?* 483

aștepta (-t, -at), vb. – **1.** A sta undeva pentru a fi de față, a adăsta. – **2.** A fi gata, a fi pregătit. – **3.** A conta, a se bizui pe ceva, a spera. – Mr. *așteptu*, megl. *ștet*, istr. *așteptu*.

Lat. **adspectâre*, prin intermediul unei forme

asimilate **astectăre* (Meyer-Lübke, *Gramm.*, I, 469; Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 274; Pușcariu 145; *REW* 3039; Candrea-Dens., 104; *DAR*); cf. it. *aspettare* (tarent. *astittare*, calabr. *astettare*, sicil. *astittari*, sard. *isettare*). – Mr. *aștiptare* înseamnă în același timp „a aștepta" și „a primi, a avea oaspeți", accepție dublă pe care Pușcariu 150 și *DAR* o explică prin contaminarea cu lat. *exceptare* sau cu alb. *përes* „aștept" și „primesc"; mai probabilă este evoluția normală de la „aștept oaspeți" la „am oaspeți", cf. fr. *j'attends des amis*. Geheeb 17 propune etimonul lat. *exceptare*. – Der. *așteptător*, adj. (plin de speranță); *neașteptat*, adj. (care survine brusc, surprinzător). 484

așterne (-n, -ut), vb. – **1.** A întinde, a extinde, a expune. – **2.** A pune pe hîrtie, a scrie. – **3.** A acoperi. – **4.** A da jos, a trînti. – **5.** (Refl.) A fugi în goana mare (se construiește cu dat.). – **6.** (Refl.) A-și petrece timpul cu ceva. – **7.** A face patul. – Mr. *așternu, așternare*, megl. *știern, știerniri*, istr. *(a)știernu*.

Lat. *asternĕre* (Cipariu, *Gram.*, 107; Pușcariu 151; Candrea-Dens., 105; *REW* 8248; *DAR*); cf. alb. *stron*, piem. *sterni* „a pava", tess. *sterni* „a întinde paie pe jos vitelor", sard. *isterriri* „a desface snopii", engad. *sterner*. – Der. *așternut*, s. n. (lenjerie de pat; pat). 485

astîmpăra (-r, -at), vb. – **1.** A liniști, a potoli. – **2.** A împăca, a calma. – Var. *stîmpăra*.

Lat. *extempĕrāre* (Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 274; Pușcariu 152; *REW* 3082; *DAR*; Rosetti, I, 163); în rom. îi corespund der. de la forma simplă lat. (cf. totuși fr. *attremper*).

Der. *astîmpăr*, s. n. (liniște, odihnă, pace); *astîmpărător*, adj. (liniștitor, calmant); *neastîmpăr*, s. n. (neliniște, agitație); *neastîmpărat*, adj. (agitat, zvăpăiat). 486

astinomie (-ii), s. f. – Poliția urbană din București, creată în timpul ocupației rusești din 1807-12, paralel cu cea numită *agie*, și condusă de patru boieri de primă categorie; a fost reintrodusă în 1820-1.

Ngr. ἀστυνωμία. 487

astracan, s. n. – Piele de miel din rasa caracul. Pînă în sec. XIX, astrahanul de Rusia se folosea drept căptușeală pentru căciulile boierilor numite, *calpac* iar cel de Persia exclusiv pentru căciula domnitorului. – Var. *astrakan* (mod.). – *Asturcan*, cal de Persia.

Din *Astracan*, oraș și provincie rusească, rus. *Astrachanĭ*. Pentru var. *asturcan*, E. Serra, *Dacor.*, II, 650 se gîndise la lat. *asturco* „cal astur", care nu pare posibil, și pe care îl menționează cu rezerve *REW* 749a. 488

astragaci (-ce), s. n. – Unealtă de cizmărie folosită la întors cizmele pe față, după ce au fost cusute pe dos.

Mag. *esztergázni* „a întoarce" (Scriban); finalul, prin analogie cu *trăgaci*. Nu este probabilă ipoteza lui Philippide, *ZRPh.*, 1907, p. 294 și Pascu, *Suf.*, 198, bazată pe lat. *extrahere*. 489

astrolab (-be), s. n. – Instrument pentru măsurarea poziției aștrilor.

Gr. ἀστρολάβος (sec. XVII, cf. Gáldi 155) și mod. din fr. *astrolabe*. 490

astrolog (-gi), s. m. – Persoană care practică astrologia; astronom.

Gr. ἀστρολόγος (sec. XVII), și mai tîrziu din fr. *astrologue*. – Der. *astrologhicesc*, adj. (înv., astrologic); *astrologhicește*, adv. (prin intermediul astrologiei); *astrologic*, adj.; *astrologie*, s. f. 491

astronom (-mi), s. m. – Specialist în astronomie.

Gr. ἀστρονόμος (sec. XVII), și mod. din fr. *astronome*. – Der. *astronomește*, adv. (înv., prin intermediul astronomiei); *astronomic*, adj. (care se referă la astronomie; de proporții foarte mari); *astronomicesc*, adj. (înv., astronomic); *astronomie*, s. f. (știința care se ocupă cu studiul aștrilor). 492

astru (-stri), s. m. – Corp situat pe bolta cerească. – Var. n.

Fr. *astre*. 493

astrucă (-c-, -at), vb. – **1.** A acoperi. – **2.** A îngropa, a acoperi cu pămînt.

Lat. **astru(i)cāre*, de la *astruĕre* (Meyer-Lübke, *ZRPh.*, XXVII, 253; Candrea, *Rom.*, XXXI, 302; Candrea, *Éléments*, 79; Pușcariu 153; Candrea-Dens., 106; *REW* 748; *DAR*; Rosetti, I, 163). Nu este probabilă der. propusă de Cihac, din sl. *sŭkryti* „a ascunde". – Der. *astrucămînt*, s. n. (Banat, pătură). 494

astupă (-p, -at), vb. – **1.** A acoperi. – **2.** A închide, a înfunda, a bloca. – **3.** A acoperi, a ascunde, a îngropa. – Mr. *astup, astupare*, megl. *(a)stup, hăstup*.

Lat. **adstuppāre*, de la *stuppa* (Philippide, *Principii*, 99; Crețu 372; Pușcariu 154; *REW* 8333; *DAR*); cf. it. *stoppare*, fr. *étouper*, v.sp. *estopar* (> sp. *estropajo*). Este posibil să se fi întîlnit cu lat. **extuphāre* (> fr. *étuver*). Cf. *destupa*. – Der. *astupătoare*, s. f. (dop; capac); *astupător*, adj. (care obturează); *astupătură*, s. f. (obturație); *astupuș*, s. n. (dop). 495

asuda (-d, -at), vb. – A năduși, a transpira. – Mr. *asud*, megl. *sud*.

Lat. *assūdāre* (Pușcariu 155; Candrea-Dens., 107; *REW* 3076; *DAR*; cf. Rosetti, I, 163); reprezentanții romanici derivă de la lat. *sudare*. – Der. *asud*, s. n. (transpirație; pisică, Ononis hircina); *asudător*, adj. (sudorific); *asudătură*, s. f. (sudoare); *asudoare*, s. f. (Trans., sudoare). 496

asupra, adv., prep. – **1.** Deasupra (adv., se folosește numai cu prep. *de*). – **2.** Peste, pe deasupra (prep., se construiește cu gen. și urmat de *de*). – **3.** În sarcina, la dispoziția (prep. cu gen.). – **4.** În contra, împotriva. – **5.** În preajma, aproape de (prep., indică o relație temporală). – **6.** Ca adv., are și o întrebuințare absolută, în forma *asupră: slujba ce și-o luase asupră* (Ispirescu); *plătesc eu cît o face cu asupră* (Iosif). – Mr. *asupră*, megl. *supră*.

Lat. **ad supra* (Pușcariu 156; *REW* 200; *DAR*); cf. sard. *assubra*, abruz. *assupra*, mil. *assura*. În celelalte limbi romanice s-a păstrat numai *supra*, cf. *spre*. Pentru folosirea lui *asupra*, cf. Moser 448.

Der. *asupri*, vb. (a împovăra; a oprima, a prigoni) pare formație internă (Cipariu, *Gram.*, 355 îl deriva de la lat. **ad superare*); *asuprealã*, s. f. (opresiune); *asuprelnic*, adj. (împovărător; opresor); *asupriciune*, s. f. (opresiune); *asupritor*, adj. (care asuprește, opresor); *asupriturã*, s. f. (înv., opresiune). 497

asurzi (–zęsc, –it), vb. – **1.** A deveni surd. – **2.** A-i lua cuiva auzul. – Mr. *asurdzăscu*.

Lat. **assūrdīre*, de la *obsurdesco* (Pușcariu 157; *REW* 6024; *DAR*); cf. it. *assordire*, fr. *assourdir*. Cf. *surd*. – Der. *asurzitor*, adj. (care asurzește). 498

at (–ți), s. m. – Armăsar, cal de curse. – Var. *hat*.

Tc. *at* „cal de prăsilă" (Șeineanu, II, 28), cf. alb., sb., bg. *at*, ngr. ἄτι. 499

ață (–țe), s. f. – **1.** Fir. – **2.** Fibră, filament. – **3.** (Adv.) Direct, fără oprire. – **4.** (Fam.) Intendență militară.

Lat. *acia* (Pușcariu 158; *REW* 102; *DAR*); cf. it. *accia* (calabr. *azza*, ven., lom. *atssa*, mil. *asa*, engad. *aŝa*). – Sensul 4 este o interpretare umoristică a cuvîntului *administrație*, care înainte se prescurta de obicei sub forma *a-ție*.

Der. *ațică*, s. f. (firicel; fir de bumbac pentru urzeală, făcut din două fire răsucite); *ațist*, s. m. (ofițer de intendență); *ațos*, adj. (care are ațe; necioplit, înfumurat, nesuferit). – Din rom. provine bg. *ačŭ* (Capidan, *Raporturile*, 220). 500

atąc (–curi), s. n. – Ofensivă, asalt.

Fr. *attaque*. – Der. (din fr.) *ataca*, vb.; *atacabil*, adj.; *atacabilitate*, s. f. (vulnerabilitate la asalt); *inatacabil*, adj.; *inatacabilitate* (var. *neatacabilitate*), s. f. (vulnerabilitate); *contraatac*, s. n. 501

atąre, adv. și pron. indef. – Astfel, de asemenea. – Mr. *a(h)tare*, megl. *ftari, (h)tari*.

Lat. *tālis* „asemnea" ar fi suficient pentru a explica forma rom. (pentru *a–*, cf. *acătare*). Totuși, formele dialectale, ca it. (*co*)*tale*, v.fr. *itel* (> fr. *tel*), v.prov. *aital* (> prov. *tal*), v.sp. *atal* (> sp. *tal*), indică faptul că este vorba de o compunere, care probabil nu este aceeași în toate cazurile (cf. *REW* 8543). Pușcariu 159 se gîndește la o compunere **eccum talis* sau *atque talis;* însă în *DAR* îl consideră pe *a–* inexplicabil. **Eccum talis* este forma care pare cea mai potrivită cu mr. și megl. Este cuvînt invariabil (ca și *care, cutare*); totuși, uneori apare un pl. analogic *atari*. 502

ataş̦ą (–șez, –ąt), vb. – **1.** A adăuga, a alătura. – **2.** A se lega sufletește, a îndrăgi.

Fr. *attacher*. – Der. (din fr.) *ataş̦at*, s. m. ; *ataş̦ament*, s. n. Cf. *detaş̦a*. 503

ataxie (–ii), s. f. – Tulburare a coordonării mișcărilor voluntare.

Gr. ἀταξία (sec. XVIII, cf. Gáldi 155). – Der. *ataxic*, adj. (bolnav de ataxie). 504

ateią (–i, –ąt), vb. – (Banat) A îmbrăca de sărbătoare, a găti, a dichisi.

Origine necunoscută. După o părere mai veche a lui Mangiuca, *Familia*, 1884, 67, și Philippide, *ZRPh.*, XXXI, 294, ar fi cuvînt identic cu it. *attillarsi*, v.prov. *atilhar;* ipoteză pe drept cuvînt combătută de *DAR*, cf. *REW* 2604. După Pușcariu, *ZRPh.*, XXXII, 112, ar fi o formă refăcută pe baza lui *desteia*, și aceasta de la lat. **destilāre* (cf. împotriva acestei păreri, Graur, *BL*, V, 95). Spitzer, *BL*, VI, 235 se referă, la etimonul *tei*, puțin probabil. – Der. *ateietură*, s. f. (haine de duminică, podoabe). 505

atelaj (–je), s. n. – Ansamblu format din animale de tracțiune. – Var. (înv.) *atelagiu*.

Fr. *attelage*. 506

atenanță (–țe), s. f. – Edificiu alăturat, corp secundar.

Fr. *attenant* „alăturat". 507

atenęu (–ęe), s. n. – Clădire publică în care au loc manifestații cultural-artistice.

Fr. *athénée*. – Der. *ateneist*, s. m. (membru al Ateneului din București), cuvînt puțin folosit actualmente. 508

atęnt (–tă), adj. – Care are atenția îndreptată spre cineva sau ceva.

Lat. *attentus* (sec. XIX). – Der. *atenți(un)e*, s. f., din fr.; *neatent*, adj.; *neatenți(un)e*, s. f. 509

aterînă (-ne), s. f. – Peștișor marin de culoare argintie.

Ngr. ἀθερίνα „specie de pește", sau tc. *aterina*, din gr. ἀθερίνη (Meyer, *Türk. St.*, I, 21). 510

aterizạ (-zẹz, -ạt), vb. – (Despre aeronave) A efectua operațiile necesare pentru a reveni și a se opri pe sol.

Fr. *atterrir*, cu finalul propriu multor vb. neol., cf. *simboliza* < *symboliser*, *minimiza* < *minimiser* etc. – Der. *aterizaj*, s. n. (aterizare). 511

atestạ (-tẹz, -ạt), vb. – A face dovada, a confirma.

Fr. *attester*. Conjug. *eu atest* este înv. – Der. *atestat*, s. n. (certificat); *atestație*, s. f. (atestare); *atestator*, adj. (care dovedește). 512

ateu (-ẹi), s. m. – Persoană care neagă existența lui Dumnezeu. – Mr. *atheu*.

Fr. *athée*. Uzul adj. (Eminescu) este rar în limba vorbită. – Der. *ateism*, s. n. (negare a existenței lui Dumnezeu), cu var. *ateizmos*, înv., care apare din sec. XVIII, din gr. (Gáldi 155); *ateist*, adj. (de ateu, referitor la ateism); *ateistic*, adj. (ateu). 513

ațînạt (-tă), adj. – Înclinat, aplecat.

Lat. *attĕnuātus* (*DAR*; *REW* 8654); cf. *înțina*. Cuvînt puțin folosit (în Trans.); sensul al doilea menționat de *DAR*, „orgolios", pare a avea un caracter impropriu. 514

ațineạ (-n, -nụt), vb. – A pîndi (se folosește cu forma pron., sau cu compl. direct *calea, drumul, poteca*).

Lat. **attĕnĕre*, în loc de *attĭnĕre* (Pușcariu 160; *DAR*); cf. fr. *atenir*, sp. *atener*. Cf. *ținea*. 515

ațịnge (-g, -ns), vb. – **1.** A lua contact direct, ușor, cu un lucru sau cu o suprafață, a pune mîna. – **2.** A freca, a fi în contact. – **3.** A ajunge pînă la... – **4.** (Arg.) A lua în stăpînire, a-și însuși; a înhăța. – **5.** A veni în contact în mod neplăcut, a dăuna, a leza. – **6.** A mișca, a emoționa, a înduioșa. – **7.** A răni, a produce leziuni. – **8.** (Arg.) A bate, a cîrpi. – **9.** A pomeni, a aminti, a face aluzie la ceva. – **10.** A se referi, a fi în legătură. – **11.** (Arg.) A avea legături cu o femeie.

Lat. *attingĕre* (Pușcariu 161; Candrea-Dens., 108; *REW* 768; *DAR*); cf. it. *attingere*, v.prov. *atenher*, față de lat. **attangĕre* > fr. *atteindre*, cat. *atanyer*, astur. *atanguer*. – Der. *atingător*, adj. (care atinge; jignitor; relativ la; sensibil; emoționant); *atinsătură*, s. f. (înv., contact); *atinsură*, s. f. (înv., contact). 516

ațipị (-pẹsc, -ịt), vb. – A începe să doarmă, a fi cuprins de un somn ușor.

Lat. **adtĕpīre*, de la *tĕpĕre* (Candrea, Rosetti, I, 163), poate contaminat cu lat. **adsopīre* (> fr. *assouvir* și *assoupir*). Pentru *DAR*, originea cuvîntului este necunoscută. Spitzer, *Dacor.*, III, 647, îl consideră identic cu *țipa* și de origine imitativă, opinie reluată de Scriban. – Der. *ațipeală*, s. f. (faptul de a ațipi). 517

atîrdisị (-sẹsc, -ịt), vb. – A licita, a oferi. – Var. *artîrdisi, artorosi, arturosi*.

Ngr. ἀρτηρ(δ)ίζω, aorist ἀρτήρισα, din tc. *arturmak*, aorist *arterde* (Șeineanu, II, 28), cf. bg. *atardisam*, sb. *arterisati*. – Der. *atîrdiseală*, s. f. (licitație); *atîrdisitor*, s. m. (licitant, ofertant). 518

atîrnạ (-n, -ạt), vb. – **1.** (Tranz.) A agăța, a suspenda de ceva. – **2.** (Intranz.) A sta suspendat, a cădea liber în jos. – **3.** A se apleca într-o parte, a se înclina. – **4.** A se apleca spre pămînt cu toată grutatea (dar fără a se desprinde de un punct fix determinat). – **5.** A depinde de cineva sau de ceva. – **6.** A șovăi, a oscila.

Origine incertă. Este posibil să fie vorba de lat. *tornāre*, în compunere cu *ad;* dar evoluția fonetică ar implica mari dificultăți. Totuși, accepția etimonului, aceea de „a întoarce" sau „a devia", ar explica într-un mod satisfăcător evoluția semantică, ceea ce nu este cazul pentru celelalte ipoteze prezentate. Pe de altă parte, sensul der. *atîrnătoare* nu poate fi pus în legătură în nici un fel cu vreunul din sensurile actuale ale lui *a atîrna*, și se explică numai pe baza unui sens derivat de la *tornare*, ca rom. *înturna*, fr. *détourner*.

După Cihac, II, 476, din mag. *átérni* „a întinde peste ceva". *DAR* pleacă de la *tîrn* „mărăciniș", ipoteză riscantă datorită debilității punctului de contact presupus între cele două noțiuni (*atîrna* ar fi un cuvînt păstoresc, care s-a referit mai întîi la lîna care rămînea agățată în mărăciniș). Giuglea, *Dacor.*, III, 1090, pleacă de la un lat. **adtrutinare*, ipoteză la fel de fantezistă ca cea a lui Diculescu, *Elementele*, 492, bazată pe **atîrna*, der. de la gr. *ἀρτάω și acesta din urmă de la ἀρτόω. În sfîrșit, Scriban se gîndește la o posibilă legătură cu *tîrnă* „coș de nuiele".

Der. *atîrnat*, s. m. (bîrna de la armătura acoperișului); *atîrnătoare*, s. f. (țarc în care se închid oile pentru a le separa de miei, sau pentru ca să doarmă); *atîrnător*, adj. (care atîrnă; agățat; care depinde de ceva); *atîrnătură*, s. f. (atîrnare, suspensie; zdreanță); *neatîrnare*, s. f. (independență); *neatîrnat*, adj. (independent); *tîrnaț*, s. n.

(Trans., balcon, terasă); care pare o formație regresivă pe baza pl. *atîrnați;* totuși, Cihac, II, 533 și Scriban o explică prin mag. *tornác*, care pare mai curînd împrumutat din rom. 519

atît, adj., adv. – **1.** În asemenea măsură, așa de mult, de tare etc. – *De atîtea ori*, așa de des, de multe ori. – *Nici atîta*, și mai puțin. – *Atîta tot*, nimic mai mult. – *Cu atît mai mult*, tocmai de aceea. – *Ce mai atîta*, pe scurt. – *Atîta pagubă*, n-are nici o importanță. – *(Încă) pe atît*, de două ori mai mult. – *Tot atît*, tot aia e; e totuna. – *Atît ți-a fost*, o să-ți pară rău. – **2.** Exprimă o relație de egalitate, al cărui al doilea termen este *cît*. – **3.** Exprimă o relație de proporție, al cărui al doilea termen este *pe cît* (față de *pe atît*). – **4.** Exprimă o relație de la cauză la efect. – Mr. *ahtîntu, ahît, ahăt, atînt*, megl. *tăntu.*

Lat. *eccum tantum* (Pușcariu 162, Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 274; Candrea-Dens., 110; *REW* 8562); cf. it. *(co)tanto*, v.prov. *aitan*, v.fr. *itant* (fr. *tant*), v.sp. *atanto* (sp. *tanto*), port. *tanto*. Fazele evoluției rom. sînt indicate de mr. *ahtîntu, atînt, atît.*

Decl. *atît* (f. *atîta*), pl. *atîți* (f. *atîtea*), gen. *atîtor*. Fie prin analogie cu *acel, acest*, fie cu uzul adv., adj. primește uneori un *–a* paragogic, dar în mod neregulat și în ciuda uzului antepus; astfel încît se spune fără nici o diferență *atîți(a) oameni, atîte(a) femei*. Limba modernă preferă în general formele cu *–a*. Cazurile oblice sînt înlocuite de obicei de cazurile prepoziționale: *atîtor copii*, de preferință *la atîți(a) copii*. Cînd determină adj. sau adv., se construiește cu prep. *de: atît de frumos, atît de bine.* 520

aților (–ț, –at), vb. – **1.** A aprinde focul sau a-l face să ardă mai bine. – **2.** A întărîta, a excita, a îmboldi.

Lat. **atîtiăre*, de la *titio* „jar" (Pușcariu, *Lat. ti*, 40; Pușcariu 163; Candrea-Dens., 111; *REW* 769; *DAR*); cf. it. *a(tt)izzare* (calabr. *azzizzari*), v.prov. *atisar*, fr. *attiser*, sp. *atizar*, port. *atiçar*. – Der. *aținător*, adj. (instigator). 521

atlaz (–zuri), s. n. – Satin. – Var. *atlas, aclaz.* – Mr. *atlaze.*

Tc. *atlaz*, din arab. *atlas* (Șeineanu, II, 28, Lokotsch 131); cf. ngr. ἀτλάζι, bg. *atlaz*. Apare din sec. XVI. 522

atom (–mi), s. m. – Cea mai mică parte dintr-un element chimic.

Lat. *atomus*, de la gr. ἄτομος (sec. XVII, cf. Gáldi 155). – Der. (din fr.) *atomic*, adj.; *atomicitate*, s. f. ; *atomism*, s. n.; *atomist*, s. m.; *atomistic*, adj. 523

atot–. Dat. (înv.) al adj. pron. *tot*. Intră ca element de compunere într–o serie de termeni care indică atribute ale lui Dumnezeu, ale naturii sau ale altor entelehii; numai în mod umoristic se poate aplica persoanelor. Corespunde lat. *omni–*, sp. *todo–*. Cel de al doilea element poate fi *puternic, răbdător, știutor, văzător* etc. 524

atrage (–g, –ș), vb. – A exercita o atracție, a apropia la sine.

Format pe baza lui *trage*, ca fr. *attirer* de la *tirer*. – Der. *atrăgător*, adj. (atractiv). Cf. *atracție*, s. f., din fr. *attraction; atractiv*, adj., din fr. 525

atrățel (–ei), s. m. – Plantă, limba–cîinelui (Cynoglossum officinale).

Mag. *atracél* „Borrago officinalis" (Cihac, II, 477; *DAR*; Gáldi, *Dict.*, 83). 526

atu (–uri), s. n. – **1.** (La cărțile de joc) Cartea cu cea mai mare valoare. – **2.** (Arg.) Bani, biștari. – Var. *ata.*

Fr. *atout*, cf. ngr. τὸ ἀτού. Var. (pl. *atale*) nu este, cum afirmă *DAR*, „o formă românizată" din fr., ci der. de la pl. grec. Pentru uzul argotic, cf. Graur, *BL*, V, 222. 527

atunci, adv. – **1.** În momentul acela (uz temporal). – **2.** În acest caz (uz consecutiv). – Var. *atunce(a)*. Mr. *atumțea*, megl. *tunțea*, istr. *(a)tunț.*

Lat. **ad tunc ce* (Philippide, *Principii*, 92; Crețu, 377; Pușcariu 164; Densusianu, *Hlr.*, 171; Candrea-Dens., 112; *DAR*). În lat. tîrzie apare compusul *ad tunc*, de unde v.ven. *toncha*, cat. *adonchs*, sp. *(en)tonces*, v.port. *entom* (> port. *então*), – Compară *atunceși*, adv. (înv., în momentul acela). 528

au, conj. – **1.** Sau, ori. – **2.** Oare? (particulă care introduce și întărește interogația). – Mr. *au, ai.*

Lat. *aut* (Diez, I, 292; Pușcariu 165; Candrea-Dens., 114; *REW* 810; *DAR*); cf. alb. *a*, it., sp. *o* (sard. *a*), v.prov. *o(z)*, fr. *ou*, port. *ou*. Primul sens este rar în limba actuală. Cel de al doilea are o anumită circulație actuală, deși limitată; a fost însă adoptat de limbajul poetic, ca termen consacrat pentru interogația emfatică. 529

ață, s. f. – Struguri.

Lat. *ūva* (Pușcariu 166; Candrea-Dens., 117; *DAR*); cf. it., sp., port. *uva* (sard. *ua*, engad. *ūa*). Cuvînt vechi, care pare să fi fost arhaism încă în sec. XVII; totuși, s-a păstrat, parțial, în Olt., ca nume al unei varietăți de strugure. (Cf. Pușcariu, *Dacor.*, VIII, 324). 530

auace, adv. – (Înv.). Aici, în partea asta.

Lat. **ad hăcce* (Candrea-Dens., 116; Rosetti, I, 163); sau, după Philippide, *ZRPh.*, XXXI (1907);

p. 202; *REW* 4159 şi Pascu, *Beiträge*, 14, în lat. **ad hocce*. 531

audienţă (–ţe), s. f. – Întrevedere acordată unei solicitator.

Lat. *audientia* (sec. XVII). 352

auĭ (–uĕsc, –ĭt), vb. – A răsuna, a hăuli.

Creaţie imitativă, ca *hui, vui* şi *hăuli*, care exprimă toate acelaşi efect de rezonanţă. – Der. *auială*, s. f. (bubuit, zgomot); *auit*, s. n. (zgomot mare); *auitor*, adj. (răsunător). 533

aur, s. m. – Metal preţios de culoare galbenă strălucitoare. – Istr. *aur*.

Lat. *aurum* (Puşcariu 170; Candrea-Dens., 118; *REW* 800; *DAR*); cf. alb. *ar*, it., sp. *oro*, engad., v.prov. *aur*, fr. *or*, port. *ouro*.

Der. *aura*, vb. (rar, a auri); *aurar*, s. m. (meşter care lucrează obiecte de aur; ţigan care caută pepite de aur; odinioară munceau sub supravegherea marelui *armaş*, şi plăteau soţiei domnitorului un *dram* (3, 38 gr) de aur pur în chip de contribuţie anuală), pe care Puşcariu 171 şi *DAR* îl derivă direct din lat. *aurārius* (atrăgînd atenţia apoi că rezultatul normal ar fi **arar*, Puşcariu, *Lr.*, 18, a admis o analogie cu *aur;* este vorba mai probabil de o der. internă în rom., cu suf. de agent *–ar*); *aurăreasă*, s. f. (nevasta căutătorului de aur); *aurărie*, s. f. (activitate de aurar; aurire, poleire cu aur); *aurel*, adj. (aurit), cuvînt artificial, inventat probabil de Bolintineanu; *auret*, s. n. (obiecte de aur); *auri*, vb. (a acoperi cu un strat subţire de aur); pe care Puşcariu 172 şi *DAR* îl consideră drept reprezentant direct al lat. *aurire; aurică*, s. f. (pătlagină, Lantana Camara); *auriturā*, s. f. (aurire); *auriu*, adj. (de culoarea aurului); *auros*, adj. (aurifer). – Der. neol. *aurifer*, adj.; *auripigment*, s. m. 534

aură (–re), s. f. – Boare, zefir. – Mr. *avră*, megl. *aură*.

Lat. (it.) *aura* (sec. XIX). Este cuvînt folosit aproape exclusiv de poeţii romantici, şi are aspect de italienism. Totuşi, pare să fi fost popular în trecut, deoarece se conservă în dialecte. În Candrea-Dens., 121, apare ca cuvînt popular. 535

auş (–şi), s. m. – Bătrîn, moş, bunic. – Mr. *auş*.

Lat. *āvus*, al cărui rezultat normal **au* a dispărut. Forma *auş* indică adăugarea unui suf. dim. *–uş* (Candrea-Dens., 122; *DAR*; *REW* 839); după Puşcariu, *Dacor.*, VIII, 324, acest suf. se datorează unei contaminări cu *neaoş;* însă o astfel de contaminare se explică anevoie plecîndu-se de la **au* faţă de *neaoş* (cf. şi diferenţa de accent), şi este mai curînd o impresie întemeiată pe aspectul actual al ambelor cuvinte. După Pascu, *Beiträge*, 8, ar fi un der. de la *neauă* „zăpadă" şi ar însemna „alb ca neaua", părere prea extravagantă. Cuvîntul este rar, a fost atestat în Olt., dar astăzi apare aproape exclusiv în dicţionare.

Der. *auşel*, s. m. (pasăre, Regulus cristatus), cu suf. dim. *–el* (*DAR*; Candrea). După Ţicăloiu, *ZRPh.*, XLI, 588 şi Scriban, din lat. pop. **aucellus* „păsărică", cf. it. *uccello*, v.fr. *oisel* (> fr. *oiseau*); dar, pe lîngă dificultatea fonetică, nu se înţelege aplicarea unui nume generic la o singură specie de păsări. 536

austriac (–că), adj. – Din Austria.

Lat. modernă *austriacus* (sec. XVII). – Der. *austriac*, s. m. Expresia fam. *supus austriac* (persoană care se face că nu pricepe) vine de la regimul de excepţie care se aplica în Principate, la începutul sec. XIX, evreilor, cetăţeni ai imperiului; cf. *tîrtan.* 537

austru, s. m. – Vînt care bate din sud. – Mr. *austru.*

Lat. *auster* (Puşcariu 174; Candrea-Dens., 113; *REW* 807; *DAR*); cf. it. *ostro*, v.fr. *ostre*. Este cuvînt pe care limba literară pare că l–a uitat, dar supravieţuieşte în vorbirea populară. Pascu, *Beiträge*, 8, îl derivă din it. *austro*. – Der. *austral*, adj., din fr. 538

autentic (–că), adj. – Care este conform cu adevărul.

Fr. *authentique*, şi înainte din lat. *authenticus* < gr. αὐθέντης „autor" (cf. Gáldi 155), sec. XVII. – Der. (din fr.) *autenticitate*, s. f.; *autentifica*, vb. (a legaliza, a autoriza). 539

auto–. Prefix care intră în compunerea a numeroşi termeni moderni, ca sp. *auto–*, pentru a adăuga unui cuvînt semnificaţia „prin sine".

Gr. αὐτός „el însuşi" direct începînd cu sec. XVII (cu forma înv. *avto–*) şi apoi prin intermediul fr. Citām în continuare cuvintele care circulă numai în compunere cu *auto–: autobuz*, s. n.; *autocefal*, adj.; *autocefalie*, s. f.; *autoclavă*, s. f.; *autocrat*, adj.; *autocratic*, adj.; *autocraţie*, s. f.; *autogen*, adj.; *autohton*, adj.; *automat*, s. n.; *automatic*, adj.; *automatism*, s. n.; *autonom*, adj.; *autonomie*, s. f.; *autonomist*, s. m.; *autopsie*, sf.; *autotipie*, s. f. 540

autor (–ri), s. m. – Persoană care crează o operă literară, artistică, ştiinţifică.

Lat. *autor* (sec. XIX). – Der. *autoare*, s. f. 541

auzi (–ud, –ĭt), vb. – **1.** A percepe cu ajutorul auzului. – **2.** A afla, a şti din auzite. – **3.** A umbla vorba, a se zice. – *Din auzite*, din cîte s–a aflat,

din zvon public. – *Pe auzite*, din auzite. – 4. A asculta; cu acest sens este mai ales expresie emfatică, folosită de preferință la imper., inter. sau excl. – Mr. *avdu*, megl. *ut*, istr. *ọvdu*.

Lat. *audīre* (Pușcariu 167; Candrea-Dens., 124; *REW* 779; *DAR*); cf. it. *udire*, v.prov. *auzir*, fr. *ouir*, sp. *oir*, port. *ouvir*. Flexiunea normală *tu auzi* a influențat în *eu auz, să auză*. Schimbare de accent *a-úd*, în loc de *á-ud* (cf. mr. *ávdu*, și *lá-ud*) nu a primit o explicație satisfăcătoare. După Weigand, *Jb.*, III, 222, s-a produs probabil mai întîi în întrebări. Trebuie să se țină seama și de oscilația constantă a accentului în hiatul *au*. Cf. și Pușcariu, *Dacor.*, III, 774, și Graur, *BL*, III, 26–8. – Der. *auz*, s. n. (simțul cu ajutorul căruia se percep sunetele; înv., veste); *auzitor*, adj. (înv., ascultător); *neauzit*, adj. (care nu se aude). 542

ạvă (–ve), s. f. – Năvod, plasă de prins pește.

Tc. *av* „vînătoare, pescuit" (*DAR*). – Der. *avgiu*, s. m. (înv., vînător), din tc. *avci*. 543

avạ, s. m. – (Înv.) Părinte; titlu onorific al membrilor clerului monastic.

Mgr. ἀββᾶς (sec. XVII). Cuvînt cult, nu pare să fi avut circulație populară. 544

avaęt (–turi), s. n. – Impozit. Se spunea în trecut mai ales despre sumele care se încasau pentru acordarea unor funcții și demnități de către Stat; și, în general, despre orice impozit. – Var. *havaet*.

Tc. *avaid*, pl. de la arab. *'aid* „obicei" (Șeineanu, II, 29). 545

avạn (–ni), adj. – 1. Barbar, sălbatic, crud. – 2. Tare, puternic. – 3. Isteț, viclean. – 4. (Adv.) Strașnic.

Tc. *havan* „trădător, perfid", din arab. *hawwan* (Seineanu, II, 29); cf. ngr. ἀβάνις „calomniator", ἀβανία „calomnie, opresiune", sb. *avan* „trădător".

Der. *avanie*, s. f. (batjocură), cuvînt care a ajuns să se întîlnească cu fr. *avanie*, de aceeași origine; *avănit*, adj. (sărac); *avaniță*, s. f. (Trans., intrus), din sb. *avanica* „om crud", care provine din aceeași sursă turcă. 546

avạns (–suri), s. n. – 1. Plată anticipată. – 2. Interval de timp, distanță etc. cu care cineva se află înaintea altuia.

Fr. *avance*. – Der. *avansa*, vb. (a înainta, a urca în grad), din fr. *avancer*. 547

avant–. Prefix împrumutat din fr. și care se aplică unui mic număr de cuvinte neol., pentru a indica o poziție care o precedă (în timp sau în spațiu) pe cea indicată de cuvîntul simplu: *avantgardă*, s. f.; *avantpost*, s. n.; *avantpremieră*, s. f.; *avantsecnă*, s. f. 548

avantạj (–je), s. n. – Folos. – Var. (înv.) *avantagiu*.

Fr. *avantage* (var. it. *avvantaggio*). – Der. *avantaja*, vb.; *avantajos*, adj. 549

aveạ (am, avụt), vb. – 1. A poseda, a deține, a stăpîni (uz absolut). – 2. A dispune de ceva, a căpăta, a primi (compl. direct este un obiect posedat). – 3. A fi văr, coleg etc. (compl. direct este un nume de persoană, care indică rudenie sau relații de serviciu). – 4. A conține, a însuma (compl. direct este o unitate de timp, de suprafață sau de capacitate). – 5. A deține, a suporta, a trebui să etc. (compl. direct este determinat în calitatea sa fundamentală de alt compl. direct, de o apoziție, un adj., un adv. sau un compl. de mod introdus prin prep. *de*). – 6. A poseda, a deține (compl. direct este un abstract). – 7. A suferi de ceva, boală sau beteșug. – 8. (Refl.) A întreține relații trupești. – 9. A poseda o femeie. – 10. A obține, a dobîndi. – 11. A fi, a se găsi cineva (cu valoare impersonală, mai ales în expresia *n–are cine*, nu există nimeni). – 12. A trebui să (cînd este urmat de un inf. scurt, cu prep. *a*, de un part. trecut, cu prep. *de*, sau de un conjunctiv; sensul oscilează între ideea de viitor și aceea de acțiune obligatorie). – 13. (Cu valoare de verb auxiliar, servește la formarea perf. simplu, a m. m. c. perf. și a condiționalului). – Mr., megl. *am*, istr. *am(u)*.

Lat. *hăbēre* (Pușcariu 72; Candrea – Dens., 126; *REW* 3958; *DAR*); cf. vegl. *avar*, it. *avere*, prov. *aver*, fr. *avoir*, sp. *haber*. Valorile 9 și 10 sînt galicisme.

Der. *avere*, s. f. (bunuri, bogăție, avuție), cf. fr. *avoir*, sp. *haberes; avut*, adj. (bogat, avut); *avut*, s. n. (bogăție, bunuri), *avuție*, s. f. (bogăție); *înavuți*, vb. (a îmbogăți), *neavere, neavuție*, s. f. (sărăcie). Din rom. provine săs. *avere* „bogăție". 550

avertizạ (–zęz, –ạt), vb. – A preveni, a atrage atenția.

Fr. *avertir*. – Der. *avertisment*, s. n. (înștiințare, prevenire), din fr. *avertissement*. 551

avinạt (–tă), adj. – Beat, băut.

Fr. *aviné*. Este galicism puțin întrebuințat; apare în mod excepțional la Caragiale. 552

avînt (–turi), s. n. – Pornire, elan, însuflețire.

Din *vînt*, cu pref. adv. *a–*. Dacă această ipoteză nu este greșită, *avînt* trebuie să fi fost la început înțeles ca adv. (această valoare nu apare în nici un text cunoscut, dar este cert și că acest cuvînt nu apare în texte anterioare sec. XIX, și nici în

dialecte). Construcţia ar fi identică, deci, cu *acasă, afund, aminte* etc.; expresia *a da avînt* poate fi foarte bine interpretată *a da a vînt*. Apoi, cuvîntul fiind simţit ca un s., s-a putut deriva de la el vb. *avînta*, formaţie probabil artificială şi modernă, motivată de paralelismul fr. *élan–élancer*, germ. *Schwung–schwingen*. După *DAR*, *avînt* este formaţie postverbală de la *avînta*, şi acesta este o compunere internă, pe baza lui *vînt*.

Der. *avînta*, vb. (a împinge; a lansa, a arunca). 553

aviz (-ze), s. n. – Înştiinţare, notiţă, părere.

Fr. *avis*, cu influenţa der. verbal. – Der. *aviza*, vb., din fr. *aviser*. 554

avlie (-ii), s. f. – Ogradă, bătătură (în Banat şi Trans. de Vest).

Tc. *(h)avlı*, din ngr. αὐλή (Lokotsch 137); cf. s.b *(h)avlija*. 555

avort (-turi), s. n. – Întrerupere a graviditătii.

Lat. *abortus*, modificat de contaminarea cu fr. *avorter*. – Der. (din fr.) *avorta*, vb.; *avorton*, s. m. 556

avrăm (-mă), adj. – Varietate de prună. – Var. *avrămiu*.

Ngr. ἀβρόμηλο „prună" (Iordan, *BF*, VI, 155); cuvînt pe care Danguitsis 148 îl derivă din gr. βρόβυλος, dar care a putut fi influenţat şi de sl. *(j)ablanŭ* „măr"; cf. gr. μῆλος „măr" şi chiar de aspectul fructului, care are o anume asemănare cu mărul. După *DAR*, de la numele propriu *Avram*, ceea ce pare mai curînd etimologie populară. 557

avrămeasă (-ese), s. f. – Veninariţă (Gratiola officinalis).

Bg., rus. *avran*, cu suf. *-easă* (*DAR*; Pascu, *Suf.*, 26). După Tagliavini, *Arch. Rom.*, XII, 167, de la numele propriu *Avram*. 558

axă (-xe), s. f. – Dreaptă orientată într-un anumit sens. – Var. (înv.) *axon*.

Gr. ἄξων (sec. XVII, cf. Gáldi 156) şi modern din fr. *axe*. – Der. *axial*, adj.; *axilar*, adj. 559

axiomă (-me), s. f. – Adevăr fundamental admis fără demonstraţie.

Gr. ἀξίωμα (sec. XVII, cf. Gáldi 156), şi modern din fr. *axiome*. – Der. (din fr.) *axiomatic*, adj. 560

axion (-oane), s. n. – Imn din slujba ortodoxă a Sfîntului Ioan Crisostom, care se cîntă atît în timpul slujbelor curente cît şi la marile sărbători şi comemorări.

Gr. ἀξιόν (ἐστιν) „demn (este)", care constituie începutul imnului. 561

azbuche (-chi), s. f. – (Înv.) Alfabet, abecedar.

Sl. *azŭ* „a", *bukī* „b"; cf. *buche*. De uz curent cît timp s-a folosit alfabetul chirilic, astăzi se întrebuinţează numai cu sens ironic sau umoristic. 562

azi, adv. – În ziua de faţă, astăzi, acum. – *Pînă azi*, pînă acum. – *De azi*, de acum. – *De azi înainte*, de acum înainte. – *De azi în*, de acum în (atîtea zile). – *Azi sunt*, acum (atîtea zile). – *Azi noapte*, noaptea trecută. – Mr. *ază, a(n)zi*, megl. *ază, as*.

Lat. *hāc die*, redus la **hădie*, probabil prin confuzie cu *hŏdie*, pe care a ajuns să-l înlocuiască (Puşcariu, *Lat. ti*, 48; Puşcariu 176; *REW* 4163; *DAR*; cf. Cipariu, *Gram.*, 113). După Tiktin, ar fi contracţie de la *astăzi*. Avînd în vedere accentul, este greu de admis opinia lui Hasdeu 1895, conform căreia ar reprezenta lat. *ad diem*. 563

azil (-luri), s. n. – Loc unde cineva găseşte ocrotire, adăpost, refugiu.

Fr. *asile*. 564

azimă (-me), s. f. – Pîine de aluat nedospit. – Var. *azmă*. Mr. *adzîmă*, megl. *azim*.

Gr. ἄζυμος (Murnu 9, Diculescu, *Elementele*, 472). Este cuvînt popular, probabil intrat în rom. din primele secole ale creştinismului; cf. ven. *azme*, calabr. *áyimo*, port. *asmo* (*REW* 850). – Der. *ăzăm*, adj. (care nu fermentează; se spune în Trans. despre conservele în oţet sau saramură care încă nu s-au făcut); *azimioară*, s. f. (turtă); *azimit*, s. n. (înv., sărbătoare a azimei, în religia iudaică), din mgr. ἀζυμίτης. 565

azur (-ruri), s. n. – **1.** Culoarea albăstrie a boltei cereşti, cer. – **2.** (Adj.) Albastru.

Fr. *azur*. – Der. *azurat*, adj. (albastru); *azurită*, s. f. (azurit); *azuriu*, adj. (albăstriu). 566

B

ba, adv. – **1.** Dimpotrivă (servește la a răspunde invers). – **2.** Nu. – **3.** Mai mult, în plus, pe deasupra (mai ales în combinații cu *mai, încă*). – **4.** Sau... sau, cînd... cînd (exprimă, prin repetiție, o idee de alternanță sau de succesiune). Var. (Mold.) *bai.* Mr., megl. *ba.*

V.bg. *ba*, de unde provin și bg., sb., ceh., pol., rut., rus. *ba* (Cihac; Hasdeu 2251; *DAR*). Var. *bai* provine din pol. *baj.* Pentru modismul care exprimă contradicția, *ba da, ba nu*, cf. sp. *que sí, que no*, it. *maisì, mainò.* 567

bąbă (–be), s. f. – **1.** Bătrînă, bunică. – **2.** Vrăjitoare, ghicitoare. – **3.** Pește, zglăvoacă (Cotus gobio). – **4.** Larvă de albină. – **5.** Știulete de porumb fără boabe. – **6.** (Bucov.) Ștergar cu care se acoperă borcanele cu fructe de pădure, legat ca o basma de femeie. – **7.** (Mold.) Cozonac cu stafide. – **8.** Bîrnă, par; în general bîrna de sprijin. – **9.** Ac de făcut găici. – **10.** Gaură, butonieră. – **11.** La unele jocuri de copii, bile sau monede aruncate într-o groapă. – **12.** (Arg.) Cafenea, cenaclu. – Mr., megl. *baba.*

Sl. *baba* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 14; Cihac; Lokotsch 146; *DAR*), ca și bg., sb., slov., cr., pol., rus., *baba*, alb. *babë*, ngr. βάβα, βάβω (G. Meyer, *Neugr.* St., II, 15), toate cu sensuri care oscilează între cel de „bătrînă" și cel de „bunică". Și sensurile secundare coincid în general cu cele din limbile slave (pentru amănunte, cf. *DAR*). Sensurile 3–6 se bazează pe o presupusă asemănare a obiectului cu o bătrînă; sensurile 8–11 sînt asociații de idei ireverențioase între noțiunea de „femeie" și cea de „a suporta" sau „a primi". Sensul 7, care prin natură aparține grupului 3–6, pare a deriva direct din pol., ca și fr. *baba.* În sfîrșit, sensul 12 pare a se întemeia pe dubla echivalență „bătrînă" și „soție" (cf. *băbătie*), pe de o parte, și „soție" = „cămin" = „cafenea", pe de alta. – Sensuri speciale: *zilele Babei*, primele nouă zile din martie, sfîrșitul iernii (trebuie să se înțeleagă *zilele babei Dochia*, personaj din mitologia populară care are corespondent în mitologia altor popoare; cf. bg. *babini dni*, ngr. οἱ μέρες τῆς γριᾶς, it. din Otranto *i giorni della vecchia*, prov. *li jour de la vièio;* materiale la Rohlfs, *Quellen*, 21–22); *baba oarba* „joc de copii", cf. bg. *slepa baba*, iud.sp. *papasiéga*, care pare a fi rezultatul unei combinații între *baba [oarba]* cu *[gâina] oarbă.*

Der. *babalău, băbălău*, s. m. (babalîc); *băbar*, s. m. (om căsătorit; bătrînel); *băbăret*, s. n. (adunare de babe); *băbărie*, s. f. (descîntec; leac în medicina populară); *băbătie*, s. f. (babă; nevastă); *băbesc*, adj. (propriu babelor); *băbește*, adv. (ca babele); *băbi*, vb. (a îmbătrîni); *băboi*, s. m. (vrăjitoare bătrînă); *baborniță*, s. f. (babă decrepită). Toate der. sînt normale. Din sl. *babuška*, formă dim., provine *băbușcă*, s. f. (băbuță; pește de Dunăre, Leuciscus rutilus; pasăre bătrînă, care nu mai cîntă; butonieră), al cărei pl. este *băbuște*, cu prima întrebuințare, și *băbuști* în celelalte cazuri. – Cf. *babcă, babiță.* 568

babącă (–ci), s. m. – **1.** Tată, tătic. – **2.** (Arg.) Hîrtie de o mie de lei. – Var. *babac*, (înv.) *babaie, băbăiță.*

Ngr. μπαμπάκας, din tc. *baba* „tată" de unde derivă și alb., bg., sb. *baba* (Șeineanu, II, 30; Lokotsch 146; Gáldi 156). Sensul 2 se explică prin proveniența firească a banilor. Var. *babaie* pare a se explica direct prin tc. 569

babalîc (–ci), s. m. – **1.** Bătrîn, moș neputincios. – **2.** Stîlp, par. – Var. *babaluc, bubuluc.* Megl. *babaloc.*

Tc. *babalık* „părinte", titlu de reverență (Șeineanu, II, 31), cf. bg. *babulak*, „bunic". Var. se înțeleg mai ales pentru sensul 2. Expresia *din babaluc* „din totdeauna", care se folosește în Banat (*DAR*), reprezintă sb. *babaluk*, de aceeași proveniență. 570

babană (–ne) s. f. – Oaie stearpă. Var. *bâbană.*

Bg. *babana (DAR).* 571

babaș, s. m. – Ceară nefolositoare, ceară veche; resturi de ceară în general.

Probabil legat de mag. *bábos* (*DAR*; cf. Lokotsch 201). 572

bąbcă (–ąbci), s. f. – Nicovală de mînă folosită de secerători. – Var. *batcă.*

Pol., rut., rus. *babka*, cf. *babă* (*DAR*). Var. se explică prin influența vb. *a bate.* 573

babilon (–oane), s. n. – **1.** Babilonie. – **2.** (Arg.) Tribunal, judecătorie.

De la numele orașului, intrat mai întîi în rom. prin intermediul mgr., cu fonetismul vechi *Vavilon*, și modern prin fr. Der. (*babilonian; babilonic; babilonie*) apar de asemenea cu fonetismul ngr., dar sînt înv. (*vavilonian, vavilonic,*

vavilonie). Alecsandri a întrebuințat în mod excepțional creația adj. *babelic;* ex. său nu a fost imitat. 574

babină (–ne), s. f. – Buză groasă.

Fr. *babine* (sec. XX). Galicism, folosit ca termen tehnic de vînătoare (Sadoveanu). 575

babiță (–țe), s. f. – 1. Pelican (Pelecanus onocrotalus). – 2. Ciupercă din care se prepară iasca (Fomes igniarius). – 3. Ferăstrău. – 4. Pîntece, burtă. – 5. Diaree la copii.

Sl. *babica,* dim. de la *baba,* cf. *babă, babcă* (Cihac; *DAR*). Pentru diferitele accepții din rom., cf. bg., pol., rus. *baba* „pelican", rus. *babica* „ciupercă", bg. *babica, babek* „pîntece". *Baghiță* „pîntece", pe care Damé îl menționează ca cuvînt diferit, este var. mold. cu palatalizare normală. 576

babói (–i), s. m. – 1. Biban (Perca fluviatilis). – 2. Pește mic, plevușcă.

Bg. *baboi* (*DAR*). – Puțin probabilă ipoteza lui Cihac, II, 477, care se gîndește la mag. *báb* „larvă". 577

bąbură (–re), s. f. – 1. (Trans.) Fumar. – 2. (Trans.) Flăcăraie, vîlvătaie. – 3. (Banat) Lapoviță.

Sl. *babura* „horn". Sensul 3 se explică poate prin aburii care însoțesc uneori precipitațiile, și care s-au asimilat probabil cu fumul (*DAR* îl consideră cuvînt diferit de cel anterior). 578

bac (–curi), s. n. – Menghine pentru tablă lipită.

Germ. *Backe* „obraz". Termen industrial. 579

băcąn (–ni), s. m. – Negustor de produse alimentare. – Var. (Mold.), mr., megl. *băcal.*

Tc. *bakkal* (Șeineanu, II, 31; Lokotsch 189; Ronzevalle 49), de unde și ngr. μπακάλης, alb. *bakalj,* bg. *bakal. –L* păstrat în dialecte s-a modificat în Munt. și în limba scrisă, prin asimilarea cu cuvintele formate cu suf. *–an,* ca *lipscan, țăran, gardian, sătean.*

Der. *bacalbașe,* s. m. (înv., staroste al băcanilor); *băcănească,* s. f. (băcăniță); *băcănesc,* adj. (de băcan); *băcănie,* s. f. (prăvălie de produse alimentare; mirodenii, ingrediente); *băcănime,* s. f. (adunare de băcani); *băcăniță,* s. f. (nevastă de băcan). Der. sînt normali, cu excepția primului, care imită tc. *bakkal baș.* 580

băcąn (–nuri), s. n. – Lemn al unui arbore exotic. – Mr. *băcîme,* megl. *bacam.*

Tc. *bakam, bakım* (Roesler 590; Șeineanu, II, 32; Lokotsch 190), de unde provin și ngr. μπακάμι, alb. *bakkam,* bg., rus. *bakam,* sb. *bakam.* A devenit popular datorită folosirii colorantului obținut din băcan la vopsirea ouălor de Paști.

Der. *băcani,* vb. (a vopsi roșu-aprins). 581

bacară (–ale), s. f. – Joc de cărți, maca.

Fr. *baccara.* Din abrevierea fr. *bac* provine *bac,* s. n. (carte fără valoare). 582

Bacău, s. m. – Oraș din sud-vestul Mold. – *A-și găsi Bacăul,* a da de bucluc.

Expresia se explică, după Hasdeu 2291, prin aluzie la neplăcerile pe care odinioară le făcea călătorilor importanta vamă din Bacău, centru vamal pentru tot ce intra din Munt. și Trans. – După Cihac, II, 477 (cf. Weigand, *Jb.,* XVI, 75), din mag. *bakó* „călău". Este vorba cu mai multă probabilitate de o contaminare a ambelor cuvinte, adică de o interpretare umoristică a numelui orașului, prin intermediul cuvîntului mag. 583

bacceą (–ele), s. f. – Bătrîn decrepit, ramolit, terminat.

Tc. *bahsizça* „fără valoare" (Iogu, *GS,* IV, 381). Scriban se gîndește, cu mai puține șanse, de a se adeveri, la tc. *bagcı.*

Der. *bacceli,* vb. refl. (a se ramoli). 584

bąci (–i), s. m. – 1. Cioban care conduce o stînă. – 2. Formulă de reverență cu care se adresează persoanelor în vîrstă sau de un nivel superior. – 3. La jocul de arșice, copilul care aruncă primul. – Mr. *baci, bagi,* megl. *baci.*

Origine necunoscută. Opinia predominantă este că avem a face cu un cuvînt de proveniență orientală, dar anterior contactului cu turcii (ceea ce pare a se adeveri prin prezența sa în dialecte, și de asemenea prin apariția sa constantă, ca nume de persoană, din sec. XIII; cf. Hasdeu 2296). Ar fi, prin urmare, cuvînt cuman sau turanic (*DAR*), sau derivat de la iranianul *bac* (Densusianu, *GS,* IV, 149). Evident, este dificil de combătut fundamentele acestor opinii, atîta vreme cît nu se poate indica, pe de o parte, etimonul turanic exact, sau, pe de altă parte, calea de pătrundere a cuvîntului iranian. Cert este că termenul se află în toate limbile balcanice slave care înconjoară teritoriul rom. (bg. *bač,* sb. *bač(a),* slov., ceh. *bača,* mag. *bacs(i), bacsó,* pol. *bacza,* ca și ngr. μπάσσιος, alb. *bats.* Însăși aria de răspîndire a cuvîntului pare a indica proveniența sa rom., căci numai rom. a fost direct legată de toate limbile menționate mai sus, și faptul că acest cuvînt nu se explică prin mijloacele proprii nici uneia din aceste limbi. Totuși, nu este posibil să-l explicăm, pînă în prezent, numai prin intermediul rom. În ce ne privește, și dat fiind că în orice caz ne aflăm pe terenul fragil al conjecturilor, nu excludem posi-

bilitatea de a se fi conservat în *baci* un cuvînt autohton, poate cel care corespunde lat. *pater* și posibil același care s-a păstrat în *bade*. Originea dacică a cuvîntului fusese postulată încă de Hasdeu, *Columna lui Traian*, 1874, 104. – Celelalte explicații vechi par prea puțin plauzibile. După Miklosich, ar fi vorba de un termen sl. care trebuie pus în legătură cu *bašta* „tată" (*Slaw. Elem.*, 14) și cu *baština* „moștenire" (*Lexicon*, 12), ipoteză greu de susținut, datorită dificultăților fonetice. Șeineanu, II, 42, propunea ca etimon tc. *baș* „șef", care la rîndul lui nu poate fi posibil nici din punct de vedere istoric, nici fonetic. Gáldi, *Dict.*, 103, propune mag. ca izvor al rom., poate pe baza hazardatei despărțiri pe care o face *DAR* la sensul 2 al cuvîntului *baci*, considerat acolo ca diferit de 1 și derivat din mag. – Pentru proveniența rom. a bg. *bač, bačjo, bačija*, cf. Candrea, *Elemente*, 401 și Berneker 37; și din ngr. μπάσσιος, cf. G. Meyer, *Neugr. St.*, II, 76. Rosetti, II, 109, indică numai identitatea rom. cu alb.

Der. *băcie*, s. f. (căsărie; ocupația baciului); *băcioi*, s. m. (baci); *băcit*, s. n. (dijmă care se plătește baciului); *băciță*, s. f. (nevasta baciului; femeie care conduce o stînă); *băciui*, vb. (a prepara brînză; a face pe baciul; a munci într-o doară, a trage chiulul; a conduce). 585

baclavă (-ale), s. f. – Prăjitură orientală din foi de plăcintă, cu miere și migdale. – Mr. *băclăvă*.

Tc. *baklava* (Roesler 588; Șeineanu, II, 33; Ronzevalle 46) de unde și ngr. μπακλαβᾶς, bg. *baklava*. 586

bacon, s. m. – Tutun turcesc (Nicotiana rustica).

Rus. *bakun* (sec. XIX). Termen introdus de ocupațiile rusești, astăzi practic nefolosit, ca și der. *baconiță*, s. f., cu același sens. 587

bacșiș (-șuri), s. n. – Sumă de bani dată peste plata cuvenită. – Mr. *băhcișe*, megl. *băcșiș*.

Tc. *bahșiș* (Roesler 588; Șeineanu, II, 33, Ronzevalle 48; Lokotsch 178), de unde provin și ngr. μπαξίσι, alb. *baksis*, bg. *baksis*. – Der. *bacșișui*, vb. (a da bacșiș; a mitui); *bacșișar*, s. m. (persoană ușor de mituit). 588

bădădăi (-ăesc, -it), vb. – A umbla fără rost, de colo-colo; a chefui.

Formați expresivă, bazată pe imitarea sonoră a mișcării prin intermediul ritmului ternar *bă-dă-dă*. Corespunde creațiilor expresive *bă-lă-lă* și *bă-nă-nă*. Aparțin celei de a doua: *bălălăi*, vb. (a bălăbăni, a legăna); *bălălăială*, s. f. (bălăbăneală); *bălălău*, adv. (atîrnînd). Se bazează pe această ultimă asociere sonoră: *bănănăi*, vb. (a bălăbăni, a legăna); *bănănăială*, s. f. (bălăbăneală). Cea de a doua consonanță a produs și *bălăbăni*, vb. (a balansa, a legăna; a face eforturi, a se strădui) și *bălăbăneală*, s. f. (mișcare înceată), der. normal, care echivalează al treilea termen cu primul, ca în *bîldîbîc*, și pe care Cihac încearcă inutil să-l explice prin rut. *valandati*; în alternanța sa consonantică este posibil să fi intervenit și tc. *balaban* „mare" > sb., bg. *balaban*, care nu figurează în rom. decît ca nume de familie destul de comun. În sfîrșit, aceluiași ritm ternar îi aparține *bălăngăni, bălăngăi*, vb. (a bate clopotele), *balang(a)*, interj. (bang!, dang!), formații în care imaginea vizuală a mișcării limbii clopotului se asociază cu creația onomatopeică (cf. *balang* și sp. *talán*). Totuși, Scriban preferă să-l explice pe *bădădăi* prin mag. *bodológni* „a hoinări", pe *bălăngăni* prin mag. *bólogatni*, și pe *bălăbăni* prin mag. *belebolundúlni* „a se speti, a munci din greu". Pentru caracterul expresiv al acestor formații, cf. Graur, *BL*, IV, 91-97; Iordan, *BF*, II, 184. 589

bădăran (-ni), s. m. – Mitocan, necioplit.

Mag. *badaró* „persoană care vorbește grosolan", cu suf. *-an (DAR)*. Cuvîntul mag. s-a păstrat în Mold. ca nume de familie (*Bădărău*) și *bădărău*, s. n. (turtă de porumb cu brînză), termen de circulație restrînsă, care pare a se explica prin noțiunea intermediară de „amestecat" sau „compus" (Scriban). Nu sînt probabile relațiile stabilite de Tiktin cu *bade*, și de Löbel cu tc., per. *bedran* „licențios". Nici der. din țig. *bedoro* „flăcău, fată" nu pare sigură (Graur 123), *bedoran* „țăran" (primul cuvînt pare der. din mag. și al doilea din rom.).

Der. *bădărancă*, s. f. (femeie cu apucături grosolane, mojică); *bădărănesc*, adj. (grosolan, mojic); *bădărănie*, s. f. (grosolănie, mitocănie); *bădărănos*, adj. (grosolan). 590

bade, s. m. – **1.** Termen de adresare care, în limbajul popular din Trans., Mold. și Basar., se aplică persoanelor mai în vîrstă sau de rang mai mare, dacă nu sînt cunoscute. – **2.** Termen pe care îl folosesc de obicei femeile de la țară pentru bărbatul iubit. – Var. (Trans.) *badiu*. Numeroase dim.: *bădi(u)c(ă), bădicuț(ă), bădieș, bădișor, bădiț(ă), bădițel, bădi(u)țică, bădi(u)liță*, etc.

Origine necunoscută. Coincide cu bg. *bata, batju* „termen de adresare către fratele mai mare", sb. *bato, bača*, mag. *bátya;* este însă posibil ca aceștia să provină din rom. Poate fi vorba de forma autohtonă a rădăcinii indoeuropene pentru „tată", cf. *baci* și rus. *batjuska*. Nu pare a fi întîmplătoare coincidența cu lazio *bade* „bătrîn", *bad* „a îmbătrîni" (cf. *Mélanges Soc. Ling.*, IX,

151). Pentru proveniența rom. a rut. *badika*, cf. Candrea, *Elemente*, 406. 591

badiạn, s. m. – (Trans.) Anason (Pimpinella anisum).

Germ. *Badian*. Termen farmaceutic, sec. XIX. 592

bădịc, s. m. – Tablă albă.

Mag. *bádog* „tablă albă". Circulație restrînsă, în Trans. 593

bạftă (–te), s. f. – Noroc, succes.

Tc. *baht* (Popescu-Ciocănel 14; *DAR;* Ronzevalle 48), care a trecut în țig. *batch* (Miklosich, *Zig.*, 172; Wlislocki 72). În rom. pare a fi intrat prin intermediul țig. (Graur 124; Graur, *Notes*, IV, 196; Juilland 157) și consideră o nuanță de vulgaritate; cu toate că este un cuvînt foarte folosit în limbajul comun, apare rareori în literatură. Din tc. provin și ngr. βάχτ, alb. *baft*, bg., sb. *bacht*. – Stamati folosește de mai multe ori cuvîntul *baftă*, cu sensul de „gură, cioc"; nu cunoaștem rațiunea acestei întrebuințări, care nu apare la alt autor și pe care nu o găsim în dicționare. – Der. *băftos*, adj. (norocos). 594

băgạ (–ag, –ạt), vb. – **1.** A înjuga animalele. – **2.** A supune, a prinde, a pune sub ceva sau sub cineva. – **3.** A (se) pune la dispoziția cuiva, a (se) angaja într-o slujbă. – **4.** A pune în inferioritate, a obliga. – **5.** A înfrînge, a supune, a învinge. – **6.** A pune înăuntru, a introduce, a vîrî. – **7.** A pune, a așeza. – **8.** A (se) pune la mijloc, a se interpune. – **9.** A interveni, a (se) amesteca în ceva, a-și vîrî coada. – Mr., megl. *bag, bagari*.

Dacă scara de valori semnalată aici corespunde, cum credem, evoluției istorice și cronologice a cuvîntului, etimonul său ar putea fi lat. *bīgāre*, de la *bīga* < *bis iuga*. Considerăm drept semnificație primară cea care se mai păstrează încă în expresia *a băga în plug, a băga în cîrd*. De la ideea de „a pune la jug" s-a putut trece firesc la cea de „a prinde" în general, ca la Cantemir: *silea să-l bage la mînă*. De altfel, evoluția semantică pare normală; ar putea fi comparată cu cea a lat. *inchoare*, de la *co(h)us* „parte a jugului". *Bīga* a lăsat descendenți în limbile romanice (cf. *REW* 1096); nu se menționează însă nici un reprezentant al lui *bīgāre*, a cărui formă apare în dicționare. Fonetismul, regulat din punctul de vedere al rom. (cu modificarea vocalei atone, sub influența labialei anterioare, cf. *măsură, păcat, bătrîn*), prezintă dificultăți în dialecte, unde s-ar presupune un rezultat **begari* sau **bigari*. Este de presupus că vocala atonă a suferit, în mr. și în megl., o schimbare accidentală, fie datorită vocalei următoare, fie influenței altui cuvînt, ca de ex. gr. βάλλω > ngr. βάζω. Întrebuințarea acestui ultim cuvînt coincide perfect cu cea din mr., astfel încît βάζω a putut fi propus ca etimon al rom. (Cihac, II, 638), chiar dacă această ipoteză este insuficientă sub toate aspectele. Cf. și ngr. μπήγω „a pune, a introduce".

Nici una din explicațiile propuse anterior nu pare a fi reținut atenția specialiștilor. În afară de opinia lui Cihac, se cuvine să menționăm ipoteza lui Miklosich, *Slaw. Elem.*, 8, care consideră cuvîntul ca provenind din fondul autohton. *DAR* și Candrea îl dau drept necunoscut, iar Philippide, II, 697, îl consideră de origine obscură. G. Meyer, *IF*, VI, 115; *REW* 880 și Rohlfs, *Differenzierung*, 29, îl leagă de un radical romanic **bag* > prov. *baga*, de unde fr. *bague, bagage*. Se pot adăuga părerile lui Scriban, care explică prin sl. *badati* „a găuri" cuvîntul rom.; Giuglea, *Dacor.*, II, 374, care pleacă de la longob. *bauga* „fiare, lanțuri" („begrifflich und formell schwierig" *REW* 880); Pascu, *Arch. Rom.*, X, 473, care pleacă de la bg. *bakan*. 595

bagatẹlă (–le), s. f. – Fleac, lucru neînsemnat. – Var. (înv.) *bagatel*. Mr. *bagatelă*.

Fr. *bagatelle;* în mr., direct din it. *bagattella* (Ruffini 338).

Der. *bagateliza*, vb. 596

băgặu (–uri), s. n. – Reziduu de nicotină pe fundul unei pipe.

Mag. *bágó* (Cihac, II, 478; *DAR*). 597

bagdadịe (–ịi), s. f. – (Mold.) Acoperiș.

Tc. *bagdali* („(ghips) ca cel din Bagdad" (Șeineanu, II, 34; *REW* 881). De la numele acestui oraș, în forma it. veche, *Baldacco*, provine și it. *baldacchino*, de unde derivă rom. *baldachin*, fr. *baldaquin*, sp. *baldaquín*. 598

bageạc (–curi), s. n. – Lucarnă, fumar. – Var. *bagea(că), bageag(ă)*. Mr. *băgé*, megl. *băgă*.

Tc. *baca(k)* (Șeineanu, II, 35; Lokotsch 167; Ronzevalle 43; Graur, *GS*, VI, 330); cf. ngr. μπαζζάκι, alb. *bağë*, bg. *badza*. Pușcariu, *Dacor.*, VIII, 107, pare a considera *bagea* drept formă primitivă, și *bageacă* drept rezultat al contaminării cu *ogeac*. 599

baghẹtă (–te), s. f. – Vargă, vărguță.

Fr. *baguette*. 600

bagrịn (–ni), s. m. – **1.** Plantă, salcîm (Robinea pseudoacacia). – **2.** Plantă, drob (Cytisus laburnum). – Var. *braghin, magrin*.

Sb. *bagrena (DAR)*. 601

bahadîrcă (-ci), s. f. – **1.** Fățarnică, ipocrită. – **2.** Femeie obeză.

Pol. *bohatyrka*, rut. *bagatyrka* (Cihac; Philippide, *Principii*, 47; *DAR*), al cărui sens primitiv este cel de „eroină", din tc. *behadır* „erou". Totuși, semnificația proprie cuvîntului rom. trebuie să provină tot din pol., unde se explică mai bine prin contaminarea cu pol. *bachor* „burtă" *bach(o)račka* „femeie grasă". Din acest ultim cuvînt derivă rom. *baharaucă*, var. *baharoasă* „femeie grasă" cuvînt de batjocură care, ca și cel anterior, se folosește numai în nord-vestul Mold. (cf. Hasdeu 2874). 602

bahmęt (-ți), s. m. – Cal tătar. – Var. *bahamet*.

Tăt. *bachm-at* (Șeineanu, II, 35; Lokotsch 128). De aceeași proveniență pol., rut., rus. *bachmat*. Cuvînt înv., s-a folosit numai în Mold. 603

bahnă (-ne), s. f. – Loc mlăștinos, smîrc, baltă.

Din rut. *bahno*, pol., rus. *bagno*, ceh. *bagno*, provenind din aceeași rădăcină ca germ. *Bach* „pîrîu" (Cihac; Berneker 38; *DAR*). Cuvîntul, cu der. săi, se aude numai în Mold.

Der. *băhniș*, s. n. (loc mlăștinos); *bahniță*, s. f. (baltă; femeie murdară, jegoasă; țigancă); *băhnos*, adj. (mlăștinos); *băhni, bîhni, bîhli*, vb. (a se împotmoli; a se strica; a mirosi urît, a putreziciune); *behliță*, s. f. (pește, Rhodeus amarus), al cărui nume se explică prin gustul său rău. Dintre der., numai *báhniță* „țigancă" a fost acceptat de limba literară, datorită mai cu seamă întrebuințării cuvîntului de către Ispirescu. Dicționarele (Damé, *DAR*, Candrea) îl explică prin „brunet" sau „urît", ceea ce este evident inexact, ideea de bază fiind cea de „murdar, stricat ca apa stătută, puturos"; cu aceeași aplicare la persoane, cf. termenii indentici *împuțit, putoare, puturos*. Este inutilă, prin urmare, încercarea făcută de *DAR* de a explica acest cuvînt prin sl. *bachati* „a se făli". În ce privește confuzia grupurilor *hn* și *hl*, cf. *duhni* și *duhli;* aceeași confuzie apare la numele rîului *Bahlui*, alt der. de la *bahnă*, și îl explică *bulhac*, s. n. (baltă), cu var. *bîlc* (rar, Mold.), *bîlcău* (rar, Munt.), *bîlhac, bulhoacă, bîlhoacă, balhui*. 604

bahornițā (-țe), s. f. – Babornița, vrăjitoare.

Sb. *bachornica* „vrăjitoare". Folosit numai în Munt. 605

bai (-iuri), s. n. – Necaz, supărare, belea, grijă.

Mag. *baj*, care la rîndul său provine din sl. *boj* „calamitate", ca și sb., cr., slov., ceh., rut., rus. *boj* „război", cf. *(răz)boi* (Cihac, II, 478; Gáldi, *Dict.*, 103). – Miklosich, *Lexicon*, 35 îl deriva direct din sl., ceea ce pare mai puțin probabil. Se folosește numai în Trans., dar circulația sa este mare; alături de el, *a băilui* „a se îngriji de ceva" (< mag. *bajlodni*) este puțin folosit. 606

baiadęră (-re), s. f. – Dansatoare indiană.

Fr. *bayadère*. Este dublet al lui *baidir*, s. n. (var. *bai(a)der, baederă*) „basma, fular"; această ultimă semnificație se explică prin moda romantică a vălurilor lungi transparente, imitîndu-le pe cele folosite de baiadere (Philippide, *Arhiva*, XX, 480; Bogrea, *Dacor.*, I, 292; Iordan, *BF*, II, 164 și VI, 150). Candrea îl explică prin germ. *Beider*[wand]. 607

băiat (-iești), s. m. – **1.** Băiat de serviciu; vînzător; servitor. – **2.** Tînăr, flăcău. – **3.** Bărbat.

Cuvînt obscur. Sensul primitiv pare a fi fost acela de „hamal"; cf. *băiat* „picolo", *băiat de prăvălie: intrase ca băiat într-o prăvălie* (Bassarabescu). Dacă este într-adevăr așa, ar putea să se identifice cu vreun cuvînt lat. de tipul *baiulator* „hamal"; pentru aceasta ar trebui să se presupună că verbul *baiulare* a suferit o schimbare de tipul **bailare* (certificată de it. *baila*) > **bailiare* > *bailliare* (confirmată de Niermeyer 76; cf. it. *balia*, care este totuși modificare internă a it., Meyer-Lübke, *Ital.*, 54). Plecînd de la **balliator*, der. lui *băiat* este normală (cf. *împărat* < *imperator*). Este de asemenea posibil să fie vorba de un **ba(i)liatus*, cum par să indice calabr. *vajazzu* „slugă; țăran", *bajazza* „servitoare; femeie ușoară", lat.med. *bailetus* „servitor", probabil rezultat al unei contaminări cu *va(r)let* și lat.med. *baietus* „paj", atestat într-o glosă irlandeză (Plummer, *Bull. Du Cange*, I, 225); cf. lat. *baiulus*, de unde a provenit mgr. βαΐουλος > ngr. βαΐλας „servitor". Pe de altă parte, este posibil să avem dovada existenței în rom. a lui **ba(i)liare* „a duce", datorită prezenței în bg., sb. a lui *bajat* „(pîine) greu de mestecat", care se poate explica numai printr-un sens primitiv, „dus cu sine, transportat", provenind din rom.

Confuzia semantică între „servitor" și „tînăr, flăcău" este pe cît de generală pe atît de ușor de explicat, cf. sp. *mozo, muchacho*, fr. *garçon*. În orice caz, pare mai puțin probabilă soluția admisă în general (Diez; Koerting 1163; Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 275; *REW* 887; Pușcariu, *Dacor.*, IV, 808 și *Lr.*, 546; Rosetti, I, 163), și care pleacă de la același etimon, dar urmînd o evoluție semantică diferită. Această explicație pleacă de la prezența în rom. a vb. *a băia* „a crește", slab reprezentat în regiunea Banatului și în Hațeg (cf. *ALR*, 235), și pe care autorii menționați îl derivă din lat. *baiulare* „a duce, a purta, a crește" (cf.

balia „doică", de unde ngr. βαγία, βαΐα, prov. *baila* „doică", fr. *bailler* „a da", port. *baiular* „a mîngîia"), prin intermediul acelorași modificări fonetice. Dacă se admite acest punct de vedere, am avea în *băiat* un semantism paralel sp. *crío* < *criar*. Totuși, această ipoteză pare inacceptabilă, pentru că *a băia* „a crește" se explică perfect în cadrul limbii rom., plecîndu-se de la *a băia* „a îmbăia", fără a fi nevoie să se recurgă la etimoane îndoielnice; și, de asemenea, pentru că *băiat* este cuvînt de uz cu totul general, cu excepția regiunii Crișanei și a Banatului (*ALR* 184): adică este necunoscut numai în acea regiune în care se păstrează *a băia* „a crește", ceea ce pare împotriva logicii. În sfîrșit, trebuie arătat că Hasdeu 2894, urmat de Tiktin (cf. *REW* 913) și de Candrea, îl explică pe *băiat* prin vb. *a (îm)băia*, a cărui dificultate a fost indicată de *DAR*.

Der. *băiată*, s. f. (Trans., fată); *băietan*, s. m. (băiat, flăcău); *băiețandru*, s. m. (băiat, flăcău); *băiețaș*, s. m. (băiat, copil); *băiețea*, s. f. (Trans., fată); *băiețel*, s. m. (băiețaș); *băiețesc*, adj. (de băiat); *băiețește*, adv. (ca băieții); *băiețică*, s. f. (Trans., fată); *băiețică*, s. m. (Mold., băiat); *băiețime*, s. f. (mulțime de băieți); *băieți*, s. m. (vlăjgan); *băiețos*, adj. (de băiat). 608

baib (–bi), adj. – Numai în expresia *usturoi baib* „usturoi de sămînță".

Origine necunoscută. Pare a fi cuvînt oriental. Nu este sigură der. din lat. **babeus*, de la **baba* „bale, spumă" (Hasdeu 2355; *REW* 853; cf. împotriva acestei păreri Graur, *BL*, V, 89). Este cuvînt puțin folosit. 609

baibafîr (–re), s. n. – Fir de aur. – Var. *baș(ba)fîr*.

Tc. *baibafîr* „haină pînă la călcîie", *başvafîr* „pălărie țesută cu fir de aur" (Loebel 17). Cuvînt uitat, apare în unele texte pop. din Munt. 610

baibarac (–ce), s. n. – Haină scurtă, pieptar. – Var. *băibărac*, (Trans.) *buibălac, buibeleu*.

Tc. *bai barak* „pînză princiară" (Hasdeu 2355; Loebel 10); cf. pol. *baiborak*, rus. *bajberek* „țesătură de mătase". După Miklosich, *Wander.*, 10, rut. *bajbarak* „pieptar" provine din rom. Cuvînt ieșit din uz. 611

baie (–ăi), s. f. – 1. Cadă. – 2. (Pl.) Stațiune balneară. – 3. Mină. – Mr., megl. *bañă*.

Lat. *balnea*, conservat în toate limbile romanice, cf. it. *bagno*, prov. *banh*, fr. *bain*, sp. *baño*, port. *banho* (*REW* 916). Anumite forme romanice, ca fr. sau sp., admit sau indică prezența unei forme **bannea*, produsă de o asimilare regresivă (cf. Gamillscheg, s. v. *bain*). Aceeași formă ar explica și rezultatul rom., căci toate celelalte care s-au propus (*balneae* la Philippide, *Principii* 86; **baneum* la Groeber, *Arch. lat. Lex.*, I, 248; **bagnum* la Koerting 1183) ar fi dus la rezultate diferite. Forma **banea* (> it. *bagno*) ar da **bîie*, ca *aranea* > *rîie;* dar existența lui *nn* împiedică schimbarea vocalică (cf. *annus* > *an*). Este adevărat că nu cunoaștem comportamentul rom. al lui *nn* în prezența lui iod, deoarece nu există alte exemple; este însă normal să presupunem că s-ar fi pierdut ca o consoană simplă, conform tratamentului paralel al lui *ll*, care s-a pierdut ca și *l* simplu, în aceeași poziție (*malleus* > *mai*, ca *alium* > *ai*).

Dificultățile fonetice ale lui *balnea*, sau **banea* respectiv, i-au obligat pe filologi să se gîndească la posibila mediere a sl. *banja* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 14; Cihac; cf. Pușcariu 177; Romanski 92; *DAR; REW* 917), de unde par a proveni bg. *banj*, sb., cr., slov. *banja*, pol. *bania*, ca și alb. *bajë*, și mag. *banya* „mină". Medierea sl. nu este imposibilă, și consituie o explicație fonetică satisfăcătoare. Totuși, chiar cuvîntul sl. provine din lat., mai precis dintr-o formă **banea* sau **bannea*, care ar putea fi foarte bine cea din rom. primitivă; astfel încît ipoteza provenienței sl., deși posibilă, nu este necesară. Pe de altă parte, sensul rom. de „mină", explicat prin frecvența cu care apele termale sau minerale descoperă prezența unor zăcăminte ce pot fi exploatate, pare să indice o continuitate a practicilor de exploatare a subsolului, în principal în Trans.; aceasta dovedește, încă o dată, provenința lat. a cuvîntului și, ca un corolar, originea rom. a mag. *banya* „mină". Cuvînt mr. provine direct din it., după Ruffini 107.

Der. *băi*, vb. (a munci în mină); *băia*, vb. (a îmbăia; a crește); *băiaș*, s. m. (miner, bărbat care servește într-o baie publică); *băi(e)șag*, s. n. (exploatare minieră); *băieșesc*, adj. (de miner); *băieșit*, s. n. (lucru în mină); *băieșiță*, s. f. (femeie care servește într-o baie publică; muncitoare într-o mină); *îmbăia*, vb. (a îmbăia); *băios*, adj. (Trans., bogat în zăcăminte). – Pentru sensul lui *a băia* „a crește", cf. *băiat;* în cea mai mare parte a exemplelor care se pot aduce în privința folosirii sale, sensul pare a oscila între cele două noțiuni posibile: *cînd pe mine m-ai băiat, rău, maică, m-ai blestemat* (cîntec popular, Colecția Bibicescu). 612

baier (–re), s. n. – 1. Șiret, curea, panglică; în general, orice se leagă permițînd să se ducă sau atîrne un obiect. – 2. Talisman, amuletă. – 3. Șirag, legătură, panglică, brățară. – Var. *ba(i)eră, bair(ă)*, (Trans.) *baier*. – Mr. *bair*, megl. *baiăr*, istr. *baiere*.

Origine incertă. În general se consideră ca etimon lat. *baiulus* „hamal", cf. *băiat* (Crețu 307; Philippide, *O rămășiță*, 14 și *ZRPh.*, XXXI, 295; Candrea-Dens., 127; cf. *REW* 880; *DAR;* Pascu I, 114 și Beiträge, 14); cf. it. *baggiolo* „suport, piedestal", surs. *baila* „sfoară", piacent. *bazzol* „pîrghie". Semantismul pare convingător; însă fonetismul este mai puțin clar. Dacă se admite că *i* intervocalic dă *g* > *ž* (Rosetti, I, 73), rezultatul ar fi **bajur*, ca *ajuna* < **aiunare*, sau ca it. *baggiolo*, care reprezintă prima fază a evoluției rom. Pușcariu 178 propunea lat. *varius*, gîndindu-se la sensul ornamental, care este secundar. Se cuvine să arătăm că Popescu-Ciocănel 14 (autor de autoritate mică sau inexistentă) se baza pe tc. *bagir* „piept". Mai curînd trebuie să presupunem o pronunțare pop. a lui *baiulus*, de tipul **baliulus*.

Der. *băieri*, vb. (a lega, a pune șireturi); *(îm)băiera*, vb. (a lega; a pune panglici, a împodobi); *desbăiera*, vb. (a dezlega, a desface); *desbăra*, vb. (a degaja, a elibera; a elimina, a îndepărta). Ultimul cuvînt este evident identic cu cel anterior, cu reducerea vocalei atone. Totuși, Cihac, II, 94 a încercat să-l explice prin sl. *brati* „a lua" pe cînd Pascu, *Lat.*, 259, pleca de la **de ex barrare* „a descărca" bazat pe gr. βάρω „a încărca". Din rom. provin bg. *baer* „laț" și rut. *bajor* „șiret de lînă" (Candrea, *Elemente*, 402; Capidan, *Raporturile*, 220).

613

baionetă (–te), s. f. – Armă albă în formă de sabie. – Var. (înv.) *baghionetă*. Mr. *băinetă*.

Fr. *bayonnette*, introdus în sec. XVIII (apare la Neculce). În mr. din ngr. μπαγιονέτα, sau prin intermediul it. (Ruffini 334). 614

bairac (–curi), s. n. – 1. Steag, drapel. – 2. Companie, formație militară veche. – Mr. *băirache*, megl. *băireac*.

Tc. *bayrak* (Șeineanu, II, 35 și III, 9; Lokotsch 182; Ronzevalle 47); cf. ngr. μπαϊράκι, alb. *bairak*, bg. *bairjak*. Introdus în sec. XVIII, astăzi înv., ca și *baraictar*, s. m. (stegar) din tc. *bayrak dar*.

615

bairam (–muri), s. n. – 1. Numele a două mari sărbători musulmane. – 2. Petrecere, chef mare, zaiafet. – Mr. *băirame*.

Tc. *bayram* (Șeineanu, III, 9; Roesler, 588; Lokotsch 183); cf. ngr. μπαϊράμις, bg. *bairjam*. Introdus în sec. XVII, curent încă, mai ales cu sensul 2.

Der. *bairamlîc*, s. n. (dar făcut sultanului de sărbătoarea bairam) din tc. *bayramlık*, este înv.

616

baistruc (–ci), s. m. – Bastard, fiu natural.

Rut. *bajstruk* (pol. *bastrak*), din germ. *Bastard* (Berneker 45). Se folosește doar în Basarabia (cf. *ALR* 211). 617

băjenie (–ii), s. f. – Fugă, refugiu; mișcare de retragere a locuitorilor în fața unei invazii. – Var. *bejenie, bejanie*.

Sl. *bežanije* „fugă" (Miklosich, *Lexicon*, 52). Cuvînt de circulație restrînsă, folosit numai în Mold. și de către scriitorii care au suferit influența lingvistică a Mold. (ca de ex. la Duiliu Zamfirescu).

Der. *băjeni*, vb. (a fugi, a se refugia); *băjenar*, s. m. (refugiat); *băjenări*, vb. (a se refugia, a pleca în exod); *băjenărie*, s. f. (exod). Der. pot apărea și cu fonetismul var. 618

băl (–ală), adj. – 1. Alb. Cuvînt ieșit din uz, care se aude numai uneori (în Munt. și Banat), pentru a desemna culoarea unui animal domestic și, în general, ca nume propriu al acestora. – 2. Bălai. – 3. Frumos. Rar cu acest sens, mai ales în Trans. și Banat. – Var *b(i)el*, f. *bea*. Mr., megl. *bel*.

Sl. *bělŭ* „alb" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 16; *DAR*); cf. *a bili. Băl* supraviețuiește aproape exclusiv în der.; în rest, este practic ieșit din uz, alungat probabil de asemănarea cu *bală* și *a beli*, posibil și cu galicismul (romantic, astăzi dispărut) *bel, –ă* „frumos" (< fr. *beau, belle*).

Der. *bălan, adj.* (bălai; despre animale, cu părul alb; nume propriu de animale domestice); *balaoacheș*, adj. (negricios, oacheș); *baloș*, adj. (despre animale, cu părul alb); *bălușcă*, s. f. (pasăre, lușcă, Ornithogallum umbellatum); *băluț*, adj. (despre animale, cu părul alb). Der. prezintă unele îndoieli și dificultăți. *Bălan* este format cu suf. *–an*, ca *molan, roșcovan* (cf. Ruffini 97). Der. propusă de Koerting 1232, din lat. *balanus* < gr. βάλανος (cf. Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 275) nu este posibilă din punct de vedere fonetic, și nici ipoteza lui Philippide, II, 699, care indică goticul βάλαν (menționat de Procopius); fiindcă, pe lîngă dificultatea de principiu, care nu ne lasă să admitem influențe germanice atît de vechi în rom., ar trebui să acceptăm conservarea lui *–l–* intervocalic; și, pe de altă parte, culoarea desemnată de cuvîntul gotic nu corespunde celei indicate de cuvîntul rom. Formarea lui *bălai* este mai puțin clară. Pare a fi vorba de un primitiv **bălî(i)u*, format ca *molîu, lălîi*, și cu vocalismul modificat ulterior, datorită analogiei cu opusul său *lai, –ie*. Pare însă posibil și să se plece (așa cum face *DAR*, deși confuz); de la numele comun dat animalelor

domestice şi care, tratate ca nume proprii, nu urmează totdeauna o evoluţie normală. În acest caz, lui *Bălan*, nume de bou, i-ar corespunde *Bălaia*, nume de vacă (şi curios *Bălana* pentru iepe), urmînd paralelismul *Plăvan–Plăvaia* sau *Plăviţa;* iar *bălai* ar fi un m. regresiv format de la f. În sfîrşit, nu trebuie să se excludă, dintre posibilele explicaţii ale acestei forme, existenţa în vreo limbă sl. a formei **bělenja* (cf. ceh. *belen* „vopsea albă"), la care *n* s-a pierdut probabil ca în sl. *kopanja* > rom. *copaie. Balaoacheş*, care se spune exclusiv despre ţigani, este o formaţie hazlie, compusă din cele două noţiuni opuse, *bălai* şi *oacheş. – Băluşcă*, ce circulă şi cu forma redusă *luşcă*, corespunde mr. *luşcă.* – Din rom. provine mag. *balán* „bălai" (Edelspacher 10). 619

bală (–le), s. f. – 1. Vietate, lighioană. – 2. Monstru, fiară.

Probabil contracţie de la *boală*, care se foloseşte curent în limba populară, ca termen depreciativ, aplicat mai ales vitelor. Primul său sens trebuie să fi fost, ca în *boală*, cel de „lighioană primejdioasă" sau „calamitate". Accepţia de „monstru", care apare exclusiv în dicţionare, este numai secundară şi artificială, datorită asocierii instinctive cu *balaur*. În acest sens se foloseşte mai ales în literatura scrisă: uzul popular (cf. în *DAR; o bală de cîine, o bală de copil, du-te'n bală, mîncate-ar balele;* în Candrea; *o bală de ibovnică*) se identifică perfect cu cel al lui *boală*.

După altă ipoteză, este vorba de lat. *bellua* (Tiktin; *REW* 1026; Philippide, II, 633; Pascu, *Arch. Rom.*, VI, 224), cf. alb. *boljë* „dragon", it. *belva* „fiară"; dar această explicaţie prezintă dificultăţi fonetice. Hasdeu 2374, urmat de *DAR*, se gîndea la o formaţie modernă, pe baza lui *bale*, şi o lega cu credinţa populară legată de *balele dracului*. În sfîrşit, Scriban pleacă de la lat.pop. *billa* „animal de tracţiune". 620

bală (–le), s. f. – Pachet, legătură. – Var. *bal.* Mr. *bală.*

It. *balla*, de unde şi ngr. μπάλα. Var., din fr. *balle*. Aparţine terminologiei comerciale; cf. *balot.* 621

balabuştă (–te), s. f. – Soţie, nevastă (de evreu).

Din iud.germ. *balabuste* (Candrea). 622

bălăcì (–cęsc, –ìt), vb. – A se zbengui în apă, a (se) bălăcări.

Creaţie expresivă (Iordan, *BF*, II, 184); coincide cu bg. *balakam*, care poate fi împrumut din rom. (după Cihac şi *DAR*, cuvîntul rom. provine din bg.). Este dificil de presupus că var. *bălăcări*, vb. (a (se) bălăci; a sta la taclale, a bîrfi, a îndruga verzi şi uscate; a batjocori) ar proveni din rut., rus. *balaguriti* (Cihac) sau din sb. *balakati (DAR)*, cu care are în comun izvorul expresiv. *DAR* nu cunoaşte sensul de „a (se) bălăci" al acestui cuvînt, cu toate că este mai comun decît celelalte. – Der. *bălăceală*, s. f. (zbenguială prin apă); *bălăcitură*, s. f. (bălăceală). 623

bălăì (–ăęsc, –ìt), vb. – A behăi.

Formaţie expresivă, cf. lat. *balāre* (> sp. *balar*), sb. *blejati*, germ. *bellen. DAR* credea în posibilitatea unei der. directe de la *balāre* (cf. *REW* 1021; Puşcariu, *Dacor.*, I, 83). 624

balamà (–ąle), s. f. – 1. Ţîţînă, şarnieră. – 2. Balama.

Tc. *balama* (Şeineanu, II, 30; Lokotsch 173), de unde provin şi alb. *bagljamë*, bg., sb. *baglama.* 625

balamuc (–curi), s. n. – 1. Ospiciu, spital de nebuni. – 2. Zarvă, larmă, dezordine.

De la *Malamoc*, veche reşedinţă a unui ospiciu în Munt. (*DAR).* Folosirea eufemistică a locului de reşedinţă substituind cuvîntul „ospiciu" este comună multor limbi, cf. rom. *Golia, Mărcuţa*, fr. *Sainte-Anne*, sau *Charenton.* Deşi nu-i este necunoscută această explicaţie, Scriban preferă s-o identifice cu cuvîntul următor. În Munt. (*ALR*, II, 55). 626

balamuţ, (–ţi), adj. – 1. Înşelător, trişor. – 2. Rablagit, hodorogit.

Pol., rut., ceh., rus. *balamut* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 14; Cihac; *DAR*). Înv., aproape ieşit din uz. 627

balansà (–sęz, –ąt), vb. – 1. A echilibra, a egala, a fi la fel. – 2. A solda, a lichida. – 3. A legăna.

Fr. *balancer.* – Der. *balans*, s. n. (legănare); *balansier* (var. *balanţier*), s. n. (balansor), acesta din urmă din fr. *balancier; contrabalansa*, vb. (a echilibra, a pune în echilibru), din fr. *contrebalancer.* 628

balanţă (–ţe), s. f. – Cîntar. – Var. *palanţă.* Mr. *palandză.*

Ven. *balanza*, de unde provin ngr. μπαλάντσα sau παλάντσα, alb. *paljantsë*, bg. *palanca.* Var., comună în vorbirea pop. din Munt., derivă din ngr. (cf. Bogrea, *Dacor.*, IV, 791). 629

bălărìe (–ìi), s. f. – Buruiană, hăţiş.

Sl. *bylŭ, bylije* „plantă", *bylinarica* „buruiană" (Cihac, II, 7; *DAR*), cu suf. *–rie*, ca *ierbărie* < *iarbă, crăcărie* < *cracă*, etc. Cf. *bîlie.* 630

balaș (-șuri), s. n. – Rubin.

It. *balascio (REW* 891), din arab. *balhas*, der. de la *Balahsan*, oraș din Persia; cf. fr. *balais*, sp. *balaj*. Termen comercial, înv. 631

balast (-turi), s. n. – Lest.

Fr. *ballast*, din engl. *ballast*. Termen tehnic. 632

bălătruc (-curi), s. n. – Piuliță de pisat sare.

Origine necunoscută. Folosit numai în Trans. de Nord-Vest. 633

balaur (-ri), s. m. – 1. Dragon, monstru, hidră. – 2. Țigan. – Var. *bălaur*, (înv.) *bălaure*. Mr. *bul'ar*.

Origine necunoscută. Pare evident că este vorba de un cuvînt identic cu alb. *boljë* „șarpe", *buljar* „șarpe de apă" (de unde provine cu siguranță mr.), și cu sb. *bla(v)or, blavur;* dar nu este sigură filiația sa exactă. După Cihac, Meyer 41 și Berneker 58, rom. provine din sb., și acesta din alb., care ar reprezenta lat. *bel(l)ua;* totuși, sb. nu este suficient pentru a explica fonetismul rom., în timp ce, dimpotrivă, sb. pare mai curînd a se explica drept împrumut din rom. (cf. Candrea, *Elementele*, 407). Celelalte soluții nu oferă mai multă probabilitate: din gr. πελώριον, după Roesler 555; din *belua aura*, după o ipoteză curioasă a lui Philippide, II, 633; din *belluarius*, după Pascu, *Arch. Rom.*, VI, 224 și Pascu, I, 84. Această ultimă ipoteză poate părea mai plauzibilă; dar rezultatul ei normal ar fi **bălar* (cf. alb. *buljar*). Pascu încearcă să elimine dificultatea, presupunînd o analogie cu *laur;* însă nu se înțelege necesitatea unei astfel de analogii. Adăugăm că Lahovary 317 crede că este vorba de un cuvînt anterior perioadei indo-europene; și că Moldovan 422 îl derivă din arab. *billaur, bullar* „umflat", care, după Dozy, *Suppl.*, I, 110, este cuvîntul gr. βηρύλλος.

Faptul că este vorba de un cuvînt balcanic, fără explicație în celelalte limbi cunoscute, ne face să credem că formele lui actuale trebuie să se reducă la o rădăcină tracică **bell-* sau **ber-* „fiară, monstru", care nu știm dacă ar fi coincis cu gr. πελώριον „monstru". Pentru acest ultim cuvînt, Boissacq 765 presupune un indoeurop. **queror*. Este posibil să rămînă o urmă din cuvîntul tracic pe care l-am semnalat în numele eroului mitic *Bellerophon;* în acest nume, legenda interpretează prima parte, βελλέρος, ca nume propriu al unui frate al personajului, considerînd că numele său înseamnă „cel care ucide monstrul" (nu „cel care îl ucide pe Belleros", cum se interpretează curent). Terminația *-aur* prezintă o evidentă similitudine cu cea a gr. κενταύρος, care pînă în prezent nu a fost explicată satisfăcător, și în care este de asemenea posibil să se întrevadă o influență tracică.

Der. *balauroaică*, s. f. (hidră); *balaoană*, s. f. (țigancă). Prin rom. se explică săs. *balaur* „dragon" și sb. *balaura*, termen de insultă. 634

balcîz (-ză), adj. – Umflat, obez.

Tc. *balık kız* „fată grasă". (Iogu, *GS*, V, 362). Sînt prin urmare greșite interpretările date de Șeineanu, II, 37 (din tc. *balkız*) sau de Lokotsch 203 (din tc. *balqis*), cuvinte pe care Tagliavini, *Arch. Rom.*, XII, 168, nu le-a putut indentifica în tc.; de asemenea cea a lui Scriban, bazată pe tc. *bal kız* „fată dulce ca mierea" sau, mai înainte, cea dată de Loebel, plecînd de la ngr. Παλαιά Κύζικος. 635

balcon (-oane), s. n. – Platformă pe peretele exterior al unei clădiri. – Mr. *balcone*.

Fr. *balcon*, it. *balcone* (> mr., cf. Ruffini 105). 636

băldăbi (-besc, -it) vb. – A fi sleit de căldură.

Creație expresivă (Iordan, *BF*, II, 184). Cuvînt rar, abia documentat în Munt. – Der. *băldăbeală*, s. f. (extenuare, epuizare). 637

baldîr (-re), s. n. – Ierbar, stomac la rumegătoare.

Tc. *baldır* „picior" (Hasdeu 3026; *DAR*). Schimbarea semantică nu a fost explicată satisfăcător. 638

bale, s. f. pl. – Salivă spumoasă ce se prelinge din gură. – Mr. *bală*, megl. *bal'ă*.

Lat. **baba* (Pușcariu 180; Candrea, *Éléments latins*, I; *REW* 953; Candrea-Dens., 129; *DAR;* Pascu, I, 51; etimologia pare să fi fost semnalată pentru prima oară de Laurian-Massim și de Lambrior 379); cf. it. *bava*, fr. (*bave*), sp., port. *baba*. Rezultatul normal **ba* nu se folosește la sing.; pe baza formei de pl. se formează uneori un sing. analogic, *bală*, ca în dialecte. – Miklosich, *Slaw. Elem.*, 14 și Cihac propun ca etimon al cuvîntului rom. pe cel sb. *bale* cu der. *balav* „bălos" și *baliti* „a-i curge balele"; este însă mai probabil un împrumut în sens invers (la fel consideră și Berneker 41).

Der. *bălos*, adj. (cu bale; libidinos; alunecos); *băloșa*, vb. (a-i curge balele, a face spume la gură); *băloșel*, s. m. (ciupercă, Russula foetens); *îmbăla*, vb. (a murdări cu bale; a scuipa, a muia în salivă; a jigni, a ofensa); *îmbălătură*, s. f. (scuipătură; jignire, ofensă); *îmbălora*, vb. (a umple de bale; a ponegri, a vorbi de rău). – Din

rom. trebuie să provină ţig. sp. *bajilé* „bale" (Besses 32). 639

balercă (–ci), s. f. – Butoi.

Rut., rus. *barylka*, pol. *barilka* (Cihac; *DAR*), din sl. *barilo*, mgr. βαρέλι, care provin din lat.med. *barillus;* cf. sp., cat., port. *barril*, fr. *baril* (*REW* 1038).

640

balerină (–ne), s. f. – Baletistă, dansatoare.

It. *ballerina*. Sec. XIX. 641

balgiu (–ii), s. m. – În vechime, negustor sau funcţionar turc care cumpăra mierea şi ceara pentru sultan.

Tc. *balcı (Şeineanu, III, 11; Lokotsch 201). În prezent ieşit din uz.* – *Der. balgi–başa*, s. m. (şef de *balgii*), din tc. *balcı başi; balgi–başlic*, s. n. (contribuţie în miere şi ceară), din tc. *balcı başlık*. Cuvinte introduse în sec. XVII, astăzi nefolosite. 642

băli (–lęsc, –ít), vb. – A fura, a şterpeli.

Origine necunoscută. Termen de arg.; pare de origine ţigănească (cf. Juilland 157). 643

balîc (–ci), s. m. – Calcan (Rhombus maximus).

Tc. (*kalkan*) *balık (DAR).* – Var. *balîc*, s. n. (conservă sărată de sturion), conincide cu rus. *balyk.* – Der. *balîcdiş*, s. n. (fanon de balenă, înv.) din tc. *balık dişi* „dinte de peşte" (Hasdeu 2376; *DAR*), introdus în sec. XVIII, ieşit din uz. 644

bălie (–ii), s. f. – Albie, cadă.

Rut. *balija*, pol. *balia*, din germ. de jos *balje* > fr. *baille* (Scriban). Se foloseşte în Mold. 645

băligă (–gi), s. f. – Băligar. – Var. *balegă*, s., *bălig*, vb.; mr. *baligă*, s.; istr. *(am)balig*, vb.

Origine necunoscută. Coincide cu alb. *baigë, bag(ël)jë* (care, după Barič, *AAS*, II, 80, provine dintr-un *baljëgë*, identic cu cuvîntul rom.), sb., cf. *baloga, balega;* astfel încît este considerat uneori drept cuvînt ce aparţine fondului primitiv balcanic. Explicaţiile date pînă în prezent nu sînt suficiente. Miklosich, *Slaw. Elem.*, 14 (urmat de Cihac) considera că rom. provine din sb.; dar acelaşi autor, *Fremdw.*, 76, afirma că sb. depinde de rom., ca şi der. săi *balegara* „băligar" şi *balegati* „a se băliga", şi rut. *bal'oh, bal'yga* (cf. Candrea, *Elemente*, 407 şi Berneker 41). Nici explicaţia prin intermediul alb. nu poate satisface (cf. Capidan, *Raporturile*, 518; *REW* 873: Rosetti, II, 109), atît timp cît nu se cunoaşte istoria cuvîntului alb. Lambrior 370 propunea o der. puţin probabilă de la *bale* „salivă", cu suf. *–că*. Hasdeu 2384 (cf. Şeineanu, I, 268 şi *DAR*) semnalează tăt. *balgaş, balgas*, cu acelaşi sens, dar al cărui fonetism prezintă dificultăţi. Creţu 307 sugerează un **caballica*, având o aferză puţin explicabilă (cf. Scriban, care crede numai că recunoaşte în terminaţie suf. *–icus*). În sfîrşit, G. Meyer, *IE*, VI, 116 (urmat de *DAR* şi de Pascu, I, 223) se referă la it. *bagola* „boabă, bacă" din lat. *baca*), şi care a trecut probabil în Peninsula Balcanică în timpul Evului Mediu, explicaţie care prezintă mari dificultăţi din punct de vedere istoric şi semantic (cf. Treimer, *ZRPh.*, XXXVIII, 285) şi care în nici un caz nu se potriveşte pentru rom., unde excrementele animale care ar putea sugera o comparaţie cu ideea de „boabă, bacă" au tocmai alt nume, cf. *căcărează*.

Der. *băliga*, vb. (a face baligă); *băligar*, s. n. (baligă; îngrăşământ); *băligar*, s. m. (gîndac negru, Geotrupes stercorarius, Scaraboeus fimentarius); *băligos*, adj. (plin de băligar; prost, bleg; laş, fricos); *îmbălega*, vb. (a băliga; a umple cu băligar). 646

balimez (–zuri), s. n. – Bombardă. – Var. *baliemez, banimez.*

Tc. *bal yemez* (Şeineanu, III, 11; Lokotsch 202), din it. *palla e mezzo*. Sec. XVII, astăzi înv. 647

balistă (–te), s. f. – Maşină de război cu care se aruncau bolovani.

Lat. *ballista* (sec. XVIII). – Der. *balistic*, adj.; *balistică*, s. f. (formate pe bază fr.). 648

bălmuş (–şuri), s. n. – Fel de mîncare tipic, amestec de ouă cu brînză şi mălai: *talmeş–balmeş*, s. n. (amestec, confuz, bălmăjală). – Numeroase var.: *balmoş, balmoj, balmăş, balmăj, balmaş, balmeş, balmej*, etc.

Creaţie expresivă (Iordan, *BF*, II, 184); posibil să fi suferit influenţa lui *valma, valmeş* „amestecat, bălmăjit", din sl. *valĭmŭ* „amestecat". Este un cuvînt care apare în alte limbi, cf. mag. *bálmos*, pol. *balmosz*, rut. *balmuš*, bg. *belmăz*, fără a fi cu putinţă să precizăm dacă este vorba de împrumuturi din rom. După Cihac, II, 478 şi *DAR*, rom. provine din mag.; Drăganu, *Dacor.*, V, 330 derivă din rom. celelalte cuvinte (pentru rut. şi pol., cf. şi Miklosich, *Wander.*, 12 şi *DAR*). *Talmeş–balmeş* pare formaţie expresivă, ca *tura–vura, terchea–berchea* (după *DAR, talmeş* ar fi mag. *tál* „fel de mîncare").

Der. *bălmăji*, vb. (a amesteca, a încurca, a încîlci; a dilua, a face apos; a vorbi încurcat, îngăimat); *bălmăjitor*, adj. (care bălmăjeşte); *bălmăjeală*, s. f. (încurcătură, amestecătură); *bălmăjitură*, s. f. (Banat, terci); *bolmoaje*, s. f. (Mold., vrajă, farmece), pentru semantismul căruia, cf. *bosconi* şi *boscorodi; bolmoji*, vb. (a amesteca; a

vorbi bălmăjit). Drăganu, *Dacor.*, V, 330, explică pe *bălmăji* și var. sale ca alterare de la **bălj̆ămi*, din mag. *balzsamos* „balsam". 649

bạlsạm (-muri), s. n. – Suc gros folosit ca preparat aromat și curativ. – Mr. *balsam.*

Lat. *balsamum*, care a putut intra în rom. pe mai multe căi: mai probabil, prin folosirea cuvîntului în farmacia veche. Apare din sec. XVII, uneori cu forma *valsam* < ngr. μπάλσαμον, cf. ngr. βάλσαμον, tc. *balsam*, alb. *balsam*, bg. *balsam*, și de asemenea germ. *Balsam*, it. *balsamo*. Accentul în rom. este indiferent.

Der. *bălsăma*, vb. (a îmbălsăma; a parfuma); *bălsămi*, vb. (înv., a parfuma); *balsamic*, adj. (parfumat, aromat); *îmbălsăma*, vb. (a înmiresma, a parfuma; a impregna un cadavru cu anumite substanțe chimice); îmbălsămi, vb. (a parfuma). 650

balț (-ți), s. n. – **1.** Laț, șiret, panglică. – **2.** Voal al mirilor. – **3.** Giulgiu. – **4.** Animal cu gâtul alb sau pătat cu alb. – Mr. *balțu.*

Lat. *balteus* „panglică" (Pușcariu 181; *REW* 919; Candrea-Dens. 130; *DAR;* Densusianu, *GS*, II, 316); cf. it. *balzo* „margine, capăt", cat. *balç*, sp. *balzo*. Se folosește numai în Trans.

Der. *bălti*, vb. (a încovoia); *bălți*, vb. (Mold., a da drumul din strînsoare); *bălța*, vb. (a împestrița); *bălțat*, adj. (pestriț, în multe culori, pătat); *bălțătură*, s. f. (împestrițare); *îmbălța*, vb. (despre mirese, a-și pune voalul); *îmbălțui*, vb. (a pune voalul miresei). Der. *a bălți* este normal; *a bălti* pare a fi suferit, atît ca semantism cît și ca fonetism, influența lui *a bolti*. Adj. *bălțat* se consideră în general cuvînt aparte, derivat direct din lat. *balteatus* „încins, încununat" (Pușcariu 181; *REW* 919; Densusianu, *Rom.*, XXIV, 586; Candrea-Dens., 132; *DAR*), ca **balteanus* > it. *balzano*, v.fr. *bauçant*, fr. (*balzan*). Dar poate fi considerat de asemenea der. de la *a bălța*, format în mod regulat. De la el provin rut. *balec* „pestriț", sb. *belcat* „alb" (Candrea, *Elemente*, 402), acesta din urmă probabil prin asociere cu sl. *bělŭ* „alb". 651

bạltă (-ăl̦ți), s. f. – **1.** Mlaștină. – **2.** Luncă inundabilă a Dunării. – **3.** Băltoacă. – Mr., megl. *baltă*, istr. *bote.*

Origine incertă. Există două teorii referitoare la istoria acestui cuvînt. Conform primei, este vorba de un cuvînt autohton, care s-ar trage dintr-o rădăcină indo-europeană **bal-*, ce poate fi identificată în germ. **pol-* (v. germ. de sus *pfuol*, v.engl. *pol*), lituan. *balà*, sl. *blato*, celt. **palta* (J. Kurylowicz, *Mélanges Vendryes*, 1925, p. 308; *REW* 6177). Din aceeași rădăcină ar deriva un ilir **balton*, pl. **balta;* și de la această ultimă formă se consideră că pot proveni nu numai rom. *baltă*, ci și alb. *baljtë*, lom. *palta*, triest. *paltan*, piem. *pauta*, mgr. βάλτη, ngr. μπάλτα, βάλτα, și βάλτος, (Ascoli, *Arch. glott.*, I, 261; G. Meyer, *Neugr. St.*, II, 64; Berneker 70; *DAR;* Capidan, *Raporturile*, p. 461; Pascu, I, 179; Pușcariu, *Lr.*, 180). Proveniența iliră nu este imposibilă, chiar dacă ilirii nu ne sînt cunoscuți dat fiind că au trăit în regiuni mlăștinoase; iar extinderea cuvîntului în nordul Italiei ar fi o dovadă în favoarea acestei ipoteze. Cealaltă ipoteză, care a fost prima sub aspect cronologic, pare a fi mai puțin acceptată în prezent. Conform acesteia, *baltă* ar proveni din sl. *blato*, de unde provin și bg. *blato*, slov., ceh. *blato*, pol. *bloto*, rus. *boloto* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 15; Cihac; Roesler 565; Philippide, *Principii*, 140; Philippide, II, 698). Această ipoteză întîmpină o gravă dificultate și anume metateza *bla* > *bal*, puțin probabilă în rom.; din această cauză, mulți specialiști încearcă să arate că termenul rom. provine dintr-o formă slavă **balto*, anterioară metatezei lichidelor. (Skok, *Archiv za arb. Star.*, II, 114; Nandriș, *Mélanges École Roumaine*, II, 1-25; și *Dacor.* VI, 350; Sandfeld 83; Vaillant, *BL*, XIV, 9). Faptul în sine nu este imposibil, dar pare puțin probabil; și este curios de semnalat că forma sl. ipotetică, anterioară metatezei, nu a lăsat urme în limbile sl. moderne; că singurele forme sl. cu metateză provin din rom. (astfel rut. *balta*, cf. Miklosich, *Wander.*, 12 și Candrea, *Elemente*, 404; de asemenea bg. medie și bg. *baltina*, cf. Jagic, *Arch. slaw. Phil.*, XXII, 32, Berneker 70 și Capidan, *Raporturile*, 230); și pe care însuși Miklosich, o vreme partizan al originii sl. a cuvîntului, a ajuns să-l considere străin în sl., în *Neugr.*, 11. Astfel stînd lucrurile, ipoteza autohtonă pare a întruni cele mai multe probabilități. Ngr. μπάλτα, provin din rom. (Murnu, *Rum. Lehnvörter*, 34), în vreme ce mgr. βάλτη, provine din ilira, după Triandaphyllidis, 150, și din alb., după G. Meyer, *Neugr. St.*, II, 64.

Der. *băltac*, s. n. (baltă); *băltăcăi, băltăcări*, vb. (a da din picioare); *băltăceală*, s. f. (bătăi din picior); *băltăci*, vb. (a se bălăci; a se forma băltoace); *băltăreț*, adj. (palustru); *băltăreț*, s. m. (vînt dinspre lunca Dunării, vînt de miazăzi); *băltărie*, s. f. (baltă, mlaștină); *băltău*, s. n. (băltoacă); *bălți*, vb. (a se forma băltoace); *băltig*, s. n. (baltă, mlaștină); *băltină*, s. f. (luncă, teren inundabil); *băltiș*, s. n. (teren mlăștinos); *băltoacă*, s. f. (baltă mică, bulhac); *băltoc*, s. n. (băltoacă); *băltos*, adj. (mlăștinos). 652

baltạg (-ge), s. n. – Topor cu coadă lungă, armă. – Var. *baltac, băltag, băltac.*

Tc. *baltak* (Roesler 588; Şeineanu, II, 37; Lokotsch 207; Ronzevalle 46), cf. cuman. *ḅalta* (Kuun 124). Menţionat din sec. XVII. Din tc. provin şi ngr. μπαλτᾶς, bg. *baltija.* Der. *baltagiu,* s. m. (soldat înarmat cu baltag), din tc. *baltacı (sec. XVII), este înv.* 653

bạmă (-me), s. f. – Plantă malvacee de uz alimentar, Hibiscus esculentus. – Var. *bambă, bamie.* – Mr. *bamne,* megl. *bamnă.*

Tc. *bamia* (Şeineanu, II, 38; Lokotsch 210; Ronzevalle 47), de unde şi ngr. μπάμια, alb. *bamjë,* bg., sb. *bam(n)ja.* 654

ban (-ni), s. m. – Conte, titlu nobiliar şi administrativ al vechii guvernări româneşti. A fost mai întîi nume dat conţilor care administrau zonele de sud ale regatului Ungariei. Domnii din Munt. şi-au adăugat, la jumătatea sec. XIV, titlul de *ban* de Severin (lat. *banus*), schimbat în 1511 prin cel de *ban* de Mehedinţi, şi puţin mai tîrziu de Oltenia, sau de Craiova. Din sec. XV, titlul a fost cedat de domnitor demnitarului celui mai de seamă din sfatul său şi de la curtea sa.

Pare a fi cuvînt mongol, probabil avar. Cf. mongol *bajan* „bogat, avut", titlu avar relativ echivalent cu cel al nobililor din Castilia, şi care este menţionat de Constantin Porfirogenetul (sec. X) cu forma βοεάνος (Korsch, *Arch. slaw. Phil.,* IX, 487; Berneker 42). Ungurii par a fi moştenit titlul şi instituţia, şi prin intermediul lor termenul (mag. *bán*) a intrat în rom., ca şi în sl. *banŭ,* sb., cr., sl., ceh., pol. *ban.*

Der. *banat,* s. n. (ţinut administrat de *ban*: cf. *Banat,* provincie din vestul României; *bănăţean,* adj. (din Banat); *bănăţenesc,* adj. (din Banat); *bănăţeneşte,* adv. (ca în Banat); *băneasă,* s. f. (soţie de *ban*); *bănesc,* adj. (propriu unui *ban*); *bănie,* s. f. (funcţie sau rang de *ban*); *bănişor,* s. m. (prefect numit de *ban* în fiecare din cele cinci judeţe ale Olteniei; funcţie desfiinţată în 1761); *bănişorie,* s. f. (prefectură, funcţie de *bănişor*). 655

ban, (-ni), s. m. – **1.** Monedă. – **2.** Parale (mai ales la pl.). – **3.** Unitate monetară de valoare diferită: în sec. XVII, valoarea 1/200 dintr-un ducat de aur; la începutul sec. XIX, 1/120 dintr-un *leu vechi;* modern, o centimă, adică 1/100 dintr-un leu. – Megl. *bani.*

Origine necunoscută. Este vorba probabil de cuvîntul germ. *ban,* lat.med. *bannus* „comunicare, strigare", care a ajuns să însemne, între multe altele, „amendă impusă pentru delicte împotriva autorităţii", sau „contribuţie plătită domnului feudal de către tîrguri" (cf. ex. din sec. VII-XII, la Niermeyer 82-3). Schimbarea sensului s-ar explica prin necesitatea de a plăti amenzile cu bani gheaţă, într-o epocă în care moneda nu era obişnuită. Rămîne de lămurit drumul urmat de împrumut; este probabil să fi fost prin intermediul mag.

A fost uneori explicat prin intermediul lui *ban* „conte" (Hasdeu 2425; Tiktin); această explicaţie este însă lipsită de fundament istoric, căci ar fi posibilă numai dacă ar exista monede bătute de demnitarul desemnat prin acelaşi nume. S-a presupus apoi pentru cuvîntul rom. o origine sl. (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 14); într-adevăr, există în bg. *han* („monedă" şi „conte") şi în v.pol. *ban.* Totuşi, cel mai probabil este ca ambele cuvinte să provină din rom. (Cihac, II, 8; *DAR;* Capidan, *Raporturile,* 230); tot din rom. derivă mag. *bány* „monedă" (Edelspacher 9). În sfîrşit, după o ipoteză a lui Puşcariu în *DAR,* ar fi vorba de o rădăcină preromanică **bann-* „viaţă", de unde se deduce şi mr. *a băna,* „a trăi". Sub aspect semantic, ar trebui să se presupună un sens al lui **bann-* „vite" (ca lat. *vita* > rom. *vită*), şi apoi „bani" (ca lat. *pecus* > *pecunia*), ipoteză ce pare a prezenta neajunsul de a fi prea ingenioasă.

Der. *bănar,* s. m. (înv., portmoneu); *bănărie,* s. f. (monetărie); *bănăret,* s. n. (bănet); *bănărit,* s. n. (bănet); *bănesc,* adj. (referitor la bani, pecuniar, economic); *băneşte,* adv. (din punct de vedere economic, material); *bănet,* s. n. (bani mulţi); *bănică,* s. f. (plantă, Phyteuma orbiculare); *bănicel,* s. m. (paietă); *bănişor,* s. m. (bănuţ, monedă mică; plantă, bănică); *bănos,* adj. (avut, bogat; care aduce cîştig mare, productiv, lucrativ); *bănuţ,* s. m. (monedă mică; germenul oului; plantă, ciuboţica-cucului; Bellis perennis; plantă, cimişir, Buxus sempervirens; plantă, saschiu, Vinca pervinca). 656

banạnă (-ne), s. f. – Fruct al bananierului.

Fr. *banane.* Prin formaţie regresivă s-a obţinut *banan,* s. m. (bananier), fr. *bananier;* cf. *prună, prun.* 657

bănạt (-turi), s. n. – **1.** Necaz, supărare, amărăciune. – **2.** Ciudă, pizmă. – **3.** Bănuială.

Mag. *bánat* (Gáldi, *Dict.,* 103), cf. *bănui.* 658

bạncă (-ạnci), s. f. – **1.** Scaun lung. – **2.** Întreprindere financiară care efectuează operaţii de plată şi credit. – **3.** (La unele jocuri de cărţi) Sumă din care bancherul plăteşte cîştigurile celorlalţi jucători. – **4.** (Înv.) Bilet de bancă. – **5.** (Înv.) În arg., hîrtie de o sută de lei. – Var. *banc,* s. n.

(bancă la jocuri de cărți; glumă, brașoavă). – Mr. *bancu, bancă*, megl. *bancă*.

It. *banca*, fr. *banque* (sec. XVIII). Var. *banc*, reproduce fidel fonetismul fr. Cuvîntul mr., din it. (Ruffini 328).

Toți der. sînt împrumuturi directe: *bancar*, adj., din it. *bancario; banco*, s. m. (bancă la jocuri de cărți); din it.; *bancher*, s. m., din it. *banchiero*, fr. *banquier; banchetă*, s. f., din fr. *banquette; banchiză*, s. f., din fr. *banquise; bancnotă*, s. f., din germ. *Banknote*, cf. mag. *banknotta* (Borcea 177); *bancrută*, s. f., din fr. *banqueroute*, care la rîndul său provine din it. *banca rotta; băncuță*, s. f. (monedă de 50 bani; odinioară, în Trans., monedă de 20 *creițari*), din germ. *Bankozettel*, transformat prin etimologie populară într-un diminutiv de la *bancă* (Hasdeu 3193; Borcea 177). 659

banchet (-te), s. n. – Masă festivă, festin. – Var. (Mold.) *benchet*.

It. *banchetto*, fr. *banquet* (sec. XVIII). Var. se explică în *DAR* (urmat de Scriban) pe baza rut. *benket*, care ar putea fi, dimpotrivă, un der. rom. Acesta din urmă pare a se datora unei pronunțări vechi **bănchet*, cu asimilarea vocalei atone. – Der. *benchetui*, vb. (a chefui). 660

bandă (-de), s. f. – Ceată, grup. – Mr. *bandă*.

Fr. *bande*, it. *banda*. Pl. *benzi* este rar. Cf., tc., bg. *banda*, ngr. μπάντα (> mr.), din it. (Ruffini 334). 661

bandieră (-re), s. f. (Înv.) Steag, flamură. – Mr. *bandieră*, megl. *banderă*.

It. *bandiera*, de unde provin și ngr. μπαντιέρα, alb. *bandierë*, tc., bg. *bandera*. Sec. XVIII, puțin folosit. Și mai puțin se întrebuințează forma veche *banieră* (< fr. *bannière*), galicism din epoca romantică. Mr. din it. (Ruffini 328). 662

bandit (-ți), s. m. – Tîlhar, răufăcător.

It. *bandito*, de unde și fr. *bandit*. – Der. *banditesc*, adj.; *banditism*, s. n. 663

bandor, s. m. – (Trans.) Pîntece, stomac.

Mag. dialectal *bandó* (Tamás, *Magyar Nyelvör*, XXIX, 310). Din aceeași familie fac parte *bandoală*, s. f. (specie de măr) și *bîndoc* (piftie cu stomac de porc). 664

baniță (-țe), s. f. – Unitate veche de măsură de capacitate pentru cereale, de valoare diferită după epoci și regiuni, dar în general egală cu 20 *ocale* (adică 0,215 hl în Mold., 0,339 hl în Munt.). De la introducerea sistemului metric, se numește de obicei astfel măsura de 20 de litri, pentru cereale.

Sl. *banja* „baie, vas rotund", cu dim. *banica*, de unde bg. *banica* „vas, vapor" (Cihac; *DAR*). Semantismul rom., care nu apare în sl., se explică prin forma curentă a vasului care servește ca măsură. 665

bănță (bențI), s. f. – Laț, fișie, bridă, lanț. – Dim. *bendiță, bentiță*, s. f. (dim. de la *bantă*).

Rus. *bant*, pol. *bant*, din germ. *Band* (*DAR*), cf. *bandă*. Se confundă uneori cu acest ultim cuvînt: *o bantă de hîrtie* (Vlahuță), în loc de *o bandă de hîrtie*. 666

bănțig (-guri), s. n. – Ferestrău mecanic.

Germ. *Bandsäge*. Termen industrial. 667

bănui (-uesc, -it), vb. – 1. (Trans.) A regreta, a (se) lamenta. – 2. A se simți jignit, a se ofensa. – 3. A avea o părere proastă; a reproșa, a face mustrări. – 4. A-și face o părere, a considera, a socoti. – 5. A presupune, a presimți. – Var. *băni*, (înv.) a deranja, a supăra.

Mag. *bánom* „regret" sau „îmi pare rău". (Cihac, II, 478; Berneker 42; *DAR*; Gáldi, *Dict.*, 103), cf. *bănat*. A trecut din mag. în cr. *banoveti*, rut. *banuvati*, bg. din Trans. *banuva* (Miklosich, *Bulg.*, 119).

Der. *bănuielnic*, adj. (suspect; îndoielnic); *bănuială*, s. f. (reproș; suspiciune); *bănuitor*, adj. (care bănuiește, lipsit de încredere). 668

bară (-re), s. f. – (Banat) Mlaștină.

Sb. *bara* (*DAR*). – Der. *bărac*, s. f. (Munt.); *bărăcie, bărăciune*, s. f. (Munt. și Trans.) „baltă". 669

bară (-re), s. f. – Bucată lungă de lemn sau de metal.

Fr. *barre*. La unele jocuri de copii, se aude cu fonetismul fr., *bar*. – Der. *bara*, vb. (a închide, a împiedica, a intercepta), pe baza fr. *barrer; baraj*, s. n. (stăvilar, zăgaz), din fr. *barrage*. 670

barabaftă (-te), s. f. – Canonieră. – Var. *brandvahtă*.

Germ. *Brandwacht*, prin intermediul rus. *brandvachta* (Scriban). 671

barabar, adv. – În șir, în rînd.

Sb. *barabar* (Hasdeu 2442; *DAR*). – Der. *bărăbări*, vb. (a aranja, a netezi), formație internă, sau poate în legătură cu sb. *barabariti se* (*DAR*). 672

baraboi (-i), s. m. – 1. Plantă, alunele (Chaerophyllum bulbosum). – 2. Cartof. – Var. *barabulă*, s. f. (cartof).

Mag. *baraboly* „plantă, alunele" (Cihac, II, 479;

DAR), cf. şi bg. *baraboj*, „cartof", rut. *barabolja*, „cartof". Pare a fi avut loc o contaminare cu numele Brandenburg, regiune de unde se importau cartofi în cantităţi mari (Philippide, *Principii*, 109; Borcea 177; Tiktin; Berneker 81; *DAR*), sau mai curînd cu germ. *Grundbirne* (> rut. *bandurka* „cartof"), în *bandraburcă* sau *brandaburcă*, s. f. „cartof". Cf. şi ceh. *brambor*, rut. *mandiburka* „cartof". 673

barạc (–că), adj. – Rasă de cîine cu păr mult, originară din Asia.

Tc. *barak* (Hasdeu 2481). 674

barạt (–ţi), s. m. – Preot, sacerdote catolic.

Mag. *barát* „călugăr", din sl. *bratŭ* „frate" (Cihac, II, 479). – Der. *bărăţie*, s. f. (biserică catolică; cuvînt înv., care astăzi se foloseşte mai ales ca nume pentru două cartiere, în Bucureşti şi în Cîmpulung). 675

bărătuị (–uęsc, –ịt), vb. – A cumpăra; a se tîrgui, a discuta. – Var. *bărăta, bărătăi, bărăţi.*

Sb. *baratati* „a tîrgui", din it. *barattare* „a face schimb" (*DAR;* Iordan, *BF*, II, 55). Candrea, *GS*, VI, 321, presupune ca etimon lat. *balatrare*, cf. sp. *baladrar*, port. *bradar* (Corominas, I, 372), însă această ipoteză pare puţin convingătoare. 676

bạrbă (–ă̦rbi), s. f. – Păr crescut pe bărbie şi pe obraji. – Mr., megl. *barbă*, istr. *bọrbę.*

Lar. *barba* (Puşcariu 182; *REW* 994; Candrea-Dens., 133; *DAR*) comun tuturor limbilor romanice. – Der. *bărbărie*, s. f. (bătrîn ramolit, boşorog); *bărbos*, adj. (cu barbă); *bărbuşoară*, s. f. (caracudă, plevuşcă). Din rom. provine săs. *bärbos*. – Cf. şi *bărbat.* 677

bărbănọc (–ci), s. m. – Varietate de saschiu (Vinca herbacea, Vinca minor). – Var. *barbanoc, brăbănoc, brebenoc* etc.

De la un prototip sl. **barvinokŭ* (< lat. *pervinca*), cf. rut., rus. *barvinok*, pol. *barwinek* (Miklosich, *Fremdw.*, 77; Berneker 44). 678

barbạr (–ră), adj. – Sălbatic, crud. – Var. (înv.) *varvar.* – Mr. *varvar.*

Fr. *barbare*, din lat. *barbarus*. În forma sa mai veche, totuşi, apare în rom. din sec. XVI, din gr. βάρβαρος, sau din rezultatul ei sl., *varŭvarŭ.*

Der. *barbarie*, s. f.; *barbarism*, s. n.; *barbariza*, vb. (a aduce în stare de barbarie); *varvar(ic)esc*, adj. (barbar, crud). 679

bărbạt (–ţi), s. m. – **1.** Om adult. – **2.** Persoană de sex masculin. – **3.** Om însurat, bărbat, soţ. – **4.** (Adj.) Energic, curajos, viguros. – Mr., megl. *bărbat*, istr. *bărbọt.*

Lat. *barbatus* (Puşcariu 183; *REW* 946; Candrea-Dens., 134; Densusianu, *GS*, II, 314; *DAR*), cuvînt păstrat în limbile romanice (it. *barbato*, prov. *barbat*, sp., port. *barbado*), dar cu sensul etimologic de „om cu barbă". Totuşi, sensul de „vir" figurează încă în glose latine şi este atestat şi în ngr. βαρβάτος > alb. *varvát* (unii consideră, nejustificat, că ngr. provine din rom.). Pentru *barbatus* „soţ, bărbat", cf. Graur, *Rom.*, LVI, 105. Cf. de asemenea lat.med. *barbanus* „unchi" (*Du Cange*; Castro, *Glos.*, 175), de unde gris. *barbane*, tarent. *barbano* „unchi". Espresia *deal bărbat*, rar folosită cu sensul de „coastă abruptă, pantă" este derivată de Giuglea, *Dacor.*, V, 538–42, din lat. *vervactum* (> sp. *barbecho;* cf. *REW* 9264, cu rezerve). Pare a fi mai curînd vorba de un cuvînt înrudit cu sp. *bravo, bravío*, a cărui derivare din *barbarus* nu pare a fi fost general acceptată.

Der. *bărbăţel*, s. m. (soţior); *bărbătesc*, adj. (caracteristic bărbaţilor, de bărbat); *bărbăteşte*, adv. (ca bărbaţii); *bărbăţie*, s. f. (maturitate, vigoare, curaj, virilitate); *bărbăţime*, s. f. (oamenii adulţi, bărbaţii); *bărbătos*, adj. (viril, viguros); *bărbătuş*, s. m. (mascul al animalelor, în general; cui de lemn, care pune piedică sulului la războiul de ţesut); *îmbărbăta*, vb. (a încuraja, a reconforta). – Din rom. provine mag. *borbáth* „activ" (Candrea, *Elemente*, 407). 680

barbẹţă (–te), s. f. – Perciuni, favoriţi lungi, barbă din favoriţi.

It. *barbetta* (sec. XIX). Uzul la sing. este rar. 681

bărbịe (–ịi), s. f. – Parte a feţei formată de proeminenţa maxilarului inferior, barbă.

Lat. **barbilia* (Puşcariu 184; Tiktin; *DAR*), cf. it, *barbiglio*, sp. *barbilla.* Cuvîntul rom. poate fi der. intern. Cuvînt generalizat (*ALR*, 34). – Der. *bărbiţă*, s. f. (baveţică). 682

bărbiẹr (–ri), s. m. – Frizer. – Mr. *barber, birber*, megl. *birber.*

It. *barbiere*, probabil prin intermediul ngr. μπαρμπέρις (sec. XVII). Cf. tc. *berber* (> mr., megl. *birber*), bg. *berberin.* – Der. *bărbierească*, s. f. (nevastă de bărbier); *bărbieresc*, adj. (de bărbier); *bărbieri*, vb. (a rade barba; în arg., a minţi, a scorni braşoave); *bărbierie*, s. f. (frizerie; în arg., braşoavă, minciună). 683

barbişọn (–oạne), s. n. – Cioc, ţăcălie, barbişă.

Fr. *barbiche* şi (mai rar) *barbichon.* Forma *barbişe* s-a folosit de asemenea uneori, cît timp a fost la modă barbişonul. 684

barbụn (-ni), s. m. – Pește de mare, Mullus barbatus.

Ven. *barbun* (cf. it. *barbone*) prin intermediul ngr. μπαρμπούνι (Miklosich, *Fremdw.*, 77; Tiktin; *DAR*); cf. bg. *barbunja*, sb. *barbun*. 685

bărbụnc, s. m. – **1.** (Trans., înv.) Înrolare în armată, recrutare, prin organizare de baluri și oferire de băuturi. – **2.** Dans popular. – Var. *berbunc(ă), verbunc(ă), berbuntă.*

Germ. *Werbung* „înrolare" (Borcea 177); introdus în Trans., prin administrația austriacă (sec. XVIII). 686

bạrbur (-ri), s. m. – **1.** Ascuțișul unui topor. – **2.** Cep (de îmbinare), unire, legătură, racordare. – **3.** Broderie în formă de triunghi pe pieptul unei cămăși.

Lat. *barbula* „bărbă mică" (Hasdeu, 2516; *REW* 949; Candrea-Dens., 136; *DAR*). – Der. *bărburătură*, s. f. (incizie la urechea oilor, în formă de triunghi). 687

bạrbură (-re), s. f. – **1.** Sărbătoare a Sfintei Barbara. În această zi se obișnuiește să se ungă fața copiilor cu miere, zahăr sau cu suc de fructe de călin pentru a-i feri de vărsat. – **2.** Plantă, călin (Viburnum opulus).

Lat. *Barbara* (*DAR*; Tagliavini, *Arch. Rom.*, XII, 191). Cuvîntul și obiceiul, de origine catolică, trebuie să fie relativ moderne. – Der. *bărbura, îmbărbura*, vb. (a ține obiceiul de ziua Sfintei Barbara; a unge fața copiilor). 688

barbuță (-te), s. f. – Veche monedă turcească de argint, care valora 2 bani și jumătate la începutul sec. XIX. – Var. *barbut*, s. m. (joc de noroc asemănător cu rișca).

Origine necunoscută, dar aproape sigur orientală. Moneda și numele ei au dispărut din circulație, dar nu și jocul, încă foarte obișnuit la oraș. 689

bạrcă (-ărci), s. f. – Ambarcație mică. – Mr., megl. *varcă, barcă*.

It. *barca*, probabil pe cale orientală: cf. tc., bg. *barka*, ngr. μτάρκα și βάρκα, alb. *barkë*. Diez, I, 53 (urmat de Koerting 1232; cf. Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 275) a crezut în mod eronat că este vorba de păstrarea directă a lat. *barca*. Cuvîntul mr. din ngr. și direct din it. (Ruffini 328).

Der. *barcagiu*, s. m. (luntraș); *debarca*, vb., pe baza fr. *débarquer; îmbarca*, vb., ca fr. *embarquer; debarcader*, s. n., ca fr. *débarcadère; îmbarcațiune*, s. f., din fr. *embarcation*. 690

barcarọlă (-le), s. f. – Cîntec al gondolierilor venețieni.

It. (ven.) *barcarola*, de unde și fr. *barcarole*. 691

barchẹț (-turi), s. n. – Țesătură de bumbac. – Var. *barhet, barhent*.

Ceh. *barchet* (Berneker 44), germ. *Barchent* (Borcea 178), din v.germ.med. *barkan*. Este cuvînt de origine arabă, identic cu sp. *barragán*. Din germ. provine mag. *bársony* (cf. sb. *baršun*), de unde *barșon*, s. n. (Trans., catifea), cu var. *brașon*, probabil prin asociere de idei cu centrul comercial al Brașovului (cf. Cihac, II, 480; Gáldi, *Dict.*, 104). 692

bạrdă (bărzi), s. f. – **1.** Secure cu tăișul lat. – **2.** Sapă, teslă.

Mag. *bárd* (Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 275; Șeineanu, *Semasiol.*, 135; Cihac, II, 479; *DAR;* Candrea; Pușcariu, *Lr.*, 273). Cuvînt de origine germanică (v.germ. *barta*, germ. *Bart*, v.fr. *barde*, cf. *alabarda*), care coincide în parte cu un cuvînt oriental (cuman. *balta*, tc. *baltak*, cf. *baltag*), fără să se poată distinge cu ușurință proveniența. Der. din mag. nu este absolut sigură; poate fi cuvînt importat în mag., chiar din rom., după Edelspacher, 9. Apare și în slov. *barda*, rut. *barda;* ultimul provenind din rom. (Miklosich, *Wander.*, 12), ca și săs. *bardë*. Der. din mag. nefiind pe deplin satisfăcătoare, s-a propus ca etimon sl. *brady* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 15), care prezintă aceeași dificultate constînd într-o metateză asemănătoare cu cea din *blato* > *baltă;* tc. *barda* (Popescu-Ciocănel 15), care pare mai curînd de origine rom. (Candrea, *Elemente*, 404; G. Meyer, *Türk. St.*, I, 2). Recent, Gamillscheg, *Romania germ.*, II, 261, a susținut că rom. provine direct din longob. *barda*. – Der. *bărdaș*, s. m. (dulgher); *bărdie, bărdiță*, s. f. (sapă); *bărdui, bărdălui*, vb. (a tăia, a ciopli), cf. mag. *bárdolni*. 693

bărdạcă (-ce), s. f. – **1.** Ulcică. – **2.** Varietate de prună. – Var. *bărdac, bardac(ă)*. Megl. *bărdac*.

Tc. *bardak* (Miklosich, *Fremdw.*, 77; Șeineanu, II, 38; Lokotsch 230; Ronzevalle 43), cf. cuman. *bardac* (Kuun 123), bg. *bardak*. Sensul 2 apare și în tc. 694

bardișe (-șe), s. f. – Halebardă.

Pol. *bardysz* (sec. XVII). Apare la Miron Costin, glosată în așa fel încît lasă să se înțeleagă că nu era cuvînt comun în rom. 695

bạrem, adv. – Măcar, cel puțin, batăr. – Var. *baremi, barim*.

Tc. *barim* (Roesler 588; Șeineanu, II, 38; Lokotsch 245; Ronzevalle 44), care provine din per. *bari*. Din tc. a intrat și în ngr. μπάρεμος, bg.

bare, alb. *bari*, sb. *barem, barim*. Cihac, II, 479, îl derivă greşit din mag. *bar*. 696

barieră (-re), s. f. – 1. Bară mobilă care indică trecerea oprită. – 2. Birou de impozite.

Fr. *barrière*. Cel de al doilea sens nu mai este uzual, o dată cu desfiinţarea impozitelor, în 1903. 697

bariş (-şe), s. n. – 1. (Înv.) Ţesătură fină de lînă. – 2. Broboadă de lînă subţire. – Var. *bariz, barij, barej*.

Fr. *barège* „ţesătură fină de lînă" (*DAR*), sau din tc. *bariş* (Popescu-Ciocănel 15). Este cuvînt popular. 698

bariolat, adj. – Pestriţ.

Fr. *bariolé*. Este galicism, care apare la scriitorii din sec. XX (de ex., la Cocea). 699

baritон (-ni), s. m. – Cîntăreţ intermediar între tenor şi bas.

Fr. *baryton*. – Der. *baritona*, vb. (a cînta cu voce gravă), formaţie internă a rom. 700

baron (-ni), s. m. – Titlu de noblеţe între cel de cavaler şi cel de viconte.

Fr. *baron* sau germ. *Baron*, ultimul în Trans. – Der. *baroneasă*, s. f. (soţie sau fiica de baron, baroană); *baronesc*, adj. (de baron); *baronie*, s. f. (titlu de baron). 701

baroş (-oaşe), s. n. – Ciocan mare al fierarilor.

Ţig. *baro* „mare, important", *bares* „foarte, extrem de" (Miklosich, *Zig.*, 177; Hasdeu 2536; Graur, 124-6; Gáldi, *Dict.*, 226), de unde provine şi sp. *bari* „excelent" (cf. Corominas, I, 408).

Der. *baroi*, s. m. (persoană importantă, zeflemea adresată ţiganilor); *baraon*, s. m. (zeflemea adresată ţiganilor), hapax al lui Ispirescu, ce pare a proveni din contaminarea cu *faraon; barosan*, adj. (important, imponent, care se bucură de consideraţie), pe care Graur îl explică prin ţig. *baro san* „eşti mare", şi Iordan, *BF*, 274, prin *baros+-an*, cf. Graur, *BL*, IV, 196; *barosan*, s. m. (persoană importantă; Arg., agent de poliţie); *barosănie*, s. f. (grandoare); *barosăneşte*, adv. (minunat, magnific); *barosăni*, vb. (a se îmbogăţi); *boroi*, s. m. (ţigan); *baragladină*, s. f. (ţigan, zeflemea sau formulă de adresare depreciativă), comp. din *baro* şi bg. *gladen* „flămînd" (*DAR*) sau *gadină* „vietate, animal" (după ipoteza foarte riscantă a lui Philippide, *Viaţa rom.*, I, 1916, p. 216, der. de la *barangă*); *baron*, s. n. (membru viril), cf. Juilland 157). 702

barou (-uri), s. n. – Colegiu, breasla a avocaţilor.

Fr. *barreau*. 703

barză (berze), s. f. – Pasăre călătoare, cocostîrc. – Var. (Olt.) *bardăş, bardoş*.

Cuvînt obscur, provenind probabil din lat. **gardea*, în loc de *ardea* „bîtlan". Existenţa lui *g-* în lat. este atestată de it., sp. *garza*, port. *garça*. Este dificil de explicat alterarea iniţialei în rom. Este posibil să fie vorba de un *b-* primar, alterat tîrziu în it. şi sp., ca în cazul lui *vadus* > *guado* sau *vastare* > *guastare* (cf. Meyer-Lübke, *Ital.*, 103; Rohlfs, *Gramm.*, 250); sau mai curînd de o confuzie balcanică a lui *g* cu *b*, permanentă în sl. (cf. sb. *briziti* faţă de sl. *griziti;* sb. *bozduvan* din tc. *bozdugan* etc., şi care se produce în rom. numai înainte de un *u* (*rubus* > *rug; lingua* > *limbă; nebula* > *negură;* cf. lat. *gula* > sard. *bula*).

Posibila der. de la *ardea* apare deja în *REW* 619. Totuşi, se consideră în continuare, în mod tradiţional şi general, că este vorba de un cuvînt din fondul autohton (Hasdeu, *Col. Traian*, 1873, p. 140), identic cu alb, *barth* (f. *bardhë*) „alb" (cf. Hasdeu 2526; *DAR;* Philippide, II, 698; Meyer 27; Barič, *Albanorum. Studien*, II; Capidan, *Raporturile*, 519; Candrea; Rosetti, II, 110). Pe lîngă faptul că această explicaţie este insuficientă, atîta vreme cît nu cunoaştem istoria cuvîntului alb., este posibil să avem a face cu o eroare de principiu. Ipoteza alb. se întemeiază, într-adevăr, pe o serie de supoziţii îndoielnice, cum ar fi ideea prealabilă că ambele cuvinte, alb. şi rom., sînt identice; ideea că păsările primesc de obicei numele culorii penajului lor; şi ideea că albul atrage cel mai mult atenţia din aspectul general al berzei. Nu trebuie să ne surprindă, prin urmare, dacă Lahovary 315 caută etimonul acestui nume în vreo rădăcină anterioară indo-eruopenei, care ar trebui să însemne „strălucitor". În ce ne priveşte, credem că alb. *barth* „alb", ca şi rut. *barza* „oaie cu pieptul alb" (pe care Candrea, *Elementele*, 400 şi Rosetti, II, 110 îl consideră der. din rom.) şi sb. *barzast* „cafeniu, brun" nu au nici o legătură cu numele berzei, şi reprezintă sl. *brĕzŭ* „alb", într-o fază anterioară metatezei lichidelor; cf. *breaz*. 704

bas (-şi), s. m. – Cîntăreţ a cărui voce se plasează în registrul cel mai de jos.

Fr. *basse*, din it. *basso*. – Der. *contrabas*, s. m., din it. *contrabasso*. 705

baş, adv. – Chiar, tocmai, exact aşa. – Var. *abeş*.

Sb. *baş*. Necunoscut în afară de Banat şi Olt. 706

baş, s. m. – 1. Capăt, extremitate. – 2. Căpetenie, conducător.

Tc. *baș* (Șeineanu, II, 39; Lokotsch 260). Înv., astăzi nefolosit ca un cuvînt independent. Intră în compunerea unui mare număr de funcții și îndeletniciri de origine orientală, pentru a desemna căpetenia breslei sau pe cel dintîi din categoria lui: *baș-beșleagă*, șef al poliției; *baș-ciohodar*, cămăraș etc. 707

băsadă (-de), s. f. – (Trans., înv.) Conversație, taifas. – Var. *bes(e)adă, băseadă.*

Sl. *besěda*, în limba veche; și de asemenea din mag. *beszéd* (< sl.), în Trans. – Der. *băsăd(u)i*, vb. (a sta de vorbă, a sta la taifas). 708

basamac (-ce), s. n. – Rachiu de prune de proastă calitate.

Tc., sb. *basamak* „grad" (Scriban) se referă la gradarea scăzută a alcoolului conținut în băutură. 709

băsău (-uri), s. n. – Răzbunare, dorință de răzbunare, ură.

Mag. *bosszú* (Cihac, II, 480; *DAR*). Cuvînt înv., ca și der. *băsăos*, adj. (răzbunător). 710

basc (-că), adj. – Din Țara Bascilor.

Fr. *basque*. – Der. *bască*, s. f. (beretă). S-a spus înainte și *bască* (< fr. *basque*) pentru „fustă lungă"; cuvîntul a ieșit din uz o dată cu moda. Același lucru se poate spune despre *baschină*, din fr. *basquine*. 711

bașca, adv. – În afară de, exceptînd. – Megl. *bașcă.*

Tc. *başka* (Roesler 590; Șeineanu, II, 40; Lokotsch 263); cf. alb. *baškë* „împreună", bg. *baška* „separat". – Der. *băștălui, băștăși, băștui*, vb. (a despărți, a da la o parte). 712

băștăliș (-i), s. f. – Mușchiuială.

Țig. *baštali* „șa (de călărit)" (Graur 127); semantismul prezintă analogii curioase cu fr. *mettre sur la sellette* și, în parte, cu rom. *înșela*. După Vasiliu, *GS*, VII, 103, ar fi o simplă var. de la *băștălui*, de la *bașcă*. – Der. *băștăli*, vb. (a mustra, a dojeni); *beșteli*, vb. (a mustra), pe care Drăgan, *Dacor.*, VI, 263 îl deriva cu puțin succes din mag. *bestya* „animal". 713

bașbuzuc (-ci), s. m. – Ostaș voluntar turc. Cunoscut în vechime prin ferocitate, numele său continuă să se dea, uneori cu o nuanță ironică, celor care procedează fără menajamente sau cu cruzime. – Var. *bașibuzuc.*

Tc. *başibozuk* „neregulat" (Șeineanu, II, 40; Iogu, *GS*, IV, 154), cf. bg. *bašĭbozuk*. – Der. *bașbuzucește*, adv. (cu cruzime); *bașbuzucie*, s. f. (cruzime). 714

băși (-s, -it), vb. – A face vînturi, a se pîrțîi. – Mr. *bes*, megl. *bes, bișori.*

Lat. *vīssīre* (Pușcariu 186; *REW* 9382; Candrea-Dens., 138; *DAR*); cf. v.it. *viscia*, v.fr. *vessir*, fr. *vesse*, it. *bessa*. V. *bășină*. Se conjugă și la forma incoativă, *bășesc*. – Der. *beșniță*, s. f. (mușama, scutec). 715

bășică (-ci), s. f. – 1. Vezică. – 2. Glob. – 3. Bulă, bulbuc. – Var. *beșică*. Mr. *bișică*, megl. *bișocă*.

Lat. *vessica* (Pușcariu 189; *REW* 9276; Candrea-Dens., 141; *DAR*); cf. alb. *mesikë*, it. *vescica*, fr. *vessie*, sp. *vejiga*, basc. *bĭsika*, port. *bexiga*.

Der. *bășica*, vb. (a face băși); *bășicată*, s. f. (varietate de struguri); *bășicos*, adj. (cu băși); *bășicos*, s. m. (arbust, Coluta arborescens); *băși-cuță*, s. f. (Gentiana asclepiadea). Vb. *a bășica* poate deriva și direct din lat. *vessīcāre* (cf. Pușcariu 188; *REW* 9277 și mr. *mbișic*, abruz. *avvešekkà*). Din rom. provin bg. *bĭšĭka* (Capidan, *Raporturile*, 228), sb. *bešika* și rut. *bešyha* (Miklosich, *Wander.*, 8 și 12, Candrea, *Elemente*, 407; Berneker 53), și probabil ngr. μπετσκώνω „a bate, a ciomăgi" (G. Meyer, *Neugr. St.*, II, 76) și sb. *beška* „varietate de struguri" cf. *bășicată*. – V. și *beștea*. 716

bășină (-ni), s. f. – Vînt, pîrț. – Var. (Mold.) *beșină*. Mr. *bișină*, megl. *bișonă*.

Lat. **vīssĭna*, de la *vīssīre* (Pușcariu 190; *REW* 9380; Candrea-Dens., 140; *DAR*); cf. sard. *pisina*, calabr. *vissina*, sicil. *bissino*, cat. *veixina*, sp. *bejin*, astur. *bixin* (Corominas, I, 437). – Der. *bășinos*, adj. (care face vînturi, pîrțîit; laș). V. și *băși.* 717

basm (-me), s. n. – Poveste, fabulă, legendă; în particular, poveste cu zîne. – Var. (înv.) *basn(ă), baznă.*

Sl. *basnŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 14; Cihac; *DAR*). – Der. *băsmui*, vb. (a povesti); *băsmuitor*, s. m. (povestitor); *băsni*, vb. (înv., a povesti), din sl. *basniti; băsnuitor*, s. m. (înv., povestitor); *băsnar*, s. m. (înv., povestitor). 718

basmă (-ale), s. f. – 1. (Înv.) Țesătură imprimată. – 2. Batic; batistă. – Mr. *băsmă*, megl. *basmă.*

Tc. *basma* „imprimeu" (Roesler 588; Lokostsch 264; Berneker 264; Ronzevalle 45) de unde provin și bg., rut. *basma* „indiană", rus. *basma* „document care poartă pecetea hanului". După Miklosich, *Wander.*, din rom. provine pol. *basaman*. Der. *basmangiu*, s. m. (fabricant sau vînzător de basmale) reprezintă tc. *basmaci* (Șeineanu, II, 41). 719

başoldină (-ne), s. f. – Femeie grăsană, umflată. – Var. *başo(a)ld(în)ă, başerdină, başoldie, beşoandră.*

Origine obscură. Este cuvînt expresiv, modificat în mod capricios prin false analogii, şi bazat pe un prim element uşor de distins: vb. *a băşi* (Tiktin, *DAR*); ţig. *bašav* „a cînta la un instrument" (Graur 126), cu semantism greu de înţeles; sau mai probabil ţig. *beš* „aşază-te". Rezultatul pare a fi fost apropiat, prin etimologie populară, de *şoldie*, „cu şolduri mari, lată în şolduri", de la *şold*, cf. şi *şoldină;* ar putea fi prin urmare o formaţie, sau cel puţin o interpretare glumeaţă, ca în *baş-calic, baş-rachiu, baş-răzeş*, şi ar însemna „toată numai carne", sau „umflată ca o şuncă". În *beşoandră* este evidentă contaminarea cu *băşi* şi *beşniţă*. Scriban preferă să plece de la rus. *lošadĭnyĭ* „căluţ". 720

basorelief (-furi), s. n. – Sculptură cu figuri scoase în relief.

Combinaţie a it. *bassorilievo* cu fr. *bas-relief.* 721

băsta, adv. – De ajuns, destul, gata.

It. *basta* (sec. XIX). 722

băstă (băşti), s. f. – 1. (Înv.) Bastion. – 2. Subteran, pivniţă. – 3. Închisoare. – Var. *băşcă, băşt(i)e.*

Pol. *baszta* „bastion", din it. *bastia*, cf. germ. *Bastei* (Cihac; *DAR*); apare şi în mag. *baszta* (Gáldi, *Dict.*, 105).

Sensurile 2 şi 3 există numai la forma *băşcă*. Este cuvînt înv., astăzi înlocuit de *bastion* (< fr. *bastion*), care aparţine aceleiaşi familii. 723

bastard (-dă), adj. – Nelegitim.

It. *bastardo*. Sec. XIX. 724

băştină (-ni), s. f. – Proprietate moştenită (spre deosebire de bunurile dobîndite). – Mr. *başnă.*

Cuvînt rom. presupune un sl. **baština*, de la *bašta* „tată" (*DAR*), de unde trebuie să provină şi bg. *baštin* „patrimonial", *baštinija* „patrie", sb. *baština* „proprietate", alb. *baštinë*. Totuşi, Miklosich, *Slaw. Elem.*, 14; *Alb. Forsch.*, I, 15; şi *Fremdw.*, 77, consideră cuvîntul străin în sl. – Der. *băştinaş*, s. m. (autohton, indigen). 725

baston (-oane), s. n. – Bucată de lemn. – Var. *baton*, s. n. (baghetă, bucată). Mr. *băscune*, megl. *băstun.*

It. *bastone* (sec. XVIII; în dialecte, prin intermediul ngr. μπαστούνι (cf. Ruffini 334) sau tc. *bastun. Baton* se foloseşte aproape exclusiv pentru bucăţile de ciocolată, fr. *bâton de chocolat.* 726

băţ (bęţe), s. n. – Bucată de lemn, nuia.

Probabil din sl. *bičĭ* „flagellum", cf. dubletul *bici.* Fonetismul nu este clar, dar dificultăţile pe care le prezintă nu sînt de netrecut. Pledează în favoarea acestei ipoteze identitatea sensurilor, şi absenţa acestor cuvinte în dialecte. În schimb, celelalte explicaţii date pînă acum, nu par convingătoare. Miklosich, *Slaw. Elem.*, 16, urmat de Cihac, se referă la sl. *bŭtŭ* „sceptrum" (> rom. *bîtă*), de unde provine şi mag. *bot;* însă ipoteza sa lasă neexplicată transformarea lui *t* în *ţ. DAR* pune în legătură cuvîntul *băţ* cu *bîtă*, ca mai sus, şi cu mag. *pa(l)ca;* pentru dificultăţile prezentate de această analogie, cf. Skok, 62. Există şi unii care caută explicaţia în lat. După Pascu, *Lat.*, 256, din lat. **vĭttum*, şi acesta de la *vitta;* totuşi, rămîne nelămurită alterarea consoanei finale. Scriban se gîndeşte la *vitium*, ceea ce este imposibil din punct de vedere semantic. Lausberg, *Mundarten*, 186, propune lat. *vectis*, de unde şi calabr., basil. *bett* „baston"; dar fonetismul ridică mari dificultăţi.

Der. *băţos*, adj (fibros; drept, ţeapăn; îngîmfat, plin de sine); *beţişag, beţişor*, s. n. (dim. al lui *băţ*). 727

băţă (bęţe), s. f. – 1. Cingătoare, cordon, brîu. – 2. Betelie. – Megl. *bęţă* „ciorap, şosetă".

Lat. *vĭtta* (Candrea, *Éléments*, 13; Puşcariu 193; *REW* 9404; Candrea-Dens., 143; *DAR*); cf. sicil. *vitta*, it. *vita* „brîu", v.fr. *vete*, cat., sp., port. *beta* „sfoară, funie".

Der. *betelie*, s. f. (betelie), al cărui suf. nu este clar (cf. totuşi, *bătălie, tocălie, ţăcălie*). Scriban îl relaţionează cu rom. *bretele*, fr. *bretelles;* ipoteza sa este improbabilă, dat fiind sensul cu totul specializat de *betelie*, şi pare a se baza pe o confuzie cu *bertelie.* 728

bătaie (-ăi), s. f. – 1. Luptă, bătălie. – 2. Ceartă, încăierare. – 3. Lovitură, plesnitură. – 4. Izbire, lovire. – 5. Mişcare ritmică în general, pulsaţie, palpitaţie. – 6. Hăituială, stîrnire a vînatului. – 7. Bombardament. – 8. Distanţă pînă la care poate ajunge un proiectil, rază de acţiune. – 9. Acţiune directă. – Mr. *bătal'e* „piuliţă".

Lat. *battălia*, formă redusă de la *battuălia* (Puşcariu 194; *REW* 995; Candrea-Dens., 147; *DAR*); cf. it. *battaglia*, v.lom. *bataia*, prov., port. *batalha*, fr. *bataille*, sp. *batalla*, alb. *bëtajë.* Teoretic se poate adapta la toate întrebuinţările şi nuanţele vb. *a bate;* cf. şi *bătălie.*

Der. *bătăiaş*, s. m. (hăitaş); *bătăios*, adj. (căruia îi place să se bată); *bătăiuş*, s. m. (bătăuş; poliţai; titirez, hădărău (de moară). – Din rom. pare a proveni alb. *bëtajë* „teamă" (G. Meyer 34). 729

batal (-li), s. m. – Berbec castrat, sau care nu este bun pentru reproducere.

Tc. *batal* „inutil" (< arab. *batal* „a schilodi, a face să nu mai fie bun"); cf. alb., bg. *batal* „inutil", ngr. μπατάλικος „grosolan, mojic". (G. Meyer 27; Scriban). Presupunem că de aceeași origine trebuie să fie *batal*, s. n. (șanț), numit astfel fiind vorba de partea șoselei nefolositoare circulației. Din cuvîntul arab corespunzător provine sp. *baldar* (Corominas, I, 376). Derivația propusă pentru *batal* de Diculescu, *Elementele*, 444, pe baza gr. βάτης „reproducător", este imposibilă fonetic și semantic. Cf. iud.sp. *batal* „fără lucru" (C. Crews, *Vox rom.*, XIV, 304), de aceeași origine. 730

batalamă (-ale), s. f. – Adeverință, titlu, diplomă. – Var. *patalama*. Mr. *bătălămă*.

Tc. *batalama* „act de anulare" (cf. *batal*), de unde și bg. *batallama* „anulare" (Șeineanu, II, 41; Roesler 588). Se folosește cu nuanță ironică. 731

bătăliе (-ii), s. f. – Luptă, bătaie.

It. *battaglia*, prin intermediul sb. *batalija*, sau mai puțin probabil, din ngr. μπατάλια. 732

batalion (-oane), s. n. – Unitate militară formată din mai multe companii.

It. *battaglione*, prin intermediul pol. *batalion* (sec. XVII). 733

bate (-t, -ut), vb. – **1.** A da lovituri, a lovi, a izbi. – **2.** A ciocăni în ușă. – **3.** A lovi cu ciocanul, a ciocăni. – **4.** A scoate monedă. – **5.** A scutura cu putere grînele, a treiera. – **6.** A ciomăgi, a da cu parul. – **7.** A lovi cu bătătorul rufele pentru a le spăla. – **8.** A țese. – **9.** A amesteca, a face cărțile de joc. – **10.** (Înv.) A tipări. – **11.** A doborî, a culca la pămînt. – **12.** A încrusta, a face marchetărie. – **13.** A străbate, a merge în recunoaștere. – **14.** A vizita. – **15.** A lovi în pămînt. – **16.** A lovi un instrument muzical de percuție. – **17.** A cînta (la un instrument), a produce un sunet ritmic. – **18.** A lătra. – **19.** A palpita, a pulsa. – **20.** A ține tactul. – **21.** A răni, a face rău. – **22.** A bombarda; a agresa cu armele. – **23.** A atinge, a ajunge la. – **24.** A cădea peste ceva, a se năpusti peste ceva. – **25.** (Despre vînt) A sufla. – **26.** (Despre ploaie și mai ales despre grindină) A cădea. – **27.** A pedepsi, a da lovituri. – **28.** A se îndrepta spre, a o apuca într-o anumită direcție. – **29.** A tinde spre, a semăna cu ceva. – **30.** A se lupta, a participa la o bătălie sau bătaie. – **31.** A da lovituri cu ceva, a pălmui; a biciui. – **32.** A învinge, a birui, a ieși victorios. – **33.** A fi mai mult, a valora mai mult. – **34.** A se împerechea calul cu iapa. – **35.** (Refl.) A face ouă, a depune ouăle. – **36.** *A-și bate joc*, a batjocori, a zeflemisi, a rîde de cineva. – Mr. *bat (batire)*, megl. *bat*, istr. *bọtu*.

Lat. *battĕre*, din clasicul *battuĕre* (Diez, I, 59; Pușcariu 192; *REW* 996; Candrea-Dens., 144; *DAR*); cf. it. *battere*, prov. *batre*, fr. *battre*, sp. *batir*, port. *bater*. Multe din sensurile din rom. sînt romanice, cf. it. *batter moneta* (4), *batter il grano* (5), *batter la cassa* (18), *batter l'ore* (18), *batter la strada* (13), *gli batte il cuore* (20), *il sole batte* (25). Multe din aceste întrebuințări sînt proprii și fr. și altor limbi romanice. În gal. din Lubián, *bater* are accepțiile 19 („a palpita, a pulsa") și 2 („a ciocăni în ușă"). Pentru *lapte bătut*, cf. lat. *batuta* „lac pressum" (*Du Cange*; Castro 175) și fr. *lait battu*. Expresia *a-și bate joc* „a batjocori" este greu de explicat semantic, cf. *batjocură*; apropierea de fr. *s'en battre les fesses* (Spitzer, *Dacor.*, IV, 669) este ingenioasă, dar neconvingătoare.

Der. *bătălie*, s. f. (nicovală portativă), cu suf. ca în *tocălie, țăcălie; bătător*, adj. (care bate); *bătător*, s. n. (băț, în special cel cu care se bate laptele); *bătătoare*, s. f. (lopățică, mai; meliță; perie de tipografie); *bătătarnic*, s. n. (plantă, Senecio crucifolius); *bătători*, vb. (a tasa, a bătuci; a face bătături); *bătătură*, s. f. (lovitură; pulsație, bătătorit; îngroșare a pielii palmelor sau tălpilor; ogradă; urzeală), pentru a cărui formare cf. lat.med. *battetura* „bătaie" (*Bull. Du Cange*, V, 105); *bătăuș*, s. m. (persoană căreia îi place să se bată; scandalagiu); *bătează*, s. f. (urzeală; lopățică la războiul de țesut; titirez de moară); *băteliște*, s. f. (rar, teren plan; loc expus); *batiște*, s. f. (ogradă); *bătuci*, vb. (a tasa pămîntul; a face bătături); *bătuceală*, s. f. (acțiunea de a bătuci); *bătucel*, s. m. (muscă de cal); *bătută*, s. f. (joc popular tipic); *bătălău*, s. n. și m. (mai; servitoare a spălătoreselor; bărbat afemeiat, desfrînat), der. cu suf. *-lău*, ca *fătălău* „hermafrodit", de la *fată, sdrăngălău* „amorez", *pulărău* „bărbat desfrînat, cu înclinații de priapism". Este utilă, prin urmare, explicația dată de Diez, *Gramm.*, I, 128, bazată pe gr. βάτταλος (cf. împotrivă, Cihac, II, 124). Sensul de „afemeiat" pare a proveni de la acela de „servitoare a spălătoreselor", considerată aici ca simbol priapic; și poate și de la sensul 35 al vb. *a bate*, uz cu totul explicabil, în lumina sensului 20, și pe care Giuglea, *Dacor.*, III, 618, îl consideră în mod inutil, încă pentru gr. βατεύω. 734

baterie (-ii), s. f. – **1.** Subunitate de artilerie. – **2.** Grup de aparate, dispozitive sau piese identice în vederea executării unei operații. – **3.** Serviciu compus dintr-o sticlă de vin și una de sifon.

Fr. *batterie*. Sensul 3 este o imagine hazlie, care asimilează elementele unui *șprit* cu cele ale unei baterii electrice. – Der. *contrabaterie*, s. f., din fr. 735

batîr (–ruri), s. n. – Aţă de însăilat.

Fr. *bâtir* „a însăla" (sec. XX). Termen de croitorie. 736

bațîr, adv. – 1. Deşi, cu toate că. – 2. Cel puţin, măcar.

Mag. *bátor* (Cihac, II, 481; Gáldi, *Dict.*, 105). Se foloseşte numai în Trans., şi parţial în Mold. 737

batiștă (–te), s. f. – 1. Ţesătură fină. – 2. Bucată de pînză întrebuinţată la şters nasul etc.

Fr. *batiste*. 738

batjocură (–ri), s. f. – Luare în rîs, bătaie de joc.

De la *a bate joc* (cf. *a bate* 36). În vechime se folosea în acest sens cu pl. *jocuri*, cf. *le este lor a batere jocuri pre creştini*, Miron Costin; pe baza acestui pl. *batjocuri* (< *bate jocuri*) s-a format din nou un sing. *batjocură*. În privinţa asocierii ambilor termeni *a bate* şi *joc*, explicaţia pare dificilă; există însă şi în mai multe limbi sl. (cf. *DAR*). Explicaţia sugerată anterior de către Puşcariu 176, în legătură cu o combinaţie de tipul it. *baiocco* sau *bazzecola*, este lipsită de fundament, şi însuşi autorul a renunţat la ea, în *DAR*. Menţionăm că Cihac, II, 638, se referă la ngr. βαγορίζω „a insulta". Din rom. provine săs. *bažokurin* „a-şi bate joc". 739

batoc (–curi), s. n. – Peşte sărat. – Var. *batog*.

Sb. *batok* „(uscat ca un) băţ" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 14; Cihac; *REW* 4650). – Der. *batogi, batoji*, vb. (a usca). După *DAR*, acest cuvînt ar deriva din rus. *batožitĭ* „a lovi cu băţul", în vreme ce Graur, *BL*, VI, 136, crede că este rezultatul unei contaminări între *bătuci* şi *betegi*. 740

batoză (–ze), s. f. – 1. Treierătoare mecanică. – 2. În argou, femeie grăsană.

Fr. *batteuse*. 741

bătrîn (–nă), adj. – 1. Înaintat în vîrstă. – 2. Vechi, de demult. – 3. (S.) Om în vîrstă. – 4. (S. m. pl.) Strămoşi. – 5. (Înv.) Proprietate, teren moştenit de la un strămoş comun. – 6. În Munt. şi Mold., bunic. – 7. (Fam.) Tată, tătic. – 8. (Arg.) Bilet de o mie de lei. – Mr. *bitărnu*, megl. *bitora*, istr. *betăr*.

Lat. *vĕtĕrānus* (Densusianu, *Hlr.*, 195; Puşcariu 195; *REW* 9287; Candrea-Dens. 151; *DAR*); cf., cu acelaşi sens ca în rom., vegl. *vetrun*, friul. *vedran*, v.triest. *vedrano*, v.ven. *vetrano*. În plus, acest sens este propriu lat. şi anterior folosirii militare. Forma sincopată *vetranus* este atestată în lat.

Der. *bătrîior*, adj. (bătrînel); *bătrînesc*, adj (propriu bătrînilor; tradiţional); *bătrîneşte*, adv. (ca bătrînii); *bătrînet*, s. n. (mulţime de bătrîni); *bătrîneţe*, s. f. (vîrstă înaintată); *bătrînicios*, adj. (cu aspect de bătrîn); *bătrînie*, s. f. (înv., tradiţie); *bătrînime*, s. f. (mulţime de bătrîni); *bătrînişˌ*, s. n. (plantă erbacee, Erigon Canadensis); *bătrîni*, vb. rar (a îmbătrîni); *îmbătrîni*, vb. (a deveni bătrîn). 742

bąu, interj. – Se foloseşte cu intenţia de a surprinde sau a speria.

Este creaţie expresivă, care se foloseşte atît în forma simplă, cît şi repetată, *baubau;* cf. ngr. μπούμπουλα, calabr., sicil. *babbau*, germ. *Wauwau*. În limbajul copiilor de la oraş se folosesc mai cu seamă: *bau*, interj.; *bau*, s. m. (lupul, sperietoarea); şi *baubau*, s. m. (sperietoarea; măgăoaia), acesta din urmă poate datorită influenţei numeroaselor dădace de origine germană. Forma reduplicată s-a redus uneori la *babau(ă)*, s. m. şi f. În nordul Trans. se foloseşte *a băuna*, vb. (a urla), care pare a depinde de aceeaşi sursă expresivă. Totuşi, Puşcariu, *ZRPh.*, XXXIII, 232 (urmat de *REW* 1001 şi *DAR*) îl derivă din lat. **baubŭlāre*, şi acesta din *baubări* (cf. sard. *baulâi* „a lătra"); dar ipoteza pare inutilă, şi fonetismul prezintă dificultăţi. După Pascu, *Beiträge* 8, *a băuna* ar fi produsul unei contaminări a lat. *baulare* cu verbe de tipul *mieuna, scheuna*. 743

băutură (–ri), s. f. – Lichid de băut. – Mr. *biutură*.

Lat. **bībītūra* (*REW* 1079; *DAR;* Pascu, *Lat. Elem.*, 275); cf. it. *bevitura* (sard. *biidura*), v.fr. *boiture*. După Pascu, *Beiträge*, 20, forma lat. trebuie să fi fost **bibutura*. Se cuvine să arătăm că poate fi vorba şi de o formaţie internă absolut normală, plecînd de la *băut*, ca *murat* > *murătură*, *sărat* > *sărătură*, etc. 744

bavetă (–te), s. f. – Bărbiţă, baveţică.

Fr. *bavette*. 745

bază (–ze), s. f. – Temei, temelie, fundament. – Var. (înv.), *basă*.

Fr. *base*. – Der. *a baza*, ca fr. *baser*. 746

bazaconie (–ii), s. f. – 1. (Înv.) Nedreptate, strîmbătate. – 2. Extravaganţă, lucru bizar, aiureală.

Sl. *bezakonije* „nedreptate" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 14; *Lexicon*, 12; Şeineanu, *Semasiol.*, 218), format de la *zakonŭ* „lege" cu prefix privativ, de

la gr. ἀνομία. Rom. a luat din sl. nu numai cuvîntul, ci și modelul compunerii, reprodus în *fără de lege* și în *nelegiuire*.

Der. *bezaconic*, adj. (înv., criminal); *bezaconui*, vb. înv. (a săvîrși nedreptăți). Probabil aparține aceluiași grup *boscoană*, s. f., cu var. *bozgoană*, *boscoadă*, *bongoasă*, *borboană* (farmece, magie) și der. *bosconiță*, s. f. (vrăjitoare) și *bosconi*, vb. (a face farmece; a bombăni, a bodogăni). *Bozgoană* pare a fi simplu dublet al lui *bazaconie*, cu reducerea atonelor și posibil cu influența lui *blazgonie* și *boboană*. Totuși, Diez, I, 128; Cihac, II, 639 și Koerting 1259 relaționează acest cuvînt cu gr. βασκαίνω „a face farmece". Derivarea nu este posibilă fonetic (cf. Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 275), cu toate acestea este repetată de *DAR* și de Diculescu, *Elemente*, 474. 747

bazaochi (-oache), adj. – 1. Nerușinat, pungaș. – 2. Sașiu, care se uită cruciș.

Sl. *bezokŭ* „necuviincios". Sensul 2 pare a se datora unei interpretări greșite a cuvîntului, grație consonanței sale, care îl apropie de *ochi*. Pentru același motiv, *DAR* și Scriban îl explică prin sl. *bezokij* „fără ochi"; cf. *REW* 33. 748

bazin (-ne), s. n. – 1. Rezervor deschis, de mari dimensiuni. – 2. Pelvis. – 3. Regiune din care un rîu, fluviu etc. își adună apele. – Var. *basin*.

Fr. *bassin*. Ortografia *basin* nu este fonetică. În rom. pare că s-a pronunțat totdeauna cu *z*, poate prin falsă asociere cu *bază*. 749

bazar (-re), s. n. – Var. înv. *pazar* (cu der. săi). Mr. *păzare* „tîrg, piață", megl. *pazari* „tîrguială, tocmire".

Fr. *bazar*, din per. *bazar*. A intrat de asemenea din tc. *pazar* direct; cf. ngr. παζάρι, alb., sb., rus. *bazar*, bg. *pazarĭ*. – Der., împrumutați direct din tc., sînt înv.; *bazarghidean*, s. m. „servitor însărcinat cu cumpărăturile" (< tc. *pazargiden; bazarlîc*, s. n. (cumpărătură) din tc. *pazarlık* (Roesler 588; Șeineanu, III, 16; Ronzevalle 44). 750

bazeă (-ele), s. f. – (Înv.) Barhet.

Tc. *baze* (Șeineanu, II, 42). *DAR* îl derivă eronat din fr. *basin*. 751

beă (-ău, băut), vb. – 1. A înghiți un lichid. – 2. A cheltui pe băutură, a-și prăpădi banii, a mînca, a fuma. – 3. A fuma. – Mr. *beau (bearĭ)*, megl. *bęu*, istr. *beut (mbeare)*.

Lat. *bĭbĕre* (Pușcariu 192; *REW* 1074; Candrea-Dens., 152; *DAR*); cf. it. *bere*, prov. *beure*, fr. *boire*, sp., port. *beber*. Este cuvînt cu răspîndire foarte generală (cf. *ALR* 81). Conjug. sa se caracterizează în Mold. prin tendința de a suprima în toate formele diftongul *ea: beau* > *beu, să bea* > *să bee*. Expresia *a bea tutun* (sens 3) este traducerea tc. *tütün icmek*, ngr. πίνω καπνόν. Cf. și *băutură, beat*.

Der. *băut*, adj. (beat); *băutor*, adj. (bețiv), pe care *REW* și Pascu, *Lat. Elem.*, 275, le fac să provină direct din lat. *bibitor*, cf. it. *bibitore*, fr. *buveur*, prov., cat. *bevedor*, sp., port. *bebedor*. 752

beat (-tă), adj. – Amețit, băut, cherchelit. – Megl. *beat*, istr. *bęt*.

Lat. *bībītus* (Pușcariu 196; Candrea-Dens., 153; *REW* 1080; *DAR*), cf. sp. *beodo*. Este inutilă ipoteza lui Pascu, *Beiträge*, 14, care pleacă de la o formă ipotetică **bebetus* > **bet;* pe baza f. *beată* a acestei forme s-ar fi format din nou un m. *beat*. Imposibilitatea acestei regresiuni este evidentă, căci contrazice alternanța care cere ca m. de la *înceată, bleagă, seacă* să fie *încet, bleg, sec*, cu inevitabila reducere a diftongului.

Der. *beție*, s. f. (ebrietate); *bețiu*, adj. (îmbătător; bețiv); *bețiv*, adj. (care are viciul beției, alcoolic); *beți*t, adj. înv. (bețiv); *bețivi*, vb. (a se îmbăta; a chefui); *bețivan*, s. m. (augmentativ al lui bețiv); *bețivănie*, s. f. (beție); *îmbăta*, vb. (a se ameți cu băutură); *îmbătător*, adj. (amețitor); *desbăta*, vb. (a se trezi din beție). *Bețiv* provine de la *bețiu*, ca *văduv* de la **văduu* (cf. și *brudiu–brudiv, sglobiu–sglobiv* etc.); sînt prin urmare inutile încercările de explicare pe baza unui lat. **bibitivus* (Candrea-Dens., 154), sau a unei influențe a sl. *pijanivu* (*DAR*). Pentru *îmbăta* se indică de obicei ca sursă directă un lat. **imbĭbĭtāre*, care nu pare necesar. 753

beat (-tă), adj. – Binecuvîntat, fericit.

Fr. *béat*. – Der. *beatifica*, vb. din lat. *beatificare; beatitudine*, s. f., din lat. *beatitudo*. 754

bec (-curi), s. n. – Sferă de sticlă în care se află filamentul unei lămpi electrice.

Fr. *bec* „cioc", *bec de gaz* „felinar". Pentru expresia *a cădea pe bec*, care reproduce fr. *tomber sur un bec de gaz*, cf. Graur, *BL*, IV, 72. 755

becață (-țe), s. f. – Pasăre (Scolopax rusticola). – Var. *becaț, bicaț*.

It. *beccaccia*, prin intermediul ngr. μπεκάτζα (*DAR* și *REW* 1013 derivă direct din fr. *bécasse*). – Der. *becațină*, s. f. (becață, Gallinago media), din fr. *bécassine* contaminat cu *becață*. 756

becher (-ri), s. m. – Burlac, holtei. – Mr., megl. *bichiar*.

Tc. *bekar* (Roesler 589; Șeineanu, II, 42; Lokotsch 284; Ronzevalle 50); cf. ngr. μπεκιάρης,

alb. *betsar*, bg. *bekjar*. – Der. *becherie*, s. f. (burlăcie). Cf. *bicher*. 757

bęchi, s. invar. – Pic, brumă, strop.

Mag. *betĭ* „literă" (Tiktin; Bogrea, *Dacor.*, III, 728). 758

bęci (–i), s. m. – Berbec tînăr, de doi ani. – Mr. *beci*.

Bg., sb. *bičе* „taur tînăr", sb. *bičij* „taurin". Schimbarea semantică, deşi curioasă, este aceeaşi ca în cazul lui *buhai*, care înseamnă totodată şi „taur" şi „berbec." Diculescu, *Elemente*, 444, crede că este reprezentant al gr. βηκίον „oaie tînără" şi legat de it. *becco*. Puşcariu 198 de asemenea îl lega de it., dar îl considera rezultat al lui (*ber)beculus*, care ar fi trebuit să dea **bechi;* însuşi autorul şi-a abandonat ipoteza în *DAR;* cf. *REW* 9270 şi 1020a. Capidan, *Dacor.*, IV, 444, se referă la sl. *belče*, de la *bělŭ* „alb", ipoteză puţin verosimilă. Cf. *bic*. 759

bęci (–iuri), s. n. – Subsol, pivniţă.

Probabil din cuman. *beč* „fortificat" (*DAR*, Puşcariu, *Lr.*, 315), cuvînt oriental care s-a păstrat şi în numele vechi al Vienei, tc. *Beç* > rom. *Beci* (cf. Şeineanu, II, 42).

Der. *becer*, s. m. (şef peste bucătăriile domneşti, dregător al curţii care, începînd din sec. XVIII, exercita efectiv funcţia *stolnicului*); *becerie*, s. f. (bucătăria domnească). Numele de *becer* (cf. *pivnicer*) se explică prin întrebuinţarea dată în mod tradiţional pivniţelor drept cămară. Totuşi, *DAR* dă originea sa ca necunoscută, şi se gîndeşte numai la o posibilă legătură cu germ. *Zuckerbäcker*. Nu este sigur, pe de altă parte, că *becer* înseamnă, „plăcintar", cum greşit afirmă *DAR* şi Candrea; cf. Odobescu: *becerul*, adică *bucătarul domnesc*. Scriban propune ca etimon sb. *pečar* „brutar". 760

beciṣnic (–că), adj. – **1.** Necinstit, nelegiuit, infam. – **2.** Lamentabil, detestabil. – **3.** Slăbănog, neputincios.

Sl. *bečĭstīnŭ*, „necinstit", *bečĭstīnīkŭ* „nemilos" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 14; *Lexicon*, 21; Skok, *Slavia*, VI (1929), 786), cf. bg. *bezčesten*. Cf. *cinste*. – Der. *becisniceşte*, adv. (mizerabil); *becinsnici*, vb. înv. (a decădea, a se pierde); *becisnicie*, s. f. (ticăloşie, josnicie). 761

bectimiṣ, s. m. – Tutun fin. – Var. *bectemis, bectemz*.

Tc. *pek temiz (DAR)*. 762

będă (–de), s. f. – Necaz, supărare, grijă.

Sl. *bĕda*, cf. bg. *bĕdá*, sb. *bijeda*, rut. *bídá*. Puţin obişnuit, se foloseşte în Trans., cu der. *bedarnic*, adj. (neomenos); *bedarniţă*, s. f. (călău, zbir); *bidi*, vb. (a se chinui, a pătimi). Cf. *obidă*. 763

bedęn (–nuri), s. n. – **1.** Crenel. – **2.** Piele. – Var. *bedean*.

Tc. *beden* (Şeineanu, II, 13). Cuvînt rar, înv. 764

bedęrniţă (–ţe), s. f. – Veşmînt bisericesc în formă de şal pe care este brodată Învierea. Este purtat numai de preoţii care au anumite funcţii în ierarhia ecleziastică. – Var. *nabederniţă*.

V.bg. *nabedrĭnca*, de la *bedro* „femur", deoarece se poartă legată la brîu. 765

bedreąg (–guri), s. n. – **1.** Scăunel de cizmar. – **2.** Capră de căruţaş.

Origine necunoscută. După Cihac, din sl. *bedro* „femur"; însă derivarea nu este clară. *DAR* îl leagă de mag. *bederegni* „a rostogoli", „a face să se rostogolească"; iar Scriban se gîndeşte la germ. *Brett(er)dach* „colibă". 766

beglerbęi (–i), s. m. – Guvernator al unei provincii în Imperiul Otoman. – Var. *beilerbei*.

Tc. *beglerbeg* sau *beylerbey* (Şeineanu, II, 16). 767

behehę, interj. – Imită behăitul oilor şi caprelor. – Var. *bea(aa), be(ee), me(a)he(a)he(a)*.

Creaţie expresivă, de unde derivă: *behăi*, vb. (a scoate strigătul specific oilor); *behăitură*, s. f. (behăit); *behăhăi*, vb. (a behăi). 768

bęi (–i), s. m. – **1.** Titlu nobiliar al Imperiului Otoman, rezervat guvernatorilor de provincii sau domnitorilor vasali ai Imperiului. Din punctul de vedere al administraţiei otomane, era şi titlu al domnitorilor din Munt. şi Mold. – **2.** Unghi concav la arşice. – Mr. *bei*.

Tc. *beg* sau *bey* (Roesler 589; Şeineanu, II, 43; Lokotsch 282), cf. ngr. μπέης, alb. *bek*, bg. *bei*. 769

beiliċ (–curi), s. n. – **1.** Palat rezervat oaspeţilor domnitorului, şi mai ales trimişilor Sultanului. – **2.** Monopol al cumpărării de oi pentru consumul palatului domenesc, a cărui valoare se stabilea, în general abuziv, de către cumpărător. – **3.** Lucru de mîntuială.

Tc. *beylik* (Şeineanu, II, 14), de unde provine şi ngr. μπεηλίκι. Cuvînt înv., ca şi der. său *beilicciu*, s. m. (slujbaş însărcinat cu cumpărarea unui *beilic* 2), din tc. *beylikcı (sec. XVII)*. 770

beizadęa (–ęle), s. f. – Principe. Titlu rezervat în vechime fiilor domnitorilor sau celor care au domnit. – Var. *b(e)izdadea, bez(d)adea, be(i)zadea*, etc.

Tc. *begzade* (Şeineanu, II, 45). 771

bej, adj. invar. – Cafeniu foarte deschis, culoarea lînii naturale.
Fr. *beige.* 772

belacoașă (-se), s. f. – (Înv.) Țesătură de mătase. – Var. *belecoasă, belicoasă.*
Fr. *belle Ecosse*, probabil prin filieră orientală (cf. rus. *belekos*). Sec. XVIII. 773

belaliu (-ie), adj. – Năzuros, mofturos.
Tc. *belal* (Șeineanu, II, 46; Lokotsch 194; Ronzevalle 50); cf. ngr. μπελαλής. V. și *belea.* 774

belchiță (-te), s. f. – Jder.
Origine necunoscută. *DAR* propune să fie pus în legătură cu pol. *bielka*, germ. *Bilch.* 775

belciug (-ge), s. n. – **1.** Verigă. – **2.** (Înv.) Inel. – Mr. *bilgiucă*, megl. *bilțug.*
Sl. *bĕlŭčugŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 16; *Lexicon*, 53, *Türk.*, I, 263; Cihac); cf. bg. *beľčjug*, v.sb. *bĕlīčugī*, sb. *biočug, beočug* „verigă de ușă", rus. *belčug.* Totuși, cuvîntul nu este sl., ci tc., cf. Bemeker 48. Cuvîntul mr. se explică prin contaminare cu tc. *bilezik* „brățară" > rom. *belezic* (Șeineanu, II, 46), care a circulat, de asemenea, deși puțin, cf. alb. *beljezik*, bg. *belezik*, 776

beldar (-re), s. n. – Șal brodat.
Tc. *beldar* (Șeineanu, III, 17). Înv. 777

beleă (-ele), s. f. – Lovitură, necaz, supărare. – Mr. *bilé, bileaud*, megl. *bilea.*
Tc. *bela* (Roesler 589; Șeineanu, II, 45; Lokotsch 194); cf. ngr. μπελιτός, alb. *belja*, bg. *belja*, sb. *belaj.* Cf. *belaliu.* 778

beleag (-guri), s. n. – (Înv.) Semn, marcă.
Sl. *bĕlĕgŭ (DAR).* Este der. de la același cuvînt, *beleazn*ă, s. f. (cicatrice), însă este greu de lămurit drumul urmat de împrumut; cf. mag. *belezna* „defect de țesătură", rut. *blyzna* „cicatrice" (Pușcariu, *Dacor.*, I, 225), rus. *blizna* „defect" (Borgea, *Dacor.*, III, 727), bg. *bĕležka* „semn". 779

belenghер (-re), s. n. – (Arg.) Membru viril.
Țig. *pelo* „testicul", prin intermediul țig. *pelenghero* „cartof" (Bogrea, *Dacor.*, II, 651; Graur 128; Juilland 158). 780

belfer (-ri), s. m. – Profesor.
Germ. *Beihelfer* „asistent", prin intermediul pronunțării iudaice *Belfer* (Borcea 178). 781

beli (-lesc, -it), vb. – **1.** A jupui, a scoate pielea. – **2.** A curăța coaja. – **3.** A descoperi (acele părți ale trupului care sînt în mod normal acoperite sau protejate de o membrană, de piele sau de un organ). – **4.** A prăda, a jefui. – Mr. *bilescu*, megl. *bilés.*
Lat. *vĕllĕre* „a smulge", cu schimbare de conjug., datorită formei incoative a vb.; cf. cat. *esbellegar* „a sfîșia", din lat. **exvĕllīcāre.* În mod tradițional s-a păstrat der. din sl. *bĕlŭ* „alb", *bĕliti*, „a albi", cu toate că această ultimă formă a dat alt rezultat rom. (cf. *bili*), și că este imposibil de apropiat din punct de vedere semantic cele două noțiuni de „alb" și „a jupui". Cf. Miklosich, *Slaw. Elem.*, 16; Cihac; *DAR;* Candrea. Scriban se gîndea, curios, la o posibilă der. de la *piele.*
Der. *belitură*, s. f. (jupuire, jupuitură); *belitor*, adj. (care jupuiește); *beligă*, s. f., rar (coajă). Din rom. provine bg. *bĕlĭam* „a jupui". 782

belic (-că), adj. – Războinic, amenințător.
It. *bellico* (sec. XIX). Der. sînt împrumuturi neol.: *antebelic*, adj.; *postbelic*, adj.; *belicos*, adj. 783

belșug (-guri), s. n. – Abundență, bogăție, îmbelșugare. – Var. *bi(e)lșug, bi(v)șug, biușug, bișag*, etc., toate înv.
Mag. *bőseg* (Cihac, II, 481). – Der. *belșugos*, adj. (abundent); *îmbelșuga*, vb. (a face să devină îmbelșugat); *îmbelșugat*, adj. (abundent, bogat). 784

bența, s. m. – Diavolul.
Țig. *beng* (Miklosich, *Zig.*, 177; Philippide, *Principii*, 148; Graur 128; Juilland 158); cf. țig.sp. *bengue, benguí* „demon" (Besses 35; Claveria 126). 785

bențhi (-iuri), s. n. – Aluniță naturală sau artificială. – Var. *benchi, sbenghi; benic*, s. n. (atlaz punctat).
Tc. *benek* „aluniță" (Șeineanu, II, 46; Lokotsch 288). Pentru *benic*, cf. Șeineanu, II, 17. Introdus în sec. XVI. 786

berat (-turi), s. n. – Dispoziție, drept al sultanului. – Mr. *biratu.*
Tc. *berat*, din arab. *barāt'a* „imunitate" (Șeineanu, III), cf. alb. *berat*, bg. *berat.* 787

berbant (-ți), s. m. – Hoț, pungaș, șarlatan. – Var. (Mold.) *birbant.* Mr. *birbantu.*
It. *birbante* (> sp. *bergante*), prin intermediul ngr. μπερμπάντης (*DAR*); cf. și tc. *berbad*, bg. *berbant(in).* Dicționarele iau în considerație de obicei exclusiv accepția secundară de „crai, bărbat afemeiat": sensul primar este curent, totuși, în limba romanticilor.
Der. *berbanterie*, s. f. (hoție, șarlatanie); *berbantlîc*, s. n. (pungășie, șarlatanie), cu suf. tc., ca bg. *berbantlyk.* 788

berbec (-ci), s. m. – **1.** Masculul oii. – **2.** Ciocan pentru bătut țăruși. – **3.** Mașină de război

întrebuințată odinioară la spargerea zidurilor. – Var. *berbece*. Mr. *birbec, birbeațe*, megl. *birbęți*, istr. *birbęțe*.

Lat. *berbĕcem*, acuz., vulg. de la *vervex* (Diez, *Gramm.*, I, 7; Puşcariu 200; Koerting 1328; Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 275; Candrea-Dens., 158; *DAR; REW* 9270); cf. it. *berbice*, v.prov. *berbitz*, fr. *brebis*. *DAR* menționează forma *berbece* ca cea de bază, și susține că *berbec* este o var. rară, în timp ce amîndouă apar în mod paralel și cu frecvență aproape egală.

Der. *berbecar*, s. m. (cioban), care poate fi și formație internă, sau der. de la lat. *vĕrvēcārius* > lat.med. *bĕrbĭcārius*, cf. fr. *berger* (*REW* 9267; Candrea-Dens., 159; *DAR*); *berbecărie*, s. f. (turmă de berbeci); *berbecesc*, adj. (berbecat); *berbeleac*, s. m. (rostogolire), pentru a cărui explicație cf. expresia spaniolă corespunzătoare, *vuelta de carnero; berbecel*, s. m. (berbecuț; șoim, Lanius excubitor). Din rom. provine mag. *berbecs* „bonetă" (Drăganu, *Dacor.*, VII, 199). Pentru *berbeleac*, Scriban sugerează o legătură cu *vîngălac* și cu tc. *cumbalak*, care nu par convingătoare. 789

berbelîc (-curi), s. n. – Instrumente ale bărbierului.

Tc. *berbelık* „meseria de bărbier" (Lokotsch 291; *DAR*). Înv. 790

berbință (-țe), s. f. – 1. Vas, putină, mai ales pentru a păstra brînza. – 2. (Înv.) Taxă de intrare în breasla cizmarilor. – 3. Larvă de furnici.

Mag. *berbence*, de unde provine și rut. *berbenicja* (Cihac, II, 481; Gáldi, *Dict.*, 84; Treml, *Hung. Jb.*, II, 296). Miklosich, *Fremdw.*, 77 și *Wander.*, 12, cred că termenul rut. provine din rom.; urmînd pe același drum, Drăganu, *Dacor.*, VI, 262, respinge ideea că mag. poate fi sursa cuvîntului rom., dar fără a oferi altă explicație mai plauzibilă; iar în *Dacor.*, VII, 216, se referă la sl. *ber* „contribuție", cf. *bir*. 791

berc (-eărcă), adj. – Cu coada scurtă sau fără coadă.

Probabil din v.germ. *brecha* (> germ. *Bruch* „fragment", fr. *brèche*, de unde sp. *brecha*), prin intermediul unui cuvînt sl. pe care nu îl cunoaștem; cf. sb., bg. *birka* „oaie cu lîna creață", ceh. *birka* „oaie obișnuită", pol. *bierka* „oaie fără coadă" (Cihac, II, 481), care ar putea foarte bine proveni din rom. (*DAR*). După Bogrea, *Dacor.*, I, 257, din lat. **brevicus* (< *brevis*). – Der. *bercă*, s. f. (oaie cu lîna creață și scurtă); *bîrcă*, s. f. (oaie cu lîna creață); *bîrcaci*, s. m. (cioban). 792

berc (-curi), s. n. – Hățiș, desiș, pădurice. – Var. *bărc*.

Mag. *bérek* (Cihac, II, 481; Treml, *BL*, II, 41; Gáldi, *Dict.*, 106), de unde și sb., cr. *berak*. 793

bęre, s. f. – Băutură alcoolică slabă din hamei.

Germ. *Bier*, modificat prin asociere spontană cu vb. *bere* (a bea), cf. Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 275; *DAR*). Trebuie să fi intrat în rom. cel puțin din sec. XVI: prima fabrică de bere care apare în documente este cea de la Iași, din 1560. În mr. din it. *birra* (Ruffini·103). 794

berechęt, s. m. – Abundență, belșug. – Mr. *birichete*, megl. *birichet*.

Tc. *bereket* (Roesler 589; Șeineanu, II, 47; Lokotsch 222; Ronzevalle 48); cf. ngr. μπερεχέτι, alb. *bereket* „recoltă", bg. *bereket* „abundență". Uzul adv. este cel mai obișnuit. 795

beregată (-ăți), s. f. – 1. Mărul lui Adam. – 2. Gît, gîtlej. – Istr. *biricuată*.

Lat. **verucata*, de la *veruca*, datorită aspectului mărului lui Adam, cf. sp. *nuez* (Puşcariu, *Dacor.*, IX, 440). Este cuvînt folosit în Banat, Olt. și Munt. (*ALR*, I, 38). Sb. *berikat*, semnalat de Candrea ca posibil etimon, trebuie să provină din rom. Nu pare posibilă der. propusă de Diculescu, *Elementele*, 475, din gr. *βάρυξ, -υγος, der. de la φάρυγξ. 796

berętă (-te), s. f. – Bască.

Fr. *béret*. 797

bergamotă (-te), s. f. – Varietate de pere. – Var. *pergamută*.

Fr. *bergamote*, din it. *bergamotta*. 798

bergęră (-re), s. f. – Fotoliu.

Fr. *bergère*. Este galicism în care, în ciuda ortografiei, *g* trebuie pronunțat ca în fr. 799

bernevîci, s. m. pl. – Pantaloni tipici, din postav alb, iței. – Var. *berneveci, bernavici, birneveci*, etc. Mr. *pănăvrachi, binivreți*, megl. *briniveți*.

Bg., sb. *benevreci* (Cihac, II, 12; cf. alb. *brendevek*. Totuși, după Berneker 49 cuvîntul nu este de origine sl. 800

bęrtă (-te), s. f. – Podoabă de cap, văl. – Var. *b(e)artă, bortă, partă*.

Mag. *bérta*, din germ. *Berthe*, cf. fr. *berthe*, sp. *berta*. Var., provenind din mag., sînt populare în Trans., ca și der. *bertelie*. Pentru acesta din urmă, cf. Bogrea, *Dacor.*, IV, 793. 801

besacteą (-ęle), s. f. – Cutie, sipet. – Var. *besacté, bișacte(a), bisacte(a)*.

Tc. *beştahta* (Roesler 589; Șeineanu, II, 47); cf. ngr. μπεζαατᾶς. 802

bęschie (-ii), s. f. – Ferăstrău de mînă. – Var. *bestie, bișchie; başchie*, s. f. (instrument cu care dulgherii strîng cercurile la butoaie).

Tc. *biçkı* „cuţit, ferăstrău de mînă“ (DAR, Scriban), de unde bg., sb. *bičkiia*, mag. *bicska;* cf. *briceag.* 803

beşleagă (-ęgi), s. m. – 1. Ofiţer turc, căpitan al corpului de frontieră. – 2. Om bătrîn ramolit, boşorog. – Var. *beşli aga* (numai cu primul sens).

Tc. *beşli agası (Roesler 589; Şeineanu, II, 49).* – *Der. beşlegărit,* s. n. (contribuţie pentru întreţinerea poliţiei). Cf. *beşliu.* 804

beşlic (-ci), s. m. – Monedă turcească de argint, de cinci parale. În 1848 valora 3,94 franci de aur.

Tc. *beşlik,* din *beş* „cinci“. (Şeineanu, II, 48). Sec. XIX, înv. 805

beşliu (-ii), s. m. – Soldat turc de cavalerie, din corpul de frontieră şi jandarmerie.

Tc. *beşli* (Şeineanu, II, 48). Sec. XVII. Cf. *beşleagă.* 806

beşteą (-ęle), s. f. (Trans. de Sud-Vest) Băşică pe limbă, puşchea.

Lat. **vēssīcella,* dim. de la *vēssīca* (Densusianu, *Graiul din Ţara Haţegului,* 53; *REW* 9277a; Rosetti, I, 159). Cf. *băşică.* 807

beştie (-ii), s. f. – Animal, vietate.

It. *bestia* (sec. XIX). – Der. *bestial,* adj. şi *bestialitate,* s. f., din fr. 808

beteąg (-gă), adj. – 1. Bolnav. – 2. Invalid.

Mag. *beteg* „bolnav“ (Miklosich, *Fremdw.,* 78; Cihac, II, 482; Gáldi, *Dict.,* 84), de unde provin şi sb. *beteg,* rut. *betehe* (după Miklosich, *Wander.,* 12 şi Berneker 63, rut. provine din rom.).

Der. *betegos,* adj. (bolnăvicios, plăpînd); *beteji,* vb. (a se îmbolnăvi, a suferi de ceva); *betejeală,* s. f. (boală, beteşug); *betejitură,* s. f. (boală, infirmitate); *beteşug,* s. n. (boală, infirmitate). Toţi der. sînt normali, cu excepţia ultimului, care provine direct din mag. *betegség.* Introdus în sec. XVI. 809

beteală (-ęli), s. f. – 1. Podoabă din fire de metal auriu (arareori argintiu) pe care miresele şi-o pun pe cap. – 2. Mătase de porumb. Var. *peteală, betea.*

Mgr. πετάλιον „foiţă de aur“, de unde lat.med. *petalum* „lamina aurea in capite Romani pontificis“ (*Du Cange*); probabil încă un detaliu faptul că costumul tipic al ţăranului român imită moda imperială bizantină. După Cihac, II, 685 şi Candrea, din gr. πετάλον, ngr. πετάλι „foaie, petală“. Totuşi, chiar Cihac derivă *peteală* din sl. *petelja* „nod“, ca şi cum ar fi un cuvînt diferit. Var. este un sing. refăcut, cf. Byck-Graur 29. 810

beucă (-ci), s. f. – Rîpă, prăpastie. – Var. *băucă.*

Origine necunoscută. Nu este deloc probabilă der. propusă de Diculescu 182, din v.germ. *biugo.* Este cuvînt de circulaţie restrînsă. 811

beuţă (-ţe), s. f. – Piatră, pietricică de rîu.

Sb. *bioce* „alb, albeaţă“ (*DAR).* Se foloseşte în Trans. 812

bez, adv. – Afară de, exceptînd, lăsînd la o parte.

Sl. *bezŭ.* Termen juridic şi administrativ, fără viaţă efectivă; s-a păstrat numai în expresia *bez Vlaşca şi Teleorman* „fără să se ţină seama de avantajele ilicite“ (pare a fi o aluzie la vechiul trafic ilegal cu cele două oraşe turceşti de la Dunăre) şi în unele compuse, cf. *bazaconie, bîzdîganie.* 813

bezeą (-ęle), s. f. – 1. Sărutare trimisă de departe, cu vîrfurile degetelor. – 2. Prăjitură din albuş de ou bătut cu zahăr.

Fr. *baiser,* pronunţat normal *bezé* şi asimilat la decl. f. apocopate, ca tc. *perde* > *perdea.* 814

bezęr, s. m. – Intestine, prapur. – Var. *bezereu, bezărău, bizer; beiser,* s. m. (arg.) carte de joc de două puncte; *băzărău,* s. n. (guler de cămaşă sau bluză, încreţit).

Gr. μεσαραῖον, probabil prin intermediul vreunei forme sl.; cf. pol. *bryże* „tiv încreţit“, rut. *brižja* „intestine“ (*DAR;* Scriban), rus. *bryži* „fragă“, *brižeika* „intestine“. Pentru asocierea sensurilor de „intestine“ şi „guler încreţit“, cf. şi fr. *fraise.* 815

bezmăn (-nuri), s. n. – (Înv.) Emfiteoză plătită de cei care trăiau pe domeniile principelui, ale nobililor sau ale mănăstirilor.

Sl. *bezŭ,* „fără“ şi *měna,* „schimb“, fiind contribuţia proprie celor care şedeau permanent („fără să se schimbe“) pe domeniile altui stăpîn. – Der. *bezmănar,* s. m. (încasator al drepturilor de emfiteoză); *bezmănui,* vb. (a încasa drepturile de emfiteoză). Rădăcina este aceeaşi ca în cuvîntul *izmene.* 816

bezmętic (-că), adj. – Zăpăcit, năuc, aiurit. – Var. *dezmetic.*

Der. din sl. *bezumŭ* „nebunie“ (Iordan, *Arhiva,* XXX, 221; *REW* 428), cu fonetism dezvoltat ca în sl. *bezŭ matokŭ* „(stup) fără regină“, cf. sb. *bezmatičiti* „a rămîne fără regină“ (Weigand, *Jb,* XIV, 112; Loewe 56; *DAR;* Puşcariu, *Lr.,* 356). Asocierea poate părea curioasă, dar este ilustrată suficient de citatul din Conachi (dat de Scriban): *albinele bezmeticesc fără matcă.* După Giuglea, *Dacor.,* II, 823, *besmetic* ar proveni din lat.

amphisbeticus, ca it. *bisbetico*. – Var. *desmetic* „zăpăcit" contrazice semantismul lui *desmetici* „a se trezi din beție, a-și veni în fire". Este posibil ca *desmetici* să reprezinte un mai vechi **desmîntici* < lat. **deexmenticare* (cf. it. *dimenticare*, *REW* 2550a), care a însemnat probabil același lucru ca *bezmetici* „a zăpăci, a năuci". Ulterior, *desmetici* a fost simțit ca opusul lui *bezmetici* și interpretat ca „des-zăpăci", după schema normală a rom. (cf. *face–desface; îmbrăca–desbrăca; închide–deschide*). Altă ipoteză, care îl explică pe *dezmetic* prin contaminarea lui *bezmetic* cu *desmetici*, la Pușcariu, *Dacor.*, VIII, 111. 817

beznă (–ne), s. f. – **1.** (Înv.) Abis. – **2.** Întuneric, negură. – Var. *beznie*.

Sl. *bezdŭna, bezdŭnŭ* „abis" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 14; Șeineanu, *Semasiol.*, 221; Philippide, *Principii*, 47). După Capidan, *Raporturile*, 228, din rom. provine bg. *bezna* (alături de *bezdna*). 818

bi–. Prefix de origine neol., care indică în principiu reduplicarea ideii exprimate în continuare. În practică, însoțește adesea cuvinte care, ele singure, nu sunt folosite în rom.: *bicolor, bilinguu, biman, bimestru*, etc. față de formațiile pe baza cuvintelor care au și uz independent: *bilateral, bimensual, bioxid*, etc.

Lat. *bis*. mai ales prin intermediul fr. *bi–*. 819

bibăn (–ni), s. m. – Pește, baboi (Perca fluviatilis).

Bg. *biban* (*DAR;* Scriban; Candrea). 820

biber (–ri), s. m. – Castor.

Germ. *Biber* (sec. XIX). Se folosește aproape exclusiv cu sensul de „blană de castor"; cf. *castor* și *breb*. 821

bibic (–ci), s. m. – Iubit. – Var. (înv.) *bibi*.

Fr. *bibi*. Cuvînt fam., ca și der. *bibică*, s. f. (iubită). 822

bibic (–ci), s. m. – (Trans.) Nagîț.

Mag. *bibic* (Cihac, II, 512). 823

bibil (–luri), s. m. Broderie cu fire colorate; se aplică mai ales la extremități (mînecși și gît) la cămăși și bluze. – Mr. *birbil'u*.

Ngr. μπμπίλα «tiv», μπμπιλώνω „a broda" (Cihac, II, 639; Gáldi 156). 824

bibilică (–ci), s. f. – **1.** Pasăre de mărimea unei găini cu pene cenușii împestrițate cu alb. – **2.** Plantă liliacee, Fritillaria meleagris.

Bg. *biba* „curcan", sb. *biba, piblica*, „bibilică" (Cihac, II, 256), cuvinte care provin din tc. *biba* „curcan". – Der. *bibiloi*, s. m. (bărbătuș al bibilicii). 825

biblie (–ii), s. f. – Biblia.

Lat.med. *biblia*, din gr. βιβλία (sec. XVII). – Der. *biblic*, adj. (biblic). Toate cuvintele compuse modern cu acest cuvînt provin direct din fr.: *bibliofil, bibliofilie, bibliograf, bibliografie, bibliotecă, bibliotecar, biblioteconomie*, etc. 826

bîc, interj. – Exprimă zgomotul produs de o lovitură sau o cădere: boc, poc. – Var. *bîca*, interj. (pentru a atrage atenția, pentru a arăta copiilor primejdia de a cădea); *carnacsi, că era să fac bîca* (Alecsandri).

Creație expresivă, bazată pe consonanța tipică pentru a evoca zgomotul produs de o căzătură sau o lovitură, cf. *boc, cioc, hîr, tîc, tic, toc*. – Der. *bîcîi*, vb. (a bate clopotele; a palpita); *bîcîială*, s. f. (tic-tac; țiuit).

Ca și în alte cazuri, intenția imitativă sugerează trei posibilități ale zgomotului: 1. zgomotul singur (*bîc);* 2. ritmul binar, care indică o mișcare în doi timpi, cu posibilitate de durată; *bîltîc*, interj. (exprimă zgomotul ritmic al unei izbituri, mai ales al unei căderi în apă); *bîltîcîi*, vb. (a cădea în apă; a se bălăci); *bîltîcîială*, s. f. (bălăceală); 3. ritmul ternar sau spart, care pare a presupune intenții secundare, de opunere față de mișcare și de cădere definitivă; *bîldîbîc*, interj. (exprimă zgomotul produs de căderea în apă a unui corp greu). Cf. aceleași posibilități expresive la *tic* și *tic–tac;* la *hîc, hîltîc* și *huștiuluc;* la *sîc, șoltîc* și *șobîltîc;* și posibil la *boc* și *bulbuc*). – *DAR* vede în *bîc* o posibilă influență a mag. *bok* „împlinit, împlinire", și în *bîltîc* o contaminare cu *baltă*. 827

bic (–ci), s. m. – (Olt.) Taur.

Bg. *bik*, sb. *bik*, cf. slov., rus. *byk*, pol. *byk* (Cihac). Cf. *beci*. 828

bicaș (–și), s. m. – Cremene. – Var. *bicaz, ghigășel, bigășel, bigășea*.

Mag. *békasó* (Cihac, II, 482). Se folosește numai în Trans. și Mold.; de aici toponimul *Bicaz*. 829

bicher (–ri), *s. m.* – (Trans.) Pramatie, chefliu.

Mag. *betyar* „flăcău de la țară; petrecăreț" (*DAR*). Pare a fi cuvînt din aceeași rădăcină primitivă ca și *becher*. – Der. *bicheresc*, adj. (chefliu); *bicheri*, vb. (Trans., a chefui; Mold., a trudi). 830

bici (–ce), s. n. – **1.** Obiect din împletitură de curele cu care se lovesc sau îndeamnă animalele să meargă. – **2.** Lovitură dată cu acest obiect.

Sl. *bičĭ* de la *biti* «a lovi» (Miklosich, *Lexicon*,

22; *Slaw. Elem.*, 14; Cihac; Berneker 56); cf. bg. *bičŭ*, sb., cr., ceh., rus. *bič*, pol. *bicz*. Cf. și băț.

Der *biciui*, vb. (a bate cu biciul); *biciuială*, s. f. (bătaie cu biciul, flagelare); *biciuitor*, adj. (care biciuiește); *biciușcă*, s. f. (bici). Din rom. provine săs. *bitsch*. Ngr. βίτσα și alb. *bisk* se trag direct din sl. (cf. G. Meyer, 34). 831

biciclétă (–te), s. f. – 1. Vehicul cu două roți. – 2. (Arg.) Ochelari – Var. (înv.) *biciclu*.

Fr. *bicyclette*. – Der. *biciclist*, din fr. 832

biciuluí (–uésc, –ít), vb. A aprecia, a valora, a stima. – Var. *bicilui, biciuli*.

Mag. *becsülni* (Cihac, II, 481; Gáldi, *Dict.*, 107). Se folosește în Trans. A trecut și în bg. din Trans. *becsuluvai* (Miklosich, *Bulg.*, 119). 833

bîcsí (–sésc, –ít), vb. – 1. A îngrămădi, a îndesa. – 2. A amesteca, a intercala. – 3. A încărca. – 4. A bate, a maltrata. – Var. *băcsi, begsi, bucsi, bucși, îmbîcsi*.

Ngr. μπίγω, aorist ἔμπηξα «a introduce cu forța, a îndesa», μπίξιμο „faptul de a îndesa" (Graur, *BL*, IV, 89). Explicațiile date anterior nu sînt satisfăcătoare. Cihac oscilează între două ipoteze, la fel de improbabile: din pol. *buks(a)*, sl. *bukva* < gr. πυξίς (Cihac, II, 31), caz în care ar fi un dublet al lui *pușcă*; sau din mag. *buckó* (Cihac, II, 485). Philippide, II, 701, îl leagă de alb. *mbuš*. *DAR* și Candrea consideră că originea sa este necunoscută, în timp ce Scriban sugerează o legătură, puțin probabilă, cu mag. *buksi* „tare de cap". Pentru dublul sens „a îndesa" și „a bate", cf. fr. *bourrer*.

Der. *bîcsai, bocsai, bucșai*, adj. (durduliu, rotofei); pentru semantismul căruia cf. *îndesat*; *bucsău*, s. m. (arbust, Spartium iunceum); *îmbîcseală*, s. f. (amestecătură, promiscuitate, dezordine); *bigosi*, v. *ghibosi*. 834

bidéu (–uri), s. n. – Vas pentru toaleta intimă.

Fr. *bidet*. 835

bidineá (–éle), s. f. – 1. (Înv.) Pensulă. – 2. Pensulă mare pentru zugrăvit. – Var. (Mold.) *badana*.

Tc. *badana* (Șeineanu, II, 34; Lokotsch 156; Ronzevalle 43); cf. bg. *badana*. – Der. *bidinar*, s. m. (zugrav). 836

bidiviu (–íi), s. m. – 1. Armăsar, cal arab. – 2. (Arg.) Băiat, flăcău. – Var. *bidibiu, bididiu*.

Tc. *bedevi*, de la *bedu* „deșert" (Șeineanu, II, 50) care este aceeași rădăcină a lui *beduin*. Odinioară se întrebuința și cu funcție adj.: *un cal bidiviu*. – Der. *bididie*, s. f. (arg., țiitoare, amantă); cf. sl. *bedevija*, „iapă arabă". 837

biét (–iátă), adj. – Sărman, nenorocit, nefericit.

Cuvîntul are un sens și o întrebuințare particulare, întrucît reprezintă o calitate pur afectivă, atribuită de vorbitor și în nici un caz intrinsecă obiectului (ca în cazul sp. *el pobre hombre*, față de *el hombre pobre*). Din această rațiune, nu este posibilă întrebuințarea sa postpusă (**omul biet*), decît în apoziție (*omul, biet, nu știa...*), caz în care este de preferat uzul invariabil (*femeia, biet, nu știa*). Nuanța afectivă puternică este evidentă în întrebuințarea curentă a cuvîntului, cînd este vorba de membrii familiei decedați: *bietul tata, bietul frate-meu* (cf. sp. *mi pobre padre*). Presupunem că acest caz indică adevărata semnificație a cuvîntului, caz în care se poate recunoaște în el lat. *vĕtus* „vechi", care s-a întrebuințat de asemenea din epoca clasică desemnînd „strămoșii, cei morți". În acest caz, *bietul Petre* a început prin a însemna „răposatul Petre" și apoi, printr-o asociație de idei firească, „bietul Petre" (cf. și *săracul Petre*). Fonetismul lui *vetus* > *biet* este normal; cf. și it. *vieto* „trecut, vechi". Ex. it. arată că acuz. lui *vĕtĕrem* fusese abandonat încă din lat.vulg., și cuvîntul a fost redus la tipul decl. a doua.

Celelalte explicații încercate pînă acum par destul de improbabile. S-a presupus că este vorba de sl. *bědĭnŭ* (Cihac, II, 13; Pușcariu 201; *DAR*), în ciuda imposibilității fonetice; de la lat. *vietus* „ofilit, slab" (Diez; Densusianu, *Hlr.*, 90; cf. *REW* 9325), în ciuda dificultăților semantice; sau de la lat. *biliatus* (Giuglea, *Dacor.*, III, 765–7; cf. *REW* 9645). Din rom. provine săs. *bdjetisch*. 838

biftéc (–ce), s. n. – Carne de vacă la grătar.

Fr. *bifteck*, din engl. 839

bígi-bígi, s. m. – Dulce de gelatină.

Tc. *cici-bici* (Scriban). 840

bihúncă (–ci), s. f. Trăsură ușoară.

Rus. *bigunki* „trăsură de curse" (Iordan, *BF*, VI, 163) Se folosește numai în Mold. 841

bîiguí (–uésc, –ít), vb. – 1. A bîlbîi, a vorbi stîlcit. – 2. A vorbi incoerent, a delira. – 3. A zăpăci, a descuraja. – Var. *buigui* (cu der. săi).

Creație expresivă, cf. *bîjbîi*. Nu pare convingător etimonul mag. *bolyo(n)gni* „a greși", indicat de *DAR* și de Gáldi, *Dict.*, 86. – Der. *bîiguială*, s. f. (exprimare fără șir; delir; confuzie); *bîiguitor*, adj. (bîlbîit; aiurit, zăpăcit); *bîiguitură*, s. f. (bîlbîială; delir). 842

bîjbîí (–i, –t), vb. – 1. A bolborosi, a bombăni. – 2. A furnica, a mișuna, a forfoti. – 3. A căuta pe dibuite. – Var. *bîjbăi, bojbăi*.

Creație expresivă, bazată pe o consonanță ce pare a indica ideea de bălăbăneală, cf. *bîlbîi*,

foşgăi, gîlgii, moşmîndi, it. *bisbigliare*, fr. *bisbille*, sp. *bisbisar (REW* 1350; Puşcariu, *Lr.*, 100).

Der. *bîjbîială*, s. f. (bîjbîire; la oi, ameţeală); *bîjbîitor*, adj. (care bîjbîie, care merge bîjbîind); *bîjbîitură*, s. f. (mers sau căutare pe dibuite); *bojbîc*, s. m. (bîlbîit); *bozgîndi*, vb. (a pipăi), a cărui alternanţă consonantică o aminteşte pe cea a lui *moşmîndi*. 843

bijog (–gi), s. m. – Mîrţoagă. – Var. (Mold.) *ghijog, ghijoagă*.

Tc. *bişak* „bătrîn" (Bogrea, *Dacor*, IV, 794). Mai puţin probabil sînt ipotezele anterioare: din sl. *běžati* „a fugi" (Tiktin), sau de la *ghiuj (DAR*; Scriban). 844

bilă (–le), s. f. – Sferă, pietricică.

Fr. *bille*. Cuvîntul *bilă*, s. f. (bîrnă, traversă) ne este necunoscut ca termen pop. Cihac şi *DAR* îl derivă din bg. *bilo*; este însă probabil să fie vorba de acelaşi cuvînt fr. 845

bilanţ (–ţuri), s. n. – Rezultatul sintetic al unei activităţi pentru o anumită perioadă de timp.

Germ. *Bilanz*, it. *bilancio* (sec. XIX). 846

bîlbîi (–i, –ît), vb. – A bîlbîi, a gîngăvi, a bălmăji.

Creaţie expresivă, de acelaşi tip ca *bîjbîi*; cf. gr. βαμβάνω, lat. *balbus, bilbire*, it. *balbettare*, fr. *balbutier, babiller*, sp. *balbucir, bable*, alb. *bëlbërë*, bg. *blboljam*, sb. *blebetati*, slov. *bablejati*, engl. *babble*, etc. (Puşcariu, *ZRPh.*, XXXVII, 103; *REW* 898; Philippide, II, 632; Berneker 117). – Der. *bîlbîială*, s. m. (poreclă a bîlbîiţilor); *bîlbîitor*, adj. (bîlbîit); *bîlbîitură*, s. f. (bîlbîială). 847

bilbor (–ri), s. m. – Plantă, Trollius europaeus. – Var. *bîlboare*.

Fr. *boule d'or*. 848

bîlci (–iuri), s. n. – 1. (Înv.) Sărbătoare a sfîntului ocrotitor, aniversare; serbare, hram. – 2. Tîrg, iarmaroc, talcioc. – Var. (înv. şi Trans.) *bulciu*; (Banat) *bulciug*, s. n. (despărţire funebră).

Mag. *bolcsu, búlcsú* (Cihac, II, 486; Gáldi, *Dict.*, 111). 849

bilet (–te), s. n. – Bucată mică de hîrtie, răvaş; permis, act.

Fr. *billet*, la început prin intermediul tc. *bilet* (sec. XVIII). 850

bilj (–lęsc), vb. – 1. A albi, a spăla rufele. – 2. (Refl.) A se sulemeni, a se albi la faţă. – Var. (Mold.), *ghili*. Mr. *bilire*.

Sl. *bĕliti*, de la *bĕlŭ* „alb" (Cihac; Miklosich, *Slaw Elem.*, 16), cf. bg. *bĕlějă*, sb. *bjeliti*, slov., ceh. *bĕliti*, rut. *biliti*. A fost considerat în mod greşit dublet al lui *beli*.

Der. *bilează, ghileală*, s. f. (alb de plumb, ceruză); *bilit, ghilit*, s. n. (spălat, acţiunea vb. a spăla); *bilitor*, s. m. (spălător); *bilitoare, ghilitoare*, s. f. (spălătoreasă; spălător). 851

biliard (–de), s. n. – Joc în care o serie de bile sînt deplasate pe o masă specială cu tacul.

Fr. *billard*. 852

bîlje (–ji), s. f. – 1. Iarbă, plantă. – 2. Tulpină; trunchi. – Var. *bulie*.

Sl. *bylije* „ierburi", sau din rut. *byl'e* „tulpini" (*DAR*). Numai în Mold. Cf. *bălărie*. 853

bimbaşa (–ale), s. m. – Colonel al armatei turceşti. – Mr. *bimbaşi*.

Tc. *binbaşi* (Şeineanu, II, 51; Lokotsch 307), cf. bg. *binbašija*. 854

bina (–ale), s. f. – Clădire în construcţie. – Mr. *binae*.

Tc. *bina* (Roesler 589; Şeineanu, II, 52; Lokotsch 307; Ronzevalle 51); cf. ngr. μπινᾶς, bg. *bina*. – Der. *binagiu*, s. m. (antreprenor de construcţii). 855

bindisi (–sęsc, –ît), vb. – A se preocupa, a ţine seama, a lua în consideraţie, a fi la curent. – Mr. *bindisire*.

Tc. *beyendi*, aorist de la *beyenmek* „a binevoi" (Iogu, *GS*, VI, 338); cf. ngr. μπεγεντίζω, pe care Graur, *BL*, IV, 73, îl consideră drept sursă imediată a cuvîntului rom. Mai puţin probabilă pare explicaţia pe care o dădea mai înainte aceluiaşi cuvînt Şeineanu, II, pe baza tc. *bende* „sclav". 856

bine, adv. – 1. Perfect, în mod sau în cantitate satisfăcătoare. – 2. Aşa cum se cuvine, potrivit. – 3. Da, într-adevăr, aşa e (formulă de aprobare). – 4. (Fam.) Elegant, fercheş, arătos (cu acest sens se foloseşte numai ca adj.). – 5. (S. m.) Bunăstare, fericire. – 6. (S. m.) Avere, bunuri. – 7. Beneficiu (împreună cu vb. *a face*). – 8. Element care intră în compunerea unui anumit număr de cuvinte, pentru a exprima ideea de „bine": *binecredincios, binevesti;* în general este traducere din gr. εὖ –. – Mr. *gine*, megl. *bini*, istr. *bire*.

Lat. *bĕnĕ* (Puşcariu 203; *REW* 1028; Candrea-Dens., 160; *DAR*), cf. it. *bene*, prov. *ben*, fr., sp. *bien*, port. *bem*.

Der. *bineţe*, s. f. (formulă de salut, bună ziua), de la formula de salut *bine aţi venit* sau *bine v–am găsit* (pentru posibilitatea de derivare a acestui cuvînt, megl. *ghineaţă*, megl. *bineaţă*, cu suf. *–eaţă*, cf. Pascu, *Beiträge*, 15); *binişor*, adv. (potrivit, aşa şi aşa; încet, cu băgare de seamă). 857

binecuvîntạ (-intẹz, -ạt), vb. A blagoslovi.

De la *bine* și *cuvînta*, compuși ca în gr. εὐλογεῖν, sl. *blagosloviti*, cf. lat. *benedicere*. În limbajul ecleziastic continuă să fie limpede compunerea; fapt pentru care se pot separa elementele sale, ca în fraza liturgică *bine este cuvîntat cel ce vine întru numele Domnului*. – Der. *binecuvîntare*, s. f. (acțiunea, formula sau gestul de a binecuvînta); *binecuvîntător*, adj. (care binecuvîntează). 858

binefạce (-c, -ăcụt), vb. (Înv.) A face binele.

De la *bine* și *face*, compus ca în gr. εὐποιεῖν, sl. *blagotvoriti*, cf. lat. *benefacere*. Este formă înv., care supraviețuiește în der., și a cărei compunere se simte încă, astfel încît se poate spune indiferent *binefacere* sau *facere de bine*. – Der. *binefăcător*, adj. (care folosește, care face bine); *binefacere*, s. f. (faptă bună; ajutor dat cuiva). 859

binevoi (-oęsc, -oịt), vb. – A avea o dispoziție favorabilă față de o cerere, a catadixi. – Var. (înv.) *binevrea*.

De la *bine* și *voi*. – Der. *binevoință, bunăvoință*, s. f. (atitudine binevoitoare, îngăduință); *binevoitor*, adj. (care are bunăvoință). *Binevoință*, cuvînt înv., modificat în limba mod., întrucît se consideră instinctiv că *voință*, s., nu se putea compune cu adv. *bine*, ci cu adj. *bună*; și poate și prin influența fr. *bonne volonté*. 860

biniș (-șuri), s. n. – **1.** (Înv.) Cavalcadă. – **2.** Pelerină orientală, care la început se punea pentru a călări. – Var. *beniș*.

Tc. *biniș* «cavalcadă» (Șeineanu, II, 52; Lokotsch 308); cf. bg. *biniš*ŭ. Cuvînt importat în sec. XVIII, azi înv. Der. săi sînt împrumuturi directe: *binigiu*, s. m. (rîndaș care se îngrijește de caii nărăvași), din tc. *binici*, cf. ngr. μπινιτζής, sb. *bineǧije; binișliu*, s. m. (curtean), din tc. *binișlı*. 861

binọclu (-uri), s. n. – Instrument optic folosit pentru a vedea obiectele la distanță.

Fr. *binocle*. – Der. *binocla*, vb. (a privi cu binoclu; a privi pe furiș); *binocular*, adj. din fr. *binoculaire*. 862

bintătuị (-uęsc, -ịt), vb. – A pedepsi.

Mag. *büntetni (DAR*; Gáldi, *Dict.*, 107). În Trans., rar. – Der. *bintătuială*, s. f. (pedeapsă). 863

bîntuị (-uęsc, -ịt), vb. – **1.** A deranja, a supăra, a ofensa. – **2.** A călca în picioare. – **3.** A face stricăciuni.

Mag. *bántani* „a deranja" (Cihac, II, 478; *DAR*; Gáldi, *Dict.*, 84). Cuvîntul există și în sl. (bg. *bantuvam*, sb., cr. slov. *bantovati*, rut. *bantowati*: cf. Berneker 42), dar pare a proveni din mag. Miklosich, *Wander.*, 12, crede că rut. provine din rom. – Der. *bînșag*, s. n. (bălărie, hățiș, mărăcini); *bîntuială*, s. f. (supărare; stricăciune); *bîntuitor*, adj. (devastator). 864

bir (-ruri), s. n. – **1.** Tribut. – **2.** Impozit, dare.

Tc. *birr* „dar" (Moldovan 423); cf. bg., sb., cr., slov. *bir* „impozit", mag. *bér* «salariu, leafă». În general se admite etimonul mag. (Cihac, II, 482; *DAR*; Gáldi, *Dict.*, 85); însă în mag. este împrumut și sensul nu coincide. După Miklosich (*Slaw Elem.*, 14; *Fremdw*, 78; *Lexicon*, 22) cuvîntul rom. provine din sl. *birŭ*; dar Berneker 57 recunoaște că sl. nu provine din mag. și, prin urmare, nu poate proveni decît din tc. sau din rom. Confuzia între „dar" și „impozit" este foarte curentă în uzul tc., cf. *adet*.

Der. *birar*, s. m. (strîngător de biruri); *birărie*, s. f. (înv., impozit pe comerț); *birnic*, s. m. (care plătește bir, contribuabil). Cf. *birșag*. 865

bîr, interj. – **1.** Strigăt cu care ciobanii își adună și conduc turmele. – **2.** Indică o senzație de frig intens.

Creație expresivă; pentru diferitele sale sensuri, cf. Pușcariu, *Dacor.*, I, 84–6. Cu prima accepție, *rr* bilabial se folosește în mai multe limbi, cf. sp. *arre*; la al doilea, însăși vibrația imită tremuratul. Cf. și Philippide, II, 700. Dat fiind caracterul evident expresiv, pare curioasă încercarea lui Densusianu, *GS*, I, 58, de a explica acest cuvînt prin iraniană (cf. Rosetti, II, 111).

Der. *bîrîiac*, s. m. (miel); *bîrîi*, vb. (a striga oile; a vorbi împiedicat, a mormăi; a trosni). Ultimul uz (cf. Sadoveanu, *au bîrîit ca un tunet alte potîrnichi*) pare o greșeală datorită confuziei cu *pîrîi*. Var. *a bărăi*, care apare în unele dicționare, ar putea fi o ortografie greșită. 866

birậu (-ậi), s. m. – (Trans.) Primar. – Var. *birac*.

Mag. *biró* (Cihac, II, 482; Gáldi, *Dict.*, 107), de unde provin și sb., cr., slov. *birov*. – Der. *birăiță*, s. f. (primăriță); *birăie*, s. f. (primărie). 867

bîrc (-curi), s. n. – (Trans.) Dungă, crestătură (mai ales pe bățul cu care se măsoară laptele turnat). – Var. (Mold., Bucov., Basar.), *vîrcă*, s. f. (linie, dungă).

Rus. *birka* „semn". Etimonul a fost semnalat de Bogrea, *Dacor*, IV, 792, dar numai pentru *bîrc*. *Vîrcă*, în mod normal considerat cuvînt separat,

este pus în legătură de Scriban cu bg. *vŭrva* „sfoară". 868

bîrcîi (-iesc, -it), vb. – A murdări, a mînji. – Var. *zbîrcîi* (cu der.).

Sb. *brkati*, bg. *bărkam* «a amesteca» (Scriban). Pentru var., cf. sb. *zbrka* „dezordine". – Der. *bîrcîială*, s. f. (acțiunea de a murdări; muncă murdară). Probabil de aceeași origine este cuvîntul *zbîrci*, interj., cu care copiii indică o greșeală la joc, și der. său *a zbîrci* a greși, a nu nimeri, cf. sb. *zabrkati* „a greși, a pierde", care în general se confundă cu *a zbîrci* „a încreți, a mototoli". Pe de altă parte, din familia bg. *bărkam* „a amesteca" pare a face parte *brăcaci*, s. n. (ceaun), cf. bg. *bărkalka, bărkačka* (lingură de spumă). 869

bîrcoace, s. f. – Varietate de moșmon, Cotoneaster vulgaris.

Tc. *barkuk* „prună galbenă", din ngr. πραικόκιον < lat. *praecox*. De la forma arabă *barqūq* derivă sp. *albaricoque*. 870

bîrfi (-fesc, -it), vb. – 1. A vorbi de rău, a denigra. – 2. A flecări, a îndruga verzi și uscate.

Creație expresivă (Iordan, *BF*, II, 192), bazată pe consonanța *blf, mlf*, care trebuie să sugereze ideea de obiect flasc (*bolfă, boarfe*), sau de a amesteca în mod confuz (*molfăi*). Este evidentă relația expresivă a lui *bîrfi* cu *boarfe*; pentru corelația „gură" și „cîrpă", cf. *fleancă, fleoarță, bleancă*. Numai ca o curiozitate trebuie să amintim că Crețu 309 consideră *bîrfi* ca rezultat al lui *brăfi*, **brăfni*, metateză a lat. *fabulari*.

Der. *bîrfaș*, s. m. (flecar, palavragiu); *bîrfeală*, s. f. (bîrfă); *bîrfelnic*, adj. (înv., bîrfitor); *bîrfitor*, adj. (care bîrfește); *bîrfitură*, s. f. (bîrfă); *boarfe*, s. f. pl. (cîrpe, haine, avut); *borfăi*, vb. (a murdări rufele; a fura, a șterpeli); *borfaș*, s. m. (pungaș, hoț); *borfărie*, s. f. (haine); *burfă* (var. *burfan*) s. f. (stomac al animalelor); *burfănos*, adj. (burtos); *burfăi*, vb. (a iscodi). Cf. *borț*. 871

bîrje (-ji), s. f. – Trăsură de piață, droșcă.

Rus. *birža* „bursă (de lucru)", loc în care stau și așteaptă cei care închiriază trăsurile, și prin urmare birjarii cu trăsurile lor (Sanzewitsch 198). S-a întrebuințat la început cu funcție adj. *o sanie de birje* (Alecsandri). – Der. *birjar* (vizitiu, droșcar); *birjeresc*, adj. (de birjar; murdar, trivial); *birjerie*, s. f. (ocupația birjarului). 872

bîrlic (-ci), s. m. – 1. As, carte de joc. – 2. Spetează care trece prin mijlocul zmeului de copii. – 3. (Arg.) Nota unu, la școală. – 4. (Arg.) Sublocotenent.

Tc. *birlik* „unitate", de la *bir* „unu" (Roesler 589; Șeineanu, II, 52). La sensul 2 a putut avea loc o confuzie cu tc. *bilik* „antebraț" (*DAR*). 873

bîrligă (-g, -ț), vb. – 1. A ridica, a îmbîrliga coada animalelor. – 2. A da formă de spirală. – 3. (Arg.) A (se) complica, a (se) agrava o situație. – Var. *îmbîrliga, (în)vîrliga*. Mr. *amvîrlig*.

Creație expresivă, a cărei formulă coincide cu rădăcina sl. *brl-*, care exprimă aceeași idee de „mișcare în spirală" (*DAR*). – Der. *(îm)bîrligătură*, s. f. (acțiunea de a da formă de spirală). 874

bîrlog (-oage), s. n. – Vizuină. – Var. *bîrloc, bîrloagă*. Megl. *bărlog*.

Sl. *brŭlogŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 15); cf. sb. *brlog*, rut. *berlog*, pol. *barłog*, rus. *berloga*. Din sl. a intrat și în alb. *borlok*, mag. *barlang*, ngr. μπρλόγο (G. Meyer, *Neugr. St.*, II, 44). 875

bîrnă (-ne), s. f. – Grindă, traversă. – Mr. *brîn*, megl. *brnă*.

Sl. *brŭvĭno* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 15; Cihac, *DAR;* Pușcariu, *Lr.*, 284); cf. bg. *brăvno*, sb. *brovno*, rut. *berveno*, rus. *bervno*. – Der. *bîrnui*, vb. (a face un zid din trunchi de copac). 876

bîrnaci (-ce), adj. – Oacheș, brunet.

Mag. *barnás* (Cihac, II, 479; Berneker 44; Gáldi, *Dict.*, 104), de unde provin și rut. *barná* „(bou) negru", slov. *barnavý* „oacheș, brunet". Se folosește în Trans., împreună cu dim. *bărnuț*, adj. (oacheș, brunet). 877

birou (-uri), s. n. – 1. Masă de lucru. – 2. Cabinet (de lucru). – Var. *biurou*.

Fr. *bureau*. Tot din fr. provin și comp. *bi(u)rocrat*, s. m.; *bi(u)rocratic*, adj. 878

bîrș (-și), s. m. – (Arg.) An.

Țig. *barš* (Vasiliu, *GS*, VII, 104; Juilland 158). 879

bîrsă (-se), s. f. – Piesă care susține plazul plugului. – Var. *bîrță*.

Slov. *brdce* „piesă de lemn care susține năvodul", moravul *brdce* „cruce de căruță" (Densusianu, *GS*, I, 142). Scriban îl pune în legătură, fără nici o probabilitate, cu alb. *verz* „rîndea". 880

bîrșag (-guri), s. n. – (Trans.) Amendă.

Mag. *birság* (*DAR;* Gáldi, *Dict.*, 107). În Trans., rar. – Der. *bîrșeg(ăl)ui*, vb. (a amenda). 881

bîrsan (-nă), adj. – Se spune despre oile de Bîrsa, regiune din sud-estul Trans., și despre lîna lor lungă și aspră.

De la *Bîrsa*, nume al regiunii a cărei capitală este Brașovul; ambele nume au probabil aceeași

origine. Cihac, II, 490, se gîndește mai curînd la numele mag. al orașului respectiv, *Brassó*, ceea ce este de fapt același lucru. – Der. *bîrsănesc*, adj. (din Bîrsa). 882

birt (–turi), s. n. – Restaurant.

Sb. *birt*, din germ *Wirt(haus)*, cf. Cihac. Tot prin sb. se explică der. *birtaș*, s. m. (hangiu, hotelier); sb. *birtaș; birtășiță*, s. f. (nevastă de birtaș), sb. *birtašica*. 883

biruí (–uęsc, –ít), vb. – **1.** A fi mai puternic ca cineva. – **2.** A învinge, a supune. – **3.** (Înv.) A domina, a guverna, a avea autoritate. – Var. (înv.) *birțui*.

Mag. *birni* „a poseda" (*DAR*). – Der. *biruită*, s. f. (înv., victorie); *biruitor*, adj. (stăpîn, suveran, învingător); *biruință*, s. f. (victorie). 884

bîrzoi (–oáie), adj. – Ridicat, îmbîrligat; se spune exclusiv despre coada unor animale, cum sunt cîinele, capra, calul etc.

Sl. *bŭrzŭ* „rapid" (> sb. *brz*, bg. *brăz;* cf. Berneker 108), în parte contaminat de mag. *borzolni* (> rom. *burzului*). În afară de influența acestui ultim cuvînt, schimbarea semantică a lui *bîrzoi* se explică printr-o confuzie între cauză și efect, căci animalele care aleargă o fac de obicei cu coada ridicată.

Der. *bîrzeică*, s. f. (sanie); *bîrzoi*, vb. (a-și pierde cumpătul, a-și ieși din fire; a se zbîrli, a se speria); *bîrzoiat*, adj. (zbîrlit; prostdispus); *îmborzoia*, vb. (Trans., a se încreți). Presupunem că trebuie să se adauge aceleiași familii cuvîntul *bîrzoc*, s. m. (cînepă ce rămîne fără a crește), care trebuie probabil înțeles „plantă ce crește rapid", adică „(plantă) prematură, care nu ajunge la maturitate". 885

bis, adv. – **1.** Repetat, a doua oară; se folosește numai în enumerările în care un număr determinat apare de două ori. – **2.** (Interj.) Încă o dată; se folosește pentru a cere actorilor sau cîntăreților să repete o parte din programul artistic.

Fr. *bis*, din lat. *bis*. – Der. *bisa*, vb. (a repeta). 886

biscuít (–ți), s. m. – Produs alimentar obținut prin coacerea unui aluat de prăjitură. – Var. *biscot, pișcot*.

Fr. *biscuit*, în vreme ce var. *biscot* reproduce it. *biscotto;* cealalată var. corespunde pronunțării balcanice, cf. sb. *piškot*. 887

biserícă (–ci), s. f. – **1.** Clădire destinată cultului creștin. – **2.** Comunitate a creștinilor. – **3.** (Arg.) Cîrciumă. – Var. *băsearecă, băsearică, bese(a)rică, bisearică*, toate înv. Mr. *băsear(i)că*, megl. *băsęrică*, istr. *basęrikę*.

Lat. *băsĭlĭca* (Pușcariu 204; *REW* 972; Candrea-Dens., 161; *DAR;* Pușcariu *Dacor.*, I, 436); cf. vegl. *bašalka*, valtel. *baselga*, engad. *baseldza;* cf. și dubletul neol. *basilică*, s. f. (biserică sau catedrală impunătoare).

Der. *bisericuță*, s. f. (biserică mică; grup de prieteni care se admiră reciproc); *bisericesc*, adj. (ecleziastic); *bisericește*, adv. (ca la biserică); *bisericos*, adj. (credincios, evlavios); *îmbiserici*, vb. rar, înv. (a intra în biserică). 888

bîșt, interj. – Exprimă mișcarea rapidă cu care dispar anumite animale, de ex. broasca ce se aruncă în apă, iepurele în tufiș etc. – Var. *bîschi, hușchi*.

Creație expresivă, comparabilă cu *hîș* sau *uș*, cu care se gonesc păsările din ogradă. – Der. *bîști*, vb. (a scăpa, a fugi, a dispărea). 889

bișțári, s. m. pl. – Bani.

Țig. *bišto* „al douăzecilea" (cf. cuvîntul în Wlislocki 76), probabil folosit la început, în Arg., ca echivalent al lui „pol", monedă de 20 lei. Bogrea, *Dacor.*, VII, 36, indicase acest etimon, a cărui autenticitate este combătută de Graur, 130, care propune în loc *biš star* „24", care se înțelege mai puțin (cf. Juilland 159). Un țig. *bištari*, la Vasiliu, *GS*, VII, 104. 890

bistrițț (–ță), adj. – Acidulat, acru; se spune mai ales despre o varietate de prune.

Sl. **bystrĭcĭ*, de la *bystrŭ* „rapid; iute" (*DAR*). Se folosește în Mold. și Trans.; cf. *iute*. De aceeași origine este toponimul *Bistrița*. 891

bîț, interj. – Exprimă mișcarea unui corp sau a unui membru. – Var. *bîța*.

Creație expresivă, de același tip ca *fiț*. – Der. *bîțîi*, vb. (a mișca); *bîțîială*, s. f. (mișcare); *bîțîitoare*, s. f. (codobatură); *bîțan*, s. m. (țînțar). Scriban pune în legătură vb. *a bîțîi* cu mag. *biccenni* „a șchiopăta". 892

bîtă (–te), s. f. – Par, măciucă, ciomag.

Sl. *bŭtŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 16; Cihac); cf. rădăcina sl. *batŭ* (rus. *bat*, sb. *bat* „par"; Bernenker 46).

Der. *bîtea*, s. f. (ciocan de lemn; specie de papură, Typha angustifolia, Sparganium ramosum); *bîti*, vb. (rar, în Banat: a bate, a ciomăgi). 893

bițang (–gi), s. m. – **1.** Străin, din altă parte. – **2.** Vagabond. – **3.** Bastard, fiu natural.

Mag. *bitang* (Cihac; Gáldi, *Dict.*, 108). Se folosește în Trans. (cf. *ALR* 211). Cf. sb. *bitanga* „leneș". 894

bîtcă (–ci), s. f. – Coastă, povîrnіș.

Origine necunoscută. *DAR* propune, dar este puțin probabil, mag. *botkó, bötök* „cap, mîner"; rezultatul probabil ar fi fost **bătcău*. Diculescu 181 (urmat de Scriban) se gîndește la un gepidic **bütt(i)ka*, din germ. *butt-* (> fr. *butte*); însă părerea sa a fost în general respinsă. 895

bitirmeá (-éle), s. f. – Acord, tranzacție.

Tc. *bitürme* (*DAR*). Este înv., ca și der. *bitirdisi*, vb. (a ajunge la un acord; a se învoi; a compensa), din tc. *bitürmek*. 896

bîtlán (-ni), s. m. – **1.** Stîrc cenușiu (Ardea cinerea, Ardea purpurea, Ardea garzetta). – **2.** (Rar) Specie de rață sălbatică (Anas querquedula).

Bg. *batlan* (*DAR*) sau mag. *batla* (Cihac). Pare foarte incertă ipoteza lui Philippide, 150, care se gîndește la **băltan*, der. de la *baltă*. 897

bitúmen, s. m. – Material provenit din transformarea în condiții naturale a cerii și a rășinii vegetale.

Lat. *bitumen* (sec. XIX). Cuvînt rar; în locul lui se folosește *asfalt*. În schimb, se folosește der. *bituminos*, adj., din fr. *bitumineux*. 898

bitúșe (-și), s. f. – Blană, haină din piele de oaie cusută pe dos (cu blana în interior). – Var. *bitușcă; botoașe, botoșană*, s. f. (oaie bătrînă).

Mag. *bojtos, buitus* (Drăganu, *Dacor.*, V, 333). Pentru Lahovary 315, este cuvînt anterior fazei indo-europene. 899

bíu, s. m. – Abundență, belșug. – Var. *biv*.

Mag. *bő(v)*. Înv. (sec. XVII), azi înlocuit de *belșug* (< *bivșug*). – Der. *bios*, adj. (abundent, copios); *biușag*, s. n. (abundență), din mag. *bővseg* (Löwe 41; Gáldi, *Dict.*, 85); ambele înv. Cf. *belșug*. 900

biv, adv. – Înainte, anterior. Împreună cu unele titluri, indică faptul de a se fi aflat persoana respectivă într-o funcție în care nu mai este: *biv vel logofăt*, fost mare cancelar; *biv vornic*, fost vistiernic.

Sl. *byvŭ*. Termen administrativ, nu aparține limbii vii. Înv. 901

bívol (-li), s. m. – Vită cornută asemănătoare cu boul, cu păr negru. – Var. *bi(h)ol*. Mr. (*buval*) < ngr. βούβαλος, megl. *bivul*.

Bg. *bivol*, din sl. *byvolŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 16; Cihac), cuvînt care nu aparține totuși fondului sl. (Miklosich, *Fremdw.*, 80). Nu pare posibilă der. directă din lat. *bubalus*, propuse de Diez, *Gramm.*, I, 259.

Der. *bivolar*, s. m. (păzitor al unei cirezi de bivoli); cf. bg. *bivolar; bivolărie*, s. f. (grajd de bivoli); *bivolesc*, adj. (de bivol); *bivoliță*, s. f. (femela bivolului), cf. bg. *bivolica*. 902

bîz, interj. – **1.** Imită bîzîitul insectelor care zboară. – **2.** Exprimă zeflemisirea cuiva, și mai ales a copiilor plîngăcioși.

Creație expresivă, comună mai multor limbi (*REW* 1057; Pușcariu, *RF*, I, 269 și *Dacor.*, I, 103; Șutu, *Dacor.*, II, 149), cf. sl. *bĭzěti* (Berneker 111), germ. *biesen*.

Der. *bîză*, s. f. (insectă, muscă; albină; în arg., ziar); *bîzălău*, s. m. (bondar, bărzăun); *bîzîit*, s. n. (zumzet); *bîzîitor*, adj. (care bîzîie); *bîzoi*, s. m. (viespe); *bînzar*, s. m. (bondar; tăun); *bînzoi*, s. m. (bondar); *bijoi*, s. n. (în Trans., izvor, fîntînă). 903

bîzdărí (-rĕsc, -ít), vb. – (Despre animalele înțepate de tăun) A fugi împrăștiindu-se. – Var. *bîzdura, băzdăra*.

Sl., cf. rus. *bzdryt (DAR);* probabil introdus pe filieră slov., deoarece este folosit numai în Trans. – Der. *bîzdîr*, interj. (strigăt cu care se alungă animalele); *bîzdîră*, s. f. (tăun). 904

bîzdîc (-curi), s. n. – Capriciu, toană, hachițe. – Var. *bîzdig, bîzdoc*.

Formație hazlie compusă din sb. *bazdrk* „pîrț", rus. *bzdjoch* „pîrț", cu *dică* „turbare" (< sl. *dikŭ* „sălbatic"). Scriban propune o legătură, puțin probabilă, cu pol. *bzdyk* „bătrîn ramolit, hodorog". 905

bîzdîgánie (-nii), s. f. Dihanie, arătare, ciudățenie, drăcie. – Var. *bi(z)diganie, bidihanie, băhanie*.

Sl. *bezŭ dychaninŭ* „fără suflet" contaminat cu *dihanie* (*DAR;* Candrea). 906

bizéț (-țuri), s. n. – Garnitură ornamentală de piele la încălțăminte, cînd nu este făcută din aceeași bucată. – Var. *bezeț*.

Germ. *Besätze* „garnituri" (Borcea 178). Introdus în sec. XIX. 907

bizuí (-uĕsc, -ít), vb. – **1.** (Trans., rar) A avea încredere, a încredința ceva în grija cuiva. – **2.** (Refl.) A se încrede, a se baza pe cineva. – **3.** A proceda cu încredere; a avea curaj pentru a înfăptui ceva.

Mag. *bizni* „a se încrede" (Cihac, II, 482). – Der. *bizuială*, s. f. (încredere); *bizuință*, s. f. (încredere). 908

blafárd (-dă), adj. – Palid, fără culoare.

Fr. *blafard* (sec. XX). Este galicism, care apare uneori în literatura contemporană. 909

blăgă (-ăgi), s. f. – Avut, bogăție.

Sb. *blago* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 14; Cihac). Se folosește mai ales în Banat și Trans. 910

blago-. Element sl. care intră în compunerea unui anumit număr de cuvinte, în care redă sensul gr. εὖ-. Cea mai mare parte a termenilor astfel compuși sînt înv.; singurul de circulație relativ generală este ultimul:

Blagocestie, s. f. (milă), din sl. *blagočĭstije;*

blagocestiv, adj. (milos), din sl. *blagočĭstivĭ;*

blagocin, s. m. (Mold., înv., arhiereu), din rus. *blagočinnyi;*

blagodarenie, s. f. (mulțumire), din sl. *blagodarenije;*

blagodari, baglodorî, vb. (a mulțumi), din sl. *blagodariti;* var. modernă *blogodori, blodogori* (a bombăni); cf. Șeineanu, *Semasiol.*, 118;

blagorodnic, adj. (nobil), din sl. *blagorodĭnikŭ;*

blagorodni(ci)e, s. f. (noblețe);

blagoslovi, vb. (a binecuvînta), din sl. *blagosloviti;* der. *blagoslovealã, blagoslovenie*, s. f. (binecuvîntare); *blagoslovitor*, adj. (care blagoslovește). 911

blajin (-nă), adj. – Blînd, omenos, pașnic.

Sl. *blažinŭ* „bun" (Miklosich, *Lexicon*, 30. S-a confundat cu *blajin*, s. m. (în mitologia pop., popor fericit care trăiește aproape de rîul Sîmbata), ce provine din sl. *blaženŭ* „preafericit". 912

blamanjeą (-ęle), s. f. – Mîncare albă, gelatină de pasăre.

Fr. *blanc-manger*, prin intermediul rus. *blamanže* (Bogaci, *BF*, VI, 197). Mold. 913

blană (-ăni), s. f. – 1. Scîndură. – 2. Piele de animal cu păr cu tot. – Mr., megl. *blană* (numai cu sensul 1).

Sl. **blana*, cf. slov., ceh. *blana* „pojghiță", sb. *blanak* „scîndură", slov. *blanja* „scîndură", pol. *błona* „membrană", rus. *(o)bolonĭ* „coajă", *oboločka* „cuvertură" (Berneker 69; *DAR*); și *oblon*. Par fără obiect strădaniile lui Pascu, I, 196, de a apropia aceste cuvinte de un problematic dalm. **plana*, it. *piana*, fr. *planche*.

Der. *blănar*, s. m. (meseriaș care face îmbrăcăminte din blană); *blănăreasă*, s. f. (dans tipic); *blănărie*, s. f. (obiecte de îmbrăcăminte din blană); *blănit*, adj. (cu blană; căptușit cu blană); *îmblăni*, vb. (a căptuși cu blană); *blănos*, adj. (căptușit cu blană). Ngr. μπλάνα provine din sl. după Meyer, *Neugr. St.*, II, 44, și din rom., după Murnu, *Lehnwörter*, 35. 914

blăstare (-ri), s. m. – Emplastru. – Var. *blastur, blastor(e), bleastur(e).*

Ngr. μπλάστρι, din gr. ἔμπλαστρον. 915

blat (-ți), s. m. – (Arg.) Tovarăș, amic.

Rus. *blat* „mită" (Unbegaun, *BL*, IX, 103), cf. *po blatu* „în mod ilegal", *blatnoi* „de jargon". Iordan *BF*, II, 208, îl relaționa direct cu germ. *Blatt* „foaie" cf. Graur, *BL*, VI, 141. – Der. *blătui*, vb. (Arg., a cădea la învoială). 916

blazą (-zęz, -ąt), vb. – A deveni indiferent, a obosi.

Fr. *blaser*. 917

blazgonie (-ii), s. f. – Prostie, enormitate, tîmpenie. – Var. *blasgonie.*

Pol. *błazgoni* „ramolit" (Bogrea, *Dacor.*, III, 727). Cf. *bazaconie*. 918

blaznă (-ne), s. f. – 1. (Înv.) Înșelăciune, seducere, ademenire. – 2. Fantasmă, strigoi.

Sl. *blaznŭ* „eroare" (Miklosich, *Lexicon*, 30). – Der. *blăzni*, vb. (înv., a înșela, a seduce), din sl. *blazniti; blaznic*, adj. (Mold., tont). 919

bleandă (-ende), s. f. – 1. Obiect flasc, masă informă și fără consistență. – 2. Leneș, bleg, molîu; persoană greoaie în mișcări. – 3. Palmă, lovitură. – 4. Uliu.

Creație expresivă (Iordan, *BF*, II, 181), cf. *bleau, bleg, bleot.* Coincide cu o rădăcină sl., cf. sl. *bledynŭ* „leneș" de la *bledovati* „a nu face nimic", rut. *blendati* (Byhan, *Jb.* IV, 304), sb. *blendak* „tont". – Der. *blend(ăr)ău* (var. *blendoi*), s. n. (masă informă); *bleancă*, s. f. (gură; cioc), cf. *fleancă; blendi*, vb. (a împinge, a îmbrînci, a arunca), pe care *DAR* și Candrea îl derivă de la rut. *blenditi; blencheci*, vb. (a flecări, a trăncăni); *blenderi*, vb. (a mișca picioarele). 920

bleau, s. m. invar. – Strop, pic; indică minimum ce se poate exprima (pentru a întări, prin absență, ideea de liniște).

Creație expresivă (Iordan, *BF*, II, 181); coincide cu bg. *ble, bljach* (*DAR*). – Der. *bleau*, s. m. (animal cu urechile căzute); *bleahă* (var. *blehaucă*), s. f. (scroafă cu urechile căzute); *blehăi* (var. *blehoti, bleheti*), vb. (a lătra), prin intermediul unei asocieri curente între noțiunea de „gură" și cea de „cîrpă", cf. *bleancă, fleancă, fleoarță* etc.; *bleașcă*, s. f. (palmă, lovitură; zgomot produs de căderea unui obiect moale și umed), cf. *fleașcă; bleasc*, s. n. (respirație, răsuflare; bale, salivă), al cărui ultim sens este din sl. *blěšku* „strălucire, bale", după *DAR* (explicație ce pare greșită, căci acest sens nu apare în sl., cf. Iordan, *BF*, II, 183); *blești*, vb. (a slobozi un cuvînt, a deschide pliscul; a vorbi cu dificultate, a îngăima); coincide, probabil datorită aceleiași surse expresive, cu bg. *mlaštjă* „a mesteca, a molfăi"; *blescăi*, vb. (a murdări cu pămînt, a noroi), cf. *plescăi; bleocăi*,

vb. (a bîrfi, a şuşoti); *bleoci*, vb. (a vorbi; a lătra); *bl(e)oştică*, vb. (a merge cu greu printr-o mlaştină). Aceste cuvinte nu sînt în mod necesar der. directi de la *bleau*, însă par a ilustra aceeaşi intenţie expresivă. Cf. *bleandă, bleg, bleot.* **921**

bleau (-uri), s. n. – **1.** Tablă albă. – **2.** Tablă de fier care îmbracă osia carului, pentru a evita atingerea cu butucul roţii. – Var. *bleav, bleach, blec.*

Germ. *Blech* „tablă albă", cf. sb. *plech*, mag. *pléh*, rus. *bljacha* (Sanzewitsch 198; *DAR*). – Der. *ble(h)ui*, vb. (a pune obezi la roată). **922**

bleg (-eagă), adj. – **1.** Buhăit, molatic, puhav. – **2.** Cu urechile căzute. – **3.** (S. m.) Paiaţă.

Creaţie expresivă (Iordan, *BF*, II, 182), cf. *bleandă, bleau, bleot.* S-a explicat uneori prin sl. *blagŭ* „bun", sb. *blag* „bun, paşnic" (Berneker 58; Bogrea, *Dacor.*, IV, 794; Procopovici, *RF*, II, 133); cf. şi sb. *blek* „tont", cu care coincide probabil întîmplător. – Der. *blegi* (var. *blejí*), vb. (a înmuia, a fleşcăi); *bleojdi*, vb. (a fleşcăi, a decădea; a face ochii cît cepele; a-şi aţinti privirea spre ceva), cf. *pleoşti* (*DAR* se gîndeşte la o der. din sl. *blistati* „a străluci", „a vedea", ipoteză ce pare inutilă; cf. mai curînd sl. *bljusti* „a vedea"; dar mijloacele expresive ale rom. explică suficient această formaţie); *bleoncos*, adj. (cu urechile căzute), der. cu infix nazal; *bleoncăni*, vb. (a clătina, a legăna).

Probabil aceleiaşi rădăcini expresive îi aparţine *bloj*, adj. (murdar, pătat; mascat, travestit, deghizat), care se foloseşte în Banat; der. *bloji*, vb. (Maram., a murdări); *blojori*, vb. (a calomnia), folosit de Cantemir. **923**

bleot (-oată), adj. – Tont, tîmp.

Creaţie expresivă, cf. *bleandă, bleau, bleg* (Iordan, *BF*, II, 182). Este puţin probabilă der. din germ. *blöd*, sugerată de *DAR*. – Der. *bl(e)otocări*, vb. (a cleflăi, a strivi, a zdrobi; a vorbi fără şir) se foloseşte în Mold., şi corespunde lui *a blociori*, în Trans. şi lui *a bloşticăi*, în Mold.; *blotocăreală*, s. f. (vorbire de neînţeles); *blotor*, s. m. (prost). **924**

blestema (-m, -at), vb. – **1.** A huli, a ocărî. – **2.** (Refl.) A face jurămînt, a se jura. – **3.** A vorbi de rău, a ponegri, a defăima. – Var. *blăstăma, blăstema.* Mr. *blastim*, megl. *bl'astim.*

Lat. **blastēmāre*, der. de la *blasphemāre* (Puşcariu 205; Meyer, *Alb. St.*, IV, 27; *REW* 1155; Candrea-Dens., 162; *DAR*); cf. sp. *lastimar*, care atestă existenţa formei lat. vulg., cu *t* în loc de *f*.; v. şi it. *biasimare*, fr. *blâmer.*

Der. *blestem*, s. n. (blestemare, afurisire), care pare a fi un der. postverbal, dar pe care Pascu, I, 52, îl consideră der. de la lat. **blastemium* (în loc de *blasphemium*); *blestemat*, adj. (ticălos, afurisit; bandit; potlogar); *blestemătesc*, adj. (infam); *blestemăţeşte*, adv. (înv., în chip mizerabil); *blestemăţi*, vb. (a ajunge rău); *blestemăţie*, s. f. (acţiune reprobabilă, în general). **925**

blid (-de), s. n. – **1.** Vas, strachină. – **2.** Paletă la roata de moară. – Mr. *blid.*

Sl. *bljudŭ, bljudo, bljuda* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 15; *Fremdw.*, 78), cf. bg. *bljudo*, sb. *bljuda*, alb. *bljudë*, (G. Meyer 40). – Der. *blidar*, s. m. (olar); *blidar*, s. n. (dulap de bucătărie). **926**

blînd (-dă), adj. – Blajin, bun, paşnic. – Mr. *blîndă*, megl. *blondă.*

Lat. *blandus* (Puşcariu 206; *REW* 1151; Candrea-Dens., 164; *DAR*); cf. v.fr. *blant*, prov. *blan*, sp. *(blando).*

Der. *blîndă*, s. f. (urticarie); *îmblînzi*, vb. (a împăca, a linişti, a potoli); *îmblînzitor*, adj. (care îmblînzeşte; dresor). *Blîndă* se consideră uneori ca un der. dintr-un sl. *blędi* (cf. Byhan, *Jb.*, IV, 304), caz în care ar fi identic cu *bolînd;* dar opinia admisă în general este că, dimpotrivă, rut. *blynda*, sb. *blanda* şi bg. *blînda* provin din rom. (Candrea, *Elemente*, 407; Capidan, *Raporturile*, 230). *A îmblînzi*, vb., considerat de Puşcariu 779 ca der. dintr-un lat. **blandîre* (< *blandîri*), este mai curînd o formaţie internă a rom. De asemenea se consideră în general că *blîndeţe*, s. f. (gingăşie, dulceaţă, bunătate) reprezintă lat. *blandîties* (Puşcariu 207; Candrea-Dens., 165; *REW* 1150; *DAR*); dar este mai probabil o der. internă a rom. (cf. Graur, *BL*, V, 90), cu var. *blîndeţie* şi *blînzie*, s. f. (înv., gingăşie, dulceaţă). **927**

blinda (-dez, -at), vb. – A acoperi cu un blindaj.

Fr. *blinder.* – Der. *blindaj*, s. n., din fr. *blindage; blindat*, s. m. (Arg., păduche). **928**

bloc (-curi), s. n. – **1.** Clădire mare. – **2.** Carnet de notiţe.

Fr. *bloc.* – Der. *bloca*, vb. din fr. *blocage; blocadă*, s. f. format ca *rocadă; debloca*, vb., din fr. *débloquer.* **929**

blond (-dă), adj. – Bălai, cu părul auriu.

Fr. *blond.* – Der. *blondă*, s. f. (înv., dantelă de mătase); *blondin*, adj. (blond), folosit în poezia romantică şi format pe baza it. *biondino*, fr. *blondin.* **930**

bluză (-ze), s. f. – Îmbrăcăminte ca o cămaşă bărbătească.

Fr. *blouse.* **931**

B.C.U. „M. EMINESCU" IAȘI

bluf (–furi), s. n. – Înșelătorie, cacealma.
Engl. *bluff*, prin intermediul fr. – Der. (rar) *blufa*, vb. (a face cacialma, a înșela). 932

boactăr (–ri), s. m. – Agent, polițist.
Germ. *Wächter* (*DAR*). În Trans., rar. 933

boaghe (–e), s. f. – Bufniță. – Var. *boaghie, boghiu, bogză.*
Mag. *bagoly* (*DAR;* Gáldi, *Dict.*, 108). 934

boaghe (–e), s. f. – Căpiță, stog. – Var. *boghiu, boghiță, bobiță.*
Mag. *boglya (DAR).* 935

boaită (–te), s. f. – Animal, lighioană; termen injurios, al cărui sens real a dispărut în parte, și care se aplică în mod curent vitelor, și preoților.
Origine necunoscută; probabil este legat de mag. (secui) *bojti* „stat" (*DAR*). Cihac, II, 483 îl considera identic cu mag. *bujtó*, cf. *buiac*. Scriban îl derivă de la *hoaită*, pe care nu îl cunoaștem, și acesta de la *hoit* „stîrv": ipoteză seducătoare, dar greu de susținut în ce privește fonetismul. Termenul a intrat în limba literară, dar pare a fi pop. numai în Mold. – Der. *boitar*, s. m. (Trans., cioban, porcar), care a pătruns în mag. *bojtár*. După Diculescu, *Elementele*, 446, acest ultim cuvînt provine din gr. *βοηθήρ, de la βοηθέω „a ajuta". 936

boală (–ọli), s. f. – **1.** Maladie, afecțiune, beteșug. – **2.** Calamitate, dezastru. – **3.** Hoit, mortăciune; termen ofensiv care se folosește cu privire la animale, și uneori și la oameni.
Sl. *bolĭ* „bolnav" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 15), cf. sb. *bol(a)* „boală", rus. *bolĭ* „durere". Cf. *boli* și *bolnav; balá.* 937

boană (–ne), s. f. – Grăunte, boabă, bacă.
Germ. *Bohne (DAR).* În Trans., rar. 938

boanghen (–ghină), adj. – Ungur (termen depreciativ).
Sl. *vagrinŭ* „ungur" (*DAR).* Se aplică uneori și românilor din Trans. 939

boar (–ri), s. m. – Păstor de boi.
Lat. *boārius* sau *bovārius* (*REW* 1180; Candrea-Dens., 171; *DAR*); cf. it. *boaro*, prov., v.fr., cat. *boyer*, sp. *boyero*, port. *boieiro.* 940

boarcă (–ce), s. f. – **1.** Pește, Rhodeus amarus. – **2.** Epitet satiric și depreciativ pentru țigani.
Origine necunoscută, poate expresivă. Numai în Mold. 941

boare, s. f. – **1.** Exalare, duhoare. – **2.** Zăpușeală, căldură. – **3.** Adiere de vînt. – Mr. *boră*, megl. *boari.*
Lat. *vāpōrem*, pronunțat normal **baporem.* Trebuie să se presupună o fază intermediară asimilată **baborem*, al cărei rezultat normal este **băoare > boare*, cf. *subala > (sub)suară.* Semantismul este de asemenea perfect normal, cel puțin pentru primele două accepții; cea de „adiere de vînt" este numai secundară și pînă la un anume punct incertă (în ex. pe care le menționează *DAR* s-ar putea interpreta adesea în sens etimologic; frecvența cu care se întrebuințează expresia *o boare de vînt* arată că nu este posibil să se caute un etimon care să însemne de la sine „vînt").
Etimonul pe care îl propunem a fost întrevăzut de Koerting 9995, care a propus lat. *vaporeus*, dificil sub aspectul fonetic și ca atare abandonat în general. Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 275, a propus lat. *Bŏreās*, ipoteză care, adoptată de Pascu, *Beiträge*, 7; Candrea; Graur, *BL*, V, 90 și Scriban, prezintă mari dificultăți semantice (cum am arătat, *boare* nu înseamnă „vînt" ci „duhoare"; pe de altă parte, implică noțiunea de „fierbinte", cf. Dosoftei; *nu-i nime să-i scape de boare, să se-ascunză de dîns la răcoare;* în tip ce, dimpotrivă, *Boreas* este vîntul rece din nord). În fața ipotezei lui Densusianu se ridică cea a lui Pușcariu 5 (cf. *REW* 1219; *DAR;* Pușcariu, *ZRPh.*, XXXVII, 112; Skok 195), care derivă pe *boare* de la *abur*, ceea ce nu este posibil din punct de vedere fonetic. Odinioară, Cipariu, *Arhiv.*, 70, se gîndea la bg. *burja*, cf. *bură.*
Der. *Borilă*, s. m. (vînt din sud). 942

boarfă (–fe), s. f. – Pește mic de rîu, dintr-o specie nedeterminată.
Săs. *buerwan* < germ. *Barbe*), după Lacea, *Dacor.*, III, 478, Iordan, *BF*, II, 192, îl identifică cu *boarfe* „cîrpe". 943

boarnă (–ne), s. f. – Varietate de muscă, Mosca vomitoria.
Formație expresivă, care încearcă să imite bîzîitul mustei. După Giuglea, *LL*, II, 29, din lat. *borna.* 944

boască, s. f. – Drojdie, depunere.
Sb. *voska* „ceară". (*DAR).* Cf. *boștină.* 945

boașe (–e), s. f. – Testicul. – Var. *boș.* Megl. *boș*, istr. *boș.*
Origine necunoscută. Etimonul lat. *byrsa* „pungă", propus de Diez, nu este posibil. Pușcariu 210 (și *DAR*) a încercat să depășească dificultatea, presupunînd o formă **byrsea*, care nu este însă nici ea satisfăcătoare. Ar putea fi tc. *boș* „gol", cu același sens ca *deșert*, cf. fr. *creux de l'estomac* (din tc. provine și mr. *boșă* „gol"); dar vechimea cuvîntului (apare la Dosoftei) și semantismul lui, identic în dialecte, se opun acestei explicații.

Der. *boşar*, s. m. (pepene galben); *boşorog*, adj. (care suferă de hernie, surpat; plantă, Scleranthus annuus), care pare formaţie glumeaţă, pe baza lui *boaşe* şi *olog*, modificată ca în *şontorog; boşorogi*, vb. (a deşela, a speti; a ologi); *boşorogeală*, s. f. (hernie; decrepitudine). Trebuie de asemenea să presupunem că *boşorog*, care circulă numai în Munt. (*ALR* 125), a suferit probabil influenţa formală a sb. *bosonog* „desculţ". 946

bob (-oabe), s. n. – **1.** Boabă, boabă făinoasă. – **2.** Numele celor 41 de boabe (alteori de porumb sau de mazăre) cu care ghicitoarele obişnuiesc să prezică viitorul. – **3.** Grăunte în general. – **4.** (Înv.) Sămînţă. – **5.** Strop, pic, cantitate minimă. Mr., megl. *bob* „fasole".

Sl. *bobŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.* 15; *Lexicon*, 34), cf. bg., rus. *bob*. În prima sa accepţie, nu are pl.; în a doua, se foloseşte numai la pl., *bobi*. Pe baza pl. n. *boabe*, care se foloseşte în celelalte cazuri, s-a format din nou un f. *boabă*, care coincide cu sb. *boba*.

Der. *boabă*, s. f. (grăunte; bob; strop, pic, cantitate minimă); *boambă*, s. f. (grăunte; bob); *bobăreasă* şi (prin contaminare cu *babă*) *băbăreasă*, s. f. (ghicitoare, prezicătoare); *bobi*, vb. (a ghici); *bobic*, s. n. (bulgăre); *bobică*, s. f. (oală, vas rotund); *bobişte*, s. f. (teren cultivat cu bob); *bobiţă*, s. f. (boabă; grăunte; vuietoare, Empetrum nigrum; plantă, Paris quadrifolia), cf. sb. *bobica* „boabă"; *bobiţar*, s. m. (Trans., coacăz); *bobitoare*, s. f. (prezicătoare); *bobos*, adj. (cu mult bob); *popic*, s. n. (bilă folosită la jocul de popice; joc de popice); *popicar*, s. m. (proprietar de popicărie; jucător de popice); *popicărie*, s. f. (sală de popice). *Popic*, de la *bobic*, trebuie să se fi spus la început pentru bila cu care se joacă; astăzi se spune curent despre jocul în sine, şi de fiecare din cele nouă bucăţi de lemn cilindrice ale acestuia, poate datorită unei confuzii, glumeţe sau inconştiente, cu *popă*, nume care se dă de obicei piesei centrale. Trebuie să semnalăm că ar fi posibilă o explicaţie diferită, dat fiind existenţa lui *bobic*, s. m, care se foloseşte în Munt. cu sensul de „prăjină, băţ". – Din rom. trebuie să provină ţig. sp. *bobi* „bob" (Besses 37). 947

bobîrnac (-ce), s. n. – Lovitură dată peste nas, peste ureche, prin destinderea degetului arătător sau mijlociu după ce a fost încordat pe degetul mare.

Germ. *Schabernack* (Iordan, *BF*, VI, 164). 948

bobleţ (-eaţă), adj. – Prost, netot, tont. – Var. *boblete, bobletic.*

Creaţie expresivă (cf Iordan, *BF*, II, 183). Etimologia propusă de Körting 1173, din lat. **balbaticus*, este „fantastică" (Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 275). Nu este mai puţin nici cea a lui Pascu, *Suf.* 70 (calabr. *babbu* „prost"). Bogrea, *Dacor.*, II, 652, nu pare să fi venit cu o soluţie mai bună, cînd se referă la lat. *apoplecticus*. În sfîrşit, Densusianu, *GS*, IV, 152, pleacă de la un sl. **vablec*, der. de la o rădăcină *vab-* „a înşela", şi atestat numai în forma *vabec*. În realitate este o formă reduplicată a rădăcinii expresive *ble-*, cf. *bleau*. 949

boboană (-ne), s. f. – Vrajă, vrăjitorie, farmece.

Sl. *babuni* „superstiţie" (Miklosich, *Lexicon*, 10), de unde derivă şi mag. *babona*. După *DAR*, direct din mag. Se foloseşte în Trans. şi Mold. – Der. *boboni*, vb. (a face farmece). Cf. *bazaconie*. 950

boboc (-ci), s. m. – **1.** Floare care începe să se deschidă. – **2.** Frumuseţe, minunăţie. – **3.** Pui de raţă sau de gîscă. – Mr. *bubuche*, megl. *babuchie*.

Ngr. μπουμπούκι (Cihac, II, 639; *DAR*), cf. alb. *bubukje*. – Der. *îmboboci*, vb. (a se deschide, a se desface), cf. mr. *mbubuk isescu*. 951

bobos (-şe), adj. – Pestriţ, pătat, bălţat.

Mag. *babos* (Loewe 91). În Trans., puţin folosit. 952

bobot (-te), s. n. – **1.** Flacără, flăcăraie. – **2.** Acces, pornire, atac. – Var. *bobotă*.

Creaţie expresivă, cf. sl. *bobotŭ* „zgomot", *bobotati* „a face zgomot", ngr. βωβός „tont", sp. *bobo*. – Der. *bobotaie*, s. f. (vîlvătaie, incendiu), format ca *vîlvătaie, pălălaie; boboti*, vb. (a lua foc, a se arde; a inflama). 953

bobotează, s. f. – Sărbătoare creştină la 6 ianuarie, cînd se consideră că a avut loc botezul lui Iisus Cristos.

Formaţie artificială, din sl. *Bogŭ* „Dumnezeu" şi *botează*, constituită ca sl. *Bogojavlenije* „Bobotează" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 15) şi devenită pop. prin intermediul bisericii. Această explicaţie este tradiţională de la Miklosich, dar a fost combătută constant de Puşcariu, *Dacor.*, I, 437 şi *DAR* (cf. *REW* 570), care pledează pentru *apă-botează*, formă care se aude încă în anumite regiuni din Trans., şi pe care o consideră a fi cea primară. Totuşi, această ultimă compunere cu greu ar putea fi autentică, deoarece este lipsită de sens (totdeauna s-a botezat cu apă, şi nici un alt botez nu s-a numit astfel); este mai curînd o interpretare pop. a celei dinainte. 954

bobọvnic (–ci), s. m. – Varietate de năsturea, Veronica Beccabunga. – Var. *bobornic, babolnic, bobîlnic, bribornic*, etc.
Sl. *bobovnikŭ (DAR).* 955

boc (–curi), s. n. – **1.** Scăunel, taburet al fierarilor. – **2.** Capră, bancă pe care șade vizitiul.
Germ. *Bock* „capră; șevalet" (*DAR*). Sec. XIX. 956

boc, interj. – Imită zgomotul unei lovituri continue sau al unei ciocăniturі. Uneori se folosește în alternanță cu *cioc.*
Creație expresivă. Este de remarcat paralelismul der. săi cu cei ai lui *cioc.*
Der. *bocăi*, vb. (a tuși); *bocan*, s. n. (ciocan); *bocăni*, vb. (a lovi, a ciocăni; a îmbolnăvi); *bocănitoare*, s. f. (pasăre, ciocănitoare); *bocănitură*, s. f. (lovitură; zgomot); *bocoi*, s. n. (pietricică), cf. Iordan, *BF*, VI, 164; *boacăn*, adj. (imperfect, neplăcut; exagerat, gogonat), al cărui sens primitiv a fost probabil „făcut în mod grosolan, ca prin lovituri de ciocan", cf. cuvîntul următor; *bocăneț*, adj. (diform, prost făcut); *boancă*, s. f. (trunchi, butuc, ciot; plantă, vetrice); *boanță, boață*, s. f. (greșeală colosală, stîngăcie, aiureală), pe care *DAR* îl reduce la *boț*, poate prin atribuirea sensului de „chiftea", care nu ne este cunoscut; *boroboa(n)ță*, s. n. (trăznaie, prostie), care pare a fi formație glumeață, deși nu îndeajuns de clară, pe baza lui *tărăboanță*. Simplă var. a lui *boancă* pare a fi *bocnă*, s. f. (trunchi), al cărui semantism exact este neclar, căci se folosește numai în expresii fixe, de tipul *înghețat bocnă* (Vlahuță) sau *adormit bocnă*. Întrucît exprimă noțiunea de ceva tare și insensibil, *DAR* a crezut că era vorba de numele unui mineral; Candrea și Scriban preferă să-l lase fără explicație. Este firească, de altfel, reprezentarea noțiunii de „insensibil" prin imaginea unui trunchi, cf. fr. *dormir comme une souche*, sp. *estar hecho un tronco, dormir como un tronco.* Trebuie să adăugăm că Drăganu, *Dacor.*, VIII, 135, explică pe *boacănă* „colosal" prin mag. *bakkana, bakkano* „gaură", care pare a se folosi cu același sens figurat din rom.: și că *bocnă*, după Scriban, înseamnă „lut ars" și derivă din rus. *bok* „coastă." 957

bocạl (–le), s. n. – Pahar, cupă. – Var. (Trans.) *bucal, pocal.*
Este cuvînt care trebuie să fi intrat în rom. prin diverse căi, cf. fr. *bocal* (din it *boccale*); din it. provine și sb. *bokal*, mag. *bokál* (Miklosich, *Fremdw.*, 78), cf. și tc. *bukal.* Var. se explică prin germ. *Pokal.* 958

bocạnc (–ci), s. m. – Gheată rezistentă, botină. – Var. *bocancă, bocînc(i), boconci.*
Mag. *bakancs* (Cihac, II, 483; Gáldi, *Dict.*, 109). Se spune mai ales despre încălțămintea folosită la armată, fapt pentru care cuvîntul este cunoscut în toate regiunile. – Der. *bocîncar*, s. m. (cizmar). 959

bocceạ (–ele), s. f. – **1.** (Înv.) Șal, broboadă. – **2.** Legătură, pachet. – Var. *buccea, bogcea, bohcea, boșcea*, toate înv. Mr. *buhce.*
Tc. *boǧça* (Roesler 589; Șeineanu, II, 54); cf. alb. *bohče*, bg. *bochča*, sb. *bošča* (G. Meyer 46). Der. provin direct din tc.: *boccealîc*, s. n. (legătură, pachet), din tc. *boǧçalic*, cf. bg. *bochčalyk; boccegiu*, s. m. (negustor de mărunțișuri), din tc. *boǧçacı.* 960

boccịu (–ii), s. m. – **1.** Latrinar, vidanjor. – **2.** Grosolan, necioplit.
Tc. *boǧı* (Șeineanu, II, 55). 961

bocị (–cęsc, –ịt), vb. – **1.** A se plînge, a se jelui. – **2.** A cînta bocete la înmormîntare.
Lat. **võcîre*, care pare a fi o confuzie a lui *võcem* cu *vāgîre;* cf. **võceāre*, de unde it. *bociare* „a publica", gal. *abujar* „a zăpăci cu strigăte", port. *bocear* „a vorbi, a striga" (Parodi, *Rom.*, XVII, 52). Schimbarea de conjug. ar putea fi tîrzie, și datorată conjug. sale incoative. După Pușcariu 208 și *DAR*, ar deriva direct din *boace*, formă locală a lui *voce*, astăzi pe cale de dispariție; însă această ipoteză pare mai puțin credibilă, dacă se au în vedere redusa răspîndire și vitalitate a lui *boace*, și absența formei corespunzătoare *a voci.*
Der. *bocală*, s. f. (plînset, lamentație); *bocet*, s. n. (plîns zbuciumat, vaiet; cîntece de mort, lamentație improvizată), der. de la vb., ca *plînset, rîset, strigăt, țipăt* de la vb. respective (Giuglea, *Concordances*, 19, propune un lat. **võcītum*, care nu pare indispensabil); *bocitor*, adj. (care bocește); *bocitoare*, s. f. (femeie care se îndeletnicește cu bocitul la înmormîntări). Din rom. provine sb. *bočitise* „a certa" (Cihac, I, 26). 962

bocịoc (–ci), s. m. – Corimb, inflorescență în umbelă. – Var. *bocioacă, bociolie.*
Mag. *bucok* „biluță" (*DAR*). Se folosește în Trans. de Nord. 963

bodăi (–i), s. m. – Om arțăgos, ursuz, nesuferit.
Origine necunoscută. *DAR* îl apropie de sl. *bodǫ* „a lovi cu coarnele", rut. *bodjan* „cu coarne". Cuvînt rar, folosit în Mold. 964

bodîrlău (–ăi), s. m. – Cufundar, Colymbus glacialis. – Var. *bodîrlan.*
Origine incertă, probabil expresivă. Din mag.

bujdorló, după Drăganu, *Dacor.*, IV, 334; formă care ar justifica fonetismul rom., din mag. *bukdar* „cufundar", der. de la *bukdolni* „a se cufunda" (cf., Cihac, II, 483 și *DAR*).

Der. *bodîrlău*, s. n. (închisoare), al cărui semantism se explică prin imaginea, proprie limbajului argotic, care confundă faptul de „a merge la închisoare" cu acela de „a se cufunda"; *modîrlan*, s. m. (bădăran, mîrlan). 965

bodogăni (-nește, -it), vb. – A bombăni, a boscorodi. – Var. *bodrogăni, bod(r)ăgăni.*

Formație expresivă, probabil bazată pe mag. *döbögni* „a face zgomot" (Cihac, II, 483; Philippide, *Principii*, 155). – Der. *bodogăneală*, s. f. (boscorodeală). 966

bogăci (-ce), s. n. – Biscuit, pesmet. – Var. *bogace, pogace*, (Bucov.) *pohace.* Mr. *bugace*, megl. *pugace*, istr. *pogace.*

Este cuvînt intrat propabil în rom. pe căi diferite, din it. *focaccia.* Cf., pe de o parte, tc. *boğaça*, ngr. μπογάτσα, și pe de altă parte bg., sb. *pogača*, mag. *pogácsa.* 967

bogasiu, s. m. – Pînză groasă. – Var. *bogasie, bogasan.* Mr. *buhasie.*

Tc. *bogası* (Șeineanu, II, 55; Lokotsch 324; *REW* 1188); cf. ngr. μποχασί, bg. *bogasija*, it. *boccasino*, fr. *boucassin*, sp. *bocací.*

Der. *bogasier*, s. m. (negustor de textile); *bogasierie*, s. f. (prăvălie; textile). 968

bogat (-tă), adj. – 1. Avut, înstărit, cu dare de mînă. – 2. (Urmat de *în* sau *de*) Care are din belșug, plin. – 3. Luxos, foarte valoros. – 4. (Înv.) Numeros, în cantitate mare. – Var. (Mold., Trans.) *bugăt*, adv. (destul, suficient). Mr. *îmbugat*, megl. *bogat.*

Sl. *bogatŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 15; *Lexicon*, 34; Cihac); cf. bg. *bogat*, alb. *bugat.* De remarcat că în nici o limbă romanică nu s-a păstrat cuvîntul lat. care exprimă această noțiune.

Der. *bogătan* sau (Trans.) *bocotan*, s. m. (bogătaș); *bogătaș*, s. m. (persoană cu avere multă); *bogătate*, s. f. (Trans., bogăție); *bogăție*, s. f. (cantitate abundentă de bunuri materiale); *îmbogăți*, vb. (a deveni bogat); *îmbogățitor*, adj. (care îmbogățește, folositor). 969

bogaz (-zuri), s. n. – Strîmtoare, canal. – Var. *bo(h)az, buaz.*

Tc. *buğaz* (Șeineanu, III, 19; Lokotsch 323), de unde și ngr. μπογάζι, bg. *bo(g)az.* 970

bogdaproste, interj. – Mulțumesc, să fie primit. – Var. *bodaproste, bo(g)daprosti.*

Sl. *Bogŭ da prostitĭ* „Domnul să-i ierte (pe morții tăi)". Este formulă păstrată tradițional de cerșetori, care se folosește numai pentru a mulțumi cînd se primește ceva de pomană. Se pare că *DAR* greșește considerînd că *pui de bogdaproste* „om nenorocit, prăpădit" trebuie să se înțeleagă drept „copil de cerșetor"; este mai curînd o aluzie la puii care se dădeau în dar sau ca bir mănăstirilor, și care nu se alegeau desigur dintre cei mai grași și mari, cf. și expresia echivalentă *de căpătat.* 971

boglar (-ri), s. m. – 1. Broșă, clemă, cataramă. – 2. Plantă erbacee, Ranunculus aureus.

Mag. *boglár* (Cihac, II, 483). 972

bogonisi (-sesc, -it), vb. – A bombăni, a bodogăni.

Este creație personală a lui Odobescu, pe baza sl. *Bogŭ* „Dumnezeu", hapax care nu pare să fi fost folosit de nici un alt scriitor. În formarea sa trebuie să fi intervenit amintirea unor cuvinte ca *bongoase* și *buchisi.* 973

bogorie (-ii), s. f. – Blană de Rusia, blană de Moscova.

Mag. *bagaria* (*DAR*). Cuvînt rar, folosit în Trans. 974

bogoslov (-vă), adj. – (Înv.) Teolog.

Sl. *bogoslovĭ*, format pe baza gr. θεόλογος. Nu pare a fi avut circulație pop. – Der. *bogoslovie*, s. f. (teologie); *bogoslovi*, vb. (a predica). 975

boi (-iuri), s. n. – 1. Talie, trup, statură. – 2. (Rar) Rasă, castă. – Mr. *boe.*

Tc. *boy* (Șeineanu, II, 57; Lokotsch, 327; Ronzevalle 54) sau cuman. *boy* (cf. Kuun 111); cf. ngr. μπό(γ)ι, alb. *bojë* (Meyer 40), bg. *boi.* Sensul al doilea ar putea fi rezultatul unei confuzii cu *soi.* 976

boia (-iele), s. f. – 1. Culoare, vopsea. – 2. Fard. – Mr. *boe, buiauă*, megl. *buia.*

Tc. *boya* (Roesler 589; Șeineanu, II, 56; Lokotsch 328); cf. ngr. μπογιά, alb. *bojë*, bg., sb. *boja.* Cf. *boiangiu.*

Der. *boi*, vb. (a picta, a vopsi; a înșela); *boială*, s. f. (vopsea, culoare; fard), care poate de asemenea să fie der. de la vb., ca un s. refăcut pe baza pl. *boiele.* 977

boiama (-ale), s. f. – (Înv.) Șal, fular.

Tc. *boyama* (Șeineanu, II, 56). 978

boaingiu (-ii), s. m. – Vopsitor de textile. – Var. *boi(e)ngiu, boiungiu.* Mr. *buiagi.*

Tc. *boyacı* (Șeineanu, II, 57) cf. ngr. μπογιαντζής, bg. *boiadžija.* – Der. *boiangerie*, s. f. (vopsitorie; în Arg., sînge, hemoragie);

boiangioaie, s. f. (plantă, grozamă); *boiangioaică*, s. f. (femeie care vopsește textile). 979

boiandruc (-ci), s. m. – Cadrul de sus al ușii. – Var. *boiandrug, boiandroc.*

Tc. *buyundruk* „jug" (Candrea; Scriban). 980

boicot (-turi), s. n. – Interdicție declarată de a cumpăra, vinde sau întreține relații.

Fr. *boycotter*, de la numele engl. *Boycott*. – Der. *boicota*, vb. 981

boier (-ri), s. m. – **1.** Mare stăpîn de pămînt, nobil, domn; în vechea organizare socială, reprezentant al clasei aristocratice. La început, privilegiile nobiliare au fost rezervate pentru moșieri, în schimbul satisfacerii obligațiilor militare, și erau transmisibile numai prin intermediul proprietății, a cărei moștenire, transferare sau vînzare era supusă aprobării domnitorului. Ulterior, ideea de noblețe se confundă pe nesimțite cu cea de funcție publică sau dregătorie; boierii cu funcții se bucurau de toate privilegiile, în timp ce moșierii decad la rangul de *răzeș* sau *moșnean* care, pînă la un anume punct, se poate compara cu *hidalguía* spaniolă. În epoca fanariotă, nobilimea se împarte în cinci clase, prima (*protipendadă*) fiind cea care alcătuia sfatul restrîns al domnitorului (*boieri de sfat* sau *veliți*, cf. în Spania așa numiții *grandes*); funcțiile lor efective erau încredințate unor locțiitori de a doua clasă (*vtori*) sau de a treia (*treti*). Urmau apoi *boiernașii*, care ocupau funcții în armată sau în administrație. Regulamentul Organic, inspirat din constituția dată nobilimii ruse de către Petru cel Mare, a asimilat nobilimea cu gradele de armată și le-a conferit automat tuturor funcționarilor statului. Către 1850, existau în Moldova cam 2800 de familii de boieri, și în Muntenia 320, constituind un total de aproximativ 30.000 de boieri. Rangurile, titlurile și privilegiile lor au fost abrogate prin art. 46 al Convenției de la Paris, la 19 august 1855, cu efecte asupra drepturilor bănești începînd cu 30 iunie 1859. – **2.** Om bogat, proprietar, stăpîn. – **3.** (Arg.) Judecător. – Var. (înv.) *boiarin, boiaren, boiariu.*

Sl. *bolĭarinŭ* (Miklosich; *Slaw. Elem.*, 15; *Lexicon*, 40; Berneker 72), cf. bg. *bolĭarin.*

Der. *boieresc*, adj. (aristocratic); *boieresc*, s. m. (serviciu, obligație prestație în munca pe care, pînă la 1864, țăranul fără pămînt trebuia s-o facă moșierului); *boierește*, adv. (aristocratic; fastuos); *boieret*, s. n. (aristocrație); *boieri*, vb. (a înnobila); *boierie*, s. f. (aristocrație); *boierism*, s. n. (sistem aristocratic); *boieriță*, s. f. (boieroaică); *boiernaș*, s. m. (boier din ultimele categorii); *boieroaică*, s. f. (doamnă din aristocrație); *boieros*, adj. (cu gusturi aristocratice, rafinat); *borească*, s. f. (Trans., soție, nevastă), cf. Șeineanu, *Semasiol.*, 165 și *DAR* (Miklosich, *Zig.*, 181, pune în legătură acest ultim cuvînt cu țig. *bori, buri* „logodnică, nevastă tînără". 982

boinic (-că), adj. – (Înv.) Războinic, viteaz.

Sl. *bojnikŭ*, de la *boji* „război", cf. sb. *bojnik (DAR).* 983

boiște (-ti), s. f. – **1.** (Rar, în Trans.) Loc unde se face fecundarea peștilor. – **2.** Pește mic din rîurile de munte, Phoxinus laevis.

Sl. *bojiště* „cîmp de bătaie" (*DAR*). – Der. *boiștean*, s. m. (Phoxinus laevis). 984

bojoc (-ci), s. n. – Plămîn. – Var. *borjoc, bo(r)jog; bojic*, s. n. (Trans., buzunar).

Origine obscură. Semantismul var. trans. este în legătură cu der. *bojogar*, s. m. (hoț, pungaș); *bojogăreală*, s. f. (hoție, furt, pungășie); *bojogări*, vb. (a pungăși); *bojogărie*, s. f. (pungășie), care indică existența în cadrul etimonului a sensului dublu „plămîn" și „pungă". Aceasta pare să ne ducă la gr. βύρσα „pungă", și să indice un intermediar sl. sau ngr., pentru a explica evoluția lui *s* la *z*, cf. rus. *birža* „pungă". În acest caz, var. *borjoc* s-ar apropia mai mult de etimon, iar intermediarul ar putea fi foarte bine mag. *borszak* „pîntece". Pentru semantism, cf. *foale.* Totuși, *DAR* consideră că *bojoc* provine din *boșog* și acesta de la *boașe* „testicule". În cazul lui *bojogar*, care a însemnat întotdeauna „hoț de buzunare", *DAR* se bazează pe o explicație care are toate aparențele unei etimologii populare, și aplică acest nume hoților de bojoci de prin măcelării; însă este cert că bojocii sînt cel mai puțin furați din acestea. Este posibil să provină din același cuvînt der. *bojoțel* sau *bojgățel*, s. m. (elebor, Helleborus purpurascens); *bozățel, bozoțel*, s. m. (varietate de elebor). Rebreanu folosește *blohotăi*, s. f. (organe interne în general), și *bojotaie*, s. f. (tăiere a porcului), care sînt neîndoios cuvinte proprii regiunii sale (Trans. de Nord) și aflate în legătură cu etimonul mag. pe care l-am menționat. 985

bolborosi (-sesc, -it), vb. – **1.** A vorbi nedeslușit, a bîigui, a îngăima. – **2.** A gîlgîi. – **3.** (Despre curcani) A croncăni. – Var. *borborosi, bolborăi, bolbora.*

Creație expresivă, bazată pe consonanța *b–l–b* (cf. *bîlbîi, bobleț*) și pe ritmul ternar, cf. *bîc. Bol–bol* apare ca imitație a croncănitului curcanului. Aceeași consonanță intervine la ngr. βορ–βορίζω „a gîlgîi", alb. *belbërë* „a bîigui", sb. *brbositi, brboriti*, „a vorbi repezit", rus. *balabolitĭ*

„a vorbi fără șir" (cf. Berneker 69). Din rom. pare a proveni rut. *borborosy* „bodogăneală".

Der. *bolboroseală*, s. f. (zgomot făcut de ceva care bolborosește; gîlgîială); *bolborositor*, adj. (care bolborosește); *bolborositură*, s. f. (bolboroseală). 986

bold (-duri), s. n. – 1. Strămurare, strămurariță. – 2. (La albină și alte insecte) Ac. – 3. Vîrf ascuțit. – 4. Ac cu gămălie, ac, cui. – 5. Imbold.

Sl. *bodli* „spin" (Miklosich, *Lexicon*, 35; Cihac, II, 21), cf. bg. *bodilo* „ac, vîrf ascuțit".

Der. *boldan*, s. n. (vîrf, culme; tibia); *boldi*, vb. (a împunge; a îmboldi; a căsca ochii); *boldiș*, adv. (oblic, piezișș); *boldișcă*, s. f. (secară); *boldui*, vb. (a incrusta); *imbold*, s. n. (stimulent, îndemn); *îmboldi*, vb. (a înțepa; a îmboldi, a incita); *îmbolditor*, adj. (care înțeapă). *Imbold* este der. postverbal de la *îmboldi*, introdus artificial de literatură (cf. fonetismul cu *i* în loc de *î*) și fără circulație populară.

Din aceeași familie trebuie să facă parte *beldie*, s. f. (prăjină subțire, par lung; tulpină), chiar dacă vocalismul prezintă vreo dificultate; der. *beldios*, adj. (ațos); *beldete*, s. m. (Olt., băț); *beldiță*, s. f. (pește, Alburnus bipunctatus). 987

boldței (-i), s. m. – Cîine de talie mică, de vînătoare.

Probabil engl. *bulldog*, alterat în pronunțarea pop. Este cuvînt intrat în limbă în sec. XIX, ca termen de vînătoare, și se aplică numai cîinilor de rasă străină. *DAR* și Scriban îl derivă de la *bold;* nu reușim însă să ne explicăm legătura semnatică între cele două cuvinte. Totuși, această apropiere spontană poate explica schimbarea pronunțării. – Der. *bold(e)ică*, s. f. (căței de vînătoare). Dacă etimonul pe care îl propunem este corect, *boldei* este dublet al lui *buldog*, s. m. (mops, cîine de pradă), din engl., prin intermediul fr. *bouledogue.* 988

boleașnă (-ne), s. f. – Boală.

Sl. *bolĕznĭ* „durere". Cf. *boală, boli.* 989

bolf (-fe), s. n. – (Trans.) Bloc de piatră, stîncă.

Origine incertă. Ar putea fi formație regresivă, bazată pe cuvîntul următor, caz în care ar aparține unei rădăcini expresive; dar sensul acestei rădăcini este cel de „masă informă și moale", care nu se potrivește cu accepția lui *bolf.* S-ar putea presupune un sl. **bolŭvŭ*, de unde sl. *bolŭvanŭ* (< rom. *bolovan*). Fonetismul ar fi normal, cf. *vătaf, vîrf.* Dificultatea constă în faptul că se admite în general că *bolŭvanŭ* nu este cuvînt sl,. ci de origine persană, cf. *bolovan;* însă această supoziție nu este decît o simplă ipoteză. În orice caz, trebuie să le excludem, pentru rom., der. din lat. *bulbus* (Diez, *Gramm,*. I, 26; Koerting, 1637; cf. Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 275). A. Scriban pornește de la rut. *boljfa* „tumoare", care pare a proveni din rom., și de la bg. *bolka* „suferință", cu care nu are probabil nici o legătură. Giuglea, *Contributions*, 12, indică mag. *bolha* „purice"; și Drăganu, *Dacor.*, V, 334, mag. *golyva* „ciupercă, iască". 990

bolfă (-fe), s. f. – Nodul, umflătură, tumoare.

Creație expresivă, cf. *bîrfi, borh-, borț, buh-, bulz.* – Der. *bolfe*, s. f. pl. (gîlci, amigdalită), cf. *boarfe; bolfi*, vb. (a umfla, a se mări); *bolfos*, adj. (umflat); *bulfei*, adj. (umflat); *Dolfa*, s. f (nume de căței); *Dolfiu, Dulfiu*, s. m. (nume propriu de cîine); *dolfan*, adj. (Trans., bogătan, înstărit, opulent); *dolofan*, adj. (rotofei, grăsuț), pe care Cihac, II, 99 (urmat de Candrea) îl pune în legătură în mod curios cu sl. *dolĭfinŭ* „delfin". Din rom. provine rut. *boljfa* „tumoare" (Candrea, *Elementele*, 407). 991

bolț (-lțesc, -țit), vb. – A se îmbolnăvi, a se simți rău.

Sl. *bolĕti* (Cihac, *DAR*); cf. *boală.* – Der. *boleac*, adj. (înv., bolnăvicios); *bolie*, s. f. (înv., rană). 992

bolînd (-dă), adj. – Nebun, smintit, nerod. – Var. *bolund, bolond.*

Mag. *bolond* (Cihac, II, 483; Pascu, *Suf.*, 53; Gáldi, *Dict.*, 109). Se folosește în Trans. – Der. *bolîndarită*, s. f. (laur, Datura stramonium); *bolîndatic*, adj. (într-o ureche, sărit); *bolînzeală*, s. f. (laur); *bolînzi*, vb. (a-și pierde mințile, a înnebuni); *bolînzie*, s. f. (nebunie). 993

bolișteț (-ti), s. f. – Epidemie.

Sl. *bolestĭ* (Tiktin; *DAR*). – Der. *boleșnită*, s. f. (epidemie; calamitate). 994

bolnav (-vă), adj. – Care suferă de o boală, beteag.

Bg. *bolnav* (Cihac; *DAR*); cf. *boală, boli.* – Der. *bolnăvi*, vb. (a îmbolnăvi, a suferi, a molipsi); *bolnăvie*, s. f. (înv., boală lungă); *bolnăvicios*, adj. (care se îmbolvănește ușor); *bolnăvos*, adj. (înv., bolnăvicios); *bolni*, vb. (înv., a îmbolnăvi); *bolnicios*, adj. (rar, bolnăvicios); *îmbolnăvi*, vb. (a îmbolnăvi; a molipsi). 995

bolniceț (-ri), s. m. – Infirmier. – Var. *boltnicer.*

Sl. *bolĭničarĭ*, cf. *boli, bolnav* (sec. XVII). Astăzi se folosește numai pentru călugării care se ocupă în mănăstiri de îngrijirile sanitare. Var. este produsul unei confuzii cu *boltă.* 996

bọlniță (-țe), s. f. – Spital, azil.

Sl. *bolĭnica* (Miklosich, *Lexicon*, 39). (Înv.). 997

bolocạn (-nă), adj. – Tont, prost, netot. Se folosește și ca nume propriu de bou.

Mag. *bolyoka* (Scriban). – Der. *bolocăni, bolohăni, bolovăni*, vb. (a se holba), care a ajuns să se confunde cu der. de la *bolovan; bolocănos*, adj. (grosolan, necioplit); *bolohoniță*, s. f. (proastă, îngîmfată). 998

bolovạn (-ni), s. m. – **1.** (Înv.) Idol, statuie. – **2.** Piatră, pietroi. – Var. *balvan, bîlvan, bulvan*, s. m. (Olt., și Banat, buștean, trunchi; placă de bază, talpă).

Sl. *bolĭvanŭ* „statuie, columnă" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 14; *Fremdw.* 76; *Lexicon*, 11; *DAR;* Rosetti, *GS*, V, 161). Miklosich crede că acest cuvînt nu este propriu sl., ci de origine tăt., pe cînd Berneker 41 îl derivă din per. *pahlawān* „erou" (> rom. *pehlivan*) și îl explică prin monumentele ridicate în memoria morților iluștri. Explicația nu pare probabilă. Pe lîngă dificultățile istorice, o contrazice ideea că un termen sl. de cultură a putut ajunge în rom. să însemne ceva material și general, ca și circumstanța că sensul primar al cuvîntului sl. trebuie să fi fost probabil acela de „piatră", înainte de a ajunge să însemne „statuie"; cf. cele spuse la *bolf*, și rut. *bovvan* „masă informă", slov., cr. *balvan* „stupid", mag. *bálvány* „volum", cuvinte imposibil de considerat der. de la un etimon comun „statuie" sau „idol". Var., din sb., slov. *balvan* „bîmă" (Hasdeu 3095).

Der. *bolovăni, bolohăni*, vb. (a pietrui; a umfla; a holba, a căsca ochii), care a ajuns să se confunde cu der. de la *bolocan; bolohănea*lă, s. f. (umflare, mai ales a sînilor); *bolohănitură*, s. f. (întărire); *bolovăniș*, s. n. (teren pietros, cu bolovani); *bolovănos*, adj. (cu mulți bolovani). 999

bolozạn (-ne), s. n. – Navă, corabie.

Origine necunoscută. Șeineanu, II, 57, îl derivă din tc. *bolozan;* însă cuvîntul nu apare în dicționarele turcești, cf. Loebel 237 și *DAR.* Cuvînt rar, înv. Cf. sb. *bolozan* „trompetă". 1000

bolșevịc (-că), adj. – Adept al bolșevismului.

Rus. *bolševik.* – Der. *bolșevism*, s. n. (comunism sovietic). 1001

bọltă (-te), s. f. – **1.** Construcție cu partea superioară arcuită în semicerc, arc, cupolă. – **2.** (Trans.) Prăvălie, magazin. – Mr. *voltă* „turn", „prăvălie".

It. *volta*, prin intermediul sb., bg. *bolta* „prăvălie" și în parte al mag. *bolt* „boltă" (Miklosich, *Fremdw.*, 78; Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 275; Berneker 70; *DAR;* Gáldi, *Dict.*, 110); cf. ngr. βόλτα (> mr.). Cihac, I, 115 și Koerting 10290 îl puneau greșit în legătură cu lat. Cu toate acestea, istoria cuvîntului nu este clară, căci prezența lui *b–* impune un intermediar sl., și în sl. nu apare sensul de „boltă"; astfel încît Berneker presupune că *b–* era deja romanic.

Der. *boltaș*, s. m. (negustor); *bolti*, vb. (a da formă de boltă); *boltiță*, s. f. (pod de casă); *boltitură*, s. f. (boltă, arcadă); *bol(t)niță*, s. f. (subsol, criptă, cavou), cuvînt care se confundă în general cu *bolniță* „spital", cu care nu are nici o legătură semantică. 1002

bomb–. — Rădăcină expresivă onomatopeică, ce reprezintă ideea unui zgomot confuz și neîncetat, și în general a unui zumzet.

Creație spontană, proprie multor limbi, cf. gr. βόμβος, lat. *bombus, bombire, bombizare*, sl. *bǫbnǫti* „a bate toba".

Der. *bombăni* (var. *bombăi, bomboni, bumbă(n)i*), vb. (a bombăni, a bodogăni; a certa, a dojeni), pe care Miklosich, *Slaw. Elem.*, 16; *Lexicon* 54; și Byhan, *Jb*, IV, 305, încearcă să-l explice prin sl. *bǫbnǫti*; bombăneală, s. f. (bombăneală, mîrîială); *bombănitor*, adj. (care mîrîie); *bombănitură*, s. f. (mîrîială); *bombar*, s. m. (bondar, bărzăun); *bondăni, bondări*, vb. (a zumzăi; a bodogăni); *bondăneală*, s. f. (zumzet); *bondar* (var. *băndar, bîndar, bundar*), s. m. (bondar, bărzăun); *bonzăi*, vb. (a zumzăi); *bonzălău*, s. m. (tăune); *bonzar*, s. m. (bondar, bărzăun); *dondăni*, vb. (a bombăni, a bodogăni); *dondăneală*, s. f. (mîrîială). *Bombar* ș *bondar* sînt fără îndoială un singur cuvînt; totuși, *REW* 1199 derivă pe *bombar* din lat. *bombus* și *REW* 1203a îl derivă pe *bondar* de la *bond–*. Cf. și mr. *bumbar*, megl. *bumbăr*, din bg. *b(r)umbar*, creație care poate fi la fel de bine der. din rom., sau spontană, ca ngr. μπούμπουνας „viespe", μπουμπουνάρης „bondar". 1003

bọmbă (-be), s. f. – **1.** Proiectil. – **2.** (Arg.) Cîrciumă. – Var. (Mold.) *boambă.*

It. *bomba* (sec. XVII). Sensul de „cîrciumă" poate fi în legătură cu fr. *faire la bombe, bombance.* – Der. *bomba*, vb., din fr. *bomber; bombé*, s. n. (bombeu; Arg., pantofi). 1004

bombạrdă (-de), s. f. – Mașină de război pentru bolovani sau alte proiectile grele.

It. *bombarda*, fr. *bombarde* (sec. XIX). – Der. *bombarda*, vb. (a arunca un proiectil, a trage cu tunul; a insista, a plictisi cu stăruințe; a evidenția pe cineva fără să aibă meritele corespunzătoare), din fr. *bombarder; bombardament*, s. n., din fr. *bombardement.* 1005

bombăstic (-că), adj. – Umflat, emfatic, pretenţios.
Germ. *Bombast* „umflătură". 1006

bomboană (-ne), s. f. – Produs de cofetărie de forme diferite, caramelă. – Var. (înv.) *bombon.*
Fr. *bonbon.* – Der. *bombonieră,* s. f., din fr. *bonbonnière.* 1007

bompreș (-suri), s. n. – Catargul din vîrful prorei unui vas.
It. *bompresso* (< engl. *bowsprit*), cf. fr. *beaupré* (*REW* 1249), probabil prin intermediul ngr. μπομπρέσο sau sb. *bonpres.* 1008

bon (-uri), s. n. – Bilet pe baza căruia se eliberează un bun, o marfă etc.
Fr. *bon.* – Der. (din fr.) *bonifica,* vb.; *bonificaţie,* s. f. 1009

bonă (-ne), s. f. – Servitoare.
Fr. *bonne.* 1010

boncăi (-ăesc, it), vb. – A mugi, a scoate răgete. – Var. *boncăni, boncălui, buncăi.*
Sl. *bqkati, *bqkaliti,* forme a căror existenţă se verifică prin sb., slov. *bukati,* ceh. *boukati,* sb. *buknuti* „a mugi", sb. *bukalište* „loc unde mugesc boii", sb. *bukanje* „muget". – Der. *boncă(lu)iturâ,* s. f. (răget). Prin contaminarea acestor cuvinte cu der. de la *boc,* de tipul *bocăni* „a lovi", s-au format cuvintele *bontăni,* vb. (Mold. şi Bucov., a lovi, a izbi); *bontănitură,* s. f. (lovitură, izbitură). 1011

bondoc (-oacă), adj. – Mic, scund. – Var. *bunduc.*
Tc. *buduk.* 1012

bondră (-re), s. f. – (Trans. de Nord) Cîrpă, zdreanţă. – Var. *bandură.*
Săs. *bändel* (Drăganu, *Dacor.,* VI, 280–2). Mai puţin probabilă este supoziţia lui Pascu, *Beiträge,* care porneşte de la sl. *bandura* „lăută". – Der. *bondros,* adj. (măscărici, persoană deghizată); *bondreț,* s. m. (larvă); *bondrosi,* vb. (a acţiona stîngaci, a lucra prost); *îmbondori, îmboldora, îmbodoli, îmboboli, îmboboroji, îmbondoli, îmbondrosi, bodrînji, îmbondroji,* vb. (a îmbrăca, a înfofoli). Vreunul din acest cuvinte poate avea o explicaţie diferită, cu atît mai mult cu cît circulă în alte părţi ale teritoriului rom., şi este evidentă compunerea sa pe baze expresive. Din rom. trebuie să provină mag. *bondrus* „mascat" care, după *DAR,* ar explica cuvînt rom. 1013

bonetă (-te), s. f. – Căciuliţă, tichie. – Var. *bonet.*
Fr. *bonnet.* 1014

bonjur (-ruri), s. n. – **1.** Bună ziua; formulă care se foloseşte încă în saloane şi în chip amical. – **2.** (Înv.) Costum european.
Fr. *bonjour.* – Der. *bonjurist,* s. m. (în prima jumătate a sec. XIX, tînăr educat în Franţa, cu idei reformiste, franţuzit). 1015

bonom (-mă), adj. – Blînd, blajin.
Fr. *bonhomme.* – Der. *bonomie,* s. f., din fr. *bonhomie.* 1016

bonton, s. m. – Distincţie, eleganţă.
Fr. *bon ton.* Astăzi fam. 1017

borăci (-ciuri), s. n. – Unealtă, burghiu.
Din germ. *bohren* „a perfora". 1018

borangic (-curi), s. n. – **1.** Mătase ecru. – **2.** Plantă, Cuscuta epithymum. – Var. *burangi(u)c, burungi(u)c, bornaci(u)c.* Mr. *birungicâ.*
Tc. *bürüncük* (Roesler 590; Şeineanu, II, 38; Lokotsch 367; Ronzevalle 52); cf. bg. *bürünǧuk,* sb. *burunǧik.* 1019

borangă (-te), s. f. – Limba-mielului (Borrago officinalis). – Var. *barangă.*
Ngr. μποράντζα (Bogrea, *Dacor.,* IV, 794). 1020

borcan (-ne), s. n. – Vas cilindric pentru păstrarea conservelor etc.
Mag. *borkancsó,* de la *bor* „vin" şi *kancsó* „cană" (> rom.. *canceu*), cf. Cihac, II, 484. *DAR* se referă la bg. *burkan,* care, după Capidan, *Raporturile,* 221, provine din rom. – Der. *borcăna,* vb. (a îngroşa, a se umfla un membru sau organ); *borcănos,* adj. (umflat). 1021

borceag (-guri), s. n. – Plantă (Vicia sativa, Vicia pannonica).
Tc. *burçak* (Popescu-Ciocănel, 16), cf. bg. *borčak.* 1022

borcut (-turi), s. n. – Apă minerală.
Mag. *borkut,* de unde şi rut. *borkut* (Cihac, II, 484; *DAR*). Se foloseşte în Mold., Bucov. şi Trans. de Nord. Cf. *borviz.* 1023

bord (-duri), s. n. – **1.** (Trans.) Piatră, pietricică. – **2.** (Trans.) Bulgăre de pămînt uscat.
Origine necunoscută. Ar putea fi o formaţie spontană, pornind de la *botf-.* După Diculescu, *Elementele,* 490, provine din lat. **bŏlĭdum* < βωλώδης „plin de cocoloaşe"; această opinie a fost adoptată de Giuglea, *Dacor.,* III, 594, care face din *bord* baza lui *bordei.* – Der. *bordan,* s. m. (stîncă); *bordos* (puternic, viteaz). 1024

bord (-duri), s. n. – Margine din stînga sau din dreapta a unei ambarcaţii (mari). – Var. *bor,* s. n. (margine răsfrîntă a calotei pălăriei).

Fr. *bord.* – Der. *bordură*, s. f., din fr. *bordure; deborda*, vb., din fr. *déborder.* **1025**

bordei (-ie), s. n. – Colibă. – Var. *burdei.*

Origine discutată, dar probabil mai puțin obscură decît se consideră. Coincide cu fr. *bordel*, sp. *borda* (*REW* 1216); dar această coincidență este întîmplătoare. Bazîndu-se pe această asemănare, Gamillscheg, *Rom. Germ.*, II, 263 și Scriban, *Arhiva*, XXXIX, 93, au vrut să explice cuvîntul pornind de la un germ. *bord* „scîndură", posibilitate respinsă de Densusianu, *GS*, VII, 88. Principala rațiune a obiecțiilor specialiștilor față de această derivare este cunoscuta absență a termenilor germanici vechi în rom. După Lahovary 315, este cuvînt anterior fazei indo-europene. Tot Densusianu, *GS*, VII, 89, recurge la un indo-european *bhardh-*, fără să indice calea sa de pătrundere. *REW* 1216 și *DAR*, după ce au respins ipoteza unui etimon germanic, se referă la bg. În sfîrșit, Giuglea, *Dacor.*, III, 594, pornește de la rom. *bord* „bulgăre uscat", care ar proveni din gr.

În ce ne privește, credem că ar fi inutil să căutăm atît de departe în trecut. *Bordei* ar putea fi despărțit cu greu de cuvinte ca *burdă, bujdă, bujdei, bușdei, bujdeucă*, care înseamnă toate „colibă" (cf. *budă*). Cf. rut. *bordej*, sb. *burdely*, bg. *burdei, bordei*, mag. *bordej, bordely*, care uneori se consideră a proveni din rom. (Candrea, *Elemente*, 402; Capidan, *Raporturile*, 220). **1026**

borderou (-uri), s. n. – Listă, factură.

Fr. *bordereau.* **1027**

bordo (-ouri), s. n. – Vin de Bordeaux.

Fr. *Bordeaux.* Uneori se scrie și ca în fr. **1028**

borh-. — Rădăcină expresivă, care pare a imita ghiorțăitul sau zgomotul mațelor.

Creație spontană, bazată pe aceeași consonanță care a dat naștere gr. βορβορυγμός, cf. și *borț.* Numeroase der., care se dau în continuare, toate (cu excepția lui *burduf*, reintegrat în literatură datorită constantului său uz pastoral), păstrează o nuanță fam. și chiar o anume vulgaritate: în pofida circulației sale extinse, are o folosire destul de limitată în limba scrisă. Cf. Iordan, *BF*, II, 192.

Der. *borhăi, borfă(n)i*, vb. (a chiorăi mațele; a-și scoate mațele vitele cu coarnele); *borhăie* (var. *borheie, bîr(di)haie*), s. f. pl. (intestine, mațe); *borhan*, s. n. (burtă, pîntece, stomac); *borhan*, s. m. (burtă, proeminență, protuberanță); *bu(r)d(ul)e(a)*, s. m. (burtos; poreclă pentru copiii grași); *bărdihan* (var. *bîrdihan, burdihan*, etc.), s. n. (burtă, măruntaie); *bîrdizan* (var. *burdizan*), s. n. (bășică); *burduhoaie*, s. f. (butoi); *burduhăni* (var. *bărdăhăni*), vb. (a scoate mațele); *borhot*, s. n. (măruntaie; fruct fermentat, înainte sau după distilarea alcoolului), nume care se explică prin bășicile produse de fermentarea masei de fructe, și care amintesc de ghiorăit; *borhoti*, vb. (a fermenta); *bortilă*, s. f. (Trans., borhot, fruct fermentat), care trebuie să fie reducere de la **borhotilă; burduf* (var. *burduș, burduj, bortuf, burtuc*), s. n. (stomac, pîntece; peritoneu; bășică; uger; foale; cutia viorii; copil mic); *burduhos*, adj. (burtos); *burduhănos*, adj. (burtos); *burdușí*, vb. (a înțesa, a îngrămădi; a bate, a lovi; a se strica fructele; a se îndoi peretele); pentru al cărui semantism cf. *bîcși; burdușeală*, s. f. (proeminență; bătaie, tăbăceală); *burdui*, s. m. (struna viorii pentru „la"), probabil datorită materiei sale prime; *butuș*, s. n. (pîntece; uger); *butuși*, vb. (a bate, a face zob). Nu știm dacă trebuie adăugat aici *bolbotină*, s. f. (Trans., fructă necomestibilă), pe care Scriban îl derivă din bg. *bŭlvotina* „vomitare" și care pare a fi o var. de la cuvîntul menționat **borhotilă.*

Se cuvine să adăugăm că pentru *burduf* s-au căutat adesea etimoane străine. După Cihac, II, 23, trebuie să punem în legătură acest cuvînt cu rus. *brjucho* „pîntece", *brjuchan* „burtos", pol. *brzuch* „pîntece", *burdziuk* „burduf"; însă explicația nu este suficientă în ce privește fonetismul și, pe de altă parte, termenii respectivi par a proveni în parte din rom. Densusianu, *GS*, I, 349 (și Rosetti, II, 82), pun în legătură *burduf* cu tăt. *burdak* „gras", azerbaidjan *burduk* „burduf". Pentru Diculescu, 176, este cuvînt germanic, legat de dan. *bör* „sînul mamei", și de germ.med. de sus *burt* „naștere". *Borhot* este, pentru Scriban, un der. de la mag. *bor* „vin". Pentru *burdui, DAR* propune un etimon **bordoneus*, de tip imitativ. Din rom. par a proveni pol. *b(u)rzuch*, rut. *burduch* (Miklosich, *Wander.*, 13), săs. *burdû, mag. bürdó* (Edelspacher 10). **1029**

borî (-răsc, -ît), vb. – A vărsa, a vomita.

Lat. **abhŏrrīre*, de la *abhŏrrēscĕre*, de conjug. ca în it. *aborrire*, prov., v.fr., cat. *aborrir*, sp. *aburrir* (cf. *REW* 23). Cu excepția sp., sensul romanic este cel etimologic, de „a urî". Semantismul rom. se explică prin confuzia firească a reacției de a vomita cu ideea de a disprețui sau urî ceva; cf. gr. σκύβαλον „rest de mîncare, excremente", față de σκυβαλίζω „a disprețui"; sau fr. *vomir* „a vomita" cu sensul de „a urî"; în expresia *celui-là, je le vomis.* Cuvîntul este general cunoscut (*ALR*, 145) și folosit de la Coresi; astfel încît nu se poate admite cum, a

presupus Juilland, *Cah. Puşcariu*, I, 159, că este vorba de un împrumut din ţig.

Der. *boralâ*, s. f. (Trans. de Sud, spermă); *borîcios*, adj. (repugnant, care provoacă greaţă); *borîtor*, adj. (care vomită, vomitiv); *borîturâ* (var. *borâturâ*), s. f. (vomitat). 1030

borîndău (-ăie), s. n. – (Trans.) Specie de pudding făcut cu sînge şi carne.

Origine obscură. *DAR* propune mag. *böröml*ő „care se amestecă". Nu trebuie exclusă, în fonetism, o influenţă a lui *a borî*. 1031

bornęu (-ęe), s. n. – Raniţă.

Mag. *borjú*, dial. *bornú* (*DAR*). Termen militar folosit în Trans., astăzi rar. 1032

boroạcă (-ce), s. n. – Tumoare, umflătură.

Lat. *verruca* (Densusianu, *GS*, VII, 175). Cuvînt rar pe care personal nu îl cunoaştem. 1033

boroạnă (-ne), s. f. – Grapă, greblă.

Mag. *borona*, sau rut., rus. *borona* (*DAR*). Cuvînt regional, mai puţin curent decît sinonimul său *grapă*. – Der. *boroni*, vb. (a grebla). 1034

boroşleạn (-ęni), s. m. – Iederă. – Var. *broştean.*

Mag. *borostyán* sau *boroszlán* (Cihac, II, 484; Berneker 95; *DAR;* Gáldi, *Dict.*, 110), de unde provin şi slov. *beršljan*, sb. *bršljan*, ngr. μπρουσχλιάνη. După Miklosich, *Slaw. Elem.*, 15, din sl. *bruštanŭ*. 1035

borş (-şuri), s. n. – 1. Zeamă acră preparată din fermentarea ţărîţelor de grîu. – 2. Ciorbă preparată cu această zeamă. – 3. (Arg.) Sînge.

Rut., rus. *boršt* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 16). – Der. *borşar*, s. m. (poreclă dată soldaţilor); *borşer*, s. n. (vas în care fermentează borşul); *borşi*, vb. (a fermenta). 1036

borţ (-ţuri), s. n. – Burtă, pîntece, mai ales cel al femeilor însărcinate.

Creaţie expresivă, bazată pe de o parte pe consonanţa *brf, blf*, care indică ideea de „masă moale sau flască" (cf. *bîrfi, bolfă*), şi pe de alta pe rădăcina expresivă *borh- (ghiorţ-)*, care exprimă zgomotul ghiorţăiturilor. Se ştie că „în general, numele date abdomenului sînt de origine obscură" (Meillet-Ernout, *abdomen*); în acest caz, pare să fi servit drept punct de plecare ideea de „zgomot al maţelor", ca în *burduf* şi *burdihan* (pentru imaginea de „masă moale" = „pîntece", cf. *burfă*). În pofida oscilaţiilor multor filologi, nu este posibilă să se despartă *borţ* de *burtă*, s. f. (pîntece), care este un sing. regresiv, format de la pl. *borţi, burţi*. Totuşi, *DAR* consideră îndoielnică această relaţie, şi sugerează pentru *borţ* o der. de la alb. *bark*, la o rădăcină indo-europeană **bher-* „a duce" (cf. Meyer 27). După Densusianu, *GS*, I, 350, rădăcina *burd-* (de la *burduf*) s-a contaminat probabil cu *bute;* Pascu, *Arch. Rom.*, VII, 566, pleacă de la bg. *tărbuch*, a cărui legătură cu rom. pare îndoielnică. Giuglea, *Dacor.*, IV, 1554, pune în legătură pe *burtă* cu gr. βαρύτης; în vreme ce Diculescu 177 (urmat de Gamillscheg, *Rom. Germ.*, II, 260), se gîndeşte la got. sau gepidicul *baurthei* (> germ. *Bürde* „greutate, povară"), sau la dan. *bör* „sînul mamei" (cf. *burduf*). În sfîrşit, Lahovary 319 consideră cuvîntul ca fiind anterior epocii indo-europene, pe cînd Rohlfs, *Differenzierung*, 24, continuă să-l considere „obscur". Este cuvînt general folosit, cu excepţia Trans. de Nord (*ALR*, 42).

Der. *borţoi*, s. m. (Banat, piatră, bolovan); *borţos*, adj. (burtos); *borţoşa*, vb. (a lăsa grea; în Arg., a înrăutăţi, a ieşi prost); *îmborţoşa*, vb. (a se îngrăşa; Arg., a ieşi prost); *burtă*, vb. (pîntece; convexitate); *burtăverde*, s. m. (burghez, materialist, epicurean); *burtos*, adj. (pîntecos). Bg. *burta* provine din rom. (Candrea, *Elemente*, 407; Capidan, *Raporturile*, 226). 1037

bọrtă (-te), s. f. – Gaură, scobitură, groapă.

Germ. *Borte* (Mîndrescu 30; Borcea 179; Gáldi, *Dict.*, 191). Rut. *bort(a)*, drept etimon al rom., derivă de la el pe care *DAR* îl indică (Candrea, *Elemente*, 404). Şi pl. *borţi* este posibil. – Der. *borti* (var. *borteli, bortili*), vb. (a găuri); *bortos*, adj. (săpat, golit). Cf. *burtucă*. 1038

bọrvis (-suri), s. n. – Apă minerală. – Var. *borviz.*

Mag. *borviz* „apă pentru vin" (*DAR*). Înainte numai în Trans., actualmente de uz general la oraşe. Cf. *borcut*. 1039

borz (-oạrză), adj. – 1. Zbîrlit, cu părul răsculat. – 2. (S. m.) Bau-bau, sperietoare.

Mag. *borzas* (Cihac, II, 484); *borzos* (Gáldi, *Dict.*, 110). – Der. *boarză*, s. f. (negruşcă, Nigella damascena); *borză*, s. f. (gîndac, Blaps mortisaga); *Borzilă*, s. m. (nume propriu de bou); *borzoş*, adj. (zbîrlit). Cf. *sborşi*. 1040

bọşcă (-ci), s. f. – Butoi, bute.

Mag. *bocska (DAR)*, care provine din sl. *bŭčiva, bŭčika* (Miklosich, *Lexicon*, 50). Din sl., după Miklosich, *Slaw. Elem.*, 16. 1041

boscạr (-ri), s. m. – Prestidigitator, scamator.

De la *Bosco*, prestidigitator italian (1793-1862), care a dat reprezentaţii la Iaşi prin 1826 (*REW* 1227; *DAR;* Tagliavini, *Arch. Rom.*, XII, 220). După Migliorini, *Dal nome propio al nome commune*, Ginebra 1927, p. 192, şi mai puţin

probabil, din numele francezului *Boscard*. – Der. *boscărie*, s. f. (scamatorie). 1042

boscîrță (–ți), s. f. – Piele de proastă calitate.
Mag. *bocskorszij* „șiret de pantofi" (*DAR*). În Trans. 1043

boschеț (–te), s. n. – Grup de arbuști.
Fr. *bosquet*, din it. *boschetto*. 1044

boscorodi (–desc, –it), vb. – 1. A face farmece. – 2. A bombăni, a bodogăni.
Mag. *boszorkányos* „a face farmece" (Drăganu, *Dacor.*, V, 322; Scriban). – Der. *boscoroadă*, s. f. (bombăneală); *boscorodeală*, s. f. (bombăneală). Rut. *bozkoróditi*, care, după Bogrea, *Dacor.*, IX, 795, este sursa cuvîntului rom., pare mai curînd că provine de la el. 1045

bosmă (–ale), s. f. – Festă, renghi, figură proastă.
Tc. *bozma* (Șeineanu, II, 59). 1046

boșorcaie (–ăi), s. f. – Vrăjitoare.
Mag. *boszorkány* (*DAR*). În Trans., puțin folosit. Cf. *boscorodi*. 1047

bostan (–ni), s. m. – 1. (Mold., înv.) Livadă. – 2. Dovleac. – Mr. *bostane*, megl. *bustan*.
Tc. *bostan* „livadă" (Roesler 590; Șeineanu, II, 59; Lokotsch 332); cf. ngr. μποστάνι, alb., sb., bg. *bostan*.
Der. *bostănar*, s. m. (grădinar); *bostănărie*, s. f. (livadă); *bostangiu*, s. m. (grădinar; soldat din garda seraiului), din tc. *bostancı; bostăngi*, vb. (Mold., a ridica ziduri îngrămădind pietre), cf. Graur, *BL*, VI, 140. Plecîndu-se de la var. *bostîngi* se pare că trebuie să se explice forma *bosînci*, vb. (Mold., a lucra prost, în condiții proaste), pe care Scriban o explică pe baza bg. *bosszankodni* „a se supăra". 1048

boștină (–ne), s. f. – 1. Reziduu de ceară, fagure uscat. – 2. Reziduu de struguri, tescovină. – Var. *voștină, hoștină*. – Mr. *buștină*, megl. *văștină*.
Sl. *vostina* „uscat" (Miklosich, *Lexicon*, 73; Cihac, II, 463); de la *voskij* „ceară", cf. *vospă*. Nu este clară modificarea consoanei inițiale. – Der. *boștinar*, s. m. (cumpărător de faguri uscați, sau de tescovină). 1049

boston (–oane), s. n. – Vals cu mișcări lente.
De la *Boston*, prin intermediul fr. *boston*. – Der. *bostona*, vb. (a dansa boston). 1050

boștur (–ră), adj. – Gol, găunos.
Tc. *boș tur* „este gol" (Iogu, *GS*, VI, 338; cf. Șeineanu, II, 59). – Der. *boștură*, s. f. (trunchi găunos); *boșturos*, adj. (gol, găunos). 1051

bosumfla (–lu, –at), vb. – A se supăra, a se îmbufna, a strînge din buze. – Var. *bozumfla, bosînfla, buzumfla*.
Prezența v.prov. *boudenfla*, prov. *budenfi*, și cat. *botunflat, botinflat*, indică existența unei compuneri romanice, întemeiată pe *inflare* (> rom. *umfla*) și pe **bottum* (> rom. *bot*). Prin etimologie populară s-a făcut apropierea de *buz(e) umflate*, cf. expresia *a rămînea cu buzele umflate*. După Moldovan 423, din tc. *busul* „sever, amenințător", contaminat cu *umfla*. 1052

bot (–turi), s. n. – 1. Umflătură, cucui; obiect rotund în general, sau extremitate rotunjită. – 2. Bot (de animal). – 3. Cocoașă.
Lat. *botum*, atestat de *Du Cange*, care îl definește „lignum quodvis fractum, vel usu detritum", pentru al cărui sens cf. *bont*. Un lat. **botium* sau **bottium* este de asemenea sugerat de it. *bozza* „umflătură, cocoașă", fr. *bosse* „cocoașă", sp. *bozo, bozal* (Schuchardt, *ZRPh.*, IV, 104; *REW* 1239a; *DAR*). Ar fi posibil și să se plece de la o rădăcină expresivă (cf. Pușcariu, *Dacor.*, VII, 475), căci aceeași consonanță trezește aceeași idee în sp. (Corominas, III, 393) și în sl. (Berneker 77). În general, *bot* este folosit cu sensul 2; primul sens se mai păstrează în anumite expresii (*botul dealului; botul cismei*), iar sensul 3 în Trans. de Nord (*ALR*, I, 41).
Interpretarea expresivă este cea care trebuie să fi dat naștere var. *boț*, s. n. (bot, obiect rotund în general; cocoloș; gălușcă, chiftea; tumoare, umflătură, bolfă; guvid, Cottus gubio) și *bont*, adj. (fără vîrf, tocit, neascuțit). Această identitate, care ne pare evidentă, nu a fost în general admisă. Cihac, II, 485, propune pentru *boț*, mag. *bocs* „chiftea", sau bg. *buca* „cocoloș; cocoașă"; și (I, 27) pentru *bot* un lat. **botum*, de la *botulus*, care a fost acceptat de Philippide, *Principii*, 47; Șeineanu, *Semasiol.*, 103; și Candrea, *Éléments*, 1; pe care Pușcariu 211 l-a considerat ca „foarte puțin probabil", și *REW* 1241 ca „prea îndepărtat din punct de vedere semantic". Tot Cihac, II, 484, vede în *bont* un der. de la mag. *buta*, ipoteză reluată de *DAR*. Pentru *bot*, *DAR* sugerează doar o legătură, de altfel imposibilă, cu fr. *bout*, și alta cu it., sp. *boto*, care probabil trebuie să se reducă la o comunitate de origini expresive (cf. Corominas, I, 503); și pentru *boț*, admite necesitatea unui lat. **bottium*. Pascu, *Lat.*, 256, propune lat. *mutum*, din gr.; și Lahovary 320 se referă la cunoscutul fond anterior fazei indo-europene.
Der. *bontorog*, adj. (tocit); *butac*, adj. (rotofei; tocit, bont; stupid, prost); *boțos*, adj. (cu bulb); *boțuț*, s. m. (varietate de ciuperci); *botișor*, s. m.

(dim. de la *bot*); *botos*, adj. (ursuz, bosumflat; obraznic); *boți*, vb. (a rotunji, a da o formă rotundă; a strivi, a mototoli); *îmboți*, vb. (a încreți, a mototoli); *boțitură*, s. f. (cocoloș); *Boțolan*, s. m. (nume de bou); *botniță*, s. f. (apărătoare care se leagă la botul unor animale); *îmbotnița*, vb. (a pune botniță); *botgros*, s. m. (pasăre, Coccothraustes vulgaris); *botroș*, s. m. (pasăre cîntătoare, Pyrrhula europaea); *buznat* (var. *boznat*), adj. (umflat; supărat, bosumflat); al cărui sens primar pare a fi fost „plin la față, bucălat" și care, der. de la *bot* (pentru fonetismul lui, cf. și *bosumflat*), ajunge să se confunde cu *buză* și, prin intermediul der. destul de rari *buzna*, *îmbuzna*, vb. (a se bosumfla), cu *îmbufna*. Cf. și *butuc*, *buză*. **1053**

boță (-te), s. f. – **1.** Butoi, ciubăr. – **2.** Vas de lemn, doniță. – Var. *boată*.

Cuvînt romanic (it. *botte*, cf. sp. *bota*), intrat pe filieră orientală (ngr. μπότης, alb. *bote* „urcior", bg. *bota* „vas de lemn". După Miklosich, *Lexicon*, 49, din sl. *bŭtarŭ* „vatră", „doagă"; pare însă cuvînt tîrziu în sl. Din per. *buta* „vatră", după Popescu-Ciocănel 16. – Der. *botar*, s. m. (dogar); *botcă*, s. f. (celulă de fagure în care se dezvoltă matca; scobitură în trunchiul unui copac). **1054**

boță, s. f. – Pic, strop, nimic.

Mag. *bőtő*, de la *betű* „literă" (Bogrea, *Dacor.*, III, 728); cf. *bechi. DAR* trimite eronat la it. *boto* „stupid" sau megl. *buta* „tont". **1055**

boță (-te), s. f. – Băț, toiag, par. – Var. *boată*.

Mag. *bot* (*DAR*), din sl. *bŭtŭ;* prin urmare este dublet al lui *bîtă*. Se folosește în Mold. și Trans. – Der. *botaș*, s. m. (hăitaș); *botcă*, s. f. (bobîrnac), pe care *DAR* îl derivă de la *botă* „butoi"; *botei* (var. *botău*), s. n. (turmă), pus în legătură de Diculescu, *Elementele*, 444, cu gr. βότον, și cu *botă* de Drăganu, *Dacor.*, VI, 263; *botie*, s. f. (înflorescență). **1056**

botezà (-z, -ạt), vb. – **1.** A (se) supune botezului. – **2.** A pune nume. – **3.** A muia, a îndoi cu apă. – Mr. *batiz, bătizari;* megl. *pătedz, pătidzare;* istr. *botez*.

Lat. *baptizāre* (Pușcariu 212; *REW* 939; Candrea-Dens., 168; *DAR*); cf. ab. *pakëzani*, it. *batteggiare* (aberg. *bateza*), prov. *batejar*, v.fr. *batoyer*, cat. *batejar*, sp. *bautizar*, port. *baptizar*. Este cuvînt de uz general (*ALR* 213). Reducerea grupului lat. *pt* este efectul unei disimilări a labialelor (Rosetti-Graur, *BL*, III, 72); Candrea, *Éléments*, 9 și Pușcariu, *Lat. ti*, 9, încercaseră s-o explice presupunînd că termenul intrase tîrziu în rom., din it.

Der. *botejune*, s. f. (botez); *botez*, s. n. (ritual creșin de primire a cuiva printre credincioșii bisericii; baie; apă sfințită); *botezat*, s. m. (creștin); *botezătoare*, s. f. (înv., cristelniță); *botezător*, adj. (care botează; Sfîntul Ioan Botezătorul); *nebotezat*, adj. (păgîn; evreu; curat, fără a fi amestecat cu apă). Cf. *Bobotează*. **1057**

botfọr (-ri), s. m. – Cizmă.

Rus. *botforty*, din fr. *bottes fortes* (Bogrea, *Dacor.*, I, 292). La început în Mold., admis ca termen literar. – Der. *îmbotforat*, adj. (cu cizme). **1058**

botiṇă (-ne), s. f. – Gheată, cizmuliță. – Var. (rar) *botincă*.

Fr. *bottine*. Var., din rus. *botinka* (Sanzewitsch 198). **1059**

botuș (-și), s. m. – Încălțăminte, pantof. – Var. (Trans. de Nord), *botiș, botușel, butușel*.

Mag. *botos* „papuci", bg. *botus* „cutie", „borcan", din fr. *botte* (Miklosich, *Etym. Wb.*, 20; Berneker 77; *DAR; Dacor.*, V, 337). **1060**

bọu (-ọi), s. m. – **1.** Taur castrat. – **2.** Bour. – **3.** Instrument muzical popular. – **4.** Tont, imbecil. – Mr., megl. *bou*, istr. *bowu*.

Lat. **bŏvum*, formă populară de la *bŏvem* (Pușcariu 213; *REW* 1225; Candrea-Dens. 170; *DAR*); cf. it. *bove, bue*, prov. *b(u)ou*, fr. *boeuf*, sp. *buey*, port. *boi*, cat. *bou*. Cf. *boar, bour*.

Dim. *boișor, boulean, bouleț; boicuș*, s. m. (pasăre, Aegithalus pendulinus, Aegithalus castaneus). **1061**

bour (-ri), s. m. – **1.** Taur sălbatic, bou sur. – **2.** (Mold., rar) Bou. – **3.** Capăt încovoiat al unui obiect. – **4.** Emblemă, stemă, pecete a Moldovei. – **5.** (Înv.) Impozit pe vin. – **6.** (Adj.) Se spune despre coarnele îndoite în așa fel încît se unesc la vîrfuri. – Var. *buăr, buor, boar, bo(ho)r*, toate înv.

Lat. *būbălus* (Tiktin, *ZRPh.*, XII, 221; Pușcariu 214; *REW* 1351; Candrea-Dens., 172; Philippide, II, 635; *DAR*); cf. alb. *bualj*, v.fr. *bugle*, sp. *bubalo*. Lat. *bubalus* se alterase deja, cf. *bobulum* „bestia silvatica, habet cornibus magnis" (Silos 58). Este de asemenea posibil să fi existat o confuzie cu lat. *bubulus* „tăuraș", ceea ce ar fi ușurat confuzia ulterioară între cele două animale, *bou* și *bour*, prin intermediul unei singure denumiri. Cipariu, *Arhiv.*, consideră că *bour* este reprezentant al lat. *bos urus*.

Der. *boura*, vb. (a îndrepta, a înălța, a ridica); *bourean*, s. m. (bou; nume propriu de bou), pe care Candrea-Dens., 169, îl derivă de la *bou;* cf. opinia contrară a lui Pascu, *Beiträge*, 16; *bourel*, s. m. (bour tînăr; melc; animal, Lucanus cervus; pasăre, aurel; instrument muzical popular); *bourel*,

adj. (ascuțit, cu vîrf); *bouresc*, adj. (de bour); *bouri*, vb. (a ridica, a îndrepta); *bourie*, s. f. (grajd de boi); *bouriu*, adj. (ascuțit, cu vîrf). Trebuie adăugat probabil aici *bur*, care apare numai în expresia destul de rară, *bou bur* „bou bălan". După Diculescu, *Dacor.*, IV, 398 (cf. *REW* 1416) ar fi vorba de lat. *burrus*. Dar ar putea fi și una din diferitele formule de reducere a lui *bour*, cf. *buăr*, *boor* > *bor*. Această reducere, care ar fi normală (cf. *nour* > *nor*), s-a oprit probabil întrucît cuvîntul a ieșit mai mult sau mai puțin din uz, o dată dispărut animalul (cf. Candrea-Dens., 172; după Graur, *BL*, III, 53, conservarea lui *ou* se datorează influenței lui *r*). **1062**

box, s. m. – Piele de vițel.

Engl. *box calf*, de la o marcă de piele americană, pe la 1890, care reprezenta un vițel (*calf*) într-o ladă (*box*). Același cuvînt engl., prin intermediul fr. *boxe*, a dat în rom. *boxă*, s. f. (compartiment). **1063**

box, s. m. – Sport în care doi adversari se luptă pe ring.

Engl. *box*, prin intermediul fr. *boxe*. – Der. *boxer*, s. m., din fr. *boxeur* (uneori se scrie ca în fr.). **1064**

boz (-zi), s. m. – (Înv.) Idol, zeu păgîn. – Var. *bozd*, *boazd*.

Sl. *bozĭ*, pl. de la *Bogŭ* „Dumnezeu" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 16; Berneker 111). **1065**

boz (-zi), s. m. – Călin, Sambucus ebulus, Ebulum humile. – Var. *bozie*, *boziu*, *boj*. Mr. *iboz*, megl. *boz*.

Sl., cf. bg. *băzie*, rus. *boz;* dar nu apare etimonul slav (cf. Meyer, *Neugr. St.*, II, 19). V. și ngr. βούζτον, alb. *vuzë*, mag. *bodza*. **1066**

bozą, s. f. – Cidru.

Tc. *boza* (Lokotsch 376), cf. bg. *bozá*. – Der. *bozagiu*, s. m. (vînzător de cidru); *bozag(i)erie*, s. f. (prăvălie unde se vinde cidru); *bozagilîc*, s. n. (îndeletnicire de vînzător de cidru); *bozăi*, vb. (a fermenta); *bozăială*, s. f. (fermentație). **1067**

brac (-curi), s. n. – Rest, rămășiță bună de aruncat.

Germ. *Brack*, în parte prin pol., rut., rus. *brak (DAR)*. – Der. *brăcui*, vb. (a da la o parte, a arunca ceva nefolositor; a lua caimacul, a luat tot ce e mai bun). **1068**

brâce, s. f. pl. – (Bucov., rar) Indispensabili. – Var. *braci*, s. m. pl.

Lat. *bracae* (Candrea-Dens., 173; *DAR*). Cuvînt practic nefolosit, supraviețuind în *brăcire*, *brăcinar*, *îmbrăca*. Cf. alb. *brekë* „indispensabili", it. *brache* „pantalon", prov., sp., port. *braga*, fr. *brayes*, ngr. βραχί. **1069**

brăcire (-ri), s. f. – Cordon, șiret. – Var. *brăci(l)e*, *brăcele*, *brăcină*, *brăcină*.

Lat. *bracīle*. (Pușcariu, *Conv. lit.*, XXXVIII, 701; Pușcariu 215; *REW* 1258; Candrea-Dens., 174; *DAR*). – Der. *brăcinar*, s. n. (betelie; curea, cingătoare; bretea); *brăcinăriță*, s. f. (betelie); *desbrăcina*, vb. (a descinge). Din rom. provine fără îndoială sb. *bračunar* „vergea de măsurat". Cf. *îmbrăca*. **1070**

braconaj (-nez, -at), vb. – A vîna ilegal.

Fr. *braconner*. – Der. *braconier*, s. m., din fr. *braconnier*. **1071**

brad (-azi), s. m. – 1. Arbore din familia pinaceelor, Abies pectinata. – 2. Plantă, Hippuris vulgaris. – Mr., megl. *brad*.

Origine necunoscută. Este vorba probabil de un cuvînt provenit din substratul, posibil alpin, avînd în vedere zona caracteristică a acestui arbore. Cf. numele dat bradului de galii din valea Padului, în Italia, *padus*, desigur aparținînd aceleiași familii (Pliniu, III, 20), și care s-a păstrat în Rouergue, *pade*. Este considerat în general drept autohton (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 8; Hasdeu, *Col. Tr.*, 1873, p. 110; Philippide, II, 701; Pascu, *Arch. Rom.*, IX, 301), sau provenind din alb. *breth* (Meyer 45; Cihac, II, 714; *DAR*), și în albaneză este considerat de obicei reprezentant al unei rădăcini indo-europene **bras-dh* (Jokl, *IF*, XXX, 208; Capidan, *Raporturile*, 521). Pornind de la ipoteza alb., Graur, *Rom.*, LIII, 383, ajunge la concluzia că *brad* este refăcut după pl. *brazi*, și că forma autentică trebuie să fi fost **braz*, ceea ce nu pare a ne apropia mai mult de etimon. După Lahovary 315, este cuvînt anterior limbilor indo-europene.

Der. *brădancă*, s. f. (fată sau femeie rudă a miresei); *brădar*, s. m. (flăcău care duce bradul de nuntă, sau care joacă jocul acestuia); *brădet*, s. n. (pădure de brazi); *brădiș*, s. n. (pădure de brazi); *brădișoară*, s. f. (specie de ieruncă, Tetrao bonasia); *brădișor*, s. m. (brad mic; plantă, Iuniperus communis; plante care prin aspectul lor amintesc de cel al bradului, Lycopodium Selago, Lycopodium annotinum, Equisetum arvense, Equisetum maximum); *brădoaie*, s. f. (albie, copaie); *brăduleț*, s. m. (brad mic; gogoașă care se servește de ziua Sfîntului Toader, cînd tinerii se leagă prin frăție de cruce, cf. *frăție*). **1072**

brai (-ie), s. n. – Piuă de lemn.

Rut. *brai (DAR)*. În Mold. și Bucov. **1073**

brâică (-ci), s. f. – Căței cu blana mare.

Germ. *Bracke* (Borcea 179), poate prin intermediul fr. *braque*. După Bogrea, *Dacor.*, II, 413 (și Ruffini 114), din sl. *brajo* „frate". 1074

brambura, adj. – La întîmplare, cum o da Domnul.

Formație expresivă (Iordan, *BF*, II, 192, și VI, 168, în care pare să fi influențat germ. *bramarbasieren* „a se lăuda", *Bramarbas* „fanfaron, lăudăros", din sp. *bramar*. Cuvînt foarte comun (lipsește din *DAR*), însă nu pare popular. – Der. *brămbureală*, s. f. (lucru inutil, fleac). 1075

brăniște (-ti), s. f. – 1. Pădure, crîng, rezervă din care nu se pot tăia copaci. – 2. Pădure în general. – 3. Contribuție menită să asigure strîngerea fînului, pe moșiile domnitorilor din Moldova.

Sl. *branĭšte (DAR)*. Astăzi se folosește numai cu sensul 2. – Der. *brănișteancă*, s. f. (dans tipic); *brăniște(a)r*, s. m. (înv., perceptor). 1076

brasieră (-re), s. f. – Obiect de lenjerie fără mîneci, care acoperă pieptul.

Fr. *brassière*. 1077

Brașov, s. m. – Numele unui oraș din Trans.,

Probabil de la numele sl. *Braša* (Drăganu, *Dacor.*, VII, 236), cf. însă *bîrsă*. – Der. *brașovean*, s. m. (locuitor al Brașovului; vînzător de mărunțișuri; trăsură cu acoperiș boltit); *brașoveancă*, s. f. (prăvălie de mărunțișuri); *brașoavă*, s. f. (minciună, gogoașă), al cărui semantism se explică desigur prin tendința de a exagera proprie vînzătorilor, cf. fr. *boniment* (Șeineanu, *Semasiol.*, 173); *brașovenește*, adv. (în mod exagerat). 1078

braț (-țe), s. n. – 1. Parte a membrului superior cuprinsă între cot și umăr. – 2. Cantitate de lemne care se poate cuprinde și duce în brațe. – 3. Cantitate mică, în general. – 4. Ramificație a cursului principal al unei ape. – 5. Diferite organe, piese sau instrumente care amintesc de forma sau funcțiile brațului, cum sînt cele ale fotoliului; la războiul de țesut, bara verticală unde se fixează sulul de urzeală; la ferăstrăul de mînă, cele două bare verticale; părțile cleștelui etc. – Mr., megl. *braț*, istr. *broț*.

Lat. *brachium* (Pușcariu 217; *REW* 1256; Candrea-Dens., 179; *DAR*); cf. it. *braccio* sau *brazzo*, prov. *bratz*, fr. *bras*, cat. *bras*, sp. *brazo*, port. *braço*. Este cuvînt cunoscut în general (*ALR* 233).

Der. *brațet(ă)*, s. n. sau f., din it. (ven.) *brazzeto; brățat*, s. n. (rar, lungime a unui braț); *brățiș*, adv. (corp la corp); *îmbrățișa*, vb. (a strînge în brațe; a adopta; a cuprinde), din adv. precedent. 1079

brățară (-ări), s. f. – 1. Podoabă purtată la încheietura mîinii sau pe braț. – 2. Cerc, inel. – 3. La cămășile țărănești, manșetă brodată în culori. – Var. *brățea, brățoletă*.

Lat. *brăchiăle* (Pușcariu 218; *REW* 1254; Candrea-Dens., 180; *DAR*); cf. it. *bracciale, braccialetto* (> *brățoletă*, probabil prin intermediul ngr.), sp. *brazal*, port. *braçal*. Din rom. provine rut. *brycari* „mînecă de cămașă" (Candrea, *Elemente*, 402). 1080

brăur (-ri), s. m. – Geamantan.

Origine necunoscută. 1081

brav (-vă), adv. – Viteaz, îndrăzneț.

Fr. *brave*. – Der. *brava*, vb., din fr. *braver; bravură*, s. f., din fr. *bravoure*, it. *bravura; bravo*, interj. (foarte bine!, ura!) din it. *bravo*, în parte prin intermediul fr. *bravo*, cf. ngr. μπράβο, tc., bg. *bravo*. 1082

brazdă (-de), s. f. – 1. Fîșie îngustă de pămînt tăiată și răsturnată cu plugul. – 2. Răzor, teren însămînțat, terasă. – 3. Bulgăre de pămînt. – 4. Polog. – Mr., megl. *brazdă*.

Sl. *brazda* (Miklosich, *Lexicon*, 42; *Slaw. Elem.*, 15; Cihac, Berneker 75); cf. bg., sb. *brazda*, rus. *borozdá*.

Der. *brăzda* (var. *brăzd(u)i, brezda, îmbrăzda*), vb. (a trage brazde; a tăia); *brăzdar*, s. n. (fierul plugului); *brăzdător*, s. n. (brăzdar); *brăzdătură*, s. f. (brazdă); *brăzdoi*, s. n. (brazdă greșită).1083

bre, interj. – 1. Introduce o interpelare. – 2. Exprimă surpriza sau mirarea, uneori intensificată prin repetiție. – Mr. *bre, vre*, megl. *bre*.

Tc. *bre* (Roesler 590; Șeineanu, II, 60; Ronzevalle 48); cf. ngr. μπρέ, bg. *bre*. 1084

breabăn (-ebeni), s. m. – Diferite specii ale plantei Corydalis.

Sl. *bebrĭnŭ* „castoreum", de la *bebrĭ* „castor" (rom. *breb*); cf. Candrea, *GS*, VI, 321. Cihac, II, 29, indicase etimonul greșit lat. *verbena*, menționat cu îndoieli de Densusianu, *Hlr.*, 105 și Pușcariu 219; cf. Philippide, *Principii*, 140.

Der. *brebenel*, s. m. (brebenel, Corydalis Marchaliana sau bulbosa, etc.; ghiocel, Galanthus nivalis); *îmbrebena*, vb. (a împodobi, a găti, a înfrumuseța). 1085

breaslă (-esle), s. f. – 1. Asociație de meșteșugari din aceeași branșă, corporație. – 2. (Înv.) Companie de poliție armată pentru fiecare corporație. – 3. Meserie, profesie.

Sl. *bratĭstvo* „frăție, corporație" (*DAR*). – Der. *breslaș*, s. m. (membru al unei bresle; soldat; muncitor, meseriaș). 1086

breaz (-ză), adj. – Se spune despre animalele

cu pete albe pe frunte. – **2.** (Rar) Extraordinar, remarcabil. – Megl. *breaz.*

Sl. *brĕzŭ* „alb", bg. *brĕz* „pestriț, bălțat" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 15; *DAR*); cf. sl., bg. *brĕza* „mesteacăn", rus. *bereza* „mesteacăn", slov. *brêzast* „alb". Rut. *barza* „oaie cu pieptul alb", care s-a derivat greșit de la rom. *barză*, aparține aceleiași familii, ca și sb. *barzast* „cafeniu" (cf. slov. *brêzast*), și pare că reprezintă o fază sl. anterioară metatezei lichidelor, cf. *gard, daltă.*

Der. *brează*, s. f. (animal cu pete albe; dans tipic); *brezaie*, s. f. (personaj mascat care se plimbă la sărbătorile de Crăciun, îmbrăcat ca un măscărici și cu cap de animal; este obicei vechi, interzis fără rezultat de Alexandru Șuțu, la 22 decembrie 1819, fiindcă servea drept pretext violărilor de domiciiliu și *a lucruri de rușine și vorbe de ocări*, fapt pentru care *și de la frații Domni de mai înainte au fost poprită*), reprezintă sensul de „extraordinar" sau de „obiect care provoacă uimire", astfel încît pare greșită ideea din *DAR* de a lega cuvîntul de *barză; brezi*, vb. (a păta, a împestrița); *brezăi*, vb. (a înzorzona); *îmbrezădia*, vb. (a îmbrăca în chip de brezaie). **1087**

breb (–bi), s. m. – Castor.

Sl. *bebrŭ, bebrĭ* și de asemenea *bibrŭ, bobrŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 15; *Lexicon*, 34; Cihac, II, 28; *DAR*); cf. rus. *bobrĭ*, pol. *bóbr*, ceh. *bobr*, cr. *breber.* După Miklosich, *Fremdw.*, 77, este cuvînt împrumutat de sl. din vreo limbă străină, ceea ce l-a determinat pe Philippide, *Principii*, 140, să creadă că slavii îl împrumutaseră din rom.; totuși, după Berneker 44, este cuvînt indo-european, normal în sl. Der. din rom. plecîndu-se de la lat. *fiber*, propusă odinioară de Diez, I, 63 și reluată de Koerting 1291 și de Philippide, fusese deja respinsă de Cihac, I, 29 și Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 275 și *Hlr.*, 98. Cf. *breabăn.* **1088**

brebeneac (–ęci), s. m. – Sturz (Turdus musicus).

Origine necunoscută. Este posibil să fie legat de bg. *burborenie* „cotcodăcit", sb. *breboriti* „a cotcodăci, a cîrîi". **1089**

brec (–curi), s. n. – Trăsură ușoară cu patru roți.

Engl. *break*, prin intermediul fr. *break.* **1090**

brehni (–nęsc, ịt), vb. – (Mold.) Exprimă sunetul scos de cîine, de cerb, de porc și, în anumite cazuri de om, cu accepțiile aproape exacte ale sp. *gañir.* – Var. *brîhni, brehăi.*

Sl., cf. rut. *brecháty* „a lătra", sb. *bréchati* „a scînci" (*DAR*). Var. *brehăi*, care apare numai la Cantemir, pare a fi rezultatul unei contaminări cu *behăi.* – Der. *brehne*, s. f. pl. (năluci); *brehnace*, s. f. (înv., uliu, probabil datorită croncănitului pe care îl stîrnește printre păsările din ogradă). **1091**

breĭ, s. m. – Mușchi (Mercurialis perennis). – Var. *brii, brie.*

Origine necunoscută. Este posibil să fie în legătură cu gr. βρύον, de unde *brionia* (Diculescu, *Elementele*, 484). Bg. *brei* (Candrea; Scriban) pare a proveni din rom. **1092**

breșe (–e), s. f. – Spărtură; străpungere.

Fr. *brèche.* **1093**

bricelạt, s. n. – Obicei popular din Trans., care constă în a prezice viitorul fetelor. – V. *vergelat.*

Germ. *Britsche* (Drăganu, *R. fil.*, II, 105–17). **1094**

briceag (–ęge), s. n. – Cuțitaș, brișcă. – Var. *briceac, briceagă.*

Mag. *bicsak*, tc. *biçak* (*DAR;* Popescu-Ciocănel 16), care se consideră în general a fi rezultate ale sl. *bričĭ*, dar care sînt, cu mai mare probabilitate, cuvinte orientale, cf. cuman. *bičak* (Kuun 97), țig. *bĭča* „secure" (Wlislocki 74); cf și bg. *bričak*, pol. *biczak. R.* se explică prin influența lui *brici.* Der. sînt proprii Trans. de Nord: *bricegeană*, s. f. (dans tipic); *bricică*, s. f. (briceag); *brișcuță*, s. f. (cuțit); *brișcăli*, vb. (a bate). **1095**

brichetă (–te), s. f. – **1.** Mic aparat pentru aprins țigările. – **2.** Aglomerat de carbon.

Confuzie a două cuvinte fr., *briquet* și *briquette.* **1096**

brici (–ce), s. n. – Cuțit de bărbierit. – Mr. *briți.*

Sl. *bričĭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 15; *Lexicon*, 44; Cihac, II, 28; *DAR;* Philippide, II, 701); cf. alb. *brisk*, tc. *biçak* (> *briceag*). **1097**

brigadă (–ăzi), s. f. – **1.** Mare unitate militară. – **2.** Formație de lucru pe schimburi sau pe faze.

Fr. *brigade.* – Der. *brigadier* (înv., *brigadir, bragadir*), s. m. (general de brigadă; în armată, grad inferior), din fr. *brigadier.* **1098**

brîglă (–le), s. f. – Parte mobilă la războiul de țesut. – Var. *bîr(g)lă, braglă, braclă.* – Megl. *bîrdilă.*

Bg. *bŭrdilo* (Cihac, II, 9; *DAR*), prin intermediul unei forme *bîrd(i)lă*, ca în megl. – Der. *brîglar*, s. m. (arțar). **1099**

briliạnt (–tă), adj. – Strălucitor.

Fr. *brillant.* Ca adj., este cuvînt poetic importat al romantismului, fără circulație reală. – Der.

briliant (var. *berl(i)ant*), s. n. (briliant), a cărui var. provine din tc. *birlandi, barlandi*, ngr. μπιρλάντια; *briliantat*, adj. (împodobit cu briliante); *briliantin*, adj. (strălucitor). **1100**

brilioáncă (–ce), s. f. – Plantă asclepiadacee, Vincetoxicum officinale.

Probabil în legătură cu sb. *brlja, brljaga* „mlaştină", cf. sb. *brljak(a)* „nume de pasăre", „Cinclus aquaticus", Cihac, II, 28, pune în legătură acest cuvînt cu pol. *brzanka*. **1101**

brînc㠄(–ci), s. f. – **1.** Mînă. – **2.** Membru anterior la animale, labă. – **3.** Împinsătură, ghiont, vînt (se foloseşte de preferinţă la pl.).

Lat. *branca* (Diez, *Gramm.*, I, 30; Puşcariu 220; *REW* 1285; Candrea-Dens., 182; *DAR*); cf. it. *branca*, prov., sp., port. *branca*, fr. *branche*. În limba literară, aproape numai cu sensul 3; cu sensul de „mînă" este încă folosit curent în vestul Trans. (*ALR* 49). Pentru cuvîntul lat., cf. Kurylowicz, *Mélanges Vendryes*, Paris 1925, p. 206.

Der. *brîncălău*, adj. (cu labe mari); *brînciş*, adv. (cu faţa în jos, pe burtă); *brîncuţă*, s. f. (plante, Sisymbrium officinale; Nasturtium palustre; Nasturtium officinale); *îmbrînci*, vb. (a împinge violent, a înghionti); *îmbrîncealã*, s. f. (ghiont, brînci; înghesuială, îngrămădeală, mulţime); *îmbrîncătură*, s. f. (înv., brînci); *îmbrîncitură*, s. f. (brînci). Din rom. a trecut în mag. *bringa* (Edelspacher 10). **1102**

brînc㠄(–ci), s. f. – **1.** Anghină. – **2.** Săricică (Salicornia herbacea). – **3.** Erizipel.

Gr. βράγχος „anghină" (Cihac, I, 38 şi II, 640; Diculescu, *Elementele*, 477; Pascu, *Beiträge*, 26). *DAR* se referă la sb. *brnka*, pe care îl derivă din sl. *brekno* „a inflama", dar care pare mai curînd că provine din rom. (Candrea, *Elementele*, 407). **1103**

brind (–duri), s. n. – Toast, închinare.

Fr. *brinde*. Este cuvînt folosit numai de Alecsandri, în urma contactelor sale cu poeţii provensali, şi în versurile adresate acestora. Fără circulaţie. **1104**

brînduşe (–şe), s. f. – **1.** Plantă, floarea-brumei (Colchicum autumnale). – **2.** Varietăţi de şofran (Crocus aureus sau heuffelianus sau reticulatus).

Origine necunoscută. Este pus în legătură cu sb. *brnduša, brenduška* „şofran", dalm. *brndjuška* „şofran", rut. *brenduška, brandjuši*, pe care Vittorio Bertoldi, *Un ribelle nel regno de' fiori, i nomi romanzi del Colchicum autumnale*, Ginebra 1923, p. 61, îl pune în legătură cu numele date în sl. vacii, şi pe care *DAR* şi Scriban le propun ca etimoane ale rom. Totuşi, cuvintele par străine de atmosfera lingvistică sl., şi ar putea proveni din rom. (Candrea, *Elemente*, 406; Giuglea, *Dacor.*, III, 567–73). Căutîndu-se alte explicaţii, Philippide, *Principii*, propune un lat. **brundusia;* Giuglea, *Dacor.*, III, 567, derivă cuvîntul de la o rădăcină autohtonă **brend–* „umflat", iar Puşcariu, *Lr.*, 176, probabil influenţat de ipoteza anterioară, îl consideră cuvînt autohton. Este posibil să existe o legătură între *brînduşe* şi *brînză*, dar nu este uşor de lămurit, în stadiul actual al cercetării. **1105**

brînză, s. f. – Produs alimentar obţinut prin prelucrarea laptelui. – Megl. *brǫndză*.

Cuvînt care a dat naştere multor ipoteze şi discuţii, în general foarte divergente. Ne expunem părerea, înainte de a trece în revistă opiniile anterioare. Este cunoscut că brînza în general îşi primeşte numele fie de la locul unde se produce (*penteleu*, cf. sp. *manchego, Villalón*, şi toate numele de brînzeturi fr.), sau de la forma pe care o capătă. În această ultimă categorie intră o serie întreagă de nume care desemnează brînza cu numele tiparului său. Astfel în sp. *adobera*, care înseamnă în acelaşi timp „tipar pentru brînză" şi „brînză", iar în rom. *burduf*, care se foloseşte, deşi rar, cu sensul de „brînză păstrată în burduf". În acelaşi mod, lat. *formaticus*, cu der. său romanic, de la *forma* „tipar", gr. μανοῦρα „făcut cu mîna" şi „brînză"; rus. *paner* „brînză", faţă de lituan. *paner* „coş"; sp. *manteca*, port. *manteiga*, probabil din lat. *mantica* „sac", etc. Acelaşi mod mai primitiv de a da formă brînzei, strecurînd-o totodată, este punerea laptelui prins într-un sac de in sau de cînepă, a cărei ţesătură rară permite verificarea ambelor operaţii în acelaşi timp (asupra acestei faze a prelucrării brînzei, cf. detalii la Giuglea, *Dacor.*, III, 573). Sacul, astăzi *sedilă* sau *zăgîrnă*, s-a numit probabil în trecut *brandeum*, cuvînt lat. care însemna „pînză de in" şi care apare în Evul Mediu cu sensurile de „văl subţire pentru relicve", „pînză" şi „legătură, brîu" (*Du Cange*; Niermeyer 104). Rezultatul *brandea* > *brînză* pare normal, din punct de vedere fonetic şi semantic. În plus, este posibil ca sensul cuvîntului să se fi deplasat din epoca latină de la recipient la conţinut, dacă trebuie presupusă o legătură între *brandea* şi *brunda* „solida" (Silos 59; cf. Meillet, s. v. *brunda*), cuvînt fără o explicaţie satisfăcătoare pînă în prezent, şi care nu trebuie confundat cu *brunda* „caput cervi" (cf. Isidoro, XV, 1, 49; J. Sofer, *Glotta*, XVI, 36).

Hasdeu, *Cuv. Bătr.* I, 190, considera cuvîntul ca fiind dac, după ce l-a împărţit (*Col. Traian*,

1874, 107) în *bo-ransa*, și i-a asimilat ultimul element cu *rînză*. Cipariu, *Arhiv*, 144, îl deriva de un lat. **brancia*, în timp ce Schuchardt, *Z. vergl. Sprachf.*, XX, 24, se referea la numele orașului elvețian *Brienz*. Această idee, reluată în mod inexplicabil de *DAR*, este „imposibilă din punct de vedere istoric" (*REW* 1272). Cihac, II, 28, îl derivă din pol., greșind evident. Pascu, *Beiträge*, 8, a sugerat mai întîi o posibilă der. de la interjecția *bîr*, idee insolită, care totuși a fost preluată de Lahovary 318, cu circumstanța agravată de a o fi combinat cu *rînză*, ca la Hasdeu, și de a considera cuvintele ca provenind din fondul lingvistic anterior fazei indo-europene. Tot Pascu, I, 191, și *Arch. Rom.*, IX, 324, s-a gîndit apoi la un trac **berenza*, der. de la **ber* „oaie". După Densusianu, *GS*, 1, 67, este vorba de rădăcina iraniană **renc-*, **renz-* „a stoarce, a strivi", în vreme ce după Giuglea, *Dacor.*, III, 573-81, ar trebui plecat de la un **brendia* sau **brandia*, care s-ar trage dintr-un indo-european **gurendh* „a fermenta"; ideea aceasta a fost preluată de Pedersen, *Lingua Posnaniensis*, I (1949), 1-2. Cercetătorii mai recenți (Capidan, *LL*, III, 228; Hubschmidt, *Alpenwörter*, 25; Rohlfs, *Differenzierung*, 51) au tendința de a considera acest cuvînt ca un „Reliktwort" sau supraviețuitor al idiomurilor balcanice preromane.

Der. *brînzar*, s. m. (persoană care prepară sau vinde brînză); *brînzăreasă*, s. f. (femeie care face sau vinde brînză); *brînzărie*, s. f. (loc în care se prepară brînza); *brînzi*, vb. (despre lapte, a se strica; a fermenta); *brînzoaică*, s. f. (plăcintă cu brînză); *brînzoi*, s. n. (Arg., cuțit); *brînzos*, adj. (care are multă brînză; care are consistența brînzei); *îmbrînzi*, vb. (Bucov., despre turmă, a paște); *îmbrînzit*, adj. (făcut, uns, amestecat cu brînză); *brînzet*, s. n. (cantitate sau sortiment de brînzeturi). Din rom. trebuie să provină ngr. πρέντζα (Murnu, *Lehnwörter*, 38), sb. *brenca* (Miklosich, *Wander.*, 8), slov., pol. *bryndza*, pol. *bredza*, ceh. *brindza* (Miklosich, *Wander.*, 10; Candrea, *Elemente*, 401; Berneker 93); țig. *brinsa* (Wlislocki 76), mag. *brenza, brondza*, săs. *pränts*, germ. dialectală *Brinse(nkäse)*, țig. sp. *brinza* „carne fiartă" (Besses 39). **1106**

brîu, s. m. – Însuflețire, vivacitate.
It. *brio*, cf. fr. *brio* (accentul ca în it.). **1107**

brîptă (-te), s. f. – Cuțit.
Sb. *britva* (în Olt. și Banat) sau rut. *brytva* (în Bucov.). Cuvînt puțin obișnuit. **1108**

brîșcă (-ște), s. f. – Trăsurică, șaretă.
Pol. *bryczka*, ceh., rus., bg. *brička* (Cihac, II, 29; Berneker 93). **1109**

brîu (-îie), s. n. – **1.** Cingătoare. – **2.** Ornament, friză, mulură. – **3.** Talie, mijloc. – **4.** Dans tipic, în care cei care dansează se țin de talie. – Var. a pl. *brîuri* și (înv.) *brîne, brîni*. Mr. *brîn, bărnu*, megl. *brǫn*.

Lat. *brandeum* „pînză de in" și „bandă, cingătoare" pare a se fi contaminat cu lat. *pannus* „pînză", pînă s-a confundat complet în formele contaminate **bran(e)um* „bandă, cingătoare" și *pandea* „pînză"; cf. Niermeyer 104, unde se menționează *prandeum*. Din cea dintîi din aceste forme a rezultat rom. *brîu*, alb. *bres, brez* „cingătoare" (alb. *mbren* „a încinge"), și din a doua rom. *pînză*. Atît alb. cît și rom. presupun prototipul nazalizat (Rosetti, II, 111), de tipul **brenu-* sau **branu-*, care este considerat în mod tradițional de origine autohtonă (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 9; Philippide, II, 701). Nu pare posibilă der. cuvîntului rom. pe baza alb., propusă de Meyer 46 și Skok, *Arch. Rom.*, VIII, 150; după Skok, *Z. für Ortsnamenforschung*, I, 89, cuvîntul alb. conține un suf. diminutival. Etimonul **brenum* (Rosetti, *Rhotacisme*, 35) nu este clar. Cf. și *brînză, pînză*. Pierderea lui *n* (păstrat în pl. *brîne* și în der.) se repetă în condiții identice în *grîu* și *frîu*, și este greu de explicat, cf. *grîu*.

Der. *brînă*, s. f. (friză), sing. analogic format pe baza pl.; *brînar*, s. m. (frînghier); *brîier*, s. n. (tipar pentru muluri); *brîneț* (var. *bîrneață, bîrniță*), s. n. (curea; cingătoare; fișie); *brînișor*, s. n. (curea; cordon); *bîrnaș* (var. *bărnaș, bărnaci*), s. n. (șiret); *desbîrna*, vb. (a descinge). Din rom. provine mag. *bernice* (Edelspacher 10). **1110**

briză (-ze), s. f. – Vînt ușor, adiere, boare.
Fr. *brise*. **1111**

broajbă (-be), s. f. – Nap. – Var. *brojbă, bro(a)șbă, bro(a)zbă*.
Sb. *broskva* (Cihac, II, 29, *DAR;* Skok 63). **1112**

broancă (-ce), s. f. – Contrabas.
Bg. *brŭmčă* „a zumzăi, a fredona", *brŭmčilo, *brŭnčka* „drîmbă", Giuglea, *Dacor.*, III, 591-4, propunea lat. **bromica*; și Drăganu, *Dacor.*, IV, 747, pleca de la sl. *brǫkŭ*, ceh. *brouk* „gîndac". **1113**

broască (-ște), s. f. – **1.** Animal amfibiu batracian. – **2.** Nopal (Opuntia ficus indica). – **3.** Broscuță (sublinguală). – **4.** Încuietoare la ușă; gaura cheii. – **5.** Rindea lungă. – **6.** Clin. – **7.** Piese, organe sau părți ale unor ansambluri determinate, care servesc la susținerea altor piese, cum sînt suportul axei roții hidraulice; capitelul

coloanelor, în construcţiile specifice. – Mr. *broască*, megl. *broască* „broască ţestoasă".

Lat. **brosca* (Puşcariu 221; *REW* 1329; Candrea-Dens., 183; *DAR*); cf. alb. *breskë*, it. *rospo* (mil. arezz. *brosco*), ladin. *rusk*. Cuvîntul a fost considerat la început autohton (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 8; Cihac, II, 714), sau der. din gr. βρόθαχος (Creţu 309). Pentru evoluţia semantică de la „broască" la „încuietoare", cf. Rohlfs, *Quellen*, 52 şi Iordan, *BF*, VI, 169; imaginea *broscuţei* este proprie şi sp., ca şi fr. *grenouillette*, it. *ranella*. Din rom. a trecut în ngr. μπρόσκα (Meyer, *Neugr. Studien*, 77; Murnu 36), săs. *bruaskë*.

Der. *broscan*, s. m. (broască); *broscănesc*, adj. (de broaşte); *broscar*, s. m. (poreclă dată persoanelor care mănîncă broaşte); *broscărie*, s. f. (apă cu broaşte multe); *broscărime*, s. f. (cantitate de broaşte); *broscaş*, s. m. (tîmplar, dulgher); *broschiţă*, s. f. (broderie cu fire în culori); *broscoaică*, s. f. (broască); *broscoi*, s. m. (broască; copil mic mucos; Arg., pistol); *broscos*, adj. (care are broaşte din belşug); *broştesc*, adj. (de broaşte); *broşteşte*, adv. (ca broaştele); *broştet*, s. n. (cantitate de broaşte). **1114**

broboadă (–de), s. f. – Basma mare, şal. – Var. *brobod(ă), proboadă, pobroadă*.

Forma autentică este cea a var. *proboadă*. Din bg. *podbraždam* perf. *podbradja* „a-şi pune pe cap o basma care se înnoadă sub bărbie", *podbradka* „basma" (Weigand, *Jb*, XV, 168; Densusianu, *GS*, VI, 362). Apropierea propusă de Cihac, II, 640, cu ngr. μπολοῦλα este inutilă.

Der. *desbrobodi*, vb. (a-şi scoate broboada); *îmbrobodi*, vb. (a-şi acoperi capul; a acoperi, a ascunde; a înşela, a ademeni, a duce cu vorba); *îmbrobodeală*, s. f. (acţiunea de a (se) îmbrobodi; ademenire). **1115**

broboană (–ne), s. f. – **1.** Boabă, bacă. – **2.** (Trans.) Coacăză. – Var. *borboană, burboană, brobonea*.

Bg. **brŭbona*, de la *brŭbonka* (Weigand, *Jb*, XV, 168); *brobinţă*, s. f. (boabă; cocoloş, cheag); *brobonac*, s. m. (pietricică); *desbroboni*, vb. (a dezghioca, a culege boabele de struguri de pe ciorchine); *(îm)brobona*, vb. (a picura). **1116**

broc (–curi), s. n. – Cozonac.

Săs. *brôk* (Borcea, *Jb*, X, 179). Se foloseşte în Trans. **1117**

brocard (–duri), s. n. – Ţesătură de mătase, frenghie.

Fr. *brocart*. **1118**

broci, s. m. – **1.** Culoare roşu-aprins, ocru roşu. – **2.** Roibă (Rubia tinctorum).

Sb. *broč* (Cihac, II, 29). Sec. XVIII, puţin folosit. **1119**

brod (–duri), s. n. – **1.** Vad, trecere a unei ape prin vad. – **2.** Ponton, vas transbordor. – Var. *brud(ă)*.

Sl. *brodŭ* (Cihac, II, 29). – Der. *brudar*, s. m. (pontonier), pe care Miklosich, *Lexicon*, 44, îl derivă de la sl. *brodarŭ; brudină*, s. f. (vad; ponton), cf. slov. *brodnina*, sb. *brodarina* „cost al transbordării". Cf. *brodi*. **1120**

brodă (–dęz, ăt), vb. – **1.** A coase o broderie. – **2.** A înfrumuseţa, a exagera o povestire.

Fr. *broder*. – Der. *broderie*, s. f. din fr. *broderie*. **1121**

brodi (–dęsc, –ît), vb. – **1.** (Înv.) A bălăci. – **2.** A vorbi aiurea, a spune prăpăstii. – **3.** A nimeri, a potrivi, a ajunge la ţintă.

Sl. *broditi*, al cărui sens de bază este „a tranzita, a trece prin vad" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 15; Cihac, II, 29; *DAR*), cf. *brod*, de asemenea, sb. *broditi* „a trece prin vad", slov. *broditi* „a vorbi aiurea", rus. *broditĭ* „a hoinări" şi *breditĭ* „a da greş". Sensul fundamental din rom., „a nimeri" se explică în *DAR* prin ideea intermediară de „a ajunge la timp pentru a se urca pe ponton, a nimeri momentul"; dar aceasta înseamnă să se derive un sens primar de la o accepţie secundară şi tîrzie. *A brodi* trebuie să fi însemnat mai întîi „a găsi vadul" sau „a afla drumul", cf. bg. *izbroždanĭă* „a afla, a descoperi".

Der. *brodeală*, s. f. (întîmplare, hazard); *brudiu* (var. înv. *brodiu, brodiv*), adj. (aiurit, zăpăcit, nesăbuit, bezmetic), legat direct de accepţia 2; *brudnic*, adj. (zăpăcit). Este greşită opinia lui Loewe 70, care îl leagă pe *brudiu* de lat. *brutus*. **1122**

bronz (–zuri), s. n. – Aliaj de cupru cu staniu, aluminiu, plumb etc.

Fr. *bronze*. – Der. *bronza*, vb. (a acoperi un obiect cu un strat de bronz; a deveni negru datorită soarelui, a pîrli, a arde soarele); *bronzărie*, s. f. (atelier de bronzaj). **1123**

broşe (–şe), s. f. – Bijuterie prevăzută cu un ac care se poartă prinsă pe îmbrăcăminte.

Fr. *broche*. – Der. *broşa*, vb. (a lega filele unei cărţi), din fr. *brocher; broşor*, s. m. (legător), din fr. *brocheur; broşură*, s. f., din fr. *brochure*. **1124**

brotac (–ci), s. m. – Animal amfibiu înrudit cu broasca. – Var. *brotec, bro(a)tic, brotac, brotan, brotoc(ar), buratec, buratic*.

Lat. **brotăchus*, din gr. βροτάχος, forma ionică,

de la βάτραχος (Pușcariu, *Conv. lit.*, XXXV, 831; Thumb 12; Meyer 47; Candrea-Dens., 184; *REW* 1333; *DAR;* Philippide, II, 634; Pascu, I, 221; Diculescu, *Elementele*, 420; Skok, *ZRPh.*, LIV, 481; Rosetti, II, 67); cf. alb. *bretëk*, calabr. *vratiku. Buratec* presupune o contaminare cu *bură*.

Der. *brotăcel*, s. m. (brotac; cintezoi, Fringilla chloris); *brotăcime*, s. f. (mulțime de brotaci). Din rom. pare a proveni bg. *botrak* (Alisma plantago), cf. Capidan, *Raporturile*, 215. **1125**

brucă (-ci), s. f. – Vătrai.

Origine necunoscută. *DAR* îl pune în legătură cu it. *brocco*, fr. *boche*. – Der. *bruci*, vb. (a ațița; a înțepa); *brucer* (var. *brucelnic*), s. n. (băț cu care se mestecă mămăliga); *brucoi*, s. n. (agrafă); *bruceală*, s. f. (acțiunea de a face găuri cu un băț pentru a pune sămînța); *bruciturâ*, s. f. (gaură pentru sămînță). **1126**

brudă (-de), s. f. – Specie de pește asemănător cu păstrăvul.

Origine necunoscută. După Giuglea, *LL*, III, 206-10, ar fi cuvînt dacic, ceea ce nu pare prea convingător. Rar, în Trans. **1127**

bruft (-turi), s. n. – Văruit, spoire cu lapte de var.

Tc., per. *abruſt* „acțiunea de a uda podeaua cu apă" (Bogrea, *Dacor.*, IV, 706). Cihac, II, 19, îl pune în legătură cu pol. *obrzucić*, din sl. *rjutiti* „a zăcea". – Der. *bruftui* (var. *bruftului*), vb. (a văruí; a brusca); *bruftu(lu)ială*, s. f. (văruit; dojană, ceartă). Iordan, *BF*, II, 192, consideră *bruftui* drept creație expresivă; în ce ne privește, credem că este expresivă numai adăugarea grupului *lu*, la var. **1128**

brumă (-me), s. f. – **1.** Chiciură, promoroacă. – **2.** Strat fin strălucitor care acoperă unele fructe proaspete, cînd sînt gata coapte. – **3.** (În expresia *ce bruma*) Nimic, cantitate neînsemnată, mică. – Mr., megl. *brumă*.

Lat. *brūma* „timp de iarnă" (Diez, *Gramm.*, I, 91; Pușcariu 224; *REW* 1335; Candrea-Dens., 185; *DAR*); cf. alb. *brumë* „chiciură" (Meyer 49), fr. *brume*, cat. *broma*, prov., sp., port. *bruma;* în general în rom. cu sensul de „ceață".

Der. *bruma*, vb. (a acoperi cu chiciură); *brumar*, s. m. (*brumar mic*, octombrie; *brumar mare*, noiembrie); *brumărel*, adj. (cenușiu); *brumărel*, s. m. (octombrie); *brumărele*, s. f. pl. (plantă ornamentală, Phlox paniculata); *brumăriu*, adj. (cenușiu; varietate de struguri); *brumat*, adj. (acoperit cu chiciură; cenușiu; prost dispus); *brumatic*, adj. (friguros); *brumos*, adj. (rece, acoperit cu brumă fină, cețos); *îmbruma*, vb. (a acoperi cu chiciură). **1129**

brunęl, s. m. – Stofă de lînă de culoare închisă.

Germ. *Brunelle*, din fr. *prunelle (DAR).* Sec. XIX. **1130**

bruș (-și), s. m. – **1.** Bulgăre, cocoloș, bucată. – **2.** Tocilă. – Var. *brus.*

Sl. (cf. bg. *bruš*, sb., cr., slov., ceh., pol. *brus* „tocilă"), v. Cihac, II, 29. – Der. *bruși*, vb. (a se bate cu bulgări de zăpadă). **1131**

brușture (-ri), s. m. – **1.** Plantă, lipan (Lappa). – **2.** Varietate de năsturel, Veronica Beccabunga. – **3.** Lumînărică, Petasites officinalis. – Var. *brustur, brustan, brostan, brusc(ăl)an.* Mr. *bruștură.*

Sl. *broštĭ* (T. Papahagi, *Etimologii*, București, 1940), cu sing. reconstruit pe baza pl. *brusturi*, ca *ciucure, fagure* etc. *REW* 1097 indică, însă cu rezerve, etimonul incert lat. *ūstŭlāre.* După Gamillscheg, *Rom. germ.*, II, 250, de la un gepidic **brustilô* „mătase" (> germ. *Borste*, fr. *brosse*), ipoteză încă și mai incertă. Este posibil să aibă vreo legătură cu comel. *bruskandol* „hamei", caz în care ar putea fi un cuvînt alpin. **1132**

brut (-turi), s. n. – Pîine neagră.

Sl. *brotŭ*, de la v.germ. *brot* (> germ. *Brot*), cf. Cihac, II, 29. Cuvînt înv., puțin folosit. – Der., de uz curent: *brutar*, s. m. (persoană care face sau vinde pîine); *brutăreasă*, s. f. (femeie care face sau vinde pîine; soția brutarului); *brutăresc*, adj. (de brutari); *brutăreascâ*, s. f. (dans tipic); *brutărie*, s. f. (clădire unde se face sau vinde pîine). **1133**

brut (-tă), adj. – Neprelucrat, ordinar, necizelat.

Fr. *brut.* – Der. *brută*, s. f., din fr. *brute; brutal*, adj., din fr. *brutal; brutalitate*, s. f., din fr. *brutalité; brutaliza*, vb., din fr. *brutaliser; abrutiza*, vb., din fr. *abrutir*, tratat ca în echivalența *simbol–simboliza, general–generaliza* etc. **1134**

bubă (-be), s. f. – Umflătură, abces, buboi.

Creație expresivă, cf. lat. **buba*, de unde fr. *bube*, sp. *bu(b)a*, port. *bouba* și pe de altă parte, gr. βουβών (Diez, *Gramm.*, I, 91), de unde gr. μπούμπα „larvă", alb. *bubë* (Cihac, II, 640); cf. și bg., sb. *buba* „vierme de mătase", rut. *buba* „umflătură". Nu pare posibilă der. directă din lat., propusă de Koerting 1609, cf. Densusianu, *Hlr.*, 365; nu este sigură nici der. din sl. propusă de *DAR*, datorită diferențelor semantice. Este mai probabil să fie vorba de creații spontane, care coincid în multe limbi în același timp, cf. fr. *bobo.*

Der. *abubă*, s. f. (dalac, bubă-neagră); *buba* vb. (a avea abcese; a se molipsi de vărsat); *bubat*, adj. (plin de bube, care are dalac; infectat); *bubat*, s.

n. (vărsat); *bubiță*, s. f. (zgaibă; boală a cartofului); *buboi*, s. n. (furuncul); *buboios*, adj. (plin de bube); *bubos*, adj. (plin de bube); *buboșa* (var. *boboșa*), vb. (a se umfla), pe care *DAR* îl leagă în mod eronat de *boboș; buburos*, adj. (bubos); *buburoșa*, vb. (a se scofîlci); *bubuliță*, s. f. (zgaibă, coș); *buburuz* (var. *buburuză, buburez, buburuță*), s. n. (cocoloș, bulgăre, grunz, orice masă rotundă mică; gărgăriță, Coccinella septempunctata), probabil derivat pe baza suf. *-ză*, cum sînt *coacăză, pupăză* (Densusianu, *Bausteine*, 478, îl consideră der. de la *bumb*); *buburuzos*, adj. (granulos); *bobîlcă*, s. f. (amigdalită), contaminare a lui *bubă* cu *gîlcă; bubușlie*, s. f. (boabă). După Candrea, *Elementele*, 407, sb. *bubulijca, bubolica* provine din rom. *bubuliță*. Întrucît rezultatele spontane coincid adesea, *buburuză* prezintă o anume analogie cu sp. *burujo*, sard. *boborrissina* „furnică" (Wagner 300). 1135

buberiș (-ci), s. m. – Buruiană-de-bubă, Scrophularia nodosa.

Bg. *bubrek* „rinichi" (*DAR*). 1136

bubui (-uește, -it), vb. – A produce un zgomot puternic, a răsuna. – Mr. *mi bubuescu* „mă plîng", *bumbunez* „bubui".

Creație expresivă, cf. gr. βομβάω, lat. *bombitare*, sl. *bubati* (care, după Byhan 305, ar fi etimonul cuvîntului rom.), sb. *bubati*, slov. *bobneti*. – Der. *bubuit*, s. n. (zgomot mare); *bubuitor*, adj. (răsunător); *bubuitură*, s. f. (zgomot mare); *răsbubui*, vb. (a răsuna). 1137

buc (-ci), s. m. – 1. Scamă, cîlți. – 2. Coajă, cocoloș.

Origine necunoscută. Cihac crede că expresia *într-un buc* „într-o clipă" se bazează pe un cuvînt diferit, pe care îl pune în legătură cu pol. *buch*, rus. *buch* „zgomot", cf. *buh;* însă pare a se potrivi mai bine sensul 1, de „scamă", înțeles ca „pic, strop, cantitate neînsemnată". Se folosește în Mold. și Trans. – Der. *bucos*, adj. (cu părul încîlcit). 1138

bucă (-ci), s. f. – 1. Obraz, falcă. – 2. Fesă, șold. – Mr., megl. *bucă*.

Lat. *bŭcca* „gură" (Pușcariu 226; *REW* 1357; Candrea-Dens., 188; *DAR;* Philippide, II, 635), cf. alb. *bukë* „pîine" (Meyer 51), ngr. βούκκα „îmbucătură", it. *bocca*, prov., cat., sp., port. *boca*, fr. *bouche*. În rom. s-a păstrat sensul de „gură"; sensul de „obraz", care a fost de asemenea propriu cuvîntului lat., apare în rom., în bretonul *boc'h* și în berberul *abeqqa*. Acest ultim sens, puțin obișnuit în est (*ALR* 23), pierde teren față de *obraz*, în esență datorită asocierii de idei necuviincioase pe care o sugerează; în schimb, sensul de „fese" este comun și general în rom. Cf. *bucată, îmbuca*. Cf. evoluția semantică în sens opus, în *buză*.

Der. *bucălat* (var. *bucălău, bucăliu, bucălai*), adj. (fălcos, gras); *bucălai*, adj. (despre oi, cu capul negru); *bucar*, s. n. (opritoare de ham). Derivarea și relațiile reciproce între *bucălat* și *bucălai* nu sînt clare. Cihac, I, 29 îl derivă pe *bucălat* de la un lat. **bucculentus*, care pare foarte artificial, și imposibil din punct de vedere fonetic. Loewe 10 și *DAR* admit că *bucălai* „cu capul negru" a rezultat din compunerea lui *bucă* „obraz" cu *lai* „negru", cu toate că nu este posibilă aplicarea lui *bucă* „obraz" la animale și, pe de altă parte, în ciuda evidentei identități a lui *bucălat* „gras" cu *bucălai* „cu capul negru". Credem că trebuie mai curînd plecat de la var. *bucălău*, al cărui f. normal, *bucălaie*, s-a interpretat probabil, prin etimologie populară, ca fiind în legătură cu *laie*, cu care nu are nimic a face în realitate. Cu toate acestea, persistă dificultatea derivării lui *bucălat* plecîndu-se de la *bucă;* cf. Spitzer, *Dacor.*, VI, 332, a cărui ipoteză (< *bucca* + *latus*) ni se pare nepotrivită. S-ar putea avea în vedere o primă der. pe baza suf. *-lău* (cf. *fată* > *fătălău*), prin care s-a format probabil un fals participiu *bucălat*. 1139

bucată (-ăți), s. f. – 1. Parte tăiată, desprinsă dintr-un întreg; dărab. – 2. Mîncare, fel de mîncare. – 3. Alimente, hrană. – 4. (Pl.) Cereale, recoltă, grîu. – 5. (Înv., Mold.) Avere, avut, bogăție. – 6. (Arg.) Bilet de o sută de lei. – 7. (Arg.) Hoție, operație organizată de mai mulți din bandă. – 8. (Arg.) Mișcare greșită. – Mr. *bucată*.

Lat. *bŭccata* (Pușcariu 227; *REW* 1358; Candrea-Dens., 191; *DAR*); cf. it. *boccata*, fr. *bouchée*, prov., sp., port. *bocado*, toți cu accepția etimologică de „bucată care se pune în gură dintr-o dată"; cf. și it. *boccone*, de unde sb. *bokun* „bucată". Asupra semantismului, cf. *DAR*. Lahovary 318 crede că sensul de „cereale" este anterior epocii indo-europene. – Pl. este *bucate* pentru sensurile 2-5. Cf. și *bucă, îmbuca*.

Der. *bucătar*, s. m. (bărbat care are meseria de a găti mîncare); *bucătăreasă, bucătăriță*, s. f. (femeie care are meseria de a găti mîncare); *bucătărie*, s. f. (cameră în care se gătește mîncarea); *bucăți, îmbucăți*, vb. (a face bucăți); *îmbucături*, vb. (a face bucăți de luat în gură pentru a hrăni un copil). Din rom. a trecut în rut. *bukata, bokata*, pol. *bukat*, rus. *bukatka* (Miklosich, *Fremdw.*, 80; Candrea, *Elemente*, 403; Berneker 90), mag. *bukáta*. 1140

buceạ (-ęle), s. f. – **1.** Căptușeală metalică în interiorul unui butuc de roată. – **2.** Cerc, manșon, inel în general. – Var. *buccea, boccea, bucșe(a), bocșa, bocie.*

Lat. *bŭccella* „guriță" (Candrea-Dens., 190; *DAR*); cf. it. *buccella*, prov. *bucella* „îmbucătură mică". Rezultatul normal, *bucea*, pare a fi suferit influența pol. *buks(a)* „butucul roții" (> rom. *bucșe*), cf. Cihac, II, 31, și poate a lui *boccea*. În orice caz, etimonul nu este perfect clar (cf. Graur, *BL*, V, 90). **1141**

bụche (-chi), s. f. – **1.** A doua literă a alfabetului chirilic. – **2.** Literă în general. – **3.** Pic, strop, nimic.

Sl. *buky* (Cihac, II, 30). – Der. *bucher*, s. m. (elev începător; novice; elev care învață mult pe dinafară); *bucheri*, vb. (a silabisi; a citi); *bucherie*, s. f. (rudimente, învățătură elementară); *buchini*, vb. (a silabisi); *bucherisi*, vb. (a silabisi); *buchisi* (var. *buchisa*), vb. (a silabisi; a învăța), ușor de confundat cu omonimul său a *buchisi* (< *bucși*); *buchisească*, s. f. (lucrare școlară); *bucvar* (var. *bu(c)far, buhvar(iu)*, s. n. (înv., caiet, carte). Pentru *buchini* și var. sale *bughini, bunghini* (care ajung să însemne „a lucra cu cazmă, stricîndu-și vederea, în poziția caracteristică a celui care învață"), interpretat greșit de Tiktin plecînd de la fr. *bouquiner*, cf. Graur, *BL*, VI, 141. **1142**

bucherẹa, adj. f. – (Oaie) cu lîna lungă și fină.

Origine necunoscută. Este puțin probabilă der. propusă de Diculescu, *Elementele*, 442, din gr. βούκραιρος. **1143**

buchẹț (-te), s. n. – Mănunchi de flori. – Mr. *buchet.*

Fr. *bouquet;* cf. ngr. μπουκέτο (> mr.). – Der. *buchetar*, s. n. (rar, frunze verzi care servesc drept garnitură buchetului de flori); *buchetieră*, s. f. (florăreasă). **1144**

bucịuc (-curi), s. n. – Steag, drapel turcesc. – Var. *bunciuc.*

Tc. *bu(n)çuk* (Șeineanu, III, 29) cf. rus *bunčuk.* **1145**

bụcium (-me), s. n. – **1.** Instrument muzical de suflat, folosit de ciobani, de mari dimensiuni (pînă la 3 m lungime), făcut dintr-o ramură scobită de tei, arțar sau cireș, sau de doage strînse tare cu fîșii de coajă de cireș. – **2.** Trunchi, buștean, butuc. – **3.** Butuc de roată. – **4.** Tub în general. – Var. *buci(u)n, buciume, buciumă*, toate înv. – Mr. *bucium* „trunchi".

Lat. *būcīna* sau *bŭccīna* (Pușcariu 228; *REW* 1368; Candrea-Dens., 193; *DAR*); cf. v.fr. *buisine*, sp., port. *bocina.* Fonetismul prezintă unele dificultăți. Rezultatul normal, *bucin(ă)*, s-a modificat, în privința vocalismului, prin propagarea timbrului *u*, și în același timp, prin asimilarea lui *n* final cu labiala inițială. (Cf. Candrea, *Éléments*, 59). *DAR* consideră că *bucium* 2, este un cuvînt diferit, care este în legătură cu *butuc;* în realitate, este vorba numai de o extindere a sensului 1, dat fiind că *bucium* este, la prima vedere, o ramură groasă sau un trunchi de grosime medie, cu coajă, dar curățat de crengi.

Der. *bucinar*, s. m. (coșar); *buciniș*, s. m. (cucută, Conium maculatum, angelică, Archangelica officinalis); *buciuma* (var. înv. *bucina*), vb. (a cînta din bucium; a vesti, a anunța), din lat. *būccīnāre* (Pușcariu 229; Candrea-Dens. 194; *REW* 1369); *buciumaș*, s. m. (persoană care cîntă din bucium); *buciumător*, adj. (tunător). – Din rom. provine bg. *bučimiš* (Conium maculatum), cf. Capidan, *Raporturile*, 210. **1146**

bụclă (-le), s. f. – Cîrlionț, zuluf.

Fr. *boucle.* – Der. *bucla*, vb. (a ondula, a încreți), din fr. *boucler; buclarisi*, vb. (a greși lovitura, a o da în bară), a cărui formație nu este clară. Fiind vorba de un cuvînt curent în argoul elevilor, și avînd în vedere terminația sa, proprie împrumuturilor din ngr., presupunem că este vorba de fr. *boucler* „a ține la arest", sau „a pedepsi un elev interzicîndu-i să plece"; în acest caz ar fi termen importat la începutul sec. XIX, în epoca primelor licee franceze din București și Iași. Nu este probabilă explicația lui Scriban, care pleacă de la bg. *burak* „sfeclă", pentru a construi un vb. **buraklisam* „mă înroșesc". **1147**

bucluc (-curi), s. n. – **1.** (Banat) Bălegar, îngrășămînt. – **2.** (Mold.) Bunuri gospodărești, obiecte casnice. – **3.** Necaz, neplăcere, încurcătură. – Var. *bocluc.*

Tc. *bokluk* „bălegar" și „ceartă" (Șeineanu, II, 53; Lokotsch 329; Ronzevalle 53), cf. sb. *bokluk* „murdării", bg. *bokluk* „bălegar". Roesler 590 îl derivă incorect din tc. *boklu* „care face cute". – Der. *buclucaș*, adj. (certăreț, gîlcevitor). **1148**

bucmeạ (-ęle), s. f. – Șiret, lață.

Tc. *bökme* (Șeineanu, II, 60), Înv. **1149**

bucoạvnă (-ne), s. f. – **1.** Abecedar, enciclopedie (mai ales veche, pe vremea cărților scrise cu litere chirilice). – **2.** Carte veche, cărțoi.

Sl. *azŭbukovĭno*, de la *azŭ* „a" și *buky* „b". Cf. *azbuche* și *buche.* **1150**

bucurạ (-r, -ạt), vb. – **1.** A încînta, a desfăta. – **2.** (Refl.) A simți bucurie. – **3.** A dispune

(cu prep. *de*). – 4. A încerca, a căuta (cu prep. *la*). – Mr., megl. *bucur(are)*.

Lat. **vocŭlāre*, „a striga", de la *vocŭla* „voce". Semantismul se explică în lumina indicației lui Varrón, V, 5, 68: „*iubilare* est rustica voce *inclamare*". Această observație dovedește că în lat.pop., a existat o confuzie între ideea de „a striga" și cea de „a se bucura", astfel încît trebuie să presupunem că aceeași confuzie s-a produs într-un sens contrar lui *iubilare*, în lat. **voculare*. Chiar dacă această explicație este suficientă în sine, este posibilă și o confuzie populară a lui **vocŭlāre*, cu **bacchŭlāre*, de la *bacchāri*, „a fi transportat de încîntare bahică" și de aici „a fi beat de bucurie, a jubila" (cf. Cicero, *Cat.*, I, 26: *quanta in voluptate bacchabere*).

Cuvîntul rom. pare a conicide cu alb. *bukuri* „frumusețe", *bukuroi* „a înfrumuseța", *bukurë* „frumos". Mulți cercetători cred că alb. a fost sursa cuvîntului rom. (cf. Cihac, II, 715; Philippide, II, 701; Pascu, II, 218), în ciuda dificultății semantice; pentru alții (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 9; Rosetti, II, 112), coincidența cu alb. indică doar un etimon comun. Cel mai probabil este să fie vorba de o întîlnire cazuală, și că alb. *bukurë* „frumos" depinde de tc. *bukur* „parfum". După opinia greșită a lui Cipariu, *Arhiv.*, 409, *bucura* s-ar explica plecîndu-se de la *pulcher*, iar după Crețu 309, pe baza lat. **avuculare*. În sfîrșit, numele propriu de persoană *Bucur* (> *București*), nu pare a avea legătură cu *bucura;* este poate un rest al unei terminologii pastorale dispărute, bazate pe lat. *buculus* (> fr. *bugle*).

Der. *bucurie*, s. f. (veselie, plăcere, satisfacție); *bucuros*, adj. (vesel, mulțumit, satisfăcut, bine dispus); *îmbucura*, vb. (Trans. și Bucov., a bucura); *îmbucurător*, adj. (satisfăcător, mulțumitor). **1151**

bụdă (–de), s. f. – 1. (Mold.) Cocioabă, colibă. – 2. (Mold.) Prăvălie, magazin. – 3. (Trans.) Closet. – Var. *bujdă, burdă, bușdă*.

Pol., rus. *buda* „colibă" (Cihac, II, 31), cf. mag. *buda* (Gáldi, *Dict.*, 111). Cf. și *butcă* și *bordei*.

Der. *bujd(e)ucă*, s. f. (Mold., locuință dărăpănată, cocioabă); *bujdei* (var. *bușdei, bujdulă, bușdulă*), s. n. și f. (magherniță, șandrama); *budar*, s. m. (fîntînar). **1152**

budac (–ce), s. n. – (Banat) Tîrnăcop. – Var. *budacă*.

Sb. *budak (DAR)*. **1153**

budăi (–ăie), s. n. – 1. Butoi, vas din doage. – 2. Șanț, canal de scurgere de lemn. – Var. *budîi(e), budău, budîu, budae, buda(ș)că, budălău, budereu*.

Mag. *bödöny* „butoi" (Cihac, II, 485; *DAR*). – Der. *budălău*, s. n. (linguroi de lemn cu care se bate untul); *budihace* (var. *budiheci, budihală, buduhală, buduhaie, buduhoi*, etc.), s. m. (sperietoare, monstru); *buduroi*, s. m. (butoiaș, burduf). Rom. *budalău* a ajuns în mag. (dialectal) în forma *bödölö* (Tamás, *Magyar Nyelvör*, XXIX, 182). Cea mai mare parte a acestor der. au fost considerați creații expresive (cf. Iordan, *BF*, VII, 277). **1154**

budincă (–ci), s. f. – Puding.

Engl. *pudding*, prin intermediul fr. *pudding*, sau poate din pol. *budyn* și cu suf. *–că* (Cihac, II, 31). **1155**

buduar (–re), s. n. – Cameră intimă a unei doamne. – Var. *budoar*.

Fr. *boudoir*. **1156**

budalạ (–le), s. m. – Tont, stupid, prost. – Var. *budulac, budalaș*. Mr. *budulă*.

Tc. *budala* (Cihac, II, 484; Șeineanu, II, 60; Lokotsch 338; Ronzevalle 61); cf. ngr. μπουντάλας, bg., sb. *budala*. D. Zamfirescu folosește cuvîntul cu sensul de „gras, corpolent", probabil prin confuzie cu *budihală*. **1157**

buduluị (–uește, –ịt), vb. – A hoinări, a vagabonda.

Mag. *bódulni* (*DAR;* Gáldi, *Dict.*, 111). În Trans., de mică circulație; paralel se aude și forma *buduștui*, din mag. *bujdosni*. **1158**

buf (–fi), s. m. – Bufniță. – Var. *bufă, bufnă, buh(n)ă, buhniță, buhac, puhaci, puhace*. – Mr., megl. *buf*.

Lat. *būfus*, de la *būho, būfo*. (Pușcariu 231; *REW* 1352; Pascu, I, 54); cf. it. *gufo*, sp. *buho*, port. *bufo*. Forma simplă are mică circulație, generalizîndu-se formele contaminate cu cuvinte mai mult sau mai puțin asemănătoare din alte limbi, cum sînt bg. *buchu(l)*, mag. *buhu* (> *buhă*), ngr. μπούφος, pol. *puhacz* (> *puhaci*), poate și cu creațiile expresive bazate pe interj. *buf*. **1159**

buf, interj. – Exprimă zgomotul produs de ciocnirea a două corpuri, de o lovitură sau o căzătură.

Creație expresivă, care se întîlnește cu sl. *buchnoti* sau *buchati* „a bate cu putere", de unde bg. *buchnuvam*, sb. *buchnuti*, rus. *buchatĭ* (Berneker 97); fapt pentru care Miklosich, *Slaw. Elem.*, 18, n-a șovăit să derive cuvîntul rom. din sl. Pe de altă parte, rezultatele acestei rădăcini expresive s-au contaminat și confundat adesea cu cele ale lui *buh–*.

Der. *bufni* (var. *buhni, buvni, bumni, bugni, bufui, buhăi*), vb. (a izbucni; a bombăni; a izbi);

bufneală (var. *bufăială*, *bufnet*, *bufnitură*, *buhnitură*), s. f. (zgomot brusc); *buhnaci*, s. m. (certăreț, gîlcevitor); *bufnos*, adj. (prost dispus, ursuz); *îmbufna*, vb. (a supăra, a irita); *răbufni*, vb. (a pocni; a cădea zgomotos). 1160

bugă (–gi), s. m. – Taur.

Tc. *buga* (Șeineanu, II, 61). Cuvînt rar, practic nefolosit, cf. *buhai*. 1161

bugeț (–te), s. n. – Bilanț al veniturilor și cheltuielilor. – Var. (înv.) *bugdet*.

Fr. *budget*. – Der. *bugetar*, adj. (care trăiește pe spezele bugetului național, care are pile). 1162

buh (–huri), s. n. – Zvon; faimă.

Pol., rus. *buch* „zgomot" (Cihac, II, 30; *DAR*); cf. *buc*. Se folosește în Mold. 1163

buh–. Rădăcină expresivă, care indică ideea de „umflătură".

Creație spontană, care coincide cu rădăcina romanică *buff–* (*REW* 1373), de unde it. *buffare*, fr. *bouffer*, sp. *abuhado*. Alternanța *h–f* este curentă în aceste formații, cf. *bufni* – *buhni*, *bufă* – *buhă*, ceea ce dă naștere la o confuzie cu der. lui *buf–*. Pe de altă parte, formația este paralelă rădăcinii *bolf–*, care are același sens. Ca în toate formațiile expresive, concide cu alte cuvinte, fără a fi totdeauna posibil să se precizeze dacă întîlnirea este pur și simplu întîmplătoare, și nici, dacă este vorba de un împrumut, care este sensul acestuia.

Der. *bufă*, s. n. (pîntece, burtă); *bufe* (var. *bufți*, *bufliș*), s. m. (poreclă pentru persoanele grase), coincide cu mag. *bufi* „cu fața rotundă"; *buget*, (var. *buged*), adj. (umflat, puhav); probabil format cu suf. *–et* (ca *suleget*), și asimilat posterior cu *fraged*, *lînced* (cf. Pascu, *Suf.*, 64), fără a fi nevoie să invocăm un problematic **buccidus*, de la *bucca* (Tiktin; Loewe 39; *DAR;* Rosetti, I, 164); *bugezi* (var. Mold. *bugini*), vb. (a se umfla de somn); *buhăi* (var. *buhăvi*), vb. (a umfla), care coincide cu sb. *bujati* „a dospi pîinea"; *buhav*, adj. (puhav, umflat, flasc), pe care Philippide, *Principii*, 140, îl derivă din bg. *buhav*, care se întîlnește cu sb. *buhav*, cf. ngr. μπούχαβος (Meyer, *Neugr. St.*, II, 45); *buhăveală*, s. f. (umflătură); *buhos*, adj. (umflat); *buhuiat*, adj. (ciufulit); *puhav*, adj. (umflat, fleșcăit); *puhăvi*, vb. (a umfla); *bucșai*, adj. (cu fața rotundă), pe care Scriban îl transcrie *boxai* și îl derivă de la *box* „cîine care caută prin tufișuri". 1164

buhai (–i), s. m. – 1. Taur. – 2. Berbec sau țap de peste doi ani. – 3. Instrument muzical (cf. *bou* 3). – 4. Pelerină.

Rut. *buchai*, rus. *bugaj*, (*DAR*) din tc. *buga* „taur" (cf. *bugă*). Ar putea fi și invers. După Lokotsch 339, rom. provine din tc.; și din rom. a trecut în pol. după Miklosich, *Wander.*, 12, și în mag. *bohaj* (Edelspacher 10). 1165

buhur (–ruri), s. n. Țesătură de mătase.

Tc. *buhur* (Șeineanu, II, 21). Înv. 1166

buhurdar (–ruri), s. n. – Cădelniță, tămîietoare. – Var. *bohordar*, *burdar*.

Tc. *buhurdar* (Șeineanu, II, 21; Lokotsch 342). Înv. 1167

buiț (–uește, –it), vb. – A năvăli, a se repezi, a da buzna.

Sl. *buiti sę*, *bujǫ sę* pe care dicționarele îl traduc prin „in deliciis vivere", dar al cărui sens pare a fi fost „sese (in deliciis) praecipitare", cf. sb., cr. *bujati* „a fi furios", pol. *bujać* „a-și ieși din fire" rom. *buiac*. Înv. 1168

buiac (–că), adj. – 1. Nechibzuit, nebunatic. – 2. Exaltat, nebun, aiurit. – 3. Chefliu, petrecăreț. – 4. (Înv.) Exuberant, roditor.

Sl. *bujakŭ* „nebun" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 16; *Lexicon*, 48; Cihac, II, 32; Berneker 98). Pentru sensul 4, cf. fr. *herbes folles*. Cf. *buiestru*, *buimac*.

Der. *buieci* (var. *buici*) vb. (a prospera, a fi din belșug; a se mîndri; a chefui); *buiecie*, s. f. (mîndrie, nebunie); *îmbuieci*, vb. înv. (a se mîndri; a se îngrășa). 1169

buiestru (–iastră), adj. – 1. (Cal) care merge făcînd pașii cu picioarele de aceeași parte. – 2. (S. n.) Mers al calului în acest fel. – 3. (Adj.) Impetuos, excesiv. – Var. *boiastră*, adj. f. (vacă în călduri).

Origine incertă. După Giuglea, *Dacor.*, I, 372, acceptat de Rosetti, II, 164, este vorba de lat. **boiester*, de la *boia* „piedică, legătură", datorită nevoii de a lega picioarele calului cînd se începe să i se arate pasul buiestru. Această ipoteză este dificilă din punct de vedere fonetic. Par mai puțin probabile sugestiile lui Tiktin (urmat de L. Spitzer, *Dacor.*, IV, 664 și *REW* 1245), care pleacă de la **bovestris*, și ale lui Candrea, *GS*, VII, 287, care se bazează pe lat. *ambo extra*. Pe de altă parte, Pușcariu a susținut cu tenacitate (*DAR*; *Conv. lit.*, XLVI, 137; *Dacor.*, II, 683), der. de la un lat. **ambulester*, de la *ambŭlāre*, care satisface semantic, dar care trezește îndoieli cu privire la fonetism. Toate aceste încercări de explicare pleacă de la presupunerea că este vorba de un cuvînt lat., și această supoziție se întemeiază pe prezența finalului *–estru*, care este posibil să reprezinte suf. lat. *–ester*. Totuși, Cihac, II, 32 se gîndea la o posibilă der. de la sl. *buj*, „încrezut", *bujakŭ* „nebun" (> rom. *buiac*), cf. pol. *zbujać*

sie „a se împăuna". Sensul 3 („excesiv") coincide cu această indicație. Este cert că *DAR* se îndoiește de autenticitatea acestui sens, pe care îl consideră o greșeală personală a lui Goga; dar cuvîntul apare repetat la Rebreanu, cu același sens, și, pe de altă parte, concide cu var. *boiastră* „(vacă) în călduri". Acest ultim cuvînt se leagă în *DAR* de **bovestris*: der. nesigură, dacă ne gîndim că în mod normal ar trebui să se aștepte o formație bazată pe *taurus*. Este cert, prin urmare, că *buiestru* nu poate fi separat de *buiac*, fie că este vorba de o contaminare, fie de o der. directă, cu finala modificată de influența lui *pedestru*. 1170

buimăc (-că), adj. – Tulburat, amețit, năuc.

Origine necunoscută. Legat fără îndoială de *bui* și *buiac*, chiar dacă lipsește etimonul exact (Cihac, II, 31). Este puțin probabilă ipoteza lui Scriban, întemeiată pe tc. *buyunmak* „a crește". – Der. *buimăci*, vb. (a zăpăci, a ameți, a tulbura); *buimăceală*, s. f. (năuceală, stupoare); *buimăcie*, s. f. (rar, năuceală); *buimatec*, adj. (rar, năuc, prostit). 1171

buiurdiu (-ie), s. n. – (Înv.) Ordin, decret. – Var. *buiuruldiu, buiurultiu, buiurlău, buiurdismă.*

Tc. *buyur(ul)du* „ordin dat de un guvernator de provincie" (Șeineanu, III, 22); ultima var. din ngr. μπουγιουρντισμα. – Der. *buiurdusi* (var. *buiurdi*), vb. (a confirma prin decret, a comunica oficial), din tc. *buyurmak*, aorist *buyurdy*, sau din ngr. μπουγιουρντίζω, care provine din tc. (Gáldi 156). 1172

bujavercă (-ci), s. f. (Arg.) Vagin.

Necunoscut. 1173

bujdi (-desc, -it), vb. – 1. A bolborosi, a fierbe. – 2. A țîșni, a curge.

Mag. *buzdúlni* (*DAR;* Scriban). În Trans. 1174

bujeniță (-țe), s. f. – Carne afumată.

Rut. *buženicija* (*DAR;* Scriban), de unde provine și mag. *buzsenyica*. Se folosește în Mold. 1175

bujor (-ri), s. m. – Plantă cu flori mari (Paeonia officinalis). – Melg. *băjur.*

Sl. *božurŭ* (Cihac, II, 32; Miklosich, *Lexicon*, 35); cf. bg., sb., cr., slov. *božur*, alb. *božjur*, mag. *bozsarosza*. – Der. *bujorel*, s. m. (Orchis papilionacea; Orchis morio; Amaranthus caudatus; Ranunculus repens; Clavaria botrytis; etc.); *îmbujora*, vb. (a se înroși, a se aprinde la față). 1176

bul (-luri), s. n. (Arg.) Fese.

Țig. *bul* (Bogrea, *Dacor.*, I, 280; Graur 131; Juilland 159). – Der. *bul*, s. n. (act sexual); *bulan*, s. n. (cur; vagin); *buleală, bul(e)ai*, s. f. și n. (act sexual); *bulă*, s. f. (prostituată); *buli* (var. *bulăni*), vb. (a face un act sexual); *bulică, bulangiu*, s. m. (pederast); *bulăneală* (var. *bulăngeală*), s. f. (act sexual); *bulangioaică*, s. f. (prostituată). 1177

bulă (-le), s. f. – 1. Cîrpă. – 2. Prostituată.

Mag. *bulya (DAR).* În Trans. de Nord, puțin folosit. După Iordan, *BF*, II, 185, este cuvînt expresiv, sau mai curînd reducere de la *buleandră*. Cf. *bul.* 1178

bulă (-le), s. f. – Glob; bășică. – Mr. *vulă* „sello".

Lat. *bulla* (sec. XIX); în mr., din ngr. βοῦλλα. 1179

bulamaș (-ci) s. n. – 1. Țăruș, stîlp. – 2. Fidea, tăieței de supă. – Var. *bulumac.*

Tc. *bulamaç* (Ronzevalle 54; Bogrea, *Dacor.*, I, 273) cf. sb. *bulumac.* 1180

bulaț (-te), s. n. – Cuțit de dogar cu care se fac cercurile.

Rus., rut. *bulat* „oțel". În Mold., puțin folosit. 1181

bulătău (-tăie), s. n. – Baltă, mlaștină.

Rus., rut. *boloto (DAR).* În Mold. 1182

bulbuc (-ci), s. m. – 1. Bilă, obiect rotund în general. – 2. Bășică. – Var. *bolboc, bulburuș.*

Creație expresivă, în care par a se fi împletit două rădăcini diferite; una care exprimă ideea de „rotunjime: (*bull-*, cf. lat. *bulla, bulbus*), și cealaltă care imită zgomotul bulbucelii (*blb*, cf. *bîlbîi*). După Cihac, II, 32, *bulbuc* provine din pol. *babol* „bășică", ceh. *boubol*, sb., cr. *bobuk;* Pușcariu, *Dacor.*, I, 92, deduce același cuvînt din lat. *bulla* (cf. *REW* 1385). Mai probabil, toți acești termeni, cu cei care urmează, ca și sp. *burbuja, borbotón*, și fr. *bourbe*, au în comun numai faptul că provin toți din aceeași rădăcină expresivă.

Der. *bolboacă* (var. *bulboacă, bolboană, holboană, volboană, bulboană, vulboană, hîlboană, dîlboană, hîlboacă, bîlboacă, bolbură*), s. f. (vîltoare, vîrtej, trombă), pentru care Cihac, II, 32, propune sl. *glubokŭ* „profund", de unde rus. *glubok*, pol., *gleboki*, și numeroase toponime rom. (*Holboca, Glîmbocata*, etc.); *bulbuca* (var. *bolboca, bolboșa, bolboci, bolboși, bulbuci*), vb. (a bolborosi; a se bomba, a se curba; a se holba), pe care Candrea-Dens., 788, îl derivă de la **vŏlvĭcă re* din lat. *volvere* (cf. *REW* 9444 și *DAR*; Candrea), și pe care Pericle Papahagi, *Not. etim.*, 35 (urmat de Pascu, I, 113) îl pune în legătură cu lat. *bulbus; bulbucătură*, s. f. (proeminență); *bulbuceală*, s. f. (bolboroseală). 1183

bulcă (-ci), s. f. – Chiflă, franzelă.

Pol. *bułka (DAR).* Rar, în Bucov. 1184

buleandră (-ențdre), s. f. – 1. Zdreanță, cîrpă. – 2. Prostituată.

Creație expresivă, de la *bulă* cu suf. expresiv *-andră*, cf. *fleandură*, *handră* (Tiktin; Iordan, *BF*, II, 185). Mai puțin probabilă der. din țig. **bulengere* „pantaloni", de la *bul* „cur", menționat numai în forma *buiengere* (Graur 132 și Graur, *BL*, IV, 197). Celelalte ipoteze sînt insuficiente (sl. *platŭ* „pînză", după Cihac, II, 33; sl. *blědĭ* „prostituată", după Philippide, *Principii*, 151; cuvînt legat de romanicul *balandra*, cf. sp. *baladrán*, după *DAR*). – Der. *bulendros*, adj. (zdrențăros). 1185

bulevard (-de), s. n. – 1. (Înv.) Bastion. – 2. Arteră urbană, stradă.

Fr. *boulevard*. – Der. *bulevardier*, adj. (de bulevard; în literatură: de retrînsă folosire artistică, destinat marelui public), din fr. *boulevardier*. 1186

bulfeu (-ețe), s. n. – Bucată de lemn care leagă cele două piese orizontale ale jugului.

Mag. *bélfa* (Mîndrescu 138). 1187

bulgar (-ri), s. m. – Locuitor din Bulgaria. – Mr. *vurgar*.

Sl. *bulgarinŭ*, de unde provin și bg. *bulgarin*, sb., cr. *bugar*, rus. *bulgar*, mag. *bolgár* (Cihac, II, 33). – Der. *bulgăresc*, adj. (bulgar); *bulgărește*, adv. (ca bulgarii); *bulgărime*, s. f. (colectivitate de bulgari); *bulgărism*, s. n. (împrumut lingvistic din bulgară); *bulgărie*, s. f. (grădină), nume care se explică prin ocupația predilectă a bulgarilor care trăiesc în Munt. și Mold.; *bulgări*, vb. (Mold., a se ocupa cu cultivarea zarzavaturilor); *bulgariu*, s. n. (înv., piele tăbăcită), din tc. *bulgari*. 1188

bulgur (-ruri), s. n. – 1. Grîu măcinat mare. – 2. Mîncare gătită din acest grîu. – Mr. *blugure*, megl. *bulgur*.

Tc. *bulgur* „griș" (Șeineanu, II, 61; Lokotsch 352; Ronzevalle 52); cf. ngr. μπλιγούρι, bg. *bulgur*, sb. *bungur*. Pușcariu 234 îl deriva de la lat. **bulgulus*, opinie la care a renunțat în *DAR*, probabil datorită dificultății prezentate în *REW* 1382. 1189

bulichet (-re), s. n. – (Mold.) Cuțit, briceag.

Origine necunoscută. Cihac, II, 486, propune ca etimon mag. *bugyli*, „cuțit cu mîner de lemn". 1190

buliț (-ne), s. n. – 1. Pastilă. – 2. (Înv.) Pap, cocă din făină și apă pentru lipit.

Ngr. μπουλίνι (Tiktin; *DAR*). 1191

buliom (-oane), s. n. – 1. Supă. – 2. Suc de roșii în conservă.

Fr. *bouillon*. Cu sensul 2, este popular în Munt. 1192

buluc (-curi), s. n. – 1. Unitate tactică a vechii artilerii, companie. – 2. Corp, unitate. – 3. (Adv.) Laolaltă, în masă, de-a valma. – Mr. *buluche*, megl. *biluc*, *biiuc*.

Tc. *böluk* (Roesler 590; Șeineanu, II, 61; Lokotsch 330; Ronzevalle 54); cf. ngr. μπουλούκι, alb. *bülük*, bg. *bjuljuk*. Înv., cu sensurile 1 și 2. – Der. *buluci*, vb. (a aduna, a strînge); *bulucbașe*, s. m. (căpitan, comandant de companie), din tc. *büluk-baș* (Șeineanu, II, 61; Lokotsch 333); *bulibașe*, s. m. (conducător de țigani), deformare a cuvîntului anterior; *bulucbășel*, s. m. (adjunct de căpitan); *bulucbășie*, s. f. (companie). 1193

bulughină (-ne), s. f. – (Mold.) Cartof; Damé traduce prin „bulz" sau „pîine rotundă" (Mold.). – Var. *bul(u)gheană*, *buligheană*.

Probabil de la *Bourgogne*, prin intermediul mag. *borgonya*. 1194

bulz (-zi), s. m. – 1. Cocoloș, bulgăre. – 2. Bucată, îmbucătură. – Var. *bulț*, *bulg*.

Origine necunoscută. Totuși, nu lipsesc diverse ipoteze, toate însă neconvingătoare. Cihac, II, 33, se gîndește la rus. *bulka*, pol. *bula*. *DAR* amintește lat. *bulga* „bolgie", de unde fr. *bouge*, it. *bolgia:* înainte, Pușcariu 235 propusese lat. **bŭlgius*, der. de la cuvîntul anterior, pe care *REW* 1382 îl consideră „begrifflich schwer". Pascu, I, 51, propune lat. **balteum;* Densusianu, *GS*, I, 351, sugerează o legătură cu kirghizul *bultai* „a se umfla", tc. *buldak* „umflat", pe care *REW* o consideră mai probabilă, dar care prezintă totuși dificultăți. Giuglea, *Dacor.*, III, 595, se referă la un der. de la lat. *bulla*, de tipul **bullidus*, bazat pe paralelismul *solidus–solz*. Pentru Pușcariu, *Dacor.*, III, 822 și VII, 476, cuvîntul rom. provine de la un alb. **buljëzë*. În sfîrșit, Diculescu 181 și *ZRPh.*, XLIX, 420, pleacă de la un gepid **bultia* (cf. germ.med. de sus *bulte*); ipoteză acceptată de Scriban, dar pe care *REW* 1382 o consideră „historisch unwahrscheinlich". Este posibil să fie vorba de cuvîntul german (cf. sp. *bulto*), introdus în rom. pe filiera vreunei limbi sl., ceea ce ar explica consonantismul (ž > z, sau ž > ğ > g); cf. rus. *bulyžnik* „piatră de pavaj". Dar și mai probabil pare o der. internă rom. de la *bolf* (din sl. sau creație expresivă?), prin intermediul unei evoluții fonetice **bulh* > *bulg*, al cărui pl. *bulgi* > *bulji* ar fi înlesnit refacerea unui sing. *bulz*.

Der. *bulgăre* (var. *bulgăr*), s. m. (cocoloș), format de la var. *bulg*, prin intermediul pl. **bulgări* (Byck-Graur 29); *bulgări* (var. *îmbul-*

gări), vb. (a acoperi cu lut); *bulzăriță*, s. f. (sac care servește la strecuratul brînzei); *bulziș*, adv. (strîns); *îmbulzi*, vb. (a presa, a strînge; a urmări, a grăbi); *îmbulzeală*, s. f. (mulțime, înghesuială, îngrămădeală). 1195

bumașcă (-ști), s. f. – Bilet de bancă.

Bg., rus. *bumažka* (Berneker 100; Pascu, *Beiträge*, 52). Cihac, II, 299, menționează mai puțin probabil, alb. *punaškë* „punguță". 1196

bumb (-bi), s. m. – 1. Nasture. – 2. Piesă sferică adăugată unui obiect, pentru a servi drept ornament, sau cu scopuri utilitare, buton.

Mag. *gömb, gomb* (Cihac, II, 486; Mîndrescu 143; *DAR;* Gáldi, *Dict.*, 86). Mai puțin probabilă este ipoteza lui Giuglea, *Dacor.*, II, 385, bazată pe lat. *bombus* „obiect rotund" (cf. *REW* 1199).

Der. *bumbăreață*, s. f. (tîrtiță, noadă); *bumbi* (var. *îmbumba, îmbumbia*), vb. (a pune nasturi la o haină; a încheia cu nasturi); *bunghi*, vb. (Mold., a rotunji); *bumbișor*, s. m. (plante: Erigeron acris; Anthemis tinctoria; Pyrethrum balsamita); *bumbuliu*, adj. (rotund, sferic), care este posibil să reproducă mag. *gömbölü; bumburel*, s. m. (coș, bubuliță); *bumburez*, s. m. (grăunte; plantă Schoenus nigricans); *bumbușcă*, s. f. (ac cu gămălie), din mag. *gömböstű; bumbușor*, s. m. (plantă, Bellis perennis); *desbumba* (var. *desbumbia*), vb. (a descheia). Vb. *a bunghi* se confundă uneori cu omofonul său *a bunghi* „a privi". 1197

bumbac (-curi), s. n. – 1. Plantă exotică aclimatizată în România (prima filatură în București, în 1805; primele culturi în Ilfov, în 1863). – 2. Fibră de bumbac. – 3. Vată. – Mr., megl. *bumbac*, istr. *bubmoc*.

Din lat. tîrzie *bombax* sau **bombacum* (Pușcariu 236; *REW* 1202; *DAR*). Este cuvînt comun majorității limbilor europene; prin urmare, este greu de stabilit proveniența sa în rom. Diez, II, 8, îl der. din lat. *bombyx*, al cărui rezultat ar fi fost însă diferit. **Bombacum* (rezultat al unei contaminări a lui *bambax* cu βόμβυξ) este un etimon posibil (*DAR*, Byhan, *Jb.*, VI, 201), cf. **bombacium* > it. *bombagio, bambagio*. Cihac, II, 33, crede că este de origine sl. (sb. *bùmbak, bòmbak*, bg. *pam(b)uk*, cf. alb. *pumbak, pambuk*, mag. *pamuk*). Totuși, der. este dificilă în acest sens, datorită accentului în sb.; astfel încît Candrea, *Elementele*, 407, consideră că, dimpotrivă, sb. provine din rom. Roesler 500 și Șeineanu, II, 63, îl derivă din tc. *pam(b)uk*, de unde provin bg., alb. și mag.; persistă însă aceleași dificultăți fonetice. Rom. nu coincide cu nici una din formele menționate aici, ci pare a fi rezultatul unui amestec al temei romanice (*bomb-*) cu terminația turco-slavă (*ak*), fără a se putea determina mai îndeaproape elementele contaminării.

Der. *bumbăcar*, s. m. (bumbac, plantă; lucrător care se ocupă cu torsul firelor de bumbac; negustor de țesături de bumbac); *bumbăcăriță*, s. f. (plantă ciperacee, Eriophorum angustifolium sau E. Latifolium); *bumbăcel* s. n. (fir de bumbac); *bumbăci*, vb. (a umple cu bumbac; în Arg., a bate, a pedepsi, sau a fura, a șterpeli); *bumbăcos*, adj. (moale, gingaș, elastic). 1198

bumben (-nă), adj. – Amorțit, țeapăn, insensibil.

Sl. *bǫbĭnŭ* „tobă", după *DAR*. Semantismul nu este clar. După Scriban, de la *bumb*. Este poate cuvînt expresiv. 1199

bumbic (-curi), s. n. – Vîrtej.

Mag. *bombék* (Drăganu, *Dacor.*, III, 711). 1200

bun (-nă), adj. – 1. Care are calități, cu fire generoasă sau cu inimă miloasă. – 2. Favorabil, propice. – 3. Inspirat, fericit, care produce satisfacție. – 4. Potrivit, adecvat. – 5. Desăvîrșit, de calitate. – 6. Adevărat, sincer. – 7. Legitim, autentic, veritabil. – 8. Direct, de gradul întîi. – 9. De neam mare, nobil. – 10. Capabil. – 11. Puternic, mare, în cantitate suficientă. – 12. (Antepus unui adj.) Complet, definitiv. – 13. (S. n.) Partea bună a ceva. – 14. Bogăție, avere. – 15. (Înv.) Bunătate. – 16. (Adv.) Introduce o propoziție printr-un acord sau o concesie retorică (se preferă, cu această funcție, adv. *bine*). – 17. Element de compunere care se combină cu unele substantive, pentru a le adăuga noțiunea de „desăvîrșit, perfect, autentic": *bună credință, bună cuviință, bun gust, bun plac, bunăstare, Buna-Vestire*, etc. – Mr., megl. *bun*, istr. *bur*.

Lat. *bŏnus* (Pușcariu 237); *REW* 1208; Candrea-Dens., 195; *DAR*); cf. it. *buono*, prov. *bo(n)*, fr. *bon*, sp. *bueno*, port. *bom*. Cf. *bun* „bunic", *bunătate*.

Der. *buneț*e, s. f. (înv., bunătate); *îmbuna* (var. *îmbuni*), vb. (a îmbunătăți; a împăca, a liniști; înv., a adula, a linguși); *îmbunător*, adj. (înv., lingușitor); *îmbunăciune*, s. f. (adulare; bunăvoință); *îmbunătăți* (var. *bunătăța*), vb. (a face ca ceva să devină mai bun); *îmbunătură*, s. f. (înv., adulare, lingușire); *nebun*, adj. (dement, smintit; nemaipomenit; bufon; piesă de șah); *nebunariță*, s. f. (măselariță, Hyosciamus niger); *nebunatic*, adj. (neastîmpărat, năzdrăvan); *nebunează*, s. f. (demență, sminteală, țicneală); *nebunesc*, adj. (de nebun, nebun); *nebunește*, adv. (ca un nebun);

nebunie, s. f. (demență, sminteală; năzdrăvănie, poznă; aiureală, trăzneală); *nebuni*, (var. *înnebuni*), vb. (a-și pierde mințile; a face pe cineva să-și piardă mințile; a se prăpădi, a se da în vînt după ceva); *răsbuna*, vb. (a-și face singur dreptate), al cărui semantism („a îmbunătăți") se potrivește cu cel al lui *vindicare* > *vindeca* „a lecui"; *răsbunător*, adj. (vindicativ; care răzbună). Din rom. provine bg., sb., rut. *bunika* (Hyosciamus niger), cf. *nebunariță* (Capidan, *Raporturile*, 219).

1201

bun (-ni), s. m. – Bunic.

Lat. **avunus*, cuvînt care provine din aceeași rădăcină indoeurop. (**awon* „bunic") ca *avus* și care s-a păstrat numai în forma diminutivală *avoncŭlus* „unchi" (cf. Meillet, *Mélanges Soc. Ling.*, IX, 141). S-a confundat curînd, poate chiar din lat., cu *bonus*, astfel încît este considerat în general der. al acestuia; cf., în plus, calabr. *bona*, piem. *bona* „bunică"

Der. *bună*, s. f. (bunică); *bunic*, s. m.; *bunică*, s. f.; *răsbunic*, s. m. (străbunic); *străbun*, s. m. (străbunic; strămoș); *străbun*, adj. (strămoșesc); *străbunic*, s. m.; *străbunică*, s. f. 1202

bunătate (-ăți), s. f. – 1. Însușirea de a fi bun. – 2. Blîndețe, dulceață. – 3. Serviciu, favoare. – 4. Calitate bună, valoare. – 5. Bunuri, bogății, averi. – 6. (Pl.) Mîncare sau băutură foarte bună. – Mr. *bunătate*, megl. *bunătati*.

Lat. *bŏnĭtātem* (Pușcariu 238; *REW* 1206; Candrea-Dens., 196; *DAR*); cf. it. *bontà*, prov. *bontat*, fr. *bonté*, sp. *bondad*, port. *bondade*. – Der. *îmbunătăți*, vb. (a face ca ceva să devină mai bun). 1203

bunceag (-guri), s. n. – 1. Brădișor (Lycopodium clavatum). – 2. Mușchi, covor de mușchi.

Mag. *boncs* „pachet", *boncsok* „licopodiu" (Cihac, II, 486), etimon pe care *DAR* îl dă drept incert; cf. rus., rut. *bunčuk* „plantă equisetacee", pol. *bunczuk* „plantă equisetacee". 1204

bundă (-de), s. f. – Haină îmblănită purtată de țărani. – Var. *bo(a)ndă*, *bundră*.

Mag. *bunda* (Cihac, II, 486; Gáldi, *Dict.*, 86); cf. sb., ceh., rut., pol., țig. *bunda*. Nu pare probabil ca pol. *bunda* să vină din rom., cum afirma Miklosich, *Wander.*, 13. – Der. *îmbondori* (var. *îmboldori*), vb. (a înfofoli) coincid cu der. de la *bondră*; cf. Pușcariu, *Dacor.*, I, 231. 1205

bungęt (-turi), s. n. – Pădure deasă, desiș.

Origine necunoscută. Poate fi în legătură cu alb. *bungu*, *bunk* „stejar". Hasdeu, *Col. Traian*, 1877, 577, îl considera dacic; apoi, în *Cuv. din Bătrîni*, I, 245 (cf. Cihac, II, 715 și *DAR*) îl deriva din alb. În schimb, Meyer 54; Philippide, II, 703 și Rosetti, II, 112, stabilesc doar această legătură, care nu este în mod inevitabil de la cauză la efect. 1206

bunghi (-ghesc, -it), vb. – 1. A cerceta, a observa, a desluși. – 2. A-și da seama, a înțelege. – 3. (Refl.) A se uita cu atenție, a face ochii mari. – Var. *sbunghi*.

Cuvînt de argou, probabil din țig. *bangi* (f. de la *bangos*) „trecătoare, strungă" (Graur, *BL*, II, 185 și V, 222; Juilland 160). Din același cuvînt ar putea proveni rom. *sbanghiu* (var. *sbanchiu*, *spanchiu*), adj. (șașiu), cf. Graur, *BL.*, II, 195. *DAR* și Vasiliu, *GS*, VII, 105, identifică acest cuvînt cu pronunțarea moldovenească *a bunghi*, der. de la *bumb*. – Der. *bunghială*, s. f. (atenție, păzea!). 1207

bunt (-turi), s. n. – (Mold., înv.) Rebeliune, răscoală. – Var. *bont*.

Pol. *bunt*, *bont* (cf. sb. *bunt*), din germ. *Bund* (Cihac, II, 22; Berneker 101; *DAR*). – Der. *buntaș*, s. m. (rebel, răsculat); *buntușnic*, adj. (rebel). *Buntuzui*, vb. (Trans. de N., a răscoli, a face dezordine), din mag. *bontzolni* (*DAR*), este cuvînt legat indirect de cele anterioare. 1208

burĭ (-ri), s. f. – 1. (Înv.) Furtună. – 2. Ceață; burniță. – 3. Chiciură. – 4. Aburi, vapori.

Origine incertă. Cihac, II, 34 și Densusianu, *Rom.*, XXX, 275, explică acest cuvînt prin sl. *burja* „furtună", cf. bg., rus. *bura*, sb. *bura* „vînt dinspre nord" (Berneker 103). S-a observat, dimpotrivă, că acest cuvînt apare în alte limbi, cf. gr. βορέας, lat. *bŏrĕas*, dalm. *bura*, ven. *bora*, toate cu sensul „vînt dinspre nord", cat. *boira*, „ceață", lituan. *búris* „aversă", alb. *borë* „zăpadă", ngr. μπόρα „vînt puternic" (cf. tc. *bora*, cu același sens). Pentru der. romanici ai lat. *bŏrĕas*, cf. Pușcariu, *ZRPh.*, XXXVII, 112; *REW* 1219; Menéndez Pidal, *RFE*, 1920, p. 34; Skok, *ZRPh.*, XLIII, 195. Simultaneitatea acestor cuvinte a făcut să se invoce existența unui vechi cuvînt balcanic, pe cînd alți cercetători consideră că rom. trebuie să provină din lat. În stadiul actual al cercetării, orice explicație nu este decît ipotetică.

Der. *bura* vb. (a ploua mărunt; a bruma); *burniță*, s. f. (ploaie măruntă și deasă); *buracă*, s. f. (ceață); *buratec*, s. n. (burniță); *burh(ăi)ală*, *burniță*, *burliță*, *bîrnă*, s. f. (burniță); *burnițos*, adj. (noros, acoperit); *îmbura*, vb. (a bura). 1209

burcă (-ci), s. f. – Bundă.

Pol., rus. *burka* (Cihac, II, 55; *DAR*), sau mai probabil din tăt. *burke* (cf. M. Holderness, *Notes relating to the Crim's Tartrs*, Londra, 1823).

1210

bụrcă (–ci), s. f. – Pîine mare.

Tc. *bürek* (cf. Iordan, *BF*, VI, 170), cf. bg. *burek*, ngr. μπουρέκι. În Mold. – Der. *burechiușe*, s. f. (tăieței de supă). 1211

burețe (–ți), s. m. 1. Specie de ciuperci. – 2. Burete. – Mr. *buburec* (pl. *bubureți*), *bureate*, megl. *bureți*.

Lat. *bōlētus* (Diez, *Gramm.*, I, 188; Pușcariu 239; *REW* 1193; Candrea-Dens., 199; *DAR*), probabil prin intermediul unei forme **bōlētis*, mai apropiată de gr. βωλίτης – Der. *buretos*, adj. (spongios). 1212

burg (–guri), s. n. – Oraș, cetate.

Fr. *bourg*. – Der. *burghez*, s. m. (persoană din burghezie; materialist), din fr. *bourgeois*, cu schimbare a suf. *–ois* în *–ez; burghezie*, s. f. (clasă socială urbană); *burghezime*, s. f. (burghezie); *burgrav*, s. m., din fr. *burgrave*. 1213

burghiụ (–ie), s. n. – Sfredel. – Mr. *burghie*, megl. *burghiiă*.

Tc. *burgü (DAR);* cf. alb. *burgi*, bg., sb. *burgija*. 1214

burịc (–ce), s. n. – 1. Ombilic. – 2. Vîrful degetului. – 3. Centru. – Mr., megl., istr. *buric*.

Lat. *umbīlīcus* (Pușcariu 240; *REW* 9045; Candrea-Dens., 200; *DAR*), prin intermediul unei forme asimilate **umbŭlīcus*, în care prima parte s-a simțit probabil ca art. indef., cf. it. *belico, (um)bilico;* cf. și prov. *ombelic, embelic*, fr. *nombril*, sp. *ombligo*, port. *umbigo*. Sandfeld 36 leagă în mod inexplicabil sensul de „centru" cu gr. ὀμφαλός, ca și cum nu ar fi o extindere normală și generală a sensului primitiv al cuvîntului.

Der. *buricat*, adj. (proeminent); *burica*, vb. (a bomba, a curba); *buricătură*, s. f. (proeminență). 1215

burịu (–ie), s. n. – Butoiaș, bute.

Bg. *burijă* (Cihac, II, 35) sau tc. *burı* (Șeineanu, II, 64), cf. alb. *buril*, sb. *bure*. 1216

burlạc (–ci), s. m. – Necăsătorit.

Din rus. *burlak*, după Cihac, II, 35; Berneker 102; și *DAR;* însă Berneker recunoaște că termenul este obscur în rusă. – Der. *burlăcesc*, adj. (de burlac); *burlăcește*, adv. (ca burlacii); *burlăci*, vb. (a trăi burlac); *burlăcie*, s. f. (viață de burlac). 1217

burlạn (–ne), s. n. – 1. Tub, conductă, jgheab. – 2. (Arg.) Pantaloni.

Origine obscură. Pare var. de la *gîrlan*, cu schimbarea inițialei ca la *gîtlan–bîtlan*. – Der. *burloi*, s. n. (canal de scurgere). 1218

burnụz (–ze), s. n. – Manta de lînă cu glugă purtată de arabi.

Tc. *burnuz* (Șeineanu, II, 64), păstrat în limba literară datorită întîlnirii cu fr. *bournous*. 1219

bụrsă (–se), s. f. – 1. Instituție unde se negociază hîrtii de valoare, tranzacții de mărfuri. – 2. Alocație bănească lunară.

Fr. *bourse*. – Der. *bursier*, s. m.; *debursa*, vb., din fr. *débourser; ramburs*, s. n., din vb. următor; *rambursa*, vb. din fr. *rambourser*. 1220

bursục, (–ci), s. m. – 1. Viezure (Meles taxus). – 2. Leneș, trîndav. – 3. Copil. – Mr., megl. *busuc*.

Tc. *borsuk* (Roesler 590; Șeineanu, II, 64; Lokotsch 254), cf. bg., rus. *barsuk*, mag., pol., rut. *borsuk*.

Der. *bursucă*, s. f. (plantă, Bartsia alpina); *bursuca* (var. *bursuci, îmbursuca*), vb. (a încreți); *bursoacă*, s. f. (plantă, Setaria glauca); *bursucos*, adj. (burtos; încruntat). După Miklosich, *Fremdw.*, 78 și *Wander.*, 12. pol., rut. provin din rom. 1221

buruiạnă (–ience), s. f. – Bălărie; în general, plantă erbacee care crește spontan. – Var. *bur(ă)iană, bur(u)ian, bur(u)(i)eniță, bur(u)(i)enuță*.

Sl. *burjanŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 16; Cihac, II, 34; Berneker 103); cf. bg. *buren*, sb. *burjan*, rus. *burjan*, mag. *burján*. Trebuie semnalat că Berneker consideră cuvîntul „de origine obscură" în cadrul limbii sl. – Der. *buruieniște*, s. f. (hățiș); *buruienos*, adj. (năpădit de buruieni); *îmburuiena*, vb. (a năpădi buruienile un teren). 1222

burtụcă (–ci), s. f. – Copcă, gaură în gheața unei ape.

Cuvînt rar, pe care în ce ne privește nu îl cunoaștem. La Cihac, II, 486, este menționat ca der. al mag. *burduga* „șuvoi de apă". Înclinăm să vedem acest cuvînt ca un diminutiv de la *bortă*, „gaură" probabil scris greșit. 1223

burzului (–uesc, –it), vb. – 1. (Rar) A zbîrli, a ciufuli. – 2. A se răscula, a se răzvrăti, a se ridica.

Mag. *borzolni* „a zbîrli" (*DAR*), poate contaminat cu pol. *burzyć* „a tulbura", *burzić się* „a se răscula" (Cihac, II, 35). – Der. *burzuluială*, s. f. (răscoală, rebeliune); *burzuluitor*, adj. (înv., aținător; revoltător, scandalos). 1224

bușị (–șesc, –it), vb. – 1. A lovi cu forță, a bate, a da pumni. – 2. A da jos, a doborî, a trînti.

Sl. *bušiti* „a lovi" (Cihac, II, 35; Skok 72); cf. bg. *buš* „dau cu pumnii", sb., cr., ceh. *bušiti* „a lovi". Sl. *bušiti* pare a cere un **bušĭ*, neconfirmat de texte.

Der. *buș*, s. n. (pumn, în expresia *de-a bușilea;* înv., lovitură de pumn; joc de copii, cu pietricele; cf. mr., megl. *buș* „pumn"), pe care *DAR* pare a nu-l accepta ca deverbal de la *buși*, și pe care Giuglea, *Dacor.*, III, 618, îl derivă de la un lat. **bysseus*, din gr. βύσσος, ceea ce este puțin sau deloc probabil; *buș*, s. m. (Trans., ciorap de lînă), pe care Giuglea, *Cercetări*, 5 și *DAR*, îl derivă de la lat. *byssus* „in", (cf. *REW* 1432 și Byck-Graur 27), pare a fi desemnat la început mănușile de casă, fără degete, caz în care ar fi același cuvînt ca cel anterior; *bușeală*, s. f. (bătaie, lovitură; palmă după ceafă); *bușitură*, s. f. (bușeală); *bușai*, s. n. (corecție). **1225**

bușmạchi (-i), s. m. – Pantof.

Rus. *bašmak.* În Mold. **1226**

busọlă (-le), s. f. – Instrument alcătuit dintr-un cadran și un ac magnetic care se așază pe direcția nord-sud. – Mr. *pusulă.*

Fr. *boussole.* În mr., din tc. *pusula* (< ngr. μπούσουλα). **1227**

bușteạn (-ẹni), s. m. – **1.** Trunchi de copac tăiat. – **2.** (Rar) Lemn ars. – Var. *boștean*, (Mold.) *buștihan.* – Mr. *buștină* „funingine".

Origine necunoscută. Pușcariu, *Dacor.*, III, 657, propusese săs. *bumstam*, din germ. *Baumstamm* „trunchi de copac", care nu prezintă dificultăți în privința folosirii generale a cuvîntului, dar care nu corespunde prezenței din mr., și nici der. *buștenit*, adj. (înnegrit); *buștină*, s. f. (negură, întunecime); *buștușag*, s. n. (înv., Trans., incendiu, devastare). În toți acești der. pare a se recunoaște un reprezentant al lat. *bustum* „ars" sau „rug". **1228**

busuiọc, s. m. – **1.** Plantă (Ocimum basilicum), cea mai comună și apreciată dintre florile cunoscute tradițional în popor. – **2.** (Arg.) Cuțit, briceag. – **3.** (Adj.) Se spune despre fructele cu gust asemănător cu strugurele tămîios. – Var. *bus(i)oc, bos(u)ioc.* Mr. *busuloc, busulac, busiloc.*

Sb. *bosiok* (Miklosich, *Fremdw.*, 78; Cihac, II, 35) sau mag. *bosziók, buszió k (DAR).* Cuvînt comun multor limbi, provenind din gr. βασιλικόν, cf. it. *basilico*, fr. *basilic*, alb. *bozëljok*, bg. *bosiljak, bolisljok;* totuși, este greu de susținut der. directă din gr. *βασυλιακόν, propusă de Diculescu, *Elementele*, 461. **1229**

busurmạn (-nă), adj. – Mahomedan.

Sl. *busromanŭ* (> rus. *busurman*). Cuvînt înv., înlocuit actualmente de dubletul *musulman* < fr. *musulman.* **1230**

but (-turi), s. n. – Numai în expresia *în butul cuiva:* în ciuda cuiva.

Sl., dar lipsește veriga de legătură imediată: cf. pol. *buta* „orgoliu", sb., cr. *bučiti se* „a turba", pe care Cihac, II, 36, îl citează ca sursă directă a rom. Înv. **1231**

but (-turi), s. n. – Coapsă. – Var. *butur.* Mr. *bute*, megl. *buti.*

Tc. *but* (Șeineanu, II, 64; Ronzevalle 51), cf. ngr. μπούτ(ι), alb., bg. *but* (Meyer 55). *DAR* admite acest etimon; totuși Pușcariu, *Lr.*, 105, se gîndește la mag. *bu*, acuzativ *bút*; această ultimă ipoteză nu este posibilă, datorită prezenței cuvîntului în dialecte. **1232**

butạș (-și), s. m. – Lăstar, altoi.

Mag. *bujtas* (Cihac, II, 406), probabil moștenit din cuman. *butak* „ramură", cf. Bogrea, *Dacor.*, I, 274. – Der. *butăși*, vb. (a înmulți o plantă prin butași). **1233**

bụtcă (-ci), s. f. – Caleașcă.

Rut. *butka, budka* (Cihac, II, 31; Sanzewitsch 198; *DAR*), din pol. *buda* „colibă; capotă de trăsură", cf. *budă.* **1234**

bụte, (-ți), s. f. – **1.** Butoi. – **2.** Butucul roții. – **3.** Tub, țeavă. – **4.** Pană de pasăre. Var. *butie.* Mr. *bute*, megl. *buti.*

Lat. *bŭttem* (Meyer, *Alb. St.*, IV, 29; Pușcariu 241; *REW* 1427; Candrea-Dens., 202; *DAR*); cf. ngr. βούτα, alb. *bute* (Meyer 56), it. *botte*, prov., sp., port. *bota*, fr., cat. *bote.* Nu se vede necesitatea ipotezei pre-indoeuropene sugerată de Lahovary 319.

Der. *butar*, s. m. (dogar); *butărie*, s. f. (dogărie); *butelnic*, s. n. (burghiu); *butoi*, s. n. (vas de lemn din doage); *butlan*, s. n. (butoi); *butloagă*, s. f. (butoi). Din rom. provine mag. *butoj(ka).* **1235**

butẹlie (-ii), s. f. – Sticlă. – Var. *butelcă*, (Trans., rar) *botolcă.*

Fr. *bouteille;* var. prin intermediul pol. *butelka*, rus. *butylka.* **1236**

butnạr (-ri), s. m. – Dogar.

Germ. *Büttner* (*DAR:* Gáldi, *Dict.*, 191); cf. mag. *bodnár*, rus. *bondarĭ*, rut. *bodnar*, pol. *bednarz.* Puțin probabilă der. sugerată de Pascu, I, 55, de la **butinar*, deși acesta de la un lat. **buttĭna* (> *putină*). – Der. *butnări*, vb. (a face meseria de dogar); *butnărie*, s. f. (dogărie); *butnărit*, s. m. (meseria de dogar). **1237**

butục (-ci), s. m. – **1.** Trunchi, buturugă. – **2.** Partea de jos a tulpinii viței de vie – **3.** Instrument de tortură în care se prindeau picioarele, mîinile și gîtul condamnaților. – **4.** Partea centrală a roții. – **5.** Buștean scurt. – **6.** Calapod de pălărier. – Var. *butug, butur, butor, butoare, butău, butură, buture.*

Din lat. **bottum* „bont, fără vîrf" și „bot, obiect rotund", prin intermediul unei formații diminutivale, ca *sat* > *sătuc, pat* > *pătuc* etc. Coincidența semantică între „rotund" și „trunchi" este evidentă, cf. fr. *bille, billot.* Var. provin de la **but*, pl. **buturi;* de la această ultimă formă s-a refăcut un sing. analogic *butur(ă).* – Der. *butai*, s. n. (înv., stup); *butuci*, vb. (a pune în butuc 3); *butucănos* (var. *botocănos, butucos*), adj. (grosolan, necizelat); *buturugă*, (var. *buturug, buturigă, buturoagă*), s. f. (trunchi, ciot), de la *butur(ă)* + *-uc*, cf. alternanța *butuc–butug; buturugat*, adj. (cu noduri); *butușină*, s. f. (ciot); *îmbutuci*, vb. (a pune în butuc, în instrument de tortură).

Credem, prin urmare, că acest cuvînt este un simplu dublet al lui *bot.* Nu numai că această opinie nu este împărtășită de filologi, dar nici măcar nu există un acord în legătură cu identitatea cuvintelor menționate mai sus. Pentru *butuc*, Schuchardt, *ZRPh.*, XV, 103 (cf. *DAR*, I, 712) se referă la o rădăcină *but–*, fără altă explicație, pe care Densusianu, *Hlr.*, 381, o consideră de origine cumanică (cf. cuman. *butak* „ramură") și pe care Tiktin o consideră slavă. Din tc. *butak*, după Șeineanu, II, 65; și din tc. *buduk* „cu picioare scurte" (cf. *bondoc*), după K. Treimer, *Mitt. Wien*, 356, cf. Lokotsch 372. Același radical *bott–* „gros, rotund" revine la Diculescu, 17 și *ZRPh.*, XL, 413 (cf. *REW* 1239a), dar considerat de origine germanică; *butuc* ar fi în legătură cu it. *botta* (comasc. *bottola*), fr. *botte* și *butură* cu gepidicul **bûtilo.* Această părere, acceptată de Gamillscheg, *Rom. germ.*, II, 250–1, și Scriban, a fost respinsă de Densusianu, *GS*, I, 348, pentru care *butură* provine din bg. *botur* (cf. Rosetti, II, 82). Același cuvînt este menționat și ca provenind din lat. **buttula* (Candrea, *Éléments*, 2; *REW* 1389); din lat. *imbutum* (Giuglea, *LL*, II, 31); din sl. (Tiktin); din arab. *batk* „acțiunea de a tăia" (Moldovan 404); sau din vreo altă limbă anterioară indoeurop. (Lahoravy 320). *Butură* rămîne fără explicație în *DAR*, care afirmă, în schimb, că *buturugă* este „rezultatul unei fuziuni a lui *butuc* cu *butură* și *tumurug*".

Dacă explicația noastră este corectă, din rom. trebuie să provină rut. *butjuk, butuki* (Miklosich, *Wander.*, 20; Candrea, *Elemente*, 406), mag. *butuk*, bg. *botur(o)* (Capidan, *Raporturile*, 221), ngr. μπούτουρα (Bogrea, *Anuarul*, II, 391).

1238

buză (-ze), s. f. – **1.** Fiecare din cele două părți cărnoase care mărginesc gura. – **2.** Margine a unei răni. – **3.** Labie, margine a vulvei. – **4.** Margine. – **5.** Tăietură. – **6.** Parte superioară, culme, vîrf. – Mr. *buză*, megl. *budză.*

Probabil *bot* sau lat. *botum* „bot", cu suf. *-ză* (ca în *căcărează, gălbează, coacăză, pupăză*, etc.) Dovada semantică este constituită de sensul 6, care nu se explică plecîndu-se de la accepția de „buză", ca în bg. *buza* „obraz"; cf. și *bosumflat.* Pentru schimbarea semantică, cf. *bucă.*

Prezența cuvîntului în alb. (*buzë*) a determinat pe mai mulți cercetători să caute aici etimonul cuvîntului rom. (Cihac, II, 715; Meyer 57; Pascu, II, 218; cf. Capidan, *Raporturile*, 522). După Jokl 11, în alb. ar proveni dintr-un cuvînt primitiv cu rădăcina **br–* „gură", cu suf. *zë* (cf. lituan. *burná* „gură", armen. *beran* „gură"), ipoteză care ne pare incertă. *DAR*, Philippide, II, 702 și Rosetti, II, 112, menționează doar corespondența rom. cu alb., fără a trage concluzii. După părerea noastră, alb. trebuie să provină din rom.

Nici izvoarele lat. indicate pînă acum nu sînt convingătoare. Miklosich, *Alb. Forsch.*, V, 10, se referea cu rezerve la lat. *basium;* ipoteză reluată de Schuchardt, *Vok.*, III, 50, care se gîndea la o confuzie a lui *basium* cu *bucca.* Pușcariu 242 (și *Jb*, XI, 48) imagina o rădăcină lat. **bud–*, cf. fr. *bouder*, sp. *buz*, ipoteză abandonată în *DAR.* În sfîrșit, Vaillant, *BL*, XIV, 16, pornește de la sl. **lobŭza* „buză" sau „sărut", cf. *lobŭzati* „a săruta" și *dăbălăza.*

Der. *buza*, vb. refl. (a face bot, a-și umfla buzele); *buzat*, adj. (cu buze groase, botos; urît, dizgrațios); *buzău*, adj. (bosumflat, îmbufnat); *buzăilă* (var. *buzilă*), s. m. (poreclă pentru botoși, sau pentru copiii plîngăcioși); *buzar*, s. m. (butuc pus pe jos, spre a servi de suport lemenelor pentru foc); *buziș*, adv. (într-un singur rînd, unul lîngă altul, formînd front comun); *buzos*, adj. (botos); *buzur(in)*, adj. (epitet dat oilor), cf. Drăganu, *Dacor.*, VI, 265; *răsbuzat*, adj. (răsfrînt). Din rom. par a proveni bg. *buza* „obraz" (Romansky 95; Capidan, *Raporturile*, 226), *buzest* „bucălat", *budzule* „buze groase", *budzulast* „botos" (Candrea, *Elemente*, 407); pol. *buzia* „gură, în limbajul infantil" (Berneker 104); adj. *buzatisch* „botos"; ngr. μπουσλάω „a fi ratat, a da greș" (Meyer, *Neugr. St.*, II, 77); alb. *buzë* „buză". 1239

buzdugan (-ne), s. n. – **1.** Măciucă, ghioagă. – **2.** Ciocan, mai. – **3.** Plantă, Sparganium ramosum. – Var. *buzdugă.* Mr., megl. *buzdugan.*

Tc. *bozdogan* (Șeineanu, II, 65; Lokotsch 333); cf. ngr. μπουσδογάνον, bg. *buzdugan*, sb. *buzdovan*, pol. *buzdygan*, rus. *buzdychan*, mag. *buzogany.* – Der. *bîzdîgăni*, vb. (a stimula, a incita); *buzdugăni*, vb. (a lovi cu măciuca). Pare puțin probabilă ipoteza lui Miklosich, *Wander.*, 80, care derivă cuvîntul pol. din rom. 1240

buzeránt (-ți), s. m. – Pederast.

Mag. *buzeráns (DAR)*, din it. *buggerone* (< *Bulgarus*), cf. *REW* 1383. În Trans. **1241**

bụzna, adv. – Brusc, pe neașteptate, în grabă. – Var. *busta, nabuzna.*

Origine necunoscută. Ultima var. pare a indica o proveniență sl. După Cihac, forma autentică ar fi *busta*, legată de vb. *buși; DAR* o pune în legătură cu mag. *buszma* „bădăran". Mai curînd este vorba de un cuvînt din aceeași familie cu *năpusti*; caz în care var. ar fi în loc de **napustna.* **1242**

buzunạr (-re), s. n. – Pungă interioară la haine. – Var. *buzdunar, boz(d)unar, bozinar, posunar*, etc. Mr. *buzunar.*

Ngr. μπουζουνάρα (Cihac, II, 641; *DAR*), din gr. ζωνάριον, cf. tc. *zunnar* „cingătoare de călugăr". – Der. *buzunări*, vb. (a fura din buzunarul cuiva, a umbla în buzunarul cuiva); *buzunărit*, s. n. (furt); *buzunăreală*, s. f. (furt); *îmbuzunări*, vb. (a pune în buzunar, a încasa; a fura, a buzunări), cuvînt rar, format artificial, pe baza fr. *empocher.* **1243**

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

C

ca, adv. – **1.** La fel cu, cum(e), precum(e) (exprimă o egalitate sau asemănare). – **2.** La fel cu, asemenea (exprimă o comparație al cărui al doilea termen este ipotetic sau ireal; mai ales în forma compusă *ca și*). – **3.** În felul (exprimă o comparație retorică a obiectului cu sine, pentru a sublinia că este vorba de ceva cu totul normal): *ca pe el; toate ca toate.* – **4.** Cît (introduce al doilea termen al unei comparații). – **5.** Așa cum, precum (introduce o enumerare). – **6.** Aproximativ, aproape, cam (mai ales în forma compusă *ca la*). – **7.** În calitate de, în loc de, în chip de. – **8.** În sfîrșit, o dată (în forma compusă folosită popular *ci ca* sau *ci ca mai*). – Mr., megl. istr. *ca.*

Lat. *quam* (Pușcariu 243; *REW* 6928; Candrea-Dens., 203; *DAR*); cf. *cam*, și prov. *qua*(n), sp. *cuan*, port. *quão*. Odinioară a avut sensul de «aproximativ» (6), care astăzi este propriu lui *cam*; s-a separat de acest cuvînt, cu care este de fapt identic, într-o epocă relativ recentă. Cu funcție prepoziționlă se construiește cu acuz.: *ca mine* (sau *ca pe mine*, cînd primul termen al comparației este în acuz.). Așa cum *ca* introduce comparații nominale, formele compuse *ca și, ca și cum, ca și cînd* introduc comparații verbale și par a fi formații interne ale rom.; totuși, Philippide, *Principii*, 84 și Pascu, I, 59, derivă pe *ca și* din lat. *quasi.* 1244

ca, conj. – **1.** (Înv.) Pentru că, întrucît. – **2.** Pentru ca, cu scopul ca.

Lat. *quia* (Pușcariu 244; *DAR*: Sandfeld, *REB*, I, 100–7; Rosetti, II, 117). Sensul s-a pierdut din sec. XVII. Astăzi apare numai cu sensul 2, și totodeauna în compunere, *ca să*, deci pentru a introduce un conjunctiv. Folosirea lui ar trebui să se reducă la prop. care indică finalitate sau consecință: *mă duc, ca să nu-l mai văd*, dar *nu vreau să-l mai văd.* Totuși, uzul cere prezența lui *ca*, atunci cînd conjunctivul nu urmează imediat după verbul principal: *nu vreau să mă vadă toată lumea*, dar: *nu vreau ca toată lumea să mă vadă.* Perfecta echivalență a acestor două expresii este cauza pentru care folosirea lui *ca să* s-a extins exagerat, astfel încît este ușor să se spună, impropriu, *nu vreau ca să mă vadă toată lumea.* Această formă incorectă este simțită tot mai puțin ca atare, așa că astăzi *ca să* a devenit mai mult sau mai puțin echivalent al lui *să.*

Pentru der. romanici al lui *quia* (v.it., it. de sud, v.sp., v.port. *ca*, it. *che*, prov., fr., cat., sp., port. *que*), cf. J. Jaquet, *Recherches sur l'origine de la conj. que et des formes romanes équivalentes*, Paris 1894, și *REW* 6954, unde, totuși, lipsesc rom. *ca*, mr. *ca să (tra să)*, megl. *ca si.* 1245

că, conj. – **1.** Căci, fiindcă (introduce prop. cauzale). – **2.** Introduce prop. dependente de un conjunctiv. – **3.** Introduce prop. dependente de o exclamație sau interogație. – **4.** Ce bine ar fi, măcar să (introduce aceleași prop. 2 și 3, al căror prim termen rămîne neexprimat). – **5.** Introduce o prop. care depinde de un vb. „dicendi" sau „sentiendi". – **6.** În limba pop., se folosește adesea ca expletiv. – **7.** Cînd, după ce (exprimă o relație temporală). – **8.** Dacă (exprimă o relație condițională). – **9.** Exprimă o relație de consecință. – **10.** Oricît de, chiar dacă (exprimă o relație de opoziție). – **11.** Intră în compunerea unor locuțiuni conjuncționale cu sens: a) cauzal: *fiindcă, pentru că, din pricină că*; b) restrictiv; *că doar, numai că, atîta că.* – Mr., megl. *că*, istr. *ke.*

Lat. *quŏd* (Cipariu, *Gramatica*, 44; Pușcariu 245; *REW* 6970; Candrea-Dens., 206; *DAR*; Rosetti, I, 117); cf. alb. *kjë*, it. *che*, prov., fr., cat., sp., port. *que*. Cf. *căci.* 1246

cabadai (-i), s. m. – Fanfaron, lăudăros.

Tc. *kabadayı (DAR).* Înv. (sec. XVIII). 1247

cabaniță (-țe), s. f. – Mantie (se spunea exclusiv de mantia din brocart cu fir de aur, distinctiv al domnitorilor din Moldova și Muntenia, dăruită de Sultan). – Var. *căbaniță*, s. f. (suman).

Tc. *kapaniça*, din per., arab. *qaba*, cf. *caban* (Șeineanu, II, 67); cf. bg., sb. *kabanica*. Var. circulă în Banat. 1248

cabaz (-zi), s. m. – Bufon, paiață.

Tc. *hokkabaz* (Șeineanu, II, 69; Lokotsch 880). Înv. – Der. *cabazlîc*, s. n. (glumă) din tc. *hokkabazlık* (Roesler 593). 1249

cabul, s. m. – Acord, consimțămînt (numai în expresia *a face cabul*). – Mr. *căbulă* „acord", *cabul*, „iertat".

Tc. *kabul* (Roesler 593; Șeineanu, II, 69; Lokotsch 982; Gáldi 157), cf. ngr. καμπούλι, alb. *kabul*. – Der. *cabulă*, s. f. (superstiție a jucătorilor, care consideră că anumite mișcări sau împrejurări îi fac să cîștige și să piardă); *cabulipsi*, vb. (a consimți). 1250

căcă (-ąc, -ąt), vb. – A defeca. – Mr., megl. *cac*, istr. *cǫc*.

Lat. *cacāre* (Pușcariu 247; *REW* 1443; Candrea-Dens., 206; *DAR*); cf. it. *cacare*, prov., sp., port. *cagar*, fr. *chier*. Se folosește în formă refl., uneori tranzitiv trans. Cf. *căcat*.

Der. *caca*, adv., adj. (rahat, murdărie, cuvînt infantil), cf. Iordan, *BF*, VI, 150; *căcăcios*, adj. (fricos, care face pe el); *cacăfrică*, s. m. (leneș; laș); *căcălău*, s. n. (belșug, cantitate mare, grămadă); *căcănar*, s. m. (latrinar); *căcănărie*, s. f. (meseria de latrinar); *căcăniu*, adj. (de culoarea frunzelor moarte); *căcărează*, s. f. (excrement de oaie, capră, iepure, șobolan, cu formă caracteristică ovoidală), care presupune un anterior **căcărea* (cf. it. *cacherello*) cu suf. *-ză* (Densusianu, *Bausteine*, 477), *căcăreza*, vb. (a defeca); *căcări*, vb. (a avea diaree; a alinta); *căcărie*, s. f. (toane, nazuri); *căcător*, adj. (care provoacă diaree); *căcăstoare*, s. f. (closet); *căcătură*, s. f. (defecare); *căcău*, s. m. (cioară albastră, Coracias garrula); *căcîcea*, s. m. (căcăcios); *cîca*, adj. și adv. (murdar, spurcat, cuvînt infantil); *cîcă*, s. f. (muci, murdărie, femeie murdară). Din rom. derivă bg. *(po)kakam* „a defeca" (Capidan, *Raporturile*, 233), și ngr. (sarak.) *kakarándza* „excrement" (Hoeg 123), pe care Meyer, *Neugr. St.*, IV, 50, îl derivă eronat din it. *cacare*, cu suf. *-anza*. **1251**

căcăděr (-ri), s. m. – Măceș. – Var. *căcăjder, caca(j)der, căcî(j)der*.

Ngr. κουκουδέρος „plin de semințe", de la κούκουδον „boabă" (Cihac, II, 64). – Der. *căcădușe*, s. f. (fruct de măceș). **1252**

căcăt (-ți), s. m. – Rahat, excrement.

Lat. *cacatus*, cf. *căca*. – Der. *căcățiș*, s. n. (fleac, nimic). **1253**

cacealmă (-ale), s. f. – Înșelăciune, subterfugiu la anumite jocuri de cărți, constînd în a induce în eroare adversarul asupra valorii cărților avute.

Tc. *kaçurmak* „a alunga" (Popescu-Ciocănel 18), întrucît se adoptă această tactică pentru a-l dezorienta pe adversar și a-l obliga să se retragă. Mai puțin sigur este etimonul lui Șeineanu, III, 24 (tc. *kaçirma*, „contrabandă"). **1254**

căci, conj. – **1.** De ce (introduce prop. exclamative sau interogative). – **2.** Pentru că, deoarece, fiindcă (introduce prop. explicative). – Mr. *căție, căți*, megl. *kǫți*.

Compunere din *că* și *ce*, înv. *căce*. Sensul 1, vechi, corespunde mai curînd sensului primitiv al compunerii, cf. *derept ce*. În Munt. se pronunță uneori *cîci*, de unde provine bg. *gače* „ca și cum". **1255**

căciór (-oară), adj. – **1.** (Oaie) cu pete albe în jurul ochilor. – **2.** Pătat, stropit. – **3.** Absurd, extravagant.

Origine necunoscută. Este foarte probabil legat direct de *căciulă*, ceea ce se explică prin ideea de cap acoperit, care sugerează amplasarea petelor albe. Sensul 3 se datorează particularității animalelor de acest fel, cf. *breaz*. După Cihac, II, 36, provine din mag. *kacer* „cochet, prost"; Scriban semnalează o asemănare, pur întîmplătoare, cu rut. *kačur* „rață". – Der. *căciorie*, s. f. (extravaganță, unicitate); *căciori*, vb. (a păta; a umple de noroi). **1256**

căciugă (-gi), s. f. – Sturion (Acipenser ruthenus).

Sl. (sb., cr., slov.) *kečiga* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 24; Cihac, II, 36; Berneker 498), cf. pol. *czeczuga*, mag. *kecsege*. **1257**

căciulă (-li), s. f. – **1.** Moț de pene la unele păsări. – **2.** Obiect de pus pe cap, caracteristic țăranului, făcut din blană de miel sau de oaie, cu părul pe din afară. – **3.** Pălărie. – **4.** Prin sinecdocă, individ, cap. – **5.** Partea cărnoasă a ciupercii. – **6.** Capac metalic care protejează fitilul la lampa cu petrol. – **7.** Accent circumflex. – **8.** Acoperiș de paie deasupra stogurilor de fîn. – Mr., megl. *cățiulă*.

Origine obscură, dar cu siguranță expresivă. Prezența unor cuvinte ca *ciocîrlan* „pasăre moțată", *ciocîrlău* „bot", pare a atesta contaminarea temei expresive *cioc* „plisc", cu *coc* „obiect rotund", și în același timp existența unei forme **ciocîrlă*, cu *r* expresiv ca infix, cf. *cocîrlă*. Pentru forma simplă, fără *r*, care trebuia să fie **ciocilă* sau **cioculă* se poate avea în vedere o metateză *căciulă*, ca în *gămălie* < *măgălie, ciocan* > *cocean*, etc. Oricum, nu este probabilă o der. de la lat. Pușcariu, *Lr.*, 179, îl consideră cuvînt autohton și Graur, *BL*, V, 92, afirmă că nu poate proveni din lat.

Explicațiile care s-au încercat pînă acum nu sunt suficiente (o prezentare deja învechită în *Jb.*, XV, 108). Este puțin probabilă der. din alb. indicată de Cihac, II, 715 (cf. Meyer 190; Treimer, *ZRPh.*, XXXVIII, 392; Rosetti, II, 112); contrariul pare mai sigur. Philippide, II, 702, indică numai că termenul este „obscur", în timp ce Pușcariu, *Lat. ti*, 53, pleca de la un lat. **cat* – cu suf. *-cula*. Pentru Berneker 466 și Sandfeld 94, este cuvînt balcanic de origine incertă. Pascu, *Suf.*, 248, sugerează un lat. **catteula*, de la **cattea* „pisică", pe cît de artificios pe atît de improbabil. În sfîrșit, Vasmer, *Jagič-Festschrift*, Berlin 1908, 273, explică sb. *košulja* prin lat. *casula*; ipoteză dificilă,

îmbunătățită în parte de Scriban, *Arhiva*, XXVIII, 238 (urmat de Pascu, I, 60 și *REW* 1752), care sugerează lat. *casĭbŭla*, var. de la *casŭbŭla*. Plecînd de la același etimon, Popa-Lisseanu, *Limba romînă în izvoarele istorice medievale*, Bucarest 1940, 25, a propus gr. χασοῦλα, pe care Giuglea, *Dacor.*, X, 111, datorită unor dificultăți fonetice, îl transformă într-un lat. **caciubla* sau **caciulla*, extrem de improbabil.

Der. *căciular*, s. m. (persoană care face căciuli; poreclă a soldaților infanteriști, în războiul din 1877); *căciulat*, adj. (cu căciulă; moțat); *căciulată*, adj. (oaie cu multă lînă pe cap); *căciuleală*, s. f. (adulare, umilință); *căciuli*, vb. (a adula, a se umili); *căciulie*, s. f. (moț de pene; mîner; bulb de usturoi sau ceapă). Probabil provin din rom. alb. *këčulj(ë)* „moț", *këčuljer* „ciocîrlan", *këčuloń* „a avea urechile căzute", ngr. χατσοῦλα „bonetă" (care ar putea deriva și de la lat. *casula*, cf. Meyer, *Neugr. St.*, IV, 29), χατσοῦλι „creasta cocoșului", χατσουλιέρι „ciocîrlan"; bg. *kačula* „bonetă; moț", *kačulat* „moțat", *kačulka* „bonetă", *kačuljă se* „a-și pune pe cap" (cf. Candrea, *Elemente*, 402; Romansky 108; Capidan, *Raporturile*, 202); mag. *kacsul(y)a* „pălărie", *kacsulia* „capră albă cu capul negru" (cf. *căcior*). **1258**

cacom (-mi), s. m. – Hermină (Tutorius erminea).

Tc. *kakum* (Roesler 594; Șeineanu, II, 70; Lokotsch 1020); cf. ngr. χακούμι. Sec. XVII, înv. **1259**

cadă (-ăzi), s. f. – Vană, vas mare. – Mr. *cadă*.

Lat. *cada, cadus*, din gr. κάδον (Densusianu, *Hlr.*, 13; Pușcariu 250; *REW* 1456; cf. Diculescu, *Elementele*, 467); cf. alb. *kadë*, arag. *cado(llo)*, sp. *cadozo*. Poate să fi intrat în rom. pe diverse căi, căci cuvîntul gr. a dat și sl. *kadĭ* (> *bg., sb., cr. kada*, mag. *kád*). Din bg., după Conev 63 (cf. Miklosich, *Lexicon*, 279). **1260**

cadastru (-re), s. n. – Totalitatea lucrărilor tehnice de determinare a unor proprietăți funciare.

Fr. *cadastre*, din it. *catast(r)o*, care provine din mgr. κατάστιχον (> rom. *catastif*). Cf. *REW* 1762a. – Der. *cadastra*, vb.; *cadastral*, adj. **1261**

cădea (-ad, -ăzut), vb. – **1.** A se lăsa în jos, a pica. – **2.** (Despre timp, precipitații) A se lăsa, a veni, a se apropia. – **4.** A se arunca, a se precipita. – **5.** A deceda, a sucomba. – **6.** A nu reuși, a da greș. – **7.** A se preda, a se da bătut. – **8.** A fi înlocuit, a-și pierde funcția. – **9.** A decădea, a ajunge la o situație de inferioritate. – **10.** A nu rezista ispitei, a ceda. – **11.** (Înv.) A deveni, a ajunge într-o situație (care nu este în mod obligatoriu de inferioritate). – **12.** A nimeri întîmplător, a da de cineva sau ceva. – **13.** A pica pe neașteptate, a deranja. – **14.** A ajunge în același punct, a coincide. – **15.** A recădea, a reveni la. – **16.** A suna armonios (se spune despre ritmul final al unei perioade retorice). – **17.** (Refl., impers.) A ședea bine; a se potrivi. – Mr. *cad, cădeare*; megl. *cad, cădeari*; istr. *cọdu*.

Lat. *cadĕre* (Pușcariu 249; *REW* 1451; Candrea-Dens., 207; *DAR*); cf. it. *cadere*, prov. *cazer*, fr. *choir*, cat. *caure*, sp. *caer*, port. *cair*. Din fr. *cheoir* der. v.fr. *cheance*, fr. *chance* > rom. *șansă*. Sensul 17 coincide cu it. *accadersi*, abruz. *accadé*. La conjunctiv prezent, forma normală de pers. 2, *să cazi*, a dat naștere unei oscilări între formele corecte *să cad, să cadă*, și formele analogice *să caz, să cază*, ca la alte vb. al căror radical se termină cu *-d*. Cf. *scădea*.

Der. *cădenie*, s. f. (convenință, uz stabilit); *cădere*, s. f. (acțiunea de a cădea; convenință; cascadă); *cădință*, s. f. (convenință); *căzătură*, s. f. (cădere; bătrîn ramolit; femeie pierdută, prostituată; tăietură de ziar, rest); *căzător*, adj. (care cade); *căzut*, adj. (înfundat în cap; potrivit; pofticios, pasionat); *decădea*, vb., formație neol.; *precădere*, s. f. (prioritate, preferință). **1262**

cadență (-țe), s. f. – Mișcare ritmică și uniformă, ritm.

Fr. *cadence*. – Der. *cadența*, vb., din fr. *cadencer*. **1263**

cădi (-dęsc, -ĭt), vb. – A tămîia, a cădelnița.

Sl. *kaditi* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 24; Cihac, II, 37); cf. bg. *kadjă*. – Der. *cădelniță*, s. f. (vas în care se arde tămîie; Arg., pungă) din sl. *kadilĭnica; cădelnița*, vb. (a tămîia). **1264**

cadînă (-ne), s. f. – Femeie care face parte dintr-un harem. – Mr. *cadînă*.

Tc. *kadın* (Șeineanu, II, 70; Meyer 164; Lokotsch 989); cf. alb. *kadënë*, bg. *kadŭna*, sb. *kaduna*. – Der. *cadînime*, s. f. (harem, adunare de turcoaice); *cadînească*, s. f. (dans tipic). **1265**

cadiu (-ii), s. m. – Primar turc. – Mr. *cati*, megl. *cadiia*.

Tc. *kadı*, din arab. *al cadi* (> sp. *alcalde*); cf. alb. *kadi*, bg. *kadĭa* (Șeineanu, III, 24; Meyer 164; Lokotsch 984). – Der. *cadiascher*, s. m. (judecător militar turc), din tc. *kadiasker*, înv. **1266**

cadou (-uri), s. n. – Dar.

Fr. *cadeau*. – Der. *cadorisi*, vb. **1267**

cadril (-luri), s. n. – Dans de origine franceză.

Fr. *quadrille*, din sp. *cuadrilla (REW* 6921), cf. ngr. καδρίλια. **1268**

cądru (-re), s. n. – **1.** Tablou, pictură. – **2.** Ramă. – **3.** Pervaz al unei uși sau ferestre. – **4.** Ambianță, mediu al unei compoziții literare. – **5.** Ramă ce susține fagurii în stup. – **6.** Suport al bicicletei. – **7.** La radio, colector de unde. – **8.** Totalitatea serviciilor sau personalului unei instituții, listă de încadrare. – Mr. *cadru* „portret", megl. *cadru.*

Fr. *cadre (REW* 6921), cf. ngr. κάδρο, κάδρα, bg. *kadro.* – Der. *cadră*, s. f. (pictură, tablou; ramă, margine); *cadra*, vb. (a se potrivi cu ceva; a include); *cadran* (var. înv. *cuadrant*), s. n. (suprafață circulară cu diviziuni, la aparate de măsurat; sferă), din fr. *cadran.* **1269**

căfăi (-ăęsc, -ĭt), vb. – A bate, a da o bătaie.

Mag. *kifejni* (Cihac, II, 487). În Trans. **1270**

cafas (-suri), s. n. – Grație. – Mr. *căfase* „colivie", megl. *căfez* „colivie".

Tc. *kafas* „colivie" (Șeineanu, II, 70; Meyer 164; Lokotsch 993; Ronzevalle 134); cf. ngr. καφάσι, alb., bg. *kafaz*, sb. *kafas.* **1271**

cafea (-ęle), s. f. – **1.** Sămînța arborelui de cafea. – **2.** Băutură preparată din cafea. – Mr., megl. *café.*

Tc. *kahve*, arab. *qahwa* (Șeineanu, II, 71; Meyer 164; Lokotsch 1005; Ronzevalle 134); cf. ngr. καφές, alb., bg. *kafé.* Anterior sec. XVII. S-a contaminat în epoca modernă cu termenii [illegible] occidentali (it. *caffé*, fr., sp. *café*), din care provin der. neol. *cafeină*, s. f.; *cafeism*, s. n.; *cafetier*, s. m.; *cafetieră*, s. f. – Der. *cafeluță*, s. f. (cafea; lupin, Lupinus albus); *cafeniu*, adj. (culoarea cafelei); *cafegiu*, s. m. (slujitor la curtea domnească însărcinat cu servirea cafelei; proprietar al unei cafenele; persoană care bea cu plăcere cafea, sau care o prepară bine), din tc. *kahveci*, cf. ngr. καφετζής, bg. *kafedžija; cafegioaică*, s. f. (persoană iubitoare de cafea); *cafegi-bașa*, s. m. (căpetenie peste *cafegii*, boier de rangul trei care se bucura de privilegiul de a servi cafea la mesele festive, și de dijma pe cafeaua vîndută în toată țara), din tc. *kahveci bași* (sec. XVIII). Cf. *cafenea*, s. f. (cafenea, café-bar), mr. *cafíné*, megl. *cavine* din tc. *kahve hane*, cf. ngr. καφενές, alb., bg. *kafené* (> Trans., Banat *căfană); cafeșantan*, s. n. (bar de noapte, cu muzică și program artistic), din fr. *café-chantant*, se folosește și în forma *șantan*, cu o nuanță intens depreciativă („bordel"). **1272**

cąfer (-ri), s. m. – Căprior, bîrnă care susține scheletul acoperișului.

Săs. *kâfer* (Borcea 180). În Trans. **1273**

caftąn (-ne), s. n. – **1.** Manta de gală. *Caftanul* fastuos, din stofă albă țesută cu fir galben, cu blană la mîneci și la gît, era un cadou oficial de învestitură, pe care sultanul obișnuia să-l facă marelui vizir, domnitorilor din Moldova, Muntenia și Transilvania și hanului Crimeei. La rîndul lor, domnitorii dăruiau un caftan de altă culoare fiecărei persoane pe care o numeau în funcții publice, astfel încît noțiunea de caftan a ajuns să se confunde cu cea de numire sau acordare de titlu. – **2.** Îndeletnicire sau funcție al cărei semn distinctiv era *caftanul.* – **3.** Manta, mai ales aceea pe care o foloseau evreii moldoveni. – **4.** Șal, broboadă pentru femei. – Mr. *căftane.*

Tc. *kaftan*, din per. *khaftân* (Roesler 595; Șeineanu, II, 73; Lokotsch 774; Ronzevalle 134); cf. ngr. καφτάνι, alb., sb., pol., bg., rus. *kaftan.* – Der. *căftăni*, vb. (a fi îmbrăcat cu caftan; a numi, a învesti într-o funcție); *căftănie*, s. f. (funcție, demnitate); *caftangiu*, s. m. (slujitor care se îngrijea de hainele domnitorului) din tc. *kaftancı; caftanliu*, s. m. (boier dintr-unul din primele ranguri), din tc. *kaftanlı.* **1274**

cafți (-tęsc, -ĭt), vb. – A lovi, a bate.

Origine necunoscută. Cuvînt de argou. Nu știm dacă are vreo legătură cu mr. *mi căhtescu* „mor (de rîs)". – Der. *caftealâ*, s. f. (bătaie). Din acest ultim cuvînt ar putea proveni iud.sp. *haftoná* „bătaie" dacă nu cumva ambele cuvinte duc la o sursă comună în acest caz orientală. **1275**

cahal (-le), [illegible]ate evreiască.

Ebr. *qahal* (sec. [illegible]) **1276**

cąhlă (-le), s. f. – **1.** (Bucov.) Sobă de cărămizi din lut ars. – **2.** (Mold. și Bucov.) Coșul sobei. – Var. (Trans.) *căhală*, s. f. (placă de faianță).

Germ. *Kachel* (Cihac, II, 37; Mîndrescu, *Infl. germ.* 33, Borcea 180; Gáldi, *Dict.*, 191), prin intermediul pol., ceh. *kachel*, rut. *kahlja*, slov. *kachla.* **1277**

căi (-ăęsc, -ĭt), vb. – **1.** A căina, a compătimi pe cineva. – **2.** (Refl.) A regreta, a-i părea rău, a avea remușcări.

Sl. *kajati sę, kajǫ sę* „a face penitență". (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 24; *Lexicon*, 285; Cihac, II, 37). Cf. *căina* și *pocăi.*

Der. *căială*, s. f. (regret, remușcare); *căință*, s. f. (părere de rău); *necăință*, s. f. (lipsă de căință). **1278**

caią (-ięle), s. f. – Cui de potcoavă.

Tc. *kaye*, cf. *kayar* „potcoavă cu țepi, împotriva

alunecării" (Şeineanu, II, 76; Tiktin; *DAR*). După Scriban, din germ. *Keil*, ipoteză puţin probabilă (după Philippide, *Principii*, 33, din lat. **clavella*). 1279

caiaţă (–fe), s. m. – **1.** Ipocrit, făţarnic. – **2.** (Arg.) Agent de poliţie.

De la *Caifas*, în rom. *Caiafa* (Tagliavini, *Arch. Rom.*, XII, 178). 1280

caiafeţ (–turi), s. n. – Mod de viaţă, fel de a fi.

Tc. *keyfiyet* (Şeineanu, II, 75; Meyer 219; Lokotsch 1173; Ronzevalle 143). 1281

caic (–ce), s. n. – Canoe, ambarcaţie uşoară. – Mr. *căiche*.

Tc. *kayık* (Şeineanu, II, 76; Roesler 594; Lokotsch 1014; Ronzevalle 130); cf. ngr. καΐκι, bg., sb. *kaik*. – Der. *caicgiu*, s. m. (vîslaş, barcagiu), din tc. *kayıkçi*. 1282

caid (–duri), s. n. – Protocol, document de arhivă. – Mr. *caide* „viză".

Tc. *kayid* „carte" (Şeineanu, III, 25). 1283

caier (–re), s. n. – Mănunchi, cantitate de lînă sau cînepă de tors. – Mr. *caer*, megl. *cair*, istr. *caier*.

Lat., **călĕrus*. Acest cuvînt apare numai în lat. în forma *gălĕrus*, cu sensul de „căciulă de blană cu părul pe din afară", considerată a fi der. de la *gălea*, şi necesită o explicaţie. Ideea de bază a lui *gălĕrus* nu trebuie să fie cea de „coif", ca în *gălea*, ci aceea de „coc de păr", ca în lat. *călĭendrum* „coc fals, coc de păr care serveşte de podoabă", de unde abruz. *kelyendrç „boboc de floare" (REW* 1514). Se ştie că *călĭendrum* reprezintă gr. κάλλυντρον, cuvînt obscur, pe care Bailly îl interpretează ca „tout ce qui sert à nettoyer", de unde „pămătuf, coamă, smoc, şuviţă de păr, moţ" şi îl pune în legătură cu καλλύνω „a curăţa, a înfrumuseţa". Pare a fi mai probabil să se plece de la καλαρός „moale, fleşcăit", καλᾶν „a slăbi"; astfel încît ar însemna „obiect flasc, fără consistenţă", explicîndu-se astfel mai bine sensurile secundare ale lui κάλλυντρον. De la aceeaşi familie provine κάλανδρος „ciocîrlie", numită astfel datorită moţului, cf. numele său lat., *gălĕrĭtus*, de la *gălĕrus* după Boissacq, origine necunoscută; Walde 83 se gîndeşte la καράδριος „specie de pasăre". Presupunem că *gălĕrus*, care trebuie să reprezinte un **călĕrus*, este corespondentul lat. al gr. καλαρὸς „fleşcăit" tot aşa cum *călĭendrum* este al lui κάλλυντρον; caz în care este evident că a însemnat probabil „moţ, ciuf", cf. *gălĕrĭtus* „(pasăre) moţată", fiind secundară accepţia de „căciulă".

Celelalte explicaţii nu sînt convingătoare. Sl. *kǫdrĭ* „încreţit" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 28; Miklosich, *Lexicon*, 329) sau *kǫdrjavŭ* „încreţit" (Cihac, II, 37) nu pot fi admise. Puşcariu 251 (şi *ZRPh.*, XVIII, 689 şi *DAR*) a propus un lat. **carium*, de la *carĕre* „a scărmăna", al cărui fonetism este dificil; acelaşi autor *Dacor.*, III, 669, de la lat. **cavabile*, pe care nu-l înţelegem. Pascu, *Archiva*, XV, 439 (repetat în *Lat.* 256 şi Pascu, I, 192) presupune un lat. **cairum*, de la gr. χαῖρος „fir". În sfîrşit, Giuglea, *Contributions*, 15–19, se gîndeşte la lat. *caia* „par", cf. gasc. *cay*, sp. *cayado*, prin intermediul unui dim. de tipul **caiulus* (cf. Densusianu, *GS*, VII, 275); în afară de această dificultate fonetică, această explicaţie pare a admite o confuzie nefirească între caier şi furcă.

Der. *încăiera*, vb. (a pedepsi; refl., a se părui, a se bate, a se lua la bătaie); *încăierătură*, s. f. (bătaie). Sensul se explică pornind de la noţiunea de „încurcătură". Totuşi, *DAR* preferă să plece de la un lat. **incavellare*, de la *cavella* „coş", ipoteză dificilă şi totodată inutilă, pe cînd Spitzer, *Dacor.*, IV, 654, propune un lat. **incavulare*. 1284

caiet (–te), s. n. – **1.** Fasciculă de foi legate, folosită la scris. – **2.** Publicaţie periodică.

Fr. *cahier*, cf. pol. *kajet* (Berneker 469); finala de la de *cornet, bonnet*. 1285

căilă, s. m. – Nume de bou: care are coarnele răsucite. – Var. *căilat*.

Mag. *kajla* „răsucit". (*DAR*; Drăganu, *Dacor.*, V, 338). În Trans. 1286

caimac (–ce), s. n. – **1.** Pojghiţă de grăsime pe suprafaţa laptelui fiert. – **2.** Spuma de la cafeaua turcească. – **3.** Strat superior de tutun, în ţipă. – Mr., megl. *căimac*.

Tc. *kaymak* (Roesler 594; Şeineanu, II, 76; Lokotsch 1009; Ronzevalle 131); cf. ngr. καϊμάκι, alb., bg. *kaimak*, sb. *kajmak*. 1287

caimacam (–mi), s. m. – **1.** Locţiitor al marelui Vizir. – **2.** În Muntenia şi Moldova, locţiitor al domnitorului începînd din sec. XVIII. – **3.** Locţiitor al *banului* Craiovei; în jurul lui 1783 l-a înlocuit definitiv pe *ban*, al cărui titlu a fost de atunci doar onorific. – Mr., megl. *căimăcam*.

Tc. *kaymakam* (Roesler 594; Şeineanu, II, 76; Lokotsch 1010); cf. ngr. καϊμακάμης, bg. *kaimakam*. – Der. *caimacameasă*, s. f. (nevastă de *caimacam); caimacamesc*, adj. (propriu unui *caimacam); caimacami*, vb. (a conduce în calitate de *caimacam*; a guverna în interregn); *caimacămie*, s. f. (guvernare). 1288

caimeá (-éle), s. f. – **1.** Scrisoare, înștiințare, comunicare. – **2.** Bancnotă turcească. – Mr. *căime.*

Tc. *kayime* (Șeineanu, III, 25; Ronzevalle 131), cf. bg. *kaime.* **1289**

căína (-néz, -át), vb. – **1.** A compătimi. – **2.** (Refl.) A se plînge, a se tîngui.

Sl. *kajati sę* (> *căi*), probabil prin intermediul part. *kajanŭ* (Cihac, II, 37; *DAR*; cf. Iordan, *BF*, VI, 150 și 175, unde îl consideră de origine expresivă. După Gamillscheg, *Rom. Germ.*, II, 251, din gepid. *qainôn*). – Der. *cainic*, adj. (lamentabil, de compătimit). **1290**

caís (-și), s. m. – Pom fructifer.

Tc. *kayısı* (Roesler 594; Șeineanu, II, 76; Lokotsch 1012; Meyer 173; Ronzevalle 130); cf. ngr. καΐσί, alb. *kais*, bg., sb. *kaisija*. Cuvîntul tc. provine la rîndul său din gr. χασσία. – Der. *caisă*, s. f. (fruct de cais); *caisiu*, adj. (de culoarea caisei); *caisînă*, s. f. (Banat, caisă), din mag. *kajszin* (Candrea). **1291**

căiță (-țe), s. f. – **1.** Scufie sau bonetă cu formă tipică, purtată de femeile din Banat și Trans. – **2.** (Trans.) Pălărie bărbătească. – **3.** Placentă. – **4.** Breloc.

Sb., cr. *kaica* „scufie tipică, împodobită cu monede de aur" (Cihac, III, 38), cf. bg. *kaica* (Conev 85). **1292**

căiuș (-șuri), s. n. – Curea, laț.

Tc. *kais* (Șeineanu, II, 25). **1293**

cal (-ai), s. m. – **1.** Animal domestic erbivor. – **2.** Aparat (pentru exerciții de gimnastică). – **3.** Piesă de șah. – **4.** Mecanism care reglează presiunea roții morii de făină. – **5.** Masă de dulgherie. – **6.** Frînă a cilindrului războiului de țesut. – **7.** Lampă de gaz. – **8.** Dans tipic. – **9.** Vase care se folosesc la priveghiul morților. – Mr., megl. *cal*, istr. *co.*

Lat. *caballus* (Diez, I, 119 și *Gramm.*, I, 9; Pușcariu 252; *REW* 1440; Candrea-Dens., 209; *DAR*); cf. alb. *kalj*, it. *cavallo*, prov. *cavalh*, fr. *cheval*, cat. *cavall*, sp. *caballo*, port. *cavallo*. După ipoteza lui Meillet, cuvîntul lat. ar proveni din stepele din estul balcano-scitic, unde numele gr. apare pentru prima oară, în sec. III a. Cr. (καβαλλεῖον, într-o inscripție de la Callatis, în Dobrogea). Totuși, noi cercetări sprijină ideea că este cuvînt autentic lat., bazat pe *cabo* „castrat", de la *cavus* (V. Cocco, *Caballus*, „Biblios", XX, 71-119; cf. H. Grégoire, *L'étymologie de caballus*, în *Recueil publié en l'honneur du millénaire d'Horace*, Bruxelles 1937, p. 81-93). Uzuri speciale: *calul dracului* (libelulă), cf. sp. *caballito del diablo*, gal. din Lubian *cabalo de demo*, ngr. ἄλογο τη διάβολο (Danguitsis 141). Cf. *călare, călător, încălica.*

Der. *căiesc*, adj. (cabalin); *căișor*, s. m. (căluț; șah; călușei); *căluț*, s. m. (dim. al lui *cal*; lăcustă, cosaș); *căloniu*, s. m. (Banat și Trans., horn sau nișă în perete, în spatele sobei, pentru a strînge fumul; banchetă de căruțaș; scaun de tăbăcar); *căluș*, s. n. (mică piesă de lemn pe care se sprijină coardele întinse ale viorii; botniță; șevalet; botniță prevăzută cu cuie pentru a împiedica viței să sugă; piesă la războiul de țesut, în general, suport, sprijin, reazem; mănunchi de alune care cresc împreună; dans tipic; joc de copii, cu un arc a cărui săgeată sau *căluș* se răsucește o dată cu coarda și se lansează ca efect al mișcării de răsucire); *călușel*, s. m. (căluț; mănunchi de alune; bîrne care susțin coșul de moară; lăcustă, Dicticus verrucivorus); *călușei*, s. m. (carusel, căișori; joc de noroc); *călușar*, s. m. (dansator tipic; dansează în grupuri de 7, 9 sau 11, conduși de o căpetenie care face legămînt să nu vorbească vreme de 40 de zile; poartă costume tipice, cu clopoței la picioare, iar dansul lor este foarte complicat și plin de figuri acrobatice); *călușerească*, s. f. (dans tipic din Moldova); *călușeresc*, adj. (propriu *călușarilor); călușerește*, adv. (în felul *călușarilor); călușerie*, s. f. (grup de *călușari).* – *DAR* îl explică pe *călușar* prin *căluș*, datorită legămîntului de a nu vorbi al căpeteniei. În *călușei* este posibil să fie vorba de o etimologie pop. a fr. *carrousel.* Din rom. provine bg. *kalušar* (Capidan, *Raporturile*, 190). **1294**

calabalîc (-curi), s. n. – **1.** Cortegiu, alai. – **2.** Catrafuse, bagaje. – **3.** Zgomot, murmur. – Mr. *călăbălîche*, megl. *calbalǫc.*

Tc. *kalabalık* (Roesler 594; Șeineanu, II, 76; Lokotsch 643); cf. ngr. χαλαμπαλίκι sau χαλαμπαλίκι, bg. *kalabalŭk*, sb. *kalabaluk*. Sensurile 1 și 3 par înv. **1295**

calacatîr (-ri), s. m. – Papuc, pantof de casă.

Per. *čaktčur* „pantaloni cu picior, tipici pentru femeile orientale", de unde și rus. *čatečury, čapčury* „pantofi femeiești" (cf. J. Deny, în *Mélanges Paul Boyer*, Paris 1925, p. 101). Este de presupus un intermediar tc., pe care nu-l cunoaștem. Candrea credea că este o compunere *ca la catîri*, care pare surprinzătoare. Scriban se gîndea la un model tc., pe care recunoaște că nu-l poate indica. **1296**

călaf (-furi), s. n. – Garnitură din perle, fir aurit sau tafta, folosită la vechile pipe orientale. – Var. *calîf, chilîf* (înv.).

Tc. *kılıf* (Şeineanu, II, 81); cf. alb. *kilif*, bg. *калъф*, sb. *kalif*. – Der. *încălăfa*, vb. (a împodobi cu perle). **1297**

calafăt (-turi), s. n. – Cîlţi îmbibaţi cu catran cu care se astupă crăpăturile navelor.

Tc. *kalafat* „călăfătuire", sau mgr. καλαφάτης, ambele din it. *calafatare* (Roesler 594; Lokotsch 720; Ronzevalle 129); cf. fr. *calfeutrer*, sp. *calafatear*, şi, pe de altă parte, bg. *kalafat*. Sec. XVII; a dat numele oraşului *Calafat*. – Der. *cal(a)fătui*, vb. (a astupa cu *calafat* găurile). **1298**

calaicạn, s. m. – Sulfat de fier. – Var. *calacan, călăcan*.

Mgr. καλαχάνι (*DAR*), cf. sb. *kalakan*. – Der. *calaicănit*, adj. (vopsit în verde). **1299**

calamandroș (-oạse), s. n. – Revoltă, dezordine, harababură, vacarm. – Var. *chilimandros*.

Origine expresivă, ca în *şandramandra, hond(o)ra-bond(o)ra*, etc. Derivarea din ţig. *kelimangere* „dansatori" (Graur, *BL*, III, 186) nu pare posibilă. După Scriban, este var. de la *hărmălaie*. **1300**

calamạr (-ri), s. m. – Gen de cefalopode comestibile.

Ngr. καλαμάρι, cf. it. *calamaio*, sp. *calamar*, sl. *kalamari*. **1301**

calambụr (-ruri), s. n. – Joc de cuvinte.

Fr. *calembour*. – Der. *calamburgiu*, s. m. (amator de jocuri de cuvinte). **1302**

calapọd (-oạde), s. n. – **1.** Formă. – **2.** Formă de lemn pentru pălării. – **3.** Tipar, în general. – Mr. *călăpode*.

Ngr. καλαπόδι, din gr. καλόπους „picior de lemn" (Meyer 167; *REW* 1525; Gáldi 157), cf. alb. *kalimpodhjë*. Cf. *calibru* şi *calup*. **1303**

calarạbă (-be), s. f. – Varietate de varză.

Mag. *kalarábi*, din germ. *Kohlrabe* şi acesta din it. *cavolorapa*, cf. pol. *kałarapa* (Cihac, II, 38). **1304**

călạre, adj. – **1.** Încălecat pe cal, pe un alt animal, pe un obiect etc. – **2.** Dominînd o situaţie. – **3.** Cu piciorul în şa, neobosit, fără a avea stabilitate. – **4.** (S. m.) Soldat de cavalerie. – Mr. *(n)călar*, megl. *(an)călar*, istr. *călọr*.

Lat. *caballaris (DAR)* sau *caballarius* (Puşcariu 153; Candrea-Dens., 210; *REW* 1440), cu schimbare de declinare; cf. alb. *kaljuar*, it. *cavagliere*, prov. *cavalier*, fr. *chevalier*, şp. *caballero*, port. *cavalleiro*. Schimbarea de declinare pare mai puţin probabilă decît der. directă de la *caballaris*; forma înv. *călariu*, citată de *DAR*, este destul de îndoielnică, deoarece toate ex. aduse sunt la pl. *călări*, formă de asemenea normală plecîndu-se de la *călare*. Cf. *cal, încăleca*.

Der. *călăraş*, s. m. (călăreţ, persoană care călăreşte; sol, mesager); *călărăşie*, s. f. (îndeletnicirea de călăreţ); *călărăşime*, s. f. (cavalerie); *călăresc*, adj. (propriu unui călăreţ); *călăreşte*, adv. (călare); *călăreţ*, adj. (călare), pe care Candrea-Dens., 212 şi *DAR* încearcă să-l explice printr-un lat. **caballericius; călăreţ*, s. m. (persoană care călăreşte); *călări*, vb. (a merge călare); *călărie*, s. f. (acţiunea de a călări); *călărime*, s. f. (cavalerie); *călărit*, adj. (pe care se călăreşte; dominat, influenţat); *călărit*, s. n. (călărie); *încălăra*, vb. refl. (a încăleca). – Din rom. provine tc. *kalaraş* „mesager". **1305**

călătọr (-oạre), adj. – **1.** Care călătoreşte. – **2.** (S. m.) Vizitator. – **3.** Mobil, nomad, migrator.

Origine incertă. Este considerat în mod normal a fi der. de la *cale* „drum, stradă"; însă der. prezintă dificultăţi. Suf. *-tor* se aplică de obicei der. verbali; şi, pe de altă parte, nu poate da naştere la rîndul său un der. verbal, ca *a călători* (verbi gracia, *supărător* este conceput numai ca un der. posterior de tipul **a supărători*). Puşcariu 262 şi *DAR* a încercat să evite dificultatea, presupunînd că termenul *călător* ar fi provenit din *cale*, precum alb. *udhëtar* „călător" de la *udhë* „drum". La fel de justificat s-ar putea invoca lat. *viator* faţă de *via*. Totuşi, trebuie să semnalăm posibilitatea ca legătura între *cale* şi *călător* să fi fost stabilită a posteriori de imaginaţia populară. *Călător* ar putea fi un der. normal de la *caballus* sau, mai bine zis, de la o formă verbală der. de la acest cuvînt. Ideea de „călătorie" era strîns legată de cea de „a călări", cf. germ. *reisen* şi *reiten*. Dacă presupunem că lat. *caballus* a format aceeaşi der. ca *equus*, vb. **caballare* sau **caballitare* (ca *equitare*) putea avea drept der. cuvîntul *călător* „persoană care merge călare" şi, mai tîrziu, „persoană care călătoreşte".

Der. *călătoreţ*, adj. (care călătoreşte mult); *călători*, vb. (a fi călător, a fi pe drum; refl., a se duce; refl. a muri, a deceda); *călătorie*, s. f. (acţiunea de *a călători); călătorit*, adj. (care a călătorit mult). **1306**

călău (-ăi), s. m. – **1.** Gîde. – **2.** Tiran, asupritor.

Ţig. *kalo* „negru" şi „ţigan" (Miklosich, *Zig.*, 229; Hasdeu, *Cuv. din Bătrîni*, I, 272; Gáldi, *Dict.*, 226); cf. rezervele lui Graur 132. Se explică prin împrejurarea că se recrutau călăi exclusiv dintre sclavii ţigani, întrucît îndeletnicirea lor era considerată extrem de ruşinoasă. Cf. şi sp. *caló*, şi

probabil lat.med. *caloforcium* „furcă", de unde fr. *califourchon*, în care primul element nu a fost explicat pînă acum (Littré și Dauzat îl consideră inexplicabil; Schuchardt propunea o imposibilă der. de la *caballus*; Gamillscheg presupune un **confurcium* și Bloch-Wartburg recunoaște cuvîntul breton *kall* „testicule". Cel mai probabil este că lat. *calofurcium* însemna, cum atestă glosele „furca gîdelui"). Pentru Lahovary 321, *călău* este cuvînt autohton, anterior invaziei indoeurop. **1307**

călăuză (-ze), s. f. – Ghid. – Var. *călăuz*, s. m. Mr., megl. *călăuz*.

Tc. *kila(v)uz* (Șeineanu, II, 76; Meyer 167; Lokotsch 1276); cf. ngr., alb. *kaljaus(ë)*, bg., sb., pol., *kalauz*, mag. *kaláusz*. Este unul din puținele cuvinte care aparțin f. prin formă și m. prin sens, cum sînt: *calfă, catană, sentinelă*. – Der. *călăuzi*, vb. (a conduce, a îndruma); *călăuzitor*, adj. (care călăuzește). **1308**

călca (-ați, -at), vb. – **1.** A pune piciorul pe jos, a păși. – **2.** A zdrobi, a strivi cu picioarele. – **3.** A nu respecta, a nesocoti. – **4.** A ataca, a viola domiciliul. – **5.** A vizita pe neașteptate, a lua prin surprindere. – **6.** A netezi rufăria, îmbrăcămintea etc. cu fierul de călcat. – **7.** La păsări, a fecunda bărbățușul femela. – **8.** La animale de tracțiune, a-și lovi picioarele, a și le răni, datorită faptului că au fost legate prea strîns. – **9.** A rostui, a abate dinții de ferăstrău. – **10.** A supune un bolnav unui anume masaj propriu medicinei populare, făcîndu-l să fie călcat de un urs domesticit. – Mr., megl. *calcu*.

Lat. *calcāre* (Pușcariu 254; *REW* 1491; Candrea-Dens., 217; *DAR*; Iordan, *BF*, VI, 150); cf. it. *calcare*, prov., sp., port. *calcar*, v.fr. *chaucier*, fr. *cocher* „a călca (păsările)". Sensurile sînt în general cele din sp. *pisar*; în plus, sensul 2 coincide perfect cu cel al vb. rom. *a pisa*. Pentru 7, cf. fr. *cocher*, sp. *pisar*. Cihac, I, 35, afirma că *a călca* și *a încurca* „a încîlci" sînt în mod fundamental identice, pornind pentru aceasta de la o interpretare destul de forțată a etimonului care le presupune, lat. *inculcare*.

Der. *călcat*, s. n. (călcătură, urmă); *călcător*, adj. (infractor); *călcător*, s. n. (presă, teasc; pedală, de ex. cea a mesei dulgherului sau a războiului de țesut; pilă pentru a rostui dinții ferăstrăului); *călcătoreasă*, s. f. (femeie care are meseria de a călca rufe); *călcătorie*, s. f. (atelier de călcat rufele); *călcătură*, s. f. (pas, mers; urmă; nesocotire, violare, nerespectare; incursiune, invazie), care poate fi der. intern (cf. *căzătură, scurtătură, strîmbătură*, etc.); Pușcariu 255 și Candrea-Dens., 220 propun totuși, o der. de la lat. *calcatura*, care este de asemenea posibilă; *încălca*, vb. (a viola, a nu respecta); *încălcător*, adj. (infractor; invadator). **1309**

călcîi (-ie), s. n. – **1.** Partea posterioară a tălpii piciorului. – **2.** Toc de încălțăminte. – **3.** La cai, chișiță. – **4.** Parte posterioară în general (la piciorul cocoșilor; talpă, la sanie, etc.) – **4.** Coajă, bucată de pîine. – **5.** (Înv.) Sfîrșit. – Mr. *călcîńiu*, megl. *călcọn(u)*.

Lat. *calcaneum* (Cipariu, *Gram.*, 18; Pușcariu 257; *REW* 1490; Candrea-Dens., 216; *DAR*); cf. it. *calcagno*, prov. *calcanh*, sp. *calcaño*, port. *calcanhar*. Sensul 5 este traducerea literară a lat. *calx*. În medicină se folosește forma lat. *calcaneu*, ca termen științific. – Der. *călcîia*, vb. (Trans., a păși). **1310**

calcan (-nuri), s. n. – **1.** Scut, pavăză. – **2.** Perete fără fereastră. – Var. *calcan*, s. m. (pește, Rhombus maximus, Rhombus maeoticus).

Tc. *kalkan* (Șeineanu, II, 76; Meyer 169; Ronzevalle 129); cf. ngr. καλκάνι, bg., alb. *kalkan*. Sensul 1, care apare de la începutul sec. XVIII (N. Costin), este astăzi înv. Cuvîntul turc are toate sensurile celui rom. **1311**

calcavură (-ri), s. f. – **1.** Curea cu care cizmarii fixează pantofii cînd îi repară. – **2.** Bătaie.

Tc. *kalk vur* (Iogu, *GS*, IV, 386). **1312**

calce (-ce), s. f. Gălbenele (Caltha palustris).

Probabil din lat. *caltha*, cuvînt care apare la Plaut, și care înseamnă „plantă cu flori galbene", cum sînt într-adevăr gălbenelele. Pentru a explica fonetismul, ar trebui plecat de la un der. **calthea* > **calțe* (pentru *țe* > *ce*, cf. *arici*). În general se admite că acest cuvînt *calce* reprezintă lat. *calx*, acuz. *calcem* (Candrea, *Rom.*, XXXI, 304; Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 273; Pușcariu 256; *REW* 1534; Candrea-Dens., 215; *DAR*); însă semantismul este mai puțin clar. **1313**

cald (-dă), adj. – Care se găsește la o temperatură relativ înaltă, călduros. – Mr. *caldu*, megl. *cald*, istr. *cọd*.

Lat. *caldus* (Pușcariu 258; *REW* 1506); Candrea-Dens., 228; *DAR*); cf. it., sp., port. *caldo* (în sp., cu semantism schimbat), prov., cat. *cald*, fr. *chaud*. – Der. *încălzi*, vb. (a aprinde; a înflăcăra); *încălzitor*, adj. (aparat de încălzire). Pentru *încălzi* (mr. *ancăldzăscu*, megl. *ancalzọș*), Pușcariu 808 propune o bază lat. de tipul **incaldīre*, care a rezultat din contaminarea lui *incălesco* cu *caldus*. Ipoteza este posibilă, dar nu pare necesară, deoarece der. se explică suficient în interiorul limbii rom., cf. *mult* > *înmulți, verde* > *înverzi*, etc. Cf. și *căldură, călîi, scălda*. **1314**

căldăraș (-și), s. m. – Botroș (Pyrrhula europaea).

Lat. *cardellus* (Candrea-Dens., 233; *REW* 1686; *DAR*; cf. it. *cardello (cardelletto, cardellino)*, fr. *chardonneret* „sticlete". Rezultatul normal, **cărdel*, a fost schimbat prin adăugarea suf. *-aș* și printr-o falsă asociere cu *căldare*. Această analogie aparentă l-a determinat pe Tiktin să derive numele păsării de la *căldare*, ipoteză care pare de asemenea posibilă pentru *REW*. **1315**

căldare (-ări), s. f. – **1.** Găleată. – **2.** Alambic. – **3.** Cristelniță. – **4.** Depresiune circulară în munți. – Mr. *căldare*, megl. *căldari*.

Lat. *caldāria* (Pușcariu 259; *REW* 1503; Candrea-Dens., 229; *DAR*); cf. it. *caldaia, caldaio*, prov. *caudera*, fr. *chaudière*, sp. *caldera*, port. *caldeira*.

Der. *căldărar*, s. m. (meșteșugar care face sau repară căldări); *căldăraresc*, adj. (de *căldărar); căldărărie* s. f. (atelier de făcut căldări, cazane etc.); *căldărărit*, s. n. (meseria de căldărar); *căldări*, vb. (Trans., a murdări); *căldărit*, s. n. (înv., impozit pe distilarea alcoolului); *căldărușe*, s. f. (dim. al lui căldare; plantă Aquilegia vulgaris; recipient pentru aspersor; varietate de struguri negri). Din rom. poate proveni ngr. καρδάρι. **1316**

caldarîm (-muri), s. n. – Pavaj, drum pavat. – Mr., megl. *căldărmă*.

Tc. *kaldırım* (Roesler 894; Șeineanu, II, 76; Meyer 167; Lokotsch 1028; Ronzevalle 129; Bogrea, *Dacor.*, II, 653); cf. ngr. καλντερίμι, alb. *kaldram*, bg. *kăldărăm*, bg., sb. *kaldrma*. – Der. *caldarîmgiu*, s. m. (muncitor care se ocupă cu executarea caldarîmurilor). **1317**

căldură (-ri), s. f. – **1.** Stare de încălzire a unui corp. – **2.** Însuflețire, patimă, înflăcărare. – **3.** Febră. – **4.** Libido, perioadă de împerechere. – **5.** (Arg.) Sîni, țîțe. – **6.** (Arg.) Vestă, haină. – Mr. *căldură*.

Lat. **caldūra* (Pușcariu 261; *REW* 1505; Candrea-Dens., 230; *DAR*); a cărei existență se confirmă prin it. *caldura*, prov. *kaudüro*. Cf. *cald, scălda*. – Der. *călduros*, adj. (care păstrează căldură, fierbinte, sufocant; arzător, înflăcărat; însuflețit, în călduri). **1318**

cale (-ăi), s. f. – **1.** Stradă, drum, șosea. – **2.** Parcurs și durată a acesteia. – **3.** Distanță (mai ales în expresia *cale de*). – **4.** Mijloc, procedeu, modalitate. – Mr. *cale*, megl. *cali*, istr. *cǫle*.

Lat. *callem* (Pușcariu 262; *REW* 1520; Candrea-Dens., 234; *DAR*; Pușcariu, *Lr.*, 319); cf. it. *calle* (ven. *cale*), cat. *call*, sp. *calle*. Pentru semantism, cf. Pușcariu, *Études de linguistique*, 40; și *Dacor.*, VIII, 283; și Rosetti, I, 174. Cf. *călător*.

Der. *docale*, adv. (Maram., dintr-odată); *calist*, s. m. (Arg., om care se plimbă alene), în argoul din București și în limbajul fam. desemnează de obicei pe cei care se plimbă în mod regulat pe *Calea Victoriei*, arteră principală a orașului. *Cale* a trecut în ngr. χαλειά, cuvînt care pare a se folosi în unele expresii fixe, cum sînt πάω χαλειά μου „plec, mă duc", sau πήγαινε χαλειά σου „urmează-ți drumul". **1319**

căleap (-puri), s. n. – **1.** Rășchitor. – **2.** Scul. – Var. *călep*.

Tc. *kelep (DAR)*. Puțin folosit. L. Spitzer, *Mitt. Wien*, 138 a confundat var. *călep* cu *calup*. **1320**

caleașcă (-ești), s. f. – Trăsură elegantă, pe arcuri foarte flexibile. – Mr. *caleașcă*.

Cuvîntul a putut intra în rom. pe mai multe căi, deoarece apare în multe limbi europene. Pare a fi de origine cehă, *kolesa* (de la *kolo* „roată"), de aici germ. *Kalesche*, it. *calesse*, fr. *calèche* (> sp. *calesa*). Cf. pe de altă parte, tc. *kaleşka*, bg. *kaliaska*, mag. *kalicka*, pol. *kolasa*, rus. *koljaska*. În rom. pare să fi intrat din tc. sau din rus. (din bg., după Conev 67; însă istoria cuvîntului bg. nu este clară; din mag. după Gáldi, *Dict.*, 112). Meyer, *Neugr. St.*, II, 74, derivă din rom. ngr. καλιάσκα. **1321**

calem (-muri), s. n. – Birou, cancelarie. – Mr. *calem*.

Tc. *kalem* „pană" (Șeineanu, II, 26; Lokotsch 1023; Ronzevalle 135); cf. ngr. καλέμι, bg. *kalem*. Sec. XVIII, înv. – Der. *calemgiu*, s. m. (funcționar, copist); *calemcheriu*, s. m. (țesătură orientală, cu ornamente brodate de mînă), din tc. *kalem kiari* „pictat cu pensula". **1322**

calembec, s. m. – Specie de arbore exotic.

Tc. *kalambak* (Șeineanu, III, 26; Meyer 169; Lokotsch 1155); cf. it. *calambucco*. Sec. XVI, înv. **1323**

calendar (-re), s. n. – **1.** Sistem de împărțire a timpului în ani, luni și zile. – **2.** Almanah. – Var. *cărindar*, s. m. (ianuarie; înv., almanah). – Mr. *calindar*.

Lat. *călendarium*. Var. *cărindar* este moștenită direct din lat. (Pușcariu 291; *REW* 1508; Candrea-Dens., 263; *DAR). Calendar*, prin intermediul ngr. καλενδάρι care a pătruns în limbă prin biserică, și a ajuns pop. **1324**

calețcă (-ci), s. f. – **1.** Cușcă. – **2.** Colivie.

Mag. *kalitka (DAR)*. În Banat, rar. **1325**

calęvri, s. m. pl. – Pantofi.

Ngr. καλεύρα (*DAR*), cf. bg. *kalevra*, sb. *kalavre*. 1326

cạlfă (–fe), s. f. – Lucrător calificat după ce a fost ucenic. – Mr. *calfă, călfă*, megl. *calfă*.

Tc. *kalfa*, din arab. *khalifa* „succesor" (Roesler 594; Şeineanu, II, 81; Meyer 167; Lokotsch 798; Ronzevalle 129); cf. ngr. καλφᾶς, κάλφας, alb. *kalfë*, bg., sb. *kalfa*. Pentru formă, cf. *călăuză*. Este dublet al lui *calif*, s. m., din fr. *calife*. – Der. *călfie*, s. f. (meserie). 1327

călị (lęsc, –ịt), vb. – 1. A oţeli. – 2. A întări, a consolida, a oţeli. – 3. A găti (mai ales varză), punînd să fiarbă cu untură de porc şi slănină. – 4. (Refl.) A se ameţi, a se chercheli. – Mr. *călescu* „a încălzi; a sătura; a îmbăta"; megl. *călit*, adj.

Sl. *kaliti* „a răcori, a modera" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 24; *Lexicon*, 280; Cihac, II, 38); cf. bg. *kaljă*, slov. *kaliti*. Conev 76 derivă cuvîntul rom. direct din bg. – Der. *căleală*, s. f. (oţelire, călit; stare sufletească; beţie); *călitură*, s. f. (oţelire). 1328

calịc (–că), adj. – 1. Paralitic, damblagiu. – 2. Cerşetor. – 3. Sărman, nenorocit. – 4. Avar, zgîrcit.

Sl. *kalika* „pelerin" (Miklosich, *Fremdw.*, 94; *Lexicon*, 280; Cihac, II, 38); cf. rut. *kalika* „invalid". Schimbarea semantică se explică prin mulţimea de paralitici şi invalizi care luau parte la pelerinaje, şi care în general trăiau din pomeni.

Der. *calicesc*, adj. (de calic, de cerşetor); *calicește*, adv. (ca un calic); *calicenie*, s. f. (zgîrcenie); *calici*, vb. (a ologi, a schilodi, a sărăci, a ruina; a ajunge sărac lipit; a cere de pomană, a cerşi; a se zgîrci); *calicie*, s. f. (sărăcie; zgîrcenie, avariţie); *calicime*, s. f. (mulţime de cerşetori); *calicos*, adj. (zgîrcit). 1329

călịci (–iuri), s. n. – (Înv.) Spadă. Se spunea mai ales despre spada pe care sultanul obişnuia s–o dăruiască domnitorilor, ca semn al învestirii. – Var. *calici*.

Tc. *kılıç* (Şeineanu, III, 25; Lokotsch 1040). 1330

calịciu (–ii), s. n. – 1. Învelişul extern al florii. – 2. Vas liturgic, potir.

Fr. *calice*. În terminologia ecleziastică se aude de obicei acel *u* consonantic, care nu se aude ca termen botanic; în plus, acesta din urmă are pl. *caliciuri*. 1331

călifạr (–ri), s. m. – Pasăre de apă, varietate de raţă sălbatică (Tadorna casarca).

Gr. καλλίφαρος „bine îmbrăcat" (Scriban): cf. bg. *kalefar, kilifar*. Este puţin probabilă explicaţia lui Cihac, II, 487, bazată pe mag. *kanály fehér*, numele altei păsări de apă. 1332

călịi (–ịie), adj. – 1. Călduţ, potrivit, blînd. – 2. Crud, verde (mai ales în expresia *grîu călîi*, grîu care nu s–a copt).

Origine incertă. Pare a fi un der. expresiv de la *cald*, cu suf. *–îi*, ca în *lălîi, molîu*, caz în care s–ar afla în locul lui **căldîi*. După Puşcariu, *Dacor.*, III, 661, din lat. **calaneus* (de la *calere*), cu *–l–* păstrat în chip inexplicabil; după Giuglea, *Dacor*, III, 618, din gr. καλλάϊνος „verde, necopt", fonetic şi semantic dificil de acceptat. 1333

călimạră (–ări), s. f. – Vas mic în care se ţine cerneala. – Var. (Mold.) *călămară*. – Mr. *călămar*, megl. *călămar, călimară*.

Ngr. καλαμάρις sau καλαμαριά (Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 275; *DAR*); cf. tc., alb., bg., sb. *kalamar*. Sec. XVII, este pop. 1334

călịn (–ni), s. m. – Arbust cu flori albe (Viburnum opulus).

Sl. (bg., sb., cr., ceh., pol., rus.) *kalina*, din sl. *kalŭ* „lut" (Cihac, II, 38; Conev 45). Din lat. **calînus*, după Rosetti, I, 79, insuficient explicat. – Der. *călină*, s. f. (fructul *călinului*). 1335

caloiạn (–ięni), s. m. – Păpuşă sau idol de lut, pe care ţăranii le îngroapă în a treia zi de joi după Paşti, pentru a aduce ploaie.

Sl. *kaljenŭ* „de argilă", datorită materiei prime (Candrea, *Noua Revista romînă*, II, (1900), p. 94–7; *DAR*). După vechea tradiţie, abandonată, a filologiei romantice, este legat de numele lui Ioan I sau Caloioannes, ţar al româno–bulgarilor la începutul sec. XIII. Nu pare probabilă nici legătura pe care o presupune Giuglea, *Dacor.*, X, 108, cu alb. *llohë* „ploaie". 1336

calomfịr (–ri), s. m. – Varietate de crizantemă (Tanacetum balsamita). – Var. *calonfir, caranfil, calofir, calapăr*. – Mr. *cărănfil*, mr. *cărănfile*.

Gr. χαρυόφυλλον sau ngr. χαρυοφύλλι, χαλόφυλλον; cf. tc., alb. *karanfil*, bg. *kalofer*, sb. *kaloper*, rus. *kalufer*. Var. reprezintă împrumuturi directe din bg. sau din sb. 1337

calp (–pă), adj. – Fals. – Mr. *calpu*, megl. *calp*.

Tc. *kalp* (Roesler 594; Şeineanu, II, 82; Lokotsch 1027); cf. ngr. κάλπης, bg. *kalpav*, sb. *kalp*. – Der. *calpuzan* (mr. *călpuzan*), s. m. (falsificator de monede), din tc. *kalpazan*, cf. ngr. καλπουζάνης, bg. *kalpuzan*, sb. *kalpozan; calpuzănie*, s. f. (falsificare); *calpuzanlîc*, s. n. (falsificare). 1338

calpạc (-ce), s. n. – Căciulă înaltă cilindrică, din blană de oaie cu părul pe din afară. O purtau la început domnitorul și boierii, începînd din sec. XVIII au folosit-o și negustorii mai bogați.

Tc. *kalpak* (Roesler 594; Șeineanu, II, 83; Lokotsch 1039; Ronzevalle 135); cf. ngr. καλπάκι, bg., sb. *kalpak*, mag. *kalpag*, rus. *kolpak*, fr. *colback*, it. *colbàc, colbacche*. 1339

caltaboș (-și), s. m. – Cîrnat făcut din carne de porc, orez, ceapă, piper și alte condimente. Este mîncare tipică de sărbătorile Crăciunului. – Var. *cartaboș*.

Origine necunoscută. Cihac, II, 44, se gîndește la sl. *klubaśa* „cîrnat", de unde pol. *kiełbasa*, rus. *kalbasa*, mag. *kolbász*, însă der. prezintă dificultăți. *DAR* îl leagă de ngr. γαρδούμια „intestin de viței", alb. *gardumbëzi* „cîrnat". Cf. *calbaș*. 1340

calțaveță (-te), s. f. – Jartieră. – Mr. *căl-ţăvetă*.

Ngr. καλτζοδέτα, din it. *calzetta (DAR*; Gáldi 157). Rezultatul fonetic este normal; pentru rezultatul rom. al lui δ gr., cf. *ivră*. 1341

călțun (-ni), s. m. – 1. Încălțăminte de pînză. – 2. Ciorap. – 3. Pantof. – Var. *colțun*.

It. *calzone*, pe filieră comercială, probabil prin intermediul ngr. καλτσούνι, sau bg. *kalcun (REW* 1495; Densusianu, *GS*, VI, 363). – Der. *călțunar*, s. m. (pantofar; la nuntă, două rude ale mirelui care îl însoțesc la mireasă acasă, ducîndu-i darurile); *călțunăreasă*, s. f. (rudă a mirelui, care îi duce darurile); *călțunaș*, s. m. (ciorap de copil; violetă, Viola odorata; condurul-doamnei, Tropaeolum maius; plantă asemănătoare cu gura-leului, Antirrhinum maius; plăcintă de casă, umplută cu brînză sau marmeladă). După Capidan, *Raporturile*, 203, bg. provine din rom. 1342

călugăr (-ri), s. m. – 1. Monarh. – 2. Încălzitor pentru pat. – Mr., megl. *călugăr*.

Mgr. καλόγερος (Murnu 9), posibil prin intermediul sl. *kalugerŭ*; cf. bg., sb. *kaluger* (Iordan, *BF*, VI, 150).

Der. *călugăraș*, s. m. (dim. al lui călugăr; pastilă aromată); *călugăresc*, adj. (monahal); *călugărește*, adv. (în felul călugărilor); *călugăret*, s. n. (mulțime de călugări); *călugări*, vb. (a face pe cineva călugăr, a-l închide într-o mănăstire, în general împotriva voinței lui; refl., a se face călugăr); *călugărie*, s. f. (viață de călugăr); *călugărime*, s. f. (mulțime de călugări); *călugărire*, s. f. (acțiunea de a se face călugăr); *călugărit*, s. n. (starea de a fi călugăr; călugărie); *călugăriță*, s. f. (femeie care trăiește într-o comunitate mănăstirească; insectă, Mantis religiosa; libelulă, Libellula depressa; gărgăriță, Coccinella septempunctata), cf. sb. *kalugerica* „călugăriță; specie de ciupercă", bg. *kalugerica* „călugăriță, nagîț", ngr. καλογρίτζα „silvie". 1343

calup (-puri), s. n. – 1. Tipar, matrice, calapod, formă. –. 2. Obiect adaptat, bucată. – Mr. *călupe*, megl. *calop*.

Tc. *kalıp* „tipar" (Șeineanu, II, 83; Meyer 169; Lokotsch 103); cf. ngr. καλούπι, alb. *kaljëp*, bg. *kalăp*, sb. *kalap*. Este cuvînt cu intensă circulație europeană. În tc. provine din arab. *qālib*, de unde fr. *acabit* și *calibre* (Gamillscheg 6; Ronzevalle 128), și arab. provine din it. *garbo* (Corominas, II, 616), sau din gr. καλόπους. În tc. are și sensul de „viclenie, șiretlic", care s-a păstrat în expresia *a trage un calup* „a înșela". Este dublet al lui *calibru*, s. n. (mărime; calitate personală), din fr. și al lui *calapod*. 1344

calvin (-nă), adj. – Calvinist.

De la *Calvin*. Atestări din sec. XVII, dar probabil aparține sec. anterior. – Der. *calvinesc*, adj. (calvinist); *calvini*, vb. (a converti la calvinism); *calvinism*, s. n.; *calvinist*, s. m. 1345

cam, adv. – Puțin, aproximativ, aproape; indică faptul că o anumită afirmație nu trebuie înțeleasă în sensul său strict, ci cu o oarecare restrîngere.

Lat. *quam* (Cipariu, *Gram.*, 128; Cihac; *REW* 6928; Meyer-Lübke, *Rom. Gramm.*, III, 202). După Pușcariu 264, s-ar explica mai bine prin lat. *quam magis*, al cărui rezultat normal ca *mai* (mr. *cama*) s-ar fi redus ulterior la *cam*. Spitzer, *Mitt. Wien*, 140, a atras atenția asupra corespondenței cu ngr. κάν < καὶ ἄν «(în expresia ca κάμποσος „destul de mare", κάπως „oricare" etc.), fără a putea preciza însă dacă modismul este propriu rom. sau ngr. 1346

cămănă (-ne), s. f. – 1. Greutate veche, de aprox. 10 kg. – 2. Impozit vechi, anterior sec. XV. Se plătea după greutate, pe miere. Întrucît acest produs se vindea la început în cîrciumi, numele s-a extins apoi la impozitul plătit pentru vinul vîndut în localuri publice. – Var. *camenă*.

Sl. *kamenŭ* „piatră, greutate". După Cihac, II, 39, din sb. *komina* „tescovină", ceea ce pare mai puțin probabil. – Der. *cămănăr, căminar*, s. m. (perceptor de impozite); *mare căminar*, s. m. (căpetenie a *căminarilor*, boier de rangul doi, fără drept de a lua loc la sfat; în 1834 rangul său a fost asimilat gradului de căpitan); *căminărie*, s. f. (îndeletnicirea de *căminar); căminărit*, s. n. (nume

care se dădea în Muntenia dării care în Moldova se numea *camănă*, rentă a marelui sfetnic, și începînd cu sec. XVIII, a marelui *paharnic*).
1347

cămară (–ări), s. f. – 1. Cameră, odaie. – 2. Încăpere mică în care se păstrează alimente. – 3. Înv., bogăție personală a domnitorului, avere. – 4. Trăsură în formă de ladă, special constituită pentru a transporta valori. Mr., megl. *cămară*.

Mgr. χάμαρα „boltă", καμάρα „cameră" (Cihac, II, 487; Meyer 169; Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 276), care provine din lat. *camara*. Der. directă din lat. nu este imposibilă. Cf., din gr., tc. *kemer*, alb. *kamër*e, sl. *kamarĭ*, bg. *kamara*.

Der. *cămăruță*, s. f. (dim. al lui *cameră*; nișă); *cămăraș*, s. m. (slujbaș care avea în grijă odăile domnului, la ordinele unui *mare cămăraș*, administrator al palatului și boier al rangului doi. Marele cămăraș administra cheltuielile palatului, avea monopolul cumpărăturilor, îi supraveghea pe negustorii *raia* și activitățile breslelor. Păzea modelul greutăților și măsurilor, din care transmitea copii legalizate cu sigiliul domnitorului, în schimbul impozitului numit *cotărit*. Nu avea loc în sfat; primea ce rămînea din banii de cheltuieli pentru palat, daruri în fiecare an de la *cămărași*, și jumătate din cota numită *răsură* de la bresle și mănăstiri; *al doilea cămăraș* se îngrijea în mod special de îmbrăcămintea domnitorului; *cămăraș de izvoade*, secretar personal, se îngrijea de corespondență și de actele personalului, *cămăraș al ocnelor*, administrator al minelor de sare; *cămărășel*, s. m. (cămăraș; locuitor care era scutit de dări, în schimbul obligației de a servi cu propriile-i arme, în caz de război; se numea așa, deoarece comandantul lui era *marele cămăraș*); *cămărășie*, s. f. (funcția de *cămăraș*; biroul acestuia); *cămărășită*, s. f. (nevastă de *cămăraș*; chelăriță). 1348

camarad (–ăzi), s. m. – Tovarăș, prieten.

Fr. *camarade*. – Der. *camaraderesc*, adj.; *camaraderește*, adv.; *camaraderie*, s. f. 1349

camardiner (–ri), s. m. – Chelner, ospătar. – Var. *camerdiner*.

Germ. *Kammerdiener* (sec. XIX). 1350

cămașe (–ăși), s. f. – 1. Îmbrăcăminte de (pînză) care acoperă partea superioară a corpului. – 2. Vălul de la altar. – 3. Husă pentru mobile. – 4. Mapă. – 5. Supracopertă (de carte). – 6. Pleavă. – 7. Membrană care învelește ceapa, usturoiul și alți bulbi. – 8. Placentă. – 9. Spuma vinului care fermentează. – Var. *cămeșe*, *cămașă*. Mr., megl. *cămeașă*.

Lat. *camisia* (Diez, I, 102 și *Gramm.*, I, 19; Pușcariu 266; Meyer 187; Candrea-Dens., 235; *REW* 1550; *DAR*); cf. alb. *këmisë*, it. *camiscia*, fr. *chemise*, sp., port. *camisa*. A trecut recent de la decl. în *–ă* la cea în *– e*, ca toate cuvintele terminate în *–șe* sau *–je*.

Der. *cămășoi*, s. n. (cămașă lungă); *cămășică*, s. f. (maiou); *cămășuță*, s. f. (maiou). 1351

cămătă (–mete), s. f. – Dobîndă pentru împrumut.

Mgr. κάματος (Roesler 568; Meyer 169; Murnu 9; Pușcariu, *Lr.*, 260; Sandfeld 18); cf. sl. *kamata*, alb. *kamatë*, mag. *kamat*. După Edelspacher, 15, mag. *kómota* se explică prin rom.
1352

cambie (–ii), s. f. – Document prin care semnatarul se obligă să plătească.

It. *cambio*. – Der. *cambial*, adj. din it. *cambiale*.
1353

cambulă (–le), s. f. – Pește marin, Pleuronectes flesus.

Bg. *kambala (DAR)*. 1354

cambuză (–ze), s. f. – Magazie de provizii, pe o navă, cală.

Fr. *cambuse* „bucătărie". 1355

cameleon (–ni), s. m. – Reptilă arboricolă ce are proprietatea de a-și schimba culoarea după mediul înconjurător. – Var. (înv.) *hamaleon*.

Fr. *caméléon*. Var. (sec. XVII) din gr. χαμαιλέων (împrumut literar). 1356

cameniță (–țe), s. f. – Sobă. – Var. *căminiță*.

Mag. *kemence (DAR)*. În Trans. Din sl. *kamenĭ* „piatră", după Miklosich, *Lexicon*, 281; este însă evident că avem a face cu un dublet al lui *cămin*.
1357

cameră (–re), s. f. – 1. Încăpere, odaie. – 2. Parte componentă a organului legislativ. – 3. Încăpere, spațiu închis; în special spațiul neluminat la aparatul de fotografiat. – 4. Partea unde se introduce cartușul la armele de foc. – 5. Tub de cauciuc care se umflă cu aer așezat înăuntrul anvelopei.

It. *camera* (sec. XIX). – Der. *cameral*, adj. (în legătură cu finanțele); *camerier*, s. m., din it. *cameriere; cameristă*, s. f., din *caméristе*. 1358

camerleng (–gi), s. m. – Șambelan.

It. *camarlengo* (sec. XIX). 1359

camerton (–oane), s. m. – Diapazon.

Germ. *Kammerton* (sec. XIX). 1360

camfor, s. n. – Substanță organică extrasă din lemnul unui arbore exotic, folosită în medicină. – Mr. *camfură*.

Lat. *camphora* (sec. XIX); în mr. din ngr. κάμφορα. – Der. *camforat*, adj. (care conține camfor). 1361

cąmgarn, s. n. – Stofă din păr de cămilă.
Germ. *Kammgarn* (sec. XIX). 1362

cąmhă, s. f. – Mătase cu desene mari în relief. – Var. *camohas, camocat.*
It. *camocato*, prin intermediul mgr. καμοῦχας, tc. *kamha*, cf. sp. *camocán* (Gáldi 157). Apare în documente sl. din sec. XIV, înv. 1363

cămil (-luri), s. m. – Cablu, parîmă.
Ngr. κάμιλος. 1364

cămilă (-le), s. f. – 1. Mamifer rumegător cu una sau două cocoașe. – 2. Joc popular. – Mr. *cămilă.*
Mgr. καμήλα, din gr. κάμελος (Roesler 571; Mumu 10); cf. alb. *gamilë*, bg., sb. *kamila*. După Conev 57, rom. provine din bg. 1365

camilafcă (-ăfci), s. f. – Pălărie tipică a călugărilor și episcopilor ortodocși, compusă din *potcap* și *camilafca* propriu-zisă, care este un văl negru ce cade pe spate. – Var. *camelaucă, hămelaucă.* – Mr. *cămălafche.*
Mgr. καμηλαύκα, καμηλαύκι(ον) (Meyer 169; Mumu 10), cf. lat.med. *camelaucum*, alb. *kamilafka*, bg. *kamilavka.* 1366

cămin (-nuri), s. n. – 1. Sobă joasă, cu vatra larg deschisă. – 2. Casa părintească. – 3. Așezămînt unde se locuiește (în special pentru studenți). – Mr. *cîmină.*
Mgr. κάμινος, καμίνη, poate prin intermediul sl. *kamina*, cf. bg., rus. *kamin*. În rom. se consideră în general ca provenind din sl. Cuvîntul gr. a trecut în lat. *caminus*, de unde prov. *camin*, fr. *cheminée* (> sp. *chimenea*), it. *cammino*. Cuvîntul rom. poate proveni la fel de bine din sl., ca și din lat. sau din gr. După Pascu, I, 65, forma mr. vine din lat. – Der. *căminet* (var. *chiminet*), s. n. (ieșitură sau margine între sobă și perete, care servește drept raft și de element izolator). 1367

camion (-oane), s. n. – Autocamion.
Fr. *camion*. – Der. *camionagiu*, s. m., *camionaj*, s. n. (transport cu camionul), din fr. *camionnage; camionar*, s. m. (camionagiu; muncitor care încarcă și descarcă un camion); *camionetă*, s. f., din fr. *camionnette.* 1368

campa (-pez, -at), vb. – A sta un timp în corturi (despre militari, turiști).
Fr. *camper*. – Der. (din fr.) *campament*, s. n.; *campanie*, s. f. aceasta din urmă, după Sanzewitsch 198, din rus. *kampanija.* 1369

campadură (-ri), s. f. – Fumar.
Origine necunoscută. Este cuvînt folosit puțin, și chiar incert. 1370

campanil (-le), s. n. – Clopotniță.
It. *campanile* (sec. XIX). 1371

cană (-ale), s. f. – Canea, cep, robinet. – Var. *canelă* (Mold.).
It. *canella*, prin intermediul gr. κανέλλα, cf. bg. *kanela*. Pentru formația din rom., plecîndu-se de la pl. *canele*, cf. Byck-Graur 30. 1372

cană (-ale), s. f. – Colorant vegetal extras din frunzele plantei Lavsonia inermis. – Mr. *ucnă.*
Tc. *kana, kına* „Lavsonia inermis" (Șeineanu, II, 84; Lokotsch 867), cf. bg. *kaná*. – Der. *căni*, vb. (a (-și) vopsi părul); *căneală*, s. f. (vopsea, mai ales de păr). Pușcariu 267 se gîndea, pentru a *căni*, la un lat. **canîre*, de la *canĕre*, semantic imposibil. *Canale*, s. f. pl. (plantă orientală, balsamină de cultură, sau Balsamina impatiens), pare a fi pl. de la același cuvînt oriental. 1373

cană (-ăni), s. f. – Vas cu toartă care servește la băut. – Mr. *cănată.*
Se consideră în general reprezentant al germ. *Kanne*, prin intermediul sl. (bg., sb. *kana*, rus. *kana*, Cihac, II, 39) sau al lat. *canna* (Meyer, Neugr. St., III, 26), cf. fr. *cannette*, norm. *canne* „urcior". Apare și în ngr. κάννα, de unde provine mr. În rom. nu pare probabilă der. directă din lat., fiind vorba de un cuvînt de origine germanică, și posibil tîrzie. Lahovary 320 îl explică prin pre-indoeurop.
Der. *cănățue*, s. f. (ceașcă), cf. sb. *kanatica; cantă*, s. f. (vas, oală, urcior), cf. sb., mag. *kanta.* 1374

canaf (-furi), s. n. – Ciucure.
Mag. *kanaf*, din arab. *aç-cenife* (Cihac, II, 487), cf. sp. *cenefa.* 1375

canap (-pi), s. m. – Frînghie groasă din cînepă.
Sb. *kanap*. În Olt, este dublet de la *cînepă*. Înainte (sec. XVIII) a circulat cu forma *chinap*, din tc. *kinab* care ar putea fi etimonul cuvîntului sb. 1376

canapea (-ele), s. f. – Sofa. – Var. (Mold.) *canape.* – Mr. *canape.*
It., fr. *canapé* (sec. XIX), cf. ngr. κανατές, tc. *kanape.* 1377

canar (-ri), s. m. – Mică pasăre cîntătoare cu pene galbene, Serinus canarius. – Mr. *canari.*
Sp. *canario*, prin intermediul ngr. κανάρι; cf. tc. *kanarya*, alb. *kanar*. – Der. *cănăriță*, s. f. (femela canarului); *cănăriu*, adj. (galben). 1378

canar adj. În expresia (înv.) *zahăr canar*, zahăr din Canare, zahăr rafinat.

De la *Canarias*, prin intermediul terminologiei comerciale orientale. 1379

canară (–ale), s. f. – Stîncă (în mare). – Var. *canară*.

Tc. *kanara* „abator" (Șeineanu, II, 84); cf. bg. *kanará* „stîncă". Probabil de aici vb. *canarisi* (a se apleca, a se înclina), termen de marinărie. 1380

canat (–turi), s. n. – Fiecare dintre părțile mobile ale unei uși sau ferestre. – Mr. *cănată*.

Tc. *kanat* (Roesler 594; Șeineanu, II, 84; Meyer 173; Lokotsch 1048; Ronzevalle 136); cf. ngr. κανάτι „jaluzea", alb. *kanatë*, bg., sb. *kanat*. Philippide, II, 635, se gîndea la lat. *cannata*, care nu pare posibilă. 1381

canava (–ale), s. f. – Țesătură groasă servind la brodat. – Var. *canafas*, s. n. Mr. *cănavă*.

Fr. *canevas*. Var. din germ. *Kannefass*, care provine tot din fr. Altă formă (înv.) a aceluiași cuvînt este *canavață*, s. f. cu multe var. (din it. *canevaccio*, cf. ngr. κανναβάτσον, pol. *kanawac*) 1382

cancelar (–ri), s. m. – 1. Șeful guvernului. – 2. Șeful cancelariei. – Var. (înv.) *canțelar, cantălar*.

Lat. *cancellarius* (sec. XVII), var. cu pronunțarea germ. – Der. *cancelarie* (var. *canțelarie, canțelerie*, etc.), s. f. (birou sau secție a unei instituții destinată lucrărilor administrative; birou, cabinet; sala profesorilor); *cancelariat*, s. n. (cancelarie; funcția de cancelar); *cancelarist*, s. m. (Trans., funcționar de birou), din germ. *Kanzellist*. Sanzewitsch 198 derivă inutil *canțelarie* de la rus. *cancelarije*. 1383

cânci, adj. – Nimic, zero, absolut deloc (Arg.).

Țig. *kanč* (Graur 133; Vasiliu, *GS*, VII, 106; Juilland 160). 1384

cancioc (–oace), s. n. – Lingură folosită de zidari pentru var. – Var. *canceu*, s. n. (vas, borcan).

Mag. *kancsó (DAR*; Gáldi, *Dict.*, 112). În Trans. 1385

cândel, s. n. – Zahăr cristalizat în prisme mari.

Germ. *Kandel(zucker)*, din arab. *qandi*; cf. it. *candito*, sp. *cande*. Răspîndit prin comerț (Borcea 180). 1386

cândelă (–le), s. f. – 1. Lampă mică cu ulei. – 2. (Arg.) Atenție, păzea! – Var. (înv.) *candilă*. – Mr. *cănditlă*, megl. *cănditl'*.

Ngr. κάνδηλα sau κάντηλι, posibil prin intermediul sl. *kanudilo* (Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 276; Meyer 123); cf. tc. *kandil*, alb. *kandilje*, bg., sb. *kandilo*. Cf. *candelabru, policandru*. Din rom. provine săs. *kandelĕ*. 1387

candriu (–ie), adj. – 1. Cherchelit, amețit, cu chef. – 2. Extravagant, singular.

Origine incertă. După Graur 133, din țig. *kangeri* „biserică", datorită identificării ce se face de obicei în argou între „biserică" și „cîrciumă", cf. *biserică* (Graur, *BL*, V, 223). 1388

cânge (–ângi), s. f. – 1. Cîrlig. – 2. Bucată de pînză groasă pe care unii croitori o folosesc spre a-și fixa pe genunchi materialul pe care îl lucrează. – 3. Gheară. – Var. *cance, cangă, gance*. – Mr. *gance*, megl. *candze*.

Tc. *kance* (Șeineanu, II, 84; Lokotsch 1056; Ronzevalle 150), cf. ngr. κάντζα, sb. *kanga*. Cuvînt obscur, pe care Corominas, II, 657, îl consideră de origine sp. și intrat în tc. pe filieră italiană. 1389

cangrenă (–ne), s. f. – Distrugere sau putrezire a unei părți din țesuturile unui organism. – Var. *gangrenă*.

Fr. *gangrène*. Oricît ar fi de incorectă, forma cu *c–* pare a fi înlocuit definitiv forma etimologică, cu siguranță datorită unei apropieri instinctive cu *cancer*. – Der. *cangrena*, vb.; *cangrenos*, adj. 1390

caniotă (–te), s. f. – Sumă strînsă la jocul de cărți.

Fr. *cagnotte*. 1391

canon (–oane), s. n. – 1. Normă, regulă, precept. – 2. Parte din slujba liturgică, ce se consideră definitiv și de neclintit fixată de tradiție. – 3. Unitate muzicală a imnurilor liturgice. – 4. Compoziție muzicală în contrapunct. – 5. Instrument muzical vechi. – 6. Pedeapsă dată preoților, sau de către preoți (în timpul spovedaniei), conform canoanelor. – 7. Chin, suferință. – Mr. *canone*.

Mgr. κανών (Murnu 11); cf. tc. *kanun* „regulă", alb., bg. *kanon*. Este cuvînt pop. cu sensul 7, cel puțin în Munt. și în Mold.

Der. *canonarh*, s. m. (monah însărcinat cu orînduirea slijbei; copil care ajută la biserică pe cel care dirijează corul, recitînd bucățile pe care acesta le va cînta apoi); *canonarhisi*, vb. (a îndeplini funcția de canonarh); *canoneală*, s. f. (pedeapsă); *canoni*, vb. (a impune penitență; a pedepsi; a chinui, a tortura); *canonisi*, vb. (a stabili drept canon; a canoniza; a impune penitență), cf.

Gáldi 152. – Der. neol.: *canonic*, adj.; *canonic*, s. m.; *canonical*, adj.; *canonicat*, s. n.; *canoniza*, vb. 1392

cant (–turi), s. n. – **1.** Margine, muchie. – **2.** La legătura de carte, partea opusă cotorului.

Germ. *Kante (DAR)*. 1393

cantor (–oare), s. n. – Tejghea, masă. – Var. *cantoră*, s. f.

Fr. *comptoir*, prin intermediul rus. *kontora*. Înv., substituit de der. din fr., *contuar*, care nici el nu se prea folosește. 1394

cănură (–ri), s. f. – Fibre sau resturi de fire de lînă, in sau cînepă, care cad la dărăcit; se folosesc pentru țesături mai groase sau pentru pînză de sac. – Mr. *canură*.

Lat. *cannŭla* „trestioară". (P. Papahagi, *Notițe*, 14; *REW* 1609; Pascu, I, 56; cf. *DAR*); cf. ven. *kanula*, friul. *kánula*, tarent. *kanolo*, cu sensul etimologic. Înainte, Tiktin (urmat de Pușcariu 268) se gîndise la un der. al vb. lat. *carĕre* „a scărmăna", de tipul **carŭla*, cu rezultat rom. disimilat; ipoteză puțin probabilă. Din rom. a trecut în ngr. κάνουρα, bg., sb. *kanura* (Romansky, *Jb.*, XV, 110; Berneker 483; Capidan, *Raporturile*, 204). 1395

cap (–pete), s. n. – **1.** Extremitatea superioară a corpului omenesc. – **2.** Aspect, înfățișare. – **3.** Minte, inteligență, spirit. – **4.** Viață, existență. – **5.** Individ, ins. – **6.** (Pl.) Capital, avuție. – **7.** Șef, căpetenie, conducător. – **8.** Partea cea mai înaltă, mai importantă. – **9.** Început, parte inițială. – **10.** Extremitate, parte extremă cu care se sfîrșește ceva. – **11.** Față, avers, parte a monedei cu efigia. – **12.** (Înv.) Capitol, paragraf. – **13.** Pomană din 33 de *colaci* care se împart pentru odihna sufletului celor morți; se face de obicei chiar în ziua morții (*capul de țărînă*), la 6 și la 12 săptămîni. – Mr. *cap, capite*; megl. *cap, cọp, capiti*, istr. *cọpete*.

Lat. **capum*, forma vulgară de la *caput* (Pușcariu 269; Candrea-Dens., 236; *REW* 1668; *DAR*; Rohlfs, *Differenzierungen*, 51); cf. it. *capo*, prov., cat. *cap*, fr. *chef*, sp., port. *cabo*, toate cu sensuri der. Din punct de vedere semantic, cuvîntul rom. reprezintă, deci, o fază arhaică, întocmai ca sp. *cabeza*, față de fr. și it. Cf. *căpătîi, căpățînă, căpcăun, capîntortură*.

Pl. reproduce lat. *capita* (cf. *om*, pl. *oameni*). Totuși, s-a dezvoltat un pl. analogic, *capi*, care se folosește numai cu sensul 7, și într-un mod destul de oscilant: Bălcescu scrie indiferent *capetele armatei* și *capii armatei*.

Der. *capăt*, s. n. (parte extremă; sfîrșit; deces, moarte; bucată, fragment; extremitatea osiei carului; colac care se dă de pomană pentru odihna sufletului morților; înv., capitol, paragraf), sing. analogic format pe baza pl. *capete* (ca *sunet–sunete, ropot–ropote*, etc.); timbrul *ă* se explică prin labiala precedentă cf. *omăt–omeți, făt–feți; capeș*, adj. (tenace, încăpățînat), cuvînt derivat artificial de Odobescu; *căpețel*, s. m. (înv., început; capăt, fragment, crîmpei; colac de pomană), dim. al lui *capăt* cu suf. *–el* (după Candrea-Dens., 237; *REW* 1636 și *DAR*, din lat. *capĭtĕllum* „căpșor"; dar semantismul corespunde mai bine der. pe care o sugerăm); *căpețea* (var. *căpățea(lă), capețea, căpețeală*), s. f. (parte a frîului care trece peste capul și botul calului), der. de la *căpețel*, (cf. *cel –cea; purcel–purcea; cățel–cățea;* etc.), așa cum pe drept a observat Candrea (pentru Pușcariu 277; *REW* 1637 și *DAR*, din lat. *capĭtium* al cărui rezultat **căpeț* s-a format probabil cu suf. *–ea*); *căpetenie*, s. f. (căpetenie, șef), de la *capete*, cu suf. abstract *–enie; căpui* (var. *încăpui*), vb. (a pune stăpînire, a captura; a dota, a aproviziona; a împărți pomana numită *cap* sau *căpețel*), cuvînt pe care *DAR*; Pușcariu, *Dacor.*, I, 595 și Scriban îl derivă de la mag. *kapni* „a căpăta, a obține", dar care nu pare posibil a fi separat de *cap*, cel puțin cu ultimul său sens; este totuși probabil să se fi produs o contaminare între cele două cuvinte, singura care ar explica celelalte accepții din rom.

De aceeași proveniență trebuie să fie *căpușe*, s. f. (mugure, mai ales de viță de vie; păduche al oilor, Melophagus ovinus; ricin, Ricinus communis), mr., megl. *căpușă*, prin intermediul suf. dim. *–uș*, f. *–ușe* (ca *mănușe, picioruș*, etc.). Der., propusă de Pușcariu, *Dacor.*, I, 594, a fost acceptată de *REW* 1658 și *DAR*; cf. Rosetti, I, 113. Semantismul nu pare că prezintă vreo dificultate; cf. sp. *capullo*, pe care A. Castro, *RFE*, 1918, 34, îl derivă de la *caput* și care are același sens. Celelalte explicații sînt mai puțin convingătoare (din bg., după Pascu, II, 184; de la **cap*, postverbal de la *capĕre*, cu sensul de „(lucru) care se ține", după Giuglea, *Contributions*). Alb. *këpushë* „căpușă" și „fragă"), bg. *kapuš*, sb. *kapuša* trebuie să provină din rom. (cf. Capidan, *Raporturile*, 204; pentru relațiile cu alb., Philippide, II, 703 și Capidan, *Meglenoromînii*, 59). Der. *căpuși* (var. *încăpușa*), vb. (a înmuguri); *căpușnic*, s. m. (frăguță, Cirsium oleraceum); *căpșună*, s. f. (fruct, Fragaria elatior, Fragaria collina). Der. acestui ultim cuvînt nu lasă nici o îndoială (cf. alb. și mr. *căpușă* „căpușă" și „fragă"); pentru suf. Pușcariu, *Dacor.*, I, 593, propune *–ună*, care nu este curent în rom. (cf. *REW* 1668). Probabil trebuie plecat

de la **căpuşun*, cu suf. *-un*, cf. *gărgăun*, şi cu sing. refăcut pe baza pl. Der. *căpşunică*, s. f. (frăguţă; specie de plantă); *căpşuniu*, adj. (culoarea căpşunii).

Capsoman, s. m. (prost, nătîng), pare a fi un der. expresiv de la *cap*, cu suf. *-man*, ca *gogoman*, *hoţoman*, etc. Der. nu este clară; poate fi vorba de o contaminare cu ngr. χαφο- „sărac" sau mai curînd de un infix expresiv ca în *cotoşman*. 1396

cap (-puri), s. n. – Promontoriu.

Fr. *cap*. 1397

capă (-pe), s. f. – Pelerină. – Mr. *capă*.

Fr. *cape*; în mr., din it. *cappa* (Pascu, I, 57, îl derivă direct din lat. *cappa*). 1398

capac (-ce), s. n. – 1. Acoperitoare. – 2. Porţiune triunghiulară pe care o formau odinioară partea din faţă a pantalonilor. – 3. Cerc, piruetă făcută de zmeu. – 4. Pulpă de vită sau berbec. – 5. Coş de pescar. – Mr. *căpache*, megl. *capac*.

Tc. *kapak* (Roesler 595; Şeineanu, II, 86; Meyer 173; Lokotsch 1061; Ronzevalle 131); cf. ngr. καπάκι, alb., bg., sb., pol. *kapak*. 1399

capamă (-ale), s. f. – 1. Mîncare din carne de oaie sau pasăre, tocăniţă. – 2. (Înv.) Costum, haină.

Tc. *kapama*, de la *kapamak* „a închide, a acoperi" (Şeineanu, II, 86); cf. ngr. καπαμάς, sb. *kapama*. Cuvîntul tc. se prezintă şi cu forma *kaplama* „acţiunea de a acoperi, învelitoare", de unde rom. *caplama* (mr. *căplămă*), adv. (potrivit; se spune despre modul de prindere a scîndurilor unei podele prin îmbinarea acestora), cf. ngr. καπλαμάς, alb. *kapama* (Meyer 174), bg. *kaplama*. 1400

capan (-ne), s. n. – Magazie, depozit de alimente; în special tîrgul oficial de la Constantinopol, sau cămara imperială.

Tc. *kapan* (Şeineanu, II, 87; Lokotsch 1062; Ronzevalle 132); cf. ngr. καπάντζα, bg. *kapan*. – Der. *capanlîu*, s. m. (înv., negustor turc angrosist, care cumpăra mărfuri pentru tîrgul de la Constantinopol, sau pentru intendenţa armatei; se bucura de prioritate în cumpărarea alimentelor), din tc. *kapanlı; capange* (var. *capangă*), s. f. (laţ, cursă, plasă), din tc. *kapanca*. 1401

capără (-ări), s. f. – Arvună (în Trans. şi Banat, în special arvuna dată de pretendent, la definitivarea acordului cu logodnica).

It. *caparra*, prin sb. *kapara*: – Der. *căpări* (var. *căpăra*), vb. (a da arvună; a se logodi). 1402

căpărâ (-ăpăr, -ăt), vb. – (Trans) A zgîria.

Mag. *kaparni (DAR)*. 1403

căpăstru (-pęstre), s. n. – 1. Porţiune de harnaşament care se pune pe capul calului. – 2. Şuvoi de apă de la titirezul coşului de moară. – Mr. *căpestru, căprestu*, megl., istr. *căpestru*.

Lat. *capĭstrum* (Puşcariu 272; Candrea-Dens., 243; *REW* 1631; *DAR*), cf. alb. *kapistrë*, it. *capestro*, prov., cat. *cabestre*, fr. *chevêtre*, sp. *cabestro*, port. *cabresto*. – Der. *căpăstra* (var. *încăpăstra*), vb. (a duce de căpăstru, a conduce; a înconjura ogorul cu o brazdă care indică limitele acestuia; a înconjura un chenar cu un tiv de siguranţă), care poate reprezenta lat. *capĭstrāre* (Candrea-Dens., 245; *REW* 1630); *căpăstrui*, vb. (a duce de căpăstru); *căpestreală*, s. f. (însăilare dublă în jurul unui petic). Din rom. provine rut. *kapestra* (Candrea, *Elemente*, 404; Berneker 485). 1404

căpăta (-ăpăt, -ăt), vb. – 1. A obţine, a căpăta. – 2. A primi de pomană. – 3. (Trans. de Vest) A culege, a recolta.

Lat. **capĭtāre*, de la *căput* „capital" (Puşcariu 973; Candrea-Dens., 241; *REW* 1635; Philippide, II, 635); cf. alb. *kapëtoń*, it. *capitare* „a ajunge" şi der. romanici de la **accapĭtāre* (prov. *acaptar* „a-şi spori capitalul", fr. *achever* „a termina", v.sp. *acabdar*). Totuşi, *DAR* are îndoieli în legătură cu această der., întemeindu-se pe faptul că acest cuvînt nu apare în texte vechi. Criteriul său nu pare decisiv. Pe de altă parte, cuvîntul este cu siguranţă pop., şi nu are nimic a face cu mag. *kapni* „a obţine" (cf. rom. *căpui*), propus de *DAR*. După ipoteza abandonată a lui Creţu 309, ar fi reprezentant al lat. *captāre*. Cf. *scăpăta*. 1405

căpăţîi (-ie), s. n. – 1. Parte a patului pe care se pune capul. – 2. Cămin, şi, prin extindere, situaţie, stare socială. – 3. Cuzinet; lagăr, palier. – 4. Pană, ic. – 5. Capăt, sfîrşit. – 6. Bucată, fragment, crîmpei. – Mr. *căpitîńu, căpitiń*u, megl. *căpitǫń*

Lat. *capĭtāneum* „capital" (Puşcariu 274; Candrea-Dens., 240; *REW* 1633; *DAR*); cf. it. *capitagna* (rov. *kapetano*) şi der. neol. *căpitan*. – Der. *căpătîier*, s. m. (în Mold., în epoca Regulamentului Organic, locuitori săraci, care în drept nu aveau decît locul de căpătîi, şi prin urmare nu aveau obligaţii fiscale); *căpătui*, vb. (a căsători; a înzestra, a dota; a găzdui), format cu suf. verbal *-ui* (Puşcariu, *Dacor.*, II, 595; *REW* 1634 consideră „şocantă" der., dar motivele nu ni se par evidente; în plus, este posibil şi ca forma *căpătuiesc* să fie numai o formă analogică de la **căpătîesc*, cum sugerează *DAR*); *căpătuială*, s. f. (situaţie; căsătorie). 1406

căpățân (-ne), s. n. – Căpăstru.

Germ. *Kappzaun*, din it. *cavezzone*. Germanism, se folosește în Trans. 1407

căpățînă (-ni), s. f. – 1. Cap despărțit de trunchi. – 2. Cap, doxă, inteligență. – 3. Cap, parte mai groasă a unui obiect. – 4. Craniu, hîrcă. – 5. Bulb, ceapă. – 6. Căpățînă de zahăr. – 7. Butuc de roată. – Mr. *căpățînă*, megl. *căptsonă*.

Origine incertă. Se consideră ca der. de la lat. **capĭtĭna*, de la *caput* (Pușcariu 275; Candrea-Dens., 239; *DAR*), format pe baza modelului lui *morticina*, cf. alb. *kaptinë*; este însă evident că sensul de „cap mort" sau „craniu" nu poate fi primitiv. Este vorba mai curînd de un der. expresiv de la *cap*, ca *ierbotină*, de la *iarbă*, cf. *bolbotină*, *foloștină*. – Der. *căpățînos*, adj. (cu capul mare; prost, netot; încăpățînat, căpos); *încăpățîna*, vb. (a se îndîrji); *descăpățîna*, vb. (a tăia capul). Din rom. vine bg. *kăpăcin* (Capidan, *Raporturile*, 227) și posibil și alb. 1408

capcană (-ăni), s. f. – Laț, cursă.

Tc. *kapkan* (Șeineanu, II, 87; Lokotsch 1062); cf. rus. *kapkan*. 1409

căpcăun (-ni), s. m. – 1. Monstru pe care fantezia populară și-l imaginează cu cap de cîine, uneori cu patru ochi, cu ochii în ceafă, sau cu patru picioare, dar a cărui caracteristică principală este antropofagia. – 2. Poreclă pentru turci și tătari, păgîn. – 3. Canibal, om crud. – Var. *cătcăun*, *capcîn(e)*, *hapcîn*. – Mr. *capdicine*.

Traducere din mgr. κυνοκέφαλος „cap de cîine", cuvînt intrat în limbă prin literatura populară (Cartojan, *Alexandria în literatura romînă*, Bucarest 1910, p. 95; Tagliavini, *Arch. Rom.*, XVI, 357). Este vorba de legenda medievală care situa oamenii cu cap de cîine în regiunile de nord ale Rusiei (cf. de ex. *Historia* de Adam de Brema (1066) sau mapamondul lui Juan de la Cosa). Finalul *-un* indică un tratament expresiv, cf. *gărgăun*. După Cihac, II, 39; din pol. *kapkan*, *kapkon* „zdrențăros"; după Scriban, din lat.med. *capcanus*, v.tc. *kapgan* „căpetenie a avarilor"; după Pascu, *Suf.*, 53, de la *cap*, *cîine* și *un*. 1410

capelă (-le), s. f. – 1. (Înv.) Pălărie de femeie. – 2. Șapcă militară. – Mr., megl. *capelă*.

Ngr. καπέλο, din it. *cappello*, cf. alb. *kapelje*, bg. *kapelă*. 1411

capelă (-le), s. f. – 1. Biserică mică, izolată, – 2. Parte a unei biserici care adăpostește altarul.

It. *cappella* (sec. XIX). – Der. *capelan*, s. m., din it. *cappellano*; *capelmaistru*, s. m. (director de capelă muzicală; șef de orchestră), din germ. *Kappelmeister* (Borcea 180). 1412

căpeleș (-și), s. m. – (Trans.) Persoană care conduce dansul.

Mag. *kepélő* „încasator de dijmă" (Drăganu, *RF*, II, 73). 1413

căpeneag (-ege), s. n. – Haină lungă și largă, pelerină. – Var. *chepeneag*.

Mag. *köpönyeg* (*DAR*; Gáldi, *Dict.*, 86). 1414

cąper (-ri), s. m. – Arbust spinos.

Germ. *Kapper*, din it. *cappero*. Termen comercial (arab. *alkabbar*, cf. sp. *alcaparra*, fr. *câpres*), introdus prin circuitul comercial occidental. După *DAR*, din ngr. καππάρις, cf. sb. *kapara*; dar fonetismul prezintă dificultăți. – Der. *caperă*, s. f. (fruct de caper). 1415

capțe (-ți), s. m. – Vas, strachină. – Var. *căpeț*, s. n.; *căpcea*, *capcea*, s. f.

Mgr. καπέτις „măsură pentru produse solide" (Diculescu, *Elementele*, 467), probabil introdus într-o epocă mai puțin tîrzie decît presupunea Diculescu. Ultima var. un dim., cu confuzia între *ți* și *ci* la finală. După Densusianu, *Hațeg*, 61, *căpcea* ar veni de la tc. *kepce*; însă aria sa de răspîndire (Trans. de Sud-Vest) nu se potrivește cu această ipoteză; același autor a propus mai tîrziu (*GS*, VI, 363) un lat. **capicella*. 1416

cąpie (-ii), s. f. – Boală a ovinelor, amețeală.

Sl. *kaplja* (Cihac, II, 39; Loewe 70; *DAR*). – Der. *căpia*, vb. (despre animale, a se îmbolnăvi; a se țicni, a o lua razna); *căpială*, s. f. (capie, amețeală); *căpietură*, s. f. (capie); *capiu*, adj. (bolnav de capie; îndobitocit). 1417

capîntortură (-ri), s. f. – Pasăre, sucitoare.

Formație internă pe baza lui *cap* și un al doilea element der. din lat. *torquere*. Trebuie pornit, probabil, de la **capîntort* (pentru *întort*, azi *întors*, cf. *tort*), schimbat prin analogie cu **tortură* (< lat. *turtur*), forma primitivă de la *turturea*, cf. it. *tortola*. Pentru compunere, cf. it. *torcicollo*, fr. *torcol*, sp. *torcecuello*; în rom., aceeași pasăre se mai numește *vîrtecap* sau *sucitoare*, care se referă la aceeași caracteristică. 1418

capișon (-oane), s. n. – Glugă. – Mr. *capișonă*.

Fr. *capuchon*. 1419

cąpiște (-ti), s. f. – 1. Templu, sanctuar păgîn. – 2. Biserică de rit neortodox. – 3. Local de perdiție.

Sl. *kapĭšte* „idol", de la *kapĭ* „figură", cuvînt oriental identic cu mag. *kép* > rom. *chip* (Mi-

klosich, *Slaw. Elem.*, 24; *Lexicon*, 283; Cihac, II, 40); cf. bg., rus. *kapíste*. Pentru istoria cuvîntului sl., cf. Paasonen, *Wörter und Sachen*, VI, 143. **1420**

capistęre, s. f. – **1.** Albie, covată. – **2.** Jgheab care duce grîul de la coș la piatra morii. – Mr. *căpisteare*, megl. *căpisteari*.

Lat. *capĭstĕrium*, de la gr. σκαφηστήριον (Pușcariu 278; *REW* 1629; Candrea-Dens., 246; *DAR*); cf. tosc. *capistejo*, romanicul *capischiere*, abruz. *capistjiera*. Țicăloiu, *ZRPh.*, XLI, 590, propune o der. puțin probabilă, de la *căpestrele*. **1421**

capiță (–țe), s. f. – Grămadă conică de fîn. – Mr. *căpiță, copiță*.

Sl. *kopica* (Miklosich, *Slaw. Elem.* 27; Cihac, II, 87; Meyer 198; Pușcariu, *Lr.*, 284; Conev 69 și 75); cf. bg. *kapica, kopica, kupica*, sb. *kapica*, ceh., pol. *kopica* „grămadă" și, pornind de la sl., ngr. κόπιτσας (Meyer, *Neugr. St.*, II, 33), alb. *kopitsë*, mag. *kopicz*. Schimbarea lui *o* > *a* pare a fi prezentat dificultăți așa încît unii filologi au căutat explicația în limbile romanice. Cf. Pascu, I, 57, care pornește de la lat. *cappa* și se referă la vegl. *cappa* „claie". Totuși, pare de preferat explicația prin sl.; este vorba de un der. de la sl. *kupiti* „a aduna", cf. pol. *kopić* „a îngrămădi" și rom. *cupie*. Pentru fonetism, cf. *gata*. – Der. *căpiție*, s. f. (grămadă de trestie). **1422**

căpitan (–ni), s. m. – **1.** Grad de ofițer superior locotenentului și inferior maiorului, în armata modernă. – **2.** Căpetenie militară, în general. – **3.** În vechea organizare militară, căpetenie de județ cu atribuții militare, administrative și polițienești. – Mr. *căpitan*.

It. *capitano*, intrat în rom. din Evul Mediu, probabil pe filieră levantină (cf. *REW* 1634); cf. ngr. καπιτάν, alb. bg. *kapitan*, tc. *kaptan*, sb. *kapetan*, mag. *kapitány*. Referirea lui Sanzewitsch 198 la rus. *kapitan* este inutilă.

Der. *căpitanat*, s. n. (căpitanie, district militar); *căpitănească*, s. f. (soție de căpitan); *căpitănesc*, adj. (de căpitan); *căpitanie*, s. f. (companie, detașament condus de un *căpitan); căpitan-pașa* (var. *capudan-pașa*), s. m. (amiral al flotei turcești), din tc. *kaptan* sau *kapudan pașa* (înv.). **1423**

capițel (–luri), s. n. – Partea superioară a unei coloane.

It. *capitello* (sec. XIX). **1424**

capițol (–le), s. n. – Fiecare din diviziunile mai mari ale unei lucrări. – Var. *capitul*, s. n. (capitul).

It. *capitolo* (sec. XIX). – Der. *capitular*, adj.; *capitula*, vb.; *capitulație*, s. f. **1425**

capłan (–ni), s. m. – **1.** Căciulă din blană de tigru pe care o purtau anumiți soldați turci. – **2.** Soldat turc, în general.

Tc. *kaplan* „tigru" (Șeineanu, III, 28). **1426**

capodoperă (–re), s. f. – Operă artistică de o valoare excepțională.

It. *capo d'opera* (sec. XIX). **1427**

caporal (–li), s. m. – Grad militar inferior aceluia de sergent.

Fr. *caporal*. Din fr., germ. *Kapral* > bg. *kaprar*, și din ultimul rom. *căprar*, s. m. (caporal), der. *căprărie*, s. f. (secție, divizie); cf. Borcea 180, care derivă *căprar* direct din germ. După Capidan, *Raporturile*, 231, din rom. provine bg. *kaprar*. **1428**

capot (–oate), s. n. – **1.** Manta militară. – **2.** Halat, îmbrăcăminte de casă. – Mr. *capot*.

It. *capotto*, prin intermediul tc. *kapot* (Cihac, II, 40; Șeineanu, II, 87); cf. ngr. καπότο sau καπότα, bg., rus. *kapot*, ceh., mag. *kaput*. Din același cuvînt it. vine fr. *capote*, care a dat în rom. *capotă*, s. f. (manta militară; acoperiș pliabil al unui automobil; prezervativ), cu der. *capota*, vb. (a se scufunda; a se nărui) și *capotaj*, s. n. (încuietoarea capotei unui automobil; răsturnare). **1429**

cąpră (–re), s. f. – **1.** Mamifer rumegător paricopitat, cu părul lung, cu coarne. – **2.** Poreclă dată grecilor (sec. XVII–XIX), deoarece erau considerați excesiv de lăudăroși. – **3.** Numele unui joc de copii. – **4.** Joc pentru priveghiul morților, în care se folosește o secure învelită în piele reprezentînd o capră; este de asemenea un joc popular în noaptea de ajun a Crăciunului. – **5.** Aparat de gimnastică pentru sărituri. – **6.** Suport de lemn cu patru picioare, încrucișate două cîte două, susținute de o scîndură transversală. – **7.** Scaun al vizitiului, la trăsuri. – **8.** Compas de dogar. – Mr., megl. *capră*, istr. *cǫpre*.

Lat. *capra* (Pușcariu 279; Candrea-Dens., 248; *REW* 1647; *DAR*); cf. alb. *kjepër*, it. *capra*, prov., cat., sp. *cabra*, fr. *chèvre*.

Der. *căproi*, s. n. (piedestal al vîrtelniței); *căpresc*, adj. (de capră); *căprește* adv. (în felul caprelor); *căprișor*, s. m. (plantă erbacee, Cyperus flavescens, Cyperus fuscus); *căprit*, s. n. (căprior); *căpriță*, s. f. (dim. al lui capră; săricică, Atriplex litoralis); *căpraș*, s. m. (vizitiu al unei trăsuri de închiriat care nu este a sa); *căpriu*, adj. (căpruiu); *căpros*, adj. (mîndru, trufaș); *căprui*, adj. (cafeniu), care ar putea reprezenta un lat. **capruneus*, cf. *caprunus* > prov. *cabrun*. Der. neol.: *caprifoi*,

s. m. (arbust ornamental); *caprimulg*, s. m. (varietate de rîndunică); *caprin*, adj. (de capră); *capricorn*, s. n. (constelație zodiacală; semn al zodiacului reprezentat printr-un țap). *Caprifoi* (var. *caprafoi*) nu este cuvînt pop., astfel încît nu este posibilă der. directă din lat. *caprifolium* (Densusianu, *Hlr.*, 162; Pușcariu, 283; *REW* 1852), abandonată de *DAR*. **1430**

căprar (-ri), s. m. – Păstor de capre. – Mr., megl. *căprar*.

Lat. *caprārius* (Pușcariu 280; Candrea-Dens., 240; *REW* 1648), cf. it. *capraio*, prov., cat. *cabrier*, fr. *chevrier*, sp. *cabrero*, port. *cabreiro*. Nu trebuie să se confunde cu omonimul său *căprar* „caporal", cf. *caporal*.

Der. *căprărească*, s. f. (păstoriță de capre); *căprăreață*, s. f. (stînă de capre), pe care Candrea-Dens., 249, îl derivă de la un lat. **caprāricia*, cf. sp. *cabreriza*, dar care poate fi și un der. intern, cu suf. *-eață* (cf. *strungăreață, porcăreață); căprărie*, s. f. (stînă de capre); *căprărit*, s. n. (stînă de capre). **1431**

capriciu (-ii), s. n. – Dorință trecătoare, toană. – Mr. *căpriciu*.

It. *capriccio*, de unde și ngr. καπρίτσιο (> mr.) – Der. *capricios*, adj. **1432**

căprior (-ri), s. m. – **1.** Animal rumegător sălbatic, mai mic decît cerbul. – **2.** Cușac, riglă. – **3.** Suport, stativ. – Mr. numai *căprioară*, s. f.

Lat. *capreŏlus* (Pușcariu 208; Candrea-Dens., 251; *REW* 1649; *DAR*); cf. alb. *kaprual* (Philippide, II, 636), it. *capriuolo*, prov., cat. *cabriol*, fr. *chevreuil*. Sensul 2 este și romanic, cf. calabr. *crapijolu*, fr. *chevron*, sp. *cabrío*, toți cu același sens.

Der. *căprioară*, s. f. (femela căpriorului); *căprioraș*, s. m. (unul din cei patru pari care formează scheletul scrînciobului); *căpriori*, vb. (a fixa căpriorii la o construcție); *căprioreală*, s. f. (acțiunea de a fixa căpriorii; sistem de căpriori sau ziduri de apărare). **1433**

capsă (-se), s. f. – **1.** Căpăcel metalic umplut cu materie explozivă, la armele de foc. – **2.** Capsulă, capac metalic. – **3.** Buton de presiune.

Germ. *Kapsel (DAR)* sau ngr. κάψα, din lat. *capsa*. – Der. *capsa*, vb. (a prinde cu capse); *capsălar*, s. n. (înv., cutie unde se păstrează capsule). Este dublet al lui *capsulă*, din fr. *capsule*. **1434**

captalan (-ni), s. m. – **1.** Plantă erbacee (Tussilago petasites). – **2.** Capac de stup.

Mag. *kaptalan*; concurează cu dubletul *captar*, s. n. (capac de stup), din bg. *kaptár (DAR*; cf. Skok 73). **1435**

căptuh (-huri), s. n. – Pînză de căptușit, pînză groasă. – Var. *căptuh*.

Germ. *Kapptuch* (Pușcariu, *Dacor.*, II, 594; *DAR*). A intrat probabil în limbă cel mai tîrziu în sec. XVII, căci der. *căptuși* apare deja la Cantemir.

Der. *căptuși*, vb. (a aplica la o haină căptușeală; a acoperi cu husă; a face rost, a obține); *căptușeală*, s. f. (material cu care se dublează, în interior, un obiect de îmbrăcăminte; husă, învelitoare). **1436**

capuchehaie (-ăi), s. f. – Agent, reprezentant diplomatic al domnilor români pe lîngă imperiul turc. Stabiliți în sec. XV, au fost adesea greci din Constantinopol. Tot așa se numeau și agenții domnilor pe lîngă pașii orașelor dunărene, și uneori și soldații din garda personală a vizirului. – Var. *capichehaie*.

Tc. *kapu kehayası* (Șeineanu, II, 28). **1437**

capugiu (-ii), s. m. – Portar sau paznic al seraiului. – *Capugi-paşa*, șambelan al Porții, însărcinat cu introducerea ambasadorilor, hotărîrea ordinelor și executarea lor. – Var. *capigiu*.

Tc. *kapucı, kapici* (Șeineanu, II, 29). **1438**

capucin (-ni), s. m. – Călugăr dintr-o ramură a ordinului franciscan. – Var. *caputin*.

Fr. *capucin*. Var. corespunde pronunțării germ. – Der. *capucină*, s. f. (călțunaș, Tropelum maius); *caputiner*, s. n. (cafea cu puțin lapte), din germ. *Kapuziner*. **1439**

căput (-te), s. n. – Palton, mantou.

Mag. *kaput*, acuz. de la *kapu (DAR*; Gáldi, *Dict.*, 112). **1440**

căpută (-te), s. f. – **1.** Parte a încălțămintei care acoperă partea superioară a labei piciorului. – **2.** Parte de deasupra a labei piciorului.

Origine incertă. Este clară legătura sa cu sl. *kopyto* (> rom. *copită*; sl. *kopytĭce* „tip de încălțăminte", dar nu este clară calea acestei der. Cf. mag. *kapta* „calapod de pantofi" (Cihac, II, 487; *DAR*), alb. *këputsë* (Philippide, II, 703), pe care Meyer 188 îl derivă cu mică probabilitate, din tc. *papuç* (Berneker 484).

Der. *căputa*, vb. (a pune căpute noi); *căputar*, s. m. (cizmar); *căputătură*, s. f. (pantofi vechi; pantofi în general); *încăputa*, vb. (a căputa; a repara). **1441**

car (-re), s. n. – **1.** Vehicul cu patru roți, cu tracțiune animală. – **2.** Cărătură. – **3.** (Înv.) Obligația de a contribui personal la transporturile de Stat. – **4.** Parte a unor aparate ca ferăstrăul mecanic, mașina de scris etc. – Mr., megl. *car*.

Lat. *carrus* (Puşcariu 284; Candrea-Dens., 253; *REW* 1721; *DAR*); cf. alb. *karrë*, it., prov., cat., sp., port. *carro*, fr. *char*.

Der. *căroaie*, s. f. (car cu două roţi; car pentru transportul trunchiurilor de copaci, cu distanţa între osii care poate fi schimbată; dispozitiv care pune urzeala în războiul de ţesut); *cărucer*, s. m. (înv., căruţaş); *cărucior*, s. n. (dim. al lui car; trăsurică de copil); *căruţ*, s. n. (car, căruţă); *căruţă*, s. f. (car), mr., megl. *căruţă; căruţaş*, s. m. (vizitiu; Arg., dezertor); *căruţi*, vb. (a transporta). *Căruţă* poate fi un sing. analogic de la *căruţe*, pl. de la dim. normal *căruţ*; însă ar putea fi la fel de bine lat. *carruca*, al cărui pl. **căruce* ar putea da *căruţe*, prin influenţa aceluiaşi dim. (Pascu, I, 57, îl derivă de la un lat. **carrucia*, care este inutil; cf. şi Iordan, *BF*, VI, 150). Din rom. provin bg., rut. *karuca* (Miklosich, *Wander.*, 16), rut. *kary*, „car" (Candrea *Elemente*, 404), sb. *karuce*, mag. *karuca* (Edelspacher 15). 1442

car (-ri), s. m. – Specie de insectă mică dăunătoare (Anobium pertinax). – Var. (înv.) *cariu*.

Lat. *caries* (Schuchardt, *ZRPh.*, XXVI, 411; *REW* 1697), sau *carius* (Puşcariu 293; Candrea-Dens., 259); cf. sp. *caronjo, caroncho*, arag. port. *quara*, cat. *quer*. – Der. *cări*, vb. (a găuri, a roade, a mînca); *cărete*, s. m. (car, insectă), pe care Diculescu, *Elementele*, 455, îl derivă, prin intermediul unei forme ipotetice **scărete*, de la gr. σχαρίς (pentru valoarea de singularizare a suf. *-ete*, cf. Graur, *BL*, II, 246-9). 1443

cărą (-ąr, -ąt), vb. – **1.** A duce, a transporta cu carul sau cu căruţa. – **2.** A transporta, a duce. – **3.** A da lovituri, pumni. – **4.** A lua cu sine, a duce, a tîrî. – **5.** (Refl.) A se cărăbăni. – **6.** (Arg.) A se face nevăzut, a chiuli.

În general este considerat der. de la un lat. **carrāre*, de la *carrus* (Puşcariu 285; Candrea-Dens., 255; *REW* 1721; *DAR*); însă formaţia lat. nu pare normală. Ar fi de aşteptat forma **carriare*, ca în calabr. *carriare*, napol. *carreare*, fr. *charrier*, sp. (*acarrear*). Este posibil să se fi produs o contaminare cu lat. *chalāre* „a coborî", de unde it. *calare*, sp. *calar (REW* 1487); acest ultim cuvînt ar explica mai bine sensul 3 din rom. Cf. totuşi v.sard. *carrare* „a căra" (Atzori 90). La sensul 6 se poate să fi intervenit o contaminare cu ţig. *kere* „a casa", cf. *cărel*.

Der. *cărat*, s. n. (acţiunea de a căra, transport); *cărător*, s. m. (hamal); *cărător*, s. n. (coş, coşarcă); *cărătură*, s. f. (cărat); *cărel*, interj. (valea!, întinde-o!), probabil datorită contaminării cu ţig. *kere* „a casa" (Graur 134); *cărăuş*, s. m. (persoană care cară, transportator; cea de a doua stea din Ursa Mare), cu suf. *-uş; cărăuşesc*, adj. (propriu cărăuşilor); *cărăuşi*, vb. (a căra, a transporta cu carul; a face cărăuşit); *cărăuşit*, s. n. (cărat). Din rom. provine bg. *karam* „a conduce" (Capidan, *Raporturile*, 205). 1444

carabă (-be), s. f. – **1.** Fluier. – **2.** Tubul cimpoiului. – **3.** Femur.

Pare a fi vorba de un cuvînt balcanic, din fondul tracic. Coincide cu sb. *karabe* „fluier", *carabatak* „partea de sus a pulpei de pasăre"; însă nu se poate explica prin sb. (cum susţin *DAR* şi Scriban), deoarece este împrumut în sl. şi datorită răspîndirii rom. a cuvîntului şi a der. săi. În plus, este cuvînt care a proliferat şi în gr., fără ca rădăcina să aparţină acestei limbi, cf. gr. καραβίς „lăcustă"; κάραβος „gîndac" şi, mai tîrziu, „navă", care, după Boissacq 411, trebuie să fie cuvînt străin în gr.; καρβατίνη „învelitoare de blană pentru picioare", a cărui origine este necunoscută, tot după Boissacq 412; καρβατών „maşinărie de aruncat suliţe". Toate aceste cuvinte s-ar putea explica pe baza unui cuvînt străin (probabil trac), cu sensul de „tulpină", apoi devenit „picior", şi poate în legătură cu gr. κάλαμος, lat. *calamus*. Acest ipotetic **caraba* nu poate fi gr., căci rezultatul rom. al lui *b* intervocalic ar fi fost diferit; şi, întrucît nu este nici sl., se cuvine să-l atribuim fondului primitiv balcanic. Animalele care au primit nume derivate de la acest cuvînt, se caracterizează, toate, prin faptul că au multe picioare; κάραβος „navă" (lat. *carabus*, de unde sp. *cáraba, carabela*, cf. rom. *corabie*) se explică prin aspectul bărcii cu vîsle, care are o oarecare asemănare cu un gîndac. Trecerea semantică de la „fluier" la „os" şi „picior" este firească, cf. lat. *tibia*, fr. *flûte*, rom. *fluier* şi *ciolan*.

Der. *caraban*, s. m. (nasicorn); *carabană*, s. f. (nasicorn; femur); *cărăbăni*, vb. (a o întinde, a fugi, a dispărea; a da lovituri), cuvînt pe care Pascu, *Etimologii*, 63, *DAR* şi Scriban îl pun în legătură cu *caravană*, ipoteză imposibilă istoric şi fonetic şi care trebuie să se interpreteze ca „a pleca pe picioare", cf. fr. *carapater; cărăbăneală*, s. f. (fugă, plecat); *carabete*, s. m. (larvă de ţînţar sau tăune), pe care Diculescu, *Elementele*, 489, îl pun în legătură cu un gr. **καραββίς*, şi care este un der. cu suf. *-ete*, cf. *cărete*.

Din acelaşi grup face parte fără îndoială *cărăbuş*, s. m. (insectă, Melolontha vulgaris), format cu suf. *-uş* (mr. *cărăbuş*, megl. *carabaţîscă*, cf. bg. *karabacka*, care trebuie să provină din rom.), şi care prezintă un paralelism perfect cu gr. κάραβος. Pentru acest cuvînt rom. s-au sugerat

numeroase etimoane. Puşcariu 286 pleacă de la lat. *scarabaeus* (sard. *carrabusu*, piem. *rabastabüsa*, cf. *REW* 1225), despre care presupune că s-a contaminat cu lat. *buscus* „pădure", şi propune de asemenea o legătură cu alb. *karabuš* „rac" (cf. Meyer 177 şi T. Papahagi, *Etimologii*). *REW* 1671 presupune un lat. **carabus*, pe care el însuşi îl califică drept incert cu acest sens, şi care n-ar fi dat rezultatul rom. Scriban îl leagă direct de lat. *scarabaeus*, şi Diculescu, *Elementele*, 487, de un gr. **κάρραβος*, cu finală expresivă. În sfîrşit, *DAR* leagă acest cuvînt cu *cărăbaş*, fără să fie clară raţiunea acestei apropieri. Pare mai sigur să nu îl separăm de *caraban* sau *carabete*; caz în care şi alb. ar proveni din rom. Var. *caradaşcă*, s. f. (nasicorn) indică o contaminare a lui *cărăbuş* cu *rădaşcă*.

Caravani, s. m. pl. (pantaloni tipici orientali), din bg. *karavani (DAR)* şi *caravei*, s. n. (par, băţ), folosit în Olt., par a fi în legătură cu acelaşi cuvînt primitiv, fără îndoială prin intermediul sl.

Carîmb, s. m. (drug de loitră în care intră spetezele carului; parte a cizmei care îmbracă piciorul de la genunchi la gleznă, în Bucov. şi Maram., băţ pentru a măsura laptele muls) face parte din aceeaşi familie, şi reprezintă acelaşi cuvînt cu infixul nazal vechi (cf. gr. *κραμβιος* „gîndac" şi glosa lui Hesiquio *κραμβος*, citată de Capidan, *LL*, II, 224). Ipotezele în legătură cu originea sa sînt şi mai numeroase decît în cazul lui *cărăbuş*; din mag. *karina* (Cihac, II, 487); de la *carri umbo* (Philippide, *ZRPh.*, XXXI, 302); din sl. **korǫbŭ* „coajă", provenind din gr. *κόρυμβος* (Weigand, *Jb*, XVI, 222); din sl. *korubati* „a dezghioca" (Miklosich, *Et. Wb.*, 132); din lituan. *karābas* (Scriban, *Arhiva*, 1921, p. 238); din lat. *calamulus* cu un *b* dezvoltat între consoanele rezultatului primitiv **cărîmlu* (Puşcariu, *Dacor.*, II, 596; cf. *REW* 1485); această ipoteză, admisă de Densusianu, *GS*, 363; Candrea şi *DAR*, prezintă mari dificultăţi fonetice (Cf. Graur, *BL*, V, 91). În sfîrşit, Capidan, *LL*, II, 224-7, bazîndu-se pe glosa lui Hesiquio menţionată, crede că este vorba de un cuvînt anterior introducerii lat. în Dacia. – Cf. *încădîbăra*. 1445

cărăbaş (-şe), adj. – (Oaie) albă, cu capul şi picioarele negre.

Tc. *karabaş* „cap negru" (*DAR*). – Der. *cărăbaş*, s. m. (pescăruş, Larus ridibundus). 1446

caraboia, s. f. – Vitriol verde, sulfat de fier.

Tc. *karaboya* (Şeineanu, II, 31). 1447

caracal (-li), s. m. – Rîs, linx (Lynx caracal). – Var. *carachiul, caraculac.*

Tc. *kara kulak* „ureche neagră", conservat şi în toponimul *Caracal*. Var. este rezultatul unei confuzii cu *carachiul* „blană de astrahan", din rus. *karakulĭ* „de astrahan". 1448

caracatiţă (-ţe), s. f. – Moluscă marină (Octopus vulgaris).

Rus. *karakatica* (Cihac, II, 79), cf. sb. *krakatnica*. 1449

caracudă (-de), s. f. – **1.** Peşte de baltă (Carassius vulgaris). – **2.** Oameni de rînd, fără însemnătate. – **3.** (Arg.) Pantofi.

Bg. *karakuda* (Conev 53; *DAR*); pare cuvînt oriental. 1450

caraftă (-te), s. f. – Cui de siguranţă care opreşte stativul războiului de ţesut.

Origine necunoscută. Poate de la *caravei* cu suf. *-ete*. 1451

caragaţă (-ţe), s. f. – Coţofană. – Var. *caragace*. – Mr. *caracacsă*, megl. *căcărască*.

Ngr. *καρακάξα*, „specie de păsăre", poate contaminat cu tc. *kargaça* „cioară", dim. de la *karga (DAR*; Scriban), cf. bg. *karagaška*. Din tc., după Şeineanu, II, 87. Nu este clară legătura acestui cuvînt cu *chirighiţă*, s. f., numele altei păsări (Sterna hirundo); aceasta din urmă ar putea fi mai curînd identificată cu *chirţă*, s. f. (specie de pasăre cu ciocul negru şi aripi rotunjite), pe care *DAR* îl derivă de la mag. *kirics*. 1452

caraghioş (-şi), s. m. – **1.** Bufon, actor de farse. – **2.** Personaj ridicol. – Var. *caraghioz*. – Mr. *caraghios*, megl. *cărăghioz*.

Tc. *kara göz* „ochi negri", fanfaron din teatrul turcesc (Şeineanu, II, 88, Lokotsch 1079; Tagliavini, *Arch. Rom.*, XII, 219); cf. ngr. *καραγκιόζης*, bg. *karagioz*. – Der. *caraghios*, adj. (ridicol, hazliu); *caraghioslîc*, s. n. (farsă, bufonadă), din tc. *karagözlük*. 1453

caragroş (-şi), s. m. – Veche monedă turcească, ce a circulat în sec. XVIII şi XIX. Valora 3 piaştri şi 13 parale în 1800.

Tc. *kara guruş* (Şeineanu, II, 89), cf. ngr. *καραγρόσι*, mag. *karagros*. 1454

caraiman (-ne), s. n. – (Arg.) Buzunar.

Rus. *kar(a)man* (Graur, *Viaţa rom.*, 1937, nr. 7, p. 94 şi *BL*, V, 223; Chelaru, *BF*, IV, 115). – Der. *caramangi*, vb. (a goli buzunarele, a şterpeli); *caramangeală*, s. f. (şterpelire); *caramangiu*, s. m. (hoţ, borfaş); *caramangioaică*, s. f. (hoaţă). 1455

caramfilă (-le), s. f. – Garafă. – Var. *carafilă*.

Bg. *karamfilka*, cf. mag. *karafina*. 1456

cărămidă (-izi), s. f. – Material de construcții de formă prismatică. – Mr. *k'irămidă*, megl. *chirămidă*.

Mgr. κεραμίδα (Roesler 571; Murnu 11; *REW* 1822; Sandfeld, *Linguistique*, 18); cf. ngr. κεραμίδι, sl., bg. *keramida*, tc. *keremit*, calabr. *ceramida*.

Der. *cărămidar*, s. m. (persoană care fabrică sau vinde cărămizi); *cărămidărie*, s. f. (fabrică de cărămizi); *cărămiziu*, adj. (roșiatic). 1457

carantină (-ne), s. f. – Izolare preventivă.

Fr. *quarantaine*, cf. tc. *karantina*, rus. *karantin* (Sanzewitsch 199). 1458

cărare (-ări), s. f. – 1. Drum îngust pe care se poate umbla numai cu piciorul. – 2. Linie obținută prin despărțirea în două a părului de pe cap. – Mr. *cărare*.

Lat. *carraria* (Densusianu, *Hlr.*, 159; Pușcariu 287; Candrea-Dens., 244; *REW* 1718; Philippide, II, 636); cf. alb. *karrarë*, it. *carraja* (calabr. *cárrara*), prov. *carriera*, v.fr. *charrière*, cat., sp. *carrera*, port. *carreira*. Semantismul prezintă o schimbare proprie limbii rom., în timp ce celelalte limbi romanice păstrează sensul primitiv de „drum de care". Pușcariu a încercat în mai multe rînduri (*Locul limbii romîne*, 34); *Études de linguist. rom.*, 40; *DAR*; contra Rosetti, I, 174; cf. Iordan, *RF*, VI, 150) să explice această schimbare prin condițiile tipice ale vieții primitive a românilor, în regiunile muntoase. Mai probabil, lat. *carraria* s-a contaminat cu *scalaria* (> fr. *escalier*), cf. lat. *scala* „ieșire povîrnită", de unde sard. *iskela* „cărare", alb. *škalë*, sb., bg. *skala*, „stîncă ascuțită", ngr. σκάλα, etc. (Wagner 110; cf. *REW* 7637).

Der. *cărărău*, s. m. (Bucov., Maram., vagabond, haimana); *cărăra*, vb. (a face cărări; a ascuți ferăstrăul); *cărărat*, adj. (plin de cărări; striat, dungat). 1459

caraș (-și), s. m. – Caracudă (Carassius vulgarius).

Rus. *karasi*, rut., pol., sb., cr. *karaš* (Miklosich, *Fremdw.*, 96; Cihac, II, 40; Sanzewitsch 199), din germ. *Karausche*. – Der. *cărășel*, s. m. (dans tipic moldovenesc). 1460

cărătănie (-ii), s. f. – Raport, notă, relatare.

În legătură cu sb. *karati se* „a se certa". Se folosește în Olt. 1461

caraul (-li), s. m. – 1. Santinelă, gardă. – 2. Paznic de noapte. – 3. (Înv.) Pedeapsă școlară care consta în a obliga un elev să stea în picioare, într-un colț al clasei. – Var. *caraulă*, s. f. Mr. *cărăule*, megl. *cărăul*.

Tc. *karaul* (Roesler 595; Șeineanu, II, 89; Meyer 177; Lokotsch 1078; Ronzevalle 138); cf. ngr. χαραούλι, alb. *karaulj*, bg. *karaul*, sb. *karaula*. 1462

caravană (-ne), s. f. – Convoi. – Mr. *cărvane*.

Fr. *caravane*, din per. *karwan*. Din același cuvînt oriental, *caravană*, s. f. (car mare de transport), prin intermediul rut. *karavan*, și prin intermediul tc. *kervan* (Roesler 595; Șeineanu, II, 107; Meyer 177; Lokotsch 1075), *chervan*, s. n. (convoi; car mare de transport) cf. ngr. χαρβάνι (> mr.), alb. *karvan*, bg. *kervan*. – Der. *caravanserai*, s. n. (han pentru caravane), din tc. *kervan*, per. *karwan*, și tc. *seray* „casă". 1463

carboavă (-ve), s. f. – 1. Rublă rusească de argint. – 2. (Înv.) Monedă rom. de 5 lei, cu efigia regelui Carol I.

Rus. *karbovec* (Cihac, II, 40; *DAR*). Sensul 2, care apare la Caragiale, pare ironic. Din rus. *karbovanec*, dubletul *carboanță*, s. f. cu același sens. 1464

cărbunar (-ri), s. m. – 1. Muncitor care lucrează la producerea cărbunelui de lemn. – 2. Persoană care vinde cărbune. – Mr. *cărbunar*, istr. *cărburor*.

Lat. *carbonarius* (Pușcariu 288; Candrea-Dens., 261; *REW* 1676); cf. it. *carbonaio*, fr. *charbonnier*, cat. *carboner*, sp. *carbonero*, port. *carvolino*. Cf. *cărbune*. – Der. *cărbunăreasă*, s. f. (vînzătoare de cărbuni); *cărbunărie*, s. f. (cuptor pentru cărbuni). 1465

cărbune (-ni), s. m. – 1. Mangal, jar. – 2. Antrax, dalac. – 3. Rubin (roșu închis). – Mr. *cărbuni*, istr. *cărbur(e)*.

Lat. *carbōnem* (Pușcariu 289; Candrea-Dens., 260; *REW* 1676; *DAR*) cf. it. *carbone*, prov. *carbó*, fr. *charbon*, sp. *carbón*, port. *carvão*. Cf. *cărbunar*.

Der. *cărbuna*, s. f. (nume specific al caprei negre); *cărbunicios*, adj. (care conține cărbune); *cărbunească*, s. f. (dans tipic); *cărbuna* (var. *încărbuna*), vb. (a carboniza; a înnegri). Din rom. pare a veni ngr. χαρβούνι. 1466

cărceră (-re), s. f. – Temniță.

It. *carcera*. – Der. *încarcera*, vb. (a întemnița). 1467

cardamă (-ale), s. f. – Plantă aromatică (Isatis tinctoria).

Ngr. κάρδαμον „măcriș" (*DAR*), fără îndoială prin intermediul unui cuvînt tc. neindentificat. 1468

cardaș (-și), s. m. – (Înv.) Tovarăș, camarad.
Tc. *kardaş* (Șeineanu, II, 89), cf. bg., sb. *kardaš*. – Der. *cîrdășie* (var. *cărdășie*), s. f. (asociere, prietenie), schimbat prin influența lui *cîrd* și *cîrdui; cardașlîc*, s. n. (înv., asociație), din tc. *kardaşlık; (în)cîrdoși, (în)cîrdoșa*, vb. (a asocia, a lega prietenie). 1469

cardi (-dește, -it), vb. – 1. A bate, a lovi. – 2. A fura, a șterpeli.
Cuvînt argotic, cu siguranță de origine țig. Graur 133 îl explică prin țig. *kar-* „a pronunța", contaminat cu *a mardi;* ceea ce presupune un sens „a vorbi" atestat de Graur și Juilland 160, dar constestat de Vasiliu, *GS*, VII, 108, și pe care, la rîndul nostru, nu îl cunoaștem. Chiar și așa, semantismul prezintă dificultăți. Mai probabil provine din țig. *ker-* „a da", prin intermediul formei *kărdem.* – Der. *cardeală*, s. f. (bătaie); *carditor*, s. m. (informator). Cf. de asemenea, în susținerea etimonului *kar-*, Graur, *BL*, IV, 198 și V, 223. 1470

care, pron. – 1. Pron. relativ: *mîndra care-mi place* (Popular Jarnik). – 2. Pron. inter. propriu-zis sau cu funcție adj.: *spune, bade, adevărat, pentru care m-ai lăsat?* (Popular Reteganul), *în care pat vrei să dormi?* (I. Teodoreanu). – 3. Cel care (pron. dem., prin eliminarea antecedentului): *care-a fost voinic mai mare, acum e legat mai tare* (Popular Jarnik). *–Care (mai) de care. – Care pe care. – Care... care. – Care cumva. – La care, drept care. – Care va să zică.* – 4. Fiecare (pron. indef.): *să spuie care orice știe* (A. Pann). – 5. Fiindcă, pentru că (funcție de conj.). Cu această folosire, înv. sau pop., pare a proveni din folosirea rel. fără prep. la cazurile oblice. Așa cum Gr. Alexandrescu a putut scrie *fiii Romîniei care tu o ai cinstit* (unde *care* = *pe care*), Neculce scrisese înainte *au arătat–o împăratului, care s–au mirat și împăratul* (unde *care* = *de care*). De aici sensul pe care l-am semnalat: *pusesem de gînd... să las prăvălia, care nu mai poate omul de atîtea angarale* (Caragiale). – Mr. *care, cari*, megl. *cari*, istr. *cǫre.*
Care, m. și f.; gen. *cărui(a)*, f. *cărei(a);* pl. *care* (var. *cari*, fără justificare), g. *căror(a).* Formele cu *a* paragogic se folosesc numai cu funcție pronominală. Formele art. *carele*, f. *carea*, pl. *carii*, sînt înv.
Lat. *qualis* (Cipariu, *Gram.*, 264; Pușcariu 290; Candrea-Dens., 262; *REW* 6927; *DAR*); cf. it. *quale*, prov., port. *qual*, fr. *quel*, sp. *cual.*
Comp. *careși*, pron. (înv., cel ce; fiecare), cu *–și*, ca *însuși, cineși; careva*, pron. indef. (cineva, oarecare), cu *–va*, ca *cineva; fiecare*, pron. indef. (fiecare; oricare), cu *fie; nicicare*, pron. indef. (nici unul, nimeni); *niscare* (var. *niscai, niscaiva;* istr. *muşcǫrle*), adj. indef. (vreunul), cu *nuș*, forma abreviată de la *nu știu*, ca în *nuș ce s–a făcut* (după Pușcariu 1175, direct din lat. *nescio quales*); *oarecare*, adj. indef., cu *oare; oricare* (var. *vericare*), adj. indef., cu *ori.* 1471

carenă (-ne), s. f. – Partea exterioară a corpului unei nave. – Var. *carină.*
Fr. *carène*, var. din ngr. καρίνα (Găldi 158). 1472

caretă (-te), s. f. – Trăsură, caleașcă.
Rus. *kareta*, din it. *carretta* (*DAR*). – Der. *caretaș*, s. m. (vizitiu). 1473

carfiol (-li), s. m. – Conopidă. – Var. *cartafiol, cartifiol.*
Germ. *Karfiol* (*DAR*); var., prin contaminare cu *cartof.* În Trans. 1474

carfiță (-țe), s. f. – Ac cu gămălie.
Ngr. καρφίτσα (Roesler 569; Găldi 158). 1475

cargobot (-turi), s. n. – Cargou.
Engl. *cargo–boat*, din sp. *cargo.* 1476

cărică (-ci), s. f. – Rotiță.
Mag. *karika* (*DAR*). În Trans. 1477

carici (-ciuri), s. n. – Penis, membru viril. – Var. *șocarici.*
Țig. *kar* (Vasiliu, *GS*, VII, 108; Graur 134; Juilland 161). – Der. puțin folosite, cf. Juilland 161). 1478

carie (-ii), s. f. – Leziune a dinților.
Lat. *caries*, fr. *carie* (sec. XIX); cf. *car.* – Der. *caria*, vb. (a caria, a mînca). 1479

cărîie (-îi), s. f. – Urmă lăsată pe trup de sudoare și murdărie, jeg.
Lat. **carŏnia*, cf. it. *carogna*, fr. *charogne*, sp. *carroña* (*REW* 1707), toate cu sensul primitiv de „cadavru". Pe lîngă un sens secundar natural, de „puturos" (cf. port. *carronho*, valenc. *carronya* și v.engad. *karuoñ* „leneș", cu aceeași evoluție a rom. *puturos*), se pare că a existat de asemenea o confuzie cu ideea de „rîie", al cărei cuvînt este aproape identic, cf. sp. *carroñar* „a cauza rîia". Întrucît sp. *roña* înseamnă firesc și „rîie" și „jeg", semantismul nu oferă nici o dificultate pentru rezultatul rom. 1480

cărioară (-re), s. f. – Un fel de trăsurică.
Fr. *carriole*, cu suf. asimilat la suf. *–oară.* 1481

caritate (-ăți), s. f. – Atitudine miloasă, filantropie.

Lat. *charitatem* (sec. XIX). – Der. *caritabil*, adj., din fr. *charitable*. 1482

carnăcsi, interj. – Drace! – Mr. *carnasi*.

Tc. *karnaksi* „să te apuce crampele" (Șeineanu, II, 91), cf. ngr. κάρναξι. 1483

cărne (–ări), s. f. – **1.** Țesut muscular al corpului omenesc sau al animalelor. – **2.** La fructe, pulpă. – Mr. *cară, carne*, megl. *carni*, istr. *cǫrne*.

Lat. *carnem* (Pușcariu 295; Candrea-Dens., 266; *REW* 1706; *DAR*); cf. it., sp., port. *carne*, prov., cat. *carn*, fr. *chair*. Cele două forme ale mr. se explică prin păstrarea nom. *caro* alături de acuz. *carnem*.

Der. *cărnărie*, s. f. (cantitate de carne); *cărnicios*, adj. (cărnos); *cărniu*, adj. (de culoarea cărnii); *cărnui*, vb. (a descărna); *cărnos*, adj. (care are multă carne); cf. mr. *cărnos*, cuvînt care poate fi der. cu suf. *–os*, sau reprezentant direct al lat. *carnosus* (Pușcariu 296; Candrea-Dens., 268; *REW* 1704; *DAR*), cf. prov., cat. *carnos*, sp., port. *carnoso; cîrnosi* (var. *cărnosi*), vb. (a descărna; a toca mărunt carnea; a îngrijora, a chinui), a cărui der. este neclară, și care se datorează fără îndoială unei contaminări cu sb. *krnjiti* „a face bucățele". – Compară *cîrneleagă*, s. f. (marțea săptămînii antepenultime din dulcele Crăciunului; carnaval); mr. *cărleagă*, al cărui al doilea element este *liga*, de la *ligăre* (Pușcariu 376; cf. Candrea-Dens., 270; *REW* 5024; *DAR*), cu sensul de „interzicere", propriu rom. *a lega* (cf. *carnaval*, de la *carnem levare*, sp. *carnestolendas*, vicent. *carlassare*). – Der. neol. *carnație*, s. f., din fr.; *carnasier, carnivor*, adj.; *carnificare*, s. f.; *carnozitate*, s. f. 1484

carău (–uri), s. n. – **1.** Pătrat. – **2.** Dală, placă de pardoseală. – **3.** Geam, sticlă. – **4.** La cărțile de joc, una din cele două culori roșii, însemnată cu romburi. – Var. *caro; careu*, s. n. (pătrat), *carea*, s. f.

Fr. *carreau;* folosirea este oarecum specializată (*carou* pentru cărțile de joc, *careu* pentru formațiunile militare sau de gimnastică). 1485

cărpen (–ni), s. m. – Arbore, cărpinar (Carpinus betulus). – Mr., megl. *carpin*.

Lat. *carpinus* (Pușcariu 298; Candrea-Dens., 272; *REW* 1715; *DAR*); cf. it. *carpino, carpine*, fr. *charme*, sp., port. *carpe*.

Der. *carpenă* (plantă, Melampyrum arvense); *cărpeniș* (var. *cărpiniș*), s. n. (pădure de cărpeni); *cărpiniță*, s. f. (plantă, Carpinus duinensis); *cărpănos* (var. *cîrpănos*), adj. (înveterat; aspru, grosolan; zgîrcit), datorită rezistenței lemnului de carpen, cf. fr. *se porter comme un charme* și pentru der., sp. *roblizo*. 1486

cart (–turi), s. n. – Serviciu de patru ore executat de o santinelă sau un paznic.

Fr. *quart*. Același cuvînt, prin germ. *Quart* > mag. *kárt*, a produs (Trans.) *cart*, s. n., (doniță), cf. Densusianu, *Hațeg*, 60; Drăganu, *Dacor.*, V, 266. 1487

cartaboi (–i), s. m. – (Arg.) Paznic, temnicer.

Origine necunoscută. Ar putea fi o combinație de la *cart* „gardă" și terminația lui *vistavoi*. 1488

cărte (–ărți), s. f. – **1.** Scrisoare. – **2.** Document, act scris. – **3.** Scriere tipărită și legată, volum. – **4.** Capitol, secțiune. – **6.** Bucată de carton cu însemnări scrise sau tipărite. – **7.** Listă de bucate, meniu. – **8.** Instrucție, înțelepciune. – **9.** Cărți de joc. – **10.** La rumegătoare, foios, ghem. – Mr. *carte*, megl. *carti* „hîrtie".

Lat. *charta* „hîrtie, scrisoare" (Pușcariu 99; Candrea-Dens., 273; *REW* 1866; Philippide, II, 636; *DAR*); cf. alb. *kartë* „hîrtie", it., prov., cat., sp., port. *carta*. Există mari divergențe cu privire la schimbările semantice și originea lor; cf. Capidan, *Dacor.*, I, 335; Densusianu, *GS*, II, 14; Skok, *Archiv slaw. Phil.*, XXXVII, 3; Iordan, *BF*, VI, 150. Cf. *cărturar*.

Der. *cărtar*, s. m. (Trans., jucător, trișor); *cărticică*, s. f. (broșură; pachet de hîrtie pentru țigări); *cărțulie*, s. f. (broșură; scrisoare, bilet; document, act). Din rom. provine bg. *karticka* „carte de vizită". 1489

cartier (–re), s. n. – **1.** Parte a unui oraș care formează o unitate organică. – **2.** Parte din comandamentul unei mari unități. – **3.** A patra parte din stema heraldică. – Var. (înv.) *cvartir, cortel*.

Fr. *quartier*. – Der. *încartirui* (var. *încarti(e)ra, încvartira*, Bucov. *încortela*), vb. (a încazarma), format pe baza germ. *einquartieren*. 1490

cartel (–le), s. n. – Uniune monopolistă a mai multor întreprinderi. – Var. *cartelă*, s. f. (bucată de hîrtie cu bonuri detașabile).

It. *cartello*, fr. *cartel*. – Der. *cartela*, vb. (a forma un cartel. 1491

cartof (–fi), s. m. – Plantă, barabulă (Solanum tuberosum). – Var. *carto(a)fă, cartoflă*.

Germ. *Kartoffel*. 1492

cartofor (–ri), s. m. – Trișor.

Ngr. χαρτοφόρος (Gáldi 158). 1493

cărturar (–ri), s. m. – Învățat, persoană cultă, erudit.

De la *carte*, prin intermediul unei der. neclare. Tocmai datorită acestei dificultăți, se explică de

obicei cu der. de la mgr. χαρτουλάριος „secretar, condeier" (Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 276; *DAR*). Totuşi, semantismul este dificil şi, pe de altă parte *cărturărească* se poate explica numai plecînd de la *cărţi* „cărţi de joc". Trebuie plecat probabil de la imaginea unui pl. **cărturi* (la fel cu *cărnuri*) care, chiar fără să se fi folosit, a permis der. cu ajutorul suf. *–ar*. Derivările pe baza pl. sînt frecvente, cf. *gînd* > *gînduri*, > *îngîndurat*, *timp* > *timpuri* > *timpuriu*, etc. V şi *înfăşura*, *înhăinura*. – Der. *cărturărească*, s. f. (femeie care ghiceşte în cărţi); *cărturăresc*, adj. (cult); *cărturărie*, s. f. (înţelepciune). 1494

cartuş (–şe), s. n. – Tub metalic cu material exploziv.

Fr. *cartouche*. – Der. *cartuşieră*, s. f. 1495

căruńt (–tă), adj. – Cu părul alb. – Mr. *cănut*.

Lat. *canūtus* (Cipariu, *Gram.*, 91; Puşcariu 301; Candrea–Dens., 274; *REW* 1622; *DAR*); cf. it. *canuto*, fr. *chenu*, prov., cat. *canut*, sp. *canudo*. Este cuvînt general cunoscut (*ALR*, 65).

Der. *căruńţiu*, adj. (cărunt); *căruńţeţe*, s. f. (cărunţeală; bătrîneţe; albeaţă); *căruńţeală*, *căruntate*, s. f. (rar, faptul de a fi cărunt); *încărunţi*, vb. (a albi; a îmbătrîni). Din rom. ngr. χανούτον (Meyer, *Neugr. St.*, II, 75). 1496

carvasará (–ale), s. f. – Vamă.

Tc. *kervan saray*, cf. fr. *caravansérail* (Roesler 595). – Der. *carvasaragiu*, s. m. (vameş). Cf. *caravană*. 1497

caş (–şuri), s. n. – 1. Produs alimentar din lapte închegat. – 2. Secreţie bucală la copii şi la puii de pasăre. – 2. (Trans. de Sud) Bucată, fragment. – Mr., megl. *caş*, istr. *cǫş*.

Lat. *caseus* (Puşcariu 303; Candrea–Dens., 275; *REW* 1738; *DAR*); cf. it. *cacio* (sard. *casu*), sp. *queso*, port. *queijo*. – Der. *căşar*, s. m. (tipar pentru brînză); *căşerie*, s. f. (parte a stînei unde se prepară caşul); *căşos*, adj. (care seamănă cu caşul). – Compară *cîşlegi*, s. f. pl. (carnaval), mr. *căşleadze*, *cîşleagă*, de la *caş* cu vb. *a lega* sau mai probabil de la un *caseum ligare* (Puşcariu 376; *DAR*; Candrea–Dens., 288), cf. lat.med. *casleu* „mensis November" în glosele de la *Silos* 67 şi *cîrneleagă*. De la pl. *caşuri* provine tc. *kaşer* „caş" (Meyer, *Türk. St.*, I, 56). De la *căşar*, pe care Puşcariu 304 îl deriva direct din lat. *casearius* (ipoteză abandonată în *DAR*), ngr. χασσιάρα (Meyer, *Neugr. St.*, II, 75). 1498

căsă (–se), s. f. – 1. Locuinţă. – 2. Cămin, familie. – 3. Pereche căsătorită, familie. – 4. Descendenţă, stirpe, familie nobilă, dinastie. – 5. Încăpere, odaie. – 6. Reşedinţă, sediu. – 7. Birou, centru. – 8. Mobilier casnic, obiectele din casă. – 9. Placentă. – 10. Cabină, gheretă. – Mr., megl. *căsă*, istr. *cǫse*.

Lat. *casa* (Diez, I, 115; Diez, *Gramm.*, I, 32; Puşcariu 302; Candrea–Dens., 179; *REW* 1728; *DAR*), cf. it., prov., cat., sp., port. *casa*. – Der. *căsar*, s. m. (cap de familie), pe care Candrea–Dens., 280 şi *REW* 1750 îl derivă direct din lat. *casarius; căsaş*, s. m. (cap de familie, bărbat căsătorit; rudă); *căsător*, s. m. (cap de familie), format de la un vb. dispărut, reprezentant al lat. **casare* (Puşcariu 305; *DAR*); *căsătoresc*, adj. (conjugal, matrimonial); *căsători*, vb. (a (se) uni prin căsătorie), pentru semantismul căruia cf. it. *accasare*, sp. *casar*, şi observaţiile lui Bogrea, *Dacor.*, III, 413; *căsătorie*, s. f. (uniune legală pentru întemeierea unei familii); *necăsătorit*, adj. (burlac); *căsean*, adj. (familiar); *acasă*, adv. (în casa proprie), care poate fi formaţie rom. sau reprezentant al lat. *ad casam*, cf. it. *a casa; căşiţă* (var. *căsiţă*), s. f. (căsuţă, alveolă; pilă de pod, formată dintr–o căsuţă de beţe cu umplutură de pietre; sertar), în legătură cu der. de la *casă DAR* îşi exprimă îndoiala, deoarece i se pare inexplicabil rezultatul *ş*, care apare totuşi la alţi der., cf. *caşnică*, *căşuţă; chişiţa*, s. f. (colivie, cuşcă), pare a fi var. asimilată a cuvîntului anterior; *casnic*, adj. (conjugal, matrimonial); *caşnică*, s. f. (Arg., concubină, ibovnică); *căsnicesc*, adj. (conjugal); *căsuţă* (var. *căşuţă*), s. f. (dim. al lui *casă*); *căsoaie*, s. f. (augmentativ al lui *casă;* pivniţă, cămară şi bucătărie la casele de la ţară; lucarnă, luminator; pilă de pod). Rut. *kašicja* „pilă de pod", pe care *DAR* îl dă ca etimon al rom. *căşiţă*, este mai curînd der. al rom. 1499

çasă (–se), s. f. – 1. Lădiţă în care sînt ţinuţi banii. – 2. Visterie. – 3. Unitate care acceptă depuneri de bani. – Var. *cassa*.

It. *cassa*, germ. *Kasse* (sec. XIX). – Der. *casetă*, s. f. (cutie, sipet); *casier* (var. Trans., *căsar*), s. m. (persoană care are în sarcina sa casa de bani); *casieriţă*, s. f. (casieră); *casierie*, s. f. (încăpere dintr–o instituţie în care se primesc şi se distribuie banii); *încasa*, vb. (a primi bani), din it. *incassare*, cf. fr. *encaisser; încasator*, s. m. (persoană care încasează bani). 1500

casą (–sęz, –ąt), vb. – A anula.

Fr. *casser*. – Der. *casant*, adj.; *casaţie*, s. f. (Arg., minunat, de calitatea întîi). 1501

casabą (–ąle), s. f. – Localitate, tîrg, loc. – Mr., megl. *căsăbă*.

Tc. *kasaba* (Şeineanu, III, 32). Înv. 1502

căsăi (-ăęsc, -ĭt), vb. – A lătra, a urla.
Formație expresivă (Graur, *BL*, VI, 142). Sensul „a hoinări" pe care îl indică *DAR* este incert. **1503**

casap (-pi), s. m. – Măcelar. – Mr. *căsap*, megl. *casap*.
Tc. *kasab*, din per. *hasap*, cuman. *casap* (Șeineanu, II, 92; Meyer 177; Lokotsch 1118; Ronzevalle 134); cf. ngr. χασάπης, alb., bg., sb. *kasap*. – Der. *căsăpi*, vb. (a omorî, a măcelări); *căsăpie*, s. f. (măcelărie); *casap-başa*, s. m. (căpetenie a breslei măcelarilor). **1504**

căscă (-ăști), s. f. – Acoperământ din metal pentru protecția capului.
Fr. *casque*. – Der. *caschetă*, s. f., din fr. *casquette*. **1505**

căsca (-asc, -at), vb. – 1. A deschide gura. – 2. A deschide mult (gura, ochii etc.). – 3. A deschide gura mare, trădînd oboseală, plictiseală, somn. – Mr. *cascu, (hascu)*, megl. *casc, (hasc)*.
Lat. **cascare*, din gr. χάσκω (Candrea, *Rom.*, XXXI, 304; Meyer, *Alb. St.*, IV, 123; Pușcariu 306; Candrea-Dens., 282; *REW* 1733; *DAR*), cf. sard. *kaskare* (Wagner 111), it. *cascaggine*. Este cuvînt general folosit (*ALR*, I, 86 și II, 23). Var. din mr. și megl. provine direct din ngr. – Der. *căscări*, vb. (rar, a căsca 3); *căscat*, adj. (deschis, răscrăcănat; căscat, holbat); *căscat*, s. n. (faptul de a căsca); *căscătură*, s. f. (căscat); *cascotă* (var. *caşcotă*), s. f. (se spune atunci cînd nu există nimic de mîncare), formație umoristică, alcătuită cu ajutorul unui suf. care pare ngr.; *căscăund*, adj. (căscat, tont), formație curioasă, fără îndoială în loc de **căscăun*, cu un suf. expresiv ca în *bărzăun, gărgăun*, și care se consideră nejustificat der. de la un lat. **cascabundus* (Candrea, *Rom.*, XXXI, 305; Tiktin; Pușcariu 307; Candrea-Dens., 283; *REW* 1732; Rosetti, I, 164). **1506**

caşcaval (-luri), s. n. – Brînză tipică gen șvaițer. – Mr., megl. *căşcăval*.
It. *cacio cavallo*, dialectal *cascavallo*, prin filieră orientală (ngr. χασκαβάλι, tc. *kaşkaval*, cf. Șeineanu, II, 92; Lokotsch 1115; Ronzevalle 128; Weigand, *Jb*, XVI, 221). Meyer, *Türk. St.*, I, 56, s-a înșelat crezînd că termenul tc. provenea din rom. În schimb pare a fi rom. mag. *kaskavál* (Edelspacher 15). Forma it. se explică pe baza lui *cavallo* „un anume tipar de brînză" (Iordan, *BF*, VI, 174). **1507**

casîncă (-ci), s. f. – Batic, șal (Mold.)
Rus. *kosynka* (Cihac, II, 45). **1508**

caşmir (-ruri), s. n. – 1. Rasă de capre crescută în Caşmir. – 2. Țesătură fină confecționată din părul de caşmir.
Fr. *cachemire*. – Der. *chesmeriu*, adj. (înv., de caşmir), din tc. *Keşmir*. **1509**

cast (-tă), adj. – Pur, neprihănit.
It. *casto*, lat. *castus* (sec. XIX). – Der. *castitate*, s. f., din lat. **1510**

castan (-ni), s. m. – Arbore cu fructe comestibile. – Mr. *căstînu*, megl. *căstoṇ*.
Lat. *castaneus* (sec. XIX). Formația neol. este evidentă în rom. (Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 276; mr. și megl. pot veni direct din lat. (Pascu, I, 61; Capidan, *Meglenoromînii*, 64). Cf. ngr. κάστανον, sl. *kastanŭ*, tc. *kestane*, alb. *këstenë*.
Der. *castană*, s. f. (fructul castanului); *castaniu*, adj. (de culoarea castanei). **1511**

caște, s. f. – În tipografie, lumina paginii.
Germ. *Kasten*, prin intermediul pol. *kaszta*, sau al mag. *kásta* (Cihac, II, 45). **1512**

căștei (-i) s. m. – Zgîrcit, avar. – Var. coștei.
Rus. *kaštei* (Cihac, II, 45). Înv. **1513**

castel (-le), s. n. – Clădire mare, medievală, prevăzută cu turnuri. – Var. (înv., Trans.) *caștei, coștei*.
Lat. *castellum* (sec. XVII), prin intermediul germ. *Kastell*, pol. *kasztel;* var. din mag. *kastély*.
Der. *castelan*, s. m. (persoană care stăpînește un castel). **1514**

castravețe (-ți), s. m. – Plantă legumicolă al cărei fruct, de culoare verde, se consumă crud (Cucumis sativus). – Var. *crastavete*. Mr. *castraveț*, megl. *căstrăveț*.
Bg. *krastavica*, din sl. *krastavŭ* „rîios" (Miklosich, *Lexicon*, 309; Cihac, II, 81; Meyer 177; Conev 48), cf. sb. *krastavac*, alb. *krastavec*. **1515**

castron (-oane), s. n. – 1. Vas adînc în care se aduc la masă unele mîncăruri. – 2. Supieră.
Fr. *casserole;* însă nu este ușor de indicat intermediarul, cf. săs., pol. *kastrol*, rus. *kastrjolja*, sb. *castrola* (Cihac, II, 45; *DAR*). Direct din fr., după Iordan, *Dift.*, 285; din bg. *kastron*, după Pascu, *Arch. Rom.*, VI, 231, în vreme ce Capidan, *Raporturile*, 222, afirmă că bg. provine din rom. **1516**

castru (-re), s. n. – Tabără romană întărită. – Mr. *castru*.
Lat. *castra* (sec. XIX); în mr., din ngr. κάστρον. **1517**

căsuna (-nez, -at), vb. – 1. A pricinui, a cauza. – 2. A i se năzări, a-i veni chef de ceva. – 3. A urmări, a sîcîi, a jigni.

Lat. **occasionāre* (Ascoli, *Arch. glott. it.*, XVI, 185; Pușcariu 311), transformat fără îndoială în **accasionāre*, printr-o confuzie de suf. (cf. *REW* 6029; *DAR*), cf. it. *accagionare*, v.fr. *achoisoner* „a vexa". După Candrea-Dens., 285, de la **casionare*, der. de la *casus*. – Der. *cășunătură*, s. f. (chef, poftă; durere bruscă). 1518

cat (-turi), s. n. – Etaj, nivel. – Megl. *cat*.

Tc. *kat* (Șeineanu, II, 93; Meyer 177; Lokotsch 1121; Ronzevalle 126); cf. alb. *katë*, sb. *kat*. 1519

cața, interj. – Imită strigătul coțofanei și, prin extensie, orice cuvînt sau mod de a vorbi strident sau îndărătnic.

Creație expresivă, cf. numele acestei păsări, *coțofană* și *clanță;* pentru compunere, cf. **chiț, haț, cuțu*. Se folosește adesea cu reduplicare. – Der. *cățăi*, vb. (a striga coțofana; a sta la taifas); *cîță*, s. f. (bibilică); *cață*, s. f. (persoană care vorbește mult, moară-stricată; persoană bîrfitoare; zdreanță, cîrpă; Arg., procuror; bîtă cu cîrlig folosită de ciobani). Pentru trecerea semantică de la ideea de „bîrfă" la cea de „zdreanță", cf. **fleoartă, fleancă;* iar de la „bîrfă" la „cîrlig", cf. *clanță, clonț, cioc*. Totuși se consideră în general că avînd sensul de „bîtă" *cața* este cuvînt diferit, der. de la *acăța* (Pușcariu, 7; *REW* 1662; *DAR*); der. în sens contrar pare mai probabilă. *Cațaon*, s. m. (poreclă dată grecilor) este un der. de la *cață* „gaiță" cu suf. expresiv *-un*, cf. *gărgăun* (după Philippide, *Viața rom.*, V (1907), 38; Bogrea, *Dacor.*, I, 552; Gáldi 160, din ngr. κάτσα „capră"); der. *cațaoni*, vb. (a greciza). Din rom. provine rut. *kaca* „bîtă" (Candrea, *Elementele*, 403). 1520

catacliṣm (-me), s. n. – Schimbare bruscă în condițiile naturii și vieții pe pămînt.

Fr. *cataclysme;* înainte (sec. XVIII), din gr. καταακλυσμός (Gáldi 158). 1521

catadixi (-xesc, -it), vb. – A binevoi. – Mr. *cătădixire*.

Ngr. καταδέχομαι „a permite" (Cihac, II, 644; Gáldi 158). Astăzi numai cu nuanță ironică. 1522

catagrafie (-ii), s. f. – 1. Inventar. – 2. Recensămînt.

Ngr. καταγραφή (Gáldi 159). 1523

catahrișis (-suri), s. n. – Abuz, nelegiuire.

Ngr. κατάχρησις (Gáldi 159). 1524

cataif (-furi), s. n. – Dulce oriental, cu cremă cu zahăr și frișcă. – Mr. *gădăife*.

Tc. *kataif* (Roesler 595; Șeineanu, II, 93; Lokotsch 1125; Ronzevalle 134); cf. ngr. γκαντα͡ῖφι, bg. *kadaif*. Cuvîntul tc. este pl. de la *kadife*, cf. *catifea*. 1525

cataligă (-gi), s. f. – Picioroange. – Var. (Mold.) *catalică, cătălig(ă), catarig(ă), cătărig(ă)*, etc. – *Cătărig*, s. m. (înv., tînăr, adolescent).

Origine incertă. Este posibil să fie vorba de o creație expresivă, cf. Graur, *BL*, IV, 97; însă nu este sigur că originea sa trebuie căutată în rom. În general se pune în legătură cu bg. *katerjaga* „scară" (*DAR;* Candrea; cf. Bogrea, *Dacor.*, IV, 812, unde se explică și legătura semantică între „articulație, picior" și „tînăr"). Mai ușor ar fi să plecăm de la sb. *kotrig* „articulație", *koturige* „felie"; în acest caz ar fi cuvînt identic cu *cătărigi* (var. *cotoroage*), s. f. pl. (pîftie din picioare de porc), pe care *DAR* îl consideră cuvînt diferit; și probabil și de la *cotonoage*, s. f. pl. (picioare, labe), cu der. *cotonogi*, vb. (a bate). – Der. (înv.) *cătărigie*, s. f. (adolescență). 1526

catalog (-oage), s. n. – Listă, caiet, registru care conține o însirare. – Mr. *catalog*.

Fr. *catalogue;* înainte (sec. XVII) din gr. κατάλογος. – Der. *cataloga*, vb. 1527

catană (-ne), s. f. – Soldat, recrut. – Var. *catană*.

Mag. *katona* (Miklosich, *Fremdw.*, 96; Cihac, II, 488; Gáldi, *Dict.*, 87); cf. sb., cr., tc. *katana*, pol. *katan*. – Der. *cătănesc*, adj. (militar); *cătănește*, adv. (soldățește), *cătăni*, vb. (a se înrola; a merge la oaste); *cătănie*, s. f. (serviciu militar); *cătănime*, s. f. (trupă de soldați). 1528

catandisi (-sesc, -it), vb. – A sfîrși, a termina.

Ngr. καταντῶ (Gáldi 160). 1529

catapeteazmă (-ezme), s. f. – Perete sau paravan pictat care ascunde vederii altarul în bisericile ortodoxe, iconostas.

Sl. *katapetazma*, din gr. καταπέτασμα „perdea". 1530

cățăra (-r, -at), vb. – 1. A se sui, agățîndu-se, pe un loc înalt. – 2. A (se) cocoța. – Var. *acățăra*.

Origine necunoscută. Schuchardt, *ZRPh.*, XXVIII, 41 și *DAR* contaminare a lui *acăța* cu bg. *katerjă se* „a se cățăra". Capidan, *Dacor.*, VII, 129, sugerează alb. *katsaroj;* cf. și bg. *kacvam* „a se cocoța", *katerica* „veveriță", și ngr. καντζαρώνω „a se cățăra". Este posibil ca asemănarea să se datoreze unei intenții expresive comune. Var. prezintă o contaminare evidentă cu *acăța*. – Der.

(a)cățărător, adj. (care se cațără); *cățărătoare*, s. f. (ciocănitoare, Picus major). **1531**

catarамă (-me), s. f. – Piesă din metal cu care se încheie o cingătoare. – Var. *cătăramă.*

Origine incertă. După Lacea, *Dacor.*, III, 741 din germ. *DAR* și Gáldi, *Dict.*, 191), din germ. *Kettenriemen*, prin intermediul pronunțării săs. (**kattenramen*, care nu este documentată). Der. este posibilă, însă marea răspîndire a cuvîntului rom. nu se potrivește cu ideea unui împrumut săs. Bogrea, *Dacor.*, IV, 798 (cf. Lokotsch 1089) preferă să se refere la tc. *kantarma.* – Der. *(în)cătărăma*, vb. (a prinde în cataramă); *descătărăma*, vb. (a desface, a descheia). **1532**

catarg (-ge), s. n. – Stîlp vertical pe o navă, arbore. – Var. (înv.) *catart.* Mr. *catartu.*

Ngr. κατάρτι, cu finala schimbată prin influența lui *catargă*; cf. sb. *kàtarka, kàtarga*, rus. *katartĭ*. **1533**

catargă (-ge), s. f. – Galeră. – Mr. *catregă.*

Gr. κάτεργον (Murnu 11); cf. sl. *katruga*, sb. *katarka*, rus. *kátorga*, tc. *kedırga.* – Der. *catergar*, s. m. (ocnaș pe galeră; golan, vagabond), din ngr. κατεργάρις „ocanș pe galeră" (mr. *cătărgar*), cf. Gáldi 162. **1534**

cataroi, s. m. – **1.** Apoplexie. – **2.** Răceală, guturai. – Var. (Trans.) *cătărue.*

Ngr. καταρροή „guturai" (Cihac, II, 644).**1535**

catastif (-fe), s. n. – Carte, registru. – Var. (înv.) *catastiv, catastih.*

Ngr. κατάστιχον (Murnu 11; cf. *REW* 1762); cf. *cadastru.* – Der. *catastișel*, s. f. (înv., codicil). **1536**

catatrixi (-xesc, -it), vb. – A vexa, a deranja, a sîcîi.

Ngr. κατατρέχω (Tiktin; *DAR*). Sec. XIX, înv. **1537**

catavasie (-ii), s. f. – Utrenie, slujba religioasă de dimineață.

Sl. *katavasije*, din gr. κατάβασις „coborîre". – Der. *catavasier*, s. n. (carte de ritual bisericesc). **1538**

cațavencă (-ci), s. f. – Haină scurtă îmblănită, purtată de femei.

Rut. *kacavejka* (Cihac, II, 46; Iordan, *Dift.*, 101). Se folosește numai în Mold. **1539**

cățea (-țele), s. f. – **1.** Femela cîinelui. – **2.** Nume dat unui joc de copii. – **2.** Dans tipic. – **4.** Prostituată, femeie de moravuri ușoare. – **5.** (Arg.) Gură. – Mr., megl. *cățăuă, cățao.*

Lat. *catella*, cf. *cățel.* **1540**

catechism (-me), s. n. – Expunere a principiilor religiei creștine. – Var. *catehism*, (înv.) *catihis.* Mr. *catehisie.*

Lat. *catechismus* (sec. XVI), datorită predicatorilor Reformei (cf. *DAR*). Var. *catehism* se explică prin pronunțarea cuv. ngr. κατηχισμός; *catihis* provine direct din ngr. κατήχησις, sec. XVIII (Gáldi 162). – Der. *catechiza*, vb., din fr. *catéchiser; catihet*, s. m., din ngr. κατηχητής; *catehisi* (var. *catihisi*), vb., din ngr.κατηχίζω; *catihisie* (var. *catehisie*), s. f. **1541**

catedră (-re), s. f. – **1.** Masă specială de la care vorbesc profesorii, oratorii etc. – **2.** Amvon. – Mr. *cathedră.*

Lat. *cathedra* (sec. XIX); în mr. direct din ngr. καθέδρα. – Der. *catedrală*, s. f. **1542**

categorie (-ii), s. f. – Noțiune fundamentală care exprimă proprietățile și relațiile esențiale ale obiectelor și fenomenelor, clasă. – Var. *catigorie* (înv.). Mr. *cătigurie* „calomnie".

Ngr. κατηγορία (Gáldi 161). Sec. XVIII. Var. se folosea mai ales cu sensul din mr. – Der. *categorisi*, (mr. *cătigurisescu*), vb. (a clasifica, a aranja pe categorii; înv., a dojeni; înv., a calomnia); din ngr. κατηγορῶ (viitor κατηγορίσω); *categoric*, adj., din fr. **1543**

cățel (-ei), s. m. – **1.** Pui de cîine. – **2.** Pui de animal din familia canidelor. – **3.** Adulator, lingușitor. – **4.** Larvă de albină, viespe sau furnică. – **5.** Gaură în mînerul coasei, în care se fixează lama acesteia: – **6.** Parte care se desprinde din căpățîna de usturoi. – **7.** Parte a cheii care intră în broască. – **8.** Frînă la războiul de țesut, care împiedică mișcarea de recul a sulului de urzeală. – **9.** Montant de ușă. – **10.** Stîlp, coloană, suport vertical destinat să susțină o greutate. – **11.** Trăgătoare de cizme. – **12.** (Arg.) Avocat, apărător. – Mr. *cătsăl;* ml. *cătsol.*

Lat. *catellus* (Pușcariu 314; Candrea-Dens., 237; *REW* 1763; Șeineanu, *Chien; DAR*); cf. it. *catello*, v.prov. *cadel*, fr. *chiot*, cat. *cadell*, arag. *cadillo*, gal. *cadelo.* Hasdeu, *Cuv. Bătrîni*, I, 274, pleca de la *catullus*, cf. Corominas, I, 569. Accepția 6 ar reprezenta după Pușcariu, *Lat. ti*, 10 și Pușcariu 315, lat. *cap(i)tellum;* însă la această opinie pare a se renunța în *DAR*, și nu se justifică, dacă se are în vedere sensul der. *cățeli*, și accepția identică a it. *cacchio* „germen", abruz. *kakkye* „sfert de nucă", fr. *caïeu* „bulb", care pleacă de la același cuvînt lat.

Der. *cățelandru*, s. m. (cățel, pui de cîine), *cățelește*, adv. (precum cîinii); *cățeli* (var. *cățela*),

vb. (a fi în călduri; despre animale, a se împerechea; a se multiplica; despre plantele cu bulb, a da lăstari; despre albine, a ieși din larvă), cuvînt pe care Koerting 2021 și Graur, *Rom.*, LV, 251 îl derivă greșit de la lat. *cattullire* (cf. Densusianu, *Rom.*, XXXII, 276 și Graur, *BL*, VI, 145), și care ar putea reprezenta lat. *catillare*, glosat de *Du Cange* „per alienas domos girare, tractum a catulis". Din rom. provine mag. *kecel* (Candrea, *Elemente*, 405; Edelspacher 16). 1544

cateriṇcă (–ci), s. f. – Flașnetă. – Var. *cat(i)-rincă, catarincă.*

De la un cîntec german care începea cu cuvintele «Charmante Catherine», cîntat la flașnete (Tiktin; *DAR*), cf. rut. *katerinka*, rus. *šarmanka.* Se consideră că rom. provine din rut., însă ar putea fi și formație rom., cu suf. *–că.* 1545

caterisi (–sęsc, –ĭt), vb. – A răspopi.

Ngr. χαθαρῶ, aorist χαθαίρησα „a degrada" (Tiktin; *DAR;* Gáldi 162). 1546

catifeą (–ęle), s. f. – 1. Țesătură care prezintă pe față fire dese mai mici de un milimetru. – 2. Panseluță (Viola tricolor). – 3. Varietate de vin roșu. – Mr. *catife*, megl. *cadife.*

Tc. *katifa* sau *kadife* (Roesler 569; Șeineanu, II, 94; Lokotsch 1125; Ronzevalle 134); cf. ngr. κατιφές, sb. *katifa, kadiva*, bg. *kadife.* Cf. *cataif.*

Der. *catifelat*, adj. (moale); *catifeluță* s. f. (planglică de catifea; plantă, Tagetes patula). 1547

catilinar (–ră), adj. – Ambițios, fără scrupule.

Lat. *catilinarius*, de la *Catilina* (Sec. XIX). Cuvînt folosit mai ales de Eminescu și care trebuie să-i fi provenit din lecturile sale germane. – Der. *catilinară*, s. f. (catilinară, diatribă); *catilinarism*, s. n. (ambiție nemăsurată). 1548

cățîn (–ni), s. n. – (Înv.) Strachină, blid. – Mr. *cățîn*, megl. *cățon.*

Lat. *catinum* (Candrea-Dens., 288; *REW* 1769; Pascu, I, 356). 1549

cățină (–ni), s. f. – Numele mai multor specii de arbuști; *cătină albă*, Hippophaë rhamnoides; *cătină de garduri*, Lycium vulgare; *cătină mică*, Tamarix germanica; *cătină roșie*, Tamarix gallica.

Lat. *catānum* „plantă asemănătoare cu drobul", cuvînt documentat în Spania în sec. VI (Corominas, I, 570). *A* tonic s-a alterat probabil sub influența lui *catena*, cf. mr. *cătiră* „șira spinării". În orice caz, nu este probabilă der. propusă de *DAR*, din lat. *catena*, și cu atît mai puțin originea anterioară indoeurop., cum presupune Lahovary 322.

Der. *cătinar*, s. m. (pasăre mică neidentificată); *cătinat*, adj. (cu frunzișul des); *cătinet*, s. n. (desiș, hățiș). 1550

cătineł, adv. – Încet, lin, domol; cu grijă (ambele idei sînt simultane, cf. *DAR*). – Var. *cîtinel, cătenel, cătelin, cîtelin.*

Lat. *contĭnŭĕ* „în mod continuu", sau *contĭnuŏ de la contĭnĕre* „a răbda". Rezultatul normal trebuia să fie **cătinu* (pentru *con–*, cf. *către*), la care s-a adăugat suf. dim. *–el*, prin analogie cu *(în)cetinel.* În privința semnatismului, *contĭnŭĕ* a însemnat probabil „fără izbituri, fără zgîlțîituri", ca sp. *aguanta*, cînd se transportă un obiect greu. Metateza *–nel* > *–lin* a unor var. se explică prin contaminarea cu *lin* „suav". Este puțin probabilă explicația lui Pușcariu, *Dacor.*, III, 658 (cf. *DAR* și *REW* 1782a), care pleacă de la *cautela* pentru a presupune lat. **cautelīnus* sau **cautelēnus*, care ar fi ajuns cu greu la rezultatul rom. Și mai puțin probabilă este explicația lui L. Spitzer, din lat. *cattus* „pisică" și cu un suf. *–inel*, care nu ne este cunoscut (*Dacor.*, IV, 656–63 și *BL*, VI, 234). – Der. *cîtineluș*, adv. (încetișor); *cîtinică*, adj. f. (puțintică). 1551

catîr (–ri), s. m. – Mul.

Cuman. *chater* (cf. Kuun 127) sau tc. *katır* (Roesler 595; Șeineanu, II, 94; Lokotsch 1131); cf. ngr. γάδαρος sau γαίδαρος, bg. *katăr.* – Der. *catîrcă*, s. f. (femela catîrului); *catîrgiu*, s. m. (cărăuș), din tc. *katercı.* 1552

catîr (–ri), s. m. – Papuc.

Bg. *katări* „saboți". Pare cuvînt identic cu cel anterior. Cf. *calacatîri.* 1553

catișmă (–me), s. f. – Una din cele douăzeci de secțiuni în care se împarte psaltirea.

Gr. κάθισμα prin intermediul sl. *kathisma.* 1554

catiușa (–șe), s. f. – Lansator de rachete multiplu. – Var. *catiușca.*

Rus. *katjuša*, cuvînt creat în ultimul război mondial. 1555

catolic (–că), adj. – Care aparține catolicismului.

Lat. *catholicus* (sec. XVII). – Der. *catolicesc*, adj. (catolic); *catolicește*, adv. (după ritualul catolic); *catolici*, vb. (a converti la catolicism); *catolicime*, s. f. (adunare de catolici); *catolicism*, s. n. (confesiune creștină care recunoaște primatul Papei); *catolicitate*, s. f. (caracter catolic). 1556

catortosi (–sęsc, –ĭt), vb. – A ajunge la un rezultat bun, a avea succes, a reuși.

Ngr. κατορθόω, viitor κατορθώσω „a aranja" (*DAR*, Gáldi 162). Înv. (sec. XVIII). **1557**

catrafuse, s. f. pl. – Numai în expresia *a-și lua catrafusele*, a pleca repede, a o șterge. – Var. *catravase.*

Origine necunoscută. Pare a fi o interpretare umoristică a lui *catavasii* (cf. rus. *katavasija* „încurcătură"), în sensul că primul obiect pe care trebuie să-l ia preotul cînd pleacă trebuie să fie liturghierul sau cartea de rugăciuni. Cihac, II, 488, citează un mag. *kateputa* „bagaj", care nu pare a-i fi convins pe specialiști. **1558**

catran, s. m. – **1.** Lichid vîscos de culoare închisă, gudron. – **2.** Chin, grijă, amărăciune. – Mr. *cătrane*, megl. *cătran.*

Tc. *katran* (din arab. *alqiṭrān*, de unde și sp. *alquitrán*, port. *alcatrão*, fr. *goudron*), cf. it. *catrame*, ngr. κατράμι, alb. *katram* (Șeineanu, II, 95; Lokotsch 1128; Ronzevalle 134; *REW* 4684b). În Trans., prin intermediul sb. *katran* sau al mag. *katrány*, de aceeași proveniență.

Der. *cătrăni*, vb. (a da cu catran; a supăra, a amărî; refl., a se înfuria, a turba); *cătrăneală*, s. f. (acțiunea de a(se)cătrăni; amărăciune); *cătrăniturâ*, s. f. (cătrăneală); *cătrănos*, adj. (plin de catran); *cătrăniță*, s. f. (Trans., chibrit). Dubletul neol. *gudron*, s. n., din fr., a dat naștere vb. *gudrona*. Edelspacher 16 se gîndește, desigur în mod greșit, că mag. provine din rom. **1559**

către, prep. – **1.** Față de (indică poziția, în raport cu un obiect determinat). – **2.** Împotriva, în contra (indică o mișcare ostilă sau de opoziție, față de un obiect determinat; cu acest sens este înv., înlocuit de *contra* sau *împotriva*). – **3.** Spre, către (indică o mișcare spre un obiect determinat). – **4.** (Înv.) La (după vb. *declarandi* sau *sentiendi*, indică ceea ce astăzi este de obicei un dat.) – **5.** (Înv.) Pe lîngă, în plus. – **6.** În jur de, mai mult sau mai puțin (indică o apreciere oscilantă sau nedeterminată, mai ales cu noțiuni de timp). – Mr. *cîtră, cătr(ă)*, megl. *cutru, cǫtru*, istr. *cătrę.*

Lat. *contra* (Diez, I, 438; Pușcariu 319; Candrea-Dens., 291; *REW* 2187; Philippide, II, 638; *DAR*); cf. alb. *kondrë*, it., prov., cat., sp., port. *contra*, fr. *contre.* **1560**

catrință (-țe), s. f. – Șorț, fustă din două bucăți. – Var. *cătrință, cotrință.*

Origine expresivă, ca în alte cuvinte care înseamnă „cîrpă", cf. *treanță, fleoarță, hanță, buleandră*, etc., și var. *cotreanță* „cîrpă" femeie de moravuri ușoare; cu același semantism ca toate cuvintele din această clasă. A fost interpretat ca un der. dim. al numelui feminin *Catrina* (Scriban); lipsește însă explicația semantică. Mag. *katrinca, kotroncz (DAR)* provine probabil din rom., ca și ţig. *katrinka.* Cihac, II, 488, crează o legătură cu pol. *katan(k)a* „fustă", lituan. *katenka* „corsaj", care par a fi și ele dim. ale aceluiași nume. **1561**

cățuie (-i), s. n. – Vas în care se ard mirodenii. – Var. mr. *căție.*

Ngr. κατοί „fărâș" (Cihac, II, 645; Bogrea, *Dacor.*, IV, 798); cf. alb. *katsi(jë)*, sl. *kacija* „foc". La încercările lui Pușcariu de a explica acest cuvînt prin lat. (**caţă*, din lat. *cyathus* < gr. κύαθειον, Pușcariu 320, cf. it. *cazzo*, sp. *cazo;* lat. **quatium, Lat. ti*, 40) a renunțat însuși autorul în *DAR.* Nu pare mai probabilă der. din lat. *cattia* (Iordan, *BF*, VI, 174). **1562**

cătun (-ne), s. n. – Grup de așezări țărănești, sat. – Mr. *cătună*, megl. *cătun.*

Unul din cuvintele cele mai discutate din vocabularul rom. Este cuvînt comun tuturor limbilor balcanice: alb. *katund* (var. *katund(i), kotun*) „sat; casă de țară"; ngr. κατοῦνα „cort; tabără de corturi"; sl. *katunĭ* „tabără"; sb. *katun* „cătun de ciobani; stînă"; bg. *katun* „colibă"; *katunar* „cătun"; *katunĭšte* „tabără de țigani nomazi"; ţig. *katuna* „cort". Totuși, termenul nu se explică prin nici una din aceste limbi; astfel încît este nevoie să i se caute originea în alte fonduri lingvistice. Opiniile sînt foarte variate, și însăși varietatea lor indică inconsistența criteriilor posibile și lipsa de documentare cu care trebuie luptat. Miklosich a epuizat el singur posibilitățile cercetării, afirmînd că este vorba de un cuvînt de origine albaneză (*Fremdw.*, 97), română (*Wander.*, 8), turcă (*Türk. El.*, I, 329), italiană (*Alb. Forsch.*, II, 10) sau autohtonă (*Slaw. El.*, 10). În general se consideră că este cuvînt autentic alb., adică al v.ilire (Meyer 183; Vasmer, *Studien zur alb. Wortforschung*, 28; *Jokl, IF*, XXXIII, 420; Philippide, II, 703; Skok, *ZRPh.*, L, 519; *DAR;* cf. observațiile împotriva acestor opinii ale lui Rosetti, II, 113), și bazată pe o rădăcină indoeurop. **ka-ton.* Treimer, *Slavia*, III, 450, presupunea o der. din avară; iar Densusianu, *GS*, VII, 90 propunea un iranian **katun* „locuință subterană". Mai prudent, Berneker 494 se limitează să o califice drept „Balkanwort". În sfîrșit, Rohlfs, *EWUG* 949 se gîndește la tc. osmanli *katan* „ţarc", ipoteză în care coincide cu Șeineanu, II, 96. Numai Jirecek, *Geschichte der Serben*, I, 156 (bazîndu-se fără îndoială pe una din multele opinii ale lui Miklosich) a propus etimonul it. *cantone*, pe care cercetătorii nu par a-l fi acceptat, și care totuși se poate să fi intrat

de foarte timpuriu în gr. (pentru pierderea lui *n*, cf. it. *confetto* > ngr. κουφίτον), şi de acolo în celelalte limbi balcanice. 1563

cătuşe (-şe), s. f. – **1.** Lanţuri cu care se leagă mîinile şi picioarele arestaţilor. – **2.** Ancoră. – **3.** Cursă, laţ. – **4.** Capăt unde se fixează jugul. – **5.** Traversă care leagă căpriorii unui acoperiş. – **6.** Plantă erbacee (Bellota nigra). – Mr. *cătuşe* „pisică".

Lat. *cattus* „pisică" (Puşcariu 321; Candrea-Dens., 293; *DAR*). Rezultatul normal, **cat* sau *catá* s-a pierdut, ca şi der. *cătuşe* „pisică", (cu suf. *-uş*), menţionat într-un glosar din sec. XVIII şi în mai multe toponime (*Dealul-Cătuşii*, termen din Bărbăteşti, Argeş; *Cătuşa*, termen din Feleşti, Covurlui; *Cătească*, Argeş).

Der. *cătuşa* (var. *cătuşi, incătuşa*), vb. (a pune în lanţuri); *cătuşar*, s. m. (înv., temnicer); *cătuşnică*, s. f. (plantă erbacee, Nepeta cataria); *descătuşa*, vb. (a scoate cătuşele). Din rom. (accepţia 1) a trecut în rut. *katuša* „tortură" (Miklosich, *Wander.*, 20), pol. *katusz(a)*, „tortură". 1564

cąuă, s. f. – Fiinţă imaginară înspăimîntătoare, bau-bau.

Creaţie expresivă de la cuvîntul *cau* (cf. *bau*), care se spune uneori pentru a speria copiii. Originea onomatopeică a cuvîntului a fost indicată numai de Pascu, I, 116. După Cihac, II, 645, din ngr. χαυγᾶς „ceartă". Tiktin îl deriva din lat. *cave* „ai grijă", opinie pe care o resping Puşcariu 322 şi *REW* 1785. În sfîrşit, Puşcariu, *Dacor.*, V, 404-6 şi *DAR*, porneşte de la rut. *kava* „sperietoare", care pare a avea aceeaşi origine expresivă, dar care nu convine fonetic. Aceleiaşi rădăcini expresive îi aparţin *căuna* (var. *căuni*), vb. (a lătra), *cheuni* (var. *chiuni*), vb. (a striga, a face zgomot), cf. *scheuna, băuna*. 1565

cauc (-ce), s. n. – Linguroi, căuş; vas de scos apă.

Lat. *caucus* (Densusianu, *Hlr.*, 200; Puşcariu 323; Candrea-Dens., 294; *REW* 1773; *DAR*), cf. mgr. κοῦκος, κούκη sau κουκίον, alb. *kafkë*. Din acelaşi cuvînt, cu schimbare de suf. (ca în *ţîmburuc* > *ţîmburuş*), s-a obţinut forma *căuş*, s. n. (linguroi, vas de scos apa, butoi; vas de lemn sau de metal, cu toartă lungă de care se ţine, şi cu care se ia apă de băut din fîntîni; linguroi folosit de zidari pentru var; paletă), cuvînt mai curent decît cel anterior. Identitatea ambelor cuvinte nu pare să fi fost remarcată, iar dicţionarele le tratează de obicei separat. Cihac, II, 46, derivă cuvîntul *căuş* de la pol. *kousz* „vas, pahar", rut. *ka(v)uš* (cf. Berneker 1594 şi Scriban); însă cuvîntul sl., după Miklosich, *Wander.*, 21 provine din rom. De asemenea trebuie explicat prin rom. şi rus. *kooš*, semnalat ca etimon posibil de Sanzewitsch 199. Philippide, *Principii*, 64, (urmat de Puşcariu, *Dacor.*, III, 666 şi *DAR*) pleacă de la lat. *cavus*, cu suf. *-uş;* în vreme ce Giuglea, *Dacor.*, III, 619, indică gr. κάβος „măsură de capacitate pentru produse solide". Pentru accepţia de „paletă", cf. lat. *caucellus* > fr. *choisel, choiseau*. 1566

cauc (-ce), s. n. – **1.** Bonetă veche de fetru, cu fundul rotund. – **2.** Potcap caracteristic al preoţilor ortodocşi.

Tc. *ka(v)uk* (Roesler 595; Şeineanu, II, 96, Lokotsch 1137; Meyer 183), cf. alb., sb. *kauk*, ngr. καβούκι. – Der. *caucgiu*, s. m. (fabricant şi vînzător de cauce). 1567

cauc (-ce), s. n. – Sapă.

Sl. (sb., cr., slov.) *kuka*, cf. mag. *kuka* (Cihac, II, 46), probabil contaminat cu *cauc* „linguroi". 1568

cauciuc (-curi), s. n. – Produs industrial, elastic şi rezistent, fabricat din latexul unor arbori tropicali.

Fr. *caoutchouc*. – Der. *cauciuca*, vb. 1569

cąună (-ne), s. f. – Mină.

Origine incertă. După Puşcariu 324 şi *DAR*, de la un lat. **cavina*, de la *cavus* „gol, scobitură". *DAR* pare a identifica acest cuvînt cu *caulă*, s. f. (ponton). Este posibil să fie vorba de o var. de la *găunos* vezi cuvîntul. 1570

cąut (-tă), adj. – Precaut, prudent.

Lat. *cautus* (sec. XIX). Este latinism, folosit rar de vreun scriitor trans. – Der. *cautelă*, s. f. (grijă, precauţie); *cauţiune*, s. f. (sumă de bani depusă ca garanţie); *cauţiona*, vb. (a garanta, a plăti cauţiune); *cauţionament*, s. n. (garanţie); *cauţionator*, s. m. (garant), toate din fr. 1571

căuta (-ąut, -ąt), vb. – **1.** A examina, a cerceta. – **2.** A scruta, a se uita fix şi insistent. – **3.** A părea, a avea aspect de. – **4.** A fi orientat, a fi situat în faţa a ceva. – **5.** A se îngriji, a se ocupa de ceva, a veghea. – **7.** A îngriji, a avea grijă de sănătatea cuiva. – **8.** A cerceta, a verifica. – **9.** A iscodi, a scormoni. – **10.** A căuta, a urmări, a încerca să obţină ceva. – **11.** A încerca. – **12.** A se strădui, a face eforturi. – **13.** A căuta cu grijă, a se îngriji exagerat de felul în care se exprimă. – **14.** (Cu pron. în dat.: *a-şi căuta de*) A-şi vedea mai departe de, a încerca mai departe, a se preocupa numai de ceva, a se mărgini la. – **15.** (Refl.) A avea căutare, a plăcea, a se vinde bine.

– **16.** A fi nevoit, a trebui, a fi obligat (mai ales în expresia *ca(u)tă să*). – Var. *căta*. – Mr. *caftu, căftare*, megl. *caft, caftari*, istr. *cǫwtu*.

Cuvînt greu de explicat, în care par a se fi confundat două cuvinte lat. diferite, chiar dacă această confuzie nu este un fapt sigur. Pare evident că var. *căta* reprezintă lat. *captāre* (Schuchardt, *ZRPh.*, XXVIII, 38; Candrea-Dens., 286; *REW* 1561); cf. vegl. *catuar* „a afla", friul., engad. *cattar* „a obține", v.prov. *catar* „a vedea", sp., port. *catar*. La acest etimon, bazat pe perfecta coincidență a v.port. și a v.sp., Pușcariu a renunțat ulterior, iar în *DAR* identifică total pe *a căta* cu *a căuta*, derivîndu-l pe primul din ultimul; aceeași interpretare la Graur-Rosetti, *BL*, V, 220. Este sigur că ambele cuvinte se confundă astăzi în toate accepțiile lor, fără ca aceasta să fie o dovadă hotărîtoare în favoarea identității lor. În privința semantismului cuvîntului rom., evoluția la „a privi" este deja lat.; cf. San Isidoro de Sevilla, *Etym.*, XII, 2, 38; *cattat, id est videt;* de unde rezultă și faptul că reducerea lui *pt* este veche. De la „a privi" s-a trecut firesc la sensul de „a căuta", propriu și sp.: cf. în graiul din Astorga, *vai cata los buis*, rom. *cată boii* (S. Alonso Garrote, *El dialecto vulgar leonés*, Madrid 1947, p. 173). Prin urmare, etimonul *captāre* explică perfect fonetismul și semantismul lui *a căta*, formă foarte împămîntenită în graiul popular și care se menține în numeroase regiuni, în ciuda faptului că literatura preferă forma *a căuta*. Cu toate acestea, *captāre* pare insuficient pentru a explica forma *a căuta*. Identitatea de sens i-a determinat pe mulți autori să considere această ultimă formă ca var. fonetică de la *captāre* (Diez, *Gramm.*, I, 32; Cipariu, *Elemente*, 40; Körting 904), al cărui rezultat pare destul de șocant. Din această cauză s-a încercat să se explice *căuta* și mai ales *u* acest cuvînt prin intermediul altui etimon lat., bazat pe cuvînt și pe noțiunea de *cautus*, ușor diferite după diverșii cercetători (de la *cautus*, după V. Burlă, *Studii filologice*, 93 și Candrea-Dens., 295; de la **cautāre*, după Candrea, *Rom.*, XXXI, 305; Meyer, *Alb. St.*, IV, 35; Graur-Rosetti, *BL*, V, 220; și Pascu, I, 60; de la **cavitāre*, după Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 276; Pușcariu, *ZRPh.*, XXVIII, 676; G. Meyer, *IF*, VI, 118; Pușcariu, 325; *DAR*. Cf. observațiile împotriva etimonului **cavitāre* la Candrea-Dens., 295 și la Densusianu, *GS*, II, 18). Etimonul **cavitāre* „a îngriji", de la *cavitum*, forma populară a lui *cautum*, este posibil fără a fi convingător. Rezultatul său fonetic este incert (cf. *laudavi* > *lăudai; pavimentum* > *pămînt; civitatem* > *cetate; ovem* > *oaie;* etc.). Pe de altă parte, nici **cautare* nici **cavitare* nu ar fi de ajuns pentru a explica toate accepțiile lui *căuta;* astfel încît nu pare probabilă explicația pe care o propune *DAR*, de la *căta* prin intermediul unei reduceri de la *căuta*.

Astfel stînd lucrurile, par posibile două soluții. Dacă se admite etimonul incert **cavitāre*, forma dublă *căta* și *căuta* corespunde la două etimoane diferite, cu o totală confuzie ulterioară a semantismului. Dacă se face abstracție de **cavitāre*, cum pare de preferat, ar fi obligatoriu să explicăm ambele forme pornindu-se de la lat. *captāre*. Forma vulg. *cattare* ar fi dat în mod normal *căta*, ca în prov. și sp. pe cînd de la *captāre*, prin intermediul unei pronunțări defectuoase **cabtāre*, s-ar fi ajuns la *căuta*, ca în cazul lui *presbyter* > *preut*. Dovadă a acestui fapt ar putea fi perfecta corespondență a rezultatelor ambelor cuvinte în dialecte: mr. *caftu, preftu*, istr. *cǫwtu, prewt*.

Der. *căutătoare*, s. f. (Trans., oglindă); *căutător*, adj. (care caută); *căutător*, s. m. (ghicitor, prezicător; petitor, mijlocitor, mai ales cel care este însărcinat cu verificarea situației economice a pretendentului); *căutătură*, s. f. (privire, uitătură); *căutare*, s.f. (examen; cercetare; îngrijiri medicale, tratament; gardă; administrație; obiectiv, pretenție; înfățișare, aspect; succes, acceptare). **1572**

cạuză (-ze), s. f. – **1.** Motiv. – **1.** Proces, pricină.

Lat. *causa* (sec. XIX). – Der. *cauza*, vb. (a pricinui, a produce), din lat. *causare; cauzal*, adj., din lat. *causalis; căuzaș*, s. m. (partizan), cu suf. *-aș; căuzășesc*, adj. (partizan, revoluționar), cuvinte folosite mai ales în 1848; *cauzativ*, adj., din lat. *causativus*. **1573**

cavạf (-fi), s. m. – Pantofar, cizmar.

Tc. *kavaf* „pantofar" (Roesler 504; Șeineanu, II, 96; Lokotsch 772). – Der. *căvăfie*, s. f. (pantofărie). **1574**

cavạl (-le), s. n. – Fluier ciobănesc cu cinci găuri. – Mr. *căval*.

Tc. *kaval* (Șeineanu, II, 96; Meyer 184; Lokotsch 1135); cf. alb. *kavali*, bg., sb. *kaval*. **1575**

cavalẹr (-ri), s. m. – **1.** Titlu nobiliar conferit de rege. – **2.** Titlu dat unei persoane dintr-un ordin cavaleresc. – **3.** Titlu onorific conferit posesorului anumitor decorații. – **4.** Persoană avînd titlu de cavaler. – **5.** Călăreț. – **6.** Om generos, nobil; amabil. – **7.** Holtei, burlac. – Mr. *căvăler*.

It. *cavaliere*, fr. *cavalier, chevalier*, prin intermediul rus. *kavaler* (Sanzewitsch 199; *DAR*); cf. ngr. καβαλλάρις, bg. *kavaler*.

Der. *cavaleresc*, adj. (de cavaler; înv., fățiș, pe

față); *cavalerește*, adv. (în felul cavalerilor, sincer, deschis); *cavalerie*, s. f. (călărime; instituția cavalerilor); *cavalerism*, s. n. (purtare de cavaler); *cavalerist*, s. m. (călăreț); *cavaleros*, adj. (cavaleresc). 1576

cavaz (-zi), s. m. – Zbir, agent, polițist. – Var. *cavas*. Mr. *căvaz*, megl. *cavaz*.

Tc. *kavas* (Șeineanu, III, 33; Meyer 119; Lokotsch 772); cf. alb. *gavas*, bg. *kavaz(in)*. Sec. XVIII, înv. 1577

caviar, s. m. – Icre negre. – Mr. *hăvviar*.

Fr. *caviar*, din it. *caviale*. It. a trecut și în tc. *kavyar*, de unde mr. (Ronzevalle 82), cf. bg. *haiver*, ngr. χαβιάρι. 1578

cavou (-uri), s. n. – 1. Construcție funerară, criptă. – 2. (Arg.) Pat.

Fr. *caveau*. 1579

caz (-zuri), s. n. – Împrejurare, circumstanță, situație.

It. *caso*. – Der. (din fr.) *cazual*, adj.; *cazualitate*, s. f.; *cazuist*, s. m.; *cazuistic*, adj. 1580

cază (-ațe), s. f. – În Turcia, în trecut, district administrativ și juridic.

Tc. *kaza* (Șeineanu, III, 33). Sec. XVIII, înv. 1581

cază (-zez, at), vb. – A instala, a ranja.

Fr. *caser*. – Der. *cazier*, s. n., din fr. *casier*. 1582

cazac (-ci), s. m. – 1. Membru al unei comunități militare autonome așezate la marginea statului rus. – 2. Soldat dintr-o unitate de cavalerie recrutată dintre cazaci.

Tc. *kazak* „aventurier" (Cihac, II, 46; Șeineanu, II, 97; Lokotsch 1143; Tagliavini, *Arch. Rom.*, XVI, 361), cf. rus. *kazak*. – Der. *căzăcească*, s. f. (dans tipic); *căzăcesc*, adj. (de cazac); *căzăcește*, adv. (în felul cazacilor); *căzăci*, vb. (a transforma în cazaci); *căzăcime*, s. f. (mulțime de cazaci); *cazacliu*, s. m. (înv., negustor care făcea trafic cu Rusia), din tc. *kazakli* „originar din țara cazacilor"; *cazacliesc*, adj. (provenind din schimburile comerciale cu Rusia). 1583

cazacă (-ci), s. f. – Bluză încheiată pînă în gît, cu mîneci largi.

It. *casacca* (sec. XIX). 1584

cazan (-ne), s. n. – 1. Vas mare de metal, căldare. – 2. Alambic. – 3. Căldare, formație geologică alpină. – 4. Companie de ieniceri sau de tătari (înv.). – Mr. *căzane*, megl. *căzan*.

Tc. *kazan* „cazan" (Roesler 594; Șeineanu, II, 96; Meyer 184; Lokotsch 1144; Ronzevalle 128); cf. ngr. χαζάνι, alb., bg., sb., rut., rus. *kazan*. – Der. *cazangiu*, s. m. (meseriaș care construiește sau repară cazane), din tc. *kazancı*, cf. ngr. χαζαντζής; *cazangerie*, s. f. (atelier de cazane; meseria de cazangiu). 1585

cazănie (-ii), s. f. – 1. Predică, îndemn. – 2. (Fam.) Discurs lung și plicticos, poliloghie, vorbărie. – 3. Dojană, mustrare.

Sl. *kazanije* „mustrare", de la *kaznĭ* „pedeapsă" (Miklosich, *Slaw. El.*, 24; *Lexicon*, 279; Cihac, II, 46). Cf. *cazna*. 1586

cazarmă (-ărmi), s. f. – Ansamblu de clădiri afectate militarilor.

Germ. *Kaserne*, prin intermediul rus. *kazarma* (Cihac, II, 46; Sanzewitsch 200); cf. ngr. χαζάρμα. – Der. *cazarmagiu*, s. m. (veteran, soldat care are mai multe luni de cazarmă și își cunoaște bine obligațiile); *cazarmament*, s. n. (cazarmă); *(în)cazarma*, vb. (a instala în cazarmă). 1587

cazîlbaș (-și), s. m. – Persan.

Tc. *kizıl baş* „cap roșu; persan" (Șeineanu, III, 33). Sec. XVIII, înv. 1588

cazinou (-uri), s. n. – Local public pentru jocuri de noroc, dans, spectacole. – Var. (înv.) *cazin*, (Trans.) *casină*, *cazinou*.

Fr. *casino*, cf. germ. *Kasino*. 1589

cazmă (-ale), s. f. – 1. Hîrleț. – 2. Tîrnăcop. – Mr. *căzmă*.

Tc. *kazma* (Șeineanu, II, 99; Meyer 184; Lokotsch 1145; Ronzevalle 128); cf. ngr. χαζμάς, χασμάς, alb. *hazmë*, bg., sb. *kazma*. 1590

cazna (-ne), s. f. – 1. Tortură, chin, supliciu. – 2. Suferință, durere, neliniște. – 3. Trudă, muncă, strădanie.

Sl. *kaznĭ* (Miklosich, *Slaw. El.*, 24; *Lexicon*, 279; Cihac, II, 46); cf. sb. *kazna* „pedeapsă", pol. *kazn* „pedeapsă". – Der. *căzni*, vb. (a tortura, a chinui; refl., a se strădui; a îngriji, a avea grijă, a crește, cînd este construit cu prep. *cu*), din sl. *kazniti* „a pedepsi". 1591

cazon (-nă), adj. – De cazarmă, milităresc.

Rus. *kazjonnyĭ* „care aparține finanțelor publice" (Philippide, *Viața rom.*, IV (1907), p. 38; *DAR*); s-a spus mai întîi despre obiecte, îmbrăcăminte, muniții sau hrană, puse la dispoziția soldaților de către Stat. – Der. *cazonie*, s. f. (serviciu militar). 1592

ce, pron. inter. și rel. – 1. Pron. și adj. inter. – *De ce, la ce, pentru ce*. – 2. Pron., adj. și adv.

exclamativ; cu această funcție este adesea însoțit de *mai – Ce de!* – **3.** Pron. și adj. exprimînd o interogație indirectă, după vb. *declarandi* sau *sentiendi*. – **4.** Care (pron. rel.). – *Cel ce. Ce și cum. – Ce e drept. – Cine știe ce. – Numai ce. – Cît pe ce. Pe ce... pe atît.* – **5.** Înainte de vb. *a fi*, indică o definiție ai cărei termeni sînt inversați, obiectul sau persoana definite fiind precedate de noțiunea care le definește: *ființă ticăloasă ce sînt* (Negruzzi); *prost ce ești* (Creangă). – **6.** (Înv.) Dar (cu acest sens, astăzi se folosește *ci*. – **7.** (S. m. sing.) Ceva, un lucru oarecare, un obiect nedeterminat. – Mr. *ție, ți*, megl. *ți*, istr. *țe*.

Lat. *quid* (Diez, I, 123; Pușcariu 326; Candrea-Dens., 296; *REW* 6953; *DAR*); cf. it. *che*, prov., cat., fr., sp., port. *que*. Pentru adăugarea lui *mai* (2), cf. modismul sp. *qué cosa más bonita* „ce lucru minunat!". Sensul 5 se poate explica fie prin valoarea relativă a lui *ce* (= *ființă ticăloasă care sînt*), fie prin funcția sa exclamativă (*ce ființă ticăloasă sînt*). Ce este identic cu conj. *ci* (cf. sensul 6), care s-a despărțit de el în epoca modernă (sec. XVII-XVIII), cu sensul specializat de „dar". Identitatea sa nu prezintă îndoieli, și este frecventă, în textele vechi, folosirea lui *ce* cu accepția modernă a lui *ci* (mr. *ți*), cf. Pușcariu 358 și *DAR*. Totuși, Cipariu, *Gram.*, 115 și Tiktin au încercat să-l explice pe *ci* plecînd de la *quin*.

Compară *căci* (înv. *căce*), cf. *că; ceva* (mr. *țîva*), adv. și pron. indef. (înv.), cu *va* (< *a voi*), cu var. *cevași, cevașilea; fiece*, pron. indef.; *oarece*, pron. indef., cu var. *oareș(i)ce; orice*, pron. indef.; *niște*, art. indef., în loc de *nișce* < *nu șt(iu) ce; verice*, pron. indef. **1593**

ceș, interj. – Strigăt cu care se mînă boii la dreapta. – Var. *ceala, ța*.

Lat. *ecce hac* (Drăganu, *Dacor.*, III, 692), cf. it. *qua* „pe aici", fr. *ça*, sp. *acá* (Drăganu crede că var. *ceala* reprezintă lat. *ecce hac illac*). După Phillipide, *ZRPh.*, XXXI, 302; Nandriș, *RF*, I (1928), 185-8 și *DAR*, este art. *cea* (m. *cel*) și trebuie interpretată ca expresie eliptică, în loc de *cea parte*. Pentru Iordan, *BF*, IX, 117, este vorba de o creație expresivă. Din rom. provin mag. *csá(h), csále* (Drăganu, *Dacor.*, III, 692), rut. *ča(la)* (Miklosich, *Wander.*, 16), pol. *chala*, sb. *ča*.

Poate trebuie adăugat aici *ceaș* (var. *ceas*), interj. (se folosește la mulsul vacilor, pentru a le cere să-și mute piciorul), care ar putea fi de asemenea creație spontană dar care, în realitate, se poate considera ca un comp. de la *cea* cu *și*, ca *acișî, așași, atunceși*, etc. După Philippide, *ZRPh.*, XXXI, 302, din lat. *cessa*, imperativ de la *cessare;* însă această explicație se bazează pe var., mai puțin frecventă decît *ceaș*, și nu ține de o circumstanță caracteristică și anume că *ceaș*, la fel ca *cea*, se poate folosi numai pentru animale bovine. Aceeași interj. se folosește ca îndemn pentru a urina, uz în care coincide cu tc. *ciș* „urină". **1594**

ceac –pạc, adv. – Așa și așa, potrivit. – Var. (înv.) *ceat–pat*.

Tc. *çak pak* (Șeineanu, II, 125; Ronzevalle 72; Popescu-Ciocănel 22). Nu este sigur, cum afirmă *DAR*, că este expresie pe cale de dispariție, cel puțin în Munt. **1595**

ceacîie (–îi), s. f. – Briceag, cuțit. – Var. *ciachie; ciochie*, s. f. (unealtă de dogărie care servește la fixarea cercurilor pe butoaie).

Tc. *çakı* (Graur, *GS*, VI, 330), de unde provine și bg. *čekija* „briceag", pe care *DAR* îl consideră ca etimon al rom. În *ciochie* este evidentă contaminarea cu *ciochină*. Cf. și sb. *čaklja*, mag. *csáklya*. **1596**

ceacîr (–ră), adj. – **1.** Cu ochi albaștri. – **2.** Șașiu, zbanghiu. – **3.** Afumat, beat. – Mr. *ciacîr*, megl. *ciacăr*.

Tc. *çakır* (Șeineanu, II, 119; Lokotsch 386); cf. bg. *čakăr*. **1597**

ceacșîri, s. m. pl. – Pantaloni turcești foarte largi, șalvari. – Mr. *ciacșîri*.

Tc. *çakşir* (Roesler 607; Șeineanu, II, 119; Lokotsch 385); cf. bg. *čakširi*, sb. *čakšire*. Cf. și J. Deny, *Mélanges Paul Boyer*, Paris 1925, p. 100. **1598**

ceadîr (–ruri), s. n. – Cort. – Var. *geandîr*. – Mr. *ciadîre*, megl. *ciador*.

Tc. *çadır* (Șeineanu, II, 120; Lokotsch 380); cf. ngr. τσαντίρι, alb. *čadrë*, bg. *čadăr*. – Der. *ceadiriu*, adj. (verde pal), din tc. *çadırı* „de culoarea coviltirului". **1599**

ceață (–țe), s. f. – **1.** Partea de dinapoi a gîtului sau a capului. – **2.** Parte a jugului care se prijină pe ceafa animalelor de tracțiune. – **3.** Parte a căpețelei. – Mr. *chiață*.

Origine incertă. Este evidentă identitatea cu tc. *kafa* „ceafă", din arab. *qafā* (cf. Moldovan 424), de unde provine și *cafă*, s. f. (în blănărie, parte a bănii ce corespunde cefii), cf. Șeineanu, III, 24. Der. din mr. este sigură; însă rom. presupune un intermediar necunoscut, care să explice rezultatul oclusivei turcești. În general, se consideră că este vorba de alb. *kjafë* (Meyer 219; Philippide, II, 704; Pascu, II, 224; Rosetti, II, 114), ceea ce nu înlătură dificultatea. Probabil formație locală, din gr., cu

sensul de „căpăţînă, cap mare sau gros", termen aplicat tradiţional grecilor. Poate fi vorba de o pronunţare locală: Scriban semnalează pronunţarea *čaf* în alb. din Scutari. **1600**

ceagăr, s. m. – (Trans. şi Olt.). – Must, suc de fructe, cidru. – Var *cigher, cighir, ţighir.*

Mag. *csiger* „cidru" (Cihac, II, 490; Gáldi, *Dict.*, 116). **1601**

ceahlău (–ăi), s. m. – Varietate de vultur (Gypaetus barbatus).

Mag. *csagoló* „care urlă" (Puşcariu, *Dacor.*, III, 673; *DAR*), cf. *cehăi.* Din aceeaşi sursă toponimul *Ceahlău.* **1602**

ceahol (–luri), s. n. – Prelată la car.

Rus. *čĕhol*, din sl. *čĕhlŭ* „perdea" (Cihac, II, 46). **1603**

ceai (–iuri), s. n. – **1.** Arbust cultivat pentru frunzele lui din care se prepară o băutură cu efect excitant (Thea sinensis). – **2.** Infuzie de ceai, sau de alte plante. – **3.** Reuniune la care se oferă o ceaşcă de ceai. – Mr. *ciae.*

Tc. *çay* (Roesler 607; Şeineanu, II, 120); Miklosich, *Slaw. El.*, 52; Ronzevalle, 75). Este cuvînt chinezesc (*că) care a trecut şi în rus. čai* (*DAR* crede că rom. provine din rus.), cf. ngr. τσάϊ, bg., sl., cr., ceh. *čaj.*

Der. *ceaină*, s. f. (rar, Mold., salon de ceai), din rus. *čajnyi; ceainărie*, s. f. (salon de ceai); *ceainic*, s. n., derivat din rus. *čajnik.* **1604**

ceair (–ruri), s. n. – Loc împrejmuit. – Var. *ceir.* Mr. *čăir.*

Tc. *çayır* (Meyer 442; Lokotsch 383; Ronzevalle 75), cf. alb. *tšair.* **1605**

cealmă (–ale), s. f. – **1.** Turban. – **2.** (Banat) Coc. – Mr. *cialmă*, megl. *čalmă.*

Tc. *çalma* (Şeineanu, II, 120; Lokotsch 388), cf. sl. *čalma* „pălărie". **1606**

ceam (–muri), s. n. – Şlep.

Tc. *çam* „brad; şlep" (Şeineanu, II, 121; Lokotsch 389). **1607**

ceambur (–ruri), s. n. – Expediţie în scop de jaf într–o ţară duşmană, incursiune, năvală.

Cuvînt oriental, cf. tc. *çapul* „incursiune" (Şeineanu, II, 121; *DAR*); lipseşte însă etimonul direct numai dacă nu este rut. *čambul*, pol. *czambul.* Sec. XVII, înv. **1608**

ceamur (–ruri), s. n. – Mortar.

Tc. *çamur.* Înv. **1609**

ceanac (–enace), s. n. – Lighean.

Tc. *çanak* (Cihac, II, 559; Roesler 607; Şeineanu, II, 122; Meyer 142; Lokotsch 391; Ronzevalle 74), cf. ngr. τσανάκι, alb. *tšanak.* Cuvîntul exista şi în cuman. *čanak* (Cf. Kuun 124). Pascu, I, 189, a încercat să–l explice prin tc. *çini* (cf. *cinie*), cu suf. *–ac.* **1610**

ceangău (–ăi), s. m. – Maghiar care aparţine unui grup de colonişti stabilit în centrul Moldovei înainte de sec. XV.

Mag. *csángó* „care sună prost" (Cihac, II, 488; Şeineanu, *Semasiol.*, 171; A. Banciu, *Ţara Bîrsei*, II, 42). Numele se explică prin felul lor de a vorbi cu greşeli. **1611**

ceapă (–epe), s. f. – **1.** Plantă leguminoasă comestibilă. – **2.** Bulb de plantă. – **3.** (Arg.) Ceas de buzunar. – Mr. *ţeapă*, megl. *ţepă.*

Lat. *caepa* (Puşcariu 327; Candrea–Dens., 297; *REW* 1817; *DAR*); cf. alb. *kjepë* (Meyer 223; Philippide, II, 636), friul. *tševe*, prov. *sebo*, fr. *cive*, cat. *ceba*, sp. *cebolla*).

Der. *cepar*, s. m. (vînzător de ceapă), pe care Puşcariu 334; Candrea–Dens. 298 şi *REW* 1818 îl consideră reprezentant al lat. *caeparius*, dar care pare mai curînd der. intern; *cepar*, s. n. (plăcintă cu ceapă); *cepesc*, adj. (ca ceapa; se spune despre o varietate de mere); *cepărie*, s. f. (loc semănat cu ceapă). **1612**

ceapcîn (–nă), adj. – **1.** (Înv.) (Cal) care aleargă, de curse. – **2.** Rău, ticălos. – Mr. *ciapcîn.*

Tc. *çapkın* (Cihac, II, 559; Şeineanu, II, 123; Lokotsch 394; Ronzevalle 72); cf. bg. *čapkănin.* – Der. *ceapcînlîc*, s. f. (şiretenie, răutate), din tc. *çapkınlık.* **1613**

ceapraz (–zuri), s. n. – **1.** Şiret, panglică, galon, firet. – **2.** Marginea încălţămintei. – **3.** Călcător, zimţar. – Var. *cepraz(ă), ce(a)prag.*

Tc. *çapraz* (Cihac, II, 559; Miklosich, *Fremdw.*, 82; Şeineanu, II, 123; Meyer 442; Lokotsch 396); cf. ngr. τσαπράζι, alb. *tšapraz*, bg. *čapraz*, pol. *szabraka*, de unde germ. *Schabracke*, fr. *schabraque.* – Der. *ceprăzar* (var. *ceaprăzar, ce(a)prăgar*), s. m. (fabricant sau negustor de ceaprazuri); *ceprăzărie*, s. f. (prăvălie în care se vînd ceaprazuri; meseria de ceaprazar). **1614**

ceapsă (–epse), s. f. (Banat, Trans., Bucov.) Bonetă, scufiţă, comănac. – Var. *ceapţă.*

Etimonul trebuie să fie un cuvînt sl. (*čepicĭ* „mitră"), care pare să fi intrat în rom. prin intermediul sb. *čèpac*, slov. *čepica* sau mag. *csápsza* (Cihac, II, 47; Iordan, *Difl.*, 72; *DAR;* Gáldi, *Dict.*, 87); cf. şi rus. *čepec* „bonetă", pol. *czepiec* „bonetă". Edelspacher 11 derivă forma mag. din rom., fără a fi însă probabil acest fapt. Cf. *şapcă.* – Der. *cepiţă*, s. f. (Trans., rar, bonetă militară), din mag. *csapica.* **1615**

ceapụr (-ri), s. m. – (Dobr.) Bîtlan.

Rus. *čapura* „stîrc" (Scriban, *Arhiva*, 1921, 238; *DAR*). **1616**

ceạră, s. f. – **1.** Produs natural care se înmoaie și se topește, cu numeroase întrebuințări. – *Ceară roșie*, ceară de sigiliu. – **2.** Cerumen. – **3.** Plantă (Hoya carnosa, Asclepias carnosa). – Mr. *țeară*, istr. *țęrę*.

Lat. *cēra* (Pușcariu 328; Candrea-Dens., 229; *REW* 1821; *DAR*); cf. it., prov., cat., sp., port. *cera*, fr. *cire*. – Der. *ceriu*, adj. (gălbui); *cerar*, s. m. (negustor de ceară; lumînărar); *cerărit*, s. n. (înv., impozit pe ceară); *cerărie*, s. f. (magazin de ceară); *cerui*, vb. (a da cu ceară); *ceruială*, s. f. (ceruire); *ceruitură*, s. f. (ceruire). Pentru *ceriță*, cf. *cerențel*. **1617**

cearcagiụ (-ii) s. m. – (Înv.) Soldat din avangardă.

Tc. *çarkacı*. Cuvînt rar (sec. XVIII). **1618**

ceạrcăn (-ne), s. n. – **1.** (Înv.) Cerc. – **2.** Cerc luminos care uneori înconjoară Soarele sau Luna, halo. – **3.** Cerc care înconjoară un obiect. – **4.** Cerc vînăt care înconjoară uneori pleoapa inferioară. – **5.** Compas de dogar. – Var. *țarcăn*.

Origine incertă. Se consideră reprezentant al lat. *circinus* „compas", de la *circināre* „a rotunji" (Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 276; Pușcariu 329; Candrea-Dens., 312; *REW* 1942; Iordan, *Dift.*, 116; *DAR*), dar fonetismul nu este clar; cf. it. *cercine*, fr. *cerne*, sp. *cercén, cercenar*, cu sensuri asemănătoare. Rezultatul rom. ar fi trebuit să fie **cércen*, și nu se înțelege cum s-a ajuns la un *c* velar. Explicația lui Pușcariu (*ZRPh.*, LVII, 263; *Archiv*, CLXIV, 213; *Dacor.*, III, 396; *DAR*), bazată pe un lat. **circanus*, este greșită, căci ridică o problemă de schimbare de accent și face abstracție de *an* > *în* (cf. Rosetti, I, 58). Byck-Graur 20 se gîndesc la un sing. analogic, reconstruit pe baza pl. **cercene*, în *gemene* < *geamăn;* cu toate acestea, prezența lui *c* pare că ar fi trebuit să împiedice analogia (este greu de crezut, plecîndu-se de la *margine*, la o formă der. **margă-*, oricare ar fi analogia; formele care ridică aceeași problemă, *leagăn* și *mesteacăn*, care se invocă în sprijinul acestei opinii, sînt de asemenea incerte, *circinus* este justă, s-ar cuveni mai curînd să se plece de la **carcinus* din gr. καρκίνος care, pe lîngă „cancer", înseamnă și „compas", ca *circinus*, și provine de la καρκινόω „a curba". Contaminarea ambelor cuvinte pare sigură (cf. *circinus* „herpes", care trebuie să provină de la sensul cuvîntului gr.); și de la un rezultat rom. **carcen* se poate presupune a fi o metateză de la *cearcăn*. Totuși, este mai probabil să fie vorba de o der. internă în rom., pornindu-se de la *cerc* sau de la o formă f. dispărută, **cearcă*, ca în *boc, boacă* > *boacăn*, pe baza unui suf. construit pe baza modelului lui *zdravăn, țapăn*, etc. – Der. *cercăni*, vb. (a înconjura cu un cerc). **1619**

cearceạf (-furi), s. n. – **1.** Obiect de rufărie de pat. – **2.** (Arg. și azi înv.) Bilet de 1000 lei. – Var. *cearșaf*. – Mr. *circeafe*.

Tc. *çarçaf, çarşaf* (Roesler 607; Șeineanu, II, 124; Meyer 442; Lokotsch 691; Ronzevalle 73); cf. ngr. τσαρτσάφι, alb. *šaršaf*, bg., sb. *čaršav*. **1620**

cearclîụ (-îi), s. m. – (Înv.) Ducat.

Tc. *çarklı*. Sec. XIX. **1621**

ceạrdă (-de), s. f. – Cîrciumă.

Mag. *csárda* (*DAR*). Cuvînt rar, în Trans. – Der. *ceardaș*, s. n. (dans tipic unguresc), din mag. *csárdás*. **1622**

ceạs (-suri), s. n. – **1.** Oră. – **2.** Spațiu care poate fi parcurs într-o oră. – **3.** Oră, moment, dată. – **4.** Ceasornic. – **5.** Slujbă religioasă săvîrșită la anumite ore din zi. – Megl. *ceas*.

Sl. *časŭ* „oră" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 52; Cihac, II, 47; Meyer 442); cf. bg., sb., sl. *čas*, alb. *šas*. Cf. *ceaslov, ceasornic*. **1623**

ceạșcă (-ești), s. f. – Vas mic cu gura largă, servind la băut. – Megl. *cașcă*.

Pol. *czaszka*, din sl. *čaša* „vas" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 52; Cihac, II, 47; Meyer 443; Berneker 137; Conev 64), cf. bg. *čas(k)a*, alb. *tsatskë*, ngr. τσάσκα. – Der. *ceașnic*, s. m. (paharnic), din sl. *čašinikŭ*. **1624**

ceaslọv (-oạve), s. n. – **1.** Carte bisericească cuprinzînd anumite rugăciuni pentru diferite ceasuri ale zilei. – **2.** Cărțoi, catastiv.

Sl. *časoslovŭ* (Cihac, II, 47); cf., pentru sens *orologhiu*. **1625**

ceasọrnic (-ce), s. n. – Aparat care servește la măsurarea timpului, ceas.

Rus. *časovnik* „ceas", cu consonantismul modificat prin asociere cu *ornic* „ceas" (Cihac, II, 47; Conev 62; *DAR*). Totuși, Pușcariu, *Dacor.*, VIII, 111, crede că se poate pleca de la o compunere a lui *ceas* cu *ornic*. **1626**

ceạtă (-ețe), s. f. – **1.** Corporație, breaslă. – **2.** În vechea organizare militară, trupă a unui singur nobil, a unui oraș sau a unei mănăstiri, companie, unitate. – **3.** Trupă, companie, detașament. – **4.** Totalitatea servilor aparținînd aceluiași stăpîn. – **5.**

Bandă, grup de răufăcători supuși aceluiași șef. – 6. Grupare, asociere de persoane care au caractere și interese comune. – 7. Mulțime. – Mr., megl. *țeată*.

Sl. *četa* „breaslă" (Miklosich, *Fremdw.*, 82; *Lexicon*, 1113; Cihac, II, 47; Meyer 446; Conev 36; *DAR*); cf. rus. *četa* „pereche", pol. *czata*, mag. *csata* „ceartă", rut. *čáta* „companie", ceh. *čet(a)*, sb., cr. *četa* „companie", alb. *tšetë*. *DAR* presupune că termenul sl. a venit în contact cu un der. rom. al lat. *coetus*, cu care a ajuns să se confunde. – Der. *cetaș*, s. m. (soldat; stegar; tovarăș; ortac; șef, căpetenie); *înceti*, vb. (a se asocia, a forma o companie, a egala). 1627

ceață (-țuri), s. f. – 1. (Înv.) Nor, negură, albeață care întunecă vederea. – 2. Negură, pîclă. – 3. Praf care acoperă unele fructe proaspete.

Lat. vulgar. **caecia* „albeață a ochiului" de la *caecus* „orb" (Pușcariu, *Conv. Lit.*, XXXVII, 598; Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 74; Pușcariu 359; Candrea-Dens., 308; Densusianu, *Hlr.*, 158; *REW* 1467; Iordan, *Dift.*, 45; *DAR*). Der. de la *caecus*, întrevăzută încă de autorii *Lexiconului* de la Buda, se bazează după Crețu 313 pe un der. **caecitia*. Cihac, II, 47, se gîndea la rus., rut. *čad* „fum", opinie acceptată de Weigand, *BA*, III, 108 (< bg. *čadica*), în ciuda probabilității sale reduse. – Der. *cețos*, adj. (cu ceață); *cețoșa* (var. *încețoșa*, *cețui*), vb. (a se lăsa ceață; a (se) împăienjeni vederea). 1628

ceatal (-luri), s. n. – Parte a morii de grîne, imperfect definită.

Tc. *çatal* „furculiță" (*DAR;* Ronzevalle 72). Cuvînt puțin folosit, cunoscut mai ales ca toponim, în Dobr. 1629

ceatlău (-uri), s. n. – 1. Băț cu care se fixează legăturile. – 2. Cric de mașină. – 3. Prăjină legată la greabănul cailor, pentru a permite atelajul a trei cai. – 4. Cerc, instrument de tortură. – 5. Bîtă, ciomag. – Var. *cetlău*.

Mag. *csatló* (Cihac, II, 480; Mîndrescu, *Elementele ungurești*, 148; Gáldi, *Dict.*, 87); cf. sb. *čatlov*. – Der. *cetlui*, vb. (a fixa cu un ceatlău; a omorî prin gîtuire; a tortura; a bate, a ciomăgi, din mag. *csatolni*. 1630

ceatmă (-ale), s. f. – Țesătură de mătase.

Tc. *çatma*. Sec. XVI, înv. 1631

ceaun (-ne), s. n. – 1. Căldare de fier, oală mare. – 2. Nivel, instrument de zidar.

Tăt. *čahun* „ceaun" (Gaster, *ZRPh.*, V, 169; Șeineanu, II, 125; Weigand, *Jb.*, XVI, 222; *DAR*); cf. tc. *çuyen* „fontă, tuci", rut. *ča(v)un* „ceaun". – Der. *ce(a)unar*, s. m. (cioban care se îngrijește de fiertul laptelui). – Din rom. provine mag. *szaun*, la ungurii din Mold. (Treml, *Magyar Nyelvör*, XXVII, 173). 1632

ceauș (-și), s. m. – 1. Funcționar inferior în administrația turcă, portar, ușier. – 2. În Munt. și Mold., înv., ofițer de poliție, șef peste 40 *tufeccii*, în subordinea marelui *spătar*. – 3. În vechea organizare militară, șef al unei mici unități (pe care Bălcescu o evaluează, exagerat, la 500 de oameni). – 4. Șef, căpetenie. – 5. Unul din personajele care alcătuiesc dansul *călușarilor*. – 6. (Banat) Persoană care îi ajută pe nași în însărcinările lor, în timpul nunții. – 7. Varietate de struguri de masă. – Mr. *ciauș*.

Tc. *ça(v)uș* „sergent" (Șeineanu, II, 125; Lokotsh 404; Iogu, *GS*, IV, 157; Ronzevalle 70); cf. bg. *čaus*. – Der. *ceaușesc*, adj. (de portar; de agent, de poliție); *ceauși*, vb. (a servi ca ceauș); *ceaușie*, s. f. (îndeletnicirea de ceauș). Bălcescu folosește cuvîntul *căușel* (*chihii* sau *căușeii erau peste zece soldați*), probabil rezultat al unei lecturi greșite, în loc de *ceaușel*. 1633

cebălui (-uesc, -it), vb. – 1. A ameți, a zăpăci. – 2. A strica.

Mag. (*el*)*csábulni* „a fi zăpăcit; a greși" (Lacea, *Dacor.*, II, 901; *DAR*). – Der. *cebăluitură*, s. f. (obiect stricat). Sec. XVI. 1634

cebare (-ări), s. f. – Plantă (Poterium sanguisorba). – Var. *ciabare*.

Mag. *csabair* (Cihac, II, 490). Totuși, Bogrea, *Dacor.*, IV, 894, indică posibilitatea de a fi vorba de o traducere artificială a numelui științific *Poterium* în lat. *ciboria*. 1635

cec (-curi), s. n. – Document prin care posesorul unei cont dispune plata unei sume de bani.

Engl. *check*. 1636

cedru (-i), s. m. – Specie de arbore (Cedrus Libani). – Var. (înv.) *chedru*.

Lat. *cedrus* (sec. XIX). Var., direct din gr. κέδρος, sau prin intermediul sl. *kedrŭ* (Murnu 12), sec. XVI. 1637

ceferist (-ști), s. m. – Funcționar al căilor ferate românești.

Formație artificială, de la *CFR*, avreviere de la *Căile ferate romîne*, numele oficial al organizației de stat a căilor ferate. 1638

cegă (-gi), s. f. – Varietate de sturion de Dunăre (Acipenser ruthenus). – Var. *cigă*.

Origine incertă. Există și în sb. *čiga*, *kečika*, pol. *czeczuga*, mag. *csuka*, *kecsege*, bg. *čiga*, fără a se putea preciza care îi este proveniența. – Der. *cegarniță*, s. f. (vîrșă). Cf. *căciugă*. 1639

ceh (-hi), s. m. – Locuitor al Cehiei.

Sl. *čechŭ;* în vechime, cu pl. *cești.* – Der. *cehesc* (var. *ceșesc*), adj. (ceh). 1640

cehădaie (-ăi), s. f. – 1. Proțap de plug. – 2. Persoană insolvabilă sau neserioasă. – Var. *ce(a)-cadaie, cicăta(i)e.*

Mag. *cságató* (Pușcariu, *Dacor.*, III, 673). Rar, în Trans. de Vest. Înainte același Pușcariu, *ZRPh.*, XXXI, 302, se gîndea la lat. *cicada,* cu suf. *-aie,* care nu pare posibil. Accepția 2 pare a se explica prin asemănarea sa cu *cehăi* sau *cicăli.* 1641

cehăi (-ăesc, -ăit), vb. – 1. A lătra. – 2. A plictisi, a sîcîi, a bate la cap. – Var. *cihăi, cehni.*

Pare a se baza pe creația imitativă mag. *csah,* care reproduce lătratul, cf. mag. *csaholni* „a lătra" și *ceahlău.* Mai puțin probabilă der. propusă de Cihac, II, 52, din pol. *syczéć, sykać* „a fluiera", sau cea a lui Scriban, din rut. *čihati* „a strănuta". – Der. *ceahnă,* s. f. (cîine; zgîrcit, calic); *cehnit,* s. n. (lătrat); *cehnitură,* s. f. (lătrat); *ciohotă,* s. m. (la nunțile tipice din Banat și Trans., organizatorul petrecerii). 1642

cel, art. adj., pron. dem. – 1. Acela (indică persoane și obiecte depărtate). – 2. Acela (indică, dintre două obiecte, pe cel mai depărtat). – 3. Servește pentru a pune în evidență, în cazul obiectelor cunoscute: *doar ți-i mai scutura din cele bătrînețe* (Alecsandri); *ce-ați mai auzit prin cea lume?* (Pop Reteganul). – 4. Înainte de un adj. calificativ, evită repetiția antecedentului; *care din toate acele vorbe este cea adevărată* (Creangă). – 5. Acela (în corelație cu *ce*). – 6. (Art. def.) Stabilește o corelație între s. și atributul său (la început, pentru a distinge s. astfel determinat de alte obiecte identice sau asemănătoare: *părintele vostru cela din ceriu* (Varlaam); *toți boierii cei mari și cei mici* (Ispirescu), (astăzi această nuanță s-a pierdut). – 7. (Art. def.) Stabilește o corelație între un s. și un num. ordinal: *un punct se mișcă, cel întîi și singur* (Eminescu). – 8. (Art. def.). Formează superlativul relativ, prin adăugarea sa la comparativ. – 9. Împreună cu adj., formează construcții cu valoare de s.: *cel de jos cu cel călare anevoie se învoiesc* (I. Golescu), – *Cele sfinte. – Cel de sus. – Cel pierit* (sifilis).

Formă atonă redusă de la *acel.* Decl. ca *acel.* – Compară *celalalt,* adj. și pron. dem. (al doilea; pl. ceilalți), formă care prezintă numeroase var., datorită posibilității de a se uni cele două forme, *cel* și *cela,* cu alte două forme, *alt* și *alalt,* aceasta din urmă cu var. *ălalt, alant* și *ălant.* Forme de bază: *celalalt* (f. *cealaltă*), gen. *celuilalt* (f. *celeilalte*); pl. *ceilalți* (f. *celelalte*), gen. *celorlalți* (f. *celorlalte*). Le corespund mr. *alantu, anantu,* megl. *lalt, (la)lant.* Pușcariu 54 se gîndește la o der. directă din lat. **illum illum alter;* este însă probabil ca această compunere să fie rom. 1643

celar (-re), s. n. – Cămară. – Mr. *țilar.*

Lat. *cellarium* (Pușcariu 331; Candrea-Dens., 301; *REW* 1804; *DAR*); cf. v.it. *cellaio,* prov. *celier,* fr. *cellier,* cat. *celler,* sp. *cillero,* port. *celleiro.* Cf. *chelar.* 1644

celęd (-zi), s. m. – (Trans.) Băiat, flăcău, servitor. – Var. *ciled.*

Mag. *cseléd* (Cihac, II, 488). – Der. *celednic,* s. m. (argat; servitor; ucenic), din rut. *čelednik* (Tiktin; Brüske, *Jb.*, XVI, 18); *celednică,* s. f. (servitoare; țiitoare). 1645

celęnghi (-iuri), s. n. – (Înv.) Decorație sau insignă care se purta înainte prinsă pe boneta militară.

Tc. *çelenk* (Șeineanu, III, 34). Sec. XVIII. 1646

cęlnic (-ce), s. n. – Bară frontală la juvelnic.

Sl. *čelnikŭ,* de la *čelo* „frunte" (*DAR*); cf. mr. *celnic* „om principal". – Der. *celniță,* s. f. (butuc care se pune pe foc, pe deasupra lemnelor subțiri), din sl. *čelnica* „frontal". 1647

celui (-uęsc, -uit), vb. – (Trans. și Mold.) A înșela, a momi. – Var. *încelui.*

Mag. *csalni* (Cihac, II, 488; Berneker 135); cf. sb. *čalovati,* rut. *čaljovaty.* – Der. *(în)celuitor,* adj. (înșelător); *(în)celuială,* s. f. (înșelăciune, fraudă); *celuitură,* s. f. (înșelăciune); *cel(u)șag, celșug,* s. n. (înșelăciune). Aceleiași rădăcini îi aparțin *ciolă,* s. f. (Trans. de Nord, înșelăciune, capcană), din mag. *csal; ciolar,* adj. (șarlatan, trișor); *cealău,* s. m. (Trans., șarlatan, trișor), din mag. *csaló.* 1648

cenaclu (-le), s. n. – Reuniune de scriitori sau artiști.

Fr. *cénacle.* – Der. *cenacular,* adj., latinism pe care l-am găsit folosit numai de Lovinescu. 1649

cens (-suri), s. n. – Recensămînt.

Lat. *census* (sec. XIX). – Der. *censitar,* adj., din fr. *censitaire; censor,* s. m., din lat.; *censură,* s. f., din lat.; *censura* (var. *cenzura*), vb., din fr. *censurer; censurabil* (var. *cenzurabil*), adj., din fr. *censurable.* În *censură* și der. săi, *s* sună aproape totdeauna ca *z* (inversul produce efectul unui purism afectat și învechit), probabil prin influența pronunțării germ. 1650

cent (-ți), s. m. – Centimă.

Lat. *cent,* engl. *cent;* se spune numai despre

anumite subdiviziuni monetare străine. – Der. *centă*, s. f. (Arg., bilet de o sută de lei); *centenar*, adj., din lat. *centenarius* (sec. XIX); *centesima*, s. f. (a suta parte); *centimă*, s. f. (valoare bănească ce reprezintă a suta parte dintr-o unitate). – Compară *centiar*, s. n.; *centigrad*, s. n.; *centigram*, s. n.; *centilitru*, s. m.; *centimetru*, s. m., etc. 1651

centură (-ri), s. f. – Curea, cordon, cingătoare.

Fr. *ceinture*. – Der. *centiron* (var. *cinturon*, vulg. *cintiron*), s. n., din fr. *ceinturon*. 1652

cenușe, s. f. – **1.** Reziduu rămas după arderea unui corp. – **2.** Pulbere, praf, nimic. – Mr. *ținușă*, megl. *ținușă*, istr. *țerușe*.

Lat. *cinis*, vulg. *cinus* (neutru, acuz. *cinus*), prin intermediul unui der. colectiv **cĭnusĭa* (Densusianu, *Hlr.*, 138; Pușcariu 332; Candrea-Dens., 302; *REW* 1930; *DAR*). Existența lui **cĭnusĭa* se confirmă prin cors. *cianugia*, sard. *cinus* (Wagner 80). În celelalte limbi romanice a prevalat **cĭnĭsĭa*, cf. it. *cinigia*, prov. *ceniso*, fr. dial. *cenise*, sp. *ceniza*, port. *cinza* (cf. Corominas, I, 762). Este mai puțin probabilă o der. internă de la *cinis* sau de la *cinus*, prin intermediul suf. *-ușe*, cum presupuneau Philippide, *Principii*, 64; Meyer, *Alb. St.*, IV, 109; Byhan, *Jb.*, III, 25. Var. *cenușă*, astăzi mai puțin folosită, este doar ortografică; grafia *-e* este întotdeauna de preferat după *ș* și *j*, cf. *moașe, ușe, vîrșe* etc.

Der. *cenușa* (var. *încenușa*), vb. (a face cenușă, a arde, a trata cu cenușă, de ex. pielea; a deveni cenușiu, a-și pierde culoarea); *cenușar* (var. Mold. *cenușer*), s. m. (cutie în care cade cenușa; leneș; arbore, Ailanthus glandulosa; condeier, copist), ultima accepțiie reprezintă de fapt rus. *cinuša* „contopist" (cf. *cin*), identificat cu *cenușe* prin etimologie populară, care se explică prin folosirea în trecut a cenușei ca sugativă; *cenușar*, s. n. (groapă cu cenușă; sac de cenușă, folosit pentru a face leșie; bazin de tăbăcit pieile); *cenușereasă*, s. f. (personaj din basme, închipuit ca o fată persecutată de mama vitregă); *cenușerniță*, s. f. (scrumieră); *cenuși*, vb. (a trata cu cenușă; a deveni cenușiu); *cenușiu*, adj. (gri, sur); *cenușoară* (var. *cenușoasă*,) s. f. (plantă, Tussilago farfara); *cenușos*, adj. (cenușiu); *cenușotcă*, s. f. (leneș, indolent; Cenușăreasă); *cenușerie*, s. f. (cantitate de cenușă); *cenușeri*, vb. (a arde, a mistui; a pune la argăsit); *cenușerit*, s. n. (acțiunea de a pune pielea la argăsit cu cenușă). 1653

cep (-puri), s. n. – **1.** Butuc de viță de vie. – **2.** Creangă de brad sau nod lăsat de aceasta cînd este smulsă de pe trunchi. – **3.** Nod. – **4.** Dop, canea. – **5.** Știft, pivot, bulon. – **6.** Scobitură a unei bîrne care se îmbină cu capătul alteia. – **7.** Extremitate a fusului. – Mr. *cep*, megl. *čomp*, istr. *țep*.

Probabil rezultat din întîlnirea lat. *cippus* cu bg. *čep*, cf. Miklosich, *Slaw. Elem.*, 52; Cihac, II, 48; Pușcariu 333; Candrea-Dens., 303; *REW* 1935; Conev 63; *DAR*. Corespondența sensurilor cu cuvintele romanice (it. *ceppo* „cep"; abruz. *tšeppe* „canea"; fr. *cep;* prov., cat. *cep;* sp., port. *cepo*) indică faptul că rom. continuă aceeași tradiție. Pe de altă parte cuvintele sl. coresunzătoare (bg., slov., ceh. *čep*, sb. *čepa*, pol. *czop*, rut. *čip*, rus. *čop*) nu sînt cu adevărat sl. și, după Berneker 143, provin din it. *cippo* (pol. poate din germ.), astfel încît trebuie să fie termeni relativ moderni. Totuși, este probabil să se fi produs o contaminare între cuvîntul lat. și cel sl. (cf. Pușcariu, *Lr.*, 281).

Der. *cepău*, s. n. (canea); *cepos*, adj. (noduros); *cepuros*, adj. (noduros), cf. sl. *čepuratŭ* „noduros"; *cepar*, s. n. (burghiu, sfredel); *cepurar*, s. n. (burghiu); *cepui*, vb. (a tăia crengile unui arbore; a face cepuri; a pune cep la un butoi); *cepuitor*, s. n. (rindea de făcut canele); *cepărit*, s. n. (înv., împozit plătit pe cîrciumi). 1654

cepchen (-ne), s. n. – (Înv.) Pieptar fără mîneci.

Tc. *çepken* (Șeineanu, III, 34; Lokotsch 409). 1655

cepeli (-lesc, -it), vb. – (Bucov.) A sîsîi.

Creație expresivă (Graur, *BL*, IV, 91). – Der. *cepeleag* (var. *șepeleag, șepeleav*), adj. (sîsîit, peltic), care este pus de obicei în legătură cu sl. *sviblivŭ* „bîlbîit", cf. bg. *čepeljavi*, rus., rut. *šepeljavyi* „bîlbîit" (Cihac, II, 387; Conev 96; *DAR*). Löwe 40 atribuie terminația cuvîntului unei contaminări cu mag. *selypeg* „bîlbîit". Pare evident că toate aceste cuvinte sînt expresive; pentru formarea celui rom., cf. și *chercheli, terfeli* și în general toate vb. în *-li*. 1656

ceplăc (-că), adj. – Sărac, mizer.

Tc. *çıplak* (Șeineanu, II, 35). Înv., sec. XVIII. 1657

ceplegeă, s. f. – Alac.

Tc. *kaplıca* „buruiană" (Șeineanu, II, 101). 1658

cer (-ruri), s. n. – **1.** Spațiu cosmic în care se află aștrii. – **2.** Palatul gurii. – **3.** Baldachin la pat. – Mr., megl. *țer*, istr. *cer*.

Lat. *coelum* (Pușcariu 335; Candrea-Dens., 305; *REW* 1466; *DAR*); cf. alb. *kjelj*, it., sp. *cielo*, prov., cat. *cel*, fr. *ciel*, port. *ceo*. – Der. *ceresc*,

adj. (celest, divin). Din rom. provine ţig. *čero* (Miklosich, *Zig.*, 189), *čeroros* (cf. Wlislocki 79), ultima formă pe baza pl. *ceruri.* 1659

cer (–ri), s. m. – Varietate de stejar (Quercus cerri). – Mr. *ţer*, istr, *cer.*

Lat. *cerrus* (Meyer 220; Puşcariu 336; *REW* 1848; *DAR*); cf. alb. *kjar* (Philippide, II, 636, it. *cerro* (it. din sud *cerza*, cf. şi toponimul toscan *Cerreto*). Există şi în bg., sb. *cer*, slov. *čer(a)*, cuvînt pe care Miklosich, *Etym. Wb.*, 28 şi Berneker 123 îl consideră derivat direct din lat. (Cihac, II, 432 crede că rom. provine din sl.). Este posibil ca din rom. să derive mag. *cser* (Candrea, *Elemente*, 406). – Der. *ceret*, s. n. (stejăriş); *ceroaică*, s. f. (stejar de piatră, Quercus ilex). 1660

cerb (–bi), s. m. – Mamifer rumegător de pădure, cu coarne bogate. – Mr. *ţerbu*, megl. *ţerb.*

Lat. *cervus* (Puşcariu 339; Densusianu, *Hlr.*, 105; Candrea-Dens., 306; *REW* 1850; *DAR*); cf. it., port., cat. *cervo*, prov. *cer(v)*, fr. *cerf*, sp. *ciervo.* – Der. *cerboaică* (var. *cerboaie*), s. f. (femela cerbului), *cerban*, s. n. (nume de bou); *cerbana*, s. f. (nume de vacă); *cerbar*, s. m. (rădaşcă); *cerbărie*, s. f. (parc, rezervaţie pentru creşterea cerbilor); *cerbeşte*, adv. (ca cerbii). *REW* 1843 consideră că *cerbar* reprezintă direct lat. *cĕrvārius.* 1661

cerbice, s. f. – 1. Ceafă, grumaz. – 2. Şira spinării. – 3. Parte a jugului care se sprijină pe ceafa animalelor de tracţiune. – Istr. *cerbice.*

Lat. *cervīcem* (Puşcariu 340; Candrea-Dens., 308; *REW* 1848; *DAR*); cf. sard. *kervija* „ceafă", abruz. *şervicare* „a scutura". Celelalte cuvinte romanice sînt neol. Cuvîntul rom. este înv., odinioară de uz curent în literatura scrisă, astăzi folosit de anumiţi scriitori, într-un mod puţin artificial. – Der. *cerbicie*, s. f. (tenacitate, îndîrjire, neînduplecare); *cerbicos*, adj. (îndîrjit, orgolios, neîmblînzit), pentru al cărui semantism cf. v.sard. *kerbiclia* „voinţă" (Atzori 98). 1662

cerc (–curi), s. n. – 1. Figură geometrică formată din mulţimea tuturor punctelor egal depărtate de un punct fix. – 2. Belciug, inel. – 3. Inel de întărire, fretă. – 4. Grup de oameni, cenaclu. – 5. Oţel pentru arcuri. – 6. Nuia în formă circulară. – 7. (Arg.) Inel, bijuterie. – 8. Cîmp, domeniu, sferă. – Mr. *(ţerkl'u)*, megl. *ţerc.*

Lat. *cĭrcus* (Puşcariu 341; Candrea-Dens., 309; *REW* 1948; *DAR*); cf. alb. *kjiark* (Meyer 220; Philippide, II, 637), it, sp., port. *cerco.* Mr. provine din it. *cerchio.* Cf. *cearcăn, cercel.* – Der. *cercui*, vb. (a lega, a strînge cu cercuri; a înconjura, a cuprinde într-un cerc; a pune şaibe; a (se) aranja în cerc; a fixa viţa cu araci); *cercuitor*, s. m. (dogar); *cercuit* (var. *cercuială, cercuitură*); s. n. (operaţie ce constă în a lega viţa pentru a o fixa pe araci); *încercui*, vb. (a înconjura, a cuprinde într-un cerc); *cercuriu*, adj. (miel cu coarnele rotunjite în formă de cerc). 1663

cerca (–c, –ăt), vb. – 1. A examina, a studia, a cerceta. – 2. A încerca, a supune la o probă. – 3. A încerca, a se strădui. – 4. A căuta, a încerca. – 5. A solicita, a pretinde. – 6. A merge în căutare, a urmări. – 7. A vizita, a frecventa. – 8. A suferi, a îndura. – Var. (der.) *încerca.*

Lat. *circāre* (Diez, *Gramm.*, I, 32; Diez, I, 122; Puşcariu 352; Candrea-Dens., 313; *REW* 1938; *DAR*); cf. alb. *kërkoj* (Meyer 138; Philippide, II, 636), it. *cercare*, prov., cat., sp., port. *cercar*, fr. *chercher.* Pentru semantismul din rom., cf. Puşcariu, *Dacor.*, IV, 671–9. *A încerca*, al cărui uz se confundă cu cel al lui *cerca* (modern se preferă în literatură forma *încerca*), este considerat de Candrea-Dens. şi *DAR* reprezentant al unui lat. **in circāre;* este însă vorba mai curînd de o der. rom.

Der. *cercător*, adj. (căutător, cercetător, examinator); *cercător*, s. m. (cercetător; specialist; explorator, descoperitor; spion); înv. cu toate aceste sensuri; *(în)cercare*, s. f. (acţiunea de *a încerca;* sondare, apreciere; examen; experienţă; chin, suferinţă, necaz); *cercală*, s. f. (lînă cu care se încearcă rezultatul unei vopsele, înainte de a se vopsi toată cantitatea); *cercat*, s. n. (căutare, cercetare); *cercătoare*, s. f. (sondă); *cercătură*, s. f. (încercare, probă, examen; investigaţie, verificare; sondare), înv. 1664

cercăla (–ăli), s. f. – Năvod, plasă de pescuit.

Rut. *čekalo* (Drăganu, *Dacor.*, VI, 267); *r* s-ar explica prin asimilarea cu vb. *a cerca.* Din rom. ar putea proveni mag. *cserkáló.* 1665

cercel (–ei), s. m. – 1. Obiect de podoabă fixat sau atîrnat de ureche. – 2. Cerc, inel sau brăţară de metal. – Mr. *ţirţel'u.*

Lat. *cĭrcĕllus* (Puşcariu 343; Candrea-Dens., 311; *REW* 1939; *DAR*); cf. it. *cercello* (Battisti, II, 863), sicil. *tśirtśeḍḍu*, abruz. *tśiertśielle*, fr. *cerceau*, sp. *cercillo, zarcillo*, port. *cercilho.* – Der. *cercela (încercela)*, vb. (a împodobi cu cercei; a încreţi, a bucla); *cercelar*, s. m. (marchitan); *cercelărie*, s. f. (comerţ ambulant cu mărunţişuri); *cercelat*, adj. (încreţit, ondulat; împodobit cu cercei); *cerceluş*, s. m. (fucsie). Din rom. provin mag. *csercse(lya), csörcse(lye), csörcsö* „cercel" (Candrea, *Elemente*, 403; Edelspacher

12), bg. *čarčaluša* „fucsie" (Capidan, *Raporturile*, 221). Mag. *csercselya* a intrat din nou în *ciorciol*, s. m. (ciorchine, căpăţînă), folosit în Trans. şi Bucov. 1666

cercetą (-tęz, -ąt), vb. – 1. A examina, a cerceta, a iscodi, a verifica. – 2. A consulta, a sonda, a aprecia. – 3. A întreba. – 4. (Înv.) A vizita, a fi în relaţii.

Lat. *cīrcītāre* (Diez, *Gramm.*, I, 32; Puşcariu 344; Candrea-Dens., 314; *REW* 1943; Iordan, *Dift.*, 141; *DAR*), cuvînt care s-a păstrat numai în rom. – Der. *cercetaş*, s. m. (explorator; boy scout); *cercetăşie*, s. f. (organizaţie a cercetaşilor); *cercetăşime*, s. f. (grupare de cercetaşi); *cercetător*, adj. (care cercetează). Dosoftei foloseşte forma *cercăta* „a examina" pe care Pascu, *Beiträge*, 9 şi *DAR* o explică drept rezultat al contaminării lui *cerceta* cu *căta* (sau cu *cerca*, după *REW* 1943); însă forma aceasta nu pare sigură. 1667

cercevęa (-ęle), s. f. – 1. Cadru de uşă, şi mai ales de fereastră. – 2. Lemnăria în formă de cruce din mijlocul ferestrei. – Var. *ciurciuvea, gergevea, giurgiuvea.* Mr. *circive*, megl. *čărčăvel.*

Tc. *çerçive* (Cihac, II, 560; Roesler 607; Şeineanu, II, 101; Meyer 446; Lokotsch 411; Graur, *Viaţa rom.*, 1940, nr. 3, p. 110); cf. ngr. τσερτσεβές, alb. *čerčivë*, bg. *čerčevé.* 1668

cerchęz (-zi), s. m. – Persoană care aparţine populaţiei din Regiunea Autonomă Cercheză. – Var. *chirghiz.*

Tc. *çerkez* (Şeineanu, II, 101; Ronzevalle 76; Tagliavini, *Arch. Rom.*, XVI, 353 şi 360). Pentru var., din tc. *kırgız*, rus. *kirgiz* (Vasmer 560), cf. Bogrea, *Anuarul Inst. de Istorie Naţională*, I, 410. Există şi dubletul neol. *circazian.* – Der. *cerchezesc*, adj. (cerchez); *cerchezeşte*, adv. (ca cerchezii). 1669

cerdąc (-ce), s. n. – 1. Balcon închis cu gratii sau geamuri. – 2. Pavilion, chioşc. – 3. Terasă, balcon. – 4. Acoperiş cu care se protejează troiţele şi fîntînile. – Mr. *cirdache*, megl. *čărdac.*

Tc. *çerdak* (Cihac, II, 560; Şeineanu, II, 123; Roesler 607; Meyer 442; Lokotsch 397; Ronzevalle 73); cf. ngr. τσαρδάκι, alb. *tsardhak*, bg., sb., rus. *čardak.* După Miklosich, *Wander.*, 13, rut. *čerdak* provine din rom. 1670

cęre (-r, -ut), vb. – 1. (Înv.) A căuta. – 2. A avea nevoie. – 3. A solicita, a implora. – 4. A reclama, a pretinde, a revendica. – 5. A indica preţul unei mărfi. – 6. A cerşi, a cere de pomană. – 7. A peţi, a face propuneri de căsătorie. – 8. A chema, a solicita prezenţa. – 9. (Refl.) A se cere, a fi nevoie. – 10. A fi acceptat un articol. – 11. (Refl.) A solicita un permis, a cere autorizaţie. – Mr. *ţer, ţireare* „a căuta", megl. *ţer.*

Lat. *quaerĕre* „a căuta" şi „a cere" (Puşcariu 337; Candrea-Dens., 317; *REW* 6923, *DAR*); cf. it. *chiedere* (sard. *kèrrere*), prov., v.fr. *querre*, sp., port. *querer.* – Der. *cerinţă*, s. f. (exigenţă), formaţie literară din sec. XIX. Conjug. perf. simplu *cerui* şi a part. *cerut* este modernă şi analogică; pînă în primii ani ai sec. XIX se folosise, paralel cu formele anterioare conjug. lat. *quaesīvi* > *cerşii*, de unde *cerşui*, şi *quaesītum* > *cerşit*, mai tîrziu *cerşut* (cu *r* analogic, de la prezent). De la această formă veche de conjug. s-a dezvoltat un vb. nou, iar pe baza perf. simplu al acestuia, *cerşii*, s-a construit un prezent analogic *cerşesc;* astfel se explică *cerşi*, vb. (a cere; a cere de pomană; a implora); cu der. *cerşit*, s. n. (faptul de *a cerşi*); *cerşetor*, s. m. (persoană care cere de pomană); *cerşetoresc*, adj. (de cerşetor); *cerşetori*, vb. (a cerşi); *cerşetorie*, s. f. (cerşit). Pentru formarea acestui vb., cf. Şeineanu, *Semasiol.*, 214 şi de asemenea v.sard. *kerkidore*, sard. *chircadore* „cerşetor". 1671

ceremonie (-ii), s. f. – Paradă, fast, etichetă. – Var. *ceremónie, ţeremonie, ţerimonie*, toate înv. – Mr. *ţirimone.*

Lat. *caerimonia*, it. *cerimonia* (sec. XVII), în parte prin intermediul pol. *ceremonia, cerymonia* (intermediarul rus., propus de Sanzevitsch 211 şi *DAR*, nu este posibil, avînd în vedere data); cf. ngr. τσερεμονία, alb. *čeremonie*, bg. *ceremonija.* – Der. *ceremonial* (var. înv. *ţeremonial*), s. n. (totalitatea regulilor sau formelor de etichetă întrebuinţate la o ceremonie); *ceremonios* (var. înv. *ţeremonios*), adj. (care se comportă cu politeţe, solemn). 1672

cerenţel (-ei), s. m. – Plantă cariofilacee (Geum urbanum). Numele se dă şi altor plante şi flori (Geum rivale; Dryas octopetale). – Var. *ceriţică.*

Lat. *cerinthe*, cu suf. dim. *-el* (Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 73; Puşcariu 345; *REW* 1831; *DAR*). Pentru var., cf. Pascu, *Beiträge*, 26, care o explică prin intermediul unei schimbări de suf. Totuşi, Tiktin presupune că *ceriţică* este un der. de la *ceară* (cf. fr. *fleur de cire*), şi că de la ea provine var. *cerenţel.* 1673

cereviş (-şe), s. n. – Grăsime sau seu de bou topite; se folosea mult în bucătăria turcească. – Var. *cerviş, ciriviş.*

Tc. *çerviş* (Roesler 607; Şeineanu, II, 102; Lokotsch 413). 1674

cergă (-gi), s. f. – **1.** Pătură. – **2.** Pînză de cort. – Mr., megl. *cergă* „cort".

Tc. *çerga* „cort" (Șeineanu, II, 101; Meyer 439; Lokotsch 412); cf. ngr. τσέργα, alb. *tsergë*, bg., sb. *čerga*, mag. *cserga, cserge*, țig. *čerga*, cu accepții care oscilează între „cort" și „pătură". Istoria acestui cuvînt nu este clară. Pare a fi vorba despre lat. *serica*, trecut în gr. și de acolo în tc. (Berneker 145), de unde provin cuvintele sl. (Miklosich, *Fremdw.*, 82). Este posibil să fi intrat în rom. prin mai multe filiere în același timp. (După Murnu 45, ngr. provine din rom.; după Meyer, *Neugr. St.*, II, 61, din sl. A. Sacerdoțeanu, *Revista istorică*, XXI, 321–4, deriva rom. direct din lat.). 1675

cerîme (-mi), s. f. – **1.** Acoperiș. – **2.** Cuptor. – **3.** Acoperișul galeriilor din mină.

Sb. *čerjen*, cu schimb de suf. (*DAR*). În Banat și Trans. 1676

cerne (-n, -nut), vb. – **1.** A trece prin sită sau ciur. – **2.** A ploua mărunt. – **3.** A distinge, a observa, a examina. – **4.** (Refl.) A aluneca, a pătrunde. – Mr. *nțernu, nțearnire*, istr. *cernu.*

Lat. *cĕrnĕre* (Pușcariu, 346; Candrea-Dens., 319; *REW* 1842; *DAR*); cf. v.it. *cernere*, prov., sp. *cerner*, v.fr. *serdre*, cat. *cendre*, port. *cernir.* – Der. *cernător*, s. m. (persoană care cerne); *cernător*, s. n. (ciur pentru nisip); *cernut*, s. n. (acțiunea de a cerne). 1677

cerni (-nesc, -it), vb. – **1.** A înnegri, a vopsi în negru. – **2.** A îmbrăca în doliu. – **3.** A se călugări. – **4.** A întrista, a amărî, a supăra.

Sl. *črŭniti* „a înnegri", de la *crŭnŭ* „negru" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 52; Cihac, II, 48). Adj. s-a păstrat în rom. doar ca nume de oi (*cernă*), de boi (*cernea*), de cîini (*cernei*) și de rîuri (*Cerna*), ca și în mai multe toponime (*Cernica, Cernăuți*). – Der. *cerneală*, s. f. (acțiunea de a înnegri sau de a vopsi în negru; colorant negru în general; doliu; necaz, cerneală neagră; cerneală în general; Arg., cafea), din sl. *črŭnilo*, cu suf. modificat după rom. *-eală* (Iordan, *Dift.*, 82; *DAR*); *cernica*, s. f. (Arg., carte de joc, optar), probabil aluzie la mănăstirea *Cernica*, deși nu este clară explicația; *cernușcă*, s. f. (plantă, Nigella sativa, Nigella arvensis), din rus. *černuška* (Tiktin); *ciornă*, s. f. (concept, bruion), din rus. *černyi* „negru; concept, bruion" (Cihac, II, 48); *ciornaie*, s. f. (Mold., animal sfrijit); *ciornei*, s. m. (persoană cu tenul măsliniu); *ciorni*, vb. (a face o ciornă); *ciornoglav*, adj. (bolnăvicios), din bg. *černoglava* „cap negru" (Pușcariu, *Jb*, XVI, 222). 1678

cert (-ta), adj. – Sigur, neîndoios.

Lat. *certus* (sec. XIX). – Der. (din fr.) *certifica*, vb.; *certificat*, s. n.; *certificator*, adj.; *certitudine*, s. f.; *incertitudine*, s. f. 1679

certa (-t, -at), vb. – **1.** (Refl.) A se lua la ceartă, a se ciorovăi. – **2.** (Refl.) A se dușmăni, a se învrăjbi. – **3.** A dojeni, a mustra. – **4.** A critica, – **5.** A pedepsi. – **6.** (Refl., înv.) A se învăța minte. – Mr. *nțertare*, megl. *(an)țertu*, istr. *certu.*

Lat. *certāre* „a certa" (Pușcariu 347; Candrea-Dens., 321; *REW* 1840; Densusianu, *GS*, II, 18; *DAR*); cf. alb. *kjertoń* (Meyer 220), v.it. *certare*, sard. *kertare.* – Der. *ceartă*, s. f. (ceartă, conflict, încăierare; mustrare; pedeapsă), deverbal; *certăreț*, adj. (gîlcevitor, arțăgos); *certător*, adj. (care ceartă, mustrător); *certaș*, s. m. (certăreț, gîlcevitor; împricinat, parte într-un proces). *Ceartă* ar putea fi o formație anterioară rom., deoarece îi corespunde alb. *kjartë* (Philippide, II, 636). 1680

cervană (-ne), s. f. – Varietate de unguraș, plantă erbacee (Lycopus europaeus).

Origine necunoscută. Cihac, II, 48 (și Conev 44) pornesc de la sl. *črŭvĕnŭ* „roșu", fiind o plantă folosită în vopsitorie, însă Tiktin îi contrazice. Este probabil ca etimonul propus de Cihac să fie exact, dar să fi existat o confuzie în ce privește planta, cum se întîmplă adesea în botanica populară. 1681

cetate (-ăți), s. f. – **1.** Fortăreață, citadelă, castel. – **2.** Oraș. – Mr. *țitate*, megl. *țitati*, istr. *cetǫte.*

Lat. *cīvĭtātem* (Diez, I, 129; Pușcariu 349; Candrea-Dens., 322; *REW* 1959; *DAR*); cf. alb. *kjutat* (Meyer 229), it. *città*, v.prov., cat. *ciutat*, fr. *cité*, sp. *ciudad*, port. *cidade.*

Der. *cetățuie*, s. f. (citadelă, fortăreață); *cetățean*, s. m. (locuitor al unui stat); *cetățenesc*, adj. (de cetățean, civic; obștesc); *cetățenie*, s. f. (condiția de cetățean; naționalitate); *cetățenime*, s. f. (mulțime de cetățeni; burghezie); *încetățeni*, vb. (a acorda cetățenie); *concetățean*, s. m., format pe baza fr. *concitoyen.* 1682

cețeră (-re), s. f. – **1.** (Înv.) Citolă. – **2.** (Trans.) Vioară. – Var. *ceateră, ce(a)tără.*

Lat. *cithera* (Pușcariu 350; Candrea-Dens., 323; *REW* 1953; *DAR*); cf. it. *cet(e)ra.* Este dublet de la *chitară* (var. *ghitară*), s. f., din ngr. κιθάρα, sau din it. *chitarra* (mr. *chithară*), și de la *țiteră*, s. f. (Trans., vioară), din mag. *citera* (Cihac, II, 488). – Der. *cetera*, vb. (Trans., a cînta la ceteră sau vioară; Mold., a molesta, a importuna, a deranja), cf. Philippide, *ZRPh.*, XXXI (1907), p. 303; *ceteraș*, s. m. (Trans., violonist, muzicant),

din mag. *citerás; chitarist*, var. *ghitarist*, s. m. (persoană care cîntă la chitară). 1683

cețină, s. f. – 1. Ac de brad. – 2. Ramură de brad.

Sl. *četina*, der. colectiv de la *četŭ* „ac, țeapă, dinte" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 52; Cihac, II, 48; Iordan, *Dift.*, 144), cf. sb., cr. *četina*, ceh. *šetina*, alb. *četina;* mag. *csetina* pare a proveni din rom. (*DAR*). – Der. *cetin*, s. m. (ienupăr); *cetiniș*, s. n. (pădure de brazi); *încetinat*, adj. (cu ramuri dese, se spune numai despre brazi). Nu a fost explicată corespondența cu it. *cetina* „tăiere de copaci", a cărui origine este necunoscută, după Prati 262. 1684

cetîrnă (-ne), s. f. – Canal, țeavă de scurgere. – Var. *ceatîrnă, ceternă.*

Mag. *csatorna* (Schuchardt, *ZRPh.*, XXVI, 169; *REW* 195), din lat. *cisterna*. Este dublet de la neol. *cisternă*, din fr. Circulă mai ales în Trans.; cf. sb. *čatrnja*. 1685

cęzar (-ri), s. m. – Împărat.

Lat. *Caesar* (sec. XIX). – Der. *cezarian*, adj.; *cezaricesc*, adj. (înv., imperial), tradus din germ. *kaiserlich* (sec. XVIII); *cezarocrădesc*, adj. (înv., care aparține sau se referă la împăratul Austriei și rege al Ungariei), traducere a germ. *kaiserlich-königlich*. 1686

cfartal (-luri), s. n. – Sector, cartier. – Var. *cvartal.*

Germ. *Quartal*, „trimestru", prin intermediul rus. *cvartal* „cartier". Înv. (sec. XIX). 1687

chebap (-puri), s. n. – Carne friptă la frigare. – Mr. *chibape.*

Tc. *kebap* (Șeineanu, II, 102; Lokotsch 972; Berneker 498; Ronzevalle 144); cf. ngr. κεμπάπι, bg. *kebab*. 1688

checeą (-ęle), s. f. – (Înv.) Covor de pluș.

Tc. *keçe* „pluș" (Șeineanu, II, 35). Sec. XVIII. – Der. *checeliu*, adj. (plușat; s-a spus numai despre bonetele ienicerilor), din tc. *keçelii*. 1689

chef (-furi), s. n. – 1. Bună dispoziție, voie bună. – 2. Poftă, dorință. – 3. Capriciu, toană. – 4. Petrecere, zaiafet. – 5. Beție. – Mr. *k'efe*, megl. *chef.*

Tc. *kef, keyif* „dar, satisfacție; beție" (Roesler 596; Șeineanu, II, 103; Lokotsch 1007; Ronzevalle 153); cf. ngr. κέφι, bg. *kef*. – Der. *chefui* (var. *chefălui, chefeli*), vb. (a face un chef, a benchetui; a se îmbăta); *chefliu*, s. m. (petrecăreț; afumat, cherchelit; vesel, bine dispus), din tc. *keyifli; chefos*, adj. (bine dispus; dornic de petrecere); *chefir*, s. n. (lapte fermentat), din tc. *kefir*, cf. it. *chefir* (Battisti, II, 884). 1690

chefal (-li), s. m. – Specie de pește marin (Mugil cephalus). – Mr. *chefal.*

Ngr. χέφαλος (Cihac, II, 645; Gáldi 163); cf. alb. *kjefĕlj* (Meyer 221), tc., bg. *kefal*, rut. *kefalĭ* (Vasmer 553). 1691

chęfe (-e) s. f. – Periuță, măturică.

Mag. *kefe*. – Der. *chefelui*, vb. (a peria; a se crăpa), din mag. *kefélni (DAR)*. Puțin folosit, în Trans. De la o var. *chefelni*, care se folosește tot în Trans., ar proveni, după Scriban, *chelfăni*, vb. (a bate tare pe cineva), explicație care este ispititoare, chiar dacă nu se lămurește bine circulația extinsă a ultimului cuvînt, în comparație cu aria modestă a celorlalte. – Der. *chelfăneală*, s. f. (bătaie). 1692

chefni (-nęsc, -it), vb. – A lătra.

Formație expresivă. Se spune mai ales despre lătratul cîinilor cînd semnalează că au dat de urma cerbului. – Der. *chefnit*, s. n. (lătrat). 1693

chęglu (-li), s. m. – La garniturile complete de litere, instrument care indică, în puncte, corpul de literă.

Germ. *Kegel*. Este dubletul de la *cheglă* (var. *cuglă*), s. f. (Trans., bilă). 1694

chehaia (-ăi), s. m. – 1. Majordom al marelui vizir sau al unui demnitar turc. – 2. Agent al domnitorilor români la Constantinopol (mai curent, *capuchehaia*). – 3. În vechea organizare militară, locțiitor, ajutor de căpitan. – 4. Pădurar. – 5. În satele turcești, magistrat municipal, primar. – Var. *chihaia, chihaie*. Mr. *chihăe*, megl. *chiaia.*

Tc. *kahya, kehaya* „majordom" (Șeineanu, III, 35; Lokotsch 1123); cf. ngr. κεχαγιάς, bg. *kechaja*. 1695

chęi (-iuri), s. n. – Construcție în port pentru acostarea, încărcarea și descărcarea vapoarelor; stradă de-a lungul unei asemenea construcții sau a unui rîu.

Fr. *quai*. 1696

chęie (-i), s. f. – 1. Obiect de metal care servește la încuierea sau descuierea unei broaște. – 2. Robinet. – 3. Cuvînt șablon. – 4. Deschizător de conserve. – 5. Croșetă (pentru încheiat nasturii). – 6. Acordor, persoană care se ocupă cu acordarea unor instrumente muzicale. – 7. La instrumentele muzicale de vînt, valvulă – 8. Piatră situată în punctul cel mai înalt al unei bolți. – 9. Explicație, dezlegare. – 10. Bază, piatră unghiulară. – 11. Dantelă. – 12. (Pl.) Defileu, vale îngustă între doi pereți înalți, trecătoare. – Mr. *cl'aie*, megl. *cl'eili.*

Lat. *clavem* (Puşcariu 352; Candrea-Dens., 324; *REW* 1981; *DAR*); cf. it. *chiave* (lec. *chié*), prov., cat. *clau*, fr. *clé*, sp. *llave*, port. *chave*. Pentru accepţia „defileu", cf. sard. *keia*, care pare totuşi de orgine preromană (cf. Wagner 294) pe lîngă faptul că există o anomalie în fonetismul său (lat. *cl* ar fi dat *cr* în sard.); der. din gr. κεία, propusă de Atzori 95, nu pare posibilă pentru rom. – Der. *cheiţă*, s. f. (cheie mică; dantelă; obiect care prinde); *cheier*, s. m. (fabricant de chei; portchei), pe care Candrea-Dens., 325, îl derivă de la lat. *clavārius*, şi Pascu, *Beiträge*, 15, de la **claviarius*. Cf. *cheotoare, încheia, descheia*. 1697

chel (-ială), adj. – Pleşuv, fără păr.

Tc. *kel* (Şeineanu, II, 104; Lokotsch 1152. Cuvînt cunoscut numai în Munt. şi Mold. (*ALR*, I, 12). Forma de pl. m. oscilează între *cheli* şi *chei*.

Der. *cheli*, vb. (a pierde părul); *chelie*, s. f. (calviţie, pleşuvie; înv., favus); *cheleş* (mr. *chileş*, megl. *cheleş*), adj. (chel), din tc. *keleş; chelbaş*, adj. (înv., bolnav de favus, chelbos), din tc. *kel* şi *baş* „cap" (Şeineanu, II, 105; Lokotsch 1025); *chelboşi*, vb. (a-şi pierde părul); *chelboşie*, s. f. (calviţie). Nu este posibil să separăm de aceste ultime cuvinte pe *chelbe*, s. f. (înv., favus; calviţie), care totuşi a fost interpretat plecîndu-se de la lat. **calvia*, cu *l* propagat **clalvia* (Tiktin; Puşcariu, *Dacor.*, IV, 720; *DAR;* cf. îndoielile din *REW* 1530), dar care nici măcar astfel ar fi produs rezultatul care i se atribuie; sau din alb. *kjëlp* „puroi" (Philippide, *Viaţa rom.*, IV (1916), p. 39). Dacă se are în vedere absoluta identitatea a cuvintelor menţionate aici, ca şi circumstanţa că *chelbe* circulă în aceleaşi regiuni ale vechiului regat al României, cu excepţia Trans., reiese evident că este vorba de acelaşi cuvînt tc. (opinie împărtăşită de Şeineanu, II, 105 şi Rosetti, I, 160). Probabil este vorba de o dublă formaţie regresivă: *chelboşie* a dat *chelbos*, adj. (chel), şi acesta a dus la *chelbe* (chelie), ca *scîrboşie*, faţă de *scîrbos* şi *scîrbă*. 1698

chelălăi (-ăşesc, -it), vb. – A scheuna (despre cîini). – Var. *schelălăi*.

Creaţie expresivă, cf. ngr. κελαρίζω „a murmura", prov. *quila*, fr. (Marne) *quialer*, cu aceeaşi accepţie. – Der. *chelălăială, chelălăitură, chelălăit, chilălău*, s. f. şi n. (scheunat). Cf. *schilă*. 1699

chelar (-ri), s. m. – Majordom, intendent, persoană care deţinea cheile cămării unei gospodării boiereşti.

Gr. κελλάριος (Murnu), în parte prin intermediul sl. *kelarĭ*. La origine este lat. *cellarium* (cf. it. *cellaio*, fr. *cellier*), care, prin intermediul ngr. κελλάρι(ον), a dat şi *chelar*, s. n. (cămară, depozit de provizii), cf. *celar*. Cuvîntul gr. a trecut în tc., bg. *kiler*, de unde dubletul rom. *chiler*, s. n. (cămară). – Der. *chelăriţă*, s. f. (soţia *chelarului;* femeie care îndeplinea funcţia de *chelar*); *chelărie*, s. f. (îndeletnicirea de *chelar*). 1700

chelemeţ (-turi), s. n. – Raport, relaţie.

Tc. *kelimet* „discurs" (Şeineanu, II, 105; Lokotsch 1035). Sec. XIX, rar. 1701

chelnă (-ne), s. f. – 1. Lădiţa trăsurii. – 2. Partea de dinapoi a unor trăsuri. – Var. *chilnă*.

Pol. *kielnia (wozowa)* „lădiţa trăsurii" (Cihac, II, 49). Circulă aproape numai în Mold. 1702

chelner (-ri), s. m. – Ospătar, bărbat care serveşte într-o cîrciumă, bar sau restaurant.

Germ. *Kellner* (Borcea 181). – Der. *chelneriţă*, s. f. (ospătăriţă). 1703

chelşug (-guri), s. n. – 1. Cheltuire, consum. – 2. Cheltuială, speze. – 3. Notă de cheltuieli, socoteală, factură. – 4. Contabilitate. – 5. Provizii, merinde, rezerve. – Var. *chelciug, chelşig*.

Mag. *költség (DAR)*. Înv. şi în Trans. – Der. *chelşiga*, vb. (a cheltui). Cf. *cheltui*. 1704

cheltăr (-re), s. n. – (Trans.) Teasc.

Germ. *Kelter (DAR)*. 1705

cheltău (-uri), s. n. – Coş.

Mag. *költö* „obiect pentru transportat" (Drăganu, *Dacor.*, III, 711). După *Magyar Nyelvör*, XXX, 55, se explică mai bine prin var. dialectală *töltö*. În Trans. 1706

cheltui (-uesc, -it), vb. – 1. A da o sumă de bani pentru a cumpăra sau plăti ceva. – 2. A irosi, a prăpădi, a risipi. – 3. (Trans.) A vinde. – 4. (Refl., înv.) A face cheltuieli. – 5. (Refl.) A se strădui.

Mag. *költeni* „a cheltui" (Cihac, II, 488). – Der. *cheltuială*, s. f. (faptul de a cheltui; bani cheltuiţi; risipă; înv., provizii, merinde); *cheltuielnic* (var. *cheltuios*), adj. (înv., risipitor); *cheltuitor*, adj. (risipitor). Din rom. provine rut. *keltuwati* „a cheltui" (Miklosich, *Wander.*, 16, cf. Berneker 500). 1707

chema (-m, -at), vb. – 1. A striga. – 2. A implora, a solicita. – 3. A invita, a pofti. – 4. A cita, a convoca. – 5. A evoca, a-şi aminti. – 6. A numi, a angaja, a recruta, a încorpora. – 7. A conduce, a îndrepta. – 8. (Pasiv) A avea misiunea sau vocaţia de a face ceva, a fi născut pentru ceva.

– 9. (Refl.) A se numi. – 10. (Refl.) A trece drept, a avea reputaţia de. – 11. (Refl., impers.) A se zice, a se socoti. – Mr. *(a)cl'em, cl'imare*, megl., istr. *cl'em.*

Lat. *clamāre* (Diez, I, 124; Puşcariu 353; Candrea-Dens., 329; *REW* 1961; *DAR*); cf. it. *chiamare*, prov., cat. *clamar*, v.fr. *clamer*, sp. *llamar*, port. *chamar*. Pentru evoluţia lui *a* > *e*, cf. Densusianu, *GS*, II, 391 şi III, 451; şi Puşcariu, *Dacor.*, V, 790. – Der. *chemare*, s. f. (acţiunea de a chema; apel; invitaţie; convocare; vocaţie, misiune); *chemător*, adj. (care cheamă, care invită; frapant); *chemător*, s. m. (la nunţile populare, persoană care organizează petrecerea); *nechemat*, adj. (care nu are vocaţie, inapt); *rechema*, vb. (a revoca un diplomat în funcţie), pe baza fr. *rappeler.* **1708**

chembriçă, s. f. – Ţesătură de bumbac.

Engl. *cambric*, germ. *Cambric*, de la numele oraşului *Cambrai* (sec. XVIII), introdus prin comerţ; cf. it. *cambri*, sau mai curînd rus. *kembrik* (Vasmer 549). **1709**

chemuluì (–uęsc, –ìt), vb. – (Trans.) A reflecta, a calcula. – Var. *chimului.*

Mag. *kém(l)elni* (Lacea, *Dacor.*, IV, 778). Cuvînt rar. Gáldi, *Dict.*, 114, porneşte de la var. şi o explică prin mag. *kimél.* – De aici, în Mold., expresia cu *nechimuluita* (var. *cu chiuita*), cu sensul de „fără socoteală, în exces". **1710**

chenạr (–re), s. n. – 1. Margine, bordură. – 2. Cadru. – 3. Toc, cadru, ramă de fereastră sau de uşă. – Mr. *chinare.*

Tc. *kenar* (Şeineanu, II, 105; Lokotsch 1049); cf. ngr. κενάρι, alb. *kienar* (Meyer 222), bg. *kenari*, sb. *cenar.* – Der. *chenărui*, vb. (a mărgini, a înconjura). **1711**

chendęlă (–le), adj. f. – Lăuză.

Origine incertă. Trebuie să fie cuvînt săs. înrudit cu *Kind* „copil" (*DAR*). În Trans. de Sud. **1712**

cheneạf (–furi), s. n. – Closet, latrină.

Tc. *kenef* (Şeineanu, II, 38). Sec. XIX, înv. **1713**

chenzịnă (–ne), s. f. – 1. Perioadă de 15 zile. – 2. Salariu sau plată corespunzătoare acestei perioade.

Fr. *quinzaine.* **1714**

chępă (–pe), s. f. – Hering (Clupea alosa).

Ven. *chiepa*, it. *cheppia* (Tiktin). **1715**

chepceạ (–ęle), s. f. – Lingură de spumă.

Tc. *kepçe* (Şeineanu, II, 105), cf. ngr. κεφέ, bg. *kebče.* Probabil cuvînt identic cu *chepcel*, s. n. (vas de scos apă; instrument de pescuit), care pare un dim. cu suf. *–el.* Totuşi, Giuglea, *Dacor.*, I, 248 (cf. *REW* 1772 şi *DAR*) îl derivă de la lat. *caucellus* (cf. fr. *choisel, choseau*), care prezintă dificultăţi fonetice. Cf. Graur, *BL*, V, 92. **1716**

chepęng (–guri), s. n. – 1. Uşă cu care se închide intrarea într–o pivniţă. – 2. Oblon. – Mr. *chepenge*, megl. *chipeng.*

Tc. *kepenk* (Şeineanu, II, 106; Lokotsch 1159; Ronzevalle 145); cf. ngr. κεπέγκι, alb. *kjepenkj* (Meyer 223), bg. *kepenk.* **1717**

chęra, s. f. – Doamnă (titlu de politeţe, folosit în sec. XVIII–XIX, înv.).

Ngr. κερά cf. *chir.* – Compară *cheramò* (var. *chiramò*), s. f. (doamna mea), din ngr. κυρά μου. – Der. *chiriţă*, s. f. (înv., doamnă); *cheraţiţă*, s. f. (înv., femeie elegantă), din ngr. κερατζίτζα (Gáldi 163). **1718**

cherachę (–ęle), s. f. – (Înv.) Pelerină de ceremonie. – Var. *chirache.*

Tc. *kerake* (Şeineanu, III, 37), din mgr. κυριακή „domnesc". **1719**

cherapłęş (–şi), s. m. – Prost, tont, dobitoc.

Mag. **kereplös* „flecar, palavragiu", cunoscut numai cu forma *kereplő (DAR)*. Puşcariu, *Dacor.*, VIII, 117, pare a prefera un mag. **kereples*, din *kereplye* „morişcă". Ambele ipoteze par incerte. **1720**

cherc (–curi), s. n. – (Trans.) Reuniune de tineri, cu jocuri şi focuri, în ajun de carnaval.

Mag. *kerék* „roată, cerc" (Puşcariu, *Dacor.*, IV, 679). – Der. *chercui*, vb. (a se distra). **1721**

chercheli (–łęsc, –ìt), vb. – A fi ameţit, a se îmbăta uşor. – Var. *chirchi(u)li, cherchezi, chiurlui.*

Creaţie expresivă (cf. Graur, *BL*, IV, 91 şi 97). S–au propus mai multe etimoane neconvingătoare: din mag. *kérkedni* „a presupune", după Scriban, *Arhiva*, 1912; de la *cherc* şi *pili*, după *DAR;* din mag. *korhely* „neisprăvit, coate–goale", după Drăganu, *Dacor.*, VI, 269. Ultima var. nu este clară; după cum nu este nici intenţia primară a creaţiei expresive. Este posibil să fie cuvînt din aceeaşi familie cu *chercheriţă*, s. f. (păduche de oi, Melophagus ovinus; tăun, Hippobosca equina), cu var. *chercheriţă, chi(r)chi(ri)ţă* (după Conev 52 şi Scriban, acest cuvînt derivă din bg. *kekerica* „broască", ce pare tot cuvînt expresiv). Dacă nu greşim în privinţa acestei ipoteze, imaginea de bază trebuie să fie cea a unui mers şovăielnic sau poticnit, ca cel al beţivului şi cum pare a fi cel al unui crustaceu. După Giuglea, *Contributions*, 10, *chercheriţă* provine din gr. κίκι „ricin", cu suf. *–iţă.* **1722**

cherdos, s. m. – Profit, avantaj. – Var. *chirdos.*
Ngr. χέρδος (*DAR*). Cuvînt rar, în Mold. – Der. *chirdosi*, vb. (înv., a împrăștia, a irosi, a consuma), din ngr. χερδίζω (cf. bg. *kerdosvam*) „a cîștiga", cu o schimbare de sens destul de curioasă (*DAR* o explică printr-o contaminare cu *pierde*, pronunțat *cherde*). 1723

cherem (-muri), s. n. – 1. (Înv.) Favoare, generozitate. – 2. (În expresia *la cheremul*) La discreția, la bunul plac.
Tc. *kerem* (Șeineanu, II, 106; Roesler 596; Lokotsch 1083). 1724

cheresteá (-éle), s. f. – 1. Lemn de construcție. – 2. Material lemnos, lemnărie. – 3. Armătură, schelet. – 4. Fel, gen, tip, categorie personală. – Mr. *chiriste*, megl. *chiriste, cheresteu.*
Tc. *kereste* (Roesler 595; Șeineanu, II, 106; Lokotsch 1162; Ronzevalle 146); cf. ngr. χερεστές, bg. *kereste.* – Der. *chiristigiu* (var. *cherestegiu*), s. m. (negustor de cherestea), din tc. *kerestecı*, cf. bg. *kerestedžija; chiristigerie* (var. *cherestegerie*), s. f. (depozit de cherestea). 1725

cherhanà (-ále), s. f. – 1. (Înv.) Fabrică, atelier. – 2. Loc în care se sărează peștele. – Var. *cherhanea, chirhan(e)a.*
Tc. *kiarhane* (Iogu, *GS*, IV, 386; cf. Șeineanu, III, 37). – Der. *cherhanagiu*, s. m. (muncitor într-o cherhana). 1726

chermeá (-éle), s. f. – (Înv.) Pachet, legătură.
Tc. *kerma* „coală" (Șeineanu, III, 37). Sec. XVIII, înv. 1727

chern (-ne), s. n. – Matrice de turnat litere.
Germ. *Kern (DAR).* 1728

cherpíci (-i), s. m. – Cărămidă de lut, nearsă. – Var. *chirpici.*
Tc. *kerpiç* (Miklosich, *Fremdw.*, 98; Meyer 224; Berneker 501; Vasmer 561) cf. alb. *kjerpitš*, bg. *kerviči*, sb. *ćerpič*, rut. *kyrpič.* Var. este mold. 1729

chersín (-ne), s. n. – Găleată, vas de lemn, pentru scos apă. – Var. *chersîn.*
Tc. (per.) *kersené* „farfurie pentru pîine" (Bogrea, *Dacor.*, III, 729; Scriban). Cihac, II, 48, sugera pol. *krzynow* „strachină". În Mold. și Dobr. 1730

chertíc (-ce), s. n. – 1. Crestătură. – 2. Matrice.
Tc. *kertik* (Cihac, II, 562). Rar. 1731

ches, interj. – (Înv.) Taie!
Tc. *kes*, imperativ de la *kesmek* „a tăia" (Șeineanu, III, 38). – Der. *chesăgiu* (var. *chisăgiu*), s. m. (înv., măcelar; hoț, bandit), din tc. *kesici; chisăgi* (var. *chesăgi*), vb. (a tăia capul, a extermina); *pisăgi*, vb. (a pedepsi, a trînti apucînd de ceafă) prin contaminare cu *pisa; chesmea*, s. f. (pavea de piatră, înv.), tc. *kesme* „acțiunea de a tăia; piatră tăiată". 1732

cheș (-șe), adj. – Pestriț, bălțat.
Mag. *kese (DAR).* În Trans., rar. 1733

chesácă, s. f. – Plevușcă, pește mărunt.
Mag. *keszag* (Byck-Graur 40). 1734

chesát, s. m. – Criză, inerție, paralizare a mișcării comerciale. – Mr. *chísate.*
Tc. *kessad* (Șeineanu, II, 103), cf. ngr. κεσσάτι, bg. *kesat.* 1735

cheșchét (-turi), s. n. – Mîncare orientală, cu găluști de griș, carne și roșii.
Tc. *keşkek* (Șeineanu, II, 103; Lokotsch 1167). 1736

cheșchín (-nă), adj. – Isteț, viclean.
Tc. *keskin* (Șeineanu, III, 37). Sec. XVIII, înv. 1737

cheșf (-furi), s. n. – Examen de expert.
Tc. *keşf* (Șeineanu, III, 38). Sec. XVII, înv. 1738

cheșmeci, s. m. – Intrigi, combinații.
Din germ. *Techtelmechtel*, după Pușcariu, *Dacor.*, IV, 681. În Bucov. 1739

chesón (-oáne), s. n. – 1. Copaie. – 2. Ladă. – 3. Vehicul de artilerie.
Fr. *caisson.* 1740

chestiúne (-ni), s. f. – Problemă, temă. – Var. (fam.) *chestie*, (înv.) *cesti(un)e.*
Fr. *question.* – Der. (din fr.) *chestiona*, vb.; *chestionar*, s. n. 1741

chęstór (-ri), s. m. – Șeful unei chesturi.
Fr. *questeur.* – Der. *chestură*, s. f. (organ polițienesc). 1742

chętă (-te), s. f. – Colectă.
Fr. *quête.* – Der. *cheta*, vb., din fr. *quêter.* 1743

chez (-ze), s. n. – Linie, brazdă care separă două cîmpuri.
Mag. *köz (DAR).* În Banat și Olt. 1744

chezáp, s. m. – Apă tare.
Tc. *kezab* (Lokotsch 2082). Sec. XIX, înv. 1745

chezáș (-și), s. m. – 1. Garant. – 2. Zălog. – 3. Martor, persoană care confirmă, care garantează faptele. – 4. Suport, piedestal.
Mag. *kezes* (Cihac, II, 489; *DAR;* Gáldi, *Dict.*,

87). Apare cu forma rom. din 1434. – Der. *chezăşie*, s. f. (acţiunea de a garanta; cauţiune; siguranţă; în Trans., angajament solemn între logodnici, în prezenţa preotului şi a doi matori); *chezăşui* (var. *chezăşi, chezăşlui*), vb. (a garanta, a asigura; a încredinţa; refl., a se angaja, a se obliga); *chezăşuitor*, s. m. (garant); *închezăşlui* (var. *închizeşlui*), vb. (a garanta). 1746

chiabă (-ębe), s. f. – (Banat, Trans.) Cuţit.
Sb. *kebe (DAR).* 1747

chiabur (-ră), adj. – Bogat, opulent, înstărit.
Tc. *kiabir* „bogat, puternic" (Cihac, II, 562; Şeineanu, II, 109; Lokotsch 981). – Der. *chiaburesc*, adj. (de chiabur); *chiaburi*, vb. (a se îmbogăţi); *chiaburie*, s. f. (bogăţie, bunăstare). 1748

chiag (-guri), s. n. – **1.** Ferment extras din sucul gastric al rumegătoarelor şi al copilului, care încheagă cazeina din lapte. – **2.** Cea de a patra despărţitură a stomacului rumegătoarelor, din care se extrage cheagul. – **3.** Coagul. – **4.** Nucleu, bază, origine, fundament. – Var. (Trans. de Nord) *ciag*. Mr., megl. *cl'ag*.
Lat. vulg. *clagum*, de la *quaglum* forma pop. de la *coagulum* „cheag" (Densusianu, *Hlr.*, 90; Puşcariu 355; Candrea-Dens., 332; *REW* 2006; *DAR*); cf., de la forma fără metateză, it. *caglio*, prov. *calh*, v.fr. *cail*, cat. *coall*, sp. *cuajo*, port. *coalho*. Cuvîntul sard. menţionat de Puşcariu în sprijinul celui rom. nu este valabil, cf. Wagner 113. Cf. totuşi o metateză asemănătoare în lat. **clagorium* > alb. *kljuar* (Meyer, 193), ca şi în *cochlea* > it. *chioccia, copula* > napol. *chioppa, pungulus* > rom. *ghimp*, etc.
Der. *chegar*, s. n. (găleată unde se încheagă laptele), care ar putea proveni direct din lat. **clagorium*, menţionat mai sus, şi care s-a conservat mai ales în numeroase der.: *chegarniţă, chi(a)gorniţă, chegornicer, chegăreaţă, chegărete*, etc.; *închega*, vb. (a face cheag; a coagula; a cimenta, a consolida; a alcătui, a forma), care se derivă de obicei din lat. *in-coagulare* (*REW* 2005; *DAR*) sau de la un vulgar **clagăre* (Densusianu, *Hlr.*, 90; Puşcariu 817; Candrea-Dens., 333), dar care ar putea fi şi der. rom. de la *chiag* (cf. mr. *ncl'eg*, megl. *angl'eg, ancl'ag*); *închegător*, adj. (coagulant); *închegătoare*, s. f. (plantă, Geranium Robertianum); *închegătură*, s. f. (acţiunea de a coagula); *deschega*, vb. (a elimina coagularea).
Cuvîntul rom. a trecut în rut. *gljag*, pol., rus. *gljak* (Miklosich, *Wander.*, 10; Berneker 311), rut. *klagaty* „a închega", pol. *sklagac sie* „a se coagula", slov. *kljag* (Candrea, *Elemente*, 401; Miklosich, *Etym. Wb.*, 66). 1749

chiar, adv., adj. – **1.** (Înv.) Clar, pur, curat. – **2.** Clar, evident. – **3.** Exact, tocmai, întocmai. – **4.** Realmente, efectiv, într-adevăr. – **5.** Însuşi, singur, nu altcineva. – **6.** Pînă şi, încă şi. – Istr. *kl'or*.
Lat. *clarus, claro* (Puşcariu 356; Candrea-Dens., 334; *REW* 1963; *DAR*), cf. it. *chiaro*, prov. *clar*, fr. *clair*, sp, port. *claro*, în sp. cu acelaşi uz adv. Uzul adj., este frecvent şi comun în textele vechi; s-a păstrat în cîteva expresii, *din chiar senin*, sau *apă chioară* (în loc de *apă chiară*): îndepărtîndu-se de sensul curent, cuvîntul a fost confundat cu *chior* „cu un singur ochi", ceea ce, pe lîngă alterarea fonetică, a modificat şi sensul, astfel încît astăzi *apă chioară* înseamnă „zeamă lungă" sau „poşircă" (totuşi, după P. Tănase, *RLR*, LXX, 41-5, este vorba de *chior* „cu un singur ochi"; şi, după Buescu, *RPF*, II, 337, de un cuvînt diferit, în legătură cu sp. *chirla*, port. *chilra*). Pentru semantismul lui *chiar*, adv., cf. it. *(ep)pur(e)* lat. *pure*, germ. *rein*, şi uzul adv. al lui *curat* (Şeineanu, *Semasiol.*, 182). – Din rom. provine rut. *tjar* (Candrea, *Elemente*, 407). 1750

chiatîb (-bi), s. m. – Secretar, copist. – Var. *cheatib, chiatip*.
Tc. *kiatib* (Şeineanu, III, 38). Sec. XIX, înv. 1751

chibiţ (-ţi), s. m. – Persoană care asistă la jocul de cărţi fără să ia parte efectiv la joc.
Germ. *Kiebitz (DAR).* Sec. XIX. – Der. *chibiţa* (var. *chibiţi*), vb. (a privi jocul altora); *chibiţărie*, s. f. (îndeletnicirea de chibiţ). 1752

chibiţcă (-ci), s. f. – Cabrioletă, brişcă.
Rus. *kibitka*. Astăzi puţin folosit, mai ales în Mold. Cf. Berneker 503. 1753

chiblă (-le), s. f. – (Banat) Frontispiciu, terminaţie triunghiulară a unei faţade.
Germ. *Giebel (DAR).* 1754

chibrit (-turi), s. n. – Beţişor de lemn cu gămălie din material inflamabil care se aprinde prin frecare.
Tc. (arab., per.) *kibrit* „sulf", de unde şi sp. *alcrebite* (Roesler 596; Şeineanu, II, 109; Meyer 224; Lokotsch 1171; Ronzevalle 144). Invenţia datează aproximativ din 1830; prima fabrică română din 1879 (din 1886, monopol de Stat). Însă cuvîntul circula înainte, la începutul sec. XIX, ca turcism, cu accepţia „ardoare, mînie". Cf. alb., bg. *kibrit*, cu sensul rom., ngr. χιμπρίτης „slab ca un băţ". – Der. *chibritelniţă*, s. f. (suport de cutie de chibrituri). 1755

chibzuì (-uęsc, -ìt), vb. – **1.** A presupune, a face supoziţii. – **2.** A reflecta, a medita, a gîndi.

– 3. A delibera, a schimba impresii. – 4. A dispune, a organiza, a plănui.

Mag. *képezni* „a forma, a alcătui" (*DAR*). Miklosich, *Fremdw.*, 97, se gîndea la mag. *kobzoni*, de unde rut. *kobzovati*. Berneker 498 pleacă de la mag. *képzelni*, cf. rut. *kebzuvaty*, slov. *kebzovati*. – Der. *chibz*, s. n. (preocupare; supoziție, calcul); *chibzuială* (var. *chibzuință*), s. f. (reflecție; supoziție; deliberare; conciliabul, opinie); *nechibzuit*, adj. (nesocotit, aiurit); *chibzuitor*, adj. (prudent, prevăzător). 1756

chică (–ci), s. f. – 1. Plete, lațe. – 2. (Înv.) Perucă. – 3. Creastă de cocoș. – 4. Stigmat al porumbului.

Sl. *kyka*, cf. bg., sb., cr. *kika* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 27; Cihac, II, 49; Berneker 659; *DAR*); cf. *chișiță*. – Der. *chicos*, adj. (pletos); *chicui*, vb. (a ciufuli; a se lua de păr). 1757

chiceră (–re), s. f. – Vîrf, culme, pisc.

Origine necunoscută. Drăganu, *Dacor.*, I, 117, îl pune în legătură cu alb. *kikërë* „culme" și îl consideră anterior celor romanice. După Capidan, *Raporturile*, 231, din rom. provine bg. *kicer*. 1758

chichie (–ii), s. f. – (Înv.) Cutie, sertar.

Ngr. θήκη (Bogrea, *Dacor.*, I, 262). Din același cuvînt, printr-o der. internă a rom., sau de la ngr. *θηκίτσα (Bogrea, *Ibid.*), provine *chichiță*, s. f. (cutie; cufăr; sertar; tertip), de uz curent, și desigur *chichineață*, s. f. (cameră mică la mansardă; cocioabă), prin intermediul suf. *–neață* sau prin contaminare cu *coteneață*. 1759

chichiọn (–oane), s. n. – Încurcătură, necaz, dificultate.

Ngr. χυχεών „confuzie" (Scriban, *Arhiva*, 1914, p. 132; Bogrea, *Dacor.*, I, 262; Gáldi 163). 1760

chici (–uri), s. n. – Tufiș, desiș, hățiș.

Sb. *kiće* „crengi" (*DAR*). Cuvînt rar, de la care pare a deriva *chichiriș*, s. n. (Banat, pădure, hățiș) pe care *DAR* preferă să-l pună în legătură cu mag. *tekerös* „noduros". 1761

chiciură, s. f. – Promoroacă.

Bg. *kičur* (Conev 75; *DAR*); mai ales în Munt. Se confundă cu bg. *kičor* „ciorchine". – Der. *închiciuri* (var. *închiciura*), vb. (a se acoperi de chiciură). *Cicură*, s. f. (chiciură), pe care Cihac, II, 52, îl pune în legătură cu ceh. *cikor*, trebuie să fie o formă cu metateză a aceluiași cuvînt. 1762

chiclaz (–zuri), s. n. – Vitriol verde. – Var. *chiclazăr*.

Origine incertă. După Scriban, din germ. *Giftglas* „sticlă otrăvită" (cf. pl. *Giftgläser* și var.), care convine fonetic, dar al cărui sens nu este clar. Tot Scriban, *Arhiva* 1912 (propusese înainte mag. *kék* „vînăt". Se folosește mai ales în Mold. Dacă var. se bazează pe pl., este vorba de un cuvînt oriental. 1763

chicot (–te), s. n. – Rîs, izbucnire în rîs. – Var. *chihot, hihot*.

Creație expresivă, care corespunde multor forme sl., cf. bg., sb. *kikot*, slov. *hehèt*, ceh. *chechot*, pol. *chychot* (Cihac, II, 49; Tiktin; Berneker 393); cf. *hohot, chiot*. – Der. *chicoti*, vb. (a rîde); *chicoteală*, s. f. (rîs); *hihoti*, vb. (a-i miji zîmbetul pe buze). 1764

chidă (–de), s. f. – 1. Negură, ceață. – 2. Chiciură. – Var. *chidie*.

Mag. *köd* „negură" (Cihac, II, 489). – Der. *chida*, vb. (a cădea chiciură). 1765

chiflă (–le), s. f. – Pîinișoară, corn.

Germ. *Kipfel* (Tiktin; Borcea 181), cf. it. *chifel* (Battisti, II, 899), bg. *kifla*, mag. *kifli*. – Der. *chiflar*, s. m. (vînzător de chifle). 1766

chifligi (–gęsc, –ịt), vb. – 1. Despre fructe, a (se) înmuia. – 2. A (se) fleșcăi.

Creație expresivă (cf. Graur, *BL*, IV, 98). Circulă mai ales în Mold., cu multe var.: *chiflosi, chilfosi, chirfosi*. Pentru acest ultim cuvînt, pe care *DAR* îl explică greșit prin „a murdări", cf. Iordan, *BF*, II, 172 și Graur, *BL*, IV, 185 (Bogrea, *Dacor.*, III, 729, propune explicația prin sb. *krvosalija* „muncă grea"). – Der. *chirfoseală* (var. *chilfoseală*), s. f. (încurcătură, hărmălaie). 1767

chifteạ (–ęle), s. f. – Preparat culinar de formă rotundă din carne tocată și prăjită. – Var. *cheftea, chioftea, piftea*. Mr. *chifle*, megl. *chiófti*.

Tc. *köfte* (Miklosich, *Türk. Elem.*, II, 113; Șeineanu, II, 110; Lokotsch 1226; Ronzevalle 151); cf. bgr. κεφτές, κιοφτές, bg. *kjofté*, sb. *ćufteta*. 1768

chifti (–tęsc, –ịt), vb. – 1. A ieși la suprafață, a se ivi apa dintr-un pămînt excesiv de umed. – 2. A fierbe.

Creație expresivă (*DAR*). Cihac, II, 258 încearcă să o explice prin *pișt*i. – Der. *chifteală*, s. f. (zgomotul mersului pe un pămînt mlăștinos). 1769

chihăi (–ăęsc, –ịt), vb. – 1. A tuși. – 2. A importuna, a deranja.

Creație expresivă, cf. *chicoti;* se întîlnește cu alte creații spontane de același tip, cum sînt: *chifui*, vb. (a bombăni), *chifti*, vb. (a rîde); *hihăi*, vb. (a

hohoti) etc. Sensul 2 pare a fi suferit influenţa lui *cehăi*. – Der. *chihăitură*, s. f. (atac de tuse).

1770

chihlibar, s. m. – **1.** Ambră galbenă. – **2.** (Arg.) Muştiuc. – Var. *chi(h)limbar, chehlimbar, chihribar* etc. Mr. *chihlibare.*

Tc. *kehlibar, kehribar*, din per. (Şeineanu, II, 110; Meyer 221; Lokotsch 1004; Ronzevalle 152); cf. ngr. κεχριμπάρι, alb. *kjehribar*, sb. *ćeribar*. – Der. *chihli(m)bariu*, adj. (de culoare aurie).

1771

chil (–le), s. n. – La alambic, tub refrigerent.

Germ. *Kühl(schlange).* Aceeaşi parte a alambicului se mai numeşte *chilştoc*, s. n., din germ. *Kühlstock (DAR);* de unde s-a obţinut var. cf. *chiostec, chiştoc*, s. n. (muc de ţigară). 1772

chilă (–le), s. f. – Măsură de capacitate pentru cereale, de origine turcească, folosită pînă la jumătatea sec. XIX, de importanţă variabilă după regiuni (*chilă de Stambul* = 22 baniţe sau 440 ocale; *chilă de Salonic* = 3,75 ori cea dinainte; *chilă de Brăila* = 8 baniţe sau 3,936 hl; *chilă de Galaţi* sau *de Moldova* = 2 mierţe sau 20 baniţe, adică 4,16 hl; *chilă de Basarabia* = 4,57 hl).

Tc. *kile*, din mgr. κοῖλον (Roesler 596; Şeineanu, II, 110; Meyer 224; Lokotsch 1174a); cf. alb. *kilë*. – Der. (înv.) *chiligiu*, s. m. (hamal).

1773

chilă (–le), s. f. – **1.** Hernie. – **2.** Infirmitate.

Sl. *kyla* (Cihac, II, 49; Berneker 677), cf. bg. *kila*, sb. *kila*, rus. *kilá*. – Der. *chilav*, adj. (infirm, sfrijit, pipernicit), bg., sb. *kilav* „care are hernie"; *chilăvi* (var. *schilăvi, deschilăvi*), vb. (a vătăma, a răni); *chilăvie* (var. *schilăvie, schilăvenie*), s. f. (durere, beteşug). Pentru der. cf. şi Miklosich, *Slaw Elem.*, 27 şi Conev 91. 1774

chilaţă (–te), s. f. – Patul armei. – Var. *chiulată.*

Fr. *culasse*, cu o schimbare greu de explicat (*DAR* se gîndeşte la o etimologie populară, adică la o confuzie cu *lat.*, nu poate fi însă întîmplătoare coincidenţa cu aceeaşi schimbare ca în sp.).

1775

chilău (–ăi), s. n. – Ciocan de lemn, mai.

Pol. *kilof* (Cihac, II, 49) sau mag. *külö* (*DAR*); se pare că ambele cuvinte duc la tc. *külünk* „tîrnăcop". – Der. rom. indică faptul că termenul a fost interpretat ca o inovaţie expresivă, care ar fi reprezentat ideea de „minge" sau „obiect rotund".

Der. *chilom*, s. n. (mai, ciocan; lovitură de pumn), din tc. *külünk*, cf. sb. *ćulum; chilăviţă*, s. f. (Banat, Olt., sapă, săpăligă); *chilos* (var. *pilos*), adj. (încăpăţînat, îndărătnic; rezistent, robust; greoi), cuvînt care se consideră în general der. de la *pilă* prin aluzie la marea sa rezistenţă (Candrea; Scriban), dar care este de preferat să se interpreteze ca „tare de cap"; *chilug*, s. n. (mai), de la var. tc. *külug*, astăzi numai în expresia *tuns chilug* „tuns zero", sau „cu falsă corecţie" mold. *pilug*, s. n. (pisălog de piuliţă); *chilimboţ*, s. m. (bulgăre, boţ, grunz; băieţel, mucos), der. expresivă în care se combină **chil–* „cocoloş" cu *boţ; chiloman*, s. m. (om robust şi rotofei), cu suf. expresiv *–man*, cf. *gogoman, hoţoman, cotoşman; chiloman*, s. n. (larmă, scandal, hărmălaie; Arg., kil, litru), pentru al cărui semnatism cf. sp. *pelotera* (al doilea sens se explică printr–o cunfuzie hazlie cu *chilogram*). *Chiloman*, care „nu are origine cunoscută" (Graur, *BL*, III, 186 şi V, 57; cf. *DAR*), a fost explicat greşit prin *chilogram* (Puşcariu, *Dacor*, IV, 137), sau prin ţig. *keliben* „joc, dans", gen. pl. *kelimangero* (Graur, 186; Juilland 161). 1776

chilermeneă, s. f. – Bolus armeniaca, lut colorant.

Tc. *kil ermeni* „argilă de Armenia" (Şeineanu, III, 38), cf. ngr. κιλερμενί. Sec. XVIII, înv.

1777

chilichi, s. m. pl. – Săptămîna de după ziua Sfîntului Filip Apostol (de la 14 la 21 noiembrie), legată de diferite practici folclorice.

De la *Filip*, cu palatalizare dialectală. 1778

chilie (–ii), s. f. – Cămăruţă. – Mr. *chilie.*

Mgr. κελλίον (Murnu 13; Meyer 221; Vasmer, *Gr.*, 50), în parte prin intermediul sl. (v.rus., bg.) *kelija*, cf. sb. *ćelija*, alb. *kjeli.* 1779

chilim (–muri), s. n. – Covor, scoarţă. – Mr. *chilime.*

Tc. *kilim* (Miklosich, *Türk. Elem.*, II, 111; Şeineanu, II, 111; Bernenker 503; Lokotsch 1176; Ronzevalle 147; Vasmer 557), cf. ngr. κιλίμι, alb. *kjilim*, bg., rus., pol. *kilim*, sb. *ćilim*, rut. *kylym.*

1780

chilimie (–ii), s. f. – Piedică, dispozitiv care asigură lemnele transportate în car.

Bg. *kilimija (DAR).* 1781

chilin (–nă), adj. – (Înv.) Separat, distinct, diferit.

Mag. *külön* (Cihac, II, 489). – Der. *deschilini*, vb. (a separa, a distinge). 1782

chilipir (–ruri), s. n. – **1.** Lucru ieftin, cumpărare de marfă la un preţ mic. – **2.** Pleaşcă. – Mr. *chilipure*, megl. *chilipir.*

Tc. *kelepir* (Roesler 596, Şeineanu, II, 111;

Meyer, 221; Lokotsch 1156; Ronzevalle 147); cf. ngr. χελεπίρι, sb. *ćelepir*. – Der. *chilipirgi*, vb. (a căuta chilipiruri; a înșela); *chilipirgiu*, s. m. (oportunist), din tc. *kelepirci*. 1783

chilogram (–me), s. n. – Unitate de măsură pentru greutate egală cu o mie de grame. – Var. *kilogram* (înv.).

Fr. *kilogramme*. Se folosește adesea în forma abreviată *kilo*, și chiar *chil*, care este popular. 1784

chiloți, s. m. pl. – Obiect de lenjerie care acoperă corpul de la talie în jos.

Fr. *culotte*, cf. ngr. χιλότα. 1785

chimă (–me), s. f. – Germen, sămînță.

Sb. *kima (DAR)* sau germ. *Keim*, prin intermediul săs. *kim* (Lacea, *Dacor.*, IV, 778). Înainte, Philippide, *Principii*, 138, încercase să-l explice prin gr. κῦμα (cf. *ciumă*) ipoteză acceptată de Bogrea, *Dacor.*, II, 654. – Der. *chimiță*, s. m. (diavol; bufon, caraghios), care pare a fi un dim. de la cuvîntul anterior (Bogrea și *DAR* îl explică prin numele unui personaj popular în trecut datorită șotiilor sale; nu este însă posibil să se aplice diavolului numele unui personaj real, și nici nu s-ar explica prin alte mijloace apelativul *Chimiță*, astfel încît este de presupus că acesta din urmă este o simplă poreclă). 1786

chimen, s. m. – Plantă cu semințe aromatice întrebuințate în medicină, bucătărie etc. (Carum Carri). – Mr. *chimin*.

Gr. κύμινον, în parte prin intermediul sl. *kjominŭ, kiminŭ* (cf. bg. *kimén*, v.rus. *kiminŭ*, mag. *kömény*, cf. Vasmer, *Gr.*, 77). Din același cuvînt gr. provine tc. *kimion*, de unde rom. *chimion*, s. m. (chimen, Cuminum Cyminum), cf. bg. *kimion* (Șeineanu, II, 112; Meyer 226). – Der. *chimioniu*, adj. (verde închis). 1787

chimerleu (–ie), s. n. – Ecluză, baraj, zăgaz.

Mag. *kimerülö* (*DAR*). Cuvînt rar, propriu minerilor din Trans. 1788

chimie (–ii), s. f. – Știința care studiază compoziția și proprietățile substanțelor.

Gr. χημεία (sec. XVIII), înainte cu pronunțarea din ngr., astăzi cu fonetismul restabilit după pronunțarea erasmică. – Der. *chimic*, adj.; *chimicesc* (var. *himic*), s. m. (înv., chimic). 1789

chimir (–re), s. n. – **1.** (Înv.) Boltă, arc. – **2.** Brîu tipic, de piele, foarte lat, prevăzut cu buzunare. – Var. *chimer*. Mr. *chimere*, megl. *chimer*.

Tc. *kemer* „boltă" și „brîu" (Roesler 596; Șeineanu, II, 112; Berneker 556; Lokotsch 1040; Ronzevalle 148), din mgr. καμάρα; cf. ngr. χεμέρι, bg. *kemer*. Este dublet al lui *cămară*. Probabil din același cuvînt tc. (tc. *kemerli* „boltit") provine *ghimirlie*, s. f. (ferăstrău), dacă primul său sens a fost acela de „ferăstrău rotund" (cf. var. *chimilioară, chimirlic*); ca și *ghimirlie* (var. *ghemerlie, ghimerlie, dimerlie*), s. f. (colibă). 1790

chin (–nuri), s. n. – **1.** Suferință, tortură, supliciu; durere fizică în general. – **2.** Caznă, tortură, supărare, canoneală; suferință morală în general.

Mag. *kin* (Miklosich, *Fremdw.*, 98; Cihac, II, 489; Berneker 504; *DAR;* Gáldi, *Dict.*, 87); cf. sb. *kini*, cr. *kina*, tc. *kin*. Cuvînt împrumutat din sec. XV sau înainte. După Roesler 596 (și Popescu-Ciocănel 22), ar proveni din tc. *kin* „ură". – Der. *chinui*, vb. (a tortura; a suferi; refl., a se munci, a se strădui); *chinuială*, s. f. (tortură, supliciu); *chinuitură*, s. f. (înv., tortură); *chinuitor*, adj. (care chinuiește); *chinzui*, vb. (Trans., a chinui), der. direct de la mag. *kinozni; chinzai*, s. n. (Trans., supliciu, tortură). 1791

chină, s. f. – Coajă de chinchină.

Fr. *quina*. Cuv. vechi (lipsește din *DAR*, însă a circulat în sec. XIX, cf. I. Văcărescu: *de ce la doctori nu găsim vină, cînd ne omoară cu iod sau chină?* – Der. *chinchină*, s. f., din fr. *quinquina; chininā*, s. f., din fr. *quinine*. 1792

China, s. f. pr. – Var. (înv.) *Hina*.

Der. *chinez*, s. m.; (persoană care face parte din populația Chinei; persoană care nu înțelege nimic, care face pe surdul); *chinezerie*, s. f. (complicație inutilă; extravaganță), refăcut pe baza fr. *chinoiserie; chinezesc*, adj. (chinez); *chinezește*, adv. (în felul chinezilor). Cf. *cinie*. 1793

chinargiu (–ii), s. m. – Pescar.

Tc. *kenarci*. Sec. XIX, înv. 1794

chindeu (–ie), s. n. – Bastită.

Mag. *kendö* (Cihac, II, 489; *DAR;* Gáldi, *Dict.*, 114). 1795

chindie (–ii), s. f. – Timp al zilei către apusul Soarelui, asfințit. – **2.** Turn, foișor. – **3.** Serenadă sau concert nocturn dat de muzicanții palatului în timpul cinei domnitorului. – **4.** Dans tipic. – Mr. *chindie*.

Tc. *ikindi* (Șeineanu, II, 113; Meyer 158; Lokotsch 901; Ronzevalle 41); cf. ngr. χεντί, alb. *itšindi*, sb. *ikindija*. Sensul 2 prin circumstanța de a se da din turn, pe înserat, semnalul de închidere a porților. 1796

chindisi (–sesc, –it), vb. – **1.** A broda, a

coase. – 2. A garnisi, a împodobi, a înfrumuseța. – Mr. *chindisescu.*

Ngr. κεντῶ „a broda", care se mai spune și κεντίζω, cf. κεντησιά „broderie" (Cihac, II, 547; *DAR;* Gáldi 164). – Der. *chindiseală*, s. f. (broderie); *chindisitură*, s. f. (broderie). 1797

chinez (–ji), s. m. – 1. (Înv.) Domn, șef al unei comunități de oameni liberi. Existența sa este atestată cu începere din sec. XIII, în Trans. și Munt. Erau căpetenii de grupări populare ce cuprindeau un județ sau o vale, cu funcții pe viață, administrative și judecătorești. În Munt., pare a fi termen oficial, care îl traduce pe cel popular *județ.* – 2. (Banat) Primar, judecător comunal. – Var. *cneaz, cnez.*

Sl. *kŭnedzŭ* din got. **kunnigs*, germ. *König* (*DAR*). A intrat în rom. prin intermediul sb. *knez* sau al mag. *kenéz* (*DAR* presupune că pătrunderea sa a avut loc de la nord la sud), cf. rus., rut. *knjazĭ* „principe". V. și Miklosich, *Slaw. Elem.*, 27; Cihac, II, 64. Var. *cneaz*, folosită în trecut ca termen oficial în documentele slave, a început să se folosească începînd de la sfîrșitul sec. XVII, cu sensul propriu din rus. – Der. *chineji*, vb. (Banat, a face uneori pe primarul); *chinezat*, s. n. (principat); *cnezat*, s. n. (principat); *cnezie*, s. f. (înv., principat). 1798

chingă (–gi), s. f. – 1. Cingătoare, brîu. – 2. Fîșie de piele cu care se fixează șaua pe cal. – 3. Curea, legătură. – 4. Gaică la haine și paltoane. – 5. Bară, stinghie. – 6. Fîșie de teren. – Var. *cingă.* Mr. *vîngă, vînglă*, megl. *cl'îngă.*

Lat. *cingŭla* (Diez, I, 27; Densusianu, *Rom.*, XXIX, 330 și XXXIII, 276; Pușcariu 370; Candrea-Dens., 350; *REW* 1926; *DAR*); cf. alb. *kjingëlë*, it. *cinghia*, prov. *cenha*, fr. *sangle*, cat. *singla*, sp. *cello* și *cincha* (Corominas, I, 756). Fonetismul rom. prezintă o schimbare care se explică de obicei printr-o metateză anterioară rom. (lat **clinga*, după Candrea-Dens., și *DAR*), ipoteză infirmată de var. Mai curînd trebuie presupus că rezultatul normal de la *cingula*, rom. **cinghiă* > **cinghe*, pl. *cinghi* (cf. *auricula* > *ureche*, pl. *urechi*) a produs probabil, pe de o parte, metateza *chingi* cu sing. regresiv *chingă*, și pe de altă parte un sing. analogic *cingă* (*DAR* explică această ultimă formă ca pronunțare locală, în Mold., și ca reprezentant al unui lat. * *clinga*, în Trans.; cf. Pușcariu 370). Cf. totuși lat. **clinga* > napol. *chienga* (Battisti, II, 944).

Der. *închinga* (var. *închingi, înching(i)ui*), vb. (a încinge; a pune chinga); *deschinga*, vb. (a scoate chinga). Cf. *cinge.* 1799

chinonic (–ce), s. n. – Imn liturgic ce se cîntă cînd preotul ia împărtășania.

Mgr. (ἄσμα) κοινωνικόν „(cînt) în comun". 1800

chinoroz, s. m. – Negru de fum.

Germ. *Kienruss* (Tiktin). 1801

chinovar, s. m. – Sulfură roșie de mercur.

Ngr. κινναβαρι (Roesler 570), cf. bg., rus. *kinovarĭ.* Se întîlnește cu dubletele *cinabru* (din it. *cinabro*), puțin folosit, și *ținober* (din germ. *Zinnober*), folosit în comerț. 1802

chinovie (–ii), s. f. – Cenobit, mănăstire de cenobiți.

Gr. κοινόβιον, în parte prin intermediul sl. *kinovija* (Cihac, II, 647; *DAR;* Gáldi 164; Vasmer, *Gr.*, 78). – Der. *chinovit*, s. m. (cenobit), din ngr. κοινοβίτης (dublet neol. *cenobit*, din fr.); *chinovitic*, adj. (înv., de cenobit); *chinovial*, adj. (înv., de cenobit); *chinovicește*, adv. (în felul cenobiților); *chinoviarh*, s. m. (pustnic), din ngr. κοινοβιάρχης. 1803

chință (–te), s. f. – 1. Intervalul dintre cinci note muzicale consecutive. – 2. Atac de tuse. – 3. La jocul de cărți, formație de cinci cărți consecutive de aceeași culoare. – Var. (înv.) *cvintă.*

Lat. *quinta* (sec. XIX), fr. *quinte.* – Der. *chintet*, s. n., din fr. *quintette; chintesență* (var. greșită *chintezență*), s. f., din fr. *quintessence*, var. datorată tendinței de a pronunța ca *z*, *s* intervocalic din *ss*, cf. *vitesse* > *viteză.* 1804

chioarcă (–ce), s. f. – Pietricică (de rîu).

Mag. *görkö* (Cihac, II, 489). 1805

chioc, s. m. – Savoare, gust.

Mag. *gyök* „rădăcină" (*DAR*). Cuvînt rar, în Munt. 1806

chiocec (–curi), s. n. – Dans turcesc.

Tc. *köçek* „dansator" (Șeineanu, II, 141). Sec. XIX, înv. 1807

chiomb (–oambă), adj. – 1. Miop, care nu vede bine. – 2. Nesocotit, prost.

Origine necunoscută. *DAR* îl pune în legătură cu mag. dialectal *tömpe* „prost", dar cuvîntul rom. este prea răspîndit pentru ca să i se poată atribui această origine (nu este sigură observația din *DAR* că se folosește numai în Mold., Bucov. și Trans., de Nord. Scriban propune rus. *temnyĭ* „obscur" (pronunțat *tjomnyĭ*). – Der. *chiombăni* (var. *chiompăni*), vb. (a lucra la lumină slabă, a-și strica ochii; a desluși cu greutate); *chimbăneală*, s. f. (lucru făcut în condiții proaste de luminozitate); *chiombie*, s. f. (miopie). – Cf. *chiondoriș.* 1808

chiondorîș, adv. – Chiorîș, cu ochii încrucișați.

Origine necunoscută. Aparține fără îndoială aceleiași familii a lui *chiomb;* și, avînd în vedere vb. *închiorcoșa*, der. de la onomatopeea *chior*, se poate propune o origine expresivă. În fonetismul său a influențat probabil tc. *kandırış* „acțiune și mod de a convinge", sau, după Scriban, *Arhiva*, 1914, 133, mag. *kondoros* „încrețit"; după Șeineanu, I, 115, ar trebui să se gîndească la contaminarea lui *chiomb* cu *chiorîș*. – Der. *chiondoreală*, s. f. (încruntare); *(în)chiondora* (var. *(în)chiondorî*), vb. (a se încrunta). Acest ultim cuvînt este fără îndoială identic cu *încondura*, vb. (a se umfla în pene, a se împăuna, a se fuduli), cuvînt care s-a referit probabil la început la păun (după Șeineanu, II, 145, de la *condur* „pantof"; împotrivă, Graur, *BL*, VI, 153). 1809

chior (-oară), adj. – 1. Care vede numai cu un ochi. – 2. Sașiu. – 3. Miop. – 4. Opac, care dă o lumină slabă. – 5. (Arg.) As, carte de joc cu numărul unu. – 6. (Arg.) Sărac, nevoiaș. – Mr., megl. *chior.*

Tc. *kör* „orb" (Roesler 596; Miklosich, *Türk. Elem.*, II, 111; Berneker 680; Șeineanu, II, 114; Meyer 140; Lokotsch 1207); cf. alb. *kjor*, sb. *ćor*, și de asemenea alb. *gorë* „nenorocit". Nu circulă în Trans. (cf. *ALR*, I, 57). Pentru expresia *apă chioară*, cf. *chiar.* Dubletul *ceur* (sașiu), care circulă în Banat și pe care Crețu 312 îl deriva din lat. *caeculus*, reprezintă sb. *ćor.*

Der. *chioară*, s. f. (para), în loc de *para chioară* (s-a spus despre monedele găurite, care încetau să mai aibă valoare de circulație); *chiorî*, vb. (a scoate un ochi; a orbi, a-și pierde vederea; a se uita sașiu; a indica); *chiorie*, s. f. (defectul de a fi sașiu; miopie); *chiorilă*, s. m. (poreclă pentru miopi); *chiorîș*, adv. (cu un singur ochi, închizînd un ochi; pieziș; orbește, fără să se uite). 1810

chior, interj. – Imită mai multe zgomote, cum sînt chiorăiala sau strigătul curcanului. – Var. *ghior.*

Creație spontană, cf. *bîr, mîr, mor, hor, hîr.* – Der. *chiorăi* (var. *ghiorăi, chiorcă(n)i, chercă(n)i, cherăi*, Trans., *corăi*), vb. (despre curcani, a croncăni; despre mațe, a chiorăi); *chirăi* (var. *cherăi, chirlăi*), vb. (despre găini, a cotcodăci; despre greieri, a cînta; a țipa, a striga); *cherlăi*, vb. (rar, a lătra), cuvînt care ne apare numai la Brătescu-Voinești și care indică o contaminare cu *chelălăi; chiorăială* (var. *ghiorăială, chiorăit, chiorăitură, ghiorăitură*), s. f. (zgomot produs de intestine); *chiric*, s. m. (Trans., greiere; copil), ultimul sens explicabil prin ideea de „care țipă mult"; *ghiorlan*, s. m. (șobolan; golan), cu același semantism ca termenul anterior, cf. Philippide, *Principii*, 150 și Spitzer, *Dacor.*, IV, 652–4 (după ipoteza greșită a lui Lacea, *Dacor.*, III, 751, din săs. *Jórlänk* „oaie de un an"); *închiorcoșa*, vb. refl. (a-și roti coada curcanul; a privi cu dispreț, a se înfuria), cuvînt care pare a se explica printr-un joc foarte frecvent între băieți, care constă în a imita cuvîntul *chior* în jurul unui curcan, pentru a-l stîrni și a-l obliga să-și rotească îndată coada (după *DAR* și Candrea, origine necunoscută; Scriban îl pune în legătură cu mag. *körleni* „a învîrti"). Pentru var. *ghiorhăi*, cf. Iordan, *BF*, VII, 280. 1811

chiort (-turi), s. n. – Colț, unghi.

Mag. *kürt* (*DAR*). Cuvînt rar, în Mold. 1812

chioșc (-curi), s. n. – Construcție ușoară pe străzi unde se vînd ziare, reviste etc. – Mr. *chioșcu.*

Tc. *köşk* (Șeineanu, II, 115; Lokotsch 732; Ronzevalle 151; cf. ngr. κιόσκι, alb., bg. *kiošk.* – Der. *chioșcar*, s. m. (vînzător de ziare în chioșc). 1813

chiostec (-curi), s. n. – 1. (Înv.) Piedică pusă la picioarele cailor. – 2. (Înv.) Șiret cu care se lega gulerul pelerinelor. – 3. Muc de țigară. – Var. *chioștec, chiștoc.* Mr. *chiustecă*, megl. *chiustec(ă).*

Tc. *köstek* „piedică" (Miklosich, *Türk. Elem.*, II, 112; Berneker, 681; Șeineanu, II, 115; Meyer 228; Lokotsch 1211); cf. ngr. κουστέκι, alb. *kjostek*, bg. *kjusteka.* – Der. *chiștocar*, s. m. (Arg., sărac, cerșetor). 1814

chiotoare (-ori), s. f. – 1. Colț al unei clădiri, format din împreunarea a doi pereți. – 2. Stîlp, piatră de hotar. – 3. Articulație. – 4. Colț al acoperișului. – 5. Laț, nod. – 6. Butonieră. – 7. Cîrlig de copcă. – 8. Legătură, legătoare. – 9. Încheietoare, ansamblu de două piese care deschid și închid o carte legată. – Var. *cheutoare*, (Banat) *cheptoare.*

Lat. **clautoria*, în loc de *clăvătoria.* – Der. *descheptura*, vb. (Banat, a desface, a descheia) (Pușcariu, *Dacor.*, IV, 706; *DAR*). Var. (Pușcariu 716); pare a reprezenta o pronunțare **clab(a)toria.* 1815

chip (-puri), s. n. – 1. Imagine, reprezentare plastică (odinioară a oricărui obiect, în prezent a unei persoane). – 2. Aspect, față, figură, fizionomie. – 3. Imagine, simbol, reprezentare. 4. Gest, apucătură. – 5. Manieră, mod, metodă. – 6. Mijloc, modalitate, posibilitate. – 7. (Adv.) Vorba vine, cică (cu această folosire se preferă modern pl. articulat).

Mag. *kép* „imagine" (Cihac, II, 489; *DAR;* Gáldi, *Dict.*, 87), de unde și sb., slov. *kip* (Bernker 504; cf. Miklosich, *Fremdw.*, 98). – Der. *chipeș*, adj. (arătos, frumos), din mag. *képes* „capabil; figurat"; *chipos*, adj. (arătos, frumos la chip); *închipa*, vb. (a reprezenta; a alcătui); *închipui* (var. înv., *chipui*), vb. (a reprezenta; a crea; a construi, a fabrica; a aduna; a imita; a imagina, a făuri, a concepe; a născoci, a inventa; refl., a fi vanitos, a se mîndri); *închipuitor*, adj. (înv., reprezentant); *închipuință*, s. f. (înv., personificare, reprezentare); *închipuire*, s. f. (imagine, reprezentare; aspect, gest; imaginație, fantezie, ficțiune, invenție; himeră; ipoteză; simulacru); *neînchipuit*, adj. (neimaginabil); *închipu(r)lui*, vb. (a repara, a fabrica, a construi); din mag. *képelni*, în parte contaminat cu pl. *chipurile* (*DAR*). **1816**

chioveạn (–ẹni), s. m. – Căruțaș.

De la *Kiew*, oraș din Rusia (odinioară *Chiow*), datorită relațiilor comerciale și frecventelor transporturi cu căruțe. – Der. *chiovenesc*, adj. (propriu căruțașilor). **1817**

chiparọs (–și), s. m. – Arbore rășinos cu lemnul parfumat (Cupressus sempervirens). – Mr. *chiparis.*

Mgr. κυπαρίσσι (sec. XVII), cf. v.sb. *kiparisĭ* (Vasmer, *Gr.*, 78), alb., bg. *kiparis.* – Der. *chiparoasă* (var. *tiparoasă*), s. f. (plantă decorativă, Polianthes tuberosa), din fr. *tubéreuse*, contaminat prin etimologie populară cu *chiparos* (se numește și *tuberoză*, ca în fr.). **1818**

chipiụ (–ie), s. n. – Șapcă militară.

Fr. *képi*, din germ. *Käppi.* Probabil de la aceast cuvînt provine *cibică*, s. f. (Trans. și Bucov., șapcă militară). **1819**

chipotă (–te), s. f. – Chișiță.

Rus. *kipot* (Byhan 327). Cuvînt rar, lipsește în general din dicționare. **1820**

chir, s. m. – Domn (titlu de politețe, folosit în epoca fanarioților, sec. XVIII și prima jumătate a sec. XIX). Mr. *chir.*

Ngr. κύρ(ιος), cf. v.sb. *kyrŭ* (Vasmer, *Gr.*, 87). – Compară *chirio chir*, s. m. (înv., titlu rezervat prelaților), din ngr. κύριος κύρ (nu a avut circulație reală); *chiriacodromion*, s. n. (carte de predici), din mgr. κυριακοδρόμιον; *chiriarh*, s. m. (prelat), din mgr. κυριάρχης; *chiriarhie*, s. f. (demnitate de prelat), din mgr. κυριαρχία; *chiriarhic(esc)*, adj. (de prelat). Cf. *chiraleisa, chirielă.* V. Murnu 13; Gáldi 165. **1821**

chiraleịsa, s. f. art. – **1.** Kyrie eleison, formulă liturgică a cultului ortodox păstrată în obiceiuri folclorice legate de sărbătoarea de *Bobotează.* – **2.** Spirit rău, duh necurat. – **3.** (Interj.) Iisuse!

Mgr. κύριε ἐλέησον. Deformație populară care s-a păstrat și în anumite regiuni din Franța. (Hautes Vosges *kyriolé* „cîntec și obicei popular de Rusalii", și din Italia (berg. *krioles*); cf. și sl. *kerlesĭ*, ceh. *krleš*, v.pol. *kierlesz*, rus. *kurolesa* (Miklosich, *Fremdw.*, 98; Șeineanu, *Semasiol.*, 117; Berneker 502; T. Papahagi, *Din folklorul romanic*, 7; *DAR;* Vasmer 551). Din același cuvînt gr. provine fr. *kyrielle*, de unde *chirielă*, s. f. (înșiruire, șirag).

Der. *ciurlezi*, s. m. pl. (Munt., obicei popular de Bobotează); *ciurleza*, vb. (a vizita casele în ziua de 6 ianuarie); *ciurlezeală*, s. f. (obicei popular legat de această sărbătoare; obiceiul este mai mult sau mai puțin general, cf. *iordăni*, însă acest nume se folosește numai în regiunea Dîmbovița). **1822**

chịrcă (–ci), s. f. – Sapă.

Rus. *kirka* (Philippide, *Viața rom.*, IV (1907), p. 39; *DAR*). Cuvînt rar, în Mold. și Dobr. **1823**

chirịe (–ịi), s. f. – Sumă plătită în schimbul folosirii temporare a unui lucru. – Mr. *chirie*, megl. *chiriĭă.*

Tc. *kira*, din arab. *kira* (Miklosich, *Türk. Elem.*, II, 111; Roesler 596; Șeineanu, II, 115; Berneker 505; Daničič, V, 4; Lokotsch 1181), cf. ngr. κιρά, alb. *kirá*, bg., sb. *kirija.* – Der. *chiriaș*, s. m. (persoană care ia cu chirie o locuință); *chirigiu*, s. m. (cărăuș, cel care transporta cu căruța), din tc. *kiraci*, mr. *chiragi* (cf. alb. *kiraği*, bg., sb. *kiražija*); *chirigie*, s. f. (serviciu de transport); *chiragelîc*, s. n. (înv., meseria de căruțaș); *închiria*, vb. (a da cu chirie, a arenda). **1824**

chirịlic (–că), adj. – Cu litere din alfabetul vechi slav, compus de Chiril în sec. IX. – Var. *cirilic.*

De la *Chiril*, și modern din lat. *Cyrillus.* – Der. *chirilicesc*, adj. (înv., chirilic). **1825**

chirlopạn (–ne), s. n. – Tîmăcop.

Origine incertă. Pare a fi în legătură cu fr. *varlope* „rindea", probabil prin intermediul germ. Se folosește în Trans. **1826**

chirograf (–fe), s. n. – Document sub semnătură privată. – Var. (înv.) *hirograf.*

Fr. *chirographe*, și înainte din gr. χειρόγραφον. – Der. *chirografar*, adj. **1827**

chirọl (–lă), adj. – (Bou sau vacă) de rasă franceză Charolais.

Fr. *Charolais.* **1828**

chiroțică, s. f. – Pînză lucrată.
Origine obscură. Cuvînt rar, abia atestat, în care pare a se recunoaște un der. din gr. χείρ „mînă". 1829

chirurg (-gi), s. m. – Medic specialist în chirurgie. – Var. *hirurg* (și der.).
Lat. *chirurgus* (sec. XIX) și înainte din gr. χειρουργός. – Der. *chirurgie*, s. f., din fr. *chirurgie; chirurgic(al)*, adj. 1830

chirvai (-iuri), s. n. – 1. Sărbătoare a zilei sfîntului protector, hram. – 2. Chef, zaiafet.
Germ. *Kirchweiche* (Borcea 181). În Trans. 1831

chișai (-iuri), s. n. – Argilă.
Mag. *kösó* „sare gemă", după Bogrea, *Dacor.*, IV, 799; însă schimbarea semantică nu este clară. *DAR* preferă să se refere la radicalul sl. *kĭš-* „umed", cf. *chișav*. În Munt. 1832

chișav (-vă), adj. – 1. Umed, ploios. – 2. Ursuz, repezit, nesuferit.
Bg. *kĭšáv* „ploios" (*DAR*). Cf. *chișai*. – Der. *chișorniță*, s. f. (ceață), prin contaminare cu *viforniță*. 1833

chișcă (-ște), s. f. – 1. Colon, intestinul gros al animalelor. – 2. Tobă, cîrnat. – 3. (Loc. adv.) Dens, îndesat. – Var. *chioșcă*.
Rut. *kyška*, rus. *kíška* „mațe", pol. *kiszka* „mațe, tobă" (Cihac, II, 50; Berneker 679). 1834

chischinęu (-ęie), s. n. – Bastistă, năframă. – Var. *chischinea, cheschenea*.
Mag. *keszkenő* (*DAR;* Gáldi, *Dict.*, 114). În Trans. 1835

chiseą (-ęle), s. f. – Pungă pentru tutun. – Var. *ches, ches(e)a*. Mr. *chési*.
Tc. *kise, kese* „pungă" (Șeineanu, II, 116; Meyer 224; Berneker 502; Lokotsch 1105; Vasmer 561), cf. alb. *kjese*, bg. *kesija*, sb. *ćesá*, rus. *kisá*, țig. *kisi*. Var. *ches* direct din tc. *kes*. Din aceeași familie face parte *chesăg*, s. n. (chimir tipic, cu punga în căptușeală), cf. Lacea, *Dacor.*, III, 742 (în ciuda opoziției din *DAR*). *Chisea* „pungă" se confundă azi cu *chisea*, s. f. (borcan, mai ales pentru marmeladă și dulcețuri), din tc. *kiasé*. 1836

chișeliță (-țe), s. f. – Supă acidulată preparată din fructe crude sau din plante cu gust acru. – Var. *chisăliță, pisăliță*.
Din sl. *kiselŭ* „acru", cf. sb. *kiselica*, bg. *kiselica*, rut. *kyselyca*, toate cu sensul din rom., ceh. *kyselice* „marmeladă de fructe", rus. *kiselĭ* „jeleu de fructe" (Cihac, II, 50; Berneker 678; Conev 88). Cea de a doua var. este un hiperurbanism care presupune o legătură cu *a pisa* „a toca, a sfărîma". – Der. *chisăliți*, vb. (a toca). Cf. *chișleag, chiznovat*. 1837

chișer (-re), s. n. – Teslă de dogar.
Tc. *kesser*, de la *kesmek* „a tăia", cf. *ches*1838

chișer (-re), s. n. – Inel, fretă, brățară de întărire.
Origine obscură; pare a fi în legătură cu mag. *kisérni* „a însoți" (*DAR*). 1839

chișereu (-ęie), s. n. – Arpagic. – Var. (ortografică) *chisărău*.
Mag. *keserü* „amar" (*DAR*). 1840

chișig (-guri), s. n. – Instrument, unealtă, obiect.
Mag. *készég (DAR)*. 1841

chișim (-muri), s. n. – Rentă.
Tc. *kisim (DAR)*. 1842

chișiță (-ță), s. f. – 1. Încheietură a piciorului, deasupra copitei, la cai. – 2. Pensulă. – 3. Mătură. – 4. Mănunchi, legătură.
Sb. *kičica* „chișiță", dim. de la *kika* „plete" (> *chică*), probabil contaminat cu *kitica* „buchet" (Bogrea, *Dacor.*, IV, 680; *DAR*). 1843

chișleag (-guri), s. n. – Lapte prins, lapte acru. – Var. (Trans. de Nord) *cislac*.
Bg., rut. *kisleak*, sb., cr. *kiseljak*, din sl. *kiselŭ* „acru" (Cihac, II, 50; Löwe 5; Scriban, *Arhiva*, 1911, nr. 7); cf. *chiseliță*. 1844

chisłęc (-curi), s. n. – (Înv.) Pivniță, cramă.
Tc. *kislak* (Loebel 241). 1845

chisłog (-oąge), s. n. – Lucru de nimic, care nu se vinde, lucru inutil.
Țig. *kislo* „slab" (Graur 137). Pare a se fi contaminat cu *chiștoc* „muc, partea inutilă a țigării". 1846

chisoągă, s. f. – Plevușcă, albitură.
Mag. *keszeg* „Cyprinus" (*DAR*) sau sb. *kesega* „plevușcă" (Scriban). 1847

chit, adv. – Liber, în pace.
Fr. *quitte*. Se întîlnește cu dubletele *cfit* și *fit*, care redau pronunțarea germ. *quitt*. – Der. (de la *cfit*) *cfitui*, vb. (a rezolva probleme; a fi liniștit). Forma *chitui* se aude mai puțin, fiind înlocuită prin *achita*. După Sanzewitsch 201, *cfitui* vine din rus. *kvitovatĭ*. 1848

chit (-ți), s. m. – Balenă, cetaceu.
Mgr. κῆτος, în parte prin intermediul sl. *kitŭ* (Murnu 13; cf. Vasmer, *Gr.*, 78). Sec. XVI. 1849

chit, s. m. – Pastă formată dintr-un praf mineral și un lichid vîscos.

Germ. *Kitt.* Sec. XIX. – Der. *chitui*, vb. (a lipi cu chit). 1850

chit (–te), s. n. – Mantou, palton.

Germ. *Kittel* (*DAR*). În Trans. de Nord. 1851

chiț, interj. – Imită sunetele mai multor animale în special șoarecii și șobolanii.

Formație spontană; cf. bg. *kvic*, sb. *kvečati*, slov. *kvičati*, toate cu sensul de „a geme". După Cihac, din sl. *kvičati* „a grohăi porcii", cf. *coviță*. – Der. *chițăi* (var. *chițcăi*), vb. (a scoate sunete ascuțite șoarecii); *chițcan*, s. m. (șobolan), a cărui der. nu este clară. 1852

chiță (–te), s. f. – 1. Buchet. – 2. Mănunchi, snop. – Var. (Banat) *chit.*

Sl. (ceh., rut.) *kyta*, probabil prin intermediul sb. *kīta* (Cihac, II, 50; cf. Daničič, V, 13; Conev 50); cf. rus., pol. *kita*, bg. *kitka*. – Der. *chitat*, adj. (Trans., strîns în mănunchi). – Cf. *chiti.* 1853

chițab (–buri), s. n. – Document, înscris.

Tc. *kitab* (Șeineanu, III, 39). Înv. (sec. XVIII). 1854

chițanță (–țe), s. f. – Act scris prin care se face dovada primirii unei sume de bani.

It. *quitanza* (sec. XIX), cf. fr. *quittance*, rus. *kvitancija*. – Der. *chitanțier*, s. n. 1855

chiți (–țesc, –it), vb. – 1. A împodobi, a înfrumuseța, a orna. – 2. A potrivi a aranja, a orîndui. – 3. A organiza, a plănui, a dispune. – 4. A proiecta, a calcula. – 5. A judeca, a chibzui, a gîndi.

Sb. *kititi* „a înfrumuseța", sau bg. *kitjă* „a face buchete", din sl. *kyta* „buchet" (Cihac, II, 51; Miklosich, *Slaw. Elem.*, 27; Miklosich, *Lexicon*, 328; Berneker 679). Cu toate că evoluția semantică este firească în toate fazele ei, este rar ca un cuvînt sl. să fi dezvoltat în rom., de la sine, o gamă atît de întinsă de sensuri. Este de presupus că în evoluția sa ar fi influențat vreun cuvînt ca *a căta*, sau poate ngr. κιττάζω „a vedea, a privi". – Der. *chitealâ*, s. f. (podoabă; giuvaiere, bijuterii; ordine, organizare; aranjare, potrivire; judecată, părere; supoziție, idee). Cf. cuvîntul următor. 1856

chiți (–țesc, –it), vb. – 1. A lansa, a arunca, a trage cu arma. – 2. A ținti. – 3. A arunca o privire. – 4. A nota, a observa.

Sb. *hitat, hititi* „a trage, a slobozi", contaminat și în mare parte confundat cu cuvîntul anterior (Pușcariu, *RF*, I (1928), p. 271; *DAR*). – Der. *chitaci*, s. m. (ochitor; care ține bine), prost explicat de Löwe 9 pe baza bg. *skitač* „vagabond"; *chitaș*, s. m. (ochitor); *chitealâ*, s. f. (ochire, țintire). 1857

chițibuș (–șuri), s. n. – 1. Fleac, bagatelă. – 2. Tertip, truc. – 3. (Rar) Strîngător de velă.

Origine necunoscută. *DAR* și Scriban se gîndesc la o deformare de la *pițigu*ș „lucru mărunt". În ultimul sens, ar putea fi o deformare a germ. *Kettenbrücke* „pod suspendat", asimilat cu cuvîntul rom. – Der. *chițibușar*, s. m. (șmecher). 1858

chitileạn (–nă), adj. – (Înv.) Obligat, forțat.

Mag. *ké(ny)telen* (*DAR*, Gáldi, *Dict.*, 115). Sec. XVIII. 1859

chițimie (–ii), s. f. – Colibă. – Var. (rar) *chițumie.*

Origine necunoscută. După *DAR* și Scriban, în legătură cu *chițibuș*. Mai curînd der. de la *chimiță*, s. f. (cușcă), cuvînt aproape necunoscut (este menționat numai de Damé); *chițimie*, care ar fi rezultat al unei metateze, se folosește în Munt. 1860

chitonạg, s. m. – Dulceață de gutui.

Fr. *cotignac* (Cihac, II, 132; *DAR*). 1861

chițru (–ri), s. m. – Arbore exotic cu fructe comestibile (Citrus medica). – Mr. *chitru.*

Ngr. κίτρον (Murnu 13), cf. bg. *kitra*, v.sb. *kitarĭ* (Vasmer, *Gr.*, 78). – Der. *chitră*, s. f. (fructul chitrului); *chitri*, vb. (a se cătrăni, a se înfuria, a se supăra; Arg., a fura, a curăța de bani). Nu știm dacă *chitră*, s. f. (Arg., vînt, pîrț) și *a se chitri*, vb. (Arg., a se băși) depind de cuvintele anterioare, sau de la sb. *chitro* „rapid, ca din pușcă". 1862

chițuc (–ci), s. m. – Butuc, ciot.

Bg. *kitjuk* (Candrea). Însă cuvîntul bg. ar putea proveni din rom.; în acest caz *chituc* ar fi în locul lui **pituc*, adică rezultat al unei contaminări cu *pit–* „mic" (cf. *piti*) cu *butuc.* 1863

chiu, interj. – 1. Exprimă bucuria și entuziasmul; ovație. – 2. Exprimă durerea: vai! – 3. (S. n.) Durere, chin, suferință.

Creație spontană. – Der. *chiui*, vb. (a striga; a răcni; a chema în gura mare; a striga de bucurie; a spune o *chiuitură*); *chiot*, s. n. (strigăt, țipăt), der. de la vb. cu suf. *–ot*, ca *sgomot, chicot* (după *DAR*, der. direct de la interj.); *chioti* (var. *chihoti*), vb. (a striga, a țipa; a cînta foarte tare); *chiuială*, s. f. (strigăt); *chiuit*, s. n. (strigăt); *chiuitură*, s. f. (strigăt; compoziție cu caracter de epigramă care se recită de obicei în timpul jocului popular); *chiuitor*, adj. (care chiuie). Nu se vede legătura pe

care încearcă să o stabilească Pascu, *Lat.*, 257, între aceste cuvinte și lat. *pīpīre.* 1864

chiulaf (-furi), s. n. – Căciulă turcească.

Tc. *külah* (Șeineanu, II, 118; Meyer 229; Lokotsch 1232); cf. alb. *külaf*, bg. *kjukaf*, sb. *ćulaf.* Din der. tc. *külahcı* „vînzător de căciuli" și apoi „șmecher" (pentru evoluție cf. *papugiu, cioflingar*), provine rom. *chiulangiu*, s. m. (șmecher; elev care chiulește), cf. Scriban, *Arhiva*, XXIII (1912), p. 382; Iogu, *GS IV*, 388; *DAR.* De la acest cuvînt s-a reconstruit în rom. *chiul*, s. n. (înșelătorie, festă, renghi; în limbajul școlăresc, absență nejustificată). Reducerea este destul de nefirească (cf. *chiulhangiu – chiulhan*), astfel încît este de presupus că trebuie să se fi produs înainte de propagarea formei *chiulangiu* (unde *n* este tîrziu și analogic), adică, pornindu-se de la o formă **chiulagiu.* Mai puțin probabilă este explicația lui E. Lange Kowal, *GS*, VII, 296, care pleacă de la expresia din limbajul școlăresc fr., *tireu au cul*, întrucît astfel de împrumuturi sînt puțin uzuale în rom., și pentru că fonetismul *cü* din fr. nu explică deloc consoana finală. Totuși, această explicație este acceptată de Graur, *BL*, XIV, 107. – Der. *chiuli*, vb. (a lipsi fără motiv, a o șterge); *chiuleală*, s. f. (cursă, figură proastă; absență, fugă). 1865

chiulhan (-ne), s. n. – Banchet, zaiafet, chef. – Var. *chiolhan.*

Tc. *külhan* „cuptor de încălzit baia" (Șeineanu, II, 118; Lokotsch 1234). Semantismul rom. se explică prin obiceiul turcesc de a mînca în baie. – Der. *chiulhangiu*, s. m. (persoană care încălzește baia; chefliu, petrecăreț), din tc. *külhancı; chiulhaniu* (var. *chiolhănos*), adj. (fățarnic, viclean), din tc. *külhani* „persoană care încălzește baia". 1866

chiup (-puri), s. n. – Vas, cupă. – Var. (înv.) *chiub*, (rar) *chiupă.* Mr. *chiupe*, megl. *chiup.*

Tc. *küp* (Cihac, II, 564; Șeineanu, II, 117; Meyer 230; Lokotsch 1249); cf. alb. *kjup*, bg. *kjup*, sb. *ćup.* Cuvîntul tc. pare a fi în legătură cu lat. *cuppa* și der. săi (cf. Marcel Cohen, *Bull. Soc. Linguist.*, XXVII (1926–7), p. 91). 1867

chiurcă (-ci), s. f. – În cizmărie, lemn de netezit.

Mag. *türkő* „corn" (*DAR*). – Der. *chiurcui*, vb. (a lustrui). 1868

chiureț (-curi), s. n. – 1. Piele tăbăcită. – 2. Foale.

Tc. *kürk* (Șeineanu, III, 38). – Der. *chiurci-başa*, s. m. (blănar al seraiului), tc. *kürkçi başı.* Sec. XVIII, înv. 1869

chiuz (-zuri), s. n. – Curea care susține spata de bătut inul. – Var. *tiuz(ă).*

Mag. *köz* (*DAR*). 1870

chivără (-vere), s. f. – Cască, coif.

V.rus. *kiverŭ*, cf. rut. *kyver*, pol. *kiwior* „turban" (Cihac, II, 51), cuvînt de origine necunoscută în sl. (Vasmer, I, 554). Legătura cu sl. *kivorĭ* „baldachin" sugerată de Cihac, pare îndoielnică. 1871

chivernisi (-sesc, -it), vb. – 1. A cîrmui, a conduce, a administra. – 2. A călăuzi, a sfătui. – 3. A procopsi, a da cuiva mijloacele de trai. – 4. A aproviziona, a îndestula. – Mr. *chivirnisire.*

Mgr. κυβερνῶ, aorist ἐκυβέρνησα „a guverna" (Murnu 14; Meyer 228); cf. alb. *kjiverīs.* Este dublet al lui *guverna* și al cuvîntului recent creat, *cibernetică* (< fr. *cybernétique*) „arta de a guverna". Pentru evoluție, cf. Șeineanu, *Semasiol.*, 215. – Der. *chiverniseală*, s. f. (guvernare, administrare; economie casnică, mijloace de trai, nivel de viață al casei; venituri; stare, situație); *chivernisitor*, adj. (guvernator, administrator). 1872

chivirgic, adj. invar. – Rasă de oi din Dobrogea.

Tc. *kıvırcık.* 1873

chivot (-te), s. n. – 1. (Înv.) Cutiuță, sipet. – 2. (Înv.) Cufăr, ladă. – 2. Raclă.

Mgr. κιβώτιον sau κιβωτός (Murnu 14), în parte prin intermediul sl. *kivotŭ*, sb. *čivot* (Vasmer, *Gr.*, 50). 1874

chix (-xuri), s. n. – Eșec.

Germ. *Kicks* (*DAR*). 1875

chiznovat (-tă), adj. – Ciudat, extravagant, singular. – Var. *chisnovat, chiznovit.*

Origine incertă. Pare der. de la sl. *kyselŭ* „acru" (cf. *chiseliță*), cf. sl. *kysnǫti*, sb. *kisnuti* „a se acri" (Berneker 687), bg. *kislovat* „acru" (Graur, *BL*, IV, 73), rus. *kislovatyĭ* (Scriban). Legătura cu tc. *kısnı* „ciudat" (Șeineanu, *Dicț.*) nu pare sigură. Se poate să se fi produs o contaminare a lui *kislovat* „acru" cu sb., bg. *čudnovat, čudnovit* „ciudat, straniu". Nu este sigură înrudirea cu *cisnovi* (var. *cisnova*), vb. (Banat, a se beteji). 1876

ciacău (-uri), s. n. – (Trans.) Șapcă miliară, chipiu. – Var. *ceacău.*

Germ. *Shako*, prin intermediul mag. *csákó* (*DAR*), cf. fr. *shako.* 1877

cib, s. n. – Hrană pentru păsări.

Lat. *cibus* (sec. XIX). Latinism artificial, care nu pare să fi fost folosit, și pe care Șeineanu, *Semasiol.*, 182, l-a considerat cuvînt popular. 1878

cîblă (–le), s. f. – Vadră, măsură de capacitate pentru grîne, folosită în Mold. (sec. XV–XVIII) și egală cu o *găleată* sau patru *ferdele*.

Sl. *kŭbilŭ*, din germ. *Kübel* (*DAR*). – Der. *cîblărit*, s. n. (dijmă în cereale și fructe). 1879

cicã, interj. – Cuvînt afectuos cu care se adresează unui copil. – Var. *țică*.

Creație expresivă, cf. dial. it. din Latium *cico*, umbr. *cica* „nulla" (Prati 276). Chiar dacă intenția este diferită, aceeași formulă explică vb. *cicăli* (a pălăvrăgi, a flecări; a importuna, a deranja; a se certa), cu suf. de asemenea expresiv *–li* (cf. Graur, *BL*, IV, 91). Alte explicații mai puțin plauzibile: din sb. *čakalati* „a flecări" (Scriban, *Arhiva*, 1913); din lat. **cicala*, forma vulg. de la *cicada* (Körting 2161; cf. Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 276; Philippide, II, 636; Pușcariu, *RF*, I, 269; cf. *DAR*), care lasă neexplicată păstrarea lui *l* intervocalic; din mag. *csihol–* (Drăganu, *Dacor.*, VI, 270). – Der. *cicală*, s. f. (plictisitor, pisălog), formație regresivă; *cicăleală*, s. f. (pisălogeală); *cicălitor*, adj. (importun, pisălog); *cicălos*, adj. (pisălog). 1880

cicar (–ri), s. m. – Țipar (Anguilla vulgaris).

Mag. *csik*, cu suf. *–ar*, ca în *țipar*, *pișcar* (Pușcariu, *Dacor.*, VII, 468). 1881

cicatrice (–ci), s. f. – Urmă lăsată de o rană după vindecare.

Lat. *cicatricem* (sec. XIX). – Der. *cicatriza*, vb., din fr. *cicatriser*. 1882

cicea, adj. invar. – Drăguț, bun. – Var. *cicio*, interj. (Se folosește pentru a chema porcii).

Creație expresivă infantilă, cf. *gigea*. Nu este probabilă der. din rut. *čičа*, propusă de *DAR*. – Der. *cicili*, vb. (a dichisi, a împodobi, a înfrumuseța), pe care Tiktin îl pune în legătură cu pol. *czyścić* „a lustrui" (cf. Graur, *BL*, IV, 91), cf. *giugiuli*. 1883

Cicero, s. m. pr. – Persoană special pregătită care conduce vizitatorii într-un muzeu, într-un oraș etc.

Der. *cicero*, s. m. invar. (corp de literă de 12 puncte tipografice), din fr. *cicéro; cicerone*, s. m. (călăuză, ghid), din it. *cicerone; ciceronian*, adj. 1884

cichirgiu (–i), s. m. – Cofetar.

Tc. *şekerci*. Sec. XVIII, înv. 1885

cicîc, s. m. – 1. Floare roșie nedeterminată. – 2. Culoarea roșu aprins.

Tc. *çiçek* (Loebel 241). – Der. *cice(a)cliu*, adj. (de culoare roșu aprins), din tc. *çiçekli; ciciclic*, s. n. (peluză), din tc. *çiçeklik*. 1886

cicisbeu (–ei), s. m. – Curtezan.

It. *cicisbeo* (sec. XIX). Folosit mai ales în lit. romantică. 1887

ciclu (–luri), s. n. – Succesiune de fenomene, stări etc. care se realizează la un anumit intereval de timp. – Var. *chiclu*.

Fr. *cycle*, lat. *cyclus*, înv. (sec. XVIII) din gr. κύκλος. – Der. *ciclic*, adj. 1888

cicmigea (–ele), s. f. – Sertar. – Var. *cecmegea*. Mr. *cicmige*, megl. *cecmedzeu*.

Tc. *çekmece* (Cihac, II, 560; Șeineanu, II, 100; Lokotsch 405). 1889

cicni (–nesc, –it), vb. – A muri, a deceda.

Rut. *čahnuty* (Candrea; Scriban). Rar, Mold. 1890

cicoare (–ori), s. f. – Plantă erbacee cu flori albastre (Cichorium Intybus).

Lat. **cĭchŏria*, pl. de la *cĭchŏrium* (< gr. κιχώριον), cf. alb. *koře* (Pușcariu 360; Meyer 201; Candrea-Dens., 336; Philippide, II, 636; Diculescu, *Elemente*, 483). 1891

cicoare (–ori), s. f. – Insectă, greiere. – Megl. *țicoari*.

Lat. **cĭcāla*, forma vulg. în loc de *cĭcāda* (Pușcariu, *RF*, I, 270; *DAR*); cf. alb. *kjingalë*, it. *cicala*, prov. *cigala*, sp. *cigarra*. Rezultatul normal (**cicară*) pare să fi suferit influența cuvîntului anterior. Cf. și *cicăli*. 1892

cicric (–curi), s. n. – Vîrtelniță. – Var. *cic(ă)rîc*, *cic(ă)rig*, *cic(ă)rag*, *ce(a)cîr(g)*, etc. Mr. *cicrică*.

Tc. *cıkrık* (Șeineanu, II, 127; Meyer 446; Lokotsch 448); cf. ngr. τσικρίκι, alb. *tšikrik*, bg. *čikrkă*, sb. *čekrk*. 1893

cidru, s. n. – Băutură obținută prin fementarea mustului de mere.

Fr. *cidre*. 1894

cifră (–re), s. f. – Simbol grafic folosit pentru scrierea numerelor. – Var. *cifru*, (înv.) *țifră*.

It. *cifra* (sec. XIX). Var. *cifru*, înv. cu sensul curent, se folosește mai ales cu sensul de „cheie, soluție"; *țifră* redă pronunțarea germ. *Ziffer*.

Der. *cifra*, vb. (a socoti, a calcula; a numerota; refl., a însuma, a aduna); *descifra*, vb., compus pe baza fr. *déchiffrer*. 1895

cifteă (–ele), s. f. – Pușcă cu două țevi.

Tc. *çifte* „pereche" (Șeineanu, III, 40). Sec. XVIII, înv. 1896

ciftilic (–curi), s. n. – Moșie, proprietate la țară. – Var. *cift(i)lîc*, *cif(t)lic*.

Tc. *çif(t)lik* (Șeineanu, III, 41). Sec. XVIII. 1897

cigă (–gi), s. f. – **1.** Titirez, sfîrlează. – **2.** Scripete. – **3.** Melc. – **4.** Buzdugan.
Mag. *csiga* (Cihac, II, 490). **1898**

cigă mică, s. f. – Varietate de ciuperci.
Mag. *csigabiga* „melc", prin falsă asociere cu *mic* (Cihac, II, 490; *DAR*). **1899**

cighir (–ruri), s. n. – **1.** Intestine de miel. – **2.** Cîrnat preparat cu intestine de miel.
Tc. *çeğer* „maţe, bojoci" (Şeineanu, II, 127; *DAR*); cf. ngr. τζιγέρι, bg. *giger*, it. *gisèri* (Battisti, III, 1817). **1900**

cîine (–ni), s. m. – **1.** Cîine. – **2.** Om fără suflet, tiran. – **3.** Masă de dogar. – Var. (Mold.) *cîne*. Mr. *cîne*, megl. *cọini*, istr. *cărę*.
Lat. *canis* (Puşcariu 367; *REW* 1592; Candrea-Dens., 337; *DAR*); cf. alb. *kjiën*, it. *cane*, prov. *ca*, fr. *chien*, sp. (gal.) *can*, port. *cão*. Forma *cîine*, cu *i* posterior (ca *mîine*, *pîine;* cf. şi *spîimînta*), proprie Munt., a fost aproape general adoptată în lit.; totuşi sînt numeroşi scriitori de origine mold. sau trans. care continuă să scrie *cîne*.
Der. *cîinărie*, s. f. (haită de cîini); *cîiner*, s. m. (Mold., persoană care strînge cîini vagabonzi); *cîinesc*, adv. (privitor la cîini; crud, neomenos); *cîineşte*, adv. (în felul cîinilor; cu cruzime); *cîinie*, s. f. (răutate, cruzime); *cîinime*, s. f. (haită de cîini); *cîinos*, adj. (fără suflet); *cîinoşenie*, s. f. (răutate, cruzime). Cf. L. Şeineanu, *Les noms romans du chien et leurs applications métaphoriques*, în *Mém. Soc. Ling.*, XIV (1906–8), p. 210–75. **1901**

cij (–ji), s. m. – Canar.
Rut. *čiž* (Cihac, II, 52). În Mold. **1902**

cîlbaş (–şi), s. m. – Caltaboş făcut în casă din intestine de porc.
Sl. (bg. *kalbaša*, pol. *kiełbasa*, rus. *kolbaša*) cf. mag. *kolbasz* (Cihac, II, 44). În Mold. Cf. *caltaboş*. **1903**

cilibiu (–ie), adj. – **1.** Nobil, aristocratic. – **2.** Elegant, dichisit. – Var. (înv.) *celebiu*. Mr. *cilibi*.
Tc. *çelebi* (Roesler 607; Şeineanu, II, 100; Lokotsch 407; Ronzevalle 76); cf. ngr. τζελεπής, bg. *čelebija*, it. *celebi* (Battisti, II, 842). – Der. *cilibilîc*, s. n. (politeţe, urbanitate). Astăzi ambele cuvinte se folosesc numai cu sens ironic. **1904**

ciliç (–curi), s. n. – **1.** Oţel. – **2.** (Pl.) Bile ornamentale de oţel. – Var. *celic*. Mr. *ciliche*.
Tc. *çelik* (Roesler 608; Cihac, 565; Meyer 442; Berneker 139; Lokotsch 408); cf. ngr. τσελίκι, alb. *tšel'ik*, bg., sb. *čelik*. **1905**

cîlţi, s. m. pl. – Fire rămase de la dărăcitul cînepii sau inului.
Sl. *klŭkŭ*, pl. *klŭcĭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 25; Miklosich, *Lexicon*, 290; Cihac, II, 723; Berneker 525), cf. ceh. *kloč* „smoc de lînă", pol. *kłaki* „smoc de lînă". – Der. *încîlci*, vb. (a amesteca, a încurca), cf. sl. *sŭklŭčiti*, rus. *kločitĭ;* *încîlceală*, s. f. (încurcătură, confuzie); *încîlcitură*, s. f. (confuzie; hăţiş); *descîlci*, vb. (a descurca, a desluşi). Confuzia lui *–ţi* > *–ci* nu este clară, cf. *arici*. **1906**

cimbir (–ruri), s. n. – Acoperămînt de cap pentru femei, broboadă, basma. – Var. *cimbel, cember*. Mr. *cimber*.
Tc. *çember* (Şeineanu, II, 127); cf. ngr. τσεμπέρι, alb. *cember*. **1907**

cimbistră (–re), s. f. – Pensetă de deplilat. – Mr. *ţimbistră*.
Tc. *çimbistra* (Şeineanu, II, 127; Lokotsch 759; Cihac, II, 565); cf. ngr. τσιμπίδα, alb. *tsimbith*. Din ngr., după Gáldi 162. **1908**

cimbru (–ri), s. m. – **1.** Plantă erbacee cu frunze aromate folosite drept condiment (Thymus serpyllum, Thymus lanuginosus, etc.). – **2.** Piperniţă de grădină (Satureia hortensis). – Var. *ciumbru*. Mr. (*ciumburică*).
Origine necunoscută. Legătura cu gr. θύμπρος nu este clară, şi der. direct din gr. (Philippide, *Bausteine*, 54; Pascu, I, 193; Diculescu, *Elemente*, 483) pare dificilă din punct de vedere fonetic. S-a presupus un sl. **čębrŭ, *čąbrŭ (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 53; Cihac, II, 52; Byhan 308; Conev 44), cf. ceh. *čibr*, pol. *ząbr;* dar *č–* din sl. nu se explică decît prin intermediul rom. (Berneker 160; Philippide, *Viaţa rom.*, XVIII, 46; Vasmer, apud *DAR;* Diculescu, *Elementele*, 483; cf. Puşcariu, *Dacor.*, IV, 1405). În sfîrşit, Weigand, *Jb.*, IX, 80, pleacă de la mag. *csombor, csömbör*, care pare împrumut din rom. Există ipoteza că este un cuvînt preromanic, ca în lat. *cimbrus* „cimbru", sau în it. *cembro* „cedru hibrid", de origine necunoscută (Prati 255). **1909**

ciment, s. n. – Material de construcţie în formă de pulbere fină.
It. *cimento*. Sec. XIX. – Der. *cimenta*, vb. **1910**

cimili (–lęsc, –it), vb. – A propune sau a interpreta. – Var. *ciumili*.
Creaţie expresivă (Graur, *BL*, IV, 91, 97). Intenţia expresivă este ideea de „a căuta pe dibuite", ca în *ciuguli* (var. *ciumeli, cimili*) „a ciupi de ici colo apucînd hrana cu ciocul", care este acelaşi cuvînt. Celelalte ipoteze nu conving: din sl. *ciniti* „a aranja" (Cihac, II, 52); din sl. *činilica*

„vrăjitoare" (Bogrea, *Dacor.*, I, 279); din sb. *čemu* „de ce" (Candrea). *DAR* propune mr. *ciumuli* „a mesteca", megl. *ciumili* „a face glume", care par de asemenea cuvinte expresive.

Der. *cimel* (var. *cinel, ciumel, cimilea(gă), cimiligă*, etc.), interj. (formulă inițială a ghicitorilor), der. expresiv și, prin urmare, neregulat (după *DAR* ar fi imper. de la **cimeli*, de la *a cimili;* dar nici imper. nu are această formă, nici nu explică această ipoteză păstrarea lui *l;* după Leca Morariu, apud *DAR*, și Scriban, *Arhiva*, 1912, în loc de **cinea-l* „ghicește", imper. al unui vb. ieșit din uz **cini*, din sl. *činiti* „a aranja", cf. Conev 102; după Odobescu, în loc de * *cine-l*, de la *cine*, pron., ipoteze inadmisibile); *cimilitură*, s. f. (ghicitoare). **1911**

cimițir (-re), s. n. – Teren unde se îngroapă morții. – Var. (înv.) *chimitir*, Megl. *chimitiriu.*

It. *cimiterio*, și înainte (sec. XVIII și mr.) din ngr. κοιμητήριον. Este cuvînt folosit în Munt. și Olt. (*ALR*, I, 301). **1912**

cimoție (-ii), s. f. – 1. Ramură, creangă. – 2. Rudă, neam. – Var. *cemetie.*

Mag. *csimota, csemete* (Cihac, III, 490). **1913**

cîmp (puri), s. n. – 1. Șes, cîmpie. – 2. Teren lucrat, ogor, lan; activități proprii agriculturii. – 3. Fond, teren, teatru, scenariu în care se desfășoară o acțiune sau în care se situează un obiect. – 4. Fond. – 5. În heraldică, sferă, domeniu. – 6. Regiune, porțiune, suprafață. – 7. Frîu. – Var. *cîmp* (pl. *cîmpi*). Mr. *cîmpu*, megl. *cǫmp.*

Lat. *campus* (Pușcariu 361; Candrea-Dens., 338; *REW* 1563; *DAR*); cf. it., sp., port. *campo*, prov., cat. *camp*, fr. *champ*. Pl. *cîmpi* se folosește aproape exclusiv în expresiile *a bate cîmpii, a lua cîmpii.*

Der. *cîmpean*, adj. (țărănesc, campestru); *cîmpeancă*, s. f. (țărancă); *cîmpenesc*, adj. (țărănesc, rustic); *cîmpenește*, adv. (în mod rustic); *campestru*, adj. (campestru), din it. *campestro; cîmpină*, s. f. (ogor); *cîmpos*, adj. (neted, plan). După Candrea, *Elemente*, 403, din rom. provin rut. *kempa, kympyna* „insuliță". **1914**

cimpi (-pęsc, -it), vb. – A se ghemui, a se încolăci. – Var. *cinchi, chi(u)nci, ciumpi.*

Sl. **čępiti* (Cihac, II, 52; Byhan 308); cf. pol. *czupić.* Cf. *ciumpi.* **1915**

cîmpie (-ii), s. f. – Cîmp, șes, ogor.

Probabil de la un lat. **campia*, care ar reproduce un gr. καμπία, der. de la κάμπος (*DAR; REW* 1563), cf. sicil., calabr. *campia.* Der. de la *campus*, printr-un suf. *-inea* (Țiktin) nu este posibilă (cf. Corominas, I, 621), căci *n* ar fi lăsat urme în Banat. Candrea-Dens., 339, propun **campiva*, care pare foarte artificial. **1916**

cimpoi (-oaie), s. n. – 1. Stomac al rumegătoarelor. – 2. Burduf, foale. – 3. Foale. – 4. Instrument muzical popular alcătuit dintr-un burduf. – Var. *cimpoaie*, s. f.

Lat. **centīpollium* „stomac al rumegătoarelor", în locul clasicului *centīpellium* (Giuglea, *Dacor.*, III, 594; Pușcariu, *Dacor.*, III, 667; *DAR*). Mai puțin probabilă este der. din lat. *symphonia* (Spitzer, *Dacor.*, IV, 649) sau din it. *zampogna* (Diez, *Gramm.*, I, 446). Der. din mag. *csimpolya* (Cihac, II, 490; Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 276; Candrea) este mai puțin probabilă decît, dimpotrivă, originea rom. a mag. (Candrea, *Elemente*, 403; Edelspacher 11). – Der. *cimpoier*, s. m. (persoană care cîntă la cimpoi); *cimpoiaș*, s. m. (cimpoier). **1917**

cimșir, s. m. – Merișor turcesc (Buxus sempervirens). – Var. *cimșer(iu), cimișir.*

Tc. *çimşir* (Cihac, II, 565; Șeineanu, II, 127; Lokotsch 1909; Ronzevalle 77), cf. bg. *cimsir.* **1918**

cin (-nuri), s. n. – Luntre, barcă.

Sb. *čun* (Cihac, II, 52). – Der. *cinac*, s. n. (barcă), din sb. *čunak.* Cuvinte care se folosesc de-a lungul Dunării. **1919**

cin (-nuri), s. n. – 1. Clasă, rang, categorie. – 2. Breaslă, corporație. – 3. Situație, poziție, funcție.

Sl. *činŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 52; Cihac, II, 52); cf. mag. *csin.* – Der. *încinuit*, adj. (înv., afiliat unei corporații sau unui ordin); *cinovnic*, s. m. (funcționar, vînzător), din rus. *činovnik* (sec. XIX, astăzi rar). **1920**

cină (-ne), s. f. – Masă de seară. – Mr., megl. *ține*, istr. *cirę.*

Lat. *cēna* (Pușcariu 362; Candrea-Dens., 341; *REW* 1806; *DAR*); cf. it., prov., sp. *cena*, port. *cea.* – Der. *cinioară*, s. f. (ceasul cinei), cf. *prînzișor;* cuvînt pe care Drăganu, *Dacor.*, III, 693-5 și *DAR* îl consideră reprezentant al lat. *cinae hora*, dar care este un dim. cu suf. *-oară*, cf. Graur, *BL*, III, 19. **1921**

cina (-nęz, -ąt), vb. – A lua masa de seară. – Mr., megl. *ține*, istr. *cir.*

Lat. *cēnāre* (Pușcariu 369; Candrea-Dens., 342; *REW* 1803; *DAR*); cf. it. *cenare*, prov., cat., sp. *cenar*, port. *cear.* Cf. *cină.* **1922**

cinaș (-șe), adj. – (Trans.) Frumos, chipeș.

Mag. *csinos* (*DAR;* Löwe 20). **1923**

cinătuĭ (-uęsc, -ĭt), vb. – **1.** A curăța, a pregăti mîncarea. – **2.** A tăia, a face bucăți. – **3.** A omorî.

Mag. *csinalt* „preparat" (*DAR*), probabil contaminat cu sl. *činiti* „a aranja". 1924

cincăĭ (-ăęsc, -ĭt), vb. – A deranja, a importuna. – Var. *cinc(i)ui.*

Creație spontană (cf. *DAR*). În Trans. de Nord. 1925

cincanțîn (-nă), adj. – Varietate de porumb.

It. *cinquantino* (Bogrea, *Dacor.*, IV, 800). 1926

cințe, s. m. – Ploșniță.

Lat. *cīmicem* (Drăganu, *Dacor.*, I, 293; *DAR;* Pușcariu, *Lr.*, 40). Se păstrează numai în Banat în expresia *sătul cince* „sătul". 1927

cinci, num. – **1.** Număr situat între patru și șase. – **2.** (S. m.) Monedă de cinci centime. – **3.** (S. m., Arg.) Onanist. – Mr., megl. *ținț*, istr. *cinc.*

Lat. vulg. *cinquĕ*, în loc de *quinquĕ* (Pușcariu 363; Candrea-Dens., 343; *REW* 6964; *DAR*); cf. it. *cinque*, prov. *cinc*, fr. *cinq*, sp., port. *cinco.* Sensul 3 este abreviere de la expresia de argou *cinci ori cinci.*

Der. *cincar*, s. m. (cal sau bou de cinci ani; carte de joc de cinci puncte), al cărui sens secundar reproduce ngr. πεντόρι; *cincilea*, num.; *cincime*, s. f. (a cincea parte); *cincisprezece*, num.; *cincizeci*, num.; *cinzeacă*, s. f. (unitate de măsură de 50 cl. cu care se vînd băuturile alcoolice), formată de la *cin(ci)zeci*, considerată ca pl.: *încinci*, vb. (a înmulți cu cinci, a crește de cinci ori). 1928

cînd, adv. și conj. – **1.** Indică o relație de coincidență temporală nuanțată cu ajutorul prepozițiilor: coincidența termenului inițial, *de cînd;* a termenului final, *pînă cînd;* a termenului mediu, *pe cînd.* – **2.** (Cu cond.) Dacă, în caz că (indică o relație condițională). – Mr. *cîndu*, megl. *cǫn*, istr. *cănd(d).*

Lat. *quando* (Pușcariu 364; *REW* 6932; Candrea-Dens., 344; *DAR*); cf. it. *quando*, fr. *quand*, sp. *cuando.* – Der. *cînduși*, conj. (înv., cînd); *cîndai*, adv. (poate, posibil), arhaism pe care *DAR* îl consideră der. din lat. *quando alias; cîndva*, adv., compus cu *va* < *vrea*, ca *ceva, cineva; nicicînd*, adv.; *oarecînd*, adv. (înv., vreodată), identic prin formație cu *oricînd*, adv., a cărui var. *vericînd*, se apropie mai mult de forma primitivă, cf. *vreun.* 1929

cine, pron. inter. – **1.** Introduce întrebările la care se așteaptă ca răspuns un nume de persoană. – **2.** Cel care (indică identitatea subiectului a două acțiuni conexe). – **3.** Nimeni (în expresii ca *n-are cine, cine știe ce*, etc.). – **4.** (Înv.) Fiecare (mai ales în compunere cu *unde, cum, cît, încotro*). – Mr. *ține*, istr. *țire.*

Gen., dat. (*al, a*) *cui*, acuz. *pe cine.*

Lat. *quem* (Pușcariu 366; Candrea-Dens., 345; *REW* 6953; *DAR*), cu epenteza lui *-ne*, ca în sard. *kini*, calabr. *chine*, lec. *cine* (M. Ruffini, *Cah. S. Pușcariu*, I, 202), cf. și *mine, tine, sine*, (Byhan, *Jb*, III, 7). Celelalte explicații par mai puțin probabile: lat. *quisne* (Philippide, *Principii*, 78; Pascu, I, 176); *-ne* ca în alb. *unë* „eu", *tinë* „tu" (Pușcariu 366); lat. *quem* pronunțat *quene* (*DAR*). Gen. *cui* (din lat. *cui*) se folosește și cu sens absolut: „fiul cui" (cf. Eminescu: *a cui-s, mamă?*).

Comp. *cinescu*, pron. (înv., fiecare, oricine), pare sing. analogic, format pe baza lui *cinești*, care ar putea fi o compunere bazată pe aceleași elemente ca *nește* (*DAR* admite că *cinești* este rezultatul contaminării lui *cineș* cu *fieșteare*); Meyer-Lübke, *Literaturblatt*, VII, 150 și Philippide, *ZRPh.*, XXXI, 360, îl explicau pe *cinescu* direct din lat. *quisquis*); *cineși*, pron. (înv., fiecare, oricare), ca *același; cineva*, pron. (o persoană indeterminată; o persoană importantă), ca și *careva* (pentru folosirea sa, cf. Sandfeld, *Syntaxe*, 210-2); *fiecine* (var. *fieșicine, fieștecine*), pron. (oricine, fiecare), ca *fiecare; măcarcine*, pron. (rar, oricine); *neștine* (var. înv. *nescine*), pron. (oricine), ca *niscare: oarecine* (var. *oareșicine, oricine*), pron. (oricare, fiecare), ca *oarecare; vericine*, pron. (oricare), ca *vericare.* 1930

cînepă (-pe), s. f. – **1.** Plantă textilă. – **2.** (Arg.) Păr, plete. – Var. *cînipă.* Mr. *cînipă*, megl. *cǫnipă.*

Lat. **canapa*, forma vulg. de la clasicul *cannabis* (Diez, I, 107; Pușcariu 368; Candrea-Dens., 346; *REW* 1599; Philippide, II, 635; Graur, *Rom.*, LVI, 106; Rosetti, I, 57; *DAR*). Forma vulg. se confirmă prin it. *canapa;* cf. și fr. *chanvre*, sp. *cañamo*, port. *cannamo*, alb. *kërp.* Miklosich, *Slaw. Elem.*, 25, se gîndea la un etimon sl. Cf. *canap.*

Der. *cînepar*, s. m. (pasărea-cînepii, Acanthus cannabina); *cînepioară*, s. f. (plantă, turiță-mare; pasărea-cînepii); *cînepiște*, s. f. (teren cultivat cu cînepă); *cînepiu*, adj. (de culoarea seminței de cînepă); *cînepoală*, s. f. (plantă, turiță-mare, Eupatorium cannabinum; Agrimonia); *cînepărie*, s. f. (cînepiște). *Cînepiște* este o adaptare a bg. *konopĭšte* (Conev 73); este însă mai greu de derivat numele de *cînepar* din bg. *konopinka* (Conev 54). 1931

cinge (-ng, -ns), vb. – **1.** A încinge, a înfășura. – **2.** A înconjura, a străjui. – Var. *încinge.* Mr. *ţingu, ţimşu, ţimtu,* megl. *(a)nţing.*

Lat. *cĭngĕre* (Puşcariu 821; Candrea-Dens., 352; *REW* 1924; *DAR*); cf. it. *(in)cingere,* prov. *(en)cenher,* fr. *(en)ceindre,* sp. *ceñir,* cat. *cengir,* port. *cingir;* cf. şi *chingă.* În rom. este cuvînt înv., astăzi înlocuit de var., care în general se explică pornindu-se de la lat. **încĭngĕre,* cf. port. *incingir,* dar care ar putea fi şi compunere internă a rom. Uneori se confundă cu *încinge* „a înfierbînta".

Der. *cingătoare* (var. *încingătoare*), s. f. (fîşie, brîu, legătură; talie, mijloc, trup; grup de trei stele din constelaţia Orion); *încingător,* s. n. (brîu); *încinsătură,* s. f. (înv., brîu, centură); *descinge* (cf. mr. *diştingu*), vb. (a dezlega, a desface), care trebuie să fie compunere a rom. **1932**

cinghel (-luri), s. n. – **1.** Cerc, inel, fretă. – **2.** Cîrlig. – Mr. *cinghelu,* megl. *cenghiel.*

Tc. *çengel* „cîrlig" (Roesler 608; Şeineanu, II, 127); cf. ngr. τσιγγέλι, alb., bg., sb. *čengel.* **1933**

cinghie (-ii), s. f. – **1.** Harfă. – **2.** Dansatoare orientală. – Mr. *cinghie.*

Tc. *çenk* „harfă", *çenci* „persoană care cîntă la harfă sau dansează" (Lokotsch 392a); cf. bg., sb. *cencija,* v.it. *cenghi* (Battisti, II, 851). – Der. *cinghiasă,* s. f. (dansatoare). Sec. XVI. **1934**

cinie (-ii), s. f. – **1.** Instrument, unealtă, sculă. – **2.** Farmec, vrajă.

Sl. *činije* „aranjare", de la *činiti* „a fabrica" (*DAR*), cf. pol. *czyn* „unealtă". Mai puţin probabilă der. propusă de Conev 66, din sl. *činininie.*

Der. *cinac,* s. n. (unelte, scule); *ciniele,* s. f. pl. (unelte, scule); *cinioară,* s. f. (unealtă de pescuit); *încinia,* vb. (Trans., a înşeua). **1935**

cinie (-ii), s. f. – (Înv.) Porţelan (de China).

Tc. *çini* „porţelan" de la *çin* „China" (Şeineanu, II, 128; Meyer 446; Tagliavini, *Arch. rom.,* XVI, 355); cf. alb. *tšëni,* bg., sb. *činija:* Cf. Bogrea, *Anuarul Inst. de Istorie naţională,* Cluj, I, (1921), p. 310. **1936**

cinste, s. f. – **1.** Onoare, probitate, integritate. – **2.** Onoare, prestigiu. – **3.** Onoare, cuminţenie, castitate, neprihănire. – **2.** Onoare, demnitate, distincţie. – **5.** Onoare, consideraţie, respect, stimă. – **6.** Dar, cadou, plocon. – **7.** Invitaţie, poftire la băutură sau mîncare. – **8.** Funcţie, slujbă, demnitate. – **9.** (Pl.) Dar propter nuptias oferit de rudele miresii.

Sl. *čĭstĭ* „veneraţie" (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 53; Cihac, II, 52); *čistiti* „respectat". *N* pare să se fi introdus din epoca sl., prin contaminare cu *čęstĭ* „parte, soartă" (*DAR*).

Der. *cinsteş,* adj. (onest, drept; demn; impunător, mîndru); *cinstaş,* s. m. (persoană care oferă un dar miresei); *cinsteţ* (var. *cinstelnic*), adj. (cinstit; distins), de la vreun nume de plantă sl., ca rut. *čistec,* pol. *czysciec,* sb. *čistac,* cf. Berneker 158 şi *DAR; cinsti,* vb. (a onora, a respecta; a venera; a adora; a ţine, a păstra, a respecta; a onora, a acorda distincţii, a distinge, a recompensa; a face cadou, a dărui; a invita, a pofti, a oferi mîncare sau băutură; a închina paharul), din sl. *čistiti,* cu evoluţie semantică paralelă lui *cinste; cinstit,* adj. (respectabil, distins, venerabil, demn; onest, drept, corect; înv., nobil; f. curată, castă, pură, inocentă, neprihănită; fam. cherchelit, afumat); *cinstitor,* adj. (politicos, amabil; care cinsteşte); *necinste,* s. f. (dezonoare, ruşine, terfelire, lipsă de onestitate); *necinsti,* vb. (a dezonora, a păta; a profana; a dezonora, a viola, a forţa, a silui); *necinstit,* adj. (dezonorat; incorect; profanat; f. violată, siluită); *necinstitor,* adj. (lipsit de respect; siluitor); *descinsti,* vb. (rar, a dezonora, a silui). **1937**

cînţa (-t, -aţt), vb. – **1.** A emite cu vocea un şir de sunete muzicale. – **2.** A interpreta o melodie la un instrument muzical. – **3.** (Despre păsări) A scoate sunete plăcute la auz. – **4.** A se exprima poetic, a descrie, a povesti ceva în versuri. – **5.** A boci, a jeli un mort. – **6.** A sîcîi, a pisa, a repeta pînă la saţietate. – **7.** (Fam.) A vorbi, a spune, a recita. – **8.** (Arg.) A spune, a mărturisi, a ciripi. – **9.** (Arg.) A denunţa. – **10.** (Arg.) A înşela. – Mr. *cîntu,* megl. *cęnt,* istr. *cănt.*

Lat. *cantāre* (Puşcariu 372; Candrea-Dens., 353; *REW* 1611; *DAR*), cf. it. *cantare,* porv., cat., sp., port. *cantar,* fr. *chanter,* alb. *këntoi* (Meyer 187). Cf. *cîntec, descînta.*

Der. *cînt,* s. n. (cîntec; diviziune a unui poem), postverbal format pe baza it. *canto,* fr. *chant* (Puşcariu 371 l-a considerat reprezentant direct al lat. *cantus;* se pare însă că nu a fost niciodată popular, chiar dacă există în megl. *cęntu*); *cîntare,* s. f. (cînt, cîntec; cînt, diviziunea unui poem; cînt religios); *cîntăreţ,* s. m. (artist care cîntă; pasăre cîntătoare; cantor, dascăl; poet); *cîntat,* s. n. (acţiunea de a cînta, cîntec); *cîntător,* adj. şi s. (care cîntă; cîntăreţ; pasăre care cîntă); *cîntătoare,* s. f. (Arg., gură).

Der. neol. *cantabil,* adj., din it. *cantabile; cantată,* s. f., din it. *cantata; canto,* s. m., din it. *canto; cantor,* s. m., din lat. *cantor* (sec. XVIII); *canţonetă,* s. f. (monolog comic, total sau parţial

în versuri; cîntec, romanță), it. *canzonetta; cantonetist*, s. m.; *încînta*, vb., format pe baza fr. *enchanter* (Pușcariu 822 și *DAR* și Candrea–Dens., 355, îl derivă direct din lat. *încantāre;* dar nu este cuv. popular, cu toate că există mr. *ncăntare*, ci pare creație a scriitorilor romantici; *încîntător*, adj.; *încîntec*, s. n. (farmec), cuvînt creat artificial de Odobescu. 1938

cîntar (–re), s. n. – **1.** Instrument care servește la stabilirea greutății, balanță. – **2.** Fir cu plumb. – **3.** Cumpănă a fîntînii. – **4.** Orcic, cruce a căruței. – **5.** Cîrlig în care se fixează cîrma unei plute. – **6.** Cric de ridicat greutăți. – **7.** Constelația Balanței. – Mr. *cîndare*, megl. *căntar.*

Tc. *kantar*, din arab. *qintar* (< lat. *centenarius*), în parte prin intermediul ngr. καντάρι (Șeineanu, II, 85; Lokotsch 1178; Meyer 173; Ronzevalle 136); cf. alb. *kandar*, bg., sb. *kantar.* Pentru *a* > *î*, prin intermediul lui **cântări, *cântăresc*, cf. Graur, *BL*, IV, 74. – Der. *cîntăreală*, s. f. (acțiunea de a cîntări); *cantaragiu*, s. m. (slujbaș la biroul de control al greutăților), din tc. *kantarcı; cîntări*, vb. (a determina greutatea unui corp; a examina, a cumpăni; a valora). 1939

cintață (–re), s. f. – Varietate de albăstriță (Erythrea centaurium). – Var. *țintaură, cintoare.*

Lat. *centaurium* (sec. XIX); a ajuns destul de comună, datorită folosirii ei în farmacie. Diculescu, *Elementele*, 483, crede că var. *cintoare* reproduce direct gr. κεντούριον, ceea ce pare foarte incert. 1940

cîntec (–ce), s. n. – **1.** Cînt, cîntare. – **2.** Cînt, poezie lirică. – Var. *cîntic.* – Mr. *cîntic*, megl. *cǫntic.*

Lat. *cantĭcum* (Pușcariu 373; Candrea–Dens., 357; *REW* 1618; Rosetti, I, 165; *DAR*); cf. alb. *kengë* (Meyer 187). Cf. *cînta.* – Der. *cîntecel*, s. n. (dim. al lui cîntec). 1941

cințeză (–ze), s. f. – Mică pasăre cîntătoare (Fringilla coelebs). – Var. *cintez, cintiță, cintezoi, țintizoi.*

Creație expresivă, bazată pe rădăcina expresivă *cint–*, care imită cîntecul păsărilor cîntătoare (Densusianu, *Bausteine*, 476; Hiecke 135; Pascu, I, 64; Drăganu, *Dacor.*, III, 695; *DAR*); cf. lat. *cincitare* „a cînta mierla", mr. *cionă* „cinteză", megl. *cifincă* „cinteză", bg. *činka* „cinteză". Der., prin intermediul suf. *–ză*, cf. *pupăză. Cinflor*, s. m. (grangur, Oriolus galbula) pare deformație prin intermediul unei etimologii populare de la **cintior*, cf. celălalt nume al său *pișcă'n flori* (*DAR*). 1942

cintișeni, s. f. pl. – (Înv.) Pantaloni pe care îi purtau odinioară femeile orientale.

Origine necunoscută. Sec. XVIII. 1943

cioacă (–ce), s. f. – **1.** Cîrlig, gheară, obiect care prinde. – **2.** Zăvor, ivăr. – **3.** Crampon, cîrlig. – **4.** Suport al ferăstrăului de mînă. – **5.** (La războiul de țesut) Știft, bolț al stativului. – **6.** Cîrlig al scaunului dogarului. – **7.** Clește. – **8.** Găleată de scos apa. – **9.** Trunchi, butuc, buștean. – **10.** Culme, înălțime. – Var. (pl.) *cioci; cioancă*, s. f. (vîrf; nuia, vargă).

Creație expresivă pe baza lui *cioc.* Sensul de „trunchi" este explicat de *DAR* plecîndu-se de la ideea de „tăiat prin lovituri", și de Hubschmidt, *Sardische Studien*, în legătură cu lat.med. *choca*, it. *ciocco*, v.fr. *coche*, port. *soca.* Mai curînd trebuie plecat de la ideea de „cioc", interpretat ca „obiect rotund, cilindric", ca în cazul lui *boc* > *boacă* sau al lui *bot* > *butuc.*

Cioacă, s. f. (cioară–de–cîmp, Corvus monedula; poreclă dată țiganilor), cu var. *ceucă, ceaucă*, pare a proveni din mag. *csóka* (*DAR;* Gáldi, *Dict.*, 87), cf. bg. *čavka*, sb. *čavka*, fr. *choucas;* însă der. arată că s–a confundat cu familia expresivă a lui *cioc.* – Der. *ciocoi*, s. m. (bărbătușul ciorii–de–cîmp; servitor; fecior în casă; vătaf; om îmbogățit de curînd, exploatator; bogătan, burghez, retrograd), pe care Roesler 608 îl derivă greșit de la tc. *çokodar* „lacheu" (acest ultim sens se explică greșit în *DAR* prin lăcomia ciorii și a servitorilor în general; se explică prin porecla dată țiganilor mai bine decît prin ideea de lăcomie și parazitism proprii servitorilor, cf. *ciocotniță* „linge–blide"); *ciocoi*, vb. (a se îmbogăți; a se purta ca un îmbogățit de curînd); *ciocoaică*, s. f. (nevastă de om îmbogățit de curînd); *ciocoinicie*, s. f. (servilism); *ciocoesc*, adj. (privitor la ciocoi); *ciocoește*, adv. (în felul ciocoilor); *ciocoime*, s. f. (clasa ciocoilor); *ciocoinic*, adj. (servil); *ciocoism*, s. n. (servilism, lipsă de demnitate); *ciocofleandură, ciocorofleac, liopciofleandură*, s. f. (om lipsit de demnitate, linge–blide), formații umoristice datorate lui Alecsandri și care nu s–au mai folosit; *cioclovină* (var. *ciocloavă*), s. f. (om lipsit de demnitate). – Din rom. provine bg. *čokoi, čokoika* (Mladenov 687); și din rom. sau din mag., țig. *čoka.* 1944

cioaclă (–le), s. f. – **1.** Sanie. – **2.** Cîrlig.

Sb. *čokla* „talpa saniei", *čaklja*, „cîrlig", din it. *zoccolo* (Cihac, II, 51; cf. Berneker 130), cf. cr., slov. *čaklja*, mag. *csáklja.* (După Lacea, *Dacor.*, III, 742 și *DAR*, direct din mag.). Din mag. provin *ceaglă*, s. f. (tîmăcop); *ceaclie*, s. f. (Trans., talpă);

și *țaglă*, s. f. (Trans., vîrf de săgeată; par de care se atîrnă cosciugul, cînd este purtat pe umeri).

Der. *cioclaș*, s. m. (tăietor de lemne; persoană care cară lemne cu sania); *ciocli*, vb. (a înmormînta, a îngropa), probabil datorită obiceiului, încă destul de curent, de a duce morții pe năsălie, care probabil se numea *cioaclă*, ca în Trans. *țaglă; cioclu*, s. m. (gropar), der. de la cuvîntul anterior. (Se explică de obicei, de pildă în *DAR*, prin bg. *čokla*, care pare mai curînd împrumut din rom.). **1945**

cioane, s. f. pl. – Nume dat mai multor plante (Leonurus cardiaca; Rhinantus glaber). – Var. *cione.*

Origine necunoscută. Ar putea fi vorba de un etimon celtic sau germanic, similar cu *kawa*, care corespunde fr. *chouette* și sp. *chova* (cf. Corominas). **1946**

cioară (-ori), s. f. – **1.** Specii de pasăre din familia corbului (Corvus cornix, Corvus corone, Corvus frugilegus). – **2.** Pasăre, cioară-de-cîmp (Corvus monedula). – **3.** Poreclă dată de obicei țiganilor. – Mr. *țoară*, megl. *cioară.*

Origine necunoscută. Este considerat cuvînt expresiv, care imită croncănitul ciorii (cf. *DAR*). Coincide cu alb. *sorë* (Meyer, *Alb. St.*, IV, 72; Philippide, II, 705), friul. *čore, sore* „cioară" (*REW* 2449; Densusianu, *Hlr.*, 231), sicil., calabr. *čaulo*, napol. *čaolę, tarent. čola*, piem. *čova*, sav. *šave*, cf. calabr. *čola* „găină slabă și mică" (Rohlfs 210). Cf. Pascu, I, 64; Rosetti, II, 114. Este curioasă și coincidența cu per. *čurē* (Popescu-Ciocănel 22), cuman. *čura* (Kuun 129), ambele cu sensul de „șoim"; este însă puțin probabilă o relație directă. Este cuvînt dac, după Hasdeu, *Col. lui Traian*, 1874, p. 176; anterior indoeurop., după Lahovary 323. Sensul 3 este rezultatul unei contaminări cu țig. *čor* „sărman, nenorocit; țigan" (Graur 138; Juilland 162).

Der. *ciorărie*, s. f. (mulțime de ciori); *cioresc*, adj. (de cioară, se spune mai ales despre anumite varietăți de plante); *cioroi*, s. m. (cioară, bărbătuș; corb; poreclă dată țiganilor); *cioarcă* (var. *ciorcușe*), s. f. (coțofană, Pica caudata), rezultat al unei contaminări cu *țarcă,; cioro(i)pină*, s. f. (poreclă dată țiganilor), comp. de la *cioară* sau *cioroi* cu *arăpină; ciorăi* (var. *corăi*), vb. (despre ciori, a croncăni); *ciorătură*, s. f. (croncănit). **1947**

cioareci, s. m. pl. – **1.** Pantaloni tipici țărănești, din postav alb făcut în casă. – **2.** În anumite regiuni, ciorapi de pînză sau postav purtați de femei iarna. – **3.** Postav făcut în casă, stofă de lînă groasă. – Mr. *cioaric* „postav"; *cioariți* „ciorapi de pînză".

Origine necunoscută. Pare a fi același cuvînt *ițari*, prin intermediul unui der. **ițari(ci).* Dacă această ipoteză este corectă, este vorba aproape sigur de un cuvînt din fondul tradițional. Explicațiile date pînă acum sînt insuficiente: din mag. *szövedék* „țesătură" (Cihac, II, 490); din tc. *çarek* „cizme orientale", cf. ng. τσαρούχια, alb. *tsarihe* (Șeineanu, II, 132; Meyer 439; Lokotsch 401); din mr. *cioară* „șireturi pentru picioare" (Capidan, *Dacor.*, IV, 265); de la *benevreci*, contaminat cu bg. *čoa* (< tc. *çohe*) „stofă de lînă groasă" (Weigand, *Jb.*, XVI, 222). – Der. *ciorecar*, s. m. (țăran, sătean). **1948**

ciob (-buri), s. n. – Fragment, hîrb, bucată dintr-un vas de lut, sticlă sau porțelan.

Tc. *çob* (Roesler 608; Șeineanu, II, 128). *DAR* respinge această der., bazîndu-se pe extinderea geografică a cuvîntului și pe absența sa din dialecte. Cuvîntul apare și în per.; ar putea proveni din cuman., ceea ce ar explica mai bine extinderea ariei sale. După Cihac, II, 135, din pol. *csop.*

Der. *cioabă*, s. f. (pipă de lut; vas inutil); *ciobăi* (var. *ciobi*), vb. (a sparge, a face bucăți). **1949**

ciobâcă (-âci), s. f. – Luntre scobită dintr-un trunchi de copac.

Mag. *csobák*, rut. *čobak* „vas de lemn" (*DAR*). Din aceeași rădăcină (sl. *čbanĭ*) mag. *csobány*, de unde rom. *cioban*, s. n. „vas de lemn", și sb. *čobanija*, de unde rom. *ciobănie*, s. f. (Trans., vas de lemn), pronunțat *ciobâñe.* Cf. *ciovei.* **1950**

ciobân (-ni), s. m. – Păstor. – Mr. *cioban*, istr. *țoban.*

Tc. *çoban* (Roesler 608; Șeineanu, II, 128; Miklosich, *Türk. Elem.*, I, 278; Miklosich, *Fremdw.*, 82; Berneker 159; Lokotsch 1921; Ronzevalle 77); cf. ngr. τσοπάνης, τσοπάνος, alb. *čoban*, bg., sb. *čoban(in)*, rut. *čaban* pol. *czaban*, rus. *čaban*, mag. *csobán(y).* Cuvînt rar în dialecte. După Weigand, *Jb.* XVI, 222, intrat în rom. prin intermediul bg., ceea ce nu pare sigur, pentru motivele extinderii sale rom., cf. Caracostea, *Mitt. Wien*, 98. Pentru formele dialectale din ngr., cf. Hõeg 127. Din rom. provin mag. *csobán(y)* (Edelspacher 12), și posibil rut. și pol.

Der. *ciobancă*, s. f. (păstoriță); *ciobănească* (var. *ciobăniță*), s. f. (păstoriță); *ciobănesc*, adj. (de *cioban*); *ciobănește*, adv. (ca ciobanii); *ciobănos*, adj. (rustic, necioplit); *ciobăni*, vb. (a fi cioban); *ciobănime*, s. f. (mulțime de ciobani); *ciobănie*, s. f. (ocupația ciobanului). **1951**

ciobîrcău (-ăi), s. m. – (Mold.) Vagabond, haimana, leneș.

Mag. *csavargó* (Lacea, *Dacor.*, IV, 1557; *DAR*). **1952**

ciobîrnac (-ce), s. n. – **1.** Hîrdău, ciubăr. – **2.** Par care servește la transportat ciubere.

Mag. *csöbörnek* „de ciubăr", de la *csöbör* „ciubăr" (Scriban, *Arhiva*, 1912; *DAR*). De la aceeași rădăcină provine *ciobîrlac*, s. n. (linguroi), care pare a fi deformare de la cuvîntul anterior.

1953

cioc, interj. – Poc, boc; imită zgomotul produs de o lovitură ritmică sau cel puțin repetată. Se folosește de obicei cu duplicare *cioc cioc*, sau alternanța *cioc boc, cioc poc.* – Mr. *cioc.*

Creație expresivă, ca *boc, toc, poc*, coincide cu alte formații de același tip, cf. rus. *čok* „zgomot produs de o izbitură", de unde *čokatsĭa* „a ciocni paharele închinînd", it. *ciocco*, fr. *choc*, sp. *choque*, etc. Cf. Schuchardt, *ZRPh.*, XV, 104; Berneker 159.

Der. *cioc*, s. n. (plisc, clonț; fam., gură; vîrf, capăt; pinten; barbișon; mînerul cleștelui; parte încovoiată a mai multor instrumente; cîrlig; pană de încondeiat ouăle de Paști; șuviță, cîrlionț; Arg., înșelăciune, cursă), al cărui sens fundamental se explică prin zgomotul pe care îl produce ciocul, mai cu seamă atunci cînd păsările de curte își caută hrana, cf. mr. *cioc* „cioc", megl. *cioc* „ciocan", alb. *čok* „cioc". S-au căutat, pentru acest cuvînt, origini în afara limbii rom.: un *ciop*, care ar proveni din pol. *dziob*, ceh. *djob*, rus. *zob* „gușă" (Cihac, II, 53); alb. *čok* (Meyer 448; Pușcariu, *Lr.*, 265); lat. **tiucus*, din gr. τύχος (Philippide, *Bausteine*, 56; Philippide, II, 705; Pascu, I, 192). Totuși nu era necesar să se caute atît de departe, deoarece în sl. au fost foarte productive rădăcinile *čok-, čuk-, čikati* „a lovi"; însă este mai potrivită posibilitatea unei creații spontane a rom., cf. Rosetti, II, 114.

Ciocancă, s. f. (cîrlig, cange), poate fi un amestec de la *cioc* și *cange* (*DAR*).

Ciocot, s. n. (ciucure; titirezul morii de grîu). – Der. *ciocoti*, vb. (despre păsări, a-și căuta hrana; despre animale, a mînca; a face zgomot mîncînd; a face zgomot lucrînd); der. de la *cioc*, ca *bocoti* de la *boc; ciocotniță*, s. f. (vorbăreț, gureș; parazit, linge-blide, pomanagiu), cf. *ciocoi; ciocotniți*, vb. (înv., a trăi ca un parazit).

Ciocoroi, s. n. (cîrlig, cange).

Ciuc, s. n. (tîrnăcop), cf. bg. *čuk* „ciocan". – Der. *ciuceu*, s. n. (Trans., secure).

Cf. *cioacă, ciocălău, ciocan, ciocni, ciochină, ciorchină, ciocîrlan, ciucă, ciucure.* 1954

ciocălău (-ăi), s. m. – **1.** Știulete de porumb curățat de boabe. – **2.** Tulpină de porumb. – **3.** Con de pin. – **4.** (Trans.) Ciucure. – Var. *ciucălău.*

Creație expresivă, pe baza lui *cioc, cioacă*, cu suf. expresiv *-lău.* Pentru sens, cf. *ciocan* „con" și „știulete de porumb", ca și sb. *čokov* „cocean" (cf. Cihac, II, 53; Schuchardt, *ZRPh.*, XV, 106), mag. *csukló* „vîrful frunzei" (Scriban, *Arhiva*, 1912), a cărui asemănare se explică fără îndoială prin izvorul expresiv comun. – Der. *înciocăla*, vb. (a aranja, a potrivi), probabil plecîndu-se de la ideea de „a începe să se formeze coceanul" (după Lacea, *Dacor.*, V, 744, din săs. *Tschachel* „verigă", soluție puțin probabilă); *desciocăla* (var. *deciocăla*), vb. (a desface; a curăța de boabe, a scoate din păstăi), pe care Bogrea, *Dacor.*, IV, 809, îl deriva greșit din tc. *çokal* „carapace".

1955

ciocan (-ne), s. n. – **1.** Unealtă formată dintr-un corp de metal, prevăzută cu mîner, folosită la bătut. – **2.** Ciocan de lemn, mai. – **3.** Ciocan de poartă. – **4.** Tîrnăcop, săpăligă. – **5.** Pivot de vîrtelniță. – **6.** Ciocănel percutor. – **7.** Con de pin. – **8.** Cocean, știulete de porumb dezghiocat. – **9.** Tulpină de porumb, care rămîne în pămînt după recoltare. – **10.** Cocean de zarzavat, în special de varză. – **11.** Parte interioară necomestibilă, resturi de pară sau măr. – **12.** Picior de ciupercă. – **13.** Pahar înalt în care se servesc băuturile, mai ales țuica de prune, țoi. – **14.** Pește-ciocan (Zygaena malleus). – **15.** (Arg.) Membru viril. – Megl. *cioc, cecan.*

Cuvînt care coincide în același timp cu posibilitățile expresive ale rădăcinii *cioc*, și cu formațiile mai mult sau mai puțin identice din alte limbi. Cf. sl. *čekanŭ*, bg. *čukan, čekan*, sb. *čekanj, čekanac;* rut., rus. *čekan*, tc. *çakan*, mag. *csákány, csokány*, ngr. τσοχάνα, τσόχανος, alb. *šokanë.* Legătura și filiația acestor cuvinte este practic imposibil de stabilit. Miklosich, *Slaw. Elem.*, 52; Cihac, II, 54 și *DAR* presupun că rom. provine din sl. (după Conev 66, din bg.; după Skok 63, din sb.); însă tot Miklosich, *Wander.*, 14, derivă forma rut. din rom. După Roesler 608, izvorul cuvîntului rom. trebuie căutat în tc.; după Philippide, *Bausteine*, 57, în ngr., și după Philippide, II, 705, posibil în alb., în timp ce Meyer, *Neugr. St.*, II, 89 și Schuchardt, *ZRPh.*, XV, 104, se gîndesc la izvoare onomatopeice. Cuvîntul rom. nu pare să provină din sl., unde este vorba de o formație relativ modernă (cf. Berneker 135, care crede că formele sl. provin din tc.). Este mai probabil, să fie formații spontane, care pot coincide în sl. și în rom., căci în ambele există condițiile necesare pentru producerea lor, respectiv rădăcina expresivă *čok-* și suf. *-an.* Pentru sensurile de „trunchi, tulpină", cf. der. lui *bot;* sensul de

„pahar, ţoi" vine de la obiceiul de a ciocni paharele înainte de a se bea. Cu sensurile 7–12 este m., adică în acele întrebuinţări în care coincide şi se confundă cu *cocean*, de asemenea m. – Cf. *cioc*.

Der. *ciocănaş*, s. n. (ciocănel; băţ de tobă; ciocănel de pian); *ciocănaş*, s. m. (miner care munceşte într-o salină; plantă, conduraş, Tropaeolum maius); *ciocănel*, s. n. (ciocan mic; băţ de tobă; pahar de băut, ţoi; broderie la mînecile iilor şi cămăşilor tipice); *ciocăni*, vb. (a bate repetat într-un corp tare; a bate, a lovi; a bate în uşă; a închina; despre păsări, a mînca; a importuna, a sîcîi, a bate la cap), care s-a unit cu *ciocni*, şi de asemenea cu rus. *čekaniti; ciocană*, s. f. (dans tipic); *ciocănărie, ciocănişte*, s. f. (porumbişte după ce s-a cules porumbul); *ciocăneală*, s. f. (acţiunea de a ciocăni); *ciocănitoare*, s. f. (pasăre, ghionoaie, Dryocopus Martius; morişcă, huruitoare); *ciocănitor*, adj. (care ciocăneşte); *ciocănitură*, s. f. (ciocăneală, bătaie); *ciocănea*, s. f. (sitar, Scolopax rusticola), a cărui der. nu este clară. Rămîne de lămurit şi legătura cu *ciocmăni*, vb. (a certa, a dojeni), der. *ciocmăneală*, s. f. (ceartă), care cer o formă **ciocman*. 1956

ciochină, s. f. – 1. Partea din spate a şeii. – 2. Cîrlig, cange. – 3. Maleolă, gleznă.

Probabil de la *cioc* „cîrlig", cu suf. *-nă*, cf. *ciorchină*. *DAR* consideră etimonul necunoscut. Alţii s-au gîndit la tc. *çikin* „raniţă" (Roesler 608; Şeineanu, II, 129), sau la sb. *čukalj, čekljun* „cîrlig", care prezintă dificultăţi fonetice (Cihac, II, 54). – Der. *ciochinar*, s. n. (curea, legătură la oblînc). 1957

ciọci, s. m. pl. – Ciorapi de pînză sau de stofă.

Mag. *csucsa* „papuc" (Cihac, II, 490); după *DAR*, din germ. *Socken* „ciorapi, şosete". În Trans. şi Munt. 1958

ciocîlţeu (–ţie), s. n. – 1. Cui, ştift, diblu. – 2. La plug, japiţă. – Der. *ciocîrteu, ciocîltău*.

Mag. *csikoltó* (Scriban, *Arhiva*, 1912). 1959

ciocîrlan (–ni), s. m. – 1. Bărbăţuşul ciocîrliei (Alauda cristata). – 2. Plantă (Coronilla varia). – 3. Dans tipic.

Probabul de la **ciocîrlă* „obiect cu forma curbată sau în spirală", der. de la *cioacă*, şi astăzi cunoscut numai cu forma *cocîrlă*, v. cuvîntul. Se explică prin imaginea zborului caracteristic al acestei păsări cînd se lasă jos din înalt, şi de asemenea prin analogia primei părţi a cuvîntului cu *cioc* „moţ, smoc de pene", cu totul caracteristic păsării respective. Suf. este cu siguranţă expresiv, cf. *cocîrlă, codîrlă, modîrlan, şopîrlă, ţopîrlan*.

Prezenţa imaginii spiralei la acest nume a fost semnalată, cf. Spitzer, *Arch. Rom.*, XII, 160; Puşcariu, *Dacor.*, VI, 306–9; *DAR;* s-a încercat însă să se explice prin surse onomatopeice, ca în bg. *čevruliga* „ciocîrlie", sb. *čevrljuga* „ciocîrlie", cf. sb. *čokrlije* „cîrcel de viţă". Înainte Candrea, *Elemente*, 405, plecase de la *cioc*, pe care îl considera compus cu un element expresiv *-îrlă*. Pentru Hasdeu, *Col. lui Traian*, 1873, 110, este cuvînt dac; după Philippide, II, 706, trebuie pus în legătură cu alb. *zok* „pasăre". Lahovary 322 crede că este cuvînt anterior indoeurop.

Der. *ciocîrlie*, s. f. (pasăre cîntătoare mică, ce zboară vertical la mari înălţimi); *ciocîrleţ*, s. m. (pasăre, Sitta europaea), al cărui nume se poate compara cu *ciocănitoare*.

Existenţa lui **ciocîrlă* reiese şi din prezenţa lui *ciocîrlie*, s. f. (vargă, nuieluşă; la plug, plaz, talpă), al cărui prim sens este identic cu cel de *cioancă; ciocîrlău*, s. m. (Munt., colină, deal). *Ciocîrlie*, s. f. (cîrcel de viţă) provine fără îndoială din sb.; în schimb din rom. provine sb. *čokrljan* (Candrea, *Elemente*, 405). 1960

ciocni (–nęsc, –ịt), vb. – 1. A bate, a izbi. – 2. A bate în uşă. – 3. A închina, a lovi uşor paharele înainte de a bea. – 4. A tăbărî, a năvăli, a se repezi. – 5. A rezista, a se opune. – Mr. *ciucăes*, megl. *ciucnes*.

Formaţie spontană, plecîndu-se de la *cioc* „zgomot produs de o izbitură", care prezintă un paralelism perfect cu *ciocăni*. Se consideră, totuşi (Cihac, II, 55; *DAR;* Candrea), că trebuie să provină din vreo formă sl. ca rus. *čoknuti*, bg. *čeknuvam;* ceea ce nu pare posibil, dacă se ia în consideraţie aceeaşi posibilitate expresivă, aplicată identic *boc(ă)ni* şi *poc(ă)ni*.

Der. *ciocnaş*, s. m. (miner care munceşte într-o salină), cf. *ciocănaş*, probabil prin contaminare cu *ocnaş; ciocneală*, s. f. (izbitură); *ciocnet*, s. f. (izbitură); *ciocnitură*, s. f. (izbitură). 1961

ciocolạtă (–ăţi), s. f. – Preparat din amestec de cacao şi zahăr. – Var. *şocolată*. Mr. *ciuculată*.

It. *cioccolata*. – Der. *ciocolatiu*, adj. 1962

ciofăi (–ăęsc, –ịt), vb. – A face zgomot mîncînd. – Var. *ciofoi, ciofăni, ciofli, ciofoti*.

Formaţie expresivă, ca *cleflăi*. – Der. *ciofăială*, s. f. (zgomot produs cînd se mănîncă neglijent); *ciorofeală*, s. f. (noroi, mîl). Cf. cuvînt din dialectul din Canare care exprimă aceeaşi noţiune, *chuchar*. 1963

ciofleagă (–ęgi), s. f. – În tipografie, culegar.

Germ. *Schublade*, prin intermediul pol. *szuflada*, ceh. *šuplakta* (Cihac, II, 55). 1964

cioflęc (–ce), s. n. – 1. Cupă, pahar în care se

servesc băuturile. – **2.** Buchet, mănunchi, ciorchine. – Var. *cioflic, ceflec.*

Origine expresivă. *DAR* sugerează o legătură cu germ. *Schuhfleck* „petic". – Der. *ciofleagă*, s. m. (om de nimic, vagabond); *cioflac*, s. m. (copil răsfățat); *ciofleca* (var. *ciuflica*), vb. (a atîrna, a cădea). **1965**

cioflînc (–curi), s. n. – Cîrlig.

Germ. *Schiebling*, prin intermediul pronunțării săs. *Schivlänk* (Drăganu, *Dacor.*, III, 707). Mag. *csafling* ar putea proveni din rom. După Iordan, *BF*, II, 172, este vorba de o creație expresivă, identificînd–o cu cuvîntul următor. **1966**

cioflingar (–ri), s. m. – Om de nimic, secătură, vagabond. – Var. *cioflecar, ciofle(n)gar.*

Origine incertă. Este considerat de obicei der. de la germ. *Schuhflicker* „pantofar" (Borcea 181; Tiktin; Iordan, *RF*, II, 272; cf. *DAR*), pentru care nu există dificultăți; la fel de bine însă ar putea fi vorba de un der. de la *cioflec*, sau de la *ciof*, var. de la *ciuf*, a cărui der. este mai dificilă fonetic dar se potrivește mai bine sensului. După Graur 139, din țig. *čoχengere* „pantofar". Oricum, nu poate fi valabilă explicația semantismului propusă de Graur, că pantofarii obișnuiau să poarte haine mai mult sau mai puțin occidentale. Dacă etimonul este exact, este vorba de o legătură care apare adesea, între noțiunea de „pantofar" și cea de „înșelător", cf. *potlogar, papugiu, a încălța, a potcovi*, etc. **1967**

ciohodar (–ri), s. m. – **1.** În Turcia, servitor al Marelui Vizir sau al unui pașă. – **2.** Camerier, slujbaș la curtea domnească avînd obligația să se îngrijească de îmbrăcăminte. – **3.** Camerier, lacheu, servitor.

Tc. *çohadar* (Șeineanu, II, 130). – Der. *baș–ciohodar* sau *ciohodar–aga*, s. m. (camerierul principal al sultanului); *ciohodărit*, s. n. (contribuție de un leu pe an pe care o plăteau toți pantofarii; era renta camerierului principal al Domnului). **1968**

cioi (–iuri), s. n. – **1.** Nod, umflătură, bătătură. – **2.** Strachină, blid.

Origine necunoscută. După Bogrea, *Dacor.*, II, 655, ar fi var. de la *acioaie;* însă această der. pare puțin probabilă. Ar putea fi un der. de la acest cuvînt, *cioinac* (var. *cioinag*), s. n. (foarfecă; varietate de struguri), pe care Șeineanu, I, 138 și *DAR* îl derivă de la *ciuin.* **1969**

cioian (–ne), s. n. – Baston argintat, semn distinctiv al solilor Domnului din Munt. sau din Mold.

Tc. *çövgian* (Loebel 242). **1970**

ciolac (–ci), s. m. – **1.** Mutilat, invalid, șchiop, ciung. – **2.** (Arg.) La jocul de cărți, valet, fante.

Tc. *çulak* (Cihac, II, 566; Roesler 608; Șeineanu, II, 131; Lokotsch 437; Ronzevalle 79); cf. alb. *tsoljak*, bg., sb. *čolak.* – Der. *ciolnav*, adj. (bolnav, beteag) prin contaminare cu *bolnav; ciolăci*, vb. (a mutila). **1971**

ciolan (–ne), s. n. – **1.** Os; se spune în special despre oasele lungi ale membrelor. – **2.** La roata de car, obadă. – **3.** (Arg.) Zar.

Sl. *članŭ* „membru" (Cihac, II, 55; *DAR*), de unde rus. *člen* „membru", care de asemenea a circulat în rom., în prima jumătate a sec. XIX, *cilen*, s. m. (membru al unui tribunal). – Der. *ciodolan* (var. *șodolan*), s. n. (os lung); *ciolănos*, adj. (slăbănog). Aceleiași rădăcini par a–i aparține *ciolhă*, s. f. (trunchi găunos; organ genital al iepei), și *cioloagă*, s. f. (mîrțoagă), cuvînt care pare contaminat cu *mîrțoagă. Cioloboc*, s. n. (labă de porc), explicat de Drăganu, *Dacor.*, II, 900, drept combinație între *ciolan, labă* și suf. *–oc*, este un cuvînt obscur, probabil legat de *cioloboacă*, s. f. (reziduu, rest), care nu se explică prin intermediul etimonului anterior, și *ciolobot*, s. m. (plantă, Centaurea spinulosa). **1972**

ciolpan (–ni), s. m. – Trunchi de copac; se spune mai ales despre partea de jos a copacului căzut, care rămîne cu rădăcina. – Var. *ciulpan, ciorpan.*

Probabil din sl. *čerpŭ* „așchie, bucățică de lemn". Din aceeași rădăcină derivă *ciorpec*, s. n. (scîndurică negeluită pentru acoperișuri), cf. Berneker 147 și *DAR.* **1973**

cioltar (–re), s. n. – **1.** Pătură care se pune pe cal. – **2.** Covor.

Tc. *çoltar* (Cihac, II, 566; Șeineanu, II, 131); cf. bg. *čultar*, sb. *čoltar*, mag. *csoltár*, pol. *czoldar.* **1974**

ciomag (–mege), s. n. – **1.** Băț mare și gros, bîtă. – **2.** Lovitură dată cu bîta. – **3.** Tăvălug de treierat. – **4.** La cal, organ genital. – Mr. *ciumag(ă)*, megl. *ciămugă.*

Tc. *çomak, çumak* (Cihac, II, 566; Șeineanu, II, 131; Meyer 448; Lokotsch 438); cf. alb. *tšomage*, bg. *čomak.* – Der. *ciomăgaș*, s. m. (bătăuș); *ciomăgeală*, s. f. (bătaie cu ciomagul); *ciomăgi*, vb. (a bate, a cotonogi); *ciomăgitor*, adj. (care bate cu ciomagul); *ciomăgos*, adj. (noduros). **1975**

ciondăni (–nesc, –it), vb. – **1.** A bombăni, a bodogăni. – **2.** A certa, a dojeni. – Var. *ciondrăni.*

Creație expresivă, ca *dondăni, bombăni.* După

Cihac, II, 490, din mag. *civódni;* însă fonetismul este dificil. *DAR* propune săs. *schäden* „a certa", care nu pare mai convingător (cf. Drăganu, *Dacor.*, III, 1089).

Der. *cioandră* (var. *cioandă*), s. f. (dispută, ceartă), pentru a cărui terminație cf. *buleandră, fleandură, hoandră; cionddneală*, s. f. (ceartă); *cionddnit*, s. n. (ceartă). **1976**

ciopață (-ăți), s. f. – Bucată, felie de carne. – Var. *ciopartă, ciopărtă, ciopîrtă.*

Mag. *csapat* „grămadă", care înseamnă și „turmă" (*DAR*). *R* din var. se explică probabil prin confuzie cu mag. *csoport* „turmă" (> *ciopor*). Se folosește de preferință la pl.

Der. *ciopățică*, s. f. (dans tipic); *ciopătăi*, s. f. pl. (labe); *ciopîrtac*, adj. (care are coada tăiată); *ciopîrlac*, s. n. (băț); *ciopîrti* (var. *ciopîrți, ciocîrti, ciocîlti, ciopăți*), vb. (a tăia, a face bucăți; a tranșa); *ciopîrțeală* (var. *ciocîrteală*), s. f. (tăiere în bucăți); *ciocîrt* (var. *ciortan*), s. m. (varietate de ciuperci); *ciopîrțel*, s. m. (plantă, Celosia cristata). **1977**

cioplaș (-și), s. m. – Picături mari, mai ales de ploaie.

Mag. **csaplás*, de la *csapni* „a lovi" (Drăganu, *Dacor.*, VII, 132). Cuvînt rar. **1978**

ciopli (-lęsc, -ịt), vb. – **1.** A tăia, a ciocîrti. – **2.** A coji, a decoji. – **3.** A cizela, a sculpta. – **4.** A educa, a șlefui. – **5.** (Refl.) A se rafina, a se cizela. – Mr. *ciuplescu.*

Sl. *čepiti, -pljǫ, -pĭsi* „a sparge; a rupe" (Cihac, II, 55; Densusianu, *HLr.*, 365; *DAR*); cf. sb. *čòpliti* „a sparge", bg. *čoplijá* „a răzui", mag. *csaplálni* „a tăia". Din mag. par a deriva *cioplaș*, s. n. (semn care se face pe copaci, fr. *martelage*); *ceaplău*, s. n. (șfichi, pleasnă de bici), cf. Lacea, *Dacor.*, II, 900; *cioplău*, s. n. (Trans., Banat, furcă), cf. Drăganu, *Dacor.*, III, 712.

Der. *ciopleală*, s. f. (acțiunea de a tăia, a coji, a sculpta, a educa); *cioplitor*, s. m. (tăietor, tîmplar; pietrar, sculptor); *cioplitor*, s. n. (daltă); *cioplitoare*, s. f. (teslă; rindea lungă; cuțit); *cioplaș*, s. m. (pietrar); *ciopleică*, s. f. (daltă); *cioplitură*, s. f. (piatră sau lemn dăltuite; sculptură); *necioplit*, adj. (incult). **1979**

ciopoc (-curi), s. n. – Unealtă, instrument.

Rut. *čopok* (*DAR*). În Trans. de Nord; se folosește mai ales la pl. – Der. *ciopocări*, vb. (a-și petrece timpul lucrînd, a pune mîna să facă multe). **1980**

ciopor (-oare), s. n. – **1.** Turmă, cireadă. – **2.** În cadrul unei stîne, grup de animale de același fel (de obicei fiecare turmă conține trei *ciopoare:* oi cu miei, oi sterpe și berbeci de prăsilă). – **3.** Mulțime.

Mag. *csoport* (Miklosich, *Fremdw.*, 82; Cihac, II, 491; Drăganu, *Dacor.*, IV, 754; Pușcariu, *Lr.*, 105); cf. sb., cr., bg. *čopor.* **1981**

cioran (-ni), s. m. – (Arg.) Hoț, borfaș.

Țig. *čor* „hoț", cu suf. *-an.* – Der. *ciorănie*, s. f. (hoție); *ciordi*, vb. (a fura, a șterpeli), din țig. *čor-*, aorist *čordom* „a fura" (Graur, *Rom.*, LII, 565; Graur 186; Juilland 162), cf. țig., sp. *chorar* „a fura", *choruy* „a fura" (Besses 64); *ciordeală*, s. f. (furtișag); *ciorditor*, s. m. (hoț); *cioreca*, vb. (Trans. de Nord, a fura); *ciorti*, vb. (a fura); *ciordăni*, vb. (a fura cu pretextul de a veni cu colindul), compunere umoristică de la *ciordi* cu *iordăni*, pe care *DAR* o interpretează numai în sensul ultimului cuvînt. Toți termenii aparțin argoului. *Ciorîng*, s. m. (păstor) reprezintă gen. de la același cuvînt țig. *čorango* „de hoț" (Tiktin; Drăganu, *Dacor.*, VII, 132); der. *ciorînglav*, s. m. (poreclă dată țiganilor; plantă nedeterminată), cu o terminație greșit identificată, probabil țig. (Tiktin; *DAR;* Graur 138); sensul de „plantă" este o confuzie cu *ciornoglav*, din bg. *černoglava* „cu capul negru". **1982**

ciorap (-pi), s. m. – **1.** Obiect de îmbrăcăminte care acoperă piciorul. – **2.** Șosetă. – **3.** (Arg.) Mănușă.

Tc. *çorab* (Cihac, II, 566; Roesler 608; Șeineanu, II, 132; Meyer 450; Lokotsch 439; Ronzevalle 78); cf. ngr. τσουράπι, alb. *tšorape*, bg. *čorap.* – Der. *ciorăpar*, s. m. (fabricant de ciorapi); *ciorăpărie*, s. f. (fabrică sau magazin de ciorapi; cantitate mare de ciorapi). **1983**

ciorbă (-be), s. f. – Fel de mîncare din zeamă acrită. – Mr., mgl. *ciorbă.*

Tc. *çorba* (Cihac, II, 566; Miklosich, *Slaw. Elem.*, 52 și *Fremdw.*, 82; Șeineanu, II, 132; Lokotsch 440; Ronzevalle 78; Berneker 160), cuvînt care provine din arab. *šorba, šarāb* (> sp. *jarabe*, it. *sorbetto*, fr. *sirop*); cf. ngr. τσορβάς, alb. *tšorbë*, bg., sb. *čorba*, mag. *csorba.*

Der. *ciorbagiu*, s. m. (comandant al unui regiment de ieniceri; căpetenie, șef), din tc. *çorbacı*, datorită asocierii, obișnuite în organizarea militară turcă, între unitatea militară și bucătăria sa proprie; *ciorbalîc*, s. n. (polonic). **1984**

ciorcălată, s. f. – Țesătură de mătase roșie. – Var. *ciocîrlat, șocîrlat.*

It. *scarlatto*, prin intermediul mag. *sakarlát* (Șeineanu, *Dict.; DAR*). Înv., se conservă în unele poezii populare. **1985**

ciorchină (-ni), s. f. – Tip de inflorescență, racem, grapă. – Var. *ciorchin(e)*.

De la *cioc*, cu suf. colectiv *-ină* și cu infixul *r* ca în *fișcă* > *frișcă*, *fiții* > *firfîi*, etc., cf. *ciochină*, și it. *ciocca* „ciorchine". Der. de la *cerc* (Pușcariu, *Dacor.*, VI, 309–13; *DAR*), sau de la un lat. **circulina* (Densusianu, *GS*, V, 173) este mai puțin probabilă. Cihac, II, 53, semnala deja o înrudire cu *ciochină*. – Der. *ciorchinos*, adj. (abundent, bogat în ciorchini). 1986

ciormă (-me), s. f. – Vierme. – Var. *ciorman, ciormag*.

Sl. *čirmŭ* „roșu", care probabil era la început numele vreunui vierme, cf. lat. *vermiculus* > fr. *vermeil* (*DAR;* cf. Berneker 169). 1987

ciormoiag (-gi), s. m. – Diverse specii de condroniu (Melampyrum cristatum, arvense, nemorosum).

Mag. *csormolya* (Cihac, II, 491; Drăganu, *Dacor.*, VII, 133; Gáldi, *Dict.*, 87); aparține aceleiași rădăcini sl. a lui *ciormă*. 1988

ciornă (-ne), s. f. – Lucrare scrisă, provizoriu, concept, bruion.

Sl. *črŭnŭ* „negru", cf. rus. *na čorno* „în formă de ciornă" (Cihac, II, 48). – Der. *ciorni*, vb. (a scrie ciorna); *ciornoia*, vb. (a face ceva pentru prima oară); *ciornaie*, s. f. (vită slabă și costelivă); *ciornei*, s. m. (om negricios, ars de soare). Toți acești der. reproduc fonetismul rus. *čornyĭ* „negru", cf. *cerni*. 1989

ciorobor, s. n. – Larmă, hărmălaie, zarvă. – Var. *ciorlu-morlu, ciorabora*.

Creație expresivă, ca *tura-vura, hîr-mîr*, etc., a căror intenție este de a reda ideea de dialog însuflețit și contradictoriu. Se folosește în Trans. de Vest. – Der. *ciorobară*, s. f. (coțofană; țigan); *ciorobeală*, s. f. (ceartă, încăierare, dispută); *cioroboti*, vb. (a sta de vorbă; a se poticni, a se clătina; a se ocupa de ceva), care este rezultatul unei contaminări cu *roboti* „a munci". Cf. *ciorovăi, ciorogar*. 1990

ciorogar (-ri), s. m. – Pantofar.

Creație expresivă, mai curînd decît din germ. *Schuhgarn* „ață de cizmărie". (*DAR*). Probabil identic cu *ciorlogar*, s. m. (golan), cu același semantism ca *cioflingar* și *cioroflet*, s. m. (zdrențăros), rezultat al unei contaminări cu *nătăfleț*. 1991

cioroslă (-le), s. f. – (Trans.) Brăzdar de plug.

Mag. *csoroszlya* (*DAR*). Este cuvînt sl., intrat în mag. prin rut. *čeresló;* cf. bg. *čereślo*, de unde provine *cireșnă*, s. f. (zăbrea), după A. Bocăneț, *Codrul Cosminului*, II, 165. 1992

ciorovăi (-ăesc, -ît), vb. – A se certa, a se lua la bătaie.

Creație expresivă, cf. *sporovăi, ciorobor*. Scriban, *Arhiva*, 1922, 475 îl pune în legătură cu sb. *čavarjati* „a umbla brambura", care nu se potrivește nici fonetic, nici semantic. – Der. *ciorovăială*, s. f. (ceartă, dispută). 1993

ciorpac (-ce), s. n. – 1. Vas pentru scos apă. – 2. Capcană de plasă. – 3. Strecurătoare.

Rus. *čerpak, čorpak*, pol. *czerpak* (Cihac, II, 56), cf. mag. *cserpák* „pahar". – Der. *ciorpăi*, vb. (a scoate un lichid; se spune în special despre zgomotul produs de lingură într-o farfurie de supă). Aceleiași rădăcini îi parține *cirăpeală*, s. f. (vas de scos apă), cuvînt înv., care provine din mag. *cserép* „pahar". 1994

ciorsăi (-ăesc, -ît), vb. – 1. A răzui, a curăța cu rașpelul. – 2. A tăia, a ciopîrți cu instrumente proaste. – Var. *giorsăi*.

Sl. *čirta, čersti* „a tăia", cf. rut. *čersati* „a rade" (Cihac, II, 56; *DAR*). – Der. *ciors*, interj. (zgomot făcut de secure tăind lemne); *cioarsă*, s. f. (instrument tăios uzat și nefolositor), var. *gioarsă; ciorsăit*, s. n. (tăiere făcută cu greu, cu instrumente nefolositoare), var. *ciorsăială, ciorsătură*, s. f; *ciort*, s. n. (la cai, rădăcina cozii; bot; cioc); *certi*, vb. (a curăța de coajă; a cizela); *certat*, adj. (despre boi, cu un corn rupt). Aceste ultime forme au provocat probabil o confuzie între *certi* și *certa* „a dojeni"; în felul acesta ne explicăm existența lui *ciorti* „a certa", pe care *DAR* o pune în legătură cu rut. *čort* „diavol" (> *ciort*, s. m. „diavol; țigan"). *Ciortan*, s. n. (os cu carne) este o confuzie între *ciort* „obiect tăiat" și *hortan*. Cf. *cîrță*. 1995

ciortan (-ni), s. m. – Crap (Cyprinus carpio); se numește așa cînd are o greutate medie de 500 la 2000 grame.

Tc. *çortan* „țipar" prin intermediul sb. *čortan* „crap mic" (*DAR*). – Der. *ciortănică*, s. f. (crap de mărime medie); *ciortocrap*, s. m. (crap mare). 1996

cioșmolì (-lęsc, -ît), vb. – 1. A face zgomot mîncînd. – 2. A se agita, a se frămînta. – 3. A șovăi, a se codi.

Creație expresivă (Graur, *BL*, IV, 91), cf. *moșmoli*. 1997

ciosvîrtă (-te), s. f. – 1. (Înv.) Sfert, a patra parte. – 2. Sfert dintr-un animal tăiat. – 3. Băț care provine dintr-un lemn tăiat în patru părți. – 4. Parte, bucată de carne, halcă. – Var. *cesvîrtă*, (înv.) *cetvîrtă, cetvert*.

Sl. *četvrŭtŭ* „sfert", probabil prin intermediul

unei forme **čestvrŭtŭ* datorată contaminării cu sl. *čestŭ* „parte" (Pușcariu, *Dacor.*, VI, 313 și VIII, 114; Pușcariu, *Lr.*, 291; *DAR;* cf. Miklosich, *Slaw. Elem.*, 52); cf. bg. *četvrŭtŭ*, sb. *četvrt.* Cf. *sfert.* – Der. *ciosvîrți*, vb. (a face bucăți). 1998

ciot (–turi), s. n. – **1.** Parte rămasă dintr-un copac tăiat sau rupt. – **2.** Nod. – **3.** Parte, bucată. – **4.** Mont, ciuntitură. – Mr. *ciotă* „mînă".

Creație expresivă, a cărei der. este paralelă cu cea a lui *bot.* Aceeași sursă expresivă a produs numeroase cuvinte asemănătoare în mai multe limbi, cf. sb. *čot* „colină rotundă" (Cihac, II, 56 îl consideră izvor al rom.), *čotanoga* „șchiop, fără un picior"; tc. *çotuk* „ciot"; mag. *csut(a), csutkó* „ciung"; it. *ciotto* „șchiop" (*REW* 2454; Battisti, II, 952); sp. din America *chonco* „ciot, ciuntitură"; etc.

Der. *cioată*, s. f. (trunchi, ciot; ciot de creangă; obiect inutil) este un sing. refăcut după sl. *cioate* (nu sînt posibile ipotezele lui Brüch, *ZRPh.*, XLI, 756, **aciotum*, lat. *acies*, și Pascu, *Arch. Rom.*, VII, 556, bazată pe lat. **ciutum*, din gr. χυτός „care crește"); *ciotac*, s. m. (copac uscat care stă încă în picioare); *ciotoacă*, s. f. (trunchi noduros și nefolositor); *ciuteică*, s. f. (trunchi uscat care stă încă în picioare); *ciotîrcă*, s. f. (copac care a crescut strîmb); *ciotur*, s. m. (trunchi), pe baza pl. *cioturi; cioturugă* (var. *ciuterugă*), s. f. (trunchi, ciot), prin contaminare cu *buturugă; ciotoi*, s. n. (picior de pasăre); *ciotos* (var. *ciotoros, cioturos*), adj. (noduros); *ciotcă*, s. f. (trunchi, lemn; grămadă, stivă); *ciotănos*, adj. (slab), probabil prin contaminare cu *ciolănos; ciotan*, adj. (slab, piele și os); *ciotolog*, s. m. (șchiop), din sb. *čotonoga; ciotorog*, s. n. (rădăcina cozii la cal; pantofi uzați); *șontorog*, adj. (șchiop), probabil prin intermediul unei forme **ciontorog*, cf. *ciunt; ciotec, ciotei*, s. n. (lemn). Cf. *ciut, ciunt, ciung.*

După paralelismul *bot* și *bont, ciut* și *ciunt*, se pare că rădăcina expresivă *ciot* a dezvoltat și o var. cu infix nazal, *ciont* (var. *cioantă*, formată pe baza pl.), s. n. (Trans., os, os lung; deget; ciot de creangă); mag. *csont*, pe care *DAR*, Scriban și Gáldi, *Dict.*, 116, îl indică drept etimon al cuvîntului rom., ar fi, în acest caz, der. din rom. sau creație expresivă independentă. Aceleiași rădăcini se pare că îi aparține *cion(o)ate* (var. *gion(o)ate*), s. f. pl. (Trans. și Munt., picioare, labe), pe care Drăganu, *Dacor.*, III, 696 și *DAR* îl derivă de la un lat. **genuata.* 1999

cioveț (–țe), s. n. – Hîrb; se spune în general despre obiecte casnice vechi și fără valoare, și mai cu seamă despre vasele de lemn.

Origine incertă. Ar putea fi sl. *čvanĭ* „găleată de lemn", de unde și *ciuvai* (var. Trans., *cioban*, Banat, *ciuvan*), s. n. (albie; găleată) și *ciuvaie*, s. f. (bute; oală); cf. *ciobacă.* După Mîndrescu și *DAR*, din germ. *Schaff* „vas de lemn"; Scriban se referă la sb. *čivija* „lemn". Pentru *ciubeică*, cf. *ciubuc.* 2000

ciovîcă (–ce), s. f. – **1.** Pasăre (Strix passerina). – **2.** Nagîț (Vannellus cristatus).

Creație expresivă, care urmărește să imite sunetele păsării; nu este sigur dacă această creație este proprie rom. (*DAR*) sau vreunei limbi sl., cf. slov. *čovik* „bufniță", mag. *csuvika* „bufniță", (Cihac, II, 56; Skok 72); cf. it. *civetta*, fr. *chevêche* (*REW* 4800). Hiecke 132 și *DAR* cred că este vorba de o onomat. proprie rom. 2001

cipaimă (–me), s. f. – Limbric intestinal.

Origine necunoscută. În Trans. de Nord. 2002

cipcă (–ci), s. f. – **1.** Broderie. – **2.** Panglică.

Mag. *csipke* (Tiktin; *DAR*), cf. sb. *cipka.* În Trans. 2003

cipcii (–iesc, –it), vb. – **1.** A ciripi, a piui. – **2.** A se bălăci.

Creație spontană, ca *ciripi.* – Der. *cipciit*, s. n. (bălăceală). 2004

cipic (–ci), s. m. – Papuc. – Var. *ciupic, țipic.*

Din bg. *čepik*, după *DAR;* din mag. *cipők*, după Cihac, II, 491. Mag. explică mai bine var. Cf. iud.sp. *čipičis* (Wagner, *Caracteres generales del judeoesp.*, Madrid 1930, 71). 2005

cir, s. m. – **1.** Clei, lipici. – **2.** Terci de porumb foarte subțire. – **3.** Păsat, terci.

Origine incertă. După E. Petrovici, *Dacor.*, X, 26–32, din gr. χυλός „suc". Conform acestei ipoteze, rut. *čyr* „terci", pe care Scriban, *Arhiva*, 1927, 292; Tiktin și Pascu, *R. crit.* XIV, 40, îl considerau drept etimon al rom., derivă de la acesta. Se folosește numai în Trans. și Mold. Rămîne de lămurit legătura acestui cuvînt cu *ciriș*, s. m. (clei, lipici), din tc. *çiriş* (Cihac, II, 566; Șeineanu, II, 134), cf. bg., sb. *čiriš*, mag. *csiriz.* – Der. *ciros*, adj. (lipicios); *cirui*, vb. (a face păsat); *ciruială*, s. f. (păsat). 2006

cîr, interj. – Imită croncănitul ciorii; uneori se spune și despre cloșcă. Datorită confuziei populare între „cioară" și „țigan" (cf. *cioară*), se aplică și acestora din urmă. – Der. *gîr* (cu toți der.).

Creație expresivă, cf. *cîrc, hîr, mîr.* – Der. *cîr-mîr*, interj. (sugerează ideea unei dispute sau a unei discuții în contradictoriu); *cîrâ*, s. f. (insistență supărătoare, bătaie la cap, pisălogeală); *cîrîi*, vb. (a croncăni; a vorbi un țigan; a vorbi împleticit; a vorbi în argou; a striga pentru a speria

B.C.U. „M. EMINESCU" IAȘI

o pasăre sau un țigan; a deranja, a importuna; Arg., a fura); *cîrîială*, s. f. (sunetele anumitor păsări; Arg., ceartă, harță, scandal); *cîrîit*, s. m. (Arg., bătrîn afon); *cîrîit*, s. n. (croncănit de pasăre, cotcodăceală; gălăgie, larmă, zarvă); *cîrîitoare*, s. f. (morișcă, jucărie de copii; sperietoare; țigan); *cîrîitor*, s. m. (Arg., hoț, borfaș); *cîrîitură*, s. f. (cotcodăceală, cîrîit). Cihac, II, 40, reduce vb. *cîrîi* la sl. (sb., ceh. *krakati*). **2007**

cirac (–ci), s. m. – **1.** Client, protejat, favorit. – **2.** Rubedenie, neam. – **3.** Servitor, slugă. – **4.** Discipol, adept. – Mr. *cirac*, megl. *ciărac*.

Tc. *çırak* (Cihac, II, 566; Roesler 608; Șeineanu, II, 133; Meyer 446; Lokotsch 426; Ronzevalle 76); cf. ngr. τσιράκι, alb. *čirak*. – Der. *ciraclîc*, s. n. (înv., protecție, favoare; ucenicie), din tc. *çıraklık; ciracladiseală*, s. f. (înv., învățătură, instruire). **2008**

cîrc, interj. – **1.** Exprimă sunetele scoase de păsările din ogradă. – **2.** Exprimă ideea a ceva minim: nimic, nici un pic.

Formație expresivă; cf. *cîr*, și sl. *krukŋǫti* „a piui". Miklosich, *Slaw. Elem.*, 42, pune în legătură rom. cu sl., dar rădăcina expresivă este probabil spontană, ca în *cîr* sau gr. κιρκιν–, sicil. *karkariare* (*REW* 4674), fr. *courcailler*.

Der. *cîrcîi* (var. *cîrcăi, gircăi, chi(o)rcăi, chi(o)rcăni, chercă(n)i;* mr. *cărcăies*), vb. (a piui, a cîrîi), pe care Conev 54 îl derivă din bg. *krŭkam* (cf. Capidan, *Meglenoromînii*, 60 și Pașcu, I, 66); *cîrcîit*, s. n. (piuit); *cîrcni*, vb. (a piui, a țipa; a bombăni; a protesta; a spune ceva, a deschide gura), care pare o formă redusă de la var. * *cîrcăni*, cf. *chiorcăni*, dar este contaminată de slov. *krkniti*, cu același sens (după Skok 72, din sb. *krknuti*); *cîrcotă*, s. f. (chițibuș; neînțelegere, ceartă); *cîrcotaș*, adj. (certăreț, scandalagiu); *cîrcotos*, adj. (certăreț); *cîrcoti*, vb. (a face scandal; a critica; a se agita, a se foi); *cîrcoteală*, s. f. (încurcătură, belea); *cîrcoseală* (var. *cîrcoveală*), s. f. (pretext). **2009**

cîrca, adv. – Aproape, aproximativ.

Lat. *circa* (sec. XIX). **2010**

cîrcă (–ci), s. f. Spinare, spate. – Mr. *ngărcač*, megl. *cărcač*.

Sl. *krŭkŭ* „gît" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 27; *Lexicon*, 315; Cihac, II, 40; Conev 89); cf. ceh. *krk*, bg. *krŭk* în mr. și megl. din v.bg. *gurkač*. **2011**

cîrcăiac (–ieci), s. m. – Scolopendră (Lithobius forficatus). – Var. *cîrcîiac*.

Tc. *kırkayak* (Șeineanu, II, 89; Lokotsch 1280). Cihac, II, 41, a greșit punîndu-l în legătură cu cr. *čarčjak* „greiere". **2012**

cîrcăli (–lęsc, –it), vb. – A strica, a face ceva de mîntuială.

Creație expresivă (cf. Graur, *BL*, 91). După Pușcariu, *Dacor.*, I, 595 și *DAR*, din sb. *krkaliti* „a murdări"; acest ultim sens, care acolo este atribuit cuvîntului rom., nu este sigur. – Der. *cîrcală* (var. *cricală*), s. f. (lucru prost făcut). **2013**

cîrcel (–ei), s. m. – **1.** Organ vegetal ca un fir în spirală propriu plantelor agățătoare. – **2.** Buclă, cîrlionț, zuluf. – **3.** Parazit al cîinelui (Ixodes ricinus). – **4.** Contracție involuntară a mușchilor. – Var. *cîrcei, cîrcea, cîrci*.

Probabil rezultat al contaminării lui *cercel* cu sl. *krŭčiti* „a toarce"; cf. sb. *krč* „cîrcel", *krčel* „cîrlig". Sp. *zarcillo* indică faptul că sensul 1 exista încă la *cercel*. Sb. *krčel*, pe care Skok 63 îl indică drept etimon al rom. și bg. *kurčel* (Conev 50 și 60) par a fi împrumuturi din rom., căci *–el* nu se explică prin sl. Cf. *cîrci*. (Crețu 327 se gîndea la lat. *cancellus* și Diculescu, *Elementele*, 462, la gr. χριτέλλιον „inel"). Var. *cîrcei* este un sing. analogic refăcut pe baza pl. și *cîrcea* un f. de același tip, în timp ce *cîrci* ar putea deriva direct din sl., cf. sb. *krc*. Dimpotrivă, Byck–Graur 23 consideră că *cîrcei* este forma primitivă de sing., de la al cărui pl. s–a format un sing. analogic *cîrcel*. **2014**

cîrci (–cęsc, –it), vb. – **1.** A se strînge. – **2.** A micșora, a se contrage. – **3.** A se chirci, a se pipernici. – Var. *încîrci, (în)chirci, (în)cîrc(e)ia, (în)pierci*.

Sl. *krŭčiti* „a suci" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 27; Cihac, II, 41; *DAR*) slov. *kerčiti*, ceh. *krčiti*, pol. *kurczyć*, rus. *korčiti*. V. și *cîrcel*.

Der. *cîrcean*, s. m. (căpușă); *cîrceag*, s. n. (boală a oilor); *cîrcior*, adj. (sucit); *chircit* (var. *închircit, piercit*), adj. (pipernicit; atrofiat, degenerat; tulburat, anormal); *chircitură* (var. *piercitură*), s. f. (avorton, stîrpitură). Var. cu *p–* sînt rezultat al hiperurbanismului mold. Din rom. trebuie să provină rut. *kručak* „berbec bolnav", pe care Candrea îl consideră etimon al lui *cîrceag*. **2015**

cîrcioc (–curi), s. n. – Chichiță, tertip, cursă. – Var. *cîrciog*.

Rus. *kručjok* (Scheludko, *BA*, I, 161; Bogrea, *Dacor.*, IV, 856). – Der. *cîrciogar* (var. *cîrciocar, cîrciobar, cîrciobaș, cîrciogaș, corciobar* etc.), s. m. (certăreț, scandalagiu); *cîrciocos*, adj. (complicat, încurcat); *cîrciogăresc*, adj. (avocățesc); *cîrciogărie*, s. f. (subterfugiu, încurcătură). **2016**

cîrciumă (–mi), s. f. – Local unde se consumă băuturi alcoolice (şi mîncăruri). – Var. *cîrcimă, crîcimă, cîrşmă, crişmă, crîjmă, crijmă* (cu der. săi).

Sl. *krŭčĭma* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 27; *Lexicon*, 318; Cihac, II, 41; Meyer 207; Berneker 666; Conev 88); cf. bg. *krŭčma*, sb., slov. *krčma*, mag. *korcsima*.

Der. *cîrciumar*, s. m. (proprietar de cîrciumă); *cîrciumăreasă*, s. f. (nevastă de cîrciumar; femeie care are o cîrciumă; plantă ornamentală, Zinnia elegans); *cîrciumări*, vb. (a fi cîrciumar; a trafica, a specula); *cîrciumărie*, s. f. (îndeletnicirea de cîrciumar); *cîrciumărit*, s. n. (îndeletnicirea de cîrciumar; înv., în Mold., contribuţie pe cîrciumi, care reprezenta cinci *lei* pe an în sec. XVIII); *cîrciumăriţă* (mai adesea *crîşmăriţă*), s. f. (cîrciumăreasă). Der. reprezintă adesea forme sl., cf. bg. *krŭčmar, krŭčmarica*, slov., cr. *krčmariti* (< sl. *kručĭmiti*). 2017

cîrcov, s. m. – Nume dat mai multor sărbători populare, legate de obiceiuri şi credinţe folclorice: *circovii de iarnă*, 16–18 ianuarie; *circovii Marinei*, 16–18 iulie; *circovii din urmă*, 29 iulie.

Sl. *čerkovnei* „ecleziastic" (cf. Tiktin). 2018

cîrd (–duri), s. n. – **1.** Grup de animale de acelaşi fel, turmă, mulţime. – **2.** Ceată mare de oameni, mulţime. – **3.** Zbor. – Mr. (*gîrdel'u*), megl. *cărd*.

Sb. *krd* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 26; Cihac, II, 42; Conev 57), din sl. *krŭdo;* cf. bg. *kŭrd*, cr. *kèrd*, slov. *kèrdelo* (cf. mr.), rut. *kerd, kyrd*. – Der. *cîrdui* (var. *încîrdui*), vb. (a orîndui, a aranja, a pune în ordine; a forma un şir, a se pune la rînd; a se asocia, a se împrietenî); *încîrdoşi* (var. *încîrdoşa*), vb. (a face companie, a însoţi). 2019

cireadă (–ezi), s. f. – Grup de animale comute mari.

Sl. *črěda* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 52; *Lexicon*, 1124; Cihac, II, 56; Conev 57); cf. bg. *črŭdŭ*, cr. *črid*, sb., slov., ceh. *čreda*, pol. *czereda*, rus. *čereda*, mag. *csorda*. De la această ultimă formă provine dubletul *ciurdă*, s. f. (grup de animale comute mari; mulţime). Cf. *cîrd*. – Der. *ciurdar*, s. m. (văcar); *cirezar*, s. m. (negustor care se ocupă cu cumpărarea şi vînzarea vitelor); *cirezar*, adj. (care aparţine unei cirezi). 2020

cireaşe (–şi), s. f. – Fructul cireşului. – Mr. *ţeriaşă*, megl. *cireaşcă*.

Lat. *cerĕsia*, forma vulg. de la *cerasea* (Densusianu, *Hlr.*, 71; Candrea, *Élément*s, 33; Puşcariu 338; Candrea-Dens., 358; *REW* 1823; *DAR;* Graur, *Rom.*, LVI, 106; Rosetti, I, 57); cf. it. *ciliegia* (abruz. *cerásce, cerase*), prov. *cereiza*, fr. *cerise*, sp. *cereza*, port. *cereja*, alb. *kjèrši* (Meyer 224).

Der. *cireş* (mr. *ţireşiu*, megl. *ţireş*), s. m. (pom fructifer cu flori albe, cultivat pentru fructele sale), care poate fi şi reprezentant direct al lat. *cerasius*, vulg. **ceresius; cireşar*, s. m. (vînzător de cireşe; luna iunie); *cireşel*, s. m. (luna iunie); *cireşiu*, adj. (roşu ca cireaşa). Bg. *čerěša*, pe care Conev 48 îl consideră greşit drept etimon al rom., provine cu siguranţă din rom. (direct din lat. după Mladenov 682). 2021

cirîc (–curi), s. n. – Sfert, parte, bucată.

Tc. *çerek* (Şeineanu, II, 133; Popescu-Ciocănel 22), cf. bg. *čirek*, sb. *čerek*. 2022

ciriip, interj. – Imită piuitul păsărilor. – Var. *ciric*.

Creaţie expresivă, care coincide cu sl. *čirikati* (Berneker 157), mag. *csiripelni*, „a piui", ţig. *čirikló* „pasăre", germ. *zirpen* „a cînta greierii" (Cihac, II, 491), gr. τερετίζω, romanicul *tsirip* (*REW* 9625), cf. Spitzer, *Dacor.*, III, 648 şi *DAR*.

Der. *cirip–cirip*, interj. (nume de joc de copii); *ciricâ*, s. f. (acelaşi joc); *cirica*, vb. (a juca acest joc); *ciricăi*, vb. (a piui, a ciripi), pe care Miklosich, *Cons.*, 53, îl deriva din ţig. *čiriklo* „pasăre", cf. Graur 139; *ciripi*, vb. (a piui; a bîiguí), pe care Cihac, II, 491, îl deriva din mag. şi Pascu, *Etimologii*, 21 (şi *Lat.*, 266), de la un lat. **tinniulare*, care nu pare posibil; *ciripeală*, s. f. (piuit, cîntec de păsări); *ciripit*, s. n. (piuit); *ciripiu*, adj. (cîntător, gureş); *ciripitor*, adj. (cîntător); *ciurlica*, vb. (a piui). Din ţig. *čirikli*, f. de la *čirikló* „pasăre", derivă *ciricliu*, s. m. (poreclă a ţiganilor), cf. Graur 139. 2023

ciripţe (–ţi), s. f. – Sfoară de dulgher. – Var. *cerepie*.

Tc. *çırp* (Şeineanu, II, 134; Meyer 446; Lokotsch 450), cf. alb. *tsirip*, sb. *cirpija*. 2024

ciriţei, s. m. – Tufiş, desiş, teren despădurit. – Var. *ceretei, ceretel*.

Rut. *(o)čeret* „stufăriş" (Skok 64; *DAR*). Nu este probabilă ipoteza lui Cihac, II, 491, bazată pe mag. *cserje*, de la *cser* „stejar". – Der. *citirişcă*, s. f. (tufiş), cu metateză (*DAR*). 2025

cîrjal (–li), s. m. – **1.** Soldat turc din oastea paşei rebel Pasvan Oglu. – **2.** Canibal. – Var. *cîrjaliu*.

Tc. *kırzalı, kırcalı* (Şeineanu, II, 90; Meyer 125), cf. rus. *kirdžali*, introdus de Puškin, care îl auzise în Basar. (Vasmer, I, 560). – Der. *cîrjalicesc*, adj. (barbar, inuman). 2026

cîrje (–ji), s. f. – **1.** Baston de episcop. – **2.** Băţ

cu partea superioară bifurcată pe care se sprijină infirmii. – 3. Băț, par. – 4. Cuțit de tăbăcar. – 5. La plug, regulator. – 6. Macara pentru mine. – Var. *cîrjă*.

Sl. *krĭžĭ* „cruce", care provine din lat. *crucem*, prin intermediul v.germ. (Cihac, II, 42, Skok 63); cf. sb. *krža* „cîrje". Var. este numai ortografică. – Der. *cîrjoiat*, adj. (curbat, arcuit); *cîrjob* (var. *gîrjob*), adj. (încovoiat), prin contaminare cu *gîrbov* (*DAR*). Din rom. provin rut. *kyrža* „cîrje" (Candrea, *Elementele*, 403), și mag. *gerzsa, kirzsa* (Edelspacher 13). 2027

cîrlan (-ni), s. m. – 1. Mînz de doi ani. – 2. Berbec de un an.

Origine necunoscută. Ar putea fi dim. *călan*, cu *r* infix (după Lambrior 107, Crețu 327 și Candrea, *Elemente*, 405, din lat. **caballanus*); dar al doilea sens este dificil de explicat. Abundă ipoteze incerte: din mag. *kerlany* (Cihac, II, 488), care fără îndoială provine din rom.; din lat. *carnalis* (Philippide, *Principii*, 150; Giuglea, *Dacor.*, I, 245-7; Giuglea, *LL*, I, 171; cf. *DAR*) cf. sp. *carnero*, însă der. este dificilă; din sl. **krdlanŭ*, de la *krŭdo* > *cîrd* (Weigand, *Jb*, XVI, 222); din fondul preromanic (Rusu, *Dacor.*, XI, 148; Lahovary 321). – Der. *cîrlănar*, s. m. (păstor, cioban). Din rom. este mag. *kirlán, kerlany* (Edelspacher 16). 2028

cîrlig (-ge), s. n. – 1. Piesă de metal cu un capăt îndoit de care se atîrnă ceva. – 2. Toiag. – 3. Andrea de împletit. – 4. Șperaclu, cheie. – 5. Croșetă pentru încheiat nasturii. – 6. Crampon. – 7. Încuietoare la o ușă. – 8. Stăpîn, proprietar. – 9. Ancoră. – 10. Ladă de loitră. – 11. Cuțit de tăbăcar. – 12. Mlădiță sau cîrcel de viță de vie. – 13. Subtilitate în argumentație, maliție. – 14. Lucru necunoscut, dificultate. – 15. Dans tipic. – 16. (Arg.) Slăbiciune, toană. – Mr. *cărig*, mr., megl. *cărlig*.

Creație expresivă, cf. *bîrliga, vîrliga* (cf. Graur, *BL*, IV, 98). Celelalte explicații sînt insuficiente. Cihac, II, 43, propune sl. *krivŭ* „arcuit". Conev 70 semnalează bg. *karlik, karljuga*, care sînt împrumuturi din rom. *DAR* consideră etimonul necunoscut. Giuglea, *Dacor.*, III, 1690, pleacă de la lat. *culabrix* „specie de spin", imposibil din toate punctele de vedere.

Der. *cîrligel*, s. m. (plante: Aquilegia vulgaris, Cheiranthus cheiri, Scilla bifolia; andrea de împletit); *cîrligel*, s. n. (înv., spirit, semn diacritic al alfabetului grec); *cîrliga* (var. *încîrliga*), vb. (a încovoia, a curba); *cîrlebă*, s. f. (oaie cu coarnele răsucite); *cîrliboṇț*, s. n. (Trans., cîrlig); *cîrlioṇț* (var. *(s)cîrlion(ț), cîrlioanță*), s. m. (varietate de plasă de pescuit; zuluf, buclă); *cîrlioṇța* (var. *încîrlioṇța, (în)cîrlioṇți*), vb. (a ondula, a bucla). Der. de la *cîrlioṇț* nu pare clară. Prin rom. par a se explica rut. *kyrlyg, girlyga* (Candrea, *Elemente*, 403); rus. *gerlyka, krlyga* (Vasmer, I, 266), bg. *karlik* „cîrlig", *kŭrljak* „agrafă", *kŭrlug* „toiag" (*DAR;* Capidan, *Raporturile*, 204). Alb. *kërrigë* se explică prin mr. (Capidan, *Dacor.*, VII, 151). 2029

cîrmă (-me), s. f. – 1. Piesă mobilă care servește la menținerea sau schimbarea direcției unei nave. – 2. Guvernare, conducere. – 3. (Arg.) Nas.

Sl. *krŭma* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 27; *Lexicon*, 315; Cihac, II, 43; Berneker 668), cf. slov. *koromany*, mag. *kormány*, de unde rom. *cormană*, s. f. (la plug, răsturnătoare; stavilă).

Der. *cîrmaci*, s. m. (persoană care manevrează cîrma unei nave, pilot; conducător), cf. sl. *krŭmĭčičĭ*, bg. *kŭrmač*, rut. *kormač; cîrmi*, vb. (a guverna, a conduce; a o coti, a o lua în altă parte; a căuta pretexte, a se scuza; a se tîrgui), din sl. *krŭmiti; cîrmitor*, adj. (care cîrmește); *cîrmeală*, s. f. (schimbare de direcție); *cîrmui*, vb. (a guverna); *cîrmuitor*, s. m. (guvernator, conducător; demnitar); *cîrmuitoresc*, adj. (de guvernator); *cîrni*, vb. (a căuta pretexte, a face greutăți); *cîrneală*, s. f. (șovăială, tîrguială); *cîrnic*, adj. (șovăielnic; persoană fără cuvînt; plîngăcios); *cîrnitură*, s. f. (curbă; ocol, ocoliș); *cîrniș*, s. n. (schimbare de direcție).

Pentru *cîrni* s-a propus ca etimon și sl. *krnęti* „a răsuci" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 27; Cihac, II, 44), cf. slov. *kermiti* „a schimba direcția", care provine din același cuvînt sl. *Crămălui*, vb. (Mold., a se neliniști, a-și face sînge rău), cu der. *crămăluială*, s. f. (Mold., îngrijorare, grijă), par var. expresive de la *cîrmi*. 2030

cîrmîz, s. m. – 1. Coșenilă (Coccus ilicis). – 2. Plantă (Phytolacca decandra). – 3. Materie colorantă roșie. – Mr. *cîrmeze*, megl. *chirmiz*.

Tc. *kırmız*, din arab. *al-qirmiz* (sp. *alquermes, quermes*), cf. Roesler 597; Șeineanu, II, 91; Lokotsch 1291; Ronzevalle 129; cf. ngr. χρεμέζι, alb. *kërmës*, bg. *kŭrmuz*. – Der. *cîrmîziu* (var. *cîrmiziu, hermeziu*), adj. (roșu-viu, stacojiu), din tc. *kırmızı*, cf. sp. *carmesi*, fr. *cramoisi*, it. *carmasino* (> mag. *karmaszin*, de unde, în Trans., *carmajin, cărmăjin*, s. n. „piele stacojie"). Der. neol. *carmin*, s. m., din fr. *carmin*. 2031

cîrmoaje (-oji), s. f. – Colț de pîine. – Var. *cîrmoj*.

Sl. *kermuš* (slov. *karmaš*, pol. *kiermasz*), din

germ. *Kermesse* „sărbătoare, hram" (Drăganu, *Dacor.*, III, 702; Berneker 501; *DAR*), datorită pomenilor care se împărțeau. Cf. Vasmer, I, 561. **2032**

cîrn (-nă), adj. – **1.** Fără nas, cu nasul tăiat. – **2.** Despre nas, mic, scurt, cu vîrful ridicat. – **3.** Încovoiat, îndoit.

Sl. *krŭnŭ* „cu nasul tăiat", de la *krnoti* „a mutila" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 27; *Lexicon*, 316; Cihac, II, 43; Conev 90). – Der. *cîrnog, cîrneci*, adj. (cîrn); *cîrnie*, s. f. (faptul de a avea nasul cîrn); *cîrni*, vb. (a tăia nasul, pedeapsă pentru cei care conspirau pentru a pune mîna pe tron; a-și pierde nasul; a curăța pomii de ramuri uscate), care ajunge să se confunde cu omonimul său, der. de la *cîrmă; cîrnogi*, vb. (a toci, a face bont); *chirnog*, s. m. (infirm, damblagiu; avar, zgîrcit), pentru al cărui dublu sens cf. *sgîrcit; chirnogi*, vb. (a cere de pomană, a cerși). Pentru ultimii der., Scriban propune să se plece de la un sl. **krŭno-nogiĭ;* este posibil și să se presupună o formație bazată pe paralelismul cu *olog, slăbănog, boșorog*, etc. **2033**

cîrnat (-ți), s. m. – Produs alimentar din carne și condimente, introduse în intestine de porc, oaie. – Var. *cîrnaț*. Megl. *cărnat*.

Lat. **carnăceus* (Cipariu, *Gram.*, 354; Pușcariu 374; Candrea-Dens., 267; *REW* 1701; *DAR*); cf. v.sard. *karnatu* (Atzori 90), sicil. *karnatssu*, port. *carnas*, sp. *carnaza*, port. *carnaz*, toți cu sensul primitiv. – Der. *cîrnățar*, s. m. (persoană care prepară sau vinde cîrnați); *cîrnățărie*, s. f. (magazin de cîrnați). Din rom. provine sb., cr. *krnata*, ca și bg. *kŭrnače* (St. Mladenov, *Spisanie za bŭlg. Akademija*, XLIII, 93; Mladenov 266). **2034**

cîrpă (-pe), s. f. – **1.** Bucată de pînză sau stofă, veche, zdreanță. – **2.** Cîrpă de bucătărie. – **3.** Basma, batic. – Mr. *cîrpă*, megl. *corpă*.

Sl. *krŭpa* „cîrpă" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 27; *Lexicon* 316; Cihac, II, 44; Conev 60); cf. bg. *kŭrpŭ*, sb. *krpa*, slov. *kèrpa*. Cf. *cîrpaci, cîrpi*. – Der. *cîrță*, s. f. (cîrpă, zdreanță), din sb. *krpica* (Drăganu, *Dacor.*, V, 339 și VII, 216). **2035**

cîrpaci (-i), s. m. – **1.** Meseriaș care peticește. – **2.** Persoană care lucrează prost. – Mr. *cîrpaci*.

Sl. (bg. *kurpačĭ*, cf. Conev 60; slov. *kèrpač*). – Der. *cîrpăci* (var. *cîrpoci, cîrpogi*), vb. (a petici; a lucra prost); *cîrpăceală, cîrpăcie*, s. f. (lucru prost făcut); *cîrpăcitor*, adj. (care peticește). Cf. *cîrpă, cîrpi*. **2036**

cîrpător (-oare), s. n. – **1.** Farfurie de lemn, tavă. – **2.** Lopățică de brutar. – Mr. *crăpitor, cărpitor, cripitor;* megl. *călpitor, cripitor*.

Lat. *coŏpĕrtŏrium* „capac" (Puşchilă, *Conv. lit.*, XLIII, 91; Pușcariu 375; Tiktin; Pușcariu, *Dacor.*, I, 415; *DAR*. Cu sensul al doilea, pare a fi intervenit o confuzie cu *cîrpă;* într-adevăr, una din lopățelele folosite de brutari se învelește de obicei într-o cîrpă umedă, înainte de a se introduce în cuptor. Sb. *krpàtur*, (sec. XVII), pe care Daničič, V, 627, îl derivă din it. *copritore*, ar putea proveni din rom. **2037**

cîrpi (-pesc, -it), vb. – **1.** A petici, a coase un obiect rupt. – **2.** A repara, a aranja. – **3.** A acoperi găurile dintr-un perete. – **4.** A completa puieții sau răsadurile unei culturi. – **5.** A minți, a născoci lucruri neadevărate. – Megl. *cripés* „(eu) susțin".

Sl. *krŭpiti* „a petici" (Cihac, II, 44; *DAR*), contaminat cu sl. *krĕpiti* „a întări", de la *krĕpŭ* „tare"; cf. bg. *kŭrpiă*, sb. *krpiti*, slov. *kèrpiti*, toți cu sensul de „a petici". Se confundă actualmente cu *cîrpi* „a bate". – Der. *cîrpeală*, s. f. (petic; mijloc, resursă; oiște suplimentară pentru plugul cu patru boi), cf. bg. *kŭrpel* „petic; reparație"; *cîrpiturĕ*, s. f. (petic, cîrpeală; minciună). **2038**

cîrpi (-pesc, -it), vb. – A pălmui, a bate, a lovi.

Lat. **colapīre*, din gr. κολαπίζω. Familia lui *colaphus*, bine reprezentată în limbile romanice, a dispărut în rom. (cf. *REW* 2034); această pierdere „importantă" după Pușcariu, *Lr.*, 259, ajunge totală, dată fiind confuzia acestui unic rezultat rom., cu *a cîrpi* „a petici"; cf. calabr. *curpire* „a bate, a lovi", it. *colpire*. *DAR* explică acest cuvînt rom. prin asemănarea cu acțiunea de a astupa găurile dintr-un perete prin mortarul care se lipește, cînd este aruncat cu putere. Asemănarea cu țig. *kuripen* „a lupta" < sp. *curar* „a lipi" (Clavería 241) pare întîmplătoare. **2039**

cîrșenie (-ii), s. f. – (Munt.) Ceartă, scandal.

Bg. *kuršene* „ruptură" (*DAR*). Rar. **2040**

cîrșie (-ii), s. f. – (Banat) Stîncă, țanc.

Sb., cr. *kršje (DAR)*. **2041**

cîrstă (-te), s. f. – Grămadă de snopi aranjate în formă de cruce.

Sl. *krŭstŭ* „cruce" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 27; Cihac, II, 45). Sensul din rom. coincide cu sb. *krst;* cf. bg. *krŭst*, rus. *krest*, cr. *kèrst*, toți cu sensul de „cruce". – Der. *cîrsteț* (var. *cîrst(e)ață*), s. n. (grămadă de snopi); *cîrstată*, s. f. (Olt., prescură); *cîrsnic* (var. *cîrstnic, cris(t)nic*), s. m. (sacristan; plasă pătrată de pescuit), cf. bg. *krŭstnik* „naș"; *cristăș* (var. *cîrstaș, cristeș, cristaș*), s. n. (năvod); *cîrstov* (var. *cristov, hristov*), s. n. (Ziua Crucii, 14 septembrie), din sl. *krŭstovŭ dinĭ* „Ziua Crucii". **2042**

cîrsteĭ (–i), s. m. – Lișiță (Crex pratensis). – Var. *cristei.*

Sl. *krastelŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 26; Cihac, II, 83; Conev 48). 2043

cîrtă (–te), s. f. – 1. Trăsătură. – 2. Cantitate mică, pic. – 3. Moment, secundă.

Sl. *črŭta* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 52; Cihac, 56; Pușcariu, *Dacor.*, VIII, 349); cf. *ciort*, care aparține aceleași rădăcini. După Edelspacher 12, din rom. provine mag. *csirta.* Din aceeași familie fac parte *ciorsăi; certat*, adj. (tăiat), din sl. *čertŭ* (Pușcariu, *Dacor.*, IV, 680); *cest*, s. n. (înv., bucată, fragment, crîmpei), din bg. *čest* (Tiktin). 2044

cîrți (–țesc, –ît), vb. – 1. A bombăni, a bodogăni. – 2. A critica, a lua în tărbacă. – 3. (Banat) A sfîșia, a face bucăți.

Sl. Totuși nu apare vb. sl. corespunzător, ci numai s. *krŭtĕnije* „bodogăneală" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 27; Cihac, II, 44); cf. bg. *kŭrtjă* „a scormoni" și, pentru sensul 3, sb. *krtiti* „a tortura".

Der. *cîrtează*, s. f. (faptul de a cîrti); *cîrtitor*, adj. (care cîrtește); *cîrtelnic*, adj. (care cîrtește, nemulțumit). 2045

cîrtiță (–țe), s. f. – Mic mamifer insectivor, cu blana neagră, sobol (Talpa europea).

Sl. (bg. *kŭrtica*, sb. *krtica*, cr., slov. *kèrtica*), din sl. *krŭtŭ* „cîrtiță" (Cihac, II, 44; Philippide, *Principii*, 38; Conev 56). Din rom. vine mag. *kertica* (Edelspacher 16). 2046

cîrtog (–guri), s. n. – Vizuină, bîrlog.

Bg. *kŭrtog* (*DAR*). 2047

cîș (–șe), adj. – Ciung, infirm.

Sl. *kǫsŭ* „fără coadă" (*DAR*), cf. bg. *kăs* „scurt". 2048

cîscîci (–iuri), s. n. – Piedică la moara de vînt.

Tc. *kıskaç* „scăunel". 2049

cișit (–turi), s. n. – 1. Sortiment. – 2. Vînzare. – 3. Abundență.

Tc. *cisit* „mostră" (Șeineanu, II, 134). 2050

cișlă (–le), s. f. – 1. (Înv.) Număr, cantitate. – 2. Socoteală. – 3. Cotă, procent, parte.

Sl. *čislo* „număr" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 52; Cihac, II, 57). – Der. *cislaș*, s. n. (contribuabil); *cislui*, vb. (a fixa prețul, a estima; a împărți, a fixa cota; a discuta, a dezbate); *cisluială*, s. f. (fixare a unui preț; împărțire); *cisluitor*, s. m. (perceptor). Toate cuvintele sînt învechite. 2051

cîșlă (–le), s. f. – 1. (Înv.) Tabără de iarnă a tătarilor. – 2. Tabără, campament. – 3. Așezare stabilă a ciobanilor, mai ales în timpul iernii. – Mr. *cășlă*, megl. *cășlá.*

Tc. *kışla* „cazarmă" (Șeineanu, II, 93; Lokotsch 1281), cf. bg. *kĭšla*, rus. *kĭšlja* „gospodărie". – Der. *cîșlar*, s. m. (baci); *cîșlăriță*, s. f. (băciță); *cîșlărie*, s. f. (așezare a ciobanilor). 2052

cișmeă (–ele), s. f. – Fîntînă (se spune numai despre fîntînile construite artificial). – Megl. *ceșmă.*

Tc. *çeşme* (Cihac, II, 560; Roesler 609; Șeineanu, II, 135; Lokotsch 402; Ronzevalle 76); cf. ngr. τζεσμές, bg. *češma*, sb. *česma.* 2053

cișniu (–iuri), s. n. – Prețuire, apreciere.

Tc. *çeşni* (Loebel 242). Sec. XVIII, înv. 2054

cîșt (–turi), s. n. – Termen. – Mr. *hîște.*

Tc. *kıst* „plată eșalonată" (Șeineanu, II, 93). 2055

cistic (–ce), s. n. – Năvod, plasă de pescuit.

Sl., cf. sb. *čestar*, rut. *čistak*, cu același sens; lipsește însă veriga imediată. Aceeași origine în *cistină*, s. f. (Dobr., vîrșă), cf. bg. *čistina, găstina* „grosime". 2056

cîștigă (–g, –ăt), vb. – 1. (Trans.) A crește, a îngriji. – 2. (Refl., rar) A se îngriji, a se dichisi. – 3. A obține, a face rost. – 4. A cîștiga. – 5. A progresa, a îmbunătăți. – Mr. *cîștigă*, s. f. (grijă), *cîștigare*, vb. (a cîștiga).

Lat. *castigare*, de la *castus* (Pușcariu 377; Candrea-Dens., 359; *REW* 1746; *DAR*); cf. it. *castigare*, prov., sp., port. *castigar*, fr. *châtier*, cu evoluție semantică diferită. Pentru evoluția rom., cf. Skok, *Dacor.*, IX, 216 și v.sard. *castigare* „a conserva".

Der. *cîștig*, s. n. (grijă; beneficiu; profit, folos); *cîștigă*, s. f. (înv., grijă); *cîștigos*, adj. (folositor). Sb. *kaštiga*, s. f. (pedeapsă), *kaštigovati*, vb. (a pedepsi), nu par a se explica prin rom., cum credea Candrea, *Elemente*, 407. Pentru var. mold. *cîșlig*, cf. Graur, *BL*, V, 58. 2057

cit (–turi), s. n. – Indian, țesătură de bumbac.

Tc. *çit* (Cihac, II, 567; Șeineanu, II, 136; Lokotsch 428; Ronzevalle 79). – Der. *citarea*, s. f. (indian, țesătură), din tc. *çetare.* 2058

cît (–tă; pl. cîți –te), adj. – 1. În ce măsură, în ce grad, în ce durată de timp (adj. și adv. inter.) – *Cît se poate. – Nu știu cît, cine știe cît. – Pe cît.* – 2. Ca, precum (servește drept corelație în comparațiile de egalitate în care se ia în considerație aspectul cantitativ): *mănîncă cît șapte și bea cît opt* (Alecsandri). – *Cît negru sub unghie. – Cîtă frunză și iarbă. – Cît colo. – Cît colea. – Cît de colo. – Cît pe ce. – Nici cît.* – 3. În compararea retorică a doi termeni identici, indică ideea de „o vreme, un răstimp": *s–au luptat cît s–au luptat* (I.

Teodoreanu). – **4.** În comparațiile al căror prim termen lipsește, indică ideea de „cît mai mult posibil": *merinde cît a putut duce calul* (Ispirescu); *pînea cît de proaspătă, vinul cît de vechi și nevasta cît de tînără* (Alecsandri). – **5.** În timpul în care, atîta timp, pînă cînd (indică limita duratei vb. care urmează): *cît n-om avea drumuri de fier, tot de-acestea o să păștim* (Alecsandri). – **6.** Oricît de: *marea cîtu-i de lată* (Dosoftei). – **7.** Enorm: *cîta căciula* (Creangă), (rar cu această folosire, se preferă der. *cîtămai*). – **8.** În corelație cu *atît*, indică o echivalență sau egalitate de cantități: *cîți frăgari pe la Arad, atîtea gînduri mă bat* (Popular Trans.). – *Cu cît... cu atît.* – *Cît... cît.* – *Cît de cît.* – *Numai cît.* – *Cît pentru, cît despre.* – **9.** Astfel încît: *mulți au căzut, cît abia au scăpat* (Ludescu). – **10.** De cînd: *cît ieșea omul din straja Bucureștilor* (Ghica). – *Cît ce.* – **11.** (Refl.) În ce număr? În ce cantitate? *cu cîți te-ai sărutat?* (Popular Trans.). – *Cîte toate.* – *Cîte și mai cîte.* – **12.** Cu forma art. *al cîtelea* (f. *a cîta*), introduce întrebările la care se așteaptă ca răspuns un numeral ordinal. – **13.** (S. n.) Numărul rezultat dintr-o împărțire. – Mr. *cît*, megl. *cọt*, istr. *cắt.*

Lat. *quantus*, contaminat cu lat. *quotus* (Procopovici, *Dacor.*, I, 173; cf. Pușcariu, 378; Candrea-Dens., 361; *DAR*); cf. it., port. *quanto*, prov., v. fr. *quant*, sp. *quant.* Rezultatul normal al lui *quantus* ar fi **cînt;* însă numai Procopovici s-a gîndit la posibilitatea de a explica rom. prin confuzia cu *quot. DAR* explică forma art. *cîtelea* prin *quotus-libet*, care nu este posibilă fonetic.

Der. *cîtime, cîtățime*, s. f. (cantitate). Comp. *cîtămai* (var. *cîtamai*), adv. (enorm, foarte mare); *cîtuși*, adv. (înv., nu contează cît, păstrat în expresia *cîtuși de puțin*); *cîtva*, adj. (la sing., cu funcție adv., un timp, o vreme; la pl., cu funcție adj., unii, cîțiva); *decît*, conj. (corelație a comparațiilor de inegalitate; mai mult ca; numai că, dar); *încît*, conj. (atît de mult că); *întrucît*, conj. (deoarece, avînd în vedere că); *oarecît* (var. *oarecîtva*), adv. (într-un fel); *oricît* (var. *vericît*), adj. (în orice cantitate). **2059**

cîț, interj. – Se folosește pentru a speria pisicile.

Creație expresivă. Der. *cîțîi*, vb. (a speria pisica); *cîț-mîț*, s. m. (obicei popular din joia din Săptămîna Mare). De aceeași origine este *cață*, interj. care imită strigătul coțofanei, de unde *cața-cața*, interj. care exprimă vocea unei femei vorbărețe, și *cață*, s. f. (gaiță, femeie care vorbește mult); *cățăi*, vb. (a cîrîi, a flecări), pe care Cihac îl punea în legătură cu sb., cr. *kvocati*, sl., ceh. *kvokati* „a cîrîi". **2060**

cîte, adv. – În grupuri de, în serii de; *cîte trei; toate îmi vesteau cîte o supărare* (Negruzzi). – *Unul cîte unul.* – *Cîte odată.* – *Cîte ceva.* – *De-a 'ncîtelea.*

Gr. κατά, cu fonetismul alterat de confuzia ușor de făcut cu *cît* (Densusianu, *Hlr.*, 163; Candrea-Dens., 362; *REW* 1175; *DAR*); cf. v.it. *cad(uno)*, fr. *cha(que)*, cat., sp., port. *cada. Cata* intrase în lat. populară, cu sensul de „secundum vel iuxta" (*Silos* 66). Unele dicționare (de ex. *DAR*) îl confundă cu desăvîrșire cu *cît;* totuși, confuzia nu este posibilă, nu numai pentru sensul special al lui *cîte*, ci și pentru că acest ultim cuvînt este totdeauna invariabil. – Comp. *cîteși*, adv. (toți împreună; exprimă o funcție distributivă). **2061**

cîți (-țesc, -ît), vb. – A parcurge un text. – Var. *ceti* (înv.).

Sl. *čitati* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 52; Cihac, II, 57; Skok 65), de la *čisti, – čitǫ* „a cinsti, a citi", care este etimonul lui *cinsti.* – Der. *cîtanie*, s. f. (lectură; înv., învățătură; astăzi, slujbă religioasă), din sl. *čitenije, četanije; citeț*, s. m. (cititor), din sl. *čitičĭ; citeț*, adj. (lizibil), de la *citi; citeală*, s. f. (înv., lectură, studiu); *cîtire*, s. f. (lectură; encilopedie, manual, carte de școală elementară); *cititor*, s. m. (lector). **2062**

cîțov (-vă), adj. – Puternic, voinic, robust, rezistent.

Sb. (bg.) *čitav* (Cihac, II, 57). În Trans. – Der. *citovi*, vb. (a înzdrăveni). **2063**

ciubăr (-bere), s. n. – Vas mare de lemn.

Sl. *čibrŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 53; Cihac, II, 51; Conev 63; *DAR*); cf. bg. *čabur*, sb. *čäbar*, slov. *čeber*, mag. *csöbör, cseber.* – Der. *ciubărar*, s. m. (fabricant de ciubere). **2064**

ciublă (-le), s. f. – (Trans.) Cană.

Mag. *csobolyó (DAR)*; după Lacea, *Dacor.*, IV, 779, din germ. *Kübel*, dar fonetismul se opune acestei explicații. **2065**

ciubotă (-te), s. f. – **1.** Gheată, cizmă. – **2.** (Înv.) Butuc în care se prindeau picioarele deținuților. – **3.** (Pl., înv.) Indemnizație de transport care se plătea de obicei portăreilor care aduceau înștiințări. – Var. *ci(o)botă* (și der.).

Tc. *çabata* (de unde și it. *ciabatta*, fr. *savate*, sp. *zapato*) intrat prin filieră pol. *czobot*, rus. *cobot* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 52; Cihac, II, 51; *DAR*). Dicționarele nu înregistrează sensul 2, pe care *DAR* îl confundă cu 3, în ciuda ex. pe care îl dă în continuare.

Der. *ciubotar*, s. m. (cizmar); *ciubotăraș*, s. m. (insectă, Telephorus fuscus); *ciubotăreasă*, s. f. (nevastă de cizmar); *ciubotăresc*, adj. (cizmăresc); *ciubotărie*, s. f. (cizmărie); *ciuboțică*, s. f.

(primulă, Primula officinalis), în general numită *ciuboțica-cucului; ciuboti*, vb. (înv., a amenda). 2066

ciubuc (-ce), s. n. – 1. Nuia, vargă, joardă. – 2. Băț, stinghie. – 3. Ornament în relief, mulură. – 4. Cornișă. – 5. Rindea de fălțuit. – 6. Dungă, linie la țesături. – 7. Țeavă de lulea. – 8. Pipă, lulea. – 9. (Arg.) Pleașcă, chilipir. – Mr. *ciubucă, ciubuche*, megl. *ciăbuc*.

Tc. *çubuk, çibuk* (Roesler 69; Meyer 446; Șeineanu, II, 136; Ronzevalle 75); cf. ngr. τζιμβούκι, τζουμβούκι„ alb. *tšibuk, tšubuk*, bg. *čibuk*, sb. *čibuk*, pol. *cybuch*, rus., rut. *čubuk*, sp. *chibuqui*. – Der. *ciubeică*, s. f. (pipă uzată); *ciubucar*, s. m. (fabricant de pipe; rindea de fălțuit); *ciubucciu*, s. m. (înv., fabricant de pipe; slujitor care avea sarcina să curețe și să aprindă pipa domnitorului); *ciubuccerie*, s. f. (îndeletnicirea acestui slujitor). După Miklosich, *Wander.*, 14, rut. provine din rom. Pentru der. de la *ciubeică*, Pascu, *Suf.*, 238 și Iordan, *Dift.*, 102; totuși această der. este greu de acceptat, dacă nu se ține seama de o confuzie cu *ciovei*. 2067

ciucă (-ci), s. f. – 1. Culme, pisc, vîrf. – 2. Țintă, obiectiv. – Mr., megl. *ciucă*.

Cuvînt care apare în toate limbile balcanice, cf. ngr. τσούκα „tumul, gorgan", alb. *čuka* „culme", bg. *čuka* „colină", sb. *cuca* „coastă înaltă și povîrnită", mag. *csúcs* „vîrf". Unica explicație care pare posibilă este cea a unei creații expresive, care ar explica numai aceste coincidențe; cf. *cioc*, cu același sens de „vîrf" (cf. Capidan, *Dacor.*, II, 462, care recunoaște identitatea ambelor creații, dar le reduce la alb. *čuka*).

Celelate explicații par insuficiente. Philippide, *Bausteine*, 53 (cf. Philippide, II, 706; Rosetti, II, 114), se referea la gr. κύκλος „cerc", care este greu de admis. *DAR* presupune păstrarea unui cuvînt autohton și Lahovary 323, a unui termen anterior indoeurop. În plus, *DAR* consideră sensul 2 drept cuvînt diferit, pe care îl pune în legătură cu *sucă*, mag. *szuka* „cățea în călduri". Sensul de „țintă" este normal, dacă ne gîndim că de obicei țintele, de ex. cele pentru arcași, trebuiau să fie așezate pe vreo înălțime.

Der. *ciuc* (pl. *ciuchi* sau *ciuci*), s. m. (smoc de păr), refăcut de la *cioacă* – *cioc* (Byck-Graur 28 se gîndesc că este un sing. refăcut pe baza lui *ciucuri*); *ciuci*, s. m. pl. (paste făinoase, în formă de tăiețel), pe care Graur 140 îl derivă din țig. *čuči* „membru viril", probabil pentru că l-a glosat greșit, prin „chiftele în formă de cîrnat". Cf. *ciucure*. 2068

ciuci, s. m. – (Arg.) Penis, membru viril.

Țig. *čuči* „țîță", care nu apare cu sensul din rom. (Graur, 140; Juilland 163), cf. țig. sp. *chuchai* „țîță" (Besses 65). Nu știm dacă este același cuvînt *ciuci*, s. m. (crăpcean). 2069

ciucă (-cęsc, -ịt), vb. – 1. A se ghemui, a se lăsa pe vine. – 2. A mototoli, a încreți, a zbîrci. – 3. A strînge, a îngrămădi.

Sl. *čučati* (*DAR*), cf. sb. *čučati* „a se lăsa pe vine", mag. *csucsulni* „a sta jos"; însă ar putea fi vorba și de o formație spontană. – Der. *ciuciuli* (var. *ciocioli*), vb. (a se ghemui; a zbîrci, a încreți) prin intermediul finalei expresive *-li* (cf. Graur, *BL*, IV, 91), fiind improbabilă der. propusă de Philippide, *Bausteine*, 54, de la *ciuli; ciuciulete*, s. m. (ghemotoc, dop, cocoloș; bobină; ciupercă, zbîrciog). Ca și în alte cazuri, sînt forme care coincid cu alte formații spontane, cf. mr. *ciuciulă* (culme), ce pare a indica dependența de rădăcina expresivă *ciucă;* mr., megl. *ciuciulian* „ciocîrlie", în legătură cu bg. *kukuletka*, cuvînt rar. Pe de altă parte, *ciuciuli* ajunge să se confunde cu *giugiuli*, în sensul în care îl folosește Cantemir, de „a netezi, a mîngîia", cf. *ciuciula*, vb. (Trans., a mîngîia). După Graur, *BL*, V, 223, *ciuciulete* s-ar explica plecîndu-se de la țig. *ciuci* „penis", ipoteză puțin probabilă. – V. și *ciuli*. 2070

ciuciuị (-uęsc, -ịt), vb. – A șopti, a șușoti.

Creație expresivă, cf. sl. *čučati* (Berneker 161), sp. *chuchear*, și *șoșoi, șușui*. – Der. *ciuciur*, s. n. (izvor, șuvoi), cf. bg. *čučur* „canal de scurgere, țeavă de canalizare a apei" (Scriban, *Conv. lit.*, XLIV, 1003); *ciuciurău*, s. n. (corn mic). 2071

ciuclă (-le), s. f. – 1. Creastă. – 2. Grămadă.

Mag. *csuklya* „cornet (de hîrtie)" (*DAR*). În Maram. 2072

ciucure (-ri), s. m. – 1. Moț, smoc de păr. – 2. Ornament făcut dintr-un mănunchi de fire, canaf. – 3. Pompon. – 4. Franj, ceapraz. – 5. Țurțur de gheață. – 6. Lacrimă de cristal, la candelabre. – 7. Ciorchine. – Istr. *cicur*.

Din *ciuc* „smoc", pe baza unui pl. astăzi puțin folosit, *ciucuri*, de la care s-a refăcut un nou sing. Nu poate proveni din mag. *csukor, csokor* (Cihac, II, 491; Gáldi, *Dict.*, 172), deoarece cuvîntul mag. este un împrumut dialectal în rom. Pare puțin probabilă der. propusă de *DAR*, din lat. *ciccum* < gr. κίκκος „partea cărnoasă a rodiei" (cf. *REW*), sau de la dim. său **cicculum* (Pușcariu, *Studii istrorom.*, II, 226).

Der. *ciucuri*, vb. (a face ciucuri); *ciucurar*, s. m. (fabricant de pasmanterie); *ciucuriu*, adj. (moțat); *ciucuros*, adj. (cu multe ornamente);

înciucura, vb. (a împodobi; a încărca). Din rom. sau din mag. provine sb. *čokur* „nod". 2073

ciucuri, s. m. pl. – Pantaloni de soldat (înv.).

Legat de tc. *çukur* „panglică, bandă" (*DAR*). Din aceeaşi rădăcină provine *ciucurluc*, s. n. (panglică, bandă), din tc. *çukurluk*. 2074

ciudă (–de), s. f. – **1.** (Înv.) Minunăţie. – **2.** (Înv.) Uimire, stupoare. – **3.** Ciudăţenie, lucru ciudat. – **4.** Supărare, necaz. – **5.** Furie, mînie. – Mr. *ciudie*, megl. *ciudă* „minunăţie".

Sl. *čudo* „miracol" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 53; Cihac, II, 58); cf. bg., sb., cr., rut., rus. *čudo*, mag. *csuda, csoda*, alb. *tšudi*. Din mag. pare a proveni dubletul *ciondă* „monstru, sperietoare". Pentru semantism, cf. Şeineanu, *Semasiol.*, 222.

Der. *ciudat*, adj. (înv., minunat; ciudat, neobişnuit, singular), cf. bg. *čudat* (Pascu, *R.crit.*, V, 15); *ciudăţenie* (var. *ciudăţie*), s. f. (ciudăţenie); *ciudos*, adj. (minunat; ciudat); *ciudesă*, s. f. (înv., minunăţie), din sl. *čudesa; ciudotvoreţ*, adj. (făcător de minuni), din sl. *čudotvorĭcĭ; ciudotvorenie*, s. f. (înv., minune), din sl. *čudotvorjenije; ciudătime*, s. f. (înv., minune; ciudăţenie; uimire); *ciudi*, vb. (a uimi; a nelinişti, a intriga; a supăra, a stîrni mînie), cf. sl. *čuditi sę* „a se minuna"; *înciuda*, vb. (a supăra, a necăji). 2075

ciuf (–fi), s. m. – **1.** Smoc de păr zbîrlit. – **2.** Moţ. – **3.** (Adj.) Ciufulit, zbîrlit, cu părul încîlcit. – **4.** Cucuvea. – **5.** Pocitanie, sluţenie, persoană urîtă şi caraghioasă. – **6.** Afemeiat, petrecăreţ, depravat. – **7.** Şarlatan, pungaş. – **8.** Dans tipic. – Var. *ciof*. Mr. *ciuf*.

Creaţie expresivă (Schuchardt, *ZRPh.*, XXXI, 1–5; Tiktin), cf. sb. *čup* (> rom. *ciup*), it. *ciuffo*. (Battisti, II, 969), alb. *čufkë*. Numele cucuvelei se explică prin moţul pe care îl au unele specii ale acestei păsări, iar sensul 6 pare a proveni din noţiunea intermediară de „persoană care se culcă tîrziu, noctambul". Cu accepţia de „şarlatan" prezintă aceeaşi asociere de idei a lat. *bufo* cu fr. *bouffon*.

Philippide, II, 706, consideră cuvîntul „obscur". Puşcariu, *Dacor.*, II, 607 (urmat de Gâldi, *Dict.*, 116), pleacă de la mag. *csúf;* dar acelaşi Puşcariu, *Dacor.*, II, 609 (cf. *DAR*), consideră că *ciuf* „moţ" drept cuvînt diferit, care derivă din v.germ., cf. it. *ciuffo*. Este vorba fără îndoială de o greşeală, şi cuvîntul it. se consideră de obicei cuvînt expresiv (cf. Prati 288), la fel ca cel rom. Cf. Rosetti, II, 114. Este puţin probabilă der. din bg. *čuch* (Conev 54), şi mai puţin cea dintr-o limbă anterioară indoeurop. (Lahovary 323), şi din sl. *čubŭ* „creastă" (Cihac, II, 57).

Der. *ciuhă* (var. *cioflă, ciof*), s. f. (bufniţă; sperietoare); *ciuş*, adj. (moţat); *ciuş*, s. m. (specie de cucuvea, Citus brachyotus); *ciufan*, s. m. (varietate de varză); *ciufuli*, vb. (a ciufuli, a zbîrli, a încîlci părul; a se lua la harţă, a se lua de păr, a se părui; a face pe cineva ridicol, a-şi bate joc de cineva; Trans., a înşela); der. expresivă (Graur, *BL*, IV, 91), care s-a confundat în Trans. cu mag. *csúfolni* „a ridiculiza, a înşela", de unde ultimele sale sensuri; *ciufuleală*, s. f. (bătaie, chelfăneală; pedeapsă); *ciuhurez*, s. m. (specie de cucuvea, Asio otus), rezultat al contaminării între *ciuhă* şi *huhurez*. Nu este clară relaţia acestei rădăcini cu *ciurlă* (var. *ciurlos*), s. m. (despletit, ciufulit), der. *ciurlan*, s. m. (tufiş, mărăciniş); şi cea pe care o propune Battisti, III, 1819, de la *ciuhă*, it. *giufà*, cu arab. *ğuḥā* „nebun", pare incertă. 2076

ciufuţ (–tă), adj. – **1.** Evreu. – **2.** Cămătar. – **3.** Zgîrcit, avar, meschin. – Mr. *ciafut*.

Tc. *çufut* „evreu" din arab. *gehud* (Cihac, II, 565; Şeineanu, II, 138; Meyer 446; Lokotsch 424; Ronzevalle 76; Tagliavini, *Arch. Rom.*, XVI, 364); cf. ngr. τσιφούτης, alb. *tšifut*, bg. *čifuts*, sb. *čivut*, it. *ceffaute* şi *cifutti* (Battisti, II, 841 şi 934). S-a folosit de asemenea în trecut în sp. cf. *cifuti* „evreu" la Cervantes, *Comedias y entremeses*, ed. Schevill şi Bonilla, V, 95. Se foloseşte numai în Munt., dar mai mult decît afirmă *DAR*. – Der. *ciufuţenie*, s. f. (rar, zgîrcenie, avariţie); *ciufuţi*, vb. (a fi zbîrcit). 2077

ciuguli (–lęsc, –it), vb. – **1.** Despre păsări, a ciupi de ici colo cu ciocul mîncare. – **2.** A paşte, a rupe iarba, a mînca lujeri. – **3.** A mînca pe apucate, a mînca dintr-un aliment cîte puţin, luînd de ici şi de colo. – **4.** A spicui, a culege de ici şi de colo. – **5.** (Refl.) A se mîngîia. – Var. *ciogoli, ciumeli, ciumuli*.

Creaţie expresivă (Graur, *BL*, IV, 91), pentru a cărei consonanţă cf. *ciocăni, giugiuli, ciufuli, jumuli*, etc. Este posibil să existe o legătură cu *cioc* „plisc" (Cihac, II, 53; Tiktin), dar această ipoteză nu pare necesară. Este puţin probabilă der. din mag. *csokolni* „a săruta" (Scriban, *Arhiva*, 1912), sau din mag. *csögölni* „a curăţa de coajă" (*DAR*). Sensul 5 indică o confuzie cu *giugiuli*. – Der. *ciuguleală* (var. *ciugulitură*), s. f. (acţiunea de a ciuguli). – *DAR* consideră *ciumeli* ca fiind cuvînt distinct, dar nu este posibil să separăm pe *ciuguli* de *ciumuli*. Cf. *cimili*. 2078

ciuin, s. m. – Plantă, săpunariţă. – Var. *ciuien*.

Tc. *çüyen* (Şeineanu, II, 138). *DAR* dă cuvîntul ca înv., dar încă circulă în Munt. 2079

ciulamă (–ale), s. f. – Mîncare orientală cu

sos alb (făină fără ou), cu carne, ciuperci, spanac etc.

Tc. *çulama* (Șeineanu, II, 138; Lokotsch 138). 2080

ciuleạ (–ęle), s. f. – (Înv.) Scul.

Tc. *çile* (Cihac, II, 567). Sec. XIX. 2081

ciulị (–lęsc, –ịt), vb. – **1.** A (se) ghemui, a (se) încolăci. – **2.** (Despre cai și animale în general, a ridica urechile ținîndu-le drept în sus. – **3.** A-și încorda auzul. – **4.** A tăia urechile. – **5.** (Maram.) A rotunji extremitatea unui trunchi. – Mr. *ciulescu, ciulire.*

Este var. redusă de la *ciuciuli* „a (se) ghemui", cum demonstrează identitatea de sensuri. Pentru posibilitatea acestei reduceri, cf. *ciuciulean*, „zbîrciog, ciupercă", cu var. *ciulean.* Autorilor *DAR* le-a scăpat probabil această explicație, în ciuda var. *ciuciuli, ciuciula, ciucela*, pe care le citează, deoarece dicționarele nu cunosc sensul 1, care este totuși curent de la Budai Deleanu (*lupul flămînd care sub deasă tufă ciulit pe pîntece zace*) pînă la V. Voiculescu (*l-am găsit dimineața ciulit lîngă un trunchi*). Tot *DAR* cunoaște vb. *ciuli*, „a (se) ghemui", dar îl citează separat, ca var. de la *aciua*, ceea ce nu pare posibil. Sînt puțin probabile der. din sb. *čuliti* (Cihac, II, 58) sau din lat. **ciullire*, gr. κυλλῶ „a răsuci" (Philippide, *Bausteine*, 54; Pascu, I, 193).

Der. *ciul*, adj. (cu urechile tăiate), mr. *ciul*, deverbal de la cuvîntul anterior, ca *mototol* de la *mototoli.* După altă opinie (Pascu, I, 193; Diculescu, 428; *DAR;* Pușcariu, *Lr.*, 260), din gr. κύλλος „tăiat". Este cuvînt care apare în bg. *čul* „cu urechile tăiate" sau „cu urechi mici", sb. *čule* „cu urechi mici", mag. *csul(y)a* „cu urechile tăiate", toate împrumuturi probabile din rom. (după Cihac, rom. ar proveni din sb.). *Ciulei*, s. m. (nume de cîine; Ceratocarpus arenaria); *ciuliu*, s. m. (ciot de creangă). 2082

ciuliṇ (–ni), s. m. – **1.** Varietate de scaiete (Carduus nutans; Dipsacus silvestris; Onopordon Acanthium; Berberis vulgaris; Xanthium spinosum; etc.). – **2.** (Înv.) Cui de fier folosit la tortură. – Mr. *ciuliiă* „spin".

Sl., cf. rus. *čilim*, mag. *súlyom* (Cihac, II, 58); din mag. după Gáldi, *Dict.*, 173. – Der. *ciulinos*, adj. (spinos); *ciuline*, s. f. pl. (paste făinoase). 2083

ciụmă (–me), s. f. – **1.** Plagă a porumbului. – **2.** Laur. – **3.** Boală infecțioasă epidermică foarte gravă. – **4.** Monstru din mitologia populară care personifică ciuma. – **5.** Plagă, calamitate. – Mr. *țumă*, megl. *ciumă.*

Probabil lat. *cyma*, din gr. κυμα (Pușcariu 330; Pușcariu, *Lat. ti*, 60; Pușcariu, *Conv. lit.*, XXXVII, 600; Berneker 163; Capidan, *Dacor.*, III, 142; Diculescu, *Elementele*, 477; Bologa, *Dacor.*, IV, 962; *DAR*). Forma lat.vulg. *ciuma*, punct de plecare al fonetismului rom. apare în glose tîrzii, cf. sp. *cima*, „vîrf, culme", *esquilmar* „a stoarce, a secătui" (Corominas, *Anales Inst. Ling.*, II, 128). De la sensul primitiv, de „tumoare, umflătură", evoluția sensului se explică prin simptomele bolii, cf. *peste bubónica* „ciumă bubonică" și mr. *pănucl'ă* „tumoare" și „ciumă". Rezultatul normal ar fi trebuit să fie, se pare, **cimă; u* ar fi în acest caz secundar ca în *bucium.* Este cuvînt care apare aproape în toate limbile din estul Europei (alb. *kjimë* „abces", tc. *çuma* „ciumă", bg., sb., rus. *čuma*, rut., pol. *dzuma*, mag. *csoma, csuma*, toate cu sensul de „ciumă"); cf. și it. *cima*, fr. *cime*, sp. *cima*, cu sens diferit. Toate limbile în care apare sensul de „ciumă" par a indica un împrumut din rom., cu atît mai mult cu cît cuvîntul nu se explică prin mijloacele interne ale nici uneia din limbile interesate (cf. Berneker 163; Capidan, *Dacor.*, III, 142). Totuși, s-a propus un etimon sl. (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 53 și *Lexicon*, 1128; Cihac, II, 58), bg. (Conev 94), alb. (Philippide, II, 639), tc. (Mladenov 689).

Der. *ciumat* (var. *ciumaș, ciumos*), adj. (pestifer; ciumat, bolnav de ciumă); *ciumar*, s. m. (laur), pe care Diculescu, *Elementele*, 485 îl apropie de gr. κυμάριον, dar care ar putea fi der. în cadrul rom.; *ciuma*, vb. (a îmbolnăvi de ciumă; despre fructe, a se strica); *ciumăfaie*, s. f. (laur), a cărui a doua parte nu a fost explicată satisfăcător, și care se mai numește, probabil prin etimologie populară, *ciuma fetei* (Cihac, II, 491, pleacă în mod eronat de la mag. *csuda* „minune" și *fa* „copac"; Diculescu, *Elementele*, 485, de la *cimă*, cu suf. gr. χαφος; și *DAR* sugerează o legătură cu mag. *csudafa* „laur". 2084

ciumări (–ręsc, –ịt), vb. refl. – **1.** A se înăcri, a deveni acru. – **2.** A se supăra. – Var. *ciumări, ciumăra.*

Sl. *čemerĭ* „otravă" (*DAR*). Puțin probabilă explicația lui Philippide, *Bausteine*, 51, pe baza gr. χυμοῦ ῥοή. – Der. *ciumărit* (var. *ciumărat, ciumăros*), adj. (astringent); *ciumărică* (var. *ciumurică*), s. f. (cimbru, Satureja hortensis), din bg. *čemerika*, cf. mag. *csomorika* (Conev 46; *DAR*). Din aceeași rădăcină sl. provine, prin intermediul mag. *csömöröl*, vb. *ciumurlui* (a provoca indigestie, a se întoarce stomacul pe dos, a tulbura), cf. Drăganu, *Dacor.*, I, 317; *DAR;* Gáldi, *Dict.*, 117, cu var. *cermălui.* 2085

ciump (-puri), s. n. – Ciot, ciuntitură. – Var. *ciomp.*

Creaţie expresivă, probabil identică lui *ciup*, cu infix nazal, ca în *ciut* > *ciunt*, cf. ven. *ciompo* „ciung". – Der. *ciomplei*, s. n. (buştean decojit; la cai, rădăcina cozii); *ciumpav*, adj. (şchiop; animal cu coarnele sau urechile tăiate), care a fost apropiat uneori de bg. *čup(av)* „cu urechile tăiate" (Pascu, *Suf.*, 281; *DAR*) sau de mag. *csámpás* „şchiop" (Cihac, II, 493); dar care ar putea fi creaţie spontană, cu aceeaşi intenţie expresivă ca în it. *ciampa* „şchiop", germ. *schampeln* „a şchiopăta"; *ciumpăvi*, vb. (a tăia; a tăiat urechile; a răni; a vătăma; a lăsa pe cineva şchiop). **2086**

ciung (-gă), adj. – **1.** Fără un braţ. – **2.** Fără un corn. – **3.** Cu crengile (uscate) tăiate. – Mr. *ciungu*, megl. *ciung.*

Formaţie expresivă, comună multor limbi; cf. alb. *tšunk* „invalid", it. *cionco* (*la speranza cionca*, Dante, I, IX, 18), mag. *csonka* „ciung". Pentru sensul principal al rom., cf. calabr. *mani-ciuncu* „ciung". Pentru formarea sa, cf. Schuchardt, *ZRPh.*, XV, 106; Meyer 442; Densusianu, *Hlr.*, 231; Philippide, II, 707. La rîndul nostru, credem că *ciung* nu este altceva decît însăşi rădăcina expresivă *cioc*, cu infixul nazal, ca în it. *ciocco* > *ciocno*; ipoteză care pare a fi confirmată de existenţa lui *cionc*, adj. (tăiat, ciung, bont, tocit), pe care Cihac şi *DAR* îl derivă din mag. *csonka* şi a lui *cioncă*, s. f. (pipă), der. din cuvîntul anterior. Pe de altă parte, este greu de separat această rădăcină de cea a lui *ciunt.*

Der. *ciungi*, vb. (a mutila; a tăiat un braţ; a tăia coarnele); *ciungitură*, s. f. (pădure cu copaci cu crengile tăiate); *ciungări*, vb. (a mutila); *ciungar*, s. m. (persoană care curăţă copacii); *ciungără*, s. f. (oaie cu coarnele tăiate). **2087**

ciup, interj. – Exprimă zgomotul produs de ciugulitul păsărilor, sau de mersul pe vîrfuri. – Var. *cip.*

Creaţie spontană. – Der. *ciup*, s. n. (cioc), cuvînt rar; *ciupi*, vb. (a ciocăni, a lovi cu ciocul; a rupe lăstari, a paşte; a mînca pe apucate; a fura cantităţi mici; a culege, a aduna; a pişca; a bate, a face zob; refl., a se ameţi, a se cherchelі), care se consideră de obicei der. de la sb. *čupati* „a ciupi, a smulge", şi acesta din alb. *tšupis* „a ciuguli" (Cihac, II, 50; Puşcariu, *Lr., 265; DAR;* cf. Conev 96; Rosetti, II, 114), însă ex. străine s-ar putea multiplica (bg. *čupja* „a rupe", *čupkam* „a ciuguli", mag. *csipni* „a ciupi"), probabil datorită rădăcinii expresive comune; *ciupeală*, s. f. (şterpelire; furtişag; acţiunea de a ciupi); *ciupitură*, s. f. (ciupeală; cantitate mică); *ciupitor*, adj. (borfaş); *ciupeli*, vb. (a ciuguli, a da cu ciocul; a mînca pe apucate; a jumuli; a pîrli porcul pentru a-l curăţa de păr; a fura, a şterpeli), creaţie expresivă, cu adăugarea grupului *-li* (Graur, *BL*, VI, 146), pe care Tiktin şi *DAR* îl explică prin mag. *csupálni* „a smulge", cuvînt cu siguranţă în legătură, cu sb. (în schimb, din mag. *csiperész* provine *ciupăra*, care circulă în Trans. cu aceleaşi accepţii); *ciupelniţă*, s. f. (Bucov., groapă); *ciupăi*, vb. (Bucov., a merge pe vîrfuri; despre mistreţi, a grohăi; a se bălăci), der. normal de la *ciup*, pe care *DAR* îl separă ca şi cum ar fi trei cuvinte diferite, explicîndu-l pe primul prin rut. *čapati* „a merge". Ca şi în alte cazuri de creaţii spontane, este greu de stabilit legătura exactă a lui *ciup* cu alb. *kjep* „cioc"; nu pare însă de folos nici să ajungem, pentru a o explica, la limbile anterioare indoeurop. (Lahovary 324). **2088**

ciup (-pi), s. m. – **1.** Smoc de păr, moţ, tupeu. – **2.** Şuviţă, plete, cîrlionţ. – **3.** Copac stufos, frunziş. – Mr. *ciup* „aţă de cînepă".

Sl. (sb. *čup* „smoc", rus. *čup* „moţ"), cf. alb. *čupë* „plete". Nu poate proveni direct din sb., cum crede *DAR*, datorită circulaţiei extinse a cuvîntului rom. Pare cuvînt diferit de cel anterior, probabil în legătură cu *ciuf.* – Der. *ciupos*, adj. (zbîrlit, ciufulit). **2089**

ciupă (-pe), s. f. – **1.** Apă caldă, pentru baia unui copil. – **2.** Baia copilului.

Origine necunoscută, dar cu siguranţă sl. Se poate pune în legătură cu bg. *čipa* „nou născut" (Lacea, *Dacor.*, V, 397), *čipkam* „a îmbăia un copil" (*DAR*) şi probabil cu sb. *čepa* „cameră luxoasă a unei femei". Este puţin probabilă der. din gr. κύπη „concavitate" (Pascu, *Etimologii*, 46; Pascu, *Lat.*, 257; Diculescu, *Elementele*, 468), sau din sl. *kopati* „a spăla" (Cihac, II, 59). – Der. *ciupăi* (var. *ciupăra*), vb. (a îmbăia un copil). **2090**

ciupag (-ge), s. n. – **1.** Pieptar, vestă. – **2.** Ie, buză tipică din pînză de in, brodată. – **3.** Guler de cămaşă, guler întors.

Sl. *čipagŭ* „buzunar la piept" (Cihac, II, 59; Conev 83), cf. bg. *čepak* „piept de cămaşă", sb. *čpag* „buzunar"; totuşi cuvîntul este obscur în sl. (Berneker 169). Este puţin probabilă der. propusă de Diculescu, *Elementele*, 471, din gr. *κύπος, în loc de κυπός. **2091**

ciupercă (-ci), s. f. – **1.** Plantă inferioară, lipsită de clorofilă, de obicei în formă de pălărie cărnoasă cu picior. – **2.** (Arg.) Pălărie. – Mr. *peciurcă*, megl. *cinciunpercă.*

Bg., sb. *pečurka*, cu aceeaşi metateză ca în bg.

čepurka, mag. *csepérke* (Cihac, II, 492; Philippide, *Principii*, 140; Conev 43; Iordan, *Dift.*, 95). **2092**

ciur (-ruri), s. n. – **1.** Sită. – **2.** Ramă pe care se întinde materialul ce se brodează. – **3.** Broderie, ajur, găurele. – **4.** Cutie de rezonanță, la orgă. – **5.** Gaură, la anumite jocuri de copii. – Mr. *țir*, megl. *ciur*.

Lat. *cibrum*, formă vulg. de la *cribrum* (Candrea, *Rom.*, XXXI, 305–6; Pușcariu 381; Candrea-Dens., 364; *REW* 2324; *DAR*); cf. it. *crivo* (Battisti, II, 1167), port. *crivo*, fr. *crible*, sp. *cribo*. Se poate pleca și de la *cilibrum*, forma arhaică, anterioară lui *cribrum*, atestată de Dioscorides, cf. sard. *kilibru, kiliru* (Rohlfs, *Estudios sobre geografía lingüística de Italia*, Granada 1952, p. 244). – Der. *ciura*, vb. (a cerne; a broda); *ciurar*, s. m. (persoană care vinde sau face ciururi); *ciurel*, s. m. (sită; ajur); *ciuricâ*, s. f. (batistă); *ciurui*, vb. (a cerne, a trece prin ciur; a examina, a prețui; a găuri); *ciuruială*, s. f. (faptul de *a ciurui*); *ciuruit*, s. n. (ciuruială); *ciuruitor*, adj. (cernător); *ciuruitură*, s. f. (rezultatul ciuruielii). Drăganu, *Dacor.*, II, 610, menționează pe *deciurica*, vb. (Trans. de Nord, a dezghioca), explicîndu-l de la un lat. **de cibricâre*, puțin firesc, și care pare, datorită sensului, a se apropia mai curînd de familia lui *șorici*. **2093**

ciur, interj. – Exprimă zgomotul produs de un șuvoi de apă.

Creație expresivă, cf. sp. *chorro* „șiroi". – Der. *ciuroi*, s. n. (șuvoi), cf. Giuglea, *Dacor.*, I, 250; *ciurui*, vb. (a picura, a clipoci). Aparțin aceleași rădăcini *șiroi* (var. *șur(l)oi, șirloi, jirloi*), s. n. (șuvoi); *șirui* (var. *șiroi, șurui*), vb. (a picura). *Ciurgău*, s. n. (izvor, șuvoi), din mag. *csurgó* (*DAR*), pare a face parte din aceeași familie expresivă. Cf. Iordan, *BF*, VI, 181. **2094**

ciureç, (-chi), s. m. – Plăcintă cu brînză.

Tc. *çurek* (Roesler 609; Șeineanu, II, 138; Lokotsch 441). – Der. *ciurecar*, s. m. (plăcintar). Sec. XIX, înv. **2095**

ciurfă, s. f. – Tencuire.

Cuvînt expresiv, obținut prin regresiune de la un vb. **ciurfui*, care nu există, dar care fusese propus de *DAR;* este puțin probabilă legătura indicată aici, cu mag. *csorva* „nisip". – Der. *ciurfuială* (var. *ciurluială, ciurufleacă*), s. f. (mîl, noroi). **2096**

ciurică, s. f. – **1.** Sărbătoarea sfîntului Chiriac, 27 iulie. – **2.** Bătaie, pedeapsă.

Lat.pop. **Kiuricus*, din gr. κυρι(α)κός (Philippide, *Bausteine*, 51; Jokl, *IF*, XLIV, 44; Tagliavini, *Arch. Rom.*, XII, 193; *DAR*); cf. alb. *Sen Kjurk*, it. de sud *Chirico*. Pentru sensul 2, cf. *arhanghel, Nicolae*. **2097**

ciurțu (-ți), s. n. – (Arg.) Cuțit, pumnal.

Țig. *čuri* (Graur 139), cf. țig. sp. *churi* (Besses 66), it. *cerino* (Battisti, II, 868), fr. *chourin*, germ. *Tschuri*. **2098**

ciuruc (-curi), s. n. – Deșeu, zdrean̦tă, lucru sau om de nimic.

Tc. *çürük* „putred, stricat" (Șeineanu, II, 139; Lokotsch 446), cf. bg., sb. *čuruk*. **2099**

ciuș, interj. – Se folosește pentru a îndemna măgarii.

Origine probabil expresivă; coincide cu bg. și ngr. (*DAR*). Cf. *ciuș*, s. n. (înv., Munt. spate, spinare), din bg. *na čuš*. – Der. *ciuști* (var. *țusti*), interj. (exprimă o mișcare rapidă, ca săritura unui iepure, zgomotul unei palme etc.), cf. *bîști; ciuști*, vb. (a țîșni, a sări brusc un iepure); *ciușdi* (var. *ciujdi*), vb. (a se ghemui; a ciuli urechile; a tăia crengile; a fura), ale cărui prime două sensuri îl imită pe *a ciuli*, iar ultimul pe *a ciupi* (*DAR* consideră sensul de la „a fura" drept primar și derivă cuvîntul de la bg. *čužd* „ciudat"). **2100**

ciușcă (-ște), s. f. – **1.** Ardei. – **2.** Batistă făcută sul și înnodată, cu care se lovește, într-un joc popular. – **3.** Jocul respectiv. – Var. *țușcă, ciuște*. Megl. *ciușcă* „joc".

Bg. *čuška* „ardei", sb., cr. *čuška* „lovitură, palmă" (Cihac, II, 437), al cărui sens comun este cel de „a pișca, a arde". *DAR* face din *ciușcă* două cuvinte diferite. **2101**

ciut (-tă), adj. – **1.** Cu coarnele tăiate, fără coarne sau fără un corn. – **2.** Cu urechile tăiate, fără urechi sau fără o ureche. – **3.** (Animal) care are coarnele sau urechile foarte mici. – **4.** (Trans.) Greoi, neîndemînatic. – Var. *șut*. Mr. *șut, ciut*, megl. *ciut*.

Creație expresivă, ca *ciot* „ciuntitură" și *bot* „rît; cioc" (cu der. *bont* „tocit" ca *ciunt*). Cf. it. *ciotto* „șchiop", a cărui origine este necunoscută după Prati 287. Este cuvînt comun aproape tuturor limbilor balcanice (alb. *šut, šūt*, bg., sb. *šut*, mag. *csuta, suta*, ceh. *šutá*, pol. *szuty*, rut. *šuta*, toate cu sensul de „fără coarne"), fie că este vorba de formații expresive independente, fie de împrumuturi din rom. Totuși opiniile asupra originilor cuvîntului rom. sînt împărțite. Cea mai curentă este cea care îl derivă din alb. (Meyer 420; Philippide, II, 707; Capidan, *Dacor.*, I, 512 și II, 550; *DAR*); pentru a rezolva dificultatea ridicată de fonetism, s-a apelat la (Capidan) la explicația care pornește de la forma alb. articulată *të šut*.

Această ipoteză nu este imposibilă, însă nu este folositoare, în lumina tuturor rădăcinilor expresive rom., care indică, prin aceleași mijloace, aceeași noțiuni. După Cihac, II, 59, ar trebui pornit de la bg. După Pascu, I, 194, de la un lat. **tiutus*, din gr. τυτθός și după Giuglea, *RF*, II, 49, din lat. *exutus* „scos, luat", ipoteze forțate și neinteresante. Cf. Rosetti, II, 114.

Aceeași rădăcină prezintă și o var. cu infix nazal, *ciunt*, adj. (mutilat; ciung; se spune despre oamenii, animalele sau obiectele cărora le lipsește un membru sau o parte), pentru a cărui formație cf. paralelismul lui *bot* și *bont*, *ciont* și probabil *cioc* și *ciung;* cf. și it. *cioncare* (calabr. *ciuncari*) „a mutila".

Der. *ciunti* (var. *ciunta*), vb. (a tăia, a reteza, a amputa, a tăia crengi); *ciuntitură*, s. f. (acțiunea de a reteza; membru sau parte retezată); *ciută*, s. f. (căprioară; animal sălbatic, fiară), pe care Capidan, *Dacor.*, I, 512 și II, 550 și *DAR* îl derivă direct din alb. *të šute* „ciută"; *ciutărie*, s. f. (parc rezervat pentru creșterea cerbilor); *ciutac* (var. *ciutan, ciutaș*), s. m. (nume de bou); *ciutit*, adj. (fără coarne). **2102**

ciuțac, s. m. – **1.** Turc sau bulgar mahomedan din Dobrogea. – **2.** Țărănoi, necioplit, netot. – Var. *citac.*

Tc. *çitak* (*DAR*). **2103**

ciuțură (-ri), s. f. – **1.** Recipient, bidon, ploscă. – **2.** Urcior. – **3.** Găleată. – **4.** Paletă, la morile de apă. – **5.** Roată cu teici. – **6.** Mușțiuc de pipă. – **7.** (Arg.) Gură, cioc. – Mr. *ciutră*, megl. *ciutură.*

Lat. pop. **cytola*, din gr. κότυλος „scoică" (Pușcariu 382; *REW* 2290; Pușcariu, *Lat. ti*, 61; *DAR;* Sandfeld 31), cf. it. *ciotola.* Mai puțin probabilă este der. din gr. κύτος (Philippide, *Bausteine*, 52; Pascu, II, 193), sau din lat. **chytra* (Candrea, cf. observațiile lui Densusianu, *GS*, VI, 363). A trecut din rom. în ngr. τσιότρα, alb. *čuturë, čotrë* (față de alb. *tšutul*, din it.), bg. *čot(u)ra* (Capidan, *Raporturile*, 194; cf. Conev 80, care intepretează invers și Mladenov, 690, care explică bg. prin it), sb. *čutura* (cf. Miklosich, *EW*, 419; Berneker 164), mag. *csutora*, rut. *čutora*, tc. *çot(u)ra* (Roesler 609 și Lokotsch 442 crede, dimpotrivă, că rom. provine din tc.). Cuvîntul tc. este considerat uneori ca der. din it., ceea ce nu este posibil, dacă se are în vedere consoana *r*, care se explică numai prin rom. **2104**

civje (-ji), s. f. – (Banat) Osia roții unei trăsuri.

Sb. *čivija* (*DAR*). **2105**

civț, s. m. – **1.** Indigo, colorant albastru-închis. – **2.** Culoare albastru-închis. – **3.** Sulfat de cupru. – **4.** Pînză bleumarin.

Tc. *çivit* (Roesler 607; Șeineanu, II, 139; Loewe 63; Ronzevalle 78), cf. sb. *čivit.* **2106**

cîzlar-agă, s. m. – Căpetenie a eunucilor.

Tc. *kızlar agasi* „căpetenie a fetelor" (Șeineanu, II, 34). Alecsandri folosește numai *cîzlar sólo*, cu accepția de „eunuc", a cărei întrebuințare nu pare a fi justificată nici de sens, nici de uzul turc. **2107**

cizmă (-me), s. f. – Încălțăminte cu carîmbul pînă la genunchi, ciubotă. – Mr. *cizmă, cijmă.*

Tc. *çizme* (Miklosich, *Fremdw.*, 82; Meyer 447; Berneker 158; Lokotsch 431); cf. mag. *csizma* (Cihac, II, 492), alb. *tšisme*, bg., sb. *čizma*, ceh., pol. *čížma*, țig. *čisme.* – Der. *cizmar*, s. m. (pantofar), cf. bg., sb., slov. *čizmar; cizmărie*, s. f. (pantofărie); *cizmări*, vb. (a practica meseria de cizmar). **2108**

clăbăț (-bețe), s. n. – Căciulă din piele de miel cu blană.

Sb. *klobuc* „căciulă" (*DAR*). De la o formă dim. derivă *clăbucet*, s. n. (căciulă), cunoscut mai ales ca topoim, cf. Iordan, *BF*, III, 164 și *BL*, VI, 34. **2109**

clăbuc (-ci), s. m. – **1.** Bășică, bulbuc. – **2.** Spumă făcută de săpunul amestecat cu apă. – **3.** Spumă, salivă. – **4.** Pleavă. – **5.** Insectă, Meloe proscarabaeus.

Sl., cf. bg. *klabuk*, sb., cr. *klobuk* (Cihac, II, 59; Conev 38). – Der. *clăbuci*, vb. (a face spumă). **2110**

clac (-curi), s. n. – Pălărie cu calota înaltă.

Fr. (*chapeau à*) *claque.* **2111**

clacă (-ăci), s. f. – **1.** (Înv.) Prestație feudală, muncă neplătită pe care iobagul era obligat să o facă în folosul stăpînului. – **2.** Muncă voluntară, care se face de obicei între vecini, spontan și gratuit, cu caracter de reciprocitate. Se face în general pentru muncile cîmpului, pentru construcții și, între femei, pentru treburile gospodărești, și se termină de obicei printr-o petrecere, cu băuturi și jocuri de societate.

Sl. *tlaka* „serviciu feudal" (Cihac, II, 416; Conev 66); cf. sb., cr., slov., ceh. *tlaka* „serviciu", pol. *tłoska* „muncă voluntară", rut. *kljaka*, al cărui fonetism indică un împrumut din rom. (Miklosich, *Wander.*, 21; Candrea, *Elemente*, 407. Cf. *toloacă.*

– Der. *clăcui*, vb. (a organiza sau a participa la o clacă, muncă voluntară); *clăcaș*, s. m. (înv., birnic; care ia parte la o clacă); *clăcășesc*, adj. (de clăcași). **2112**

clădă (-ăzi), s. f. – Grămadă, morman, stivă.

Sl., cf. bg. *klada* „grămadă", rus. *kladĭ* „încărcătură" (*DAR*). – Der. *clădărie*, s. f. (grămadă, claie; mănunchi, snop); *cladără*, s. f. (grămadă; mulțime). Cf. *clădi*. 2113

clădi (-dęsc, -ĭt), vb. – 1. A îngrămădi, a stivui. – 2. A construi, a edifica, a face o clădire. – 3. A concepe, a imagina, a compune.

Sl. *klasti, kladǫ* „a aranja" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 24; Cihac, II, 60), cf. *cladă*. – Der. *clădire*; s. f. (fabrică, construcție, edificiu); *clăditură*, s. f. (construcție); *clădiș*, s. n. (acțiunea de a edifica, edificare); *clăditor*, adj. (constructor). Cf. *claie*. 2114

claie (-ăi), s. f. – 1. Grămadă mare de fîn, de snopi de cereale. – 2. Mulțime, cantitate mare. – Var. (Trans. de Sud.) *clane*.

Sl. **klanja*, în loc de *kladnja* (cf. sb. rut. *kladnja*), după cum se confirmă prin var. trans. (Cihac, II, 60; Wedkiewicz, *Mitt. Wien*, I, 287; *DAR*). Este un der. din sl. *klasti*, cf. *clădi*; cf. și slov. *claja* „furaj, nutreț" (Miklosich, *Lexicon*, 188). – Der. *(în)cläi*, vb. (a face clăi). 2115

clamă (-męz, -ăt), vb. – A striga, a chema cu voce tare.

Lat. *clamare* (sec. XIX). – Der. *clamoare*, s. f. (strigăt, vuiet), din lat. *clamor*. 2116

clanț, interj. – Imită zgomotul produs de o încuietoare sau un zăvor, o foarfecă, izbirea dinților etc.

Formație expresivă, identică următoarei. – Der. *clanț*, s. n. (gură, cioc); *clanță*, s. f. (clampă, ivăr, zăvor; gură-spartă, moară-stricată, om certăreț: mască folosită în jocurile populare de Crăciun); *clănțos*, adj. (vorbăreț; certăreț); *clănțănog*, adj. (certăreț, gîlcevitor); *clănțău*, s. m. (gură-spartă, om care vorbește mult; avocat); *clănță(n)i* (var. *clențăni*), vb. (a tremura, a-și izbi dinții; a face zgomot cu clanța, a încerca la ușă; a bîrfi, a umbla cu vorbe; a căuta ceartă, a face scandal; a face zgomot obiectele de metal cînd se mișcă); *clănțăneală* (var. *clănțănit, clănțănitură*), s. f. (faptul de a clănțăni; trăncăneală); *clănțănitor*, adj. (care tremură). Întîlnirea cu germ. *Klincke*, fr. *clenche*, mag. *k(e)lincs* pare întîmplătoare. Din rom. provine bg. *kljanca* (Capidan, Raporturile, 222 – Cf. *cloț*. 2117

clap, interj. – Imită zgomotul unei uși care se închide, al unui capac etc. – Var. *clamp, clanc, clapc*.

Creație expresivă. – Der. *clăpă(n)i*, (var. *clepăi*), vb. (a plesni, a pocni); *clăpă(n)itură*, s. f. (țăcănit, pocnet); *clampă*, s. f. (fel de clanță, mîner care deschide și închide ușa), pe care Cihac, II, 60, îl pune în legătură cu ceh. *klampa*, din germ. *Klampe* (cf. Iordan, *Dift.*, 87); *clampuci*, s. m. pl. (papuci); *clămpă(n)i* (var. *clempă(n)i, clompăi*), vb. (a plesni, a pocni, a țăcăni, a face zgomot cu clanța; despre ciori, a croncăni; despre berze, a clămpăni; a tremura); *clampăneală* (var. *clămpănitură*), s. f. (țăcănit, păcănit); *clămpănitor*, adj. (care clămpăne); *clempar*, adj. (vorbăreț, gură-spartă); *clempău*, s. n. (morișcă); *clapcă*, s. f. (cursă, capcană), cf. bg., sb. *klapka* „trapă"; *clăpcăni*, vb. (a pocni, a țăcăni). Din aceeași familie par a face parte *clempuș*, s. n. (cîrlig pe care se sprijină clampa, belciug; morișcă, țăruș); *climpuș*, s. n. (nuia; bîtă); *sclimpuș*, s. n. (cîrlig de rufe); *cleampuș*, s. n. (încuietoare; zăvor), în care Cihac, II, 331 și *DAR* văd influența rus. *kljapuš* „cîrlig". Cf. *clanț, cleapșe*. 2118

clapă (-pe), s. f. – 1. Capac, astupătoare. – 2. Tastă, tușă. – 3. Valvă. – 4. Bucată de stofă care acoperă deschizătura buzunarului. – 5. La rindea, lama de metal. – Mr. *clapă*.

Ng. κλώπα (Meyer, *Neugr. St.*, IV. 35; Bogrea, *Dacor.*, I, 263; *DAR*), în care prin intermediul bg. *klapa* (Conev 63), și în același timp prin germ. *Klappe*. 2119

clăpăug (-gă), adj. – Care are urechile mari și căzute.

Pol., rut. *klapauchy*, din germ. *klappohrig* (Cihac, II, 60; Loewe 24). 2120

clapon (-ni), s. m. – Cocoș castrat. – Var. *caplon, capon, capun; clampon*, s. m. (berbec castrat).

Pol. *kaplon*, rus. *kaplun* (Cihac, II, 60; Sanzewitsch 200), din germ *Kapaun*. Var. fără *l*, din ngr. καπόνι, bg. *kopon*, sb. *kopun*. – Der. *claponi*, vb. (a castra). 2121

clar (-ră), adj. – Deslușit; limpede.

Lat. *clarus* (sec. XIX), cf. *chiar*. – Der. *neclar*, adj. (care nu se vede, nu se distinge, nu se înțelege bine); *clarisim*, adj. (foarte clar), din lat. *clarisimus* (sec. XVIII); *claritate*, s. f., din lat. *claritatem; clarifica*, vb., din lat. *clarificare; clarobscur*, s. n.; *clarificator*, adj.; *clarvăzător*, adj., format prin traducere din fr. *clairvoyant*. 2122

clarinet (-te), s. n. – Instrument muzical de suflat. – Var. *clarinetă*. Mr. *clărnetă*.

Fr. *clarinette*. – Der. *clarinetist*, s. m., din fr. 2123

clasă (-se), s. f. – Grup de obiecte, ființe, elemente etc. care au însușiri comune.

Fr. *classe*. – Der. (din fr.) *clasa*, vb.; *clasic*,

adj.; *clasicism*, s. n.; *clasifica*, vb.; *clasificator*, s. m.; *clasificație*, s. f.; *declasa*, vb. **2124**

clătĭ (-tęsc, -it), vb. – **1.** A mișca, a clătina, a deplasa. – **2.** A pune în mișcare. – **3.** A scutura, a agita. – **4.** A tulbura, a întoarce pe dos, a perturba. – **5.** A mișca, a agita. – **6.** A face să șovăie, a amenința. – **7.** (Refl.) A decădea, a se ruina. – **8.** A se impresiona, a se înduioșa, a se emoționa. – **9.** A curăța rufe, vase, spălîndu-le ușor cu apă, a le limpezi.

Sl. *klatiti* „a scutura" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 24; Cihac, II, 60; Miklosich, *Lexicon*, 288); cf. bg. *klatjă*, ceh. *klátiti*, pol. *kłócić*. Sec. XV. Cu toate aceste sensuri, în afară de ultimul, este puțin înv., și în general este înlocuit prin *a clătina*. – Der. *clătează*, s. f. (limpezire, clătit); *clătită*, s. f. (un fel de plăcintă subțire, umplută și rulată); *clătitură*, s. f. (inv., scuturătură, zgîlțîială; limpezire, clătit); *clătitor*, adj. (care scutură); *clătări*, vb. cu aceleași sensuri ca *clăti*, cu o nuanță iterativă sau durativă; *clătina*, vb. cu aceleași sensuri (în ciuda diferenței stabilite de *DAR* între aceste vb., se poate afirma doar că *clătări* apare mai curînd a fi propriu rom. occidentale, și *clătina* rom. orientale, acesta din urmă tinzînd să-l elimine pe primul; la *clătina* lipsește sensul de „a limpezi rufele", pentru care se conservă în aria sa forma primitivă *clăti*); *clătinător*, adj. (care se clatină, care se răscolește); *clătinătură*, s. f. (scuturătură); *clătinătoare*, s. f. (scrînciob). **2125**

clạus (-suri), s. n. – **1.** Zăgaz, stăvilar. – **2.** Îngrămădire de lemne care se formează la închiderea unei ecluze.

Germ. *Klause* (Drăganu, *Dacor.*, III, 707). – În Banat. **2126**

clạustru (-re), s. n. – Portic, galerie de mănăstire.

Lat. *claustrum* (sec. XIX). – Der. *claustral*, adj. (claustral). **2127**

clạuză (-ze), s. f. – Dispoziție prevăzută într-un tratat, contract etc.

Fr. *clause*. – Der. *clausulă*, s. f. **2128**

clavịr (-ruri), s. n. – Pian.

Germ. *Klavier* (sec. XIX). – Der. (înv.) *clavirist*, s. m. (pianist). **2129**

cleạn (-ęni), s. m. – Varietate de guvid (Squalius cephalus, Alburnus lucidus, Leuciscus dobula). – Mr. *clen*.

Sl. *klěnŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 25; Cihac, II, 61; Berneker 567; Conev 53); cf. bg. *klěn*, sb., cr. *klijen*, rus. *klenʹ*. **2130**

cleạnț (-ți), s. n. – **1.** Pas, defileu. – **2.** Stîncă, țanc.

Sb. *klanac* (gen. *klánca*), după Drăganu, *Dacor.*, III, 704 și *DAR*. În Banat și Trans. de Sud. **2131**

cleạpșe (-și), s. f. – Palmă, lovitură cu palma.

Creație expresivă, bazată pe interj. *clap*. Nu este probabilă der. din germ. *Klapps*, propusă de Borcea, 182. Cuvîntul se aude în principal în Bucov. – Der. *clepși*, vb. (a pălmui); *leapșa*, s. f. (joc de copii). **2132**

clefăĭ (-ăęsc, -ĭt), vb. – **1.** A mînca făcîntd zgomot. – **2.** A vorbi poticnit. – Var. *clefeti*.

Creație expresivă, care coincide cu lat. vulg. *clefare*, (H. Mihăescu, *BF*, III, 23), slov. *klafati*, germ. *klaffen* (Cihac, II, 61 și Conev 56 propun un etimon sl.). – Der. *clefăit*, s. n. (zgomot produs cînd se mănîncă urît); *clefetitor*, adj. (persoană care mănîncă cu greu). **2133**

clęi (-iuri), s. n. – **1.** Lipici, pap. – **2.** Substanță care lipește (pentru prins păsări). – **3.** Gumă, latex, rășină. – **4.** Cerumen, ceară din ureche. – **5.** (Adj., arg. școlăresc) Care nu știe nimic; se spune despre elevii care nu știu să răspundă la întrebări. – **6.** (Arg.) Închisoare (numai în expresia *a pune clei*, a închide). – Var. (înv.) *hlei*.

Sl. *klej* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 25; *Lexicon*, 291; Cihac, II, 61); cf. ceh. *klej*, slov. *klêj*, pol., rus. *kléj*, sb. *klija*. – Der. *clei* (var. *înclei*, *încleia*), vb. (a lipi cu pap); *cleială*, s. f. (lipire cu pap); *cleios*, adj. (lipicios); *cleitor*, adj. (care lipește cu pap); *desclei(a)*, vb. (a dezlipi). Cf. *năclăi*. **2134**

clem (-muri), s. n. – Cîrlig, clește.

Germ. *Klemme* (Borcea 182). Sec. XIX. **2135**

clemẹnt (-tă), adj. – Indulgent.

Lat. *clemens*, fr. *clément*. – Der. *clemență*, s. f.; *înclement*, adj. **2136**

clęnci (-ciuri), s. n. – **1.** Creangă cu bifurcațiile tăiate parțial de care se pot agăța obiecte diverse. – **2.** Bifurcație a coarnelor cerbului. – **3.** Ciot de creangă. – **4.** Mecanism cu clichet. – **5.** Limbă de cataramă. – **6.** Clanță de ușă. – **7.** Încurcătură, tertip, dificultate. – Megl. *clinci*.

Origine necunoscută, cu excepția faptului de a fi vorba de o creație expresivă din familia lui *clanț*. Cihac, II, 61, îl punea în legătură cu sl. *ključĭ* „cheie"; Capidan, *Dacor.*, III, 1008, cu bg. *klečka* „aşchie" și *DAR* presupune o contaminare a acestor cuvinte cu bg. *klinče* „cui de potcoavă". – Der. *clenciuros* (var. înv. *clincios*), adj. (noduros). *DAR* pune în legătură cu *clenci* adj. *înclincit* (împerecheat; se spune despre cîini). **2137**

clenọdiu (-ii), s. n. – Bijuterie, podoabă.

Germ. *Kleinod* (Borcea 182). În Trans., sec. XVIII, înv. **2138**

cler, s. n. – Preoțime. – Var. (înv.), *clir, cliros.* Mr. *clir.*

Mgr. κλῆρος (Murnu 14), în parte prin intermediul sl. *klirosŭ*, (Vasmer, *Gr.*, 79), cf. sb., rus. *klir*; și modern din lat. *clerus*. Sec. XVI (cu forma *cliros*). – Der. mod. (din fr.) *cleric*, s. m.; *clerical*, adj.; *clericalism*, s. n. Der. înv. *clericesc* (var. *cliricesc*, sec. XVII), adj. **2139**

cleștar (–ruri), s. n. – Cristal.

Mag. *kristály* (Drăganu, *Dacor.*, III, 712; *DAR*). Este dublet al lui *cristal*, s. n., din fr. **2140**

clește (–e), s. n. – **1.** Unealtă alcătuită din două brațe încrucișate care servește la apucarea, întoarcerea unei piese. – **2.** Pensetă. – **3.** Mucarniță. – **4.** Spărgător de nuci. – **5.** Instrument de extras dinți. – **6.** Instrument de scos cuie. – **7.** Unealtă de dulgherie, pentru strîns sau scos doage. – **8.** Ostie de pescuit, harpon. – **9.** Brațe în formă de clește ale langustei, crabului etc. – **10.** Nume popular dat suturei occipitale parietale. – **11.** La cai, primii incisivi. – **12.** Instrument pentru a însemna urechile vitelor. – Mr. *cle(a)ște*, megl. *cleaști.*

Sl. *klěšte*, pl. de la *klěšta* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 25; Miklosich, *Lexicon*, 291; Cihac, II, 61; Byhan, 314); cf. bg. *klěšti*, sb. *klešte*, slov. *klešč*, rus. *klešti.* – Der. *cleașcă*, s. f. (clește; cîrlig; unealtă stricată, vechitură, rablă); *cleștar*, s. n. (unealta dogarului; năvod); *cleș(t)niță*, s. f. (clanță de ușă; ușă falsă; ciot de creangă); *încleșta*, vb. (a apuca, a prinde; a îndesa; a strînge în brațe; a strînge, a presa); *încleștătură*, s. f. (epilepsie); *descleșta*, s. f. (a dezlega, a da drumul, a slăbi strînsoarea). **2141**

clet (–turi), s. n. – Cămară.

Sl. *klijet* (*DAR*), bg. *klět.* – Der. *cleată*, s. f. (grămadă). Cuvinte rare, mai ales în Banat și Olt. Este dublet al lui *clit*, s. n. (grămadă, stivă), folosit în Mold. **2142**

clevetă (–te), s. f. – Clevetire, calomnie.

Sl. *kleveta* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 24; Miklosich, *Lexicon*, 288; Cihac, II, 62; Conev 101); cf. bg. *kleveta.* – Der. *cleveti*, vb. (a bîrfi, a calomnia, a denigra, a detracta), care poate să fie și reprezentant al sl. *klevetati*, bg. *klevetjă; clevetitor*, adj. (bîrfitor, calomniator); *cleveteală*, s. f. (clevetire); *clevetnic*, adj. (calomniator), din sl. *klevetĭnikŭ*, înv. **2143**

clic (–curi), s. n. – (Înv.) Bucurie, plăcere; manifestare zgomotoasă de satisfacție.

Sl. *klikŭ* „strigăt" (Miklosich, *Lexicon*, 288; Cihac, II, 62); cf. bg. *klik.* Supraviețuiește în Banat și Olt. – Der. *clicui*, vb. (a striga de bucurie, a exulta). **2144**

cliță (–ci), s. f. – Materie vîscoasă, pastă, lut; pîine necoaptă și lipicioasă. – Var. *clic*, s. n. (materie vîscoasă); *cliuc*, s. n. (Banat și Olt., drojdie, zaț).

Sb. *kljuk* „tescovină" (*DAR*). – Der. *clicos*, adj. (vîscos, lipicios); *înclicoși* (var. *înclicoșa*), vb. (a deveni lipicios). **2145**

clici (–iuri), s. n. – (Banat). Șold. – Var. *chici.*

Sb. *kliuč* „claviculă". **2146**

clicin (–ne), s. n. – Haină tipică în formă de vestă. – Var. *clici, clic, clece.*

Săs. *Klidchen*, germ. *Kleidchen* „costumaș" (Borcia 182). În Trans. **2147**

clift (–turi), s. n. – (Arg.) Haină, manta.

Germ. *Kluft* (Spitzer, *BF*, V, 184; M. L. Wagner, *BF*, X, 161). – Der. *cliftat*, adj. (elegant, bine îmbrăcat). **2148**

clin (–nuri), s. n. – **1.** Unealtă de cizmar, neprecizată. – **2.** Bucată de pînză triunghiulară care se adaugă la haine pentru a le da lărgime. – **3.** Porțiune triunghiulară de teren. – Mr., megl. *clin* „colț de pîine".

Sl. *klinŭ* „cui" Miklosich, *Slaw. Elem.*, 24; Miklosich, *Lexicon*, 289; Cihac, II, 62); cf. bg., sb., cr., slov., ceh., pol., rus. *klin.* Probabil este cuvînt identic cu *clină*, s. f. (povîrniș, coastă, plan înclinat), poate ca urmare a unei contaminări cu *înclina* (*DAR* crede că acest cuvînt s-a format pe baza it. *china*). **2149**

clinchet (–te), s. n. – Sunet produs de clopoței.

Creație expresivă, cf. germ. *klingen*, fr. *cliqueter.* – Der. *clincheta*, vb. (a suna), formație modernă, care nu apare încă în dicționare (cf. Arghezi: *în vocea lui clinchetă zale*); *clinchenit*, s. n. (zornăit), formație de asemenea modernă, datorată unei confuzii cu *zăngănit* (cf. Cezar Petrescu: *un clinchenit de lanț*). **2150**

clinți (–țesc, –ît), vb. – A mișca, a întoarce.

Sl. *krętati* „a răsuci" (cf. *scrinti*), prin intermediul unei forme neatestate **crinti*, a cărei alterare posterioară este neclară (Procopovici, *Dacor.*, X, 70). Înainte, *DAR* propusese un sl. **klentiti*, rezultat al contaminării lui *klenuti* „a mișca" cu *klatiti* „a agita". – Der. *clinteală*, s. f. (mișcare, deplasare; acțiunea de a mișca); *neclintire*, s. f. (nemișcare); *neclintit*, adj. (nemișcat). **2151**

clipi (–pesc, –ît), vb. – **1.** A apropia și depărta pleoapele. – **2.** A străfulgera, a luci repede și scurt.

Sl. *klepati* „a lovi" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 24; Cihac, II, 63; *DAR*). Sensul de „a închide ochii" trebuie să fi existat încă din sl., în ciuda faptului că nu este confirmat de nici o mărturie: cf. sl. *zaklopiti* „a închide", slov. *zaklépati* „a închide", cr. *zaklopnica* „pleoapă", bg. *klepač* „pleoapă". Pentru sensul 2, cf. *sclipi*.

Der. *clipă*, s. f. (clipire, interval de timp foarte scurt; secundă, moment), postverbal; *clipit*, s. n. (secundă); *clipită*, s. f. (secundă); *clipitură*, s. f. (clipire); *clipeală*, s. f. (clipire); *clipitor*, adj. (care clipește); *clipelnic*, adj. (efemer); *clipiș*, (instantaneu); *clipoci*, vb. (a clipi, a moțăi); probabil der. expresivă (după Tiktin și *DAR*, din bg. *klipač* „pleoapă"); *clăpoci*, vb. (a dormita); *clipoceală*, s. f. (somnolență). După Candrea, *Elemente*, 407, Bogaci și *DAR*, din rom. provin rut. *klipati, klypiti* „a clipi", *kljipka* „secundă". Nu este clară legătura acestor elemente cu *clipot*, s. n. (murmur, susur), pe care *DAR* îl consideră a proveni din sl. *klepotŭ* „lovitură". Mai probabil este deverbal de la *a clipoti*, vb. (a susura). 2152

clironom (-mi), s. m. – Moștenitor. – Mr. *clironom*.

Ngr. κληρονόμος (Gáldi 165). – Der. *clironoamă*, s. f. (moștenitoare); *clironomie*, s. f. (moștenire; drept ereditar); *clironomisi*, vb. (a moșteni). Sînt cuvinte înv. 2153

clisă (-se), s. f. – **1.** Lut, argilă. – **2.** Noroi, mîl. – **3.** (Trans.) Slănină.

Bg. *klisa* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 24; Skok 65). – Der. *clisos*, adj. (noroios; lipicios, vîscos). 2154

clișeu (-ee), s. n. – **1.** Imagine fotografică negativă. – **2.** Expresie banalizată, șablon.

Fr. *cliché*. – Der. *clișa*, vb. 2155

clișmă (-me), s. f. – Clistir, spălătură.

Gr. κλύσμα (sec. XIX), sau germ. *Klisma* (*DAR*). 2156

clistir (-re), s. n. – Spălătură stomacală. – Mr. *glistir*.

Ngr. cultă κλυστήρ (sec. XIX). Mr. din ngr. vulg. γλυστήρι, cf. bg. *glistir*. 2157

clitorită (-te), s. f. – Prostituată.

Cuvînt argotic, de origine necunoscută. Der. de la *clitoris* propusă de Vasiliu, *GS*, VII, 110, este puțin probabilă. 2158

cliuci (-i), s. n. – **1.** Cheie. – **2.** Tîmplă.

Sl. *ključĭ* (*DAR*). Cuvînt vechi (sec. XVI), care se mai folosește doar în Maram., cu sensul de „cîrlig". Cf. *clucer*. 2159

cloambă (-be), s. f. – **1.** Ramură, creangă. – **2.** Cîrlig, cange. – Var. *cl(e)o(a)mbă, cl(e)o(a)pă*.

Probabil din săs. *Klompən*, germ. *Klumpen* „băț" (Drăganu, în *DAR*; cf. Gáldi, *Dict.* 192), ceea ce ar explica uzul său restrîns la Trans. Etimonul propus de Cihac, II, 63 și Scriban, din rus. *klumba* „gazon", este incert, cuvîntul rus. fiind foarte recent, probabil din engl. *clump*. Pascu, *Etim.*, 47, propune un lat. **crumba* din gr. κορύμβη, care nu se potrivește nici acesta. Poate să existe vreo legătură, care din punct de vedere semantic pare greu de stabilit, cu sl. *klǫbo* „minge". Cf. rut. *kljuba* „cîrlig", ceh. *klubák* „cioc", care se află într-o legătură nedeterminată cu rom. *clobanț*, s. n. (cioc; gură; cîrlig), folosit în Bucov. și Trans., care pare a fi o contaminare între *cloambă* și *clonț*; tot așa cum *cluciumb* (var. *cloci(u)mp*), s. n. (tulpină de porumb; suport de vîrtelniță), pare a fi rezultatul contaminării între *cloambă* și *pociumb*. – Der. *clombos*, adj. (rămuros). 2160

cloață (-țe), s. f. – **1.** Cloșcă. – **2.** Constalația Cloșca-cu-Pui. – **3.** (Arg.) Prostituată. – **4.** (Arg.) Țiitoare, ibovnică. – Var. *cloță*.

Probabil formație spontană, bazată pe rădăcina expresivă *cloc*, cf. *clocă*, și, pe de altă parte, *clonț* și *clonță*. *DAR* propune punerea în legătură a acestui cuvînt cu sb. *klocati* „a striga". 2161

cloc, interj. – Imită cotcodăcitul găinii care clocește. – Var. *clo, clonc*.

Creație expresivă, ca *cronc*, cf. *tronc*. Coincide cu gr. κλώσσω, lat. *glocire*, fr. *glousser*, sp. *clueca*, bg. *kločă*, alb. *kločis*, germ. *klucken* etc. – Der. *clocăi*, vb. (despre cloște, a cotcodăci); *cloci*, vb. (a ședea pe ouă pentru a scoate pui; a se pune cloșcă; a urzi în secret; a sorbi din ochi; despre ouă, a se strica; despre apă, a stagna, a nu mai curge; a trîndăvi), pe care Miklosich, *Slaw. Elem.*, 25; Pascu, II, 187; *DAR* și Scriban îl derivă din bg. *kločă* „a cloncăni", dar care este, mai curînd, formație expresivă în cadrul rom.; *clocă*, s. f. (cloșcă; constelația Cloșca-cu-Pui; năvod), deverbal de la cuvîntul anterior; *cloceală*, s. f. (acțiunea de *a cloci*); *clocitor*, adj. (care clocește); *clocitoare*, s. f. (incubator); *clonc*, s. n. (năvod); *cloncăi*, vb. (despre cloști, a cotcodăci); *cloncăni*, vb. (a cloncăi), care ajunge să se confunde cu *croncăni*, vb. (despre corbi, a scoate strigăte specifice); *cloncăneală*, s. f. (strigătul scos de cloșcă); *cloncă(n)iturĭ*, s. f. (cloncăneală). – Cf. *cloșcă, cloță, clocoti*. – Ngr. κλώκα „cloșcă" și κλωκίζω, „a cloncăni" (Danguitsis 149) ar putea proveni din rom., dacă nu sînt formații spontane. 2162

clocoți (-țesc, -ît), vb. – **1.** A fierbe, a da în clocot. – **2.** A fermenta. – **3.** A răsuna cu putere, a vui. – Var. *colcoti*. Mr. *clucotire*, megl. *crucuțés*.

Sl. *klokotati* „a fierbe" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 25; Miklosich, *Lexicon*, 290; Cihac, II, 63; Conev 70); cf. sb. *klokotati*, bg. *klokotjă*. – Der. *clocot* (var. Munt. *colcot*), s. n. (fierbere; efervescență; bulbuc produs la fierbere), deverbal de la cuvîntul anterior, sau direct din sl. *klokotŭ*, cf. mr. *clocut, colcut.; clocoteală*, s. f. (fierbere); *clocotitură*, s. f. (fierbere); *clocotiș*, s. n. (clocot produs la fierbere); *clocotitor*, adj. (fierbinte, care clocotește). Aceleiași rădăcini sl. par a-i aparține o serie de nume de plante, ca *clocotici*, s. m. (Staphylea, pinnata; Rhinanthus alpinus), cf. sb. *klokočika*, pol. *klokoczka* „plantă" (Cihac, II, 63; Berneker 521; *DAR*); *clococean*, s. m. (varietate de măcriș); *clococior*, s. m. (varietate de lăptucă, Lactuca virosa): *clocoțel*, s. m. (plantă, Thalictrum aquilegifolium; clematită, Clematis integrifolia). Legătura semnatică nu este clară. Numele plantelor se datorează probabil bulbucilor făcuți de seva lor, cînd se rupe tulpina, sau poate formei fructelor lor. Cf. *colcotice*, s. f. (Munt., erupție). **2163**

clondir (-re), s. n. – Carafă, sticlă. – Var. *crondir*. Mr. *clondir*, megl. *clundir*.

Mgr. χρωντήριον (Vasmer, *Gr.*, 81; cf. Cihac, II, 648), cf. ngr. χροντήρι, bg. *krondir*, sb. *kondir, kondir* (sec. XV). Der. directă din bg. (Berneker 558) pare probabilă numai pentru var. **2164**

clop (-puri), s. n. – (Trans.) Pălărie, căciulă.

Mag. *kalap* (*DAR*; Gáldi, *Dict.*, 118). **2165**

clopot (-te), s. n. – **1.** Obiect metalic în formă de pară prevăzut cu o limbă mobilă care produce sunete caracteristice. – **2.** Bătaie de clopot, dangăt. – **3.** Clopoței, talangă. – **4.** În expresia *a trage clopotele:* a bate clopotul; a bate toba, a trîmbița; Arg., a curta o femeie, a-i face complimente. – **5.** Varietate de campanule, Campanula carpatica, Campanula rapunculoides. – Mr. *cloput*.

Sl. *klopotŭ* „zgomot", de la *klepati* „a bate, a trage", cf. *clipi* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 25; Miklosich, *Lexicon*, 288; Cihac, II, 64; Conev 57). Sensul de „clopot" nu este cert pentru sl., dar cf. bg. *klopot* „clopot", sb. *klepet* „sunet de talangă", sb. *klepetuša*, „talangă".

Der. *clopoțel*, s. m. (talangă; clopot mic; diverse plante din familia campanulaceelor, Campanula glomerata, Campanula medium, Campanula rapunculus, Campanula patula, Campanula alpina, etc.); *clopotar*, s. m. (persoană care trage clopotele la biserică; persoană care sună din clopoțel; berbec blînd; indiscret); *clopotărie*, s. f. (atelierul clopotarului); *clopoți*, vb. (var. *clopoti*), vb. (a trage clopotul; a bate clopotul; a divulga, a trîmbița); *clopotniță*, s. f. (turn de biserică în care sînt instalate clopotele). Din rom. pare a proveni sb. *klopotar* „miel blînd". **2166**

cloș (-șuri), s. n. – Ciucure, franj.

Fr. *cloche* „clopot" (sec. XVIII). Nu este înv., cum presupune *DAR*; continuă să fie folosit ca termen de croitorie. **2167**

cloșcă (-ști), s. f. – **1.** Găină care clocește. – **2.** Femeie leneșă, codașă. – **3.** Constelația Cloșca-cu-Pui. – Var. (înv.) *clocică*. – Mr. *cloce, cloță*.

Sl. (bg., rut. *kločka*), cf. alb. *kločkë, klotšis*, tc. *kuluçka*, iud.sp. *klôcka* (Cihac, II, 62; Meyer 190; Conev 54; *DAR*). Face parte din aceeași familie expresivă a lui *cloci*, cf. sb., slov. *kvočka*, pol. *kwoczka* și rom. *clocă*. – Der. *cloșcar*, s. m. (codaș, leneș); *cloșcărie*, s. f. (ogradă, curte de păsări; trăsură veche și incomodă), al cărui al doilea sens pare a fi o asociere hazlie cu *droșcă; cloșniță*, s. f. (curte de păsări). **2168**

closet (-te), s. n. – **1.** Instalație igienică, WC, latrină. – **2.** (Arg.) Gură, plisc.

Engl. *closet*. **2169**

cloț (-țuri), s. n. – **1.** Vîrf. – **2.** Cui, știft, pivot. – **3.** Fragment de cărămidă folosit la umpluturi. – **4.** Trunchi, buștean.

Origine incertă. Pare a fi o var. de la *colț*, alterată printr-o metateză, ca în *clocoti* > *colcoti*; sau mai curînd, creație expresivă, cf. *clanț*. *DAR* separă cele două cuvinte, *cloț* „fragment de cărămidă", care provine din sb. *kloca* „pietricică", și *cloț* „trunchi", „cui", care derivă, după Borcea 183, din săs. *K'lôts* „trunchi" (cf. Scriban); această ultimă der. este puțin probabilă, dacă se ia în considerație extinderea cuvîntului rom. Semantismul concordă perfect cu cel al lui *colț*. Circulă de asemenea o formă cu infix nazal, *clonț*, s. n. (cioc; vîrf, țanc; dinte canin; vîrf ascuțit, ghimpe; ciocănel percutor), de uz general (*DAR* exclude nejustificat Munt.), și care se pune de obicei în legătură cu sl. *kljunŭ* „vîrf" (Cihac, II, 63; *DAR*), în ciuda dificultăților fonetice. Paralelismul *cloț* > *clonț* coincide cu *cioc* > *cionc, ciot* > *ciont, bot* > *bont*, etc.

Der. *cloțan*, s. m. (șobolan, Mus decumanus), probabil plecîndu-se de la *cloț* „dinte" (după *DAR*, din sb. *klocati* „a înghiți"); *cloțan*, s. n. (vîrf ascuțit, țanc), cf. același sens la *clonț; cloanță*, s. f. (cioc, gură; gură-spartă, babă vrăjitoare); *clonț*, adj. (știrb); *clonțat*, adj. (cu ciocul mare; obraznic, insolent); *clonțar*, s. m. (pasăre, Coccothrauster vulgaris); *clonțan*, s. m. (țanc, vîrf). *Cloanță*

coincide perfect cu *clanță*; ceea ce pare să pledeze în favoarea unei origini expresive pentru toate aceste cuvinte. **2170**

clucer (-ri), s. m. – În vechea organizare, dregător care se ocupa cu aprovizionarea curții domnești; era în același timp intendent general al armatei și membru al sfatului sau *divanului*. Începînd din 1738, titlul său a fost numai onorific. – *Clucer de arie*, intendent care aproviziona cu nutreț. – *Clucer de pivniță*, intendent care asigura rezervele de băutură ale armatei. – *Clucer de jigniță*, intendent care asigura rezervele de hrană ale armatei. – Var. (înv.) *cliuc(e)ar*.

Sl. *ključarĭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 25; Miklosich, *Lexicon*, 291; Cihac, II, 64), cf. *cliuci*. Este dublet de la *colcer*, s. m. (Trans., persoană care, la nunțile populare, se ocupă cu aprovizionarea cu alimente și băuturi), din același cuvînt sl., dar prin intermediul pronunțării mag. *kolcsar* (Drăganu, *Dacor.*, V, 364–6; *DAR*). – Der. *clucereasă*, s. f. (soția clucerului); *clucerie*, s. f. (ocupație de clucer); *colceri*, vb. (a găti mîncarea la cazan); *colceriță*, s. f. (femeie care prepară mîncarea la cazan). Din rom. provine ngr. κλοτσάρις (Meyer, *Neugr. St.*, II, 75). Nu este clară proveniența din țig. sp. *clichi* „cheie" (Besses 51), care pare mai curînd der. din bg. *ključ* „cheie". **2171**

clucsă (-se), s. f. – Cursă, capcană.

Bg. *kluksa* (sec. XVI). După Borcea 183, din săs. *Klux*; ipoteză puțin probabilă datorită vechimii cuvîntului. **2172**

clupă (-pe), s. f. – Instrument în formă de compas.

Germ. *Kluppe* „clește" (*DAR*). Termen tehnic. **2173**

cnut (-turi), s. n. – Bici. – Var. (înv.) *cnută*.

Rus. *knut* (sec. XVIII). **2174**

coacă (-oci), s. f. – 1. Manivelă. – 2. Cobiliță.

Sb. *kvaka* „cîrlig" (*DAR*). Cuvînt rar, în Banat și Olt. – Der. *cocaie*, s. f. (cîrlig, cange; cobiliță; băț, par) cu suf. *-aie* (după *DAR*, din mag. *kakó*; după Scriban, din bg., sb. *kuka*). **2175**

coacăză (-ze), s. f. – 1. Fruct în formă de bobițe roșii cu gust acrișor, pomușoară. – 2. Varietate de coacăz, struguri-negri. – 3. (Bucov.) Varietate de struguri. – 4. Afină. – 5. Dîrmoz, *Viburnum Lantana*. – Mr. *coacăză*.

Varietatea de plante numită astfel indică faptul că numele le-a fost dat din pricina aspectului bobițelor sale rotunde și cărnoase, care au o anumită asemănare între ele. Este probabil, prin urmare, ca originea cuvîntului să fie lat. *coccum*, pl. *cocca*, din al cărui rezultat **coacă* s-a obținut probabil acest cuvînt, prin suf. *-ză*, ca în *cîntează*, *pupăză*, etc. (Densusianu, *Bausteine*, 474; Philippide, II, 707; Pascu, *Suf.*, 379; Iordan, *Dift.*, 188; cf. Rosetti, II, 115). În general se preferă să se plece de la alb. *kokjë* „boabă", care este același cuvînt lat. (Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 74; Meyer 164; Schuchardt, *ZRPh.*, XXVI, 322; *DAR; REW* 2009; Pușcariu, *Lr.*, 265); dar această ipoteză este inutilă, căci o formă **kokëzë* nu apare în alb. și der. cu *-ză* este normală în rom., pentru a se forma dim., cf. *căcărează*, *gălbează*. – Der. *coacăz*, s. m. (arbustul care dă coacăze); *cocăzar*, s. m. (rododendron). Din rom. provin bg. *kokazi* „afină", mag. *kokojza*, *kokolyza* „coacăză", rut. *gogodza*. **2176**

coace (-oc, -opt), vb. – 1. A supune un aliment la acțiunea căldurii. – 2. A găti înăbușit. – 3. A fierbe puțin. – 4. A opări, a pîrli. – 5. A arde, a prelucra prin foc (cărămizi, porțelan etc.). – 6. Despre fructe și plante, a ajunge la maturitate. – 7. Despre inflamații, a face puroi. – 8. A deveni matur, chibzuit. – 9. A albi lîna cu cenușă. – 10. A urzi, a pune la cale, mai ales planuri de răzbunare. – 11. Despre lemn, a se încinge. – Mr., megl. *coc*, *cops*, istr. *coc*.

Lat. *cŏcĕre*, forma populară de la *cŏquĕre* (Pușcariu 390; Candrea-Dens., 370; *REW* 2212; *DAR*), cf. it. *c(u)ocere*, prov., port. *cozer*, fr. *cuire*, sp. *cocer*. Sensul „a ajunge la maturitate" apare în unele dialecte it., cf. calabr. *cottu* „matur". – Der. *cocător*, s. m. (ajutor de brutar); *cocător*, s. n. (cuptor pentru copt pîine de casă); *copt*, s. n. (maturitate; acțiunea de a coace); *cocăl*, s. n. (zăduf, dogoare); *cocări*, vb. (a coace); *cocărit*, s. n. (dijmă pe porumb); *răscoace* (var. înv. *scoace*), vb. (a arde, a face puroi o inflamație), format cu pref. *răs-* (după Candrea-Dens., 372–3, din lat. **excocere* și **re-excocere)*; *răscopt*, adj. (Arg., ramolit, decrepit); *necopt*, adj. (crud, verde; imatur). Cf. *coptură*, *cuptor*. **2177**

coacin (-nă), adj. – (Oaie) cu capul brun. – Mr., megl. *coaţin*.

Lat. *coccĭnus* „roșu" (Candrea, *Éléments*, 65; Pușcariu 383; Candrea-Dens., 382; *REW* 2008; Diculescu, *Elemente*, 438); cf. alb. *kuatšë* „cîrmîz". **2178**

coadă (-ozi), s. f. – 1. Apendice final al părții posterioare a corpului animalelor. – 2. Păr împletit, cosiță. – 3. Peduncul, codiță, pețiol. – 4. Partea de dinapoi a unor obiecte de îmbrăcăminte, trenă. – 5. Capăt, sfîrșit, extremitate. – 6. Margine, parte de dinapoi. – 7. Rest, rămășiță. – 8. Șir de persoane care așteaptă, rînd. – Mr., megl. *coadă*, istr. *code*.

Lat. pop. *cŏda*, în loc de *cauda* (Pușcariu 384; Candrea-Dens., 374; *REW* 1774; *DAR*); cf. it. *coda*, prov., cat., v.sp. *coa*, v.fr. *coe* (fr. *queue*), sp., port. *cola*. Pentru expresia *coada ochiului*, cf. it. *la coda dell'occhio*. – Der. *codat*, adj. (cu coada lungă; prelung); *coadeș*, adj. (cu coada lungă); *codos*, adj. (cu coada lungă); *codaș*, adj. (care rămîne la urmă; sărman, mizer); *codaci*, adj. (cu coada lungă; codaș, laș); *codan*, adj. (cu coada lungă); *codană*, s. f. (fată, tînără, fecioară), cf. *godană; codău*, s. m. (nume de cîine); *codea*, s. m. (poreclă dată diavolului); *codaț* , s. m. (vierme); *codiriște* (var. *codoriște, codorîște, codirișcă, codorie, codolie* etc.), s. f. (mîner, mai ales la bici și la secure), a cărui terminație pare a se datora unei contaminări cu *toporiște* sau *toporișcă* „secure"; *codîrlă* (var. *codîrlă*), s. f. (partea de dinapoi a unei mașini, a unui rînd); *codîrlaș*, adj. (cel de pe urmă, ticălos, josnic); *codi*, vb. (a tunde lîna primăvara în jurul cozii oilor; a șovăi, a pregeta, a ezita; a se sustrage; a fi indecis); *codeală*, s. f. (îndoială, ezitare); *codelnic*, adj. (șovăielnic, care o ia pe departe); *codină*, s. f. (lînă de calitate proastă, care provine din partea de dinapoi a oii; grîu de proastă calitate, pleavă); *coditură*, s. f. (lînă căzută și culeasă de pe jos; șovăire, lipsă de hotărîre); *coditor*, adj. (oscilant). Din rom. provine rut. *kodaš* „cel de pe urmă; sărac" (Candrea, *Elemente*, 407); cf. sb. *kuda* „coadă", probabil din it. *Codălat*, adj. (cu coada lungă), a fost considerat drept comp. cu adj. lat. (cf. Spitzer, *Dacor.*, V, 332, și *REW* 4934N), sau ca der. de la un lat. **codella*, dim. de la *coda* (Drăganu, *Dacor.*, IV, 739; *DAR*). Mai curînd este der. rom. de la *coadă*, unde suf. *-at* pare să fi fost alterat prin adăugarea unui *l* expresiv ca în *bucălat* și în creațiile spontane în *-li*, cf. *morfoli*.

Comp. *codalb* (var. *cudalb*), adj. (cu coada albă; blond), comp. cu alb, a cărui comp. ar putea fi romanică (cf. sard. *kodalbola*, Philippide, *Principii*, 98; Candrea-Dens., 376); *codălbi*, vb. (a-și pierde culoarea, a se îngălbeni; a ieși prost, a-și pierde capul, a se apuca cu mîinile de cap), la care s-a plecat probabil de la ideea cozii ochiului care devine alb; *codălbiță*, s. f. (specie de șoim, Lanius collurio); *codălbiu*, adj. (blond); *codroș*, adj. (pasăre, pieptănuș, Ruticilla phoenicula), comp. cu *roș*. Cf. *codobatură*. 2179

coafa (-fez, -at), vb. – A pieptăna, a aranja părul.

Fr. *coiffer*. – Der. *coafor*, s. m., din fr. *coiffeur; coafeză*, s. f.; *coafură*, s. f., din fr. *coiffure; coafă*, s. f. (cartuș de artilerie), din fr. *coiffe*. 2180

coaje (-oji), s. f. – 1. Țesut protector extern al rădăcinilor, tulpinilor și ramurilor unor plante (lemnoase). – 2. Scoarță (de copac). – 3. Înveliș al unor fructe. – 4. Găoace, înveliș de ou. – 5. (Arg.) Portofel. – Var. *coarje*. Mr. *coaje*, megl. *coajă*.

Sl. *kŏža* „pieliță" (Miklosich, *Slaw. Elem.* 25; Miklosich, *Lexicon*, 292; Cihac, II, 65; Conev 89); cf. bg., sb., cr. *kŏža* „pieliță". Var. se explică, poate, printr-o contaminare cu *scoarță* „coajă groasă" (*DAR*), sau cu sl. *kora* „scoarță" (Pușcariu, *Dacor.*, VIII, 113). – Der. *cojiță*, s. f. (pieliță, membrană), cf. sl., bg., rus. *kožica; cojan*, s. m. (poreclă a locuitorilor de la cîmpie; după Ghibănescu, se explică prin faptul că, obișnuind să meargă cu pulpele goale, pielea li se îngroașă pînă ajunge să ia aspect de scoarță, dar este vorba de o etimologie populară; trebuie să ne gîndim mai curînd la o evoluție de la „scoarță, coajă" la „aspru, cu grunji", și de aici la „necioplit, grosolan", cf. *coroblete*); *cojos*, adj. (care are multă coajă); *coji* (var. *descoji*), vb. (a curăța de coajă, a curăța de teacă); *cojnic*, adj. (cu pieliță), cuvînt înv. (sec. XVII), împrumut literar din sl. *kožĭna; cojoaică*, s. f. (pițigoiul-mare, Certhia familiaris; Tichodroma muraria). Cf. *cojoc*. 2181

coală (-ǫli), s. f. – Foaie dreptunghiulară de hîrtie, de carton etc. – Mr. *acoală, colă*.

Ngr. κόλλα, din it. *colla* „coadă" (Roesler 570; Murnu 15; Cihac, II, 648); cf. bg. *kola*. 2182

coamă (-me), s. f. – 1. Păr lung crescut pe grumazul sau spinarea unor animale. – 2. Păr lung, plete. – 3. Creastă, culme. – 4. Creastă (de acoperiș). – Mr., megl. *coamă*, istr. *comę*.

Lat. *cŏma* (Pușcariu 305; Candrea-Dens., 377; *REW* 2071; *DAR*); cf. it. *chioma*, prov., v.sp., port. *coma*. – Der. *comat* (var. *încomat*), adj. (cu coamă, pletos); *comos*, adj. (pletos). Matei Caragiale pare să fi fost primul care a folosit vb. *a încoma* „a încununa cu plete" (*nori ce trec încomînd cerul*), construit pe baza adj. anterior; *comar*, s. n. (partea dinspre ceafă a apărătorii de jug). 2183

coamăr (-re), s. n. → Salon, sală principală în casele de la țară.

Germ. *Kammer* (Candrea). În Trans. 2184

coapsă (-se), s. f. – 1. Parte a piciorului cuprinsă între șold și genunchi. – 2. Coastă, versant. – Mr. *coapsă*.

Lat. *coxa* (Diez, I, 141; Pușcariu 386; Candrea-Dens., 378; *REW* 2292; *DAR*); cf. vegl. *copsa*, alb. *kofsë* (Meyer 193; Philippide); it. *coscia* (< lat. **coxea*), prov. *cueisa*, cat. *cuxa*, sp.

cuja. Cuvînt uzual (*ALR*, I, 56); în sec. XV, *coaſsă*. Din rom. sb. *kopsa* (Candrea, *Elemente*, 407; Rosetti-Graur, *BL*, III, 66). Rezultatul rom. *x* > *ps* nu este clar, nici general; cf. *frasin, toapsec, măsea, lăsa*. Explicat tradiţional cu mică probabilitate, prin poziţia posttonică; o nouă explicaţie, bazată pe „reacţia la tendinţa de asimilare", nu pare mai sigură (Graur-Rosetti, *BL*, III, 65; Rosetti, I, 82–4). 2185

coarbă (-be), s. f. – **1.** Unealtă de găurit, burghiu. – **2.** Mîner, manivelă.

Rut. *korba*, din germ. *Kurbe*, fr. *courbe* (Scriban, *Arhiva*, XXV, 133; *DAR*), explicaţie care se potriveşte uzului său exclusiv mold. Puţin probabilă der. directă din lat. *curva*, propusă de Iordan, *BF*, VI, 181, sau din germ. *Kurbel* (Candrea). 2186

coardă (-de), s. f. – **1.** Fir elastic care, întins pe anumite instrumente muzicale, produce, prin vibrare, sunete; strună. – **2.** Funie, frînghie, sfoară groasă. – **3.** Sfoară. – **4.** Şiret, legătură. – **5.** Strună de chitară. – **6.** Urzeală, bătătură. – **7.** Tendon sau ligament care se încordează la anumite mişcări. – **8.** Lăstar. – **9.** Rădăcină aeriană. – **10.** Arc, resort. – **11.** Bîrnă sau grindă mare care susţine tavanul. – **12.** Grindă diagonală, tirant. – **13.** La jocul de biliard, punct cîştigat prin trei lovituri. – **14.** Viscozitate, întărire caracteristică marmeladei sau jeleului. – Var. (înv.) *cord*. Mr. *coardă*, megl. *coardă* „grajd".

Lat. *chŏrda* (Puşcariu 387; Candrea-Dens., 380; *REW* 1881; *DAR*); cf. alb. *kordëzë*, it., prov., cat., port. *corda*, fr. *corde*, sp. *cuerda*. Apare în doc. slavo-rom. începînd cu 1408. La sensul 13, Graur, *BL*, V, 58, vede o confuzie a lui *coardă* „strună" cu fr. *cuarte*; însăşi fr. *corde* se foloseşte ca termen de biliard. Sensul de „bîrnă" ar fi balcanic, după Jud, *ZRPh.*, XXXVIII, 25, cf. ngr. χόρδα; dar este mai probabil să fie deja lat., cf. sard. *kordáu* „bîrnă" (Wagner 115). – Der. *cordiş*, adv. (pieziş, oblic); *cordui*, vb. (a strînge cu putere); *cordar*, s. m. (sforar, frînghier; la vioară, căluş, scaun; măciucă, bîtă; ferăstrău de mînă), la care sensul de „căluş" pare a fi împrumutat din fr. *cordier; corda*, vb. refl. (a se nărui, mai ales o grămadă de lemne); *cordaj*, s. n., din fr. *cordage; încorda*, vb. (a contracta muşchii, a întări; a întînde; a trage de, a supune unei tensiuni; a acorda un instrument; a strînge o legătură; a lega viţa de vie; a îndrepta, a ridica, a aşeza; a lupta, a asuda, a (se) strădui, a face eforturi); *încordător*, s. m., rar (diavolul); *încordătură*, s. f. (tensiune, efort; spasm); *descorda*, vb. (a slăbi, a diminua tensiunea; a modera). Din rom. provine bg. *korda* (Capidan, *Raporturile*, 206). 2187

coardă (-de), s. f. – Spadă. – Mr. *coardă*.

Sl. *korŭda*, cf. sb., rus. *korda*, ceh., pol. *kord* (Berneker 569; Vasmer 624), alb. *kordë*. După *DAR*, din mag. *kard*. Sec. XVI, înv., azi numai în Trans. – Der. *cordenci*, s. n. (frînă la războiul de ţesut; cuţit la meliţa mecanică). 2188

coasă (-se), s. f. – **1.** Unealtă agricolă compusă dintr-o lamă metalică cu vîrful curbat, cu coadă lungă, folosită la cosit. – **2.** Cosit, cositul fînului. – **3.** Cuţit de tăbăcari. – **4.** Constelaţia Cefeu. – **5.** Specie de gladiolă, Gladiolus imbricatus. – Mr., megl. *coasă*.

Sl. *kosa* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 26; Miklosich, *Lexicon*, 304; Cihac, II, 65; Pascu, II, 187; Conev); cf. bg., rut., rus. *kosá*, sb. *kosa*, ngr. κόσσα, alb. *kosë*. – Der. *cosi*, vb. (a tăia cu coasa plante; a distruge, a nimici; despre cai, a lovi, în mers, un picior de celălalt), care poate proveni şi direct din sl. *kositi*, cf. bg. *kosjá*, sb., cr., rus. *kositi*, ngr. κοσίζω (mr. *cusire*); *cosit*, s. n. (tăiere a fînului); *cositură*, s. f. (iarbă cosită, nutreţ; fîneaţă; cîmp de pe care s-a cosit); *coseală*, s. f. (rană pe care şi-o face un cal); *cosaş*, s. m. (om care coseşte; varietate de lăcustă, Locusta viridissima, Locusta cantans; specie de greiere, Gryllus ruralis); ultimele sensuri sînt explicabile prin asemănarea zgomotului produs de greiere cu cel al coasei (pentru formarea cuvîntului, cf. sb., cr. *kosač*, mag. *koszás*); *cositor*, s. m. (cosaş, om care coseşte); *cositor*, s. n. (cîmp de cosit); *cositoare*, s. f. (coasă; secerătoare, maşină de secerat); *cosa*, s. f. (banc, grind de nisip), din rus. *kosá* „coasă" şi „grind", cuvînt puţin folosit, în Delta Dunării; *cosac*, s. n. (Olt., colină; pămînt, teren), din sb. *kosak* „fîneaţă"; *coşaci*, s. m. pl. (astragal, Astragalus onobrychis), din bg., sb. *kosač* „pentru cosit" (sau, după *DAR*, din bg. *kosat* „păros"); *cosalău*, s. n. (fîneaţă), din mag. *kaszáló*, în Maram.; *cosaştină*, s. f. (Trans., fîneaţă), cu suf. *-ştină; cosiriște*, s. f. (fîneaţă; mînerul coasei); *cosiţel*, s. m. (plantă, Sium latifolium). 2189

coașcă (-şte), s. f. – **1.** Coşuleţ. – **2.** Minge.

Mag. *kaska* „coş" (*DAR*). În Mold. şi Bucov. 2190

coase (-os, cusut), vb. – **1.** A fixa, a prinde părţile unei haine sau un nasture, cu ajutorul unui ac cu aţă. – **2.** A însăila. – **3.** A broda. – **4.** A înfige, a bate cuie. – **5.** A înţepa. – Mr. *cos, coasire*, megl., istr. *cos*.

Lat.pop. *cosĕre*, în locul clasicului *consuĕre* (Diez, *Gramm.*, I, 33; Puşcariu 405; Candrea-

Dens., 381; *REW* 2174; *DAR*); cf. vegl. *koser*, it. *cucire* (engad. *kuzir*), prov. *cozer*, fr. *coudre*, cat. *cosir*, sp., port. *coser*. – Der. *cusut*, s. n. (acțiunea de a coase); *cusătură* (var., mr. *cususturâ*), s. f. (cusut), care ar putea fi un reprezentant direct al lat. **consutūra* (Pușcariu 460; *DAR*), cf. calabr. *cusitura*, fr. *couture*, sp., cat., port. *costura; cusător*, s. m. (ucenic de croitor); *cusătoare*, (var. *cusătoreasă*), s. f. (croitoreasă, lenjereasă; legătoreasă; mașină de legat cărți); *cusătoriță*, s. f. (croitoreasă); *cusătorie*, s. f. (croitorie; atelier de croitorie); *descoase*, vb. (a desface din cusături); *cosoi*, s. n. (Trans., legătură, fașă). 2191

coastă (-te), s. f. – 1. Fiecare din oasele care alcătuiesc toracele. – 2. Hipocondru, deșert. – 3. Latură, parte laterală. – 4. Costișă, pantă, povîrniș. – 5. Mal, țărm. – Mr., megl. *coasta*, istr. *costę*.

Lat. *cŏsta* (Pușcariu, 389; Candrea-Dens., 383; *REW* 2279; *DAR*); cf. vegl. *kuasta*, it., port. *costa*, fr. *côte*, sp. *cuesta*. – Der. *costiță*, s. f. (coastă sau coastă mică; costiță, cotlet); *costoală*, s. f. (Trans., pantă, coastă); *costină*, s. f. (pantă, coastă); *costiș*, adj. (înclinat, povîrnit); *costoi*, vb. (a înconjura), formație proprie lui Alecsandri, pe baza fr. *côtoyer; costiș(e)*, s. n. și f. (latură; povîrniș, coastă, pantă); *costișeț* (var. *costeșeț*), adj. (oblic, pieziș). 2192

coaștăn (-ne), s. n. – Dulap.

Germ. *Kasten* (Candrea). În Trans. 2193

cobațe (-e), s. f. – 1. Colibă. – 2. Dependințe. – Var. (Trans.) *cobașe*.

Sb. *kòbača* (Densusianu, *Hațeg*, 56; *DAR*). În Banat și Trans. de Sud. Din aceeași familie par a face parte mai multe cuvinte, a căror legătură exactă este greu de definit: *cobîlcer* (var. *cobîlșer*), s. n. (Banat, scrumieră); *cobîlteață*, s. f. (coteț de găini), pe care DAR îl pune în legătură cu germ. *Kobel* „colibă"; *cobîrlău*, s. n. (coteț de găini; vizuină de urs); *cobîrnă*, s. f. (colibă); *cobilete* (var. *copileț*), s. n. (nișă, firidă; colț, ungher). Poate sînt în legătură cu *colibă* (vezi cuvîntul), prin intermediul unei metateze a radicalului lor comun, *cobil-*. 2194

cobar (-re), s. n. – (Trans.) Coș de trăsură, coviltir.

Săs. *Kobər* (Borcea 183). 2195

cobărlău (-ăi), s. m. – 1. Vagabond, nomad. – 2. Hoț.

Mag. *koborló* (Drăganu, *Dacor.*, II, 900; *DAR*), de la *kób(or)ol* „a hoinări". Aceleiași rădăcini îi aparțin *cobăltoc*, s. m. (Trans., cerșetor) și *cobărlui*, vb. (Banat, a fura). 2196

cobcă (-ci), s. f. – Năvod, plasă de pescuit.

Rus. *kobka* „sac" (*DAR*). În Dobr. 2197

cobe (-e), s. f. – 1. Pasăre pe care fantezia populară o consideră de rău augur: bufniță, huhurez, corb, cuc etc. – 2. Rău augur, semn rău, piază rea, indiciu al unei nenorociri. – 3. Boală a găinilor, țîfnă. – 4. Pasăre care suferă de această boală. – Var. *cobie, coabă*. Mr. *cobă*.

Sl. *kobĭ* „augur" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 25; Miklosich, *Lexicon*, 294; Cihac, II, 65; Meyer 193; *DAR*); cf. bg. *koba*, sb. *kob(a)*, ceh. *kob*. – Der. *cobăi* (var. *gobăi*), vb. (a țipa păsările de noapte; a scoate strigăte lugubre); *cobăit*, s. n. (țipăt de pasăre de noapte); *cobăit*, adj. (care suferă de cobe); *cobaie*, s. f. (găină; pasăre), folosit cu nuanță depreciativă, cf. *boală; cobăț*, s. m. (uliu, Astur palumbarius, Astur nisus), cf. sb. *kobac*, rut. *kobecĭ; cobar*, adj. (care crede cu ușurință în semne rele, pesimist); *cobi*, vb. (a prevesti, a anunța nenorociri, a fi de rău augur; a plînge cu strigăte lugubre; a țipa găina bolnavă, prevestind nenorociri), cf. bg. *kobjá*, sb. *kobiti*, mr. *cubire; cobit*, s. n. (rău augur, piază rea); *cobeală*, s. f. (rău augur, piază rea); *cobitor*, adj. (de rău augur). Probabil din aceeași familie face parte *cobie*, s. f. (coccis; tîrtiță, noadă), poate datorită folosirii acesteia, cf. *iadeș* (după *DAR*, în legătură cu sb. *kobila* „noadă"). 2198

cobilă (-le), s. f. – 1. (Înv.) Iapă. – 2. Suport cu care se transportă plugul. – 3. Scaun de rotar. – 4. Pîrghie. – 5. Țăruș, pripon. – Var. *cobîlă* (Mold.).

Sl. *kobyla* „iapă" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 25; Cihac, II, 66; Conev 57 și 71; Cancel 10). – Der. *cobiliță*, s. f. (pîrghie, bucată de lemn pentru a duce două găleți o dată; lăcustă, Locusta viridissima; libelulă, Libellula depressa; constelația Lebedei), care poate proveni și direct din bg., sb. *kobilica* „iapă; cobiliță". Probabil de la sensul de „țăruș, par" provine *coblizan*, s. m. (Mold., lungan), cuvînt pe care Scriban îl leagă, nejustificat, de *gogleză*. 2199

cobîlț, interj. – Imită zgomotul apei răscolite sau agitate. – Var. *cogîlț, gogîlț*, interj. (imită zgomotul cu care înghit mîncarea unele persoane care mănîncă urît).

Creație expresivă, cf. *hîltîc, hîlț, ghiorț, zgîlțîi, șobîltîc*, care exprimă aceleași idei. – Der. *cobîlțîi*, vb. (a agita, a amesteca un lichid), pe care *DAR* urmîndu-l pe Cihac, II, 66, îl pune în legătură cu sl. *kolĕbati* „a agita"; *scobîlțîi*, vb. (a agita, a amesteca); *gogîlți*, vb. (a înghiți mîncarea cu zgomot). 2200

cobọc (-curi), s. m. – (Înv.) Pahar.
Rut. *kubok* (DAR). Sec. XVI. 2201

coborî (-r, -îț), vb. – 1. A se da jos dintr-un loc ridicat. – 2. Despre aștri, a apune. – 3. A lăsa jos, a da jos. – 4. A apleca în jos. – 5. A micșora tonul vocii. – 6. A diminua, a reduce (prețurile, temperatura, lumina etc.). – 7. A veni de la munte la șes. – 8. A descinde, a-și avea originea, a proveni. – 9. A pune un obiect mai jos. – 10. A debarca, a sări pe uscat. – 11. A se caza. – 12. A umili, a degrada, a deprima. – 13. A nărui, a dărîma, a da jos. – Var. *pogorî, scoborî* (cu der. săi).

Sl. *pogorĭ* „în jos", cf. mr. *pogor* „în jos" (*DAR*), de unde var. *pogorî*, forma primitivă, care apare de preferință în textele înv., dar care a fost substituită de var. mai modernă *coborî*. – Der. *coborît*, s. n. (coborîre); *coborîș*, s. n. (coborîre); *coborîtor*, adj. (care coboară). 2202

cobụr (-ri), s. m. – 1. Toc atîrnat de șa, în care se poartă pistolul. – 2. (Înv.) Veșmînt, un fel de bluzon. – Mr. *cumbură* „pistol".

Tc. *kubur* „toc, teacă" (Cihac, II, 567; Șeineanu, III, 43; Meyer, 209; Lokotsch 1223); cf. ngr. κουμπούρι, alb. *kubure*, bg. *kubur*, sb. *kȕbura*, rus. *koburá*. 2203

cọbză (-ze), s. f. – 1. Chitară de acompaniament. – 2. (Arg.) Elocință, vorbire. – 3. (Arg.) Idilă, curte, acțiunea de a curta.

Tc. *kupuz*, posibil prin intermediul rut., rus., pol., ceh. *kobza* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 99; Șeineanu, II, 140; Lokotsch 1206; cf. Berneker 534; Vasmer 583); însă este posibil și să fie vorba de un der. direct din turcă, dat fiind că termenii sl., după Berneker 534, derivă numai indirect din tc. prin intermediul unei filiere necunoscute, care poate fi foarte bine rom. Direct din tc., sau din cuman. *cobux* (cf. Kuun 103) provine rom. *cobuz*, s. n. (vioară), cuvînt înv., din sec. XVII; și din mag. *koboz*, var. înv. *coboz*. – Der. *cobzar*, s. m. (lăutar care cîntă din cobză; Arg., avocat; Arg., îndrăgostit); *cobzărie*, s. f. (arta de cobzar; Arg., idilă, curte). Din rom. trebuie să provină rus. *kobzarĭ*. 2204

coc (-curi), s. n. – 1. Chiflă. – 2. Pieptănătură cu părul strîns la ceafă, conci.

Formație expresivă. Cf. gr. κόκκος, lat. *coccum* (de unde mr. *cocă* „fruct" Pascu, I, 69, megl. *cocă* „cap"), alb. *kok(jë)* „cap", sard. *kokka* „pîine rotundă"), sp. *coco* „larvă; mărgea din mătănii", etc. Pentru mai multe ex., cf. *DAR*; Lacea, *Dacor.*, II, 623; Iordan, *BF*, VI, 150); *coacădză*. Este mai puțin probabilă der. din fr. *coque* „coc" (Schuchardt, *ZRPh.*, XXVI 323; *DAR*). Cf. și *REW* 2009.

Der. *cocă*, s. f. (cocoloș făcut din pîine; chiflă; aluat; păpușă; copil), cf. it. *coccolo* „copil", cuvînt din limbajul copiilor, care circulă și în forma diftongată *coacă; cocuță*, s. f. (chiflă; copil); *cocoli* (var. *gogoli*), vb. (Olt., a frămînta aluatul pentru a face prăjituri; a răsfăța, a alinta; a răzgîia; a înfofoli), cu suf. expresiv *-li* (Graur, *BL*, IV, 92), cf. it. *coccolarsi* „a face nazuri", Rovigo *cuculío* „mîngîi"; *cocoleală*, s. f. (acțiunea de a frămînta aluat; acțiunea de a răsfăța); *cocoloș*, s. n. (bulgăre, boț; bilă, bulgăre, grunz; știulete de porumb; cucui) din cuvîntul anterior, cu suf. *-oș; cocoloși*, vb. (a mototoli, a face cocoloș; a răsfăța, a răzgîia; a înfofoli; a strînge, a stoarce; a strica o afacere; a trece sub tăcere un subiect), cf. mr. *mi cuculescu* „mă ghemuiesc"; *cocoloșeală*, s. f. (acțiunea vb. anterior); *cocoașe*, s. f. (gheb), pentru a cărui formație cf. *gogoașe* (mr. *cucoașe* „nucă", *cucoș* „nuc"; după Pușcariu 390, din lat. **cocca*); *cocoșa*, vb. (a încovoia; a curba; a deșela; a îmbătrîni); *cocoșat*, s. m. (care are cocoașă, ghebos), pentru a cărui răspîndire în Olt., Munt. și Dobr., cf. *ALR*, I, 41; *cochiță*, s. f. (boabă; bob; grăunte); *cococ*, s. n. (Trans., gaură; cuvînt care nu apare în dicționare cf. *Enciclopedia română*, III, 22); *cocor*, s. n. (bombare, umflătură, tumoare); *cocoradă*, s. f. (Trans., pesmet, prăjitură), a cărui formare pare a indica o contaminare cu *paparadă*. *Corcoman*, s. m. (în Trans. de Nord, coc caracteristic femeilor măritate), pus în legătură de *DAR* cu lat. **cocculus* „melc", pare a se explica mai bine plecînd de la *coc*, cu suf. *– man* cf. și *colcovan*, s. n. (Munt., grunz, bulgăre). *Curculez*, s. m. (gărgăriță, Calendra granaria), explicat de către Scriban pe baza lat. *curculio*, pare a fi o der. ca cea anterioară (cf. *cocor* „umflătură"), cu suf. *–ez*; bg. *kokolĕza, kukulĕza* (urechelniță) pare a proveni din rom. Cf. și *cocon, cocîrlă, coclete, cocoța, cucui*. Din rom. provin mag. *kóka* „moț, creastă" și iud.sp. *koko* „coc". Coincidența lui *a cocoșa* „a deșela" cu rus. *kokošiti* „a asasina" (din rut. *kokoš* „a asasina", cf. Vasmer 594), pare cazuală. 2205

coc (-ci), s. m. – Pasăre (Ardea nycticorax). – Var. *coacă*.

Creație expresivă plecînd de la imitarea cîntecului acestei păsări. – Der. *cocă*, s. f. (cioară, Corvus monedula); *cocăi*, vb. (a cotcodăci găinile). Cf. *cucăi*. 2206

cocạl (-le), s. n. – Os, os lung.

Țig. *kokalo* (Graur 141); din ngr. κόκκαλον, cf. bg. *kokal*. – Der. *cocîlcă*, s. f. (persoană zdravănă și puternică); *cocîrlos*, adj. (osos, ciolănos). 2207

cocar (-ri), s. m. – Penis, membru viril.
Țig. *kokar* (Graur 141; Juilland 163). 2208

coceriș (-șe), adj. – Cîrtitor, nemulțumit.
Origine necunoscută. În Trans. 2209

cochet (-tă), adj. – Care caută să placă printru-un aspect îngrijit, căutat.
Fr. *coquet*. – Der. *cocheta*, vb.; *cochetărie*, s. f., din fr. 2210

cochii-vechi, s. m. pl. – Licitație.
Mag. *kotyavetye*, din sb. *koče veče* „cine dă mai mult?" (Cihac, II, 492; *DAR*; Gáldi, *Dict.*, 174). În Trans. și Mold. Fonetismul a fost alterat de o etimologie populară. 2211

cochinadă (-de), s. f. – 1. Pojar. – 2. Scarlatină.
Ngr. κοκκινάδα (*DAR*). Înv. (sec. XIX). 2212

cocie (-ii), s. f. – Trăsură, caleașcă. – Mr. *cucie*.
Bg. sb. *kočija*, din mag. *kocsi* „din orașul Kocs" (Miklosich, *Fremdw.*, 99; Cihac, II, 66; Meyer 203), cf. germ. *Kutsche*. Der. directă din mag. (Gáldi, *Dict.*, 118) este mai puțin sigură. – Der. *cocier*, s. m. (vizitiu), din sb. *kočijar; cociaș*, s. m. (vizitiu), din sb. *kočijaš; cociș*, s. m. (vizitiu), din mag. *kocsis*. Înv. în limba literară, se folosește în Banat și Trans. 2213

cocină (-ni), s. f. – 1. Coteț pentru porci. – 2. Împletitură de nuiele pentru prins pești. – Mr., megl. *cocină*.
Bg., sb., cr. *kočina* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 26, Cihac, II, 76; Conev, 81). Cf. *coteț*. 2214

cociog (-ocuri), s. n. – 1. Mlaștină, baltă. – 2. Cap, capăt.
Origine necunoscută. Pare a fi un cuvînt expresiv, bazat pe o reduplicare a lui *cioc*; însă această explicație nu se potrivește cu primul sens. *DAR* propune o legătură cu rus. *kočka* „grind într-o regiune mlăștinoasă". 2215

cociorbă (-be), s. f. – 1. Vătrai. – 2. Bîtă, măciucă. – 3. Constelație în jurul stelei Gemma. – Var. *cociorvă, cuciorbă*.
Origine necunoscută. Ar putea fi un cuvînt expresiv, ca multe din cele compuse cu *co-*. În general se consideră a fi reprezentant al unui cuvînt sl. neidentificat, cf. v.rus. *kočárga*, rut. *kočerga*, pol. *koczarga* (Cihac, II, 722; Tiktin), sau din mag. *kocsorba* (Gáldi, *Dict.*, 122); însă mag. pare a proveni din rom., ca și rut. (Miklosich, *Wander.*, 17), și oricum este obscur și probabil străin în sl. (Berneker 536). Dacă este vorba de o creație expresivă, este dublet al lui *cocioabă*, s. f. (colibă); identitatea semnatică între „vătrai" și „colibă" apare și în *cocîrlă*.
Cocioabă nu a fost explicat într-un mod satisfăcător (tăt. *koči aba* „cort de nomad", Șeineanu, 318; mr. *cuciubă* „bușteau", Șeineanu, *Dicț.*, însă este vorba probabil de ngr. γκουτσιούπα; sb. *kuča* „casă", *DAR*). Dacă se admite identitatea cu *cociorbă*, lipsa lui *r* apare și în pol. *koczuba*, rut. *kočuba* „vătrai", și în rom. *cociobăi*, vb. (a scociorî, a iscodi), care se explică numai pe baza lui **cocioabă* „vătrai" (pentru der. expresivă a vb., cf. *cotrobăi*). Există numeroase var. expresive ale cuvîntului care înseamnă „colibă": *coșleabă, coșm(o)agă, coșmeagă, cociomeagă, cociomeață, coșmandră, coșmelie, coșmolie*; cf. și *cobace, colibă*. 2216

cocîrja (-jesc, -it), vb. – A curba, a îndoi. – Var. *încorcîrja, (în)cocîrji*.
Rezultat al unei contaminări al lui *cîrje*, cu *cocoșa, coroia* etc. (Pușcariu, *Dacor.*, VIII, 109; *DAR*); sau mai curînd a lui *cîrje* (cf. *cîrjoia*), cu pref. expresiv *co-*, ca în *cofleși, copleși, cotropi*. 2217

cocîrlă (-le), s. f. – 1. Obiect curb. – 2. Îndoire, curbare. – 3. Aripă de cormană, la plug. – 4. Mîner, manivelă, toartă. – 5. Vătrai. – 6. Sanie. – 7. Colibă. – 8. Specie de ciuperci, Marasmius scorodonius. – Var. *cochirlă, cogîrlă*.
Formație expresivă, der. de la *coc* „obiect rotund", ca **ciocîrlă* de la *cioc*, sau *codîrlă* de la *coadă, scăfîrlie* de la *scafă*. După Cihac, II, 495 și *DAR*, din sl. *kuka* „cîrlig", și după Candrea, din mag. *kukora* „curb"; însă fonetismul prezintă dificultăți și, oricum, suf. *-îrlă* indică o origine expresivă. Der. *cocîrla*, vb. (a răsuci, a curba; a cocoșa); *cocîrlatură*, s. f. (îndoire, curbare); *cocîrțeală*, s. f. (aripa de cormană, la plug), care, după Cancel 12, provine din sb. *kukara*. Pledează în favoarea originii expresive menționate prezența lui *cocîrtiță* (var. *cocîrță*), s. f. (fel de brînză de vaci sau caș, preparat din grunji de brînză și lapte); *cocîrțău*, s. n. (friganele din pîine sau mămăligă, prăjite în unt); *cocîrți*, vb. (a se prinde laptele), la care este evidentă ideea de bază exprimată de *coc* „grunz, bulgăre, obiect rotund". 2218

coclețe (-ți), s. m. – 1. Înveliș al alunei sau nucii, coajă, coajă de castană cu țepi (se aplică numai fructelor crescute împreună pe o singură codiță). – 2. Fire de urzeală. – 3. Plasă, împletitură în general. – 4. Postament pe patru picioare pe care se așază albia de spălat sau de frămîntat. – Var. *cocleț, cotleț, cotlete, codleț, corleț*.
Probabil der. de la formația expresivă *coc*, cu *l*

de asemenea expresiv (cf. *cocoli*) și cu suf. *-ete*. Sensul 4 se datorează unei confuzii cu *corlată*. *Cioclej*, s. m. (tulpină de porumb lăsată pe cîmp), cu var. *cioclod*, s. m. (tulpină de porumb; miez de măr), se datorează contaminării cu *ciocălău*. Coincidența cu sl. *kuka* „cîrlig" (Cihac, II, 67), cu bg. *kukulec* (Conev 60) sau cu sb. *kotlac* (Candrea), nu este convingătoare. – Der. *încocleți* (var. *încocleța*), vb. (a prinde, a strînge, a înhăța). 2219

coclì (-lęsc, -ìt), vb. – **1.** A rugini un obiect de aramă. – **2.** A se îmbăta, a se afuma.

Sl. **kotīliti*, de la *kotīlŭ* „căldare de aramă" (Cihac, II, 76; Pușcariu, *Lr.*, 291). – Der. *coclează*, s. f. (strat de carbonat de cupru; stare proastă și mai ales gust rău după beție); *cohni*, vb. (Bucov., a se strica, a se avaria, a se deteriora), probabil prin contaminare cu *duhni* „a mirosi urît". 2220

cocọn (-ni), s. m. – **1.** Copil, prunc. – **2.** Prinț. – **3.** Tînăr de neam. – **4.** Domn. – **5.** Floare, Zinnia elegans. – Var. *cucon*.

Probabil der. de la *coc(a)* „copil", deși suf. *-on* nu este prea clar (*DAR* încearcă să-l explice ca o formă asimilată de *-un*). Cuvîntul este înv. – Der. *cocoană* (var. *cucoană*), s. f. (înv., copilă; Trans., fecioară, tînără, fată; doamnă, femeie din clasa socială superioară; Arg., găină; coropișniță); *coconaș* (var. *cuconaș, conaș*), s. m. (domnișor); *coconesc*, adj. (înv., infantil; domnesc); *coconos*, adj. (exigent, deprins cu luxul); *cocon(ăș)i*, vb. (a trata cu multă considerație, a cinsti; a se umfla în pene); *coconie*, s. f. (copilărie, anii copilăriei; orgoliu, mîndrie aristocratică); *coconet*, s. n. (aristocrație); *coconiță*, (var. *cuconiță, coniță*), s. f. (domnișoară); *cocoșneață*, s. f. (femeie înfumurată), formă umoristică.

Forma f. apare în limbile balcanice, probabil provenind din rom., cf. ngr. κοκόνα „doamnă", κοκονίτσα „domnișoară", de unde a trecut probabil în mr. *cuconă*, megl. *cucoană*, tc. *kokona*, bg. *kokona, kokonica*; se referă aproape întotdeauna la doamnele grecoaice de familie bună. 2221

coconạr (-ri), s. m. – **1.** Pin (Pinus pinea). – **2.** Sămînță de pin.

Ngr. κουκουνάρι, „pin", κουκκουνάρα „con" (Cihac, II, 649; Meyer 211; Ronzevalle 154; Gáldi 166). – Der. *coconară*, s. f. (sămînță de pin). 2222

cocọr (-ri), s. m. – Pasăre migratoare (Grus cinerea). – Var. *cocoară (-ori)*, s. f. (pană, penaj; model de broderie; stilp, semn de hotar). – Megl. *cocor*.

Sl. *kokorĭ, kokora* „creț" (Drăganu, *Dacor.*, V, 341; *DAR*), nume care s-a dat cocorului datorită moțului său care pare încrețit. După Hasdeu, *Cuv. din Bătrîni*, I, 303, este legat de lat. *ciconia*; pentru Cihac, II, 494, der. din mag. Diferențierea semantică între m. și var. sa f. nu este absolută, confundîndu-se frecvent. – Der. *cocorat*, adj. (cu picioarele lungi; creț); *cocorățel*, s. m. pl. (narcisă, Narcissus poeticus); *cocoreț*, adj. (Olt., mîndru, trufaș); *cocoroși* (var. *încocora, cocoroșa*), vb. (a face să se mîndrească; a face curte), cf. bg. *kokorjă se*. – Comp. *cocobarză*, s. f. (Trans., barză), cu *barză; cocostîrc*, s. m. (barză), cu *stîrc*, cf. Pușcariu, *Dacor.*, VIII, 107 și Pușcariu, *Lr.*, 22 (cf. alb. *sterkoko*, din sl. *strŭkŭ*. 2223

cocọș (-și), s. m. – **1.** Masculul găinii. – **2.** Trăgaci. – **3.** Floricele de porumb. – **4.** Ansamblul celor patru bucăți ale nucii. – **5.** Prună putredă. – **6.** Știft, pivot. – **7.** Proptea, reazăm, sprijin. – Mr., megl. *cucot, cócut*.

Creație expresivă care se bazează pe strigătul cocoșului, cf. lat. *coco* „strigătul cocoșului" la Petronius, lat.med. *coccus* (> fr. *coq*), it. *cocca* „găină" (Battisti, II, 991), fr. *cocorico*, sp. *quiquiriqui* etc. Nu începe îndoială că în der. cuvîntului a influențat sl. *kokošĭ* „găină". După mai mulți autori, sl. este etimonul direct al rom. (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 25; Miklosich, *Lexicon*, 296; Cihac, II, 67; Meyer 194; Conev 54; *DAR*) dar transformarea semantică ridică probleme (mr. și megl. provin din sl. *kokotĭ* „cocoș"). Cf. bg. *kokoška* „găină", sb. *kokoš* „găină", *kokot* „cocoș", pol. *kokosz* „găină", *kokot* „cocoș" etc. *Kokoš* cu sensul de „masculul găinii" apare totuși în rut., slov., ceh., ca și în mag. *kakas*, ngr. κοκκόσιον, alb. *kokoš*. Cel puțin o parte din aceste cuvinte poate proveni din rom. Ideea unei origini expresive a cuvîntului rom. a fost avansată de Pușcariu, *Dacor.*, VIII, 353, unde se atribuie origine rom. cuvintelor mag., rut., slov. și ceh., ca și săs. *Kokosch*.

Der. *cocoșesc*, adj. (de cocoș); *cocoșește*, adj. (precum cocoșii); *cocoșar*, s. m. (sturz, Turdus viscivorus), cf. bg. *kokošar* „șoim" (menționat de *DAR*, însă care nu poate avea legătură directă cu rom.); *cocoșel*, s. m. (dim. al lui *cocoș*; pasăre de hîrtie; floricele de porumb; știft, cui; nume dat mai multor plante); *cocoși*, vb. (despre cocoși, a călca găina; a se împăuna; a bate, a ciomăgi), în ultimul său sens confundîndu-se cu vb. *a cocoșa*, de la *cocoașe* „gheb"; *cocoșoaică*, s. f. (plantă, Arum maculatum). 2224

cocoța (-țęz, -ạt), vb. – A se urca, a se așeza pe un loc mai ridicat. – Var. *cucuța, gogoța*.

Probabil der. de la rădăcina expresivă *coc*, cf.

cucă „culme, vîrf", *cucuia* „a se urca" (Pușcariu 424). Este puțin probabilă legătura cu *cocoș* pe care o propun Cihac, II, 67 și Tiktin. După Giulglea, *Dacor.*, I, 495, din lat. *cucutium*; mai tîrziu, Giuglea, *Dacor.*, IV, 1554, a propus un lat. **concaptiăre*, de asemenea dificil. **2225**

codobătură (-ri), s. f. – Pasăre, prundar (Motacilla). – Mr. *coadăbatură, cutrubată*, megl. *coadărăbadără*.

Lat.pop. **codabattula* (Pascu, I, 50; Candrea-Dens., 150; *REW* 1774; *DAR*). Este sigur că această compunere este anterioară rom., nu numai datorită consonanței dialectelor, ci și calabr. *codiváttula*. În general, celelalte limbi au preferat comp. inversă (it. *batticoda*, vicent. *batikoa*, flor. *battikova*, prov. *bateco*) sau bazată pe alte elemente. Pentru numeroasele forme romanice ale numelui păsării, cf. Erich Poppe, *ZRPh.*, LVI, 392–404 și V. Garcia de Diego, *RFE*, 1931, 7. **2226**

codoș (-și), s. m. – 1. Proxenet, codoș. – 2. Bărbat încornorat. – Mr. *cudoș*.

Tc. *kodoș* „bărbat încornorat" (Șeineanu, II, 140; Meyer 193), cf. alb., bg. *kodoš*. – Der. *codoașe*, s. f. (codoașă); *codoașcă*, s. f. (codoașă; vrăjitoare bătrînă); *codoșlîc*, s. n. (proxenetism), din tc. *kodoșlık; codoși*, vb. (a face pe codoșul). **2227**

coḍru (-ri), s. m. – 1. Parte, bucată, felie. – 2. Bucată de pămînt. – 3. Pădure. – 4. (Înv.) Munte. – Mr. *cod(u)ru*, megl. *codru*.

Lat.pop. **codrum*, atestat cu forma *codra* (cf. citatele din *Corpus glossar. lat.* în Skok, *Archiv. slaw. Phil.*, XXXVII, 84), în loc de **quodrum* sau *quadrum* „pătrat" (Densusianu, *Rom.*, XXVIII, 62; Crețu 313; Candrea-Dens., 384; *REW* 6921; Capidan, *Dacor.*, I, 509; *DAR*). Pentru trecerea lui *qua-* la *co-*, cf. Densusianu, *Hlr.*, 71 (împotrivă, Meyer-Lübke, *Literaturblatt*, XXII, 299; Densusianu, *GS*, II, 321; Rosetti, I, 57 și Diculescu, *Elementele*, 437, care presupune în vocalismul rom. o influență eolică). Semantismul nu pare să prezinte dificultăți, dacă se are în vedere familia din care face parte *quadra*, și care este aceeași cu cea a lui *quartus*, cu care s-a confundat (cf. glosele lui *codra:* τόπος „loc" și τόμος „curte". Astfel, după cum fr. *quart(ier)* și sp. *cuarto*, **codrum* ar fi însemnat la început „parte a unui obiect împărțit în patru", pentru a ajunge să însemne apoi, ca în cazurile anterioare, „parte a unui obiect". Pentru accepția de „bucată de pămînt", cf. sp. *cuarto, quinto*, la care ideea valorii aritmetice a dispărut, ca în rom. Din același etimon lat., provin prov. *caire* (cf. sp. *desgaire*), cu sensurile 1 și 2 ca în rom. (și sp. *cairel*, cf. Corominas, II, 571).

Totuși, cercetătorii de odinioară s-au oprit prea mult la sensul primitiv „pătrat, de formă pătrată", pe baza căruia este mai dificilă explicarea semantică a cuvîntului rom.; datorită acestui fapt, s-au căutat explicații foarte diferite. Astfel, *codru* este cuvînt autohton după Miklosich, *Slaw. Elem.*, 10 și Hasdeu, *Col. Traian*, 1873, 110 și Philippide, II, 708; tracic după Pascu, I, 189; lat., dar cu influență semantică a sl. *dĕlŭ* „parte" și „munte", după Weigand, *Jb.*, II, 217; J. Bruch, *ZRPh.*, LVI, 376 și Skok, *Archiv slaw. Phil.*, XXXVII, 83; din ngr. κόδρα după Cihac, II, 649; din alb. *kodrë* „colină" după Cihac, II, 716; Meyer 193; Șeineanu, *Semaisiol.*, 166; Pușcariu 392; din sl. *krada* „grămadă de lemne", după Scriban. Alb. *kodrë* provine din rom. – Der. *codrean*, s. m. (locuitor din zona pădurească; muntean; Banat, paznic de pădure; înv., soldat mercenar din regiunea Basarabiei numită Codrul Tigheciului); *codroi*, s. m. (plantă, Melampyrum arvense). **2228**

coḍă (-fe), s. f. – 1. (Trans., înv.) Strachină, blid. – 2. Găleată de lemn. – 3. Măsură de capacitate înv., pentru lichide, în valoare de 1,33 litri. – Mr. *coșă*, megl. *covă*.

Cuvînt care apare în multe limbi, pare a fi intrat în rom. pe mai multe căi în același timp: bg., sb. *kova, kofa*, ngr. κόφα „coș", tc. *kova*, alb. *kofë*, rut., mag. *kofa*. Pare a fi vorba de gr. κόφινος, de unde arab. *quffa* și de aici lat.med., sp. *cofa*, it. *coffa* (Battisti, II, 1002), germ. *Kufe* (săs. *Kof*). În rom. poate proveni din bg., sb. sau mag., sau din toate trei dintr-o dată. Pare cuvînt identic cu *cof*, s. n. (albie; coastă, parte), puțin folosit; cf. și *cofer*, s. n. (găleată, coș de nuiele; polonic; mistrie), pe care *DAR* îl pune în legătură cu germ. *Küfer*. Cf. *cuștăr*.

Der. *cofar*, s. m. (persoană care face sau vinde găleți), după ipoteza improbabilă a lui Cihac, II, 492, provine din mag. *kufár; cofări*, vb. (a vinde cu bucata, mai ales alimente); *cofăriță*, s. f. (femeie care vinde fructe de pădure); *cofaș*, s. m. (Munt., mincinos, înșelător) trebuie explicat prin expresia *a prinde cu cofa* „a descoperi minciunile cuiva", *a duce cu cofa* „a amăgi" (explicația din *DAR*, plecîndu-se de la *cofar*, pare greșită); *covă*, s. f. (borcan, cană), provine din tc., ca și în megl. **2229**

coḍer (-re), s. n. – 1. Polonic, vas de scos lichide. – 2. Găleată, ciubăr. – Var. *șofer, șofei*.

Săs. *Schufel*, contaminat cu *coșă* (Scriban). În Trans., Munt. și Olt. **2230**

cọfet (–turi), s. n. – Bomboană dulce. – Mr. *cufetă.*

It. *confetto*, prin intermediul ngr. κουφέτον. – Der. *cofetar*, s. m.; *cofetărie*, s. f. Din it. *confetti* provine direct *confeti* (var. *confete*), s. f. pl. al cărui nume se explică prin obiceiul vechi de a arunca în timpul sărbătorilor confeti. 2231

cofîrță (–țe), s. f. – 1. Coadă, cosiță. – 2. Bagatelă, fleac.

Sb. *kovrčica* „buclă" (*DAR*). 2232

cofleși (–șesc, –ịt), vb. refl. – Despre fructe, a se strica. – Var. *cofleji, coflești, chifligi, cofoi.*

Formație expresivă. Este rezultatul normal al lui *coflești* > **cofleșci*, pe baza lui *fleșcăi* cu *co–* expresiv, ca în *cocîrja, copleși, cotropi* etc. Giuglea, *Cercetări*, 6 și *REW* 2136 presupun un lat. **conflexire* „a curba", puțin probabil și insuficient pentru a explica semantismul; cf. împotriva acestei păreri Iordan, *BF*, II, 172 și Graur, *BL*, V 94. Graur, V, 142, pleacă de la țig. *kovlo* „moale" (cf. împotrivă Pascu, *R. critică*, VIII, 184) și Scriban din lat. *confracescere*, imposibil din punct de vedere fonetic. 2233

cofterịe (–ii), s. f. – Țesătură de mătase. – Var. *coroftie.*

Tc. (per.) *kofter* (Șeineanu, II, 140; Berneker 537), cf. pol. *kofter*, rus. *kufterĭ* (Vasmer, I, 707). Sec. XVI, înv. 2234

cohạlm (–muri), s. n. – Pajiște, înălțime mică acoperită cu iarbă.

Mag. *köhalom* „grămadă de pietre" (*DAR*). 2235

cọi (–oạie), s. n. – 1. Testicul. – 2. Contragreutate. – Mr. *col'u*, pl. *coal'e*, istr. *col'e.*

Lat. *cŏleus* (Diez, I, 132; Pușcariu 394; Candrea-Dens., 385; *REW* 2038; *DAR*); cf. alb. *kulje* „hernie", it. *coglia*, prov. *colh*, v.fr. *coil* (fr. *couille*), sp. *cojón*. – Der. *coios*, adj. (cu testicule mari). 2236

cọif (–furi), s. n. – Cască, coif.

Lat. târzie *cofea* (Diez, I, 148; Diez, *Gramm.*, I, 172; Pușcariu 393; *REW* 2024; *DAR*), probabil în legătură cu *cofă*; cf. it. (*s*)*cuffia*, fr. *coiffe*, prov. *coifa*, sp. (*es*)*cofia*, port. *coifa*. Cf. și *scufie*. Unii cercetători pun la îndoială această der. și consideră cuvîntul ca neol. (Cihac, II, 697; lipsește în Candrea-Dens.). Apare din sec. XVI. – Der. *încoifa*, vb. (a pune coif). 2237

coinạc (–ce), s. n. – 1. Articulație în general. – 2. Gleznă. – 3. Zar. – 4. Sfoară de care se leagă o greutate sau o piatră, și care se folosește la pescuit sau pentru a coborî zmeul. – 5. Contragreutate. – 6. Membru viril. – 7. Flăcău, june.

Tc. *kainak* „articulație" (Șeineanu, II, 141), cf. bg. *kojnak* și *coi.* 2238

coincịde (–d, –ịs), vb. – A se petrece simultan.

Fr. *coïncider*. Se observă o oscilație în conjug., datorită tendinței de a o asimila cu cea a vb. *a cădea*, astfel încît se aude uneori *să coinciză* în loc de *să coincidă*. Tendința ce pare a se remarca este de a evita conjug. la timpuri trecute. – Der. (din fr.) *coincident*, adj.; *coincidență*, s. f. 2239

cọită (–te), s. f. – 1. Căței. – 2. Prostituată, femeie de moravuri ușoare.

Mag. *kojtat* „a umbla hai-hui, a vagabonda" (Pușcariu, *Dacor.*, VIII, 117). Înainte, Pascu, *Etimologii*, 22, se gîndise la lat. *coita.* 2240

cojọc (–oạce), s. n. – 1. Haină, vestă tipică din blană de miel sau berbec, cu părul pe dinăuntru, piele tăbăcită tăiată în formă de cazacă, având mîneci. – 2. (Arg.) Miel. – Var. *cojoacă.* – Mr., megl. *cojoc*, megl. *cojuc.*

Sl. *kožuchŭ*, de la *koža* „piele", cf. *coaje* (Miklosich, *Lexicon*, 296; Cihac, II, 65; Conev 83); cf. bg., sb., rut., rus. *kožuch*. Pentru folosirea acestui cuvînt în argou, cf. M. L. Wagner, *BF*, X, 153. Var. este un sing. analogic, pe baza pl. – Der. *cojocar*, s. m. (persoană care confecționează cojoace); *cojocăreasă* (var. *cojocăriță*), s. f. (soție de cojocar); *cojocăresc*, adj. (de cojocar); *cojocărie*, s. f. (meseria cojocarului; atelier unde se lucrează cojoace; prăvălia unde se vînd cojoace); *cojocări*, vb. (a lucra într-o cojocărie; a bate, a ciomăgi). Din rom. pare a proveni mag. *kozsók* (Candrea, *Elemente*, 403; Edelspacher 17), în timp ce se consideră că ngr. ζοζόκα provine direct din sl. (Meyer, *Neugr. St.*, II, 32), chiar dacă fără prea multă siguranță. 2241

col (–luri), s. n. – 1. Aripă de moară de vînt. – 2. Rond, gardă.

Tc. *kol* „aripă". – Der. *colgiu*, s. m. (gardian; perceptor), din tc. *kolcu* (Șeineanu, III, 42; Ronzevalle, 141). 2242

colạc (–ci), s. m. – 1. Un fel de pîine, în formă de inel, împletită din mai multe straturi de aluat. – 2. Covrig. Se spune mai ales despre colacii sau covrigii de o anume formă, ce se împart de pomană pentru odihna sufletului unui mort; *colacul mare*, pentru preot și dascăl, de formă circulară, înconjurat de două împletituri, și având deasupra două chifle rotunde și două cruci dispuse simetric; *colacii lăturalnici*, pomană de 17 colaci, dintre care unul se presupune pentru Domnul, altul

pentru Fecioara Maria, 10 pentru mort, și 5 *liturghioare* sau covrigi în formă de două 8 încrucișate; *colacii de la ușa cuptorului*, grup de 11 colaci ce se împart calzi. – 3. Pîine dată de pomană. – 4. În general, obiect în formă de roată sau de covrig. – 5. Colac de salvare. – 6. Colier. – 7. Coroană. – 8. Arc, boltă. – 9. Ghizd, colac de fîntînă. – 10. Obadă. – 11. Gard, împrejmuire. – 12. Permiță de pus pe cai. – 13. (Înv.) Dar, cadou. – 14. (Înv.) Recompensă, bacșis. – Mr., megl. *culac*, istr. *colac*.

Sl. *kolač*, de la *kolo* „roată" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 25; Cihac, II, 67; Conev 66); cf. bg. *kolač*, sb. *kòlač*, rus. *kalač*. Rezultatul normal, **colaci*, pl. *colaci*, a dus la formarea unui sing. analogic (*DAR*). Este inutilă, prin urmare, ipoteza lui Diculescu, *Elementele*, 473, bazată pe gr. *κόλλαξ, în loc de κολλιξ. Cuvîntul rom. a intrat în mai multe limbi, uneori împreună cu alte der., bazate pe fonetismul sl.: tc. *kolak* (față de *kulaç*), alb. *kuljatš* (față de *kaljač*), bg. *kolak*, mag. *kalák* „bacșiș" (față de *kalács*), cf. Berneker 541 și *DAR*.

Der. *colăcel*, s. m. (covrig); *colăcime*, s. f. (ofrandă de colaci sau de daruri); *colăcar*, s. m. (persoană care oferă un dar; persoană care improvizează *orații* la nunțile tipice; turnător); *colăcăriță*, s. f. (femeie care pregătește pîinile de pomană); *colăcări*, vb. (a recita orații; a spiona; a turna); *colăcărie*, s. f. (orație, denunț); *colăcaș*, s. m. (persoană care improvizează orații); *colăcășie*, s. f. (orație); *colăcer*, s. m. (prieten al mirelui, care îi este martor și care recită orația), cuvînt care pare a se fi încrucișat cu *colcer*, *clucer*, și pe care Tiktin și *DAR* le consideră der. de la *condcar* și confundat cu *colac* prin etimologie populară, ipoteză puțin plauzibilă (și mai puțin este der. din bg. *kolačer*, propusă de Conev 58); *colăci*, vb. (a aranja o căsătorie, a face pe pețitorul; a prezenta, a face cunoștință; a (se) amesteca, a (se) băga; a spiona, a turna, a denunța, a descoperi; a face colac, a răsuci; a încurca, a încîlci); *colăcitură*, s. f. (rulou; încurcătură); *colătău*, s. n. (mîner; coc, conci), pe care Tiktin și *DAR* îl pun în legătură cu mag. *kallantyú* „clanță" (cf. Stamati: *pletele i-au pieptănat și colătău le-au făcut*); *încolăci* (var. *(în)colătăci*), vb. (a face ca un cerc, a încovriga); *încolăcitură*, s. f. (roată, cerc); *descolă(tă)ci*, (a desface, a întinde, a desfășura). 2243

colaca, s. m. – Lingușitor, periuță.

Ngr. κόλακας (Tiktin; *DAR*). Sec. XIX, înv. – Der. *colachie*, s. f. (adulare, lingușire), din ngr. κολακεία. 2244

colăieр (–ri), s. m. – Persoană care merge cu colindul de sărbătorile Crăciunului.

După *DAR*, de la *călăie* „dulce", prăjitură, și acesta din tc. *kaliie* „puré de verdețuri cu unt". În Mold. 2245

colạn (–ne), s. n. – 1. Centură, legătură, brîu, cingătoare. – 2. Colier. – 3. Plantă (Botrychium lunaria). – Mr. *colane*.

Tc. *kolan* „curea" (Șeineanu, II, 141; Meyer 195; Lokotsch 1195); cf. ngr. κολάνι, alb., bg. *kolan* „chingă". La sensul 2 este vorba desigur de o influență a it. *collana*, fr. *collier*; și cuvîntul it. provine din tc. (Battisti, II, 1011). 2246

colărẹz (–zi), s. m. – Bucățele de cocă sau găluști de orez care se fierb în lapte.

Origine incertă. Posibil de la un fr. *colle au riz*; cf. totuși ngr. κολλαρίζω „a scrobi". Este puțin probabilă der. propusă de Laurian, acceptată de Scriban și menționată de *DAR*, de la un gr. κολλυρίς „pîinișoară"; sau cea din lat. *collyrida*, care reprezintă același cuvînt gr. (Candrea). 2247

colări, s. f. – Cantitate de mușchi ce atîrnă de o stîncă sau de povîrnișul unei prăpăstii.

Lat. *collāre* „colier, salbă" (Pușcariu, *Dacor.*, IV, 681; *REW* 2042; *DAR*); it. *collare*, prov. *colar*, fr. *collier*, sp., port. *collar*. Este neîndoios cuvînt identic cu *culare*, s. f. (trestie ce crește la malul bălților sau rîurilor; chei, strîmtoare; peșteră), pe care îl derivă din lat. **cūbīlāre*, de la *cūbīle* „cuib" și *DAR* îl consideră de origine necunoscută. 2248

colạstră, s. f. – 1. Laptele unei mame imediat după naștere. – 2. Lapte prins. – Var. *corast(r)ă*, *curast(r)ă*. Mr. *curastă*, *culastă*, megl. *gulastră*.

Lat. *cŏlostra* (Pușcariu 456; Candrea-Dens., 392; *REW* 2058; *DAR*); cf. beam. *coulhistrau*, sp. *calostro* (Corominas, I, 600), v.arag. *cullestru*, astur. *culiestru*. Este cuvînt de circulație generală, cf. *ALR*, I, 207. Rezultatul normal, *corastră*, a disimilat primul *r* la *l*. Din rom. a pătruns în multe limbi din Europa orientală: ngr. κουλιάστρα, sarak. κλιάστρα (Meyer, *Neugr. St.*, II, 75), bg. *kolastra*, *kulastra* (Capidan, *Raporturile*, 205), sb. *kònastra*, slov. *kurastva*, rut. *kołastra*, *kułastra*, *kułestra* (Miklosich, *Wander.*, 22), mag. *gulászt(r)a*, *gulesztra* (Candrea, *Elemente*, 401; Edelspacher 14). Ipoteză că bg. *kolastra* provine direct din lat. și este etimonul rom. *colastră*, cu *l* (Romanski 112; Mladenov 245), este extrem de improbabilă. – Der. *corăsli* (var. *colăstri*), vb. (a se prinde laptele; a se strica laptele). 2249

colb (-buri), s. n. – **1.** Praf, pulbere. – **2.** (Trans. de Nord) Fumăraie.

Origine obscură. Dacă sensul al doilea nu este tîrziu, trebuie să presupunem accepţia primitivă de „vîltoare" şi în acest caz trebuie plecat de la sl. *kolo* „roată". Veriga imediată ar putea fi bg. *kolba* „brăţară" sau reprezentantul lui sl., căci este uşor de plecat de la ideea de „inel sau vîrtej de fum" pentru a ajunge la „fumăraie". Bg. *kolba* (> rom. *colbă*, s. f. (inel, belciug, puţin folosit) aparţine aceleiaşi familii ca *clăbuc, colac*; cf. sb. *kolobar* „inel", rus. *kolob* „chiftea", bg. *kolbaš* „cîrnăcior". Cihac, II, 723, pleca de la *pulbere*, presupunînd o formă redusă **polb*, ce nu pare posibilă.

Der. *colbărie*, s. f. (prăfărie); *colbos*, adj. (prăfos); *colbăraie*, s. f. (prăfărie); *colburos*, adj. (prăfos); *colburiu*, adj. (gri); *colbăi* (var. *colbui*), vb. (a prăfui); *colbot*, s. n. (acţiunea de a scutura praful); *colboti*, vb. (a scutura; a mişca; a zăpăci), pe care Drăganu, *Dacor.*, IX, 206, îl pune în legătură cu rut., rus. *kolabaty* „a agita", din sl. *kolĕbati*. 2250

colcăi (-ăesc, -it), vb. – **1.** A fierbe, a bolborosi. – **2.** A mişuna. – Var. *corcăi*.

Creaţie expresivă, cf. *colcoti, clocoti*, bg. *klokam* „a fierbe". – Der. *colcăială*, s. f. (faptul de a colcăi); *colcăitor*, adj. (zgomotos). Cf. şi *corcodel*. 2251

colceag (-guri), s. n. – **1.** Manşon (de damă). – **2.** Jambieră. – Var. *colceac*.

Tc. *kolçak* (Şeineanu, II, 141; Miklosich, *Etym. Wb.*, 23; Berneker 543). Sec. XVIII, înv. 2252

colduş (-şi), s. m. – Cerşetor. – Var. *culduş, coldan*.

Mag. *koldus* (Cihac, II, 494; *DAR*; Gáldi, *Dict.*, 118). În Trans. şi Bucov. – Der. *coldui* (var. *culdui*), vb. (a cerşi, a cere de pomană), din mag. *koldulni; coldănesc*, adj. (de cerşetor). 2253

cǫleą, adv. – **1.** Aici, în locul acesta, într-un loc foarte apropiat. – **2.** Redundanţă proprie adj. şi adv., în limbajul pop. – **3.** În momentul acela, pe atunci. – Var. *acolea, încolea*.

Lat. *eccum illăc*, cu afereza lui *a*, cf. *acolo*. Nu pare probabilă influenţa sugerată de Scriban. 2254

coleaşe, s. f. – **1.** Terci. – **2.** Mămăligă. – Mr. *culeaş*.

Origine necunoscută. Apare în mai multe limbi sl. (bg. *kuljaša*, sb. *kùlješ*, rut. *kułesa*, pol. *kułesz(a)*, rus. *kuleš*, ceh. *kulaše, gulaše*; (Cihac, II, 68; Iordan, *Dift.*, 77), dar nu pare a fi cuvînt autentic sl., cf. Berneker 642. Este greu de susţinut din mag. *köles* „mei" (Weigand, *Jb*, XVI, 222; Gáldi, *Dict.*, 88), dacă se are în vedere răspîndirea cuvîntului; totuşi, trebuie să aibă legătură cu mag. *gulyas* > rom. *gulaş* „terci cu sos şi carne". – Der. *coleşer*, s. n. (mestecău de mămăligă); *coleşi*, vb. (a dilua, a dizolva, a topi). 2255

colecţionar (-ri), s. m. – **1.** Persoană care colecţionează obiecte. – **2.** (Arg.) Hoţ, pungaş.

De la *colecţiona* < fr. *collectionner*. Al doilea sens este o interpretare ironică a primului şi totodată o încrucişare cu *(tribunal) corecţional*. 2256

colęg (-gi), s. m. – Camarad, tovarăş.

Lat. *collega* (sec. XVIII). – Der. *colegă*, s. f. (camaradă); *colegial*, adj. (camaraderesc); *necolegial*, adj. (lipsit de camaraderie); *colegiu*, s. n., din lat. *collegium* (sec. XVIII) şi în parte din germ. *Kollegium* sau din rus. *kollegija; colegian*, s. m. (elev al unui colegiu). 2257

colęt (-te), s. n. – Pachet.

Fr. *colis*, cu terminaţia ca în *pachet* (*DAR*), cf. şi *antret, caiet*. 2258

coliбă (-be), s. f. – Casă mică şi sărăcăcioasă, cocioabă. – Mr. *călivă*, megl. *colibă*.

Origine necunoscută. Cuvîntul apare în toate limbile balcanice: ngr. καλύβα (> mr.), tc. *koliba, kaliba, kulübe*, alb. *koljubë*, bg. *koliba* (> megl.), sb., slov., ceh., pol., mag., *koliba*, rut. *kolyba*. Se presupune în general că rom. provine din gr. καλύβη, fie direct (Roesler 571; cf. Daničič, V, 189; Vasmer, *Archiv slaw. Phil.*, XXXVIII, 282; Vasmer, *Gr.*, 79), fie prin intermediul bg. sau sb. (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 25; Miklosich, *Lexicon*, 297; Cihac, II, 69; Conev 81; Sandfeld 18; *DAR*; Puşcariu, *Lr.*, 260), sau al tc. (Miklosich, *Türk. Elem.*, I, 88; Meyer 170; K. Treimer, *Mitt. Wien*, 354). Der. pe baza cuv. gr. este greu de admis direct fiindcă dacă este împrumut vechi, λ ar da *r*, dacă este modern, β ar da *v*; prin intermediul altei limbi, deoarece se presupune că împrumutul a avut loc într-o epocă în care υ se pronunţa *i*, în vreme ce β se pronunţa *b*, caz ce nu apare la alte împrumuturi din gr. (cf. κόληβον > sl. *koliva*; κλουβίον > sl. *kluvija*; etc.; sb. *kòliba, koliba* apare din sec. XIII. Împrumutul din tc. nu poate fi admis, avîndu-se în vedere vechimea cuvîntului în sb., şi cu atît mai puţin din per. *kulba* „colibă" (Romanski, *R. Ét. slaves*, II, 53). În sfîrşit, se poate ca cuvintele sl. să provină din rom. (Berneker 546).

Dacă se admite că este vorba de un cuvînt rom., ar trebui plecat de la lat. *collegia* < *collegium* „grup de colibe de ciobani", de unde şi sard.

boddeu (Wagner 108), cf. bgr. χολλήγας „de la mijloc". Trecerea lui *g* > *b* nu este normală, dar cf. *barză, limbă* și *cociorbă* față de rut. *kočérga, coșleabă* față de *coșmeagă, coroabă* față de *coroagă*, etc. Aceste ex., ca și prezența unor cuvinte ca *cobace, cobîlteață, cocioabă*, par a indica faptul că cuvîntul lat. a fost interpretat ca creație expresivă, chiar dacă această ipoteză nu este necesară.

Der. *colibaș* (var. *colibar*), s. m. (om sărman, persoană care locuiește într-o colibă; pustnic; paznic de pădure). 2259

colică (–ci), s. f. – Durere abdominală. – Mr. *colică*.

Ngr. κόλικα, din it. *colica*. 2260

colilie (–ii), s. f. – Plantă, Stipa pennata. Tulpina sa este acoperită de stipele albe ca niște fire de păr, care fac ca numele acestei plante să fie sinonim cu „păr cărunt". – Var. (Trans., Banat), *colie*.

Sb., cr., slov. *kovilje* (Cihac, II, 69; Conev 44), cu asimilarea lui *v*. 2261

colimvițră (–re), s. f. – Înv.) Baptisteriu. – Mr. *culimviθră*, megl. *călăvitră*.

Ngr. κολυμβήθρα (sec. XVII). 2262

colină (–ne), s. f. – Deal, colnic.

Fr. *colline*. A devenit aproape popular. Totuși, dim. menționate de *DAR, col(i)niță* și *colmel*, nu aparțin acestui, cuvînt ci lui *colnic* și *culme*. 2263

colindă (–de), s. f. – **1.** Cîntec popular care se cîntă de obicei în ajun de Crăciun și de An Nou, în general însoțit de diverse datini populare. – **2.** Umbletul colindătorilor de la o casă la alta cu colindul. – **3.** Drum, rută, parcurs. – **4.** Zi de drum, de călătorie. – **5.** Dar, bani care se dau de obicei colindătorilor. – **6.** Băț tipic al colindătorilor. – Var. *colind, corindă*. Mr. *colindă*, megl. *cólidă*.

Sl. *kolęda „prima zi a anului"*, și sl. *din lat. călendae* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 25; Miklosich, *Lexicon*, 299; Cihac, II, 69; Meyer 196; Byhan 314; Romanski 112; Vasmer 606; Berneker 544; *DAR*); cf. bg. *koleda* „sărbătoarea Crăciunului", sb. *kole(n)da* „colind", rus. *koljadá* „colind", ceh., mag. *koleda* „chetă, colectă", ngr. καλαντα „cîntec de felicitare de prima zi a Anului Nou". Lat. *călendae* a avut în rom. un reprezentant pierdut, **cărinde*, cf. *cărindar*, din a cărui încrucișare cu *colindă* a ieșit var. *corindă*, în Trans.

Der. *colinda*, vb. (a cînta colinde, umblînd de la o casă la alta, de Crăciun sau Anul Nou; a merge de la o casă la alta, a umbla de colo pînă colo), cf. bg. *koledvam*, sb. *kolèdovati*, slov. *koledovati; colindat*, s. n. (acțiunea și timpul de a colinda); *colindătură*, s. f. (peregrinare); *colindător*, s. m. (persoană care umblă cîntînd colinde); *colindar*, s. m. (colindător); *calindroi* (var. *colindroi*), s. m. (crai, muieratic, leneș, haimana), pe care Lahovary 321 îl consideră drept cuvînt anterior fazei indoeurop. (cf. Șeineanu, *Semasiol.*, 45); *colindeț*, s. n. (colinde; dar, răsplată pentru colindători; covrig, colac de Crăciun; umblat, hoinărit). 2264

colir (–ruri), s. n. – Medicament de ochi.

Fr. *collyre*, și înainte (sec. XVIII) din gr. χολλύριον. 2265

colivă (–ve), s. f. – Dulce preparat din grîu fiert, nuci și zahăr care se dă de pomană pentru odihna sufletului unui mort.

Gr. κόλυβα, prin intermediul sl. *koliva* (Roesler 570; Miklosich, *Slaw. Elem.*, 25; Miklosich, *Lexicon*, 297; Mumu 15; Vasmer, *Gr.*, 79), cf. bg. *kolivo*, sb. *koljivo*. – Der. *colivar*, s. m. (persoană care se duce la toate slujbele unde se dă de pomană; parazit, pomanagiu; Arg., polițist, jandarm; Arg., seminarist). 2266

colivie (–ii), s. f. – Cușcă mică pentru păsări. – Var. (înv.), mr. *cluvie*.

Ngr. κλουβί, în parte prin intermediul sl. *kluvija*, din gr. κλωβός. 2267

colnă (–ne), s. f. – Șopron, acoperiș lîngă grajd, mai ales pentru a proteja plugul sau trăsura.

Sl. *koln(ic)a* (Cihac, II, 70; Berneker 548; *DAR*), cf. ceh. *kolna* „magazie pentru trăsuri", mag. *kolna* „cîrciumă". Punctul de plecare este *kolo* „roată", cf. *colb, colac*. De aici și *colnic*, s. n. (drum povîrnit, urcuș; deal, colină), cf. bg. *kolnik* „drum de care": *colnar*, s. n. (monticul); și probabil, *colnici*, vb. (despre oi, a picoti, a moțăi; a hoinări); *colniță*, s. f. (colină; Trans., grajd). 2268

coloană (ne), s. f. – Stîlp cilindric de marmură, piatră, lemn, pentru susținerea unei clădiri sau pentru înfrumusețarea ei. – Mr. *culoană*.

Lat. *columna* (sec. XVIII) și mai tîrziu din fr. *colonne*; în mr., din it. *colonna* sau din ngr. κολῶνα. Este dublet al lui *columnă* (sec. XIX). – Der. *colonadă*, s. f., din fr. *colonnade; colontitlu*, s. n. din fr. *colonne-titre; încolona*, vb. (a pune în rînd, a forma o coloană, termen militar). 2269

coloare (ori), s. f. – Totalitatea radiațiilor de lumină pe care le reflectă corpurile și care crează asupra retinei o impresie specifică. – Var. *culoare*, (înv.) *color*.

Lat. *color* (sec. XIX), var. din fr. *couleur*. –

Der. *colora*, vb. (a da unui obiect o anumită culoare, a vopsi); *coloraţi(un)e*, s. f. (culoare, colorit); *colorit*, s. n. (totalitatea culorilor unui obiect), din germ. *Kolorit; colorist*, s. m., din fr.; *coloratură*, s. f. (vocaliză, tril), din germ. *Koloratur; decolora* vb., din fr.; *incolor*, adj. din fr.; *tricolor*, adj. (în trei culori). Se cuvine să observăm că în rom. s-a păstrat obiceiul oriental, probabil turanic, de a distinge cartierele sau sectoarele unei localităţi după numele unei culori: cf. *şeful de culoare* (Cocea) şeful judeţului. **2270**

colocviu (-ii), s. n. – Conversaţie, discuţie, taifas.

Lat. *colloquium* (sec. XIX). **2271**

colomeică (-ci), s. f. – Dans tipic din nordul Mold.

Rut. *kolomijka* „ca în oraşul *Kolomija* (sudul Poloniei)". **2272**

colon (-ni), s. m. – Muncitor agricol.

Lat. *colonus* (sec. XVIII). – Der. *colonie*, s. f., din fr. *colonie; colonist*, s. m. (emigrant), din germ. *Kolonist; colonial* adj., din fr. *colonial; coloniale*, s. f. pl. (articole alimentare de băcănie), din germ. *Kolonialwaren; coloniza*, vb., din fr. *coloniser; colonizator*, adj. (care colonizează). **2273**

colonel (-ei), s. m. – Grad de ofiţer superior; persoană care poartă acest grad.

It. *colonnello* (sec. XVIII) şi apoi din fr. *colonel*. – Der. *colonelească*, s. f. (soţie de colonel). **2274**

colonie (-ii), s. f. – Lichid parfumat folosit în cosmetică. – Var. *odicolon*.

Fr. *(eau de) Cologne*. **2275**

colotău (-ăi), s. m. – Vagabond, pribeag; leneş. – Var. *colotan*.

Mag. *kolotálni* „a hoinări" (Drăganu, *Dacor.*, IX, 207). Pare a fi cuvînt identic cu rut., rus. *kolotitĭ* „a agita", de unde, în Bucov., *coloti*, vb. (a urmări, a hăitui). **2276**

colox, s. m. – Varietate de grîu. – Var. *coluz, colus*.

Rut. *kolos* „spic" (*DAR*). Este cuvînt identic cu *coluz*, s. n. (băţul de la năvodul de pescuit) pe care *DAR* îl pune în legătură, greşit, cu bg. *kol* „ţăruş". **2277**

colţ (-ţi), s. m. – 1. Dinte, canin. – 2. Canin de mistreţ sau de elefant. – 3. În general, vîrf, proeminenţă a unui obiect. – 4. Zimţ de ferăstrău. – 5. Fiecare din vîrfurile ascuţite ale agrafei de păr. – 6. Fiecare din vîrfurile ascuţite ale greblei. – 7. Extremităţi ale tăişului securii. – 8. Ştift, bolţ, bulon. – 9. Cui, ţintă care împiedică alunecarea pe gheaţă. – 10. Cîrlig, scoabă. – 11. Vîrf, ţanc, stîncă ascuţită. – 12. Crestătură, semn. – 13. Zuluf, cîrlionţ. – 14. Mugure, vlăstar. – 15. Germen, embrion. – 16. Boboc, mugure. – 17. Loc format de două străzi care se întîlnesc, unghi. – 18. La pîine, capăt, extremitate. – 19. Intersecţie, răscruce. – 20. Extremităţile laterale ale gurii (unde se întîlnesc buzele).

Sl. *kolĭcĭ*, de la *klati, kolją* „a înţepa" (Cihac, II, 70; Conev 50; *DAR*) cf. bg. *kolec* „ţăruş", sb. *kolac* „ţăruş", rut. *kolecĭ*, „germen", pol. *kolec* „ghimpe". – Der. *colţui*, s. m. pl. (broderie în formă de triunghi, la cămaşă); *colţişor*, s. n. (ungher; ornament triunghiular; buclă, cîrlionţ; plantă, Dentaria bulbifera); *colţoi*, s. m. (colţui); *colţăriş*, s. n. (stîncărie); *colţos* (var. *colţat*), adj. (cu dinţii canini mari; trufaş, înfumurat, mîndru; certăreţ, scandalagiu); *colţuros*, adj. (stîncos; aspru; colţat, ascuţit); *colţurat*, adj. (colţuros; rar); *colţă*, s. f. (Trans. de Sud, agrafă de păr), cu toată incertitudinea *DAR* care nu crede că este vorba de un der. de la *colţ*, datorită lipsei diftongării; *colţan*, s. m. (persoană sau animal cu dinţii canini mari; libarcă, gîndac; castană de apă, Trapa natans; vîrf, ţanc); *colţan*, s. n. (gogoaşă de stejar); *colţar*, s. m. (bîrnă ce formează unghi sau colţ exterior; dinte canin; Trapa natans; colţ de stradă; poliţă, masă ori canapea aşezate în colţul camerei; zgardă cu ghimpi, pentru cîinii de pază; darac, dărăcitor; bocanc cu ţinte pentru alpinişti); *colţar*, s. n. (echer; culegător, culegar; piesă a războiului de ţesut; gogoaşă de stejar); *cloţan*, s. m. (stîncă, ţanc), metateză a lui *colţan; încolţi*, vb. (a înfige dinţii, a muşca; a hăitui; a germina; a înmuguri). **2278**

colţeş (-şe), s. n. – Trunchi, buştean.

Rut. *kołotyča* „aşchie" (*DAR*). În Bucov. şi Maram. **2279**

coltosi (-sesc, -it), vb. – A muta.

Mag. *költözni (DAR)*. În Mold. **2280**

coltuc (-ce), s. n. – 1. Cot. Cu acest sens se foloseşte numai cu un gest de zeflemea, care constă în a arăta cotul, indicînd un refuz nepoliticos. – 2. Ornament triunghiular. – 3. Colţ de pîine. – 4. Traversă, bîrnă. – Var. *cultuc*.

Tc. *koltuk* „braţ, cot, colţ" (Cihac, II, 569; Şeineanu, II, 141; Lokotsch 1199; Ronzevalle 140). Cf. Iordan, *BF*, I, 110. **2281**

colugă (-gi), s. f. – Ciorchine.

Origine obscură. După *DAR*, este în legătură cu rut. *koljučka* „ghimpe". **2282**

columbacă, s. f. – Varietate de viespe, Simulia Columbacensis.

De la *Golubac*, localitate din Serbia, în rom. *Columbaci.* 2283

colun (-ni), s. m. – Hemion.

Sl. *kolunŭ* (Cihac, II, 71; Conev 56). Este cuvînt oriental, cf. tc. *kulun* (Șeineanu, II, 142), care poate să fi intrat în rom. și din cuman., în sec. XVI. A dispărut o dată cu animalul (sec. XVII), dar se conservă în toponimie. 2284

comă (-me), s. f. – 1. Virgulă, semn ortografic. – 2. Pierdere totală, prelungită a cunoștinței, somn letargic.

Lat. *comma* (sec. XIX), și germ. *Komma* (sensul 1), fr. *coma* (sensul 2). Sensul 1 este înv. – Der. *comatos*, adj., din fr. 2285

comân, s. n. – Diavolul.

Cuvînt rar, atestat o singură dată, în Mold. După *DAR*, de la numele cumanilor, popor turanic care a ocupat partea răsăriteană a României în sec. XI-XIII; însă această ipoteză este puțin probabilă. Este posibil să fie vorba de un der. cu suf. *-man*, de tipul **drăcoman*, cf. *gogoman, hoțoman*, pronunțat pe jumătate din scrupule de tip tabu. 2286

comănac (-ce), s. n. – 1. Căciulă, pălărie. – 2. Acoperămînt al capului caracteristic călugărilor ortodocși. – 3. (Trans.) Capac, acoperiș. – 4. Creangă, ramură. – Var. *cumănac, cămănac.* Istr. *coromac, cumarac.*

Origine obscură. După Scriban, *Arhiva*, 1914, 133 (urmat, cu rezerve de *DAR*), din lat. *calamancum* „moț, vîrf", de unde sp. *calamaco*, germ. *Kalmank*; însă această der. prezintă multe dificultăți. Cf. Densusianu, *GS*, II, 390. Scriban menționează și sb. *kalamank* „bonetă" și ngr. χαμηλαύκιον – Der. *comănăci*, vb. refl. (Trans., a se umili, a adula servil). 2287

comanda (-d), -at), vb. – A ordona, a da un ordin. – Var. (Trans.) *comînda*, (înv.), *comenda, comend(ăl)ui, comendăl(u)i, comandarisi.*

Fr. *commander.* – Der. *comandă*, s. f. (acțiunea de a comanda, poruncă, ordin; însărcinare; Banat, primărie; Bucov., prostituată), din germ. *Kommando*, înainte din pol. *komenda* (sec. XVIII); *comenduială*, s. f. (ordin), sec. XVIII; *comenduire*, s. m. (comandă); *comandant* (var. înv. *comendant*), s. m. (șef militar), din fr. *commandant*, și înainte din pol., rus. *komendant*, sec. XVII; *comîndaș* (var. *comanduitor*), s. m. (comandant, șef), sec. XVIII; *comandor*, s. m. (grad de ofițer în aviație și marină corespunzător gradului de colonel din armata terestră); *comandament*, s. n. (comandă, poruncă; ordin de executare), din fr. *commandement; comandantură*, s. f. (post de comandă, în organizarea germană de ocupație), din germ. *Kommandantur; comandorie*, s. f., din fr. *commanderie; comandir*, s. m. (înv., comandant), din rus. *komandir.* Cf. dubletul *comînda.* 2288

comârnic (-ce), s. n. – 1. Parte a stînii unde se mulg oile. – 2. Șopron lîngă stînă unde se păstrează brînza. – 3. Poliță, scîndură sau tipar unde se lasă brînza la uscat. – Var. (Trans.) *comornic.*

Bg. *komarnik* „cabană" (Weigand, *Jb.* XVI, 223; *DAR*); cuvînt care provine din lat. *camera*, și despre care Giuglea, *Dacor.*, III, 332, presupune că a fost împrumutat din rom. și dat înapoi acestuia, cu modificările fonetice proprii bg. Rut. *komarnyk* provine din rom. (Candrea, *Elemente*, 402). Var. provine din sb. *komornik* (Candrea). 2289

comasa (-ez, -at), vb. – A strînge la un loc gospodăriile țărănești.

Germ. *kommassieren*, din lat. *commassare.* 2290

combate (-t, -tut), vb. – A lupta împotriva unor atitudini, idei etc.

Fr. *combattre*, adaptat conjug. lui *a bate.* – Der. *combatant*, s. m.; *combativ*, adj. *combativitate*, s. f., din fr. 2291

combina (-n, -at), vb. – A îmbina, a împreuna, a potrivi lucruri diferite.

Fr. *combiner.* – Der. *combinabil*, adj.; *combinați(un)e*, s. f. (îmbinare, reunire; înțelegere de dragoste); *combinezon*, s. n., din fr. *combinaison; combinagiu*, s. m. (Arg., crai, mujeratic). 2292

comedie (-ii), s. f. – 1. Spectacol comic. – 2. Sărbătoare, petrecere, distracție, mai ales la tîrg. – 3. Bîrfă, intrigă, pălăvrăgeală, încurcătură. – Mr. *cumedie.*

Fr. *comédie* (sensul 1, accentuat *comedíe*), și germ. *Komoedie* (celelalte sensuri, accentuat *comédie*). Sec. XVIII. – Der. *comediant* (var. *comedianț*), s. m. (actor, artist, comic), din it. *commediante* și germ. *Komoediant; comedios*, adj. (comic, vesel; capricios, plin de surprize). Cf. *comic.* 2293

comenta (-tez, -at), vb. – A face observații asupra unui eveniment, unei întîmplări etc.

Lat. *commentari*, fr. *commenter* (sec. XIX). – Der. *comentariu* (înv. *comentarie*), s. n. (apreciere, comentare), din lat. *commentarium* (sec. XVII);

comentator, s. m. (autor de comentarii), din lat. *commentator* (sec. XIX). 2294

comerț (-țuri), s. m. – Schimb de produse prin cumpărare și vînzare. – Var. (înv.) *comerciu.*

Lat. *commercium*, în parte prin it. *commerzio* sau cu pronunțarea germ. (sec. XVIII). – Der. *comercia* (var. *comersa*), vb. (a face comerț); *comercial*, adj., din fr. *commercial; comercializa*, vb. (a pune în vînzare), din fr. *commercialiser; comerciant*, s. m., fr. *comerçant.* 2295

cometă (-te), s. f. – Corp ceresc, stea cu coadă. – Var. (înv.) *comet, comit.*

Lat. *cometa* (sec. XIX) și înainte din gr. κομήτης (sec. XVII). Cf. Murnu 15; Gáldi 167. 2296

comic (-că), adj. – De comedie; hazliu. – Var. (înv.) *comicesc.*

Lat. *comicus*, it. *comico* (sec. XVIII). – Der. *comicos*, adj. (hazliu, care provoacă rîsul); *comicărie*, s. f. (bufonadă, caraghioslîc, glumă). Cf. *comedie.* 2297

comid, s. m. – Gumă.

Ngr. κομμίδι (*DAR*). Sec. XVIII, înv. 2298

cominǎ, s. f. – Tescovină, drojdie.

Sb. *kŏmina*, bg. *kómina (DAR).* 2299

comîndă (-d, -ăt), vb. – **1.** (Înv.) A sacrifica. – **2.** (Înv. și Mold.) A se îngriji de sufletul unui mort, a se ocupa de înmormîntare, de slujbe și pomeni, a face tot ce se cuvine pentru odihna sa. – **3.** A da ultimele dispoziții cu privire la propria înmormîntare și la pomeni. – Var. *cumînda.*

Lat. *commendāre*, popular *commandāre* (Hasdeu 2171; Pușcariu 440; *REW* 2084; Candrea-Dens., 386; *DAR*; Pușcariu, Lr., 336); cf. dubletul *comanda* și pentru sensul special, sp. *manda.* – Der. *comîndare*, s. f. (înv., sacrificiu; pomană; slujbă de înmormîntare); *comînd*, s. n. (înv., sacrificiu; pomană; obiectele necesare pentru înmormîntare, ca de pildă straie, monede, pe care țăranii bătrîni obișnuiesc să le păstreze pentru propria lor înmormîntare; masă care se face după înmormîntare pentru odihna sufletului unui mort.). 2300

comînji (-jęsc, -ît), vb. – A murdări, a mînji, a spurca. – Var. (Mold.) *tămînji.*

Origine expresivă, plecînd de la *mînji.* Pentru valoarea expresivă a compunerii pe baza lui *co-*, cf. *cofleși*, față de *fleașcă*, *copleși*, față de *pleoști*, și probabil *cotropi.* După Philippide, *ZRPh.*, XXXI, 304, din lat. *commingĕre* „a murdări cu urină", opinie acceptată de Pușcariu, *Dacor.*, IV, 1350 și de *REW* 2085 și reprodusă cu rezerve în *DAR.* Cuvîntul este rar, în Trans. – Der. *comînjeală*, s. f. (murdărie). 2301

comis (-și), s. m. – Dregător. – *Mare comis*, în vechea organizare socială, boier de rangul doi, mare dregător, care avea în sarcina sa grajdurile domnești și organizarea paradelor militare de Bobotează și de Sfîntul Gheorghe. Participa la sfatul domnesc și era singurul boier de rangul doi care purta *calpac* de zibelină, ca boierii de prim rang. Avea în subordine un *comis al doilea*, boier de rangul patru, și un *comis al treilea*, boier de rangul cinci. Din 1812 nu s-a mai bucurat de monopolul cumpărării de furaje pentru armată.

Lat. *comes*, prin intermediul mgr. κόμης, cf. sl. *komisŭ* (Vasmer, *Gr.*, 80). Reprezintă ceea ce era *comes stabuli* în organizarea medievală a Occidentului. Cf. *conte.* – Der. *comisoaie*, s. f. (nevastă de comis); *comișie*, s. f. (înv., dregătoria marelui comis); *comișel*, s. m. (rîndaș la cai). 2302

comisar (-ri), s. m. – Ofițer de poliție. – Mr. *cumisar.*

Lat. *commissarius* (sec. XVII), și modern din fr. *commissaire* (din rus. *komisar*, după Sanzewitsch 200; se pare însă că apare în rom. mai înainte ca în rusă). Forma mr., din it. *commessario*, prin intermediul ngr. κουμεσάρις. – Der. *comișer*, s. m. (agent, polițist), cuvînt rar; *comisariat*, s. n. (secție a poliției condusă de un comisar). 2303

comișie (-ii), s. f. – **1.** Colectiv organizat care funcționează pe lîngă o instituție, o adunare etc. – **2.** Organism internațional. – **3.** (Înv.) Secție de poliție. – Var. *comisión* (înv.), *comisiune.*

Lat. *commissio* (sec. XVIII). Var., care în sec. XVIII se folosea cu sensul curent de „misiune, comisie", se folosește numai ca termen comercial, cu sensul de „comandă; remunerație procentuală primită pentru mijlocirea unei afaceri", în timp ce *comisie* se folosește cu sensul de „colectiv organizat, adunare, delegație". Var. pare a proveni din germ. *Kommission.* – Der. *comisiona*, vb. (a încredința; a însărcina; a împuternici), din fr. *commissionner; comisionar*, s. m. 2304

comite (-t, -ș), vb. – A săvîrși, a face, a înfăptui.

Lat. *committere*, fr. *commettre* (sec. XIX), conjug. ca *trimite.* – Der. *comitent*, s. m. (persoană care încredințează cuiva un mandat de împuternicire), din germ. *Kommitent; comitet*, s. n. (organ de conducere colectivă, comisie, delegație), din fr. *comité*, prin intermediul rus. *komitet* (Sanzewitsch 201); *comitagiu*, s. m. (partizan,

agitator bulgar care acționa la ordinul unui comitet, făcînd incursiuni pe teritoriul altor state), din bg. *komitadži*, tc. *komitaci* (Ronzevalle 141). 2305

comlău, s. m. – (Trans. și Banat) Drojdie de bere.

Mag. *komló* „hamei" (*DAR*). 2306

comoară (-ori), s. f. – **1.** (Înv.) Vizuină, bîrlog, ascunzătoare. – **2.** Grămadă de bani sau de obiecte de preț îngropată în pămînt sau ascunsă. – **3.** Tezaur. – **4.** Mină, sursă, izvor. – **5.** Steaua Polux.

Sl. *komora* „tezaur public", din sl. *komara* „încăpere", și acesta din lat. *camera* sau din mgr. χαμάρα (Miklosich, *Fremdw.*, 99; Miklosich, *Lexicon*, 299; Cihac, II, 71; Conev 81; *DAR*); cf. sb., *komòra*, cr., slov., ceh., pol., rut., rus. *komora* „tezaur public". Cf. și *cămară, chimir, comarnic.* – Der. *comornic*, s. m. (înv., cămăraș al regelui Poloniei), din pol. *komornik.* 2307

companie (-ii), s. f. – **1.** Subunitate militară mare mare decît plutonul și mai mică decît batalionul. – **2.** Tovărășie, însoțire. – **3.** Grup mic de personae care își petrec vremea împreună, societate. Mare întreprindere constituită sub formă de societăți. – Var. (înv.) *cumpanie.* Mr. *cumbanie.*

It. *compagnia* (sec. XVIII) și apoi din fr. *compagnie.* S-a specializat în *compánie* „companie militară" și *companíe*, cu toate celelalte sensuri ale cuvîntului sp. sau fr. – Der. *companist*, s. m. (înv., negustor asociat companiei comercianților greci din Trans. sec. XVIII); *companion*, s. m. (tovarăș), înv. 2308

compas (-suri), s. m. – **1.** Instrument de măsură și trasare a cercurilor. – **2.** (Înv.) Busolă. – **3.** (Arg.) Pas, mers.

Fr. *compas*; sensul 2, din germ. *Kompass (DAR).* 2309

complemẹnt (-te), s. n. – Ceea ce se adaugă la ceva, complinire. – Var. *compliment.*

Fr. *complément.* Var. este vulgarism, datorat confuziei cu *compliment* s. n. (cuvînt de laudă, măgulire), din fr. *compliment*, cf. mr. *compliment*, din ngr. κομπλιμέντα. – Der. *complementar*, adj. 2310

complẹt (-tă), adj. – **1.** Întreg. – **2.** (S. n.) Plen (al unui tribunal). – Var. *complect*, s. n. (bal popular, la mahala).

Fr. *complet.* Var. este o deformație a lui *cuplet* < fr. *couplet*, apropiat prin etimologie populară de ideea de „plin, complet", poate datorită mulțimii care umple de obicei sălile de bal, cf. *un tramvai complect.* Adj. *complect*, forma vulgară, pare un hiperurbanism, prin analogie cu *perfect* < fr. *parfait.* – Der. *completa*, vb. (a întregi), din fr. *compléter; completaș*, s. m. (tînăr recrut autorizat provizoriu să se întoarcă la ocupațiile sale civile); *descompleta*, din fr. *décompléter.* 2311

compụne (-n, -ụs), vb. – **1.** A forma, a alcătui un întreg. – **2.** A crea, a scrie, a redacta o operă.

Lat. *componere* (sec. XIX), cu sensurile fr. *composer* și cu conjug. rom. *a pune.* – Der. *compunere*, s. f.; *compoziție*, s. f., din fr. *composition; compozitor*, s. m., din fr. *compositeur; compozant*, s. n., din fr. *composant; descompune*, vb., format pe baza fr. *décomposer; descompunere*, s. f. 2312

cọmput (-turi), s. n. – Socoteală, calcul.

Lat. *computus* (sec. XVIII). În Trans., înv. 2313

comụn (-nă), adj. – Care aparține mai multor sau tuturor.

Lat. *communis*, fr. *commun* (sec. XIX). – Der. *comună*, s. f. (primărie), din fr. *commune; comunal*, adj., din fr. *communal; comunism*, s. n., din fr.; *comunist*, s. m.; *comunica*, vb., din lat. *communicare* (sec. XVIII), dublet al lui *cumineca; comunicat*, s. n.; *comunicați(un)e*, s. f.; *comunicabil*, adj.; *comunicativ*, adj.; *comunicant*, adj., din fr.; *comunitate*, s. f. (faptul de a fi comun, unire, grupare), din lat. *communitas* (sec. XVIII); *comuniune*, s. f., din fr. *communion.* 2314

cọmur (-ră), adj. – Închis la culoare.

Origine necunoscută. Se folosește în Dobr. După Drăganu, *Dacor.*, IX, 208, din mag. *komor* „înfiorător", soluție ce nu convine nici semantic nici geografic. 2315

comuta (-t, -ạt), vb. – **1.** A schimba legăturile unei porțiuni de circuit electric. – **2.** A schimba o pedeapsă mai grea în una mai ușoară.

Lat. *commutare* (sec. XIX). – Der. *comutați(un)e*, s. f.; *comutator*, adj. (care comută); *comutator*, s. n. (întrerupător, șaltăr); *comutativ*, adj. 2316

conabịu (-ịe), adj. – Roșu închis, stacojiu.

Tc. *kunabi*, din arab. *'unnabi* „de culoarea unui fruct roșu" (Iogu, *GS*, V, 181). Este greșită explicația lui Șeineanu, II, 149, bazată pe tc. *kunebi* „de cînepă" și acceptată de *DAR.* 2317

conạc (-ce), s. n. – **1.** Oprire, popas, haltă. – **2.** Perioadă de timp, etapă. – **3.** Han, loc de popas. – **4.** Reședința oficială a solilor turci pe lîngă

domnitorii Moldovei şi Munteniei. – **5.** Reşedinţa unei autorităţi sau societăţi oficiale. – **6.** Reşedinţă, casă boierească. – **7.** Casă izolată, departe de o localitate. – **8.** Diviziune a zilei de muncă, corespunzînd intervalului între două mese, timp în care se lucrează fără întrerupere. – **9.** Una din cele trei mese zilnice: *conacul întîi* de dimineaţă, *conacul al doilea* (la prînz), *cina* de seară. – **10.** Provizii, alimente. – Mr. *cunache*, megl. *cunac*.

Tc. *konak* (Roesler 596; Şeineanu, II, 142; Meyer 196; Lokotsch 1202; Ronzevalle 142) cf. ngr. κονάκι, alb., bg. *konak*. – Der. *conăci*, vb. (a se opri, a poposi; a găzdui; a hrăni); *conăceală*, s. f. (oprire, popas); *conăcar*, s. m. (dregător însărcinat cu organizarea găzduirii domnitorului sau a dregătorilor în misiune; flăcău care îl însoţeşte pe mire la nunţile populare), în cel de al doilea sens confundîndu-se cu *colăcer* sau *colăcar; conacciu*, s. m. (persoană însărcinată cu găzduirea domnitorului), din tc. *konakçı* (Şeineanu, II, 144). 2318

concęde (–d, –cęs), vb. – A îngădui, a încuviinţa; a ceda un drept.

Fr. *concéder*. Participiul nu se foloseşte. – Der. *concediu*, s. n., din fr. *congé*, it. *congedo*, contaminat cu *concede; concedia*, vb.; *concesie*, s. f., din fr. *concession*. 2319

concenį (–nęsc, –įt), vb. – A distruge, a anihila, a suprima.

Sl. *konĭčati* „a termina", part. *konĭčanŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 25; *DAR*). Din aceeaşi familie sl. face parte *concină*, s. f. (moarte), din sl. *končina*; şi *conef*, s. n. (sfîrşit; moarte), înv., din sl. *konĭcĭ*; Bucov. *conţă*, s. f. (resturi de pînză), din rut. *konec*. – Der. *concenie*, s. f. (înv., sfîrşit, deces), din sl. *konĭčanije; concină*, s. f. (joc de cărţi), mr. *cunţină*, din ngr. κοντσίνα (Gáldi 167), care la rîndul său provine din sl. *končina* menţionat. 2320

concępe (–p, –pųt), vb. – **1.** A imagina, a proiecta, a gîndi ceva nou. – **2.** A pricepe, a înţelege. – **3.** A exprima, a formula. – **4.** A zămisli, a procrea.

Lat. *concipere* (sec. XIX), cu sensurile din fr. *concevoir*. – Der. *concept*, s. n.; *concepţie*, s. f.; *conţopist* (var. *conţipist, concepist*), s. m., din germ. *Konzipist*. 2321

concęrn (–nuri), s. n. – Organizaţie complexă reunind întreprinderi economice.

Engl. *concern* (sec. XX). 2322

concęrt (–te), s. n. – **1.** Executarea în public a unei opere muzicale. – **2.** Înţelegere, unire, acord.

It. *concerto* (sec. XIX). – Der. concerta, vb.; *concertist*, s. m.; *desconcerta*, vb., galicism, din fr. *déconcerter*. 2323

conchįde (–d, –įs), vb. – A trage o concluzie, a încheia.

Lat. *concludere* (sec. XIX), modificat ca *includere* > *închide*. – Der. *concluzie*, s. f. din fr.; *concludent*, adj., din lat. *concludens; conclusiv*, adj. din fr. 2324

conchįstă (–te), s. f. – Cucerire.

It. *conquista* (sec. XIX). La scriitorii din sec. XIX apare cu sensul său etimologic; astăzi, numai cu accepţia de „cucerire amoroasă; persoană de la care s-au obţinut favoruri". – Der. *concherant*, s. m. (cuceritor), din fr. *conquérant*, astăzi rar; *conchistador*, s. m. (cuceritor), din sp. prin intermediul fr. 2325

cǫnci (–iuri), s. n. – **1.** Coc de păr. – **2.** Basma. – **3.** Moţ de păr, smoc.

Mag. *konti* (Cihac, II, 492; *DAR*; Gáldi, *Dict.*, 120), din it. *concio*, cf. sb. *konča*, rut. *konča, kančа*, pe care Miklosich, *Wander.*, 16 îl presupune der. din rom. Tot din rom. provine bg. *konč* (Capidan, *Raporturile*, 227), pe care Bernard 28, îl derivă în mod greşit direct din mag., recunoscînd că aşa se numeşte pieptănătura tipică a femeilor române din Vidin. 2326

concurą (–ręz, –ąt), vb. – **1.** A coincide. – **2.** A participa la un concurs. – **3.** A-şi face concurenţă. – Var. (înv.) *concurge*.

Lat. *concurrere*, fr. *concourir*; var. a fost asimilată artificial cu *a curge*. – Der. *concurent*, s. m.; *concurenţă*, s. f.; *concurs*, s. n., din fr. *concours*. 2327

condąc (–ce), s. n. – Imn, cînt bisericesc. – Mr. *cundache*.

Ngr. κοντάκιον, de la κόντος „scurt", în parte prin intermediul sl. *kondakŭ* (Vasmer, *Gr.*, 81). Sec. XVII. 2328

condąc (–ce), s. n. – **1.** Patul puştii. – **2.** Braţ.

Tc. *kondak*, ngr. κοντάκι (Cihac, II, 568; Meyer 197; Şeineanu, II, 145). 2329

condamnă (–n, –ąt), vb. – **1.** A pronunţa o condamnare. – **2.** A învinui, a blama. – **3.** A bloca.

Lat. *condemnare* (sec. XIX), cu vocalismul din fr. *condamner*. – Der. *condamnabil*, adj. (reprobabil); *condamnaţi(un)e*, s. f. (condamnare). 2330

condęi (–ie), s. n. – **1.** Pană, toc. – **2.** Pană specială pentru a încondeia ouăle de Paşti. – **3.** (Înv.) Pensulă. – **4.** Mod de a scrie, stil. – **5.** (Înv.) Birou, cabinet. – **6.** Cîrmă. – **7.** Cuţit de meliţă mecanică. – Mr. *cundil'u*, megl. *cundil'*.

Mgr. κονδύλιον (Roesler 570; Murnu 15; Meyer 197), cf. v.sb. *kondilĭ* (sec. XVII), alb. *kondilj*. – Der. *încondeia*, vb. (a desena, a împodobi ouăle de Paști; a defăima); *încondeială*, s. n. (culoare neagră de vopsit sprîncenele); *încondeietură*, s. f. (acțiunea de a încondeia ouăle de Paști; defăimare). 2331

coṇdică (–ci), s. f. – 1. Caiet. – 2. Registru. – 3. (Înv.) Cod, colecție de legi. – Mr. *condică*.

Ngr. κώντυκας, var. de la κῶδιξ (Cihac, II, 651). – Der. *condicar*, s. m. (conțopist; arhivar); *condiță*, s. f. (carnet). 2332

condițe, s. f. pl. – Bomboane, drajeuri.

It. *condito (DAR)*. Sec. XVIII, înv. – Cf. *conditor*, s. m. (Trans., cofetar), din germ. *Konditor; condiment*, s. n., din fr. *condiment*. 2333

condoḷa (–lęz, –ạt), vb. – A prezenta condoleanțe.

Lat. *condolere* (sec. XIX). În Trans., înv. – Der. *condoleanță*, s. f. din fr. *condoléance*. 2334

conḍuce (–c, –ụs), vb. – 1. A îndruma un grup de oameni, o instituție. – 2. A dirija. – 3. A însoți pe cineva. – 4. (Refl.) A se comporta.

Lat. *conducere* (sec. XIX), cu accepțiile fr. *conduire*. – Der. *conducător*, s. m. (director, căpetenie, șef); *conducătorie*, s. f. (conducere, șefie); *conductor*, s. m. (căpetenie, călăuză), din fr. *conducteur; conductă*, s. f. (țeavă, țevărie), format pe baza fr. *conduite; conduită*, s. f. (conduită, comportament), din fr. *conduite; conductibil*, adj. din fr. 2335

conḍur (–ri), s. m. – 1. Pantof, escarpen. – 2. (Banat) Zestre. – 3. Plantă (Tropaeolum maius). – Mr. *cundură*, megl. *condur*.

Tc. *kondura, kundura* (Cihac, II, 568; Șeineanu, II, 145; Meyer 197; Lokostch 1245; Ronzevalle 142), și tc. din ngr. κουντοῦρα (> mr.), pe care Krumbacher, *Byz. Z.*, II, 303, îl deriva de la κόντουρος „fără coadă", κοντός „scurt" (cf. condac), dar care ar putea fi și o deformare vulg. de la gr. κόθορνος (Vasmer, *Gr.*, 82). – Der. *conduragiu*, s. m. (pantofar), din tc. *konduracı; condurat*, s. m. (pantofar); *încondura*, vb. (a se încălța cu pantofi) care nu trebuie confundat cu *încondura* (a face curte). Graur, *BL*, V, 59, crede că *condrățel*, s. m. (păduche) este o reducere de la *condurățel*; însă semantismul nu este clar (după *DAR*, este cuvînt legat de *condran*, s. m. „larvă de bondar", și cu mag. *kondor* „încrețit"). Probabil este cuvînt identic cu *cotroței*, s. m. pl. (Bucov., paste făinoase). 2336

conferi (–r, –ịt), vb. – A acorda, a da.

Fr. *conférer*. – Der. *conferință*, s. f. cu var. înv. *conferență* modificată prin asimilare cu suf. *–ință (cerință, cuvînță); conferenția*, vb.; *conferențiar*, s. m. (orator; grad de profesor universitar). 2337

confrụnta (–t, –ạt), vb. – 1. A pune față în față pentru a verifica adevărul. – 2. A verifica, a compara.

Fr. *confronter*, asimilat la *frunte*. 2338

confụnda (–d, –ạt), vb. – A lua o persoană drept alta sau un lucru drept altul; a asemăna.

Lat. *confundere*, asimilat la conjug. vb. *a înfunda* (sec. XIX). – Der. *confuz*, adj., din fr. *confus; confuzi(un)e*, s. f., din fr. *confusion*. 2339

conjugạ (–g, –ạt), vb. – 1. A modifica formele unui verb. – 2. A se îmbina, a se uni.

Lat. *coniugare* (sec. XIX), asimilat la *a înjuga*. – Der. *conjugal*, adj., din fr. *conjugal*. 2340

conopịdă (–de), s. f. – Plantă erbacee leguminoasă, cu căpățîna comestibilă (Brassica botrytis). – Mr. *cunupidă*.

Mgr. κουνουπίδια (Cihac, II, 651; Gáldi 167), cf. tc. *kunebit*, alb. *kunipidhë (Meyer 214)*. 2341

conovạț (–ți), s. n. – Căpăstru.

Rut. *konovjazj* (*DAR*). 2342

conscrịe (–i̯u, –i̯s), vb. (Înv.) A chema în armată, a recruta.

Lat. *conscribere* (sec. XIX), conjugat ca *a scrie*. – Der. *conscripți(un)e*, s. f. din fr. 2343

conseciṇță (–ți), s. f. – Rezultat, urmare. – Var. *consecvență*.

Lat. *consequentia* (sec. XIX). Sensul s-a specializat în *consecință* „efect, rezultat" și *consecvență* „corespondență între principii și aplicarea lor". – Der. *consecvent*, adj. 2344

consẹmn (–ne), s. n. – 1. Ordin, dispoziție. – 2. Cuvînt de ordine, lozincă.

De la *semn*, pe baza modelului fr. *consigne*. – Der. *consemna*, vb. din fr. *consigner; consemnați(un)e*, s. f. 2345

consịliu (–ii), s. n. – Colectiv organizat, cu sarcini de conducere, sfat.

Lat. *consilium* (sec. XVIII). – Der. *consilier*, s. m. (sfătuitor); *consilia*, vb. (a sfătui). 2346

consọrt (–ți), s. m. – Soț.

Fr. *consort*, it. *consorte* – Der. *consoartă*, s. f. (soție); *consorțiu*, s. n., din lat. *consortium* (sec. XIX). 2347

conștiẹnt (–tă), adj. – Care își dă seama de realitate, care are conștiință.

Fr. *conscient*, cu fonetismul influențat de *știință*.

– Der. *conştiinţă*, s. f., din lat. *conscientia* (sec. XIX); *conştiut*, adj. (cunoscut); *conştiincios*, adj. pe baza fr. *consciencieux; conştiinciozitate*, s. f. (scrupulozitate); *inconştient*, adj.; *inconştient*, s. n.; *inconştienţă*, s. f.; *subconştient*, s. n., din fr. 2348

constituí (–ui, –ít), vb. – **1.** A alcătui, a forma, a înfiinţa, a organiza. – **2.** A reprezenta.

Fr. *constituer*. – Der. (din fr.) *constituant*, adj.; *constituţie*, s. f. (lege fundamentală a unui stat; Arg., pedeapsă); *constituţional*, adj.; *constitutiv*, adj.; *constituţionalitate*, s. f. 2349

cónsul (–li), s. m. – Şef al unei reprezentanţe diplomatice. – Mr. *consul* (< it.).

Lat. *consul* (sec. XVII). – Der. *consular*, adj., din lat. *consularis; consulat*, s. n., din fr. *consulat*. Cuvîntul a intrat în rom. cu primele consulate (rus, 1782; austriac, 1783; francez prin 1794; englez, 1802, prusiac, 1818). 2350

consumá (–m, –át), vb. – **1.** A înfăptui, a comite. – **2.** A cheltui, a folosi.

Rezultat al confuziei cuvintelor fr. *consommer* şi *consumer*. – Der. *consum*, s. n., din germ. *Konsum(–Verein)*. 2351

cont (–turi), s. n. – Socoteală. – Var. (înv.) *contă*.

It. *conto* sau germ. *Konto*, sau fr. *compte* (sec. XIX). – Der. *conta*, vb. (a socoti, a calcula); *contabil*, s. m., din fr. *comptable; contabilitate*, s. f., din fr. *comptabilité; contuar* (var. *comptuar*, înv. *cantoră*), s. n., din fr. *comptoir*, var. prin intermediul rus. *kantora*. 2352

conţ (–ţuri), s. n. – **1.** Bucată, crîmpei, fragment. – **2.** Teanc de cinci foi de hîrtie.

Mag. *konc* (Miklosich, *Lexicon*, 329; Cihac, II, 493; Gáldi, *Dict.*, 120), din sl. *kǫsŭ*. 2353

cónte (–ţi), s. m. – **1.** Mare senior, conducător al unei provincii în societatea medievală. – **2.** Titlu de noblеţe ereditar, intermediar între viconte şi marchiz.

Fr. *comte*, it. *conte*. Este dublet al lui *comite*, s. m., din lat. *comes, –item*, şi al lui *comis*, din acelaşi cuvînt lat., prin intermediul mgr. În vechime s-a folosit şi în forma pur latină, *comes*, (sec. XVII); *comite*, în Trans., în timpul stăpînirii maghiare, însemna şi „guvernator civil, prefect". – Der. *contesă*, s. f., din fr. *comtesse; conţesc*, adj., (înv., de conte); *comitat*, s. n. (provincie, departament). 2354

contení (–nęsc, –ít), vb. – **1.** A înfrîna, a reţine, a stăvili. – **2.** A interzice, a împiedica. – **3.** A opri. – **4.** A se opri, a înceta. – **5.** A sfîrşi, a face să înceteze. – **6.** A tăcea. – Var. (înv.) *cunteni*, (rar), *contena, înconteni*. Mr. *acumtini*, megl. *cuntini*.

Origine obscură. Lat. *contĭnĕre* se potriveşte semantic; iar rezultatul *con–>cun*, în loc de *cu–*, deşi nu pare normal, nu este imposibil (cf. *cumpăt, cumplit* faţă de *cuprinde*); însă păstrarea lui *t* (cf. *ţinea*) este mai greu de explicat. Totuşi, acest etimon a fost admis de Candrea. Cihac, II, 651, pleacă de la ngr. κονταίνω „a apropia, a scurta"; după Puşcariu, *Dacor.*, I, 226–30 şi *DAR*, este vorba de lat. *cunctinăre*, în loc de *cunctări* „a zăbovi, a şovăi". S–ar putea admite o contaminare cu **contĕnuăre*, în loc de *tĕnuăre*, „a reduce, a diminua". Cuvîntul apare din primele texte din sec. XVI.

Der. *necontenit*, adj. (fără oprire, neîncetat; mereu); *cuntenitură*, s. f. (înv., interdicţie); *cuntirimînt*, s. n. (înv., acţiunea de a conteni), al cărui rotacism indică prezenţa unui cuvînt din fondul tradiţional; *conteninţă*, s. f., înv., din sec. XVII, astăzi înlocuit prin *continenţă*, s. f., din lat. *continentia* (sec. XIX). 2355

conţineá (–n, –út), vb. – A cuprinde, a avea în interior, a fi umplut cu.

Lat. *continere* (sec. XIX), adaptat la conjug. lui *a ţinea*. – Der. *conţinut*, s. n. (cuprins); *continent*, s. n., din fr. *continent; continenţă*, s. f.; *incontinenţă*, s. f., din fr. 2356

conţínuu (–uă), adj. – Care are loc fără întrerupere, neîntrerupt, neîncetat.

Lat. *continuus* (sec. XIX). – Der. *continua*, vb., din lat. *continuare*, fr. *continuer; continuator*, adj.; *continuaţie*, s. f., sec. XVIII, din lat. *continuatio; continuitate*, s. f., din fr. 2357

contopí (–pęsc, –ít), vb. – A amesteca formînd un sintur tot, a uni, a împreuna, a amalgama.

Format ca fr. *confondre*, de la vb. *a topi*, echivalent al lui *fondre*. Apare începînd din 1860–70 (Odobescu, Hasdeu). 2358

cóntra, prep., adv. – Împotrivă. – Mr. *contra, contră*.

Lat. *contra* (sec. XIX); în mr., din it. A ajuns aproape popular, mai ales în expresia curentă *în contra* sau *a face contra* „a se opune, a se împotrivi". A intrat în compunerea a numeroşi termeni neol., ca *contraatac, contrabalansa, contrabaterie*, etc. În anumite cazuri se combină şi cu cuvinte autentic rom., cf. *contragreutate*, s. f., după fr. *contrepoids; contraotravă*, s. f., ca fr. *contrepoison*; etc. Este dublet al lui *condra*, interj., termen al jucătorilor de cărţi, din ngr. κόντρα (Graur, *BL.* VI, 142; Gáldi 167), şi al lui *condră*,

s. f. (Mold., ceartă, gîlceavă), de aceeași origine. – Der. *condra*, vb. refl. (Mold., a se certa); *contra*, vb. (la jocul de bridge, a face contra), din fr. *contrer; încontra*, vb. (pop., a înfrunta, a se opune). 2359

contract (-te), s. n. – Acord încheiat între două sau mai multe persoane.

Lat. *contractus* (sec. XVIII), sau fr. *contrat*, cu influența lui *act*. – Der. *contractual*, adj., din fr., *contracta*, vb., din fr. *contracter; contractant*, s. m., din fr.; *contracciu*, s. m. (concesionar), probabil prin intermediul tc. *kontrato*, cu suf. *-çi; contractil*, adj. (contractabil); *contracțiune* s. f. (contractare); *contractură*, s. f. (contractare). 2360

contrafăce (-c, -ăcut), vb. – A falsifica, a imita.

De la *face*, după modelul fr. *contrefaire*. 2361

contrascoță (-te), s. f. – Parîmă, frînghie.

It. *contrascotta*. Termen de marină. 2362

contrazice (-c, -is), vb. – A susține contrariul, a nega.

Tradus din fr. *contredire* și conjugat ca *a zice*. – Der. *contrazicere* (var. *contradicție*), s. f.; *contradictor* (var. *contradictoriu, contrazicător*), adj. 2363

control (-luri), s. n. – Analiză a unei activități, inspecție, verificare. – Var. (Trans.) *controlă*.

Fr. *contrôle*, și în Trans. din germ. *Kontrolle*. – Der. *controla*, vb. (a supune controlului; a verifica; a inspecta); *controlor* (var. înv. *controler*), s. m., din fr. *contrôleur* (sec. XVIII). 2364

conțus (-șe), s. n. – 1. Haină de blană. – 2. Haină în chip de veston, îmblănită. – Var. *conteș, contoș, contăș*, (Banat) *chinteș*. Mr. *cunduș*.

Mag. *köntös* (Drăganu, *Dacor.*, IX, 208), pol. *kontusz*, sb. *kuntaš*, bg. *kontoš*, tc. *kontoș*, alb. *kondoš*, ngr. κοντόσιον . Este cuvînt oriental, se pare persan. Există discrepanțe în privința originii cuvîntului rom. (turc, după Miklosich, *Fremdw.*, 100 și Berneker 559; sl. după Cihac, II, 71 și Meyer 197; ngr., după Pascu, II, 241). În Banat circulă și forma *clentuș*, hiperurbanism (*DAR*). Pentru mr., cf. Capidan, *Dacor.*, IV, 264. – Der. *contoman*, s. n. (Mold., manta), cu suf. augmentativ *-man*, cf. *gogoman, capsoman (DAR* crede că este o contaminare cu *suman*; Drăganu, *Dacor.*, IX, 208, pleacă de la mag. *ködmön*). De la un der. **încontoșmăna* pare a proveni actualul *încotoșm(ăn)a*, vb. (a înfofoli), pe care *DAR* îl explică destul de inverosimil, pe baza rus. *kotomoč* „desagi, traistă". De aici *cotoșman*, s. m. care prin falsă etimologie a fost simțit ca der. de la *cotoi* și a ajuns să însemne „pisică ce are multă blană" sau „pisică mare". Majoritatea filologilor consideră, dimpotrivă, că *încotoșmăna* provine de la *cotoșman*, și acesta de la *cotoi*; ultima der. nu este însă clară, și în acest caz vb. nu are o explicație semantică plauzibilă. Der. pe care o propunem a fost indicată deja de Scriban. – Der. *descotoșmăni*, vb. (a-și scoate hainele prea groase). 2365

conveni (-vin, -it), vb. – 1. A fi pe placul cuiva. – 2. A se învoi, a se înțelege. – 3. A accepta, a admite. – 4. A încheia o convenție.

Lat. *convenire*, fr. *convenir* (sec. XIX). – Der. *convenabil*, adj.; *convenință*, s. f., din fr. Cf. *cuveni*. 2366

convict (-te), s. n. – Internat, pension de elevi.

Lat. *convictus*, germ. *Konvikt* (sec. XIX). În Trans. înv. 2367

convinge (-g, -ns), vb. – A face pe cineva să adopte o părere.

Lat. *convincere* (sec. XIX), asimilat la conjug. lui *a învinge*. – Der. *convicțiune*, s. f. (înv.) înlocuit de *convingere*, s. f.; *convingător*, adj. 2368

convoi (-oaie), s. n. – 1. Grup, șir de vehicule. – 2. Mulțime, coloană, cortegiu.

Fr. *convoi*, cu pronunțarea it. *convoglio*, cf. rus. *konvoi*. 2369

cop (-puri), s. n. – 1. Măsură de capacitate pentru lichide și produse solide, egală cu un litru. – 2. Călcîi.

Săs. *kôp* „pahar" (Borcea 183). În Trans. Scriban preferă să plece de la mag. *köpü*, „butoi". 2370

copac (-ci), s. m. – Arbore. – Var. (înv.) *copaci*. Mr., megl. *cupaci*, istr. *copaț*. „desiș, hățiș".

Origine îndoielnică. Probabil în legătură cu cuvintele următoare, și cu sl. *kopati, kopaję*, „a excava, a goli", cf. bg. *kopačĭ* „genist", calabr. *copano* „trunchi de copac gol pe dinăuntru". În acest caz, forma primitivă ar fi *copaci*, forma actuală fiind un sing. analogic; primul sens a fost probabil acela de „trunchi", ca în alb. *kopač* sau în calabr. Este poate vorba de radicalul lui *kopati*, cu suf. de folosire sau aptitudine *-aci*, ca în *trăgaci, stîngaci, cîrmaci*, etc., iar sensul său ar fi acela de „trunchi gol pe dinăuntru" sau de „trunchi de scobit, de făcut albii". Pentru relația semantică între noțiunea de „trunchi" și de „golit", cf. și cele două sensuri ale sp. *tueco*.

În general se consideră că rom. este împrumut

din alb. (Cihac, II, 716; Meyer 198; Philippide, II, 708; Pascu, II, 219; *DAR*); însă această soluție este evident insuficientă. Alții se gîndesc la o rădăcină autohtonă (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 10). – Der. *copăcel*, s. m. (arbust; balsamină, Impatiens balsamine); *copăcărie*, s. f. (arboret, crîng). Din rom. provin rut. *kopač* (Capidan, *Raporturile*, 526), mag. *kopacs* „tufiș" (Candrea, *Elemente*, 406; Edelspacher 17) și probabil alb. 2371

copaie (-ăi), s. f. – Albie, troacă dintr-o singură bucată, făcută dintr-o jumătate de trunchi de copac scobit, ca o luntre. Are folosiri multiple, ca albie de spălat, covată de frămîntat, lighean sau leagăn, astfel încît ajunge echivalent al acestor cuvinte. – Mr. *cupane*, megl. *cupană*.

Sl. (bg. *kopanja*, sb. *kòpanja*), din sl. *kopati, kopajǫ* „a goli" (Cihac, II, 72; Conev 64; *DAR*), cf. *a scobi*. Aceleiași rădăcini sl. îi aparțin *copăi*, vb. (a săpa; a prăși) cf. sb. *kòpati* „a săpa"; *copancă*, s. f. (Maram., groapă făcută de căderea unui copac), din rut. *kopanka* „gaură"; *copeneață* s. f. (cutie; piuliță de pisat), dintr-un cuvînt sl. neidentificat. 2372

copan (-ne), s. n. – 1. Pisălog de piuliță. – 2. Pulpă, copan. – Mr. *copan*, megl. *cupan*.

Bg. *kopan (DAR)* sau gr. și ngr. κόπανον. 2373

copastie (-ii), s. f. – Bord, coastă.

Ngr. κουπαστή (Scriban, *Arhiva*, 1914, 133; Gáldi, 167); cf. tc. *küpeşte*. 2374

copcă (-ci), s. f. – 1. Agrafă, clemă, capsă. – 2. Cataramă, obiect care prinde. – 3. Clemă la cărțile legate de odinioară. – 4. Traversă, bară. – Megl. *copce*.

Tc. *kopça* (Șeineanu, II, 145; Meyer 198; Berneker 564; Ronzevalle 136; *DAR*); cf. bg. *kopče* (Cihac, II, 72), sb. *kopča*, alb. *kopsë*, mag. *kapocs*. Fonetismul rom. se explică printr-un sing. analogic, plecîndu-se de la pl. *copci*; sing. normal ar fi *copce* (*DAR* afirmă contrariul). – Der. *copcier*, s. m. (fabricant de nasturi și copci); *încopcia*, vb. (a prinde în copci, a prinde, a fixa); *copci*, vb. (a altoi, a introduce un altoi sub coaja unui copac); *copcit*, s. n. (altoire). 2375

copcă (-ci), s. f. – 1. Gaură, spărtură; în special gaura făcută natural sau artificial în stratul de gheață care acoperă apele iarna. – 2. Salt, săritură. – Var. *coflă*, s. f. (gaură, scobitură).

Bg. *kopka* (Cihac, II, 72; Conev 85; *DAR*), din sl. *kopati* „a goli", cf. *copaie*. Al doilea sens este mai puțin clar, totuși cf. rut. *kopnuty* „a da cu copita", poate trebuie plecat de la imaginea armăsarului care pare că sapă cu copita pămîntul. – De la var. provine fără îndoială *coptori* (var. *coflori, coptora, coptoroși*), vb. (a săpa, a excava, a adînci), care pare a se fi încrucișat cu *copt, coptură* (*DAR*; după Scriban, ar fi un der. de la *cuptor*, ipoteză neverosimilă). 2376

copciolog (-oage), s. f. – Șuviță de blană care împodobește dolmanele și hainele de blană.

Mag. *kapsoló* (Drăganu, *Dacor.*, IX, 208), Candrea și *DAR* propuseseră mag. *kapcsolék* „adaos", ipoteză respinsă de Drăganu. În Banat. Gáldi, *Dict.*, 173, pune în legătură cuvîntul mag. cu rom. *copcă*. 2377

copcică (-ci), s. f. – Sutime de rublă rusească. – Var. *capeică*.

Rus. *kopejka* (sec. XVIII). – Var. reproduce pronunțarea rusească. 2378

coperi (-r, -ît), vb. – 1. A acoperi. – 2. A ascunde, a trece sub tăcere. – 3. A garanta, a-și asuma responsabilitatea. – 4. (Refl.) A se acoperi, a-și pune pălăria. – Var. *acoperi* – Mr. *(a)coapir*, megl. *cupirés*, istr. *coper(esc)u*.

Lat. *coŏpĕrīre* (Pușcariu 395; Candrea-Dens., 307 și 309; *REW* 2205; *DAR*); cf. vegl. *koprer*, it. *coprire*, prov., cat. *cobrir*, fr. *couvrir*, sp., port. *cubrir*. Var. *acoperi*, cu *a* -protetic, are o circulație cel puțin asemănătoare. – Der. *(a)coperire*, s. f. (acțiunea de a acoperi; garanție, cauțiune); *(a)coperiș*, s. n. (partea de deasupra care acoperă și protejează o clădire); *(a)coperitoare*, s. f. (capac); *(a)coperitor*, s. m. (persoană care acoperă, care ține ascuns); *(a)coperământ*, s. n. (acoperiș), mr. *acupirământu*, megl. *cupirimint*, este fără îndoială un reprezentant direct al lat. *coŏpĕrīmentum* (Diez, *Gramm.*, I, 11; Pușcariu 396; Candrea-Dens., 388; *REW* 2204; Byhan 46; *DAR*), cf. it. *coprimento*, cat. *cobriment*. 2379

copertă (-ți), s. f. – Învelișul protector al unei cărți, învelitoare. – Var. *covertă, cuvertă*.

It. *coperta* (sec. XIX). Var. termen de marină, din ngr. κουβέρτα. 2380

copie (-ii), s. f. – 1. Abundență, belșug. – 2. Duplicat.

Lat. *copia* (sec. XVIII), intrat și prin filiera rus. *kopija* (Cihac, II, 72; Sanzewitsch 201), cf. *copie*. Sensul 1 este vechi, propriu latinismului transilvănean. – Der. *copia*, vb., din fr. *copier; copiator*, adj. (care copiază); *copier*, s. n. (registru de copii), din germ. *Kopier(buch); copist*, s. m., din fr. *copiste; copios*, adj., din lat. *copiosus* (sec. XIX). 2381

copie (-ii), s. f. – Cuțit cu dublu tăiș, folosit la slujba religioasă.

Sl. *kopije* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 25; Miklosich, *Lexicon*, 302; Cihac, II, 72), din gr. κοπίς. 2382

copíl (-íi), s. m. – **1.** (Înv.) Bastard, fiu natural, nelegitim. – **2.** Fiu, fiică. – **3.** Prunc. – **4.** Vlăstar, mlădiță. – **5.** Vîrf, sfîrc, capăt. – Mr. *cochil* „bastard", *cóchilă* „fecioară", megl. *cópil* „bastard", *cupiláș* „flăcău".

Origine necunoscută. S-a răspîndit din rom. în toate celelalte idiomuri balcanice: cf. mgr. κόπελος „bastard", ngr. κοπέλι „băiat", κοπέλα „fată"; alb. *kopilj* „bastard, servitor", *kopilje* „servitoare"; bg. *kópele, kópile, kopelák* „bastard"; sb. *kópile* „bastard", *kopilan* „flăcău", v.rus. *kopelŭ* „bastard", rut. *kopyl*, sl. *kopilŭ* „bastard", mag. *kópé* „haimana", în ngr., bg. și sb. cu un număr de der. locali. Aceste cuvinte nu se explică prin nici o limbă cunoscută, iar răspîndirea lor geografică nu permite să presupunem un punct de plecare diferit de rom., limbă în care, pe de altă parte, *o* aton și *l* final (înainte intervocalic) nu permit căutarea unui etimon în fondul lat. ci, cel mult, în cel expresiv. Este cuvînt de uz general (*ALR*, I, 181), însă în Bihor a circulat cu sensul de „bastard", care este vechi în celelalte regiuni; asupra semantismului, cf. Șeineanu, *Semasiol.*, 200.

Admit proveniența din fondul balcanic anterior latinei, Miklosich, *Slaw. Elem.*, 10; Miklosich, *Etym. Wb.*, 129; Berneker 564; Sandfeld 94; *DAR*; cf. Lahovary 325 și Rosetti, II, 115. Încercările făcute pentru a deriva acest cuvînt din lat. par a fi eșuat (de la *pūpillus*, după Laurian și Scriban, de la **copilis* „care servește paharul", după Meyer 198). Cuvîntul rom. a fost considerat uneori ca der. din mgr. (Cihac, II, 651); din sl. (Philippide, *Principii*, 44; Tiktin); din alb. (Densusianu, *Hlr.*, 37; Meyer, *Neugr. St.*, II, 67; Capidan, *Dacor.*, II, 524; Philippide, II, 708); din limba gepizilor, din cuvîntul **kopilo* (Diculescu, *Dacor.*, IV, 1552); sau de la o rădăcină sl. care provine din indoeurop. **(s)kap-* „a face" (Mladenov 250); cf. mai multe amănunte în *DAR*. Nici una din aceste ipoteze nu pare convingătoare, cu atît mai mult, cu cît pare evident că în mgr., sl. și alb. este vorba de cuvinte împrumutate, care rămîn fără explicație, dacă nu se admite originea lor rom.

Der. *copilă*, s. f. (fiică naturală, bastardă; fată, tînără); *copileț*, s. m. (copil; vlăstar; scăunel cu trei picioare); *copilandru*, s. m. (tînăr, flăcău); *copilări*, vb. (a-și petrece anii copilăriei; a da în mintea copiilor); *copilărie*, s. f. (perioadă a vieții oemenești de la naștere la adolescență; faptă, purtare de copil, naivitate; ramolisment); *copilăros*, adj. (ca un copil); *copilăresc*, adj. (al copilului, propriu copilului); *copilărește*, adv. (în felul copiilor); *copili*, vb. (a tăia lăstarii sau crengile care nu poartă rod, a lăstări); *cópilă*, s. f. (acțiunea de a lăstări porumbul); *copilăret* (var. *copilărime*), s. n. (mulțime de copii); *copilitură*, s. f. (Trans., bastard). 2383

copîrșeu (-ețe), s. n. – Coșciug, sicriu.

Mag. *koporsó* (Cihac, II, 493; Gáldi, *Dict.*, 120). În Trans. 2384

copiță (-te), s. f. – **1.** Partea cornoasă care acoperă terminațiile degetelor la copitate. – **2.** Ciupercă (Polyporus fomentarius). – Megl. *cupită*.

Sl. *kopyto* (Miklosich, *Lexicon*, 303; Cihac, II, 72; Conev 89), cf. bg. *kopito*, sb. *kòpito*, rus. *kopito*. Este dublet al lui *căpută*. – Der. *copita*, vb. (a lovi cu copita); *copițat*, adj. (care are copite); *copitariță*, s. f. (burete de stejar); *copitos*, adj. (care are copite; rezistent ca o copită). 2385

copleși (-șesc, -ít), vb. – **1.** A împovăra, a covîrși, a năpădi. – **2.** A apăsa, a oprima, a sufoca.

Creație expresivă, care pare a se baza pe aceeași rădăcină imitativă ca *pleoști* „a zdrobi"; pentru valoarea expresivă a lui *co-*, cf. *cofleși, comînji, cotropi*. S-a propus ca etimon un lat. **complexare* sau **complexire* (Tiktin; Candrea-Dens., 391; *REW* 2102), care nu pare posibil, cf. Graur, *BL*, V, 94 și Rosetti, I, 160. Cuvînt obscur, după Philippide, II, 708, sau poate legat de alb. *kaplis* „a bruma", după Cihac, II, 716 și Scriban. – Der. *copleșeală*, s. f. (apărare); *copleșitor*, adj. (apăsător). 2386

copoi (-i), s. m. – **1.** Cîine polițist, cîine de vînătoare. – **2.** Polițist, spion. – Var. *copou, capău, căpău*.

Mag. *kopó* (Miklosich, *Fremdw.*, 96; Cihac, II, 493; Gáldi, *Dict.*, 112). Forma primitivă este *copou*, de la al cărui pl. s-a format un nou sing. (cf. Byck – Graur 22). – Der. *căpaucă*, (var. *capaucă, copaucă, copoaică*), s. f. (cățea de vînătoare); *copoiesc*, adj. (propriu copoilor); *copoiește*, adv. (în felul copoilor). Din rom. provine bg. *kopoi* (Capidan, *Raporturile*, 216). 2387

coporan (-ne), s. n. – Veche îmbrăcăminte țărănească pînă la călcîie.

Bg., sb. *koparan* (Tiktin). În Munt. 2388

coporîie (-i), s. f. – **1.** Mîner de coasă. – **2.** Nume dat celor trei stele din constelația Cefeu. – Var. *coporîșcă, toporîie, toporîșcă*.

Mag. *kaparó* (Candrea); var. indică o contaminare cu *topor(işcă)*. Cf. și bg. *kopralja* „prăjină", de unde *copreală*, s. f. (prăjină, par), cuvînt legat

de *copală*, s. f. (prăjină), în Trans., şi *copaiţă*, s. f. (prăjină pe care se pun de obicei fişii de coajă uscată de copac, la care se dă foc, în anumite obiceiuri populare din Trans.), *copîrştoi*, s. m. (persoană slabă). 2389

cọpoş (-şe), adj. (Cal) cu spinarea arcuită.

Mag. *kupos* (S. Pop, *Dacor.*, IV, 1557; Gáldi, *Dict.*, 121). În Trans. 2390

copreţi (-ţesc, -ịt), vb. – A explica, a expune.

Origine obscură. Este cuvînt rar, atestat o dată în Trans. de Vest, şi pînă la un anume punct îndoielnic. După *DAR*, din lat. *compartîri*, prin intermediul unei forme **compertîre* „a participa", ipoteză riscantă dacă ne gîndim la paralelismul *împărţi* < *impartîre*. 2391

copriṇă (-ne), s. f. – Narcisă (Narcissus poeticus). – Var. *cuprină*.

Sl. *koprina* „mătase" (Miklosich, *Lexicon*, 302; Cihac, II, 72; Conev 45), cf. bg. *koprin* „mătase", sb., cr. *koprena* „văl" (acest ultim cuvînt trebuie să fi circulat în vechime în Banat: *coprenă*, s. f. „văl, şal"). 2392

coptụră (-ri), s. f. – 1. Prăjitură. – 2. Puroi. – Var. (Trans., rar), *coptătură*.

Lat. *coctūra* (Puşcariu 397; Candrea-Dens., 372; *REW* 2020; *DAR*); cf. it. *cottura*, v.fr. *cuiture*, prov. *coiture*, sp. *cochura*. Cf. şi *coace*. Fonetismul nu este normal, căci rezultatul ar trebui să fie **cutură*; Puşcariu, *Lr.*, 18, admite influenţa unei analogii cu *copt*. Este cuvînt general cunoscut, dar rar în nord-est (*ALR*, I, 130). 2393

cor (-ruri), s. n. – Grup de cîntăreţi care execută împreună o compoziţie muzicală. – Var. (înv.) *hor(iu)*.

Gr. χορός, direct (sec. XVII) sau prin intermediul lat. *chorus*, it. *coro* (sec. XIX). Este dublet al cuvîntului următor. – Der. *coral*, adj (din germ. *choral*; *corist*, s. m.), din fr. *choriste*, germ. *Chorist*. 2394

cor (-ruri), s. n. – 1. Cerc, adunare, societate. – 2. Cantitate de fîn care se aşază în formă de cerc sau de pătrat, pentru a forma baza căpiţei. – Mr. *cor* „dans".

Lat. *chorus* (*DAR*). Apare în texte începînd cu sec. XVII. Cf. *horă*. 2395

corăbiạ (-ţle), s. f. – Prăjitură, fursec.

Tc. *korabie* (Şeineanu, II, 145), probabil în legătură cu cuvîntul următor, cf. sp. *barquillo*. Din tc. provin şi ngr. κουραμπιές, bg. *korabija*. 2396

corạbie (-ạbii), s. f. – 1. Navă, vas. – 2. (Arg.) Pantof, încălţăminte. – Mr. *cărave*, megl. *curabie*.

Sl. *korablĭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 26; Miklosich, *Lexicon*, 303; Cihac, II, 73. Meyer 177; Conev 82), din gr. καράβι (cf. *carabă*). Aparţine aceleiaşi familii a lat. *carabus*, de unde sp. *carabela* (> rom. *caravelă*, s. f., prin intermediul fr. *caravelle*); cf. bg., sb. *korab*, sb., cr., slov. *korablja*, pol. *korab*, rus. *korablĭ*, alb. *karáf*, mag. *kereb*. Sec. XVII. – Der. *corăbier*, s. m. (navigator, marinar); *corăbierie*, s. f. (navigare); *corăbia* (var. *corăbieri*), vb. (a naviga), cuvinte puţin folosite; *corăbiască* (var. *corăbiească*), s. f. (dans tipic). 2397

cọracă, s. f. – 1. Scarlatină. – 2. Angină.

Ngr. κόρακας „corb" (Tiktin). Termen înv. de medicină, ieşit din uz. 2398

corạn, s. m. – Carte sacră a religiei musulmane. – Var. (înv.) *curan, alcuran*.

Tc. *koran* (sec. XVIII), cf. Şeineanu, II, 145. 2399

corasạn (-ne), s. n. – 1. (Înv.) Ciment, mortar. – 2. (Înv.) Plantă (Artemisia judaica).

Tc. *korasan*, de la numele provinciei unde se întrebuinţa cel mai mult. (Cihac, II, 568; Şeineanu, II, 145). 2400

corb (-bi), s. m. – 1. Pasăre din familia corvidelor, cu pene negre, ciocul şi picioarele puternice (Corvus corax). – 2. Poreclă dată ţiganilor, sau cailor ori cîinilor negri. 3. Peşte de mare (Corvina nigra). – 4. Varietate de struguri. – Mr. *corbu*, megl., istr. *corb*.

Lat. *corvus* (Puşcariu 399; Candrea-Dens., 393; *REW* 2269; *DAR*); cf. it. *corvo*, prov. *corp*, v.fr., cat. *corb* (fr. *corbeau*), sp. *cuervo*. – Der. *corbiţă*, s. f. (cioară); *corbos*, adj. (negru); *corbiu*, adj. (negru); *corban*, adj. (negru); *corbească*, s. f. (varietate de struguri); *corbăi*, vb. (a roncăni); şi numeroase dim., folosite ca nume de animale domestice. Din rom. provine ngr. κόρμπου „negru" (Meyer, *Neugr. St.*, II, 75; Mumu, *Lehnw.*, 29; Hoeg 177), şi probabil alb. *korp* „corb". 2401

corcạn (-ni), s. m. – Lăstar bastard.

Origine necunoscută. Pare deformaţie de la *cîrcel*, datorată, poate, unei schimbări de suf.; însă fonetismul nu este clar. Legătura pe care o presupune *DAR* cu rut. *korkijka* „coroana unui copac curăţat de ramuri uscate". 2402

cọrci (-oạrce), adj. – 1. Bastard. – 2. Metis. – 3. Degenerat.

Origine incertă. Se consideră în general că

provine din mag. *korcs* (Cihac, II, 493; Gáldi, *Dict.*, 88); ar putea fi însă der. al vb. următor, iar acesta pare o deformație de la *a cruci* „a încrucișa", de la *cruce*. – Der. *corci* (var. *curci*), vb. (a încrucișa, a amesteca două rase ori specii diferite; a altera, a face să degenereze); *corciorman*, adj. (metis, corcit); *corcitură* (var. *curcitură*), s. f. (corcit; bastard). 2403

corci (-iuri), s. n. – (Bucov., Maram.) Desiș, tufiș, hățiș.

Rut. *korč* (Tiktin). 2404

corcie (-ii), s. f. – **1.** Grătar, grilă, leasă. – **2.** Targă. – **3.** Culisă, plan înclinat pentru a descărca butoaie sau a le coborî în pivniță.

Sl. *kruči* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 27), cf. mag. *korcsolya* „plan înclinat" (*DAR*; Scriban; Gáldi, *Dict.*, 121) rut. *korčuhy* „sanie". 2405

corcodan (-ni), s. m. – **1.** Păun. – **2.** Fumăriță (Fumaria officinalis).

Formație expresivă, care urmărește să imite zgomotul făcut de păun, cf. *colcăi, cîrcîi, cîrcni*. Pentru legătura semnatică între „păun" și „fumăriță", cf. alt nume al plantei, *iarbă-de-curcă*.

Aparțin aceleiași familii expresive cîteva cuvinte a căror legătură pare evidentă, fără a fi însă și intenția imitativă: *corcodină*, s. f. (curcă); *corcoață*, s. f. (femeie stricată; cîrpă), care pare a reproduce semantismul sp. *pava*, fr. *poule* sau *cocotte* (dacă această ipoteză este justă, este interesant de observat evoluția de la „prostituată" la „cîrpă", care apare în sens invers într-un mare număr de cuvinte, cf. *buleandră*); *corcodi*, vb. (a împodobi, a dichisi); *corcodel*, s. m. (cufundar, Gallinula chloropus; nume dat mai multor păsări de apă care obișnuiesc să se scufunde: Podiceps cristatus, Podiceps rubricollis, Colymbus arcticus, etc), al căror nume pare a imita clipocitul apei la scufundare, cf. *colcăi* (întrucît este poreclă foarte curentă la țigani, s-a considerat de origine țig.; după Scriban, din alb. *korkodhilj* „crocodil"; ambele ipoteze sînt neverosimile); *corchezi*, vb. (a stîlci, a vorbi stricat o limbă; a face ceva de mîntuială), pe care *DAR* încearcă să-l reducă la mag. *kurkázni* „a iscodi" sau *a corci* „a degenera" (după Scriban, din mag. *korcsosni*); *corcoduș* (var. *curcuduș, curcudel, corcodel, culduș, toltuș*), s. m. (varietate de prun, Prunus cerasifera), al cărui nume se poate explica prin obiceiul foarte generalizat de a face din fructele sale un fel de ciorbă deasă (cf. *chisăliță*), și prin zgomotul produs de fructe la fierbere, cf. *corcofeală; corcodușe*, s. f. (varietate de prună); *corcofeală*, s. f. (păsat, terci; bolboroseală); *corcoli* (var. *corconi, corcosi*), vb. (a bolborosi; a tîndăli; a răsfăța, a linguși), al cărui ultim sens pare a rezulta dintr-o confuzie cu *cocoli* (pentru originea onomatopeică a acestui cuvînt, cf. Philippide, II, 708); *corcos*, adj. (verde, crud, necopt, acru). 2406

cord (-duri), s. n. – Inimă.

Lat. *cor, -dis* (sec. XIX). Termen medical. – Der. *cordial* adj., din fr.; *cordialitate*, s. f. 2407

cordeă (-ele), s. f. – **1.** Bentiță, panglică. – **2.** Plantă (Bandingera arundinacea). – **3.** Tenie. – Mr. *curdeauă*.

Ngr. κορδέλα (Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 276; Tiktin; Gáldi 167), din it. *cordella;* cf. tc. *kordela*. – Der. *cordelat*, adj. (împodobit cu panglici); *cordelar*, s. m. (negustor de mărunțișuri); *cordelărie*, s. f. (mercerie). Este dublet al lui *cordelă*, s. f. (pește marin, Leptocephalus conger), din același cuvînt gr. 2408

cordi (-desc, -it), vb. – A avea contact carnal, a copula.

Țig. *kur-*, part. *kurdo* „futuere" (Graur 142; Juilland 163); probabil apropiat de *coardă* prin etimologie populară. – Der. *coardă*, s. f. (prostituată); *cordeală* s. f. (copulație). Sînt cuvinte de argou. 2409

cordiug, s. m. – Aftă. – Var. *cord(i)uc, curduc*.

Rut. *kordjuk (DAR)*. În Mold. 2410

cordon (-oane), s. n. – **1.** Cingătoare, centură, curea. – **2.** Legare, strîngere cu șireturi. – **3.** Nume pe care țăranii moldoveni îl dădeau provinciei Bucovina, după ocuparea acesteia de către austrieci (1775). – Var. *cordun(ă)*. Mr. *curdone*.

Fr. *cordon* (sec. XVIII), în parte prin intermediul germ. *Kordon*, cf. rus. *kordon*. În mr., din it. *cordone*, cf. ngr. κορδόνι, tc. *kurdun*. – Der. *cordonaș*, s. m. (grănicer, poliția de frontieră fiind creată în 1834). 2411

cordovan (-ne), s. n. – Piele de capră tăbăcită.

It. *cordovano*, mag. *kordovány* (sec. XVIII). 2412

corect (-tă), adj. – Care respectă regulile, normele.

Fr. *correct*. – Der. *incorect* (var. *necorect*), adj. (incorect); *corecta*, vb. (a îndrepta) cu var. *corija* (din fr. *corriger*) și *corige* (din germ. *korregieren*, în Trans.); *corectură*, s. f. (text tipărit din care s-au înlăturat greșelile), din germ. *Korrectur; corector* s. m., din fr.; *corijent*, adj. (elev sau student care nu a obținut nota de trecere la una sau mai multe materii, fără a fi obligat să repete anul); *corecțional*, adj., din fr.; *incorecțiune*, s. f., din fr.; *corectiv*, s. n., din fr. 2413

corénie (–ii), s. f. – **1.** Origine, început. – **2.** Obîrşie, neam, familie.
Sl. *korenĭ* „rădăcină". Sec. XVIII, înv. 2414

corespúnde (–d, –ns), vb. – **1.** A fi conform cu ceva, a se potrivi. – **2.** A fi în legătură, a comunica cu ceva.
Din fr. *correspondre* sau it. *corrispondere*, asimilat la conjug. lui *răspunde*. Este dublet al lui *coresponda*, vb. (Trans., din germ. *korrespondieren*) şi *corespondarisi*, vb. (sec. XVIII), cu terminaţia din ngr. – Der. *corespunzător*, adj. (care corespunde; conform); *corespondent*, adj.; *corespondenţă*, s. f., din fr. 2415

coréţ (–ţe), s. n. – (Mold.) Măsură de capacitate pentru produse solide, echivalînd aproximativ cu o sută de litri.
Rut. *korec (DAR)*. 2416

córfă (–fe), s. f. – Grindă, stîlp.
Mag. *karfa (DAR)*. În Trans. şi Olt. 2417

córfă (–fe), s. f. – Paner, coşuleţ.
Germ. *Korb*, prin intermediul pronunţării săs. *korf* (Borcea 183). Diez, *Gramm.*, I, 260, îl punea greşit în legătură cu lat. *corbis*. În Trans. 2418

corhánă (–ne), s. f. – Povîrniş, pantă abruptă. – Var. *corhă* (Trans.), *corhănea!ă* (Trans. de Sud), *corho(do)l* (Trans.).
Rut. *kurhan* (Scriban), caz în care ar fi dublet al lui *gorgan*. După Cihac, II, 493, ar fi cuvînt înrudit cu mag. *korha* „putred", *korhány* „pămînt vegetal", etimon ce ar fi potrivit şi pentru *corhan* (var. *torhan*), s. m. (varietate de gîndac, Blatta germanica), deoarece resturile putrezite sînt mediul preferat al acestor insecte. – Der. *corhănos*, adj. (înclinat); *corhăni*, vb. (a împinge buştenii pe coastă în jos). 2419

córi, s. m. – (Mold.) Pojar.
Rus. *korĭ (DAR)*. 2420

coriándru (–ri), s. m. – Plantă (Coriandrum sativum). – Var. (înv.) *coliandru, coriand.*
Lat. *coliandrus* (sec. XVI), gr. κορίανδρος. Împrumut literar. 2421

corícov (–va), adj. – (Măr) păduret.
Origine incertă. Din sl. *gorĭkŭ* „amar" *(DAR)* sau din sb. *gorak* „amar" (Scriban); însă fonetismul nu este clar. Mai curînd, în legătură cu rădăcina expresivă *corc–*. 2422

corínţeu (–ei), s. m. – Flăcău care îl însoţeşte pe mire la nunţile populare.
Mag. *kurjantó* „crainic" (Drăganu, *RF*, II, 74; *Dacor.*, V, 896). 2423

coríţă (–te), s. f. – Albie, covată.
Sl. *koryto (DAR)*, cf. sb., bg. *korito*, mag. *koritó*. 2424

corlátă (–lăţi), s. f. – **1.** Balustradă, parapet. – **2.** Policioară în jurul cuptorului, prichici. – **3.** Bază, temelie. – **4.** Iesle. – **5.** Poliţă, dulap. – **6.** Ogradă, ocol, îngrăditură.
Mag. *korlát* „ocol, îngrăditură" (Cihac, II, 493). Întrucît *–t* indică uneori acuz., s-a reconstruit o formă **korlá*, de unde *corlă*, s. f. (Trans. şi Mold., ogradă, îngrăditură), cuvînt pe care Lahovary, 316, îl consideră anterior fazei indoeurop. După Scriban, ar fi cuvînt gepidic, înrudit cu germ. *Quer–latte*, şi mag. ar proveni din rom. 2425

corlí (–lęsc, –ít), vb. – A (se) cufunda în apă, a (se) da la fund.
Creaţia expresivă, ca în toate vb. terminate în *–li:* pentru rădăcina expresivă, cf. *corcodel*. – Der. *corlă*, s. f. (păsări acvatice, care în alte regiuni se numesc *corcodel:* Gallinula chloropus, Colymbus glacialis), al căror nume este în legătură, după Iordan, *Arhiva*, XXXIII, 40, cu rus. *kurlan* „stîrc" (pentru caracterul său expresiv, cf. *DAR*). Cihac, II, 73, se gîndea, fără nici un temei, la pol. *kulik* „pescăruş"; iar Scriban, la fr. *courlieu, courlis*, cuvinte de asemenea expresive, cf. Battisti, II, 912. 2426

cormánă (–ne), s. f. – **1.** Parte a plugului care răstoarnă şi mărunţeşte brazdele, răsturnătoare. – **2.** La moara de apă, stavilă. – **3.** (Înv.) Catarg. – **4.** Ascuţire prea scurtă, care toceşte tăişul. – Var. *córman, cormán, córmănă*.
Origine incertă. Se consideră în general der. de la mag. *kormány* „cîrmă" (Cihac, II, 493; Cancel 13; *DAR*; Gáldi, *Dict.*, 88), cuvînt care provine din sl. *krŭmilo* „cîrmă", cf. *cîrmi*, şi de asemenea sb. *korman*, rus. *kormilo* „cîrmă"; însă semantismul din rom. pare izolat şi prezintă dificultăţi. Este posibil să se fi produs o contaminare cu alt cuvînt, compară de ex. gr. κορωνόν „extremitate îndoită". 2427

corn (–oárne), s. n. – **1.** Fiecare din cele două excrescenţe de pe osul frontal al rumegătoarelor. – **2.** Instrument muzical de suflat. – **3.** Obiect, vas din corn. – **4.** Materie cornoasă. – **5.** Simbol al călcării credinţei conjugale. – **6.** Parte a plugului. – **7.** Dinte al furcii. – **8.** Braţ al crucii. – **9.** Produs de panificaţie în formă de semilună. – **10.** Semilună. – **11.** Vîrful unei stele. – **12.** Colţ, ungher, margine. – **13.** Punct cardinal. – **14.** Aripă de oaste. – **15.** Capăt, extremitate. – **16.** Bucată, codru de pîine. – **17.** Vîrf de pălărie. – **18.** Filacteriu. – **19.** (Înv.) Putere, stăpînire, imperiu. – **20.** (Banat) Prost, nătîng. – Mr., istr. *cornu*, megl. *corn*.

Lat. *cŏrnu* (Puşcariu 400; Candrea-Dens., 394; *REW* 2240; *DAR*); cf. it. *corno*, prov., cat. *corn*, fr. *cor(ne)*, sp. *cuerno*, port. *corno*. Sensul 4 este sing. *tantum*, 5 pl. *tantum*. Pl. *coarne* serveşte numai pentru sensurile 1, 5, 6 şi 7; în celelalte cazuri, se foloseşte pl. *cornuri*, şi în ultimul, *corni*, m.

Der. *cornuleţ*, s. m. (plantă, Ceratocephalus orthoceras); *cornuţă*, s. f. (plantă, Xanthium spinosum); *corniţă*, s. f. (cornuleţ; minciună, exagerare; coc; corn de cerb; varietate de struguri); *corniţ*, s. n. (Banat, sac folosit ca tipar pentru brînză); *cornaci*, adj. (cu coarne); *cornaci*, s. m. (plugar care ţine coarnele plugului; plantă acvatică, Trapa natans; diavolul); *cornac*, s. m. (bondar); *corneci*, s. m. (bondar; corn pentru praf de puşcă); *coarneş*, adj. (încornorat, cu coarne); *goarneş*, adj. (cu coarne; varietate de struguri); *cornea*, s. m. (diavolul); *cornici*, s. m. (persoană care ţine coarnele plugului); *cornişor*, s. m. (Arg., bou); *cornos*, adj. (cu coarne; dur, tare); *cornovină*, s. f. (Banat, om prost); *cornuros*, adj. (ascuţit, cu vîrf); *cornorat* (var. *încornorat*), adj. (cu coarne; ascuţit, crestat; exagerat, imposibil, evident fals); *(în)cornorat*, s. m. (diavolul); *cornut*, s. m. (care are coarne; prost); *corni*, vb. (a pune bîrnele care alcătuiesc colţul unei clădiri); *încorna*, vb. (a alcătui colţul unei construcţii; a pune coarne); *cornar*, s. m. (vînzător de cornuri, chifle; plugar care ţine coarnele plugului; înv., perceptor care strîngea darea pe vite); *cornar*, s. n. (plug cu un singur corn; stîlp care alcătuieşte colţul unei construcţii); *cornărie*, s. f. (plăcintărie); *cornări*, vb. (a răni cu coarnele; a pune coarne; a ţine coarnele plugului; a alcătui colţul unei construcţii; înv., a strînge darea pe vite; refl., a-şi rupe un corn); *cornărit*, s. n. (veche dare de un leu pentru fiecare bou vîndut la tîrg, impusă în Modova de Antioh Cantemir, în 1706); *cornat*, adj. (cu coarne); *cornăţel*, s. m. (nume al mai multor plante, Galium Aparine; Lycopodium selago; Xanthium strumarium), la care este evidentă încrucişarea cu *corn* „plantă"; *cornăţar*, s. m. (insectă, Naucornis cinicoides); *cornişor*, s. n. (colţ; plantă); *încornora*, vb. (a pune coarne).

Der. neol. *cornalină*, s. f., din fr.; *cornee*, s. f., din fr.; *cornet*, s. n. (coarne de animal; instrument muzical; hîrtie răsucită în formă de corn; lame osoase în formă de cornet situate pe pereţii celor două nări), din fr.; *cornet*, s. m. (goarnă), din fr. *cornette*, în parte prin intermediul rus. sau pol. *kornet*, cf. germ. *Kornett; cornist*, s. m. (trompetist), din fr. *corniste; cornişe*, s. f., din fr. *corniche*, cu dubletele *corniz*, s. n. (rindea), din bg. *korniz*, şi acesta din germ. *Karnies (DAR)*; şi *cornişă*, s. f. (vergea de draperie), din acelaşi cuvînt german, prin intermediul ngr. κορνίζα. Adj. *cornut*, considerat în general ca reprezentant direct al lat. *cornūtus* (Puşcariu 405; Candrea-Dens., 397; *REW* 2242, *DAR*), cf. it. *cornuto*, prov., cat. *cornut*, sp., port. *cornudo*), pare a explica alb. *kërrutë* (Philippide, II, 639), ca şi ngr. κορούτα, rut. *hornuta*, slov., ceh. *kornuta*, ceh. *kurnota*, pol. *kurnuty* (Candrea, *Elemente*, 400; Berneker 573). 2428

corn (-ni), s. m. – Arbust (Cornus mas). – Mr., istr. *cornu*, megl. *corn*.

Lat. *cornus* (Puşcariu 401; Candrea-Dens., 396; *REW* 2241; *DAR*) cf. sp. *cornizo*. – Der. *coarnă*, s. f. (fructul cornului); *cornet*, s. n. (pădure de corn); *corniş*, s. n. (cornet); *cornişor*, s. m. (plantă, Lycopodium clavatum, Lycopodium annotinum). 2429

coroagă (-ge), s. f. – Obiect deformat şi încreţit, curbare.

Bg. *koruba* „concavitate" (Puşcariu, *Dacor.*, II, 597; *DAR*); mai puţin probabilă este der. din mag. *kéreg* „coajă, scoarţă" (Cihac, II, 493). Dicţionarele atribuie cuvîntului multe alte sensuri, încercînd să-l aplice fiecăruia din numeroasele obiecte încreţite (coajă de copac, piele uscată, lemn) care pot fi desemnate cu acest nume. Este dublet al lui *corobă*, s. f. (animal slab şi costeliv) şi fără nici o îndoială al lui *coroabă*, s. f. (fruct al porumbei, Prunus spinosa; plantă, Brunella grandiflora; lupoaie; măr pădureţ), cu var. *corombă*, *scoroambă* (mr. *curubiţă*, istr. *corumbe*). Acest cuvînt se consideră în general a fi reprezentant al lat. *columba* (Philippide, *ZRPh.*, XXXI, 307; Candrea-Dens., 398; *REW* 2026; Pascu, I, 72; Cortés 125), cf. celălalt nume popular al său, *porumbea* (după *DAR*, din gr. κόρυμβος şi al var. sale fără nazalizare κορυφή; după Bogrea, *Dacor.*, IV, 802, din gr. κορόμηλον). Acete explicaţii nu sînt suficiente şi pare mai sigur să se plece de la *coroagă* (pentru alternanţa *b–g*, cf. *barză* şi *colibă*), şi de la sl. (rus. *korobiti*) „a contracta", datorită fie aspectului fructului copt, fie gustului acru ce face să se contracteze cerul gurii. De la *coroabă* derivă *corobeaţă*, s. f. (porumbă; măr pădureţ; fruct în general); *corobete*, s. f. (larvă; coropişniţă), simplă confuzie cu *carabete* şi, la cel de al doilea sens cu *coropişniţă; scorumnic*, s. m. (varietate de porumb).

Der. de la *coroagă; corobană* (var. *corobaie*), s. f. (concavitate a trunchiurilor copacilor, scobitură; vale, rîpă); *corobăios*, adj. (găunos);

coroblete, s. m. (poreclă dată ţăranilor de la cîmpie, ţărănoi, necioplit), pentru al cărui semantism cf. *cojan; corlopeţ*, s. m. (poreclă dată de locuitorii din Bucovina celor din Vechiul Regat al României); *corogi* (var. *scorogi, (s)coroji*), vb. (a înclina, a suci, a strîmba, a îndoi), cf. bg. *korubja se*, rus. *korobiti; scorombar*, s. m. (porumbă); *scorogoi*, s. m. (plantă, Phlomis pungens). Cf. *coropcă*. 2430

coroană (–ne), s. f. – Podoabă pentru cap în formă de cerc, cunună. – Var. (înv.) *coronă*.

Lat. *corona* (sec. XVII). Este dublet al lui *cunună*. Este posibil să fi intrat în rom. indirect, cf. mgr. κορώνη, mag. *korona*, bg., pol., rus. *korona*. – Der. *(în)corona*, vb. (a pune coroana), sec. XVII; *coronaţie*, s.f. (înv., încoronare); *coronament*, s. n. (cornişă), din fr. *couronnement; coroniţe*, s. f. (plantă, Coronilla varia). 2431

coroi (–i), s. m. – Şoim (Falco nisus). – Var. *corui, curui*.

Mag. *karoly* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 26; Cihac, II, 493; *DAR;* Gáldi, *Dict.*, 122). – Der. *coroiat* (var. Mold., *coroietic*), adj. (încovoiat, acvilin); *coroia*, vb. (a încovoia). 2432

coromîslă (–le), s. f. – **1.** Cobiliţă cu care se duc două găleţi în acelaşi timp. – **2.** La căruţă, orcic. – **3.** Constelaţia Casiopea. – **4.** (Trans.) Fată vioaie şi dezinvoltă.

Origine incertă. Pare der. de la rus., rut. *koromyslo* (Cihac, II, 73; *DAR*); cuvîntul nu este însă sl., apare numai în aceste două limbi, şi după Berneker 573 ar putea proveni din rom. *curmeziş* „de-a latul, pieziş", ipoteză care de asemenea pare improbabilă. Sensul 4 pare a indica o contaminare a lui *coropişniţă* „insectă dăunătoare" cu *sălămîzdră* „salamandră"; semantismul nu este însă clar pentru celelalte accepţii. 2433

coropcă (–ci), s. f. – **1.** Ladă de negustor ambulant. – **2.** Ramă de fereastră. – **3.** Cantitate de 30 de piei tăbăcite.

Rus. *korobka* „ladă" (Cihac, II, 73). – Der. *coropcar*, s. m. (negustor ambulant). Cf. *coroagă*. 2434

coropişniţă (–ţe), s. f. – Insectă dăunătoare (Gryllotalpa vulgaris). – Numeroase var.: *coropijniţă, coropiştniţă, conopişteriţă, cînepişteriţă, (cu)coanachifteriţă*.

Probabil din bg. *konopíštica*, şi este de la *konopĭ* „cînepă" *(DAR)*. Este posibil şi să se plece de la sl. *skoropošĭštĭnŭ* sau *skoropodvĭžnikŭ* „mobil, agil", de la *skorŭ* „rapid"; în acest caz celelalte forme ar fi ceea ce par, adică etimologii populare. Din sl. *šturici* „animal" după Miklosich, *Slaw. Elem.*, 53; de la *konoplja šturici* „animal de cînepă", după Philippide, *Principii*, 108. 2435

corosbină (–ne), s. f. – Peşte de mare (Blennius gattorugine).

Origine necunoscută. 2436

corovatic (–ci), s. m. – **1.** Lumînărică (Verbascum phlomoides). – **2.** Genţiană (Gentiana asclepiadaea). – **3.** Centaură (Centaurea axillaris). – **4.** Cioară albastră (Coracias garrula). – Var. *corovaică, (s)corobatică, corobaţică*.

Sl. (rus.) *korovatiku* „de vacă", de la *korova* „vacă". Semantismul se explică prin forma plantelor (genţiana se mai numeşte *coada vacii*) şi în ultimul caz, prin culoare *(DAR)*. – Der. *corobatică*, s. f. (centaură), probabil prin confuzie cu *coroabă*, sau *corobeaţă*. 2437

corp (–puri), s. n. – Trup. – Var. pl. *corpi*. Megl. *corp*.

Lat. *corpus* (sec. XVIII), mai întîi prin intermediul germ., rus. *Korpus*, mai tîrziu prin fr. *corps*. În megl. pare a fi cuvînt genuin (Puşcariu 403; *DAR*). – Der. (din fr.), *corporal*, adj.; *corpulent*, adj.; *corporaţie*, s. f.; *corporativ*, adj.; *corporatism*, s. n.; *corpuscul*, s. n.; *incorpora*, vb. 2438

corpacă (–ăci), s. f. – Peşte de Dunăre (Blicca björnka). – Var. *corpancă*.

Origine necunoscută. 2439

cors, s. n. – Ţesătură de mătase.

Probabil din fr. *corse* „din Corsica". Lipseşte din dicţionare, apare la Macedonski, astăzi în desuetudine. 2440

corsac (–ci), s. m. – (Înv.) Blană de vulpe provenind din Republica Tătară.

Rus. *korsak* (sec. XVIII). 2441

corsar (–ri), s. m. – Pirat. – Var. (înv.) *cursariu*.

It. *corsaro*, fr. *corsaire*, şi înainte (sec. XVIII) din ngr. κουρσάρις. 2442

corset (–te), s. n. – Centură elastică tare pentru strîngerea taliei.

Fr. *corset*. – Der. *corsetar*, s. m. (care face corsete); *corsaj*, s. n. (decolteu), din fr. *corsage; încorseta*, vb. (a pune corset). 2443

cort (–turi), s. n. – **1.** Adăpost portativ demontabil. – **2.** (Înv., Trans.) Umbrelă.

Mgr. κόρτη „cort", din lat. *cohors* (*DAR;* Puşcariu, *Lr.*, 261). Este dublet al lui *curte*. – Der. *cortel*, s. n. (Mold., umbrelă); *corturar*, s. m. (ţigan nomad, care trăieşte în cort); *corturăresc*, adj. (de nomad). Din rom. provine mag. *kort* „cort de ţigani" şi „umbrelă". 2444

cortegiu (-ii), s. n. – Alai, convoi. – Var. *cortej.*

It. *corteggio* (sec. XIX). – Var., din fr. *cortège.* 2445

cortеș (-și), s. m. – (Trans., înv.) Agent electoral.

Mag. *kortes,* din sp. *cortes (DAR).* 2446

cortină (-ne), s. f. – Perdea care desparte sala de teatru de scenă.

It. *cortina* (sec. XIX). Este dublet de la *curtină,* s. f. (zid de închidere), din fr. *courtine.* 2447

corupe (-p, -pt), vb. – **1.** A perverti, a deprava. – **2.** A face ca o ideea, un sentiment etc. să-și piardă puritatea; a deforma, a strica.

Lat. *corrumpere* (sec. XIX), adaptat la conjugarea lui *a rupe.* – Der. *corupt,* adj.; *corupător,* adj.; *coruptor,* adj., din fr. *corrupteur; corupție,* s. f., din fr.; *coruptibil,* adj.; *coruptelă,* s. f., din lat. *corruptela* (sec. XIX). 2448

corvadă (-ezi), s. f. – **1.** Muncă gratuită a vasalului. – **2.** Obligație, muncă, povară. – **3.** Muncă obligatorie, serviciu, la cazarmă. – Var. *corvoadă.*

Fr. *corvée,* cf. lat.med. *corvada.* După Iordan, *Dift.,* 220 și Graur, *BL,* II, 49, diftongarea var. se explică prin analogie cu *podvoadă.* 2449

corvan (-ne), s. n. – (Înv.) Cutia milelor, la biserici.

Mgr. κορβανᾶς, cf. rus. *korvan* (Cihac, II, 73). 2450

coș, interj. – Se aplică în timpul mulsului caprelor, pentru a le liniști.

Origine incertă, probabil expresivă, cf. *ceas, ciuș.* Totuși, *DAR* se gîndește la fr. *couche,* germ. *kusch,* și Graur, *BL,* VI, 143, propune sb. *koza* „capră". 2451

coș (-și), s. m. – **1.** Larvă de tăun. – **2.** Bubuliță.

Lat. *cossus* (Philippide, *ZRPh.,* XXXI, 307; *REW* 2278; *DAR*); cf. it. *cosso,* fr. *cosson* „gărgăriță". Fonetismul se explică prin faptul că forma actuală este un sing. analogic pe baza pl. *coși.* De uz general, cu excepția Banatului (*ALR,* I, 25). – Der. *coșos,* adj. (plin de coșuri, bubos). 2452

coș (-șuri), s. n. – **1.** Obiect din împletitură de nuiele, care servește la transportarea obiectelor. **2.** Năvod de pescuit. – **3.** Stup. – **4.** (Trans.) Albie, covată. – **5.** (Înv.) Sicriu, cosciug. – **6.** Coteț. – **7.** Hambar. – **8.** Loitră, ladă la car. – **9.** La moară, parte în care se toarnă grăunțele la măcinat. – **10.** Horn, hogeac. – **11.** Împletitură de nuiele, leasă. – **12.** Acoperămînt, capotă de trăsură. – **13.** Față de pernă. – **14.** Ghizd, colac de fîntînă. – **15.** Ladă de teasc. – **16.** Formă pentru brînză sau recipient pentru fragi, din coajă de copac, mai ales de brad. – **17.** Mașină de urzit. – **18.** Torace. – **19.** Carapace de rac. – Mr., megl. *coș.*

Sl. *košĭ* „coș" (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 26; Miklosich, *Lexicon,* 307; Cihac, II, 75; Conev 64); cf. bg., sb., slov., rus. *koš,* pol. *kosz,* mag. *kas,* alb. *koš.* – Der. *coșuleț,* s. n. (dim. al lui *coș;* lumînare în spirală care se duce la biserică, după tradiție, de Vinerea Mare); *coșară,* s. f. (coș, obiect), din mag. *kosar,* sb. *košar; coșarcă,* s. f. (coș, obiect; hambar; ciur), din mag. *kosárka; coșar,* s. m. (împletitor de coșuri; hornar); *coșerie,* s. f. (meseria de coșar); *coșerar,* s. m. (împletitor de coșuri); *coșercar,* s. m. (împletitor de coșuri); *coșercărie,* s. f. (meseria de coșar). – Cf. *coșar, coșniță.* 2453

coș (-șuri), s. n. – (Înv.) Tabără de tătari.

Sl. (pol. *kosz,* rut., rus. *koš*), de origine tăt. Sec. XVII. 2454

cosac (-ci), s. m. – Specie de pește (Abramis ballerus).

Bg. *kosak* (Cihac, II, 73; Conev 53; *DAR*) sau sb. *kosač* (Skok 65), cf. ceh., rus. *kosatka.* 2455

coșar (-re), s. n. – **1.** Hambar, pătul. – **2.** Staul, grajd. – **3.** Împletitură de nuiele, leasă. – **4.** Colibă, bordei. – Var. *coșer, coșare, coșară, coșerie.* Mr. *cușare,* megl. *cușară.*

Sl. (bg. *košara,* sb. *kòšara*), din aceeași rădăcină ca și *coș,* fiind vorba în general de împletituri făcute cu nuiele de răchită (Cihac, II, 75; *DAR*). Totuși, explicația este incertă, fiind vorba de un cuvînt care, în alte limbi sl., provine cu siguranță din rom. (slov. *košar,* rut. *košiera,* pol. *koszara,* cf. Wedkiewicz, *Mitt. Wien,* 274). Berneker 586 a încercat să explice cuvîntul sl. prin rom. *casă,* mr. *cășare* (cf. împotrivă, Capidan, *Raporturile,* 207). – Der. *coșerar,* s. m. (muncitor care face împletituri de răchită; sărman care trăiește într-o colibă). *Coștei,* s. n. (hambar) pare rezultat al unei confuzii a lui *coșar* cu bg. *kăšta* „casă" (Graur, *BL,* IV, 75), fără legătură cu *coștei* „castel" (Tiktin). Același lucru se poate spune despre *coștereață,* s. f. (cocină; ogradă), contaminare a lui *coșar* cu bg. *kăšta* „casă", sb. *kučèrica* „colibă", rom. *porcăreață, coteneață.* 2456

coșavă, s. f. – Vînt dinspre răsărit.

Bg., sb. *kosava (DAR).* 2457

coscai, (-i), s. m. – Corb.

Origine necunoscută. 2458

coșciug (-ge), s. n. – **1.** (Mold.) Coșniță. – **2.** Sicriu.

Sl. *kovĭčegŭ* „cutie" (Cihac, II, 65; Conev 72), cf. bg., sb., rus. *kovčeg;* fonestimul a fost influenţat de analogia cu *coş* (cf. Hasdeu, *Col. Traian,* 1883, 244). Pentru semnatism, cf. Şeineanu, *Semasiol.,* 185; şi Vaillant, *BL,* XIV, 12, pentru istoria cuvîntului sl. 2459

coşcodaṇ (-ni), s. m. – 1. (Înv.) Maimuţă. – 2. Pocitanie.

Pol., rut. *koczkodan* (Cihac, II, 75). 2460

coşcogeạ, adj. invar. – Enorm, grozav, colosal, fantastic. – Var. *coşcogeamite, (goş)gogea(mite).*

Tc. *koş–koca,* superlativ de la *koca* „mare" (Iogu, *GS,* VI, 338). Nu este exactă der. tradiţională, din tc. *koca* „bătrîn" (Cihac, II, 75; Şeineanu, II, 146; *DAR*). Cf. bg., sb. *koğamiti* „adult". 2461

coşcov (-vă), adj. – 1. Gol, scobit, golit. – 2. Bombat, curbat. – 3. Găurit, ciuruit. – 4. Deformat, denivelat.

Tc. *koş kof* „complet golit" (Iogu, *GS,* VI, 338), cf. *coşcogea.* După Löwe 92, în legătură cu sl. *koža* „coajă", prin intermediul unei forme ipotetice **koždavŭ;* după *DAR* (şi Cihac, II, 75), din aceeaşi familie cu rus. *kočkovatyi* „deformat", cf. bg. *kaškav* „moale, flasc". – Der. *coşcovă,* s.f. (băşică; scobitură; denivelare de teren, groapă, gaură; mîl, nămol); *coşcană,* s. f. (rădăcini şi tulpini de trestie ce rămîn pe teren); *coşcă,* s. f. (coajă, carapace); *coşcoavă,* s. f. (ascunzătoare sub apă, în care trăiesc de obicei peştii sau racii); *coşcovi,* vb. refl. (a se goli; a se scoroji); *coşcoveală,* s. f. (acţiunea de a se coşcovi); *coşcovitură,* s. f. (deformare). 2462

coşi (-şęsc, -ịt), vb. – 1. A umfla. – 2. A băşica. – 3. A face coşuri, bubuliţe. – 4. A bate, a cîrpi, a lovi. – 5. A înşela.

Sb., cr. *košiti se* „a se uza prin frecare", cf. slov. *košatiti se* „a se umfla", rut. *košiti sja* „a se umfla" (Cihac, II, 74; *DAR*). – Der. *coşitură,* s. f. (băşică). 2463

cosînzeạnă (-ęne), s. f. – Prototip al frumuseţii, în basmele populare. – *Ileana Cosînzeana,* personaj feminin mitic, care personifică idealul lui Făt Frumos.

Origine incertă. Este evidentă înrudirea cuvîntului cu *sînzeană;* însă prima parte a cuvîntului este mai puţin clară. Este poate o amintire a Sfintei Elena, mama lui Constantin, dacă se admite o formă *Helena Co(n)s(t)antiana: z* s-ar explica prin pronunţarea mgr. **Cos(t)andiana,* sau mai bine printr–o contaminare posterioară cu *sînziană.* Pentru pierderea primului *t,* cf. forma sl. *Kusnetinŭ* < Κονσταντίνος (Vaillant, *BL,* XIV, 7). Philippide, *Principii,* 138, se gîndea la lat. *semidivina,* ca epitet al Elenei din Troia, soluţie evident imposibilă; pentru *DAR* şi Scriban, este vorba de o var. de la *sînzeană.* 2464

cosiţă (-ţe), s. f. – 1. Păr lung al femeii, coadă, plete. – 2. Şuviţă de păr. – 3. Varietate de măzăriche (Vicia hirsuta, Ervum hirsutum). – Mr., megl. *cusiţă.*

Bg., sb. *kosica,* dim. de la sl. *kosa* „păr, plete" (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 26; Cihac, II, 75; Conev, 89; *DAR*). – Der. *cosiţat,* adj. (împletit în coadă); *cosiţel,* s. m. (plantă, Sium latifolium). 2465

cositọr, s. m. – Staniu.

Gr. κασσίτερος (Murnu 15), probabil prin intermediul sl. *kositerŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 26; Miklosich, *Lexicon,* 304; *DAR;* Vasmer, *Gr.,* 83); cf. bg. *kositro,* sb. *kòsitar.* – Der. *cositori* (var. *costori, custori*), vb. (a spoi cu cositor); *cos(i)torar,* s. m. (persoană care lucrează în cositorit); *cositoreală,* s. f. (acţiunea de a cositori). 2466

Cosmediṇ, s. m. – Sărbătoarea Sfinţilor Cosma şi Damian.

De la *Cosma* şi *Dami(a)n* (Hasdeu 1154; *DAR*). 2467

coşmạr (-ruri), s. n. – Vis urît.

Fr. *cauchemar.* 2468

coşniţă (-ţe), s. f. – 1. Coş mic de nuiele. – 2. Stup.

Sl. (bg., sb., rus.) *košnica* (Miklosich, *Lexicon,* 307; Cihac, II, 75; *DAR;* Conev 64). – Der. *coşniţar,* s. m. (coşar, împletitor de coşuri). Cf. *coş, coşar.* 2469

coşoliṇă, s. f. – Nutreţ verde, iarbă, furaj.

Rus. *košenina,* probabil contaminat cu rut. *košelina* „coş" *(DAR).* 2470

cosọr (-oạre), s. n. – 1. Cuţit scurt. – 2. Plantă (Ceratophyllum demersum). – 3. Varietate de aloe (Stratiodes aloides). – 4. (Arg.) Membru viril. – Mr., megl. *cosor.*

Sl. *kosorĭ,* der. de la *kosa* „coasă" (Miklosich, *Lexicon,* 305; Cihac, II, 74; Conev 66; Vaillant, *BL,* XIV, 14); cf. bg. *koser,* sb. *kòsor,* slov. *kosêr,* rus. *kosorĭ.* – Der. *cosori* (var. *încosori*), vb. (a tăia; a lovi; a îmboldi, a aţîţa, a irita; Arg., a copula). 2471

cosoroạbă (-be), s. f. – Traversă, bîrnă principală la acoperiş. – Var. *costoroabă, costoroavă.*

Mag. *koszoru(fa),* „coroană" (Scriban, *Arhiva,* 1913; *DAR*). Este var. de la *cosoroabă,* s. f. (stafide), al cărui nume se explică prin faptul că

sînt puse pe bîrna principală la uscat; *cosoreu*, s. n. (bîrnă; par). 2472

coșoțel (-ei), s. m. (Trans., înv.) Monedă maghiară de 10 *kreuzer*, scoasă de guvernul revoluționar de la 1848, condus de Kossuth Lajos.

De la *Kossuth* (*DAR*). 2373

cost, s. n. – Pensiune, găzduire în al cărei preț intră hrana.

Germ. *Kost*. Folosit numai în Trans. și Bucov. 2474

costa (-t, -at), vb. – A avea un preț, o valoare. – Var. *costisi, custa, coșt(ăl)ui*. Mr. *custisire*.

It. *costare*. Nu apare în texte anterioare începutului sec. XIX, dar a ajuns repede să fie folosit curent, datorită comerțului. Var. *costisi* (înv.) din ngr. κοστίζω; *custa* este rezultat al confuziei cu dubletul *custa;* și *coștălui* (Trans.) se explică prin mag. *kostálni*, din germ. *kosten*. – Der. *cost*, s. n. (preț, cost, cheltuială), din it. *costo*. Var. din Trans. este dublet al lui *cuștului*, vb. (a gusta), de la același cuvînt mag. 2475

costandă (-de), s. f. – Monedă veche de argint, care valora în prima jumătate a sec. XVII a cincea parte dintr-un ducat.

Ngr. κωνστοαντινάτο *(DAR)*. Este dublet de la *constantinat* sau *co(n)standinat*, s. m. (monedă veche de aur, cu efigia lui Constantin cel Mare, care se găsea destul de frecvent în tezaurele din bazinul Dunării; sau, în general, monedă bizantină de aur). Cf. *cosînzeană*. 2476

costeliv (-vă), adj. – 1. Slab, uscățiv. – 2. (Nucă) cu coaja tare. – Mr. *costenliv*.

Sl. *kostilivŭ* (bg. *kosteliv*) „ciolănos,", din sl. *kostĭ* „os" (*DAR;* Conev 90). 2477

costrăș (-și), s. m. – 1. Biban (Perca fluviatilis). – 2. Mînz. – 3. Cal cu părul vărgat. – Var *costreș, costroș, costruș*.

Sb. *kòstreš*, bg. *kostruš*, pol. *kosztur* „biban" (Cihac, II, 74; Skok 65; *DAR*). Sensul 2 se explică prin asemănarea între aripioara superioară a peștelui și coama calului, după ce a fost tăiată prima oară, iar sensul 3, prin aspectul vărgat al amîndurora. – Der. *costrușa*, vb. (a tăia coama mînzului); *costreși* (var. *costroși*), vb. refl. (a se zbîrli părul, a se ridica), cf. sb. *kostrešiti*. 2478

costrei (-i), s. m. – 1. Sorg (Sorghum halepense). – 2. Nume, mai puțin comun, dat altor plante relativ asemănătoare: Panicum Crus Galli; Setaria glauca; Avena fatua; Lithospermum officinale; Nardus stricta; Alopecurus pratensis.

Sl., dar lipsește etimonul exact. Este desigur vorba de un cuvînt identic bg., slov. *kostrĕva* „Alopecurus pratensis" (Cihac, II, 74; Conev 44; *DAR*), sb. *kostrava* „Festuca" etc. 2479

costum (-me), s. f. – Tip de îmbrăcăminte.

Fr. *costume*. – Der. *costumat*, adj.; *costumier*, s. m., din fr. *costumier*. 2480

cot (-oate), s. n. – 1. Partea exterioară care unește brațul cu antebrațul. – 2. Jaret. – 3. Cotitură, întorsătură, unghi. – 4. Echer, colțar. – 5. Colț de stradă. – 6. Meandră, curbă, sinuozitate. – 7. Ungher, colț. – 8. Măsură de lungime de valoare variabilă (*cot muntenesc*, 0,666 m; *cot moldovenesc*, 0,637m). – 9. Gradație, scară de nivel. – 10. (Arg.) An. – 11. (Arg.) Nimic. – Mr., megl., istr. *cot*.

Lat. *cŭbĭtum* (Diez, I, 146; Diez, *Gramm*. I, 154; Pușcariu 406; Candrea-Dens., 399; *REW* 2354; *DAR*); cf. alb. *kut* (Philippide, II, 636), it. *gomito* (abruz. *govete*, calabr. *gúvitu, gutu*), prov. *code*, fr. *coude*, sp. *codo*, port. *coto*. Pentru fonetism, cf. Fr. Schürr, *Mitt. Wien*, 54–5. Sensurile 3–7 au pl. *coturi;* cu sensurile 8–10, este m., pl. *coți;* 11 se folosește numai la sing. și se explică prin obiceiul vulgar de a arăta cotul pentru a desemna o negație (cf. Graur, *BL*, V, 59).

Der. *cotea*, s. m. (persoană cunoscută prin lipsa ei de milă); *coti*, vb. (a face un cot; refl., a se frecventa, a se vedea; a întoarce, a da colțul; a măsura cu cotul; a calcula capacitatea unui vas); *cotar*, s. m. (evaluator, măsurător); *cotitură*, s. f. (cotitură, meandră, sinuozitate; colț, parte secretă); *cotiș*, s. n. (loc cotit, cotitură, unghi); *coteală*, s. f. (lovire cu cotul: aglomerație); *cotigi*, vb. (a da colțul, a întoarce), rezultat dintr-o contaminare cu *cotigă; cotări*, vb. (a calcula capacitatea unui vas); *cotărit*, s. m. (evaluare; veche dare pe mărfurile care se vindeau cu cotul, plătită marelui *cămăraș;* veche dare pe evaluarea oficială a vaselor, plătită *cuparului*, care de obicei o da în arendă); *cotărie*, s. f. (dare comercială pe țesături și băuturi); *coteli*, vb. (a cerceta; a munci pe brînci; a face curățenie; Bucov., a linge farfuriile; a fura; a întoarce, a da colțul; a rostogoli), pe care Skok, *Dacor*., III, 835 și *DAR* îl consideră der. de la sb. *kotiljati se* „a se agita, a se grăbi", dar care pare mai curînd der. de la *coti* cu suf. expresiv *–eli* (cf. Graur, *BL*, VI, 146). În acest caz, sb. *kotiljati* provine din rom., ca și sb. *kut* „unghi", care se folosește în Mold. și Bucov., *cut*, s. n. (cartier, suburbie). 2481

coță (-te), s. f. – Indice, parte.

Fr. *quote*. – Der. *cota*, vb.; *cotiza*, vb., din fr. *cotiser; cotizați(un)e*, s. f. (contribuție voluntară, participație). 2482

coțăi (-ăesc, -ît), vb. – **1.** A mișca din coadă. – **2.** (Refl.) Despre cîini, a se împerechea. – Var. *coțoi.*

Creație expresivă, a cărei intenție primitivă este imitarea unei mișcări ritmice, cf. *bîțîi, hîțîi, moțăi;* caracterul său imitativ este dovedit, în plus, de terminația caracteristică *-ăi,* cf. *colcăi, foșgăi,* etc. Ca și în alte cazuri, coincide cu alte creații spontane, cu care nu poate avea legătură directă, cf. it. *cozzare* (> fr. *cosser*) „a lovi cu coarnele", sau slov. *kùcati* „despre animale, a se împerechea", a cărui origine expresivă este evidentă (pentru it. *cozzare* se propune tradițional un lat. **cottiare,* însă cf. Prati). *DAR* crede că este vorba de două cuvinte diferite, și pune în legătură primul sens cu rut. *kocofíst* „codobatură", și pe al doilea cu *căței,* ambele ipoteze la fel de improbabile. După Cihac, II, 77, în legătură cu rus. *kotitisja* „despre pisici, a făta".

Der. *coțăială,* s. f. (împerechere, la cîini; Arg., copulație, în general); *coțac,* s. m. (pește dintr-o specie nedefinită; persoană slabă), pentru al cărui prim sens cf. *fiță; coțoi,* s. m. (țînc, puști); *coțovei,* s. m. (cățel); *coțoveică,* s. f. (femeie stricată); *coțob,* adj. (palavragiu, flecar; nesupus, recalcitrant); *coțobăi,* vb. (a scociorî, a iscodi), var. de la *cociobăi; coțobăni* (var. *coțopăni, coțopeni, coțofeni*), vb. refl. (a se ridica, a se înălța; a se mîndri, a se împăuna; a se strădui); *coțobîrâ* (var. *coțoligă*), s. f. (Trans., veveriță), cf. rut. *kocobirka; încoțopi* vb. (despre cocoși, a călca găina), cuvînt care lipsește în dicționare (cf. Macedonski: *cocoșii se apucau să încoțopească puicile prin bălării*); *coțofană,* s. f. (pasăre, Pica caudata; femeie care vorbește mult; traversă), a cărui der. se explică pornindu-se de la *coțofeni* „a se împăuna", datorită îngîmfării atribuite acestei păsări în mentalitatea populară. Acest ultim cuvînt s-ar explica, după Cihac, II, 652 și Scriban, pornind de la ngr. κότζυφας „sturz"; după Tiktin, în legătură cu it. *gazza. DAR* oscilează între a-l pune în legătură cu *coțăi,* sau cu rut. *kocofíst* „codobatură"; *coțoflic,* s. n. (coadă de porc), cuvînt folosit aproape exclusiv în ghicitori; *coțulă* (var. *coțușcă*), s. f. (femeie provocatoare); *coțuș,* s. m. (persoană băgăcioasă). Cf. *cotei.* **2483**

coțaie (-ăi), s. f. – (Banat) Ceaun.

Sl., dar probabil conservat în forma unui der. interior; cf. sl. *kotilŭ* „ceaun" *(DAR).* – Der. *cotac,* s. n. (cîrlig pentru ceaun). **2484**

coțar (-re), s. n. – Loc de muls, în ogradă.

Bg. *kotar,* sb. *kótar* „staul" *(DAR).* – Der. *cotarcă,* s. f. (hambar; coș), din sb., mag. *kotarka; cotăriță,* s. f. (Banat, coș), din sb. *kotarica; cotîrlău,* s. n. (nișă, firidă); *cotîrleț,* s. n. (ogradă). Cf. Skok 66. **2485**

coțcă, s. f. – **1.** Zar. – **2.** Minge. – **3.** Minciună, înșelătorie, escrocherie.

Sb., mag. *kocka.* Este dublet al lui *cotcă,* s. f. (Trans., Olt., minge), din mag. *kotyka (DAR).* – Der. *coțcar* (var. *coțcaș*), s. m. (înșelător, hoț, potlogar); *coțcărie,* s. f. (potlogărie). **2486**

cotcodac, interj. – Imită croncănitul găinii: clo clo clo.

Creație expresivă, cf. bg. *kutkudĕkam* (Conev 54), sb. *kakodakati,* slov. *kokodákati,* (Cihac, II, 67), ceh. *kodkodákati,* mag. *kotkodá(cso)lni,* formații verbale care coincid cu der. următor. – Der. *cotcodăci* (var. *codcodăci, cutcudăci, cotcorogi,* etc.), vb. (a scoate sunete caracteristice găina); *cotcodăceală,* s. f. (strigătul scos de găină). **2487**

coței (-i), s. m. – **1.** Cățel de salon. – **2.** Cățel în general.

Origine incertă. S-au propus succesiv vreun cuvînt dacic (Hasdeu, *Cuv. din Bătrîni,* I, 274), un der. de la *cot* (Șeineanu, *Création métaphorique,* II, 15; Ruffini 114), în alb. *kut(a)* „cîine" (Philippide, II, 809; Pascu, *Beiträge,* 40), cuvîntul sl. *kotelĭ* „pisică". (*DAR*; Scriban) sau rus. *kotejko* „pisică" (Candrea), ori vreun idiom anterior indoeurop. (Lahovary 326). Cel mai probabil este să avem a face cu o origine expresivă în legătură cu *coteli* „a iscodi" (în acest caz forma primitivă ar putea fi **cotel,* cu sing. analogic) sau mai probabil *coțăi* „a tăia coada" (pornind de la o formă primitivă **cotaie,* ca *potaie,* alt sing. analogic); această ultimă formă se potrivește mai bine cu der. pe care îi propunem în continuare.

Der. *coteică,* s. f. (cățea); *cotaibă,* s. f. (coteț de cîini), încrucișare cu *colibă, cocioabă, cociorbă* (după *DAR,* din rut. *kotòbanja* „coș în care se pune cloșca"); *cotarlă,* s. f. (cățel, potaie), cu var. *cotîrlă,* (Trans.) *cocearlă, șarlă* (după Șeineanu, *Chien,* 220, de la un romanic **kota* „cîine"; pentru Candrea, în legătură cu bg. *kotora* „pisică"; după Scriban, din mag. *kutya* „cîine"); *cotîrlău* (var. Banat *cotîrloniu*), s. m. (flăcău, fecior); *cotîrleț,* s. n., sau *cotîrneață,* s. f. (ogradă, poiată), cuvinte încrucișate cu *coteț* și *coteneață* (după Candrea, bg. *kotara, kotarnik; cotîngan,* s. m. (Trans., flăcău, fecior), pus în legătură de *DAR* cu mag. *katangoló* „care umblă făcînd zgomot", de Densusianu, *GS,* I, 350, cu *cătană* „soldat", și de Diculescu 180 și Scriban cu v.germ. și suedezul *kutte* sau *kutti* „flăcău"; *cotoarbă,* s. f. (femeie

stricată; ghinion, nenoroc); *cotîrje*, s. f. (poreclă dată perosanelor sau animalelor bătrîne și slabe), probabil prin confuzie cu *cocîrja* „a îndoi" (după S. Pop, *Dacor.*, V, 178 și *DAR*, din sb. *kotrešan* „ciufulit"); *cotic*, s. m. (Trans. de Nord, tînăr leneș). 2488

cotеț (–țe), s. f. – **1.** Adăpost, cușcă pentru cîini, găini, porci sau porumbei. – **2.** Colibă în general. – **3.** Ostreț, juvelnic. – **4.** Coș mare, gabion. – **5.** Coș (de nuiele). – **6.** (Arg.) Celulă, închisoare. – Megl. *cuteț*.

Sl. *kotĭcĭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 26; Cihac, II, 76; Meyer 202; Conev 81; Berneker 589; *DAR*), cf. bg. *kotec*, sb. *kòtak*, pol. *kociec*, ceh. *kotec*, ngr. κοτέτσι, alb. *kotec*. Este fundamental identic cu *cocină*, și dublet al lui *cătreț* sau *cotreț*, s. n. (Trans., poiată), din mag. *ketrec*. – Der. *coteneață*, s. f. (cocină, poiată); *cotecer*, s. m. (paznic de dig; pescar cu juvelnic). Cf. *cocină*, *cotruță*. 2489

cotfosi (–sesc, –it), vb. – (Trans. de Nord) A găti prost.

Mag. *kotyfoldi (DAR)*. – Der. *cotfas*, s. m. (murdărie); *cotfoseală*, s. f. (terci, păsat). 2490

cotidian (–nă), adj. – Zilnic.

Fr. *quotidien*. – Der. *cotidian*, s. n. (ziar, periodic). 2491

cotigă (–gi), s. f. – **1.** Căruță, car cu două roți. – **2.** La plug, teleagă. – Var. *cotiugă*.

Sl. *kotyga* (Miklosich, *Lexicon*, 306; Cihac, II, 76; Conev 72). Întrucît sensul din sl. este cel de „manta", trebuie să se fi spus despre căruțele acoperite, ca trăsurile; cf. rut. *kotiga* „căruță" (după Candrea, *Elemente*, 404, provine din rom.). Se folosește mai ales în Mold. – Der. *coti(u)geală*, s. f. (car lung, pentru transportul buștenilor); *coti(u)gar*, s. m. (căruțaș). Cf. *cotigi* < *cot*. 2492

cotlеt (–te), s. n. – **1.** Antricot. – **2.** (S. m.) Favoriți. – Var. (1) *cotletă*.

Fr. *côtelette*. 2493

cotlon (–oane), s. n. – **1.** Foc primitiv, făcut cu pietre îngrămădite, care protejează flăcările. – **2.** Nișă, firidă. – **3.** Ascunzătoare, vizuină. – **4.** Loc stîncos, stîncărie.

Mag. *katlan (DAR)*, din sl. *kotĭlŭ* „căldare" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 26; Miklosich, *Lexicon*, 306; Cihac, II, 76), cf. *cocli*, și ceh. *kotlina* „căldare, crater". Este dublet de la *coclan* (var. *cotlan*, *corlan*), s. n. (Trans., fumar) și de la *cotron*, *cotrun*, s. n. (Olt., cămin), ca și de la *coclauri*, s. n. pl., cu sing. analogice *coclaur* și *coclaură* (loc stîncos, creastă, țanc), care pare a proveni de la un sing. **coclău*, var. de la *cotlon* 4 (după *DAR*, din mag. *kö* „piatră"; după Byck-Graur, 28, din sl. **kotlavŭ*). – Der. *cotloni*, vb. (a face fumar la un cuptor; a iscodi, a căuta); *cotlonеală*, s. f. (căutare, cercetare). 2494

cotnar, s. n. – Varietate de vin moldovenesc, produs la *Cotnari*.

De la *Cotnari*. – Der. *cotnărele*, s. f. pl. (varietate de pere), numite astfel datorită culorii lor aurii. 2495

coțobreă (–ele), s. f. – Porumbă, fructul porumbarului (Prunus spinosa).

Rut. *kocjurbâ* „Prunus padus" (Pușcariu, *Dacor.*, V, 115; *DAR*). – Der. *coțobrel*, s. m. (porumbar). 2496

cotoc (–ci), s. m. – **1.** Pisoi. – **2.** La car, talpă. – **3.** La războiul de țesut, traversa de piept. – **4.** La roabă, mîner. – **5.** Inflorescența unor copaci, cum sînt salcia sau plopul.

Sl. *kotŭka* „pisică" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 26; Miklosich, *Lexicon*, 306; Cihac, II, 77), sau mai probabil din sl. *kotŭ* „pisică:, cu suf. *–oc*. Cu alt suf. s–a format *cotoi*, s. m. (motan; traversă; mîner de ferăstrău; Arg., crai), cuvînt mai folosit decît cel anterior (după Pușcariu, *Dacor.*, III, 1091; *DAR*; și Pușcariu, *Lr.*, 281, de la **cătoi* > lat. *cattus*, cu influența sl. – Der. *cotoci* (var. *cotîrci*, *cotoi*), vb. (a se aduna la un loc pisicile). Pare a fi același cuvînt ca *cotoi*, s. n. (pulpă; picior de pasăre; os), pe care *DAR* îl consideră în legătură cu *cot*, „articulație care unește brațul cu antebrațul", și Scriban cu *cotonog*, dar care poate reprezenta și aceeași trecere semantică de la lat. *musculus* > *mus;* de aici *cotolan*, s. n. (știulete de porumb); *cotoier*, s. m. (Olt., la nunțile țărănești, persoană însărcinată cu organizarea ospățului).

Cotoșman, s. m. (motan, cotoi; picior de pasăre) este un der. de la *cotoc*, sau mai curînd de la pl. *cotoci*, cu suf. expresiv *–man* (Cihac, II, 77; *DAR;* Skok 66), și încrucișat cu *contuș*, cf. aici. 2497

cotonog (–oagă), adj. – **1.** Șchiop. – **2.** Invalid.

Pol. *kuternoga* „șchiop", rut. *kutornogyi* „paralitic" (Cihac, II, 77; Löwe 81; *DAR*). – Der. *cotonoagă* (var. *chitonog*, *chitonag*), s. f. (țăruș); *cotonogi*, vb. (a rămîne șchiop; a contracta o boală de picioare; a da lovituri la picioare; a bate, a lovi); *cotonogeală*, s. f. (bătaie, pedepsire; boală a oilor, ale căror copite se crapă ca urmare a umezelii). 2498

cotor (–oare), s. n. – **1.** Bucată, piesă sau parte care unește două obiecte: coadă, peduncul,

peţiol, mîner etc. – **2.** Parte unde se leagă sau cos firele unei cărţi. – **3.** Trunchi, tulpină, lujer. – **4.** Ciot (de membru), mont. – **5.** Ciot (de creangă). – **6.** Mîner. – **7.** Cocean, ştiulete. – **8.** Rest, reziduu. – **9.** Resturi de paie. – **10.** (Arg.) Bani.

Origine necunoscută, dar probabil expresivă: cf. *cotrobăi.* Celelalte ipoteze nu par probabile: din mag. *kötö* „legat zdravăn" (Cihac, II, 493); din lat. *captorius* (Candrea-Dens., 400); din lat. **coactorium* „loc unde se îmbină două obiecte" (*DAR*); din sb. *kataríšte* „lance de drapel") (Bogrea, *Dacor.*, IV, 802). Sensul 10, după Graur 143, vine din ţig. *kotor* „bucată" (cf. Besses 54); este însă mai probabil ca ţig. să provină din rom., cu sensul de „bucată în general", ceea ce nu exclude faptul de a fi intrat din nou în rom. cu sensul particular de „bani".

Der. *cotoros,* adj. (tare, dur); *cotori,* vb. (a lega viţa de vie; a curăţa de lăstari viţa; a jumuli o pasăre; a lovi, a bate); *cotorit,* s. n. (curăţire de lăstari a viţei); *cotoreală,* s. f. (cotorit; bătaie; furt); *cotorai,* s. m. (persoană care curăţă de lăstari); *cotoraie,* s. f. (pensetă de epilat; bunuri gospodăreşti, obiecte casnice); *încotora,* vb. (refl., a creşte o plantă, a se dezvolta; a îmbina, a uni două obiecte; a trăi o pereche fără a se căsători, a trăi în concubinaj; *cotoroi,* vb. (a scruta, a iscodi); *cotorosi,* vb. (a scocioriî, a căuta), pe care *DAR* îl explică prin mag. *kotorázni,* şi care pare mai curînd rezultatul unei confuzii cu *cotorosi* „a scăpa de ceva"; *cotreang,* s. m. (tulpină de trestie care nu se dezvoltă normal); *cotring,* s. m. (ciorchine); *cotrobol,* s. m. (resturi). **2499**

cotorosi (-sesc, -it), vb. refl. – **1.** A scăpa de ceva sau de cineva, a se degaja, a se dezbăra. – **2.** A dispărea, a se face nevăzut. – Mr. *cutursire.*

Formaţie expresivă (Graur, *BL,* IV, 105); probabil fără legătură cu tc. *kurtarmak* „a elibera" (Şeineanu, II, 146; Densusianu, *Rom.,* XXIII, 76; Cihac, II, 77; Pascu, II, 129). Var. *cortorosi,* pe care *DAR* o indică drept forma de bază este destul de rară. – Der. *descotorosi,* vb. (a scăpa de ceva sau cineva); *cotoroseală,* s. f. (acţiunea de a dispărea). Cf. *cotroci.* **2500**

cotoz (-zuri), s. n. – **1.** Terci. – **2.** Mîncare proastă.

Origine necunoscută. Se foloseşte în Trans. de Nord şi Mold., şi pe care *DAR* o pune în legătură cu mag. *kotu* „mîl". – Der. *cotozi* (var. *cotuzui*), vb. (a găti prost); *cotozeală,* s. f. (mîncare proastă). **2501**

cotrobăi (-ăiesc, -it), vb. – A căuta, a scocioriî, a scormoni.

Creaţie expresivă, după cum rezultă din terminaţia *-ăi,* şi din cuvintele care înseamnă, „a iscodi, a scormoni" şi care aparţin aceleiaşi familie: *cociobăi, cotori, cotoroi, cotroci, cotroşi, co(r)torosi,* (Trans.) *cutrului, cutruzui.* Pentru mecanismul expresiv, cf. ngr. κουτρουβαλίζω „a răsturna". După Cihac, II, 494 şi Scriban, din mag. *kótorogni* „a greşi"; după *DAR,* de la *cotrov* „ascunzătoare", care pare a fi una din multele var. de la *cotlon,* cf. rut. *kotlovan* „căutare".

Der. *cotrobăială,* s. f. (căutare); *cot(r)ohaliţă,* s. f. (vagabond; femeie stricată), pe care *DAR* îl pune în legătură cu mag. *kotorojni* „a greşi"; *cotromenţe,* s. f. pl. (harababură, talmeş-balmeş); *catrafuse,* s. f. pl. (harababură; calabalîc, boarfe), a cărui der. este la fel de neclară ca şi cea a cuvintelor anterioare (după Cihac, II, 488, din mag. *kateputa* „bagaj"; Scriban pare a indica o origine expresivă). **2502**

cotroci (-cesc, -it), vb. – **1.** A căuta, a iscodi. – **2.** A acoperi, a învelî. – Var. *cotroşi, cotîrci.*

Creaţie expresivă, cf. *cotrobăi.* Sensul al doilea şi cel de *cotroc,* s. n. (Trans., pat, culcuş), care pare un der. postverbal (după Scriban, legat de *astruca,* ipoteză puţin probabilă), se explică poate printr-o contaminare cu mag. *katroc, ketres* „alcov"; cu atît mai mult cu cît sînt cuvinte care circulă în Trans. şi Banat. Cf. *cotruţă.* **2503**

cotrofleanţ, s. m. – Poreclă dată germanilor. – Var. *cotofleanţ.*

Germ. *Kartoffelpflanzer* „cultivator de cartofi" (Borcea 184); este însă evidentă interpretarea expresivă a etimonului. **2504**

cotropi (-pesc, -it), vb. – **1.** A acoperi, a astupa. – **2.** A ocupa, a umple. – **3.** A invada, a călca în picioare. – Var. (înv.) *cutropi, cutrupi, încotropi, încotroji, încotroşna, încot(r)oşma.*

Formaţie expresivă, ca în cazurile vb. *(în)coţopi, cotrobăi, copleşi, cofleşi, comînji;* fonetic şi semantic coincide cu *cotroci.* Celelalte ipoteze par hazardate: din sl. *otrabiti* „a tăia" (Cihac, II, 88); din lat. **contorpire* în loc de *contorpere* (Tiktin; Candrea-Dens., 469); din gr. κατοροφόω „a acoperi casa" (Diculescu, *Elementele,* 472); din v. germ. **thorp* „turmă, mulţime", în forma lat. *troppus,* ipoteză susţinută insistent de Puşcariu (*Academia ortodoxă,* Cernauţi 1936, 139; *Dacor.,* VIII, 292; *DAR;* Puşcariu, *Lr.,* 273; cf. împotrivă Rosetti, I 160). Scriban pare a fi bănuit caracterul expresiv al formaţiei, comparînd-o cu *cotroci* „a iscodi, a cerceta". – Der. *cotropitor,* adj. (invadator); *descutropi,* vb. (a elibera, a slobozi; Banat, a descoperi, a dezveli). **2505**

cotruță (-țe), s. f. – **1.** Vatră, partea din față a cuptorului sau sobei. – **2.** Apărătoare la horn. – **3.** Lanț pentru ceaun. – **4.** Coteț pentru pisică, pentru cîine sau găini. – Var. *cotreț, cătreț.*

Sl. (slov. *kotrec*), cf. ceh. *katrč* „colibă", mag. *katroc, katrócz, kötröc* (Cihac, II, 77; Lacea, *Dacor.*, III, 741). *DAR* consideră că sensul 4 reprezintă un cuvînt diferit, și îl derivă pe cel anterior din bg. *kótor* „groapă", fiind însă puțin probabil să fie așa. Pentru a explica semnatismul, trebuie să avem în vedere vechiul obicei popular de a face o nișă sub vatră pentru animalele mici, cum sînt pisicile, cățeii, puii, pentru a folosi astfel căldura sobei. Cf. *coteț*, ca și legătura semantică a lui *cotar*, cu *cotîrlău*. 2506

covăci (-ci), s. m. – Fierar. – Var. (Mold.) *coval(iu), covar.*

Sl. (bg., sb.) *kovačĭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 25; Miklosich, *Lexicon*, 295; Cihac, II, 78; Meyer 203; Conev 76), cf. alb. *kovač*, mag. *kovacs* (Gáldi, *Dict.*, 122). Var., din rut. *kovalĭ*, și *covar*, cu schimbare de suf. – Der. *covăcie*, s. f. (fierărie); *covăcesc*, adj. (de fierar). Cf. *încovoia*. 2507

covăi (-ăesc, -ĭt), vb. – A înconjura, a ocoli.

Origine necunoscută, probabil expresivă, dacă se ține seama de terminație cf. *hămăi, lăpăi, fosăi*, etc. Legătura cu sl. *kovati* „a făuri" (Scriban) nu este probabilă. – Der. *covei*, s. n. (Banat, Olt., cotitură, curbă, sinuozitate; ascunzătoare); *încovoia*, vb. (a îndoi, a curba, a apleca), pe care Tiktin, *DAR* și Pușcariu, *Lr.*, 358, îl explică pe baza unui sl. **kovaljati*, de la *kovalĭ* „fierar", der. destul de îndoielnică; *încovoială* (var. *încovoietură*), s. f. (curbare, încovoiere, arcuire). 2508

covăsi (-sesc, -ĭt), vb. – **1.** A (se) acri laptele. – **2.** A prepara un decoct.

Sl. *kvasiti* (Cihac, II, 78; Conev 87); de la *kvasŭ* „ferment"; cf. bg. *kvasjă* „a acri", sb. *kvasiti* „a muia". – Der. *covașe*, s. f. (cvas, băutură fermentată; lapte prins), din rut. *kvasa; covăseală*, s. f. (acțiunea de a (se) acri; porțiune de lapte prins folosită ca cheag; dospeală; înv., ferment, germen al rășului); *covășită*, s. f. (măcriș); *cvas*, s. n. (băutură fermentată). 2509

covată (-vești), s. f. – **1.** Albie, recipient unde se frămîntă altuatul. – **2.** Ladă unde curge făina măcinată la moară. – **3.** Glisieră, culisă la ferăstrăul mecanic. – Mr. *cuvată, guvată.*

Tc. *kuvata, kaveta* (Cihac, II, 568; Șeineanu, II, 146; Meyer 128; Lokotsch 1138; Philippide II, 709; Pascu, I, 197), din mgr. γάβατος; cf. alb. *govatë*. – Der. *covăți*, vb. (a scobi, a goli; a rotunji, a da formă concavă); *covătos*, adj. (concav); *covățitură*, s. f. (umflătură); *covătar*, s. m. (dulgher care face coveți). 2510

covîrși (-șesc, -ĭt), vb. – **1.** A depăși. – **2.** A da pe dinafară, a trece peste. – **3.** A inunda, a invada. – **4.** A copleși. – **5.** A învinge, a supune, a domina.

Se pare că trebuie plecat de la un sl. **povrŭšiti*, cf. sl. *vrŭšiti* „a copleși". S-a produs desigur o schimbare de prefix, ca în *covîrni* > *povîrni*, probabil sub influența lui *cotropi*, sau a expresivității mai mari a lui *co-*. Cf. *vîrf*. După Pușcariu, *Dacor.*, VI, 313 și *DAR*, de la expresia rom. *cu vîrf* „plin"; pe lîngă diferite dificultăți însă, acest tip de compunere ar fi ciudat în rom. După Scriban, din sl. *vrŭšiti* cu prefix *ku-*. – Der. *covîrșitor*, adj. (copleșitor; prea puternic). 2511

coviț, interj. – Imită strigătul porcului, guiț.

Creație expresivă. – Der. *covița* (var. *coviți, coviță, coviță*), vb. (a guița), cf. rut. *kovicaty*, bg. *kvicá*. Cf. și *guiț*. 2512

covor (-oare), s. n. – Țesătură groasă de lînă, pentru împodobirea încăperilor.

Sl. *kovrŭ* (Miklosich, *Lexicon*, 295; Cihac, II, 78; Berneker 592); cf. bg. *kovor*, cr. *kover*, rut. *koverčĭ*, rus. *kovër*. – Der. *covorat*, adj. (tapisat); *încovora*, vb. (rar, a tapisa). Din rom. provine mag. *kóbor* (Edelspacher 16).

De la o formă sl. nedeterminată (cf. rut. *koverčĭ*, bg. *koverki, koverka*) provine *covergă*, s. f. (cort, prelată; schelet de formă arcuită care ține capota unei trăsuri; nuia îndoită; acoperămînt de crengi; acoperămînt în general; colibă, bordei). *Coviltir* (var. înv. *covîltir*), s. n. (acoperămînt; cort, prelată) aparține aceleiași familii, chiar dacă der. sa nu este clară (după Șeineanu, *DAR* și Scriban, din fr. *couverture*, a cărui der. nu este posibilă direct; cf. împotrivă Sanzewitsch 201); der. *covîltiros*, adj. (arcuit, coroiat); *încovîltirit*, adj. (acoperit cu prelată). 2513

covrag (-gi), s. m. – **1.** Tulpină de porumb sau de dovleac. – **2.** Plantă Centaurea austriaca. – **3.** Creangă uscată.

Sb. *kovrag* „tufăriș, hățiș" (*DAR*). 2514

covrig (-gi), s. m. – Produs alimentar în formă de opt, de inel etc. preparat din făină.

Bg., rus. *kovrig(a)*, din tc. *kevrek* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 25; Cihac, II, 78; Conev 96; Berneker 594; Mladenov 244). – Der. *covrigar*, s. m. (persoană care face covrigi); *covrigărie*, s. f. (prăvălie unde se vînd covrigi); *covriga* (var. *covrigi, încovriga*), vb. (a da formă rotundă, a rotunji; a încolăci; a curba, a arcui). Din rom. provine mag. *kovri* (Edelspacher 17). 2515

coṿru (–uri), s. m. – **1.** Vizuină, bîrlog. – **2.** Groapă, denivelare mică de teren. – Var. (Banat, Olt.) *crov,* s. n. (groapă).

Sb., rus. *krov* „refugiu, bîrlog" *(DAR).* Var. *crov* apare deja la Coresi. Cf. *pocrov.* **2516**

cox, s. m. – Produs solid obținut din cărbune de pămînt. – Var. ortografică *coks.*

Germ. *Koks* (sec. XIX). **2517**

coz, s. m. – **1.** La jocurile de cărți, atu. – **2.** Obiect rar, extrem de prețios, minunăție. – **3.** (Adv.) Foarte, din cale-afară.

Tc. *koz* (Șeineanu, II, 147; Lokotsch 1217), ngr. κόζι. **2518**

cozonạc (–ci), s. m. – Prăjitură din aluat dospit.

Ngr. κοσωνάκι, dim. de la κοσώνα „păpușă" (Cihac, II, 652; Scriban), datorită formei care se dă uneori acestor prăjituri; cf. bg. *kuzunak, kozonak.* După *DAR,* din ngr. κουδουνάκι „clopoțel". După Capidan, *Raporturile,* bg. provine din rom. **2519**

cozondroạce, s. f. pl. – Bretele de pantaloni. – Var. (Mold.) *cozondraci,* (Munt.) *cozondroc.*

Germ. *Hosenträger.* Sec. XIX. Cf. alb. *muzumbrek* „centură, cordon,", pe care Meyer 46 îl explică prin intermediul ngr. μέσον și alb. *brekë* „pantaloni". **2520**

cozoṛoc (–curi), s. n. – Partea de dinainte a chipiului sau șepcii.

Rus. *kozyrek* (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 25; Cihac, II, 79). **2521**

crac, interj. – Exprimă zgomotul unui obiect ce se sparge.

Creație expresivă, cf. fr. *crac,* sp. *cras, cris.* **2522**

crac (–ci), s. m. – **1.** Picior. – **2.** Picior de compas. – **3.** Picior, braț la diverse instrumente. – **4.** Creangă. **5.** Braț de rîu. – **6.** Ramificație a unui lanț muntos. – **7.** Piesă care leagă furgonul de avantren.

Bg. *krak* „picior" (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 26; Miklosich, *Lexicon,* 308; Cihac, II, 79; Conev, 50, 89), sb. *krak,* pol. *krok.* – Der. *cracă,* s. f. (ramură, creangă; corn de animal). *DAR* declară că relația etimologică a lui *crac* cu *cracă* nu este clară, ceea ce este poate prea subtil, avînd în vedere identitatea de sensuri, rut. *krak* „ramură" și folosirea comună în toate limbile a noțiunii de „picior" în locul celei de „tulpină". – Der. *crăcui,* s. n. (picior de pasăre); *crăcel,* s. m. (plante, Plantago lanceolata, Cerastium cerastoides); *crachiță,* s. f. (cracă bifurcată cu care se culeg fructele mari); *cracoș,* adj. (cu picioarele desfăcute; cu picioarele curbate); *crăcoiat,* adj. (cu picioarele curbate); *crăcărie,* s. f. (mormanul de crengi; mulțime de crengi); *crăcos,* adj. (frunzos, stufos); *crăcuros,* adj. (frunzos); *crăcan,* s. m. (picior; om cu picioare lungi; Arg., pantaloni), cf. sb. *krakan* „cu picioare lungi"; *crăcană,* s. f. (ramură bifurcată, folosită ca prăjină, sprijin, proptea etc.; sapă cu două vîrfuri; corn de plug; fiecare din cele două vîrfuri ale suveicii; ac de împănat; mai pentru pavaj; trepied; furcă; varietate de struguri), pe care *DAR* îl leagă în mod curios de fr. *carcan; crăcănel,* s. m. (cu picioarele curbate); *crăcăna,* vb. (a desface picioarele; a întinde; a propti crengile cu furci); *crăcănos,* adj. (rămuros); *crăci,* vb. (a desface picioarele; a propti crengile cu furci; a despărți, a despica), pentru a cărui răspîndire generală cf. *ALR,* II, 67. **2523**

Crăciụn (–nuri), s. n. – **1.** Sărbătoarea creștină a Nașterii Domnului. – **2.** Imagine sfîntă care reprezintă Nașterea, și pe care preotul o aduce în casele credincioșilor. – **3.** (S. m.) Personaj mitic, moș bun care întruchipează sărbătorile Crăciunului, corespunzînd uneori Regilor magi din tradiția spaniolă. – Mr., megl. *Crățun, Crăciun, Cărțun.* Origine foarte discutată. Fonetismul din mr. indică un etimon lat., care trebuie să fie lat. *creātiōnem,* cu sensul de „copil", ca în sard. *kriathone* (Wagner 90), v.sp. *criazón,* cf. sp. *crio. Crăciun* trebuie să fi însemnat la început „Pruncul Iisus", care explică și folosirea acestui cuvînt ca nume de botez și de familie, iar mai tîrziu personificarea sărbătorii.

Etimonul *creātiōnem* a fost deja propus, dar cu sensul de „creație" sau „naștere". (A. Densusianu, *Hlr.,* 262; Jagič, *Arch. slav. Phil.,* XXXIII, 618; Pascu, *Beiträge,* 8; Pascu, I, 69). Această soluție nu pare posibilă, fiind negarea directă a dogmei creștinești a Întrupării *(născut, iar nu făcut),* și fiindcă lasă fără obiect personificarea și fără explicație numele de persoană *Crăciun.*

Dificultățile care s-au opus der. din *creātiōnem* (de Rosetti, *BL,* XI, 56) sînt pierderea inexplicabilă a lui *–e* și rezultatul *ea* > *ă* (întrucît, după acest autor *e–a* > *ea,* și acesta se reduce la *e* în poziție atonă, de unde rezultatul de așteptat **Creciune*). Cele două argumente sînt insuficiente: pierderea lui *–e* este normală în acest caz, cf. *tăun, păun, bărzăun(e),* și pe de altă parte, numele de persoană la care nominativul s-a confundat cu vocativul: Βασίλιος > *Vasile, Petrus* > *Petru* și *Petre,* Γρηγόριος < *Grigore,* față de Ἰωαννης >

Ioan. Pe de altă parte, ideea că hiatul *e–a* trebuie să se reducă la *a* este falsă, și se bazează pe false analogii: *videbat* are în *e–a* secundar și *catella* a ajuns la rezultatul *ea* printr–un mecanism pe care nu îl cunoaștem. Hiatul *e–a* se reduce normal la *ă*, cum arată Rosetti, *Mélanges*, 353, cînd obține de la *Diana*, **zănă*, și de aici *zînă*. Prin urmare, credem că rezultatul *creātiōnem* > *Crăciun* este fonetic normal și logic, din punct de vedere semantic, dacă se pleacă de la semnificația de „copil".

Celelate etimoane lat. care s–au propus sînt mai puțin convingătoare: lat. *(in)carnatiōnem* (Lexiconul de la Buda); lat. *crastīnum* (Hasdeu 615); lat. *Christi iēiūnium* (Schuchardt, *Literaturblatt*, VII, 154; *ZRPh.*, XV, 93); lat. *Christi–* cu un al doilea element neclar, cf. alb. *Kèrsendeljë* > lat. *Christi natalia* (Meyer 189); lat. *călātiōnem* „chemare adresată de preot poporului, în prima zi a fiecărei luni" (P. Papahagi, *Conv. lit.* XXXVII, 670; Pușcariu 407; Capidan, *Dacor.*, III, 142; T. Papahagi, *LL*, III, 211–3 și 220; cf. împotrivă Iorga, *Revista istorică*, XVIII, 220).

Același cuvînt apare în mai multe limbi care au fost în contact cu rom.; cf. bg. *kračon, kračunek* (după Mladenov 256, direct din lat.), sb. *Kračun* „nume de persoană" (Daničič, V, 429), rut. *k(e)rečun, kračun, g(e)rečun*, v.rus. *koročjun* „o anumită epocă a anului, nedeterminată în texte", rus. *koročun* „solstițiu de iarnă" și „moarte". Această răspîndire a cuvîntului i–a făcut pe unii filologi să se gîndească la o posibilă origine sl. (Cihac, II, 79; Philippide, *Principii*, 17; Domaschke 163; Weigand, *BA*, III, 98–104; Rosetti, *BL*, XI, 56; Vasmer 633), bazat pe *kratŭkŭ* „scurt", sau pe *kračati* „a face pași". Vasmer adaugă că der. din rom. nu este posibilă întrucît apare în v.rus. (cronica de la Novgorod) din 1143. Argumentul nu pare suficient, deoarece se știe că pe vremea aceea rușii veneau în contact cu populațiile danubiene; este însă sigur că rusa nu are alte cuvinte rom. atît de vechi, și că în general are foarte puține. Totuși, etimoanele slave propuse nu par posibile, *kratŭkŭ* fiindcă der. ar fi imposibilă în această formă (Berneker 604) și *kračati* pentru că se bazează pe o simplă consonanță, fără legătură semantică vizibilă. Ipoteza lui Rosetti, după care *creātiōnem* „creație" ar fi trecut în sl. ca termen ecleziastic, nu suprimă dificultățile, căci este imposibil de admis, cum o face autorul, că „la langue de l'église a également employé *creatio*" în loc de Crăciun pentru rațiunile dogmatice expuse. În sfîrșit, sensul de „moarte violentă" sau „moarte în floarea tinereții", propriu rus., pare a se explica prin rom. *crăciuni*, vb. (a vărsa sînge, a ucide), datorită obiceiului de a tăia porcul în ajun de Crăciun, cf. *ți–a venit Crăciunul*, „ți–a sosit ceasul de pe urmă". Pentru originea rom. a sl. cf. Jagič, *Arch. slaw. Phil.*, II, 610; Schuchardt, *Arch. slaw. Phil.*, IX, 526; Berneker, 604; Capidan, *Raporturile*, 182. **2524**

cracoviană (–ience), s. f. – Dans polonez la modă la începutul sec. XIX. – Var. *crăcăuancă*.

De la *Cracovia*, numele rom. pentru *Krakow*, oraș din Polonia; var., direct din numele polonez. De aceeași origine este *cracoviță*, s. f. (manta). **2525**

crăflă (–le), s. f. – Gogoașă, produs de patiserie. – Var. *crafnă, croafănă*.

Germ. *Krapfen (DAR).* **2526**

crăguț (–i), s. m. – Copil care se joacă sărind într–un picior.

Sb. *kraguj* „uliu" *(DAR).* În Banat. **2527**

crah (–huri), s. n. – Faliment, catastrofă financiară.

Germ. *Krach*, cf. fr. *krach.* **2528**

crai, s. m. – (Numai în expresia *crai nou*). Lună nouă.

Sl. *krai* „margine" (Scriban), cf. bg., rus. *krai* „extremă", mag. *karej* „colț (de pîine)". Dicționarele confundă de obicei acest cuvînt cu următorul. Cf. *craină*. **2529**

crai (–i), s. m. – **1.** Rege, domnitor. – **2.** Mag. – **3.** (La cărțile de joc) Rege. – **4.** Căpetenie, conducător al diferitor asociații. – **5.** Vagabond, golan, haimana. – **6.** Bărbat ușuratic, căruia îi plac aventurile amoroase, donjuan.

Sl. *kralĭ* „rege" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 26; Miklosich, *Lexicon*, 308; Cihac, II, 80; Meyer 203; Berneker 573), din germ. *Karl:* este numele lui Carol cel Mare considerat drept suveran prin antonomazie. Cf. mag. *király*, alb. *kralj*, ngr. κράλις, tc. *kiral* (din mag.). – Der. *crăișor*, s. m. (dim. al lui *crai;* prinț; haimana; pasăre, aușel; varietate de păstrăv, Salmo trutta; varietate de struguri); *crăiță*, s. f. (regină; prințesă; regina albinelor; la cărțile de joc, regină; trandafir de India, Tagetes erecta; varietăți de pere, struguri, ciuperci), cf. bg. *cralica*, sb. *kraljica*, deși poate fi vorba de o der. internă; *crăielici*, s. m. (plantă, lupoaie, Orobancha caryophyllacea), din sb. *kraljic* „prinț"; *crăieț*, s. m. (nume dat mai multor pești mici de rîu); *crăiasă*, s. f. (regină; zînă); *crăiesc*, adj. (regesc, împărătesc; de haimana; de donjuan); *crăiește*, adv. (regește; ca o haimana); *crăie*, s. f. (regat, împărăție; domnie); *crăime*, s.

f. (mulțime de crai; mulțime de haimanale); *crăiet,* s. n. (mulțime de haimanale); *crăi,* vb. (a domni); *crailîc,* s. m. (curtare, galanterie; viață de haimana); *craidon,* s. m. (crai, donjuan), a cărui formație este puțin clară (după Diculescu, *Originile limbii romîne*, Bucarest 1907, și *DAR*, de la *crai și domn*). Evoluția de la „rege" la „donjuan" se explică în general prin împrejurarea că ruinele palatului domnesc din București au folosit, în a doua jumătate a sec. XVIII, drept han pentru diverși vagabonzi, care se distingeau de obicei cu numele de *Craii de la Curtea-Veche.* Această explicație este posibilă, dar nu cu totul sigură (ideea de „rege" nu este firească în legătură cu un palat unde n-au existat niciodată regi). Este vorba mai curînd de un sens înv. și dispărut al lui *crai,* care trebuie să fi însemnat și „vestitor", cf. *crainic,* sp. *rey de armas,* fr. *roi d'armes* etc. Deoarece crainicii făceau multe drumuri, este firească evoluția la „vagabond", și de aici la „haimana" și „golan, derbedeu"; cf. paralelismul cu der. lui *crainic.* 2530

crăină (-ne), s. f. – Regiune de frontieră.

Sb. *krajna* „margine", cf. *crai, crainic.* 2531

crăinic (-ci), s. m. – **1.** Herald, dregător. – **2.** Vestitor. – **3.** Perceptor de dări.

Origine incertă. Dată fiind prezența rut. *krajnik* „judecător" și a mag. *krajnik* „judecător al nobililor" ar putea reprezenta un sl. **krajnikŭ* „regal", de la *krai* „rege", cf. *crai;* poate fi însă și o der. internă a rom. După Skok, *Slavia,* IV, 328, Candrea și *DAR,* rom. provine din rut.; Scriban se gîndește la sl. *krai* „margine" cf. *crainâ.*

Der. *crăni(ci),* vb. (a vesti, a anunța, a face cunoscut); *cranga,* adv. (Mold., ca un vagabond), probabil în loc de *crain(i)ca,* în expresia *a umbla creanga; crancău,* s. m. (Mold., petrecăreț, haimana); *crancalîc,* s. m. (Mold., petrecere). 2532

crăinic (-ce), s. n. – Pîrghie cu care se ridică piatra morii de grîu. – Var. *gra(i)nic.*

Germ. *Kranich (DAR).* În Banat și Olt. 2533

crămă (-me), s. f. – **1.** Cîrciumă, bodegă. – **2.** Depozit de vinuri. – **3.** Clădire unde se tescuiesc strugurii, cu toate dependințele.

Germ. *Kram* „han", prin intermediul sb. *krama* „cămară", sau a pol. *kram* „han" (Cihac, II, 80). 2534

crămură (-ri), s. f. – Larmă, zgomot, hărmălaie.

Sl. (bg.) *kramola (DAR).* Pascu, *Lat.,* 257, propunea lat. *carmula* „revoltă", puțin probabil. 2535

cranț (-țuri), s. n. – Scîndură ordinară, pentru făcut pereți.

Germ. *Kranz* „coroană" (*DAR*). 2536

crap (-pi), s. m. – Pește (Cyprinus carpio). – Mr., megl. *crap.*

Sb., bg. *krap* (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 16; Cihac, II, 81; Meyer 204; *DAR*); cf. slov., cr., alb. *krap,* rus. *karp.* Înainte s-a considerat reprezentant al lat. *carpa* (Diez, I, 114; Diez, *Gramm.,* I, 32; Philippide, *Principii,* 66); însă această der. este puțin probabilă. Nu trebuie să se excludă, totuși ipoteza că este un cuvînt autentic balcanic, căci în lat. cuvîntul este străin de fondul tradițional, și după Meillet-Ernout, este în legătură cu numele dacilor din Munții Carpați. 2537

crăpa (-p, -ăț), vb. – **1.** A se desface brusc în mai multe bucăți, a plesni, a se sparge. – **2.** A se desface, a se despica. – **3.** A plesni, a pocni, a trosni. – **4.** A sfărîma, a fărîmița. – **5.** A se prăpădi, a nu mai putea (de gras, de invidie, de rîs). – **6.** A muri. – **7.** A întredeschide. – **8.** A se deschide (despre boboci). – **9.** A se face ziuă, a se lumina. – **10.** (Fam.) A mînca foarte mult, cu lăcomie. – Var. (Bihor) *crepeți.* Mr. *crep, cripai, cripată, cripare,* megl. *crep, cripari,* istr. *crepu.*

Lat. *crĕpāre* (Densusianu, *Hlr.,* 189; Pușcariu 408; Candrea-Dens., 401; *REW* 2313; *DAR*); cf. it. *crepare,* prov. *crebar,* fr. *crever,* sp., port. *quebrar.* Sensul 6 apare și în cuvintele it. și fr., cf. germ. *krepieren.* – Der. *crăpăcios,* adj. (sfărîmicios); *crăpîcea,* s. f. (poreclă a celor mîncăcioși); *crăpelniță,* s. f. (fam., mîncare); *crăpat* (var. *crepăt, crăpet*), s. n. (zori, răsărit; dogoare), pe care *DAR* încearcă să-l pună în legătură cu lat. *crepitus,* dar care poate fi der. internă (*DAR* consideră neclar sensul 2, care se datorează ideii de „căldură ce face omul să moară = *crăpa*"); *crăpătură,* s. f. (deschizătură; plesnitură, fisură; spațiu îngust la o ușă întredeschisă; crăpare a pielii de pe față; crăpare a buzelor), care poate fi și reprezentant al lat. *crepatūra* (Pușcariu 409; Candrea-Dens., 402; *REW* 2314; *DAR*), ca der. internă a rom. (cf. și mr. *crăpitură, calpitură, cripitură*). Din rom. provine ngr. χρπιτούρα (Murnu, *Lehnw.,* 30). 2538

crăscă (-ășți), s. f. – Cadru pentru uscarea firelor la vopsitorii.

Rut. *kraska* „culoare: (*DAR*). – Der. *craschiță,* s. f. (ramură în formă de furcă, ce servește drept proptea), cf. *crachiță.* 2539

crăsci, s. f. pl. – Arbust (Rhamnus frangula).

Sl. *krasŭ* „roșu", de culoarea fructului său. În sl. „roșu" este echivalent cu „frumos". De la acest

ultim sens (sl. *krasinŭ* „frumos") pare a deriva *crasnic*, s. m. (spiriduș, duh rău), expresie eufemistică (*DAR*). 2540

crastavăl (-ăi), s. m. – Plantă (Cirsium oleraceum). – Var. *crăstăval, crastavan, castravan.*

Sb. *kostrava* „Festuca", bg. *kostrěva* „Alopecus pratensis" din aceeași familie ca și *costrei* (după *DAR*, din sl. *krasota* „frumusețe, culoare roșie". 2541

crățimă (-me), s. f. – Liniuță de unire.

Ngr. χράτημα „acțiunea de a ține" (Cihac, II, 652). 2542

crățiță (-țe), s. f. – 1. Vas de bucătărie de gătit. – 2. (Arg.) Slujnică.

Origine necunoscută. Pare a fi cuvînt sl. Candrea și Scriban îl pun în legătură cu bg. *kratičĭka* „puțin înalt", sb. *kratica* „scurtare", cratița fiind un vas scund. După Meyer 129, din sl. *gratičĭka* „gratie". 2543

crău, interj. – Imită strigătul ciorii. – Var. *cra.*

Creație expresivă, ca *cronc* și *cîr;* ca și acest ultim cuvînt, este și batjocură la adresa țiganilor. – Der. *crău(n)i,* vb. (a croncăni). 2544

cravăi (-iuri), s. n. – (Banat) Dar care se face lăuzelor.

Sb. *krava(l)j* „dar de nuntă" *(DAR).* 2545

cravată (-te), s. f. – Accesoriu de îmbrăcăminte bărbătească, legătură la gît. – Mr. *cravată.*

Fr. *cravate,* it. *cravatta;* în mr., din it. prin intermediul ngr. χραβάτα. 2546

creă (-eez, -ăt), vb. – 1. A face, a produce, a înființa. – 2. A inventa, a concepe.

Lat. *creare* (fr. *créer,* sec. XIX). – Der. *creați(un)e,* s. f.; *creator,* s. m.; *creatură,* s. f.; *recrea,* vb.; *recreație,* s. f.; *procrea,* vb. din fr. 2547

creangă (-engi), s. f. – 1. Ramură, cracă. – 2. Braț (de rîu). – 3. Ramificație (a unui lanț de munți). – Var. *crangă, crancă,* Trans. de Sud, *crambă.* Mr. *crangă.*

Origine incertă. Se admite în general că derivă din bg. *granka* „ramură" (Weigand, *Jb,* XV, 168; Pascu, II, 188; Candrea; Scriban; *DAR*); însă, dimpotrivă, bg. poate proveni din rom., atîta vreme cît nu s-a dovedit că este vorba de un cuvînt autentic sl. În bg. este cuvînt izolat, fără familie, în timp ce în rom. a dat naștere la numeroși der. Pe de altă parte, nu pare posibil să despărțim cuvîntul rom. de *crîng* (*DAR* citează un exemplu, destul de rar, în care se poate chiar identifica *creangă* cu *crug* „firmament"); pare prin urmare mai prudent să se plece, ca în cazul acela, de la sl. *krǫgŭ* „rotund". Este posibil să existe o contaminare cu *cracă* „ramură".

Der. *crîngie,* s. f. (grămadă de crengi); *crengărie,* s. f. (mulțime de crengi; frunziș); *crîngătură,* s. f. (frunziș); *crengare,* s. f. (furcă ce fixează oiștea la căruță); *crengos,* adj. (rămuros); *crînguroasă,* s. f. (varietate de struguri); *crengurat,* adj. (rămuros); *crengui,* vb. (a tăia crengile, a curăța de crengi); *încrîngătură,* s. f. (grupă, familie, ramură). 2548

creastă (-este), s. f. – 1. Excrescență cărnoasă pe care o au la cap unele păsări. – 2. Moț de pene, panaș. – 3. Partea cea mai de sus a unei case, coamă de acoperiș. – 4. Capăt al unui obiect, cînd prezintă un aspect mai mult sau mai puțin asemănător cu cel al unei creste. – 5. Vîrf, culme, apogeu, punct culminant. – 6. Vîrf de munte, culme. – 7. Masă pentru frămîntat brînza. – 8. Crestătură, deschizătură. – Mr. *criastă* „culme", megl. *creastă.*

Lat. *crĭsta* (Pușcariu 410; Candrea-Dens., 403; *REW* 2330; *DAR*); cf. alb. *krështë* (Meyer 205; Philippide, II, 639), it., prov., cat., sp. *cresta,* fr. *crête,* port. *crista.* Pentru sensul 8, cf. *cresta.* – Der. *crestat,* adj. (cu creastă); *crestos,* adj. (cu creastă mare). Din rom. provine sb. *kreasta* (Candrea, *Elemente,* 407). Cf. *cresta.* 2549

crede (-d, -ezut), vb. – 1. A socoti, a-și imagina, a-și închipui. – 2. A fi de părere. – 3. A avea încredere. – 4. A avea credință religioasă. – 5. A da credit părerii altcuiva. – 6. A înțelege, a compătimi, a fi înțelegător față de durerea cuiva. – 7. (Refl.) A fi îngîmfat, a avea o părere bună despre sine. – Mr. *cred, cridzui, credere,* istr. *credu.*

Lat. *crēdĕre* (Pușcariu 411; Candrea-Dens., 404; *REW* 2307; *DAR*) cf. it. *credere,* prov., v.cat. *creire,* fr. *croire,* sp. *creer,* port. *crer.* – Der. *crez,* s. n. (totalitatea principiilor cuiva, concepția de viață); *crezut,* s. m. (persoană de încredere; împuternicit); *necrezut,* adj. (incredibil); *crezător,* adj. (încrezător; credul); *crezare,* s. f. (încredere); *crezămînt,* s. n. (încredere, credit); *încrede,* vb. (a încredința ceva cuiva; rar, a asigura; înv., a converti, a convinge; refl., a avea încredere, a avea siguranță, a spera); *încrezut,* adj. (încrezător; fidel; mîndru, înfumurat); *încrezător,* adj. (încrezător, credul); *neîncrezător,* adj. (incredul; bănuitor); *încredere,* s. f. (siguranță, credință; credulitate); *neîncredere,* s. f. (lipsă de încredere, suspiciune); *încrezămînt,* s. n. (înv., credință). Cf. *credință.*

Der. neol. *creanță,* s. f. (credit), din fr. *créance; credență,* s. f. (înv., bufet, mobilă), din it. *credenza,* sec. XVIII; în Trans. cu var. înv. *credenț,*

din germ. *Kredenz(tisch); credit,* s. n., din it. *credito,* fr. *crédit; credita,* vb., din fr. *créditer; (a)creditivă,* s. f., din germ. *Akkreditiv; creditor,* s. m., din it. *creditore; credul,* adj., din fr. *crédule; credulitate,* s. f., din fr.; *incredul,* adj.; *credibilitate,* s. f. 2550

credință (-țe), s. f. – **1.** Faptul de a crede. – **2.** Părere, opinie. – **3.** Convingere. – **4.** Convingere religioasă. – **5.** Siguranță, certitudine. – **6.** Încredere. – **7.** Garanție, cauțiune. – **8.** Promisiune, angajament de căsătorie. – **9.** Logodnă. – **10.** Dar de logodnă. – **11.** Credit comercial. – **12.** (Înv.) Munci executate de administrație sau dări strînse direct de Finanțe.

Lat. **credentia* (Pușcariu 412; Candrea-Dens., 405; *REW* 2306; *DAR*); cf. v.sard. *credença,* logud. *credenzia,* v.fr. *crédence* (*Vie de S. Alexis,* 3). Pentru sensurile 8–10 (Banat, Trans.) cf. *ALR,* II, 158. – Der. *credincer,* s. m. (om de încredere, împuternicit, delegat, reprezentant; înv., slujbaș la curtea domnească însărcinat cu pivinițele cu vin și cu gustarea mîncării; înv., ostatic), cu suf. *-(c)er* ca *medelnicer, pivnicer; credincios,* adj. (credincios, sigur, de încredere; credincios, care crede în Dumnezeu; fidel, exact), pe care *DAR* îl presupune der. de la un lat. **credentiosus,* ipoteză ce pare inutilă; *necredincios,* adj. (care nu are credință; păgîn; adulter); *credincioșie,* s. f. (înv., fidelitate, lealitate; cinste); *credința,* vb. (înv., a încredința; Trans., a se angaja, a promite căsătorie); *necredință,* s. f. (lipsă de credință; impietate; infidelitate; adulter); *încredincioșa,* vb. refl. (înv., a se încrede, a avea încredere); *încredința,* vb. (a încredința; a avea încredere; a încerca; a convinge, a asigura; a converti; a promite căsătorie); *încredințător,* adj. (convingător). 1551

creier (-ri), s. m. – **1.** Organul gîndirii și al conștiinței la om, situat în cutia craniană. – **2.** Minte, judecată. – **3.** Cap, căpetenie, șef. – **4.** Butuc de roată. – **5.** Zonă interioară și puțin accesibilă a unei regiuni muntoase. – Mr. *criél, crier,* megl. *criél.*

Lat. *cerĕbrum,* prin intermediul unei reduceri **crebrum* (Candrea, *Rom.,* XXXI, 306; Candrea, *Éléments,* XVI; *REW* 1827; Philippide, II, 636; Pascu, *Lat.* 275; *DAR*); sau lat. *c(e)rĕbĕllum* (Pușcariu 413; Candrea-Dens., 406; Weigand, *Wlacho-Meglen,* 8). Ambele soluții par posibile, dar prezintă dificultăți fonetice; s-a încercat de aceea odinioară să se explice prin (Hasdeu, *Cuv. din Bătrîni,* I, 274) sau prin alb. *krielj* (Barič, *Albanorum. St.,* I, 81). Pentru valoarea lui *c* oclusiv înainte de un *e* primitiv, cf. *cearcăn.* Graur, *BL,* III, 50, crede că *ee* (> *eie*) a rezultat dintr-o „brisure" între doi *r,* ca în *greier* sau *prooroc;* însă nu s-a demonstrat că *ee* nu este etimologic. Cuvîntul este de uz general (*ALR,* I, 13); sensul 5 are aspectul unei etimoligii populare fără să se poată indica punctul de proveniență. – Der. *creeruș,* s. m. (cerebel); *descreerat,* adj. (nebun, smintit). 2552

creion, (-oane), s. n. – Ustensilă pentru scris.

Fr. *crayon.* – Der. *creiona,* vb., din fr. *crayonner.* 2553

creițar (-ri), s. m. – **1.** Monedă de o centimă dintr-un florin austriac. – **2.** Bani.

Germ. *Kreuzer* (Borcea 184), în parte prin intermediul mag. *krajcár* (*DAR;* Gáldi, *Dict.,* 123). A circulat înainte în Trans. și Bucov., înv. Cf. ven. *craizer,* it. *craicero* (Battisti, II, 1145). 2554

cremă (-me), s. f. – **1.** Preparat culinar de consistența unei paste. – **2.** Ceea ce este bun, de calitate superioară. – **3.** Preparat pentru lustruit încălțămintea.

Fr. *crême.* – Der. *cremos,* adj., din fr. 2555

cremene (-ni), s. f. – Varietate de rocă silicioasă, silex.

Sl. *kremy* (gen. *kremene*), sau bg., sb., rus. *kremen* (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 26; Cihac, II, 81). – Der. *cremenos,* adj. (dur ca și cremenea); *cremenar* (var. *creminar*), s. n. (pungă pentru cremene); *încremeni,* vb. (a pietrifica, a transforma în piatră; a uimi, a năuci, a zăpăci); *încremenitor,* adj. (uimitor, năucitor, uluitor); *încremeneală,* s. f. (stupefacție; imobilitate). 2556

crenel (-luri), s. n. – Deschizătură îngustă în partea superioară a unui turn.

Fr. *créneau* (pentru paralelismul *inel–anneau*). – Der. *crenela,* vb. (a pune creneluri). 2557

crenvirșt (-ti), s. m. – Cîrnăcios asemănător cu tipul numit Frankfurt.

Germ. *Krenvürstel (DAR).* 2558

crep (-puri), s. n. – **1.** Iesle. – **2.** Jgheab. – Var. *creplă.*

Germ. *Krippe,* prin intermediul pronunțării săs. *Krep* (Pușcariu, *Dacor.,* II, 599). Rar, în Trans. 2559

crep (-puri), s. n. – **1.** Țesătură subțire. – **2.** Talpă de cauciuc.

Fr. *crêpe.* – Der. *crepdeșin,* s. n., din fr. *crêpe de Chine,* termen comercial; *crepon,* s. n., din fr. *crépon.* 2560

cresta (-tez, -at), vb. – **1.** A tăia. – **2.** A face o incizie. – **3.** A face o crestătură. – Var. *încresta.*

Lat. *castrāre* „a castra"; este dublet de la *castra*, vb., neol. din sec. XIX. Pentru semantism, cf. abruz. *castrá* „a tăia tulpina principală a unui copac", calabr. *ncrasta* „canal de irigație" *ncrastatura* „gardină de butoi". Pentru vocalism, cf. *rapidus* > *repede*. – Se consideră în general că este vorba de un der. intern de la *creastă* (Tiktin; Candrea; *DAR*); însă explicația semantică este evident insuficientă. Este sigur, totuși, că în imaginația vorbitorului de rom., cele două cuvinte s-au amestecat, cf. *creastă* 8. După Scriban, ar trebui pornit de la rus., rut. *krestitĭ* „a face semnul crucii", cuvînt care de asemenea pare a fi încrucișat cu vb. rom. (> rom. *încresta*, vb. „a marca făcînd o cruce").

Der. *crestat*, adj. (tăiat, cioplit, gravat); *crestată*, s. f. (roată zimțată; pîine uscată, de formă triunghiulară sau ca o cruce, care se dă de obicei de pomană), în al cărui al doilea sens este evidentă încrucișarea cu sl. *krestati* „a face o cruce"; *crestăjel*, s. n. (unealtă a olarului cu care modelează marginea vaselor); *crestătură*, s. f. (deschizătură; crăpătură; tăietură; semn; cioplire); *crestez*, s. n. (mai pentru amestecat brînza); *crestează*, s. f. (deschizătură, crăpătură). 2561

crește (–sc, –scut), vb. – **1.** A se mări, a se dezvolta. – **2.** A se mări, a căpăta volum, a deveni gros. – **3.** A se umfla aluatul. – **4.** A se umfla, a se ridica apa. – **5.** A urca prețul. – **6.** A se mări Luna. – **7.** A îngriji, a veghea dezvoltarea unei plante, a unui animal sau a unui copil. – **8.** A educa, a instrui, a forma. – Mr. *crescu, criscui, creaștire*, megl. *cresc*, istr. *crescu*.

Lat. *crescĕre* (Pușcariu 414; Candrea-Dens., 407; *REW* 2317; *DAR*); cf. it. *crescere*, prov. *creire*, fr. *croître*, cat. *crexer*, sp., port. *crecer*. – Der. *crescînd*, adj. (care crește), der. artificial, pe baza part. prez., ca fr. *croissant*; *crescut*, adj. (dezvoltat; educat; adoptat; fermentat; matur); *crescut*, s. n. (înv., vîrstă); *necrescut*, adj. (foarte tînăr; prost crescut); *crescător*, adj. (educator; persoană care se ocupă de creșterea animalelor); *creștere*, s. f. (mărire; acțiunea de a crește; înv., recoltă; educație); *crescătorie*, s. f. (loc unde se cresc animale; pepinieră), *creștet*, s. n. (vîrf, culme, creastă, vîrful capului), mr. *creaștit*, cu suf. *–et* (Pușcariu, *Dacor.*, IX, 440; *DAR*; după Meyer, *Alb. St.*, IV, 70, din alb. *krešte* „creastă", opinie extrem de puțin probabilă; după Pascu, I, 70, de la un lat. **crīstīdum*, der. puțin convingător; după Cihac, I, 62 și Scriban, de la *creastă*), cuvînt folosit în general (*ALR*, I, 5; lipsește în Mold., dar apare la Cantemir, Negruzzi, Creangă); *descrește*, vb. (a diminua, a micșora, a se reduce), format ca fr. *décroître*. 2562

creștin (–nă), adj. – **1.** Care aparține creștinismului, privitor la creștinism. – **2.** (S. m.) Om cumsecade, om bun. – Mr., megl. *creștin*.

Lat. *christianus* (Pușcariu 415; Candrea-Dens., 409; *REW* 1888; *DAR*). Pentru al doilea sens, cf. Tagliavini, *Arch. Rom.*, XII, 165; Iordan, *BF*, VI, 150; și observațiile prea puțin pertinente ale lui E. Speidel, *BL*, IX, 25, care atribuie această accepție unei influențe rusești. După P. Labriolle, *Christianus*, în *Bull. Du Cange*, V (1929–30), p. 69–88, este cuvînt rar în primele secole, care apare numai de trei ori în Noul Testament, și a cărui pronunțare pop. a fost *chrestianus*. Candrea-Dens. explică evoluția anormală (normal ar fi trebuit să dea **creșin*) prin data sa tîrzie; dar se datorează mai curînd conservatorismului natural al cuvîntului. Este cuvînt folosit general (*ALR*, I, 214). Cf. dubletul înv. *hristian*, s. m. (< χριστιανός).

Der. *necreștin*, adj. (necredincios, păgîn); *creștinesc*, adj. (păgîn); *creștinește*, adv. (ca un creștin); *creștina* (var. *încreștina, creștini*), vb. (a se face creștin, a se boteza); *necreștinat*, adj. (care nu este botezat); *creștinism*, s. n. (ansamblul religiilor bazate pe învățăturile lui Cristos), formație neol.; *creștinătie*, s. f. (înv., creștinătate); *creștinătate*, s. f. (totalitatea creștinilor; lumea creștină), care se consideră reprezentant al lat. *chistianitas* (Candrea-Dens., 410; *DAR*), dar care mai probabil este un der. intern (cf. Graur, *BL*, II, 18). 2563

creț (–eață), adj. – **1.** Cîrlionțat, buclat, încrețit. – **2.** Cutat, încrețit, zbîrcit.

Origine necunoscută, dar probabil sl. Este greu de separat acest cuvînt de *cîrcel*, care pare a fi același cuvînt, cu suf. *–el*, în legătură deci cu sl. *krŭčiti*, „a răsuci", cf. pol. *kręty „creț", slov. kèrč*, ceh. *krč* „cîrcel, crampă" (Cihac, II, 41; Weigand, *BA*, III, 107). Totuși, sb., bg. *krečav* „creț" pare a proveni din rom. (Capidan, *Raporturile*, 229; cf. Byhan 316; Candrea, *Elementele*, 407). Celelalte ipoteze nu conving: din gr. χρίτιον (Philippide, *Un specialist;* Iordan, *Dift.* 74); din lat. **cirricius*, der. la *cirrus* (Densusianu, *GS*, I, 164); din germ.med. *Kreiz* „cerc" (Giuglea, *Dacor.*, II, 394); de la un lat. **cricius*, deformație a gr. κίρκος „cerc" (*DAR*); din lat. **crepitus* (Giuglea, *LL*, II, 32).

Der. *creț*, s. n. (cîrlionț, buclă; cută, zbîrcitură; denivelare de teren; pălărie a anumitor ciuperci; Arg., cur); *crăț*, s. m. (șorț); *crețos* (var. *crețuliu*), adj. (buclat, ondulat); *crețesc*, adj. (varietate de mere); *crețar*, s. m. (Arg., homosexual); *crețișor*, s. n. (fir de bumbac; plantă, Alchemilla vulgaris; ciupercă, Clavaria coralloides); *crețușcă*, s. f.

(plantă, Spiraea ulmaria); *încreți*, vb. (a îndoi; a face încrețituri, pliuri; a ondula, a bulca; a zbîrci; a se încrunta; rar, a înfiora); *(în)creșeală*, s. f. (încrețitură, pliu); *încrețitură*, s. f. (pliu, îndoitură, zbîrcitură, cută); *descreți*, vb. (a desface creșturile, a netezi). 2564

crețtă (-te), s. f. – Obiect folosit la scrisul pe tablă, fabricat din sulfat de calciu. – Var. (înv.) *critâ*, (Mold.) *cridă*.

Lat. *creta* (sec. XIX), var. prin intermediul pol. *krijda*. 2565

crîbdă (-de), s. f. – Înșelătorie, cursă, escrocherie. – Var. *crivdă, cridă*.

Sb., bg. *krivda* „nedreptate" (Candrea). În Olt. și Munt. Var. *cridă*, numai în expresia *a face cu crida* „a înșela". 2566

crîchin (-ni). s. m. – Varietate de prun (Prunus insititia).

Germ. *Krieche*, prin intermediul săs. *Krâichen* (Borcea, 184). 2567

cricî (-cęsc, -ît), vb. – 1. A aviza, a dispune. – 2. A însărcina, a recomanda.

Sb. *kričati* „a avertiza" (Scriban, *Arhiva*, 1912; *DAR*). În Banat și Olt. 2568

crîdă (-de), s. f. – Faliment, crah.

Germ. *Krida (DAR)*. În Trans., înv. 2569

crijac (-ci), s. m. (Înv.) Încrucișat.

Pol. *krzyzak*, der. din sl. *krîžî* „cruce". Sec. XVII. 2570

crijmă (-me), s. f. – Bucată de pînză în care se înfășoară copilul imediat după botez. – Var. *crișmă*.

Sl. *križma*, din mgr. χρῖσμα „mir". 2571

crîlă (-le), s. f. – 1. Matcă de năvod. – 2. Bandă, grup, ceată. – 3. Grup de hăitași.

Sl. *krilo* „aripă" (Cihac, II, 83; Conev 81), cf. bg., sb., cr. *krilo*. – Der. *încrilui*, vb. (a uni cele două capete ale unui năvod). 2572

crîmă (-me), s. f. – Înfracțiune gravă, omor. – Mr. *crimă* „păcat".

Fr. *crime*. După Pascu, I, 70, mr. ar fi reprezentantul direct al lat. *crimen*. – Der. *criminal*, adj., din fr.; *criminal*, s. m., din fr.; *criminal*, s. n. (tribunal criminal), din germ. *Kriminal(gericht)*, și cu forma *criminalion*, din ngr. κριμινάλιον (Gáldi 168), ambele înv.; *criminalist*, s. m., din fr.; *criminalicesc*, adj. (criminal), înv. 2573

crin (-ni), s. m. – 1. Crin (Lilium candidum). – 2. Nume mai puțin comun al mai multor plante, mai mult sau mai puțin asemănătoare cu crinul; lămîiță (Philadelphus coronarius); larice (Larix sibirica); obligeană (Iris germanica).

Gr. κρίνον (Murnu 16; Meyer 206), în parte prin intermediul sl. *krinŭ, (DAR)*, cf. bg., sb. *krin*, alb. *krinë* (Vasmer, *Gr.*, 84). 2574

crîncen (-nă), adj. – Crud, cumplit, atroce, sîngeros, nemilos. – Var. *crînced*.

Sl. *krǫčina* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 27; Cihac, II, 81; Byhan 316; Löwe 45; Graur, *Rom.*, LIII, 384), care apare numai cu sensul de „epilepsie", dar care trebuia să însemne și „turbare, furie", cf. *krǫčinjati sę* „a turba", rus. *kryčenji* „violent" (Skok 67). – Der. *(în)crîncena*, vb. (a înspăimînta, a teroriza); *crîncenie*, s. f. (cruzime, ferocitate). 2575

crîng (-guri), s. n. – 1. (Înv.) Cerc, ciclu. – 2. (Înv.) Firmament. – 3. (Bucov.) Cadran de ceas. – 4. Pădurice, mai ales în valea unui rîu, formînd un fel de insulă mai mult sau mai puțin rotundă.

Sl. *krǫgŭ* „cerc" (Cihac, II, 83: Conev 50; Skok 66), cf. sb. *krug* „ogor circular". Este dublet al lui *crug*, s. n. (ciclu; orbită, sferă), din sb. sau rus. *krug*. Sensul de „pădure", explicabil prin sinuozitățile rîurilor în care se formează, coincide cu *crivină;* cf. o explicație diferită, dar mai puțin probabilă, în *DAR*. Cf. *creangă*. – Der. *crîngos*, adj. (acoperit de arbori); *crînjel*, s. n. (Munt., bucată rotundă; formă caracteristică a excrementului omenesc). 2576

crîntă (-te), s. f. – 1. Tipar pentru brînză. – 2. Scîndură de măcelărie.

Sl. *krinica*, dim. de la *krina* „vas" (Cihac, II, 83). După Drăganu, *Dacor.*, VI, 271, rezultatul normal, **crințî*, a produs un sing. analogic, pe baza pl. De la un der. bg. *krinka*, provine *crincă*, s. f. (coș). Cf. rut. *krinka* „sticluță", mag. *kerenta* „blid". 2577

cripalcă (-ălci), s. f. – Piedică la războiul de țesut.

Sl. *krepelŭ* „băț" *(DAR)*. În Munt. 2578

criș, interj. – Exprimă o admirație amestecată cu invidie.

Cuvînt obscur, pe care dicționarele îl clasifică de obicei ca adj., cu sensul de „bogat, fericit, de invidiat". Această accepție nu pare sigură, și bănuim că se datorează influenței inconștiente a etimonului care s-a propus. Toate exemplele care se aduc par a indica o interj. S-a încercat să se explice printr-o aluzie, de altfel imposibilă, la bogățiile lui Cresus (Șeineanu, *Semasiol.*, 172; Cihac; Tagliavini, *Arch. Rom.*, XII, 207), sau la nisipurile aurifere ale rîului *Criș*, din Transilvania (Tiktin; cf. Iorga, *Revista istorică*, XXVI, 88).

DAR îl pune în legătură cu sl. *krĭžĭ* „cruce", adăugînd că legătura între ideea de „cruce" și cea de „fericire" este firească în concepția creștină. Credem că legătura cu sl. *krĭžĭ* este sigură, dar trebuie înțeleasă ca o blasfemie aproape pe față; se știe, de altfel, că multe expresii injurioase din rom. au o nuanță de admirație, de invidie și chiar de afecțiune. 2579

crișcă (-ște), s. f. – Bucată.
Sb. *križka*, rut. *kríška (DAR)*. În Banat și Bucov. 2580

crîșcă (-c, -ạt), vb. – **1.** A scrîșni din dinți. – **2.** A trosni, a scîrții. – Var. *(s)cîrșca, (în)crișca.*
Creație expresivă, ca *crîcni, scrîșni*, cf. bg. *hrăskam*, sb. *hrskati* (Philippide, II, 709). 2581

crîșnic (-ci), s. m. – **1.** Sacristan, diacon. – **2.** Năvod pătrat. – **3.** Plasă în general.
Sl. *kristŭ* „cruce", cu suf. *-nic*. Sensurile secundare se explică prin urzeala în formă de cruce pe care o are de obicei năvodul. Sensurile 2 și 3 sînt n. – De la aceeași rădăcină sl. provine *crĭstaș*, s. n. (năvod), și probabil *crîștie*, s. f. (mizerie, nevoie, necaz), cuvînt rar, pe care *DAR* îl pune în legătură cu *crîșca*. Cf. și *cristac*, s. n. (năvod), din bg. *krŭstak* „cruce". 2582

cristạl (-le), s. n. – Sticlă specială, transparentă și perfect incoloră. – Mr. *cristal.*
Ngr. χρύστολλος (sec. XVII), și mai modern din fr. *cristal*. – Der. (din fr.) *cristalin*, s. n.; *cristaliza*, vb.; *cristalizație*, s. f. 2583

cristẹlniță (-țe), s. f. – Vas în care se botează copilul.
Sl. *krŭstilĭnica*. Sec. XVII. 2584

cristofọr (-ri), s. m. – Plantă (Actaea spicata).
De la *Cristofor* (sec. XIX). 2585

criță, s. f. – Oțel.
Rut. *kricja* (Cihac, II, 84; *DAR*). 2586

crivạc (-ce), s. n. – **1.** Bîtă, ciomag. – **2.** Fiecare din parii care formează cadrul pietrei fixe a morii de grîu. – **3.** Bîrnă care întărește scheletul unor luntre. – **4.** Scripete, troliu.
Bg., rut. *krivak* „lemn strîmb" (Cihac, II, 84). Cf. *crivală, crivină*. 2587

crivạlă (-le), s. f. – **1.** Ramură în formă de furcă avînd trei sau mai multe brațe; se înfige de obicei în pămînt și servește drept suport pentru bulgării de sare care se pun spre a-i linge oile. – **2.** Furcă mică pentru a prinde șerpii fără a-i omorî. – **3.** Curea de transmisie la ferăstrăul mecanic. – **4.** Cîrlig de hamal. – **5.** Șurub de tîmplărie. – **6.** Traversă, suport. – Var. *crival, crivea.*
Sl. *krivŭ* „răsucit", prin urmare dublet al lui *crivac*. 2588

crivạt (-turi), s. n. – Pat. – Var. *crevat.* Mr. *crivat*, megl. *crivét.*
Ngr. κρεββάτι (Cihac, II, 652; Meyer 205; Sandfeld 18), cf. tc. *kerevet*, alb., bg., sb. *krevet* (sec. XVIII, cf. Vasmer, *Gr.*, 84), rus. *krovatĭ*, mag. *kerevet*, it. *grabato* (Battisti, III, 1851), fr. *grabat*. Mai ales în Mold. 2589

crivăț (-vețe), s. n. – Vînt rece, care bate dinspre nord, acvilon.
Bg., slov., cr. *krivec*, sb. *krivac*, din sl. *krivŭ* „oblic, strîmb" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 26; Miklosich, *Lexicon*, 311; Cihac, II, 84; Conev, 37; cf. Iorga, *Revista istorică*, XXVI, 88). – Der. *crivețean*, adj. (înv., nordic, septentrional). 2590

crivină (-ni), s. f. – Grind cu arbuști sau tufișuri ce se formează de obicei la cotiturile rîurilor, pădurice aproape în mlaștină. – Var. *crină, crivă, crivaie.*
Sl. (bg.) *krivina* „curbă", din sl. *krivŭ* „strîmb". *(DAR)*. Cf. *crivac, crivală, crivăț*. 2591

croazeạ (-ele), s. f. – Stofă țesută în patru ițe.
Fr. *croisée*. Înv. 2592

crochiu (-uri), s. n. – Schiță.
Fr. *croquis*. 2593

crohmeạlă (-ele), s. f. – Amidon, scrobeală. – Var. *crohmală, crohmoală, crocmal(ă).*
Pol., rut., rus. *krachmal* (Cihac, II, 84; Iordan, *Dift.*, 82; Sanzewitsch 201; Iorga, *Revista istorică*, XXVI, 88; Graur, *BL*, III, 49), din germ. *Kraftmehl*. – Der. *crohmoli*, vb. (a scrobi), cf. rus. *krachmalitĭ*. 2594

croi (-oęsc, -ịt), vb. – **1.** A tăia. – **2.** A tranșa. – **3.** (Înv.) A face o incizie. – **4.** A tăia materialul după un model, a tăia materialul un croitor sau o croitoreasă. – **5.** A confecționa, a face. – **6.** A da o formă, a modela. – **7.** A plănui, a poiecta. – **8.** A medita, a reflecta. – **9.** A inventa, a făuri. – **10.** A face dungi, a brăzda cu lovituri de bici sau palme. – **11.** A pedepsi, a lovi, a bate, a da pumni, a pălmui. – **12.** A deschide drum. – **13.** A fugi, a scăpa. – Mr. *cruescu, cruire*, megl. *cruiés, cruiri.*
Sl. *kroiti, krajati* „a tăia" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 26; Miklosich, *Lexicon*, 312; Cihac, II, 84; Conev 60); cf. bg. *krojă*, sb. *krojiti*, slov. *krajati*. – Der. *croială*, s. f. (tăietură a unei haine; plan, proiect; dispoziție; tipar, model; minciună, înșelătorie; lovitură, palmă); *croi*, s. n. (croială), din bg., sb. *kroj; croitură*, s. f. (croială, confecționare; bucată de material pentru un obiect de îmbrăcăminte); *croitoare*, s. f. (briceag de pantofar); *croitor*, s. m. (meseriaș care croiește și coase

haine; înv., tăietor; insectă, Cerambys credo); *croitoreasă*, s. f. (meseriaşă care croieşte şi coase haine); *croitoriţă*, s. f. (Mold., Bucov., croitoreasă); *croitori*, vb. (a se ocupa cu croitoria); *croitorie*, s. f. (meseria croitorului); *croitorit*, s. n. (croitorie); *croitoresc*, adj. (de croitor); *răscroi*, vb. (a îndrepta prima croială a unei rochii; a decolta, a face decolteul unei rochii); *răscroială*, s. f. (acţiunea de a răscroi; decolteu). 2595

cronc, interj. – Imită croncănitul corbului sau ciorii.

Creaţie expresivă cf. *cîrc, crau*. – Der. *cronc*, s. m. (Maram., corb); *croncan*, s. m. (corb; vultur), cf. bg. *krokon* „corb"; *croncăni*, vb. (a scoate sunete caracteristice ciorii, corbului), cf. gr. κρώζω, κράζω, lat. *crocare, crocitare*, alb. *krakaris; croncăneală* (var. *croncănit, croncănitură*), s. f. (sunet caracteristic ciorii, corbului); *croncănitor*, adj. (care croncăne). 2596

cronic, adj. – Care are evoluţie lentă, cu caracter de durată. – Var. *hronic* (şi der., înv.).

Lat. *chronicus* (sec. XVIII). – Der. *cronică*, s. f., din lat. *chronica*, sec. XVII; *cronicar*, s. m.; *cronicăresc*, adj.; *cronograf*, s. f. (cronică, anale), din gr. χρονόγραφος, (sec. XVII); *cronologic*, adj., din fr.; *cronologie*, s. f., din fr.; *cronometru*, s. n., din fr. Pentru der. înv., cf. Gáldi 196. 2597

cronţ, interj. – Imită zgomotul produs de dinţi la ronţăit. – Var. *ronţ, clonţ, clanţ, cranţ*.

Creaţie expresivă. Cihac, II, 319, considera că *ronţăi* este în legătură cu ceh. *remtati;* Pascu, *Lat.*, 264, se gîndea la it. *ronzare*, sp. *ronzar;* dar aceste coincidenţe se datoresc sursei expresive comune. – Der. *cronţăi* (var. *ronţăi, cronţăni, crănţăni*), vb. (a mînca sfărîmînd în dinţi, producînd un zgomot caracteristic); *(c)ronţăială* (var. *(c)ronţăitură, (c)ronţăit*), s. f. (acţiunea de a ronţăi). 2598

cronţaler (–ri), s. m. – Monedă austriacă de argint, ce valora 8 taleri (sec. XVIII).

Germ. *Kronthaler*. 2599

croşetă (–te), s. f. – Ac de croşetat. – Var. *croşet*.

Fr. *crochet*. – Der. *croşeta*, vb. (a împleti manual cu croşeta). 2600

croznie (–ii), s. f. – **1.** Cîrlig folosit de hamali. – **2.** Sarcină de lemne, constituită de cantitatea pe care o poate căra în spinare un om. – **3.** Povară, sarcină, legătură, balot. – Var. *croznă, crosnă, croşnă, crojnă*.

Bg., sb., rut. *krošnja* „coş" (Cihac, II, 85; *DAR*); cf. ceh. *krozno* „cîrlig de hamal"; *încrozn(i)a*, vb. (a căra o povară în spate); *descrozn(i)a*, vb. (a descărca, a da jos o povară). 2601

cruce (–ci), s. f. – **1.** Obiect format din două bucăţi de lemn, piatră etc. puse perpendicular una peste alta, constituind simbolul credinţei creştine. – **2.** Semnul crucii. – **3.** Crucifix. – **4.** (Rar) La cărţile de joc, treflă. – **5.** Steag al unei oşti creştine. – **6.** Companie, breaslă. – **7.** Diademă în formă de cruce purtată de mirese la ceremonia de nuntă. – **8.** Răscruce, răspîntie. – **9.** Miez de nucă. – **10.** Nume dat mai multor plante cu flori în formă de cruce: Galium cruciata; Paris quadrifolia etc. – **11.** Nume dat diferitor obiecte în formă de cruce: orcic, bîrnă transversală, transept, căprior, traversă, grindă longitudinală, cap de cruce, spiţă, diblu, braţ. – Mr. *c(ă)ruţă*, megl. *cruţă*.

Lat. *crŭcem* (Puşcariu 416; Candrea-Dens., 411; *REW* 2348; *DAR*); cf. alb. *krük* (Meyer 207; Philippide, II, 639), it. *croce*, prov. *crotz*, fr. *croix*, sp., port. *cruz*. Este cuvînt de uz general (*ALR*, I, 300). – Der. *cruciuliţă*, s. f. (crucifix; medalion; nume dat mai multor plante cruciforme); *cruci*, vb. (a răstigni; a încrucişa, a amesteca două rase de animale; a blasfemia; refl., a-şi face semnul cruci, a se închina; a se minuna, a fi surprins), pentru al cărui al doilea sens cf. *corci; încruci*, vb. (a încrucişa; a-şi face cruce); *crucelnic*, s. n. (piesă la războiul de ţesut; vîrtelniţă); *crucer*, s. m. (centimă dintr-un florin austriac), de la *cruce* după modelul lui *Kreuzer*, cf. *creiţar; crucer*, s. m. (monedă,) formaţie artificială din sec. XVIII; *descruci*, vb. (a descompune elementele unei cruci, a desface); *răscruce*, s. f. (răspîntie; cruce a căruţei; cruce a vîrtelniţei); *cruciş*, adv. (pieziş, oblic; în formă de cruce, încrucişat; s. n., răscruce; cruce de vîrtelniţă); *încrucişa*, vb. (a pune în formă de cruce; a amesteca animale de rase diferite; refl., a-şi tăia drumul, a se întretăia; refl., a-şi face cruce; refl., a se uita cruciş); *încrucişetură*, s. f. (răspîntie, răscruce); *descrucişa*, vb. (a desface ce era încrucişat); *crucişetor*, s. n., format după fr. *croiseur*. – Der. neol. *cruciadă*, s. f., din fr. *croisade; cruciat*, s. m., cf. it. *crociato; crucifica*, vb., din lat. *crucificare*, sec. XIX; *crucifix*, s. n., din fr.; *cruciform*, adj., din fr. 2602

crud (–dă), adj. – **1.** Nefiert, nefript, necopt. – **2.** Verde, necopt. – **3.** Fraged, tînăr. – **4.** (Înv.) Recent, proaspăt. – **5.** Brut, neprelucrat. – **6.** Nemilos, neomenos. – Mr. megl. *crud*.

Lat. *crūdus* (Puşcariu 417; Candrea-Dens., 412; *REW* 2342; *DAR*); cf. it., sp. *crudo*, prov., fr., port. *cru*. – Der. *crudac*, adj. (fraged); *cruzime* (var. înv. *cruzie*), s. f. (înv., copilărie; cruzime, ferocitate); *crudătate*, s. f. (cruzime), ar putea reprezenta lat. *cruditatem*, este înv.; *cruzătură*, s. f. (fruct necopt); *crudelitate*, s. f. (cruzime; cruditate), care

apare o singură dată la Dosoftei, der. neol. din lat. – Din rom. provine săs. *krud(ich)* „crud". **2603**

cruh (–huri), s. f. – (Mold.) Pietricică.

Sl. *kruchŭ* „bucată", rut. *krucha* „piatră", sb. *kruh* „colț de pîine". Circulă și (în Trans.) în forma *crînf*, s. n. (colț de pîine), cu infixul nazal și modificarea finalei, ca în *praf, vîrf;* și în numeroase forme der.: *crihan, crifan, crifoi, clihan, călhan, cîlfan, cîlfete,* s. n. (Trans. și Mold., colț de pîine), cf. rut. *kricha (DAR).*

Der. *cruhos,* adj. (tare); *crîmpoi,* s. n. (bucată); *crîmpei,* s. n. (fragment, bucată), cuvînt folosit curent, care se pune în legătură în general cu sl. *krǫpŭ* „mic", *krǫpĕti"* „a contracta" (Cihac, II, 80; Byhan 316; Pușcariu, *Lr.,* 291), cf. *curpen; crîmpi,* vb. (Trans., a face ghemotoc); *crîmpiță,* s. f. (Trans., încurcătură, încîlceală a urzelii la război; încurcătură, belea; greutate; greșeală); *crîmpot,* s. n. (fragment, bucată); *crîmpoți* (var. *crîmpoti, crîmpota*), vb. (a face bucăți; a rupe, a sfîșia; a desface, a anihila); *crîmpoteală,* s. f. (acțiunea de a face bucăți); *crîmpoșie,* s. f. (varietate de struguri). **2604**

crumpănă (–pene), s. f. – Cartof. – Var. *crumpen(ă), crumpir(ă), crump(à),* etc.

Germ. *Grundbirne* (Borcea 184; *REW* 3892; cf. Byck-Graur 28), prin intermediul săs. *Krumpirn* în Trans., din sb., slov. *krumpir* în Banat și Olt. **2605**

crunt (–tă), adj. – **1.** Plin de sînge, însîngerat. – **2.** Sîngeros, crud, feroce. – **3.** Cumplit, îngrozitor.

Lat. *cruentus* (Pușcariu 418; Candrea-Dens., 414; *DAR*); cf. it., sp., port. *cruento.* – Der. *crunta,* vb. (a însîngera, a umple de sînge; a tăia, a răni); *încrunta,* vb. (a însîngera; a tăia, a răni; a încreți; refl., a-și încreți fruntea, a se uita urît), la care ultimele sensuri par să aparțină unui cuvînt diferit, asimilat celui anterior prin etimologie populară (după Pușcariu 824; Candrea-Dens., 415; și *DAR* direct din lat. *cruentare*); *încruntătură,* s. f. (pată de sînge; privire amenințătoare); *încruntător,* adj. (crud, sălbatic), înv.; *descrunta,* vb. (a liniști, a potoli). În toate cuvintele, sensul etimologic este înv. **2606**

crup, adv. – În expresia *beat crup* „beat criță".

Germ. *Krupp,* nume al celebrului fabricant de tunuri, plecîndu-se de la interpretarea glumeață a expresiei echivalente *beat tun* (*DAR*; Pușcariu, *Lr.,* 121). **2607**

crupă (–pe), s. f. – Partea de dinapoi și de sus a trunchiului unor mamifere.

Fr. *croupe.* – Der. *crupier,* s. m., din fr. *croupier.* **2608**

crupe, s. f. pl. – Boabe de grîu, griș, arpacaș; nume dat mai multor cereale măcinate, cu care se face terci.

Sl. (sb., cr., pol., rut., rus.) *krupa* (Miklosich, *Slaw Elem.,* 26; Cihac, II, 85; Miklosich, *Etym. Wb.;* Berneker 630; Conev 87). – Der. *scrupos,* adj. (sfărîmicios); *scrupoșa,* vb. (a deveni sfărîmicios). Sînt cuvinte curente în Mold. **2609**

cruși (–șesc, –it), vb. – **1.** A tăbăci, a argăsi. – **2.** A înroși. – **3.** A însîngera, a umple de sînge.

Rut. *krušiti* „a muia" cf. rus. *krušitĭ* „a desface" (Scriban; *DAR*). Semantismul pare clar, deoarece tăbăcitul presupune operația de a muia pielea și, pe de altă parte, coaja de arin, care se folosește în această operație, are o culoare roșiatică. Cihac, II, 85, se gîndea la *krŭvĭ* „sînge", care nu pare posibil. – Der. *crușețea,* s. f. (plantă comestibilă, Barbarea vulgaris), al cărei nume provine fără îndoială de la *cruși* (Bogrea, *Dacor.,* I, 336), dar nu de la sensul „a înroși" (*DAR*), ci probabil de la cel de „a muia" căci așa se pregătește planta; *crușei* (var. *crușin*), s. m. (plante ramnacee, Rhamnus frangula; Rhamnus cathartica), cf. rut. *krušiná (DAR),* este probabil cuvînt identic cu mr. *cruș* „păducel", pe care Pascu, I, 70 îl deriva de la lat. *coruscus; crușeală,* s. f. (tăbăcit, acțiunea de a tăbăci; baie de tăbăcit); *crușit,* s. n. (tăbăcit). **2610**

crușon (–oane), s. n. – Băutură răcoritoare, făcută cu apă, vin, zahăr și diferite fructe.

Fr. *cruchon* „garafă cu cioc", probabil prin intermediul germ. **2611**

cruștă (–te), s. f. – Coajă.

Lar. *crusta,* cf. fr. *croûte,* germ. *Kruste* (sec. XIX). – Der. *crustaceu,* s. m., din fr.; *încrusta,* vb., din fr. **2612**

cruța (–ț, –ăt), vb. – **1.** A economisi, a cheltui puțin. – **2.** A trata cu menajament, a nu obosi, a nu abuza. – **3.** A proteja, a ocroti. – **4.** A ierta, a scuti. – **5.** (Înv.) A se supune, a respecta. – **6.** A evita.

Origine incertă. Se consideră în general că reprezintă un lat. **curtiāre* „a tăia", fie direct (Pușcariu 420; Pușcariu, *Lat. ti,* 43; Philippide, II, 639; *REW* 2419; *DAR;* Pușcariu, *Lr.,* 264) fie prin intermediul alb. *kurtseń* (Cihac, II, 716; Densusianu, *Rom.,* XXXIII, 276; Densusianu, *Hlr.,* 352; Philippide, *Principii,* 140). Această der. este greu de susținut, căci sensurile 3–5, care sînt la fel de vechi ca celelalte, nu se pot explica pe baza ideii de „scurt". Credem că este vorba de același cuvînt *ocroti* „a proteja", a sprijini, din sl. *okrotiti;* mai bine zis, că trebuie pornit de la sl. *krotiti* „a

atenua, a calma", chiar dacă fonetismul nu este clar. După Lexiconul de la Buda, din lat. **cruciāre* „a încrucișa"; cuvînt autohton, după Miklosich, *Slaw. Elem.*, 10; din lat. **curatiāre*, după Crețu, 351.

Der. *cruțător*, adj. (econom, păstrător; milos); *necruțător*, adj. (neîndurător). 2613

ctitor (-ri), s. m. – **1.** Fondator, persoană care construiește și înzestrează o biserică. – **2.** Fondator, organizator. – **3.** (Trans. și Munt.) Econom, curator al unei biserici. – **4.** (Trans., înv.) Tutore.

Gr. κτίτωρ, în parte prin intermediul sl. *ktitorĭ*, cf. Vasmer, *Gr.*, 65 și 85. – Der. *ctitoră*, s. f. (fondatoare); *ctitori*, vb. (a funda); *ctitorie*, s. f. (fondare); *ctitoricesc*, adj. (de fondare); *ctitornicie*, s. f. (fundație; pisanie). 2514

cu, prep. – **1.** Funcție asociativă: *s-au pornit cu toată oastea* (Gr. Urechiă). – **2.** Funcție atributivă: *om cu dreptate* (Creangă). – **3.** Funcție reciprocă: *s-a măritat cu un învățător* (Rebreanu). – **4.** Funcție instrumentală: *aruncau cu pietre* (Bălcescu). – **5.** Funcție cantitativă: *un bucătar cu zece galbeni pe lună* (Alecsandri). – **6.** În același timp, totodată (funcție temporară); *de cu iarnă murit-au și craiul*) (Neculce). – **7.** În timpul (funcție durativă); *nu venea cu zilele pe-acasă*) (Ispirescu). – **8.** Funcție modală: *privea la ei cu drag* (Eminescu) (cu acest uz, coincide cu formațiile romanice cu *-mente*). – **9.** Din cauza (funcție cauzală): *am răguşit cu surdul ista* (Alecsandri). – **10.** Deși, cu toate că (funcție concesivă, în combinație cu *tot*): *eram trist, cu tot timpul frumos* (Negruzzi). – **11.** Ca la fel ca (funcție comparativă, în combinație cu mai multe adj.): *potrivit cu năravul și apucăturile lui* (Creangă). – Mr., megl., istr., *cu*.

Lat. *cŭm* (Pușcariu 421; Candrea-Dens., 417; *REW* 2385; Moser 418; *DAR*); cf. it., sp. *con*, prov. *com, co*, port. *com*. Observațiile din *DAR*, în legătură cu folosirea art. cu această prep. nu par pertinente sau, cel puțin, nu sînt complete. 2615

cuadrat (-tă), adj. – Pătrat.

Lat. *quadratus* (sec. XIX), cf. *codru*. – Der. *cuadrat*, s. m. (unitate de măsură folosită în tipografie), din germ. *Quadrat; cuadrat*, s. n. (înv., pătrat); *cuadratură*, s. f., din fr. *quadrature*. 2616

cuart (-turi), s. n. – **1.** (Înv.) Sfert, a patra parte. – **2.** Durata serviciului de gardă în marină. – Var. (1) *cvart*, (2) *cart*.

It. *quarto* (sec. XIX). Și în forma *cuartă*, s. f. (înv., contribuție pe recoltă, sec. XVIII; cvartă muzicală; careu la jocul de cărți), din it. *cuarta*. Cf. *cuartet*, s. n., din it. *quartetto*. 2617

cuarț, s. m. – Bioxid natural de siliciu. – Var. *cvarț*.

Fr. *quartz*. Var., ușor înv., reproduce pronunțarea din germ. 2618

cubeă (-ele), s. f. – **1.** Cupolă. – **2.** Fumar.

Tc. *ku(m)be* (Seineanu, III, 43); cf. ngr. κουμπές, sb. *kubé*, sp. *alcoba*. 2619

cuc, adv. – La înălțime, sus.

Mag. *kukra (DAR)*. În Trans. și Mold. 2620

cuc (-ci), s. m. – **1.** Pasăre care își depune ouăle în cuiburi străine și care este cunoscută prin sunetele caracteristice pe care le scoate. – **2.** Beat, afumat. – **3.** Joc de copii, de-a ascunsul. – Mr., megl., istr. *cuc*.

Lat. *cuccus* sau *cucus* (Pușcariu 422; Candrea-Dens., 418; *REW* 2360; *DAR*), cuvînt onomatopeic, cf. it. *cucolo*, fr. *coucou*, sp. (gal.) *cuco*, germ. *Kuckuck*, ngr. κούκκος, alb. *kuko*, tc. *kuku*, bg. *kuk* (Conev 55). Pentru expresia *singur cuc*, cf. alb. *vetem kuk*. Din rom. provine rut. *kukul* (Candrea, Elemente, 405). *Cînd o cînta cucul* „niciodată" este echivalentă a expresiei bg. *kukov denĭ*, sb. *kukov dan* „ziua cucului". – Der. *cucu*, interj. (imită sunetul cucului); *cucui*, vb. (a cînta cucul); *cucă*, s. f. (femela cucului). 2621

cucă (-ci), s. f. – **1.** Cîrlig. – **2.** Năvod pătrat.

Bg., sb. *kuka (DAR)*. Cuvînt care circulă în bazinul Dunării. 2622

cucă (-ci), s. f. – Horn de cămin.

Bg. *kuk (DAR)*. Trebuie să fie cuvînt identic cu *cuc*, s. n. (extremitatea inferioară a burlanului și a conductelor în general), cf. Cihac, II, 85; și cu *cuc*, s. m. (mască, paiață care colindă casele în timpul sărbătorilor de Carnaval). 2623

cucă (-ci), s. f. – Vechi chipiu militar turcesc, cu panaș din pene de struț, propriu ofițerilor superiori. – **2.** Bonetă de catifea cu pene de struț, pe care sultanul obișnuia s-o dăruiască domnitorilor Munteniei și Moldovei, cînd îi învestea.

Tc. (per.) *kuka* (Șeineanu, II, 147; Lokotsch 1229). 2624

cucă (-ci), s. f. – Culme izolată și golașă, stîncă.

Probabil cuvînt identic cu *ciucă*, ce are același sens; pentru alterarea fonetismului, cf. *ciocan – cocean, ciocîrlă – cocîrlă*, etc. Ar putea fi și formație regresivă, plecînd de la *cucui* 2, sau cel puțin formă influențată de acest ultim cuvînt. Este puțin probabilă der. directă din lat. *cucullus* (*REW* 2359). După Pascu, *Beiträge*, 9, din bg. *kuka*. Pentru *DAR*, ar putea fi *cucă* „femela cucului", datorită izolării și singurătății ei, ipoteză destul de

ciudată. Iordan, *BF*, VI, 184–7, admite identitatea cu *ciucă*, dar preferă să plece de la lat. **cucca*. 2625

cucăi (–ăesc, –it), vb. – A dormita. – Var. *cocăi, cucui.*

Pare formație expresivă. *DAR* o derivă din mag. *kukkadoz*, ipoteză incertă, iar Scriban din sb. *kukati* „a se plînge", încă și mai puțin probabil. Terminația verbală *–ăi* este caracteristică creațiilor spontane. Este cuvînt curent în Banat și Olt. (*ALR*, I, 75). – Der. *cucăitură*, s. f. (somnolență). Cf. *coc*. 2626

cuceri (–ręsc, –it), vb. – 1. A cuprinde, a supune, a ocupa un teritoriu prin arme. – 2. (Refl.) A se supune, a se preda, a omagia. – 3. (Refl.) A se umili, a implora cu umilință.

Lat. **conquaerĕre*, în loc de *conquirĕre* (Pușcariu 425; Candrea-Dens., 318; *REW* 2155; *DAR*); cf. prov. *conquerer*, fr. *conquérir*. Sensul 1 este neol., din fr. *conquérir*. Evoluția care indică sensul 2 pare normală, fără să fie necesară ipoteza unei influențe sl., presupusă de Candrea-Dens. – Der. *cucerit*, adj. (umil; pios); *cuceritor*, adj. (care cucerește); *cucerie*, s. f. (înv., simplitate, umilință; pioșenie); *cuceriturĕ*, s. f. (înv., respect nemărginit); *necucerit*, adj. (arogant); *cucernic*, adj. (respectuos; cinstit; pios); *cucernicie*, s. f. (pioșenie, evlavie); *cucernicește*, adv. (evlavios). 2627

cucui (–ie), s. n. – 1. Moț de pene la păsări. – 2. Vîrf, culme, apogeu. – 3. Culme, creastă. – 4. Umflătură, protuberanță. – 5. Umflătură la cap provocată de lovirea cu un corp tare. – Mr. *cucul'u*, megl. *cucul'*.

Lat. **cucullium*, în loc de *cucullus* (Candrea-Dens., 419; Pascu, I, 71), cf. ngr. κουκούλιον (de unde sl. *kukuli*, rom. *cuculiu*, s. n., înv., potcap caracteristic călugărilor ortodocși, sec. XVII, cf. *culion*), > alb. *kukŭl'* „glugă". Cf. și calabr. *cuccua* „tumoare, bășică", calabr. *kukuggyata* „ciocîrlie", nume datorat moțului. Der. susținută de Pușcariu, *Dacor.*, IX, 440 și *DAR*, din lat. *coccum* „boabă", cu suf. *–ui*, este de nesusținut, atît din cauza dificultății de a explica semantic primele sensuri ale cuvîntului rom., cît și a rezultatului din dialecte. Din gr. κουκούλιον „pustulă", după Roesler 571; anterior indoeurop., după Lahovary 323. Este cuvînt general cunoscut; însă în vest se folosește adesea cu sensul de „cocoș" (*ALR*, I, 6).

Der. *cucuia*, vb. relf. (a se umfla, a face cucuie; despre păsări, a se duce la culcare, a se cocoța, a se sui; a se găti, a se dichisi); *cucuiat*, adj. (moțat; care are cucuie; cocoțat; deosebit, ieșit din comun); *cuculei*, s. n. (culme, înălțime). Sb. *kukulj* „glugă" nu provine din rom., cum credea Candrea, *Elemente*, 407, ci din mgr. 2628

cucumăr (–ri), s. m. – (Banat) Castravecior. Sb. *kukùmar (DAR)*. 2629

cucunoz (–zi), s. m. – (Înv.) Șoim. – Var. *cucunos*.

Sl. (bg.) *kukunos* „cu nas coroiat". 2630

cucură (–re), s. f. – Parte a plugului care leagă între ele brăzdarul, cormana și plazul, făcută din lemn.

Mag. *kukora* „strîmb" *(DAR)*, cf. sb. *kukora* „cîrlig". După Cancel 14, din rus. *kókori*. 2631

cucură (–ri), s. f. – Tolbă de săgeți.

Mgr. κούκουρον, din lat. *cucurum* (Philippide, II, 710; *REW* 4790; *DAR*), împrumut literar din sec. XVI, fără circulație reală. Cf. alb. *kukurë* (Meyer 211), bg. *kukur* (Conev 71), it. *còccano* (Battisti, II, 991). 2632

cucurig (–gi), s. m. – Elebor (Helleborus odorus).

Sb. *kukùrek (DAR)* sau bg. *kukurjak* (Conev 53). Fonetismul indică o încrucișare cu cuvîntul următor. Scriban este de părere că sb., bg. vine din rom. 2633

cucurigu, interj. – 1. Cuvînt care imită cîntecul cocoșului. – 2. (S. m.) Cîntecul cocoșului. – 3. Cocoș. – 4. Galerie (la teatru). – 5. Miez de nucă întreagă.

Creație expresivă, cf. gr. κίκιρρος „cocoș", lat. *cucurrire*, bg. *kukurigu*, pol., rut. *kukuryku* (Cihac, II, 85; Conev 54), sb. *kukuriìek* (Skok 76). Pentru sensul 4 cf. sp. *gallinero*. Sensul 5 se datorează probabil asemănării miezului de nucă cu creasta cocoșului. – Der. *cu(t)curiga* (var. *cu(t)curigi*), vb. (a cînta cocoșul). 2634

cucuruz (–zi), s. m. – 1. Știulete de porumb. – 2. Porumb. – 3. Con de brad și de alte conifere. – 4. Plante (Petasites alba, Petasites officinalis).

Origine expresivă. Se poate pleca de la *coc*, prin intermediul unui pl. colectiv *cocuri* și cu suf. *–ză*, ca în paralelismul *bob* > *buburuz(ă)*, cf. și *duduruză*. Totuși, este în legătură cu multe cuvinte străine, cf. it. *cocoruzzo* „vîrf în formă de pară", salent. *cuccuruzzu* „grămadă de pietre de formă piramidală", tarent. *cucuruzzë* „culme rotunjită", mil. *kokorin* „con de brad", sard. *kodzorottu* „știulete de porumb", dial. din Rouergue *kukoreko* „con de brad", ngr. κουκούρι „grămadă de pămînt"; așa încît Battisti, II, 997, propune pentru toate aceste cuvinte o bază mediteraniană *cuccur*, colectivă. Este mai curînd vorba de tot atîtea

cuvinte expresive, produse de aceleaşi intenţii şi cu aceleaşi mijloace fonetice. Apare şi în bg. *kukuruz*, sb. *kukurùz*, pol. *kukuruza*, rut. *kukurudz*, rus. *kykyryza*, mag. *kukuricza*, săs. *kukeruse*, care trebuie să provină toare din rom., ţig. *kukorica* (din mag.). Nu se poate explica prin sl. (Miklosich, *Türk. Elem., Nachtrag*, I, 64; Berneker 640; Vasmer 686; cf. opinia contrară a lui Mladenov 261); astfel încît nu este probabilă der. din rom. pe baza sl. (Miklosich, *Fremdw.*, 103; Cihac, II, 86; cf. *DAR;* Conev 75). Miklosich, *Türk. Elem.*, I, 334, propusese o origine tc., neverosimilă.

Der. *cucuruzişte*, s. f. (porumbişte), cf. bg. *kukurizíšte*, sb., cr. *kukurizíšte*. 2635

cucuţă (–te), s. f. – **1.** Plantă, dudău (Conium maculatum). – **2.** Nume care se dă uneori, greşit, plantei Heracleum spondylium în Trans., şi laurului (Datura stramonium) în Banat. – Mr. *cucută*.

Lat. **cucuta*, var. vulgară de la *cicuta* (la Puşcariu 427; Densusianu, *Rom.*, XXIX, 332; Candrea-Dens., 423; *REW* 1909; Rosetti, I, 59; *DAR*); aceeaşi alterare a vocalismului apare în alb. *kukutë* (poate provine din rom.), prov. *coucudo*, dial. din Saintonge, *coucu*, berri. *cocue*.

Der. *cucuţea* (var. *cucuţel*), s. f. (plantă, Oenanthe Phellandrium), pe care Pascu, I, 71, îl derivă nefondat, din lat. *cucutia* „nume al unui fruct necunoscut". – Din rom. provine sb. *kukùta*, *kùkuta* (Candrea, *Elemente*, 406; Berneker 641), pe care Cihac, III, 86, îl considera etimon al rom. 2636

cucuveá (–ęle), s. f. – Pasăre răpitoare de noapte (Athene noctua). – Var. *cucuvaie*, *cucuveică*, *cucumea(gă)*, etc. Mr. *cucuveauă*, megl. *cucuveaică*.

Creaţie expresivă, poate un genuin rom., căci este în legătură cu un mare număr de forme similare străine: gr. κικκάβι, κίκυμος, κικκαβᾶ ngr. κουκουβάγια, bg. *kukuvija*, *kukuvejka*, *kukumjavka*, sb. *kukùvika*, *kukùvija*, alb. *kukuvajë*, it. *coccoveggia*, *cuccumeggia*, calabr. *cucugmau*, *cuccuvella*. Din gr. după Roesler 571, cf. Triandaphyllidis 144; de la un lat. **cucumella*, după Pascu, I, 71; Pascu, *Suf.*, 150; Pascu, *Lat.*, 258; de origine onomatopeică, după Philippide, II, 710 şi *DAR*, cf. *REW* 1890; Battisti, II, 995.

Tot origine expresivă pare a avea cuvîntul *cucovă* (var. *cucuvă*), s. f. (înv., lebădă sălbatică, Cycnus olor; mîrţoagă), poate formaţie onomatopeică (după Cihac, II, 569 şi Scriban, din tc. *kugu* „lebădă"). 2637

cuşăr (–fere), s. n. – **1.** Ladă cu capac, geamantan de lemn.

Ngr. κούφαρο (cf. Hesseling 21), care posibil provine din germ. *Koffer (DAR)*, cf. pol., sb. *kufer*, fr. *coffre*, sp. *cofre*. – Der. *cuşărar*, s. m. (hamal). 2638

cufrînge (–g, –nt), vb. – A sparge, a face bucăţi.

Probabil der. intern de la *frînge* „a sparge", cu acelaşi prefix ca în *cofleşi*, *copleşi*, *comînji*, *cotropi*. După Philippide, *ZRPh.*, XXXI (1907), 309; *REW* 2139 şi *DAR*, din lat. **confrango*, în loc de *confringo*. Ipoteza nu este imposibilă; însă trebuie să observăm că termenul rom. nu este curent, şi apare numai în unele formule de vrăjitorie, unde se găsesc din plin de obicei creaţiile spontane. 2639

cufundá (–d, –ąt), vb. – **1.** A afunda, a face să intre în apă, a arunca în apă. – **2.** A strica, a nărui, a duce de rîpă. – **3.** A împlînta, a înfige, a îngropa. – **4.** A se lăsa absorbit de ceva. – Var. (Mold.) *acufunda*, *scufunda*.

Lat. **confundāre* (Puşcariu 429; Candrea-Dens., 682; *REW* 2140; *DAR*); cf. calabr. *skuffundare*. Este dublet al lui *confunda*, vb., din fr. *confondre*. – Der. *(s)cufundător*, adj. (care se scufundă; s. m., scafandru); *cufundos*, adj. (Trans., adînc); *cufundătură*, s. f. (scufundare; adîncitură a solului, groapă); *cufundiş*, s. n.; (groapă sub apă); *cufunzime*, s. f. (adîncime); *cufundaci*, s. m. (pasăre ce se scufundă, Colymbus glacialis); *cufundar*, s. m. (nume de păsări, Colymbus glacialis, Podiceps cristatus). – Der. neol. *confuz*, adj., pe baza fr. f. *confuse*, ca *amorez* < *amoureuse; confuzi(un)e*, s. f., din fr. 2640

cufurí (–ręsc, –ít), vb. refl. – **1.** A avea diaree. – **2.** A muri de frică. – Mr. *cufurescu*, *cufurire*, megl. *cufărez*.

Lat. **conforīre*, de la *forīre* (Puşcariu 430; Candrea-Dens. 424; *REW* 2137; *DAR;* Rosetti, I, 165); cf. gal. *esforricar*. – Der. *cufureală*, s. f. (diaree); *cufuricios*, adj. (laxativ); *cufurit*, adj. (care are diaree; căcăcios). *Cofîrşti*, vb. (a avea diaree) pare un der. expresiv de la *cufuri*. 2641

cugetá (–t, –ąt), vb. – A se gîndi, a reflecta, a medita.

Lat. *cōgĭtāre* (Puşcariu, 431; Candrea-Dens., 425; *REW* 2027; *DAR*); cf. alb. *kuitoń* (Meyer 210; Philippide, I, 637), v.it. *coitare*, v.fr. *cuidier*, sp., port. *cuidar*. – Der. *cuget*, s. n. (gîndire, judecată, reflecţie; raţiune; spirit; imaginaţie; judecată; părere; intenţie; conştiinţă), care de asemenea ar putea fi un der. romanic, cf. lec. *kiúšetu*, v.esp. *cuita*, gal. *coita; cugetător*, s. m. (gînditor; filozof); *cugetăcios* (var. *cugetăreţ*), adj. (înv., rezo-

nabil, judicios); *cugetare*, s. f. (reflecție; meditație; aforism, maximă); *necugetat*, adj. (nerespectuos); *precugeta*, vb. (a premedita), format artificial pe baza fr. *préméditer*. 2642

cuhnie (-ii), s. f. – 1. Bucătărie. – 2. Dependință, cameră ocupată de servitori. – 3. (Înv.) Trăsură. – Var. *cuhne, cu(h)nă, cuină*.

Sl. (rus., rut., slov., cr.) *kuhnja*, sb. *kuina* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 27; Cihac, II, 86); cf. ngr. κούχνη (Meyer, *Neugr. St.*, II, 37). 2643

cui (-ie), s. n. – 1. Piesă mică turtită la un capăt și ascuțită la celălalt, diblu. – 2. Crampon. – 3. Cuier, cîrlig. – 4. Înțepătură, junghi. – Istr. *cuñu*.

Lat. *cuneus* (Pușcariu 433; Candrea-Dens., 426; *REW* 2396; *DAR*); cf. alb. *kuí* (Meyer 215; Philippide, II, 639), prov. *cunh*, fr. *coin*, sp. *cuño*, port. *cunho*. – Der. *cuier*, s. n. (suport pe care se atîrnă obiecte de îmbrăcăminte); *cuia*, vb. (a fixa talpa la pantofi cu ținte de lemn); *cuișor*, s. n. (dim. al lui *cui;* cataramă; condiment alimentar aromat; plantă, Ribes aureum); *cuișoare*, s. f. pl. (nume dat mai multor plante ornamentale: Ribes aureum, Asclepias cornuti, Dianthus Carthusianorum, Dianthus chinensis, Caryophyllus aromaticus). Cf. *încuia, descuia*. 2644

cuib (-buri), s. n. – 1. Culcuș făcut de păsări sau de unele mamifere. – 2. Vizuină. – 3. Cămin, vatră, patrie. – 4. Groapă mică în care se pune sămînța în pămînt. – 5. Grămadă de pămînt cu care se protejează tulpina plantelor de cultură. – 6. Crestare, crestătură. – 7. Cantitate de cheag sau de drojdie folosită o dată. – Mr. *cul'bu*, megl., istr. *cul'b*.

Origine incertă. Probabil din gr. κλωβός „cușcă", prin intermediul unei forme lat. **clubium;* cf. ngr. κουλβί, de unde sl. *kulivija*, și de aici *colivie* (mr. *cluvie*), s. f., cuvînt din sec. XVII. Rezultatul rom., care trebuie să provină de la **culib*, indică o dublă metateză. Există și posibilitatea ca lat. **clubium* să fi trecut, din epoca romanică, la **collubium* sub influența lui *collīvies* „amestec de materiale". Celelalte ipoteze sînt insuficiente. După părerea mai generalizată, de la un lat. **cubium* (cf. *concubium*), plecîndu-se de la *cubĕre* „a sta culcat pentru a se odihni" (Philippide, *Principii*, 68 și 140; Cihac, I, 66; Meyer, *Alb. St.*, IV, 121; Pușcariu 432; Candrea-Dens., 429; *REW* 2355; Pascu, I, 72; *DAR*). Această ipoteză este aproape imposibilă, căci se referă la o imagine („culcat, trîntit") care nu se aplică păsărilor, și nu ajunge pentru a explica rezultatele dialectale. Pentru a rezolva dificultatea, Candrea a propus un lat. **culbium* (cf. Cortés 126), pe care Densusianu, *GS*, XI, 363, îl consideră imposibil.

Der. *cuiba* (var. *încuiba, încuibăra, încuibura*) vb. (a face cuib; a instala, a așeza; a sălășlui, a locui; refl., a prinde rădăcini, a deveni trainic); *cuibar*, s. n. (cuib; ou lăsat în cuibarul găinii; vizuină, bîrlog; sălaș, locuință, refugiu; groapă mică în care se pune sămînța în pămînt); *cuibări*, vb. (a face cuib; a pune găinile în cuibar; a prăși, a aduna pămînt în jurul tulpinei plantelor; a ocroti, a proteja, a ascunde; a fixa, a stabili). Din rom. provine rut. *kubljyty* „a face cuib" (Miklosich, *Wander.*, 10). 2645

cuirașă (-se), s. n. – Platoșă. – Var. *chi(u)rasă*.

Fr. *cuirasse*. – Der. *cuirasat*, s. n., din fr. *cuirassé*. 2646

cuiungiu (-ii), s. m. – Aurar, bijutier.

Tc. *kuyuncı* (Șeineanu, III, 43). Sec. XVIII, înv. 2647

cujbă (-be), s. f. – 1. Nuia flexibilă ce servește la legat. – 2. Partea împletită a biciului. – 3. Lanț cu cîrlig pentru ceaun. – 4. Traversa de piept, la războiul de țesut. – Var. *gujbă*.

Sb. *gužba* „legătură a plugului" (*DAR;* cf. Cihac, II, 447), cf. mag. *guzsba*, ceh. *vazba* „legătură". Hasdeu, *Col. lui Traian*, 1876, 32, credea că este cuvînt dacic. Cf. *gînj*. – Der. *(în)cujba*, vb. (a îndoi, a curba; a supune; a înmuia, a face să cedeze); *încujbătură*, s. f. (încovoiere); *cujbar*, s. n. (cotitură, sinuiozitate); *cujbi*, vb. (Arg., a bate). 2648

cujdă (-de), s. f. – (Trans.) Arnică (Arnica montana).

Sl., cf. sb. *kuždrav* „încrețire". 2649

cujeică (-ci), s. f. – Furcă de tors.

Sl. *kyželĭ*, prin intermediul rut. *kyželĭca* (Drăganu, *Dacor.*, I, 294). Sec. XVII, Mold. și Trans. 2650

cujniță (-țe), s. f. – 1. Cuptor al fierarului. – 2. Fierărie. – Var. *cușniță*.

Bg., sb. *kužnica*, rut. *kužĭnica (DAR)*. 2651

culă (-le), s. f. – 1. Turn, foișor. – 2. Casă boierească fortificată. – 3. Turn boltit în care se păstra visteria, în palate. – 4. Tezaur, bogăție. – 5. Beci boltit. – Mr., megl. *culă*.

Tc. *kula*, din arab. *kulle* (Șeineanu, II, 148; Berneker 641; Lokotsch 1238; Ronzevalle 141); cf. ngr. κούλα, κουλές, alb. *kulë*, bg., sb., cr. *kula*. 2652

culă (-lez, -at), vb. – A nimici, a distruge, a scoate din luptă (un adversar, în afaceri).

Fr. *couler.* – Der. *culaj,* s. n. (pierdere), din fr. *coulage; culant,* adj., din fr. *coulant; culanță,* s. f. (rapiditate, eficiență, spontaneitate în afaceri), der. intern. Sînt galicisme. Aceleiași rădăcini îi aparține *culisă,* s. f., din fr. *coulisse.* **2653**

culată (–te), s. f. – Partea de dinapoi a țevii unei arme de foc.

It. *culatta* (sec. XIX). **2654**

culbec (–ci), s. m. – Melc. – Var. *culbeci, colbec(i), (cu)cubelc, cucumelc, cotobelc, codobelc, cocobelc, cocobeică, cuculbeu, culcubeu,* etc.

Origine incertă, dar probabil expresivă. *DAR* tratează separat *codobelc,* pe care îl consideră der. de la *coadă* și *berc,* cu sensul de „fără coadă" care se potrivește efectiv melcului; însă această der. nu pare naturală. Este mai probabil vorba de o repetiție expresivă, cu alternanța consoanelor, fenomen foarte cunoscut în toate limbile, cf. *tura–vura, tanda–manda, cioc–boc, cîr–mîr* etc. Dacă se admite această ipoteză, plecîndu-se, cum pare că trebuie să se facă, de la limbajul copiilor, în care se folosesc exclusiv multe din var., am avea, plecînd de la *melc,* o formulă de tipul **melcu belcu* (înțeleasă ca **mel cubelcu*), care, cu reduplicarea sa firească **melcu cubelcu,* este deajuns pentru a explica toate formele cuvîntului. Pînă acum sînt puține studii asupra acestuia. Pentru Philippide, II, 710, este pur și simplu obscură; Byck-Graur, *BL,* I, 23, cred că forma primitivă este *cubelci,* cu sing. analog; iar Scriban o explică prin **ciulbec,* metateză imposibilă de la *belciug.* **2655**

culcă (–c, –ăt), vb. – **1.** A întinde, a lungi, a așeza. – **2.** (Refl.) A se întinde, a se culca în pat. – **3.** A găzdui. – **4.** A trînti, a doborî la pămînt. – **5.** A doborî, a omorî. – **6.** (Refl.) A se trînti, a se tolăni. – **7.** (Refl.) A se culca, a avea relații sexuale cu cineva. – Mr. *culcu,* megl. *culc,* istr. *cucu.*

Lat. *collŏcāre* (Diez, I, 123; Pușcariu 435; Candrea-Dens., 1005; *REW* 2052; *DAR*) sau, după Lausberg 26, de la *cŏlŏcāre,* formă atestată, în care *ŏ* a trecut la *ŭ* după sincopă; cf. it. *coricare, colcare* (lucan. *culcá,* abruz. *culecá,* calabr. *curcare*), prov., cat., sp. *colgar,* fr. *coucher* (> sp. *colcha*). Sensul 7, care apare din sec. XVII (Stoica Ludescu), este comun tuturor limbilor romanice. – Der. *culcat,* s. n. (acțiunea de a se culca; ora de culcare); *culcată,* s. f. (palmă, unitate de măsură); *culcuș,* s. n. (pat; loc de odihnă sau de dormit; șură de paie; bîrlog, vizuină; strat, filon, zăcămînt), mr. *culcuș.* **2656**

culege (–g, –ș), vb. – **1.** A strînge (se spune mai ales despre acțiunea de a strînge rupînd, de ex. fructe sau flori). – **2.** A aduna, a recolta. – **3.** A strînge în snopi. – **4.** A colecționa, a aduna. – **5.** A strînge tot, a nu lăsa nimic. – **6.** (În Trans.) A deduce, a ajunge la o concluzie. – **7.** A zețui. – Mr. *culeg,* megl. *culegu.*

Lat. *collĭgĕre* (Diez, I, 132; Pușcariu 436; Candrea-Dens., 430; *REW* 2048; *DAR*); cf. it. *cogliere,* prov. *colhir,* fr. *cueillir,* cat. *cullir,* sp. *coger,* port. *colher.* Cf. și *alege.* – Der. *cules,* s. n. (strînsul recoltei); *culegător,* s. m. (bărbat care adună recolta; zețar); *culegătoareasă,* s. f. (femeie care adună recolta); *culegar* (var. *culegău*), s. n. (instrument de metal în care zețarul aranjează literele). Din același cuvînt lat. provin, prin der. neologică din fr., *colectă,* s. f. și ceilalți der., cf. aici. **2657**

culic (–ci), s. m. – Nume dat diferitelor păsări acvatice (Himantopus rufipes; Haematopus ostralegus; Recurvirostra avocetta). – Var. *culici.*

Rus. *kulik* „sitar" *(DAR).* **2658**

culină (–ne), s. f. – Bucătărie.

Lat. *culina* (sec. XIX). Cuvînt introdus de latiniști în Trans., ajutat de coincidența cu *cuină* < *cuhnie;* azi este rar. – Der. *culinar,* adj., din fr. *culinaire.* **2659**

culion (–oane), s. n. – Potcap caracteristic călugărilor ortodocși.

Ngr. κουκουλιόν (sec. XIX). Înainte se folosea și forma *cuculiu,* a aceluiași cuvînt gr., cf. *cucui.* **2660**

culme (–mi), s. f. – **1.** Vîrf, creastă. – **2.** Coamă, linie de intersecție a două versante de acoperiș. – **3.** Prăjină orizontală în casele țărănești, de care se atîrnă haine. – **4.** Culme, apogeu. – **5.** Desăvîrșire, perfecțiune. – **6.** Cruce de ramă, la stupi. – **7.** Pînză țesută în casă pentru împodobirea interiorului. – Mr. *culme,* megl. *culmi.*

Lat. *culmen* (Diez, I, 133; Pușcariu 437; Candrea-Dens., 431; *REW* 2376; *DAR*); probabil prin intermediul unei forme **culmis;* cf. alb. *kuljm* (Meyer 213; Philippide, II, 639), it. (sp.) *colmo,* fr. *comble,* sp. *cumbre,* port. (gal.) *cume.* – Der. *culmiș,* s. n. (culme); *culmănriță,* s. f. (pînză de casă pentru mobile), care pare să reprezinte un **culminaria* (Candrea-Dens., 432; *DAR*). – Der. neol. *culmina,* vb., din fr.; *culminant,* adj.; *culminație,* s. f. **2661**

culpă, (–pe), s. f. – Vină.

Lat. *culpa* (sec. XIX). – Der. *culpabil,* adj. (vinovat), din lat. *culpabilis* (sec. XIX); *culpabilitate,* s. f. (vinovăție); *culpeș,* s. m. (vinovat), der. internă destul de riscantă, care pare a i se datora

lui Odobescu, a fost folosită numai de unii scriitori din sec. XIX; *inculpa,* vb., din fr.; *disculpa,* vb., din fr. *disculper,* mai puțin folosit. 2662

cult (-tă), adj. – Instruit.

Lat. *cultus* (sec. XIX). – Der. *cult,* s. n. (omagiu adus prin acte religioase; religie, confesiune); *cultiva,* vb., din fr. *cultiver;* sec. XVIII (înainte *cultivi(rui), cultiverisi,* din germ. *kultivieren*); *cultivabil,* adj.; *cultivator,* s. m.; *cultură,* s. f., din fr. *culture, cultural,* adj.; *incultură,* s. f.; *incult,* adj., din fr.; *necultivat,* adj. 2663

culuc, (-ci), s. m. – Paznic, ostaș de gardă, santinelă.

Tc. *kulluk* (Șeineanu, III, 43; Lokotsch 1289). Sec. XVIII, înv. – Der. *culucciu,* s. m. (ostaș de gardă); din tc. *kullukcı* (Șeineanu, II, 148); *culoglu,* s. m. (înv., infanterist), din tc. *kuloglu.* 2664

cum, adv. și conj. – **1.** În ce fel? (funcție modală, servește pentru interogația directă sau indirectă): *cum ai făcut?* (Ispirescu). – **2.** Ce? (adv. inter., prin care se răspunde la o chemare sau o întrebare, așteptîndu-se mai multe lămuriri). – **3.** (Funcție emfatică, în propoziții interogative sau exclamative): *cum să nu știu?* (Creangă), *cum vîjie codrul* (Coșbuc)! – **4.** De ce? (funcție cauzală): *cum s-o părăsesc?* (Popular Jarnik). – **5.** Cît (funcție comparativă): *cumu mai curund* (Dosoftei), urmat de un comparativ, astăzi se preferă *cît*). – **6.** La fel ca (funcție comparativă): *ai fost om cum sunt și dînșii* (Eminescu). – *După cum.* – *Ca și cum.* – *Cum și.* – **7.** În felul în care (funcție comparativă emfatică): *tăia cum se taie* (Fundescu); *las-să mă cheme cum m-a chema* (Creangă). – **8.** Așa precum (funcție explicativă întemeiată pe funcția comparativă): *cum zice Scriptura* (Coresi). – **9.** Cînd, pe cînd (funcție temporală): *cum venea, cît de colo vede cele două capete* (Creangă). – **10.** Cînd, îndată ce (funcție temporală): *cum au văzut apa, cum au năvălit* (M. Costin). – **11.** (Înv.) Ca să (funcție finală, cu conjunctivul): *își va pune toate puterile, cum să-și sfîrșească slujba* (Ispirescu). – **12.** Funcție conjunctivă, mai ales împreună cu *că*): *din inima lui simte un copac cum că răsare* (Eminescu). – Mr., megl., ist. *cum.*

Lat. *quomo(do)* (Diez, I, 135; Pușcariu 439; Candrea-Dens., 433; *REW* 6972; *DAR*); cf. it. *come,* prov. *co(m),* fr. *comme,* sp., port. *como.* V. și Gamillscheg, s. v. *comme,* și J. Vising, *Quomodo in den rom. Sprachen,* în *Abhandlungen A. Tobler,* Halle 1895, p. 113-23.

Comp. *cum se cade,* adv., adj. (în mod cinstit; cinstit; perfect), care uneori se scrie într-un singur cuvînt, se întemeiază pe vb. *a se cădea,* „a se cuveni"; *cumva,* adv. (oarecum; poate, posibil, eventual), cu *va* de la vb. *vrea (nu cumva?); necum,* adv. (nici măcar; chiar mai puțin); *oarecum,* adv. (într-un fel; puțin, ușor); *oricum,* adj. (în orice fel, indiferent cum), cu var. *orișicum; precum,* conj. (așa cum; după), cu prep *pre.* 2665

cumăr (-re), s. n. – Oală de noapte.

Ngr. χουμάρι (Cihac, II, 653; Densusianu, *Rom.,* XXXIII, 277). În Mold. 2666

cumaș (-șe), s. n. – **1.** Brocart. – **2.** Stofă de mătase. – **3.** Soi, fel al unei persoane. – Mr. *cumașă.*

Tc. *kumaș* (Șeineanu, II, 148; Miklosich, *Türk. Elem.,* I, 336; Berneker 643; Lokotsch 1240); cf. ngr. χουμάσι, alb., bg., sb. *kumaš.* Sensul 3 este propriu și tc., și s-a propagat la stofă. 2667

cumăt (-măți), s. m. – (Banat) Consilier de primărie.

Sb. *kmet,* v.sb. *kŭmetĭ (DAR).* 2668

cumătru (-mętri), s. m. – **1.** Nașul în raport cu părinții copilului botezat. – **2.** Termen de adresare la țară între oameni de aceeași vîrstă.

Sl. *kŭmotrŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 27; Miklosich, *Lexicon,* 326; Cihac, II, 86; Skok, *R. Études slaves,* X, 186; Graur, *BL,* V, 94; Berneker 662; Vasmer 578). Cuvîntul este general în sl., dar în forme destul de diferite de rom. (bg., sb., cr., pol., rus. *kum,* sb. *kumak*); astfel încît mai mulți filologi (Philippide, II, 637; Pușcariu, *Dacor.,* III, 395; Rosetti, *BL,* VIII, 160; *DAR*) consideră der. din rom. imposibilă pe baza sl., și se gîndesc la un m. analogic de la *cumătră* care, la rîndul lui, ar proveni direct din lat. *commater;* însă această der. nu a fost suficient lămurită. Lipsește un studiu complet. – Der. *cumătră,* s. f. (nașa în raport cu părinții copilului botezat; termen de adresare la țară între femei de aceeași vîrstă); *cumetrie,* s. f. (înrudire spirituală; intimitate, încredere; bîrfeală; ospăț care se oferă de obicei după botez); *încumetri,* vb. (a contracta înrudire spirituală). 2669

cumbară (-ale), s. f. – **1.** Bombă, proiectil. – **2.** Mortier, obuzier.

Tc. *kumbara* (Șeineanu, III, 43; Ronzevalle 87), cf. alb., bg. *kumbará.* Sec. XVIII, înv. – Der. *cumbaragiu,* s. m. (artilerist), din tc. *kumbaracı.* 2670

cuminecă (-c, -ăt), vb. – **1.** A împărtăși, a griji. – **2.** (Înv.) A comunica. – Mr. *cumnic, cumnicare, cumînic,* megl. *cuminic.*

Lat. *communĭcāre*, prin intermediul unei var. vulg. **commīnīcāre* (Densusianu, *Hlr.*, 188; Puşcariu 441; Candrea-Dens., 435; *REW* 2090; *DAR*; Rosetti, I, 61); cf. alb. *kungoń* (Philippide, II, 637), it. *communicare*, lomb. *skuminiar*, genov. *kominiga*), prov. *comengar*, fr. *communier*, sp. *comulgar*, port. *comungar*, sl. *comŭkati* (Cihac, I, 67 şi II, 290, crede că rom. provine din sl., ceea ce nu pare posibil, cf. Vasmer 608). Este dublet al neol. *comunica*, vb. – Der. *cuminecătură*, s. f. (împărtăşanie). 2671

cumiș, s. m. – Băutură răcoritoare orientală, pe bază de lapte de iapă.

Tc. *kumız (DAR)*. Rar. 2672

cumnat (-ți), s. m. – Fratele unuia dintre soţi în raport cu celălalt soţ. – Mr., megl. *cumnat*, istr. *cumnǫt*.

Lat. *cognatus* (Diez, I, 132; Puşcariu 422; Candrea-Dens., 438; *REW* 3755; *DAR*); cf. alb. *kunat* (Meyer 214), it. *cognato* (v.sard. *cumnadu*), prov. *cunhat*, cat. *cunyat*, sp. *cuñado*, port. *cunhado*. – Der. *cumnată*, s. f. (sora unuia dintre soţi în raport cu celălalt soţ); *(în)cumnăți*, vb. (a deveni cumnaţi); *cumnăție*, s. f. (gradul de rudenie între cumnaţi); *cumnățesc*, adj. (de cumnaţi); *cumnățește*, adv. (precum cumnaţii). Din rom. provin bg. *kumnatul* (Capidan, *Raporturile*, 231), rut. *kumnat* (Miklosich, *Etym. Wb.*, 147; Candrea, *Elemente*, 407; Berneker 644). 2673

cumpănă (-pene), s. f. – **1.** Balanţă, cîntar. – **2.** Balanţă, constelaţie. – **3.** Cantitate de brînză ce reprezintă cîştigul proprietarului unei turme. – **4.** Aşchie. – **5.** Pîrghie. – **6.** Targă, brancardă. – **7.** Dispozitiv de scos apa dintr-o fîntînă. – **8.** Balansoar, culisă. – **9.** Pendulă. – **10.** Orcic, cruce. – **11.** Greutate cu plumb. – **12.** Echilibru, echidistanţă. – **13.** Ponderaţie, cumpătare. – **14.** Margine, limită, frontieră. – **15.** Linia despărţitoare a apelor. – **16.** Şovăială, bîlbîială, năuceală. – **17.** Pericol, necaz, belea.

Sl. *kǫpona*, din lat. *campana* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 27; Miklosich, *Lexicon*, 329; Cihac, II, 87; Byhan 314; Berneker 600; Conev 78), cf. bg. *kăpona* alb. *kumpóna*. Der. directă din lat. (Schuchardt, *Vokalismus*, III, 51; Şeineanu, *Semasiol.*, 181) nu este posibilă, cf. Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 277. – Der. *cumpăni*, vb. (a cîntări; a echilibra, a egala; a compara, a pune în balanţă, a confrunta; refl., a se asemăna, a fi la fel; a considera, a aprecia; a măsura, a calcula; a trece dincolo de zenit, a începe să coboare; a fi în echilibru instabil; refl., a intenţiona, a se gîndi la, a plănui; refl., a oscila, a fluctua; refl., a şovăi, a se îndoi, a oscila; a sta în echilibru; a contrabalansa, a echilibra); *cumpănitor*, adj. (care cumpăneşte); *cumpănească*, s. f. (echilibru, cumpănire, chibzuială); *descumpăni*, vb. (a dezechilibra); *necumpănit*, adj. (nechibzuit); *precumpănitor*, adj. (decisiv, determinant). După Edelspacher 17, din rom. provin mag. *kompona*. 2674

cumpăra (-r, -ăț), vb. – **1.** A intra în posesiunea unui lucru plătind. – **2.** (Rar) A examina, a aprecia. – **3.** A mitui, a corupe. – Mr. *(a)cumpăr, (a)cumpru, (a)cumpur*, megl. *cumpur*, istr. *cumpru*.

Lat. *compărāre* (Puşcariu, 433; Candrea-Dens., 439; *REW* 2094; *DAR*); cf. it. *comp(e)rare*, v.fr. *comperer*, prov., cat., sp. port. *comprar*. Mai puţin probabilă der. de la un lat. **comperāre* (Diez, I, 305; Densusianu, *Hlr.*, 83). – Der. *cumpărător*, adj. (de vînzare, care se poate cumpăra); *cumpărător*, s. m. (persoană care cumpără); *cumpărătoare*, s. f. (cumpărare, achiziţionare); *cumpărătură*, s. f. (cumpărare; marfă, obiect cumpărat); *(ră)scumpăra*, vb. (a recupera; a izbăvi; a scuti; a compensa, a despăgubi), cu suf. *rās-* (cf. Candrea-Dens., 441-2). 2675

cumpăt (-pete), s. n. – **1.** Măsură, moderaţie, cumpătare. – **2.** Prudenţă, tact. – **3.** Sobrietate. – **4.** Ordine, aranjare.

Lat. *compĭtum* „calcul, socoteală", probabil pe baza unei var. vulg., **compītum* (Philippide, *Principii*, 44; Şeineanu, *Semasiol.*, 127; Candrea-Dens., 444; Philippide, II, 658); cf. alb. *kupĕtoń* „a observa". Încercarea lui Puşcariu, *ZRPh.*, XXVII, 680 şi *DAR* (cf. *REW* 2099) de a explica acest cuvînt plecînd de la lat. *compitum* „răscruce" nu pare potrivită, şi se bazează pe o evoluţie semantică improbabilă, plecîndu-se de la expresia *a sta în cumpăt* „a şovăi", rară şi datorată cu siguranţă unei confuzii cu *a sta în cumpănă*. Rezultatul *u* aton > *ă* este rar, însă nu inexplicabil, cf. *păi* < *post*. Este de asemenea posibil ca *cumpăt* să fie simplu deverbal al cuvîntului următor. – Der. *cumpăta*, vb. (a dispune, a organiza, a modera; a potoli, a linişti, a împăca; a reduce; a da impuls; a sfătui, a îndemna); *cumpătare*, s. f. (înv., moderaţie, sobrietate); *necumpătat*, adj. (exagerat, excesiv); *necumpătare*, s. f. (exces). 2676

cumpli (-lęsc, -ịt), vb. – **1.** A omorî, a extermina. – **2.** (Refl.) A muri, a deceda.

Lat. *complere*, transformat în **complīre* (Puşcariu 445; Candrea-Dens., 445; *REW* 2101; *DAR*), cf. it. *compiere*, prov., cat. *complir*, fr. *(ac)complir*, sp. *cumplir*. Trecerea semantică de la „a sfîrşi" la „a omorî" pare firească. Este cuvînt înv. (sec. XV) cu ambele sensuri. – Der. *cumplit*,

adj. (înv., complet, întreg, desăvîrșit; teribil, excesiv; crud, atroce, îngrozitor); *cumplit*, s. n. (înv., totalitate, integritate; margine, limită); *cumpliciune*, s. f. (înv., cruzime); *cumplitate*, s. f. (înv., avariție); *cumplitură*, s. f. (înv., deces). 2677

cuncorn (-ni), s. m. – Unicorn.

Cuvînt creat de Coresi (sec. XVI) pentru a traduce gr. μονόκερως, sl. *inorogŭ*. Înv. 2678

cuneală (-ele), s. f. – Iepure.

Ngr. κουνέλι, din it. *coneglio*. Sec. XVIII, înv. 2679

cuniță (-țe), s. f. – (Înv.) Dare plătită în trecut, în Moldova, pentru cirezile străine care veneau la păscut în țară. – Var. *coniță*.

Rut. *kunicja*, rus. *kunica* „răscumpărare" (Cihac, II, 87; *DAR*). – Der. *cunicer* (var. *conicer*), s. m. (perceptor al acestei dări). 2680

cunoaște (-osc, -oscut), vb. – **1.** A lua cunoștință. – **2.** A înțelege, a aprecia, a judeca. – **3.** A cîștiga, a achiziționa. – **4.** A deduce, a conchide. – **5.** A observa, a remarca. – **6.** A ști, a avea în minte, a-și da seama de ceva. – **7.** A fi în relații cu cineva. – **8.** A fi la curent. – **9.** A recunoaște, a indentifica. – **10.** A avea raporturi trupești cu o femeie. – **11.** A recunoaște, a dovedi, a declara, a admite. – **12.** A fi recunoscător, a mulțumi. – **13.** A recunoaște drept șef, a respecta, a avea considerație. – Mr. *cunoscu, cunuscui, cunoaștire*, megl. *cunos(c)*, istr. *cunoscu*.

Lat. *cognōscĕre*, prin intermediul unei forme vulg. **connōscĕre* (Pușcariu 447; Candrea-Dens., 446; *REW* 2031; *DAR*); cf. it. *conoscere*, prov. *conoire*, fr. *connaître*, cat. *coneixar*, sp. *conocer*, port. *conhocer*. – Der. *cunoscut*, s. m. (persoană știută, prieten); *necunoscut*, adj. (care nu este cunoscut); *cunoscător*, adj. (care cunoaște); *necunoscător*, adj. (care nu cunoaște, ignorant); *cunoștință*, s. f. (cunoaștere; știre; judecată; noțiune, idee; relație de societate; persoană cunoscută; înv., gratitudine; înv., conștiință); *necunoștință* s. f. (ignoranță, nepricepere); *încunoștiința*, vb. (a aduce la cunoștință; a informa); *cunoștințe*, s. f. pl. (persoane cunoscute) care pare să reprezinte lat. *cognoscentem* (Cipariu, *Principii*, 198; Drăganu, *Dacor.*, II, 278; *DAR*), sec. XVII, înv.; *recunoaște*, vb. (a admite; a acorda; a mărturisi; a vizita; a explora; a mulțumi), a înlocuit în epoca modernă vb. *cunoaște* cu sensurile 11–13; *recunoscător*, adj. (care poartă gratitudine); *nerecunoscător*, adj. (ingrat); *recunoștință*, s. f. (gratitudine); *nerecunoștință*, s. f. (ingratitudine). 2681

cunți (-țesc, -it), vb. refl. – A se obișnui, a se familiariza. – Var. *cunetăți*.

Origine necunoscută. Se folosește în Trans. de Nord. 2682

cunună (-ni), s. f. – **1.** Coroană. – **2.** Ansamblu de grinzi cu care se închid în partea de sus cei patru pereți ai unei case de țară. – **3.** Ghizd, colac de fîntînă. – **4.** Pedală, la războiul de țesut. – **5.** La cai, partea de deasupra a copitei. – **6.** Plantă (Coronilla varia). – **7.** În general, obiect, legătură sau ansamblu de fire ce amintesc forma unei coroane. – Mr., megl. *curună*.

Lar. *corōna* (Pușcariu 449; Candrea-Dens., 447; *REW* 2245; Rosetti, *Rhotacisme*, 20; *DAR*); cf. alb. *kurorë* (Meyer 200; Philippide, II, 639), it., sp. *corona*, fr. *couronne*, port. *coroa*, ngr. κορώνη, sl. *korona*, *k(o)runa*. Este dublet al lui *coroană*, și al lui *curună*, pe care Giuglea, *Cercetări lexicografice*, 7, propunea să fie derivate din lat. *columna*. Forma normală este cea din dialect, alterată posterior printr-o asimilație. – Der. *cununiță*, s. f. (dim. al lui *cunună*; icoană care în Basarabia se pune în sicriu; plante diferite: Coronilla varia, Spiraea ulmifolia, Vinca minor, Xeranthemum annuum); *cununa*, vb. (înv., a pune coroană; a căsători, a celebra o căsătorie, a face căsătoria religioasă), care ar putea fi un der. direct din lat. *corōnāre* (Pușcariu 448; Candrea-Dens., 448; *REW* 2246; *DAR*) și al cărui semnatism se explică prin ritualul ceremoniei nupțiale ortodoxe, cf. cu același sens dublu gr. στεφανόνω (Sandfeld 35), alb. *kurunzoń* (Jokl, *BA*, IV, 195), bg. *venčavam* (cu primul sens se preferă astăzi forma *încununa*); *cununie*, s. f. (căsătorie, una din cele șapte sfinte taine ale religiei creștine; oficiere a căsătoriei, nuntă; coroană ce se așază pe capul soților, în timpul oficierii căsătoriei), cuvînt general răspîndit (*ALR*, 253), fără îndoială datorită influenței bisericii; *necununat*, adj. (care nu a fost căsătorit la biserică); *încununa*, vb. (a pune coroana; a împodobi; a răsplăti; a desăvîrși; înv., a căsători); *descununa*, vb. (a divorța, a despărți). 2683

cupă (-pe), s. f. – **1.** Blid, vas de lemn. – **2.** Cană. – **3.** Pahar. – Mr. *cupă*.

Lat. *cŭppa* (Pușcariu 450; Candrea-Dens., 449; *REW* 2409; *DAR*), cel puțin cu primele sensuri ale cuvîntului; ultimul ar putea fi un împrumut din ngr. κοῦπα, alb. *kupë* (Philippide, II, 639), bg., sb., rut., tc., mag. *kupa* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 27; Miklosich, *Lexicon*, 322; Berneker 645; *DAR*), care se trag din același cuvînt lat. Din ngr. provine și *cupă*, s. f. (inimă, la jocurile de cărți). – Der. *cupar*, s. m. (paharnic, dregător al palatului domnesc însărcinat cu servirea vinului; primea

darea numită *cotărit*); *cupărie*, s. f. (îndeletnicire de paharnic); *cupăresc*, adj. (propriu paharnicului). 2684

cupeț (-ți), s. m. – **1.** Comerciant, negustor. – **2.** Negustor ambulant.

Sl. *kupĭcĭ*, de la *kupiti* „a cumpăra" (*DAR*), cf. bg. *kupec* și *precupeț*. – Der. *cupeți*, vb. (a face comerț); *cupeție*, s. f. (comerț). Sînt cuvinte înv., în general înlocuite de *precupeț*. Cf. *cupi*. 2685

cupeu (-uri), s. n. – **1.** Trăsură, berlină. – **2.** Compartiment într-un vagon de cale ferată. – Var. (înv.) *cupea*.

Fr. *coupé*. 2686

cupi (-pesc, -it), vb. – **1.** A însăila un material printr-o cusătură ușoară. – **2.** A încolți, a strînge. – **3.** A coborî brăzdarul plugului.

Sb. *kupiti* „a aduna, a strînge" (*DAR*). – Der. *cupit*, adj. (Trans., avar, zgîrcit); *cupenie*, s. f. (avariție). Cf. *cupeț*. 2687

cuplet (-te), s. n. – **1.** Strofă. – **2.** Cîntecel. – **4.** (Înv.) Joc popular.

Fr. *couplet*. Pentru ultimul sens, cf. Arg. *cuplerai*, s. n. (bordel), din germ. *Kupplerei*. – Der. *cupletist*, s. m. (cîntăreț). 2688

cuprinde (-d, -ns), vb. – **1.** A prinde, a apuca ceva de jur împrejur cu brațele. – **2.** A îmbrățișa. – **3.** A înconjura, a împresura. – **4.** A ocupa, a invada. – **5.** A cuceri, a cîștiga. – **6.** A se îmbogăți, a se umfla. – **7.** A include, a îngloba. – **8.** A înțelege, a pricepe. – **9.** A se extinde, a acoperi, a învălui. – **10.** A acoperi cheltuielile, a echilibra. – **11.** A reprezenta o cantitate. – **12.** A conține.

Lat. *comprehĕndĕre* (Pușcariu 451; Candrea-Dens., 1449; *REW* 2106; *DAR*); cf. it. *comprendere*, prov., fr., cat. *comprendre*, sp., port. *comprender*, cuvinte în general dezvoltate cu sensurile 1 și 8. – Der. *cuprins*, s. n. (împrejmuire; proprietate; ocupație, invazie); *necuprins*, s. n. (infinit); *cuprinzător*, adj. (încăpător; care cuprinde). 2689

cupru, s. m. – Aramă.

Lat. *cuprum* (sec. XIX). 2690

cuptor (-oare), s. n. – **1.** Construcție de cărămidă, piatră etc. pentru copt pîinea. – **2.** Mașină de gătit, plită. – **3.** Cantitate de pîine coaptă o dată. – **4.** Sobă în casele de țară, vatră. – **5.** Arșiță, căldură mare. – **6.** Luna iulie. – Istr. *coptor*.

Lat. **coctorium* (Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 277; Candrea-Dens., 371; *REW* 2019; Jokl, *BA*, IV, 195; *DAR*); cf. alb. *koftor*, abruz. *kottora* „ceaun", calabr. *cuttuoru*, it. *cottoio* (Battisti, II, 1140). Cf. *coace*. – Der. *cuptorar*, s. m. (lucrător la un cuptor); *cuptorie*, s. f. (acoperiș de protecție la cuptorul casei, în Trans.); *cuptoriș*, s. n. (Trans., nișă făcută de obicei pe fundul gropii pentru a pune sicriul lateral). După Capidan, *Raporturile*, 223 și Mladenov 251, din rom. provine bg. *koptor* „balegă uscată"; pare însă mai probabilă legătura acestui cuvînt cu *coptură*. 2691

cur (-ruri), s. n. – **1.** Șezut, fund. – **2.** Anus. – **3.** Buci. – **4.** Fund, parte posterioară sau inferioară a unor obiecte. – Mr., megl., istr. *cur*.

Lat. *cūlus* (Pușcariu 453; Candrea-Dens., 450; *REW* 2984; *DAR*); cf. it., sp. *culo*, prov., fr., cat. *cul*, port. *cú*. – Der. *curar*, s. n. (opritoare de ham); *curos* (var. *cureș*), adj. (cu fundul mare); *curimănos*, adj. (cu bucile mari). 2692

cură (-re), s. f. – Tratament medical.

Fr. *cure*. – Der. *cura*, vb. (a îngriji), puțin folosit; *curarisi*, vb. (a îngriji), cu suf. *-isi*; *curabil*, adj. (vindecabil); *incurabil*, adj. (incurabil); *curativ*, adj. (care vindecă); *curator*, s. m. (persoană care exercită drepturile și execută obligațiile decurgînd din curatelă); *curatelă*, s. f., din fr. 2693

curăța (-r, -ăț), vb. – **1.** A curăța. – **2.** A despăduri, a defrișa. – **3.** A desface coaja, pielița. – **4.** A scoate, a elimina, a expulza. – **5.** A elibera, a da drumul, a slobozi. – **6.** A dezvinovăți, a absolvi de vină. – Mr. *curare* „a curăța".

Lat. *curāre* (Candrea-Dens., 451; Tiktin, *Archiv*, CXXXIII, 120; Pascu, I, 73; *REW* 2412; *DAR*); cf. ven. *curare* „a curăța un pui", fr. *curer*, cat. *escurar*. Este dublet al lui *cura*, vb. (a îngriji un bolnav). Este posibil, cum presupune *DAR* (cf. Cortés 127), ca termenul rom. să fi ajuns să se confunde cu lat. *colare* „a strecura, a curăța un lichid", al cărui rezultat trebuia să fie identic. – Der. *curat*, s. n. (dezghiocatul porumbului); *curătoare*, s. f. (placentă, la vacă; vas de lemn, blid); *curat*, adj. (dezghiocat, desfăcut, defrișat, eliberat; iertat; curățit; lipsit de murdărie, pur; autentic, veritabil, adevărat; senin, clar, neprihănit, pur; inocent, drept, sincer, fidel, leal; sigur, exact); *curăți*, vb. (a înlătura murdăria, a spăla; a defrișa, a despăduri; a da drumul, a elibera; a elimina, a expulza; a purifica; a vindeca; a despuia; refl., a pierde totul, a rămîne fără un sfanț; fam., a muri, a da ortu popii; fam., a fura, a șmangli; a da un purgativ; a spăla de păcate, a salva, a izbăvi; a purifica; refl., a se justifica, a se dezvinovăți); *necurăți*, vb. (a trăi în păcat); *curățitor*, adj. (care curăță; purificator); *curățitură*, s. f. (curățare de coajă, pieliță etc.; gunoi; resturi); *curățiciune*, s. f.

(înv., puritate); *curățiе*, s. f. (curățenie; puritate; neprihănire, nevinovăție; purificare; integritate, lealitate, cinste), cuvînt puțin înv.; *necurățiе*, s. f. (murdărie; păcat, faptă rea; patimă condamnabilă; viciu; menstruație); *curățenie*, s. f. (calitatea de a fi curat; puritate; neprihănire; menstruație; purgativ; cinste, corectitudine; Arg., catastrofă); *necurățenie*, s. f. (murdărie; excrement); *curătură*, s. f. (curățare de coajă, pieliță etc.; teren desțelenit; coji curățate; frunze uscate; pleavă, ciuruială); *curățitoare*, s. f. (sită, ciur). *Curat*, mr., megl. *curat*, istr. *curǫt*, ar putea fi și reprezentant direct al lat. *curatus* (Pascu, I, 73; Densusianu, *GS*, III, 443), sau al lat. *colatus* (Pușcariu, 457; *ZRPh.*, XXVIII, 738; *REW* 2035a). Prima ipoteză este mai probabilă și este suficientă, cf. calabr. *curare* „a spăla pînza", comel. *kuratu* „piele argăsită" (Tagliavini, *Arch. Rom.*, X, 132). Din rom. provine săs. *curat(ich)* „curat". Pentru *curătură*, Candrea-Dens., 452 propune și o der. directă din latină. 2694

curaj (–juri), s. n. – **1.** Vitejie, temeritate. – **2.** Furie, mînie. – Var. (pop.) *coraj*. Mr. *curagiu*.

Fr. *courage*, it. *coraggio* (sec. XVIII). Sensul 2 se potrivește mai bine pentru var., cf. sp. *coraje*. Cuvîntul mr. provine din it. – Der. *curajos*, adj., din fr. *courageux; încuraja*, vb. (a îmbărbăta, a anima, a stimula), din fr. *encourager; încurajator*, adj. (de încurajare); *descuraja*, vb. (a demoraliza, a demobiliza), format pe baza fr. *décourager; descurajator*, adj. (care descurajează). 2695

curamă (–ale), s. f. – Cotizație, contribuție.

Tc. *gurama* „totalitatea creditorilor", prin intermediul ngr. χουραμάς (Șeineanu, II, 149; Lokotsch 682). Sec. XVIII, înv. 2696

curb (–bă), adj. – Îndoit, încovoiat, arcuit.

Fr. *courbe*. – Der. (din fr.) *curbă*, s. f.; *curba*, vb.; *curbură*, s. f. 2697

curban (–ne), s. n. – **1.** Ofrandă, jertfă. – **2.** Banchet, festin. – **3.** Victimă, animal sacrificat. – Var. *gurban*. Mr. *curbane*, megl. *curban*.

Tc. *kurban* (Șeineanu, III, 44; Lokotsch 1208), cf. bg. *korban*, sb. *kurban*, it. *corban* (Battisti, II, 1103). Sec. XVII, înv. 2698

curbeț (–ți), s. m. – Străin, venetic.

Tc. *gurbet* „călătorie, emigrare" (Șeineanu, II, 143). Sec. XIX, înv. – Este dublet al lui *curbăt*, adj. (Mold., „corcit"), cf. alb. *kurbat* „țigan" (Scriban, *Arhiva*, 1912). 2699

curcă (–ci), s. f. – **1.** Femela curcanului. – **2.** (Trans.) Veșmînt larg. – **3.** Femeie proastă. – **4.** Laș, om bleg.

Sl. (bg., pol.) *kurka*, din sl. *kurŭ* „cocoș" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 27; Miklosich, *Lexicon*, 324; Meyer, *Neugr. St.*, II, 36; Cihac, II, 87; Berneker 651; Conev 54); cf. alb. *ɫšurkë (Meyer 450)*, *ngr.* χοῦρκας (după *DAR*, provine din rom.), mag. *kurka* (din rom., după Edelspacher 17). – Der. *curcan*, s. m. (pasăre domestică mare, cu coada lată desfășurată în evantai; prost, neghiob; dorobanț, numit astfel în războiul din 1877 cu turcii datorită penei de curcan de la chipiu; Arg., vardist); *curcănar*, s. n. (ogradă de curcani); *curcănar*, s. m. (păzitor de curcani; dorobanț de la 1877); *curcănesc*, adj. (de dorobanț); *curcănie*, s. f. (furtișag), cuvînt rar, cf. *găinărie; curcănărie*, s. f. (Arg., poliție). – Cf. *curnic*. 2700

curcubeță (–te), s. f. – **1.** Dovleac (Cucurbita pepo). – **2.** Plantă (Aristolochia clematitis). – **3.** Dovleac uscat. – **4.** Cap, dovleac, țeastă. – **5.** Varietate de pere. – Var. *cucurbe(a)tă, curcube(a)tă*. Mr. *curcubetă*.

Lat. *cucurbĭta* (Pușcariu 426; Candrea-Dens., 420; *REW* 2367; *DAR*), cf. it. *corbezza* (< **cucurbitea*). – Der. *cucurbețică* (var. *cucurbeța*), s. f. (nume dat mai multor plante, Bryonia alba, Bryonia dioica, Coccinia indica, Aristolochia clematitis). 2701

curcubeu (–ie), s. n. – **1.** Fenomen optic datorat refracției, cu aspectul unui imens arc multicolor desfășurat pe cer. – **2.** Iris, spectru solar. – **3.** Plantă (Cynodon dactylon). – **4.** Plantă (Lychnis coronaria). – Var. *curcubeu* (s. m.), *curcubei, curcubel, curcubău*. Mr. *curcubeai*, megl. *(curcu)bei*.

Pare a fi reprezentant al lat. **cucuvius* „încovoiat", cuvînt care apare cu forma sa m., *cucurvior*, la San Jerónimo (cf. Corominas, I, 900). Este vorba de o reduplicare expresivă de la *curvus*, ca în *cucurbae* „coarde de alfă" > ven. *curcuma* și de aici ngr. κουρκούμα; cf. și *cucurbita, cucullus*. Posibila legătură cu *curvus* sau *concurvare* a fost semnalată încă de Lexiconul de la Buda; Cipariu, *Gram.*, 132; Laurian; Cihac, I, 65; Philippide, *Principii*, 140; Densusianu, *Hlr.*, 104; Tiktin; și combătută de Pușcariu 458. Celelalte explicații par mai puțin convingătoare. Plecînd de la imaginea, curentă în mentalitatea populară, care interpretează curcubeul ca un mijloc de a absorbi apa rîurilor pentru a o condensa în nori (Jura *arc–boit*, retor. *arcobevondo*, campan. *arcovévere;* cf. Rohlfs, *Quellen*, 12) s-a încercat să se explice ultima parte a cuvîntului prin lat. *bĭbĕre*. Giuglea, *RF*, II, 49, pleacă de la un **arcus* > *combibulus* (cf. *REW* 2037a), care cu greu ar fi ajuns la rezultatul rom. (**arcus combibu–* > **arcurcubeu* > **acurcubeu*). Pușcariu, *Dacor.*, VI, 315–7 și *DAR*,

preferă să plece de la *circus bĭbit*, asimilat la **curcus bĭbit*, care „corespunde exact" lui *curcubeu;* afirmație surprinzătoare, dacă se are în vedere că *bĭbit* a dat în rom. *be* > *bea* și că, devenind intervocalic acest *b* trebuia să se piardă; fără a mai vorbi de cît de puțin normală este această compunere în rom. După Roesler 39, din per. *kalkum;* Bogrea, *Dacor.*, IV, 805, se gîndea la o posibilă legătură cu *cucură*. Scriban se gîndește la *cocobelci*, var. de la *culbec*, sau *cubelc* „melc". Din rom. provine rut. *korkobeč* (Miklosich, *Wander.*, 10; Miklosich, *Etym. Wb.*, 130; Berneker 571; Candrea, *Elemente*, 407). **2702**

cure (-r, -rs), vb. – **1.** A fugi, a merge în goană. – **2.** A curge un lichid. – **3.** A se scurge, a ieși o secreție din corp. – **4.** A se revărsa. – **5.** A se scurge lichid dintr-un vas. – **6.** A se îngrămădi, a năvăli, a se îmbulzi. – **7.** A se risipi, a se întinde. – **8.** (Înv.) A se dezvolta, a se produce. – **9.** A se scurge, a trece. – **10.** (Înv.) A rezulta, a proveni, a decurge. – **11.** A cădea, a se vărsa, a se risipi. – **12.** A recădea. – Var. *cura*. Mr. *cur, curare*, megl. *cur*.

Lat. *cŭrrĕre* (Pușcariu 455; Candrea-Dens., 451; *REW* 2412; *DAR*); cf. it. *correre*, prov., cat., sp., port. *correr*, fr. *courir*. Cf. și *curînd, curge*. Este cuvînt înv., aproape complet substituit în literatură prin *curge* (totuși, mai sînt încă scriitori care preferă să scrie *cură* în loc de *curge*); însă este comun în limbajul popular. Asimilat în parte cu *cura* „a curăța", prin intermediul var.

Der. *curător*, adj. (care aleargă; curent); *curătoare*, s. f. (vas de lemn care servește la a transvaza vinul), se confundă cu der. identic de la *cura* „a curăța"; *curător*, s. n. (brînză în calup); *curăre*, s. f. (înv., scurgere; înv., spermă); *curătură*, s. f. (vas pentru a transvaza vinul); *cursoare*, s. f. (curs; revărsare; diaree; trecere a timpului, decurs), cuvînt înv. (sec. XVII), pe care Candrea-Dens., 459 îl derivă direct din lat. *cursoria; cursură* (var. *cursătură*), s. f. (curs; revărsare; diaree), cuvînt înv., pe care *DAR* îl consideră că provine direct din lat. *cursura; scure* (var. *scura*); vb. (a curge, a se revărsa, a se scurge, a trece), pe care Candrea-Dens., 454 îl deduce din lat. *excŭrrĕre; scursoare* (var. *scurs(ăt)ură*, s. f. (scurgere, flux; puroi; drojdie, depunere); *încura*, vb. (a fugi, a face calul să fugă; despre cai, a alerga; refl., a se fugări, a se urmări vînatul), pe care Pușcariu, *Dacor.*, IV, 687 și *DAR* îl consideră der. de la un lat. **incurrare*, factitiv de la *currere*, cf. Candrea-Dens., 463; *încurătură* (var. *încurătoare*), s. f. (cursă de cai; hipodrom) – Cf. *cursă, curînd*.

Der. neol. *curent* adj., din lat. *correntem*, fr. *courant; curent*, s. m.; *curenta*, vb. (a electrocuta); *curs*, s. n., din fr. *cours; cursă*, s. f., din fr. *course; cursier*, s. m. (armăsar), din fr. *coursier*, înv.; *cursist*, s. m.; *cursiv*, adj., din fr. *cursif; cursivitate*, s. f.; *curier*, s. m., din fr. *courrier; curtier*, s. m., din fr. *courtier; curtaj*, s. n., din fr. *courtage*. **2703**

cureă (-ele), s. f. – **1.** Fîșie lungă din piele, material plastic etc. folosită ca cingătoare. – **2.** Bici. – **3.** Șiret de piele. – **4.** Centură, fașă, legătură. – **5.** Toartă, mîner de piele al unor obiecte grele. – **6.** (Înv.) Măsură de 16 picioare. – **7.** Limbă de pămînt, margine de grind. – **8.** Dans popular. – **9.** (Înv.) Joc de noroc tipic pentru unii șarlatani care frecventau tîrgurile, interzis în 1820 de domnitorul Alexandru Șuțu. – Mr. *curao*, megl. *curauă*.

Lat. *corrigia* (Diez, I, 250; *DAR*). Rezultatul rom. este normal, în privința fonetismului, cf. Rosetti, I, 75; totuși, se preferă adesea un der. ipotetic de la *corium* (Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 277), de tipul **corella* (Pușcariu 459; Iordan, *Dift.*, 59) sau **coriella* (Meyer, *Alb. St.*, IV, 79; Pascu, I, 73); însă cf. sard. *korria*, sp. *correa*. Sensul 7 apare și în sard. – Der. *curelar*, s. m. (meșter care face curele, hamuri); *curelărie*, s. f. (meșteșugul curelarului; atelierul curelarului); *curelușe*, s. f. (bici); *încurela*, vb. (a strînge în curele, a încinge). Din rom. par a proveni ngr. χουρέλι „cîrpă" și χουρελιάζω „a tăia în fîșii; a face bucăți", și mag. *kurélye* (Edelspacher 17). **2704**

curechi (-i), s. m. – Varză.

Lat. **colĭculus* (Cipariu, *Elem.*, 18; Pușcariu 460; Candrea-Dens., 456; *REW* 1727; *DAR*; Rosetti, I, 66); cf. it. *colecchio*, sp. *colleja*. – Der. *curechiu*, adj. (verde, verzui); *curechiște*, s. f. (cîmp cu varză); *curecher*, s. m. (cultivator de verze). Nefolosit în Munt. și Olt. **2705**

curge (-g, -rs), vb. – **1.** A se prelinge o masă lichidă. – **2.** A pluti. – **3.** A produce, a cauza. – **4.** A se vărsa (un rîu). – **5.** A ieși, a supura o secreție din corp. – **6.** A se revărsa, a da pe dinafară. – **7.** A pierde lichid un vas. – **8.** A veni în număr mare. – **9.** A se răspîndi. – **10.** A se dezvolta. – **11.** A trece (timpul), a se scurge (timpul). – **12.** A decurge, a proveni. – **13.** A cădea, a se împrăștia. – **14.** A recădea. – **15.** A circula (sîngele).

De la vb. *a cure*, modificat după un întreg grup de verbe care au o formă identică la part. trecut și la perf. simplu: *curg* a fost refăcut după *curs*, ca *merg – mers, șterg, ung, sting, împung, dreg,*

etc. (după Pușcariu 455; *DAR* și Pușcariu, *Lr.*, 22, numai prin analogie cu *merg* și pentru a evita omonimia de la prezent cu *cur;* cf. Hasdeu, *Cuv. din Bătrîni,* I, 421; Candrea-Dens., 457). Fundamental are aceleași sensuri ca *cure,* dar se aplică numai maselor lichide sau obiectelor imateriale; prin urmare lipsește sensul de „a fugi, a alerga", propriu lui *cure.* – Der. *curgător,* adj. (care curge; fluid); *cursător,* adj. (înv., curgător); *decurge,* vb. (a proveni), format din fr. *découler* de la *couler; decurs,* s. n. (transcurs); *scurge,* vb. (a vărsa; a goli; a prelinge; a se vărsa un rîu; a trece timpul), care reprezintă, prin intermediul lui *a scure* și cu aceeași modificare ca *curge,* lat. *excŭrrĕre* (Candrea-Dens., 461; Candrea); *incurge,* vb. (a invada, a face o incursiune, a pătrunde), cuvînt literar folosit în Trans., format după modelul lat. *incŭrrĕre.* 2706

curînd, adv. – **1.** (Înv.) Fugind. – **2.** Peste puțină vreme, îndată. – **3.** Degrabă, repede. – **4.** În scurt timp sau într-un viitor imediat sau apropiat. – **5.** (Adj., înv.) Rapid, repede. – Mr. *curundu,* megl. *curọn.*

Lat. *currendo,* de la vb. *cŭrrĕre,* cf. *cure* (Pușcariu 455; Pascu, I, 73; *DAR*); cf., cu același sens, ven. *(a)corando,* sicil. *kurennu,* friul. *curind,* comel. *kurén.* După Candrea, *Éléments,* 7, trebuie să se presupună var. lat. **currando,* pentru a explica fonetismul rom. 2707

curios (-oasă), adj. – **1.** Ciudat, straniu. – **2.** Indiscret. – Mr. *curios.*

It. *curioso,* și mai tîrziu fr. *curieux* (sec. XIX). Înainte se pronunța și *curioz,* ca în it., sau în ngr. χοριόζος. – Der. *necurios,* adj. (fără curiozitate); *curiositate,* s. f. (curiozitate). 2708

curm (-muri), s. n. – (Olt., Munt.) Legătură, laț. – Mr. *curmu.*

Gr. χορμός „trunchi", probabil cu semantismul primitiv („bont", sau „capăt de sfoară", cf. Laurian; Meyer, *Alb., St.,* IV, 72; Giuglea, *Dacor.,* III, 620; Diculescu, *Elementele,* 459; Rosetti, II, 67; *DAR*); cf. alb. *kurm* (după *DAR,* alb. este etimon al rom.), calabr. *kurmu* „trunchi" (Rohlfs, *EWUG,* 1086), arab. *qurma,* de unde sp. *corma.* – Der. *curmei,* s. n. (tulpină de plantă agățătoare, lăstar; legătură), probabil der. intern, cu suf. *-el,* pe care Diculescu vrea să-l reducă la un gr. *χορμήιον; *curma,* vb. (a tăia, a trunchia, a împărți, a separa; a strînge; a ocoli, a se abate; a străbate; a tăia, a întrerupe; a termina, a pune capăt; a hotărî, a rezolva, a tranșa), cf. mr. *curm, curmari* („a înceta, a face să înceteze", al cărui semantism indică faptul că este vorba mai puțin de o der. internă a rom., decît de o conservare imediată a sensului primitiv al gr. probabil prin intermediul gr. χορμόζω „a tăia", lat. **cormāre* (Pascu, I, 193), cf. alb. *kurmue* „scurt" (der. lat. **corrimare REW* 2254 este mai greu de admis, cf. Graur, *Bl,* V, 94 și Rosetti, I, 160); *curmă,* s. f. (tăiș, parte care taie), deverbal al cuvîntului anterior, înv.; *necurmat,* adj. (continuu, neîntrerupt); *curmător,* adj. (tăios); *curmăni,* vb. (a tăia, a face o incizie), pe care *DAR* propune să fie derivat de la s. **curman,* dar care pare mai curînd un der. cu suf. expresiv; *curmătură,* s. f. (incizie; tăietură; falie, chei, strîmtoare, canion; zvîcnet, înțepătură); *curmeziș,* adv. (pieziș, transversal, de-a latul); *(în)curmezișa,* vb. (a devia; refl., a se lua la ceartă), care presupune, după Pușcariu, *Lr.,* 295, existența unui s. **curmez,* cf. alb. *kurmezue* „scurt". – Cf. *curpen, curmea.*

Din rom. provine rut. *kurmei, kurmán,* pe care Bogrea, *Dacor.,* IV, 806, îl propunea ca etimon al rom. Pare destul de incertă der. din rus. *koromyslo* pe baza rom. *curmeziș* (Berneker 574). 2709

curmală (-le), s. f. – Fruct al arborelui Phoenix dactylifera. – Mr. *curmă.*

Tc. *kurma,* prin intermediul ngr. χουρμός (Roesler 597; Șeineanu, II, 149; Lokotsch 885; Ronzevalle 86); cf. alb., bg. *kurmá,* sb. *urma.* Sing. normal, *curma,* a fost înlocuit de un sing. analogic, format pe baza pl. *curmale.* – Der. *curmal,* s. m. (arborele care face curmale). 2710

curmeaț (-ețe), s. f. – Partea din spate a plugului.

Origine incertă. Din rus. *kormá* „partea dinapoi", după Cancel 15, sau din bg. *kărmá* (Conev 71). Weigand, *Jb,* XIX, 79, oscilează între lat. **columella* și der. de la *cormană,* cu schimbare de suf. Este posibil să fie vorba de un der. de la *curmei* (sau **curmel*), cum este *cățel – cățea,* dar semantismul nu este clar. 2711

curnic (-ce), s. n. – Coteț de găini. – Var. (Banat) *curelnic,* (Olt.) *curuiac.*

Bg. *kurnik (DAR),* din sl. *kurŭ* „cocoș", cf. *curcă.* 2712

curopalat (-ți), s. m. – Majordom, camerier domnesc al Imperiului Bizantin.

Mgr. κουροπαλάτης. Sec. XVII. 2713

curpen (-ni), s. m. – **1.** Tulpină de plantă agățătoare, tulpină sarmentoasă. – **2.** Nume dat mai multor plante agățătoare (Clematis vitalba; Clematis recta; Lonicera xylosteum; etc.). – Mr. *curpan, curpăn.*

Origine incertă. Se consideră în general că provine din alb. *kurpen, kuljpër* (Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 277; Meyer 213; Philippide, II, 710; Pascu, II, 219; Rosetti, I, 115; *DAR*); însă nu se spune nimic despre originea cuvîntului albanez. Pe de altă parte, nu pare posibil să se facă abstracție de identitatea semantică și de asemănarea fonetică a acestui cuvînt cu *curmei*, care de asemenea s-a folosit probabil cu forma **curman*, cf. rezultatul rut. *kurmán*. Este posibil ca ambele cuvinte să fie în legătură cu *crîmpei* „bucată, felie, capăt", din al cărui consonantism primitiv par a fi rezultat ambele var.; cf. și *curfân*, var. din Trans. a lui *curpen*, și *crînf*, var. din Trans. a lui *crîmpei*. – Der. *curpenos*, adj. (sarmentos); *curpeniș*, s. n. (bălării, tufe); *(în)curpeni*, vb. (a înfășura, a răsuci); *curpeniță*, s. f. (varietate de clematită). Dacă presupunerea noastră este exactă, trebuie să deducem că alb. *kurpen* provine din rom. sau din mr. 2714

cursă (–se), s. f. – **1.** Ambuscadă. – **2.** Capcană, șiretenie, viclenie, uneltire.

Part. de la vb. *cure* „a fugi", în forma sa f. Evoluția semantică de la „a fugi", la „a fugi după cineva, a încolți" și de aici la „a vîna, a captura" este normală, cf. fr. *chasser*, care păstrează încă cele două sensuri. *Cursă* apare din sec. XVI cu sensul de „ambuscadă", cf. lat.med. *cursa* „incursiune". Totuși, se consideră în general ca etimon al rom. cuvîntul alb. *kurthe* (Meyer 216; Philippide, II, 711) și indirect tc. *kurs* „disc" (Șeineanu, II, 149), ipoteză puțin probabilă, cf. Rosetti, II, 115. După Diculescu, *Elementele*, 464, din gr. χυρτία „grilaj". – Der. *cursar*, s. m. (meșter care face capcane). Dacă der. pe care o propunem este exactă, alb. trebuie să provină din rom. 2715

cursă (–se), s. f. – Pastilă aromatică de parfumat încăperile.

Tc. *kurs*, prin intermediul ngr. χούρσι. 2716

curt (–tă), adj. (Trans., Banat) Berc, fără coadă.

Mag. *kurta (DAR)*. 2717

curte (–ți), s. f. – **1.** Spațiu împrejmuit pe lîngă casă, ogradă. – **2.** Împrejmuire, țarc. – **3.** Conac, casă boierească. – **4.** Palat domnesc. – **5.** Totalitatea persoanelor care alcătuiesc suita domnitorului. – **6.** Gardă de corp, gardă personală a domnitorului. – **7.** (Înv.) Cer, rai. – **8.** Tribunal, plen al unei instanțe judecătorești. – **9.** Omagiu măgulitor, galanterie. – Mr. *curte*.

Lat. **cŭrtem*, var. populară de la *cŏhortem* (Diez, I, 140; Pușcariu 462; Candrea-Dens., 464); cf. alb. *kurt* (Meyer 216), ngr. χούρτη, it., sp., port. *corte*, prov. *cort*, fr. *cour*). Este dublet al lui *cohortă*. Nu se înțelege de ce ar trebui să provină, mai curînd decît din lat., din gr. (Diculescu, *Dacor.*, III, 436; *REW* 232) și de ce este un „Balkanwort" (Domaschke 129), fiind un cuvînt atît de general și genuin romanic. Sensul 9 traduce fr. *cour*. – Der. *curtean*, s. m. (slujbaș la palat; persoană care face parte din suita domnitorului); *curteancă*, s. f. (doamnă de la curtea unui domnitor); *curtenesc*, adj. (de curte; de curtean); *curtenet*, s. m. (Trans., Olt., persoană iscusită și activă, om priceput la toate); *curtenește*, adv. (în felul curtezanilor); *curta*, vb. (a face curte), pe baza fr. *courtiser; curteni*, vb. (a intra în slujba curții, a se introduce la curte; înv., a recomanda, a introduce; a face curte, a curta; a face complimente, a linguși, a tămîia); *curtenitor*, adj. (respectuos, politicos); *curtenie*, s. f. (slujba la curte; politețe, respect); *curtezan*, s. m., din fr. *courtisan; curtezană*, s. f., din fr. *courtisane; curtină*, s. f., din fr. *courtine; curtoazie*, s. f., din fr. *courtoisie; încurți*, vb. (a se stabili la curte, a duce viață de curtean), înv. (sec. XVI). 2718

curugiu (–i), s. m. – Invalid.

Tc. *koruci (Șeineanu, III, 43). Sec. XVII, înv.* 2719

curuț (–ți), s. m. – Rebel, insurgent, răsculat.

Mag. *kuruc*, din germ. *Kreuz(fahrer)* „cruciat" (*DAR; Gáldi, Dict.*, 123), nume dat țăranilor care au participat la rebeliunea din 1514, din Ungaria. 2720

curvă (–ve), s. f. – **1.** Prostituată, tîrfă. – **2.** Pasăre acvatică (Larus leucocephalus). – Mr. *curvă*.

Sl. *kurĭva* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 27; Miklosich, *Lexicon*, 324; Cihac, II, 88; Berneker 651); cf. ngr. χούρβα, bg., sb., rus., alb., mag. *kurva*. – Der. *curvar*, adj. (libertin, afemeiat, desfrînat); *curvoi* (var. *curvaș, curvăros, curvăreț, curvar-nic*), adj. (libertin), formă înv.; *curvie* (var. *curvulice, curvuleasă*), s. f. (prostituată); *curvesc*, adj. (de curvă); *curvește*, adv. (ca prostituatele); *curvișag* (var. *curvușag*), s. n.; *curvime*, s. f. (curvie); *curvări*, vb. (a duce viață destrăbălată); *curvăresc*, adj. (de curvă); *curvărit* (var. *curvărie*), s. f. (curvie); *curvăsărie*, s. f. (curvie), rezultat din încrucișarea cu *carvasara; curvăsări*, vb. (a duce o viață destrăbălată); *curvi*, vb. (a duce o viață detrăbălată; în vechiul drept canonic, a fornica); *curvie*, s. f. (viață destrăbălată; prostituție; împreunare trupească; în general, păcat trupesc, adulter, incest). 2721

cușac (–ci), s. m. – Grindă principală.

Tc. *kuşak* „centură", cf. bg., sb. *kusak.* 2722

cușcă (-ști), s. f. – **1.** Cușcă. – **2.** Coteț de găini. – **3.** Cușcă de cîini. – **4.** Sărbătoare evreiască, praznicul Corturilor. – **5.** Colibă, bordei. – **6.** Cușcă de lemn în care în vechime se dezghioca de obicei porumbul.

Rut. *kučka* „coteț de găini" (Cihac, II, 88), încrucișat probabil cu tc. *kuş* „pasăre", *kuşhane* „colivie", deoarece se spune *cuşcă* numai pentru coteț, de găini, de cîini făcut din zăbrele. Cf. *cuşchebap,* s. n. (pui fript), din tc. *kuşkebabı,* înv. 2723

cușcru (-ri), s. m. – **1.** Grad de rudenie spirituală între părinții soților. – **2.** Impropriu, gradul de rudenie spirituală între fratele unui soț și fratele soției. – **3.** În unele regiuni, martorul de cununie al miresei. – **4.** Cumătru. – **5.** Plantă (Pulmonaria officinalis). – Mr. *cuscru, cuscur,* megl., istr. *cuscru.*

Lat. *consŏcer* (Pușcariu 464; *REW* 2166; *DAR;* Philippide, II, 638), cf. alb. *krušk,* vegl. *consegro,* sp. *consuegro.* Termen general răspîndit (*ALR,* I, 265).

Der. *cuscrie* (var. *cuscrenie*), s. f. (gradul de rudenie între *cuscri*); *cuscră,* s. f. (mama unuia din soți în raport cu mama celuilalt); *cuscret,* s. n. (rude, neamuri); *încuscri,* vb. (a-și căsători copiii, a deveni cuscri); *cuscrișor,* s. m. (plantă, Pulmonaria officinalis). Din rom. provin bg. *kuskr* (Capidan, *Raporturile,* 232) și mag. *kuszkura* (Edelspacher 16). 2724

cușcuș, s. m. – Pastă făinoasă în formă de bobițe.

Tc. (arab.) *kuskus* (Șeineanu, II, 150; Ronzevalle 138; Graur, *BL,* VI, 330), cf. fr. *couscous,* sp. *(al)cuzcuz.* 2725

cușei (-iesc, -it), vb. – A ciuguli, a mînca pe apucate.

Rut. *kušati (DAR).* În Bucov. 2726

cușer, adj. – **1.** (Aliment) pregătit după ritual conform prescripțiilor religiei mozaice. – **2.** Curat, autentic, pur.

Ebr. *kăšer.* 2727

cușmă (-me), s. f. – **1.** Căciulă de blană. – **2.** (Banat) Pătură de lînă. – **3.** (Mold.) Varietate comestibilă de ciupercă.

Sl. *kučima,* în parte prin intermediul mag. *kucsma* (Cihac, II, 494; Gáldi, *Dict.,* 88); cf. rut., slov. *kučma,* pol. *kuczma.* – Der. *cușmar,* s. m. (fabricant de căciuli). 2728

cusmețe (-ți), s. f. – Bucată, crîmpei.

Tc. *kısmet* (Bogrea, *Dacor.,* I, 275). 2729

custă (-t, -at), vb. – **1.** A fi, a exista, a trăi. – **2.** A dura, a dăinui. – **3.** A face să trăiască, a lăsa cu viață, a menține. – Var. *costa, cușta.* – Mr. *custu, custare.*

Lat. *constāre* (Pușcariu 465; *REW* 2170; Pascu, I, 160; Drăganu, *Dacor.,* I, 309–12; *DAR*), cf. sard. *kustare* „a se întîmpla". Cuvînt înv., se menține încă în Trans. de Vest; a fost substituit, probabil prin omofonia cu *costa* „a costa". – Der. *cust,* s. n. (viață, trai, existență). 2730

custode (-ozi), s. m. – **1.** Persoană însărcinată cu paza. – **2.** Cuvînt care se repeta în josul paginii, în tipărirea de odinioară.

Lat. *custos* (sec. XVIII). – Der. *custodie,* s. f. (pază; supraveghere), din lat. *custodia* (sec. XVII); *custodia,* vb. (a păstra un obiect în custodie). 2731

cuștului (-uesc, -it), vb. – A ciuguli, a gusta.

Mag. *kostolni (DAR).* Trans. 2732

custură (-ri), s. f. – **1.** Lama unui cuțit sau a oricărui instrument tăios. – **2.** Cuțit, briceag. – **3.** Cuțit care nu taie. – **4.** Cuțit de rindea. – **5.** Brăzdar de plug. – **6.** Cuțit de cizmărie. – **7.** Creastă de munte, pisc. – Var. *custure, cusutură, cuțitură.* Mr. *custură.*

Origine incertă. Apare și în bg., slov. *kustura,* sb. *kùstura,* mag. *kusztor(a),* fapt pentru care s-a considerat de origine sl. (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 27; Cihac, II, 89; Conev 66, 69); însă cuvîntul nu poate fi autentic sl., și mai curînd pare a proveni din rom. (Berneker 652; Skok, *Slavia,* IV, 338; cf. și Capidan, *Raporturile,* 207 și Drăganu, *Dacor.,* VII, 109, pentru originea rom. a mag.). Astfel stînd lucrurile, se consideră că *custură* este o reducere de la *cuțitură,* din lat. **cotire* „a face vîrf", cu aceeași reducere ca *negustător* > *negustor* sau *toți trei* > *tustrei* (Laurian; Tiktin; Pascu, I, 74; *DAR;* Scriban). Der. din tc. *ustura* (Popescu-Ciocănel 27), pare puțin probabilă.

Der. *custurice,* s. f. (bisturiu); *custurar,* s. m. (hoț, pungaș). 2733

cusur (-ruri), s. n. – **1.** Lipsă, lacună. – **2.** Rest, sold. – **3.** Rest, bani dați ca rest. – **4.** Defect, imperfecțiune, meteahnă. – **5.** (Înv.) Greșeală, eroare. – **6.** (Înv.) Aluzie. – Mr. *cusure,* megl. *cusur.*

Tc. *kusur* (Roesler 597; Șeineanu, II, 150; Cihac, II, 570; Berneker 652; Lokotsch 1268; Ronzevalle 134), cf. ngr. κουσούρι, alb. bg., sb. *kusur.* – Der. *cusurgiu,* adj. (care găsește cusururi); *cusurliu,* adj. (care critică). 2734

cuță (-te), s. f. – **1.** Pliu, îndoitură. – **2.** Zbîrcitură, încreţitură, rid. – **3.** Pungă sub ochi. – **4.** (Rar) Felie, bucată tăiată.

Origine incertă. Pare a fi vorba de lat. *cūtem* „piele" (Puşcariu, *Conv. lit.*, XXXIX, 61-3; Puşcariu 469; Lausberg 42; cf. părerea contrară la Domaschke 88), cf. sard. *kude*, sicil. *kuti*, piem. *ku*. Semantismul este dificil; poate trebuie explicat prin contaminarea cu gr. κότις „crestătură, incizie". Cealalaltă explicaţie, bazată pe bg. *skut* „margine, tiv" (Skok 67) nu este mai convingătoare. *DAR* propune bg. *kuta*, pe care nu îl cunoaştem, şi care ar putea proveni din rom., dacă este cuvînt atît de rar cum pare. – Der. *cuta*, vb. (a îndoi, a face cute). 2735

cutare, adj. – **1.** Unul, acesta. – **2.** (Pron. indef.) Un oarecare. – Megl. *cutari*.

Lat. *eccum talis* (Cipariu, *Gram.*, 260; Diez, I, 142), cf. it. *cotale*, tosc. *cosare*. Cf. şi *tare*, *acătării*. 2736

cute (-e), s. f. – Piatră de ascuţit. – Megl. *cuti*.

Lar. *cos* (Puşcariu 471; Candrea-Dens., 467; *REW* 2275; *DAR*) cf. it. *cote* (calabr. *cute*), sp. (Burgos) *codón* „piatră", port. *godo*. Rezultatul rom. nu este normal: *cōtem* trebuia să dea **coate*, ca *florem* > *floare*. Pare a se datora analogiei cu *cuţit* şi *ascuţi*. 2737

cutează (-z, -ăt), vb. – A îndrăzni, a se încumeta. – Mr. *cutedz*, *cutidzare*, megl., istr. *cutez*.

Gr. κοττίζω „a juca zaruri" prin intermediul unei forme lat. pop. **cottizāre* (Densusianu, *Rom.*, XXVIII, 66; Puşcariu 472; Candrea-Dens., 467; *REW* 2287; *DAR;* Sandfeld 30; Rosetti, II, 67; Philippide, II, 711); cf. alb. *kudzoń*, ven. *scotezar*, rovign. *kutisa*, aquil. *skuttia*. – Der. *cutezător*, adj. (îndrăzneţ); *necutezător*, adj. (timid); *cutezanţă*, s. f. (temeritate), formaţiune modernă, cu suf. neol. *-anţă; necutezanţă*, s. f. (timiditate). 2738

cuţie (-ii), s. f. – **1.** Obiect de lemn, metal etc., în care se păstrează diferite lucruri. – **2.** Etui, toc, trusă. – **3.** Sertar. – **4.** Cufăr, ladă. – *Cutia milelor*, institut naţional de binefacere, fundat în 1775 de către domnitorul Alexandru Ipsilanti, condusă din 1793 de marele *vornic de cutie* şi alimentată de bunurile persoanelor care au decedat fără a lăsa moştenitori, şi o treime de la cei care decedau fără să lase testament. – *Cutia sătească*, specie de piaţă de grîne fundată în sec. XVIII. – *Copil de cutie*, orfan, copil găsit. – Mr. *cutie*, megl. *cutiiă*.

Tc. *kutu*, *kuti* (Şeineanu, II, 151; Miklosich, *Türk. Elem.*, I, 338; Berneker 653; Lokotsch 1271; Ronzenvalle 139); cf. gr. κουτί, bg., sb. *kutija*, alb. *kuti*. – Der. *cutier*, s. m. (perceptor; negustor ambulant). 2739

cuţit (-te), s. n. – **1.** Instrument de tăiat, format dintr-o lamă metalică. – **2.** Piesă principală a cîntarului. – **3.** Durere de şale. – Mr. *căţut*, *cuţut*, megl. *cuţoţ*, istr. *cuţit*.

Lat. **cotītus*, de la **cotīre* „a ascuţi" (Tiktin, *ZRPh.*, XVIII, 148; Puşcariu 471; Pascu, I, 74; Rosetti, I, 165; *DAR;* Puşcariu, *Lr.*, 198); cf. *cute*, *ascuţi*, *custură*. S-a propus şi un der. de la **acutīre* (Candrea-Dens., 468), care nu prezintă mai multe avantaje. – Der. *cuţitar*, s. m. (persoană care face sau vinde cuţite; bătăuş, mardeiaş); *cuţitărie*, s. f. (atelier sau prăvălie unde se ascut sau se vînd cuţite); *(în)cuţita*, vb. (a avea un junghi în şale; a înţepa, a înjunghia); *cuţitătură*, s. f. (durere de şale); *cuţitoaie*, s. f. (lamă ascuţită folosită în tîmplărie; rindea lungă, instrument de strungar; strung; cuţit de potcovar; brăzdar de plug; peşte de rîu, Cobitis taenia); *cuţit(o)i*, vb. (a lucra cu cuţitoaia); *cuţitură*, s. f. (cuţit care nu taie), cf. *custură*. 2740

cutnie (-ii), s. f. Varietate de satinet, material oriental de mătase amestecat cu bumbac. – Var. *cutie*.

Tc. *kutni* (Şeineanu, II, 151). 2741

cuţovlah (-hi), s. m. – Român din Macedonia, macedoromân.

Ngr. κουτζόβλαχος „valah şchiop". Sec. XVIII. 2742

cutreieră (-r, -ăt), vb. – **1.** A străbate, a umbla, a merge. – **2.** A vizita, a frecventa. – **3.** A hoinări, a colinda. – Mr. *cutrivir*.

Lat. *contrībūlāre* „a bate grînele cu picioarele" (Puşcariu 475; *REW* 8885; *DAR*). Pentru evoluţia sensului, cf. *tribulaţie* şi Şeineanu, *Semasiol.*, 159; Cortés, 127. – Der. *cutreierător*, adj. (vagabond, nomad); *cutreierătură*, s. f. (hoinăreală, vagabondaj). 2743

cutremură (-r, (-ăt), vb. – **1.** A face să tremure. – **2.** A scutura, a clătina. – **3.** A înfiora, a inspira teamă, a îngrozi. – **4.** (Refl.) A se cutremura pămîntul ca urmare a unui seism. – **5.** (Refl.) A se speria. – Mr. *cutream(b)ur*, megl. *cutrumur*.

Lat. **contrēmūlāre* (Puşcariu 475; *DAR*). Este de asemenea posibil să fie vorba de o der. internă de la *tremura*, cu *cu-* expresiv. – Der. *cutremur*, s. n. (scuturătură; tremur; seism; teroare); *cutremurător*, adj. (îngrozitor). 2744

cuţu, interj. – **1.** Serveşte pentru a chema cîinii. – **2.** (S. m.) Cîine, căţel. – Var. (1) *cuciu*.

Creație expresivă, comună unui mare număr de limbi; cf. it. *cuccio* (sicil. *guzzu*, calabr. *coci-coci, cuci-cuci*, calabr. *cucciu* „cîine") astur. *cuzo* „pui de cîine", gal. *cuz-cuz*, alb. *kuč*, ngr. κούτσι-κούτσι, tc. *küçük* „căţeluş", bg., sb. *kuče*, mag. *kuszi*. – Der. *cuţă*, s. f. (căţeluşă); *cuţuire*, s. f. (Olt., codoaşă). 2745

cuţureá (-ęle), s. f. – Aşchie.

Ngr. κούτσουρον „trunchi", după Bogrea, *Dacor.*, III, 739. 2746

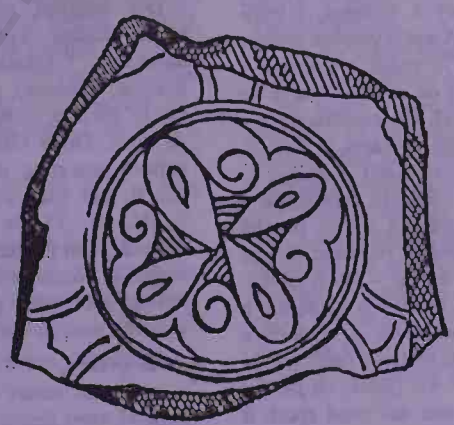
cuvení (-vịn, -ịt), vb. refl. – **1.** A corespunde, a aparţine. – **2.** A fi conform cu, a se cădea. – **3.** A se potrivi, a se armoniza, a se îmbina.

Lat. *convenīre* (Puşcariu 478; *REW* 2193; *DAR*), cf. it. *convenire*, prov., fr., cat. *convenir*, port. *convir*. Este dublet al neol. *conveni*, din fr. – Der. *necuvenit*, adj. (necorespunzător, nepotrivit; reprobabil); *cuvios*, adj. (înv., potrivit; înv., just, autentic; înv., politicos, respectuos; milostiv; reverend, titlu dat membrilor clerului sau călugărilor; înv., impunător, distins); der. de la o formă *n* (cf. *vie* faţă de *vină*), cu suf. *–os* (Puşcariu 481 îl derivă greşit de la un lat. **conveniosus*, ipoteză abandonată în *DAR*); *necuvios*, adj. (indecent; reprobabil; lipsit de pietate); *cuvioşie*, s. f. (înv., politeţe; pietate); *necuvioşie*, s. f. (înv., indecenţă; impietate); *cuviinţă*, s. f. (convenienţă; decenţă, bună-cuviinţă, pudoare; justificare, drept; obligaţie; conformitate; înv., lux, fast), probabil der. ca şi *cuvios*, cu suf. *–inţă* (după Puşcariu 477 şi *DAR*, direct din lat. *convenientia*), este dublet al neol. *convenienţă*, s. f.; *cuveninţă*, s. f. (convenienţă), formă literară latinistă a cuvîntului anterior (sec. XIX, înv.); *necuviinţă*, s. f. (grosolănie, indecenţă; lipsă de respect); *cuviincios*, adj. (potrivit; conform, corespunzător; înv., drept, întemeiat; înv., necesar; decent; politicos, plin de reverenţă); *necuviincios*, adj. (indecent, lipsit de respect; grosolan); *încuviinţa*, vb. (a aproba; a se învoi, a permite); *descuviinţa*, vb. (a dezaproba; a condamna). 2747

cuvînt (-vinte), s. n. – **1.** Termen, vorbă. – **2.** Vorbit, taifas. – **3.** (Înv.) Discurs. – **4.** Verb, învăţătură a religiei. – **5.** (Înv.) Ştire, veste, noutate. – **6.** Proverb, zicală. – **7.** Ordin, dispoziţie. – **8.** Făgăduială, promisiune, siguranţă – **9.** (Înv.) Răspuns, lămurire. – **10.** (Înv.) Dispută, controversă. – **11.** Raţiune, motiv, cauză, pricină. – Mr. *(cuvendă)*, istr. *cuvint*.

Lat. *conventum* „reuniune" (Puşcariu 478; *REW* 2194; *DAR;* Philippide, II, 638; Densusianu, *GS*, II, 15). Cuvîntul există în celelalte limbi romanice cu un semantism foarte diferit; pentru sensul rom., cf. şi alb. *kuvënt* „conversaţie", ngr. κουβέντα „conversaţie" ca şi ngr. ὁμιλία „reuniune" şi „conversaţie", sl. *sŭborŭ* „reuniune" şi sb. *zbor* „conversaţie", etc. Această coincidenţă îi determină pe unii filologi să explice semantismul romanic printr-un fond comun balcanic, cf. Berneker 52 şi Sandfeld 34. În rom. este cuvînt general folosit, şi imaginea pe care o dă *ALR*, I, 28, asupra folosirii sale este extrem de deficientă.

Der. *cuvînta* (istr. *cuvîntu*), vb. (a vorbi, a grăi, a spune; a sta la taifas, a conversa; a ţine un discurs; a declara), pe care Puşcariu 480 şi *DAR* (îl consideră a proveni direct din lat. *conventāre*, cf. alb. *kuvendoń*, ngr. κουβεντιάζω; *cuvîntător*, adj. (care vorbeşte, care poate vorbi; raţional; chibzuit); *necuvîntător*, adj. (fără grai, care nu poate vorbi; fără raţiune, animalic); *cuvîntareţ*, adj. (înv., raţional, înzestrat cu raţiune); *cuvîntătorie*, s. f. (înv., elocinţă); *cuvintelnic*, s. n. (înv., dicţionar, glosar); *precuvîntare*, s. f. (prefaţă), înv., formaţie literară pe baza sl. *prědŭslovije* (Candrea). Cf. *binecuvîntare*. 2748

D

da, adv. – Cuvînt care exprimă o afirmaţie.

Sl. (bg., sb., cr., rus.) *da* (Cihac, II, 89; Tiktin), cf. alb. *da,* ngr. δά. 2749

da (-ău, -at), vb. – **1.** A dona. – **2.** A slobozi, a se desprinde de. – **3.** A împărţi cărţile de joc. – **4.** A atribui, a acorda. – **5.** A oferi, a procura. – **6.** A exprima, a comunica, a spune: *a da bună ziua.* – **7.** A trimite, a expedia: *a da o telegramă.* – **8.** A vinde, a pune un preţ. – **9.** A oferi, a propune un preţ. – **10.** A plăti, a suporta. – **11.** A comanda, a însărcina. – **12.** A creşte o plantă. – **13.** A produce, a face, a stîrni. – **14.** A căsători, a încuviinţa căsătoria unei fiice. – **15.** A lovi, a pălmui, a trage. – **15. bis** A imprima o mişcare unui obiect sau unei persoane: *a da vînt; a da afară; a da drumul.* – **16.** A executa o mişcare în sensul indicat de complement: *a da fuga; a da înapoi; a da în lături; a da cu piciorul.* – **16. bis** A oferi, a pune: *a da faţă; a da ochi.* – **17.** A prezenta: *a da seama.* – **18.** (Cu prep. *cu*) A se servi de un instrument, a executa o acţiune prin intermediul unui obiect: *a da cu bobii.* – **19.** (Cu *din*) A mişca, a clătina: *a da din cap.* – **20.** (Cu *în*) A cădea: *a da în şanţ; a da în gropi.* – **21.** (Cu *în*) A împinge, a pune în mişcare: *a da în leagăn.* – **22.** (Cu *în*) A fi pe punctul: *a da în copt; a da în foc; a da în mintea copiilor.* – **23.** (Cu *de*) A se pomeni, a se găsi: *a da de bine; a da de dracul.* – **24.** (Cu *de*) A provoca ceva: *a da de furcă.* – **25.** (Cu *de, drept*) A (se) preface, a trece drept. – **26.** (Cu *peste*) A lovi, a bate: *a da peste nas.* – **27.** (Cu *peste*) A descoperi, a afla. – **28.** (Cu *în, spre, la*) A comunica, a răspunde, a privi. – **29.** (Cu *prin, pe*) A traversa, a trece peste. – **30.** (Cu *pe, peste*) A aşeza într-un anume fel, a situa. – **31.** (Cu *cu*) A vopsi, a acoperi. – **32.** (Cu conj. *să*) A fi gata de, a începe, a fi pe punctul de a face ceva. – **33.** (În construcţia *a-i da cu*) A continua, a insista, a stărui, a bate la cap. – **34.** (În construcţia *a-i da de*) A ajunge la o rezolvare, a găsi pricina. – **35.** (În construcţia *a o da pe*) A vorbi în altă limbă, a o rupe pe altă limbă. – **36.** A cădea, a surveni (vorbind despre intemperii). – **37.** A ajunge, a veni. – **38.** A năvăli, a se arunca, a asalta. – **39.** (Refl.) A se aşeza, a se pune. – **40.** (Refl.) A se preda, a se declara bătut. – **41.** (Refl.) A face o mişcare (indicată de complement); *a se da jos.* – **42.** (Refl., cu *pe, în*) A se dedica exercitării a ceva sau unui sport: *a se da pe ghiaţă; a se da peste cap.* – **43.** (Refl.) A se obişnui. – **44.** (Refl.) A exista, a se afla, a se produce. – **45.** (Refl.) A se apropia de, a se familiariza cu. – **46.** A se dedica, a se consacra. – **47.** (Refl.) A adula. – **48.** (Refl., cu *la*) A se repezi asupra, a se năpusti. – Mr. *dau, ded, didei, dare,* megl. *dau, dare,* istr. *dǫu, dǫt.*

Lat. *dăre* (Puşcariu 487; Candrea-Dens., 470; *REW* 2476). Prez. presupune o formă lat. **dao* în loc de *do,* cf. Densusianu, *Hlr.,* 155. – Der. *dare,* s. f. (înv., dar, cadou; acţiunea de a da; donare; farmec; bir, contribuţie, dijmă); *dat,* s. n. (donare; farmec, vrajă; obicei, uzanţă; activ, la un bilanţ sau buget); *dătător,* adj. (care dă, donator; comanditar); *dătătură,* s. f. (donare; vrajă; lovitură); *datină,* s. f. (tradiţie, obicei vechi), pare a proveni din sl. *dědina* încrucişat cu *dat,* cf. *dedină; îndătina,* vb. (a avea drept obicei, a fi de uzanţă veche). Cf. *dată, daravelă, deda, trăda.* 2750

dăbălăzą (-zęz, -ąt), vb. – **1.** (Refl., Trans) A se bosumfla. – **2.** A slăbi, a da drumul. – **3.** A extenua, a obosi, a epuiza. – Var. *dălăbăzą, dăbăla, dăbila, dăula, de(h)ula, decula.*

Origine expresivă. Primul sens indică prezenţa sl. *lobŭza* „buză"; dar tratamentul var. se explică numai printr-o interpretare expresivă (cf. Candrea, Scriban). După Cihac, II, 89, din sl. *debělati,* dificil din punct de vedere semantic. Philippide, *Principii,* 140, interetează pe *dăbălăzat* ca *dezăbăla. REW* 2491 (după Puşcariu) îl explică pe *dăula* prin lat. *debilis;* şi Cihac, II, 93, interpretează var. trans. *decula* prin pol. *kulawić* „a şchiopăta".

Der. *dăbălat,* adj. (despre buze sau urechi; căzut; supărat, îmbufnat); *dabilă* (var. *dabulă, dabălă*), s. f. (gloabă, mîrţoagă; dare, bir; femeie rotofeie, durdulie), pentru a cărui evoluţie semantică cf. *gloabă; dăbilar,* s. m. (perceptor, strîngător de dări). După Candrea şi Scriban, *dabilă* s-ar explica prin mag. *debella* „femeie înaltă". Graur, *BL,* II, 145, pleacă de la ţig. *dabul-* „futuere", şi în *BL,* IV, 77, de la tc. *dabul* „femeie grasă"; ipoteză puţin probabilă, deoarece cuvîntul circulă numai în Mold. şi în Trans., unde împrumuturile din tc. sînt rare, şi fiindcă nu ţine seama de celelalte sensuri ale cuvîntului rom. 2751

dądă (-de), s. f. – Nume care se dă de obicei la ţară unei surori mai mari, unei mătuşi, şi, în general, unei femei mai în vîrstă. – Mr. *dadă.*

Tc. *dada* „stăpîna casei, gospodină", probabil în parte prin intermediul bg., sb., mag. *dada* (Tiktin; Candrea; cf. Berneker 176). – Der. *dădacă*, s. f. (doică); *dădăci*, vb. (a crește; a educa, a forma, a călăuzi); *dădăceală*, s. f. (creștere; educație, grijă); *daică*, s. f. (Olt., Munt., stăpîna casei; soră mai mare), din sb. *dajka*, dim. de la *dada;* cf. *dodă*. 2752

dădă (–di), s. m. – Tată (al unui țigan). – Var. *dadea, tetea.*

Țig. *dad* (Graur 146; Candrea); *tetea*, prin încrucișare cu *tată*. 2753

dăfin (–ni), s. m. – **1.** Laur (Laurus nobilis). – **2.** (Olt.) Salcîm.

Gr. δάφνη, prin intermediul lat. *daphinus* (Pușcariu 482; Candrea, *Éléments,* 23; Diculescu, *Elementele,* 481; Sandfeld 18), cf. *afin*. După alți cercetători (Cihac, II, 654; Candrea), din sl. (bg., sb.) *dafina*, cf. alb. *dafinë, dafën*, tc. *dafne;* însă chiar cuvîntul sl. provine din lat. sau din rom. (cf. Miklosich, *Elem.*, 406). 2754

dăhiu (–ie), adj. – Isteț, șiret, ager. – Mr. *daiu.*

Tc. (arab.) *dahi* (Șeineanu, II, 152; Scriban), cf. ng. νταγής, alb. *dai*. – Der. *dahie* (var. *dafie*), s. f. (moft, fleac), pentru a cărui der. cf. *năzdrăvan* > *năzdrăvănie* (după Scriban, de la *didahie*, sau din sb. *davija* „ceartă"). 2755

daiboj, adv. – În expresia *pe daiboj* „gratis".

Bg., rus. *daj bože* „deie Domnul" (Iordan, *BF*, IV, 170), cf. sb. *dabogme* „gratis". Cuvînt argotic. – Der. *daiboji*, vb. (a vorbi aiurea, a bate cîmpii); *daibojeală*, s. f. (vorbe fără rost). 2756

dăina (–nez, –at), vb. – (Trans.) A legăna, a balansa. – Var. (Mold.) *dăinăi.*

Creație expresivă, ca *dănănăi, bănănăi.* Pare a fi același cuvînt ca *dăinăi*, vb. (Trans., a fredona). După Cihac, II, 90, din pol. *dindać* „a legăna", ceh. *dyndati* „a legăna", iar după același autor, II, 495, sensul de „a fredona" se explică prin mag. *danolni*. – Der. *dăinuș*, s. n. (Trans., leagăn, balansoar); *dăniuș*, s. n. (pistă), cu numeroase var.: *dîrniuș, dîrdiuș, dîrliuș, tîrliuș, dîrdiiș, derde(l)uș* (cf. Iordan, *BF*, VII, 230). 2757

dăinui (–uesc, –it), vb. – **1.** A dura. – **2.** A se prelungi, a ființa.

Sb. *danovati, danujem* (Candrea; Scriban) După Șeineanu, II, 152 și Pascu, II, 130, din tc. *dayanmak* „a dura", ipoteză improbabilă. – Der. *dăinuitor*, adj. (trainic, persistent). 2758

daireș (–ele), s. f. – Instrument asemănător cu tamburina. – Mr., megl. *daire.*

Tc. *daire* (Șeineanu, II, 152), cf. alb., sb. *dairé*, bg. *daeré*. 2759

dajdie (–ii), s. f. – Dare, tribut. – Var. (înv.) *dajde.*

Sl. *dažda* „donare", de la *dati* „a da" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 21; Miklosich, *Lexicon,* 152), cf. bg. *daždie*. – Der. *dajnic*, s. m. (contribuabil); *dăjdier*, s. m. (perceptor). 2760

dalac (–curi), s. n. – **1.** Pustulă malignă, antrax. – **2.** Boală a cailor, inflamație a splinei. – **3.** Varietate de poamă, boaba vulpii (Paris quadrifolia). – Mr. *dalacă*, megl. *dălac.*

Tc. *dalak* „splină" (Șeineanu, II, 152; Candrea), cf. bg., sb. *dalak*. – Der. *dălăci*, vb. (a se îmbolnăvi de antrax). 2761

dălcăuc (–ci), s. m. – Caraghios, bufon. – Var. *dalcauc, dălhăuc.*

Tc. *dalka(v)uk* (Șeineanu, II, 153), cf. ngr. δολχαβούχης. Este cu siguranță cuvînt identic cu *dălcăuș*, s. m. (Mold., plutaș), *dălcăușiță*, s. f. (Mold., femeie care ține cîrma unei plute). 2762

dăltă (–ălți), s. f. – Unealtă de oțel în formă de pană tăioasă.

Sl. *dlato* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 21; Miklosich, *Lexicon,* 162; Cihac, II, 91; Conev 66), cf. bg. *dlato, dleto*, alb. *dal'të*. Metateza lichidei indică un împrumut foarte vechi, probabil anterior sec. XI (Rosetti, *BL*, XIV, 116), fiind poate unicul termen sl. de acest gen. Berneker 208 propunea ca etimon un sl. **dolto*. Cf. *baltă*. – Der. *dăltui*, vb. (a sculpta, a ciopli); *dăltuitură*, s. f. (dălduire, cioplire); *daltuitor*, s. m. (cioplitor). 2763

dam (–muri), s. n. – **1.** Grajd. – **2.** Clădire mare, fabrică.

Tc. *dam* „acoperiș" (Șeineanu, II, 153), cf. bg. *dam* „grajd". 2764

damă (–me), s. f. – **1.** Doamnă, cucoană. – **2.** Femeie stricată. – **3.** Regină, la cărțile de joc. – **4.** Joc cu puluri albe și negre care se mută pe o tablă asemănătoare cu cea de șah.

Fr. *dame*. – Der. (vulg.) *dameză*, s. f. (femeie stricată), ca *amure(a)ză; damicelă*, s. f. (fam., domnișoară), din it. *damigella; damist*, s. m. (Arg., persoană care frecventează bordelurile); *madamă*, s. f. (dădacă străină; femeie de serviciu în baruri și hoteluri; femeie de condiție inferioară), din fr. *madame* (nu trebuie să se confunde cu *madam*, formulă de adresare care se dă uneori în conversație, și care nu are nuanță depreciativă). Se știe că, după Corominas, I, 378, sensul 4 al lui *damă* provine, în realitate de la numele *Damasco*. 2765

damașc (-curi), s. m. – Oțel de Damasc.

Lat.med. *damascus,* poate prin intermediul it. *damasco.* – Der. *damască* (var. *adamască*), s. f. (damasc), cf. fr. *damas,* sp. *adamasco,* germ. *Damast,* bg. *damaska,* pol. *adamaszek,* rus. *adamaška; damaschina,* vb., din fr. *damasquiner.* Cf. *adamască, damă, mischie.* 2766

damblă (-ale), s. f. – **1.** Paralizie, apoplexie. – **2.** (Arg.) Capriciu, chef, poftă. – Mr. *dămlae, dămblă,* megl. *damla.*

Tc. *damla* „gută" (Șeineanu, II, 153; Meyer 60), cf. ngr. νταμπλᾶς, alb. *dambla,* bg. *damla.* După Iogu, *GS,* VI, 383, sensul al doilea s-ar explica printr-o confuzie cu tc. *damar* „capriciu", ipoteză greu de admis; trebuie plecat mai curînd de la sensul expresiei *a-i veni damblaua* „a paraliza", considerat ca ceva foarte brusc și neașteptat. – Der. *damblagiu,* s. m. (paralitic, Arg., prost, tont; Arg., trăznit, nebun), din tc. *damlalı* (Meyer, *Neugr. St.,* II, 69); *damblageală,* s. f. (paralizie, Arg., nebunie, sminteală); *damblagi,* vb. (a paraliza). 2767

damf (-furi), s. n. – **1.** Presiune, mai ales exercitată de unele gaze. – **2.** (Arg.) Curaj, avînt.

Germ. *Dampf* „vapor" (Iordan, *BF,* VII, 225). 2768

damigeană (-ene), s. f. – Vas mare de sticlă cu gîtul scurt. – Var. *dimigeană,* (vulg.) *damingeană.* Mr. *damageană.*

It. *damigiana* (Scriban; Candrea), din fr. *dame-jeanne* (Iordan, *BF,* VII, 226; această explicație este incertă după Battisti, II, 1207); cf. ngr. δαμετζάνα, bg. *damažana,* sb. *damižana.* După Sandfeld 60, din sb. 2769

dană (-ne), s. f. – Loc de legat, pe cheiurile unui port, bolard.

Ngr. ντάνα „rînd" (Scriban), și acesta din it. *andana* (Hesseling 26). 2770

dănac (-ci), s. m. – Tînăr, flăcău, june. – Megl. *dănac.*

Bg. *danak* „țăuraș" (Candrea; Scriban), din tc. *dana* „țăuraș". Este greșită der. de la *d'an* < *de (un) an,* propusă de Pușcariu 1186. Probabil același cuvînt, prin intermediul țig., l-ar fi dat pe *danciu,* s. m. (flăcău, băiat țigan), care s-a încercat să se explice plecîndu-se de la numele propriu *Danciu* (Șeineanu; Candrea), din țig. *den či* „donnez-moi quelque chose" (Graur 147), sau din mag. *dancs* „murdar" (Drăganu, *Dacor.,* IV, 1553); ultimele explicații nu se potrivesc cu folosirea acestui cuvînt chiar de țigani. 2771

dănănăi (-ăesc, -it), vb. – A legăna, a agita, a clătina.

Creație expresivă, cf. *bănănăi, dănăi.* – Der. *dănădănae* (var. *dănănae*), s. f. (extravaganță, aiureală), din încrucișarea cu *dandana.* 2772

dandana (-ale), s. f. – **1.** Larmă, zarvă, tămbălău. – **2.** Inconvenient, necaz. – Mr. *dănădănă.*

Tc. *tantana* „strălucit, fastuos" (Roesler 591; Șeineanu, II, 154; Iordan, *BF,* VII, 229), cf. bg. *dandana. REW* 2469 dă acest cuvînt la rădăcina expresivă *dand.* 2773

dang, interj. – Cuvînt care imită sunetul clopotului. – Var. *danga.*

Creație expresivă. – Der. *dangăt,* s. n. (dang, sunet de clopot); *dăngăni,* vb. (a răsuna, cf. mr. *dinginescu* „izbucnesc", sl. *tŭtĭnati* „a suna", mag. *dongani* „a răsuna"; *dăndăni,* vb. (a răsuna); *dăngăneală,* s. f. (sunet, dangăt); *dondăni,* vb. (a bombăni), cf. *bombăni; dondăneală,* s. f. (bombănit), cf. *bombăneală.* 2774

dangă (-ale), s. f. – Fier de însemnat vitele.

Tc. *danga* (Șeineanu, II, 154), cf. alb. *damka,* bg. *damga,* sb. *danga.* – Der. *dăngălui,* vb. (a însemna vitele cu fierul). 2775

danie (-ii), s. f. – **1.** Donație. – **2.** Pomană, ofrandă.

Sl. *danije* „donație", de la *dati* „a da" (Cihac, II, 90). – Der. *dănos,* adj. (generos, darnic), cf. sl. *danŭ* „donat" (Candrea); *dănui,* vb. (înv., a face donație). 2776

dans (-suri), s. n. – Joc, mișcări ritmice ale corpului omenesc. – Var. *danț* (înv.).

Fr. *danse;* var., cu fonetismul it. *danza,* cf. germ. *Tanz.* – Der. *dansa,* vb., din fr. *danser; dansant,* adj. (care poate fi dansat; urmat de dans); *dansator,* s. m. (om care dansează; balerin); *dansatoare,* s. f. (femeie care dansează; balerină); *dănțui,* vb. (a dansa); *dănțuitor,* s. m. (dansator; balerin); *dănțuitoare,* s. f. (dansatoare); *dancing,* s. n. (local unde se dansează), din engl. *dancing,* pronunțat *dansing* și vulg. *danțing.* 2777

dantelă (-le), s. f. – Horbotă.

Fr. *dantelle,* cf. ngr. δαντέλλα. Se folosește și pl. colectiv *danteluri.* – Der. *dantela,* vb., din fr. *danteller; dantelură,* s. f., din fr. *dentelure; dantelar,* s. m. (persoană care face dantele); *îndantelat,* adj. (plin de dantele). 2778

dar, conj. – **1.** Însă (funcție adversativă). – **2.** (Adv.) Atunci (funcție consecutivă). – Var. *dară* (vulg.), *da.*

Probabil rezultat al compunerii cu prep. *de* și *(i)ar(ă),* v. *iar.* Opiniile asupra originii acestui

cuvînt sînt poate împărțite. După Pușcariu, *ZRPh.*, XXXII, 112 și *REW* 2513, din lat. *de ea re.* Crețu 315, Tiktin și Iordan, *Dift.*, 49, pleacă de la **deară* < *lat. de vero;* Scriban îl pune în legătură cu sb. *da* „însă". Este evidentă confuzia cu *da* afirmativ, atît în var. vulg. *da,* „dar" cît și în var. vulg. *dar* „da", folosită uneori de scriitori moldoveni.

Doar(ă), adv. și conj. (păi, atunci, funcție interogativă sau consecutivă; înv., pentru ca, funcție consecutivă; poate, posibil, funcție dubitativă; numai, doar, funcție restrictivă), pare în principal același cuvînt (după Tiktin, *doară* reprezintă lat. **de volat,* în loc de **de velit,* compunere care nu pare normală, și pe care totuși o admite Scriban; Candrea-Dens., *ad* 501 și Candrea pleacă de la *de hora*). Este posibilă o confuzie cu *oare,* cu funcție interogativă. Se observă astăzi o tendință de a reduce pe *doar* la *dor.* 2779

dar (-ruri), s. n. – 1. Cadou, donație. – 2. Calitate înnăscută, fire. – 3. Calitate dobîndită, caracter, condiție. – Megl. *dar.*

Sl. *darŭ* „donare" (Cihac, II, 90; Conev 58; Candrea), cf. bg., sb., rus. *dar.* – Der. *darnic,* adj. (generos, mărinimos); *nedarnic,* adj. (zgîrcit, avar, meschin); *dărnicie,* s. f. (generozitate, mărinimie); *dărui,* vb. (a dona, a dăuri), din sl. *darovati, darujǫ* (Cihac; II, 90; Iordan, *Dift.,* 137), cf. bg. *darjavam,* sb. *darovati; dăruială,* s. f. (dar, cadou, ofrandă); *dăruitor,* adj. (generos); *dăruitor,* s. m. (persoană care dăruiește). Locuțiunea adv. *în dar* a ajuns să însemne și „în zadar" (ca sp. *de balde* față de *en balde*), cf. *în zadar.* 2780

dară (-ale), s. f. – Tară, cusur, hibă. – Mr., megl. *dară.*

Tc. (arab.) *dara, tara* (Șeineanu, II, 155), cf. ngr. (ν)ταρά, alb. *tarë,* bg. sb. *dara* it., sp. *tara,* fr. *tare.* Cf. Miklosich, *Fremdw.,* 83. 2781

darabană (-ne), s. f. – Tobă. – Var. *daraban, baraban, baraban(c)ă, barabanci.*

Tc. *dareban* „bătaie de tobă", din (arab.) *darb* „lovitură" (Scriban; *REW* 8825; Moldovan 424); cf. ceh., pol., rut. *taraban* „tobă", rus. *baraban* „tobă", al cărui fonetism explică var. – Der. *dărăbuș,* s. m. (băț de tobă); *darabangiu,* s. m. (persoană care bate la tobă). 2782

darac (-ci), s. m. – Unealtă de pieptănat și scărmănat lîna.

Tc. *darak, tarak* (Șeineanu, II, 155), cf. ngr. ταράκι, bg., sb. *darak.* – Der. *dărăci,* vb. (a scărmăna); *dărăcit,* s. n. (scărmănat); *dărăcitor,* s. m. (scărmănător). 2783

daradaică (-ăici), s. f. – Trăsură proastă. – Var. *taradaică.*

Rut., pol. *taradajka,* rus. *taratajka* (Cihac, II, 92; Scriban; Candrea). În Mold. 2784

dărăpăna (-nęz, -ăt), vb. – 1. (Înv.) A tăia, a zgîria. – 2. (Înv.) A smulge părul din cap. – 3. (Rar) A lua, a prăda, a jefui. – 4. A distruge, a nărui, a rade de pe fața pămîntului. – 5. A dăuna, a păgubi, a ruina. – Var. *derăpăna.*

Lat. *dĕruncĭnāre* „a peria, a netezi, a nivela". Semantismul prezintă dificultăți, în lumina primelor folosiri documentate în limba veche și populară, dar uitate în limba scrisă. Fonetismul indică faptul că trebuie să se plece de la o var. **dĕru(n)quĭnāre,* cu trecerea lui *qu* > *p;* la pierderea infixului nazal ar fi putut influența analogia cu *rupes,* cf. it. *dirupare, dirupinato.* Ipotezele anterioare sînt insuficiente: lat. **deripinare* (Candrea, *Éléments,* 11); *dĕrĭpināre* din lat. **dĕrapĕre* (Philippide, *Principii,* 99; Pușcariu 484; Tiktin; *REW* 2579; Candrea; Scriban; Rosetti, I, 165; cf. contra Graur, *BL,* V, 95), formație dificilă care nu explică evoluția semantică; gr. δρεπανίζω „a seca" (Bogrea, *Dacor.,* IV, 807). – Der. *dărăpănătură,* s. f. (ruină, clădire dărăpănată). 2785

daraveră (-re), s. f. – 1. Treabă, afacere comercială. – 2. Încurcătură. – 3. (Arg.) Organ sexual. – Var. *daravere, daravelă.* Mr. *daraveră.*

It. *dare(e)avere* „activ și pasiv", termen comercial intrat prin filieră orientală, cf. ngr. νταραβέρι „mișcare comercială", tc. *dalavera* „înșelătorie", iud.sp. *delabera* „afacere" (Papahagi, *Jb.,* XVI, 131; Wagner, *RFE,* XXXIV, 40). În general se indică de obicei ipoteza unei combinații interne între *dare* și *avere,* pe baza modelului din tc. *alișveriș* (Tiktin; Candrea; Scriban); Pascu, II, 129, se referă greșit la tc. *dever* „mișcare comercială", cf. *dever.* Sensul 3 apare și în tc. *dalavera* (Wagner, *BF* X, 14). 2786

dardă (-de), s. f. – Suliță scurtă.

Sb., pol. *darda* (Cihac, II, 91), cf. mag. *dárda,* din it. *darda.* Sec. XVII. 2787

dărie, s. f. – Plantă erbacee (Pedicularia campestris, Pedicularia exaltata).

Origine necunoscută. 2788

dărîma (-m, -ăt), vb. – 1. A rupe crengile de pe un trunchi. – 2. A doborî, a face să cadă jos fructele din pom spre a fi culese. – 3. A dărîma, a doborî la pămînt. – 4. A distruge, a nărui, a demola (o construcție). – 5. A doborî, a copleși. – 6. (Refl., Arg.) A se sfîrși. – Var. *dărăma, dărma.* Mr. *dirimare* „a distruge".

Lat. **dĕramāre*, de la *ramus* „ramură" (Cihac, I, 226; Miklosich, *Vokal.*, I, 27; Densusianu, *Filologie*, 449; Tiktin; *REW* 2578; Philippide, II, 639; Candrea; Scriban; Graur, *BL*, V, 95; Giuglea, *LL*, I, 158; Cortés 127), după cum o dovedesc primele două sensuri, care apar din sec. XVII, astăzi înv.; cf. alb. *dërmoń „a distruge"*, *it. diramare*, sp. *derramar;* cf. şi mr. *drămă* „ramură" (Meyer, *Alb. St.*, IV, 66). Rezultatul mr. *dirimare*, care pare clar, nu i-a convins pe unii cercetători: Meyer 55 propunea un lat. **derumare*, şi Puşcariu, *Conv. lit.*, XXXVII, 41 şi *ZRPh.*, XXVII, 738 (cf. Puşcariu 485 şi *REW* 2584; Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 277) lat. **dērīmāre*. Alternanţa *dăr(î)ma* ca *sfăr(î)ma*. – Der. *dărîmătură*, s. f. (năruire; ruină; resturi de la dărîmare; bătrîn ramolit, boşorog). 2789

dărînă (-n, -ạt), vb. – A deşela, a speti, a istovi, a obosi.

Lat. **dērenāre*, de la *rēn* „rinichi" (*REW* 2581: Candrea; cf. Graur, *BL*, V, 95). În Trans. şi Banat; cf. it. *direnare*, sp. *derrengar*. – Der. *dărînat*, adj. (inutil, nefolositor). 2790

darn, adv. – (În loc. *în darn*) În zadar, inutil.

It. *indarno* (Tiktin; Candrea; Scriban), încrucişat cu *în dar*. Împrumut literar din epoca romantică, fără circulaţie reală şi aproape uitat astăzi. Nu este posibilă legătura cu lat. *dare* (J. Engels, *Neophil.*, XXXIII, 103–8). 2791

dąscăl (-li), s. m. – 1. Institutor, profesor. – 2. Cantor. – Var. *dascal*, (înv.) *didascal*. Mr., megl. *dascal*.

Ngr. δάσκαλος, din gr. διδάσκαλος (Cihac, II, 654; Murnu 16: Tiktin; Gáldi 172; Candrea; Scriban), cf. alb. *dhaskalj*, bg., sb. *daskal* (Vasmer, *Gr.*, 51). – Der. *dăscălaş*, s. m. (dim. peiorativ al lui dascăl); *dăscăleci*, s. m. (dăscălaş); *dăscălesc*, adv. (profesoral; didactic); *dăscăleşte*, adv. (în mod didactic); *dăscăliţă*, s. f. (învăţătoare; nevastă de dascăl); *dăscălime*, s. f. (mulţime de dascăli); *dăscălicesc*, adj. (erudit); *dăscălie*, s. f. (instrucţie, învăţătură; ştiinţă; profesiunea de dascăl); *dăscăli*, vb. (a sfătui, a călăuzi; a orienta; a dojeni, a face observaţii; a plictisi cu discursuri, a ţine predici). 2792

dạtă (-ăţi), s. f. – 1. Oară, rînd. – *Dintr-o dată*, brusc. – *Pe dată*, imediat. – 2. Soartă, destin.

De la *dat*, part. de la *a da* (după Tiktin, direct din lat. *data*); pentru al doilea sens, cf. lat. *fata*, rom. *zisa*, *scrisa*. Cu acest ultim sens formează şi pl. *date*. Se întîlneşte cu *dată*, s. f. (timpul precis al unui eveniment), din fr. *date*, şi *dată*, s. f. (dat, antecedent), traducere a fr. *donnée*.

Comp. *altădată*, adv. (odinioară), care se distinge de obicei de *altă dată* (în alt rînd; încă o dată); *deocamdată*, adv. (pentru moment); *deodată*, adv. (dintr-o dată, brusc; simultan); *vreodată*, adv. (uneori); *niciodată*, adv. (niciîncînd); *îndată*, adv. (imediat). – (Din rom. provine rut. *data* „raţie" (Candrea, *Elemente*, 407). 2793

datọr (-oạre), adj. – 1. Care are de plătit o datorie, debitor. – 2. Obligat. – Var. *datoriu*, (Trans., Banat) *dător(i)*, *detor(iu)*. Mr. *dător*.

Lat. **dēbītorius*, în loc de *dēbĭtor* (Cipariu, *Gram.*, 86; Puşcariu 486; Candrea-Dens., 473; *REW* 2492; Tiktin; Candrea), cf. prov., sp. *deudor*, port. *devedor*. Vocalismul indică producerea unei contaminări semantice normală, cu *dare*. – Der. *datoriu*, s. n. (înv., datorie, obligaţie); *datori* (var. *datora*), vb. (a face datorii; a trebui); *datorie*, s. f. (sumă de bani sau orice alt bun datorat cuiva; obligaţie morală); *datorinţă*, s. f. (înv., datorie, obligaţie); *datornic*, s. m. (dator, debitor), fără a părea important de decis dacă vine de la *datorie* (Graur, *Noms d'agent*, 26) sau de la *dator* (Puşcariu, *Dacor.*, VII, 446); *îndatori* (var. *îndatora*), vb. (a da credit, a da împrumut; a obliga); *îndatoritor* adj. (generos, serviabil), alb. *dëtürë* „datorie", *detores* „datornic" (cf. Meyer 66) ar putea proveni din rom. 2794

dąună (-ne), s. f. – Pagubă, prejudiciu.

Se consideră în general der. din lat. *damnum* (sec. XIX), cu fonetismul ca în *scamnum* > *scaun*, şi cu f. de la *pagubă* (Philippide, *Principii*, 66; Tiktin; Candrea; Scriban); însă această explicaţie nu este satisfăcătoare, deoarece cuvîntul apare pentru prima oară la scriitorii romantici (Negruzzi, Alecsandri), care nu aveau suficientă pregătire filologică pentru a-şi imagina sau simţi astfel de analogii. Puşcariu 488–90 crede că este vorba de un cuvînt tradiţional din fondul latin (cf. *REW* 2438), şi Philippide, II, 639, îl pune în legătură cu alb. *dëmoń* „a dăuna"; lipsesc însă dovezi cu privire la uzul său. Cuvîntul necesită un studiu care deocamdată nu există. – Der. *dăuna*, vb. (a dăuna, a prejudicia); *dăunător*, adj. (dăunător); *dăunos*, adj. (lacom, dăunător); *desdăuna*, vb. (a despăgubi), pe baza fr. *dédommager*. 2795

davạ (-ạle), s. f. – Plîngere, jalbă, acuzaţie în faţa unui judecător. – Mr. *dăvie*.

Tc. *dava* (Şeineanu, III, 45), cf. ngr. νταβάς, alb., bg. sb. *dava*. Sec. XVIII. – Der. *davagilic*, s. n. (plîngere), din tc. *davacilık; davagiu*, s. m. (reclamant), din tc. *davacı*. 2796

de, prep. – 1. Indică punctul de proveniență: *de undeva, de dincolo de moarte* (Goga). – 2. Indică

motivul, cauza: *degetele rebegite de frig* (Macedonski). – 3. Din (indică materia): *o cupă de aur* (Bălcescu). – 4. Cu (indică ceea ce conține). – 5. Indică echivalența cu o unitate de măsură. – 6. (Înv.) Prin (indică mijlocul): *de bunătatea făpturiei cunosc pre Ziditoriu* (Coresi). – 7. Pentru (indică scopul sau finalitatea): *cum dorește cerbul de fîntînă* (Dosoftei); *Florica nu-i de tine* (Alecsandri). – 8. Indică separația. – 9. Funcție partitivă: *de toate cele ce i-au trebuit* (Neculce). – 10. Funcție distributivă. – 11. Funcție ordinală. – 12. La (indică direcția). – 13. (Înv.) Ca, decît (funcție comparativă): *de vulpile și de pasările mai sărac iaste* (Coresi), (astăzi se preferă *decît*). – 14. Funcție atributivă: *ai făcut moarte de Grec* (Alecsandri); *nevasta i-a murit de tînără* (Sadoveanu). – 15. Care (funcție relativă): *era un om de avea o rană* (Dosoftei). – 16. Funcție copulativă: *prostul de Ion.* – 17. Funcițe expletivă: *ori tu n'ai văzut de-un zid păsărit* (Popular Tocilescu). – Mr., megl. *di*, istr. *de*.

Lat *de* (Pușcariu 491; Candrea-Dens., 474; *REW* 2488; Tiktin); cf. it. *di*, prov., fr. cat., sp., port. *de*. Cf. cuvîntul următor. În compunerea *de-a* forma cu s. și adj. un mare număr de locuțiuni adv. Cf. Moser 418–20.

Comp. *dacă*, conj. (de cînd, cînd, introduce o subordonată temporală; cu condiția, introduce o subordonată condițională), rezultat al lui *de* și *că*, cf. fr. *dès que* sp. *desde que*. Compunerea ar putea fi romanică, forma intermediară *deacă*, cu *e* diftongat, apare în sec. XVI–XVII (Tiktin și Scriban o consideră a proveni de la *de* și *ca*). Cf. N. Drăganu, *Conj. de și dacă*, *Dacor.*, III, 251–84. Miklosich, *Et. Wb.*, deducea din rom. rut. *dak* „astfel", bg. *dakle* „astfel", sb. *dak* „astăzi", ceea ce nu pare posibil (cf. Berneker 177).

Decît, conj. (*ca*, introduce al doilea membru al unei comparații de neegalitate; ci, mai curînd, contrapune un concept afirmativ unui concept negativ anterior; numai, doar, funcție adv.), de la *de* și *cît* (cf. *numaidecît*, adv., imediat; *nicidecît*, adv., în nici un caz).

Deci, adv. (atunci; prin urmare, așa fiind, introduce concluzia unui silogism), de la *de* și *aci* (înv., *decî*), cf. *de aci înainte*, fr. *dorénavant*.

Din, prep. (de la, indică punctul de plecare, începutul, momentul inițial, cauza, materia, instrumentul, modul, partea), comp. de la *de* și *în* (în texte din sec. XVI, *deîn*, *den*). Cf. *dintre*, prep. (de) comp. de la *de* și *între*, cf. gal. înv. *dentre*; *dintru*, prep. (de la), comp. de la *de* și *întru*. – *Din* (mr., megl. *din*) formează de asemenea loc. adv., cf. *dinafară*; *dinapoi*; *dinăuntru*; *dincoace*; *dincolo*; *dindată* etc. În general, acestor comp. le corespund formațiile respective cu prep. *în*: *înafară*, *înapoi*, etc. Cf. *dar*. 2797

de, conj. – 1. Și (funcție copulativă): *abia au scăpat puținei de au fugit* (Neculce). – 2. Pentru (funcție consecutivă): *fu trimis de liniști tulburările* (Bălcescu); *se uscase de se făcuse cîrlig* (Ispirescu). – 3. Dacă (funcție condițională): *de nu era bărbatu-meu, puteai să mori* (Alecsandri).

Este neîndoios cuvînt identic cu prep. *de*. Funcția copulativă coincide cu uzul lui *de* relativ (15 și 16); iar funcția consecutivă coincide cu uzul 7 anterior. Totuși, se consideră adesea că este vorba de un cuvînt diferit; după Cihac, II, 92, ar deriva de la conj. sl. *de*, rus. *de* „pentru că", slov. *de* „pentru ca"; iar Tiktin se gîndește la alb. *the* „și". 2798

de, interj. – Ia te uită, asta-i acum (exprimă a reticență, adesea pur și simplu emfatică). Var. (Mold.) *dec*, *deh*. – Mr. *de*.

Creație expresivă, cf. ngr. vτέ, alb. sb., cr. *de*. Hasdeu, *Cuv. din Bătrîni*, I, 275 credea că este vorba de un cuvînt dac. 2799

de-. – Prefix neologic, care adaugă anumitor cuvinte ideea de privațiune sau suprimare: *decolora*, *denatura*, *deplasa* etc.

În marea majoritate a cazurilor, aparține împrumuturilor străine, în general din fr.; nu pare a fi fost productiv în cadrul rom. 2800

deal (-luri), s. n. – 1. Colină, formă de relief ca o ridicătură de pămînt. – 2. (Arg.) Temniță. – Mr. *deal*.

Sl. *dĕlŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 22; Cihac, II, 92; Tiktin; Conev 38), cf. bg. *dijel*. – Der. *deluros*, adj. (accidentat); *delean(-ncă)*, adj. (care locuiește în regiunea dealurilor). Cf. *deli*. După Miklosich, *Wander.*, 10, din rom. provine rut. *dil'*. 2801

debarcă (-c, -ăt), vb. – 1. A se da jos de pe o navă, a coborî pe uscat. – 2. A ajunge. – 3. A înlătura, a da afară.

Fr. *débarquer*. – Der. *debarcader*, s. n., din fr. *débarcadère*. 2802

debit (-turi), s. n. – 1. Desfacere, vînzare. – 2. Consum. – 3. Debit. – 4. Cheltuială.

Fr. *débit*. – Der. (din fr.) *debita*, vb. (a vinde, a desface; a încărca; a recita, a rosti ceva); *debitant*, adj. (persoană care vinde într-un debit); *debitor*, s. m. (datornic). 2803

deblău (-uri), s. n. – Săpătură.

Fr. *déblai*. Termen tehnic. 2804

debrețin (-ni), s. m. – Cîrnat asemănător cu un crenvurșt.

Mag. *Debreczen*, nume al unui oraș din Ungaria. 2805

debușeu (-uri), s. n. – Piață de desfacere, tîrg.
Fr. *débouché*. 2806

deca-. – Cuvînt gr. care intră în compunerea unor anumite cuvinte, cu sensul de „zece", propriu tuturor celorlalte limbi romanice (*decagram, decalitru, decametru, decapod* etc.). Coincide cu lat. *deci-*.
Gr. δέκα „zece". 2807

decădea (-ad, -ăzut), vb. – A ajunge într-o stare mai rea, a regresa.
Format de la *cădea* pe baza fr. *déchoir* sau a lat. *decadere*. – Der. *decadent*, adj.; *decadență*, s. f.; *decadentism*, s. n. 2808

decar (-ri), s. m. – Carte de zece puncte, la jocul de cărți.
Ngr. δεκάρι (Graur, *BL*, V, 60; Gáldi 168). 2809

decatir (-ruri), s. n. – **1.** Acțiunea de a da lustru unei țesături. – **2.** (Arg.) Bătaie, ciomăgeală.
Fr. *décatir*. Cuvînt puțin folosit, în unele orașe din Munt. (Scriban). 2810

decava (-vez, -at), vb. – A curăța, a pierde toți banii la joc.
Fr. *décaver*. Termen de joc. – Der. *decavat*, s. m. (persoană care a pierdut totul la joc; sărman, om sărac). 2811

deceda (-dez, -at), vb. – A muri, a răposa.
Fr. *décéder*. – Der. *deces*, s. n., din fr. *décès*. 2812

decembrie, s. m. – A douăsprezecea lună a anului. – Var. *decembre, dec(h)embvrie*. Mr. *dechembriu*.
Lat. *december* (sec. XIX). Var. *dechemvrie*, înv. din mgr. δεκέμβριος, în parte prin intermediul sl. *dekębrĭ* (Cihac, II, 93). 2813

decent (-tă), adj. – Cuviincios, pudic.
Fr. *décent*. – Der. (din fr.) *indecent*, adj.; *decență*, s. f.; *indecență*, s. f. 2814

decepție (-ii), s. f. – Deziluzie, dezamăgire. – Var. *decepțiune*.
Lat. *deceptio, -onem* (sec. XIX). – Der. *decepționa*, vb. (a decepționa). 2815

decide (-d, -is), vb. – A hotărî.
Fr. décider. – Der. *decis*, adj.; *indecis* (var. *nedecis*), adj.; *decizi(un)e*, s. f., din fr. *décision; indeciziune*, s. f.; *decisiv*, adj.; *decizoriu*, adj., din fr. *décisoire*. 2816

deci ndea, adv. – Dincolo, de partea cealaltă. – Var. *(de)cinde*. Mr. *dițindea*.
Lat. *eccum inde* (Pușcariu 365; Candrea-Dens., 855; Tiktin; Candrea), cf. alb. *këndejë*, v.sp. *aquende*, sp. *allende*. Var. *cinde*, înv., apare la Dosoftei; *decinde* are încă circulație populară. V. Voiculescu folosește *decinde* ca s. f. (malul celălalt). După Philippide, *Principii*, 92, etimonul ar fi lat. *de hic inde*. 2817

decola (-lez, -at), vb. – A-și lua zborul un avion.
Fr. *décoller*. – Der. *decolaj*, s. n., din fr. *décollage*. 2818

decolta (-tez, -at), vb. – A răscroi mult un obiect de îmbrăcăminte.
Fr. *décolleter*. – Der. (din fr.) *decolteu*, s. n.; *decoltat*, adj. (răscroit; îndrăznet). 2819

deda (-au, -at), vb. – **1.** A se dedica, a se consacra. – **2.** A se obișnui, a se familiariza.
Origine incertă. Se consideră în general ca reprezentant direct al lat. *dedĕre*, prin intermediul unei var. vulg. **dedāre* (Pușcariu, 493; Candrea-Dens., 472; *REW* 2511; Candrea; Rosetti, I, 167); nu ese însă atestat uzul său popular, sau anterior sec. XIX. După Tiktin și Scriban, ar fi formație neol., pe baza lui *da*. Cel de al doilea sens pare a autoriza mai curînd prima opinie. 2820

dedețel (-ei), s. m. – Anemonă (Anemona pulsatilla). – Var. *dediță, dediței*.
Sl. *dědŭ* „bunic", *dědica* „bunicuț" (Spitzer, *Dacor.*, III, 649; Candrea; Scriban), pe baza aspectului florii, cf. numele său germ. *graues Bergmännchen*. Cihac, II, 90, îl pune greșit în legătură cu *dadă* „doică". – Der. *dediției*, adj. (Mold., albastru ca cerul). 2821

dedină (-ni), s. f. – (Înv., și Bucov.) Uzanță, obicei.
Sl. *dědina* (Tiktin), cf. *datină*. 2822

deduce (-c, -us), vb. – A trage o concluzie.
Format pe baza fr. *déduire*, plecîndu-se de la *duce*. – Der. *deducți(un)e*, s. f., din fr. *déduction; deductiv*, adj., din fr. *déductif*. 2823

defăima (-me), s. f. – Ponegrire, calomniere.
Lat. **diffamia* (Pușcariu 495; Rosetti, I, 165), format ca *infamia*. Este cuvînt înv. și rar. În general, cercetătorii preferă să plece de la vb. *diffamāre*, prin intermediul unei var. pop. **diffamĭāre* (Lambrior 372; Candrea-Dens., 477; Tiktin; Candrea). – Der. *defăima*, vb. (a ponegri, a calomnia, a discredita), apare din sec. XVII; *defăimător*, adj. (care defăimează). Cf. *faimă*. 2824

defect (-te), s. n. – Cusur, imperfecțiune.

Lat. *defectus* (sec. XIX). – Der. *defectuos*, adj., din fr. *défectueux; defectuozitate*, s. f.; *defectibil*, adj., din fr. *défectible; defectiv*, adj., din fr. *défectif*. 2825

defeu (-uri), s. n. – Gratificație pentru actori, în raport cu numărul de reprezentații la care participă.

Fr. *des feux* (Iordan, *BF*, VII, 233). 2826

defter (-ruri), s. n. – Catastif, registru.

Tc. *defter* (Ronzevalle 90), cf. ngr. τεφτέρι. Sec. XVII, înv. – Der. *defterdar* (var. *tefterdar*), s. m. (cămătar în Imperiul Turc), sec. XVIII, înv. 2827

defterçu (-ei), s. m. – Dirijor de cor (de biserică) de grad inferior.

Ngr. δευτερεύων „de mîna a doua" (Tiktin). Sec. XIX, înv. 2828

degaj̨ (-j̨ez, -at), vb. – A desprinde, a da drumul, a lăsa liber.

Fr. *dégager*. – Der. *degajat*, înv. (dezinvolt; nepăsător); *degajament*, s. n., din fr. *dégagement*. 2829

degeraș (-r, -at), vb. – A îngheța, a se congela. – Mr. *dzeadzir, dzidzirare*.

Lat. **dēgēlāre*, var. pop. de la *gēlāre* (Pușcariu 496; Candrea-Dens., 733; *REW* 3714; Tiktin; Candrea). – Der. *deger*, s. n. (îngheț), formație artificială, fără circulație reală; *degerătură*, s. f. (îngheț; obiect congelat sau stricat de îngheț; umflătură, leziune cauzată de frig). 2830

degeț (-te), s. n. – 1. Fiecare din prelungirile mobile cu care se sfîrșește mîna sau talpa piciorului. – 2. Măsură ce corespunde unei zecimi de palmă. – Mr. *deazit, dzeadit*, megl. *zęizit*, istr. *žožet*.

Lat. *dīgītus* (Pușcariu 497; Candrea-Dens., 478; *REW* 2638; Tiktin; Candrea); cf. it. *dito*, prov. *det*, fr. *doigt*, sp., port. *dedo*. – Der. *degetar*, s. n. (căpăcel care protejează degetul cu care se împunge acul la cusut; plantă, degetariță, Digitalis ambigua), care pare a fi der. intern cu suf. *-ar* (ar putea fi și reprezentant direct al lui lat. *dīgītālis*, cum îl consideră Pușcariu 498; Candrea-Dens., 479; *REW* 2637; Tiktin; Candrea, cf. it. *ditale*, v.fr. *déal*, sp., port. *dedal;* însă der. internă pare mai naturală); *degetariță*, s. f. (plantă, degetar); *degetăruț*, s. m. (plantă, Soldanella montana); *degețel*, s. m. (plantă, degetar, Digitalis ambigua, Digitalis purpurea); *îndegeta*, vb. (a indica), înv., hibrid lingvistic format în Trans. 2831

deghiz̨ (-z̨ez, -at), vb. – A travesti, a disimula, a ascunde.

Fr. *déguiser*. 2832

dehoc̨ (-c, -at), vb. – 1. A sacrifica, a omorî (un animal). – 2. A rupe, a sparge, a face bucăți. – 3. A extenua, a obosi, a epuiza. – Var. (Mold.) *dihoca*, (Trans.) *devocă*.

Origine incertă. Se consideră în general reprezentant al unui lat. **devocare*, în loc de **devacuā re* (Candrea-Dens., 481; *REW* 9108; Candrea; Scriban), cf. cat. *divacare* „a goli". Soluția nu este imposibilă; însă pare preferabil să se pună acest cuvînt în legătură cu seria de creații expresive *dăbăla, dehula*, etc. Circulă și var. *desvoca*, pe care Candrea, *Bul. Soc. fil.*, I, 40 și Candrea-Dens., 474, o derivă din lat. **disvocāre*. Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 76, pleca de la mag. *dió* „nucă", *dió haj* „coajă de nucă". Cf. *desfăca*. 2833

deja, adv. – În acest (acel) moment, pe de acum.

Fr. *déjà*. Este galicism. 2834

deje (-e), s. n. – Găleată, ciubăr, în general de lemn. – Var. *dejă*.

Mag. *dézsa*, și posibil în parte din sl. *djeza*, rus. *deza* (Tiktin; Candrea; Scriban). În Trans. și Mold. Var. este doar ortografică. 2835

dejun̨ (-nez̨, -at), vb. – A lua masa de prînz.

Fr. *déjeuner*. – Der. *dejun*, s. n. (masa de amiază), deverbal bazat pe analogia cu *ajun*. Cf. *REW* 2670. 2836

dejurnă, adv. – Care corespunde serviciului de zi, într-o unitate militară. – Var. *dejurstvă*, s. f. (ședere a unei unități).

Fr. *de journée*, prin intermediul rus. *dežurnyi*, cf. sb. *dežurni*, rus., bg. *dežurstvo* (Cihac, II, 93; Sanzewitsch 202; Tiktin; Candrea; Scriban; Vasmer, I, 336). 2837

dęlă (-le), s. f. – 1. Dosar. – 2. Pricină în curs de judecată. – 3. Teanc de hîrtii, dosar. – Var. (înv.) *dealĕ*, s. f. (treabă; afacere).

Sl. *dĕlo* „operă, lucrare, lucru făcut", de la *dĕti* „a face" (Cihac, II, 93), cf. rus. *djelo* (Tiktin; Candrea). Înv. – Der. *delar*, s. m. (înv., arhivar); *deletnic*, adj. (sîrguincios, silitor), cf. sb. *delatnik* „muncitor"; *îndelete*, adv. (în locuțiunea *pe îndelete*), a cărei formație este puțin clară (după Scriban, s-ar explica plecîndu-se de la reprezentanta lat. *libitum*); *îndeletnici*, vb. refl. (a-și petrece timpul, a se ocupa, a se dedica), cf. Drăganu, *Dacor.*, V, 347-52. 2838

delfin (-ni), s. m. – Mamifer marin, porc-de-mare (Delphinus delphis). – Mr. *dilfin*.

Ngr. δελφίνι, și modern din lat. *delphinus;* cf. tc. *dülfin*, alb. *dhelfin*, bg. tc. *delfin*. Din tc. provine

var. (înv.) *dulf*, s. m., conservată ca nume de familie şi nume de cîine. 2839

delị (–lęsc, –ịt), vb. – A da, a împărţi.

Bg. *delid* „a împărţi", din sl. *dĕlŭ* „parte", cf. *deal*. Cuvînt rar. Pare identic, sau cel puţin trebuie să se fi încrucişat cu *dili*. – Der. *delniţă*, s. f. (înv., şi Olt., ţarină, arătură), din sl. *dĕlnica* (Miklosich, *Slaw., Elem.*, 22); *delnic*, adj. (înstărit, avut), din sl. *dĕlnikŭ*. 2840

delicạt (–tă), adj. – Fin, gingaş. – Mr. *dilicat*.

Fr. *délicat*. – Der. *delicatesă*, s. f., din germ. *Delikatesse*, admite şi un pl. colectiv *delicatesuri; delicateţe*, s. f.; *nedelicat*, adj.; *nedelicateţe*, s. f. Cuvîntul mr. provine din it. 2841

delịciu (–ii), s. n. – Plăcere, desfătare.

Lat. *delicium* (sec. XIX). – Der. *delicios*, adj., din fr. *délicieux*. 2842

delịct (–te), s. n. – Infracţiune.

Lat. *delictum* (sec. XIX). – Der. *delictuos*, adj., din fr. *délicteux*. 2843

delịu (–ịi), s. m. – 1. (Înv.) Sălbatic, om brutal. – 2. În oastea turcă, corp de cavalerie uşoară. – 3. Corp de cavalerie format în Muntenia de Mihai Viteazul, desfiinţat apoi. – 4. Gardă albaneză călare a domnitorilor, în cursul sec. XVIII.

Tc. *deli* „nebun; călăreţ" (Roesler 591; Seineanu, II, 155; Lokotsch 506), cf. ngr. ντελῆς, bg., sb. *deli*. 2844

demęrs (–suri), s. n. – Gestiune, diligenţă.

Din fr. *démarche*, adaptat la mers. Sensul de „pas, mers, umblet", propriu fr., este rar; cf. totuşi *demersu-i graţios* (V.A. Urechiă). 2845

demimondęnă (–ne), s. f. – Prostituată care încearcă să-şi păstreze o categorie socială.

Fr. *demi-mondaine*, de la expresia creată de A. Dumas-Fiul. 2846

demîndạ (–d, –ạt), vb. – A porunci, a ordona.

Creaţie ce pare artificială, şi pe care o găsim numai la Murnu (*aşa demîndă Alcinou*). Este formată pe baza fr. *demander*, it. *dimandare*, nu ştim dacă pe baza vreunui împrumut mr., care nu ne este cunoscut. Totuşi, Candrea-Dens., 496 menţionează pe *dimîndare*, pe care îl consideră reprezentant direct al lat. 2847

demn (–nă), adj. – 1. Vrednic, capabil de. – 2. Care impune respect.

Lat. *dignum* (sec. XIX), adaptat rom. pe baza paralelismului *signum* > *semn*, *lignum* > *lemn*. – Der. (din lat. sau fr.) *demnitar*, s. m.; *demnitate*, s. f.; *nedemn*, adj. Formele *dignitar*, *dignitate* sînt înv. – V. *îndemna*. 2848

democrạţie (–ịi), s. f. – Formă de organizare şi conducere a unei societăţi în care poporul îşi exercită direct puterea.

Fr. *démocratie*, şi înainte (sec. XVIII) din gr. δημοκρατεία (Gáldi 172). – Der. (din fr.) *democrat*, adj.; *democratic*, adj., *democratiza*, vb. 2849

dęmon (–ni), s. m. – Drac, diavol. – Var. (Mold.) *dimon*. – Mr. *dhemon*.

Mgr. δαίμων, în parte prin intermediul sl. *demonĭ* (Tiktin; cf. Vasmer, *Gr.*, 51). Sec. XVII, popular cu forma mold., mai ales aplicată la copii (Iordan, *Dacor.*, VII, 140, combătînd explicaţia lui Philippide, *Principii*, 236, care se gîndea la o alterare prin tabú). – Der. *demonic* (var. *demoniac*) adj., cuvinte culte, din gr. δαιμονι(α)κός; *îndemonit*, adj. (posedat de diavol), înv., folosit de Cantemir. 2850

dęnie (–ii), s. f. – Serviciu religios nocturn. Se spune astăzi aproape exclusiv despre slujba din Săptămîna Mare. – Var. (înv.) *bdenie*.

Sl. *bŭdĕnije* „veghe" (Cihac, II, 94; Tiktin), cf. sb. *denije*. 2851

denunţạ (–ţ, –ạt), vb. – 1. A aduce la cunoştinţă o infracţiune. – 2. A rezilia unilateral un contract.

Fr. *dénoncer*. – Der. *denunţ*, s. n., deverbal, prin analogie cu *anunţ*; *denunţător*, s. m. 2852

depănạ (–eạpăn, –ạt), vb. – 1. A înfăşura fire dintr-un scul pe un mosor. – 2. A desfăşura, a înşira gînduri etc. – Mr. *deapin*, *dipinare*, megl. *depin*.

Lat. **dēpĕnāre*, de la *pānus* (Körting 2493; Densusianu, *Filologie*, 447; Puşcariu 492; Candrea-Dens., 483; *REW* 2569; Tiktin; Candrea); cf. it. *dipannare*, prov., cat. *debanar*, sp. *devanar*, port. *dobar*. Philippide, *Principii*, 99, pleca greşit de la lat. *dēplĭāre*. – Der. *depănătoare*, s. f. (vîrtelniţă); *depănător*, s. m. (muncitor specializat în depănat); *depănătură*, s. f. (acţiunea de a depăna; cantitate de fir depănat). 2853

depărạ (–ręz, –ạt), vb. – 1. A smulge părul. – 2. A lua de păr. – Var. *dăpăra*. Mr. *deapir*, *dipirare*, megl. *deapir*, *dipirari*.

Lat. *dēplĭāre* (P. Papahagi 101; Puşcariu 483; Candrea-Dens., 1329; Pascu, I, 141; Iordan, *Dift.*, 123; *REW* 2571), cf. v.it. *dipelare* (calabr. *dipilare*), fr. *(dépiler)*, sp. *(depilar)*. Este dublet al lui *depila*, vb. (a îndepărta părul de pe corp), cf. *depilator*, s. n. (substanţă cu ajutorul căreia se depilează); şi omonim al lui *depăra*, vb. (a îndepărta, a separa), puţin folosit în Trans., pe care

Drăganu, *Dacor.*, III, 700, îl consideră reprezentant al lat. **de-parāre.*

Depărare desemnează și o veche uzanță juridică, abandonată a principiului la începutul sec. XIX și conservată în unele toponime *(Depărați);* delimitînd o proprietate, fiii proprietarilor primeau public o pedeapsă constînd în ceea ce indică vb., cu pretextul de a-i face să-și amintească pentru totdeauna stabilirea delimitării. Presupunem că este emtimologie populară, care a confundat probabil rezultatul rom. al lui *dēplālare* cu lat. **dēpalāre* „a publica", formă vulg. de la *palāri,* atestată de glosa *depalata* „manifestată" (Silos 120): rezultatul normal de la **dēpalāre* este și **depăra.* Cf. Pascu, *Lat.,* 259. – Der. *depărat,* s. n. (tăbăcire, smulgere mecanică a firelor de păr). 2854

depărte, adv. – La (anume) distanță. – Mr. *diparte,* megl. *diparti.*

De la *parte,* cu prep. *de* (Candrea-Dens., 1341; Tiktin; Candrea; Scriban), ca it. *a parte,* sp. *apartar,* fr. *départ.* (Pușcariu, *ZRPh.,* XXVII, 739–40, se opune acestei explicații afirmînd că sensul lui *de-parte* ar trebui să fie „aproape", afirmație complet nejustificată, și propune să se derive adv. din vb. (Pușcariu 500). – Der. *depărta* (var. *îndepărta*), vb. „a așeza sau a pleca mai departe); *depărtare,* s. f. (distanță; depărtare); *depărtișor,* adv. (destul de departe). După Pușcariu 500 (și *ZRPh.,* XXVII, 739), vb. *depărta* (mr. *depărtedz, depărtare,* megl. *dipărtez*) s-ar explica prin lat. **dequartāre,* de la *quartus* „cartier", ca fr. *écarter* de la **exquartāre,* calabr. *iscartarsi,* cf. *REW* 3061. 2855

depește (–și), s. f. – Înștiințare, comunicare.

Fr. *dépêche.* – Der. *depeșa,* vb. (a comunica, a înștiința), din fr. *dépêcher.* 2856

depinde (–d, –ns), vb. – 1. A fi legat cu necesitate de... – 2. A fi subordonat cuiva.

Fr. *dépendre,* probabil adaptat conjugării lui *prinde,* după analogia *pendre–prendre–prinde.* – Der. (din fr.) *dependent,* adj.; *dependență,* s. f.; *independent,* adj.; *independență* s. f. 2857

deprăci, adv. – Complet, cu desăvîrșire.

Rut. *preč* (Tiktin; Candrea; Scriban). În Bucov. 2858

deprinde (–d, –ns), vb. – A deprinde, a familiariza, a obișnui.

Lat. *dēprĕhĕndĕre* (Pușcariu 501; Candrea-Dens., 1450; *REW* 2574; Tiktin; Candrea; Scriban; Rosetti, I, 164); cf. v.sp. (gal.) *deprender* și, cu alt suf., it. *apprendere,* fr. *apprendre.* – Der. *deprindere,* s. f. (uzanță, obicei; practică); *nedeprins,* adj. (puțin familiarizat). 2859

depune (–n, –ș), vb. – 1. Despre oi și vaci, a făta. – 2. Despre oi și vaci, a fi fecundată. – 3. A depune, a lăsa. – Var. (sensurile 1 și 2) *dăpune.* Mr., megl. *dipun* „descind".

Lat. **dēpŏnĕre* (Pușcariu 502; Candrea-Dens., 1463; *REW* 2572; Tiktin; Candrea; Scriban), cf. it. *deporre,* sp., prov. *deponer,* port. *depôr.* Este cuvînt popular, din fondul tradițional lat., cu primele sensuri. Cu toate uzurile care înseamnă „a depune" este neol. – Der. *deponent,* adj.; *depunător,* adj.; *depozant,* s. m., din fr. *déposant; depozit,* s. n., mr. *dipozit,* din it. *deposito; depozita,* vb.; *depozitar,* s. m.; *depoziți(un)e,* s. f., toate neol. 2860

depută (–tez, –at), vb. – A numi, a desemna.

Fr. *députer.* – Der. *deputat,* s. m., pe baza fr. *député; deputați(un)e,* s. f., din fr. *députation; deputăție,* s. f. 2861

deraia (–iez, –at), vb. – 1. Despre mijloacele de transport, a sări de pe șine. – 2. A vorbi aiurea, a bate cîmpii.

Fr. *dérailler.* – Der. *deraiere,* s. f. 2862

deranja (–jez, –at), vb. – A deranja, a importuna.

Fr. *déranger.* – Der. *deranj,* s. n., deverbal, ca *dejun* de la *déjeuner, denunț* de la *dénoncer; deranjament,* s. n. 2863

derbedeu (–ei), s. m. – Vagabond, haimana, golan. – Var. (Mold.) *derbeder.*

Tc. *derbeder* „(care merge) din poartă în poartă" (Șeineanu, II, 156; Lokotsch 492; Ronzevalle 89); cf. sb. *derbedenica* „cerșetor". Pentru a explica schimbarea terminației, Tiktin presupune o var. turcă *derbedé.* Este vorba mai curînd de o asimilație **derbedel,* pl. *debedei,* cu sing. analogic. După Iorga, *Revista istorică,* XVIII, 379, din tc. *derebei* „șefii de jos", nume dat unor răsculați împotriva sultanului Mohamed, ceea ce pare mai puțin probabil. 2864

dereș (–șe), adj. (Cal) cu părul roșu, amestecat cu alb și negru, murg.

Mag. *deres* „brumat", în parte prin intermediul pol. *deresz* (Cihac, II, 495; Tiktin; Candrea; Ruffini 98). 2865

dereticа (–c, –at), vb. – 1. (Înv.) A da la o parte. – 2. A degaja, a elibera (interiorul casei). – 3. A face curățenie, a curăța. – Var. *der(ă)dica, dereteca, diretica, d(i)rădica, der(e)dica.*

Lat. **dērādīcāre* „a dezrădăcina" (Candrea-Dens., 484; Candrea; Graur, *BL,* IV, 184; Cortés 127), ipoteză confirmată de prima var., și

de sensul vechi: cf. *voi dărăteca pre cei fără de lege* (Biblia 1688). Totuşi, Puşcariu 503; Tiktin şi Scriban preferă să se refere la lat. **directīcāre*, de la *rectus*.

– Der. *deretecanie*, s. f. (curăţenie). 2866

dert, s. m. – Supărare, necaz.

Tc. (per.) *derd* (Bogrea, *Dacor.*, IV, 808). cf. ngr. ντέρτι, alb., sb. *dert*. Rar, în Mold. 2867

derută (–tęz, –aţ), vb. – A rătăci, a încurca, a zăpăci.

Fr. *dérouter*. 2868

derviş (–şi), s. m. – Călugăr musulman. – Mr. *dirviş*.

Tc. *derviş* (Şeineanu, III, 46; Lokotsch 496; Ronzevalle 90), în parte prin intermediul fr. *derviche*. 2869

des (–eaşă), adj. – **1.** Dens, strîns, compact. – **2.** (Adv.) Adesea, frecvent. – Mr. *ndes*, megl. *des*.

Lat. *densus* (Puşcariu 504; Candrea-Dens., 485; *REW* 2558; Tiktin; Candrea; Scriban), cf. it., sp., port *(denso)*, fr. *(dense)*. Cele două sensuri ale cuvîntului rom. apar şi în lat. *spissus* > it. *spesso*, fr. *épais*. Este dublet al lui *dens*, der. *densitate*, s. f.

Der. *ades* (var. *adesea*) adv. (frecvent; de multe ori); *(a)dese(a)ori*, adv. (frecvent; de multe ori); *desime*, s. f. (densitate; concentraţie); *desiş*, s. n. (înv., densitate; pădure foarte deasă); *deset*, s. n. (concentraţie), cuvînt ce pare inventat de Coşbuc. Cf. *îndesa*. 2870

des–. – Pref. care intră în compunerea a numeroase cuvinte de orice proveniență (lat. *desface;* sl. *despăgubi;* fr. *descentraliza;* etc. pentru a indica o acţiune contrarie celei indicate de cuvîntul primitiv.

Lat. *dīs–*, cf. it. *dis–*, fr. *dés–*, sp. *des–*. Pref. verbal, încă activ. Nu se menţionează în continuare decît cuvintele la care este de presupus că respectiva compunere cu *dis–* este anterioară rom.; în celelalte cazuri, cf. cuvîntul de bază. Modern se scrie *dez–* înainde de *b, d, l, m, n, r, v*. Utilitatea acestei inovaţii pare discutabilă, iar diferenţa de pronunţare a pref., de ex., în *descompune* şi în *desbate*, este de nesesizat pentru majoritatea vorbitorilor rom. Este evident, pe de altă parte, că timbrul Z nu este propriu cons. în discuţie, ci introdus de cea următoare, şi că grafii ca *dezlipi* sau *dezvoltat* nu sînt transcrieri mai fidele decît *deslipi* sau *deşvoltat*. 2871

desag (–gi), s. m. – Traistă de formă specială, alcătuită din doi saci de pînză egali, care se poartă în echilibru, agăţaţi de umăr. – Var. *desagă*. Mr. *disagă, tisagă*, megl. *disagă*, istr. *bisagă*.

Mgr. δισάκκι sau δισάκκιον, format ca lat. *bisaccium* (Tiktin; Candrea; Pascu, II, 32; Scriban) şi probabil încrucişat cu mgr. σάγη „bagaj"; cf. bg. *disagi, bisagi* (după Cihac, II, 94 şi Conev 65, rom. ar proveni din bg.), it. *bisacce* (> istr.), fr. *besace*. – Der. *desăgar*, s. m. (călugăr care caută mîncarea şi o transportă în desagă; călugăr cerşetor; cerşetor); *desăgăriţă*, s. f. (călugăriţă care aduce mîncare la mănăstire); *desăgi*, vb. (a încărca prea mult, a împovăra; a deşela). 2872

desbate (–t, –ătut), vb. – **1.** (Înv.) A elibera, a da drumul, a emancipa. – **2.** A desprinde, a scoate. – **3.** A dezbate, a discuta.

De la *bate* cu pref. *des–;* cu ultimul sens, este traducere din fr. *débattre*. – Der. *desbatere*, s. f. (discuţie), cu semantismul fr. *débat*. 2873

deşcă, s. m. – Veteran, soldat simplu care este înrolat de un timp.

Sb. *dečko* „flăcău" (Tiktin; Candrea; Scriban). 2874

descălecă (–ălec, –at), vb. – **1.** A se da jos de pe cal. – **2.** A popula, a se aşeza într-un loc determinat. – Var. *descălica*. Mr. *discalic*.

De la *încăleca*, după echivalenţa *încuia–descuia, îmbrăca–desbrăca*, etc. Totuşi, se are în vedere adesea posibilitatea unui lat. **dīscaballīāre* (Candrea-Dens., 214; *REW* 1439; Tiktin; Candrea), cf. sp. *descabalgar;* ipoteză puţin probabilă, mai ales dacă se ţine seama de conservarea lui *i* aton. Cel de al doilea sens se datorează desigur unei influenţe turanice, căci se ştie că anumite seminţii turanice trăiau în corturi portabile şi că, pentru ele, „a descăleca" însemna a alege un loc pentru a-l popula provizoriu. – Der. *descălecat*, s. n. (acţiunea de a descăleca; întemeiere, colonizare); *descălecător*, s. m. (întemeietor); *descălecătoare*, s. f. (întemeiere); *descălecătură*, s. f. (înv., întemeiere). 2875

descălţa (–ălţ, –at), vb. – A scoate încălţămintea din picioare. – Var. *desculţa*. Mr. *discaltsu*.

Lat. *dīscalcĕāre* sau *dīsculcīāre*, ambele forme atestate (Densusianu, *Hlr.*, I, 169; Puşcariu 505; Candrea-Dens., 255; Tiktin; Candrea; Scriban); cf. it. *discalzare*, port., cat. *descalçar*, fr. *déchausser*, sp. *descalzar*, prov. *descaussar*. Cf. *desculţ*, adj. (cu picioarele goale), mr., megl. *disculţ*, istr. *rescuts*, part. de la var. sau, mai puţin probabil, de la un lat. **dīsculceus* în loc de *dīsculceātus* (Puşcariu 512; Tiktin; Candrea-Dens., 266; *REW* 2662; Candrea; cf. Graur, *BL*, V, 96), cf. trent., padov. *descolzo*, friul. *diskolts*, sard. *iskultsu*. 2876

descărcă (–ărc, –at), vb. – **1.** A da jos sau

a ușura încărcătura. – 2. A despovăra, a dezvinovăți, a absolvi. – 3. A trage (cu o armă de foc). – 4. A scoate încărcătura dintr-o armă de foc. – Mr., megl. *discarc.*

Lat. *dīscarrīcāre* (Densusianu, *Hlr.*, I, 169; Pușcariu 507; Candrea-Dens., 258; *REW* 2652; Tiktin); cf. alb. *skarkoń*, it. *discar(i)care*, prov., sp. *descargar*, port. *descarregar*. – Der. *descărcat*, s. n. (descărcare); *descărcător*, s. n. (dispozitiv de descărcare); *descărcătură*, s. f. (descărcare). 2877

deschíde (–d, –ís), vb. – 1. A da la o parte ceva care închide. – 2. A începe, a face începutul, a porni. – 3. A stîrni, a ațința, a stimula. – 4. A găuri, a perfora. – 4. bis (Refl.) A deveni mai deschis, a se face mai luminos. – Mr., megl. *dișcl'id*, istr. *rescl'id.*

Lat. *dīsclūdĕre* (Pușcariu 509; Candrea-Dens., 368; Tiktin), cf. it. *dischiudere*, prov. *desclaure*. – Der. *deschis*, adj. (dat la o parte; neacoperit, dezvelit; limpede; inteligent, franc; sincer; adv. în mod limpede, în mod sincer); *deschizător*, adj. (care deschide); *deschizătură*, s. f. (loc liber prin care poate pătrunde sau se poate vedea ceva; trecere). Cf. *închide.* 2878

descîntá (–t, –ạt), vb. – 1. A face farmece, a înșira formule magice. – 2. A seduce cu vorbe, a ademeni. – 3. A plictisi, a deranja cu discursuri. – Mr. *discîntu, discîntare*, megl. *discọnt.*

Lat. **dīscantāre* (Pușcariu 508; Candrea-Dens., 356; Tiktin; Candrea); cf. friul. *diskanta* și, pentru semantism, fr. *enchanter*, sp. *encantar*. – Der. *descîntat*, s. n. (vrajă, farmec, magie); *descîntător*, s. m. (vrăjitor); *descîntătoare*, s. f. (vrăjitoare); *descîntătură*, s. f. (vrajă, farmec); *descîntec*, s. n. (formulă magică, cîntec ce are puteri magice). Cf. *cînta.* 2879

descoperí (–r, –ít), vb. – 1. A lua, a ridica de pe ceva sau cineva ceea ce le acoperă. – 2. A găsi, a afla. – 3. A revela, a dezvălui. – Mr., megl. *discoapir*, istr. *descoper(esc)u.*

Lat. *dīscooperīre* (Pușcariu 510; Candrea-Dens., 390; *REW* 2659; Tiktin; Candrea), cf. it. *discoprire*, prov., port. *descobrir*, fr. *découvrir*, sp. *descubrir*. – Der. *descoperitor*, adj. (care descoperă); *nedescoperit*, adj. (ignorat, ascuns). 2880

descríe (–íu, –ís), vb. – A prezenta, a înfățișa, a zugrăvi.

Traducere a fr. *décrire*, prin intermediul vb. *scrie*. – Der. *descriere*, s. f.; *descripți(un)e*, s. f.; *descriptiv*, adj.; *indescriptibil*, adj., din fr. 2881

desemná (–néz, –ạt), vb. – A indica, a semnala.

Fr. *désigner*, adaptat conform paralelismului *signe–semn.* 2882

desén (–ne), s. n. – Reprezentare grafică a unui obiect, a unei figuri etc. – Var. *desemn.*

Fr. *dessin*. Var., prin falsă analogie cu *semn*. – Der. *desena* (var. *desemna*), vb. (a executa un desen); *desenator*, s. m. (persoană care desemnează). 2883

deșért (–șártă), adj. – 1. Pustiu, nepopulat. – 2. Gol, care nu conține nimic în interior. – 3. Van, sterp, zadarnic. – Mr. *(dișertat)*, megl. *dișọrt*, istr. *deșọrt.*

Lat. *dēsērtus* (Pușcariu 515; Candrea-Dens., 487; *REW* 2592). – Der. *deșert*, s. n. (gol; pustiu); *deșerta*, vb. (a goli, a evacua), mr. *dișertare* (după Pușcariu 517 și Candrea-Dens., 488, din lat. **dēsērtāre*, ipoteză ce pare inutilă); *deșertăciune*, s. f. (vanitate); *deșertate* (var. *deșerție*), s. f. (înv., vanitate). 2884

deșétină (–ni), s. f. – Dijmă, bir pe porci și pe oi.

Sl. *desętina* „dijmă" (Cihac, II, 94; Tiktin), cf. rus. *desjatina*. – Der. *desetnic*, s. m. (înv., persoană care strînge dijma; Bucov., ajutor de primar); *desetinar*, s. m. (perceptor). 2885

desfăcá (–ác, –ạt), vb. – A dezghioca. – Var. *desfăca.* Mr. *disvucare.*

Origine incertă, probabil expresivă. Nu pare posibil să se separe acest cuvînt de contrariul lui *înșfăca*, de la care poate deriva, ca *deschide* de la *închide* sau *descălța* de la *încălța*. Totuși, Candrea-Dens., 568 și Candrea propun lat. **disfabicā re;* iar Pascu, *Beiträge*, 16, pleacă de la mr., ceea ce nu explică și care nu este sigur că este același cuvînt. Pentru Scriban, este vorba de o var. de la *dehoca*. Densusianu, *Rom.*, XXXI, 76, se gîndea la o încrucișare a lui *desface* cu *desghioca*. 2886

desfáce (–c, –ăcút), vb. – 1. A dezlega. – 2. A descompune. – 3. A suprima, a elimina. – 4. A da drumul, a slobozi. – 5. A dezghioca, a desfăca. – 6. A vinde, a lichida. – 7. (Refl.) A se deschide, a se crăpa, a se fărîma. – Mr. *disfac, disfeațire.*

Lat. *dīsfacĕre* (Candrea-Dens., 538; Candrea), sau, mai probabil, de la *facere*, cu pref. *des–;* cf. it. *disfare* (calabr. *disfaciri*), prov. *defar*, fr. *défaire*, sp. *deshacer*, port. *desfazer*. – Der. *desfăcut*, s. n. (farmec sau descîntec care are drept scop anihilarea influenței nefaste a altui descîntec potrivnic); *desfăcătură*, s. f. (verigă, farmec). 2887

desfățá (–t, –ạt), vb. – 1. (Înv.) A înfru-

museța. – 2. A produce plăcere, a delecta. – 3. (Refl.) A se distra, a petrece.

Lat. *foetĕre* „a mirosi urît, a face silă", cu pref. *dis-* care indică sensul contrar. Pentru semantism, cf. sp. *heder* „a mirosi urît" și „a supăra"; *desmierda*, și sl. *nĕga* „curățirea copilului" și „deliciu, voluptate". Această explicație, sugerată încă de Șeineanu, nu pare să fi fost acceptată, deși este de departe cea mai corectă. Celelalte nu par suficiente: din lat. *facies* (Cihac, I, 90); **sătĭsfactă re* (Crețu 317); **dĭsfatăre*, de la *fatum* „soartă" (Pușcariu 518); **diseffĕtăre*, de la *effĕtus* „istovit de sarcină" (Densusianu, *GS*, III, 430); de la *dĭs-* și lat. **fata* „fătătoare" (Spitzer, *RF*, II, 284–86; *REW* 3269); de la *fatuus*, cf. sp. *desenfadar* (Buescu, *Latinitatea verbului desfăta*, în *Destin*, 1952, 109–21). – Der. *desfătăciune*, s. f. (desfătare, deliciu); *desfătător*, adj. (care produce desfătare). 2888

desfide (–d), vb. – A provoca pe cineva să dovedească ceva.

Din fr. *défier*, pe baza lat. *fidere*. Nu se conjugă la perf. 2889

desghin (–nuri), s. n. – Cabriolă, săritură. – Var. *dezghin, dejghin.*

Tc. *dezgin* (Șeineanu, II, 157; Lokotsch 527; Ronzevalle 93), cf. bg., sb. *dizgin*. Cuvîntul turc înseamnă „hăț", astfel încît este posibilă o etimologie populară, care ar fi apropiat termenul de *desghina* „a separa, a despărți" (Tiktin). 2890

desghina (–n, –at), vb. – A separa, a despărți. – Var. *dejghina, dezghina, desbina.*

Origine necunoscută. Pare cuvînt tradițional (sec. XVIII), modificat modern prin analogie cu *îmbina, combina* (Pușcariu 778; Philippide, *Principii*, 107). Originea lat. pare sigură, cf. mr. *dizgl'inare* „a tăia crengile"; este însă greu de admis etimonul lat. **dĭsglŭtināre* care este propus în mod curent (Candrea-Dens. 482; Pascu, I, 76); tot așa este și lat. **dĭsglĭnāre*, din ngr. γλίνη „cocă, pap" (Giuglea, *Dacor.*, III, 620). 2891

deșira (–r, –at), vb. – 1. A întinde, a extinde. – 2. A împrăștia, a răspîndi. – 3. (Despre obiecte) A ieși de pe firul pe care au fost înșirate.

Lat. *dīsĕrrāre* (Candrea), cf. fr. (*déserrer*). Tiktin îl derivă greșit de la *desfira*. La ultimele sensuri este evidentă întîlnirea cu *des-șira*, de la *șir* „rînd, șirag". – Der. *deșirat*, adj. (vlăjgan, lungan). 2892

deslega (–g, –at), vb. – A desface nodul. – Mr. *dizlegu*, megl. *disleg*, istr. *dezlegu.*

Lat. *dīslīgāre* (Pușcariu 521; Candrea-Dens., 972; *REW* 2672; Candrea), cf. it. *dislegare*, prov. *desliar*, fr. *délier*, cat. *deslligar*, sp., port. *desligar*. Ar putea fi și o formație internă, pornindu-se de la *lega*.

– Der. *deslegare*, s. f. (acțiunea de a dezlega; absolvire); *deslegător*, adj. (care dezleagă); *deslegătură*, s. f. (acțiunea de a dezlega). 2893

deslușì (–șesc, –șit), vb. – 1. A distinge, a recunoaște. – 2. A lămuri, a explica.

Sl. (rus.) *doslušati* „a asculta pînă la sfîrșit" (Cihac, II, 100; Candrea; Scriban), cu schimbare de pref. ca în *desăvîrși* sau *destoinic*. – Der. *deslușit*, adv. (clar); *deslușitor*, adj. (explicativ); *deslușeală*, s. f. (explicație, lămurire); *nedeslușit*, adj. (obscur; adv., neclar). 2894

desmăța (–țez, –at), vb. refl. – A duce o viață desfrînată, a trăi în libertinaj.

Lat. *mētīri* „a măsura", cu pref. *dīs-*, care imprimă cuvîntului sensul contrar, cf. sp. *des(co)medido*. Se cuvine să presupunem forma intermediară **dīsmētiāre*, cu schimbare de conjugare. Celelalte ipoteze sînt insuficiente: din sl. *mětati* „a zăcea", cf. sl. *razmětati* „a împrăștia" (Cihac, II, 95); sau din lat. **dīsmatīāre*, de la *matia* „intestin" (P. Papahagi, *Notițe*, 18; Tiktin; Iordan, *Arhiva*, XXXIX, 527; *REW* 5412; Candrea; Scriban), cf. mr. *dizmațare* „a scoate mațele". Baza semantică ar fi, în acest ultim caz, imaginea omului zdrențăros comparat cu animalul sacrificat, cu mațele atîrnînde; dar, pe lîngă ciudățenia imaginii, *dis-* se pare că nu indică mațele atîrnînde, ci lipsa lor. Sensul de „zdrențăros", care apare în dicționare, pare a se datora influenței acestei etimologii. – Der. *desmăț*, s. n. (libertinaj, desfrîu); postverbal; *desmățat*, s. m. (libertin, golan). 2895

desmierda (–d, –at), vb. – 1. A mîngîia. – 2. (Refl.) A se desfăta. – Mr. *disnierdu, disniердare.*

Lat. **dīsmerdāre*, de la *merda* (Pușcariu 522, Candrea-Dens., 491; *REW* 5520; Tiktin; Densusianu, *GS*, II, 18; Candrea; Scriban). Pentru evoluția semantică, cf. *desfăta*. Cihac, II, 495 explică greșit acest cuvînt prin intermediul mag. – Der. *desmerdăciune*, s. f. (înv., voluptate); *desmierdător*, adj. (mîngîietor, măgulitor). 2896

desmînta (–t, –at), vb. – (Trans.) A face să se răzgîndească.

Origine incertă. Pare a fi un der. de la lat. *mantāre* „a aștepta", intensiv de la *manēre*; în acest caz **dīsmantāre* ar însemna „a exaspera" sau „a descuraja" pe cineva. După Tiktin, de la un lat. **dīsmentāre*, de la *mens;* după Giuglea, *RF*, II, 49, din lat. **dīsmonītāre*. Candrea trece sub tăcere etimonul, iar Scriban pare a ignora cuvîntul, care este destul de rar. 2897

despicạ (–c, –ạt), vb. – **1.** A tăia lemnul în sens longitudinal. – **2.** A tăia, a trece prin, a străpunge. – **3.** (Refl.) A se crăpa, a se deschide, a se desface. – Mr. *disic, dischic,* megl. *dispic.*

Lat. *dēspicāre,* „a despica pîntecele, a goli animalul sacrificat" (Densusianu, *Hlr.,* 169; Candrea, *Rom.,* XXXI, 307; Pușcariu 524; *REW* 2598). Pentru sensul din lat., cf. Meillet-Ernout; de la „a despica pîntecele" se ajunge cu ușurință la „a despica" în general. Totuși, Tiktin pare a ignora originea acestui cuvînt, iar Candrea și Scriban pleacă de la *spicum.* – Der. *despicătură,* s. f. (înv., bucată dintr-un animal sacrificat; bucată; așchie). **2898**

dẹspoț (–ți), s. m. – Tiran. – Mr. *dispot.*

Mgr. δεσπότης (sec. XVI), și modern mai ales la formele der., din fr. *despote.* – Der. *despotic,* adj.; *despotie,* s. f. (înv., regim al unui despot); *despotism,* s. n. înv., *despotismos* (sec. XVIII; cf. Gáldi 169). **2899**

despuiạ (–pọi, –uiạt), vb. – **1.** A jupui, a scoate pielea. – **2.** A scoate, a dezgoli. – **3.** A fura, a jefui, a prăda. – **4.** A examina. – Var. *despoia.* Mr. *dispol'u, dispul'are,* megl. *dispol',* istr. *despol'u.*

Lat. *dīspolīāre* (Densusianu, *Hlr.,* 189; Pușcariu 525; Candrea-Dens., 492; *REW* 2602; Tiktin), cf. it. *despogliare,* prov., cat. *despullar,* fr. *dépouiller,* sp., port. *despojar.* Sensul 4 este un galicism, care traduce sensul fr. *dépouiller.* **2900**

despụne (–n, –ụs), vb. – A guverna, a domina, a cîrmui, a conduce.

Lat. *dīspōnĕre* (Pușcariu 527; *REW* 2682; Candrea-Dens., 1465; Tiktin; Rosetti, I, 166). Este înv. (sec. XVI-XVII), și der. *despuitor,* s. m. (conducător, șef, căpetenie); *despus,* s. n. (dominație, cîrmuire). Cf. *dispune.* **2901**

deșteptạ (–t, –ạt), vb. – **1.** A trezi. – **2.** A însufleți, a înviora, a stimula. – Mr. *dișteptu; dișteptare,* megl. *diștet, diștitari.*

Lat. *dīspectāre* „a deschide ochii". Rezultatul rom., în mod normal **dișpept,* a suferit o asimilație, aceeași ca în **așpept* > *așteptat.* Semantismul este normal, dacă se pleacă de la sensul „a deschide ochii", care apare în lat. și care este firesc, astfel încît *dīspectāre* nu este altceva decît un frecventativ de la *dīspĭcĕre* „a deschide ochii și a începe să vadă". Această der. a fost deja indicată de Candrea, *Rom.,* XXXI, 307, dar nu a fost acceptată și pînă la urmă a fost abandoantă chiar de autor, din motive pe care nu le înțelegem. A influențat poate în lipsa ei de succes conștiința diferenței semantice prea mari între rezultatul rom. și reprezentanții romanici ai lui *dīspectāre* (it. *dispettare,* cat. *despitar,* sp. *despechar*), toți cu sensul de „a provoca supărare". Acest criteriu, totuși, nu pare suficient, întrucît der. romanici sînt mai puțin clari decît rom., și este mai probabil să provină direct din *despĭcĕre,* prin intermediul part. *despectus* (Parti 374; Corominas, II, 153). Este devărat că s-a semnalat în rom. un corespondent *despeta,* vb. (a supăra, a necăji), care ar reprezenta același etimon (Lacea, *Dacor.,* IV, 777; *REW* 2579); dar, pe de o parte, acest cuvînt lipsește în toate dicționarele rom., ne este necunoscut și pînă la un anume punct este îndoielnic, iar pe de altă parte, paralelismul cu *aștepta* demonstrează că rezultatul rom. al lui *dīspectāre* nu putea fi *despeta.* Celelalte ipoteze sînt insuficiente: din lat. **deexpergĕre* (Cihac, I, 77; Lambrior, *Rom.,* VII, 92) sau lat. **dīsperrĕctāre* (Tiktin), la fel de dificil fonetic; din lat. **deexcītāre* (Pușcariu 528; *REW* 2515; Candrea-Dens., 494; Iordan, *Dift.,* 49; Pascu, I, 76; Densusianu, *GS,* II, 8; Candrea; Scriban), al cărui fonetism nu se înțelege la rîndul lui.

Der. *deștept,* adj. (ager; inteligent, isteț, pătrunzător), a cărui formație este puțin clară, dar care derivă probabil direct de la *dispectus,* part. de la *dispĭcere* (după autorii menționați, din lat. **deexcĭtus*); *deșteptăciune,* s. f. (inteligență, pătrundere); *deșteptător,* adj. (care deșteaptă). **2902**

deștịnge (–g, –ns), vb. – A coborî, a se da jos. – Var. *deștinde.*

Lat. *descĕndĕre* (Candrea-Dens., 495; Tiktin; Candrea), cf. it. *descendere,* fr. *descendre,* sp. *descender.* Este dublet de la forma neol. *descinde,* vb. (a coborî, a se da jos; a se opri, a se caza; despre poliție, a face o descindere într-o casă sau într-un local), cu sensurile fr. *descendre.* Înv. (sec. XVI-XVII). **2903**

destọinic (–că), adj. – Capabil, vrednic.

Sl. *dostoinŭ* (Cihac, II, 95; Miklosich, *Lexicon* 173; Miklosich, *Slaw. Elem.,* 21), cu schimbarea pref. *do–* în *des–.* – Der. *destoinicie,* s. f. (înv., demnitate, eminență; capacitate); *nedestoinic,* adj. (insuficient, inept); *destoinici,* vb. (a face vrednic, a da demnitate). **2904**

destrăbălạ (–lęz, –ạt), vb. – A corupe, a vicia, a perverti.

Origine necunoscută. Prezența lui *b* intervocalic, ca și lipsa mărturiilor vechi, ne fac să credem că este vorba de un cuvînt modern, poate it. *(s)traballare* „a oscila". Nu este posibilă der. din lat. **disterebellāre* (Densusianu, *GS,* V, 358). **2905**

destrămạ (–ạm, –ạt), vb. – A se rupe, a se

zdrenţui, a se desface o ţesătură. – Mr. *distrămedz, distrămare*, megl. *distram*.

Lat. **dīstramāre*, de la *trama* (P. Papahagi, *Notiţe*, 19; Pascu, I, 171; Tiktin), cf. mr. *tramă* „urzeală"; sau, mai probabil, de la *tramă*, care trebuie să fi existat în rom. veche şi care astăzi se foloseşte ca neol. – Der. *destrămătură*, s. f. (fire rupte sau destrămate dintr-o ţesătură). 2906

destuļ, adv. – **1.** Suficient, de ajuns, în cantitate îndestulătoare. – **2.** (Interj.) Ajunge!, gata!, încetează!. – **3.** (Adj.) Care este atît cît trebuie.

De la *sătul*, cu prep. *de* (Puşcariu 1531; Tiktin; Candrea), cf. *de ajuns*. – Der. *îndestula* (var. *destula, (în)destuli*), vb., (a da suficient; a satisface, a mulţumi, a sătura); *îndestulător*, adj. (suficient, abundent); *neîndestulat*, adj. (nemulţumit); *neîndestulător*, adj. (insuficient). Din rom. provin bg. *destur*. 2907

destupą (–p, –ąt), vb. – A scoate dopul, a desface. – Mr. *distup, distupare*.

Ar putea fi un lat. **dis–stuppāre*, cf. fr. *détouper;* mai probabil format de la *astupa*, cu pref. *des–*. 2908

deşuchiąt (–tă), adj. – **1.** Neglijent, şleampăt. – **2.** Nebun, smintit. – Var. (Mold. Trans.) *şuchiat, şuchet*.

Origine incertă. Ar putea fi un lat. **dīs–subucŭlatus*, de la *subucŭla* „cămaşe, tunică pe corp", dacă primul sens este primitiv, cf. sp. *descamisado;* însă rezultatul *ş* nu este clar. După Scriban, de la *şuchet*, şi acesta de la mag. *süket* „surd"; dar în acest caz nu s-ar explica compunerea cu *des–*. Pascu I, 136, citează mr. *discul'are* „a deochea" < lat. **de exoculāre* (cf. *deochia*), care nu are legătură cu *deşuchiat*. 2909

deşugubįnă (–ni), s. f. – **1.** Măcel, crimă. – **2.** Sumă plătită ca amendă pentru a evita acuzaţia de crimă; pînă la 1753 a fost beneficiul marelui *vornic* şi al *vornicilor de poartă*. – **3.** Încurcătură, bucluc. – Var. *şugubină*.

Sl. *dušegubinŭ* „pierzîndu-şi sufletul" (Tiktin; Candrea). Termen juridic, popular cu forma de var. şi cu sensurile 2 şi 3. – Der. *deşugubinar*, s. m. (perceptor); *deşugubinărie*, s. f. (dare, tribut pe crimă), ambele înv. 2910

desvoąlbe (–ąlb, –ąlt), vb. – **1.** (Înv.) A dezvolta, a extinde. – **2.** (Înv.) A se desface florile.

Lat. **disvolvĕre* (Candrea). Cuvînt înv., se regăseşte numai în expresia *floare desvoaltă* „floare desfăcută". Este dublet de la forma neol. *desvolta*, vb. (a dezvolta), format de la part. *desvolt*, ca it. *svoltare* de la *svolgere* (Scriban). 2911

detunạ (–n, –ąt), vb. – **1.** A fulgera, a cădea trăznetul pe un obiect. – **2.** A dărîma, a nărui, a doborî. – **3.** A exploda.

Lat. *detŏnāre* (Puşcariu 530; Tiktin; Candrea; Scriban). *REW* 2609 crede că este vorba despre o formaţie neol., ceea ce nu este adevărat decît pentru ultimul sens al cuvîntului rom.; de altfel, este cuvînt tradiţional şi cu desăvîrşire popular. – Der. *detunătură*, s. f. (trăznet); *detunător*, adj. (bubuitor); *detunător*, s. n. (mecanism care provoacă explozia), din fr. *détonateur*. Cf. *tuna* şi toponimul *Detunata*. 2912

devęnă (–ne), s. f. – Ghinion, nenoroc.

Fr. *déveine*. Este galicism, folosit aproape exclusiv de jucători. 2913

devenį (–vįn, –įt), vb. – A junge să fie, a se face.

Traducere a fr. *devenir*, prin intermediul vb. *veni*. 2914

dęvęr (–ruri), s. n. – Volum al vînzărilor de mărfuri.

Tc. *devr* (Şeineanu, II, 156; Lokotsch 505), cf. alb. *devrë*, bg. *devr*. Cuvîntul tc. pare a proveni din acelaşi etimon ca *daraveră*. Este încă frecvent. 2915

dęver (–ri), s. m. – Vornicel la nunţile din popor (Banat şi Trans.), flăcău care îl însoţeşte pe mire. – Var. *diever, diaver, divăr*.

Bg. *dĕver*, sb. *djever* (Tiktin; Candrea). – Der. *deveră*, s. f. (fată care o însoţeşte pe mireasă); *divăriţă* (var. *deveriţă*), s. f. (prietenă a miresii). 2916

devįz (–ze), s. n. – Evaluare anticipată a cheltuielilor.

Fr. *devis*, cu fonetismul ca în *aviz*. – Der. *devizi*, s. f. (formulă concisă, lozincă; monedă străină), din fr. *devise*. 2917

dęvlă (–le), s. f. (Fam.) Cap, dovleac, tărtăcuţă.

Bg. *dĕvla* „carafă mare; băşică" (Scriban). Pare a fi dublet de la *tilv*, s. n. „băşică sau tigvă cu care se scoate vinul din butoi" (după Cihac, acest ultim cuvînt ar fi legat de *tigvă*, ceea ce nu pare probabil). După Candrea, din sl. *deblo* „lemn"; după Graur 149 şi Juilland 163, din ţig. *devla* „Dumnezeu"; ipoteză greu de susţinut. 2918

devlęt (–turi), s. n. – Regim, administraţie. – Var. *dovlet*.

Tc. *devlet* (Tiktin; Candrea); cf. ngr. ντουβλέτι, sb. *devlet*. Înv. – Der. *devlitiu*, s. m. (administrator, guvernator). 2919

devotą (–tęz, –ąt), vb. – **1.** A consacra, a oferi, a destina. – **2.** (Refl.) A se dărui, a se jertfi.

Lat. *devotare* (sec. XIX). – Der. *devotament*, s. n. (abnegație, sacrificiu; fidelitate), pe baza fr. *dévouement*. 2920

di, interj. – Servește la a îndemna caii.

Creație expresivă, cf. *hi*. Pare identică, în ce privește intenția și mijloacele expresive, cu *diha*, interj., cu care țiganii îndeamnă ursul dresat, cînd vor să-l facă să danseze (după Tiktin și Candrea, această ultimă interj. ar fi abreviere de la *dihanie* „animal"). 2921

diac (–ci), s. m. – 1. (Înv., Trans.) Cîntăreț bisericesc. – 2. Scriitor de cancelarie, copist. – 3. Scriitor, om cult, instruit, erudit. – Mr. *δiac*, megl. *diac*.

Mgr. διάκος (Murnu 17), în principal prin intermediul sl. *dijakŭ* (Miklosich, *Lexicon*, 162; Miklosich, *Slaw. Elem.*, 21; cf. Vasmer, *Gr.*, 52); cf. *diacon*. Pl. mold. *dieci*. – Der. *dieciță*, s. f. (nevastă de diac, cîntăreț). 2922

diacon (–ni), s. m. – Membru al clerului aflat pe prima treaptă a ierarhiei bisericești.

Gr. διάκονος (Murnu), în parte prin intermediul sl. *dijakonŭ* (Vasmer, *Gr.*, 52). – Der. *diaconar*, s. n. (înv., liturghier); *diaconeasă*, s. f. (femeie în slujba bisericii); *diaconesc*, adj. (de diacon); *arhidiacon*, s. m. (prim diacon). 2923

diadoh, (–hi), s. m. – Moștenitor, urmaș. – Mr. *dhiadhoh*.

Gr. διάδοχος (Gáldi 169). Sec. XVIII. Astăzi se spune numai despre moștenitorul tronului Greciei. – Der. *diadohie*, s. f. (înv., moștenire, succesiune). 2924

diafendisi (–sesc, –it), vb. – A apăra, a proteja. – Var. *diafendefsi*.

Ngr. διαφεντεύω, aorist διαφέντευσα (Gáldi 169; Tiktin). Înv., ca și der. *diafendipsis*, s. f. (apărare); *diafendisitor(iu)*, adj. (apărător). 2925

dialect (–te), s. m. – Ramificare teritorială a unei limbi, grai. – Var. (înv.) *dialecta*.

Fr. *dialecte*, și înv. (sec. XVIII) din gr. διαλεξις (Gáldi 170). – Der. *dialectal*, adj., din fr.; *dialectic*, adj. 2926

diamant (–te), s. n. – Piatră prețioasă, varietate cristalină de carbon. – Var. *ad(i)amant*, *adimant*, *ghimant*. Mr. *diamantă*, *ğamande*, megl. *diaman*.

Ngr. διαμάντι; var., influențată de mag. *gyémánt* (Tiktin). Sec. XVII. – Der. *diamanticale*, s. f. (bijuterii, podoabe, diamante), din ngr. διαμαντικά (Tiktin; Gáldi 170); *diamantin*, adj. (strălucitor ca diamantul). 2927

diastimă (–me), s. f. – Spațiu, interval, răstimp. – Mr. *dhiastimă*.

Gr. διάστημα (Tiktin; Gáldi 170). Sec. XVIII, rareori popular în Munt. 2928

diată (–ate), s. f. – Testament. – Var. *adiată*. Mr. *dhiată*.

Ngr. διάτα (Tiktin), cf. alb. *djatë*. 2929

diavol (–li), s. m. – Drac, demon. Se spune frecvent despre copiii neastîmpărați sau nesascultători. – Var. *ghiavol*. Mr. *dhiavol*.

Gr. διάβολος (Murnu 18). – Var. *diavolesc*, adj. (diabolic); *diavolie*, s. f. (ștrengărie, drăcie; rău, maleficiu); *diavoliță*, s. f. (drăcoaică); *diavoloaică*, s. f. (drăcoaică). Din rom. provine bg. de la Trans. *giaulu* (Miklosich, *Sprache*, 123). 2930

dibaci, (–ce), adj. – 1. Iscusit, îndemînatic. – 2. (Arg.) Frumos, fain. – Var. (Mold.) *ghibaci*.

Sb. *gibak* „flexibil", din sl. *gybati* „a încovoia" (Cihac, II, 119; Tiktin; Byck-Graur, *BL*, I, 24), cu finala alterată prin analogie cu pl. Și consoana inițială a fost alterată prin hiperurbanism, considerîndu-se probabil var. *ghibaci* ca fiind pronunțare mold. – Der. *dibăci* (var. *ghibăci*), vb. (a afla; a nimeri; Arg., a pune mîna pe, a-și însuși); *dibăcie*, s. f. (dexteritate, iscusință, pricepere); *nedibaci*, adj. (lipsit de dibăcie). Cf. *dibui* (după Tiktin și Scriban, *dibui*, a influențat probabil formal pe *dibaci*). 2931

diblă (–le), s. f. – Vioară. – Var. *diplă*.

Sb., slov. *dipla* „fluier" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 21; Tiktin; Candrea), din ngr. δίπλα (Vasmer, *Gr.*, 53); cf. germ. *Diple*. După Graur 150, din țig. *dibla*. – Der. *diblar*, s. m. (violonist); *diblaș*, s. m. (violonist). 2932

dîcă, s. f. – Furie, mînie.

Sl. *dikŭ* „sălbatic" (Cihac, II, 95; Conev 100). În Trans., rar. Cf. *bîzdîc*. – Der. *dîcos*, adj. (furios, violent). 2933

dicanicesc (–ească), adj. – Juridic, de drept. – Var. *dicanic*.

Gr. δικανικός. Înv. (sec. XVIII), cf. Gáldi 171. 2934

dicasterie (–ii), s. f. – Tribunal spiritual sau ecleziastic.

Gr. δικαστήριον (Gáldi 171). Înv., sec. XVIII. – Der. *dicasteriot*, s. m. (membru al unui tribunal ecleziastic), din gr. δικαστηριότης. 2935

dichear (–ruri), s. n. – Candelabru, sfeșnic cu două brațe.

Ngr. δικέρι „două lumînări" (Tiktin; Gáldi 171). Sec. XVIII, termen ecleziastic. 2936

dichisi (-sesc, -it), vb. – 1. A aranja, a ordona, a prepara. – 2. A aranja, a găti, a împodobi.

Ngr. διοικέω, aorist διοίκησα (Tiktin; Candrea; Scriban); din același cuvînt gr., cu pronunțarea erasmică, neol. *diocezã*, s. f., din fr., der. *diocezan*, adj. – Der. *dichis*, s. n. (aranjare, ordine; preparative; obiect, lucru; sculă, unealtă, instrument) a cărui formație nu este clară, cf. sl. *dikisŭ* „maslu", cuvînt incert după Miklosich, *Lexicon*, 161, dar care are probabil aceeași origine; *dichici*, s. n. (cuțit de cizmar, pentru ornamentat), cuvînt mold., probabil deformație de la cel anterior (după Candrea, *GS*, VI, 324 și Scriban, din mag. *dikics* „briceag", care ar putea proveni din rom.); *dichiseală*, s. f. (aranjare, găteală). 2937

dichiu (-i), s. m. – Econom, administrator al unei mănăstiri.

Gr. δίκαιος „drept, just" (Tiktin; Candrea), sec. XVIII, cf. tc. *deki* (Scriban crede că rom. provine din tc.). 2938

didahie (-ii), s. f. – Predică. – Mr. *dhidhãhie*.

Ngr. διδαχή (Tiktin). Sec. XVII. 2939

dig, (-guri), s. n. – Chei, faleză.

Fr. *digue*. – Der. *îndigui*, vb., pe baza fr. *endiguer*. 2940

dihai, adv. – (În locuțiunea *mai dihai*). Mai bine, mai mult, mult mai mult. – Var. *diha*.

Tc. *diha* „mai mult" (Iogu, *GS*, V, 182). Înainte, Bogrea, *Dacor.*, I, 275, semnalase tc. *diha* „iată". 2941

dihanie (-ii), s. f. – 1. (Înv.) Ființă, animal, vietate. – 2. (Banat) Mulțime, lume. – 3. Fiară, lighioană. – 4. Monstru.

Sl. *dychanije* „respirație, spirit" (Tiktin; Miklosich, *Slaw. Elem.*, 22; Candrea). Cf. *bizdîganie, duh*. Cihac, II, 95, se referă greșit la sl. *divŭ* „minune", sb., cr. *divni* „monstru". 2942

dihonie (-ii), s. f. – Neînțelegere, ceartă.

Ngr. διχόνια (Tiktin; Gáldi 172; Roesler 566). 2943

dihor (-ri), s. m. – Mamifer carnivor care se apără răspîndind un miros urît (Martes foina, Mustela putorius).

Sl. **dũchorĭ* „miros urît" (Cihac, II, 96; Tiktin; Miklosich, *Slaw. Elem.*, 23), cf. sb., cf. *tvor*, pol. *tchorz*, bg. *dŭchor* (Conev 56). Pentru mine, cf. fr. *putois*, sp. *veso*. 2944

dijmă (-me), s. f. – Dare care reprezenta a zecea parte din produse.

Sl. *dĭzma*, din lat. *decima* (Cihac, II, 96; Tiktin), cf. sb., cr., ceh. *dežma*, mag. *dézsma* (după Tagliavini, *Omagiu R. Ortiz*, Bucarest 1929, p. 172, rom. ar proveni din mag.). – Der. *dijmar*, s. m., înv. (strîngător de dijmă); *dijmărit*, s. n. (dijmă pe stupi și pe porci; în 1766 era generalizat la 4 parale pe bucată); *dijmui*, vb. (a primi dijmă; a decima, a pricinui pierderi mari sau morți); *dijmuitor*, s. m. (persoană care profită de pierderile celorlalți). 2945

dili (-lesc, -it), vb. – 1. (Arg.) A lovi, a bate. – 2. (Arg.) A fura, a șterpeli.

Origine incertă. Poate din gr. δηλέομαι „a lovi", prin intermediul țig. Ar putea fi în legătură și cu țig. *da-*, part. *dilo* „a da" (Graur, *Rom.*, LII, 556; Graur 150; Juilland 164); provine mai curînd din sl. *dĕliti* „a distribui", cf. *deli*. Sensul al doilea se explică fără îndoială prin expresia „a da o lovitură" cu sensul de „a organiza un furt". – Der. *dilealã*, s. f. (bătaie, ciomăgeală). 2946

dîmb (-buri), s. n. – Deal, înălțime, munte mic.

Mag. *domb*, din sl. *dǫbŭ* „arbore" (Cihac, II, 495; Candrea; Gáldi, *Dict.*, 123; Scriban), cf. *dubã, dumbravã*. Pare cuvînt identic cu *dîlm*, s. n. sau *dîlmã*, s. f. „deal", poate ca urmare a unei contaminări cu *gîlmã* „proeminență". – Der. *dîmbos*, adj. (muntos); *dîmbeț* (var. *dumbeț*), s. n. (munte mic); *dumbeț*, s. m. (plantă, Teucrium chamaedrys). Cf. Pușcariu, *Dacor.*, I, 231. 2947

dimerlie (-ii), s. f. – Măsură de capacitate pentru cereale, baniță (21, 5 l). – Var. *dimirlie, ghimirlie, ghimirliu*.

Tc. *dimerli* „de fier" (Șeineanu, II, 157; Bogrea, *Dacor.*, I, 276; Tiktin; Candrea), deoarece în trecut erau măsuri de fier sau de tablă. 2948

dimie (-ii), s. f. – Țesătură groasă de lînă albă. – Mr. *dhimit*, „barhet".

Tc. *dimi* „barhet" (Meyer, *Türk. St.*, I, 54; Șeineanu, II, 157; Lokotsch 521; Pascu, II, 34); cf. bg. *dimiĭa*, sb. *dimije*, alb. *dimi* „panatalon turcesc". Tiktin crede că termenul tc. provine din fr. *demicoton* „percal", care a dat și tc. *demikoton*, rom. *(di)micaton*, s. n. (înv., pînză de bumbac de căptușit, percal). Este cuvînt identic cu *dimii*, s. f. (Olt., pantalon turcesc de lînă albă). 2949

dimigorie (-ii), s. f. – Discurs adresat poporului, chemare.

Ngr. δημηγορία (Gáldi 172). Sec. XVIII, înv. 2950

dimineață (-țe), s. f. – Partea de început a zilei, cuprinsă între răsăritul Soarelui și prînz. – Mr. *dimineaț, dumneaț*, megl. *dimineațata*, istr. *demarțe*.

Lat. *mane* (Pușcariu 1083), fie prin intermediul unei compuneri **de mane*, cu suf. *-eață* (Pascu, *Suf.*, 29; Iordan, *Dift.*, 56), fie de la un lat. **demanities* sau **demanitia* (Lambrior 100; Candrea-Dens., 1117; *REW* 2458; Tiktin; Candrea). Compunerea **de mane* este atestată de it. *domani*, fr. *demain*, cat. *dema*. Rezultatul normal a fost *demîneață* (sec. XVI–XVII), care a suferit apoi o asimilație.

Comp. *disdedimineață* (înv., *dinz(i)dedimineață*), adv. (din zori), se consideră ca fiind compus cu **de ipso*, cf. *ins*, *adins* (Pușcariu 504; Tiktin; Candrea; Scriban). Totuși, Pușcariu, *ZRPh.*, XXXVII, 112 și *REW* 2458 au preferat mai apoi cu *de zi de dimineață*. Mai curînd este ultima urmă a unui cuvînt dispărut, *dis*, conservat în mr. *dis* „jumătate" (< lat. *divisus*, după Pascu, I, 76), cf. mr. *tu disa di cale* „la jumătatea drumului". În acest caz, *dis de dimineață* ar însemna „la mijlocul dimineții", cu semantismul alterat modern. Cf. *disdenoapte* (var. *dins(ă)denoapte*), care apare, ca *dis(de)dimineață*, în sec. XVII. 2951

diminițe (-i), s. f. – Perioadă de două luni.

Gr. δίμηνος (Tiktin; Gáldi, 172). Sec. XIX, înv. 2952

dinar (-ri), s. m. – **1.** Monedă de argint arabă. – **2.** Unitate monetară curentă în Iugoslavia, Algeria etc. – Var. (înv.) *denar*, *dinariu*.

Gr. δηνάριον, în parte prin intermediul sl. *dinarĭ*. 2953

d'neu (-uri), s. n. – Cină, masă de seară.

Fr. *diner*. 2954

dinstui (-uesc, -it), vb. – (Olt.) A pune fund la un butoi.

Sb. *dance* „fund de butoi" (Scriban). 2955

dinte (-ți), s. m. – **1.** Fiecare dintre organele osoase mici, acoperite cu smalț, așezate în cavitatea bucală, care servesc pentru a rupe și mesteca alimentele. – **2.** Zimți, crestături, colți (la unelte). – **3.** Înălțime stîncoasă, colț. – Mr., istr. *dinte*, megl. *dinti*.

Lat. *dĕntem* (Pușcariu 533; Candrea-Dens., 498; *REW* 2556; Tiktin); cf. it., port., *dente*, prov., fr., cat. *dent*, sp. *diente*, alb. *dëmb*. – Der. *dințar*, s. m. (unealtă cu care se înclină dinții ferăstrăului); *dințat*, adj. (cu dinți); *dințos*, adj. (cu dinți mari); *dințărit*, s. n. (cadou făcut pentru a face digestia mai plăcută); se spune ironic atunci cînd, după ce dai de mîncare cuiva, pe deasupra mai trebuie să-i și plătești; este formație ironică, de la *dinte* cu suf. *-ărit*, ca la numele de dări în general, cf. *gărdurărit*, *vădrărit*, etc. (după Candrea, din tc. *diș parası* „bani pentru dinți"). 2956

dinumdanam, s. m. – Chef, zaiafet, petrecere.

Mag. *dinom-dánom* (Tiktin; Candrea). În Trans. 2957

diorie (-ii), s. f. – Termen, soroc.

Ngr. διορία (Gáldi 172; Tiktin). Sec. XIX, înv. 2958

diplău, adj. – Cîrn, turtit.

Mag. *gyeplö* (Gáldi, Dict., 124). În Trans., rar. 2959

dipli (-lesc, -it), vb. – A ciurui.

Origine necunoscută. Înv. (sec. XVII). Este poate în legătură cu mgr. δυπλοῦς „dublu". 2960

dîră (-re), s. f. – Urmă. – Mr. *dîră*, megl. *dirã*.

Sl. *dirá* „gaură, urmă" (G. Mohl, *Mél. Soc. Ling.*, VII, 160; Tiktin; Candrea), cf. sb. *dirá*, bg. *dyrĭa*, slov. *dira*. – Der. *dîri* (Trans., a urmări, a adulmeca), cf. sl. *dirjǫ* „a merge pe urme"; *dîrîi*, vb. (Trans. de Nord, a zgîria), care pare a se fi încrucișat cu sl. *dirati* (Candrea). 2961

dîrdîi (-iesc, -it), vb. – **1.** A tremura. – **2.** A vibra. – **3.** A bombăni, a bodogăni. – **4.** A pălăvrăgi, a bîrfi. – Mr. *dărdărire*, „a pălăvrăgi", megl. *dărdăres* „taifas".

Creație expresivă, cf. *bîr*, și armen. *drduem* „a scutura". Sensurile 2 și 3 par a indica o influență a tc. *dırdır* „vorbăreț, guraliv", cf. ngr. δυρδυρ „guraliv"; bg. *durdorĭa* „a pălăvrăgi" (> mr., megl.). – Der. *dîrdală*, s. m. (Mold., slobod la gură); *dîrdîială*, s. f. (tremur, tremurici); *dîrdîiș*, s. n. (pistă pentru sănii), cf. *derdeluș*. De la cuvîntul tc. semnalat pare a proveni *dardar*, s. n. (joc de cărți). Aceleiași rădăcini expresive îi aparține *dîrlîi*, vb. (a fredona), cf. bg. *dărlĭa se* „a certa" (Candrea), cu der. *dîrlui*, s. n. (Trans., tub de fluier; corn din coajă de trestie); *dîrlu*, s. n. (băț cu care se curăță hornul); *dîrloi*, s. n. (Mold., flaut). 2962

dîrdora, s. f. – Ardoare, zel, căldură, (în expresia *în dîrdora*, în toi).

Tc. *daldirmak* „a se cufunda; a fi îngrijorat" intensiv de la *dalmak*, cf. iud.sp. *dadirjar* „a cufunda". După Candrea și Scriban, este în legătură cu *dîrdîi* și cu bg. *dărdorĭa* „a mormăi", ceea ce pare mai puțin probabil. 2963

direc (-ci), s. m. – Stîlp, coloană, montant.

Tc. *direk* (Pascu, *Arch. Rom.*, VI, 231; Candrea), cf. sb., alb. *direk* „bîrnă". – Der. *diricliu* (var. *direcliu*, *dereclie*), s. m. (monedă turcească de argint, folosită la începutul sec. XIX, în valoare

de 13 taleri şi 60 de parale; însă valoarea ei a scăzut progresiv), din tc. *direkli* „cu coloane", se pare dintr-o monedă sp. care reprezenta coloanele lui Hercule, bătută la 1764. Cf. *dric*. 2964

dirẹct (-tă), adj. – Drept, fără ocol.

Lat. *directus* (sec. XIX). – Der. *direcţi(un)e*, s. f., din fr. *direction; director*, s. m., din fr. *directeur; directoare*, s. f.; *directorat*, s. n. (regim al unuia sau mai multor directori); *directorial*, adj.; *indirect*, adj..; *directoriu*, s. n.; *dirija*, vb., din fr. *diriger; dirigent*, adj.; *diriginte*, s. m. (profesor însărcinat cu supravegherea unei clase); *dirijabil*, s. n.; *dirijor*, s. m. 2965

dîrjạlă (-jẹli), s. f. – 1. Mîner, toartă. – 2. Manivelă. – 3. Nuia, băţ. – Var. *dîrja, dîrje, odîrje*.

Sl. *družalo* „manivelă", cf. bg. *dărzalo* (Candrea; Scriban), şi pentru ultima var., sb. *održa*. 2966

dîrlọg (-gi), s. m. – 1. Curea, frîu. – 2. Permiţă folosită ca suport pentru coc (în Trans.). – Var. *dălog* (sec. XVI, înv.), *dîrloagă*.

Sl. **dologŭ* „adăugat", de la *dologati* „a adăoga" (Cihac, II, 91; Tiktin; Candrea; Scriban; Philippide, II, 268). Sunetul *r* nu este clar, însă cf. *bîrlog, pîrlog*. Cuvîntul se foloseşte mult în expresia *slugă la dîrloagă*, literal „slugă pentru ţinut frîul", adică „slugă de categorie joasă"; astăzi se înţelege aproape general ca „serv al cuiva care nu are rangul de a avea servi" sau „persoană care a decăzut mult". Astfel se explică faptul că *dîrloagă* are astăzi sensul de „persoană neînsemnată" (Scriban), sau chiar „mîrţoagă" (Candrea), probabil fără nici un fundament real. Totuşi, în general se consideră că *dîrloagă* „mîrţoagă" este cuvînt diferit de *dîrlog* „frîu"; după Candrea, *dîrloagă* este legat de bg. *draglă* „slabă". 2967

dirmeạ (-ẹle), s. f. – Basma albă. – Var. *dermea*.

Tc. *dürme* (Şeineanu, II, 157). 2968

dîrmọn (-oạne), s. n. – Ciur, sită. – Megl. *drămon*, mr. *dirmonu*.

Ngr. δερμόνι sau δρομόνι (Tiktin; Candrea), cf. calabr. *dramoni*, bg. *darmon* (după Conev 72, rom. ar proveni din bg.). – Der. *dîrmoni* (var. *dîrmoi, dîrmoia*), vb. (a cerne); *dîrmoietură*, s. f. (pleavă, ciuruială). 2969

dîrmọz (-ọji), s. m. – Plantă (Viburnum lantana). – Var. *dîrmoc, dîrmoxin, drimoc*.

Origine incertă. După Scriban, este în legătură cu bg. *drămbăz* „dîrmoz". Pare cuvînt identic cu *dîrmotin*, s. m. (plantă, plămînăriţă). 2970

dîrnị (-nęsc, -ịt), vb. – (Banat) A ajunge din urmă.

Sb. *dirnuti* (Candrea; Scriban). 2971

dîrstă (-te), s. f. – Piuă de bătut. – Var. *drîstă*. Mr. *drişteală*, megl. *druşteală*.

Bg. *drăsta* (Skok 67; cf. Conev 82; Candrea), din sl. *tresti* „a mesteca, a agita" (după Tiktin, din sl. *drati* „a sfîşia"); cf. bg. *drăstĕlo*, de unde mr., megl., ngr. δριστέλλα, alb. *dërstiljë*. După Meyer 65, de la un lat. **tersile*, de la *tergere*, ipoteză improbabilă. – Der. *dîrstar*, s. m. (piuar); *dîrştină*, s. f. (cămaşe de penitenţă), cuvînt înv. (sec. XVII), cu suf. esl. *–ščina*, cf. *goştină* (< sl. *gore – ščina*), *boştină, ploştină*, etc. 2972

dîrz (-ză), adj. – 1. Îndrăznet, întreprinzător, avîntat. – 2. Tenace, neclintit, ferm. – Var. (înv.) *dîrj*.

Sl. *druzu* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 21; Miklosich, *Lexicon*, 178; Cihac, II, 91; Conev 100), cf. *îndrăzni*, bg. *durzaĭă* „îndrăznesc". – Der. *dîrzie* (var. *(în)dîrjie*), s. f. (curaj, îndrăzneală); *dîrzoi*, adj. (ţeapăn), prin confuzie cu *bîrzoi; îndîrji*, vb. (a înfuria, a stîrni); *înjîrda*, vb. (Trans., a aţîţa, a asmuţi), metatează de la *îndîrji* (Drăganu, *Dacor.*, VII, 135), probabil cu influenţa lui *joardă* „băţ" (*DAR*). 2973

disc (-curi), s. n. – Placă circulară şi plată. – Var. (înv.) *discos*. Mr. *discu*.

Gr. δίσκος, în parte prin intermediul sl. *disk(os)ŭ* (Murnu 18), şi modern din fr. *disque*. – Der. *discobol*, s. m., din fr. 2974

discolefsị (-sęsc, -ịt), vb. – A pune piedici, a împiedica.

Ngr. δυσχολεύεσθα (Tiktin; Gáldi 173). Sec. XVIII, înv. – Der. *discolie*, s. f. (dificultate, impediment), din ngr. δυσχολία. 2975

discọrdie (-ii), s. f. – Neînţelegere; ceartă; vrajbă.

Lat. *discordia* (sec. XIX). – Der. *discorda*, vb., din fr. *discorder; discordant*, adj., din fr.; *discordanţă*, s. f., din fr. *discordance*. Cf. *dezacorda*, vb.; *dezacord*, s. n., din fr. 2976

dispụne (-n, -ụs), vb. – 1. A hotărî, a decide. – 2. A avea la dispoziţie. – 3. A învinge (în sport). – 4. A aranja. – 5. (Refl.) A se înveseli.

Lat. *disponere* (sec. XIX). Este dublet neol. de la *despune*. – Der. *disponibil*, adj., din fr.; *disponibilitate*, s. f., din fr.; *disponenda*, s. f. (restituire), termen comercial, din lat. *disponenda* prin intermediul germ.; *dispoziţi(un)e*, s. f., din fr.; *indispune*, vb. (a indispune); *indispoziţie*, s. f. (stare a celui bolnav); *predispune*, vb., din fr. 2977

distihíe (–íi), s. f. – Nenorocire, nefericire.

Ngr. δυστυχία (Tiktin; Gáldi 174). Sec. XVIII, înv. 2978

distínge (–g, –ns), vb. – A distinge. – Var. (înv.) *destínge.*

Lat. *distinguere* (sec. XIX). Var. apare din sec. XVII (Dosoftei); este greu de stabilit dacă este vorba de un cuvînt tradițional, sau de un latinism (Tiktin). – Der. *distinct,* adj.; *distincți(un)e,* s. f.; *distinctiv,* adj.; *indistinct,* adj. 2979

distrá (–ez, –át), vb. – A distrage, a amuza. – Var. (înv.) *distrage.*

Fr. *distraire,* var. adaptată conjugării vb. *a trage.* – Der. *distractiv,* adj.; *distracți(un)e,* s. f.; *distrat* (var. înv. *distras*), adj., din fr. 2980

distrúge (–g, –úș), vb. – A face să nu mai existe; a nimici, a ruina.

It. *distruggere.* Der. *distructiv,* adj.; *distrucți(un)e,* s. f.; *distrugător,* adj. 2981

dítai, adj. – Atît de mare. – Var. *ditámai, ditămai.*

Țig. *dita* „iată". Var., ca *cîtămai.* 2982

díto, adv. – La fel, egal.

Germ. *dito,* din it. *ditto, detto.* Termen comercial. 2983

dívă (–ve), s. f. – Minune, miracol.

Sl. (bg.) *divo* (Tiktin; Candrea), din tc. *div* „spirit malign" (Berneker 202), cf. bg. *div* „sălbatic". – Der. *divi,* vb. refl. (a se mira, a fi uimit), din sl. *diviti se.* Sec. XVII. 2984

diván (–nuri), s. n. – **1.** Canapea, pat turcesc. – **2.** Consiliu, sfat. – Mr. *divane.*

Tc. *divan* (Roesler 591; Șeineanu, II, 158; Lokotsch 526), din arab. *dīwān* > sp. *aduana* (Eguilaz 61); cf. ngr. διβάνι, ντιβάνι, bg., sb. *divan,* fr. *divan,* sp. *diván.* În Principate, la începutul sec. XIX, divanul cuprindea: a) *Divanul judecătoresc,* tribunal civil și contencios; b) *Al doilea Departament,* pentru cauze mai puțin însemnate; c) *Departamentul Trebilor străine,* Afacerile Externe; d) *Departamentul Afacerilor criminale,* tribunal criminal.

Der. *divăni,* vb. (Trans., Banat, a vorbi, a sta la taifas; a se sfătui), din sb. *divaniti; divanist,* adj. (care aparține divanului); *divanit,* adj. (propriu tribunalului). Comp. *divan-ceauș,* s. m. (ștafeta divanului); *divan-chiatíp,* s. m. (copistul divanului), *divan-efendi,* s. m. (secretarul divanului); *divan-sarai,* s. n. (palatul divanului), din tc. 2985

divictár (–ri), s. m. – Înv. Dregător la Curtea Domnească, însărcinat cu păstrarea materialului secretarului domnitorului.

Tc. *divitdar* (Șeineanu, III, 48). Sec. XVIII, înv. 2986

divíde (–d, –íș), vb. – A împărți, a diviza.

Lat. *dividere* (sec. XIX). Mai puțin folosit decît dubletul *diviza,* vb., din fr. *diviser.* – Der. *dividend,* s. n., din fr. *dividende,* germ. *Dividenden; indivis,* adj.; *divizibil,* adj.; *indivizibil,* adj.; *divizibilitate,* s. f.; *divizi(un)e,* s. f.; *divizionar,* adj.; *divizor,* s. n.; *subdivizi(un)e,* s. f., din fr. 2987

doágă (–ge), s. f. – Bucată de lemn încovoiată care formează corpul unor vase. – Mr., megl. *doagă,* istr. *(duge).*

Lat. *doga,* din gr. δοχή (Cihac, I, 78; Diez, I, 155; Pușcariu 536; Candrea–Dens., 501; *REW* 2714); cf. it., prov., cat., sp. *doga,* fr. *douve,* și alb. *dogë,* ngr. δόγα, ντούγα, sb., mag. *duga* (istr. provine din sb.). După Cihac, II, 96, ar proveni din sl., cu toate că admisese înainte provenienta din lat.; aceasta este și opinia lui Miklosich, *Slaw. Elem.,* 21. – Der. *dogar,* s. m. (persoană care face butoaie), care poate fi reprezent direct al lat. *dogārius* (Pușcariu 539; Densusianu, *Hlr.,* I, 159; *REW* 2715), sau mai probabil der. intern, cu suf. *–ar; dogar,* s. n. (teslă); *dogărie,* s. f. (atelier unde se lucrează doage); *dogi,* vb. (a desface doagele butoiului; a deschide, a crăpa; a produce sunetul caracteristic butoaielor crăpate sau clopotelor stricate; despre voce, a suna răgușit). 2988

dobîndí (–dęsc, –íț), vb. – **1.** A cîștiga, a obține. – **2.** (Înv.) A obține victoria, a învinge. – **3.** A obține, a căpăta.

Sl. *dobyti, dobǫdǫ,* „a cîștiga" (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 16; Cihac, II, 96). – Der. *dobîndă,* s. f. (înv. și Trans., cîștig, folos; profit, utilitate; sumă plătită pentru un împrumut), deverbal; *dobînditor,* s. m. (persoană care dobîndește ceva). Mag. *debonda* „dobîndă" pare a proveni din rom. (Edelspacher 12), ca și *dobanda* în limba bulgarilor din Trans. (Miklosich, *Sprache,* 121). Cf. *dobitoc.* 2989

dobitóc (–oáce), s. n. – **1.** Animal. – **2.** Prost, nătîng.

Sl. *dobytukŭ* „avere, cîștig" (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 21; Miklosich, *Lexicon* 168; Cihac, II, 97; Conev 57), cf. bg. *dobituk,* sb., cr. *dobitak* „cîștig". Cf. *dobîndi* și, pentru evoluția semantică, lat. *pecunia,* sp. *ganado.* Cu sensul 2 pl. *dobitoci* (m.). – Der. *dobitoacă,* s. f. (femeie proastă); *dobitocesc,* adj. (de dobitoc); *dobitocește,* adv. (ca dobitocii); *dobitoci,* vb. (a face pe cineva dobitoc,

a-l insulta); *dobitocie*, s. f. (prostie, tîmpenie); *îndobitoci*, vb. (a prosti, a abrutiza). 2990

doborî (-r, -ît), vb. – A da jos, a dărîma, a culca la pămînt.

Sl. *oboriti* „a doborî", probabil în compunere cu pref. *do-*, care indică o acțiune exclusivă (Miklosich, *Lexicon*, 472; Candrea), cf. *oborî*. – Der. *doborîtor*, adj. (care doboară). 2991

dobzą (-zęz, ąt), vb. – (Trans.) A bate, a face praf. – Var. (Mold.) *dobzăla, dobzăli*.

Mag. *dobzani* „a umfla" (Candrea); după Scriban, în legătură cu sl. *dolobuzati* „a săruta, a mîngîia", care pare mai puțin probabil. Var. mold. a primit un suf. expresiv *-li*. – Der. *dobză*, s. f. (Trans., în expresia *a bate dobză*, a pedepsi aspru), deverbal în care a putut influența *dobă* „tobă" sau *cobză*. 2992

doc (-curi), s. n. – Țesătură de bumbac pentru haine de vară.

Engl. *duck* (după Scriban, din tc. *dokuma* „pînză"). 2993

doc (-curi), s. n. – Bazin portuar. – Var. *dock*.

Engl. *dock*, prin intermediul fr. 2994

docăni (-nęsc, -ît), vb. – A pisa, a insista, a deranja. – Var. *docăi*.

Creație expresivă, cf. *tocăni, bocăni*. În Olt. și Munt. 2995

docăr (-re), s. n. – Trăsurică ușoară.

Engl. *dog-cart*. 2996

doctor (-ri), s. m. – **1.** Titlu științific înalt; persoană care are acest titlu. – **2.** Medic. – **3.** (Arg.) Specialist. – Var. *dohtor* (sec. XVII), *doftor* (vulg.).

Lat. *doctor* (sec. XVII) și înainte prin intermediul sl. *dochtorŭ*. – Der. *doctoral* adj. (grav, solemn); *doctorand*, s. m. (persoană care își pregătește lucrarea de doctorat); *doctorat*, s. n. (stagiu de calificare științifică superioară); *doctorească* (var. *doftorească*); s. f. (soție de doctor; doctoriță); *doctoresc*, adj. (de doctor, medic); *doctorie*, (var. *doftorie*), s. f. (medicament, leac); *doctoriță*, s. f. (femeie medic); *doftoricesc*, adj. (înv., medic); *doftoricale*, s. f. pl. (leacuri, doctorii), din ngr. δοκτορικά. 2997

dodă (-de), s. f. – **1.** (Banat, Olt.) Formulă de adresare pentru sora cea mare. – **2.** (Trans., în limbajul infantil) Mînă. – **3.** (Mold.) Nume dat de copii femeilor cu părul lins.

Creație expresivă de origine infantilă, ca și *coco*. După Candrea, sensul 3 ar trebui pus în legătură cu sb. *dodola* „persoană travestită care ia parte la diverse rituri populare, pentru a chema ploaia" (> Banat *dodolă*); și după Scriban, sensul 1 este o var. de la *dadă*. – Der. *dodi*, vb. (Trans., a nimeri fără voie); *dodii*, s. f. pl. (în expresia *în dodii*, la întîmplare); *dodot*, s. n. (prostie, aiureală), cf. *dondăni; dodoleț* (var. *dodoneț, dodoloț*), adj. (rotund; neted). 2998

dodăi (-ăęsc, ît), vb. – A deranja, a neliniști, a întrista. – Var. *dodei*.

Sl. *dodějati* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 21; Miklosich, *Lexicon*, 169; Cihac, II, 97), cf. sb. *dodejati*. Sec. XVI-XVII, înv. – Der. *dodăială*, (var. *dodeială*), s. f. (supărare, necaz); *dodăitor*, s. m. (urmăritor, vrăjmaș); *dodie*, s. f. (supărare, deranj). 2999

dodecar (-ri), s. m. – Monedă turcească de argint, la începutul sec. XIX. Valora 12 taleri.

Ngr. δωδεκάρι, de la δώδεκα „doisprezece" (Tiktin; Scriban; Gáldi 174). 3000

dogmă (-me), s. f. – **1.** Învățătură, teză fundamentală. – **2.** Teză, doctrină politică.– Mr. *dhogmă*.

Gr. δόγμα (Mumu 18) și modern din fr. *dogme*. – Der. (din fr.) *dogmatic*, adj., *dogmatism*, s. n.; *dogmatist*, s. m.; *dogmatiza*, vb. 3001

dogorî (-ręsc, -ît), vb. – A încălzi, a prăji, a pîrjoli. – Mr. *dugurescu, dugurire*.

Sl. *goreti* „a arde", cu pref. exhaustiv *do-* (Miklosich, *Lexicon*, 138; Cihac, II, 97; Pascu, *Suf.*, 52; Conev 99), cf. bg. *dogorĭam, dogorĭavam*, sb. *dogoreti* „a arde complet". Conjugarea oscilează între formele *dogori* și *dogorî*. – Der. *dogor*, s. n. (foc, centru de căldură), deverbal; *dogoare*, s. f. (ardoare, usturime, arsură); *dogoreală*, s. f. (arsură); *dogoriță*, s. f. (bășică produsă de o arsură); *dogoritor*, adj. (fierbinte, arzător). 3002

dohot, s. m. – **1.** Păcură de uns osiile. – **2.** Miros urît, putoare. – Var. *duhot*.

Mag. *dohot* (Cihac, II, 98; Tiktin; Scriban), cf. rut. *dochotĭ*. – Der. *dohotniță*, s. f. (vas în care se păstrează dohotul); *dihoniță*, s. f. (dohotniță). Cf. *duh*. 3003

doi (-ouă), num. – Număr între unu și trei. – Mr. *doi, dao*, megl. *doi, două*, istr. *doi, do*.

Lat. *dui*, f. *duae* (Pușcariu 540; Candrea-Dens., 503; *REW* 2798); cf. it. *due* (v.it. *dui*, piem. *doui, duoe*), prov. *dui, duas*, fr. *deux*, cat., sp. *dos*, port. *dous, duas*. – Der. *al doilea*, num.; *douăzeci*, num.; *doime*, s. f. (jumătate); *îndoi*, vb. (a duplica; a dubla; a îndoi; a se îndoi; a oscila); *îndoială*, s. f. (nesiguranță; oscilație); *îndoielnic*, adj. (nesigur, incert); *îndoință*, s. f. (înv., îndoială); *îndoios*, adj.

(nesigur), *neîndoios*, adj. (sigur, cert); *îndoit*, adj. (de două ori mai mult; dublu; îndoit; oscilant, nesigur); *îndoiciune*, s. f. (înv., îndoială); *îndoitură*, s. f. (încovoiere; cotitură); *desdoi*, vb. (a desfășura, a întinde); *adăurat*, adj. (Banat, nou, recent), de la *adăoară* < *a doua oară*. 3004

doică (-ci), s. f. – Dădacă.

Sl. (bg. *dojkŭ*, slov. *dojka*), cf. pol. *dojka* „vacă cu lapte", din sl. *doiti* „a alăpta" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 21; Miklosich, *Lexicon*, 170; Cihac, II, 98). – Der. *doici*, vb. (a alăpta); *doicie*, s. f. (timpul în care o femeie este doică). *Doică* (Banat, Olt., Munt.) circulă în Trans. în forma *daică* (*ALR*, 222), din mag. *dajka* (Gáldi, *Dict.*, 123). Cf. *doniță*. 3005

doină (-ne), s. f. – Cîntec elegiac tipic, gen liric al poeziei populare, caracterizat prin adînca sa emotivitate și bazat în principal pe sentimentul dorului. – Var. (Trans.) *daină*.

Sl. (sb.) *daljina* „depărtare", ca sb. *haljina* > *haină*; nume explicabil datorită sentimentului de singurătate și dor, care corespunde celui exprimat de cuvîntul portughez *saudade*. Celelalte explicații par insuficiente. Pentru Hasdeu, *Col. lui Traian*, 1882, 397 și 529, este cuvînt dac; după Cihac, II, 98, din sb., cr. *dvojnica* „fluier ciobănesc" și legat de lituan. *dainá* „cîntec popular". Pentru Scriban, der. din germ.med. *don*, *ton*, din lat. *tonus*. O veche teorie, amintită cu rezerve de Tiktin, consideră *doină* ca der. de la lat. *dolēre*, așa cum *moină* ar fi reprezentant al lui *mollis*. – Der. *doina* (var. *doini*), vb. (a compune sau a cînta *doine*); *doinaș*, s. m. (cîntăreț de doine). – Din rom. provine rut. *dojna* (Candrea, *Elemente*, 407). 3006

dojenì (-nęsc, -ì), vb. – A mustra, a certa.

Sl. *dognati*, *doženǫ* „a lua", de la *gnati*, *goniti* „a urmări" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 21; Cihac, II, 99), cf. *goni*, și ceh. *doženiti* „a urmări". – Der. *dojană*, s. f. (ceartă, mustrare), deverbal; *dojenitor*, adj. (care dojenește). 3007

dolдora, adj. – Umflat, îndesat, umplut, plin.

Tc. *doldur* (Șeineanu, II, 160; Lokotsch 531). – Der. *doldora* (var. *doldori*, *îndoldora*), vb. (a umple, a îndesa), cf. tc. *doldurmak* „a umple". 3008

dolie (-ii), s. f. – 1. Șant, unghi format la intersecția a două versante de acoperiș. – 2. (Mold.) Loc în care un rîu curge încet.

Sl. *dolĕ* „în jos" (Tiktin; Candrea; Iordan, *BF*, VII, 241), cf. rut. *doli*. – Der. *doli* (var. *dolii*), vb. (a conduce pluta spre un loc liniștit); *dolină*, s. f. (depresiune în formă de pîlnie), cuvînt științific, din sb., slov. *dolina* prin intermediul germ. *Doline*; *dornă*, s. f. (ochi de apă liniștită), probabil alterare de la **dolnă*, conservat în Olt. și Trans. și în toponimul *Dorna*. Probabil aceleiași rădăcini sl. îi aparține *dulaș*, s. n. (cărare pentru oi). 3009

dolиu (-uri), s. n. – 1. Durere profundă pricinuită de moartea cuiva. – 2. Semn exterior prin care se exprimă doliul. – 3. (Arg.) Murdărie strînsă sub unghii.

Fr. *deuil*, sau mai curînd it. *doglio* cu sensul din fr. – Der. *îndolia*, vb. (a produce doliu). 3010

dolosì (-sęsc, -ì), vb. – (Olt.) A calma.

Creație expresivă, cf. *domoli*. 3011

domăì (-ăi, -ì), vb. – 1. A discuta, a sfătui, a dezbate. – 2. A pălăvrăgi. – Var. *domoi*, *dumăi*.

Sl. (sb., rus.) *dumati* (Tiktin; Candrea), cf. sb., rus. *duma* „senat, dumă" > rom. *dumă*. Este evidentă încrucișarea cu *mormăi*, sau cel puțin o interpretare expresivă. De aceeași origine, *duma*, s. f. (în expresia *a da duma*, „a mitui"), din țig. *duma* „cuvînt" (cf. Graur, *BL*, IV, 198; Juilland 164); semantismul presupune fazele „am vorbit cu el" > „l-am plătit". Altă explicație mai puțin plauzibilă la Juilland. 3012

dombąz (-zuri), s. n. – Ponton, bac.

Tc. *dombaz* (Șeineanu, III, 48). Sec. XVIII, înv. 3013

domęstic (-ca), adj. – 1. (Despre animale) Care trăiește pe lîngă casă. – 2. Care este legat de casă.

Lat. *domesticus* (sec. XIX). Este dublet neol. de la *dume(t)nic*, adj. dispărut (sec. XVII), și de la *dumes(t)nic*, adj. (domestic; blînd, liniștit; Bucov., fertil), care pare a fi rezultat al unei încrucișări cu sl. *domaštinŭ* (Cihac, II, 105; Pușcariu 556; Candrea-Dens, 522; *REW* 2732. – Der. *domestici*, vb. (a îmblînzi), din fr. *domestiquer*; *dumesnici*, vb. (a îmblînzi); *dumes(t)nicie*, s. f. (blîndețe); *nedumes(t)nicie*, s. f. (încăpățînare; posomoreală). 3014

dominą (-n, -ąt), vb. – A stăpîni.

Lat. *dominari* (sec. XIX), fr. *dominer*. – Der. *domeniu*, s. n., din fr. *domaine*; *domenial*, adj.; *dominant*, adj.; *dominator*, adj.; *dominați(un)e*, s. f.; *predomina*, vb., din fr. 3015

dominǫ, s. n. – 1. Îmbrăcăminte de bal mascat. – 2. Joc de societate cu piese plate, dreptunghiulare. – Mr. *dominã*.

It. *domino*, în parte prin intermediul fr. (direct în mr.), cf. ngr. δόμινο, tc. *domino*, sp. *dominó*. 3016

domirị (-rẹsc, -ịt), vb. – **1.** (Înv.) A liniști, a potoli, a împăca. – **2.** (Refl., înv.) A ceda, a se preda. – **3.** (Refl.) A înțelege, a se convinge. – **4.** A lămuri, a explica. – Var. *dumiri, dumeri.*

Sl. *miriti sę* „a face pace", de la *mirŭ* „pace", cf. *omiriti* „a împăca"; trebuie presupusă adăugarea pref. exhaustiv *do-*, ca în cazurile *doborî, dogori,* etc. Totuși, după Cihac, II, 193, acest cuvînt se explică în general prin sl. **domĕriti* „a măsura complet", cf. rus. *domjeriti* „a măsura ce lipsește" (Tiktin; Berneker; Candrea; Scriban), cu toate că explicația este sub toate aspectele insuficientă (înșuși Tiktin remarcase că primele două sensuri nu se potrivesc cu acest ultim etimon). – Der. *nedumerit* (var. *nedomirit*), adj. (care nu înțelege); *nedumerire* (var. *nedomirire*), s. f. (îndoială, întrebare). 3017

domn (-ni), s. m. – **1.** Titlu oficial al domnitorilor Țării Românești și Moldovei. – **2.** Nume dat lui Dumnezeu. – **3.** Termen de politețe pentru un bărbat în general. – Mr., istr. *domnu,* megl. *dom(n).*

Lat. *dŏm(ĭ)nus* (Diez, I, 157; Cihac, I, 80; Pușcariu 541; Candrea-Dens., 565; *REW* 2741), cf. it. *donno,* prov. *dom,* v.fr. *dam(p),* sp. *don, dueño,* port. *dom.*

Cu sensurile 1 și 2 are vocativul *Doamne* (< lat. *Dŏmĭne*); pentru sensul 3 se folosește vocativul *domnule. Domnii* sau domnitorii se bucurau de prerogativele suveranilor; prin urmare se cuvine să traducem cuvintele derivate prin termeni care în mod firesc se aplică ideii de regalitate (*domnie* „demnitate de Domn" etc.). – Der. *doamnă,* s. f. (titlu dat soției domnitorului; termen de politețe în general pentru o femeie), care reprezintă fără îndoială lat. *dŏm(ĭ)na* (Diez, I, 157; Pușcariu 537; *REW* 2733), *domnesc,* adj. (care aparține domnului); *domni,* vb. (a conduce o țară, un principat ca domn; a stăpîni; a se adresa cu titlul de Domn); *domnie,* s. f. (demnitate de Domn; timpul cît se află un Domn la conducerea țării; regiune stăpînită de un Domn; Curte; termen de politețe, cu formele reduse *dumneata* < *domnia-ta, dumnealui, domneavoastră, dumnealor*); *domnișoară,* s. f. (termen de politețe pentru o fată); *domnișor,* s. m. (fiu de domnitor; prinț tînăr; fiu al stăpînului); *domniță,* s. f. (fiică de domnitor; prințesă tînără); *domnitor,* s. m. (domnitor). Cf. *domina, duminică.* 3018

domolị (-lẹsc, -ịt), vb. – A calma, a împăca, a liniști.

Sl. *maliti* „a micșora", de la *malŭ* „mic", cu pref. exhaustiv *do-*, ca în *doborî, dogori, domiri,* etc. (Miklosich, *Lexicon,* 361; Cihac, II, 99; Scriban). Vocalismul nu prezintă dificultăți (*ă* > *o* ca în sl. *mamiti* > rom. *momi*). – Der. *domol,* adv. (încet, ușor), postverbal. Tiktin combate proveniența sl., din motive pe care nu le explică, iar Candrea dă etimonul drept necunoscut. Este posibil să fie așa deoarece astăzi cuvîntul se simte oarecum creație expresivă, datorită consonanței sale, care îl asimilează creațiilor în *-li.* 3019

donạ (-nẹz, -ạt), vb. – A dărui, a face o donație.

Lat. *donare* (sec. XIX). – Der. *donatar,* s. m. (persoană căreia i se face o donație); *donativ,* s. n. (donație); *donator,* s. m. (persoană care donează); *donați(un)e,* s. f., din fr. 3020

doniță (-țe), s. f. – Vas, găleată de lemn.

Sl., cf. pol. *do(j)nica* „vas pentru muls", din sl. *dojnica* „oaie de lapte", ceh. *donice* „vas" (Cihac, II, 98; Tiktin). Cf. *doică.* 3021

donț (-țuri), s. n. – (Trans.) Lovitură în cap.

Mag. *duc* (Gáldi, *Dict.,* 125). După Scriban, legat de rus. *donce* „fund". 3022

dopros (-suri), s. n. – Interogatoriu, anchetă, cercetare.

Rus. *dopros* (sec. XIX). Cf. Cihac, II, 993023

dor (-ruri), s. n. – **1.** Durere, chin, mîhnire. – **2.** Dorință înfrigurată, tristețe, nostalgie. – **3.** Dragoste, pasiune, frămîntare sentimentală. – Mr., megl. *dor.*

Lat. *dolus* (Pușcariu 542; Candrea-Dens., 526; *REW* 2727; Densusianu, *GS,* II, 2; Philippide, *Principii,* 61; Pascu, I, 78), cf. it. *duolo,* fr. *deuil,* sp. *duelo,* port. *dó.* Cipariu, *Gram.,* 135 și Meyer, *Alb. St.,* IV, 99, plecau în mod eronat de la lat. *dolor.* Este cuvînt general (*ALR* 243). – Der. *dori,* vb. (a tinde, a rîvni, a vrea); *dorit,* adj. (rîvnitor); *dorință,* s. f. (năzuință, dor, aspirație); *doritor,* adj. (care dorește); *dornic,* adj. (doritor); *nedorit,* adj. (care nu este dorit). 3024

dorîngă (-gi), s. f. – (Olt.) Prăjină.

Sb. *doronga,* încrucișat cu *părîngă* (Candrea). După Scriban, din mag. *dorong,* care provine tot din sb. 3025

dormị (-m, -mịt), vb. – A se afla în stare de somn. – Mr. *dormu, durnire,* megl. *dorm,* istr. *dormu.*

Lat. *dormīre* (Cihac, I, 81; Pușcariu 544; Candrea-Dens., 506; *REW* 2751); cf. it. *dormire,* prov., fr., cat., sp., port. *dormir.* Cf. și *adormi, dormita.* – Der. *dormitor,* s. n. (cameră de dormit); *dormeză,* s. f., din fr. *dormeuse.* 3026

B.C.U. „M. EMINESCU" IAȘI

dormiță (-ței, -ață), vb. – A ațipi, a moțăi. – Megl. *durmités.*

Lat. *dormītāre* (Pușcariu 545; *REW* 2752), cf. cat., sp., port. *dormitar.* Este cuvînt popular, cf. *ALR,* II, 104. 3027

dorobanț (-ți), s. m. – Soldat de infanterie din armata națională, aparținînd unui corp a cărui existență este atestată începînd din sec. XVII, sub conducerea marelui *agă,* din 1657. Desființat în 1688, reînființat la jumătatea sec. XIX. – Var. înv. *dărăban(t).*

Germ. *Trabant,* prin intermediul mag. *darabant* (Berneker 218; Tiktin; Candrea). Consoana finală a rezultatului normal **dorobant* a fost alterată prin analogie cu pl. (Byck-Graur 25). – Der. *dorobănțesc,* adj. (al infanteriei naționale); *dorobănțime,* s. f. (trupe de infanterie). 3028

dorovăi (-ăiesc, -ît), vb. – A epuiza, a obosi, a uza.

Pare creație expresivă, cf. *ciorovăi, sporovăi,* (după Scriban, în legătură cu *dîrvăli*). În Trans. 3029

dos (-suri), s. n. – **1.** Spate, spinare. – **2.** Verso, spate, partea opusă. – **3.** Cotor de carte. – **4.** Partea de dinapoi. – Istr. *dos.*

Lat. popular *dossum,* în loc de *dorsum* (Cihac, I, 81; Pușcariu, 546; Candrea-Dens., 507; *REW* 2755); cf. it. *dosso,* prov., fr. *dos,* sp., port. *dorso.* – Der. *dosi,* vb. (a pune la o parte; a ascunde; a fura; a fugi, a scăpa); *dositor,* adj. (care dosește); *dosnic,* adj. (retras, izolat, îndepărtat); *îndosi,* vb. (Mold., a ascunde); *doștină,* s. f. (pantă, versant), poate prin încrucișare cu sb. *dolina* „căldare"; *pidosnic,* adj. (Mold., încăpățînat; s. n., plantă, Cerinthe minor). – Der. neol. *dosar,* s. n., din fr. *dossier; andosa,* vb., din fr. *endosser.* 3030

dosadă (-săzi), s. f. – Necaz, supărare, durere.

Sl. (bg.) *dosada* (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 21; Miklosich, *Lexicon,* 182; Cihac 100). Sec. XVII, înv. – Der. *dosădi,* vb. (a chinui, a supăra, a întrista), din sl. *dosaditi; dosăditură,* s. f. (chin, suferință); *dosăditor,* adj. (urmăritor). 3031

dosolipsie (-ii), s. f. – Debit și credit.

Ngr. δοσοληψία (Tiktin; Gáldi 174). Sec. XIX, înv. 3032

dospi (-pesc, -it), vb. – A fermeta.

Sl. *dospĕti* „a se coace" (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 21; Miklosich, *Lexicon,* 173; Cihac, II, 100; Iordan, *Dift.,* 137), cf. sb. *dospjeti* „a se coace", ceh. *dospeti,* rus. *dospjeti* „a se coace". – Der. *dospeală,* s. f. (fermentație; drojdie de bere); *nedospit,* adj. (care nu este dospit). 3033

dovedi (-desc, -it), vb. – **1.** A arăta, a demonstra. – **2.** A atesta, a indica. – **3.** A învinge, a răzbi.

Sl. *dovesti, dovedǫ,* „a argumenta" (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 21; Cihac, II, 100; Conev 98), cf. bg. *dovežda* „conduc", *doveden* „condus". – Der. *dovadă,* s. f. (probă, mărturie, evidență), postverbal (după Conev 98, din sl. *dovadŭ,* bg. *dovod*); *dovadnic,* s. m. (înv., martor); *dovedeală,* s. f. (demonstrație, mărturie); *doveditor,* adj. (care dovedește, care adevărește); *nedovedit,* adj. (care nu poate fi dovedit; incert; Arg., frumos, fain, fără seamăn). 3034

dovleac (-eci), s. m. – Bostan (Cucurbita pepo).

Tc. *devlek* (Șeineanu, II, 161; Lokotsch 555), cf. mag. *döblek,* sb. *dumlek.* – Der. *dovlecel,* s. m. (bostănel, Cucurbita pepo). 3035

doxă (-xe), s. f. – Prudență, înțelepciune, minte. – Var. *doxie, docsă, docsie.* Mr. *dhoxă.*

Ngr. δόξα „glorie, considerație" (Tiktin; Gáldi 175). Este destul de popular; se folosește cu forma *doftă,* s. f. (Munt., reputație). – Der. *doxologie,* s. f. (te deum), din gr. δοξολογία (sec. XVIII, cf. Gáldi 175); *doxastar,* s. n. (carte care conține doxologiile), din mgr. δοξασταριον; *doxastih,* s. n. (motet care însoțește doxologia), din mgr. δοξαστιχόν. 3036

doză (-ze), s. f. – Cantitate determinată dintr-o substanță.

Fr. *dose.* – Der. (din fr.) *doza,* vb.; *dozaj,* s. n. 3037

drac (-ci), s. m. – **1.** Demon, diavol, spirit malign. – **2.** Diavol, imprecație adresată în special copiilor. – **3.** Diavol, imprecație în general. – **4.** Joc de copii, care se împart în două grupuri, unul reprezentînd oastea diavolilor, celălalt a îngerilor. – Mr. *dracu, darac,* megl. *drac,* istr. *drocu.*

Lat. *dracu* „dragon" probabil cu forma **dracus,* cf. ngr. δράκος, alb. *drek* (Cihac, II, 81; Pușcariu 547; Candrea-Dens., 510; *REW* 2759). În latina religioasă a ajuns să însemne „demon", cf. *CIL,* VIII, 15247 și Suidas: „In Hiobo diabolus *draco* dicitur". Pentru der. directă de la nominativ, cf. *cap, om, șarpe,* etc.

Der. *drăcărie,* s. f. (drăcie, strengărie; vrăjitorie, magie); *drăcesc,* adj. (demoniac, diavolesc); *drăcie,* s. f. (acțiune diabolică; fărădelege, răutate; strengărie, poznă); *drăcime,* s. f. (mulțime de draci); *drăcoaică,* s. f. (diavoliță); *drăcos,* adj. (care se ține de drăcii; neastîmpărat, strengar); *drăcovenie,* s. f. (drăcie), cu suf. fals *-ovenie* de

la *parascovenie; drăcui*, vb. (a invoca diavolul, a da dracului); *îndrăci*, vb. (a înfuria, a scoate din sărite). 3038

drăcilă (-le), s. f. – Bucsău (Berberis vulgaris). – Var. *dracină*.

Origine incertă. Ar putea proveni din sl. *dračĭ* „mur" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 21; Cihac, II, 100; Tiktin; Conev 46), cf. bg. *dračka*, rus. *dračije*, der. ca *racilă* de la *rac*. După G. Meyer, *Neugr. St.*, II, 26 şi Pascu, *Arch. Rom.*, VI, 231, din bg. *dračka*, de unde şi ngr. δράτσινον. Mai puţin probabilă este originea tracică presupusă de Iordan, *Dift.*, 254, urmîndu-l pe Hasdeu, *Cuv. din Bătrîni*, I, 276, care se gîndea la un cuvînt dac, **drocila*. 3039

drag (-gă), adj. – Iubit, scump.

Sl. *dragŭ* „preţios" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 21; Miklosich, *Lexicon*, 175; Cihac, II, 100); cf. bg., sb. *drag*, mag. *drága*. Vocativul m. sună *dragă*, ca f.; după Tiktin, această anomalie se explică prin provenienţa din n. sl. *drago*. – Der. *drag*, s. n. (amor); *drag*, s. m. (iubit, îndrăgostit); *drăgălaş*, adj. (frumos, fermecător, încîntător); *drăgălăşenie* (var. *drăgălăşie*), s. f. (farmec, atracţie, graţie); *drăguţ*, adj. (amabil; drăgălaş; s. m., îndrăgostit); *drăgălău* (var. *sdrăngălău*), s. m. (crai, curtezan), termen depreciativ, der. cu un suf. expresiv (Iordan, *BF*, VII, 244); *îndrăgi*, vb. (a iubi); *îndrăgosti*, vb. refl. (a prinde drag de cineva). Aceleiaşi rădăcini pare a-i aparţine *Drăgaică*, s. f. (larve; iele; sînziană, Galium verum, plantă care protejează împotriva larvelor; sărbătoare de 24 iunie; dans tipic), care ar putea fi un eufemism bazat pe *drag*, cu suf. *–oaică*, ca *strigoaică* (etimon necunoscut, după Tiktin şi Candrea; din bg. *dragaika* după Conev 58 şi 104 şi Scriban; dar cuvîntul bg. poate proveni din rom.). *Drăgănele*, s. f. pl. (farmece, atracţie; varietate de struguri), provine din sb. *draganela, dragunela*, în privinţa celui de al doilea sens, pare der. intern de la *drag* cu primul. Nu este clară der. de la *dragavei*, s. m. (măcriş, Rumex crispus); după Tiktin, ar fi în legătură cu sb. *draga* „vale". Cf. *dragoste*. 3040

drăgan (-ni), s. m. – Adragant.

Germ. *Dragant*, prin intermediul pol. *dragant* (Tiktin). Înv. 3041

drăgan (-ni), s. m. – Dragon, soldat. – Var. *dragon*.

Pol. *dragan, dragon*, din fr. *dragon*, germ. *Dragoner*; var., direct din fr. Sec. XVII. – Der. *drăgănesc*, adj. (relativ la dragoni); *drăgănime*, s. f. (trupă de dragoni); *dragonă*, s. f. (şiret cu care se prinde mînerul sabiei); din fr. *dragonne*. 3042

drăghină (-ne), s. f. – Loitră. – Var. *drabină*.

Pol., ceh. *drabina*, cu pronunţarea mold. Numai în Mold. şi Bucov. – Der. *drăghinar* (var. *drăbinar*), s. n. (ţăruş la loitră, marginal). 3043

Dragobeţe, s. m. – 1. (Olt.) Nume dat fiului Babei *Dochia*, personaj mitic născocit de fantezia populară. – 2. Sărbătoare populară de la 3 martie, considerată sărbătoarea păsărilor.

Origine incertă. Pare a proveni din sb. *drugobrat* „cumnat". 3044

dragoman (-ni), s. m. – Tălmaci, traducător, interpret. – Mr. *draguman*.

Ngr. δραγουμάνος (Tiktin; Scriban), din tc. *terceman*, şi acesta din arab. *tardžumân*. Din ngr. provine şi it. *dragomanno*, alb., bg. *dragoman*, şi din arabă fr. *truchement*, sp. *trujamán*. Din tc. provine rom. *tergiman* (var. *terziman*), s. m. (interpret). – Der. *dragomanlîc*, s. n. (meseria de interpret). 3045

dragoste (-te), s. f. – Iubire, afecţiune, tandreţe.

Sl. *dragostŭ* „minune" (Cihac, II, 100; Tiktin). cf. bg. *dragostĭ* „plăcere", sb. *dragost* „convenienţă". Cf. şi *drag*. – Der. *drăgăstos*, adj. (frumos, atrăgător; afectuos, tandru); *drăgostează*, s. f. (mîngîieri, răsfăţ); *drăgosti*, vb. (a iubi, a răsfăţa); *drăgostiv*, adj. (înv., afectuos); *drăgostenie*, s. f. (iubire); *îndrăgosti*, vb. refl. (a prinde dragoste de cineva, a se amoreza). 3046

drăibăr (-re), s. n. – Coarbă de dulgher.

Germ. *Treibbohrer* (Scriban). Pare greşită legătura pe care o propune Candrea, cu germ. *Drillbohrer*. 3047

dram (-muri), s. n. – 1. Veche măsură de greutate în valoare de 3,38 gr. în Ţara Românească şi 3,23 gr. în Moldova. – 2. Măsură de capacitate în valoare de 0,0038 l în Ţara Românească şi 0,0032 l în Moldova. – 3. Fărîmă, greutate minimă în general. – Mr. *drame*.

Ngr. δράμι, din gr. δραχμή (Lokotsch 523; Ronzevalle 90), de unde şi arab. *darham* > sp. *adarme*, cat. *daram*, şi calabr. *dramma* „un strop, un pic". Este dublet de la *drahmă*, s. f. (veche unitate de măsură pentru greutăţi). – Der. *drămălui*, vb. (a cîntări, a preţui); *drămui*, vb. (a cîntări; a economisi). 3048

drămălî (-lęsc, -ît), vb. – 1. A mototoli, a boţi. – 2. A deranja, a plictisi. – Var. *dîrmoli, dermeli*.

Creaţie expresivă, ca aproape toate vb. în *–li*,

cf. *coșmoli, terfeli, cocoli,* etc. Mai puțin probabilă ipoteza lui Bogrea, *Dacor.,* IV, 811, care propune o înrudire cu ceh. *drmoliti* „a merge cu pași mici". 3049

drăniță (-țe), s. f. – Șindrilă, șiță.

Pol., rus. *dranica* (Cihac, II, 101), cf. mag. *dránica.* – Der. *drăniți,* vb. (a acoperi cu șindrilă); *drănițit,* s. n. (dispunerea șindrilei); *drănicer,* s. m. (persoană care face șindrile). 3050

drap, s. n. – (Arg.) Tutun.

Țig. *drap* (Juilland 164). 3051

drapă (-pęz, -ăt), vb. – A potrivi, a aranja o haină îmbrăcată.

Fr. *draper,* de la *drap* „postav". – Der. *drapel,* s. n., din fr. *drapeau,* pe baza paralelismului *anneauinel; draperie,* s. f., din fr. *draperie.* 3052

drăpălĭ (-lęsc, -ĭt), vb. (Trans.) A strica, a distruge.

Creație expresivă, cf. *jerpeli, hărtăni, drămăli.* 3053

dreavă (-ęve), s. f. – 1. Băț încovoiat cu care plăpumarii bat lîna. – 2. Traversă, bară.

Sl. *drĕvo* „băț" (Tiktin; Candrea). – Der. *dreveli,* vb. (Trans., a bate, a scutura lîna); *dărvăli* (var. *dîrvăli, dîrvări*), vb. (a trudi, a năduși; a pune la muncă, a obosi; a munci făcînd murdărie) al cărui ultim sens se întîlnește cu *terfeli,* din a cărui încrucișare par a fi rezultat *derveli* și *dreveli,* vb. (Mold., a murdări); *dîrvar,* s. m. (tăietor de lemne), din sl. *drŭvarĭ,* cf. bg. *dărvar; dîrvală,* s. f. (trudă, corvoadă, muncă grea), a cărui formație nu este clară (postverbal, după Candrea; reducere de la *dîrvăleală,* după Tiktin; de la un sl. **drŭvalo* „transport de lemne", după Scriban); *dîrvăleală* (var. *dîrvădreală*), s. f. (trudă, corvoadă); *dreven,* adj. (nemișcat), din sb. *drven* „de lemn" (Candrea); *dreveni,* vb. (a rămîne nemișcat), din sb. *drveniti se.* Cihac, II, 92, derivă majoritatea acestor cuvinte din sl. *drati derǫ* „a sfîșia". 3054

drege (-g, -es), vb. – 1. (Înv.) A conduce, a călăuzi. – 2. A pune în mișcare. – 3. A pregăti, a aranja, a orîndui. – 4. A repara, a îndrepta. – 5. A condimenta, a asezona, a găti. – 6. A aranja, a farda, a sulemeni. – 7. A îndrepta, a îmbunătăți, a corecta. – 8. (Înv.) A turna vin, a umple paharele. – Var. (înv.) *direge.* Mr. *ndreg, ndreadzire,* megl. *(a)ndireg.*

Lat. *dirĭgĕre* „a conduce", care se folosea și în forma *dĕrĭgĕre* (Cihac, I, 81; Pușcariu 548; Candrea-Dens. 512), cf. alb. *dërgoi* (Philippide, II, 640), cat. *adergar.* – Der. *dregător* (var. înv. *diregător*), s. m. (demnitar la curtea domnitorului, înalt funcționar); *d(i)regătorie,* s. f. (funcția, demnitatea de dregător); *dregătorime,* s. f. (clasa dregătorilor); *dregătoresc,* adj. (oficial); *dires,* s. n. (înv., document oficial, scriitură autentică; Mold., mîncare gătită, condiment); *dres,* s. n. (înv., ordine, funcție; suliman, fard; aranjare, reparare); *dresătură,* s. f. (înv., reparare; Trans., acțiunea de a îngrășa pămîntul cu bălegar). 3055

drenă (-ne), s. f. – Conductă, canal care colectează apa de pe un teren. – Var. *dren.*

Fr. *drain.* – Der. (din fr.) *drena,* vb. (a evacua apa de pe un teren); *drenaj,* s. n. (drenare). 3056

drepneă (-le), s. f. – Varietate de rîndunică (Cypselus apus).

Origine incertă. Este fără îndoială legat de gr. δρεπάνις, poate prin intermediul unui lat. **drepanella* (Candrea, *Rom.,* XXXI, 308; Pușcariu 549; Diculescu, *Elementele,* 434; Candrea; Rosetti, I, 166); însă cuvîntul, comunicat lui S. Fl. Marian de la București pare suspect și ar putea fi foarte bine o interpretare neologică a gr. 3057

drept (-eaptă), adj. – 1. Direct, care merge de la un punct la altul fără ocol. – 2. Care are o poziție verticală. – 3. Întemeiat, just. – 4. Legitim, autentic. – 5. Situat în partea dreaptă. – 6. (Adv.) Direct, fără ocolișuri. – 7. (Adv.) Deschis, sincer. – 8. (Adv.) Tocmai, întocmai, exact. – 9. (Prep., înv.) Pentru. – 10. (Prep.) În loc de. – Var. (înv.) *derept.* Mr. *(a)direptu, dreptu,* megl. *direpț.*

Lat. **derectus,* în loc de *dīrectus* (Pușcariu 550; Candrea-Dens., 513; *REW* 2648); cf. alb. *d(ë)rejtë* (Philippide, II, 640), it. *d(i)ritto,* prov. *dre(i)t,* fr. *droit,* sp. *derecho.* Este dublet de la *drit,* s. n. (înv., Mold. drept, jurisprudență), din it. *dritto.*

Der. *drept,* s. n. (totalitatea regulilor și normelor juridice care reglementează relațiile sociale într-un stat, în toate accepțiile sale); *dreptul,* s. m. art. (piciorul drept); *dreapta,* s. f. art. (mîna dreaptă; direcția spre dreapta; aripa dreaptă a unei adunări); *dirip,* prep. (Trans., pentru; în dreptul, în fața); *dreptar,* s. n. (echer, riglă; piuliță care reglează viteza roții la moara de grîu), după Cihac, I, 82 și Candrea-Dens., 514, ar proveni din lat. **directă rium,* dar mai provabil este un der. intern, cu suf. *-ar; dreptate* (var. înv. *direptate,* mr. *(a)ndriptate*), s. f. (justiție; rațiune; legalitate, legitimitate; înv., drept; înv., tribunal; Arg., minister fiscal) der. de la *drept* ca *bunătate* de la *bun* (**dreptaate* > *dreptate;* după Pușcariu, *Conv. lit.,* XXXIX, 63 și Pușcariu 551, de la un lat. **direc(ti)tatem,* ceea

ce nu pare posibil); vb. (rar, a da dreptate, a face dreptate); *dreptăție*, s. f. (înv., justiție, echitate); *îndreptăți*, vb. (a da dreptate, a face dreptate; a autoriza, a da dreptul; refl., a se justifica, a se apăra); *îndritui*, vb. (Mold., a autoriza, a permite, a îngădui), format pe baza lui *drit; nedrept*, adj. (injust); *nedreptate*, s. f. (injustiție); *nedreptăți*, vb. (a face o nedreptate). Cf. *drege, îndrepta*.

Comp. *dreptunghiu*, s. n. (patrulater cu toate unghiurile drepte și laturile opuse egale), traducere a fr. *rectangle; dreptunghiular*, adj. Din rom. provin mag. *dreptál* (Edelspacher 13), și bg. (rar) *draptăno* (Capidan, *Raporturile*, 229). 3058

dresă (-sęz, -ăt), vb. – **1.** A învăța, a deprinde, a obișnui un animal să facă anumite mișcări, acțiuni. – **2.** A redacta, a încheia un act. Fr. *dresser*. – Der. *dresaj*, s. n., din fr. *dressage*. 3059

dreziną (-ne), s. f. – Vagonetă. Fr. *draisine*. 3060

dric (-curi), s. n. – **1.** Centru, punct central. – **2.** Scheletul de sus al unui car. – **3.** Car mortuar. Origine incertă. Pare a proveni din mag. *derék* „centru" (Tiktin; Scriban; Gáldi, *Dict.*, 89), care ar fi cuvînt identic cu tc. *direk*, cf. *direc*. Cf. și sb. *drek* „încărcătura unei căruțe". – Der. *dricar*, s. m. (funcționar de pompe funebre); *dricar*, s. n. (Banat, pătură), din mag. *derekal; dricală*, s. f. (Banat, plapumă), cuvînt identic cu cel anterior (cf. Gáldi, *Dict.*, 125); *îndrica*, vb. refl. (a se așeza peste), pe care *DAR* îl derivă de la *ridica*, și Graur, *BL*, VI, 154, de la sensul 2, atribuindu-i accepția de „a pune, a așeza". 3061

dricuĭ (-uęsc, -ĭt), vb. – **1.** A brăzda, a săpa. – **2.** A brăzda, a străbate. Origine necunoscută. După Scriban, în legătură cu ceh. *drkoliti* „a lovi, a bate". În Trans. 3062

drîglu (-li), s. m. – **1.** (Trans.) Vătrai. – **2.** Dărăcitor, scărmănător. – Var. *drîgl*. Probabil der. cu suf. *-lo* de la sl. *drŭgati* „a tremura"; caz în care sensul său primar ar fi fost cel de „agitator", cf. bg. *drăglec* (Candrea, Scriban). Dacă această teză este sigură, este dublet de la *drehlă* (var. *drelă*), s. f. (ciupercă comestibilă, Auricularia tremelloides), cf. rut. *drjachlij*, ucr. *drachlij* „care tremură" (Tiktin), numită astfel datorită consistenței sale, cf. numele științific și posibil de aici *drîglă*, s. f. (mîrțoagă), cf. bg. *draglă* (Conev 57; Scriban). – Der. *drîgîi*, vb. (Mold., a scutura, a agita), cf. rut. *drygaty* (Candrea); *drîgla*, vb. (Olt., Banat, Trans., a scărmăna, a dărăci); *drîglat*, s. n. (scărmănare, dărăcit). 3063

dril (-luri), s. n. – Pînză de sac. Germ. *Drell, Drill(ich)*. 3064

drîmbă (-be), s. f. – **1.** (Înv.) Trompă marină. – **2.** Instrument muzical, drîng. – **3.** (Înv.) Bandă, grup, ceată. – **4.** (Arg.) Penis. Sl., cf. pol. *drumbla*, rut. *drymba, drymla*, mag. *doromb(lya)*, sb. *drombulja* (Cihac, I, 101; Tiktin; Pascu, *Arch. Rom.*, VII, 559). Pentru sensul 3, cf. *trîmbă* (după Conev 104, *drîmbă* ar proveni din acesta din urmă). Se consideră în general că termenii sl. provin din germ. *Trommel;* ceea ce ar însemna că asemănarea lui *drîmbă* cu *drîng* este întîmplătoare. – Der. *drîmboi*, s. n. (drîmbă, instrument muzical); *drîmboaie*, s. f. (drîmbă, instrument muzical); *drîmboi*, s. m. (botos; mucos; puști); *drîmboi(a)*, vb. refl. (a se îmbufna, a pune botul). 3065

drîng, interj. – Exprimă zgomotul produs de lovirea unei foi de metal. – Var. *drînga, dranga, sdrîng(a)*. Mr. *sdring*. Creație expresivă. Se întîlnește cu *drîng*, s. n. (băț încovoiat pentru bătut lîna), din sl. *drogu* „bîtă", astfel încît este greu de stabilit dacă *drîng*, s. n. (drîmbă) provine dintr-unul din aceste două cuvinte. Pentru posibila legătură semantică între „bîtă" și „drîmbă", cf. lat. *tignum* „bîtă", *cava tigna* „trăsură"; fr. *guimbarde* „trăsură" și „drîmbă"; și sl. *drǫgŭ* > rus. *drogá* „targă" > *droagă*, s. f. (Mold., căruță), *droangă*, s. f. (Mold., clopoțel). Totuși, Cihac, II, 101 și Candrea derivă acest cuvînt de la sb. *drnda* „oblînc", iar Conev 67 din bg. *drănkam* „a bate clopotele"; după Scriban ar fi doar var. de la *drîmbă*.

Der. *(s)drăngăni* (var. *drîngăi*, mr. *sdîngînescu*), vb. (a răsuna, a zornăi; înv., a bate din palme; a cînta prost la un instrument muzical; a cînta la drîmbă); *(s)drăngănează* (var. *(s)drăngănitură*), s. f. (dăngănit); *sdrăngănel*, s. m. (clopoțel); *(s)drăngălău*, s. f. (crai, curtezan), cf. *drăgălău*. Cf. *drîmbă*. 3066

drișcă (-ște), s. f. – Mistrie. Sb. *drska*, bg. *drăzka* „manivelă" (Candrea; Scriban). – Der. *drișcui*, vb. (a umple sau a netezi cu mistria). 3067

droaie, s. f. – Mulțime, gloată. Origine necunoscută. Cihac, I, 250 (urmat de Körting 9120) pleca de la o var. *sdroaie*, puțin frecventă, pe care o derivă de la lat. *strues;* în vreme ce Cihac, II, 656, pleacă de la mgr. δρούγγος „gloată"; însă nici unul din aceste etimoane nu pare posibil (cf. împotrivă, Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 285). S-a indicat de asemenea ca etimon alb. *droe* „spaimă" (Scriban;

Rosetti, II, 115), folosit ca în expresia *o groază de* „o mulțime de". Această ipoteză este destul de seducătoare; însă în rom. nu există nici o urmă a unui *droaie* „spaimă", iar pe de altă parte nu cunoaștem istoria cuvîntului alb. Este mai curînd vorba de un der. de la sl. (bg., sb.) *roi* „roi de albine", cf. *roi*, din sl. *rojiti* „tundere", de ex. de la un *podŭrojiti* „subtundere", cf. sb. *zarojiti se* „a prinde un roi". 3068

drob (–bi), s. m. – **1.** Bucată. – **2.** Bulgăre de sare gemă. – **3.** Măruntaie de pasăre, și, în special, de miel. – **4.** Fel tipic de mîncare, din măruntaie de miel învelit în prapur. – Mr. *drob*.

Sl. *drobĭ*, cf. bg., sb. *drob*, rus. *drobĭ* „bucată" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 21; Cihac, II, 102; Conev 43 și 90). Pentru semantism, cf. bg. *drob* „plămîn", sb., cr., slov., ceh. *drob* „intestine". Din sl. a trecut și în mag. *darab*, de unde dubletul *dărab*, s. m. și n. (Trans., bucată). – Der. *drobină*, s. f. (bulgăre de sare gemă), din sl. (bg.) *drobina*, sec. XVII; *sdrobi*, vb. (a sparge, a distruge; a toca, a pulveriza), din sl. *s(ŭ)drobiti* (cf. megl. *drubes* < bg. *drobiă*); *sdrobitor*, adj. (care zdrobește); *sdrobitură*, s. f. (spărtură); *sdrob*, s. m. (fragment, rest). 3069

drob (–bi), s. m. – **1.** Varietăți de arbust (Cytisus albus, Cytisus Heufellii, Cytisus hirsutus, Cytisus nigricans, Genista tinctoria). – **2.** Plantă (Neslea paniculata). – Var. *drog*.

Rut., rus. *drok* (Candrea; Scriban), cu finala alterată, probabil prin influența cuvîntului anterior. – Der. *drobișor* (var. *drobușor*), s. m. (arbust, drob; Isatis tinctoria; Genista tinctoria); *drobiță*, s. f. (Genista tinctoria); *drobușoară*, s. f. (arbust, drob). 3070

drog (–guri), s. n. – Stupefiant.

Fr. *drogue*. – Der. *drogherie*, s. f., din fr. *droguerie; droghist*, s. m., din fr. *droguiste; droga*, vb. (a administra droguri). 3071

drojdie (–ii), s. f. – **1.** Zaț. – **2.** Sediment. – **3.** Ferment, preparat industrial întrebuințat ca ferment pentru dospirea aluatului. Megl. *(druj-deală)*.

Sl. *droždije* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 21; Miklosich, *Lexicon*, 176; Cihac, II, 102; Conev 88), cf. bg. *droždie*, sb. *drŏzda*, slov. *droždije*, ceh., rus. *droždi*. – Der. *drojdios*, adj. (dens, plin de drojdie, impur). 3072

drọpică, s. f. – Hidropizie. – Var. mr. *idropică*.

Ngr. ὑδρώπικας sau ὑδρωπικιά (Tiktin; Candrea), cf. alb. *dropiki*, sb. *tropika*. – Der. *dropios*, adj. (care suferă de hidropezie). 3073

drọpie (–ii), s. f. – Pasăre mare de stepă cu carnea comestibilă.

Bg., sb. *droplja* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 21; Cihac, II, 102; Conev 54; Skok 68; Petrovici, *Dacor.*, X, 139). – Der. *dropioi*, s. m. (bărbățușul dropiei). Var. *drop*, indicată de Damé, este îndoielnică. 3074

drọșcă (–ște), s. f. – Fiacru, birjă, trăsură de piață.

Rus., ceh. *drožka*, pol. *doroszka* (Cihac, II, 102). – Der. *droșcar*, s. m. (birjar); *droșcărie*, s. f. (magazine pentru trăsuri). 3075

drot (–turi), s. n. – **1.** Sîrmă. – **2.** Arc de sîrmă, folosit la scaune capitonate etc. – **3.** Instrument metalic de ondulat părul.

Germ. *Draht* (Diez, *Gramm.*, I, 129), prin intermediul pol., rut. *drot*, cf. mag. *drót* (Gáldi, *Dict.*, 125). – Der. *drota*, vb. (a ondula, a încreți părul); *drotar*, s. m. (Trans., persoană care repară capcanele rupte, legîndu-le cu sîrmă), cf. sb. *drotar*. 3076

druțe (–ți), s. m. – Par, bîtă.

Origine obscură. După Diculescu 482, din gr. δρῦς; Rosetti, II, 116, îl pune în legătură cu alb. *dru* „lemn". 3077

drug (–gi), s. m. – **1.** Par, bîtă, bară. – **2.** Loitre de car. – **3.** Bîrnă în general. – **4.** Știulete de porumb. – Var. (Mold.) *druc*.

Sl. *drŭgŭ*, probabil prin intermediul v.sb. și sb. *drug* (Cihac, II, 102; Skok 68), cf. *drîng;* var. din rut. *druk*. – Der. *drugă*, s. f. (băț; fus; fir tors; știulete de porumb), cf. sb. *druga*, bg. *deruga* (> mr., megl. *drugà*, ngr. δρούγα, alb. *drugë*); *dîrg*, s. m. (ciocan de lemn folosit de zidari); *drughineață*, s. f. (Mold., băț); *drugălău*, s. m. (Munt., știulete); *drugăleață*, s. f. (fus); *drughineață*, s. f. (Mold., băț, par); *drăgare*, s. f. (grindă principală); *îndruga*, vb. (a țese urzeala; a țese gros; a vorbi prea mult, a pălăvrăgi); *îndrugătură*, s. f. (cantitate de lînă toarsă). 3078

drujbă (–be), s. f. – Prietenie, intimitate, familiaritate.

Sl. (bg., sb., rut., rus.) *družba*. – Der. *drușcă*, s. f. (prietenă a miresei, care o însoțește la ceremonia de nuntă, domnișoară de onoare), din sl. *družĭka* „prietenă" (Cihac, II, 103; Conev 58), cf. bg., rus. *družka* „domnișoară de onoare"; *dîrzar*, s. m. (invitat al miresei, la nunțile din popor), cf. sb. *drugar* „tovarăș". 3079

drum (–muri), s. n. – **1.** Cale de comunicație terestră, stradă, șosea. – **2.** Călătorie, traseu, parcurs. – Megl. *drum*.

Gr. δρόμος, direct (cf. sicil. *drom*, calabr. *dromu*) sau prin intermediul sl. *drumŭ* (cf. bg., sb., cr. *drum.*, alb. *dhrom*). Filiera sl. era general admisă (Miklosich, *Fremdw.*, 8; Tiktin; Conev 81; Sandfeld 29; Pușcariu, *Dacor.*, VIII, 283) și pare posibilă, fără a fi necesară (cf. Murnu 19; Diculescu, *Elementele*, 420; Pușcariu, *Lr.*, 260; Rosetti, II, 67). Cuvîntul sl. este rar astăzi (Vasmer, *Gr.*, 54). Vocalismul din rom. s-ar putea explica prin forma ionică δροῦμος (Diculescu).

Der. *drumar*, s. m. (Trans., călător, drumeț); *drumaș*, s. m.; *drumător*, s. m. (Trans., drumeț); *drumeag* (var. *drumeac*), s. n. (cărare); *drumeț*, s. m. (Munt., călător); *drumeție*, s. f. (călătorie, excursie); *îndruma*, vb. (a arăta drumul, a conduce; a călăuzi, a sfătui; refl., a se îndrepta, a o lua spre); *îndrumător*, adj. (care îndrumă; indicator). Țig. sp. cunoaște dubletele *drom*, direct din ngr., și *drun*, din rom. (Besses 70). 3080

dubă (–be), s. f. – **1.** Ambarcație, luntre făcută dintr-un trunchi de copac scobit. – **2.** Ciubăr de lemn. – **3.** (Trans.) Vas pentru fructe, din coajă de cireș. – **4.** Pușcărie, temniță. – **5.** Vehicul închis, cu gratii, cu care se transportă deținuții. – **6.** (Trans.) Instrument muzical rustic.

Sl. *dyba* „trunchi" (Cihac, II, 95), cf. rut., rus. *dub* „stejar; luntre", sb. *dubak* „dubă, vehicul". Pentru evoluția semantică, cf. *drîng;* la sensul de „temniță" s-a ajuns plecîndu-se de la butucul de care erau legați deținuții, pol. *dyby* (cf. Bogrea, *Dacor.*, I, 263), sau sl. *dyba*, de unde *dibă*, s. f. (butuc). Cf. *dîmb, dumbravă*.

Der. *dubăi*, vb. (Trans., a cînta la *dubă*); *dubas*, s. n. (Mold., barcă pescărească; ponton), din rus. *dubas*, cf. tc. *duba* „ponton"; *dubăsar*, s. m. (Mold., pontonier). 3081

dubi (–bęsc, –it), vb. – A argăsi, a tăbăci.

Sl. (ceh., rus.) *dubiti* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 21; Cihac, II, 103), din sl. *dąbŭ* „arbore", cf. *dîmb, dubă, dumbravă*. Miklosich, *Lexicon*, 162, derivă în mod ciudat cuvîntul rom. din sl. *dlŭbsti* „a scărpina". – Der. *nedubit*, adj. (netăbăcit); *dubeală*, s. f. (substanță care tăbăcește); *dubălar*, s. m. (tăbăcar); *dubălărie*, s. f. (tăbăcărie); *dubină*, s. f. (substanță care tăbăcește), pentru a cărui der. cf. Iordan, *ZRPh.*, LVI, 320. Cuvinte folosite aproape exclusiv în Mold. și Bucov. 3082

dubiu, s. n. – Îndoială.

Lat. *dubium* (sec. XIX). – Der. *dubios*, adj. (incert); *dubitativ*, adj. (care exprimă o îndoială); *indubitabil*, adj. (neîndoios). 3083

dublu (–lă), adj. – Care este de două ori mai mare, îndoit. – Var. (înv.) *duplu*.

Fr. *double*. – Der. *dublă*, s. f. (măsură pentru cereale, egală cu 20 l), abreviere de la *dublu decalitru; dubla;* vb. (a face să devină de două ori mai mare, a îndoi); *dubleu* (var. *dublé*) (metal placat cu aur; lovitură dublă, la jocul de biliard, în casă etc.), s. n., din fr. *doublé; dublet*, s. n. (al doilea exemplar al unui obiect); *duplica*, vb. (a face un duplicat), din lat. *duplicare* (sec. XIX); *duplicat*, s. n., din germ. *Duplikat; duplicitate*, s. f., din fr. *duplicité*. Var. *duplu* se explică prin încrucișarea cu ngr. δυπλοῦς > mr. *duplu*. 3084

duce (–c, –us), vb. – **1.** A lua cu sine pe cineva spre a-l conduce. – **2.** A călăuzi, a orienta. – **3.** A trasa, a schița. – **4.** A transporta ceva sau pe cineva într-un anumit loc, a lua ceva sau pe cineva și a-l pune în alt loc. – **5.** A căra. – **6.** A suporta, a îndura. – **7.** A rezista, a dăinui. – **8.** A face să reziste, a face să dăinuie. – **9.** (Arg.) A înșela, a încurca. – **10.** A trece. – **11.** A trăi. – **12.** (Cu pron. compl. *o*) A se descurca, a se aranja. – **13.** (Refl.) A pleca, a porni. – **14.** (Refl.) A merge. – **15.** (Refl.) A face drumul. – **16.** (Refl.) A trece, a se scruge. – **17.** (Refl.) A pieri, a dispărea, a se face nevăzut. – **18.** (Refl.) A muri. – Mr. *duc, duṣu, dusă, duțire;* megl. *ducu, duș*.

Lat. *dūcĕre* (Cihac, I, 83; Pușcariu 552; Candrea-Dens., 517; *REW* 2785); cf. it. *durre*, prov., v.fr. *duire*. În general în celelalte limbi romanice s-au conservat mai bine formele compuse, cf. *aducir, conducir, seducir, reducir*. Pentru semantismul romanic al formelor pronominale, cf. Densusianu, *Hlr.*, I, 182. – Der. *ducă*, s. f. (plecare, mers); *ducă-se pe pustii*, s. m. (epitet popular al diavolului; epilepsie); *dus*, adj. (plecat, absent; desprins de realitate, îngîndurat; alienat, nebun); *dus*, s. m. (persoană absentă; mort, defunct); *dus*, s. n. (plecare). Cf. *aduce*. 3085

duce (–ci), s. m. – Titlu nobiliar. – Var. (înv.) *ducă*.

It. *duca* (sec. XVII), în parte prin intermediul ngr. δούκας, sl. *duka*. Forma actuală a fost readaptată lat. *dux, –cem*. – Der. *ducal*, adj. (care aparține ducelui); *ducat*, s. m. (ducat, monedă); *ducat*, s. n. (ducat, provincie, teritoriu în stăpînirea unui duce); *ducesă*, s. f. (soția unui duce); *arhiduce*, s. m. (titlu dat prinților din casa imperială a Austriei). Este dublet de la *doge*, s. m. (titlu purtat de conducătorii politici ai unor vechi republici italiene), din ven. *doge*. 3086

duculuĭ (–uęsc, –ĭt), vb. – A conveni, a fi potrivit. – Var. *duculi*.

Mag. *dukálni* (Candrea). În Trans. 3087

dud (–uzi), s. m. – Arbore cu fructe mici,

cărnoase, albe sau negre (Morus alba, Morus nigra). – Mr. *dudă*, megl. *dud*.

Tc. *dud, dut*, din per. *tud* (Miklosich, *Türk. El.*, I, 287; Roesler 591; Șeineanu, II, 161; Lokotsch 2118; Berneker 233), cf. alb., sb. *dud*. – Der. *dudă*, s. f. (fruct de dud); *dudău*, s. m. (buruieni, bălării), cf. mag. *dudva* (după Cihac, II, 496 și Löwe 30, rom. provine din mag., it. *duda* (Battisti, II, 1399). 3088

dudă (-de), s. f. – (Olt., Trans.) Canal, fistulă.

Sb., mag. *duda* (Candrea; Scriban). – Der. *dudoi*, s. m. (Trans., corn făcut din coajă de cireș); *dudulean*, s. m. (Trans., știulete de porumb; Olt., tulpină de ceapă); *duduloi*, s. n. (Olt., canal; tulpină de ceapă). 3089

duduie (-ui), s. f. – (Mold.) Domnișoară. – Var. *duducă*. Mr. *dudie*.

Tc. *dudu* „doamnă" (Șeineanu, II, 161; Lokotsch 2119; Ronzevalle 92), cf. bg. *dudum*. 3090

duduí (-uesc, -ít), vb. – **1.** A răsuna, a bubui, a produce un zgomot sacadat. – **2.** A alunga, a da afară cu zgomot. – **3.** A tremura, a se înfiora, a vibra pardoseala ca urmare a bătăilor din picioare. – Var. *dudăi* (numai sensul 2, în Trans.), *durdui*.

Creație expresivă, cf. *dîrdîi, durui, bubui*, etc. După Cihac, II, 496, în loc de *durdui*, și acesta din mag. *dördülni*, care la rîndul lui este tot creație expresivă. – Der. *duduială*, s. f. (zgomot sacadat); *duduit*, s. n. (zgomot sacadat); *duduitură*, s. f. (zgomot sacadat); *duduruz*, s. m. (țărănoi, mojic); *sgudui*, vb. (a scutura, a cutremura, a face să tremure), care este în locul lui **sdudui*, cu *s-* expresiv, cf. *(s)fărîma* (cuvîntul se consideră în general de origine necunoscută; în legătură cu *scotoci* după Cihac, II, 343, și cu gepid. **skudojan*, germ. *schütten*, după Scriban; ambele ipoteze sînt neverosimile); *sguduială*, s. f. (scuturătură); *sguduit*, s. n. (scuturătură); *sguduitură*, s. f. (scuturătură); *sguduitor*, adj. (care înfioară). 3091

duel (-luri), s. n. – **1.** Luptă între două persoane înarmate. – **2.** (Fig.) Polemică.

Fr. *duel*. – Var. *duela*, vb. (rar, a se bate în duel); *duelist*, s. m., din fr.; *duelgiu*, s. m. (duelist). 3092

dughiană (-ghene), s. f. – Prăvălie. – Mr. *duchiane*, megl. *duchian*.

Tc. *dükkan* (Roesler 591; Șeineanu, II, 162; Lokotsch 542; Ronzevalle 91; Iordan *Dift.*, 80), cf. alb. *dukian*, bg. *diugen*, sb. *dućan*, mag. *dogány*, cf. it. *dogana*. – Der. *dughengiu*, s. m. (băcan, negustor), din tc. *dükkancı*. 3093

dugliș (-șe), adj. – (Mold.) Leneș, trîndav.

Mag. *dög* „cadavru" și „putoare", *dögelni* „a dormi" (Scriban). Pentru trecerea de la „puturos" la „leneș", cf. *puturos*. După Tiktin, aflat în legătură cu *duh*, ceea ce din punct de vedere semantic este același lucru. 3094

duh (-huri), s. n. – **1.** Respirație, suflare. – **2.** Suflet, spirit. – **3.** Spirit, suflet fără trup. – **4.** Spirit, inteligență, agerime. – **5.** Intenție. – **6.** (Mold.) Reputație, faimă. – Mr. *duh*.

Sl. *duchŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 22; Miklosich, *Lexicon*, 182; Cihac, II, 104), cf. bg. *duh* „spirit", slov. *duh* „miros". Ultimul sens este rezultatul unei confuzii cu *buh*. Este dublet de la *duși*, s. m. pl. (dispoziție). – Der. *duhăi* (var. *duhli, duhlui, duhni*), vb. (a mirosi urît, a puți), prin intermediul suf. expresive, cf. sl. *dychati, duchati, dŭchnąti* „a respira", rus. *tuchnutĭ* „a putrezi"; *duhl(u)it*, adj. (Mold., puturos); *duhliu*, adj. (spiritual, pătrunzător); *duhoare*, s. f. (putoare, miros urît), der. cu suf. *-oare* (după Conev 98, din sl. *dŭchorĭ;* după Pușcariu, *Dacor.*, VII, 469, și Candrea, rezultat din încrucișarea cu *putoare;* dar semantismul este normal, fără a avea în vedere această posibilitate), cf. *dihor; duhorî*, vb. (a puți); *duhoniță*, s. f. (sac pentru seu), cf. *dohotniță; duhnet*, s. n. (putoare); *tihoare* (var. *tigoare*), s. f. (lighioană, vietate), formație paralelă cu *duhoare* și *dihor*, ca rus. *tuchnutĭ* „a putrezi", rut. *tuchnuti* „a mirosi urît", față de slov. *duhneti; tihoarcă* (var. *tohoarcă*), s. f. (cojoc de piele de miel, folosit de ciobanii din Mold. și Trans.), pare cuvînt identic cu cel anterior. – Cf. *dohot, duhovnic, dușcă*. 3095

duhán, s. n. – (Trans., Banat). Tutun. – Var. *dohan*.

Sb. *duhan*, v.sb. *duchanŭ*, din tc., arab. *duhân* (Miklosich, *Fremdw.*, 87; Cihac, II, 104; Meyer 76), cf. mag. *dohány*, alb. *duhan*. – Der. *duhăni*, vb. (a fuma); *duhăneală*, s. f. (Trans., acțiunea de a fuma). 3096

duhóvnic (-ci), s. m. – Confesor, părinte spiritual. – Megl. *dovnic*.

Sl. *duchovĭnikŭ*, bg. *duhovnik*, din sl. *duchŭ* „spirit", cf. *duh*. – Der. *duhovnicesc*, adj. (confesional; spiritual); *duhovnicește*, adv. (spiritual); *duhovnici*, vb. (a spovedi, a confesa); *duhovnicie*, s. f. (misiunea de a spovedi). 3097

duíos (-oásă), adj. – **1.** Mișcător. – **2.** Simțitor, sensibil. – **3.** Tandru, blînd, gingaș. – **4.** Dulce, mîngîietor, drăgăstos. – **5.** (Trans. de Vest) Dornic, avid. – Var. (Trans.) *doios*.

Lat. **dolīōsus* (P. Papahagi, *Notițe*, 20; Puș-

cariu 553; Candrea-Dens., 527; Graur, *BL*, V, 96). Ar putea fi şi o der. internă, plecîndu-se de la **doi* < lat. **dolium*, cf. it. *(cor)doglio, doglia* şi it. *doglioso* (după Tiktin, pe baza lui *a durea*, ceea ce este mai puţin evident). Primul sens, înv., este bogat atestat în sec. XVII-XIX. – Der. *duioşie*, s. f. (iubire, dulceaţă plină de melancolie); *duioşime*, s. f. (înv., duioşie); *duinţă*, s. f. (înv., duioşie); *înduioşa*, vb. (a mişca, a emoţiona); *înduioşetor*, adj. (care înduioşează). 3098

duiụm (-muri), s. n. – 1. (Înv.) Pradă, captură. – 2. Grămadă, mulţime, cantitate mare.

Tc. *doyum* (Seineanu, II, 162; Lokotsch 528). 3099

dulạmă (-me), s. f. – 1. Veche haină purtată de boieri şi apoi de burghezie. – 2. (Olt.) Haină lungă de postav alb. – Mr. *dulumă*, megl. *dulmă*.

Tc. *dolama* (Şeineanu, II, 163; Lokotsch 530), cf. ngr. ντουλαμᾶς, bg., sb. *dolama*, mag. *dolmány*, pol., rus. *dolman*. Din aceste ultime cuvinte provine dubletul *dolman*, s. n., cf. fr. *dolman*, sp. *dormán*. 3100

dulandragịu (-ịi), s. m. – Golan, haimana, derbedeu.

Tc. *dolandırıcı* (Candrea). În Mold., *rar*. 3101

dulạp (-puri), s. n. – 1. Scîndură. – 2. Lucrare din scînduri. – 3. Şifonier. – 4. Scrînciob din scînduri, care se roteşte în jurul unui ax. – Mr. *dulape*, megl. *dulap*.

Tc. (per.) *dolab* (Şeineanu, II, 164; Lokotsch 529), cf. ngr. ντουλάπι, alb. *doljap*, bg., sp. *dolap*. Cu primul sens se foloseşte pl. m. *dulapi*. – Der. *dulăpaş*, s. n. (scrin); *dulăpar*, s. m. (persoană care învîrteşte scrînciobul). Mag. *duláb* provine mai curînd decît din rom. (Edelspacher 13), din sb. 3102

dulậu (-ậi), s. m. – 1. (Înv.) Cîine de vînătoare, copoi. – 2. Cîine de pază (Canis pecuarius).

Probabil pol. *dołow*, din sl. *loviti* „a vîna" (Cihac, II, 104). După Şeineanu, *Rom.*, XXX, 549, din mag. *dullő*, soluţie care pare dificilă sub aspect fonetic. – Der. *dolcă*, s. f. (căţea de pază), pe care Hasdeu, *Col. lui Traian*, 1874, 173, îl considera de origine dacică. 3103

dụlce (-e), adj. – 1. Care are gustul mierii sau zahărului. – 2. Blînd, gingaş. – 3. Plăcut, bun la gust. – 4. Moale, liniştit, molcom. – 5. (Trans.) Legitim. – 6. (Adv.) Cu blîndeţe, cu gingăşie. – Mr. *dulţe*, megl. *dulţi*, istr. *dul'ţe*.

Lat. *dŭlcis* (Cihac, I, 84; Puşcariu 554; Candrea-Dens., 520; *REW* 2792), cf. it. *dolce*, prov. *dolz, dous*, fr. *doux*, cat. *dols*, sp. *dolce*. – Der. *dulce*, s. m. (dulceaţă, însuşirea de a fi dulce, perioadă a anului cînd este îngăduit credincioşilor creştini să mănînce carne şi produse lactate; produse lactate); *dulce* (pl. colectiv *dulciuri*) s. n. (preparat dulce care se mănîncă, cofeturi); *dulceag*, adj. (cu gust cam dulce), a cărui der. nu este clară; *dulcegărie*, s. f. (vorbă, purtare dulceagă); *dulceaţă*, s. f. (însuşirea de a fi dulce, plăcut; produs dulce de mîncare; acţiunea de a mînca produse lactate şi carne; interzisă în perioadele de post; preparat alimentar făcut din fructe sau petale fierte în sirop de zahăr), cf. abruz. *dulgiázze; dulciu*, adj. (pe jumătate dulce); *dulceţar*, s. m. (cofetar); *dulceţărească*, s. f. (cofetărească, care înainte era îndeletnicire obişnuită în casele boiereşti); *dulcoare*, s. f. (dulceaţă), cuvînt rar care, după Puşcariu 555 şi *REW* 2793, provine din lat. *dŭlcōrem; dedulci*, vb. (a mînca alimente interzise în periaoda de post; a se învăţa prost, a se nărăvi), format pe baza expresiei *de dulce* „interzis în post" (Tiktin); *îndulci*, vb. (a face ceva să fie dulce; a alina, a domoli; refl., a se deprinde, a se obişnui), cf. mr. *(î)ndulţescu* (după Puşcariu 833; Densusianu, *Hlr.*, 169 şi Candrea-Dens., 521, ar reprezenta direct lat. **indulcīre*); *îndulcitor*, adj. (care îndulceşte; calmant); *îndulcitură*, s. f. (bomboană). Din rom. provine rut. *doljčyca* (Candrea, *Elemente*, 403). 3104

dulghẹr (-ri), s. m. – Meseriaş care execută lemnărie, construcţii din lemn. – Mr. *dulgher*.

Tc. *dülger* (Roesler 591; Şeineanu, II, 165; Lokotsch 553), cf. alb. *düljger*, bg. *diulger(in)*, sb. *dulger*. – Der. *dulgherie*, s. f. (meseria dulgherului; atelierul dulgherului). 3105

dụlmă (-me), s. f. – Vînătă.

Tc. *dolma* (Şeineanu, II, 165), cf. ngr. ντολμᾶς, bg., sb. *dolma*. Cuvînt rar. 3106

dulụţă, s. f. – (În expresia *a fugi dulută*). A fugi iute.

Origine necunoscută. După Şeineanu, *Chien*, 258 şi Puşcariu, *Dimin.*, 77, de la *dulău*, „cîine". Pascu, *Beiträge*, 40, pleacă de la vb. *a tuli* „a fugi", pentru a forma un dim. **tuluţă*. În sfîrşit, Scriban îl consideră ca un vocativ, de la un nume *Duluţă* care nu apare. Stabilirea unui etimon este şi mai dificilă dacă se are în vedere că nu se cunoaşte valoarea exactă a cuvîntului. Ar putea fi o der. umoristică de la *du-l* (cf. *ia-l şi du-l*), cu suf. dim. *-uţă*. 3107

dumbrạvă (-ạvi), s. f. – 1. Pădure tînără. – 2. Pădure de stejar.

Sl. *dąbrava*, de la *dąbŭ* „arbore, stejar" (Mi-

klosich, *Slaw. Elem.*, 22; Miklosich, *Lexicon*, 189; Cihac, II, 104; Conev 51), cf. rus. *dubrava*. Cf. şi *dîmb, dubă*. – Der. *dumbrăveancă*, s. f. (varietate de cioară, Coracias garrula); *dumbravnic*, s. m. (roiniţă, Melittis melissophyllum); *dobro-(m)nic(ă)*, s. f. (roiniţă). 3108

dumicą (–c, –ąt), vb. – A sfărîma, a fărîmiţa, a tăia în bucăţele. – Mr. *diriic, diriicari*.

Lat. **dēmīcāre*, de la *mīca* „bucăţică", cf. *mică* (Puşcariu 499; Candrea-Dens., 1095; *REW* 2551; Rosetti, I, 166, care greşeşte propunînd lat. *demică re* „a lupta"). Rezultatul normal, *demicăre* sau *dimicare* (atestat în sec. XVII) a fost disimilat. Cf. formaţia paralelă din fr. *émietter* < *mie* < lat. *mica*. După Cihac, II, 94, din slov., ceh. *demikát*, mag. *domika* „terci"; este însă mai probabîl ca aceste cuvinte să provină din rom. (cf. Scriban). – Der. *dumicat*, s. m. (fărîmă; îmbucătură). 3109

dumịnică (–ci), s. f. – Ultima zi a săptămînii. – Var. *duminecă*, (Olt.) *dúminică*. Mr., megl. *duminică*, istr. *dumireke*.

Lat. *(dies) domĭnĭca* (Cihac, I, 80; Puşcariu 557; Candrea-Dens., 506; *REW* 2738); cf. it. *domenica* (calabr., sicil. *duminica*), prov. *dominica*, fr. *dimanche*, cat. *dominica*, sp., port. *domingo*. Cf. *duminicea*. Pentru var. *dúminică*, cf. Graur, *BL*, IV, 77. 3110

duminiceą (–ęle), s. f. – Plantă (Lysimachia numularia). – Var. *duminicică, dumini(cu)ţă*.

Sb. *dumnjača* (Candrea), încrucişat cu *duminică*. 3111

dumitrịţă (–ţe), s. f. – Crizantemă (Chrysanthemum indicum).

De la *(Sfîntul) Dumitru*, fiind perioada ei de înflorire. 3112

Dumnezęu (–ęi), s. m. – Fiinţă supremă, creator şi cîrmuitor al lumii. – Mr. *dhumnidză(u)*, megl. *dumnizesc*.

Lat. *dŏmĭnĕ dĕus* (Puşcariu 558; *REW* 2734), cf. it. *domeneddio*, v.prov. *domerdieus*, v.fr. *damnedieu*. Cf. *zău*. – Der. *dumnezeesc*, adj. (divin; milostiv); *dumnezeeşte*, adv. (minunat, divin); *dumnezei* (var. *îndumnezei*), vb. (a diviniza; a adora ca pe Dumnezeu); *dumnezeire*, s. f. (divinitate; divinizare; înv., religiozitate); *nedumnezeire*, s. f. (înv., impietate); *dumnezeiţă* (var. *dumnezeoaie, dumnezeoaică*), s. f. (înv., zeiţă). 3113

dụnă (–ne), s. f. – Formă de relief cu aspectul unor coame paralele.

Fr. *dune*. – Der. *dunetă*, s. f. (partea mai înaltă de la pupa unei nave), din fr. *dunette*. 3114

dunanmą (–ąle), s. f. – **1.** Flota turcă. – **2.** Petrecere, chermeză. – Var. *dunalma*.

Tc. *donanma* (Şeineanu, III, 49). Sec. XVIII, înv. 3115

dụngă (–gi), s. f. – **1.** Striaţie, cută. – **2.** Linie, dîră. – **3.** Colţ, muchie. – **4.** Latură, coastă. – **5.** (Olt.) Loitră.

Sl. *dǫga* „arc" (Cihac, II, 96), cf. bg. *dŭgá* „arc", rus. *dugá* „curcubeu". – Der. *dungat*, adj. (vărgat, cu dungi); *dungăţea*, s. f. (varietate de lotus, Lotus tetragonolobus); *de-a dunguşul*, adv. (Trans., de-a berbeleacul); *îndunga*, vb. (a face cute). 3116

dụo, s. n. – Compoziţie muzicală executată pe două voci.

It. *duo*. – Der. *duet*, s. n., din it. *duetto; duetist*, s. m., din fr. *duettiste*. 3117

dup, interj. – Poc (exprimă zgomotul produs de o lovitură). – Var. *sdup*.

Creaţie expresivă, cf. *buf, hop* şi ngr. δοῦπος. – Der. *dup*, s. m. (bilă; beţişor care înlocuieşte bilele la anumite jocuri de copii; smoc de păr), cuvinte care adesea sînt considerate de origine diferită, dar care provin din aceeaşi intenţie expresivă, de a desemna un obiect rotund şi greu. După Cihac, II, 105, ar trebui plecat de la *dup* „joc cu bile", care ar proveni din sl. *duplŭ* „concav", cf. pol. *dup* „scorbură", ceh. *dupa* „gaură", bg. *dup(č)iá* „a găuri". Aceste paralele sînt evidente; însă sensul lui *dup* „joc de bile" nu este atestat şi pare a fi rezultatul unei greşeli de interpretare a expresiei *a juca în dupi* „a juca popice (care trebuie să fie băgate într-o gaură)". După Conev 40, din bg. *dupka*.

Dublet de la *dup* „smoc de lînă" trebuie să fie *dop*, s. n. (bucată de plută cu care se astupă o sticlă; plută); se ştie că un smoc de lînă sau o bucată de cîrpă este cel mai simplu dintre dopurile primitive. Cuvîntul rom. a fost explicat prin cr. *tapun* (Cihac, II, 99), care cu greu s-ar putea admite, şi puţin sau deloc probabil pe baza gepidicul **dups* (Gamillscheg, *Rom. Gem.*, II, 251) sau a săs. *dop* (Meyer-Lübke, *Z. vergl. Sprachf.*, XXXIX, 597; *Dacor.*, III, 734; Scriban, Rosetti, II, 80).

Der. *dupac*, s. m. (lovitură; palmă; pumn), der. cu suf. *-ac* (Pascu, *Suf.*, 191; cf. Iordan, *BF*, I, 110; după Candrea, trebuie să se pună în legătură cu sb. *dupac* „lovitură"); *dupăci*, vb. (a lovi, a da cu pumnul; a călca în picioare; a lega); *dupuros*, adj. (Mold., păros, plin de smocuri); *dupurlui*, vb. (a jumuli, a curăţa), de la pl. *dupuri* cu un suf. expresiv; *dupăi* (var. *dupui*), vb. (a tropăi, a călca zgomotos); *sducni*, vb. (Banat, a scutura, a face

să tremure); *(s)dupăit*, s. n. (tropăit); *(s)dupăială*, s. f. (tropăit); *îndupăca*, vb. (a se ghiftui, a înfuleca), cuvînt înv., folosit de Cantemir; *îndopa*, vb. (a hrăni peste măsură, a ghiftui; a umple, a sătura; a hrăni o pasăre vîrîndu-i mîncare pe gît pentru a o îngrăşa; refl., a se sătura, a se ghiftui); *doapă*, s. f. (femeie dolofană); *dopar*, s. n. (tirbuşon). Din rom. provin mag. *dop* (Edelspacher 13) şi săs. *dop*. 3118

după, prep. – **1.** În urma (exprimă succesiunea în timp). – **2.** În urmă, în spate (exprimă succesiunea în spaţiu). – **3.** Pentru (exprimă obiectivul acţiunii). – **4.** Prin (exprimă mijlocul sau instrumentul). – **5.** După, conform (exprimă o identitate). – Mr. *după, dupu, dipă*, megl. *dipu*, istr. *dupę*.

Lat. *de post* (Diez, I, 326; Puşcariu 559; Densusianu, *Hlr.*, I, 172; Candrea-Dens. 1425), cf. it. *dopo*. În limbajul curent se confundă uneori cu *de pe*, ceea ce a produs forma hibridă *dupre* „de" sau „de peste", cu var. incorecte *dupe* şi *după*. Cf. Moser, 424-25. 3119

duşcă (-ci), s. f. – (Mold.) Monedă de 50 de bani. – Var. *dutcă*.

Pol. *dudek*, pl. *dutki* (Cihac, II, 105). După Conev 78, din bg. *dupka*, care pare a proveni din rom. După Gáldi, *Dict.*, 176, din mag. *dutka*, care provine din pol. 3120

duplecă (-c, -ăt), vb. – **1.** A încovoia, a îndoi. – **2.** (Banat) A răsfrînge, a sufleca. – **3.** A supune. – **4.** A ceda, a se supune, a admite. – Var. *îndupleca*. Mr. *nduplic, nduplicari*.

Lat. *duplicāre* (Puşcariu 834; Candrea-Dens., 523; *REW* 2801; din lat. **induplicāre*, după Densusianu, *GS*, V, 19), cf. ticin. *dubigá*, sp. *doblegar*. Var. este mult mai curentă decît forma primitivă, înv. – Der. *neînduplecat*, adj. (intransigent, tenace); *înduplecător*, adj. (care încovoiază); *înduplecătură*, s. f. (încovoiere). 3121

dur, interj. – Exprimă zgomotul produs de rostogolirea unui obiect rotund.

Creaţie expresivă. – Der. *dur(a)-vur(a)* (var. *tura-vura*), adv. (inutil, de geaba); *durĭ*, s. f. (felie, bucată rotundă; Olt., dans popular); *de-a dura*, adv. (de-a rostogolul); *durĭţă*, s. f. (rotiţă, stea la pinteni); *durigă*, s. f. (roată, scripete); *duriga*, vb. (Trans., a arunca; a face să se rostogolească); *durilă*, s. f. (Olt., mîner de vîrtelniţă); *durui* (var. *durăi, durdui*), vb. (a se rostogoli cu zgomot; Trans. de Vest, a tuna), a cărui ultimă formă indică o confuzie cu *dudui; durăt* (var. *durăit, duruit*), s. n. (Mold., larmă, harababură); *durăturĭ*, s. f. (harababură); *duruitoare* (var. *durăitoare*), s. f. (morişcă; cascadă); *durduca*, vb. (a învîrti), rezultat din încrucişarea cu *durdă; durdulica*, vb. (Trans., a învîrti), cuvînt identic cu cel anterior, cu infixul expresiv *-li; durligi*, s. m. pl. (Mold., picioare), pare o încrucişare a lui *durigă* cu *tîrlici* (cf. Bogrea, *Dacor.*, IV, 812). 3122

dur (-ră), adj. – Tare, aspru.

Lat. *durus* (sec. XIX). – Der. *dura*, vb. (a ţine, a fi, a dăinui); *duritate*, s. f. (tărie, rezistenţă); *durabil*, adj. (care durează); *durabilitate*, s. f. (trăinicie, rezistenţă); *duratĭ*, s. f. (interval, răstimp), din it. *durata*, sau traducere din fr. *durée*. 3123

duţă (-ręz, -ăt), vb. – **1.** A ciopli lemnul. – **2.** A edifica, a construi. – Mr. *dor, durari*.

Lat. *dolāre* (Cihac, I, 84; Puşcariu 560; Candrea-Dens., 524; *REW* 2718), cf. alb. *duruem*, calabr. *dulare*, sp. *dolar*. – Der. *durătură*, s. f. (surcele de cioplitură, aşchii). 3124

durbăcă (-ăci), s. f. – **1.** Cada teascului de struguri. – **2.** Vas cu apă rece la alambic.

Tc. *dibek* (Şeineanu, II, 165), cf. alb. *dübek* „ciubăr". 3125

durd (-dă), adj. – Rotofei, rotund.

Mag. *durda* (Cihac, II, 105; Iordan, *BF*, VII, 252). Cuvînt rar. – Der. *durdă*, s. f. (femeie dolofană; buzdugan; puşcă); *durduliu*, adj. (rotofei). Cf. *durduca*. 3126

dureă (dor, durere), vb. – A chinui, a face rău. – Mr. *dor, durută, dureare*, megl. *doari*, istr. *dǫre*.

Lat. *dŏlĕre* (Cihac, I, 78; Puşcariu 543; Candrea-Dens., 525; *REW* 2721), cf. it. *dolere* (mil. *doŗi*), prov., sp. *doler*, v.fr. *doloir*, port. *doer*. Cuvînt general folosit (*ALR*, I, 139).

Der. *durere*, s. f. (chin, suferinţă), cf. Şeineanu, *Semasiol.*, 186; *duroare*, s. f. (înv., durere; înv., reumatism), din lat. *dŏlōrem* (Puşcariu 562; *REW* 2724), cuvînt care supravieţuieşte în mr.; *dureros*, adj. (care provoacă durere), de la *durere* cu suf. *-os* (după Puşcariu 553 şi *REW* 2725, din lat. *dŏlorosus*, al cărui rezultat normal, *dururos*, a dispărut, dar apare în sec. XVII şi în mr.); *îndurera*, vb. (a întrista, a mîhni, a produce durere). 3127

duş (-şuri), s. n. – Instalaţie sanitară care asigură ţîşnirea mai multor jeturi de apă.

Fr. *douche*. – Der. *duşa*, vb., din fr. *doucher*. 3128

duşag (-guri), s. n. – (Mold.) Saltea.

Tc. *düşek* (Scriban). 3129

dușcă (-ște), s. f. – Înghițitură, sorbitură.

Sl., cf. sb. *za dušak* „fără să respire", slov. *dušek,* ceh. *duškem,* pol. *duszkiem,* rus. *duška* „răgaz" (Cihac, II, 104; Conev 91). Cf. *duh.* Din aceeași familie face parte *dușnic,* s. n. (Olt., răsuflătoare, valvulă; fumar), din bg., sb. *dušnik* (Candrea; Conev 63). 3130

dușiș (-șuri), s. n. – Noroc, hazard.

Tc. *düşüş, dışış* (Șeineanu, III, 49). Sec. XVII, înv. 3131

dușlag (-guri), s. n. – Dorn, priboi de dulgher pentru găurit doagele.

Germ. *Durchschlag* (Candrea; Scriban). 3132

dușman (-ni), s. m. – Inamic, vrăjmaș. – Mr. *dusman.*

Tc. (per.) *düşmen* (Roesler 591; Miklosich, *Türk. Elem.,* I, 288; Șeineanu, II, 165; Lokotsch 554; Ronzevalle 90), cf. alb., bg., sb. *dušman.* – Der. *dușmancă,* s. f. (inamică, vrăjmașă); *dușmănesc,* adj. (privitor la dușmani; dușmănos); *dușmănește,* adv. (cu dușmănie, ostil); *dușmănos,* adj. (ostil); *dușmăni,* vb. (a fi ostil; a urî; a învrăjbi); *dușmănie,* s. f. (vrăjmășie); *îndușmăni,* vb. (a învrăjbi). 3133

dușumea (-ele), s. f. – Podea, pardoseală de scînduri. – Var. (Mold.) *dușamea.* Mr. *dușăme.*

Tc. *düşeme* (Șeineanu, II, 166), cf. alb. *düseme.* 3134

duva (-ale), s. f. – Rugăciune a musulmanilor. – Var. *dova.*

Tc. *duva,* din arab. *du'a* (Șeineanu, III, 50). Sec. XVIII, înv. 3135

duvalm (-mi), s. m. – Grăjdar.

Sl. *dvalma* (Tiktin; Scriban). Sec. XVII, înv. 3136

duzină (-ni), s. f. – Grup de 12 obiecte de același fel. – Mr. *duzină.*

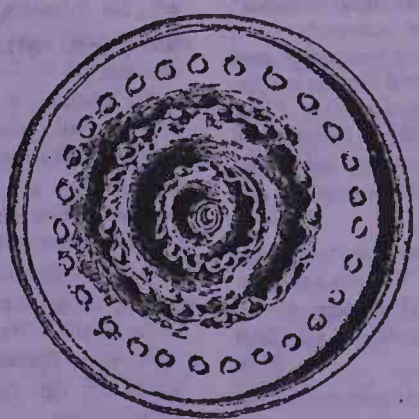
It. *dozzina,* prin filieră orientală, cf. ngr. ντουζίνα, tc., bg. *duzina,* alb. *duzinë.* 3137

dveră (-re), s. f. – Poartă din trei părți care ascunde altarul credincioșilor. – Var. *dveară.*

Sl. *dvěrĭ* (Tiktin; Candrea), pl. *dveri,* cu sing. analogic (Byck-Graur 36). 3138

dvori (-rșesc, -it), vb. – 1. A servi. – 2. A sta la curte, a duce viață de curtean. – 3. A munci. – 4. A aștepta.

Sl. *dvoriti* „a servi", de la *dvorŭ* „curte". – Der. *dvorbă,* s. f. (serviciu la Curte), din sl. *dvorība* „adunare"; *dvorean,* s. m. (curtean; slujbaș al domnitorului). Sînt cuvinte înv., cf. *vorbă, vornic.* 3139

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

E

eạ (ęle), pron. – Pronume personal de pers. 3 sing. f.; ține locul persoanei despre care se vorbește. – Mr. *ea, ia,* megl. *ea,* istr. *io.*

Lat. *īlla* (Pușcariu 764; *REW* 4266). Pl. *ele* < *īllae,* gen. *ei* < *īllaei* (pl. *lor* < *īllorum*), acuz. *o* < **eaua* < *īllam.* Cf. *el, iele.* 3140

ecfọnis (–suri), s. n. – Parte finală a unui imn liturgic.

Mgr. ἐκφόνησις. 3141

echęr (–ruri), s. n. – Instrument în forma de triunghi întrebuințat în desenul tehnic.

Fr. *équerre.* 3142

echi–. – Pref. care indică egalitate: *echidistant,* adj.; *echidistanță,* s. f.; *echilateral,* adj.; *echivalent,* adj.; *echivalență.* Intră de asemenea în cîteva compuneri a căror elemente simple nu au viață proprie în rom.: *echilibru,* s. n.; *echilibra,* vb.; *echilibrist,* s. m.; *echilibristică,* s. f.; *echinocțiu,* s. n.; *echinocțial,* adj.; *echivoc,* adj.

Lat. *aequi–,* prin intermediul fr. *équi–.* 3143

echipă (–pe), s. f. – Grup de oameni care, sub conducerea unui șef, îndeplinesc o acțiune comună.

Fr. *équipe.* – Der. (din fr.) *echipaj,* s. n. (echipă, formație; înv., trăsură; totalitatea personalului de conducere și deservire a unei nave, a unui avion); *echipament,* s. n.; *echipa,* vb. 3144

eclesiạrh (–hi), s. m. – **1.** Cleric, sacristan. – **2.** Portar. – **3.** (Înv.) Călugăr care administra veniturile mănăstirii. – Var. (înv.) *(e)clisiarh,* (Trans.) *clisar.*

Mgr. ἐκκλησιάρχης, de la ἐκκλησία „biserică" (Murnu 19). Sec. XVII. – Der. *eclesiarhie* (înv., *eclesiarșie*), s. f. (administrarea veniturilor unei mănăstiri). – Fac parte din aceeași familie: *eclesie,* s. f. (Trans., parohie), din lat. *ecclesia* (sec. XIX); *eclesiast,* s. m. (parte a Bibliei atribuită lui Solomon), din mgr. ἐκκλησιάστης; *eclesiastic,* adj. (bisericesc), din mgr. ἐκκλησιαστικός. 3145

eclịpsă (–se), s. f. – Dispariție totală sau parțială a imaginii unui astru. – Var. (înv.) *eclipsis.*

Gr. ἔκλειψις (sec. XVII) și modern din fr. *éclipse.* – Der. *eclipsa,* vb.; *ecliptic,* adj. Cf. Gáldi 176. 3146

econọm (–mi), s. m. – **1.** Administrator. – **2.** Călugăr care administrează veniturile unei mănăstiri. – **3.** (Adj.) Care face economii, strîngător. – Var. *iconom* (sensul 2).

Mgr. οἰκόνομος; sensul 3, prin intermediul fr. *économe.* – Der. *economisi* (var. *iconomisi*), vb. (a face economii), din ngr. οἰκονομῶ, aorist οἰκονόμησα, cf. sp. *economizar,* fr. *économiser;* și (din fr.) *economat,* s. n.; *economic,* adj.; *economie,* s. f.; *economist,* s. m. 3147

ecọu (–uri), s. n. – **1.** Repetare a unui sunet datorită reflectării undelor sonore pe un obstacol. – **2.** (Fig.) Răsunet, vîlvă. – Var. *eho.*

Fr. *écho.* Var., din sec. XVIII, astăzi înv., direct din ngr. ἠχώ 3148

ecpaiạ (–ięle), s. f. – **1.** (Înv.) Cortegiu. – **2.** (Fam., Mold.) Mulțime, gloată, droaie. – Var. *etpaia.*

Tc. (arab.) *etba* (Șeineanu, III, 50). 3149

ectęnie (–ii), s. f. – Șir de rugăciuni rostite în timpul slujbei.

Mgr. ἐκτένεια. Sec. XVII. 3150

edęc (–curi), s. n. – **1.** Odgon, legătură. – **2.** Povară, încărcătură.

Tc. *edek* (Lokotsch 948), cf. sb. *jedek.* 3151

edificạ (–c, –ạt), vb. – A construi, a ridica.

Lat. *aedificare* (sec. XIX). – Der. *edificant,* adj.; *edificator,* adj.; *edificiu,* s. n. 3152

editạ (–tęz, –ạt), vb. – A publica.

Fr. *éditer.* – Der. (din fr.) *editor,* s. m.; *editorial,* adj.; *editură,* s. f., cu suf. din *corectură, tipăritură,* etc.; *ediție,* s. f.; *reediție,* s. f.; *reedita,* vb.; *inedit,* adj., din fr. *inédit.* 3153

educạ (–c, –ạt), vb. – A forma pe cineva prin educație.

Fr. *éduquer.* – Der. (din fr.) *educabil,* adj.; *educativ,* adj.; *educați(un)e,* s. f.; *educator,* adj.; *needucat,* adj.; *reeduca,* vb. 3154

efẹct (–te), s. n. – Fenomen care rezultă în mod necesar dintr-o anumită cauză.

Lat. *effectus,* prin intermediul fr. *effet.* – Der. (din fr.) *efectiv,* adj.; *efectua,* vb. 3155

efẹndi, s. m. – Domn (titlu turcesc dat demnitarilor civili). – Var. (înv.) *afendi.* Mr. *afende.*

Tc. *efendi* (Șeineanu, III, 51; Ronzevalle 35), și acesta din ngr. ἀφέντης < gr. αὐθέντης. Mr., direct din ngr. 3156

ẹfor (–ri), s. m. – Epitrop, administrator. – Mr. *efur.*

Mgr. ἔφορος (sec. XVIII). – Der. *eforie,* s. f. (administrație), din mgr. ἐφορία (Gáldi 176). 3157

egal (–lă), adj. – Care este la fel cu altul.

Fr. *égal.* – Der. (din fr.) *egala,* vb.; *egalitar,* adj.; *egalabil,* adj.; *egalitate,* s. f.; *egaliza,* vb.; *egalizator,* adj.; *inegal,* adj.; *neegal,* adj. 3158

eghilẹț (–ți), s. m. – Șnur, șiret. – Var. *eghiletă.*

Fr. *aiguillette.* 3159

egipteạn (–nạ), adj. – Din Egipt. – Var. *eghiptean.*

De la *Egipt* (var. este din sec. XVII). – Der. *eg(h)iptenesc,* adj. (egiptean); *egiptenește,* adv. (ca egiptenii). 3160

eglendisi (–sęsc, –ịt), vb. refl. – A se distra, a-și petrece timpul. – Var. *englendisi.*

Ngr. ἐγλεντίζω, aorist ἐγλέντησα, din tc. *eglenmak,* aorist *eglend;* cf. alb. *egljendisem,* sb. *eglendisati.* Șeineanu, III, 167, propune der. direct din tc., dar der. verbale din tc. sînt puține în rom. Este cuvînt înv. (sec. XVIII). – Der. *eglingea,* s. f. (distracție), din tc. *eglence* (Lokotsch 560; Ronzevalle 35), cf. ngr. ἐγλεντζές, bg. *eglenga,* sb. *ieglenge.* Cf. Gáldi 176. 3161

egrẹtă (–te), s. f. – Mănunchi de pene, moț.

Fr. *aigrette,* cf. rus. *jegret.* 3162

egumen (–ni), s. m. – Superior al unei mănăstiri de călugări ortodocși. Erau numiți de episcopi (începînd cu Miron Barnovschi, 1627, de călugării înșiși) și prezentați Domnului de Marele Sfetnic sau Logofăt. De la constituția lui Constantin Mavrocordat (1734) au fost desemnați de mitropolit și confirmați de Domnitor. – Var. *igumen.* Mr. *igumin.*

Mgr. ἡγούμενος, cf. bg. *igumen* (Conev 108). – Der. *egumenie,* s. f. (demnitate de egumen), din mgr. ἡγουμενία; *egumensc,* adj. (propriu unui egumen). 3163

ẹi, interj. – Hai, se folosește pentru a striga pe cineva sau a îndemna.

Creație expresivă. Există și formele reduplicate, *ehei, elei,* interj., care se întîlnesc cu *alei.* 3164

el (–ei), pron. – Pronume personal de pers. 3, sing. m.; ține locul persoanei despre care se vorbește. – Mr. *el,* megl. *ĭel,* istr. *ĭe.*

Lat. *ille* (Diez, I, 161; Pușcariu 764; Candrea-Dens., 531; *REW* 4266), prin intermediul unei forme vulgare **illus;* cf. it. *el, ello, egli,* fr. *il,* sp., port. *él.* – Gen. *lui* < *ĭlluĭ* (pl. *lor* < *ĭllōrum*), dat. *îi* < *ĭllĭ* (pl. *le* < *ĭllis*), acuz. *l* < *ĭllum,* nom. pl. *ei* < *ĭlli.* Vocala inițială are, ca aproape toate *e* inițiale, un timbru ușor palatal; ar fi însă o greșeală să fie transcrisă *ie,* cum face Scriban. *Lui* se folosește și ca art. propriu al gen. la nume proprii (vulgar *lu*) și, prin extindere incorectă, la mai multe substantive comune care desemnează persoane. Acuz. *l* în poziție tare a primit un *î* protetic (> *îl*), care apare numai în textele de la 1630 la 1650 (Găzdaru 30). 3165

ęlci (–i), s. m. – Emisar, însărcinat.

Tc. *elçi* (Șeineanu, III, 51; Lokotsch 561), cf. alb. *eljiși,* bg., sb. *elčija.* Sec. XVIII, rar. 3166

elcovạn (–ni), s. m. – Pasăre legendară. – Var. *ielcovan, alcovan.*

Tc. *yelkovan* (Scriban). Sec. XVIII, împrumut literar, înv. 3167

elęctru, s. m. – Ambră. – Var. *ilectru.*

Gr. ἤλέκτρον (sec. XVIII). Înv. Se întîlnește cu *electric,* adj., din fr., cu numeroși der. 3168

elefạnt (–ți), s. m. – **1.** Animal mamifer, cel mai mare dintre cele terestre de astăzi, cu pielea groasă, trompă și colți de fildeș. – **2.** (Arg.) Bilet de o mie de lei. – **3.** (Arg.) Persoană care plătește mereu. – Var. *alifant.* Mr. *elefandu.*

Fr. *éléphant.* Var., mai ales cu sensurile 2 și 3; în mr., din ngr. ἐλέφαντος. 3169

elęn (–nă), adj. – Din Grecia antică. – Var. (înv.) *elin.*

Gr. Ἕλληνος (sec. XVI). – Der. *elenic,* adj.; *helenism,* s. n.; *elenist,* s. m.; *eleniza,* vb.; *elinesc,* adj. (înv., elen, grec; păgîn); *elinește,* adv. (în grecește). 3170

eliberạ (–rẹz, –ạt), vb. – A elibera, a pune în libertate.

Lat. *eliberare* (sec. XIX). – Der. *eliberator,* adj. 3171

elocuẹnt (–tă), adj. – Convingător, grăitor. – Var. *elocvent.*

Lat. *eloquens,* prin intermediul fr. *éloquent.* Var. se datorează pronunțării germ. a latinei. – Der. *elocuență* (var. *elocvență,* înv., *elocință*), s. f.; *elocuți(un)e,* s. f., din lat. *elocutio* (sec. XIX). 3172

embatịc (–curi), s. n. – Emfiteoză. – Mr. *embatiche.*

Mgr. ἐμβατικόν (Gáldi 177). Sec. XVIII. – Der. *embaticar,* adj.; *embaticar,* s. m. 3173

emẹrge (–g, –rs), vb. – A ieși dintr-un mediu după ce l-a traversat.

Lat. *emergere* (sec. XIX). – Der. *emergent*, adj.; *emergență*, s. f.; *emersiune*, s. f., din lat. 3174

emiclíc (-curi), s. n. – Rație, porție.
Tc. *yemekli* (Șeineanu, III, 51). Sec. XVIII, înv. 3175

encómiu (-ii), s. n. – Elogiu, laudă. – Var. (înv.) *engomion, engomie.*
Gr. ἐγκώμιον. Sec. XVIII (Gáldi 179). – Der. *encomiastic*, adj. 3176

energíe (-íi), s. f. – **1.** Capacitate a unui sistem de a efectua un lucru mecanic. – **2.** Forță, tărie, putere. – Var. (înv.) *energhie.*
Gr. ἐνέργεια (sec. XVIII, cf. Gáldi 178), și modern din fr. *énergie*. – Der. *energic*, adj.; *energetic*, adj. 3177

englez (-ză), adj. – **1.** Care aparține Angliei. – **2.** (Arg.) Persoană care nu înțelege nimic. – **3.** (Arg.) Persoană flegmatică și nepăsătoare.
It. *inglese* (sec. XIX). – Der. *englezesc*, adj.; *englezește*, adv. 3178

engólpion (-oáne), s. n. – Mică imagine sacră smălțuită, purtată la gît de anumiți demnitari ai bisericii ortodoxe. – Var. (înv.) *engolpiu.*
Mgr. ἐγκόλπιον, de la κόλπος „sîn" (Murnu 21). 3179

enoríe (-íi), s. f. – Parohie. – Mr. *enurie.*
Mgr. ἐνορία. Sec. XVIII (Gáldi 180). – Der. *enoriaș*, s. m. (persoană care ține de o parohie); *enorit*, s. m. (înv., enoriaș), din mgr. ἐνορίτης. 3180

enunța (-ț, -ăț), vb. – A exprima.
Lat. *enuntiare*, prin intermediul fr. *énoncer*. – Der. *enunț*, s. n. 3181

eortológhion (-oáne), s. n. – **1.** Calendar al sărbătorilor religioase. – **2.** Carte care conține imnurile tuturor sărbătorilor de peste an.
Mgr. ἑορτολόγιον. 3182

epáctă (-te), s. f. – Număr de zile care trebuie adăugat unui an lunar pentru a-l face să concorde cu anul solar.
Mgr. ἐπάκτη (sec. XVII). 3183

eparhíe (-íi), s. f. – Diocezã. – Mr. *eparhie.*
Mgr. ἐπαρχία (Murnu 21; Gáldi 180). Sec. XVII. – Der. *eparhial*, adj. (diocezan); *eparhiot*, s. m. (diocezan). 3184

epíç (-curi), s. n. – As, la jocul de zaruri.
Tc. *epyek.* 3185

epigonáțion (-oáne), s. n. – Ornament sacerdotal care se poartă atîrnat la nivelul genunchiului drept.
Mgr. ἐπιγονάτιον. 3186

epilepsíe (-íi), s. f. – Boală a sistemului nervos, caracterizată prin crize convulsive intermitente.
Gr. ἐπιληψία (sec. XVIII, cf. Gáldi, 181), și modern din fr. *épilepsie*. – Der. *epileptic*, adj. 3187

epíscop (-pi), s. m. – Grad înalt în ierarhia bisericească, imediat inferior mitropolitului; persoană care are acest grad. De la începuturile organizării bisericii rom., a fost ales și confirmat de mitropolit, cu acceptul Domnului. – Mr. *episcop.*
Mgr. ἐπίσκοπος (Murnu 12). – Der. *arhiepiscop*, s. m., din mgr. ἀρχιεπίσκοπος; *episcopal* (var. *episcopesc*), adj.; *episcopie*, s. f. 3188

epistát (-ți), s. m. – **1.** Paznic. – **2.** Polițai. – Mr. *epistat.*
Mgr. ἐπιστάτης (Gáldi 181), sec. XVIII. – Der. *epistasie*, s. f. (înv., misiunea unui epistat; pază). 3189

epístolă (-le), s. f. – Scrisoare. – Var. (pop.) *epistolie.*
Mgr. ἐπιστολή (sec. XVII). – Der. *epistolar*, adj. 3190

epitáf (-furi), s. n. – **1.** Inscripție funerară cuprinzînd elogiul defunctului. – **2.** Bucată de stofă brodată reprezentînd punerea în mormînt a lui Iisus, care acoperă un mormînt sau un altar. – Var. (înv.) mr. *epitafiu.*
Mgr. ἐπιτάφιος. Sec. XVIII (Gáldi 182). 3191

epitrafíl (-le), s. n. – Obiect din odăjdile bisericești în formă de fișie lungă de stofă, cu motive religioase brodate, purtat de preoți cînd oficiază slujba. – Var. *epitrahil, epitrafir, patrafir, patrahir.* Mr. *pitrăhile.*
Ngr. (ἐ)πιτραχέλη(ον). Sec. XVII. 3192

epítrop (-pi), s. m. – Administrator, efor. – Mr. *pitrup.*
Mgr. ἐπίτροπος (sec. XVIII, cf. Gáldi 182), cf. alb. *pitrúp*, bg. *pítrop*. – Der. *epitropie*, s. f. (tutelă; eforie; funcție de epitrop), din mgr. ἐπιτροπία. 3193

epócă (-ci), s. f. – Perioadă, eră. – Var. (înv. *epohă, epohi*).
Mgr. ἐποχή (sec. XVII, cf. Gáldi 183) și modern din fr. *époque*. – Der. *epocal*, adj. (memorabil). 3194

epolétă (-te), s. f. – Bandă de stofă pe umerii uniformelor cu însemnele gradului. – Var. *epolet.*

Fr. *épaulette*, var. din germ. *Epaulet*, prin intermediul rus. *epoletŭ (Sanzewitsch 282; Bogaci)*. 3195

eprubetă (-te), s. f. – Tub de sticlă închis la un capăt, întrebuinţat în laborator. – Var. *epruvetă*.
Fr. *éprouvette*. 3196

eraţă (-te), s. f. – Listă la sfîrşitul unei cărţi în care sînt îndreptate greşelile de tipar sau de fond.
Lat. *errata* (sec. XIX). 3197

ereş (-suri), s. n. – Erezie, greşeală. – Var. (înv.) *eresă, ires*.
Mr. αἵρεσις (sec. XVII; cf. Iordan *Difl.*, 145; Murnu 22). Este dublet de la *erezie*, s. f., din fr. *hérésie*. – Der. *ereziarh*, s. m. (autor al unei erezii); *eretic* (var. înv. *iritic*), adj. (adept al unei erezii); *ireză*, s. f. (monstru, grozăvie), pentru a cărui der. cf. Scriban, *Arhiva*, 1921, 73. 3198

ereţe (-ţi), s. m. – Pasăre răpitoare asemănătoare cu uliul (Falco subbuteo). – Var. *harete*, (înv.) *hăreţ, herete, harete, hereu, hărău*.
Probabil de la *arete* „berbec de prăsilă“, datorită modului său de a se repezi să împungă (Scriban). Mai puţin probabilă der. propusă de Diculescu *Elementele*, 488, din gr. ἱεράκιος, prin intermediul unei var. ionice *ἱερήκιος (după Pascu, *Suf.*, 39, din ngr. γερράκι, cf. mr. *g'iraz*. După *DAR*, din mag. *harács* „varietate de vultur“). 3199

eriţă (jeţ, -aţ), vb. – A ridica, a înălţa. – Var. (înv.) *erige*.
Fr. *ériger*. Pentru var. cf. dubletele *corija–corige, dirija–dirige*, etc. 3200

erminie (-ii), s. f. – Interpretare, explicaţie.
Mgr. ἑρμηνεία (sec. XVII). 3201

eroare (-ori), s. f. – Greşeală.
Lat. *errorem* (sec. XIX). – Der. *eronat*, adj., din fr. *erroné*. 3202

erodiu (-ii), s. m. – Bîtlan (Ardea alba). – Var. *irodiu, irodion*.
Mgr. ἠροδιός, cf. sl. *erodij* (sec. XVII). 3203

erou (-oi), s. m. – Persoană care se distinge prin vitejie, prin curaj.
Fr. *héros*, cu finala ca în *ecou*. – Der. (din fr.) *eroic*, adj.; *eroină*, s. f.; *eroism*, s. n. 3204

erupe (-p, -pt), vb. – A face erupţie, a ieşi afară, a izbucni.
Lat. *erumpere* (sec. XIX), conjugat ca *rupe*. – Der. (din fr.) *eruptiv*, adj.; *erupţi(un)e*, s. f. 3205

eşafod (-duri), s. n. – Platformă pe care erau executaţi condamnaţii la moarte.
Fr. *échafaud*. – Der. *eşafoda*, vb. (a construi, a combina), din fr. *échafaudar; eşafodaj*, s. n., din fr. *échafaudage*. 3206

eşec (-curi), s. n. – Înfrîngere, insucces, nereuşită.
Fr. *échec*. – Der. *eşua*, vb., din fr. *échouer*. 3207

etate (-ăţi), s. f. – Vîrstă.
Lat. *aetatem* (sec. XIX). 3208

eterie, s. f. – Mişcare revoluţionară greacă, ce a izbucnit în 1821, împotriva turcilor, în scopul cuceririi independenţei naţionale. – Mr. *eterie*.
Gr. ἑταιρία „societate“. Sec. XVIII (cf. Gáldi 184). – Der. *eterist*, s. m. (revoluţionar). 3209

eţern (-nă), adj. – Veşnic, nepieritor.
Lat. *aeternus* (sec. XIX). – Der. *eternitate*, s. f., din fr. *éternité; eterniza*, vb., din fr. *éterniser*. 3210

etichetă (-te), s. f. – **1.** Bucată de hîrtie care se aplică pe pachete, sticle etc. pentru a indica posesorul, conţinutul etc. – **2.** Protocol, ceremonial.
Fr. *étiquette*. – Der. *eticheta*, vb. (a pune etichete; a clasifica), din fr. *étiqueter*. 3211

etnic (-că), adj. – Referitor la apartenenţa la un popor.
Fr. *ethnique*. Var. *etnicesc*, adj. (păgîn), din mgr. ἐθνικός, este din sec. XVII, astăzi înv. (Murnu 23). 3212

eu, pron. – Pronume personal de pers. 1 sing. – Mr. *eu, io(ĭu), mine*, megl., istr. *io*.
Lat. *ego* (Diez, I, 239; Puşcariu 771; Candrea-Dens., 533; *REW* 2830), cf. alb. *u(në)*, vegl. *jo*, it. *io* (sard. *eo*, Matera *eu*), prov. *ieu*, fr. *je*, sp. *yo*, port. *eu*. Gen. *mie* < *mīhī*, dat. *(i)mi* < *mī*, acuz. *mă* < *mē* sau *mine* < *mēne*. Se foloseşte acuz. cu prep.: *cu mine, fără mine, decît mine, pentru mine*, etc. În Munt., în limbajul popular şi vulgar, se pronunţă *io*. 3213

european (-nă), adj. – Care aparţine Europei, privitor la Europa. – Var. (înv.) *evropean*.
De la *Europa* (sec. XIX) şi înainte de la *Evropa*, cu fonetism gr. (sec. XVII). – Der. *europenesc* (var. *evropenesc*), adj. (european); *europeneşte* (var. *evropeneşte*), adv. (ca europenii). 3214

ev (-vi), s. m. – Perioadă din istoria omenirii cu anumite trăsături specifice.
Lat. *aevum*. Este împrumut neol., este atestat din sec. XVII (Dosoftei); cf. L. Tamás, *Magyar Nyelvör*, XXX, 243. 3215

evanghelie (-ii), s. f. – Parte a Bibliei care

cuprinde viaţa şi învăţătura lui Cristos. – Var. (pop.) *vanghelie*. Mr. *ving'el'u*.

Mgr. εὐαγγέλιον. Sec. XVI (Murnu 23). – Der. *evangelic* (var. înv. *evanghelic*), adj., din fr.; *evang(h)elist*, s. m.; *evang(h)eliar*, s. n.; *evang(h)eliza*, vb.; *tetra(e)vanghel*, s. n. (evangheliar), din gr. τετραευαγγέλιον. **3216**

evenimẹnt (-te), s. n. – Întîmplare importantă, fapt însemnat.

Rezultat din fr. *évènement*, încrucişat cu it. *avvenimento*. **3217**

evghẹnịe (-ịi), s. f. – Boierie, nobleţe.

Mgr. εὐγένεια. Sec. XVIII (Gáldi 184). – Der. (din gr.) *evghenicos*, adj. (nobil, aristocratic); *evghenisi*, vb. (a înnobila, a da un titlu nobiliar); *evghenist*, s. m. (nobil, aristocrat). **3218**

evholọghion (-oạne), s. n. – Carte de rugăciuni. – Var. *efhologhiu*.

Mgr. εὐχολογιον. Sec. XVII. **3219**

evlạvie (-ii), s. f. – Devoţiune, pietate. – Mr. *evlavie*.

Mgr. εὐλάβεια. Sec. XVII (Murnu 24; Roesler 566). – Der. *evlavios*, adj. (cucernic). **3220**

evocạ (-c, -ạt), vb. – A aduce în conştiinţă fapte, evenimente trecute.

Lat. *evocare* (sec. XIX). – Der. *evocabil*, adj. (care poate fi evocat); *evocaţi(un)e*, s. f. (acţiunea de a evoca); *evocator*, adj. (care evocă). **3221**

evrẹu (-ẹi), s. m. – Persoană de religie mozaică, israelit. – Var. *ebreu*, *ovrei*.

Mgr. Ἑβραιος. Sec. XVII. Var. din lat. (sec. XIX); şi *ovrei*, din ngr. Ὀβραῖος. – Der. *evreică* (var. *ovreică*), s. f. (femeie care face parte din neamul evreilor); *evreesc* (var. *ovreesc*), adj. (ebraic); *evreeşte* (var. *ovreeşte*), adv. (ca evreii); *evreime* (var. *ovreime*); s. f. (totalitatea evreilor). **3222**

evsevịe, s. f. – Pietate

Mgr. εὐσεβεία. Sec. XVII, înv. (Murnu 24). – Der. *evsevios*, adj. (pios). **3223**

exạrh (hi), s. m. – Vicar. – Mr. *exarhu*.

Mgr. ἔξαρχος. Sec. XVII (Murnu 23). – Der. *exarhie*, s. f. (vicariat). **3224**

exindạr (-ri), s. m. – (Înv.) Monedă turcească, valorînd un taler şi 90 de parale.

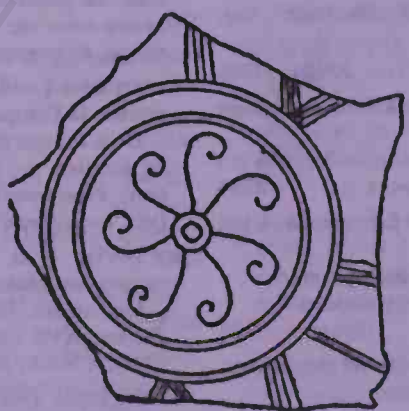
Mgr. ἑξιντάρια „şaizeci". **3225**

exọflă (-le), s. f. – Carte falsă, carte fără valoare la anumite jocuri de cărţi.

Ngr. ἐξώφυλλα (Graur, *BL*, IV, 78). – Der. *exoflisi*, vb. (a decarta), din ngr. ἐξωφυλλίζω, care ajunge să coincidă cu *exoflisi*, vb. (a plăti, a scăpa), din ngr. ἐξοφλῶ, aorist ἐξόφλησα (Gáldi 186; Scriban). **3226**

ezitạ (-t, -ạt), vb. – A şovăi, a oscila.

Fr. *hésiter*. – Der. *ezitant*, adj., din fr. *hésitant*; *ezitaţi(un)e*, s. f., din fr. *hésitation*. **3227**

BCU IAŞI/CENTRAL

F

fă, intej. – Formulă generică de adresare pentru femei; fato, femeie. – Var. *fa, făi.*

Origine incertă. După Pușcariu 588, Tiktin, *REW* 3273, *DAR* și Scriban, ar fi abreviere de la *fată,* prin analogie cu *mă.* Pare mai probabilă der. de la *fie,* dialectal *fiă,* cf. forma înv. *fă-sa* „fie-sa" citată de Scriban. Iordan, *BF,* VII, 254, propune drept etimon *foemina,* care pare mai puțin probabilă. Cuvînt cunoscut în Munt., Mold. și Bucov. (*ALR,* I, 199); în Mold. mai ales *fa.* Curent la țară, se consideră vulgarism în limba literară. 3228

fabrică (-ci), s. f. – Întreprindere industrială. – Mr. *fabrică.*

Lat. *fabrica,* prin intermediul it. *fabbrica* (după Sanzewitsch 202, din rus. *fábrika*). – Der. (din fr.) *fabrica,* vb.; *fabricant,* s. m.; *fabricat,* s. n., din germ. *Fabrikat; fabricați(un)e,* s. f. Forma mr. derivă de asemenea din it., ca ngr. φάμπρικα, bg., tc. *fabrika.* 3229

fabulă (-le), s. f. – Scurtă povestire alegorică.

Lat. *fabula* (sec. XIX). – Der. (din fr.) *fabulist,* s. m.; *fabulos,* adj.; *fabulați(un)e,* s. f.; *confabula,* vb. refl. Cf. *faulă.* 3230

făcăli (-lęsc, -it), vb. – A bate, a amesteca terciul cu un băț. – Var. *făcălui.*

Creație expresivă, după cum o indică terminația caracteristică *-li* (pentru valoarea expresivă a acestei terminații, cf. Graur, *BL,* VI, 91-97), cf. *cocoli, mozoli,* cu sensuri aproape identice. – Der. *făcaleț,* s. n. (băț cu care se mestecă, vergea; bleg, tont), pe care Tiktin, Drăganu, *Dacor.,* III, 714 și Scriban îl derivă din mag. *fa-kalán* „lingură de lemn" și îl consideră drept bază a celorlalți der., ceea ce nu pare posibil; *făcălitoare,* s. f. (făcăleț, vergea); *făcăluitură,* s. f. (terci); *făcău,* s. n. (cep de moară de apă), după ipoteza puțin probabilă a lui Cihac, II, 106, din ceh. *valch* „piuă". 3231

face (-c, -ăcut), vb. – 1. A înfăptui, a produce. – 2. A crea, a izvodi. – 3. A da formă. – 4. A construi, a dura, a edifica. – 5. A plăsmui, a imagina, a scrie, a picta. – 6. A naște, a da viață, a aduce pe lume. – 7. A rodi, a da roade. – 8. A produce, a provoca. – 9. A transforma, a preface, a deveni. – 10. A însuma, a valora. – 11. A petrece, a parcurge un interval de timp. – 12. A săvîrși, a făptui, a comite. – 13. A executa, a practica, a exercita. – 14. A se ocupa cu ceva. – 15. A se afla, a se găsi. – 16. A pregăti, a aranja. – 17. A curăța. – 18. A întocmi, a elabora. – 19. A aprinde. – 20. A găti, a pregăti. – 21. A împărți cărțile de joc. – 22. A proceda, a se comporta. – 23. A se descurca. – 24. A stabili, a introduce. – 25. A ține, a efectua, a organiza. – 26. A vorbi, a rosti. 27. A vrăji, a fermeca. – 28. A pricinui, a cauza. – 29. A se îndrepta, a o lua spre. – 30. (Refl.) A deveni, a ajunge. – 31. (Refl.) A se preface, a se preschimba. – 32. A se produce, a se ivi. – 33. (Refl.) A crește, a se forma. – 34. (Refl.) A se arăta. – 35. (Refl.) A părea, a da impresia. – 36. (Refl.) A se abate, a se îndepărta. – 37. (Refl.) Cu prep. *cu,* a dobîndi, a căpăta. – 38. (Refl., impersonal) Merită, se cuvine, se cade. – 39. (Refl. cu dat.) A-și căuta: *își făcea de lucru pe lîngă vatră* (Rebreanu). 40. (Cu pron. dat. și acuz.) A i-o plăti cuiva, a se răzbuna: *eram în adevăr hotărîtă să i-o fac* (Bassarabescu). – 41. (Imperativ) Du-te, mergi; exprimă un imperativ atenuat: *pînă una alta, fă de te spală* (Galaction). – Mr. *fac, faptă, fațire;* megl. *fac, fat,* istr. *facu, facut.*

Lat. *facĕre* (Diez 182; Pușcariu 566; Candrea-Dens., 534; *REW* 3128; *DAR*); cf. it. *fare* (sard. *fakere*), prov., fr. *faire,* sp. *hacer,* port. *fazer.* V. și Gust. Rudberg, *Le développement de facere dans les langues romanes,* Paris 1873. Sensul de „a naște, a da viață" (6) apare de asemenea în mai multe dialecte it. Sensul 41 este frecvent în v.it. (cf. Dante, *Inferno,* XVII, 93: *Fa che tu m'abbracce*).

Der. *facere,* s. f. (fapt, act; acțiune; înv., operă; creație; naștere); *făcaș,* s. m. (înv., vrăjitor, vraci); *făcător,* s. m. (înv., creator, autor), der. cu suf. *-ător,* l-a înlocuit pe *făptor* și este la rîndul lui deplasat de *făptuitor,* păstrat numai în comp. *binefăcător,* adj. (care face bine); *răufăcător,* s. m. (criminal); *făcătură,* s. f. (vrajă, farmec); *făcut,* s. n. (muncă, activitate; naștere, vrajă); *afacere,* adv. (în expresia *a avea afacere,* a avea legătură), de la inf. *a face,* cf. *afacere; contrafacere,* vb., reconstituit pe baza fr. *contrefaire; desfacere,* mr. *disfeațire,* vb. (a desface; a deschide, a destupa; a anula; a dezdoi); *prefacere,* mr. *prifac, prifațire,* megl. *prufac,* vb. (a modifica, a transforma, a reface; refl. a se transforma; refl., a simula, a se preface), după Pușcariu 1371 reprezintă un lat. **per-facĕre* (în loc de *perficĕre*), cu ultimul sens împrumutat din rus. *pritvorjati sja* (mai probabil este o formație neologică, din sec. XIX, ca *prefira, pregăti,* etc.);

prefăcătorie, s. f. (simulare; ipocrizie); *prefăcut*, adj. (transformat, ipocrit); *refăce*, vb. (a face din nou, a restaura), formaţie neol. Cf. *făpt*, *făptură*.

Der. neol. *factaj*, s. n. (distribuire la domiciliu), din fr. *factage*; *factice*, adj. (fictiv; artificial), din fr. *factice*; *facţiune*, s. f. (bandă; grupare politică), din fr. *faction*; *facţios*, adj. (care face parte dintr-o facţiune), din lat. *factiosus*, prin intermediul fr. *factieux*; *factor*, s. m. (poştar), din lat. *factor*, prin intermediul fr. *facteur* (se accentuează *fáctor* şi *factór* pentru sensul 2); *factorie*, s. f. (agenţie), din sp.; *factotum*, s. m., din lat., prin intermediul fr.; *factură*, s. f., din fr. *facture*; *factura*, vb., din fr. *facturer*; *facturier*, s. n., din fr. *facturier*. **3232**

fąchie (-ii), s. f. – Făclie.

Lat. *fac(ũ)la* (Puşcariu 567; Candrea-Dens., 539; *REW* 3137; *DAR*), cf. it. *fagola* (abruz. *fárchia*), sp. *faja* (cf. Menéndez Pidal, *RFE*, 1920, 9), santander. *laja*, port. *facha*. Este dublet de la *făclie*, cf. Hasdeu, *Posteritatea lat. fax*, *Col. lui Traian*, 1883, p. 112-21. **3233**

fachiol (-oąle), s. n. – (Trans.) Ţesătură fină de lînă albă, pentru basmale. – Var. *fachiul*, (Banat) *fachiu*, (Trans.) *fotiol*.

Van. *faziol* (it. *fazzoletto*, batista), prin intermediul mag. *fátyol* (Cihac, II, 497; Eguiluz 400; *DAR*; Gáldi, *Dict.*, 126); cf. mgr. φακιόλης, ngr. φακιόλιον, de unde pare a-l fi luat Bolintineanu, ca împrumut individual, cf. sb. *fačol*, alb. *fastšol*. Cf. Battisti, III, 1610. **3234**

fąclă, (-le), s. f. – Torţă.

Ngr. φάκλα, din lat. *facũla*, cf. bg. *fakla*. – Der. *făclie*, s. f. (lumînare; torţă), cu suf. *-ie*, cf. bg. *faklija*, sb. *faklja*, mag. *fáklya*, it. *fiaccola* (rom. provine din bg., după Cihac, II, 106 şi *DAR*; soluţia nu pare probabilă, fiind cuvînt care apare în rom. începînd din sec. XVI; după Mladenov, bg. provine din germ. *Fackel*, soluţie care nici ea nu pare convingătoare); *făcliaş* (var. rară *făclaş*), s. m. (purtător de torţă); *făclier*, s. m. (lumînar); *făclieş*, s. m. (Mold., licurici). **3235**

fąer (-re), s. n. – Dojană, mustrare, ceartă. – Var. *faier*.

Germ. *Feier* „sărbătoare", în sens ironic. După Borcea 185 şi Scriban, din germ. *Feuer* „foc". **3236**

fąeş (-şe), adj. – (Înv.) Nobil, generos, strălucit, ilustru.

Mag. *faj*, poate prin intermediul unui der. neatestat **fajos* (Puşcariu, *Dacor.*, VI, 117; Scriban). Din mag. *fajt(a)* provine *faitoş* (var. *haitoş*, *haidoş*, *faidoş*, *haiteş*), adj. (de neam, de vază). *Fagliş*, adj. (Mold., robust, frumos), pe care *DAR* îl consideră necunoscut, pare a fi acelaşi cuvînt; ca şi *faidă*, s. f. (Mold., gen, clasă), cf. mag. *fajta* „gen". De la *faidă* provine *faidoş*, adj. (de neam; voinic, puternic), cu var. *haidoş*, *haitoş* (Scriban; *DAR*, *haidoş* provine din mag. *hajtos* „leneş". **3237**

faetǫn (-oąne), s. n. – Trăsură descoperită. – Var. *faiton*. Mr. *paitone*.

Fr. *phaéton*. În mr., din it. *faeton*. **3238**

fag (-gi), s. m. – Copac înalt cu coaja netedă şi lemnul tare. (Fagus silvatica). – Mr., megl. *fag*.

Lat. *fagus* (Puşcariu 568; Candrea-Dens., 540; *REW* 3145; *DAR*), cf. it. *faggio* (lom., piem., engad. *fo*), sicil., sard., prov. *fau*, v.fr. *fou* (> fr. *fouet*), sp. *(haya)*, port. *(faia)*. Alb. *fag* provine din calabr. *fagu* (Meyer 97) sau din rom. – Der. *făget*, s. n. (var. *făgiş*), (pădure de fag), mr. *fădzet*, cf. it. *faggeto*. **3239**

fag (-gi), s. m. – Fagure de miere.

Lat. *favus* (*DAR*; *REW* 3228). Cuvînt înv., înlocuit de der. *fagur* (var. *fagure*), s. m. Se consideră acest cuvînt ca un sing. reconstituit pe baza pl. *faguri* din cel anterior, sau ca der. din lat. **favulus* (Puşcariu 570; Candrea-Dens., 541; *REW* 3227a; *DAR*). Byck-Graur, *BL*, I, 28, preferă prima soluţie, considerînd inexplicabil rezultatul *v* > *g*; dar această confuzie este frecventă în rom., cf. *barză* şi în it., cf. *parvulus* > *pargoletto*, *nuvolo* > *nugolo*, etc. – Der. *făguros*, adj. (dulce, zaharat). **3240**

făgădău (-dąie), s. f. – Cîrciumă.

Mag. *fogadó* (*DAR*; Gáldi, *Dict.*, 127). În Trans. şi Maram. – Der. *făgădar*, s. m. (cîrciumar), cu suf. *-ar* (după *DAR*, din mag. *fogadós*, cu schimbare de suf.); *făgădăriţă*, s. f. (cîrciumăreasă). Cf. *făgăduí*. **3241**

făgăduí (-uęsc, -ít), vb. – **1.** (Înv.) A găzdui, a primi. – **2.** (Înv.) A consimţi. – **3.** A promite, a-şi da cuvîntul, a se angaja.

Mag. *fogadni* „a primi" şi „a promite" (*DAR*; Gáldi, *Dict.*, 89), cf. *făgădău*. – Der. *făgadă*, s. f. (promisiune); *făgădaş*, s. n. (promisiune, obligaţie); *făgăduială*, s. f. (promisiunea, angajament, obligaţie); *făgăduianţă*, s. f. (promisiune); *făgăduitor*, adj. (promiţător); *făgăduită*, s. f. (înv., promisiune); *făgăduitură*, s. f. (înv., promisiune). Din rom. provine în bg. din Trans. *fagaduva* (Miklosich, *Bulg.*, 121). **3242**

făgaş (-şe), s. n. – Urmă, brazdă, urmă de roată. – Var. (Mold., Trans.) *vagaş*, *ogaş*, *hogaş*, (Trans.) *hăgaş*, *hăgău*.

Mag. *vágás* (Cihac, II, 537; Gáldi, *Dict.*, 95; *DAR*). După Drăganu, *Dacor.*, VI, 275, alterarea consoanei inițiale se explică prin încrucișarea cu mag. *forga* „cotitură", ipoteză puțin probabilă. Cf. sb., cr., rut. *vagaš*. După *DAR*, var. *hăgău* ar proveni din mag. *hágó*. – Der. *hoagă*, s. f. (groapă cu apă; pîrîu). 3243

fai, s. n. – Țesătură subțire. – Var. *faiu*.
Fr. *faille*. 3244

faidă (–de), s. f. – (Trans. de Vest, Banat) Cîștig, profit.
Sb. *fajda*, din tc. *faide* (*DAR*). 3245

faimă, s. f. – Reputație, renume, celebritate. – Var. (înv.) *famă*.
Lat. *fama*, dar der. directă pare incertă; este mai curînd cuvînt neol., format din latină pe baza modelului lui *defăima* (Candrea, *Rom.*, XXXI, 308; Tiktin; Pușcariu 495; *DAR*, 3176; *REW* 3246). Sec. XIX. – Der. *faimos*, adj. (renumit, celebru). 3246

fain (–nă), adj. – Fin, distins, prețios.
Germ. *fein* (Borcea 185; Tiktin; *DAR*; după Gáldi, *Dict.*, 176, prin intermediul mag.). Curent în Trans., considerat vulgar în Munt. 3247

făină (–nuri), s. f. – Pulbere obținută prin măcinarea boabelor de cereale. – Var. (înv.) *fărină*, (Banat) *fănină*. Mr., megl. *fărină*, istr. *farirę*.
Lat. *farīna* (Pușcariu 572; *REW* 3197; Candrea, *Éléments*, 48; Rosetti, *Rhotacisme*, 20; *DAR*), prin intermediul fazelor atestate de var., rezultat al asimilării *r–n* > *n–n* și al disimilării corespunzătoare; cf. vegl. *faraina*, it. *farina*, prov. *farina*, fr. *farine*, sp. *harina*, port. *farinha*.
Der. *faina*, vb. (a acoperi cu făină); *făinar*, s. m. (fabricant sau vînzător de făină), care, după Pușcariu 573 ar fi reprezentant direct al lat. *farīnarius*, ipoteză abandonată în *DAR*; *făinar*, s. n. (ladă sau depozit de făină); *făinăreasă*, s. f. (făinar); *făinărie*, s. f. (magazin de făină); *făinează*, s. f. (dare prin făină; sulemenire; bătaie); *făinos*, adj. (ca făina), care, după Pușcariu 574 și *DAR* provine direct din lat. *farinosus*; *făinoșa*, vb. refl. (a deveni făinos; a se pudra, a se sulemeni); *înfăina* (var. *înfăinoșa*), vb. (a da prin făină; a pudra; a bate). 3248

faivoclọc (–curi), s. n. – Întîlnire după amiaza.
Engl. *five o clook*. 3249

fală, s. f. – **1.** Glorie. – **2.** Pompă, fast, strălucire. – **3.** Splendoare, măreție. – **4.** Mîndrie, îngîmfare, trufie. – Var. (înv. *hvală*, *hfală*). – Megl. *falbă*.

Sl. *chvala* (Cihac, II, 107; Miklosich, *Slaw. Elem.*, 51), cf. bg. *fal(ba)*, sb. *fala*. În megl. direct din bg. Sec. XVII. – Der. *făleț*, adj. (mîndru, trufaș), cf. sl. *hvalĭcĭ*, înv. și în Trans. de Vest; *făli*, vb. (înv., a slăvi; refl., a se lăuda, a se mîndri), din sl. *hvaliti*, cf. sb. *faliti*, bg. *falim*; *fălie*, s. f. (înv., fast, pompă; înv., orgoliu); *fălnic*, adj. (glorios; fastuos, magnific; mîndru, trufaș); *fălnicie*, s. f. (orgoliu, vanitate); *fălos*, adj. (fastuos; orgolios, mîndru; încrezut); *făloși*, vb. refl. (a se lăuda); *făloșenie*, s. f. (lăudăroșenie); *fulău*, s. m. (lăudăros, fanfaron; romaniță-puturoasă, Anthemis cotula), de la *făli*, cu *–ău*, ca *mîncău*, *țingău*, *fugău*, etc. (după Tiktin, din mag. *faló* „mîncău"; după Lacea, *Dacor.*, V, 399, din mag. *fül* „ureche"; *DAR* îl consideră necunoscut). Cf. *pohvală*. 3250

falaitar (–ri), s. m. – Servitor călare care mergea înaintea trăsurii. – Var. *fălăitar*.
Germ. *Vorreiter*, prin intermediul rus. *foreitor* (*DAR*) sau din mag. *fellajtár* (Cihac, II, 497), cf. sb. *feletar*, din mag. (Daničič, III, 48). Pare identic cu *falet*, s. n. (atelaj din două perechi de cai, cu servitori (fr. *piqueurs*) călare pe aceștia). După Bogrea, *Dacor.*, IV, 813, acest ultim cuvînt ar fi germ. *Valet* „servitor"; pare mai curînd o formație retrogradă și artificială de la *falaitar*, încrucișată cu *Valet*. 3251

falangă (fălănji), s. f. – **1.** Sul de lemn în care legau condamnații care erau bătuți la tălpi; era pedeapsă aplicată în vechime și elevilor la școală, desființată înainte de 1850. – **2.** Bătaie. – Var. (înv.) *falagă*. Mr. *falangu*, megl. *fălăgă*.
Ngr. φάλαγγας (Lokotsch 578), cf. tc. *falaka* (de unde var.), bg. *falaga* (> megl.). Este dublet de la *falangă*, s. f. (os de la degete), din gr. φάλαγξ, prin intermediul lat. *phalanga*, fr. *phalange*, și al lui *parîngă*. – Der. *falanster*, s. n., din fr. *phalanstère*; *falansterian*, adj. 3252

falbală (–ale), s. f. – Fîșie lată de stofă etc. care împodobea partea de jos a unei rochii.
Fr., it. *falbala* (*REW* 3173), direct și, în parte, prin intermediul pol., rus. *falbala* (Cihac, II, 107; Sanzewitsch 202) și din ngr. φαλμπαλάς. 3253

falcă (–ălci), s. f. – **1.** Mandibulă. – **2.** Obraz, față. – **3.** Menghină. – **4.** Braț al loitrei căruței. – **5.** Talpă la sanie. – Mr., megl. *falcă*.
Lat. *falx*, *falcem* „seceră". Rezultatul normal, *falce* (cf. it. *falce*, prov. *faus*, fr. *faux*, cat. *falx*, *fals*, sp. *falce*, *hoz*, port. *fouce*) s-a păstrat numai cu sensul lat.med. *falcata* (Mold., suprafață egală cu 14323 m^2); este însă evident că trebuie să fi circulat și în trecut, cu sensul de „seceră".

Schimbarea semantică de la „seceră" la „falcă" se explică prin forma caracteristică a mandibulei (cf. sard. *cavanu* „mandibulă", *cavana* „seceră"); dar această schimbare apare numai în rom. şi în alb. *fëljkinë* < **falcinea*. Diferenţierea fonetică între *falce* şi *falcă* se explică în general plecîndu-se de la un lat. **falca* pentru ultima formă (Puşcariu 575; Candrea-Dens., 542; Densusianu, *GS*, II, 315; *REW* 3175; *DAR*), cf. şi rezultatul prov. *falco* „bucă"; este însă posibil şi să fie vorba de un sing. reconstituit pe baza pl. *fălci* < *falce*. Der. lui *falce* din mag. *falka* „bucată" (Dumke, *Jb.* XIX, 76) nu este posibilă, cf. Drăganu, *Dacor.*, VII, 214.

Der. *fălcar*, s. n. (la ham, căpeţea); *fălcariţă*, s. f. (tetanos), numit datorită contragerii musculare care îl împiedică pe bolnav să închidă gura; *fălcată*, s. f. (plantă, Dorycnium herbaceum); *fălcău*, s. m. (lăudăros), încrucişare a lui *falcă* cu *fulău* < **fălău*; *fălcea*, s. f. (talpă de sanie; stinghii de lemn ce leagă scîndurile care formează fundul carului; la războiul de ţesut, cele două braţe ale vatalelor; la car, piesă a piscului; la meliţă, cele două scîndurele în care intră meliţa; braţ lateral la afetul tunului); *fălcer*, s. m. (Mold., cositor care lucrează în acord), de la *falce; fălcos*, adj. (cu fălci mari; mîncău); *fălcuţă*, s. f. (stinghie de pe fundul carului). – Din rom. provin rut. *falîčа* „măsură de suprafaţă" şi *falîčarî* „muncitor" (Miklosich, *Wander.*, 20; Candrea, *Elemente*, 404). 3254

falchi̦dion, s. n. – (Înv.) Parte procentuală asigurată de lege moştenitorilor direcţi: după codul din 1814, constituia 33% din moştenire, dacă numărul copiilor era mai mic de patru, şi 50%, dacă era mai mare.

Ngr. φαλκίδιον (sec. XVII), din lat. *lex Falcidia*. 3255

falconeţ (-te), s. n. – Tun de calibru redus.

It. *falconetto* (sec. XIX). 3256

fald (-duri), s. n. – Pliu, cută. – Var. *faldur*.

Pol. *fald*, rus. *falda* (Cihac, II, 107; Sanzewitsch 202), din germ. *Falte*. Var. este un sing. reconstituit pe baza pl. Se foloseşte mai ales pl., pentru a desemna ansamblul artistic de pliuri al unui material asemănător cu postavul. 3257

fălţi (-ţsc, -i̦t), vb. – (Banat) A fi lipsit de.

Sb. *faliti*, din it. *fallire*. – Der. *fălincă*, s. f. (greşeală, eroare), din sb. *fălinka*. 3258

falimẹnt (-te), s. n. – Situaţie de insolvabilitate declarată de o instanţă judiciară, bancrută. – Mr. *falimentu*.

It. *fallimento*, în parte prin intermediul ngr. φαλλιμέντο, sau al germ. *Falliment*, cf. bg. *faliment*. – Der. *falimenta*, vb. (a da faliment); *falimentar*, adj. (în faliment); *falit*, s. m. (persoană care a dat faliment), din it. *fallito*. 3259

fălnǫgiu (-gi), s. m. – (Înv., Trans.) Primar.

Mag. *falnagy* „om de vază dintr-un loc" (*DAR*). Termen administrativ (sec. XIX). 3260

fals (-să), adj. – Care este contrar adevărului, mincinos. – Var. *falş*.

Lat. *falsus* (sec. XIV). Pronunţarea *falş* (< germ. *falsch*, cf. ceh. *faleš*, pol. *falsz*, rus. *falš*, Miklosich, *Fremdw.*, 88; Berneker 279) se consideră drept incorectă. – Der. *fals*, s. n. (neadevărat); *falsar*, s. m. (înv., falsificator), din lat. *falsarius* (sec. XIX); *falset*, s. m., din it. *falsetto; falsifica*, vb., din lat. *falsificare* (sec. XIX); *falsificator*, s. m., din fr. *falsificateur; falsitate*, s. f., din lat. *falsitas* (sec. XIX). 3261

falţ (-ţuri), s. n. – **1.** Ştraif de legătorie. – **2.** Scobitură, şanţ la cotorul cărţii legate. – **3.** Canelură, şanţ. – **4.** Lamă pentru desprins carnea de pe piei. – Var. *felţ*, s. n. (ştraif).

Germ. *Falz* (*DAR*), la sensul 4 cu cel al germ. *Falzeisen*. – Der. *fălţui*, vb. (a îndoi colile care alcătuiesc o carte), din germ. *falzen* (Borcea 186); *fălţuială*, s. f. (îndoire); *fălţuitor*, s. m. (persoană care execută operaţia de a fălţui); *fălţuitoare*, s. f. (unealtă cu care se fălţuieşte; rindea). Cf. ngr. φαλτσέττα „cuţit de cizmar". 3262

fạmen (-ni), s. m. – **1.** Bărbat, castrat, eunuc. – **2.** Efeminat. – Mr. *feamin, hamin*, megl. *femin*.

Lat. *(homo) *feminus* (Puşcariu 577; Candrea-Dens., 458; Byhan 29; *REW* 3239; Meyer-Lübke, *Rom. Gramm.*, III, 124), cf. alb. *femërë* (Meyer 100), v.prov. *feme* „feminin", port. *fémeo* „feminin". Cuvînt pierdut în limbajul curent, s-a salvat în literatură datorită unei celebre imprecaţii a lui Eminescu. 3263

famịlie (-ii), s. f. – Formă socială de bază, întemeiată prin căsătorie, care constă din soţ, soţie şi descendenţii lor. – Mr. *fumeal'e, familie*.

Lat. *familia*, prin intermediul fr. *famille*, cf. dubletul *femeie*. În mr., direct din lat., şi în a doua formă din it. *famiglia*. – Der. *familiar*, adj. (în care se adună sensurile cuvîntul fr. *familiaire* şi *familial; familiarh*, s. m. (cap de familie), din ngr. φαμιλιάρχης (Gáldi 187), sec. XVIII, înv.; *familiaritate*, s. f., din fr.; *familiariza*, vb., din fr.; *familiot*, s. m. (care are familie), din ngr. φαμιλιώτης (Gáldi 187), sec. XVIII, înv.; *familist*, s. m. (care are familie), formaţie vulg. şi improprie (suf. *-ist* indică îndeletnicirea sau adeziunea), însă reabilitată, mai mult decît era de aşteptat, de întrebuinţarea ei de către Caragiale. 3264

fanar (-re), s. n. – **1.** Lanternă; felinar. – **2.** Cartier grecesc din Constantinopole. – Var. (Mold.) *finar.* Mr. *finare.*

Ngr. φανάρι (Ronzevalle 125; Gáldi, *Dict.*, 187), din lat. *fanarium,* cf. tc., alb., bg. *faner.* Este dublet de la *fanal,* s. n. (felinar), din it. *fanale,* fr. *fanal.* – Der. *fanaragiu,* s. m. (angajat care aprindea felinarele din iluminatul public), din tc. *fenarcı* (Șeineanu, II, 167); *fînăraș,* s. m. (Mold., licurici); *fanariot,* s. m. (grec din Constantinopole aparținînd aristocrației din Fanar, care a ocupat funcții pe cît de numeroase pe atît de importante în Munt. și Mold., în sec. XVII și XVIII), din ngr. φαναριώτης; *fanariot,* adj. (referitor la fanariot sau la epoca de la 1711 la 1821, în istoria română); *fanariotic(esc),* adj. (înv., referitor la fanarioți); *fanariotism,* s. n. (politică proprie exploatatorilor venetici); *fanariotiza,* vb. (a greciza). Cf. *felinar.* 3265

fandă (-dez, -ăt), vb. – **1.** A face un pas mare înainte, în scrimă sau gimnastică. – **2.** A se zbate, a se strădui.

Fr. *fendre.* Cu cel de al doilea sens este familiar. 3266

fantazie (-ii), s. f. – **1.** Imaginație. – **2.** Capriciu, chef. – **3.** Joc ecvestru. – Var. *fantazie,* (înv.) *fandasie, fandaxie, fandacsie.* Mr. *fändäsie, fändäxire.*

Gr. φαντασία, prin intermediul fr. *fantaisie,* și înainte (sec. XVII) direct din ngr. (Gáldi 187). *Fandaxia* s-a specializat, în argoul de cartier, cu sensul de „manie, țicneală, aiureală".

Der. *fandasios,* adj. (țicnit, maniac); *fandosi,* vb. refl. (a se îngîmfa; a face nazuri), din ngr. φαντάζομαι „a imagina" (*DAR;* Scriban; *REW* 6458; este improbabilă der. din ngr. ξεφαντόνω „a se distra", propusă de Graur, *BL,* IV, 79); *fandoseală,* s. f. (nazuri); *fandaxi,* vb. (Munt., a se lăuda), din ngr. φαντάζομαι, aorist φάνταξα (Scriban). – Der. neol. *fantastic,* adj., din lat. *phantasticus* (sec. XVII); *fantasc,* adj., din fr. *phantasque,* împrumut literar; *fantast,* s. m. (himeric, vizionar), din germ. *Phantast,* împrumut literar; *fantasmă,* s. f., din it. *fantasma* (sec. XIX) și înainte din ngr. φάντασμα (sec. XVIII, cf. Gáldi 188); *fantasmagorie,* s. f., din fr.; *fantasmagoric,* adj., din fr.; *fantomă,* s. f., din fr. *fantôme.* 3267

fante (-ți), s. m. – **1.** Valet la jocul de cărți. – **2.** Curtezan, crai. – Mr. *fande.*

It. *fante* (în mr., prin intermediul ngr. φάντης). Sec. XIX. 3268

fapt (-te), s. n. – **1.** (Înv.) Creație, facere. – **2.** Acțiune, înfăptuire. – **3.** (Înv.) Creatură. – **4.** Întîmplare reală. – **5.** (Cu noțiuni care exprimă timpul) Început, origine. – **6.** Vrajă, farmec. – **7.** Larvă a fluturelui, Acherontia atropos. – **8.** Trifoi galben, Trifolium procumbens. – **9.** Plantă, Astrantia mayor. – Mr. *faptu, faptă,* megl. *fat.*

Lat. *factum* (Pușcariu 579; Candrea-Dens., 535; *REW* 3135; *DAR;* cf. Șeineanu, *Semasiol.,* 188), cf. it. *fatto,* prov. *fach,* fr. *fait,* sp. *hecho,* port. *feito.* Pl. este *fapți* la sensurile 7–9. Era înainte part. de la *a face,* sec. XVI, înlocuit de *făcut.*

Der. *faptă,* s. f. (fapt; operă; acțiune; înv., creație, facere), sing. reconstituit analogic de la pl. *fapte* (după Tiktin și *DAR,* din lat. *facta,* pl. n.); *făptaș,* s. m. (delicvent); *faptnic(ă),* s. f. și n. (roibă, Rubia tinctorum), numită astfel fiindcă se crede că vindecă o boală greșit atribuită lui *fapt 7; făptoriu,* s. m. (înv., creator); *făptui,* vb. (a face, a săvîrși, a comite); *făptuitor,* s. m. (delincvent, autor al unui delict); *făptură,* s. f. (înv., creație, facere; lucrare, operă; lume, univers; compoziție, structură; aspect, formă, mod de a fi; ființă vie, creatură), din lat. *factura,* cf. alb. *fëtürë* (Meyer 111; Philippide, II, 641), it. *fattura,* v.prov. *faitura,* v.fr. *faiture,* sp. *hechura,* port. *feitura* (Pușcariu 580; Candrea-Dens., 537; *REW* 3136; *DAR*); *înfăptui,* vb. (a realiza, a verifica, a duce la bun sfîrșit).

În legătură cu sensul magic al lui *fapt,* cf. it. *fatturare* „a vrăji", *fattura* „vrajă", port. *feitiço* „vrajă", de unde fr. *fétiche* > rom. *fetiș.* 3269

fără, s. f. – Castă, rasă. – Mr. *farä.*

Ngr. φαρα, cf. alb. *farë* (Meyer 100; Philippide, II, 641), bg. *fara* (Berneker 279). Pare să provină din longob. *fara* (Pușcariu, *Dacor.,* VIII, 293; Giuglea, *Dacor.,* II, 396; *DAR*), și a fost citat ca element v.germ. în rom., nejustificat, se pare, întrucît este vorba de un cuvînt împrumutat dintr-un idiom balcanic, în epocă recentă. În același timp, este cuvînt incert, întrebuințat de patru ori de Petru Maior, care folosește adesea cuvinte mr. (și acesta pare a fi cazul lui *fără*) și o dată într-un text popular din Hațeg, în care este posibil să fie și o pătrundere a mr. După Mladenov 660, cuvîntul ar fi de origine tc. 3270

fără, prep. – **1.** Lipsit de. – **2.** În afară de, fără a ține seama. – **3.** (Conj.) Ci, dar. – Var. *fără'.* Mr. *fără,* megl. *făr, fọr, farä,* istr. *făr de.*

Lat. *fŏrās* (Pușcariu 581; Candrea-Dens., 549; *REW* 3431; *DAR*), cf. vegl. *fure,* it. *fuora, fuori,* prov. *for(a)s,* v.fr. *fors,* (fr. *hors*), sp. *fuera,* port. *foras.* Var. *făr* ar putea reprezenta lat. *foris.* Cf. și *afară.* – Intră în compunerea anumitor cuvinte, ca *fărădelege,* s. f. (nelegiuire), format pe baza sl.

bezakonije; fărdlegi, vb. (înv., a comite un sacrilegiu sau o nelegiuire). 3271

farafastîc (-curi), s. n. – 1. Fleac, bagatelă. – 2. Moft, capriciu, fasoane.

Tc. *falan-fistik* (Iogu, *GS,* IV, 384), probabil încrucișat cu ngr. φαραφάς „fanfaron" (Cihac, II, 576; *DAR*) sau cu vreo intenție expresivă (cf. Iordan, *BF,* II, 189). 3272

faraon (-ni), s. m. – 1. Titlu purtat de vechii regi ai Egiptului. – 2. Țigan. – 3. Nume al unui joc de cărți.

Gr. φαραώ, prin intermediul sl. *faraonŭ* și modern din fr. *pharaon* (Tagliavini, *Arch. Rom.,* XVI, 370). Explicația sensului 2 este aceeași cu a cuvîntului *țigan;* cu sensul 3 are pl. *faraoane.* – Der. *faraoană,* s. f. (țigancă); *faraonit,* s. m. (înv., egiptean). 3273

fărăș (-șe), s. n. – Obiect casnic în care se strînge cu mătura gunoiul. – Mr. *fărașe,* megl. *frașă.*

Tc. *faraș* (Șeineanu, II, 168; Ronzevalle 123), cf. ngr. φαρασι, bg. *faraš.* 3274

farbă (-be), s. f. – Culoare.

Germ. *Farbe.* Trans., sec. XVII; cf. sb., cr. *farba.* 3275

farf-. – Rădăcină expresivă, bazată pe consonanța *f–r–f* (și la formele *firf-, forf-*), și care pare a evoca ideea de a bolborosi, cf. *filfii.* Cf. Iordan, *BF,* II, 190.

Der. *firfăli,* vb. refl. (Banat, a se lăuda, a se fuduli); *firfală,* s. m. (persoană inconstantă); *firfinatic,* adj. (flecar); *farfasit,* adj. (pungaș, haimana, golan; bîlbîit); *farfazoane,* s. f. pl. (fasoane, nazuri); *farfiză,* s. f. (femeie nerușinată), cf. Iordan, *BF,* VII, 255; *firfiriu,* adj. (coate-goale, pîrlit), pare încrucișat cu *pirpiriu* (după Cihac, II, 499, din mag. *fityfirity* „golan"); *firfiric,* s. m. (mică de argint), datorită micimii sale, cf. *firfirică,* s. m. (sărac, nevoiaș; aiuirit, trăznit), după Roesler, 47, din tc. *ferferet* „ușurătate"; după Cihac, II, 108; din pol. *firka* „monedă" de 4 groși, și aceasta din germ. *vier;* după Capidan, în *DAR,* în loc de **firfenic,* și acesta din germ. *vier Pfennig(e);* după Scriban, din tc. *firfiri* „purpuriu", sau din germ. *fünfer* „a cîte cinci", sau din germ. *Pfifferling* „ciupercă"); *filfizon,* s. m. (tînăr neserios), pentru al cărui suf. cf. *farfazoane* (după Candrea și *DAR,* de la refrenul cîntecului revoluționar *La Carmagnole: vive le son,* ipoteză cu totul absurdă; după Scriban, în legătură cu *filosof*); *foarfă* (var. *forfoandă*), adj. (prost îmbrăcat; flecar); *forfodii,* s. f. (Trans. de Nord, minciuni); *forfoi,* s. n. (Trans., fast, pompă); *înforfoia* (var. *înforfoca*), vb. (Trans., a găti, a dichisi), cf. *firfăli; forfoti* (var. *folfoti, filfoti, forfăi, forcoti*), vb. (a fierbe; a mișuna; a pălăvrăgi; a umbla mult); *forfota* (var. *forfa, filfota*), adv. (repede, în mare vînzoleală); *forfoteală* (var. *forcoteală*), s. f. (vînzoleală, foială; zarvă), cf. *ALR,* II, 20 și Iordan, *BF,* II, 191. *Fîrlifus,* s. m. (persoană slabă, mofturoasă sau lăudăroasă), face parte din aceeași familie expresivă (după Tiktin, din germ. *Firlefanz* „om desfrînat"; după Bogrea, *Dacor.,* I, 276, din tc. *feilesuf* „filosof"). Der. acestei rădăcini se confundă ușor cu cei ai lui *filf-.* Cf. și *fof-.* 3276

farfară, adj. – Guraliv, flecar, palavragiu. – Mr. *fărfără.*

Tc. *farfara,* din arab. *farfăr* (Șeineanu, II, 168; *REW* 3194; Lokotsch 589), în parte prin intermediul ngr. φαρφαράς, cf. bg. *farfara.* Aparțin aceluiași radical *fanfară,* s. f., din fr. *fanfare* și *fanfaron,* adj., din fr. *fanfaron,* cf. mr. *fanfaron,* din it. 3277

farfurie (-ii), s. f. – 1. Porțelan. – 2. Obiect de formă rotundă, din porțelan, faianță etc. în care se servește mîncarea. – Mr. *fărfuriu.*

Tc. *farfuri,* din per. *faghtūrī* (Șeineanu, II, 168; Meyer 98; Lokotsch 569; Tagliavini, *Arch. Rom.,* XVI, 356), cf. ngr. φαρφουρί, alb. *farfuri,* bg. *farfor* (Berneker 279). Sec. XVIII (prima fabrică de porțelan a fost creată în București, în 1806, de Constantin Filipescu). – Der. *farfurigiu,* s. m. (înv., vînzător de porțelan); *farfurioară,* s. f. (farfuriuță). Din rom. pare a proveni pol. *farfury* (Miklosich, *Wander,* 14). 3278

farîj (-ji), s. m. – Armăsar, bidiviu.

Sl. *farižŭ* (Berneker 279; Conev 57; *DAR*). Împrumut lit., fără circulație reală. 3279

fărîmă (-m, -ăt), vb. – A sparge, a face bucăți. – Var. *(s)făr(î)ma, (s)făr(î)mi.*

Lat. **ex-formāre,* cf. it. *sformare* „a desfigura", *sformato* „diform". Rezultatul *sfărma* este normal (pentru *o* > *ă,* cf. *fără*); formele cu *î* se datorează unei încrucișări cu *dărîma,* v. aici. În general se explică acest cuvînt prin *fărîmă* „fragment", care se consideră identic cu alb. *thełimë* (< mr. *sîrmă*) „fragment", *thełmoń* (< mr. *sîrmare*) „a sparge" și derivat din lat. **farrimen,* de la *far* „alac" (Pușcariu, *Conv. lit.,* XXXV, 818 și *ZRPh.,* XXVII, 739; Pușcariu 582; Giuglea, *Dacor.,* III, 598; Philippide, II, 712; Rosetti, II, 116), ipoteză dificil de admis din punct de vedere semantic (cf. *REW* 3202). Diez, *Gramm.,* I, 281, urmat de Körting 3950, Meyer 90 și Scriban, propusese lat.

fragmen, care prezintă de asemenea dificultăți. Alb. pare a proveni din rom. – Cf. *înfărma.*

Der. *fărîmă,* s. f. (fragment; bucată; firimitură; rest); *fărîmăcios* (var. *(s)făr(î)măcios, (s)făr(î)micios),* adj. (care se fărîmă, inconsistent); *fărîmat* (var. *(s)făr(î)mat, (s)făr(î)mit*), s. n. (spargere; fărîmare; oboseală, rău, amețeală); *fărîmător* (var. *(s)făr(î)mător, (s)făr(î)mitor*), adj. (care (s)fărîmă); *fărîmătură* (var. *(s)făr(î)mătură, (s)făr(î)mitură, fir(i)mitură*), s. f. (fărîmare; distrugere; spargere, hernie; firimitură; resturi); în ultimele var. pare a fi intervenit o încrucișare cu *fir; fărîmița* (var. *sfăr(î)mița, (s)făr(î)mica, (s)făr(î)miți, fir(i)miți*), vb. (a face bucățele, a face firimituri), din dim. *fărîmiță.* 3280

farișeu (-ei), s. m. – **1.** Membru al unei grupări politico-religioase la vechii evrei. – **2.** Om ipocrit, fățarnic.

Gr. φαρισαῖος, prin intermediul sl. *fariseĭ.* Sec. XVI. – Der. *fariseean,* adj. (înv., de fariseu), din sl. *farisějaninŭ; farisesc,* adj. (de fariseu); *fariseește,* adv. (în chip ipocrit); *fariseism,* s. n., din fr. *pharisaïsme.* 3281

farmazon (-ni), s. m. – Vrăjitor, vraci. – Mr. *farmazón* „înșelător".

Fr. *franc-maçon* „mason" (Hasdeu, *Col. lui Traian,* 1883, 242), prin intermediul ngr. φαρμασόνος „sacrilegiu" (Scriban), tc. *farmasun,* pol., rus. *farmazon* (Sanzewitsch 202). – Der. *farmazoană,* s. f. (vrăjitoare); *farmazonie,* s. f. (vrăjitorie). Sec. XVIII. 3282

farmec (-ce), s. n. – **1.** Vrajă, vrăjitorie. – **2.** Calități care atrag, șarm. – Var. (înv.) *farmăc.* Mr. *fărmăc* „venin".

Gr. φάρμακον „venin", direct (Murnu 24; Diculescu 474), sau prin intermediul lat. *pharmacum* (Philippide, *Principii,* 18; Pușcariu 583; Candrea-Dens., 551; *REW* 6462; *DAR;* Rosetti, I, 166; cf. Șeineanu, *Semasiol.,* 188); mr., direct din ngr., cf. alb., bg. *farmak* „venin".

Der. *fermeca,* vb. (a vrăji; a încînta; a seduce, a fascina); *fermecător,* adj. (încîntător, seducător); *fermecător,* s. m. (vrăjitor, vraci); *fermecătoreasă,* s. f. (vrăjitoare); *fermecătoresc,* adj. (ca vrăjitorii); *fermecătorie,* s. f. (vrajă, farmece); *fermecătură,* s. f. (vrajă, magie). – Der. neol. *farmacie,* s. f., din fr.; *farmacist,* s. m., din fr. 3283

fărșang (-guri), s. n. – (Trans.) Carnaval.

Mag. *farsang,* din germ. *Fasching* (*DAR;* Gáldi, *Dict.,* 126). – Der. *fărșăngar,* s. m. (mască, paiață). 3284

fărtoi (-oesc, -it), vb. – A se înclina partea din spate a unei căruțe sau a unei sănii. – Var. (Bucov.) *fărtălui,* (Mold.) *hartoi.*

Mag. *fartolni* (Cihac, II, 497; *DAR*). – Der. *fărtoaie,* s. f. (pantă, povîrniș cu gropi și primejdios pentru sănii); *hartoi,* s. n. (ghețuș, derdeluș). 3285

fascina (-nez, -at), vb. – A atrage irezistibil, a captiva.

Fr. *fasciner,* cu pronunțarea lat. *fascinare.* – Der. (din fr.) *fascinant,* adj.; *fascinator,* adj. 3286

făscuță (-țe), s. f. – **1.** Vas de lemn pentru lapte. – **2.** Plantă, Orobus vernus.

Rut. *faska* (Cihac, II, 108; Candrea; *DAR*), din germ. *Fass,* dim. dialectal *Fasken.* În Mold. 3287

fașe (-ăși), s. f. – **1.** Bucată îngustă de pînză, bandă. – **2.** Scutec. – Mr. *fașe,* megl. *fașă,* istr. *foșa.*

Lat. *fascia* (Pușcariu 585; Candrea-Dens., 553; *REW* 3208; Pascu, I, 83; *DAR*), cf. alb. *fašë* (Miklosich, *Alb., F.,* II, 22; Philippide, II, 641 și *DAR* citează numai alb. *faškje*), it. *fascia* (sard. *faša*), prov. *faissa,* fr. *faisse,* sp. *faja* (astorg. *facha*), port. *faixa.*

Der. *fișie* (var. *fășie*), s. f. (fașă, bandă; scutec), prin încrucișare cu formația expresivă *fișîi; fășioară,* s. f. (fișie mică) s-a întrebuințat artificial în sec. XIX (și în forma *făscioară*), cu sensul de „fascicul, broșură" (după *REW* 3212, direct din lat. *fasciola*); *sfișia,* vb. (a rupe cu ghearele; a face bucăți); *sfișietor,* adj. (care sfîșie). – Din rom. provine bg. *faša, vaša* „șiret" (Capidan, *Raporturile,* 195; Bernard 21), pe care Romanski 103 și Mladenov 660 îl der. de la lat. *fascis.* Cf. *înfășa, înfășura.* 3288

fașină (-ne), s. f. – Mănunchi de nuiele folosit la întărirea terasamentelor.

Fr. *fascine.* 3289

fășu, s. m. – Soțul cumnatei.

Cr. *faša* (Bogrea, *Dacor.,* III, 730). Totuși, *DAR* preferă să plece de la *fașe* însă este puțin probabil (acest grad de înrudire ar fi imaginat în cruciș, ca fașa scutecelor; în acest caz ideea de bază ar fi cea de „încrucișat", nu cea de „scutec"). 3290

fasole, s. f. – **1.** Plantă erbacee cultivată pentru păstăile ei comestibile (plantă și păstaie). – **2.** Mîncare de fasole. – **3.** (Pop.) Dinți. – Mr. *făsul'u,* megl. *făsul'.*

Mgr. φασόλι (Meyer 110; Berneker 280; Philippide, II, 712; Ronzevalle 124; Vasmer, *Gr.,* 58), cf. tc. *fasulye,* alb. *fasulj,* bg. *fasul,* calabr. *fasolu.*

Numeroase var. locale; *fasolă, fasulă* (< ngr. φασούλι), *fasule,* (Trans., de Nord), *fansule,* (Banat, Olt.) *făsui,* (Trans. de Vest), *făsaică,* (Banat, Trans.) *păsulă, păsui* (< sb. *pasulj,* mag. *paszulya*).

Der. *fasolişte,* s. f. (plantaţie de fasole); *fasolică,* s. f. (varietate de măzăriche sălbatică, Latyrus tuberosus); *fasoli,* vb. refl. (a face fasoane, a se fandosi), de la *fasole* 3, prin încrucişare cu *fason* (explicaţie dată de *DAR;* cf. însă pol. *fasoły* „strîmbătură, schimonoseală", din germ. *faseln* „a ieşi de pe făgaş"); *fasoleală,* s. f. (fasoane); *fasolit,* adj. (fandosit). 3291

fasoṇ (–oạne), s. n. – **1.** Modul în care este făcut un lucru; croială, model. – **2.** Moft, fason, nazuri.

Fr. *façon.* – Der. *fasona,* vb. (a da unui obiect o anumită formă; vb. refl., a se fandosi). 3292

făt (–fęţi), s. m. – **1.** Fetus. – **2.** Pui de animal. – **3.** Copil, prunc. – **4.** (Trans.) Sacristan. – Mr. *fetu,* istr. *fet.*

Lat. *fētus* (Puşcariu 586; Candrea-Dens., 560; Densusianu, *GS,* II, 314; *REW* 3273 şi 3272; *DAR*), cf. sard. *fedu,* calabr. *(fetazze),* prov. *(fedoun)* „miel", fr. *(faon).* Cf. şi *fată, făta, fecior.* Sensul 3 este înv., se păstrează mai ales în expresii fixe, ca *făt logofăt* „copil minune", *Făt-Frumos.* Cf. *flăcău.* 3293

fạtă (fęte), s. f. – **1.** Persoană de sex feminin. – **2.** Tînără, copilă. – **3.** Fecioară. – **4.** Fată nemăritată. – **5.** Fată în casă, servitoare. – **6.** Nume popular al constelaţiei Orion. – **7.** (Arg.) Hîrtie de 500 de lei. – Mr. *feată,* megl. *fętă,* istr. *fętę.*

Lat. *fēta* (Puşcariu 588; Densusianu, *GS,* II, 314), cf. friul. *fede,* lomb. *feda,* piem. *fea,* dauph. *feia,* toţi cu sensul de „oaie", sp. *jeda* „vacă cu viţel" (Garcia de Diego, *Bol. R. Acad. Esp.,* VII, 261). Sensurile 3, 5 şi 6 sînt însoţite de obicei de adj. *mare;* sensul 6 se explică plecîndu-se de la ideea de „nou, nefolosit". Este cuvînt general răspîndit (*ALR,* I, 192).

Der. *fătoi,* s. m. (fată bărbătoasă); *fătălău* (var. *feteleu*), s. m. (hermafrodit), cu suf. *–lău; fetesc,* adj. (de fată; înv., feciorelnic); *feteşte,* adv. (în chip feciorelnic); *fetei,* s. n. (adunare de fete); *feti,* vb. (a trăi nemăritată, a fi fată bătrînă); *fetie,* s. f. (feciorie; virginitate); *fetişcană,* s. f. (fată tînără; bomboană de fată); *fetiţă,* s. f. (copilă). 3294

fătạ (–t, –ạt), vb. – A făta. – Mr. *fitare, fet,* megl. *fet.*

Lat. *fētare* (Puşcariu 587; Candrea-Dens., 562; *REW* 3271; *DAR*), cf. sard. *fedare,* sicil. *fitari,* abruz. *fetà',* march. *fetâ,* piem. *fe* (în sicil. şi abruz. cu sensul special de „a face ouă"), Santander *jedar.*

Der. *fătăciune,* s. f. (fătat al oilor; înv., dobîndă luată pentru pămînt; ţarc rezervat pentru oi să fete; fătat; organ genital al vacii), suf. *–ciune,* ca *mortăciune, spurcăciune* (după Candrea-Dens., 563 şi *REW,* direct din lat. *fetationem*); *fătăciunat,* s. n. (înv., numărătoare a turmelor); *fătat,* s. n. (acţiunea de a făta); *fătătoare,* adj. (care fată); *fătătoare,* s. f. (care fată; organ genital al vacii). 3295

faţă (fęţe), s. f. – **1.** Chip. – **2.** Figură. – **3.** Persoană, individ. – **4.** Aspect, înfăţişare. – **5.** Frunte, parte anterioară. – **6.** Suprafaţă, parte superioară. – **7.** Cuvertură (husă; învelitoare; cuvertură de pat; *faţă de masă; faţă de pernă*). – **8.** La ţesături partea de pe faţă. – **9.** Avers. – **10.** Pagină a unei file. – **11.** Loc expus la soare, solariu. – **12.** Loc expus la vînt. – *Faţă de.* – *Faţă'n faţă. – De faţă, – În faţă. – Pe faţă.* – Mr., megl. *faţă,* istr. *fǫţę.*

Lat. *făcia* în loc de *făcies* (Diez I, 166; Puşcariu 589; Candrea-Dens., 565; *REW* 3130; Philippide, II, 641; *DAR*); cf. alb. *fakje,* it. *faccia,* prov. *facha,* fr. *face,* sp. *faz, haz,* port. *face,* ngr. φάτσα. Sensul de „persoană" ar putea fi un calc după gr. πρόσωπον (Sandfeld 37).

Der. *făţa,* vb. (Trans., a se coace farfuriile la foc); *făţoaie,* s. f. (Maram., faţă de masă); *făţos,* adj. (frumos); *feţie,* s. f. (solariu, loc însorit); *făţare,* s. f. (faţă de masă; suprafaţa ariei; înv., ipocrizie), cu suf. *–are* (după *DAR,* ultimul sens s-ar explica printr-unul intermediar, de „mască"; *făţări,* vb. (înv., a se dovedi părtinitor şi nedrept; înv., a disimula); *făţărie,* s. f. (înv., părtinire; înv., ipocrizie), ambele cuvinte ce par de origine cultă (sec. XVII), fără circulaţie populară; *făţarnic,* adj. (înv., părtinitor; ipocrit); *făţărnicie,* s. f. (ipocrizie); *făţărniceşte,* adv. (în mod ipocrit); *făţărnici,* vb. (înv., a se arăta părtinitor; înv., a disimula); *făţiş,* adv. (înv., de faţă; în mod public; în mod deschis, sincer); *înfăţişa* (var. *făţişa*), vb. (a prezenta; a expune, a explica, a reprezenta; a compărea; refl., a se arăta); *(în)făţişat,* adv. (de faţă; în mod public); *înfăţişetor,* adj. (care prezintă; care reprezintă); *înfăţa,* vb. (a pune sau a schimba faţa de pernă, faţa de masă); *a desfăţa,* vb. (a scoate faţa de pernă sau faţa de masă); *făţui,* vb. (a egala, a netezi; a peria, a pili, a cizela; a pălmui), pentru al cărui ultim sens cf. fr. *taloche* „drişcă, făţuitoare" şi „palmă, lovitură"; *făţuitor,* s. m. *(făţuitoare); făţuitoare,* s. f. (perie, drişcă); *feţi,* vb. (a tăia lemnul în formă pătrată).

Der. neol. *faţadă,* s. f., din fr. *façade* încrucişat

cu *față; fațetă,* s. f. (aspect), din fr. *facette,* cu aceeași încrucișare. Cf. sb. *faca* „față", pol. dial și rut. *facka* „palmă" (Candrea, *Elemente,* 407; după Berneker 277, din ven. *fazza*), rut. *facernyi* „ipocrit" (Candrea, *Elemente,* 407; Miklosich, *Wander.,* 14). 3296

faulă (-le), s. f. – (Trans. de Vest) Mod de a fi, aspect, aparență. – Var. *făulă.*

Lat. *fābŭla* „istorie", cf. *subula* > *sulă, stabulum* > *staul;* schimbarea de accent ca în *audio* > *aud.* Cuvîntul nu a fost studiat, și circulă puțin; însă pare a însemna, mai curînd decît „aspect fizic", ceva în sensul de „dispoziție, ținută". Cf. citatul lui Frîncu-Candrea, în *DAR: ian spune-mi făula lui.* Tiktin și *DAR* dau cuvîntul drept necunoscut. Este dublet de la *fabulă.* Cf. it. *fôla* privește" (Battisti, III, 1676). 3297

faur (-ri), s. m. – **1.** Fierar. – **2.** Varietate de gîndac (Elater segetum). – Mr. *favru, favur,* istr. *fǫwru.*

Lat. *făber* (Pușcariu 590; Candrea-Dens., 569; *REW* 3231; *DAR*), cf. it. *fabbro,* prov. *faure,* fr. *fevre,* v.sp. *fabro.* – Der. *făurar,* s. m. (fierar); *făurăreasă,* s. f. (nevasta de fierar); *făurărie,* s. f. (fierărie); *făurărit,* s. n. (fierărie, meseria de fierar); *făuri,* vb. (a forja; a făuri, a crea, a inventa), care, după Pușcariu 592 și Candrea-Dens., 570, reprezintă lat. *fābrīre; făurie,* s. f. (forjă); *făuriște,* s. f. (forja); *făurită,* s. f. (nevastă de fierar). 3298

făurar, s. m. – Februarie. – Mr. *flivrar,* istr. *faurǫr.*

Lat. *fēbruarius* (Pușcariu 591; Candrea-Dens., 574; *REW* 3120; *DAR*), cf. alb. *fruer, fljur* (Meyer 108; Philippide, II, 641), calabr. *frevaru,* friul. *frevar.* Este formă populară, paralelă lui *fevruarie* (sl. *fevruarie*), înv., și *februarie,* s. m. (lat. *februarius*). Prin analogie cu *făurar* „fierar" s-a ajuns și la o formă regresivă, *faur* „februarie". 3299

favoare (-oruri), s. n. – Avantaj acordat cuiva, hatîr. – Var. (înv.) *favor.*

Fr. *faveur.* După Sanzewitsch 203, prin intermediul rus. *favor,* ipoteză care nu este necesară. – Der. *favorabil,* adj.; *favorit,* adj.; *favorit,* s. m. (barbă de o parte și de alta a obrazului; favorit); *favoriza,* vb.; *favoritism,* s. n., toate din fr. Cf. *defavoare,* s. f.; *defavorabil,* adj. 3300

fazan (-ni), s. m. – Pasăre de mărimea unei găini, vînată pentru carnea ei gustoasă. – Mr. *fașano.*

Fr. *faisan,* alterat prin încrucișare cu ngr. φασιανός, cf. it. *fagiano,* rus. *fazan.* – Der. *făzăniță,* s. f. (femela fazanului); *fezanda,* vb., din fr. *faisander.* 3301

fecior (-ri), s. m. – **1.** (Înv.) Copil. – **2.** Băiat, tînăr, flăcău. – **3.** Servitor, valet. – Mr., megl. *fițor,* istr. *fețor.*

Lat. **fētĭolus,* dim. de la *fētus* (Pușcariu 593; Candrea-Dens., 561; *REW* 3273; *DAR*), sau mai probabil der. intern de la *făt* > **fetcior* sau **fețor.* Folosirea sa este generală, cf. *ALR,* 187. – Der. *fecioară,* s. f. (fată virgină), istr. *fețorę* (după Pușcariu 594 și *DAR,* din lat. **fētĭola*); *feciorandru,* s. m. (flăcău); *feciorariță,* s. f. (rar, Trans., fată bărbătoasă); *feciorelnic,* adj. (virginal); *fecioresc,* adj. (virginal; Trans., propriu băieților); *feciorește,* adv. (în chip feciorelnic); *feciori,* vb. (înv., a trăi în mod cast; Trans., a duce viață de copil); *feciorică,* s. f. (plantă, Herniaria glabra); *feciorie,* s. f. (virginitate; Trans., tinerețe); *feciorime,* s. f. (Trans., mulțime de feciori); *desfeciori,* vb. (a deflora, a dezvirgina). – Din rom. provin alb. *fičor* (Jokl, *RF,* II, 246), bg. *fičor* (Capidan, *Raporturile,* 195), mag. *ficsor* (Edelspacher 14; Candrea, *Elemente,* 407). 3302

fedeleș (-șe), s. n. – **1.** Vas acoperit. – **2.** Ploscă. – **3.** Dans popular care se dansează în ajunul nunții.

Mag. *fedeles* „cu capac", de la *fedel* „cuvertură" (*DAR;* Gáldi, *Dict.,* 89). Cihac, II, 497, îl punea greșit în legătură cu *vadră,* prin intermediul mag. *veder.* – Der. *fedeleși,* vb. (Arg., a lega strîns, a lega de mîini). – Din mag. *fedo* provine *fedeu,* s. n. (Trans., capac). 3303

fęe (-e), s. f. – Zînă.

Fr. *fée.* Cuvînt literar folosit artificial de unii romantici (Nicoleanu). – Der. (din fr.) *feeric,* adj.; *feerie,* s. f. (magie, basm). 3304

fel (-luri), s. n. – **1.** Clasă, tip, gen, specie. – **2.** (Înv., rar). Stirpe. – **3.** Soi, teapă. – **4.** Obicei, stil. – **5.** Purtări, mod de a fi. – **6.** Capriciu, chef. – **7.** Fel de mîncare. – *De fel,* în nici un caz.

Mag. *-féle* „asemănător", *fél* „parte", cu sensul de „soi, fel" în mai multe compuneri, cf. *minden féle* „de orice fel" (Cihac, II, 498; Scriban; *DAR*), cf. sb., slov. *fela* „clasă", bg. Trans. *feli* (Miklosich, *Bulg.,* 121). Giuglea, *Dacor.,* II, 637, respinge această der., care pare evidentă și propune, prin intermediul alb. *fjaljë,* lat. *fabella* „istorioară", cf. it. *favella.*

Der. *fălie,* s. f. (Trans., înrudire), poate prin intermediul sb. (*DAR*); *feliușag,* s. n. (Mold., soi, teapă); *feluri,* vb. (înv., a varia); *felurit,* adj. (variat); *felurime,* s. f. (varietate, diversitate). Din același cuvînt mag. provine *fele,* s. f. (măsură de capacitate, folosită în trecut în Trans., în valoare de trei sferturi de litru). 3305

felcer (-ri), s. m. – Agent sanitar.

Germ. *Feldscherer*, în Trans. prin intermediul mag. *felcser* (Candrea; *DAR;* Gáldi, *Dict.*, 176) și în Mold. prin intermediul pol. *felcser*, rus. *felʹdšer* (Sanzewitsch 203; Cihac, II, 108). 3306

felehęrț (-țuri), s. n. – Cruce de car. – Var. *felihert, felehearț.*

Mag. *felhérc* (*DAR*). În Trans. 3307

felelеąt (-turi), s. n. – 1. Răspuns. – 2. Responsabilitate, solvență.

Mag. *felelet* (*DAR*). Rar, în Trans. – Der. *felelui*, vb. (a răspunde, a garanta), din mag. *felelni* (*DAR;* Gáldi, *Dict.*, 127). 3308

felendręș (-șuri), s. n. – Țesătură fină de Flandra.

Germ. *fländrisch* „din Flandra" (Candrea; *DAR*), prin intermediul pol. *falendysz* (Cihac, II, 108). Sec. XVII, înv. După Drăganu, *Dacor.*, III, 715, din mag. *fajlendis*, care reproduce germ. *fein Löndisch* „țesătură fină de Londra". 3309

felezęu (-ęe), s. n. – Mătură pentru a curăța pleava.

Mag. *felező* „mătură" (Tiktin; *DAR*). – Der. *felez(u)itoare*, s. f. (mătură); *felezui*, vb. (a mătura, a curăți pleava; refl., a se fuduli), din mag. *felezni* (Gáldi, *Dict.*, 89). 3310

felje (-ji), s. f. – Bucată tăiată dintr-un întreg. – Mr., megl. *filie.*

Ngr. φελλί, din lat. *offella* (Meyer, *Neugr. St.*, IV, 69; *REW* 6042; Vasmer, *Gr.*, 59; Gáldi 188), cf. bg. *filija*, sb. *felija* (Romanski 103; cf. Miklosich, *Fremdw.*, 87). Sec. XVIII. – Der. *feliuță*, s. f. (felie mică; ferigă, Aspidium filix), probabil prin confuzie cu *felie* și în loc de **feriuță*, cf. *ferigă; înfelia*, vb. (a tăia în felii). 3311

feligeąn (-ęne), s. n. – Ceașcă de cafea, fără toartă. – Var. *filigean.* Mr. *filğane*, megl. *flindzan.*

Tc. *fılcan* (Șeineanu, II, 169; Lokotsch 608; Ronzevalle 124), cf. ngr. φιλτζάνι, alb. *filjğán* (Meyer 100). 3312

felinąr (-re), s. n. – 1. Lanternă. – 2. Dispozitiv pentru luminat prevăzut cu un glob de sticlă, folosit în iluminatul public, fanar. – 3. (Arg.) Ochi.

Origine obscură. Pare a fi rezultat al lui *fanar*, sau tc. *fenar*, prin intermediul unui der. cu suf. de agent **fenerar*, disimilat posterior (Candrea; *DAR*). 3313

felioąrt (-turi), s. n. – (Trans.). În mine, capătul unei galerii.

Mag. *felgaret* (Treml, *R. Études hongr.*, XI, 112). Rar. 3314

felon (-oane), s. n. – Pelerină scurtă de preot. – Mr. *filone.*

Mgr. φελόνιον (Murnu 25), prin intermediul ngr. φελόνι și în parte, din sl. *felonĭ.* 3315

felucă (-ci), s. f. – Corabie mică și îngustă cu pînze și lopeți.

It. *feluca* (sec. XIX). Împrumut literar 3316

femęie (ęi), s. f. – 1. (Înv.) Familie. – 2. Nevastă, soție. – 3. Femeie căsătorită. – 4. Persoană de sex feminin. – Var. *fomeie*, (Mold.) *fimeie*, (înv.) *fămе(a)ie.* Mr. *fumeal'e*, megl. *fămel'ă, fumel'ă.*

Lat. *fămīlia* (Pușcariu 595; Candrea-Dens., 575; *REW* 3180; *DAR;* Wagner, *ZRPh.*, 1921, 586; Rohlfs, *Differenzierung*, 80), cf. alb. *fëmiljë* „copil", v.lomb. *fameja*, gal., port. *femia.* Schimbarea semantică apare numai în dacorom. – Der. *femeiesc*, adj. (feminin); *femeiește*, adv. (ca femeile); *femeiet*, s. n. (mulțime de femei); *femeiușcă*, s. f. (muierușcă; femelă a unui animal; regulator de presiune la războiul de țesut de mînă); *afemeiat*, adj. (muieratic), reproduce fr. *effeminé*, redus la forma din rom. *femeie.* Este dublet de la *familie.* 3317

ferăstrău (-ąie), s. n. – 1. Unealtă prevăzută cu o lamă pentru tăiatul lemnelor. – 2. Joagăr. – 3. Plantă (Helianthemum vulgare). – 4. Nume vulgar al constalației Casiopeea.

Mag. *fürészni* „a tăia cu ferăstrăul", prin intermediul var. *firisău*, care presupune un prototip mag. **füreszö* (Pușcariu, *Dacor.*, VII, 467; Pușcariu, *Lr.*, 31; *DAR;* cf. Cihac, II, 498; Gáldi, *Dict.*, 90); numele mag. al uneltei este *fürész.* Numeroase var.: *feres(t)eu, feres(t)ău, heres(t)eu, herăs(tr)ău, fieres(t)eu, fierăs(tr)ău*, ultimele prin încrucișare cu *fier.* Sensul 4 pare a reprezenta alt cuvînt, mag. *forasztó* (Gáldi, *Dict.*, 129). – Der. *ferăst(r)ui* (var. *fierăst(r)ui*, vb., a tăia cu ferăstrăul). Din mag. *fürész* „ferăstrău" derivă și *firesar*, s. m. (insectă, Rynchites cupreus), și *firiz*, s. n. (Trans., ferăstrău de mînă). 3318

fęrcheș (-șe), adj. – Elegant, dichisit.

Mag. *fehérkés* „albicios" (Drăganu, *Dacor.*, V, 352); s-a spus probabil la început despre fanții care obișnuiau să se pudreze. După Scriban, din mag. *felékes* „elegant"; însă fonetismul nu este clar. – Der. *ferchezui*, vb. (a dichisi; a găti; a curăța), care, după Cihac, II, 498 și Scriban, provine din mag. *felkendözni* „a se sulemeni", și al cărui al doilea sens este rezultat al unei confuzii cu *fercheteu.* 3319

ferchetęu (-ęie), s. n. – Prăjină. – Var. *fercădău, ferchedeu, ferchezău.*

Mag. *fergetyű* (Cihac, II, 498; *DAR;* Gáldi, *Dict.*, 128). În Trans. 3320

ferdideu (-ęie), s. n. – Băţ pentru bătut laptele. – Var. *berdedeu, berghedeu, brighideu, perdideu.*

Mag. *forditó* „care răstoarnă" (*DAR*). În Bucov. 3321

fereastră (-ęstre), s. f. – Deschizătură lăsată în peretele unei clădiri, al unui vehicul etc., pentru a permite intrarea aerului. – Mr. *fireastră.*

Lat. *fēnestra* (Puşcariu 596; Candrea-Dens., 576; Pascu, I, 85; *REW* 3242; *DAR*), cf. alb. *fënestü*, it. *finestra*, prov. *fenestra*, fr. *fenêtre*). – Der. *ferestruică*, s. f. (fereastră mică); *ferestrar*, s. n. (rindea, gealău). 3322

fereca (-c, -ạt), vb. – 1. A pune obezi la roată. – 2. A pune garnituri de fier. – 3. A întări, a consolida. – 4. A pune în lanţuri. – 5. A incrusta, a face marchetărie. – 6. A placa. – Var. *înfereca, înferica.* Mr. *fări̯c, fări̯care* „a potcovi calul", megl. *firicari.*

Lat. *fābrĭcāre* (Candrea-Dens., 571; *REW* 3294; Capidan, *Meglen.*, 126; *DAR;* Buescu, *RPF*, III, 352), cu semantism normal, deoarece „a fabrica" însemna la origine „a lucra fierul". Meyer, *Neugr. St.*, II, 16 şi Puşcariu 597 preferau să plece de la lat. **ferricare.* Cuvîntul rom. lipseşte la A. Rehmann, *Die Geschichte der technischen Begriffe* fabrica *u.* machina *in der roman. Sprachen*, Münster 1935. – Der. *ferecătură*, s. f. (garnitură de fier; fiare, lanţuri; placă; montare); *desfereca*, vb. (a scoate lanţurile). 3323

feredeu (-ęe), s. n. – 1. Baie. – 2. Înfrîngere.

Mag. *fürdő* prin intermediul unei var. dialectale *feredő* (Cihac, II, 498; Gáldi, *Dict.*, 90). Înv., astăzi numai în Trans. şi Mold. – Der. *feredui*, vb. (a îmbăia), din mag. *feredni.* 3324

feregeă (-ęle), s. f. – (Înv.) Manta orientală din ţesătură fină. – Mr. *firige.*

Tc. *ferece* (Şeineanu, II, 169; Lokotsch 503; Ronzevalle 123), cf. ngr. φερετζές, bg. *fereže.* Sec. XVI, înv. 3325

ferentar (-ri), s. m. – Soldat din corpul auxiliar.

Lat. *ferentarius* (sec. XIX). Împrumut literar, înv. 3326

ferfeli (-lęsc, -ịt), vb. – 1. A murdări. – 2. A sfîşia, a zdrenţui. – Var. (numai sensul 2) *ferfeniţi.*

Creaţie expresivă (cf. Iordan, *BF*, II, 190). Mai puţin probabilă este der. de la *terfeli* (Lacea, *Dacor.*, IV, 783), care aparţine aceleiaşi rădăcini expresive; cf. şi *morfoli.* – Der. *ferfen* (var. *ferfăn, farfen*), s. m. (plantă, Tagetes erecta); *ferfeniţă* (var. *ferfeliţă*), s. f. (zdreanţă; plantă, Tagetes erecta), cuvînt evident expresiv, pentru care s-au căutat zadarnic etimoane străine (ceh. *frfén* „muc", după Cihac, II, 108; rut. *ferfélicja* „zăpadă deasă", după Tiktin şi Scriban; de la *terfeli*, după *DAR;* din mag. *farfene*, pentru Bogrea, *Dacor.*, IV, 814); *ferfeniţos*, adj. (zdrenţăros). – Cf. *fîl.* 3327

feri (-ręsc, -ịt), vb. – 1. A ţine, a respecta. – 2. (Înv.) A sărbători, a prăznui. – 3. (Înv.) A păstra, a menţine. – 4. A prezerva, a asigura, a salva. – 5. A proteja, a ocroti. – 6. A evita, a scăpa. – 7. (Refl.) A se adăposti, a se proteja. – 8. (Refl.) A se feri. – 10. (Refl.) A se îndepărta, a se retrage. – Mr. *(a)firescu*, megl. *mi fires.*

Lat. *fĕrīre*, care apare cu sensul de „a ţine, a respecta" în limba clasică, mai precis la Cicero, *De Fato*, 17. Celelalte explicaţii sînt inutile: de la *afară*, prin intermediul unei forme **fări* (Philippide, *Principii*, 148); din mag. *őrizni* (Cihac, II, 498); de la un lat. **auferīre*, în loc de *auferre* (Candrea, *GS*, III, 424; *REW* 3642; Giuglea, *Dacor.*, IV, 1554 şi X, 66); din lat. **fērīre* „a sărbători", der. de la *fēriae* (*DAR;* Rosetti, I, 166). Trecerea semantică de la „a ţine, a respecta", la „a sărbători" se repetă ca la *a serba.* – Der. *fereală*, s. f. (acţiunea de a se feri; refugiu); *ferinţă*, s. f. (înv., gardă); *feritor*, adj. (protector); *feritoare*, s. f. (Trans., adăpost). 3328

ferice, adj. – 1. Mulţumit sufleteşte, plin de bucurie. – 2. (S. f.) Fericire, mulţumire sufletească.

Lat. *Fēlīcem* (Puşcariu 599; Candrea-Dens., 579; *REW* 3236; *DAR*). Formele it. *felice*, sp. *feliz* sînt neol. Este cuvînt uşor înv., care înlocuieşte încetul cu încetul der. *fericit.* – Der. *ferica*, vb. (înv., a face fericit), pe care Candrea-Dens. 580 îl derivă de la un lat. **fēlīcāre; fericăciune*, s. f. (înv., fericire); *fericat*, adj. (înv., fericit); *ferici*, vb. (a face fericit; înv., a felicita); *fericie*, s. f. (înv., fericire); *fericire*, s. f. (mulţumire sufletească, intensă şi deplină); *fericit*, adj. (care se află într-o stare de mulţumire sufletească intensă şi deplină; primul grad de sfinţenie acordat cuiva); *fericitor*, adj. (care umple de fericire); *nefericit*, adj. (care nu este fericit); *nefericire*, s. f. (nenorocire, nemulţumire). Der. lui *a ferici* plecîndu-se de la *ferice* pare normală; astfel încît nu se înţelege încercarea lui Puşcariu, *Dacor.*, III, 679, de a pleca de la un lat. **fēlīcīcāre* puţin probabil, cf. *REW* 3234b. 3329

ferie (-ịi), s. f. – 1. Măsură de capacitate, folosită în Trans., pentru băuturi alcoolice, în

valoare de aproximativ 10 litri. – **2.** (Înv.) Taxă pe care o plătea trezoreriei (sec. XV–XVII) partea care cîştiga un proces, pentru a transforma decizia unui tribunal în sentinţă definitivă, sau, dimpotrivă, partea care pierdea, pentru a putea deschide o nouă acţiune. – Var. *herie, ferîie, herîie.*

Cu primul său sens, este fără îndoială mag. *ferő* „măsură de capacitate" (Drăganu, *Dacor.*, V, 354–58). Nu este sigur, deşi pare probabil, ca al doilea sens să aibă aceeaşi bază. Ar putea fi de asemenea pus în legătură cu pol. *feruje*, de la *ferować* „a pronunţa sentinţa" (Bogrea, *Anuarul Instit. Istorie Cluj*, II, 350), sau cu tc. *vereje*, dat. de la *vera* „acord" (Bogrea, *Arhiva*, I, 631; cf. M. Emerit, *Revista istorică*, X, 31, care pleacă de la tc. *uhrie*). Pentru instituţie, cf. G.D. Longinescu, *Feria*, în *Balcania*, II (1939), p. 199–318. **3330**

ferigă (–gi), s. f. – **1.** Specie de plantă criptogamă cu frunze mari dinţate. – **2.** Plantă, barba-caprei (Spiraea filipendula). – Var. *feregă*, (înv.) *ferece, ferice.* Mr. *fearică.*

Lat. *filĭcem* (Puşcariu 598; *DAR;* Candrea–Dens., 577), cf. sard. *filige.* – Der. *firigea*, s. f. (plantă, barba-caprei, Spiraea filipendula). Din rom. provine pol. *ferecina* (Candrea, *Elemente*, 406). Cf. *feliuţă.* **3331**

fermeneá (–ele), s. f. – Haină scurtă de catifea, cu mîneci lungi, folosită în trecut de boieri, iar astăzi de ţărani. – Mr. *fermene.*

Tc. *fermene* (Şeineanu, II, 169; Meyer 100; Lokotsch 604), cf. ngr. φέρμελη, alb. *fermelje*, bg. *fermene.* **3332**

fértă (–te), s. f. – Anvergura unei pînze (de ambarcaţie).

Mag. *fércz* „caiet" (Bogrea, *Dacor.*, IV, 814). **3333**

fertíţă (–ţe), s. f. – Amic, complice, tăinuitor.

Origine necunoscută. Cuvînt de argou, poate legat de germ. *Wärter* „pază". **3334**

fertún (–ni), s. m. – (Înv.) Monedă ideală, egală cu 12 groşi (sec. XV–XVI).

Germ. *Vierdung*, prin intermediul lat.med. *ferto, –onis* (*DAR*). **3335**

fes (–suri), s. n. – Acoperămînt al capului pentru bărbaţi, purtat mai ales de turci. – Mr. *fese*, megl. *fes.*

Tc. *fes* (Şeineanu, II, 170; Lokotsch 596; Ronzevalle 124), cf. ngr. φέσι, alb. *fesë*, bg. *fes*, fr., sp. *fez.* – Der. *fesuşor*, s. m. (varietate de coşenilă, Porphyrophora Polonica). **3336**

fesfeseá (–ele), s. f. – Bagatelă, fleac.

Tc. *fesfese* (Rudow, *ZRPh.*, XVIII, 81; Şeineanu, II, 171). Sec. XIX, înv. **3337**

feştă (–te), s. f. – Glumă, păcăleală, farsă.

It. *festa*, sp. *fiesta*, cu sensul special de „glumă", intrat probabil pe filieră orientală, cf. ngr. φέστα „sărbătoare" (*DAR*), sb. *fešta* „banchet". **3338**

feştílă (–le), s. f. – Fitil de lampă.

Sl. *svěštilo* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 44; Miklosich, *Lexicon*, 832; Cihac, II, 108; Conev 62), cf. cr. *svěštilo* „fitil". **3339**

fetişchét (–te), s. n. – Şnur, şiret.

Rus. *vetisket* (Cihac, II, 108; Sanzewitsch 203). Mold., XIX, rar. **3340**

fétru, s. n. – Filtru.

Fr. *feutre*, cf. rus. *fetr.* **3341**

fetvá (–ale), s. f. (Înv.) Sentinţă, hotărîre a unui muftiu.

Tc. *fetva.* Sec. XVIII. **3342**

fevruárie, s. m. – A doua lună a anului. – Mr. *flivar.*

Sl. *fevruarie* (sec. XVI). Forma mr., de la var. ngr. φλεβάρις. În rom. se foloseşte astăzi de preferinţă forma *februarie*, din lat. (sec. XIX). Cf. Vasmer, *Gr.*, 59. **3343**

fi (sunt, fost), vb. – **1.** A fiinţa. – **2.** A sta. – **3.** A se găsi, a se afla. – **4.** A exista. – **5.** A trăi. – **6.** (Despre starea vremii) A se face (frumos, frig etc.). – **7.** A dura, a se menţine. – **8.** A fi de faţă. – **9.** A avea loc, a se ţine. – **10.** (Cu prep. *cu*) A fi adept. – **11.** (Cu prep. *de*) A merita, a fi demn de. – **12.** (Cu prep. *a*) A avea chef de. – **13.** (Cu conj. *să*) A trebui, a fi nevoie. – **14.** (Cu inf.) A trebui. – Mr. *escu, fută, h'ire;* megl. *sâm, fost, ire*, istr. *escu, fost, fi.*

Lat. *sum, fui*, al cărui inf. *esse* a fost înlocuit de *fiĕri* (Puşcariu 597; Candrea–Dens., 581; *REW* 3288; *DAR*). Cf. *fiinţă, firetic.* A păstrat forma înv. a optativului, în formulele de imprecaţie *fire–ai, fire–ar.*

Comp. cu conjunctivul *fie* (cf. it. *qualsisia, quando che sia*); *fiecare*, pron.; *fiece*, adj.; *fiecine*, pron.; *fiecînd*, adv.; *fiecum*, adv.; *fieunde*, adv. (rar). *Fiindcă*, conj. este un comp. de la *că* cu gerunziul *fiind.*

Der. *fire*, s. f. (mod de a fi, caracter; natură; capacitate, creaţie; înv., mentruaţie), al cărui sens de „natură" nu a fost bine explicat (cf. gr. φύσις „natură", de la φύω „a creşte"); *fireş* (var. înv. *hireş*), adj. (natural; originar, natural; real, autentic), cuvînt înv.; *firesc*, adj. (natural); *fireşie*, s. f. (înv., natură); *fireşte*, adv. ((în chip natural); *nefiresc*, adj. (care nu este firesc; artificial); *fiitor*, adj. (existent, viitor), creaţie artificială, înv. *Fiinţă*, s. f. (făptură; esenţă, natural; prezenţă; existenţă)

este un der. de la gerunziul *ființd*, cu suf. *-ință*, cf. *ușurință*, *cuviință*, *cerință*, etc. (după Pușcariu 610 și *DAR*, de la un lat. **fientia*, echivalent popular de la *essentia*, ipoteză plauzibilă, dar nu și necesară). – Der. *ființa*, vb. (a exista, a se afla); *ființesc*, adj. (înv., real); *neființă*, s. f. (inexistență); *desființa*, vb. (a suprima, a reduce la nimic, a anula); *înființa*, vb. (a crea, a stabili, a funda; refl., a apărea, a se produce; refl., a se prezenta); *înființător*, adj. (fondator). 3344

fiăcru (-re), s. n. – Birjă, trăsură de piață.

Fr. *fiacre*. Înv., ca și dubletul *fiacăr*, s. n., din germ. *Fiaker*. 3345

fiară (-re), s. f. – Animal sălbatic, bestie. – Mr. *hiară*.

Lat. *fera* (Pușcariu 601; Candrea-Dens., 582; *REW* 3264; *DAR*); cf. it., sp. *fiera*, fr. *fier*. – Der. *fieros*, adj. (feroce, crud), creație artificială (sec. XIX), pe baza fr. *féroce; fierație*, s. f. (ferocitate), termen literar; *fioros*, adj. (feroce; înspăimîntător, cutremurător), cuvînt identic cu *fieros*, însă popular și modificat prin confuzie cu *fior* (ultimul sens este artificial și literar; totuși dicționarele îl derivă pe *fioros* de la *fior*). *Fieratec* și *înfieratic*, adj. (sălbatic, crud) par a fi der. personali ai lui Dosoftei (sec. XVII). 3346

fiasco, s. n. – Eșec, insucces.

It. *fiasco* (sec. XIX). 3347

fiastru (-ștri), s. m. – Fiu vitreg. – Mr. *h'il'astru*.

Lat. *filiaster* (Pușcariu 602; Candrea-Dens., 600; *REW* 3295; Philippide, II, 642; *DAR*), cf. alb. *thieștrë*, it. *figliastro*, sp. *hijastro*. Înv. (Iordan, *BF*, VI, 10, consideră că nu este vorba de un cuvînt popular, ci de un termn juridic, ceea ce nu pare sigur. – Der. *fiastră*, s. f. (fiică vitregă), care de asemenea poate reprezenta direct lat. *filiastra*. 3348

ficat (-ți), s. m. – Organ situat în partea dreaptă a abdomenului, cu funcții importante în organism. – Mr. *h'icat*, istr. *ficọt*.

Lat. *ficātum* (Diez, I, 174; Pușcariu 603; Candrea-Dens., 601; *REW* 8494; *DAR;* Battisti, III, 1613; Rohls, *Differenzierung*, 18), cf. sard. *figáu*, ven. *figá*. Se știe că formele romanice reprezintă în general un *i* tonic. Este cuvînt puțin frecvent în Basar. și Bucov. (*ALR*, I, 46). Cf. G. Paris, *Misc. Ascoli*, Florencia 1901, 41-63.

Der. *ficățel*, s. m. (Banat, tobă); forma *ficățel*, pe care o indică *DAR*, bazată pe Damé, pare o eroare. – Din rom. provine sb. *pikat* (Candrea, *Elemente*, 407). 3349

fideș, s. f. – Pastă făinoasă, tăieței.

Ngr. φιδές, care pare der. din gr. ὄφις, ngr. ὀφίδιον „șarpe" (Flechia, *Arch. glott. it.*, II, 345; Cihac, II, 660; *REW* 3306; *DAR;* Gáldi 189); pentru semantism, cf. it. *vermicelli*. Din gr. derivă și alb. *fidhi* (după Meyer 100, din it.), it. *fedellini* (după Schiaffini, *Arch. Rom.*, VIII, 294 și Prati 421, cf. *REW* 3306, de la **fillèli* < *filo*), genov. *fide*, sp. *fideos* (după Corominas, II, 515, din sp. *fidear* „a crește", și acesta din arab. *fād*). 3350

fidel (-lă), adj. – Credincios, leal, statornic în sentimente.

Fr. *fidèle*. Înv., se folosește numai cu o nuanță comico-melodramatică ca și der. săi (din fr.): *fidelitate*, s. f.; *infidel*, adj.; *infidelitate*, s. f. 3351

fie (-ii), s. f. – Fiică, fată. – Var. *fiie*, *fiiă*, (Bihor), *hie*. Mr. *hil'e*, megl. *iil'e*.

Lat. *filia* (*DAR*), cf. it. *figlia* (v.lomb. *fiia*), fr. *fille*, sp. *hija*, port. *filha*. Cuvînt înv. (cf. *ALR* 193), supraviețuiește curent în expresia *fie-mea, fie-ta, fie-sa;* cf. și *fă*. – Der. *fiică* (var. *fică*, s. f., formație dim. cu suf. *-ică*, ca în *fetică*, *mătușică* (analogia cu *maică*, sugerată de *DAR*, nu prezintă interes); este cuvînt care l-a înlocuit pe cel anterior. Cf. *fiu, fă*. 3352

fier (-iare), s. n. – **1.** Element chimic, metal greu, de culoare cenușie care se folosește pe scară largă în industrie. – **2.** Semn făcut cu metalul înroșit. – **3.** Vîrf de lance sau de săgeată. – **4.** (Pl.) Fiare, lanțuri. – Mr. *h'eru*, megl. *ier, ir, fl'er*.

Lat. *ferrum* (Pușcariu 605; Candrea-Dens., 583; *REW* 3262; *DAR*), cf. it., port. *ferro*, fr., prov. *fer*, sp. *hierro*). După Pîrvan, metalul a fost cunoscut în Dacia începînd cu 700 sau 750 înainte de era creștină.

Der. *fierar*, s. m. (muncitor care se îndeletnicește cu prelucrarea fierului), mr. *hirar*, megl. *ierar* (după Pușcariu 606; Candrea-Dens., 584; *REW* 3257 și *DAR*, din lat. *ferrarius*, cf. it. din sud *ferraru*, sp. *herrero*); *fierărie*, s. f. (atelier în care se prelucrează fierul; magazin unde se vînd obiecte din fier; înv., taxă pe obiectele din fier importate); *fierăriță*, s. f. (nevastă de fierar); *fierătaie*, s. f. (instrumente de fier), care, după Candrea-Dens., 585 și *DAR*, reprezintă un lat. **ferratalia*, cf. port. *ferratalha; fieros*, adj., formație neol.; *fierotină*, s. f. (Banat, Olt., fier vechi); *înfiera*, vb. (a marca cu fierul roșu; a stigmatiza; rar, a fereca); *înfierător*, adj. (care stigmatizează); *înfierătură*, s. f. (dezonorare). 3353

fierbe (-b, -rt), vb. – **1.** A trece un lichid în stare de vapori sub acțiunea căldurii. – **2.** A coace.

– 3. A clocoti, a face băşici. – 4. A mişuna, a forfoti. – 5. A fermenta, a se altera. – 6. A se tulbura, a se chinui, a se nelinişti. – Mr. *h'erbu, h'erşu, h'ertu*, megl. *ierb, ierş, iert.*

Lat. *fĕrvĕre* (Puşcariu 607; Candrea-Dens., 586; *REW* 3265; *DAR*), cf. it. *fervere*, sp. *hervir* (gal. *ferber*), port. *ferver.*

Der. *fierbătoare*, s. f. (fierbere; loc la stînă unde se fierbe laptele); *fierbător*, s. n. (ceaun pentru fiert); *fiert*, adj. (fiert; copt; deprimat; ratat); *fiertoare*, s. f. (fierbere); *fiertură*, s. f. (fel de mîncare; supă), cuvînt pe care Meyer, *Alb. St.*, IV, 92, îl derivă în mod inutil de la un lat. **fertura; neființ*, adj. (care nu este bine fiert, crud). Cf. *fierbinte.* 3354

fierbinte, adj. – 1. Foarte cald, arzător. – 2. Aprins, înfocat. – 3. (Adv.) Arzător.

Lat. *fĕrventem* (Puşcariu 608; Candrea-Dens., 587; *DAR*). Este dublet de la *fervent*, adj., din fr. *fervent.*

Der. *fierbințător*, adj. (rar, încălzitor; Alecsandri întrebuințează greşit acest cuvînt, cu sensul de „spumos"); *fierbințeală*, s. f. (fervoare, căldură, ardoare; avînt, pasiune; înfierbîntare; febră); *înfierbînta*, vb. (a încălzi; a aprinde, a excita; refl., a se aprinde, a se înflăcăra); *înfierbîntător*, adj. (care înfierbîntă). Forma *înfierbăza*, vb. (a încălzi) se consideră a fi reprezentant al lat. **fĕrvidīāre*, de la *fĕrvidus* (Capidan, *Dacor.*, III, 758; *DAR*); apare însă numai la Dosoftei, unde abundă creațiile personale, astfel încît der. este oarecum îndoielnică. *Înfierbînta* se consideră uneori (Byhan 22; Iordan, *Dift.*, 171), ca der. de la lat. **înfĕrventāre*, ipoteză care pare gratuită. 3355

fiere, s. f. – 1. Lichid amar secretat de ficat, bilă. – 2. Crin-de-pădure (Lilium martagon). – Mr. *h'are*, megl. *h'ieri.*

Lat. **fĕlem*, formă populară în loc de *fĕl, fĕllis* (Puşcariu 607; Candrea-Dens., 588; *REW* 3234; *DAR*), cf. it. *fiele* (sicil. *fieri*), prov., cat., port. *fel*, fr. *fiel*, sp. *hiel.* Este cuvînt general folosit (*ALR*, I, 47). După Bogrea, *Dacor.*, I, 337, numele plantei *fierea pămîntului* (Erythraea centaurum) trebuie înțeles ca deformare de la **fiara pămîntului*, ceea ce nu pare sigur. 3356

fieștru (–iaștră), adj. – Chipeș, arătos.

Origine incertă. După Giuglea, *Cercetări lexicografice*, 8 și *DAR*, din lat. *fēstus*, cf. alb. *thjeshtë* „curat". Cuvînt rar, în sudul Trans. 3357

figură (–ri), s. f. – 1. Chip, față, obraz. – 2. Imagine plastică. – 3. Persoană, tip. – Mr. *figură.*

Fr. *figure;* în mr. din it. *figura*, cf. ngr. φιγούρα, alb. *figurë.* – Der. *figura*, vb. (a fi prezent, a lua parte); *figurant*, s. m. (persoană care participă la o piesă de teatru fără a rosti replici); *figurat*, adj. (metaforic); *figurină*, s. f. (statuetă); *configura*, vb. (a lua o anumită formă); *configurație*, s. f. (înfățișare); *desfigura*, vb. (a strica forma); *prefigura*, vb. (a reprezenta dinainte); *prefigurație*, s. f. (acțiunea de a prefigura). 3358

fiicav (–vă), adj. – Bîlbîit, gîngav.

Sl. *flĭkavŭ* (*DAR*). – Der. *fiicăvi*, vb. (a se bîlbîi). Sec. XVII, înv. 3359

fil (–li), s. m. – Elefant. – Var. *pil.* Mr. *fil.*

Tc. (arab.) *fil*, din per. *pîl* (Meyer 100; Șeineanu, II, 171; Eguilaz 167), cf. alb. *filj*, sb., bg. *fil*, sp. *alfil.* Sec. XVII, înv. Cf. *fildeș.* 3360

fîl, interj. – Exprimă zgomotul făcut de aripi în zbor.

Creație expresivă. Pentru valoarea expresivă a grupului *f–l*, cf. Iordan, *BF*, II, 170. – Der. *fîlfîi*, vb. (a da din aripi; a flutura; a pîlpîi; a se bîlbîi), cf. sl. *fĭflati* „a fi peltic", ca și celelalte formații expresive din rom., *bîlbîi, pîlpîi, mormăi*, etc.; *fîlfîială*, s. f. (acțiunea de a fîlfîi, fluturare; gîngăveală); *fîlfîit*, s. n. (fîlfîială; gîngăveală); *fîlfîitor*, adj. (care dă din aripi; care pîlpîie; care flutură; care se bîlbîie); *folfăi*, vb. (a bîigui, a molfăi, a bolborosi); *folfăit*, s. n.; *folfăială*, s. f.; *folfăitură*, s. f. (molfăială, bîiguială); *fonf*, s. m. (bîlbîit, gîngav), cf. sl. *fĭflją* „a se bîlbîi"; *fonfăi*, vb. (a fi gîngav, a bîigui); *fălălăi*, vb. (a bîzîi), cf. Iordan, *BF*, II, 173. Cf. *farf–, ferfeli.* 3361

fiță (–le), s. f. – Foaie, pagină. – Mr. *filă.*

Ngr. φύλλον (*DAR;* Gáldi 189. În trecut s-a întrebuințat și forma *filadă*, s. f., din ngr. φυλλάδα. – Der. *fila*, vb. (a răsfoi încet în mînă cărțile de joc). 3362

fila (–lęz, –ąt), vb. – 1. A întinde, a desfășura (o parîmă etc.). – 2. A urmări pe cineva. – 3. (Despre lămpi cu gaz) A arde rău, scoțînd fum.

Fr. *filer* „a toarce". – Der. *filatură*, s. f. (fabrică de țesături; urmărire); din fr. *filature; fileu*, s. n. (rețea, plasă; rețea de ață pentru păr), din fr. *filet.* 3363

filaliu, s. m. – Pînză fină.

Tc. *fileli* (Șeineanu, II, 171; Lokotsch 606), de la *Tafilalet* „Tafilete". Sec. XIX, înv. 3364

filantrop (–oapă), adj. – Care face acte de caritate, generos. – Mr. *filanthrop.*

Gr. φιλάνθρωπος (sec. XVIII), în parte și prin fr. *philanthrope* (Gáldi 189). – Der. *filantropic*, adj.; *filantropie*, s. f. 3365

filarghirie, s. f. – Avariție, zgîrcenie.

Gr. φιλαργυρία (sec. XVIII, înv.). 3366

fi̯ldeș, s. n. – Substanță din care sînt alcătuiți colții de elefant. – Mr., megl. *fildiș.*

Tc. *fil dişi* „dinte de elefant" (Șeineanu, II, 171; Lokotsch 607), cf. *fil,* cuman. *fil tisi,* sp. *marfil,* și de asemenea, ngr. φίλδισι, alb. *filjdič,* bg. *ildiši,* sb. *fildiš.* 3367

fi̯ler (-ri), s. m. – Centimă dintr-o coroană austriacă.

Mag. *fillér* (*DAR;* Cihac, II, 499). 3368

filer (-ri), s. m. – Pantof, gheată.

Tc. *filer* (Șeineanu, II, 172; Lokotsch 624). Sec. XIX, popular. 3369

filigo̯rie (-ii), s. f. – Pavilion, chioșc.

Mag. *filegória* (Cihac, II, 499; *DAR*). Trans., rar. 3370

filigrană (-ne), s. f. – Lucrare de giuvaiergerie cu aspect de dantelă. – Var. *filigran.*

It. *filigrana.* – Der. *filigranat,* adj. (cu filigran). 3371

filimi̯că (-ci), s. f. – Gălbenele (Calendula officinalis).

Origine necunoscută. Pare cuvînt identic cu *hilimoacă,* s. f. (plantă, Iuniperus nana). Ar putea fi deformare de la *firimică,* dim. de la *fărîmă* alterat de încrucișarea cu *fir,* ca *firimiță.* 3372

Filipești, s. m. pl. – În expresia *m'ai umplut de Filipești* „m-ai lăsat cu buzele umflate".

Filipești este o localitate din județul Prahova, care a fost moșia familiei Cantacuzino. Se pare că expresia trebuie explicată prin încercarea eșuată făcută de Mihnea III (1658) de a-i prinde pe Cantacuzini, pentru a-i omorî; ei au aflat de planul acesta și au reușit să fugă, astfel încît zbirii domnitorului au găsit casa de la Filipești goală. 3373

Fi̯lipi, s. m. pl. – Sărbătoare populară de iarnă (de la 25 ianuarie la 2 februarie); se prăznuiește pentru a feri turmele de lupi.

De la *Filip.* 3374

filo-. – Prefix care indică iubire sau simpatie.

Gr. φιλο- „iubitor", în general prin intermediul fr. Ca în fr., se poate folosi uneori la sfîrșitul cuvintelor: *filogrec* sau *grecofil, filorus* sau *rusofil.* 3375

filodo̯rmă (-me), s. f. – Sumă de bani plătită pentru obținerea cedării unor drepturi.

Ngr. φιλοδώρημα (Candrea; Gáldi 190). 3376

filome̯lă (-le), s. f. – Privighetoare.

Gr. φιλομήλη, prin intermediul fr. *philomèle.* Sec. XIX, cuvînt poetic din epoca romantică. 3377

filonichi̯e (-i̯i), s. f. – Dispută, ceartă. – Mr. *filunichie.*

Ngr. φιλονεικία (Gáldi 190). Sec. XVIII, înv. – Der. *filonichisi,* vb. (a se certa), din ngr. φιλονεικέω, aorist φιλονείκησα. 3378

filoso̯f (-fi), s. m. – Persoană care se ocupă cu filosofia, gînditor. – Var. *filozof,* cu der. – Mr. *filozuf.*

Gr. φιλόσοφος, în parte prin intermediul fr. *philosophe* (Murnu 25). Apare din sec. XVII. Este posibil să fi intrat în rom. prin intermediul lat. *philosophus,* al cărui rezultat normal, **firosof* nu s-a păstrat, dar care pare a fi atestat de calamburul *firoscos* (< **firosof* încrucișat cu *din fire scos*), care se înțelege mai puțin dacă trebuie să plecăm de la *filosof.* Contactul literar cu mgr. a contribuit probabil la înlocuirea formei tradiționale cu cea modernă.

Der. *filosofie,* s. f., din gr. φιλοσοφία (sec. XVII), și modern din fr. *philosophie; filosofa,* vb.; *filosofal,* adj.; *filosofic,* adj., din fr. *philosophique; filosofesc,* adj. (înv., filosofic); *filosofește,* adv. (înv., în chip filosofic); *filosofisi,* vb. (înv., a filosofa). 3379

filo̯tim (-mă), adj. – Generos, darnic, galanton. – Mr. *filotim.*

Ngr. φιλότιμος (*DAR;* Gáldi 191). Sec. XVIII. – Der. *filotim,* s. n. (dar; filodormă), sec. XIX, înv.; *filotimie,* s. f. (generozitate, noblețe), din ngr. φιλοτιμία; *filotimisi,* vb. refl. (a da dovadă de generozitate, a se purta cu galanterie), din ngr. φιλοτιμέω, aorist φιλοτίμησα (Graur, *BL,* IV, 79). 3380

fi̯ltru (-re), s. n. – **1.** Dispozitiv cu care se separă particulele solide dintr-un lichid. – **2.** Băutură căruia i se atribuie virtuți miraculoase.

Îmbinare a fr. *filtre* și a fr. *philtre.* – Der. *filtra,* vb.; *filtrant,* adj.; *filtrație,* s. f.; *infiltra,* vb.; *infiltrați(un)e,* s. f., toți din fr. 3381

fin (-ni), s. m. – Băiat considerat în raport cu nașii săi (de botez sau de cununie). – Mr. *h'il'in.*

Lat. **fīlīānus* (Pușcariu 611; Philippide, II, 642; Densusianu, *GS,* II, 314; *REW* 3296; *DAR*), format pe baza lui *fīlius* ca **patranus* (> fr. *parrain*) pe baza lui *pater,* cf. alb. *fijan,* it. *figliano* „copil alăptat de doică". Este cuvînt curent (*ALR,* II, 218). Cf. și lat. **fīlēnus* > prov. *felen* „nepot, ginere". Nu au valoare vechile der. propuse de *Lexiconul de la Buda,* p. 28 (din lat. *affinis*) și de Cihac, II, 717 (din alb.). Der. *fină,* s. f. (fată considertă în raport cu nașii ei); *finie,* s. f. (înrudire spirituală). Din rom. provin rut. *fijn, fijna, fylyna*

(Miklosich, *Wander.*, 15; Candrea, *Elemente*, 407). 3382

fin (-nă), adj. – Delicat, gingaș, rafinat, mărunt, pur. – Mr. *fin*.

It. *fino*, probabil prin filieră orientală (cf. ngr. φίνος, tc. *fino*, sb. *fin*), și în parte din fr. *fin*. – Der. *finețe*, s. f. (rafinament, delicatețe), format de la fr. *finesse*, pe baza paralelismului *tristețe–tristesse*. 3383

fîn (-nuri), s. n. – **1.** Iarbă cosită și uscată. – **2.** Plantă, Poa pratensis. – Istr. *fir*.

Lat. *fēnum* (Pușcariu 612; Candrea-Dens., 589; *REW* 3247; *DAR*), cf. vegl. *fin*, it. *fieno* (sard. *fenu*), prov. *fen*, fr. *foin*, sp. *heno*, port. *(feno)*. – Der. *fînărie*, s. f. (fîneață); *fineață*, s. f. (teren pe care crește iarba pentru fîn), cu suf. *-eață* (după *DAR*, de la un lat. **fēnicia*); *fînaț*, s. f. (fîneață; fîn), care pare un sing. nou, refăcut de la pl. *finețe*, al cuvîntului anterior (după Pușcariu 613; Candrea-Dens., 590; *DAR* și Giuglea, *LL*, 37, de la un lat. **fēnacium*); *finos*, adj. (cu mult fîn). Cf. *afîna*. 3384

fine, s. f. – Sfîrșit, final.

It. *fine* (sec. XIX), și în parte și din fr. *fin*. – Der. (din fr.) *final*, adj.; *finalitate*, s. f.; *finalist*, s. m.; *fini*, vb. (înv., a termina). 3385

finic (-ci), s. m. – **1.** Palmier, curmal. – **2.** Fenix.

Mgr. φοίνιξ, prin intermediul sl. *finikŭ* (cf. Vasmer, *Gr.*, 60). Sec. XVII, înv. – Der. *finică*, s. f. (înv., curmală); *finicet*, s. n. (înv., pădure de palmieri). 3386

fînic (-ci), s. m. – Centimă dintr-o coroană austriacă. – Var. *pfenig* (sec. XVII).

Germ. *Pfennig* (*DAR*). Trans., înv. 3387

fîntînă (-ni), s. f. – **1.** Izvor. – **2.** Puț. – Mr. *fîntînă*, megl. *fîntoną*, istr. *fîntărę*.

Lat. *fontāna* (Diez, I, 185; Pușcariu 615; Candrea-Dens., 592; *REW* 3426; *DAR*), cf. it. *fontana*, prov. *fontana*, fr. *fontaine*. – Der. *fîntînar*, s. m. (persoană care face sau repară fîntîni); *fîntînea*, s. f. (în medicină veche, deschidere, fonticulus). 3388

fiolă (-le), s. f. – Flacon mic închis ermetic în care se păstrează medicamente. – Mr. *fială*.

Fr. *fiole* (în mr., din it. *fiala*). 3389

fiong (-guri), s. n. – **1.** Nod, laț de panglici. – **2.** Saschiu (Vinca herbacea). – Mr. *fiongu*.

Ngr. φιόγγο(ς) (Tiktin; *DAR*; Gáldi 191), care provine din it. *fiocco* „slab". 3390

fior (-ri), s. m. – Senzație ușoară de frig, însoțită de tremur.

Lat. *febris* (Pușcariu 616; Candrea-Dens., 593; *REW* 3230; *DAR*; Giuglea, *LL*, I, 172), cf. corneI. *fiora* „febră". Rezultatul normal, **fiore*, a primit un sing. analogic, format pe baza pl. *fiori* (după Pușcariu și Candrea-Dens., ar trebui plecat de la un lat. **februm*).

Der. *înfiora*, vb. (a scutura; a face să tremure, a speria; a agita, a scutura ușor; a neliniști, a tulbura); *înfiorător*, adj. (cumplit, înspăimîntător, cutremurător). Pentru *fioros*, cf. *fiară*. *Înfiora* nu pare a fi cunoscut în Banat (*ALR*, I, 100), cf. mr. *nhiuredz*, *nhiurare*, pe care Pascu, I, 100, le explică printr-un lat. **infebrāre*. 3391

fioriṇ (-ni), s. m. – Nume dat unor monede de aur și de argint. – Mr. *flurie*.

It. *fiorino*, cf. ngr. φιορίνι. Au circulat și var. înv. *florin*, s. m. (din lat. *florenus*, sl. *florinŭ*) și *florint*, s. m. (prin încrucișare cu mag. *forint*, cf. sb. *forint*). 3392

fir (-re), s. n. – **1.** Produs obținut prin toarcerea unor fibre textile. – **2.** Ață. – **3.** Fibră, filament. – **4.** Păr. – **5.** Tulpină. – **6.** Capăt. – **7.** Fir de aur. – Mr. *h'ir*, megl. *ir*.

Lat. *fīlum* (Pușcariu 617; Candrea-Dens., 598; *REW* 3306; Philippide, II, 642; *DAR*), cf. it. *filo* (sicil. *firu*), fr. *fil*, sp. *hilo*, alb. *filj*.

Der. *firicică*, s. f. (plantă, Filago germanica); *firog*, s. n. (Trans., muncă); *firos*, adj. (fibros); *firui*, vb. (a toarce; a coase, a broda); *firuță*, s. f. (plantă, Poa pratensis; iarbă, furaj, nutreț); *desfira*, vb. (a destrăma); *înfira*, vb. (a coase, a broda; a înșira, a înșirui); *înfiera*, vb. (Mold., a crește părul, mai ales mustățile; Bucov., a începe să fiarbă), cuvînt identic cu cel anterior, cu pronunțarea proprie Mold. cf. *mira*, > Mold. *miera* (după Capidan, *Dacor.*, III, 759 și *DAR*, direct de la un lat. **infīlāre*); *prefira*, vb. (a răspîndi, a împrăștia; a înșira); *răsfira*, vb. (a dezvolta, a desfășura; a întinde, a dispersa), cu var. prin încrucișare cu *rășchira*. 3393

firet (-turi), s. n. – Broderie cu fir metalic, galon.

Ven. *fereto*, prin intermediul ngr. φιρέτο (Bogrea, *Dacor.*, IV, 814), cf. sp. *herrete*. După *DAR*, der. colectiv de la *fir*, cu suf. *-et*, ceea ce pare mai puțin probabil și nu este suficient pentru a explica ngr. 3394

firetic (-că), adj. – Coleric, furios.

Origine incertă. Dicționarele nu sînt de acord în privința definirii sensului (Damé traduce *ahuri*; în Bihor îl găsim cu sensul lui *damné*). Pare a fi rezultatul unei încrucișări a lui *iretic* „eretic" cu *fire* „natură", sau cu *fire-ai*, începutul tututor

imprecațiilor (după *DAR* și *REW* 6471, din lat. *phreneticus,* puțin probabil; după Pascu, *Beiträge,* 11, din lat. *fĕrus;* după Scriban, de la *fire*). 3395

firidă (-de), s. f. – Nișă, adîncitură în zid. – Var. *hiridă.* Mr. *firidă.*

Ngr. θυρίδα (Philippide, *Principii,* 148), cf. bg. *firida.* 3396

firmă (-me), s. f. – **1.** Întreprindere, rațiune socială. – **2.** Inscripție pe zid, pe o placă, pe un panou. – Mr. *firmă.*

Germ. *Firma,* cf. it., sp. *firma,* fr. *firme,* bg., rus. *firma.* În mr., din it. 3397

firman (-ne), s. n. – Decret imperial în Turcia. – Mr. *firmane.*

Tc. *ferman* (Șeineanu, II, 172; Lokotsch 594), cf. ngr. φερμάνι, bg., sb. *ferman.* Sec. XVIII. 3398

firoscos (-și), s. m. – Pedant, atotștiutor.

Formație umoristică, pe baza lui *filosof* plecînd probabil de la o pronunțare **firosof,* cf. *filosof*), combinat cu *(din) fire scos* „dezechilibrat; nebun". După Hasdeu, *Col. lui Traian,* 1883, p. 242, direct din lat. *philosophus,* ipoteză gratuită. 3399

firtă (-te), s. f. – Măsură de suprafață egală cu un sfert de *pogon.*

Germ. *Viertel* „sfert" (*DAR*). Sec. XVIII, Mold. La aceeași sursă duc indirect *firtai* și *firtal,* s. n. (Trans., sfert, a patra parte), prin intermediul mag. *fertály* (*DAR;* Gáldi, *Dict.,* 126), cf. cr. *fertalj,* sb. *frtalj;* și *ferdelă,* s. f. (măsură de capacitate egală cu 20 litri; cartier), în Trans., prin intermediul săs. *fyrdel* (Borcea 186). 3400

fîrțat (-ți), s. m. – **1.** Frate de cruce; legătură de rudenie spirituală contractată voluntar între prieteni, printr-un jurămînt, amestec de sînge și alte ritualuri care, în credința poporului, îi face pe acești prieteni să devină rude de sînge. – **2.** Tovarăș, ortac. – Var. (rare) *fărtat, furtat.* Mr. *firtat,* megl. *fărtat, furtat.*

Part. de la lat. *fratrāre,* al cărui rezultat s-a pierdut în rom., dar cf. mr. *mfărtare.* Obiceiul pare de origine sl. După Pușcariu 644 și *DAR,* de la *frate,* cu suf. participial *-at;* după Schuchardt, *ZRPh.,* I, 481 și Skok, *Arch. Rom.,* VIII, 142, de la *frate,* pe baza unui model sl. care nu se indică. Cf. Hasdeu, *Col. lui Traian,* 1876, 466. – Der. *fîrtăciune,* s. f. (înv., frăție de cruce); *fîrtăți,* vb. refl. (a se face frate de cruce); *fîrtăție,* s. f. (frăție de cruce); *nefîrtatul,* s. m. (dracul); *înfîrtăți,* vb. (a înfrăți). 3401

fîs, interj. – Exprimă sunetul produs de gaze sub presiune. – Var. *fos.*

Creație expresivă. – Der. *fisîi,* vb. (a fluiera, a șuiera; a gîfîi; despre gîște, a sîsîi; a scăpa vînturi); *fisîială,* s. f. (șuierat); *fisîitor,* adj. (șuierător); *fisîitură,* s. f. (șuierat; vînt, bășină); *fosăi,* vb. (a sufla tare, a șuira, a fluiera); *fosăială,* s. f. (șuierat). Cf. *pîș, fîș.* 3402

fîș, interj. – Exprimă șuieratul sau fluieratul. – Var. *fîșt,* interj. (exprimă zgomotul unei mișcări rapide și scurte); *fliș,* interj. (exprimă șuieratul).

Creație expresivă, cf. Pușcariu, *Dacor.,* I, 86; Iordan, *BF,* VII, 257. – Der. *fîșii* (var. *fîș(f)ăi, fîș(f)îi, fîșcîi, foș(f)ăi, fojgăi, foșcălui*), vb. (a șuiera, a vibra; a trosni; a mișuna); *fîșcîi,* vb. (Mold., a vorbi printre dinți); *fîșni* (var. *foșni, foșnăi*), vb. (a șuiera); *fîșiială* (var. *fîșiială, fîșneală, foșcăială, fojgăială; fîșiitură, fîșcîitură, foșnitură, foșcăitură*), s. f. (trosnet, șuierat); *fîșiitor* (var. *foșnitor, fojgăitor, foșcăitor*), adj. (care foșnește); *fîșcă,* s. f. (nuia, bici); *fîșcăi,* vb. (Trans., a șuiera); *fîșcău,* s. n. (Bucov., iarbă); *fîștigoaie,* s. f. (trișcă); *foșnet,* s. n. (șuier, zumzet, trosnet), în loc de *foșnit,* alterat ca *sunet, răcnet,* etc.; *fîșneț,* adj. (ager; cu sensul de „mîndru" pe care îl propune *DAR* nu ne este cunoscut). *Fîștoc* (var. *sfîștoc*), s. n. (mătăuz; mănunchi) este un der. de la *fîșcă,* cu suf. *-oc.* Prin metateză s-a obținut *șfichiu,* s. n. (pleasnă de bici), numit astfel fiindcă face să pocnească biciul (după Cihac, II, 338, din ceh. *švih* „lovitură de bici"; după Scriban, din sl. *sŭvitŭkŭ* „tăietură, secționare"); der. *șfichiui,* vb. (a biciui; a mușca, a răni); *șfichiuială,* s. f. (mușcătură).

De la var. *fliș* (cu *l* expresiv, cf. *flacără, flămînd*), provin: *flișcă,* s. f. (trișcă; palmă, lovitură; femeie vorbăreață); *frișcă,* s. f. (nuia; palmă, lovitură; codobatură; smîntînă bătută; fată frumoasă, mîndrețe de fată), alterare a cuvîntului anterior (pentru sensul de „smîntînă bătută", cf. fr. *crême fouettée;* trecerea semantică la „fată frumoasă" este firească, prin intermediul noțiunii de „lucru excelent" cf. sp. *guayabo,* Iordan, *BF,* VII, 265); *flișcui* (var. *flișcăi, flișchii*), vb. (a șuiera; a biciui); *flișcoaie,* s. f. (trișcă); *fliușcă,* s. f. (trișcă; femeie certăreață; măsură de capacitate pentru băuturi alcoolice, în valoare de un sfert de litru), ultimul sens prin încrucișare cu germ. *Fläschchen* „sticluță"; *fliușcar,* s. m. (beție). Cf. *fleur, fluștura.* 3403

fișe (-șe), s. f. – Foaie pe care se fac însemnări pentru strîngerea de material în vederea elaborării unei lucrări.

Fr. *fiche.* Este dublet de la *fișă,* s. f. (plăcuță), prin intermediul ngr. (Tiktin). 3404

fișic (-curi), s. n. – **1.** (Înv.) Cartuș. – **2.** (Înv.) Rachetă, artificii. – **3.** Teanc de monede înfășurate în pînză sau hîrtie. – **4.** Cornet de hîrtie. – Mr. *fuseche*, megl. *fișec*.

Tc. *fişek* (Șeineanu; II, 172; Meyer 111; Lokotsch 601), cf. ngr. φυσέκι, alb. *fišek*, bg., sb. *fišek*. *Fișag*, s. n. (Trans., sul), din mag. *fisek*, provine din aceeași sursă. 3405

fișiu (-ie), s. n. – Basma, batic.

Fr. *fichu*. 3406

fistău (-ăi), s. m. – Baros, ciocan de fier pentru spart piatră.

Germ. *Fäustel*, *Füstel* (Cihac, II, 499), prin intermediul mag. *fustély*. În Trans. 3407

fistic (-ci), s. m. – **1.** Arbore din țările calde cu fructe conținînd sîmburi comestibili. – **2.** (S. n.) Fructul fisticului. – Var. (înv.) *fistîc*.

Tc. *fıstık*, arab. *fostuq*, per. *festuq* (Șeineanu, II, 173; Lokotsch 620; Ronzevalle 124), cf. ngr. φυστίκι, alb. *festek* (Meyer 100), lat.med. *festechum*, fr. *fustet*, sp. *alfóncigo*, port. *fistico;* cf. forma paralelă din per. *pistaq*, de unde ngr. πιστάκη, lat.med. *pistacia*, fr. *pistache*, sp. *pistacho*, sl. *pistikŭ*. – *Der. fistichiu*, adj. (înv., verde gălbui; rar, extravagant); din tc. *fıstıkı; fistîci*, vb. (a tulbura, a năuci, a zăpăci), probabil aluzie la culoarea palidă care caracterizează tulburarea, cf. *sfecli; fistîceală*, s. f. (confuzie). 3408

fit, s. n. – În expresia *a trage la fit:* a chiuli. – Mr. *fit*.

Tc. *fit*, din fr. *quitte* (Papahagi, *GS*, VII, 294; Lokotsch 611). – Der. *fitui*, vb. (a achita, a plăti datoriile contractate; a deceda; a rămîne lefter). 3409

fîț, interj. – Exprimă ideea de mișcare rapidă. – Var. *fîța, fi(r)ța-fi(r)ța*.

Creație expresivă, cf. *bîț, hîț, fișt*. – Der. *fîță* (var. *fițî*), s. f. plevușcă, pește mărunt; varietate de grindel, Cobitis taenia; băiat ager, descurcăreț; femeie de serviciu); *fîrță*, s. f. (copil, băiat; fată; tînără ușuratică; flecușteț, nimic); *fîrțigău*, s. m. (persoană versatilă, volubilă, fără minte); *fîțîi*, vb. (a mișca repede; refl., a fierbe, a se agita; refl., a se răsuci; refl., a se fandosi), cu var. rară *fîrțîi, fîțcîi* (după Cihac, II, 108, aflat în legătură cu ceh. *frcati* „a se mișca", sb. *fèrcati* „a zburătăci"); *fîrțîitor*, adj. (care se mișcă); *fîțîială*, s. f. (agitație, larmă; legănare; moft, nazuri); *fîță*, s. f. (plevușcă; Arg., moft, nazuri); *fîțărae*, s. f. (Arg., moft, nazuri); *fartiții*, s. f. pl. (Arg., nazuri); *fițuică*, s. f. (notițe folosite de elevi pentru a copia la examene; ziar de categorie inferioară), probabil prin confuzia fr. *fiche* cu *fîță*, datorită rapidității cu care trebuie consultată (după Tiktin, în legătură cu germ. *Fitzel* „bucată". – Din rom. provine rut. *facygati* (Miklosich, *Wander.*, 14). 3410

fițeș, adv. – (În loc. *pe fițeș.*) Fiecare pe socoteala lui.

Țig. *fiteshao* (Juilland 164). S-a încrucișat cu *fiecare* în forma hibridă *fițeșcare*, în Munt. 3411

fitil (-luri), s. n. – **1.** Fir de bumbac, sfoară etc. care se introduce în mijlocul lumînărilor pentru a fi aprins. – **2.** Detonator. **3.** Intrigă, mașinație, uneltire. – Mr. *fitil'*.

Tc. *fitil* (Șeineanu, II, 173; Meyer 100; Lokotsch 600; Ronzevalle 123), cf. ngr. φυτίλι, alb., bg. *fitil*, sb. *fitilj*. Sensul de „intrigă" există și în tc. și în ngr., cf. Graur, *BL*, IV, 79. 3412

fiu (-ii), s. m. – Copil, băiat (considerat în raport cu părinții). – Mr. *h'il'u*, megl. *il'u*, istr. *fil'*.

Lat. *filius* (Pușcariu 618; Candrea-Dens., 588; *REW* 3303; *DAR*), cf. it. *figlio*, fr. *fils*, sp. *hijo*, port. *filho*. Cf. și *fie*.

Der. *fiesc*, adj. (filial); *înfia*, vb. (a adopta). – Der. neol. (din fr.) *filial*, adj.; *filiați(un)e*, s. f.; *afilia*, vb. Din rom provine rut. *fil* (Miklosich, *Wander.*, 15). 3413

fiulare (-ări), s. f. – Partea de dedesubt a jugului.

Lat. * *fibŭlaria* (Candrea, *Éléments*, 80; Pușcariu 619; *REW* 3278; *DAR*). În Trans. și Olt. Nu apare în alte limbi romanice (cf. Rosetti, I, 166). Cf. *hiolă*. 3414

flăcără (-ări), s. f. – Parte luminoasă care se înalță ca o limbă de foc dintr-un corp aprins, pară, văpaie.

Lat. *facŭla*, cu *l* expresiv, care însoțește adesea un *f* inițial, cf. *flămînd*, și it. *fiaccola* < *facula* (Battisti, III, 1629), it. *fieno* < **flenum* < *fenum*, it. *fiòcina* < lat. *fuscina*. Etimonul a fost general acceptat (Meyer 107; Pușcariu 620; *REW* 3137; Philippide, II, 659; Pascu, II, 85; *DAR*), dar se explică de obicei alterarea sa prin intermediul unei contaminări cu *flamma* sau cu **flacca*.

Der. *flăcăra*, vb. (a arde, a scoate flăcări); *flăcărie*, s. f. (vîlvătaie); *flăcăros*, adj. (rar, care scoate flăcări); *înflăcăra*, vb. (a aprinde, a arde, a înfierbînta). 3415

flăcău (-ăi), s. m. – **1.** Tînăr, băiat. – **2.** Bărbat necăsătorit, burlac.

De la *flăt*, cu suf. *-lău* (ca *fătălău* de la *fată*). Rezultatul, **flătlău*, a trecut normal la * *flăclău*, cf. *cotli* > *cocli*, *pantlică* > *panglică;* iar forma

**făclău* trebuie să fi suferit o metateză, nu numai fiind normală într-un astfel de caz (cf. *potlog* > *plotog, poclon* > *plocon, picro-* > *prico-*, etc.), ci şi datorită valorii expresive a grupului *fl.* Celelalte explicaţii nu sînt satisfăcătoare: din sl. *chlakŭ* „burlac" (Cihac, II, 109; Conev 58; Philippide, *Principii*, 154), sau de la *fleac* (Puşcariu, *Dacor.*, II, 600), ipoteză inadmisibilă; astfel încît *DAR* dă etimonul necunoscut.

Der. *flăcăi*, vb. (a duce viaţă de burlac); *flăcăiandru*, s. m. (făcău); *flăcăie*, s. f. (rar, burlăcie); *flăcăime*, s. f. (tinereţe). Din rom. provine rut. *flekaw* (Miklosich, *Wander.*, 15). 3416

flagel (-le), s. n. – Dezastru, calamitate.

Lat. *flagellum* (sec. XIX). – Der. (din fr.); *flagela*, vb.; *flagelant*, adj. 3417

flaimuc, s. m. – Om prost, neghiob, nerod.

Origine necunoscută. Cuvîntul a fost popularizat de Alecsandri, prin intermediul unui personaj numit Flaimuc (Şeineanu, *Semasiol.*, 172). Numele poate veni de la vreo comedie germană din vremea aceea; în compunerea lui s-ar putea recunoaşte germ. *frei mucken* „a bîrfi neîngrădit". Nu este posibilă interpretarea lui Scriban, care pleacă de la germ. *verflucher* „blestemat" (cf. Iordan, *BF*, VII, 261). 3418

flămînd (-dă), adj. – Care simte senzaţia de foame, înfometat. – Mr. *flămunt*, megl. *flămund*, istr. *flămănt.*

Lat. *famelicus*, cu *l* propagat (**flamelicus*) sau expresiv, cf. 3415 şi ulterior disimulat **flamen(i)cus*; consoana finală ca în *sîng.*

Der. *flămînjos*, adj. (flămînd); *flămînjune*, s. f. (foame); *flămînzare*, s. f. (Trans., deşert, parte a corpului la un animal); *flămînzenie*, s. f. (starea unei persoane care posteşte); *flămînzi*, vb. (a-i fi foame; a provoca foamea); *flămînzică*, s. f. (plantă, Drama nemorosa); *flămînzilă*, s. m. (poreclă dată persoanelor veşnic flămînde). 3419

flamură (-ri), s. f. – Steag, drapel. – Mr. *flamură.*

Mgr. φλάμμουρον, cf. ngr. φλάμπουρον, de unde mr. (Meyer 107; Meyer, *Neugr. St.*, III, 69; Gáldi 191), cf. alb. *fljambur*. După Puşcariu 623, direct din lat. *flammula*, cf. *REW* 3353, dar nu este cuvînt popular; greşeala a fost îndreptată în *DAR.* 3420

flanc (-curi), s. n. – 1. Fiecare din cele două părţi laterale ale peretelui abdominal, cuprinse între ultima coastă şi şold. – 2. Placă la matriţele de stereotipie. – 3. Pînză groasă de întărit gulerele.

Fr. *flanc.* 3421

flanelă (-le), s. f. – 1. Ţesătură uşoară şi moale. – 2. Îmbrăcăminte de lînă, în formă de pieptar. – Mr. *flanelă.*

Fr. *flanelle;* în mr., din it. *flanella*, sau din ngr. φλανέλα. 3422

flaşnetă (-te), s. f. – 1. Mică orgă mecanică portativă. 2. (Arg.) Gură, cioc.

Germ. *Flaschnett* (sec. XIX). – Der. *flaşnetar*, s. m. 3423

flata (-tez, -at), vb. – A măguli.

Fr. *flatter*. Este barbarism, chiar dacă apare în texte literare începînd cu primele creaţii romantice (Gr. Alexandrescu). 3424

flaur (-re), s. n. – Flaut.

Lat. *flabrum* (Bogrea, *Dacor.*, I, 258; *REW* 3340a). Cuvînt rar. 3425

flaut (-te), s. n. – Instrument muzical de suflat alcătuit dintr-un cilindru îngust prevăzut cu găuri şi clape. – Mr. *flaută.*

It. *flauto* (sec. XIX), cf. ngr. φλάουτον, tc. *flaota.* 3426

flecî (-cesc, -it), vb. – A mărunţi, a zdrobi, a terciui; a reduce un corp solid la o masă inconsistentă. – Var. *fleciui, flecui.*

Creaţie expresivă, făcînd parte din aceeaşi familie şi corespunzînd aceleaişi intenţii ca *fleaşc;* cf. şi lat. *flaccus, flaccidus* „fleşcăit", pol. *flaczeć* „a fleşcăi" (după Cihac, II, 110, pol. ar fi etimonul cuvîntului rom.) Var. *flecui* are şi sensul de „a murdări, a umple de noroi", care derivă în mod evident din cel primar; totuşi, *DAR* îl pune în legătură cu germ. *flecken*, cu care are în comun numai intenţia expresivă. Cu schimbare de suf. s-a obţinut var. *flecni*, vb. (Trans., a închega; a bate, a face praf; a îmbăta), ale cărui sensuri pleacă toate de la acela de „a se înmuia", cf. *fleşcăi.* A dat naştere la o lungă serie de der. expresivi, a căror idee comună este cea de „obiect fără consistenţă".

Der. *fleac*, s. n. (bagatelă, nimicuri; moft), a cărui origine expresivă nu ridică probleme (cf. Iordan, *BF*, II, 174), trebuie să fi desemnat la început fie un „cuvînt fără consistenţă" fie un obiect flasc cum ar fi o cîrpă nefolositoare sau o fructă zdrobită, cf. semantismul sp. *papandujo.* Totuşi, *DAR* îl pune în legătură cu germ. *Fleck* „petic" (plecînd de la o confuzie cu *flec*, cf. aici); Körting 3804 şi Loewe 57 pleacă de la lat. *flaccus*, cf. Giuglea, *Dacor.*, III, 1090 şi *REW* 3343; iar Scriban propune o relaţie cu rut. *fljak*, care pare der. din rom. Este cuvînt identic cu *felegă*, s. f. (cîrpă), cf. rut. *felegi* „zdrenţe" (după Tiktin şi

DAR, rut. este etimonul cuvîntului rom.); *peletic*, s. n. (pensulă de olar), cf. Iordan, *BF*, II, 186; *felegos*, adj. (zdrenţăros). – Der. *flecar*, adj. (vorbăreţ, palavragiu), cf. sl. *flekavŭ* „bîlbîit", tot formaţie expresivă (după Cihac, II, 109, rom. provine din sl.); *flecări*, vb. (a sta la taifas, a pălăvrăgi); *flecărie*, s. f. (bîrfă, vorbă de clacă); *flecăti*, vb. (Trans., a pălăvrăgi); *flecăros*, adj. (palavragiu); *flecuşteţ*, adj. (nimic, bagatelă); *fleoancă*, (var. *fleancă, flioancă, fleoarcă, fleoarţă, fleandură, fleanţă, fle(a)ură, fulendriţă, loandră, moleandră*), s. f. (cîrpă; gură, cioc, limbă; femeie uşoară), pentru ale cărei asociaţii semantice cf. Iordan, *BF*, II, 167–72; *fle(o)ncă(n)i*, vb. (a pălăvrăgi); *fle(o)ncăneală* (var. *fle(o)ncănitură*), s. f. (bîrfă, vorbă de clacă); *flencău*, s. m. „băiat, tînăr", prin încrucişare cu *flăcău*, cf. *trăncău* şi, în general, paralelismul cu der. lui *tranc; fleace*, s. f. (noroi, glod); *fleciu*, adj. (flasc, zdrobit, moale, stricat); *flencheş*, adj. (cu coarnele căzute); *flenduros*, adj. (zdrenţăros); *fleng* (var. *flenc*), adj. (cu urechile căzute); *flenţoi*, adj. (zdrenţăros); *fleorţotină*, s. f. (prostituată); *fleoş*, adj. (moale, flasc); *fleuri*, vb. (Trans., a pălăvrăgi); *fleros*, adj. (Trans., palavragiu); *tranca-fleanca*, interj. (exprimă ideea de flecăreală); *fleţ*, adj. (tont, prost); *nătăfleţ*, adj. (tont).

În general, şi cu excepţia articolului citat al lui Iordan, toate cuvintele menţionate aici se consideră că fac parte din familii diferite. *Fleandură* este pus de obicei în legătură cu germ. (săs.) *flander* „zdrenţăros" (Borcea 186; *DAR*), sau cu sl. (sb., ceh.) *flandra* „prostituată" (Cihac, II, 109; *DAR*), cuvinte care au la bază numele de *Flandes*, cf. ceh. *flandra*, pol. *fladra* „pînză" (Daničič, III, 60); însă istoria acestor cuvinte este neclară şi Miklosich, *Fremdw.*, 88 şi *Wander.*, 15, consideră că sb., pol., rut. *flandra* provin din rom. Este vorba mai curînd de o rădăcină comună expresivă. *Fleoarţă*, de origine necunoscută pentru *DAR*, ar avea o legătură cu săs. *Flärre* „ruptură", după Drăganu, *Dacor.*, V, 273 şi ar fi identic cu *fleură*, după acelaşi autor, pe cînd Cihac, II, 660, pune în legătură acest cuvînt cu ngr. φλύαρος „palavragiu"; Bogrea, *Dacor.*, I, 258, îl consideră ca un rezultat al încrucişării lui *flaut* cu *fluer*, sau al lat. *flabrum* „şuier al vîntului". 3427

fleaşc, interj. – Exprimă zgomotul produs de lovirea unui corp cu un obiect moale sau fără consistenţă.

Creaţie expresivă, cf. *fleci, pleosc.* – Der. *fleaşcă*, s. f. (palmă, lovitură; obiect moale, cu consistenţa unui terci; prost, tont); *fleşcăi* (var. *fleoşcăi, fleoşni*), vb. (a clefăi prin noroi; a se înmuia; a deveni moale, a fi prea copt, a se strica); *fleşcăială*, s. f. (rar, palmă; noroi, glod, mocirlă); *fleşcăraie*, s. f. (noroi); *fleştenic* (var. *fleştenog*), s. n. (cîrpă), cf. Iordan, *BF*, II, 176; *fleşteri*, vb. (Trans., a se veşteji); *fleştură*, s. f. (femeie de moravuri uşoare); *foloştină*, s. f. (tescovină; fulg de zăpadă; puf); *feleştioc* (var. *folostioc, feleşteu*), s. n. (cîrpă folosită la ungerea roţilor carului), cf. Drăganu, *Dacor.*, I, 319 şi Iordan, *BF*, II, 173; *feşteli*, vb. (a murdări, a mînji), din cuvîntul precedent prin intermediul unei metateze; *feşteleală*, s. f. (murdărie); *beşteli*, vb. (a murdări; a chinui, a călca în picioare, a maltrata); *beşteleală*, s. f. (murdărie; maltratare). *Feşteli* este evident creaţie expresivă, după cum o arată înrudirea lui din punct de vedere semantic şi fonetic cu *feleştioc*, terminaţia *–li* şi prezenţa var. *beşteli*. Asemănarea cu mag. *festeni* „a vopsi" (Cihac, II, 499; *DAR;* Drăganu, *Dacor.*, I, 319; Bogrea, *Dacor.*, IV, 853; Puşcariu, *Dacor.*, XII, 467, care propune un mag. **festelni*), pare întîmplătoare; cf. şi *ferfeli, terfeli*. După Drăganu, *Dacor.*, II, 263, *beşteli* ar fi der. de la un mag. * *beszyál–*, de la *beszya* „animal"; şi după Graur 129, din ţig. *beštele* „aşezaţi-vă". 3428

flec (–curi), s. b. – Petic, bucată de piele pentru a repara încălţămintea.

Germ. *Fleck*. Delavrancea îl confundă o dată cu *fleac*, ceea ce l-a determinat pe autorul *DAR* să considere cele două cuvinte identice. 3429

flegmă (–me), s. f. – **1.** Mucozitate, expectoraţie. – **2.** (Arg.) Palmă, lovitură.

Gr. φλέγμα (sec. XVII), cf. Mumu 25. – Der. *flegmatic*, adj., din fr. *flegmatique; flegmon*, s. n., din fr. *flegmon*. 3430

flęică (–ci), s. f. – Bucată de carne pentru grătar.

Germ. (săs.) *Fleckén* (*DAR*). 3431

flinţă (–te), s. f. – Puşcă, sîneaţă.

Germ. *Flinte* (Cihac, II, 110; Gáldi; *Dict.*, 176), prin intermediul mag., pol., cr. *flinta*. 3432

floare (–ori), s. f. – **1.** Parte a plantei care are o corolă frumoasă şi variat colorată. – **2.** Ornament floral şi, de aici, ornament în general. – **3.** Partea cea mai aleasă, frunte, elită, creamă. – **4.** Strat de mucegai care se formează la suprafaţa vinului. – **5.** Partea exterioară a pielii tăbăcite. – **6.** (Pl.) Ciclu, soroc, menstruaţie. – **7.** Vîrf de burghiu. – **8.** Parte a cheii care intră în broască. – **9.** Extremitate a caracterelor tipografice. – **10.** Parfum, savoare a băuturii. – **11.** (Înv.) Culoare. – Mr. *floare*, megl. *floari*.

Lat. *flōrem* (Puşcariu 623; Candrea-Dens., 604;

REW 3390; *DAR*), cf. it. *fiore*, prov., cat., sp., port. *flor*, fr. *fleur*. Sensul 6, rar, este romanic (după Capidan, *Dacor.*, I, 331, din lat. *fluores*, cf. Spitzer, *Archiv*, CXXXIX, 89; cf. și alb. *ljulje* „floare" și „menstruație"). Sensul 11 este un calc lingvistic, fără circulație populară, din sl. *cvětŭ* (*DAR*).

Der. *florar*, s. n. (vază; luna mai; dreptar pentru linii curbe); *florăreasă*, s. f. (vînzătoare de flori); *florărie*, s. f. (magazin de flori); *florian* (var. *florinte*, *florințel*), s. m. (pasăre, brotăcel, Liguri-nos chloris); *floricică* (var. *floricea*), s. f. (dim. al lui *floare;* boabă de porumb prăjită și crăpată); *Florii*, s. f. pl. (sărbătoare creștină ce cade în duminica de dinaintea Paștelui, Duminica Floriilor), der. intern (Rosetti, I, 159), care este pus în legătură uneori cu lat. *Floralia*, prin intermediul unei forme vulg. **florilia* (Candrea-Dens., 605; *DAR*); *înflori* (var. *flori*), vb. (a face floare; a se dezvolta, a progresa; a împodobi; a înfrumuseța; a aranja, a găti; a face floare vinul); *înfloritor*, adj. (care înflorește); *înfloritură*, s. f. (ornament); *înflora*, vb. (a împodobi cu flori; Bucov., a pregăti culorile vegetale; a ciopli, a sculpta). Cf. *flor*. Din rom. provine sb. *florečika* „varietate de guvid".

3433

floc (–ci), s. m. – **1.** Moț de păr, smoc. – **2.** Păr pubian. – Mr., megl. *floc*.

Lat. *flocus* (Pușcariu 624; Candrea-Dens., 607; *REW* 3375; *DAR*), cf. alb. *fljok*, it. *fiocco*, prov., fr., cat. *floc*, sp. *llueco*, port. *choco;* cf. și ngr. φλοχάτα, „specie de pelerină", care nu pare a proveni din rom. Este dublet de la *fiong*. Se aude și pl. *floace*.

Der. *floacăn*, s. n. (puf, firișoare de păr), care, după Candrea, *Rom.*, XXXI, 311 și Candrea-Dens., 609 cf. *REW* 3376, provine dintr-un lat. **floccinus; flocări*, vb. (a jumuli de pene; a zmulge părul; a ciufuli); *flocan*, adj. (păros; nume de cîine); *flocos*, adj. (păros; moale, catifelat); *flocoasă*, s. f. (sorg, Sorghum vulgare); *flocoșel*, s. m. (varietăți de ciuperci: Hydnum repandum, Hydnum suaveolens; Lactarius torminosus); *flocoșică*, s. f. (plantă furajeră, Holcus lanatus; Lychnis coronaria); *flocoșele*, s. f. pl. (nume de plante, Filago arvensis; Gnaphalium leontopodium; Lychnis coronaria); *înflocoșa*, vb. refl. (a se acoperi de păr); *flocotos*, adj. (păros); *flotac* (var. *flotoc*, *flotog*, *flogotoi*), s. n. (fulg de zăpadă). – Cf. *fulg*.

3434

flor (–oară), adj. – Blond, cu părul roșcat. – Mr. *flor*.

Lat. *florus* (Pascu, *Beiträge*, 16; Pascu, I, 86). Cuvînt rar în rom., abia dacă a fost atestat în mr. Constituie o explicație mai bună pentru toate numele de persoane și de animale care în general se pun în legătură cu *floare*, cum sînt: *Florea*, *Florin*, *Floarea*, *Florica* pentru persoane, *Floraia* pentru vaci, *Florean*, *Florilă*, pentru boi, *Floran* pentru cîini. În general aceste nume se dau unor persoane sau animale cu părul galben; însă prin etimologie populară se dau adesea și unor animale care se nasc în săptămîna Duminicii floriilor. – Der. *floriu*, adj. (bălțat cu roșu).

3435

fluiera (–r, –ăt), vb. – **1.** A scoate un sunt asemănător fluierului. – **2.** A cînta din fluier. – **3.** A chema scoțînd sunete asemănătoare fluierului. – **4.** A scoate sunete asemănătoare fluierului spre a-și manifesta dezaprobarea.

Creație expresivă, bazată pe consonanța *fl(i)u*, care redă fluieratul. Cuvîntul imitativ *fiu (–fiu)* este curent, cf. *țiu;* pentru infixul expresiv *l*, cf. *flișcui* „a fluiera", *fli(u)șcă* „trișcă". De aici și *fliuira*, redus la *flui(e)ra*, ca *șuera* în loc de *ș(i)uira*. *Fluier*, s. n. (instrument muzical de suflat; trișcă; gambă, tibia; șuierătură); cf. mr. *fluier*, *fluiară*, *fiflioară*, megl. (*s)friel*, pare un der. postverbal. Sensul de „tibia", comun întregului teritoriu limbii rom. (*ALR*, I, 58) apare și în lat. *tibia*.

În general se preferă să se plece de la *fluier*, despre a cărui origine s-a discutat destul de mult, cuvînt obscur sau necunoscut, după Pușcariu 625; Philippide, II, 712 și *DAR*, i-au căutat uneori diferite origini lat. (**flibŭla*, după Crețu 322; *fibŭla*, după Subak, *Arch. Triest.*, XXX, 425, cf. împotrivă *REW* 3278; **fluilum*, der. imposibil de la *flăre*, după Pascu, I, 86; **flaulăre*, după Pascu, *Lat.*, 269), gr. (*φλουτόριον, de la φλέ̈νος „făcut din trestie", pe baza lui φλάως „trestie", după Giuglea, *Dacor.*, III, 587-90) sau autohtone (Pușcariu, *Lr.*, 179). Prezența alb. *fljo(j)ere* i-a determinat pe mai mulți cercetători să caute aici etimonul cuvîntului rom. (Berneker 285; cf. Meyer 108); dar alb. provine în mod sigur din rom., ca și ngr. φλογέρα, sb. *frula*, *frulica*, slov. *fujara*, ceh., pol. *fujara*, rut. *fl'ojara*, *fl'ojera*, *fujera*, mag. *furulya* (Candrea, *Elemente*, 403; după Cihac, II, 499, mag. ar fi originea cuvîntului rom.; cf. Miklosich, *Wander.*, 10 și Miklosich *Fremdw.*, 88; Daničič, III, 75; Berneker 285). Origine expresivă a lui *fluier* a fost intuită de puțini cercetători, cf. Iordan, *BF*, II, 177.

Der. *fluierar*, s. n. (nai); *fluierar*, s. m. (persoană care face fluiere; persoană care cîntă din fluier; nume dat mai multor păsări cu picioare lungi: Oedicnemus crepitans, Limosa aegocephala), ultimul sens bazat pe accepția de *fluier* „tibia"; *fluierărie*, s. f. (îndeletnicirea de fluierar); *fluieraș*,

s. m. (înv., fluierar, persoană care cîntă din fluier; grangur, Oriolus galbula); *fluierător*, adj. (care fluieră); *fluierător*, s. m. (fluierar; nume dat mai multor păsări cu picioare lungi, varietate de iarbă, Tamus communis); *fluierătură*, s. f. (şuierătură); *fluieroi*, s. m. (fluier mare, folisit în Banat). 3436

fluştuc (–curi), s. n. – Gustare, mezelic. – Var. *fruşt(i)uc*.

Germ. *Frühstück*, poate prin intermediul mag. *frustuk* (Borcea 188; Gáldi, *Dict.*, 176); însă filiera aceasta nu este o ipoteză necesară. Cf. şi cr. *frustuk*. Cf. *ştuc*. 3437

fluturaţ (–r, –aţi), vb. – **1.** A zburătăci, a roi. – **2.** A fîlfîi, a se legăna în văzduh. – **3.** A mişca, a clătina. – **4.** (Înv.) A înnebuni. – **5.** (Rar) A fluiera. – Mr. *flutur, fluturare*.

Creaţie expresivă, care reprezintă ideea de zbor clătinat, ca cel al fluturelui, cf. *fîl*, ca şi arab. *furfûr*, germ. *Fleder–, Flitter*, it. *flùtola* (Battisti, III, 1661), it. *farfalla*, prov. *parpaillot*, şi de asemenea sp. *farfullar, refunfuñar*. Nu se poate stabili dacă, în rom. der. verbal este anterior sau posterior lui *fluture* (mr. *f(l)itur(ă), flutur, frutur*), s. m. (insectă cu corpul alungit şi patru aripi de culori diferite; samară; paietă, bob de metal strălucitor); vb. s-a format, mai probabil, direct pe baza expresiei imitative **fîltura*, cu suf. de asemenea expresiv vo *–ura*, cf. *gudura, scutura, scăpăra, vîntura*. Mai puţin probabilă este der. directă din lat., care a fost propusă adesea, plecîndu-se de la corespondenţa cu alb. *fljuturoń* „a zburătăci", *fljuturë, frutul* „fluture" (cuvinte care par der. din rom.) şi it. *fiutola* „fluture de noapte" (poate în loc de *frottola*). Totuşi, s-au menţionat ca etimoane posibile lat. * *fluctulāre* „a fluctua" (Diez, II, 22; Meyer 100; *REW* 3384; *DAR;* Rosetti, I, 167; cf. în contra Graur, *BL*, V, 98), în care tratamentul lui *ct* ar fi greu de explicat; sau lat. * *flutulāre*, de la *flutāre* „a pluti" (Candrea, *Rom.*, XXXI, 310; Candrea, *Éléments*, 96; Candrea-Dens., 610; Puşcariu 626; cf. Densusianu, *GS*, II, 321) a cărui soluţie ar fi posibilă, dacă nu ar fi atît de evidentă apartenenţa la familia expresivă, cu toţi der. săi. Scriban, *Arhiva*, XLI, 48, propunea o origine gepidică; numai Iordan, *BF*, II, 170, admite originea expresivă.

Der. *fluştura*, vb. (a fîlfîi, a se legăna în văzduh; a se clătina; a agita, a mişca; a fluiera), cu infix expresiv, ca în *flişc; flu(ş)turatic*, adj. (uşuratic, neserios; frivol, inconstant; nebun, ţicnit), pentru al cărui ultim sens, astăzi înv., cf. sp. *chiflado; fluturaş*, s. m. (dim. al lui *fluture;* paietă); *înfluturа*, vb. (a împodobi cu paiete). După Puşcariu, *Dacor.*, IV, 683, *fluştura* ar fi un der. din lat. **floscalia* „pleavă", de la *floscŭlus*, ipoteză imposibilă din toate punctele de verere. – Din rom. provin alb. *fljuturoń* „a zburătăci", *fljuturë* „fluture", bg. *flutur, flotore* „paietă" (Capidan, *Raporturile*, 221), cu var. *furtúlki, luturka* (Bernard 43), şi ngr. φλετουρόω „a sări", φουλτρόω „a zbura". 3438

fluviu (–ii), s. m. – Apă curgătoare mare.

Lat. *fluvius* (sec. XIX). – Der. *fluvial*, adj. (fluvial), din fr. 3439

foac (–că), adj. – Cal şarg.

Mag. *fakó* (*DAR.*) În Trans., rar. 3440

foaie (–oi), s. f. – **1.** Frunză. – **2.** Placă. – **3.** Filă de hîrtie. – **4.** Ziar, periodic. – **5.** Bucată de ţesătură a cărui lărgime se foloseşte ca fustă, fără a fi nevoie să fie tăiată. – **6.** Lărgimea unei stofe sau a unei pînze. – **7.** Foitaj. – **8.** (Arg.) Act sexual. – **9.** (Arg., pl.) Cărţi de joc. – Istr. *fol'e*.

Lat. *folĭa* (Puşcariu 628; Candrea-Dens., 611; *REW* 3415; *DAR*), cf. it. *foglia* (v.lomb. *foia*), fr. *feuille*, sp. *hoja* (astur. *foya*, gal. *folla*), port. *folha*.

Der. *foi*, vb. (a mişuna), adesea considerat în mod greşit ca der. de la *foale* sau de la un lat. * *follīre*, în loc de *follĕre* (Cihac, II, 618; Schuchardt, *ZRPh.*, XXI, 203; Candrea-Dens., 618; *DAR;* cf. împotrivă Graur, *BL*, V, 61); *foială*, s. f. (mişunare; bătaie, pedeapsă); *foios*, adj. (frunzos), cu suf. *–os* (nu este probabilă der. directă din lat. *foliosus*, propusă de Puşcariu 637 şi Candrea-Dens., 612, *REW* 3414); *foios*, s. n. (despărţitura a treia a stomacului rumegătoarelor), format pe baza fr. *feuillet; foiţă*, s. f. (frunzuliţă; foaie de hîrtie *in octavo;* bucată de hîrtie foarte subţire pentru făcut ţigări; carte de joc; Munt., covor; broşură); *foiţar*, s. m. (Arg., jucător pasionat); *desfoia*, vb. (a desfrunzi, a defolia); *înfoia*, vb. (a umfla; despre ţesături sau haine, a face adînciturі; a buhăi, a fleşcăi; a creşte, a se umfla; a afîna pămîntul; a se încreţi; a se îmbiba), cf. mr. *mful'are, mfol'u* „a umple", din lat. * *infollĭāre* (Cihac, I, 97; P. Papahagi, *Notiţe etimologice*, 36; Candrea-Dens., 619; Pascu, I, 86; *DAR*) sau mai probabil de la *foi* (Rosetti, I, 159), aşa cum o dovedeşte var. *înfoi; răsfoi*, vb. (a frunzări). – Din rom. provin rut. *foja* „foaie" (miklosich, *Wander.*, 15; Candrea, *Elemente*, 406), şi sb. *foja* (după Daničič, III, 62, din it. *foglia*, dar cf. rezultatul sb. din it., *fòl*).

Der. neol. *in-folio*, s. m. (in-folio), din lat.; *foliant*, s. n. (in-folio), din germ. *Foliant; foileton*, s. n., din fr. *feuilleton; foiletonist*, s. m. 3441

foale, s. n. pl. – **1.** Aparat care serveşte la

suflarea aerului. – 2. Burduf. – 3. Pîntece, burtă, stomac. – Mr. *foaie, fol'*, megl. *foale, fol'uri*, istr. *fole, fol'*.

Lat. *fŏllis* (Puşcariu 629; Candrea-Dens., 614; *REW* 3422; *DAR*), cf. it., port. *folle*, prov., v.fr. *fol*, sp. *fuelle*. Sing., m., este rar şi înv. Cu sensul de „burtă" nu pare necesară ipoteza unei legături cu bg. *mešina* „burduf" şi „burtă" (G. Reichenkron, *Z. slaw. Phil.*, XVII (1940), p. 156; Rohlfs, *Differenzierung*, 24).

Der. *foaleş*, adj. (burtos); *folar*, s. n. (pieptar din blană de miel); *folar*, s. m. (înv., perceptor al dării pe brînza de burduf); *folărit*, s. n. (dare pe brînză, sec. XVII); *folcel*, s. n. (înv., burduf mic), der. cu suf. *-cel*, cf. *măricel* (după Puşcariu 638; Candrea-Dens., 615; şi *DAR*, din lat. **fŏllicellus*); *folcuţ*, s. n. (burduf mic); *folte*, s. m. (burtos), a cărui der. nu pare clară (după Candrea-Dens., 614 şi *DAR*, format pe baza lui *burtea*); *foltic*, adj. (Mold., mîncău); *folticos*, adj. (burtos; diform, slut), după o ipoteză riscantă a lui Bogrea, *Dacor.*, I, 260, provine din ngr. φορτικός „grosolan"; *înfoltit* adj. (burtos). – Cf. *fuior; înfuleca*. 3442

foáltine, s. f. pl. – Micsandră (Mattheola incana).

Germ. *Veilchen* (*DAR*). În Trans. 3443

foáme, s. f. – 1. Nevoia de a mînca. – 2. Dorinţă nestăvilită, poftă, lăcomie. – Mr. *foame*, istr. *fome*.

Lat. *fames* (Puşcariu 630; Candrea-Dens., 622; *REW* 3178; *DAR*), cf. it. *fame*, fr. *faim*, sp. *hambre*, port. *fome*. Rezultatul *oa* (în loc de *a*, care ar fi normal) a dat naştere multor discuţii. Densusianu, *Hlr.*, 72, semnala că port. nu poate servi drept referinţă pentru rom., dar cf. vegl. *fum*, engad., lomb. *fom* (Schuchardt, *Vok.*, I, 169), şi schimbarea identică a lui *natare* > it. *notare*, rom. *(în)nota, corvcadă* < *corvadă*, şi probabil *doară* < *dară*, şi în sens contrar *afară* < *ad foras, sfărma* < **exformare*. S-a explicat schimbarea de timbru prin influenţa labialei (Tiktin; *DAR*); prin încrucişarea cu *fŏmes* (Philippide, *Principii*, 40; Densusianu, *Hlr.*, 72; Puşcariu 630; Candrea-Dens., 622); sau prin influenţa unei forme atone, ca *fometos* < **fămetos*, unde schimbarea de timbru ar fi posibilă; însă autorii care susţin această influenţă (Graur, *BL*, III, 49; Rosetti, I, 57) sînt aceeaşi care resping, pe bună dreptate, posibilitatea unei influenţe a formelor secundare, ca *frăsinet* de la *frasin* sau *beată* de la *beat* (Graur, *BL*, V, 119).

Prezenţa lui *foamete;* s. f. (foame; penurie, sărăcie, lipsă de alimente) alături de *foame* demonstrează că este vorba de un cuvînt imparisilabic, cum sînt *cap–capete, noră–nurori, oaspe–oaspeţi*, etc. *Fames* nu putea duce la acest dublu rezultat (*DAR* consideră greşit că *foamete* provine de la *foame*, ca *foamene*, formă extrem de îndoielnică). Este posibil, prin urmare, ca *fames* să se fi încrucişat în lat.pop. cu *fomes, fomitem* „materie inflamabilă" (de la *foveo*, „a ocroti"), cf. Puşcariu 631; Candrea-Dens., 623, datorită unui paralelism cu *esca* „aliment" şi „iască".

Der. *fometos*, adj. (flămînd); *înfomat*, adj. (flămînd), creaţie artificială a lui Delavrancea; *înfometa*, vb. (a face ca alţii să sufere de foame). 3444

foarfecă (–ci), s. f. – Unealtă pentru tăiat. – Mr. *foarfică*, megl. *foarfiţi*.

Lat. *fŏrficem* (Puşcariu 633; Candrea-Dens., 624; *REW* 3435; *DAR*), cf. it. *forbici* (calabr. *fórfica, puórfice*, sard. *forfige*). La origine trebuie să fi fost un *pluralia tantum*, de la *forfices; foarfecă* este un sing. analogic modern.

Der. *forfeca*, vb. (a tăia; a zdrobi; a mesteca), ar putea reprezenta direct lat. *fŏrfĭcāre* (Puşcariu 632; Candrea-Dens., 625; *DAR*), cf. astur. *aforfegar* (J. Malkiel, *Rom. Phil.*, IX, 65); *forfecar*, s. m. (rădaşcă); *forfecare*, s. f. (rezistenţă tangenţială); *forfecări*, s. f. pl. (varietate de campanule); *forfecel*, s. m. (insectă, Rhynchites cupreus); *forfecuţă*, s. f. (dim. al lui *foarfecă;* pasăre mică, Loxia curvirostra). 3445

foárte, adv. – Determinativ pe lîngă un adjectiv sau adverb care ajută la formarea superlativului absolut. – Istr. *forte*.

Lat. *fŏrte* „puternic, tare" (Puşcariu 634; Candrea-Dens., 626; *REW* 3458; *DAR*), cf. alb. *fortë*, it. *forte*, prov., fr. *fort*, sp. *fuerte*. Pentru semantism, cf. fr. *fort*, „foarte", şi folosirea rom. *tare* cu acelaşi sens.

Der. neol. *fort*, s. n., din fr. *fort; forţă*, s. f., din fr. *force*, it. *forza; (s)forţa*, vb., din it. *(s)forzare; fortăreaţă*, s. f., din fr. *forteresse; forte*, adv., în muzică, din it. *forte; fortifica*, vb., din lat. *fortificare; înforţa*, vb. (vulgar, a forţa). 3446

foástân (–ni), s. n. – Stîlp, ţăruş.

Germ. *Pfosten* (Borcea, 188). În Trans. 3447

foc (–curi), s. n. – 1. Ardere cu flacără şi căldură. – 2. Incendiu, rug. – 3. Împuşcătură, salvă. – 4. Cămin, vatră. – 5. Strălucire. – 6. Arsură, usturime. – 7. Ardoare, violenţă, avînt. – 8. Nenorocire, necaz, calamitate, chin. – 9. (Adv.) Cumplit, îngrozitor, teribil. – 10. (Arg.) Pistol. – Mr., megl. *foc, focuri*, istr. *foc, focure*.

Lat. *fŏcus* (Diez, I, 192; Puşcariu 635; Candrea-Dens., 627; *REW* 3400; *DAR*), cf. it. *fuoco*, prov. *foc*, fr. *feu*, cat. *fog*, sp. *fuego*, port. *fogo*.

Pentru sensul 8, cf. calabr. *focu amaru* „nenorocire, calamitate".

Der. *focar*, s. n. (rug; nenorocire, calamitate), cu suf. *-ar* (după Candrea-Dens., 628, *REW* 3398 și *DAR*, din lat. *fŏcārium*), înv., s-a readaptat modern după fr. *foyer*, cu sensul tehnic de „proiector, reflector"; *focăr(a)ie*, s. f. (rug, incendiu); *focărițe*, s. f. pl. (Trans., chibrituri); *focos*, adj. (înflăcărat); *focuit*, adj. (Trans., nenorocit); *înfoca*, vb. (a da foc, a aprinde; a înflăcăra, a pasiona); *înfocăciune*, s. f. (înv., inflamare); *focar*, s. m. (fochist); *fochist*, s. m. (muncitor care asigură arderea combustibilului într-un focar), formație recentă cu suf. *-ist*. *-Foca*, s. m. (sărbătoare Sfîntului Foca, 22 iulie), din mgr. Φωκᾶς, a fost asimilat prin etimologia populară cu *foc;* astfel încît această sărbătoare este considerată ca propice pentru a se asigura împotriva incendiilor. 3448

fọchiu (-oạche), adj. – Bastard, ilegitim.

Mag. *fattyú* (*DAR*). În Trans. 3449

fọdor (-ri), s. n. – (Trans.) Pliu, încrețitură la manșeta iei tipice.

Mag. *fodor* (*DAR*). 3450

fof-. Rădăcină expresivă care pare a reda ideea de „a mormăi, a bălmăji". Această idee trebuie să fie proprie consonanței *f-f*, pentru că apare și în formele cu infix *farf-* și *filf-* (s. v.), ca și în var. *fonf*.

Der. *fofîrnă*, s. f. (femeie fonfăită); *fofîrlică*, s. f. (în expresia *a umbla cu fofîrlica*); *fofează*, s. f. (aripă la moara de vînt; parte de ușă; vîrtelniță; stativ la războiul de țesut; Arg., gură, cioc; fluier; inel de sfeșnic); toate sensurile se bazează pe ideea de „zgomot continuu" pe care îl produce piesa astfel numită (ultimul sens pleacă de la cel anterior; încercările făcute de Cihac, II, 500, care pornește de la mag. *fokasz* „scară", și de Drăganu, *Dacor.*, V, 359, din rut., nu sînt probabile); *fofelniță*, s. f. (vîrtelniță; femeie vorbăreață; cuțit de melită), cf. Iordan, *BF*, II, 177; *foflînca*, vb. (Trans., a mișca, a clătina), pe care *DAR* îl pune în legătură, în mod curios cu fr. *flanc; foflea*, s. m. (leneș), numit astfel datorită încetinelii mișcărilor lui; *fofolog* (var. *fofoloc*), s. m. și n. (persoană greoaie; pui de rață; la cai, bulet), pus greșit în legătură de Loewe 80 cu sl. *fŭfati; înfofoli*, vb. (a îmbrăca cu haine prea groase); *înfoforoja*, vb. (a bombăni); *înfolfoșa*, vb. (a înfofoli). *Foflenchi*, interj. (poc!; exprimă zgomotul unui obiect care cade), aparține aceleiași serii de creații expresive; pare însă a fi o creație artificială a lui Creangă, și nu apare în alte texte (cf. Iordan, *BF*, II, 178). *Folomoc* (var. *folmotoc, fălmătuc, folfotoc*), s. n. (ghem, ghemotoc), pare a fi rezultatul unei încrucișări cu *ghemotoc*.

Der. cu infix nazal *fonf*, adj. (gîngav), cf. sl. *fŭfati* „a se bîlbîi"; *fonfăi*, vb. (a gîngăvi); *fonfăni*, vb. (a gîngăvi), cf. *boncăni; fonfe*, adv. (în expresia *a la fonfe*, de clasa întîi), prin imitație ironică a pronunțării nazale din fr. (cf. Iordan, *BF*, IV, 193). 3451

fofęngher, s. m. – Luceafăr.

Cuvînt incert, menționat o singură dată de Odobescu, care îi dă etimologia; din gr. φῶς „lumină", φέγγει „strălucește". Nu apare în alt text, nici nu pare posibilă der. propusă. 3452

foișọr (-oạre), s. n. – 1. Turn. – 2. Mansardă, cameră amplasată în podul unei case. – 3. Chioșc, pavilion. – 4. Clopotniță separată de biserică.

Mag. *folyosó* „coridor, galerie" (Cihac, II, 500; *DAR*). Este puțin probabilă der. pe care o propune Bogrea, *Dacor.*, VI, 274, de la *foaie*, prin intermediul lui *foiș* „frunziș". 3453

foitaș (-șuri), s. n. – Vergea de armă de foc. – Var. *fălitaș*.

Mag. *foitas* (Cihac, II, 501; *DAR*). – Der. *fuitui* (var. *fultui*), vb. (a umple cu cîlți), cf. mag. *fojtani; fuituială* (var. *fultuială, hultuială*), s. f. (cîlți; vergea); *fuituitor*, s. n. (Trans., băț cu care se bat cîlții), ale cărui var. indică o încrucișare cu *foltic, folticos*, ca și *fultuc*, s. n. (perniță; parazit al lînei). După opinia greșită a lui Philippide, *Principii*, 90, aceste cuvinte pleacă de la lat. *fulcio*. 3454

foiuʃu (-ți), s. m. – Saschiu (Vinca herbacea). – Var. *foainfir, foaienfir, făhiu, fonfiu, fonchiu, foiumfie, foionfiu, foiufoi*, etc.

Mag. *folyófű* (Drăganu, *Dacor.*, VI, 274). Anumite var. se explică printr-o etimologie populară care le-a apropiat de *foaie* și de *fir*. Din rom. provine bg. *foienfir* (Capidan, *Raporturile* 219). 3455

folclọr, s. n. – Totalitatea creațiilor artistice, a obiceiurilor și tradițiilor populare.

Engl. *folklore*. 3456

folọs (-oạse), s. n. – Profit, avantaj, beneficiu, utilitate.

Mgr. ὄφελος, redus la φέλος (Cihac, II, 660; Murnu 25; Pușcariu, *Lr.*, 261). – Der. *folosi*, vb. (a fi util, a sluji; a ajuta; refl., a avea profit; a cîștiga, a beneficia; refl., a se întrebuința); *folosință*, s. f. (înv., profit, utilitate; folosire; uzufruct); *folositor*, adj. (util; înv., îndatoritor, săritor); *nefolositor*, adj. (inutil). – Din rom. provine rut. *fol'os, fol'osyty* (Miklosich, *Wander.*, 15; Candrea, *Elemente*, 408). 3457

folt (-turi), s. n. – Bucată, fărîmă, fragment.

Mag. *folt* (*DAR*). – În Trans. – Der. *foltan*, s. n. (bucată); *foltău*, s. n. (Mold., bucăți de coajă de pin, folosite ca scînduri negeluite). 3458

forăi (-ăesc, -ît), vb. – A sforăi.

Creație expresivă, cf. *hor*. – Numeroase var.: *forcăi*, cf. *horcăi; forcoti* (a fluiera); *sforăi* (după Cihac, II, 340, din sl. *svara* „tumult"); *sforcăi; (s)fornăi; firnîi;* cf. și *sfirîi*.

Der. *(s)forăială*, s. f. (acțiunea de a sforăi); *(s)forăilă*, s. m. (poreclă dată celui care sforăie); *sforăitor*, adj. (zgomotos, vanitos). 3459

formă (-me), s. f. – Categorie care desemnează structura internă și externă a unui conținut. – Var. (Trans.) *furmă*.

Lat. *forma* (sec. XVII). Var., din săs. *Furm* (Lacea, *Dacor.*, III, 750). – Der. *forma*, vb. (a face); *formați(un)e*, s. f. (alcătuire); *neformat*, adj. (crud, verde); *format*, s. n. (dimensiune); *formal*, adj. (privitor la formă); *formulă*, s. f. (expresie precisă a unei idei); *formula*, vb. (a da o formă precisă unei idei); *conforma*, vb. (a conforma); *deforma*, vb. (a strîmba; a denatura); *informa*, vb. (a înștiința, a anunța); *informați(un)e*, s. f. (înștiințare; veste); *reforma*, vb. (a modifica, a înnoi); *reformator*, s. m. (persoană care reformează); *reformă*, s. f. (transformare socială, politică etc. pentru a obține un progres); *performanță*, s. f. (probă de campionat), toate din fr. – Cf. *fărîma*. 3460

formă (-me), s. f. – (Înv., Mold.) Cuptor.

Bg. *furna* (*DAR*), din tc. *fırın*. Este dublet al lui *forună*, s. f. (coș), din sb., bg. *furuna*. 3461

forostui (-uesc, -ît), vb. – 1. (Trans.) A îndrepta. – 2. A vindeca, a cicatriza. – Var. *forost(ro)i*.

Mag. *forrasztani* (*DAR*; Cihac, II, 500). Cf. *rostui*. 3462

fotă (-te), s. f. – 1. (Înv.) Șorț. – 2. Fustă. – 3. Prosop. – Mr. *fotă*.

Tc. *fota* „prosop de baie care se încinge la brîu" (definit astfel de Diego Galán, *Viajes*, p. 110; Șeineanu, II, 174; Meyer 111; Lokotsch 622), cf. ngr. φουτᾶς, alb. *futë*, bg., sb. *futa*, port. *fota* (Eguilaz 400), it. *futa* (Battisti, III, 1741). Este fusta tipică portului țărănesc, formată dintr-un dreptunghi de stofă cu care se înconjoară trupul. Este dublet al lui *fotaz*, s. n. (înv., valtrap), din ngr. (după Bogrea, *Dacor.*, III, 730, din tc. *cotaz* „podoabă". Din rom provine rut. *fota, fotka* (Miklosich, *Wander.*, 10; Candrea, *Elemente*, 402; Berneker 287). 3463

fotografie (-ii), s. f. – Imagine pozitivă obținută pe hîrtie prin fotografiere.

Fr. *photographie*. – Der. (din fr.) *fotograf*, s. m.; *fotografia*, vb. (refl., Arg., a se strica) pentru al cărui ultim sens cf. Graur, *BL*, VI, 146; *fotografic*, adj. 3464

fotoliu (-ii), s. n. – Scaun mare cu spătar și rezemători pentru brațe.

Fr. *fauteuil*. 3465

foxtrot (-turi), s. n. – Fox-trot.

Engl. *fox-trot*. – Der. *foxtrota*, vb. (a dansa fox-trot), barbarism, apare, între alții autori la Cocea. 3466

fragă (-gi), s. f. – 1. Fruct comestibil de plantă (Fragaria vesca, Fragaria elatior). – 2. (Trans.) Dudă (Morus alba, Morus nigra). – Mr. *frangă*, istr. *frǫș*.

Lat. *fragum* (Pușcariu 639; Candrea-Dens., 630; *REW* 3480; *DAR*), cf. it., sp. *fraga*, fr. *fraise*. Tratamentul romanic demonstrează că pl. *fraga* a fost în general interpretat ca un sing. f.; însă în rom. există și forma paralelă *frag*, s. m. – Der. *frag*, s. m. (plantă erbacee al cărui fruct este fraga); *frăgar*, s. m. (Trans., dud); *frăget*, s. n. (loc cu fragi); *frăguliță*, s. f. (plantă, Adoxa moschatellina); *frăgurel*, s. m. (plantă, Potentilla micrantha). 3467

fraged (-dă), adj. – 1. Verde, proaspăt, care are multă sevă. – 2. Gingaș, delicat.

Lat. *fracidus* „foarte fraged"; pentru schimbarea cons., cf. *lang(u)idus* > *lînced*. Încrucișarea cu *frăgilis* (Pușcariu, *Conv. lit.*, XXXV, 82; Pușcariu 640; Candrea-Dens., 631; Herzog, *Dacor.*, V, 496; *REW* 3465; Candrea, *Éléments*, 32, Pascu, *Suf.*, 64; Pușcariu, *Dacor.*, IX, 178), nu pare necesară. – Der. *frăgezi*, vb. (a fi înfloritor; a deveni fraged); *frăgezime*, s. f. (prospețime, gingășie, delicatețe). 3468

fraht (-turi), s. n. – Document comercial, scrisoare de trăsură.

Germ. *Fracht(brief)*, din oland. *vrecht* „preț de transport", cf. fr. *fret*, rus. *fracht*. 3469

frăier (-ri), s. m. – 1. (Arg.) Om prost, care este furat sau de la care se obține vreun avantaj. – 2. (Arg.) Ins, tip.

Germ. *Freier* „pretendent, logodnic" (Graur, *GS*, VI, 335), cf. pol. *frajerz* „logodnic" (Graur, *BL*, IV, 82), ceh. *frajer* (Berneker 283), cr. *frajar*. Semantismul pare să se explice prin ideea că logodnicul este totdeauna tras pe sfoară. După Vasiliu, *GS*, VII, 114, din germ. *Freiherr* „domn".

Der. *fraieri*, vb. (a înșela, a trage pe sfoară, a escroca); *fraierească*, s. f. (escrocherie; lenevie); *fraierește*, adv. (ca pungașii). 3470

frămîmtạ (-t, -ạt), vb. – **1.** A preface aluatul într-o masă omogenă. – **2.** A amesteca. – **3.** A bate, a lovi. – **4.** A chinui, a munci. – Mr. *frimintu, frimintare*, megl. *frimint*.

Lat. *fermentāre* (Byhan 48; Meyer, *Alb. St.*, IV, 53; Giuglea, *Dacor.*, III, 576; Rosetti, I, 167). Evoluția semantică trebuie să se explice prin confuzia a două faze succesive în facerea pîinii, confuzie firească întrucît drojdia care produce dospirea se adaugă în timpul frămîntării. Pușcariu, *ZRPh.*, XXXIII, 233; Pușcariu, *Dacor.*, I, 415; Pușcariu 641; Candrea-Dens., 631; *REW* 3473; Capidan, *Meglen.*, 130 și *DAR* preferă să plece de la *fragmentāre;* însă această soluție pare mai puțin probabilă, căci frămîntatul nu încearcă să „fragmenteze" sau să separe în particule, ci, dimpotrivă să lege și să unească aceste particule într-o masă.

Der. *frămîntător*, adj. (care frămîntă; neliniștitor); *frămîntătură*, s. f. (aluat; frămîntare). **3471**

franzélă (-le), s. f. – Pîine albă. – Var. *franzolă*. Mr. *franzelă*.

Ngr. φραντσόλα (Pascu, *Arch. Rom.*, VI, 230; Pascu, I, 235; Tagliavini, *Arch. Rom.*, XVI, 381; Gáldi 192), din it. *franc(ce)sella*, cf. tc. *francala* (Miklosich, *Türk. St.*, 56), bg. *franĕela*. Cf. *frînc*.

Der. *franzelar*, s. m. (brutar); *franzelărie*, s. f. (brutărie). **3472**

frapạ (-pęz, -ạt), vb. – **1.** A atrage atenția. – **2.** A răci, a pune la gheață.

Fr. *frapper*. – Der. *frapant*, adj. **3473**

fras, s. n. – Gastralgie infantilă.

Sb. *fras* (Candrea; *REW* 3262a). **3474**

frąsin (-ni), s. m. – Arbore cu tulpina dreaptă, cu coroana rară, cu lemnul elastic folosit în industrie (Fraxinus excelsior). – Var. (Banat) *frapsăn, frapsine*. Mr. *frapsin*, megl. *frasin*, istr. *frǫsir*.

Lat. *fraxĭnus* (Pușcariu 642; Candrea-Dens., 633; Meyer-Lübke, *Studi rum.*, IV, I; *REW* 3489; *DAR;* Graur-Rosetti, *BL*, III, 70), cf. alb. *frasër*, it. *frassino*, prov. *fraisse*, fr. *frêne*, sp. *fresno*, port. *freixo*. Pierderea lui *p* (cf. rezultatul *frapsăn*) nu este clară; Candrea-Dens. o explică prin încrucișarea cu sl. *jasenŭ*, sau plecîndu-se de la o formă în care grupul *ps* era protonic, ca *frăsinet*.

Der. *frăsinel*, s. m. (plantă erbacee, Dictamnus fraxinella); *frăsinet*, s. n. (pădure de frasini) care, după Pușcariu 643, Candrea-Dens., 634, *REW* 3488 și *DAR* reprezintă lat. *fraxinetum*, cf. mr. *frăpsinet*, it. *frassineto*, fr. *frênaie*, sp. *fresneda; frăsinică*, s. f. (varietate de frasin); *frăsiniu*, adj. (se spune despre unii arbori care seamănă cu frasinul). – Din mr. provine ngr. θράψους (Meyer, *Neugr. St.*, II, 74). **3475**

frăsuị (-uęsc, -ị), vb. refl. (Mold.) – **1.** A-și pierde răbdarea, a se agita. – **2.** A se plînge.

Rut. *frasuvaty śa* „a se neliniști" (*DAR*). **3476**

frạte (-ți), s. m. – Persoană de sex masculin considerată în raport cu altă persoană născută din aceiași părinți (sau numai din unul). – Mr. *frate*, megl. *frati*, istr. *frǫte*.

Lat. *frātĕr, frātrem* (Pușcariu 644; Candrea-Dens., 635; *REW* 3485; *DAR*), cf. alb. *frat*, it. *fra(te)*, prov. *fraire*, fr. *frère*. Cuvînt comun (cf. *ALR*, I, 159). Cf. *frăține, fîrtat*. Pentru folosirea în doc. vechi, cf. Docan, *Arhiva*, XI, 422–44.

Der. *frățesc*, adj. (de frate, fratern; călugăresc); *frățește*, adv. (în mod fratern); *frăție*, s. f. (fraternitate; înrudire între frați; iubire frățească); *frățime*, s. f. (breaslă, confrăție); *frățior*, s. m. (dim. al lui *frate;* plantă, ciormoiag, Melampyrum cristatum); *frătuț*, s. m. (poreclă dată românilor din Banat); *înfrăți*, vb. (a se uni în calitate de frați spirituali; a se asocia, a se uni, a fraterniza; a da lăstari plantele).

Der. neol. *fratern*, adj., din lat. *fraternus; fraternitate*, s. f., din fr. *fraternité; fraterniza*, vb., din fr. *fraterniser; confrate*, s. m. pe baza modelului fr. *confrère*. **3477**

frățîn (-ni), s. m. – Frate. – Var. *frăține, frăține*.

Lat. *frāternus*, cu aceeași pierdere a lui *r*, prin disimilare, ca în *frātrem* > *frate*.

Este mai puțin probabilă der. analogică ca în *tătîne* (*DAR*). Se folosește mai ales la pl. și urmat de un posesiv; sing. *frățîne* este analogic, format pe baza lui *frate*. Pentru folosirea lui ca s., cf. fr. *ton fraternel*. **3478**

freạmăt (-ęmete), s. m. – **1.** Înfiorare, fior. – **2.** Murmur, zvon. – **3.** Zgomot, rumoare. – Var. (Mold.) *hreamăt*.

Lat. *frĕmĭtus* (Pușcariu 645; Candrea-Dens., 636; *REW* 3492; *DAR;* Byck-Graur, *BL*, I, 19), cf. it., sp., port. (*frémito*), v.fr. *friente*, gal. *fremido*. – Der. *freamăta*, vb. (a se înfiora; a vibra), care ar putea reprezenta și lat. *frĕmĭtāre* (Pușcariu 646), cf. v.tosc. *fremitare*, cors. *frumita* „a necheza"; *freamătător*, adj. (agitat, care freamătă). **3479**

frecạ (-c, -ạt), vb. – **1.** A mișca forțat un corp pe suprafața altui corp. – **2.** A șterge, a curăța. – **3.** A frecționa. – **4.** A bate, a ciomăgi. – **5.** A examina, a cerceta, a iscodi. – Mr. *frec, fricare*, megl. *frec, fricari*.

Lat. *frĭcāre* (Pușcariu 647; Candrea-Dens., 637; *REW* 3501; Philippide, II, 643; *DAR*), cf. alb.

ſerkoń, it. *fregare*, fr. *frayer*, prov., cat., sp., port. *fregar*.

Der. *frecător*, adj. (care freacă); *frecător*, s. n. (spălător, chiuvetă); *frecătură*, s. f. (frecare; loc care poartă urma unei frecări; mustrare, dojană); *frecuș*, s. n. (frecare; mustrare, dojană); *frecății*, s. m. pl. (tăieței; răzuire, radere); *frecătoare*, s. f. (cîrpă de șters; înv., pieptene, instrument de tortură; în tipografie, rulou care întinde cerneala); *frecuciu*, s. n. (loc unde peștii își depun icrele); *frichini*, vb. (vulg., a sîcîi, a deranja, a plictisi); *frichineală*, s. f. (vulg., frecare; sîcîială). 3480

frecvent (-tă), adj. – Care se întîmplă des. – Var. *frecuent*.

Lat. *frecuentem* (sec. XIX), cu pronunțarea germ. (var., cu pronunțarea it.). – Der. *frecventa* (var. *frecuenta*), vb. (a merge des într-un loc); *frecvență* (var. *frecuență*), s. f. (repetarea deasă a unei acțiuni). 3481

freșcă (-ci), s. f. – Tehnică de a picta culori dizolvate în apă pe un zid; pictură murală. – Var. (înv.) *fresc*.

Fr. *fresque*, it. *fresco*. 3482

freză (-ze), s. f. – 1. Unealtă aşchietoare. – 2. Frizură, tunsoare bărbătească.

Fr. *fraise* „freză, unealtă". Sensul al doilea este o confuzie cu *frizură*. 3483

frică (-ci), s. f. – Teamă, spaimă. – Mr., megl. istr. *fricâ*.

Mgr. φρίχη (Murnu 26; Pascu, I, 193; *DAR;* Sandfeld, 30; Rosetti, II, 67). Prezența sa în istr. arată că este un împrumut foarte vechi. Cf. și alb. *fìrkë* (Meyer 110).

Der. *fricos*, adj. (care se teme, laș, sperios; înv., îngrozitor); *înfrica*, vb. (a speria, a înspăimînta); *înfricoșa* vb. (a speria, a înspăimînta); *înfricoșetor*, adj. (îngrozitor); *neînfric(oș)at*, adv. (imperturbabil, netulburat). – Din rom. provine rut. *fryka*. 3484

frig (-guri), s. n. – 1. Temperatură scăzută care dă senzația de rece. – 2. (Pl.) Febră. – Mr., megl. *frig*.

Lat. *frīgus* (Pușcariu 649; Candrea-Dens., 640; *REW* 3515; *DAR*), cf. sard. *frius* (Wagner 112), v.it. *frigo* (Battisti, III, 1718). Pentru semantismul cuvîntului la pl., atestat încă din lat. pop. cf. Densusianu, *Hlr.*, 190.

Der. *frigor*, s. m. (plantă, Erythraea centaurium), numită astfel datorită folosirii ei în medicina populară; *friguros*, adj. (rece; care se încălzește greu), care ar putea reprezenta de asemena în mod direct lat. *frīgorōsus* (Pușcariu 651; Candrea-Dens., 641; *DAR*), cf. sard. *frorosu*, fr. *frileux;* *înfrigoșa*, vb. (rar, a răci); *înfrigurat*, adj. (febril, cu călduri; care tremură, înfiorat; febril, grăbit), al cărui ultim sens este împrumut din fr. *fébrile*, cf. montanesul *afrigolado*. 3485

friganeă (-ele), s. f. – Felie de pîine albă muiată în lapte și ou și apoi prăjită în grăsime.

Ngr. φρυγανιά (Păscu, *Etimologii*, I, 49; Pascu, *Beiträge*, 16; *DAR;* Găldi, *Dict.*, 192). Candrea-Dens., 642 îl considerau greșit drept der. de la *frige*. 3486

frige (-g, -ipt), vb. – 1. A prăji. – 2. A coace. – 3. A arde, a face scrum. – 4. A pune la foc (pentru a tortura). – 5. A bate, a altoi, a ciomăgi, a face praf. – 6. A arde, a fi fierbinte. – 7. (Refl.) A se arde, a se prăji. – 8. (Refl.) A se păcăli, a rămîne păgubaș. – 9. (Refl.) A pierde. – Mr. *frigu, fripșu, friptă;* megl. *frig, friș, fris*.

Lat. *frīgĕre* (Pușcariu 648; Candrea-Dens., 642; *REW* 3510; *DAR*), cf. alb. *fergoń* (Philippide, II, 643), it. *frigere*, prov., fr. *frire*, cat. *fregir*, sp. *freir*, port. *frigir*.

Der. *frigare*, s. f. (vergea de fier în care se înfige carnea spre a se prăji), cu suf. *-are*, ca *vînzare, crezare* (analogia cu *grătar*, pe care o propune *DAR*, nu constituie o explicație suficientă; după Pușcariu 650, din lat. * *frīgalis;* după Candrea-Dens., 643, de la un lat. * *frīgaria*); *frigăruie*, s. f. (carne tăiată în bucăți mici și friptă în frigare); *frigări*, vb. (a înfige; refl., pop., a fi stăpînit de dorință); *frigătoare*, s. f. (frigare; Trans., plită de gătit); *înfrigări*, vb. (a înfige); *friptoare*, s. f. (Trans., Banat, arșiță, căldură excesivă), de la part. *fript*, cu suf. *-oare; friptură*, s. f. (carne friptă), cu suf. *-ură*, cf. *băutură, căutătură, corcitură* etc. (după Meyer-Lübke, *Rom. Gramm.*, II, 492; Pușcariu 654; Candrea-Dens., 654; *REW* 3508 și *DAR*, din lat. *frīctūra*, cf. mr. *friptură* și *frīxūra* > fr. *fressure;* însă această ipoteză nu este necesară); *fripturist;* s. m. (persoană care profită de politică pentru interese personale); *fripturism*, s. n. (politică a propriului interes). 3487

frîmbiat (-tă), adj. – (Oaie) cu lîna creață.

Lat. *fīmbriātus* „împodobit cu panglici" (*DAR*); cf. *frînghie*. 3488

frînc (-ci), s. m. – Gal, francez. – Mr. *frangu*, megl. *frenc*.

It. *franco* sau mgr. φράγκος (Tagliavini, *Arch. Rom.*, XXI, 375). Der. din sl. *frǫgŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 51; Byhan 310; *DAR*) este mai puțin probabilă. Sec. XVII, înv. Este dublet al lui *franc*, adj., din fr. *franc*.

Der. *frîncesc*, adj. (înv., francez, gal); *frîncește*, adv. (înv., în franceză, în latină); *frînghie* (var. *frenghie*), s. f. (înv., brocart), din tc. *frengi* (Șeineanu, II, 175); cf. sb. *frênga; frenţe* (var. *(s)frînție, (s)frenție, (s)frinție*), s. f. (sifilis), din mag. *franc* „(morb) galic" (*DAR;* Gáldi, *Dict.*, 130); cf. sb. cr. *frânca; (s)frinţit*, s. m. (sifilitic); *francez*, s. m., din it. *francese; franţuz*, s. m., din germ. *Franzose* (Borcea 188), în parte prin intermediul sb., rus. *francuz* (Sanzewitsch 203); *franţuzesc*, adj. (francez); *franţuzește*, adv. (în franceză); *franţuzi*, vb. (a-i imita pe francezi); *(s)franţuzit*, adj. (care imită pe francezi); *franţuzism*, s. n. (galicism); *franţuzoaică*, s. f. (femeie care face parte din populația Franței); *frîncușe*, s. f. (varietate de struguri albi); *franca*, vb. (a plăti taxele de transport), din fr. *franchir*, dar refăcut după *franc; francheţe*, s. f. (sinceritate), din it. *franchezza; franco*, adv. (în care cheltuielile de transport sînt cuprinse în prețul de vînzare). Cf. *franzelă, farmazon.* 3489

frînge (-g, -nt), vb. – **1.** A sparge. – **2.** A rupe, a fractura. – **3.** A înfrînge, a învinge. – Mr. *frîngu, fredzu* (sau *frîmșu*), *frîmtu, frîndzire;* megl. *frong, frons, front.*

Lat. *frangĕre* (Pușcariu 652; Candrea-Dens., 647; *REW* 3482; *DAR*), cf. it. *frangere*, prov. *franher*, v.fr. *freindre*, v.sp. *frangir*, port. *franger*.

Der. *frîngăcios*, adj. (care se frînge ușor); *frîngător*, adj. (care se rupe); *frîngătoare*, s. f. (Trans., meliță); *frînt*, adj. (obosit, sleit de puteri); *frîntură*, s. f. (ruptură, rupere; fractură; deschidere; boală, beteșug; pop., sifilis; fragment, bucată; înv., teren necultivat), din port. *frînt* cu suf. *-ură*, cf. *săritură, căutătură, scurtătură* (după Candrea-Dens., 648, *REW* 3468a și *DAR*, din lat. *fractūra*, cu adaptarea ulterioară la *frînt*); *frînturi*, vb. (Banat, a frămînta aluatul), al cărui semantism pare să contrazică tot ce s-a spus în legătură cu *frămînta; frîntoare*, s. f. (chin, necaz); *frînghiu*, s. n. (Munt., echer reglabil), pare rezultat dintr-o încrucișare cu *frînghie; înfrînge*, vb. (a rupe, a încălca, a viola; a învinge, a distruge; refl., înv., a ceda, a se umili), cu pref. factitiv *în-* (sau, după Pușcariu 844; Candrea-Dens., 649; *REW* 4412; Pușcariu, *Lr.*, 18 și *DAR*, din lat.pop. **infrangĕre*, în loc de *infringĕre*, ipoteză care nu este necesară); *înfrîntură*, s. f. (blenoragie); *răsfrînge*, vb. (a sufleca; a reflecta), cu pref. *răs-*. Cf. *cufrînge.*

Frîngurele, s. f. pl. (fragment), cuvînt literar, pe care nu îl găsim menționat în dicționare (se folosește ca titlu de maxime răzlețe sau de citate de mică întindere), pare a fi o creație modernă, capricioasă și fără autoritate; nu știm dacă Vlahuță este cel care a folosit-o pentru prima dată (Giuglea, *LL*, I, 164, o pune greșit în legătură cu prov. *refranh*). 3490

frînghie (-ii), s. f. – **1.** (Înv.) Ciucure, canaf. – **2.** (Banat) Centură, cingătoare. – **3.** (Olt.) Scul de lînă. – **4.** Sfoară. – Var. *frîmbie, frimbie, fimbrie, fringhie.*

Lat. *fimbria* (Pușcariu 653; Candrea-Dens., 650; *REW* 3308; *DAR*), cf. prov. *fremnha*, fr. *frange*. După Byck-Graur, *BL*, I, 21, *i* din var. s-ar explica prin pl., ipoteză care ni se pare insuficientă. Pentru it. *frangia*, cf. Battisti, III, 1707.

Der. *frînghier*, s. m. (persoană care face sau vinde frînghii); *frînghierit*, s. n. (totalitatea frînghiilor necesare la pescuit); *frînghiuță*, s. f. (dim. de la frînghie; plantă, Funaria hygrometrica); *frînguială*, s. f. (Trans., lovire, crăpare). – Din rom. provin slov. *frembia*, rut. *frembija* (Miklosich, *Wander.*, 15; Candrea, *Elemente*, 404). 3491

frîu (-îne), s. n. – Totalitatea curelelor care se pun pe capul și la gura unui cal pentru a-l putea mîna. – Mr. *frînu, fărnu*, megl. *frọn.*

Lat. *frēnum* (Pușcariu 655; Candrea-Dens., 652; *REW* 3496; Philippide, II, 643; *DAR*), cf. alb. *frë* (pl. *freni*), it., sp. *freno*, fr. *frein*, prov., cat. *fre*, port. *freo*. Pl. (înv.) *frînă*, sec. XVI) sună și *frîie* și *frîuri*. Tratamentul lui *n* este neclar, cf. și *brîu*, pl. *brîne* și *grîu*, pl. *grîne*.

Der. *frînă (-ne)*, s. f. (frîu), refăcut după pl., pe baza fr. *frein; frînar*, s. n. (muncitor feroviar care manevrează frîna de mînă); *înfrîna* (var. *frina*), vb. (a pune frînă; a încetini, a modera; a se reține, a se domina); *neînfrînat*, adj. (care nu se înfrînează); *înfrînător*, adj. (moderat); *desfrîna*, vb. (a se destrăbăla, a corupe; a vicia; a se prostitua). După Pușcariu 943; Candrea-Dens., 654 și *REW* 4411; *înfrîna* reprezintă un lat. **infrēnāre*. 3492

friz (-iji), s. m. – Cal din rasa frizică.

Pol. *fryz*. Sec. XVII, înv. 3493

frizą (-zęz, -ąt), vb. – A ondula, a încreți. – Var. *freza* (vulg.).

Fr. *friser*. – Der. *frizer*, s. m. (lucrător care se ocupă cu tunsul sau bărbieritul); *frizerie*, s. f. (atelier pentru tuns, bărbierit); *frezură*, s. f. (pieptănătură); *înfrizurat*, adj. (încrețit, ondulat). Cf. *frezi.* 3494

front (-turi), s. n. – Loc unde se dau lupte militare.

Fr. *front*, cf. *frunte*. – Der. *frontal*, adj., din fr. *frontal; frontavoi*, s. m. (ofițer care și-a cîștigat gradele fără studii de bază, pe front), din rus. *frontovoi* (Graur, *BL*, IV, 83), astăzi înv.; *fron-*

tieră, s. f., din fr. *frontière; frontispiciu*, s. n., din fr.; *fronton*, s. n., din fr. 3495

fruct (–te), s. n. – Produs care apare din floare, rod.

Lat. *fructus* (sec. XIX). Este dublet al lui *frupt*. – Der. *fructar*, s. m. (persoană care vinde fructe); *fructărie*, s. f. (prăvălie unde se vînd fructe); *fructifer*, adj., din fr.; *fructuos*, adj., din fr.; *fructifica*, vb. (a folosi), din lat. *fructificare* (sec. XIX); *infructuos*, adj., din fr. 3496

frumoș (–oasă), adj. – **1.** Care place, care trezește admirația. – **2.** (S. m.) Categorie fundamentală a esteticii prin care se reflectă însușirea omului de a simți emoție în fața operelor de artă etc. – **3.** (Adv.) În mod plăcut, armonios, estetic. – **4.** (Adv.) Bine, potrivit, perfect. – **5.** (S. f. pl.) În mitologia populară, ielele.

Lat. *formōsus* (Pușcariu 665; Candrea-Dens., 655; *REW* 3450; *DAR*), cf. it., port. *formoso* (calabr. *fumusu*), prov. *formos*, sp. *hermoso*. În mr. și megl., *mușat* (< **frumușat*).

Der. *frumușel*, adj. (drăguț; adv., bine, comod), cf. Pascu, *Suf.*, 27; *frumusețe*, s. f. (însușirea a ceea ce este frumos), var. *frum(u)seță, frîm(u)seață; înfrumuța*, vb. (înv., Trans. și Mold., a face să fie frumos); *(în)frîm(u)seța, (în)frîmseți*, vb. (a face să fie frumos); *înfrumusețitor*, adj. (care înfrumusețează). Din rom. trebuie să provină v.pol. *frymušny, frymu(s)zny* „capricios, delicat, molfturos" și, de asemenea, „ciudat, neobișnuit", pe care Berneker 286 îl consideră de origine necunoscută. 3497

frunceă (–ele), s. f. – (Înv.) Frunte. – Mr. *frînțeauă* „sprînceană".

Lat. **fronticella* (Candrea-Dens., 658; *DAR*). Sec. XVII. Cf. *frunte*. 3498

frunte (–ți), s. f. – **1.** Partea superioară a feței. – **2.** Partea superioară, cap. – **3.** Parte anterioară. – **4.** Parte eminentă, cremă, elită. – Mr. *frămte, frînte*, megl. *frînte, frunti*, istr. *frunte*.

Lat. *frons, frontem* (Pușcariu 658; Candrea-Dens., 657; *REW* 3533; *DAR*) cf. it., port. *fronte*, prov., cat. *front*, sp. *frente;* cf. și dubletul *front*.

Der. *fruntar*, s. n. (scîndură care acoperă roata morii de grîu; legătură pentru frunte; curea peste fruntea calului; Trans., iconostas), cu suf. *–ar* (după Candrea-Dens., 658, direct din lat. **frontārium;* după Pascu, *Beiträge*, 16, *REW* 3534 și *DAR*, din lat. *frontāle*); *fruntarie*, s. f. (înv., frontieră), cuvînt artificial, copiat după fr. *frontière; fruntaș*, s. m. (persoană importantă; caporal); *fruntășie*, s. f. (faptul de a fi fruntaș); *fruntășime*, s. f. (adunare de fruntași); *frunțiș*, adv. (direct; public); *fruntos*, adj. (cu fruntea mare); *înfrunta*, vb. (a arunca în față; a dojeni; a face un afront, a sfida), menționat din sec. XVII, der. cu pref. *în–* (după Candrea-Dens., 661 și *DAR*, direct din lat. **infrontāre*, ipoteză puțin probabilă); *înfrunt*, s. n. (înv., afront), creație artificială de Negruzzi, pe baza fr. **affront; înfruntăciune*, s. f. (înv., dojenire); *înfruntător*, adj. (violent, aspru); *înfrunți*, vb. (a începe, a tăia prima bucată); *înfrunțeală*, s. f. (acțiunea de a tăia prima bucată); *sfruntat*, adj. (obraznic, îndrăzneț, insolent), pe baza fr. *effronté*. – Din rom. provine rut. *fruntaš* „stăpîn" (Candrea, *Elemente*, 402). Cf. *front, fruncea*. 3499

frunză (–ze), s. f. – **1.** Foaie (verde). – **2.** (Înv.) Foaie de hîrtie. – Mr. *frăndză, frîndză*, megl. *frunză*, istr. *frunzę*.

Lat. *frondia* (Pușcariu 659; Candrea-Dens., 662; *REW* 3530; *DAR;* Lausberg, *Mundarten Südlukaniens*, 25), cf. it. *fronza* (Battisti, III, 1723), calabr. *frunda*, sard. *frundza*, salm. *froncia*, gal. *fronza*, port. *fronça*, și ngr. φρουνζάτον „pergolă".

Der. *frunzar*, s. n. (desiș, umbrar); *frunzar*, s. m. (luna mai; varietate de ciuperci comestibilă); *frunzărel*, s. m. (buchet); *frunzări*, vb. (despre animale, a paște rupînd vîrful crengilor; a roncăi, a crănțăni; a răsfoi); *frunzătură* (var. *frunzărie, frunzărime*), s. f. (frunziș); *frunziș* (var. *frunzet*), s. n. (mulțime de frunze); *frunzos* (var. *frunzăros*), adj. (cu frunze multe și dese); *frunzișoară*, s. f. (dim. de la frunză; aril de nucșoară); *înfrunzi*, vb. (a da frunze, a înverzi), pe care Densusianu, *Hlr.*, 147; Pușcariu 854 și Candrea-Dens., 663 consideră a fi reprezentant al unui lat. **infrondīre*); *înfrunzit*, s. n. (anotimpul în care înfruzesc copacii, primăvara); *desfrunzi*, vb. (a pierde frunza; a desfrunzi). 3500

frupt (–turi), s. n. – **1.** Produs lactat. – **2.** În general, produse lactate și carne, alimente interzise în zilele de post. – **3.** Zi de frupt. – **4.** Carnaval. – Istr. *frupt*.

Lat. *fructus*, cu sensul general de „produs" (Șeineanu, *Semasiol.*, 182; Pușcariu 660; Candrea-Dens., 664; *REW* 3537; *DAR*), cf. alb. *frŭt* (Meyer 111; Philippide, II, 643), it. *frutto*, prov. *fruch*, fr. *fruit*, cat. *fruyt*, v.sp. *frucho*, port. *fruto*. Cf. și dubletul neol. *fruct*.

Der. *înfrupta*, vb. refl. (a mînca în zilele de post carne; a gusta, a savura). 3501

frușiță **(–țe),** s. f. – Margaretă (Bellis perennis).

Origine necunoscută. După Cihac, II, 500,

Puşcariu, *Diminutivsuffixe*, 71 şi *DAR*, de la numele *Frosa, Frusina* „Eufrosine"; însă este dificil de explicat această der. După Tiktin, şi Pascu, *Beiträge*, 40 de la *frumuşiţă*, soluţie nu chiar imposibilă. 3502

ftori–, adj. – Al doilea. – Var. *vtori*.

Sl. *vŭtoryi*. Sec. XVII, înv. Se folosea numai în compunere cu anumite nume de funcţii sau meserii, pentru a indica ucenicul, calfa. Nu a avut decît circulaţie pur administrativă. 3503

fucie (–ii), s. f. – Butoiaş. – Var. *ficie, fusie*.

Sb. *fučija* (Lacea, *Dacor.*, III, 750; *DAR*). În Banat şi Olt. 3504

fudul (–lă), adj. – Orgolios, mîndru, trufaş, încrezut. – Mr., megl. *fudul*.

Tc. *fodul* (Şeineanu, II, 175; Lokotsch 613), cf. ngr. φουντούλης, alb. *fodulj*, bg. *fudulin*, sb. *fodul*, v.esp. *fodolí* (Eguilaz 399). – Der. *fuduli*, vb. refl. (a se mîndri, a se făli); *fudulie*, s. f. (orgoliu, mîndrie, îngîmfare; testicul de berbec); *fudulache*, s. m. (zăpăcit, aiurit). – Prin rom. se explică rut. *fuduljia, fudelnyi* şi *fudulyty sja* (Miklosich, *Wander.*, 15; Candrea, *Elemente*, 408; Berneker 282). 3505

fugă (–gi), s. f. – **1.** Alergare, goană. – **2.** Cursă. – **3.** Părăsire grabnică, evadare. – **4.** (Adv.) Iute, rapid, în goană. – Mr., megl. *fugă*, istr. *fuge*.

Lat. *fūga* (Puşcariu 663; Candrea-Dens., 667; *REW* 3548; *DAR*), cf. it., cat., sp., port. *fuga*. – Der. *fuga*, vb. (Trans. de Vest, a alunga), care ar putea reproduce şi lat. *fugare* (*DAR*), cf. mr. *fugare*, sp. *fugar; fugaci*, adj. (iute la fugă, rapid), care poate reprezenta şi lat. *fūgācem* (Candrea-Dens., 688; *DAR;* cf. împotrivă Graur, *BL*, II, 10), dar care este mai curînd un der. cu suf. *–aci*, ca *trăgaci, stîngaci*, etc.; *fugar*, adj. (fugitiv); *fugar*, s. m. (fugit, evadat; armăsar; potîrniche albă, Tetrao lagopus); *fugarnic*, adj. (fugitiv), creaţie poetică şi artificială; *fugaş*, s. m. (fugitiv); *fugareţ*, adj. (iute la fugă), prin transpunere a fr. *fougueux*, înv.; *fugos*, adj. (iute la fugă); *fugău*, s. m. (potîrniche albă, Tetrao lagopus; varietate de ţînţar, Hydrometra paludum), cu suf. *–ău* (după ipoteza puţin probabilă a lui Drăganu, *Dacor.*, V, 362, din încrucişarea lui *fugi* cu mag. *fogoly* „prizonier"). Cf. *fugi*. 3506

fugi (–g, –it), vb. – **1.** A alerga, a o lua la goană. – **2.** A evada, a scăpa din. – **3.** A curge, a se scurge, a trece. – **4.** A evita, a ocoli. – Mr. *fug, fudzu, fudzită*, megl., istr. *fug*.

Lat. *fūgĭre*, în loc de clasicul *fŭgĕre* (Puşcariu 662; Candrea-Dens., 665; *REW* 3550; *DAR*), cf. alb. *fugoń*, it. *fuggire, fuir*, sp. *huir*, port. *fugir*. Cf. *fugă*. 3507

fuglu (–li), s. m. – Captiv, prizonier.

Mag. *fogoly* (*DAR*). Sec. XVII, înv. 3508

fuior (–oare), s. n. – **1.** Mănunchi de cînepă sau de lînă gata de tors. – **2.** Cînepă în general. – Mr., megl. *ful'or*.

Origine incertă. Probabil din lat. *fŏliola*, dim. de la *fŏlium* „foaie". Rezultatul normal, *fuioară*, conservat în Mold., a fost înlocuit de un sing. analogic, format pe baza pl. Semantismul pare a se explica, fie prin forma caracteristică a sculului sau fuiorului, fie prin sensul de „ghirlandă" atestat pentru lat. *folia*, cf. sp. *copo*. Această ipoteză pare de preferat der. din lat. **folliolus*, de la *follis* (Puşcariu 664 şi *Conv. lit.*, XXXV, 821; Puşcariu, *ZRPh.*, XXVII, 742; Candrea-Dens., 616; Pascu, I, 86; *REW* 3421; *DAR;* Densusianu, *GS*, II, 317; Rosetti, I, 167), al cărui semantism este dificil de explicat, cel puţin tot atît cît cel al ipotezei anterioare. Scriban propune * *fūnĭolus*, în loc de *fūnĭcŭlus*, care ar lăsa fără explicaţie formele dialectale. 3509

ful (–luri), s. n. – Figură la jocul de pocker.

Engl. *full* „plin". 3510

fular (–re), s. n. – Fîşie de material care se poartă în jurul gîtului.

Fr. *foulard*. 3511

fulg (–gi), s. m. – **1.** Mici cristale de apă care alcătuiesc zăpada. – **2.** Pană subţire şi moale.

Identitatea semantică pare a indica faptul că este vorba de o var. de la *floc* (< lat. *floccus*), cu metateza (**folcus*), şi cu aceeaşi schimbare a finalei ca în *stîng, vitreg*. Nu par deloc probabile ipotezele emise de Puşcariu 665 şi *DAR*, cf. *REW* 3554a, care pune în legătură acest cuvînt cu lat. *fulgĕre* „a străluci"; de Körting 3864, din lat. *fluxus;* şi încă şi mai puţin opinia lui Giuglea, *Dacor.*, III, 626, care pleca de la v.germ. *vlūgel* (> germ. *Flügel*). – Der. *fulgui*, vb. (a ninge cu fulgi rari); *fulguitură*, s. f. (ninsoare cu fulgi rari). 3512

fulger (–re), s. n. – **1.** Fenomen atmosferic care constă într-o decărcare electrică luminoasă produsă între doi nori. – **2.** Străfulgerare, scăpărare. – **3.** Varietate de cucută (Cuscuta epithymum). – Mr. (*sfulgu*).

Lat. *fūlgĕr*, în loc de *fūlgur*, formă atestată (Puşcariu 666; Candrea-Dens., 669; Densusianu, *Hlr.*, 137; *REW* 3555; *DAR;* Graur, *R. phil.*, 1937, 273), cf. it. (*folgore*), prov. *folzer*, fr. *foudre*, Cuvîntul mr. cere un lat. **fūlgus*.

Der. *fulgera*, vb. (a produce fulgere), din lat. *fulgerare* (Pușcariu 667; Candrea-Dens., 671; *REW* 3556; *DAR*), cf. it. *fulgorare* (< lat. *fulgurare*); *sfulgera*, vb. (a produce fulgere), probabil var. a cuvîntului anterior (după Candrea-Dens., 673, de la un lat. **exfŭlgerāre*); *străfulgera*, vb. (a produce fulgere); *fulgerat*, s. n. (pulsație, înțepătură; boală nedeterminată a vitelor); *fulgerat*, adv. (rapid, ca fulgerul); *fulgerător*, adj. (iute ca fulgerul); *fulgerătoare*, s. f. pl. (Banat, zilele de 16 la 18 ianuarie, numite și *Cercovii de iarnă*); *fulgerătură*, s. f. (fulger; înțepătură; epilepsie); *sfulgerătură*, s. f. (boală a mieilor); *fulgerește*, adv. (rapid). 3513

fuliçă (-ci), s. f. – Plantă (Anthemis cotula).

Sb. *fuljika* („Viburnum lantana" (*DAR;* cf. Daničič, III, 77). 3514

fulițe (-iți), s. f. – 1. Narcisă (Narcissus poeticus). – 2. Moț d pene.

Tc. *fulya* (Șeineanu, II, 175). 3515

fum (-muri), s. n. – 1. Suspensie de particule solide într-un mediu gazos. – 2. Fumigație, dezinfectare. – 3. (Înv.) Cămin, casă. – 4. (Pl.) îngîmfare, trufie.. – Mr., megl. *fum*.

Lat. *fūmus* (Pușcariu 668; Candrea-Dens., 674; *REW* 3572; *DAR*), cf. it., port. *fumo*, prov., cat. *fum*, fr. (*fumée*), sp. *humo*. Sensul de „cămin, familie", care se regăsește și în sp., apare în lat. medievală (Niermeyer 457).

Der. *fuma*, vb. (a scoate fum; înv., a arde; a fuma), probabil din lat. *fūmāre* (Pușcariu 669; Candrea-Dens., 677; *REW* 3568; *DAR*), cf. mr. (*a*)*fuma*, megl. *fum*, istr. *fumu; fumat*, s. n. (obiceiul sau viciul de a fuma); *fumător*, adj. (înv., care fumegă); *fumător*, s. m. (persoană care fumează); *nefumător*, s. m. (persoană care nu fumează); *fumar*, s. n. (Trans., horn; Trans., foc care scoate mult fum); *fumărie* (var. *fumăraie, fumăreață*), s. f. (cantitate mare de fum); *fumăriță*, s. f. (plantă, Fumaria officinalis); *fumedenie*, s. f. (mulțime, gloată), prin încrucișare cu *sumedenie*, cuvînt înv.; *fumos*, adj. (plin de fum); *fumuriu*, adj. (de culoarea fumului, gri); *fumur*, adj. (Munt., gri), probabil var. a cuvîntului anterior (după Pușcariu, *Conv. lit.*, XXXIX, 303, și *DAR*, de la un lat. **fumulus;* cf. împotrivă Graur, *BL*, V, 99); *fumuros*, adj. (înv., efemer, trecător; vanitos, încrezut); *fumărit*, s. n. (dare percepută în trecut pe fiecare coș de fum); *fumărar*, s. m. (persoană care încasa fumăritul); *înfuma*, vb. (rar, a afuma); *înfumura*, vb. (a fi încrezut); *înfumurat*, adj. (încrezut). Cf. *afuma, fumega*. 3516

fumegă (-g, -ăț), vb. – 1. A scoate fum. – 2. A face aburi.

Lat. *fūmīgāre* (Pușcariu 670; Candrea-Dens., 678; *REW* 3570; *DAR*), cf. *fum*. – Der. *fumegător*, adj. (care fumegă); *fumegos* (var. *fumegăios*), adj. (care fumegă); *fumegai* (var. *fumigai*), s. n. (fumăraie). – Der. neol. *fumiga*, vb. (a fumiga); *fumigați(un)e*, s. f., din fr. 3517

fund (-duri), s. n. – 1. Parte de jos a unui obiect. – 2. Parte de jos și interior al unei concavități, adîncime. – 3. Depărtare, parte mai îndepărtată a unei perspective. – 4. Taler de lemn, cîrpător. – Mr., megl., istr. *fund*.

Lat. *fŭndus* (Pușcariu 672; Candrea-Dens., 679; *REW* 3585; *DAR*), cf. alb. *funt* (Meyer 111; Philippide, II, 643), it. *fondo*, prov. *fons*, fr. *fond*, sp. *hondo*, port. *fundo*. Este dublet de la *fond*, s. n. (fund, mai ales în accepțiile sale abstracte), din fr. *fond*, pe care unii autori din trecut (Șincai, sec. XVIII), l-au folosit și cu forma *fund*.

Der. *afund*, adv. (înspre fund; în profunzime, adînc; perfect; adj., profund, adînc), mr. *afundu*, cu *a-* caracteristic formațiilor adv. (Candrea-Dens., 680; *DAR*); *afund*, s. n. (adîncime, profunzime); *afunda*, vb. (a adînci), format pe baza adv. (după Pușcariu 36 și Candrea-Dens., 681, de la un lat. **affŭndāre*, cf. it. *affondare*, v.fr. *afonder*, sp. *ahondar*, port. *afundar; REW* are dreptate cînd consideră cuvîntul rom. drept der. intern, dar se îndoiește nejustificat cu privire la autenticitatea celorlalți termeni rom.); *înfunda*, vb. (a pune fund la o putină; a închide, a astupa; a înțesa, a îndesa; a adînci; a umple cu (de); a închide, a izola; a îngropa; a (se) adînci, a (se) astupa, a se duce la fund; a pune într-o situație grea, a încolți; a zăpăci, a năuci; refl. și cu pron. dativ, a se da învins, a se lăsa păgubaș), cu pref. *în-*, cf. lat. *infŭndāre; înfundat*, adj. (astupat; îmbuteliat; sufocat, înecat; plin, înțesat; grăsuț, dolofan; închis, astupat; cufundat, adîncit); *înfundător*, adj. (atacator); *(în)fundătoare*, s. f. (partea din spate a carului); *(în)fundătură*, s. f. (stradă, uliță care se înfundă; colț, ungher; ascunzătoare; impas); *desfunda*, vb. (a scoate fundul la o putină; a destupa, a scoate dopul; a deschide, a desface; a strica ploaia un drum); *fundac*, adj. (grăsuț, dolofan; s. n., nume dat mai multor păsări migratoare care se cufundă în apă: Podiceps cristatus; Podiceps negricollis; Colymbus septentrionalis etc.); *fundac*, s. n. (Trans., așternut de paie pus la baza unei căpițe sau a unui stog; vestă de piele; (în)fundătură); *fundar*, s. m. (pasăre migratoare, Colymbus septentrionalis); *fundar*, s. n. (pînză de sac); *fundei*, s. n. (fundac, așternut de paie; parte care rămîne dintr-un material; parte inițială a intestinului gros); *fundoaie*, s, f. (temelia

casei; temelia pietrei de moară; cotitură, meandră); *fundoare*, s. f. (Trans., firidă, ocniță); *fundurei*, s. n. (brînză făcută din ce rămîne de la zerul laptelui), numit astfel datorită acestor resturi sau *funduri* de lapte; *fundurie*, s. f. (culcuș, pat; bază de stog). Cf. *cufunda*.

Der. neol. *funda*, vb., din fr. *fonder*, cu influența lui *fund; nefundat*, adj. (neîntemeiat); *fundați(un)e*, s. f. (fundament, bază, temelie); *fundator*, s. m. (fondator); *fundal* (var. *fondal*), s. n. (decor care acoperă fundul unei scene de teatru sau fond al unui tablou reprezentînd perspectiva); *fundament*, s. n. (bază, temelie), din lat. *fundamentum* (sec. XVIII); *fundamental*, adj. (esențial). 3518

fundă (–de), s. f. – **1.** (Înv.) Ciucure. – **2.** Panglică, nod sau legătură de panglici. – Var. *funtă*. Mr. *fundă*.

Ngr. φοῦντα (Meyer, *Neugr. St.*, IV, 71; Pascu, I, 89; Gáldi 192), cf. alb. *funda*, bg. *funda* (Bernard 44). 3519

fundarisi (–sesc, –it), vb. – (Înv.) A ancora, a fixa cu ancore. – Var. *funda*.

Ngr. φουνταρίζω, din ven. *fondare*, cf. sp. *fondear*. Sec. XVIII. 3520

funduc (–ci), s. m. – (Înv.) Monedă turcească de aur, ce valora 12 taleri în 1821, și 4 *rubiele* sau 8,80 franci de aur în 1848.

Tc. *fındık* (Șeineanu, III, 53; Lokotsch 617; Ronzevalle 125). – Der. *funducliu*, s. m. (monedă turcească de aur, a cărei valoare nominală era de 7 piaștri, de fapt 4 piaștri și 35 *parale*), din tc. *fundukli*. Sec. XVIII. 3521

funie (–ii), s. f. – **1.** Sfoară, cablu, parîmă. – **2.** Sarcină de lemne sau de paie. – **3.** Împletitură, cunună de usturoi sau ceapă ce se păstrează împletite de tulpini, în formă de ghirlandă. – **4.** Sfoară de măsurat terenurile. – **5.** Suprafață de pămînt de cultură. – Var. (înv.) și mr. *fune*, megl. *funi, furiă*.

Lat. *fūnis* (Pușcariu 673; Candrea-Dens., 684; *REW* 3689; *DAR*), cf. v.fr. și Anjou. *fune*. Pentru ultimele sensuri, cf. lat.med. *funis* „porțiune de teren" (Niermeyer 458), v.logud. *fune* „măsură" (Wagner 114); prin urmare, nu se justifică încercarea lui Bogrea, *Dacor.*, IV, 815, de a pune în legătură această întrebuințare cu lat. *fundus*.

Der. *funar* (var. *funier*), s. m. (persoană care face funii); *funire*, s. f. (înv., suprafață măsurată cu sfoara); *funitură*, s. f. (înv., funie, măsură de dimensiune); *înfunia*, vb. (a face funii; a lega cu o frînghie; a fixa părîmele unei ambarcații). Cf. *funigel*. – Din rom. provine bg. *funija* (Capidan, *Raporturile*, 229). 3522

funigel (–ei), s. m. – **1.** Fir de pînză de păianjen care plutește liber în aer. – **2.** Piesă la războiul de țesut pe care se întind firele.

Lat. **fūnicĕllus*, dim. de la *fūnis* „funie". Semantismul primei accepții se explică, întrucît este vorba de fire (cf. numele său francez, *fil de la Vierge* sau *filandre*). După ipoteza lui Pușcariu, *Conv. lit.*, XXXIX, 67; Pușcariu 674; *DAR;* și Rosetti, *Rhotacisme*, 20, din lat. **fūlīgĕlla*, dim. de la *fūlīgo* „funingine", care nu pare posibil sub aspect semantic. Cel de la doilea sens, rar, apare numai în dicționarul lui Scriban. Pentru trecerea *c* > *g*, cf. *formica* > rom. dial., mr., megl. *furnigă*. 3523

funingine (–ni), s. f. – Materie neagră rezultată din arderea incompletă a corpurilor organice. – Var. *funigine*, (Trans.) *funi(n)gănă*. Mr. *furi(n)dzine*.

Lat. *fūlīgo, fūlīgīnem* (Pușcariu 675; Candrea-Dens., 586; *REW* 3558; *DAR*), cf. it. *fuliggine*, sp. *hollín*, port. *fuligem*. Rezultatul normal, **furigine*, a fost modificat prin asimilare (cf. Candrea, *Éléments*, 42; Rosetti, *Rothacisme*, 20). – Der. *funinginat*, adj. (negru), care, după Candrea-Dens., 687 și *DAR*, reprezintă lat. *fūlīgīnatus* pare mai curînd der. intern; *funinginiu*, adj. (negru ca funinginea); *funinginos*, adj. (ca funinginea; negru). 3524

funt (–ți), s. m. – Livră. – Var. *fund*, (înv.) *font*.

Germ. *Pfund*, în parte prin intermediul mag. *font* (Gáldi, *Dict.*, 177). Sec. XIX, înv. 3525

fur (–ri), s. m. – Hoț, tîlhar. – Mr., megl. *fur*.

Lat. *fūr* (Pușcariu 676; Candrea-Dens., 689; *REW* 3590; *DAR*), cf. it., arag. *furo*, v.ven., v.fr. *fur*. Înv. Cf. *fura, furt*. – Der. *furișor*, s. m. (varietăți de viespe, Vespa vulgaris, Pompilus viaticus; abejorro, Bombus terrestris), dim. cu suf. *–ișor; furesc*, adj. (înv., al hoților). 3526

fura (–r, –at), vb. – **1.** A-și însuși pe ascuns sau cu forța un lucru care aparține altcuiva, a hoți, a jefui. – **2.** A fermeca, a vrăji, a fascina. – **3.** A răpi. – **4.** A se strecura, a se prelinge. – Mr., megl., istr. *fur*.

Lat. *fūrāre* (Pușcariu 677; Candrea-Dens., 690; *REW* 3591; *DAR*), cf. it. *furare*, prov. *furar*. Cf. *fur, furt*.

Der. *furat*, s. n. (faptul de a fura, hoție, îndeletnicire a hoților); *furător*, adj. (care te fură, seducător, răpitor); *furătură*, s. f. (hoție, furat); *furăciune*, s. f. (Basar., furt, hoție); *furgăsi*, vb. (a șterpeli), compunere hazlie de la *fura* și *găsi; furlua*, vb. (a șterpeli), compunere hazlie cu *lua; furgăseală*, s. f. (furat); *furiș*, adv. (pe ascuns,

tiptil; adj., clandestin); *furișa*, vb. (a se strecura pe nesimțite). – Din rom. provine sās *furisch*.
3527

furcă (-ci), s. f. – **1.** Unealtă agricolă formată dintr-o prăjină de lemn terminată cu doi sau trei dinți încovoiați. – **2.** Furcoi. – **3.** Cantitate de fîn care se poate lua cu furca sau furcoiul. – **4.** Muncă agricolă făcută cu furca sau furcoiul. – **5.** Spînzurătoare. – **6.** Stîlp sau băț de care se sprijină cumpăna puțului. – **7.** Crăcană, par de susținere a unei greutăți, a unei crengi etc. – **8.** Stern, os al pieptului. – **9.** Stîlp, par, țăruș. – **10.** Suport al sulului de urzeală, la războiul de țesut. – **11.** Răscruce, bifurcație. – **12.** La car, loitră. – **13.** Vergea de lemn la capătul căreia se leagă caierul pentru a fi tors. – Mr., megl. *furcă*, istr. *furke*.

Lat. *fūrca* (Pușcariu 678; Candrea-Dens., 693; *REW* 3593; *DAR;* Densusianu, *GS*, II, 317), cf. alb. *furkë* (Meyer 111; Philippide, II, 643; ar putea proveni din rom.), it., prov., cat., port. *forca*, fr. *fourche*, sp. *horca*.

Der. *furcărie*, s. f. (Mold., șezătoare la care femeile torc lînă); *furcătură*, s. f. (bifurcație), cu suf. *-tură* (după Candrea-Dens., 696 și *DAR*, de la un lat. **fūrcatūra*); *furcea*, s. f. (furcuță; loitră de car), poate din lat. *fūrcīlla*, cf. basc. *murkila; furcer*, s. n. (Trans., furcă cu dinții de fier); *furchiță*, s. f. (furcă de tors); *(în)furcitură*, s. f. (bifurcație; furcoi de fîn, căpiță); *furcoaie*, s. f. (cuier); *furcoi*, s. n. (furcă mare); *furculiță*, s. f. (Trans., furculiță); *înfurci* (var. *înfurca*), vb. (a lua cu furca; a desface, a despica; a bifurca), pe care Pușcariu 874 și Candrea-Dens., 694 îl derivau de la un lat. **infūrcāre*. – Din rom. provine ngr. φουρκουλίτσα; alb. *furkë*, și *furkuljitsë* „furculiță"; bg. *furka, hurka*, (Candrea, *Elemente*, 408; Romanski, *Jb.*, XV, 107; Berneker 286; Capidan; *Raporturile*, 195); bg. *farkolica, fărkulica* (Mladenov 660, care, totuși, derivă bg. *furka* direct din lat.); și mag. *furkó* (Drăganu, *Dacor.*, VII, 199).
3528

furdă (-ale), s. f. – **1.** Resturi, rămășițe. – **2.** Persoană sau lucru fără valoare, fără însemnătate.

Tc. *hurda* (Șeineanu, II, 176), probabil prin intermediul sb. *furda;* der. acestuia din urmă din it. *fodera* „căptușeală" (Daničič, III, 79) pare greșită, ca și der. din rom. pe baza mag. (Cihac, II, 509).
3529

furie (-ii), s. f. – Mînie, violență.

Lat. *furia* (XVIII). – Der. *furios*, adj., din fr. *furieux; furibund*, adj., din fr. *furibond; înfuria*, vb. (a mînia), pare der. modern de la *furie*, însă cunoaște o circulație populară destul de amplă.
3530

furier (-ri), s. m. – Ostaș care îndeplinește lucrări de birou într-o unitate militară.

Fr. *fourrier*. Unul din puținele cuvinte fr. introduse în rom. în prima jumătate a sec. XVIII (figurează la N. Costin).
3531

furlandisi (-sesc, -it), vb. refl. – A se fuduli, a se făli, a se împăuna.

Tc. *furlanmak*, aorist *furlandi* (Iogu, *GS*, V, 182). Este greșită ipoteza lui Bogrea, *Dacor.*, IV, 815, care pleca de la ven. *forlana* „femeie sau dans din Friul".
3532

furnal (-le), s. n. – Cuptor înalt în formă de turn pentru topirea minereurilor.

Fr. *fourneau*, tratat după paralelismul *journaux* < *journal*.
3533

furnică (-ci), s. f. – Insectă din ordinul himenopterelor (Formica nigra). – Mr., megl. *furnigă*, istr. *frunigę*.

Lat. *formīca* (Pușcariu 681; Candrea-Dens., 697; *REW* 3445; *DAR*), cf. it. *formica*, prov., cat., port. *formiga*, fr. *fourmi*, sp. *hormiga* (gal. *formiga*, astur. *forniga*, arag. *furnica*). Formele dialectale din sp. și din fr. *fourniga, fournigo* par a demonstra că *n*, explicat de Candrea-Dens., prin influența labialei, este anterior rom. (cf. Meyer, *Alb. St.*, IV, 84).

Der. *furnica*, vb. (a mișuna, a forfoti; a ustura, a înțepa), poate reprezenta direct lat. *formicāre* (Pușcariu 630; Candrea- Dens., 701; *REW* 3446; *DAR*); *furnicătură* (var. *furnicăreală*), s. f. (usturime, înțepătură); *furnicat*, s. n. (usturime, înțepătură); *furnicar*, s. n. (mușuroi; mulțime care mișună), megl. *furmigar*, cf. calabr. *furmicaru* (Pușcariu 683; Candrea-Dens., 698; și *DAR* îl consideră der. de la un lat. **formīcārium;* poate fi un der. intern al rom.); *înfurnica*, vb. (înv., a mișuna); *furnicar*, s. m. (furnică, Formica rubra; mamifer care se hrănește cu furnici, Merops apiaster; pasăre, albinărel, Picus minor); *furnicei* (var. *funicei*), s. m. pl. (urticarie; cîrcel); *furnicos*, adj. (plin de furnici).
3534

furnicel (-ei), s. m. – Furuncul. – Var. (înv.) *funecel, funigel, funi(n)cel, furincel*.

Lat. ** fūrunculus* (Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 77; Candrea-Dens., 692; *REW* 3607; *DAR*). Este dublet al lui *furuncul*, s. n., din lat. (sec. XIX). Var. sale indică o confuzie cu *funigel* și cu *furnicei*, explicabil acesta din urmă datorită ideii de înțepătură.
3535

furniza (-zez, -at), vb. – A dota, a înzestra, a aproviziona.

Fr. *fournir*, adaptat la terminația *-iza*, cf. *abrutir* > *abrutiza, amortir* > *amortiza*, etc. 3536

fursant (-turi), s. n. – Ocazie, prilej.

Tc. *firsa(n)t* (Șeineanu, III, 54; Lokotsch 619). Sec. XIX, înv. 3537

furseс (-curi), s. n. – Prăjitură mică și uscată.

Fr. *four sec.* 3538

furt (-turi), s. n. – Hoție, infracțiune. – Mr. *furtu.*

Lat. *fūrtum* (Pușcariu 685; Candrea-Dens., 691; *REW* 3606; cf. *DAR*), cf. it., port. *furto*, prov., cat. *furt*, sp. *hurto*. În rom. nu este atestat uzul său popular, decît prin intermediul der. său *furtișag*, s. n. (hoție, furt), folosit din sec. XVI. Cf. Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 279. 3539

furtun (-nuri), s. n. – 1. Tub flexibil pentru udat. – Var. (înv.) *hurtum, hortum*. Mr. *fortumă*.

Tc. *hortum* (Scriban, *Arhiva*, 1912). Apare în sec. XVIII (Cantemir), cu sensul de „trompă de elefant". Cf. bg. *ortuma*. 3540

furtună (-ni), s. f. – 1. (Înv.) Ghinion, necaz, nenorocire. – 2. Vînt puternic însoțit de ploaie, vijelie. – Mr., megl. *furtună*.

Lat. *fortūna* (Pușcariu 686; Candrea-Dens., 702; *REW* 3458; *DAR*), cf. it. *fortuna*, fr. *fortune (de mer)*, sp. *fortuna*, cu același sens, care apare și în lat.med. *fortuna*. Schimbarea semantică (cf. Șeineanu, *Semasiol.*, 214), naturală și mai mult sau mai puțin generală, pare anterioară limbilor romanice, cf. și mgr. φουρτοῦνα, de unde tc. *furtuna, fortuna*. Nu există, deci, motiv suficient pentru a considera că rom. provine din mgr. (Pușcariu; Meyer 111; *DAR*), cu atît mai mult cu cît în rom. apare și sensul primitiv de „soartă (nefericită)", care indică proveniența directă din lat.

Der. *furtunat*, s. m. (naufragiat), înv.; *furtunatic*, adj. (impetuos; violent); *furtunos*, adj. (impetuos; violent). – Bg. *fortuna* poate proveni de asemenea din mgr. sau din rom.; sb. *fȍrtuna, frtùna*, mai probabil din it. (Berneker 283; cf. Miklosich, *Fremdw.*, 88), pe cînd sb. *furtuna* reproduce consonanța din rom. (Daničič, III, 80). Alb. *furtunë* poate fi der. din mgr. În schimb provin cu certitudine din rom. rut. *fortuna* (Miklosich, *Wander.*, 15) și mag. *furtina* (Edelspacher 13), toate cu sensul de „furtună". 3541

fus (-se), s. n. – 1. Unealtă de tors. – 2. Suport pentru mosor la suveică. – 3. Suport pentru lînă la vîrtelniță. – 4. Ax la mașina bătătoare. – 5. Ax la moara de grîu. – 6. Ax, arbore (în general). – 7. Braț la candelabru. – 8. Porțiune sferică a unui ax sau a unei osii. – 9. Tulpină la fasole. – 10. Pește (Aspro streber). – Mr., megl., istr. *fus*.

Lat. *fūsus* (Pușcariu 688; Candrea-Dens., 703; *REW* 3620; *DAR*), cf. it., port. *fuso*, cat. *fus*, sp. *huso*. Sensul 9 poate fi o confuzie cu *fusei* „fasole". – Der. *fusar*, s. m. (persoană care face fuse; țipar, Cobitis fossilis; pește, Aspro streber), pe care Pușcariu 689 îl derivă direct din lat. *fūsārius*. 3542

fus (-se), s. n. – Unitate de măsură folosită în comerțul cu piei, echivalînd cu un pătrat cu latura de 30,48 cm.

Germ. *Fuss*. 3543

fuscel (-ei), s. m. – 1. Vergea, nuia. – 2. Treaptă de scară. – 3. Vergea în general (la greblă, la loitra carului, la mașina de urzit). – 4. Tulpina de ceapă. – 5. Par, prăjină. – Var. *fușcel, fuștel, fuștei*.

Lat. * *fustĭcēllus*, dim. de la *fustis* (Candrea-Dens., 706; cf. Pușcariu 691; *REW* 3618; *DAR*). *Fușoi*, s. m. (tulpină) este rezultatul unei reduceri de la **fuscioi*, ca *fușeu*, s. m. (șipcă, stinghie), de la **fusceu*. *Fîștiu*, s. m. (tulpina de usturoi), pus în legătură de *DAR* cu *fuște*, este o var. contaminată de încrucișarea cu *fiș*.

Der. *foșdlui*, vb. (Bucov., a scărmăna lîna), probabil în loc de **fuscelui* „a trece lîna printre dinții (*fuscei*) dărăcitorului"; *foșdlău*, s. n. (Bucov., dărăcitor). – Din rom. provine mag. *fustély* (Candrea, *Elemente*, 404). Cf. *fuște*. 3544

fustă (-te), s. f. – Obiect de îmbrăcăminte femeiască, jupă. – Mr. *fustă, fustană*, megl. *fuscă*.

Ngr. φούστα, de la φουστάνι < it. *fustana*, și acesta din lat.med. *fustaneum* „bumbac". Forma **fusta* nu apare în it., dar cf. calabr. *fustu* „parte de jos la bluze". Din ngr. provin și alb. *fustë* și *fustan*, bg. *fusta* și *fustan*, tc. *fistan;* iar din ngr. φουστανέλλας rom. *fustanelă* „îmbrăcăminte tipică a grecilor", mr. *fustanelă* (Găldi, 193). *Fustan*, s. n. (înv., barhet), s-a folosit în sec. XVIII, din tc. (Șeineanu, III, 54). 3545

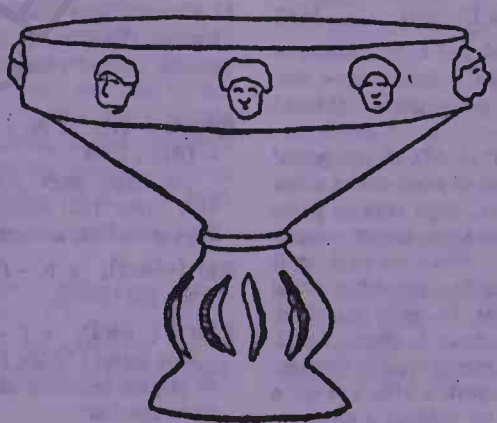
fuște (-e), s. f. – 1. (Înv.) Bîtă, par, prăjină. – 2. (Înv.) Suliță, lance. – Var. *fuștiu*. Mr. *fuște*, megl. *fuști*.

Lat. *fustis* (Pușcariu 690; Candrea-Dens., 704; *DAR*), cf. it. *fusto*, fr. *fût*. Cf. și *fuscel*. – Der. *fuștaș* (var. *fustaș*), s. m. (sulițaș, soldat de infanterie, înarmat cu spadă și lance, care slujea la Sfat și la Palat; proveneau din anumite locuri

obligați să îndeplinească acest serviciu și slujeau timp de o lună). 3546

fute (–t, –tut), vb. – A copula. – Mr. *futire*, megl. *fut*.

Lat. *fut(u)ere* (Pușcariu 692; Candrea-Dens., 707; *REW* 3622), cf. it. *fottere*, prov., cat. *fotre*, fr. *foutre*, sp. *hoder*, port. *foder*. – Der. *futai*, s. n. (Arg., copulație, coit); *futevînt*, s. m. (codobatură; leneș, trîndav), cf. it. *fottivento* „nume dat mai multor păsări, ca Caprimulgus europaeus, Hydrochelidon nigra, etc." (G. R. Riegler, *Miscellanea Schuchardt*, 8, explică acest nume prin credința populară că anumite ființe se reproduc fără coit; ipoteză greu de aplicat pentru păsări). 3547

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

G

ga, interj. – Exprimă gîngureala copiilor şi strigătul gîştelor. – Var. *gaga, gîga.*

Creaţie expresivă. – Der. *gîgîi*, vb. (despre gîşte, a striga), cf. sl. *gagati*, germ. *gackern; gîgîială* (var. *gîgîitură*), s. f. (strigăt al gîştelor); *gîgă*, s. m. (copil; Bulă, personificare a copilului care le ştie pe toate); *gagă* (var. *gîgă, gaică*), s. f. (mamă; soră mai mare); *gîgîli* (var. *găgăli*), vb. (despre raţe, a striga; despre copii, a gînguri); *gîgîlice*, s. f. (micuţ, mititel; obiect mic); *ghirghilic*, s. m. (copil, copilaş); *gîgîţele*, s. f. pl. (anemonă, Anemona pulsatilla); *gîgău* (var. *găgău*), s. n. (Trans., terci); *găgăuţ(ă)*, s. m. (prost, tont); *găgăuţie*, s. f. (prostie). – Cf. *gîng-, gogă, gaie.* 3548

găbănaş (-şe), s. n. – Grînar, hambar.

Mag. *gabonás* (Tiktin; Candrea). În Trans. 3549

gabardină (-ne), s. f. – 1. Stofă fină de lînă. – 2. Trenci.

Fr. *gabardine.* – Der. *galibardină*, s. f. (Arg., pălărie), combinaţie hazlie cu numele de *Garibaldi*, nu se ştie dacă din pricină că erau foarte la modă pălăriile de fabricaţie italiană; var. *calibarcă, galibarcă*, prin confuzie voită cu *libarcă.* 3550

gąbie (-ii), s. f. – Platformă orizontală în vîrful unui catarg.

It. *gabbia.* – Der. *gabier*, s. m. (marinar de cart pe gabie). 3551

gabroveąn (-ęni), s. m. – 1. Locuitor din Gabrovo. – 2. Cuţitar.

De la *Gabrovo*, oraş din Bulgaria. 3552

găbui (-uęsc, – it), vb. – 1. A prinde, a apuca, a înhăţa. – 2. A găsi, a descoperi. – Var. (Mold.), *găb(ă)şi, găpşi, găbji, ghibui*, (Munt.) *dibui.*

Sl. (rus.) *gabati* „a hăitui" (*DAR*), cf. pol. *gabać* „a prinde"; este însă evident că acest cuvînt a fost tratat ca o creaţie expresivă, după cum se poate vedea în var. sale. Celelalte explicaţii nu coincid. După Iordan, *BF*, II, 195, forma de bază ar fi *găbji*, din tc. *kabz* „acţiunea de a prinde" şi *găbui* ar proveni din încrucişarea lui *găbji* cu *dibui.* Miklosich, *Slaw. Elem.*, pleca de la *ghibui*, din sl. *gybati* „a îndoi", al cărui semantism nu se înţelege. *Dibui*, vb. (a găsi, a descoperi, a afla; a reuşi, a nimeri; a tatona, a pipăi pe bîjbîite; a căuta pe bîjbîite) este fără îndoială acelaşi cuvînt (cf. Tiktin şi Scriban), ale cărui sensuri le cuprind pe cele ale verbelor *găbui* şi *pipăi.* S-a explicat prin rut. *dybaty* (Berneker 248; Skok 67); prin bg. *deb(n)jă* „a se strecura" (Candrea, *GS*, VI, 323; Candrea; Scriban); sau prin tc. *debb* „acţiunea de a tîrî" (Moldovan, 425).

Der. *gabje*, s. f. (Mold., mînă, pumn); *gabor*, s. m. (Arg., poliţist, agent), asociere ironică a ideii de „a prinde" cu numele propriu *Gabor; dibuială*, s. f. (acţiunea de a dibui); *dibuitor*, adj. (care dibuieşte); *ghibosi*, vb. (a hăitui; a strînge; a bate, a părui), cu var. *ghigosi*, formate cu suf. expresiv *-osi.* Cf. *gîmba.* 3553

gąbur (-ri), s. m. – 1. (Trans.) Tont, prost. – 2. (Trans.) Conte.

Mag. *Gábor* „Gabriel". Cf. *gabor.* După *REW* 3630, din săs. *gabur* „ţăran". 3554

gąci, s. m. pl. – Pantaloni lungi din pînză albă, propriu ţăranilor din nordul Trans.

Mag. *gaţya* (Tiktin; *DAR*), din rus., rut. *gači*, pol. *gacie.* 3555

gad, s. m. – (Trans.) Animal, gînganie, lighioană.

Sl. *gadŭ* (*DAR*). Cuvînt rar. – Der. *gadină*, s. f. (animal, lighioană), din sl. *gadinŭ* (Miklosich, *Lexicon*, 125; Cihac, II, 112), cf. bg. *gadin*, pol. *hadina*, rus. *gadina; gădinete*, s. f. (Olt., sărbătoare de iarnă, care se ţine pentru a îndepărta primejdia venirii lupilor); *gîdiuţă*, s. f. (rar, şoarece), dim. de la *gad.* 3556

găgăuţ (-ţi), s. m. – Nume al unei populaţii de origine cumanică, în sudul Basarabiei.

Cuman. (tc.) *kök uz* „uşă albastră", cf. rus. *gagauz* (Vasmer, I, 249). Nu are legătură cu *găgăuţ* „stupid", împotriva părerii din *DAR.* 3557

gagiu (-ii), s. m. – 1. (Arg.) Stăpîn, domn. – 2. (Arg.) Iubit.

Ţig. *gağo, gağı* „român" (Bogrea, *Dacor.*, II, 441; Graur 152; Juilland 164). – Der. *gagică*, s. f. (Arg., iubită, amantă). 3558

gąi (-iuri), s. n. – (Banat) Pădure, hăţiş.

Sb. *gaj* (*DAR*). 3559

gąică (-ąici), s. f. – Cheotoare; atîmătoare.

Rus. *gajka* (Tiktin; *DAR*); însă cuvîntul rus este de origine necunoscută (Vasmer, I, 252). Cf. sb. *gajka* „piuliţă". 3560

gạidă (–de), s. f. – **1.** Cimpoi. – **2.** Picior. – Var. *(s)gaibă, gaibără, gadă, gaibarac.*

Tc. *gaida*, cf. sb., bg. *gaida*. – Der. *(s)găibăra*, vb. (a se cățăra). Der. directă din bg. (Conev 104) nu este posibilă. 3561

gạie (–ăi), s. f. – Pasăre răpitoare, uliu (Milvus regalis, Milvus ater). – Var. *caie*, (înv.) *gaică*. Mr. *gaie* „cioară".

Creație expresivă pe baza lui *ga*, care exprimă croncănitul acestei păsări. Coincidența cu lat. *gaia* „cioară" este întîmplătoare; rezultatul rom. nu corespunde nici semantic nici fonetic; pe de altă parte, semnificația din rom. arată că nu trebuie plecat de la un cuvînt care să se refere la specie, ci la vreo caracteristică în comun mai multor păsări. Totuși, lat. este considerată drept etimon al cuvîntului rom. de Pușcariu 693; Candrea-Dens., 708; *REW* 3640; Pascu, II, 241 și *DAR;* Pascu, *Beiträge*, 17, preferă să plece de la lat. *gavia*. Var. *caie* poate să fi suferit influența sb. *kanja* „uliu" (Berneker 483).

Der. *gaiță*, s. f. („cioară", Garrulus glandarius; alunar, Nucifraga caryocatactes; uliu; persoană guroșă), probabil prin încrucișare cu *galiță* (după Cihac, II, 112; Șeineanu, *Semasiol.*, 162; *REW* 3640 și *DAR*, ar fi vorba de un der. direct din sl., dar pierderea lui *l* nu este clară). 3562

găịnă (–ni), s. f. – **1.** Specie de pasăre domestică, crescută pentru carne și ouă. – **2.** Constelația Pleiadelor, Cloșca-cu-Puii-de-aur. – **3.** (Arg.) Pălărie. – Mr., megl. *găl'ină*, istr. *galirę*.

Lat. *gallīna* (Pușcariu 694; Candrea-Dens., 709; *REW* 3661; *DAR*), cf. it., cat., sp. *gallina*, prov. *galina*, fr. *géline*, port. *gallinha*. – Cf. *găinaț*.

Der. *găina*, vb. (a lîncezi; a boli; a se găinăța păsările); *găinar*, s. m. (vînzător de găini; paznic la păsările de curte; uliu pestriț, Astur palumbarius; hoț, pungaș; Arg., jandarm); *găinăreasă*, s. f. (femeie care păzește păsările); *găinări*, vb. (a fura, a șmangli); *găinărie*, s. f. (ogradă; furtișag); *găinușe*, s. f. (găină mică; Cloșca-cu-Puii-de-aur; urzică; Tetrao bonasia; nume dat mai multor insecte și flori); *găinuță*, s. f. (găină mică; varietate de potîrniche, Lagopus mutus; pasăre, Potentilla recta). Pentru semantismul lui *găinușe* ca nume de insectă, cf. Bogrea, *Dacor.*, IV, 815. 3563

găinạț (–ți), s. m. – Excrement de găină, și de pasăre în general.

Lat. *gallīnāceum* (Pușcariu 695; Densusianu, *Hlr.*, 158; Candrea-Dens., 711; *DAR*), cf. it. *gallinaccio*, prov. *galinat*, sp. *gallinaza*. – Der. *găinăța*, vb. (a-și lepăda păsările găinațul). 3564

găitạn (–ne), s. n. – Șiret, firet, galon. – Mr., megl. *găitan*.

Tc. *kaytan* (Șeineanu, II, 176; Meyer 111; Lokotsch 644), cf. alb., bg. *gaitan*, sb. *gajtan*. Provine din mgr. γαϊτανόν (Vasmer, *Gr.*, 60). – Der. *găităna* (var. *găităni*), vb. (a împodobi cu găitane); *găitănar*, s. m. (negustor de găitane); *găitănărie;* s. f. (ceaprazărie, pasmanterie); *îngăităna*, vb. (a face pasmanterie). 3565

gaj (–juri), s. n. – Amanet, zălog.

Fr. *gage*. – Der. *gaja*, vb. (a amaneta), din fr. *gager; gagist*, s. m. (actor angajat; muzicant militar care nu este soldat), din fr. *gagiste*. 3566

găjị (–jęsc, –ịt), vb. – A deschide drum.

Sl. *gaziti* (*DAR*). În Olt, rar. 3567

gălăgị (–gęsc, –ịt), vb. – (Înv.) A face zgomot, a striga, a țipa.

Sl., cf. rus. *galačitĭ* „a certa", pol. *gałuszyć* (Cihac, II, 113), de la radicalul *glasŭ*, cf. *glas*. – Der. *gălăgie*, s. f. (zgomot, larmă); *gălăgios*, adj. (zgomotos; certăreț). 3568

galạnt (–tă), adj. – Curtenitor, politicos, amabil. – Mr. *galantu*.

Fr. *galant;* în mr., din it. *galante*, cf. ngr. γαλάντος. – Der. *galanterie* (var. înv. *gălăndărie*), s. f. (curtoazie; cadou), din fr. *galanterie; galantar*, s. n. (vitrină de magazin); *galantom* (var. *galanton*), s. m. (galant, politicos, damic), din fr. *galant homme; galantomie* (var. *galantonie*), s. f. (dămicie). *Galantom* a intrat în rom. și din it. *galantuomo*, ven. *galantomo*, de unde și mr. *galantom*, ngr. γαλαντόμος (Gáldi 193). 3569

gălbeạză (–ęze), s. f. – **1.** Boală a ovinelor. – **2.** Plantă (Marchetia polymorpha). – Var. *călbează*. Mr. *gălbadză*.

Lat. *clāvĕlla*, cu metateza **calvella* > **călbea* și cu suf. *–ză*, cf. fr. *clavelée* „boală, dropică", it. *chiavello* (Battisti, II, 896). Compunerea cu *–ză* este curentă în rom., cf. *cinteză, pupăză, speteză, sfîrleză*, etc. Schimbarea *c* > *g*, care apare frecvent la inițială, pare a indica o confuzie cu *galben*. În sfîrșit, numele plantei se datorează întrebuințării ei în medicina populară cf. sp. *hepática*.

Se consideră în general că etimonul cuvîntului rom. este alb. *gëljbazë* sau *këljbazë* (Cihac, II, 717; Meyer 222; Pușcariu 696; Philippide, I, 265 și II, 702; Pascu, II, 220; *DAR;* Capidan, *Raporturile*, 530; Candrea; Scriban; Rosetti, II, 113); însă alb. nu a fost explicat pînă în prezent și rezultatul lui pare a indica un împrumut din rom. În aceeași situație se află ngr. χαλμπάσα Meyer, *Neugr. St.*,

II, 75; Murnu, *Lehnwörter*, 26) şi sās. *galbiaze*. Legătura cu *chelbe*, sugerată de *DAR*, nu este evidentă. Pentru Lahovary 327, este vorba de un cuvînt anterior indoeurop.

Der. *gălbeji* (var. *gălbezi, călbeji, călbezi, îngălbeji*), vb. (a se îmbolnăvi de dropică; a deveni palid, a se îngălbeni), în al cărui al doilea sens a intervenit o încrucişare cu *galben; gălbenos* (var. *gălbăjos, gălbăcios, călbejos*), adj. (bolnav de dropică; palid, galben); *gălbejoasă* (var. *gălbejeală*), s. f. (gălbeneală); *gălbăşoară*, s. f. (plantă, Lysimachia vulgaris). După Scriban, der. s-ar explica mai bine plecînd de la *galben*, cu schimbare de suf. *galbĭnus* > **galbĭdus;* însă această ipoteză nu pare corectă. 3570

gălben (–nă), adj. – **1.** De culoarea aurului, a lămîiei. – **2.** Blond. – **3.** Palid, decolorat. – **4.** (S. m. şi f.) Nume dat unor animale domestice cu părul galben. – **5.** Ducat, monedă veche de aur, de mărime şi valoare variabilă. – **6.** (S. f.) Varietate de struguri de proveniență din Odobeşti. – Var. (dial.) mr., megl. *galbin*.

Lat. *galbĭnus* (Puşcariu 696; Candrea-Dens., 713; *REW* 3646; *DAR*), cf. alb. *gelbëre* (Meyer 119; Philippide, II, 643), it. *gavinello* „vindereu" (Battisti, III, 1775), fr. *jaune*. Pentru numele monedei, cf. port. *amarela*, iud.port. *amariio*.

Der. *gălbenaş*, s. m. (ducat, monedă; persoană care strînge dările, înv.); *gălbenare* (var. *gălbinare*), s. f. (icter; rar, gălbenuş; cimbru, Serratula tinctoria); *gălbinatec*, adj. (rar, gălbui); *gălbeneală*, s. f. (paliditate, culoare gălbuie; vopsea galbenă; rar, dropică); *gălbenel*, s. m. (ducat, monedă; nume de plante, Nasturtiim amphibium, Ranunculus aureus, Ranunculus pedatus, etc.); *gălbenea*, s. f. (hreniţă, Nasturtium); *gălbinică*, s. f. (muşeţel, Matricaria chamomilla); *gălbenet*, s. n. (galbeni, bănet); *gălbeneţ* (var. *gălbineţ*), adj. (oacheş); *gălbenicios*, adj. (gălbui; palid); *gălbeniţă*, s. f. (plantă, Galeobdolon luteum); *gălbeniu*, adj. (gălbui); *gălbenuş*, s. m. (plantă, Crepis setosa); *gălbenuş*, s. n. (partea centrală, sferică, de culoare galbenă, a oului); *gălbenuţ*, s. m. (varietate de ciuperci comestibile); *gălbior*, adj. (gălbui); *gălbior*, s. m. (ducat; varietate de ciuperci, Cantharellus cibarius; varietate de struguri); *gălbiu* (var. *gălbui*), adj. (gălbui); *gălburiu*, adj. (gălbui), provenind dintr-o încrucişare cu *alburiu; gălbenime*, s. f. (gălbejală); *îngălbeni* (var. *gălbeni, (în)gălbini*, etc.), vb. (a se face galben; a deveni palid, a-şi pierde culoare); *îngălbenitor*, adj. (care face să devină galben). – Din rom. provine ngr. γρόσπινος, bg. *galbin* „ducat" (Capidan, *Raporturile*, 231). 3571

găleată (–eţi), s. f. – **1.** Vas de lemn, căldare. – **2.** Vas, recipient. – **3.** Veche măsură de capacitate, pentru lapte (15,12 litri), brînză (6,3 kg) şi cereale (80 litri). – **4.** Dare la fisc, pe cereale, introdusă de Mihnea II, în 1585. – **5.** (Arg.) Buzunar. – Mr. *găleată*, megl. *găletă*.

Lat. *gallēta* (Candrea, *Rom.*, XXXI, 311; Densusianu, *Filologie*, 447; Candrea, *Éléments*, 73; Puşcariu 697; Candrea-Dens., 715; *REW* 3656; *DAR;* Battisti, III, 1752). Cf. alb. *galetë*, it. *galletta*, v.fr. *jaloie*. Der. din lat. *calathus* (Philippide, *Principii*, 66) pare greşită. Mag. *galéta*, ceh., slov. *galeta* (considerat de Cihac, II, 113, ca etimon al rom.), pol. *gialeta, gielata* (care, după Miklosich, *Wander.*, 22, ar proveni din rom.), par bazate pe lat.med. *galleta* (Berneker 292); Candrea, *Elemente*, 401 le consideră că provin din rom.

Der. *găletar*, (găleată de lemn); *găletar*, s. m. (muncitor care trasnportă găleţi cu apă sau cu var); *găletăriţă*, s. f. (aparat de muls). – *Galetă*, s. f. (gogoaşă a viermelui de mătase) este dublet al cuvîntului anterior, din it. *galletta*, poate prin intermediul sb. *galeta*. 3572

galenți, s. m. pl. – Papuci.

Ngr. γαλέντσα (Meyer, *Neugr. St.*, II, 80; *DAR;* Gáldi 193). 3573

galerie (–ii), s. f. – **1.** Coridor. – **2.** La teatru, ultimele locuri sus la balcon. – **3.** Public, spctatori.

Fr. *galerie*. 3574

gălеș (–şe), s. n. (Înv.) Varietate de pînză.

Germ. *gallisch* (*DAR*). Sec. XVIII. 3575

gălеș (–şe), adj. – **1.** Iubitor, drăgăstos, duios. – **2.** Melancolic.

Sl. (bg., sb.) *galiti* „a tînji", confundat cu sb. *gao, gal(eša)* „negru", bg. *kaleš* „cu ochi negru", cf. mr., megl. *caleş* „(oaie) cu ochi negri", de unde ngr. χάλεσια, alb. *kalješ*, cf. *galiță*. Influenţa lui *kaleš* este evidentă mai ales prin faptul că acest cuvînt se foloseşte aproape exclusiv cu privire la ochi. Totuşi, der. directă de la *kaleš* (Berneker 293; *DAR*) nu este probabilă; mai curînd este vorba de un der. de la vb. *galiti*, ca bg. *galen*, „fraged", cu schimbare de suf. ca urmare a contaminării menţinate (cf. Löwe 50). – Der. *îngălişat*, adj. (rar, melancolic, trist). 3576

gălеșe (–e), s. f. – (Înv., rar) Branhie.

Mag. *galles* (*DAR*). 3577

gălfed (–dă), adj. – Palid, veşted. – Var. *gălfăd, gîlfed*.

Origine necunoscută. Cuvînt folosit în Banat şi Trans. de Vest. Ar putea fi pus în legătură cu lat.

galbinus (prin intermediul unei schimbări de suf. **galbidus?* cf. Pușcariu, *Dacor.*, IV, 684); este însă posibil ca această legătură să fie tîrzie și pur analogică, așa cum este cazul lui *gălbează*. – Der. *gîlfezit*, adj. (palid, slab). 3578

galion (-oane), s. f. – **1.** Navă cu pînze. – **2.** Planșetă (de tipografie).

Ngr. γαλείονι (*DAR*), tc. *kalion* (Șeineanu, III, 54), ambele din it. *galeone*. Este dublet al lui *galaon*, s. n. (Olt., dans tipic). – Der. *galeongiu*, s. m. (marinar de pe un galion), din tc. *kalioncu; gălăongească*, s. f. (Olt., dans tipic). 3579

gaiță (-țe), s. f. – **1.** Pasăre de curte. – **2.** Cioară-de-cîmp (Garrulus glandarius).

Sl. (bg., sb., cr.) *galica* „cioară", din sl. *galŭ* „negru" (Cihac, II, 114; Miklosich, *Lexicon*, 126). *DAR* se îndoiește de această der., care pare evidentă. Semantismul se explică prin uzul depreciativ, cf. bg. *galica* „lighioană", și rom. *cioară* „pasăre de curte", *boală* „vite". După *REW* 3640, ar fi cuvînt identic cu *gaiță*, ambele din sl. (rus.) *galka*, rut. *gajka*. Cf. *gaie*. 3580

galiță, s. f. – Vitriol verde, sulfat de fier. – Var. *galișcă*.

Germ. *Galitzenstein*, prin intermediul mag. *galickő*, sb. *galicka*. 3581

galon (-oane), s. n. – Panglică, firet, șnur.

Fr. *galon*. – Der. *galonat*, adj.; *galonat*, s. m. 3582

galop (-puri), s. n. – **1.** Mersul cel mai rapid al calului. – **2.** Dans rapid.

Fr. *galop*. – Der. (din fr.) *galopa*, vb.; *galopadă*, s. f.; *galopant*, adj. 3583

galoș (-și), s. m. – Încălțăminte de cauciuc.

Fr. *galoche*, cf. ngr. γαλόσα, tc. *galoș*, rus. *galoša, kaloša* (Berneker 474). 3584

gălușcă (-ște), s. f. – Chiftea de carne sau de făină.

Sl., cf. pol. *gałuszka*, rus. *galuška*, mag. *galuska* (Cihac, II, 113; *DAR*). Cf. *gîlcă*. 3585

gămălie (-ii), s. f. – **1.** Cocoloș, bulgăre, bulb. – **2.** Parte îngroșată în formă de sferă mică la capătul unui ac sau cui. – **3.** (Arg.) Cap, minte, dovleac.

Sb., slov. cr. *gomolj* „bulb" (Cihac, II, 144; Bernejer 326; *DAR*), cf. mag. *gomoly(a);* „cocoloș", poate aflat și în legătură cu mag. *gömböly* „ac cu gămălie". Este dublet al lui *mădălie*, s. f. (Trans. și Mold., capsulă de mac), cu metateză, poate sub influența lui *măciulie*. 3586

gămaș (-ni), s. m. – Mîncăcios, mîncău.

Origine incertă. Pare un der. de la * *gău* „gol, cavitate", cu suf. expresiv *-man*, ca în *grecoman, gogoman*, etc. Celelalte explicații sînt insuficiente: din gr. γεμένος „care a mîncat" (Cihac, II, 661); în legătură cu fr. *gourmand* (Tiktin); din sb. *gamon* (Skok 74). Scriban este singurul care a identificat la finală suf. *-man*. – Cf. *gaură*. – Der. *gămănie*, s. f. (lăcomie). 3587

gang (-guri), s. n. – Coridor, culoar, loc de trecere.

Germ. *Gang*. Sec. XVIII. 3588

găoace (-e), s. f. – **1.** Gaură, loc gol. – **2.** Coajă. – **3.** Coajă de ou. – **4.** Gogoașă a viermelui de mătase. – Var. *găoc*.

Lat. *cavum* „gaură", al cărui rezultat normal, **gău* (cf. *sgău*) a primit apoi suf. *-oc* (Papahagi, *Notițe*, 23); *găoace* este un sing. analogic pe baza pl. Este dublet al lui *ghioc*, cf. și *gaură*. *Găoază* (var. *găoz*), s. f. (anus) pare a proveni din același etimon lat., cu suf. *-ză* (după *DAR* din sl. **gązŭ*, neatestat, dar cf. bg. *găz*, sb. *guz*, pol. *guzica*, rus. *guzno*, care nu corespund sub aspect fonetic; der. din mgr. γόβος „groapă" Cihac, II, 661, este improbabilă.

Der. *găozar*, s. m. (Arg., homosexual); *găușel*, s. m. (melc, căsuța melcului), diminutiv format prin intermediul suf. dublu *-uș* și *-el*. Cf. și *găman, găoace*. 3589

gaplă (-le), s. f. – Troliu, cabestan.

Germ. *Gapel*, în loc de *Göpel* (*DAR*). 3590

gar, interj. – Imită croncănitul ciorii.

Creație expresivă, cf. *cîr*. – Der. *garoi*, s. m. (țigan), ale cărui der. și semantism reproduc cuvîntul *cioroi* (după *DAR*, de la *garvan;* însă der. este dificilă). 3591

gară (-re), s. f. – (Banat) Cenușă de paie.

Sb. *gara* (Bogrea, *Dacor.*, IV, 816). – Aceleiași familii îi aparține *gărînă*, s. f. (Banat, Olt., hoceag), care a însemnat probabil la origine „loc ars în pădure", cf. sl. *garanŭ* „ars"; și *garișce*, s. f. (Banat, cîmpie), cf. sb. *gàrište* „loc ars". 3592

gară, s. f. – Protest zgomotos, tăgăduire.

Pol. *gwar(a)* „zgomot" (Cihac, II, 114; *DAR*). În Mold. 3593

gară (-ări), s. f. – Ansamblu de construcții pe calea ferată unde opresc trenurile.

Fr. *gare*. Din aceeași familie fac parte *gara* vb. (a parca), din fr. *garer; garaj*, s. n., din fr. *garage; aerogară*, s. f. (aeroport); *autogară*, s. f. (gară de autobuze). 3594

garafă (-fe), s. f. – Sticlă cu gîtul lung. – Var. *carafă*. Mr. *garafă*.

Ngr. γαράρα (Meyer 119; *DAR*), cf. alb. *gharraf*. Var., din fr. *carafe*. 3595

gard (-duri), s. n. – **1.** Construcție care împrejmuiește o curte. – **2.** Împletitură care împrejmuiește o proprietate. – **3.** (Rar, Trans.) Grădină, livadă. – Mr. *gardu*, megl. *gard*.

Sl. *gradŭ* „perete; livadă" (Miklosich, *Lexicon*, 141; Cihac, II, 115; Conev 79), cf. alb. *garth* (Philippide, II, 712 și *DAR* par a prefera o der. directă din alb.). Ca *baltă* și *daltă*, der. din sl. ridică o problemă fonetică greu de explicat: s-a încercat rezolvarea acestei dificultăți presupunîndu-se că împrumutul rom. este anterior metatezei lichidelor în sl., deci, că termenul sl. trebuia să fie **gardŭ*. Perfecta identitate semantică, precum și corespondența exactă cu ceilalți der. din sl. (cf. *grădină, grajd, îngrădi, ogradă*), nu lasă nici o îndoială în legătură cu originea sl. a cuvîntului rom. Scriban îl pune în legătură cu v.germ. *gards* „casă", dar este puțin probabil. Rosetti, II, 116 și Rosetti, *BL*, XIV, 115, neagă numai posibilitatea der. din sl.

Der. *gardagiu*, s. m. (pescar care folosește în loc de plasă o împletitură de răchită); *gărdui*, vb. (a împrejmui cu gard); *gărdurăriță*, s. f. (pasăre nedeterminată); *gărdurărit*, s. n. (impozit special plătit de locuitorii din județele Saac (marelui armaș) și Rîmnicul-Sărat (celui de al doilea spătar), pe băuturile vîndute și pe porci; amendă plătită de aceștia pe animalele care intrau în vie). Din rom. provine sb. *garda* (Miklosich, *Etym. Wb.*, 76; Petrovici, *Dacor.*, X, 93) ca și rut. *gard* „dig, stăvilar" (Candrea, *Elemente*, 402). Coresi folosește *grădiș*, s. n. (împletitură, gard), cu fonetismul din sl. 3596

gardă (-ărzi), s. f. – Pază, supraveghere. – Var. (înv.) *g(v)ardie, gvardă*.

Fr. *garde*. – Der. *gardian*, s. m., din fr. *gardien; gardist* (var. pop. *vardist*), s. m. (polițist; membru al partidului politic numit *Garda de Fier*), cf. Iordan, *BF*, VII, 273. 3597

garderobă (-be), s. f. – **1.** Dulap de haine. – **2.** Loc special la teatre, localuri publice etc. unde se lasă în păstrare paltoane, pălării etc. – Var. *garderob, garderop*, (vulg.) *gardirop*.

Fr. *garderobe*. – Der. *garderobieră*, s. f. (femeie care are în grijă o garderobă publică sau de teatru). 3598

gardină (-ne), s. f. – Șănțuleț la doagele unui butoi în care se fixează fundul sau capacul.

Origine obscură. După Tiktin și *DAR*, din germ. *Gargel, Gergel* (*REW* 3586), dar der. nu este clară. Scriban se gîndește greșit la o der. de la *gard*. – Der. *gărdina*, vb. (a face gardine de butoi); *gărdinar*, s. m. (unealtă de dogărie pentru făcut gardine); *desgărdina*, vb. (a desface un butoi). 3599

garg-. — Rădăcină expresivă, ale cărei der. desemnează insecte, ca *gîng-*; cf. și bg. *gurgulica* „turturea", ngr. γαργάρι, sp. *gorgojo*, lat. *curculio*.

Der. *gărgăriță*, s. f. (insectă, Calandra granaria; nume dat mai multor insecte, Bruchus pisi, Tinea granella, Coccinella septempunctata), care uneori se derivă, probabil neîntemeiat, din lat. ** gurgulus* în loc de *curculis* (Schuchardt, *ZRPh.*, XXVI, 586); din ngr. γαργάρι (Bogrea, *Dacor.*, IV, 816); din bg. *gărgrica* (Conev 52) sau din sb. *gàgrica* (Cihac, II, 116), dar care trebuie să fie un der. de la tema expresivă reduplicată *gărgăr-*, cu suf. *-iță*, cf. *veveriță, bivoliță;* originea expresivă este de asemenea evidentă, datorită numărului mare de var: *gîrgără, gîrgăliță, gărgăliță, gîlgăriță*, etc. Din aceeași rădăcină provine *gărgăun*, s. m. (insectă, trîntor, Vespa crabro; bondar, bărzăun, Bombus terrestris; molia-stupilor; îngîmfat, înfumurat, fanfaron), cu același suf. de la *bărzăun*, cf. și *găun* (după *DAR* și Scriban, din lat. *crabro*, ceea ce pare dificil, cf. *REW* 2293). – Der. *gărgărițos*, (var. *gărgălițos, gărgăricios*), adj. (viermănos); *gărgăriți* (var. *(în)gărgăriat*), adj. (viermănos); *gărgăunos*, adj. (viermănos). Din rom. provin bg. *gargarica* (Capidan, *Raporturile*, 215); sb. *gagrica*, rut. *gulgulyca, gergelyca*, mag. *gergelice, gergerice* (Candrea, *Elemente*, 405; Berneker 290). 3600

gargară (-re), s. f. – Clătire a gurii. – Mr. *gargară*.

Ngr. γαργάρα (*DAR;* Gáldi 193). – Der. *gargarisi*, vb. (a face gargară), din ngr. γαργαρίζω; *gargariza*, vb. (a face gargară), din fr. *gargariser; gargariseală*, s. f. (gargarism). Cf. *REW* 2414. 3601

garnisi (-sesc, -it), vb. – **1.** A împodobi, a orna. – **2.** (Arg.) A se contagia, a se molipsi de o boală.

Fr. *garnir*, cu terminația *-isi* aplicată mai multor vb. fr. care se conjugă cu infixul *-iss-*. – Der. *garnitură*, s. f., din fr. *garniture; garniseală*, s. f., din fr. *garnison*. 3602

garniță (-țe), s. f. – Cutie, bidon.

Pol. *garniec*, rus. *garnec* (Scriban), din sl. *grŭnĭcĭ*. 3603

garoafă (-fe), s. f. – Plantă erbacee ornamentală, parfumată (Dianthus caryophyllus). – Mr. *garoafă*.

Ngr. γαρόφαλον, din ngr. καρυόφυλλον (*REW* 1727), în parte prin intermediul sb. *garofo, garofu̯l, garofan;* cf. tc. *karafil* (> *caramfil*), it. *garofano* (ven. *garofalo*), fr. *girofle*, cuman. *garanfu̯l* (Kuun 92). După Daničič, III, 108, sb. provine din it. 3604

garoi (-i), s. m. – Ţigan.

Ţig. *gero* „om" (Graur 154; Juilland 165); dar cf. 3591 3605

garoş (-şe), adj. – Pestriţ, bălţat.

Sb. *garuša* „oaie neagră" (Bogrea, *Dacor.*, III, 731). Semantismul necesita o explicaţie. 3606

garsoṇ (-ni), s. m. – Chelner, ospătar.

Fr. *garçon*. Este barbarism, chiar dacă apare în literatură de la Filimon. – Der. *garsonieră*, s. f., din fr. *garçonnière*. 3607

garvaṇ (-ni), s. m. – Cioară.

Bg. *garvan* (*DAR*). 3608

gaşcă (-te), s. f. – **1.** Colibă. – **2.** Grup restrîns, ceată.

Origine necunoscută. Cihac, II, 117, pleacă de la rus. *gaika* „piuliţă", ceea ce este lipsit de sens. 3609

găşeliṇă (-ţe), s. f. – Fluture, molia-stupilor, Galleria mellonella.

Sb. *gusjenica*, bg. *găsĕnica* (Tiktin). 3610

găsi (-sesc, -it), vb. – **1.** A afla, a întîlni. – **2.** A afla, a descoperi. – **3.** A afla, a observa, a constata. – **4.** A considera, a crede, a socoti. – **5.** (Refl.) A se afla, a fi prezent. – **6.** (Impers.) A avea o idee.

Sl. *gasiti* „a stinge" (*DAR;* Puşcariu, *Lr.*, 282). Semantismul deosebit de ciudat, s-ar putea explica printr-un sens primitiv „a stinge suflînd" sau „a sufla", care ajunge astfel să coincidă cu *afflare* > *afla*. Este de asemenea posibilă o confuzie, din partea subiectului rom., între sl. *gasiti* „a stinge" şi sl. *desiti, dositi* „a afla". Evoluţia semantică „a stinge" > „a potoli setea" > „a afla" (Skok, *Dacor.*, IX, 217), nu pare probabilă. Nici der. din alb. *gjëig* „aflu" (Cihac, II, 717), din sb. *gaziti* „a trece prin vad" (Weigand, *BA*, III, 107) sau din gepidicul *gasihts* „acţiunea de a zări" (Gamillscheg, *Rom. Germ.*, II, 252) nu par probabile.

Der. *găsitură*, s. f. (descoperire); *găselniţă*, s. f. (invenţie, născocire stilistică), formaţie artificială modernă. 3611

gaşper (-ri), s. m. – Ţigan. – Var. *gaşpar*.

De la *Gaspar*, unul din cei trei magi (*DAR;* Şeineanu, *Semasiol.*, 174; Tagliavini, *Arch. Rom.*, XII, 179). – Der. *gaşperiţă*, s. f. (ţigancă); *ghesperiţă*, s. f. (vrăjitoare). 3612

gat (-turi), s. n. – Dig, stăvilar.

Mag. *gát* (*DAR*). În Trans. Cf. *gătej*. 3613

gata, adv. – **1.** Pregătit, aranjat. – **2.** Isprăvit, terminat. – **3.** (Despre haine confecţionate) Care se pot cumpăra direct din magazin.

Sj. *gotovŭ* „gata" (Miklosich, *Lexicon*, 140; Cihac, II, 118), interpretat în mod greşit, datorită terminaţiei, ca o formă flexionară de la **gotŭ*, de unde rom. **gat*, cu *-a* adverbial; cf. acelaşi rezultat în alb. *gat* (după Meyer 119; Philippide, II, 713 şi Petrovici, *Dacor.*, VII, 348, cuvîntul rom. provine din alb. cf. Rosetti, II, 116). Petrovici, *Dacor.*, X, 129, şi-a corectat prima părere, admiţînd etimonul sl., pe care îl consideră introdus în rom. înainte de sec. IX, epocă în care s-a petrecut în sl. schimbarea lui *a* > *o*. Miklosich, *Slaw. Elem.*, 9, credea că este vorba de un cuvînt autohton. Cf. sb. *gotov* (Daničič, III, 330).

Der. *găti*, vb. (a pregăti, a aranja; a prepara mîncare; a împodobi; a termina), cu var. *găta*, în care a putut influenţa sl. *gatati* „a acumula" (Miklosich, *Lexicon*, 126); *gătealâ*, s. f. (pregătire; împodobire); *gătenie*, s. f. (pregătire); *gătitură*, s. f. (fel de mîncare); *pregăti*, vb. (a prepara, a aranja), formaţie modernă, copiată pe baza lat. *praeparare* sau poate pe baza sl. (rus.) *prigotoviti; pregătitor*, adj. (care prepară); *nepregătit*, adj. (fără pregătire). – Din rom. provine alb. *pregatoń* (Puşcariu, *Dacor.*, VIII, 126), împrumut literar din sec. XIX. 3614

gătej (-je), s. n. – Vreasc.

Sl. *gatĭ* „snop" (*DAR*); cf. *gat*. – Der. *gătejel*, s. n. (vreasc); *gătejel*, s. m. (pasăre, Sylvia atricapilla). 3615

gaţer (-re), s. n. – Ferăstrău mecanic, joagăr.

Germ. *Gatter* (sec. XIX). 3616

gaură (-ăuri), s. f. – **1.** Scobitură, cavitate, groapă. – **2.** (Arg.) Furt prin efracţie. – Mr. *gavră*, megl. *gaură*.

Lat. *căvum*, al cărui rezultat normal trebuie să fi fost **gău*, cf. *sgău* şi *găoace*. Acest rezultat s-a pierdut, însă de la forma sa de pl. *găuri* s-a refăcut un sing. analogic *gaură*, ca în *fagure* < *fag* şi *păturâ* < *pat*. Se consideră în general că etimonul este lat. **căvŭla* (Densusianu, *Hlr.*, 111; Candrea, *Éléments*, XVI; Puşcariu, *Diminutiv.*, 182; Puşcariu 701; Candrea-Dens., 720; *REW* 1693; Philippide, II, 713; Pascu, I, 91; Rosetti, I, 73) sau lat. *caula* (Cipariu, *Gram.*, 117; Puşcariu, *Dacor.*, III, 671), ipoteză posibilă, fără a fi necesară. Der. din lat. *caverna* (Creţu 326) nu este posibilă. Alb. *gavrë* provine din mr., iar rut. *gav(o)ra* din rom. (Candrea, *Elemente*, 404). – Der. *găurar*, s. n.

(sulă; regulator la războiul de ţesut; vas de lut cu fundul găurit); *găuri*, vb. (a perfora; Arg., a răni cu armă de foc); *găuritor*, s. m. (Arg., hoţ); *găuricios*, adj. (găurit); *găuros*, adj. (găurit). – Cf. *găman*.

De la **gău* derivă, de asemenea, prin intermediul unui suf. expresiv, *găun*, s. m. (înv., gol., cavitate; gărgăune, Vespa crabro) cu var. *găună*, s. f. (Bucov., gol, cavitate). Semantismul se explică prin trecerea de la ideea de „gol" la cea de „sunet sec". Caracterul expresiv al suf. *-dun* reiese şi din der. ca *bărzăun, gărgăun, căscăun(ă)*, cf. şi *băuna, mieuna, scheuna*. Totuşi se consideră în general (Candrea, *Rom.*, XXXI, 312; Puşcariu, *ZRPh.*, XXVIII, 618; Puşcariu 700; *REW* 1794; Candrea-Dens., 718 şi 719; *DAR*) că etimonul lui *găun* este lat. **căvŏnem*, în loc de *căvum*, ipoteză incertă (cf. *REW* 1794; Battisti, II, 831). *Văgăună*, s. f. (groapă, cavitate, vizuină; rîpă) este fără îndoială un der. expresiv, poate prin intermediul unei reduplicări a lui *găun* > **găgăună*, urmată de o disimilaţie (după Cihac, II, 537, din mag. *vagany* „brazdă, făgaş", care pare mai neconvingătoare). – Der. *găuni*, vb. (a săpa); *găunos*, adj. (gol, găurit; fără miez); *găunoşi*, (var. *găunoşa*), vb. (a săpa, a scobi); *găunoşeală* (var. *găunoşitură*), s. f. (cavitate). 3617

găvan (-ne), s. n. – 1. Scobitură, adîncitură. – 2. Strachină, blid. – 3. Lingură, polonic. – 4. Farfuriuţă. – 5. Mînerul furcii de tors. – 6. Prăpastie, hău. – Mr. *găvane*, megl. *găvan*.

Origine obscură. Este pus în legătură cu bg., sb. *vagan* „strachină" (Cihac, II, 118; *DAR*), bg. *gavanka* (Conev 64), şi prin intermediul acestuia cu mgr. γαβένα „vas"; însă explicaţia nu pare suficientă întrucît nu lămureşte legătura cu *găun, văgăună* şi eventual cu *gaură;* cf. şi *gîf*, s. m. (Trans., blid), *găfană*, s. f. (Trans. de Vest, partea scobită a lingurii). Este posibil să existe o intenţie expresivă în aceste cuvinte (după Diculescu, *Elementele*, 467, *gîf* este gr. χῦρος).

Der. *găvănat*, adj. (gol); *găvăni*, vb. (a săpa, a adînci); *găvănătură*, s. f. (cavitate; scobitură); *găvănos*, adj. (gol, scobit). 3618

gavanoş (-oase), s. n. – Borcan, vas de lut.

Tc. *kavanoz* (Şeineanu, II, 177; Ronzevalle 136), cuvînt care, după M. Cohen, *Bull. Soc. Linguistique*, XXVII, 107, s-ar afla în legătură cu it. *cofano*, sp. *cuévano*; cf. bg. *kavanoz*. 3619

gavaon (-ni), s. m. – Ţigan. – Var. *găvăun*.

De la numele propriu *Gabaón* (Bogrea, *I Congres filologic romîn*, 55; Tagliavini, *Arch. Rom.*, XII, 174). 3620

gąvăt (-te), s. n. – Lighioană, jivină.

Bg. *gaved* (*DAR*). 3621

găvozd (-oazde), s. n. – Cui. – Var. *găvoazdă*. Mr. *guvojdu*.

Sl. (bg., rus.) *gvozdi* (Miklosich, *Lexicon*, 126; Cihac, II, 119), cf. *vîzdoagă*. Sec. XVI, înv. – Der. *găvozdi*, vb. (înv., a înfige; Mold., a strînge), cf. sl. *gvozditi*. 3622

gaz (-ze), s. n. – 1. Nume generic dat corpurilor fluide cu densitate redusă. – 2. Petrol. – Mr. *gaz*.

Fr. *gaz*. – Der. *găzar*, s. m. (vînzător de gaz lampant); *gazos*, adj., din fr. *gazeux; gazoriţă*, s. f. (lampă de petrol; bidon). 3623

gază (-zii), s. f. – Voal de mătase.

Fr. *gaze*. Sec. XIX, înv. 3624

gązdă (-de), s. f. – 1. Stăpîn, proprietar. – 2. (Trans., rar) Femeie, nevastă. – 3. Hangiu. – 4. Amfitrion. – 5. Găzduire.

Mag. *gazda* (*DAR;* Gáldi, *Dict.*, 90). – Der. *găzdac*, s. m. (Trans., bogătan, om înstărit), din mag. *gazdag; găzdaş*, s. m. (înv., persoană care caută găzduire pentru alţii); *găzdăşag*, s. m. (Trans., bunăstare, bogăţie), din mag. *gazdagság; găzdăşie*, s. f. (Trans., bunăstare); *găzdoaie*, s. f. (Trans., stăpîna casei); *găzdoi*, s. m. (Trans., stăpînul casei); *găzdui*, vb. (a da găzduire); cf. sb., cr., ceh., rut. *gazdovati*, de asemenea din mag.; *găzdălui*, vb. (a găzdui), sec. XVII, înv.; *găzduitor*, s. m. (gazdă). 3625

gazetă (-te), s. f. – Ziar, jurnal. – Mr. *găzetă*.

It. *gazetta* (sec. XVIII), şi mai tîrziu din fr. *gazette*, cf. ngr. γαζέτα, tc. *kazeta*, bg. *gazeta*. – Der. *gazetar*, s. m. (ziarist); *gazetărie*, s. f. (jurnalism). 3626

geaba, adv. – 1. Gratis. – 2. În zadar. – Mr. *geaba*.

Tc. *caba* (Şeineanu, II, 184; Meyer 79; Lokotsch 625; Ronzevalle 69), cf. ngr. τζάμπα, alb. *gabá*, bg. *džaba*. În prezent se foloseşte mai ales cu forma de *geaba*. Este dulet al lui *heba*, adv. (în zadar), în Trans., din mag. *hiába*. 3627

gealąt (-ţi), s. m. – 1. Călău. – 2. Pasăre, muscar. – 3. (Arg.) Tip, individ. – Var. (înv.) *gelat*. Mr., megl. *gilat*.

Tc. *cellad* (Meyer 79; Şeineanu, II, 177), cf. ngr. τζελλάτης, alb. *gelat*, bg. *dželatin*. Sec. XVII. 3628

gealău (-uri), s. n. – Rindea. – Var. *gelău, gileu*, (Trans.) *ghi(u)leu*.

Mag. *gyaló* (Cihac, II, 501; *DAR;* Gáldi, *Dict.*,

132). – Der. *gelui*, vb. (a netezi cu gealăul); *geluială*, s. f. (netezire cu gealăul); *geluitor*, s. m. (rindea); *geluitură*, s. f. (talaj, strujitură). 3629

gealęp (-pi), s. m. – (Înv.) Traficant turc care cumpăra vite în țările române, pentru tîrgul din Constantinopol. – Var. *gelep*. Mr. *gilep*.

Tc. *celep* (Șeineanu, II, 177; Lokotsch 648), cf. bg. *dželep(in)*. 3630

geąm (-muri), s. n. – 1. Placă de sticlă fixată la fereastră. – 2. Fereastră. – 3. (Arg.) Ochelari. – Mr., megl. *geam*.

Tc. *cam* (Roesler, 610; Șeineanu, II, 185; Lokotsch 650; Ronzevalle 69), cf. ngr. τζάμι, alb. *ğam*, bg. *džam*. – Der. *geamgiu*, s. m. (persoană care montează sau vinde geamuri), din tc. *camci*, mr. *giamgi; geamlîc*, s. n. (coridor, verandă, încăpere închisă cu geamuri), din tc. *camlık*, cf. ngr. τζαμλίκι, mr. *giamliche*. 3631

geamąlă (-le), s. f. – Păpușă uriașă, mască de bîlci.

Tc. *cemal* (Șeineanu, II, 185; Lokotsch 653). 3632

geamăn (-nă), adj. – Care a fost născut odată cu altă ființă de către aceeași mamă. – Mr. *geamin*.

Lat. *gĕmĭnus* (Pușcariu 704; Candrea-Dens., 722; *REW* 3723; *DAR*), cf. it. *gemino*, fr. (*jumeau*), sp. (*gemelo*), port. *gémeo*. Uz general (*ALR*, II, 210). – Der. *gemănar*, s. m. (geamăn); *gemănare*, s. f. (furcuță; la car, furculiță; răspîntie; înv., deget copitat); *gemănariță*, s. f. (orhidee, Orchis papilionacea); *îngemăna*, vb. (a cupla, a uni; a bifurca, a ramifica), ce ar putea proveni și direct din lat. *ingĕmĭnāre* „a repeta" (Pușcariu 849; Candrea-Dens., 725; *DAR*); *gemăna*, vb. (a cupla) este cuvînt rar, cam îndoielnic, care apare numai la Candrea-Dens., 724; der. din lat. *gĕmĭnāre; înge(mă)nat*, adj.), (cuplat; bifurcat; crăpat); *îngemănărat*, adj. (bifurcat), încrucișare a lui *îngemănat* cu *gemănare; gearmăn* (var. *ghermăn*), s. n. (Trans., cumpăna puțului). 3633

geamandură (-ri), s. f. – Corp plutitor ancorat pe fundul unei ape. – Var. *ceamandură, șamandră*.

Tc. *camandura* (Graur, *GS*, VI, 331; Scriban), din ngr. σημαντήρ „indicator", cf. *simandicos;* din tc. provin și ngr. σημανδοῦρα și τσαμανδοῦρα „geamandură". Var., din tc. *șamandra*. 3634

geamantąn (-ne), s. n. – Valiză. – Var. *ge(a)mandan*.

Tc. *camadan* (Meyer 79; Șeineanu, II, 186; Roesler 610; Lokotsch 652), în parte prin intermediul ngr. τζαμαντάνι, cf. alb. *ğamandan*, rus. *čemodan*. 3635

geambaș (-și), s. m. – 1. (Înv.) Înșelător, trișor. – 2. Persoană care vinde cai. – Mr. *geambaz*.

Tc. *cambaș* (Roesler 610; Șeineanu, II, 186; Lokotsch 660), cf. ngr. τζαμπάζης, alb., sb. *ğambaš*, bg. *džambazin*. – Cf. *geambășie*, s. f. (meseria de geambaș; înv., înșelătorie); *geambașlîc*, s. n. (geambășie), din tc. *cembaşlık*. 3636

geamie (-ii), s. f. – Moschee. – Mr. *gimie*, megl. *geamiiă*.

Tc. *cami* (Roesler 619; Șeineanu, II, 187; Lokotsch 655; Ronzevalle 69), cf. ngr. τζαμί, alb. *ğami*, bg. *džamija*, sb. *ğamija*, sp. *gima* (Eguilaz 113). 3637

geamparą (-ale), s. f. – Castanietă.

Tc. *calpara* (Roesler 610; Șeineanu, II, 187; Lokotsch 400), cf. alb. *ğalpara*, bg. *čampari*. 3638

geană (-ene), s. f. – 1. (Înv.) Pleoapă. – 2. Firișoare de păr de pe marginea pleoapei. – 3. Zare, orizont. – 4. (Interj., Arg.) Atenție, păzea, șase! – Mr. *geană*, megl. *zenă*, istr. *jone*.

Lat. *gĕna*, prin intermediul unei forme **gĕnna*, insuficient explicată (influența lui *cennus*, după Candrea-Dens., 726; a lui *pinna*, după Pușcariu, *ZRPh.*, XXVIII, 682 și *DAR;* cf. Pușcariu 702; *REW* 3727), cf. calabr. *yena* „mal, margine", prov. *gena* „obraz". Cuvînt general folosit (cf. *ALR*, I, 20). Pentru semantism, cf. Iordan, *BF*, VI, 276. Sensul 4 este rezultatul unei confuzii umoristice cu *gini* „a observa" (după Graur 155, din țig. *ğene*, pl. de la *ğeno* „persoană", care pare mai puțin probabil). – Der. *genat*, adj. (cu gene lungi). 3639

geanabęt (-ți), s. m. – Tont, prost, netot. – Var. *genabet*. Mr., megl. *geănăbet*.

Tc. *cenabet* „om necurat" (Șeineanu, II, 187; Ronzevalle 70), cf. ngr. τζαναμπέτης, alb., sb. *ğenabet*, bg. *dženabet*. 3640

geane, s. f. – Lume.

Origine necunoscută. Numai în Banat. După *DAR*, în legătură cu alb. *giri* „castă", calabr. *jenia*, din gr. γενεά „creație". Diculescu, *Elementele*, 491 și Giuglea, *Dacor.*, III, 621, pleacă de la gr. γένος „origine". 3641

geanfęs (-suri), s. n. – Tafta.

Tc. *canfes* (*DAR*). Sec. XIX, înv. 3642

geantă (-nți), s. f. – Poșetă, servietă. – Mr. *ceantă*.

Tc. *canta* (Șeineanu, II, 188), cf. ngr. τσάντα, bg. *čanta*. 3643

geantă (–enți), s. f. – Partea exterioară a unei roți de autohevicul. – Var. *jantă*.

Fr. *jante*, cu influența cuvîntului anterior. Termen automobilistic, se folosește și în expresia *a fi pe geantă* (Arg., a fi lefter). Cf. Graur, *BL*, V, 61. 3644

geăr (–ruri), s. n. – Șal, batic.

Tc. *car* (Șeineanu, II, 177). Sec. XIX, înv. 3645

gebhaneă (–e), s. f. – Pulberărie, depozit de pulbere. – Var. *ge(a)b(e)hanea*.

Tc. *cebhane* (Șeineanu, III, 55; *DAR*). Sec. XVIII, înv. Aceluiași radical *geb* „pulbere" îi aparține *gebegiu*, s. m. (înv., artificier), din tc. *cebeci* (Șeineanu, III, 55). 3646

gebreă (–e), s. f. – Cîrpă cu care se șterg caii.

Tc. *cebre* (Cihac, II, 579. Sec. XVIII, înv. 3647

geloș (–oasă), adj. – **1.** Care suferă de gelozie. – **2.** Invidios.

It. *geloso* (sec. XIX), cf. *zel*. – Der. *gelozie*, s. f. (sentiment chinuitor că ființa iubită este necredincioasă; invidie); *gelozi*, vb. (a fi gelos), lipsește din dicționare, cu toate că este curent (apare la Bassarabescu). Este dublet al lui *jaluzea*, s. f., din fr. *jalousie*, și al lui *jaluzie*, s. f. (gelozie), înv., de la același cuvînt fr. 3648

gęme (–m, –mut), vb. – **1.** A scoate sunete nearticulate ca urmare a unei dureri, a se plînge. – **2.** A fi plin, încărcat peste măsură. – Mr. *gem, gimută, geamire*.

Lat. *gĕmĕre* (Pușcariu 703; Candrea-Dens., 727; *REW* 3722; *DAR*), cf. it. *gemere*, prov., cat., sp. *gemir*, fr. *geindre*, port. *gemer*, alb. *gëmoń* (Philippide, II, 643). – Der. *gemător*, adj. (care geme); *geamăt* (var. *gemăt, gemet*), s. n. (sunet nearticulat de durere) poate fi la fel de bine der. intern cu suf. *–et*, ca *freamăt, treacăt*, sau reprezentant al lat. *gĕmĭtus* (Pușcariu 705; Candrea-Dens., 728; *REW* 3724; *DAR*); *îngemere*, vb. (înv., a geme), ar putea reproduce lat. *ingĕmĕre; gemut*, s. n. (geamăt). 3649

gen (–nuri), s. n. – Fel, soi, tip.

Lat. *genus* (sec. XIX). – Der. *generic*, adj., din fr. *générique*. 3650

general (–lă), adj. – Care este comun tuturor ființelor sau obiectelor din aceeași categorie.

Fr. *général*. – Der. *general*, s. m. (grad de ofițer superior), din fr., cu multe var. înv. sau pop.: *ghineral, ghenerar, ghineral, ghindrar(iu)*, intrare în limbă din sec. XVIII prin intermediul rus. – Der. (din fr.) *generalisim*, s. m.; *generalitate*, s. f.; *generaliza*, vb. 3651

generos (–oasă), s. f. – **1.** (Înv.) Nobil, principal. – **2.** Mărinimos, darnic. – Var. (înv.) *gheneros*.

Lat. *generosus* (sec. XVII) și mai tîrziu din fr. *généreux*. – Der. *generozitate*, s. f. (dărnicie), din fr. *générosité*. 3652

geniu (–ii), s. n. – **1.** Cea mai înaltă treaptă de înzestrare a omului. – **2.** Spirit protector, duh.

Lat. *genium* (sec. XIX). – Der. *genial*, adj., din fr.; *ingeniu*, s. n., din lat. *ingenium; ingenios*, adj., din fr. *ingénieux*. 3653

gentil (–lă), adj. – **1.** (Înv.) Păgîn. – **2.** Amabil, drăguț. – Var. (înv.) *ghentil*.

Lat. *gentilis* (sec. XVII) și mai tîrziu din fr. *gentil*. – Der. *gentileță*, s. f., din fr. *gentillesse; gentilom*, s. m., din fr. *genilhombre*. 3654

gentiliță (–ci), s. f. – Jachetă. – Var. *jantilică*.

Origine necunoscută. Asemănarea cu *gentil* pare a se datora unei apropieri ulterioare. Sec. XX. 3655

genuchi (–i), s. m. – **1.** Parte a piciorului care cuprinde regiunea articulației femurului cu tibia. – **2.** (Înv.) Neam, spiță. – Var. *genunchi(u)*. Mr. *genuncl'u*, megl. *zenucl'u*, istr. *jeruncl'u*.

Lat. *genuc(u)lum* (Diez, I, 212; Pușcariu 706; Densusianu, *Hlr.*, 161; Candrea-Dens., 161; *REW* 3937; *DAR*), cf. it. *ginocchio*, prov. *genolh*, fr. *genou*, cat. *genoll*, sp. *hinojo*, port. *jeelho*. Forma cu infix nazal, paralelă cu prima, este comună mai ales în est (*ALR*, I, 57); a dat naștere acelorași der. Sensul 2, pe care *DAR* îl explică prin influența sl. *kolěno*, ar putea fi de asemenea primitiv.

Der. *genucher*, s. n. (pieptar lung pînă la genunchi; genunchieră; scîndură pe care lucrează cizmarii, ținînd-o pe genunchi); *îngenuchia*, vb. (a se așeza în genunchi; a înfrînge, a umili, a supune), care ar putea fi de asemenea rezultat al lat. **ingenuculāre* (Densusianu, *Hlr.*, 165; Pușcariu 850; Candrea-Dens., 730; *DAR*); *îngenuchetură*, s. f. (articulație). 3656

genune (–ni), s. f. – **1.** (Înv.) Mare. – **2.** Ochi de apă liniștită, alinătură. – **3.** Prăpastie. – **4.** (Înv.) Mulțime, puzderie. – Var. *genună, gerune*, (înv.) *gerure*, (înv.) *geroe*.

Lat. *caerūla* „mare, albastrul mării" (var. *geroe* se explică prin var. lat. *caerŭlea*). Sensul 2 provine de la culoarea caracteristică, albastră-verzuie, a alinăturilor, cf. lat. *caerulea fons;* sensul 4 este o metaforă, ca în *mare*. Rezultatul normal, *gerure*, a fost disimilat în *gerune*, care se mai aude încă în Trans. de Nord; *genune* se datorează unei

asimilări sau, mai curînd, unui fals de-rotacism. Apare de la primele texte din sec. XVI și a fost reactualizat poetic de Eminescu. – După Cihac, II, 580, din lat. tîrzie *gehenna*, ipoteză puțin probabilă. Candrea-Dens., 924 propunea lat. **gironem* „vîrtej", cf. *REW* 3938 și *DAR;* Rosetti, *Rhotacisme*, 20. După Hasdeu, *Cuv. din Bătrîni*, II. 201, ar fi cuvînt dacic. 3657

ger (-ruri), s. n. – Frig foarte mare. – Mr. *ger*.

Lat. *gĕlum* (Pușcariu 707; Candrea-Dens., 732; *REW* 3718; *DAR*), cf. it. *gelo*, prov., cat. *gel*, sp. *hielo*. – Der. *Gerar*, s. m. (ianuarie), pe care Hasdeu, *Col. lui Traian*, 1883, 224, îl considera rezultat al unei încrucișări a lat. *Ianuarius* cu *ger*, și Pascu, *Beiträge*, 10, drept rezultat al lui *ghenar* < ngr. γενάρι; *geros*, adj. (glacial); *gerui*, vb. (a îngheța, a se face frig); *geruială*, s. f. (frig; promoroacă). – Cf. *degera*. 3658

geraḥ (-hi), s. m. – Chirurg.

Tc. *cerrah* (Șeineanu, III, 55). Sec. XVIII, înv. 3659

geremeá (-éle), s. f. – Amendă.

Tc. *cereme* (Șeineanu, II, 178; Lokotsch 683). Sec. XVIII, înv. – Der. *geremetisi*, vb. (a amenda), înv. 3660

geríd (-duri), s. n. – 1. Suliță, – 2. Joc, turnir în care călărețiî aruncau adversarului o suliță. – Var. *geret, giret, girit*. Mr. *girit* „suliță", megl. *gilit*.

Tc. *cirid* (Șeineanu, II, 178; Lokotsch 681), cf. ngr. τζιρίτι, bg. *džirid*. 3661

germán (-nă), adj. – Neamț.

Lat. *germanus* (sec. XIX). – Der. *germanic*, adj.; *germanism*, s. n.; *germanist*, s. m.; *germanistică*, s. f.; *germaniza*, vb.; *germanofil*, adj.; *germanofob*, adj.; *antigerman*, adj. 3662

gérmen (-ni), s. m. – 1. Sămînță care dă naștere unei ființe vii. – 2. Principiu, element.

Lat. *germen* (sec. XIX). – Der. (din fr.) *germina*, vb.; *germinație*, s. f.; *germinativ*, adj. *Germănar*, s. m. (martie), indicat uneori drept cuvînt pop., pare o creație a lui Alecsandri, pe baza fr. *Germinal*. 3663

get-begét, adj. – Autentic, neaoș. – Var. (Munt.) *eget-beget*.

Tc. *ced bi ced* „de la un strămoș la altul" (Meyer 81; Șeineanu, II, 179; Lokotsch 634). 3664

geveli (-lésc, ít), vb. refl. – A se plînge, a se lamenta.

Creație expresivă. În Mold. 3665

gevreá (-éle),

s. f. – Basma, batic de mătase fină brodată. – Var. *cevrea*.

Tc. *cevre* (Șeineanu, II, 179; Lokotsch 414), cf. ngr. τσεβρές, bg. *dževre*. Sec. XIX. 3666

gheb (-buri), s. n. – 1. Cocoașă. – 2. Specie de ciuperci comestibile (Agaricus melleus). – Var. *ghib, gheabă*.

Lat. **glibba*, probabil în loc de **gibbla* < *gibbula*, cuvînt folosit de Vegecio (Battisti, III, 1837; cf. Pușcariu 708; *DAR; REW* 3754); cf. cat. *gep*, sp. *giba, chepa*, port. *geba*. Der. din sl. *gǫba* „burete", cf. bg. *găba* „ciupercă" (Cihac, II, 502; Conev 42) nu este posibilă din punct de vedere fonetic. Graur, *BL*, V, 62, pune sub semnul întrebării der. din lat., fără motive suficiente. – Der. *ghebos*, adj. (cocoșat); *gheboși* (var. *(în)gheboșa*), vb. (a cocoșa; a îndoi, a încovoia); *înghebeji*, vb. (Olt., a goni, a hăitui). – Din rom. provine mag. *göb* „cocoașă" (Edelspacher 13; Candrea, *Elemente*, 408). 3667

ghębă (-be), s. f. – Manta țărănească de postav. – Var. *cheb(e)*.

Tc. *kebe* (Șeineanu, II, 102). Pare dublet de la *gubă*. 3668

gheceț (-te), s. n. – Vad. – Var. *ghecit*.

Tc. *geçit* (Șeineanu, III, 56), cf. bg. *gecid*. Sec. XVIII, înv. 3669

gheénă, s. f. – Iad, infern.

Mgr. γέεννα, prin intermediul sl. *geenna*. Sec. XVI. 3670

ghęlă (-le), s. f. – Eșec, nereușită, fiasco, lovitură greșită la jocuri.

Origine incertă. Ar putea fi în legătură cu germ. *gellend* „strident, nepotrivit". 3671

ghęlai, interj. – Hai, vino.

Tc. *gel*, imperativ de la *gelmek* „a veni" (*DAR*). – Der. *ghelai*, s. n. (Olt., venire); *ghelir*, s. n. (rentă, venit), din tc. *gelir* (Meyer 119; Șeineanu, III, 179; Lokotsch 708), cf. alb. *geler*. 3672

ghęlzi, s. m. pl. – (Arg.) Bani.

Germ. *Geld*. Se folosește numai în unele medii urbane. Cf. Pașca, *Dacor.*, VII, 195. 3673

ghem (-me), s. n. – 1. Obiect de formă rotundă, rezultat prin depănarea unor fire. – 2. Cocoloș, bulgăre. – 3. Al treilea compartiment al stomacului rumegătoarelor. – Mr. *gl'om, gl'em*, megl., istr. *gl'em*.

Lat. *glŏmus*, prin intermediul unei forme pop. **glemus* (Miklosich, *Consonantismus*, II, 59; Densusianu, *Filologie*, 447; Pușcariu 711; Candrea-Dens., 734; *REW* 3801; *DAR;* Philippide, II, 643; Iordan, *ZRPh.*, LVI, 230; Graur, *Revue de Phi-*

lologie, XI, 267; Rosetti, I, 57), cf. alb. *ljëms*, it. *ghiomo* (ven. *gemo*). Totuşi, modificarea vocalismului s-ar putea explica şi ca rezultat specific limbii rom., pe baza lui **ghiom*, cf. mr. *gl'om*, it. *ghiomo*, prin intermediul unei asimilări produse la pl. **ghiome* > *gheme*. Cf. sl. *glenŭ*, pol. *glon*, pe care Berneker 301 le derivă de la acelaşi etimon lat.

Der. *ghemotoc*, s. n. (ghem, cocoloş; obiect mototolit), cu var. etimologice *ghiomotoc* şi cele expresive *ghemoltoc, glomotoc, ciomîltoc; ghemui*, vb. (a ghemotoci, a face ghem); *ghemoşat*, adj. (strîns, ghemuit); *ghemejat*, adj. (ghemuit); *ghemîrdic* (var. *ghemîrdoc*); s. m. (mucos, ţînc, puşti) cu suf. expresiv; *înghemui*, vb. (a ghemui; a îngrămădi), al cărui ultim sens, care apare la unii scriitori moderni, de ex. la Bassarabescu, pare urmarea unei confuzii cu *înghesui; (în)ghemuială*, s. f. (acţiunea de a ghemui); *ghibirdic* (var. *ghibizdoc*), s. m. (pitic, năpîrstoc), formaţie paralelă lui *ghimîrdic*, cu o confuzie între *ghem* şi *gheb; ghibiroancă*, s. f. (cartof); *ghibirdeci*, s. m. (pitic, pigmeu). 3674

ghemţ, s. m. – Piele de căprioară.

Germ. *Gemse* (Iordan, *BF*, VIII, 227). Sec. XIX. 3675

ghenărie, s. m. – Ianuarie. – Var. *g(h)en(u)ar(ie)*. Mr. *g'inar*.

Sl. *genarii*, din mgr. γενάρης (Cihac, II, 119). Înlocuit modern de *ianuarie*, din lat. *ianuarius*. 3676

gherdan (–ne), s. n. – Şirag de mărgele, de galbeni. – Var. *ghiordan*. Mr. *ghiurdane*, megl. *ghirdan*.

Tc. (per.) *gerdan* „gît", *gerdanlık* „şirag" (Şeineanu, II, 179; Lokotsch 575); cf. ngr. γερτάνι, γιορντάνι. Sec. XVII. – Din rom. provine rut. *gerdan* (Miklosich, *Wander.*, 15). 3677

gherdaş (–puri), s. n. – 1. Loc îngust şi stîncos de pe cursul unei ape. – 2. Abis, vîltoare.

Tc. *girdap* (Şeineanu, III, 56; Lokotsch 724). 3678

gheretă (–te), s. f. – 1. Construcţie mică în care se poate adăposti un paznic. – 2. Chioşc, tonetă. – Var. (rar) *gheritǎ*.

Fr. *guérite*. 3679

gherghéci (–i), s. m. – Varietate de muşcată (Geranium pratense). – 2. Plantă (Erodium cicutarium). – Var. *gherghetin*.

Bg. *gergeč* „biban" (Scriban). Pentru semantism, cf. celălalt nume al plantelor, *ciocul berzii* sau *pliscul cucoarei*. 3680

gherghef (–furi), s. n. – Cadru de lemn pentru brodat.

Tc. *gergef* (Şeineanu, II, 180; Lokotsch 1091), cf. bg. *gergev*. 3681

gherghină (–ne), s. f. – 1. Dalie (Dahlia variabilis). – 2. Fruct de păducel.

Germ. *Georgine* (*DAR*), cf. it. *georgina* (Battisti, III, 1789), bg., rut. *gergina* (după Conev 39, din bg.). Este pop. 3682

gherghir (–ruri), s. n. – Cameră boltită, beci.

Tc. *kargir* „construcţie de piatră" (Şeineanu, II, 190; Lokotsch 1092). Sec. XVIII, înv. 3683

gheridon (–oane), s. n. – Măsuţă rotundă.

Fr. *guéridon*. 3684

ghérlă (–le), s. f. – Carceră, închisoare.

De la *Gherla*, oraş din Trans., unde exista un penitenciar cunoscut. – Der. *gherlan*, s. m. (Trans., hoţ). 3685

ghermesut (–turi), s. n. – Ţesătură fină, voal. – Var. *ghermesit*.

Tc. *germsud* (Şeineanu, II, 180; Lokotsch 684). Sec. XVIII, înv. 3686

gheroc (–curi), s. n. – Levită, redingotă.

Germ. *Gehrock* (Bogrea 189; *DAR*). 3687

ghes (–suri), s. n. – 1. Brînci. – 2. Stimul, impuls.

Origine necunoscută. Nu pare a fi cuvînt identic cu *ghes*, s. n. (Arg., zi), din ţig. *ges* (Juilland 165); totuşi, originea ţig. este posibilă. Drăganu, *Docor.*, V, 363, îl pune în legătură cu mag. *gyűszű* „degetar", cu care nu pare a avea nici o înrudire. – Der. *înghesui*, vb. (a împinge, a năvăli; a stoarce; a strînge; a grăbi; a îngrămădi) pe care Drăganu, *Dacor.*, V, 908, îl derivă din mag. *gyeszül* „împinge"; *înghesuială*, s. f. (lume multă, aglomeraţie; apăsare, sufocare). 3688

gheşeft (–turi), s. n. – Afacere la care se ciştigă prin mijloace incorecte, specualţie.

Germ. *Geschäft*, prin intermediul argoului iudeo-german (Borcea 189). – Der. *gheşeftar*, s. m. (speculant); *gheşeftărie*, s. f. (speculaţie). 3689

gheura (–r, –at), vb. – A curăţa de boabe. – Var. *gheora*.

Origine incertă. După Candrea-Dens., 638; cf. *REW* 3770; *DAR* şi Rosetti, I, 167, din lat. *glabrāre* „a netezi", dar semantismul nu este clar. Trebuie să fie cuvînt identic cu *a desgheura* (var. *desghiora, dejgheura*), vb. (a scoate miezul de nucă), ce se consideră ca rezultat al lat. **disgluberāre* (Candrea; Scriban), sau **disglabrāre*

(Densusianu, *Rom.*, XXXVI, 325; Candrea-Dens., 739; Rosetti, I, 165). Pare a fi vorba mai curînd de un cuvînt legat de *ghiară*, cf. *ghera* „a zgîria"; într-atît încît cele două cuvinte se confundă uneori: cf. *lasă mîța, că te ghioară* (Agîrbiceanu). 3690

ghiară (-re), s. f. – **1.** Formație cornoasă ascuțită crescută la vîrful degetelor unor păsări și mamifere. – **2.** Cîrlig, cange. – Var. *gheară*.

Lat. **ung(u)lāris*, al cărui rezultat normal este **înghiare*, separat artificial în *în ghiare* din rațiuni de fonetică sintactică ușor de înțeles. Cf. *unghie*. Se cuvine să adăugăm că acest cuvînt lipsește din dialecte, fapt pentru care pare posibil să fie vorba de o der. internă a limbii rom., plecîndu-se de la *unghioară*, dim. de la *unghie*, pronunțat **înghiară* (cf. *umblu* și *îmblu*). Totuși, Pușcariu, *ZRPh.*, XXVIII, 687 (cf. Pușcariu 713; *REW* 3690; *DAR*) propune un lat. **garra*, de origine celtică, de unde sp. *garra;* pentru a evita dificultatea fonetică pleacă de la un dim. **garrula*, cu metateză **glarra;* însă această ipoteză a fost abandonată pentru sp. (Corominas, II, 687-92), și nu poate fi valabilă pentru limba rom. Cihac, II, 101, pleca de la *sgîria;* și Pușcariu, *Dacor.*, III, 380, din germ. *Kralle*.

Der. *înghera*, vb. (rar, a apuca, a înhăța); *ghera*, vb. (a zgîria); *gheran*, s. n. (braț al cleștelui). – Cf. *gheura*. 3691

ghiață (ghețe), s. f. – **1.** (Mold., înv.) Jambieră. – **2.** Cizmă, bocanc. – Var. (Mold.) *gheță, gheață*.

It. *ghetta*, din fr. *guêtre* (sec. XIX), cf. ngr. γαίτα (*REW* 9577; *DAR*). Este dublet de la *ghetră*, s. f. (jambieră), din fr. *guêtre*. – Din rom. provine bg. *g'ată* (Capidan, *Raporturile*, 222). 3692

ghiață (ghețuri), s. f. – **1.** Apă aflată în stare solidă în urma înghețării. – **2.** (Trans.) Grindină. – **3.** Plantă, Mesembryanthemum crystallinum. – **4.** (Pl.) Ghețar. – Var. *gheață*. Mr. *gl'ață*, istr. *gl̨ț̨e*.

Lat. *glăcia* (Densusianu, *Hlr.*, 133; Pușcariu 709; Candrea-Dens., 735; *REW* 3771; *DAR*), cf. it. *ghiaccia*, fr. *glace*. – Der. *ghețar*, s. m. (masă de gheață formată în regiunile alpine; răcitor); *ghețărie*, s. f. (ghețar, răcitor); *ghețar*, s. m. (vînzător de înghețată); *ghețișoară*, s. f. (plantă nedeterminată); *ghețoi*, s. n. (țurțure); *ghețos*, adj. (glacial, înghețat); *ghețuș*, s. n. (gheață; înghеț); *ghețușcă*, s. f. (derdeluș); *înghеța*, vb. (a congela; a încremeni, a înlemni; a amorți), pe care Pușcariu 852; Candrea-Dens., 737; și *DAR* îl derivă direct din lat. **inglăciāre*, cf. mr. *ngl'eț(u)*, megl. *(a)ngleț*, istr. *ănglˈoț*, care pare însă mai curînd o der. internă; *înghеț* (var. înv. *gheț*), s. n. (ger, frig intens; amorțire, înțepenire); *înghеțată*, s. f. (cremă de fructe, lapte etc. răcită pînă la solidificare; Bucov., gelatină de carne); *înghеțător*, adj. (glacial, care îngheață); *înghеțiș*, s. n. (frig intens); *desghеța*, vb. (a înceta de a mai fi înghețat; a se dezmorți; a deveni vioi, priceput); *desghеț*, s. n. (topire naturală a gheții sau zăpezii). 3693

ghiaur (-ri), s. m. – Creștin, necredincios (din punctul de vedere al musulmanilor). – Megl. *căur*.

Tc. *caur* (Șeineanu, II, 180; Iogu, *GS*, IV, 384), din per. *gebr* „păgîn", cf. fr. *guèbre*, cf. și ngr. γιαούρ(ις), bg. *giavurin*. Megl. de la var. tc. *kaur*. Cf. la Cervantes, *Comedias y entremeses*, II, 95, *caur* „creștin". 3694

ghibăn (-ni), s. m. – Pește de apă dulce (Perca fluviatilis).

Bg. *giban* (*DAR*). Este dublet al lui *biban*. – Var. *ghigorț, ghiborț*, s. m. (Acerina cernua, pește de rîu) nu au fost lămurite. 3695

ghicț (-cęsc, -ț̨i), vb. – A descoperi, a afla, a intui. – Var. (înv.) *gîci*. Mr. *angucescu, angucire*.

Origine obscură. Pare a fi în legătură cu sl. *gadati* „a ghici" (Cihac, II, 111; Berneker 288), prin intermediul sl. *gadačĭ* „ghicitor" (*DAR*) sau al bg. *gatka* „ghicitoare" (Pascu, apud Philippide, II, 714), de unde o formă rom. * *gîd(ă)ci* sau *gîtci*, redusă ulterior. Cf. și bg. *gatkam* „a propune o ghicitoare", *gadam* „a ghici". Der. de la *ghioc*, propusă de Laurian și păstrată de Scriban, nu pare posibilă.

Der. *ghicitor*, s. m. (om care prezice viitorul); *ghicitoare*, s. f. (femeie care prezice viitorul; cimilitură; brînduță-de-toamnă, Colchicum autumnale); *ghicitură*, s. f. (cimilitură); *ghiceală*, s. f. (cimilitură). 3696

ghid (-izi), s. m. – Călăuză, cicerone.

Fr. *guide*. – Der. *ghida*, vb. (a călăuzi). 3697

ghi̯di, interj. – Ia te uită! Ce mai!

Tc. *gidi* (Șeineanu, II, 181; Lokotsch 718). Sec. XVIII, înv.; se folosea mai ales în insulte. 3698

ghiftuț (-uęsc, -ț̨i), vb. – A îndopa, a îmbuiba, a umple. – Var. (înv.) *biftui*.

Creație expresivă, cf. *bufle, chifli* (Scriban, *Arhiva*, XXIX, 240). Nu este probabilă apropierea de germ. *Gift* „otravă", propusă de Drăganu, *Dacor.*, I, 316. – Der. *ghiftuială*, s. f. (acțiunea de a se ghiftui). 3699

ghigiliç (-curi), s. n. – Căciuliţă de dormit.
Tc. *gecelik* (Şeineanu, II, 182; Lokotsch 704). Sec. XVIII. 3700

ghiţje (-ji), s. f. – **1.** Pănuşă de porumb. – **2.** Coajă verde de nucă. – Var. *ghij.*
Origine necunoscută. – Der. *ghijură*, s. f. (ştiulete de porumb crud); *ghija*, vb. (a dezghioca, a curăţa de boabe); *ghijos*, adj. (care are multe foi). Cf. *gheura.* 3701

ghilaţn (-nă), adj. – (Mold.) Bou sau vacă avînd părul împestriţat cu alb.
Mag. *gyilán* (*DAR*). Tiktin îl punea în legătură cu sl. *bělŭ* „alb". 3702

ghilimţle, s. f. pl. – Semn de punctuaţie în formă de virgule, semnele citării.
Fr. *guillemets*, prin intermediul unui sing. nefolosit, *ghilimea.* 3703

ghilosţ (-sţesc, -ţt), vb. – (Mold.) A spăla, a curăţa.
Probabil de la *bili*, cu pronunţarea mold. *ghili* şi cu un infix expresiv (Graur, *BL*, IV, 106). Nu este probabilă der. propusă de Capidan, în *DAR*, din ngr. γυαλίζω „a cizela". 3704

ghţmber, s. m. – Plantă erbacee tropicală, aromatică. – Var. (înv.) *ghimbir, imbir.*
Mag. *gyömber* (Cihac, II, 601; Gáldi, *Dict.*, 91), cf. sb., cr. *gjumber;* var., din rut. *imber* (sec. XVIII). 3705

ghimţe (-ţi), s. f. – Corabie, navă.
Tc. *gemi* (Şeineanu, III, 56; Lokotsch 709), cf. alb. *gemi*, bg. *semiĭa*. Sec. XVIII, înv. – Der. *ghimigiu*, s. m. (înv., marinar), din tc. *gemici.* 3706

ghţmpe (-pi), s. m. – **1.** Spin, ţeapă. – **2.** Os de peşte. – **3.** Vîrf ascuţit, cui. – **4.** Nume de plante spinoase (Cyrsium lanceolatum; Xanthium spinosum; Centaurea calcitrapa; Ruscus aculeatus). – Var. (înv.) *ghimp.*
Lat. **pŭngŭlum*, de unde provine şi it. *pungolo* (*Arch. glott.*, XIII, 398; Prati 802) şi cu schimbare de suf., *pungello* (*REW* 6851). De la **punglu* s-a ajuns prin metateză la **glumpu* > **ghiumpu* (ca în **quaglum* > *chiag*), redus prin disimilaţie la *ghimp(u)*. Se presupune în general că termenul rom. derivă din alb. *gjëmp, gljimp* (Cihac, II, 717; Meyer 140; Philippide, II, 713; Jokl 26–28; Rosetti, II, 117); însă chiar var. consonantismului alb. dovedeşte că trebuie plecat de la un etimon romanic în *gl-*, al cărui rezultat ar fi trebuit să fie diferit în alb., cf. **glemus* > alb. *ljëms, glandis* > alb. *ljende*. Este evident că alb. provine din rom.
Der. *ghimpos*, adj. (spinos; picant, înţepător); *ghimpoasă*, s. f. (plantă, Cryspis aculeata); *ghimpuros*, adj. (spinos); *(în)ghimpa*, vb. (a înţepa; a incita, a stimula; a muşca, a înţepa; a răni); *înghimpător*, adj. (care înţeapă); *înghimpătură*, s. f. (înţepătură); *ghimpariţă*, s. f. (Cryspis aculeata). 3707

ghţmpe (-pi), s. m. – Călugăraş (Pyrrhula europaea).
Al. *Gimpel* (*DAR*). 3708

ghin (-nuri), s. n. – **1.** Sapă, cazma. – **2.** Daltă.
Origine incertă, dar probabil expresivă. Pare pînă la un punct formaţie paralelă lui *cioc;* este identică lui *gin*, s. n. (burghiu, sfredel). – Der. *ghinărar*, s. n. (daltă); *ghinţ*, s. n. (calapod, formă), numit astfel probabil datorită vîrfului său, cf. *cioc; ghinui*, vb. (Trans., a ciopli cu tesla); *ghionoi*, s. n. (tîrnăcop); *ghionoaie*, s. f. (ciocănitoare, Picus maior, Picus minor), cf. celălalt nume, *ciocănitoare*, de la *ciocan* (identitatea cu *ghionoi* „tîrnăcop", deşi evidentă şi semnalată încă de către Hasdeu, *Cuv. din Bătrîni*, I, 282, nu a fost admisă; după Tiktin, aflat în legătură cu *gaură;* Cihac, I, 119, se gîndeşte la sl. *žlŭtŭ* „blond", sb., cr. *žunja* „blond"; Philippide, II, 714 propune o legătură cu alb. *gjon* „cucuvea", cf. *DAR* şi Puşcariu, *Lr.*, 265; *DAR* se gîndeşte la posibilitatea unei rădăcini expresive, dar se referă mai curînd la intenţia de a reproduce strigătul păsării; iar după Scriban, trebuie plecat de la *vioi* „ager"; nici una din aceste sugestii nu este convingătoare); *ghiont*, s. n. (brînci, lovitură cu cotul); *(în)ghionti*, vb. (a împinge; a da ghionturi, a da pumni); *ghiontuială*, s. f. (ghiont); *ghiold*, s. n. (ghiont), pare a rezulta dintr-o încrucişare a lui *ghiont* cu *bold* (*DAR*); *(în)ghioldi*, vb. (a împinge); *ghioldiş*, adv. (pieziş). 3709

ghţnă (-ne), s. f. – Ghinion, nenoroc.
Fr. *guigne*, cf. ngr. γκίνια; ca *ghinion*, s. n. (nenoroc), din fr. *guignon;* der. *ghinionist*, s. m. (care nu are noroc). 3710

ghţndă (-de), s. f. – **1.** Fructul stejarului. – **2.** Treflă, la jocul de cărţi. – Mr., megl. *gl'indă*, istr. *gl'inde.*
Lat. **glanda*, de la *glans*, cu schimbare de decl. (Puşcariu 714; Candrea-Dens., 740; *REW* 3778; *DAR*), cf. alb. *ljënde* (Philippide, II, 643). Este de asemenea posibil să se plece direct de la *glandem*, cf. var. înv. şi dial. *ghinde.*
Der. *ghindar*, s. m. (stejar; cioară-de-cîmp; Garrulus glandarius) pe care Puşcariu 716, Candrea-Dens., 741 şi *REW* 3774 îl derivă direct din lat. *glandărius; ghindos*, adj. (plin de ghindă);

ghindoc, adj. (persoană bondoacă), cf. *bondoc*. – Cf. *ghindură*. 3711

ghiṇdură (–re), s. f. – Ganglion, umflătură. – Mr., megl. *gl'indură*.

Lat. *glandŭla* (Pușcariu 715; Candrea–Dens., 742; *REW* 3777; *DAR*), cf. alb. *gjëndërë* (Pușcariu, *Lr.*, 266). – Der. *ghinduros*, adj. (umflat, cu ganglioni), pe care Pușcariu 717 și Candrea–Dens., 743 îl derivă direct din lat. *glandŭlōsus*. – Din rom. provine sb. *glindura* (Candrea, *Elemente*, 408). 3712

ghiṇțură (–ri), s. f. – Gențiană (Genciana cruciata, punctata, excisa). – Var. *(d)ințură*.

Din germ. *Gentiana*. – Din rom. provine rut. *g'enzura* (Miklosich, *Wander.*, 15; ca și sb. *lincura* (Candrea, *Elemente*, 406). 3713

ghioạgă (–ge), s. f. – Măciucă. – Var. (înv.) *ghigă, ghegă, ghioacă*. Mr. *cl'oagă, gl'ogă*.

Origine obscură. Se pleacă de obicei de la lat. *clāva* (Hasdeu, *Col. lui Traian*, III; *DAR*), al cărui rezultat ar fi **ghie;* pentru al doilea element nesatisfăcător explicat, cf. *buturugă, bîzdoagă, măciucă*. Totuși, explicația nu este convingătoare; pare preferabil să se presupună un **ghiob* (< *gheb?*) cu varianta f., ca *moț, moacă, boț, boacă;* pentru variația consonantică, cf. *ghiborț, ghigorț*, precum și *ghidănac*, s. n. (Olt., măciucă), probabil în loc de **ghibănac*. Der. din lat. **clāvica* (Weigand, *Jb*, XII, 109; cf. *REW* 1978 și Pascu, *Beiträge*, 9), din lat. **globica* (Giuglea, *Dacor.*, IV, 1554) sau din sl. *glogŭ* (Miklosich, *Consonantismus*, II, 57) nu pare posibilă. Alb. *kljokë* trebuie să provină din mr.; bg. *gega* (cf. Romansky 105) și ngr. γλογιά „lance" depind evident de rom. – Der. *ghigar*, s. m. (înv., porcar, cioban); *ghiogar*, s. m. (bătăuș). 3714

ghiọb (–buri), s. n. – Vas de lemn pentru păstrat brînză, putină.

Mag. *döböny* (*DAR*). În Trans. După Hasdeu, *Col. lui Traian*, 1876, 97, cuvînt dacic. 3715

ghiobẹc (–curi), s. n. – (Munt.) Veșmînt larg.

Tc. *göbek* „buric" (Bogrea, *Dacor.*, I, 276). 3716

ghiọc (–ci), s. m. – Scoică marină a moluștei denumite Cypraea moneta, apreciată pentru albeața ei și pentru folosirea pe care i–o dau țigăncile ghicitoare, care pretind că află viitorul ascultînd zgomotul care se aude în interiorul scoicii. – Var. *ghioacă*.

Lat. *cāvum* „gaură", al cărui rezultat **gău*, cf. *găoace*, a primit apoi suf. *–oc*. Este dublet simplu al lui *găoace*. Alterarea fonetismului se explică poate printr–o intenție expresivă, care ar fi apropiat acest cuvînt de rădăcina *ghiolc–*, care indică zgomotul unui lichid într–un recipient închis, și al cărui sens coincide în parte cu cel de *ghioc*, cf. *ghiolcăi*. A fost considerat der. din sl. *glogŭ* (Cihac, II, 129); din lat. *gullioca* „coajă verde de nucă" (Cihac, II, 333; Philippide, 99; Pascu, I, 95); sau din lat. *cochlea*, prin intermediul unei metateze **cloca* (Pușcariu 718; *REW* 2011; *DAR*, cf. împotrivă Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 279), cf. it. *chiocca*, „țeastă" (Battisti, II, 904), sassar. *ciogga*, logud. *gioga*.

Der. *ghiocel*, s. m. (scoică; floare, aișor, Galanthus nivalis); *desghioca*, vb. (a scoate boabele, a curăța de coajă); *ghioș*, adj. (Mold., alb), de la *ghioci*, cu pronunțarea mold. Identitatea lui *ghioc* cu *ghiocel* este evidentă atît datorită culorii comune, cît și folosirii lui *ghiocel* „scoică" (cf. Pușcariu, *Diminutiv.*, 171); totuși, Lexiconul de la Buda, urmat de Diez, *Gramm.*, I, 197, pleca de la lat. *glaucium*, și Philippide, *Principii*, 38, de la lat. **glaucĕllus*. Pentru *desghioca*, a cărui der. este normală, pe baza lui *ghioc* „coajă" (sens neatestat, dar care apare pentru *găoace*), Hasdeu, *Cuv. din Bătrîni*, I, 275 pleca de la lat. *cauca*, și Candrea, *Rom.*, XXXVI, 325, de la un lat. **disglubĭcāre* (cf. împotrivă *REW* 2011). – Cf. *găoace, gaură, sgău*. 3717

ghiọci (–ciuri), s. n. – Căruță care poate fi lungită.

Tc. *göç* „transport" (*DAR;* Lokotsch 729; Graur, *GS*, VI, 331). – Der. *ghiociar*, s. m. (căruțaș). 3718

ghiojgoreạ, adv. – Public, în văzul tuturor.

Tc. *göz–göre* (Șeineanu, II, 182; *DAR*). Sec. XIX, înv. 3719

ghiọl (–luri), s. n. – Lac, baltă. – Mr. *ghiole*.

Tc. *göl* (Seineanu, II, 182; Lokotsch 729). 3720

ghiolcặi (–ăș, –ạt), vb. – Despre mațe, a produce un zgomot.

Creație expresivă, cf. *ghiorăi, chiorăi*. – Der. *ghioalcă* (var. *ghiolcură*) adv. (plin–ochi); *ghiorcă*, s. f. (Bucov., vîltoare). Probabil aparține aceleiași rădăcini expresive *ghilan*, s. m. (Mold., vlăjgan), cf. *ghiorlan, golan* (după Löwe 12 și Scriban, ar fi cuvînt identic lui *bălan*). 3721

ghiondẹr (–re), s. n. – Prăjină.

Tc. *gönder* (*DAR*). 3722

ghionghionẹle, s. f. pl. – Fasoane, mofturi.

Tc. *güna–gün* „de orice fel" (*DAR*). Sec. XIX, înv. – Der. *ghionghioni*, vb. refl. (a se fandosi, a face nazuri). 3723

ghiordiẹ (-i), s. f. – Veşmînt larg.
Tc. *kürdiye* (Şeineanu, II, 182). Sec. XVIII, înv. 3724

ghiordụm (-muri), s. n. – Joc de cărţi. – Var. *ghiurdum.*
Tc. *görd̈um* (Şeineanu, II, 182). 3725

ghiọrţ, interj. – Exprimă zgomotul produs cînd se înghite mîncarea sau băutura.
Creaţie expresivă. – Der. *(în)ghiorţăi,* vb. (a înghiţi, a înfuleca, a îndopa; a ghiolcăi maţele), cf. *ghiorăi; ghiorţăitură,* s. f. (înghiţitură mare; chiorăială). 3726

ghiosolị (-lęsc, -ịt), vb. – (Rar) A chinui.
Mag. *gyaszol* „a fi în doliu" (Drăganu, *Dacor.,* V, 364). 3727

ghiọtura, s. f. – În expresia; *cu ghiotura,* în număr mare, cu grămada.
Tc. *kötürü* (Şeineanu, II, 182; Lokotsch 734), cf. bg. *giotiore.* 3728

ghiovăsị (-sęsc, -ịt), vb. – **1.** (Înv.) A certa, a dojeni. – **2.** (Înv.) A citi.
Ngr. διαβάζω (Gáldi 93), cf. alb. *gabas* (Meyer 82). Sec. XVIII. 3729

ghiozdạn (-ne), s. f. – Obiect de formă dreptunghiulară folosit de şcolari pentru a-şi transporta cărţile şi caietele; servietă.
Tc. *güzdan, küzdan* (Şeineanu, II, 183; Lokotsch 758; Ronzevalle 70). 3730

ghirtọc (-ci), s. m. – Prună a cărei dezvoltare a fost oprită de parazitul Exoascus pruni.
Mag. *birtok* (*DAR*). În Trans. 3731

ghişẹu (-ẹe), s. n. – Ferestruică prin care publicul ia contact cu funcţionarii unei instituţii. – Var. (înv.) *ghişet.*
Fr. *guichet.* 3732

ghismạn (-ni), s. n. – Plăcintă cu brînză. – Var. *ghismand, ghiţman(d).*
De la *Ghetsemani,* nume propriu, datorită faptului că s-a făcut la început pentru sărbătoarea Paştelui (Bogrea, *Dacor.,* III, 724; Tagliavini, *Arch. Rom.,* XII, 188). 3733

ghistịnă (-ne), s. f. – (Trans.) Castană. – Var. *aghistină.*
Mag. *gesztenye* (Gáldi, *Dict.,* 132). 3734

ghiudẹn (-nuri), s. n. – Cîrnat uscat, din carne de vită. – Var. *ghiudem.*
Tc. *göden* (Şeineanu, II, 183; Lokotsch 726). – Der. *ghiudemărie,* s. f. (fabrică de ghiudenuri). 3735

ghiuj (-ji), s. m. – Bătrîn decrepit, ramolit. – Var. *ghij, ghijan, ghijoi, ghijoc, bijog, bijoagă, ghijoagă.*
Probabil din sl. **gǫzĭ* „creangă subţire", cf. *ginj.* Semantismul se explică prin ideea de „îndoit, curbat", cf. *gînjia* „a îndoi", *gînjui* „a răsuci"; fonetismul pare a indica un împrumut de dată ulterioară lui *gînj,* cf. rus. *guž* „răchită"; dezvoltarea vocalică, aşa ca în *ghegă* > *ghioagă, ghin* > *ghionoi, chirăi* > *chiorăi,* etc. Alb. *gjüš* „bunic" (Meyer, 143; Philippide, II, 714; *DAR*) provine din aceeaşi sursă, sau poate din rom. După părerea lui Hasdeu, *Col. lui Traian,* 1876, 1, este vorba de un dacic **ghiuga;* după Popescu-Ciocănel, 31, ar trebui plecat de la per. *ghauz* „curtezană", a cărui legătură nu se înţelege; iar după Lahovary 330, avem a face cu un cuvînt anterior indueurop. Legătură cu *hîj,* s. m. (Mold., ghiuj) şi *vîj(oi),* s. m. (Trans., ghiuj) nu este clară. 3736

ghiụl (-luri), s. n. – Mulţime, cantitate mare.
Tc. *kül* (Şeineanu, II, 183). Sec. XIX, înv. 3737

ghiụl (-luri), s. n. – **1.** Piatră preţioasă incrustată într-un inel. – **2.** (Arg.) Inel, bijuterie.
Tc. *gül* „trandafir" (Şeineanu, II, 183). – Der. *ghiular,* s. m. (Arg., bijutier). Din aceeaşi familie face parte *ghiurghiuliu,* adj. (trandafiriu), din tc. *gülgüli* (Tiktin). Toate aceste cuvinte sînt înv. 3738

ghiuleạ (-ẹle), s. f. – Proiectil de tun. – Mr., megl. *ghiule.*
Tc. *gülle* (Şeineanu, II, 183; Lokotsch 730), cf. alb. *gülje,* bg. *giulle.* 3739

ghiuluș (-şuri), s. n. – Adunare.
Maf. *gyüles* (*DAR*). Sec. XVIII, înv. 3740

ghiụm (-muri), s. n. – Lighean.
Tc. *güm* (*DAR*). Sec. XIX, înv. 3741

ghiumbrục (-curi), s. n. – Vamă. – Var. *(gh)im(b)ruc.*
Tc. *gümrük* (*DAR*), din mgr. κουμέρκιον. Sec. XIX, înv. – Der. *ghium(b)rucciu,* s. m. (vameş); *ghiumurluc,* s. m. (grănicer). 3742

ghiunjẹ (-ji), s. f. – Echer, colţar.
Tc. *gönie* (Tiktin). 3743

ghiuvergileạ, s. f. – Salpetru.
Tc. *güvergile* (Şeineanu, III, 56). Sec. XVIII, înv. 3744

ghivẹci (-ce), s. n. – **1.** Glastră. – **2.** Oală. – **3.** Fel de mîncare tipic pregătit cu carne prăjită şi diverse zarzavaturi. – Mr. *ghivece.*
Tc. *güveç* (Şeineanu, II, 184), cf. ngr. γιουβέτσι, bg. *gevеč.* Sensul 3 se foloseşte la pl. *ghiveciuri.* 3745

ghivẹnt (-turi), s. n. – 1. Șanț elicoidal pentru înșurubare. – 2. Filet.

Germ. *Gewinde* (Tiktin). Este dublet de la *ghint*, s. n. (șanț elicoidal pentru înșurubare; șanț în formă de spirală făcut pe suprafața internă a unei arme de foc; țintă ornamentală) intrat prin intermediul pol. *gwint*, rut. *gvint* (Cihac, II, 120; Berneker 365). – Der. *ghintui*, vb. (a perfora, a înșuruba, a fileta; a face șanțul la armele de foc; a încrusta). 3746

ghiviziu (-ie), adj. – Violet, liliachiu. – Var. *ghizăviu, ghivergiu.*

Tc. *güvez* (Șeineanu, II, 184; Lokotsch 757). 3747

ghizd (-duri), s. n. – 1. Perete cu care se căptușește o fîntînă pe dinăuntru. – 2. Plantă (Medicago falcata).

Sl. *gyzda* „podoabă, ornament" (Cihac, II, 120; *DAR*). – Der. *ghizdui*, vb. (a întări ghizdul unui puț); *ghizdei*, s. n. (ghizd; plantă furajeră, Lotus corniculatus; plantă, Medicago falcata).

Ghizdă, s. f. (Banat, butonieră), din sb. *gizda* „podoabă", este dublet al cuvîntului anterior; der. *ghizdav*, adj. (frumos, elegant, drăguț), din sl. *gyzdavŭ* (Miklosich, *Lexicon*, 150); înv.; *ghizdăvie*, s. f. (frumusețe, eleganță). 3748

ghizluc (-curi), s. n. – Costum bărbătesc.

Tc. *güzlük* (Șeineanu, II, 187). 3749

gîb (-buri), s. n. – (Banat) Cocoașă, gheb.

Mag. *göb* (*DAR*). 3750

gîde (-îzi), s. m. – 1. Călău. – 2. Tiran. – 3. (Arg.) Judecător.

Sl. (bg.) *gidija* „nebun, extravagant, temerar", poate de origine orientală. Sec. XVII. Semtnatismul nu este foarte clar. După Cihac, II, 111, din ceh., pol. *kat* „călău", ceea ce nu pare posibil. – Der. *ghidan*, s. m. (nume propriu de cîine), pentru a cărui variație vocalică cf. *gîză–ghiză; ghidănac*, s. n. (ciocan; ciomag); *ghidălan*, s. m. (vlăjgan); *ghiduș*, s. m. (caraghios, bufon), cu suf. *-uș; ghidușesc*, adj. (caraghios); *ghidușie*, s. f. (caraghioslîc). *Ghiduș* este considerat de Philippide, *Principii*, 64 și *DAR* ca der., de la *ghidi;* de Lacea, *Dacor.*, III, 750 și la Scriban din mag. *büdös* „puturos", de unde provine și săs. *bidusch;* și de Drăganu, *Dacor.*, VI, 276–80, din mag. *gidós* „păstor de capre", aluzie la un obicei popular de Crăciun. Nici una din aceste explicații nu ni se pare convingătoare. 3751

gîdilạ (-l, -ạt), vb. – 1. A produce, prin atingeri ușoare, o senzație care provoacă rîs. 2. A măguli, a peria. – Var. *gîdili, ghidili.* Mr. *gădil, gădilare.*

Tc. *gıdıklanmak*, de unde ngr. (și Brusa) γδιλίζω (Danguitsis 145), bg. *gădeličkam*, alb. *guduljis*. S-au propus mai multe explicații: din dacică (Hasdeu, *Col. lui Traian*, 1873, 110); din lat. *catulīre* (Diez, II, 253); din bg. *gădeličkam* (Cihac, II, 111; Berneker 367; Skok 68; *DAR*); din bg. *dridel* (Conev 90); în legătură cu alb. (Philippide, II, 714; cf. Meyer 133); din lat. **gatellāre* (Pascu, I, 91), sau *cattellāre* (Tiktin); sau anterior indoeurop. (Lahovary 330).

Der. *gîdeluș* (var. *gîdiluș*), s. n. (joc de copii); *gîdilează* (var. *gîdilitură*), s. f. (acțiunea de a gîdila); *gîdilici*, s. n. (faptul de a gîdila); *gîdilici*, s. m. (Arg., bărbier indolent); *gîdilicios*, adj. (care se gîdilă). După Murnu, *Lehnwörter*, 24, ngr. γαουντουλῶ ar proveni din rom. 3752

gîfîi (-i, -ịt), vb. – A respira des și greu.

Creație expresivă. – Der. *gîfă*, s. m. (Banat, poreclă dată persoanelor grase care respiră greu); *gîfîit*, s. n. (gîfîială); *gîfîială*, s. f. (acțiunea de a gîfîi); *gofăi*, vb. (a gîfîi). 3753

gigạnt (-ți), s. m. – Uriaș. – Var. (înv.) *ghigant.*

It. *gigante* (sec. XIX) și înainte (sec. XVIII) din gr. γίγας. – Der. *gigantic*, adj. (uriaș). 3754

gịgea, adj. – Frumos, drăguț.

Creație spontană din limbajul copiilor, cf. tc. *cici* (Șeineanu, II, 188). – Der. *giugiuli*, vb. (a mîngîia, a răsfăța); *giugiulează*, (var. *giugiulitură*), s. f. (mîngîiere); *giugea*, s. f. (Mold., bulgăre, cocoloș), cuvînt care lipsește din dicționare; apare la V. I. Popa; pare a indica o înrudire a rădăcinii expresive cu *gogă* „bulgăre", ca și *gogoli* (var. *gomoli*), vb. (a mîngîia), rezultat din încrucișarea lui *gogă* cu *giugiuli*, cf. *cocoli; guguli*, vb. (a mîngîia, a răsfăța); *gugulea*, s. m. (copilaș). 3755

gịgît (-tă), adj. – Frumos, chipeș.

Rus. *džigit* „curajos". În Mold. 3756

gîl, interj. – Exprimă zgomotul produs de bulbucii de apă, și mai cu seamă de un lichid care curge din sticlă. – Var. *gîl-gîl.*

Creație expresivă, cf. fr. *glouglou*, slov. *glg* (Skok 72). – Der. *gîlgîi*, vb. (a țîșni, a se ivi, a izvorî; a curge cu zgomot), der. de la *gîl* ca *fîlfîi* de la *fîl;* *gîlgîială* (var. *gîlgîitură*), s. f. (faptul de a gîlgîi; zgomot produs de un lichid care curge); *gîlgîitor*, adj. (care gîlgîie); *gîlgîit*, s. n. (gîlgîială); *gălgară*, s. f. (Trans., foc, pălălaie). Cf. și Pușcariu, *Dacor.*, I, 82. 3757

gîlălụi (-uește, -ịt), vb. – A urî, a dușmăni.

Mag. *gyülölni* (*DAR*). Sec. XVI, înv. 3758

gîlcă (-ci), s. f. – 1. Tumoare, umflătură, nod.

– 2. Amigdală. – 3. (Pl.) Amigdalită. – Megl. *golcă* „nod".

Sl. *galka* „umflătură" (Cihac, II, 113; Conev 92; *DAR*), cf. bg. *gălka* „inflamație a parotidei", pol. *galka* „umflătură". Din bg. *glaka* „fundul gurii", după Drăganu, *Dacor.*, V, 337; anterior indoeurop. după Lahovary 327. Cf. *găluşcă*. – Der. *gîlcos*, adj. (inflamat, umflat). Este dublet al lui *galie*, s. f. (înv., glob), din pol.; și al lui *gălie*, s. f. (rolă la războiul de țesut). 3759

gîlceavă (–ci), s. f. – 1. Zgomot. – 2. Ceartă, sfadă. – 3. (Rar) Plantă (Delphinium consolida). – Megl. *gălceavă*.

Sl., dar etimonul exact este incert. În sl. apare *glŭkŭ* „sunet" (Miklosich, *Lexicon*, 130), bg. *gălč* „zgomot" (Skok 72), slov. *golčati* „a vorbi". Der. cu *–avă*, ca în *ispravă*, *iznoavă*, pare a fi specifică rom., chiar dacă suf. este cu desăvîrșire sl. și neproductiv în rom.; în acest caz bg. *gălčava* ar proveni din rom. (Capidan, *Raporturile*, 228; cf. și Berneker 367). După Conev 95 și *DAR*, rom. provine din bg.

Der. *gîlcevi*, vb. (înv., a bîrfi; a se certa, a se ciorovăi); *gîlcevos*, adj. (certăreț); *gîlcevitor*, adj. (certăreț). – Din rom. provine mag. *gercsáva* „ceartă", *gercsávás* „arțăgos" (Candrea, *Elemente*, 408). 3760

gîlmă (–me), s. f. – 1. Colină, dîmb, coastă. – 2. Umflătură, gîlcă. – 3. Tont, prost. – Var. *hîlmă*, *holm*, *halm*, *hîlm*.

Sl. *chlŭmŭ* „colină" (*DAR*). Sensul al doilea pare propriu și sl.; ultimul este poate rezultatul unei confuzii cu bg. *glamav* „tont".

Der. *hîlmos* (var. *homuros*), adj. (abrupt, accidentat); *hîlmui*, vb. (a îngrămădi); *ghelmea*, s. f. (mal abrupt); *dîlm*, s. n. (mal abrupt), rezultat din încrucișarea cu *dîmb*. 3761

gîmbă (–b, –ă), vb. – A surprinde, a lua prin surprindere. – Var. *agîmba*, *ingîmba*.

Pare a fi rezultatul unei interpretări expresive a lui *găbui*, care are același sens, prin intermediul unui infix nazal, sau al unei încrucișări cu rădăcina expresivă *gîng–* cf. *sgîmboi*. Der. din lat. **camba* „picior" (Philippide, II, 714; *REW* 1539, *DAR*) este incertă. – Der. *gîmbosi*, vb. (înv., a înșela; a zăpăci, a năuci), este de asemenea un der. expresiv, cu suf. *–osi*, ca *ghibosi* de la *ghibui* (Graur, *BL*, IV, 106); *gîmboase*, s. f. pl. (înșelăciuni, tertipuri), cuvînt pe care *DAR* îl glosează greșit prin „resturi, reziduuri", punîndu-l în legătură cu sl. *gǫba* „ciupercă". 3762

gîmfă (–fe), s. f. – Gușă.

Lat. **gamphae*, din gr. γομφαί, var. de la γομφηλαί „falcă de animal", din aceeași familie cu κάμπτω. Ar fi putut de asemenea intra în rom. prin intermediul unui sl. **gǫfŭ*, care nu este atestat, dar care trebuie să explice sb. *kuf* „pelican".

Der. *gîmfa*, vb. (a umfla), pe care *REW* 2135 și *DAR* îl derivă puțin probabil din lat. *conflare*, cf. Pușcariu 855; *gîmfătură*, s. f. (umflătură); *îngîmfa*, vb. (a umfla; refl., a se face puhav; refl., a se îngîmfa, a se umfla în pene). 3763

gîmză, s. f. – Varietate de strugure.

Bg. *gămza* (*DAR;* Conev 47). 3764

gînd (–duri), s. n. – 1. Idee. – 2. Meditație, reflecție. – 3. Preocupare, grijă. – 4. Opinie, părere. – 5. Intenție, hotărîre. – 6. Spirit, inteligență.

Mag. *gond* (Cihac, II, 500; Gáldi, *Dict.*, 90; *DAR*). Sec. XVII. – Der. *gîndi*, vb. (a se gîndi, a medita, a reflecta; a fi de părere, a considera, a avea intenția, a-și propune); *gîndire*, s. f. (gînd, idee; reflecție); *negîndire*, s. f. (înv., lipsă de gîndire); *gînditor*, adj. (meditativ, preocupat); *gîndului*, vb. (a gîndi), în Mold., rar, direct din mag. *gondolni; îngîndura*, vb. (a pune pe gînduri, a îngrijora). 3765

gînere (–ri), s. m. – 1. Soțul unei femei, în raport cu părinții acesteia. – 2. Mire. – Mr. *dzinere*, megl. *ziniri*, istr. *žiner*.

Lat. *gĕner* (Pușcariu 720; Candrea-Dens., 745; *REW* 3730; *DAR*), cf. it. *genero*, prov. *genere*, fr. *gendre*, sp. *yerno*, port. *genro*. Cuvînt comun în toate regiunile (*ALR*, II, 259). Nu are sensul de „bărbat căsătorit" pe care Sandfeld 37 îl presupune, deducîndu-l din ngr. γαμβρός; indică numai persoana căsătorită, din punctul de vedere al înrudirii sale spirituale cu socrii, sau în cursul ceremoniei de nuntă. – Der. *gineri*, vb. (a face pe cineva să-i fie ginere, a-și da fata după cineva); *ginerie*, s. f. (gradul de rudenie al ginerelui cu socrii). 3766

gîng, s. n. – Zgomot.

Creație expresivă, care imită mai cu seamă zumzetul insectelor. Este cuvînt rar, care abia dacă figurează în unele dicționare. Cf. aceeași intenție expresivă în *ga* > *gîgîi*, și în gr. γογγίζω, sl. *gǫgnati*, ngr. γουργουλίζω „a fierbe" (> mr. *gurgurare*), mag. *gögyök* „a bîlbîi".

Der. *gîngăni* (var. *gînguri*, *gunguri*, *gongăni*, *gungăni*, *gungura*), vb. (despre copii, a gînguri; despre porumbei și turturele, a gînguri), cf. megl. *găngăres* „a bîlbîi"; *gînganie* (var. *gîngoană*, *gîngolie*, *gîngalie*), s. f. (insectă), care ar putea și să provină direct din sl. *gǫgnanije* „zumzet"

(Cihac, II, 114; Conev 52); *goangă* (var. *goambă, goand(r)ă, boangă, bonghiță*), s. f. (insectă); *gongălău*, s. m. (gîndac); *goande*, s. f. pl. (gîngurit de copil); *goangănă*, s. f. (bulgăre, grunz, cocoloș), prin comparație cu forma generală a insectelor; *goanță*, s. f. (cocoloș, obiect rotund), cf. *gloanță; gîndac*, s. m. (insectă; Trans. de Nord, șarpe), cu suf. *-ac* (*DAR* presupune un prototip sl. **gądakŭ*, care pare inutil); *gîndăci*, vb. (despre copii, a gînguri; a fi nepăsător); *gîndăcos*, adj. (minuscul); *gîngav*, adj. (bîlbîit), reproduce direct sl. *gągnavĭ*, care reprezintă aceeași rădăcină expresivă, cf. sb. *gîngav; gîngăvi*, vb. (a se bîlbîi, a gîngăvi; despre copii, a gînguri); *gîngăvie*, s. f. (bîlbîială), cf. Miklosich, *Lexicon*, 150; Byhan 312; Löwe 32; *grîngoașe*, s. f. (insectă, Gymnopleurus pilularius), al cărui nume pare a indica încrucișarea cu *grîne*, cf. numele său *gîndac* de la *grîne; grînguri* (var. *grunguni, grunguri, gurgu(n)i, (în)gur(l)ui*, vb. (a gînguri; a grohăi); *guguș*, s. m. (porumbel); *guguștiuc*, s. m. (porumbel); *guguștiucă*, s. f. (porumbiță), cf. bg., sb. *guguška* (după Cihac, I, 130, Conev 53 și Skok 73, din sl., ceea ce este adevărat numai pentru mr. *gugufce*, megl. *gugufcu;* după Șeineanu, II, 192, din tc. *göğüslü* „cu piept mare". 3767

gîngaș (-șe), adj. – 1. Delicat, fragil, care se fărîmă. – 2. Delicat, iubitor. – 3. Delicat, complicat, dificil. – 4. Răsfățat.

Mag. dial. *dsingás, zsingás*, în loc de *gyengyés* (Miklosich, *Fremdw.*, 89; Cihac, II, 501; Berneker 300; Gáldi, *Dict.*, 91; *DAR*), cf. sb., cr., slov. *gingav* „debil, leneș". Sec. XVII. – Der. *gingăși*, vb. refl. (a slăbi, a deveni firav; a se răsfăța, a face nazuri); *gingășie*, s. f. (delicatețe). 3768

gingie (-ii), s. f. – Țesut care învelește rădăcinile și o parte din corpul dinților și al măselelor. – Mr. *dzindzie*, istr. (*zînzire*).

Lat. *gingīva* (Diez, I, 206; Pușcariu 721; Candrea-Dens., 745; *REW* 3675; *DAR*), cf. it., prov., port. *gingiva* (calabr. *gringia*), fr. *gencive*, sp. *encía*. În Trans. de Nord se folosește var. *gingină*, care explică și istr. Cf. *ALR*, I, 31. Din rom. provine ngr. τσιντσία (Murnu, *Lehnwörter*, 45). – Der. *îngingia*, vb. (a se face bobul de porumb; a prospera, a se îmbogăți). 3769

gingirliu (-ie), adj. – (Cafea) cu spumă, cum o preferă orientalii.

Tc. *cicili* „drăguț, bun", cf. *gigea* (Șeineanu, II, 188). 3770

ginì (-nęsc, -ìt), vb. – (Arg.) A privi, a băga de seamă.

Țig. *ğan-* „a ști, a cunoaște" (Graur 156; Juilland 165). – Der. *ginealî*, s. f. (observație); *ginitor*, s. m. (observator). Cf. *geană*. 3771

gînj (-ji), s. m. – Nuia care servește pentru a lega.

Sl. **gązĭ* (Cihac, II, 447; cf. Vasmer, I, 318), cf. rus. *guz;* cf. și *cujbă* și *vînj*. – Der. *gînjei*, s. n. (bîtă; mîner al furcii de tors; sfincter al vezicii; butuc la roata morii de grîu); *gînjui*, vb. (a strîmba); *(în)gînju(lu)i*, vb. (a strîmba); *gînjia*, vb. refl. (a se îndoi). Cf. și *ghiuj*. 3772

gînsac (-ci), s. m. – Gîscan. – Mr. *gusac*, megl. *gînsac*.

Sl. **gąsakŭ* (Conev 54; *DAR*), cf. bg. *găsak*, sb. *gusak*, ceh., rut. *husak*. Cf. *gîscă*. 3773

gint (-turi), s. n. – (Înv.) Rasă, neam, națiune. – Mr. *g'intă*.

Lat. *gens* (Pușcariu 722; Candrea-Dens., 747; *REW* 3735; *DAR*), cf. it., sp. *gente*, fr. *gent*. Este dublet al lui *gîntă*, s. f. (rasă), latinism din sec. XIX, astăzi puțin folosit. 3774

giol (-luri), s. n. – La jocul de arșice, cantitatea pe care trebuie să o pună fiecare jucător.

Tc. *cül* „totalitate" (Șeineanu, II, 188). – Der. *gioală*, s. f. (arșice); *giolar*, s. m. (jucător bun la arșice); *gioli*, vb. (a cîștiga cantitatea pusă în joc de fiecare jucător). 3775

gionoate, s. f. pl. – Picioare. – Var. *gionate*.

Origine incertă. După Drăganu, *Dacor.*, III, 696–98, de la **genate*, și acesta din lat. **genuata*. Numai în Munt. Cf. 1999. 3776

gir (-ruri), s. n. – 1. Semnătură pe o cambie prin care proprietarul ei dispune plata sumei prevăzute. – 2. Mijloc, act prin care cineva garantează pentru acțiunile, cinstea etc. cuiva.

It. *giro* (sec. XIX). – Der. *gira*, vb. (a-și da girul); *girant*, s. m. (persoană care girează); *giratar*, s. m. (persoană în favoarea căreia este girată o cambie); *giratoriu*, adj., din it. *giratorio*, fr. *giratoire*. 3777

gîrbă (-be), s. f. – Spinare. – Megl. *gorb*.

Sl. *gŭrbŭ* „spinare" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 20; Cihac, II, 343; Conev 89), cf. bg. *gărb* „cocoașă". – Der. *gîrbi*, vb. (înv., a se arunca; Trans. și Bucov., „a lătra", literal „a sări pe cineva"; *gîrbiță*, s. f. (la cai, greabăn; la vite, grumaz; plantă, Limodorum abortivum), der. intern de la *gîrbă*, sau direct din sb. *grbica* „cocoașă". Cf. *gîrbov, hrib*. 3778

gîrbaci (-ce), s. n. – Bici. – Mr. *gărbace*, megl. *grăbaci*.

Tc. *kırbaç* (Meyer 119; Șeineanu, II, 176; Berneker 568; Lokotsch 1378), cf. ngr. χουρ-

μπάτσι, alb. *gërbac*, bg. *gărbač*, sb., rut. *korbač*, pol. *karbacz*, mag. *korbács*, germ. *Karbatsche* (> fr. *cravache*), sp. *corbacho* (> fr. *courbache*), cf. Eguilaz 382. Din forma mag. provine var. *corbaci*, dublet folosit în Trans. (Gáldi, *Dict.*, 121). Este dublet al lui *cravaşe*, s. f. (bici), din fr. *cravache*, cu der. *cravaşa*, vb. (a bate cu biciul). 3779

gîrbov (-vă), adj. – Adus de spate. – Mr. *gîrbuv*.

Sl. *grŭbavŭ* (Cihac, II, 115), cf. bg. *gărbav*, sb. *grbav* (Daničič, III, 392). – Der. *gîrbovi*, vb. (a îndoi; a se îndoi spatele sub povara anilor); *(în)gîrbovit*, adj. (gîrbov); *gîrbovie*, s. f. (bătrîneţe); *gîrbovitor*, adj. (care îndoaie spatele); *gîrbovenie* (var. *gîrboveală*), s. f. (bătrîneţe); *gîrboveană*, s. f. (Trans., articulaţie a genunchiului); *gîrjob* (var. *gîrjobat*, *(în)cîrjob(at)*, *cîrlobat*), adj. (adus de spate), încrucişare cu *cîrje* (*DAR*). 3780

gîrlă (-le), s. f. – 1. Braţ de rîu. – 2. Apă mică.

Bg. *gărlo* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 20; Conev 9; *DAR*). – Der. *gîrlan*, s. m. (copil hoinar). – Cf. *gîrlici*, *gîrliţă*. 3781

gîrlan (-ne), s. n. – Gît, gîtlej.

Sl. *grŭlo* „gît", cf. *gîrlă* şi bg. *gortan*, tc. *gırtlak*. Der. din rom. ca în *burlan*. Rezultatul s-a încrucişat cu **gut*, din lat. *guttura*, rezultînd pe de o parte *gît*, şi pe de altă parte var. *gîrtlan*, *gîrclan* (cf. bg. *grăklian*, sb. *grtljan*, *grkljan*), *gîtlan*, *gîltan*, *gîrtan*, etc. – Der. *gîrtan*, s. m. (bădăran); *gîtlănos*, adj. (cu gîtul lung; varietate de prune); *gîtlan*, s. m. (stîrc). *Gîtlej*, s. n. (gîtlej) pare a fi rezultat al unei schimbări de suf. (după Scriban, de la un sl. **glŭtežŭ*); la *gîrtan* se poate să fi intervenit o încrucişare cu tc. *gerdan* „gît", cf. *gherdan*, fără ca această ipoteză să fie necesară. 3782

gîrlici (-ciuri), s. n. – 1. Intrare, coridor, prispă, pridvor. – 2. Gît de sticlă. – 3. Orificiul pătrat al măselei. – 4. Gaură pe fundul năvodului.

Sb. *grlič* „beregată" (*DAR*), cf. *gîrlă*, *gîrliţă*. 3783

gîrliţă (-ţe), s. f. – 1. (Înv.) Inel, lanţ în formă de colier. – 2. Inflamare a gîtului, al porci. – 3. Gîscă sălbatică (Anser albifrons, Anser minutus). – Mr. *gurliţă*).

Bg. *ogărlica*, sb. *ògrlica* (*DAR*). Ca *gîrlă* şi *gîrlici*, provine din sl. *grŭlo* „gît, gîtlej". 3784

gîrloaţă (-fe), s. f. – Regulator la plug.

Germ. *Vorläufer* „precursor". În Trans. După Cancel 17, ar fi de origine sl., dar sl. trebuie să fie, în cel mai bun caz, un intermediar al germ. 3785

gîrniţă (-ţe), s. f. – Varietate de stejar (Quercus conferta). – Var. *gîrneţ*, *gîrneaţă*.

Bg., sb. *granica* (Cihac, II, 117; Conev 49; *DAR*), cf. *gorun*. 3786

gîscă (-şte), s. f. – 1. Pasăre domestică de talie mare, cu gîtul lung. – 2. Om, persoană greoaie sau proastă. – 3. Boabă de porumb plesnită. – 4. Mămăligă cu brînză. – 5. Temelie a casei. – 6. Piuliţă. – 7. Joc la priveghi. – Var. *gînscă*. Mr. *gîscă*, megl. *gqscă*.

Bg. *găska* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 21; Cihac, II, 117; *DAR*), cf. sb. *guska*, pol. *gęs*, rus. *gusĭ*, din sl. *gǫsĭ*. Var. pare a proveni direct din sl. *gǫsŭ*, cf. *gînsac*. – Der. *gîscar*, s. m. (păzitor de gîşte); *gîscăriţă*, s. f. (plantă, Arabis hirsuta); *gîscan*, s. m. (bărbăţuşul gîştei); *gîscărie*, s. f. (cîrd de gîşte). Este dublet al lui *huscă*, s. f. (bucată de sare rafinată), din rut. *chuska*, numită astfel datorită culorii sale albe. 3787

gît (-turi), s. n. – 1. Parte a corpului, la om şi la animale, care uneşte capul cu trunchiul. – 2. Gîtlej. – 3. Înghiţitură, duşcă. – 4. Gît al sticlei. – 5. Tub, ţeavă. – 6. Parte îngustă şi subţire a unui obiect. – 7. Înfumurare, trufie, vanitate.

Origine incertă. Ar putea fi vorba de lat. *guttŭra* (cf. fr. *goître*, montaniez *gotré* „guşă"), de la al cărui rezultat *gîturi* s-ar fi refăcut un sing. analogic (Diez, *Gramm.*, I, 440; Cipariu, *Gramm.*, 13; cf. Densusianu, *Hlr.*, 276; *DAR*). Ar putea fi de asemena un s. redus încă din lat. la tipurile de a doua decl., ca *împărat* < *imperator*, cf. *bătiat*. În ambele cazuri, rezultatul *î* este problematic. Analogia cu *guturai*, unde *u* s-a păstrat, pare a indica faptul că în *gît* a avut loc o încrucişare cu sl. *grŭlo* „gît" sau, după părerea altora, cu cuvintele sl. der. de la **glŭtŭ*, cf. slov. *golt*, cr. *gut* (> istr. *gut*). Der. din sl. este şi mai dificilă decît cea din lat., totuşi, a fost preferată de Miklosich, *Lexicon*, 130; Cihac, II, 117; Densusianu, *Filologie*, 447; Conev 89 şi Scriban. Este cuvînt comun (*ALR*, I, 35), în Criş. *gîrt*. Cf. *gîrlan*.

Der. *gîtar*, s. n. (curea la hamul calului de tracţiune); *gîtos*, adj. (cu gîtul lung); *gîtui*, vb. (rar, a înghiţi; a îneca, a sufoca, a strînge de gît); *gîtuitură*, s. f. (strîmtare, parte mai îngustă); *gîtuială*, s. f. (gîtuitură); *îngîtui*, vb. (a strînge de gît, a sugruma; a bîigui); *gîtiţă*, s. f. (gîtlej, gît). 3788

giubeă (-ele), s. f. – Haină lungă şi largă de postav. – Mr. *giube*.

Tc. *cübbe* (Roesler 610; Şeineanu, II, 188; Lokotsch 737; Ronzevalle 70), din it. *giubba* „pieptar" cf. *REW* 3951, cf. şi ngr. τζουμπές, alb.

ğube (Meyer 81). Este dublet al lui *jupón*, s. n. (fustă purtată pe dedesubt), din fr. *jupon*, și al lui *șubă*, s. f. (haină căptușită cu blană), din sb., rut., rus. *šuba*, pol. *szuba*, mag. *suba*, și acesta din germ.med. *Schübe* „pieptar"; der. *șubeică*, s. f. (blană), din pol. *szubeika* (Cihac, II, 394; Pascu, *Arch. Rom.*, VII, 560). 3789

giugiuc, adj. – Drăguț, frumos.
Tc. *cücük* (Șeineanu, II, 189). 3790

giulgiu (-uri), s. n. – 1. Pînză fină. – 2. Lințoliu. – Var. (Trans.) *jolj*.
Mag. *gyolcs* (Cihac, II, 59; Gáldi, *Dict.*, 93). 3791

giumbuș (-șuri), s. n. – Ghidușie, caraghioslîc. – Mr. *giumbușe*, megl. *giămbuș*.
Tc. *cümbüş* (Șeineanu, II, 190; Roesler 69; Lokotsch 752); cf. ngr. τσιμπούσι, bg. *ğumbĭuš*. Este dublet al lui *gimbiș*, s. n. (Munt. rar, haz, ghidușie). – Der. *giumbușlîc*, s. n. (ghidușie, caraghioslîc), din tc. *cambazlık* „acrobație", confundat cu cuvîntul anterior. 3792

giurgină (-ne), s. f. – Dans comic. – Mr. *giurgiună*.
Tc. *curcina, çorçina* (Șeineanu, II, 190), cf. bg. *ğurğuna*. 3793

giuvaer (-re), s. n. – Bijuterie, podoabă. – Var. *juvaer*. – Mr. *giuvair*, megl. *giăvăier*.
Tc. *cevahir* „diamant" (Șeineanu, II, 190; Lokotsch 694), cf. ngr. τσοβαήρι, alb. *ğevaher* (Meyer 81), bg. *dževair*. – Der. *giuvaerica*, s. f. (bijuterie, podoabă), din ngr. τσοβαερικά, se folosește mai ales la pl.; *giuvaergiu*, s. m. (bijutier), din tc. *cevahirci*. 3794

giuvan (-ni), s. m. – Amant homosexual.
It. *giovane* „tînăr", prin intermediul tc. Sec. XVII, înv. Apare numai cu referire la obiceiurile turcești; nu pare a fi avut circulație reală în rom. După Bogrea, *Dacor.*, IV, 818, din per. *ğewan, ğüwan*. 3795

gîză (-ze), s. f. – 1. Insectă. – 2. Lighioană, vietate. – Var. *ghiză*.
Creație expresivă, bazată pe imitarea zumzăitului, cf. *bîză*, și sl. *g(ŭ)myžĭ* „insectă". După Cihac, II, 120 și Scriban, din pol. *giez*, care pare mai puțin probabil. Candrea, *Elemente*, 406, presupune că trebuie să se plece de la un vb. imitativ **gîzîi*, format ca *bîzîi*. – Der. *gîzulie, gîjulie, gujulie, gîzoabă*, s. f. (insectă). Din rom. provine rut. *gadzulja* „gîndac" (Candrea, *Elemente*, 406). 3796

glădiș (-și), s. m. – Varietate de arțar (Acer tartaricum). – Var. *gladeș, glădiș, glădici*.
Bg. *gladiš* (Conev 48), sau sb. *glàdiš*, cf. Daničič, III, 143. 3797

glaf (-furi), s. n. – Canelură, șanț.
Bg. *glav* (Tiktin; *DAR*). – Der. *glăfui*, vb. (a scobi). 3798

glagore, s. f. – Inteligență, istețime, capacitate intelectuală. – Var. *glagole, glagorie*.
Sl. *glagolŭ* „cuvînt". Denumește de asemenea litera *g*, a patra a alfabetului sl. Semantismul din rom. nu este clar. *DAR* încearcă să-l explice pe baza sensului de „cuvînt"; trebuie plecat mai curînd de la sensul de „literă", generalizat ca în „litere" cu accepția de „instrucțiune". 3799

glaje (-ăji), s. f. – 1. Sticlă, geam. – 2. Sticlă, recipient.
Germ. *Glas*, săs. *glôez* (Borcea 190). Se folosește numai în Trans. și, cu sensul 2, în Arg. – Der. *glăjer*, s. m. (persoană care fabrică sau vinde geamuri); *glăjerie*, s. f. (sticlărie). 3800

glam, s. m. – 1. Stalagmită. – 2. Bucată, crîmpei.
Origine necunoscută. *DAR* oscilează între o relație posibilă cu *gămălie* sau cu *gîlmă*. – Der. *glămîi*, s. n. (bîtă, ciomag); *glămîie*, s. f. (grămăjoară); *glămăcioacă*, s. f. (cap de ciocan), rezultat dintr-o încrucișare cu *măciucă*. 3801

glanț (-țuri), s. n. – Lac, strat de lac.
Germ. *Glanz* „luciu" (Borcea 190); după Cihac, II, 121, prin intermediul pol. *glanc*. 3802

glas (-suri), s. n. – 1. Cuvînt. – 2. Limbaj, cuvînt. – 3. (Înv.) Veste. – 4. (Înv.) Urare. – 5. Gamă la muzica orientală. – Megl. *glas*.
Sl. *glasŭ* (Miklosich, *Lexicon*, 129; Cihac, II, 121; Conev 95), cf. bg. *glas*, ceh. *hlas*, pol. *głos*, rus. *golos*. – Der. *glăsi*, vb. (înv., a vorbi, a spune; înv., a cînta; Trans., a plînge, a se jelui), din sl. *glasiti; glasnic*, adj. (înv., faimos, celebru; înv., vocal); *neglasnic*, adj. (înv., consonant); *glăsui*, vb. (a vorbi, a rosti, a spune; a cînta, a plînge, a se jelui); *glăsuitor*, adj. (sonor); *conglăsui*, vb. (a vorbi în același timp; a coincide), format pe baza fr. *consonner; conglăsuitor*, adj. (conform). 3803

glăstră (-re), s. f. – Ghiveci, vas de flori. – Mr. *glastră*.
Ngr. γλάστρα (*DAR*). 3804

glătui (-uesc, -it), vb. – A pune la argăsit.
Germ. *glätten*. Sec. XIX. 3805

glavă (-ve), s. f. – 1. Cap. – 2. (Înv.) Capitol.
Sl. *glava* (Cihac, II, 121; Conev 87), cf. bg., sb. *glavă*, pol. *głowa*, rus. *golova*, ngr. γλάβα „căpățînă". Primul sens are totdeauna o nuanță

depreciativă. Din sb. pare a proveni *glag*, s. n. (Banat, colț), prin intermediul unei asimilări. – Der. *glăvățînă*, s. f. (căpățînă, dovleac), prin încrucișare cu *căpățînă*, cf. bg. *glavetina; glovoț*, s. n. (căpățînă); *glarhnică*, s. f. (șervet răsucit în formă de colac pe care se așază greutatea purtată pe cap), din sl. *glavnikŭ* „de cap"; *glaviznă*, s. f. (înv., capitol), din sl. *glavizna*, împrumut literar. Cf. *sglăvoc*. 3806

glențci (–ciuri), s. n. – 1. Patinoar. – 2. Leagăn.

Bg. *gleč* „chiciură" sau germ. *Glitsch(bahn)*, după *DAR*. În Trans. și Mold. 3807

glęznă (–ne), s. f. – Parte a piciorului care cuprinde articulația tibiei cu tarsul. – Megl. *gleznă*.

Sl. *glezĭnŭ* (Miklosich, *Lexicon*, 129; Cihac, II, 121; Conev 89; Iordan, *Dift.*, 258), cf. sb., cr. *gležanj*, slov. *gležen*, pol. *glozna*, rus. *glezna*. Cuvînt comun (*ALR*, I, 59). 3808

glidă (–de), s. f. – Rînd, șir.

Germ. *Glied* „membru" (*DAR*). În Trans., termen militar, astăzi rar. Cf. sb. *glida*. 3809

glie (–ii), s. f. – 1. Pămînt, ogor. – 2. Pămînt, cîmp.

Sl., din aceeași familie cu *clisă;* însă etimonul exact nu a fost încă identificat; cf. slov. *glie* „cocă, pap", rut., rus. *glej* „lut, argilă" (*DAR*). Cel de al doilea sens este pur literar. După Körting 4166 și Tiktin, urmați de *REW* 3782, din lat. *gleba*, încrucișat cu rut. *gliba*. 3810

gligan (–ni), s. m. – 1. Porc mistreț. – 2. Persoană ca un cal, uriașă. – Var. *găligan, giligan*.

Bg. *gligan* (Conev 56; Candrea, *Conv. lit.*, XXXIV, 1132; *DAR*); însă originea din bg. nu este cunoscută, cf. Mladenov, 101, care pleacă de la un sl. **klikŭ*. Var. se folosesc numai cu al doilea sens. 3811

glo– Rădăcină expresivă, ce pare a indica ideea de „a bălmăji" sau „a clefăi", ca și ideea de „obiect rotund". – Var. *glog–, golo(g) –*.

Creație spontană, pînă la un punct paralelă cu cele identice *bulb–, cloc–* (> *colc–*), *filf–*, etc. Prin intermediul repetiției (*glog–, golg–*), ajunge să coincidă cu rădăcina expresivă *gog–*, care apare adesea cu infixul nazal (*gong–*) sau expresiv (*golg–*). În loc de repetiție se poate produce în anumite cazuri o alternanță consonantică, cf. *glod, gloț*.

Der. *glogozi*, vb. (a încurca; a bălmăji), cuvînt care, după Cihac, II, 122 și *DAR*, ar proveni din sl. *glagolati* „a vorbi"; *glogozeală*, s. f. (încurcătură, dezordine, larmă); *golgotină* (var. *gorgotină*), s. f. (fruct necopt; verdeață); cf. *bolbotină; holoboacă*, s. f. (femeie vorbăreață; Trans., țuică); *glojdan*, s. m. (măcriș, Rumex acetosa); *glojdeală*, s. f. (Arg., crăpelniță); *glojdi*, vb. (Arg., a înfuleca, a mînca); *glojdean*, s. m. (pănușă de porumb), der. expresiv de la *glod; goldan* (var. *gîldan, ghioldan, gorgană, holdan*), s. m. (varietate de prun, Prunus insititia), cf. *corcoduș* de la *colc–* (după Pascu, *Arhiva*, XXV, 198 și Bogrea, *Dacor.*, IV, 819, din fr. *(reine–)Claude*, a cărui der. este puțin probabilă); *golgoasă*, (var. *gorgoază, borboasă, grîngoașe*), s. f. (fruct necopt); *golomoț* (var. *golomoc, g(o)lomoz, gălămoz*), s. m. (ghemotoc, bulgăre, cocoloș; grunz; larmă, dezordine; ceartă, scandal; tencuială), al cărui ultim sens pare a rezulta dintr–o confuzie cu *moloz*, și a cărui legătură cu *gloț* este evidentă (după *DAR* de aceeași origine ca *gămălie;* după Skok 68, din sb. *glomazan* „nesuferit"); *g(o)lomozi* (var. *golomoși, holomoci, gomoliți*, etc.), vb. (a bălmăji; a amesteca; a ghemotoci); *gălătuș*, s. m. (cocoloș; chiftea; pietricică; buștean; lovitură de pumn); *îngălmăci* (var. *îngăimăci*), vb. (a rătăci; a orienta greșit; a încurca, a încîlci), a cărui var. indică o încrucișare cu *îngăima; îngălmăceală*, s. f. (larmă, încurcătură); *glămujdi* (Mold., var. Trans., *grămujdi, grămujda, grîmji*), vb. (a bombăni, a bodogăni). – Cf. *glod, gloț, gogă, gologan*. 3812

gloabă (–be), s. f. – 1. Amendă. – 2. Mîrțoagă. – Megl. *gloabă*.

Sl. (bg., sb.) *globa* „pedeapsă" (Miklosich, *Lexicon*, 129; Meyer 140; Berneker 305), cf. alb. *gjobë*, ngr. γλώμπα. Sensul 2 se explică desigur prin obiceiul de a plăti amenzile în natură, fapt pentru care se alegeau caii cei mai proști, cf. *pui de bodaproste*. – Der. *globi*, vb. (a pune amendă, a pedepsi); *globnic*, s. m. (înv., persoană care strîngea amenzile), din sl. *globĭnikŭ*. 3813

gloață (–te), s. f. – 1. Mulțime. – 2. Droaie, puzderie. – 3. Adunătură, plebe. – 4. (Înv.) Poliție locală, trupe de infanterie formate din țărani fără pregătire militară specială, a căror recrutare era decretată în cazuri de urgență. – 5. (Trans., Bucov.) Familie.

Sl. (bg., sb., cr., slov.) *glota* (Miklosich, *Lexicon*, 120; Cihac, II, 129; *DAR*), cf. pol. *gołota* (> *holotă*, s. f. (Mold., înv., „mulțime") și sb. *glota* „familie". – Der. *glotaș*, s. m. (soldat din poliția locală; copil, prunc); *îngloti*, vb. (a aduna, a concentra; a înrola; a îngrămădi; a publica), înv. 3814

glod (–duri), s. n. – 1. Noroi, mîl. – 2. Bulgăre de pămînt, cocoloș, masă rotundă. – 3. Știulete de porumb. – 4. (Trans. de Vest) Fructă.

Creație expresivă, bazată pe rădăcina *glo–*, care

exprimă ideea de „bălăceală" și pe aceea de „obiect rotund". Este probabil o formă disimulată de la **glog-*, cf. *glogozi* „a bălmăji"; pentru alternanța cons., cf. *gînganie* și *gîndac*. Cu ultimul sens se folosește la pl. *gloade*, cf. *goldane*. Explicațiile care s-au căutat pe baza etimoanelor străine nu sînt satisfăcătoare; cuvînt identic cu *gloată* după Cihac, II, 122; în legătură cu mag. *galád* „murdar" sau cu rus. *gluda* „cocoloș" după *DAR;* cu letonul *glud*, după Scriban.

Der. *glodos*, adj. (plin de noroi, noroios); *gloduros*, adj. (noroios; frămîntat, accidentat, cu gloduri); *glodăr(a)ie*, s. f. (loc plin de mîl); *gludie*, s. f. (Trans., bulgăre de pămînt); *înglodа* (var. *înglodi*), vb. (a înnămoli, a împotmoli). 3815

glodi (-dęsc, -ịt), vb. – **1.** A freca, a rade. – **2.** A strînge.

Sl. *glodati* „a rade" (*DAR*). 3816

glonț (-oạnțe), s. n. – **1.** Greutate, obiect greu. – **2.** Mic proiectil pentru armă de foc. – **3.** Plumb la năvodul de pescuit.

Creație expresivă, pe baza rădăcinii *glo-*, v. aici. Identitatea fonetică și semantică pe care o prezintă cu *g(o)lom(o)ț* și *clonț* este evidentă. Primul sens apare numai în expresia *a cădea glonț* „a cădea greu la stomac". Originea cuvîntului a suscitat discuții; după Cihac, II, 501 și *DAR*, din mag. *golyócs* și *galacs*, der. care nu este satisfăcătoare; după Scriban, de la *grăunte* sau *grunț*. Skok 73 pleacă de la sb. *glonta* „glonț", pe care îl der. din germ. *Flinte* „pușcă mică"; însă etimonul germ. nu satisface iar cuvîntul sb. este mai curînd de origine rom.

Natura expresivă a lui *glonț* devine de asemenea evidentă prin der. săi; *gloanță*, s. f. (înv., proiectil de tun); *glonțiș*, s. n. (pietriș); *glonțan*, s. m. (pietriș, prundiș), cf. *clonțan; glonțuros*, adj. (pietros), cf. *grunțuros*. Din rom. provin sb. *glonta* și mag. *golonc* „glonț" (Edelspacher 14). 3817

glọrie (-ii), s. f. – Onoare, mărire, slavă.

Lat. *gloria* (sec. XIX). – Der. *glorios*, adj.; *glorifica*, vb. 3818

glụgă (-gi), s. f. – **1.** Obiect de îmbrăcăminte cu care se acoperă capul. – **2.** Grămadă, morman. – Var. (Munt.) *clucg*.

Bg. *glugla*, din ngr. κοῦκλα „păpușă" (Tiktin; *DAR;* Scriban; cf. Romansky 106), sau mag. *gluga*, din germ. *Gugele*. – Der. *gluguș* (var. înv. *glugucí*), s. n. (glugă). Din rom. provine rut. *huhl'a* sau *gugl'a* (Miklosich, *Wander.*, 10; Candrea, *Elemente*, 402). 3819

glụmă (-me), s. f. – Banc, poveste plină de haz. – Mr. *ngl'img*.

Sl. *glumŭ* (Cihac, II, 122; Conev 103; *DAR*), cf. bg., sb. *gluma*. Schimbarea de terminație se explică, fie printr-un caz flexionar de la *glumŭ*, fie prin confuzie cu sl. *gluma* „nerușinare", sau, mai curînd, printr-un sing. reconstituit pe baza pl. *glume*. După Capidan, *Raporturile*, 229, bg. *gluma* ar proveni din rom., ceea ce nu pare probabil.

Der. *glumeț*, adj. (care glumește), cf. sl. *glumiči*, bg. *glumec; glumi*, vb (a face glume; înv., a se ocupa; înv., a bîrfi), sensurile înv. fiind împrumuturi lit. din sl., fără circulație reală. 3820

goạrnă (-ne), s. f. – Trîmbiță, trompetă.

Rus. *gorn* (*DAR*). Sec. XIX. – Der. *gornist*, s. m. (trompetist), din rus. *gornist*. 3821

gocimạn (-ni), s. m. – Administrator al bunurilor unei biserici.

Germ. *Gottsmann* (*DAR*). Sec. XVIII, înv. S-a folosit numai în sud-estul Trans., și în vreunele locuri din Munt. 3822

godạc (-ci), s. m. – Purcel de lapte.

Sl. *godŭ* „an", cu suf. *-ac* (Pușcariu 1186; Cihac, II, 123; Pușcariu, *Dacor.*, VII, 467; Pușcariu, *Lr.*, 31). Este dublet al lui *godănac*, s. m. (purcel de lapte), din bg. *godinak*. – Der. *godăciță*, s. f. (purcea); *go(a)din*, s. m. (purcel de lapte); *godănac* (var. *codănac*), s. m. (puști, țînc, mucos); *godană* (var. *codană*), s. f. (tînără, fată), cu influența lui *coadă* „împletitură de păr". 3823

godịn (-ne), s. n. – Sobă de fier.

De la o marcă de fabrică. Cf. Graur, *Viața rom.*, 1940, nr. 3, p. 110. 3824

gọdină (-ne), s. f. – **1.** (Munt.) Dovleac. – **2.** (Trans.) Ciumăfaie, Datura stramonium.

Origine incertă. După Cihac, II, 501, din mag. *görög dinnye* „pepene grecesc", a cărui der. pare dificilă. 3825

gọgă (-gi), s. f. – **1.** Nucă. – **2.** Baubau, sperietoare.

Creație expresivă, cf. *cocă*. Coincide cu alte formații de același tip, ca alb. *gogë* „baubau", mag. *gogó* „nucă"; este interesantă coincidența cu sp., unde *coco* are de asemenea dublul sens de „boabă, fruct rotund" și de „fantasmă". Este dublet al lui *gog*, s. m. (tont, prost), cf. *coc* față de *cocă*. După *DAR, gog* ar proveni de la *Gogu*, prescurtare fam. de la *Gheorghe*. Cihac, II, 717; Philippide, II, 715; *DAR;* Rosetti, II, 117 și Pușcariu, *Lr.*, 265 îl pun în legătură pe *gogă* cu alb. Caracterul expresiv al acestor formații a fost indicat încă de Spitzer, *Mitt. Wien*, 320-33. După Lahovary 330 sînt cuvinte anterioare indoeurop.

Der. *goagă*, s. f. (popic, bilă); *gogea*, s. f. (bulgăre de sare gemă); *goghe*, s. f. (copil, prunc); *goghie* (var. *gughie*), s. f. (plevuşcă, peşte mărunt); *gogi*, vb. (a curăţa nuci); *gogleză* (var. *gogle(a)z*), s. f. (coajă, pieliţă; talaj; bagatelă), pentru a cărui der. cf. *cocleţ*, (primul sens pare a fi în legătură cu *gogi*, al doilea cu *gogoaşe* „minciună"; *DAR* menţionează mag. *goklesz* „inutil", care ar putea deriva din rom.); *gogleţ*, s. m. (prost, tont), de la *gog; găgăuţ*, s. m. (tont, prost), cf. mag. *gágó* (*DAR* crede că mag. e sursa cuvîntului rom.) ngr. γεγές, alb. *gegë* „albanez din nord"; *gogoloş* (var. *boboloş*), s. n. (grunz, bulgăre), cf. *cocoloş; gogon*, s. n. (boabă; bilă, obiect rotund în general); *gogonat*, adj. (rotund, sferic; umflat, exagerat); *gogoneţ*, adj. (gogonat; umflat; exagerat, ieşit din comun); *gogoni* (var. *gogona*), vb. (a umfla); *gogonea*, s. f. (fruct; varietate de roşie); *gogoroandă*, s. f. (Trans., bomboană); *gogoriţă*, s. f. (sperietoare, baubau); *gogoloasă*, s. f. (sperietoare, baubau); *gorgună* (var. *gorgoandă*), s. f. (*vrăjitoare bătrînă, femeie rea); gorgoane*, s. f. pl. (spirite), care, după ipoteza improbabilă a lui Bogrea, *Dacor.*, IV, 820, s-ar explica prin intermediul lui *gorgon*, s. n. (tril de muzică orientală) şi acesta de origine necunoscută (apropierea de numele de *Gorgona*, cf. Tagliavini, *Arch. Rom.*, XII, 204, este extrem de incertă); *gorgoni*, vb. (a goni, a alunga), der. al cuvîntului anterior şi în acelaşi timp reduplicare expresivă de la *goni*, al cărui sens primar trebuie să fi fost „a da dracului"; *gojgar*, s. n. (groapă), a cărui der. nu este clară, dar cf. *goagă, goţă*, s. f. (Trans., sperietoare); *goţoi*, s. m. (Trans., mască ce se scoate în procesiune de Sfîntul Gheorghe). – Cf. *gogoaşe, gogoman, gurgui*. **3826**

gogoaşe (–oşi), s. f. – **1.** Obiect rotund sau sferic. – **2.** Excrescenţă sferică pe stejar (Quercus infectoria). – **3.** Varietate de ciuperci (Lycoperdon bovista). – **4.** (Trans. şi Mold.) Cartof. – **5.** Cocon, înveliş protector al larvei viermelui de mătase. – **6.** Crisalidă. – **7.** Glob al ochiului. – **8.** Vezica înotătoare la unii peşti. – **9.** Produs de patiserie din aluat dospit. – **10.** Minciună, braşoavă. – Var. (Trans.) *gorgoaşe*. – Mr., megl. *gugoş* „boboc de floare".

De la *gogă*, cu suf. *–oş;* de la pl. *gogoşi* s-a refăcut un sing. analogic (Schuchardt, *ZRPh.*, XXVI, 321; Spitzer, *Mitt. Wien*, 320–22). Pentru der., cf. paralelismul cu *cocoş–cocoaşe*. Totuşi, *DAR* consideră originea ca incertă, pe cînd Puşcariu, *ZRPh.*, XXXVII, 11; *REW* 2009 şi Capidan, *Dacor.*, VII, 129, preferă să plece de la alb. *gogëlë*.

Der. *gogoşea*, s. f. (gogoaşă, produs de patiserie); *gogoşar*, s. m. (persoană care vinde gogoşi; mincinos; specie de ardei gras); *gogoşerie*, s. f. (prăvălie unde se vînd gogoşi); *gogoşliu*, adj. (Mold., rotund, umflat). – Din rom. provin alb. *gogosh(ë)* „boboc", şi sb. *bobošara* „ardei". **3827**

gogoman (–ni), s. m. – Tont, stupid, prost. – Var. *guguman*.

Creaţie expresivă, bazată pe **gog* „tont", cu suf. expresiv *–man* (Şeineanu, *Semasiol., 229; Iordan, BF*, VII, 285), cf. *gogă*. Nu par posibile der. propuse de Cihac, II, 112 (de la *gîg–* cu suf. *–man*) şi Tiktin (de la *gogu–mamei*). – Der. *gogomănie* (var. *gugumănie*), s. f. (prostie, tîmpenie, nerozie). – Din rom. provine rut. *gogoman* (Candrea, *Elemente*, 408). **3828**

goi (–i), s. m. – Necredincios, din punctul de vedere al evreilor.

Ebr. *goj* „popor păgîn", cf. it. *goi* (Battisti, III, 1839). **3829**

gol (–oală), adj. – **1.** Dezbrăcat. – **2.** Deşert, lipsit de conţinut. – **3.** Autentic, exact. – Mr., megl. *gol*.

Sl. (bg., sb., cr., slov.) *golŭ* (Miklosich, *Lexicon*, 135; Cihac, II, 123; Conev 90; *DAR*). – Der. *golan*, s. m. (derbedeu), cu suf. *–an* (der. din sb. *golem*, propusă de Graur, *Rom.*, LIII, 384, nu pare posibilă); *golancă*, s. f. (fată sau femeie neserioasă); *goloneţ*, adj. (îmbrăcat sărăcăcios); *golaş*, adj. (gol, despuiat, fără îmbrăcăminte sau înveliş de protecţie), cf. sb. *golac; golănime*, s. f. (sărăcie; mulţime de golani); *goli*, vb. (a dezbrăca, a despuia, a descoperi, a da la o parte; a goli; înv., a prăda, a jefui, a fura), cf. sb. *goliti; goliciune*, s. f. (starea omului gol; mizerie, sărăcie); *goldate*, s. f. (înv., goliciune); *golime*, s. f. (gol, lipsit de conţinut); *desgoli*, vb. (a dezbrăca, a despuia), rezultat din încrucişarea cu *desveli*. **3830**

gol (–luri), s. n. – Punct marcat în favoarea unei echipe.

Engl. *goal*. **3831**

gologan (–ni), s. m. – **1.** Monedă de aramă de 10 *bani*. – **2.** Bani.

Creaţie expresivă, bazată pe rădăcina *gog–*, s. v.; cf. şi *gogoloi, gogoneţ, golomoz*. Sensul primar, conform acestei explicaţii, trebuia să fie cel de „bulgăre" sau „bilă"; pentru trecerea semantică, cf. fr. *bille* „bulgăre" şi „monedă de aramă", sp. *redondo* „monedă", sp. din Cuba *bolo* „monedă de argint". Originea expresivă a fost indicată încă de Bogrea, *Dacor.*, IV, 818; după Cihac, II, 121, urmat de Scriban şi cu îndoieli de

către *DAR*, trebuie plecat de la **golovan*, din sl. *glava* „cap", explicație insuficientă.

Der. *gologănet*, s. n. (mărunțiș; bănet); *gologăni*, vb. (a înșela, a escroca, a fura). Din rom. provin mag. din Trans. *gologany* „monedă de aramă" și bg. *gologan* (Capidan, *Raporturile*, 231). 3832

gomboș (-șe), s. n. – (Trans.) Ac cu gămălie.

Mag. *gombos(tű)*. Cf. Cihac, II, 486. 3833

gomon (-nuri), s. n. – 1. Ceartă, dispută. – 2. Adunare.

Sl. (pol., rus.) *gomon* (Cihac, II, 124; *DAR*). – Der. *gomoni*, vb. (a vorbi, a discuta; refl., a se pune de acord, a se învoi), cf. rus. *gomoniti* „a face zgomot". 3834

gondolă (-le), s. f. – Barcă lungă cu o singură vîslă folosită la Veneția.

It. *gondola*, prin intermediul fr. *gondole*. – Der. *gondolier*, s. m., din fr. *gondolier; gondola*, vb. refl. (a se bomba; a izbucni în rîs), galicism. 3835

goni (-nesc, -it), vb. – 1. A alunga, a izgoni. – 2. A urmări, a vîna, a hăitui. – 3. A vîna, a merge la vînătoare. – 4. A urmări, a sîcîi, a chinui. – 5. A fugi după cineva, a urmări în fugă, a căuta. – 6. A se grăbi. – 7. A se împreuna taurii cu vacile. – Mr. *agunescu, agunire*.

Sl. *goniti* (Miklosich, *Lexicon*, 136; Cihac, II, 124; Conev 57), cf. bg. *gonitba*, sb. *goniti*. Se folosește și în formele der. *izgoni* și *prigoni*.

Der. *goană*, s. f. (urmărire; vînătoare; împreunarea taurului cu vaca; alergare); *goniturǎ*, s. f. (înv., urmărire); *gonaci*, s. m. (urmăritor; hăitaș; explorator; bidiviu; insectă, Hydrometra paludum); *gonaș*, s. m. (Mold., urmăritor); *gonită*, s. f. (vacă în călduri; împreunarea taurului cu vaca; insectă, Grynus natator); *gonitar*, s. m. (insectă, Hydrometra paludum); *gonitor*, s. m. (urmăritor; taur; vacă în călduri; cîine de vînătoare; constelația Taurului; insectă, Hydrometra paludum); *gonitorie*, s. f. (epoca împreunării taurilor cu vacile). 3836

gordin (-nă), adj. – Varietate de struguri. – Var. *gordean, g(o)ardină, gorgan, gordan*.

Rus. *gordina* „coacăză" (Tiktin; *DAR*). Hasdeu, *Col. lui Traian*, 1874, p. 90, pleca de la dacică; Cihac, II, 123, de la sl. *grozdovina* „strugure". 3837

gordună (-ne), s. f. – Contrabas. – Var. *gurdună*.

Mag. *gordon* (Scriban). În Trans., introdus în literatură de Rebreanu. 3838

gorgan (-ne), s. n. – 1. Movilă înălțată deasupra unui mormînt străvechi. – 2. Movilă.

Cuvînt oriental, provenind din per. *gorkhânah* „monument funerar" (Miklosich, *Fremdw.*, 103), intrat în rom. prin tc. *kurgan* (Șeineanu, II, 191; Iordan, *BF*, I, 130; Bogrea, *Dacor.*, III, 460), sau prin sl. (rus. *korgan*, Hasdeu, *Cuv. din Bătrîni*, I, 282; *DAR*, cf. rut., pol. *kurhan*). 3839

gorneac, s. m. – Vînt de miază-noapte, vînt rece. – Var. *gorneag*.

Sb., bg. *gornjak* (*DAR;* Conev 37), din sl. *gornij* „înalt, superior". În Olt. Din aceeași familie fac parte *gornită*, s. f. (înv., balcon), din sl. *gorĭnica* „etaj superior", și *gorănă*, s. f. (bîrnă de acoperiș), din sl. *gorĭnĭ* „parte de sus". 3840

gornic (-ci), s. m. – 1. Pădurar. – 2. Paznic, pîndar. – 3. Portar, ușier.

Mag. *gornjik*, pol. *gornik* (Cihac, II, 502), din sl. *gora* „pădure". În Trans. – Var. *gorniceasă*, s. f. (nevastă de paznic sau de ușier). 3841

gorun (-ni), s. m. – Varietate de stejar (Quercus pedunculata). – Var. *goron*.

Sl. (bg., sb.) *gorun* (Weigand; *BA*, III, 97; Conev 48; Skok 68); cf. *gîrniță*. Este mai puțin probabilă der. din sl. *grumŭ* „desiș, tufiș" (Cihac, II, 125). – Der. *goroniș*, s. n. (pădure de stejari); *goruniște*, s. f. (pădure de stejari). 3842

gospodar (-ri), s. m. – 1. Domn, titlu dat domnitorilor Munteniei și Moldovei, în documentele sl., ca traducere pentru *domn*. – 2. Stăpîn. – 3. Stăpînul casei, capul familiei. – 4. (Adj.) Harnic, priceput, care știe să se chiverniséască, econom. – Var. (rar) *hospodar*.

Sl. *gospodarĭ* (Miklosich, *Lexicon*, 138; Cihac, II, 125), cf. ceh. *hospodar* „priceput", rus. *gospodarĭ* „gospodar". – Der. *gospod*, adj. (domnesc), avreviere de la sl. *gospodini*, termen administrativ fără circulație reală,; *gospodăreasă* (var. *gospodăriță*), s. f. (stăpîna casei); *gospodină*, s. f. (femeie care se ocupă de treburile casei, casnică), cf. sl. *gospodynja; gospodăresc*, adj. (economic, priceput; de calitate); *gospodărește*, adv. (serios, cum se cuvine); *gospodăros*, adj. (priceput); *gospodări*, vb. (a conduce o casă, a administra; a căsători, a deveni cap de familie; refl., a întemeia o familie); *gospodărie*, s. f. (menaj, activitate casnică; bunurile, averea unei case; pereche căsătorită, familie); *gospodin*, s. m. (domn), din sl. *gospodinŭ*, înv., rar. 3843

gost (-ști), s. m. – Oaspete, invitat.

Sb. *gost* (*DAR*). În Banat. – Der. *gosti*, vb. (a invita; a da de mîncare), din sb. *gostiti*. Cf. *goștină*. 3844

goștină (-ne), s. f. – Contribuție din trecut, introdusă pentru prima oară în Muntenia de Petru Cercel (1583–85), și care era plătită la început pentru oile ce pășteau pe imașurile și terenurile necultivate ale Statului. Mai tîrziu (sec. XVII) s-a plătit și pentru porci. – Var. *gorștină, goșt(i)niță.*

Sl. *goštenije* „ospitalitate" (Cihac, II, 126), cf. sb. *gost* „oaspete", rus. *gostĭ* „oaspete", pol. *gościna* „ședere". *DAR* pleacă de la sensul de „contribuție pe porci", care pare tîrzie, derivîndu-l de la *groștei*. După Scriban, de la un sl. **gorština* „contribuție pe pășunile de la munte", din cf. sl. *goršcina* „contribuție pe vii"; acest ultim cuvînt pare a fi influențat var. – Der. *go(r)știnar*, s. m. (persoană care strîngea această contribuție); *goștinărit*, s. n. (venit strîns din această contribuție). 3845

gotcă (-ci), s. f. – **1.** Urzică (Tetrao bonasia). – **2.** Varietăți de rațe (Anas tadorna, Anas moschata).

Origine incertă. Ar putea fi o formație expresivă, ce ar imita strigătul păsării, cf. *cotco(dac)*, după *DAR;* însă acest cuvînt diferă destul de mult de la rață la urzică. După Scriban, de la *got* „neam germanic", ceea ce nu pare posibil. După Bogrea, *Dacor.*, IV, 820, din rut. *gotka* „urzică", ce pare totuși a proveni din rom. (Candrea, *Elemente*, 405). Cihac, II, 502, pleca de la mag. *goca* „rață". 3846

govi (-vesc, -it), vb. – **1.** A păzi, a sta cu mireasa în noaptea dinaintea nunții. – **2.** (Trans., Mold., Bucov.) A se topi, a se mistui, a suferi, a tînji. – **3.** (Trans.) A plînge, a se jelui. – Var. (Trans.) *gogi.*

Sl. *govĕti* „a posti" (*DAR*), cf. bg. *govejd* „a posti", sb. *goveti* „a tăcea". – Der. *govie*, s. f. (mireasă; petrecere); *gogie* (var. *godie*), s. f. (Trans., mireasă); *govitor*, adj. (înv., milostiv). 3847

goz (-oaze), s. n. – **1.** Rest, reziduu. – **2.** (Înv.) Ticăloșie, fărădelege. – Var. *goază, gozură.*

Mag. *gaz* (*DAR*). – Der. *gozărău*, s. n. (gunoi); *gozomete*, s. m. (gunoi), din mag. *gazamatya; gozorar*, s. m. (gunoier); *gozar*, s. m. (Trans., persoană care face trafic cu reziduurile din minele de aur). 3848

grăbar (-ri), s. m. – (Banat) Varietate de carpen (Carpinus Duinensis).

Sb. *grabar* (*DAR;* Scriban). 3849

grăbi (-besc, -it), vb. – **1.** A face pe cineva să acționeze mai repede, a zori. – **2.** (Refl.) A acționa mai repede, a se zori, a da zor. – **3.** A forța, a face ceva în mod pripit.

Sl. *grabiti* „a răpi" (Miklosich, *Lexicon*, 140; Cihac, II, 126; *DAR*). Sensul din rom. lipsește la toți der. din sl.; pare normal din punct de vedere semantic (cf. lat. *rapidus* de la *rapere*), însă este ciudată modificarea, specifică numai rom. Cf. *grabă, greblă.*

Der. *grabă*, s. f. (iuțeală, zor); *degrabă*, adv. (rapid; *mai degrabă*, mai curînd); *grăbită*, s. f. (Trans., specie de pîine mare); *grăbiță*, s. f. (aluat de pîine cu care se încearcă cuptorul); *grăbitor*, s. m. (struguri timpurii); *grabnic*, adj. (care se grăbește; precipitat; timpuriu; prematur, neprevăzut); *negrabnic*, adj. (înv., calm); *grăbnicie*, s. f. (zor). 3850

grad (-de), s. n. – Nume dat unor unități de măsură de mărimi variabile.

Fr. *grade*. – Der. (din fr.) *grada*, vb.; *gradat*, s. m. (soldat gradat, caporal), *gradați(un)e*, s. f. (acțiunea de a grada); *degrada*, vb.; *degradant*, adj. 3851

gradeă (-ele), s. f. – Zăbrea, gratie.

It. *gradella*, prin intermediul sb. *gradela* (*DAR*), cf. alb. *gredelje* „grătar". 3852

gradel, s. n. – (Trans.) Pînză albă de bumbac, dril. – Var. *cradel.*

Germ. *Gradel* (*DAR*). 3853

grădină (-ni), s. f. – Suprafață de teren arabil pe care se cultivă legume, flori sau pomi fructiferi. – Mr., megl. *gărdină.*

Bg., sb. *gradina* (Cihac, II, 115; Meyer 119; *DAR*), cf. *gard*, și alb. *gradinë*. – Der. *grădinar*, s. m. (persoană care se ocupă de cultivarea unei grădini), cf. bg. *gradinar* (Conev 76), sb. *gradinarĭ; grădinăreasă* (var. *grădinăriță*), s. f. (femeie care se ocupă de cultivarea unei grădinii; soție de grădinar); *grădinăresc*, adj. (de grădină); *grădinări*, vb. (a cultiva sau a îngriji grădini); *grădinărie*, s. f. (horticultură); *grădinărit*, s. n. (horticultură). 3854

grădiște (-ști), s. f. – **1.** Fortăreață sau cetate în ruine. – **2.** Deal, colină.

Sl. (bg., sb.) *gradište*. Se conservă mai ales ca toponim. 3855

grăi (-ăiesc, -it), vb. – **1.** A vorbi. – **2.** A spune, a rosti. – **3.** (Înv., refl.) A se numi, a se chema. – **4.** (Mold., refl.) A se pune de acord, a se învoi. – Mr. *grescu, gri(ș)i, grire;* megl. *gres, griri.*

Sl. (sb.) *grajati* „a croncăni". Schimbarea semantică este ciudată, și a fost explicată de Miklosich, *Slaw. Elem.*, 20 și Densusianu, *Hlr.*, 267, ca specifică sl. Petrovici, *Dacor.*, VII, 170,

a fost primul care a făcut distincția între sb. *grajáti* „a vorbi", etimon al rom., și *grăjati* „a croncăni", cf. Pușcariu, *Lr.*, 292.

Der. *agrăi*, vb. (Trans., a interpela), der. artificial, pe baza modelului germ. *reden – anreden* (*DAR*); *grai*, s. n. (vorbire; limbă, idiom; argou, limbaj; proverb, zicală; înv., discurs, alocuțiune; voce, accent; înv., învoială, tîrguială; înv., verb, cuvînt), cf. mr. *grai*, mr., megl. *grei*, din sl. bg. *graj* „cînt" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 20; Miklosich, *Lexicon*, 141; Conev 95); *negrăit*, adj. (de nespus); *grăitor*, s. m. (vorbitor; la nunțile din Trans., persoană care improvizează strigăturile); *negrăitor*, adj. (mut). 3856

grajd (-duri), s. n. – 1. Construcție pentru adăpostirea animalelor domestice mari. – 2. Iesle.

Sl. *gražd͡ĭ* (Miklosich, *Lexicon*, 151; Cihac, II, 115; Conev 79; *DAR*), cf. bg. *grazd*. – Der. *grăjdar*, s. m. (bărbat care se ocupă de îngrijirea animalelor dintr-un grajd). 3857

grămadă (-mezi), s. f. – 1. Cantitate mare de obiecte strînse la un loc, morman. – 2. Cantitate, mulțime. – 3. (Mold., Bucov.) Comunitate, obște. – Mr., megl. *grămadă*.

Sl. (bg., sb.) *gramada* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 20; Miklosich, *Lexicon*, 141; Berneker 345; *DAR*), cf. pol. *gromada*, mag. *garmada*, alb. *germadha* „ruine" (Meyer 119). Totuși, Lahovary 331 crede că este vorba de un cuvînt anterior indoeurop. – Der. *(în)grămădi*, vb. (a pune la un loc, a acumula, a aduna; a înghesui); *îngrămădeală*, s. f. (aglomerație, înghesuială). 3858

grămătic (-ci), s. m. – Secretar, scriitor de cancelarie. – Mr. *grămătic*.

Mgr. γραμματικός (Murnu 27), cf. bg. *gramatik*. Sec. XVI, înv. – Der. *gramatică*, s. f. (ansamblu de reguli cu privire la modificarea cuvintelor), din mgr. γραμματική (sec. XVII); *gramatical*, adj., din fr.; *gramaticesc*, adj. (gramatical), sec. XVII, înv. 3859

granată (-te), s. f. – 1. Rodie. – 2. Silicat natural de calciu. – 3. Proiectil ușor. – Var. (înv.) *granat, grenat, grănat*.

Lat. *(malum) granatum* (sec. XVIII). Este dublet de la *grenadă*, s. f. (proiectil ușor), din fr. *grenade*. – Der. *granatar*, s. m. (înv., grenadier); *grenadir*, s. m. (înv., grenadier), din germ. *Grenadier; grenadier*, s. m., din fr. *grenadier*. 3860

grandios (-oasă), adj. – Măreț, impunător.

Fr. *grandiose*. – Der. *grandiozitate*, s. f. (măreție); *grandoman*, s. m. (încrezut, vanitos), cu suf. expresiv *-man; grandomanie*, s. f. (îngîmfare, vanitate). 3861

grangur (-ri), s. m. – 1. Pasăre cîntătoare cu penele galbene (Oriolus galbula). – 2. Știab, om puternic. – Mr. *galgur* „galben verzui".

Lat. *galgŭlus* (Pușcariu 725; Candrea-Dens., 748; *REW* 3647; *DAR;* Rosetti, I, 167), cf. sp. *gálgulo*. Pentru sensul 2, cf. celălalt nume al păsării, *domnișor*. 3862

granită (-țe), s. f. – Frontieră, hotar. – Mr. *granițî*.

Sl. (bg., sb., cr., slov., pol., rus.) *granica* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 18; Miklosich, *Lexicon*, 142; cf. Gáldi, *Dict.*, 177). – Der. *grănicer*, s. m. (paznic de frontieră); *grăniceresc*, adj. (propriu grănicerilor). 3863

grant, s. m. – (Munt., Arg.) Rang, categorie socială.

Fr. *grand* (Scriban). Este dublet al lui *grant*, s. n. (furtișag, procedeu special aplicat de anumiți pungași din București), de la *Grant*, nume al unui cartier numit astfel de la *Legrand; grăntaș*, s. m. (Arg., pungaș). 3864

grapă (-pe), s. f. – 1. Greblă. – 2. (Înv.) Steag.

Sl. (bg.) *grapa* „grelbă" (Cihac, II, 127; Scriban), cf. pol. *grabie* „greblă". Schimbarea *b* > *p* trebuie să fie sl. cf., bg. *grapa* „asperitate", urmă lăsată de „vărsatul-de-vînt", sb. *grabac* „sfîșiere", față de *rapav* „sfîșiat". S-a invocat adesea got. *greipan* > germ. *greifen* (*REW* 4760; Giuglea, *Contribuții*, 8-10) și, pentru a evita dificultatea unui împrumut vechi din germ., s-a presupus medierea alb. *grep* „cîrlig", *grepth* „clanță" Philippide, II, 715; Pușcariu, *Dacor.*, VIII, 293; *DAR;* Rosetti, II, 117); însă această soluție pare mai puțin convingătoare decît cea dinainte. – Der. *grăpa*, vb. (a grebla); *grăpiș*, adv. (dificil, anevoie). 3865

gras (-să), adj. – 1. Care are sub piele un strat gros de grăsime. – 2. Unsuros. – 3. Cărnos, zemos (despre fructe și plante). – 4. Fertil, roditor (despre pămînt). – 5. (S. m., înv.) Grăsime. – Mr., megl. *gras*. istr. *gros*.

Lat. *grassus* (Diez, I, 251; Pușcariu 726; Candrea-Dens., 749; Densusianu, *Hlr.*, 111; *REW* 2299; *DAR;* Rosetti, I, 73), cf. it. *grasso*, prov., fr. *gras*, sp. *graso*, port. *graxo*. – Der. *grasă*, s. f. (varietate de struguri); *grăscean*, adj. (gras, dolofan, rotofei); *grăsime*, s. f. (înv., îngrășămînt; untură), cu suf. *-ime; grăsun*, s. m. (purcel de lapte, cu suf. *-un* (după Candrea-Dens., 750 și *DAR*, din lat.pop. **grassonem*); *îngrășa*, vb. (a deveni gras; a pune îngrășămînt, bălegar), care, după Pușcariu 856; Candrea-Dens., 751 și *DAR*, ar proveni din lat. **ingrassiāre*, cf. mr. *ngrașu*,

dar care pare mai curînd un der. intern; *îngrășetor*, adj. (care îngrașă); *îngrășemînt*, s. n. (îngrășămînt). 3866

grație (-ii), s. f. – **1.** Zăbrea, bară de metal. – **2.** Vergea, grilaj. – **3.** Grilă, grătar. – **4.** (Înv.) Grătar (de prăjit carne). – **5.** Spalier. – **6.** Rețea.

Lat.pop. **gratis* în loc de *cratis* (Densusianu, *Hlr.*, 111; Pușcariu 728; Candrea-Dens., 725; *REW* 2304; *DAR;* Serra, *Dacor.*, IX, 170), cf. it. *grata*, de unde sb. *grata* (Miklosich, *Fremdw.*, 90). – Der. *grătar*, s. n. (obiect din vergele metalice pentru prăjit carnea), cu suf. *-ar* (din lat. **gratālis*, după Pușcariu 727 și *DAR;* din lat. **gratārium*, după Candrea-Dens., 753). Din rom. provine rut. *grata* (Candrea, *Elemente*, 408). 3867

grație (-ii), s. f. – Drăgălășenie, finețe, gingășie.

Lat. *gratia* (sec. XIX). – Der. *gratis*, adv., din fr. *gratis*, lat. *gratis; gratifica*, vb., din lat. *gratificare; gratificați(un)e*, s. f., din fr.; *gratitudine*, s. f., din lat.; *gratuit*, adj., din fr.; *gratuitate*, s. f., din lat.; *gratula*, vb. (Trans., a felicita), din lat., cf. germ. *gratulieren; gratulați(un)e*, s. f., din lat.; *disgrație*, s. f., din fr. *disgrîce; disgrația*, vb., din fr.; *congratula*, vb., din lat. 3868

grăunț (-țe), s. n. – **1.** Bob. – **2.** Sămînță, boabă. – **3.** Glob, bilă, obiect mic și sferic. – Var. *grăunte, grăuntă*. Mr. *grăunț, gărnuț*.

Lat. **granutium* sau, după Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 279, Candrea-Dens., 765, Pascu, I, 95 și *DAR*, lat. **granuceum* (Pușcariu 730 propunea forma lat. **granuculum*, care ar fi dus la alt rezultat), cf. *grîu*. Fonetismul nu este clar. Cum rezultatul din lat. trebuia să fie în orice caz *grănuț*, ca în mr., trebuie presupus că s-a adăugat un infix nazal (cf. Pușcariu, *Diminutiv.*, 148), **grănunț*, cu disimilare ulterioară. Această explicație este valabilă și dacă plecăm de la *grîu*, în forma sa primitivă *grănu* (ca în mr.), cu suf. dim. *-uț*. – Der. *grăunțar*, s. n. (regulator la piatra morii de grîu); *grăunțos*, adj. (granulos); *grăunți*, vb. (a granula; a face boabe); *îngrăunța*, vb. (a rotunji; a da nutreț animalelor), cuvînt rar. 3869

grăur (-ri), s. m. – **1.** Pasăre migratoare cu pene negre-verzui, Sturnus vulgaris. – **2.** Gri, cenușiu. – **3.** Țigan.

Lat. *grāŭlus*, forma vulg. de la *gracŭlus* (Meyer-Lübke, *ZRPh.*, X, 172; Pușcariu 731; Candrea-Dens., 754; *REW* 3850; *DAR;* cf. și Candrea, *Éléments*, 19, care pleacă de la **gravulus*), cf. romagn. *gravolo*, calabr. *gravulu*, lec. *raulu*, fr. *grolle*. 3870

greabăn (-ębene), s. n. – Regiune a corpului la cai și la animale mari situată între gît și spinare. – Var. *grebăn, greben*.

Sl. *grebenĭ* „căpută" (Cihac, II, 128; Conev 75), cf. bg., sb., rus. *grebenĭ* „căpută", sb., slov. *greben* „cruce". – Der. *grebănos*, adj. (încovoiat); *sgrebeni* (var. *sgrebenți*), s. m. pl. (scame, reziduuri de la dărăcit), cuvînt folosit în Olt. și Banat, cu sensul etimologic din sl.; *(în)grebănoși*, vb. (a îndoi spinarea). Este dublet al lui *hrebăn*, s. n. (Bucov., greabăn la cai; darac), din rut. *chrebin;* der. *hrebincă*, s. f. (Maram., darac), din rut. *hrebinka* (Candrea). 3871

greață (-ețuri), s. f. – **1.** (Înv.) Greutate, apăsare. – **2.** Lehamite, silă. – **3.** Scîrbă, greață. – Mr. *greață*.

De la *greu*, sau mai curînd de la *grea*, cu suf. abstract *-eață* (*DAR*). Der. directă din lat. *gravĭtĭes* (Byhan 353) sau *grevĭtĭa* (Pușcariu 732; Candrea-Dens., 758; *REW* 3855) este mai puțin probabilă. – Der. *grețos*, adj. (repugnant, scîrbos; mofturos, năzuros); *îngreța*, vb. (a face silă); *îngrețălui*, vb. (a îngrețoșa); *îngrețoșa*, vb. (a face greață). 3872

grebla (-le), s. f. – **1.** Unealtă cu dinți (de lemn sau de fier) și cu coadă lungă pentru strîns fîn, paie etc. – **2.** (Arg.) Pieptene. – Mr. *gribl*ă, megl. *greblă*.

Bg. *greblo* (Cihac, II, 126; Conev 73) sau sb. *grebla, grablje* (Meyer 119; Skok 70), cf. alb. *grambël*ë; din sl. *grabja* „răpire" (Miklosich, *Lexicon*, 140), cf. *grăbi*. – Der. *grebla*, vb. (a da cu grebla); *grebleș*, adj. (îndoit, încovoiat). 3873

grec (-ci), s. m. – Persoană care face parte din populația Greciei. – Mr. *grec*.

Lat. *Graecus* (Pușcariu 733; *REW* 3832), cf. it. *greco*, fr. *grec*, sp. *griego*. Apare din sec. XVI. – Der. *grecesc*, adj. (grec); *greacă*, s. f. (rar, grecoaică); *grecoaică*, s. f. (femeie din Grecia); *grecotei*, s. m. (grec, temen depreciativ); *greco-man*, s. m. (grec, termen depreciativ); *grecie*, s. f. (înv., limba greacă); *grecește*, adv. (în greacă; asemeni grecilor); *grecism*, s. n.; *greciza*, vb., din fr.; *greco-*, în comp. ca *greco-oriental, greco-romîn* (grec; ortodox). 3874

grețier (-ri), s. m. – Insectă cu picioare lungi care produc un sunet ascuțit (Gryllus campestris, Gryllus domesticus). – Var. *gre(i)er(e), grier(e), greor(e), grior(e), greur(e), grel*.

Lat. *gryllus* (Pușcariu 744; Candrea-Dens., 755; *REW* 3900; *DAR*), cf. it., sp. *grillo*, prov. *grelh, grilh*, port. *grilho*. Totuși der. este dificilă din punct de vedere fonetic și a fost exploatată în

multe feluri. După Candrea-Dens., trebuie pornit de la lat. **grylliolus*. Creţu 327 pleacă de la o formă lat. puţin probabilă, **grycellus;* Pascu, *Beiträge*, 10 presupune o evoluţie **grellus* > *grel*, cu suf. *-ur*, trecut la *greiur*, al cărui rezultat nu este posibil, în vreme ce Scriban propune trecerea de la **grillus* la > **greru* > *greur*. În sfîrşit, Graur, *BL*, III, 50 presupune o evoluţie a lui **grer* la *greer*, prin intermediul unei „despicări" a doi *r*, cf. *creer, proor, prooroc;* acest ultim rezultat pare posibil, fără a fi o explicaţie suficientă deoarece chiar forma de bază, **grer*, este anormală. Cf. şi Battisti, III, 1872. 3875

greşi (-şesc, -it), vb. – 1. A păcătui. – 2. A face rău, a face o faptă rea, a vătăma. – 3. Despre femei, a cădea în păcat. – 4. A se înşela, a greşi. – Var. (înv.) *agreşi*. Mr. *agîrşescu*, megl. *grişos*.

Sl. *grěšiti* (Milklosich, *Lexicon*, 147; Cihac, II, 128; *DAR*), cf. bg. *grešŭ*, sb. *grešiti*, rus. *grešiti*. – Der. *greş*, s. n. (greşeală; păcat; înşelare, abatere; brazdă greşită; aguridă), din sb. *greš* (Bogrea, *Dacor.*, IV, 822; din sl. *grěchŭ* „păcat", după Miklosich, *Slaw. Elem.*, 20; Miklosich, *Lexicon*, 147 şi Cihac, II, 128; postverbal de la *greşi*, după *DAR*, care consideră în mod greşit că ultima întrebuinţare reprezintă un cuvînt diferit, provenind din lat. **agrestius*); *greşală*, s. f. (faptă care constituie o abatere de la adevăr; păcat; înşelare; defect), cu suf. *-eală; greşitor*, s. m. (înv., delincvent); *negreşit*, adv. (cu siguranţă, fără îndoială); *preagreşi*, vb. (înv., a păcătui), pe baza sl. *prěgrěšiti*. 3876

greşie (-ii), s. f. – 1. Rocă sedimentară foarte dură. – 2. Piatră de moară. – 3. Roată de căruţă. – Var. *gre(a)să*. Mr. *greasă*.

Origine incertă. Se consideră în general der. din alb. *gëresë* „unealtă a olarului pentru nivelat" (Cihac, II, 718; Meyer 130; Pascu, II, 223; Philippide, II, 715; *DAR;* Puşcariu, *Lr.*, I, 265; Rosetti, II, 117); însă această explicaţie nu pare suficientă, în ce priveşte semantismul; şi nu se cunoaşte, pînă în prezent, originea cuvîntului alb. După Scriban, din aceeaşi familie cu *griş* şi *grunt*, opinie evident greşită; după Lahovary 330, cuvînt anterior indoeurop. După părerea noastră, trebuie să reprezinte un sl. **kresĭ* sau **gresĭ*, cf. sb. *kresalo, kresivo* „amnar" *kresati* „a aprinde cu amnarul", *kresiti se* „a scoate scîntei". Nu este clară legătura acestor cuvinte cu sl. *gręda* > sb. *greda* „bîrnă", cf. *grindă;* însă în sb. acest cuvînt înseamnă şi „banc de nisip" şi totodată „carcasă, osatură", care ar putea avea o legătură cu sensul 3 din rom., cf. *grindei*. 3877

greu (-ea), adj. – 1. Grav, cu greutate. – 2. Grav, serios, de temut. – 3. Important, mare, numeros. – 4. Dificil, anevoios. – 5. Supărător. – 6. Adînc. – 7. Aspru, dur, tăios. – 8. (Adj. f.) Însărcinată, gravidă. – 9. (Adv.) Anevoie, dificil, cu mare efort. – 10. (Înv.) Rău, detestabil. – 11. (S. m.) Greutate, povară, chin. – Mr. *greu, greao;* megl. *greu, grẹo;* istr. *greu, grę*.

Lat. *gravis*, prin intermediul unei forme pop. **grevis* (Diez, I, 223; Densusianu, *Hlr.*, 504; Puşcariu 735; Candrea-Dens., 756; Philippide, *Principii*, 33; *REW* 3855; *DAR;* Rosetti, I, 57), cf. it. *greve*, prov., cat., gal. *greu*, fr. *grief*, sp., port. *grave*. Este dublet al lui *grav*, adj., din fr. *grave;* pentru semantismul sensului 8, cf. lat. *gravida*. Schimbarea de terminaţie se explică de către Candrea, *Éléments*, 19, prin paralelismul cu *mea – meu*, considerîndu-se, deci, *grea* ca punct de plecare; Pascu, *Beiträge*, 17, preferă să plece de la un lat. **grevus*.

Der. *greoi*, adj. (care se mişcă cu greu, lipsit de vioiciune, mocăit), cu suf. *-oi; greutate*, s. f. (însuşirea unui corp de a fi greu; povară; dificultate; importanţă, gravitate; putere, eficacitate; lest; halteră; asprime; gros, partea cea mai importantă, majoritatea), cu suf. *-(i)ate*, ca în *puţinătate, singurătate, străinătate* (der. directă dintr-un lat. **grevitatēm*, pe care o propun Puşcariu 736; Candrea-Dens., 757 şi *DAR*, pare mai puţin probabilă); *greime* (var. *greuime*), s. f. (înv., greutate, povară); *greuinţă*, s. f. (înv., greutate); *greumînt*, s. n. (înv., chin); *greunătate*, s. f. (Trans., greutate); *îngreuia*, vb. (a agrava, a încărca, a face mai greu; a copleşi, a împovăra; a încurca, a stînjeni; înv., a deranja; a lăsa grea o femeie), de la *greu* sau după *DAR* de la *greoi* (după Puşcariu 858 şi Candrea-Dens., 759, din lat. *ingrevāre*; după *REW* 4428, de la *ingraviāre*); *îngreuietor*, adj. (copleşitor, împovărător); *îngreuna*, vb. cu aceleaşi sensuri ca *îngreuia*, al cărui dublet expresiv pare a fi pe baza suf. *-uni, -una*, cf. *miau* > *mieuna, schiau* > *scheuna* (după Puşcariu 859; Candrea-Dens., 760 şi *DAR*, de la un lat. **ingrevīnāre*); *îngreunător*, adj. (copleşitor; agravant); *greunatic*, adj. (Trans. de Vest, corpulent); *îngreutăţi*, vb. (a împovăra, a îngreuna), de la *greutate; îngreca*, vb. (a împovăra, a lăsa grea; a concepe, a zămisli), der. expresiv de la *greu*, cf. mr., megl. *(a)ngrec, (a)ngricare* (după Puşcariu 857; Candrea-Dens., 861 şi *DAR*, din lat. **ingrevīcāre*). Drăganu, *Dacor.*, IV, 741 îl cita pe *grăcina*, vb. (Olt., a suporta, a suferi), cuvînt rar, pe care îl derivă dintr-un lat. **ingrevīcīnāre*, a cărui explicare pare dificil de admis. 3878

grif (–fi), s. m. – Măsură veche, valorînd 1/16 dintr-un *cot*, adică 41,5 mm. în Munt. şi 40 mm. în Mold. – Var. *gref*.

Săs. *Griff* (Lacea, *Dacor.*, III, 751). După *DAR*, din bg. *greh*. Cf. *rif*. 3879

grije (–ji), s. f. – **1.** Îngrijorare, neliniște. – **2.** Veghe, pază. – **3.** Atenție, migală, strădanie. – **4.** (Înv.) Slujbă de înmormîntare. – Var. *grijă*.

Sl. (bg.) *griža* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 20; Miklosich, *Lexicon*, 147; Cihac, II, 128; *DAR*). – Der. *negrije*, s. f. (înv., neglijență, neatenție); *grijanie*, s. f. (cuminecătură, împărtășanie), cu suf. *–anie; griji*, vb. (înv., a se neliniști; Trans., a avea grijă, a fi cu băgare de seamă; refl., a se neliniști, a se îngrijora; a supraveghea, a avea grijă de; a face ordine, a aranja; a se cumineca; înv., a se ține slujba de înmormîntare), cf. bg. *griža se*, sb. *brižiti se* „a îngriji"; *grijință*, s. f. (înv., grijă); *grijitor*, adj. (grijuliu); *negriji*, vb. (înv., a îngriji), formă artificială din sec. XIX, paralelă cu *neglija*, din fr. *négliger; negrijit*, adj. (neîngrijit; neîmpărtășit); *negrijitor*, adj. (neglijent); *grijuliu* (var. *grij(u)liv*), adj. (care are grijă, atent), din bg. *grižliv*, sb. *brižliv* (pentru schimbarea terminației, cf. *beţiu* > *beţiv, sglobiv* > *sglobiu*, etc.); *îngriji*, vb. (a avea grijă de, a supraveghea; a asista; a avea grijă de sănătatea cuiva; refl., a se neliniști, a se îngrijora; refl., a-şi căuta de sănătate; a se ocupa de, a face ceea ce trebuie); *îngrijora*, vb. (a preocupa, a neliniști), probabil în loc de **îngrijura*, plecînd de la un plural fictiv **grijuri*, cf. *înfăşura; îngrijorător*, adj. (neliniștitor); *îngrijitor*, adj. (grijuliu; s. m., paznic); *îngrijitoare*, s. f. (femeie care îngrijește pe cineva); *neîngrijit*, adj. (neglijent). 3880

grilă (–le), s. f. – Grilaj, zăbrele, gărduleț.

Fr. *grille*, cf. Graur, *Viața rom.*, 1940, nr. 3, p. 110. – Der. *grilaj*, s. n. (zăbrea, gratie, grilaj), din fr. *grillage*. 3881

grîndă (–de), s. f. – **1.** Bîrnă. – **2.** Raft, poliță. – Mr. *grendă*, megl. *grindă*.

Sl. *grędа* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 20; Miklosich, *Lexicon*, 148; Cihac, II, 129; Iordan, *Dift.*, 108; Conev 80; Byhan 313), cf. bg. *gredá*, sb., cr. *greda*, lituan. *grinda*, mag. *gerend(a)*, ngr. γρέντα. Este dublet al lui *grind*, s. n. (banc de nisip; dună; colină, dîmb), din sl. *grędŭ*, var. de la *grędа*. Ambele cuvinte apar numai în sl., cu sensul de „bîrnă", dar trebuie să-l fi avut şi pe cel de „banc de nisip", care s-a păstrat, pe lîngă *grind*, sb. *greda* (Berneker 348; *DAR;* după Skok, 70, *grind* provine din sb. *greda*, al cărui fonetism nu pare posibil; pentru Diculescu 183, din germ.*medie de sus grinte*, cf. Scriban). Cf. şi *gresie*.

Der. *grindar*, s. n. (grindă principală); *grindărie*, s. f. (tîmplărie); *grindiş*, s. n. (osatură, schelet; schelărie; explanadă; îngrămădire de nisip); după Graur, *BL*, V, 83, trebuie distinse două cuvinte diferite, unul der. de la *grind* şi altul de la *grindă*. Această distincție pare inutilă deoarece *grind* şi *grindă* apar şi ca un cuvînt unic în *grind* „ax" şi în *grindei*, s. n. (ansamblul grinzilor; inima căruței; ax, arbore; esplanadă; dîmb), de la *grind* cu suf. *–ei* (după Cihac, II, 129, din mag. *gerendely;* după Cancel 17, sl., dar etimonul este necunoscut; după Conev 71, din bg. *grendelĭ;* pentru *DAR*, dintr-un sl. **grędelĭ*). *Grindel*, s. m. (peştişor, Cobitis barbulata) pare un sing. reconstituit pe baza pl. *grindei* (*DAR;* după Lacea, *Dacor.*, III, 752, din săs. *Grendəl*). – Din rom. trebuie să provină formele sl., care reprezintă etimonul nazalizat, cum sînt bg. *gri(e)nda* (Capidan, *Raporturile*, 222) şi rut. *grynda* „raft" (Candrea, *Elemente*, 402). 3882

grîndină (–ni), s. f. – Precipitație atmosferică, piatră. – Mr. *grîndinĭ*, megl. *grindini*.

Lat. *grandĭnem* (Puşcariu 738; Candrea-Dens., 762; *REW* 3840a; *DAR*), cf. it. *grandine*. – Der. *grindina*, vb. (a cădea grindina), care, după Candrea-Dens., 763 şi *DAR*, provine din lat. *grandĭnāre*. 3883

grînspan (–nuri), s. n. – Cocleală.

Germ. *Grünspan* (*DAR*), cf. mag. *grispán*. 3884

grîpcă (–ci). s. f. – **1.** Unealtă care servește la curățarea doagelor. – **2.** Roată cu zimți. – Var. *grifcă, hripcă, sgripcă*.

Bg. *ogribka* (Conev 62; Candrea, *GS*, VI, 324; Scriban), din sl. *greti, grebǫ* „a răzui", dintr-un sl. *gribka*, după *DAR;* din sb., bg. *zagribam* „a răzui", după Skok 70). 3885

grîpsor (–ri), s. m. – **1.** Grifon, animal fantastic. – **2.** Vultur (Aquila imperialis). – **3.** Figură emblematică, reprezentînd un vultur cu două capete. – **4.** Emblemă a imperiului austro-ungar. – **5.** Veche monedă austriacă de argint. – **6.** (Olt., înv.) Monedă de argint de 5 *lei*. – **7.** Inuman, crud, feroce. – Var. *(s)gripţor, gripsur, (s)gripţur*.

Mgr. sau ngr. γρύψ „vultur" (Pascu, *Suf.*, 56; Candrea; Scriban), cf. v.sb. *gripĭsĭ* (Vasmer, *Gr.*, 62), it. *grifo* (Battisti, III, 1870). Pascu presupune că rezultatul rom. se datorează adăugării suf. *–ur;* este mai curînd vorba de un rezultat **grips*, pl. *gripsuri*, cu un sing. analogic. – Der. *sgripţuroaică*, s. f. (vrăjitoare bătrînă, femeie rea). 3886

grîș, s. n. – Produs alimentar obținut din boabe de grîu măcinate. – Var. *grisă*.

Germ. *Gries* (Borcea 191), cf. pol. *gris*, sb. *kris*. 3887

grîu (-îie), s. n. – **1.** Plantă erbacee din ale cărei boabe se face făină (cu toate varietățile sale). **2.** (S. f. pl.) Cereale. – Var. (pentru sensul 2) *grîne*. – Mr. *grăn, găr(n)*, megl. *grọn*, istr. *grăwu*.

Lat. *granum* (Pușcariu 740; Candrea, *Éléments*, 58; Candrea-Dens., 764; *REW* 3864; *DAR*), cf. alb. *grun, grur(ë)*, it., sp. *grano*, fr. *grain*, basc. *garau*. Fonetismul nu este clar, rezultatul normal trebuia să fie **grîn;* în aceeași situație se află și cuvintele *brîu* și *frîu*. Dificultatea fonetică pare a fi cauza care l-a determinat pe Miklosich, *Slaw. Elem.*, 9 să considere acest cuvînt drept autohton. Explicațiile neregularității fonetice sînt diferite, și nu absolut convingătoare. După Meyer-Lübke, *ZRPh.*, XL, 559, alterația se datorează timbrului velar al vocalismului *î...u*; însă același timbru, chiar dacă nu cu aceeași alterație, apare și la *sîn(u), bătrîn(u)*, etc. După Skok, *À propos du nasalisme*, în *Arhiv za Arbanašku Starinu*, II, 325-29, explicația ar trebui căutată în poziția finală a vocalei nazale, ceea ce nu pare evident. Rosetti, II, 111, consideră că „prezența lui *u* final este o condiție a inovației", soluție cu care pare a se combina cea a lui Meyer-Lübke și a lui Skok. În sfîrșit, Graur, *BL*, III, 52, pleacă de la o formă rotacizată **brîn* > **brîr*, în care ar fi intervenit o „fascie" **brîur(i)*, de unde un nou sing. *brîu*. Această laborioasă explicație se bazează pe ideea susținută de autor a necesității unei „despicări" a 2 *r*, cf. *greer, prooroc*. Totuși, explicația nu pare suficientă, fiindcă în celelalte cazuri de „fascie" apare reduplicarea vocalei, pe cînd aici efectul este diferit; și întrucît pl. *brîuri, frîuri, grîuri*, care constituie o verigă necesară a demonstrației, este excepțional și anormal, deoarece forma curentă și tradițională este *brî(n)e, frî(n)e, grî(n)e*. Credem că este mai curînd vorba de o formă **grîru*, pl. **grîre*, alterată fie ca efect al rotacismului fie al unei asimilări, unde *r* secundar ar fi dispărut ca efect al unei disimilări posteriore (**grîru* > *grîu* ca **împăratru* > *împărat(u)* sau *fratrem* > *frate*). Este remarcabil, într-adevăr, faptul că la cele trei vocale la care apare această particularitate, apare și un *r* în silaba anterioară, a cărui prezență pare a condiționa fenomenul. După cît se pare, aceeași schimbare a început să se schițeze în *bătrîn* > *bătrîior* (în loc de *bătrînior*), fără a se fi propagat însă la alte forme der. sau flexionare. – Cf. *grăunț*.

Der. *grînar* (mr. *grînar*), s. n. (hambar), de la *grîne*, cu suf. *-ar*, cf. it. *granaio* (calabr. *granoru*), fr. *grenier*, sp. *granero* (după Pușcariu 737, Candrea-Dens., 766 și *REW* 3839, direct din lat. *granārium*); *grînar*, s. m. (negustor de grîne); *grînărie*, s. f. (comerț de grîne; hambar; cantitate de grîne). 3888

griv (-vă), adj. – Cenușiu, pestriț, gri cu alb. – Mr. *griv*.

Bg. *griv* (*DAR;* Conev. 97; Pascu, I, 196; Pascu, *Beiträge*, 35; Ruffini 98), cf. sb. *grivast*, ngr. γρίβος. – Der. *grivei*, s. m. (nume de cîine); *grivan*, s. m. (șobolan). 3889

grivnă (-ne), s. f. – **1.** Brățară. – **2.** Greutate și valoare a unei mărci de argint, care apare de la începuturile sec. XV.

Sl. *grivĭna* „colier" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 143; Miklosich, *Lexicon*, 18; Cihac, II, 129; Berneker 352; *DAR*), cf. sb. *grivna* „brățară", v.rus. *grivna* „greutate a unei mărci". 3890

groapă (-ọpi), s. f. – **1.** Mormînt. – **2.** Groapă comună. – **3.** Șanț, gaură, puț. – **4.** (Înv.) Hambar în pămînt. – Mr., megl. *groapă*.

Origine necunoscută. Opiniile legate de istoria acestui cuvînt au variat mult; considerat autohton de Miklosich, *Slaw. Elem.*, 9, și der. din alb. *gropë* de Meyer 131; Meyer, *Alb. St.*, IV, 54; *DAR;* Philippide, II, 715; Capidan, *Raporturile*, 532; Rosetti, II, 117. După alții, din sl. *grobŭ*, bg. *grob* (Pascu, II, 193; Conev 42), cf. bg. *groba* „ladă pentru gunoi", *grobar* „groapă". În sfîrșit, prezența calabr. *grupa, (g)rubu, (g)rupu* „gaură" a fost explicată de Rohlfs pe baza gr. τρύπη, trecut la *τρόπον; această ipoteză a fost reluată din punctul de vedere al rom. de Skok, *ZRPh.*, LIV, 483. Este posibil să fie vorba în rom. de un împrumut din sl., al cărui rezultat ar fi **grop*, pl. *gropi*, cu sing. reconstituit. Cuvîntul sl., bazat pe germ. *Grube, Grabe*, (cf. sb. *graba*, sec. XV, la Daničič, III, 351), a dat și alte rezultate în rom., cf. *grobiște, pogrebanie*. Alb. *gropë*, care s-ar putea cu greu explica prin sl., ar proveni în acest caz din rom. Totuși, ideea unei proveniențe romanice nu trebuie să fie exclusă, chiar dacă explicația din calabr. n-ar părea suficientă.

Der. *gropiță*, s. f. (dim. al lui graopă; adîncitură în barbă sau obraji); *gropană*, s. f. (șanț, groapă); *gropiș*, s. n. (teren abrupt); *gropos*, adj. (plin de gropi); *gropănos*, adj. (plin de gropi); *gropar*, s. m. (persoană care sapă gropi pentru morminte); *gropăreasă*, s. f. (nevastă de gropar); *îngropa*, vb. (a înmormînta; a ascunde; a acoperi ceva cu pămînt; a înfige); *îngropător*, s. m. (gropar); *îngropătoare*, s. f. (înv., înmormîntare); *îngropăciune*, s. f. (înmormîntare); *îngropătură*, s. f. (înv.,

înmormîntare); *desgropa*, vb. (a exhuma, a scoate din pămînt); *gropilă*, s. f. (groapă); *gropila*, vb. refl. (despre drumuri, a se desfunda); *gropilos*, adj. (plin de gropi); *gropniță* (var. *grobniță*), s. f. (mormînt, boltă, criptă; groapă, depozit de cereale sub pămînt), din sl., bg. *grobnica* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 18; Miklosich, *Lexicon*, 143); *grobnic*, s. n. (mormînt, criptă; giulgiu), cf. sl. *grobinŭ* „sepulcral". 3891

groază (–ze), s. f. – **1.** Teroare, spaimă. – **2.** Mulțime, puzderie, cantitate mare.

Sl. (bg., sb.) *groza* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 18; Cihac, II, 130); sensul 2 apare și în slov. (cf. *amar*, și sp. *de miedo*). – Der. *grozav*, adj. (cumplit; oribil; minunat, excelent; uriaș, nemaipomenit), cf. bg. *grozav; grozliv*, adj. (înv., îngrozitor), cf. rus. *grozlivyĭ* „amenințător"; *groaznic* (var. Mold. *groznic*), adj. (oribil, înspăimîntător), cf. sl. *groznyĭ; groznicie*, s. f. (oroare); *grazavnic*, adj. (înv., înspăimîntător); *groznicește*, adv. (îngrozitor); *grozăvi*, vb. refl. (înv., a amenința; a privi cu ferocitate; a deveni cumplit sau excelent); *grozăvie*, s. f. (monstruozitate; ferocitte; oroare; teroare); *grozăvenie*, s. f. (oroare; fanfaronadă); *îngrozi*, vb. (a speria, a înspăimînta; a amenința); *îngrozitor*, adj. (cumplit, oribil); *îngroziturĭ* (var. *îngroziciune*), s. f. (înv., oroare). 3892

grobiạn (–ni), s. m. – Grosolan, bădăran.

Germ. *grobian*, în parte prin intermediul pol. *grobian*, rus. *grubianŭ* (Cihac, II, 130; Sanzewitsch 204; *DAR*). – Der. *grobienie*, s. f. (grosolănie). 3893

grọbiște (–ti), s. f. – Cimitir.

Bg. *grobište* (Scriban). În Olt. Cf. *groapă*. 3894

grof (–fi), s. m. – Conte.

Mag. *gróf* (*DAR; Gáldi, Dict.*, 133). În Trans. Este dublet al lui *graf*, s. m. (conte), din germ. *Graf*. – Der. *grofiță*, s. f. (contesă, fiică de conte); *grofoaie*, s. f. (contesă, soție de conte); *grofesc*, adj. (de conte; domnesc). 3895

grog (–guri), s. n. – Punci, băutură.

Engl. *grog*. Sec. XIX. 3896

groh, interj. – Imită grohăitul porcului.

Creație expresivă. Deși nu este atestat acest uz al interj., se pare că imită și zgomotul produs de dărîmarea unui morman de pietre, după cum reiese din der. – Der. *grohăi*, vb. (despre porci, a scoate sunete caracteristice; a călca în picioare; a fărîma), cu var. *grofăi, grogo(ț)i, grohăni; grohot*, s. n. (morman de pietre; ruine); *grohotă*, s. f. (morman de pietre); *grohotiș*, s. n. (pietriș); *grohotar*, s. n. (mulțime de pietre); *grohăială*, s. f. (grohăit); *grohăit*, s. n. (sunet scos de porci). Coincide cu rădăcina sl., cf. slov. *gróhati* „a grohăi", sl. *grochotati* „a izbucni în rîs", rus. *grochotatĭ* „a răsuna" (după Cihac, II, 130 și Conev 72, rom. provine din sl., după Miklosich, *Slaw. Elem.*, din sl. *grochotŭ* „zgomot". – Aceleiași rădăcini expresive pare a-i aparține *groștei*, s. m. (purcel de lapte), pe care *DAR* îl derivă neverosimil de la un lat. **grŏssicĕllus*, cf. Pușcariu, *Dacor.*, I, 328 și *REW* 3882. 3897

gromọvnic (–ce), s. n. – Carte de astrologie, în care se prevedea viitorul pe baza cercetării tunetelor. – Var. *gromolnic, gromornic*.

Sl. *gromovĭnikŭ*, de la *gromŭ* „tunet" (*DAR;* Scriban). Ultima var. indică o încrucișare cu *ornic*. 3898

grop (–puri), s. n. – Sac pecetluit pentru expedierea valorilor declarate și sigilate. – Mr. *grup*.

It. *groppo* (sec. XIX), cf. fr. *group*, ngr. γροῦπος. 3899

gros (–oạsă), adj. – **1.** Gras, – **2.** Dens. – **3.** Voluminos. – **4.** Adînc. – **5.** Mare, important, numeros. – **6.** Comun, ordinar, vulgar. – **7.** (Adj. f.) Despre femei, însărcinată. – **8.** (S. m.) Bîrnă, grindă. – **9.** (S. n.) Butuc, instrument. – **10.** (S. n.) Închisoare, temniță. – **11.** (S. n.) Parte mai importantă. – Mr., megl., istr. *gros*.

Lat. *grŏssus* (Pușcariu 741; Candrea-Dens., 768; *REW* 3881; *DAR*), cf. it., port. *grosso*, prov., fr., cat. *gros*, sp. *grueso*. Pentru der. uzului 10 din 9, cf. Bogrea, *Dacor.*, III, 411. – Der. *grosime*, s. f. (circumferință; înv., gros, parte mai importantă; înv., grosolănie); *groșar*, s. m. (temnicer); *grosărit* (var. *grosărie*), s. n. (contribuție cerută de obicei în sec. XVIII de către așa numiții *ispravnicĭ de județ* delincvenților care doreau să scape de închisoare); *grosoman*, s. m. (mojic, bădăran), cu suf. expresiv *–man; groscior*, adj. (potrivit de gros); *groscior*, s. n. (smîntînă); *grosciori*, vb. (a scoate caimacul); *îngroșa*, vb. (a face să fie gros; a crește, a spori; a se îngrășa; a deveni dens, a condensa; a lăsa grea o femeie; a da importanță); *îngroșetor*, adj. (care îngrașă, care îngroașă); *îngroșeturĭ*, s. f. (acțiunea de a spori sau a deveni dens). – Din rom. provin rut. *gros* și sb. *grušati se* „a se prinde laptele", *gruševina* „lapte prins" (Capidan, *Dacor.*, II, 677). 3900

groș (–și), s. m. – Veche monedă care valora la început 1/48 dintr-o marcă de argint. A fost bătută în Mold. la sfîrșitul sec. XIV.

Lat. *grossus*, intrat în rom. prin intermediul pol.

grosz, germ.med. *grosse*, germ. *Grosch(en)*, cf. ngr. γρόσσο, bg., sb. *groš*, tc. *guruş* (Ronzevalle 122). – Der. *groşiță*, s. f. (monedă divizionară de argint, de valoare variabilă), cf. pol. *groszyk*, sb., slov. *grošič*. Din tc. derivă dubletul înv. *gruş*, s. m. (monedă turcească de 40 de aspri). 3901

grosolan (–nă), adj. – Necioplit.

It. *grossolano* (sec. XIX). – Der. *grosolănie*, s. f. (grosolănie). 3902

grozămă (–me), s. f. – **1.** Varietate de arbust mic cu flori galbene (Cytisus sagittalis). – **2.** Bucsău (Genista ałigosperma).

Sb., însă nu cunoaștem etimonul exact. Cf. sb. *grožčezmijnno, grožčemorsko*, „coacăză spinoasă", etc., de la *grožče* „strugure". După Tiktin și Scriban, din germ. *Grausen*. 3903

grubă (–be), s. f. – **1.** Grămadă, puzderie. – **2.** Carte de joc de zece puncte.

Origine necunoscută. Cuvînt argotic. 3904

grudinap (–puri), s. n. – (Înv.) Țesătură de mătase. – Var. *grodinap*.

Fr. *gros de Naples*, cf. rus. *grodenaplĭ*. 3905

gruși (–i), s. m. – (Trans.) Cocor. – Var. *grue*.

Lat. *grūs, grūem* (Pușcariu 742; Candrea-Dens., 770; *DAR*). 3906

gruși (–i), s. n. – **1.** Movilă, colină, delușor. – **2.** Dulap de loitră la căruță. – Var. (rar) *gruniu*. Mr. *gruniu* „bărbie".

Lat. *grunnium* „rît de porc", cf. fr. *groin* (Candrea; Scriban); din lat. *grunnire* „a grohăi". Semantismul prezintă un paralelism absolut cu *bot* și *rît*. În privința fonetismului, var. (atestată în *Revista critică*, III, 156) și mr., ca și împrumuturile sl., indică limpede evoluția cuvîntului. După Papahagi, *Notițe*, 25, din lat. *grumus* „movilă", trecut la **grumeus*. Pascu, I, 109 și *Arch. Rom.*, VI, 214, pleacă de la un tracic **goroneum*, reprezentant al unei rădăcini *gor–*, ca în sl. *gora* „pădure". Spitzer, *Archiv*, CXXXIV, 134, propune un lat. **c(o)ronium*, de la *corona;* J. Brüch, *Archiv*, CXXXXV, 416, lat. **grunium;* și Joh. Hubschmidt, *Alpenwörter roman. u. vorroman. Ursprungs*, Berna 1951, p. 14, se gîndește la un cuvînt alpin, același care ar fi dat fr. *groin*. Cf. și Bărbulescu, *Arhiva*, XLV, 291–3.

Der. *gruiet*, s. n. (colină); *gruios*, adj. (povîrnit). – Din rom. provine rut. *gruny, chruny* (Miklosich, *Wander.*, 16), ceh. *gruň* (Meyer, *Alb. St.*, IV, 96). 3907

grum (–muri), s. n. – Grămadă, stivă, teanc.

Lat. *grumus* „movilă". Este un cuvînt care, în rom., apare numai în dicționarele vechi (Cihac; Miklosich, *Slaw. Elem.*, 18; Meyer, *Neugr. St.*, IV, 20; Damé), dar pe care nu-l cuprind nici *DAR* nici vreun lexicograf modern. Nu pare a avea circulație actuală. Existența sa este atestată și de mr. *grumur* „grămadă" (*REW* 3887) și de *grumura*, vb. (Trans., a umple), cuvînt rar, pe care îl menționează și îl studiază Lacea, *Dacor.*, II, 624, considerîndu-l der. de la un lat. **grumulāre*, de la *grumulus* (mai curînd, de la pl. *grumuri*). – Der. *sugruma* vb. (a strangula), cf. mr. *zgrum*, cu pref. *su(b)–*, ca în *suguța* (Pușcariu, *Lr.*, 177; după Pascu, I, 96, de la un lat. **suggrumāre*); *sugrumător*, adj. (care suprumă); *sugrumătură*, s. f. (strangulare, parte îngustă). 3908

grumaz (–zi), s. n. – **1.** (Înv.) Colină, delușor. – **2.** Gît, beregată. – **3.** Gîtlej. – **4.** Gît, ceafă. – **5.** Parte mai îngustă a unor obiecte. – Var. (pl.) *grumaji*, (rar) *grumazuri*. – Mr. *grumadz, gurmadz*.

Lat. *gruma*, cuvînt atestat numai cu sensul de „sfîrc de sîn"; dar care trebuie să fi însemnat și „delușor, colină" (*CGL*, II, 223), var. de la *grumus* „colină", cf. *grum*, cu suf. *–ză* (Papahagi, *Notițe*, 24; cf. Pușcariu 743; *REW* 3888; *DAR*). Cf. și it. *digrumare* „a rumega" și *sugruma*. Celelalte ipoteze nu sînt suficiente: din fondul autohton (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 9); din alb. *grumás, gurmás* (Cihac, II, 718; Meyer, *Alb. St.*, IV, 76; Meyer 133; cf. Philippide, II, 716; Rosetti, II, 117); de la un lat. **grumātium*, combinație a lui *grumus* ca *palatium* (Pascu, I, 196); anterior indoeurop. (Lahovary 328). Comun întregului teritoriu al rom. (*ALR*, I, 36). – Der. *grumăjer*, s. n. (parte a armurii care apăra gîtul); *grumăzare*, s. f. (boală de gît). – Cf. *grunț*. 3909

grumb (–bă), adj. – Grosolan, necioplit, vulgar.

Sl. *grąbŭ* (Byhan 313; *DAR*), cf. bg., sb. *grub*. – Der. *grumbav*, s. m. (înv., calfă de proastă speță). 3910

grund (–duri), s. n. – Fond, culoare de fond. – Var. *grunt*.

Germ. *Grund;* var., prin intermediul rus. *grunt* (Scriban). 3911

grunz (–ji), s. m. – **1.** Bucată dintr-o materie sfărîmicioasă. – **2.** Grăunte, bob. – **3.** Bulgăre. – **4.** Asperitate, zbîrcitură. – Var. *(s)grunț*. Mr. *grundă*, pl. *grundz*, megl. *grus*.

Creație expresivă, bazată pe ideea de „rotunjime", cf. *glonț, bo(n)ț* și lat. *grumus*, it., sp. *grumo*, fr. *grumeau* (*REW* 3877), it. *grommare* „a face crustă". Mr. prezintă un sing. analogic, reconstituit pe baza pl. Alb. *grundë, krundë*,

provine din mr. – Celelalte explicații sînt insuficiente; din mag. *göröngy* „colină" (Cihac, II, 502; Weigand, *Jb*, XVI, 224); din bg. *gruda* „bulgăre" (Pascu, I, 194); din alb. (cf. Philippide, II, 716; Rosetti, II, 118); din alb., încrucișat cu lat. *grandia* (Capidan, *Raporturile*, 532); din sl. *gruda* încrucișat cu *grum* (Skok 70); din gr. χόνδρος „boabă" (Giuglea, *Dacor.*, III, 566–98); din v.germ. *gruzzi* „boabă" (Scriban). – Der. *grunzos, grunjos, grunzuros, (s)grunțuros, gronjuros, (s)gronțuros*, adj. (cu bulgări). – Cf. *grum, grumaz*. 3912

grup (–puri), s. n. – Ansamblu de obiecte, animale sau plante asemănătoare, grupare. – Var. *grupă*, s. f. Mr. *grup*.

Fr. *groupe*. – Der. *grupa*, vb., din fr. *grouper; grupet*, s. n., din it. *gruppetto*. Cuvîntul mr. provine din it. 3913

gubă (–be), s. f. – (Trans.) Suman. – Var. *gub*.

Mag. *guba* (Cihac, II, 501; *DAR*). – Der. *băbău* (var. *bobou, bubău*), s. n. (Trans. și Munt., sarică; manta de lînă). 3914

gubav (–vă), adj. – **1.** (Înv.) Lepros. – **2.** Bubos, plin de bube. – **3.** Bolnăvicios.

Sl. *gǫbavŭ* „lepros" (Cihac, II, 131; Löwe 32), prin intermediul sb. *gubav* „rîios" (*DAR*). – Der. *gubăvi*, vb. (a se îmbolnăvi de lepră); cf. sb. *gubati se; gubăv(en)ie*, s. f. (înv., lepră; sifilis; Basar., decrepitudine). 3915

gudă (–de), s. f. – **1.** (Trans. de Vest) Cățea. – **2.** Prostituată.

Pare a fi der. expresivă de la o interj. **gudu (–gudu)*, paralelă lui *cuțu – cuțu*, și despre care nu știm dacă s-a folosit pentru a chema sau a mîngîia cîinii, sau dacă numai sugerează această idee. – Der. *gudulуș*, s. m. (nume de cîine); *gudrea*, s. f. (nume de cățea); *gudră*, s. f. (Mold., șmecheră); *cutră*, s. f. (codoașă), cuvînt care în *DAR* este considerat că provine din bg. *kutra* „sărac", care nu are nuanță depreciativă, iar Scriban din ngr. χύτρα „hîrcă", dificil din punct de vedere fonetic; *gudărie*, s. f. (înv., măgulire); *gudura* (var. *guduri*), vb. refl. (despre cîini, a se arăta mulțumit; a adula, a măguli, a linguși), mr. *gudurire*, megl. (*gădire*), cu suf. expresiv *–ura*, cf. *flutura* (după Șeineanu, *Chien*, 268, de la **cudura*, der. de la *coadă*; Gaster, *Revista critică*, I, 31, propunea mag. *gedély;* după Meyer 133 și *DAR*, din alb. *gudulis* „gîdil", după Seineanu, *Semasiol.*, 100, din lat. **catullre* și identic cu *gîdila;* după Philippide, *Principii*, 44; Pascu, I, 192; Philippide, II, 663, din lat. **gaudulăre* în loc de *gaudere;* după Körting 2382, din lat. **conadulă re;* după Scriban din lat. **codulăre*, de la *cauda;* după Giuglea, *Dacor.*, II, 886, din got. *god–* „purcea", cu suf. germ. *–ulo*); *gudurător*, adj. (adulator); *gudurătură*, s. f. (adulare, lingușire). 3916

gugiuman (–ne), s. n. – Căciulă de samur, purtată în trecut numai de domnitor (cu dublură albă) și de boierii de rang (cu dublură roșie). – Var. *gugi(u)man(ă)*.

Tc. *gücemin* (Șeineanu, II, 191). Sec. XVI. – Der. *gugiu*, s. n. (Mold., glugă), formă reconstituită, întrucît se consideră *–man* ca suf.; *cujban*, s. n. (costum), al cărui sens nu pare sigur (cf. Bogrea, *Dacor.*, I, 227). 3917

guiț, interj. – Imită strigătul porcului.

Creație expresivă, cf. *coviț*. – Der. *guița*, vb. (despre porci, a scoate strigăte), cf. bg. *gucam* (după Conev 57, din bg. *kvičі*); *guițătură*, s. f. (guițat). După cum *g(r)unguni, gurlui, gunguri* înseamnă totodată „a guița" și „a gînguri", această rădăcină expresivă trebuie să reunească ambele sensuri, cf. *guț*, s. m. (porumbel). 3918

gulă (–le), s. f. – (Trans.) Turmă, cireadă.

Mag. *gul(y)a* (*DAR*). 3919

gulai (–iuri), s. n. – Ospăț, masă bogată, crăpelniță. – Var. *guleai, huleai*.

Rus. *guljaj*, imper. de la *guljatĭ* „a petrece" (*DAR*). 3920

gulaș (–șuri), s. n. – Fel de mîncare tipic unguresc, tocană cu carne și găluște de făină.

Mag. *gulyás-hús* (Scriban), cf. fr. *goulach*. 3921

guleamătă, adj. invar. – Enorm.

Bg. *golem* „mare, considerabil", cu art. f. din bg. (Graur, *Rom.*, LIII, 384). Se folosește numai în sens ironic. 3922

guler (–re), s. n. – **1.** Fîșie de pînză care se pune în jurul gîtului, prinzîndu-se de cămașă. – **2.** (Basar.) Parte a jugului care se sprijină pe gîtul animalelor. – **3.** Parte cilindrică a cartușului sau proiectilului.

Mag. *gáller*, din it. *collare* (Cihac, II, 502; *DAR;* Gáldi, *Dict.*, 91). – Der. *gulerat*, adj. (cu guler alb; s. m., funcționar, reprezentant al autorității). 3923

gulie (–ii), s. f. – **1.** Varietate de plantă legumicolă cu tulpina sferoidală comestibilă, Brasica oleracea. – **2.** Nap, Helianthus tuberosus.

Bg. *gulija* (Conev 48; *DAR*) sau ngr. γουλιά (Cihac, II, 723). 3924

guluр (–pi), s. m. – Prună care se coace înainte de vreme ca urmare a unei boli. – Var. *golop, gurlup, hurlup*.

Origine necunoscută. Poate de la *gulu*, var. de la *hulub* „porumbel". După Cihac, II, 722, aflat în legătură cu ceh. *churlavý* „bolnăvicios", care nu este altceva decît rom. *hîrlav*. 3925

gụmă (-me), s. f. – **1.** Substanță vîscoasă folosită în industrie. – **2.** Radieră. – Var. *gomă*.

Lat. (germ.) *gummi* (sec. XIX). Var., din fr. *gomme*, este înv. cu uzul său general, și se păstrează cu sensul de „afectare, pedanterie", de asemenea propriu fr. – Der. *gomos*, s. m., din fr. *gommeux; guma*, vb., din fr. *gommer; gumos*, adj., din fr.; *gumilastic*, s. n. (caucius), din ngr. γόμμα λάστιχα. 3926

gunoi (-oaie), s. n. – **1.** Baligă. – **2.** Murdărie. – **3.** Resturi, rămășițe. – Megl. *gnoi*.

Sl. *gnoi* (Miklosich, *Lexicon*, 131; Cihac, II, 131; Conev 71), cf. bg. *gnoj*. – Der. *gunoi*, vb. (a murdări, a face baligă; a îngrășa pămîntul; refl., a putrezi, a se strica), cf. sl., sb. *gnojiti; îngunoi*, vb. (Mold., a îngrășa pămîntul); *gunoier*, s. m. (persoană care ridică gunoiul); *gunoios*, adj. (murdar, plin de jeg); *gunoiște*, s. f. (băligar), din sl. *gnoiste*. Mag. *ganaj* pare a proveni din rom. (Candrea, *Elemente*, 404). 3927

gunosi (-sesc, -it), vb. refl. – A se plictisi, a se sătura.

Sl. *gnąsiti sę (DAR)*. Sec. XVI, înv. Pare a fi un împrumut literar, fără circulație. 3928

gură (-ri), s. f. – **1.** Cavitate din partea anterioară și inferioară a capului omului și animalelor. – **2.** Îmbucătură, înghițitură. – **3.** Deschizătură prin care (se) intră sau (se) iese (ceva). – **4.** Strîmtoare, chei, pas. – **5.** Gaură, orificiu. – **6.** Gît, gîtlej. – **7.** Deschizătură, ochi. – **8.** Margine, mal, vad. – **9.** Decolteu, răscroială. – **10.** Parte a unui rîu, fluviu pe unde acesta își varsă apele. – **11.** La războiul de țesut, parte de început a pînzei. – **12.** Lamă, tăiș, buză. – **13.** Ansamblul frînghiilor care asigură echilibrul zmeului. – **14.** Organ al vorbirii. – **15.** Strigăt, țipăt. – **16.** Ceartă, harță. – **17.** Vorbă, cuvînt, declarație. – **18.** Buză. – **19.** Organ prin care se alimentează. – **20.** Persoană care trebuie întreținută. – Mr., megl. *gură*, istr. *gurę*.

Lat. *gūla* (Pușcariu 745; Candrea-Dens., 772; *REW* 3910; *DAR*), cf. it., prov., cat., sp. *gola* (mil. *gora*), fr. *gueule*. Cea mai mare parte a sensurilor sale coincid cu cele ale lui *bucca*, și sînt proprii limbilor romanice. Cf. lat.med. *gula Augusti* „initium mensis Augusti", pe care Bréal, *Mél. Soc. Ling.*, XI (1900), 360 îl interpretează drept „vigilia Augusti", deși este vorba fără îndoială de sensul lui *gula* „intrare".

Der. *guriță*, s. f. (dim. al lui gură; sărutare); *guraliv* (var. *guraliu*), adj. (vorbăreț), cu suf. *-liu* și cu schimbare de suf. ca în *sglobiu, bețiv, grijuliu*, etc. (după Pușcariu, *Dacor.*, VII, 468 și *DAR*, de la *gură* încrucișat cu bg. *govorliv*, opinie adoptată de Graur, *BL*, III, 107, care adaugă, pentru a-l explica pe *a* din rom., altă încrucișare cu bg. *mălčaliv* „taciturn"); *guri*, vb. (a începe țesătura, învîrtind urzeala pe sulul de la război); *guritor* (var. *gurar*), s. n. (bețișor cu care se fixează urzeala pe sul); *gurar*, s. m. (muncitor care păzește intrarea unei mine); *gurar*, s. n. (aftă, spuzeală la colțul gurii); *gureș*, adj. (vorbăreț, palavragiu); *gurește*, s. f. (vorbărie); *guran*, s. m. (șalău, Lucioperca sandra); *gurilățel*, adj. (Bucov., cu gura mare); *gură-cască*, s. m. (prost, nătăfleț). – Din rom. provine bg. *gura* „gura-leului, plantă ornamentală", în rom. *gura-leului* (Capidan, *Raporturile*, 219). 3929

gurgui (-ie), s. n. – **1.** Sfîrc, mamelon. – **2.** Gaura de la gura urciorului. – **3.** Cioc de urcior. – **4.** Vîrf, culme. – Var. *gurgoi, gîrgoi, gurgun, gurzui, gurlui*. – Mr. *gurgul'u*.

Creație expresivă, bazată pe *gog* „obiect rotund", cu *r* infix, cf. *gorgoană, gorgoase*, provenind din aceeași rădăcină. Sensul de „obiect rotund" este comun tuturor uzurilor sale; cel de al doilea se explică prin faptul că gaura urciorului tipic se află deasupra unui cioc care imită sfîrcul sînului (explicația dată de dicționare, de „gît de urcior" nu este exactă). Legătura cu lat. *gurgullus* (Hasdeu, *Cuv. din Bătrîni*, I, 284) sau *gurgulio* (*REW* 3922; *DAR;* Pascu, I, 196) pare mai curînd șocantă decît sigură. Mr. a păstrat, alături de sensul de „cioc de urcior" și pe acela de „bulgăre, obiect rotund", care a trecut în ngr. γκουργκούλια „cartofi" (Höeg 149). – Der. *gurguia*, vb. (a ascuți; refl., a se urca, a se înălța; refl., a ieși în evidență; refl., a se împăuna); *gurguța*, vb. refl. (a se înfoia), cu suf. expresiv *-ța* sau *-ți*, cf. *cocoța*. 3930

guri (-resc, -it), vb. – (Trans. de Vest) A urca, a merge în sus.

Sl. *gorě* „în sus" (*DAR;* Pușcariu, *Lr.*, 291). 3931

gușe (-și), s. f. – **1.** Gît, gîtlej. – **2.** La păsări, porțiune în formă de pungă unde se păstrează un timp alimentele. – **3.** La oameni, bărbie dublă. – **4.** La oameni, umflătură patologică în partea de jos a gîtului. – **5.** Boală a oilor. – **6.** Nod făcut în caierul de lînă. – Mr., megl. *gușă*, istr. *gușę*.

Lat. *geusiae*, probabil redus la **gusia*, cf. alb. *gušë*, it. *gozzo* (piem. *goso*, lom. *goss*), fr. *gosier* (Meyer-Lübke, *ZRPh.*, XXI, 199; Pușcariu 747; *REW* 3750; Pascu, I, 97; Pascu, *Beiträge*, 10).

Celelalte explicaţii nu sînt satisfăcătoare: din fondul autohton (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 9); din lat. *guttur* (Cihac, I, 133); din bg. *gušĭ* (Cihac, II, 131; Conev 55); din alb. *gušë* (Miklosich, *Fremdw.*, 91; Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 279; cf. Philippide, II, 716; Rosetti, II, 118); din gr. γχούσα, participiu de la ἄγχω (Höeg 125); de la *gurguşe* < lat. *gurgustium*, ca it. *gorgozzo* < *gozzo* (Puşcariu, *Dacor.*, VI, 324); anterior indoeurop. (Lahovary 329).

Der. *guşa* vb. (a face guşă); *guşat*, s. m. (persoană care are guşă); *guşui*, vb. (Olt., Trans., a strangula, a se îneca); *răguşi*, vb. (a-şi îngroşa vocea), cu pref. *ră(s)-* (după Cihac, II, 522, din mag. *rekedni*); *răguşeală*, s. f. (îngroşare a vocii); *suguşa*, vb. (Trans., a sugruma, a se îneca; a grăbi, a presa), cu pref. *su(b); străguşi*, vb. (Mold., a se îneca), cu pref. *stră-*. – Din rom. provin ngr. γχούσα (Meyer, *Neugr. St.*, II, 23; Murnu, Lehnw., 25), bg. *guš (a)*, sb. *guša* (sec. XVIII, cf. Daničič, III, 513), sb. *gušān* „varietate de porumbel", rut. *guši* (Berneker 363; Capidan, *Raporturile*, 202; Petrovici, *Dacor.*, X, 144), alb. *gušë*, mag. *gusa*, ţig. *gusa* (cf. Wlislocki 88). 3932

gust (-turi), s. n. – **1.** Simţ, senzaţie produsă de o substanţă alimentară. – **2.** Savoare. – **3.** Înclinaţie, predilecţie, pornire. – **4.** Poftă, dorinţă, chef. – **5.** Graţie, pricepere, eleganţă. – **6.** Opinie, preferinţă. – Mr. *gustu*.

Lat. *gŭstus* (Puşcariu 748; Candrea-Dens., 775; *REW* 3927; *DAR*), cf. alb. *gust*, it., sp. *gusto*, fr. *goût*, port. *gosto*. A fost întărit şi nuanţat în anumite întrebuinţări literare de paralelismul cu fr. *goût*. – Der. *gusta*, vb. (a lua puţin dintr-o mîncare sau băutură, a savura, a degusta; a încerca, a experimenta, a afla; a aprecia, a simţi, a înţelege), cuvînt comun întregului teritoriu romanic, cu excepţia Crişanei (*ALR*, I, 82), cf. mr. *gustu*, megl., istr. *gust* (după Puşcariu 749; Candrea-Dens., 776; *REW* 3926 şi *DAR*, direct din lat. *gŭstāre*), şi al cărui ultim sens se datorează exemplului fr. *goûter; gustare*, s. f. (înv., savoare, gust; mîncare rece între mese; Mold., Trans., Banat prînz); *gustări*, vb. (a gusta; a lua puţin dintr-o mîncare), cu suf. expresiv *-ri; gustăreţ*, adj. (înv., mîncăcios); *desgusta*, vb. (a se plictisi de), format pe baza fr. *dégoûter*, cf. mr. *disgustare; desgustător*, adj. (repugnant; scîrbos); *pregusta*, vb. (a gusta, a lua o gustare; refl., a se deda unui viciu, a se nărăvi); *gustos*, adj. (savuros). – Din rom. provine rut. *gust*, cu adj. *gustovnyj* (Candrea, *Elemente*, 408). 3933

gust, s. m. – August.

Lat. *augustus*, este simplu dublet de la *agust*. – Der. *gustar*, s. m. (august), cu suf. *-ar*, sau posibil din lat. *augustālis*, cf. calabr. *agustaricu; gustător*, s. m. (august), prin încrucişare cu *gusta*, fiind perioada de coacere a fructelor. 3934

guşter (-ri), s. m. – **1.** Varietate de şopîrlă, Lacerta viridis. – **2.** Anghină difterică (pe laringe). – **3.** Gît, gîtlej, beregată. – **4.** Omuşor. – **5.** Anghină. – Mr. *guştu*, megl. *guşter*.

Sl. (bg., sb., cr.) *gušter* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 20; Miklosich, *Lexicon*, 149; Cihac, II, 132; Berneker 363), cf. sl. *jašterŭ* „şopîrlă", ngr. γουστέρα. Pentru semantism, cf. Cihac. – Der. *guşteroaică*, s. f. (şopîrlă); *guşteriţă*, s. f. (parazit intestinal, la cai), din sl. *jašterica*, sb. *gušterica*, bg. *gušterice* (Conev 46), cf. ngr. γουστερίτσα (Meyer, *Neugr. St.*, II, 24); *guşterariţă*, s. f. (anghină). 3935

guţă (-te), s. f. – **1.** (Banat) Picătură, cantitate mică. – **2.** (Trans.) Paralizie. – **3.** Boală manifestată prin umflături ale articulaţiilor.

Lat. *gŭtta* (Puşcariu 750; *REW* 3928; *DAR*). Ultimul uz este neol.; pentru cel de al doilea, cf. sb., cr., slov., mag., rut. *gota* „paralizie" (Cihac, II, 132); totuşi, *DAR* crede că acest sens s-a putut dezvolta în cadrul limbii rom. – Der. *gutos*, adj. (care are gută). 3936

gutui (-i), s. m. – Pom fructifer cu fructe mari, galbene, acoperite cu puf (Cydonia vulgaris). – Var. *gutăi, gutîi*, (Banat) *gutîn*. Mr. *gutuńu*, megl. *gătuń, gădun*.

Lat. *cotoneus*, din gr. κυδώνιος, probabil prin intermediul unei forme **cottaneus*, rezultate dintr-o încrucişare ce poate fi atestată cu *cottana* „smochină" (Graur, *BL*, IV, 84; Rosetti, I, 60; cf. Diez, I, 143; Cipariu, *Gram.*, 113; Meyer, *Alb. St.*, IV, 75; *REW* 2436; Pascu, I, 97; *DAR*); rezultatul rom. *gutîi*, a fost asimilat ulterior la *gutui*. Cf. it. *cotogna* (sicil. *cutugna*), prov. *codoing*, fr. *coing*, cat. *codony*, basc. *kuduiña*. Der. din sl. *gduna* (< *kuduna*) este mai puţin probabilă, lăsînd la o parte cazul megl. (cf. Cihac, II, 132; Berneker 299). Ca şi în cazul sl., coincidenţa cu alb. *fhua* (Philippide, II, 639) se explică prin identitatea de origini. – Der. *gutuie*, s. f. (fructul gutuiului). Din rom. provin rut. *guteja*, rus. *gutej*. 3937

guturaĭ (-ie), s. n. – Răceală, coriză. – Var. *gutunar*.

Lat. *guttŭrālia*, pl. de la *guttŭrālis* (*DAR*; *REW* 3930), cf. lat. *gutturnia* „tumoris inflatio". Var. indică o încrucişare cu sb. *gúntura, gunturač*, cr. *guntunar* (Scriban; după *DAR*, de la *guttŭrālis* > *guturar*, cu disimilare). – Der. *guturăi*, vb. (a avea

guturai); *guturăios*, adj. (care are guturai, răcit); *gutunări*, vb. (a răci). 3938

guverna (-nęz, -ąt), vb. – A conduce un stat, un popor.

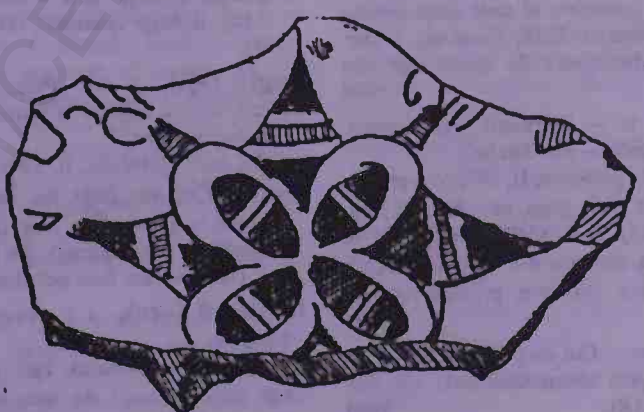
Lat. *gubernare*, fr. *gouverner*. – Der. *guvern*, s. n., din it. *governo; gubernie*, s. f. (înv., guvern; provincie din Rusia), din rus. *gubernija; guvernământ*, s. n., din fr. *gouvernement; guvernabil*, adj.; *guvernamental*, adj.; *guvernor*, s. m.; *guvernantă*, s. f.; *guvernant*, s. m., toate din fr. 3939

guvid (-zi), s. m. – Varietate de pește. – Var. *guvidie*.

Ngr. γουβίδι (*DAR;* Gáldi, *Dict.*, 194). 3940

guz (-zi), s. m. – Șobolan. – Var. *guzi*.

Mag. *güzü* (Cihac, II, 503; Philippide, *Principii*, 150; *DAR*). Sec. XVIII. – Der. *guzan*, s. m. (șobolan); *guzui*, vb. (a săpa, a scormoni); *guzgan*, s. m. (șobolan), de la *guzan*, cu repetiție expresivă, cf. *chițcan, gurlan, ghiorlan* (Hasdeu, *Cuv. din Bătrîni*, I, 287, crede că este un cuvînt dacic). 3941

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

H

ha, interj. – **1.** Exprimă surpriza. – **2.** Imită rîsul. – **3.** Subliniază o interogație.
Creație spontană. Se folosește și în var. *aha* (sensul 1), *hî* (sensul 2), *ho* (sensurile 1 și 2), *oho* (sensul 1), *hai* (sensul 3); cf. *hei, hohot.* Sensul 2 impune adesea repetiția. 3942

hașă (–be), s. f. – (Trans. de Nord-Vest) Priveghere.
Origine necunoscută. 3943

habaciu (–ii), s. n. – Manta. – Var. *habagiu.*
Origine incertă. Pare a fi în legătură cu *aba;* după Scriba, din tc. *heba* „pulbere", ipoteză neverosimilă. Sec. XVII, înv. 3944

habadje (–ji), s. f. – (Munt., Olt.) Bălării, buruieni, mărăciniș. – Var. *hăbădie.*
Sb. *habotija* (Candrea; Scriban). – Der. *habadic* (var. *hăbădic, hapatic, hebe(l)ti(u)c,* s. n. (frunze uscate); *hăbădicar,* s. n. (bălării, tufiș). 3945

habar, s. n. – **1.** Veste, cunoștință, idee. – **2.** Grijă, preocupare. – **3.** Subiect. – Var. *haber.*
Megl. *aber* „veste", mr. *hăbare.*
Tc. *habar, haber* (Röesler 605; Șeineanu, II, 192; Lokotsch 763; Ronzevalle 84), cf. ngr. χαμπάρι, alb. *haber,* bg., sb. *haber,* iud.sp. *haber* (Crews, *Vox rom.,* XIV, 303). 3946

hăbăuc (–că), adj. – Prost, tont, nătîng.
Mag. *habóka,* cu finalul alterat de încrucișarea cu *năuc* (*DAR*). După Cihac, II, 133, din sl. *gybŭkŭ* „flexibil". – Der. *hăbăuci,* vb. (a prosti); *hăbăucie,* s. f. (prostie). 3947

habotnic (–ca), adj. – Bigot.
Rus. *chabatnik* „membru al unei secte pietiste de evrei ruși" (Șeineanu; *DAR;* Candrea). – Der. *habotnicie,* s. f. (bigotism). Se spune mai ales despre evrei. 3948

hac (–curi), s. n. – Retribuție, remunerație, răsplată, salariu, leafă. – Mr. *hache.*
Tc. *hakk* „drept" (Șeineanu, II, 193; Meyer 145; Ronzevalle 81), cf. ngr. χάκι, alb. *hak,* sb., bg. *hak* (Berneker, 383). Sec. XVIII, înv., astăzi se folosește numai în expresia *a-i veni de hac,* cf. ngr. λέγου ἔνα χάκκ. Din rom. provine rut. *hak* (Berneker 383). 3949

hac (–curi), s. n. – Cui de potcoavă.
Germ. *Haken,* prin intermediul pol., rut. *hak* (Cihac, II, 133; *DAR*). 3950

hac (–curi), s. n. – (Trans.) Surcele, vreascuri.
Germ. *Hack(holz).* – Cf. *hăcui.* 3951

hacana, adv. – **1.** Mai la o parte. – **2.** Neobișnuit, rar.
Țig. *akana* „acum" (Graur 157; Juilland 166). 3952

hachiță (–țe), s. f. – (Mold.) Capriciu, chef, toane, încăpățînare.
Origine necunoscută. 3953

hăcui (–uesc, –it), vb. – A tăia în bucăți, a sfîrteca, a toca.
Origine incertă. Pare a fi germ. *hacken;* trebuie să fi intrat însă în rom. pe o filieră sl., care nu este cunoscută. Sec. XVII, astăzi în Mold. și Bucov. 3954

hadă (–de), s. f. – (Maram.) Castă, stirpe, neam.
Mag. *had* (Candrea). 3955

hădărag (–gi), s. m. – **1.** Lemn scurt la îmblăciu. – **2.** Par de care se fixează năvodul. – **3.** Piesă de lemn sprijinită pe pietre de moară. – **4.** Băț în general. – Var. (Mold.) *hadarag.*
Mag. *hadaró* „îmblăciu" (Cihac, II, 503; *DAR;* Gáldi, *Dict.,* 91; Bitay, cf. *Dacor.,* VII, 406), dar cf. *hodorog.* – Der. *hodorog* (var. *hodorob*), s. n. (năvod). 3956

hadîmb (–bi), s. m. – Eunuc, castrat. – Var. (înv.) *hadîm.*
Tc. *hadım* (Șeineanu, III, 58; Meyer 144), cf. alb. *hadëm,* bg. *hadum,* sb. *hàdum.* 3957

hăghiești (–ce), s. n. – Surcele, lemne.
Mag. *ághegy* „ramură" (Drăganu, *Dacor.,* V, 364). 3958

hagiu (–ii), s. m. – Pelerin, mai ales la Ierusalim sau, cu referire la musulmani, la Mecca. – Mr. *hagiu, aghiu.*
Tc. *haci* (Șeineanu, II, 194; Ronzevalle 80), cf. ngr. χατζῆς, alb. *hagi,* bg. *hadžiia,* sb. *hađi(ja);* cuvîntul tc. provine din mgr. ἅγιος „sfînt". – Der. *hagealîc,* s. n. (pelerinaj), din tc. *hacilik; hagiică,* s. f. (femeie care face pelerinaj). 3959

hahalără (–re), s. f. – Pramatie, persoană fără scrupule.
Origine necunoscută. Pare a fi în legătură cu ngr. χάχος „prost", de unde *hahău,* s. m. (prost, tont), în Mold. 3960

hahạm (–mi), s. m. – Rabin. – Mr. *haham.*

Tc. *haham* (Șeineanu, II, 194; Lokotsch 788; Ronzevalle 83; *DAR*), din ebr. *hacham* „învățat"; cf. ngr. χαχάμης. Sec. XVIII. – Der. *haham-bașa*, s. m. (înv., mare rabin), din tc. *haham bașı.* 3961

hại (–iuri), s. n. – (Arg.) Hărmălaie, larmă, scandal.

Probabil din tc. *hay–huy*, interj. care exprimă ideea de zgomot, cf. *haihui.* După Graur 158, din țig. 3962

hăi, interj. – Se întrebuințează pentru a îndemna și mîna animalele.

Creație spontană. Se folosește numai pentru boi, vaci și oi; pentru cai îi corespunde forma *hi.* – Der. *hăi*, vb. (a îndemna animalele cu strigăte; a speria vînatul cu țipete); *hăicăi*, vb. (înv., a hăitui, a goni; a speria); *hăit*, s. n. (strigăt, îndemn); *hăis* (var. *hăisa, hois(a), his*), interj. (se folosește pentru a mîna boii la dreapta), pare der. expresiv de la *hăi* (după Nandriș, *RF*, I, 185, în loc de *aist(a)*, forma mold. de la *acesta*, ceea ce nu explică răspîndirea sa generalizată). Apare cu același sens în sb. *ais*, mag. *hajsz*, săs. *hoits*, rut. *hojs*, unde ar putea proveni din rom. *–Hăi* (var. *hîi,*), vb. (a apăsa; a se apleca; a se prăbuși), pare de asemenea creație expresivă, și este posibil să exprime aceeași intenție (*DAR* îl pune în legătură cu mag. *hajlani* „a se înclina").

Din aceeași rădăcină, cu *l* expresiv, provin *hălăcăi*, vb. (Bucov., a striga); *hălăciugă* (var. *hălăgiucă*), s. f. (hățiș care servește drept ascunzătoare vînatului, tufișuri, mărăciniș; păr încîlcit; hărmălaie), și *hăciugă*, s. f. (surcele), de la *hăicăi*, ca *hălăciugă* de la *hălăcăi* (Scriban îl derivă pe *hălăciugă* din rus. *olačuga* „colibă"; pentru Cihac, II, 133, este vorba de sl. *chalaga*, cf. sb. *haluga* „iarbă", dar rezultatul acestui cuvînt sl. este *halîngă*, s. f. „bălării", cf. *DAR*); *hălăi*, vb. (a se certa); *halagea*, s. f. (Munt., zgomot; larmă); *hălălăi*, vb. (a face zgomot), cf. Iordan, *BF*, IX, 118; *hălălaie*, s. f. (larmă, zarvă); *halău*, s. n. (ceartă, bătaie); *hălălău*, adj. (Mold., greoi, nedibaci); *hălăloi*, adj. (Trans., leneș, puturos); *haladuda*, s. f. (femeie murdară și neglijență; femeie bondoacă); *hălățugă*, s. f. (femeie stricată); *holcă*, s. f. (larmă, zarvă, scandal), pe care Cihac, II, 140, îl explică prin sb. *huka*, și *DAR* prin rus. *golka* „rebeliune". 3963

haidamạc (–ci), s. m. – Derbedeu, haimana.

Tc. *haydamak* (Șeineanu, II, 195; Lokotsch 780), cf. sb. *ajdamak* „băț" (de unde în Banat, *haidamac*, s. n. „băț"), pol. *hajdamaka.* 3964

hạide, interj. – Vino, mai repede! (servește pentru a îndemna sau incita). – Var. *hai, ai(de), (h)aidem, (h)aideți, haida(–ha).* Mr. *hăi*, megl. *hăi.*

Tc. *hayde* (Miklosich, *Fremdw.*, 91; Röesler 606; Meyer 144; Ronzevalle 172; Berneker 381), cf. ngr. ἄϊντε, alb. *hai(de)*, bg., sb. *hajde*, rus. *ajda.* Interpretat ca un imperativ, a primit un început de conjugare în var. *haidem, haideți;* aceste forme, proprii conjugării rom., sînt reproduse în var. bg. *hajdete*, sb. *hajdemo, hajdete.* Var. *hai* s-a confundat cu var. lui *ha;* de la *haide* provine și *hait(i)*, interj. (exprimă surpriza). 3965

haiduc (–ci), s. m. – **1.** Soldat de infanterie din armata ungară. – **2.** (Trans.) Paznic, vardist. – **3.** Om în afara legii care se ocupa cu jaful, mai cu seamă ca protest împotriva dominației străine sau a nedreptății sociale, îndeosebi în perioada de la sfîrșitul sec. XVIII și începutul sec. următor.

Mag. *hajdú*, pl. *hajdúk* (Cihac, II, 503), de unde și tc. *haydud* „muncitor ungur". Poate să fi intrat în rom. prin tc. (Lokotsch 781; Ronzevalle 82) sau sl. (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 51; *DAR;* dar cf. Berneker 375), cf. bg., sb. *hajduk* „tîlhar", alb. *hajdut* (din tc.), rus. *gaiduk.* – Der. *haiducesc*, adj. (de haiduc); *haiducește*, adv. (ca haiducii); *haiducie*, s. f. (viață sau îndeletnicire de haiduc); *haiducime*, s. f. (ceată de haiduci); *haiduci*, vb. (a duce viață de haiduc). 3966

haihụi (–ie), adj. – **1.** Neglijent, zăpăcit, aiurit. – **2.** Fără rost, fără țintă, razna. – Mr. *haihui.*

Pare a fi tc. *hay – huy*, interj. care exprimă zgomotul (Bogrea, *Dacor.*, I, 277). Evoluția semantică nu este clară. S-ar potrivi mai curînd, din acest punct de vedere, mag. *haja–huja* „ușor" (Scriban); dar această explicație nu este valabilă pentru mr. Cf. *hai.* 3967

haimanạ (–ạle), s. f. – Vagabond, om de nimic, golan.

Tc. *haymana* (Roesler 606; Löbel 246; Șeineanu, II, 196; Lokotsch 783; Iogu, *GS*, IV, 385), cf. alb. *haymana*, sb. *ajmana.* – Der. *haimanalîc*, s. n. (vagabondaj). 3968

hạin (–nă), adj. – **1.** (Înv.) Trădător, necredincios. – **2.** Perfid, rău la inimă, hapsîn. – Mr. *hăin.*

Tc. *hayın* (Rösler 606; Șeineanu, II, 197; Lokotsch 784; Ronzevalle 84); cf. ngr. χαΐνης, alb. *hain* „hoț", sb. *hain.* – Der. *haini*, vb. refl. (înv., a trăda; a se răscula); *hainie*, s. f. (trădare; rebeliune, răzmeriță); *hainlîc*, s. n. (trădare). Sec. XVII, toți der. sînt înv. 3969

hạină (–ne), s. f. – Obiect de îmbrăcăminte exterior.

Sb. *haljina* (Diez, *Gramm.*, I, 444; Cihac, II, 133; *DAR*). – Der. *hăinar*, s. m. (vînzător de haine de gata); *hăinărie*, s. f. (prăvălie de confecții); *hăinet*, s. f. (cantitate de haine); *înhăinura* (var. *înhăimura*), vb. (a îmbrăca), cf. *înfășura*. La Stoica Ludescu (sec. XVII) apare *haină*, s. f. (parolă, consemn), despre care nu știm dacă este același cuvînt. *Haibăr*, s. n. (haină) este o încrucișare a lui *haină* cu *laibăr* (*DAR*), der. *înhăibăra*, vb. (a îmbrăca). 3970

hațită (–te), s. f. – **1.** Grup de vînători cu cîini și gonaci. – **2.** Grup de cîini de vînătoare. – **3.** Cățea. – **4.** Femeie stricată.

Mag. *hajta* „hăituire, gonire" (Cihac, II, 505; *DAR*; Gáldi, *Dict.*, 92), din mag. *hajtani* „a împinge, a hăitui" (Scriban). – Der. *haitău* (var. *halteu, hăitău, haidau*), s. m. (gonaci, hăitaș; văcar; pungaș), a cărui ultimă var. specializată la ultimele sensuri, pare a indica o încrucișare cu *haiduc* (după *DAR*, mai curînd cu *huidui* și *haidamac*); *hăitaș*, s. m. (gonaci); *hăitaș*, s. m. (hăituire; amendă pentru vitele găsite pe terenuri interzise), din mag. *hajtás*, „hăituire"; *hăitui*, vb. (a stîrni, a goni vînatul spre vînători; a speria, a urmări, a încolți; a străbate), din mag. *hajtani* (după Skok 73, din rut. *hajtuvaty*); *hăituială*, s. f. (goană după vînat); *hăituitor*, s. m. (gonaci, hăitaș); *hăitic*, s. n. (ceată de lupi); *hăitiș*, adj. (cu picioare strîmbe) din același mag. *hajtani*, cu sensul special de „a îndoi" (după Löwe 60, din v.mag. *hajtás* „cotitură"); *înhăita*, vb. refl. (a intra într-o bandă, a se însoți, a se asocia; a se goli). – Din rom. provine rut. *hajdej* (Candrea, *Elemente*, 404). 3971

hăiță (–țe), s. f. – (Arg.) Turtă de porumb.

Țig. *hăvitz*. 3972

hal (–luri), s. n. – **1.** Condiție proastă, situație necorespunzătoare. – **2.** (Înv.) Nenorocire. – **3.** (Rar) Posibilitate, mijloc. – Mr. *hală*, megl. *al.*

Tc. *hal* (Șeineanu, II, 198; Lokotsch 790; Ronzevalle 80), cf. ngr. χάλι, alb. *hal*, bg., sb. *hal*. În tc. lipsește nuanța depreciativă, care apare în toate limbile balcanice. 3973

hală (–le), s. f. – **1.** Piață acoperită. – **2.** Acoperiș, copertină.

Fr. *halle*. – Der. *halagiu*, s. m. (vînzător de piață), cu suf. *-giu* (Iordan, *BL*, IX, 53). 3974

hală (–le), s. f. – **1.** Uragan, furtună, vijelie. – **2.** Groază, spaimă, teroare. – **3.** Spirit rău. – **4.** Monstru, fiară. – **5.** (Pl.) Păsări de curte.

Sl. (bg., sb.) *hala* (Conev 37 și 106; *DAR*). – Der. *haliță*, s. f. (femeie stricată); *hăluit*, adj. – damblagiu); *hoală*, s. f. (pasăre de pradă); *holă*, s. f. (Trans., cîine). 3975

hala-bala, adv. – Cuvînt fără sens cu care începe un joc de copii. – Var. *hara-bara, halea-balea, halea-palea.*

Creație spontană, care pare a imita zgomotul unei conversații, cf. sp. *tiquismiquis*, și *hondra-bondra*. Se folosește mai ales în expresia *ce mai alabala?* 3976

hălădui (–uesc, –it), vb. – **1.** (Înv.) A se refugia, a se adăposti. – **2.** A scăpa, a se salva. – **3.** A trăi, a locui, a sălășlui. – Var. (înv.) *hălăstui.*

Mag. *haladni* „a merge în față" (*DAR*). – Der. *hălăduință*, s. f. (lăcaș). 3977

halal, s. n. – **1.** Dar, cadou. – **2.** Mulțumire, recunoștință. – **3.** Noroc, fericire. – Mr. *halane.*

Tc. *halal* (Șeineanu, II, 199; Lokotsch 794), cf. ngr. χαλάλι „permis", alb. *halalj*, bg., sb. *halal* „fericire". Primele două sensuri sînt înv. (sec. XVIII), ultimul mai ales ca adv., ngr. χαλάλι σου „să-ți fie de bine", bg. *halal da e* „să fie cu noroc"; echivalează cu sp. „enhorabuena". 3978

halalî, s. m. – Țesătură de mătase și bumbac.

Tc. *halalı* (Șeineanu, III, 69). Sec. XVIII, înv. 3979

hălămuște, s. f. – Hărmălaie, scandal. – Var. *hălămujd(i)e, (hă)lămustie, (hă)lămustă, (hă)lămoste*, etc.

Sl. *chlomozdĭ* „scrîșnet" (Scriban). În Basar. Scriban confundă aceste cuvinte cu *alimojdii.* 3980

halat (–te), s. n. – Capot.

Tc. *halyat*, forma vulg. de la *hılat* (Șeineanu, II, 199; Lokotsch 864), cf. rus. *chalat.* 3981

halat (–turi), s. n. – (Mold.) Instrumente de lucru, unelte. – Mr. *hălate.*

Tc. *alat* (Șeineanu, II, 199), cf. alb. *aljat*, bg., sb. *alat.* 3982

halat (–turi), s. n. – Frînghie, funie. – Var. (Olt.) *alat.*

Tc. *halat* (*DAR*). 3983

hălău (–lăie), s. n. – Năvod, plasă de pescuit. – Var. *hălău, aloavă.*

Mag. *háló* (*DAR*; Cihac, II, 504), cf. sb., cr. *(h)alov* (Miklosich, *Fremdw.*, 74), de unde var. Diez, *Gramm.*, I, 128, se gîndea la gr. ἁλιεύειν „a pescui". 3984

hălbă (–be), s. f. – Pahar de bere cu capacitatea de o jumătate de litru.

Germ. *Halbe* (Borcea 192). Este dublet al lui *olbă*, s. f. (Banat, flacon, sticlă). 3985

hạlcă (-ălci), s. f. – Bucată, porțiune, mai ales de carne.

Mag. *halk* „așchie" (*DAR*). – Der. *halcată*, s. f. (Munt., bucată), probabil prin încrucișare cu *bucată* (după *DAR*, de la un mag. **halkott*); *hălcui* (var. *hălci*), vb. (a ciopli, a șlefui); *hălcitor*, s. n. (rindea). 3986

halcạ (-ạle), s. f. – **1.** Inel, belciug. – **2.** Joc vechi, asemănător cu jocul de arșice din Spania. – Mr. *hălcă*.

Tc. *(h)alka* (Șeineanu, II, 199; Lokotsch 801; Ronzevalle 82), cf. ngr. χαλκᾶς, alb. *halkë*, bg., sb. *halká*. 3987

haldẹu (-ẹi), s. m. – Păgîn. – Var. *haldău*.

De la *caldeo*, prin intermediul ngr. χαλδαῖος (Iordan, *BF*, IV, 179). 3988

haleạ, adv. – (Înv.) În funcție activă, în slujbă.

Tc. *halya, hala*. Sec. XVIII, termen de administrație, fără circulație reală (Șeineanu, II, 200). 3989

halị (-lęsc, -ịt), vb. – A mînca, a înfuleca, a se ghiftui.

Țig. *ha-*, part. *halo* „a mînca" (Vasiliu, *GS*, VII, 116; Graur 159; Juilland 166). – Der. *halează*, s. f. (mîncare); *halap*, s. m. (mîncău); *halie*, s. f. (foame); *haleaos*, s. n. (mîncare); *halos*, adj. (mîncău); *nehalit*, adj. (flămînd). Cf. țig. sp. *jalar* „a mînca", *jallipen* „mîncare" (Besses 92; Claveria 126). Sînt cuvinte familiare sau de Arg. 3990

hạ''ị (-lęsc, -ịt), vb. – **1.** A lua, a pune mîna pe. – **2.** A arunca (mingea).

Origine incertă. Dicționarele, fără nici o excepție pe care s-o cunoaștem, confundă acest cuvînt cu cel anterior, ceea ce nu pare posibil (*hăli* circulă numai în Mold. și *hali* mai ales în Munt.; nu se spune niciodată *hali* pentru sensurile lui *hăli*, nici invers; și, în sfîrșit, trecerea semantică de la „a mînca" la „a arunca" pare dificil de explicat). Pare a fi vorba de un cuvînt sl. (Cihac, II, 133; *DAR;* Candrea), cf. rut. *chałyty sja* „a se grăbi", pol. *galić* „a arunca mingea", din sl. *galiti* „a sări". 3991

halimạ (-ạle), s. f. – **1.** Titlu al colecției de povești orientale, mai cunoscută ca *O mie și una de nopți*. – **2.** Basm, poveste, snoavă. – **3.** Încurcătură, încîlceală, confuzie.

Arab. *âlima* „balerină" (> fr. *almée*, sp. *almea*), prin intermediul ngr. χαλιμά (Șeineanu, II, 200; Lokotsch 800; Tagliavini, *Arch. Rom.*, XII, 220). Sensul 3 este firesc, dată fiind complicația poveștii. Se pare că Graur 161 se înșală interpretîndu-l ca „hărmălaie", pe care îl explică prin țig. *halema*, de la *ha-* „a mînca". 3992

halọimăs (-suri), s. n. – Utopie, vis, fantezie.

Idiș *haloiməs*, pl. de la *holəm* (Byck-Graur 35). 3993

halt (-turi), s. n. – (Înv.) Bîrfă.

Ngr. χάλτι (*DAR*). Sec. XVIII. 3994

hạltă (-te), s. f. – Oprire, stație.

Germ. *Halte(stelle)*, cf. Borcea 192, cf. fr. *halte*, it., sp. *alto*. 3995

halvạ (-ạle), s. f. – Alviță asemănătoare cu cea din Jijona. – Var. *alva*. Mr. *hălvă*.

Tc. *halva* (Șeineanu, II, 200; Lokotsch 804; Ronzevalle 82), cf. ngr. χαλβᾶς, bg., sb., rus. *chalvá*. – Der. *(h)alviță*, s. f. (alviță asemănătoare cu cea din Alicante); *halvagiu*, s. m. (persoană care face halva) din tc. *halvacı*, cf. bg. *halvadžiia*, sb. *halvağija*. 3996

ham (-muri), s. n. – Ansamblu de curele cu care se înhamă calul.

Mag. *hám* (Miklosich, *Fremdw.*, 92; Lambrior 375; Cihac, II, 504; Berneker 383; *DAR;* Gáldi, *Dict.*, 92), cf. sb., ceh. *ham*, pol., rut. *hamy*. Cuvîntul mag. provine din v.germ. *chamo*, cf. it. *camo*, sp. *camal*. – Der. *hămurar*, s. m. (persoană care face hamuri); *hămurărie*, s. f. (șelărie); *înhăma*, vb. (a prinde la, a uni, a împerechea; refl., a se mulțumi cu o muncă istovitoare); *înhămătură*, s. f. (atelaj, prindere; apăsare, durere în piept); *deshăma*, vb. (a desface, a dezlega); *hamut*, s. n. (parte a hamului), din bg. *hamut* sau rus. *chomut*. 3997

ham, interj. – Exprimă lătratul cîinelui. – Mr. *ham*.

Creație spontană, cf. fr. (Cotes-du-Nord) *hamer* „a lătra" (Șeineanu, *Chien*, 113). – Der. *hămăi*, vb. (a lătra); *hămăială*, s. f. (lătrat); *hămăit*, s. f. (lătrat); *hămui*, vb. (a lătra). 3998

hamailị̂u (-ị̂e), s. n. – Amuletă.

Tc. *hamaili* (Șeineanu, III, 60). Sec. XIX, înv. 3999

hamạl (-li), s. m. – Muncitor care transportă poveri. – Var. (Mold.) *mahal*. Mr. *hămal*.

Tc. *hamal*, din arab. *hammâl*, cf. per. cuman. *chamal* (Șeineanu, II, 201; Lokotsch 806; Ronzevalle 82), cf. genov. *camallo*, sp. *alhamel* (Corominas, I, 125), ngr. χαμάλης, alb. *hamal*, sb. *amal*, bg. *hamalin*. – Der. *hamalesc*, adj. (de hamali); *hamalîc*, s. n. (îndeletnicirea de hamal), din tc. *ham(m)alık*, mr. *hămăliche; măhălit*, s. n.

(Mold., îndeletnicirea de hamal); *măhălos*, adj. (dezordonat), prin încrucișare cu *mătăhălos*. 4000

hambar (-re), s. n. – 1. Magazie de grîne, grînar. – 2. Covată, albie. – 3. (Înv.) Cală. – 4. (Arg.) Tabacheră. – Mr. *ambare*, megl. *ambar*.

Tc. (per.) *ambar* (Hesseling 38; Șeineanu, II, 202; Lokotsch 777; Berneker 28), cf. ngr. ἀμπάρι „cală", alb., bg., sb., rut., rus. *ambar*, mag. *hámbár* (cf. Gáldi, *Dict.*, 92). 4001

hameĭ, s. n. – Plantă erbacee care se întrebuințează la fabricarea berii (Humulus lupulus). – Var. *hămei, hemei*.

Sl. *chŭmeli* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 51; Cihac, II, 137; Philippide, *Principii*, 38; Conev 47), cf. bg. *hmel*, pol. *chmiel*, rus. *chmelĭ*, ngr. χουμέλι, tc. *hemil*. – Der. *hemeiugă*, s. f. (hamei), pentru a cărui formație cf. *hălăciugă, hîltiugă; hămei* (var. *hemei*), vb. (a zăpăci, a năuci, a prosti), datorită efectelor florii care se întrebuințează în fabricarea berii, cf. rus. *zachmeleti* „a se îmbăta"; *înhemeit*, adj. (înv., tulburat, stricat); *hămesi*, vb. (a zăpăci, a slăbi, a enerva), var. de la *hămei*, cu suf. expresiv *-si; hămesit*, adj. (prostit; flămînd); *hămeseală*, s. f. (zăpăceală, oboseală). *Hămesi* a dat loc la discuții, fiind considerat în general ca unul din cuvintele care provin din alb. Cihac, II, 133, îl deriva de la *hămăi* „a lătra", și Philippide, II, 716, din gr. χυμόω „a vărsa". În general (Pușcariu, *Conv. lit.*, XXXVIII, 464; *DAR;* Candrea; Scriban; Rosetti, II, 118) se consideră ca etimon alb. *hamës* „mîncău", de la *ha* „a mînca". Această der. nu pare posibilă, deoarece diferența semantică este prea mare, și pentru că vb. rom. nu conține ideea de „foame" decît ca nuanță secundară, ideea de bază fiind aceea de „a se sfîrși, a se simți slăbit". Dovadă a acestui fapt este folosirea, din sec. XVIII și în mod frecvent, a expresiei *hămesit de foame* „slăbit de foame", ceea ce nu ar fi posibil dacă sensul cuvîntului ar fi acela de „a fi flămînd", pe care îl dau toate dicționarele. Tc. *hamaşat* „prostit" (Moldovan 425) nu este posibil. Pentru *hemei*, vb., nu este posibilă der. pe care o propune Cihac, II, 663, din ngr. χαμένος în loc de χαμένος „nenorocit". – Cf. *humelnic*. 4002

hămiș (-șe), adj. – 1. Șmecher, șiret. – 2. Fals, prefăcut. – Var. *hameș*.

Mag. *hamis* (Lőwe 60; *DAR*). În Trans. *Hameș*, pe care *DAR* îl derivă din alb. *hamës* „mîncăcios", nu este decît o var. – Der. *hămișag*, s. n. (fraudă, înșelăciune), din mag. *hamissag; hămăși*, vb. (a corupe, a vicia), în Trans. 4003

hamșiu (-ie), s. m. – Pește, anșoa (Engraulis encrasicholus). – Var. *(h)amsi(e), (h)ampsi(e)*.

Ngr. χαμψί (Candrea; Scriban), cf. bg. *hamsija* (*DAR*). 4004

han (-nuri), s. n. – Local cu ospătărie unde se poate înnopta. – Mr. *hame*, megl. *an*.

Tc. *han* (Röesler 606; Șeineanu, II, 204; Lokotsch 808; Ronzevalle 84), cf. ngr. χάνι, alb. *han*, bg., sb. *han*. Cuvîntul mr., de la var. tc. *hane*. – Der. *hangiu* (mr. *hăngi*), s. m. (persoană care ține un han), din tc. *hançı*, cf. ngr. χαντζής, alb. *hanği*, bg. *handžiia*, sb. *hanğija; hangiță* (var. *hangioaică*), s. f. (nevastă de hangiu; femeie care ține un han). 4005

han (-ni), s. m. – Titlu purtat de conducătorii tătari.

Tc. (tăt.) *han* (Șeineanu, II, 203), cf. rus. *chan*, fr. *khan*, sp. *kan*. – Der. *hănie*, s. f. (demnitate de han); *hănesc*, adj. (propriu unui han); *hanătar*, s. m. (han). 4006

handră (-re), s. f. – 1. Cîrpă, zdreanță. – 2. Limbă, cioc. – 3. Hărmălaie, zarvă. – 4. Femeie stricată. – Var. *hoandră, landră, loandră, langră*.

Creație expresivă, simplă var. de la *hanță*, cf. *buleandră, fleandură* față de *treanță*. *DAR* se gîndește la o der. din mag. *handra* „cîrpă", a cărui coincidență se explică poate prin originea expresivă comună.

Der. *handrălui* (var. *hondrălui, hondrăi, hondrăni*), vb. (a hoinări); *handrălău* (var. *hăndrălău, hondrălău, nandrălau, nandroș*), s. m. (flăcău care umblă după fete), cuvînt pe care Löwe 31 și Scriban, urmîndu-l pe Cihac, îl derivă din mag. *vándorló; handralela* (var. *handravela, handrovela*); adv. (fără rost, aiurea), pe care Bogrea, *Dacor.*, I, 260, îl derivă greșit din ngr. χονδροβέλονον „ac de cusut saci"; *hondromăni*, vb. (a bîigui, a îndruga), cu suf. expresiv *-man; handrabulea* (var. *mandrabulea*), s. m. (poreclă dată țiganilor), formație hazlie care amintește țig. *andro* „înăuntru" și *bul* „cur" (după Graur 122, direct din țig.). 4007

hang (-guri), s. n. – 1. Acompaniament muzical. – 2. Coarda sol, la vioară. – 3. Țeavă la cimpoi cu un singur ton, pentru a servi drept acompaniament.

Mag. *hang* „ton" (Cihac, II, 504). 4008

hangă (-ănguri), s. f. – (Înv.) Pădure, desiș.

Mag. *hanga* (*DAR*). Sec. XVII. – Der. *hangan*, adj. (varietate de porumb). 4009

hangăr (-re), s. n. – Pumnal oriental. – Var. (înv.) *hamger, (h)angear(iu)*. Mr. *hăngear*.

Tc. *hançer*, din arab. *al-hanchar*, de unde sp. *alfange* (Roesler 606; Șeineanu, II, 205; Lokotsch 814; Ronzevalle 87), cf. ngr. χαντζάρι, alb., sb. *hanğar*, bg. *handžar*. 4010

hanîmă (-ne), s. f. – Turcoaică din aristocrație.

Tc. *hanım* (Meyer 12; *DAR*), cf. ngr. χανούμισσα, alb. *anëm*, bg. *handma*. Sec. XIX, înv. 4011

hîns (-se), s. n. – Tufișuri, mărăciniș.

Origine necunoscută; ar putea fi un cuvînt expresiv. S-a propus o legătură cu sl. *gąstŭ* „des" (*Jb*, V, 312) sau cu mag. *homszék* „pămînt dislocat" (*DAR*). Cf. *hînsă*. 4012

hînsă (-se), s. f. – 1. (Trans.) Aversă, ploaie torențială. – 2. (Bucov.) Dor, nostalgie. – 3. (Trans., adv.) Fără încetare, în mod continuu.

Origine necunoscută. Nu este sigur că este vorba de un singur cuvînt. După Drăganu, *Dacor.*, III, 706, urmat de Scriban, de la un sl. **hąsa*, din germ. *Hanse* (cf. *hînsar*), ipoteză puțin convingătoare. 4013

hînsar (-ri), s. m. – Soldat de cavalerie. Apare în sec. XV ca un corp de călăreți fără leafă, care trăiau prin jefuirea regiunilor pe care le străbăteau (de unde o anume confuzie între noțiunea de *hînsar* și cea de „tîlhar"). În sec. XVII se organizează în Mold., ca două corpuri sub conducerea a doi *vornici*.

Sl. *chąsarĭ* (Berneker 400; *DAR;* Bogrea, *Lui N. Iorga, Omagiu*, Craiova 1922, p. 51–63; Capidan, *LL*, I, 115). Originea cuvîntului sl. nu este clară. Se consideră (Berneker) că trebuie plecat de la sl. **chąsa* „hoție", din germ. *Hanse*, cf. sb. **husiti* „a fura", sau, după Bogrea, din mgr. χουρσάριος „corsar". Este evidentă înrudirea acestui cuvînt cu mag. *huszár* „husar", care, la rîndul său, provine din mag. *husz* „douăzeci", dat fiind că în trecut se recutra un husar la fiecare douăzeci de tineri din sat (după Miklosich, *Slaw. Elem.*, 51 și Léger, *Bull. Soc. Linguist. Paris*, XXIII, p. XCVIII, din același mgr. χουρσάριος). Din mag. provine rom. *husar*, s. m. (soldat de cavalerie), dublet al celui anterior, intrat în limbă în sec. XVIII, cu der. *husăresc*, adj. (de husari); *husărește*, adv. (ca husarii; fără menajamente); *husărime*, s. f. (corp de husari). 4014

hanță (-țe), s. f. – 1. Cîrpă, zdreanță. – 2. Haină zdrențuită. – 3. Gură, limbă. – 4. Femeie stricată. – 5. Căteluș. – 6. Om zăpăcit, aiurit.

Creație expresivă, cf. *fleoarță, treanță, hoandră*, cu aceleași sensuri. După *DAR*, ar fi o contaminare a lui *handră* cu *sdreanță*. Drăganu, *Dacor.*, III, 708, pleacă de la săs. *hânts* „vedenie, arătare"; Candrea, de la rut. *hanca* „gloabă, mîrțoagă" cf. Scriban. *Hanț*, s. n. (cadavru; mîrțoagă; bucată; Trans., fîșie) trebuie să fie doar o var. – Der. *hănțui*, vb. (a sfîrteca), pe care Cihac, II, 134, îl pune în legătură cu ceh. *hantovati* „a face pe măcelarul"; *hănțălui*, vb. (Bucov., a deranja, a importuna); *hănțău*, s. n. (masa celui care face căruțe); *hănțușcă*, s. f. (șmecheră, golancă); *hoancă* (var. *hoantă, hoanghină, hoarcă*), s. f. (babă); *hoarță*, s. f. (hîrb), cf. *fleoarță; honțăni*, vb. (a se agita). – Din rom. pare a proveni rut. *hance* (Miklosich, *Wander.*, 16). 4015

haordeą, interj. – (Arg.) Vino aici!, apropie-te! – Var. *aorde(o)*.

Țig. *(h)au*, imper. de la *av-* „a veni" și *arde* „aici" (Graur 161; Juilland 166). 4016

haos (-suri), s. n. – Stare primitivă, de dezorganizare, confuzie. – Mr. *hau*.

Mgr. χάος (sec. XVII). – Der. *haotic*, adj. pe baza fr. *chaotique*. 4017

hap, interj. – Exprimă ideea de a apuca repede, sau de a înghiți.

Creație expresivă, cf. sl. *chapati* „a mușca", rut. *chapati* „a apuca", mag. *happolni* „a înghiți", germ. *happen, schnappen* „a apuca", fr. *happer*, „a înhăța, a prinde" ngr. χάπτω „a înghiți". – Der. *hăpăi*, vb. (a înghiți); *hălpăi* (var. *hălpăcăi*), vb. (a înghiți), cu *l* expresiv; *hălpi*, vb. (a se apleca grîul); *hîlpav* (var. *hulpav, hlupav, glupav*), adj. (mîncău, lacom); *înhăpa*, vb. (a prinde, a înghiți); *înhulpa*, vb. (a înghiți); *hăpui*, vb. (înv., a supune, a subjuga), plecînd de la ideea de „a fi prins"; *hapcă*, s. f. (cîrlig de undiță; forță, violență), în Trans. *hăbocă*, format ca *japcă* și poate influențat de *hreabcă* (der. din sl., bg. *hapka* „îmbucătură, mușcătură" sau rut. *chapka* „cursă de șoareci", propusă de Cihac, II, 135; *DAR;* Candrea; Iordan, *BL*, IV, 54, este posibilă fără a fi necesară dată fiind sursa expresivă comună); *haple(a)*, s. m. (prost, bleg), pe care Șeineanu, *Semasiol.*, 229, îl deriva din gr. ἁπλός „simplu", iar Cihac, II, 135, urmat de *DAR*, din bg. *hapljo; hăpși*, vb. (Olt., a înghiți); *hopși*, vb. (Basar., a nu scoate o vorbă); *hapuc* (var. *habuc, ha(r)puce*), s. n. (Trans., Bucov., minge), pe care *DAR* îl pune în legătură cu mag. *hapkalkodni* „a apuca"; *hapucă*, s. f. (joc cu mingea); *hăbucos*, adj. (încîlcit, se spune mai ales despre lînă); *hăbui*, vb. (Mold., a se juca, a se zbengui). Nu este clar, dacă aparține aceleiași rădăcini expresive *hăbuc*, s. m. (bucată, ciob), pe care *DAR*, urmîndu-l pe Cihac, II, 133, îl pune

în legătură cu sl. *chabiti* „a strica", și cu *hăbuc*, s. n. (Olt., zăduf), cu der. săi *hăbuci*, vb. (Trans., a rupe, a desface, a strica), *hăbucească*, s. f. (Olt., zăduf). – Cf. *horp*. 4018

hap (-puri), s. n. – Pilulă. – Mr. *hapă*.

Tc. *hap* (Șeineanu, II, 205; Röesler 606; Ronzevalle 80), cf. ngr. χάπι, alb., bg. *hap*. 4019

hap (-puri), s. n. – Minereu mărunt spălat.

Mag. *háp* (*DAR*). În Trans. 4020

hapsîn (-nă), adj. – Avar, zgîrcit, calic.

Mag. *habszi* „mîncău" (Cihac, II, 504; Lõwe, 58; *DAR*), probabil contaminat cu *hapcîn*, var. de la *căpcîn* sau *căpcăun* (după *DAR*, apropiat de *hain*). 4021

har (-ruri), s. n. – Grație divină. – Mr. *hare*.

Mgr. χάρις (Roesler 578; *DAR*), în parte prin intermediul sl. *chari*. Sec. XVI. – Der. *harnic*, adj. (înv., recunoscător; capabil; activ, harnic), cu suf. *-nic*, ca *puternic* de la *putere* (după Cihac, II, 136, urmat de *DAR;* Densusianu, *GS*, I, 350; Candrea; Scriban, din sl. *charinŭ*, cf. bg. *haren* „frumos", *neharen* „leneș"; după ipoteza greșită a lui Diculescu 180, în legătură cu suedezul *arnig* „harnic"); *neharnic*, adj. (înv., nedemn; leneș); *hărnici*, vb. (a munci activ, a-și da silința); *hărnicie*, s. f. (capacitate, activitate, hărnicie). Cf. *hărăzi, haram*. 4022

hăra, interj. – Exprimă mîrîitul cîinelui, ca și ideea de a sfîșia.

Creație expresivă. Este simplă var. de la *hîr*, cf. *aici;* der. săi se confundă adesea cu cei de la *hîr* sau *hor*. – Der. *harapara*, s. f. (trîntire, scuturare; hărmălaie); *hara-para* (var. *harta-parta, harcea-parcea*), adv. (în bucăți, pe părți), ultima formă încrucișată cu tc. *parca-parca* „în mii de cioburi" (Popescu-Ciocănel 32); *haraiman*, s. n. (hărmălaie, larmă), cu suf. expresiv *-man*, cf. *chiloman; harchină*, s. f. (bucată); *harcăi* (var. *harhăi*), s. n. (scîrțîit, scrîșnet, zgomot; larmă); *hărcati* (var. *hărhăți, hărhăti*), vb. (a sta de vorbă, a pălăvrăgi; a se certa, a țipa; a face zgomot); *hărcăteală* (var. *horcoteală*), s. f. (agitație), cf. *forfoteală; harhotă*, s. m. (vorbăreț), cf. *forfotă; harhar*, s. m. (evreu), cf. rut. *harhara* „femeie stricată" care pare a proveni din rom.; *harhălău*, s. m. (june prim, cavaler), cf. *sdrăngălău; harhagea*, s. f. (cochetare, flirt); *harhălaie* (var. *harmalaie, hărmalaie, harhalie*), s. f. (hărmălaie, scandal), cu disimilare la var. (după *DAR*, prin influența lui *larmă;* pentru Pascu, I, 194, din sl. *kraloma* „rebeliune"; *hartan*, s. n. (bucată ruptă, mai ales de carne; parte, cîrpă, zdreanță; picior de pasăre), din *harta (-parta)*, cu var. *hartal, partal, partam* (după Candrea, *partal* provine din mag. *partalav*); *hărtăni* (var. *hărtăpăni, hărtăpăli*), vb. (a sfîșia, a sfîrteca), var. cu influența lui *harta – parta*. 4023

harabă (-ale), s. f. – Car, căruță mare.

Tc. *araba* (Șeineanu, II, 205; Lokotsch 790), cf. bg., sb. *arabá*, rus. *arbá*. – Der. *harabagiu*, s. m. (căruțaș), din tc. *arabacı; harabagiesc*, adj. (tipic pentru căruțași); *harabagilîc*, s. n. (înv., consum, impozit municipal pe căruțele care intră), din tc. *arabacılık; harabagerie*, s. f. (cărăușie); *hărăbușcă*, s. f. (Bucov., căruță); *hărăbaie*, s. f. (casă mare, clădire mare), cf. Iordan, *BL*, IX, 56. 4024

harațci (-iuri), s. n. – Tribut; mai cu seamă cel plătit de Principate imperiului turc, din sec. XV pînă în sec. XIX, cu puține întreruperi. – Mr. *hărace*.

Tc. *harac* (Roesler 606; Șeineanu, II, 206; Ronzevalle 85), cf. ngr. χαράτσι, alb., bf. *haruc*, mag. *harács*. – Der. *haracciu*, s. m. (strîngător de biruri), din tc. *haracci; hărăcer*, s. m. (perceptor), ambele înv. 4025

haractir (-ruri), s. n. – Caracter.

Ngr. χαρακτήρ (Gáldi 194). Este dublet al lui *caracter*, s. n., din fr. *caractère*. Sec. XVIII, înv. 4026

haram (-muri), s. n. – **1.** Lucru obținut fără muncă, pleașcă, dar (mai ales în expresia *de haram*, gratis, pe degeaba). – **2.** Beneficiu ilicit. – **3.** Mîrțoagă, gloabă. – Mr. *harame*.

V.sb. *haran* „gratuit", de la *har* „grație". În general se pleacă de la tc. *haram* „lucru interzis" (Roesler 606; Șeineanu, II, 207; Lokotsch 819; *DAR*); însă prezența cuvîntului sb. în sec. XIV (Daničič, III, 572) exclude această ipoteză. Graur, *BL*, IV, 87, încearcă să explice ultima întrebuințare prin tc. *haram* „brav", care nu pare clar; în realitate, semantismul este normal, cf. *de bogdaproste, de pomană*, pentru a desemna obiecte de proastă calitate. Tc. poate să fi influențat în privința sensului 2.

Der. *harancă*, s. f. (femeie rea); *harangiu*, s. m. (om crud, fără suflet); *haramin*, s. m. (bandit, tîlhar), din tc. *harami* (Șeineanu, II, 208; Berneker 377), cf. mr. *harami*, bg. *haramija*, sb. *harâmija*, mag. *haramja; haramină*, s. f. (tîlhar; țigan); *haramlîc*, s. n. (găleată); *haramgiu*, s. m. (trișor); *haramgioaică*, s. f. (femeie care trișează); *harambașa*, s. m. (căpitan de haiduci), din tc. *haram başı; harambășie*, s. f. (funcția de căpitan de haiduci). 4027

harạng (-ăngi), s. n. – (Trans., Banat) Clopot. – Var. (Olt.) *harîng.*

Mag. *harang* (*DAR;* Scriban; Gáldi, *Dict.*, 134). – Der. *barangă*, s. f. (animal care servește de călăuză celorlalte; gălăgios, palavragiu), prin contaminare cu mag. *beregni* „a mugi". Pare fantastică ipoteza lui Philippide, *Viața rom.*, I (1916), p. 216, care pleacă de la *barangos*, mgr. βαράγγοι, populație care a trăit în Evul Mediu în bazinul Dunării, pentru a-l explica pe *barangă*, ca și pe *baragladină* și toponimul *Bărăgan;* cf. Bogrea, *Lui N. Iorga, Omagiu*, Craiova 1922, p. 51–63. De la *barangă* sau de la mag. *beregni* provine *bărăngi*, vb. (a striga, a țipa) și *bărăni*, vb. (Trans., Mold., a insista, a pisa; a rîvni), pe care Cihac, II, 479, dorea să-l derive din mag. *várni*, de la *várás* „așteptare". 4028

harạpnic (-ce), s. n. – Bici.

Pol. *harapnik*, rus. *arapnik* (Cihac, II, 135). 4029

hărăzi (-zęsc, -ịt), vb. – **1.** A da, a acorda. – **2.** A dedica, a închina. – Mr. *hărisire, hărzire.*

Ngr. χαρίζω (Mumu 27), în parte prin intermediul sl. *charizati.* – Der. *hărăzeală* (var. *hărăzitură*), s. f. (înv., donație; închisoare); *hărăzitor*, adj. (care hărăzește). – Cf. *har, haram.* 4030

harbụz (-ji), s. m. – Pepene verde, lubeniță (Citrullus vulgaris).

Tc. *harbuz, karpuz* (Roesler 606; Milosich, *Fremdw.*, 75; Șeineanu, II, 209; Ronzevalle 126), din per. *gharbusa;* cf. sp. *arbusa* „pepene de Astrahan", ngr. χαρπούζι, alb. *karpus*, bg., sb. *karpuz.* – Der. *harbuzesc*, adj. (varietate de pere); *harbuzărie*, s. f. (plantație de pepeni verzi). Din rom. provine pol. *arbuz* (Miklosich, *Wander.*, 12) rut. *arbuzá.* 4031

hareạ, s. f. – Mătase, moar.

Tc. *hare* (Șeineanu, III, 60). Sec. XVIII, înv. 4032

hareçi, interj. – Strigăt cu care în trecut se arăta că un obiect a fost adjudecat la o licitație. – Var. *areci, arici.*

Tc. *hareç* (Löbel 23; Șeineanu, II, 209). – Der. *hareci*, s. n. (licitație; adjudecare); *(h)areciui* (var. *(h)arecilui*), vb. (a licita; a adjudeca), var. din tc. *haraclamak.* 4033

harẹm (-muri), s. n. – Totalitatea cadînelor unui mahomedan poligam. – Mr. *hareme.*

Tc. *harem* (Roesler 606; Șeineanu, II, 210; Lokotsch 819; Ronzevalle 81), cf. ngr. χαρέμι, alb., bg., sb. *harem.* 4034

harfă (-fe), s. f. – Instrument muzical format dintr-o ramă mare triunghiulară pe care sînt fixate coarde puse în vibrație prin ciupire. – Var. *harpă.*

Germ. *Harfe;* var. din fr. *harpe.* – Der. *harpist*, s. m., *harpistă*, s. f., din fr. 4035

harhạl (-luri), s. m. – Colier.

Ngr. χαρχάλι, din tc. *halhal* (*DAR*). Sec. XVIII, înv. 4036

hărjạte, s. f. pl. – Joc de noroc.

Mag. *házsárt* (Tiktin; *DAR;* Drăganu, *Dacor.*, VI, 282–4), din fr. *hasard.* Sec. XVII, înv. 4037

harmịnție (-ii), s. f. – (Trans.) Contribuție plătită de negustori.

Mag. *harminc* „treizeci" (*DAR*). Sec. XVIII, înv. 4038

hạrtă (-ặrți), s. f. – **1.** Reprezentare grafică a suprafeței pămîntului. – **2.** (Înv.) Document. – Mr. *hartă.*

Mgr. χάρτις (*DAR*). Sec. XVII. – Der. *hărțulie* (var. înv. *hărtulie*), s. f. (hîrtie, maculatură). Cf. *hîrtie.* 4039

hạrță, s. f. – Încăierare, ceartă. – Var. (înv.) *harț.*

Mag., pol. *harc* (Cihac, II, 505; Berneker 377; *DAR;* Gáldi, *Dict.*, 92), cf. *arțag.* – Der. *hărțaș*, s. m. (luptător, combatant); *hărțui*, vb. (a ataca; a începe lupta; a urmări, a sîcîi, a pisa); *hărțeli*, vb. (a deranja, a supăra, a chinui), cu suf. expresiv *-li; hărțuială*, s. f. (faptul de a hărțui); *hărțuitor*, adj. (care hărțuiește); *hărăți*, vb. (a hărțui), care, după Scriban, *Arhiva*, 1912 și *DAR*, ar proveni din mag. *hergelni (herécelni)* „a atîța", ipoteză ce pare inutilă; *hărăție*, s. f. (înv., combativitate; vitejie); *hărățag*, s. n. (rar, provocare), rezultat dintr-o încrucișare cu *arțag; hărăț*, s. m. (persoană care hărțuiește; viteaz), sec. XVII, înv. 4040

hạrți, s. m. pl. – Săptămîni în care este permis să se mănînce carne miercurea și vinerea. – Var. *arți(i).*

Ngr. χάρτζι, care, după Cihac, II, 136, ar proveni din tc. *harç* „cheltuială". Cf. *arțibur*, a cărui der. nu este clară. 4041

hartulạr (-ri), s. m. – Cleric folosit ca secretar sau copist.

Mgr. χαρτουλάριος (sec. XVIII). – Cf. *hartofilax*, s. m. (judecător și administrator sinodal), din mgr. χαρτοφύλαξ. 4042

hasạ (-ạle), s. f. – Pînză subțire, percal. – Mr. *hase.*

Tc. *kasa* (Șeineanu, II, 211; Lokotsch 1147), cf. ngr. χασές, bg. *hasé.* Sec. XIX, înv. 4043

hașcă (-ặști), s. f. – Trunchi gol, scobit.

Origine necunoscută. În Mold. Pare identic cu *haşcă*, s. f. (înv., tigaie la armele de foc). 4044

hasichiu (–i), s. m. – Soldat turc din garda sultanului.

Tc. *haseki* (Şeineanu, III, 61). Sec. XVII, înv. 4045

haşmă (–me), s. f. – Plantă erbacee cu bulb. – Var. *(h)aj(i)mă, (h)agimă.*

Mag. *hagyma* „ceapă" (Cihac, II, 504), cf. *aţmaţuchi.* 4046

haşnă, s. f. – Profit, utilitate.

Mag. *haszon* (*DAR;* Gáldi, *Dict.*, 135). Sec. XVII. – Der. *hăsnaş*, adj. (înv., util, folositor); *hăsnui*, vb. (a fi folositor; a produce). 4047

hat (–turi), s. n. – **1.** Răzor, hotar. – **2.** Cîmp nelucrat, pîrloagă. – Var. *hatie.*

Rut. *hat* „dig" (*DAR;* Scriban), datorită formei specifice a hatului. După Moldovan 425; din tc. *hatt* „linie"). – Der. *hătaş*, s. m. (vecin); *hătui*, vb. (a fixa limite, a delimita; a fi vecini); *hait*, s. n. (Mold., dig), a cărui der. nu este clară; *hăti*, vb. (Bucov., a zăvorî; a îngrămădi), din rut. *hatyty* „a face dig". 4048

hat (–turi), s. n. – Ordin, decret al sultanului.

Tc. *hat* (Şeineanu, II, 211; Lokotsch 843). Înv., ca şi comp. *hati–humaium*, s. n. (decret imperial), din tc. *hati humayun* şi *hatişerif*, s. n. (decret), din tc. *hati şerif* „ordin sacru". 4049

hăt, adv. – Mult, tare, foarte.

Rut. *het* (Weigand, *Dialekte der Bukowina*, Leipzig 1904, p. 96; *DAR*). Este rar în Munt. Cihac, II, 505, pleacă de la mag. *hát* „la fel". 4050

haţ, interj. – Indică o mişcare rapidă, pentru a lua ceva prin surprindere. – Var. *hăţ.*

Creaţie expresivă, cf. *hap*. *Hăţ*, se spune şi pentru a obliga caii s–o ia la dreapta. – Der. *hăţ*, s. n. (frîu; laţ); *hăţaş*, s. m. (cal care ascultă de frîu); *hăţui*, vb. (a mîna cu frîiele caii); *înhăţa*, vb. (a apuca, a prinde; a înşfăca). Cf. *hoţ, hăţaş.* 4051

hataiă (–iţe), s. f. – Ţesătură de mătase.

Tc. *hatayi* (Şeineanu, III, 62). Sec. XVII, înv. 4052

hatalău (–ăi), s. m. – (Mold.) Flăcău care face curte, june prim, crai. – Var. *hătălău.*

Origine incertă. După Drăganu, *Dacor.*, V, 366, din mag. *hátaló* „călăreţ". Pare der. expresiv, cu suf. *–lău*, cf. *handrălău, sdrăngălău*, caz în care prima parte a cuvîntului ar putea fi pusă în legătură cu mag. *hatalom* „forţă", cf. *hatalm.* 4053

hatalm (–muri), s. n. – **1.** Forţă, violenţă. – **2.** (Înv.) Amendă. – Var. *hatal, hătal.*

Mag. *hatalom*, cf. *hatalău.* 4054

hăţaş (–şe), s. n. – Cărare, potecă. – Var. *hăţiş, haţiş, hataş, hăţag.*

Origine incertă. Pare a fi formaţie expresivă, pe baza lui *hăţ*, care exprimă ideea de „a pleca, a devia", caz în care ar însemna „(drum) lateral" sau, „scurtătură". Totuşi, sensul special al lui *hăţiş*, s. n. (deşiş, tufişuri) se potriveşte doar în parte acestei ipoteze. Scriban propune germ. *hetzen* „a aţiţa", care nu pare mai probabil. După Moldovan 426, de la *hat*, „drum", care nu apare cu acest sens; în afară de aceasta, der. de la *hat* nu îl au pe *ţ*. – Der. *hăţaş*, s. m. (Bucov., haiduc); *hăţoagă*, s. f. (cărare de animale, în pădure). 4055

haţcadău (–ăi), s. m. – (Mold.) Pasăre de curte, gîscan sau cocoş foarte mare.

Mag. *heckedő* (Drăganu, *Dacor.*, III, 719). *DAR* îl pune greşit în legătură cu mag. *acogató* „bătăuş". 4056

hatîr (–ruri), s. n. – **1.** Favoare, serviciu. – **2.** Favoarea necuvenită, protecţie ilicită. – Mr. *hătire*, megl. *atçr.*

Tc. *hatır* (Roesler 607; Şeineanu, II, 211; Lokotsch 842; Ronzevalle 83), cf. ngr. χατήρι, alb. *hatër*, bg., sb. *hater*. – Der. *hatîrgiu*, s. m. (care îşi protejează prietenii; care profită de favoruri). 4057

hatman (–ni), s. m. – **1.** În Polonia, general în fruntea unei armate. – **2.** În Moldova, începînd din sec. XVI, boier de divan, şef al armatei, pîrcălab şi portar al Sucevei. – **3.** În Muntenia, începînd de la 1797, aprod al divanului domnesc, mai tîrziu şef peste *zapcii* şi *aprozi.*

Pol. *hetman*, din germ. *Hauptman* (Cihac, II, 137; Berneker 378), cf. rut. *ataman*, de unde *ataman*, s. m. (înv., căpetenie a cazacilor), rut. *vataman*, de unde *vătăman* (var. *vataman*), s. m. (Mold., aprod). 4058

hau, interj. – Redă strigătele de chemare sau de bucurie, ca şi lătratul. – Var. *hău, hu.*

Creaţie expresivă, cf. *aui*. – Der. *hăui* (var. *hăuli, hăuni, aoli*), vb. (a ţipa; a chema în gura mare; a cînta; a urla); *hăucăi*, vb. (a lătra), cf. rut. *haukati; haulă*, s. f. (casă mare pustie), numită astfel datorită ecoului pereţilor săi; *haot*, s. n. (Munt., zgomot, larmă); *hău*, s. n. (abis, prăpastie), din pricina ecoului (Cihac, II, 663 şi Philippide, *Principii*, 154 se gîndesc la o posibilă der. din mgr. χάος; *DAR* consideră etimonul necunoscut; Scriban porneşte de la mag. *hó* „zăpadă"). 4059

haubiță (-țe), s. f. – Piuliță, mojar.
Pol. *haubice*, din germ. *Hubitze* (*DAR*). Sec. XVII, înv. 4060

haut, s. m. – Cambulă (Aspius rapax). – Var. *havut, (h)avat.*
Tc. *haut* (Hasdeu 2153; *DAR*). Scriban îl pune în legătură cu *gavăt.* 4061

havadiș (-șuri), s. n. – Știre, raport.
Tc. *havadis* (Șeineanu, III, 62). Sec. XVIII, înv. 4062

havaet (-turi), s. n. – Contribuție pe leafă, venit plătit de cei cu funcții publice. – Var. *avaet.*
Tc. *avaid* „venit" (Cihac, II, 544; Șeineanu, II, 29; Lokotsch 37). Sec. XVIII, înv. 4063

havai (-ie), adj. – Albastru.
Tc. *havayi* (Șeineanu, II, 212). Sec. XVIII, înv. 4064

havaleá (-ele), s. f. – **1.** Act, țidulă a sultanului referitoare la primirea tributului. – **2.** Tribut, contribuție, dare.
Tc. *havale* „ordin de plată" (Șeineanu, II, 312; Lokotsch 974), cf. ngr. χαβαλές „funcție". – Der. *havalagiu*, s. m. (slujbaș la finanțele turcești), sec. XVIII, înv. 4065

havan (-nuri), s. n. – **1.** Mortier, obuzier. – **2.** Piuliță, pisălog.
Tc. *havan* (Șeineanu, II, 212), cf. ngr. χαβάνι. Sec. XVIII; sensul 2 în Mold. 4066

havră (-re), s. f. – Sinagogă. – Mr. *havră.*
Tc. *havra* (Roesler 606; Șeineanu, II, 213; Lokotsch 857), cf. bg. *havra*, sb. *avra*, alb. *avrë.* De asemenea ar putea proveni direct din ebr. *havra* „comunitate". 4067

havuz (-zuri), s. n. – **1.** Bazin de apă descoperit. – **2.** Fîntînă arteziană. – Var. *avuz.* Mr. *hăvuză.*
Tc. *havuz* (Roesler 606; Șeineanu, II, 213; Lokotsch 846; Ronzevalle 82), cf. ngr. χαβούζα, bg. *havuz.* 4068

haz (-zuri), s. n. – **1.** Stare de bună dispoziție, plăcere, veselie. – **2.** Farmec, lipici. – **3.** Vorbă de duh, nostimadă. – Mr. *haze.*
Tc. *haz* (Șeineanu, II, 213; Lokotsch 856; Ronzevalle 80), cf. ngr. χάζι. – Der. *hazliu*, adj. (nostim); *hazos*, adj. (nostim; plin de haz, spiritual). 4069

hazaică (-ci), s. f. – Gospodină.
Rus. *chozĕiskiĭ* „de casă". În Mold. Trebuie să provină din aceeași sursă *hozate*, s. f. pl. (Trans., unelte), chiar dacă nu se cunoaște etimonul imediat (după Candrea, din mag. *hozatal* „transport"). 4070

haznă (-ale), s. f. – **1.** Tezaur, visterie. – **2.** Depozit, rezervor. – Mr. *haznă*, megl. *aznă.*
Tc. *haz(i)ne* (Roesler 607; Șeineanu, II, 214; Lokotsch 857; Ronzevalle 86), cf. ngr. χαζνές, alb. *haznë*, sb. *(h)azna*, rus. *hazná.* – Der. *haznagiu*, s. m. (vidanjor); *haznatar* (var. *haznadar, haznetar, hasnadar*), s. m. (vistiernic), din tc. *haznadar*, cf. sb. *haznadar.* 4071

heąmșer (-ră), adj. – Concetățean, compatriot.
Tc. (per.) *hemșehri.* Sec. XVIII, înv. 4072

hecatoṃbă (-be), s. f. – Masacru, măcel. – Var. *ecatombă*, (înv.) *ecatomvă.*
Fr. *hécatombe* și înainte (sec. XVII) direct din gr. ἑκατόμβη (Găldi 176). 4073

hecęlă (-le), s. f. – Darac, scărmănătoare. – Var. *heheld.*
Mag. *ecselö* sau *héhel*, din germ. *Hechel* (Cihac, II, 505). – Der. *hecela* (var. *hehela*), vb. (a dărăci). 4074

hęctică, s. f. – Consumare.
Germ. *hektisch* „ftizic". În Trans. – Der. *hecticos*, adj. (ftizic). 4075

hęgheș (-șe), adj. – Care are coarnele întoarse spre spate.
Mag. *hegyes.* În Trans. (Löwe 50; Mîndrescu, *Elementele ungurești*, 79; Drăganu, *Dacor.*, V, 367). 4076

hęi, interj. – Exprimă o postură subiectivă, de regret, dezamăgire, descurajare sau milă. – Var. *hăi, hoi, hehe(i), ehe(i).*
Creație expresivă, cf. bg. *he(i).* V. Carstensen 25-27. 4077

hęi (-iuri), s. n. – **1.** Teren de construit. – **2.** Dependințe, anexe.
Mag. *hely* „loc" (Cihac, II, 723; cf. Găldi, *Dict.*, 135). 4078

hel (-li), s. m. – (Munt., Trans.) Țipar. – Mr. *uhele.*
Ngr. χέλι, din gr. ἐγχέλυς (*DAR*). 4079

hęlbet, interj. – Se înțelege! (exprimă siguranța absolută sau încrederea). – Mr. *élbete*, megl. *élbet.*
Tc. *elbet* (Șeineanu, II, 215), cf. bg. *elbete.* 4080

heleștęu (-ęie), s. n. – Bazin cu apă sau iaz pentru creșterea peștilor. – Var. *eleșteu, hăleșteu, aleșteu.*
Mag. *halastó* (Cihac, II, 506; Găldi, *Dict.*, 92),

de la *tó* „bazin", cf. *tău* și *halas* „care abundă în pești". 4081

helge (-gi), s. f. – Nevăstuică (Mustela vulgaris). – Var. *helgie, (h)elci.*

Mag. *hölgy* „tînără căsătorită" și „nevăstuică" cf. *nevăstuică* (*DAR*). 4082

hem, conj. – Se folosește în formă reduplicată, pentru a indica o alternanță; fie-fie, sau-sau.

Bg. *hem* (*DAR*). 4083

hep (-puri), s. n. – Cosor.

Origine necunoscută. În Olt. 4084

heragră, s. f. – Gută la mîini.

Mgr. χειράγρα, cf. *podagră*. Sec. XVII, înv. (Mumu 28). 4085

herb (-buri), s. n. – Stemă, blazon. – Var. (înv.) *heghie, gherg(ie).*

Pol. *herb*, din germ. *Erbe* (*DAR*), cf. bg. *gerb.* – *Hereghie*, s. f. (origine, stirpe, neam), sec. XVII, înv., pe care Drăganu, *Cronica numismatică*, III, 12, (cf. *DAR*) îl reface din mag. *eredni* „a proveni din, a descinde", pare a fi doar o var. a cuvîntului anterior. 4086

hereghie (-ii), s. f. – Monetărie.

Ngr. χαραγή, de la χαράζω „a grava, a imprima" (Scriban). Sec. XVII, înv. 4087

heretisi (-sesc, -it), vb. – **1.** A saluta, a da binețe. – **2.** A felicita. – Var. *hiritisi, firitisi.* Mr. *hiritescu, hiritisescu.*

Ngr. χαιρετίζω, de la χαιρετῶ „a saluta" (*DAR*; Gáldi, *Dict.*, 195). Sec. XVIII. – Der. *hiritiseală* (var. *firitiseală*), s. f. (felicitare); *heretismă*, s. f. (felicitare), din ngr. χαιρέτισμα, înv.; *heretisanie*, s. f. (înv., felicitare), din v.sb. *heretisanije* (cf. Vasmer, *Gr.*, 63). 4088

herghelie (-ii), s. f. – **1.** Crescătorie de cai. – **2.** Grup mare de cai. – Mr. *irghelie*, megl. *arghel'e.*

Tc. *hergele* (Roesler 606; Șeineanu, II, 215; Lokotsch 826; Ronzevalle 85), cf. ngr. χεργελάς „cal neîmblînzit", alb. *ergelje* (Meyer 97), bg. *ergele.* – Der. *herghelegiu*, s. m. (paznic de herghelie). 4089

hering (-gi), s. m. – Pește marin asemănător cu scrumbia.

Germ. *Häring* (*DAR*). 4090

herleș (-șe), adj. – Cu picioarele strîmbe.

Mag. *herelös*, de la *herés* „cu testicule mari" (Drăganu, *Dacor.*, V, 367). În Trans. de S. 4091

hermină (-ne), s. f. – Animal asemănător cu nevăstuica, cu blana albă, fină și lucioasă, helge (Mustela erminea). – Var. *ermină.*

Fr. *hermine*. Este dublet al lui *ermelin(ă)*, s. m. și f., înv., din it. *ermellino* (sec. XVIII). 4092

herțeg (-gi), s. m. – Duce, voievod. – Var. *hertog.*

Germ. *Herzog*, direct var. și prin intermediul mag. *herceg*. Sec. XVII, înv. 4093

heruvim (-mi), s. m. – Înger care urmează ierarhic după arhangheli. – Mr. *heruvim.*

Mgr. χερουβίμ, în parte prin intermediul sl. *cheruvimŭ*, cf. sb. *heruvim*. – Der. *heruvimesc* (var. *heruvimicesc*), adj. (de heruvimi, înv.); *heruvic*, s. n. (imn liturgic), din mgr. χερουβικόν; *heruvicar*, s. n. (colecție de imnuri). 4094

hervaneă (-ele), s. f. – Mantie de ceremonie a domnitorilor, începînd din 1832. – Var. *hervaniu, șervanea, șarvan(e)a.*

Tc. *harvany* (*DAR*). Ultimele var. indică o încrucișare cu *șabana*. 4095

hi, interj. – Servește la mînat caii. – Var. *hăi, hîi.* Mr. *i.*

Creație expresivă, cf. *hai*. Pușcariu 772 și Pascu, I, 104 o consideră imper. al lat. *ire*. 4096

hibă (-be), s. f. – (Trans.) Cusur, defect.

Mag. *hiba* (*DAR*). – Der. *hibaș*, adj. (defectuos). Din aceeași familie face parte *hie*, s. f. (lipsă, nevoie), din mag. *hi*. 4097

hîc, interj. – Exprimă zgomotul unei căderi, ca și al sughițului și, în general, respirația gîfîită.

Creație spontană, cf. sb., cr. *hakati* „a sufla" (Cihac, II, 133). – Der. *hîcni*, vb. (a plînge cu sughițuri, a gîfîi), rezultat dintr-o încrucișare cu *icni; hîcîi*, vb. (a gîfîi); *hîcă*, s. f. (necaz, grijă, supărare), explicabil prin sensul de „cauză de greutate respiratorie" (după *DAR*, în legătură cu mag. *hökölni* „despre animale, a merge cu spatele"). 4098

hîci, adv. – În nici un caz, nici în ruptul capului. – Var. *hîci, hăci.*

Tc. (per.) *hiç* (Șeineanu, II, 216; Lokotsch 860), cf. alb., bg., sb. *hic*. 4099

hîd (-dă), adj. – Urît, diform, pocit.

Sl. *chudŭ* „josnic" (Cihac, II, 138; Conev 97; cf. *DAR*), cf. sb., cr., slov. *hud* „rău", rus. *chudoi* „rău", *chudo* „rău", pol. *hydny* „urît". – Der. *hîzenie*, s. f. (sluțenie); *hîdos*, adj. (rar, oribil), formație artificială, în care se combină *hîd* cu *hidos*, adj., din fr. *hideux*. Rut. *chyd* „obiect respingător" ar putea proveni din rom. (Candrea, *Elemente*, 408). 4100

hidră (-re), s. f. – Monstru fabulos.

Ngr. ὕδρος. Sec. XVIII. 4101

highidiș (-și), s. m. – (Trans.) Violonist.
Mag. *hegedüs* (*DAR*). 4102

hîj (-juri), s. n. – (Mold.) Colibă, bordei.
Pol. *hyż* (*DAR*). Sec. XVII, înv. 4103

hîlbe, s. f. pl. – (Trans., Bucov.) Lături, zoaie.
Origine expresivă, ca în rădăcina *bîlb-*. – Der. *hîlbări*, vb. (a se bălăci); *hîlboană*, s. f. (vîrtej), cf. *bulboană*; var. *hîlboacă*, cf. *bolboacă* și slov. *chlboky*, din sl. *glǫbŭkŭ* „profund", de unde provin și toponimele *Glîmbocata, Hliboca, Hîlboca*, etc.; *hîlbărie*, s. f. (poțiune, leac), cuvînt rar, folosit de Rebreanu. 4104

hîlt-. Rădăcină expresivă, care redă zgomotul lichidului mișcat într-un recipient închis.
Creație spontană. – Der. *hîltîc*, interj. (exprimă zgomotul lichidului); *hîltîbîc*, interj. (exprimă zgomotul unei căderi în apă); cf. *bîldîbîc; hîltîcîi* (var. *hîltîci, hîltăcări*), vb. (a mesteca, a agita un lichid); *hîlțîna*, vb. (a agita, a scutura), rezultat dintr-o încrucișare cu *hîțîna; hîltiugă*, s. f. (mîncare proastă), der. de la *hîltîcîi* ca *hălăciugă* de la *hălăcăi* (cf. pol. *beltuga* „amestec tulbure"). 4105

himeră (-re), s. f. – Închipuire, iluzie, fantomă.
Mgr. χίμαιρα. Sec. XVII. – Der. *himeric*, adj. din fr. *chimérique*. 4106

hindichi (-iuri), s. n. – Șanț, tranșee. – Var. *hendechi*.
Tc. *hendek* (Șeineanu, II, 216; Lokotsch 812), cf. bg., sb. *hendek*. Sec. XVIII, înv. 4107

hinghер (-ri), s. m. – Persoană care se ocupă cu prinderea și exterminarea cîinilor vagabonzi. – Var. *hengher*.
Germ. *Henker* (Borcea 193; *DAR;* Gáldi, *Dict.*, 178), prin intermediul săs. *hoengêr* sau al mag. *henger*. Instituție municipală, creată în București în 1810. – Der. *hingherie*, (cușcă de cîini, îndeletnicirea de hingher). 4108

hinghi (-ghesc, -it), vb. – A defeca.
Țig. *xin-*, part. *xindo* (Graur 161; Juilland 166). Cuvînt de Arg., ca der. *hinghel* (var. *hindel, cîndel*), s. n. (rahat, excrement). 4109

hințeu (-ie), s. n. – 1. Caleașcă, trăsură. – 2. (Pl.) Unelte, scule, instrumente. – Var. *hințău, hîltei, heltei, hentei, hăitei*.
Mag. *hintó* (Cihac, II, 506; Gáldi, *Dict.*, 135), cf. tc., slov. *hintov*, sb., cr. *intov*. – Din același cuvînt mag., cf. *hintálni* „a legăna", vine *hinteț*, s. n. (Trans., leagăn, scrînciob). 4110

hiolă, s. f. – În expresia: *în hiolă*, tîrîș. – Var. *fiolă, fiulă*.
Origine necunoscută. După Bogrea, *Dacor.*, I, 258, urmat de Scriban, din lat. *fibŭla* (ca *subula* > *sula*), care nu se înțelege sub aspect semantic și nici fonetic (formele cu *f* nu apar în *DAR* și par incerte; accentul nu este clar). Pare formație expresivă, pe baza lui *a se hăi, hîi*, „a se nărui, a se prăbuși". În Mold. 4111

hir, s. n. – Știre, veste, noutate. – Var. *hiriu*.
Mag. *hir* (*DAR*). În Trans. – Der. *hireș*, adj. (faimos, celebru), din mag. *hires*. 4112

hîr, interj. – Exprimă ideea de scrîșnet. – Var. *hor, hur*.
Creație expresivă, cf. lat. *hirrire* „despre cîini, a mîrîi", sp. *chirriar*. – Der. *hîrîi*, vb. (a scîrți, a scrîșni, a mîrîi), cf. *cîrîi, mîrîi, sfîrîi* (după Cihac, II, 504, din mag. *herregni* „a mîrîi"), *hîrîitor*, adj. (care hîrîie); *hîrîitoare*, s. f. (jucărie, morișcă, zbîrnîitoare); *hîrîială*, s. f. (mîrîit; tuse măgărească); *hîrîitură*, s. f. (scrîșnet, mîrîit); *hîrghi*, vb. (a scrîșni); *hîrgoi*, s. n. (bîzoi al cimpoiului), care după Drăganu, *Dacor.*, III, 718, provine din mag. *hörgö* „horcăială", *hîrghe* (var. *hîrghie*), s. f. (decrepitudine, horcăială); *hîrcă*, s. f. (cobe, țîfnă; rablă, vechitură, hîrb; țeastă, craniu), cu suf. *-că*, cf. *dupcă, hapcă, japcă*, sau formație regresivă de la vb. *hîrcîi* (după Cihac, II, 135 din sl. *chrakati* „a tuși"; pentru *DAR*, din sl. **chyrka*, de la *chyrĭ* „boală", cf. *hîră;* după Drăganu, *Dacor.*, III, 1088, în loc de **hîrbcă*, dim. al lui *hîrb*, după Diculescu, *Elementele*, 476, din gr. ὕρχα „oală"; *hîrcîi*, vb. (a respira horcăit; a gîfîi; a scărpina, a freca), cf. *hîrîi, hîrcîi, horcăi* și de asemenea bg. *hărkam* „a sforăi", sb. *hrkati* „a sforăi", rus. *chorkatĭ* „a freca" etc.); *hîrcîială*, s. f. (horcăit); *hîrcîitură*, s. f. (horcăit); *hîrcotă*, s. f. (prostituată); *hîrlă*, s. f. (scroafă bătrînă), cu *l* expresiv; *hîrlog*, s. m. (porc bătrîn); *horăi*, vb. (Mold., a sforăi); *horăială* (var. *horăitură*), s. f. (Mold., sforăit); *horcăi*, vb. (a sforăi; a respira horcăit), cf. *hîrcîi* (după Conev 91, din bg. *hărkam*, de unde mr. *hărchescu*, cf. megl. *arcătesc*); *horcăială* (var. *horcăitură*), s. f. (sforăit; horcăit); *horcăitor*, adj. (care horcăie); *horcăilă*, s. m. (persoană care sforăie); *horcăni* (var. *horconi, horcoti*), vb. (a sforăi); *horhăi* (var. *hărhăi, horhoti*), vb. (a se foi, a se agita, a se mișca; a greși), cf. *forfoti* (după Cihac, II, 506 și *DAR*, din mag. *horholni* „a linia"); *horhot*, s. n. (larmă, zgomot); *horhotină* (var. *horholină*), s. f. (prostituată), pe care Pascu, *Arch. Rom.*, VII, 559, îl der. din rut. *hohol'; horholi*, vb. (Trans., a împodobi, a înfrumuseța), cf. *corcoli; hură*, s. f. (ceartă, scandal; mulțime, forfotă), cf. *hîră; hurătui*, vb. (Trans., a goni păsările din curte); *hurc*, s. n. (bătaie, gonire a animalelor, la vînătoare), cf. *hîrcă* (numele vine de la zgomotul presupus de

gonirea animalelor, la vînătoare; formal, trebuie plecat de la **hurcă*, cu sing. refăcut); *hurcui*, vb. (a goni animalele la vînătoare); *hurcuială*, s. f. (gonire; vînătoare); *hurui* (var. *urui, hurdui*), vb. (a scîrțîi, a scrîșni); *huruitoare*, s. f. (morișcă, zbîrnîitoare); *hur(d)uitură*, s. f. (scrîșnet, zgomot); *hurduca* (var. *hurducăi*), vb. (a scrîșni; a face zgomot; a scutura, a zgîlțîi), pe care Cihac, I, 144, îl pune în legătură cu ceh. *hurt* „zgomot"; *hurducătură*, s. f. (scrîșnet); *hurduc-burduc* (var. *hurdu(ʃ)-burdu(ʃ), hurduz-burduz*), adv. (pe brînci); *hardughie*, s. f. (ruină, clădire mare și dărăpănată), der. de la *hurduca* precum *hîrghie* de la *hîrîi* (după Scriban, din ngr. χαρτουργία „fabrică de hîrtie", ipoteză puțin convingătoare); *hardughi*, vb. refl. (a sta să cadă; a decădea; a slăbi, a îmbătrîni). – Cf. *hîrd*. 4113

hîră (–re), s. f. – 1. Tuse. – 2. Babă. – 3. La oi, rîie.

Creație expresivă, cf. *hîr* „imitarea scrîșnetului", *hîrîi* „a mîrîi"; încrucișat cu sl. *chyrĭ*. – Der. *hîrlav*, adj. (corupt, stricat), cf. bg. *hărljav* „răpciugos"; *hirav* (var. *ʃirav, ghirav, jirav*), adj. (slab, sfrijit, neputincios), probabil de la un sl. **chyravŭ* (Cihac, II, 139; *DAR;* Conev 90; Pușcariu, *Dacor.*, V, 600). 4114

hîrb (–buri), s. n. – Ciob, ciuruc. – Mr. *hrup*, megl. *ărb, herb*.

Sl., cf. bg. *hărb* (*DAR;* după Miklosich, *Slaw. Elem.*, 52 și Cihac, II, 135, din sl. *crepu*). – Cf. *hîrbar*, s. n. (loc unde se aruncă cioburile); *hîrbărie*, s. f. (lucruri stricate); *hîrbui*, vb. refl. (a se preface în hîrburi, a se strica); *hîrbar*, adj. (băgăreț), plecîndu-se de la ideea că „își bagă nasul prin toate oalele"; *hîrbareț*, adj. (băgăreț, indiscret). 4115

hîrcav (–vă), adj. – Bîlbîit, gîngav.

Sl. *chrakavŭ* (*DAR*). Sec. XVII, înv. 4116

hîrdău (–dăie), s. n. – Vas din doage de lemn, ciubăr. – Var. (Trans.) *hurdoi*.

Mag. *hordó* (Miklosich, *Fremdw.*, 75; Cihac, II, 505; Gáldi, *Dict.*, 91), cf. sb. *ardov*. – Der. *hîrdău*, s. n. (Mold., oală, cratiță).

Din rom. provine rut. *hergew* (Miklosich, *Wander.*, 16). 4117

hîrleț (–țe), s. m. – Cazma. – Var. *hîrlez*, (Trans.) *ruleț*.

Sl. *rylicĭ, rylecŭ* (Miklosich, *Lexicon*, 810; Cihac, II, 138; Conev 93; Iordan, *Dift.*, 146). 4118

hirograf (–fe), s. n. – Autograf, document sub semnătură privată.

Mgr. χειρόγραφον. Sec. XVIII. 4119

hirotesi (–sesc, –it), vb. – A pune mîinile peste ceva.

Ngr. χειροθέτω. Sec. XIX. – Der. *hirotesie*, s. f. (acțiunea de a hirotesi). 4120

hirotonie (–ii), s. f. – Ridicare în rang a clericilor. – Mr. *hirotonie*.

Mgr. χειροτονία (Murnu 28). Sec. XVII. – Der. *hirotoni* (var. *hirotonisi*), vb. (a ridica în rang un cleric), din mgr. χειροτονῶ 4121

hîrș, interj. – Imită zgomotul produs la frecare sau spintecare. – Var. *hîrșt, harș(t)*.

Creație expresivă. – Der. *hîrșîi* (var. *hirșii, hîrjii, horji, horțăi, hirșni, hîrșcîi, hîrșcădi*), vb. (a scîrțîi, a scrîșni; a freca, a zgîria; a istovi, a slei, a epuiza; refl., a se familiariza, a se obișnui); *arșe*, s. f. (Mold., bici); *hîrșiit* (var. *hîrjiit, hîrșcădit, hîrșcîit*), s. n. (scîrțiit, scrîșnet); *hîrșie*, s. f. (blană de miel cu părul uzat sau prost conservat); *hîrsi*, vb. refl. (a se obișnui, a se deprinde; a fi zgîrcit), în al cărui al doilea sens pare a se observa același semantism ca în sp. *roñoso*, fr. *ladre* (după *DAR* este cuvînt de origine diferită, în legătură cu tc. *hirs* „lăcomie"); *hîrjoni*, vb. refl. (a se lua la harță în glumă, a vorbi glumeț), der. de la *hîrjii*, cu suf. expresiv *–ni* (sensul de bază este acela de „a se atinge"; după Cihac, II, 505 și *DAR*, din mag. *horsolódni* „a se certa"; obscur, după Iordan, *Dift.*, 213); *hîrjoană* (var. *hîrjoneală*), s. f. (curtare a unei femei); *hîrșim*, s. n. (reputație, faimă), probabil plecînd de la ideea de „familiaritate"; *hîrștioagă*, s. f. (oaie bătrînă), cu suf. peiorativ *–og; hreașcă*, s. f. (Mold.) „răzătoare". Nu este sigur dacă *horți*, vb. (a mișca un obiect făcîndu-l să alunece) aparține aceleiași intenții expresive, de el depinde *horțiș*, adv. (pieziș). 4122

hîrț (–ți), s. m. – Șoarece.

Mag. *heréc* „șobolan" (*DAR*). În Banat. – Der. *hîrciog*, s. m. (șobolan; hamster, Cricetus frumentarius), din mag. *hörcsög* (*DAR;* Gáldi, *Dict.*, 91), cf. sb. *hrčak* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 51). 4123

hîrție (–ii), s. f. – 1. Produs industrial special pentru scris, tipărit, desenat etc. – 2. Foaie de hîrtie. – 3. Act, document, înscris. – 4. Ban de hîrtie, bancnotă. – Mr. *hîrtie*.

Ngr. χάρτι, pl. χαρτιά (Murnu 28; *DAR*), în parte prin intermediul sl. (bg., sb.) *chartija*. Este dublet al lui *hartă*. Sec. XVII; prima fabrică de hîrtie din Moldova datează din 1583, și din Muntenia din jurul anului 1640. – Der. *hîrțoagă*, s. f. (hîrtie, act fără valoare; mapă; cărțoi), cu suf. peiorativ *–og; hîrțălog*, s. n. (mapă), prin încrucișare cu *terfelog* (Iordan, *BF*, IX, 120); *hîrțogărie*, s. f. (birocrație). 4124

B.C.U. „M. EMINESCU" IAȘI

hîrtop (-oape), s. n. – **1.** Peșteră. – **2.** Rîpă, groapă. – **3.** Adîncitură; groapă pe un drum. – Var. *hîrtoapă, vîrtop, vîrtoapă, hotrop, hotroapă.* Mr. *vîrtoapi.*

Sl. *vrŭtŭpŭ* (Cihac, II, 450; *DAR*), cf. bg. *vărtop*, sb., cr., slov., ceh. *vertep.* 4125

hîrzob (-oabe), s. n. – **1.** Funie, legătură. – **2.** Cabestan. – **3.** Candelabru de biserică. – **4.** Tipar de brînză. – **5.** Coșuleț, mai ales cel care se păstrează atîrnat, pentru a usca păstrăvi. – **6.** (Trans.) Patină. – Var. *hîrzoabă, vîrzob, vîrzop, vîrzoabă.* Mr. *vurzom.*

Bg. *vărzop* „legătură" (Cihac, II, 136; Tiktin). Se spune, în general, despre toate obiectele care atîrnă de o legătură. – Der. *hîrzoabă*, s. f. (sanda uzată); *înhîrzobat*, adj. (prevăzut cu patine). 4126

hîș, interj. – Servește pentru a alunga păsările din ogradă. – Var. *huș, uș.*

Creație spontană. – Der. *hîșii* (var. *cîșii, cîșăi, hușii, hușei, hîcii, hăcili, hîciui, hîșîi, hîșei, hucii, hușcăi*, etc.), vb. (a goni, a speria, a alunga păsările); *hușit*, adj. (prostit, aiurit); *hîtcîi*, vb. (a speria, a goni). 4127

hîț, interj. – Indică o mișcare ritmică de legănat. – Var. *hîța, huța, uța, ița.*

Creație spontană. – Der. *hîță*, s. f. (Banat, sanie); *hîțîi* (var. *hați, hățăi, ița, huțăi*), vb. (a scutura; a hurui; a agita, a mișca), cf. *bîțîi; hîțîna* (var. *hîțina, hîțîni*), vb. (a scutura, a hurducăi) cu suf. expresiv *-na; hîlțîna* (var. *hîlțîni*), vb. (a hurducăi), cu *l* expresiv, cf. *sgîlțîna; hîrț*, interj. (exprimă efortul care se cere pentru a scutura sau deplasa un obiect greu); *huță*, s. f. (leagăn, scrînciob); *huiț*, s. n. (Trans., scrînciob); *huița*, vb. (Trans., a legăna); *huțuna* (var. *huțîna, huțina*) vb. (a scutura; a legăna); *huțuț*, s. n. (leagăn, scrînciob); *huțuța*, vb. (a legăna); *huțupi*, vb. refl. (a se strădui, a face un efort); *hutupi*, vb. (a împinge, a alunga); *heață*, s. f. (Trans. de Sud, vargă, joardă); *hîțînătoare* (var. *huțunătoare*), s. f. (scrînciob); *(h)oțopină* (var. *huțupină*), s. f. (mîrțoagă; femeie rotofeie). 4128

hitiọn (-oană), adj. – Slab, uscățiv. – Der. *hiteo(a)n, vition.*

Mag. *hitvany* (*DAR*). 4129

hîtru (-ră), adj. – Viclean, șmecher, șiret. – Megl. *itru.*

Sl. *chytrŭ* (Cihac, II, 138; Conev 99), cf. bg. *hităr*, ceh. *chytrý*, rus. *chitryĭ*. – Der. *hîtrie*, s. f. (șiretenie). 4130

hlamịdă (-de), s. f. – **1.** Mantie. – **2.** Mantie împărătească.

Mgr. χλαμύδα, în parte prin intermediul sl. *chlamida* (sec. XVII) și modern din fr. *chlamyde*, cu primul sens. 4131

hlap (-pă), adj. – Libertin, desfrînat.

Sl. *chlapŭ* „sclav" (*DAR*); semantismul nu este clar. – Der. *hlăpie*, s. f. (libertinaj, desfrîu). Sec. XVII, înv. 4132

hleạb (-buri), s. n. – **1.** (Mold.) Rest, fragment, ciob. – **2.** Hîrb.

Sl. *chlĕbŭ* „pîine" (Cihac, II, 193). Trebuie să fi însemnat la început „rest de pîine, bucată" și de aici „rest". *DAR* pleacă de la rus. *chljabatĭ* „a se rablagi"; Scriban crede că este vorba de o metateză a lui *bleah* < *bleau.* – Der. *hlibui* vb. (a deteriora, a strica); *hliban*, s. n. (Mold., pîine); *înhleba*, vb. (Mold., a purta pantofi prea mari). 4133

hlipị (-pęsc, -ịt), vb. – A plînge cu sughițuri, a se boci.

Sl. *chlipati* (*DAR*), cf. bg. *hlipam*, rus. *chlipatĭ*. Sec. XVI, înv. – Der. *hlipat*, s. n. (înv., suspin, plînset); *hlipit*, adj. (istovit). 4134

hlịză (-ze), s. f. – Ogor, țarină, cîmp.

Origine necunoscută. În Mold. – Der. *hlizi*, vb. (a delimita). 4135

hlizị (-zęsc, -ịt), vb. refl. – A avea chef de rîs, a sta să rîdă.

Sl., cf. bg. *hlĕzja* „a glumi", rut. *hluzuvaty* „a pune într-o situație ridicolă", ceh. *iiziti se* „a zîmbi" (Cihac, II, 139; *DAR*). 4136

hoạncă (-ce), s. f. – (Trans., Banat) Vale, trecătoare.

Sb. *hunka* (Candrea). 4137

họbot (-te), s. f. – **1.** (Trans.) Nas exagerat de mare. – **2.** Stinghia din spate de la sanie. – **3.** Văl de mireasă. – **4.** Văl în general. – Var. *obot.*

Sl. *chobotŭ* „bot" și „coadă" (Tiktin; *DAR*), cf. bg. *hobot*, rus. *chobot* „trompă". – Der. *înhobota*, vb. (a pune vălul de mireasă). 4138

hochịm (-muri), s. n. – Ordin scris al sultanului.

Tc. *hükŭm* (Tiktin; *DAR*). Sec. XVII, înv. 4139

hod (-duri), s. n. – Mers, umblet.

Rus. *chod* (Cihac, II, 139). În Mold., rar. Pare a fi dublet al lui *hudă*, s. f. (Mold., Trans., deschidere, trecere), de unde *hudiță*, s. f. (Mold., stradă, uliță), cf. Cihac, II, 139 și Tiktin (după Philippide, II, 717, *hudiță* ar fi în legătură cu alb. *udë*). 4140

họdă (-de), s. f. – Lișiță.

Mag. *hóda* (*DAR*). 4141

hodîc, interj. – Exprimă ideea de șchiopătat. – Var. *hontîc, hojmîc.*

Creație expresivă, cf. *șontîc.* – Der. *hodîcăi* (var. *hoticîi*), vb. (a șchiopăta), pe care Tiktin îl punea în legătură cu pol. *chodaki* „picioroange" și *DAR* cu sl. *chodŭ* „mers", cf. *hod; hobîc,* s. n. (groapă), probabil în loc de *hodic.* De aceeași origine trebuie să fie *hojmalău* (var. *hojmandrău, hajmandău*), s. m. (Mold., gogoman, nătăfleț) al cărui semantism pare să se explice prin ideea de bază că „nu știe să se ferească de gropi", cf. definiția populară a prostului, *dă în gropi* (Philippide, II, 726, explică *hojmalău* prin *osmanliu;* Scriban, prin *hojma,* ca și cum ar însemna „totdeauna înalt"). Cf. și *honcăi,* vb. (Munt., a se legăna, a șchiopăta), pe care Scriban, *Arhiva,* 1912 și *DAR,* îl pun în legătură cu mag. *hánkódni* „a se agita". 4142

hodîr, interj. – Servește pentru a speria sau goni câinii. – Var. *codîr.*

Creație expresivă. 4143

hodorọnc, interj. – Exprimă sunetul produs de o cădere zgomotoasă sau de hurducăitul unei căruțe grele. – Var. *hodorosc, hodorog.*

Creație expresivă, cf. fr. *patatras,* sp. *cataplum.* Se folosește adesea în compunere: *hodoronc-tronc, horodosc-trosc,* formă prin care desemnează o greșeală foarte mare. Pentru intenția expresivă, cf. compunerea asemănătoare *hurduca, hardughie, hudub-.*

Der. *hodorob* (var. *hodorog*), s. n. (năvod), pe care îl pune în legătură cu sl. *udorobĭ* „oală"; *horodog,* adj. (învechit, stricat; neputincios, ramolit), pe care Cihac, II, 503, Tiktin și *DAR* îl pun în legătură cu mag. *hadaró* „îmblăciu" (cf. *hăddrag*); *hodoroagă,* s. f. (vechitură, hîrb; morișcă, hîrîitoare; vorbăreț, flecar); *hodoroabă,* s. f. (vechitură, lucru uzat); *hodorogi,* vb. (a hurui, a zdrăngăni; a face zgomot în mers); *hodorogeală,* s. f. (zgomot supărător, zdrăngănit); *hodroage,* s. f. pl. (boarfe, catrafuse); *înhodoroba,* vb. (a repara); *hodrînc,* s. n. (Trans., unealtă, sculă); *hodrînca* (var. *hobrînca*), vb. (a scutura, a zgîlțîi). 4144

hoge (-gi), s. m. – 1. Dascăl musulman. – 2. Imam. – Mr. *hoge,* megl. *ogea.*

Tc. *hoca* (Șeineanu, III, 65; Lokotsch 850; Ronzevalle 87), cf. ngr. χοτζάς, bg. *hodža,* sb. *hoǧa.* – Der. *hogi,* vb. (Munt., a striga, a țipa). Din aceeași familie fac parte *hogeghean,* s. m. (înv., slujbaș turc), din tc. *hocegian* și *hoget,* s. n. (document autentic), din tc. *hoccet* (sec. XVIII, înv.). 4145

hoher (-ri), s. m. – 1. Călău. – 2. Hingher care omoară câinii vagabonzi.

Mag. *hóhér* (Cihac, II, 506; Gáldi, *Dict.,* 136). Sec. XVIII. În Trans. și Mold. – Der. *hoheri,* vb. (a chinui). 4146

hohoți (-țesc, -ịt), vb. – 1. A izbucni în râs. – 2. A plînge zgomotos.

Creație expresivă, cf. *hihoti, chicoti.* Se consideră în general că este der. din sl. *chochotati* „a râde", cf. rus. *chochot* „hohot" (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 51; Cihac, II, 139; Tiktin; Berneker 393, cf. 319; Conev 103; *DAR*). Această soluție este posibilă, dar cuvîntul sl. este tot expresiv și poate, firește, să coincidă cu rom. Pe de altă parte, cuvîntul sl. nu înseamnă decît „a izbucni în râs", pe cînd în rom. ideea de „râs" sau de „plîns", pare secundară, ideeea inițială fiind cea de „în chip zgomotos"; cf. mr. *huhutescu, huhutire* „a striga, a urla". – Der. *hohot,* s. n. (hohot); *hohoteală,* s. f. (râs), cf. *chicoteală.* 4147

hoit (-turi), s. n. – Cadavru.

Mag. *holt,* în loc de *halott* (Cihac, II, 506; *DAR*). Fonetismul nu este convingător. 4148

hojma, adv. – În mod repetat, continuu.

Rut. *hožma* (*DAR;* Candrea; Scriban). Hasdeu, *Col. lui Traian,* 1876, 1, pleca de la un dacic **ghingama,* iar Cihac, II, 139, de la sb. *odma* sau *jed(a)nak.* Candrea, *Elementele,* 408, considera rut. ca fiind de proveniență rom., idee pe care a abandonat-o mai tîrziu. În Mold. 4149

holbă (-bęz, -ạt), vb. – A face ochii mari, a se zgîi. – Var. *(în)holbi, înholba.* Mr. *volbu, vulbare.*

Lat. *volvĕre* (Tiktin; *DAR;* Pascu, I, 188; Candrea; Scriban); cu o alterare care nu a fost suficient explicată; cf. *volbură.* Ar putea fi și o creație expresivă, paralelă cu *bulb(uc)a.* Așa cum este *holboacă* față de *bolboacă* și *holboană* față de *bolboană.* – Der. *holban,* s. m. (persoană care se lasă surprinsă cu ușurință); *ghiolbană,* s. f. (femeie cu ochii mari). 4150

holdă (-de), s. f. – Cîmp semănat, lan.

Mag. *hold* „măsură, baniță" (Cihac, II, 506; Gáldi, *Dict.,* 92). 4151

holeac (-că), adj. – Libertin, desfrînat.

Rut. *cholĕk* (Bogaci, *BF,* V, 235). Sec. XVII, înv. 4152

holeră (-re), s. f. – 1. Boală epidemică gravă. – 2. Plantă spinoasă, Xanthium spinosum. – Mr. *huleră.*

Ngr. χολέρα, cf. bg. *holera* (după Cihac, II, 140, din sl. *cholera*). 4153

holercă (-ci), s. f. – Țuică, rachiu. – Var. *halercă, horilcă, holircă.*

Rus. *chorilka*, pol. *horylka* (Tiktin; *DAR*). 4154

holțéi (-i), s. m. – Burlac.

Pol. *hultaj*, rut. *hol'tjai* „desfrînat" (Tiktin; *DAR*); după Cihac, II, 140, din rus. *cholostyĭ* „burlac". – Der. *holteiesc*, adj. (de burlac); *holteie*, s. f. (burlăcie); *holtei*, vb. (a trăi ca burlac). 4155

hondoálă (-le), s. f. – (Trans.) Groapă pe o coastă. – Var. *hăndal*.

Săs. *hân*, în loc de *hauen* „a tăia" și *Dal* (< germ. *Tal*) „vale" (Drăganu, *Dacor.*, V, 365). 4156

honipsí (-sęsc, -ít), vb. – A suporta, a îngădui.

Ngr. χωνεύω, aorist ἐχώνευσα (Scriban, *Arhiva*, 1913; *DAR;* Gáldi, 195). Sec. XIX, înv. 4157

honț (-ți), s. m. – Poreclă dată sașilor din Transilvania.

De la *Hans* „Ioan", care sună în pronunțarea săs. *Honnes, Hännes* (Borcea 193; Tiktin). Este posibil ca în alegerea acestui nume să fi intervenit o intenție satirică, ce apropie cuvîntul de *h(o)anță* „cîrpă", cf. *hanță* sau de la *hont* „pungaș", cf. *hoț, pahonț*. 4158

hop, interj. – Exprimă efortul de a sări sau a ridica o greutate; servește ca îndemn în aceste împrejurări. – Var. *hopa(í)*. Mr. *hop*.

Creație expresivă, cf. alb. *hop*, germ. *hopsen*, engl. *to hop*, tc. *hoppaha* (după Graur, *GS*, VI, 330, tc. este etimon al rom. *hop așa*). – Der. *hop*, s. n. (salt, săritură; obstacol, groapă; dificultate, neplăcere); *hopăi*, vb. (a sări, a țopăi); *hopină*, s. f. (denivelare, groapă); *hopuros*, adj. (plin de gropi). – Cf. *țop*. 4159

horă (-ri), s. f. – 1. Dans în cerc. – 2. Melodie a acestui dans. – 3. (Trans. de Nord) Cîntec liric sau satiric. – 4. Adunare sărbătorească ce are loc de obicei în fiecare duminică în sate, și la care se joacă hora. – 5. Cerc, grup aparte, bisericuță. – 6. Cor (al unei biserici). – 7. Constelație neidentificată. – Var. *hoară, hore*. Mr. *cor*.

Ngr. χορός (Röesler 578). Se presupune în general că a intrat în rom. prin intermediul bg. *hóro* (*DAR;* Pușcariu, *Lr.*, 280), însă această ipoteză nu pare necesară; cf. și sb. *horo*, tc. *hora*. – Der. *hori*, vb. (a juca hora; a cînta sau a interpreta la instrumente melodii populare; a aduna cu grebla fînul pentru a forma baza căpiței); *horitor*, s. m. (dansator; cîntăreț); *horitură*, s. f. (baza căpiței); *horiște*, s. f. (loc sau sală unde se dansează). 4160

horă (-re), s. f. – Oraș.

Ngr. χώρα (*DAR;* Gáldi, 196). Sec. XVIII, înv. 4161

horáiță (-țe), s. f. – Drum, cale.

Origine necunoscută. În Trans de Nord. După Scriban, în legătură cu rut. *gorá* „munte". 4162

horbotă (-te), s. f. – (Mold.) Dantelă.

Pol. *forbot* (Cihac, II, 140; Tiktin; *DAR*); – Der. *(în)horbotat*, adj. (împodobit cu dantelă). 4163

horciță, s. f. – Mușchi.

Rus. *gorcica* (*DAR*). Sec. XVII, înv. 4164

horeț (-țe), s. n. – Coș de răchită, mai ales pentru a usca păstrăvi.

Mag. *halrács* „năvod" (Scriban). 4165

horn (-nuri), s. n. – 1. Parte a coșului de fum. – 2. Parte superioară la soba făcută din cărămizi. – 3. (Trans.) Horn. – Var. *hoarnă*.

Germ. *Horn*, prin intermediul rut. *horn* (*DAR*), cf. pol. *horno*, rut. *gorn* (Tiktin). – Der. *hornoi* (var. *horloi, (h)urloi*), s. n. (coș, horn; țeavă, conductă); *hornar*, s. m. (coșar). 4166

horobăí (-íesc, -ít), vb. – A se strădui, a-și căuta de lucru.

Creație expresivă, poate proprie lui Rebreanu (nu apare în dicționare); cf. *înhodoroba, cotrobăi*. 4167

horodíncă, s. f. – Dans tipic.

Rut. *horodjanka* „orășancă" (*DAR*). 4168

horp, interj. – Exprimă zgomotul produs cînd se bea.

Creație expresivă, cf. *hap, leorp*. – Der. *horpăi* (var. *hărpăi, horpoti*), vb. (a sorbi, a înghiți cu zgomot); *horpăială*, s. f. (acțiunea de a bea). 4169

horș (-șuri), s. n. – (Trans.) Rindea pentru scînduri negeluite.

Mag. *horgy* (Candrea; Gáldi, *Dict.*, 137). – Der. *horji*, vb. (a da la rindea). 4170

horști, s. m. pl. – Plantă, Luzula maxima.

Origine necunoscută. 4171

hospí (-pęsc, -ít), vb. – A dormi mult.

Sl. *usŭpiti* (Graur, *BL*, VI, 147). 4172

hoț (-ți), s. m. – 1. Persoană care fură. – 2. Persoană ageră, isteață.

Origine obscură, probabil expresivă. Pare a aparține aceleiași rădăcini expresive *haț*, cf. *hățaș*, s. m. (Bucov., hoț). Variația vocalică nu e rară în cazuri de interpretare expresivă, cf. *hală* și *hoală, hanță* și *hoarță, handră* și *hoandră, hăis* și *hois*, etc. Pentru identitatea formală a numelui cu

interjecția cf. *cioc, dop, hop*. Originea expresivă a fost indicată încă de Hasdeu, *Istoria critică*, I, 2, p. 294, dar nu pare să fi fost acceptată. Celelealte ipoteze sînt departe de a fi convingătoare: din sl. *zloděi* „malefic" (Cihac, II, 141); de la o rădăcină sl. **chop–*, de unde și rus. *chopitĭ* „a prinde", cu suf. sl. *–ĭcĭ*, de unde **hopț* (Densusianu, *GS*, IV, 153); de la rădăcina sl. **hot–*, cf. *poftă* (Scriban). De aici pare a proveni numele *huțani* sau *huțuli*, populație carpatică din Galiția, care vorbește ruteana, dar care nu pare a fi de origine slavă. (După Rozwadowski, apud Vasmer, I, 324, acest nume ar fi got. *guta* „got", transmis prin intermediul rut.; însă această ipoteză nu pare probabilă).

Der. *hoață*, s. f. (femeie care fură); *hoțoaică*, s. f. (hoață; prăjină de scuturat fructele); *hoțesc*, adj. (de hoți); *hoțește*, adv. (ca hoții; pe ascuns); *hoțiș*, adv. (hoțește); *hoți*, vb. (a duce viață de hoț; a fura); *hoție*, s. f. (furt, jaf; fraudă); *hoțime*, s. f. (bandă de hoți); *hoțoman*, s. m. (hoț), cu suf. expresiv *–man; hoțomănie*, s. f. (bandă de hoți); *hoțomănesc*, adj. (de hoți); *pohoț*, s. m. (hoț), în Mold., cu suf. *po–* ce indică excelența, cuvîntul pe care Cihac, II, 272, îl glosează prin „libertin" și îl pune în legătură cu sl. *pochotinŭ; pohoață*, s. f. (femeie rea) pe care Pascu, *Arch. Rom.*, VI, 231, îl pune greșit în legătură cu *pațachină*, prin intermediul unei forme incerte **poțoahă; pahonț* (var. *pohonț*), s. m. (termen de batjocură pentru soldații ruși), cuvînt pus în legătură de către Tiktin cu rus. *pĕhotinec* „infanterist", și de către Scriban cu rus. *pogonecĭ* „ștafetă", cf. *honț*. 4173

hotar (–re), s. n. – **1.** Limită, margine. – **2.** Frontieră, graniță. – **3.** Capăt, extremă. – **4.** Proprietate, teren delimitat. – **5.** (Înv.) Hotărîre.

Mag. *hotár* (Cihac, II, 507; Tiktin; Gáldi, *Dict.*, 92). Nu este sigur că mag. a dat sl. *chotarŭ* (Berneker, 386) sau că provine din acesta (Melich, *Slavonic R.*, XI, 360; sb. *hatar* începînd cu sec. XIV, cf. Daničič, III, 582); însă și cuvîntul rom. poate proveni din sl., cf. sb. *atar* „regiune". – Der. *hotări*, vb. (a delimita, a pune hotar; a stabili, a fixa; a hotărî; refl., a se mărgini, a se învecina), cf. mag. *határozni* „a discerne, a hotărî"; *nehotărîre*, s. f. (lipsă de hotărîre); *nehotărît*, adj. (indecis); *hotăraș* (var. *hotărîș*), adj. (învecinat), din mag. *határos* (Löwe 20; Gáldi, *Dict.*, 137); *hotărîtor*, adj. (decisiv, determinant); *hotărît*, adv. (sigur, fără îndoială); *hotărîturĭ*, s. f. (înv., delimitare); *hotarnic*, adj. (care se referă la hotarele unei moșii); *hotărnici*, vb. (a pune hotar, a delimita); *hotărnicie*, s. f. (demarcare); *înhotărît*, adj. (adj. (înv., limitrof). 4174

hotnog (–gi), s. m. – **1.** Comandant, șef al unei oștiri. – **2.** În Mold., la sfîrșitul sec. XVI, căpitan al unei companii de o sută de soldați. – Var. (înv.) *hodnog(iu)*.

Mag. *hadnagy* (Tiktin; Gáldi, *Dict.*, 136). Apare din 1446, cu primul sens. 4175

hrăbor (–oară), adj. – Viteaz, curajos, brav. – Var. *hrabor*.

Sl. *chrabŭrŭ* (Philippide, *Principii*, 38; *DAR*). Sec. XVII, înv. – Der. *hrăbori*, vb. refl. (a–și da curaj, a se însufleți); *hrăborie* (var. *hărborie*), s. f. (vitejie, bravură), înv. 4176

hram (–muri), s. n. – **1.** Închinare a unui lăcaș de cult. – **2.** Patron al unei biserici. – **3.** Serbare a patronului unei biserici.

Sl. *chramŭ* „casă, templu" (Cihac, II, 142), cf. rus. *chram* „biserică". 4177

hram (–muri), s. n. – Pătură, învelitoare. – Var. *hramă*.

Tc. *ikram* „covor" (Tiktin; *DAR*). 4178

hrană (–ne), s. f. – **1.** Aliment, mîncare. – **2.** (Înv.) Profesie, meserie considerată ca sursă dătătoare de hrană. – Mr. *hrană*.

Sl. *chrana* (Cihac, II, 142; *DAR*), cf. bg. *hran*, sb. *hrana*. Pl. este rar. – Der. *hrănaci*, adj. (înv. și Trans., mîncău; care mănîncă mult, cu folos); *hrănace*, s. f. (femeie care alimentează mașina de treierat); *hrăni*, vb. (a alimenta, a nutri; a crește, a întreține; a îndopa; refl., a se sătura; înv., a ocroti), din sl. *chraniti*, cf. mr. *hrănescu, hrănire*, megl. *rănes*, bg. *hrania*, sb. *hraniti* și rus. *chranitĭ* „a păstra" (ultimul sens al cuvîntului rom. este un împrumut literar din sl.; var. populare *hărăni, arănî*); *nehrănit*, adj. (subalimentat); *hrănitor*, adj. (care hrănește; nutritiv); *hrăniște*, s. f. (înv., alimentare). 4179

hrapă (–ăpi), s. f. – (Bucov.) Povîrniș, repeziș.

Origine incertă. Cf. rut. *hrapa* „bulgăre înghețat", *rapa* „stîncă ascuțită" (*DAR;* Candrea). După Scriban, în legătură cu *grapă*. 4180

hrăpț (–pęsc, –ț), vb. – **1.** A gîfîi, a sufla greu. – **2.** A lătra, a urla.

Sl. cf. rus. *chrapetĭ* „a sforăi". În Trans. și Bucov. Cf. *hropot*. 4181

hreașn (–ești), s. m. – Ridiche sălbatică (Cochlearia Armoracia). – Var. (Trans.) *hreșan*. Mr. *hrean*.

Sl. *chrĕnŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 51; Conev 48), cf. bg. *hren*, rs. *chren*. – Der. *hreaniță*, s. f. (plantă, Bunias Erucago); *hreniță* (var. *hrăniță*), s. f. (plantă, Lepidium draba, campestre, sativum);

hrenoasă, s. f. (varietate de muștar sălbatic, Sinapis arvensis); *hrenui*, (Mold., a amărî, a supăra). 4182

hreapcă (-epce), s. f. – 1. Greblă mică ce se aplică la coasă. – 2. Vrascuri. – 3. Pădure tînără.

Sl., cf. ceh. *hrabka* „întărire" (Tiktin), rut. *hrabki* „greblă" (*Jb*, XIX, 87, *DAR*). La celelalte sensuri pare a se fi produs o confuzie cu *hreasc*, var. de la *vreasc*. – Der. *hrepcui*, vb. (a cosi cu hreapca pusă). 4183

hrentui (-uesc, -it), vb. – (Mold.) A strica, a uza, a hodorogi. – Var. *hrintui, hrențui*.

Origine incertă. Din mag. *harántolni* „a strica" (Cihac, II, 507), sau dintr-un etimon sl. comun ambelor limbi (Scriban). Ultima var. indică o contaminare cu *sdrențui*. – Der. *hrentuitură*, s. f. (stricare, uzare). 4184

hrib (-bi), s. m. – (Mold.) Ciupercă comestibilă (Boletus edulis). – Var. *hribă*.

Sl. *chribŭ* „spinare" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 18; Cihac, II, 143; *DAR*), cf. rut. *hryb* „ciupercă", pol. *grzyb*, slov. *hrib*, mag. *hirip;* cf. și *gîrbă*. Var. se folosește și în Mold. și Trans., cu sensul de „cartof". 4185

hrîncă (-ci), s. f. – (Mold.) Bucată de mămăligă.

Rut. *hrinka* (*DAR;* Bogrea, *Dacor.*, IV, 822). 4186

hrișcă, s. f. – Plantă erbacee meliferă, cu semințele comestibile (Fagopyrum esculentum).

Rut. *hrička*, pol. *hryczka*, în parte prin intermediul mag. *haricska* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 20; Cihac, II, 143; *DAR*). – Der. *hrișcar*, s. m. (insectă, Rhizotrogus solstitialis). 4187

hrișmă, s. f. – Mir, untdelemn sfințit.

Mgr. χρῖσμα. Înv. 4188

hrismoș (-suri), s. n. – Profeție, predicție.

Mgr. χρησμός (Gáldi, 196). Sec. XVIII, înv. 4189

hrisov (-oave), s. n. – Scrisoare, act ce servea ca titlu de proprietate, de privilegiu, pergament. Se numeau astfel toate documentele ce proveneau de la cancelaria domnească, și care purtau sigiliul domnitorului. – Var. (înv.) *hrisovul*, (pop.) *hristov*.

Mgr. χρυσόβουλον „bulă de aur" (Roesler 579; *DAR*), cf. v.sb. *hrisovolĭ*. Sec. XVII. Pentru nume, cf. și *bula* „sigiliu papal" și „document papal". – Der. *hrisovolit*, s. m. (persoană care se bucura de un drept sau privilegiu, în virtutea unui document al domnitorului). 4190

hristoitie (-ii), s. f. – Viață creștinească. Ngr. χριστοπόθεια (Tiktin; Gáldi 196). Sec. XIX, înv. 4191

hropot (-te), s. n. – (Trans.) Gîfîit, respirație grea.

Creație expresivă, cf. *horcăi* și *tropot, ropot*, ca și sb. *hropiti* „a gîfîi". – Der. *hropoti*, vb. (a gîfîi). Din sl., după Miklosich, *Slaw. Elem.*, 51, Cihac, II, 143 și Scriban. 4192

hrubă (-be), s. f. – 1. Încăpere subterană, subsol. – 2. Colibă, bordei îngropat. – 3. Parte exterioară a hornului.

Mag. *huruba* „colibă îngropată" (Cihac, II, 507; *DAR*). Ultimul sens pare să fie în legătură cu rut. *hruba* „sobă" (Candrea; Scriban). Der. pe baza bg. *koruba* „scorbură într-un trunchi de copac", cf. alb. *korubë* „stup" (Conev 80) nu este probabilă. Nu este clară nici legătura cu germ. *Grube* (Tiktin). Cf. țig. *hrobos* „șanț", poate din rom. 4193

hu, interj. – Imită strigătul unor păsări cum sînt ciuful sau cucuveaua.

Creație expresivă, cf. fr. *huer, chat-huant*. – Der. *huhăi*, vb. (a striga bufnița sau ciuful); *huhura* (var. *huhureza*), vb. (a țipa; a necheza); *huhurez*, s. m. (ciuf, Asio otus) cu suf. *-ez* (*DAR;* din mag. *huhogni* „a țipa" și *bagoly* „cucuvea", după Cihac, II, 507; de la *ciuhurez*, după Tiktin și Scriban) și cu multe var., *hurez, huhureț, huhurete, buhurete, ciuhurete*, aceasta din urmă prin încrucișare cu *ciuf* sau *ciuh* „moț". 4194

hu, interj. – Exprimă ideea de zgomot, de frig sau de nemulțumire.

Creație expresivă. – Der. *hui*, vb. (a răsuna, a vui; a rage; a bombăni, a bodogăni; despre porci, a grohăi), coincide cu *vui; huială*, s. f. (zgomot, grohăit); *huet*, s. n. (zgomot, vuiet); *huiduca*, vb. (a face zgomot), încrucișat cu *hurduca*. 4195

huci (-iuri), s. n. – Pădure mică, crîng. – Var. *hîci, hîngî, higi, hugi*.

Sl., cf. rut. *hušča* „desiș", ceh. *husty*, sb., cr. *gušta* „tufiș" (Cihac, II, 134; *DAR;* Scriban). – Der. *hugeac*, s. n. (crîng), din rut. *huščak* „bălării, hățiș" (*DAR*); *hăciugă*, s. f. (desiș de pădure), cf. rut. *hadžuga* (Candrea); *hălăciugă*, s. f. (bălării, tufișuri), cu *l* expresiv. Din același etimon, rut. *hušča* „desiș" provine *huște* (var. *huști, hoște, hoce*), s. f. pl. (resturi de tărîțe, după prepararea borșului); iar de la această ultimă var. s-a refăcut un nou sing., *huc*, s. n. (Trans., Mold., resturi, reziduuri, gunoi), cf. *hucărie*, s. f. (bucățele, obiecte mărunțite). Cf. Drăganu, *Dacor.*, III, 705. 4196

hudub-. Rădăcină expresivă care evocă ideea unei căderi zgomotoase.

Creaţie expresivă; nu este altceva decît o var. de la *hodoronc*, s. v. – Der. *hudubîşt*, interj. (exprimă ideea unei căderi în apă), cf. *bîşti, bîldîbîc; hudubă*, s. f. (pasăre de pradă), probabil datorită scufundării ei comparate cu aruncatul în apă; *hudubleaje*, s. f. (pasăre de pradă); *hududoi*, s. n. (vale strîmtă, rîpă); *hudubeie* (var. *hud(r)ubeţe, ho(n)drobeie*), s. f. pl. (obiecte, vechituri); *odobaie* (var. *hodobaie, (h)udubaie*), s. f. (rablă, maşină veche; casă mare dărăpănată; persoană care seamănă cu un cal; vechitură, lucru uzat), cuvînt în mod evident egal cu cel anterior (după Scriban, de la *dubă*); *odobeală*, s. f. (temniţă, închisoare), cuvînt rar, folosit numai de Ispirescu (după Cihac, de la *dubă;* după Candrea, de la *dubeală*); *huduroi*, s. n. (pămînt necultivat). **4197**

huideo, interj. – Se foloseşte pentru a alunga porcii; de asemenea, pentru a reda condamnarea violentă a unui act reprobabil. – Var. *huidea, hîido, huido.*

Coincide cu bg., sb. *ujdo*, ar putea fi de origine orientală. – Der. *huidui*, vb. (a alunga porcii; a fluiera în semn de batjocură violentă; a condamna); *huiduială*, s. f. (acţiunea de a huidui); *huiduitură*, s. f. (huiduială); *huidumă*, s. f. (porc, canalie, ticălos), cuvînt care a fost glosat şi explicat în diverse moduri (de la *huium*, var. a lui *duium*, după *DAR;* de la *hadîm*, după Scriban); *haidumă*, s. f. (Arg., ţăran). **4198**

huiă (-le), s. f. – **1.** Calomnie, ponegrire. – **2.** Blasfemie, ocară. – **3.** (Adj.) Mizerabil.

Sl. *chula* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 51; Cihac, II, 144; *DAR;* Conev 101), cf. bg. *hul*, sb., slov. *hula*, rus. *chula*. – Der. *hulnic*, adj. (înv., defăimător); *huli*, vb. (a calomnia, a ponegri; a blasfemia; a dispreţui), din sl. *chuliti; hulitură*, s. f. (înv., defăimare; înv., persecutare); *hulenie*, s. f. (înv., blasfemie); *hulitor*, adj. (calomniator); *huligan*, s. m. (om zdravăn, golan, derbedeu), primul sens prin confuzie cu *găligan* iar al doilea, împrumutat cu cuvîntul, din rus. *chuligan; huliganism*, s. n. (tulburare a ordinii şi moralei publice). **4199**

huiă (-le), s. f. – (Munt., Trans.) Surpare, desprindere.

Mag. *hulla* (*DAR*). – Der. *hului*, vb. refl. (a se surpa, a se nărui), din mag. *hullani* (*DAR;* Gáldi, *Dict.*, 137). **4200**

huiub (-bi), s. m. – Porumbel. – Var. *golumb, gulup*. Mr. *gulup*.

Rut. *holub*, var. din sl. *golǫbi* (Miklosich, *Lexicon*, 135; Cihac, II, 144; Byhan 311; *DAR*), cf. bg. *golăb*. – Der. *hulubiţă*, s. f. (porumbiţă), cf. sl. *golǫbica; hulubărie*, s. f. (porumbar, adăpost pentru hulubi). – Cf. *gulup*. **4201**

huiubă (-be), s. f. – Prăjină prinsă de crucea căruţei. – Var. *hlobă, ulubă, h(o)loabă*.

Rut. *och(o)loblja*, pol. *hołoble* (Cihac, II, 139; Tiktin; *DAR*), din germ. *kloben*. – Der. *hlobăna*, vb. refl. (a se legăna). **4202**

huludeţ (-ţe), s. n. – **1.** Fusul ţevii de la suveica războiului de ţesut. – **2.** Dop. – Var. *hludeţ, huduleţ*.

Sl. *chludŭ* „vergea" (Cihac, II, 144; *DAR*); ultima var. indică o încrucişare cu *hudub-*. **4203**

huimă (-me), s. f. – Argilă întrebuinţată la spoitul caselor.

Ngr. χῶμα (Miklosich, *Vokal.*, III, 6; Roesler 571; Densusianu, *Filologie*, 448; Tiktin), poate în parte prin intermediul bg. *huma* (*DAR;* Candrea), deşi această ipoteză nu este necesară, şi nici cu totul convingătoare (după Conev 42, cuvîntul rom. ar proveni din bg. *glina*, ceea ce nu este posibil). Cf. mr. *umă*, pe care Puşcariu 1793 îl derivă direct din lat. *humus*, megl. *umă* care, după Capidan 314, provine din bg. – Der. *humos*, adj. (argilos; lipicios); *humărie*, s. f. (teren argilos, loc de unde se scoate humă); *humui*, vb. (a spoi cu humă); *humoaie*, s. f. (Mold., humă de spoit); *humu(l)tui*, vb. (a transplanta răsaduri). **4204**

humelnic (-ci), s. m. – Paznic al unui siloz.

Rut. *hmel'nik* „teren semănat cu hamei" (Scriban, *Arhiva*, 1912; *DAR*), cf. *hamei*. **4205**

huniе (-ii), s. f. – Pîlnie. – Mr. *hunie*.

Bg., sb. *hunija*, din ngr. χουνί < gr. χώνος (*DAR;* Conev 39), cf. tc. *huni*. **4206**

hupi (-pesc, -it), vb. – **1.** A fi flămînd. – **2.** Despre fructe, a nu se coace. – Var. *huchi, hulpi*.

Origine necunoscută. Pare a corespunde unei intenţii expresive, asemănătoare cu cea a lui *hap*. – Der. *hupoare*, s. f. (zăpuşeală), în legătură cu *hupi* ca *hăbuceală* cu *hap*. **4207**

hurduzău (-zăie), s. n. – (Trans.) Funie, frînghie.

Mag. *hordozó* „purtător" (Bogrea, *Dacor.*, I, 269; Gáldi, *Dict.*, 138). **4208**

hurie (-ii), s. f. – În religia musulmană, fecioară sau femeie foarte frumoasă promisă credincioşilor în paradis.

Tc. *huri*, probabil prin intermediul fr. *houri*. Împrumut literar din sec. XIX. **4209**

hurmuz (-zi), s. m. – **1.** Mărgea de sticlă. –

2. Arbore exotic, Symphoricarpus racemosus. – Var. *urmuz, (h)ormuz.*

Din tc. *Hormuz*, oraș la Golful Persic (Șeineanu, II, 216). 4210

hụrta, s. f. – În expresia: *cu hurta*, cu grămada. – Var. *vurtă.*

Rut. *hurt*, pol. *hurt* „turmă", pol. *hurtem* „în ansamblu" (Cihac, II, 144; Tiktin). 4211

husăn (-ni), s. m. – 1. Alică. – 2. Om care poate fi înșelat. – 3. Țăran.

Idiș germ. *chôssen* „logodnic, iubit" (Vasiliu, *GS*, VI, 116; Graur, *GS*, VII, 334; Iordan, *BF*, IV, 179). Pentru evoluția semnatică de la „logodnic" la „inocent" și „prost", cf. *fraier*. Arg. 4212

husăș (-și), s. m. – Monedă divizionară ce valora 20 *creițari* în Trans. – Var. *husoș.*

Mag. *huszas* (Cihac, II, 507), de la *hus* „douăzeci", cf. *husar*. 4213

hușțiuluc, interj. – Redă căderea în apă a unui corp greu.

Creație expresivă, cf. *hîș, hî(r)șt*. 4214

huzăr (-ri), s. m. – (Bucov.) Parte de jos a trunchiului unui copac, ciot.

Rut. *huzer* (*DAR*). 4215

huzdup, interj. – Redă căderea unui corp.

Creație expresivă, cf. *zdup*. – Der. *huzdoapă*, s. f. (gol, gaură). 4216

huzmęt (-turi), s. n. – 1. Funcție, slujbă, profesie. – 2. Venit. – 3. Impozit. – 4. Dar, plocon. – Megl. *huzmete*, megl. *izmet.*

Tc. *huzmet* (Șeineanu, II, 217; Lokotsch 861; Ronzevalle 85). – Der. *huzmetar*, s. m. (locator al unui venit statal). Sec. XVIII, înv. 4217

huzur (-ruri), s. n. – Bunăstare, trai comod, lipsă de griji. – Mr. *huzure.*

Tc. *huzur* (Șeineanu, II, 217; Roesler 606; Lokotsch 877; Ronzevalle 81), cf. ngr. χουζούρι. – Der. *huzuri*, vb. (a trăi comod, în belșug și trîndăvie). 4218

I–Î

i, conj. – Şi.

Sl. *i*. Slavism cultural, fără circulaţie reală, sec. XVI. – Comp. *iproci*, conj. (şi aşa mai departe), din sl. *i proče*, înv. 4219

i, interj. – Exprimă surpriza sau uimirea.

Creaţie expresivă, cf. *hi*. Se foloseşte şi în formele *iha, ihi, iho, ii*, cf. *tii*. 4220

iă, interj. – Serveşte pentru a atrage atenţia.

Creaţie spontană. Coincide cu sl. *ja* „şi", sb., cr. *ja* „aşa" (Cihac, II, 145, credea că rom. provenea din sl.), mag. *he* (sursă a rom., după Pascu, II, 95), alb. *ja*, cf. sard. *ea* „iată". După Philippide, II, 717, este o reducere de la *iacà*. Multe var.; *ian(i), iane, ien(e)*, mai ales în Mold.; *iacă*, interj. (de la *ia–că*, deoarece *ia* a fost interpretat ca un imperativ *ia (uită–te) că*, interpretare greşită care apare şi la *haide*, s.v. (după Diez, I, 161, *iacă* provine din lat. *ecce*, ca it. *ecco;* după Philippide, *Principii*, 92; Iordan, *Dift.*, 49; *REW* 2822 şi Buescu, *RPF*, II, 331, din lat. *eccam*, cf. Pascu, I, 102, mr. *iaca;* după Philippide, II, 717 din lat. *eccum;* după Scriban, din sb. *jako* „imediat"); *iacătă*, interj. (iată), în loc de *iacă–te*, cu aceeaşi interpretare a interj. ca verb (după Candrea, prin încrucişarea lui *iacă* cu *iată*); *iată*, interj. pare reducere a lui *ia uite*, cf. formele vulg. *ioite, iote, iete, ietă* (după *DAR*, Candrea şi Scriban, din sl. *eto*, bg. *jato*, cf. alb. *jatë;* cf. Procopovici, *Dacor.*, X, 72–79). Interpretarea generalizată a lui *iată*, var. *iacătă*, ca vb. a condus la formarea unei serii de hibride gramaticale; *ia(că)tă–mă, ia(că)tă–te* etc. Această schimbare de categorie se explică uşor, mai ales dacă se are în vedere o mofonie cu *ia*, imperativ de la *a lua*. 4221

iabangĭu (–ĭi), s. m. – Străin, venetic.

Tc. *yabanci* (Şeineanu, II, 218). Sec. XIX, înv. 4222

iabaşă (–ăle), s. f. – Instrument în formă de cleşte folosit la stăpînirea animalelor. – Var. *iavaşa*.

Tc. *yevaşa* (Şeineanu, II, 218; Lokotsch 945). Var. se foloseşte şi în Arg., cu sensul de „ochelari". 4223

iacă (–ăle), s. f. – Gît.

Tc. *yaka* (Şeineanu, II, 218; Lokotsch 927). Sec. XIX, înv., se foloseşte numai în expresia *a feşteli iacaua* „a greşi lovitura". – Der. *icăluţă*, s. f. (Munt., vas pîntecos). 4224

iacint (–ţi), s. m. – 1. Zambilă. – 2. Narcisă (Hyacinthus orientalis). – Var. *iachint*.

Mgr. ὑάκινθος (sec. XVII) şi modern din fr. *hyacinthe*. Var. este înv. 4225

iad (–duri), s. n. – Infern, gheenă.

Gr. ἅδης, prin intermediul sl. *jadŭ* (Cihac, II, 145; *DAR;* Conev 107), cf. bg., sb., rus. *ad*. – Der. *iedui*, vb. (Trans., a tortura, a chinui). 4226

iadeş (–şuri), s. n. – 1. Gen de rămăşag (fr. *philippine*). – 2. Os al pipetului de pasăre, care serveşte la acest rămăşag. – Mr. *iadeţ*, megl. *iadeş*.

Tc. *yades* „pariu", din per. *iadest* (Şeineanu, II, 218; Lokotsch, 922; Graur, *GS*, VI, 330), cf. ngr. γιαντές, bg. *jadec*. 4227

iagăr (–ri), s. m. – Vînător.

Germ. *Jäger* (*DAR*). În Trans., înv. 4228

iahnie (–ii), s. f. – Tocăniţă de carne şi zarzavat. – Mr. γ *iahne*, megl. *ianiiă*.

Tc. *yahni* (Şeineanu, II, 219; Lokotsch 926), cf. ngr. γιαχνί, bg. *iahnija*. 4229

iaht (–turi), s. n. – Navă mică şi elegantă pentru curse de plăcere.

Engl. *yacht*, prin intermediul fr. 4230

ialoviţă (–ţe), s. f. – Vacă îngrăşată pentru a fi sacrificată.

Sl. (bg., sb., rus.) *jalovica* „văcuţă", din sl. *jalovŭ* „sterp" (Cihac, II, 147; Conev 57; *DAR*). Este dublet al lui *iloave*, s. f. (fleacuri, nimicuri), în Trans. de Nord, din rut. *jalovyi* „sterp" (*DAR*). 4231

iama, s. f. – Invazie, incursiune. – Mr. γiamă, megl. *iamă*.

Tc. *ya(g)ma* (Şeineanu, II, 219; Lokotsch 923; Iordan, *Dift.*, 80), cf. bg. *jagmá*. Se foloseşte numai în expresia *a da iama* „a năvăli". 4232

iamac (–ci), s. m. – 1. Recrut, răcan. – 2. Aghiotant.

Tc. *yamak* (Şeineanu, III, 66). Sec. XVIII, înv. 4233

iamb (–bi), s. m. – Picior de vers compus din două silabe. – Var. (înv.) *iambos*.

Ngr. ἴαμβος (Gáldi 196). Sec. XVIII. – Der. *iambic*, adj., din fr. *iambique*. 4234

iamurlục (-curi), s. n. – Pieptar țărănesc. – Var. *imurluc.*

Tc. *yamurluk* (Lokotsch 924; Tiktin). După Scriban, ar fi cuvînt identic cu *iarmurcă*, s. f. (bonetă tipică a evreilor din Mold.), cuvînt rar (Cesar Petrescu îl folosește), care pare a fi fost influențat de *iarmaroc.* 4235

iangîn (-nuri), s. n. – Incendiu.

Tc. *yangin* (Șeineanu, III, 66; Lokotsch 942). Sec. XVIII, înv. 4236

ianuarie, s. m. – Prima lună a anului, gerar. – Var. (rară) *ianuariu.*

Sl. *januarĭ*. Este dublet de la *ghenarie* (var. *ghen(u)ar*), s. m., din sl. *gen(v)arĭ*. Sec. XVII, înv. 4237

iapă (-iepe), s. f. – **1.** Femela calului. – **2.** Tălpig, la războiul de țesut. – **3.** Suport pe care se trage plugul, cînd nu este folosit la arat. – **4.** Grindă mică. – Mr., megl. *iapă*, istr. *iope.*

Lat. *equa* (Pușcariu 755; Candrea-Dens., 795; *REW* 2883; *DAR*), cf. sard. *ebba*, prov. *ego*, cat., port. *egua*, sp. *yegua*. Pentru sensurile secundare, cf. *cobilă*. – Der. *iepar*, s. m. (paznic la iepe); *iepărie*, s. f. (herghelie de iepe); *iepilă*, s. f. (manetă, levier); pare traducere a sl. *kobila* (Pușcariu, *Dacor.*, VII, 468); *iepesc*, adj. (de iapă); *iepaș*, s. m. (poreclă dată de moldoveni soldaților polonezi ai lui Ian Sobieski, care le furau caii), cf. Iorga, *R. istorică*, V, 266. 4238

iaprạc, s. m. – Somn de mărime mică.

Tc. *yaprak* „foaie" (Scriban). 4239

iạr, adv. – **1.** Altă dată, din nou. – **2.** La fel, de asemenea. – **3.** (Conj.) Și, pe de altă parte. – **4.** (Conj., înv.) Totuși, în ciuda. – **5.** (Conj.) Dar, însă. – Var. *iară, ar(ă)*. Mr. *iar(ă)*, megl. *ară.*

Pare să provină dintr-un lat. **era* (Schuchardt, *ZRPh.*, XV, 240; G. Paris, *Rom.*, XX, 333; Meyer-Lübke, *Rom. Gramm.*, III, 495; Pușcariu 756; *REW* 2886; *DAR;* Pascu, I, 102), cf. engad. *eir*, prov. *er(a)*, v.gal. *ar*, cu același sens; cf. și ngr. ἄρα, ἔρα. – Der. *iarăși*, adv. (altă dată), cu *-și*, ca *cineși, totuși.* 4240

iạrbă, s. f. – **1.** Nume generic dat plantelor folosite pentru hrana animalelor. – **2.** Pajiște, gazon. – **3.** Plantă. – **4.** Plantă medicinală, leac. – **5.** Praf de pușcă. Mr., megl. *iarbă*, istr. *iorbe.*

Lat. *hĕrba* (Pușcariu 757; Candrea-Dens., 796; *REW* 4109; *DAR*), cf. it., prov. *erba*, fr. *herbe*, sp. *hierba*, port. *herva*). Forma de pl. este *ierbi*, în mod tradițional și *ierburi*, formație modernă care tinde să o substituie pe cea anterioară. Pușcariu 757 (urmat de Meyer-Lübke *Schicksal des lat. Neutrums*, 58 și Caragață, *BF*, III, 39), crede că *ierburi* este în realitate pl. **ervŏra*, de la *ervum;* opinie greșită, întrucît astfel de formațiuni sînt frecvente în rom., cf. *treabă*, pl. *trebi* și *treburi; ceață*, pl. *ceițe* și *ceițuri;* tratament care se explică prin nuanța colectivă de *-uri* (cf. și Graur, *BL*, V, 64).

Der. *ierbărie*, s. f. (plante ierboase, buruieni; provizie de praf de pușcă); *ierbot(ăc)ină*, s. f. (bălărie); *ierbar*, s. n. (rumen, despărțitură la stomacul rumegătoarelor; colecție de plante); *ierbar*, adj. (care are multă iarbă); *ierbărit*, s. n. (impozit pe locurile de pășune; impozit pe vînzarea de cai sau de vite); *ierbos*, adj. (cu iarbă; erbacee); *înierba*, vb. (a crește iarba; a trata vitele bolnave cu spînz sau cu alte plante medicinale; refl., a mina). *Ierbar* are dubletul neol. *erbar*, s. n. (colecție de plante), cf. *erbivor*, adj., din fr. *herbivore.* 4241

iarlîc (-curi), s. n. – Ordin dat de hanul tătarilor.

Tăt. (tc.) *yarlık* (Șeineanu, III, 66), cf. rus. *jarlyk.* Sec. XVIII, înv. 4242

iarmạ, s. m. – Somn de mărime mijlocie.

Tc. *yarma* „despicat, crăpat" (*DAR*). 4243

iarmarọc (-oące), s. n. – Tîrg ținut la date fixe, bîlci.

Germ. *Jahrmarkt*, prin intermediul rut. *jarmarok* (Cihac, II, 145; Sanzewitsch 204; *DAR*), cf. pol. *jarmar(e)k*, rus. *jarmarka.* În Mold. 4244

iạrnă (iẹrni), s. f. – Anotimpul cel mai friguros, între toamnă și primăvară. – Mr. *iar(n)ă*, megl. *iarnă*, istr. *iọrnę.*

Lat. (*tempora*) *hiberna* (Diez, I, 239; Pușcariu 758; Densusianu, *Hlr.*, 158; Candrea-Dens., 800; *REW* 4126; *DAR*), cf. it. (*in*)*verno*, fr. *hiver*, sp. *invierno*, port. *inverno.* Pl. *ierne* e înv.

Der. *ierna*, vb. (a petrece iarna; a fi iarnă; a paște vitele în timpul iernii), care poate de asemenea reprezenta direct lat. *hibernāre*, cf. mr. *arnedz* (Pușcariu 768; *DAR*); *iernător*, adj. (care iernează); *iernat*, s. n. (faptul de a ierna); *iernăreț*, adj. (de iarnă); *iernos*, adj. (de iarnă); *iernatic*, adj. (de iarnă); *iernatic*, s. n. (adăpost de iarnă); *iernoșa*, vb. refl. (a se apropia iarna); *înierna*, vb. (a ierna; a începe să se facă frig); *desierna*, vb. (a se apropia primăvara). 4245

iasạc, s. n. – Interdicție.

Tc. *yasak* (Șeineanu, III, 67). Sec. XVIII, înv. – Der. *iasacciu*, s. m. (gardian, polițist, care îi însoțea în Turcia pe călătorii străini), din tc. *yasakçı.* 4246

iạscă, s. f. – Nume dat mai multor ciuperci

parazite, uscate şi tari, care cresc pe trunchiul arborilor (Fomes igniarius). – Mr., megl. *iască*.

Lat. *ēsca* (Diez, I, 163; Densusianu, *Hlr.*, 189; Puşcariu 759; Candrea-Dens., 804; *REW* 2913; *DAR*), cf. alb. *eskë, askë* (Meyer 97; Philippide, II, 640), it., prov. *esca*, fr. *èche*, sp. *yesca*, mgr. ἤσκα, ἴσκα. Forma de pl. *ieşti* (*DAR*) este practic ieşită din uz. – Der. *iescos*, adj. (ca iasca, uscat). Din rom. provin sb. *jeska* „hrană" (Candrea, *Elemente*, 406), ţig. *yeska* (Wlislocki 92). **4247**

iaşmă (–me), s. f. – Spectru, fantasmă, strigoi. – Var. *iazmă*.

Origine incertă. Este posibilă să fie vorba de o simplă reducere de la *aghiasmă* „apă sfinţită", cf. forma *aiasmă*, întrucît aceasta este maniera tipică de a alunga apariţiile fantastice; ar fi, în acest caz, o formulă eufemică, aşa cum este *cruce'n casă* sau *bată-l crucea* „diavolul". Celelalte explicaţii nu sînt suficiente: din sl. *jazva* „plagă", cf. rus. *jazva* „flagel" (Cihac, II, 146; Scriban); din sl. *jazka* (Conev 106); din sb. *jẽzna* „îngrozitoare" (Skok, *ZRPh.*, 1923, 193 şi Skok 60); din v.germ. *ethma* „spirit" (Diculescu, *Dacor.*, IV, 1552); din sl. *jasna* „luminoasă" (*DAR*). **4248**

iaşmac (–curi), s. n. – Văl cu care îşi acoperă faţa femeile din Orient.

Tc. *yasmak* (Tiktin). Sec. XIX, rar, înv. Cf. ngr. γασμάκι. **4249**

iasomie (–ii), s. f. – Mic arbust cu flori albe parfumate (Iasminum officinale). – Var. *iasmin*, (înv.) *asmonie*. Mr. *iasemin*.

Ngr. γιασεμί sau γιασουμί (Roesler 593; *DAR*), din tc. per. *yasemin;* var. din germ. *Jasmin*. După Lokotsch 942, Tiktin şi Ronzevalle 174, din tc. **4250**

iaspis, s. n. – Piatră semipreţioasă. – Var. *iasp, jasp*.

Mgr. ἴασπις (sec. XVII), şi modern din fr. *jaspe*. **4251**

iatac (–curi), s. n. – **1.** (Înv.) Pat. – **2.** Dormitor, budoar. – **3.** (Înv.) Persoană care ascunde tîlhari. – Var. *ietac*. – Mr. *ţiatache*.

Tc. *yatak* „pat" şi „tăinuitor de tîlhari" (Roesler 592; Şeineanu, II, 220; Lokotsch 995; Ronzevalle 173), cf. ngr. γιατάκι, bg. *jatak*. **4252**

iatagan (–ne), s. n. – Sabie turcească cu lama curbă, cu două tăişuri. – Var. *iartagan, ie(r)tagan*. Mr. *ţiatăgane*.

Tc. *yatagan* (Roesler 593; Şeineanu, II, 221; Lokotsch 944), cf. ngr. γαταγάνι, alb., bg. *jatagan*. **4253**

iaurt (–turi), s. n. – Produs lactat cu gust acid obţinut prin fermentare. – Mr. *ţiaurte*, megl. *iourt*.

Tc. *yogurt*, probabil prin intermediul bg. *iaurt* (Roesler 593; Şeineanu, II, 222; Lokotsch 960; Ronzevalle 177), cf. ngr. γιαούρτι. – Der. *iaurgiu*, s. m. (negustor de iaurt), din tc. *yogurtcu; iaurgerie*, s. f. (prăvălie unde se vinde iaurt). **4254**

iavaş, adv. – Încet, binişor, fără grabă.

Tc. *yavaş* (Löwe; 21 Lokotsch 946; Graur, *GS*, VI, 332), cf. ngr. γιαβός, alb. *javaš*. Se foloseşte frecvent cu reduplicare, cf. *agale*. **4255**

iaz (–zuri), s. n. – **1.** Zăgaz. – **2.** Lac artificial. – **3.** Canal, şanţ de irigaţie.

Sl. *jazŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 53; Cihac, II, 145; Conev 82), cf. bg., sb., cr., pol. *jaz*, rus. *jez*. – Der. *iazer* (var. *(i)ezer*), s. n. (lac artificial), din sl. (bg., sb., cr., ceh.) *jezero; iezi* (var. *iezeri, iezări*), vb. (a stăvili apa prin diguri, a zăgăzui; a săpa şanţuri; a inunda); *iezitură*, s. f. (dig; lac artificial). Cf. Bărbulescu, *Iazer* şi *iezer*, *Arhiva*, XXXII, 1–26. **4256**

iazagiu (–ii), s. m. – Condeier, copist.

Tc. *yazici* (Şeineanu, III, 67). Sec. XVIII, înv. **4257**

ibovnic (–ci), s. m. – Iubit, amant. – Var. *libovnic*, (înv.) *iubovnic, ibomnic*.

Sl. *ljubovnikŭ* (Candrea 151; *DAR;* Conev 58), cf. bg. *libovnik*. – Var. *ibovnică*, s. f. (iubită, amantă). Cf. *iubi*. **4258**

ibric (–ce), s. n. – Vas cilindric cu coadă lungă. – Mr., megl. *ibric*.

Tc. *ibrik* (Roesler 593; Şeineanu, II, 222; Lokotsch 894), cf. ngr. ἰμπρίκι, alb. *brik*, bg., sb. *ibrik*. – Der. *ibrictar*, s. m. (înv., slujbaş la curte care dădea domnitorului ibricul), din tc. *ibriktar*. **4259**

ibrişim (–muri), s. n. – Fir de mătase răsucit. – Var. *ibrişin*.

Tc. *ibrişim* (Roesler 593; Şeineanu, II, 222), cf. bg. *ibrisim*. – Der. *ibrişimgiu*, s. m. (negustor de mărunţişuri), din tc. *ibrişimci*. **4260**

ic (–curi), s. n. – Pană de despicat lemne.

Mag. *ik* (Cihac, II, 508; Gáldi, *Dict.*, 93). – Der. *icui*, vb. (a pune o pană, a înţepeni). **4261**

ichi (–iuri), s. n. – Arşic plumbuit la jocul de arşice.

Tc. *yek* (Şeineanu, II, 223). **4262**

ichilic (–ici), s. m. – Monedă turcească de doi piaştri. – Var. *ichilic, echilic*.

Tc. *ikilik* (Şeineanu, III, 67). **4263**

icnì (-nęsc, -ịt), vb. – 1. A sughița, a suspina, a geme. – 2. A gîfîi, a respira greu în momentul în care se face un efort. – 3. A face un efort. – 4. A se sforța să vomite. – Var. *igni, hicni, hucni.*

Probabil creație expresivă, pe baza lui *(h)ic*, care exprimă ideea de gîfîială sau de sughiț, cu suf. de asemenea expresiv, *-ni* (Tiktin). Coincide cu bg. *ikam*, aorist *iknah* (după *DAR* și Candrea, bg. este sursă a cuvîntului rom.), rus. *iknutĭ* „a sughița", cf. sl. *lakati* (Cihac, II, 151). Scriban presupune un sl. **iknǫti*, izvor al rom. și al bg. Pare a fi cuvînt identic cu *hegni*, vb. (a se da înapoi). – Der. *icneală*, s. f. (sughiț). 4264

icoạnă (-ne), s. f. – 1. Imagine pictată care reprezintă un sfînt. – 2. Imagine, portret, reprezentare. – Mr. *icoană.*

Mgr. εἰκόνα (Mumu 29; Sandfeld 21), în parte prin intermediul sl. (bg., sb.) *ikona*. – Der. *iconar*, s. m. (pictor de icoane); *iconărie*, s. f. (pictură religioasă). Comp. *iconoboreț*, s. m. (înv., iconoclast), din sl. *ikonoborĭcĭ*, sec. XVII; *iconoborenie*, s. f. (luptă iconoclastă); *iconoclast*, adj., din fr. *iconoclaste; iconografie*, s. f., din fr.; *iconografic*, adj., din fr.; *iconolatrie*, s. f. (adorare excesivă a icoanelor), din fr.; *iconologie*, s. f., din fr.; *iconomah*, s. m. (iconoclast), din mgr. εἰκονομάχης; *iconomahie*, s. f. (luptă iconoclastă), din mgr. εἰκονομαχία; *iconostas*, s. n. (catapeteasmă), din mgr. εἰκονοστάσιον, în parte prin intermediul sl. *ikonostasi.* 4265

ịcos (-oạse), s. n. – Cîntare bisericească, în ritm de imn.

Mgr. οἶκος, în parte prin intermediul sl. *ikosŭ.* Sec. XVIII. 4266

icosạr (-ri), s. m. – Monedă turcească de 20 de piaștri. – Var. *icusar.* Mr. *icusar.*

Ngr. εἰκοσάρι „de douăzeci", calc după tc. *irmilik*, V. *irmilic* (Tiktin; *DAR;* Gáldi 197). 4267

icrạm (-muri), s. n. – Dovadă de simpatie, atenție.

Tc. *ikram* (Șeineanu, III, 68). Sec. XIX, înv. 4268

ịcre, s. f. pl. – 1. Denumire generică pentru ovulele de pește, caviar. – 2. Corp sau masă care prezintă consistența icrelor; se spune mai ales despre partea moale a pulpei piciorului. – 3. (Arg.) Bombă, bombardament.

Sl. *ikra* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 23; Miklosich, *Lexicon*, 255; Meyer 158; Conev 87), cf. bg., sb., cr., pol., rus., mag., alb. *ikra.* – Der. *icros*, adj. (cu multe icre); *icr(e)ană*, s. f. (femelă de sturion). 4269

idẹe (-ẹi), s. f. – 1. Noțiune, concept, gînd. – 2. Cantitate mică, strop, fărîmă. – Mr. *idee.*

Fr. *idée;* în mr., din ngr. ἰδέα. 4270

idiọmă (-me), s. f. – Limbă, unitate lingvistică. – Var. *idiom.* Mr. *idiumă.*

Mgr. ἰδίωμα, și modern din fr. *idiome.* Sec. XVIII. 4271

idiọt (-oạtă), adj. – Cretin, tîmpit.

Fr. *idiot.* – Der. *idioție*, s. f. (debilitate mintală maximă); *idioțenie*, s. f. (idioțenie; tîmpenie); *idiotism*, s. n., din fr., și înainte (sec. XVIII) din gr. ἰδιωτισμός. – Comp. *idiomel*, adj. și s. n. (imn bisericesc cu melodie proprie), din mgr. ἰδιόμελος. 4272

ịdol (-li), s. m. – 1. Divinitate păgînă. – 2. Demon. – Mr., megl. *idol.*

Mgr. εἴδωλον (Mumu 29), în parte prin intermediul sl. *idolŭ*, cf. bg. *idol*, alb. *idhulj.* Este popular cu al doilea sens. – Der. *idoloaică*, s. f. (diavoliță); *idoliță*, s. f. (diavoliță); *idolesc*, adj. (referitor la idoli; păgîn; diabolic); *idolean*, adj. (idolatru), sec. XVII, înv.; *idolniță*, s. f. (templu păgîn), din sl. *idolŭnica*, sec. XVII; *idolniciar*, adj. (idolatru), sec. XVII, înv.; *idoloslujenie*, s. f. (idolatrie), împrumut literar înv., din sl. *idolosluženije; idolatru* (var. înv. *idololatru*), adj., din fr. *idolâtre* și var. din gr. εἰδωλολάτρης, cf. Gáldi 198; *ido(lo)latrie*, s. f. (adorare a idolilor; adorație exagerată); *idolatr(iz)a*, vb. (a venera ca pe un idol; a iubi în mod exagerat). 4273

ię, adv. – Da.

Germ. *ja.* În Trans. După Pușcariu, *Lr.*, 280, în loc de *e(ste)*, cf. *fi.* 4274

ięd (-ezi), s. m. – Pui de capră sau de căprioară. – Mr. *ed*, megl., istr. *ied.*

Lat. *haedus* (Pușcariu 762; Candrea-Dens., 805; *REW* 3974; *DAR*), alb. *eth* (Meyer 92; Philippide, II, 641), v.it. *eghio* (Battisti, II, 1428), sard. *edu, edile.* – Der. *iadă*, s. f. (puiul de sex feminin al caprei), care ar putea proveni și din lat. *haeda.* 4275

iedẹc (-curi), s. n. – 1. Cal de dar. – 2. Bunuri casnice, obiecte, mobile. – 3. Odgon.

Tc. *yedek* (*DAR*). – Der. *iedecciu*, s. m. (înv., rîndaș la cai), din tc. *yedekci; iedecliu*, s. m. (înv., servitor la curte), din tc. *gedekil* (Löbel 249; *DAR*), poate prin confuzie cu tc. *yedekli* „cu rezerve". 4276

ieḑeră, s. f. – **1.** Plantă agățătoare cu frunze verzi strălucitoare (Hedera helix). – **2.** Varietate de rododendron (Rhododendron Kotschyi). – Varietate de saschiu (Vinca minor). – Mr. *eadiră*, megl. *iadră*.

Lat. *hĕdera* (Pușcariu 763; Candrea-Dens., 806; *REW* 4092; *DAR*), cf. it. *edera*, fr. *lierre*, prov. *edra*, sp. *hiedra*, port. *hera*. 4277

ieftin (–nă), adj. – **1.** Care are un preț mic, convenabil. – **2.** (Înv.) Generos, mărinimos. – Var. *eftin, (i) eften*.

Mgr. εὐθηνός (Roesler 568; *DAR*), cf. ngr. φτηνός, bg., sb. *jevtin*. – Der. *ieftinătate*, s. f. (calitatea de a fi ieftin); *ieftini*, vb. (a scădea prețul; înv., a fi milostiv); *ieftenșug*, s. n. (înv., milă; înv., ieftinătate); *(i)eftineț*e, s. f. (înv., milă); *(i)eftinie*, s. f. (milă), înv. 4278

ielcovan (–ni), s. m. – Pescăruș (Alcedo hispida).

Tc. *yel kovan* (*DAR*). Sec. XVIII. 4279

iele, s. f. pl. – Ființe imaginare cu puteri nefaste; frumoasele, dînsele, drăgaicele. – Var. *ele*.

Este pl. al pron. pers. *ea* (*DAR;* Bogrea, *Dacor.*, IV, 822; Candrea), eufemism care coicide cu *dînsele* „lemuri", și cu *iel*, s. m. (dracul), în loc de *el*. Totuși, Hasdeu, *Col. lui Traian*, 1874, 176, credea că numele este dacic; după Diculescu 186, din germ. *Elle*. Înainte, Cihac, II, 508, se gîndea la mag. *lél* „spirit" și Lokotsch 950 la tc. *jel* „vînt", cf. *vîntoasele*. Din rom. provine probabil ţig. sp. *ilo* „spirit" (Besses 89). 4280

Ieṇe, s. m. – Personaj care reprezintă ideea de somn, echivalent popular al lui Morfeu. – Var. *Ene*.

Ngr. Ἰάννης „Ion" (*DAR*). – Der. *Ienache*, s. m. (beție), care este și nume de botez și nume de familie, cf. ngr. Ἰαννάκης; *enăci*, vb. (a zăpăci). 4281

ienibahar, s. m. – Condiment, fruct al plantei Myrtus pimenta. – Var. *enibahar, (i)nipa(ha)r*.

Tc. *yenibahar* (Șeineanu, II, 224), cf. *ienuper*, și bg. *bahar* „condiment". 4282

ieniceŗ (–ri), s. m. – Soldat din corpul de elită al vechii cavalerii turcești. – Var. *ianicer*. Mr. *ɣianiţar*, megl. *ianiciar*.

Tc. *yeni çeri* „oștire nouă" (Șeineanu, II, 224; Lokotsch 954). – Der. *ieniceresc*, adj. (de ieniceri); *ienicerește*, adv. (ca ienicerii; în chip crud, nemilos); *ienicerime*, s. f. (ceată de ieniceri). 4283

ienuper (–ri), s. m. – Arbust, jneapăn (Iuniperus communis). – Var. *iuniper, ieniper(e), i(e)nupăr*.

Lat. *iuniperus* (sec. XIX), probabil încrucișat cu tc. *yenibahar*, întrucît fructul lui se folosește și drept condiment. Der. directă din lat. (Scriban) nu pare posibilă, cf. *jneapăn*. 4284

ieṗure (–ri), s. m. – **1.** Mamifer rozător de cîmp cu urechile lungi, vînat pentru carne și blană (Lepus timidus). – **2.** Varietate de casă a animalului anterior (Lepus cuniculus). – **3.** Cotlet de porc. – **4.** Supapă la foalele fierarilor. – **5.** Boală bucală a vitelor. – **6.** (Arg.) Soldat de infanterie. – Mr. *l'epure*, megl. *l'epuri*, istr. *l'epur*.

Lat. *lĕpŏrem* (Pușcariu 765; Candrea-Dens., 807; *REW* 4991; *DAR*), cf. alb. *ljepur* (Meyer 240; Philippide, II, 646), it. *lebre* (calabr. *liépuru, riépule*), prov. *lebra*, fr. *lièvre*, sp. *liebre*, port. *lebre*. Pentru semantismul sensului 3, cf. lat. *musculus*, de la *mus*, fr. *souris*. – Der. *iepura*, s. f. (nume tipic al animalului, datorită culorii blănii sale; *iepuroaică*, s. f. (femela iepurelui; varietate de struguri); *iepuresc*, adj. (de iepure); *iepurește*, adv. (ca iepurii); *iepurar*, s. m. (cîine de vînătoare; varietate de vultur, Aquila fulva), pe care Candrea-Dens., 808 îl derivă direct din lat.; *iepurime*, s. f. (mulțime de iepuri de cîmp sau de casă); *iepurărie*, s. f. (creșcătorie de iepuri; lașitate); *iepurariță*, s. f. (la cai, umflare a piciorului). – Din rom. provine ţig. *yepuro* (Wlislocki 92). 4285

ieŗeu (–ĝi), s. m. – Sacerdot. – Var. (înv.) *erei*.

Gr. ἱερεύς, în parte prin intermediul sl. (bg.) *jerei*. – Comp. *ierarh*, s. m. (arhiereu), din gr. ἱεράρχης sau sl. *ijerarŭchŭ; ierarhic*, adj., din fr. *hierarchique; ierarhie*, s. f., din mgr. ἱεραρχία, cf. Gáldi 198; *ierarhicește*, adv. (în ordine ierarhică); *arhierarh*, s. m. (cel mai mare în rang dintre ierarhi); *arhiereu*, s. m. (prelat), din gr. ἀρχιερεύς sau sl. *archierej*, cf. Murnu 6; *arhieresc*, adj. (de prelați); *arhierie*, s. f. (demnitate de prelat); *protoiereu*, s. m. (protopop, vicar al unui județ), din gr. πρωτοιερεύς sau sl. *protojerej; protoierie*, s. f. (vicariat); *ierodiacon*, s. m. (diacon), din gr. ἱεροδιάκονος sau sl. *ijerodijakonŭ; ieromonah*, s. m. (călugăr cu funcție de preot), din gr. ἱερομόναχος sau sl. *ijeromonachŭ; ierosi*, vb. (a consacra), din gr. ἱερόω, viitor ἱερώσω (sec. XVII); *ierosilie*, s. f. (sacrilegiu), din gr. ἱεροσυλία (sec. XVII), cf. Murnu 30. 4286

iergălăș, s. n. – Larmă, zarvă, hărmălaie.

Mag. *jargalás* (Drăganu, *Dacor.*, V, 368; înainte, în *Dacor.*, IV, 1553, însuși autorul propusese mag. *hyargalás* „galop". În Trans. de Nord. 4287

ierhă, s. f. – Piele tăbăcită.
Mag. *irha* sau sb., rut. *irha* (*DAR*). În Trans. și Mold. 4288

ieri, adv. – În ziua precedentă. – Var. *aieri*. – Mr. *a(i)eri*, megl., istr. *ieri*.
Lat. *hĕri* (Pușcariu 707; Candrea-Dens., 809; *REW* 4115a; *DAR*), cf. it. *ieri* (sicil. *ajeri*), prov. *er*, fr. *hier*, cat. *ahir*, sp. *ayer*. *Aier*, considerat în general der. de la *ad heri* (Candrea-Dens., 810; Pascu, I, 28), poate să fi primit acel *a-* propriu formațiunilor adv., cf. *acasă aminte*, etc. 4289

ierlịu (-ie), adj. – Băștinaș, autohton.
Tc. *yerli* (Șeineanu, III, 69). 4290

iertạ (-t, -ạt), vb. – 1. (Înv.) A cruța. – 2. A absolvi, a scuti de pedeapsă. – 3. A scuza. – 4. A permite, a îngădui, a accepta. – 5. (Refl.) A se împăca, a face pace. – 6. (Refl., înv.) A-și lua rămas-bun creștinește. – 7. (Înv.) A abandona, a lăsa, a renunța. – Mr., megl. *l'ert, l'irtare*.
Lat. *lībertāre* „a cruța" (Pușcariu 769; Candrea-Dens., 811; *REW* 5014; *DAR;* Densusianu, *GS*, II, 18; Rosetti, I, 167), păstrat numai în rom. – Der. *iertăciune*, s. f. (iertare; compoziție poetică ce se recită atunci când tînăra căsătorită se desparte de părinți; despărțire, rămas-bun, mai ales cînd este vorba de un muribund); *iertător*, adj. (indulgent, care iartă ușor); *neiertat*, adj. (care nu poate fi iertat; care nu este iertat); *neiertător*, adj. (care nu iartă). 4291

ieruġă (-gi), s. f. – Canal, jgheab de moară. – Var. *(v)irugă, (v)iroagă*.
Sb., rut., rus. *jaruga* (*DAR;* Conev 38), cuvinte ce par să provină din tc. *yarık*. Dublet al lui *ierec*, s. n. (șanț, canal de irigație), care provine direct din tc., cf. rus. *erik*, și poate de la *iar*, s. n. (braț al unui rîu care a secat), din tc. sau bg. *jar*, și de la *iarc*, s. n. (Banat, șanț), din sb. *jarak*. 4292

ieruncă (-ci), s. f. – Urzică (Bonasia betulina). – Var. *iruncă*.
Origine incertă. Pare a fi în legătură cu sl. *jarębĭ, jarębĭca* „potîrniche" (Cihac, II, 149; Scriban), însă der. directă este dificilă. Drăganu, *Dacor.*, VI, 284, se gîndea la sb. *jaruh* „de primăvară" sau bg. *jarka, jarica* „puișor". 4293

ieși (-s, -șịt), vb. – 1. A părăsi un loc plecînd afară. – 2. A pleca de acasă, a se duce. – 3. A părăsi o poziție, o situație dificilă. – 4. A se elibera, a scăpa. – 5. A se distinge, a se evidenția. – 6. A defeca. – 7. A apărea, a se ivi, a se manifesta. – 8. A se naște, a răsări, a crește. – 9. A proveni, a rezulta. – 10. A se publica, a se face cunoscut. – 11. A părăsi, a abandona, a pune capăt. – 12. A avea o izbucnire neașteptată. – 13. A întrece măsura, a depăși limitele. – 14. (Despre pete) A se șterge, a dispărea. – 15. A ajunge la un rezultat, a obține, a cîștiga ceva. – 16. A se întîmpla, a avea loc, a se produce. – 17. A amnifesta anumite calități. – 18. A juca la un joc de cărți cînd vine rîndul cuiva. – 19. A interveni cu o declarație. – 20. La unele jocuri, a cîștiga. – Var. (înv.) *eși*. Mr. *es, işii, işită;* megl. *ies*.
Lat. *exīre* (Diez, I, 164; Pușcariu 770; Candrea-Dens., 815; *REW* 3018; *DAR*), cf. it. *escire* (calabr. *ssi, escere*), prov., v.fr. *eissir*, cat., v.sp. *exir*. – Der. *ieșire*, s. f. (acțiunea de a ieși și rezultatul ei; încetare; părăsire; rezultat); *ieșitură*, s. f. (parte ieșită în afară, proeminență); *ieșitoare*, s. f. (înv., ieșire, poartă; privată). 4294

ieșle (-e), s. f. – Jgheab în care se dă de mîncare vitelor. – Mr. *iaslă*.
Sl. (bg., rus.) *jaslĭ* (Cihac, II, 146; Conev 67), cf. sb., cr., slov. *jasle*, pol. *jasla*, mag. *jászol*. 4295

ieșteră (-re), s. f. – Vîrșă, vintir. – Var. *eteră, (i)et(e)re, iatră*.
Rut. *jater* (Scriban). 4296

ieșm, s. m. – Jasp alb.
Tc. *yeşem* (*DAR*). Sec. XIX, înv. 4297

iezuịt (-ți), s. m. – 1. Membru al ordinului de călugări catolici întemeiat în 1534 de Ignacio de Loyola. – 2. Epitet dat unui om ipocrit, intrigant. – Var. (înv.) *iezovit, jezuit*.
Lat. *Iesuita* (sec. XVIII), cf. sb. *ježovit*. – Der. *iezuitic*, adj. (care aparține iezuiților); *iezuitism*, s. n. (concepție morală, religioasă și politică a iezuiților). 4298

ififlịu (-ie), adj. – Lefter, fără un ban.
Tc. *hafifli* „ușor", cf. *afif* (*DAR*). 4299

ịfos (-se), s. n. – 1. Rang, categorie. – 2. Pretenție, fumuri.
Ngr. ὕφος (*DAR*; Gáldi 198). Sec. XVIII. 4300

iftirạ (-ạle), s. f. – Calomnie, ponegrire. – Var. *eftira*.
Tc. *iftira* (Șeineanu, III, 69). Sec. XIX. 4301

ighemọn (-ni), s. m. – Guvernator. – Var. *ghemon, ighimon*.
Mgr. ἡγεμών, în parte prin intermediul sl. *igiemonŭ*. Sec. XVI, înv. – Der. *ighemonicesc*, adj. (aristocratic, distins), cf. Gáldi 199; *ighemonicos*, adj. (nobil, de neam), din ngr. ἡγεμονικός; *ighemonicon*, s. n. (demnitate, mîndrie); *ighemonie*, s. f. (demnitate de guvernator), din ngr.

ἡγεμονεία. Cf. dubletul neol. *hegemon*, s. f.; *hegemonie*, s. f., din fr. 4302

iglă (-le), s. f. – Croşetă, ac de croşetat.

Sl. (bg., sb., rus.) *igla* (*DAR;* Conev 60). Cuvînt rar, se foloseşte mai ales în forma dim. *iglíţă*, s. f. (croşetă), din sl. (bg., sb.) *iglica*, cf. mag. *iglicze*. 4303

igrasie (-ii), s. f. – Umezeală a pereţilor. – Mr. *igrasie*.

Ngr. ὑγρασία (*DAR;* Gáldi 199). – Der. *igrasios*, adj. (umed). 4304

iie (-ii), s. f. – **1.** Parte inferioară a pîntecelui. – **2.** La cai, chişiţă. – Var. *ie*. Mr. *ile*.

Lat. *Ilia* (Puşcariu 773; Candrea-Dens., 816; *REW* 4260; *DAR*), cf. alb. *ijë*, v.fr. *illes*. Pentru semantism cf. sensurile sp. *empeine*. Cuvînt rar, aproape uitat, fără îndoială din raţiuni de omonimie. 4305

iie (-ii), s. f. – Bluză ţărănească, un fel de cămaşă din pînză de in, cu pieptul brodat în şiruri colorate. – Var. *ie*.

Lat. *līnea* „de pînză" (Cipariu, *Gram.*, 90; Densusianu, *Hlr.*, 158; Puşcariu 774; *REW* 5064; *DAR*), cf. alb. *ljinë* (Philippide, II, 644), sard. *lindza* (Wagner 109), fr. *linge*. 4306

ijderi (-ręsc, -it), vb. – **1.** A afla, a descoperi, a inventa. – **2.** A stîrni, a îmboldi, a aţîţa. – **3.** A se ivi, a proveni, a se naşte. – Var. *ijdări, ijdăni, izdări, izdăni, jidări, jidări, zădări*.

Sl. *izdirati*, cf. sb. *izdirati se na koga* „a trata pe cineva cu asprime", bg. *dirjá* „a scormoni", *zadiram* „a face să turbeze". Sînt cuvinte înv. la toate sensurile şi cu toate var., cu excepţia lui *zădări*, cu sensul lui bg. Explicaţiile anterioare nu satisfac cuvîntul identic cu *a îndîrji* (Cihac, II, 147); din sl. *izgnati* „a expulza", cf. *izgoni* (Tiktin). Cf. Scriban, care pleacă de la un sl. *izdirati*. – Der. *ijderitor*, adj. (creator); *ijderenie* (var. *ijdăranie, ijderanie*), s. f. (provenienţă, origine); *izdăritură*, s. f. (proiect; creaţie); *zădărîtor*, adj. (iritant); *zădăreală*, s. f. (aţîţare, incitare). 4307

ilaci (-ce), adj. – Cu coarnele desfăcute. – Var. *ilac*.

Mag. *villás* (Drăganu, *Dacor.*, VI, 285). Tiktin şi *DAR* plecau de la *ilău*. 4308

ilam (-muri), s. n. – Sentinţă.

Tc. *ilam* (Şeineanu, III, 69). Sec. XVIII, înv. 4309

ilău (-leie), s. n. – Nicovală. – Var. *ileu*.

Mag. *ülő* (Cihac, II, 508; Gáldi, *Dict.*, 93). În Mold. 4310

ilęctru, s. n. – Chihlimbar, ambră galbenă.

Gr. ἤλεκτρον (*DAR*). Împrumut literar din sec. XVII, înv. 4311

iler (-ruri), s. n. – Pojar, rujeolă.

Ngr. ἤλερι (*DAR*). Sec. XIX, înv. 4312

ilic (-ce), s. n. – Pipetar fără mîneci.

Tc. *yelek* (Şeineanu, II, 225; Lokotsch 951), cf. ngr. γελέκι, alb. *jeljek*, bg. *elek*, sb. *jelek*, şi sp. *jaleco*, it. *gilè, giulecca* (Battisti, III, 1807, 1820), fr. *gilet* (< *jiletcă*). 4313

ilichie, s. f. – Etate, vîrstă. – Mr. *ilichie*.

Ngr. ἡλικία (*DAR;* Gáldi 199). Sec. XVIII, înv. 4314

iliş (-şuri), s. n. – Impozi pe pescuitul în apele statale, şi după cît se pare, pe diferite tranzacţii comerciale.

Tăt. *ülüs* „parte" (Bogdan, *Documentele lui Ştefan cel Mare*, II, 607). După Drăganu, *Dacor.*, VII, 216, din mag. *élést* „articol". Pentru impozit, cf. *Cercetări istorice*, XIII, 140–3. Sec. XV, înv. – Der. *ilişer* (var. *ilişar*), s. m. (persoană care strînge impozitul). 4315

iluzie (-ii), s. f. – Închipuire, amăgire, himeră. – Var. *iluziune*.

Lat. *illusio* (sec. XIX). – Var. *iluziona*, vb., din fr. *illusionner; iluzionist*, s. m. (scamator); *iluzionism*, s. m. (profesiunea iluzionistului); *iluzoriu*, adj. (amăgitor, himeric), din lat. *illusorius*. 4316

im (-muri), s. n. – **1.** Noroi, mîl. – **2.** Murdărie, jeg.

Lat. *līmus* (Cipariu, *Gram.*, II, 338; Puşcariu 775; *DAR*), cf. alb. *ljim*, it., sp., port. *limo*, fr. (*limon*). – Der. *imos*, adj. (noroios; murdar), care ar putea proveni din lat. *limosus* (Candrea-Dens., 820); *imoşa*, vb. (a murdări); *imoş(e)ală*, s. f. (murdărie); *ima*, vb. (a murdări), care ar putea proveni direct din lat. *līmāre* (Candrea-Dens., 821; *DAR*); *neimat*, adj. (curat); *imăciune*, s. f. (înv., murdărie; pată); *imală*, s. f. (murdărie; noroi); *imălos*, adj. (murdar). – Din rom. provine mag. *imolyu* (Edelspacher 14). 4317

imam (-mi), s. m. – Preot musulman. – Var. *iman*. Mr. *imam*, megl. *iman*.

Tc. *iman* (Şeineanu, II, 225; Lokotsch 925). Sec. XVIII. 4318

imameą (-ęle), s. f. – Capăt de chihlimbar al unei pipe.

Tc. *imame* (Şeineanu, III, 70). Sec. XIX. – Der. *imamele*, s. f. (varietate de pere). 4319

imaş (-şuri), s. n – Izlaz, păşune.

Mag. *nyomás* (Cihac, II, 508; Philippide, *Prin-*

cipii, 64; Șeineanu, *Rom.*, XXX, 549; *DAR*), cu *n-* dispărut, datorită unor compuneri sintactice, ca **în nimaș* > *în imaș*. 4320

îmbăgiuạ (-uęz, -ạt), vb. – A amăgi, a momi, a înșela. – Var. *îmbăgina*.

Origine necunoscută. Nu pare posibilă der. de la un lat. **ambagĕlla*, în loc de *ambages*, propusă de Drăganu, *Dacor.*, I, 297 și acceptată de *DAR*. În Trans. și Mold. de Nord. 4321

îmbălgina. (-ne.z, -a.t), vb. – (Trans.) A face ochii mari, a se holba.

Origine necunoscută. Este greu de admis der. propusă de Densusianu, *GS*, IV, 388, de la un lat. **invalginăre*, de la *valgus* „convex". Pare mai curînd o der. expresivă de la *holba*, cu suf. expresiv *-na*. Cuvîntul este rar și nu apare în nici un dicționar. În lipsa unor mărturii mai explicite, nu înlăturăm ipoteza că ar fi identic cu *îmbăgina*, var. a cuvîntului anterior, și, prin urmare, prost glosat. 4322

imberdosịt, adj. – Copleșit, împovărat.

Ngr. (ἐ)μπερδεύω (Gáldi 177). Tiktin se referea la germ. *Bürde* „povară". 4323

îmbi (-be), num. – Amîndoi. – Mr. *îmbi*.

Lat. *ambi*, f. *ambae* (*DAR;* Candrea-Dens. 822; *REW* 411). Înlocuit în mare parte de dubletul neol. *ambii*. Cf. *îmbina*. 4324

îmbiạ (-ịu, -ạt), vb. – **1.** A solicita, a cere. – **2.** A invita, a pofti. – **3.** A oferi, a propune.

Lat. *ambīre*, al cărui sens propriu de „a înconjura" trecuse deja în limba clasică, ca cel de „a solicita", cf. la Tacit, *Germ.*, 17, *nuptiis ambiuntur* „le propun căsătorie". Schimbarea de conjugare *ambīre* > **ambiāre*) ca în *accīre* > *aciua*. Acest etimon, propus deja de Philippide, II, 718, nu pare să fi fost acceptat. Totuși, pare mai sigur decît der. propusă de Pușcariu, *Dacor.*, IV, 1319 și *DAR* (cf. *REW* 9295 și Graur, *BL*, V, 117), din lat. **inviāre* „a obliga", de la *vis* „forță", sau decît cea a lui Scriban, din lat. **inviāre* „a îndruma". Din lat. *invitāre* (Koerting 5136) nu este posibil. – Der. *îmbiealđ*, s. f. (invitație, rugăminte, solicitare); *îmbietor*, adj. (atractiv); *îmbietură*, s. f. (invitație); *îmbiecios*, adj. (care se lasă rugat). 4325

îmbinạ (-n-, -ạt), vb. – A potrivi, a uni, a combina două părți ale unui obiect sau două obiecte diferite. – Var. *înghina*.

Lat. **binăti*, de unde mr. *binats* „gemeni", cf. it. *binati* „gemeni", *binare* „a naște gemeni". Rezultatul rom. **binați*, f. **binațe*, pare să fi fost considerat adj. verbal și încrucișat cu *îngemănat*, a cărui corespondență semantică e perfectă. Este de asemenea posibil să se plece direct de la un lat. **binăre*, refăcut pe baza lui **binăti*, cf. it. *binare*, friul. *imbinâ* „a uni". În general se consideră der. de la un lat. **imbinăre*, de la *bini* „duplicate" (*Lexiconul de la Buda;* Pușcariu 778; Candrea-Dens., 823; *REW* 4280). *DAR* și Graur, *BL*, V, 101, resping această ipoteză, bazîndu-se pe prioritatea, care nu este certă, a var. *înghina*, și pe prezența lui *desghina*, vb. (a despărți, a înlătura; a crăpa, a despica; a învrăjbi), mr. *dizgl'ina*, cu var. *desbina*, care se consideră un hiperurbanism. Astfel, pe cînd Densusianu, *Hlr.*, 288; Densusianu, *Filologie*, 447; și *REW* 4280 pleacă de la lat. **imbinare*, Candrea-Dens., 482 pleacă de la **disglutinare*, prin intermediul lui *desghina*, și Giuglea, *Dacor.*, III, 621, de la **disglinăre* < gr. γλίνη „coadă"; Philippide, II, 640, presupune un lat. **disbinăre*, și *DAR* o legătură între aceste cuvinte și *ghin, ghionoi*.

Explicarea lui *îmbina* pe baza lui *desbina* < *desghina*, nu este posibilă. Der. cu *des-* nu poate fi valabilă dacă lipsește vb. simplu (*des-lega, des-prinde*), sau der. cu *în-* (*des-chide*, cf. *închide; desfunda*, cf. *înfunda*); iar cînd *des-* provine de la un der. romanic, ideea de „separație" s-a pierdut complet (cf. *desfăta, desmierda*); astfel încît, pentru *desbina*, mai întîi trebuie să fi existat un **bina* sau *îmbina*. Ideea priorității cronologice a lui *desghina* față de *desbina* se explică prin prezența mr. *dizgl'ina*, a cărui origine nu o cunoaștem. Pentru lat. *binăti*, cf. Pușcariu, *ZRPh.*, XXIX, și *REW* 1109. V. și Philippide, *Principii*, 108, care îl der. pe *îmbina* din lat. *inguen*. – Der. *neîmbinat*, adj. (separat); *înghinărat* (var. *înghinorat*), adj. (îmbinat). 4326

îmblăci (-iuri), s. n. – Unealtă agricolă, bătătoare. – Var. *îmblătiu, mlăci, blăcie*.

Sl. *mlatiŭ, omlatiŭ* „ciocan, mai" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 30; Miklosich, *Lexicon*, 372; Cihac, II, 146; Conev 72; *DAR*), cf. bg. *mlat*. Fonetismul pare să indice o încrucișare cu sl. *blŭčí(cī)* „spin", bg. *vlačá* „a scărmăna". Der. de la *bucŭlum* (Giuglea, *LL*, II, 21) pare imposibilă. – Der. *îmblăti* (var. *îmblăci*), vb. (a bate cerealele, cu îmblăciul pentru a le scoate semințele; a bate, a ciomăgi), din sl. *mlatiti*, cf. bg. *mlatíă; îmblătitor*, s. m. (persoană care îmblătește); *îmblătealđ*, s. f. (bătaie). 4327

îmbrăcạ (-ạc, -ạt), vb. – **1.** A (-și) acoperi corpul cu veșminte. – **2.** A acoperi, a înveli. – **3.** A împărți, a distribui. – **4.** (Rar) A (se) întoarce, a (se) inversa.

Lat. **imbracăre*, de la *bracae*, cf. *brace, brăcire*

(Pușcariu 780; Candrea-Dens., 147; *REW* 4281; *DAR*), cf. it. *(im)bracare*. Pentru sensul lat. *bracăre* „a-și pune pantaloni", cf. Castro 178 (*DAR* crede că trebuie plecat de la sensul cuvîntului it. „a înfășura în scutece"). – Der. *îmbrăcăciune*, s. f. (înv., veșmînt); *îmbrăcătură*, s. f. (acțiunea de a se îmbrăca); *neîmbrăcat*, adj. (gol, fără haine); *îmbrăcăminte*, s. f. (haină, veșmînt; placentă); *desbrăca*, vb. (a scoate hainele, a despuia), pe care Candrea-Dens., 178, în derivă direct din lat. 4328

imbrohor (-ri), s. m. – Grăjdar al sultanului. – Var. *imbrihor*.

Tc. *imbrihor* (Șeineanu, III, 70). Sec. XVII, înv. 4329

îmbucă (-c, -ăt), vb. – 1. A înghiți. – 2. A gusta ceva de mîncare. – 3. A înfuleca. – 4. A împreuna, a uni, a cupla. – 5. (Înv.) A dispreți. – 6. (Înv.) A săruta, a îmbrățișa. – Mr. *mbuc*.

Lat. **imbuccăre*, de la *bucca*, cf. *bucă* (Pușcariu 781; Candrea-Dens., 192; *DAR*), cf. it. *imboccare*, fr. *emboucher*, sp., port. *embocar*. Der. de la *bucă*, în interiorul limbii rom., pare mai puțin probabilă, întrucît toate sensurile lui *îmbuca* duc la semantismul lat. „gură", pe cînd în rom. *bucă* înseamnă numai „obraz". – Der. *îmbucătură*, s. f. (înghițitură, dumicat; mușțiuc; îmbinare; colț de stradă); *îmbucături*, vb. (a vîrî cuiva îmbucăturile în gură). 4330

îmbuibă (-b, -ăt), vb. – 1. A ghiftui, a îndopa cu mîncare. – 2. (Refl.) A mînca lacom, în exces. – 3. A crește din abundență, a se înmulți.

Origine necunoscută. Nici una din explicațiile date pînă acum nu pare mulțumitoare. După Densusianu, *Archiv lat. Lex.*, XII, 425, din lat. *bubia*, glosare incertă a lui „sfîrc", pe baza unui der. **imbubiăre*, cf. Pușcariu 782 și *REW* 4286a; însă autorul a renunțat mai tîrziu la această ipoteză, convingîndu-se că glosarea era incorectă. După Giuglea, *Dacor.*, II, 632-37, din lat. *imbuĕre*, prin intermediul unei forme pop. **imbuvĭre*, cf. *DAR*, și Rosetti, I, 167, care stabilește o legătură cu lat. *bubīre* „a umfla". Sub aspect semantic, cuvîntul oferă o identitate perfectă cu *huieci*, cf. *buiac;* însă explicația fonetică este dificilă cf. sl. *buiti sę* „a trăi înconjurat de plăceri", cu care *DAR* admite că s-a încrucișat. 4331

îmburdă (-dęz, -ăt), vb. – A trînti, a doborî.

Origine necunoscută. De la *bord* „pietricică", după Giuglea, *Dacor.*, III, 595; din lat. **imburdăre* < *burdus* „catîr", după Pușcariu, *Dacor.*, III, 838 și *DAR;* din mag. *borda* „coastă", după Drăganu, în *DAR;* din lat. *abhorridus*, după Skok, *ZRPh.*, XLIII, 191, cf. *REW* 23; însă nici una din aceste explicații nu pare pertinentă. Pare a fi vorba mai curînd de un der. expresiv, de la *burdu*, interj. care apare numai în compuneri ca *hurdu-burdu, hurduc-burduc*, etc., ce exprimă ideea de hurducătură a unei căruțe, cf. *hurduc*. 4332

iminței, s. m. pl. – Bocanci, ciubotele.

Tc. *yemeni* (Șeineanu, II, 226; Meyer 161), cf. ngr. γιαμενί „pînză de Persia" alb. *jamuli*, bg. *emenija*, sb. *jemenije*. Sensul primar este „din Yemen", cf. *imeni*, s. m. (înv., pînză de sac). – Der. *imingiu*, s. m. (înv., pantofar), din tc. *yemenici*. 4333

imn (-nuri), s. n. – Poezie sau cîntec solemn de preamărire.

Fr. *hymne*. – Der. *imnător*, adj. (care proslăvește), invenție personală a lui Alecsandri; *imnar*, s. n. (culegere de imnuri). 4334

împăcă (-ăc, -ăt), vb. – 1. A restabili raporturi de prietenie, de înțelegere cu cineva. – 2. A liniști, a potoli, a calma. – 3. A mulțumi, a satisface. – 4. A pune de acord, a conveni. – 5. (Refl.) A face pace. – 6. (Refl.) A se învoi, a se conforma. – 7. (Refl.) A se înțelege, a trăi în bună înțelegere, a se avea bine.

Lat. *pacăre* (Pușcariu 783; Candrea-Dens., 1298; *REW* 6132; *DAR*), cf. alb. *pakoń*, it. *pagare*, prov., sp., port. *pagar*, fr. *payer*. Sensul etimologic se conservă numai în rom. și în alb.; compunerea cu pref. *în-* trebuie să se fi făcut în cadrul limbii rom. Cf. *pace*.

Der. *împăcăcios*, adj. (care împacă); *împăcător*, adj. (care împacă); *împăcătură* (var. *împăcătoare*), s. f. (înv., împăcare); *împăcăciune*, s. f. (reconciliere); *neîmpăcat*, adj. (implacabil). 4335

împătră (-ătru, -ăt), vb. – A rămîne cu buzele umflate, a fi dezamăgit. – Var. *pătra*.

Lat. *patrăre* „a executa", probabil cu sensul lui *impetrăre* „a obține" (Bogrea, *Dacor.*, I, 258; *DAR; REW;* 4306a; Rosetti, I, 167); pentru semantism, cf. *a o căpăta* „a da greș". Cuvînt rar (var. numai la Șincai, unde poate fi latinism), arareori folosit la moduri personale, poate fi astfel încît conjugarea sa nu ni se pare sigură. 4336

împărat (-ți), s. m. – Suveran absolut al unui imperiu. – Mr. *ampirat*.

Lat. *imperator* (Pușcariu 785; Candrea-Dens., 824; *REW* 4305; *DAR*), cf. alb. *mbret* (Philippide, II, 644), prov. *emperaire*, it. *imperadore*, fr. *empereur*, sp. *emperador*. Der. de la nominativ, ca în alb., apare și în alte cazuri de nume de persoană, cf. *băiat, drac, om*.

Der. *împărătească*, s. f. (soție de împărat; femeie care conduce un imperiu; nume de plante, Bryonia alba, Atropa Belladonna; la albine, matcă), cu suf. *–ească*, ca *bucătăreasă*, *cărturăreasă* (nu are nici o legătură cu lat. tîrzie *imperatrissa*, Densusianu, *Hlr.*, 160); *împărățel*, s. m. (pasăre, auşel, Troglodytes parvulus), cf. numele său fr. *roitelet*, sp. *reyezuelo*; *împărătesc*, adj. (imperial); *împărățește*, adv. (ca împăraţii); *împărăți*, vb. (înv., a proclama pe cineva împărat; a domni); *împărăție*, s. f. (imperiu, în mod tradiţional imperiul bizantin iar apoi cel turc); *împărătiță*, s. f. (împărătească; fată de împărat), cu suf. *–iță*; *împărătuș*, s. m. (auşel).

Der. neol. *imperiu*, s. n., din lat. *imperium*; *imperial*, adj.; *imperialism*, s. n.; *imperialist*, adj.; *imperativ*, adj.; *imperios*, adj. 4337

împiedicạ (–c, –ạt), vb. – 1. A pune piedică, a lega picioarele unui animal. – 2. A înfrîna o roată. – 3. A pune piedici. – 4. A interzice. – 5. (Refl.) A se lovi cu piciorul de ceva, a se poticni. – Mr. *nchiedic*, *nchidicare*, megl. *(a)mpedic*.

Lat. *impĕdīcāre* (Puşcariu 787; Candrea–Dens., 1377; *REW* 4296), cf. alb. *pëngoń*, v.it. *impedicare*, prov. *empedegar*, fr. *empêcher*, sp. *empachar*, port. *empelgar*. Cf. *piedică*. – Der. *împiedicătură*, s. f. (piedică, obstacol); *împiedicătoare*, s. f. (cală, pană, piedică); *împiedicător*, adj. (care împiedică); *neîmpiedicat*, adj. (liber, fără piedică); *împieleca*, vb. (a lega picioarele unui cal), încrucişare între *împiedica* şi *împila* (Puşcariu, *RF*, II, 66; *DAR*). 4338

impiegạt (–ți), s. m. – Slujbaş, funcţionar.

It. *impiegato* (sec. XIX). 4339

impietạ (–tęz, –ạt), vb. – A uzurpa, a invada.

Fr. *empiéter*. 4340

împilạ (–lęz, –ạt), vb. – 1. A comprima, a presa, a zdrobi. – 2. A oprima, a asupri. – Var. *împili*, *încila*, *închila*.

Probabil din lat. **impillāre* < *pilāre*, cf. *pil*, *piuă* (Cihac, I, 119; Tiktin; Puşcariu, *RF*, II, 66–71). După o părere mai puţin convingătoare, a lui Drăganu, *Dacor.*, VI, 286–91, de la *chilă* > *închila*, cu modificare datorată hiperurbanismului. Pentru semantism, cf. fr. *fouler*, ngr. πυλάω. – Der. *împilător*, adj. (care oprimă). 4341

împîndurạ (–r, –ạt), vb. – A împrăştia, a răspîndi, a întinde. – Var. *impîndăra*, *împăndra*.

Origine incertă. După Laurian, din lat. **impendulo*, de la *impendĕre* „a folosi". Pentru Tiktin (şi Scriban), în legătură cu *răspîndi*, dar der. este neclară. *DAR* crede că este vorba de o var. de la *împăna*, pe baza unui lat. **impinnulāre*, ca disimilare *nn* > *nd*; şi Densusianu, *GS*, V, 173, propune un lat. **impandulāre*, de la *pandĕre* „a extinde". Nici una din aceste explicaţii nu pare convingătoare. Cuvîntul este rar, în Munt. 4342

împîngе (–g, –ns), vb. – 1. A mişca, a deplasa din loc exercitînd o apăsare. – 2. A face să înainteze, să progreseze. – 3. A face favoruri. – 4. A îmboldi, a incita, a mişca. – 5. (Înv.) A respinge. – Mr. *pingu*, *pimşu*, *pimtu*.

Lat. *impĭngĕre* (Puşcariu 788; Candrea–Dens., 1391; *REW* 4309; *DAR*), cf. it. *(im)pingere* (calabr. *mpingere*), prov. *empenher*, v.fr. *empeindre*, cat. *empenyer*. Var. *pinge*, foarte rară, nu este reprezentantă directă a lat. *pingere*, ci a rezultat cu afereză de la *(m)pinge*. – Der. *împingător*, adj. (stimulant, incitant; instigator); *împinsătură*, s. f. (împingere; apăsare). *DAR*, urmîndu-l pe Giuglea, *Dacor.*, III, 734, cnsideră că *împinge* „a cheltui", „a face eforturi economice" reprezintă lat. *impendĕre*, cu aceeaşi confuzie ca la *încinde–încinge*; însă ex. aduse nu sînt convingătoare, şi se explică mai bine prin lat. *impĭngĕre*. 4343

împletị (–tęsc, –ịt), vb. – 1. A strînge părul în cozi. – 2. A lucra diferite obiecte din fire textile răsucite. – 3. A face împletituri. – 4. A tricota. – 5. A urzi, a plănui, a unelti. – Mr. *mplătescu*, *mplătire*, megl. *amplit́es*, *ampletiri*.

Sl. *plesti*, *pletǫ* (Cihac, II, 263; *DAR*), cf. bg. *pletá*, sb. *plesti*, ceh. *pletati*, pol. *pletać*. Cf. şi *pleată*. – Der. *împletitor*, s. m. (care împleteşte; coşar, care împleteşte coşuri); *împletitoare*, s. f. (stativ pentru împletit rogojini); *împletitură*, s. f. (şnur, şiret împletit; grilaj; obiect tricotat); *despleti*, vb. (a desface părul, a desface o coadă sau o împletitură); *împletici*, vb. (a încolăci, a răsuci; a îmbina, a amesteca; refl., a se încurca, a se încîlci; refl., a bîigui, a mormăi; a se clătina), cu suf. *–ci* ca *îngăimăci* faţă de *îngăima*, sau prin încrucişare cu *încolăci*, cf. *încolătăci*, care, după Tiktin, indică dimpotrivă o încrucişare a lui *încolăci*, cu *împletici* (după Puşcariu, *Dacor.*, III, 677 şi *DAR*, de la un lat. **implectĭcāre*, în loc de *implectĕre*, a cărui der. pare puţin probabilă); *împleticeală*, s. f. (acţiunea de a se împletici); *împletecitură*, s. f. (înv., încurcătură). 4344

implicạ (–c, –ạt), vb. – A atrage după sine, a include, a amesteca.

Lat. *implicare* (sec. XIX). – Der (din lat.) *implicaţie*, s. f. (acţiunea de a implica); *implicit*, adj. 4345

împlîntạ (–t, –ạt), vb. – 1. A planta, a pune în pămînt o plantă. – 2. A aşeza, a fixa. – 3. A

înfige, a vîrî. – Mr. (*m*)*plîntu*, megl. *plăntu*, *plăntari*.

Lat. *plantāre* (Pușcariu 790; Candrea-Dens., 1411; *DAR*), cf. it. *piantare*, fr. *planter*, sp. *plantar*, port. *prantar*. Cf. *plîntă*. 4346

imploră (–r, –ăt), vb. – A ruga stăruitor, cu disperare.

Lat. *implorare* (sec. XIX), fr. *implorer*. – Der. *implorator*, adj. (care imploră). Cf. *deplora*, vb., din lat. *deplorare; deplorabil*, adj. 4347

împrejur, adv. – În jur, în locul înconjurător.

De la *jur*, prin intermediul unei forme înv. *prejur*, compusă cu prep. *pre*. Adăugarea pref. *în–* este modernă; *prejur* este forma curentă în sec. XVI–XVII. După *DAR*, *împrejur*, a rezultat din încrucișarea lui *în jur* cu *pre jur*. Uzuri speciale: *a lua împrejur*, a dojeni; *a tăia împrejur*, a circumcide. Cf. Moser 427.

Der. *împrejurași* (var. *împrejurean*), s. m. (înv., vecin); *împrejurime*, s. f. (locul dimprejur); *prejur-gură*, s. n. (înv., răscroială, tăietură), ca gr. περιστόμιον; *împrejur-stare*, s. f. (înv., circumstanță), ca lat. *circumstantia; împrejura*, vb. (a înconjura, a împrejmui; a încinge), der. normal, ca *împreună* > *împreuna* (după Densusianu, *Hlr.*, 170; Pușcariu 791; Candrea-Dens., 926 și *DAR*, din lat.pop. *pergyrāre*); *împrejurare*, s. f. (circumstanță; înv., împrejur); *desprejura*, vb. (a descinge, a desprinde). 4348

împresură (–or, –ăt), vb. – **1.** A apăsa, a face presiune. – **2.** A copleși, a împovăra, a strînge cu ușa. – **3.** A sufoca. – **4.** A asedia, a încercui. – **5.** A invada, a ocupa. – **6.** A asupri, a umili.

Probabil din lat. *pressus* „greutate, apăsare", al cărui rezultat rom., **pres*, nu s-a păstrat. De la pl. său, **presuri*, s-a putut forma *împresura*, ca de la *gînduri*, *îngîndura*, sau de la *fumuri*, *înfumura*. După Ciapariu, *Gram.*, I, 140 (urmat de Pușcariu 792 și *DAR*), din lat. *pressura* „apăsare", prin intermediul unui der. **pressurāre;* după Candrea-Dens., 825, din lat. *pressōrium*, prin intermediul unui der. **impressoriāre;* după Koerting 4789, din lat. **impressulāre*. – Der. *împresurător*, adj. (grabnic, presant); *împresurătură*, s. f. (înv., asuprire, împilare); *despresura*, vb. (a ridica asediul; a desprinde; a face să înceteze presiunea). 4349

împreună, adv. – La un loc, laolaltă. – Var. (înv.) *preună*. Megl. *priună*.

De la *un*, prin intermediul compunerii *preună* (cf. sp. *en uno*). După Philippide, *Principii*, 92, de la o compunere lat. **in per una*. A circulat și în trecut (sec. XVI–XVII) cu formele *depreună*, *îndepreună*, *adepreuna*. – Der. *împreuna*, vb. (a uni, a aduna, a strînge la un loc; a amesteca; a lega, a asocia; înv., a primi; refl., a se însoți, a face companie; refl., a se împerechea, a face actul sexual); *împreunăciune*, s. f. (înv., act sexual); *împreunătură*, s. f. (conjuncție; articulație); *împreunător*, adj. (care împreunează); *neîmpreunare*, s. f. (separație); *despreuna*, vb. (a separa, a despărți). 4350

împrumut, adv. – În calitate de împrumut.

Lat. *promutuum* (Diez, I, 235; Pușcariu 794; Candrea-Dens., 826; Ciapariu, *Gram.*, 368; *REW* 4319; *DAR*). Compunerea cu *în–* este firească în formații adv., cf. *împrejur*, *împreună*, etc. – Der. *împrumut* (var. înv. *împrunută*), s. n. (faptul de a da cuiva sau de a lua de la cineva un bun care urmează să fie restituit), var. direct din lat. *promutua; imprumuta* (mr. *mprumutare*), vb. (a cere împrumut; a da cu împrumut; a imita, a reproduce), care de asemenea ar putea reprezenta direct un lat. **impromutuāre* (Pușcariu 794; Meyer-Lübke, *Rom. Gramm.*, I, 386), cf. it. *improntare* (mil. *imprūmeda*), fr. *emprunter; împrumutătură*, s. f. (împrumut); *împrumutător*, adj. (persoană care împrumută). 4351

împulăi (–iez, –ăt), vb. – A striga, a alunga cu strigăte.

Sl. **po-lajati, -lajǫ* „a striga" (Drăganu, *Dacor.*, VI, 292). În Trans. de Nord și Maram. 4352

impune (–n, –us), vb. – A constrînge, a obliga.

Lat. *imponere* (sec. XIX), pe baza lui *pune*. – Der. *impunător*, adj. (impozant), cu suf. *–tor; impozant*, adj., din fr. *imposant; impoza*, vb. (înv., a impune), din fr. *imposer; impozabil*, adj., din fr. *imposable; impozit*, s. n., din lat. *impositum* (sec. XIX), cu fonetismul cuvintelor care provin de aici. 4353

împunge (–g, –ns), vb. – **1.** A înțepa. – **2.** A lovi cu coarnele. – **3.** A îmboldi, a stimula, a atîța. – Var. (rară) *punge*. Mr. *pung, pundziri*.

Lat. *pungĕre* (Pușcariu 795; Candrea-Dens., 1470; *REW* 6850; *DAR*), cf. it. *pungere*, prov. *ponher*, fr. *poindre*, sp., port. *pungir*. – Der. *impungătură* (var. *împunsătură, împunsură, punsură, împunsoare*), s. f. (înțepătură, junghi); *împungător*, adj. (care împunge); *(îm)pungaci*, adj. (care lovește cu coarnele); *împungăli*, vb. (a coase prost), cu suf. expresiv *–li; împungăleală*, s. f. (cusătură prost făcută); *străpunge*, vb. (a trece dintr-o parte într-alta, a pătrunde), cu pref. *stră–*, a cărui comp. poate fi și romanică, cf. trent.

straponzer, friul. *straponzi; străpungător*, adj. (pătrunzător, cu vîrful ascuțit.). 4354

împuta (-t, -at), vb. – 1. A face pe cineva răspunzător de o pagubă. – 2. A reproșa. – 3. A insulta, a ocărî.

Lat. *imputāre* (Pușcariu 796; Candrea-Dens. 828; *REW* 4324; *DAR;* Rosetti, I, 173). Este cuvînt înv., care abia dacă supraviețuiește în cîteva regiuni, fiind înlocuit de dubletul neol. *imputa*, din fr. *imputer*. – Der. *împutăciune*, s. f. (înv., ceartă, dispută); *împutător*, adj. (înv., injurios), 4355

imun (-nă), adj. – Care nu poate contracta o boală infecțioasă, scutit de.

Lat. *immunis* (sec. XIX). – Der. (din fr.) *imunitate*, s. f.; *imuniza*, vb. 4356

in, s. n. – Plantă erbacee textilă (Linum usitatissimum). – Mr., megl., istr. *l'in*.

Lat. *līnum* (Pușcariu 798; Candrea-Dens., 830; *REW* 5073; *DAR*), cf. alb. *lji* (Philippide, II, 646), it., sp. *lino*, prov., fr. *lin*, cat. *lli*, port. *linho*. – Der. *inar*, s. m. (persoană care cultivă sau vinde in), cu suf. de agent *-ar* (după Candrea-Dens., 831 și *DAR*, direct din lat. *linarius*); *inărie*, s. f. (teren cultivat cu in); *inărică*, s. f. (nume de plante, Linaria vulgaris, Najas minor); *inăriță*, s. f. (plantă asemănătoare cu inul; nume de păsări cîntătoare, Serinus hortulanus, Fringilla linaria); *inișor*, s. m. (plantă, inăriță); *iniță*, s. f. (tescovină din semințe de in; plantă, Cuscuta europaea), *ineață*, s. f. (in sălbatic, Linum perenne); *inuță*, s. f. (plantă, Anagallis arvensis); *inițe*, s. f. (teren cultivat cu in). 4357

în, prep. – 1. Indică locul sau spațiul în care se desfășoară o acțiune. – 2. Indică scopul sau finalitatea unei acțiuni. – 3. Indică instrumentul, materia sau modul. – 4. Indică o cauză. – 5. Indică timpul. – 6. Indică prețul și, în general, echivalența numerică. – Mr. *(i)n*, megl., istr. *(ă)n*.

Lat. *in* (Pușcariu 799; Candrea-Dens., 833; *REW* 4328; *DAR*), cf. it. *in*, prov., fr., cat., sp. *en*, port. *em*. Cf. Moser 427. – Comp. *din*, prep. (de la, indică originea, proveniența, sursa; indică materia, instrumentul, modul sau cauza; de la, indică timpul), de la *de* și *în* (înv. *deîn, den*); *prin*, prep. (indică spațiul parcurs; indică mijlocul, modul sau cauza), de la *pre* și *în*, sau din lat. *per in* (Candrea-Dens., 835), înv. *pre în, pren*. 4358

în-. Pref. lat. care servește pentru a da anumitor cuvinte o valoare contrarie sau negativă, indicînd lipsa ori absența.

Lat. *in-*. Apare numai în cuvinte neol., introduse în principal prin filieră fr., ca *inaccesibil* față de *accesibil, inconsistență* față de *consistență, intolerant* față de *tolerant*. 4359

în-. Prefix verbal, care adaugă noțiunii de bază o nuanță factitivă.

Lat. *in*, cf. *în*. A intrat în rom. prin intermediul cuvintelor care aveau încă din lat. pref. *in-*, cf. *împuta, începe, închide*, etc.; a fost însă productiv în rom. întrucît servește pînă și la derivarea unor cuvinte care nu fac parte din fondul lat., cf. *încîrliga, încorseta, încovriga, îndușmăni, însufleți*, etc. Este puțin probabil, prin urmare, ca la vb. de origine lat. să fie vorba de *in-* primitiv; verbigracia, *a încăcri*, considerat în general ca un der. din lat. **inacrire*, poate fi privit, cu mai mari șanse de probabilitate ca der. de la *acru*, cu pref. rom. *în-*. Pentru aceste comp., cf. Iordan, *Compuse romînești cu în-, BF*, III, 1936, 57–116. *Inde-*, de la *în* și *de*, se folosește în puține expresii fixe (*înde seară*, noaptea; *înde noi*, între noi), cf. *DAR*, și *îndemînă* (după ipoteza greșită a lui Crețu 336, *inde-* ar fi lat. *ante;* după Candrea-Dens., 854, din lat. *inde*). 4360

înainte, adv. – 1. În față. – 2. Mai devreme, mai întîi. – 3. În locul dintîi, în frunte. – 4. (Prep.) În fața, în prezența. – 5. (Adj., înv.) Anterior, precedent. – Var. *nainte*. Mr. *nănte, ninte, ainte*.

Lat. *ab ante*, al cărui rezultat normal, **aînte*, a trecut la *ainte*, probabil prin analogie cu alternanța vocalică *cuvînt–cuvinte, mormînt–morminte*. *Ainte* (considerat de *DAR* ca rezultat normal din punct de vedere fonetic; cf. it. *avanti*, prov. *avan*, fr. *avant*, cat. *abantes*), păstrat în mr., apare în texte din sec. XVI–XVII, numai în compuneri ca *nainte, mainte* (< *mai ainte*), *mai deinte;* compunerea cu *în-* este normală, cf. *(îm)prejur, (îm)preună, (în)adins*, etc. După *REW* 4335, din lat. *inante;* de la *in abante e inde*, după Pascu, I, 129, cf. Pascu, Beiträge, 10. După *DAR*, este vorba de o contaminare a lui *ainte* cu *îninte* < *in ante*. Lat. *in ab antea* este atestat pentru sec. IX, cf. J. Bastardas, *Particularidades sintácticas del latín medieval*, Barcelona 1953, p. 85.

Der. *înainta*, vb. (a avansa, a progresa); *înaintaș*, s. m. (strămoș, predecesor; precursor; calul de dinainte al trăsurii; adj., care merge înainte; Arg., ochelari; Arg., pungaș în serviciul poliției). – Comp. (înv.) *înainte cuvîntare*, s. f. (prolog), format ca gr. πρόλογος; *înainte mergător*, s. m. (precursor), ca gr. πρόδρομος; *înainte vreme*, adv. (în trecut, în alte timpuri); *dinainte*, adv., cu prep. *de; dinainte*, s. n. (parte din față, mai ales la o haină). 4361

înalt (-tă), adj. – 1. Care se ridică mult în sus.

– **2.** De statură mare. – **3.** Superior, eminent. – **4.** (Înv.) Mîndru, trufaș. – **5.** (S. n.) Înălțime. – Var. *nalt, înnalt.* Mr. *(a)naltu*, megl. *nalt.*

Lat. *altus* (Pușcariu 802; Candrea-Dens., 836; *REW* 387; *DAR*), cf. alb. *naljtë*, it., sp., port. *alto*, prov. *aut*, fr. *haut*, cat. *alt.* Prezența lui *în-* a fost explicată diferit, ca reprezentant al lat. *in alto*, adv. folosit ca adj. (*REW; DAR*) sau ca influență a vb. *înălța* (Pascu, I, 34). S-ar explica poate mai bine din rațiuni de fonetică sintactică, pe baza unor expresii ca *în altul (cerului), din alt*, înțelese ca *în nalt, din nalt;* ceea ce ar explica și preferința pop. pentru forma *nalt*, în loc de *înalt.* Cf. *ALR*, I, 60.

Der. *înălța* (mr. *analțu*, megl. *nalț*), vb. (a ridica; a urca; a ridica în slăvi; a dura, a construi, a edifica; refl., a se împăuna), care poate fi la fel de bine der. intern de la *înalt*, ca și un lat. **altiāre* (Diez, I, 17; Pușcariu 803) sau **inaltiāre* (Candrea-Dens., 837; *REW* 385; *DAR*), cf. it. *alzare*, sard. *altsare*, prov. *aussar*, fr. *hausser*, cat. *alsar*, sp. *alzar*, port. *alçar,*; *înălțător*, adj. (sublim); *înălțare*, s. f. (ridicare; sărbătoare creștină care se ține la 40 de zile după Paști; mîndrie, trufie); *înălțător*, s. n. (dispozitiv de ochire la puști, tunuri etc.); *înălțat*, adj. (luminat, strălucit, titlu onorific); *înălțătură*, s. f. (înălțime); *înălție*, s. f. (înv., Alteță); *înălțime*, s. f. (distanță de la nivelul pămîntului pînă la un punct; Alteță); *preaînălța*, vb. (a slăvi), din sl. *prěvŭznosti*, sec. XVI, înv.; *preaînălțat*, adj. (luminat). 4362

inaș (-și), s. m. – (Trans.) Flăcău.

Mag. *inas* (*DAR*). Cuvînt rar. 4363

inat (-turi), s. n. – Invidie, pizmă, ranchiună. – Mr. *inate*, megl. *inat.*

Sb. *inat*, din tc. *inad* „stăruință" (*DAR*). Numai în Banat. În mr. și megl., direct din tc. 4364

înăuntru, adv. – În interior. – Var. *(î)nuntru, (î)nontru, (în)l(ă)untru.* Mr. *năuntru*, megl. *an(a)-untru*, istr. *(ă)nuntru.*

Origine obscură. Pare a se baza pe *întru*, pronunțat *untru*, pentru a cărui var. cf. *umbla* și *îmbla, înfla* și *umfla, umple* și *împle;* der. se explică fie prin comp. cu *în-*, fie, ca în cazul lui *înalt*, prin fonetică sintactică (*în untru* > *în nuntru*). Prezența lui *ă* este mai puțin clară; se poate datora unei pronunțări *în nuntru*, cu aceeași rupere a vocalei ca în *prooroc, greer*, etc. sau comp. *abintro*, cf. *abintro* > abruz. *davendrę*, sard. *aintru.* Cuvîntul rom. coincide în parte cu sl. *vŭnǫtrĭ, unǫtrĭ* „înăuntru"; însă explicația pe baza sl. (Cihac, II, 147; Scriban) nu pare posibilă. După Tiktin și *DAR*, din lat. *in illac intro;* după Candrea, de la *in ad intro.* Cf. Moser 433. *Lăuntru* pare să fi rezultat în urma unei disimilări de la *în năuntru;* și de aici der. foarte recent, *lăuntric*, adj. (interior). – Der. *dinăuntru*, adv. (în interior), cf. *dinafară, dinapoi.* 4365

inc (-curi), s. n. – **1.** Rîs, hohot. – **2.** Poftă de rîs, de zburdălnicie, de joc.

Creație expresivă, care traduce efortul de a-și ține rîsul, cf. *icni* (Tiktin). – Der. *incot*, s. n. (hohot de rîs), cf. *chicot, hihot; (h)incoti*, vb. (a hohoti); *incaci*, adj. (zîmbitor). Legătura cu sl. *çkotŭ* „cîrlig" (*DAR*) nu pare posibilă. 4366

încă, adv. – **1.** Pînă acum. – **2.** Din nou, iarăși. – **3.** De asemenea. – **4.** În plus. – **5.** Chiar. – Mr. *ningă*, megl. *ancă*, istr. *incă.*

Probabil lat. *unquām*, mai ales cu sensul său negativ cînd este însoțit de *nec:* o propoziție ca *încă nu s'a însurat* a putut însemna la început „nu s-a căsătorit niciodată" și apoi „încă nu s-a căsătorit". Fonetismul este natural; pentru schimbarea *u* > *î*, cf. *umple, umbla, înăuntru;* însă evoluția semantică nu e clară. Etimonul indicat de Pușcariu 805 cu oarecare îndoială a fost admis de Candrea-Dens. 838 și Spitzer, *Dacor.*, V, 468, cf. *DAR.* Este strigătoare coincidența cu it. *anche, anco*, v.prov. *anc*, v.fr. *ainc*, gal. *anque*, cuvinte prost explicate (de la un lat. **anque*, după Meyer-Lübke, *Rom. Gramm.*, III, 495 și *REW* 488; lat. **anqua*, în loc de *antequam*, după G. G. Nicholson, *R. Ling. rom.*, VI, 152; lat. *hanc (rem)*, după G. Bonfanti, *RFE*, XXI, 158; it. *ancora*, după Prati); astfel încît și rom. *încă* a fost explicat uneori prin intermediul unui lat. **anqua* (Pascu, *Beiträge*, 8), sau lat. **anique*, cum este cat. *anch* „niciodată" (Brüch, *ZRPh.*, XLI, 583). Celelalte explicații au doar valoare de curiozitate (din lat. *adhuc* sau *hanc horam*, după Diez, I, 21; de la *hanc ad (horam)*, după Crețu 335). 4367

încăibără (-ręz, -ăt), vb. – **1.** A apuca, a aprinde, a înșfăca. – **2.** (Refl.) A ajunge la păruială, a se lua la bătaie. – Var. *îngăibăra, îmbălăbăra, îngăldăra, încărăba.*

Origine obscură. Pare să fie rezultat de la *încăiera* încrucișat cu *carabă* (cf. ultima var.), sau mai probabil cu un suf. expresiv *-ura*, cf. *încheibăra.* Nu pare probabilă explicația lui Pușcariu, *Dacor.*, III, 671 (cf. *REW* 1790 și *DAR*), care pleca de la un lat. **incaviolāre* „a închide în colivie". Scriban admite o încrucișare a lui *încăiera* cu *cherba.* 4368

încălța (-lęz, -ăț), vb. – A se îngrășa, a face burtă. – Var. *ingăla.*

Origine obscură. Pare să fie un der. de la lat.

callère „a face bătături, a se înăspri pielea", dacă se admite trecerea semantică de la „a se îngroșa pielea" la „a se îngrășa" în general, cf. Tiktin; *DAR;* iar pentru părerea contrară, cf. Philippide, II, 718). Celelalte explicații sînt insuficiente: din alb. *galë* „gras", *ngal* „a se îngrășa" (Cihac, II, 718); de la *cal* (Philippide, *Principii*, 148; Scriban); de la *călău* „om gras", der. de la *cal* (Iordan, *ZRPh.*, LVI, 230 și *BL*, IX, 67). Var. se datorează unei confuzii cu *îngăla* „a murdări". 4369

încălecă (-ălec, -ăt), vb. – **1.** A se sui pe cal. – **2.** A călări, a merge călare. – **3.** A se împerechea armăsarul cu iapa. – **4.** A învinge, a domina, a supune. – **5.** (Arg.) A o lua la sănătoasa. – Mr. *(î)ncalic*, megl. *ancalic*.

Lat.pop. *cabăllĭcāre* (Pușcariu 805; Candrea-Dens., 213; *REW* 1439; *DAR*), cf. alb. *(n)galjkoń*, it. *cavalcare*, prov., cat., port. *cavalgar*, fr. *chevaucher*, sp. *cabalgar*. Cf. *cal, călare, descăleca*. – Der. *încălecat*, adj. (suprapus, se spune despre literele chirilice care se scriau de obicei între două rînduri); *încălecător*, adj. (care este călare pe cal). 4370

încălța (-ațl, -ăt), vb. – **1.** A pune încălțări în picioare. – **2.** A pune șină de fier pe o roată. – **3.** A înșela pe cineva, a-l manevra după bunul plac. – Mr. *ncalțu*, megl. *ancalț*, istr. *ăncoț*.

Lat. *incalciāre* (Densusianu, *Hlr.*, 169; Pușcariu 806; Candrea-Dens., 224; *REW* 1497; *DAR*); cf. it. *(in)calzare*, prov. *(en)caussar*, fr. *chausser*, sp. *(en)calzar*, port. *(en)calçar;* cf. și *descălța*. – Der. *încălțat*, adj. (faptul de a se încălța; prost, netot); *încălțare*, s. f. (faptul de a se încălța), cf. mr. *ncălțare* (după Pușcariu 807, din lat. **calceare*); *încălțăminte* (var. înv. *călțămînt, călțăminte*), s. f. (încălțări, pantofi), probabil din lat. *calceamentum* direct (Pușcariu 263; Candrea-Dens., 223; *REW* 1496), cf. it. *calzamento*, fr. *chaussement*, sp. *calzamiento*, port. *calçamento; încălție*, s. f. (înv., încălțăminte); *încălței*, s. m. pl. (pantofi); *încălțător*, s. n. (lingură de pantofi); *încălțelar*, s. m. (Bucov., pantofar). 4371

încăpeă (-ap, -pŭt), vb. – **1.** A fi cuprins într-un spațiu. – **2.** A ocupa locul adecvat, a se afla la locul lui. – **3.** A se cuveni, a se cădea, a fi posibil (mai ales în propoziții negative). – **4.** A ajunge la un rezultat, a obține, a dobîndi. – Mr. *ncap*, megl. *(a) ncap*.

Lat. *capĕre*, în loc de *capĕre* (Pușcariu 809; Candrea-Dens., 839; *REW* 1625; *DAR*), cf. it. *capere*, prov., sp., port. *caber*. Pentru semantism, cf. Șeineanu, *Semasiol.*, 182 și Corominas, I, 555-6. – Der. *încăpere*, s. f. (volum, cuprins al unui lucru; capacitate; concepție; cameră, odaie); *încăpător*, adj. (spațios); *neîncăpător*, adj. (strîmt); *încăpătoare*, s. f. (înv., capacitate). 4372

încărcă (-cărc, -ăt), vb. – **1.** A umple cu ceva. – **2.** A împovăra, a copleși. – **3.** A bate, a ciomăgi. – **4.** (Înv.) A însărcina. – Mr. *(î)ncarcu*, megl. *(a)ncarc*, istr. *(ăn)cargescu*.

Lat. *carrĭcāre*, cf. *carcati* în Glosele de la Reichenau (Pușcariu 810; Candrea-Dens., 257; *REW* 1719; *DAR*), cf. alb. *ngarkoń* (Philippide, II, 644), it. *(in)carricare*, prov., sp. *(en)cargar*, fr. *charger* (v.fr. *enchargier*), cat., port. *encarregar*. – Der. *încărcat*, adj. (umplut, plin cu ceva; f., rar, gravidă), pentru al cărui ultim uz, cf. *grea*, sp. *cargada; încărcător*, s. n. (dispozitiv care permite să se introducă mai multe cartușe în magazia unei arme de foc); *încărcător*, s. m. (persoană care încarcă un recipient, servitor care încarcă o piesă de artilerie); *încărcătură*, s. f. (încărcare; ceea ce transportă un vehicul sau o persoană); *încărcatoare*, s. f. (rampă de încărcare). Cf. *descărca*. 4373

încărî (-rĕsc, -ît), vb. refl. – A se încălzi.

Lat. *incălescĕre*, trecut la **incalire*, ca toate vb. incoative (Tiktin; Candrea-Dens., 840; *DAR*). Înv. 4374

începe (-p, -ŭt), vb. – **1.** A realiza prima parte dintr-o lucrare, dintr-o acțiune. – **2.** A întreprinde, a se apuca de. – **3.** (Înv.) A concepe. – Mr. *nțep*.

Lat. *incīpĕre* (Pușcariu 812; Candrea-Dens., 843; *REW* 4353; *DAR;* Rosetti, I, 168, cf. gris. *anceiver*. Sensul 3 indică o confuzie între lat. *incipĕre* cu *concipĕre;* Tiktin se gîndește că este vorba de un uz artificial, ceea ce nu este cert. – Der. *început*, s. n. (punct de plecare, moment inițial); *începută*, s. f. (înv., început; înv., concepție); *începătură*, s. f. (înv., început, origine); *ceptură*, s. f. (izvor al unui rîu), cf. Iordan, *BL*, VI, 33; *începenie* (var. *începătorie, începătoare, cepelniță, cepătoare*), s. f. (început); *începător*, adj. (care începe); *neînceput*, adj. (neatins). 4375

înceț (-eață), adj. – **1.** Lent, lin. – **2.** (Adv.) Fără grabă, domol, binișor. – **3.** (Adv.) Cu glas coborît, molcom. – Var. *cet*. Mr. *înțet*.

Lat. *quetus*, în loc de *quietus* (Pușcariu, 813; Densusianu, *Hlr.*, 89; Candrea-Dens., 844; *REW* 6958; *DAR;* pentru fonetism, cf. Meyer-Lübke, *Ital.*, 16), cf. alb. *kjet*, it. *cheto* (v.it. *cetto*), prov. *quet*, fr. *coi*, sp., port. *quedo;* pentru comp. cu *în-*, cf. *împrejur, înainte*, etc. – Der. *înceta*, vb. (a se

opri, a face o pauză, a se odihni, a domoli; a fi eliberat din funcție; a termina; a dispărea; a scădea, a se micșora), der. intern, sau din lat. *quetāre* (Pușcariu 814; Candrea-Dens., 845; *DAR*); *neîncetat*, adv. (fără întrerupere, în mod continuu); *încetini*, vb. (a slăbi, a opri, a face mai lent); *încetineală*, adj. (lipsă de iuțeală); *încetinitor*, s. n. (care micșorează viteza); *încetinel* (var. *încetișor*), adv. (agale; ușurel). 4376

încheia (-ei, -at), vb. – 1. A îmbina, a uni, a asambla. – 2. A împreuna, a articula. – 3. A închide, a sfîrși, a termina. – 4. A stabili un acord, a definitiva, a semna un tratat. – 5. A redacta, a alcătui un act oficial. – 6. A prinde în nasturi un obiect de îmbrăcăminte. – 7. A pune capăt. – 8. (Refl.) A se limita, a se rezuma la... – Mr. *ncl'iare*.

De la *cheie* (Tiktin; Candrea-Dens., 327; Scriban) sau direct dintr-un lat. **inclaviare* (Pascu, *Beiträge*, 15). Der. din lat. *inclāvāre*, de la *clāvis* (Pușcariu 815; *REW* 2392; *DAR*) este mai puțin probabilă, și însuși Pușcariu, *Dacor.*, IV, 708-10, admite o încrucișare cu *cheie*. Cf. *cheotoare*.

Der. *încheiere*, s. f. (final, sfîrșit); *încheiat*, adj. (terminat; determinat, precis; prins în nasturi); *încheietor*, s. m. (montor); *încheietor*, s. n. (croșetă pentru încheiat nasturii); *încheietoare*, s. f. (crestătură, fantă; articulație; butonieră; plantă, Sideritis montana); *încheietură*, s. f. (articulație; loc unde se împreună două bîrne; înv., articol; înv., concluzie), pe care *DAR* îl derivă de la un lat.pop. **clautūra*, care nu pare necesar; *descheia*, vb. (a desface nasturii); *încheibăra* (var. *încherbăra, încherbăla, închelbăra, închiolba, încherba, închelba*), vb. (a asambla, a îmbina), pare a fi un der. de la *încheia* cu un suf. expresiv neclar, cf. *încălibăra, înhărbăla* (după Pușcariu, *Dacor.*, IV, 712-20 și *DAR*, de la un lat. **incalvarīāre*, de la *calvaria* „hîrcă", soluție ce nu pare convingătoare; după Tiktin și Scriban, în legătură cu *încălibăra*). 4377

închide (-d, -is), vb. – 1. A mișca o ușă, o fereastră, un capac etc. pentru a acoperi deschizătura corespunzătoare. – 2. A împrejmui, a înconjura cu un gard. – 3. A interzice, a opri. – 4. A termina, a sfîrși, a pune capăt. – 5. A băga la închisoare. – 6. A vîrî, a ascunde într-un spațiu închis. – 7. A astupa. – 8. (Refl.) Despre răni, a se cicatriza. – 9. (Refl.) Despre culori, a deveni mai închisă ori mai intensă. – Mr. *ncl'id, ncl'iṣu, ncl'idire*; megl. *ancl'id, ancl'iș*, istr. *(ă)ncl'id, (ăn)cl'iș*.

Lat. *includĕre*, cu sensurile lui *cl(a)udĕre* (Pușcariu 816; Candrea-Dens., 368; *REW* 1967; *DAR*), cf. it. *chiudere*, prov. *claure*, fr. *clore*, cat. *clourer*, v.port. *chouvir*. – Der. *închis*, adj. (care acoperă o deschizătură; încuiat; de culoare închisă, întunecat; tacitum, abătut, trist); *închis*, s. m. (ostatic, prizonier); *închizătoare*, s. f. (dispozitiv de închidere); *închizătură*, s. f. (împrejmuire); *închisoare*, s. f. (detenție; temniță, carceră; împrejmuire). – Cf. *deschide*. 4378

închină (-n, -ăt), vb. – 1. A înclina, a apleca. – 2. (Refl.) A se pleca. – 3. (Refl.) A face o reverență. – 4. (Refl.) A se supune, a capitula, a se declara învins. – 5. (Refl.) A-și face semnul crucii. – 6. (Refl.) A se dedica, a se consacra. – 7. (Refl.) A face o ofrandă. – 8. (Înv.) A întemeia și înzestra o biserică, cedînd administrarea ei altui lăcaș religios de rang mai mare. – 9. A dedica. – 10. A ridica paharul ciocnindu-l cu paharul altora și a bea, făcînd o urare, a toasta. – 11. A supune. – Mr. *(i)ncl'in, (i)ncl'inare*, megl. *ancl'in*.

Lat. *inclinăre* (Pușcariu 818; Candrea-Dens., 848; *REW* 4359; *DAR*), cf. it. *(in)chinare*, prov. *(en)clinar*, fr. *encliner*, cat. *enclinar* „a saluta". Pentru semantism, cf. ex. gr. și sl. aduse de *DAR*. Este dublet al lui *înclina* „a inclina" < fr. *incliner*. – Der. *închinat*, adj. (înclinat; dedicat; pelegrin); *închinător*, adj. (adorator); *închinător*, s. m. (varietate de șoim, Falco tinnunculus); *închinăcios*, adj. (fățarnic, bigot); *închinătură*, s. f. (înv., adorație); *închinăciune*, s. f. (reverență; adorație; cult; supunere; salut; toast), care poate proveni din lat. *inclinātiōnem* (Pușcariu 819), cf. mr. *ncl'inățune*, megl. *(a)ncl'inățuni*. Din rom. provine mag. *entyinál* (Edelspacher 13). 4379

înc|nge (-g, -ns), vb. – 1. A aprinde, a lua foc. – 2. (Refl.) A arde, a se mistui. – 3. A încălzi. – 4. (Refl.) Despre grîu, a se încinge, a fermenta. – Var. *încinde*.

Lat. *incendĕre* (Crețu, *Col. lui Traian*, IV, 246; Pușcariu 821; Candrea-Dens., 848; *REW* 4346; *DAR*), cf. it. *incendere*, prov. *encender*, sp., port. *encender*. A ajuns să se confunde sub aspect fonetic cu *a încinge* „a înfășura peste mijloc o cingătoare", din lat. *cingere*. – Der. *încins*, s. n. (înv., exaltare, pasiune). 4380

încoace, adv. – Înspre mine. – Megl. *ancoați*.

De la *acoace*, cuvînt păstrat în cîteva comp. ca *în(tr') acoace*, și aceasta de la *eccum hocce* (Pușcariu, *ZRPh.*, XXXII, 478; Candrea-Dens., 851; *DAR*; după Philippide, *Principii*, 92, de la *in ecce hacce*). *Încoa* (mr. *ncoa*, megl. *anco*), adv. (înspre mine) pare să fie reducere a cuvîntului anterior (der. de la *eccum illac* propusă de *DAR* pare mai puțin probabilă, întrucît sensul ar fi

trebuit să fie cel de „încolo", astfel încît autorul trebuie să admită o încrucișare cu *încoace*). – Der. *dincoace*, adv. (de partea asta), cu prep. *de*, cf. *dincolo*. 4381

încǫlo, adv. – 1. În partea aceea, acolo. – 2. Deoparte. – 3. În afară de asta. – Var. *încolea*. Mr. *(î)nclò*.

De la *colo*, cu pref. *în-*. – Der. *dincolo*, adv. (în partea celalată; mai încolo; din punctul de vedere al Munt., în Transilvania), cu prep. *de*, ca *dincoace*. 4382

înconjura (-r, -ạt), vb. – 1. A face ocolul unui loc, unui obiect. – 2. A împrejmui, a străjui. – 3. A asedia, a încercui. – 4. A evita, a eschiva. – 5. A merge spre o țintă pe un traseu ocolit.

Lat. *congyrare* (Pușcariu 826; Candrea-Dens., 925; *DAR*). Rezultatul normal, *încunjura*, var. destul de frecventă, a suferit o disimilație; cf. *jur, împrejur*. – Der. *înconjurător*, adj. (care înconjură); *înconjurime*, s. f. (împrejurime). 4383

încotro, adv. – Unde, în ce direcție. – Var. (înv.) *încătruă, încătruo, încătro*.

Lat. *contra ubi* (Philippide, *Principii*, 92; Tiktin; *DAR*), cu *în-* relativ tîrziu. – Der. *încotrova*, adv. (oriunde), cu suf. *-va*, cf. *cineva, undeva; dincotro*, adv. (de unde, din ce parte). – Din rom. *care încotro*, pretutindeni, provine mag. *karenkotro, karinkotro* (O. Balogh, *Magyar Nyelvör*, XXVII, 248). 4384

încuia (-i, -ạt), vb. – 1. A închide cu cheia. – 2. A închide, a astupa. – 3. A constipa.

Lat. *cŭneāre*, de la *cŭneus* (Pușcariu 827; Candrea-Dens., 427; *REW* 2392; *DAR*), cf. sicil. *incuniari*, engad. *inkuńer*, sard. *kundzare* (Wagner 110), *inkundzare*. Se consideră (Tiktin; *DAR*) că semantismul se explică prin uzanța veche de a încuia cu cuie. Este de presupus mai curînd că lat. *cuneus* „cui" a ajuns probabil să însemne și „cheie", ca *clavus* față de *clavis*. După Capidan, *Dacor.*, II, 631, mr. *ancuńare* „a arde" este același cuvînt lat. – Der. *încuietoare*, s. f. (dispozitiv care încuie ceva); *încuiere*, s. f. (acțiunea de a încuia; constipație); *încuietură*, s. f. (constipație); *încuietor*, adj. (care încuie). *Descuia*, vb. (a deschide o ușă, o poartă etc. încuiate cu cheia) poate reprezenta la fel de bine un lat. *dīscuneāre* (Densusianu, *Hlr.*, 169; Pușcariu 511; Candrea-Dens., 437; Tiktin; Candrea), cf. sard. *diskundzare*, sau să se fi format în rom., ca *închide–deschide*. – Der. *descuietoare*, s. f. (ușiță, portiță). 4385

încujlui (-uęsc, -ịt), vb. refl. – A vorbi, a avea legături de dragoste.

Mag. *gúzslik* „a încurca" (Drăganu, *Dacor.*, VI, 293). În Trans. 4386

încumeta (-t, -ạt), vb. refl. – 1. A se întemeia, a se sprijini. – 2. A îndrăzni, a cuteza. – Var. *încumete, (în)cumeți*.

Lat. *committĕre* (Philippide, *Principii*, 141; Tiktin; Candrea-Dens., 434; *DAR*); cf. sp. *acometer*. Este dublet al lui *comite*, vb., din fr. *commettre*. Part. circulă de asemenea, fiind mai ales înv., în forma *încumes*. 4387

încurca (-c, -ạt), vb. – 1. A încîlci. – 2. A opri de la o acțiune, a stînjeni. – 3. A complica, a tulbura. – 4. A confunda, a amesteca, a bramburi. – 5. (Refl.) A se zăpăci, a-și pierde firul ideilor. – 6. (Refl.) A cădea în propria plasă, a se angaja într-o afacere de unde nu mai poate ieși. – 7. (Refl.) A zăbovi, a pierde vremea. – 8. (Cu compl. *o*) A vorbi stricat o limbă, a o rupe.

Origine incertă. Dacă sensul primitiv este acela de „a înșela" (cf. Coresi, *hitlenia de încurcăm unul spre alaltu*, ar putea fi un der. de la *currĕre*, de tipul **currĭcāre*, cf. *curriculum* (Domaschke 147). Se știe că part. *cursum* a dat în rom. *cursă* „capcană" și în lat.med. *cursa* „cursă", astfel că semantismul unui eventual **currĭcāre* n-ar oferi dificultate. Evoluția posterioară este de asemenea firească, întrucît ideea de „a întinde o cursă" se completează spontan cu cea de „a stînjeni" sau „a încurca". Este însă posibil și să fie vorba de o origine expresivă, ca în *îngurga*, s.v. Celelalte explicații nu sînt suficiente: de la *descurca*, și acesta din lat. **de-obscūrĭcāre* „a lumina" (Pușcariu, *ZRPh.*, XXVIII, 680; Pușcariu 514), opinie abandonată în *DAR*, și care făcea ca un termen concret să provină dintr-unul abstract; din lat. *inculcāre* (Cihac, I, 35), dificil din punct de vedere fonetic și semantic; din lat. **incolĭcāre* (Giuglea, *Cercetări lexicale*, 12; *DAR;* Rosetti, I, 168), și acesta de la *colus* „furcă de tors", imposibil semantic vorbind; în loc de **încruca*, și acesta din gr. χροχῶ „a împleti" (Diculescu, *Elementele*, 466), dificil de admis.

Der. *încurcală*, s. f. (confuzie, amestec, încîlceală); *încurcător*, adj. (care produce confuzie); *încurcătură*, s. f. (confuzie, amestec, încîlceală); *încurcă-lume*, s. m. (persoană care încurcă pe alții, care nu e bună de nimic); *descurca*, vb. (a descîlci; a lămuri, a limpezi; refl., a-și aranja bine treburile; refl., a o rupe pe o limbă străină), format pe baza lui *încurca*, ca *descuia* față de *încuia* sau *deschide* față de *închide; descurcăreț*, adj. (om care se descurcă). 4388

îndărăt, adv. – 1. În spate, în urmă. – 2. Mai

demult. – 3. (Înv.) În chip ironic. – 4. (S. n.) Fund, parte posterioară. – Var. *îndărăpt* (Mold., Trans.).

Lat. *de retro*, cu *în-* posterior, ca la alte adv. (Cipariu, *Gram.* 78; Pușcariu 828; Candrea-Dens., 852; *REW* 2582; Giuglea, *Dacor.*, IV, 371; *DAR*), cf. it. *(in)dietro* (lec. *deretu*, sard. *a dareddu*), prov. *(de)reire*, fr. *derrière*, sp. *arredro*. Pentru pierderea lui *r* prin disimilație, cf. și sp. *redopelo* sau v.it. *diretani* „picioarele dinapoi". Der. de la *indirectus* (Weigand, *Jb*, II, 222; cf. Candrea, *Éléments*, 89 și *DAR*), bazată pe var., nu este certă: *îndărăpt* poate fi și rezultat al unei încrucișări cu *d(i)rept*.

Der. *de-a 'ndaratele(a)*, adv. (pe dos, sucit); *îndărăpta* (var. *îndărăt(n)a*), vb. (Mold., Trans., a respinge, a sili să se dea înapoi); *dindărăt*, adv. (din spate); *îndărătnic*, adj. (încăpățînat, stăruitor); *îndărătnici*, vb. refl. (a fi îndărătnic, a se încăpățîna); *îndărătnicie*, s. f. (încăpățînare); *îndărătnicitor*, adj. (înv., stăruitor, încăpățînat); *îndărătnicește*, adv. (înv., cu încăpățînare). Der. lui *îndărătnic* din lat. **inderetrīcus* (*DAR*) nu este probabilă. 4389

îndelețe, adv. – 1. Alene, cu încetul, fără grabă. – 2. La îndemînă, comod. – 3. (Înv.) Timp potrivit, moment oportun.

Sl. *lěto* „timp", cf. *leat*, cu pref. *înde-* (Pușcariu, *Dacor.*, I, 232–4; *DAR*). Mai puțin probabilă este der. din alb. *letë* „ușor" (Weigand, *BA*, III, 218). Este de asemenea posibil să se aibă în vedere o compunere a lui *lěto* cu *de-*, și ca adăugarea tîrzie a lui *în-*, căci circulă încă der. *deletnic*, adj. (pregătit; iscusit), cu var. mai rară *îndeletnic;* cf. *(în)deletnici*, vb. refl. (a se ocupa, a-și trece vremea; a se dedica). 4390

îndemînă, adv. – 1. Care poate fi obținut ușor, accesibil. – 2. Comod, ușor, lesnicios. – 3. Oportun, potrivit, prielnic. – 4. (S. f., înv.) Favoare, hatîr.

De la *mînă*, comp. cu *în-* și *de*, cf. *amînă*. – Der. *neîndemînă*, adv. (greu accesibil; s. f., înv., dificultate, descumpănire); *îndemînos*, adj. (accesibil, ușor); *îndemîna*, vb. (a netezi calea, a face posibil; a ușura, a înlesni; a ajuta, a sprijini; a împrumuta); *îndemînatic*, adj. (iscusit; comod; favorabil); *neîndemînatic*, adj. (lipsit de dibăcie, greoi). 4391

îndemna (–n, –at), vb. – 1. (Înv.) A invita, a pofti. – 2. (Înv.) A obliga, a pricinui. – 3. A împinge, a da un impuls. – 4. A stîrni, a incita, a mișca. – 5. A exorta, a înflăcăra. – 6. (Refl.) A se hotărî. – 7. (Refl.) A se mulțumi, a se simți bine. – Mr. *îndemn*.

Origine incertă. Se consideră în general (Pușcariu 830; *REW* 4371; Tiktin; *DAR;* Iordan, *Dift.*, 50; Candrea; Scriban) rezultat al unui lat. **inde-minăre*, cf. *mîna* „a conduce" sau fr. *emmener*. Această explicație, ce s-ar putea admite din punct de vedere semantic, este dificilă din acela al fonetismului, întrucît nu se poate accepta pierderea lui *i*, care s-ar afla în poziție forte în prezent *eu* **indemîn*, cf. paralelismul cu *îndemîna* (Lambrior 375 crede că *îndemna* este doar var. a lui *îndemîna*, ceea ce nu pare a fi mai probabil). Dacă primele două sensuri, care astăzi apar înv., sînt originare este posibil să fie vorba despre lat. *dignări* „a binevoi", sau „a face vrednic, a face apt", de unde apoi „a pune în situația de a face" ceea ce indică vb. următor (cf. Coresi, *îndemnă Hristos ucenicii să între*). Rezultatul fonetic este normal, cf. *signum* > *semn;* *în-* trebuie să fie pref. factitiv adăugat tîrziu.

Der. *îndemn*, s. n. (invitație, incitare; exortare; stimul); posverbal; *îndemnătură*, s. f. (înv., stimul); *îndemnător*, adj. (animat, stimulant). 4392

îndesa (–s, –at), vb. – 1. A presa, a apăsa. – 2. A înghesui, a burduși. – 3. A strivi, a stîlci. – 4. A bătători, a îndesa. – 5. A înfige. – 6. A hăitui, a hărțui, a prigoni. – 7. (Refl.) A se înghesui, a se îngrămădi. – 8. (Refl.) A se condensa, a se face cît mai compact. – 9. A înmulți, a repeta. – 10. (Refl.) A se sătura. – Mr. *(î)ndes, ndisare*, megl. *andes, andisari*.

Lat. *densāre* (Pușcariu 831; Candrea-Dens., 486; *DAR*), cf. *des*. Ar putea fi și der. intern al lui *des;* pare însă mai curînd că acest der. e var. *îndesi*, care se folosește mai ales cu sensul 9 și care, în acest caz, ar fi mai curînd un dublet neol. (*DAR* îl consideră var., cu schimbare de suf.; după Densusianu, *Hlr.*, 150, din lat. *densīre*, cf. Pușcariu 831). – Der. *îndesat*, adj. (cu conținutul presat; foarte plin; înfipt; apăsat, rostit cu insistență; dens; mic și gros, rotofei), cf. mr. *ndîsat;* *îndesătură*, s. f. (înv., insistență). 4393

indian (–nă), adj. – Care face parte din populația Indiei.

De la *India* (sec. XIX). – Der. *indienesc*, adj. (indian), sec. XVII, astăzi înv.; *indic*, adj. (indian); *indian*, s. m. (locuitor din India); *indian*, s. n. (țesătură de bumbac fină, pentru lenjerie); *indiană*, s. f. (prăjitură cu frișcă acoperită cu ciocolată); *indiancă*, s. f. (locuitoare din India); *indienește*, adv. (ca indienii). 4394

indicțion (–oane), s. n. – 1. Convocare (bisericească). – 2. Perioadă de 15 ani.

Gr. ἰνδικτιών. Sec. XVII. 4395

îndrăzni (-nęsc, -ĭt), vb. – **1.** (Înv.) A prinde curaj, a se însufleți. – **2.** A îndrăzni, a se încumeta, a avea curajul de a întreprinde ceva. – Var. *îndrăsni.*

Sl. *drŭznati*, de la *drŭzŭ* „îndrăzneț", cf. *dîrz* (Tiktin; *DAR;* cf. Pușcariu, *Dacor.*, VIII, 349, unde cuvîntul este considerat împotriva tuturor aparențelor, drept un termen de cultură). – Der. *îndrăznitor*, adj. (cutezător, curajos); *neîndrăzneț*, adj. (timid); *îndrăzneală*, s. f. (cutezanță, curaj). 4396

îndreą, s. m. – Decembrie.

Lat. *Andreas*, din gr. 'Ανδρέας (Pușcariu 832; Tiktin; *DAR*), cf. v.sard. *sant–andria* „noiembrie", alb. *šën–ëndre* „decembrie" etc. (Hasdeu 1172). 4397

îndrepta (-t, -ąt), vb. – **1.** A face drept ceea ce era îndoit sau strîmb. – **2.** A rectifica, a corija. – **3.** A reface, a aranja, a restabili. – **4.** A călăuzi, a îndruma, a indica direcția. – **5.** (Mold.) A arăta, a semnala. – **6.** (Refl.) A se justifica. – **7.** (Refl.) A îmbunătăți, a ameliora. – Var. (înv.) *drepta, înderepta, îndirepta.* Mr. *ndreptu, ndreptare*, megl. *andrept, andriptari.*

De la *drept*, înv. *derept*, cu pref. factitiv *în–*, ca *drum* > *îndruma, semn* > *însemna*, etc. Der. directă de la un lat. **directāre* sau **derectāre* (Candrea-Dens., 515; *DAR;* Candrea), sau din lat. **indirectāre*, cf. alb. *ndërtoń* (Philippide, II, 645), este posibilă, fără să pară probabilă. *Directiāre* apare la Virgilio Marón, cf. **addirectiāre* > fr. *adresser*. Sensul 7 apare și în calabr. *ndirizzari* „a se ameliora (timpul)". Există tendința de a conjuga *eu îndreptez.* – Der. *îndreptător*, adj. (care îndreaptă; călăuzitor); *îndreptătură*, s. f. (înv., corectare; îmbunătățire). 4398

indrișaim (-mi), s. m. – Mușcată (Pelargonium odoratissimum). – Var. *(in)drișai(m), (in)drușai(m), endrișaim.*

Tc. *yntrișahi* (Șeineanu, II, 226). 4399

îndura (-r, -ąt), vb. – **1.** A se face tare, a se întări. – **2.** A suporta, a rezista. – **3.** A suferi, a pătimi. – **4.** (Refl.) A consimți, a îngădui, a tolera. – **5.** A-i fi milă, a se milostivi.

Lat. *indurāre* „a se întări" (Pușcariu 825; Candrea-Dens., 857; *REW* 4386; *DAR*), alb. *duroń*, it. *indurare* „a se întări", fr. *endurer* „a suporta", sp. *endurar*. Explicația lui Philippide, *Principii*, 99, pe baza lat. **indolescĕre*, este greșită. Evoluția semantică a fost prost explicată. Tiktin considera că sensul 2 se explică prin fr. *DAR* crede că o expresie ca *nu te îndura* „nu fi neîndurător" trebuie să fi fost interpretată ca *îndură-te* „ai milă" și, de aici, printr-o evoluție care pare contradictorie, sensul de „a se întări", alături de cel de „a avea milă". Aceeași opinie la Iordan, *BL*, IX, 67; în vreme ce Graur, *BL*, V, 66, crede că este vorba de o evoluție pur balcanică.

De fapt, semantismul oferă un perfect paralelism cu tratamentul romanic, cf. fr. *endurer*, sp. *endurar*, și cu *răbda*. Plecînd de la forma refl., „a se întări", înseamnă firește „a rezista mai bine", adică „a suporta fără să cedeze" (*endurer, endurar*). Trecerea de la „a suferi" la „a consimți" apare în toate limbile. Se cuvine doar să adăugăm că evoluția lui *îndura* merge mai departe decît cea din fr. sau sp., ca și cea a lui *răbda*, s.v. Sensul 1 apare numai în propoziții negative, și este înv.

Der. *neîndurat*, adj. (fără milă); *îndurător*, adj. (tolerant, răbdător, îndulgent; milostiv, bun); *neîndurător*, adj. (intolerant); *îndurătate* (var. *îndurătură, îndurămînte*), s. f. (înv., milă, bunătate). 4400

înecą (-c, -ąt), vb. – **1.** A sufoca, a omorî fără vărsare de sînge. – **2.** A strangula, a sugruma. – **3.** A sufoca prin scufundare. – **4.** A inunda. – **5.** A sufoca, a asfixia. – **6.** (Refl.) A dispărea. – **7.** (Refl.) A nu mai putea înghiți, a i se pune un nod în gît. – Var. *neca.* – Mr. *nec, necare;* megl. *nec, nicari* „a omorî".

Lat. *nĕcāre* „a ucide fără vărsare de sînge" (Pușcariu 836; Candrea-Dens., 1213; *REW* 2873; *DAR;* Pascu, *Beiträge*, 9), cf. it. *annegare*, prov. *negar*, fr. *noyer*, cat., sp., port. *anegar*. În rom., ca și în celelalte limbi romanice, sensul fundamental este cel de „a omorî prin scufundare", cf. lat. *enĕcāre* (Corominas, I, 211). Această evoluție se explică poate datorită obiceiului curent de a omorî puii de cîine și de pisică prin înecare, și, de asemenea, datorită vechiului obicei de a-i omorî pe condamnați prin același procedeu (cf. numeroasele ex. citate în *Bienandanzas* de Lope García de Salazar). Dacă acest procedeu a fost general, cum presupunem, nu este cazul să explicăm prin rom. dublul sens de „a omorî" și „a îneca" ce apare la mai multe cuvinte balcanice (Candrea-Dens., 1263; *DAR*). Pentru tratamentul lui *e*, cf. *inel.*

Der. *înecător*, adj. (care înecă); *înecăcios*, adj. (asfixiant, sufocant; care stă în gît, greu de înghițit, tare; varietate de pere și de prune); *înecătură*, s. f. (înv., asfixie, sufocare; înv., naufragiu; înv., inundație); *înecăciune*, s. f. (înv., asfixie; înv., inundație); *înec*, s. n. (moarte prin scufundare; sufocare, inundație; diluviu). 4401

inęl (-le), s. n. – **1.** Cerc mic de metal care se poartă ca podoabă pe deget. – **2.** Cerc mic. – **3.**

Zuluf, cîrlionț. – Mr. *nel, ninel*, megl. *ninel*, istr. *arel*.

Lat. *anĕllus* (Pușcariu 833; Candrea-Dens., 858; *REW* 452; *DAR*), cf. it. *anello*, prov., cat. *anel*, fr. *anneau*, sp. *anillo*, port. *elo*. Rezultatul lui *e*, care ar fi trebuit să se diftongheze și să treacă la *ie*, a fost explicat prin influența lui *n* anterior (Rosetti, *Mélanges de linguistique*, Bucarest 1947, p. 171) și, cu mai mari șanse de probabilitate, prin analogia cu formele atone (Lombard, *Studia neophil.*, II, 59). – Der. *ineluș*, s. n. (inel; joc de copii); *inelar*, s. n. (degetul pe care se pune inelul), cu suf. *agente –ar* (după *REW* 451, din lat. *anĕllārius*). 4402

infanțerie (–ii), s. f. – Una din armele de bază, care duce lupta pe jos, pedestrime.

Fr. *infanterie*, prin intermediul rus. *infanterija*, sec. XIX (Sanzewitsch; *DAR*). – Der. *infanterist*, s. m. (soldat de infanterie). 4403

înfărma (–m, –at), vb. – **1.** (Înv., rar) A îmbrăca, a împodobi. – **2.** A apuca, a prinde.

Origine incertă. Pare der. din lat. *formāre*, cf. *fărf(i)ma*. Sensul originar ar fi, în acest caz, „a înfășura", cf. sp. *componer* „a forma" și „a împodobi, a înfrumuseța"; însă cel de al doilea sens este mai puțin clar. După Capidan, *Dacor.*, III, 758; Drăganu, *Dacor.*, VII, 134; Giuglea, *Dacor.*, X, 58; și *DAR*, din lat. *in–firmāre* „a întări", cu evoluție semantică la „apuca strîns, a înhăța", care pare mai puțin probabil. Cuvînt rar, se folosește numai în Banat. Dacă ipoteza noastră este corectă, este dublet al lui *înforma*, vb. (în Timoc, a îmbrăca, a împodobi); de la *înforma*, vb. (a forma, a constitui, a compune), cuvînt vechi, din sec. XVIII, din lat. *informare*, cu der. înv. *informăluire*, s. f. (informare); și *informa*, vb., din fr. *informer*. 4404

înfășa (–ăș, –at), vb. – **1.** A înfășura în scutece. – **2.** A bandaja. – **3.** A înfășura, a acoperi strîns de jur împrejur. – Var. *fășa, înfăș(u)ia*. Mr. *nfaș, nfășare*, megl. *anfaș, anfășari*.

Lat. *fasciāre* (Pușcariu 839; Candrea-Dens., 554; *REW* 3209; *DAR*), cf. alb. *faškjoń*, it. (*in*)*fasciare* (sard. *fašare*), prov. *faissar*, fr. *faisser*, sp. *fajar*, port. *enfaixar*. Pref. *în–* trebuie să fie tîrziu; ar putea fi vorba și de un der. intern de la *fașe*, s.v. Este cuvînt comun, cf. *ALR*, I, 228.

Der. *înfășetură*, s. f. (acțiunea de a înfășa; legătură, scutec); *înfășura*, vb. (a înfășura, a acoperi; a ascunde, a acoperi pînă la ochi; a răsuci), der. de la un pl. ipotetic sau colectiv **fășuri < fașe*, ca *gînd > gînduri > îngîndura; fum > fumuri > înfumura*, cf. *îngrijora* etc. (după Pușcariu, 840; Tiktin; Candrea-Dens., 558; *DAR*, din lat. **in–fasciolāre*, etimon a cărui utilitate nu este evidentă și care nu este confirmat nici de dialecte și nici de celelalte limbi romanice); *înfășurător*, adj. (care înfășoară); *înfășurătură*, s. f. (înfășurare); *desfășa*, vb. (a scoate scutecele); *desfășura*, vb. (a descolăci, a întinde, a desface; a dezvolta). 4405

înfern (–nuri), s. n. – Iad, gheenă.

It. *inferno* (sec. XIX). – Der. *infernal*, adj., din fr. *infernal*. 4406

înfige (–g, –ipt), vb. – **1.** A împlînta, a vîri. – **2.** A fixa. – **3.** A străpunge, a traversa. – **4.** (Refl.) A se amesteca, a se băga, a se interpune. – Mr. *(n)hig, hipșu, (n)hiptă, (n)hidzire*.

Lat. *infīgĕre* (Pușcariu 841; Candrea-Dens., 780; *REW* 4402; *DAR*), cf. it. *(in)figere*. Part. *înfipt* (lat. **infictum*, în loc de *infixum*, prin analogie cu vb. ca *dicere* sau *facere*) a produs var. *înfipta*, vb. (rar, Mold., a înfige, a împlînta, a străpunge). – Der. *înfipt*, adj. (fixat, împlîntat; băgăreț, nerușinat); *înfigăreț*, adj. (băgăcios, inoportun). 4407

înfiripa (–pęz, –at), vb. – **1.** A forma, a compune. – **2.** A ameliora, a restabili. – **3.** (Refl.) A se realiza, a se transforma în realitate. – Var. (Mold., Bucov. *înciripa*).

Origine necunoscută. După Giuglea, *Dacor.*, II, 825 și *LL*, II, 42, de la un lat. **imperfilāre*, care nu pare posibil. Pușcariu, *Dacor.*, IV, 710–2 și *DAR* pleacă de la var., considerînd că forma de bază este un hiperurbanism, și o derivă din sl. (rus., rut., bg.) *čerep* „ghiveci, oală"; semantismul ar pleca, deci, de la sensul din sl., pentru a trece la acela de „a repara un recipient spart", și de aici „a repara". Această der. nu pare probabilă, deoarece este ciudat ca vasele sparte să se poată repara, și încă și mai ciudat să se repare atît de bine încît să se poată ajunge la ideea de „a îmbunătăți". Pare evident, așa cum semnalează Tiktin și Scriban, că acest cuvînt provine de la *fire* „caracter, fel de a fi", cf. *a–și veni în fire* = *a se înfiripa* „a se reface"; însă suf. nu este clar. 4408

infortuniu (–ii), s. n. – Nenorocire, nefericire.

It. *infortunio*. Împrumut literar din poezia romantică (Nicoleanu), înv. 4409

înfulica (–c, –at), vb. – **1.** A împovăra, a copleși, a covîrși. – **2.** A înghiți, a înfuleca. – Var. *înfuleca*, (rar) *înfuli*.

Lat. *fullīcāre* „a scutura, a bate", de la *fullo* „bătătoare, piuă". Pentru trecerea semantică, cf. sp. *cargar*. Explicația tradițională, pe baza lat.

follĭcāre, de la *follis* (Pușcariu 846; Candrea-Dens., 620; *REW* 3417; *DAR*), pare mai puțin convingătoare, întrucît lat. înseamnă „a sufla, a pufni" (pentru a explica semantismul, Tiktin admite influența lui *foale*), și că primul sens, care trebuie să fie cel originar, rămîne neexplicat. Ultima var., pentru care se citează un singur ex., este neclară. 4410

îngăduí (–i, –ít), vb. – 1. A permite, a lăsa. – 2. A admite, a accepta, a se învoi. – 3. A îndura, a suporta. – 4. A slăbi, a diminua, a domoli. – 5. A ierta, a absolvi, a scuti de (o pedeapsă). – 6. A aștepta, a avea răbdare. – 7. (Refl.) A se înțelege, a se avea bine.

Mag. *engedni* (Cihac, II, 50; Tiktin; *DAR;* Gáldi, *Dict.*, 93), cf. bg. din Trans. *enieduva* (Miklosich, *Bulg.*, 121). – Der. *îngăduială* (var. *îngăduință*), s. f. (permisiune, voie; concesie; toleranță; cedare; răbdare; păsuire, răgaz); *îngăduitor*, adj. (tolerant, răbdător); *neîngăduitor*, adj. (intolerant); *neîngăduință*, s. f. (intoleranță). 4411

îngăimá (–áim, –át), vb. – 1. A bîigui, a bălmăji, a rosti cu greutate. – 2. A zăpăci, a încurca, a stîrni confuzie. – 3. A zăbovi, a șovăi, a sta la îndoială. – 4. A face de mîntuială, a da rasol. – 5. (Refl.) A se zăpăci, a se tulbura.

Deși formația nu este clară, pare evident că este vorba de o formație expresivă, ca în cazul tuturor cuvintelor care înseamnă „a bîigui". Pentru intenția expresivă, cf. cuvintele semnalate pentru rădăcina *glo–, golo–*. Explicațiile avansate pînă în prezent nu satisfac: din alb. *gënen* (Cihac, II, 718; Philippide, II, 718); din lat. **ingannāre* (Lambrior 373; Philippide, *Principii*, 68; cf. împotrivă Densusianu, *Filologie*, 448); din rut. *gaj* sau *gal'ima* „frînă, pană" (Bogrea, *Dacor.*, IV, 825); în legătură cu mag. *galiba* „greutate" (*DAR*). Identitatea semantică este evidentă cu *îngăla*, vb. (a bîigui, a bălmăji; a da rasol; a murdări), care trebuie să provină din aceeași rădăcină expresivă (pentru ultimul sens, cf. *circăli, feșteli, terfeli*). Totuși, se consideră în general că *îngăla* provine din lat. **ingallāre*, de la *galla* „gîlcă" (Densusianu, *Hlr.*, 191; Pușcariu 848; Pascu, *Etimologii*, 65; Bogrea, *Dacor.*, IV, 825) sau din sl. *galŭ* „murdar" (Capidan, *Dacor.*, IV, 1551; *DAR*), prin care nu se explică decît unul din sensurile sale.

Der. *îngăimător*, adj. (care îngaimă); *îngăimeală*, s. f. (faptul de a îngăima; confuzie; nehotărîre); *îngăimăci*, vb. refl. (Trans., a se încurca), var. de la *îngălmăci*, care este tot de origine expresivă; *îngălăciune*, s. f. (murdărie); *îngălmăceală*, s. f. (încurcătură, confuzie). 4412

îngînạ (–n, –ạt), vb. – 1. A imita, a reproduce glasul cuiva. – 2. A vîna cu momeală. – 3. A repeta, a răspunde, a face ecou. – 4. A înșela, a amăgi. – 5. A bîigui, a rosti cu greutate. – 6. A cînta încet, a murmura. – 7. A acompania, a însoți. – 8. A parodia. – Mr. *(a)nginescu, ângănare* „a geme; a chema strigînd"; megl. *angan, angănari* „a amăgi"; istr. *gănesc* „a sta la taifas".

Lat. *gannāre* sau **ingannāre* (Diez, I, 35; Lambrior 393; Densusianu, *Hlr.*, 191; Pușcariu 854; Candrea-Dens., 861; *REW* 4416; Pascu, I, 127; cf. Șeineanu, *Semasiol.*, 98), cf. lat.med. *gannatura* „batjocură" (Niermeyer 461), alb. *ngënen* (Philippide, II, 645), it. *ingannare* „a înșela", sp. *engañar*. Rezultatul rom. trebuia să fie **îngăna*, datorită prezenței lui *nn*, cf. dialectele; rezultatul *î* se explică, fie prin asimilarea la *î* inițial, fie printr-un tratament expresiv care a apropiat probabil acest cuvînt de cele cu rădăcina *gîng–* „a bîigui, a bălmăji". – Der. *îngînător*, adj. (care imită; care bîiguie); *îngînătură* (var. înv. *îngîndăciune*), s. f. (imitație, batjocură). 4413

îngenạ (–n, –ạt), vb. – A slăbi, a domoli, a reduce viteza.

Origine necunoscută. După Bogrea, *Dacor.*, III, 723, din lat. **ingenuāre* „a îngenunchia", explicație incertă din punct de vedere semantic și fonetic (cf. *DAR*). Cuvînt rar, în Olt. și Munt. 4414

ingẹniu (–ii), s. n. – Geniu.

Lat. *ingenium* (sec. XIX). – Der. *ingenios*, adj., din lat. *ingeniosus*, fr. *ingénieux; ingeniozitate*, s. f., din fr. *ingéniosité*. 4415

îngẹr (–ri), s. m. – 1. Ființă spirituală, cu aripi, mediator între creștini și Dumnezeu. – 2. Garoafă (Dianthus barbatus). – 3. Caracter, fel de a fi, soi. – Mr., megl. (*ângil*).

Lat. *angelus* (Pușcariu 851; Candrea-Dens., 859; *REW* 458a; *DAR*), cf. alb. *engel*, it. *angelo*, prov., cat., sp. *angel*, fr. *ange*, port. *anjo*. Ultimul sens se explică prin creația populară că fiecăruia depinde de îngerul său păzitor. În mr. și megl., direct din ngr. ἄγγελος. – Der. *îngerea*, s. f. (plantă, Selinum carvifolia); *îngeresc*, adj. (angelic); *îngerește*, adv. (în chip angelic, divin). 4416

înghiți (–t, –ít), vb. – 1. A face să treacă mîncarea, băutura etc. prin faringe și esofag în stomac. – 2. A mînca, a înfuleca. – 3. A absorbi, a face să dispară. – 4. A suporta, a se abține, a se înfrîna. – 5. A răbda, a îndura, a încuviința. – Mr. *(i)ngl'it*, megl. *(a)ngl'it*.

Lat. *ingluttīre* (Pușcariu 853; Candrea-Dens.,

860; *REW* 4423; *DAR*), cf. it. *inghiottire*, prov. *(en)glotir*, fr. *engloutir*, cat., v.sp. *englutir*. Cuvînt comun (*ALR*, I, 83). Pentreu reducerea de la **înghiuți* la *înghiți*, cf. *ghimpe*.

Der. *înghițitor*, adj. (care înghite); *înghițitoare*, s. f. (laringe, gîtlej); *înghițitură*, s. f. (îmbucătură, sorbitură). 4417

inginer (–ri), s. m. – Specialist cu pregătire tehnică și teoretică în urma absolvirii unei facultăți.

It. *ingegnero* (sec. XIX). – Der. *inginerească*, s. f. (nevastă de inginer; femeie inginer); *inginerie*, s. f.; *ingineresc*, adj.; *inginerește*, adv. 4418

îngrădi (–desc, –it), vb. – 1. A închide, a astupa. – 2. A împrejmui, a îngrădi. – 3. A pune limite, a stăvili. – 4. A stăpîni, a subjuga. – 5. A împleti, a face cozi. – 6. (Refl.) A se pune la adăpost, a se apăra. – 7. (Refl.) A se înțelege, a se avea bine. – Mr. *ngărdire*, megl. *angărdés, angărdiri*.

Sl. *graditi* (Cihac, II, 115; *DAR*), cf. bg. *gradjă*, sb. *graditi*, rus. *goroditĭ*, și de asemenea *gard, grădină*. – Der. *neîngrădit*, adj. (fără îngrădire, deschis; nelimitat); *îngrăditor*, adj. (care îngrădește); *îngrăditură*, s. f. (gard, împrejmuire; înv., fortificație); *îngrădeală*, s. f. (separare); *îngrădiș*, s. n. (înv., gard); *desgrădi*, vb. (a scoate gardul, a desface o împrejmuire). 4419

îngurga (–g, –at), vb. – 1. A bălmăji, a bîigui. – 2. A da rasol. – 3. (Refl.) A se încurca, a se zăpăci. – 4. (Refl.) A se însoți, a se înțelege, a-și ține companie.

Creație expresivă, ca *îngâima, îngălmăci*, și în general cuvintele care exprimă ideea de „a bălmăji"; cf. și *încurca*, al cărui semantism și fonetism sînt cu totul paralele. Der. de la un lat. **ingurgāre*, de la *gurges* „gît, gîtlej" (Pușcariu, *Dacor.*, VI, 317-27; *REW* 3923N; *DAR*), nu pare posibilă. Pare cuvînt identic, în privința intenției expresive, cu *a îngurzi* (var. *îngruzi, îngorzi, îngrunzi*), vb. (a zbîrci, a șifona; a încreți, a face cute; a îndoi, a plia), cf. *grunz*, și *glomozi* „a mototoli" (după Cihac, II, 148, din sb., cr. *guriti se* „a se contracta"; după Densusianu, *Hlr.*, 166 și Pușcariu 862, din lat. **ingurdīre*, de la *gurdus*, cf. fr. *engourdir;* după Pușcariu, *Dacor.*, VI, 317; *REW* 3923N și *DAR*, din lat. **ingurgāre*), cu der. *îngurzeală* (var. *îngurziturâ*), s. f. (încrețitură, cută). Aceleiași rădăcini îi aparține *îngurlui*, vb. refl. (a se zăpăci, a se încurca; a avea legături, a trăi în concubinaj), ale cărui sensuri coincid cu cele ale lui *îngurga*, și care trebuie să provină de la el, prin intermediul lui *l* expresiv infix (după Capidan, *Dacor.*, V, 572 și *DAR*, din sl. *gŭrlĭjŭ* „gît", cf. bg. *zagŭrluvam se* „a se îmbrățișa luîndu-se după gît"; după Scriban, din sb. *grliti se*, cu același sens). 4420

îngust (–tă), adj. – Care are lățime mică, strîmt. – Mr. *ngustu*, istr. *ăngust*.

Lat. *angŭstus* (Pușcariu 860; Candrea-Dens., 863; *REW* 471; *DAR*), cf. alb. *ngushtë*, sp. *angosto*. – Der. *îngusta*, vb. (a strînge; a diminua), cf. mr. *ngustu*, alb. *nguston*, sp. *(ens)angostar* (după Pușcariu 861; Candrea-Dens. 864 și *REW* 467, direct din lat. *angŭstāre*); *îngustime*, s. f. (strîmtoare; zgîrcenie, calicie). 4421

inie (–ii), s. f. – Sloi, gheață care se formează iarna pe suprafața apelor curgătoare.

Sl. *inije* „grindină" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 23; Miklosich, *Lexicon*, 257; Cihac, II, 148), cf. bg., rus. *inej*, sb., cr. *inje*. 4422

înieptă (–t, –at), vb. – A arunca, a lansa.

Lat. *iniectāre* (Candrea-Dens., 865; *DAR*); după Tiktin și Pascu, *Beiträge*, 17, de la *aiepta*, cu schimbare de pref. Cuvînt rar, înv. 4423

inimă (–mi), s. f. – 1. Organ intern musculos central al aparatului circulator, situat în partea stîngă a toracelui. – 2. Acest organ considerat ca sediu al sentimentelor, suflet.– 3. Bunătate, sensibilitate. – 4. Organ central, mijloc, parte internă. – 5. Partea din mijloc a căruței, care leagă osia de dinainte cu cea de dinapoi. – 6. Bărbăție, curaj, îndrăzneală. – 7. Principiu vital, spirit. – 8. As de cupă. – 9. Grup central de patru bobi sau boabe folosit de vrăjitoare. 10. Stomac, pîntece, burtă. – Mr. *inimă*, mag. *inimă*.

Lat. *anima* (Diez, I, 26; Candrea-Dens. 866; *REW* 475; Densusianu, *GS*, II, 6; Rosetti, I, 173), cf. it. *anima*, prov. cat. *arma*, fr. *âme*, sp., port. *alma*. Trecerea de la „suflet" la „inimă" apare numai în rom., cf. totuși *animus* „inimă" într-o glosă de la Toledo (Castro 162). Sensul de „pîntece" coincide cu cel al fr. *coeur*, bg. *sdrce*, gr. καρδιά „parte superioară a stomacului".

Der. *inimioară*, s.f. (dim. al lui inimă: mosor, bobină); *inimușcă*, s.f. (vergea din fier care susține mosorul suveicii); *inimos*, adj. (curajos, îndrăzneț; hotărît, întreprinzător; bun); *inimoșie*, s.f. (curaj, vitejie, bărbăție); *inimoșa*, vb. (a da curaj, a însufleți); *inima*, vb. (a însufleți), formație hibridă după fr. *animer*. 4424

înjerdăluj (–uesc, –it), vb. refl. – A se însănătoși, a-și reveni, a se restabili.

Mag. *serdül-* „a crește" (Drăganu, *Dacor.*, VII, 135). 4425

inoroș (-gi), s.m. – **1.** Unicorn. – **2.** Rinocer. Sl. *inorogŭ*, traducerea gr. μονόκερως „unicorn" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 24; Cihac, II, 148). **4426**

înota (-t, -at), vb. – **1.** A se mișca ritmic pentru a pluti și înainta în apă. – **2.** A pluti. – **3.** A avea ceva din abundență. – **4.** A fi cufundat într-un lichid. – **5.** A vîsli, a naviga. – Var. *înnota*, (înv.) *nota*. – Mr. *(a)not, (a)notare*.

Lat. **nŏtāre* în loc de *natare* (Diez, I, 291; Densusianu, *Hlr.*, 89; Pușcariu 868; Candrea – Dens., 1263; *REW* 4443; *DAR*; Rosetti, I, 159), cf. alb. *notoń* (Meyer 311; Philippide, II, 648), it. *nuotare*, prov. *nodar*, v.fr. *noer* (it. *natare*, prov. cat., sp., port. *nadar* provin direct din clasicul *natare*). Pentru schimbarea *a* > *o* din latină și justificarea ei *indoeurop.*, cf. *Skok, Arch. Rom.*, III, 130. Ultimul sens este înv.

Der. *înot*, adv. (înotînd), posverbal de la var. înv.; *înot*, s.n. (nataţie); *înotător*, adj. (care înoată); *înotătoare*, s.f. (aripioară a peștilor; colac de înotat); *notăriță*, s.f. (pasăre acvatică, Phalaropus hiperboreus); *notătoare*, s.f. (plantă acvatică, Potamogeton natans). **4427**

îns (-să), pron. – Însuși. – Var. (înv.) *nus*. Mr. *nis, năs* megl. *ons*, istr. *ăns*.

Lat. *ipse*, f. *ipsa* (Diez, I, 163; Pușcariu 870; Candrea – Dens., 869; *REW* 4541; *DAR*), cf. it. *esso*, prov. *eis*, v.pg. *eiso*. Fonetismul indică prezența unui infix nazal din lat., cf. forma atestată *inpsuius* (după Densusianu, *Hlr.*, 144, prin fonetică sintactică, în cazuri ca *in ipso, cum ipso*). Pron. de identitate, folosit ca adj. (*îns împăratul* la Coresi; înv., astăzi înlocuit de *însumi*), ca s. (înv.) sau ca pron. pers. de I.ª persoană (la cazuri prepoziționale, înv.; astăzi se păstrează acest uz numai în construcția *printr'însul*, cf. înv. *într'îns, către'îns, spr'ins* = *spre îns, cunus* = *cu îns*). Cf. *adins*.

În general ieșit din uz cu forma sa primitivă, *îns* se folosește astăzi mai ales cu una din cele patru forme următoare:

Ins, s.m. (individ, persoană, tip), suna *îns* pînă la jumătatea sec. XIX; fonetismul modern pare a se explica prin legături sintactice. Cf. *însă*, s.f. (persoană, tip).

Dînsul (f. *dînsa*, pl. *dînșii, dînsele*), pron. (el însuși), cu prep. *de* (după Diez, II, 24, din lat. *idem ipse*), cf. it. *desso* „el însuși", comel. *densu, denso* „omonim", friul. *zenso* „omonim" (Tagliavini, *Arch. Rom.*, X, 107). Folosit fără restricție în Mold., în Munt. se aplică exclusiv persoanelor, și s-a ajuns chiar să se diferențieze de „el", ca formulă de politețe proprie persoanei a treia: *mă duc cu el* „merg cu el" față de *mă duc cu dînsul* „merg cu Domnia sa". Cf. *dînsele*, s.f. pl. (duhuri rele, iele), cf. *iele*.

Însă, conj. (la fel; adică, și anume; totuși, dar), pentru a cărui der. de la pron. cf. it. *medesimamente* de la *medesimo*, fr. de la *même, mêmement*, ca și explicația lui Meyer-Lübke, *Rom. Gramm.*, III, 551 și *DAR*.

Însumi, pron. (eu singur), pron. de identitate, folosit cu forma pron. personal pe care îl însoțește (f. *însămi*; II, *însuți, însăți*; III, *însuți, însăți*; pl. I, *înșine*; II *înșivă*; III *înșiși, însele*; formele f. I *însene*, II *însevă* sînt înv.; III *însele* pare să piardă progresiv teren). Cf. *adins*. – Der. *însuși*, vb. (a-și lua, a-și atribui), formație artificială de la începutul sec. XIX, pentru a traduce fr. *approprier (DAR)*, se formează cu pron. dativ; *însușire*, s.f. (acțiunea de a-și însuși; calitate, caracteristică). **4428**

înșfăca (-ac, -at), vb. – A apuca brusc, a înhăța. – Var. *înfășca*.

Bg. *hvaštam, faštam* (Cihac, II, 148; *DAR*), cu pref. *în-*. După Giuglea, Dacor., III, 622, din gr. σφηκόω „a strînge", ceea ce pare mai puțin probabil. **4429**

însura (-șor, -at), vb. – A se căsători, a se lega prin căsătorie un bărbat cu o femeie. – Mr. *nsor*, megl. *(a)nsor, (a)nsurari*, istr. *ănsor*.

Lat. *uxorāri* (Cipariu, *Elemente*, 72; Otto, *Rom. Forsch.*, VI, 427; Philippide, *Principii*, 108; Pușcariu 874; Candrea – Dens., 870; *REW* 9107; *DAR*), cf. *calabr. nzurare*. Cuvînt comun (*ALR*, I, 251), indică numai din punctul de vedere al bărbatului căsătoria, cf. *mărita*. – Der. *însurător*, adj. (de însurat); *însurat*, s.n. (căsătorie); *însurătoare*, s.f. (căsătorie); *însurăciune*, s.f. (înv., căsătorie); *însurățel*, s.m. (persoană căsătorită de curînd); *dessura*, vb. (rar, a divorța, a se despărți). **4430**

însura (-or, -at), vb. – A repara încălțămintea, a pingeli.

Lat. **solāre*, de la *solum* „talpă" și cu pref. *în-* (Tiktin, *ZRPh.*, XXIV, 320; Candrea – Dens., 871; *DAR*). **4431**

intabula (-lez, -at), vb. – A înscrie în registrul de proprietate.

Lat. *intabulare* (sec. XVIII), cf. germ. *intabulieren*. În Trans. și Mold., înv. **4432**

întărîta (-t, at), vb. – A aținta, a zădări, a incita, a îmboldi. – Var. *întărta*.

Lat. *interritāre*, păstrat într-o glosă din sec. VIII, de la *irritare* contaminat cu *territāre* „a

sperіa" (Schuchardt, *ZRPh.*, XXIII, 419; Pușcariu 879; Candrea – Dens., 872; *REW* 4491), cf. napol. *nderreta*, v.fr. *(en)tarier*, prov. *torrida*. – Der. *întărîtător*, adj. (iritant, provocator); *întărîtăcios*, adj. (care provoacă din plăcere). 4433

înțelege (–g, –lęs), vb. – **1.** A-și face o idee clară despre ceva, a pricepe. – **2.** A cunoaște, a-și da seama de ceva. – **3.** A afla, a ști. – **4.** A profita, a se alege cu ceva. – **5.** A admite, a accepta. – **6.** (Refl.) A se împăca, a conviețui în bună învoială cu cineva. – **7.** (Refl.) A ajunge la învoială, a cădea de acord, a bate palma, a se învoi. – **8.** (Refl.) A avea sens, a se pricepe. – **9.** (Refl.) A se subînțelege, a se avea în vedere. – Mr. *nțăleg*, megl. *anțileg*, istr. *anțeleg*.

Lat. *intĕllĭgĕre* (Pușcariu 880; Candrea-Dens., 873; *REW* 4482; *DAR*), cf. alb. *dëlgoń*. În celelalte limbi romanice a fost înlocuit de *intendere* și *comprehendere*. – Der. *neînțeles*, adj. (fără sens; care nu poate fi înțeles); *înțeles*, s.n. (sens; semnificație; motiv; rațiune); *subînțelege*, vb. (a presupune, a fi înțeles de la sine), pe baza fr. *sousentendre; înțelegere*, s.f. (acord; învoială, comuniune de idei; rațiune, inteligență, pătrundere, facultatea de a înțelege; cunoaștere, sens, semnificație); *neînțelegere*, s.f. (dezacord, conflict); *înțelegut*, adj. (înv., știut, cunoscut); *înțelegut*, s.n. (înv., cunoaștere, inteligență); *înțelegător*, adj. (inteligent; care are înțelegere); *neînțelegător* adj. (lipsit de înțelegere; neascultător). – Der. neol. *inteligent*, adj., din fr. *intelligent, neinteligent*, adj. (prost); *inteligență*, s.f., din lat. *intelligentia; inteligibil*, adj., din fr. *intelligible; subînțeles*, s.n., pe baza fr. *sous-entendu*.

Înțelepciune, s.f. (știință, capacitate de înțelegere, chibzuință, prudență; cunoaștere, știință, doxă) reproduce lat. *intellectiōnem* (Pușcariu 881; Candrea – Dens., 875; *DAR*); *înțelept*, adj. (care este înzestrat cu înțelepciune; înv., cunoscător; înv., cumpătat, socotit, așezat; prevăzător, chibzuit; adv. cu înțelepciune) provine din part. *intellectus*, în al cărui uz a fost înlocuit de forma *înțeles*, analogică lui *drege, dres* sau *merge, mers* (Pușcariu 880; Candrea – Dens., 874; *DAR*). – Der. *neînțelept*, adj. (imprudent, nebun); *înțeleptesc*, adj. (înțelept, chibzuit); *înțelepțește*, adv. (cu înțelepciune); *neînțelepțește*, adv. (în chip imprudent); *înțelepți*, vb. (a cumînți, a face chibzuit); *înțelepție*, s.f. (înțelepciune, judecată, chibzuință); *preaînțelept*, adj. (înțelept), pe baza sl. *prěmądrŭ; preaînțelepciune*, s.f. (înv., înțelepciune), pe baza sl. *premadrosti*. 4434

inter– Pref. care adaugă unor cuvinte sensul sp. *entre*.

Lat. *inter–*, cf. *între*. Apare într-o serie de neol. împrumutate limbii fr., dintre care unele circulă și în rom. în forma lor simplă (*intercontinental*, cf. *continental; interlocutor*, cf. *locutor; internațional*); în alte cazuri, s-a adăugat unui cuvînt rom., prin analogie cu cuvîntul fr. corespunzător (*interpune*, ca fr. *interposer; interveni*, ca fr. *intervenir; interzice*, ca fr. *interdire*). În sfîrșit, adesea apare și în cuvinte care nu se folosesc cu forma lor simplă (*interferență, interjecție, interlop, intermitent, interpela, interpola, interpreta, interval* etc.) 4435

interęs (–se), s.n. – **1.** Preocupare de a obține ceva. – **2.** Avantaj, folos, cîștig, profit. – **3.** Dobîndă. – **4.** Înțelegere, grijă, solicitudine. – **5.** Calitatea de a trezi atenție, atracție. – Mr. *intires*.

Fr. *intérêt* și înainte (sec. XVIII) din it. *interesso*, mr., cf. ngr. ἐντερέσσον, alb. *nderes*, bg. *interes* (după Gâldi, *Dict.*, 200, rom. provine din ngr., ipoteză puțin probabilă, deoarece grupul ngr. *–vt–* trebuia să dea rezultatul *nd*, ca în alb.). – Der. *interesa*, vb. (a stîrni interes; refl., a arăta interes; refl., a se informa, a cere informații), din fr. *intéresser; interesător*, adj. (înv., interesant); *interesant*, adj., din fr. *intéressant; dezinteres*, s.n. (lipsă de interes; abnegație); *dezinteresa*, vb. (a compensa, a despăgubi; refl., a manifesta lipsă de interes), din fr. *désintéresser; neinteresant*, adj. (lipsit de interes). 4436

înțesa (–s, –at), vb. A umple, a ticsi, a îndesa.

Lat. *incessāre*, „invada, a pătrunde", intensiv de la *incedĕre*. Rezultatul normal, **încesa*, a suferit o disimilație *c..s* > *ț..s*, ca în *cesală* > *țesală*; și, apropiat astfel fonetic de *țese*, a căpătat un sens confuz secundar de „a se amesteca", cf. *DAR*. Celelalte explicații nu sînt suficiente: din lat. **intensāre* (*REW* 8693; Țicăloiu, *ZRPh.*, XLI, 589); din lat. **intexāre* în loc de *intexĕre* (Pușcariu, *Dacor.*, IV, 705; *DAR*), bazat pe sensul secundar menționat, care nu ajunge pentru a explica semantismul, din lat. **insitiāre* (Giuglea, *Dacor.*, II, 823); din lat. *insatiātus*, printr-o metateză de la **însățat* (Pascu, *Arch. Rom.*, VIII, 556); de la **înțesta*, bazat pe *țeastă* „vîrf, culme" (Iordan, *BF*, II, 198). 4437

înteți (–țesc, –it), vb. – **1.** A face mai puternic, mai intens. – **2.** A grăbi, a accelera. – **3.** A mări, a spori. – **4.** A incita, a stimula. – Var. *înțeța*.

Origine necunoscută. După Pușcariu, Lat. *ti*, 42, din lat. *incitāre*, prin intermediul unei disimilări **înceți* > *înteți*; însă Pușcariu 882 consideră etimonul necunoscut; *DAR* respinge legătura unei

legături cu *intensus*, având în vedere dificultățile formale. Der. de la **attîtîăre*, cu schimbare de pref. (Weigand, Jb, XIX, 136; *REW* 769) nu este mai sigură. Scriban identifică acest vb. cu *întiști*, vb. (înv., a împinge, a urmări) din sl. *tistati*. 4438

întîi, num. – 1. Primul, care ocupă primul loc. – 2. (Adj.) Primul, cel mai important, primordial. – 3. (Adv.) În primul rînd. – 4. (Adv.) La început. – Var. înv. *întîniu*. – Mr. *ntîriu*.

Origine obscură. Prima parte a cuvîntului pare a fi lat. *ante*. În general se admite un etimon de tipul **antaneus*, metateză de la *anteanus*, și *propeanus* (Mussafia, *Vokalismus*, 141; Densusianu, *Rom.*, XXX. 113; Pușcariu, *Dacor.*, IV, 1570; Candrea – Dens., 885; Graur, BL, V, 67; Rosetti, I, 168); însă compunerea lat. pare incertă, cf. *REW* 493. Este mai curînd vorba de un der. vulgar de la *antevenire*, înlocuit de *anteveniens*, de tipul **antevenium* > *întîniu*, ca în textele din sec. XVI și astăzi în Banat. Der. de la *ante iniens* (Skok, *Rom.*, L, 517) pare mai puțin probabilă. *Întîi* se folosește invariabil ca adv.; ca pron. și adj., se folosesc formele art. *întîiul, f. întîia*; în aceste cazuri, forma fără art., citată de *DAR (clasa întîi)* este greșită și se datorează unei confuzii cu adv.

Der. *dintîi*, adv. (de dinainte, mai întîi); *cel dintîi*, num. (primul); *întîiași*, adj. (prima), rar, se folosește numai în comp. cu *dată*, format pe baza lui *aceeași; întîietate*, s.f. (prioritate, anterioritate, precedență); *întîietor*, adj. (înv., precedent, preeminent). 4439

întîlnì (–nęsc, –ìt), vb. – 1. A da de cineva sau de ceva. – 2. A afla, a găsi, a da peste. – 3. (Refl.) A se vedea cu cineva, a coincide undeva cu cineva. – 4. (Refl., Maram.) A i se întîmpla ceva cuiva. – Var. (înv.) *întâlni*, (Bucov.) *tîlni*.

Mag. *találni* „a întîlni" (Cihac, II, 509; Tiktin; Gáldi, *Dict.*, 97), cu pref. *în–*. Der. nu pare normală: rezultatul, **întâlâlni*, pare a se fi disimilat prin dispariția lui *lă*: cf., din același etimon, *tălălui* (var. *întâlâlui, tălăli*), vb. refl. (a se întîlni, a se aduna), cuvînt rar, în Trans. Totuși, Drăganu, *Dacor.*, VI, 159 și *DAR* resping această der. și îl explică pe *întîlni* prin intermediul mag. *talán* „poate", ipoteză inadmisibilă. Apare din sec. XVI. – Der. *întîlnit*, adj. (găsit, aflat; care a suferit o boală brusc; în medicina populară se spune despre apa aflată la confluența a două surse); *întîlnitor*, adj. (care găsește); *întîlnire* (var. *tîlnire*), s.f. (acțiunea de a întîlni; contact, întrevedere; meci); *întîlniș*, s.n. (întîlnire); *întîlnitură*, s.f. (confluență; paralizie, atribuită în medicina populară întîlnirii cu duhuri rele); *întîlneală*, s.f. (paralizie). 4440

întîmpinà (–n, –ạt), vb. – 1. A i se ivi cuiva un obstacol sau un dușman. – 2. A preveni, a prevedea. – 3. A replica, a răspunde. – 4. A ieși cuiva înainte pentru a-l primi. – 5. A afla, a găsi. – 6. (Refl.) A se întîlni, a da față în față. – Var. înv. *tîmpina, (în)tîmpina*.

De la *tîmpi* „a toci", cu suf. *–ina*, ca *clăti* > *clătina, smuci* > *smăcina, roși* > *rușina* etc. Pentru semantism, cf. *ostîmpi* „a da la o parte" sau sb. *stupiti* „a toci" și „a merge"; evoluția pare a fi urmat fazele „a toci" > „a opri". Celelalte der. propuse par mai puțin probabile: din gr. ὑπαντάω „a întîlni" (Cihac, II, 666); de la un lat. **tempinăre* (Byhan 32); din lat. **in–tropăre*, cu înlocuirea suf. *inăre* (Crețu 339). Mai acceptată în general, der. de la *tîmpină* (Candrea, *Éléments*, 26; *Jb*, V, 337; Pușcariu, *Dacor.*, II, 762; *DAR*; Scriban) nu este satisfăcătoare, deoarece sensul etimologic („a primi cu muzică de tobițe") nu pare firesc, nepotrivindu-se cu condițiile istorice ale rom., și nu apare cu nici un sens înv. sau actual al cuvîntului, în ciuda afirmației contrare din *DAR*. Etimonul sl. *tǫpanŭ* (Rosetti, III, 56) nu e probabil.

Der. *întîmpinare*, s.f. (întîlnire; primire; prevenire; obiecție, observație; epilepsie); *întîmpinat*, s.n. (boală nedefinită a oamenilor și vitelor); *întîmpinătură* (var. *întunchinătură*), s.f. (reumatism poliarticular acut), numit astfel datorită caracterului său brusc, cf. *întîlnitură; tîmpiș*, adv. (înv., de ajutor), der. neclară, folosit rar în sec. XVII; *preîntîmpina*, vb. (a preveni, a anunța), der. modern, format pe baza fr. *prévenir*. 4441

întîmplà (–lu, –ạt), vb. refl. – 1. A se petrece, a se produce, a avea loc. – 2. A se ivi prilejul, a se nimeri. – 3. A se afla întîmplător.

Origine incertă. Se consideră în general der. din lat. **templăre*, de la *templum* „spațiu desenat ideal pe cer de prezicător" (Sulică, *Antropomorfisme*, Brașov 1900, 77; Pușcariu 884; *DAR*; Rosetti, I, 168; Pușcariu, *Lr.*; 356). Acel *templum* era, deci, spațiul în cadrul căruia prezicătorul își făcea observațiile, și de aici *contemplare*. Se presupune că zborul păsărilor care intrau în *templum* arăta ceea ce avea să se întîmple, de unde vb. **(în)templăre*. Această explicație nu este cu desăvîrșire imposibilă; ne este însă greu să admitem sensul de „întîmplare, hazard" tocmai pentru acele evenimente care fuseseră prezise și anunțate de augur. Dosoftei (sec. XVII) folosește o singură dată acest vb., cu un sens foarte special: *tîmplîndu-l la mijloc de cale o boală*, „surprinzîndu-l (sau copleșindu-l) o boală în mijlocul drumului. Dosoftei este un scriitor la care apar din belșug improprietățile; dacă aceasta n-ar fi una din ele, s-ar

putea presupune că *întîmpla* provine efectiv din lat. *templum*, dar nu din limbajul tehnic al augurilor, ci din sensul său etimologic, care pare a fi cel al unui dim. al lui *tempus*, ca în *extemplo*; în acest caz, sensul primitiv al lui *întîmpla* trebuie să fi fost cel de „a se petrece, a se produce cu timpul". Der. de la *intempĕrāre* (Crețu 339) sau de la **temporāre* (Koerting 5065; Byhan 32) nu pare posibilă.

Der. *întîmplare*, s.f. (hazard; ceea ce se întîmplă, fapt, eveniment, accident; aventură; circumstanță); *întîmplător*, adj. (incidental, accidental). 4442

înțina (–nęz, –at), vb. – **1.** A tăia incomplet trunchiul unui copac, pentru a-l putea doborî apoi cu ușurință. – **2.** A lăsa un obiect în echilibru instabil, micșorîndu-i baza sau puncul de sprijin.

Lat. *tenĭāre* (Tiktin; Candrea – Dens., 876; *REW* 8654; *DAR*; Rosetti, I, 168). Conjugarea este înv., actualmente se folosește mai ales part. cu funcție adj. 4443

întînge (–g, –ns), vb. – A muia, a îmbiba.

Lat. *tĭngĕre* (Pușcariu 886; *REW* 4504; *DAR*), cf. it. *tingere*, fr. *teindre*, sp. *teñir*, port. *tingir*. În parte omonim al lui *întinde*, datorită omonimiei part. *întins* (ca în cazul lui *încinge* cu *încinde*); totuși, nu pare atît de rar cum presupune *DAR*, în limba actuală. – Der. *întinsoare*, s.f. (mîncare cu sos sau grăsime, care se mănîncă întingînd). 4444

întirį (–ręsc, –įt), vb. – **1** A da la o parte, a arunca. – **2.** A izgoni, a urmări. – **3.** A înțărca mieii, iezii etc. – Var. *înteri*.

Sl. *tĕrjati* „a despărți" (Cihac, II, 149; Tiktin; *DAR*), cf. bg. *tirjam*, sb. *tjerati*, slov. *tirati*. 4445

întort (–oartă), adj. – **1.** Strîmb, răsucit. – **2.** Încăpățînat, îndărătnic.

Lat. *intortum*, de la *intorquĕre* (Pușcariu 888; Tiktin; *DAR*), cf. *întoarce*. – Der. *întortochia*, vb. (a încurca; a face ocoluri cu un suf. neclar care pare de origine expresivă (după Pușcariu 889; Pușcariu, *Dacor.*, VII, 478 și *DAR*, din lat **intorticŭlāre*, ca fr. *entortiller*, sp. *entortijar*; după Tiktin, mai puțin probabil, de la var. puțin folosită *întortoca*, prin intermediul prez. *întortochez*); *întortochetură*, s. f. (labirint, ocoliș). 4446

intra (–ru, –at), vb. – **1.** A trece dinafară înăuntru, a pătrunde. – **2.** A încăpea. **3.** A adera, a se înscrie, a ajunge să facă parte dintr-o grupare. – **4.** A se angaja într-o slujbă. – **5.** (Înv.) A se asocia, a se însoți. – **6.** A începe, a se iniția o anumită perioadă de timp. – **7.** A se apuca (să danseze, să joace etc.). – **8.** La cărțile de joc, a-i veni cuiva cărți bune. – **9.** A pătrunde, a străbate. – **11.** A-și micșora un material dimensiunile la muierea în apă. – Mr., istr. *întru*, megl. *antru*.

Lat. *intrāre* (Pușcariu 893; Candrea-Dens., 867; *REW* 4501; *DAR*), cf. it. *intrare*, fr. *entrer*, prov., sp., port. *entrar*. – Der. *intrare*, s. f. (acțiunea de a intra și rezultatul ei); *intrător*, adj. (înv., care intră); *intrătură*, s. f. (înv., intrare; nod în lemn). 4447

ințre, prep. – În locul dintre, în mijlocul a. – Mr. *(n)trə*, megl. *antri*, istr. *ănțre*.

Lat. *inter* (Pușcariu 890; Candrea-Dens., 878; *REW* 4485a; *DAR*; cf. Moser 434), cf. it. *tra*, prov., fr., sp., port. *entre*. În trecut, s-a confundat cu lat. *ante*; s-a folosit pînă în sec. XVII cu sensul „în fața, în prezența cuiva". – Der. *dintre*, prep., comp. cu *de* (diferența de sens constă în aceea că *între* indică poziția, iar *dintre* proveniența: *între toți*; *dintre toți*; *printre*, prep; comp. cu *prin* (după Candrea-Dens., 880, din lat. *per inter*). Se folosește de asemenea ca pref. neol., înlocuind fr. *entre-*. 4448

întrebą (–b, –at), vb. – **1.** A pune întrebări spre a afla un răspuns. – **2.** A cerceta, a examina. – **3.** A cere informații, lămuriri despre, a se interesa. – Mr. *ntreb*, *ntribare*, megl. *antreb*, *antribare*, istr. *ănțreb*.

Lat. *interrogāre* (Pușcariu 891; Tiktin; *DAR*), cf. v.fr. *anterver*, prov. *antervar*, astur. *entrugar* (Menéndez Pidal, *RFE*, 1920, 35). Este dublet al lui *interoga*, vb., din lat. *interrogare* (sec. XIX). Rezultatul *g* > *b*, care apare și în *lingua* > *limbă*, i-a făcut pe unii cercetători să se gîndească la necesitatea unei forme lat. **interguāre* (Meyer-Lübke, *Rom. Gramm.*, I, 439; Rosetti, I, 76), presupunîndu-se că numai *-gu-* putea trece la *b*; dar această supoziție nu pare întemeiată. – Der. *întrebător*, adj. (interogativ); *întrebare*, s. f. (acțiunea de a întreba; problemă, chestiune; cercetare, informare); *întrebăciune*, s. f. (înv., întrebare, cercetare). 4449

întręg (–eagă), adj. – **1.** Teafăr, sănătos. – **2.** Neatins, din care nu lipsește nimic. – **3.** Ferm, integru. – **4.** Complet, tot, din care nu s-a luat nimic. – **5.** (S. n.) Număr întreg. – **6.** (S. n.) Totalitate, ansamblu. – Mr. *(i)ntreg*, megl. *antreg*, istr. *ănțreg*.

Lat. *integrum* (Diez, I, 238; Pușcariu 892; Candrea-Dens., 886; *REW* 4479; *DAR*), cf. it. *intero* (piem. *intręk*, ligur. *intriegu*, v.sard. *intreu*), v.fr. *entre* „robust" (Morawski, *Mélanges A. Thomas*, Paris 1927, p. 305), fr. *entier*, sp. *entero*,

port. *enteiro.* Pentru schimbarea de accent, cf. Rosetti, I, 51. Este dublet al lui *integru,* adj., din același etimon lat. (sec. XIX).

Der. *neîntreg,* adj. (incomplet; fricos); *întregime,* s. f. (totalitate, integritate); *întregie,* s. f. (înv., integritate); *întregiune* (var. *întregăciune, întregătate*), s. f. (înv., întegritate, plenitudine); *întregi,* vb. (a completa; a sfîrși, a termina); *întregitor,* adj. (care întregește). 4450

întremą (-męz, -ąt), vb. – **1.** A mișca, a agita. – **2.** (Refl.) A se înzdrăveni, a se face bine. – Var. (Mold., Bucov.) *întrarma.*

De la *arm* „picior", cu pref. *întru-* (Pușcariu, *Dacor.,* I, 235; *DAR;* Pușcariu, *Lr.,* 358); sensul ar fi, deci, „a pune pe picioare, a scula". Este mai puțin probabilă der. din lat. *trama* (Crețu 376; Tiktin). – Der. *întremător,* adj. (care întremează). 4451

ințrigă (-gi), s. f. – **1.** Uneltire. – **2.** Schemă care reprezintă subiectul unei opere literare. – Var. (pop.) *intricâ.* Mr. *intrigă.*

Fr. *intrigue;* var., prin intermediul ngr. ἐντριγα (Graur, *BL,* VI, 154), cf. bg. *intriga.* – Der. *intriga,* vb. (a face intrigi); *intrigant,* s. f. din fr. 4452

ințru, prep. – În, înăuntru. – Mr. *tru,* megl. *antru,* istr. *întru.*

Lat. *intrō* (Pușcariu 894; Candrea-Dens., 887; *REW* 4514; *DAR*), cf. it., sp., port. *(d)entro.* La început se folosea în rom. în concurență cu *în,* ca în fr. *en* și *dans;* a pierdut teren în fața lui *în* (pe care, totuși, l-a înlocuit complet în mr.). Astăzi se folosește cu același sens ca *în,* dar numai în expresii, și mai ales înainte de *un, o, îns,* și de adv. și adj. care încep cu vocală: *într'un ceas* (*în un ceas* nu se folosește), *într'o zi, într'atît, într'aiurea* etc.

Comp. dintru, prep. (din, de), cu *de,* ca *dintre* de la *între* (indică proveniența plecîndu-se de la un moment sau dintr-un spațiu dat, în timp ce *dintre* indică proveniența plecîndu-se de la mai multe obiecte de același fel: *dintru început,* de la început, față de *dințre toți,* din toți); *pentru,* prep. (ca să, indică scopul sau finalitatea; din, indică motivul sau cauza; față de, indică o comparație), cf. mr. *pi(n)tru,* cu *p(r)e,* sau direct din lat. *per intrō* (Candrea-Dens., 890; Pascu, I, 172); *pentru ce,* adv. (de ce?); *pentru că,* conj. (fiindcă); *pentru să,* conj. (înv., ca să); *lăuntru* (var. *năuntru,* mr. *năuntru, nuntru, lîntru*), s. n. (interior, parte internă), folosit mai ales în comp. (*din lăuntru, dinăuntru, în lăuntru, înăuntru,* înv., în străinătate); *lăuntric,* adj. (intern, interior; intim). 4453

întunecą (-c, -ąt), vb. – **1.** A (se) face întunecos, a (se) lipsi de lumină. – **2.** A (se) umori, a face să nu mai vadă. – **3.** A (se) posomorî, a (se) întrista. – **4.** A (se) închide la culoare. – **5.** (Refl.) A se acoperi cerul de nori, a se înnora. – **6.** (Refl.) A se însera, a se înnopta. – Mr. *antunic(are),* megl. *antunic(ari).*

Lat. **întŭnĭcāre* de la *tŭnĭca* (Densusianu, *Rom.,* XXXIII, 280; Byhan 25; Weigand, *Jb.,* III, 26; Pușcariu 895; Candrea-Dens., 892; Densusianu, *GS.,* V, 19; Spitzer, *Dacor.,* IV, 650; Graur, *BL,* V, 102), cf. it. *intonicare,* sp. *entunicar,* cu semantism diferit. Evoluția semantică a rom. nu prezintă dificultăți, cf. sp. *encapotarse* < *capote* „pelerină" și „îngrămădire de nori", *entoldarse,* și celelalte ex. aduse de *DAR.* S-au dat alte soluții, care nu par convingătoare: din lat. **innoctĭcāre* (Giuglea, *Cercetări lexicografice,* 10; cf. Pușcariu, *Dacor.,* I, 413), printr-o metateză care pare dificilă; din lat. **intonĭcāre* „a începe să tune" (Drăganu, *RF,* II, 291; *REW* 4504a); sau din turco-tăt. *tünek* < *tün* „noapte" (T. Hotnog, *Arhiva,* XXXIV, 206).

Rămîne, totuși, o problemă care pînă acum n-a fost explicată satisfăcător, și anume legătura lui *întuneca* cu vb. *întunerica,* avînd același sens, și cu *întuneric* (var. *întunerec,* înv. *(un)tune(a)ric;* mr. *(î)ntunearic,* megl. *antuneric*), s. n. (negură; înv., mulțime, puzderie). Acest ultim cuvînt se consideră der. de la *tenĕbrĭcus* (Pușcariu 896; Candrea-Dens., 893; *REW* 4484; Pascu, I, 129; Iordan, *Dift.,* 114; Löwe 56; *DAR*) astfel încît *întunerica* ar proveni de la *intenĕbrĭcāre,* care este atestat în texte lat.med. Pare surprinzător, în acest caz, că *întunerica* nu coincide decît întîmplător cu *întuneca,* așa cum presupun majoritatea filologilor; din aceste rațiuni, autorii *Lexiconului de la Buda;* Tiktin; Pascu, I, 130; și G. Ivănescu, *BF.,* II, 143 au preferat să considere că *întuneca* nu este decît o formă redusă de la *întunerica,* prin intermediul unei haplologii a lui **întunenecare* > *întunerecare.* Această ipoteză nu pare naturală: forma **intuneneca* nu putea asimila pe *r* > *n,* întrucît se sprijinea pe altă formă neasimilată, *întuneric;* iar, pe de altă parte, trebuie să admitem și un tratament anormal al grupului lat. *br.* din *intenĕbrĭcāre* (rezultatul său normal trebuia să fie *ur*).

Der. *întunecător,* adj. (care întunecă); *întunecos,* adj. (lipsit de lumină; încurcat, încîlcit); *întunecime,* s. f. (lipsă de lumină, umbră; eclipsă; ignoranță); *întunecăciune,* s. f. (înv., întuneric); *întunerecime* (var. *întunereceală*), s. f. (întuneric); *întunericos,* adj. (întunecos). 4454

învărnicí (-cęsc, -ít), vb. – (Olt., Banat). – A înfrăți.

Sb. *vernik* „prieten,", apropiat de *vĕr* prin etimologie populară (Pușcariu, *Dacor.*, VII, 123; *DAR*). 4455

învățá (-ț, -ắt), vb. – 1. A deprinde, a obișnui. – 2. A instrui, a transmite cunoștințe. – 3. A se instrui, a studia. – 4. A învăța pe de rost, a ști pe dinafară. – 5. A catehiza, a îndoctrina. – 6. A disciplina, a cumințí. – 7. (Înv.) A porunci, a ordona. – 8. A sfătui. – Mr. *(a)nveț, (a)nvețare*, megl. *anveț, anvițari*, istr. *(an)meţ̦u*.

Lat. **invītiāre*, de la *vītium* (*Leziconul de la Buda;* Pușcariu 898; Candrea-Dens., 895; *REW* 4536; Densusianu, *GS*, II, 10; *DAR*), cf. it. *invezzare, avvezzare* „a deprinde" (calabr. *ambizzari* „a învăța"), prov. *envezar*, v.fr. *envoisier*, v.cat. *avesar* (sp. *anviso* „înțelept, prudent", cf. Berceo, *Milagros*, 14); pentru lat. **vītiāre*, cf. port. *vezar* și Gamillscheg, s. v. *apprivoiser*.

Der. *învățat*, adj. (instruit; s. m., savant, erudit, om cult); *învățăcel*, s. m. (discipol, elev; ucenic), dim. de la cuvîntul anterior (ipoteza unui model germ. *Lehrling* < *Lehrer*, sugerată de *DAR*, nu pare necesară); *învățămînt*, s. n. (învățătură; domeniul și activitatea de instruire și educare) format ca fr. *enseignement* de la *enseigner; învățător*, adj. (instructiv, care instruiește); *învățător*, s. m. (instructor, pedagog, institutor; astăzi, persoană care predă în primele clase școlare; înv., sfetnic); *învățătoare*, s. f. (femeie care predă în primele clase școlare); *învățătoresc*, adj. (de învățător, didactic); *învățătorie*, s. f. (rar. învățătură); *învață*, s. m. (nărav, viciu; instrucție, învățătură; rar, sfat), deverbal de la *învăța; învățătură*, s. f. (instrucțiune; studiu, cultură, știință, înțelepciune; lecție, povață; morală (de fabulă), concluzie moralizatoare; sfat; înv., poruncă); *desvăța*, vb. (a dezobișnui); *desvăț*, s. n. (acțiunea de a dezvăța de un obicei prost). 4456

învelí (-lęsc, -ít), vb. – 1. A înfășura. – 2. A acoperi, a pune ceva deasupra. – 3. A umple. – 4. A înfășura urzeala pe sulul războiului. – 5. A da la piuă. – Var. *învăli*. Mr. *anvălescu, anvalire*, megl. *anváles, anvăliri*.

Sl. *valiti* (Cihac, II, 106; *DAR*), cf. *val*, și bg. *valjam*. Accepțiile apar și în sl. și se explică toate plecîndu-se de la ideea de bază, aceea de „sul". Der. din lat. **invelītare* (Meyer, *Alb. St.*, IV, 105), nu este posibilă.

Der. *învelitoare* (var. *învelitură*), s. f. (ceea ce servește la învelit sau acoperit; husă; cuvertură, pătură; capac; acoperiș); *învelíș*, s. n. (obiect care servește la învelit; capac; husă; acoperiș); *învelit*, adj. (acoperit; pieptănat; căptușit; bătut în piuă; rotofei). 4457

învelicí (-cęsc, -ít), vb. – A înjura, a blasfemia.

Origine incertă. După *DAR*, din bg. *veličája* „a elogia"; însă explicția semantică nu este clară. 4458

învești (-tęsc, -ít), vb. – A îmbrăca, a acoperi, a învelí, a înfășura. – Var. *învește*, part. *învăscut*. Mr. *învescu*, megl. *anvescu*, istr. *mnescu*.

Lat. *(in)vestīre* (Candrea-Dens., 898; *REW* 4531; *DAR;* cf. Șeineanu, *Semasiol.*, 188). Înv., se păstrează încă în vorbirea pop. din Trans. de Nord (Pop, *Dacor.*, VIII, 68) și Bucov. Conj. oscilează între formele *învăsc, învesc, învestesc*. Este dublet al lui *investi*, vb. (a face o investiție; a bloca, a asedia), din fr. *investir*. 4459

înviá (-íu, -ắt), vb. – A reveni sau a readuce la viață. – Var. (înv.) *învie, înviere*. Mr. *înviedz*.

Lat. *vīvĕre*, pref. verbal *în-* (Tiktin; *DAR*). Rezultatul normal, *învĭere*, astăzi dispărut (apare în texte din sec. XVI-XVII), și-a schimbat conjug., ca în Banat *scriare* < *scriere* (Tiktin), cf. și confuzia între *curere* și *curare* (după *DAR*, *învia* e reprezentant direct al unui lat. **invīvāre*, cf. Pușcariu, *Dacor.*, VI, 704, ipoteză ce pare inutilă). Este cuvînt comun (*ALR*, I, 175); part. *învís*, de la conjug. primitivă, se conservă încă în Trans. de Nord (Drăganu, *Dacor.*, II, 611). – Der. *învietor*, adj. (care reînvie); *înviere*, s. f. (acțiunea de a învia). 4460

învíng (-g, -ns), vb. – 1. A înfrînge, a birui. – 2. A domina, a stăpîni, a supune. – 3. A trece peste, a depăși. – Var. *(în)vince, (în)vence, (în)vinci*, toate înv. Mr. *azvingu, asvimșu, azvingere;* megl. *(an)ving, (an)vinș*.

Lat. *vĭncĕre* (Pușcariu 901; Tiktin; *REW* 9338; *DAR*); cf. it. *vincere*, prov. cat. sp., port. *vencer*, fr. *vaincre*. Schimbarea *c* > *g* se datorează analogiei cu vb. aceleiași conjug. (*stinge, linge, încinge*) al căror part. coincid cu cele de la *învince* (*învins*, ca *stins, lins, încins*).

Der. *învins* (înv. *învîncut*), adj. (biruit; eșuat); *neînvins*, adj. (invincibil); *învingător*, adj. (care învinge); *învingătură*, s. f. (înv., victorie); *(în)vinceală*, s. f. (înv., victorie). Cf. *prevínge*. 4461

înviorá (-ręz, -ắt), vb. – A face mai vioi, a dezmorți, a însufleți.

De la *viu*, prin intermediul unui pl. ipotetic **viuri*, ca în paralelismul *fumuri* > *înfumura, gînduri* > *îngîndura*. Pentru prezența acestui pl.

ipotetic, cf. *cărturar, înfășura, înhățnura*. În general se admite ca etimon un lat. **invĭvŭlāre* (Pușcariu, *Conv. lit.*, XXXIX, 325; Drăganu, *Dacor.*, II, 617; Pușcariu 903; *DAR*), ipoteză ce nu pare convingătoare. Pușcariu, *Dacor.*, IV, 704 și *DAR* sugerează de asemenea un lat. **invibrāre*, tot inacceptabil. – Der. *înviorător*, adj. (care înviorează, răcoritor). Cf. *vioară, înviosa*. 4462

învîrtì (-tęsc, -ìt), vb. – 1. A mișca în cerc, a face să se rotească. – 2. A răsuci. – 3. A roti. – 4. A încolăci. – 5. A învolbura, a învîrteji. – 6. A mișca, a întoarce. – 7. A guverna, a stăpîni. – 8. (Refl.) A face vîrtejuri. – 9. (Refl.) A se roti. – 10. (Refl.) A urmări pe cineva, a se ține scai de cineva. – 11. (Refl.) A hoinări, a se foi. – 12. (Refl.) A se descurca, a profita. – 13. (Refl.) A avea baftă, a cîștiga. – Mr. *(i)nvîrtescu*, megl. *anvărtes*.

Sl. *vrŭtěti, vrušto, vrŭtĭši* (Cihac, II, 465; Tiktin, *DAR*), cf. bg. *izvărtam*. Miklosich, *Slaw. Elem.*, 33, pleca în mod greșit de la sl. *obrŭtěti;* der. din lat. *vertĕre* (Philippide, *Principii*, 148) nu este posibilă. Cf. *vîrtej*.

Der. *învîrtită*, s. f. (plăcintă; dans popular); *învîrtitor*, adj. (care se învîrtește); *învîrtitoare*, s. f. (manetă, manivelă); *învîrtitură*, s. f. (răsucire, întoarcere); *învîrteală*, s. f. (răsucire, întoarcere; chilipir, pleașcă; afacere lucrativă nu tocmai curată); *învîrtici*, s. n. (osia morii de grîu); *învîrtecuș*, s. n. (ocoliș; învîrteală, întoarcere; vîrtej); *vîrtecuș*, s. n. (vîrtej); *vîrtecap*, s. m. (pasăre, sucitoare), var. de la *capîntortură*, v. aici. 4463

învità (-tęz, -ąt), vb. – 1. A incita, a stimula. – 2. A provoca, a atîța. – 3. (Refl.) A se reuni, a se întruni.

Lat. *invitāre* (Pușcariu 903; Candrea-Dens., 898; Tiktin; *DAR*). Înv., se aude încă în unele regiuni; a fost înlocuit aproape complet de dubletul său *invita*, vb. (a pofti), din fr. *inviter*. – Der. *învitător*, adj. (instigator); *învitătură*, s. f. (înv., instigare). 4464

învolbà (-b, -ąt), vb. – 1. A înfășura, a răsuci. – 2. (Refl.) A se învolbura, a se învîrteji. – 3. (Refl.) A se învîrti. – 4. (Refl.) A se desface, a se deschide (mai ales ochii și florile). – Var. *învoalbe, volba, învolbi*. Mr. *mvolbu (mvulbedz), mvolbere*, megl. *volbu*.

Lat. *involvĕre* (Pușcariu 904; *REW* 4540; Tiktin; *DAR*), cf. *holba*, și it. *involvere, involgere*, sp. *envolver*. – Der. *învolt*, adj. (deschis, mărit, perfect alcătuit; umflat, rotunjit), reprezintă un lat. *voltum*, cf. it. *(in)volto; învolta*, vb. (despre flori, a se deschide, a crește în bune condiții; a fi ceva din belșug), format pe baza lui *învolt; dezvolba*, vb. refl. (a se dezvolta), format pe baza paralelismului *închide–deschide* sau *înfunda–desfunda*, etc. (după Scriban, de la un lat. **dīsvolvĕre*, care pare inutil); *desvolta*, vb. (a dezvolta), format pe baza lui *învolt*, cu sensurile fr. *développer*. 4465

io – Formulă care precedă, în documentele și înscrisurile oficiale, numele domnitorilor Țării Românești, și apoi ai Moldovei.

Mgr. Ἰω, cf. sl. *io*, în documentele bg. din sec. XIV (Bogdan, *Conv. lit.*, XXIII, 721–38; *DAR*). Apare de la primele documente muntenești (sec. XIV). Originea sa nu este precizată cu claritate; se pare că este vorba de o abreviere de la Ἰωάννης. În rom. trebuie să se fi confundat cu *io*, pronunțare vulg. a lui *eu*, pron. pers. de pers. 1 sing. Fără circulație reală. 4466

iobąg (-gi), s. m. – Serv, persoană care, după dreptul din trecut, nu se bucura de libertate personală nici de dreptul de proprietate, și care trăia ca muncitor agricol pe pămînturile marilor moșieri. Această situație juridică s-a perpetuat în Ungaria și Transilvania, din 1514 la 1848. – Var. (înv.) *iobagiu*.

Mag. *jobbagy* (Cihac, II, 509; Tiktin; *DAR*), sing. actual reconstituit pe baza pl. *iobagi* (Byck-Graur, *BL*, I, 24). Der. din lat. *homagium* (Laurian) nu este posibilă. – Der. *iobăgie*, s. f. (șerbie); *iobăgiță*, s. f. (soție sau fiică de iobag); *iobăgime*, s. f. (mulțime de iobagi); *iobăgesc*, adj. (servil); *iobăgi*, vb. (a trăi ca iobag). 4467

iọc, adv. – Nimic, defel, cîtuși de puțin. – Megl. *ioc*.

Tc. *yok* (Ronzevalle 177; *DAR*), cf. cuman. *yok* (Kuun 68). 4468

iofcą (-ąle), s. f. – Pastă făinoasă, tăiței. – Var. *(i)efca*.

Tc. *yufka* (Șeineanu, II, 224; Lokotsch 962). 4469

ioldąș (-și), s. m. – Fîrtat, tovarăș. – Var. *ghioldaș*.

Tc. *yoldaș* (Șeineanu, III, 71). Sec. XVIII, înv. 4470

iordąn, s. m. – Ceremonia religioasă a sfințirii apei, pe 6 ianuarie, întru comemorarea botezului Domnului.

De la *Iordan*, și acesta din mgr. Ἰορδάνης, sl. *Iordanŭ* (Tiktin; *DAR;* Tagliavini, *Arch. Rom.*, XII, 188). – Der. *iordăni*, vb. (a stropi cu apă sfințită, de Bobotează; este obicei religios și totodată popular, care conform tradiției se ținea cu mare fast la Curtea domnească); *iordănit*, s. n. (obicei popular ce constă în a stropi cu apă

sfinţită), *iordănitor* (var. *iordănaş*), s. m. (persoană care stropeşte cu apă sfinţită). 4471

iorgă, adv. – Febril, nerăbdător.
Tc. *yorga* „la trap" (Bogrea, *Dacor.*, IV, 178; *DAR*). Cuvînt rar, în Bucov. 4472

iorgan (–ne), s. n. – Plapumă, cuvertură. – Megl. *iurgan(e)*.
Tc. *yorgan* (Şeineanu, II, 227), cf. bg., sb. *jorgan*. – Der. *iorgangiu*, s. m. (înv., plăpumar); *iorgangerie*, s. f. (înv., plăpumărie). 4473

iorgovan (–ni), s. m. – Liliac (Syringa vulgaris). – Mr. *argăvan*, megl. *răgăvam*.
Tc. *erguvan* (Şeineanu, II, 227), prin intermediul sb. *jorgovan;* în dialecte, din bg., alb. *argavan*. – Der. *iorgovană*, s. f. (varietate de struguri). 4474

iosag (–guri), s. n. – (Trans.) Avere, bunuri, bogăţie.
Mag. *jószág* (Tiktin; *DAR*). 4475

iotă, s. f. – Deloc, nimic, cîtuşi de puţin.
Din gr. ἰῶτα, cu acelaşi sens ca *jota* „nimic", din sp. 4476

iovă (–ale), s. f. – Contribuţie.
Tc. *yova* (Loebel 250). Sec. XVIII, înv. 4477

ivă, (–ve), s. f. – Varietate de salcie (Salix capraea).
Sl. (bg., sb., rut.) *iva* (Conev 49; *DAR*). 4478

ipac, adv. – La fel, aşijderea.
Sl. *i paky* „şi încă o dată" (Cihac, II, 149; *DAR*). Sec. XVI, înv. slavism cultural. 4479

ipat (–ţi), s. m. – Consul.
Gr. ὕπατος (*DAR*). Sec. XVII, înv.; pare simplu împrumut lit. – Der. *ipatic*, s. m. (consul), din gr. ὑπατικός; *ipatie*, s. f. (consulat), din gr. ὑπατεία. 4480

ipingea (–ele), s. f. – Manta ţărănească, avînd mîneci şi glugă. – Var. *(i)epingea, i(a)pingea*.
Tc. *yapunca* „pătură de pus pe cal" (Cihac, II, 588; Şeineanu, II, 227; Roesler 593; Meyer 164; Lokotsch 934), cf. ngr. γιαπουνζές, alb. *jopandze*, bg., sb. *japunče*. Este dublet al lui *ibîncă* (var. *iebîncă*), s. f. (pătură de pus pe şa). 4481

ipochimen (–ni), s. m. – Persoană, individ. – Mr. *ipuchimen*.
Ngr. ὑποκείμενον (*DAR;* Gáldi 200). Sec. XVIII, înv. 4482

ipocrit (–tă), adj. – Prefăcut, făţarnic. – Mr. *ipucrit*.
Gr. ὑποκριτής (sec. XVIII, cf. Gáldi 200) şi modern din fr. *hypocrite*. – Der. *ipocrizie* (mr. *ipucrisie*), din gr. ὑποκρισία şi fr. *hypocrisie*. 4483

ipodiacon (–ni), s. m. – Diacon adjunct.
Gr. ὑποδιάκονος (*DAR;* Gáldi 200). Sec. XVIII. 4484

ipodidăscăl (–li), s. m. – Învăţător de şcoală primară, învăţător pentru începători. – Var. *ipodidascal*.
Ngr. ὑποδιδάσκαλος (Gáldi 200). Sec. XVIII, înv. 4485

ipohondru (–ră), adj. – Care are o stare psihică morbidă caracterizată prin nelinişte continuă.
Fr. *hypochondre*, cu pronunţarea din ngr. – Der. *ipohondrie* (mr. *ipuhondrie*), s. f. (boală psihică morbidă, caracterizată prin nelinişte continuă), din ngr. ὑποχονδρία (sec. XIX); *ipohondriac*, adj. (hipocondriac), din gr. ὑποχονδριακός (sec. XVIII). 4486

ipolipsis (–suri), s. n. – Consideraţie, stimă, apreciere.
Ngr. ὑπόληψις (*DAR;* Gáldi 201). Sec. XVIII, înv. 4487

ipopsie (–ii), s. f. – Bănuială, îndoială. – Mr. *ipupsie*.
Gr. ὑποψία (*DAR*). Sec. XVIII, înv. – Der. *ipopt*, adj. (suspect), din gr. ὑποπτος. 4488

ipopsifiu (–ii), s. m. – Episcop propus.
Gr. ὑποψήφιος „candidat" (*DAR*). Sec. XVI, înv. – Der. *ipopsifia*, vb. (a propune). 4489

ipostas (–suri), s. n. – Stare, situaţie; aspect, înfăţişare.
Gr. ὑπόστασις (sec. XVIII). Este dublet al lui *hipostază*, s. f., din fr., care l-a înlocuit complet (*DAR;* Gáldi 202). 4490

ipotecă (–ci), s. f. – Drept pe baza căruia ereditorul poate vinde bunul imobil primit în garanţie.
Gr. ὑποθήκη (sec. XIX), şi apoi din fr. *hypothèque*. – Der. *(h)ipoteca*, vb. (a pune ipotecă); *(h)ipotecar*, adj. (care are drept de ipotecă). 4491

ipotză (–ze), s. f. – Presupunere formulată pe baza unor fapte cunoscute. – Var. (înv.) *ipotes*, s. n. Mr. *ipothise* „afacere".
Gr. ὑπόθεσις (sec. XVIII, cf. Gáldi 202), şi apoi din fr. *hypothèse*. – Der. *ipotetic*, adj. (presupus, prezumtiv), din fr. ὑποθετικός, folosit de Cantemir în 1705 (Gáldi 202). Aceste cuvinte se scriu uneori cu *h*, ca în fr. 4492

iproci, adv. – Și așa mai departe, etcetera.
Sl. *i proče* (sec. XVII, înv.) Slavism cultural. 4493

ipsos (-suri), s. n. – Praf alb obținut din ghips măcinat. – Mr. *vipsu.*
Ngr. γύψος (Tiktin; Gáldi 203). Este dublet al lui *ghips,* s. n., din gr. prin intermediul germ. *Gyps,* și al lui *gips,* s. n. (ghips), probabil din cuvîntul anterior, cu influența pronunțării italienești *gesso,* datorită faptului că meseriașii care se ocupau de ipsos au fost aproape întotdeauna italieni (după *DAR, gips* reprezintă fr. *gypse*). – Der. *ipsosi,* vb. (a lucra în ipsos); *ipsosar,* s. m. (vînzător de ipsos). 4494

ir (-ruri), s. n. – Pomadă, unguent.
Mag. *ir* (Cihac, II, 509; Gáldi, 93). În Trans. și Mold. 4495

iradea (-ele), s. f. – Rescript al sultanului.
Tc. *irade* „voie, voință" (Șeineanu, III, 71). Turcism cultural, înv. 4496

irat (-turi), s. n. – Venit al domnitorului.
Tc. *irad* (Șeineanu, III, 71; *DAR*). Sec. XVIII, înv. 4497

ireu (-ei), s. m. – Berbec de prăsilă.
Mag. *ürü* (Cihac, II, 509). În Trans. 4498

iriță, s. f. – 1. Varietate de grîu timpuriu. – 2. Cuscută, cuscuta-inului (Cuscuta europaea). – Var. *ieriță.*
Sl. *jarica, èrica* (Cihac, II, 149; Conev 47; Drăganu, *Dacor.,* V, 328), cf. bg., slov., cr., rus. *jarica,* pol. *jarzyca.* Sensul al doilea este rezultat al unei confuzii cu *iniță.* Aceleiași rădăcini sl. îi aparține *ghircă* (var. *hircă, ircă*), s. f. (varietate de grîu timpuriu, Triticum durum), din sl. *jarka,* rus., rut. *girka. Ariuș,* adj. (timpuriu, se spune în Olt. și Banat despre anumite varietăți de mere), pe care Drăganu, *Dacor.,* V, 328, îl derivă din sb. *jaruch* „timpuriu", pare a fi suferit în fonetism influența mag. *erös* „tare", de unde provine și *iriș,* adv. (Trans., mult, considerabil). 4499

irmilic (-ci), s. m. – Înv., monedă turcească de argint, care valora la început 20 de piaștri. – Megl. *irmiloc.*
Tc. *irmilik* (Șeineanu, II, 228; Lokotsch 958), din tc. *irmi* „douăzeci", cf. bg. *irmilik.* Este cuvînt identic cu *icosar.* Sec. XIX, înv. 4500

irmos (-oase), s. n. – Antifon, versicul inițial din oricare imn bisericesc.
Gr. εἱρμός, în parte prin intermediul sl. *irmosu.* Sec. XVIII. – Der. *irmologhion,* s. n. (referitor la imn), din gr. εἱρμολόγιον. 4501

irod (-zi), s. m. – Fiecare din personajele dramei populare a vicleimului, care reprezintă nașterea lui Cristos și uciderea pruncilor.
De la *Irod,* și acesta din gr. Ἡρώδης, sl. *Irodŭ* (Tagliavini, *Arch. Rom.,* XII, 178; Densusianu, *GS,* VI, 363; *DAR*). – Der. *irodie,* s. f. (zînă, zîna-zînelor), probabil de la *Irodiada* (*DAR*); *irodiță,* s. f. (zînă rea, duh rău). 4502

irosi (-sesc, -it), vb. – A consuma, a cheltui, a prăpădi, a risipi. – Var. *(f)i(e)rosi.*
Probabil de la *afierosi* „a risipi", cu pierderea lui *a-* ca în *(a)coperi, (a)meninta, (a)mesteca* etc. Pierderea lui *f-,* prin intermediul unei faze *h-,* este normală în fața lui *i,* cf. *fi* > *hi, fier* > *hier, fireș* > *hireș* etc. Cihac, II, 660 (urmat de *DAR* și Scriban) pleacă de la ngr. φυραίνω, aorist ἐφύρανσα „a se micșora", care pare a se potrivi și mai puțin, formal și semantic. Der. propusă de Tiktin, de la *ierosi* „a consacra" < ngr. ἱερώνω (care este forma simplă de la *afierosi*) nu pare probabilă, întrucît acest cuvînt nu a avut nici o circulație populară. – Der. *(f)iroseală,* s. f. (risipă). 4503

irumpe (-p, -pt), vb. – A ieși la iveală dintr-o dată, a năvăli.
Lat. *irrumpere* (sec. XIX), adaptat la conjugarea lui *ru(m)pe.* Part. nu se folosește. – Der. *irupți(un)e,* s. f., din fr. *irruption.* 4504

isala, interj. – Bravo! – Mr., megl. *işala.*
Tc. *iş allah* „de vrea Domnul" (*DAR*). 4505

iscă (-c, -at), vb. refl. – 1. (Cu pron. în dat.) A i se năzări cuiva, a-i trece prin minte. – 2. A se produce, a se întîmpla, a se ivi. – 3. (Tranz.) A produce, a provoca.
Sl. *iskati* „a dori", prin intermediul bg. *iska mi se* „am chef de" (Candrea; *DAR;* cf. Cihac, II, 149). Este greșită părerea lui Tiktin, care pleacă de la *iască* > **iesca* „a aprinde". 4506

iscăli (-lesc, -it), vb. – A semna, a-și pune numele, semnătura.
Origine incertă. După Tiktin (cf. Candrea; *DAR;* Scriban), de la formula de acceptare juridică *azŭ iskalŭ* „eu vreau" (din sl. *iskati,* cf. *isca*). După Cihac, II, 149 (cf. Seineanu, *Semasiol.,* 15), din sl. *iskaljati* „a păta", cf. bg. *iskaljam* „a murdări", datorită faptului că cea mai mare parte a iscăliturilor din vechime erau doar amprente ale degetului sau pete de cerneală. Ambele explicații par posibile. – Der. *iscălitură,* s. f. (semnătură), din part. *iscălit* (sec. XVII); *iscălitor,* adj. (semnatar), înv. 4507

ischiuzar (-ri), adj. – Viclean, șiret. – Var. *işchiuzar.*

Tc. *işgüzar* (Şeineanu, II, 228). – Der. *işciuzarlîc*, s. n. (viclenie, ingeniozitate), din tc. *işgüzarlık*. 4508

iscodi (-desc, -it), vb. – **1.** A cerceta, a investiga, a examina. – **2.** A întreba, a chestiona. – **3.** A spiona. – **4.** A descoperi, a afla, a născoci.

Sl. *ischoditi* „a ieşi" (*DAR*), cu sensul sl. *sŭchoditi* „a explora, a spiona" (Cihac, II, 150; Iordan, *Dift.*, 206; Scriban; Candrea). Totuşi fonetismul nu pare clar. Este posibil să fi avut loc o încrucişare cu radicalul sl. *iskŭ* „cercetare, reclamaţie". – Der. *iscoadă*, s. f. (spion; înv., cercetare, căutare; pîndă; născocire); *iscodeală*, s. f. (căutare; spionare; născocire); *iscoditor*, adj (explorator; curios; cercetător); *iscodnic*, s. m. (spion), înv., din sl. *ischodĭnikŭ*; *iscodaci*, adj. (cercetător), înv. Cf. *ishod*, s. n. (înv., Exod), din sl. *ischodŭ* (sec. XVI). 4509

iscusăt (-tă), adj. – Scutit de impozite.

Mgr. ἐξουσάτος, din lat. *excusatus* (Bogrea, *Lui N. Iorga, omagiu*, Craiova 1922, p. 51–63; Drăganu, *Dacor.*, III, 726; *DAR*). Popular, rar. 4510

iscusi (-sesc, -it), vb. – **1.** A cerceta, a mina. – **2.** A instrui, a educa. – **3.** (Refl.) A se forma, a se instrui, a ajunge să stăpînească o disciplină.

Sl. *iskusiti* „a încerca" (Miklosich, *Slaw Elem.*, 24; Cihac, II, 150; Tiktin). Înv. cu toate sensurile, astăzi se folosesc numai formele *iscusire*, s. f. (capacitate, iscusinţă) şi *iscusit*, adj. (dibaci, capabil). – Der. *iscusitor*, adj. (demon); *iscusie* (var. *iscuseală*, *iscusime*, *iscusenie*), s. f. (dibăcie, îndemînare), toate înv.; *iscusinţă*, s. f. (dibăcie). 4511

isihie (-ii), s. f. – Odihnă, linişte, răgaz, timp liber. – Mr. *isihie*.

Ngr. ἡσυχία (Gáldi 203). Sec. XVIII, înv. 4512

isimerie (-ii), s. f. – Ecuator.

Gr. ἰσημερία „echinocţiu" (*DAR*). Sec. XVIII, împrumut cultural, înv. 4513

işlic (-ce), s. n. – Căciulă de blană sau de postav. *Işlicul* din zibelină era rezervat domnitorului; ceilalţi boieri îl purtau de mărimi diferite, după rangul pe care îl aveau. Pînă la urmă, la jumătatea sec. XIX, ajunsese să fie însemnul distinctiv al lăutarilor. – Var. *şlic*.

Tc. *işlik*, *başlik* (Loebel 250; Roesler 593; Şeineanu, II, 229; Tiktin), cf. pol. *szlyk*, rus. *šlik*. – Der. *işlicar*, s. m. (fabricant de căciuli; boier retrograd); *işlicărie*, s. f. (prăvălie de căciuli). 4514

ismă (-me), s. f. – **1.** (Înv.) Miros, parfum. – **2.** Mentă. – Var. *izmă*. Mr. *aviazmu*.

Ngr. (ἀ)γιόσμος „mentă", de unde şi alb. *dhiozmë*, bg. *giozum*. Cuvîntul ngr., din gr. ἡδύοσμον, pare să fi suferit o apropiere de ἁγίασμα, cf. *aghiasmă*, poate datorită folosirii acestei plante (cf. sp. *hisopo* „plantă" şi „mătăuz"). Din gr. ὀσμή „miros" după Tiktin; de la ὀσμή prin intermediul uneo forme eolice ὔσμη > **iusmă*, după Diculescu, *Elementele*, 482; de la mag. *izme*, după Gáldi, *Dict.*, 178; din mag. *izmat* „parfum" < germ. *Schmack*, după Puşcariu, *Dacor.*, VII, 117; Puşcariu, *Lr.*, 105 şi *DAR*. 4515

isnaf (-furi), s. n. – Breaslă, corporaţie. – Var. *iznaf*, *esnaf*. Mr. *isnafe*.

Tc. *esnaf*, din arab. *sinf* „clasă" (Şeineanu, II, 230; Byck–Graur 35), cf. bg. *esnaf*. Sec. XVIII, înv. 4516

ison, s. m. – Acompaniament muzical, sunet prelung.

Ngr. τσον (ton) „egal" (Tiktin; Gáldi 203). – Der. *isonar*, s. m. (acompaniator, persoană care ţinea isonul). 4517

isop (-pi), s. m. – **1.** Hisop, arbust (Hyssopus officinalis). – **2.** Săpunăriţă (Saponaria officinalis). – Mr. *isop*.

Gr. ὕσσωπον, în parte prin intermediul sl. *isopŭ*. Sec. XVI. 4518

isopie (-ii), s. f. – **1.** Carte ce conţine viaţa şi fabulele lui Esop. – **2.** Fabulă, parabolă.

De la *Isop* (Esop", cf. v. fr. *Ysopet*. Sec. XVII. 4519

ispisoc (-oace), s. n. – Document, titlu, ţidulă, decret.

Din sl. *ispisati* „a scrie" cf. rus. *spisok* „copie" (Cihac, II, 151; Tiktin; *DAR*). 4520

ispită (-te), s. f. – **1.** Cercetare, investigaţie, studiu, examen. – **2.** Efort, sforţare. **3.** Probă, încercare, experiment. – **4.** Experienţă, cunoaştere directă. – **5.** Ademenire, seducere, tentaţie.

Sl. *ispytĭ*, cf. bg. *ispit* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 24; Miklosich, *Lexicon* 267; Cihac, II, 151; *DAR*) sau postverbal de la *ispiti* (Tiktin). Toate uzurile sînt înv., cu excepţia ultimului. – Der. *ispiti*, vb. (a căuta, a cerceta, a examina; a întreba; a spiona; a încerca, a căuta să; refl., a se încumeta, a fi tentat; a pune la încercare; a tenta, a seduce), din sl. *ispitati* (toate uzurile sînt înv., cu excepţia ultimului); *ispitealâ*, s. f. (probă, încercare), înv.; *ispititor*, adj. (ademenitor); *ispitaci*, adj. (capabil, iscusit), format ca *iscodaci*. 4521

ispol (-oale), s. n. – Căuș, linguroi.

Bg. *izpol.* sl. *izpolŭ* (Tiktin; *DAR*). 4522

isprăvi (-vesc, -it), vb. – 1. A îndrepta, a rectifica, a corecta. – 2. A judeca, a da o sentință. – 3. A obține, a dobîndi. – 4. A executa, a înfăptui. – 5. A sfîrși, a termina, a mîntui.

Sl. *ispraviti* „a îndrepta, a corecta; a alcătui, a forma", de la *pravŭ* „drept" (Miklosich, *Lexicon,* 266; Cihac, II, 286; Tiktin; *DAR*); cf. bg. *izpravjam* „a sfîrși". Ca și în cazul lui *iscodi* (<*ischoditi* + *sŭchoditi*), trebuie adăugat sensul etimonului sl. și pe acela al lui *sŭtroviti,* „a consuma", cf. *istrăvi.* Toate sensurile sînt înv., cu excepția sensului 5 și în parte a sensului 4.

Der. *ispravă,* s. f. (ordin, hotărîre, sentință; rezultat, succes; act, ordin scris; înfăptuire, acțiune; faptă; sfîrșit), din sl. *isprava* „corecție", dar cu sensurile, în parte înv., ale vb. *isprăvi; neisprăvit,* s. m. (pocitanie, stîrpitură); *ispravnic,* s. m. (administrator, dregător, guvernator; împuternicit, reprezentant; agent executiv; înv., prefect al poliției din București, sec. XVII–XVIII; prefect, guvernator al unui județ, funcție creată de Constantin Mavrocordat în 1761, în locul așa numiților *vornicei;* în trecut existau cîte doi în fiecare județ, în afară de Mehedinți și Rîmnic, unde nu era decît unul), din sl. (bg. rus.) *ispravnikŭ; isprăvnicească,* s. f. (soție de *ispravnic*); *isprăvnicel,* s. m. (vătaf); *isprăvnicie,* s. f. (administrație, guvernare); *isprăvnicat,* s. n. (înv., guvernare); *isprăvnici,* vb. (a guverna, a administra, a executa); *isprăvicesc,* adj. (administrativ). 4523

Israil (-li), s. m. – (Înv.) Izraelit. – Var. *Iz(d)rail, Izrael, Israel.*

Gr. Ἰσραήλ, în parte prin intermediul sl. *Iz(d)rail.* Sec. XVI. – Der. *israilime,* s. f. (înv. poporul lui Israel): *israiltean,* s. n. (înv., israelit); *israelit,* s. m., din fr. *israélite; israiltenesc,* adj. (înv., israelit). 4524

iștalău (-aie), s. n. – Grajd.

Mag. *istálló* (*DAR*), care pare să provină din it. *stalla.* 4525

iștelí (-lesc, -it), vb. – 1. A vindeca. – 2. A îmbunătăți.

Sl. *iscĕljati* „a vindeca" (*DAR*). Sec. XVII, înv.; împrumut cultural. – Der. *iștelitor,* adj. (care vindecă); *iște(a)lenie,* s. f. (vindecare). 4526

isterie (-ii), s. f. – Boală nervoasă manifestată prin accese de rîs sau de plîns, convulsii etc. – Var. *histerie.*

Fr. *hystérie.* – Der. *isteric,* adj., din fr. *hystérique; istericos,* adj. (isteric), din ngr. ὑστερικός, sec. XIX, înv.; *istericó,* s. n. (isterie), din ngr. ὑστερικόν (Gáldi 203); *istericale,* s. f. pl. (isterie), din ngr. ὑστερικά. 4527

isterisi (-sesc, -it), vb. – A deposeda, a prăda, a jumuli.

Ngr. ὑστερῶ (*DAR;* Gáldi 204). Sec. XVIII, înv. 4528

iștet (-eață), adj. – Ager la minte, deștept, iscusit, priceput.

Sl. *istĭcĭ* „inculpat", cf. bg. *istec* „reclamant", rus. *istec* „creditor" (Tiktin; *DAR;* Pușcariu, *Lr.,* 358); pentru evoluția semantică, cf. *hoț.* Der. din sl. *istŭ* „sigur" (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 24; Miklosich, *Lexicon,* 271; Cihac, II, 151), pare mai puțin probabilă. – Der. *isteție* (var. *istețime,* înv. *istețeală, isteciume*), s. f. (iscusință, agerime); *isteți,* vb. (a deveni isteț). 4529

istorie (-ii), s. f. – 1. Știință care studiază dezvoltarea complexă a societății, a unui popor etc. – 2. Poveste, relatare. – 3. Conflict, încurcătură, necaz. – 4. Organ genital. – Mr. *isturie.*

Lat. *historia* sau gr. ἱστορία (sec. XVII). Accentul *istorie,* înv., se aude actualmente numai pentru sensurile 3 și 4. – Der. *istorioară,* s. f. (anecdotă, povestire distractivă, banc); *istornic,* adj. (istoric), sec. XVIII, înv.; *istoric,* adj., din fr. *historique; istoricesc,* adj. (istoric,), sec. XVII, înv., *istoric,* s. m. (specialist în istorie), din lat. *historicus,* sec. XVII, *istorisi* (var. rară *istori*), vb. (a povesti, a relata), din gr. ἱστορῶ, ἱστορίσω; *istoriograf,* s. m. (cronicar, istoric), din gr. ἱστοριόγραφος (sec. XVIII); *istoriografie,* s. f. (știință auxiliară istoriei care se ocupă cu studiul evoluției concepțiilor și operelor istorice); *presitorie,* s. f., din fr. *préhistoire; preistoric,* adj. 4530

istov, adv. – Cu totul, complet.

Sl. *istovŭ* „adevărat" (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 24; Miklosich, *Lexicon,* 269; Cihac, II, 151; Tiktin; *DAR*). Sec. XVII, înv. – Der. *istov,* s. n. (sfîrșit, extremitate, capăt; lichidare, sold; scadență; deces, sfîrșit); *istovi,* vb. (a termina, a sfîrși; a epuiza, a copleși; a omorî; a cheltui, a risipi; a lichida); *istoveală,* s. f. (epuizare, oboseală); *istovitor,* adj. (care istovește). 4531

istrăvi (-vesc, -it), vb. – A cheltui fără rost, a risipi, a irosi, a toca banii.

Sl. *sŭtraviti* (Cihac, II, 151; Tiktin; *DAR*). Probabil a influențat asupra semantismului lui *isprăvi,* care are dublul sens „a termina" și „a cheltui fără rost", ca *istovi.* Sec. XVII, astăzi rar, în Mold. și Bucov. – Der. *istravă,* s. f. (risipă); *istrăvitor,* adj. (cheltuitor). 4532

italiạn (-nă), adj. – **1.** Care face parte din populaţia de bază a Italiei. – **2.** Care aparţine Italiei. – Var. (pop.) *talian,* (înv.) *ital.*

It. *italiano,* şi înainte (sec. XVII) din lat. *italus.* – Der. *italian,* s. m.; *italiancă,* s. f.; *italienesc,* adj. (italian); *italieneşte,* adv. (în limba italiană); *(i)talienie,* s. f. (înv., limba italiană); *italienism,* s. n. 4533

iţă (-ţe), s. f. – Fiecare din fierele care alcătuiesc urzeala la războiul de ţesut. – Mr., megl. *l'iţă.*

Lat. *licia* (Puşcariu 906; Candrea-Dens., 899; *REW* 5020; *DAR*), cf. it. *licicio,* prov. *lissa,* fr. *lice, lisse,* sp. *lizo,* port. *liço.* – Der. *iţar,* s. m. (sul de urzeală; pl. pantaloni tipici din postav alb). Legătura acestui ultim cuvînt cu *iţe* nu este clară; cf. *cioareci.* 4534

iţii, interj. – Cuvînt cu care se atrage atenţia copilului care caută, în jocul de-a v-aţi ascunselea.

Origine expresivă. După Tiktin, de la *aici-i* „uite-l aici". Cf. *iţi,* vb. refl. (a se arăta, a se ivi), pe care Tiktin (urmat de *DAR* şi de Scriban) îl consideră der. de la interj. (cf. var. *iţii, iţîi,* care pare a-i da dreptate), şi pe care Cihac, II, 151, o punea greşit în legătură cu sl. *iti* „a merge", iar Philippide, II, 718, cu alb. *etsẽri* „a da". Este cuvînt folosit aproape exclusiv în Mold. 4535

itlạc (-curi), s. n. –Graţiere, punere în libertate a unui deţinut.

Tc. *itlak* (Şeineanu, III, 71). Sec. XVIII, înv. 4536

ịtros, s. m. – Utrenie.

Gr. ὄρθρος „utrenie", probabil încrucişat cu sl. *(j)utro* „dimineaţă", cf. *utrenie* (Tiktin; *DAR*). 4537

iubị (-bęsc, -ịt), vb. – A fi îndrăgostit. – Var. (înv.) *liubi.*

Sl. *ljubiti* (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 29; Cihac, II, 151; *DAR*), cf. bg. *ljubá,* sb. *ljubiti,* rut. *ljubyty,* rus. *ljubitĭ.* Este cuvînt comun (*ALR,* I, 249). – Der. *iubire,* s. f. (dragoste); *iubit* s. n. (dragoste); *iubit,* s. m. (persoană iubită, drăguţ, amant); *iubită,* s. f. (amantă, ibovnică, drăguţă); *iubitor,* adj. (care iubeşte); *iubeţ,* adj. (pasionat); *iubăreţ,* adj. (pasionat); *(l)iuboste,* s. f. (înv., dragoste), cu var. *iboste,* s. f. (dragoste), din sl. **ljubostĭ; libov,* s. n. (înv., dragoste), din sl. *ljubovĭ,* cf. bg. *libov; libovi,* vb. refl. (Bucov., a se desfăta, a se distra, a trîndăvi), din sl. *ljubovati,* cf. rus. *ljubovatĭ sja; ibovnic* (var. *libovnic*), s. m. (amant, iubit), din sl. *ljubovnikŭ,* cf. bg. *libovnik; ibovnică,* s. f. (amantă, concubină, ţiitoare); *preaiubi,* vb. (înv., a face dragoste), format pe baza sl. *prĕljubiti.* 4538

iục (-curi), s. n. – Balot, povară.

Tc. *yuk* (*DAR*), cf. bg. *juk.* Rar. 4539

iucsuceạ (-ęle), s. f. – Bulgăre de zăpadă (Viburnum opulus).

Tc. *yüksükçe* (Şeineanu, II, 231). 4540

iụdă (-de), s. f. – **1.** Cămătar. – **2.** Om trădător, făţarnic, prefăcut. – **3.** Om fără milă. – **4.** Duh rău. – **5.** (Arg.) Agent, curcan. – **6.** Vînt. – **7.** Copaci doboriţi de vînt.

De la *Iuda* (Tagliavini, *Arch. Rom.,* XII, 184; *DAR*). Cihac, II, 152, explică sensul 7 din sl. *judŭ* „membru", care nu pare clar. Ar putea fi mai curînd o extindere a sensului 6, care se explică, la rîndul lui, printr-o confuzie cu *iugă,* s. f. (vînt de sud), din bg., sb. *jug.* – Der. *iudalîc,* s. n. (Arg., trădare; misiunea agentului de poliţie); *iudi,* vb. (a ademeni, a seduce, a face să păcătuiască), cf. Iordan, *BL,* IX, 65 (după *DAR,* în legătură cu rut. *juditi*). 4541

iudẹu (-ęi), s. m. – Evreu.

Gr. Ἰουδαῖος, în parte prin intermediul sl. *ljudej.* Sec. XVI. – Der. *iudeesc,* adj. (iudaic); *iudeian,* adj. (înv., evreu). 4542

iụft (-turi), s. n. – Piele groasă de bovine întrebuinţată pentru feţe de încălţăminte.

Rus. *juft* (Cihac, II, 152; Tiktin; *DAR*), cf. pol. *jucht.* 4543

iụgăr (-re), s. n. – Măsură de suprafaţă, egală cu 0,57 hectare.

Lat. *iugerum* (sec. XVIII). În Trans., înv. 4544

iụlie, s. m. – A şaptea lună a anului; luna lui cuptor. – Var. *iuliu.* Mr. *iul'u.*

Sl. *Ijulij,* şi var. din ngr. Ἰούλιος. Sec. XVI. 4545

iụncăr (-ri), s. m. – Cadet.

Germ. *Junker,* prin intermediul rus. *junker.* Sec. XIX, înv. 4546

iụnie, s. m. – A şasea lună a anului; cireşar. – Var. *iuniu.*

Sl. *Ijunij.* Sec. XVI. Var., din ngr. Ἰούνιος. 4547

iuọ, adv. – Unde. – Var. *iuă, io,* (Bihor) *iu.* Mr. *iu(va), megl. uă.*

Lat. *ubi* „unde" confundat cu *ibi* „acolo" (Candrea-Dens. 900; *REW* 9028; Tiktin; *DAR*), cf. vegl. *jo,* it. *ove,* fr. *où,* prov. *o,* v.port. *u.* Apare în texte din sec. XVII, astăzi numai în Trans. de Vest. 4548

iụreş (-şuri), s. n. – Asalt, năvală, goană. – Var. *iuruş.* Mr. *iuruşe,* megl. *iruşi.*

Tc. *yürü(yü)ş* (Roesler 593; Cihac, II, 588;

Pascu, *Beiträge*, 52), cf. bg. *juruš*, sb. *jurīš*, ngr. γιουρούσι. – Der. *iuruși*, vb. (a invada, a asalta). 4549

iușți, interj. – Imită zgomotul făcut de plesnitul biciului.

Creație expresivă, cf. *bișți, țușți*. – Der. *iușcă*, s. f. (pleasnă de bici; lovitură de bici; femeie neastîmpărată; poșircă), al cărui ultim sens ar proveni, după Bogrea, *Dacor.*, IV, 825 și *DAR*, din rut. *juška* „supă"; *iușți* (var. *iușni*), vb. (a lovi cu biciul); *iușniță*, s. f. (bici). Cf. și Iordan, *BL*, IX, 65. 4550

iute, adj. – 1. Picant, cu gust înțepător. – 2. Puternic, tare. – 3. Violent, coleric, furios, impetuos. – 4. Dibaci, descurcăreț, agil. – 5. Care acționează repede, prompt. – 6. Care aleargă repede. – Megl. *l'ut*.

Sl. *ljutŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 29; Miklosich, *Lexicon*, 356; Cihac, II, 152; Tiktin; Conev 93; *DAR*), cf. bg., sb. *ljut*, pol. *luto*, rus. *ljutĭ*, cu sensuri similare rom. – Der. *iutac*, adj. (rapid, descurcăreț); *iuțar*, s. m. (ciupercă, Lactarius piperatus); *iuți*, vb. (a deveni picant sau înțepător; a irita; a accelera, a grăbi; refl., a se înfuria); *iuțeală*, s. f. (gust picant; rapiditate; viteză; violență); *iuțime*, s. f. (gust picant, rapiditate). 4551

iuzbașe (-și), s. m. – Căpitan al unei companii de o sută de infanteriști.

Tc. *yüzbaşı* (Șeineanu, III, 72). Sec. XVII, înv. Este dublet al lui *izbașa*, s. m. (secretar al Sfatului), sec. XVIII, înv. 4552

iuzluc (-ci), s. m. – Monedă turcească de argint, care valora inițial o sută de parale.

Tc. *yüzlük* (Șeineanu, II, 231). Sec. XIX, înv. 4553

ivăr (-vere), s. n. – Încuietoare, zăvor. – Var. *ivor, verver*.

Fr. *levier* „mîner", prin intermediul rut., pol. *livar*, rus. *liver*. Pierderea lui *l-*, anormală, se explică, poate, printr-o confuzie cu sb., bg., rut. *iver* „așchie", deoarece se întrebuințează adesea ca ivăr un fragment de băț (după Cihac, II, 152; Tiktin; Conev 79, direct de la *iver*). Der. din germ. *Wirbel* „piuliță" prin intermediul săs. *virol* (Lacea, *Dacor.*, III, 745; *DAR*), nu este probabilă. Este dublet al lui *livăr*, (var. *livără*), s. n. (mîner; manivelă; flașnetă), cf. Cihac, II, 175 și Tiktin (Tiktin îl derivă pe *livără* „flașnetă" din gr. λύρα, și Meyer 244 din alb.). 4554

ivi (-vesc, -it), vb. – 1. (Înv.) A arăta, a demonstra. – 2. (Refl.) A se arăta, a apărea, a ieși la iveală. – Megl. *iavés*.

Sl. *javiti* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 53; Cihac, II, 152; Tiktin; *DAR*), cf. *aieve*. – Der. *iveală*, s. f. (apariție; prezență). 4555

ivră (-re), s. f. – Femeie de moravuri ușoare.

Ngr. ὕδρα (Graur, *BL*, V, 68). 4556

iz (-zuri), s. n. – Miros și gust particular.

Mag. *iz* (Cihac, II, 509; Tiktin; *DAR*), sau mai probabil tc. *iz* „urmă" (Bogrea, *Dacor.*, IV, 826). – Der. *izi*, vb. (a mirosi). 4557

izbă (-be), s. f. – Casă tipică din stepa rusească.

Rus. *izba* (sec. XIX), cf. fr. *izba*. 4558

izbăvi (-vesc, -it), vb. – A salva, a scăpa dintr-o primejdie, a elibera, a răscumpăra.

Sl. *izbaviti* (Tiktin; *DAR*), cf. bg. *izbavjam*. – Der. *izbavă*, s. f. (salvare), din sl. *izbava; izbávitor*, adj. (salvator); *izbăvință*, s. f. (înv., salvare). 4559

izbi (-besc, -it), vb. – 1. A lovi cu putere. – 2. A ciocni, a se repezi cu violență. – 3. A cădea, a se proiecta. – 4. A arunca, a lansa. – 5. A ataca, a asalta. – 6. A atrage atenția. – 7. (Refl.) A se lovi puternic de ceva, a se poticni de un obstacol. – 8. (Refl.) A semăna cu cineva.

Sl. *izbiti* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 23; Cihac, II, 153; Tiktin; *DAR*), dar cu schimbare semantică, deoarece în sl. *izbiti* (der. de la *biti* „a lovi") înseamnă „a omorî în bătaie". Probabil semantismul este cel din *sŭbiti* „a lovi", cf. aceeași confuzie semantică în *iscodi* și posibil în *isprăvi*. Cf. Șeineanu, *Semasiol.*, 224.

Der. *izbă*, s. f. (Bucov., Mold., izbitură, lovitură), postverbal; *izbitură*, s. f. (lovitură, ciocnire); *izbeală*, s. f. (ciocnire); *izbelițe*, s. f. (loc sau poziție expusă, la voia întîmplării). 4560

izbîndi (-desc, -it), vb. – 1. A depăși, a întrece. – 2. A birui, a cîștiga o victorie, a triumfa. – 3. A răzbuna. – 4. A înfăptui, a realiza. – 5. A reuși, a izbuti.

Sl. *izbyti, izbqdą* „a depăși" (*DAR*), cf. *dobîndi*. Toate sensurile sînt înv., cu excepția sensului 2. – Der. *izbîndă*, s. f. (victorie; răzbunare; succes, satisfăcător); *izbînditor* adj. (biruitor). De la inf. *izbyti* (der. din sl. *byti* „a fi") trebuie să provină *izbuti*, vb. (a reuși), care este, prin urmare, simplu dublet al lui *izbîndi* (Cihac, II, 153; Tiktin), cf. sl. *izbytije* „succes". 4561

izbrăni (-nesc, -it), vb. – A solda, a achita, a lichida.

Sl. *izbrati*, part. *izbiranŭ* (Cihac, II, 153). Împrumut cultural, înv. (sec. XVIII). – Der. *zbranca*, s. f. (în expresie *a da zbranca*, a prăda, a jefui). 4562

izbucnĭ (-nęsc, -ĭt), vb. – 1. A se porni brusc şi cu putere. – 2. A izvorî, a ţîşni. – 3. A bufni în, a pufni în. – Var. *sbucni, sbugni.*

Bg. *izbuchnuvam (DAR),* care pare de origine expresivă, cf. *pocni, bufni,* şi ngr. μπουχτίζω, rus. *buchnutĭ,* sb., cr. *buknuti.* Ultima var. pare specializată cu sensul de „a o rupe la fugă", poate prin încrucişare cu *sbughi.* După Miklosich, *Slaw. Elem.,* 16, din sl. *buchnoti.* – Der. postverbal *izbuc,* s. n. (Trans., izvor, fîntînă). 4563

izdă (-dęz, -ăt), vb. – A se îmbolnăvi, a suferi de ceva.

Sb. *izdati* „a elimina" (*DAR;* Graur, *BL.,* VI, 152). În Olt. şi Banat. – Der. *izdat,* s. n. (boală de stomac); *izdat,* s. m. (diavol); *iujdă,* s. f. (chin, suferinţă); *iujdănit,* adj. (blestemat). 4564

izgonĭ (-nęsc, -ĭt), vb. – 1. A alunga, a goni. – 2. A speria, a sili pe cineva să plece, a surghiuni. – Mr. *azgunescu, azgunire.*

Sl. *izgoniti* (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 23; Tiktin; Conev 99), cf. bg. *izgonjam,* sb. *izgoniti* „a vîna". – Der. *izgon,* s. n. (detaşament), înv., deverbal; *izgoană,* s. f. (surghiun), înv.; *izgonitor,* adj. (care surghiuneşte); *izgnanie,* s. f. (înv., surghiun), din sl. *izgnanije.* – Din rom. provine mag. *izgána* (Edelspacher 15). Cf. *goni.* 4565

izgorî (-ręsc, -ĭt), vb. refl. – Despre cereale, a fermenta.

Sl. *izgorĕti* (Tiktin; *DAR*), cf. sb. *izgorjeti,* rus. *izgorĕtĭ.* Cf. *dogorî, prigoare.* 4566

izidĭ (-dęsc, -ĭt), vb. refl. – 1. A se strica. – 2. A muri.

Bg. *izjaždam* „a se consuma" (*DAR*), cf. sl. *izŭjadati* (Tiktin). 4567

iziną (-ne), s. f. – 1. Slăbiciune, moliciune, lîncezeală. – 2. Murdărie, jeg.

Sb. *jèzina* (Drăganu, *Dacor.,* VII, 134; *DAR*). – Der. *izini,* vb. (a slăbi; a murdări). 4568

izlaz (-zurĭ), s. n. – Păşune, imaş. – Megl. *izlaz.*

Sl. (bg., sb., cr., slov.) *izlazŭ* „ieşire" (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 23; Cihac, II, 153; Tiktin; *DAR*). 4569

izmană (-męne), s. f. – Indispensabili. – Mr. *zmeand,* megl. *izmeani.*

Sl. *izměna* „schimb" (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 23; Cihac, II, 144; Tiktin; Conev 83 şi 99; Densusianu, *GS,* II, 316; *DAR*); pentru semantism, cf. it. *mutande,* rom. *schimburi.* Cf. *primeni.* Sing. este rar. – Der. *izmeni,* vb. (a schimba, a altera; refl., a se schimba, a se înrăutăţi; refl., a face nazuri, a se răsfăţa), din sl. *izměniti* „a schimba"; *izmeneală* (var. înv. *izmenitură*), s. f. (moft, afectare). 4570

iznoavă (-ve), s. f. – 1. Noutate. – 2. (Mold.) Glumă, banc.

Sl. *izŭ nova* „din nou". Cuvînt rar, se foloseşte mai ales în expresia *iznoavă* (var. de la *iznov*) „altă dată" (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 32; Tiktin; *DAR*). Probabil de aici *snoavă,* s. f. (glumă, banc), var. *znoavă,* şi poate şi *snoabă* (var. *znoabă*), s. f. (Banat, poznă). 4571

izumĭt (-tă), adj. – Uimit, uluit.

Sl. *izumiti* „a înnebuni" (*DAR*). Sec. XVII, înv.; împrumut literar. 4572

izvod (-oade), s. n. – 1. Izvor, origine. – 2. Izvor, original. – 3. Text, versiune. – 4. Schiţă, plan. – 5. Inventar, listă, însemnare.

Sl. (bg., rus.) *izvodŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 23; Cihac, II, 154; *DAR*). – Der. *izvodi,* vb. (a inventa, a născoci, a făuri; a alcătui, a compune; a copia, a traduce), din sl. *izvoditi; izvoditor,* s. n. (autor); *izvoditurĭ,* s. f. (înv., invenţie). Aproape toate aceste cazuri sînt înv. 4573

izvor (-oare), s. n. – 1. Fîntînă, apă subterană care ţîşneşte. – 2. Pîrîu. – 3. Origine, început, obîrşie, provenienţă. – 4. Sursă, document original. – 5. (Arg.) Apă de colonie. – Mr., megl. *izvor.*

Sl. (bg., sb., cr., slov.) *izvorŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 23; Cihac, II, 154; Tiktin; *DAR*). – Der. *izvorî,* vb. (a ţîşni apa din pămînt; a proveni; a se arăta), cf. sl. *izvirati.* 4574

izvrătĭ (-tęsc, -ĭt), vb. – A tergiversa, a interpreta în felul său.

Sl. *izvratiti (DAR),* cf. *răsvrăti.* Sec. XVII, înv. 4575

J

jąbă, s. f. – Boală a oilor și cîinilor, un fel de aftă.

Bg. *žaba* „borască; boală, aftă" (*DAR*). Der. au fost tratați din punct de vedere expresiv. – Der. *jebos,* adj. (bolnav, moleșit). Aceleiași surse sl. îi aparțin *jabie,* s. f. (mușchi, Polytrichum perigoniale), din sl. *žablija* „de broască", datorită asemănării sale cu ouăle de broască; *jalbă,* s. f. (plantă, Pyrola secunda; boală, aftă), pe care *DAR* îl pune în legătură greșit cu *jale* „salvie"; *jabrină,* (var. *jebrină,* mr. *jaghină*), s. f. (algă), din bg. *žabina* „ouă de broască", cf. rut. *žaburina* „algă"; *jabrac,* s. m. (leneș, haimana); *janghină,* s. f. (mîrțoagă), cu pronunțarea regională *bi* > *ghi* (semantismul, plecînd de la ideea de „boală, aftă" > „animal bolnav" > „animal inutil"); *janghinos,* adj. (om bolnav, sfrijit; îngîmfat); *japșe* (var. *japcă, japină*), s. f. (iaz, baltă), cf. bg. *žabíšte* „loc cu multe broaște; baltă"; *jap,* s. m. (bătrîn ramolit); *japiu,* s. m. (zgîrcit, venetic, om de curînd îmbogățit); *japiu,* s. n. (pernița de cele două părți ale șeii de călărit); *japchin* (var. *japchină*), s. n. (tumoare, furuncul, rană); *jepchinos,* adj. (jegos, rîios); *japiță,* s. f. (parte a plugului; zăpăcit, aiurit), din bg. *žapica* „broască" și „japiță de plug" (Weigand, *Jb,* XIX, 137); *jughină,* s. f. (jegos); *javră* (var. *jabră, javlă*), s. f. (cățel, potaie; om zăpăcit), pare var. de la *jabă,* cu infixul *r,* ca în *jabrină* (în fonetism este posibil să fi influențat tc. *yavru* „cățel, pui"); *jevri,* vb. (a lătra; a trăncăni). Pentru *javră,* a cărei legătură cu *jabă* a fost indicată numai de Scriban, s-au propus alte soluții: din sl. *žebrati* „a cerși" (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 22; Cihac, II, 156); de la *jevri* și acesta din sl. *žirovati* „a trăi", cu semantismul lui *jivină* (Philippide, *Principii,* 297); creație spontană, care imită sunetele scoase de cîine, cf. poitev. *jabrailler* „a urla" (Șeineanu, *Chien,* 224); din rut. *žavra* „cîine jigărit" (Tiktin; *DAR;* Candrea). Totuși, Candrea, *Elemente,* 405, credea că rut. provenea din rom.

Aceleiași familii îi aparțin: *jarpăn* (var. *jerpan*), s. m. (mîrțoagă), reducere de la *jerpănos,* adj. (jegos), cf. *jepchinos; japcă* (var. *jepciu*), s. f. (costum); *jarcă,* s. f. (piele uzată sau de calitate proastă; babă ramolită; animal bătrîn și inutil), probabil în loc de **jarpcă* (*DAR*), cf. sb. *žavka* „piele"; *jarcalete,* s. m. (haimana, vagabond); *jarcalău,* s. n. (zdreanță); *jerchinos,* adj. (zdrențăros); *jerpeli,* vb. (a roade, a uza, a deteriora), cu suf. expresiv *-li,* pe baza lui *jerpan* (după Cihac, II, 156 și Bogrea, *Dacor.,* IV, 825, din pol. *szarpanina* „acțiunea de a sfîșia", care pare mai puțin probabilă. Toate aceste cuvinte indică un tratament expresiv, care i-a făcut pe autorii *DAR* să admită prezența unei rădăcini expresive *jarp-,* cf. *jart.* 4576

jăcă (jęci), s. f. – Săculeț, traistă.

Mag. *zsák* „sac". Este dublet al lui *jaf* și al lui *sac.* Aceleiași familii îi aparțin *jașcău,* s. n. (Trans., Mold., sac), din mag. *zsácskó,* dim. al cuvîntului anterior; *jechilă,* s. f. (săculeț, traistă; obiecte ale ciobanului), probabil cu suf. *-ilă* (der. propusă de *DAR,* din germ. *Säckel,* pare puțin probabilă). 4577

jachetă (-te), s. f. – Haină încheiată în față. – Mr. *jachetă.*

Fr. *jaquette,* cf. ngr. ζακέτα, tc. *çaket,* bg. *žaketa.* 4578

jaf (-furi), s. n. – Jaf, prădăciune. – Var. (înv.) *jac, jah.*

It. *sacco,* prin intermediul mag. *zsák* (Philippide, *Principii,* 297; *DAR*) sau al pol. *žak* (Cihac, II, 155; Tiktin), cf. *jacă.* Der. nu este clară, întrucît cuvîntul pol. este rar și cel mag. înseamnă numai „sac", însă cf. mag. *zsákolni* „a prăda". Nu este normală nici alterarea *c* > *h* > *f,* pe care Tiktin încearcă să o explice printr-o veche pronunțare germ. cu *k* aspirat și *DAR* printr-o încrucișare cu rut. *žah* „groază"; dar este vorba fără îndoială de o transformare în interiorul limbii rom., deoarece cele trei forme sînt amplu reprezentate: cf. *doctor* > *doftor.*

Der. *jăcaș,* adj. (înv., jefuitor); *jefui,* vb. (a prăda), cu var. înv. *jecui, jăcui; jefuitor,* adj. (care jefuiește); *jefuială,* s. f. (jaf; stoarcere de impozite); *jecmăni* (var. *jăcmăni*), vb. (a jefui, a prăda), din mag. *zsákmány* „jefuire" < it. *saccomanno* (Cihac, II, 155; *DAR*); *jecmăn,* s. n. (jefuire), deverbal al cuvîntului anterior; *jecmăneală,* s. f. (jaf; stoarcere de impozite). *Jac* apare de la începutul sec. XVII, *jecmăni* de la începutul sec. XVIII. 4579

jagardeă (-ęle), s. f. – (Arg.) Om zăpăcit, aiurit.

Origine necunoscută. Ar putea fi o combinație expresivă a lui *javră* cu *jigodie,* care au același sens. 4580

jălbă (jęlbi), s. f. – 1. Plîngere, reclamație. – 2. Cerere, petiție. – Var. (Mold.) *jalobă.*

Sl. *žalĭba* (Miklosich, *Lexicon*, 191; Cihac, II, 155; Tiktin), cf. bg. *žalba*. Var. din sl. *žaloba* (Ivănescu, *BF*, VI, 104), cf. ceh., pol., rus. *žaloba*. – Der. *jelbui*, vb. (a reclama, a se plînge); *jelbar*, s. m. (persoană care se ocupa cu scrisul jalbelor; reclamant, solicitant). 4581

jale (jęli), s. f. – Chin, durere, mîhnire, amar, necaz. – Mr. *jale*, megl. *jal'*.

Sl. *žalĭ* „durere" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 22; Cihac, 155; Tiktin; *DAR;* Conev 101), cf. bg. *žalja*. Se folosește în Arg. cu un sens mai mult sau mai puțin echivalent celui de „treabă proastă". Sensul înv. de „dorință, dor" indicat de *DAR* nu pare să fi existat în realitate; ex. citat, din *Codicele Voronețean*, pare o stîngăcie a traducătorului, care a folosit *jale* „dorință" în loc de *dor*, ce are într-adevăr cele două sensuri de „durere" și „dorință".

Der. *jalet*, s. n. (durere); *jelie*, s. f. (chin); *jaloste*, s. f. (înv., chin), din sl. *žalosti; jelcui*, vb. refl. (a se lamnta), din rut. *žalkuvati; jalnic*, adj. (trist, dureros, chinuitor; care stîrnește milă; de doliu), cf. bg. *žalnik; jelalnic*, adj. (rar, necăjit); *jelnici*, vb. (a se lamenta, a se jelui); *jelanie*, s. f. (dorință; durere, chin, necaz; plîngere, lamentație), din sl. *želanije* „dorință", confundat în parte cu sl. *želenije* „doliu, durere" (*DAR*), cf. bg. *želanie* „dorință"; *jeli* (mr. *jilescu, jilire*), vb. (a plînge; a deplora; a se milostivi; refl., a se plînge, a se jelui), din sl. *zaliti*, cf. bg. *žalja; jelitor*, adj. (mîhnit, întristat); *jelit*, s. n. (jeluire, plînset); *jelui*, vb. (a compătimi, a simți compasiune, a regreta, a deplora; înv., a dori, a-i fi dor; refl., a se plînge), din sl. *žalovati; jeluitor*, adj. (plîngăcios); *jeluitor*, s. m. (reclamant); *jalovanie*, s. f. (bocet; reclamație), din sl. (rus.) *žalovanije*, înv. 4582

jale, s. f. – Salvie (Salvia officinalis).

Mag. *zsálya*, din lat. *salvia* (Tiktin; *DAR;* Gáldi, *Dict.*, 139), cf. sb. *žalj, žalfija* (> *jalfie*). Este dublet de la *salvie*, s. f. – Der. *jaleș*, s. m. (salvie; plantă, Stachys germanica), a cărei der. este puțin clară (după *DAR*, din mag. *zsályas* „infuzie de salvie"); *joznie*, s. f. (salvie), în loc de *jaie* (Drăganu, *Dacor.*, IX, 210); *joian*, s. m. (plantă, Oenanthe silaifolia), cu var. *joină*, s. f. 4583

jambon (-oane), s. n. – 1. Șuncă de porc. – 2. (Arg.) Pulpă, picior.

Fr. *jambon*. Nu se folosește prea mult cu primul sens. 4584

jamșe, s. m. – Piele de căprioară.

Germ. *Sämisch*, prin intermediul pol. *zamsza* sau rus. *zamša* (Tiktin). 4585

janc (-curi), s. n. – Șiret, panglică, legătură.

Germ. *Senkel*, prin intermediul pol. *zankiel*. Sec. XVII, rar și înv. – Der. *jencui*, vb. (a transplanta, a răsădi), înv. numai la Dosoftei. 4586

jandarm (-mi), s. m. – Militar, agent al poliției rurale. – Var. (pop.) *jandar, jendar(iu), jăndar*. Mr. *geandar*.

Fr. *gendarme;* în mr., din it. *gendarme*, cf. tc. *candarma*, alb. *gjandarmë*, bg. *žandarm*, sb. *žandar*. Este cuvînt popular, datorită uzului său administrativ. – Der. *jandarmerie*, s. f. (post de jandarmi); *jandarmeresc*, adj. (de jandarm). 4587

janțlie, s. f. – Catifea, pluș. – Var. *janil*.

Fr. *chenille* (Candrea; *DAR*), însă der. nu este clară. 4588

janț, s. n. – Zer scurs din cașul stors. – Var. *janță*.

Origine incertă. Pare a fi un deverbal al sl. *žęti, žimą, žimeši* „a presa", care nu a lăsat reprezentant direct în rom. Der. nu este clară; și nu se poate afirma cu siguranță că este cuvînt identic cu *janț*, s. n. (Olt., țanc, stîncă), *jantă*, s. f. „femeie de moravuri ușoare", pe care *DAR* îl pune în legătură cu mag. *zsana* „gaiță", *jantiță*, s. f. (pește mărunt). Tiktin îl pune în legătură pe *janț* cu germ. *Sahne*, care nu pare convingător. Dacă depinde de sl. *žęti*, aparține aceleiași familii ca *jintui*, vb. (a presa, a stoarce brînza; a stoarce; a amesteca, a bate), din sl. **žętovati; jintuită* (var. *jintuit*), s. f. și n. (zer de lapte); *jintuială*, s. f. (acțiunea de a stoarce cașul); *jintuitoare*, s. f. (storcătoare); *jintălău*, s. n. (storcătoare). Cf. *jintiță*. 4589

jap, interj. – Cuvînt care exprimă zgomotul produs de o lovitură, mai ales de o palmă. – Var. *jart, jnap*.

Creație expresivă. – Der. *japă*, s. f. (Trans., nuia); *jepăi* (var. *jepi, jăpăi, jopăi, jopoti, jupăi*), vb. (a lovi; a biciui; a trosni); *jepși*, vb. (a umple, a înțesa), cu același semantism al lui *bucși* sau al fr. *bourrer* (după *DAR*, în legătură cu *japșe* „iaz"); *jnăpăi*, vb. (a lovi, a sparge). 4590

japcă (jępci), s. f. – Extorsiune, spoliere, jefuire.

Bg. *žapka* (*DAR*). – Der. *jepcan* (var. *jăpcan*), s. m. (care spoliază); *jepcăneală*, s. f. (furt, hoție); *jepcănitor*, s. m. (hoț). Este posibil ca acest cuvînt să depindă de grupul expresiv *jerpan, jerpeli*. 4591

japonez (-ză), adj. – Nipon.

Fr. *japonaise*, cu extindere la m. a consoanei caracteristice f. (după *DAR*, din it. *giapponese*, ceea ce pare incert); pentru der., cf. *amorez*. 4592

jar (-ruri), s. n. – Cărbuni care ard. – Mr., megl. *jar.*

Sl. *žarŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 22; Miklosich, *Lexicon*, 191; Tiktin; Conev 62), cf. *pojar* și sb., cr., slov., pol. *žar.* Este dublet al lui *jar*, s. n. (țăruș, jalon), din sb. *zar.* – Der. *jarițe*, s. f. (jar; cenușă; zgură; resturi de la ardere; ardere; porțiune de pădure arsă); *jerui*, vb. (a răscoli jarul; a înteți, a înviora; a îndoi pînza făcută în casă pe jumătatea lățimii), ultimul sens de la *jeruitor*, s. n. (vătrai; dispozitiv de îndoit); *jeratic*, s. n. (jar), din sl. *žaratŭkŭ* sau *žeratŭkŭ*, cu var. *jeratec, jăratec; jeregai* (var. *jărăgai*) s. n. (jar; arsură, usturime), a cărui der. nu este clară (după Tiktin, cu suf. din *mucegai, putregai;* după *DAR*, din sl. *žegati* „a arde" încrucișat cu *jar*), cf. *jigărae*, care îl explică poate mai bine, prin intermediul unei metateze provocate de ideea asemănării acestui cuvînt cu *jar.* Der. rom. provine ngr. ζώρι (Murnu, *Lehnw.* 25; Meyer, *Neugr. St.*, II, 28 îl derivă direct din sl., însă cf. împotrivă Miklosich, *Slaw. Elemente im Neugr.*, 16). Cf. *jeg, jigăraie.* 4593

jder (-ri), s. m. – **1.** Mic animal carnivor asemănător cu dihorul, cu blana prețioasă (Mustela martes). – **2.** Blana acestuia.

Sb. *ždera* „Gulo borealis", cf. sb., cr. *ždero* „lacom" (Cihac, II, 157; Miklosich, *Slaw. Elem.*, 22; *DAR;* Tiktin). 4594

jeb (-buri), s. n. – Buzunar. – Var. *jep.*

Mag. *zseb* (Tiktin; *DAR*). Trans. de Nord. 4595

jeg (-guri), s. n. – **1.** Jar, spuză. – **2.** Murdărie, rapăn.

Sl. *žegŭ* (Cihac, II, 157; Tiktin; Conev 62; Pușcariu, *Dacor.*, VIII, 122), cf. rus. *žeg* „căldură". Primul sens, rar, se păstrează încă în Banat și Trans. de Vest; cel de al doilea, este comun în Munt. – Der. *jegos*, adj. (murdar, răpănos). Este dublet de la *jig* (var. Olt. *ojig, ojic*), s. n. (fier, marcare a vitelor, marcă făcută cu fierul; arsură, pirozăș; anghină), din slov., sb. *žig*, cf. sl. *žegati* și *žigati* „a arde" (Cihac, II, 510, crede că sensul de „pirozăș" și cel de „anghină" provin din mag. *gyik*, ceea ce nu pare posibil fonetic); *jip* (var. *jep*), s. n. (jeg, murdărie), probabil prin încrucișarea lui *jep* sau *jig* cu *lip* (după Găldi, *Dict.*, 140, din mag. *gyep*); *jigală* (var. *jivală, jihală, juvală, juhală*), s. f. (vătrai), din rus. *žigalo*, rut. *žihalo* (Pușcariu, *Dacor.*, VIII, 124); *jiganie*, s. f. (insectă; lighioană), probabil din sb. *žiganja* „înțepătură", cf. rus. *žigalka* „muscă ce înțeapă" din sl. *žuželica*, după Miklosich, *Lexicon*, 201; din sl. *žizek* „insectă, după Miklosich, *Slaw. Elem.*, 22; din sl. *živiti* „a trăi", cu finala de la *dihanie, gînganie*, după Tiktin și Scriban; de la *jig* cu suf. sl. *-anie* adăugat în rom., după Pușcariu, *Dacor.*, VIII, 125; de la un sl. **žeganije* „usturime", după *DAR*); *jigadină*, s. f. (lighioană), încrucișare a lui *jiganie*, cu *gadină*, este cuvînt folosit de V. Voiculescu; *jigăraie* (var. *jigăranie, jigoare, jighi-reală*), s. f. (pirozăș, senzație de arsură; boală a cîinilor, ftizie), de la *jig* „pirozăș" cu diverse suf. (din sl. *žigati* „a arde", după Tiktin; din bg. *žegorĭ* „cîine ce suferă de căldură" și din mag. *zsigora* „ardere", după Pușcariu, *Dacor.*, VIII, 123 și *DAR*); *jigări*, vb. refl. (a slăbi, a se sfrîji), de la *jigăraie* sau *jigoare*, fiind efectul firesc al ftiziei (din mag. *szigar* „slab", *szigorodni* „a slăbi", după Cihac, II, 510 și *DAR*, cf. Philippide, *Principii*, 297); *jigăreală*, s. f. (slăbiciune fizică, lipsă de vlagă); *țigărit*, adj. (slab, jigărit), prin încrucișare cu ngr. τσιγαρίζω „a prăji, a arde", cf. mr. *țigăritâ* „slabă"; *jegăl*, s. n. (pirozăș), din bg. *žeglo; jigodie*, s. f. (pirozăș; lighioană, termen depreciativ întrebuințat pentru animale în special pentru cîini), de la *jig*, prin intermediul unei der. puțin clare, probabil cu un suf. sl. (după Cihac, II, 510; Tiktin; *DAR* și Găldi, *Dict.*, 178, din mag. *zsigora* „ftizie a cîinilor", explicație ce pare insuficientă fonetic); *jigodit*, adj. (ftizic); *jigni*, vb. (refl., despre grîu, a se încinge, a fermenta; refl., despre grăsimi, a rîncezi; a răni; a ofensa, a jigni), din sl. **zignuti* „a arde", cf. sb. *žignuti* „a înțepa" (var. *jicni* este un hiperurbanism care a interpretat pronunțarea *jigni* drept greșeală similară celei de a pronunța *ognă* în loc de *ocnă* sau *togmi* în loc de *tocmi*); *jigneală*, s. f. (ofensă, insultă; usturime, mîncărime. Din rom. provin rut. *dzigeraj* (Miklosich, *Wander.*, 14) și probabil mag. *zsigora*, de la forma trans. *jigoare.* 4596

jelер (-ri), s. m. – Iobag, șerb.

Mag. *zsellér* (Cihac, II, 509; *DAR*), din germ. *Siedler*, cf. sb. *želir* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 22). În Trans., înv. 4597

jenă (-ne), s. f. – Neplăcere, sîcîială.

Fr. *gêne.* – Der. *jena*, vb. (a deranja, a importuna), din fr. *gêner; jenant*, adj. (neplăcut), din fr. *gênant.* 4598

jerbă (-be), s. f. – Mănunchi. – Var. (înv.) *jerbie.*

Fr. *gerbe.* Var. este rezultat al unei încrucișări cu *jirebie.* 4599

jertfă (-fe), s. f. – **1.** Sacrificiu, ofrandă. – **2.** Ofrandă, dar, prinos. – **3.** Sacrificiu, jertfire. – **4.** Victimă. – Var. (înv.) *jertvă.*

Sl. *žrŭtva* (Miklosich, *Lexicon*, 200; Cihac, II, 157; Tiktin; *DAR*), cf. bg., rus., pol. *žertva*, sb.

žrtva. – Der. *jertfi*, vb. (a sacrifica; a aduce o jertfă), der. intern; *jerfitor*, adj. (care sacrifică); *jertfelnic*, s. n. (altar păgîn; masă lîngă altar), din sl. *žrŭtvĭnikŭ*, cf. bg., rus. *žertvennik*, sb. *žrtvenik*. 4600

jestoc, adj. – Aspru, dur, crud.

Sl. *žestokŭ* (*DAR*). Sec. XVII, înv., slavism cultural. 4601

jerseu (–uri), s. n. – Obiect de îmbrăcăminte împletit din lînă, deschis în față.

Fr. *jersey*. 4602

jeț (–țuri), s. n. – 1. Scaun înalt, fotoliu. – 2. Tron. – Var. *jeției, jățiu, jilț, jîlț*.

Lat. **iacium*, de la *iacēre* „a sta tolănit", cf. it. *diaccio* „țarc pentru oi", sicil. *jazzu* „vizuină". Sub aspect semantic trebuie plecat de la sensul de „culcuș, pat", ca în *laviță*. Der. din germ. *Sitz*, prin intermediul săs. *sätz* (Mîndrescu, *Influența germană*, 63; Drăganu, *Lui I. Bianu*, București 1927, p. 137; Borcea 194; *DAR;* Gáldi, *Dict.*, 193) nu pare posibilă fonetic și nu explică var. *jeției*. Der. din lat. *sessus* (Hasdeu, *Istoria critică*, I, 2, 256) nu este probabilă. *L* din var. nu este clar (din germ. *Sessel*, după Tiktin și *DAR;* din sl. *sědělo*, cf. ceh. *židlice*, după Cihac, II, 159; din tc. *jelse*, „mod de a se așeza", după Moldovan 426). – Der. *jilțuit*, adj. (în formă de jilț). 4603

jghiab (–buri), s. n. – 1. Canal, conductă deschise în partea superioară, ce permit scurgerea unui lichid. – 2. Streașină. – 3. Canal de irigație. – 4. Șanț de scurgere, rigolă. – 5. Albie, copaie. – 6. Crestătură, scobitură, adîncitură. – 7. Trecătoare, chei, pas îngust între doi munți. – 8. (Trans.) Sicriu. – Var. *sghiab*.

Sl. *žlĕbŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 51; Cihac, II, 157; Conev 82), cf. bg., sb., cr. *žleb*, ceh. *žlab*, pol. *žlob*, rus. *žolob*. Din același cuvînt sl. provine mag. *zsilip, zselép*, de unde *jilip*, s. n. (jgheab de moară; jgheab ce folosește pentru scoaterea, prin alunecare, a buștenilor tăiați la munte), dublet al cuvîntului anterior (Cihac, II, 510; Gáldi, *Dict.*, 140; după Miklosich, *Slaw. Elem.*, 22, direct din sl).

Der. *jghebui*, vb. (a face jgheab); *înjgheba*, vb. (a asambla; a alcătui, a face ceva; a aranja, a repara). Aceleiași familii pare a-i aparține *jlapiță*, s. f. (Banat, lapoviță), cf. sb. *žljebica* „adîncitură a buzei de sus". 4604

jib (–bă), adj. – (Trans. de Nord) Puternic, voinic, robust.

Origine necunoscută. După *DAR*, din mag. *zsib* „actor comic"; după Drăganu, *Dacor.*, IX, 209, din rut., rus. *živ* „viu". Ambele soluții par improbabile și dificile din punct de vedere fonetic. Ar putea fi mai curînd o alterare, deși dificil de explicat, a lui *jid*, cu sensul de „gigant". 4605

jid (–izi), s. m. – Evreu.

Sl. *židŭ*, cf. rut., pol. *żyd*, bg. *žid* „gigant" (*DAR*). Cu această formă este cuvînt rar, în Trans. de Nord și Mold. – Der. *jitcă*, s. f. (evreu), cu suf. *–că; jidău*, s. m. (Trans., evreu), prin intermediul mag. *zsidó; jidaucă*, s. f. (Mold., evreică); *jidan*, s. m. (evreu), din sl. cu suf. *–an*, cf. sl. *židinŭ, židomŭ, židochŭ* (Miklosich, *Fremdw.*, 137; Cihac, II, 158; Tagliavini, *Arch. Rom.*, XVI, 365; *DAR*); *jidancă*, s. f. (evreică); *jidănesc*, adj. (evreesc); *jidănește*, adv. (în felul evreilor); *jidănime*, s. f. (mulțime de evrei); *jidov*, s. n. (evreu; uriaș; Bucov., Meloe proscarabaeus, insectă), din sl. *židovinŭ* (pentru al doilea sens, cf. bg. *žid;* se explică prin ideea că cei dintîi oameni au fost giganții, îmbinată cu ideea că evreii au fost primii oameni); *jidoavcă* (var. *jidoafcă*), s. f. (evreică); *jidoveancă*, s. f. (dans popular); *jidovesc*, adj. (evreiesc); *jidovetic*, adj. (fricos, laș); *jidovește*, adv. (în felul evreilor); *jidovi*, vb. (a converti la iudaism); *jidovime*, s. f. (adunare de evrei); *jidovină*, s. f. (prăpastie, abis), considerîndu-se la origine că sînt resturi ale unei locuințe de giganți (după Scriban, din bg. **duždovnica* „apă de ploaie"; în dicționare glosările acestui cuvînt diferă considerabil, după aspectul particular al locului astfel numit). *Jidov* se folosește mai ales cu sensul de „evreu, evreu din Vechiul Testament"; *jidan* a ajuns să fie considerat în epoca modernă drept termen ofensiv. 4606

jilav (–vă), adj. – 1. Umed, reavăn. – 2. (Banat) Puternic, zdravăn.

Bg. *žilav* „elastic, lipicios", cel de al doilea sens din sb. *žilav* „gros" și ambele din sl. *žila* „venă" (Miklosich, *Lexicon*, 198; Cihac, II, 158). Indicația din *DAR*, conform căreia cuvîntul este puțin folosit în Munt., nu este exactă. Pe de altă parte, *jilav* nu-l substituie pe *umed*, întrucît primul cuvînt conține ideea de „îmbibat, pătruns de umezeală pe toate părțile". Der. din bg. *vlažen* „umed" (Conev 37) este greșită.

Der. *jilavă*, s. f. (loc umed); *jilăvie*, s. f. (umezeală); *jilăvi*, vb. (a îmbiba, a umezi); *jilăveală*, s. f. (umezeală); *jilăvete* (var. *jiloveață*), s. f. (bită, par), în Banat, din al doilea sens al lui *jilav*. 4607

jiletcă (–ci), s. f. – Vestă.

Fr. *gilet*, prin intermediul rus., bg. *žiletka* (Sanzewitsch 204; Tiktin; *DAR*). Folosirea lui, înv. în Munt., se menține în Mold. 4608

jimblă (-le), s. f. – Pîine albă, franzelă. – Var. (Trans.) *jemblă,* (Mold.) *jemlă, jemnă.*

Germ. *Semmel* „pîine albă" (Diez, I, 447), prin intermediul mag. *zsemlye,* pol. *żemla* (Cihac, II, 157; Tiktin; *DAR*). Sec. XVI. Legătura cu fr. *gimblette* (Bogrea, *Dacor.,* IV, 826) este numai aparentă.

Der. *jimblar,* s. m. (brutar); *jimblărească,* s. f. (brutărească); *jimblărie,* s. f. (brutărie). *Jemlugă,* s. f. (somon), considerat în general reprezentant al germ. *Sälmling,* prin intermediul mag. *zsemling* sau, mai corect, *szemling* (*Lexiconul de la Buda;* Tiktin; Cihac, II, 510; Gáldi, *Dict.,* 140; *DAR*), pare mai curînd un dim. de la *jemlă,* prin aluzie la forma peștelui, cf. Trans. *jemluță,* s. f. (franzelă). *Jimișcă* (var. *jem(n)ișcă*), s. f. (pîine franțuzească) reprezintă sb. *žimiška* (Scriban). 4609

jimi (-mesc, -ít), vb. – A fierbe, a mișuna.

Origine necunoscută. Ar putea fi în legătură cu sl. *žęti* „a stoarce", a cărui temă la prez. este *žimą,* cf. *jintui, jintiță;* sensul de „a fierbe" ar proveni în acest caz, de la procedeul ce constă în a stoarce grăsimea jumărilor în foc, cf. bg. *žumerki,* sb. *žmire,* rom. *jumări;* însă toate acestea par incerte. *DAR* se referă, desigur greșit, la alb. *dhemër* „vierme". Cf. *jumuli.*

Der. *jumet,* s. f. (gloată), cu suf. *-et; jumedie,* s. f. (gloată), probabil în loc de **jumet-ie* (după *DAR,* prin încrucișare cu *sumedenie*); *jumegai* (var. *jumigai, jimigai*), s. n. (resturi, fărîmituri). 4610

jind (-duri), s. n. – Dorință adîncă, poftă.

Sl. **žędi, žędza* „sete", cu disimilarea *ž...ž.* Se consideră în general că este vorba de un postverbal de la *jindui,* vb. (a dori, a-i fi dor, a pofti, a avea chef), care ar reprezenta un sl. **žędovati,* der. de la *žędati* „a dori" (Cihac, II, 159; Conev 88; Byhan 341; *DAR*), care de asemenea pare posibil. – Der. *jinduitor,* adj. (rîvnitor, însetat); *jinduială,* s. f. (chef; privațiune; dorință neîmplinită). 4611

jîntiță (-țe), s. f. – 1. Produs lactat preparat din zer. – 2. Reziduuri de la fagurele de miere.

De la un sl. **žętica,* der. de la **žęti* „a presa, a stoarce", cf. *janț, jintui* (*DAR*). Der. pe baza sl. *žinka* „sită pentru cereale", prin referirea la operația de a strecura laptele (Cihac, II, 159; Weigand, *Jb,* XVI, 225; Scriban) nu este posibilă, avînd în vedere sensul 2. Slov. *žincica, žintica,* ceh. *žinčica,* rut. *žentyca, čintyca,* pol. *żyntyca, żynczica, żentyca, żetyca,* mag. *zsinczicza, zsendicze,* germ. dial. *Schentitze,* pare a proveni din rom. (Candrea, *Elemente,* 401; Wędkiewicz, *Mitteil. Wien,* 281; Skok, *Z. slaw. Phil,* XXXV, 348). 4612

jip (-pi), s. m. – 1. Snop, legătură. – 2. Arbust, tufiș. – 3. Par, bîtă.

Mag. *zsúp* „snop" (Scriban). În Banat. – Der. *jipan,* s. m. (arbust; par). 4613

jip (-puri), s. n. – Pajiște.

Mag. *gyep* (*DAR*). În Trans. 4614

jir, s. m. – Fructul fagului.

Sl. *žirŭ* „hrană" (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 22; Cihac, II, 159), fiind hrana obișnuită a porcilor; cf. bg., sb. *žir* „ghindă", rut. *žir* „aliment", rus. *žir* „grăsime". – Der. *jiriște,* s. f. (pădure de fagi); *jirovină,* s. f. (închiriere de jiriște pentru porci; teren cu ghindă). 4615

jireębie (-ii), s. f. – 1. Jurubiță, scul. – 2. Fîșie îngustă de pămînt de lucrat. – Var. *jerebie, jurebie.*

Sl., cf. pol. *żerebie,* rus. *žerebeja* „prăjină", rut. *žerebij* „fîșie de pămînt" (Cihac, II, 157; *DAR*), din sl. *žrěbij* „parcelă, lot, bucată de pămînt". Primul sens este mai puțin clar. Prezența sa în mr. *jireagl'ă,* megl. *jireagă,* pare să indice că este vorba de același cuvînt sl. cu un sens neatestat „mănunchi de fire", poate prin aluzie la tragerea la sorți, cf. *sfoară, funie,* cu același sens dublu de „fir" și „parcelă de pămînt". Totuși, *DAR* crede că este vorba de două cuvinte diferite. Cf. și bg. *žrebij* „parcelă", sb. *ždreb* „parcelă", mag. *zséreb* „scul". Se folosește mai ales în Mold. și mai puțin în Trans.

Der. *jurubiță,* s. f. (scul), cu var. *jurebiță, jirbiuță, jirghiță, jighiuța; jirebi,* vb. (a îndoi, a plia). Cf. *jerbie, jerui.* 4616

jîță (-țe), s. f. – 1. Filon, vînă. – 2. Sfoară, legătură.

Bg., sb. *žica* (Cihac, II, 160; Conev 60; *DAR*). În Munt. și Banat; cf. *nojiță,* Trebuie să fie cuvînt identic cu *jijiță,* s. f. (lăstar, ramură ce se cațără), a cărui der. este neclară; și de asemenea cu *ghiță* (var. *gîță*), s. f. (coadă de păr, scul, legătură de prins părul), var. mold. (cf. *ghințură-jințură*), pe care Scriban o pune în legătură în mod greșit cu ngr. κότσος „coadă"; der. *ghițos,* adj. (Mold., păros). 4617

jitar (-ri), s. m. – Persoană angajată să păzească semănăturile.

Sl. (bg., rus.) *žitarĭ,* din sl. *žito* „grîu" (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 22; Miklosich, *Lexicon,* 198; Cihac, II, 160; Conev 68).– Der. *jitărească,* s. f. (nevastă de jitar); *jitărie,* s. f. (locuința jitarului; impozit); *jitărit,* s. n. (consum, drept); *jitniță* (var. *jigniță*), s. f. (hambar), din sl. *žitĭnica,* cf. bg., rus. *žitnica* (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 22; Cihac, II, 160;

Conev 81); *jitnicer* (var. *jignicer*), s. m. (înv., dregător care avea grijă de magaziile cu grîne ale armatei sau ale curții domnești); *jitnicească* (var. *jitniceroaie*), s. f. (nevastă de *jitnicer*). *Jetui*, vb. refl. (Trans., a se umfla, a se ghiftui), pus în legătură de Drăganu, *Dacor.*, IX, 209, cu cuvintele precedente, pare mai curînd o var. de la *ghiftui*, ca *jilău* față de *gealău* sau *jirav* față de *ghirav*, *firav*. 4618

jiție (–ii), s. f. – **1.** Viață, biografie. – **2.** Istorie, cronică, poveste. – **3.** Beteșug, boală cronică.

Sl. *žitije* „viață" (Pușcariu, *Dacor.*, VIII, 349). Sec. XVII, înv. cu primul sens. 4619

jivină (–ne), s. f. – Lighioană, animal. – Var. *juvină*, *jivenie*, *juvenie*.

Sl. (bg., sb., cr., slov.) *živina*, pol. *żywina*, din sl. *živŭ* „viu" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 22; Cihac, II, 160; Tiktin; Conev 51). Din același etimon sl. provin *juveturi*, s. f. pl. (păsări de curte), în loc de **jiveturi*; *juvete*, s. m. (pește de mărime mijlocie), în loc de **jivete*, cu suf. *–ete*; *juvac*, s. n. (năvod); *juvelnic*, s. n. (năvod), în loc de **jivelnic*, din bg. *živélnik* (Candrea, *GS*, VI, 324; Conev 74). 4620

jneapăn (–nepeni), s. m. – **1.** Ienupăr (Iuniperus communis). – **2.** Nume dat mai multor plante care seamănă cu ienupărul (Iuniperus nana; Pinus Pumilio; Pinus Mughus). – Var. *jneap*, *jin(e)apăn*, *jireapăn*, *jneapăr*, *jnepen(e)*, *șneap(ăn)*, etc. Mr. *giuneapine*, megl. *juneapin*.

Lat. *ienĭpĕrus*, var. pop. de la *iunĭpĕrus* (*Pușcariu 908; Candrea-Dens., 903; REW* 4624; *DAR*), cf. it. *ginepro*, sp. *enebro*. Este dublet al lui *ienuper*. Var. *jneap*, pl. *jnepi* este un sing. analogic pe baza lui *jneapăr(i)* considerat ca pl. (Byck-Graur 28). *Jep*, s. m. (ienupăr) este de la forma anterioară (după Pușcariu, *Lr.*, I, 257, ar fi cuvînt celtic, și preindoeurop. după Lahovary 332). Din rom. provine rut. *zenepyr* (Candrea, *Elemente*, 406). 4621

joagăr (–re), s. n. – **1.** Ferăstrău mare care funcționează acționat de forța apei curgătoare. – **2.** Ferăstrău mare acționat de doi lucrători, beschie.

Germ. *Säger*, prin intermediul săs. **sager* (Borcea 194; Tiktin; *DAR*). –Der. *jogărar*, s. m. (lucrător la joagăr). 4622

joardă (–de), s. f. – Nuia lungă, vargă, băț. – Var. *jordie*, *jorghie*, *jerghie*.

Sl. *žrĭdĭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 22; Miklosich, *Lexicon*, 200; Cihac, II, 156; Conev 65) în parte prin intermediul mag. *zsorda* (*DAR*; Gáldi, *Dict.*, 179), cf. rus. *žerdĭ* (Vasmer, I, 419). 4623

jobeṇ (–ne), s. n. – Pălărie bărbătească înaltă, cilindru.

De la *Jobin*, pălărier francez stabilit în București la jumătatea sec. XIX (*DAR*; Tagliavini, *Arch. Rom.*, XII, 221). – Der. *înjobenat*, adj. (cu joben). 4624

joc (–curi), s. n. – **1.** Acțiunea de a se juca, activitate distractivă. – **2.** Acțiunea de a juca pentru a cîștiga ceva. – **3.** Dans. – **4.** Despre actori, acțiunea de a interpreta pe scenă un rol. – **5.** La materiale textile, ape. – Mr. *(a)gioc*, megl., istr. *joc*.

Lat. *iŏcus* (Pușcariu 909; Candrea-Dens., 904; *REW* 4588; *DAR*), cf. it. *giuoco*, prov. *joc*, fr. *jeu*, cat. *jog*, sp. *juego*, port. *jogo*. Cf. *juca*. – Der. *joacă*, s. f. (joc, jucărie; distracție), ca *dop–doapă*, *țep–țeapă*, etc. (după Tiktin și *DAR*, postverbal de la *a juca*). Din rom. provin rut. *žjok* (Candrea, *Elemente*, 408), rus. *dzok* (Vasmer, I, 349). 4625

jocheu (–ei), s. m. – Călăreț specializat în conducerea cailor la jocurile de curse.

Engl. *jockey*, prin intermediul fr. 4626

joi, s. f. – Ziua a patra a săptămînii. – Mr. *gioi(a)*, megl. *joi*.

Lat. (*dies*) *Iŏvis* (Diez, I, 213; Pușcariu 911; Candrea-Dens., 906; *REW* 4594; *DAR*); cf. it. *giove(dì)*, prov. *jous*, fr. *jeu(di)*, sp. *jueves*.

Der. *joian* (var. *jo(i)can*), s. m. (nume dat de obicei boilor care se nasc într-o joi); *joică*, s. f. (nume de vacă); *joimăriță*, s. f. (ființă imaginară cu puteri malefice care le amenință pe femeile leneșe; obicei popular, conform căruia un flăcău merge din casă în casă, prefăcîndu-se că este un duh rău), de la *joia mare* sau *joimari*. 4627

jold (–duri), s. n. – **1.** Salariu, leafă. – **2.** Prestație sau tribut feudal.

Germ. *Sold* (< lat. *solidus*), prin intermediul pol. *żołd* (Miklosich, *Fremdw.*, 137; Cihac, II, 160; Tiktin) sau al mag. *zsold* (Gáldi *Dict.*, 93). Apare pentru prima oară în sl. din 1444. Înv.

Der. *joldunar*, s. m. (înv., mercenar), din germ. *Söldner*, prin intermediul unui cuvînt sl. neidentificat; *joimir*, s. m. (mercenar polonez), din același etimon germ., prin intermediul pol. *żołnir*, *żołnierz* (Miklosich, *Fremdw.*, 137; *DAR* citează forma greșită *žotnierz*). 4628

jolnă, s. f. – Scrofulă, gîlci, la animale.

Rut. *žolna* (Tiktin; *DAR*). 4629

jolteală (–ți), s. f. – Bucsău (Ginesta tinctoria). – Var. *joldeală*, *șoldeală*.

Bg. *žaltilo*, *žaltělo* (Scriban, *Conv. lit.*, 1911,

937; Conev 46; *DAR*), cu sensul de „colorant galben". 4630

jos, adv. – 1. Aproape de pământ, în loc mai puțin ridicat (decît altul). – *În jos,* în partea inferioară. – 2. La nivelul pământului, pe sol. – *Pe jos,* mergînd cu picioarele. – 3. În ton grav. – 4. (Adj.) Scund, care este puțin ridicat de la pământ. – 5. (S. n.) Parte inferioară, bază. – Var. (Mold.) *gios.* – Mr. *(d)gios,* megl. *(an)jos,* istr. *jos.*

Lat. *deorsum,* prin intermediul var. pop. *deosum, diosum* (Diez, I, 216; Pușcariu 912; Candrea-Dens., 907; *REW* 2566), cf. it. *giuso* (calabr. *jusu,* sard. *giòssu*), v.fr. *jus,* sp. *ayuso.* După Cipariu, *Gramm.,* 103 și Scriban, din lat.pop. *jussum, jossum.* Dacă se admite primul etimon, care pare cel mai probabil, rezultatul *di* > *j* este același ca *adiungere* > *ajunge* sau *adiutare* > *ajuta,* cf. și *jumătate;* și în acest caz, mr. *gios,* pe care Meyer, *Alb. St.,* IV, 64, îl consideră inexplicabil, este normal, cf. mr. *agiunge, agiuta.*

Der. *josean,* s. m. (locuitor al unui sat situat mai jos decît altul; în general, locuitor din Moldova de Sud); *josime,* s. f. (plebe, strat inferior al societății; josnicie, mîrșăvie); *josnic,* adj. (scund; scurt, cîrn; mîrșav, abject, lipsit de demnitate); *josnicie,* s. f. (mîrșăvie, ticăloșie); *înjosi,* vb. (a umili, a dezonora); *înjositor,* adj. (care înjosește); *înjosora,* vb. (a umili, a înjosi); *înjosa,* vb. (a înjosi); *înaljos,* s. n. (prăpastie, abis; nedreptate, umilire), de la formația adverbială *în al josului* „în jos; iute, precipitat" (Tiktin, *DAR*); *prejos,* adv. (în expresia *mai prejos,* în inferioritate, mai puțin). 4631

joștări (–rește, –ît), vb. – A lovi.

Mag. *adjusztiroz,* din germ. *adjustieren* (Drăganu, *Dacor.,* IX, 210). În Trans. de Vest. 4632

jubră (–re), s. f. – Erupție, spuzeală.

Mag. *zsébre* „într-o pungă" (Drăganu, *Dacor.,* IX, 210). Sînt greșite der. propuse de Hasdeu, *Istoria critică,* I, 2, 256 (gr. σαπρός „murdar") și Cihac, II, 161 (sl. *svrŭbŭ* „jeg"). 4633

jucă (joc, –ăt), vb. – 1. A-și petrece timpul cu un anumit joc. – 2. A intra, a deschide, a face o mutare proprie jocului. – 3. (Refl.) A-și petrece timpul cu un joc, fie pentru a se distra, fie din interes. – 4. A dansa. – 5. Despre actori, a interpreta un rol pe scenă. – 6. A mișca, a deplasa. – 7. A încurca, a duce de nas, a-și bate joc de cineva. – 8. A nu sta bine fixat, a fi instabil. – Var. (Mold.) *giuca.* Mr. *(a)gioc, giucare,* megl., istr. *joc.*

Lat.pop. **iŏcāre,* în loc de *Iŏcāri* (Pușcariu 910; Candrea-Dens., 905; *REW* 4585; *DAR*), cf. it. *giocare,* prov. *jogar,* fr. *jouer,* sp. *jugar,* port. *jogar.* Sensul de „a dansa", pe care Pușcariu, *Lr.,* 242 și *DAR,* îl explică drept un calc după sl. *igrati* „a juca" și „a dansa", ar putea fi de asemenea rezultat al unei evoluții interne, plecîndu-se de la sensul „a mînui, a mișca", cf. it. *ballare* „a mișca" și „a dansa". – Der. *jucător,* s. m. (persoană care practică un joc; dansator); *jucăuș,* adj. (cartofor; care joacă, dansează; glumeț, hîtru; instabil, mobil); *jucărie,* s. f. (obiect cu care se joacă copiii; glumă, banc); *jucărier,* s. m. (vînzător de jucării); *jucătorie,* s. f. (trișare). 4634

jude (–uzi), s. m.– 1. În vechea organizare socială, judecător municipal care îndeplinea uneori și funcția de primar cu puteri limitate. Apare în Moldova, cu acest nume, din 1409; funcția sa era pe viață și se transmitea. – 2. În Munt., în sec. XVII, om liber. – 3. În textele religioase, domn, domnitor. – 4. Judecător, magistrat. – 5. (Trans.) Primar. – 6. Conducător, căpetenie a unei companii sau a unei bresle. – Var. *judec.*

Lat. *iūdex* (Pușcariu 913; Candrea-Dens., 908; *REW* 4599; *DAR*), cf. alb. *dzük,* it. *giudice,* prov., cat. *jutge,* fr. *juge,* sp. *juez,* port. *juiz.* Pl. vechi era *judeci,* din lat. *iudices* (cf. *cap–capete, om–oameni*), de unde s-a refăcut sing. analogic *judec.* Primele 3 sensuri sînt înv. – Der. *judecească,* s. f. (Trans., nevastă de primar); *judeci,* vb. (înv., a elibera); *judecie,* s. f. (înv., libertate; înv., funcție de judecător; înv., judecătorie). – Cf. *județ, judeca.* 4635

judeca (–c, –ăt), vb. – 1. A examina o cauză, a da sentința într-o cauză. – 2. (Înv.) A condamna, a da o sentință. – 3. A guverna, a cîrmui, a conduce. – 4. A-și forma o opinie, a chibzui. – 5. A examina, a cerceta. – 6. A aprecia, a valora, a cîntări. – 7. A exprima o părere, a critica, a dojeni, a condamna. – Var. (Mold.) *giudeca.* Mr. *giudic, giudicare,* megl. *judic,* istr. *judec.*

Lat. *iūdĭcāre* (Pușcariu 914; Candrea-Dens., 910; *REW* 4600; *DAR*), cf. alb. *džukoń* (Philippide, II, 645), it. *giudicare,* prov. *jutgar,* fr. *juger,* sp. *juzgar,* port. *julgar.*

Der. *judecată,* s. f. (înv., sentință, hotărîre judecătorească; justiție; rațiune, bun simț; proces), care ar putea de asemenea să fie reprezentant al lat. *(res)iūdicāta* (după Candrea-Dens., 911 și *DAR,* de la pl. de la *iūdicātum*); *judecător,* s. m. (funcționar de stat care soluționează procesele, magistrat; arbitru), de la *judeca* cu suf. *–tor; judecătoare,* s. f. (tribunal, judecătorie), cu suf. *–toare* (după *DAR,* din lat. *iūdicatōria sedes*); *judecătorie,* s. f. (tribunal; profesiunea de

judecător); *judecătoreasă*, s. f. (soție de judecător); *judecătoresc*, adj. (judicial); *desjudeca*, vb. (înv., a hotărî, a da o sentință); *răsjudeca*, vb. (a-și schimba prima hotărîre, a-și schimba părerea; a da din nou o sentință); *prejudecată*, s. f., pe baza fr. *préjugé; prejudeca*, vb., pe baza fr. *préjuger; prejudeț*, s. n. (înv., prejudecată) pe baza lat. *praeiudicium; prejudiciu* (var. *prejudițiu*), s. n. (prejudecată; pagubă, daună, extorsiune), dublet al cuvîntului anterior, prin intermediul fr. *préjudice; prejudicia*, vb., din fr. *préjudicier*. 4636

județ (-țe), s. n. – **1.** Judecată, cercetare a unei cauze judiciare. – **2.** Tribunal, for. – **3.** Împărțire administrativă, ținut. – **4.** (S. m.) Judecător, magistrat. – **5.** (S. m.) Guvernator, conducător, căpetenie. – Mr. *giudeț*, megl. *județ*.

Lat. *iūdĭcium* (Pușcariu 915; Candrea-Dens., 909; *REW* 4601; *DAR*), cf. it. *giudizio*, sp. *juicio*. Ipoteza lui Byck-Graur 34, care îl explică pe *județ*, prin *jude*, pl. *judeci*, pare improbabilă; cf. și S. Pop, *Dacor.*, VIII, 62. – Der. *județean*, adj. (provincial). Cf. der. neol. *judiciar*, adj., din fr. *judiciaire; judicios*, adj., din fr. *judicieux*. 4637

jug (-guri), s. n. – **1.** Dispozitiv de lemn care se pune pe grumazul animalelor cornute care trag la car, la plug etc. – **2.** Suprafață pe care o poate ara o pereche de vite într-o zi. – **3.** Povară, tiranie, robie. – **4.** Gîtar, hamut. – **5.** Jujeu. – **6.** Cadru la ferăstrăul acționat de forța apei. – **7.** Grindă. – **8.** Dispozitiv de prindere la războiul de țesut. – **9.** Suport de lemn pentru năvod. – Var. (Mold.) *giug*. Mr. *giug*, megl., istr. *jug*.

Lat. *iūgum* (Pușcariu 916; Candrea-Dens., 913; *DAR; REW* 4610), cf. it. *giogo*, prov. *jo*, fr. *joug*, cat. *jou*, sp. *yugo*, port. *jugo*.

Der. *jugan*, s. m. (bou; cal castrat), în sensul de „devenit bun de jug", întrucît taurii și caii necastrați nu sînt buni ca animale de povară (după Tiktin, de la procedeul castrării, care se făcea cu ajutorul unui clește în formă de jug; însă acest uz nu pare să poată fi documentat); *jugăni*, vb. (a castra); *jugănească*, s. f. (castrare); *jugănitor*, s. m. (persoană care castrează animale); *jugănar*, s. m. (persoană care castrează animale); *jugar*, adj. (bun de jug), cu suf. *-ar* (după Pușcariu 917, *REW* 4604 și Candrea-Dens., 916, din lat. *iūgārius*); *jugărit*, s. n. (preț al lemnului pe care îl pot căra din pădure o pereche de boi înjugați); *jugărel* (var. *jugurel, jugureț*), s. m. (dumbeț, sclipeț, Teucrium Chamaedrys), *jugului*, vb. (a pune la jug, a înjuga); *înjuga*, vb. (a pune la jug, a înjuga, a subjuga, a înrobi; refl., a se dedica în exclusivitate; refl., a se uni; Arg., a fugi, a scăpa), cf. lat. *iūgāre; înjugătură*, s. f. (pereche de animale înjugate); *înjugător*, adj. (bun de jug, bou destinat aratului); *desjuga*, vb. (a scoate din jug); *subjuga*, vb. (a oprima, a împila), format pe baza fr. *subjuguer; jugastru*, s. m. (arbore cu lemnul alb și tare, Acer campestre), mr. *giugastru*, megl. *jugastru*, de la *jug* cu suf. *-astru*, sau poate de la un lat. **iūgāster* (Pușcariu 918; Candrea-Dens., 917; *REW* 4605; *DAR*), deoarece se folosea la confecționarea jugurilor (este greșită der. propusă de Cihac, II, 511, din mag. *javor* < sl. *javorŭ*; după Diculescu, *Elementele*, 482, din gr. ζύγαστρον, de la ζυγόν „ulm"; cf. Rosetti, I, 168). 4638

juglęie, s. f. pl. – Picioare, labe.

Bg. *žegli* (*DAR*); cf. bg. *žegla, žegal*, de unde *jiglă*, s. f. (stinghie la jug), cf. Conev 80, *DAR*; și bg. *žuglan* „picior", de unde *juglan*, s. m. (flăcău, tînăr; cerșetor), cf. Bogrea, *Dacor.*, IV, 818. 4639

jujęu (-ęie), s. n. – **1.** Bucată de lemn atîrnată la gîtul cîinilor pentru a-i împiedica să alerge după vînat. – **2.** Carcasă prevăzută cu o funie răsucită, unde se leagă și se bat cîinii, în prima zi de luni a postului. – Var. *jijeu, jugău*.

Sl. *žeželĭ* „zgardă" (Cihac, II, 161; Tiktin; *DAR*). Ultima var. indică o încrucișare cu *jug*. 4640

juĺă (-le), s. f. – Femeie, muiere.

Țig. *žuli, ğuli* (Graur, *BL*, V, 68). Legătura pe care o stabilește *DAR* cu mag. *suli* „rău" pare greșită. – Der. *julan*, s. m. (bărbat afemeiat); *juleaică*, s. f. (femeie), pe care Bogrea, *Dacor.*, II, 899, îl punea în legătură cu numele *Zuleica*, cf. Tagliavini, *Arch. Rom.*, XII, 173; *juleandră* (var. *șuleandră, ciuleandră*), s. f. (femeie, muiere), cu suf. expresiv *-andră*, cf. *buleandră, fleand(u)ră* (după Graur, *BL*, IV, 198, la un țig. **ğuvlengero*, de la *ğuvli* „femeie"); *ciuleandra*, adv. (hoinărind, umblînd creanga). 4641

juĺfă (-fe), s. f. – **1.** Sămînță de cînepă. – **2.** Mîncare din sămînță de cînepă făcută terci. – Var. *jolfă, jufă*.

Mag. *zsufa* „zeamă" (Drăganu, *Dacor.*, IX, 210; *DAR*). Cihac, II, 161, pleca de la sl. *jucha* „zeamă". În Mold. și parțial în Trans. De la var. *jufă* pare să provină *juveală*, s. f. (Trans., mămăligă cu untdelemn), cuvînt pe care *DAR* îl pune greșit în legătură cu *jigală*. 4642

juĺi (-lęsc, -ît), vb. – A răni ușor, a zdreli. – Mr. *julesc, julire*, megl. *dejulés*.

Sl. **žuliti*, cf. sl. *sūžuliti* „a tăia", bg. *zūljă*, sb., cr., slov. *žuliti* (Cihac, II, 161; *DAR*). – Der. *julitură*, s. f. (rană ușoară, zdrelitură). 4643

jumară (–ări), s. f. – 1. Resturile rezultate din topirea slăninii porcului. – 2. Ouă bătute, papară. – Var. (Banat) *jumarcă.*

Germ. din Austria *Schmarren* „mîncare cu ouă bătute prăjite în untură" (Philippide, *Principii,* 38; Tiktin; *DAR*), cf. mag. *zsumórka, morzsóka* „ouă bătute", sb., cr. *žmire* „jumări; ouă bătute", bg. *džumerki* „jumări", pe care *DAR* îl pune în legătură poate incorect, cu rus. *žimera, žomera* „reziduuri". Din sb. după Conev, 88. Cu al doilea sens, se folosește numai în Munt. și la pl. 4644

jumătate (–tăți), s. f. – 1. Fiecare din cele două părți egale în care se poate divide un întreg. – 2. Fiecare din cele două părți egale dintr-un litru, dintr-un kilogram. – 3. Claie mică din 7 pînă la 20 snopi, considerată jumătate de căpiță. – 4. Soț, consort. – Var. vulg. *juma(te).* Mr. *giumitate,* megl. *jimitate.*

Lat. *mĕdĭĕtātem,* probabil printr-o metateză **diemitatem* și cu rezultatul *dj* > *gi* (mr.) > *ji* (megl.), ca *ajunge, ajuta, jos.* Înainte fusese propus lat. *dimidiĕtātem.* Această der., semnalată încă de Cipariu, *Elem.,* 61, a fost adoptată într-o formă modificată de Philippide, *O rămășiță din timpuri străvechi,* 11; Koerting 2977; Densusianu, Rom. XXXIII, 281; Tiktin; și Pascu, I, 133, care pleacă de la *medietatem,* prin intermediul unei forme **jimitatem,* rezultată din încrucișarea cu gr. ἥμισυ după Philippide; prin intermediul unei metateze, după Tiktin. Der. din lat. a fost abandonată de către toți cercetătorii moderni, care admit totuși, o încrucișare cu *dimidietatem,* pentru a explica finala cuvîntului.

În general se admite că *jumătate* reprezintă în prima sa parte alb. *gjymës, gjymësë* „jumătate" (Miklosich, *Rum. Unters.,* I, 269; Miklosich, *Consonant,* II, 12; Spitzer, *Mitt. Wien,* 322; Capidan, *Raporturile,* 528; Philippide, II, 718; Rosetti, II, 118). Explicația este laborioasă și nu pare a fi probabilă: conform ei, alb. *gjymë* (< gr. ἥμισος cu o spirantă secundară, după Meyer 153), reprezintă un primitiv **gjumëtë* (ceea ce se opune der. pe care am citat-o); și de aici rom. *jumătate,* prin der. cu suf. *–ate,* sau prin încrucișare cu *dimidietatem.* Etimonul alb. nu pare posibil, deoarece, pe lîngă dificultatea *s* > *t,* este ciudat paralelismul între alb. *gj* (*ghi*) față de rom. *g* > *j* (cf. alb. *gemp,* rom. *ghimpe,* alb. *gūs,* rom. *ghiuj,* etc.).

Der. *jumătăți* (var. *înjumătăți, jumătăța*), vb. (a tăia în două, a despica; a reduce la jumătate). 4645

jumi (–mesc, –it), vb. – (Trans.) A închide ochii.

Bg. *žumja* (*DAR*), cf. *ajumi, miji.* 4646

jumuli (–lesc, –it), vb. – 1. A smulge fulgii de la o pasăre, a curăța de pene. – 2. A escroca, a jefui, a jecmăni. – 3. A ciomăgi, a face praf.

Mag. *gyomlálni* „a smulge" (*DAR;* Scriban). Sînt greșite relațiile pe care le stabilesc Cihac, II, 161, cu *juli,* și Philippide, II, 719, cu alb. *humëljoń* „a distruge". Din același etimon provine *jimui,* vb. (Trans., despre porci, a scurma pămîntul cu rîtul). – Der. *jumuleală,* s. f. (acțiunea de a jumuli; furt; jupuire, jecmănire); *jumulitor,* adj. (care jumulește; care vinde scump); *jumulitură,* s. f. (jumuleală). Cf. *jimi.* 4647

junc (–ci), s. m. – Bou sau taur tînăr. – Mr. *giuncu,* megl. *junc,* istr. *jungu.*

Lat. *iŭvĕncus* (Pușcariu 919; *REW* 4641; *DAR*), cf. it. *giovenco,* sicil., napol. *jenku.* – Der. *juncă,* s. f. (vacă tînără), care poate fi și reprezentant al lat. *iuvenca* (Pușcariu 920; Candrea-Dens., 921); *juncan,* s. m. (junc mai mare), cu suf. *–an.* Cf. *june, junice.* 4648

june (–ni), s. m. – 1. Tînăr, flăcău. – 2. Bărbat neînsurat, burlac. – 3. (Adj.) Tînăr. – Mr. *gione* „puternic, viteaz", megl. *june,* istr. *jure.*

Lat. *jŭvĕnis* (Pușcariu 921; Candrea-Dens., 920; *REW* 4642; *DAR;* Diez, *Gramm.,* I, 155), cf. it. *giovine,* prov. *jovne,* fr. *jeune,* sp. *joven,* port. *jovem.* Uzul adj. este neol., împrumutat din fr. *jeune.*

Der. *juneție,* s. f. (tinerețe), cu suf. *–eție,* der. neologic, imitînd it. *giovinezza,* fr. *jeunesse; juni,* vb. (a trăi ca burlac); *junie,* s. f. (tinerețe; feciorie), cu suf. *–ie; junime,* s. f. (tineret, tinerime), cu suf. colectiv *–ime; junimist,* s. m. (membru al unei celebre asociații literare fondate la Iași, în 1867, cu numele de *Junimea*). 4649

junghia (–ghiu, –at), vb. – 1. A înjunghia, a pune cuțitul la gît. – 2. A tăia gîtul. – 3. A sacrifica, a jertfi. – 4. A înțepa, a simți un junghi. – Var. *înjunghia.* Mr. *giungl'are,* megl. *jungl'u.*

Lat. *iugulāre,* cu infix nazal (*Lexiconul de la Buda;* Diez, *Gramm.,* I, 197; *REW* 4607; *DAR;* Pascu, I, 93). După Candrea-Dens., 918; s-ar datora unei încrucișări cu *iungĕre,* ipoteză puțin probabilă; Lambrior 373 pleca de la un popular **junglāre.* Var. este în prezent mai folosită decît cuvîntul de bază, care pare înv.

Der. *junghiu,* s. n. (înțepătură; înjunghietură; jungher), postverbal de la *junghia; jungher,* s. n. (pumnal) în loc de **junghiar,* cu suf. *–ar; junghetor,* s. n. (înv., altar); *junghetor,* s. m. (persoană care sacrifică; parlagiu); *înjunghetor,* adj. (care înjunghie; care sacrifică); *junghetură,* s. f. (victimă, animal sacrificat; înjunghietură; sacri-

ficare, omorîre; ceafă, baza craniului), cu suf. *-tură* (după Pușcariu 922; Candrea-Dens., 919; *REW* 4607 și *DAR*, de la un lat. **iugulatūra*). 4650

junîce (-ci), s. f. – Viţea, vacă tînără. – Var. *juni(n)că).*

Lat. *iunīx, -īcem* (Pușcariu 924; Candrea-Dens., 921; *REW* 4626; *DAR*), cf. calabr. *janizza*, fr. *génisse*. Cf. *junc*. 4651

jup (-pi), s. m. – Snop. – Var. *jip.*

Mag. *zsúp* (Cihac, II, 519; *DAR*). În Trans. 4652

jupîn (-ni), s. m. – **1.** Domn; titlu onorific ce se dădea la început marilor dregători cîtă vreme erau în funcţie, şi apoi, prin extindere, tuturor boierilor. – **2.** Domn, titlu de reverenţă în general. – Var. (Mold., înv.) *giupîn.*

Origine incertă. Se consideră în general că reprezintă sl. *županŭ* „stăpîn al unei anumite întinderi de pămînt" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 22; Cihac, II, 161; Şeineanu, *Semasiol.*, 238; Rosetti, *GS*, V, 158; Rosetti, *BL*, V, 222; Tiktin; Candrea), soluţie care nu este imposibilă (se consideră că principala dificultate a acestei der. este rezultatul *an* > *în*, tipic pentru fondul lat., fapt în virtutea căruia Lambrior 103 atribuia împrumutul lui *županŭ* unei epoci anterioare sec. X, în vreme ce Rosetti, *BL*, V, 222, crede că este vorba de un fonetism comun împrumuturilor din sl. meridională. În realitate, acest rezultat este posibil şi în epoci mai tîrzii cf. *cîntar, frînc, mîndru*). Totuşi, soluţia sl. nu este cu totul satisfăcătoare, fiind vorba, în cadrul sl., de o formaţie neclară (Berneker 368), probabil împrumut din alt idiom (Skok, *Jugoslavenski istoriski časopis*, 1936, 1). Pe de altă parte, sl. *županŭ* a dat în rom. rezultatul normal *jupan*, s. m. (domn), termen administrativ din sec. XVII-XVIII, fără circulaţie reală, pe cînd *jupîn*, prin tratamentul său general (pronunţarea dial. *giupîn;* formă înv. rotacizată *giupîr, jupîr*), pare să aparţină fondului lingvistic anterior sl. Din aceste raţiuni, s-a încercat să se explice *jupîn* printr-un lat. **gypanus*, din gr. γύπη „casă", cu suf. *-anus* (Giuglea, *Dacor.*, III, 606-10; cf. împotrivă Skok, *Arhiv za Arbanašku Starinu*, II, 338), printr-un împrumut din avară (Skok; *DAR;* Pușcariu, *Lr.*, 257), sau, în sfîrşit, ca cuvînt autohton (Philippide, II, 15). Atrage atenţia şi coincidenţa lui *jupîn* cu *Diupaneos* (alte ori *Diurpaneus*), titlu ce i se dă lui Decebal, rege al dacilor, şi a cărui semnificaţie este necunoscută: dacă se admite că acest titlu înseamnă „Domnul", der. nu prezintă mari dificultăţi fonetice (pentru *di* > *ji*, cf. *jos, jumătate, ajuta;* pentru a explica păstrarea lui *n*, ar trebui plecat de la o formă **Diupanus*). Să adăugăm, totuşi, că acesta ar fi, în acest caz, singurul exemplu de cuvînt dacic care s-ar fi păstrat în rom.

Der. *jupînească*, s. f. (doamnă); *jupîniţă*, s. f. (domniţă, fiică de mare boier); *jupînime*, s. f. (adunare aleasă, înv., boierime). 4653

jupuì (-uęsc, -ì), vb. – **1.** A îndepărta pielea de pe corp. – **2.** A juli. – **3.** A lua cuiva totul, a vinde scump. – **4.** A bate, a ciomăgi. – Var. *jupi.*

Bg. *župja* „a curăţa un arbore de coajă" (*DAR*). Este probabilă der. din sl. *(iz)lupiti* „a prăda" (Cihac, II, 162). – Der. *jupuitor*, adj. (care jupoaie); *jupuială*, s. f. (jupuitură); *jupuitură*, s. f. (rană produsă prin jupuirea pielii; acţiunea de a jupui); *jupeli*, vb. (a opări), cu suf. expresiv *-li* (Graur, *BL*, VI, 146). 4654

jur (-ruri), s. n. – Înconjurare, ocol, împrejmuire. – Var. (Mold.) *giur.* Mr. *giur.*

Origine incertă. Se consideră reprezentant al lat. *gyrus* < gr. γῦρος (Philippide, *Festgabe Mussafia*, 46; Densusianu, *Hlr.*, 80; Cipariu, *Gram.*, 145; Candrea-Dens. 923; *REW* 3938; *DAR;* Rosetti, I, 63), cf. it., sp., port, *giro*, prov. *gir;* însă der. este dificil de explicat (cf. Graur, *BL*, V, 100). Rezultatul *y* > *iu* indică faptul că împrumutul ar trebui să fie posterior sec. X (Rosetti, II, 65) şi prin urmare, nu poate proveni direct din lat.; caz în care rămîne fără o explicaţie satisfăcătoare rezultatul γυ > *ğ*. Dacă se admite că var. *giur* e primitivă, s-ar putea presupune că rezultatul *gyrus* > **gir* s-ar fi schimbat ca *jimitate* > *j(i)umătate* sau *bucin* > *bucium*. Totuşi, această alterare este incertă la vocala tonică, şi nu este necesară o asimilare sau disimilare.

Comp. *prejur*, prep. (înv., în jur de); *împrejur*, adv. (în locul înconjurător); *împrejura*, vb. (a înconjura, a încinge), derivat de *DAR* direct din lat. pop. *pergyrāre; împrejurare*, s. f. (înconjurare; circumstanţă, condiţie; situaţie, poziţie); *împrejurător*, adj. (care asediază); *împrejuraş* (var. *împrejurean*), s. m. (înv., vecin); *împrejurime*, s. f. (locul sau ţinutul dimprejur); *desprejura*, vb. (a descinge; a pune în libertate, a da drumul). – Cf. *înconjura*. 4655

jurą (-r, -ąt), vb. – **1.** A întări, a promite prin jurămînt. – **2.** A afirma, a declara ceva sub jurămînt. – **3.** A blestema, a afurisi. – **4.** A obliga sub jurămînt. – **5.** A implora, a ruga fierbinte. – **6.** (Refl.) A afirma, a declara solemn. – **7.** (Refl.) A se angaja, a-şi lua asupră. – Var. (Mold.) *giura.* Mr. *giur, giurare*, megl., istr. *jur.*

Lat. *iūrāre* (Pușcariu 926; Candrea-Dens., 927; *REW* 4630; *DAR*), cf. it. *giurare*, prov., cat., sp., port. *jurar*, fr. *jurer*. Este dublet al lui *înjura* (mr. *ngiur*, megl. *anjur*), vb. (a blestema), cu pref. verbal *în-* (după Pușcariu 866; Candrea-Dens., 868; Pușcariu, *Dacor.*, VIII, 109 și *DAR*, acesta ar proveni din lat. *iniūriāri*, cf. fr. *injurier* > rom. *injuria*. Această ipoteză nu pare probabilă; în celelalte limbi romanice, vb. este neol., iar exemplul sard. *ndzurdzare*, dat de Pușcariu, nu are valoare, cf. Wagner 112).

Der. *jurat*, s. m. (cetățean ales să ia parte la judecarea unor cauze penale); *jurător*, s. m. (martor; funcționar care a depus jurământul); *jurământ*, s. n. (afirmare, promisiune solemnă), cf. megl. *jurământ*, din lat. *iūramentum* (Pușcariu 928; Candrea-Dens., 929; *REW* 4628; *DAR*), sau mai probabil der. intern, cu suf. *-mînt*, cf. *crezământ*, *legământ*; *jurui*, vb. (a promite solemn, a se angaja, a făgădui, a face o promisiune: a promite căsătorie), cuvînt folosit în Mold. și Trans., pe care Drăganu, *Dacor.*, IV, 759–62 și *DAR* îl derivă din mag. *gyürü* „inel", *gyürüzni* „a promite căsătorie" (ipoteză care lasă neexplicat primul sens, curent din sec. XVI, și care nu pare necesară, avînd în vedere sp. *prometer* „a se obliga", *prometido* „logodnic"); *juruită*, s. f. (promisiune, obligație); *juruință*, s. f. (promisiune). – Din rom. provin mag. *zsurál* „a blestema" și rut. *žuraty* „notabil" (Candrea, *Elemente*, 408). **4656**

just (-tă), adj. – Conform cu adevărul, drept, echitabil.

Fr. *juste*. – Der. *justețe*, s. f. (însușirea a ceea ce este just), format pe baza fr. *justesse*; *justifica*, vb., din lat. *iustificare*; *justiție*, s. f., din lat. *iustitia* (sec. XIX); *justificabil*, adj.; *justificativ* (var. *justificator*), adj., din fr. **4657**

juvaneață (-țe), s. f. – Țeavă de narghilea.

Tc. *zivane* (Tiktin). **4658**

juvăț (-vețe), s. n. – **1.** Laț de prins cîinii. – **2.** Lațul spînzurătoarei, streang.

Sl. *živĭcĭ* (Conev 130), cf. rut. *živec* (*DAR*). **4659**

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

L

la, prep. – **1.** Spre, către, în direcția (indică mișcarea). – **2.** Pînă, înspre, aproape de (indică mișcarea și poziția). – **3.** În, în apropiere (indică mișcarea și poziția). – **4.** În. – **5.** Acasă la, în casa lui... – **6.** În privința, cu privire la; *urît la față* (Beldiman); *se pricepea la cazane* (Galaction). – **7.** (Indică timpul); *la nouă* (Rebreanu). – **8.** În timpul, pe durata (arată o coincidență temporală); *nopțile sunt mai grele la boală* (Alecsandri). – **9.** Cu prilejul, cu ocazia, pentru; *nu iei și-un curcan fript la drum?* (Alecsandri). – **10.** Pe parcursul, în timpul (indică un obiectiv temporal). – **11.** În fața, față de (indică finalitatea); *bun la Dumnezeu.* – **12.** (Formează dativul); *să ne fie traiul bun la toți romînii* (Alecsandri). – **13.** În jur de, aproximativ (în loc de *ca la*); *sint la opt ani de cînd i sint detoriu* (Doc. 1610). – **14.** A (formează genitivul, cînd este însoțit de un numeral); *ibovnică la doi veri* (pop. Jarnik). – **15.** Mult, de multe ori (exprimă în parte aceeași idee cu partitivul fr.); *începură să-și care la pumni* (Rebreanu). – Mr., megl., istr. *la.*

Lat. *illac ad*, forma întărită a prep. (Meyer-Lübke, *Rom. Gramm.*, III, 364; Pușcariu 929; *REW* 4265; Candrea-Dens., 933; Weigand, *Jb.*, X, 437; Pascu, I, 105; cf. Moser 436). Întrebuințările sînt în general cele ale prep. *a*, pe care a înlocuit-o aproape complet. Formarea dativului cu *la* (ca în rom. cu *a*) este paralelă formării cu art. encl., fără să se poată preciza regula de întrebuințare; *îți spun ca la un frate* (Creangă) este la fel de corectă, deși poate mai puțin frecventă decît *îți spun ca unui frate.* Se poate doar nota că dativul cu *la* pare să fie preferat cînd urmează după un alt dativ sau genitiv de același număr; *chestiunea acordării drepturilor civile la femei* (J. Bart), nu *femeilor;* și că acest dativ cu *la* pare să indice o idee mai generală decît cealaltă formă. Pentru genitivul cu *la*, cf. *a.* Ultima folosire a lui *la* diferă de partitivul fr., întrucît indică o repetare frecventă a acțiunii verbale.

4660

la (-ău, -ăut), vb. – A spăla. – Mr. *lau, lată, lare.*

Lat. *lavāre* (Pușcariu 954; *REW* 4951; *DAR*), cf. it. *lavare*, prov., sp., port. *lavar*, fr. *laver.* Înv., se pare că ar fi pierdut teren din sec. XVI, în fața der. său *a spăla;* azi se folosește în regiunea muntoasă din Munt., în Mold. și, în parte, în Trans., unde inf. său sună uneori *a lăia.* Cf. *lături, lăun.*

Der. *lăutoare*, s. f. (spălat, spălătorie; Trans., spălător); *lăutor*, s. n. (înv.); *lăutură* s. f. (spălat; baie; apă caldă pentru a se spăla); *nelăut*, adj.; *nelăuți*, vb. (Trans.). – Der. neol. *lavabo(u)*, s. n., din fr. *lavabo; lavoar*, s. n., din fr. *lavoir; lavabil*, adj., din fr. *lavable.* 4661

lăbă (-be), s. f. – **1.** Partea de jos a piciorului, picior de animal și, prin extensie, de om. – **2.** Picior. – **3.** Mînă, gheară. – **4.** Paletă, camă la bătătoare. – **5.** (Arg.) Pantof. – **6.** (Arg.) Masturbare. – **7.** (Arg.) Carte de joc de 5 puncte: *fratele labei*, carte de joc de 4 puncte.

Mag. *láb* „picior" (Cihac, II, 511; *DAR;* Gáldi, *Dict.*, 93), din sl. *lapa*, cf. bg., rus. *lapa*, pol. *łapa.* – Der. *lăbos*, adj.; *lăbuș*, s. m. (nume propriu de cîine); *labagiu*, s. m. (Arg., onanist), cu suf. *-giu; laboș*, s. n. (Trans., *cratiță*), din mag. *lábas* „cu labe" (*DAR;* Gáldi, *Dict.*, 140); *lăbănat*, adj. (cu picioare lungi). 4662

lăbăduț (-uește, -ît), vb. – (Trans.). A locui, a trăi.

Mag. *lábadni* „a se restabili, a se restatornici" (Drăganu, *Dacor.*, IX, 211). 4663

labăn (-ni), s. m. Specie de chefal (Mugil Artedi).

Rus. *loban* (*DAR*). 4664

lăbărță (-țez, -at), vb. refl. – A decădea, a se prăbuși, a ceda, a-și pierde forma îmbrăcămintea sau încălțămintea purtată prea mult.

Origine expresivă. Pare a fi o var. a lui *dăbălăza*, prin intermediul unei var. *(de)-lăbăza*, cu infixul *r*, ca și în alte cazuri de creații spontane (cf. *hîța-hîrța, hanță-handră, fleață-fleoarță* etc.). Cf. sb. *labrcnuti* „a valora puțin", care, de asemena, pare de origine expresivă. După Cihac, II, 163, pus în legătură cu sb. *labrnja* „rît". *DAR* propune un der. puțin probabil de la *bîrță* cu pref. *re-* (cf. *Dacor.*, III, 818); și Scriban leagă pe *lăbărța* cu *bălți.* – Der. *lăbărțătură.* 4665

labirint (-turi), s. n. – Dedal. – Var. (înv.) *lavirint.*

Fr. *labyrinthe*, și înainte (sec. XVII) direct din gr. λαβύρινθος (Gáldi 205). 4666

lac (-uri), s. n. – Apă stătătoare. – Mr., megl. *lac*, istr. *lqc.*

Lat. *lacus* (Pușcariu 630; Candrea-Dens., 937; *REW* 4836; *DAR*), cf. it., sp., port. *lago*, prov., fr. *lac*). Din rom. pare să provină mag. *lák* (Edelspacher 18). – Der. *lăcărie*, s. f.; *lăcos*, adj.; *lacoviște*, s. f., cu suf. *–iște* (după Skok, 71 și *DAR*, din bg., sb. *lokva* „băltoacă"). 4667

lac (–uri), s. n. – Vopsea, glazură etc.

Fr. *laque*, sau germ. *Lack*. – Der. *lăcui*, vb.; *lăcuitor*, s. m.; *lachirui, vb. (înv., a da cu lac)*, din germ. *lakieren* (Borcea 195). 4668

lăcăt (–te), s. n. – Mecanism de închis cu toartă. – Var. (Trans., Mold.) *lăcată*.

Mag. *lakat* (Cihac, II, 511; *DAR;* Gáldi, *Dict.*, 93), cf. sb., cr., slov. *lokot*, pus în legătură cu it. *lucchetto* (Berneker 729), fr. *loquet*. – Der. *lăcătuș*, s. m., din mag. *lakatos*, cf. rut. *ljokotos; lăcătui*, vb.; *lăcătușerie*, s. f. 4669

lachęrdă (–de), s. f. – Pălămidă (Pelamys sarda). – Mr. *lăcherdă*.

Ngr. λαχέρδα, din lat. *lacerta* (Skok, *ZRPh.*, LVII, 475; *DAR;* Gáldi 204), cf. bg., tc. *lakerda*. 4670

lachęu (–ęi), s. m. – Valet.

Fr. *laquais*, cf. it. *lacchè*, rus. *lakej* (Sanzewitsch 205). 4671

lăcom (–mă), adj. – 1. Mîncăcios, gurmand, nesătul. – 2. Vorace, devorator. – Megl. *lacum*.

Sl. (bg.) *lakomŭ* (Miklosich, *Lexicon*, 331; Cihac, II, 163; Conev 86; *DAR*). – Der. *lăcomos*, adj.; *lăcomește*, adv.; *lăcomi*, vb., din sl. *lakomiti sę*, bg. *lăkomja se; lăcomie*, s. f., din sl. *lakomije*, bg. *lakomija*. – Din rom. provine mag. *lákom* (Edelspacher 24) și săs. *lâkom, lâkomisch*. 4672

lăcrimă (–mi), s. f. – Strop de lichid secretat de ochi. – Var. *lacrămă*. Mr. *lacrimă, lacîrmă*, megl. *lacrimă*.

Lat. *lacrīma* (Pușcariu 931; Candrea-Dens., 938; *REW* 4824; *DAR*), cf. it., sp., port. *lagrima*, prov. *lagrema*, fr. *larme*. – Der. *lăcrima* (mr., megl. *lăcrămare*), vb. (a scoate lacrimi, a avea lacrimi în ochi, a plînge; pop., a reclama), cu ultimul sens prin confuzie cu *a reclama* (după Pușcariu 933; Candrea-Dens., 939 și *DAR*, *lăcrima* reprezintă direct lat. *lacrīmāre*); *lăcrimător*, adj. (înv., jalnic); *lăcrimătură*, s. f.; *lăcrimioară*, s. f. (lacrimă mică; mărgăritărel; Convallaria maialis); *lăcrimiță*, s. f. (dim., planta Maianthemum bifolium); *lăcrimos* (mr. *lăcrimos, lăcărmos*), adj., cf. it., sp., port. *lagrimoso*, prov. *lagremos* (după Pușcariu 933 și Candrea-Dens., 940, direct din lat. *lacrīmōsus*); *lăcrămicios*, adj. (care produce lacrimi); *înlăcrima*, vb.; *înlăcrimat*, adj. (cu lacrimi; împestrițat cu lînă); *lăcrimătură*, s. f.; *lăcrămație*, s. f. (reclamație), prin confuzie cu *reclamație*. – Der. neol. *lacrimal*, adj.; *lacrimatoriu*, s. n.; *lacrimogen*, adj. 4673

lăcșe (–e), s. f. – (Banat). Un fel de tăieței.

Mag. *laksa* (Candrea; *DAR*). 4674

lăcușt㠠(–te), s. f. – 1. Cosaș (Pachytylus migratorius). – 2. Mîncău. – 3. Muc de țigară, chiștoc. – 4. (Arg.) Concubină. – Mr. *lăcustă*.

Lat. **lacusta*, în loc de *locusta* (Pușcariu 934; Densusianu, *Hlr.*, 94; Candrea-Dens., 941; *REW* 5098; *DAR;* Rosetti, I, 50; Giuglea, *LL*, I, 164); cf. it. *locusta*, sp. *langosta*, port. *lagosta*, v. fr. *laouste*, cat. *llangosta*. Sensul 3 se explică prin forma mucului de țigară, cf. sp. *cigarro;* sensul 4, poate prin presupusa lăcomie a concubinelor. – Der. *lăcustar*, s. m. (pasăre, Pastor roscus). 4675

lădă (–ăzi), s. f. – 1. Cufăr de lemn. – 2. Sipet, casă de bani. – 3. (Trans. de S.) Sicriu, coșciug. – 4. (Trans., Banat) Sertar.

Germ. *Lade*, prin intermediul mag. *láda* (*DAR*) sau al sl. (cr., slov., pol., rut.) *lada*, cf. sb. *lad* (Miklosich, *Fremdw.*, 104; Cihac, II, 163; Conev 82). – Der. *lădiță*, s. f. 4676

lădan, s. n. – O rășină aromatică.

Gr. λάδανον. Împrumut cult (sec. XVII). 4677

lădo, interj. – Cuvînt care se adresează miresei, în epitalamurile populare mold.

Vocativ al unui *ladă*, neuzitat, din sb. *lada* „soție", rut. *ljado* „soție" (Tiktin; Tagliavini, *Arch. Rom.*, XII, 205). 4678

laf (–furi), s. n. – Vorbărie, taifas. – Mr. *lafe*, megl. *laf*.

Tc. *laf* (Roesler 587; Miklosich, *Türk. Elem.*, II, 117; Berneker 683; Șeineanu, II, 232), cf. ngr. λάφα, alb. *ljaf*, bg., sb. *laf*. – Der. *lafa*, s. f. (trăncăneală; bagatelă, moft); *lăfăi*, vb. refl. (a o duce bine), pentru a cărui der. din *laf* cf. Philippide, II, 719 (după Cihac, II, 164, din sl. *lĕgati* „a zăcea"; după *DAR*, din mag. *leffenni* „a atîrna"; pentru Scriban, legat de slov. *lâjhati* „a hoinări"); *lafagiu*, s. m. (limbut, șarlatan). 4679

lagăr (–re), s. n. – 1. Campament, tabără. – 2. Îmbucare, legare, potrivire. – Var. (înv.) *lagher*.

Germ. *Lager* (Borcea 195; Cihac, II, 163), cf. bg., rus. *lager*, pol. *lagier*. – Der. *lăgări*, vb. (Banat, a împreuna, a adăuga), din germ. *lagern* „a depozita". 4680

lagiverde, adj. – Măsliniu.

Tc. *laciverd* (Cihac, II, 589; Seineanu, II, 232). Sec. XIX, înv. 4681

lagụm (–muri), s. n. – Mină, galerie sau pasaj subteran. – Var. *lagîm*. Mr. *lăgăme*.

Tc. *lagum, lagun* (Şeineanu, II, 232; Cihac, II, 589; Lokotsch 1288), cf. ngr. λαγούμι, alb. *lagëm*, bg. *lagăm*. Sec. XVII, înv. *Lagoniță*, s. f. (înv., depozit, boltă), pe care Cihac, II, 163, îl derivă din sl. *lĕgalĭnica* „sfert, pătrat", este un simplu dim. de la *lagum*. – Der. *lagumgiu*, s. m. (înv., miner), din tc. *lagumcı*. 4682

lahanju (–ie), adj. – Verde.

Ngr. λάχανα sau tc. *lahana* „varză" (Şeineanu, III, 72). Sec. XVII, înv. 4683

lại (–ie), adj. – 1. Sur, brumăriu, gri. – 2. De culoare închisă, negru. – Var. *lău*. Mr. *laiu* „negru".

Origine necunoscută. Explicațiile încercate pînă acum nu par suficiente. A fost considerat ca provenind din alb. *ljaj* „roşcat, blond-auriu" (P. Papahagi, *Jb.*, XII, 103), care au putea reprezenta lat. *flavus;* dar, pe lîngă dificultățile fonetice şi semantice, nu există alt ex. de cuvînt lat. intrat în rom. prin intermediul alb. După Pascu, *Beiträge*, 35 şi Pascu, I, 71, stă în locul lui **gălai*, din lat. *galla* „gogoaşă de ristic". Der. din gr. λάγειος „iepuraş" (Diculescu, *Elementele*, 440) este foarte neverosimilă. După Puşcariu, *Dacor.*, IV, 720–35; Giuglea, *Dacor.*, V, 547–50 şi *DAR*, din lat. *labes* „pată", explicație puțin probabilă, deoarece în lat. acest sens este secundar (*labes* aparține aceleiaşi familii cu *labor*), şi că şi în rom. sensul de „negru" este secundar (*lai* este culoarea gri natural a anumitor tipuri de lînă sau culoarea neagră amestecată cu alb sau cărunt). Anterior indoeurop., după Lahovary 332. Dacă se ține cont de faptul că acest cuvînt se aplică numai la lînă, şi că indică o culoare naturală, aşa cum rezultă de la spălarea lînii (cf. fr. *écru*, sp. *crudo*, care de asemeni a ajuns să indice o culoare), ne-am putea gîndi la verbul *la* „a spăla"; dar der. nu este clară, şi rămîne neexplicată relația obscură cu *bălai*. Cf. *lăun*.

Din rom. provin ngr. λάϊους (Murnu, *Lehnw.*, 30), probabil alb. *ljaj* (Tiktin; *DAR*), sb. *laja*, slov. *laja, lajka*, ceh. *lajka*, rut. *ljajistyi* (Candrea, *Elemente*, 408). 4684

lại̯băr (–re), s. n. – 1. Vestă, jiletcă. – 2. Veşmînt lung, caracteristic unor evrei din Orient.

Săs. *leibel* (Borcea 195). – Der. *laibărac*, s. n. (veston, scurtuc), din germ. *Leiberrock*, prin substituire cu suf. *–ac* (Puşcariu, *Jb.*, VIII, 118). 4685

lại̯e (–ăi), s. f. – 1. Haită de cîini, mulțime de cîini. – 2. Şleahtă, ceată, hărmălaie. – 3. Şatră sau grup de țigani care umblă sau trăiesc împreună.

Sl., cf. ceh. *laje*, rut., pol. *łaja* „haită", din sl. (sb.) *lajati* „a lătra", bg. *lajă* „a lătra" (Cihac, II, 164; Tiktin; *DAR*). – Der. *lăieş*, s. m. (țigan nomad); *lăieț*, s. m. (țigan nomad; turnător în metal), rezultat dintr-o confuzie a cuvîntului anterior cu bg. *lĕec* „topitor, turnător", de la *leja* „a topi, a turna"; *lăeţesc*, adj. (țigănesc); *lăeţească*, s. f. (dans țigănesc); *lainic*, adj. (nomad, vagabond, hoinar), cu suf. *–nic* (după Cihac, din mag. *lajha* „leneş", slov. *lajnati* „a umbla cîntînd la vioară"; după *DAR*, în legătură cu rut. *lan* „leneş"; cf. Iordan, *BF*, IX, 147); *lăinici*, vb. (a rătăci, a hoinări); *lăinicie*, s. f. (lene). 4686

lalanghiță (–te), s. f. – Un fel de uscătele.

Ngr. λαλαγγίτα, din tc. *lalagit* (Şeineanu, II, 233; Lokotsch 1301; *DAR*). În Mold. 4687

laleą (–ele), s. f. – Tulipă (Tulipa silvestris).

Tc. *lale* (Cihac, II, 589; Miklosich, *Türk. Elem.*, II, 117; Roesler, 597; Şeineanu, II, 233; Berneker 688; Lokotsch 1300; Ronzevalle 154), cf. ngr. λαλές, bg. *lale*, sb. *lale*. 4688

lạmă (–me), s. f. – 1. Tablă, foaie, placă de metal. – 2. Partea metalică tăioasă a unui instrument. – 3. Foiță fină metalică (de ras).

Fr. *lame*, parțial prin intermediul ngr. λάμα. Este omonim cu *lama*, s. m. (conducător religios), din fr. *lama;* şi cu *lamă*, s. f. (zool.) din fr. *lama*. 4689

lamb (–uri), s. n. – 1. Un fel de rindea, lambare. – 2. Deschizătură, scobitură, tăietură în lung. – 3. Fiecare dintre stinghiile de lemn sau de metal care fixează crucea căruței (trăsurii). – Var. *lambă*, (sensul 1–2) *lambá*.

Tc. *lamba* (Bogrea, *Dacor.*, I, 288; Lokotsch 1303; Tiktin; *DAR*). În general se consideră că al treilea sens reprezintă un cuvînt diferit, pe care Cihac, II, 164, îl derivă din sl. *lubinŭ* „de scoarță de copac" şi *DAR* din rut., pol. *lanwa* (< germ. med. *Lanne*), în timp ce Tiktin, Candrea şi Scriban îl consideră de origine necunoscută. Fără îndoială, pare a fi vorba de acelaşi cuvînt; numele său se explică prin faptul că este introducere a unei vergele într-o scobitură sau într-un locaş, cf. bg. *lamba* „scobitură, cornişă dințată". – Der. *lămbar*, s. n. (un fel de rindea); *lămbui*, vb. (a scobi, a ansambla, a îmbuca); *lămbuitor*, s. n. (un fel de rindea); *lămbuială*, s. f. (îmbinare). 4690

lămîie (–îi), s. f. – 1. Fructul lămîiului. – 2. (Pop.) Numele pomului, lămîi. – 3. Varietate de fasole. – 4. Dans tipic. – Var. *alămîie*, s. f. (lămîie; varietate de pere).

Ngr. λεμόνι (Roesler 597; *DAR*), cf. tc. (per.) *limun*, it. *limone*, sp. *limón*, bg. *limon*, sb. *limun*, pol. *limonia*, mag. *lémonya*. – Der. *lămîi*, s. m. (pomul); *lămîiu*, adj. (galben citron); *lămîios*, adj.

(acru); *lămîier*, s. m. (vînzător de lămîi); *lămîiță* (var. *lămîioară*), s. f. (bot., Lippia citriodora); *lămîioară*, s. f. (bot., Thymus vulgaris); *limonadă*, s. f. (citronadă), din fr. *limonade; limonadier*, s. m. (vînzător de băuturi răcoritoare), din fr. *limonadier; limongiu*, s. m. (vînzător de băuturi răcoritoare), din tc. *limonci*. 4691

lămoste, s. f. – Diaree infantilă.

Sl. **lamostĭ*, din *lamati* „a rupe" (Cihac, II, 165; *DAR*), cf. rus. *lamota* „boală". Der. propusă de Conev 72 (bg. *mlamosnici* „vierme de făină"), nu pare probabilă. – Der. *lămosti*, vb. (a se îmbolnăvi de diaree). 4692

lampă (–ămpi), s. f. – 1. Obiect, aparat care produce lumină. – 2. Lanternă, felinar. – 3. Tub de radio. – 4. (Arg.) Ochi. – Var. (pop.) *lambă*. Mr. *lampă, lambă*, megl. *lambă*.

It. *lampa*, intrat pe căi diferite: germ. *Lampe*, fr. *lampe*, mag. *lámpa*, rus. *lampa*, ngr. λάμπα, tc., bg. *lamba*. – Der. *lampagiu*, s. m.; *lampist*, s. m. (fanaragiu); *lampadă*, s. f. (torță, făclie), din lat. *lampas* (sec. XVIII), împrumut cult; *lampadar*, s. n. (candelabru), din fr. *lampadaire; lămpaș*, s. n. (lampă [de petrol]), din mag. *lámpás; lampion*, s. n. (felinar), din fr. *lampion*. 4693

lampas (–suri), s. n. – Fîșie colorată care se întinde în lungul cracului, la anumiți pantaloni de uniformă.

Fr. *lampas*, germ. *Lampasse*, prin intermediul rus. *lampas* (Tiktin) sau al mag. *lámpás* (Gáldi, *Dict.*, 141). 4694

lămură (–ri), s. f. – 1. Metal prețios pur, masiv, autentic. – 2. Cremă, elită.

Lat. *lamina* „bară de metal prețios" (Lexiconul de la Buda; Tiktin; Bogrea, *Dacor.*, III, 411; *DAR*). Rezultatul pl., **lamene*, a trecut la *lamuri* prin analogie cu pl. terminate în *–uri*, cf. *vergură, lature, țărm;* sing. *lamură* este o reconstituire analogică. Giuglea, *Cercetări lexicografice*, 14, pornește mai curînd de la un lat. **lamŭla*, și Candrea de la **lamnŭla;* Graur, *BL*, V, 103, afirmă că nici una dintre explicații nu este acceptabilă; dar nu pare să aibă dificultăți în admiterea etimonului *lamina*, care corespunde semantic și se poate explica și prin fonetism. Mai înainte, Pușcariu, *ZRPh.*, XXVIII, 681, și Pușcariu 935, *REW* 4869, se gîndiseră la lat. **remola*, din *re–molere*, care pare mai puțin probabil, și Roesler 572 în gr. λαμπρός „strălucit(or)".

Der. *lămuri*, vb. (a purifica, a depura metalele; a explica, a desluși, a elucida, a netezi; a distinge), pe care Crețu 342 îl explica pornind de la lat. *luminăre; nelămurit*, adj. (neclar, confuz, indistinct); *lămuritor*, adj. (curățitor, purificator; explicativ, clarificator). Koerting 5614 îl explica pe *lămuri* prin lat. *limulīre*, cf. Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 281. 4695

lan (–nuri), s. n. – 1. Lanț, cablu. – 2. Semănătură, pămînt arabil.

Sl. (pol., rut., rus.) *lan* „lanț" (Cihac, II, 165; Tiktin; *DAR*); pentru sensul al doilea, cf. *curea, funie, prăjină, lanț*. Cf. *lanț*. 4696

lance (–ănci), s. f. – 1. Suliță. – 2. Bîtă de cioban.

It. *lancia* (sec. XVIII), prin intermediul mag. *lancsa*, sau al sl., cf. slov. *lanča* (Tiktin; Miklosich, *Slaw. Elem.*, 39; Byhan 318; *REW* 4878; *DAR*). – Der. *lăncier* (var. *lancer*), s. m. (purtător, fabricant de lănci), din fr. *lancier; lansa*, vb. (a arunca, a proiecta; a descărca; a face cunoscut), din fr. *lancer; lanțetă*, s. f. (instrument chirurgical), din fr. *lancette*, sau germ. *Lanzette*. 4697

landgraf (–fi), s. m. – Titlu de principe german. – Var. *landgrav*.

Germ. *Landgraf*. – Der. *landgraviat*, s. n. (domeniul landgrafului). 4698

landou (–uri), s. n. – Cărucior de copil.

Fr. *landau;* finala ca în *carou, erou* etc. 4699

lăngălău (–ăi), s. m. – Pîine de casă.

Mag. *lángoló* „trecut prin flacără" (*DAR*). În Trans. de V. 4700

langavie (–ii), s. f. – Feston, laț.

Tc. *ülan–kavi* „șerpuitor" (Cihac, II, 589; Lokotsch 969; *DAR*). Sec. XIX, înv. – Der. *langavi*, vb. (a festona). 4701

lanț (–țuri), s. n. – 1. Șir de verigi. – 2. Șir, rînd. – 3. Înrobire, sclavie. – 4. (Trans.) Măsură de suprafață, aproximativ un pogon. – 5. Măsură de lungime, conținînd 19,67 m în Munt. și 22,30 în Mold. – 6. Șipci, stinghii care formează scheletul acoperișului.

Sl. *lanĭcĭ*, prin intermediul mag. *lánc* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 28; Cihac, II, 155; Tiktin; Drăganu, *Dacor.*, VII, 136; Rosetti, III, 93; Gáldi, *Dict.*, 93; împotriva der. directe din sl., cf. Procopovici, *Dacor.*, X, 145), cf. bg. *lanec*, sb. *lanac*, slov., rut. *lanc*, țig. *láncos*. Pentru sensul de „măsură", cf. *lan* și sb., cr. *lanac*. – Der. *lănțug* (var., înv. *lănțuh, lanțuh*), s. n. (lanț), din sl. *lanĭcuchŭ* (Miklosich, *Lexicon*, 332), cf. pol. *łancuch*, rut. *lancjug*, rus. *lancug* (Vasmer, II, 13); *lănțui* (var. *înlănțui*), vb. (a pune în lanțuri, a fereca; a încătușa; a lega, a înveriga); *lănțeț*, s. m. (stinghie de acoperiș), probabil prin disimilare din **lănțet*. 4702

lăor (–ri), s. m. – Fuior de in sau de cînepă. – Var. *lior.*

Origine îndoielnică. După Tiktin şi Scriban din lat. *liber* (bot.), tratat ca */ebris* > */ior*, cf. *REW* 5011. **4703**

lap, interj. – Exprimă zgomotul produs de a lipăi sau zgomotul produs de două corpuri care se lipesc, cum ar fi solul şi piciorul gol sau mîna pălmuind o faţă. – Var. *leap, leop, lip, liop.*

Creaţie expresivă, cf. *hap*, fr. *lapper.* – Der. *lăpăi*, vb. (a se bălăci, a plescăi), cf. bg. *lapam* „a înghiţi", *lăpăit*, s. n. (acţiunea de a bea cu zgomot); *lapă*, s. f. (terci), pe care Cihac, II, 668 şi *DAR* îl derivă din gr. λαπάς; *lepşi*, vb. (a pălmui; a turti), cu suf. expresiv *–şi* (cf. Iordan, *BF*, II, 188); *lepşit*, adj. (turtit; prostit, zăpăcit, nătîng); *leapşe*, s. f. (palmă, scatoalcă; baba-oarba); *leoapă*, s. f. (scatoalcă); *leopăi* (var. *liopăi, lipăi*), vb. (a pălmui; a plescăi; a merge cu zgomot cu picioarele goale; a tropăi; a trăncăni), cf. rut. *ljopaty* „a flecări" (după Cihac, II, 169, din slov. *lapiti*, sb., cr. *hlapiti* „a plescăi"; după Scheludko, *BA*, I, 165, din rut.); *liopăit* (var. *lipăit*), s. n. (bălăceală, plescăit; tropăit); *lioapă* (var. *liopă, leo(a)pă, (h)leoap(c)ă*), s. f. (gură, plisc); *leoampă*, s. f. (poşircă, supă apoasă); *lempăi*, vb. (a mînca pe apucate, a ciuguli); *liompoti* (var. *liopoti, leo(m)poti*), vb. (Bucov., a sorbi, a hălpăi); *leoarbă*, (var. *lioarbă*), s. f. (gură, plisc); *leorbăi* (var. *liorbăi, leorhăi, leorpăi*), vb. (a trăncăni; a bate cîmpii; a se bîlbîi; a hălpăi; a croncăni); *leorbău*, s. m. (flecar, golan, urlător); *leorpăi* (var. *liorpăi*), vb. (a flecări). Se întîlnesc cu der. expresive de la *licăi* şi *liorc;* cf. şi *lipa.* **4704**

lăpoviţă (–ţe), s. f. Ploaie amestecată cu zăpadă. – Mr. *lăpuviţă.*

Bg., sb. *lapovica* (Cihac, II, 165; Conev 38). **4705**

lăptaş (–şuri), s. n. – Unealtă de pescar. – Var. *lăptaci, luptaci.*

Bg. *laptaš* (*DAR*). **4706**

lapte, s. m. – **1.** Lichid alb secretat de glandele mamare. – **2.** Suc alb din anumite plante sau seminţe. – Mr. *lapte*, megl. *lapti*, istr. *lǫpte.*

Lat. *lac, lactem* (Densusianu, *Hlr.*, 123; Puşcariu 939; Candrea- Dens., 943; *REW* 4817; *DAR*), cf. it. *latte*, prov. *lach*, fr. *lait*, cat. *llet*, sp. *leche*, port. *leite.* Se foloseşte numai la sg., totuşi are două forme de pl., specializate: *lăpturi*, s. f. pl. (produse lactate) şi *lapţi*, s. m. pl. (produse sexuale ale peştilor masculi), din lat. *lactes*, cf. şi fr. *laitance*, germ. *Milchen*, it. *latti di pesce* (Puşcariu 940; Candrea-Dens., 948; *REW* 4828).

Der. *lăptişor*, s. m. (plantă, Androsace Chamaejasme); *lăptar*, s. m.; *lăptăreasă*, s. f.; *lăptărie*, s. f. (magazin de lapte; Arg., sînî); *laptagiu*, s. m. (lăptar); *lăptos*, adj. (care are lapte mult; Arg., avantajos), *lăpta*, vb. (a alăpta), cf. *alăpta; lăptare*, adj. (cu lapte), din lat. *lactăria* (*REW* 4827). **4707**

lăptoc (–curi), s. n. – Scoc de moară de apă. – Var. *lătoc.*

Sl. *latuka* „oală" (Cihac, II, 165; *DAR*), cf. rut. *lotoky*, pol. *łotok*, rus. *latok.* Sunetul *p* se poate explica printr-o falsă analogie cu *lapte*, deoarece apa se precipită în scoc făcînd o spumă albă ca laptele (altă explicaţie, mai puţin plauzibilă, în *DAR*). **4708**

lăptucă (–ci), s. f. – **1.** Salată verde (Lactuca sativa). – **2.** Nume de diverse specii de ciuperci (Lactarius volemus; Cantharellus cibarius; Cortinarius iliopodius). – **3.** Bot. (Euphorbia platiphyllos). – Mr. *lăptucă*, istr. *lătucă.*

Lat. *lactūca* (Puşcariu 941; Candrea-Dens., 947; *REW* 4833; *DAR*); cf. it. *lattuga*, prov. *lachuga*, fr. *laitue*, sp. *lechuga*, port. *leituga.* Sensul 2 şi 3 arată că se simte încă înrudirea acestui cuvînt cu *lapte*, deoarece e vorba de plante bogate în suc alb, cu aspect de lapte. **4709**

lăpuş (–şi), s. m. – Brusture (Telekia speciosa). – Mr. *lipuş*, megl. *lăpu(ş).*

Sl., cf. bg. *lopuš*, rus. *lepucha* (*DAR*), alb. *ljapuš*, mag. *lapu*, de unde dubletul *lapuc*, s. m. (brusture). După P. Papagahi, *Analele Acad. Rom.*, XXIX, 128 şi *REW* 4903, din lat. *lappa*, cf. împotrivă Graur, *BL.*, V, 103. – Der. *lăpuşnic*, s. m. (plantă nedeterminată); *lăptuc*, s. m. (brusture) prin încrucişare cu *lăptucă.* **4710**

lard (–duri), s. n. – Slănină. – Istr. *lǫrd.*

Lat. *lardum* (Puşcariu 942; Candrea-Dens., 949; *REW* 4915; *DAR*), cf. sp., it. *lardo*, fr. *lard.* Numai în Trans. şi Banat. – Der. *lărdos*, adj. (unsuros, cu osînză); *lărdar*, s. m. (insectă, Dermestes lardarius), al cărui nume nu pare popular. **4711**

larg (–gă), adj. – **1.** Lat. – **2.** Spaţios, extins. – **3.** Liber, vast, comod, încăpător. – **4.** Amplu, maiestuos. – **5.** Liberal, generos. – **6.** (Adv.) În mod amplu, cu lărgime, comod. – **7.** (S. n.) Lărgime, lăţime. – **8.** (S. n.) Loc deschis, spaţiu, distanţă. – **9.** (S. n.) Spaţiu liber, libertate, latitudine. – **10.** (S. n.) Întinsul mării. – Mr., megl. *largu*, istr. *lǫrg.*

Lat. *largus* (Puşcariu 943; Candrea-Dens., 950; *REW* 4912; *DAR*); cf. it., sp., port. *largo*, prov. *larc*, cat. *llarg*, fr. *large*, alb. *largë* (Philippide, II,

645). Sensurile 4, 5 și 10 sunt împrumuturi literare din fr. *large*.

Der. *lărgime*, s. f. (lățime, amploare; spațiu liber, latitudine, libertate); *lărgământ*, s. n. (înv., lărgime, amplitudine); *largheță*, s. f. (liberalitate, generozitate), din it. *larghezza; lărgi*, vb. (a mări; a extinde, a dilata), cf. mr. *lărgescu*, istr. *lărjesc* (după Pușcariu 943 și Candrea-Dens., 951, din-tr-un lat. **largīre*, în loc de *largīri*); *lărgitor*, adj. (măritor); *lărgitoare*, s. f. (măritor pentru mănuși sau încălțăminte); *prelarg*, s. n. (extensiune, lărgime), cuvînt creat de Odobescu, drept paralelă la *prelung*. Cf. *alerga*. 4712

lărmă (-ărmuri), s. f. – **1.** (Înv.) Alertă, alarmă. – **2.** Gălăgie, tărăboi, zgomot mare.

Germ. *Alarm* (< it. *all'arme*), prin intermediul sl. (pol., sb., cr. *larma*) sau al mag. *lárma* (Cihac, II, 165; Gáldi, *Dict.*, 179). Este un dublet al lui *alarmă*, s. f., din fr. *alarme*. Sec. XVIII. – Der. *lărmăl̆u*, s. n. (Trans., gălăgie), sing. reconstituit din pl. *lărmălaie*, cf. *hărmălaie; lărmui*, vb. (înv., a alarma; a face zgomot); *lărmuitor*, adj. (zgomotos). 4713

laș (-șe), adj. – Fricos, poltron.

Fr. *lâche*. – Der. *lașitate*, s. f., format după fr. *lâcheté*. 4714

lăsa (-as, -at), vb. – **1.** A părăsi, a da drumul unei lucru, a se îndepărta de ceva. – **2.** A face să rămînă. – **3.** A da din mînă, a da drumul, a pune în libertate. – **4.** A permite, a consimți. – **5.** A abandona, a renunța la ceva. – **6.** A părăsi, a se despărți, a divorța. – **7.** A omite, a exclude, a trece cu vederea. – **8.** A reduce, a scădea (un preț sau o pretenție). – **9.** (Înv.) A ierta, a scuti. – **10.** A amîna (se construiește cu prep. *pe*). – **11.** A părăsi, a abandona un loc. – **12.** A trînti la examen, a declara căzut la examen pe cineva. – **13.** A rămîne în urmă, a imprima dîre, urme. – **14.** A dispune, a porunci cu limbă de moarte. – **15.** (Despre Dumnezeu) A porunci, a ordona, a stabili. – **16.** A însărcina, a încredința. – **17.** A numi, a desemna. – **18.** A slobozi, a produce, a emana. – **19.** A produce, a renta. – **20.** (Refl.) A se destinde, a se înmuia. – **21.** (Refl.) A ceda, a renunța, a se da convins. – **22.** (Refl.) A ceda, a admite, a consimți, a permite. – **23.** (Refl.) A se înfrîna, a se abține (se construiește cu prep. *de*). – **24.** (Refl.) A se încrede, a se sprijini, a avea încredere (se construiește cu prep. *în* sau *pe*). – **25.** (Refl.) A ceda, a șovăi, a se mlădia, a se potoli, a se domoli. – **26.** (Refl.) A cădea, a se culca. – **27.** (Refl.) A coborî, a scădea. – **28.** (Refl., Trans. de S.) A descăleca; a se face noapte. – **29.** (Refl.) A surveni, a se apropia o intemperie. – **30.** (Refl.) A amenința, a făgădui (Arg., se construiește cu prep. *cu*). – Mr. (*a*)*las*, megl. *las*, istr. *lọsu*.

Lat. *laxāre* (Diez, I, 243; Pușcariu, 945; Candrea-Dens., 953; *REW* 4955; *DAR*), cf. it. *lasciare*, prov. *laissar*, fr. *laisser*, alb. *lëšoń* (Philippide, II, 646). – Der. *lăsător*, adj. (neglijent); *lăsătoare*, s. f. (cărare de oi); *lăsiu*, adj. (neglijent); *lăsat*, s. n. (abandon; părăsire; carnaval); *lăsătură*, s. f. (lăsare; omisiune; deprimare); *lăsăciune*, s. f. (iertare; separare; divorț, înv.); *lăsămînt*, s. n. (Trans., legat, testament, moștenire). 4715

lașcă, s. f. – (Înv.) Grație, favoare, hatîr.

Pol., rut., rus. *laska* (Tiktin). – Der. *lascav* (var. *lascăv*), adj. (generos, darnic), din bg., rut. *laskav*, pol. *laskawy*, rus. *laskovyj*. 4716

lașcă, s. f. – Tăietei.

Mag. *laska* (*DAR*). În Trans., cf. *lacșe*. 4717

lăscaie (-ăi), s. f. – Para, aspru, monedă divizionară de cupru, valoare, înv. paritate. – Var. *lescaie, lețcaie*.

Rut. *ljackyj* „polonez", pol. *lakci* „polonez" (Tiktin; *DAR*). Se folosește puțin la pl., principalul său înțeles fiind acela de termen de comparație, pentru a indica un obiect fără valoare, ca sp. *pito, pizca*. – *Lăscăiață*, s. f. (Olt., Banat, oală cu două toarte) pare să se explice prin ideea de „oală fără valoare, hîrb" (Candrea). 4718

lăstăviță (-țe), s. f. – (Banat) Bucată de pînză sau de postav.

Sl., cf. rus. *lastovica* „buzunar"; dar lipsește etimonul direct. Legătura cu sb. *lastavica* „rîndunică", indicată de *DAR*, nu este certă. 4719

lăsti (-tesc, -it), vb. – A înșela, a păcăli.

Sl. *lĭstiti* (*DAR*). Împrumut cult, sec. XVI, înv. – Der. *lăstitoriu*, adj. (înv., înșelător); *lăstiv*, adv. (înșelător, înv.), din sl. *lĭstivŭ*. 4720

lastic (-curi), s. n. – Un fel de stofă. – Var. *lastric*.

Engl. *lasting* (Tiktin; *DAR*), prin intermediul rus. *lastik* (Vasmer, II, 17), sec. XIX. Relația cu ngr. λαστίχι, tc. *lastik* „cauciuc" (Graur, *GS*, VI, 332) nu este evidentă. Var. indică o încrucișare cu *lastră*. – *Halastîncă* (var. *alastîncă*), s. f. (un tip de stofă), înv., în Mold., pe care Cihac, II, 133, urmat de *DAR* și Candrea, o pune în legătură cu rus. *cholstinka*, este doar o var. a lui *lastic*. 4721

lăstră (-re), s. f. – Postav de lînă, de proveniență orientală.

Origine necunoscută. După Tiktin și Scriban, din it. *lastra* „piatră de pavaj, placă", caz în care

sensul inițial ar fi de „împărțit în pătrate"; dar această ipoteză nu merge cu originea orientală a cuvîntului și cu produsul. Sec. XVII, înv. **4722**

lăstun (–ni), s. m. – Pasăre, Hirundo rustica.

Sl. *lastunŭ, lastuna* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 28; Cihac, II, 166; Conev 54; *DAR;* Tiktin) era numele unei specii de rîndunică, cf. sl. *lastovica* „rîndunică", bg., rus. *lastovica*, sb., cr. *lastavica*, Hasdeu, *Cuv. din Betrîni*, I, 287, credea că acest cuvînt ar fi dacic, cf. alb. *loš* (cf. și Philippide, II, 720). **4723**

lat (–tă), adj. – **1.** Larg, spațios. – **2.** Amplu, întins. – **3.** Plan, plat. – **4.** (Arg.) Grav, serios (mai ales în expresia *e lată* „treaba-i serioasă"). – **5.** Emfatic, bombastic, umflat. – **6.** (Adv.) Ca o piatră, ca o greutate moartă. – **7.** (S. n.) Lățime. – **8.** (S. n.) Partea plană a unui obiect. – **9.** (S. n.) Lățimea sabiei. – **10.** (S. m.) Lățimea unei țesături. – **11.** (S. m.) Plastron de cămașă, piept. – **12.** (S. m., Arg.) Orz.

Lat. *latus* (Pușcariu 964; Candrea-Dens., 955; *REW* 4935; *DAR*), cf. it. *lato*, prov. *lat*, sp. *lado*, cu uz subst. (cf. totuși Dante, I, XIII, 13: *ali hanno late;* v.sard. *lata* „lățime" (Atzori 212); bearn., lat. „larg"). E sinonim și concurent cu *larg*. Pentru sensul 11, care se folosește mai ales la pl., Bogrea, *Dacor.*, IV, 826 și *DAR* pornesc de la germ. *Latz* „corset, piept"; dar e evident că-i vorba de o aplicare specială a sensului 10, cf. fr. *largeur*, sp. *ancho*, ca termeni de croitorie. Pentru semantismul de sub 12, cf. sp. *ladilla*.

Der. *lățîi* (var. Banat *lățîiu*), adj. (turtit, plat); *lățăreț*, adj. (turtit, plan; bîlbîit); *lățăreț*, s. m. (varietate de scrumbie, Scomber pelamys); *lățireață*, s. f. (Trans., măsură de un sfert de litru); *latiță* (plantă nedeterminată, cu frunze late); *lățeață*, s. f. (varietate de șobolani de cîmp, Myoxus glis); *lateș*, adj. (cu coarne desfăcute); *lățăuș*, s. m. (nimfa țînțarului Culex pipiens); *lătete*, s. n. (Banat, scîndură); *lățiș*, adv. (oblic, în sensul lățimii); *lățîng*, adj. (rar, interminabil, fără sfîrșit), cu un suf. neuzual, cf. *nățîng; lăți*, vb. (a lărgi; a turti, a netezi; refl., a se extinde, a se propaga, a se răspîndi), de la *lat*, dar cf. lat. *latesco* (Pușcariu 48; Candrea-Dens., 956); *lăție*, s. f. (înv., extensiune); *lățime*, s. f. Cf. *latură*. În compusele *bucălat, codălat, –lat* nu este adj. (cf. Spitzer, *Dacor.*, V, 332 și *REW* 4934), ci suf. *–at* cu infix expresiv. **4724**

laț (–țuri), s. n. – **1.** Lasou, arcan. – **2.** (Mar.) Nod alunecător. – **3.** Nod alunecător pentru spînzurat sau gîtuit. – **4.** Ochi de sfoară pentru prins păsări. – **5.** (Arg.) Cravată. – Mr. *alaț*, megl. *laț*.

Lat. *laqueus* (Diez, I, 240; Pușcariu 947; Candrea-Dens., 957; *REW* 4909; *DAR*), cf. alb. *ljak* (Philippide, II, 645), it. *laccio* (calabr. *lazzu*), prov. *latz*, fr. *lacs*, cat. *llas*, sp. *lazo*, port. *laço*. **4725**

laț (–ți), s. m. – Leat, șipcă, par. – Var. *leț, leaț*.

Germ. *Latte*, prin intermediul săs. *laz* (Borcea 196; *DAR*), cf. mag. *léc* (Gáldi, *Dict.*, 141). – Der. *lățui* (var. *lețui*), vb. (a face o palisadă sau o estacadă); *lățuitor*, s. m. (tăietor de pari); *lățuitor*, s. n. (burghiu, sfredel). **4726**

lațe, s. f. pl. – **1.** Plete, chică. – **2.** Smoc, moț. – Var. *(lo)loațe*.

Origine necunoscută. Giuglea, *Dacor.*, II, 394 pornea de la var. *loațe* pe care o considera reprezentantă din germ. *Locke* „buclă". *DAR* se gîndește la un lat. **lacia* „petic", din aceeași rădăcină cu *lacerăre*. – Der. *lățos*, adj. (pletos, cu păr lung; Trans., zdrențăros, murdar); *loloți*, vb. refl. (a face noduri, a se încurca); *loloțată*, s. f. (varietate de struguri). **4727**

latîn (–nă), adj. Locuitor din Latium.

Lat. *latinus* (sec. XVII). Este dublet al lui *letin*, s. m. (străin; eretic), din mag. *latin*, sb. *latin* și al lui *latină*, s. f. (străinătate; lume străină), cf. *REW* 4927. – Der. *latinesc* (var. înv. *lătinesc, letinesc*), adj. (latin); *latinește*, adv. (în latină); *latinie* (var. *lătinie*), s. f. (înv., latină), toate din sec. XVII; *latinism*, s. n.; *latinist*, s. m.; *latinitate*, s. f.; *latiniza*, vb. (a romaniza, a face latin), toate din sec. XIX. **4728**

lățiță (–țe), s. f. – (Banat) Plastron, piept de cămașă.

Sb. *latica* (Candrea). – Der. *lățiar*, s. n. (Banat, colier de mărgele de sticlă), cf. *DAR*. **4729**

lătra (lătru, –at), vb. – A scoate sunete specifice cîinilor. Mr. *alatru, alătrare*, megl. *latru*, istr. *lotru*.

Lat. *latrăre* (Pușcariu 949; Candrea-Dens., 958; *REW* 4928; Pascu, I, 30; *DAR*), cf. it. *latrare*, cat. *lladrar*, sp. *ladrar*. – Der. *lătrat*, s. n.; *lătrător*, adj. (care latră); *lătrător*, s. m. (cîine); *lătrătură*, s. f.; *alătra*, vb. (Olt., Banat, a lătra), cu *a–*, cf. *acoperi*, sau direct din lat. *allatrare* (Scriban). **4730**

latură (–ri), s. f. – **1.** Coastă, rînă, flanc. – **2.** Bord, margine, țărm. – **3.** Extremitate, cap, parte laterală sau terminală a unui obiect. – **4.** (Înv.) Regiune, provincie. – Var. *lature*, pl. *lături*.

Din *lat*, s. n., din al cărui pl. *laturi* s-a reconstituit un sing. analogic, cf. *fagure, gaură* (Caragață, *BF*, III, 39). Ar putea reprezenta de

asemeni și pl. lat. *latera* (Pușcariu,. 950; Candrea-Dens., 961; *REW* 4934; *DAR;* Candrea; Tiktin), cf. v.it. *latora*. În sfîrșit, Ascoli, *Arch. glott. it.*, II, 529 și Scriban se gîndesc la lat. *latus, lateris*, ceea ce pare mai puțin probabil. Pl. *laturi* pare că s-a specializat în epoca modernă cu sensul de „părți, coaste", în timp ce pl. *lături*, se folosește aproape exclusiv în expresii fixe; *în lături*, adv. (la o parte; aparte, afară; în afară); *pe de lături*, adv. (de ambele părți; indirect); *alături* (var. *alăturea*), adv. (lîngă, aproape de).

Der. *lăturalnic*, adj. (lateral; indirect; ascuns, nedemn), cu suf. *-nic; lătural*, adj. (lateral), creație artificială a lui Odobescu, după fr. *latéral*, neuzitată; *lăturean*, adj. (Trans., periferic; Trans., străin, venetic, de afară); *lăturiș*, adj. (Banat, străin); *lăturiș*, adj. (lateral); *lăturaș*, adj. (lateral); *lăturaș*, s. m. (locuitor al periferiei sau al unui cartier; înv., locuitor care plătea numai dările la un feudal, fără să aibă obligații față de principe; înv., străin, din afară; muncitor la minele de sare; cal de alături; cal de ajutor; nimfă de țînțar; ultimii dinți ai calului); *lăturar* (var. *lăturaș, lăturință*), s. n. (scîndura care se adaugă la căruță, pentru a fi încărcată mai mult); *alătura*, vb. (a pune alături, a compara; a reuni, a adăuga); *delătura*, vb. (a despărți), de la expresia *de lături; înlătura*, vb. (a despărți, a separa; a da deoparte, a suprima); *lătunoaie* (var. *lătunoi, lăturoi*), s. f. (răritură, bucată de pînză neapretată și scămoșată; bucată de lemn, scîndură tăiată de lîngă scoarță), de la *latură* cu suf. augmentativ *-oi; lătunoios*, adj. (plin de scame; plin de rărituri). 4731

lătură (-ri), s. f. – Zoi, apă murdară. – Mr. *lătură*.

Lat. **lavatūra* (Pușcariu, 951; Candrea-Dens., 935; *REW* 4953; *DAR*), cf. alb. *ljatirë* (Philippide, II, 646), it. *lavatura*, prov., sp., port. *lavadura*, fr. *lavure*. Cf. *la*. – Der. *lăturar*, s. n. (Trans., Banat, copaie sau vas pentru lături); *lături*, vb. (Olt., a spăla superficial, a spăla cu apă murdară). 4732

lăuda (laud, -at), vb. – 1. A elogia, a admira. – 2. (Refl.) A se făli. – 3. (Refl.) A se crede, a fi încrezut. – Mr. *alavdu, alăvdare*.

Lat. *laudāre* (Pușcariu 953; Candrea-Dens., 962; *REW* 4938; *DAR;* Pascu, I, 31), cf. alb. *lëvdoń* (Philippide, II, 645), it. *lodare*, prov. *lauzar*, fr. *louer*, cat. *lloar*, sp. *loar*, port. *louvar*. – Der. *laudă*, s. f. (elogiu, lăudare, îngîmfare), postverbal sau direct din lat. *laudem*, cf. alb. *laft*, sp., port. *loa; lăudoare*, s. f. (înv. elogiu, laudă), din lat. pop. *laudōrem* (Candrea-Dens., 966); *lăudăre*, s. f. (înv., îngîmfare); *lăudăroș(en)ie*, s. f. (îngîmfare); *lăudăciune*, s. f. (înv., elogiu), din lat. *laudatiōnem; lăudător* (var. înv. *lăudătoriu*), adj. (elogios), din lat. *laudatōrius* (*REW* 4939); *lăudăros* (var. Banat *lăuduros*), adj. (îngîmfat); *lăudabil*, adj., după it. *laudabile; prealăuda*, vb. (înv. a se lăuda), după sl. *pohvaliti*. 4733

lăun (-ni), s. m. – Plantă, Myriophyllum verticillatum.

Origine obscură. Pare cuvînt înrudit cu vb. *la* „a spăla" (după Bogrea, *Dacor.*, II, 667, prin intermediul unui lat. **lavōnem* „spălătorie"; mai curînd cu ajutorul suf. expresiv *-un*, cf. *băuna, găunos* etc.). Este plantă care crește în ape stătătoare; dar formarea cuvîntului e puțin clară. – Der. *lăunos*, adj. (murdar); *Lăunele*, s. f. pl. (rîu în Olt.), al cărui nume este vizibil identic cu cuvintele anterioare (după Iordan, *Rum. Toponomastik*, 141, cf. *DAR*, din lat. *leonem*). 4734

laur (-ri), s. m. – 1. Plantă, Datura stramonium. – 2. Dafin (Laurus nobilis).

Lat. *laurus* (Candrea-Dens., 967; *REW* 4943; *DAR*), cf. it. *alloro*, prov. *laur*, fr. (*laurier*), sp., port. (*laurel*). Al doilea sens este împrumut cult. 4735

lăuruscă (-ște), s. f. – 1. Viță sălbatică. – 2. Agriș sălbatic. – Var. *rouruscă*.

Lat. *labrūsca* (Pușcariu, 956; Candrea-Dens., 968; *REW* 4814; *DAR*), cf. it. *lambrusca*, fr. *lambruche, lambrusque*, sp. *labrusca*, alb. *lërrušk* (Philippide, II, 645). Var. arată o încrucișare cu *roud*. 4736

lăută (-te), s. f. – Instrument muzical. – Var. *alăută*.

Tc. *lauta*, din arab. *al 'ūd* (T. Papagahi, *GS*, VII, 294), cf. ngr. λαούτο, bg. *lauta*, alb. *lavut*, it. *liuto* (calabr. *lautu*), fr. *luth*, sp. *laud*, port. *alaude*, germ. *Laute*.

Der. *lăutar*, s. m. (muzicant țigan, violonist etc.; trîntor, bărzăun), cu var. *alăutar, (a)lăutaș; lăutăreasă*, s. f. (nevastă de muzicant; dans specific); *lăutăresc*, adj. (caracteristic lăutarilor); *lăutărește*, adv. (ca lăutarii; după ureche, fără să fi învățat muzică). Din rom. provin țig. *labutaris* „muzicant, violonist" și probabil bg. *lautar* (Capidan, *Raporturile*, 232). 4737

lăuză (-ze), s. f. – Femeie care tocmai a născut. – Var. *lăhuză, le(h)uză*, cu der.

Ngr. λεχούσα, din gr. λεχώ, *-ους* „lăuză" (Roesler 571; Tiktin; *DAR*), cf. tc. *lögüşa*, bg. *lehusa*, mr. *lihoană* < ngr. λεχῶνα (după Conev 59, rom. ar veni din bg.). – Der. *lăuzie*, s. f. (naștere, stare postnatală), din ngr. λεχουσία; *lăuzi*, vb. (a se scula după naștere). 4738

lavdạn, s. n. – Ţesătură de mătase.
Tc. *lavdan* (Şeineanu, III, 73). 4739

lạviță (-ţe), s. f. – Pat de scînduri, culcuş. – Var. *laiță*.
Sl. (bg.) *lavica* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 28; Cihac, II, 166; Conev 62; *DAR*), cf. sb. *lavic*, ceh. *lavice*, pol. *ławica*, ţig. *lavica*. – Var., din bg. *lajca* (Scriban). – Der. *la(v)icer*, s. n. (covor mic pentru mobilă sau bănci). 4740

lạvră (-re), s. f. – 1. Comunitate sau mănăstire de călugări de rit oriental, care trăiesc în chilii individuale. – 2. Adunare zgomotoasă, hărmălaie, harababură.
Ngr. λαύρα, parţial prin intermediul sl. (bg., rus., sb.) *lavra* (Tiktin; *DAR;* cf. Vasmer, *Gr.*, 38). Sensul al doilea se datorează unei confuzii cu *havră*. – Der. *lavriot*, s. m. (călugăr care aparţine la o lavră). 4741

lavrentịnă (-ne), s. f. – Plantă, Ajuga reptans.
Lat. *Laurentina*, sec. XIX (Tiktin). Pare un der. artificial. 4742

laz (-zuri), s. n. – Pămînt desţelenit.
Sl., cf. sb., cr. *laz*, rut. *ljaz* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 28; Cihac, II, 166; Conev 41), cf. alb. *las*, mag. *laz*. – Der. *lăziṣoară*, s. f. (răchită, mlajă); *lăzui*, vb. (a desţeleni); *lăzuit*, s. n. (desţelenire). 4743

laz (-zi), s. m. – Populaţie din regiunea Caucaz.
Tc. *laz* (*DAR*). – Der. *lăzească*, s. f. (dans tipic). 4744

lăzărẹl, s. m. – Sărbătoare populară în ajunul Duminicii Floriilor.
De la *Lazăr*. – Der. *lăzăriță*, s. f. (fată care merge din casă-n casă, cîntînd cîntece ocazionale, în sărbătoarea numită *Lăzărel*). Cf. Tagliavini, *Arch. Rom.*, XII, 186. 4745

lazaręt (-turi), s. n. – 1. Leprozerie. – 2. Infirmerie.
It. *lazzaretto*, prin intermediul germ. *Lazarett;* pare să fi fost introdus în timpul ocupaţiei austriece din Oltenia, în prima jumătate a sec. XVIII. 4746

lazụr s. n. – Lazulit, lapislazuli.
Germ. *Lasur(stein)*, lat.med. *lazurius*, din arab. (per.) *lazaward*, cf. *lagiverde* (Tiktin; *DAR*); cf. pol., rus. *lazur*. 4747

leạc (-curi), s. n. – 1. Medicament, remediu. – 2. Tratament. – Megl. *leac*.
Sl. *lěkŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 28; Miklosich, *Lexicon*, 349; Cihac, II, 166), cf. bg., cr., slov., rut. *lĕk*, sb. *ljak*, pol. *lek*. – Der. *lecui*, vb. (a trata; refl., a-şi reface sănătatea, a se pune pe picioare; a se îndrepta, a se ameliora), din sl. *lěkovati, lěkuję*, sau din *leac; nelecuit*, adj. (iremediabil); *lecuitor*, adj. (care lecuieşte, care vindecă); *lecuitor*, s. m. (doctor); *lecuință*, s. f. (înv., remediu, tratament); *lecuială*, s. f. (vindecare, îndreptare). – Cf. *leacă*. 4748

leạcă, s. f. – Pic, cîtime mică, fărîmă, pişcătură, fir, bob, strop. (Se foloseşte numai cu art. indef. *oleacă* „puţin").
Ngr. ὀλιγάκι dim. al lui ὀλίγο (Cihac, II, 680; Philippide, *Principii*, 107; Scriban). Ngr. se pronunţă şi ὀλιάκι; cf. abruz. *licca* „un pic". A ajuns să se confunde cu *leac* „remediu", prin obişnuinţa de a administra medicamentele în cantităţi foarte mici; din această confuzie rezultă *leac*, s. n. (pic), *de leac* (încrucişat cu *de loc*) „complet, total, fără limite". Pentru separarea lui *o*, considerat greşit ca art., cf. *strachină* şi, în sens contrar, *omidă*. 4749

leạfă (-lęfi), s. f. – 1. Soldă, remuneraţie a soldaţilor plătiţi. – 2. Salariu. – Var. (înv.) *lefea*, (pl.) *lefuri*.
Tc. *ülefe, ölefe* (Şeineanu, II, 233; Cihac, II, 539; Berneker 683), cf. ngr. λουφές, bg. *lefe*, alb. *ljufe*, sb., rut. *lefa*, pol. *lafa*. Sec. XVII. – Der. *lefegiu*, s. m. (înv., mercenar, soldat de origine străină; salariat), din tc. *lefeci; lefar*, s. m. (Bucov., funcţionar, subaltern); *lefaș*, s. m. (salariat). 4750

leạfă (-ęfe), s. f. – 1. Partea scobită a unei linguri, găvan. – 2. Polonic de lemn, lingură de lemn. – 3. Mai de lemn, paletă, rachetă. – 4. Lamă, tăişul unor instrumente. – 5. Capătul daracului. – Var. (Bucov.) *leaşcă*.
Germ. *Löffel* „lingură", prin intermediul săs. *leifel* (Lacea, *Dacor.*, IV, 779; *DAR*). 4751

leạgăn (-ne), s. n. – 1. Pătuţ care se balansează pentru copiii mici. – 2. Început, origine. – 3. Scrînciob, dulap. – 4. (Înv.) Caleaşcă, şaretă. – 5. Scăunel, capra vizitiului la trăsurile cu suspensie. – 6. Vîrşă, instrument de pescuit de formă conică. – Var. *leangăn, leagănă*. Mr. *leagîn*, megl. *legăn*, istr. *leagăr*.
Der. *legăna*, vb. (a da în leagăn un copil); „a adormi" cu cîntece un copil; a dezmierda, a desfăta; refl. a se da în leagăn, a merge legănat, a se balansa; refl. a se clătina, a oscila, a se bălăbăni; refl. înv., a se îndoi, a şovăi); *legănător*, adj. (care încîntă); *legănătoare*, s.f. (servitoare care leagănă); *legănătură*, s.f. (legănare).
Origine nesigură. Pare să provină dintr-un lat.

**lecane, *lecanis*, din gr. λεκάνη (și, de asemeni, λακάνη sau λεκάνιον) „taler, găleată, jgheab", cf. rus. *lochanĭ* „lighean" (Vasmer, II, 62). De fapt, forma tradițională a leagănului este cea a unei copăi făcute dintr-un trunchi de copac tăiat în două, în direcția înălțimii, și scobit, cf. *albie, copaie*. După Boissacq 568, cuvintele gr. provin, prin intermediul lui λέκος „taler", dintr-o rădăcină indoeurop. **leq-* „a se încovoia", cf. lat. *lanx* „taler, terezie de balanță". Semantismul pare normal: nu și fonetismul, care prezintă o oarecare dificultate. Ar trebui să se admită o schimbare de accent, facilitat poate de vb. *legăna* (cf. *pieptene–pieptăna, cumpănă–cumpăni, geamănă–îngemăna* etc.). Și așa, rezultatul ar trebui să fie *leagînă* (ca în mr.), unde *î* s-ar fi deschis sub influența lui *e* anterior și al lui *e* final de la pl. Forma de pl. a oscilat de la *leagene* (sec. XVII, înv.) > *legene* la *leagăne*, care este forma acceptată astăzi, poate datorită unei repugnanțe instinctive de a admite schimbarea lui *g* > *ğ* în interiorul cuvîntului. Este un cuvînt comun (*ALR*, I, 287); și prezența formei rotacizate (cf. istr.) arată fără putință de tăgadă o apartenență la fondul lingvistic primitiv.

Der. din gr. λεκάνη sau λαγένα a fost deja propusă de Roesler 571, dar nu a fost acceptată, și nici n-ar putea fi, căci Roesler pornea de la gr. modernă. Laurian și Massim se gîndeau la gr. λίχνον „leagăn"; și Candrea presupune că acest ultim cuvînt ar fi trecut în lat. în forma **ligĭnus*, a cărei der. nu pare corectă (căci dificultatea rezultatului *gi* > *gă*, se explică, neconvingător, prin paralelismul cu *cearcăn* și *mesteacăn*). Toate celelalte ipoteze pleacă de la vb. *legăna*, considerat ca originar, în timp ce *leagăn* ar fi un postverbal.

Părerea cea mai acceptată astăzi, din cîte se pare, este cea a lui Pușcariu, care se bazează pe un lat. **lĭgĭnare*, der. din *ligare*. Explicația semantică se găsește în faptul că anumite leagăne se leagă de o grindă din tavan pentru a le ușura balansul (Pușcariu, *Lat. ti*, 172; Pușcariu 957; *REW* 5028; Tiktin; Pușcariu, Dacor., I, 228; Rosetti, I, 58 și 168; Iordan, *BF*, IX, 149; cf. Rohlfs, *Differenzierung*, 57; Drăganu, *Dacor.*, III, 509–14, explica lat. **lĭgĭnare* printr-un radical **lig-* „a mișca"). – Dar obiceiul leagănelor legate de tavan există doar în Trans. și nu e sigur că-i cel inițial; fonetismul nu încetează să prezinte dificultăți; și nici evoluția semantică propusă nu pare probabilă, deoarece **lĭgĭnare* leagăne ar trebui să însemne, după același Pușcariu, „a lega leagănul", adică faza de pregătire a lui legăna, care se dă o singură dată; așa că **lĭgĭnare* doar în mod forțat ar putea ajunge să însemne „a legăna" (după cum în *iter facere* nu putem conchide că *facere* ar putea ajunge să însemne „a călători"). Cu atît mai puțin pare convingător etimonul **leviginare*, de la *levis* compus cu *aginăre* (Candrea–Dens., 943; Densusianu, *GS*, II, 317), cu sensul de „a se mișca încet". În fine, nu sunt probabile explicațiile încercate pe baza împrumuturilor moderne din mag. *lengetni, logatni* (Cihac, II, 511); din alb. *lëkunt* „a legăna" (Miklosich, *Rum. Unters.*, II, 22); din bg. *legalo* „cuib" (Byhan 264); din mag. *lengeni* „a undui, a face valuri" (Scriban). **4752**

leah (–huri), s. n. – Dependințe, accesorii. – Var. *leau.*

Sb. *lecha* „scîndură, arie". **4753**

leah (lęhi), s. m. – Polonez. – Var. (înv.) *leav, leș.*

Sl. *lĕchŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 29; Byhan 317), cf. rut. *ljach*, tc. *leh*. – Der. *leașcă*, s. f. (polonează); *leșesc*, adj. (polon); *leșește*, adv. (ca polonezii); *Lehia*, s. f. (Polonia, înv.); *Lehliu*, nume propriu, din tc. *lehli* „polonez". – Cf. *lăscaie*. **4754**

leal (–lă), adj. – Credincios, cinstit.

It. *leale*. Este dubletul lui *loial*, adj. (leal), din fr. *loyal*, mai puțin folosit. – Der. *lealitate* (var. *loialitate*), s. f. (faptul de a fi leal), din it. *lealtà*, fr. *loyauté*. **4755**

leamă (–ęme), s. f. – Bățul de la năvodul de pescuit.

Rut. *ljama* (*DAR*). **4756**

leancă (–ęnci), s. f. – **1.** Manta. – **2.** Haină uzată. – **3.** Femeie neglijentă.

Rut. *ljanka* „haină de pînză de in", din sl. *lininŭ* „de in" (Cihac, II, 167; Iordan, *Dift.*, 78; *DAR*), cf. pol. *lnjanka*. Scriban derivă ultimul sens din numele de femeie *(I)leana;* cf. totuși, pentru evoluția semantică, *buleandră, treanță, hanță* etc. *Leancă*, s. f. (urzitoare) pare să fie același cuvînt (sensul ar fi de „alergătoare", femeie desfrînată, cf. numele său popular *alergătoare* și expresia *a umbla leanca* „a hoinări"). Skok 71 și *DAR* pleacă de la sb. *lijenka* „prăjină de întins rufele spălate"; dar semantismul nu este convingător. **4757**

leandru (–ri), s. m. – Plantă cu flori (Nerium oleander). – Var. *oleandru.*

Germ. *Oleander* sau it. *oleandro*, cf. tarent. *lendru*, rut. *olijander*, sb. *leandra*. **4758**

leașă (–ęse), s. f. – **1.** Împletitură de nuiele. – **2.** Rogojină. – **3.** Tipar de brînză. – **4.** Hambar. – **5.** Cușcă, coteț de nuiele pentru bătut porumbul.

– 6. Instrument de pescuit. – 7. Zăgaz, baraj. – Mr., megl. *leasă*.

Sl. (bg., slov., rus.) *lěsa* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 29; Cihac, II, 167; Iordan, *Dift.*, 145; Conev 65 şi 75), cf. sb. *ljesa*, mag. *lésza*. Din sl. *lěsŭ* „pădure", cf. slov., rus. *lěs* „pădure", de unde şi *leasă*, s. f. (desiş). 4759

leąt (–turi), s. n. – 1. An, dată. – 2. Recrutare, contingent. – 3. Recrut, răcan. – 4. Soldat care aparţine aceluiaşi contingent cu altul, camarad.

Sl. *lěto* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 29; Miklosich, *Lexicon*, 351; Cihac, II, 167). Din forma de „a data documentele", sl. *vŭ lěto* „în anul", provine *veleat* (var. înv. *vâleat*), s. n. (dată; loc, termen; viaţă). – Comp. *letopiseţ*, s. n. (cronică, anale), din sl. *lětopisĭcĭ*. Cf. *îndelete*. 4760

lębădă (–będe), s. f. – Pasăre (Cygnus musicus).

Sl. (bg., rus.) *lebedĭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 28; Cihac, II, 166; Conev 55), cf. sb., cr., slov. *labud*. – Der. *lebădoi* (var. *lebedoi*), s. m. (masculul păsării). 4761

lęciu, s. m. – (Sens adverbial) Şiroind, ud leoarcă.

Mag. *locs* „mlaştină" (Cihac, II, 511); după Drăganu, *Dacor.*, IV, 1553 şi *DAR*, din mag. *lecs* „zeamă lungă". – Der. *leciui* (var. *leciuri*, *liciuri*), vb. (a plescăi; a sorbi zgomotos). 4762

lęctică (–ce), s. f. – Litieră. – Var. (înv.) *leftică*, *leptică*.

Lat. *lectica* (sec. XVII). Candrea, *Elemente*, 404, presupune, nu ştim cu cîtă dreptate, că mag. *laptika* „car cu două roţi" provine din rom. 4763

lęcţie (–ii), s. f. – Oră de învăţămînt; temă. – Var. *lecţiune*.

Lat. *lectionem*, cu pron. din germ. *Lektion* (sec. XIX), cf. pol. *lekcja*, rus. *lekcija*. – Cf. *lector*, s. m., din fr. *lecteur*; *lectură*, s. f., din fr. *lecture*. 4764

leduncă (–ci), s. f. – Cartuşieră. – Var. (înv.) *lăduncă*.

Rus. *ladunka*, din germ. *Ladung*, cf. tc. *ladinġa* (Cihac, II, 163; *DAR*). Sec. XVIII. 4765

left (–ţi), s. m. – 1. Monedă de aur de cinci ducaţi. – 2. Medalie, medalion. – 3. Colier, salbă.

Ngr. λεφτόν, formă populară a lui λεπτόν „centimă" (Cihac, II, 668; *DAR*; Gáldi 205). Nu este posibilă der. din bg. *levče* „monedă" (Pascu, *Arch. Rom.*, VII, 559). Sensul 3 se explică prin uzul comun al medaliilor de aur cu mărgele în şirag. 4766

lęfter (–ră), adj. – Fără bani. – Mr. *elefter* „liber".

Ngr. ἐλεύθερος „liber" (Tiktin; *DAR*; Gáldi 205), interpretat glumeţ, cf. alb. *ljeftër* „liber", bg. *levter* „celibatar". – Der. *lefteri*, vb. (a curăţa, a lăsa fără bani); *lefterealâ*, s. f. (cheltuială mare; acţiunea de a rămîne fără bani); *lefterie*, s. f. (credit), din ἐλευθερία „libertate" (*DAR* se îndoieşte fără motiv de această explicaţie, bazată pe o dificultate semantică; trebuie să fie o aluzie la închisoarea pentru datornici, instituţie care făcea din pierderea creditului un sinonim cu pierderea libertăţii). 4767

legą (–g, –ąt), vb. – 1. A prinde cu o sfoară etc. – 2. A uni, a adăuga, a înlănţui cu noduri sau legături. – 3. A amara, a fixa, a propti. – 4. A îmbuca, a îmbina, a umple. – 5. A strînge, a împiedica mişcarea, a înţepeni. – 6. A cartona, a broşa (o carte). – 7. A vorbi coerent. – 8. A încinge, a înfăşura. – 9. A înflori, a rodi. – 10. A întări, a solidifica un sos. – 11. A îngroşa o marmeladă. – 12. A fixa, a stabili, a decide, a institui. – 13. A obliga, a constrînge, a sili. – 14. A impune precepte morale sau bisericeşti. – 15. A uni prin căsătorie. – 16. A prohibi, a interzice. – 17. A face pe cineva neputincios prin intermediul vrăjilor. – 18. A comunica, a pune în legătură. – 19. (Refl.) A intra în contact, a se împrieteni. – 20. (Refl.) A se dedica. – 21. (Refl.) A se încăiera cu cineva. – 22. (Refl.) A se compromite, a se obliga. – Mr. *leg*, *ligare*, megl. *leg*, *ligari*, istr. *legu*.

Lat. *lĭgāre* (Puşcariu 958; Candrea-Dens., 969; *REW* 5024; *DAR*), cf. it. *legare*, prov., sp., port. *liar*, fr. *lier*. Sensul 17, explicat greşit de Iordan, *BF*, IX, 140, plecînd de la obiceiul de a castra tăuraşii legîndu-le testiculele (cf. M. L. Wagner, *BF*, X, 158), este o evoluţie normală a sensurilor 14 şi 16.

Der. *legat*, adj. (unit, fixat, înţepenit; broşat, coerent; gros, dens; robust, voinic; obligat; îngrădit; neputincios; împlinit, format perfect, se zice despre persoane); *legător*, adj. (care leagă); *legător*, s. m. (cel care leagă cărţi, paie etc.; încărcător de snopi); *legătorească*, s. f. (cea care leagă cărţi, snopi); *legătoare*, s. f. (legătoreasă; bandă, faşă; aliaj, amestec; cravată; grindă); *legătorie*, s. f. (atelier de legare a cărţilor, serviciul legătorului; Arg., razie); *legământ* (mr. *ligământu*), s. n. (legătură; relaţie; convenţie, pact, obligaţie, compromis; farmec, descîntec, vrajă), cu suf. *–mînt* (după Puşcariu 959; Candrea-Dens., 972; *REW* 5023; *DAR*, direct din lat. *lĭgamentum*); *legătură*, s. f. (unire; broşare de carte; coardă,

curea; lanț, fiare; copulă; legare de pământ; înv., fundament, ciment; bandaj, pansament; mănunchi, snop; boccea, pachet; relație, tratat; unire, alianță; uniune liberă, relații amoroase; convenție, acord; compromis, obligație; mandat, obligație religioasă sau morală; decret ecleziastic; descîntec menit să îndepărteze lupii; vrajă care împiedică pe proaspătul căsătorit să realizeze unirea trupească), cu suf. *-tură* (după Pușcariu 960; Candrea-Dens., 970; *REW* 5026; *DAR*, direct din lat. *līgatūra*, cf. mr. *ligătură*, it. *legatura*, sp. *ligadura*); *legătui*, vb. (a obliga; refl. a se obliga, a se compromite; refl., a se înțelege, a cădea de acord), cu suf. *-ui; legătuială*, s. f. (învoială, acord; obligație); *legătuință*, s. f. (legătură, laț; obligație, pact). Cf. *dezlega*. 4768

legą (-g-, -ąt), vb. – A lăsa prin testament, a porunci, a cere, a lăsa.

Lat. *legare* (sec. XIX), fr. *léguer*. Nu se obișnuiește să se conjuge. – Der. *leg*, s. n. (înv., legat, poruncă), din fr. *legs; legat*, (var. înv., *legată, legatum, legaton*), s. n. (danie, mandat), din lat. *legatum*, în parte prin intermediul ngr. λεγάτον (sec. XVII, figurează în Îndreptarea legii); *legatar*, s. m., din fr. *légataire*, și mai înainte din lat. *legatarius; legat*, s. m. (delegat papal), din lat. *legatus* (sec. XVII); *legați(un)e*, s. f., din fr. *légation; delega*, vb., din fr. *déléguer; delegați(un)e*, s. f., din fr. *délégation; relega*, vb., din fr. *reléguer*. 4769

lęge (-gi), s. f. – **1.** Putere, autoritate. – **2.** Normă, regulă. – **3.** Regulă divină. – **4.** Religie, credință, confesiune. – **5.** Drept. – **6.** Justiție, tribunal. – **7.** Sentință, decizie judecătorească. – Mr. *leage*.

Lat. *lēgem* (Densusianu, *Hlr.*, 192; Pușcariu 961; Candrea-Dens., 974; *REW* 5008; *DAR*), cf. alb. *lidzë* (Philippide, II, 646), it. *legge*, prov., port. *lei*, fr. *loi*, cat. *lley*, sp. *ley*. Sensul de „religie" este vechi rom., cf. sp. *ley* „religie, credință", gal. *lei* „fidelitate", fr. *loi* „religie"; de aceea nu se susține ipoteza lui Șeineanu, *Semasiol.*, 77, care explică acest sens din rom. prin sl. *zakonŭ*.

Der. *legiui*, vb. (a stabili prin lege; a judeca, a da sentințe), cu suf. *-ui; legiuire*, s. f. (legislație; dispoziție legală, normă; justiție; litigiu); *nelegiuire*, s. f. (injustiție; crimă, sacrilegiu, impietate; delict, ilegalitate); *legiuit*, adj. (legal; legitim, drept; condamnat); *nelegiuit*, adj. (ilegal; injust; criminal; nelegitim, bastard); *legiuitor*, adj. (legislativ); *legiuitor*, s. m. (legislator).

Der. neol. *legal*, adj., din fr. *légal; nelegal* (var. *ilegal*), adj.; *legalitate*, s. f.; *ilegalitate*, s. f.; *legalmente*, adv.; *legaliza*, vb.; *legifera*, vb.; *legislați(un)e*, s. f.; *legislativ*, adj.; *legislator*, s. m.; *legislatură*, s. f.; *legist*, s. m.; *legitim*, adj,; *nelegitim* (var. *ilegitim*), adj.; *legitimitate*, s. f.; *legitima*, vb.; *legitimați(un)e*, s. f.; *legitimist*, adj., toate din fr. 4770

legęndă (-de), s. f. – **1.** Mit. – **2.** Inscripție pe o monedă sau pe o medalie, explicație la baza unei plăci.

Fr. *légende*. – Der. *legendar*, adj., din fr. *légendaire; legendar*, s. n. (Trans., înv., enciclopedie, manual de învățămînt elementar), din germ. *Legendar*. 4771

lęghe (-ghe), s. f. – Măsură de lungime.

It. *lega* (*DAR*); este un sing. refăcut după pl. *leghe*. 4772

lęghin (-ni), s. m. – Băiat, tînăr. – Var. *leghen*.

Mag. *legény* (Tiktin; *DAR*). În Trans. – Der. *leghenește*, adv. (ca tinerii). 4773

legụmă (-me), s. f. – **1.** Produs vegetal de grădină, verdeață. – **2.** Mîncare, aliment. – **3.** Merinde, provizii.

Lat. *legūmen* (Pușcariu 962; Candrea-Dens., 975; *REW* 4972; *DAR*), cf. it., port. *legume*, prov. *legum*, v.fr. *leun*, cat., sp. *legumbre*. – Der. *legumos*, adj. (des, gros, se zice despre supele de zarzavat); *legumărie*, s. f. (grădină de zarzavat); *legumi*, vb. (a ciuguli, a mînca și a bea puțin; a cruța, a economisi); *legumeală*, s. f. (acțiunea de a ciugulî); *legumitor*, adj. (care mănîncă sau gustă puțin). 4774

lehăi (-ăesc, -ĭt), vb. – **1.** A fura. – **2.** (Refl.) A se lipsi de...

Sl. *lišiti* „a lipsi" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 28; Miklosich, *Lexicon*, 341). În Trans., înv., azi neuzitat; se păstrează în var. *a se lei*, vb. (Olt., a se lipsi), *leomi (liomi)*, vb. (Olt., a se lipsi), a cărui terminație amintește de *lehămiti*. – Cf. *leșui*. 4775

lehăi (-ăesc, -ĭt), vb. – A vorbi repezit, a sporovăi.

Creație expresivă, o simplă var. a lui *blehăi* (Scriban) și a lui *lihăi*, vb. (Trans., a gîfîi; Maram., a striga, a vocifera). E puțin probabilă legătura făcută de Cihac, II, 168, cu sl. *lichŭ* „gol, de prisos" sau cea sugerată de Tiktin și Philippide, II, 719, cu alb. *leh* „a behăi". – Der *lehăilă*, s. m. (șarlatan); *lehău*, s. m. (Mold., limbut); *lehăială*, s. f. (Mold., flecăreală); *lehăit*, s. n. (taifas, trăncăneală). Cf. *lehamite*, s. f. (oboseală, dezgust, repulsie), care ar putea deriva din aceeași rădăcină expresivă (Cihac, II, 168; Scriban), dacă se admite că aceasta ar putea avea și sensul de „a scîrbi",

ca *cihăi* (după Tiktin, mai bine pusă în relaţie cu *lihni, leşina;* după *DAR*, din mag. *léha* „gol"; finala ca în *pasă-mi-te, dară-mi-te* etc.); der. *lehămeti* (var. *lehămetisi, lehămetui, lehametisi*), vb. (a scîrbi, a-i fi greaţă, a inspira repulsie), cf. *leomi.* 4776

lęică (-ci), s. f. – Pîlnie. – Megl. *leicâ.*

Sl. (bg., rus.) *lejka* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 28; Cihac, II, 169; Conev 63; Iordan, *Dift.*, 102), din sl. *lijati, lějǫ* „a vărsa", cf. leit. 4777

leiţ (-tă), adj. – 1. Poleit, lustruit, strălucitor. – 2. Care vine ca inelul pe deget, care corespunde perfect. – 3. Potrivit, asemănător.

De la un verb care nu se conjugă, provenit din sl. *lijati, lějǫ, lěješi* „a topi" (Cihac, II, 168; Conev 76). Sensul ar fi de „făcut după model", cf. fr. *moulé*, cf. Iordan, *BF*, IX, 149. 4778

lęla, adv. – Hoinărind, fără scop.

Creaţie expresivă, care pare să indice ideea de clătinare, de bălăbăneală, ca şi cea de gîngăveală şi de prostie, cf. sb. *lola* „a umbla creanga", pol. *lele* „prost", ceh. *lyla* „neghiob", sb. *lolati se* „a hoinări", napol. *lollo* „prost", calabr. *lèllu* „tont", sp. *lelo* „prost"; v. şi Iordan, *BF*, IX, 151 şi *REW* 4860.

Der. *leleu*, s. m. (prost); *teleleu*, s. m. (haimana, trîntor); *lălîu* (var. *lălîi*), adj. (prost, dezordonat), cf. Battisti, III, 2199; *lălăi*, vb. (a vorbi aiurea; a îngîna, a cînta încet şi monoton), pentru a cărui formulă expresivă cf. lat. *lallare*, gr. λαλέω, λαλάζω, germ. *lallen; lălăială* (var. *lălăiturâ*), s. f. (îngînare, fredonare); *loloti*, vb. (Trans., a face zgomot); *loloţ* (var. pl. *loloţi, loloaţe*) s. n. (smoc de lînă smulsă de scai la trecerea oilor); *loloţi*, vb. refl. (Trans., a se încîlci). – Cf. *lele, tala(lăi), laţe.* 4779

lęle, s. f. – Denumire care se dă mătuşilor, surorilor mai mari şi, în general, tuturor femeilor, dar să nu fie bătrîne. – 2. Titlu pe care uneori îl dă îndrăgostitul tinerei căreia îi face curte. – 3. Femeie stricată, desfrînată. – Mr. *lele, lalâ*, mod de adresare pentru unchi sau văr.

Creaţie expresivă din limbajul copiilor (*DAR;* Iordan, *BF*, IX, 150), comună unui mare număr de idiomuri: cf. gr. λαλά „bunică", λαλᾶς „bunic" alb. *lala* „mătuşă", *lale* „unchi", *ljaljë* „titlu de curtoazie, în general"; tc. *lela* „doamnă", *lolo* „prostituată"; sl. (bg.) *lelja* „mătuşă", bg. *lelék* „unchi"; genov. *lalla* „mătuşă"; sp. *lela* „doamnă; stăpînă". E puţin probabilă der. din sl., susţinută de Miklosich, *Slaw. Elem.*, 28; Cihac, II, 169; şi Conev 58; şi mai puţin chiar cea din numele *Leila* (Roesler 597). Este un cuvînt de uz comun (*ALR*, I, 164).

Der. *lelică, lică, leliţă* s. f. (dim. al lui *lele*); *lea*, s. f. (haplologie din *lelea*), se foloseşte numai cu numele propriu, cf. bg. *le, ljo* „exclamaţie pentru a se adresa unei femei"; *leică*, s. f. (dim. de la *lele*), cu suf. *-că*, cf. *maică*, sau direct din sl., cf. bg. *lélka* „cumnată", rut. *leljka* „mătuşă". – Din rom. pare a proveni ţig. *lele* (Wlislocki 100). 4780

lemn (-ne), s. n. – 1. Buştean. – 2. Arbore. – 3. Trunchi, buturugă, ciot. – 4. surcea, ţandără, retezătură. – 5. Vreascuri, trunchiuri (de foc). – 6. (Înv.) Crucea lui Iisus. – 7. (Rar) Coşciug, sicriu. – Mr. *lemnu*, megl. *lemu*, istr. *lęmnę.*

Lat. *lĭgnum* (Puşcariu 963; Candrea-Dens., 976; *REW* 5034; *DAR*), cf. it. *legno*, sp. *leño*, port. *lenho.* Sensul de „arbore" există şi în lat. tîrzie şi în it.; explicarea acestui sens prin influenţa sl. *drĕvo* (Şeineanu, *Semasiol.*, 80; Rosetti, III, 99) este lipsită de fundament.

Der. *lemnuş*, s. n. (beţişor de tac sau puşcoci de copil, întinzător al ferăstrăului de mînă; scoarţă folosită drept colorant; Trans., fosfor); *lemnuşcă*, s. f. (plantă, Lythrum salicaria); *lemnos*, adj. (de lemn, tare), cu suf. *-os* (după Puşcariu 965; Candrea-Dens., 978; *REW* 5033 şi *DAR*, din lat. *lĭgnōsus*, cf. mr. *limnos*); *lemnoasă*, s. f. (varietate de struguri); *lemniu*, adj. (culoarea lemnului crud); *lemnie*, s. f. (plantă, Lythrum salicaria); *lemnar*, s. n. (tăietor de lemne; tocător; daltă), cu suf. *-ar* (după *REW* 5032 şi *DAR*, din lat. *lĭgnārium*); *lemnar*, s. m. (dulgher, tîmplar), cu acelaşi suf. (după Puşcariu 964; Candrea-Dens., 977 şi *DAR*, din lat. *lĭgnārius*, cf. mr. *limnar*); *lemnăreasă*, s. f. (nevasta dulgherului); *lemnărie*, s. f. (tîmplărie, depozit de lemne; cherestea, lemne de construcţie); *lemnărit*, s. n. (meşteşugul lemnarului; impozit pe dreptul de a tăia lemne); *lemnamă*, s. f. (mulţime de lemne), care pare să reproducă lat. *lĭgnamen* (*DAR*), se foloseşte în Banat; *lemnet*, s. n. (Olt., Banat, lemnărie, lemne multe), cu suf. *-et; lemniturâ*, s. f. (Trans., armătură care susţine galeria unei mine); *înlemni* (var. *lemni*), vb. (a înţepeni, a ajunge ţeapăn; a rămîne stupefiat, a rămîne paf); *lemnoşa* (var. *lemnoşi*), vb. refl. (a se face fibros). – Cf. *untdelemn.* 4781

lemniţă (-ţe), s. f. – Răcitor. – Var. *legniţă.*

Bg. *lednica* „gheţărie" (Scriban). În Munt. 4782

lęnchi, s. m. – Lovituri la ţintă în jocul de arşice. – Var. *lenghi.*

Tc. *lenki, lengi* „şchiop" (Tiktin; *DAR*). 4783

lęne, s. f. – **1.** Indolenţă, delăsare. – **2.** Insectă (Pompilus viaticus). – Mr. *leane*, megl. *leani*,

Sl. *lěnĭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 29, Miklosich, *Lexicon*, 349; Cihac, II, 169; Conev 100); cf. bg., rus. *lěnĭ*. – Der. *alene*, adv. (cu trîndăvie, cu calm), cu *–a* caracteristic formaţiilor adv.; *leneş*, adj. (trîndav; inert, somnoros; animal, Bradypus), *lenos*, adj. (trîndav, lent, calm); *leniv*, adj. (trîndav), din sl. *lěnivŭ; leni*, vb. (a trîndăvi; a lăsa pe seama altuia), din sl. *lěniti sę, s. f. bg. lěnjă se; lenie*, s. f. (înv., trîndăvie); *lenealâ*, s. f. (Mold., lene); *lenevi*, vb. (a trîndăvi), din *leniv; lenevie*, s. f. (lene); *lenevos*, adj. (trîndav); *lenevitor*, adj. (Trans., leneş). 4784

lęntă (–te), s. f. – Şnur al unei decoraţii sau ordin.

Rus. *lenta* (Tiktin). 4785

leoarfă (–fe), s. f. – (Trans., Banat) Mască. – Var. *liorfă*.

Germ. *Larve* (*BF*, II, 188; *DAR*), probabil încrucişat cu der. expresive de la rădăcina *lap*. 4786

leochiu (–ie), adj. – Roşu aprins.

Tc. *lök* „lac" (Şeineanu, II, 238), cf. bg. *ljoki*. Sec. XVIII, înv. 4787

leorbă (–be), s. f. – **1.** Dafin, Laurus nobilis. – **2.** Usturoiţă, Alliaria officinalis. – Var. *lurbăr, lurbăn*.

Germ. *Lorbeer*, prin intermediul săs. *lurber* (Borcea 197). În Trans. 4788

lepădą (–d, –ąt), vb. – **1.** A arunca, a azvîrli. – **2.** A lua, a scoate, a descărca. – **3.** A respinge, a înlătura. – **4.** A alunga, a expulza. – **5.** (Trans., Banat) A vărsa, a vomita. – **6.** A avorta. – **7.** A părăsi, a lăsa. – **8.** (Refl.) A nega, a se apăra, a se dezvinovăţi. – **9.** (Refl.) A renega. – Mr. *me aleapidu* „mă grăbesc".

Lat. *lapĭdāre* (*Lexiconul de la Buda;* Puşcariu 936, cu dubii; Tiktin; Iordan, *Dift.*, 152; Capidan, *Aromînii*, Bucureşti 1932, p. 220; Candrea). Dificultatea care se opune acestei derivări este de ordin semantic, deoarece e greu să se pornească de la sensul din lat. „a lapida". Dar pe lîngă sensul curent, cuvîntul trebuie să fi avut în limba populară acelaşi sens cu *dilapĭdāre*, cum ar fi „a arunca cu pietre; a azvîrli (ca pe un lucru inutil)". Sensul de „a azvîrli" este în mod sigur primar, deoarece explică şi pe cel din mr. şi coincide cu cele mai vechi exemple: *lepădară grîul în mare* (Cod. Voroneţean); *să lepădăm tot răul* (Coresi); *leapădă icoanele de în biserică* (Moxa).

Der. din lat. **liquidāre* (E. Herzog, *Dacor.*, I, 220–22 şi *Dacor.*, V, 483–96; *REW* 5076a; cf. împotrivă Rosetti, I, 160) nu pare posibilă. Cu atît mai puţin este convingătoare ipoteza care porneşte de la un lat. **lepidāre*, de la *lepis* „scamă", cu sensul primitiv (despre şopîrle) „a năpîrli anual" (Drăgan, *Dacor.*, VI, 295–9 şi VII, 139) explicaţie preferată, se pare, de *DAR*, cf. *REW* 5076 a N. Nu au nici o probabilitate explicaţiile date de Cihac, II, 512 (din mag. *lapedál* „respins, aruncat") şi de Creţu 341 (lat. *vilipendĕre*).

Der. *lepădat*, s. n. (avort); *lepădătoare*, s. f. (cucurbeţică, Aristolochia clematitis); *lepădătură*, s. f. (avort; stîrpitură; prostituată; deşeu, rebut). – Din rom. provine mag. *lapedál* şi săs. *lepedân* „a arunca". 4789

lepedęu (–uri), s. n. – Cearşaf.

Mag. *lepedő* (Cihac, II, 512; Tiktin; Gáldi, *Dict.*, 141). În Trans. 4790

lępră (–re), s. f. – **1.** Boală. – **2.** (Arg.) Denunţător. – Megl., mr. *lepră*.

Mgr. λέπρα (sec. XVIII), cf. alb. *ljeprë*, bg. *lepra* (Tiktin; Iordan, *Dift.*, 95). – Der. *lepros*, adj. (cu lepră); *leproserie* (var. *leprozerie*), s. f., din fr. *léproserie*. 4791

leş (–şuri), s. n. – Cadavru, rămăşiţă pămîntească. – Mr. *leşe, leşă*.

Tc. *leş* (Miklosich, *Türk. Elem.*, II, 119; Berneker 703; Lokotsch 1306; Tiktin; Philippide, II, 719), cf. ngr. λέσι, alb. *lješ*, bg. *leš*. Mikloscih, *Slaw. Elem.*, 10, crede că ar fi un cuvînt indigen; Philippide, *Principii*, 148, pornea în mod echivoc de la lat. *lixium*. 4792

leşie (–ii), s. f. – Soluţie alcalină. – Mr. (*alisivă*).

Lat. *lixiva* (Diez, I, 251, Puşcariu 967; Candrea–Dens., 982; *REW* 5084), cf. it. *lisciva* (piem. *lessia*, calabr. *lissia*), fr. *lessive*, sp. *lejia*. Mr., ca şi alb. *aljsivë*, din ngr. ἁλισίβα < it. – Der. *leşia*, vb. (a spăla cu leşie); *leşier*, s. n. (Trans., cenuşar); *leşietic*, adj. (gri, cenuşiu; palid). – Din rom. provin bg. *lešija, lišija* (Capidan, *Raporturile*, 223), sb., cr. *lušija, liksija* (Candrea, *Elemente*, 408). 4793

leşne, adv. – **1.** Uşor. – **2.** (Banat, Trans.) Ieftin. – Mr. (*lesnic*).

Bg. *lesen, lesno, lesnin*, v.sb. *lesny*, sb. *lasno*, din sl. *lĭstĭnŭ* „uşor" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 28; Cihac, II, 170); Der. *lesnicios*, adj. (uşor, comod); *lesniciune*, s. f. (uşurinţă); *înlesni* (var. *lesni*), vb. (a facilita, a aplana; a proporţiona; a uşura). 4794

leşnică (–ce), s. f. – **1.** Ambuscadă, cursă. – **2.** Plasă, năvod. – Var. *leşnic*.

Mag. *les* „cursă" (Tiktin; Scriban), cf. *aleș*. 4795

lęspede (-zi), s. f. – 1. Dală, placă, piatră plană. – 2. Mormînt.

Sl., cf. rus. *lepest* „bucată, foaie", dialectal *lespet(ok)*, din *lepestiti* „a rupe în bucăți" (Vasmer, II, 32). Alte ipoteze sînt insuficiente; din sl. *lĕsti* „a zăcea" (Cihac, II, 170); din lat. *lapidem* (Tiktin; Scriban); dintr-un lat. **lispus* < gr. λίσπος „neted, plan" (Diculescu, *Elementele*, 490). – Der. *lespedui*, vb. (a pava cu dale de piatră). 4796

leșuĭ (-uęsc, -ĭt), vb. – A slăbi, a lua puterea, a rămîne fără putere.

Sl. *lišiti* „a lipsi", cf. *lehăi*. – Der. *leșuială*, s. f. (slăbire, leșin); *leșin*, s. n. (slăbiciune, pierderea cunoștinței), probabil în loc de **leșin(i)e*, cf. bg., rus. *lišenie* „pierdere, privare"; *leșina*, vb. (a pierde cunoștința; a pierde puterea), cf. sb. *lješivati* „a pierde puterea"; *leșinat*, adj. (slăbit, fără cunoștință; fad, searbăd); *leșinătură*, s. f. (slăbiciune; stîrpitură). Părerile variază destul cu privire la originea acestor cuvinte. După Cihac, II, 669, *leșina* (mr. *lișinare*) ar veni din gr. ὀλιγώνομαι, fiind un cuvînt identic cu a *ligni*. Pentru Philippide, *Principii*, 148 și Iordan, *BF*, IX, 153 este un der. din *leș* „cadavru"; după Tiktin, există o legătură între *leșin* și *lehamite*, care pare certă, însă nu pe calea indicată de el. În sfîrșit, după Candrea-Dens., 983; Pascu, I, 108; Densusianu, *GS*, II, 19; Rosetti, I, 168; Buescu, *RPF*, III, 356, e vorba de un reprezentant al lat. **laesionāre*, din *laesiōnem*, greu de admis din punct de vedere semantic. 4797

lętcă (-ci), s. f. – Mosor, depănătoare.

Sb., cr. *letka*, din sl. *letĕti* „a zbura" (Cihac, II, 170; Tiktin; Conev). 4798

lęu (-i), s. m. – 1. Animal. – 2. Monedă românească. Circula cu acest nume în sec. XVII, cînd valora 120 de bani.

Lat. *lĕo*, împrumut cult, probabil din sec. XVII. Der. nemijlocită din lat. (Pușcariu 968; Pascu, I, 107; Diculescu, *Elementele*, 427) nu pare posibilă fonetic (*lĕo* ar fi dat **ieu*, ca *lĕporem* > *iepure*). Nu e sigur, așa cum consideră Diculescu și Scriban, că *Lăune* ar fi reprezentantul cazului oblic, cf. *lăun*. Cu atît mai puțin este probabilă der. din sl. *livŭ* (Conev 56). Sensul al doilea este o traducere din tc. *arslanlı* „leu" și „piastru" (Tiktin). – Der. *leoaie*, s. f. (înv., *leona*) pe care Pușcariu 966 îl derivă din lat. **lĕonia*, este tot echivocă; *leoaică*, s. f.; *leiță*, s. f. (înv., leoaică). – Din rom. pare să provină rut. *lew* (Miklosich, *Wander.*, 17). 4799

lęucă (-ci), s. f. – Fuscel de loitră, parte a carului care se sprijină cu un capăt în osie cu celălalt în loitră.

Germ. *Leichse*, prin intermediul mag. *lőcs* (Cihac, II, 170; Tiktin; Scriban). Forma *leucă* este o reconstrucție analogică, pornind de la pl. *leuci*, *leoci*. Cf. slov. *levča*, sb. *lijevča*, bg. *levka* (acesta din urmă probabil din rom.) – Der. *leucaș*, adj. (încovoiat, răsucit); *leucit*, adj. (bătut cu bățul). 4800

lęurdă, s. f. – Varietate de usturoi sălbatic (Allium ursinum).

Origine necunoscută. S-a încercat explicarea acestui cuvînt prin intermediul alb. *hudĕrē* „usturoi" (Cihac, II, 718; Philippide, II, 719; Rosetti, II, 118); dar această ipoteză pare insuficientă. După Diculescu, *Elementele*, 434, dintr-un gr. *λεβυρήδης, cu suf. *-ida;* după Scriban, în legătură cu lat. *luridus*. Der. par să arate că sensul primar nu este cel de „usturoi", ci cel de „pădure mlăștinoasă", cum sînt cele în care crește în mod spontan această plantă; din această cauză e posibil să ne gîndim la o origine expresivă: *leurdă* ar putea fi o var. a lui *leopă*, *leoarbă*, *leoarcă*, cu sensul de „loc unde bolborosește". – Der. *leurdeasă*, s. f. (pădure); *leurdar*, s. m. (tîlhar). – Din rom. provine rut. *levurda*. 4801

leușteąn (-ęni), s. m. – Plantă umbeliferă, Levisticum officinale.

Origine îndoielnică. Provine fără îndoială din lat. *ligusticum*, poate prin intermediul mag. *léstyán, léstyán* (Cihac, II, 511; Scriban, Gáldi, *Dict.*, 179); dar fonetismul nu e clar. Poate a influențat în rom. prezența ngr. λιγοστεύω. 4802

levănță (-te), s. f. – Levănțică, Lavandula vera. – Var. *levant, livant, levănțică, livănțică*. – Mr. (*livandă*).

Ngr. λεβάντα, λαβάντα, din lat.med. *lavandula* (Cihac, II, 174; Tiktin; Candrea), cf. tc. *lavanda*, alb. *ljevandë*, bg. *levanta*. – Mr. pare să provină din it. 4803

levată (-te), s. f. – Manevră la jocul de cărți.

Fr. *levée*, sau mai curînd it. *levata*. 4804

levęnt (-ți), s. m. – 1. Soldat turc din marină. – 2. În sec. XVII, soldat mercenar din cavalerie, cavalerist. – 3. (Adj.) Viteaz. – 4. (Adj.) Cavaleresc, atent. – Var. *livent*. – Mr. *livendu*.

Tc. *levend* „levantin" (Miklosich, *Türk. Elem.*, II, 119; Șeineanu, II, 235; Berneker 704; Lokotsch 1016; cf. ngr. λεβέντης, bg. *levent*. 4805

lęxic (-ce), s. n. – Vocubular. – Var. (înv.) *lexicon*.

Fr. *lexique* și mai înainte (sec. XVIII din mgr. λεξικόν (Gáldi 205). 4806

lịba, interj. – Se folosește pentru a chema gînsacii.

Mag. *liba* „gînsac" (Bogrea, *Dacor.*, I, 78; cf. Tiktin). 4807

libadeạ (-ęle), s. f. – Mantou, pardesiu oriental.

Tc. *libade* (Șeineanu, II, 236; Lokotsch 1317), cf. bg., sb. *lebade*. Sec. XVIII, înv. 4808

libạrcă (-ărci), s. f. – Insectă (Periplaneta orientalis).

Bg. *hlebarka*, de la *hleb* „pîine" (Conev 52; Scriban). 4809

lịber (-ră), adj. – Slobod.

Lat. *liber* (sec. XIX). – Der. *libera*, vb., din fr. *(é)libérer; liberal*, adj.; *liberalism*, s. n.; *liberalitate*, s. f.; *liberator*, adj.; *libertate*, s. f., toate din fr.; *liber-schimbist*, s. m. (partizan al libertății de schimb), după fr. *libre échange*. Cf. I. Guța, *Libera, cu derivatele sale*, *Bul. Bibl. române Freiburg*, II, 7-20. 4810

lịbră (-re), s. f. – (Trans., înv.) Monedă austriacă.

Lat. *libra* (sec. XVIII). 4811

librạr (-ri), s. m. – Vînzător cu cărți.

Fr. *libraire*, cu adaptarea suf. – Der. *librărie*, s. f. (magazin de cărți), din fr. *librairie; librăreasă*, s. f. (proprietăreasa unei librării). 4812

lịbuț (-ți), s. m. – Nagîț (Vanellus cristatus). – Var. *libuc, libec.*

Mag. *libuc* (Cihac, II, 512; Gáldi, *Dict.*, 142). 4813

licăi (-ăęsc, -ịt), vb. – A linge, a linchi. – Var. *lincăi, linchi, linciuri.*

Creație expresivă. Alte explicații par echivoce (din v.germ. *lecchon*, Diez, I, 246; din sl. *lokati*, Miklosich, *Lexicon*, 343 și Cihac, II, 171; același Cihac, II, 511, pune în legătură pe *linciuri* cu *leciu*, și Scriban, cu mag. *lecsegni* „a plesni, a trosni". Lui *linchi* îi corespunde *limpi*, vb. (a linge), cu var. *limbi* (sec. XVIII), prin confuzie cu *limbă*.

Der. *li(n)căit*, s. n. (lipăit, lingere); *lincăială*, s. f. (linsoare); *linciureală*, s. f. (plescăială, bălăceală). Se întîlnește cu der. expresive de la *lap* și *liorc*. 4814

licări (-ręsc, -ịt), vb. – A luci, a scînteia. – Var. *licuri, licura.*

Probabil din *lucoare;* rezultatul **lucuri* s-ar fi disimilat, în formă mai puțin clară, cf. *licurici*. După Pascu, *Arhiva*, 1905, 130 și Pascu, I, 111, din lat. **luculīre;* după Tiktin și Scriban, legat de lat. *lucēre*. Conform ipotezei improbabile a lui Pușcariu, *Dacor.*, IV, 735-8, cf. REW 5079a, dintr-un lat. **liquorāre*, pentru *liquere;* după Herzog, *Dacor.*, V, 493, din sl. *likŭ* „roată". – Der. *licărit* (var. *licăriș, licuriș*), s. n. (scînteiere); *licăritor*, adj. (scînteietor); *licăr*, s. n. (scînteiere), pare o creație personală a lui Cezar Petrescu. 4815

liceu (-ęe), s. n. – Colegiu, gimnaziu. – Mr. *lichiu.*

Fr. *lycée* (mr. din ngr. λύκειον). – Der. *liceal*, adj. (secundar); *licean*, s. m. (elev de liceu). 4816

licheạ (-ęle), s. f. – Pungaș, ticălos, șmecher. – Mr. *liche.*

Tc. (per.) *leke* „murdărie" (Șeineanu, III, 78, Meyer, 239; Lokotsch 1292), cf. ngr. λεκές, alb. *likje*, bg. *leké*. – Der. *lichelism*, s. n. (ticăloșie). 4817

lichịd (-dă), adj. – Fluent, curgător.

Fr. *liquide*. – Der. (din fr.) *lichida*, vb.; *lichidator*, s. m; *licheface*, vb. (rar, a topi, a lichefia), după fr. *liquefier*. 4818

lichiọr (-ruri), s. n. – Băutură alcoolică dulce.

Fr. *liqueur*. E dublet al lui *licoare*, s. f. (lichid), introdus artificial de literatura romantică, din it. *liquore*. Se scrie uneori cu ortografie greșită *licheur*. 4819

lictạr, s. n. – Marmeladă de prune.

Lat. *electuarium* (sec. XIX), introdus în Trans. prin farmacie (Candrea; Tiktin). 4820

licurịci (-i), s. m. – **1.** Insectă (Lampyris noctiluca). – **2.** (Arg.) Lanternă, lampă de buzunar. – Mr. *licuriciu.*

Probabil der. din *licuri* (în loc de *licări*), cf. Tiktin; Pascu, I, 111; Candrea. După Diculescu, *Elementele*, 489, dintr-un gr. *λυχουρίκιου, der. doric din gr. λυχουρίς. 4821

licurịn (-ni), s. m. – Varietate de chefal.

Ngr. λυχορρίνι (Cihac, II, 669; Tiktin), cf. tc. *likorinoz*. 4822

lịftă (-te), s. f. – **1.** Lituanian. – **2.** Străin, venetic. – **3.** Păgîn, necredincios. – Var. (înv.) *litvă, litfă.*

Pol. *litwa* „lituanian" (Cihac, II, 173; Tiktin); pentru evoluția semantică, cf. Seineanu, *Semasiol.*, 235. 4823

ligheạn (-ęne), s. n. – Vas de spălat. – Mr. *lighen.*

Tc. *legen* (Șeineanu, II. 236; Meyer 234;

Berneker 699; Lokotsch 1290; Vasmer, II, 24), cf. ngr. λεγένι, alb. *ljëgen* (Philippide, II, 720), bg. *legen*, sb. *ledjen*, rus. *legin*. Originea pare să fie gr. λεχάνη, cf. *leagăn*. 4824

lighioạnă (-ne), s. f. – Bestie, animal, dihanie. – Var. *lighioaie*.

Deformare populară a lui *leghion*, s. n. (înv. legiune), din mgr. λεγεών (Tiktin; Candrea), parțial prin intermediul sl. *legeonŭ*. Pl. *leghioae* „legiuni" există încă de la Dosoftei (sec. XVII); de la el s-a format sing. regresiv reprezentat de var. Alte explicații sînt fantastice: din ngr. ὄλογα εἶνα „vietăți mici" (Cihac, II, 669) sau în loc de **lighian* < *libian* „din Libia" (Bogrea, *Dacor.*, IV, 828). Semantismul se explică prin înțelesul intermediar de „demon", plecînd de la expresia *leghioane de draci*, frecventă în literatura religioasă. 4825

lihnị (-nęsc, -ịt), vb. – A debilita, a face să leșine, a provoca slăbiciune, mai ales de foame. – Var. *ligni*.

Ngr. λιχνεύομαι, cu var. λιγναίνω, λιγνεύω, care explică var. rom. (cf. Tiktin; Candrea; Scriban), cf. și *aligni*. Se folosește mai ales part. *lihnit* (mort de foame). – Der. *lihneală*, s. f. (leșin, sfîrșeală). 4826

lịhọd, adj. – 1. (Trans.) Livid, flămînd. – 2. (Mold., Trans.) Anost, searbăd. – Mr. *lihud* „flămînd".

Ngr. λιχούδης „flămînd" (Pascu, II, 57). Pentru transferul semantic, cf. cele două sensuri în *leșinat*. – Der. *lihodeală*, s. f. (vorbă, faptă anostă); *lihozi*, vb. (Trans., a produce slăbiciune, a omorî prin foame). 4827

liliạc (-ięci), s. m. – Animal. – Mr. *lelic*.

Sl. *lilikŭ* „cufundar" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 28; Miklosich, *Lexicon*, 337; Cihac, II, 171; Tiktin), cf. sb. *ljiljak* „liliac", rut. *lilik* „liliac". Înrudirea acestor cuvinte cu ceh., rus. *lelek* „varietate de rîndunele", sb. *lelek* „barză", bg. *lilek* „barză", ngr. λέλεκας „barză", alb. *ljeljek* „barză", încă admisă în general, ar putea fi iluzorie; e vorba probabil de cuvinte der. din tc. *leylek* „barză" (Lokotsch 1294), independent de cuvintele anterioare. Din rom. se pare că provine mag. *liliák* (Edelspacher 18). 4828

liliạc (-ięci), s. m. – Plantă cu flori mov (Syringa vulgaris). – Mr. *lilic*, megl. *liliac*.

Tc. (arab.) *leylak*, din per. *lilach* „culoare violet" (Eguilaz 439; Roesler 597; Șeineanu, II, 246; Conev 49), cf. ngr. λειλάκι, bg. *liljak*, pol. *lilak*, mag., sp. *lila*, it. *lillà*, fr. *lilas*. Fonetismul arată că forma cuvîntului rom. s-a confundat cu *liliac* (animalul). – Der. *liliachiu*, adj. (violet); *lulachi*, adj. (rar, violet), din ngr. λουλάκι. 4829

lịlom (-mi), s. m. – (Trans.) Iris, stînjenel.

Mag. *liliom*. Este dublet al lui *lilie*, s. f. (Trans., stînjenel), din germ. *Lilie*, cu der. *liliuță*, s. f. (plantă, Anthericum ramosum). 4830

limạn (-nuri), s. n. – 1. Port, radă, loc de ancorat. – 2. Refugiu, adăpost. – Mr. *limane*.

Tc. *liman* (Roesler, 571; Șeineanu, II, 237; Meyer, 244; Lokotsch 1321; Berneker 721; Vasmer, II, 42), din gr. λιμήν, cf. ngr. λιμάνι, bg., rut., rus. *liman*. Der. directă din gr. (Murnu 31; Roesler) nu este posibilă. – Der. *înlimăni*, vb. (a pune în siguranță, a ancora). Din rom. provine mag. *limány* (Scriban, Edelspacher 18). 4831

lịmbă (-bi), s. f. – 1. Organ anatomic. – 2. Limbă, idiom. – 3. (Înv.) Nație, popor. – 4. (Înv.) Informație, știre. – 5. Bucată de pămînt. – 6. Partea interioară a clopotului. – 7. Ac de ceasornic. – 8. Încălțător. – 9. Epiglotă. – 10. Ac de balanță. – 11. Țumburuș (la cataramă). – 12. Lamă de cuțit. – 13. Lamă de spadă sau parte a meliței. – Mr., megl. *limbă*, istr. *limbę*.

Lat. *lingua* (Pușcariu, 969; Candrea-Dens., 984; *REW* 5067), cf. it. *lingua*, prov., sp. *lengua*, fr. *langue*, port. *lingoa*. O var. populară **limba* ar fi putut exista încă din lat., cf. sard. *limba*, it. (*limbello*), fie ca efect al unei încrucișări cu *lambĕre*, fie printr-un proces spontan, ca în *nebula* > *negură*. Sensul de „națiune" este sl. (Șeineanu, *Semasiol.*, 75; Rosetti, III, 99), dar există și în v.it. Cel de „știre" se folosea înv. (sec. XVII) numai în expresia *a prinde limbă*.

Der. *limbareț* (var. *limbăreț*), adj. (guraliv, bîrfitor); *limbariță*, s. f. (unghișoară; patlagină de apă, Alisma plantago); *limbău*, adj. (flecar); *limburuș*, s. n. (omușor), în Banat, Olt. și Trans. de S., cf. *ALR*, I, 33; *limbut*, adj. (guraliv), cu suf. participial, prin analogie cu forma ca *tăcut*, *cornut* (după Pușcariu 971; Candrea-Dens., 985 și *REW* 5069; dintr-un lat. *linguātus*, cf. calabr. *linguto*, v.prov., cat. *lengut*, alb. *ljingut* „mîncăcios", care pare să vină din it.); *limbuție*, s. f. (vorbărie, trăncăneală); *limbuți*, vb. (a trăncăni); *limboată*, s. f. (Olt., străin, venetic). – Der. neol. *limbaj*, s. n., format după fr. *langage*; *linguistică* (var. *limbistică*), s. f.; *linguist* (înv. *limbist*), s. m.; *lingual*, adj., din fr. – Din rom. provine bg. *limba* „nume de plantă" (Capidan, *Raporturile*, 49); mag. *limba* (Edelspacher 18); sb. *limba* „falcă". 4832

limbrịc (-ci), s. m. – Vierme intestinal. – Mr. *limbric*.

Lat. *lumbrīcus* (Pușcariu 970; Candrea-Dens.,

986; *REW* 5158), cf. it. *lombrico*, prov., fr. *lombric*, sp., port. *lombriz*. – Der. *limbricos*, adj. (cu mulți limbrici); *limbricariță*, s. f. (iarbă de limbrici, Santolina chamaecyparissus). 4833

limonadă (–de), s. f. – Băutură de lămîie. – Mr. *limunadă*.

Fr. *limonade* (în mr., din it. *limonata*, ven. *limonada*), cf. tc. *limonata*, ngr. λεμονάδα. – Der. *limonadier*, s. m. (vînzător de limonadă), din fr., cu var. înv. *limongiu, lemongiu, limonagiu*, s. m. (vînzător de limonadă), sec. XVIII, din tc. *lemoncı; limoniu*, adj. (gălbui, ca lămîia), din tc. *limoni*. 4834

limpede, adj. – Clar, curat. – Mr. *limbid, limbit*.

Lat. *līmpĭdus* (Pușcariu 972; Candrea-Dens., 987; *REW* 5056; cf. sard. *limpiu*, sp. *limpio, lindo*. – Der. *limpejor*, adj. (aproape limpede); *limpezi*, vb. (a face clar, curat; a purifica; a depura; a clarifica, a lămuri; a spăla a doua oară cu apă curată); *limpezeală*, s. f. (clarificare; purificare; clătească); *limpeziciune*, s. f. (limpezire, claritate); *limpezie* (înv., puritate, claritate); *limpezime*, s. f. (puritate, claritate, curățenie); *limpeziș*, s. n. (seninătate, lumină); *limpezitor*, adj. (purificator); *limpeziu*, adj. (senin, transparent); *limpiditate*, s. f. (limpezime), din fr. *limpidité*. 4835

lin (–nă), adj. – Liniștit, senin, pașnic.

Lat. *lēnis* (Pușcariu 973; Candrea-Dens., 988; *REW* 4977; Iordan, *Dift.*, 169; Rosetti, I, 107), poate prin intermediul unei var. populare **lēnus*, cf. it. *lene, leno* (Battisti, III, 2201), prov. *le*, sp. *.en*.

Der. *liniște*, s. f. (calm, pace, tăcere), cu suf. sl. *-ište* (probabil der. cult, nu este cuvînt pur popular); *liniști*, vb. (a potoli, a calma); *liniștitor*, adj. (care liniștește); *neliniștit*, adj. (fără liniște); *neliniști*, vb. (a îngrijora, a conturba); *neliniște*, s. f. (îngrijorare, alarmă, lipsă de calm); *neliniștitor*, adj. (îngrijorător, alarmant). 4836

lin (–ni), s. m. – Pește (Tinca vulgaris). – Mr. (*inar*).

Sl. *linĭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 28; Miklosich, *Lexicon*, 337; Cihac, II, 171; Conev 63), cf. sb. *linj*, ceh. *lin*, pol. *lin*, rus. *lini*. 4837

lin (–nuri), s. n. – Teasc, călcătoare.

Ngr. ληνός (Tiktin, Conev 53; Candrea; Gáldi 206), cf. bg. *lin*. Der. directă din gr. (Roesler 571; Diculescu, *Elementele*, 460) nu este posibilă. 4838

lînă (–nuri), s. f. – 1. Păr de animal. – 2. Lînă de oaie (tunsă). – 3. (Arg.) Păr (încîlcit). – Mr. *lînă*, megl. *lonă*, istr. *lărę*.

Lat. *lana* (Pușcariu 974; Candrea-Dens., 991; *REW* 4875; *DAR*), cf. it., prov., sp. *lana*, fr. *laine*, port. *lã*. Pl. are valoare colectivă.

Der. *lineață*, s. f. (lînă de proastă calitate); *linică*, s. f. (lînă colorată pentru brodat); *lînar*, s. m. (negustor de lînă); *lînărie*, s. f. (magazin și marfă); *lînăriță* (var. *lînăriță*), s. f. (plantă, Filago germanica); *lînos*, adj. (cu aspect de lînă, păros); *lînoși*, vb. refl. (a se jumuli plușul sau o țesătură de lînă); *deslînat*, adj. (scămoșat; rău redactat). 4839

lînced (–dă), adj. – 1. Galeș, debil. – 2. Bolnav. – 3. Melancolic, abătut. – Megl. *lîngit, lîngid*.

Lat. *languĭdus* (Pușcariu 976; Candrea-Dens., 994; *REW* 4890; *DAR*), păstrat numai în rom. (în celelalte idiomuri romanice sînt derivări neol., cf. Rosetti, I, 168). Rezultatul *g* > *c* este modern (totuși se aude var., rară, *lînged*). A fost explicată prin analogie cu *muced;* dar pare mai curînd efectul unei disimilări *g...d*.

Der. *lîncezi*, vb. (a zăcea; a fi bolnav, a avea o suferință, a vegeta, a se istovi); *lîncezeală* (var. *lîncezime*, înv. *lîngejune*), s. f. (boală, suferință). Cf. *lîngoare*. 4840

lîncotă (–te), s. f. – Înșelăciune, păcăleală, minciună.

Sl. *ląkota* „undiță" (Scriban). Sec. XVI, înv. – Der. *lîncoti*, vb. (a amăgi, a înșela, a minți), cf. sl. *lankovati*. 4841

lindiș (–ce), s. n. – Clitoris.

Lat. *lanārĭca* (Philippide, *Principii*, 148; Candrea-Dens., 995; Horning, *ZRPh.*, XXX. 366; *REW* 4886), cf. v.fr. *landie*. Schimbui de suf., **landicŭla* (Pușcariu, *Dacor.*, III, 390), nu pare necesar. Pentru conservarea lui *d* înainte de *i*, cf. *ridica*. – Din rom. provine mag. *lindik* (Edelspacher 18). 4842

lîndine (–ni), s. f. – Ou de păduche. – Var. *lindină*. – Mr. *lindină*, istr. *lindire*.

Lat. *lēndĭnem* (Densusianu, *Hlr.*, 139; Diez, I, 247; Pușcariu 977; Candrea-Dens., 996; Iordan, *Dift.*, 168; *REW* 4978); cf. it. *lendine*, fr. *lente*, sp. *liendre*, port. *lendea*, Der. din sl. *lędina* (Byhan 316) nu este probabilă. – Der. *lindinos*, adj. (păduchios). 4843

lîngă, prep. – Alături de, aproape de, în apropiere de. – *Pe lîngă*, aproape de; afară de; în comparație cu. – Mr. (*ningă*), megl. *lăngă (pringă)*, istr. (*pringę*).

Lat. *lŏngo* (Candrea-Dens., 999; *REW* 5119; Pascu, I, 111; Candrea). Der. din lat. *longum ad* (Pușcariu, 979; Tiktin; *DAR*) pare mai puțin

probabil, din motive fonetice. Pentru evoluția semantică, cf. it. *longo*, prov. *lonc*. – Der. *dîngă*, prep. (Trans., de aproape de), comp. cu *de; p(r)îngă* (var. *p(r)îngă*), prep. (aproape de), comp. cu *pe* sau *pre*. 4844

lingạv (–vă), adj. – (Munt.) Scîrbit, fără poftă de mîncare. – Var. *ligav*.

Sl. *lęgavŭ* „băbos" (Byhan 317); var., din bg. *ligav*. Legătura cu sl. (sb., cr.) *ljohav* „bolnăvicios" (Cihac, II, 171) nu e posibilă; iar cu *lîngoare*, prin intermediul unei forme **lîngav* (Loewe 31) cu atît mai puțin. 4845

lịnge (–g, –ns), vb. – **1.** A atinge cu limba. – **2.** A linchi. – **3.** A măguli, a peria, a adula. – Mr. *(a)lingu, (a)limșu, (a)lindzire*, megl. *ling*, istr. *ling, lins, linje*.

Lat. *lĭngĕre* (Pușcariu 978; Candrea-Dens., 999; *REW* 5066; Pascu, I, 32), cf. v.it. *lingere* (friul. *lenzi*, sicil. *lingiri*, sard. *linghere*, cf. Battisti, III, 2238).

Der. *lingău*, s. m. (linge-blide, parazit); *linge-talere*, s. m. (lipitoare, parazit); *lingăi*, vb. (Trans., a linguși); *lingăreț*, adj. (lacom, hulpav); *lingări*, vb. (a fi parazit, a mînca pe spinarea altuia; a păcăli, a linguși); *lingăriturĭ*, s. f. (înv., lingușitură, măgulitură); *linguși*, vb. (a peria, a înșela, a adula), cu suf. expresiv *–și; lingușeală*, s. f. (lingușire, adulație, josnicie); *lingușitor*, adj. (mincinos, care lingușește); *prelinge*, vb. (a linge; a se scurge, a curge un lichid care scapă dintr-un recipient poros sau spart, refl., a aluneca), cu pref. *pre–*. 4846

lîngoạre (–ọri), s. f. – **1.** Boală, suferință. – **2.** Tifos, febră tifoidă. – Var. *lingoare, lungoare*. – Mr. *lingoare, lungoare*, megl. *lăngoare*.

Lat. *languŏrem* (Pușcariu 980; Candrea-Dens., 1001; *REW* 4891; *DAR*), păstrat numai în rom. (Rosetti, I, 169). Pentru semantism, cf. Șeineanu, *Semasiol.*, 189. Este cuvînt comun (*ALR*, I, 111); var. se explică prin încrucișare cu *lingere* sau cu *lung*. Cf. și *linced*. – Der. *lînguros*, adj. (bolnăvicios, slab), dublet al neol. *languros*, adj. (galeș), din fr. *langoureux*. *Lînji*, vb. (a lîncezi), cuvînt rar, pe care Pușcariu 982 îl crede der. de la un lat. **languīre*, pare să rezulte dintr-o confuzie cu *tînji*. *Lungurică*, s. f. (plantă, Galeopsis Tetrahit), stă în loc de **lînguricâ* (Tiktin). 4847

lịngură (–ri), s. f. – **1.** Obiect cu care se mănîncă. – **2.** Conținutul obiectului de sub-1. – **3.** Instrument de sfredelit. – **4.** Plantă, Asarum europaeum. – **5.** (Banat) Mormoloc. – **6.** Sondă, sfredel de sondare. – Mr., megl. *lingură*, istr. *lingurę*.

Lat. *lĭngŭla*, formă atestată de Marcial, rezultată din încrucișarea dintre *ligŭla* „lingură" cu *lingĕre* „a linge" (Keller, *Lat. Volksetymologie*, 85; Pușcariu 981; Candrea-Dens., 1002; *REW* 5036), cf. sp. *legra* (Corominas, III, 60; Rosetti, I, 169, crede că s-a păstrat numai în rom.).

Der. *lingurar*, s. m. (cel ce face linguri și alte obiecte de lemn; era o specialitate a unor grupuri de țigani nomazi, care purtau acest nume); *linguriță* (var. *linguric, lingurea*), s. f. (epigastru, partea superioară a abdomenului; plantă, Cochlearia officinalis); *linguraș*, s. n. (Mold. de S., epigastru); *linguriță*, s. f.; *linguroi*, s. n. (polonic); *linguruș*, s. m. (Banat, mormoloc). Din rom. provine bg. *lingur* „țigan care face linguri de lemn" (Capidan, *Raporturile*, 132). 4848

lịnie (–ii), s. f. – **1.** Dreaptă, dungă. – **2.** Șir, rînd. – **3.** Formație de trupe în ordin de bătaie. – **4.** Legătură de comunicații. – **5.** Rînd. – **6.** Riglă. – **7.** Stirpe, descendență. – **8.** (Înv.) Măsură de dimensiuni, valorează 1/10 dintr-un deget (0,00246 m) în Munt. și 1/12 dintr-un *palmac* (0,00290 m) în Mold. – **9.** Obiect cu care se băteau școlarii la palmă.

Lat., it. *linea* (sec. XVIII). – Der. *liniuță*, s. f. (riglă mică; cratimă); *linia*, vb. (a trage linii), folosit mai ales la part., cf. it. *lineato; alinia*, vb., format după fr. *aligner; liniar* (var. *linear*), adj., din fr. *linéal; sublinia*, vb., după fr. *souligner*. 4849

linșạ (–șęz, –ạt), vb. – A ucide pe cineva fără judecată (de către o mulțime).

Fr. *lyncher*. – Der. *linșaj*, s. n. (acțiunea de a linșa), din fr. *lynchage*. 4850

lịnte, s. f. – Plantă leguminoasă. – Mr., megl. *linte*.

Lat. *lentem* (Pușcariu, 984; Candrea-Dens., 1003; *REW* 4979), cf. it. *lente*. – Der. *lintiță*, s. f. (plantă acvatică; pistrui), cu suf. dim. *–iță* (Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 281). E dublet a lui *lentilă*, s. f., din fr. *lentille*. 4851

lințọliu (–ii), s. n. – Giulgiu.

It. *lenzuolo* (sec. XIX), cuvînt de circulație literară. 4852

liochịu (–ję), adj. – Roșu-aprins.

Tc. *lök* „șerlac" (Tiktin). Sec. XVIII, înv. 4853

liọrc, interj. – Exprimă zgomotul bălăcelii.

Creație expresivă, rară. – Der. *leoarcă* (var. *lioarcă*), s. f. (femeie stricată; broască; gură, cioc, plisc; poșircă), se folosește mai ales în expresia *ud leoarcă* „foarte ud" (după Cihac, II, 174, din

pol. *liura*, *lura* „poșircă" ' după Diculescu, *Elementele*, 492, dintr-un lat. **libricus* care ar proveni din gr. λιβρὸς „umed"), cf. și *leoarbă*, *lioarbă*; *bleoarcă* (var. *fleoarcă*) s. f. (gură, plisc), cf. *bleancă*, *fleancă*, *fleoarță*; *leorcăi* (var. *liorcăi*, *liorciori*, *liocei*), vb. (a fi ud leoarcă; a stoarce; a asuda,; a se bălăci; a hălpăi, a înghiți), cf. *liorpăi*, *licăi*; *leorcăială*, s. f. (bălăceală); *liopotaie* (var. *liopardac*), s. m. (Trans. de E., venetic, străin care nu cunoaște limba); *lefetiță*, s. f. (Trans., gură, plisc), poate prin încrucișare cu *leafă* „satîr"; *lefîrdău*, s. m. (Trans., flecar, limbut; intrigant); *lefîrdaie*, s. f. (femeie flecară), pe care Bogrea, *Dacor.*, IV, 826, îl lega de alb. *ljapërdhi* „ciugulire" și *DAR* de mag. *lehordó* „persoană care înjură". Toate aceste cuvinte se întîlnesc cu rezultatele expresive ale lui *lap* și *licui*. 4854

liotă (–te), s. f. – Bandă, trupă, mulțime. – Var. *lea(h)otă*.

Origine îndoielnică. După Candrea și Scriban, din bg., sb., rut. *lihotá*, pol. *lichota* „lucru inutil" sau „lucru rău", din sl. *lichŭ* „inutil" (cf. Berneker 718); dar der. nu este clară. După Tiktin, din germ.med. *ljute* (> germ. *Leute*) „oameni", care e și mai puțin sigur. Probabil trebuie pornit de la rădăcina expresivă *leo–*, cf. *leorbă*, *li(o)păi*, *leurdă*, cu finala ca în *pihotă*. 4855

lip, s. n. – Murdărie, slin. – Var. *lep*.

Ngr. λίπος „grăsime", cf. it. S. *lippu* (Battisti, III, 2206). După Tiktin, Candrea și Scriban, din sl. *lĕpŭ* „clei de lipit", pol., rut. *lep*, singurul care poate explica var. În Mold. 4856

lipa, interj. – Exprimă zgomotul de tropăială.

Creație expresivă, cf. *liop*, care exprimă zgomotul bătăii din palme, și *lap*. Relația cu *a lipi* (Tiktin) este puțin probabilă. – Der. *lipăi*, vb. (a tropăi; a face zgomot cu încălțămintea); *lipăială*, s. f. (tropăială). 4857

lipan (–ni), s. m. – Plantă (Lappa major).

Sl. *lepanĭ* „frunză" (cf. Miklosich, *Slaw. Elem.*, 28; Cihac, II, 172); cf. bg. *lĕpjan*, sb. *ljopeno*, slov. *lepen* (Berneker 733). – Der. *lipăni*, vb. (Olt., a răbda de foame), poate rezultat din încrucișarea cu *lihni*. 4858

lipan (–ni), s. m. – Pește asemănător cu somonul, Salmo thymalus. – Var. *lipean*.

Sl., ceh. *lipan*, sb. *lipen* (Cihac, II, 172; Tiktin), cf. mag. *lepény*. 4859

lipcan (–ni), s. m. – 1. Lituanian. – 2. Corp de călăreți în vechea organizare militară din Mold. – 3. Sol, ștafetă, emisar.

Tc. *lipkan* „lituanian" (Lokotsch 1324; Candrea), cf. pol. *Lipek* (Cihac, II, 172). Cf. *liflă*. 4860

lipi (–pesc, –it), vb. – 1. A prinde, a cola, a încleia. – 2. A adera, a reuni, a aduna. – 3. A tencui. – 4. A pălmui. – Mr. *alichescu*, megl. *lipés*.

Sl. *lĕpiti* sau *lĭpĕti* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 29; Miklosich, *Lexicon*, 350; Cihac, II, 172; Iordan, *Dift.*, 138), de la *lĕpŭ* „clei", cf. bg. *lĕpjă*, sb. *lepiti*. Cf. *lip*.

Der. *alipi*, vb. (a reuni, a împreuna; refl., a se dedica); *lipaci*, s. m. (căprior alipit, nadă de lemn), în Mold.; *lipeală*, s. f. (lipitură); *lipcă*, adv. (lipit de...), din rut. *lipkii* (Bogrea, *Dacor.*, IV, 829), pol. *lipki*, în Mold. (legătura cu bg. *lepka*, sugerată de Tiktin și Conev 63, nu este convingătoare); *lipicios*, adj. (care lipește; adeziv, aderent; contagios; tandru, afectuos); *lipicioasă*, s. f. (nume de plante: Lychnis viscaria; Silene nemoralis; Asperugo procumbens, Gallium aparine); *lipici*, s. n. (atracție, farmec), cu suf. *–ici*, cf. *gîdilici*; *lipici*, s. m. (nume de plante: Lappula myosotis, Cuscuta apithymum, Gallium aparine, Xanthium spinosum); *lipică*, s. f. (Trans., molie); *lipiciune*, s. f. (blefaritâ); *lipie*, s. f. (pîine rotundă și turtită), pe care Cihac, II, 172, Tiktin și Candrea o pun în legătură cu sb. *lepinja*, mag. *lepény* (mai probabil e vorba de un der. interior, deși nu foarte clar); *lipitoare*, s. f. (animal care suge sînge, Hirudo officinalis, nume de plantă, vinariță, Asperula arvensis, Asperula tinctoria; ornit. păpăludă, Caprimulgus europaeus); *lipitură*, s. f. (lipire; tencuială; apatie atribuită spiritelor rele); *lipitor*, adj. (care lipește); *deslipi*, vb. (a descleia, a separa). *Lipăr*, s. n. (foc, ardoare), în Trans., are putea proveni din *lipi* („locul unde soarele «se lipește» cel mai tare"). 4861

lipoveạn (–ẹni), s. m. – Sectant rus, adept al ereziei rascolnicilor.

Rus. *(fi)lipovanin*, de la numele șefului sectei Filip Pustovjat (Scriban). – Der. *lipovenesc*, adj. (propriu lipovenilor); *lipovenime*, s. f. (colectivitate de lipoveni). 4862

lipscạn (–ni), s. m. – Vînzător de mărfuri cu amănuntul.

De la *Lipsca* (< sl. *Lipskŭ*) „Leipzig" (Cihac, II, 173; Tiktin). Este numele străzii din București, în care se concentra acest negoț mai înainte. – Der. *lipscănie*, s. f. (comerț cu mărfuri, mercerie); *lipscănesc*, adj. (negustoresc); *lipscănoaică*, s. f. (plantă, Coreopsis tinctoria); *lipiscat*, s. n. (stofă de Lipsca), din tc. *Lepiska* „Lipsca", cf. tc. *lepisca* „mătase verde" (Tiktin). 4863

lipsi (-sęsc, -ít), vb. – 1. A nu fi, a nu se găsi. – 2. A suprima, a scoate. – 3. A absenta. – 4. A separa, a despărți. – 5. (Înv.) A se lăsa de. – 6. (Refl.) A părăsi, a renunța la, a se priva de. – Mr. *lipsesc, lipsire.*

Gr. λείπω, aoristul ἔλειψα (Mumu 31; Meyer 247; Sandfeld 19), poate în parte prin intermediul sl. *lipsati* (cf. Miklosich, *Etym. Wb.*, 170; Berneker 723) care este din sec. XIV (Mazon, *Mélanges Vendryès*, 266); cf. alb. *lipsem*, bg. *lipsuvam*. Sec. XVII.

Der. *lipsă*, s. f. (carență; absență; necesitate); postverbal (după Roesler 571; din gr. λεῖψις); e dubletul lui *lipsis*, s. f. (lipsă, carență), sec. XVIII, înv., direct din mgr. λεῖψις (Gáldi 207); *lipsit*, adj. (nerod, prost); *lipsință*, s. f. (înv., lipsă); *nelipsit*, adj. (care se află pretutindeni). Miklosich, *Bulg.*, 126 crede că bg. *lipsuvam* provine din rom., ceea ce nu e sigur. 4864

líră (-re), s. f. – Instrument muzical.

Lat. *lyra*, it. *lira* (sec. XIX). – Der. (din fr.) *liric*, adj.; *lirism*, s. n. 4865

líră (-re), s. f. – Monedă turcă și apoi italiană. – Var. *rílă*. – Mr., megl. *lirâ*.

It. *lira* (sec. XIX). E dubletul lui *livră*, s. f. (monedă și greutate), din fr. *livre*. Cf. *litră*. 4866

lis (-să), adj. – (Cîine sau cal) cu păr alb.

Bg. *lis* „animal care are o pată albă în frunte", sb. *lisa* „pată albă pe cap" (Weigand, *Krit. Jb.*, IX, I, 76; *REW* 5081). Der. din lat. **lisius* „neted" (Pușcariu, 985; *REW* 5081) sau din ven. *lis* (Pascu, *Etimologii*, 51; Pascu, *Beiträge*, 10) nu e probabilă. – Der. *lisei*, s. m. (Banat, nume de cîine). 4867

lișă, s. f. – Dulceață de chitre.

Origine dubioasă. După Cihac, II, 168, din sl. *liti* „a topi"; dar der. nu este clară. Cuvînt rar. 4868

lișiță (-ță), s. f. – Pasăre (Fulica atra). – Var. *leșiță*.

Probabil din *leașiță*, f. normal al lui *leah* „polonez", cf. alt nume al său *rață leșească*. Intermediarul rut., propus de Scriban, care însă nu există, pare inutil. Numele bg., sb., cr. *liska*, pol. *łyska* (Cihac, II, 173; Tiktin; Candrea) nu constituie o explicație suficientă. 4869

lișiță (-ță), s. f. – Bucată de lemn arcuită care fixează cuiul inimii la oiștea din spate a căruței.

Sb. *lisice* „legătură" (Candrea), sau bg. *lesici* (Conev 69). 4870

lișțai, adv. – 1. (Olt.) Îmbibat, muiat. – 2. (Mold.) Aidoma, bucățică ruptă. – Var. Mold., Munt. *lișteav*, Olt. *leșteav*, Trans. *lejdeu*.

Origine îndoielnică, probabil expresivă. Trebuie să aparțină la familia lui *fleșcăi*, cu pierderea inițialei, ca în *fleandură* > *loandră*, cf. *flișvăi*, vb. (a se bălăci, a tropăi), cuvînt rar, *flișcă* etc. Echivalența semantică între „topit" (< turnat, topit) și „asemănător", ca în *leit*. Legătura cu sb. *lice* „față" (Cihac, II, 173) sau sb. *blîskav* „strălucitor" (Scriban) nu e sigură. Cf. *lișcotă*, s. f. (mulțime de copii), pe care Scriban o pune în legătură cu *lișiță; liticaș*, s. m. (plevușcă). 4871

liță (-țe), s. f. – Cablu electric.

Germ. *Litze* (Candrea). Sec. XX. 4872

litanie (-ii), s. f. – Totalitatea rugăciunilor. – Mr. *litănie*.

Mgr. λιτανεία, în parte prin intermediul sl. *litanija* (Tiktin). Sec. XVII. 4873

litavră (-re), s. f. – Tobă.

Pol. *litawry*, rus. *litavra* (Tiktin). Sec. XVIII, înv. 4874

literă (-re), s. f. – Slovă, buche.

Lat. *littera* (sec. XIX). – Der. (din fr.) *literal*, adj.; *literar*, adj.; *literat*, s. m. (scriitor), din lat. *litteratus; literator*, s. m. (înv., scriitor), din lat. *litterator; literatură*, s. f. 4875

lítie (-ii), s. f. – 1. (Înv.) Procesiune. – 2. Rugăciune făcută în ajunul anumitor sărbători. – 3. Azimă, anafură.

Mgr. λιτή, prin intermediul sl. (v.sb., bg., sb., cr., rus.) *litija* (Tiktin; Vasmer, *Gr.*, 90). – Der. *litier*, s. n. (tablă de metal pentru ofrande). 4876

lítră (-re), s. f. – 1. Măsură veche de greutate egală cu un sfert de oca (318 g în Munt., 323 g în Mold.). – 2. Veche măsură de capacitate, egală cu un sfert de oca (380 ml în Munt., 320 ml în Mold.). – 3. Sfert de kg sau de litru. – Mr. *litră*.

Mgr. λίτρα (Meyer 247; Tiktin; Vasmer, *Gr.*, 90), cf. v.sb. *litra*, tc., bg. *litra*, alb. *ljitrë*. Sec. XVII, pop. cu ultimul sens. Este dublet al lui *litru*, s. m., din fr. *litre*. Cf. *liră*. 4877

litrosi (-sęsc, -ít), vb. – 1. A pune în libertate. – 2. A face să dispară. – 3. A separa, a despărți, a scutura pămîntul de pe o rădăcină.

Ngr. λυτρώνω, aoristul λύτρωσα (Cihac, II, 670; Gáldi 206), cf. v.sb. *litrositi* (Vasmer, *Gr.*, 90). 4878

liturghie (-íi), s. f. – 1. Slujbă, mesă. În biserica ortodoxă, fiecare din cele trei slujbe diferite, uzuale în prezent: cea a Sf. Vasile cel Mare, de zece ori pe an (duminicile din postul mare, Joia Mare, sîmbăta din Săptămîna Patimilor, în ajunul Crăciunului, de Bobotează și de Sf.

Vasile); cea a Sf. Grigore, în 25 martie şi în toate zilele de post, afară de duminici; şi cea a Sf. Ioan Gură de Aur, în restul zilelor. – 2. Liturghier. – 3. Pîine sfinţită în formă de colac; se dă preotului şi dacălului. – Var. *leturghie*. – Mr., megl. *liturghie* „anafură".

Mgr. λειτουργία (Murnu 33; Sandfeld 21), parţial din sl. *liturgija* (Vasmer, *Gr.*, 89), cf. sb. *leturgija*. – Der. *leturghioară*, s. f. (prescură); *liturghisi*, vb. (a face slujbă), din ngr. λειτουργῶ, sl. *liturgisati; liturgic*, adj., din fr.; *liturghier*, s. n. (cartea care conţine liturghia). 4879

liụdă (–de), s. f. – 1. Contribuabil, birnic. – 2. Soldat înrolat în cavalerie care lupta ca pedestru, deoarece nu mai avea cal. – Var. *ludă*.

Sl. *ljudŭ* „lume", *ljudije* „oameni" (Cihac, II, 174; Tiktin), cf. sb., cr., slov. *ljudi*, pol. *lud* (> *ludă*), germ. *Leute*, de unde sp. *leude*. Astăzi rar. 4880

liụliu, interj. – (Mold., Trans.) Interjecţie alintătoare în cîntecele de leagăn.

Creaţie spontană, cf. rut. *ljuli–ljuli* (Berneker 759; Scriban). – Der. *liuliuţ*, s. n. (Maram., leagăn); *lului*, vb. (a adormi cu cîntece de leagăn), pare o creaţie inventată de N. Crainic. 4881

liụr, s. n. – Poşircă, must. – Var. *liură, liurcă*.

Origine îndoielnică. După Cihac, II, 174 şi Scriban, din rut. *ljura* (după Gáldi, *Dict.*, 142, din mag. *lőre*), ceea ce pare posibil, fiind cuvînt uzual numai în N. ţării. Fără îndoială, coincide cu *leoarcă*, care este în mod evident expresiv, cum pot fi şi cuvintele indicate ca izvoare. 4882

livadă (–vẹzi), s. f. – Imaş, păşune, pajişte. – Var. *livade*, (Munt.) *livede*. – Mr. *livade*.

Mgr. λιβάδι(ον), prin intermediul sl. *livada* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 28; Miklosich, *Lexicon*, 336; Cihac, II, 174; Puşcariu, *Lr.*, 260), cf. v.sb. *livada, livadije* (Berneker, 771; Vasmer, *Gr.*, 91), bg., sb., cr. *livada*, rus. *levada*. Der. direct din mgr. (Roesler 571; Murnu 33; Pascu, II, 58) este, şi ea, posibilă. 4883

livạn (–nuri), s. n. – Tămîie, oliban.

Mgr. λίβανος, parţial din sl. *livanŭ* (Cihac, II, 671). Sec. XVI. 4884

livẹj (–juri), s. n. – (Trans., Munt.) Poşircă. – Var. *aleveş*.

Mag. *leves* „suc, zeamă" (Tiktin; Drăganu, *Dacor.*, VI, 245). 4885

livreạ (–ẹle), s. f. – Haină cu fireturi.

Fr. *livrée*. 4886

lobidrạg (–gi), s. m. – (Olt.) – Plantă, Tropeolum maius. – Var. *lobizdrag*.

Sb. *ljubidrag* (Candrea; Tiktin). 4887

lọbodă (–de), s. f. – Plantă, Atriplex hortensis, Atriplex nitens. – Mr., megl. *lobudă*.

Sl. (bg., sb., slov., rut.) *loboda* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 28; Miklosich, *Lexicon*, 341; Cihac, II, 175; Conev 47), cf. ngr. λομποτή, mag. *laboda*. Căutarea în idiomuri anterioare istr. (Lahovary 333) este nelalocul său. După Lokotsch 1284, din tc. *labada*. 4888

loc (–curi), s. n. – 1. Aşezare, situaţie, poziţie. – 2. Populaţie; tîrg. – 3. Însărcinare, serviciu, funcţie. – 4. Cauză, motiv. – 5. Timp, oportunitate. – 6. Parte. – 7. Capacitate, suprafaţă. – 8. Ordin, rang. – 9. Teren, regiune. – 10. Imobil, casă. – 11. Localitate, aşezare. – *Deloc*, de fel. – *În loc*, în schimb. – *La loc*, ca mai înainte. – *La un loc*, împreună. – *Pe loc*, imediat. – Mr., megl., istr. *loc*.

Lat. *lŏcus* (Diez, I, 253; Puşcariu 986; Candrea–Dens., 1004; *REW* 5097; cf. it. *luogo*, prov. *loc*, fr. *lieu*, cat. *lloc*, sp. *luego*, port. *logo*. Pentru expresia *deloc*, cf. cat. *enlloc* (Iordan, *BF*, IX, 155).

Der. *înloca*, vb. (rar, a plasa, a situa); *înlocui*, vb. (a substitui); *înlocuitor*, s. m. (substitut); *întruloca* (var. *întroloca, întruluca, înturluca*), vb. (a reuni, a aduna; a culege; refl., a se asocia), comp. cu *întru* (după Scriban, cu *într'un*); *alocuri* (var. *alocurea*) în expresia *pe alocuri* (din loc în loc); *alocurea*, adv. (în afara locului; în apropiere de); cf. *locui, locaş*. – Der. neol. *local*, adj., din fr. *local; local*, s. n. (restaurant, casă); *localnic*, adj. (indigen), din pol. *lokalny*, rus. *lokalinyj* (Tiktin); *localitate*, s. f. (loc, tîrg), din fr. *localité; localiza*, vb., din fr. *localiser; locatar*, s. m. (chiriaş), din fr. *locataire; locativ*, adj., din fr. *locatif; locaţiune*, s. f. (taxă), din fr. *location*, termen juridic; *sublocaţiune*, s. f. (subînchiriere, subarendare); *sublocatar*, s. m. (subchiriaş), din fr.; *loco–*, prefx, din fr. *loco (locomobilă*, s. f., *locomotivă*, s. f.; *locomotor*, adj.; *locomoţiune*, s. f.; *locotenent*, s. m., din it. *locotenente; locotenenţă*, s. f.); *sublocotenent*, s. m, din fr. *souslieutenant; locţiitor*, s. m., traducere a fr. *lieutenant; prealocui*, vb. (a locui), după sl. *prebyvati*, înv.

Din rom. provin rut. *ljok* (Miklosich, *Wander.*, 17) şi mag. *lok* (Edelspacher 18). 4889

locạndă (–de), s. f. – Cîrciumă, restaurant. – Var. *locantă*. – Mr. *lucantă*.

It. *locanda*, prin intermediul ngr. λοκάντα (Tiktin; Gáldi 206), cf. bg., tc. *lokanta*, sb.

lokanda. – Der. *locandier*, s. m. (hangiu, gazdă), din it. *locandiere*. 4890

locmă (–ă|le), s. f. – **1.** Prăjitură orientală semănînd cu uscăţelele – **2.** Sfîecură; mîncare bună. – Mr. *locmae*.

Tc. (arab.) *lokma* (Şeineanu, II, 239; Meyer 231; Lokotsch 1335), cf. ngr. λοκμάς, bg., sb. *lokma*, alb. *lokmë*. 4891

locui (–uęsc, –it), vb. – A trăi, a avea reşedinţa. – Var. *lăcui*.

Mag. *lakni* (Cihac, II, 511; Tiktin; Gáldi, *Dict.*, 93). Rezultatul normal, *lăcui*, azi înv., a fost apropiat de *loc*. Cf. sl. *lakuvati*, care apare numai în acte de provenienţă română, şi în bg. din Trans. *lakuva* (Miklosich, *Bulg.*, 126).

Der. *locaş* (var. *lăcaş*), s n. (locuinţă), din mag. *lakás; locuinţă*, s. f. (casă de locuit), cu suf. *–inţă; locuitor*, s. m.; *conlocui*, vb. (a trăi împreună), format după fr. *cohabiter; conlocuitor*, adj., cuvînt forţat de regimul comunist. 4892

locum, s. m. – Rahat. – Var. (înv.) *lichium*.

Tc. *lökün* (Miklosich, *Etym. Wb.*, 175; Lokotsch 1328), cf. sb. *lokuma*. 4893

lodbă (–be), s. f. – Lemn, trunchi de copac, lemn brut. – Var. *loadbă, lobdă, lodvă*.

Rut. *lodva* (Tiktin; Scriban; Candrea). Este mai puţin sigură legătura cu pol. *łupka* „butuc" (Cihac, II, 175). 4894

loghiotat (–ţi), s. m. – Înţelept, persoană cunoscută prin cultura ei.

Ngr. λογιώτατος (Tiktin). Sec. XVIII, înv. Este superlativul lui *loghios*, s. m. (erudit), cuvînt înv., puţin folosit, din ngr. λόγιος (Gáldi 206). 4895

logică, s. f. – Raţionament corect. – Var. (înv.) *loghica*.

Fr. *logique* şi mai înainte (sec. XVIII) din ngr. λογική – Der. *logic*, adj., din fr. *logique; nelogic*, adj. (ilogic). 4896

logocel (–ei), s. m. – (Banat) Sticlete (Carduelis elegans).

Origine necunoscută. Poate legat de sb. *logošk a* „lăstar"; în acest caz, relaţia semantică ar fi ca în lat. *carduelis* faţă de *carduus*, germ. *Distel* „spin, scai", *Distelfink* „sticlete". 4897

logodi (–desc, –it), vb. – **1.** (Refl.) A se lega, a contracta o căsătorie. – **2.** A lega prin logodnă pe cineva.

Sl. *lagoditi* „a se înţelege, a trata ceva" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 28; Miklosich, *Lexicon*, 339; Cihac, II, 175), cu asimilarea vocalei atone (**lăgodi*), cf. rus. *łagoda* „învoială". Roesler 572 deriva în mod echivoc acest cuvînt din gr. δίδω λόγον „a promite". – Der. *logodnă*, s. f. (calitate de logodnic, perioada de timp cît doi tineri sînt logodiţi), cf. sl. *łagodinŭ* „potrivit, convenabil", cuvînt ce se foloseşte în Munt., Mold. şi Trans. de E. (*ALR*, II, 158); *logodnic*, s. m. (tînăr logodit); *logodnică*, s. f. (fată logoditâ); *logoditâ*, s. f. (înv., logodnică); *logoditor*, s. m. (înv., logodnic); *logodinţă*, s. f. (înv., logodnă). 4898

logofăt (–feţi), s. m. – **1.** În vechea organizare socială, nobil de prim rang, preşedinte al sfatului şi păstrător al sigiliului principatului; cancelar. – **2.** (Înv.) Ministru în diferite ramuri administrative: *logofătul dreptăţii*, ministru de justiţie; *logofătul Credinţei*, ministru al cultelor; *logofăt de obiceiuri*, maestru de ceremonii. – **3.** Secretar, scrib. – **4.** (Munt.) Administrator de moşie. – **5.** (Mold.) Lacheu. – **6.** Titlu ironic dat tinerilor intelectuali sau celor cu pretenţii intelectuale. – Mr. *logothet*.

Mgr. λογοθέτης, parţial prin intermediul sb. *logotetî, logofetî* (Murnu 33; Tiktin; cf. Vasmer, *Gr.*, 91), cf. tc. *logofet*. Sec. XIV. – Der. *logofeteasă*, s. f. (nevastă de logofăt); *logofeţel* (scrib, copist); *logofeţie*, s. f. (demnitatea de logofăt). 4899

logor (–ruri), s. n. – Drojdie (de vin, de măsline etc.)

Sb. *logor* „depunere", din germ. *Lager* (Candrea). În Banat. 4900

logos (–suri), s. n. – Discurs, predică.

Ngr. λόγος (Gáldi 206). Sec. XVIII, azi ironic. 4901

logoş (–şe), adj. – Foarte mic, pitic.

Origine necunoscută. Sec. XVII, înv. – Der. *logoşi*, vb. (înv., a micşora). 4902

loitră (–re), s. f. – **1.** (Înv.) Scară lungă şi lată, scară de asalt. – **2.** Partea laterală a căruţei, a dricului etc.

Cr., slov. *lojtra*, din germ. *Leiter* (Miklosich, *Fremdw.*, 106; Cihac, II, 176), cf. sb. *lotra*, mag. *lajtorja*. 4903

loje (–ji), s. m. – Despărţitură, compartiment.

Fr. *loge*. 4904

lojniţă (–ţe), s. f. – Leasă de nuiele, coşer pentru uscat sau afumat fructele. – Var. *loznijă*.

Sl. *ložînica* „pat", cf. bg., sb. *ložnica* „pat, culcuş", der. din sl. *ložiti* „a pune" şi nu (cum gîndesc Cihac şi Tiktin) din sl. *loza* „lăstar". 4905

lom (–muri), s. n. – **1.** (Banat., Maram.) Rest, fragment, bucată. – **2.** (Dobr.) Palancă.

Sb., rus. *lom* (Candrea, Scriban). 4906

lompĂu (–uri), s. n. – (Trans.). Mîner, manivelă.

Mag. *lopó* „hoț“ (Cihac, II, 512; Loewe 30). 4907

lopĂtĂ (–peți), s. f. – **1.** Unealtă pentru ridicat pămîntul. – **2.** Paleta vîslei. – **3.** Paletă de roată hidraulică. – **4.** (Arg.) Dinte. – Mr. *lopată*, megl., mr. *lupată*.

Sl. (bg., sb., slov., rut., rus.) *lopata* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 28; Cihac, II, 176; Berneker 733; Conev 67), cf. alb. *ljopatë*, pol. *łopata*, mag. *lapát*. – Der. *lopĂtar*, s. m. (fabricant de lopeți; barcagiu; pasăre, Platalea leucorodia); *lopĂta*, vb. (a trage la vîsle, a vîsli); *lopĂțea*, s. f. (plantă, Lunaria rediviva); *lopĂțicĂ*, s. f. (lopată mică; spatulă, paletă; spumieră; întinzător la ferăstrăul de mînă; frînă la războiul de țesut casnic); *lopĂtiță*, s. f. (Trans., Banat, spinare). 4908

lopTĂ (–te), s. f. – (Trans.) Minge, balon.

Mag. *lapta* (Cihac, II, 553), cf. sb., cr., ceh. *lopta*. 4909

lornion (–oane), s. n. – Binoclu, ochelari prinși de nas.

Fr. *lorgnon*. Cf. *lornietă*, s. f. (binoclu), din fr. *lorgnette*. 4910

lostopan (–ni), s. m. – Bulgăre, cocoloș. – Var. *lostopană*.

Origine necunoscută. În Moldova. Der. din rus. *loskut* „bucată“ (Cihac, II, 176) nu este convingătoare. 4911

lostriță (–țe), s. f. – Pește (Salmo hucho). – Var. *lostiță*, *lostoță*, *lostică*, *lqstuță*, *lostov*.

Sl. *lososĭ* (Cihac, II, 176; Tiktin); cf. pol. *łosos*, sb., rus. *losos*. Der. nu e clară. 4912

lot (–uri), s. n. – **1.** Parte, bucată. – **2.** Teren pentru construcții. – Mr. *lot*.

Fr. *lot* (în mr., din it. *lotto*). – Der. *loterie*, s. f., din fr. *loterie; loton*, s. n. (loterie, joc de noroc care imită loteria), din fr. *loto*, germ. *Lotto* (Graur, *BL*, IV, 107). 4913

lotcĂ (–ci), s. f. – Barcă de pescuit. – Var. *leotcă*, *lutcă*.

Rus., bg. *lodka* (Cihac, II, 179; Conev 82; Vasmer, II, 52). 4914

lotru (–ri), s. m. – Hoț, bandit.

Sl. *lotrŭ* (Miklosich, *Fremdw.*, 106; Cihac, II, 176; Tiktin), cf. sb. *lotar*, slov. *loter*, ceh., pol. *lotr*. – Der. *lotroman*, s. m. (Trans. de V., bandit), cu suf. *–man*. Mag. *lator* poate să provină din rom. (Candrea, *Elemente*, 408). 4915

lovele, s. f. – Bani.

Țig. *lovo*, pl. *lovè* (Bogrea, *Neamul romînesc*, 24.7. 1916; Juilland 166; Graur 165). Cuvînt de argou. 4916

lovi (–vesc, – it), vb. – **1.** A ataca, a se năpusti. – **2.** A izbi, a da lovituri. – **3.** A biciui, a bate cu, a pedepsi. – **4.** (Refl.) A se ciocni. – **5.** (Refl.) A coincide, a se armoniza. – **6.** (Refl.) A se pune de acord, a se învoi.

Sl. *loviti* „a prinde, a apuca“ (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 28; Miklosich, *Lexicon*, 342; Cihac, II, 177; Berneker 735; Conev 94), cf. bg. *lovjă* „a apuca“. Pentru semantism, cf. Șeineanu, *Semasiol.*, 167 și Skok, *Dacor.*, IX, 216.

Der. *loavă*, s. f. (Olt., noroc, coincidență fericită); *lovealĂ*, s. f. (înv., lovitură); *loviște*, s. f. (vîrtej, cuvînt înv., din sl. *lovĭšte* „îngrăditură, parc de vînătoare“; sensul rom., numai la Dosoftei, pare să fie o improprietate); *lovitură*, s. f. (izbitură; chilipir). După Conev 37, *loavă* provine direct din bg. *lov* „vînătoare“. 4917

loz (–uri), s. n. – **1.** Bilet de loterie. – **2.** Cîștig la loterie. – **3.** (Arg.) Bani.

Germ. *Los* „lot“ (Candrea). 4918

lozie (–ii), s. f. – Mlajă, răchită (Salix cinerea, Salix purpurea). – Var. *lozĂ*.

Sl. *lozije* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 28; Cihac, II, 177; Tiktin); var., prin confuzie cu sl. *loza* „viță de vie“, cf. bg., sb., slov., rus. *loza* „lăstar“. De aici dubletul *loazĂ*, s. f. (lăstar; pungaș, ticălos). – Der. *lozi*, vb. (Olt., a face șmecherii); *loznicior* (var. *loznișor, lăsnicior, lasnișor*), s. m. (umbra-nopții, Solanum dulcamara), cf. bg. *lozna* „de vie“, sb. *lozica* „lăstar“, *loznica* „viță sălbatică“. 4919

lozincĂ (–ci), s. f. – Parolă.

Germ. *Losung* (Borcea 197; Tiktin), prin intermediul rus. *lozung*, cf. bg., sb. *lozinka*. 4920

luA (iau, luat), vb. – **1.** A apuca, a prinde cu mîna. – **2.** A prinde, a apuca într-un fel oarecare. – **3.** A primi, a accepta, a admite. – **4.** A duce cu sine, a primi în compania sa. – **5.** A cuceri, a ocupa. – **6.** A mînca, a absorbi. – **7.** A contracta, a închiria, a cumpăra, a obține. – **8.** A scoate; a fura. – **9.** A ataca, a lua prin suprindere. – **10.** A scoate, a extrage. – **11.** A încasa, a primi. – **12.** A se servi de ceva ca de un instrument. – **13.** A primi, a accepta în serviciul său. – **14.** A trata. – **15.** A absolvi un examen. – **16.** A interpreta, a înțelege. – **17.** A paraliza, a damblagi, a orbi. – **18.** A se căsători cu. – **19.** (Cu pron. *o*) A se îndrepta, a merge pînă la. – **20.** Auxiliar, exprimă ideea de acțiune incoativă, prin intermediul unui s. (sau al unui adv., cînd se cosntruiește cu *o*); *a*

lua la bătaie; a lua la purtare; a lua foc; a o lua la fugă; a o lua razna. – **21.** (Cu prep. *drept*). A confunda, a greși. – **22.** (Refl.) A se apuca, a se prinde. – **23.** (Refl.) A se căsători. – **24.** (Refl.) A se contagia, a se transmite. **25.** (Refl., cu prep. *cu*). A se adînci în, a se cufunda în. – **26.** (Refl., cu prep. *după*) A urma, a imita. – **27.** (Refl.) Auxiliar, exprimă o acțiune incoativă: *a se lua la ceartă*. – Var. (Banat) *luva*. Mr. *l'au, loai, loată; megl. leau, lai, lat, lari;* istr. *l'au, lọt, lọ*.

Lat. *lĕvāre* (Densusianu, *Hlr.*, 192; Pușcariu, 760; Candrea-Dens., 1007; *REW* 5000), cf. it. *levare*, (lec. *luare*, sard. *leare*), prov., port. *levar*, fr. *lever*, sp. *llevar*. Cuvînt de uz general (*ALR*, I, 105). Pentru întrebuințarea ca auxiliar, cf. ngr. πιάνω „a lua" și „a începe să" (Graur, *BL*, V, 68); cf. și Iroaie, *A lua în funcție auxiliară*, *BF*, VI, 189–97. Sensul de „a se căsători" există și în ngr. παίρνω. Cf. *aluat*.

Der. *lotură*, s. f. (pală de fîn), în loc de *lătură; lătură*, s. f. (înv., rapacitate); *lător*, adj. (rapace); *luat*, s. n. (căsătorie); *prelua*, vb. (a preleva), după fr. *prélever*. 4921

lụbeniță (–ți), s. f. – Pepene verde (Cucurbita citrullus). – Megl. *l'ubiniță*.

Sl. (sb., bg., cr., slov.) *lubenica* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 28; Cihac, II, 177; Conev 48). 4922

lụbiț (–ți), s. m. – Plantă (Camelina sativa).

Sb. *ljubica* „melică" (Cihac, II, 152; cf. Conev 43). 4923

lucănică (–ci), s. f. – Un fel de cîrnat. – Mr. *culucancu*.

Ngr. λουκανικόν (Cihac, II, 671), cf. alb. *lukanika*, mil., ven. *lugánega*, sp. *longaniza*. Cuvînt rar, citat numai în Trans., unde ar putea fi adus din mr. 4924

luceafăr (–feri), s. m. – **1.** (Înv.) Lucifer, prințul demonilor. – **2.** Nume de stea. – Mr. *luțeafir(e)*.

Lat. *lucĭfer* (Pușcariu 987; Candrea-Dens., 1012; *REW* 5141; Tagliavini, *Arch. Rom.*, XII, 171), cf. sp. (*lucífero*). – Der. *luceflengher* (var. *luceflender*), s. m. (dracul), cu suf. *–engeros*, de origine țig. (Bogrea, *Dacor.*, I, 261) sau *–endru*, cf. *fleandură*. 4925

lụced (–dă), adj. – Strălucitor.

Lat. *lūcĭdus*, după Bogrea, *Dacor.*, IV, 830 (*REW* 5140). Cuvînt rar, nu figurează în dicționare. 4926

lucernă (–ne), s. f. – Plantă (Medicago sativa). – Var. *luțernă*.

Fr. *luzerne*, var. germ. *Luzern*. 4927

lucị (–cęsc, –ịt), vb. – A străluci. – Mr. *luțescu, luțire*, istr. *(rezluțescu)*.

Lat. *lucĭre*, var. a lui *lucēre* (Densusianu, *Lr.*, 147; Pușcariu 988; Candrea-Dens., 1009; *REW* 5136); cf. prov., port. *luzir*, v.fr. *luisir* (fr. *luire*), sp. *lucir*. – Der. *luciu*, adj. (strălucitor; lustruit); *luciu*, s. n. (strălucire; sclipire; suprafață lustruită sau netedă), deverbal, a cărui întîlnire cu sl. *lučĭ* „lumină", sb., cr., slov. *luč* „lumină" pare întîmplătoare; *luceală*, s. f. (înv., luciu); *lucioară*, s. f. (varietate de pere); *lucios*, adj. (lucitor, strălucitor, neted); *lucitor*, adj. (strălucitor). – Der. neol. *lucid*, adj., din fr. *lucide; luciditate*, s. f., din fr. *lucidité; translucid*, adj., din fr. *translucide; luciolă*, s. f. (licurici), din it. *lucciola*, împrumut literar al romantismului, fără circulație reală. – Cf. *lucoare, lumină, străluci, luced*. 4928

luciṇă (–ne), s. f. – Izlaz, imaș, pășune.

Rut., ceh. *lučina* (Berneker 739; Drăganu, *RF*, II, 77. În Bucov. Der. din bg. *luč* (Conev 41) pare mai puțin probabilă. 4929

lucoạre (–ori), s. f. – Strălucire.

Lat. **lūcōrem* (Pușcariu 989, Candrea-Dens., 1010; *REW* 5144; Battisti, III, 2278), cf. it. *lucore*, prov. *lugor*, fr. *lueur*, cat. *llugor*. Cf. *luci*. – Der. *strălucoare*, s. f. (înv., strălucire), cuvînt rar, întrebuințat numai de Dosoftei. 4930

lucrạ (–ręz, –ạt), vb. – **1.** A produce, a elabora, a face. – **2.** A munci, a opera. – **3.** A broda, a coase. – **4.** (Cu complement direct personal). A purta intrigi contra cuiva, a mistifica. – Mr. *lucredzu*, megl., istr. *lucrez*.

Lat. *lūcrāre* „a cîștiga" (Pușcariu, 951; *REW* 5145; Pușcariu, *Lr.*, 243), cf. prov., sp. *lograr*. Evoluția semantică de la „a cîștiga" la „a munci" este normală și comună tuturor idiomurilor, cf. fr. *travailler* „a lucra" și „a produce avere", în expresii ca *l'argent qui ne travaille pas;* cf. și lat.med. *lucrari* „a (pre)lucra". Der. din lat. *lūcubrāre* (Densusianu, *Bul. Soc. fil.*, II, 17; Candrea-Dens., 1013, Densusianu, *GS*, II, 19) nu pare posibilă.

Der. *lucru*, s. n. (muncă, treabă; activitate, acțiune; obiect, afacere), probabil din lat. *lūcrum* (Pușcariu 990; *REW* 5146), cf. mr., megl., istr. *lucru; lucrărej*, adj. (înv., muncitor, activ); *lucrare*, s. f. (lucru, operă); *lucrător*, adj. (muncitor, laborios); *lucrător*, s. m. (muncitor); *lucrătoare*, s. f. (Banat, atelier); *lucrătură* (fel, mod de a munci; intrigă, mistificare); *lucroi*, adj. (înv., muncitor); *prelucra*, vb. (a retopi, a recompune; a pregăti); *conlucra*, vb. (a colabora), format după

lat. *collaborare; conlucrător*, s. m. (colaborator). – Der. neol. *lucrativ*, adj., din fr. *lucratif*. – Din rom. provine alb. *lukrë* „oaie" (Philippide, II, 646), pentru al cărui semantism, cf. sp. *ganado*. 4931

lud (–dă), adj. – **1.** Prost, nerod, nătărău. – **2.** (Olt.) Copil.

Sl. *ludŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 28; Cihac, II, 178; Berneker, II, 744), cf. bg., sb., slov. *lud*. Cf. *zălud*. 4932

ludaie (–ăi), s. f. – (Banat, Trans.) Dovleac, bostan.

Sb. *ludaja* (Candrea). 4933

lufar (–ri), s. m. – Pește (Thynnus pelamis).

Ngr. λουφάρι (Scriban), cf. tc. *lüfer*. 4934

luft, s. n. – Curent de aer.

Germ. *Luft*. În Trans. și în mediul urban. 4935

lugaci (–i), s. m. – **1.** (Banat) Varietate de spin, Dipsacus silvestris. – **2.** (Bucov.) Pițigoi, Pyrrhula vulgaris.

Bg. *lugačka*, din bg., sb. *lug* „imaș" (Candrea; Scriban). 4936

luțer (–re), s. n. – Tulpină, vrej, cocean. – Var. *hluj(er), luger, hlujan*.

Sb. *lužanj* „praz", *lužan* „narcisă", *lužanjica* „zambilă". Pentru tranziția semantică, cf. sp. *puerro* și *porreta*. Der. din sl. *hladŭ* „bețișor" (Cihac, II, 139; Byhan 314) este mai puțin probabilă. Din *hlujan* s-a obținut *hlujer* prin schimb de suf. și apoi *hluj*, sing. refăcut (Byck-Graur 28). 4937

luleă (–ele), s. f. – Pipă. – Var. (Banat) *lulă*. – Mr. *lule*, megl. *lulă*.

Tc. *lüle* (Roesler 597; Șeineanu, II, 239; Miklosich, *Türk. Elem.*, II, 120; Berneker 744; Lokotsch 1336), cf. ngr. λουλές, alb., bg., sb. *lula*. 4938

lume (–mi), s. f. – **1.** Lumină. – **2.** Univers, creație. – **3.** Oameni. – Mr., istr. *lume*, megl. *lumi*.

Lat. *lūmen* „lumină" (Pușcariu, 993; Candrea-Dens., 1014; *REW* 5161; Densusianu, *GS*, II, 324), cf. it., prov., port. *lume*, cat. *llum*, sp. *lumbre*. E dubletul lui *lumină*. Se presupune că semantismul se explică printr-un calc al sl. *světŭ* „lumină; lume" (Rosetti, III, 99); dar ipoteza nu-i necesară, deoarece evoluția poate fi spontană, cf. mag. *világ*, care are și el cele două sensuri. – Der. *lumesc*, adj. (laic; de lume; veneric); *lumeț*, adj. (lumesc, frivol); *lumește*, adv. (laic). 4939

lumină (–ni), s. f. – **1.** Claritate, transparență. – **2.** Strălucire, splendoare. – **3.** Știință, cunoaștere. – **4.** Făclie, corp luminos. – **5.** Lumînare. – **6.** Vedere. – Mr. *lumină, lunină*.

Lat. *lumina*, pl. lui *lūmen* (Pușcariu 994; *REW* 5161; Tiktin). Schimbarea de accent se explică poate prin confuzia terminației, cu suf. *–ină*, ca în *albină, sulfină, tulpină* etc. Candrea-Dens., 1016 și Candrea propune un intermediar lat. **luminina*, care nu pare convingător. Sensul de *lumină* „pupilă" este aproape general (*ALR*, I, 19).

Der. *lumina*, vb. (a da lumină; a străluci; a clarifica; a ghida, a sfătui), din (sec. XVII și forma de conjug. pare der. în rom. (după Tiktin și Candrea, din lat. *luminăre;* după Candrea- Dens., 1017, din lat. **allumināre;* conservarea lui *i* arată și o dependență directă de *lumină*) ; *luminăciune*, s. f. (înv. iluminare; înv., titlu de demnitate: înălțime, alteță); *luminat*, adj. (iluminat; cult; strălucitor; înv., înalt, calificativ oficial, în sec. XVII–XIX, cînd e vorba de voievod); *luminație*, s. f. (înv., înălțime, titlu de demnitate); *luminător*, adj. (care lucește, care luminează; care iradiază; care clarifică); *luminător*, s. n. (ferestruică, lucarnă); *luminiș*, s. n. (rariște, poiană; spațiu descoperit într-o pădure); *luminiță*, s. f. (lumină mică; plantă, Oenothera biennis); *luminos*, adj. (strălucitor, splendid, cult, instruit); *luminoasă*, s. f. (plantă, Clematis erecta), pe care Scriban îl derivă din rus. *lomonos* încrucișat cu *luminos; străluminа*, vb. (a ilumina); *străluminat*, adj. (mărit, slăvit). Cf. *lume, lumînare*.

Der. neol. *ilumina*, vb., din fr. *iluminer; iluminați(un)e* (var. pop. *luminație*), s. f. (iluminație; sărbătoare nocturnă); *înlumina*, vb. (a ilumina; a prinde culoare), din fr. *enluminer; luminozitate*, s. f., din fr. *luminosité*. – Din rom. provine ngr. λουμίνι „candelă, lumînărică". 4940

lumînare (–ări), — **1.** Lumină. – **2.** Făclie, faclă. – Var. mr. *luminare*, megl. *luminare*, megl. *luminari*.

Lat. *lumĭnare* (Pușcariu 992; Candrea-Dens., 1015; *REW* 5162); ar putea fi și der. intern, din *lumina*. – Der. *lumînărar*, s. m. (fabricant de lumînări); *lumînărărie*, s. f. (magazin de lumînări); *lumînărică*, s. f. (lumînare; un joc de copii; plantă, Verbascum thapsus). Cf. *lume, lumină*. 4941

luță (–ni), s. f. – **1.** Astru ceresc. – **2.** Perioadă de timp. – **3.** Menstruație. – Mr., megl. *lună*, istr. *lurę*.

Lat. *lūna* (Pușcariu 995; Candrea-Dens., 1018; *REW* 5163), cf. it., prov., sp. *luna*, fr. *lune*, cat. *lluna*, port. *lua*. Sensul temporal există din lat. pop. (*CIL*, III, cf. Pușcariu, *Lr.*, 248), cf. fr. *lune de miel* (Șiadbei, *Problemele vocabularului romîn*

comun, Iaşi 1934, 12; exemple it. în Iroaie, *BF*, VI, 195).

Der. *lunai (-ia)*, s. m. şi f. (nume de bou sau de vacă); *lunăricâ*, s. f. (nume de vacă); *lunatic* (var. *lunatec*), s. m. (somnambul; prostănac), din lat. *lūnatĭcus* (Puşcariu 996; Candrea-Dens., 1020; der. din bg. *lunatek*, pentru Domaschke 100, nu e posibilă); *lunătăci*, vb. (înv., a avea crize de somnambulism); *lunătăcie*, s. f. (somnambulism); *lunăriţă*, s. f. (iarba-lunii); *lunie*, s. f. (somnambulism), înv., la Coresi; *luni*, vb. refl. (înv., a avea crize de somnambulism); *lunaş*, s. m. (persoană angajată cu luna); *lunav*, adj. (înv., somnambul), cu suf. sl. *-av*. – Der. neol. *lunar*, adj., după lat. *lunaris; semilună*, s. f., din fr. *semilune*. 4942

lụncă (-ci), s. f. – **1.** Pădure pe marginea unui rîu. – **2.** Teren inundabil. – Megl. *loncă*.

Sl. *ląka* „mlaştină" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 29; Miklosich, *Lexicon*, 358; Cihac, II, 178; Byhan 317; Densusianu, *GS*, VI, 362), cf. v.slov. *lonka*, bg. *lăka* „vale", sb., cr. *luka*, slov. *lôka*. Semantismul este normal, cf. şi lat. *palus* > *pădure*. Pare inutilă ipoteza unui **lanka* preromanic (Hubschmidt, *Praeromanica*, 39–49; cf. Lahovary 332). – Der. *luncet*, s. n. (Munt., pădure la malul rîului); *luncos*, adj. (se zice despre terenuri mlăştinoase, de lîngă apă). Cf. *prelucă*. 4943

lunecą (-c, -ąt), vb. – **1.** A curge, a glisa. – **2.** A se scurge, a scăpa. – **3.** A greşi. – Var. *aluneca* (cu der.). Mr. *alunic, arunic*, megl. *lurec, luricari*.

Lat. *lūbrĭcāre* (Philippide, *Principii*, 98; Puşcariu 997; Candrea-Dens., 1021; Pascu, I, 38; *REW* 5132); dar această ipoteză nu este sigură, deoarece nu s-a dat o explicaţie suficientă prezenţei lui *n*. Ipoteza lui Meyer, *Alb. St.*, IV, 36 (lat. **lūnĭcāre*, de la *lūna*) nu apare mai convingătoare. – Der. *lunecătură*, s. f. (alunecare, derapare); *alunecătoare*, s. f. (piesă culisantă la tun); *lunecos*, adj. (care alunecă); *lunecuş*, s. n. (gheţuş). 4944

lung (-gă), adj. – **1.** Întins în lungime. – **2.** (Adv.) În mod lung. – **3.** (S. n.) Lungime, longitudine. – Mr. *lungu*, megl., istr. *lung*.

Lat. *lŏngus* (Puşcariu 998; Candrea-Dens., 1022; *REW* 5119). cf. it. *lungo*, prov. *lonc*, fr. *long*, sp. *luengo*, port. *longo*. Cf. *lîngă*.

Der. *lungan*, s. m. (zăplan, vlăjgan); *lungăreţ* (var. *lungueţ*), adj. (prelung); *lungi*, vb. (a întinde; a prelungi, a continua; a se trînti la pămînt, a se culca); *lungime*, s. f. (întindere, durată, longitudine), cu suf. *-ime* (ipoteza unui lat. **lŏngĭmen*, Meyer, *Alb. St.*, IV, 81, nu este necesară); *lungiş*, adv. (în lungime); *lungitură*, s. f. (înv., lungime); *(în)delung*, adv. (mult timp); *(în)delunga* (var. *(în)delungi*), vb. (înv., a separa; a lungi; a amîna, a tărăgăna); *delungat*, adj. (lung, îndepărtat); *îndelungareţ*, adj. (înv., durabil, trainic; îndelungat, rebel); *prelung*, adj. (lung, întins; continuu; adv., pe îndelete), cu pref. *pre-* sau, după alţii, din lat. *perlŏngus* (Puşcariu, 1372; Candrea-Dens., 1025; *REW* 6416; Candrea), cf. mr. *spirlungu; prelungi*, vb. (a lungi, a mări; refl., a se continua); *prelungitor*, s. n. (fir care prelungeşte); *pelungoasă*, s. f. (iederă, Glechoma hederacea), în loc de **prelungoasă* (Tiktin). 4945

luni, s. f. – Prima zi a săptămînii. – Mr., megl. *luni*, istr. *lur*.

Lat. *lūnis*, în loc de *lūnae (dies)*, cf. Diez, I, 265; Densusianu, *Lr.*, 504; Puşcariu, 999; Candrea-Dens., 1019; *REW* 5164; cf. sard. *luni, lunis*, calabr. *luni*, sp. *lunes*, cf. Bruppacher, *Die Namen der Wochentage im It.*, 1948. 4946

lụntre (-e), s. f. – Barcă. – Mr. *lăndură*.

Lat. *lynter* (Meyer 247; Puşcariu 1000; Candrea-Dens., 1027; *REW* 5071). cf. alb. *ljundrë*, vegl. *lundro*, ngr. λούντρα. – Der. *luntrac*, s. n. (prăjină pentru condus barca); *luntraş*, s. m. (barcagiu); *luntri*, vb. (a vîsli). 4947

lup (-pi), s. m. – Animal sălbatic asemănător cu un cîine (Canis lupus). – Mr., megl., istr. *lup*.

Lat. *lūpus* (Puşcariu 1001; Candrea-Dens., 1028; *REW* 5173), cf. it. (*lupo*), sicil. *lupu*, prov. *lop*, fr. *loup*, cat. *llob*, sp., port. *lobo*. – Der. *lupan*, adj. (roşcat); *lupan*, s. m. (lupuşor; nume de animale domestice cu părul roşcat); *lupesc*, adj. (de lup); *lupeşte*, adv. (ca lupii); *lupărie*, s. f. (loc plin cu lupi); *lupei*, s. m. (lup mic); *lupoaică*, s. f. (femela lupului); *lupoaie* (var. *luparíţă*), s. f. (plantă, Orobanche ramosa). *Lupare*, pe care Bogrea, *Dacor.*, IV, 830, îl derivă dintr-un lat. **lupalis*, pare un cuvînt suspect. 4948

lụptă (-te), s. f. – Bătălie. – Mr. (*luftă*).

Lat. *lucta* (Meyer 247; Puşcariu 1003; Candrea-Dens., 1031; *REW* 5147; Tiktin), cf. it. *lotta*, fr. *lutte*, sp. *lucha*, port. *luta*, alb. *ljuftë* (Philippide, II, 645), de unde mr.

Der. *lupta*, vb. (a se bate), din lat. *luctāre* (Puşcariu 1002; Candrea-Dens., 1030; *REW* 5148), cf. mr. *alumtu, alumtare*, it. *lottare*, prov., sp. *luchar*, fr. *lutter*, cat. *lluytar*, port. *lutar; luptaci*, adj. (înv., care luptă); *luptător*, s. m. (militar); *înlupta*, vb. (Trans. de S., a învinge). 4949

lụrid (-dă), adj. – Întunecos, mohorît.

It. *lurido*. Italienism folosit numai de D. Zamfirescu. 4950

lustru, s. n. – Strălucire, luciu. – Mr. *lustru*.

It. *lustro*, parțial prin intermediul tc. *lustro* „cremă de ghete", cf. ngr. λοῦστρο „strălucire". Der. în lat. *lustrum* (Pușcariu 1004) nu e posibilă. – Der. *lustragiu*, s. m. (cel ce curăță pantofii), din tc. *lustraci; lustragerie*, s. f. (loc unde se lustruiește încălțămintea); *lustrui*, vb. (a da pantofii cu cremă; a curăța, a da luciu); *lustruială*, s. f. (acțiunea de a lustrui); *lustrină*, s. f. (țesătură lucioasă), din fr. *lustrine*. 4951

lut (–uri), s. n. – **1.** Argilă. – **2.** Pământ. – Mr., megl., istr. *lut*.

Lat. *lutum* (Pușcariu 1005; Candrea-Dens. 1032; *REW* 5189), cf. it. *loto*, sp., port. *lodo*. – Der. *lutărie*, s. f. (loc unde se extrage argila); *lutișor*, s. m. (roșu aprins, ocru); *lutos*, adj. (argilos), care poate proveni și direct din lat. *lutōsus* (Pușcariu 1006; Candrea-Dens., 1033; *REW* 5186); *lutui*, vb. (a tencui, a lipi). Ngr. λοῦτος pare să se explice din rom. (Meyer, *Neugr. St.*, II, 76). 4952

lux (–xuri), s. n. – Fast, eleganță.

Fr. *luxe*. – Der. *luxos*, adj., din fr. *luxueux*. 4953

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

M

mabeín (–nuri), s. n. – Cabinetul unui prinţ.

Tc. *mabeyn* (Şeineanu, II, 74; Tiktin). Sec. XVII, înv. – Der. *mabeingiu*, s. m. (înv., funcţionar într-un cabinet), din tc. *mabeynci.* 4954

mac, interj. – Imită glasul raţei.

Creaţie expresivă. – Der. *măcăi*, vb. (despre raţe, a face mac, mac); *măcăit*, s. n. (acţiunea de a măcăi); *măcăială*, s. f. Cf. *mec*, interj. (imită glasul caprei), der. *mecăi* (a behăi), cu var. *mehăi*, cf. sl. *mekati*, germ. *meckern.* 4955

mac (–ci), s. m. – Plantă (Papaver somniferum). – Mr. *mac.*

Sl. *makŭ* (Miklosich, *Lexicon*, 359; Cihac, II, 179; Berneker, II, 10; Conev 47), cf. bg., sb., cr., slov., ceh., rut., rus. *mak* (Vasmer, II, 89), mag. *mák.* 4956

macă (–ale), s. f. – Joc de cărţi.

Fr. *macao*, de la numele *Macao.* 4957

măcăleándru (–lęndri), s. m. – Albinărel (Acanthis cannabina).

Origine îndoielnică. În general e considerat der. din rut. *makoljandra* (Tiktin; Candrea), pol. *makolągwa;* dar aceste cuvinte par provenite din rom. Scriban propune un χαμαι χάλανρδος „o specie de „ciocîrlie", care este puţin probabil (der. directă din ngr. χάλανδρος, Philippide, *Principii*, 151, nu explică fonetismul). Numai în Mold. 4958

măcar, adv. – **1.** Chiar, pînă şi. – **2.** Cel puţin, chiar dacă. – **3.** (În comp.) Indiferent de. – Var. (Mold.) *macar*, mr. *măcar*, megl. *macar.*

Mgr. μακάρι „măcar", şi „chiar dacă", din gr. μακάριος „fericit" (cf. Corominas, III, 190, unde se stabileşte că der. din per. *magar*, general acceptată, nu este posibilă; pentru această ultimă ipoteză, cf. Miklosich, *Türk. Elem.*, II, 125; Berneker, II, 8; Lokotsch 1456; *REW* 5224), cf. it. *magari*, sp. *maguer* (sec. X), tc. *magar*, alb., bg., sb., cr., slov. *makar.* 4959

macară (–ale), s. f. — Aparat, unealtă de ridicat. – Mr. *măcară.*

Tc. *makara* (Miklosich, *Türk. Elem.*, II, 122; Roesler 572; Meyer 255; Şeineanu, II, 240; Berneker, II, 9; Lokotsch 1371), cf. ngr. μακαρός, alb. *makarë*, bg. sb. *makara. Măcărău*, s. n. (Olt., manivelă de puţ cu scripete) este acelaşi cuvînt. 4960

macaroáne, s. f. pl. – Un fel de paste făinoase. – Mr. *macaroni.*

It. *maccheroni* (ven. *macaroni*), cf. ngr. μακαρούνια, bg. *makaroni.* – Der. *macaronadă*, s. f. (stil macaronic), din it. *maccheronata, macaronic*, adj., din fr. *macaronique; macaronar*, s. m. (italian). 4961

macăt (–turi), s. n. – Cuvertură. – Mr. *măcate.*

Tc. *macad* (Şeineanu, II, 240; Lokotsch 1370; Ronzevalle 163), din arab. *mak'ad* „loc de stat", pentru a se familiariza, în Orient se primeşte un loc pe patul turcesc; cf. ngr. μακάτι, bg., sb., pol. *makat.* 4962

macăz (–zuri), s. n. – Ace, schimbător de cale. – Megl., *măcaz* „căprior".

Tc. *makas*, „foarfecă" (Miklosich, *Türk. Elem.*, II, 122; Meyer 255; Şeineanu, II, 240; Berneker, II, 9), cf. ngr. μακάσι „traversă", sb. *makaze* „tăietor". – Der. *macagiu*, s. m. (acar), din tc. *makasci.* 4963

măcęl (–luri), s. n. – Masacru, omor.

Origine îndoielnică. Ar putea reprezenta lat. *macĕllum* (Puşcariu 1007), cf. it. *macello*, prov. *masel*, v.fr. *maisel;* dar nu apare în texte vechi şi nu este popular. După Tiktin şi Candrea, împrumut literar, din it. *macello;* această ipoteză ar fi plauzibilă, dacă s-ar presupune că cuvîntul următor, cu suf. de agent, s-ar menţine datorită cuvîntului simplu.

Der. *măcelar*, s. m. (casap), din lat. *macĕllarius* (Puşcariu 1008; Candrea-Dens., 1035; lipseşte în *REW* 5200), cf. ngr. μακελλάρης, de unde alb. *makjeljar*, it. *macellaio; măcelăresc*, adj. (de măcelar), atestat la Radu Popescu, la începutul sec. XVIII; *măcelăreasă*, s. f. (nevasta măcelarului); *măcelări*, vb. (a omorî, a extermina); *măcelărie*, s. f. (magazin de carne). 4964

măceş (–şi), s. m. – Trandafir-sălbatic (Rosa canina). – Var. *măcieş.* Megl. *măceş.*

Origine îndoielnică. Poate dintr-un bg. *mečeška (šipka)*, plantă. Arbustul se numeşte în bg. *diva šipka* „trandafir sălbatic"; dar cf. numele lat. şi sp. Cf. şi slov. *macés(en)* „zadă". Alte explicaţii sînt insuficiente: de la *mărăciniş* (Creţu 345); din sb. *mekuša* „măr sau pară moale" (Cihac, II, 180), legat de *măci;* din mag. *Máṭyás* „Matei", ipoteză care nu explică megl. (Tiktin; Scriban). – Der. *măceşe* (var. *măceaşă*), s. f. (fructul măceşului). 4965

machetă (-te), s. f. – Model, tipar.
Fr. *maquette.* 4966

machiavelic (-ică), adj. – Perfid.
It. *machiavellico* (sec. XIX). – Der. *machiavelism*, s. n. 4967

măcĭ (-cęsc, -ĭt), vb. – A strivi, a zdrobi.
Sl. *mĕčiti* „a (se) muia" (Cihac, II, 180), cf. sb. *mečiti* „a zdrobi, a presa". Cuvînt rar, înv. – Der. *măceală*, s. f. (strivire). 4968

măcina (-ącin, -ăt), vb. – 1. A pisa, a sfărîma. 2. A mărunți, a pulveriza. – 3. A strivi, a zdrobi. – Mr., megl. *maţin, măţinare*, istr. *mǫţiru.*
Lat. *machinăre* sau *macinăre*, din clasicul *machĭnări* (Densusianu, *Hlr.*, 192; Pușcariu 1009; Candrea-Dens., 1036; *REW* 5206), cf. it. *macinare*, sp. *maznar*, vegl. *maknur.* – Der. *măcinat*, s. n. (acțiunea de a măcina); *măciniș*, s. n. (măcinare); *măcinătură*, s. f. (măcinare), cf. it. *macinatura.* 4969

măciucă (-ci), s. f. – 1. Ciomag, bîtă. – 2. Aparat de gimnastică. – Var. (Trans., Banat) *mocioacă.* Mr. *măţucă*, megl. *măcioc, măciucă, ceamugă.*
Formație expresivă, bazată pe rădăcina *măc-*, cf. *moacă* și celelalte ex. adăugate acolo; format ca și *căciulă* din *coc* (cf. *măciulie* față de *căciulie*, și pentru alternanța suf., *năpîrcă* față de *șopîrlă.* Forma inițială trebuie să fi fost *măciugă*, cf. *măiug, svîrlugă* și megl. Pentru valoarea expresivă, cf. sp. *machuca* „mai", *machucar* „a lovi cu ciomagul", bazate pe aceeași idee de „obiect rotund" (Corominas, III, 393). În mod tradițional se admite că e vorba de un lat. **matteuca*, cf. v.port. *massuca*, fr. *massue*, picard. *machuque* (Philippide, *Principii*, 63; Pușcariu 1011; Candrea-Dens., 1036; Tiktin; *REW* 5426); această der. este greu de admis, bazîndu-se pe un lat. *mateola*, rar și puțin atestat, și pe suf. *-uca*, socotit de origine galică.
Der. *măciucaș* (var. *măciucar*), s. m. (bătăuș); *măciucat*, adj. (care are la capăt o sferă); *măciucos*, adj. (în formă de măciucă); *măciulie* (var. Banat, *mociolie*), s. f. (sferă, cap, bulb); cf. it. *maciulla* (var. Trans. *băciulie, bociulie*, pare să se explice prin încrucișarea cu mag. *bötök* „bumb, boboc", cf. Tiktin); *mașcat* (var. *mășcat*, megl. *măcicat*), adj. „grăunțos", în loc de *măci(u)cat* (Densusianu, *GS*, VI, 364; *REW* 5426; după Cihac, II, 514 din mag. *magvas* „granulat". – Din rom. provin bg. *mačuk, mačak* (Capidan, *Raporturile*, 208), sb., cr., slov. *macuga* (Candrea, *Elemente*, 403), rut. *mačug*, pol. *macsuga* (Berneker, II, 1; Wędkiewicz, *Mitt. Wien*, I, 265), ngr. ματσούκα (după Roesler 573 și Cihac, II, 671, rom. provine din ngr.), mag. *macsuka, matyuka.* 4970

macorteață (-ețe), s. f. – Strachină. – Var. *mărcoteț.*
Rut. *makorteĭ* (Candrea; Scriban). În Bucov. și Basar. 4971

măcriș, s. m. – Plantă (Rumex acetosa).
Bg. *mokreš*, din *mokăr* „umed" (Conev 43; Pascu, *Beiträge*, 53). Der. de la *macru* nu e probabilă (Pușcariu, *Dim.*, 117); după ipoteza neverosimilă a lui Scriban, ar fi vorba de un cuvînt dacic sau germanic. – Cf. *macrină*, s. f. (umiditate), din bg. *mokrina* (Pascu, *Beiträge*, 17), pe care Candrea-Dens., 1037 îl derivau în mod greșit din *macru.* 4972

măcru (-ră), adj. – Slab, fără grăsime. – Mr. *macru.*
Lat. *macer* (Pușcariu 1012; Candrea-Dens., 1037; *REW* 5202), cf. it., sp., port. *magro*, fr. *maigre*, prov., cat. *magre.* Se spune numai despre carne. Var. *macră*, s. f. (but) se folosește în Bucov., cf. *ALR*, I, 56. – Der. *macrime* (var. *măcriciune*), s. f. (rar, slăbiciune). 4973

maculă (-lęz, -ăt), vb. – A păta, a murdări.
Fr. *maculer.* – Der. *maculatură*, s. f., din fr. *maculature; maculator*, s. n. (caiet de notițe). 4974

madamă (-me), s. f. – 1. Duducă de origine străină. – 2. Menajeră, slujnică. – Var. *madam.* Mr. *madamă.*
Fr. *madame*, cf. it. *madama* (*REW* 2733). Var. se folosește curent cu sensul de „doamnă", dar nu a fost admisă în limba literară. – Der. *mădămi*, vb. (a trata ca pe o doamnă; refl., a o face pe doamna). Pentru mr., cf. ngr. μαντάμα, tc. *madama.* 4975

mădărĭ (-ręsc, -ĭt), vb. – A mima, a momi.
Origine incertă, probabil expresivă, cf. *nineri.* Relația cu sl. *mudlĕti* „a întîrzia" (Cihac, II, 180) este foarte îndoielnică, ca și cea cu germ. *maddern* (Scriban). În Mold. și Trans. – Der. *mădăran*, s. m. (încrezut, înfumurat); *mădărătură*, s. f. (înv., alintare). Aceleași intenții expresive pare să-i aparțină și *mărdăși* (var. *mărdăgi, mărdăci*), vb. (a murdări, a păta), cf. *modîrlă.* 4976

madeă (-ęle), s. f. – Problemă, chestiune. – Mr. *made*, megl. *mădе.*
Tc. *madde* (Roesler 598; Șeineanu, III, 74). Sec. XVIII, înv. 4977

madȩm (–muri), s. n. – Mină. – Mr. *mademe*, megl. *mădemi*.

Tc. *maden*, din arab. *mâdĕn* (Eguilaz 207; Şeineanu, II, 240; Berneker II, 2; Lokotsch 1341), cf. ngr. μαδέμι, alb., bg. sb. *madem*, sp. *almadén*. Sec. XVIII, înv. 4978

madipolǫn (–nuri), s. n. – Un tip de pînză. – Var. *madepolon*.

Fr. *madapolam*, cf. rus. *madepolam*. 4979

madǫnă (–ne), s. f. – Fecioară, Maica Domnului.

It. *madonna* (sec. XIX). Se foloseşte numai ca termen de artă. 4980

măduląr (–re), s. n. – **1.** Parte a corpului, organ, la fiinţe. – **2.** (Înv.) Organ genital. – **3.** Membru, asociat. – **4.** Burghiu, sfredel. – **5.** (Banat) Par. – Mr. *mădular*.

Lat. *medŭllaris* (Puşcariu 1014; Candrea-Dens. 1115; Tiktin; cf. *REW* 5463), poate prin intermediul unui **medŭllarium* (Densusianu, *GS*, II, 315), chiar dacă această ipoteză nu ar fi necesară. Sensul 3 este calchiat după fr. *membre*. Sensul de „membru" exista deja în lat.med., cf. Tiktin. – Der. *mădulări*, vb. (a dezmembra), rar, în Bucov., *înmădulare*, s. f. (reuniune, uniune). 4981

mădųvă, s. f. – Miez, esenţă. – Var. (Trans., Ban.) *mădu(h)ă*. Mr. *mădud*, megl. *midud*.

Lat. *medŭlla* (Puşcariu 1013; Candrea-Dens., 1114; *REW* 5463), cf. it. *midolla*, v.fr. *meolle*, (fr. *moelle*), prov. *mezola*, sp. *meollo*, port. *miola*. Pentru fonetism (*mădud*, cu sprimarea hiatului prin intermediul lui *v*), cf. *văduvă*. – Der. *măduvos*, adj. (care are multă măduvă). 4982

măęstru (–eąstră), adj. – **1.** (Înv.) Înţelept, cult, învăţat. – **2.** Încîntat, vrăjit, uimitor. – Var. *măiestru*.

Lat. *magĭster* (Puşcariu 1016; Candrea-Dens., 1043; *REW* 5229; Tiktin), poate prin intermediul unei forme vulgare **maistrum* (Candrea, *Éléments*, 35; Candrea; cf. it., sp. *maestro*, port., v.fr. *maestre*, fr. *maître*, port. *mestre*). Istoria cuvîntului nu este clară. E dublet al lui *maestru*, s. m., din it. *maestro;* al lui *maistor* (var. *maistur*), s. m. (meseriaş, meşteşugar), din ngr. μαΐστορας, cf. sb., bg. *majstor* (megl. *majstur*), mr. *ma(i)stur*, al lui *meşter* şi al lui *magistru*, s. m. (profesor), din lat. *magister*.

Der. *măiastră*, s. f. (zînă); *siastră*, s. f. (zînă) a cărei der. nu este clară (după Drăganu, *Dacor.*, IV, 1080, din lat. *sagus*, cf. împotrivă *REW* 5229); *măestreţ*, adj. (înv., viclean, şiret, prefăcut); *măestri*, vb. (a executa artistic); *măestrie*, s. f. (înv., înţelepciune, ştiinţă; artă, tehnică; iscusinţă; maşină, mecanism, invenţie); *nemăestrit*, adj. (natural); *magistral*, adj., din fr. 4983

mag (–gi), s. m. – **1.** Magician. – **2.** Astrolog, sol., (religie) rege din Orient. – Mr. *mag*.

Ngr. μάγος, cf. bg. *mag;* şi, în parte, din lat. *magus*. – Der. *magie* (var. înv. *maghie*), s. f., din lat. *magia*, gr. μαγεία (sec. XVII) şi, modern, din it. *magia*, fr. *magie; magic*, adj., din fr. *magique; maghicesc*, adj. (înv., magic). 4984

măgădąn (–ni), s. m. – Vlăjgan, bărbat mare la trup. – Var. *măgădău*.

Probabil creaţie spontană, cf. *măgdoaie* (var. *măgdoană*), s. f. (Olt., măgădău; sperietoare) şi *coşcodan*. 4985

măgąr (–ri) s. m. – **1.** Asin (Equus asinus). – **2.** Creastă de acoperiş la casele ţărăneşti. – **3.** Lichea, secătură. – Megl. *măgar*.

Lat. *ŏnăgrārius*, disimilat în **onagarius*, al cărui rezultat **unăgariu* a trebuit să sufere altă disimilare de ordin sintactic *un* **năgar* > *un măgar;* cf. fr. *onagrier* (Rabelais, I, 12). Despre prezenţa măgarilor sălbatici în România în vechime, cf. Giurescu, *Istoria Românilor*, I, 7 şi Iordan, *BF*, III, 165. Mai înainte se menţinuse aproape peste tot der. din ngr. γομάρι (Miklosich, *Fremdw.*, 107; Cihac, II, 180; Skok, *Archiv. slaw. Phil.*, IV, 124; Philippide, II, 721; Pascu, *Arch. Rom.*, VI, 224; Vasmer, *Byz. Z.*, XVII, 108; Vasmer, *Gr.*, 93; Puşcariu, *Lr.*, 278), cf. alb. *gomar* (după Tiktin, ngr. şi alb. duc la arab. *himar*). Numai Berneker, II, 2, consideră originea acestui cuvînt drept necunoscută; după Lahovary 333, ar trebui căutată în limbile preindo–europene.

Der. *măgăreaţă*, s. f. (măgăriţă); *măgăriţă*, s. f. (femela măgarului); *măgărar*, s. m. (păzitor de măgari); *măgăresc*, adj. (de măgar); *măgăreşte*, adv. (ca măgarii); *măgări*, vb. (a maltrata, a umili); *măgărie* s. f. (murdărie, nedelicateţe); *măgăroi* s. m. (măgar mare); *măgăroi*, s. n. (stog, grămadă). Din rom. provin alb. *magar*, f. *magarits*, bg. *magare* „asin", *magareški* „măgăresc", *magareština* „măgărie", *magarica* „măgăriţă", *magarija* „măgărie", *magarosvam* „a certa", sb., cr., slov. *magarac*, f. *magarica* (sec. XVII), *magarićar* „varietate de stejar", *magarćev* „măgăresc", *magarćiti* „a insulta, a-l face măgar". 4986

magazię (–ii), s. f. – **1.** (Înv.) Prăvălie. – **2.** Depozit. – **3.** (Munt.) Grînar, hambar. – **4.** (Arg.) Pungă, valiză. – Mr. *mălgdzie*.

Ngr. μαγαζί, din fr. *magasin* (Meyer 225; Ronzevalle 183; Gâldi 207), cf. alb. *magazi*, bg. *magazija*. E dubletul lui *magaza* (var. *mahaza*), s.

f. (înv., depozit de mărfuri), din tc. *magaza* (< arab. *mahzen*, de unde it. *magazzino*, fr. *magasin*, sp. *almacén*), cf. bg. sb. *magaza;* și al lui *magazin*, s. n. (prăvălie), din fr. *magasin* și *magazin*, s. n. (revistă), din engl. *magazine* (cf. Șeineanu, II, 241; Berneker, II, 3; Lokotsch 1362).

Der. *magazagiu*, s. m. (angrosist); *magazinaj*. s. n. (depozitare), din fr. *magasinage; magaziner* (var. incorectă *magazioner*), s. m. (șef, paznic de depozit), din fr. *magasinier; înmagazina*, vb. (a depozita), după fr. *emmagaziner*. 4987

maghȩr (–ri), s. m. – Bucătar la o mănăstire.

Mgr. μάγειρος, parțial prin intermediul sl. *magerŭ* (Tiktin). Sec. XVII, împrumut cult, înv. – Der. *magherniță*, s. f. (înv., bucătărie; baracă, dugheană; colibă), cu suf. sl. *–niță*, cf. *coșniță, varniță* etc., cf. ngr. μαγέριο „birt, cîrciumă" (sl. **magernica*, citat de Candrea, nu există; după Hasdeu, *Cuv. din Bătrîni*, I, 222 și Murnu 34, din ngr. μαγειρίον „bucătărie"). 4988

măghiran (–ni), s. m. – Plantă (Origanum majorana). – Var. *magheran.*

Lat.med. *maiorana*, prin intermediul it. *maggiorana*, și de aici pe cale necunoscută, poate ngr. (cf. ματζουράνα) sau sl. (cf. rut. *mageran*), cf. fr. *marjolaine*, sp. *mejorana* (*REW* 398), germ. *Majoran, Meieran.* Der. directă din it. (Pascu, *Beiträge*, 8; Candrea) sau din germ. este puțin probabilă, cea din rut. (Scriban) nu este suficientă pentru a explica extensiunea cuvîntului rom. 4989

magiun (–nuri), s. n. – Pastă dulce de fructe, marmeladă. – Mr., megl. *măgiun.*

Tc. (arab.) *macun* (Roesler 599; Șeineanu, II, 244; Miklosich, *Türk Elem.*, II, 120; Berneker, II, 2; Ronzevalle 163), cf. ngr. μαντζούνι, bg., sb. *mağun.* 4990

magmuză (–ze), s. f. – 1. Pinten. – 2. Femeie ușoară.

Tc. *mağmuz* (Șeineanu, II, 241), cf. sb. *magmuza* „pinten". Semantismul nu este clar. 4991

magnet (–ți), s. m. – Metal care atrage alte metale. – Var. (înv.) *magnit.* Mr. *magnit.*

Lat. *magnes, –etis* (sec. XIX), și, mai înainte, (sec. XVII) din gr. μαγνήτης. Der. din rus. *magnit* (Sanzewitsch 205) nu pare posibilă. – Der. (din fr.) *magnetic*, adj., *magnetism*, s. n.; *magnetită*, s. f.; *magnetiza*, vb.; *magnetizator*, s. m.; *magneto*, s. n. 4992

magopeț (–ți), s. m. – Țăran, mojic, bădăran. – Var. *magopăț.*

V.sb. *magjupicĭ* „bucătar, sclav țigan", cf. sb. *magupac* „bucătar" (Cihac, II, 131; Tiktin). – Der. *magopață*, s. f. (femeie stricată). 4993

măguli (–lęsc, –it), vb. – A flata, a linguși.

Creație expresivă, cum o demonstrează suf. *–li*, și corespondența cu *guguli, giugiuli, cocoli, fofoli, șoșoli* etc., cu același sens. Trebuie să se pornească de la o rădăcină **măc–* sau **moc–* „obiect rotund", cf. *moacă* și alte derivate menționate acolo. Fără îndoială, în general se consideră că-i vorba de un mgr. *μαγουλίζω, format după μάγουλον „obraz" (Cihac, II, 672 și II, 181; Meyer, *IF*, III, 69; Berneker, II, 4; Tiktin); dar această der. este îndoielnică, deoarece nu se poate concepe un vb. rom. care să provină dintr-un s. gr.: în mod normal, vb. trebuie să fi existat în gr., sau s. ar fi lăsat vreo urmă în rom. E adevărat că se menționează și un sl. *maguliti se:* dar Miklosich, *Lexicon*, 359, se îndoiește că acest cuvînt ar fi realmente sl. și că nu se poate cita decît un singur ex., al cărui sens este conjunctural, și care probabil provine din rom.

Der. *măgulează*, s. f. (lingușire, flatare); *măgulitor*, adj. (lingușitor). *măgulitură*, s. f. (înv., lingușire); *măglisi* (var. *mîglisi*), vb. (a linguși), în loc de **măgulisi* (după Cihac, II, 181, din pol. *mahlować*, rezultat imposibil din punct de vedere fonetic); *măglisitor*, adj. (lingușitor). Din rom. provine bg. din Trans. *magula* (Miklosich, *Bulg.*, 126). 4994

magună (–ne), s. f. – Barcă. – Var. *mahoană, mahună.*

Tc. *maguna* (Tiktin). Sec. XVIII, înv. 4995

măgură (–ri), s. f. – 1. Munte. – 2. Deal, colnic.

Creație expresivă, plecînd de la rădăcina **măc–* sau **moc–*, care indică ideea de „obiect rotund, măciulie", cf. *moacă, măciucă.* Sing. **măg* sau **mog* s-ar fi reconstituit în *măgură*, pe baza pl. *măguri.* Pentru semantism, cf. *bot*, sp. *morro* „obiect rotund" și „muncel" și, la fel, ngr. μάγουλον „urmă de roată", față de μάγουλα „deal" (de unde mr. *măgulă*, „deal", alb. *maguljë* „colnic"). Ngr. și alb. nu ajung pentru explicarea cuv. rom., deoarece trecerea lui *l* > *r* se produce numai în elementele care aparțin fondului tradițional: în consecință, se poate admite doar că cuvîntul ngr. este total independent de cel rom., cum credem, sau că ambele provin dintr-un cuvînt anterior.

Ultima ipoteză pare să fi sedus pe majoritatea cercetătorilor: cuvînt dacic (Hasdeu, *Cuv. din Bătrîni*, I, 280), tracic (Pascu, *Arch. Rom.*, VI, 224); balcanic (Hubschmidt, *Sard.*, I, 105); preindo-european (M. L. Wagner, *Arch. Rom.*, XV,

228; S. Pop, *Romance Philology*, III, 117–34. Lahovary 333), ipoteze care presupun toate un **magula* pe atît de obscur pe cît e de nesigur. Semnalăm că s-a gîndit şi la lat. *macula* (Diez, I, 256); la un lat. **magulum* (Meyer, *Neugr. St.*, III, 40; P. Papahagi, *Notiţe*, 33; Pascu, II, 62); la un sl. **magula*, care ar explica şi sl. *mogyla*, v. *movilă* (E. Schwarz, *Arch. slaw. Phil.*, XLI, 134; cf. Wędkiewicz, *R. de Slavistique*, VI, 111), dar care nu explică rotacismul din rom.; la sl. (sb.) *gomila* (Cihac, II, 182) sau bg. *mogila* (Conev 39), ambele la fel de imposibile; la un gepid **mōgila* (Diculescu; Scriban), total dubios; şi că, adesea, filologia se limitează să semnaleze corespondenţa cu alb. *magulję*, fără să tragă de aici nici o concluzie (Densusianu, *Hlr.*, 352; Philippide, II, 721; Meyer 119; Rosetti, II, 118) sau, dimpotrivă, dînd ca sigură der. din albaneză (Berneker, II, 69; Densusianu, *GS*, I, 351).

Der. *măgurea*, s. f. (colnic), conservat în toponimul *Turnu-Măgurele*. – Din română provin ceh. *mahura*, pol. *magora*. 4996

măhăi (-ăşc, -ĭt), vb. – A gesticula, a face semne.

Sl. *machati* (Cihac, II, 182; Tiktin). Sec. XVI, înv. 4997

mahalą (-ąle), s. f. – Suburbie, periferie. – Mr. *măhală*, megl. *maală*.

Tc. (arab.) *mahalle* (Miklosich, *Türk. Elem.*, II, 121; Roesler 599; Şeineanu, II, 242; Berneker, II, 5; Lokotsch 1350; Ronzevalle 159), cf. ngr. μαχαλᾶς, alb. *mahaljë*, bg., sb. *mahala*. – Der. *mahalagiu*, s. m. (persoană care trăieşte la mahala; vulgar, grosolan); *mahalagesc*, adj. (de mahala); *mahalagioaică*, s. f. (femeie vulgară); *mahalagism*, s. n. (cuvînt sau expresie trivială). *Mală*, s. f. (stradă), folosit în Banat, este dubletul lui *mahala*, din sb. *mala* (Candrea). 4998

mąhăr (-ri), s. m. – 1. Persoană şireată, pişicher. – 2. Persoană importantă, grangur.

Germ. *Macher* „autor, făptaş" (Candrea; Scriban). Cuv. de argou, cf. rus. *machir* „escroc". 4999

mahlęr (-ri), s. m. – Escroc, înşelător. – Var. (înv.) *mahlear(iu)*, *mafler(iu)*.

Pol. *machlerz* (Cihac, II, 181; Tiktin). În Mold. 5000

mahmudeą (-ęle), s. f. – Monedă turcească de aur, bătută de sultanul Mahomed II (1785–1839), de unde i se trage şi numele; valora 40 de taleri (*mahmudea tare*) sau 35 (*mahmudea moale*), dar s-a depreciat rapid (în 1848 valora 16,24 şi respectiv 6,67 franci). – Mr. *mahmude*, megl. *mămudie*.

Tc. *mahmudiyé* (Roesler 599; Şeineanu, II, 242), cf. ngr. μαχμουτιές, sb. *mahmudija*. 5001

mahmųr (-ră), adj. – 1. Cu capul tulbure după beţie. – 2. Indispus, posomorît. – 3. (S. n.) Indispoziţie după o beţie. Mr. *mahmur*.

Tc. *mahmur*, din arab. *maḥmūr* (Miklosich, *Türk. Elem.*, II, 121; Şeineanu, II, 243; Lokotsch 1359; Ronzevalle 159), cf. ngr. μαχμούρης, bg. *mahmuren*, sb. *mahmuran*. – Der. *mahmurie*, s. f. (indispoziţie). 5002

mahọn, s. m. – Acaju (arbore).

Tc. *mag'un* (Şeineanu, II, 243; Candrea), dintr-o limbă americană, cf. engl. *mahogany*, germ. *Mahagoni*, pol. *mahony*. 5003

mahọrcă, s. f. – Tutun prost.

Rus., rut. *machorka* (Tiktin; Candrea; cf. Vasmer, II, 107). În Mold. 5004

mahųt (-turi), s. n. – Pîine neagră.

Tc. *mahut* (Tiktin). Sec. XVIII, înv. 5005

mai, adv. – 1. Indică superioritatea într-o comparaţie: *cine ce are mai bun* (Neculce). – 2. Mai mult, mai bine: *noi mai iubim binele Împărăţiei tale* (Varlaam); *nu unul să-l mai iubească iară pre altul să-l mai urască* (Pravila Mică), în acest sens absolut, înv., echivalează cu *mai mult*). – 3. Încă, şi: *aşi mai vrea* (Eminescu. – 4. Altădată, înainte: *n-am mai văzut* (Alecsandri). – 5. Deja: *nu-i mai era frig* (Macedonski). – 6. Aproape, într-un anumit fel: *carnea era mai crudă* (Sbiera); *un ofiţer, aşa, ca dînsul, mai că i-ar plăcea* (Gib. Mihăescu). *Mai... mai* arată o alternanţă de acţiuni: *mai nu vrea, mai se lasă* (Eminescu). – 7. Puţin mai mult: *te-i mai încălzi mergînd* (Creangă). – 8. Expletiv, în fraze exclamative: *ciudată făptură omenească mai eşti!* (D. Zamfirescu). – Mr. *ma*, megl, istr. *mai*.

Lat. *magis* (Candrea, *Éléments*, 35; Puşcariu 1015; Candrea-Dens., 1041; *REW* 5228), cf. it. *mai, ma*, prov., fr. *mais*, cat. *may*, sp., port. *mas*. Mr. nu trebuie confundat cu *ma* „dar, însă" (Weigand, Jb, XII, 91), care provine din it. (Bartoli, *Studi Fil. rom.*, VIII, 174) sau din ngr. (*REW* 5228). Evoluţia fonetică a lui *mai* nu este clară. Probabil trebuie să se pornească de la o formă populară **mas* (> sp.), cu aceeaşi evoluţie ca de la *das* > *dai* sau *vos* > *voi* etc. Sensul expletiv (8) coincide cu cel sp. – Cf. *cam, numai*.

Din rom. provin bg. *maj* „aproape" (Candrea, *Elemente*, 408; Berneker, II, 5), rut. şi pol. din Bucov. *maj* „mai", în comparaţii (Miklosich,

Wander, 17; *BL*, VI, 240), țig. *mai* „mai", comparativ (D. Sampson, *The dialect of the Gypsies of Wales*, § 321). 5006

mai (-iuri), s. n. – Pisălog. – Mr. *mal'u*, megl. *mal'*.

Lat. *malleus* (Diez, I, 258; Pușcariu 1057; Candrea-Dens., 1038; *REW* 5268), cf. alb. *maj (Meyer* 235), it. *maglio*, prov. *malh*, fr. *mail*, cat. *mall*, sp. *majo*, port. *malho*. – Der. *măior* s. n. (mai mic), der. în rom. (după Candrea-Dens., 1039, direct din lat. *malleolus); măiug*, s. n. (mai, pisălog). Sb. *malj* poate proveni din rom. (Candrea, *Elemente*, 403) sau din it.; sb. *maljuga* poate proveni din rom. sau să fie der. în interiorul sb. (după Cihac, II, 133 ar fi sursa rom.). 5007

mai, s. m. – Numele lunii florar. – Mr., megl. *maiu*, istr. *mai*.

Mgr. Μάϊος, din lat. *Maius* (Philippide, *O rămășiță*, 13; Pascu, *Beiträge*, 10), în parte prin intermediul sl. *maj* (Tiktin; Vasmer, *Gr.*, 93), cf. tc. *maios*, alb., bg. *maj*. Der. directă din lat. (Pușcariu, 1018; Candrea-Dens. 1040; *REW* 5250) pare îndoielnică. 5008

mai (-iuri), s. n. – Ficat.

Mag. *máj* (Tiktin; Gáldi, *Dict.*, 143). În Mold. și Trans. (*ALR*, I, 46). – Der. *măior*, s. m. (Trans., caltaboș cu ficat de porc); *măietic*, s. m. (rar, caltaboș); *măieș*, s. m. (Trans., caltaboș). 5009

măi, interj. – Servește la adresare și mirare. – Var. (Munt.) *mă*.

Lat. *mŏdŏ*, redus la **mo*, cf. it. *mo*, sard. *moi, immoi;* cf. *amu* și, pentru dezvoltarea vocalei finale, cazul paralel al lui *post* > *poi* > *păi*. Explicațiile anterioare consideră acest cuvînt inseparabil de *măre* (Cihac, II, 718; Tiktin; Șeineanu, *Istoria filologiei*, 345; Philippide, II, 722; Pascu, II, 65); dar această identitate nu apare evidentă. Cu atît mai puțin sigură este afirmația dicționarelor în general, că este interj. de adresare către un bărbat, căci în Mold. se folosește și pentru femei și că peste tot este foarte folosită în imprecație fără obiect definit: *măi, să fie-al dracului*. Este cuvînt de uz general (*ALR*, I, 198). 5010

maia (-iele), s. f. – 1. Drojdie, ferment. – 2. Ferment în general. – 3. Germen, embrion, început. – 4. (Înv.) Varietate de pîine. – 5. Furcuță (la cai). – Mr. *măiaud*.

Tc. (per.) *maya* (Șeineanu, II, 243; Miklosich, *Türk. Elem.*, II, 122; Berneker, II, 5; Lokotsch 1367) cf. ngr. μαγιά, bg. sb. *maja*. 5011

maică (-ci), s. f. – 1. Mamă. – Maica Domnului „Fecioara Maria". – 2. Titlu dat călugărițelor. – Mr., megl. *maică*.

Bg. *majika*, sb., cr. *màika* (Cihac, II, 103; Berneker, II, 8; Tiktin). 5012

maidan (-ne), s. n. – 1. (Înv.) Piață. – 2. (Înv.) Domeniu, teren, moment sau loc propice. – 3. (Mold.) Tîrg, obor. – 4. Cîmp, teren pe raza unei localități. – Var. *me(i)d(e)an*. Mr. *migdane*, megl. *migdan*.

Tc. (arab.) *maidan, meidan* (Miklosich, *Türk. Elem.*, II, 155; Eguilaz 452; Roesler 598; Șeineanu, II, 243; Berneker, II, 6; Lokotsch 1364; Ronzevalle 167), cf. ngr. μεϊντάνι, alb., pol., rus. *mejdan*, bg., sb. *medan*, v.port. *midan*. 5013

maier (-ri), s. m. – Proprietar, fermier. – Var. *maer*.

Germ. *Meier* (Borcea, 198; Gáldi, *Dict.*, 193). În Trans. – Der. *mă(i)erean*, s. m. (fermier); *măierișe*, s. f. (casă de țară, fermă). 5014

maimar (-ri), s. m. – (Înv.) Conducător de lucrări, subinginer. – Mr. *maimar*.

Tc. (arab.) *meimar* (Șeineanu, III, 74), cf. ngr. μαϊμάρης, bg., sb. *maimar*. – Der. *maimărie*, s. f. (biroul maimarului). 5015

maimuță (-țe), s. f. – 1. Animal tropical. – 2. Persoană care gesticulează ca o maimuță. – 3. Femeie ușoară. – Var. (Mold.) *momiță*, (înv.) *moimiță, moniță*, (Banat) *mămuc*, (Trans.) *măimucă, mămuță*, (înv.) *maimun, moimă*. Mr. *maimun*, megl. *mămun*.

Tc. (arab.) *maimun* (Miklosich, *Türk. Elem.*, II, 122; Eguilaz 442; Șeineanu, II, 243; Berneker, II, 6; Lokotsch 1365), cf. ngr. μαϊμοῦ, bg. *maimuna*, sb. *maimun*, it. *mammone*, v.fr., prov. *maimon*, sp., port. *mono*. Cuvîntul adoptat definitiv în limba literară, după multă șovăire, este *maimuță*, care pare der. din ngr. Atestat din sec. XVII. Sensul 3, probabil prin confuzie cu *magmuză*.

Der. *maimuți*, vb. (a imita); *maimuțări*, vb. (a imita); *maimuțărie* (var. *maimuțăreală*), s. f. (imitație ridicolă, contrafacere, simulacru); *momiți* (var. *moniți*), vb. (Mold., a imita), *mămui*, vb. (înv., a imita); *momițărie* (var. *moniță*), s. f. (Mold., imitație); *maimuțesc*, adj. (ca de maimuță). 5016

maioliță, s. f. – Specie de faianță. – Var. *majolică*.

It. *maiolica*, și var. din fr. *majolique*. 5017

maioneză (-ze), s. f. – Un fel de sos rece.

Fr. *mayonnaise*. 5018

maior (-ri), s. m. – Ofițer superior.

Germ. *Major*, în parte prin intermediul rus.

maior, cf. *major*. – Der. *maiorie*, s. f. (grad de maior), *maioreasă*, s. f. (nevasta maiorului). 5019

maje (măji), s. f. – Chintal. – Var. *majă*.

Mag. *mázsa* (Cihac, II, 513; Tiktin; Gáldi, *Dict.*, 94), cf. sb., cr. *maža*. Varianta, pur ortografică, este înv. – Der. *măjar* (var. Mold. *măjer*), s. m. (pescar, vînzător de peşte), al cărui semantism nu este clar (probabil se aplica numai angrosiştilor, care vindeau peşte cu chintalele); *măjerie*, s. f. (pescărie); *măjerit*, s. n. (contribuţie care se plătea pentru negoţul de peşte, în Bucureşti şi Galaţi); *măji*, vb. (Trans., a cîntări). 5020

majestate (-tăţi), s. f. – Alteţă. – Var. *maiestate*.

Lat. *maiestatem*, cu pronunţarea din fr. *majesté* (sec. XIX). – Der. *majestuos*, adj., din fr. *majestueux; maiestos*, adj., din it. *maestoso*. 5021

major (-ră), adj. – (Mai) mare.

Lat. *maior* (sec. XIX) cu pronunţarea din fr. *majeur*, cf. *major*. – Der. (din fr.) *majorat*, s. n.; *majoritate*, s. f.; *majoritar*, adj.; *majora*, vb. (a mări); *majordom* (var. *maiordom*), s. m.; *majusculă* (var. *maiusculă*), s. f. 5022

mal (-luri), s. n. – 1. (Munt.) Deal, colină. – 2. Ţărm, rivieră – Mr. *mal* „morman", *meal* „ţărm".

Origine necunoscută. Coincide cu alb. *malj*, „munte", dar nu poate fi explicat cuvîntul rom. prin alb. S-a considerat cuvînt autohton (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 10; Hasdeu, *Cuv. din Bătrîni*, I, 288; Meyer 256; Philippide, II, 720; Densusianu, *Hlr.*, 17; Pascu, I, 190; Rosetti, II, 59; A. Badia Margarit, *Mal „roca" en la toponimia pirenáica catalana*, în *Actas I reunión toponímica pirenáica*, Zaragoza 1949, 35–58; H. Krahe, *Die Sprache der Illyrier*, I, Wiesbaden 1955, 101) şi s-a pus în legătură cu toponimul dac *Malva*, cf. *Dacia Malvensis*, cu iliricul *Dimallum* şi cu let. *mala*. Originea sl. (*mĕlŭ* „teren argilos", cf. Cihac, II, 183) este improbabilă. Sensul de „colină", pe care îl menţionează cu rezerve Tiktin, este curent în Muscel şi Dîmboviţa, în ciuda absenţei lui din dicţionare.

Prezenţa lui *l* final, înainte intervocalic, arată clar că nu se poate considera un cuvînt moştenit. E posibil să ne gîndim la o rădăcină expresivă; în acest caz ar fi cuvînt identic cu *maldac*, s. n. (Mold., morman, grămadă, teanc) a cărui der. din mgr. μανδάκης (Cihac, II, 672; Philippide, *Principii*, 107) este nesigură; der. *mălduci*, vb. (a aşeza un morman în aşa fel încît să pară mai bogat decît este); şi cu *maldăr* (var. Mold. *maldur*), s. n. (grămadă, morman), care s-a încercat să fie legat, cu puţină probabilitate, de germ. *Malter* „măsură de capacitate pentru cereale", prin intermediul pol. *maldr* (Cihac, II, 184; Berneker, II, 11; Pascu, *Arch. Rom.*, VII, 559) sau de tc. *maldar* „bogat" (Popescu-Ciocănel 37; T. Papahagi, *GS*, VII, 295).

Der. *măluros*, adj. (muntos); *mălurean*, s. m. (muntean); *măluştean*, s. n. (Munt., deal); *mălădărar*, s. m. (unul din cei 40 de servitori care aprovizionau cu fîn grajdurile domneşti), sec. XVIII; *mălădări* (var. *mălduri*), vb. (a îngrămădi). Mag. *mál* pare să provină din rom. (Drăganu, *Dacor.*, VII, 206; cf. împotriva lui L. Treml, *R. Études hongr.*, VI, 375). 5023

mală (-ale), s. f. – Netezitoare, mistrie, răzuitoare de zidar.

Tc. *mala* (Tiktin). – Der. *mălălui*, vb. (a netezi tencuiala). 5024

malac (-ci), s. m. – Bivol mic.

Ngr. δαμάλι „juncan", din δαμάλι „viţel", cf. bg. *malak*. Der. din gr. μαλακός „fraged, tînăr" (Cihac, II, 672; Berneker, II, 11; Tiktin) sau din bg., pusă în legătură cu sl. *malŭ* „mic" (Tiktin; Candrea) pare mai puţin probabilă. 5025

malacov (-vuri), s. n. – Crinolină.

De la *Malakof*, fortăreaţă din Sevastopol cucerită de francezi în 1851, al cărei nume a fost dat rochiei atunci la modă. – Der. *înmalacofa*, vb. (a se îmbrăca cu crinolină). 5026

malahie (-ii), s. f. – Onanism, masturbare.

Ngr. μαλακία (Cihac, II, 672; Tiktin). Sec. XVII. – Der. *malahist* (var. înv. *malahian*), s. m. (onanist); *malastrop*, s. m. (Arg., onanist), formaţie glumeaţă, de la *malahist* şi *strop; mloc*, s. n. (onanism), din rus. *moloki* (Dragoş, *BF*, IX, 112). 5027

mălai (-iuri), s. n. – 1. (Mold., Trans.) Mei (Panicum miliaceum). – 2. (Trans.) Teren cultivat cu mei. – 3. (Mold., Trans.) Făină de mei. – 4. Făină de porumb, porumb măcinat. – 5. (Mold.) Pîine de mei sau de porumb. – Var. (Mold.) *malai*, (sensul 2, pl.) *mălaie*.

Origine necunoscută. S-a încercat explicarea acestui cuvînt ca moştenire dacă (Hasdeu, *Col. lui Traian*, 1874, 52); ca urmaş al sl. *mlěti, meljǫ (Cihac, II, 184; Tiktin; Scriban); cu un cuvînt mei lai* (Weigand, *Jb*, XVI, 78; Bogrea, *Dacor.*, IV, 831; *REW* 5572); sau prin lat. *amylum* (< gr. ἄμυλος), cu suf. *-alium* (Giuglea, *Dacor.*, III, 599). Nici una din aceste ipoteze nu este satisfăcătoare. Apare evidentă înrudirea cuvîntului cu

mămăligă, cu atît mai mult, cu cît ambele lipsesc din dialecte. Dacă-i vorba de o formație internă și expresivă, ne-am putea gîndi la o formă primitivă **mămălaie*, cu aceeași reduplicare ca în *mămăligă* și cu suf. expresiv diferit, cf. *hărmălaie, hărăbaie, vîlvătaie* etc. Baza expresivă ar fi, într-una astfel de caz, reduplicarea *m–m*, cu sensul de „aliment", ca în *mamă* și *mămăligă;* și forma actuală, *mălai*, ar fi reconstituită după pl. *mălaie*, cu pierderea reduplicării ca în *măligă*.

Der. *mălăoi*, s. n. (turtă din sămînță de cînepă); *mălăoi*, s. m. (floarea-soarelui, Helianthus annuus; plantă, Helianthemum alpestre). Din rom. provin rut. *maljaj*, pol. *malaj* (Miklosich, *Wander.*, 10; Berneker, II, 10), rus. *malai* (Vasmer, II, 90), bg. *malai* (Capidan, *Raporturile*, 225), mag. *malé* (Edelspacher 18). 5028

maliț (–curi), s. n. – Inflamație a beregatei. Var. *melic.*

Sb., slov. *malik* „spiriduș" (Tiktin). Mai puțin probabilă der. propusă de Cihac, II, 514, din mag. *mirigy* „glandă". 5029

mălin (–ni), s. m. – Arbust (Prunus padus).

Sl. (bg., sb., cr., slov., ceh., pol., rus.) *malina* „zmeură" (Cihac, II, 185; Berneker, II, 12; Pascu, II, 220; Conev 44). Confuzia semantică se explică prin prezența plantei în aceleași desișuri în care crește zmeura. – Der. *mălină*, s. f. (fructul mălinului); *măliniș* s. n. (munte în care există mulți arbuști din această specie); *mălinită*, s. f. (tulichină, Ligustrum vulgare). 5030

maliție (–ii), s. f. – Viclenie, răutate.

Fr. *malice*. – Der. *maliții*os, adj., din fr. *malicieux; maliții*ozitate, s. f. (răutate). 5031

maloteă (–ele), s. f. – Haină de lînă cu gulerul și mînecile căptușite cu blană. – Mr. *malot.*

Tc. (arab.) *malluta*, din mgr. μηλωτή (Meyer, *Türk. St.*, I, 53; Șeineanu, II, 245; Eguilaz 446; Löbel 60; Berneker, II, 27; Lokotsch 1380; cf. Vasmer, *Gr.*, 94), cf. sb., cr. *mavluta*, sp. *marlota* (Corominas, III, 268; R. Ricard, *Bull. hisp.*, LIII, 131-56). 5032

malț (–țuri), s. n. – Slad; produs din cereale. – Var. *malt.*

Germ. *Malz* (Tiktin; Candrea). Var., din fr. *malt*. E dubletul lui *mălată* (var. *malotă*), s. f. (Trans., înv., *malta*), din mag. *malàta* (Tiktin; cf. Miklosich, *Lexicon*, 372). 5033

mălură (–ri), s. f. – Tăciune, ciupercă parazită a grîului (Tilletia tritici).

Probabil ngr. μελέρι, μέλουρι „gărgăriță" (Scriban). – Der. *mălurit*, adj. (atacat de mălură); *mălurici*, s. m. (plantă, Orobus niger), numită așa pentru că la uscare devine neagră, ca acoperită de mălură; *măluros*, adj. (cu mălură). 5034

mamă (–me), s. f. – Femeie considerată în raport cu copiii ei. – Mr., megl. *mamă.*

Creație expresivă, probabil continuarea directă a lat. *mamma* (Diez, I, 260; Pușcariu 1019; Candrea-Dens., 1044; *REW* 5307). Este cuvînt infantil, de uz foarte general, bazat pe ideea de „hrană" sau „persoană care procură hrana"; în așa fel că ajunge să semnifice atît „mamă" cît și „țîță"; cf. v.gr. μάμμα, ngr. μάμα, alb. *mëmë*, sl. (bg., sb., cr., rus.) *mama*, mag. *mama*, it. *mamma*, fr. *maman*, sp. *mama* etc. Continuarea lat. *mamma* pare să se demonstreze prin mr. *mămos* „care are gușă". Fără îndoială, există unii care-l pun în legătură cu alb. (Philippide, II, 646) și cu sl. (Cihac, II, 185; Conev 57; cf. Pușcariu, *Lr.*, 281). E cuvînt de largă circulație (*ALR*, I, 155). În limbaj vulgar, în Munt., se abreviază unit cu adj. posesiv: *mă–ta (< mamă–ta), mă–sa (< mamă–sa)*, cf. it. *mammata*, mr. *mă–ta*. Cf. *muma, mămăligă.*

Der. *mamaie*, s. f. (mamă); *mămică*, s. f. (mamă); *mămucă*, s. f. (mamă); *mamă–mare*, s. f. (bunică); *mucă*, s. f. (Olt., mamă), reducere din *mămucă; muică*, s. f. (Olt., mamă), încrucișare a cuvîntului anterior cu *maică*. 5035

mămăligă (–gi), s. f. – **1.** Terci sau pastă de făină de porumb fiartă, formează baza alimentației țăranului în majoritatea regiunilor țării, înlocuind pîinea. – **2.** Prostănac. – Var. (Munt.) *măligă*. – Mr. *mumalig.*

Creație expresivă, bazată pe consonanța *mama* „hrană" (P. Papahagi, *Notițe*, 31; Capidan, *Dacor.*, VII, 131; cf. Graur, *BL*, IV, 97), cf. *mamă* și mr. *mamă*, „terci pentru copii", sau, mai probabil, pe lat. *mamilla* cu suf. diminutival *–ică* sau *–igă*. Apare în toate idiomurile balcanice: tc. *mamaliga*, ngr. μαμαλίγγα, alb. *mamalingë*, mag. *mamaliga*, bg. *mamaliga*, sb., cr. *mamaljuga*, rut. *mamalyg*, pol. dialectal *mamałyga*, rus. de S. *mamalyga*, cuvinte explicabile suficient prin rom. Fără îndoială, s-a semnalat ca sursă pentru rom. ven. *melega* „hrișcă" (Cihac, II, 185; Meyer, *Türk. St.*, I, 2), der. care nu pare probabilă. Cf. *mălai, mămăruță.*

Der. *mămăligar*, s. m. (țăran; nătîng; valah); *mămăligos*, adj. (moale, răscopt). Pentru împrumuturile străine, cf. Miklosich, *Wander.*, 17; Miklosich, *Fremdw.*, 108; Candrea, *Elemente*, 403; Berneker, II, 15; Weigand, *Jb.*, XVIII, 365; Capidan, *Raporturile*, 225, 232; Vasmer, II, 93. – Der. neol. *mamelă*, s. f. (țîță), din fr. *mamelle;*

mamifer, s. n. , din fr. *mammifère; mamelon*, s. n. (sfîrc), din fr. *mamelon*. 5036

mămăruță (-țe), s. f. – Buburuză (Coccinella septempunctata). – Var. *măriuță*.

Creație spontană, cf. celălalt nume al său, *buburuză* (Scriban), și sb. *mumuruz* „porumb". Der. din lat. *eruca*, „omidă" (Pușcariu, *Jb.*, XI, 47; *REW* 2907) nu pare posibilă. Legătura cu *Mariuța*, dim. de la *Maria* (Tiktin; Candrea; Tagliavini, *Arch. Rom.*, XII, 186) se dă numai ca încrucișare la var. – Cf. *mamorniță, mornită*. 5037

mameluc (-ci), s. m. – 1. Soldat. – 2. Om prost. – 3. Om de paie.

Fr. *mamelouk*, din arab. *mamluk* „sclav". 5038

mamon (-ni), s. m. – 1. Demonul lăcomiei. – 2. Diavol. – Var. *mamona*.

Mgr. μαμωνᾶς, în parte prin intermediul sl. *mamona* (Tiktin; Tagliavini, *Arch. Rom.*, XII, 171). Probabil că *marmon*, s. m. (Arg., evreu), trebuie explicat prin același cuvînt, cu infix expresiv. 5039

mămoș (-și), s. m. – Ginecolog. – Var. *mamos*.

Ngr. μάμμος, (Roesler 572; Tiktin; Gáldi 207); *-y* în loc de *-s*, prin apropiere de *moașe*. 5040

mămulăr (-ri), s. m. – Negustor de mărunțișuri. – Var. (Trans.) *momular*.

Tc. *mamelo* < arab. *muamele* (Șeineanu, II, 245), cu schimb de suf. – Der. *mămulărie*, s. f. (tarabă de mărunțișuri). 5041

mană (-ne), s. f. – 1. Lichen comestibil. – 2. Beneficiu, profit. – 3. Abundență, productivitate. – 4. Secreție vîscoasă a unor plante. – 5. Oidium (Perenospora viticola). – Mr. *mană*.

Mgr. μάννα, (sec. XVII), în parte prin bg. *mana* (Tiktin; Candrea). – Der. *mănos*, adj. (fertil, bogat; folositor, rentabil); *înmănoșa*, vb. (Trans., rar, a fertiliza); *mănoșie*, s. f. (abundență, fertilitate). 5042

manaf (-fi), s. m. – 1. Soldat turc din trupele neregulate ale șefului rebel Manav Ibrahim (1802) – 2. Sălbatic, fiară.

Tc. *manav* „postăvar" (Șeineanu, III, 75). Sec. XIX, înv. 5043

mancă (-ci), s. f. – Doică.

Sl. (sb., cr., ceh., pol., rus.) *mamka* „mămică" (Cihac, II, 185; Conev 59; Tiktin). – Der. *măncie*, s. f. (serviciu de doică). 5044

mandaneț (-țe), s. f. – Bandă de la masa de biliard.

Tc. *mandane* (Candrea; Scriban). După Loebel 61 și Lokotsch 1390, din tc. *mandar* „zăvor", care pare mai puțin probabil. 5045

mandea, pron. – Eu, eu însumi.

Țig. *mande* (Graur 166; Juilland 167), care este dativul lui *me* „eu"; cf. țig. sp. *man, mende* „eu" (Besses 104; Clavería, *NRFH*, III, 267; Clavería 165). Cuvînt de argou. 5046

mandolină (-ne), s. f. – Instrument muzical. – Mr. *mandolina*.

Fr. *mandoline*, it. *mandolina*. – Der. *mandolinist* s. m. (cîntăreț la mandolină; dandi; crai, donjuan). 5047

mandră (-re), s. f. – (Dobr.) Îngrăditură de nuiele sau de șipci de-a curmezișul unei ape. – Mr. *mandră* „gard".

Ngr. μάντρα, „gard", cf. tc., bg., sb. *mandra*, sp. *mandria* (Corominas, III, 221). 5048

mandulă (-le), s. f. – (Trans.) Migdală.

Mag. *mandola*. – Der. *mandalac* (var. *măndălac*), s. m. (varietate de migdale, Bunium bulbocastanum), din același cuvînt mag. (Cihac, II, 513) sau din sb. *mandala* (Tiktin), cu suf. sl. *-ak*. 5049

maneă (-țle), s. f. – Melodie turcească.

Tc. *mane* (Șeineanu, II, 246; Tiktin), cf. bg. *mane*. 5050

manechin (-ne), s. n. – 1. Figură artificială înfățișînd corpul omenesc. – 2. Model.

Fr. *mannequin*. 5051

manșlă (-le), s. f. – 1. Manivelă. – 2. Zăvor.

Ngr. μανέλα (Scriban). 5052

manșrcă (-ci), s. f. – Bidon, vas.

Rus. *manerka* (Scriban). În Mold. 5053

manșvră (-re), s. f. – Luptă, manoperă.

Fr. *manoeuvre*, cf. it. *manovra*. E dubletul lui *manoperă*, s. f., format artificial după fr., ca sp. *maniobra*. – Der. *manevra*, vb. 5054

mangafa (-ale), s. f. – Prostănac, neghiob.

Tc. *mankafa, mangafa* (Șeineanu, II, 246; Ronzevalle 157). 5055

mangal (-luri), s. n. – 1. Vas cu cărbuni. – 2. Cărbune ușor. – Mr. *mîngal*, megl. *mangal*.

Tc. *mangal* (Miklosich, *Türk. Elem.*, II, 122; Roesler 572; Șeineanu, II, 246; Berneker, II, 16; Lokotsch 1392; Ronzevalle 166), cf. ngr. μαγγάλι, bg., sb. *mangal*. 5056

măngălău (-ăie), s. n. – 1. Sul, tăvălug. – 2. Fălțuitor.

Mag. *mángalló* (Philippide, *Principii*, 4; Cihac,

II, 514; Gáldi, *Dict.*, 143). În Trans., Mold. și Bucov. – Der. *măngălui*, vb. (a călca ruse).

5057

mangạn (-ne), s. n. – Dispozitiv, instalație.

Mgr. μάγγανον. Sec. XVII, înv. – Der. *măngănie* s. f. (vrajă, farmec), sec. XVII, din mgr. μαγγανεῖα. E dubletul lui *mangealîc*, s. n. (înv., balistă; înv., macara; Olt., pîrghie, palancă, proptea), din tc. *mancalık*, der. din gr. μάγγανον, cf. sp. *almajaneque* și *menghine*. 5058

mangăr (-ri), s. m. – 1. (Înv.) Monedă turcă de cupru, de mică valoare. – 2. (Arg.) Bani. – Var. *mangîr*. Mr. *mangăre*.

Tc. *mangır* (Șeineanu, II, 246), cf. ngr. μαγκούρι, bg., sb. *mangura*. 5059

mangẹt (-turi), s. n. – Volan, garnitură înv. a rochiei de damă.

Probabil fr. *manchette* (Tiktin; Candrea). Cf. *manșetă*. 5060

manglị (-lęsc, -ịt), vb. – 1. (Arg.) A cere de pomană, a cerși. – 2. (Arg.) A fura.

Ţig. *mang-* „a cerși" (Graur 166; Juilland 167). – Der. *mangleală*, s. f. (cerșetorie), cf. Graur, *BL*, IV, 198; *manglitor*, s. m. (cerșetor); *mangosit*, adj. (inutil, inapt) pare să aparțină aceleiași familii, cf. bg. *mango* „țigan", ngr. μάγκα „pungaș, derbedeu", ngr. μαγκούφης „haimana, pungaș" (der. din cr., slov. *manjkav*, „imperfect", propusă de Cihac, II, 185 este insuficientă; cea din gr. μαγγόνω „a goli, a consuma", aorist ἐμάγγωσα, de Graur, *BL*, IV, nu pare convingătoare). De asemenea trebuie să se menționeze aici *mangoliță* (var. *mangaliță*), s. f. (porc de o anumită rasă), care trebuie pus în legătură cu porecla bg. a țiganilor, *mango* (Bemeker, II, 4), și provine din sb., cr. *mangùlica* (Cihac, II, 514), cf. mag. *mangalica*. 5061

manicụră, s. f. – Îngrijire a mîinilor. – Var. *manichiură*.

Fr. *manicure*, în loc de *manucure*. – Der. *manicura*, vb. (a îngriji mîinile); *manicuristă* (var. *manichiuristă*, *manichiureză*), s. f. (femeie care îngrijește mîinile și unghiile). 5062

maniță, s. f. – Postav de lînă.

Ngr. μανίτσα „manșon" (Scriban). Sec. XIX, înv. 5063

manivẹlă (-le), s. f. – Un fel de mîner cu care se face mișcarea de rotație.

Fr. *manivelle*, poate parțial prin intermediul tc. *manivela*, cf. it. *manovella*, de unde ngr. μανοβέλα. 5064

manșetă (-te), s. f. – Partea terminală (întoarsă) a mînecii.

Fr. *manchette*, de la *manche* „mînecă", de unde și *manșon*, s. n., din fr. *manchon*. E dubletul lui *manișcă*, s. f. (manșetă; plastron), din rus. *maniška* (Cihac, II, 185). Cf. *manget*. 5065

mansụp (-puri), s. n. – Însărcinare, serviciu.

Tc. *mansup* (Șeineanu, 246; Ronzevalle 165), cf. ngr. μανσούπι, sb. *mansub*. Sec. XVIII, înv. 5066

mantạ (-ạle), s. f. – Mantie, mai ales pentru militari.

Fr. *manteau*, printr-un intermediar puțin sigur, poate oriental, cf. ngr. μαντί (direct, precum *carreau* > *cara*, după Tiktin, e îndoielnic, deoarece cunoaștem și mai puțin drumul parcurs de *car(e)a;* din pol. *manta* „mantilă" după Cihac, II, 168 e dificil semantic și fonetic; rut. *mantá*, adus de Scriban, ar putea proveni din rom.). E dubletul lui *mantă*, s. f. (mantou), din fr. *mante*, al lui *mantel*, s. n. (mantie de damă), din it. *mantello*, înv.; al lui *mantou*, s. n. (palton de damă), direct din fr. *manteau*; al lui *mantilă*, s. f. (înv. mantou; șal), din sp., prin intermediul fr. *mantille*; și al lui *mantie*, s. f. (mantou), din sl. *manŭtija*, sb., rus. *mantija* (Cihac, II, 186; Vasmer, *Gr.*, 95; Conev 108). Toate aceste cuvinte duc la lat.med. *mantum*, mgr. μαντίον, cf. *REW* 5326. *Mantană*, s. f. (fustă, jupon), cuvînt folosit de Ollănescu-Ascanio și ignorat de toate dicționarele, pare să aparțină aceleiași familii. 5067

mantịcă, s. f. – Grăsime, unt.

Cuvînt dubios, citat numai de Damé. Dacă a circulat într-adevăr, trebuie să se explice prin it. *manteca* (*REW* 5326; Corominas, III, 242). 5068

mănụchi (-iuri), s. n. – 1. Snop, legătură, fascicul. – 2. Buchet, culegere. – Var. *mănunchi*. Mr. *mînucl'u*.

Lat. *manŭcŭlus* (Pușcariu 1021; Candrea-Dens., 1125; *REW* 5306), cf. it. *manocchio*, prov. *manolh*, v.fr. *manoil*, cat. *manoll*, sp. *manojo* (gal. *monllo*), port. *molho*. – Der. *înmănuchia*, vb. (a face mănunchiuri). 5069

manuscrịs (-se), s. n. – Text scris de mînă. – Var. (înv.) *manuscript*.

Format după fr. *manuscrit* încrucișat cu *scris*, participiul lui *a scrie*. 5070

mănụșe (-și), s. f. – 1. Îmbrăcăminte pentru mîini. – 2. Toartă, mîner. – 3. Coadă de unealtă. – 4. Clanță, ivăr. – 5. Snop, mănunchi de cînepă. – 6. Fiare (pentru deținuți). – Var. *mînușe*.

De la *mînă*, cu suf. dim. *–uş;* sing. s-a reconstituit după pl. *mănuşi*. – Der. *mănuşar*, s. m. (fabricant, negustor de mănuşi); *mănuşat* (var. *înmănuşat*), adj. (cu mănuşi); *mănuşerie* s. f. (fabrică, magazin de mănuşi); *înmănuşa*, vb. (a pune, a purta mănuşi). 5071

manutanţă (–ţe), s. f. – Intendenţă, loc unde se face pîinea cazonă.

Fr. *manutention;* rezultatul normal ar fi **manutanţie* (ca şi *compoziţi(un)e* din *composition*). 5072

mapă (–pe), s. f. – 1. Obiect de birou. – 2. Servietă plată.

Germ. *Mappe* (Candrea). – Der. *mapamond*, s. n. (planiglob), din fr. *mappemonde*. 5073

măr (mĕri), s. m. – Arbore fructifer (Pirus malus). – Megl., mr., istr. *mer*.

Lat. *melus*, în loc de *malus*, cf. gr. μῆλον (Densusianu, *Hlr.*, 71; Puşcariu 1023; Candrea-Dens., 1048; *REW* 5272; Meyer-Lübke, *Ital. Gr.*, 27; Rosetti, I, 57), cf. alb. *moljë* (Philippide, II, 647), it. *melo*. – Der. *mărar*, s. n.; *mere* s. f. pl. (Banat, fructe); *merişor* (var. *merişoară*), s. m. (arbust; Pirus baccata; afin, Vaccinum vitis idaea); *merar*, s. m. (vînzător de mere); *meret*, s. n. (livadă cu meri); *meriş*, s. n. (livadă cu meri); *meriu*, adj. (verde ca mărul). 5074

mărăcine (–ni), s. m. – 1. Rug de mure, păducel. – 2. Spin (Crataegus). – 3. Porumbar (Prunus spinosa). – Var. *mărdăcin, mărdăciune*. Mr. *mărăţine*, megl. *mărţin, mărdţină*.

Origine nesigură. Pare să provină din lat. *mălĭtia* (răutate), cu semantismul ca în sp. *maleza* (*REW* 5265a; Corominas, III, 206), cf. mr. *mariţire* „a se înrăutăţi" (Capidan, *Dacor.*, II, 627); suf. ar fi *–ciune*, ca în var. Se consideră în general că reprezintă un lat. **marrŭcĭna* (Candrea-Dens., 1046; Battisti, III, 2374) sau **marricĭna* (Puşcariu 1025) din lat. *marra* „spin" (Schuchardt, *ZRPh.*, XXIII, 189; Tiktin; *REW* 5370), cf. alb. *mërtsinë* (Philippide, II, 722; însă pare să provină din rom.), alb. *murris* „spin", it. *marruca* „mur"; dar der. este dificilă (prin încrucişare cu *mădăcină*, după Candrea-Dens.; din *marrubium*, după J. Brüch, *ZRPh.*, LVI, 629). Der. din lat. e probată de fonetismul din mr. Lat. **myricina* (Pascu, *Etimologii*, 47) este mai puţin probabil şi încă şi mai puţin der. dintr-un idiom anterior indoeurop. (Lahovary 334).

Der. *mărdăcinar*, s. m. (pasăre, Pratincola rubetra); *mărdăciniş*, s. n. (desiş de mărăcini); *mărdăcinos*, adj. (spinos). 5075

marafeţ (–turi), s. n. – 1. (Înv.) Îndeminare, dibăcie. – 2. (Înv.) Intermediere, mijloc, organ. – 3. Truc, vicleşug. – 4. Capcană, cursă, prefăcătorie, intrigă. – Mr. *murafete*, megl. *murafet*.

Tc. *marifet*, din arab. *ma'rifa* (Roesler 598; Şeineanu, II, 247; Lokotsch 1418), cf. ngr. μαραφέτι „mijloc", alb. *marifet*, bg. *murafet* şi rus. *marafety podpuskatĭ* „a-şi bate joc", pe care Vasmer, II, 98 îl consideră de origine obscură şi care pare a proveni din rom. – Der. *marafetos*, adj. (viclean, înşelător); *marafetui*, vb. refl. (a se purta). 5076

marămă (–me), s. f. – Văl. – Var. *mahramă, năframă*.

Tc. (arab.) *mahrama* (Miklosich, *Türk. Elem.*, II, 121; Şeineanu, II, 248; Berneker, II, 5; Lokotsch 1361), cf. ngr. μαχραμάς, alb. *maram*, bg., sb. *marama*, pol. *machram*. Pentru var., cf. sb. *maframa*. 5077

marangoz (–zi), s. m. – Cioplitor.

Tc. *marangoz* (Scriban), cf. ngr. μαραγκός. Rar, în Mold. de S. 5078

mărar, s. m. – Plantă (Anethum graveolens).

Legat de gr. μάραθρον, dar der. e obscură. Der. directă din gr. (Thumb 15; Philippide, *Principii*, 107; Philippide, II, 744; Pascu, II, 60; Diculescu, *Elementele*, 460) e puţin probabilă. Poate din ngr. μαράθριον (Berneker, II, 73; Philippide, II 647), cf. alb. *marai, mërajë*, sb., cr. *morac*. Cf. *molotru*. – Der. *mărăraş*, s. m. (plantă, Phellandrium aquaticum). 5079

mărăşin, s. n. – (Trans.) Semn rău.

. Origine îndoielnică. Der. din lat. *male sanum* „bolnav" (Drăganu, *Dacor.*, IV, 741; *REW* 5257 şi 7584; Candrea) este puţin convingătoare; mai curînd ar trebui să reprezinte lat. *mala signa*. 5080

mărat (–tă), adj. – Sărac, amărît, nenorocit. – Var. (Banat) *mărac*. Mr. *mărat*.

Probabil în loc de **amărat*, din *amar*, cf. *amărît* (*REW* 406). Der. din lat. *male habitus* > it. *malato*, fr. *malade* (Tiktin; Candrea) pare dubioasă, ca şi cea din gr. μέλας, cu suf. *–atus* (Capidan, *LL*, I, 285). Întîlnirea cu sl. *mărati* „a se îngrijora" (Scriban) pare întîmplătoare. Var. se explică prin încrucişare cu *sărac*. 5081

măraz (–zuri), s. n. – 1. (Înv.) Invidie, silă. – 2. (Pl.) Fleacuri, fandoseli, mutre. – Var. *maraz*. Mr. *măraze*, megl. *măraz*.

Tc. *maraz* (Miklosich, *Türk Elem.*, II, 123; Şeineanu, II, 249; Berneker, II, 19; Lokotsch 1404), cf. ngr. μαράζι, alb., sb., bg. *maraz*. 5082

mărcă (mărci), s. f. – Marcă, sigiliu. – Mr. *marcă.*

It. *marca*, fr. *marque*, cf. ngr. μάρκα bg., sb., rus. *marka*). – Der. *marca*, vb., din fr. *marquer*, it. *marcare; marcant*, adj. (notabil), din fr. *marquant; marcher*, s. m. (marcator), din fr. *marqueur; marchetărie*, s. f., din fr. *marqueterie; remarca*, vb. (a observa), din fr. *remarquer; remarcă*, s. f., (notă, observație), din fr. *remarque; remarcabil*, adj. (însemnat), din fr. *remarquable; mar(c)graf* (var. *mar(c)grav*), s. m., din germ. *Markgraf.* 5083

marchitan (–ni), s. m. – Negustor de mărunțișuri, mămular. – Var. *marchidan.*

Pol. *marki(e)tan*, cf. ceh. *markytán*, rus. *markitant* (Cihac, II, 186; Tiktin; Sanzewisch 205; Vasmer, II, 99), din germ. *Marketender* și acesta din it. *mercatante.* – Der. *marchitănie* (var. *marchidănie*), s. f. (tarabă de mărunțișuri). 5084

marchiz (–zi), s. m. – Titlu nobiliar între duce și conte.

Fr. *marquis*, cu fonetismul reconstituit pe baza f. – Der. *marchiză*, s. f. (nevasta marchizului; antreu), din fr. *marquise; marchizat*, s. n. 5085

marcoavă (–ve), s. f. – Lichea, femeie ușoară.

Origine necunoscută. În Munt. S-ar putea lega cu sb. *mrkva* „morcov", cf. sp. *lechuguina;* sau în loc. de **marțoafă*, cf. *marțafoi.* 5086

marcotcă, s. f. – (Bucov.) Tutun de calitate proastă.

Rus. *markotka* (Candrea). 5087

mărcușe, adj. f. – (Oaie) cu capul negru.

Sb. *mrkuša* „animal cu blană neagră" (Candrea). 5088

mardă (–ale), s. f. – Rămășiță, rebut, lucru fără valoare.

Tc. *marda* „suprapreț" (Șeineanu, II, 249), cf. var. μαρδᾶς, alb. *marda.* Tiktin se îndoiește de etimonul propus de Șeineanu, considerînd evoluția semantică dificilă; aceasta se explică în lumina ngr., care înseamnă „înșelăciune" sau „preț exagerat pentru un lucru fără valoare". – Der. *mardalic*, s. n. (înv., sold, rest). 5089

mardi (–desc, –it), vb. – A bate, a chelfăni.

Țig. *mar–*, participiul *mardo* „a lovi" (Bogrea, *Dacor.*, I, 280; Graur 168; Juilland 167). Cuvînt de argou, ca și der. *mardeală*, s. f. (bătaie); *mardeiaș*, s. m. (bătăuș). Din același participiu provine țig. *mardo*, pl. *marde* „căldărușă", de unde argoticul *mardei*, s. m. pl. (bani) cu sing. reconstituit *mardeu*, s. m. (monedă de un leu). 5090

mare, adj. – **1.** De vîrstă majoră. – **2.** Cu dimensiuni și proporții însemnate. – **3.** Însemnat, notabil, de categorie socială ridicată. – **4.** (S. m.) Om de vază, persoană remarcabilă. – Mr. *mare*, megl. *mari*, istr. *mọre.*

Lat. *mās, mărem*, „mascul" (Diez; Miklosich, *Rum. Unters.*, II, 23; Pușcariu 1027; Candrea-Dens., 1048; Tiktin; Candrea; Rosetti, I, 169). Schimbarea de sens a fost explicată de Tiktin, printr-o încrucișare, puțin probabilă, cu *magnus;* și de Bourciez 180 prin faptul că masculul e în general mai mare ca femela. Mai probabil, trebuie să se pornească de la confuzia normală între *mare* ca vîrstă și *mare* ca dimensiune, specifică în toate idiomurile, cf. *s-a făcut mare* (a crescut sau s-a făcut bărbat). Fără îndoială, această der. a fost respinsă de *REW* 5231, cf. Philippide, II, 720. Alte explicații sînt și mai puțin convingătoare: dintr-un cuvînt anterior lat., pus în legătură cu v.irlandez *már* (Meyer, *Alb. St.*, IV, 83); de origine celtică (Sköld, *IF*, XLIII, 188); din v.germ. *mari* (Scriban); sau din lat. *mare* „mare" (Spitzer, *Mitt. Wien.*, I, 294; G. Bonfante, *Il problema dell' aggettivo e il rom. mare*, în *Boll. Istituto di Lingue estere*, Genova, V, 3–9).

Der. *măreț*, adj. (superb, mîndru; maiestuos, impunător, grandios), pentru a cărui der. cf. Densusianu, *GS*, II, 9 (după Pușcariu 1027, dintr-un lat. **maricius*, mai probabil cu suf. rom. *–eț*), *măreție*, s. f. (maiestuozitate, splendoare; mîndrie); *mări*, vb. (a face mare; a augmenta, a crește; a glorifica); *mărie*, s. f. (înv., mărime; Alteță, Maiestate); *mărime*, s. f. (amplitudine; dimensiune; importanță; cantitate; persoană importantă); *mărire*, s. f. (creștere, dezvoltare; om de vază); *preamări*, vb. (a înălța, a glorifica); *măros*, adj. (Trans., trufaș).

Comp. *maimare*, s. m. (căpetenie, șef), cf. Candrea-Dens., 1048 (după părerea echivocă a lui Pascu, *Beiträge*, 17, din ngr. μαϊμάρης „arhitect", cf. *maimar*); *maimărie*, s. f. (demnitate, preeminență); *mărinimos*, adj. (generos), compus artificial după lat. *magnanimus; mărinimie*, s. f. (generozitate). 5091

mare (mări), s. f. – Întindere mare de apă sărată. – Mr. *amare*, megl. *mari*, istr. *mọre.*

Lat. *mare* (Pușcariu 1026; Candrea-Dens., 1047; REW 5349), cf. it. *mare*, fr. *mer*, prov., cat., sp., port. *mar.* Pentru expresia *a făgădui marea cu sarea*, cf. Pușcariu, *Études linguistique roum.*, Cluj 1937 și, împotrivă Spitzer, *BL*, V, 190 și VI, 238. 5092

mare, interj. – Ei, pst, stai! – Var. (Mold.) *mări.* Mr. *more*, megl. *mara*, istr. *murié.*

Ngr. μῶρε (Scriban), cf. alb. *morë*, bg., sb. *more*, ven. *moré*. Puțin probabilă der. din lat. *mās* „mascul" (Philippide, II, 722); și mai puțin încă din lat. *amōrem* (Șeineanu, *Istoria filologiei*, 345). 5093

mareșal (-li), s. m. – Cel mai înalt grad în armată, în unele țări.

Fr. *maréchal*. – Der. *mareșalat*, s. n. 5094

mârfă (mărfuri), s. f. – 1. (Trans., Maram.) Vite. – 2. (Înv.) Provizii. – 3. Obiecte de negoț. – Var. (înv. Trans.) *marhă*, (Banat) *marvă*.

Sl. (sb., cr., rut.) *marha* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 30; Cihac, II, 186) și mag. *marha* (Gáldi, *Dict.*, 144), din v.germ. *mariha* „cal". – Der. *mărfar* (var. *marfagiu*), s. m. (negustor). Din rom. provin rut. *marfa* (Miklosich, *Wander.*, 17; Candrea, *Elemente*, 408; Berneker, II, 19), mag. *márfa* (Edelspacher 18). 5095

mărgărit (-te), s. n. – 1. Perlă. – 2. Plantă (Loranthus europaeus). – Var. *mărgărint*.

Ngr. μαργαρίτης (Candrea; Scriban), cf. bg., sb. *margarit*. Este cuvînt identic cu *mărgăritar*, s. n. (perlă; plantă: Loranthus europaeus, Convallaria maialis), mr. *mărgăritar(e)*, din ngr. μαργαριτάρι (Murnu 35; Meyer 260), cf. alb., bg. *margaritar*. – Der. *mărgăritărea*, s. f. (iris). *Mărgărită* (var. *margaritā*), s. f. (margaretă, Chrysanthemun leucanthemum), din fr. *marguerite*, a fost apropiat fonetic de *mărgărit*. Cf. *mărgea*. 5096

mărgeă (-ele), s. f. – Boabă de sticlă, mărgică. – Mr., megl. *mărdzeaŭă*.

Lat. *margĕlla* (Densusianu, *Hlr.*, 200; Pușcariu 1029; Candrea-Dens., 1029; Candrea-Dens., 1052; *REW* 5353; cf. Rosetti, I, 69 și II, 68). Mai puțin probabilă der. din gr. μαργέλλιον (Cihac, II, 673) sau μάργαρον (Rohlfs, *EWUG* 1330). – Der. *mărgică*, s. f. (bobiță de sticlă; plantă, Melica nutans; cioplitură, șanț pentru asamblarea lemnelor unei plute); *mărgelușe*, s. f. (mărgea; plantă, Lithospermum arvense); *mărgelat*, adj. (împodobit cu mărgele); *mărgelată*, adj. (oaie cu excrescențe cornoase pe gît); *mărgelare* s. f. (îmbinare, șanț). 5097

mărgeăn (-ene), s. n. – Coral. – Mr. *mirgeane*, megl. *mirgean*.

Tc. *mercan* (Miklosich, *Türk. Elem.*, II, 126; Șeineanu, II, 249; Berneker, II, 37; Lokotsch 1416; Ronzevalle 160), din arab. *marǧān*, cf. ngr. μερτζάνι, alb., bg., sb. *merǧan*, it. *(fata) morgana* (Battisti, II, 1604). 5098

mărghilă (-le), s. f. – Mlaștină, teren mlăștinos.

Germ. *Mergel* „marnă" (Candrea). În Trans. 5099

marghiloman (-ne), s. n. – Cafea cu rom.

De la *Marghiloman (Mihai)*, prefect de poliție în București în anii 1861–63. Cf. Tagliavini, *Arch. Rom.*, XII, 222. 5100

marghiol (-li), s. m. – 1. Impostor, șmecher. – 2. Donjuan, crai. – Mr. *marȝiol*.

Ngr. μαρῃόλος (Roesler 572; Meyer 260; Cihac, II, 673), cf. tc. *mariol*, din it. *mariuolo*. Sec. XVII. – Der. *marghioli*, vb. refl. (a se fandosi), cf. ngr. μαρῃολεύω; *marghiolie*, s. f. (fandoseală), cf. ngr. μαρῃολία. 5101

mărgine (-ni), s. f. – 1. Mal, țărm. – 2. Limită, extremitate. – 3. Frontieră, hotar. – 4. Chenar, bordură. – Mr. *mardzine*, megl. *mardzini*.

Lat. *margo, margĭnem* (Pușcariu 1031; Candrea-Dens., 1053; *REW* 5355), cf. dalm. *mrgan*, sp. *(margen)*. – Der. *mărginaș*, adj. (limitrof; de hotar); *mărginaș*, s. m. (vecin la frontieră; mahalagiu; Arg., gură-cască, chibiț); *mărginean*, s. m. (locuitor de la frontieră); *mărgini*, vb. (a limita; a pune semne de hotar; refl., a se învecina); *nemărginire*, s. f. (infinit); *nemărginit*, adj. (nelimitat, infinit). Der. neol. *marginal*, adj., din fr. *marginal*. – Din rom. provine sb. *mrginj* (Candrea, *Elemente*, 404). 5102

marin (-nă), adj. – De mare.

Fr. *marin*. – Der. *marină*, s. f., din fr. *marine; marinar*, s. m. (soldat la marină; Arg., avort, făt avortat), din it. *marinaro*, cf. ngr. μαρινάρης; *marinăresc*, adj. (de marină, de marinar); *marinărește*, adv. (ca marinarii); *marina*, vb. (a conserva carne sau pește), din fr. *mariner; marinată*, s. f. (sos condimentat cu pește), din fr. *marinade; submarin*, s. n., după fr. *sous-marin*. 5103

mărin, s. n. – Balonare, meteorism la oameni și la animale, atribuit de credința populară faptului de a fi uitat de sărbătoarea de Sf. Marina (17 iulie).

De la *Marina*. – Der. *marini*, vb. refl. (Bucov., a suferi de dureri de burtă). 5104

mariaș – (șuri), s. n. – (Înv.) Joc de cărți. – Var. (Mold.) *mărieș, mariaș*.

Fr. *mariage*, mai ales prin intermediul pol. *marjasz*, mag. *márjás* (Tiktin). 5105

mariaș (-și), s. m. – Monedă austriacă de argint, de 17 creițari.

Mag. *máriás*, de la Maria (Tereza). În Trans., sec. XVIII, înv. (Gáldi, *Dict.*, 144). 5106

mărit (-ți), s. m. – Soț, bărbat. – Mr. *mărit*.

Lat. *marîtus* (Candrea-Dens., 1050). Sec. XVI, înv., pare să se fi conservat în expresia *de mărit* „de măritat" (Tiktin crede că este un postverbal de la *a mărita*). – Der. *mărita*, vb. (a (se) căsători o fată), mr. *marit, mărtare*, megl. *marit, măritari*, istr. *marit*, din lat. *marîtāre* (Pușcariu, 1032; Candrea-Dens., 1051; *REW* 5361), cf. alb. *marton*, it. *maritare*, fr. *marier*, prov., cat., sp., port. *maridar* (e cuvînt de uz general, cf. *ALR*, I, 250), *măritiș*, s. n. (căsătorie). Der. neol. *marital*, adj., din fr. *marital; maritalmente*, adv., din fr. *maritalement*. 5107

marmaziu, s. n. – Vin de Malvazia.

Din *Malvazia*. Sec. XVII, înv. S-a păstrat în forma *marma(n)ziu*, adj. (purpuriu), se spune mai ales despre vinuri (relația cu *irmiziu* Tiktin, și cu *naramziu*, Scriban, pare ca îndoielnică). Fonetismul nu este clar; poate există o încrucișare cu tc. *mor* (Lokotsch 1482). 5108

mărmură (-ri), s. f. – Rocă cristalină divers colorată. – Var. *marmoră*, (înv.) *marmure*. Mr. *marmar*, mr., megl. *marmură*.

Lat. *marmor* (Pușcariu 1033; Candrea-Dens., 1054; *REW* 5368), cf. it. *marmo*, prov. *marme*, fr. *marbre*, sp. *mármol*, port. *marmore*. Der. din gr. μάρμαρος (Pascu, *Beiträge*, 10), pare mai puțin probabilă. Nu e cuvînt popular, dar apare din sec. XVII. – Der. *(în)mărmuri*, vb. (a se împietri, a se întări), cf. megl. *mărmurisi*, calabr. *ammarmurare; mărmuriu*, adj. (marmorean); *marmoreu*, adj. (marmorean), din it. *marmoreo*. 5109

marochin (-nuri), s. n. – Saftian, cordovan.

Fr. *maroquin*. – Der. *marochinerie*, s. f. (atelier, obiecte de marochin). 5110

marpici (-iuri), s. n. – Spirală de narghilea. – Var. *marcuci*.

Tc. *marpiç* (Șeineanu, III, 73; Tiktin). 5111

marș (-șuri), s. n. – Mers.

Fr. *marche*. Cf. *marș*, interj. (hai, înainte; afară), din fr. *marche*, se întrebuințează ca ordin pentru soldați sau pentru cîini, cf. Graur, *BL*, VI, 155. – Comp. *marșrută*, s. f. (rută, itinerar), din germ. *Marschrute*, cf. rus. *maršrut; mărșălui*, vb. (a merge în marș), după germ. *marschieren*, rus. *marširovati*. 5112

marșandă (-de), s. f. – Modistă, femeie care ține un magazin de modă.

Fr. *marchande(de modes)*. Sec. XIX, înv.5113

marț, s. m. – La anumite jocuri, a lăsa pe cineva „falit". – Var. (înv.) *marți*.

It. *marcio, marzo*, prin intermediul tc. *mars* (T. Papahagi, *GS*, VII, 296; cf. Tiktin). 5114

marț, s. m. – 1. Martie. – 2. Mărțișor. – Mr. *Marțu*.

Lat. *Martius* (Pușcariu 1034; Candrea-Dens., 1056). Cuvînt rar cu ambele sensuri (al doilea în Munt.), a fost înlocuit de *martie* (megl. *marta*), s. f. (numele lunii), din mgr. μάρτιος, parțial prin intermediul sl. *martii*, v.sb. *mart* (Vasmer, *Gr.*, 95). – Der. *mărțișor*, s. m. (martie); *mărțișor*, s. n. (podoabă, medalion de 1 martie), pe care Pușcariu, *Dimin.*, 127, îl deriva în mod echivoc din *martie*, este dim. a lui *marț* (Pascu, *Beiträge*, 53). 5115

martac (-ci), s. m. – Par, țăruș.

Tc. *mertek* „lemn fasonat" (Șeineanu, II, 249; Berneker, II, 38; Tiktin; Lokotsch 1458), cf. bg. *martak*. – Der. *mărtăci*, vb. (a pune bîrne la acoperiș). 5116

marțafoi (-i), s. m. – Șmecher, potlogar.

Origine necunoscută. Din pol. *marcovy* „flăcău tomnatic" (Cihac, II, 189), pare puțin probabil, dată fiind extensiunea cuvîntului. Relația cu mag. *márcafank* „gogoașă" (Scriban) e întîmplătoare. Poate ar trebui legat de sl. *mreti* „a muri", cf. sb. *mrtca* „cadavru", *mrtvan* „om fără putere". – Der. *marțafoaică*, s. f. (vagaboandă). 5117

martalog (-gi), s. m. – 1. (Înv.) Soldat creștin, mai ales grec, în slujba sultanului. – 2. (Înv.) Grănicer. – 3. (Olt.) Intendent. – Var. (înv.) *martolog*.

Tc. *martoloz*, din ngr. ἀμαρτωλός (Tiktin; cf. Bărbulescu, *Arhiva*, XLIII, 251). 5118

marți, s. f. – A doua zi a săptămînii. – Mr. *marți*, megl. *marț*.

Lat. *Martis (dies)*, cf. it. *martedì* (calabr. *marti*), prov. *dimartz*, fr. *mardi*, cat. *dimars*, sp. *martes*, alb. *martë* (Diez, I, 265; Pușcariu 1035; Candrea-Dens., 1055; *REW* 5382; Philippide, II, 647). Cf. *marț*, – Der. *Mărțica* (var. *Marțuica*), s. f. (nume de vacă născută într-o marți); *Marțolea*, s. f. (nume de vacă; fantomă care se arată în noaptea de marți spre miercuri, cu ultimul sens poate prin încrucișare cu *mîrțînd, mîrțoagă, marțafoi* (de la *marți*, după Candrea-Dens., 1055 și Tiktin; din sb. *maculja*, „vacă roșcată", după Pascu, *Suf.*, 272 și Pascu, *Beiträge*, 17). *Marțolea* a fost considerat și ca der. din *martie*, cf. expresia *ca Marțolea cu fasolea*, care echivalează lui *ca martie'n post* „la fix, nemișcat". 5119

Martin (-ni), s. m. – 1. Sărbătoare populară (1–3 februarie): se respectă pentru a dobîndi protecție contra lupilor. – 2. Urs.

De la *Martin*, nume de persoană; cf. *REW* 5381. 5120

marţoliṇ (-nuri), s. n. – Ţesătură de mătase pentru căptuşeli. – Var. *marţolină, marţelină.*
Fr. *marceline*, Sec. XIX, înv. **5121**

mạrtor (-ri), s. m. – Persoană care asistă sau a asistat la ceva. – Var. *martur.*
Gr. μάρτυρ, prin intermediul lat.vulg. *martur* (Densusianu, *Hlr.*, 88; Murnu 35; Roesler 572; Puşcariu 1036; Candrea-Dens., 1057; *REW* 5385), cf. alb. *martür*, v.it. *martore* (Battisti, III, 2378), sard. *màrturu* „invalid"; calabr. *marture* „martir", lomb. *màrtul* „sfînt". E dubletul lui *martir*, s. m., din mgr. μάρτυρ (sec. XVIII), uneori pronunţat accentuat, ca în fr. *martyr*, cf. mr., megl. *martir.*
Der. *mărturie*, s. f. (înv., spovedanie; depoziţie; înv. şi pop., martor; medalie comemorativă a unui botez; probă, semn), din gr. μαρτυρία; *mărturisi*, vb. (înv., a predica; a spovedi; a recunoaşte; a atesta, a depune mărturie), din gr. μαρτυρώ, aorist μαρτυρήσω, în parte prin intermediul sl. *marturisati*, cf. alb. *martüris; mărturiseală*, s. f. (spovedanie); *mărturisitor*, adj. (duhovnic; martir; martor). – Der. neol. *martir* (var. înv. *martiriu*), s. n., din fr. *martyre* sau it. *martir(i)o; martiric*, adj. (de martir), cuvînt forţat la Gala Galaction; *martiriza*, vb., din fr. *martyriser; martirologiu*, s. n., din ngr. μαρτυρολόγιον sau lat.med. *martyrologium.* **5122**

maruḷă (-le), s. f. Salată verde. – Var. (Mold.) *marolă.* Mr. *mărule.*
Tc. *marul*, parţial prin mijlocirea mgr. μαρούλιον, ngr. μαρούλι (Şeineanu, II, 250; Meyer 260; Meyer, *Neugr. St.*, III, 42; Berneker, II, 21; Lokotsch 1430; Ronzevalle 156). Se consideră că-i vorba de un cuvînt de origine gr. ὰμαρούλιον, der. din *amarus;* dar există şi în cuman. *marul* „lăptucă" (Kuun 126), astfel că ar trebui să fie cuvînt turcic; cf. bg. *maruli*, alb. *marulj*, sb. *marùlja* (Vasmer, *Gr.*, 96). **5123**

mărụnt (-tă), adj. – Mic. – Var. (Banat, Mold.) *mănunt.* Mr., megl. *minut.*
Lat. *mīnūtus* (Puşcariu 1037; Candrea-Dens. 1058; *REW* 5600), cf. it. *minuto*, prov. *menut*, fr. *menu*, sp. *menudo*, port. *miudo.* În rezultatul normal, cu *n* propagat, primul *n* s-a disimilat. Cf. *minut.*
Der. *mărunţaie*, s. f. pl. (viscere; mărunţişuri; Arg., mărunţiş), din lat. *mīnūtalia* (Puşcariu 1038; Candrea-Dens., 1060; *REW* 5596), cf. it. *minutaglia*, cat. *menudall; mărunţă*, s. f. (rar, rămăşiţă, rest; dans tipic cu paşi mărunţi); *mărunţică*, s. f. (Arg., bită, par, ciomag); *mărunţe*, s. f. pl. (Arg., bani); *mărunţel*, adj. (micuţ); *mărunţel*, s. m. (varietate de struguri); *mărunţi* (var. rară, *mărunţa*), vb. (a fărîmiţa, a ciuguli); *mărunţeli*, vb. (a ciuguli, a fărîmiţa), cu suf. expresiv *-li*, sau direct din *mărunţel; mărunţime*, s. f. (micime); *mărunţiş*, s. n. (lucru fără importanţă, fleac, nimic; detaliu; bani în monede mici); *mărunţişar*, s. m. (negustor de mărunţişuri). – Din rom. provine bg. *mărunciŭkă* „contribuţie de mică importanţă" (Capidan, *Raporturile*, 229). **5124**

mąsă (męse), s. f. – Mobilă pe care se mănîncă. – **2.** Mîncare. – **3.** Bancă, tarabă. – Mr. *measă*, megl. *męsă.*
Lat. *mensa* (Puşcariu 1040; Candrea-Dens., 1066; *REW* 5497), cf. fr. *moise*, sp., port. *mesa.* – Der. *măsar*, s. m. (Trans., dulgher, tîmplar), cu suf. *-ar; măsaniu* (var. Trans. de S. *măsai*), s. n. (Banat, faţă de masă), care pare der. intern de la *masă* (după Puşcariu 1043, din lat. **mensalium;* după Candrea, din bg. *mesal*); *măsăriţă*, s. f. (Trans., faţă de masă), de la *măsar* cu suf. *-iţă* (după Puşcariu 1043 şi Tiktin, din lat. *mensalis*); *mescioară*, s. f. (măsuţă); *mesi*, vb. (a chefui, a benchetui); *mesean*, s. m. (invitat la masă); *meselnic*, s. m. (Olt., mesean); *comesean*, s. m. (invitat la masă). – Din rom. provine bg. *masa* (Capidan, *Raporturile*, 225), tc. *masa* (Miklosich, *Slaw. Elem. im Türk.*, 14; Meyer, *Türk. St.*, I, 46). **5125**

mąsă (-se), s. f. – Volum.
Fr. *masse.* – Der. *masa*, vb. (a concentra), din fr. *masser; masaj*, s. n., din fr. *massage; masiv*, adj., din fr. *massif; masivitate*, s. f., din fr. *massiveté; masor*, s. m., din fr. *masseur; meseuză*, s. f., din fr. *masseuse.* **5126**

masalą (-ạle), s. f. – Torţă, făclie.
Ngr. μασαλάς, din tc. (arab.) *maşala* (Tiktin; Gáldi 206; cf. Şeineanu, II, 250; Roesler 598; Lokotsch 1432; Ronzevalle 158), cf. bg., sb. *măsala.* Sec. XIX, înv. – Der. *masalagiu*, s. m. (purtător de făclie), din ngr. μασαλατζής > tc. *maşalacı.* **5127**

maşalą, interj. – Bravo!
Tc. (arab.) *maşalla* (Loebel 62; Tiktin; Lokotsch 1433). Sec. XIX, înv. **5128**

masạt (-te), s. n. – Ţuţit, briceag. – Mr. *măsat.*
Tc. *masat* (Şeineanu, II, 250), cf. ngr. μασάτι, sb. *masat.* **5129**

mąscă (-ąşti), s. f. – Obrăzar, machiaj.
Fr. *masque*, ca şi *cască* din fr. *casque*, cf. rus. *maska.* E dubletul lui *mascara.* – Der. *masca*, vb. (a ascunde, a disimula), din fr. *masquer; mascat,*

s. n. (în teatru, mică cortină care reprezintă spații îndepărtate văzute în culise); *mascaradă*, s. f., din fr. *mascarade; măscuit*, adj. (Mold., de mască, de deghizat); *demasca*, vb. (a dezvălui), din fr. *démasquer*. 5130

mascară (–ale), s. f. – 1. Paiață. – 2. Zeflemea, indecență, obscenitate. – Var. *măscară*, (Banat) *mascără*. Mr. *măscără*, megl. *mascară*.

Tc. *maskara*, din arab. *mashara* (Șeineanu, II, 250; Berneker, II, 23; Lokotsch 1436; Ronzevalle 161), cf. ngr. μασχαρᾶς, alb., bg. *maskará*, sb. *maskara*. Battisti, III, 2381, socotește cuvîntul arab diferit de it. *maschera*, sp. *máscara*. Schimbarea de accent e dificil de explicat în var. *măscară*, în afară de cazul în care ar fi un deverbal de la *măscări*. Atît *măscară* cît și *măscări* există în sec. XVII, *mascara* în sec. XIX.

Der. *măscări*, vb. (înv., a-și bate joc, a zeflemisi; Banat, a se murdări; refl., a se insulta), cf. sb. *maskariti; mascaragiu*, s. m. (bufon; saltimbanc, cabotin), din tc. *maskaracı*, sec. XVIII; *mascaralîc*, s. n. (bufonerie), din tc. *maskaralık*, cf. ngr. μασχαραλίκι; *măscărici*, s. m. (paiață, bufon); *măscăriciune*, adj. (înv.) bufonerie), sec. XVII; *măscăricesc*, adj. (înv., de măscărici); *măscornicie*, s. f. (bufonerie), înv., sec. XVII. 5131

mașcur (–ri), s. m. – Porc castrat. – Mr., megl. *mascur* „masculin".

Lat. *mascŭlus* (Pușcariu 1044; Candrea-Dens; 1049; *REW* 5392), cf. alb. *maškul* „dop" (Meyer 262; Philippide, II, 647), it. *maschio*, prov., v.fr. *mascle* (> fr. *mâle*), sp. *macho*. E dubletul lui *mascul*, s. m., din lat. *masculus*, sec. XIX, der. *masculin*, adj., din fr. *masculin*. – Der. *măscuroaie*, s. f. (scroafă). 5132

măseaș (–șle), s. f. – 1. Dinte, molar. – 2. Dinte de roată. – Mr., megl. *măseauă*.

Lat. *maxīlla* (Pușcariu 1045; Candrea-Dens., 1067; *REW* 5443), cf. ngr. μασέλλα „maxilar", it. *mascella*, prov., v.fr. *maisselle*, sp. *mejilla*. Cuvînt de uz general (*ALR*, I, 30). – Der. *măselar* (var. *măsălar*), s. m. (măselariță neagră, Hyoscianus niger; august); *măselariță*, s. f. (plantă); *măselat*, adj. (varietate de porumb). Denumirea de măselariță se explică prin întrebuințarea populară, contra durerilor de măsele, datorată proprietăților sale narcotice (după Conev 46, din bg. *maslar(n)ica* „fabrică de ulei"). Numele lunii august e mai puțin clar și a fost pus în legătură cu lat. *messis* „recoltă" de Pușcariu 1042, cf. Tiktin. 5133

mașină (–ni), s. f. – 1. Sistem tehnic. – 2. Automobil. – 3. Primus, spirtieră. – Var. (înv.) *ma(c)hină*. Mr. *machină*, megl. *mașină*.

Fr. *machine* și anterior (sec. XVIII) din lat. *machina*. – Der. *mașinal* (var. înv. *machinal*), adj. (mecanic), din fr. *machinal; mașinalicește*, adv., după fr. *machinalement; mașinărie*, s. f. (mecanism), din fr. *machinerie; mașinist*, s. m. (mecanic); *mașinism*, s. n. *A mașina*, vb. din fr. *machiner* este un galicism. 5134

mașlad, s. m. – Plantă (Anamirta cocculus). – Var. *măslad, maslag, mislac*.

Mag. *maszlag* (Cihac, II, 514; Tiktin), cf. tc. *maşlak* (Lokotsch 1438). 5135

măslin (–ni), s. m. – Arbore (Olea europaea). – Var. (Mold.) *maslin*.

Sl. *maslina* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 29; Miklosich, *Lexicon*, 363; Cihac, II, 188); cf. *maslu*. – Der. *măslină*, s. f. (fructul măslinului), cf. mr. *mas(i)nă*, megl. *măslincă* (< bg. *maslinka*); *măslinar*, s. m. (culegător, negustor de măsline; poreclă dată grecilor în general); *măsliniș*, s. n. (loc cu măslini); *măsliniu*, adj. (de culoarea măslinei). 5136

mașlu (–uri), s. n. – Miruit, împărtășanie.

Sl. *maslo* „unsoare, ulei" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 29; Miklosich, *Lexicon*, 363; Cihac, II, 188; Berneker, II, 23), cf. bg., sb. *maslo* „ulei", sb., cr. *masla* „maslu". E dubletul lui *mașlă*, s. f. (semn la cărțile de joc, culoare), cf. rus. *mastĭ* „culoare la cărțile de joc" față de sl. *mastiti* „a unge". – Der. *măslui*, vb. (a trișa, a însemna cărțile de joc), cf. bg. *masljá* „a unge"; *măsluitor*, s. m. (trișor). – Cf. *măslin*. 5137

mașon (–ni), s. m. – Francmason.

Fr. *(franc–)maçon*. Sec. XIX (loja cea mai veche din București a fost *Steaua Dunării*, 1857; de la 1880 la 1914, marea lojă din București le-a condus pe cele din Austria și Grecia). – Der. *masonic*, adj.; *masonerie*, s. f. Cf. *farmazon*. Se folosește și în formele autentice, *francmason* și der. lui. 5138

mașteh (–hi), s. m. – Tată vitreg. – Var. *maștih*, (Bucov.) *maștie*.

Sl. (bg.) *maštecha* (Cihac, II, 188; Miklosich, *Slaw. Elem.*, 29; Berneker, II, 27; Conev 58), cf. rus. *mačecha*, mag. *mastoha*. Înv., azi numai în Banat, Trans. și Mold. de N. (ultima regiune lipsește din *ALR*, I, 154). – Der. *maștehă* (var. *maștihă*), s. f. (mamă vitregă). 5139

mastic, s. n. – 1. Sacîz, rășina arborelui Pistacia lentiscus. – 2. Chit pentru sticlari. – Mr. *măstihă*.

Fr. *mastic*, din gr. μάστιξ, de unde, prin

intermediul arabei şi sp. *almáciga*. E dublet al lui *masticâ*, s. f. (ţuică de mastic), din ngr. μαστίχα (Gáldi 207), cf. tc., bg. *mastika*, alb. *mastik*. **5140**

măsură (-ri), s. f. – **1.** Determinare. – **2.** Tact, cadenţă. – **3.** Cumpătare, prudenţă. – **4.** Prevedere, pregătire. – Mr. *misură*, megl. *misur*.

Lat. *mensura* (Puşcariu 1047; Candrea-Dens., 1068; *REW* 5502), cf. it. *misura*, fr. *mesure*, sp. *mesura*. Mr. are şi dubletul *misură*, din it. – Der. *măsura*, vb. (a determina; a merge; a calcula, a examina; a se lua la bătaie; refl., a se modera, a se înfrîna; a se compara, a intra în concurenţă), cf. mr. *misur, misurare* (după Candrea-Dens., Tiktin şi *REW* 5503, direct din lat. *mensurare*); *măsurătoare*, s. f. (măsură); *măsurător*, s. m. (cel care măsoară ceva); *măsurătură*, s. f. (măsurare); *măsuriş*, s. n. (Trans., măsurarea laptelui la stînă). **5141**

mat, s. n. – Final la jocul de şah.

Tc. *mat* (T. Papahagi, *GS*, VII, 295), în parte prin intermediul fr. *mat*. **5142**

maţ (-ţe), s. n. – **1.** (Pl., înv.) Viscere. – **2.** Intestin. – **3.** Tub flexibil. – Mr. *maţ(u)*, megl. *maţ(ă)*, istr. *mǫţę*.

Lat. *matia* (Candrea, *Revista Ist. Archeol.*, VII, 83; Puşcariu 1048; Candrea-Dens., 1070; *REW* 5412), cf. napol. *matsse*, sard. *matssa;* sing. refăcut după *maţe*, pl. normal din *matia* > **maţă*, cf. megl. (Byck-Graur 36). – Der. *măţar*, s. m. (vînzător de maţe); *măţi*, vb. refl. (Trans., a se sforţa). **5143**

mătăciună (-ni), s. f. – Melisă, roiniţă (Melissa officinalis). – Var. (Mold.) *mătăciune*.

Bg. *matečina, matičina*, din sl. *matica* „regina albinelor" (Cihac, 182; Tiktin; Conev 44). **5144**

matahală (-le), s. f. – Colos, persoană sau animal de proporţie exagerată. – Var. *mătăhală*, (Mold.) *mătăhanie*, (Trans., Bucov.) *mătăhuie, mătăhulă*, (Mold.) *mahală*.

Creaţie expresivă, bazată pe consonanţa *m–t*, cf. *motoc, butuc;* terminaţie ca în *Păcală, Tîndală* (cf. un *Radu Mutăhală*, într-un doc. din 1609). Forma primitivă pare să fi fost **motohală*, cf. *motocoşi, mototol*, cu dublă asimilaţie vocalică. Der. general admisă, din mag. *matoha* „spectru, fantomă" (Cihac, II, 189; Candrea; Scriban) se bazează pe presupunerea inexactă că acest cuvînt înseamnă şi „sperietoare", sens pe care dicţionarele trebuie să-l fi dat, graţie acestei false etimologii. Cf. şi *metehău, meteahnă*.

Der. *mătăhălos* (var. Mold. *măhălos*), adj. (mărit enorm); *mătăhăli* (var. *mătăhă(n)i, metehă(n)i, mătănăi, mătălăi*), vb. (a se bălăbăni, a se clătina), pentru relaţia sa semantică cf. sp. *bambolear* faţă de *bamboche; mătălnic*, adj. (extravagant); *mătălnici(r)e*, s. f. (extravaganţă; potlogărie). Der. lui *mătalnic* din mag. *motóla* „vîrtelniţă" (Loewe 79) nu are nici o probabilitate. **5145**

mătănie (-ii), s. f. – **1.** Genuflexiune, aplecare. – **2.** Respect, ascultare. – **3.** (Pl.) Rozariu. – Var. *metanie*. Mr. *mitane*, megl. *mitanĭă*.

Mgr. μετάνοια, în parte prin intermediul sl. (bg., sb., cr.) *metanija* (Murnu 36; Tiktin, Conev 110; Berneker, II 40; Vasmer, *Gr.*, 97). Sec. XVII. **5146**

mataraţă (-aţe), s. f. – Carafă, ploscă.

Tc. *matara* (Şeineanu, II, 252; Tiktin). Sec. XIX, înv. – Der. *mataragiu*, s. m. (sacagiu în armata turcă; funcţionar la curtea principelui), din tc. *mataracı*, înv.; *mătrăcar*, s. m. (negustor de oale), în loc de **mataracar*. **5147**

mătăşe (-tăşuri), s. f. – **1.** Ţesătură fină. – **2.** Smoc la ştiuletele de porumb. – Var. (Mold.) *matase*. Mr. *mătase*, megl. *mătaşi*.

Lat. *metaxa, mataxa*, din gr. μέταξα (Diez, I, 268; Roesler 573; Tiktin; *REW* 5403), cf. it. *matassa*, prov. *madaisa*, sp. *madeja*, port. *madeixa*, cu semantism divergent; şi, de asemeni, ngr. μετάξι, alb. *mëthafsë* (Philippide, II, 647). Pl. este colectiv. – Der. *mătăsar*, s. m. (lucrător sau vînzător de mătase; pasăre, Ampelis garrulus); *mătăsărie*, s. f. (fabrică, magazin de mătăsuri); *mătăsică*, s. f. (ţesătură de mătase amestecată cu altă fibră); *mătăsos*, adj. (ca mătasea). – Din rom. provine mag. *matász* (Edelspacher 18). **5148**

mătăuz (-ze), s. n. – **1.** Sfeştoc. – **2.** Perie. – Var. (Trans.) *mătăhuz*.

Sl. *motvzŭ* „legătură" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 30; Miklosich, *Lexicon*, 381; Cihac, II, 189; Byhan 322), cf. rus. *motovjaz* „fir", pol. *motowęz* „şirul de la depănătoare"; sau mai probabil din rus. *metúza* „pai de secară". **5149**

mătcă (-ăţci), s. f. – **1.** Matrice, uter. – **2.** Albia unui rîu. – **3.** Regina albinelor. – **4.** Stupul-mamă. – **5.** Cotorul, partea care se păstrează la un chitanţier. – **6.** Năvod, fundul plasei de pescuit. – Megl. *matcă* „regina albinelor".

Sl. (bg., ceh., rus.) *matka*, din sl. *mati* „mamă" (Miklosich, *Slaw Elem.*, 29; Cihac, II, 182; Berneker, II, 26; Conev 40). Cf. *matiţă*. – Der. *mătcuţă*, s. f. (Banat, prietenă intimă, soră spirituală), din slov. *matka*, prin intermediul mag. *matka* „iubită"; *mătcălău*, s. n. (Banat, sărbătoare folclorică, în marţea de după Paşti), din mag.

mátkáló „căsătorie" (Drăganu, *RF*, II, 75); *mătcuţa*, vb. refl. (Banat, a se înfrăţi). 5150

matęrie (–ii), s. f. – 1. Substanţă, material. – 2. Ţesătură, stofă. – 3. Puroi. – Mr. *materie.*

Lat. *materia* (sec. XVIII). Sensul 2 traduce germ. *Stoff* „materie" şi „ţesătură", cf. rus. *materija*, cu ambele sensuri; sensul 3 este cel al germ. *Materie*, cf. sp. *materia*. Mr. provine din it. *materia*.

Der. *material*, s. n. (materie; Arg., bani), din fr. *matériel; material*, adj. (referitor la materie); *materialic*, adj. (material), sec. XIX, înv.; *materialicesc*, adj. (înv., material); *materialiceşte*, adv. (din punct de vedere material); *materialism*, s. n., din fr. *matérialisme; materialist*, s. m., din fr. *matérialiste; materialitate*, s. f., din fr. *matérialité; materializa*, vb., din fr. *matérialiser; imaterial*, adj., din fr. *immatériel*, cu der. sale. 5151

matineu (–uri), s. n. – 1. Spectacol de teatru ziua. – 2. Îmbrăcăminte de interior.

Fr. *matinée*. – Der. *matinal*, adj. (de dimineaţă), din fr. *matinal*. 5152

maţiţă (–ţe), s. f. – 1. Sîn, focar, sursă, parte interioară. – 2. Garnitură. – 3. (Mold., Trans.) Fundul plasei de pescuit. – 4. (Banat) Răboj, beţigaş marcat care serveşte la măsurat. – 5. Registru, înregistrare. – Megl. *matiţă* „regină a albinelor".

Sl. (bg., sb., cr.) *matica* „mamă" (Cihac, II, 182; Tiktin; Conev 74). Cf. *matcă*. 5153

maţol (–oală), adj. – Beat, îmbătat.

Ţig. *mato* (Graur 169; Juilland 168). Cuvînt de argou, ca der. *matoli*, vb. (a se îmbăta), a cărui var. *matosi* este rezultată dintr-o confuzie cu *matufi*. 5154

maţor (–ră), adj. – Bătrîn, încărcat de ani. – Var. *matur*. Mr. *matur*.

Sl. *matorŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 29; Cihac, II, 190; Romansky 124; Conev 59), cf. bg., sb., cr., slov. *mator*. Originea cuvîntului sl. nu este sigură: din lat. *materia* după Berneker, II, 25, mai probabil din lat. *maturus*, ca în mr. (după Puşcariu 1052, rom. provine direct din lat.). E dubletul lui *matur*, adj. (copt; în toată firea), sec. XIX, cu der. *maturitate*, s. f. , din fr. *maturité*. – Der. *matori*, vb. (rar, a îmbătrîni); *matorie*, s. f. (înv., vechime). 5155

matostaţ (–turi), s. n. – Cornalină.

Ngr. ματοστάτης, în loc de αἱματοστάτης (Tiktin). 5156

matracucă (–ci), s. f. – Femeie şleampătă, femeie stricată.

Tc. *matrakuka* „penis", din *matrak* „ciomag" (M. L. Wagner, *BF*, X, 14); cf. ngr. μαντρακοῦκα „spirit rău" (după Bogrea, *Dacor.*, I, 263; Tagliavini, *Arch. Rom.*, XII, 256 şi Gáldi 208, rom. provine din ngr.). 5157

mătrăgună (–ne), s. f. – Mandragoră (Atropa belladona). – Mr. *mătrăgună*.

Gr. μανδραγόρα (Philippide, *Principii*, 17; Diculescu, *Elementele*, 485), cf. alb. *mandragure*, it. *martagone*, sp. *martagón*. Der. este dificilă (după Puşcariu 1049, prin intermediul unui lat. **mandragona;* după Puşcariu, *Lr.*, 265, prin intermediul alb. *matërgonë*, care poate proveni şi el din rom. sau din mr.). Cf. *REW* 5291 şi contra acestei der., Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 281. 5158

matrapaz (–zi), s. m. – Angrosist, negustor care revinde articole alimentare.

Tc. *matrabaz* (Şeineanu, II, 252; Lokotsch 1445), cf. ngr. ματραπάζης. Sec. XVIII, înv. (intermediari suprimaţi prin decret în 1776, de principele Grigore Ghica). – Der. *matrapazlîc*, s. n. (comerţ ilicit; incorectitudine, ilegalitate), din tc. *matrabazlık*. 5159

mătreaţă (–eţe), s. f. – 1. Epidermă descuamată de pe pielea capului. – 2. Lintiţă (Peplis portula). – 3. Plantă acvatică. – 4. Lichen (Usnea barbata). – Var. *mătriţă*, s. f. (Trans., plantă, Zannichellia palustris). Megl. *mătriţă*.

Origine necunoscută. Nici una dintre der. propuse nu este convingătoare. A fost considerat drept der. al lui *mătură* cu suf. *–eaţă* şi cu sensul de „ceea ce se scoate, se separă la curăţat" (Cihac, II, 190; Philippide, *Principii*, 63; Iordan, *Dift.*, 56; Scriban). Der. de la un lat. **matricia* (Candrea-Dens., 1071; Spitzer, *Dacor.*, IV, 641; *REW* 5406; Candrea), atrăgătoare prin paralelismul cu *mătrice*, nu este clară semantic. Nu sînt posibile următoarele ipoteze (legat cu it. *materasso* < arab. *matrah*, cf. sp. *almadraque*, după Tiktin; din lat. *tarmes* „car (entom.)", cu ajutorul unei metateze a lui **trămeaţă* după Giuglea, *Dacor.*, III, 603; din gr. μαδάρος, după Diculescu, *Elementele*, 479). E cuvînt de uz comun (*ALR*, I, 11). 5160

mătrice (–ci), s. f. – 1. (Înv.) Uter, sîn matern. – 2. Crampe la noii-născuţi. – 3. (Trans., Maram.) Reumatism. – 4. (Banat) Oaie cu lapte. – 5. Muşeţel (Matricaria chamomilla). – 6. Plantă, Pyrethrum parthenium. – 7. Parachemiţă (Parietaria officinalis). – 8. Bobornic (Veronica officinalis). – Mr. *mătrică*.

Lat. *matricem* (Puşcariu 1051; Candrea-Dens., 1072; *REW* 5422). E dubletul lui *matrice*, s. f.

(uter), din fr. *matrice* şi al lui *matriţă*, s. f. (tipar, formă), din germ. *Matrize*. Der. *mătricer*, s. m. (Banat, cioban care păzeşte oile cu lapte). **5161**

matroană (-ne), s. f. – Stăpînă, femeie respectabilă cu o anumită vîrstă.
Lat. *matrona* (sec. XIX). **5162**

matroz (-zi), s. m. – Marinar.
Germ. *Matrose*, cf. rus. *matros*. **5163**

mătrună (-ne), s. f. – (Banat) Talpa-ursului (Acanthus longifolius).
Sb. *matrun* „colică" (Tiktin). **5164**

matuf (-fi), s. m. – Hodorog, ghiuj.
Tc. *matuf*, din arab. *ma'tuf* (Şeineanu, II, 252; Loebel 62; Lokotsch 1447). – Der. *matufi* (var. *matofi, matosi*), vb. refl. (a se ramoli; a se moleşi), a cărui ultimă var., derivată în mod echivoc de Gáldi 208 din ngr. ματώνω „a însîngera", se confundă cu *matosi* „a îmbăta" der. din *matol*. **5165**

mătură (-ri), s. f. – **1.** Obiect cu care se curăţă. – **2.** Sorg (Sorghum vulgare). – **3.** Spanac porcesc (Chenopodium scoparia). – Mr. *metură*, megl. *m(i)etură*, istr. *meture*.
Origine obscură. La baza lui trebuie să stea lat. *matta* „covoraş", de unde sard. *matta* „tufă, arbust", abruz. *mattęlę „mănunchi"*, Lucania *mattǫrrę „mătură de nuiele"*, *Lipari mattulu* „vreascuri", calabr. *máttulu* „mănunchi de fîn", sicil. *máttula* „scul", cat., sp. *mata* (Corominas, III, 287, cf. *REW* 5424). Lat. *matta* şi-a schimbat genul. Rezultatul **mat* explică pl. *mături* şi, prin falsă regresiune, *mătură*, cf. *păturǎ, mǎgurǎ, laturǎ*. S-ar putea pleca şi de la un lat. **mattula;* însă fonetismul din rom. prezintă o anumită dificulatate. Pentru a-l explica pe *ă*, trebuie presupusă o încrucişare cu lat. *metere* „a lua, a culege", în a cărui conjugare ar fi intervenit o schimbare analogică, destinată s-o reducă la un tip mai mult sau mai puţin regulat, *meto, *metitum* (în loc de *messum*), ca *peto, petitum*, cf. *parco, parcitum* (faţă de *parsum*), *patior, *patitum* (faţă de *passum*). Din încrucişarea lui *matta* cu *meto* putea să rezulte **metula*, cf. alb. *metullë*.
Alte ipoteze sînt mai puţin convingătoare. Din lat. *mētūla* „piramidă mică" (Candrea, *Éléments*, 29; Puşcariu 1053; Candrea-Dens., 1074; *REW* 5554; Candrea; Tiktin) este dificil din punct de vedere semantic. Din sl. *metla* „nuieluşă", cf. bg., rus. *metlá* „mătură", sb., cr., ceh. *metla* „mătură" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 30; Cihac, II, 109; Berneker, II, 41; Pascu, *Beiträge*, 18; Conev 46) nu este posibil din punct de vedere fonetic. De origine daco-tracică după Puşcariu, *Lr.*, 286; anterior indoeurop. după Lahovary 335.
Der. *măturа*, vb. (a curăţa cu mătura; a expulza; a elimina); *măturător*, s. m. (om care mătură); *măturătoare* s. f. (maşină de măturat); *măturătură*, s. f. (acţiunea de a mătura şi rezultatul ei); *măturar*, s. m. (măturător); *măturică* (var. *măturice*), s. f. (plantă, Centaurea cyanus); *măturiţă*, s. f. (verbină, Verbena officinalis); – Cf. *mătreaţă*. **5166**

mătuşe (-e), s. f. – **1.** Tanti, ţaţă, tuşă. – **2.** Adresare populară respectuoasă faţă de o femeie. – Var. (fam.) *tuşe*.
Lat. *mīta* în loc de *amīta* „mătuşă" (Puşcariu 1054; Candrea-Dens., 1075; *REW* 424), cu suf. *-uşe*, ca *auş*, cf. comel. *amdă*, engad. *amda*, ticinezul *anda*, v.fr. *ante*, alb. *emtë* (Meyer 92; Philippide, II, 631). Pentru forma redusă *mita*, cf. Castro 160. Der. din sl. *mati* „mamă", prin mijlocirea rus. *mátuška* „mămică" (Cihac, II, 182; Scriban) este dificilă fonetic. E cuvînt de uz general (*ALR*, I, 167). Rut. *matuša*, pe care Pascu, *Beiträge*, 8, îl consideră greşit ca etimon al rom., provine din acesta (Candrea, *Elemente*, 408). – Der. *mătuşo(n)iu*, s. m. (Banat, unchi). **5167**

mau, s. m. – Forţă, putere.
Sb. *màh* (Petrovici, *Dacor.*, VI, 367). Folosit în Banat şi Olt., în Munt. numai în expresia *a lua maul* „a lăsa fără puteri". **5168**

maur (-ri), s. m. – Arab, musulman din nordul Africii.
Lat. *Maurus* (sec. XIX). – Der. *mauresc*, adj. (maur), din fr. *mauresque*. **5169**

maus (-suri), s. n. – Un anumit joc de cărţi.
Germ. *Maus* (Candrea). **5170**

mavrofor (-ri), s. m. – Soldat din batalionul sfînt al Eteriei greceşti de la 1821.
Ngr. μαυροφόρος „îmbrăcat în negru" (Tiktin; Gáldi 208). **5171**

maz (-zuri), s. n. – Miză, cantitate pontată într-un joc de cărţi.
Rus. *maz*, din germ. *Mass* (Tiktin). Rar. **5172**

măzăc (-ci), s. m. – **1.** Mîzgălitor. – **2.** Persoană murdară, slinoasă.
Bg. *mazači*, pol. *mazacz* (Tiktin). Sec. XVIII, Mold. – Der. *măzăcie*, s. f. (murdărie). **5173**

mazăre, s. f. – Legumă (Pisum sativum). – Mr. *madzîre*.
Origine necunoscută. S-a identificat cu dacicul μοζουλα menţionat de Dioscorides (Hasdeu, *Col. lui Traian*, 1877, 522; Tocilescu, *Dacia înainte de*

B.C.U. „M. EMINESCU" IAȘI

Romani, București, 1880, 569; Philippide, II, 720; Capidan, *Raporturile*, 537; Weigand, *BA*, III, 236); dar, pe de o parte, acest nume desemnează cimbrul, a cărui asemănare cu mazărea nu este convingătoare; și, pe de altă parte, Jokl, *Litteris*, IV, 200, cf. Sandfeld 95, a demonstrat că trebuie să se citească μιζουλα. S-a presupus un tracic **mazala* (Pascu, I, 190) sau **mazela* (Diculescu 207); o sursă anterioară indoeurop. (Lahovary 123 și 336). În fine, der. din tc. (per.) *maș* nu pare posibilă fonetic (Roesler 598). Legătura cuvîntului rom. cu alb. *modhulje* „mazăre" (Meyer 284; Tiktin; Rosetti, II, 119) pare evidentă, dar nu lămurește mult originea cuvîntului (der. rom. din alb. nu e posibilă; mai sigur este că ambele cuvinte conduc la o sursă comună). Ar putea fi vorba de un cuvînt balcanic, din aceeași familie cu sl. *zrŭno, zerno* „boabă", lituan. *žirnis* „mazăre"; dar trebuie stabilită mai întîi originea plantei și a cultivării ei.

Der. *măzărar*, s. m. (insectă parazită, Bruchus pisi); *măzărat*, adj. (granulos); *măzăricâ*, s. f. (măzăriche, Vicia sativa; plantă leguminoasă, Lathyrus tuberosus; Banat, varietate de fasole); *măzăriche* (Vicia sativa, Vicia dumetorum, Vicia lathyroides, Vicia silvatica; grindină; trichină, trichinoză); *măzăroi*, s. m. (Trans., mazăre). Din rom. provine bg. *măzarik* (Capidan, Raporturile, 232). 5174

mazdrac (-ci), s. m. – 1. Ghioagă, măciucă. 2. Par, țăruș.

Tc. *mızrak*, din arab. *mizrak* (Miklosich, *Türk. Elem.*, II, 128; Meyer 277; Șeineanu, II, 253; Lokotsch, 1476; Berneker, II, 63), cf. ngr. μισδράκι, alb. *mazdrak*, bg. *măzdrak*, sb. *mizdrak*. De aici pare a proveni *mazdrop*, s. m. (Arg., flăcău voinic, om tare). 5175

mazetă (-te), s. f. – Ageamiu (la joc de cărți). Fr. *mazette*. 5176

mazil (-li), s. m. – 1. (Înv.) Destituit, dat afară din funcție sau serviciu. Se spunea despre principii destituiți de sultani, ca și despre demnitarii concediați; aceștia din urmă formau o clasă aparte, de boieri supuși unui regim special de dări. – 2. Boier. – Var. (Mold.) *mazîl*.

Tc. *mazul*, din arab. *ma'zūl* (Șeineanu, II, 253; Roesler 598; Lokotsch 1450). Sec. XVII. – Der. *mazilesc*, adj. (nobil); *mazili*, vb. (a destitui, a da afară; a expulza); *mazilie*, s. f. (destituire, exil); *mazilime*, s. f. (reuniune de mazili). Rus. de S. *mazil* „proprietar", pe care Vasmer, II, 88 îl consideră de origine mai puțin clară, provine din rom. 5177

mazurcă (-ci), s. f. – Dans polonez.

Pol. *mazurka*. – Der. *mazurist*, s. m. (înv., persoană care dansează mazurca). 5178

mear (-re), s. n. – Taxă, tarif.

Sl. *měra* „măsură". Cuvînt înv., lipsește în dicționare; cf. în doc. de la 1766: *ucenicul să dea mearul un ort starostelui*. Cf. *merță*. 5179

meceț (-turi), s. n. – Moschee, geamie. – Mr. *micete*.

Tc. *meçid*, din arab. *masğid* (Miklosich, *Türk. Elem.*, II, 127; Șeineanu, II, 255; Eguilaz 451; Berneker, II, 29; Lokotsch 1435), cf. sp. *mezquita*, fr. *mosquée*, ngr. μεντζίτι, μετζέτι, bg. *mečit*, mag. *mecset*, sb. *mèčet*, rus. *mečetĭ*. Sec. XVII. 5180

meci (-cesc, -it), vb. (Olt.) A zdrobi, a strivi fructele.

Sb. *mečiti* „a apăsa" (Scriban). 5181

medalie (-ii), s. f. – Decorație.

It. *medaglia*, cf. fr. *médaille*. – Der. *medaliat*, adj. (premiat cu o medalie); *medalion*, s. n., din fr. *médaillon* (mr. *medal'ione*, din it. *medaglione*, cf. Ruffini 103). 5182

medelean (-eancă), adj. – Se zice despre o anumită rasă de câini.

Rut. *medeljan* (Candrea; Scriban). În Mold. Pare să fie cuvînt identic cu *melean* (var. *melian, melenaș*), s. m. (Trans., Mold. găligan, vlăjgan). 5183

medelniță (-țe), s. f. – Lighean.

Sl. *mědĕnica*, din *mědi* „cupru" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 31; Cihac, II, 191), cf. mag. *medence* „spălătorie". Sec. XVII, înv. – Der. *medelnicer*, s. m. (boier de rangul al treilea, numit astfel pentru că la început îi oferea domnului ligheanul de spălat pe mîini înainte de masă; mai tîrziu a devenit o sarcină onorifică, asimilată de Regulamentul Organic cu gradul de locotenent); *medelnicească*, s. f. (nevasta medelnicerului); *medelnicerie*, s. f. (funcția de medelnicer). 5184

medic (-ci), s. m. – Doctor.

It. *medico*. – Der. *medical*, adj., din fr. *médical; medicină*, s. f., din fr. *médecine; medicinal*, adj., din fr. *médicinal; medicament*, s. n., din fr. *médicament; protomedic*, s. m. (primul medic al Curții, șeful serviciilor sanitare, funcție desființată în 5 septembrie 1859), cu pref. *proto-*. 5185

mediu (-ii), s. n. – Ambianță, mijlocire.

Lat. *medium* (sec. XVIII). – Der. *mediat*, adj., din fr. *médiat; imediat*, adj., adv., din fr. *immédiat; median*, adj., din fr. *médian; mediatiza*, vb., din

fr. *médiatiser; mediator*, s. m., din lat. *mediator*, apare la Radu Popescu (sec. XVIII); *mediaţiune*, s. f., din fr. *médiation; medie*, s. f. (valoare mijlocie), din lat. *media* (sec. XIX). **5186**

meditá (-tęz, -át), vb. – **1.** A gîndi. – **2.** A prepara, a da lecţii în particular.

Fr. *méditer;* şi pentru sensul al doilea lat. *meditari* cu sensul de „a exercita, a pregăti", comun în limba clasică (observaţiile lui Graur, *BL*, XIV, 109 nu sînt izbutite). – Der. *meditativ*, adj; *meditaţi(un)e*, s. f. (gîndire profundă; lecţie particulară), din fr. *méditation; meditator*, s. m. (profesor particular); *premedita*, vb., din fr. *préméditer.* **5187**

megiáş (-şi), adj. – **1.** Vecin, alăturat. – **2.** (S. m.) Proprietar, vecin. – Var. (Mold.) *megieş.*

Sb., cr., slov. *medjaš*, din sl. *meždŭ* „între" (Cihac, II, 191; Berneker, II, 32; Tiktin), în parte prin intermediul mag. *megyés* (Rosetti, *BL*, IX, 80), cf. bg. *meždá* „frontieră". – Der. *megieşesc*, adj. (de vecin, de proprietar); *megieşi*, vb. refl. (a se învecina); *megieşie*, s. f. (Mold., vecinătate). – Cf. *meje.* **5188**

mehęnghi (-iuri), s. n. – **1.** Piatră de încercare. – **2.** (S. m.) Viclean, fătarnic, hoţoman. – Var. *mehenchi, mehengler.*

Tc. *mehenk*, din arab. *muhakk* (Şeineanu, II, 256; Lokotsch 1498), cf. ngr. μεγγι, bg. *mehenk.* – Der. *mehenghe*, s. f. (fătarnică). **5189**

mehlęm (-muri), s. n. – **1.** (Înv.) Unguent. – **2.** (Arg.) Spermă, sămînţă. – Mr. *migleme*, megl. *miilem.*

Tc. *mehlem*, din arab. *merhem* (Meyer 269; Berneker, II, 11; Tiktin), cf. alb. *meljhem*, bg., sb., cr. *mehlem*, toate cu sensul de „unguent". **5190**

mehmendár (-ri), s. m. – Intendent, administrator. – Var. *mihmandar, maimandar.*

Tc. *mihmandar*, din per. (Şeineanu, III, 75). Sec. XVIII, înv. **5191**

mehtęr (-ri), s. m. – Muzicant dintr-o orchestră militară turcă.

Tc. *mehter*, din per. *mihter* „şef" (Şeineanu, III, 77). Sec. XVIII, înv. – Comp. *mehterbaşa*, s. m. (dirijor de muzică militară), din tc. *mehterbaşı*, înv.; *meterhanea* (var. *mehterhanea*), s. f. (orchestră turcă), din tc. *mehterhane.* **5192**

mehtúp (-puri), s. n. – Adresă, înscris oficial.

Tc. *mektub* (Şeineanu, III, 78). Sec. XVIII, înv. – Der. *mehtupciu*, s. m. (scrib, secretar), din tc. *mektubcı.* **5193**

męi (-uri), s. n. – O anumită graminee (Panicum miliaceum). – Var. *meiu.* Mr. *mel'u*, megl., istr. *mel'.*

Lat. *mīlium* (Puşcariu 1056; Candrea-Dens., 1079; *REW* 5572), cf. alb. *mel* (Meyer 263; Philippide, II, 648), it. *miglio*, prov. *meilh*, fr. *mil(let)*, cat. *mill*, sp. *mijo*, port. *milho.* – Der. *meiat*, s. n. (căderea florii la viţa de vie), al cărui semnatism nu este clar; *meişor*, s. m. (plante, Panicum capilare, Panicum sanguinale, Milium effusum); *meişte*, s. f. (cultură de mei). **5194**

męje (-ji), s. f. – Limită, margine, hotar. – Var. *mejdă.*

Bg. *meža* (Candrea); var., care apare la Coşbuc, din sl. *meždà.* – Der. *mejdină*, s. f. (Olt., hotar, răzor), din sl., bg. *meždina; mejdinaş*, s. m. (vecin); *mejdini*, vb. refl. (Olt., a se învecina). Cf. *megiaş, miezuină.* **5195**

melancolíe (-íi), s. f. – Tristeţe (uşoară). – Var. (înv.) *melanholie.* Mr. *milancolie.*

Mgr. μελαγχολία (Tiktin; Gáldi 209) în sec. XVIII şi mai tîrziu din fr. *mélancolie* (în mr. din it.). – Der. *melancolic*, adj., din fr. *mélancolique.* **5196**

melc (-ci), s. m. – **1.** Bourel, culbec (Helix). – **2.** Orbita ochiului. – **3.** Labirintul urechii. – **4.** Cavitatea interioară a cornului. – Var. (înv.) *melciu.* Mr. *smelciu.*

Origine îndoielnică. Dacă se porneşte, cum ar trebui, se pare, de la var. *melciu* considerată ca formă primitivă (Byck-Graur, *BL*, I, 23), ar fi de presupus că-i vorba de sb. *mela* „vîsc", cu suf. dim. *-če* > **melče*, ca *moma* > *momče;* sensul ar fi de „vîscos", ca în lat. *viscosus* < *viscum* „vîsc". Celelalte ipoteze sînt insuficiente: de la o temă sl. care ar însemna „moale" (Cihac, II, 192); de la un dacic **miliku* sau **kadmiliku*, ca în alb. *krëmili, këthmili* (Hasdeu, *Col. lui Traian*, 1883, 193); din lat. *limax*, prin intermediul unei metateze **milax* (Philippide, *Principii*, 295); dintr-un cuvînt înrudit cu lat. *murex*, zend. *mūraka* (Tiktin); abreviat în *cobelci*, în loc de *culbec* (Scriban); din bg. *melŭk* (Conev 22).

Der. *mealcă*, s. f. (Munt., peşte de rîu nedeterminat), probabil denumit astfel din cauza viscozităţii lui; *melcie* (var. *melciurie*), adj. f. (oaie cu coarne răsucite); *înmelci*, vb. (rar, a se încolăci, a se răsuci). – Din rom. provine bg. *melčev* (Candrea, *Elemente*, 405; Miklosich, *Etym. Wb.*, 187; Berneker, II, 33; Capidan, *Raporturile*, 216). **5197**

meleág (-guri), s. n. – Loc, regiune, împrejurime.

Mag. *mellék* (Tiktin; Candrea). Par echivoce interpretările lui Cihac, II, 196 (din sb. *miljak*

„proprietate") şi ale lui Lokotsch 1509 (din tc. *mülük*). Se foloseşte mai ales la pl. 5198

melestuị (–uęsc, –ịt), vb. – (Trans.) A da cu parul.

Mag. *mellészteni* (Densusianu, *GS*, I, 352; Drăganu, *Dacor.*, III, 721; Candrea). – Der. *melesteu*, s. n. (Mold., băţ, prăjină; făcăleţ), care pare să presupună un mag. **mellesztő*, paralel cu *menesztő* „băţ", din *mellészteni* şi *tő* „băţ" (după Cihac, II, 192, din sl. *męti* „a comprima"; după Byhan 319, din sl. *mlěti* „a măcina"). 5199

melegạr (–re), s. n. – (Trans.) Strat de băligar sau de îngrăşământ.

Mag. *melegágy* (Cihac, II, 514; Gáldi, *Dict.*, 144); este evidentă încrucişarea cu *bălegar*. 5200

melęz, s. n. – Ţesătură de mătase amestecată cu bumbac.

Tc. *melez*, din arab. *meles* „amestec" (Şeineanu, II, 256), cf. sb. *melez*. Sec. XIX, înv. 5201

meliç, s. n. – Inflamare a beregatei. – Var. *malic*.

Origine îndoielnică. După Cihac, II, 514, din mag. *mirigy* „glandă". În Munt. 5202

męliţă (–ţe), s. f. – **1.** Unealtă de meliţat. – **2.** Flecar, palavragiu. – Megl. *mel'iţă*.

Bg. *melica*, sb. *maljica*, din sl. *mlěti, mělją, měljesi* „a măcina" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 31; Cihac, II, 192; Byhan 318; Conev 75). – Der. *meliţa*, vb. (a mărunţi cu meliţa; a trăncăni); *meliţător*, s. m. (cel care meliţă); *meliţat*, s. n. (meliţare); *meliţoi*, s. n. (meliţă mare); *meliţuică*, s. f. (meliţă mică). 5203

męlos (–suri), s. n. – Melodie, arie.

Mgr. μέλος (Gáldi, 509). Sec. XVIII, înv. – Der. *melodie* (mr. *miludie*), s. f., din ngr. μελωδία şi, modern, din fr. *mélodie; melodic*, adj., din fr. *mélodique; melodios*, adj., din fr. *mélodieux; melodramă*, s. f., din fr. *mélodrame; melodramatic*, adj., din fr. *mélodramatique; meloman*, s. m., din fr. *mélomane; melomanie*, s. f., din fr. *mélomanie*. 5204

memọrie (–ii), s. f. – Ţinere de minte.

Lat. *memoria* (sec. XIX). – Der. *memoriu*, s. n. (cerere, petiţie; dare de seamă, disertaţie), din fr. *mémoire; memorabil*, adj., din fr. *mémorable; memorandum*, s. n., din fr. *mémorandum; memorial*, s. n. (memorii; jurnal); *memorialist*, s. m. (autor de memorii), din fr. *mémorialiste; memoriza*, vb. (a reţine, a fixa în memorie); *comemora*, vb., din fr. *commémorer; imemorial*, adj., din fr. *immémorial*. 5205

męndre, s. f. pl. – Capricii, toane, poftе.

Origine expresivă, cf. *mandră*, s. f. (terci de mălai), *handră, buleandră, fleand(u)ră, şandra–mandra* etc. S–a propus ca etimon alb. *mendur* „manieră, fel" (Cihac, II, 718; cf. Philippide, II, 723); lat. *mendulum* (Philippide, *Principii*, 151); germ. dialectal *Männerle* (Tiktin). Pentru *mandră* (pl. *mendre*, cf. Scriban), pare dubioasă der. sugerată de Bogrea, *Dacor.*, IV, 832, din ţig. *mandró*. 5206

męnghine (–ni), s. f. – Unealtă de strîns. – Var. *minghine(a), menghene(a)*. Mr. *menghine*.

Tc. *mengene*, din mgr. μάγγανον (Şeineanu, II, 256; Meyer, *Türk. St.*, I, 48; Berneker, II, 16; Vasmer, *Gr.*, 96), cf. ngr. μεγγενές, alb., bg., sb. *mengene*. Cf. *mangan*. 5207

menị (–nęsc, –ịt), vb. – **1.** A prooroci, a dori. – **2.** A femeca, a vrăji. – **3.** A destina, a predestina. – **4.** A deochea, a aduce nenoroc prin fapte de magie. – **5.** A ameninţa, a gesticula.

Sl. *měniti* „a aminti, a zice", mai curînd decît sl. *mineti* „a gîndi" (Tiktin). Der. din gr. μηνύω „a anunţa" (Cihac, II, 675) este improbabilă. 5208

menzịl (–luri), s. n. – Poştă (organizaţie, local şi distanţă). – Var. *mezil, mizil*.

Tc. *menzil*, din arab. *manzil* (Miklosich, *Etym. Wb.*, 94; Şeineanu, III, 79; Loebel 64; Lokotsch 1401; Berneker, II, 37), cf. ngr. μεντζίλι, bg., sb. *menzil*. – Der. *menzilesc*, adj. (de poşte); *menzilgiu*, s. m. (poştaş) din tc. *menzilci; menzilhanea*, s. f. (localul poştelor), din tc. *menzilhane*, toate înv. (sec. XVII). 5209

merchęz (–zuri), s. n – Vicleşug, şiretlic, truc.

Tc. *merkez* „centru" (Şeineanu, II, 256; Loebel 63; Lokotsch 1423). 5210

merẹa (–ęle), s. f. – (Dobr.) Pajişte, imaş.

Tc. *mera* (Scriban). – Der. *meregiu*, s. m. (Dobr., pădurar), din tc. *meracı*. Cf. *mirişte*. 5211

meredẹu (–ęie), s. n. – (Trans.) Plasă de peşte.

Mag. *mereggyű* (Drăganu, *Dacor.*, VII, 137). Mai înainte, Tiktin şi Candrea propuseseră mag. *meritö* „vas de scos apă"; iar Scriban, *Arhiva*, XXX, 282, un mag. *merőedeny*, din *méritni* „a scoate apă" şi *edény* „vas". Cf. sb. *meredov* „undiţă", care provine tot din mag. 5212

mereduị (–uęsc, –ịt), vb. – (Trans.) A amorţi, a înţepeni.

Mag. *meredni* „a amorţi" (Candrea). 5213

meremẹt (–turi), s. n. – Reparaţie, preparare,

punere la punct, reglare. – Mr. *mirimete*, megl. *mirimet*.

Tc. *meremet* (Şeineanu, II, 257; Meyer 263; Lokotsch 1407; Ronzevalle 159), cf. ngr. μερεμέτι, alb., bg. *meremet*. – Der. *meremetisi*, vb. (a repara, a regla), cf. ngr. μερεμετίζω (din ngr. după Gáldi 209); *meremetiseală*, s. f. (reparaţie). 5214

merĝu, adv. – **1.** (Trans., adj.) Continuu, fără întrerupere. – **2.** Încontinuu, neîntrerupt. – **3.** Totdeauna, fără încetare. – **4.** (Banat, Olt.) Calm, liniştit.

Origine necunoscută. Cuvînt puţin studiat. Unica ipoteză cunoscută, care-l pune în legătură cu mag. *mero* „curat" (Bogrea, *Dacor.*, I, 270; Scriban), nu pare potrivită. Se foloseşte în toate provinciile rom., dar nu se află în dialecte. Ar putea fi un der. de la *mere*, forma dialectală a lui *a merge* „a păşi; a continua"; dar der. cu suf. *-eu*, nu este curentă. Pentru sensul adj., cf. Paşca, *Dacor.*, X, 315. 5215

mĝrge (-g, -rs), vb. – **1.** A umbla, a se îndrepta spre, a pleca. – **2.** A călători, a se deplasa. – **3.** A se extinde într-o direcţie determinată. – **4.** A frecventa. – **5.** A continua, a dura, a urma. – **6.** A circula, a da curs. – **7.** A funcţiona (o maşină). **8.** A se realiza un negoţ. – **9.** A progresa, a înainta. – **10.** A opera, a proceda. – **11.** A intra în anumite jocuri de cărţi. – **12.** A veni, a se conforma, a se ajusta, a asorta. – **13.** A conveni, a fi oportun. – **14.** A fi posibil, a fi permis. – **15.** A se folosi, a se uza, a se consuma. – **16.** A trece. – **17.** (În expresii). A cădea, a se desprinde, a se rostogoli. – **18.** (Cu pron. în dativ) A-i prii, a fi. – **19.** (Cu *după*) A se mărita, a se căsători. – **20.** (Cu *pe*) A avea un oarecare număr de ani, neîmpliniţi. – Var. (Trans.) *mere*. Mr. *nergu, nerşu*, megl. *mierg, merş*, istr. *meg, mes, mere*.

Lat. *mergĕre* „a se scufunda" (Candrea, *Bul. Soc. fil.*, II, 12; Puşcariu, 1056; Candrea-Dens., 1080; Densusianu, *GS*, II, 20; *REW* 5525), cf. alb. *mergoń* „a îndepărta" (Meyer 274; Philippide, II, 647), sard. *imbergere* „a împinge" < lat. *inmergere* (Wagner 111). Cf. şi Daicovici, *Dacor.*, V, 477; Rosetti, I, 175; Cortés 131. Semantismul presupune un sens intermediar, „a cădea" ca cel care apare (17) în fraze ca *vă croiesc de vă merg petecele* (Creangă). Var. *mere* e puţin clară. Poate-i vorba de un proces de asimilare al conjug., datorat participiului *mers*, ca în *curs, cure* sau *cura* (care apoi a evoluat în sens contrar, pînă a ajuns la *curgere*). Prezenţa acestei forme în Trans. şi în istr. este dovada unei schimbări foarte vechi. Trebuie să existe şi în Mold. (cf. poezia populară: *după dăscălaş n'oi mere, că mă ţine cu pomene*), şi probabil în tot domeniul rom., cf. *mereu*.

Der. *mergător*, s. m. (înv., călător); *înainte-mergător*, s. m. (precursor), după sl. *predteča* şi apoi după lat. *praecursor; mers*, s. n. (umblat; mişcare; progres, dezvoltare; umblet); *mersură*, s. f. (umblet); *demers*, s. n. (diligenţă, solicitare), format după fr. *démarche*, pe baza paralelismului *marche-mers; premerge*, vb. (a preceda), se foloseşte în Trans., format după germ. *vorgehen; premergător*, adj. (precedent, antepus; vestitor; s. m. precursor), după fr. *précurseur*. 5216

merĝdă (-de), s. f. – Hostie.

Ngr. μερίδα „parte" (Tiktin). Sec. XVII, înv. Cuvînt cult, fără circulaţie reală. 5217

merĝndă (-de), s. f. – Provizii. – Var. *merinde*. Megl., mr. *mirinde* „ora de gustare", istr. *merinde*.

Lat. *merenda* (Puşcariu 1059; Candrea-Dens., 1081; *REW* 5521), cf. it. *merenda*, prov. *merendo*, sp. *merienda*. – Der. *merindare*, s. f. (pînză, şervet în care se duc proviziile); *merinzar*, s. m. (furnizor). Cf. megl. *mirindz, mirindari* „a lua o gustare; a se odihni". – Din rom. provin rut. *merendja, merendaty*, pol. dialectal *mierenda, mierend(z)ać* (Miklosich, *Wander.*, 10; Candrea, *Elemente*, 403; Berneker, II, 37) şi mag. *meringya* (Edelspacher 19). 5218

meriá (-ĝi, -ĝt), vb.refl. – (Olt.) A se cosi la picioare (despre animale de călărie).

Sb. *merati* „a lovi (rufele pentru a le spăla)". După Scriban, din sb. *meriti* „a măsura". Poate relaţionat cu *meriu*, adj. (Munt., greoi, amorţit), *merintic*, adj. (Munt., greoi, amorţit), pe care Cihac, II, 192, îl lega de sl. *mrĭtvŭ* „mort". 5219

merĝzi, s. f. pl. – Miezul zilei. – Var. *merizĕ, merez, mirez*. Mr. *amiridz*.

Lat. *mĕridĭes* (Candrea-Dens., 1109; *REW* 5531). – Der. *meriza*, vb. (a se odihni la miezul zilei – despre turme –), din lat. *mĕrĭdiāre; merizătoare* (var. *merizişte, merizĭştină, merizĭş, mirez*), s. f. (loc de odihnă pentru vite). Cuvinte rare; numai în Trans. de N. şi Maram. 5220

mĝrţă (-ţe), s. f. – (Mold.) Măsură de capacitate pentru solide, egală cu 215 litri. – Var. *mierţă*.

Sl. (sb., cr.) *mjĕrica*, din sl. *mĕra* „măsură" (Cihac, II, 193; Berneker, II, 50; Iordan, *Dift.*, 95; Conev 78), cf. mag. *mérce* (Gáldi, *Dict.*, 144). Cf. *mear*. 5221

mertĝc (-ce), s. n. – **1.** Măsură de capacitate

pentru solide, cu valoare variabilă, echivalînd între 1 și 7 litri. – 2. Uium. – 3. Rație, porție.

Origine neclară. Pare să provină din mgr. μερτικόν, ngr. μερτικόν „parte", de unde a trecut în v.sb. *mèrtik* (sec. XIV, cf. Vasmer, *Gr.*, 97), sb., cr., slov. *mertuk*, mag. *mértėk*. Cuvîntul se explică în mgr. prin μερίδιον „parte", μερίζω „a împărți". Fără îndoială, se poate explica prin mag. *mértėk*, considerat ca der. din *mérni* „a măsura" și acesta din sl. *měriti* „a măsura", cf. *merță* (Cihac, II, 515; Miklosich, *Fremdw.*, 110; Berneker, II, 38; Gáldi, *Dict.*, 94). Der. din mgr. merge mai bine cu sensul al treilea și cu der. *mertici*, vb. (a rupe în bucăți, a bucățeli). 5222

meș (–și), s. m. – 1. Un fel de încălțăminte purtată de turci în interiorul pantofilor. – 2. Papuc. – Var. *meșt, mestie*. Mr. *mestră*, pl. *mești*.

Tc. *mest* (Miklosich, *Türk. Elem.*, II, 127; Șeineanu, II, 257; Loebel 63; Berneker, II, 39; Lokotsch 1459), cf. ngr. μέστι, alb. *meșt*, sb., cr. *měštva*, rut. *mešty*, pol. *meszta*. 5223

mșa, adv. – 1. Bătut la unele jocuri de cărți. – 2. (În expresii) Înșelat.

Ngr. μέσα „înăuntru" (Graur, *BL*, IV, 100); cf. expresia *l-au băgat mesa*, din ngr. τὸν ἔβαλαν μέσα. Cf. *misit*. 5224

mesaj (–je), s. n. – 1. Adresă, trimitere. – 2. Comunicare. – 3. Comunicat oficial al Suveranului către puterea legislativă. – Var. *mesagiu*.

Fr. *message* și var. din it. *messagio*. – Der. *mesajer* (var. *mesager*), s. m. (trimis, sol), din fr. *messager*, it. *messaggiero*, al cărui var. pare preferată formei de bază; *mesajerie* (var. *mesagerie*), s. f. (transport de mărfuri pe calea ferată), din fr. *messagerie*. 5225

meschin (–nă), adj. – Cărpănos.

It. *meschino*, cf. fr. *mesquin*. – Der. *meschinătate*, s. f.; *meschinărie*, s. f., din fr. *mesquinerie*. 5226

mșer (–ră), adj. – Sărac, nenorocit. – Var. *measer*.

Lat. *mĭser(um)* (Tiktin; Candrea; *REW* 5608a), cf. v. fr. *mezre*. Sec. XVI–XVIII, înv., ca și der. – Der. *meseră*, s. f. (mizericordie), *meserătate*, s. f. (sărăcie, mizerie); *meserere*, s. f. (mizericordie), din lat. *mĭserĕre; meserernic*, adj. (îndurător); *meseri*, vb. (a fi sărac, a trăi în sărăcie). Cf. dubletele neologice *mizerie*, s. f., din fr. *misère; mizerabil*, adj., din fr. *misérable*. Cf. și *mișel* și *meserie*. 5227

meserie (–ii), s. f. – Profesiune, ocupație manuală.

Der. din *a meseri* „a fi sărac", cu semantismul ca în it. *mestiere* „serviciu" și „nevoie" (Tiktin). Nu apare înainte de sec. XIX. – Der. *meseriaș*, s. m. (lucrător, slujbaș); *meserieșesc*, adj. (muncitoresc); *comeseriaș*, s. m. (slujbaș din aceeași breaslă). 5228

meșerciu (–ii), s. m. – Măcelar.

Bg., sb. *mesar* „măcelar" cu suf. tc. *–či* (Scriban). Mai puțin probabilă der. din sb. *mesarče*, dim. al lui *mesar* (Tiktin; Candrea). – Der. *meserniță* (var. din Banat *mesarniță*), s. f. (măcelărie), din sb. *mesarnica*. 5229

meșină (–ni), s. f. – Piele tăbăcită. – Mr. *mișine*, megl. *mișin*.

Tc. *meșin*, din per. *mīš* „oaie" (Șeineanu, II, 258; Loebel 63; Lokotsch 1469a), cf. ngr. μεσίνι, bg. *mešin*, rus. *mešina*. 5230

meșniță (–țe), s. f. – Grîu fiert, specialitate culinară de lapte cu orez sau cu mei. – Var. *mleșniță*.

Sl. (bg.) *mlěčnica* „vas, oală de lapte", *mlěčnikŭ* „farfurie cu lapte" (Scriban). În Mold. 5231

mește (–sc, –scut), vb. – A turna în pahar, a da de băut. – Mr. *mescu, meaștire*.

Lat. *miscēre* (Tiktin; *REW* 5604). Sec. XVII–XVIII, înv. Cf. *mișca*. 5232

mesteacăn (–ențeni), s. m. – Arbore cu scoarță albă (Betula alba).

Lat. *mastichinus*, din gr. μαστίχινος (Candrea, *Conv. lit.*, XXXIX, 1128; Candrea-Dens., 1089; Iordan, *Dift.*, 116; Tiktin; *REW* 5398b; Diculescu, *Elementele*, 480; Rosetti, I, 169), datorat sevei sale dulcege, care a fost comparată cu masticul, gr. μαστίχη. Dificultatea trecerii *–ci–* > *–că–*, care s-a explicat printr-o analogie cu *cearcăn* și *leagăn*, dispare dacă se pornește de la un **mestecen*, după al cărui pl. *mesteceni*, s-a reconstituit sing. actual, prin analogie cu *seamăn, semeni, țeapăn, țepeni* etc. Etimoanele sl. *můstŭ* „must" (Cihac, II, 193) sau *mesteca* (Domaschke 78) nu par posibile, ca și originea anterioară indoeurop. (Lahovary 338).

Der. *mestecănaș*, s. m. (varietate de mesteacăn, Betula pubescens); *mestecăniș*, s. n. (pădure de mesteceni). 5233

mestecă (–c, –ăt), vb. – A amesteca în gură. – Megl. *mestic, misticari*.

Lat. *mastĭcāre* (Diez, I, 268; Philippide, *Principii*, 98; Pușcariu 1062; *REW* 5398), cf. it. *masticare*, prov. *mascher*, fr. *mâcher*, sp., port. *masgar*. – Der. *mestecător*, s. m. (cel care mestecă). 5234

mestecă (–c, –ăt), vb. – A amesteca.

Lat. **mixticāre* (Pușcariu 1063; Candrea-Dens., 1085; Iordan, *Dift.*, 123; *REW* 5398a), cf. alb. *meštekuem*, it. *mestare*, abruz. *(am)misteka*, Cf. *amesteca*. – Der. *mestecător*, adj. (înv., răsculat; care amestecă); *mestecător*, s. n. (bătător, mai); *mestec*, s. n. (înv., amestec) *mestecătură*, s. f. (amestec, dezordine); *mestecuș*, s. n. (bătător; băț pentru a amesteca porumbul fiert); *mestecău*, s. n. (Trans., făcăleț; Arg., gură, plisc). 5235

meșter (–ri), s. m. – 1. Maestru, maistru. – 2. (Adj.) Expert, cunoscător.

Germ. *Meister*, prin intermediul sl. *mestru* (Cihac, II, 194) sau mai sigur din mag. *mester* (Tiktin; Candrea; Gáldi, *Dict.*, 94), cf. ngr. μάστορας, alb. *mještër*, tc. *mehter*, slov. *mešter*. Cf. și *mâestru*. *Meșter-grindă*, s. f. (grinda principală), folosită în Trans., este calc din mag. Cuvîntul apare în doc. slavorom. din 1404.

Der. *meșteră*, adj. f. (expertă, dibace); *meștereasă*, s. f. (femeie practică, experimentată); *meșteri*, vb. (a lucra; a se întreține); *meșterie*, s. f. (meserie, disciplină); *meșteriță*, s. f. (femeie dibace); *meșteresc*, adj. (de meșter, artistic); *meșteșug* (var. *meșterșug*), s. n. (ocupație, profesiune; industrie, disciplină, îndemînare; tertip, vicleșug), din mag. *mesterség* (Cihac, II, 515; Gáldi, *Dict.*, 94), cu *r* păstrat în sec. XVII; *meșterșugui*, vb. (a lucra), sec. XVII, înv.; *meșteșugar*, s. m. (muncitor; artizan); *meșteșugăreț*, adj. (muncitor, dibaci); *meșteșugi*, vb. (a lucra artistic; a învăța, a deprinde, a inventa, a urzi, a unelti); *meșteșugos*, adj. (dibaci, iscusit). 5236

metahirisi (–sesc, –it), vb. – 1. A folosi, a întrebuința, a se servi de. – 2. A-i plăcea, a dori.

Ngr. μεταχειρίζομαι (Tiktin; Gáldi 209). Sec. XIX, înv. 5237

meteahnă (–ehne), s. f. – 1. (Înv.) Stricăciune, cusur, neplăcere, neajuns, supărare. – 2. Imperfecțiune, defect, lipsă, daună, pată.

Creație expresivă, bazată pe ideea de „imperfecțiune" exprimată prin aceleași mijloace ca în *metehău*, cf. și *mătăhală*, *metearcă;* finala ca în *bahnă*, care este posibil să fie de asemeni cuvînt expresiv. Der. din sb., cr. *mahana* (Cihac, II, 194) nu pare posibilă; cea de la *beteag* „bolnav" (Tiktin; Scriban) se bazează pe o var. *beteahnă*, folosită de Dosoftei; dar cum inventivitatea verbală a acestui autor e cunoscută, e vorba mai curînd de o indicație în plus asupra originii sale expresive. 5238

metehău (–ăi), s. m. – Pocitanie, sluțenie; bădăran.

Creație expresivă, cf. *mătăhăi*, *motîrcă*. În Mold., sensul de „prost, nătîng" care apare în toate dicționarele, nu este decît secundar, cf. poezia populară: *de la noi a treia casă este–o nevastă frumoasă și bărbatu–i metehău, aude și vede rău*. Pentru sens, cf. *meteahnă*. Nu are feminin, poate pentru specializarea sa în sensul propriu de *mătăhală*. E dubletul lui *meteleu*, s. m. (Trans., pocitanie, prost), *meteloaie*, s. f. (bădărancă, prostituată). 5239

meteręz (–ze), s. n. – 1. Fortificație, zid de apărare. – 2. Fantă de observare, deschizătură. – Mr. *mitirize*, megl, *mitiriz*.

Tc. *meteris* (Șeineanu, II, 258; Miklosich, *Türk. Elem.*, II, 127; Berneker, II, 40; Lokotsch 1475), cf. ngr. μετερίζι, alb. *meteris*, bg., sb. *meteriz*. Sec. XVIII. 5240

metoc (–curi), s. n. – 1. Mănăstire dependentă de alta. – 2. Reședință călugărească în afara mănăstirii. – Var. *metoh*, *mitoc*, (pl.) *metoace*. Mr. *mitohe*.

Ngr. μετόχι (Roesler 572; Mumu 37), parțial prin intermediul sl. *metochĭ* (Vasmer, *Gr.*, 98; Conev 108). – Der. *mitocan*, s. m. (bădăran, nerod, nătărău; mojic, grosolan), după Filimon de la un *metoc* sau reședință din București, din cartierul Dealul Spirii, pentru al cărui sens cf. sp. *arrabalero; mitocancă*, s. f. (mahalagioaică); *mitocănesc*, adj. (vulgar, necioplit); *mitocănește*, adv. (mîrlănește); *mitocănie*, s. f. (grosolănie, necuviință); *mitocănime*, s. f. (adunătură de mitocani). 5241

męu (–eă), adj. și pron. pos. – Mr. *neu*, *meu*, megl., istr. *meu*.

Lat. *meus* (Pușcariu 1074; Candrea-Dens. 1091; *REW* 5556), cf. it. *mio* (sard. *meu*), prov. *mieu*, cat., port. *meu*, sp. *mío*. Rezultatul normal, *mieu*, a pierdut diftongul, prin analogie cu f. *mea* (Rosetti, *BL*, V, 34; Rosetti, *Mélanges*, 173), sau, mai curînd, cu pl. *mei*. Fără îndoială, datorită unui obicei neîntemeiat, introdus de actorul C. Nottara, dicțiunea teatrală obișnuește să pronunțe *mieu*. 5242

mezat (–turi), s. n. – Licitație publică.

Tc. *mezat*, din arab. *mezād* (Șeineanu, II, 258; Lokotsch 1454; Ronzevalle 160), cf. ngr. μεζάτι, bg. *mezat*. 5243

mezdri (–resc, –it), vb. – 1. (Trans.) A curăța pielea de carne. – 2. A răzui. – 3. (Despre animale) A roade iarba și frunzele, a coji ramurile. – 4. A se strica, a consuma, a risipi. – Var. *mizdri*.

Sl. (cr., slov., rus.) *mezdriti* „a descărna", din sl. *mezo* „carne" (Cihac, II, 194; Tiktin; Conev 66), care pare să se fi confundat cu sl. *mezdra* „membrană" (Berneker, II, 45). – Der. *mezdrea* (var. *mezdreală*), s. f. (Trans., cuțit, lopată). 5244

mezel (–luri), s. n. – **1.** Antreu, gustare. – **2.** Salam, cîrnat. – Var. (înv.) *mezea*. Mr. *mizé*, megl. *mezé*.

Tc. *meze*, din per. *mâză* (Roesler 599; Șeineanu, II, 258; Loebel 63; Lokotsch 1453), cf. ngr. μεζές, alb. *mezë*. Forma primitivă este cea a variantei, de la al cărei pl. *mezele* s-a reconstituit noul sing. – Der. *mezelic*, s. n. (gustare), din tc. *mezelık*, cf. megl. *miziloc*, ngr. μεζελίκι; *mezelărie*, s. f. (prăvălie de mezeluri). 5245

mezin (–ni), s. m. – Fiul cel mai mic.

Sl. *mĕzinŭ* (Candrea, II, 194; Tiktin, Berneker, II, 55; Conev 59). Der. din lat. *medianus* (Pușcariu 1065) e improbabilă. 5246

mia (–ale), s. f. – Mioară. – Mr. *riauă*, istr. *miọ*.

Lat. *agnella* (Pușcariu 1056; Capidan, *REB*, I, 217), cf. it. *agnella*. *Mială*, s. f. (mioară; brîu de miel) este o simplă variantă, formată după pl. *miale*. 5247

miambal, s. n. – Zeamă de lemn-dulce.

Tc. *mlan bal* (Șeineanu, II, 259). Sec. XIX, înv. 5248

miasmă (–me), s. f. – Duhoare.

Fr. *miasme*. – Der. *miasmatic*, adj., din fr. *miasmatique; înmiasma*, vb. (a răspîndi mirosuri urîte). 5249

miață, s. f. – Febră, fierbințeală. – Mr. *riață*.

Probabil de la un lat. **ignitia*, der. din *ignis* „foc". Apropierea de sp. *miedo* (Giuglea, *LL*, I, 171) nu-i de luat în seamă. Cuvînt înv. (sec. XVI), supraviețuiește în Banat și Maram.; cf. *REW* 4257a, care menționează doar mr. – Din rom. provine sb. *micina* „abces". 5250

miau, interj. – Reproduce glasul pisicii. – Mr. *meao*.

Creație expresivă, cf. *miorlau*, și alb. *miauljis*, ngr. μιαουνίζω, it. *miaulare, gnao*, fr. *miaou, miauler*, sp. *mau, marramao, maullar*. Se folosește și pentru a exagera ideea de micime sau de scurtime a timpului. – Der. *miauna* (var. *mieuna, mieuni*, Banat, *mioni*), vb. (a miorlăi); *miaut*, s. n. (miorlăit), cuvînt rar care pare creație personală la Eminescu; *miaunat* (var. *mieunat*), s. n. (miorlăit); *mieunătură*, s. f. (miorlăit). 5251

mic (–că), adj. – **1.** (Înv.) Puțin, redus: *Bogdan Vodă domni mică vreme* (Dosoftei). – **2.** De mărime redusă. – **3.** De ani puțini. – **4.** (Arg.) Monedă de 20 de lei. – **5.** (Fam., București) Specialitate de carne la grătar. – Mr. *nic, mic*, megl., istr. *mic*.

Probabil origine expresivă, dar anterior rom. Trebuie să se pornească de la un lat. **miccus*, cf. *pic* și lat. *mica*, gr. doric μικός, it. *miccino*, sicil. *nicu*, calabr. *miccu*. Pentru a explica lat. **miccus*, se pleacă de obicei, fie de la gr. μικ(ρ)ός (Cipariu, *Elemente*, 128; Densusianu, *Hlr.*, 201; Koerting 6147; Pușcariu 1067; Candrea-Dens., 1092; *REW* 5559; Pascu, I, 133; Rohlfs, *EWUG*, 1382; Rosetti, II, 68), fie de la lat. *mīca* (Diez, I, 126; Koerting 5279; Gougenheim, *Rom.*, LXIX, 97–101). Mai sigur pare să fie că toate aceste cuvinte duc către aceeași sursă expresivă. Cf. *mică, nițel*.

Der. *micșor*, adj.; *micșora*, vb. (a reduce, a face mai mic); *micșorime*, s. f. (micime); *micușor*, adj. (mititel); *micuț*, adj. (mititel); *micuțel* (var. *mitutel*), adj. (Banat, Trans., mic); *mititel*, adj. (mic; s. m., specialitate de carne la grătar), formă asimilată din var. anterioară (după *Dacor.*, I, 326, de la un dim. **micicel;* după Candrea, de la **michitel*); *mititică*, s. f. (fetiță, copiliță; Arg., închisoare); *miciculat*, adj. (Banat, micșorat, redus), cu finală expresivă; *micime*, s. f. (meschinărie, fleac); *Michiduță*, s. m. (nume popular pentru diavol). – De la *micuț* provine ngr. μικούτσο (Danguitsis 154). 5252

mică (–ci), s. f. – Fragment, fărîmă, parcelă, parte.

Lat. *mīca* (Pușcariu 1068; Candrea-Dens., 1093; Tiktin; *REW* 5559), cf. it. *mica*, fr. *mie*, sp. *miga*. Der. din sl. *migŭ* „clipă, moment" (bg., pol. *mig*, sb., rus. *miga*), propusă de Graur, *BL*, VI, 156 și de Scriban, se bazează pe expresii ca *o mică de ceas*, în care *mică* dobîndește sensul special de „parte dintr-o oră" și pare posibilă doar ca încrucișare semantică. E dubletul lui *mică*, s. f. (mineral în foițe), din fr. (lat.) *mica*. Probabil același cuvînt este cel care s-a păstrat în expresia *mici fărîme* (var. *mii fărîme, mii și fărîme*), cu sensul de „bucățele", în care *mici* „bucăți" s-a confundat cu *mici* „de mărime redusă". – Cf. *dumica, nimic*. 5253

micșandră (–re), s. f. – Plantă (Matthiola incana).

Origine nesigură. Pare să existe o anumită legătură cu *micșunea* (Philippide, *Principii*, 151; Tiktin), dar der. nu e clară. 5254

micșuneă (–ele), s. f. – **1.** Viorea (Viola

odorata). – **2.** Varietăţi de violete (Viola declinata, V. hirta, V. saxatilis, V. Jooi, V. tricolor). – **3.** Miscandră (Matthiola incana).

Tc. *mehekşe*, din per. *benefše* (Şeineanu, II, 259; Meyer 263), cf. ngr. μενεξές, alb., bg. *menekše*. – Der. *micşuniu*, adj. (violet). **5255**

mĭdie (–ii), s. f. – Moluscă comestibilă (Mytilus).

Ngr. μύδι (Tiktin; Berneker, II, 55), cf. bg. *mida*, tc. *midie* (după Cihac, II, 675, rom. provine din tc.). **5256**

mĭe, pron. pers. în dativ.

Lat. *mĭhi* (Candrea-Dens., 1099). Se foloseşte în patru feluri diferite: *mie* în poziţie tare, ca în sp. *a mí*, şi totdeauna împreună cu una dintre celelalte trei forme; *mie nu mi-au spus; mi* (cu *i* vocalic), înaintea altor pronume: *mi s-a spus, mi l-a dat; mi* (cu *i* consonantic) în poziţie enclitică sau proclitică: *mi-a adus, dîndu-mi; îmi* în următoarele cazuri: *îmi pare, îmi aduc aminte*, valoare emfatică, faţă de *mi-aduc aminte*, pronunţare familiară. **5257**

mĭe (–ĭi), s. f. – Numeral cardinal după 999; miar. – Mr. *riil'e*, megl. *mil'ă*, istr. *mil'e*.

Lat. *mīlia*, pl. lui *mīlle* (Puşcariu 1069; Candrea-Dens., 1100; *REW* 5573), cf. alb. *miië* (Philippide, II, 648), it. *mille*, fr., sp., port. *mil*. – Der. *miar*, s. n. (Arg.), format după *decar, sutar; miaş*, s. m. (căpitan peste o mie de soldaţi); *înmii*, vb. (a înmulţi cu o mie); *miime* s. f. (a mia parte). **5258**

mĭęd, s. n. – Hidromel. – Var. *med, mid*.

Sl. *medŭ* (Cihac, II, 191; Berneker, II, 31; Conev 74), cf. bg., sb., cr., slov., rus. *med*. Var. se folosesc puţin. **5259**

mĭęl (–ei), s. m. – Puiul (mascul) al oii. – Mr. *riel*, megl. *(m)ńiel*, istr. *ml'e*.

Lat. *agnellus* (Puşcariu 1070; Candrea-Dens., 1100; *REW* 284), cf. it. *agnello*, prov. *agnel*, fr. *agneau*, cat. *anyell*, v.sp. *añel* (gal. *año*). Fonetismul prezintă dificultăţi, cf. Puşcariu, *Dacor.*, I, 424–5 şi Rosetti, I, 85. Explicaţie oferită de Candrea-Dens., şi admisă de Tiktin, care se bazează pe o formă intermediară **(a)mnel*, cu disimilarea grupului *mn* > *m*, a fost considerată inacceptabilă de Meyer-Lübke, *Dacor.*, II, 2, pe motive discutabile. Ipoteza lui Rosetti, *BL*, V, 33 (şi Rosetti, *Mélanges*, 171) cu privire la un rezultat rom. **ńel* trecut la *miel* prin fonetism analogic, pentru a evita pronunţarea *ń*, care în rom. s-ar considera „patoise", e destul de puţin probabilă, fiindcă propune pentru dacorom. un rezultat *gn* > *ń*, care nu apare în alte exemple. Mr. *riel* (cf. *milia* > mr. *riil'e, melem* > mr. *riere* etc.) şi, pe de altă parte, rezultatul similar *mia, miţă* şi *mior* şi probabil *miaţă*, indică destul de clar pentru rom., trecerea lui *gn* iniţial > *mn* > *m*.

Der. *mielar*, s. m. (păstor de miei); *mielărea*, s. f. (lemnul-lui-Avram, Vitex agnus castus); *mieluşel*, s. m. (mieluţ; gogoaşă); *mieluşea*, s. f. (mioară); *mielăriţă*, s. f. (păduche parazit al oii). – Vasmer, II, 122 socoteşte că rus. *merlucha* „piele de miel" se explică prin rom. *mieluşa;* mai curînd e vorba de un der. în rusă care porneşte de la rus. *mech* „piele", cu rezultatul **mechlucha* disimilat. **5260**

mĭercuri, s. f. – A treia zi a săptămînii. – Mr. *riercuri*, megl. *(m)ńiercuri*.

Lat. *Mercŭrii (dies)* (Diez, I, 274; Puşcariu 1071; Candrea- Dens., 1102; *REW* 5519), cf. it. *mercoledì*, prov. *dimercre*, fr. *mercredi*, sp. *miercoles*. – Der. *miercan(–nă)*, s. m. şi f. (nume de bou sau de vacă născută într–o miercuri). **5261**

mĭere, s. f. – Substanţă dulce produsă de albine. – Mr. *riere, riare*, megl. *(m)ńiari*, istr. *ml'ęre*.

Lat. **melem*, în loc de *mellem*, de la *mel* (Puşcariu 1072; Candrea-Dens., 1103; Iordan, *Dift.*, 114; *REW* 5469), probabil datorat analogiei cu *fel, sal;* cf. alb. *mjal* (Meyer 280; Philippide, II, 647), it. *m(i)ele* (sicil. *mieri*), prov., cat., port. *mel*, sp. *miel*. – Der. *mieriu* (var. *meriu, mierei*), adj. (de culoarea mierii, auriu); *mieros*, adj. (dulceag); *mi(e)ruţă*, s. f. (limba mielului, Anchusa officinalis). *Mierliu*, adj. (cam tulbure), cuvînt folosit în Olt., pentru a arăta că apele unui rîu nu sînt chiar limpezi după o ploaie, este o var. a lui *mieriu*, cu *l* expresiv (după Puşcariu, *Dacor.*, VI 406 şi Candrea, din lat. **merulus* „curat"). **5262**

mĭerlă (–le), s. f. – Pasăre cîntătoare (Turdus merula). – Mr. *rierlă, ńirlă*, megl. *(m)ńierla*, istr. *merlę*.

Lat. *mĕrŭla* (Puşcariu 1073; Candrea-Dens., 1104; Iordan, *Dift.*, 95; *REW* 5534; Bărbulescu, *Arhiva*, XXX, 62 şi XXXIX, 61), cf. it., prov., cat. *merla*, fr. *merle*, sp. *mirla*, port. *miero*. Fonetismul normal ar cere un rezultat **miarlă*, cf. *herba* > *iarbă;* reducerea lui *ia* > *ie* s–a explicat diferit, prin influenţa formelor cu diftong aton, ca *mierloi* (Candrea-Dens., 1104), din pl. *mierle* (Pascu, *Beitrăge*, 18) sau de la un alb. **mierlë* (Pascu, *Arch., Rom.*, IX, 320). – Der. *mierloi*, s. m. (bărbăţuşul mierlei); *mierlesc*, adj. (Olt., varietate de struguri). **5263**

mierlĭ (–lęsc, –ĭt), vb. – A muri.

Ţig. *mer–* „a muri", viitor *merla* (Graur 170;

Juilland 168), cf. țig. *morlo* „asasinat", *murlio* „înmormîntare". – Der. *mierlească*, s. f. (asasinat; moarte). Cuvînt de Arg. 5264

miez (–zuri), s. n. – **1.** Mijloc, centru, punct central. – **2.** Inimă, buric, gălbenuș. – **3.** Pulpă, măduvă. – **4.** Esență; partea moale a pîinii. – Mr. *ńedzu*, megl. *(m)ńez*, istr. *mež*.

Lat. *mĕdius* (Diez, I, 276; Pușcariu 1075; Candrea-Dens., 1105; *REW* 5462). – Der. *miază*, adj. (medie), din lat. *mĕdia*, păstrat numai în comp.; *miază Păresi* (înv., apoi *Miezi-Păresimi*), s. f. (jumătatea postului mare), din lat. *media quadragesima; miazănoapte*, s. f. (înv., miezul nopții; înv., larvă nocturnă; nord); substituită la primul sens de *miezul nopții; miazăzi*, s. f. (înv., amiază; sud), substituită la primul sens de *amiază*, v. aici; *miezos*, adj. (cu mult miez, cărnos); *miezură* s. f. (lînă de proastă calitate, resturi de la darac; Bucov., tărîțe), sing. reconstituit din pl. *miezuri; miezuină*, s. f. (Trans., hotar, hat, răzor), cu suf. *–ină* ca *viezuină, păscuină* (relația cu *mejdină*, cf. Candrea, Cihac, II, 191, Tiktin, e dubioasă); *primez* (var. *primiez*), s. n. (despărțitură; scîndură sau băț care desparte doi cai într-un grajd), în Olt., Banat și Trans., poate direct din lat. *per medium* (Candrea-Dens., 1103; Tiktin); *împremieza*, vb. (a separa cu un perete despărțitor; a împărți în două). 5265

migăli (–lęsc, –it), vb. – A-și da silința, a se concentra asupra, a face ceva încet și cu grijă.

Creație expresivă (Graur, *BL*, IV, 93), cf. *cîrcăli, mocoși, sucăli* etc. Legătura cu sl. *migati* „a închide ochii" (Cihac, II, 195), cu *mic* (Tiktin) sau cu *miji* (Scriban) este improbabilă. Var. Mold. *migăi*, Olt. *migoroși*, Munt. *pigăli, piguli*, ultima și cu sensul de „a ciuguli", cf. *ciuguli*.

Der. *migală*, s. f. (meticulozitate, amănunt, chițibuș), postverbal; *migăleală* (var. *piguleală*, folosită numai de Caragiale), s. f. (amănunțime, fleac; lucru îngrijit); *migălos*, adj. (meticulos, minuțios); *migăială*, s. f. (meticulozitate); *migăliturâ* s. f. (meticulozitate); *migoroșeală*, s. f. (Olt., minuțiozitate). 5266

migdal (–li), s. m. – Pom fructifer mediteranean (Prunus amygdalus). – Mr. *mighdală*.

Mgr. ἀμυγδάλον, prin intermediul sl. *migdalŭ* (Berneker, II, 55; Tiktin; Vasmer, *Gr.*, 98), cf. ngr. μύγδαλο, alb. *midhaljë*, bg. *mindal*. – Der. *migdală*, s. f. (fructul migdalului). Cf. *pricomigdală*. 5267

mîglă (–le), s. f. – Ceață.

Sl. **mĭgla* (Tiktin; Candrea; Graur, *Rom.*, LIII, 384); cf. rus. *mygla* (Vasmer, II, 109). 5268

mîglă (–le), s. f. – (Trans., Mold.) Grămadă, morman.

Mag. *mágl(y)a* (Candrea). Legătura cu *măgură* (Tiktin; Scriban) pare dubioasă. – Der. *mîglaș*, s. m. (lucrător care taie sare în minele de sare gemă). 5269

migmă, s. f. – Ceară veche.

Ngr. μίγμα „amestec". Termen ecleziastic. 5270

mihalț (–ți), s. m. – Varietate de grindel (Lota vulgaris, Gadus lota). – Var. *mihoală*.

Bg. *mihalica* (Scriban), cf. mag. *menyhal* (Cihac, II, 515; Candrea; Gáldi, *Dict.*, 94). 5271

mîhni (–nęsc, –it), vb. – **1.** (Înv.) A îndepărta, a despărți: *episcopul ce va fi negrijnic de biserică și se va mîhni de rugăciune* (Pravila Mică). – **2.** A întrista, a supăra, a apăsa.

Bg. *mahnuvam* „a despărți", din sl. *machati* „a agita" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 29; Cihac, II, 182; Tiktin), cf. bg. *maham* „a agita", sb. *mahnuti* „a mișca". Sensul înv. al lui *mîhni* nu apare în dicționare. – Der. *mîhneală*, s. f. (înv., întristare, supărare, chin); *mîhnicios*, adj. (dureros, întristător); *mîhniciune*, s. f. (înv., chin). 5272

mihoho, interj. – Reproduce nechezatul calului.

Creație expresivă. – Der. *mihoti* (var. *mihona*), vb. (a necheza). 5273

mîine, adv. – Ziua imediat următoare. – Var. (Mold., Trans.) *mîne*. Mr. *mîne megl. mǫini*, istr. *mãre*.

Lat. *mānĕ* (Diez, I, 261; Pușcariu 1083; Candrea-Dens., 1116; *REW* 5294), cf. it. *(di)mani*, prov. *(da)man*, fr. *(de)main*. Rezultatul normal este *mîine*, cf. *cî(i)ne, pî(i)ne*. Infixul vocalic se întîlnește și în it., unde, fără îndoială, reprezintă o evoluție diferită, poate o fază de tranziție a evoluției de la *a* la *e* (Rohlfs, *Gram.*, 87): v.genov. *graindi* (mare), *cristiain* (creștin) față de genov. *ken* (cîine), *men* (mînă), ca și abruz. *maina* „mînă", *kambaina* „clopot" (Rohlfs, *Gram.*, 91). – Comp. *mînezi*, adv. (Banat, Trans., ziua următoare); *poimîine* (mr. *pãimîne*, megl. *poimoni*), adv. (după mîine), cu *poi* < lat. *post*, cf. *păi, apoi* și it. *posdomani*. 5274

mijì (–jęsc, –it), vb. – **1.** A clipi, a întredeschide ochii, a-i închide pe jumătate. – **2.** A dormita. – **3.** A închide ochii în jocul de-a baba oarba. – **4.** A se ivi, a se lumina de ziuă. – **5.** (Refl.) (Despre mustață, plante) A începe să crească. – Var. *amiji, umezi*. Megl. *mijǫs*.

Sl. *mĭžati* „a închide ochii" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 31; Cihac, II, 195; Berneker, II, 56; Graur,

BL, VI, 172), cf. bg. *mĭžjă, zamĭžavam (> amiji)*, sl. *omĕziti (> umezi)*, sb., cr. *mĭžiti*, rus. *smežiti* (Vasmer, II, 113). Cf. *mică*. – Der. *mija*, s. f. (cloşcă); *mijoarcă*, s. f. (Bucov., cloşcă); *mijitor*, adj. (care se iveşte); *mijos*, adj. (care clipeşte); *mizăr*, s. f. (sens nesigur; ceva ce abia mijeşte, ceva nesemnificativ), sec. XVII, înv., folosit o singură dată de Dosoftei. 5275

mijloc (–oace), s. n. – **1.** Miez, centru. – **2.** Talie, cingătoare, brîu. – **3.** Intermediu, formă, metodă. – **4.** (Pl.) Posibilităţi, avere, bogăţie. – Var. (Munt.) *miljoc*. Mr. *ńoldzuc, ńoldzică*, megl. *mejluc*, istr. *mejloc*.

Lat. *mĕdius locus* (Cipariu, *Gram.*, 95; Puşcariu 1076; Candrea-Dens., 1112; *REW* 5462) sau, mai curînd, în interiorul românei, din *miez loc*, cf. fr. *milieu*. Der. direct din lat. **mediulocu* ar prezenta dificultatea lui *l* intervocalic, pe care Puşcariu încerca s-o soluţioneze prin intermediul unei forme **mediolus locus*, care pare inutilă. Rezultatul *miez– > mij–* se datorează, după Densusianu, *Filologie*, 447 şi Candrea, influenţei sl. *mežda;* mai curînd se datorează dificultăţii de pornunţare a grupului *zl*, puţin obişnuit în rom., care ar fi dezvoltat un iot, de unde *mij–*, ca şi *breaz > breji*.

Der. *mijlocaş*, adj. (de mijloc); *mijlocaş* s. m. (locuitor cu o situaţie economică de mijloc; calul de la mijloc la un vehicul tras de trei cai); *mijlocel*, adj. (median); *mijloci*, vb. (a intermedia, a interveni, a se interpune; a obţine, a procura); *mijlocitor*, adj. (care intermediază); *mijlociu*, adj. (mediu; mediocru, curent); *mijlocie*, s. f. (medie, termen mediu); *nemijlocit*, adj. (imediat). 5276

mîl (–luri), s. n. – (Mold.) Nămol, clisă.

Sl., cf. pol., rut., slov. *mul*, sb. *mulj* (Miklosich, *Slaw Elem.*, 30; Cihac, II, 183; Tiktin). Cf. *nămol, podmol*. – Der. *mîli*, vb. (Mold., Trans., a înnămoli); *mîlos*, adj. (Mold., Trans., cu nămol); *mîlitură*, s. f. (noroi). 5277

mjlă (–le), s. f. – **1.** Compasiune, pietate. – **2.** Graţie, ajutor divin. – **3.** Pomană. – Mr. *nilă*.

Sl. *milŭ*, f. *mila* „demn de compasiune" (Miklosich, *Lexicon*, 368; Cihac, II, 196; Berneker, II, 58; Tiktin). – Der. *milos*, adj. (cu milă); *milog* s. m. (care cerşeşte), cu suf. *–og*, ca *olog, slăbănog, şontorog; milogi*, vb. refl. (a cere de pomană; a se ruga, a se umili); *milogeală*, s. f. (cerşetorie); *milogie*, s. f. (cerşetorie); *milogime*, s. f. (mulţime de milogi); *milui*, vb. (a avea milă, a compătimi; a da de pomană); *nemiluit*, adj. (care nu a primit de pomană; nemilos, neomenos; excesiv, enorm); *milosîrdie*, s. f. (înv., milă), din sl. *milosrĭdije; milosîrd*, adj. (milos), din sl. *milosrĭdŭ; milosîrdi*, vb. refl. (a avea milă), din sl. *milosrĭditi; miloste*, s. f. (înv., milă), din sl. *milostĭ; milostenie*, s. f. (pomană, caritate), din sl. *milostyni; milostiv*, adj. (clement, caritativ), din sl. *milostivŭ; milostivă*, s. f. (avrămeasă, Gratiola officinalis; duh rău); *milostivenie*, s. f. (clemenţă, milă), încrucişare între *milostenie* şi *milostiv; milostivi*, vb. refl. (a avea milă, a compătimi pe; refl., a binevoi, a catadicsi); *milostivnic*, adj. (milos); *nemilos*, adj. (inuman, fără milă); *nemilostiv*, adj. (fără milă); *înmiloşa*, vb. refl. (înv., a i se face milă, a catadicsi); *milcui*, v. refl. (a cere; a cerşi), din bg. *milkam se*, care apare numai cu sensul modern de „a se răsfăţa"; *milcuitură*, s. f. (înv., implorare), din *milcui* cu suf. expresiv *–şi*. Cf. *umili*. 5278

mjlă –le), s. f. – Unitate de măsură. Mr. *milă*.

Lat. *millia*, prin intermediul mgr. μίλι, cf. alb., tc. *mil*. Sec. XVI. 5279

milacop (–pi), s. m. – Peşte (Umbrina cirrhosa).

Origine necunoscută. 5280

mîlc, interj. – Pst! Tăcere! (întăreşte ideea de tăcere). – Var. *mîrc, mîlcă, mîrcă*.

Sl. (bg.) *mlĭkŭ*. – Der. *molc*, adj. (tăcut); *molcom* (var. *mîlcom, mulcom, mîlcum, molcum*, cu der., mr. *mălcum*), adv. (fără a cîrcni, fără a zice pîs; adj., tăcut), din sl. *mlŭkomŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 38; Cihac, II, 200); *molcomi*, vb. (a linişti; refl., a tăcea); *molcomiş*, adv. (pe tăcute); *molcumitor*, adj. (liniştitor); *mîlcomişare*, s. f. (înv., liniştire, calm); *mîlci*, vb. (a tăcea; a-şi muşca limba, a amuţi; a trage pe sfoară), din sl. *mlŭčati* „a tăcea", cf. sb. *mučati*, bg. *mălči* (Cihac, II, 200; Conev 96), rus. *molčatĭ*. 5281

miliqn (–oane), s. n. – O mie de mii. – Mr. *miliune*.

Fr. *million*, parţial prin intermediul pol. *milion* (sec. XVII). – Der. *milionar*, adj., din fr. *millionnaire*. Mr., din it. *miglione*, prin intermediul ngr. μιλλιούνι. 5282

militą (–tęz, –ąt), vb. – A lupta.

Fr. *militer*. – Der. *militant*, adj., din fr. *militant; militar*, adj., din fr. *militaire; milităresc*, adj. (cazon); *milităreşte*, adv. (ca militarii); *militărie*, s. f. (viaţă, carieră de militar); *militărime*, s. f. (reuniune, grup de militari); *militarism*, s. n., din fr. *militarisme; militariza*, vb., din fr. *militariser; demilitariza*, vb., din fr. *démilitariser; milităros*, adj. (războinic, curajos, hotărît, mîndru); *miliţie*, s. f., din fr. *milice*, în parte prin rus. *milicija; miliţian*, s. m. 5283

mjnă (–ne), s. f. – Sursă, filon, zăcămînt.

Fr. *mine*. Este omonim cu *mină*, s. f. (aparenţă,

aspect, prezență, față), din fr. *mine*. – Der. *miner*, s. m., din fr. *mineur; mina*, vb., din fr. *miner*. 5284

mînă (–ni), s. f. – **1.** Parte anterioară a brațului. – **2.** Braț, membru superior al omului. – **3.** Latură, parte. – **4.** Pumn (conținutul). – **5.** Strat, înveliș. – **6.** (În jocurile de cărți) Persoană căreia-i vine rîndul să joace sau să dea cărțile. – **7.** Categorie, rang, clasă. – **8.** Dibăcie, abilitate. – Mr. *mînă, mănă*, megl. *mǫnă*, istr. *măr(ę)*.

Lat. *mănus* (Puşcariu 1079; Candrea-Dens., 1120; *REW* 5339), cf. it., sp. *mano*, fr. *main*, cat. *ma*, port. *mão*. După pl. *mîni* s-a format un sing. analogic, *mînă*, cf. pl. înv. *mînule* (ipoteza unui lat. **mana*, cf. Puşcariu 1079, nu pare necesară). Este cuvînt de circulație generală, numai în Crișana a fost înlocuit cu *brîncă* (*ALR*, I, 49). Cf. *mîner, mînecă, mănuşe, mănuchi*.

Der. *mînuță*, s. f. (mînă mică), cf. it. *manuccia; mînui*, vb. (a mania, a conduce), format după fr. *manier; mînuitor*, adj. (care mînuiește); *înmîna*, vb. (a remite, a pune în mînă), formație literară din sec. XIX; *îndemînă*, adv. (la mînă, uşor; adj., uşor, accesibil, favorabil); *îndemînatic*, adj. (abil, înzestrat); *neîndemînatic*, adj. (stîngaci, greoi); *îndemănos*, adj. (accesibil, uşor, comod); *îndemîna*, vb. (a facilita, a pune la dispoziție; a ajuta, a înlesni; refl., a fi oportun; refl., a da încredere); *amînă*, adv. (înv., în apropiere); *sumînă*, s. f. (subsuoară), cu pref. *sub–; mînătură*, s. f. (vrajă, farmec); *mînăştergură*, s. f. (Trans., Bucov., prosop), format artificial din *mînă* şi *şterge*.

Der. neol. *mania*, vb. (a manipula), din fr. *manier; manej*, s. n., din fr. *manège; remania*, vb. (a recompune; a reconstitui un guvern), din fr. *remanier; manipula*, vb., din fr. *manipuler; manipulator*, s. m., din fr. *manipulateur;* cf. *manevră, manivelă*. 5285

mîna (–n, –at), vb. – **1.** (Înv.) A urmări. – **2.** A izgoni. – **3.** A trimite. – **4.** A conduce turmele, carul. – Mr. *min, minare*, istr. *mir*.

Lat. *mĭnāre* „a amenința" (Diez, I, 270; Puşcariu 1077; Candrea-Dens., 1119; *REW* 5585), cf. it. *menare*, prov., cat., v. sp. *menar*, fr. *mener* (pentru sp., cf. A. Carballo Picazo, *RFE*, XXXVI, 100–112).

Der. *mînaci*, s. m. (rar, cioban, păstor); *mînător*, s. m. (cioban). 5286

mînăstire (–ri), s. f. – Instituție religioasă, unde trăiesc călugări(țe). – Var. *mănăstire*, (înv.) *monastire*. Mr. *mînăstir*, megl. *mănăstir*.

Mgr. μοναστήριον (Murnu 34), parțial prin intermediul sl. *manastyrĭ* (Tiktin; Graur, *BL*, VI, 155; cf. Vasmer, *Gr.*, 94), cf. alb. *monoştir*, tc., bg. *manastir*, v.rus. *manastyr*. Cuvînt de uz general (*ALR*, I, 187). Var. *monastire* este artificială, formată după mgr. μοναστήριον. – Der. *mînăstiresc*, adj. (de mănăstire); *mînăstioară*, s. f. (mănăstire mică; joc de copii). 5287

minaret (–turi), s. n. – Turn de moschee. – Var. (înv.) *minarea*.

Tc. *minare* (Şeineanu, III, 80; Lokotsch 1463a; Ronzevalle 165), cf. ngr. μιναρές, bg. *minare;* forma actuală, prin fr. *minaret*. 5288

mînătarcă (–ărci), s. f. – Ciupercă (Boletus edulis). – Var. *mănătarcă*, (Trans., Munt.) *mitarcă*. Megl. *măntari*.

Ngr. μανιτάρι, din gr. ὰμανίτα (Tiktin) cu suf. *–că* la fel ca în bg. *manatarka* (după Conev 42, din bg.). Fonetismul a fost alterat prin falsa asociere cu *mînă*. 5289

minău, s. n. – Miniu.

Ngr. μίνιο sau, după Tiktin, din lat. *minium*. Termen de cultură, sec. XVII, înv. 5290

minavet (–te), s. n. – Flaşnetă.

Origine nesigură. După Tiktin (urmat de Candrea şi Scriban) din fr. *menuet*, prin intermediul pol. *menwet*, care pare să corespundă cu sensul cuvîntului, cunoscut numai în Mold. Ar putea fi vorba şi de un der. din ngr. μαναβέλλα „caterincă, flaşnetă", cf. *liver*. Scriban menționează sensul de „menuet", care nu apare la noi. 5291

mînc (–curi), s. n. – (Banat) Concavitate formată de talpa piciorului.

Lat. *mancus* „şchiop" (Densusianu, *Rom.*, XXIII, 91; Candrea; Scriban). *Manc*, adj. (imperfect, defectuos), cuvînt moldovenesc menționat de Scriban şi pus în legătură cu *mancus* de Puşcariu 1080, pare îndoielnic. 5292

mînca (mănînc, mîncat), vb. – **1.** A se hrăni. – **2.** A prînzi, a lua cina. – **3.** A se alimenta cu, a se menține cu. – **4.** A coroda, a strica. – **5.** A roade, a măcina. – **6.** A consuma, a folosi. – **7.** A delapida, a defrauda patrimoniul public. – **8.** A uzurpa, a doborî. – **9.** A se neliniști, a se osteni. – **10.** A o apuca pe căi greşite, a duce la pierzanie. – **11.** A ciupi, a produce mîncărime. – **12.** A suporta, a răbda o insultă. – **13.** A cîştiga o piesă a adversarului, în anumite jocuri. – **14.** A ține mult la cineva, a muri după o persoană. – **15.** (Refl.) A se devora, a se distruge reciproc. – Var. (Trans.) *mînc*. – Mr. *mî(n)c, măc(u), mîncată, mîcare*, megl. *m(ăn)ǫnc, măncari*, istr. *mărăncu*.

Lat. **manucāre*, forma redusă a lui *manducāre*, cf. it. *manucare*, calabr. *manëká*, mai probabil

decît de la **manicāre* (Diez, I, 262; Pușcariu 1022; Candrea-Dens., 1127; *REW* 5592). Cuvînt de uz general (*ALR*, I, 80). Sing. prezentului *mănînc* pare că ar trebui să se explice prin **mănuc* cu infix nazal **mănunc* (după G. Ivănescu, *BF*, I, 161, printr-o încrucișare între *mînc* cu **mănduc*).

Der. *mîncăcios*, adj. (lacom); *mîncare*, s. f. (bucate, feluri); *demîncare*, s. f. (alimente, provizii); *mîncărică*, s. f. (carne înăbușită); *mîncărime*, s. f. (usturime, iritație, frecare a pielii); *mîncat*, s. n. (faptul de a mînca, masă); *mîncător*, s. m. (înv., uzurpator; persoană care mănîncă); *mîncătoare*, s. f. (Arg., gură); *mîncătorie*, s. f. (abuz, prevaricațiune, fraudă); *mîncătură*, s. f. (înv., fraudă, abuz; rozătură; adîncitură); *mîncău*, s. m. (lacom, hulpav); *nemîncat*, adj. (cu stomacul gol; s. m., flămînd; lihnit de foame). **5293**

minciog (-curi), s. n. – Vîrșă de pescuit. – Var. *micioc, mi(n)ciog.*

Rut. *mišok* „sac" (Scriban). Der. din sl. *mesti* „a agita" (Tiktin) pare mai puțin probabilă. În Mold. **5294**

minciună (-ni), s. f. – **1.** Neadevăr. – **2.** Gogoașă. – Mr. *mințună, mințune*, megl. *minciună.*

Lat. **mentitiōnem*, redus la **mentiōnem* (Cipariu, *Principii*, 96; Meyer, *Alb. St.*, IV, 126; Pușcariu 1082; Candrea-Dens., 1136; Pascu, I, 116; *REW* 5508); cf. lat. **mentiondre* > mr. *minciunedzu, minciunare*, megl. *minciun, minciunari.* Der. de la *a minți*, prin intermediul lui **mințiciune* redus ca *putrezi* > *putrejune, repezi* > *repejune*, pare mai puțin sigură, pentru că reducerile sînt numai secundare și tîrzii (cf. *putreziciune, repeziciune*) și nu au eliminat în nici un caz formele întregi (cf. *împuți* > *împuțiciune;* dar nu este urmă de **mințiciune*). – Cf. *minți, desminți.*

Der. *mincinos*, adj. (care spune minciuni); *minciuna*, vb. (Trans., a ticlui, a însăila); *minciunea*, s. f. (gogoașă); *minciunos*, adj. (Mold., care minte); *minciuni*, vb. (Mold., a minți, a înșela). **5295**

mindir (-re), s. n. (Mold.) Saltea de paie. – Mr., megl. *minder.*

Tc. *minder* (Roesler 599; Șeineanu, II, 260; Berneker, II, 59; Lokotsch 1464a; Ronzevalle 165), cf. ngr. μεντέρι, alb., sb. *minder*, bg. *mender*. – Der. *mindirigiu* s. m. (plăpumar, tapițer). **5296**

mîndru (-ră), adj. – **1.** (Înv.) Înțelept, prudent. – **2.** Falnic, orgolios. – **3.** Frumos, drăguț. – Megl. *mțndru.*

Sl. *mądrŭ* „înțelept" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 31; Cihac, II, 197; Byhan 320; Șeineanu, *Semasiol.*, 206; Conev 58), cf. ceh. *moudriti se* „a se înfumura". – Der. *mîndră*, s. f. (iubită, prietenă); *mîndrenie*, s. f. (Trans., frumusețe); *mîndreță* (var. *mîndreață*), s. f. (frumusețe, splendoare; orgoliu, mîndrie); *mîndri*, vb. refl. (a se crede, a fi orgolios; a se făli); *mîndrie*, s. f. (înv., înțelepciune; orgoliu); *înmîndri*, vb. (a inița, a deschide ochii), înv., din sl. *umądriti se; poșmîndri*, vb. (Banat, a socoti), a cărui der. nu este clară; *preamîndru*, adj. (înțelept), din sl. *prěmądrŭ; preamîndrie*, s. f. (înțelepciune), sec. XVI, înv. **5297**

mine, pron. pers. – Formă a cazurilor prepoziționale a pron. de persoana întîi, *eu.* – Mr. *mine* „eu".

Lat. *me*, într-o compunere mai puțin clară (după Philippide, *Principii*, 78 și Candrea-Dens., 533, din lat. **me ne;* după Scriban, din **mene*, prin analogie cu **quene* > *cine*). Probabil e vorba de aceeași formă flexionară care indică acuzativul, în **tatanem* > *tătîne*, v. aici. Înv. se folosea pentru acuzativul fără prepoziție: *cine urăște mine* (Coresi). Cf. *sine.* **5298**

mîneă (-n, mas), vb. – A înnopta, a-și petrece noaptea undeva. – Mr. *amîn, amas, amînare.*

Lat. *manĕre* (Densusianu, *Hlr.*, 193; Pușcariu, 1078; Candrea-Dens., 1128; *REW* 5296), cf. alb. *mënori* (pare să provină din rom.), it. *manere*, prov. *maner*, v.fr. *manoir*, sp. *manir*, port. *maer;* cf. *rămînea.* – Der. *mas*, s. n. (acțiunea de a înnopta; loc pentru înnoptat), mr. *mas*, (după Pușcariu 1079 și Candrea-Dens., 1129, direct din lat. *mansum*). **5299**

mîneă (-c, -ăt), vb. – A se scula devreme. – Megl. *mănicat* „timpuriu".

Lat. *manīcāre* (Densusianu, *Hlr.*, 167; Pușcariu 1084; Candrea-Dens., 1118; *REW* 5300; Rosetti, I, 169), cf. alb. *mëngori* v.umbr. *manecare*, (Gius. Mazzatinti, *Poesie religiose del s. XIV*, Bologna 1881, 15). – Der. *mînec*, s. n. (rar, zori de zi); *mînecare*, s. f. (zori); *mînecat*, s. n. (zori; acțiunea de a mîneca); *mînecătoare*, s. f. (obicei folcloric în ajunul sărbătorii de Sf. Gheorghe). **5300**

mînecă (-ci), s. f. – Parte a îmbrăcămintei care acoperă brațul. – Var. *mînică.* – Mr. *mînică*, megl. *mțnică.*

Lat. *mănīca* (Candrea-Dens., 1124; *REW* 5300; Pascu, I, 119), cf. alb. *mëngë*, it. *manica*, prov., sp., port. *manga*, fr. *manche*. – Der. *mînecar*, s.

n. (tunică, veston, bluzon; manșon); *mînecuță*, s. f. (mînecă; manșetă detașabilă). 5301

minegoci, s. n. – Urcior, tumoare a pleoapei. – Var. *negoci.*

Origine necunoscută. Nici der. din *neg* (Tiktin), nici cea de la un gr. *μυνιάκιον, în loc de μονάχος (Diculescu, *Elementele*, 478) nu par convingătoare. Numai în Banat. 5302

minței (–ie), s. n. – Minologhion. – Mr. *mineu.*

Mgr. μηναῖον (Murnu 37), în parte prin intermediul sl. *mineja*, cf. bg., sb. *minei.* A circulat puțin și forma *minologhion*, s. n. (înv.), din mgr. μηνολόγιον (Gáldi 210). 5303

mîneր (–re), s. n. – Toartă. – Mr. *mîneare*, megl. *mănar.*

De la *mînă*, cu suf. *–er* sau, mai puțin probabil, din lat. *manuarius* (*REW* 5332). 5304

mînge (–gi), s. f. – Balon. – Var. (Bucov.) *mince.*

Sl. *męčĭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 31; Miklosich, *Lexicon*, 393; Cihac, II, 197; Byhan 318; Berneker, II, 42; Conev 104), cf. sb. *mečak*, rus. *mjačĭ*, mag. *mancs.* 5305

mingeac (–curi), s. n. – 1. Vagin. – 2. Damă la jocurile de cărți.

Țig. *minğ* (Graur 170; M. L. Wagner, *BF*, X, 15; Juilland 168), cf. tc. *minca.* Cuvînt de argou. 5306

mîngîia (–i, –at), vb. – 1. A consola, a încuraja. – 2. A dezmierda, a alinta.

Gr. μαγγανεύω „a folosi băuturi fermentate", probabil prin intermediul unui lat. **manganiāre* (Cihac, *Principii*, 146; Șeineanu, *Semasiol.*, 13; Murnu 34; Candrea-Dens., 1131; Diculescu, *Elementele*, 474; Rohlfs, *EWUG* 1291; *REW* 5297; Rosetti, II, 68), cf. calabr. *manganîare* „a sparge, a toci". Der. din sl. *mązati sę* „a se consola" (Cihac, II, 197) nu e posibilă. Cuvînt de uz general, afară de Trans. de N. (*ALR*, I, 235).

Der. *mîngîiere*, s. f. (dezmierdare; consolare); *mîngîietor*, adj. (care mîngîie, consolează); *mîngîios*, adj. (consolator; delicat, afectuos); *nemîngîiat*, adj. (neconsolat); *mîngînietură*, s. f. (consolare), înv., apare în *Palia* de la 1581. 5307

mînie (–ii), s. f. – Supărare, furie.

Lat.pop. *mania*, din gr. μάνια (Pușcariu 1087) cf. alb. *mëni* (Meyer 283; Philippide, II, 647). E dubletul lui *manie*, s. f., din fr. *manie*, cu der. *maniac*, adj., din fr. *maniaque.*

Der. *mînia*, vb. (a irita, a înfuria); *mîniac*, s. m. (dansator, echilibrist), din ngr. μανιακός „nebun", cu fonetismul apropiat de *mînie* (Tiktin), sec. XVIII, înv.; *mîniecie*, s. f. (șarlatanie), înv.; *mînios*, adj. (supărat, înfuriat). 5308

ministru (–ștri), s. m. – Membru al guvernului.

Lat. *minister* (sec. XVIII), și apoi, din fr. *ministre.* – Der. *minister*, s. n., din fr. *ministère; ministerial*, adj., din fr. *ministériel; ministeriabil*, adj. (susceptibil de a ajunge ministru). 5309

mînji (–jesc, –it), vb. – A mîzgăli, a unge, a murdări, a păta.

Origine îndoielnică. Se consideră der. din sl. *mažati, mažǫ* „a unge" (Miklosich, *Lexicon*, 359; Cihac, II, 185; Miklosich, *Slaw. Elem.*, 29; Tiktin; Conev 96), cf. sl. *maža* „unsoare", rus. *mažatĭ, mažnutĭ* „a unge cu grăsime"; dar fonetismul e greu de explicat (cf. der. sl. *pomažiti* > *pomăzui*). Poate ar trebui să se pornească de la *mîzgă*, cum a sugerat Tiktin, prin intermediul unui der. verbal. **mîzgi.* – Der. *mînjală*, s. f. (unsoare, zugrăveală; var amestecat cu pămînt; clei; apretare, un anumit clei de apretat cînepa); *mînzală*, s. f. (Mold., scrobeală), unde apare mai clar legătura cu sl.; *mînjoală*, s. f. (Trans., unsoare, grăsime); *mînjălău* (var. *mînzălău*), s. m. (Mold., băiat de spălătoreasă), încrucișare între *mînji* „a săpuni" cu *măngălău*; *mînzăli*, vb. (a se mînji); *mînzăleală*, var. *mînzălitură, mînjitură*, s. f. (pată, murdărie, grăsime); *pămînzalcă*, s. f. (Munt., scrobeală pentru firele de bumbac; Munt., curea care leagă fuiorul de furcă), în loc de **pomînzalcă; tămînji*, vb. (Mold., a mînji), cu pref. *tă–* puțin clar, cf. *tămînda; tămînjer*, s. n. (băț), poate prin încrucișare cu *tău(n)jer*, cf. *mînjălău.* – Cf. *mîsgăli.* 5310

mință (–te), s. f. – Plantă (Mentha piperita, Mentha cripsa). – Mr. *mentă.*

Sl. *męta*, în loc de *męt̨va* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 31; Byhan 319; Tiktin; Conev 44; Candrea; Berneker II, 44). Mai puțin probabil der. din lat. *menta* (Koerting 6190; Pușcariu 1089), din gr. μίνθα (Diculescu, *Elementele*, 482) sau din mag. *menta* (Pușcariu, *Dacor.*, VII, 117). E dubletul lui *mentă*, s. f., din fr. *menthe.* 5311

minte (–ți), s. f.— Înțelegere, spirit, inteligență, rațiune. – Mr. *minte*, megl. *minti.*

Lat. *mentem* (Pușcariu 1090; Candrea-Dens., 1132; *REW* 5496), cf. alb. *mënt* (Philippide II, 647), it., sp., port. *mente*, prov., fr., cat. *ment.* – Der. *mintos*, adj. (inteligent, înțelept, cu minte); *aminte*, adv. (în minte, în memorie), mr. *aminte; aminti*, vb. (a-și aduce în memorie; a menționa); *amintire*, s. f. (aducere-aminte; memorie); *amintitor*, adj. (care amintește); *cuminte*, adj. (înțelept,

agil, prudent, avizat), cu prep. *cu; cumințí*, vb. (a fi cuminte); *cumințenie* (var. *cumințíe*), s. f. (prudență, înțelepciune, înțelegere); *mintesc*, adj. (înv., mintal); *cumințesc*, adj. (înțelept). **5312**

minteán (-éne), s. n.— Surtuc, haină. – Mr. *mindan*.

Tc. *mintan* (Șeineanu, II, 260; Lokotsch 1571; Ronzevalle 165); mai puțin probabilă der. din mag. *mente* (Cihac, II, 515). **5313**

mínten, adv. – Imediat, ca urmare. – Var. *minteni, mintenaș*.

Mag. *menten* (Cihac, II, 515; Gáldi, *Dict.*, 145). În Trans. **5314**

mínți (-t, -ít), vb. – A spune minciuni. – Megl. *mint*, istr. *mintu*.

Lat. *mentīre* (Pușcariu 1088; Candrea-Dens., 1135; *REW* 5510), cf. it. *mentire*, prov., fr., cat., sp., port. *mentir*. Cf. *minciună*. – Der. *neminșít*, adj. (care nu a fost dezmințit nici contrazis); *desmínți*, vb. (a contrazice), format după fr. *démentir; mințítor*, adj. (mincinos), cuvînt rar, formație internă a rom., pe care *REW* 5511 o derivă din lat. *mentitor*. **5315**

mîntuí (-uésc, -ít), vb. – **1.** A salva. – **2.** A răscumpăra, a elibera. – **3.** A termina, a sfîrși. – **4.** (Refl.) A se salva, a se lecui. – **5.** (Refl.) A se elibera, a se izbăvi. – **6.** (Refl.) A se termina, a se sfîrși.

Mag. *menteni*, din *ment* „liber" (Miklosich, *Fremdw.*, 110; Cihac, II, 515; Weigand, *Jb.*, XIII, 111; Tiktin; Iordan, *Dift.*, 138; Berneker, II, 37; Gáldi, *Dict.* 94), poate prin intermediar sl., cf. sb., cr., slov. *mentovati*.

Der. *mîntuială*, s. f. (bun sfîrșit, izbăvire; adv., fără grijă, dat rasol); *mîntuință*, s. f. (izbăvire, răscumpărare); *mîntuitor*, adj. (salvator). **5316**

minúne (-ni), s. f. – Miracol, minunăție.

Origine îndoielnică. Se consideră der. din lat. *mirări*, prin intermediul unei forme **miriōnem* (Candrea-Dens., 1138; Candrea; Spitzer, *BL*, XIV, 48); dar această formă nu a fost confirmată de nici un alt rezultat rom. și nici nu e sigur că rezultatul rom. ar fi corect. După Pușcariu 1094, din *a mira*, prin intermediul unui der. **mirune*. Crețu 348 se gîndea la lat. *mirabilia*, imposibil din punct de vedere fonetic, și Koerting 6205 la **mirabilionem*. Poate deverbal din **miruna*, der. expresiv de la *mira*, ca *clăti(na), ruși(na), tîmpi(na)*.

Der. *minuna*, vb. (a se mira; refl., a se uimi, a fi uluit); *minunat*, adj. (miraculos; de mirare, grozav); *minunăție*, s. f. (miracol, minune). **5317**

minút (-te), s. n. – Unitate de timp formată din 60 de secunde. – Var. (înv.) *minunt, minută*. Mr. *minut(ă)*.

Lat. *minutus* (sec. XVII), cf. ngr. μινούτο, fr. *minute*. – Der. *minutar*, s. n. Cf. *mărunt*. **5318**

mînz (-nji), s. m. – **1.** Căluț, măgăruș, cîrlan. – **2.** Băiat, flăcău. – **3.** Fibrele de la urzeală care nu intră în pieptenele războiului. – Mr. *mîndzu*, megl. *mọndz*.

Probabil de la un iliric **mandus* sau **manzus*, corespunzător lat. *mannus* „căluț, ponei", cf. mesap. *Jupiter Menzana* căruia i se sacrificau caii, alb. *mës*, pl. *mëzë*, sard. *mandzu*, it. *manzo* „vițel" (Meyer 276; Philippide, II, 723; Tiktin; *REW* 5298; Rosetti, II, 58 și 119; H. Krahe, *Die Sprache der Illyrier*, I, Wiesbaden 1955, 103; Battisti, III, 2357). Pentru originea ilirică a lat. *mannus*, cf. Meillet (înainte se considera de origine celtică, cf. Treimer, *Mitt. Wien*, I, 311; după Thurneysen, *Keltoromanisches*, 32, schimbul *nn* > *nd* ar fi celtic, ipoteză puțin sigură). Origine dacică (Hasdeu, *Col. lui Traian*, 1877, 522), anterior indoeurop. (Lahovary 334) sau lat. (**mandus*, din *mandĕre* „a mesteca", Pușcariu 1092), nu par probabile. Sensul primitiv al lui **mandus* pare să fi fost „înțărcat", cf. basc. *mando* „catîr" și „sterp", sp. *mañero* „sterp" (Corominas, III, 251).

Der. *mînză*, s. f. (iapă, măgăriță); *mînzat*, s. m. (tăuraș); *mînzată*, s. f. (Maram., vacă fără vițel de lapte); *mînzăți*, vb. (despre vaci, a rămîne fără vițel); *mînzățiș*, s. n. (turmă tînără); *mînzălău*, s. m. (tăuraș; s. n., fibră care nu intră în pieptenele războiului); *mînzare*, s. f. (oaie mulgară); *mînzărar*, s. n. (despărțitură a tîrlei, în care se închid oile cu lapte; s. m., cioban); *mînzesc*, adj. (propriu mînjilor); *mînzește*, adv. (ca mînjii, se zice despre un rîs fortat, în care se arată dinții); *mînzoc* (var. Bucov., *mînzac*), s. m. (cal tînăr); *mînzulică*, s. f. (joc de ajun); *mînzărărit*, s. n. (rație de caș ce se include în plata anuală a unui mînzărar). – Din rom. *mînzare* provine bg. *mandzara* (Capidan, *Raporturile*, 208); și probabil din *mînzat*, alb. *mëzat* (Philippide, II, 723). **5319**

miór, s. m. – Miel de doi ani. – Mr. *miliur*, megl. *mil'or*.

Din *miel*, cu suf. *-or* (Tiktin; Rosetti, *BL*, V, 56; Rosetti, *Mélanges*, 174). Der. de la un lat. **agnelliolus* (Pușcariu 1093; Candrea-Dens., 1101; Candrea), deși posibilă, nu pare o ipoteză necesară. – Der. *mioară*, s. f. (oiță, mielușea); *miorar*, s. m. (păstorel, ciobănaș); *strămior*, s. m. (miel de doi ani). – Din rom. provin ngr. μηλιόρα sau μηλιόρι (Meyer, *Neugr. St.*, II, 76), alb. *miljorë, miljuar, milljora* (Meyer 278), ngr. din

Sarakatchan *mbl'or(a)* (Höeg 111), mag. *mióra, millóra* (Edelspacher 19; Candrea, Elemente, 405). **5320**

miorc, interj. – Imită orăcăitul broaștei, precum și scîncetul copiilor mici. – Var. *miorț; miorlau,* interj. (mieunat).

Creație expresivă, cf. *miau.* – Der. *mioarcă* (var. Banat *mioarcă*), s. f (broască); *miorcăi,* (var. *miercăi, miorțăi, mierțăi*), vb. (a orăcăi, a scînci); *miorcăială* (var. *miercăială, miorțăială, mierțăială*), s. f. (scîncet); *miarță,* s. f. (țîngău, copil plîngăcios); *miorlăi* (var. *mierlăi*), vb. (a mieuna; a plînge cu glas subțire; a se alinta, a se fandosi); *miorlăit,* s. n. (mieunat); *miorlăială* (var. *miorlăitură*), s. f. (mieunat); *miorlăitor,* adj. (care miorlăie); *miorcoti,* vb. (a scînci); *miorcoteală,* s. f. (scînceală). **5321**

mir (–ruri), s. n. – 1. Balsam de uns. – 2. Untdelemn sfințit. – 3. Frunte. – Mr. *mir.*

Mgr. μύρον (Roesler 572; Mumu 37), în parte prin intermediul sl. *miro,* cf. bg., rus. *miro,* – Der. *mirui,* vb. (a unge cu mir), din sl. *mirovati* < mgr. μυρώνω; *mirodie,* s. f. (înv., aromă) din mgr. μυροδία „parfum", sl. (bg.) *mirodija; mirodenie,* s. f. (aromă; vioară-de-noapte, nopticioasă, Hesperis tristis), din cuvîntul anterior; *mironosiță,* s. f. (femeie care a uns cu smirnă corpul lui Iisus; fandosită, ipocrită), din sl. *mironosica,* Cf. *mireasmă, miros, mire.* **5322**

mir, s. n. – Lume, societate (în opoziție cu viața monahală).

Sl. *mirŭ* (Cihac, II, 197; Tiktin; Conev 86). – Der. *mirean,* adj. (lumesc, de societate; s. m., laic), din sl. *mirěninŭ; mirenesc,* adj. (de lume); *mirenie,* s. f. (lume, statut de laic). **5323**

mîr, interj. – Reproduce lătratul cîinelui.

Creație expresivă. – Der *mîrîi,* vb. (a lătra), cf. gr. σμαραγείν; *mîrîială,* s. f. (lătrat); *mîrîit,* s. n. (lătrat); *mîrîitor,* adj. (care latră); *mîrîitură,* s. f. (lătrat). **5324**

mira (–r, at), vb. refl. – 1. (Trans.) A vedea de, a avea grijă. – 2. (Înv.) A considera, a se îndoi, a crede, a socoti. – 3. A fi uimit, a se minuna. – Var. (Mold.) *miera.* Mr. *mir, mirare,* megl. *m(ń)ir, m(ń)irari,* istr. *mir.*

Lat. *mirāre,* formă vulgară în loc de *mirāri* (Pușcariu 1094; Candrea-Dens., 1137; *REW* 5603), cf. it. *mirare,* prov., cat., sp., port. *mirar,* fr. *mirer,* alb. *mërej* (Philippide, II, 648). Ipoteza după care forma reflexivă din rom. se datorează unei încrucișări cu sl. *čuditi se* (Pușcariu, *Lr.,* 277) este inutilă, cf. sp. *admirarse.* Explicația lui *miera* pornind de la un lat. **meror* (Graur, *BL,* V, 70) este dubioasă. – Der. *mir,* s. n. (rar, uimire, mirare); *miraz,* s. n. (Olt., Trans., mirare, uimire), probabil datorită confuziei cu *miraz* „moștenire"; *mirăzenie,* s. f. (Trans., mirare, uimire). **5325**

mirac (–ci), s. m. – Băiat, flăcău.

Mgr. μειράκιον (Tiktin). Sec. XVII, înv.; pare cultism. **5326**

miraz (–zuri), s. n. – Ereditate. – Mr. *miraze,* megl. *miraz.*

Tc. *miras,* din arab. *mīrāṯ* (Miklosich, *Türk. Elem.,* II, 128; Lokotsch 1467a; Berneker, I, 60), cf. ngr. μιράσι, bg., sb. *miraz.* **5327**

mîrced (–dă), adj. – Veștejit, ofilit.

Lat. *marcidus* (Pușcariu 1095; Candrea-Dens., 1129; cf. *REW* 5346; Rosetti, I, 160), cu fonetismul alterat datorat tratamentului expresiv, ca efect al unei false analogii cu *mîlc, mîrc.* – Der. *mîrcav,* adj. (Trans., moale; epuizat), cu schimb de suf.; *mîrcezi,* vb. (a se veșteji); *mîrcaviță* (var. *mîlcaviță, mălcaviță*), s. f. (Banat., Olt., reumatism); *mălcoz,* s. n. (Trans., o anumită boală a turmei). – Cf. *vîlced.* **5328**

mire (–ri), s. m. – Bărbat în ziua sau în preajma căsătoriei.

Origine îndoielnică. Trebuie să se țină cont că acest nume se obișnuiește a se da bărbatului numai în timpul ceremoniei nupțiale. Presupunem că-i vorba de un cuvînt derivat din mgr. μύρον „unsoare, mir", cf. *mir,* de ex., de la μυρόεις „miruit" f. μυρόεσσα > *mireasă.* Este știut, de fapt, că ceremonialul nunții ortodoxe diferă de cel al bisericii catolice, mai ales în privința impunerii unei coroane; și că, pe de altă parte, încoronarea nu se concepe fără mir sau ulei sfințit. În timpul încoronării matrimoniale nu există ulei, dar se obișnuiește să se schițeze cu degetele, pe fruntea mirelui, gestul ungerii, care probabil era real în biserica primitivă; de aici echivalența semantică de „uns" – „încoronat" – „însurat", cf. ngr. στεφανώνω „a încorona" și „a căsători".

Der. general admisă, din lat. *miles* „soldat" (P. Papahagi, *Notițe,* 36; Tiktin; *REW* 5568; Spitzer, *REB,* I, 270; Rosetti, I, 169) este dificilă semantic (cf. Graur, *BL,* V, 105), dar cf. *voină.* Celelalte ipoteze nu sînt mai convingătoare: din dacă (Hasdeu, *Col. lui Traian,* 1873, 110); din tc. *amir* „șef", cf. mr. *amiră* „împărat" (Pascu, II, 108); din cuman. *mir* „principe" (Philippide, II, 378), care reprezintă aceeași ipoteză; din lat. *miles,* și calc semantic din bg. *voino* (Skok, *Arch. slaw. Phil.,* XXXVII, 83); dintr-un lat. **milex* < gr. μεῖραξ „adolescent" (Diculescu, *Elementele,* 492);

anterior indoeurop. (Lahovary 336). Cuvînt care lipseşte numai în Banat şi Olt. (*ALR*, I, 254).

Der. *mirel*, s. m. (Trans. de S., mire); *mireasă*, s. f. cuvînt rar în Banat (*ALR* I, 255). Din rom. provine mag. *myirásza* (Edelspacher 20). **5329**

mireąsmă (–ęsme), s. f. – **1.** Parfum, miros bun. – **2.** Aromă, substanţă aromatică. – Var. (înv.) *mirizmă*. Mr. *anurismă*, megl. *mirizmă*.

Mgr. μύρισμα, în parte prin intermediul sl. *mirizma*. – Der. *miroznă* (var. *miroasnă*), s. f. (Mold., parfum), încrucişare a lui *mireasmă* cu *miros; miresmi* (var. *înmiresmi, înmiresma*), vb. (a parfuma). Cf. *mir, miros*. **5330**

mirje (–ji), s. f. – Fisc.

Tc. *miri* (Şeineanu, III, 81; Tiktin). Sec. XVIII, înv. **5331**

mjriște (–ti), s. f. – Teren după recoltare. – Var. (Trans.) *miriştină*.

Bg. *meríšte* (Berneker, II, 37; Conev 68; Candrea) din tc. *mera*, cf. *merea*. Mai puţin probabilă der. din sl. *mirŭ* (Capidan, *RF*, II, 280). **5332**

mîrlj (–lęsc, –jt), vb. refl. – A se împreuna, a se împerechea (numai despre oi şi capre). – Mr. *mîrlire*, megl. *mărles, mărliri*.

Bg. *mărlja* (Conev 57; Candrea; Capidan, *Dacor.*, V, 473), cf. slov. *mrlit* (Bogrea, *Dacor.*, IV, 832). Ideea de la un lat. **mellīre*, în loc de **agnellīre* (Lambrior 107; Philippide, *Principii*, 147) este imposibilă, ca şi cea de la un sl. *mrŭkati* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 30). – Der. *mîrlaci*, s. m. (berbec de sămînţă), din bg. *mărlač* (Conev 57); *mîrlan*, s. m. (dobitoc, grosolan, necioplit) pe care Giuglea, *LL*, I, 166, îl pune în legătură în mod echivoc cu lat. *mās* şi sp. *marón*, cf. bg. *mîrlenie* „copulaţie" (după Scriban, de la *mîr*, cu sensul de „persoană care bodogăneşte"); *mîrlit* s. n. (copulaţie a oii sau a caprei); *mîrlită*, s. f. (oaie aptă de împerechere). **5333**

mirosj (–s, –jt), vb. – **1.** A exala miros. – **2.** A percepe mirosul. – **3.** A adulmeca. – Var. *amirosi, (a)mirosesc*. Megl. *mirises, mirisiri*.

Mgr. μυρόνω, aorist ἐμύρωσα „a parfuma" (Graur, *BL*, IV, 102; Puşcariu, *Lr.*, 260), cf. v.sb. *mirisati* (Vasmer, *Gr.*, 99), bg. *mirisati, mirosati* (sec. XVII). Der. din sl. (Tiktin; Candrea) nu e o ipoteză necesară. Completat de *amirosi*, este un cuvînt de uz general (*ALR*, I, 77). – Cf. *mir*.

Der. *miros*, s. n. (odor, parfum; olfacţie), postverbal, sau direct din mgr. μύρωσις „ungere" (Roesler 573; Murnu 37); *miroseală*, s. f. (înv., mir; odor, parfum); *mirosenie*, s. f. (înv., *mir;* înv., parfum); *miroseaţă*, s. f. (parfum); *mirositor*, adj. (parfumat, odorant). **5334**

mîrşav (–vă), adj. – **1.** Debil, slab, neputincios. – **2.** Josnic, mîrşav, ticălos.

Sl. *mrŭšavŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 30; Cihac, II, 187; Şeineanu, *Semasiol.*, 209), cf. bg. *măršav*, sb. *mršav*, ceh. *mršavy*. – Der. *mîrşevie*, s. f. (ticăloşie, josnicie); *mîrşevesc*, adj. (ticălos, josnic); *mîrşeveşte*, adv. (josnic; prin trădare); *mîrţină* (var. *mărţină*), s. f. (cadavru, măruntaie), din sl. *mrŭcina*, cf. sb. *mrgina*, cr., slov. *mercina* şi bg. *mărša* (> mr., megl. *mărşă* „cadavru"); *mîrţoagă*, s. f. (gloabă), cu suf. *–og* (Cihac, II, 187; Conev 57; Densusianu, *GS*, I, 349), cuvînt pe care Diculescu 176 îl lega de v.germ. *mariha, marha* > germ. *Mähre* „gloabă, mîrţoagă", şi pe care Lahovary 335 îl duce spre o epocă anterioară indoeurop. **5335**

mirt (–ţi), s. m. – Arbust ornamental (Myrtus communis). – Var. *mirtă*.

Lat. *myrtus* (sec. XIX). Cf. *mirsină*, s. f. (mirt), înv., din ngr. μυρσίνη (Tiktin). **5336**

miruj (–uęsc, –jt), vb. – (Trans.) A cîştiga, a profita. – Var. *merui*.

Mag. *nyerni* (Cihac, II, 515). – Der. *mirişug*, s. n. (Trans., cîştig, profit, utilitate), din mag. *nyereség*. **5337**

mîrząc (–ci), s. m. – Nobil sau şef al tătarilor.

Tc. *mirza* (Şeineanu, II, 260). – Der. *mîrzăcjă*, s. f. (nevastă de şef tătar); *mîrzăcie*, s. f. (noblеţe tătară). Sec. XVII, înv. **5338**

mîş–. — Radical care pare să exprime ideea de bîzîială, sau de mişuneală sau cea de pîlpîială.

Creaţie expresivă, paralelă cu *fiş, hîş*. – Der. *mîşăi*, vb. (Olt., despre cîini, a adulmeca); *mîşcîi*, vb. (Munt., a se bălăbăni); *mişui*, vb. (a furnica, a pui); *mişuna* (var. *mişina*), vb. (a furnica, a fierbe), a cărui identitate cu cuvîntul anterior este evidentă (fără îndoială, Cihac, II, 198, îl explică prin sl. *měsiti* „a amesteca", cf. Tiktin; Drăganu, *RF*, II, 298, prin sl. *myšĭ* „şoarece"; şi Puşcariu 1098; Candrea-Dens., 1141; Candrea; Scriban; Spitzer, *BL*, IV, 48, prin lat. **messionāre* „a recolta"); *mişuială*, s. f. (furnicare); *mişină* (var. *mişună*, Mold. de S. *mişnă*), s. f. (abundenţă; furnicare; grămadă, morman; provizii, rezerve; furnicar), cuvînt pe care Puşcariu 1098 îl deriva în mod echivoc dintr-un lat. **mistiōnem* şi Candrea-Dens., 1140, din *messiōnem;* cf. *REW* 5620; *mişun* (var. *mişunel*), s. m. (hîrciog, Cricetus frumentarius); *mişenită*, s. f. (Mold., furnicare; furnicar). Cf. *muşuroi*. **5339**

misądă (-de), s. f. – Căptușeală de blană.

Ngr. μισάδι „jumătate" (Cihac, II, 672; Scriban). 5340

mișcą (-c, -ąt), vb. – 1. A muta, a agita. – 2. A impresiona, a înduioșa. – 3. A se pune în mișcare. – Megl. *micicari.*

Origine îndoielnică. Pare să provină din lat. *mīscīre* „a agita" (> sp. *mecer*, cf. Corominas, III, 315), prin intermediul unui der. de tipul **mīscīcāre*, al cărui rezultat normal ar fi **mișĭccare*, cf. megl. Der. directă din lat. *miscēre* (Philippide, *Principii*, 48), din **micīcāre* în loc de *micāre* (Candrea, *Rom.*, XXXI, 313), sau din sl. *mykati sę* „a parcurge, a străbate" (Cihac, 177) nu pare posibilă. – Der. *mișcăcios*, adj. (mobil); *mișcare*, s. f. (agitare; emoție); *mișcător*, adj. (mobil). Cf. *nișcorici.* 5341

mișcă (-ște), s. f. – Batistă legată cu care se dau lovituri la mîini, într-un joc de copii.

Bg. *mĭška* „șoarece" (Candrea). 5342

mischeț, s. n. – Varietate de struguri tămîioasă. – Var. *mișchet.*

Tc. *misket*, din per. *mušk* (Șeineanu, II, 261; Berneker, II, 62), cf. bg. *misk.* 5343

mischie (-ii), s. f. – Oțel. – Var. *mischiu, muschi(u).*

În loc de **demischie*, din sb. *demiskija* și acesta din gr. δαμίσκιον, tc. *demıskı* „din Damasc" (Bogrea, *Dacor.*, I, 264). Relația cu tc. *mıskal* „oțel tare pentru ascuțit" (Șeineanu, II, 261; Candrea; Scriban) pare dubioasă. 5344

mișculă (-le), s. f. – Scoruș.

Ngr. μούσκουλον „moșmon" (Cihac, II, 676). Sec. XIX, înv. 5345

mișel (-eą), adj. – 1. Sărac, mizer, nenorocit. – 2. Mizerabil, josnic, mîrșav. – 3. Laș.

Lat. *mīsellus* (Pușcariu 1097; Candrea-Dens.; 1078; *REW* 5607), cf. it. *misello*, prov., v.fr. *mesel* „lepros", cat. *mesell*, v.sp. *mesillo.* Pentru semantism, cf. sp. *miserable* și Șeineanu, *Semasiol.*, 202.

Der. *mișeli* (var. *mișela*), vb. (a se plînge; a defăima, a ponegri, a terfeli); *mișelame*, s. f. (înv., sărăcime); *mișelătate*, s. f. (înv., ticăloșie, mizerie); *mișelesc*, adj. (mîrșav, laș); *mișelește*, adv. (josnic); *mișelie*, s. f. (înv., sărăcie, mizerie; josnicie; lașitate); *mișelnic*, adj. (josnic); *mișelos*, adj. (înv., josnic, mîrșav). 5346

mîsgăli (-lęsc, -ąt), vb. – A mînji; a murdări, a păta. – Var. *mîzgăli, smîngăli, măsgăli*, (Trans. de N.) *mozgoli.*

Creație expresivă, cf. *mînzăli* „a mînji", *mîgăli* „a se chiorî, a se uita mult la ceva", *morfoli* „a murdări" etc. S-a presupus o relație cu pol. *mazgáć* „a unge", din sl. *mazati* „a unge" (Cihac, II, 185; Candrea); cu rut. *markaliti* (Bogrea, *Dacor.*, IV, 833); cu rut. *mazguljati* (Scriban), care trebuie să provină din rom.; sau un der. din lat. **exmaculāre* cu infix (Buescu, *RPF*, III, 256). – Der. *mîsgăleală*, s. f. (pată); *mîsgălitură*, s. f. (mînjeală; pată); *mîsgălici*, s. m. (conțopist, poetastru). 5347

Misir, s. m. – Egipt. – Mr. *Misirire*, megl. *Măsqr.*

Tc. Mısır, din ebr. *mișrî* (Miklosich, *Türk. Elem.*, II, 126; Șeineanu, II, 261; Meyer, *Neugr. St.*, II, 40; Lokotsch 1473; Berneker, II, 61). – Der. *misir*, s. m. (cal arăbesc; înv., monedă turcă, în 1821 valora 7 taleri); *misirliu*, s. m. (guguștiuc). Cf. sp. *mezarí* (Corominas, III, 310). 5348

misiț (-ți), s. m. – 1. Agent de schimb. – 2. Intermediar, traficant.

Ngr. μεσίτης (Berneker, II, 39; Tiktin), cf. bg., alb. *mesit.* – Der. *misitie*, s. f. (ocupația misitului; trafic, mai ales de influență), din ngr. μεσιτία; *misiti*, vb. (a interveni, a face trafic), din ngr. μεσιτεύω. 5349

mișiță (-țe), s. f. – Braț.

Sl. *myšĭca.* Legătura cu *mișină* stabilită de Drăganu, *RF*, II, 297 este îndoielnică. Sec. XVI, înv. 5350

mișmaș (-șuri), s. n. – 1. Talmeș-balmeș, bălmăjeală, amestecătură. – 2. Vin amestecat cu sifon.

Germ. *Mischmasch* (Tiktin). 5351

mișto, adj. – (Arg.) Drăguț, frumos.

Țig. *mĭšto* „bun" (Graur 171; Juilland 168), cf. țig. sp. *mĭštó* „bun" (Clavería 159). 5352

mistragancă, s. f. – Varietate de oaie. – Var. *mistrugancă.*

Probabil deformație a rus. *Astrachanskii* „din Astrakan". După Candrea, ar fi un der. din *mistreț.* 5353

mistreț (-eață), adj. – Ambiguu, promiscuu.

Lat. *mīxtĭcius* (Candrea, *Conv. lit.*, XXXIX, 1132; Candrea, *Éléments*, 16; Candrea-Dens., 1087; Tiktin), cf. sp. *mestizo.* Se zicea și se mai zice încă despre tot ce aparține în același timp la două rase sau naturi diferite (*timp mistreț*, timp nedeterminat, între bun și rău); sau despre plante ori despre animale sălbatice care aparțin unei specii cultivate sau domestice (*măr mistreț*, măr păduret; *porc mistreț*, „porc sălbatic" sau „de pădure"). Pentru infixul *r*, cf. abruz. *ammistricari* față de rom. *amesteca.* Ipoteza unui lat. **mix-*

turicius (Puşcariu, *Dacor.*, VII, 478) nu e necesară. Der. din alb. *mistrec* „pitic" (Şeineanu, *Création métaphorique*, II, 1905, 92) nu e admisibilă; din contră, alb. trebuie să provină din rom. (Capidan, *Dacor.*, VII, 154). – Der. *mistricioniu*, adj. (Banat, hibrid); *mistriţat*, adj. (Olt., hibrid; amestecat). 5354

mistrie (–ii), s. f. – **1.** Unealtă de zidărie. – **2.** (Arg.) Briceag de bărbierit. – Mr. *mistrie*, megl. *mistriiă*.

Mgr. μυστρί, din gr. μύστρον „lingură" (Berneker, II, 62; Tiktin; Vasmer, *Gr.*, 99; Rosetti, II, 65); cf. alb. *mistri*, bg., sb., cr. *mistrija*. 5355

mistuì (–uęsc, –ìt), vb. – **1.** A digera. – **2.** A consuma, a devora. – **3.** A suprima, a anihila. – **4.** A ţine ascuns, a face să dispară. – Var. *amistui*.

Mag. *emészteni* (Cihac, II, 516; Tiktin; Mîndrescu 173; Gáldi, *Dict.*, 83). – Der. *mistuitor*, adj. (devorator, vorace). 5356

misurcă (–ci), s. f. – Coif.

Pol. *misiurka* (Tiktin). Sec. XVII, înv. 5357

mìţă (–ţe), s. f. – Şperţ, bani care servesc pentru a da şperţ.

Sl. *myto* „recompensă" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 30; Cihac, II, 198), cf. sb., cr. *mit(o)*, pol., rus. *myto*. – Der. *mitariu*, s. m. (înv., persoană coruptă); *mitui*, vb. (a da mită); *mituială*, s. f. (şperţuire); *mitărnicie*, s. f. (înv., şperţ). 5358

mìţă (–ţe), s. f. – **1.** Smoc de lînă sau de păr. – **2.** Lînă de miel netunsă. – **3.** Smoc de păr la pintenul călăreţilor. – Var. *miţ*. Mr. *ńiţ*.

Origine îndoielnică. Se consideră în general drept der. de la un lat. **agnicius* „de miel" (Candrea-Dens., 1142; Candrea; Pascu, *Beiträge*, 11; Pascu, I, 134), der. care pare posibilă, dar nu suficientă pentru a explica toate accepţiile cuvîntului. Poate că este în loc de **niţă* şi vine din lat. *inituum*, cf. reg. *nízulu* „fir", catan. *nízzulu* „fir" (*Rom. Forsch.*, LXIV 417). Der. din pol. *jagnięcy* „de miel" (Cihac, II, 199), din lat. *mica* „fragment" (Tiktin) sau din *mîţă* „pisică" (*REW* 5557) pare îndoielnică.

Der. *miţui* (var. *miţi*), vb. (a tunde mieii pentru prima oară); *miţuit*, s. n. (tunsul mieilor); *miţos*, adj. (cu multe miţe), care nu are nici o legătură cu *mîţă* (Puşcariu, *Jb.*, XI, 54; *REW* 5557). 5359

mîţă (–ţe), s. f. – Pisică. – Megl. *maţă*.

Creaţie expresivă, comună multor idiomuri, cf. it. *micio*, v.fr. *mite*, sp. *miz(o)*, germ. *Mieze*, bg., sb., cr. *maca* (de unde megl., ngr. μάτσιον, alb. *matsë*), v. Diez, I, 276; Cihac, II, 190; Meyer 263; Şeineanu, *Semasiol.*, 177; Berneker, II, 1; *REW* 5557.

Der. *mîţ*, s. m. (pisoi); *mîţesc*, adj. (de pisică); *mîţan*, s. m. (pisoi, cotoi); *mîţeşte*, adv. (ca pisicile); *mîţişor*, s. m. (creangă de salcie în floare, serveşte drept ramură de palmier în Duminica Floriilor); *mîţos*, adj. (capricios). – Din rom. provine mag. *móca* (Edelspacher 19). 5360

mìţră (–re), s. f. – Tocă purtată de prelaţi.

Gr. μίτρα, parţial prin intermediul sl. *mitra* (Murnu 38; Tiktin; Conev 108). – Der. *mitrofor*, adj. (cu mitră), din mgr. μιτρόφορος (Gáldi 211). 5361

mìţră (–re), s. f. – Matrice, uter. – Mr. *mitră*.

Ngr. μήτρα. – Der. *mitral*, adj., din fr. *mitral*; *mitropolie*, s. f. (biserică ortodoxă cu rang superior episcopiei), mr. *mitropule*, din mgr. μητρόπολις, parţial prin intermediul sl. *mitropolija* (Vasmer, *Gr.*, 100); *mitropolit*, s. m. (arhiepiscop în ierarhia ortodoxă), din mgr. μητροπολίτης (Murnu 38); *arhimitropolit*, s. m. (arhiepiscop principal); cu gr. ἀρχί- „super"; *metropolă*, s. f. (capitală), din fr. *métropole*; *metropolitan*, adj. (al capitalei). 5362

mìzză (–ze), s. f. – Suma depusă de jucător.

Fr. *mise*, cf. ngr. μίζα – Der. *miza*, vb. (a ponta), din fr. *miser*. 5363

mîzdă (–de), s. f. – **1.** Recompensă, salariu, retribuţie. – **2.** Mită, cîştig necinstit. – **3.** Aldămaş, bacşiş, dare. – Var. *mâzdă*, *mâzdea*.

Sl. *mizda* „recompensă" (Miklosich, *Lexicon*, 388; Cihac, II, 191). Sec. XVII, înv. – Der. *mîzdelnic*, adj. (înv., corupt); *mîzdi* (var. *mâzdi*, *mâzdui*), vb. (a corupe), înv. 5364

mîzgă, s. f. – **1.** Sevă, suc. – **2.** Sacîz, răşină secretată de lemn. – **3.** Substanţă vîscoasă în general. – **4.** Nămol, glod. – **5.** Flegmă, mucozitate. – **6.** Mucegai. – Mr. *mîzgă* „nămol".

Sl. *mezga* „sevă" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 31; Cihac, II, 191; Berneker, II, 54; Conev 51), cf. bg. *mâzgá*, cu sensul de „sevă". – Der. *mîzgos*, adj. (plin de sevă, de suc; vîscos, lipicios). 5365

mlăcă (–ăci), s. f. – Mocirlă, mlaştină.

Sb., rut. *mlaka* (Tiktin). În Olt. şi Banat. – Der. *mlăcos*, adj. (mocirlos); *mlaştină*, s. f. (mocirlă), probabil în loc de **mlaciştină*, din pl. sau mai curînd de la un dim. **mlačka* (după Scriban, de la un sl. **mlaščina*; după Puşcariu, *Conv. lit.*, XXXVIII, 463, din alb. *mlašk*, cf. Philippide, II, 724; după Conev 40, din sl. *mlaština*, care nu ne e clar); *mlăştinos*, adj. (mocirlos); *mlaştiniţă*, s. f. (plantă, Epipactis palustris). 5366

mlądă (-ăzi), s. f. – Dumbravă.

Sl. *maldŭ* „tînăr" (Cihac, II, 199; Tiktin), cf. sb., cr. *mlad* „tînăr". – Der. *mlădiu*, adj. (flexibil, elastic), cu suf. *-iu* (după Conev 49, din bg. *mlazdĭ*); *mlădios*, adj. (flexibil); *mlădia* (var. *înmlădia*), vb. (a se undui, a se pleca); *înmlădiere*, s. f. (unduire); *mlădoacă* (var. *mlădoagă*), s. f. (Olt., vargă), din bg. *mladoka* (Iordan, *Dift.*, 215; Pascu, *Suf.*, 226); *mlădiță*, s. f. (vlăstar, lăstar, odraslă), din sl. (bg., sb., slov.) *mladica* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 30; Diez, I, 444; Berneker, II, 72; Conev 51; Vaillant, *BL*, XIV, 10); *mlaje*, s. f. (varietate de salcie, Salix viminalis; nuia de răchită), din bg. *mlažja* (Candrea; Scriban), sau din pl. lui *mladă*, prin intermediul unui nou singular regresiv. 5367

moacă (-ce), s. f. – 1. Măciucă, ghioagă. – 2. Căpățînă, devlă. – 3. Cap de dovleac, persoană ignorantă. – 4. Domnișoară, tinerică. – 5. Zglăvoacă. – 6. Mormoloc. – 7. Barbun (Cottus gobio).

Creație expresivă, pornind de la **moc*, formă neatestată, care indică ideea de „obiect rotund", cf. *coc* (Iordan, *Dift.*, 208; Philippide, *Principii*, 61; Iordan, *BF*, IV, 183). Legătura care s-a încercat să se stabilească cu sb., cr. *muk* „tăcere" (Loewe 71) nu pare posibilă. – Der. *moche*, s. f. (toantă, proastă); *moachiță*, s. f. (proastă, neroadă); *mochiu*, s. m. (prost, imbecil); *măcău*, s. n. (Bucov., Mold., ghioagă); *mocan* s. m. (țopîrlan, nătîng; om de munte ardelean, cioban din Transilvania), cu suf. *-an* (der. din mag. *mokány* „țăran"; propusă de Cihac, II, 516, nu e posibilă); *mocancă*, s. f. (țărancă din Transilvania, transilvăneancă); *mocăncuță*, s. f. (un dans popular; Arg., hîrtie de 500 de lei), la care ultimul sens se explică prin efigia acelei emisiuni; *mocănesc*, adj. (rustic; pastoral); *mocănos*, adj. (nerod, nătărău); *mocîrțan*, s. m. (nerod); *mocofan*, s. m. (nerod); *mogîrlan*, s. m. (bădăran, necioplit); *modîrlan*, s. m. (nerod); *mocîrță* (var. *mogîrlă*), s. f. (nerod); *mogîrdan* (var. *mogîldan, mogîlddu*), s. m. (bădăran, nerod; măscărici); *mogîndă, mogîrdă, mogîldeață, mogîrdeață*, Trans., *mohoandă, mohîndeață, mohondeață*, Mold., *măgdiață, mogoiață*), s. f. (pocitanie, necioplit); *moglan*, s. m. (țăran); *modoran* (var. *modoroi*), s. m. (Mold., Trans., țăran); *mohoandă*, s. f. (Trans., toantă, proastă); *modîlcă*, s. f. (tumoare, gîlcă); *modîlcos*, adj. (cu umflături). Pentru unele din aceste cuvinte s-au căutat etimologii străine. *Modîrlan* a fost pus în legătură cu sb. *mučurli* (Cihac, II, 201); *modoran* cu țig. (Graur, 173); *modoroi* cu mag. *mogor(va)* „morocănos" (Cihac, II, 516) sau cu *modur* (Candrea); și *modîlcă* ar fi în loc de **mogîlcă*, din rut. *mogilka* „gorgan" (Cihac, II, 204; Bogrea, *Dacor.*, IV, 834). – Cf. *mocăi*.

Din rom. provin mag. *mokány* „țăran" și tc. *mukan* „cioban din Transilvania" (Meyer, *Türk. St.*, I, 2). 5368

moagăr (-ră), adj. – Slab, descărnat.

Germ. *mager* (Candrea). În Trans. 5369

moale, adj. – 1. Blînd, blajin, suav, plăcut. – 2. Slab, destins, flasc. – 3. Debil, lăsător. – 4. Leneș, trîndav, greoi. – Mr., megl. *moale*, istr. *mole*.

Lat. *mŏllis* (Pușcariu 1101; Candrea-Dens., 1143; *REW* 5649), cf. it., port. *molle*, prov., v.fr. *mol*, fr. *mou*, cat. *moll*, sp. *muelle*. – Der. *moale*, s. f. (fontanelă); *moaleș*, adj. (flasc, fleșcăit); *molan*, s. m. (leneș, puturos, om molatic; pește, Cobitis barbatula), în Banat, Olt. și Munt.; *molănete*, s. m. (Olt., trîndav, leneș); *molaș*, s. m. (Trans., pește, varietate de mihalț, Lota vulgaris); *molătate*, s. f. (înv., moliciune); *molatic* (var. *molatec*), adj. (moale, suav; delicat, plăcut; leneș, insolent); *moldu* (var. *molîu*), adj. (moale, leneș); *molătui*, vb. refl. (Maram., a se distra); *moleșală*, s. f. (indolență, lenevie); *moleși*, vb. refl. (a se înmuia); *moleșitor*, adj. (care moleșește); *molete* (var. *moleț*) s. m. (pește, Cobitis barbatula); *moliciune* (var. înv. *molăciune*), s. f. (moleșală, delicatețe, suavitate; indolență, lene; voluptate); *moloman*, s. m. (Olt., leneș, puturos); *moloșa*, vb. refl. (a se înmuia); *moloșag* (var. *moleșag*), s. n. (Mold., Trans., dezgheț, timp umed și călduros la începutul primăverii); *mălăeț*, adj. (molișor, fleșcăit, răscopt), în loc de **molăeț*, cf. *moleț, molău* (după Cihac, II, 184; Weigand, *Jb.*, XVI, 78; Loewe 53; Candrea și Scriban; din *mălai*, imposibil semantic); *moleață*, s. f. (moliciune), cf. sp. *mollez* (Giuglea, *LL*, I, 178; Candrea-Dens., 1145, îl explică prin lat. *mollitia*, cf. *REW* 5650); *molcel*, adj. (molișor), pe care Candrea-Dens., 114 îl derivă din lat. *mollicellus*. Cf. *muia, moină*. 5370

moară (-ori), s. f. – 1. Clădire unde se macină cereale. – 2. (Arg.) Ceas. – 3. Jocul de țintar. – Mr., megl. *moară*.

Lat. *mŏla* (Candrea-Dens., 1148; Tiktin; *REW* 5641), cf. it., prov., cat. *mola*, fr. *meule*, sp. *muela*, port. *mó*. – Der. *morar*, s. m., cu suf. *-ar* (după Pușcariu 1108 și Candrea-Dens., 1148, din lat. *molārius*); *morăreasă* (var. *morăriță*), s. f.; *morăresc*, adj.; *morărie* (var. *morărit*), s. f. și n. (ocupație de morar); *morări*, vb. (a face serviciul

de morar); *morișcă*, s. f. (moară de mînă; jucărie; guraliv). 5371

moare, s. f. – **1.** (Mold., Bucov.) Un fel de saramură în care se pun murăturile. – **2.** (Olt.) Lături. – Mr. *moare*.

Lat. *mŭries, mŭria* (Pușcariu 1103; Philippide, *Principii*, 40; Candrea-Dens., 1151; *REW* 5756), cf. it. *moia*, prov. *muire*, v.fr. *muire*, sp. *muera*. – Der. *mura*, vb. (a pune legume la conservat în moare; a uda, a îmbiba cu apă); *murătoare*, s. f. (saramură); *murătură*, s. f. (legumă conservată în saramură sau în oțet). – Cf. *saramură*. 5372

moare, s. f. – (Mold., Bucov.) Natură, temperament, mai ales în sens defavorabil; irascibilitate, neliniște. – Mr. *moru*.

Lat. *mos, mŏrem* (Candrea; V. Grecu, *Codrul Cosminului*, I, 569). Pentru mr., cf. Papahagi, *GS.*, I, 569. 5373

moarte (-ți), s. f. – **1.** Sfîrșit, deces. – **2.** Omucid, omor. – Mr. *moarte*, megl. *moarti*.

Lat. *mortem* (Pușcariu 1104; Candrea-Dens., 1175; *REW* 5688), cf. alb. *mortë* (Philippide, II, 648), it., port. *morte*, fr., cat. *mort*, sp. *muerte*. – Cf. *mort, muri*. – Der. neol. *mortal*, adj., din fr. *mortal; mortalitate*, s. f., din fr. *mortalité; inmortalitate*, s. f., din fr. *immortalité; mortifica*, vb., din fr. *mortifier; mortificați(un)e*, s. f., din fr. *mortification; mortuar*, adj., din fr. *mortuaire*. 5374

moaște, s. f. pl. – Relicve. – Megl. *moaste*.

Sl. *mošti* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 30; Cihac, II, 199; Berneker, II, 70; Conev 112), cf. bg., sb., rus *mošti*. 5375

mocăi (-ăesc, -ît), vb. – **1.** A da din cap. – **2.** A munci din greu. – **3.** A lucra încet și fără spor. – Var. *mogăi*.

Creație expresivă, pornind de la rădăcină *moc-*, cf. *moacă*. – Der. *mocoși*, vb. (a se speti; a munci fără spor), cu suf. expresiv *-și* (după Tiktin, legat de sl. *mąka*, cf. *muncă*; după Bogrea, *Dacor.*, IV, 834, din rut. *Makoša* „zeița odihnei"); *morcoși*, vb. (Trans., a pune buceaua la butucul roții), cu *r* epentetic; *morcoașe*, s. f. (Trans., bucea); *morcoti*, vb. (înv., a bolborosi), cf. Iordan, *BF*, 194 (după Tiktin, din pol. *markotać*; după Candrea, din rut. *morkotati*; după Scriban, din rut. *murkotiti*); *mogoroji* (var. *mogorogi*), vb. (a cără; a bolborosi, a mormăi), pe care Cihac, II, 516, îl pune în legătură cu mag. *mocorogni* „a se bîlbîi" și Scriban cu mag. *megmorogni* „a grohăi"; *mogorog*, s. m. (Mold., persoană nemulțumită); *morocăni*, vb. (a bombăni, a dojeni), pe care Cihac, II, 516 îl lega de mag. *morgolodni*, Tiktin cu sl. *mrŭknąti* „a întuneca" și Scriban cu mag. *morogni; morocănează*, s. f. (bombănit); *morocănos* adj. (nemulțumit; ursuz, posac), *modoși*, vb. (Banat, a lenevi). 5376

mocrotă (-te), s. f. – Umoare, secreție.

Sl. *mokrota*, din *mokrŭ* „umed". Sec. XVI, înv. Cf. *moceră*. 5377

moceră (-re), s. f. – (Maram.) Mlaștină, smîrc.

Rut. *močar* (Candrea), sl. *moča*, din sl. *mokrŭ* „udat". – Der. *moceriță* (var. *mocioriță*), s. f. (mlaștină), din bg. *močor; mocirlă*, s. f. (mlaștină, smîrc; gunoi, mediu corput), mr. *mucirlă*, cu suf. expresiv *-irlă*, cf. *ciocîrlă* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 30; Miklosich, *Lexicon*, 381; Cihac, II, 200; Berneker, II, 70; Conev 40), cf. pol. *moczyła*, mag. *mocsolya*, bg., sb., cr. *mocar; mocirlos* (var. Maram. *mociros*), adj. (mlăștinos); *morșilă*, s. f. (Banat, mocirlă). Cf. *mocrotă*. 5378

mocnì (-nęsc, -ît), vb. – **1.** (Mold.) A se uda, a se muia, a se umezi. – **2.** (Despre foc, jar) A arde înăbușit. – **3.** (Despre idei, sentimente) A rămîne ascunse. – **4.** A cădea pe gînduri, a medita. – **5.** A tăcea, a nu se manifesta.

Sl. *moknąti* „a se uda" (Candrea; Scriban). Der. din sl. *mlŭknąti*, cf. *milc* (Cihac, II, 200) e mai puțin probabilă. 5379

mocru (-oacră), adj. – (Trans.) Varietate de cireșe.

Mag. *makra* „varietate de struguri" (Scriban). 5380

mod (-duri), s. n. – Fel. manieră.

Lat. *modus* (sec. XVII). Apare pentru prima oară la Radu Greceanu. Este dubletul lui *modru*, s. n. (Trans., mod), din mag. *modus, modor, modra* (Cihac, II, 516; Tiktin; Candrea; Scriban; der. din lat. *modulus* sugerată de Philippide, *Principii*, 49 și 148 e improbabilă).

Der. *modă* (mr. *modă*), s. f., din fr. *mode*, sau it. *moda*, cf. ngr. μοδα, tc., bg. *moda; modalitate*, s. f., din fr. *modalité; model*, s. n., din fr. *modèle; modela*, vb. (a forma), din fr. *modéler; modelaj*, s. n., din fr. *modélage; modera*, vb. (a tempera), din fr. *modérer; moderator*, adj., din fr. *modérateur; moderați(un)e*, s. f., din fr. *modération; modest*, adj., din fr. *modeste; modestie*, s. f., din fr. *modestie; modic*, adj., din fr. *modique; modicitate*, s. f., din fr. *modicité; modifica*, vb., din lat. *modificare* (sec. XIX); *modificați(un)e*, s. f., din fr. *modification; modistă*, s. f. (femeie care confecționează pălării de damă). 5381

moduṛ (-ră), adj. – Gri, brun.

Bg. *modăr*, sb. *modar* (Candrea). În Banat și Trans. 5382

mofluz (-ză), adj. – 1. Falit. – 2. Cu banii pierduți. – Mr. *mufluz*.

Tc. *müflüz* (Roesler 599; Șeineanu, II, 262; Lokotsch 1491), cf. ngr. μουφλούζης, alb. *müflis* „sărac", bg. *mĭuhluz*, sb. *mufluz*. – Der. *mofluzi*, vb. (a da faliment); *mofluzie* (faliment); *mofluzîc* (var. *mofluzluc*), s. n. (faliment), din tc. *müflüzlük*. 5383

moft (-turi), s. n. – 1. Fleac, bagatelă. – 2. Scorneală, balivernă. – 3. Fason, sclifoseală.

Tc. *muft*, din per. *muft* „fără importanță" (Loebel 204; Șeineanu, II, 262; Lokotsch 1492), cf. sb. *mufte* „gratuit". La ultimul sens e posibilă intervenția unei încrucișări cu ngr. μόχθος „dificultate" (Cihac, II, 677). – Der. *moftangiu*, s. m. (palavragiu, șarlatan); *moftangioaică*, s. f. (șarlatancă, escroacă; sclifosită, fandosită); *moftologie*, s. f. (neseriozitate); *moftolog*, s. m. (grandoman, snob); *mofturos*, adj. (năzuros, fandosit). 5384

mohair (-ruri), s. n. – Varietate de lînă de capră, postav din lînă de capră. – Var. (înv.) *muhai(e)r*.

Tc. (arab.) *muhaye* (Scriban; Șeineanu, II, 264), cf. ngr. μουχαΐάρι, fr., engl. *mohair*. 5385

mohor (-ri), s. m. – Părîng (Setaria glauca, Setaria viridis).

Mag. *mohar* (Cihac, II, 516; Tiktin; Gáldi, *Dict.*, 94), cf. sb., cr. *muhar*, bg. *mohor* (Conev 46). – Der. *mohorît*, adj. (înv., roșu-închis; sumbru, întunecat; întristat, melancolic), pentru culoarea spicului; *mohorî*, vb. (a întrista, a întuneca); *mohoreală* (var. *mohoreală*), s. f. (obscuritate; neliniște, regret; monotonie); *mohorîu*, adj. (înv., roșu-închis); *mohorîți*, vb. (înv., a vopsi în roșu); *muhurel*, adj. (cu pielea brună). 5386

moină (-ne), s. f. – 1. Vreme umedă și călduță care urmează frigului de iarnă, dezgheț. – 2. Teren arabil, lăsat necultivat un an pentru a odihni pămîntul. – 3. Pește de rîu (Cobitis barbatula).

De la *moale*, adj., prin intermediul pl. *moi* sau de la vb. *muia*, dar der. prezintă dificultăți (poate printr-o formă anterioară **moină*, cu suf. *-ină*). Der. din *moale* e general admisă; dar pare inutilă încercarea repetată de a ajunge pînă la latină (din *mollis*, după Iordan, *BF*, III, 243; din **mollināre*, după Drăganu, *Dacor.*, III, 514; din **mollimen*, după Giuglea, *Dacor.*, IV, 1553; din **mollio, -onis*, după Spitzer, *BL*, XIV, 48; din **mollius*, printr-un **moiu* pierdut, după Candrea). Pentru suf., Tiktin sugerează un paralelism cu *doină*. Der. dintr-un sl. *močiti* „a umezi" (Cihac, II, 200), ca sb., cr. *močina*, e improbabilă. Pentru sensul 3, cf. *molan* și, la fel, *moișcă*, s. f. (guvid), *moiște*, s. f. (Trans., Banat, dezgheț), pe care Cihac, II, 200, îl derivă din **mociște*, din sl. *moča* „băltoacă".

Der. *moina* (var. *înmoina*), vb. (a dezgheța); *moinos*, adj. (umed, propriu dezghețului). 5387

mojar (-re), s. n. – Piuliță, vas pentru mărunțit. – Var. *mo(a)jer*.

Mag. *mozsar*, din germ. *Mörser* (Cihac, II, 516; Candrea; Gáldi, *Dict.*, 146); în Trans. 5388

mojdan (-ne), s. n. – Măduvă.

Sl. *moždanŭ* (Tiktin). Sec. XVI–XVII, înv. Cf. *mojdrean*. 5389

mojdi (-desc, -it), vb. – A pisa, a melița.

Sb. *možditi*. – Der. *mujdei* (var. *mojdei*), s. n. (pastă de usturoi cu ulei sau cu apă), cf. sb. *meždenik*, „pastă de fasole" (după Cihac, II, 204, din sl. *moštĭžĭ* „untdelemn"; după Tiktin, din sl. *mozga*, cf. *mîzgă;* după părerea ciudată a lui Crețu 338, din lat. *mūria de allium*); *mojdier*, s. n. (pilug). 5390

mojdrean (-eni), s. m. – Varietate de frasin (Fraxinus ornus).

Sl. (sb., cr.) *mezdriti* „a (se) decortica", cu suf. *-ean*. Se explică prin *mană* care desprinde de pe trunchi coaja, ce se folosește ca purgativ. După Tiktin, pus în legătură cu *mîzgă;* după Scriban, din bg. *myždrĕn*. Cf. *mojdan*. 5391

mojic (-ci), s. m. – 1. Țăran, om simplu. – 2. Bădăran, țopîrlan. – 3. (Adj.) Josnic, obraznic, nerușinat.

Rut., rus. *mužik* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 31; Cihac, II, 201), cf. pol. *muzyk*, ceh. *muzik*. Este dubletul lui *mujic*, s. m. (țăran rus), cultism din sec. XIX.

Der. *mojicesc*, adj. (grosolan); *mojicește*, adj. (cu mojicie); *mojicie*, s. f. (grosolănie, obrăznicie); *mojicime*, s. f. (țărănime, plebe); *mojicos*, adj. (țărănesc). 5392

mol, s. n. – Vin.

Țig. *mol* (Graur, 173; Juilland 169). Cuvînt de Arg., ca și der. *molan*, s. n. (vin), *molete*, s. m. (vin). 5393

mola, interj. – Lasă, dă drumul!

It. *molla*, prin intermediul tc. *mola* (Scriban). Termen marinăresc. 5394

mola, s. f. – Titlu onorific pentru demnitarii turci.

Tc. *mola*, din arab. *maula* (Eguilaz 465; Șeineanu, III, 81; Lokotsch 1448). Sec. XIX, înv. 5395

moldă (-de), s. f. – Copaie, covată, albie. – Var. *muldă.*

Germ. *Mulde* (Tiktin). În Trans. și Olt. 5396

modoveạn (-ẹni), s. m. – Locuitor din Moldova. – Var. (Mold.) *moldovan,* (ironic) *șoldovean.*

De la *Moldova.* – Der. *modoveancă,* s. f.; *moldovenesc,* adj., *modovenește,* adv.; *moldovenie,* s. f. (dialectul moldovenesc); *moldovenism,* s. n. (particularitate lingvistică din Moldova; patriotism local moldovenesc). 5397

molębnic (-ci), s. m. – Preot.

Sl. *molĭbnikŭ.* Sec. XVII, slavism cult, ca și *molenie,* s. f. (înv., rugăciune), din sl. *moljenije.* Cf. *molifă.* 5398

molfăị (-ăęsc, -ịt), vb. – A clefăi, a morfoli. – Var. *morfăi, molfeca.*

Creație expresivă, cf. var. lui *morfoli, fonfăi, filfii, corfoși.* Der. din sl. *mlŭriti* „a se frămînta" (Cihac, II, 202) este improbabilă. – Der. *molfă,* s. f. (tumoare), prin încrucișare cu *bolfă; molfăit,* s. n. (clefăială). 5399

mọlie (-ii), s. f. – Nume dat mai multor specii de fluturi mici.

Sl. *molĭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 30; Cihac, II, 202; Conev 52), cf. slov., cr., rus. *molj,* mag. *moly.* – Der. *molete,* s. m. (vierme care trăiește în făină, Tenebrio molitor), reconstituit din pl. *moleți,* din bg. *molec* „molie" (Candrea). 5400

mọlimă (-me), s. f. – Epidemie, contagiune. – Mr. *molimă.*

Ngr. μόλεμμα (Tiktin; Gáldi 211). – Der. *molimos,* adj. (contagios); *molipsi,* vb. (a contamina), din ngr. μολεύω, aorist μολέψω, cf. bg. *molepsa* (Conev 93), mr. *mulipsire; molipseală,* s. f. (contaminare); *molipsitor,* adj. (contagios). 5401

molịftă (-te), s. f. – Slujbă, serviciu religios celebrat în afara slujbelor obișnuite. – Var. (înv.) *molitvă, molitfă.* Megl. *molifă.*

Sl. (bg.) *molitva* (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 39; Miklosich, *Lexicon,* 379; Cihac, II, 201; Berneker, II, 66), din sl. *molĭba,* „rugăciune", *moliti* „a ruga". – Der. *molitve(l)nic* (var. *molifelnic*), s. n. (liturghier, ritual), din sl. *molitvĭnikŭ,* cf. bg., sb. *molitvenik.* Cf. *molebnic.* 5402

molọtru (-ri), s. m. – Sulfină (Melilotus coerulea). – Mr. *malathru.*

Mgr. μάραθρον, prin intermediul sl. *molotri* (Cihac, II, 202; Tiktin; Conev 48). Der. directă din gr., printr-o var. *μόλοθρον (Diculescu, *Elementele,* 469), pare mai puțin probabilă. 5403

molọz (-zuri), s. n. – Piatră spartă, dărîmături.

Tc. *moloz* (Șeineanu, II, 263); Loebel 64; Lokotsch 1481), cf. bg. *molos.* 5404

moltọn, s. n. – Țesătură groasă de bumbac.

Fr. *molleton.* 5405

molụră (-ri), s. f. – Varietate de chimion (Foeniculum vulgare).

Origine necunoscută. Legătura cu *mălură* (Scriban) este îndoielnică. 5406

momị (-męsc, -ịt), vb. – A seduce, a atrage, a ademeni. – Megl. *mumes.*

Sl. *mamiti* „a înșela" (Miklosich, *Lexicon,* 362; Cihac, II, 202; Tiktin; Berneker, II, 15; Conev 98), cf. bg. *mamjă,* cr. *mamiti,* pol. *momić.*

Der. *momeală,* s. f. (ademeneală, tentare; nadă); *momelnic,* s. m. (înv., prestidigitator); *smomi,* vb. (a înșela, a seduce), cu *s-* expresiv (după Geheeb 39, cu *-s* sl., cf. sl. *izmamiti*). 5407

momîie (-i), s. f. – Sperietoare, gogoriță, baubau.

Creație expresivă (*REW* 5277), coincide cu alte cuvinte străine, fără să se poată stabili o legătură directă, cf. ngr. μομούνος (etimon din rom. după Cihac, II, 672), arab. *mûmîya* (Eguilaz 745), slov. *mamona.* Der. din *mamă* (Giuglea, *Dacor.,* II, 825) nu e posibilă. – Var. *mămîie, mămuie,* (înv.) *mamuie; momîiață, mămăiață,* cu același suf. din *mogîldeață; momîrlan,* s. m. (țopîrlan; pocitură; sperietoare; dărîmătură), cf. *mîrlan, țopîrlan; mamiță, mămină, manină, momilă, namilă,* cf. acest cuvînt; *mamorniță,* s. f. (sperietoare); *mamornic,* s. m. (insectă, Meloe proscarabaeus), pe care Candrea îl pune în legătură cu bg. *mramoren* „marmorean" (pentru semantism, cf. *larvă*); *morniță,* s. f. (Bucov., țînțar, Ceratopogon pulicarius), prin afereza lui *mamorniță; mornițar,* s. m. (Bucov., țînțar). – Cf. *mămăruță.* 5408

momịță (-ți), s. f. – Ganglioni de animale din care se pregătesc mîncăruri.

Bg. *momici* (Candrea; Conev 90). Der. din sb. *micina* „tumoare" (Cihac, II, 202) nu pare posibilă. 5409

monạh (-hi), s. m. – Călugăr, frate.

Mgr. μοναχός, parțial prin intermediul sl. *monachŭ* (Tiktin; cf. Vasmer, *Gr.,* 100), cf. it. *monaco,* fr. *moine,* sp. *monje.* – Der. *monahal,* adj. (de monah); *monahicesc,* adj. (monahal); *ieromonah,* s. m. (călugăr preot), din mgr. ἱερομόναχος, sl.

jeromonachŭ; monahie, s. f. (călugăriță), din sl. *monachija*, cultism; *monahism*, s. n. (călugărie). 5410

monarh (-hi), s. m. – Suveran.

Mgr. μόναρχος, parțial prin intermediul lat. *monarchus* (sec. XVII, cf. Tiktin; Gáldi 211), și apoi din fr. *monarque*. – Der. *monarhic*, adj., din fr. *monarchique; monarhi*, vb. (înv., a domni); *monarhie*, s. f., din mgr. μοναρχία; *monarhină*, s. f. (înv., regină, suverană), din germ. *Monarchin*, sec. XVIII; *monarhism*, s. n., din fr. *monarchisme; monarhist*, s. m., din fr. *monarchiste*. 5411

mondir (-ruri), s. n. – Uniformă, haină militară. – Var. *mundir*.

Fr. *monture* > germ. *Montur*, și de aici rus. *mundir* (Sanzewitsch 205; Tiktin; Bogrea, *Dacor.*, I, 292; Vasmer, II, 173), cf. pol. *mundur*. – Der. *înmundira*, vb. (a se îmbrăca în uniformă). 5412

monetă (-te), s. f. – Ban de metal. – Var. *monedă*.

Lat. (it.) *moneta* (sec. XIX); var., din ven. *moneda*, prin intermediul ngr. μονέδα (Graur, *BL*, IV, 103; Gáldi 211). – Der. *monetar*, adj.; *monetărie*, s. f. (locul unde se fabrică monedă); *monetiza*, s. f. (a bate monedă; a mercantiliza). 5413

monoclu (-luri), s. n. – Un tip de lentilă pentru un ochi.

Fr. *monocle*. – Der. *monoclat*, adj. (prevăzut cu un monoclu). 5414

monolog (-guri), s. n. – Soliloc.

Fr. *monologue*. – Der. *monologa*, vb. (a vorbi singur), din fr. *monologuer; monologhist*, s. m. (persoană care recită un monolog). 5415

monstranță (-țe), s. f. – Custodie.

Germ. *Monstranz* (Candrea). Se folosește numai în cultul catolic. 5416

monstru (-ștri), s. m. – **1.** Dihanie, colos. – **2.** (Adj.) Monstruos, ieșit din comun. – Mr. *mostru*.

Fr. *monstre*. Mr. pare să provină direct din lat. (cf. *REW* 5565a). – Der. *monstruos*, adj., din fr. *monstrueux; monstruozitate*, s. f., din fr. *monstruosité*. 5417

mont (-turi), s. n. – **1.** Capăt al unui obiect, mai ales a unui membru scurtat; ciot. – **2.** Vîrf, buric de deget. – **3.** Rest, reziduu, rebut.

Var. expresivă din *bont* (Scriban). Der. din mag. *mont* „tescovină, foloștină" (Drăganu, *Dacor.*, VIII, 136) s-ar putea da numai pentru ultimul sens al cuvîntului. Cf. *mot-*. 5418

mops (-și), s. m. – Buldog.

Germ. *Mops*. 5419

mor, interj. – Imită vocea ursului.

Creație expresivă, cf. *mîr, hor, sforăi*. – Der. *morăi*, vb. (despre urși și alte animale – a scoate sunete caracteristice); *morăit*, s. n. (mîrîit); *mormăi*, vb. (a face ca ursul; a mîrîi, a bombăni, a bodogăni), pe bază de repetiție (der. din sb. *mèrmljati*, Cihac, II, 203, sau din bg. *mormorjă*, Conev 96, este suspectă); *mormăi*, vb. (a bombăni), prin disimilare (Pușcariu, *Dacor.*, I, 95); *mormăială* s. f. (mormăit; bombănit); *mormăit*, s. n. (acțiunea de a mormăi); *mormăitor*, adj. (care mormăie). 5420

moral (-lă), adj. – Etic.

Fr. *moral*. – Der. *morală*, s. f. (etică; dojană), din fr. *morale; moraliecsc*, adj. (moral), înv., sec. XVIII; *moralicește*, adv. (moralmente); *moralitate*, s. f., din fr. *moralité; moraliza*, vb., din fr. *moraliser; moralizator*, adj., din fr. *moralisateur; moralmente*, adj., din fr. *moralement; moralist*, s. m., din fr. *moraliste*. 5421

morav (-vuri), s. n. – Obicei, obiceiuri bune, moralitate.

Creație artificială, din *năravv* încrucișat cu lat. *mos*, fr. *moeurs* (Philippide, *Principii*, 107). – Cf. *moare*. 5422

morb (-buri), s. n. – Infirmitate.

Lat. *morbus* (sec. XIX). – Der. *morbid*, adj., din fr. *morbide; morbidețe*, s. f., din it. *morbidezza; morbos*, adj., din lat. *morbosus* (sec. XIX). 5423

morcoașe (-e), s. f. – Bucea, obadă la roata carului.

Mag. *marokvas* (Cihac, II, 517; Gáldi, *Dict.*, 144), în parte prin intermediul sb. *morokvasa* (Tiktin; Candrea). În Trans., Banat și Olt. – Der. *morcoși*, vb. (a pune obezi la roată). 5424

morcov (-vi), s. m. – Carotă (Daucus carota).

Bg., rus. *morkov* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 30; Tiktin; Conev 48). – Der. *morcoveancă*, s. f. (plantă, Pleurospermum austriacum); *morcoviu*, adj. (roșu portocaliu). 5425

mordă (-de), s. f. (Trans.) Bot, rît.

Rut., rus. *morda* (Cihac, II, 203). 5426

morfoli (-lęsc, -ît), vb. – **1.** A bălmăji, a bîigui, a mesteca greu. – **2.** A se mînji, a se murdări. – Var. *morcioli, morceli* (Trans., Banat, Olt., a clefăi, a se îngloda).

Creație expresivă, cf. *molfăi, mozoli.* – Der. *morfoleală*, s. f. (acțiunea de a morfoli; lucru de mîntuială); *morfolit*, s. n. (molfăială); *morminji*, vb. (Mold. a lucra de mîntuială), prin încrucișare cu *mînji; morminjeală*, s. f. (Mold., lucru de mîntuială, neterminat). Rut. *morfĕliti*, pe care Bogrea, *Dacor.*, IV, 835, îl indica drept sursă a rom., trebuie să provină de la el. – Cf. *morînci.* **5427**

moríco, adj. – Violet.

Ngr. μόριχος (Tiktin). Sec. XIX, înv. **5428**

morînci (-cęsc, -ít), vb. – **1.** (Olt.) A sfărîma, a zdrobi. – **2.** (Olt.) A lucra prost, de mîntuială. – **3.** (Mold.) A copleși, a împovăra, a mîhni. – Var. (Mold.) *moronci.*

Creație expresivă, cf. *morocăni, morfoli.* Pentru var. moldovenească s-a propus o der. din rut. *morocyty* (Candrea; Scriban); dar identitatea cu *morînci* este evidentă. – Der. *morîncealâ*, s. f. (lucru de mîntuială); *morîndău*, s. n. (talmeș-balmeș, bălmăjeală), cf. *borîndău; morînglav*, adj. (varietate de porumb), comp. cu *glavă* „căpățînă"; cf. *morococean*, s. m. (varză de calitate proastă), cuvînt atestat numai la Stoica Ludescu (sec. XVII), comp. cu *cocean; morofleac*, s. m. (leneș), în Olt., comp. cu *fleac.* **5429**

mormạn (-ne), s. n. – Grămadă, stivă.

Origine suspectă, dar sigur expresivă, cum o indică suf. *-man.* Poate se datorează unei confuzii între rădăcina expresivă *mot* „bot" cu *mor-*, cf. *morînci.* Ipoteza unei origini prer. (Rusu, *Dacor.*, XI, 148) nu pare sigură. **5430**

mormînt (-mịnte), s. n. – Groapă, cavou. – Mr. *murminte, mărmintu*, megl. *murmint.*

Lat. *mŏnūmentum* sau *mŏnīmentum* (Densusianu, *Hlr.*, 193) Pușcariu 1109; Candrea-Dens., 1153; *REW* 5672; Bonfanti, *Cah. S. Pușcariu*, II, 125); *r*, prin disimilare, sau și prin încrucișare cu *mor*, cf. sard. *morimentu* (Atzori 237), prov. *morimen.* Este cuvînt de uz general (*ALR*, I, 299), dublet al lui *monument*, s. n., din fr. *monument.*

Der. *mormîntal*, adj. (funerar), format după *monumental*, adj.; *înmormînta* (var. rară *mormînta*), vb. (a îngropa); *înmormîntare*, s. f. (îngropăciune; Arg., plictiseală). **5431**

mormoloc (-ci), s. m. – Larvă de batracian.

Ngr. μορμολύκειον „sperietoare", poate prin intermediul sb. *mrmoljak* sau bg. *mramorok* de unde megl. (Tiktin; Candrea). Der. directă din v.gr. μορμολύττη (Diculescu, *Elementele*, 486) este mai puțin probabilă. **5432**

moroạgă (-ọgi), s. f. – (Olt.) Mîncare foarte sărată. – Var. *morugă.*

Sb. *more* „apă de mare" (Candrea). – Der. *morogi*, vb. (a săra exagerat). **5433**

moroi (-i), s. m. – Vampir, fantomă în care se încarnează copilul mort nebotezat.

Sl. *mora* „vrăjitoare", cf. sb., cr., slov., pol. *mora* „coșmar", alb. *morĕ*, ngr. μόρα (Cihac, II, 203; Pascu, *Arch. Rom.*, VII, 563), bg. *marok* (Conev 106). Der. din ngr. μωρόν „copil" (Bogrea, *Dacor.*, I, 265) ni se pare mai puțin convingătoare. – Der. *moroaie*, s. f. (fantomă, spiriduș, duh rău). **5434**

mort (-oártă), adj. – Decedat. – Mr. *mortu*, megl., istr. *mort.*

Lat. *mortuus* (Pușcariu 1110; *REW* 5695), cf. it., port. *morto*, prov., fr., cat. *mort*, sp. *muerto.* – Cf. *moarte, mortăciune.* – Der. *morțărie*, s. f. (Banat, cimitir); *morțiș*, adv. (în mod tenace); *morțiu*, adv. (cu îndărătnicie); *morțiu*, adj. (ca pentru mort). **5435**

mortăciụne (-ni), s. f. – Candavru, leș. – Var. înv. *mortăciună.* Mr. *murtuțină*, megl. *murtăciuni.*

Lat. *mortīcīna* (Pușcariu 1111; Candrea-Dens., 1177; *REW* 5694), cf. calabr. *mortecinu*, sp. *mortecina*, port. *mortezinho.* Cf. *mort, moarte.* **5436**

mortadẹlă, s. f. – Un fel de salam.

It. *mortadella.* **5437**

mortạr (-ruri), s. n. – Material de construcție.

Lat. *mortarium* (sec. XIX). E dubletul lui *mortier*, s. n. (piesă de artilerie), din fr. *mortier* și al lui *mojar*, v. mai sus. **5438**

mortasịp (-pi), s. m. – Inspector, controlor.

Ngr. μουρτασίπης, din tc. (arab.) *mühtesib* (Șeineanu, II, 81; Gáldi 212). Sec. XVIII, înv. – Der. *mortasipie*, s. f. (serviciu de măsuri și greutăți; impozit pe greutate). **5439**

moruṇ (-ni), s. m. – Varietate de sturion (Acipenser huso).

Ngr. μουρούνα (< gr. μύραινα) în parte prin intermediul bg., slov. *moruna*, sb., cr. *muruna* (Cihac, II, 203; cf. Vasmer, *Gr.*, 101), cf. tc. *morona*, mag. *moruna.* – Der. *morunaș*, s. m. (pește de Dunăre, Abramis vimba). Nu e clar dacă *morună*, s. f. (mușețel) are legătură cu acest cuvînt. – Cf. *mreană.* **5440**

moș (-și), s. m. – **1.** Bătrîn. – **2.** Bunic. – **3.** Strămoș. – **4.** Fondatorul, predecesorul unei familii, străbun comun. – **5.** (Înv.) Avere, proprietate, parte dintr-o moșie care provine dintr-o

singură moștenire. – 6. Titlu de respect care se dă bărbaților în etate; bunic, unchi. – 7. (Mold.) Unchi. – 8. Ziua morților. – 9. (Munt.) Tîrg, iarmaroc care se ține de obicei în Ziua morților. – Mr. *moaşe*, megl., istr. *moş*.

Origine suspectă. Prezența cuvîntului în toate dialectele, uzul său general (*ALR*, I, 189; sensul de „bunic" care apare în *ALR*, I, 169, numai pentru Banat și Trans. este în realitate mult mai extins) și compunerea cu *stră-* (v. *strămoș*), care nu apare decît în elemente tradiționale, arată sigur că-i vorba de un cuvînt latin. Este probabil *annōsus* „încărcat de ani", cu consoana finală modificată prin analogie cu pl., ca în *cossus* > *coș*. Afereza lui *a-* nu este imposibilă, cf. *amita* > *măt(uşe)*, și care a fost susținută de prezența lui *strămoș*. Schimbul **noș* > *moș* este mai greu de explicat, fără îndoială cf. *măgar*, și pînă la un anumit punct *miel, miță*.

În general este considerat drept cuvînt autohton (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 10; Hasdeu, *Cuv. din Bătrîni*, I, 294), identic cu alb. *mošë* „vîrstă" (Philippide, II, 724; Pascu, II, 223; P. Papahagi, *Jb.*, XII, 539; cf. Iordan, *Dift.*, 208; Rosetti, II, 118). După P. Papahagi, *Notițe etim.*, 38, din *mamă*, cu suf. *-oș*, ipoteză care nu se susține.

Comp. *moș Martin*, s. m. (numele ursului), cf. *REW* 5381; *moșteacă*, s. m. (ofițer leneș), din *Moș Teacă*, personaj literar creat de Anton Bacalbașa (1893).

Der. *moaşe*, s. f. (bătrînă; bunică; mătușă, titlu de respect; femeie care asistă la naștere), cuvînt de uz general (*ALR*, I, 212), mai ales cu ultimul sens; *moșean*, s. m. (înv., moștenitor; înv., proprietar; rar, coproprietar); *moși*, vb. (a da ajutor la naștere; a se foi); *moșit*, s. n. (asistența moașei la naștere); *moșic*, s. m. (bătrînel); *moșie*, s. f. (înv., origine, spiță; înv., patrie, țară; înv., patrimoniu; proprietate, moștenire); *moșier*, s. m. (proprietar funciar); *moșieresc*, adj. (de moșier); *moșinaș*, s. m. (Bucov., înv., agricultor, proprietar), pentru al cărui suf. cf. *boiernaș; moșneag*, s. m. (bătrîn, bătrînel), în loc de *moșneac*, pentru al cărui suf. cf. *rusneac*, cuvînt moldovenesc adoptat de la literatură (după Candrea, în loc de **moșteneag*, dim. al lui *moștean;* după Scriban, în loc de **moșineac*, cf. și Bogrea, *Dacor.*, III, 733); *moșnegește*, adv. (ca bătrînii); *moșoaică*, s. f. (Mold., oală, ulcior), numită așa pentru că se obișnuiește să se dea de pomană în ziua morților (Candrea); *moșuț*, s. m. (ciocîrlie, Alauda cristata), poate în loc de **moțuț* > *moț* „smoc"; *strămoș*, s. m. (străbunic; antecesor), cu pref. *stră-; strămoaşe*, s. f. (străbunică); *strămoșesc*, adj. (ancestral); *strămoșie*, s. f. (calitatea de strămoș). – Cf. *moșnean*.

Din rom. provin rut. *mošul* „bunic", *moša*, „bunică" și „moașă" (Candrea, *Elemente*, 408); *mošija* „teren, domeniu" (Candrea, Elemente, 404); bg. *moš, mošija* (Capidan, *Raporturile*, 232), *mošierin* (Candrea, *Elemente*, 404), mag. *mósuly* „bătrîn" (Edelspacher 19). **5441**

mosc (-ști), s. m. – 1. Mamifer rumegător din Asia (Moschus moschiferus). – 2. Miros secretat de acest mamifer. – Mr. *moscu*.

Ngr. μόσχος (Cihac, II, 677), din per. *musk*, cf. arab. *al misk* > sp. *almizcle*. – Der. *moscușor*, s. m. (frăguliță, Adoxa moschatellina). **5442**

moscovit (-ți), s. m. – Locuitor din Moscova.

Din *Moscova* (< rus. *Moskva*), sec. XVIII. Orașul se chema înainte *Mosc*, de unde și *muscal* (var. înv. *moscal*), s. m. (moscovit; rus; rus castrat aparținînd sectei scopeților; vizitiu; Arg., douăzeci de lei), din pol. *moskal*, de unde și rus. *moskalĭ; moschicesc*, adj. (înv., *moscovit*); *muscălesc*, adj. (moscovit; rus.; rău, ticălos); *muscălește*, adv. (pe rusește); *muscălime*, s. f. (mulțime de ruși). Din rom. provine tc. *musikar* (Bogrea, *Dacor.*, IV, 835). **5443**

moșmol (-li), s. m. – Plantă (Mespilus germanica). – Var. *moșmon*. Mr. *muşmulă*, megl. *muşmul*.

Tc. *muşmula* (Tiktin; Lokotsch 1518; Berneker, II, 39), din mgr. μέσπιλον, cf. ngr. μούσμουλον, alb. *mušmuljë*, bg. *mušmula*, rus. *mušmulá*. – Der. *moșmoală* (var. *moșmoană, moșmulă, muşmulă*), s. f. (fructul moșmolului). **5444**

moșmoli (-lęsc, -ит), vb. – 1. A rasoli, a lucra de mîntuială. – 2. A mișuna, a furnica, a zumzăi.

Creație expresivă, cf. *cioșmoli, foșgăi* etc. Numeroase var.: *moșcoti, moșcondi, moșmondi, moșmîndi, moșmani, moșmoi, moșmăi, moșogăi* etc. – Der. *moșmoleală* (var. *moșmon(d)eală, moșcondeală*), s. f. (forfotă, talmeș-balmeș); *moșmîndău*, s. m. (prostănac); *moșmoane* (var. *moșmoande*), s. f. (pl. harababură, galimatie). – Cf. *miș-, muşlui*. **5445**

moșneán (-éni), s. m. – 1. (Înv.) Moștenitor. – 2. (Munt.) Înv., Agricultor, proprietar pe pămîntul lui pe temeiul eredității. *Moșneni*, care corespund răzeșilor din Mold., formau o clasă de mijloc între aristocrație (boieri) și robi *(rumîni)*; în 1850 existau în Munt. cca 70.000 de țărani *moșneni*.

De la *moș*, deși der. nu-i clară, cf. der. corect

moșan; n (cf. *moșneag*) nu a primit nici o explicație satisfăcătoare (după Candrea, trebuie să se pornească de la **moșin*, cf. *moșinaș*, dar **moșin* pare și mai puțin clar). Der. din sl. *moștĭ* „a putea", prin intermediul lui *moștinŭ* „puternic", cu suf. *-ĕninŭ* (Rosetti, *BL*, IX, 79; Scriban), pare îndoielnică, deoarece nici în sl., nici în rom., nu apare asociată ideea de „a putea" cu cea de „bunuri ereditare" sau de „proprietate", ca în it. *podere* sau în germ. *Vermögen*.

Der. *moștean*, s. m. (moștenitor; proprietar, stăpîn ereditar), cuvînt înv., folosit alături de *moșnean* și poate derivat din acesta prin simplă disimilare, mai ales pornind de la vb. (după Tiktin, din *moșan;* după Candrea, din *moșnean* încrucișat cu sl. *moștĭ* „a putea"); *moșneancă* (var. *moșteancă*), s. f. (moștenitoare); *moșnenesc* (var. *moștenesc*), adj. (de țăran liber); *moșneni*, vb. (înv., Mold., a moșteni); *moșteni*, vb. (a primi o moștenire); *moștenie* (var. *moșnenie*), s. f. (înv., proprietate; moștenire); *moștenitor*, adj. (urmaș; înv., ereditar). 5446

mosor (-oare), s. n. – Bobină, canetă.

Tc. *masur* < arab. *ma'ṣūra* (Eguilaz 449; Loebel 65; Șeineanu, II, 264; Lokotsch 1442), cf. ngr. μασούρι, alb., bg., sb. *masur*. 5447

mosorî (-răsc, -ît), vb. – A umfla, a mări.

Origine necunoscută. Relația cu *mosor* (Candrea) e îndoielnică. Poate are legătură cu *posomorî*. Cuvînt destul de rar, în Mold. și Trans. – Der. *mosorîtură*, s. f. (înv., umflătură, tumoare). 5448

moștiște (-ti), s. f. – Rîu mlăștinos.

Cuvînt forțat la Arghezi, după numele rîului *Mostiștea*, care este într-adevăr mocirlos; dar etimonul nu are nimic în comun cu această idee, dat fiind că vine din sl. *mostŭ* „punte". 5449

mot-. Rădăcină expresivă care arată ideea de „măciulie" sau de „obiect rotund" în general.

Creație spontană, cf. *bot*. – Der. *motan*, s. m. (pisoi, cotoi), pentru al cărui semantism cf. sp. *morro* (de la *mîță*, după Cihac, II, 204; de la un lat. **maritanŭs*, după Crețu 338; imitator al glasului pisicii, după Tiktin; de la *motoc* cu schimb de suf., după Candrea și Scriban); *motîntan* (var. *motîntoc*), s. m. (nătăflet); *motoc*, s. m. (motan), pe care Cihac, II, 189 îl confundă cu *motcă*, cf. *cotoc* (după Iordan, *Dift.*, 214 și Scriban, din rut., rus. *motok*, dim. de la *mot* „fuior"); *motocel* s. m. (pisoi; minge, moț; plantă); *moțochină*, s. f. (baros, ciocan); *moțochinos*, adj. (căpățînos); *motocol*, s. n. (Bucov., minge); *mototol*, s. n. (minge; ghemotoc; nătăflet); *mototoli*, vb. (a boți, a cocoloși); *motofleașcă*, s. f. (Arg., gură, plisc); *motolog*, s. m. (tont, nătăflet); *motoflete*, s. m. (tont, nătărău); *motoșcă* (var. *motoașcă, motîlcă, modîlcă*), s. f. (minge; umflătură), ultimele var., probabil prin încrucișare cu *gîlcă; motroașcă*, s. f. (Trans., umflătură); *motroc*, s. m. (Trans., prost); *motrună*, s. f. (Mold., femeie încotoșmănată, varietate de pere și de prune), pe care Scriban îl leagă în mod echivoc de lat. *matrona; motocoși*, vb. (Trans., a boți, a răvăși, a perturba); *motroși* (var. *mitroși, mătrăși*), vb. (a zvîrli în dezordine; a se strica, a șterpeli, a fura). Legăturile încercate între aceste cuvinte și termeni străini nu sînt concludente: *mototol*, legat de sl. *motiti sę* „a se agita" (Cihac, II, 189) sau *motati* „a depăna" (Tiktin); *motîlcă*, cu bg. *motaja* „a depăna" (Conev 97). Pentru *motîlcă*, cf. *motîrcă, metearcă*. Cf. *moț, moacă, morman, mozoc, mont*. 5450

moț (-oațe), s. n. – Vîrf, smoc, panaș. – Var. (pl.) *moțuri*.

Creație expresivă, pusă în legătură cu *mot-*, ca *boț* față de *bot*. Intenția expresivă pare să fie cea de „obiect care se balansează", cf. *moțăi, bîț, fîț*. I s-a atribuit o origine dacică (Hasdeu, *Col. lui Traian*, 1876, 32) sau din sl. *motŭ* „smoc" (Tiktin; Byck-Graur; după această ipoteză, *ț* s-ar explica prin pl. *moți*, care nu apare).

Der. *moța*, vb. (a da formă de vîrf); *moțat*, adj. (cu moț; încrezut, fudul); *moțoc*, s. n. (vîrf, conci, nod de păr); *moțochină*, s. f. (vîrf; nod; umflătură, tumoare); *moțăi*, vb. (a da din cap, a mișca din cap; a dormita), a cărui relație cu *moț* apare evident (Tiktin; Candrea); *moțăială*, s. f. (dormitare, balansare; toropeală, somnolență); *moțăilă*, s. m. (somnoros); *moțăitură*, s. f. (picoteală); *muțuțui*, s. m. (Banat, creștet, vîrf); *muțuțuiat*, adj. (Banat, cloțos, țuguiat). – Din rom. provine bg. *moc* (Capidan, *Raporturile*, 227). – Cf. *mot-*. 5451

moțcă (-ce), s. f. – Scul, jurubiță.

Din sl. *motati* „a depăna" (Cihac, II, 189; Conev 60; Scriban), cf. rut., rus. *motok* „scul", sb. *motka* „băț", bg. *mătka* „băț", de unde *mătcă*, var. *mîtcă*, s. f. (mai de bătut lapte, cf. Conev 65; Candrea). În Trans. și Olt. 5452

moțpan (-ni), s. m. (Mold.) Golan, trîntor.

Pol. *mospan* (Șeineanu, *Semasiol.*, 242; Tiktin; Candrea). 5453

movilă (-le), s. f. – 1. Monticul, gorgan, măgură. – 2. Morman, maldăr. – Var. (înv.) *moghilă*.

Origine îndoielnică. Coincide cu sl. *mogyla*, păstrat în bg., rus. *mogila*, sb., cr. *mògila*, ceh.

mohyla, rut. *mohylja*, pol. *mogila*, și de asemeni sb., cr. *gòmila*, alb. *gamulje*. A fost considerat drept cuvînt sl. (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 30; Miklosich, *Lexicon*, 378; Cihac, II, 204; Danicic, III, 264); dar e cuvînt străin în sl. (Berneker, II, 69; Vasmer, II, 143). Der. din alb. nu pare posibilă (Barič, *Alb. St.*, I, 51), dată fiind extensiunea cuvîntului; și cu atît mai puțin este explicația sb. *gomila* prin gr. γέμω „a fi plin" (Mladenov 105).

E mai probabil că-i vorba de un cuvînt rom. de natură expresivă. Atît familia lui *moc–*, cf. *moacă* „căpățînă", cît și cea a lui *mot–* „măciulie" ar fi putut produce un **mogîlă*, cf. *mogîldă*, *modîlcă*, sau mai înainte vb. *moghili*, prin intermediul suf. expresiv *–li*. *Movilă* în loc de *moghilă* este efectul destul de recent al unui hiperurbanism mold. Numai un cuvînt rom. poate explica larga extensiune a unui cuvînt neslav în mediul sl.; cu atît mai mult, cu cît gorganele numite așa sînt caracteristice regiunii Dunării de Jos și Ucrainei de S.

Der. *gomilă*, s. f. (Banat, ridicătură de pămînt), din sb.; *movili*, vb. (a face grămezi). 5454

mozavîr (–ri), s. m. – Defăimător. – Var. *muzavir*. Megl. *muzivir*.

Tc. (arab.) *müzavir* (Șeineanu, III, 81; Lokotsch 1526a), cf. ngr. μουζαβίρης. Sec. XVII, înv. – Der. *mozavirie* (var. *muzavirie*), s. f. (calomnie); *mozaviri*, vb. (a calomnia); *mozavirnic*, adj. (calomnios). Cf. sp. *manzobre* (Corominas, III, 258). 5455

mozoli (–lęsc, –ît), vb. – 1. A molfăi, a morfoli. – 2. A mînji.

Creație expresivă, după cum o demonstrează suf. său *–li* și semnificația sa. Der. din mag. *majzolni* (Cihac, II, 205), din ceh. *mozoliti* „a obosi" (Șeineanu, *Dict.*), din rut. *mozoljuvati* (Candrea) sau din rus. *mazólitĭ* „a produce bătături" (Scriban) nu convinge.

Probabil că la aceeași rădăcină expresivă se referă *mozoc* (var. *mosoc*, *mozac*), s. m. (cîine; mucos, copil; persoană bosumflată), format ca *motoc* din *mot–* sau *moțoc* din *moț* (după Hasdeu, *Col. lui Traian*, 1874, p. 174, ar fi cuvînt dac; după Cihac, II, 204, din rus. *mosĭka* „cîine"; pentru Densusianu, *GS*, IV, 388, e legat de alb. *madh* „mare"). Cf. *mozomaină*, s. f. (Banat, pocitanie) și probabil *mosoi*, vb. (Trans., a molfăi, a rasoli). 5456

mrăniță (–țe), s. f. – Băligar, pămînt îngrășat.

Origine îndoielnică. Pare der. din sl. (bg.) *chrana* „aliment" cf. *hrană* și bg. *hranen* „îngrășat". Der. dintr-un sl. **mranica* (Scriban) nu este convingătoare. În Munt. – Der. *mrănița*, vb. (a îngrășa, a pune bălegar); *mrănițos*, adj. (îngrășat). 5457

mreaje (–eji), s. f. – 1. Vîrșă, plasă, năvod. – 2. Cursă, capcană, laț. – 3. (Olt.) Țesătură. – Var. *mreje*. Mr., megl. *mreajă*.

Sl. *mrĕža* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 30; Cihac, II, 205; Berneker, II, 38; Conev 64), cf. bg. *mrĕža*, sb., cr. *mrĕža*, slov. *mrẽža*, ngr. μέρζα, alb. *mrezë*. – Der. *mreji* (var. *înmreji*), vb. (a fabrica plase; a repara plase; a azvîrli mreaja; a prinde în plasă); *mrejer*, s. m. (pescar care trage la năvod). 5458

mreană (–ene), s. f. – Pește de rîu (Barbus fluviatilis). – Var. *breană*, *umbreană*, *mireană*. Mr. *breană*, megl. *mreancă*.

Sb., cr. *mrẽna* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 30; Cihac, II, 203; Machek, *Z. slaw. Phil.*, XIX, 56; *REW* 5754; Conev 53), din mgr. μύραινα, cf. *morun*. Relația directă cu lat. *muraena* (Koerting 6382) nu e posibilă. 5459

mubaia (–iele), s. f. – Cumpărătură pe contul sultanului, pe baza prețurilor fixate de cumpărător. – Var. *mumbaia*.

Tc. *mübaya* (Șeineanu, III, 85); sec. XVIII, înv. – Der. *mubaiegiu*, s. m. (comisar care cumpără în contul sultanului), înv. 5460

muc (–ci), s. m. – 1. Substanță gelatinoasă, scurgere din nas. – 2. Fitil de lumînare aprinsă. – 3. Bucată de lumînare topită. – 4. Capăt de țigară, chiștoc. – Var. pl. *mucuri* (sensurile 2–4). Mr. *muc(ă)*, *muț*, megl. *muc*, *muți*.

Lat. *mūcus* (Pușcariu, 1112; Candrea-Dens., 1155; *REW* 5709), cf. it. *moccio*, *moccolo* (sicil. *mukku*), prov., cat. *moc*, v.fr. *moche*, sp. *moco*, port. *monco*, alb. *mük*, basc. *muku*. Ideea unui sing. reconsituit după pl. (Byck-Graur 36) nu pare potrivită.

Der. *mucări*, s. f. pl. (mucarniță); *mucări*, vb. (a tăia mucul ars; a lăstări; a curăța copacii de crengi uscate); *mucărie*, s. f. (rar, răpciugă); *mucarniță*, s. f. (Olt., unealtă de tăiat mucul candelei sau lumînărilor); *mucos*, adj. (cu muci), megl. *mucos*, *măcos*, care poate reprezenta și lat. *mūccosus* (Pușcariu 1116; Candrea-Dens., 1157; *REW* 5708), cf. sard. *mukkozu*, prov., cat. *mocos*, sp. *mocoso*, port. *moncoso; mucoasă*, s. f., format după fr. *muqueuse; mucoșie*, s. f. (rar, mucozitate); *mucoare*, s. f. (Trans., mucegai), mr. *mucori*, probabil reprezentant direct al lat. *mūcōrem* (Pușcariu 1116; Candrea-Dens., 1156; *REW* 5712), cf. abruz. *mukore*, astur. *mugor*. – Cf. *mugur*.

Der. neol. *mucilagiu*, s. n., din fr. *mucilage;*

mucilaginos, adj., din fr. *mucilagineux; mucoză*, s. f., din fr. *muqueuse*, dublet al lui *mucoasă; mucozitate*, s. f., din fr. *mucosité*. – Din rom. provin ngr. μούχουρα „alge care se strîng pe plaje" (după Meyer, *Neugr. St.*, IV, 45, direct din lat. *muculus*, der. imposibil din punct de vedere fonetic), şi mag. *mukuc, mukucka* (Edelspacher 19). 5461

mucadîm, s. n. – Ţesătură de mătase.

Tc. (arab.) *mukadem* (Şeineanu, III, 82). Sec. XVIII, înv. 5462

mucaieseá (–ęle), s. f. – Dijmă plătită sultanului pe produsele solului.

Tc. (arab.) *mukayese* (Şeineanu, III, 82). Sec. XIX, înv. 5463

mucalît (–tă), adj. – Glumeţ, băşcălios.

Tc. (arab.) *mukalid* (Şeineanu, II, 264; Loewe 63; Lokotsch 1505), cf. ngr. μουχαλίτης. – Der. *mucalitlîc*, s. n. (ironie, băşcălie), înv., din tc. *mukalidlık*. 5464

mucaręr (–ruri), s. n. – Confirmarea anuală a domnitorului de către sultan şi darul oferit de domn cu aceeaşi ocazie. – Var. *mucarel*.

Tc. (arab.) *mukarrer* „confirmat" (Şeineanu, III, 82). Sec. XVIII, înv. Dubletul lui *mucaremea*, s. f. (cu acelaşi sens), din tc. *mukareme* „onoare", sec. XVIII, înv. 5465

mucavą (–ąle), s. f. – Carton. – Mr. *mucăvă*.

Tc. *mukava*, din arab. *muḳawwā* (Şeineanu, II, 264; Lokotsch 1508; Ronzevalle 164), cf. ngr. μουχαβάς, bg. *mukava*. 5466

mųced (–dă), adj. – Mucegăit. – Var. (înv.) *mucid*.

Lat. *mūcīdus* (Puşcariu 1113; Candrea-Dens., 1158; *REW* 5711), cf. v.it. *muzzo*, prov. *muide*, fr. *moite*. – Der. *mucezi*, vb. (a face mucegai); *mucezeală*, s. f. (mucegai); *mucegai* (var. *mucigai*), s. n. (un fel de ciupercă, Mucar mucedo; boşorog), din *mucezi* ca *putregai* din *putrezi*, cf. *ucigaş* din *ucide* (Tiktin; după Puşcariu 1115 şi Puşcariu, *Dacor.*, VII, 478, der. ca it. *moccicaglia;* după Pascu, *Suf.*, 200, din *muced* cu suf. *–aie*); *mucegăios*, adj. (plin de mucegai); *mucegăi*, vb. (a prinde mucegai). 5467

mucenįc (–ci), s. m. – 1. Martir. – 2. (S. m. pl.) Sărbătoarea celor 40 de martiri din Sevastia, la 9 martie. – 3. Un fel de convrigi care se servesc de sărbătoarea Sf. Mucenici.

Sb. *mučenik* (Tiktin; Candrea), din sl. *mųčenikŭ* (Cihac, II, 205), cf. bg. *măčenik*, cf. *muncă*. – Der. *muceni*, vb. (înv., a martiriza); *mucenicie* (var. *mucenie*), s. f. (martiriu), din sb. *mučenje; mucenicesc*, adj. (de mucenic); *mucenică*, s. f. (martiră), din sb. *mučenica*. 5468

mųche (–chi), s. f. – 1. Colţul unei piese. – 2. Şale, spinare. – 3. Intersecţia a două planuri. – 4. Vîrf, culme. – Mr. *mucl'e*, megl. *mucl'ă*.

Origine îndoielnică. Pare să reprezinte lat. *cŭmŭlus*, într-o formă **mūcūlus*, cf. it. *mucchio* (Cipariu, *Archiv.*, 470; *Arch. glott. it.*, IV) şi, prin urmare, ideea de „proeminenţă" sau „ieşitură". E posibil ca acest cuvînt să se fi confundat cu *mūtŭlus*, „modilion" (Puşcariu 1114; *REW* 5797; Graur, *BL.*, V, 70; Tiktin; Candrea) şi chiar că provine direct din acest ultim cuvînt; fără îndoială, pare să fie vorba de un termen tehnic, care cu greu s-ar fi păstrat în rom. Der. din lat. *mūtĭlus*, „schilodit, vătămat" (Candrea-Dens., 1159; Pascu, I, 120) nu este convingătoare. – Der. *mucher*, s. n. (instrument de îndreptat). 5469

muchelęf, adj. – Chipeş, elegant.

Tc. *mükelef* (Tiktin). Sec. XIX, înv. 5470

muclį (–lęsc, –įt), vb. – 1. A abandona, a închina armele, a fi învins. – 2. A tăcea.

Ţig. *muk–*, part. *muklo* „a renunţa" (Graur 171; Juilland 169). Cuvînt de arg., ca şi der. *mucles*, interj. (tacă-ţi gura!) din ţig. *muk les* „las-o baltă". Se conjugă cu pron. neutru, *a o mucli*. 5471

mudmęl, s. m. – (Olt.) Făină albă fină. – Var. (Mold.) *mutmel*.

Germ. *Mudmehl* (Scriban). 5472

muezįn (–ni), s. m. – Preot musulman care anunţă ora rugăciunii. – Mr. *muezin*.

Fr. *muezzin*, din tc. *müezzin;* în mr., direct din tc., cf. ngr. μουεζίνος, bg. *mjuezin*. Cf. Lokotsch 1485. 5473

muftįu (–įi), s. m. – Şef religios al unei comunităţi musulmane. – Mr. *mufti*.

Tc. (arab.) *müfti* (Eguilaz 455; Şeineanu, III, 83; Lokotsch 1493); cf. ngr. μουφτή, bg. *mjuftija*. 5474

mugį (–gęsc, –įt), vb. – A rage, a zbiera, a urla. – Mr. *mudzescu, mudzire*.

Lat. *mūgīre* (Puşcariu 1118; Candrea-Dens., 1160; *REW* 5719), cf. it. *muggire*, v.fr. *muire*. – Der. *muget*, s. n., ca *răget, sunet, pocnet* etc. (după Puşcariu 1119 şi Candrea-Dens., 1161, direct din lat. *mūgītum*), cf. Byck-Graur, I, 20; *mugitor*, adj. (care mugeşte). 5475

mųgur (–ri), s. m. – Boboc. – Megl. *mugur*.

Probabil de la *muc*, pl. *mucuri*, cu sing. reconstituit după pl. Semantismul se explică prin asemănarea mugurului cu fitilul de luminare;

pentru alterarea consonantismului, cf. *stîng, vitreg*. După Philippide, *Principii*, 49, direct din lat. **mūcŭlus*. Pare mai puțin probabilă der. din dacă (Hasdeu, *Cuv. din Bătrîni*, I, 294), din alb. *mugulj* (Philippide, II, 724; Tiktin; Rosetti, II, 119) sau dintr-un idiom anterior indoeurop. (Lahovary 338). – Der. *muguros*, adj. (cu mulți muguri); *mugura* (var. *înmuguri*), vb. (a face muguri). Din rom. provin ngr. μοῦγκρος (Meyer, *Neugr. St.*, II, 76; Murnu, *Lehnw.*, 32 și probabil cel din albaneză). 5476

muhafiz (–zi), s. m. – Comandant de fortăreață sau de închisoare.

Tc. (arab.) *muhafiz* „gardă" (Șeineanu, III, 84). Sec. XVIII, înv. 5477

muhasereá (–le), s. f. – Blocadă.

Tc. (arab.) *muhasare* (Șeineanu, III, 84). Sec. XVIII, înv. 5478

muhemát (–turi), s. n. – Provizii, rezerve. – Var. *muhi(u)mat, mihimat*.

Tc. (arab.) *mühimmat* (Șeineanu, III, 84). Sec. XVIII, înv. 5479

muhúr (–ruri), s. n. – Sigiliu.

Tc. (per.) *mühür* (Șeineanu, III, 84). Sec. XVIII, înv. – Der. *muhurdar*, s. m. (înv., păstrătorul sigiliului domnitorului sau al sultanului), din tc. *mühürdar*. 5480

muhzúr-agá (–ále), s. m. – Șeful pazei Marelui Vizir.

Tc. *muhzır aga* (Șeineanu, III, 84). Sec. XVIII, înv. 5481

muiá (mói, –iát), vb. – **1.** A umezi, a îmbăia, a se uda. – **2.** A se face mai moale. – **3.** A (se) înduioșa, a (se) emoționa. – **4.** A slăbi, a ceda. – **5.** (Despre fructe) A se sparge, a se crăpa; a se face zob, a mărunți. – **6.** A pune rufele în apă înainte de spălat. – **7.** A fi plin, încărcat de. – Var. *înmuia*. Mr. *mul'at, mol'u*, megl. *anmol*.

Lat. *mŏlliāre* (Pușcariu 1105; Candrea-Dens., 1146; *REW* 5646), cf. prov. *molhar*, fr. *mouiller*, cat. *mollar*, sp. *mojar;* cf. *moale*. – Der. *amoi*, s. n. (Banat., muiat, înmuiere). 5482

mușie, s. f. – (Arg.) Gură, plisc.

Țig. *mui* (Graur 174; Juilland 169). Se folosește aproape exclusiv în forma art. și în expresii. 5483

muiére (–ri), s. f. – **1.** Femeie măritată. – **2.** Femeie, soție. – Mr. *mul'are*, megl. *mul'ari*, istr. *mulere*.

Lat. *mŭlier* (Densusianu, *Hlr.*, 66; Pușcariu 1120; Candrea-Dens., 1162; *REW* 5730), cf. v.it. *mogliera* (v.lomb. *muier*, logud. *muglèri*), v.fr. *moillier*, prov., port. *molher*, cat. *muller*, sp. *mujer*. Pentru schimbarea accentului, cf. Rosetti, I, 59. De uz comun, are o nuanță depreciativă în limba literară.

Der. *mujeratic*, adj. (muieresc, feminin; afemeiat, desfrînat); *muiercană*, s. f. (femeie chipeșă); *muiercea*, s. m. (poreclă pentru bărbații muieratici); *muierelnic*, adj. (înv., muieresc); *muieresc*, adj. (femeiesc); *muierește*, adv. (femeiește); *muieret*, s. n. (adunare de femei); *muieri*, vb. refl. (a fi în societatea femeilor, a se efemina); *muierie*, s. f. (înv., menstruație, period); *muieros*, adj. (înv., afemeiat); *muierotcă*, s. f. (Banat, bărbat dominat de nevastă); *muierușcă*, s. f. (femeiușcă, mai ales la păsări; dozator la războiul de țesut). 5484

mujdeá (–éle), s. f. – **1.** Recompensă de 50 de lei din aur, care se plătea în mod tradițional celui care aduce la Curtea din București vestea că Dunărea a înghețat; obicei suprimat de Grigore Ghica, în 1827. – **2.** Veste bună.

Tc. (per.) *müzde* (Șeineanu, III, 84; Lokotsch 1527). Înv. 5485

mul (–luri), s. n. – (Mold.) Muselină.

Germ. *Mull* (Scriban). 5486

mul (–li), s. m. – Catîr.

Lat. *mulus* (sec. XIX), introdus în literatură de G. Murnu. – Der. *mulă*, s. f. (Banat, catîrcă), din sb. *mula* (Candrea). 5487

mulắți (–țesc, –ít), vb. – A se distra.

Mag. *mulatni* (Mîndrescu 91; Tiktin). În Trans., rar. 5488

mulge (–g, –ls), vb. – **1.** A stoarce laptele din uger. – **2.** A tapa de bani. – Mr. *mulgu, mulșu, muldzire*, megl. *mulg, mulziri*.

Lat. *mŭlgĕre*, forma populară în loc de *mŭngĕre* (Densusianu, *Hlr.*, I, 147; Pușcariu 1112; Candrea-Dens., 1164; *REW* 5729), cf. it. *mungere*, v.fr. *moudre*, prov. *molzer*, cat. *muñyir*, astur. *muñir*, gal. *moger*, port. *mungir*. – Cf. *smulge*.

Der. *mulgare*, s. f. (oaie cu lapte); *mulzare*, s. f. (oaie cu lapte), prin încrucișare cu *mînzare; mulgaș*, s. m. (mulgător); *mulgătoare* s. f. (oaie sau vacă cu lapte); *mulgător*, s. m. (cel care mulge); *mulgecapre*, s. f. (lipitoare, Caprimulgus europaeus), *muls*, s. n. (mulgere); *mulsoare* s. f. (acțiunea de a mulge), cu suf. *–oare*, cf. *unsoare; mulsură*, s. f. (muls), cu suf. *–ură*, cf. *strînsură* (după Pușcariu 1113; Candrea-Dens., 1166 și *REW* 5737, direct din lat. *mŭlsūra*, cf. Rosetti, II, 159). 5489

mult (–tă), adj. – **1.** Abundent. – **2.** (Adv.) Destul, considerabil, enorm, în cantitate mare. –

3. (Adv.) Timp îndelungat, un interval mare de timp. – *Mai mult*, încă, în plus. – *Cel mult*, numai, atît. – *De mult*, altădată, cu lung timp în urmă. – *Prea mult*, peste măsură, în exces. – 4. (Adv.) Numai, abia, doar. – 5. (S. n.) Cantitate mare, lucruri numeroase. – *Mulți*, lume, nenumărați oameni. – *Multe*, nenumărate lucruri. – *Și mai multe nu*, neapărat, cu orice preț. *Multul cu mult*, oricît de mult, foarte mult. – Mr. *multu*, megl. *mult*, istr. *munt*.

Lat. *multus* (Pușcariu 1124; Candrea-Dens., 1168; *REW* 5740), cf. it. *molto*, prov., cat. *molt*, v.fr. *moult*, sp. *mucho*, port. *muito*. – Der. *multicel* (var. *multișor*), adj. (destul); *mulțime* (var. înv., *mulție*), s. f. (oameni mulți, multitudine, abundență); *înmulți* (var. înv., *mulți*), vb. (a multiplica; a augmenta; refl., a se reproduce); *înmulțire*, s. f. (multiplicare); *înmulțitor*, s. n. (multiplicator); *deînmulțit*, s. n. (primul factor al unei înmulțiri).

Mulțumi (var. înv., *mulțemi*, Trans., *mulțămi*), vb. (a satisface, a sătura; a premia, a gratifica, a plăti, a-și exprima satisfacția prin cuvinte de grație; refl., a fi satisfăcut; refl., a fi, a se arăta sătul, a nu putea mai mult), este, fără îndoială, un der. de la *mulțime* (> **mulțimi* > *mulțemi*), ca *îndestula* de la *destul*. Der. general admisă, din *la mulți ani* (Crețu 349; Tiktin; *REW* 487; Candrea; Scriban; Bărbulescu, *Arhiva*, XXXIII, 47; Sandfeld 42) nu pare posibilă, fiindcă astfel de compuse nu sînt curente în rom. (Trans., *mulțam* nu este un rezultat al lui *mulți ani*, ci o var. dialectală a lui *mulțumesc;* paralelismul cu ngr. εἰς πολλὰ ἔτη „să trăiască mulți ani" > σπολλάτη „mulțumesc" este sugestiv, fără să constituie un argument hotărîtor, fiindcă acest etimon nu explică celelalte sensuri ale cuvîntului). – Der. *mulțămeală*, s. f. (gratitudine), înv.; *mulțumită* (var. *mulțămită*), s. f. (premiu, recompensă; recunoștință); *mulțumitor* (var. *mulțămitor*), adj. (satisfăcător, suficient, recunoscător); *nemulțumire*, s. f. (neplăcere); *nemulțumit*, adj. (nesatisfăcut, mofturos); *nemulțumitor*, adj. (care nu dă satisfacție). – Der. din fr. *multiplu*, adj., *multiplica*, vb.; *multiplicator*, adj., *multiplicat*, s. n.; *multiplicitate*, s. f.; *submultiplu*, s. n. **5490**

mumă (–me), s. f. – 1. Mamă. – 2. Regina albinelor. – *Muma pădurii*, femeie căpcăun; vinariță (Asperula odorata); alte plante (Lathraea squamaria; Spiraea aruncus). – Var. *î(n)mă, imă*. – Mr., megl. *mumă*.

Creație expresivă din limbajul infantil, cf. *mamă, momîie*. Der. din *mamă* prin intermediul unei forme cu *a* aton, ca *mamă tă* (Tiktin; *REW* 5277), este suspectă, fiindcă această formă nu suferă nici o reducere (*mă–sa* există, fără îndoială, pentru *masa*, atestat în sec. XVI, în loc de *ma(mă)–sa*). *Mumîni*, pl. înv. de la *mumă*, pare o formație analogică, precum *tătîni, frățîni* (după Tiktin, din lat. *mammanis*). *REW* 5277 îl derivă pe *îmă* din lat. *amma;* pentru folosirea lui *imă*, cf. Ghibănescu, *Arhiva*, VII, 651–7 și VIII, 367. – Din rom. provine ngr. μοῦμα „vrăjitoare" (Murnu, *Lehnw.*, 32). **5491**

mumbașir (–ri), s. m. – Agent de poliție, comisar. – Var. *bumbașir*.

Tc. (arab.) *mübaşır* (Șeineanu, III, 85). Sec. XVIII, înv. **5492**

mumie (–ii), s. f. – Cadavru conservat.

It. *mummia*, fr. *momie*, de unde și accentul dublu. – Der. *mumifica*, vb., din fr. *momifier*. **5493**

muncă (–ci), s. f. – 1. Martiriu, chin, supliciu. – 2. Lucru, treabă. – Megl. *moncă*.

Sl. *mǫka* „chin" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 31; Conev 66), cf. bg. *măka* „muncă", sb. *muka;* cf. *mucenic*. – Der. *munci*, vb. (a tortura, a martiriza; a se necăji, a se chinui; a lucra); *muncitor*, s. m. (înv., chin; lucrător; adj. laborios, activ); *muncelniță*, s. f. (înv., martiriu), din sl. *mǫčenica;* *muncitoresc*, adj. (lucrător); *muncitorime*, s. f. (adunare de muncitori). **5494**

munceș (–ești), s. m. – Colină, înălțime, mușuroi.

Lat. *monticellus* (Pușcariu 1126; Candrea-Dens., 1170; *REW* 5670), cf. it. *monticello*, vegl. *munčal*, fr. *monceau*, prov. *moncel*, sp. *montecillo*, calabr. *munziollu*. E dubletul lui *mușcel* (var. *muscel*), s. m. (Munt., Olt., colină), a cărui derivare e mai puțin clară (poate prin încrucișare cu rădăcina expresivă *mot–* „măciulie", cf. *motocel*, caz în care ar trebui să se pornească de la **moțcel;* după Tiktin, din **munțicel*). **5495**

mungiu (–ii), s. m. – Lumînărar.

Tc. *muncı* (Șeineanu, III, 86; Lokotsch 1510), din per. *mum* „lumînare". – Der. *mungerie*, s. f. (lumînărie). Sec. XIX, înv. **5496**

muniție (–ii), s. f. – Provizii (pl.) – Var. *munițiune, amuniție*.

Fr. *munition* și var. din rus. *amunicija* (Sanzewitsch 197). **5497**

munte (–ți), s. m. – Ridicătură de pămînt mai mare decît dealul; lanț montan. – Mr., istr. *munte*, megl. *munti*.

Lat. *montem* (Pușcariu 1128; Candrea-Dens., 1169; *REW* 5664), cf. it., sp., port. *monte*, prov.,

fr. *mont*, cat. *munt*. Se folosește în Trans. cu sensul special de „pășune", cf. sp. *monte* „pădure". – Der. *Muntenia*, s. f. (Valahia); *muntean*, adj. (de la munte); *muntean*, s. m. (locuitor al Munteniei); *muntenesc*, adj. (muntean, valah); *munteneşte*, adv. (ca în Valahia); *muntenism*, s. n. (particularitate lingvistică din Muntenia); *munticel*, s. m. (colină), cf. *muncel; muntar*, s. m. (Trans., mulgător de vaci şi oi care pasc); *muntos*, adj. (de munte), pe care Puşcariu 1229 îl derivă direct din lat. *montuōsus*. – Din rom. provine pol. *multanka* „flaut", din numele propriu *Muntenia* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 22; Candrea, *Elemente*, 403). 5498

munúnă (–ni), s. f. – (Trans., Maram.) Coroană de flori purtată pe cap de fete.

Origine necunoscută. Dacă-i o deformare din *cunună*, nu se înțelege mecanismul ei. 5499

mur (–ri), s. m. – Rug şi fruct al arbuştilor din specia Rubus. – Mr. *mur*.

Lat. *mōrus* (Puşcariu 1132; Candrea-Dens., 1173; Muşlea, *Dacor.*, V, 619 şi VIII, 212; *REW* 5696a), cf. it. *moro*. Rezultatul *u* < *o* n-a fost explicat satisfăcător; der. din gr. ionic μοῦρον (Diculescu, *Elementele*, 481) sau din ngr. μουριά (Roesler 573) nu e probabilă. – Der. *mură*, s. f. (fructul murului), mr. (*a*)*mură*, cf. it., prov., cat., sp., port. *mora*, fr. *mûre* (*REW* 5696); *muret* (var. *muriş*), s. n. (tufiş de muri). Din rom. provin mag. *múr* (Edelspacher 19) şi ţig. sp. *muri* „frag" (Besses 111). 5500

mur (–ri), s. m. – Perete, zid (de apărare). – Mr. *mur*.

Lat. *murus* (sec. XIX), cultism din epoca romantică. Este cuvînt moştenit în mr. 5501

mụra (–re), s. f. – Prapur, mezenter. – Mr. (*a*)*murâ*.

Probabil dintr-un lat. **mula* (Meyer, *Neugr. St.*, III, 45; Pascu, I, 34; Candrea; cf. Muşlea, *Dacor.*, VIII, 212), cf. alb. *muljë* (după Capidan, *Raporturile*, 515, din alb.), ngr. μούλα, fr. *mule*. Der. din gr. μύλη (Giuglea, *LL*, II, 46) este mai puţin probabilă. – Din rom. provine bg. *mura* (Romansky 121; Capidan, *Raporturile*, 209). 5502

murahạz (–zi), s. m. – Stăpîn, plenipotenţiar. Tc. (arab.) *mūrahas*. Sec. XVIII, înv. 5503

murdạr (–ră), adj. – Soios, slinos, jegos. – Mr. *murdar*.

Tc. (per.) *murdar* (Roesler 599; Şeineanu, II, 265; Loebel 66; Lokotsch 1516; Ronzevalle 160), cf. ngr. μουρντάρης, alb., sb. *murdar*. – Der. *murdarlîc*, s. n. (înv., murdărie), din tc. *murdalık; murdări*, vb. (a face murdar); *murdărie*, s. f. (calitatea de a fi murdar; porcărie, măgărie); *murdărisi*, vb. (înv., a murdări), din ngr. μουρντᾰρεύω, aorist μουρντάρευσα. 5504

murg (–gă), adj. – **1.** (Cal sau bou) brun. – **2.** Negru, negricios. – **3.** (S. m.) Cal brun. – **4.** (S. m.) Cal în general. – **5.** (S. n.) Crepuscul, apus, aurore. – Mr. *murgu*, megl. *murg*.

Origine necunoscută. E unul dintre cuvintele cele mai discutate din vocalubarul rom. Pare să coincidă cu sl. (bg., rus.) *mrakŭ* „întunecime", bg., sb., cr., ceh. *mrak* „apus", pol. *mrok* „obscuritate", rus. *morok* „obscuritate", bg. *murg(av)* „brun", sb., cr. *murgast* „brun", rus. *muryi* „brun", ceh. *moura* „vacă brună" (cf. Berneker, II, 78; după Vasmer, II, 175, *–g* final se poate explica prin intermediul sl., dar explicaţia lui pare insuficientă pentru rom.). Istoria cuvintelor sl. nu este clară. Un etimon sl. pentru rom. (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 30; Cihac, II, 206; Conev 97; Cortés 125) este greu de admis din punct de vedere fonetic. Gr. *μουρικός, „ca mura" (Diculescu, *Elementele*, 457), direct sau prin lat. **moricus*, în loc de *morulus* (Weigand, *Jb.* XII, 103; Pascu, I, 121; Pascu, *Arch. Rom.*, VI, 224; Pascu, *Beiträge*, 8; cf. *REW* 433) este improbabilă, deoarece în astfel de cazuri *i* aton nu se reduce de obicei în rom., cf. *limpede, muced* etc.; de asemenea, pare puţin probabilă der. din gr. μόριχος „maur" (Roesler 573). Nu convinge mai mult der. din gr. ὰμόργη „resturi de măslină", direct (Meyer 292); nici prin mijlocirea lat. *amurca* (Capidan, *Raporturile*, 478; cf. Philippide, II, 631), nu este mai convingătoare. În sfîrşit, nu a fost acceptată explicaţia care se bazează pe gr. ὰμολγός „timpul mulsului" (Philippide, *Principii*, 141; Diculescu, *Elementele*, 447; cf. Tiktin).

Relaţia cu alb. *muk, murgu* „brun", *muk, mugu* „crepuscul", *mugetë*, „asfinţit" este evidentă, cf. Philippide, II, 725 şi Rosetti, II, 119; dar cuvîntul alb., greşit explicat (după Treimer, *Mitt. Wien.*, 375, dintr-o rădăcină care ar însemna „strălucitor, luminos") ar putea proveni din rom. (Capidan, *Raporturile*, 478). În fine, E. Lange-Kowal, *Rum. murg und amurg, zwei Zeugen des illyro-thrako-dakorum. Uebereinanderleben*, în *Sprachkunde*, 1941, nr. 6, p. 9–11, crede că-i vorba de un cuvînt autohton. Deşi indiciile sînt insuficiente pentru a fi posibil să se ajungă la concluzii definitive, pare că originea ereditară este mai probabilă decît un împrumut din sl. sau din alb. Prezenţa lui *amurg*, cu *a–* protetic care apare de obicei numai în elemente lat. (cf. *acasă, afund,*

aminte etc.) pare să pledeze în favoarea acestei ipoteze.

Der. *amurg* (mr. *amurziș, amurzită*) s. n. (crepuscul, apus), cu *a-* protetic, fiind la început un adv.; *amurgi* (var. *murgi*), vb. (a se întuneca, a se înnopta); *murgă*, s. f. (noapte, întuneric; iapă brună; varietate de pere); *murgan*, s. m. (nume de bou); *murgană*, s. f. (nume de vacă); *murgilă*, s. m. (nume de bou); *Murgilă*, s. f. (personaj din mitologia populară care personifică noaptea); *murgit*, s. n. (crepuscul); *înmurgi*, vb. (a se înnopta). – Deși legătura cuvintelor aici prezentate este greu de stabilit, este de presupus că mag. *murga* provine din rom. (Edelspacher 19); și probabil și bg. *murg(a)* (Capidan, *Raporturile* 210); sb., cr. *murgast* „murg" (în opoziție cu sb. *mrk(lo)mrkov* „murg", și *mrgodan, mrgodno* „întunecat", care pare să provină din sl. *mrkŭ*, cf. Vasmer, II, 177), alb. *murk, murgu*, ngr. μοῦργος (Murnu, *Lehnw.*, 32), ngr. μουρκίζει „a înnopta" și μούρκισμα „crepuscul" (după Meyer, *Neugr. St.*, II, 42, aceste cuvinte provin din sl.). 5505

murguț (-ește, -ț), vb. – A murmura.

Probabil din mag. *murrogni* (Scriban). Sec. XVI, înv. 5506

muri (mort, murit), vb. – **1.** A deceda, a se sfîrși din viață. – **2.** A simți o pasiune vehementă. – **3.** A se epuiza, a se extenua. – Mr. *mor, murire*, megl. *mor, muriri*, istr. *mor*.

Lat. *mŏrior*, redus la o conjug. analogică **mŏrīre* (Pușcariu 1107; Candrea-Dens., 1174; *REW* 5681), cf. it. *morire*, prov., cat., sp. *morir*, fr. *mourir*. Cuvînt de uz general (*ALR*, I, 286). – Cf. *mort, moarte, mortăciune, amorți*.

Der. *muricios*, adj. (înv., mortal); *murind*, s. m. (călugăr care îngrijește muribunzii), cuvînt neuzual, creat de Caragiale, după modelul fr. *mourant; muribund*, adj., din fr. *moribond; muritor*, s. m. (mortal, efemer); *nemurire*, s. f. (imortalitate); *nemuritor*, adj. (imortal); *nemuri* (var. *înemuri*), vb. (a imortaliza), neuzual, creație a scriitorilor romantici; *nemuritorie*, s. f. (înv., imortalitate). 5507

murmură (-r, -ăt), vb. – A susura. – Mr. *murmuredz, murmurare*.

Fr. *murmurer* (în mr., probabil din it. *mormorare*). Pușcariu 1134 îl considera drept reprezentant direct din lat. *murmurāre*, cf. *REW* 5761; dar aparențele pledează în favoarea unei der. neologice, înclinînd spre alb. *murmuroi* (Philippide, II, 648), bg. *mărmorjă*. – Der. *murmui*, vb. (a murmura) încrucișare între *murmura* și *mormăi* (Tiktin); *murmurisi*, vb. (a murmura), sec. XVIII, înv., din ngr. μουρμουρίζω; *murmúr* (var. *múrmur, murmură*), s. n. (susur) din fr. *murmure* (var. din it. *mormore* și ngr. μουρμοῦρα); *murmurător*, adj. (care murmură); *murmuitor*, adj. (care murmură); *murmuială*, s. f., ca *mormăială*. 5508

mursă (-se), s. f. – **1.** Hidromel, melasă cu apă. – **2.** Dulceață, partea dulce a unui lucru. – **3.** Pulpă de fructe.

Origine îndoielnică. Dacă ideea inițială e cea de „dulce", ar trebui legat de sb. *mrs*, „zi de dulce", cf. rom. „dulce" cu același sens, sb. *mrsiti* „a mînca carne"; bg. *mărsjă* „a mînca carne în zi prohibită", rom. *a se îndulci*. Der. din lat. *mulsa* „hidromel" (Tiktin; Candrea; Scriban) nu e posibilă fonetic (cf. Graur, *BL*, V, 106); explicația schimbării lui *l* > *r* prin intermediul unei influențe gr., cf. sicil. *ammursatu* „vin dulce" (Diculescu, *Elementele*, 436), nu pare convingătoare. Dacă acest cuvînt este identic cu *mursă*, s. f. (benghi, mișină, scobitură pe dinții cailor), după cum pare, atunci se poate presupune că înv., pentru a se obține aluniță artificiale pe față, se folosea pulpa unui anumit fruct; cel de-al doilea sens se explică ușor prin analogie (după Candrea și Scriban, din lat. *morsa* „mușcătură"). 5509

mursecă (-c, -ăt), vb. – A mușca (se zice numai despre animale). – Mr. *mursicare*.

Lat. *morsicāre*, din *morsum* (Pușcariu 1135; Candrea-Dens., 1179; Tiktin), cf. it. *morsicare*, sp. *amusgar*, gal. *amosgar*. – Der. *mursecătură*, s. f. (mușcătură); *mîrsecăciune*, s. f. (înv., stimul, tentație), pe care Tiktin încerca s-o explice prin sl. 5510

murui (-uește, -it), vb. – **1.** A tencui, a zugrăvi, a drișcui. – **2.** A (se) unge. – **3.** A mînji, a murdări.

Sb. *mura* „noroi" (Cihac, II, 206; Tiktin; Candrea). – Der. *muruială*, s. f. (tencuială, lipit cu lut). 5511

musaadea (-ele), s. f. – Licență, permis.

Tc. *müsaade* (Șeineanu, III, 86). Sec. XVIII, înv. 5512

musacă (-ale), s. f. – Mîncare de vinete cu carne tocată.

Tc. *musaka*, cf. ngr. μουσακᾶς (Ronzevalle 161; Tiktin). 5513

musafir (-ri), s. m. – Invitat, oaspete. – Var. *mosafir*. Mr. *musafir*.

Tc. (arab.) *müsafir* (Roesler 599; Lokotsch 1510a; Ronzevalle 161), cf. ngr. μουσαφίρης, alb. *musafir*. – Der. *musafirlîc*, s. n. (înv., vizită), din tc. *müsafirlik*. 5514

mușai, adv. – Obligatoriu, necesar.

Mag. *muszáj*, din germ. *müssen* „a trebui" (Cihac, II, 517; Tiktin; *REW* 5766e). În Trans. 5515

musaip (–pi), s. m. – Consilier personal al sultanului.

Tc. (arab.) *musahib* (Șeineanu, III, 87). Sec. XVIII, înv. 5516

mușamă (–ale), s. f. – 1. Țesătură cerată sau cauciucată. – 2. Mod de a da o aparență onestă sau de a ridica în slăvi un abuz sau o greșeală. – Mr. *mușama*, megl. *mușămă*.

Tc. (arab.) *mușemma* „mușama" (Șeineanu, II, 265; Lokotsch 1512a), cf. sp. *mojama*, ngr. μουσαμᾶς, alb. *müšman*, bg. *mušama*. – Der. *mușamat*, s. n. (Arg., portofel), a cărui der. nu este clară (după Graur, *BL*, VI, 156, din țig. *mus* „braț", prin intermediul unui **musimata* „poșetă de mînă"); *mușamaliza*, vb. (a îngropa, a face uitată o problemă dezagreabilă). 5517

mușat (–tă), adj. – Frumos, drăguț. – Mr., istr. *mușat*.

Din *frumos*, prin intermediul lui *frumușat* și dintr-o deformație infantilă de tip expresiv, ca *mumușat* (Tiktin; *REW* 3450; Graur, *BL*, V, 70), cu reducție ca în *(ma)mă-ta, (mă)măligă, (ma)morniță* etc. Der. din lat. *musteus* „tînăr" (Giuglea, *Dacor.*, III, 767; *REW* 3450N) nu este probabilă. În Trans. și înv. în toată dacor., cf. numele *Mușat*. – Der. *mușețel*, s. m. (romaniță, Matricaria chamomilla). Din rom. provine mag. *musacól* (Edelspacher 19). 5518

mușcă (–ște), s. f. – 1. Insectă (Musca domestica). – 2. Albină. – 3. Păr lăsat să crească sub buza inferioară. – 4. Cavitate înnegrită pe dinții calului. – Mr., megl. *muscă*, istr. *muške*.

Lat. *musca* (Pușcariu 1137; Candrea-Dens., 1180; REW 5766), cf. it., prov., cat., sp., port. *mosca*, fr. *mouche*. – Der. *muscar*, s. m. (insectă, Telephorus fucus; gelat, Muscicapa griseola); *muscărie* (var. *muscăraie*), s. f. (mulțime de muște); *muscură*, adj. (oaie cu pete negre pe cap), cuvînt pe care Giuglea, *Cercetări lexicografice*, 18, îl derivă din lat. **musculus* < *muscidus*, cu probabilitate redusă, și care a trecut la bg. *muskur* (Capidan, *Raporturile*, 210). 5519

mușcă (–c, –at), vb. – A apuca cu dinții. – Var. înv. *mucica*. Mr. *mîșcu, mușcu, mușcare*, megl. *mucicu, mucicari*, istr. *mucicu*.

Origine îndoielnică. Dacă se pornește de la forma înv. și dialectală *mucicare*, trebuie să se presupună un lat. **muticāre* < *mutīre* „a mormăi", formații paralele lat. *mussāre* > **mussicāre* > sp. *amusgar* (Corominas, I, 196; *REW* 5776a). Trecerea semantică de la „mormăi" la „mușca" se verifică și în ex. sp., deși numai pe jumătate, căci nu ajunge să exprime decît ideea de „a se pregăti de mușcat". În general, este preferată pornirea de la un lat. **muccicāre*, în loc de **mūccŭlāre* < *mūccus* (Candrea, *Rom.*, XXXI, 313; Pușcariu 1136) sau din lat. *mucceus* încrucișat cu *morsĭcāre* (Pușcariu, *Jb.*, XI, 61; *REW* 5767), cf. sicil. *muttsikari*, napol. *muttsękare*, abruz. *muccęká*.

Der. *mușcător*, adj. (care mușcă; coroziv); *mușcătură*, s. f.; *remușcare* (căință) format după fr. *remords*. 5520

muscal (–le), s. n. – Nai.

Tc. (arab.) *miskal* (Șeineanu, II, 266). – Der. *muscalagiu*, s. m. (cîntăreț la nai), din tc. *miskalcı*. Fonetismul pare să indice o încrucișare cu *muscal* „moscovit". 5521

mușcată (–te), s. f. – Pelargonie (Pelargonium odoratissimum). – Var. *mușcat, mușcățel*.

Germ. *Muskat*, în parte prin intermediul mag. *muskáta* (Cihac, II, 517). Din același cuvînt, prin intermediul rus. *muškatnyĭ*, provine *mușcatin*, s. n. (înv., nucșoară). 5522

muschetă (–te), s. f. – Armă de foc cu fitil.

It. *moschetta* (sec. XIX). – Der. *muschetar*, s. m. , din fr., *mousquetaire; muschetărie*, s. f., din it. *moschetteria*, fr. *mousqueterie*. 5523

mușchi (–i), s. m. – 1. Țesut fibros și cărnos. – 2. Fileu, ramstec. – Mr. *mușcl'u*, megl. *mușchi*.

Lat. *muscŭlus* (Pușcariu 1138; Candrea-Dens., 1181; *REW* 5772), cf. it. *muscolo*, prov., fr. *muscle*, cat. *musclo*, sp. *muslo*, alb. *musk* „umăr" (Philippide, II, 648). – Der. *mușchios*, adj. (musculos); *mușchiulos*, adj., încrucișare între cuvîntul anterior cu *musculos; muscular*, adj., din fr. *musculaire; musculatură*, s. f., din fr. *musculature; musculos*, adj., din fr. *musculeux*. – Din rom. provine mag. *musty* (Edelspacher 19). 5524

mușchi (–i), s. m. – Plantă (Bryophita). – Mr. *muscl'u*.

Lat. **muscŭlus*, dim. neatestat de la *muscus* (Pușcariu 1139; Candrea-Dens., 1183; *REW* 5771), cf. it. *muschio, musco* (calabr. *muschiu*), sp., port. *musgo* (gal. *musco*). Ngr. μούσκλια „mușchi" pare să provină din mr. 5525

mușcoi, (–i), s. m. – Catîr. – Var. *mîșcoi*. – Mr. *mușcă*, s. f., megl. *moașcă*, s. f.

Sl. *mĭskŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 31; Miklosich, *Lexicon*, 389; Cihac, II, 206), cf. bg. *măška*, alb. *mušk* (Philippide, II, 725; Rosetti, II, 119). Der. din lat. *muscŭlus* (Lambrior, *Carte de cetire*, Iași, 1882, p. LVIII; Skok, cf. *Dacor.*, VII,

362), nu pare posibilă. Sec. XVI, înv. – Der. *muşcoaie* (var. *mîşcoaie*), s. f. (catîrcă). 5526

muselină (–ne), s. f. – Ţesătură fină din bumbac, lînă sau mătase.

Fr. *mousseline*, din tc. *mosuli*, de la *Mosul*, de unde şi dubletul *mosul* (var. *musul*), s. n. (înv., muselină), cf. Şeineanu, III, 87; Lokotsch 1484. 5527

muşiţă (–ţe), s. f. – 1. (Înv.) Ţînţar, muscă mică. – 2. Ouă de muscă. – Mr. *mîşiţă*, megl. *muşiţă*.

Sl. *myšica* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 30; Cihac, II, 206), cf. bg., sb., cr. *mušica* (Conev 52). – Var. *muşină*, s. f. (ţînţar; ouă de muscă), prin încrucişare cu *muşină*, *mişină* (furnicare, mişunare). 5528

muşluí (–uęsc, –ít), vb. – A cerceta, a iscodi, a fi curios.

Creaţie expresivă, cf. *moşmoli*. Numeroase var.: *amuşlui*, *(a)muşului*, *buşlui*, *mujlui*, *muşina*, acesta din urmă prin încrucişare cu *mişuna*. Der. din sb. *njušiti* „a respira" (Cihac, II, 206) nu pare probabilă. 5529

must (–turi), s. n. – 1. Suc de struguri. – 2. Cidru. – 3. Suc, zeamă. – Mr. *mustu*, megl. *most*.

Lat. *mustum* (Puşcariu 1140; Candrea-Dens., 1184; *REW* 5783), cf. alb. *mušt* (Philippide, II, 648), it., sp., port. *mosto*, prov., cat. *most*, fr. *moût*. – Der. *musti*, vb. (a avea lichid din abundenţă; a lăsa zeamă sau sevă, a stoarce, a extrage sucul); *mustit*, s. n. (acţiunea de a musti); *mustitor*, s. n. (zdrobitor; lin, călcătoare); *mustar*, s. m. (vînzător de must); *mustărie*, s. f. (prăvălie de vinuri); *mustăreaţă*, s. f. (zeamă eliminată de trunchiul de mesteacăn; sevă), cu suf. *–eaţă* (după Candrea, dintr-un lat. **mustaricia*); *mustometru*, s. n. (alcoolmetru); *mustos*, adj. (zemos), pe care *REW* 5782 îl derivă direct din lat. *mustōsus*; *mustuială* (var. *musteală*, *mustuitură*), s. f. (tescovină, boştină). – Din rom. provine bg. *must* (Romansky 122). 5530

muştar, s. m. – 1. Plantă (Sinapis alba, Sinapis nigra). – 2. Condiment şi seminţe de muştar.

Mag. *mustár* (Tiktin; Gáldi, *Dict.*, 94). Der. din rus. *muštarda* (Sanzewitsch 205) nu este probabilă. – Der. *muştarniţă*, s. f. (recipient pentru muştar). 5531

mustaţă (–áţi), s. f. – 1. Părul care creşte la bărbaţi deasupra buzei superioare. – 2. Radicelă, radiculă. – 3. Ţeapă, aristă. – 4. Vlăstar de plantă agăţătoare. – Mr., megl. *mustaţă*.

Lat. *mustacea* (Puşcariu 1141; Candrea-Dens., 1187; *REW* 5803a), din gr. μύστα̃ξ (Cihac, II, 678; Rosetti, II, 65), cf. bg. *mustak* (Domaschke 90), alb. *mustakje*, sb., cr. *mustač*, it. *mostacchio*, sp. *mostacho*. – Der. *mustăcios*, adj. (cu mustaţă); *mustăcioară*, s. f. (mustaţă mică), pe care *REW* 5803 îl derivă de la un lat. *mustaciolum*; *mustăci*, vb. (a zîmbi; a da semne de nemulţumire); *mustăceală*, s. f. (probă de nemulţumire). – Din rom. provine bg. *mustăčuri* (Capidan, *Raporturile*, 228). 5532

muşteá (–ęle), s. f. – 1. (Rar) Pumn. – 2. Ciocan de cizmar.

Tc. (per.) *müşte* „pumn" (Şeineanu, II, 266), cf. bg., sb. *musta*. 5533

muşterĭu (–íi), s. m. – Client. – Mr. *muştiri*, megl. *muştiriiă*.

Tc. (arab.) *muşteri* (Miklosich, *Etym. Wb.*, 205; Loebel 67; Lokotsch 1522), cf. ngr. μουστερής, bg. *mušterija*. 5534

mustopíţă (–te), s. f. – Dulceaţă de pastă de fructe cu suc. – Var. *mostochină*.

Ngr. μουτόπητα (Cihac, II, 678). În Mold. şi Trans. Var., pe care Scriban o explică prin it. *mistocchino*, pare să rezulte din pronunţarea mold. a lui *p*. 5535

muştră (–re), s. f. – 1. Mostră, eşantion. – 2. (Trans.) Exerciţiu militar.

It. *mostra* > germ. *Muster* şi, de aici, mag. *mustra*, cu sensul al doilea (Cihac, II, 517; Borcea 199, Gáldi, *Dict.*, 146). Cu primul sens este dubletul lui *mostră* (mr. *mostră*), s. f. (probă), direct din it. sau prin intermediul tc. *mostra*, ngr. μόστρα (Graur, *GS*, VI, 330; Gáldi 212). Sensul al doilea (var. *mustru* şi *muştr*, din rus. *mustra*, Sanzewitsch 205), cf. sp. *muestra* „inspecţie; trupe gata de inspecţie". – Der. *mustrului* (var. *muştrului*), vb. (a face exerciţii), din mag. *mostrálni*; *mustreală*, s. f. (înv., exerciţiu); *mustruluială*, s. f. (exerciţiu). 5536

mustrá (–ru, –át), vb. – A certa, a dojeni, a admonesta.

Lat. *monstrāre* (Puşcariu 1143; Candrea-Dens., 1188; *REW* 5665), cf. it. *mostrare*, cat., sp., port. *mostrar*. Pentru semantism, cf. Şeineanu, *Semasiol.*, 183. – Der. *mustrător*, adj. (reprobativ). 5537

muştúc (–curi), s. n. – 1. Ambuşură, – 2. (Arg.) Gură. – Var. *muştiuc*.

Germ. *Mundstück* (Tiktin; Candrea), cf. pol. *musztuk*, rus. *mundštuk* (Vasmer, II, 173). 5538

muşurói (–oáie), s. n. – 1. Furnicar. – 2. Ridicătură de pămînt. – Var. *moşoroi*, *moşunoi*, *moşinoi*. – Mr. *şumuroñu*.

Creație expresivă, pornind de la *miș-* „ideea de furnicar", cf. *mișuna* „a furnica, a forfoti", *mișună* „furnicare", cu suf. *-oi*. Cihac, II, 198, a intuit legătura cu *a mișui*, dar pleca de la sl. *měsiti* „a amesteca"; în același fel, Pușcariu 1098 și *REW* 5620 pornesc de la *mișuna*, dar îl explică prin lat. *mixtiōnem*. Celelalte explicații sînt fără valoare: din *mausoleum*, cu ajutorul unei metateze **mauseolum* (Giuglea, *Dacor.*, I, 497), sau din lat. *mus araneus* (Candrea; Scriban), corectat în **musaroneus* (Graur, *BL*, V, 86). – Der. *mușuroi*, vb. (a acoperi cu pămînt, a face mușuroi); *mușuroit*, s. n. (mușuroire). 5539

mut (-tă), adj. – Silențios, tăcut, care nu vorbește. – Mr., megl., istr. *mut*.

Lat. *mūtus* (Pușcariu 1144; Candrea-Dens., 1189; *REW* 5798), cf. v.it. *muto*, friul., prov., cat. *mut*, v.fr. *mu*, sp., port. *mudo*. – Der. *mutul*, s. m. art. (Arg. lacăt); *mutălău*, s. m. (prost, nătîng); *mutulică*, s. m. (prost); *muți*, vb. (a rămîne mut), cf. *amuți* (după Pușcariu 1147 și *REW* 5786, din lat. **mūtīre*, în loc de *mūtescĕre*, cf. prov. *mudir*); *muțește*, adv. (ca muții; prin semne); *muțeală* (var. *muție, muțenie*), s. f. (calitatea de a fi mut); *mutism*, s. n., din fr. *mutisme*. – Din rom. provin bg. *mut* (Capidan, *Raporturile*, 230), bg. din Trans. *mutien* (Miklosich, *Bg.*, 127) mag. *muta* (Edelspacher 19) și ngr. μοῦτος (Murnu, *Lehnw.*, 33). 5540

muta (-t, -at), vb. – 1. A deplasa, a mișca din loc. – 2. A schimba casa de locuit. – 3. A schimba destinația, a primi numire în alt loc. – 4. (Refl.) A se întoarce, a schimba poziția. – Mr. *mut, mutare*, megl. *mut, mutari*.

Lat. *mūtāre* (Pușcariu 1145; Candrea-Dens., 1192; *REW* 5785), cf. it. *mutare*, prov., cat., sp., port. *mudar*, fr. *muer*. – Der. *mutăcios*, adj. (variabil, schimbător); *mutat*, s. n. (schimbare de domiciliu; înv., locuință, ședere); *mutătoare*, s. f. (împărătească, Byronia dioica); *mutător*, adj. (schimbător); *strămuta*, vb. (a transporta în alt loc, a schimba locul, a deplasa; a schimba; a transpune), cu pref. *stră-* (după Candrea, din lat.vulg. **extramūtāre*, în loc de *transmūtare*); *nestrămutat*, adj. (neclintit). 5541

mutefaracă (-ale), s. f. – Soldat din suita sultanului. – Var. *mutafar(i)aca, muteferica*. Tc. *müteferrika* (Șeineanu, III, 87). Sec. XVIII, înv. 5542

mutelcă (-ci), s. f. – Piuliță. – Var. *mutercă*.

Pol. *muterka*, din germ. *Mütterchen* „mămică" (Cihac, II, 207; Iordan, *Dift.*, 95; Scriban; Iordan, *BF.*, VI, 169). În Mold. 5543

mutevelíu (-íi), s. m. – Administrator, intendent.

Tc. (arab.) *mütevelli* (Tiktin). Sec. XVIII, înv. 5544

mutilă (-lez, -at), vb. – 1. A schilodi. – 2. (Arg.) A bate, a lovi, a da cu parul.

Fr. *mutiler*. 5545

mutpac (-curi), s. n. – Bucătărie. – Var. *matpah, matbah, mutpah*.

Tc. *matbah, mutfak* (Tiktin). Sec. XVIII, înv. 5546

mutră (-re), s. f. – 1. Față, mină, chip. – 2. Strîmbătură, grimasă, schiminoseală. – 3. Fasoane, nazuri. – Mr. *mutră*.

Ngr. μοῦτρον (Tiktin; Gáldi 212), cf. bg. *mutra*, sl. *motriti* (a privi) > mr. *mutrescu*, megl. *mântres, mutriri* (a privi). – Der. *mutros*, adj. (năzuros). 5547

mutunache, s. m. – 1. (Înv.) Miniatură. – 2. (Mold.) Țafandache, sclivisit.

Ngr. μουτσουνάκι, dim. al lui μουτσοῦνα „mască" (Tiktin; Gáldi 212), μουτσουνιάζω „a se schimonosi", bg. *mucuna*, „bot, rît". 5548

muză (-ze), s. f. – Zeiță a poeziei.

Fr. *muse*. – Der. *muzeu*, s. n., din fr. *musée*. 5549

muzică (-ci), s. f. – 1. Creație artistică cu ajutorul sunetelor. – 2. Muzicuță, armonică. – 3. (Arg.) Gură, plisc. – Mr. *muzica*.

Fr. *musique*, și în mr. din it. *musica*, cf. tc., bg. *muzika*. Este dubletul lui *musichie*, s. f. (muzică; muzică gregoriană), înv., din mgr. μουσική (Gáldi 212), cf. sl. *musikija*. Ortografia *musică* (și der.) este înv. – Der. *muzic*, s. m. (înv., muzician), din it. *musico; muzical*, adj., din fr. *musical; muzicant*, s. m., din germ. *Musikant; muzicesc*, adj. (înv., muzical); *muzicuță*, s. f. (armonică; Arg., gură). 5550

N

na, interj. – **1.** Ia, ţine (constituie o invitaţie reală sau ironică cînd se dă ceva). – **2.** Bine, asta lipsea (arată surpriza). – Mr. *na.*

Sl. (bg., sb., cr., slov., pol., rus.) *na* (Cihac, II, 207; Tiktin), cf. ngr. νά, alb. *na.* De origine obscură, după Philippide, II, 725. **5551**

năbădaie (–ăi), s. f. – **1.** Atac de epilepsie. – **2.** Atac, criză. – Var. *năbădaică.*

Sl. (sb., bg., rus.) *napadanije* „atac" (Cihac, II, 211; Tiktin). – Der. *năbădăios,* adj. (epileptic; coleric; neliniştit). Cf. *năpădi.* **5552**

năboi (–oęsc, –it), vb. – **1.** A inunda. – **2.** A invada, a izbucni.

Bg. *napojavam* „a inunda". Der. din rus. *naboj* < sl. *biti* „a ciocni" (Cihac, II, 207; Tiktin; Candrea; Scriban) e mai puţin probabilă. – Der. *năboi* s. n. (inundaţie; invazie). **5553**

năbuşi (–şesc, –it), vb. – **1.** A sufoca. – **2.** A reteza, a suprima. – Var. *înăbuşi* cu der.

Sb. *nabušiti* „a fi umflat" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 16; Tiktin; Candrea). – Der. *năbuşeală,* s. f. (sufocare; zăpuşeală); *năbuşitor,* adj. (care sufocă; dogoritor). **5554**

naceąlnic (–ci), s. m. – Conducător, comandant. – Var. *nacelnic.*

Sl. *načĕlĭnikŭ* (Cihac, II, 200; Tiktin). Sec. XVIII, înv. **5555**

nacląd (–ązi), s. m. – (Trans., Olt.) Buştean.

Sl., cf. sl. *naklasti, nakladą „a îngrămădi"* (Cihac, II60; Tiktin). – Der. *năcladă,* s. f. (grămadă, morman), cf. *claie.* **5556**

năclăi (–ăęsc, – it), vb. – A se unge, a se păta cu grăsime, a se mînji.

Bg. *nakleivam,* cf. rus. *nakleitĭ,* din sl. *klĕi* „clei" (Cihac, II, 208). – Der. *năclăios,* adj. (unsuros). Cf. *clei.* **5557**

nądă (–de), s. f. – **1.** Momeală, hrană pentru animale. – **2.** Atracţie, imbold, stimulent. – **3.** Adaos, adăugare. – **4.** Coc artificial. – **5.** Legătură, pretext. – Var. (pl.) *năzi.*

Sl. **nada,* cf. sl. *prinada* „înnăditură", *prinaditi* „a înnădi", bg. *nadam* „a lungi", sb. *nada* „aşteptare" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 31). Der. din mag. *nád* (Gáldi, *Dict.*, 147) este şi ea posibilă. *DAR,* s. v. *înnădi* face din *nadă* două cuvinde diferite.

Der. *(î)nădi,* vb. (a adăuga; a alungi; refl., a răspunde la apel; refl., a fi atras, sedus; refl., a se obişnui, a se vicia); *(î)năditură,* s. f. (adaos). **5558**

nădęjde (–di), s. f. – **1.** Speranţă. – **2.** (Înv.) Aşteptare.

Sl. (bg.) *nadežda* (Miklosich, *Lexicon,* 401; Cihac, II, 208), cf. ceh. *nadĕže.* – Der. *nădăjdui,* vb. (a spera, a avea speranţă); *nădăi,* vb. (Trans., a aştepta, a presimţi, a prevedea), din sl. *nadějati; nădăjduitor,* adj. (care speră); *desnădăjdui,* vb. (a despera). **5559**

nadişąncă (–şenci), s. f. – Cabrioletă. – Var. *natişancă, năddşancă, nadiceancă,* (Bucov.) *naiticeancă.*

Rut. *najtičanka* (Bogrea, *Dacor.*, IV, 835), din *Neu-Titschein,* oraş din Moravia. În Mold. **5560**

nadoleąncă (–ence), s. f. – Rasă de găini din Anatolia.

Tc. *Anadolu* „Anatolia" (Tiktin; Şeineanu, II, 267). Legătura cu sl. *nadoiti* „a creşte animale" (Cihac, II, 208) este iluzorie. Gîrleanu nu folosea var. *odoleancă,* prin confuzie cu *odolean.* **5561**

nadpiş (–suri), s. n. – Apostilă, rezoluţie.

Rus. *nadpis* (Tiktin). Sec. XIX, înv. **5562**

năDrąg (–gi), s. m. – Pantaloni.

Sl. *nadragy* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 32; Cihac, II, 208; Tiktin; Conev 83; Vasmer, II, 194), cf. pol., rut. *nadragi,* mag. *nadrág* (după Gáldi, *Dict.*, 95, rom. provine din mag.). – Der. *năDrăgilă,* s. m. (ţînc cu pantaloni). **5563**

năduf (–furi), s. n. – **1.** Sufocare, greutate la respirat. – **2.** Zăpuşeală. – Var. (înv.) *năduh.*

Sb. *neduh,* slov., rut. *naduha* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 31; Cihac, II, 104; Conev 91; Vasmer, II, 209), cf. rus. *nedug* „suferinţă" şi *duh.* – Der. *(î)năduşi,* vb. (a transpira, a asuda; refl., a se sufoca); *năduşeală,* s. f. (sudoare, transpiraţie; asfixie); *năduşitor,* adj. (care te face să transpiri); *nată,* s. f. (Trans., înv., răceală, guturai), din mag. *mátha* < slov. *nadiha* (Cihac, II, 517). **5564**

nafacą (–ale), s. f. – **1.** Raţie, porţie, dietă. – **2.** Necesitate, nevoie. – **3.** Soartă, noroc. – Var. *nacafa.*

Tc. (arab.) *nafaka* (Şeineanu, II, 267; Lokotsch 1532), cf. ngr. ἀναφορά. Sec. XVIII, înv. cu primele două sensuri. **5565**

nafeą (-ęle), s. f. – Piele scoasă de pe burta unui animal.

Tc. (per.) *nafa* (Șeineanu, II, 267; Lokotsch 1531), cf. sb. *nafa*. 5566

nąftă, s. f. – Petrol brut. – Var. *naft*.

Sl. *nafta* < mgr. νάφτα, lat. *naphta*, din per. *neft* (sec. XVI) și var. prin intermediul tc. *neft*; reactualizat prin fr. *naphte*. 5567

nagarą (-ąle), s. f. – Tobă, tamburină.

Tc. (per.) *nakara* (Șeineanu, III, 488). Sec. XVII, înv. Cf. sp. *nácar* (Corominas, III, 488), it. *nacchera*. 5568

nagîț (-ți), s. m. – Cionică (Vanellus cristatus).

Origine necunoscută, posibil expresivă (Tiktin). Este dificilă der. din mag. *libuc* (Cihac, II, 517) sau din rut. *Nogaiec* „tătar" (Scriban). 5569

nągodă (-de), s. f. – **1.** Minciună, fleac, bagatelă. – **2.** Vietate, dihanie, lighioană. – **3.** Necesitate, strîmtoare. – Var. Munt. *nacotă*.

Sb. *nagodba*, rut. *nagoda* „caz" (Candrea; cf. Tiktin), cf. bg. *nagoda* „bagaj", rus. *negod* „necaz". 5570

nahią (-ęle), s. f. – Regiune, district.

Tc. (arab.) *nahiya* (Lokotsch 1540). Sec. XIX, înv. 5571

nahląp (-pi), s. m. – Tălăzuire, contracurent.

Origine suspectă. Pare legat de sl. *chlapati* „a face valuri mici" (Tiktin) sau mai curînd var. a lui *năvrap*. 5572

naht, adv. – Cu plata în numerar, cu bani gheață. – Mr. *nahte*.

Tc. (arab.) *nakt* (Șeineanu, II, 268; Lokotsch 1544), în parte prin intermediul ngr. νάχτι (Gáldi 212). Sec. XIX, înv. Cf. cuman. *nagt* „monedă" (Kuun 106). 5573

nai (-iuri), s. n. – Un fel de fluier.

Tc. (per.) *nai* (Șeineanu, II, 268; Roesler 600; Lokotsch 1541). – Der. *năiaș*, s. m. (rar, cîntăreț la nai); *nă(i)er*, s. m. (cîntăreț la nai); *nai(n)giu*, s. m. (cîntăreț la nai), cu suf. *-giu; naizan*, s. m. (cîntăreț la nai), din tc. *naizen* (Tiktin). 5574

nąiba, s. m. art. – Dracul.

Probabil din tc. (arab.) *naibe* „nenorocire" (Loebel 68; Șeineanu, *Semasiol.*, 61), prin intermediul țig. *naibah* „ghinion" (Graur 175); e mai curînd o imprecație generică decît nume propriu al demonului. Der. propusă de la *n'aibă (parte de noi)* nu pare normală (*ducă-se pe pustiu* sau *ucigă-l toaca* sînt alte denumiri ale demonului; dar *ducă-se* sau *ucigă-l*, separat, nu au sens). Din arab. *la'ib*, cf. sp. *naipe* (Lokotsch 1389) este puțin probabil. – Der. *năibui*, vb. (a trimite la dracul). 5575

nąie (-ăi), s. f. – Navă.

Lat. *năvem* (Pușcariu 1149; *REW* 5863), cf. sard. *nae*, engad., fr. *nef*, prov., cat. *nau*, sp. *nave*. Înv., este dubletul lui *navă*, s. f., din lat. (sec. XIX). – Cf. *naftic*, s. m. (navigator), sec. XVI, înv., din mgr. ναυτικός, dublet al lui *nautic*, adj., din fr. *nautique* și al lui *naval*, adj., din fr. *naval*. 5576

naim (-muri), s. n. – **1.** Contract, compromis. – **2.** Salariu, plată. – Var. *năi(e)m*.

Sl. *naimŭ* „conducere" (Miklosich, *Lexicon*, 404; Cihac, II, 209; Conev 78). – Der. *năimi* (var. *nă(ie)mi, (î)nă(i)mi*), vb. (a contracta, a lua în serviciu; a închiria); din sl. *najmati*, cf. bg. *naemam*, sb., cr. *najmiti; năimeală*, s. f. (angajare); *năiemnic*, s. m. (înv., salariat); *năimitor*, s. m. (persoană care angajează, năimește). 5577

naiv (-vă), adj. – Ingenuu.

Fr. *naïf*, cu fonetismul f. *naïve*. – Der. *naivitate*, s. f., din fr. *naïveté*. 5578

najdąc, s. n. – Șmirghel.

Rus. *naždak* (Cihac, II, 209). Sec. XIX, înv. 5579

năjit (-turi), s. n. – Otită, inflamație a urechii.

Sl. *nežitŭ* (Cihac, II, 209; Conev 92), cf. sb., ceh. *nežit*. 5580

nąlbă (-be), s. f. – Plantă din familia malvaceelor (Malva silvestris). – Mr. *nalbă*.

Lat. *malva* (Densusianu, *Hlr.*, 103; Pușcariu 1150; Candrea-Dens., 1199; Candrea, *Revista critică*, VII, 85; *REW* 5274), cf. it., prov., cat., sp., port. *malva*, sard. *narba*. – Der. *nălbar*, s. m. (fluture, Pieris crataegi), pe care Tiktin îl dă ca der. din alb. 5581

nălbąn (-ni), s. m. – **1.** Potcovar. – **2.** Veterinar. – Var. *nalbant*. Mr. *nălban*, megl. *nalbanti*.

Tc. (arab.) *nalband* (Miklosich, *Etym. Wb.*, 211; Loebel 68; Șeineanu, II, 269; Lokotsch 1549), cf. ngr. νταλμπάντης, alb. *naljban*, bg., sb. *nalbant*. 5582

năluci (-cesc, -it), vb. – **1.** A-și închipui, a-și reprezenta. – **2.** A-și imagina, a visa, a avea o viziune.

Sl. *naločiti* „a afla" (Miklosich, *Lexicon*, 406; Cihac, II, 209; Conev 96, 106), cf. bg. *nalučam* „a ghici". Se folosește cu pron. în dativ și mai des în forma reflexivă. – Der. *năluca*, s. f. (fantasmă, viziune, arătare; închipuire, vis); *năluciturâ*, s. f.

(viziune); *năluceală*, s. f. (viziune); *năluc*itor, adj. (fantastic); *năluc*os, adj. (rar, sperios, fricos). 5583

năm̦aie (-ăi), s. f. – (Banat) Oaie. – Mr. *năm̦al'u, num̦al'u*, megl. *năm̦al'u*.

Lat. *dnīmălia* (Pușcariu 1151; Candrea-Dens., 1200; *REW* 476), cf. parm. *nimal*, friul. *nemal* „bou", v.fr. *aumaille*, sp. *alimaña*, port. *alimanha, almalho* „taur tînăr". Pentru păstrarea cuvîntului în toponimie, cf. Pușcariu, *Dacor.*, VIII, 324. E dubletul lui *animal*, s. n., din fr. *animal*. 5584

namaz (-zuri), s. n. – 1. Rugăciunea musulmanului. – 2. (Mold.) Obicei prost, viciu.

Tc. (per.) *namaz* (Lokotsch 1552; Tiktin).5585

nameă (-ęle), s. f. – Adresă, comunicare oficială.

Tc. (per.) *name* (Șeineanu, III, 83; Lokotsch 1551). Sec. XVIII, înv. 5586

năm̦estie (-ii), s. f. – Subordonare, oportunitate. – Var. *nemestie*.

Sl. *naměstije*, din *mjesto* „loc" (Cihac, II, 209; Berneker, II, 52). – Der. *năm̦estenie*, s. f. (accesoriu), cf. sb. *namestenie* „instalație" (Scriban); *namesnic* (var. *namestnic, nemes(t)nic*), s. m. (substitut, ajutor, vicar), din sl. *naměstĭnikŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 31). 5587

năm̦ęte (-ęți), s. m. – 1. Troian, morman de zăpadă. – 2. Uriaș, gigant. – Var. *năm̦et, neme(t)e*. Mr. *năm̦et*.

Sb. *namet* „amplasament" și „impozit", din sl., sb. *nametati* „a amplasa" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 31; Miklosich, *Lexicon*, 406; Cihac, II, 210; Conev 37), cf. *omăt, podmet*. Sensul al doilea arată o asociere a acestui cuvînt cu creațiile expresive de tipul *mamină* sau *namilă* „pocitanie": de la o var. neatestată **namură* s-ar fi format un sing. regresiv *nam*, s. m. (obiect voluminos), cf. Scriban; și prezența acestui cuvînt ar fi facilitat o greșeală de interpretare, prin care s-ar fi considerat *năm̦ete* ca un der. de la *nam* cu suf. *-ete*.

Der. *năm̦etenie* (var. *nemetenie, nemetanie*), s. f. (pocitanie, fantoșă; uriaș); *năm̦eți* (var. *nemeți*), vb. (a bloca, a închide; a acumula zăpadă pînă la blocarea intrărilor); *năm̦ornic*, adj. (colosal, enorm), cf. *mamorniță; nemeț* (var. *năm̦eț, nimiteț*), s. m. (minge, cucui; Mold., fular), cu suf. *-eț*, cf. rut. *nametka* „fular"; *nimăt*, s. n. (Mold., îngrăditură, gard). 5588

năm̦ilă (-le), s. f. – Gigant, uriaș. – Megl. *năm̦ilă*.

Creație expresivă, cf. *momîie* și der. sale. Der. propusă de Cihac, II, 192, din sl. *nazmira* „culme", nu este convingătoare. Legătura cu rădăcina expresivă *mam-* a fost indicată deja de Tiktin, Candrea și Scriban. Numeroase var. *mamilă, momilă, mamină, mamiță, manină* etc. – *Natimă*, s. f. (monstru, sperietoare, pocitanie; vrajă, descîntec împotriva unui dușman), în Olt., este un rezultat al lui *anatimă* încrucișat cu aceste cuvinte. 5589

năm̦oł (-luri), s. n. – Noroi, mîl, clisă. – Var. *nomol* și der.

Sl., cf. pol. *namul*, rut. *namul* (Cihac, II, 183; Tiktin), cr. *namuliti* „a înnămoli"; bg. *namol* (Conev 41) nu pare sigur. Cf. *mîl*. – Der. *(î)năm̦oli*, vb. (a se împotmoli, a se înnoroi); *năm̦olniță*, s. f. (mocirlă, baltă de noroi); *năm̦olos*, adj. (mîlos). 5590

nąni, interj. – 1. Cîntec de leagăn, bebeluș. – 2. (S. m.) Cuvînt cu care se îndeamnă copiii la somn.

Creație expresivă, cf. ngr. νάννι, it. *(ninna) nanna*, sp. *nana*, sb. *ninati* „a adormi". – Der. *nană*, s. f. (mamă, mătușă, titlu de reverență pentru femeile mai în etate), cf. ngr. νάννη, alb. *nënë*, sb., bg. *nana*, rus. *njanja* „doică" (după Candrea, din sb., soluție care nu este imposibilă, fiind vorba de cuvinte comune mai ales în Banat și Trans.); *nănăi*, vb. (Trans., a îngîna, a fredona); *nănăială*, s. f. (îngînare, fredonare); *nene*, s. m. (Mold., tată; Munt., tată, unchi, titlu de reverență, adesea rezervat pentru fratele mai mare; Arg., netrebnic, pește, codoș), cf. gr. νέννος „unchi", νάννα „mătușă", ngr. νενέ „mamă", tc. *nene* „soră sau frate mai mare", bg. *nene*, mag. *néne*, sp. *nene* (după Lokotsch 1553 și Ronzevalle 169, rom. ar proveni din tc.; după Cihac, II, 210 și Conev 58, din bg.); *nea*, s. m. (unchi), formă abreviată din *nenea*, se folosește numai urmat de numele de persoană; *neică*, s. m. (unchi; prieten); *neneacă* (var. Mold. *nineacă*), s. f. (mamă), format după *babacă* (după Candrea din tc. *nene* „mamă"); *neneri* (var. *nineri, ninera*), vb. (Mold., a adormi cu cîntec un copil; a se preface, a momi), probabil legat de ngr. νανουρίζω „a legăna" (după Pușcariu 1182, dintr-un lat. **nĭnnĭnāre*, care pare mai puțin probabil). Pentru *nene*, cf. *ALR*, I, 162. Din rom. provine rut. *nene* (Miklosich, *Wander.*, 17). 5591

nansuc, s. n. – Țesătură foarte subțire.

Engl. *nainsook*, prin intermediul fr. *nansouck*. 5592

nąos (-suri), s. n. – Nava unei biserici.

Mgr. ναός (Gâldi 212). Sec. XVIII. – Der. *pronaos*, s. n. (atriu), din mgr. πρόναος. 5593

nap (–pi), s. m. – Plantă și rădăcina ei (Brassica napus esculenta). – Istr. *nǫp.*

Lat. *napus* (Pușcariu 1192; Candrea-Dens., 1201; *REW* 5821), cf. it. *napo*, prov., cat. *nap*, v.fr. *naf*, sp., port. *nabo*. 5594

năpădi (–dește, –it), vb. – A invada, a irupe.

Sl. *napadati*, der. de la *napasti, napada* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 32; Cihac, II, 211; Tiktin), cf. sl. *napadŭ* „invazie", bg. *napadam* și *prăpădi*. – Der. *năpadă*, s. f. (invazie; oprimare, atac); *năpăditor*, adj. (invadator); *năpastă* (var. *năpast(i)e*), s. f. (înv., impozit suplimentar, contribuție adițională, introdusă pentru prima oară în Muntenia de Mihnea Vodă, în 1586; înv., nedreptate injustiție, opresiune; nenorocire, calamitate, necaz), direct din sl. *napastĭ* „calamitate" (Miklosich, *Lexicon*, 408; Cihac, II, 211); *năpăstui*, vb. (a oprima; a acuza pe nedrept, a calomnia); *năpăstuitor*, adj. (asupritor; nedrept); *năpatcă*, s. f. (Mold., plasă de pescuit), din rut. *napadka* (Candrea, Scriban). 5595

năpîrcă (–ci), s. f. – **1.** Viperă (Vipera berus). – **2.** Bici. – Var. (rar) *nopîrca*. Mr. *nipîrtică*, megl. *năprotcă*.

Creație expresivă. Coincide cu alb. *nepër(t)ke*, dar nu e probabil să se explice prin el, cum se susține de obicei (Cihac, II, 719; Meyer 303; Pascu, II, 221; Philippide, II, 221; Rosetti, II, 119). Trebuie să fie o var. expresivă a lui **năpîrlă*, cf. *năpîrli;* pentru alternanța expresivă a ambelor terminații, cf. *șopîrlă* și *șopîrcăi, sfîrlă* și *sfîrc, mîrlan* și *mîrc* etc. Atît *năpîrcă*, cît și *năpîrli* și *șopîrlă* nu au fost explicate satisfăcător pînă acum; provin, fără dubiu, din aceeași sursă expresivă, a cărei idee de bază pare a fi cea de „șerpuire" sau de „mișcare rapidă", ca în *ciocîrlie*, cf. și *țopîrlan* (ca și *ciocîrlan*); această explicație este singura care merge în același timp pentru *năpîrcă* „bici", ca și pentru înrudirea sa evidentă cu *șopîrlă*. Der. din lat. **viperana* (Crețu 350) sau dintr-o combinație între *natrix* și *pertica* (Capidan, *Raporturile*, 542) este inacceptabilă.

Der. *năpîrcos*, adj. (veninos); *năpîrli*, vb. (despre reptile, a-și schimba pielea; despre mamifere, a-și schimba părul; despre păsări, a-și schimba penele), cu suf. expresiv *–li* (după Cihac, II, 251, legat de sl. *pero* „pară", cf. împotrivă Tiktin; după Conev 87, din sl. *naprŭliti* sau *naprliti* „a pîrli", după Drăganu, *Dacor.*, VI, 517); *năpîrlealĕ*, s. f. (primenire, năpîrlire). Alb. trebuie să provină din rom. 5596

năpîrstoc (–oace), s. n. – Degetar. – Megl. *năprostoc.*

Sl. **naprŭstŭkŭ*, din *prĭstŭ* „deget" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 38; Cihac, II, 211; Tiktin), cf. bg. *naprŭstnik*, sb. *naprstak*, rus. *naperstok.* 5597

năplăi (–ăesc, –it), vb. — A apăsa, a sufoca.

Sl. *napluti* „a inunda" (Tiktin). În Olt. – Der. *năplăială*, s. f. (Olt., oprimare; Olt., apăsare, grijă). 5598

năplaț (–ți), s. m. – (Banat, Olt.) Obadă.

Bg. *naplat*, sb. *naplatak* (Tiktin; Conev 70). 5599

năprasnă, adv. – Deodată, pe neașteptate, pe nepusă masă. – Var. *năpraznă* și der.

Sl. *naprasĭno* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 32; Cihac, II, 212; Tiktin). – Der. *năprasnic*, adj. (neașteptat, subit; fulminant, îngrozitor; uimitor, înspăimîntător), cf. sl. *naprasĭnŭ; năprasnic* (var. *năprasnică*), s. m. și f. (varietate de mușcată, Geranium Robertianum; varietate de clocoțel, Clematis erecta); *năprăsnicie*, s. f. (repeziciune). 5600

năprojnie (–ii), s. f. – Pîine de pomană în formă de cruce cu patru pîinișoare rotunde în fiecare din colțurile sale. – Var. *năp(o)rojn(i)e, nap(o)rojn(i)e, năp(o)roșnă* etc.

Bg. *naprazdno* „degeaba", de la *prazden* „gol". Der. din bg. *nabrašen* „presărat cu făină" (Scriban) pare mai puțin probabilă. 5601

năpusti (–tește, –it), vb. – **1.** A părăsi, a lăsa, a abandona. – **2.** (Refl.) A se repezi, a se arunca asupra. – **3.** (Maram.) A slobozi, a lăsa liber.

Sl. *napustiti* „a porunci" (Tiktin). – Der. *năpust*, s. n. (abandon; Trans., spiriduș, stafie). 5602

nare (–ări), s. f. – **1.** Deschizătură a nasului. – **2.** (Trans. de V.) Nas. – Var. *nară*. Mr. *nare, nari.*

Lat. *nāris* (Pușcariu 1153; Candrea-Dens., 1203; *REW* 5826); cf. v.it., sard. *nare*, rar *nara*, prov. *nar*, cat. *nars*. Semantismul din Trans. coincide cu sp. – Der. *nărtos*, adj. (năsos, cu nasul mare), prin confuzia suf. (*–tos* pentru *–os*, ca în *spătos, sănătos, fruntos* etc., după Candrea-Dens., 1204; de la un lat. **nāritōsus*, după Pascu, *Suf.*, 76 și Pascu, *Beiträge*, 10, cu suf. *–tos*); *nărticios*, adj. (năsos); *nărtiță*, s. f. (fosă nazală). 5603

naracliță (–țe), s. f. – Mînecă la costumul preoțesc.

Sl. *narękvica (Tiktin). Sec. XVI, înv.* 5604

narămză (–ze), s. f. – Portocală. – Mr. *nirange.* – Var. *năramză.*

Tc. *narenci* din per. *nārāng* (Eguilaz 463; Șeineanu, II, 269; Lokotsch 1555), cf. sp. *naranja*, it. *arancia* (*REW* 5822), ngr. νεράντζι, alb. *narenč*, bg. *neranza*, sb. *naranča*. – Der. *naramz*,

s. m. (negustor de portocale); *naramzat*, adj. (portocaliu; rotund); *naramziu*, adj. (portocaliu). 5605

năr̦av (–vuri), s. n. – **1.** Obicei, uz. – **2.** Obicei prost, viciu.

Sl. *nravŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 31; Miklosich, *Lexicon*, 456; Cihac, II, 212), cf. bg. *nărav*, sb. *narav* şi Vasmer, II, 230. – Der. *nărăvaş*, adj. (învăţat prost, vicios); *năravnic*, adj. (înv., vicios, desfrînat); *nărăvi*, vb. (a învăţa cu năravi, a se vicia); *înărăvi*, vb. (a se vicia); *nărăvească*, s. f. (viciere); *nărăvos*, adj. (învăţat prost; capricios). – Din rom. provine mag. *nerávás* (Edelspacher 20). 5606

nard (–uri), s. n. – Plantă erbacee din reg. Himalaia, esenţă parfumată din rădăcina acestei plante. – Var. (înv.) *nardos*.

Mgr. νάρδος. Sec. XVI. 5607

nardinchi (–iuri), s. n. – (Mold.) Dulceaţă de fructe.

Tc. *nardenk* (Scriban). 5608

narghileá (–ele), s. f. – Pipă turcească. – Mr. *narghile*.

Tc. (per.) *nargile* (Eguilaz 463; Şeineanu, II, 269; Lokotsch 1556), cf. ngr. ναργιλές, bg. *nargele*, sb. *nargila*. – Der. *narghelegiu*, s. m. (înv., slugă la palat care prezenta domnitorului narghileaua). 5609

nart (–turi), s. n. – Tarif. – Mr. *narche*.

Tc. *nark*, din per. *narh* „valoare" (Şeineanu, II, 269; Lokotsch 1557), cf. ngr. νάρκι, bg. *nark*. 5610

năruí (–uésc, –ít), vb. – **1.** A cădea, a se prăbuşi. – **2.** A se ruina.

Origine suspectă. Pare să fie în loc de *noroi* „a se umple de noroi", caz în care sensul primitiv ar fi cel de „a egala", cf. megl. *nuruiés* „a nivela solul pardosit". Cf. şi fraze ca *au murit mulţi oameni, cît nu-i puteau îngropa, şi-i aruncau prin gropi de-i năruiau* (Neculce) sau *năruia munţii în mînă de-i făcea pîrînă* (Creangă), unde sensurile glosate mai sus nu par să se potrivească (în primul ex. se poate înţelege „a nivela" sau „a acoperi cu pămînt", iar în al doilea, „a fărîmiţa"). Der. din sl. *rinati* „a împinge" (Cihac, II, 305), din sl. *nyrqti* „a se scufunda" (Scriban) sau din lat. *ruere* (Tiktin) nu pare posibilă. – Der. *năruială*, s. f. (prăbuşire a unui zid); *năruitură*, s. f. (ruină). 5611

nas (–suri), s. n. – **1.** Organ al mirosului. – **2.** Neruşinare, neobrăzare. – Megl. *nas*, istr. *nǫs*.

Lat. *nāsus* (Puşcariu 1154; Candrea-Dens., 1205; *REW* 5842), cf. it. *naso*, friul., prov., cat. *nas*, fr. *nez*. – Der. *năsos*, adj. (cu nas mare); *năsut*, adj. (năsos), cuvînt suspect, pe care Puşcariu 1157, Candrea-Dens., 1206 şi *REW* 5843 îl derivă din lat. *nāsūtus*, cf. it. *nasuto*. 5612

năsădí (–désc, –ít), vb. – **1.** A face clăi de snopi, a strînge recolta în grămezi. – **2.** A aduna, a strînge, a îngrămădi. – **3.** (Refl., Trans.) A se închega.

Sl. *nasaditi* „a planta" (Miklosich, *Lexicon*, 412; Cihac, II, 323; Conev 72), cf. bg. *nasaždam*. – Der. *năsad*, s. n. (materie în descompunere); *năsadă*, s. f. (claie, recoltă pregătită pentru treieriş), cf. sl. *nasadĭ*. 5613

năsălíe (–íi), s. f. – Coşciug, sicriu, targă folosită la înmormîntare. – Megl. *nusila*.

Sl. (bg.) *nosilo*, din *nesiti* „a duce" (Cihac, II, 212; Conev 111), cf. sb., cr. *nosila*, mag. *noszolya*. 5614

năsbîtie (–ii), s. f. – Zburdălnicie, poznă, strengărie. – Var. *năsbutie*, *năzbîtie*, *năzbutie*.

Origine suspectă. Pare că s-ar putea pune în legătură cu sb. *zbitije* „succes", în compunere negativă **nezbitije*. După Tiktin, în relaţie cu sl. *izbytie* „eliberare"; după Scriban, din sl. *subytije* „realizare". 5615

născocí (–césc, –ít), vb. – A inventa, a-şi bate capul, a-şi închipui.

Bg. *naskačam* „a afla", din sl. *naskočiti* „a sări" (Cihac, II, 332; Conev 98). – Der. *născocitor*, adj. (inventiv, fertil, ingenios); *născocitură*, s. f. (invenţie, descoperire). 5616

năsdrăvan (–nă), adj. – **1.** Nebun, aiurit. – **2.** Magic, supranatural. – Var. *năzdrăvan*, (Olt., Trans.) *năsdravăn*.

Din *sdravăn* „sănătos" sau din sl. *sŭdravinŭ* „sănătos", cf. *nesdravăn*, adj. (smintit). Semantismul e ciudat şi nu a fost explicat satisfăcător (după Cihac, II, 335 s-ar putea înţelege *năsdrăvan* cu „persoană care face vindecări miraculoase", ipoteză îndoielnică). – Der. *năsdrăvănie*, s. f. (magie, putere magică; ispravă; excentricitate). 5617

năslí (–lésc, –ít), vb. – A fi vorba, a-şi propune.

Sl. *nasiliti* „a obliga" (Tiktin). Sec. XVII, înv. – Der. *năsliturĭ*, s. f. (pretenţie); *năsliciune*, s. f. (intenţie). 5618

nasól (–oálă), adj. – (Arg.) Urît.

Ţig. *nasvalo* (Graur 176; Juilland 170); probabil că vocalismul se explică pornind de la f. *nasoală*. S-a confundat cu *nasul*, adj. (rău, nemernic), din ţig. *nasul* (Vasiliu, *GS*, VII, 120; Juilland 170). –

Der. *nasoală*, s. f. (femeie; țigară); *nasuliu*, adj. (urît); *nasuli*, vb. (despre un negoț, a eșua); *nasulie*, s. f. (ghinion, situație proastă); *nasulii*, s. f. pl. (cărți de joc). 5619

năstav (-vuri), s. n. – 1. Întemeiere. – 2. Impuls, inspirație.

Sl. *nastavŭ* „întemeiere; dirijare" (Cihac, II, 723). Sec. XVIII. – Der. *năstăvi*, vb. (a dirija, a conduce, a inspira), din sl. *nastaviti; năstavnic*, s. m. (șef, director), sec. XVII, înv.; *năstăvitor*, s. m. (conducător, șef.), înv. 5620

naște (-sc, născut), vb. – 1. (Înv.) A făta. – 2. A aduce la lumină, a apărea. – 3. (Refl.) A se ivi, a veni pe lume. – 4. A ieși, a se produce. – Mr. *nascu*, megl. *nasc*, istr. *nọscu*.

Lat. *nascĕre* (Pușcariu 1155; Candrea-Dens., 1207; *REW* 5832), cf. it. *nascere*, prov. *naisser*, fr. *naître*, cat. *naixer*, sp. *nacer*, port. *nascer*. – Der. *născare*, s. f. (naștere); *născător*, adj. (generator, care dă naștere; s. m., tată); *născut*, s. n. (înv., naștere; înv., Nașterea Domnului); *naștere*, s. f. (faptul de a naște; Crăciun; început; organ genital femeiesc); *renaște*, vb., format după fr. *renaître; Renaștere*, s. f., după fr. *Renaissance*. Cf. *nat*. 5621

năstrapă (-pe), s. f. – Cană, potir. – Mr. *măstrapă*.

Tc. *maşrapa*, din arab. *mešrebe* (Eguilaz 238; Șeineanu, II, 260; Lokotsch 1439; Ronzevalle 162), cf. ngr. μαστραπᾶς, alb. *mastrapa*, bg. *maštrapa*. 5622

năstimi (-mesc, -it), vb. refl. – (Trans., Olt.) A ieși, a apărea, a se produce.

Origine suspectă. Pare legat de sb. *nastati, nastajem* (Candrea; Scriban). 5623

nastur (-ri), s. m. – 1. (Înv.) Șiret, panglică. – 2. Buton. – Mr. *nastur(e)*.

It. *nastro* „panglică", cf. pav. *nastol*, valtel. *nàstola*. Rezultatul normal, **nastru*, pl. **nastruri*, l-a disimilat pe *r*, de unde *nasturi*, cu noul sing. reconstituit ca *fagure, mugure* etc. Sec. XVI. Der. din lat. **nastula* (Pascu, I, 124; cf. Pușcariu 1157 și Candrea-Dens., 1209), din gr. νάστουλον (Skok, *ZRPh.*, LIV, 487) sau din got. *nostilo* (Giuglea, *Dacor.*, I, 382), nu e probabilă. Pentru relația cu it., cf. Tiktin, Meyer-Lübke, *ZRPh.*, XXXII, 462, *REW* 5840 și Rosetti, II, 80. – Der. *înăsturat*, adj. (împodobit cu nasturi); *năsturel*, s. m. (margaretă, Bellis perennis; creson, Nasturtium officinale), la care sensul al doilea este o imitație modernă a numelui științific al plantei (Candrea). – Din rom. provine bg. *nastur* (Capidan, *Raporturile*, 223). 5624

nat, s. m. – 1. Individ, persoană. – 2. Rudă, rudenie. – Mr. *nat*. „copil".

Lat. *nātus* „născut" (Pușcariu 1158; Candrea-Dens., 1208; *REW* 5851), cf. lat. *nati* „progenituri, urmași", în opoziție cu părinți, și prov. *nat*. și *nada* „fată". Cf. *naște*. În Trans., Banat și izolat în Olt. – Der. *nată*, s. f. (lume). Der. neol. *natal*, adj., din fr. *natal; natalitate*, s. f., din fr. *natalité; prenatal*, adj. 5625

nătă-. — Prefix care arată ideea de incapacitate sau prostie.

Creație expresivă, pare să se bazeze pe imaginea de vorbire anormală, cf. sp. *tonto, bobo, chocho, memo* etc. – Der. *nătăfleț*, adj. (prost, gogoman), comp. *teflu* și *fleț*, v. aici; *năfletec*, adj. (Trans., neghiob, nătărău), metatează a cuvîntului anterior; *nătăfleață*, s. m. (poreclă pentru persoanele zăpăcite); *nătărău*, s. m. (gogoman, nătăfleață), cu suf. expresiv (după Cihac, II, 213; legat de cr. *tartati* „a bîlbîi, a gîngăvi"; după Lambrior, *Rom.*, 350, din lat. *natura;* după Șeineanu, *Semasiol.*, 229; Philippide, *Principii*, 97; Tiktin; Candrea și Scriban, din *netare* < *tare*, explicație greu de admis fonetic); *nătăraucă*, s. f. (proastă, neghioabă); *nătărâie*, s. f. (prostie, nerozie); *nătăvălos*, adj. (Munt., greoi, stîngaci, leneș), prin asociație cu *mătăhălos* (după Scriban, cu *tăvăli*); *nătimană* (var. *nătimală*), s. f. (fantoșă, sperietoare), prin încrucișare cu *namină* sau *namilă*, sau cu *natimă; nătîng*, adj. (prost, neghiob, nebun), prin încrucișare cu sl. *netęgŭ* „leneș", din *tęgŭ* „muncă" (după Cihac, II, 213, sl. ajunge pentru a explica rom., dar rezultatul *nă-* indică tratamentul expresiv; după Tiktin și Scriban, din sl. *tqgŭ* „puternic, viteaz"); *nătîngi*, vb. refl. (a se tîmpi, a se prosti); *nătîngie*, s. f. (prostie); *nătîntoc*, adj. (prost, imbecil), pentru a cărui der. cf. *sărîntoc; nătîntol*, adj. (prost), prin încrucișare cu *mototol*, cf. și *motîntan, motîntoc; neder*, adj. (Munt., gogoman, nătăfleață), probabil în loc de **neter*, cf. *nătărău; netot*, adj. (prost, naiv), prin încrucișare cu *tot* (după Tiktin, Candrea și Scriban, din *tot;* după Cihac, II, 518, din mag. *tót* „slav"); *netoție*, s. f. (prostie); *năsărîmb*, adj. (tont, prost), în loc de **nătărîmb* (cf. var. *năstărîmb*), probabil prin încrucișare cu *sărîntoc* (după Cihac, II, 215, din sl. *nesramĭnŭ* „nerușinat"); *năs(t)ărîmbă*, s. f. (prostie, minciună); *năsărîngă*, s. f. (Trans., nerozie, prostie, obrăznicie). 5626

nație (-ii), s. f. – 1. Popor. – 2. (Trans., Banat) Popor de jos. – 3. (Arg.) Prieten, camarad. – Var. *nățiune*.

Fr. *nation*, lat. *natio*, cf. rus. *nacija*. – Der. (din

fr.) *național*, adj.; *naționalism*, s. n.; *naționalist*, adj.; *naționalitate*, s. f.; *naționaliza*, vb. 5627

natră (-re), s. f. – Urzeală.

Sb., cr. *natra* (Cihac, II, 213; Tiktin; Conev 61). După ipoteza mai puțin sigură a lui Diculescu, *Elementele*, 421, din doricul νᾶτρον, în loc de νῆτρον „fus". 5628

natură (-ri), s. f. – Fire, caracter.

Lat. *natura* (sec. XVIII), și apoi din fr. *nature*. Apare pentru prima oară (I. Neculce) în forma *năturd*. – Der. (din fr.) *natural*, adj.; *naturalețe*, s. f.; *naturalist*, s. m.; *naturaliza*, vb.; *naturalism*, s. n.; *denatura*, vb.; *supranatural*, adj., după fr. *surnaturel*. 5629

năuc (-că), adj. – Zăpăcit, bezmetic, greu de cap.

Sl. *neukŭ* „neștiutor", din *učiti* „a învăța" (Cihac, II, 214; Tiktin; Conev 99), cf. sb., cr., slov. *neuk*, pol. *nieuk* și *ucenic*. – Der. *năuci*, vb. (a zăpăci; a înnebuni), din *năuc*, dar poate cu o interpretare glumeață a sl. *naučiti* „a învăța, a studia"; *năucealâ*, s. f. (zăpăceală); *năucie*, s. f. (zăpăceală); *năucește*, adv. (prostește). 5630

năut, s. m. – Mazăre turcească (Cicer arietinum). – Var. (înv.) *năhut*, (Mold.) *nohot*. Megl. *năut*.

Tc. *nohut*, din per. *nuḫūd* (Șeineanu, II, 268; Lokotsch 1577; Ronzevalle 168), cf. tăt. *nochut*, cuman. *noghut* (Kuun XXXI), ngr. νωχύτ, bg. *nohut*, alb., sb. *naut*. Der. rom. prin ngr. (Graur, *GS*, VI, 332) nu este o ipoteză necesară. – Der. *năutiu* (var. *năhutiu*, *nohotiu*), adj. (colorat ca năutul). 5631

năvădi (-dește, -it). vb. – A urzi, a dispune urzeala. – Var. *năvedi*, *nevedi*. Mr. *năvădire*, megl. *năviies*.

Sl. *navesti*, *navedą* „*a duce*" (*Miklosich, Slaw. Elem.*, 31; Cihac, II, 460; Miklosich, *Lexicon*, 398), cf. *dovedi*, *izvodi*. – Der. *năvădit*, s. n. (urzeală); *năvăditură*, s. f. (urzit). Megl. provine direct din bg. *navijd*. 5632

năvăli (-lește, -it), vb. – **1.** A invada, a intra. – **2.** A se repezi, a asalta. – Mr. *năvălire* „a coborî".

Sl. *navaljati* „a tîrî". (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 31; Miklosich, *Lexicon*, 398; Cihac, II, 443), cf. *val* și bg. *navalen* „atîrnat", bg. *navalĭsu* „a aduna", rus. *navalitĭ* „a îngrămădi". – Der. *năval*, s. n. (rar, avalanșă); *năvală*, s. f. (invazie; atac, asalt; adv., repede); *năvălitor*, adj. (agresor); *năvalnic*, adj. (impetuos, irezistibil; s. m. plante, Scolopendrium vulgare, Polystichum filix mas, Pteridium aquilinum), cu suf. *-nic* (după Conev 43, din bg. *navalinče*; după Cihac, se cheamă așa pentru că i se atribuie în popor puterea de a face să alerge pretendenții după tinerele care poartă cu ele această plantă). 5633

năvidi (-dește, -it), vb. – A urî. – Var. *nevăvidi*.

Sl. (*ne*)*navidĕti* (Tiktin). Sec. XVI, înv. 5634

năvîrlie (-ii), s. f. – (Munt.) Nebunie, sminteală, capriciu, glumă.

Bg. *vărlŭ* „turbat", *vărluvam* „a turba", cf. ngr. βούρλια „glumă"; *nă-* poate fi sl., cf. rut. *naverle* „pe dos", sb. *navrlje* „răsucit" (Tiktin), sau expresiv, ca în *nătă-* sau *năvleg*. – Der. *năvîrlios*, adj. (capricios). 5635

năvleg (-egă), adj. – Prost. – Var. *nevleg*, (Olt.) *năvlig*.

Origine necunoscută. Pare a fi în legătură cu sl. *nevolja* „necesitate"; cf. *nevolnic* și sb. *nevoljno*, *nevoljan* „infirm"; dar lipsește veriga intremediară. Legătura cu *vlagă* și cu mag. *névleg* „nominal" (Scriban) este suspectă. În Munt. și Olt. 5636

năvlu (-uri), s. n. Taxă de închieriere a unei nave. – Mr. *navlu*.

Ngr. νοῦλον (Tiktin; Gáldi 213), cf. alb. *navlĕ*, tc. *navlun*. Sec. XIX. 5637

năvod (-oade), s. n. – Un tip de plasă de pescuit.

Sl. *nevodŭ* (Miklosich, *Lexicon*, 421; Cihac, II, 214; Conev 74), cf. sb. *navod*, ceh., rus. *nevod*, pol. *niewód*. – Der. *năvodar*, s. m. (pescar). 5638

năvoloacă (-ce), s. f. – (Mold.) Semănătură făcută fără a ara, răscolind pămîntul numai cu grebla.

Rut. *navolok* „greblă" (Tiktin; Scriban), cf. rus. *navolok* „cîmp rîpos" (Cihac, II, 462). Cf. *voloc*. 5639

năvrap (-pi), s. m. – Jefuitor, prădător.

Sl. *navrapŭ* „pătrundere, incursiune" (Tiktin), cf. rus. *navoropŭ*. – Der. *năvrăpi*, vb. (a jefui; a se repezi, a se năpusti); *năvrăpitură*, s. f. (incursiune). Toate sînt cuvinte înv. (sec. XVII). 5640

naz (-uri), s. n. – **1.** (Înv.) Pretenție. – **2.** Capriciu, moft. – Mr. *naje*, pl. *năzi*.

Tc. (per.) *naz* (Șeineanu, II, 270; Lokotsch 1563), cf. ngr. νάζι, alb. *nas* (Meyer 298). – Der. *năzuros*, adj. (capricios, mofturos, nemulțumit). 5641

nazar (-uri), s. n. – Bunăvoință, favoare.

Tc. (arab.) *nazar* (Roesler 600; Șeineanu, II, 271; Lokotsch 1564), cf. ngr. ναζάρι. Sec. XVIII, înv. 5642

năzări (-rĕsc, -ĭt), vb. – 1. (Rar) A întrezări, a descoperi. – 2. (Rar) A apărea, a se arăta. – 3. (Refl.) A i se părea, a avea impresia.

Sl. *nazrĕti* „a întrezări" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 31; Miklosich, *Lexicon*, 404; Cihac, II, 469), cf. sl., sb. *nazirati*. La ultimul sens poate exista o încrucișare cu sl. *nazorŭ* „bănuială". – Der. *năzăriturĕ*, s. f. (închipuire); *năzarnic*, adj. (cu toane); *năzărealĕ*, s. f. (viziune). 5643

nazîr (-ri), s. m. – Șef, comandant.

Tc. *nazır* (Șeineanu, II, 271; Ronzevalle 168). Sec. XIX, înv. – Der. *nazîrliu*, s. m. (favorit, protejat), prin confuzie cu *nazar; nazirie*, s. f. (conducere, șefie). 5644

năzui (-uĕsc, -ĭt), vb. – 1. A se adăposti, a se refugia. – 2. A se îndrepta către, a se adresa. – 3. A-și îndrepta privirile, a aspira, a pretinde. – 4. A solicita, a implora.

Sl. *nazyvati* „a invoca" (Cihac, II, 214; Tiktin), cf. sb., cr. *naz(i)vati* „a dori". – Der. *năzuință*, s. f. (aspirație, pretenție; dorință); *nizui*, vb. refl. (Trans., a se osteni, a se strădui), prin intermediul mag. *nézni; nizuință*, s. f. (Trans., aspirație, țel). 5645

ne-. – Prefix care adaugă cuvintelor simple un sens negativ sau privativ.

Sl. *ne*. Corespunde lui *in-* romanic; se atașează la aproape toate categoriile de cuvinte, inclusiv la neologisme: *neatent* < *atent, necontrolat* < *controlat* (în acest caz aproape totdeauna adj). În comp. *ne mai* înseamnă „niciodată": *ne mai auzit*. Cf. Rosetti, III, 69. 5646

neă, s. f. – Zăpadă. – Var. *neaŭă*. Mr. *neao*, megl. *nęuă*, istr. *nęwu*.

Lat. *nĭvem* (Pușcariu 1160; Candrea-Dens., 1211; *REW* 5936; Unbegaun, *Orbis*, II, 347-51), cf. vegl. *nai*, it., port. *neve*, prov., cat. *neu*, v.fr. *noif*, sp. *nieve*. – Der. *îneua*, vb. (a se umple cu zăpadă); *neios*, s. m. (decembrie), din lat. *nĭvōsus* (Pascu, *Arch. Rom.*, VI, 261; *REW* 5935), cf. it., sp., port. *nevoso*. 5647

neam (-muri), s. n. – 1. Popor, națiune. – 2. Rasă, castă, gen, clasă. – 3. Generație. – 4. Rudă, rudenie. – 5. (Mold.) Reuniune de boieri fără sarcini publice, boierie. – 6. Clasă, tip, categorie.

Mag. *nem* (Cihac, II, 518; Tiktin), fără îndoială în relație cu sl. *nĕmŭ* „barbar", cf. *neamț;* e posibil ca rom. să provină direct din sl. – Der. *nemeș* (var. *neameș, ne(a)miș*), s. m. (Trans., nobil, aristocrat), din mag. *nemes; nemeșesc*, adj. (aristocratic, nobiliar); *nemeșie*, s. f. (noblețe); *nemeșug*, s. n. (înv., noblețe), din mag. *nemesség; nemeț*, s. n. (generație, genealogie; familie, casă); *nemenie*, s. f. (rasă, castă, soi); *nemotenie*, s. f. (rudă); *înemuri*, vb. refl. (Mold., a se înrudi); *nemurealĕ* (var. *nemurenie*), s. f. (Mold., înrudire). – *Neam*, adv. (deloc), pe care dicționarele obișnuiesc să-l confunde cu cuvîntul anterior, pare legat de mag. *nem* „nu" (Graur, *GS*, VI, 35; Gáldi, *Dict.*, 95). 5648

neamț (-ęmți), s. m. – 1. German. – 2. Străin.

Sl. *nĕmĭcĭ*, din *nĕmŭ* „barbar", cf. *neam* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 32; Tiktin), cf. ngr. νέμτζης, bg. *němec*, alb. *nemets*, mag. *nemet*, pol. *niemiec*. – Der. *nemțoaică*, s. f. (germană; dădacă, guvernantă; călțunaș, Tropaeolum maius; plantă, Delphinium elatum); *nemțesc*, adj. (german); *nemțește*, adv. (în germană); *nemție*, s. f. (mulțime de germani; înv., limba germană); *nemțime* (var. *nemțărie*), s. f. (colectivitate de germani); *nemți*, vb. (a germaniza); *nemțișor*, s. m. (plantă, Delphinium elatum); *nemțean*, s. m. (locuitor al regiunii Neamț din Moldova; călugăr al mănăstirii Neamțu). 5649

neaoș (-șe), adj. – 1. Indigen, aborigen. – 2. Pur, autentic.

Origine necunoscută. Der. din *aoș* < *avus* (Weigand, *Jb.*, XIII, 108; *REW* 839) este imposibilă fonetic și dificilă semantic. Cihac, II, 215, se gîndea la sl. *naši* „al nostru", care merge tot așa de puțin. Sugestia lui Scriban, care pornește de la *nea* „zăpadă" (sensul inițial „curat ca zăpadă") este interesantă, fără a fi convingătoare. 5650

nearą (-ăle), s. f. – Lege nouă. – Var. *nearea*.

Mgr. νεαρά (Murnu 37). Sec. XVII, înv. 5651

nează (-ze), s. f. – Oroare, dezgust.

Sb. *jeza*, din sl. *jędza* (Petrovici, *Dacor.*, IX, 212). Cuvînt rar, ignorat de dicționare. 5652

necaz (-zuri), s. n. – 1. Chin, dezgust, neplăcere. – 2. Ciudă, supărare. – 3. Invidie. – Var. (Mold.) *năcaz*.

Sl. *nakazŭ* „instrucție" din *nakazati* „a pedepsi" (Miklosich, *Slaw Elem.*, 31; Cihac, II, 208), cf. bg. *năkaz* „nenorocire", sb. *nakaz* „avorton", ceh. *nakaz* „epidemie". – Der. *necăji*, vb. (a întrista, a mîhni; a se supăra; a contraria, a înfuria); *necăjicios*, adj. (irascibil); *necăjos*, adj. (rar, supărător). 5653

nefer (-ri), s. m. – Soldat turc.

Tc. (arab.) *nefer* (Șeineanu, II, 272; Lokotsch 1533; Ronzevalle 169), cf. bg., sb. *nefer*. Sec. XIX, înv. 5654

neftiu (-ie), adj. – Verde închis.

Tc. *nefti* (Șieneanu, II, 272). 5655

neg (-gi), s. m. – Verucă.

Lat. *naevus* (Candrea-Dens., 1216; *REW* 5807; Tiktin) cf. senes. *niego*, v.it. *niego*, it. *neo;* pentru modificarea consonantismului, cf. *fagure, rug.* După Pușcariu 1162, formație regresivă, pornind de la *negel*, părere greu de susținut. Uz general (*ALR*, I, 51).

Der. *negos*, adj. (cu negi); *neagă*, s. f. (flagel, calamitate), probabil prin asociere cu ideea de „tumoare", cf. *neagă rea* „tumoare malignă" > „calamitate" (după Cipariu, *Principii*, 272 și Tiktin, din lat. *negăre;* după Miklosich, *Slaw. Elem.*, 32 și Cihac, II, 214 și Conev 100, din sl. *něga* „voluptate", glosarea „încăpățînat, îndărătnic", care apare în dicționare, se datorează primei explicații schițate aici).

Negară (var. *năgară, nagară*), s. f. (varietate de neghină; plantă Stipa capillata) pare un der. cu suf. *–ar* (*negară* ar fi fost la început numele fructului). Numele se explică prin aspectul fructului, cf. sp. *verruguera*, fr. *herbe aux verrues* (după Cihac, II, 209, din sl. *nagu* „gol"; după Conev 48, de la un sl. **nagara;* după Scriban, din rus. *nagar* „fitil ars"). Der. *înăgări*, vb. (a crește neghină).

Negel, s. m. (verucă), considerată ca der. din lat. *nigellus* (Pușcariu 1162; *REW* 5916), cf. logud. *nieddu*, prov. *niel*, it. *niello*, de asemenea ar putea fi simplu dim. de la *neg*, cu suf. *–el.* – Cf. *neghină*. – Der. *negelariță*, s. f. (rostopască, Chelidonium maius); *negelos*, adj. (cu negi). 5656

negă (–g, –ăt), vb. — A tăgădui.

Lat. *negare* (sec. XIX). – Der. (din fr.) *negație(un)e*, s. f.; *negativ*, adj. 5657

neghină (–ne), s. f. – Plantă (Agrostemma githago). – Megl. *migl'inâ.*

Origine suspectă. E greu de separat acest cuvînt de *neg* și *negară*, dar der. e greu de explicat; probabil cu suf. *–ină*, cf. *pescuină, ciorchină, știrbină, stupină, vizuină* etc. Nu e mai ușoară nici explicația prin intermediul lat. **nigrīna* (Koerting 6540; cf. Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 282) sau **nigellīna* (Pușcariu, *Conv. lit.*, XXXIX, 71; Pușcariu 1163; Pascu, *Beiträge*, 22; *REW* 5917; cf. Graur, *BL*, V, 107). – Der. *neghiniță*, s. f. (chimion, obiect foarte mic); *neghinos*, adj. (invadat de neghină). Din rom. provine rut. *nehyn* (Candrea, *Elemente*, 406). 5658

neghiob (–oabă), adj. – Prost, nătîng.

Origine necunoscută. *Ne–* pare să fie element expresiv, ca în *nătă–*, cf. *năvleg, năvîrlie;* dar al doilea element e greu de identificat. Der. din sl. *negodinŭ* „ingrat", cf. rus. *negodnyĭ* „nerod" (Cihac, II, 215), sau din mag. *negyobb* „mai mare, major" (Scriban) nu pare posibilă. Tiktin îl interpretează pe *ne–* drept prefix negativ.

Der. *neghiobesc*, adj. (prostesc); *neghiobește*, adv. (prostește); *neghiobi*, vb. (a prosti); *neghiobie* (prostie). 5659

negoț (–țuri), s. n. – Comerț.

Lat. *negōtium* (Pușcariu 1164; Candrea-Dens., 1216; *REW* 5881), cf. it. *negozio.* Se poate presupune o origine it. (Pascu, *Beiträge*, 11), dar prezența din sec. XVI a unui pl. *negoaje*, diftongat, pare să confirme tratamentul tradițional.

Der. *neguța*, vb. (a tîrgui; a cumpăra; a vinde), de la *negoț* (după Pușcariu 1165 și Candrea-Dens., 1217, din lat. *negōtiāri*); *negustător*, s. m. (comerciant), cu suf. *–tor* (după *REW* 5880 și Rosetti, I, 169, din lat. *negōtiātor;* după Pascu, *Beiträge*, 11, din it.); *negustăresc*, adj. (de negoț); *negustărește*, adv. (în chip negustoresc); *negustători*, vb. (a face comerț); *negustărie*, s. f. (comerț); *negustitor* (mr. *negustitor*), s. m. (înv., cupeț); *negustor*, s. m. (comerciant; Arg., înșelat), reducere a formei anterioare); *negustoreasă* (var. înv., *negustitoreasă*), s. f. (soție de negustor); *negustoresc* (var. înv. *negustitoresc*), adj. (comercial); *negustorește*, adv. (în chip negustoresc); *negustori* (var. înv., *negustitori*), vb. (a face negoț); *negustorie* (var. înv., *negustitorie*), s. f. (comerț, trafic); *negocia*, vb., din fr. *négocier; negociator*, s. m. , din fr. *négociateur; negociați(un)e*, s. f. din fr. *négociation.* 5660

negru (–eagră), adj. – **1.** De culoarea funinginii. – **2.** Brun, întunecat. – **3.** Murdar. – **4.** Nefast, funest. – **5.** (S. m.) Arap, negroid. – Mr. *negru, negur*, megl., istr. *negru.*

Lat. *nīgrum* (Pușcariu 1167; Candrea-Dens., 1219; *REW* 5917); cf. it. *nero*, prov. *negre*, fr. *noir*, sp., port. *negro.* – Der. *negreală*, s. f. (calitatea de negru; vopsea neagră; nuanță de negru; Mold., Trans., cerneală); *negreață*, s. f. (negriciune), pe care Pușcariu 1166 și *REW* 5919 îl trimit la lat. *nīgrĭtia; negri* (var. *înegri*), vb. (a da culoare neagră; a întuneca; a detracta); *negricios*, adj. (aproape negru; brunet); *negriciune*, s. f. (negreață); *negrilică* (var. *negrușcă*), s. f. (chica-voinicului, Nigella arvensis), pentru sufix, cf. *arăpușcă, femeiușcă, muierușcă* (după Pușcariu, *Dacor.*, VII, 468, *negrușcă* ar indica o încrucișare cu *cernușcă*); *negroaică*, s. f. (femeie neagră); *negrioară*, s. f. (brună); *negriu*, adj. (aproape negru); *negriturâ*, s. f. (îmbrăcăminte murdară); *ponegri*, vb. (a denigra), încrucișare a lui *înegri* cu sl. *počrunĭti* (Tiktin); *ponegreală*, s. f. (denigrare); *ponegritor*, adj. (denigrator). – Din rom. provin mag. *nyégra* „oaie neagră" (Edel-

spacher 20), ngr. νιάχερον „berbec negru" (Murnu, *Lehnwörter*, 37). 5661

negură (–ri), s. f. – Ceață. – Mr. *negură*.

Lat. *nĕbŭla* (Pușcariu 1168; Candrea-Dens., 1222; *REW* 5865), cf. it. *nebbia*, prov. *neula*, sp. *niebla*, port. *nevoa*, alb. *negulj*. Pentru schimbul *b* > *g*, cf. *nivit* > *ninguit* (cu infix nazal) sau *naevus* > *neg*, *rubus* > *rug*. Explicația plecînd de la lat. **nigrula* (Candrea, *Éléments*, 5) nu e probabilă. – Der. *(î)negura*, vb. (a se încețoșa, a se întuneca; a se încrunta); *negurează*, s. f. (ceață); *neguros*, adj. (cețos, întunecos). 5662

neleapcă (–lepce), s. f. – (Mold., Trans.) Vacă fătătoare înainte de a împlini trei ani.

Rut. *nelipka* (Candrea, Scriban). 5663

nemeri (–rĕsc, –it), vb. – 1. A lovi la țintă, a ținti. – 2. A lovi unde trebuie. – 3. A afla, a întîlni. – 4. A veni din întîmplare. – 5. (Refl.) A se petrece, a avea loc. – 6. (Refl.) A coincide, a concorda, a cădea de acord. – Var. *nimeri, înimeri*.

Sl. *naměriti* „a măsura" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 31; Cihac, II, 193), cf. bg. *namiram* „a afla", sb. *namjeriti* „a nimeri", sl. *namĕrjenije* „alb". – Der. *nemerit*, adj. (țintit); *nemereală*, s. f. (întîmplare); *nemernic*, adj. (înv., străin; vagabond, mizerabil), din *nemeri* (4) cu suf. *–nic*, sau din sb. *nemenik* „persoană sosită din întîmplare"; *nemernici*, vb. (a hoinări, a trîndăvi, a cerși); *nemernicie*, s. f. (înv., condiție de străin; hoinăreală, trîndăveală). Pentru semantismul lui *nemernic*, cf. Șeineanu, *Semasiol.*, 204. 5664

nepot (–ți), s. m. – Persoană considerată în raport cu bunicii săi sau cu unchii și mătușile sale. – Mr., megl., istr. *nepot*.

Lat. *nĕpōtem* (Pușcariu 1171; Candrea-Dens., 1225; *REW* 5890), cf. it. *nievo, nipote* (logud. *nebode*), fr. *neveu*, cat. *nebodo*. Confuzia „văr" și „nepot", ca în it. *nipote*, este indoeurop., cf. Meillet, *Mél. Soc. Ling.*, IX, 141. Cuvînt de uz general (*ALR*, I, 171).

Der. *nepoată*, s. f. (și cu sensul de „verișoară"), probabil der. intern (ipoteza unui lat. **nĕpōta*, Candrea, *Éléments*, 11; Pascu, *Beiträge*, 11 sau **nĕpōtia*, *REW* 5891, nu pare necesară; *nepoție*, s. f. (înrudire de nepot sau de văr); *nepotism*, s. n., din fr. *népotisme; strănepot*, s. m.; *strănepoată*, s. f. – Din rom. provine mag. *nepotya* (Edelspacher 20). 5665

nepristan, adv. – 1. Continuu fără încetare. – 2. Îndată, imediat. – Var. *napristan*.

Sl. *neprĕstanĭno* (Tiktin). 5666

neroд (–oadă), adj. – Prost, tîmpit.

Sl. *neroditi* „a neglija, a (se) delăsa", cf. sl. *nerodivŭ* „neîngrijit" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 32; Tiktin), slov. *neroden* „neîngrijit", sl. *nerodinŭ* „neîngrijit". După Cihac, II, 215, din sl. *nerodu* „dispreț". – Der. *nerozie*, s. f. (prostie, neghiobie), *nerozește*, adv. (prosțește). Din rom. provine magh. *nerod* (Edelspacher 20). 5667

nerv (–vi), s. m. – Organ anatomic de transmitere a impulsurilor.

Lat. *nervus* (sec. XIX). – Der. *nervos* (excitat), din fr. *nerveux; nervozitate*, s. f., din fr. *nervosité; nervură*, s. f., din fr. *nervure; enerva*, vb., din fr. *énerver; nevricale*, s. f. pl. (criză de nervi, atac), din ngr. νευρικά, cf. Gâldi 231; *nevricos*, adj. (nervos), din ngr. νευρικός. 5668

nesăbuit (–tă), adj. – Exagerat, disproporționat, nechibzuit.

Origine necunoscută. Scriban indică var. *nesăbăduit* și mag. *szabadni* „a fi îngăduit"; ambele indicații sînt puțin sigure. Apare deja din sec. XVII. – Der. *nesăbuire*, s. f. (nechibzuință, lipsă de considerație); *nesăbuință*, s. f. (nechibzuință). 5669

nestimat (–tă), adj. – Prețios, valoros. – Var. *nestemat*.

Din pref. negativ *ne–*, cu participiu lat. *aestimare* (Tiktin; Pascu, *Arch. Rom.*, VI, 261; cf. *REW* 246). Se spune numai despre pietrele prețioase. – Der. *nestimată*, s. f. (piatră prețioasă). 5670

netam nesam, adv. – Cu de-a sila, cu silă, fără voie, nici una, nici două. – Var. *nitam nisam, nesam netam*.

Bg. *ni tam ni sam* „nici acolo nici aici" (Tiktin; Candrea), cf. rom. *nici una nici două*. 5671

neted (–dă), adj. – Lis, lustruit, șlefuit.

Lat. *nītĭdus* (Pușcariu 1177; Candrea-Dens., 1227; *REW* 5929), cf. it. *netto*, logud. *nidu*, prov., fr., cat. *net*, port. *nedeo*. – Der. *nețezi*, vb. (a poliza, a șlefui; a egala; a dezmierda); *neteziș*, s. n. (suprafață șlefuită, oglindă); *netezitoare*, s. f. (mistrie). 5672

nevastă (–veste), s. f. – 1. (Înv.) Logodnică. – 2. Soție, femeie măritată. – 3. Femeie. – Megl. *niveastă*, mr. *nveastă*.

Sl. *nevěsta* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 32; Cihac, II, 216), cf. bg., slov, ceh., rus. *nevěsta*, sb. *nevjesta*, pol. *niewiesta*. Uz general (*ALR*, I, 270). – Der. *nevăstuică*, s. f. (Zool., Mustela vulgaris), cf. sl. *nevěstuka* (Miklosich, *Lexicon*, 424), nume care s-ar explica drept un eufemism superstițios, cf. bg. *nevěstulka* (> mr. *nivistul'e*, megl.

nivistul'ca), sb. *nevjestica*, ngr. νυμφίτσα (> mr. *nifiță*), mag. *menjét*, it. *donnola*, fr. *bellette*, sp. *comadreja*, port. *doninha*, v.engl. *fairy; nevesti*, vb. (înv., a (se) căsători). 5673

nevoie (-i), s. f. – **1.** Necesitate, trebuință. – **2.** Obligație, urgență. – **3.** Sărăcie, mizerie. – **4.** Ananghie, strîmtorare. – Mr. *nevol'e* megl. *nivol'ă*.

Sl. *nevolja, nevolje* (Miklosich, *Lexicon*, 421; Cihac, II, 462), cf. sb., cr., slov., rus. *nevolja*, alb. *nevojë*, mag. *névolya*, cf. *voie*. – Der. *nevoi*, vb. (a forța, a obliga; a-și da silința, a se strădui; a căuta, a se sili; refl., a se sforța); *nevoiaș*, adj. (sărac; incapabil, arierat), cf. mag. *névolyás* „nenorocit, ticălos"; *anevoie*, adv. (cu greu); *anevoi*, vb. (a se strădui); *(a)nevoință*, s. f. (muncă, chin, dificultate); *(a)nevoios*, adj. (dificil, greu); *nevoitor*, adj. (înv., muncitor, harnic). 5674

ni, conj. – Nici. – Istr. *ni*.

Sl. *ni* (Tiktin). Der. din lat. *nec* (Candrea-Dens., 1228) este îndoielnică. Sec. XVIII, azi rar. 5675

nicăieri, adv. – În nici o parte, niciunde. – Var. (înv.) *necăire(a), nicăi(u)re(a)*. Mr. *necal'urea*, megl. *nicăl'ura*.

Lat. *nĕc* urmat de o combinație de tipul **alibi volet*, cf. *aiurea*. După Pușcariu 1178 și Pascu, I, 33, din *nec aliubi*. 5676

nici, conj. – Exprimă negația. – Var. (înv.) *nece, nice*. Mr. *niți, ninți*, megl. *niți*.

Lat. *nĕquĕ* (Pușcariu 1179; Candrea-Dens., 1229; *REW* 5868), cf. prov., fr., cat., sp. *ni*, port. *nem*. – Comp. *niciun*, adj. negativ, cf. megl., mr. *nițiun*, istr. *niciur*, care presupun un lat. *nĕquĕ unus* (Diez, I, 290; Densusianu, *Hlr.*, 164; Pușcariu 1179; Candrea-Dens., 1230; *REW* 5896), cf. v.fr. *neisune*, it. *nessuno*, sp. *ningún; nicicînd*, adv. (niciodată); *nicicum*, adv. (în nici un fel); *niciodată*, adv. (în nici o vreme); *niciunde*, adv. (în nici un loc). – Cf. *nicăieri*. 5677

nicocheră (-re), s. f. – Stăpînă a casei. – Var. *nicochera(-ale)*.

Ngr. νοικοκερά (Scriban). Rar. 5678

Nicolae, s. m. – **1.** Nume propriu. – **2.** (În expresia: sfîntul *Nicolae*) Vărguță, liniuță cu care se pedepsesc copiii. – Var. *Neculae*, (Mold.) *Neculai*, (Trans.) *Micula(e)*, dim. *Nae, Nicu(șor)*.

Sl. *Nikolaje* din mgr. Νικόλαος. Var. *Nicoară*, din lat. *Nicolaus; Miculae*, prin încrucișare cu mag. *Miklos*. Sensul al doilea se datorează obiceiului de a păstra liniuța în spatele imaginii sfîntului. 5679

nicoreață (-țe), s. f. – Varietate de ciuperci (Lentinus cochleatus).

Origine necunoscută. Cihac, II, 216, îl pune în legătură cu sl. *niknoti* „a încolți". – Var. *nicorete*, s. m. (ciuperci comestibile, Thicholoma Georgii, Clitopilus prunus). 5680

nicovală (-le), s. f. – Ilău.

Sl. *nakovalo* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 31; Cihac, II, 78; Conev 67), cf. *covaci* și bg. *kovalo* (> megl. *cuvalnă*). 5681

nimeni, pron. – Niciunul. – Var. *nimene(a), nime, nimenilea*, (Banat, Olt.) *nima*. Megl. *nimen, nimea, nimini*.

Lat. *nĕmo, nĕmĭnem*, (Pușcariu 1130; Candrea-Dens., 1231; *REW* 5886). cf. it. *nimo*, sard. *nimus*, cors. *nimo*. Var. *nime* provine din nominativ (cf. *om, oameni*), sau reprezintă o formă disimilată. Gen. *nimănui, nimărui, nimunui, nimălui*. 5682

nimic, adv. – Deloc. – Var. *nimica, nemic(ă)*, înv.

Lat. *nemĭca* (Diez, I, 276; Densusianu, *Hlr.*, 164; Pușcariu 1181; Candrea-Dens., 1094; *REW* 5885), cf. v.ven. *nemiga*, v.fr. *nemie*, it. *ne mica*. În limba veche, păstrează sensul etimologic de „cîtuși de puțin"; *nemica de arme nu s'au apucat, ce de fugă* (Gr. Ureche); *n-au rămas nemică verdeață* (Dosoftei). Cf. *mică*.

Der. *nimic*, s. n. (bagatelă, micime, fleac); *nimici*, vb. (a anihila, a distruge, a suprima); *nimicitor*, adj. (distrugător); *nimicnicie*, s. f. (vanitate, nulitate); *nimiccie*, s. f. (înv., nulitate). 5683

nimurjc (-ci), s. m. – (Trans.) Pitic, stîrpitură. – Var. *nimurig*.

Mag. *nyomorék* (Candrea). 5684

ninge (-g, -ns), vb. – A cădea zăpadă. – Mr. (înv.) *mîndzire*.

Lat. *ningĕre* (Pușcariu 1183; Candrea-Dens., 1232; *REW* 5926), cf. calabr. *ningi* „zăpadă". – Der. *ningău*, s. m. (decembrie, ninsoare); *nins*, adj. (cu zăpadă; alb ca zăpada); *ninsoare*, s. f. (nămete, viscol, zăpadă); *ninsoriu*, adj. (nins, alb ca zăpada). 5685

nipraiă (-le), s. f. – Plantă (Lupinus luteus).

Origine necunoscută. 5686

nișadîr, s. n. – Amoniac.

Tc. *nișadir* (Tiktin). Sec. XVIII, înv. 5687

nișam (-muri), s. n. – Ordin, decorație turcă.

Tc. (per.) *nișan* (Șeineanu, III, 89), înv. – Der. *nișangiu*, s. m. (înv., funcționar turc care picta diplomele, colorist), din tc. *nișancı*. 5688

nișaștea (-ele), s. f. – Făină de patiserie. – Var. *nișeștea, nișiștea.*

Tc. (per.) *nișaste* (Șeineanu, II, 272), cf. ngr. νισεστές, bg., sb. *niseste.* 5689

nișcorici, s. m. pl. – Mîncărime.

Origine îndoielnică. De asemenea, îndoielnică este și glosarea. E cuvînt mold., care pare folosit în expresii ca cea de la Cezar Petrescu: *ai nișcorici, de nu mai stai locului.* Ar putea fi un der. de la *a mișca.* Nu e atestat în dicționare. 5690

nișe (-e), s. f. – Firidă.

Fr. *niche.* 5691

nisetru (-ri), s. m. – Sturion (Acipenser Gueldenstaedtii Brandt).

Sl. *jesetrŭ,* probabil prin intermediul bg., rus. *esetr* (Cihac, II, 150; Tiktin), cf. sb., cr. *jesetra* (bg. *nesetra,* Conev 53, pare dubios sau der. din rom.). Fonetismul este curios. S-a explicat (Tiktin) ca rezultat dintr-un **isetru,* cu aglutinarea articolului. 5692

nisfia (-iele), s. f. – Monedă turcească de argint, valorează patru taleri la începutul sec. XIX. – Var. *nesfia, nesfea.*

Tc. *nisfye,* din arab. *nisf* „jumătate" (Roesler 600; Șeineanu, II, 273), sec. XIX, înv. 5693

nisip (-puri), s. n. – Granule fine de rocă.

Sl. *nasŭpŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 32; Miklosich, *Lexicon,* 415; Cihac, II, 213) din vb. *sypati* „a împrăștia", cf. *risipi,* bg., sb. *nasip* „dig". Der. din bg. *pĕsŭk* (Conev 41) nu e posibilă.

Der. *nisipariță,* s. f. (pește, Cobitis taenia); *nisiparniță* (var. *nisiperniță*), s. f. (clepsidră, nisipar); *nisipi,* vb. refl. (a se pulveriza; a se acoperi cu nisip); *nisipar,* s. m. (persoană care vinde nisip); *nisipiș,* s. m. (teren nisipos); *nisipiu,* adj. (de culoarea nisipului); *nisipos,* adj. (cu nisip); *înisipa,* vb. (a umple cu nisip). 5694

nișter (-re), s. n. – Lanțetă.

Tc. *nișter* (Lokotsch 1576; Tiktin), cf. ngr. νησττέρι. Sec. XIX, înv. 5695

nișotă (-te), s. f. – Scumpete, penurie.

Sl. *ništeta* (Tiktin), cf. bg. *nîštetá* (Candrea). 5696

nit (-turi), s. n. – Cui bont.

Germ. *Niet(e).* – Der. *nitui,* vb. (a bate nituri); *nituială,* s. f. (nituire); *nituitor,* s. m. (muncitor care nituiește). 5697

nițel (-țică), adj. – Puțin, în cantitate mică.

Origine îndoielnică. Circulă numai în Munt. și, parțial, în Trans. F. *nitică* (normal ne-am aștepta la **niței*) indică un dim. Trebuie să se pornească de la *nitic(ă),* fiindcă acest cuvînt corespunde unor formații expresive comune teritoriului romanic: sp. *chico* „mic" (v. Corominas, ed. a 2-a, 1980, p. 351), Cf. *ciccum* „nimic" în Plaut; *nec ciccum* „nihil" într-o glosă placidiană; Lazio *na ci(ca)de* „puțin"; it. *cica* „nimic"; logud. *ticcu* „puțin" (unde *t-* echivalează cu *z* sard. it.); calabr. *zica* „picătură", *nazica* „puțin"; Cilento *tsiku* „mic". Celelalte explicații sînt insuficiente: de la *nișchițel* (Hasdeu, *Cuv. din Bătrîni,* I, 295; Philippide, *Principii,* 37; Scriban; cf. împotrivă Pușcariu 1175; din alb. *në cikë* „puțin" (Densusianu, *Rom.,* XXIII, 79); din *puținel* > **ținel,* cu metateză (Tiktin). 5698

nivel (-luri), s. n. – **1.** Înălțimea unui punct, a unei suprafețe etc. față de un plan orizontal dat. – **2.** Nume a mai multor instrumente care măsoară diferențe de înălțime. – **3.** Stadiu, grad, indice.

Fr. *niveau,* adaptat fonetismului derivatelor (din fr.) *nivela,* vb. (a egala); *nivelator,* s. m., adj. (buldozer; care nivelează). 5699

nixis (-suri), s. n. – **1.** Durere intercostală, junghi. – **2.** Grijă, preocupare.

Ngr. νύξις (Candrea). Sec. XIX. 5700

nizam (-muri), s. n. – **1.** Ordin, organizație. – **2.** Armată regulată turcă. – **3.** Soldat turc din armată.

Tc. (arab.) *nizam* (Șeineanu, III, 89). Sec. XVIII, înv. 5701

niznai, adv. – În expresia *a se face niznai:* a se preface că nu înțelege.

Rus. *ne znaju* „nu știu" (Tiktin; Candrea) 5702

noa, interj. – (Trans., Banat) Bine, să mergem!

Sb., slov. *no* (Tiktin). 5703

noapte (-ți), s. f. – Opusul zilei. – Mr. *noapte,* megl. *noapti,* istr. *nopte.*

Lat. *noctem* (Pușcariu 1185; Candrea-Dens., 1233; *REW* 5973), cf. it. *notte,* prov. *neuit,* fr. *nuit,* sp. *noche,* port. *noite.* – Der. *(î)nopta,* vb. (a cădea noaptea, a petrece noaptea); *(î)noptat,* s. n. (înserare, cădere a nopții); *noptatic* (var. *noptatec*), adj. (nocturn, sumbru, abscur), cuvînt literar, fără circulație populară); *nopticoasă,* s. f. (varietate de violete, Hesperis matronalis); *noptiță,* s. f. (barba-împăratului, Mirabilis jalapa); *noptos,* adj. (nocturn, sumbru); *nopturn,* adj. (nocturn), creație artificială la Odobescu. – Der. neol. *nocturn,* adj., din fr. *nocturne; noctambul,* s. m., din fr. *noctambule; noctambulism,* s. n., din fr. *noctambulisme; noptieră,* s. f. (măsuță de noapte), cu suf. fr. *-ière,* ca *pudrieră.* 5704

noațin (-nă), adj. – (Oaie) de peste un an. – Var. *noaten*. Mr. *noaten*, megl. *noatin*, istr. *notir*.

Lat. *annōtīnus* (Pușcariu 1186; Candrea-Dens., 59; *REW* 485), cf. lat. *annōtīnus* > fr. *antenois* (G. Paris, *Rom.*, XXI, 597). Din rom. provine mag. *nótin*. 5705

nobeț (-uri), s. n. – Schimb. – Var. *nubet*.

Tc. *nöbet* (Tiktin). Sec. XVIII, înv. 5706

nobil (-lă), adj. – Ilustru, prețios, generos.

Lat. *nobilis* (sec. XIX). Der. *nobiliar*, adj., din fr. *nobiliaire; nobilime*, s. f. (noblețe, aristocrație); *nobleță*, s. f. (distincție); *înobila*, vb., după fr. *anoblir*. 5707

nod (-duri), s. n. – **1.** Loc de legătură a două fire, a două fișii de pînză etc. – **2.** Legătura dintre ram și trunchi. – **3.** Umflătură, tumoare. – **4.** Articulație. – **5.** Milă marină. – **6.** Intrigă, centru de acțiune. – **7.** (Arg.) Portofel. – Mr., megl. *nod*.

Lat. *nodus* (Pușcariu 1187; Candrea-Dens., 1235; *REW* 5948), cf. it. *nodo*, fr. *noeud*, cat. *nou*, sp. *nudo*, port. *nó*, alb. *nue*. – Der. *noadă*, s. f. (coccis), ca *neg–neagă, șol–șoală, șep–șeapă* etc., cf. mr. *noadă* „membru viril" (de la un lat. **noda*, după Candrea-Dens., 1236 și Pascu, I, 128; din lat. *nodus* încrucișat cu *coadă*, după Iordan, *Dift.*, 189; din lat. *nates* „fese, buci" încrucișat cu *coda*, după Tiktin), ideea unei asocieri cu *coadă* fiindă evidentă, cf. cuvîntul următor; *Nodea*, s. m. (nume propriu pentru demon), cf. și alt nume popular al său, *Codea; nodei*), s. n. (înv., articulație; rotulă), cu suf. *-ei*, cf. *grindei* (din lat. *nodellus*, după Scriban); *nodit*, s. n. (Olt., rotulă); *nodolan*, s. n. (Banat, fluierul piciorului), prin încrucișarea cu șodolan; *nodos*, adj. (cu noduri); *noduros* (var. *nodoros*), adj. (nodos), cf. it. *nodoroso, nodoso; noduleț*, s. m. (mucos, țîngău); *noduț*, s. m. (ghiocel, Galanthus nivalis); *înoda*, vb. (a face un nod; a lega; a improviza; a rasoli; refl., a se ataș, a îndrăgi, a lega prietenie; (despre cîini) a se cupla), der. intern sau lat. *innodare* (*Mon. Germ. hist.*, XXXIV), după Candrea-Dens., 1238 și *DAR*, din lat. *nodare; desnoda*, vb. (a dezlega, a desface; a bate pe cineva, a părui). 5708

noembrie, s. m. – A 11-a lună a anului. – Var. *no(i)emvrie*.

Sl. *nojębrĭ*, din mgr. Νοέμβριος. Var. din ngr. (Pascu, *Beiträge*, 11); der. din lat. (*REW* 5969) nu e posibilă. 5709

noi, pron. – Pers. I pl. a pron. personal. – Mr., megl. *noi*.

Lat. *nos* (Pușcariu 1188; Candrea-Dens., 1239; *REW* 5960), cf. it. *noi*, prov., cat., v.sp., port. *nos*, fr. *nous*. Dativul are o formă tonică, *nouă* < lat. *nobīs*, și o formă atonă, *ne* < lat. *nīs*. Finala în *–i* nu este clară: cf. Rohlfs, *It.*, 498, care se gîndește la un reflex al formelor oblice (*nobīs > noi, vobīs > voi*); după ipoteza mai puțin probabilă a lui Pascu, *Beiträge*, 18, ar fi terminație de plural. 5710

noiaș (-nuri), s. n. – **1.** (Înv.) Golf. – **2.** Mare, largul mării; puzderie.

Origine necunoscută. Relația cu alb. *ujanë* „ocean", din *uf* „apă" (Hasdeu, *Cuv. din Bătrîni*, I, 295; Philippide, II, 726; Pușcariu, *Dacor.*, III, 387; Pușcariu, *Lr.*, 265; Rosetti, II, 120) nu pare probabilă (cf. Tiktin), deoarece, dacă ambele cuvinte provin din aceeași sursă, rom. nu ar conserva terminația *–an* (> *–în*). După ipoteza puțin sigură a lui Densusianu, *GS*, III, 423, în loc de **loian* < sl. *loj–* „a curge"; după Giuglea, *Dacor.*, X, 108, din alb. *llohë* „ploaie". Legat de ceh. *noře* „abis", după Cihac, II, 217, sau anterior indoeurop. (Lahovary 339). Sensul de „mare" ar putea fi secundar. Nuanța înv. pare să fie cea de „coastă de mare, golf"; cel modern de „larg al mării", ar putea fi rezultatul unei interpretări echivoce, căci cuvîntul nu are circulație populară. Dacă ar fi așa, s–ar putea porni de la *naie* „navă", **ndĭan* „loc pentru nave" (ca *ochian* „instrument pentru ochi"). 5711

noimă (-me), s. f. – Sens, logică, bun–simț. – Mr. *noimă*, megl. *noimă* „semnal".

Ngr. νόημα (Cihac, II, 679; Gáldi 213), cf. alb. *noimë*. Sec. XVIII. 5712

noiță (-țe), s. f. – Albeață, pată albă (la unghii).

Lat. *nŏvĭtia*, de unde și venet. *novitso, nuis* (*REW* 5970); relația cu *nou*, întrevăzută deja de Philippide, *Principii*, 147 (cf. Tiktin), este doar indirectă. Der. din sl. *nogŭtĭ* „unghie" (Cihac, II, 217) sau din lat. *nubes*, cu suf. *–iță* (Giuglea, *LL*, II, 48) e mai puțin convingătoare. 5713

nojiță (-țe), s. f. – 1 Șiret pentru legat opincile. – **2.** (Mold.) Capsă, gaură la opinci. – Mr. *nujiță*, megl. *nujoață, najoața*.

Bg., sb., cr. *nožica* (Cihac, II, 217; Tiktin; Pascu, II, 202); sensul primitiv din sl. este cel de dim. al lui *noga* „picior", dar pare că s–a confundat cu sl., bg., sb. *žica* „șiret" (cf. *jiță*); în așa fel încît sb. *nožica* „picioruș" a ajuns să însemne în rom. „șiret". – Der. *noaje*, s. f. (coardă, legătură; bandă), înv., probabil formație regresivă din *nojiță* (Iordan, *Dift.*, 286). *Oajdă*, s. f. (înv. și Trans., coardă), cu der. *înhojda*, vb. (Trans., a lega), pare să aparțină la aceeași familie. Ngr.

νουζίτσα trebuie să provină din sl. (Meyer, *Neugr. St.*, II, 47). 5714

nor (-ri), s. m. – Masă de vapori, de picături de lichid, de fum etc. aflate în suspensie în atmosferă. – Var. (Mold.) *nour*, (Olt.) *noor*, (Banat) *nuor, nuvăr*, (înv.) *nuar*. – Mr. *nior, năur*, megl. *nor*, istr. *n(u)or*.

Lat. *nūbīlus* (Puşcariu 1189; Candrea-Dens., 1240; *REW* 5975), cf. it. *nuvolo*, prov. *nivol*, cat. *nuvol*, sp. (*nube*), astur. *nublo*. Baza **nibulum* (Pascu, *Beiträge*, 18) nu pare necesară. Conservarea lui *ou, oo* în var. se datorează, poate, prezenţei lui *r* (Graur, *BL*, III, 53). – Der. *no(u)ros*, adj. (înnorat); *(i)no(u)ra*, vb. (a se acoperi cu nori); *nourată*, s. f. (oaie cu lînă gri). 5715

noră (nurori), s. f. – Soţia fiului. – Var. (înv.) *nor*. Mr. *nor(ă)*, megl. *noră*.

Lat. *nŏrus*, forma populară a lui *nūrus* (Densusianu, *Hlr.*, 78; Puşcariu, 1190; Candrea-Dens., 1244; *REW* 6000), cf. it. *nuora*, prov. *noro*, v.fr. *nuere* (saintong. *nore*), sp. *nuera*, port. *nora*. Var. supravieţuieşte în legături sintactice: *noru-mea, noru-sa;* pl. indică un paralelism cu *soră*. Pentru absenţa diftongării, cf. Rosetti, I, 60. E cuvînt de uz general (*ALR*, I, 260). 5716

noroc (-oace), s. n. – 1. Şansă, fericire. – 2. Întîmplare, hazard.

Sl. *narokŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 32), cf. sb., cr., pol. *narok*. – Der. *norocească* (var. *norocire*), s. f. (soartă, noroc); *noroci*, vb. (a face fericit); *norocos*, adj. (fericit, cu noroc); *nenoroc*, s. n. (nenorocire); *nenoroci*, vb. (a pierde, a distruge, a ruina; a silui); *nenorocos*, adj. (fără noroc). 5717

norod (-oade), s. n. – 1. Popor, naţie. – 2. Mulţime, gloată.

Sl. *narodŭ*, din *roditi*, „a zămisli" (Miklosich, *Slaw., Elem.*, 32; Cihac, II, 218), cf. *rod*. – Der. *norodos*, adj. (înv., plin de lume, populat). 5718

noroi (-oaie), s. n. – Glod, clisă, nămol.

Sl. *naroj* „elan, impuls" (Tiktin), din *riti* „a mişca", cf. *paroi*. Der. din sl. *nora* „ascunzătoare" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 32; Miklosich, *Lexicon*, 455; Cihac, II, 218) nu e probabilă. Bg. *noroj* (Conev 40; Scriban) pare să provină din rom., deoarece ne-am fi aşteptat la *naroj*, ca în sl. – Der. *(i)noroi*, vb. (a înămoli, a înglodi; a tencui); *noroială*, s. f. (nămol, glod); *noroios*, adj. (cu noroi). 5719

nostim (-mă), adj. – Preţios, drăguţ, frumuşel. – Mr. *nostim*.

Ngr. νόστιμος (Cihac, II, 679; Gáldi 215). – Der. *nostimadă*, s. f. (drăgălăşenie; glumă); din ngr. νοστιμάδα, mr. *nostimadă*. 5720

nostru (-oastră), adj. pos. pers. I pl. – Var. *nost*. Mr. *nostru, nost(u)*, megl., istr. *nostru*.

Lat. *nostrum* (Puşcariu 1191; Candrea-Dens., 1245; *REW* 5961), cf. it. *nostro*, prov. *nostre*, fr. *notre*, sp. *nuestro*, port. *nosso*. 5721

notă (-te), s. f. – Însemnare; evaluare a rezultatelor şcolare; vază.

Fr. *note*. – Der. *notar*, s. m. (scrib; secretar de municipiu sau de primărie), din germ. *Notar; notărie*, s. f. (secretariat, notariat); *notariat*, adj., din fr. *notarié; notariat*, s. n., din fr. *notariat; nota*, vb., din fr. *notifier; notiţă*, s. f. (însemnare, schiţă; articolaş); *notoriu*, adj., din fr. *notoire; notorietate*, s. f., din fr. *notoriété; noţiune*, s. f., din fr. *notion*. 5722

nou (-uă), adj. – Recent, proaspăt, tînăr. – Mr. *nou, noauă*, megl. *nou, nouă*, istr. *now, nowe*.

Lat. *nŏvus* (Puşcariu 1192; Candrea-Dens., 1246; *REW* 5972), cf. it. *nuovo* (sard. *nou*), prov. *nueu*, fr. *neuf*, sp. *nuevo*, port. *nono*. – Der. *noutate*, s. f. (ştire proaspătă, inovaţie, schimbare), care poate fi în egală măsură der. intern cu suf. *-tate* sau reprezentant al lat. *nŏvĭtātem* (Puşcariu 1194; Candrea-Dens., 1247); *înoi*, vb. (a renova, a împrospăta; a repune; a repeta; a reface; înv., a purifica, a reface o biserică; refl., a îmbrăca pentru prima oară ceva); *înoitură*, s. f. (înv., restaurare, reabilitare, inovaţie); *înoitor*, s. m. (înv., inovator); *reînoi*, vb. (a renova, a repeta), creaţie improprie; *pre(ī)noi*, vb. (a renova); *pre(ī)noitor*, adj. (renovator, reformator). *Novitale*, s. f. pl. (noutăţi de ultimă oră), din it. *novità*, probabil prin intermediul ngr., este înv. (sec. XIX). 5723

nouă, num. – Numărul de după opt. – Mr. *noauă, nao*, megl. *noauă, nou*.

Lat. *nŏvĕm* (Puşcariu 1193; Candrea-Dens., 1249; *REW* 5968), cf. it., port. *nove*, prov. *nou*, fr. *neuf*, sp. *nueve*. – Der. *nouăzeci*, num. (de nouă ori zece). 5724

novac (-ci), s. m. – Gigant, uriaş.

Sl. *novakŭ* „nou sosit" (Cihac, II, 218; cf. Tagliavini, *Arch. Rom.*, XII, 216), cf. sb., cr., slov. *novak* „novice", pol. *nowak*. 5725

nu, adv. – Ba. – Mr., istr. *nu*.

Lat. *non* (Puşcariu 1196; Candrea-Dens., 1251; *REW* 5951), cf. it. *no(n)*, prov., cat., sp. *no*, fr. *non*, port. *nao*.

Comp. *numai* (mr. *numa*, istr. *numaĭ*), adv. (doar, nimic mai mult), din lat. *nōn măgis* (Puşcariu 1202; Densusianu, *Hlr.*, 171; *REW*

5228; Găzdaru, *Español no más y rum. numai en su desarrollo paralelo*, Filologia, I, 23–42), cf. comel. *noma*, sp. *no más* (Tagliavini, *Arch. Rom.*, X, 147); *numai atît*, doar atît; *numai cît*, doar cît; *numai decît*, imediat. – Din rom. provine bg. din Trans. *numai* (Miklosich, *Bulg.*, 129). **5726**

nuanță (-țe), s. f. – Varietate cromatică.

Fr. *nuance*. – Der. *nuanța*, vb. (a da nuanță), din fr. *nuancer*. **5727**

nuc (-ci), s. m. – Pom fructifer cu fructe rotunde cu coajă tare. – Mr. *nuc, nucă*, megl., istr. *nuc*.

Lat. *nux, nŭcis* (Pușcariu 1197; Candrea-Dens., 1252; *REW* 6009), cf. it. *noce*, prov. *notz*, fr. *noix*, cat. *nou*, sp. *nuez*, port. *noz*, toate numele fructului. În rom. și la alte nume de arbori, m. a fost asimilat pentru arbore, iar f. pentru fruct, cf. *măr, păr, prun* etc. – Der. *nucă*, s. f. (fructul de nuc); *nucar*, s. m. (gaiță-de-munte, Nucifraga caryocatactes); *nucet*, s. n. (mulțime de nuci), cu suf. *-et* (sau de la *nŭcētum* după Pușcariu 1198; Candrea-Dens., 1254; *REW* 5981); *nucșoară*, s. f. (un condiment asemănător cu nuca, Myristica moschata; plantă, Staphilea pinnata; pasăre, Ruticilla phoenicura). **5728**

nud (-duri), s. n. – Trup dezbrăcat.

It. *nudo*. – Der. (din fr.) *nudism*, s. n.; *nudist*, s. m.; *nuditate*, s. f. **5729**

nufăr (-feri), s. m. – Nenufar (Nymphaea alba).

Tc. *nufer* din per. *nilufar* (Eguilaz 464; Șeineanu, II, 273), cf. it. *nenufero*, fr. *nénuphar*, sp. *nenúfar*, mgr. νούφαρα (după Philippide, *Principii*, 17, rom. provine din ngr.). **5730**

nuia (-ițe), s. f. – 1. Băț, vargă. – 2. Lovitură de vargă.

Lat. *novella* (Philippide, *Principii*, 33; Pușcariu 1200; Candrea-Dens., 1248; *REW* 5967). E dubletul lui *nuvelă*, s. f. (povestire scurtă), din fr. *nouvelle*, der. *nuvelist*, s. m., din fr. *nouvelliste*. Cf. v.sard. *nuella*, logud. *noella*, „vie tînără", it. *novellame* „plante tinere". **5731**

număr (-mere), s. n. – 1. Cantitate de elemente de același fel care intră într-o înșiruire. – 2. Categorie gramaticală care opune sg. pluralului. – 3. Cifră. – 4. Parte dintr-un spectacol.

Lat. *nūmĕrus* (Pușcariu 1203; Candrea-Dens., 1256; *REW* 5949), cf. it. *numero*, prov., fr., cat. *nombre*. – Der. *număra*, vb. (a enumera, a calcula etc.), care poate și el să reprezinte lat. *nūmĕrāre* (Pușcariu 1204; Candrea-Dens., 1257), cf. mr. *numir*, megl. *numir*, istr. *numer; numărătoare*, s. f. (înv., plată în numerar; calcul; enumerare); *numărător*, s. n. (abac; deîmpărțit); *numărătură*, s. f. (înv., calcul); *nenumărat*, adj. (în număr infinit); *numeros*, adj. (mult, în cantitate mare), format după lat. *numerosus; număruș*, s. n. (Trans., talisman); *prenumăra*, vb. (a include într-un număr sau într-o cantitate; refl., a se număra printre..., a se iscăli), după germ. *prănumerieren; prenumerant*, s. m. (înv., abonat, semnatar), din germ. *Prănumerant* (Scriban). *Număra*, vb. refl. (Banat, a se numi), indică o confuzie curioasă cu *nume*.

Der. neol. (din fr.): *numeral*, s. n.; *numerar*, s. n.; *numerați(un)e*, s. f.; *numeric*, adj.; *numerota*, vb.; *numerotator*, s. n.; *supranumerar*, adj., după fr. *surnuméraire*. – Alb. *numër* ar putea proveni din rom. **5732**

nume (-e), s. n. – 1. Denumire. – 2. Faimă, reputație. – Mr. *numă*, megl. *numi*, istr. *lume*.

Lat. *nōmĕn* (Pușcariu 1206; Candrea-Dens., 1558), cf. it., port. *nome*, fr., cat. *nom*, sp. *nombre*. Der. este cam neregulată, făcută pe baza nominativului, ca și în alte idiomuri romanice (cf. totuși sard. *lumene*) și cu un schimb *o* > *u* care se explică în general prin influența lui *număr*. Mai curînd e vorba de o confuzie deja din lat., între *nōmĕn* „nume" și *nūmĕn* „voință divină", cf. *în nume de bine* „sub auspicii bune", unde *nume* pare să reprezinte lat. *nūmĕn*.

Der. *anume*, adv. (adică, după nume; în detaliu; intenționat, înadins); *anumit*, adj. (cert, determinat), formație neologică; *numi*, vb. (a chema, a pune nume; a desemna); *numire*, s. f. (desemnare); *numitoare*, s. f. (înv., nominativ); *numitor*, s. m. (mat.); *denumi* (a pune nume), după fr. *dénommer; supranume*, s. n. (poreclă), după fr. *surnom; supranumi*, vb. (a porecli), fr. *surnommer*. – Cf. *pronume*. **5733**

nun (-ni), s. m. – Naș de nuntă. – Mr., megl. *nun*.

Lat. *nonnus* (Pușcariu 1207; Meyer-Lübke, *Mitt. Wien*, 5; *REW* 5817), cf. alb. *nun* (Philippide, II, 649), ngr. νουνός „naș", v.sard. *nonnu* „naș" (Atzori 246), apul. *nunnu* „naș", it. *nonno* „bunic". Der. din ngr. (Cihac, II, 679; Roesler 573) e mai puțin probabilă.

Der. *nună*, s. f. (nașă de nuntă); *nunească*, s. f. (dans tipic de nuntă); *nunaș*, s. m. (Trans., Banat, naș de nuntă); *nănaș*, s. m. (naș de nuntă), alterare a cuvîntului anterior; *naș*, s. m. (persoană care cunună sau botează), abreviere a cuvîntului anterior (Pușcariu 1207; Pușcariu, *Donum natalicium Schrijver*, Utrecht 1929, 432; împotrivă, Den-

susianu, *GS*, V, 186, dar fără argumente convingătoare); *naşe*, s. f. (soţia naşului; femeie care cunună sau botează); *năşească*, s. f. (dans); *năşi*, vb. (a fi naş sau naşă); *năşit*, s. n. (actul de a fi naş(ă)). *Naş* circulă în Vechiul Regat, restul preferă forma *nănaş* (*ALR*, I, 216). – Din rom. provine mag. *nanás* (Edelspacher 20); rut. *nanaško* (Candrea, *Elemente*, 408); bg. *nunko* (Capidan, *Raporturile*, 233). 5734

nuntă (-ți), s. f. – Ceremonia de căsătorie, cununie. – Mr. *numtă, lumtă*, megl. *nuntă*, istr. *nuntę*.

Lat. *nuptiae* (Puşcariu 1208; Candrea-Dens., 1260; *REW* 5999), cf. it. *nozze* (sard. *nuntas, nunsas*, cors. *nonza*), prov. *nossas*, fr. *noces*. Fonetismul nu este normal. S-a căutat să se explice rezultautl rom. prin încrucişarea cu lat. *nuntiāre* (Densusianu, *Hlr.*, 127) sau plecînd de la pl. **nupți* > *nunți* (Puşcariu; Byck-Graur 25). Cipariu, *Arhiv.*, 469, urmat de Pascu, *Beiträge*, 11; Philippide, II, 660 şi Scriban ar prefera să pornească de la lat. *nupta*, ipoteză care nu înlătură problema. Oricum, trebuie să se admită un infix nazal **nunptiae*, fie prin încrucişare cu *nuntiāre* (cf. v.sard. *nunça* „întîlnire"), fie prin simplă propagare; şi de la pl. **numpți* s-a putut trece la *numți*, mr. *nunți*. Uz general (*ALR*, I, 254).

Der. *nuntaş*, s. m. (invitat la nuntă); *nunți* (var. *nunti*), vb. (a face nuntă); *nuntit*, s. n. (nuntă). – Din rom. provine mag. *nunta* (Edelspacher 20). 5735

nur (-ri), s. n. – Atracţie, farmec.

Tc. (arab.) *nur* „lumină" (Roesler 600; Loebel 70; Şeineanu, II, 273; Lokotsch 1580), cf. ngr. νούρι, alb. *nur* „strălucire". Se foloseşte mai ales la pl. – Der. *nurliu*, adj. (seducător, încîntător), din tc. *nurlu*. 5736

nurcă (-ci), s. f. – Nutrie (Mustela lutreola). – Var. *norcă*.

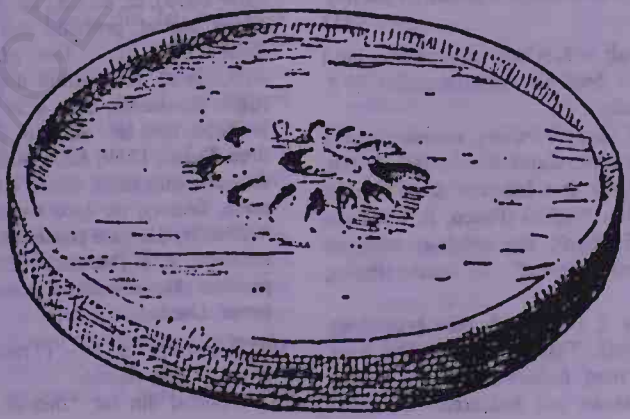
Pol., bg. *nurka*, rus. *norka* (Cihac, II, 217; Tiktin; Conev 56), cf. ngr. νούρκα (Meyer, *Neugr. St.*, II, 47). 5737

nut (-turi), s. n. – 1. Scobitură, crestătură. – 2. Gealău, rindea.

Germ. *Nute*. 5738

nutreț (-țuri), s. n. – Furaj (verde).

Lat. *nūtrīcium* „nutritiv, alimentar" (Şeineanu, *Semasiol.*, 183; Puşcariu 1210; Candrea-Dens., 1264; *REW* 6004), păstrat numai în rom. (Rosetti, I, 169); din lat. *nūtrīre*, din care s-a format în sec. XIX, *nutri*, vb. (a hrăni), vb. pe care Puşcariu 1209 îl semnala în mod greşit ca tradiţional. – Der. *nutritiv*, adj., din fr. *nutritif; nutriment*, s. n. (aliment), din lat. *nutrimentum*, sec. XIX; *nutritor*, adj. (hrănitor), după fr. *nourrissant; nutriți(un)e*, s. f., din fr. *nutrition*. 5739

BCU IAŞI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

O

o, interj. – Oh! – Mr. *ud.*

Creaţie expresivă, cf. *of.* Sec. XVII, întărit în limba modernă de fr. *oh.* Der. din sl. (Tiktin) nu e probabilă. Cf. R. Carstensen, *Die Interj. im Rom.*, Tübingen 1936, 28–31. 5740

o, pron. – Acuzativul sing. al pron. pers. f., forma atonă.

Lat. *illam*, cf. *ea.* Probabil la origine se distinge de *o*, pron. neutru (*ace(a)st(a), acela*), cu care astăzi se confundă complet (cf. *prin mari furtuni trecut-ai, o ştiu*, Alecsandri; *fără să mi-o ceară nimeni*, Camil Petrescu) şi care pare să provină din lat. *hoc*, cf. poitev. *o* (*elle était belle, elle o savait*, cîntec popular din Parthenay). După Hasdeu, *Col. lui Traian*, 1877, 461, acest pron. ar fi de origine dacică. Der. din lat. *ullam* (Creţu, *R. pentru Istorie*, VI, 72–88) nu e probabilă. 5741

oac, interj. – Imită orăcăitul broaştei. – Var. *oacaca, oatata.*

Creaţie expresivă, cf. *orac.* – Der. *ocăcăi*, vb. (a orăcăi); *ocăcăială*, s. f. (acţiunea de a orăcăi şi rezultatul ei). 5742

oăcăr (–ră), adj. – (Oaie) albă cu pete negre pe bot. – Mr. *oacăr(n)ă.*

Origine necunoscută. S-a presupus gr. ὠχρός sau ὠχρίαχος „palid" (Cihac, II, 679; Diculescu, *Elemente*, 441); sau *oacheş* (Tiktin); sau bg. *okrena* (Capidan, *Elementul slav în dialectul aromîn*, 76); sau bg. *vakălŭ* „cu ochi negri" (Candrea); sau lat. **obaquilus*, în loc de *aquilus* „brunet" (Densusianu, *GS*, VI, 317–19; Scriban); dar nici una dintre aceste ipoteze nu e convingătoare. Trebuie să existe o legătură ca *oacheş.* 5743

oacheş (–şe), adj. – **1.** (Oaie) cu părul din jurul ochilor mai închis decît pe restul trupului. – **2.** Brunet. – Mr. *oacliş.*

Din *ochi* cu suf. *–eş*, cf. *fruntes, coarneş, gureş* (Puşcariu 1217; Tiktin; Candrea). În Banat, Olt. şi Munt. (*ALR*, II, 5). S-a încercat să se explice acest cuvînt prin bg. **vakleš* (Pascu, II, 183) sau *vaklŭ* „brunet" (Scriban); sau printr-o rădăcină *oc–* care ar însemna „brunet", cf. *oacăr* (Pascu, *Beiträge*, 35).

Der. *ocheşică*, s. f. (bruneţică; oaie brumărie); *ocheşea*, s. f. (plantă, Tagetes patula). Din rom. trebuie să provină mag. *bakisa* (Drăganu, *Dacor.*, VII, 199), slov. *vakeša*, pol. *bakieska.* 5744

oagăr (–ri), s. m. – (Arg.) Agent, poliţist.

Germ. *Jäger* „vînător", probabil prin intermediul săs. (Iordan, *BF*, IV, 185). 5745

oaie (oi), s. f. – **1.** Mioară (Ovis aries). – **2.** Membru al turmei de credincioşi. – Mr. *oae*, megl. *oaiă*, istr. *oie.*

Lat. *ŏvem* (Puşcariu 1211; Candrea-Dens., 1265; *REW* 6127). S-a păstrat numai în rom. (Rosetti, I, 169), fiind eliminat în alte idiomuri rom. din cauza confuziei cu *ŏvum* (Wartburg, *Zur Benennung des Schafes*, în *Abh. Akad.*, Berlin, X, 1918). Fonetismul pare corect; explicaţia prin intermediul unui sing. reconstituit după pl. în loc de **oauă* (Densusianu, *Hlr.*, II, 30; Byck-Graur 22), nu este exactă.

Der. *oier* (mr. *uear*), s. m. (cioban), pe care Pascu, I, 134 îl derivă din lat. **ovārius; oierie*, s. f. (tîrlă, stînă); *oaie-seacă*, s. f. (taxă introdusă de domnitorul Alexandru, în 1573); *oierit*, s. n. (impozit pe păşunat, de 3 parale, şi de 6 începînd din 1748 pentru fiecare oaie; suprimat de boieri în 1741, restabilit în 1748, micşorat la o treime de clasa boierească în 1775); *oiesc*, adj. (de oaie, ovin); *oieşte*, adv. (ca oile); *oieşea*, s. f. (varietate de urzică, Urtica urens); *oiţă*, s. f. (cintezoi, Fringilla montifringilla, anemonă, Anemone silvestris); *oină*, s. f. (carne de berbec), cuvînt folosit numai de Cantemir, din lat. *ŏvīna* (*REW* 6126), cf. mr. *uin* „lapte de oaie". 5746

oală (–le), s. f. – **1.** Vas de lut. – **2.** Urcior, chiup. – **3.** (Înv.) Canal, ţeavă de scurgere. – **4.** (Mold.) Olan, ţiglă. – Mr., megl. *oală*, istr. *olę.*

Lat. *olla* (Puşcariu 1212; Candrea-Dens., 1267; *REW* 6059), cf. it., cat., sp. *olla*, prov. *ola.* Sunetul *ll* s-a păstrat, probabil sub influenţa pl. (Tiktin; Byck-Graur 31). – Der. *ol*, s. n. (Mold., Trans., oală; canal), reconstituit după pl. *oale; olan* s. n. (ţiglă; conductă); *olar*, s. m. (producător de oale), probabil din lat. *ollārius* (Puşcariu 1218; Candrea-Dens., 1269; *REW* 6060); *olărie*, s. f. (atelier de oale, magazin); *ulcea* (var. *ulcică*), s. f. (oală mică, urcior), pe care Candrea îl derivă din lat. **ollicella*, dar care poate fi creaţie dim. interioară; *ulceluşe*, s. f. (bărdacă). Cf. *ulcior.* – Din rom. provine săs. *oulendekel* „capac de oală", comp. cu germ. *Deckel.* 5747

oară (–re), s. f. – (Trans., Munt.) Pasăre de curte. – Var. *hoară.*

Probabil din lat. **ŏvāria* „care dă ouă" (Can-

drea-Dens., 1295; *REW* 6128 preferă ipoteza unui der. rom. de la *ou*). E mai puțin probabilă der. din lat. **avula* (Giuglea, *Dacor.*, V, 897; cf. *REW* 836a) și încă și mai puțin cea din lat. *ala* (Tiktin). Se folosește mai ales la pl. – Der. *orătanie* (var. *orătenie*), s. f. (Olt., Munt., pasăre de curte; stîrpitură). 5748

oară (-ori), s. f. – 1. (Înv., rar) Oră, ceas. – 2. Dată. – Mr., megl. *oară*.

Lat. *hōra* (Densusianu, *Hlr.*, 223; Pușcariu 1213; Candrea-Dens., 1270; *REW* 4176), cf. alb. *herë* (Philippide, II, 644), it., prov. *ora*, fr. *heure*, sp., port. *hora*. Expresia *a-și veni în ori* (Bucov., Trans., Banat, a-și veni în fire) pare să aibă la bază același cuvînt. – Der. *ao(a)re(a)* (var. *ao(a)ri*), adv. (înv., o dată; cînd), cu *a-* adverbial, cf. alb. *aherë*.

Comp. *bunăoară*, adv. (de exemplu); *(a)deseori*, adv. (de multe ori), cu adj. *des; alteori*, adv. (alte dăți); *(a)rareori*, adv. (din cînd în cînd); *uneori*, adv. (cîte o dată). Cf. *odinioară*.

Oră, s. f. (ceas) a substituit în limba modernă forma tradițională *oară*, sub influența lat. – Der. *orar*, s. n., din fr. *horaire*. 5749

oare, adv. – Servește pentru a întări interogația: atunci, așadar, deci. – Var. *ori*. Mr. *ori*.

Lat. **volet*, formă populară în loc de *vult* „vrea" (Tiktin, Scriban). Der. din *oară* „dată" (Candrea) e mai dificilă semantic. Var. *ori*, identică semantic în interogație, se preferă acum în alternanță *ori... ori* (sau... sau) și pare să se nuanțeze diferit în compunere.

Comp. *doară* (var. *doar*, fam. *dor*), adv. (atunci, deci, servește pentru a întări interogația; poate, întîmplător; măcar, cel puțin; posibil; numai; la urma urmei), în loc de *de oare* (după Cihac, I, 183; Candrea-Dens., 1270 și Candrea, din lat. *de hora;* după Philippide, *Principii*, 93, din lat. *dolet;* după Procopovici, *Dacor.*, III, 629-42, în loc de *a doua oară;* după Scriban, din lat. **devolet*); *oarecine* pron. indef. (o persoană nedeterminată); *oricine*, pron. indef. (cineva); *orișicine*, pron. indef. (cineva); *oarece*, pron. indef. (un anumit lucru); *ori(și)ce*, pron. indef. (un lucru oarecare); *oarecare* (var. *ori(și)care*), adj. indef. (cineva); *oarecînd*, adv. (într-un timp nedeterminat, odată); *ori(și)cînd*, adv. (în orice moment, totdeauna); *oarecît*, adj. (o anumită cantitate); *ori(și)cît*, adj. (orice cantitate); *oarecum*, adv. (într-un anumit fel); *ori(și)cum*, adv. (de orice fel); *oareunde*, adv. (într-o anumită parte); *ori(și)unde*, adv. (în orice loc). Nuanțele indicate nu sînt perfect delimitate; *oareși-* este ceva mai rar decît *orișî-*. Pentru comp. cf. lat. *-vult*, sp. *quiera*, sl. *ašte*. – Din rom. provine iud.sp. *or* „sau" (Wagner 75) și rut. *vare* (Miklosich, *Wander.*, 20; Candrea, *Elemente*, 408). 5750

oarzăn (-nă), adj. – 1. (Trans.) Se zice despre fructe, precoce, prematur. – 2. (Banat) Brunet. – 3. (Olt.) Ușuratic, nerușinat. – 4. (Trans., adv.). Clar, pe față.

Origine necunoscută. Legătura cu *orz* (Tiktin) nu pare sigură. 5751

oaspe (-peți), s. m. – 1. Persoană care primește găzduire. – 2. Musafir. – Var. *oaspete*. Mr. *oaspe*, megl. *oaspiț*.

Lat. *hospĕs*, pl. *hospĭtes* (Diez, I, 298; Pușcariu 1215; Candrea-Dens., 1275; *REW* 4197), cf. it., prov. *oste*, v.fr. *ost* (fr. *hôte*), sp. *huésped*, port. *hospede*. Pentru dubla der. *oaspe* și *oaspete*, cf. *om* și sp. *sierpe* și *serpiente*.

Der. *ospăta*, vb. (a da mîncare; a mînca, a petrece), mr. *ospetu, ospetare*, care ar putea proveni de asemenea din lat. *hospĭtāre* (Pușcariu 1231; Candrea-Dens., 1277; *REW* 4199; Tiktin); cf. alb. *špëtoń* „a salva" (Philippide, II, 644); *ospătat*, s. m. (birtaș, hangiu); *ospătătoare*, s. f. (înv., hangiță); *ospătător*, s. m. (hangiu, birtaș); *ospătărie*, s. f. (cîrciumă, birt); *ospătos*, adj. (primitor); *ospătareț*, adj. (primitor); *prospăta* (var. *împrospăta*), vb. (Trans., a invita), pare o confuzie locală a lui *ospăta* cu *proaspăt*, cf. *prospătură* „mîncare proaspătă" (după Pușcariu, *Dacor.*, III, 685 și *REW* 4199, din lat. *perhospĭtā re;* după Graur, *BL*, V, 101 din *pre* și *ospăta*). – Cf. *ospăț*. 5752

oaste (oști), s. f. – 1. Armată. – 2. (Înv.) Război. – Mr. *oaste*, megl. *ọsti*, istr. *oste*.

Lat. *hostem* (Diez, I, 297); Pușcariu 1216; Candrea-Dens., 1278; *REW* 4201), cf. it. *oste*, prov., v.fr. *ost*, sp. *hueste*, port. *hoste*. – Der. *ostaș*, s. m. (soldat, combatant); *ostășesc*, adj. (militar); *ostășește*, adv. (militărește); *ostăși, vb. (a servi în armată); ostășie*, s. f. (serviciu militar); *ostășime*, s. f. (mulțime de ostași); *oști*, vb. (a servi în armată; a lupta); *oștire*, s. f. (oaste; înv., expediție militară); *oștean*, s. m. (soldat); *oștenesc*, adj. (militar); *oștenește*, adv. (militărește); *oștenie*, s. f. (militărie); *oștime*, s. f. (oaste); *oștitor*, s. m. (înv., soldat); *oștitură*, s. f. (înv., ordin de bătălie). 5753

oază (-ze), s. f. – Loc cu apă și vegetație în pustiu.

Germ. *Oase*. 5754

obadă (-bezi), s. f. – 1. Bandaj de jantă. – 2. Pl. Fiare, cătușe; piedică la cal. – Var. *obeadă*, (pl.) *obede*.

Pare să rezulte din confuzia sl. *obedŭ*, *obodŭ* „cerc" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 32; Cihac, II, 218; Graur, *BL*, III, 38) cu sl. *obęzŭ* „legătură", din *obęzati* „a lega" (după Byhan 322, din sb. *obvez* „legătură"); pentru primul sens, cf. pol., rus. *obod* „obadă". Este dubletul lui *obod*, s. n. (Olt., lanț, cătușă; cerc de sită; cerc care mărginește piatra morii; Banat, copaie săpată într-un singur trunchi de arbore), din sb. *obod*. – Der. *obăda* (var. *obeda*), vb. (a pune obadă); *obădat*, adj. (reniform); *obezi*, vb. (înv., a încătușa, a fereca). 5755

obaștă (-te), s. f. – Gardă, santinelă.

Germ. *Hauptwache*, prin intermediul rus. *gauptvachta* (Sanzewitsch 206). Sec. XIX înv. 5756

oberliht (-turi), s. n. – Ferestruică rotundă.

Germ. *Oberlicht* (Candrea). 5757

obez (-ză), adj. – Foarte gras.

Fr. *obèse*. – Der. *obezitate*, s. f. din fr. *obésité*. 5758

obială (-iele), s. f. – 1. (Rar) Pătură. – 2. Bucată de pînză sau de postav, folosită de țărani în loc de ciorapi sau șosete. – 3. Otreapă, cîrpă, zdreanță. – Var. (Mold.) *oghială*. Mr. *bghială*, megl. *ubel'*.

Sl. (bg.) *objalo*, din *obiti*, *obijǫ* „*a înveli*" (*Miklosich, Slaw. Elem.*, 32; Miklosich, *Lexicon*, 466; Cihac, II, 219; Conev 60, 84), cf. sb., cr. *obojak* „pantaloni", ceh. *ob(v)al* „înveliș". Cf. *oghial*. – Der. *obilos*, adj. (zdrențăros). 5759

obiceĭ (-iuri), s. n. – 1. Uz, practică, stil. – 2. (Înv.) Tradiție, obiceiul pămîntului. – 3. (Înv.) Privilegiu. – 4. (Înv.) Contribuție, impozit. – Var. *ob(l)icer(iu)*.

Sl. *obyčaj*, din *učiti* „a învăța", cf. *ucenic*, *năuc* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 33; Cihac, II, 219), cf. bg., sb., cr., slov. *običaj*. Var., rare, arată o încrucișare cu *oblici* (Tiktin). – Der. *obiceinic*, adj. (înv., uzual, de stil); *obicină*, s. f. (înv., obicei), din sl. *obyčinŭ* „obișnuit", sec. XVII; *obicinui* (azi redus la *obișnui*), vb. (a se deprinde, a se familiariza; a avea obiceiul; a practica); *obicinuelnic*, adj. (înv., obișnuit, uzual); *obicinuință* (var. modernă *obișnuință*), s. f. (obicei, uz, uzanță; familiaritate); *obicinuit* (var. *obișnuit*), adj. (uzual); *obicinit*, adj. (înv., obișnuit); *neobișnuit*, adj. (insolit); *desobișnui*, vb. (a se dezvăța). 5760

obicnĭ (-nęsc, -ĭt), vb. – 1. A învăța să, a primi. – 2. A admite, a tolera.

Sl. *obyknǫti* (Tiktin). Sec. XVI, înv. 5761

obĭdă (-de), s. f. – 1. (Înv.) Nedreptate, injurie, jignire, inechitate. – 2. Chin, durere, zbucium.

Sl. *obida* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 32; Cihac, II, 219; Conev 103. – Der. *obidi* (var. rară *obida*), vb. (a jigni, a vexa; a chinui), din sl. *obidĕti; obidos*, adj. (mîhnit, necăjit), înv.; *obidnic*, adj. (nenorocit, ticălos), Mold., rar; *obijdui* (var. *obidui*), vb. (a chinui, a nedreptăți), din sl. *obizdati*. 5762

obiect (-te), s. n. – Lucru.

Lat. *obiectum* (sec. XIX). – Der. (din fr.) *obiecta*, vb.; *obiectiv*, s. n.; *obiectiva*, vb.; *obiectivitate*, s. f.; *obiecți(un)e*, s. f. 5763

obinzeą (-ęle), s. f. – (Trans.) Cusătură decorativă pe gulerul cămășilor țărănești. – Var. *obi(e)nz(e)ală*.

Sb. *obveza* „legătură", cf. sb. *vez* „brodat", *veza* „ligă; aliaj", *obvezati* „a lega". Var. este reconstituită după pl. 5764

obîrșie (-ĭi), s. f. – 1. Izvor, naștere, începutul unui rîu. – 2. Origine, început, proveniență.

Sl. *obrŭsĭ* „înălțime, parte superioară" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 33; Cihac, II, 448; Conev 40), cf. ceh. *brsina* „pădure montană". – Der. *obîrși*, vb. (a termina, a sfîrși), din sl. *obrušati; obîrșenie*, s. f. (sfîrșit, capăt). Semantismul der. (ambele învechite) este ciudat, dar depinde de sl., unde *obrusi* „parte superioară" se percepe cu „parte finală", de unde *obrušati* „a termina, a isprăvi". 5765

oblăduĭ (-uęsc, -ĭt), vb. – A guverna, a administra.

Sl. *obladovati*, din *oblasti*, *oblada* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 32; Cihac, II, 220), der. din *vlasti*, *vladą*, cf. *vlădică*. – Der. *oblăduire*, s. f. (guvernare, administrare, regim, autoritate); *oblăduitor*, s. m. (guvernator, administrator, conducător); *oblastie*, s. f. (guvern, provincie), din sl. *oblastĭ*. Cuvinte înv. 5766

oblamnic (-ce), s. n. – Un fel de colac de pînză pe care-l poartă femeile pe cap sub greutăți. – Var. *obla(i)nic*, *blamnică*.

Probabil din sb. *oblaz*, *oblaznica* „rotunjime". În Olt. și Trans. Var. *oglabnic* și etimonul bg. *glavnik* „legătură de cap" (Scriban) sînt dubioase. 5767

obleagă (-ęgi), s. f. – Țarină, țelină, pîrloagă. – Var. *obleag*.

Sl. *oblĕgati* „a se culca", din *leŝti*, *lega*, cf. *obloji* (Cihac, II, 220; Conev 68). 5768

oblic (-că), adj. – Pieziș.

Fr. *oblique*, din lat. *obliquus*. Accentul se poate datora influenței lui *oblu*. – Der. *oblicitate*, s. f., după fr. *obliquité*. 5769

oblicị (–cęsc, –ịt), vb. – **1.** A manifesta. – **2.** A descoperi, a revela. – **3.** A se informa, a-și da seama, a se impune. – **4.** (Mold., Trans.) A adulmeca, a urmări, a cerceta.

Sl. *obličiti* „a manifesta" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 32; Miklosich, *Lexicon*, 469; Tiktin). Sec. XVI, înv., în afară de ultimul sens. – Der. *oblicitor*, s. m. (înv., denunțător). 5770

obligạ (–g, –ạt), vb. – A sili.

Lat. *obligare* (sec. XIX). – Der. (din fr.) *obligativitate*, s. f; *obligator(iu)*, adj.; *obligați(un)e*, s. f. 5771

obligeạnă (–ęne), s. f. – Trestie-mirositoare (Acorus calamus).

Origine necunoscută. 5772

oblînc (–curi), s. n. – Partea de dinainte a șeii, mai ridicată și încovoiată. – Mr. *blîncu*, megl. *ublonc.*

Sl. *obląkŭ*, din *ląkŭ* „arc" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 32; Cihac, II, 220; Conev 73; Vasmer, II, 241), cf. bg. *oblăk*, sb., cr., rus. *obluk*, slov. *oblok*, ceh. *oblouk*, pol. *obłęk*. Este dubletul al lui *obloc*, s. n. (Trans., fereastră), din cr., slov. *oblok*, prin intermediul mag. *ablak*. – Cf. *oblon*. 5773

oblojị (–jęsc, –ịt), vb. – **1.** A bandaja, a pansa, a pune comprese. – **2.** (Refl.) A se înfofoli, a se îmbrăca gros. – Var. *îmbloji.*

Sl. *obložiti* „a impune" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 32; Conev 92), cf. bg. *obložvam;* din sl. *lešti, lęgą* „a se culca", cf. *obleagă, zălog*. – Der. *oblojeală*, s. f. (bandaj, compresă, cataplasmă). 5774

obloṇ (–oạne), s. n. – **1.** Obiect de lemn, metal etc. care apără o ușă sau o fereastră. – **2.** Încuietoare metalică. – **3.** (Arg.) Ochi. – **4.** (Înv.) Ușiță, portiță.

Origine îndoielnică. Pare să rezulte dintr-o confuzie a sl. *obląkŭ* „arc, oblînc", cf. *oblînc*, cu *blană* „scîndură"; cf. bg. *oblon* „apărătoare de fereastră", care ar putea proveni din rom. Der. numai din sl. *obląkŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 32; Cihac, II, 220) nu pare posibilă. – Der. *obloni*, vb. (a pune obloane, a închide). 5775

oblu (oạblă), adj. – **1.** (Înv.) Rotund. – **2.** Plan, lis. – **3.** (Adv.) Direct, drept.

Sl. *oblŭ* „rotund" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 32; Cihac, II, 220; Conev 97), cf. sb., cr. *obli* „rotund", pol. *obły* „rotund", rus. *oblyĭ* „îndesat". – Der. *obleț* (var. *oblete*), s. m. (pește, Alburnus lucidus); *obli*, vb. (a netezi, a egala; a gelui), unde a intervenit la ultimul sens *oblu*, s. n. (rindea), cuvînt trans., din germ. *Hobel*. 5776

obọi (–iuri), s. n. – Instrument muzical de suflat. – Var. pl. *oboaie.*

Fr. *haut-bois*, prin intermediul germ. *Hoboe*. – Der. *oboist*, s. m. (cîntăreț la oboi). 5777

obọr (–oạre), s. n. – **1.** Țarc de vite, loc îngrădit. – **2.** Tîrg de vite. – Mr., megl. *ubor.*

Bg., sb., slov. *obor*, din sl. *obora* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 92; Cihac, II, 221; Conev 81), cf. pol. *obora* „grajd", ngr. ὄβορός, alb. *obor*. E dubletul lui *obor*, s. n. (plumb de plasă) din rus. *obora*. 5778

oborî (–r, –îṭ), vb. – A prăvăli, a dărîma.

Sl. (sb., cr., slov.) *oboriti* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 33, Cihac, II, 221). Sec. XVII, înv., se folosește azi numai în forma *doborî*, der. *doborîtor*, adj. (nimicitor). 5779

obosị (–sęsc, –ịt), vb. – A se osteni, a se plictisi, a i se urî de...

Sb., slov. *obositi* „a ajunge desculț", din sl. *bosĭ* „desculț" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 33; Cihac, II, 221; Tiktin; Pușcariu, *Lr.*, 282. În Olt. și Munt. (*ALR*, I, 102); în Mold. este preferat *osteni*. – Der. *oboseală*, s. f. (osteneală); *obositor* (care obosește). 5780

obrăcị (–cęsc, –ịt), vb. – A promite căsătorie. – Var. *obroci.*

Sl. *obrąčiti* (Tiktin). Sec. XVI, înv., împrumut cult. 5781

obrạt (– țe), s. n. – (Mold.) Teren care are o prăjină lățime și patru lungime.

Sl. *obratŭ* „hotar", din *obratiti* „a (se) vărsa, a se răsturna", (Cihac, II, 222; Tiktin; Conev 78). Probabil bazat pe capacitatea de a ara al unei perechi de boi, ca în sp. *arada*. – Der. *obrație*, s. f. (îngrăditurǎ, loc îngrădit); *obrăți*, vb. (a parcela un teren); *obrățește*, adv. (în parcele de un obraț fiecare). 5782

obrạz (–ạji), s. m. – **1.** (Înv.) Individ, persoană. – **2.** Față, figură. – **3.** Fiecare din cele două părți laterale ale feței. – **4.** Rang, categorie. – **5.** Importanță, considerație, influență. – **6.** Îndrăzneală, cutezanță, vioiciune. – **7.** Aplomb, nerușinare, impertinență. – Var. (1, pl.) *obraze.* Megl. *ubraz.*

Sl. *obrazŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 33; Cihac, II, 222; Conev 88), cf. bg., sb., cr. *obraz*. De uz general (*ALR*, I, 22). – Der. *obrază*, s. f. (ochelari de cal); *obrăzar*, s. n. (mască; văl cu care se acoperă fața morților); *obraznic*, adj. (insolent, impertinent, nerușinat), cu suf. *–nic* (Bogrea, *Dacor.*, III, 416; Spitzer, *Dacor.*, IV, 563-8) sau din sl. *obrazĭnĭkŭ* (Graur, *Rom.*, LIII, 384);

obrăznici, vb. (a certa, a dojeni; refl. a se face obraznic); *obrăznicie*, s. f. (insolenţă, aroganţă, impertinenţă, prostie); *obrăznicesc*, adj. (impertinent); *obrăzniceşte*, adv. (în mod neruşinat); *obrăzui* (var. *obrăzî*), vb. (înv., a înfăţişa), cf. sl. *obraziti* „a forma"; *neobrăzare*, s. f. (neruşinare); *neobrăzat*, adj. (neruşinat); *preobrăzi* (var. *probăzi, (îm)probozi, pobrozi*), vb. (a certa, a dojeni), înv. şi Mold.; *(Pre)obrajenie* (var. *Pobre(a)jeni, Bobre(a)jeni*), s. f. (Schimbarea la faţă), din sl. *preobrazenije* „schimbarea la faţă"; *obrazovanie*, s. f. (înv., orînduire), din rus. *obrazovanije*, sec. XIX. 5783

obreaje (-ji), s. f. – (Olt., Trans.) Pantă, mal. – Var. *obrejie*.

Sb. *obrežje* (Candrea; Scriban). Der. din bg. *obrŭšî* „parte înaltă", cf. *obîrşie* (Conev 41) pare mai puţin sigură. 5784

obrezui (-uesc, -it), vb. – A circumcide.

Sl. *obrězovati* (Tiktin). Sec. XVII, înv. – Der. *obrezanie*, s. f. (circulaţie), din sl. *obrežanije*, înv. 5785

obrinti (-tesc, -it), vb. refl. – A se inflama un abces sau o rană. – Var. *obrînti* şi der.

Sl. *obĕtriti sę* „a arde", cu var. *obŭjętriti*. Der. din sl. *obruditi sę* „a (se) înroşi" (Cihac, II, 222) sau din bg. *obrinato* (Conev 93) nu este posibilă. – Der. *obrinteală*, s. f. (inflamaţie, flegmazie); *obrintitor*, adj. (înv., care dă inflamaţie). 5786

obroc (-oace), s. n. – Porţie, raţie, tain.

Sl. *obrokŭ* „leafă" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 33; Cihac, II, 223), cf. sb., cr., slov., ceh., pol. *obrok* „raţie", mag. *abrak* „furaj". S-a confundat cu *obroc* (var. înv. *oboroc*), s. n. (măsură de capacitate pentru cereale; coş; stavilă, ecluză), din sl. (v.rus.) *uborŭkŭ* (Cihac, II, 221; Byhan, 322; Tiktin), cf. rus. *oborog*, rut. *uborok*, ceh. *uborek*, sb., cr. *uborak*. – Der. *obroci*, vb. (a se prosti, a se zăpăci), în loc de **oboroci; obrici*, vb. (Olt., a opri, a interzice), probabil pornind de la sensul de „a raţiona, a limita"; *obricariţă*, s. f. (raţie); *obroceală*, s. f. (zăpăceală, derută). 5787

obsechios (-oasă), adj. – Excesiv de politicos, umil, plecat.

Fr. *obséquieux*. 5788

observa (-v, -at), vb. – 1. A remarca. – 2. (Arg.) A avea bani.

Fr. *observer*. – Der. (din fr.) *observaţi(un)e*, s. f.; *observator*, s. m.; *neobservat*, adj. (nevăzut). 5789

obsigă (-gi), s. f. – Plante furajere (Bromus secalinus, Bromus sterilis, Brachypodium pinnatum). – Var. *o(p)sigă*.

Bg. *obsiga* (Conev 46), sb. *ovsika* (Candrea), din sl. *ovsa* „ovăz", cf. *ovăz*. 5790

obşit (-turi), s. n. – Permis militar.

Germ. *Abschied*. Trans., înv. 5791

obşte (-ti), s. f. – 1. Comunitate, colectivitate, public. – 2. Asociaţie, cooperativă, devălmăşie. – Var. *obştie*.

Sl. *obĭštĭ* „colectivitate" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 33; Cihac, II, 223), cf. sl. *obĭštije* „comunitate", bg., sb. *obšti*. – Der. *obştesc*, adj. (comun, public, general); *obşteşte*, adv. (în comun); *obşti*, vb. (a face public, a divulga); *obştime*, s. f. (public); *ob(e)ştnic*, adj. (public, general), înv., din sl. *obeštĭnikŭ; obştuitor*, s. m. (înv., participant); *obştire*, s. f. (comunitate; dare în vileag), înv.; *obeştui*, vb. (înv., a trăi în comunitate), din sl. *obĭštevati; obştui*, vb. (a participa), înv. – Din rom. pare că provine mag. *hopsa*, pl. *hopsák*, de unde *opşag*, s. n. (Trans., bîrfă), cf. Drăganu, *Dacor.*, VI, 300. *Hopşe*, s. f. (Trans., şezătoare pentru a lucra lîna în comun; Mold., carne care se mănîncă în comun la ţară), pare der. din acelaşi cuvînt sl. în mod indirect, prin intermediul sl. *hopsába* (Drăganu, *Dacor.*, III, 720); de aici *opsar*, s. m. (Mold., măcelar, casap care vinde carnea tranşată), cf. Tiktin. 5792

obuz (-zuri), s. n. – 1. Campament, tabără. – 2. Forţă militară, armată.

Pol., rut. *oboz* (Tiktin). Sec. XVII, înv. – Der. *obuznic*, s. m. (înv., sergent major de garnizoană). 5793

obuz (-ze), s. n. – Proiectil de artilerie.

Fr. *obus*. – Der. *obuzier*, s. n. (gură de foc de artilerie), din fr. *obusier*. 5794

oca (-ale), s. f. – 1. Greutate înv., egală cu 1271 g în Munt. şi 1201 g în Mold. – 2. Măsură înv. de capacitate pentru lichide, valorînd 1,25 l în Munt. şi 1, 288 l în Mold. – Var. (Mold.) *ocă*. Mr., megl. *ocă*.

Tc. *oka* (Roesler 600; Şeineanu, II, 273; Lokotsch 1590), cf. ngr. ὀκά, alb. *okë*, bg., pol. *oka;* are la bază arab. *ukia* < gr. οὐγκία, cf. sp. *onza*. 5795

ocaianic (-că), adj. – Mizer, nenorocit.

Sl. *okajanĭnikŭ* (Tiktin). Sec. XVII, înv. 5796

ocărî (-răsc, -îi), vb. – A insulta, a înjura.

Sl. *okarjati* „a mustra", *ukarjati* „a acuza" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 33; Cihac, II, 223), cf. sb. *okarati*, pol. *ukarać*. – Der. *ocară*, s. f. (injurie, insultă, oprobriu, ruşine); *ocărîtor*, adj. (care înjură); *ocărît*, adj. (înv., ruşinos); *ocarnic*, adj. (înv., ruşinos). 5797

ocarină (-ne), s. f. – Instrument muzical de suflat.

It. *ocarina*. De aici *ocarină* (var. *carină*), s. f. (Arg., nas), cf. G. M. Dragoș, *BF*, XI, 108. 5798

oceán (-ne), s. n. – Vastă întindere de apă sărată. – Var. (înv.) *ochean*.

Fr. *océan*, și mai înainte din gr. ὠκεανός (sec. XVII). – Der. *oceanic*, adj., din fr. *océanique*. 5799

oceí (-ceiesc, -ít), vb. refl. – A despera.

Sl. *otŭčějati* (Tiktin). Sec. XVII, înv. – Der. (înv.) *oceianie* (var. *o(t)ceaianie*), s. f. (desperare), din sl. *otŭčějanije; oceință*, s. f. (desperare). 5800

ochelári, s. m. pl. – Dispozitiv optic pentru corectarea vederii.

Origine îndoielnică. Probabil din it. *occhiali*, cu suf. de agent *-ar*. Der. din lat. *ocularius* (Koerting 6662) sau din pol. *okulary* încrucișat cu *ochi* (Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 282; Tiktin), nu pare sigură. Săs. *okelâr*, indicat ca etimon al rom. (Drăganu, *Dacor.*, VI, 299), provine mai curînd din acesta din urmă. După Capidan, apud *REW* 6038 N, din sb. *okelar*. – Der. *ochelarist*, s. m. (persoană care poartă ochelari); *ochelariță* (var. *chelărea*), s. f. (plantă, Buscutella *laevigata*), numită așa datorită formei samarei sale. 5801

ochi (-i), s. m. – **1.** Organ al văzului. – **2.** Vedere. – **3.** Butonieră, cheutoare. – **4.** Adîncitură de apă. – **5.** Deschizătură, gaură. – **6.** Corp luminos, lumină. – **7.** Spațiu între doi stîlpi de pod. – **8.** Ferestruică, oberliht. – **9.** Sticlă, geam. – **10.** Poiană, luminiș. – **11.** Verigă, za de lanț. – **12.** Guleraș de capsă. – **13.** Rotunzimea unei litere. – **14.** Laț de plasă, de împletitură. – **15.** Laț, nod slab, ușor de desfăcut. – **16.** Ou prăjit cu gălbenușul întreg. – **17.** Pată colorată pe coada păunului. – **18.** Nuanță, strălucire. – **19.** Cristal de sare gemă. – **20.** Gură de vas pentru lichide. – **21.** Vîrtej, volbură, vîltoare. – **22.** Punct pe zaruri, pe cărți. – **23.** Foaie de hîrtie (in-octavo). – Mr., megl., istr. *ocl'u*.

Lat *ŏc(u)lus* (Pușcariu 1217; Candrea-Dens., 1279; *REW* 6038), cf. it. *occhio*, prov. *uelh*, fr. *oeil*, sp. *ojo*, port. *olho*. Cu excepția sensurilor 1, 7 și 22, în celelalte sensuri se folosește pl. n. *ochiuri*. Pentru sensul 21, cf. M. L. Wagner, *Oje de agua*, *NRFH*, IV, 40-3; pentru 16, ngr. ἀβγά μάτι (Graur, *BL*, V, 71, semnalează corespondența dintre ngr. πλύνω τὰ μάτια și *a spăla pe ochi*. Aceste expresii comune ambelor idiomuri se pot înmulți cu ușurință, cf. *de ochii lumii*, γιὰ τὰ μάτια τοῦ κόσμου; *cu ochii în patru*, τὰ μάτια σου τέσσερα; *a vedea cu ochi răi*, παίρνω ἀπὸ κακό μάτια; *pe ochii mei*, στὰ μάτια μου etc.). Legătura dintre 3 și 4 cu sl. *okno* „fereastră" (Pușcariu 1217) nu este o ipoteză necesară. – Cf. *oacheș*.

Der. *ochi*, vb. (a se uita, a reprivi, a trage cu ochiul; a ținti; Trans., a arde soarele); *ochiadă*, s. f. (privire intensă, semn cu ochiul), după it. *occhiata*, fr. *oeillade; ochian*, s. n. (telescop), cu suf. *-an* (după ipoteza improbabilă a lui Graur, *BL*, IV, 104, din it. *occhiale*), cf. cuvîntul următor; *ochiană*, s. f. (pește, Leuciscus rutilos, Scardinius erythrophthalmus), numit așa din cauza ochilor săi mari; *ochiar*, s. m. (Bucov., insectă, Drosophila graminum); *ochenat*, adj. (cu ochi mari), prin încrucișare cu *sprincenat* (Candrea); *ochete*, s. m. (ochi de plasă, împletitură etc.; inel de zale, verigă de lanț; sticlă de geam), în Olt. și Banat; *oceri*, s. m. pl. (Trans. de N., ochelari), cu der. neclară; *ochiat*, adj. (Trans., cu găurele, spongios); *ochilă*, s. m. (ciclop din anumite povești populare); *ochios*, adj. (cu ochi mari); *ochișor*, s. m. (dim.; plantă, Anagallis arvensis; Arg., monedă de aur); *ochitor*, s. m. (țintaș, servant de tun); *deochi*, s. n. (boală provocată de privirea cuiva); *deochia*, vb. (a provoca un rău, a nenoroci cu privirea), cuvînt cunoscut peste tot (*ALR*, I, 242), cf. cal. *aducchiare; deochiat*, adj. (nenorocit datorită deochiului; discreditat). 5802

ocină (-ni), s. f. – Patrimoniu, moștenire.

Sl. *otĭčina* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 34; Cihac, II, 233), cf. *oteț*. – Sec. XVI, înv., ca și toate der. – Der. *ocinaș*, s. m. (moștenitor, proprietar rural); *ocina*, vb. (a moșteni); *ocinătoare*, s. f. (înv., teren); *ocinător*, s. m. (înv., coproprietar). 5803

ocinaș (-șe), s. n. – Tatăl nostru, rugăciune duminicală. – Var. înv. *ocenaș*.

Sl. *otče našŭ* (Tiktin). Sec. XVI, azi în Trans. (îl folosește Rebreanu). 5804

ocîrmuí (-uésc, -ít), vb. – A guverna, a administra.

Sl. *okrŭmiti*, cf. *cîrmui*. E dubletul lui *ocîrmi*, vb. (a menține, a păstra), sec. XVII, înv. (după Candrea, din sl. *okrumljati*). – Der. *ocîrmuire*, s. f. (guvern); *ocîrmuitor*, s. m. (conducător). 5805

oclęí (-i), s. m. – Obleț (Alburnus lucidus).

Pol. *oklej*, rus. *ukleja* (Tiktin). 5806

ocnă (-ne), s. f. – **1.** Salină, mină de sare. – **2.** Muncă silnică pe viață, care se făcea odinioară în saline cu ocnașii (sec. XVII-XIX).

Sl. *okno* „fereastră" (Miklosich, *Slaw. Elem.*,

33; Cihac, III, 224; Conev 42), cf. bg., sb. *okno* „puț de mină", pol. *okna*, ngr. ὀχνα „salină" (< rom.). – Der. *ocnaș*, s. m. (condamnat; muncitor în salină); *ocniță*, s. f. (nișă, firidă), din sl. *okŭnĭce* „fereastră". Der din ngr. pornind de la sl. (Meyer, *Neugr. St.*, II, 49), nu pare probabilă. 5807

ocol (–luri), s. n. – 1. Circuit, contur, circumferință. – 2. Loc îngrădit, țarc de vite. – 3. Înconjur, întorsătură. – 4. Strîngere în turmă a vitelor. – 5. Deviație, digresiune. – 6. District judiciar. – 7. Tribunal pentru prima instanță.

Sl. *okolŭ* „cerc", din *kola* „roată", cf. *colb*, *colac* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 33; Cihac, II, 224; Conev 70), cf. bg. *okol*, mag. *akol*. – Der. *ocoli*, vb. (a da ocol, a înconjura; a se abate; a se suci; a împrejmui; a evita); din sl. *okoliti, ukoliti; ocolaș*, s. m. (înv., șef administrativ al unui district judiciar); *ocoliș*, s. n. (deviere, abatere), cf. sb., cr. *okolîš* „cerc"; *ocolitor*, adj. (care se abate de la ceva); *ocolitură*, s. f. (deviație); *ocolnică*, s. f. (înv., hotărnicie); *ocoleală*, s. f. (deviere). 5808

ocop (–puri), s. n. – Tranșee.

Pol. *okop* (Tiktin). Sec. XVIII, înv. 5809

ocoș (–șe), adj. – (Trans.) Deștept, isteț; viclean, șiret.

Mag. *okos*. A pătruns în argoul bucureștean. – Der. *ocoși*, vb. refl. (a o face pe deșteptul), în Trans. 5810

ocropi (–pesc, –it), vb. – A uda, a stropi.

Sl. *okropiti* (Tiktin), cf. *încropi, uncrop*. Sec. XVII, înv. 5811

ocroti (–tesc, –it), vb. – A proteja, a apăra.

Sl. *okrotiti, ukrotiti* „a se calma" (Cihac, II, 224). – Der. *ocrotealâ*, s. f. (protecție, apărare); *ocrotitor*, adj. (protector). 5812

octoih (–huri), s. n. – Culegere de imnuri care conține cîntece scrise în cele opt tonuri ale muzicii orientale.

Mgr. ὀκτώηχος, parțial prin intermediul sl. *oktoikŭ*, cf. Vasmer, *Gr.*, 104. 5813

octombrie, s. m. – Luna a zecea a anului. – Var. *octomvrie, octobre*.

Sl. *oktębrĭ, oktovrĭi* (Cihac, II, 224). Infixul nazal, cf. bg. *oktomvrii* (Candrea), poate fi de origine sl. sau prin analogie cu *noiembrie* (Tiktin; Graur, *BL*, IV, 77). 5814

odagaci, s. m. – 1. Aloe (Croton eluteria). – 2. Săpunariță (Saponaria officinalis). – Var. *odogaci*, rar *udagaci*.

Tc. *öd agacı* (Șeineanu, II, 276; Roesler 500; Lokotsch 1585). 5815

odaie (–ăi), s. f. – 1. Locuință, sălaș. – 2. Cazarmă, tabără. – 3. Cameră, încăpere. – 4. Fermă, gospodărie. – 5. (Trans.) Casă izolată. – Var. (Munt.) *hodaie*. Mr. *odă, udă, udae*.

Tc. *oda* (Roesler 600; Șeineanu, II, 274; Lokotsch 1584), cf. ngr. ὀντᾶς, alb. *odë*, bg., sb. *odaja*. – Der. *odăiță*, s. f. (cămăruță; casă mai mică); *odagiu*, s. m. (fecior, valet; argat), din tc. *odacı; oddiaș*, s. m. (valet; fecior); *oddiașe*, s. f. (servitoare, fată în casă); *oddielnic*, adj. (hoinar; linge- blide); *odalîc*, s. n. (tîrlă cu tot ce ține de ea), din tc. *odalık; odaliscă*, s. f. (femeie de serviciu în haremul unui sultan; cadînă), dublet al cuvîntului anterior prin intermediul fr. *odalisque; odabașa* (var. *odobașa*), s. m. (căpitan), din tc. *odobaș*. – Din rom. provine mag. *hodály* „baci" (Candrea, *Elemente*, 402; Edelspacher 14). 5816

odajdie (–ăjdii), s. f. – Podoabe liturgice.

Sl. *odežda* „mantie", din *odĕjati* „a se îmbrăca" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 33; Cihac, II, 224). 5817

odgon (–oane), s. n. – Parîmă, frînghie.

Origine îndoielnică. Pare să fie vorba de sb. *gumina* „odgon" (< it. *gomena, gomona*), cu prep. *od* „de" interpretat ca un singur cuvînt, **odgumina* sau confundat cu sb. *odgon* „brînci". Der. din acest ultim cuvînt (Tiktin; Conev 71; Candrea) nu pare posibilă. – Der. *odgoni*, vb. (a amara). 5818

odihni (–nesc, –it), vb. – A fi în repaus. – Var. *hodini*.

Sl. *oduchnati* „a respira" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 33; Cihac, II, 104), cf. *duhni*. – Der. *odihnă* (var. *hodină*), s. f. (repaus); *odihneală* (var. *hodineală*), s. f. (odihnă); *odihnitor*, adj. (reconfortant, care liniștește). 5819

odinioară, adv. – 1. Odată. – 2. Demult, în timpuri străvechi. – Var. (înv.) *dănăoară, dinăoară; (a)dinioare(a), adineaore(a), adineauri(lea)*.

Lat. *de una hora* (Tiktin), cu sensul de „o dată"; cf. *de două ori* (explicația comp. pornindu-se de la rom. a lui *de una oară*, sugerată de Candrea, pare mai dificilă, căci rom. ar presupune forma redusă a art. f., *o* în loc de *una*). Cf. *nici odinioară*, (var. înv. *nice dănăoară*) „niciodată", a cărei comp. a fost reprodusă în *niciodată*. Var. moderne cu sensul „de curînd, acum o clipă". – Cf. *oară*. 5820

odios (–oasă), adj. – Demn de ură, detestabil.

Lat. *odiosus* (sec. XIX). 5821

odîrni (–nesc, –it), vb. – (Olt.) A înțărca.

Sb. *odrenuti* „a alunga" (Candrea). 5822

odoacă, adv. – Chiar (și), pînă și.

Origine necunoscută. Cuvînt rar, apare numai la Dosoftei (sec. XVII). 5823

odoleạn (–ẹni), s. m. – Valeriană (Valeriana officinalis).

Sb. *odoljan*, din sl. *odolěti* „a învinge", datorită proprietăților sale medicinale (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 33; Cihac, II, 225). 5824

odọr (–oạre), s. n. – 1. Giuvaer, bijuterie, podoabă. – 2. Podoabe liturgice, argint lucrat. – 3. Comoară, dragoste (termen de alintare).

Sb., cr. *odora* „pradă" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 33; Cihac, II, 225). 5825

odorî (–rășc, –ît), vb. – (Olt.) A termina treaba.

Sb. *odorati* (Candrea). – Der. *odoranie*, s. f. (Olt., sfîrșitul muncilor agricole). 5826

odọș, s. m. – Varietate de ovăz sălbatic (Avena fatua, Avena Strigosa).

Origine necunoscută. Relație cu mag. *vadzab* (Tiktin) nu este evidnetă. 5827

odovăi (–văẹsc, –ît), vb. – 1. (Olt.) A termina. – 2. (Mold., Trans.) A consuma, a uza.

Sl. *otŭdavati* „a da" (Cihac, II, 225), sb. *odavati* „a da". – Der. *odavanie* (var. *odovanie*), s. f. (a opta zi după o sărbătoare mare), din sl. *otŭdavanije*, sec. XVI, înv. 5828

odrąslă (–le), s. f. – 1. Vlăstar, lăstar. – 2. Mlădiță, fiu.

Sl. *otraslĭ* „germen" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 34; Cihac, II, 225; Conev 50). – Der. *odrăsli*, vb. (a germina, a lăstări, a da mlădițe). 5829

of, interj. – Ah (exprimă tristețea, durerea, dorul). – Mr. *oh, uh.*

Creație expresivă, cf. *o, uh*, și tc. *of*, ngr., sb. *oh.* – Der. *of.*, s. n. (suspin, tînguire; chin, supărare); *oafă*, s. f. (Arg., femeie stricată, prostituată); *oft*, s. n. (plîngere, suspin, vaiet); *ofta*, vb. (a suspina, a se jelui), mr. *uhtedz*, a cărui der. nu face dificultăți (după Cipariu, *Elemente*, 40, din lat. *optare;* după Cihac, II, 235, din sl. *ochŭ*); *oftat*, s. n. (suspin, plîngere); *oftătură*, s. f. (plîngere, regret). 5830

ofẹnsă (–se), s. f. – Injurie, insultă.

Fr. *offense.* – Der. *ofensa*, vb., din fr. *offenser;* *ofensator*, adj. (insultător); *ofensiv*, adj., din fr. *offensif;* *ofensivă*, s. f., din fr. *offensive;* *inofensiv*, adj., din fr. *inoffensif.* 5831

oferị (–r, –ịt), vb. – A dărui, a prezenta.

Lat. *offerre*, fr. *offrir*, asimilat cu conj. de la *feri, suferi*, cf. *referi, conferi.* – Der. *ofertă*, s. f., din it. *offerta;* *ofrandă*, s. f.; din fr. *offrande.* 5832

ofịciu (–ii), s. n. – Serviciu; birou; meserie; funcție; slujbă religioasă. – Var. înv. *oficie.*

Fr. *office*, lat. *officium* (sec. XIX). Este dubletul lui *ofis*, s. n., din fr., prin intermediul rus. *ofis*, sec. XIX, înv., și al *ofichie*, s. f. (sarcină, misiune), din ngr. ὀφφίκιον, sec. XVIII, înv. – Der. *oficia*, vb., din fr. *officier;* *oficial* (var. sec. XVIII *ofichial*), adj., s. m., din fr. *officiel* și mai înainte din ngr. ὀφφικιάλης; *oficialitate*, s. f., din fr. *officialité;* *oficină*, s. f., din fr. *officine;* *oficios*, adj., din fr. *officieux;* *oficinal*, adj., din fr. *officinal;* cf. *ofițer.* 5833

ofịlị (–lęsc, –ịt), vb. – 1. A se veșteji. – 2. A slăbi, a se usca pe picioare. – Var. (Mold.) *ovili, ugili.*

Sl. *vęliti*, fără îndoială în forma **uvęliti*, cf. sl. *uvęnąti* (Cihac, II, 235), *uvędati* (Tiktin), rut. *uvialii* (Byhan 340), rus. *ochilĕti* (Candrea), cu același sens. 5834

ofịțẹr (–ri), s. m. – Militar cu grad superior.

Fr. *officier*, prin intermediul germ. *Offizier* și probabil al rus. *oficer* (Sanzewitsch 206; Tiktin). Apare pentru prima dată la Axinte Uricariul (înainte de 1766). – Der. *ofițeresc*, adj. (de ofițer); *ofițerește*, adj. (ca ofițerii); *ofițerime*, s. f. (corp ofițeresc); *subofițer*, s. m. (grad superior sergentului și inferior sublocotenentului). Cf. *oficiu.* 5835

ọftică (–ci), s. f. – Ftizie, tuberculoză. – Mr., megl. *oftică.*

Ngr. ὄχτικας, cf. alb. *ohtikë*, bg. *ohtika* (Philippide, *Principii*, 107; Tiktin). Schimbul *h* > *f* pare ngr., cf. φτικιόν. – Der. *oftica* (var. *oftici, oftigi*), vb. (a contracta tuberculoză; a-și pierde sănătatea; a (se) otrăvi, a (se) supăra); *ofticos* (var. Mold. *oftigos*), adj. (ftizic). 5836

ogạr (–ri), s. m. – Cîine de vînătoare iute la fugă.

Sl., cf. bg., sb., cr., pol. *ogar* (Miklosich, *Lexicon*, 487; Cihac, II, 225; Conev 56), sl. *zagarŭ*, mag. *agár.* – Der. *ogaratic* (var. *ogoratic*), adj. (cu corpul asemănător celui de ogar); *ogarcă*, s. f. (femela ogarului); *ogărește*, adv. (ca un ogar); *ogărime*, s. f. (haită de ogari); *ogarnic*, adj. (asemănător ogarului). 5837

ogeạc (–curi), s. n. – 1. Cămin, familie, ansamblu de persoane care trăiesc în casă. – 2. Corp, corporație, grupare. – 3. (Mold.) Horn. – 4. (Olt.) Vestibul în care se află de obicei vatra. – Var.

(Mold.) *hogeac, (h)ogeag.* Mr. *ugeache*, megl. *ogeac.*

Tc. *ocak* (Şeineanu, II, 276; Lokotsch 1587), cf. ngr. οὐτσάκι, alb., bg., sb. *oğak.* 5838

oghiál (-luri), s. n. – Cuvertură, plapumă.

Sl. *odĕlo.* În Mold.; s-a confundat cu *oghială* < *obială.* 5839

ogîrjí (-jésc, -ít), vb. refl. – A slăbi, a se usca. – Var. *ogîrci, ocîrci, ocîrji, odîrji, odîrli, odîrni, ogîrşi.*

Creaţie expresivă, cf. *cocîrja, sgîrci.* La origine ar putea fi sl. *kurčiti*, cf. *cîrci* şi *ocîrci* vb. (Banat, a suci, a schimba), cf. Scriban; dar tratamentul expresiv este evident. 5840

oglaşénie (-ii), s. f. – Catehism.

Sl. *oglašenije* (Tiktin). Sec. XVII, înv. – Der. *oglaşenic*, adj. (de catehism), *oglăşui*, vb. (a catehiza), din sl. *oglašati.* 5841

oglávă (-vi), s. f. – Curea care menţine băţul îmblăciului. – Var. (Trans.) *oglaje.*

Sl. *oglavŭ* „cap, căpăţîi" (Tiktin). 5842

oglindí (-désc, -ít), vb. – **1.** (Înv.) A privi, a contempla. – **2.** A reflecta. – **3.** (Refl.) A se uita într-o oglindă sau ca într-o oglindă.

Sl. *oględati* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 33; Cihac, II, 222; Byhan 310; Conev 62). – Der. *oglindă*, s. f. (obiect cu suprafaţa netedă şi lucioasă care reflectă imaginea); *oglindar*, s. m. (fabricant de oglinzi). 5843

ogód (-duri), s. n. – **1.** Obicei, uz. – **2.** Plăcere, gust. – Var. (înv.) *ogoadă, ugod* (şi der.).

Sl. *ugodŭ* (Cihac, II, 176). – Der. *ogodnic*, adj. (înv., agreabil, Trans., iubit, drăguţ); *ogodi*, vb. (Trans., a fi plăcut, a plăcea); *ogoditor*, adj. (Trans., amator, iubitor); *ogodniţă*, s. f. (înv., gust, plăcere), din sl. *ugodĭnica.* 5844

ogoí (-iésc, -ít), vb. – A linişti; a împăca. – Var. *ogoia.*

Sl., dar lipseşte veriga cea mai apropiată, cf. v.sb. *goi* „pace", sb. *ugoiti* „a creşte". – Der. *ogoi*, s. n. (linişte, calm); *neogoi(a)t*, adj. (neconsolat). 5845

ogór (-oáre), s. n. – **1.** Ţarină, ţelină, pîrloagă. – **2.** Pămînt cultivabil, arătură.

Sl., cf. bg., sb. *ugar* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 33, Cihac, II, 227; Conev 71), pol. *ugór*, din sl. *ogorĕti* „a arde (pădurea pentru a obţine teren cultivabil"). – Der. *ogorî*, vb. (a face ogor). 5846

ográdă (-ăzi), s. f. – Curte, împrejmuire.

Sl. (bg.) *ograda* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 33; Conev 79), cf. *gard.* 5847

ográză, s. f. – (Trans.) Colac ce se dă de pomană la înmormîntare, peste sicriu, preotului, rudelor, vecinilor mortului etc.

Origine necunoscută. Legătură cu sl. *ogrysti, ogryzą* „a mușca" (Tiktin) nu este evidentă. 5848

ogrínji, s. m. pl. – Resturi de paie pe care caii nu vor să le mănînce, paie putrezite. – Var. *grinzăi.*

Sl. *ogrysti, ogryzą* „a mușca" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 33; Cihac, II, 227; Conev 73), cf. bg. *ogrizki* „resturi de lucruri uzate"; sb., cr. *grizine* „resturi de paie". 5849

ogrişteánă (-tęne), s. f. (Trans.) Plantă, Calendula officinalis.

Origine necunoscută. E cuvînt identic cu *ogrişteană*, adj. (oaie cu dungi galbene sub ochi). 5850

ogúr (-ruri), s. n. –Noroc, fericire.

Tc. *oghur* (Lokotsch 1589), din mgr. ἀγούρι < lat. *augurium.* Sec. XVIII, înv. – Der. *ogurliu* (var. *ugurliu*), adj. (care are noroc), mr. *ugurliu*, din tc. *oghurlu.* – Cf. *ursuz.* 5851

ohábă (-be), s. f. – Proprietate inalienabilă.

Sl. *ochaba.* Termen juridic (sec. XV, înv. – Der. *ohabnic* (var. *ohavnic, (o)hamnic*), adj. (în deplină posesie). 5852

oiágă (-ięge), s. f. – (Trans.) Flacon, sticluţă.

Mag. *üveg* (Cihac, II, 518; Byck-Graur 40; Gáldi, *Dict.*, 166). – Der. *oiegar*, s. m. (Trans., vînzător de sticle). 5853

oiém (-muri), s. n. – Cantitate procentuală de făină sau de grăunţe reţinute ca plată la moară, la treierat etc. – Var. *oem, oim, ui(u)m.* Megl. *uiem.*

Sl. *uimati* „a reţine", cf. slov., ceh. *ujem*, sb., cr. *ujam* (Miklosich, *Lexicon*, 1044; Cihac, II, 723). 5854

ọínă (-ne), s. f. – Un anumit joc cu minge între două grupuri de băieţi. – Var. (Mold.) *hoină.*

Cuman. *oyn*, tc. *oyun* „joc" (Bogrea, *Dacor.*, I, 289); legătura cu rus. *vojna* „război" (Tiktin) e mai puţin probabilă. – Der. *hoinar*, adj. (uliţarnic, haimana); *hoinări*, vb. (a vagabonda, a umbla hoinar); *hoinăreală* (vagabondaj, haimanalîc). – Der. lui *hoinar* din ngr. ὀχυάριος (Loewe 15) nu e posibilă. 5855

ọíşte (-ti), s. f. – Bară de lemn fixată în crucea carului, care stă între cei doi cai sau boi.

Sb., cr. *ojište* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 34; Cihac, II, 226; Meyer 316; Conev 70), din sb., cr., slov., ceh. *oje* „oiște", cf. bg. *uište*, alb. *oške.* 5856

ojjc, s. m. – (Olt.) Mîncărime, arsură pe tubul digestiv. – Var. *ojig.*

Sb. *ožig* „flacără" (Pușcariu, *Dacor.*, VII, 124), cf. *jig.* – Der. *ojiji*, vb. (Trans., Banat, Olt., a arde, a lua foc), din sb. *ožeči, ožežem.* 5857

ojjnă (–ni), s. f. – (Mold., Trans.) Gustare. – Var. *ujină.*

Sl. (sb., bg.) *užina* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 50; Cihac, II, 226), cf. mag. *ozsona.* – Der. *ojini* (var. *ujini*), vb. (a lua o gustare). 5858

ojǫg (–oąge), s. n. – Perie cu coadă. – Var. *ojoc, ijoc, orjoc.*

Sl. *ožegŭ*, din *žesti, žegą* „a arde" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 33; Cihac, II, 226; Conev 62), prin intermediul mag. *azsag* (Tiktin; Drăganu, *Dacor.*, VI, 285), cf. pol. *ożog* și *jeg.* 5859

oląc (–ce), s. n. – Poștă, oficiu poștal.

Tc. *ulak* (Roesler 600; Șeineanu, II, 277), cf. ngr. ὀλάκης, ng., sb. *olak.* – Der. *olăcar*, s. m. (sol, trimis); *olăcărie*, s. f. (înv., expediere, poștă); *olăcește*, adv. (rapid); *olăcări*, vb. (Mold., a îndeplini slujba de olăcar); *olăcaș*, s. m. (însoțitor al mirelui la nunțile tradiționale). 5860

olạndă, s. f. – Țesătură fină.

It. *Olanda.* – Der. *olandez*, adj., din fr. *hollandais*, it. *olandese.* 5861

olạt (–turi), s. n. – Ținut, regiune.

Cuman. *oleat;* cf. tc. *eyalet* (Tiktin). Mold. și Trans., înv. 5862

oliọ, interj. – Vai! – Var. *olea, oleu, oleleu, oleoleo.*

Creație expresivă, cf. *aoleu.* – Der. *olălău*, s. n. (gălăgie, larmă, scandal); *olicăi* (var. *olicări, olecăi*), vb. refl. (a se plînge, a se jelui); *olecăitură*, s. f. (înv., plîngere). Pentru formarea ultimelor der., cf. *aolică* (după Cihac, II, 227 și Tiktin, din bg. *olelikam*, sb. *lelekati*). 5863

olm (–muri), s. n. – Miros, parfum. – Mr. *olmu.*

Origine necunoscută, dar legată de *adulmeca* și *urmă*, v. aici. După Scriban se poate presupune un lat. **olmen.* Sec. XVI, înv. 5864

olmạz (–zuri), s. n. – Diamant. – Var. *almas.*

Tc. (arab.) *almas* (Berneker 27), cf. bg., rus. *almaz.* 5865

olofịr (–re), s. n. – Purpură.

Mgr. ὀλάβηρον, direct sau prin intermediul sl. *olovirŭ* (Tiktin; cf. Vasmer, II, 264). 5866

olọg (–oągă), adj. – 1. Paralitic, damblagiu de picioare. – 2. Defectuos, incomplet. – 3. (Planta) pitică în comparație cu celelalte din specia ei. – Mr. *ulog.*

Sl., cf. rus. *ulogij* (Tiktin; Miklosich, *Slaw. Elem.*, 50; Cihac, II, 227; Conev 90), bg. *ulogarka*, sb. *ulogi* „podagră", alb. *uljok, uljogu.* Der. direct din rusă nu e posibilă, avînd în vedere mr. și alb. – Der. *ologi*, vb. (a paraliza, a împuțina, a răni); *ologie* (var. *ologeală*), s. f. (paralizie, dambla). 5867

ologrạf (–fă), adj. – (Despre testament) Scris de mîna persoanei care lasă moștenirea.

Fr. *olographe* și anterior (sec. XVIII) din mgr. ὀλόγραφος (Gáldi, 215). 5868

oloviṇă (–ne), s. f. – (Trans.) Bere.

Sl. (bg., rus.) *olovina* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 33; Cihac, II, 227; Conev 88). 5869

oltạrnic (–ci), s. m. – Preot.

Sl. *oltarĭnikŭ*, cf. *oltar, altar.* Sec. XVII, înv. 5870

olteạn (–ęni), s. m. – 1. Locuitor din Oltenia. – 2. Vînzător ambulant de zarzavaturi și alte alimente. – 3. (Arg.) Lefter, fără bani.

De la *Olt*, numele de rîu și înv. de ținut. – Der. *olteancă*, s. f. (locuitoare din Oltenia); *oltenesc*, adj. (propriu Olteniei); *oltenește*, adv. (ca în Oltenia); *oltenism*, s. n. (cuvînt, expresie tipică din Oltenia). 5871

oluṃ (–muri), s. n. – Tîrlă, stînă.

Tc. *olum* (Șeineanu, II, 278). 5872

om (oąmeni), s. m. – 1. Ființă superioară care gîndește. – 2. Bărbat, adult. – 3. Soț. – 4. Lucrător. – 5. (Pl.) Persoană de vază, de seamă. – Mr. *om, oamini*, megl. *(u)om, oamini*, istr. *om, ǫmiri.*

Lat. *hŏmo*, pl. *hŏmines* (Diez, I, 425; Pușcariu, 1220; Candrea-Dens., 1280; *REW* 4170), cf. vegl. *yomno*, it. *uomo*, log. *ómine*, v.prov. *om*, fr. *homme*, sp. *hombre*, port. *homem;* pentru formarea pl., cf. calabr. *ǫmu, uomini.* Cuvînt general (*ALR*, I, 188).

Der. *omenesc*, adj. (uman, de om; decent; de țară); *omenește*, adv. (ca oamenii; decent; țărănește); *înomeni*, vb. refl. (înv., a se incarna); *omeni*, vb. (a trata cuviincios; a ospăta; a invita, a primi bine); *omenie*, s. f. (urbanitate, curtoazie; bunătate, caritate), cf. Densusianu, *GS*, II, 6; *omenire*, s. f. (lume; umanitate); *omenos*, adj. (amabil, politicos); *neomenos*, adj. (inuman, nepoliticos); *neomenie*, s. f. (fără omenie); *omoaie*, s. f. (femeie cu apucături bărbătești); *ometeu*, s. m. (uriaș); *omușor*, s. m. și n. (pitic; uvulă), în Munt. și Dobr. (*ALR*, I, 33), cu semantism balcanic (alb. *njer* „om", *njerith* „uvulă"; bg. *măž* „om", *măžec* „uvulă").

Der. neol. *omucidere*, s. f. (omor), după lat. *homicidium; uman*, adj. (omenesc); *neuman* (var. *inuman*), adj.; *umanism*, s. n., din fr. *humanisme; humanist*, s. m., din fr. *humaniste; umanitate*, s. f., din fr. *humanité; spraom*, s. m., traducere a germ. *Uebermensch*, cuvînt forţat la Nietzsche, prin intermediul fr. *surhomme; supraomenesc* (peste puterea omenească). – Din rom. provine săs. *omenin* „a trata". 5873

omạn (–ni), s. m. – Iarbă-mare (Inula Helenium). – Var. *homan.*

Bg., sb., slov., pol. *oman* (Tiktin; Conev 47). 5874

omạgiu (–ii), s. n. – Manifestare de respect; prinos, ofrandă.

It. *omaggio.* – Der. *omagia*, vb. (a aduce omagiu); *omagial*, adj. (de omagiu). 5875

omăt (–meţi), s. m. – Zăpadă.

Sl., cf. sl. *omesti, ometą* „a arunca", rus. *omet* „morman", sb. *omet* „măturat" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 33; Cihac, II, 210; Conev 37), cf. *nămete.* – Der. *omăta*, vb. (a ninge); *omătos*, adj. (cu zăpadă); *omătuţă*, s. f. (plantă, Leocoium vernum); *(în)omeţi*, vb. (a acoperi cu zăpadă); *ometiţă*, s. f. (fulg de zăpadă; praf de făină), din sb. *umetica* (Candrea). 5876

omeąg (–ęgi), s. m. – Plantă (Aconitum napellus). – Var. *omag.*

Sl. *omĕgŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 34; Cihac, II, 227; Byhan 323; Conev 43), cf. slov. *omej*, pol. *omięg*, rus. *omeg.* 5877

omidă (–zi), s. f. – Larvă de insecte. – Mr. *uiidă.*

Mgr. μίδας „vierme" (Hasdeu, *Cuv. din Bătrîni*, I, 259; Meyer, *Alb. St.*, IV, 61; Murnu 39; Tiktin; Diculescu, *Elementele*, 489), cu aglutinarea art. *o*, sau includerea art. gr. *ὁ*, cf. *onanie.* Bg. *omida* pare a proveni din rom. (Capidan, *Raporturile*, 217). – Der. *omizi*, vb. (a curăţi de omizi). 5878

omiliẹ (–ii), s. f. – Predică. – Mr. *omilie.*

Mgr. ὁμιλία (sec. XVIII). – Der. *omiliar*, s. n. (carte de predici). 5879

omizi (–zęsc, –it), vb. – (Trans.) A se face ziuă.

Sl. *omĕziti* (Candrea), cf. *miji.* 5880

omizi (–zęsc, –ịt), vb. – A zîmbi.

Rut. *myzaty* „a-şi ciuli urechile, a-şi încorda privîrea", cf. Berneker, II, 63. 5881

omîrzi (–zęsc, –ịt), vb. – A deprecia.

Sl. *omrŭziti* (Tiktin). Sec. XVI, înv. Apare cu grafia sl., *omrăzi;* probabil împrumut cult, fără circulaţie. 5882

omlẹtă (–te), s. f. – Mîncare de ouă bătute prăjite.

Fr. *omelette.* 5883

omoforˍ (–oạre), s. n. – Podoabă sacrală la preoţii ortodocşi în formă de eşarfă.

Mgr. ὠμοφόριον (Murnu 40), cf. sl. *omoforŭ.* Sec. XVII. 5884

omorî (–r, –ît), vb. – A ucide. – Var. (înv.) *umori.* Mr. *mor(omurescu), (o)murire.*

Sl. *umoriti* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 50; Cihac, II, 227), cf. bg. *umorjavam.* Cuvînt de uz general (*ALR*, I, 289–90). – Der. *omor*, s. n. (moarte, omucidere, asasinat); *omorîtor*, adj. (ucigaş, asasin); *omorîciune*, s. f. (înv., moarte). 5885

onągru (–ri), s. m. – Măgar sălbatic.

Mgr. ὄναγρος (sec. XVI), cf. *măgar.* 5886

onạnie (–ii), s. f. – Stîrpitură, avorton. – Var. *nanie.*

Probabil din ngr. νάννος „pitic", cu aglutinarea art. *o*, cf. *omidă* (Philippide, *Principii*, 107; Scriban). Der. de la personajul biblic *Onan* (Bogrea, *Dacor.*, IV, 836; Tagliavini, *Arch. Rom.*, XII, 171) este mai incertă din punct de vedere semantic şi istoric. 5887

ọnghie (–ii), s. f. – Uncie.

Mgr. ὄγκος „greutate". Sec. XVII, înv. Cf. *ug, oca.* 5888

onor (–ruri), s. n. – Cinste.

It. *onore.* E dubletul lui *onoare*, s. f. – Der. *onora*, vb. (a cinsti), din fr. *honorer; onorabil*, adj., din lat. *honorabilis*, sec. XIX; *onorabilitate*, s. f., din fr. *honorabilité; onorar*, adj., din fr. *honoraire; onorar*, s. n. (recompensă); *onorat*, adj., folosit numai ca titlu de distincţie; *onorific*, adj., din lat. *honorificus.* 5889

op, s. n. – Necesitate, nevoie.

Lat. *ŏpus* (Diez, I, 436; Puşcariu 1221; Candrea-Dens., 1282; *REW* 6079), cf. it. *uopo*, logud. *obus*, prov., cat. *ops*, v.sp. *huebos* (Corominas, III, 541). Înv., este dublet al lui *op*, s. n. (operă, carte), din acelaşi cuvînt lat. (sec. XIX). Se folosea şi în formele *obsă* (< *opsă, op să*) şi *opt* „e precis" < *opus est*, cf. J. Jud, *v.fr. estuet*, în *Vox Rom.*, IX, 29–56. 5890

opạcă (–ặci), s. f. – 1. (Pl. Trans.) Detenţie, arestare. – 2. Furchet, cuzinet. – 3. Vîslă, lopată.

Sl. *opako* „înapoi", slov. *opak* „pe dos, invers" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 34; Cihac, II, 228), cf. sl. *opačica* „legătură". – Der. *opăci*, vb. (a

împiedica; a tulbura; a molesta, a deranja), din sb., slov. *opaciti; opăcealâ*, s. f. (molestare, supărare); *opacină*, s. f. (vîslă), din sl. *opačina* „legătură", cf. ceh. *opačina* „vîslă", rut. *opačyna* „vîslă".
5891

opaiț (-țe), s. n. – Lămpiță, candelă. – Var. *opaeț, opaiță*.
Sl. *opjaecĭ* (Cihac, II, 229). 5892

opărĭ (-ręsc, -ĭt), vb. – 1. A încinge, a înfierbînta. – 2. A săpuni, a dojeni. – 3. A se coace, a se inflama, a se înroși, a se spuzi pielea. – Mr. *upărescu, upurescu, upărire*, megl. (*pupărés*).
Sl. (sb., slov.) *opariti* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 34; Cihac, II, 243), cf. bg. *oparjam, poparjam* (> megl.), ceh. *opařiti*. – Der. *opăreală*, s. f. (încingere; spuzeală); *opăritură*, s. f. (înfierbîntare). 5893

opcĭnă (-ni), s. f. – Culme, linie separatoare de ape. – Var. *obcină*.
Sl., cf. ceh. *občina* „hotărnicie comunală", din sl. *obĭšti*, cf. *obște*. În Mold. și Trans. 5894

ọperă (-re), s. f. – 1. Lucrare. – 2. (Muz.) Operă.
It. *opera*. – Der. (din fr.) *opera*, vb.; *operabil*, adj.; *operant*, adj.; *inoperant*, adj.; *operativ*, adj.; *operați(un)e*, s. f.; *operator*, s. m.; *operatoriu*, adj.; *operetă*, s. f.; cf. *capodoperă, manoperă*. 5895

opĭncă (-ci), s. f. – 1. Încălțăminte țărănească făcută dintr-o bucată de piele dreptunghiulară legată cu fișii de piele. – 2. Clasă țărănească, țărănime.
Sl. *opĭnŭkŭ* „încălțăminte", din sl. *opęti, opĭnǫ* „a acoperi" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 34; Miklosich, *Lexicon*, 513; Cihac, II, 228; Meyer 315; Conev 84), cf. sl. *opanica* „talpă", bg. *opinak, opinci*, sb., cr., slov. *opanak*, ceh. *opanky*, rus. *opanka*, alb. *opingë*. Ipoteza unui sl. **opęka* (Byhan 324) nu pare necesară. – Der. *opincar*, s. m. (producător de opinci; țăran), cu suf. *-ar* (der. din bg. *opinčari*, sugerată de Conev 75, nu-i posibilă); *opincărime*, s. f. (clasa țărănească); *opincărie*, s. f. (atelier, prăvălie de opinci); *ochincea*, s. f. (gențiană, Gentiana cruciata), pornind de la pron. palatalizată a lui *-pi-* > *-chi-*, proprie Mold. (Philippide, *Principii*, 97; după Tiktin, ar fi o deformare populară a lui gențiană).
5896

opintĭ (-tęsc, -ĭt), vb. – 1. A se forța, a face un efort. – 2. (Vb. refl.) A (se) sili, a-și da silința. – 3. A porni, a se urni, a mișca.
Sl., dar lipsește veriga imediată. E vorba probabil de un der. din sl. *pęti, pinǫ* „a pune cruciș", de tipul **opętiti* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 34; Cihac, II, 228; Tiktin), cu sensul „a se împotrivi" sau „a se opune", cf. *opęti* „a acoperi, a pune deasupra" > *opincă*. – Der. *opinteală*, s. f. (efort).
5897

opințic (-ci), s. m. – Varietate de ciuperci comestibile (Armillaria mellea; Clavaria botrytis).
Mag. *pentök* (Scriban). În Mold. 5898

ọpis (-suri), s. n. – Inventar, rezumat.
Rus. *opisĭ* (sec. XIX), din sl. *opisati* „a descrie" (Cihac, II, 228). Termen administrativ. 5899

opleạn (-ẹne), s. n. – Fiecare din cele două lemne transversale care leagă și susține tălpile saniei; scaun, slai. – Var. *opleană*.
Sb., slov., ceh. *oplen*, rut. *opleno* (Tiktin). Cf. *pleană*, s. f. (Bucov., pană, ic; grindei; Banat, cusur), care pare a fi același cuvînt, poate încrucișat cu *peană*, „ic". 5900

oploși (-șęsc, -ĭt), vb. – 1. A adăposti, a găzdui, a apăra, a proteja. – 2. (Vb. refl.) A se refugia, a se ascunde.
Origine incertă, dar sigur sl. Pare a fi o simplă var. a lui *obloji* „a bandaja, a pansa", din sb. *obložiti* „a acoperi", caz în care *a se oploși* ar însemna „a se acoperi, a se adăposti". Totuși, Cihac, II, 229 preferă să se pornească de la sl. *oplotiti, oplošt̨ǫ* „a împleti", *oplotŭ* „gard"; și Tiktin, de la sl. *plochŭ* „cîmpie" sau de la sl. *plŭchŭ* „șobolan de cîmp", ținînd cont de dificultățile evidente. – Der. *oploșeală*, s. f. (adăpost, apărare). 5901

opọr (-oạre), s. n. – Umărul osiei de car.
Bg. *opora*, sb., pol., rus. *opor* „sprijin, reazem" (Tiktin). – Der. *oporniță*, s. f. (verigă de fier care leagă osia de perinocul carului), cf. bg. *oporen* (Candrea). 5902

opręg (-ge), s. n. – Șorț, jupon, poale de costum popular.
Sb. *opreg* (Tiktin; cf. Conev 84). În Banat și Olt. 5903

oprĭ (-ręsc, -ĭt), vb. – 1. A deține, a para. – 2. A reține, a conține, a supune, a constrînge. – 3. A interzice. – 4. A invita, a găzdui. – 5. A deduce, a conchide. – 6. A închide, a pune în închisoare. – 7. (Vb. refl.) A înceta, a zăbovi, a se întrerupe.
Sl. *opŕěti* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 34; Cihac, II, 229), cf. ceh. *opŕěti* „a susține" și *opor*. – Der. *opreală*, s. f. (oprire, popas; încetare, sfîrșit; închisoare); *opreliște*, s. f. (înv., oprire, detenție; înv., prohibiție); *oprea*, interj. (stai, oprește-te!);

oprelnic, adj. (represiv); *opritor*, adj. (înv., protector, susținător); *opritoare*, s. f. (piedică, obstacol); *opriturǎ*, s. f. (interdicție; pădure în care e oprită tăierea copacilor). 5904

opsas (-suri), s. n. – Toc de încălțăminte. Germ. *Absatz* (Tiktin). În Mold. 5905

opt, num. – Cifra dintre șapte și nouă. – Mr. *optu*, megl. *uopt*, istr. *opt*.

Lat. *ŏcto* (Pușcariu 1222; Candrea-Dens., 1283; *REW* 6035), cf. vegl. *guapto*, it. *otto*, prov. *uech*, fr. *huit*, cat. *vuyt*, sp. *ocho*, port. *oito*. – Der. *optar*, s. m. (carte de opt puncte), după ngr. ὀκτάρι; *optime*, s. f. (a opta parte). 5906

opune (-n, -us), vb. – A (se) împotrivi.

Lat. *opponere* (sec. XIX), adaptat la conj. lui *pune*. – Der. *opozant*, s. m., din fr. *opposant; opoziți(un)e*, s. f., fr. *opposition; opoziționist*, adj., din fr. *oppositionniste*. 5907

opust (-turi), s. n. – **1.** Dezlegare, partea finală a jertfei la liturghie. – **2.** Stăvilar la moara de apă. – Var. (înv.) *otpust*, (Mold.) *apust*.

Sl. *otŭpustŭ* „trimitere", cf. rut. *opust* (Tiktin). 5908

orac, interj. – Imită vocea broaștei.

Creație expresivă, cf. *oac*. – Der. *orăcăi*, vb. (a face ca broasca; despre copii, a plînge, a scînci); *orăcăit*, s. n. (a scoate sunetul broaștei); *orăcăială*, s. f. (orăcăit). 5909

oracol (-le), s. n. – Prezicere, profeție. It. *oracolo*. 5910

oraniță (-țe), s. f. – Plută, canoe. – Var. *vraniță*.

Sb. *oranica* (Tiktin). În Olt. și Munt. 5911

orar (-re), s. n. – Stolă, etolă.

Mgr. ὡράριον (< lat. *orarium*), parțial prin mijlocirea sl. *orarŭ* (Cihac, II, 230; Conev 108). 5912

oraș (-șe), s. n. – Urbe, tîrg, cetate.

Mag. *város* (Miklosich, *Fremdw.*, 134; Cihac, II, 519), cf. sb., cr. *varoš*, alb. *varroš*, ngr. βαρόσι. – Der. *orășan*, s. m. (locuitor al orașului), apare în doc. slavorom. din 1439; *orășenesc*, adj. (de oraș); *orășenește*, adv. (ca la oraș); *orășancă*, s. f. (locuitoare a orașului); *orășenime*, s. f. (lume de la oraș); *orăsnic* (var. *orăjnic*), s. m. (titlu dat odinioară, în sec. XVII, *armașului* în Mold.), probabil pentru că avea în sarcină poliția urbană. 5913

orăstică (-ci), s. f. – Plantă leguminoasă (Orobus niger). – Var *orăștică, orășniță, oreșniță*.

Sb. *orašiti* „a produce rădăcini cu tuberculi", cf. sb. *orašica*, din sl. *orěchŭ* „nucă" (Tiktin). 5914

orație (-ii), s. f. – **1.** Discurs, cuvîntare. – **2.** Epitalam, poezie populară care se rostește la nunțile tradi-ționale. – Mr. *urăciune*.

Lat. *oratio* (sec. XVIII), poate prin intermediul pol. *oracja;* mr. reprezintă direct cuvîntul lat. Este dubletul lui *orațiune*, s. f. (discurs). – Der. *orator*, s. m., din fr. *orateur; oratoriu*, s. n., din lat. *oratorium*, it. *oratorio; oratoric*, adj. (retoric); *oratorie*, s. f. (elocvență). 5915

orb (oarbă), adj. – **1.** Fără vedere. – **2.** (Banat, Trans.) Chior. – **2.** (S. m.) Cecitate, orbire.

Lat. *ŏrbus* (Diez, I, 295; Densusianu, *Hlr.*, 193; Pușcariu 1223; Candrea-Dens., 1284; *REW* 6086), cf. alb. *verb*, vegl. *vuarb*, it. *orbo* (it. de N *orp*, calabr. *orvu*), v.fr., cat. *orb*. Pentru răspîndirea rom., cf. Gamillscheg, *Differenzierung*, 34 și *Cah. S. Pușcariu*, I, 10; pentru sensul 2 din rom. cf. *ALR*, I, 67.

Der. *orbecăi* (var. *orbăcăi, orbeca*), vb. (a merge pe dibuite), cu suf. expresiv *-căi* (după Scriban este doar un cuvînt expresiv; după Pușcariu 1224, Candrea-Dens. și Candrea, din lat. **orbicare*); *orbecăială* (var. *orbăcăială*), s. f. (căutare pe dibuite); *orbește*, adv. (ca orbii); *orbeț*, s. m. (orb, cerșetor orb; Mold., cîrtiță) cu suf. *-ete*, sau *-eț*, cf. fr. *orvet; orbi*, vb. (a pierde văzul; a fascina); *orbie*, s. f. (lipsă de vedere); *orbiș*, adv. (ca orbii); *orbitor*, adj. (care ia văzul, fascinează); *orbitură*, s. f. (înv., lipsă de vedere); *orbiciune*, s. f. (înv., orbire). 5916

orbalț (-țuri), s. n. – **1.** Erizipel. – **2.** Boz (Actaea spicata). – Var. (Banat) *orbanț*.

Mag. *orbáncz* (Cihac, II, 519; Gáldi, *Dict.*, 148). În Trans. și Bucov. – Der. *orbalțit*, adj. (umflat de erizipel). 5917

orcan (-ne), s. n. – Uragan.

Germ. *Orkan* (Candrea; Scriban). Termen literar, fără uz curent. 5918

orcic (-curi), s. n. – Fiecare din cele două bucăți de lemn prinse de crucea căruței unde se agață hamul. – Var. *orșic, urcic*.

Germ. *Ortscheit*, prin intermediul pol. *orczyk* (Cihac, II, 230). În Mold. – Der. *orcicar*, s. n. (lațul ștreangului de la ham care se prinde de orcic). 5919

ordie (-ii), s. f. – Hoardă, mai ales, de tătari. – Var. (înv.) *urdie, (h)oardă*. Mr. *urdie*.

Tc. *ordu, urdu* (Eguilaz 423; Loebel 71; Șeineanu, II, 373; Lokotsch 1594), cf. ngr. ὀρντί, bg.

ordija, it. *orda*, fr. *horde* (> *hoardă*), sp. *horda*, germ. *Horde*. Sec. XVII, înv. 5920

ordin (-ne), s. n. – Poruncă, comandament.

It. *ordine*. E dubletul lui *ordine*, s. f. (rînduială), din lat. *ordinem* (sec. XIX). – Der. (din fr.) *ordinal*, adj.; *ordinar*, adj. (curent, vulgar); *ordinanță*, s. f., din pol. *ordynans* (Tiktin), sec. XVIIII, înv.; *ordona*, vb.; *ordonanță*, s. f., din germ. *Ordonnanz*, cf. rus. *ordonanc; ordonator*, s. m.; *ordonanța*, vb. (a da, a emite un act); *coordona*, vb.; *dezordine*, s. f.; *dezordona*, vb.; *subordina* (var. *subordona*), vb., din fr. *subordonner*. 5921

orez, s. m. – Plantă graminee (Oryza sativa). – Var. (Banat) *oriz (Trans.) urez*. Mr. *uriz*.

Ngr. ὀρύζι, parțial prin intermediul sl. *orizŭ* (Tiktin, cf. Vasmer, *Gr.*, 106), cf. alb. *oris*, bg., sb., cr. *oriz* (Conev 86). Sunetul *e* este surprinzător după Tiktin, poate s-a simțit *-ez* ca suf., cf. *chinez, francez*. 5922

orfan (-nă), adj. – Copil fără (unul din) părinți. – Var. (înv.) și mr. *oarfăn*.

Ngr. ὀρφανός (Cihac, II, 630; Roesler 573; Gáldi 215) var. și mr. din lat. **orphanus* (Candrea-Dens., 1274, *REW* 6105), cf. it. *orfano*, v.fr. *orfene*, cat. *orfe*, port. *orfão*. – Der. *orfană*, s. f. (fată fără părinți); *orfanotrofiu* (var. *orfanotrofie*), s. n. (orfelinat), din mgr. ὀρφανοτροφεῖον, sec. XVII, înv.; *orfelinat*, s. n. (casă de copii orfani), din fr. *orphelinat*. 5923

organ (-ne), s. n. – 1. Mădular, parte a corpului. – 2. Orgă. – 3. Harfă, lăută. – Mr. *organ*.

Mgr. ὄργανον, parțial prin intermediul sl. *orŭganŭ* (Murnu 40). Sec. XVI, înv. cu ultimul sens, în cel de al doilea substituit în general de *orgă*, s. f., din fr. *orgue*. – Der. *organic*, adj., din fr. *organique; organism*, s. n., din fr. *organisme; organist*, s. m., din fr. *organiste; organiza* (var. înv. *organisi*), vb., din fr. *organiser* și anterior din ngr. ὀργανίζω (Gáldi 216); *organizator* (var. înv. *organisitor*), adj.; *organizați(un)e*, s. f., din fr. *organisation; neorganizat*, adj. (dezorganizat, fără organizare); *dezorganiza*, vb., din fr. *désorganiser; reorganiza*, vb. (a organiza din nou), din fr. *reorganiser; anorganic* (var. *neorganic*), adj., din fr. *anorganique*. 5924

orie (-ii), s. f. – (Munt.) Plasă de pescuit.

Origine incertă. Ar putea fi sb. *oruhe* „dispozitiv, instalație". Relația propusă de Scriban, cu lat. *horia* „barcă" și cu tc. *oria* „pătrat", nu e posibilă. 5925

orîndă (-de), s. f. – 1. Soartă, ursită, destin. – 2. Ordin, stil, mod. – Var. *orînd*.

Sl. *urędŭ* „ordin" (Cihac, II, 313; Conev 88), cf. *rînd* și slov. *ured(a)*. – Der. *orîndui*, vb. (a ordona, a regla, a dispune), din sl. *urędĭti*, cf. *rînduí; orînduială*, s. f. (ordin, dispoziție); *orînduitor*, adj. (organizator). 5926

orizont (-turi), s. n. – Zare. – Var. înv. *orizon*.

It. *orizonte* și var. din fr. *horizon*. – Der. *orizontal*, adj., din fr. 5927

orliște (-ti), s. f. – Casă părăsită, loc pustiu.

Origine necunoscută. E cuvînt vechi, în Olt. Legătura cu sl. *orelŭ* „vultur" nu este certă. Poate e un der. local de la *urla* „a răcni", cu sensul de „loc unde urlă vîntul". 5928

ornic (-ce), s. n. – Ceas.

Cuvînt artificial, folosit de unii scriitori mold. și impus prin etimologie populară, pornind de la *ceasornic*, considerat drept comp. din *ceas-ornic* și acesta din urmă ca der. din *oră* cu suf. *-nic*. 5929

oroare (-ori), s. f. – Groază.

Fr. *horreur* sau it. *orrore*. 5930

orologiu (-ii), s. n. – Ceas mare.

Lat. *horologium* (sec. XIX). E dublet al lui *orologhiu* (mr. *orologhe*), s. n. (breviar), din mgr. ὡρολόγιον (Gáldi 216). 5931

oropsi (-sesc, -it), vb. – 1. A azvîrli, a respinge, a alunga. – 2. A deprecia, a disprețui, a defavoriza. – Var. (Mold.) *horopsi*.

Origine necunoscută. Der. din ngr. ἐξορίζω „a exila" (Cihac, II, 681) sau ὁρίζω „a limita" (Scriban) nu e probabilă; dar e vorba neîndoielnic de un cuvînt ngr. 5932

ort (-ți), s. m. – Ban, mai ales cu privire la monede vechi.

Germ. *Ort* (Tiktin; Borcea 200), cf. mag., pol. *ort* (Gáldi, *Dict.*, 180). 5933

ortă (-ale), s. f. – 1. Regiment, grupare militară. – 2. Grup, adunare, clasă.

Tc. *orta* „centru" (Șeineanu, II, 278; Lokotsch 1597), cf. ngr. ὀρτᾶς, sb., alb. *orta*. – Der. *ortac*, s. m. (tovarăș, camarad), din tc. *ortak* (Roesler 600; Lokotsch 1598; Ronzevalle 38), cf. mr. *urtac*, alb., bg. *ortak; ortăci*, vb. refl. (a se întovărăși, a se împrieteni); *ortăcie*, s. f. (asociere, tovărășie, prietenie), în Banat și Trans. 5934

ortodox (-cși), s. m. – 1. Persoană de religie creștină răsăriteană. – 2. (Arg.) Prost, neghiob.

Fr. *orthodoxe*. – Der. *ortodoxie*, s. f. (religie creștină răsăriteană). 5935

ortoman (-nă), adj. – 1. Bogat, de seamă,

opulent. – 2. Viteaz, puternic. – Var. *iortoman, hartoman.*

Origine necunoscută, dar, probabil, expresivă, după cum o arată suf. *-man*, cf. *gogoman, hoţoman* etc. Ar putea fi doar var. lui *lotroman* „hoţ", caz în care ar avea semantismul lui *hoţ* „viclean, şiret". Ideea sau, în cazul lui, provenienţa primei părţi a cuvîntului nu a fost descoperită pînă acum. Totuşi ipotezele abundă: cuvînt dacic (Hasdeu, *Col. lui Traian*, 1873, 85) sau din zend. *arethamant* „drept" (Hasdeu, *Istoria critică*, I, 2, p. 261); din *ort* „ban" (Cihac, II, 230); din cuman. *yurt* „proprietate" (Şeineanu, I, 227; Loewe 75); din tc. *yortmak* „a fugi" (Tiktin; Densusianu, *GS*, VI, 313–18); din *otoman* încrucişat cu *ort* (Philippide, II, 726); din lat. *libertus*, prin intermediul unei forme **iertoman* (Giuglea, *Dacor.*, V, 542–47). Nu are circulaţie, apare numai în poezii populare. 5936

orz, s. m. – Plantă erbacee din familia gramineelor. – Mr. *ordzu*, megl. *(u)orz.*

Lat. *hŏrdenm* (Puşcariu 1225; Candrea-Dens., 1286; *REW* 4180); cf. vegl. *vuarz*, it. *orzo*, prov., cat. *ordi*, fr. *orge*, gal. *orjo*. – Der. *orzar*, s. m. (negustor de grîne); *orzărie*, s. f. (lan de orz); *orzişor*, s. m. (arpacaş); *orzoaică*, s. f. (varietate de orz); *orzăreţ* (var. *urzăreţ*), adj. (varietate de pere). 5937

os (-oase), s. n. – 1. Ciolan. – 2. (Olt., Banat) Sîmbure, sămînţă. – 3. Neam, viţă, familie. – 4. (Pl.) Oseminte, schelet, resturi de mort. – Mr., istr. *os*, megl. *uos.*

Lat. *ŏssum* (Puşcariu 1226; Candrea-Dens., 1290; *REW* 6114), cf. vegl. *vuas*, it., port. *osso*, prov., fr., cat. *os*, sp. *hueso*. – Der. *osamă*, s. f. (Banat, oseminte), din lat. *ossamen* (Candrea); *osi*, vb. (rar, a osifica, a petrifica, a durifica); *osiac*, s. m. (Olt., ramură uscată), pe care Tiktin îl leagă, poate greşit, de *osie; osos*, adj. (ciolănos), poate formaţie neol. (după Puşcariu 1229, direct din lat. *ŏssuōsus*).

Der. neol. *osatură*, s. f. (schelet, armătură), din fr. *ossature; osifica*, vb., din fr. *ossifier, oseminte*, s. n. pl., din fr. *ossements* (der. din lat. *ossamenta*, cf. Puşcariu 1227; Pascu, *Beiträge*, 22 şi Scriban nu pare posibilă). 5938

oseebi, adv. – În locuţiunea *în deosebi:* în special, mai ales.

Sl. *osobĭ* „aparte" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 34; Cihac, II, 231. – Der. *osebi* (var. *usebi*), vb. (a separa, a despărţi), din sl. *osebiti se* „a trăi singur, retras"; *deosebi*, vb. (a separa, a distinge; refl., a fi diferit, a se distinge); *(de)osebit*, adv. (înv., aparte, afară de). 5939

osfînţi (-ţesc, -ţit), vb. – A aghesmui.

Sl. *osvętiti* „a sacrifica" (Tiktin), cf. *sfînt*. Sec. XVII, înv. E dubletul lui *osfestui*, vb. (a aghesmui), înv., din bg. *osveštavam;* şi poate a lui *osfînti*, vb. (a asista, a ajuta), înv. 5940

oşie (-ii), s. f. – Ax, axă.

Sl. *osĭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 34; Cihac, II, 231; Conev 69; Petrovici, *Dacor.*, X, 139), cf. bg., sb., cr., ceh., pol. *os*, rus. *osĭ*. 5941

osîndi (-desc, -it), vb. – A condamna, a pedepsi.

Sl. *osędĭti, osędždą (Miklosich, Slaw. Elem.*, 59; Cihac, II, 231; Byhan 231). – Der. *osîndă*, s. f. (pedeapsă, condamnare); *osîndit*, s. m. (condamnat). 5942

osînză (-ze), s. f. – Grăsime de porc neprăjită. – Mr. *usăndză.*

Lat. *axungia* (Puşcariu 1228; Candrea-Dens., 1292; *REW* 846), cf. it. *sugna*, logud. *assundza*, campan. *assonza*. Provenineţa lui *a* iniţial s-a încercat a fi explicată prin intermediul unei var. lat. **oxŭngia* (Puşcariu; Candrea-Dens.); prin var. atestată *auxungia* (Graur, *Rom.*, LVI, 105); prin încrucişare cu gr. ὀξύς (Skok, *Byzantion*, VI, 371) sau prin gr. ὀξύγγιον (Diculescu, *Elemente*, 436). Totuşi *o* aton rezultat nu poate fi rom., ci recent; încît e mai probabilă o pierdere a iniţialei, ca în it. *sugna*, v.fr. *soignée*, cu aglutinarea posterioară a lui *o*, cf. *omidă, onanie.* 5943

osîrdie (-ii), s. f. – Zel, rîvnă, aplicaţie, asiduitate. – Var. înv. *usîrdie.*

Sl. *usrŭdije* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 50; Cihac, II, 231), cf. rus. *userdie*. – Der. *osîrdios*, adj. (grijuliu, atent); *osîrdnic*, adj. (zelos, grijuliu); *osîrdui*, vb. refl. (a se sili, a se forţa). Toate aceste cuvinte sînt înv. Cf. *milosîrdie.* 5944

osluh (-huri), s. n. – Amendă.

Sb. *osluhivati* „a asculta". Termen administrativ, înv., cf. Pîntea, *Cercetări istorice*, XIII, 143–5. 5945

osmanlîu (-îi), adj. – Otoman.

Tc. *osmanlı*. Sec. XIX. 5946

ospăţ (-peţe), s. n. – Masă, banchet. – Mr. *uspeţ.*

Lat. *hŏspĭtium* (Puşcariu 1230; Candrea-Dens., 1276; *REW* 4200), cf. ngr. σπίτι, alb. *shtëpi* „casă" (Rosetti, I, 170 crede că numai în rom. s-a păstrat cuvîntul lat.). Pentru semantism, cf. Todoran, *Dacor.*, XI, 128. Cf. *oaspete.* – Der. *ospeţie*, s. f. (ospitalitate); *ospeţime*, s. f. (adunare de musafiri). Der. neol. *ospiciu*, s. n., din fr. *hospice; ospitalier*,

adj., din fr. *hospitalier; ospitalitate*, s. f., din fr. *hospitalité*. 5947

ostașcă (-ce), s. f. – Retragere, situație de militar în retragere.

Rus. *ostavka* (Cihac, II, 232). Sec. XIX, înv. 5948

ostatic (-ci), s. m. – Persoană reținută drept zălog.

It. *ostatico* (sec. XIX). 5949

ostenì (-nęsc, -ìt), vb. – 1. A obosi, a vlăgui, a stinjeni. – 2. A se obosi. – 3. (Vb. refl.) A se deznoda, a se strădui, a se căzni.

Origine îndoielnică, dar probabil sl. Se citează în general etimonul sl. *ustati, ustanǫ* „a termina" (Cihac, II, 232; Tiktin; Candrea), cf. rus. *ustanie* (oboseală, ceh. *ustati* „a se osteni", ceh. *ustani* „oboseală"; dar der. directă nu pare posibilă fonetic. Poate să fi fost o confuzie cu sl. *istĭniti* „a se obosi". Der. din lat. *abstinēre* (Diez, *Gramm.*, I, 3, 283) sau din ngr. ἄσθενος „debil" (Roesler 573; Schuchardt, *Vok.*, III, 87) nu e posibilă. Uz general (*ALR*, I, 102).

Der. *osteneală* (var. *usteneală*), s. f. (oboseală; trudă, efort; muncă istovitoare); *ostenicios*, adj. (obositor, supărător); *osteninţă*, s. f. (oboseală, trudă); *ostenitor*, adj. (obositor, supărător); *neostenit*, adj. (neobosit). 5950

oștęz (-ze), s. n. – (Trans., înv.) Mahala, periferie. – Var. *oștezd*.

Germ. *Hofstadt*, prin intermediul mag. *hóstát* (Gáldi, *Dict.*, 148). – Der. *oștezean*, adj. (de mahala). 5951

ǫstie (-ii), s. f. – Furcă de pescuit.

Sl. *osti* „osie" (Cihac, II, 232; Tiktin), cf. sb., slov. *osti*, rus. *ostie*. 5952

ostîmpì (-pęsc, -ìt), vb. – A retroceda, a ceda, a se retrage.

Sl. *otŭstąpiti* (Tiktin; Candrea), care se folosea și în var. *ostąpiti, ostąpati, ustąpiti*. Sec. XVI, înv. Cf. *postîmpi*, vb. (a se apropia, a veni în grabă), din sl. *postąpiti*, tot înv. 5953

ostoì (-ięsc, -ìt), vb. – A calma, a liniști. – Var. *ostoia, ostei(a), ostia, ustoia, ust(e)ia*.

Sl. *ustojati* „a domina" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 50; Cihac, II, 364). – Der. *ostoi*, s. n. (odihnă, răgaz), deverbal construit modern. 5954

ostreț (-țe), s. n. – 1. Par, țăruș, leaț. – 2. Împletitură, leasă, gard de nuiele. – 3. Îngrăditură pentru prins pește într-un rîu. – 4. Ochi de plasă. – Var. *ostreață*.

Sl. *ostrŭ* „cu vîrf ascuțit" (Philippide, *Principii*, 63; Cihac, II, 232), cu sf. *-eț*, cf. bg. *ostrec* „tăiș, crestătură", sb. *ostrica* „tăietură", pol. *ostrz* „tăietură". 5955

ostropăț (-țuri), s. n. – (Mold.) Fel de mîncare din carne de pasăre sau de vînat cu sos picant cu oțet și usturoi. – Var. (Munt.) *ostropel*.

Comp. din sl. *ostro-* „picant, înțepător", cu bg., sb. *pečeno* „friptură", pentru comp., cf. bg. *ostrovrăh* „ascuțit la vîrf", *ostroglav* „cu cap ascuțit" etc. Cf. Cihac, II, 232 (după Tiktin, din *ostrop* < sl. *ostrŭ* și sl. *drobŭ* „potroace"; după Scriban, din sl. **ostropĭcĭ*). 5956

ostrǫv (-oąve), s. n. – Insulă.

Sl. *ostrovŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 34; Miklosich, *Lexicon*, 522). – Der. *ostrovean*, adj. (insular). Înv., se folosește numai pentru a desemna insulele Dunării. 5957

ot, prep. – De la, din, de.

Sl. *otŭ*. Sec. XVI–XIX, înv. Termen de cancelarie, fără circulație reală. 5958

otąc (-curi), s. n. – 1. (Înv.) Tabără, cazarmă, cantonament. – 2. Refugiu. – 3. Stînă.

Tc. *otak* < arab. *otagh* (Loebel 71; Șeineanu, II, 278; Lokotsch 1592). Sec. XVII. 5959

otąpǫc (-oące), s. n. – Așchie, țandără.

Rut. *otcupok*, rus. *oščepok* (Tiktin), din sl. *cĕpati* „a împărți". Sec. XVII, înv. 5960

otąștină (-ne), s. f. – 1. (Înv.) Dijmă pe vii; reprezenta 1/5 din recoltă și se plătea în general în natură. – 2. Taxă plătită proprietarului unei vii luate în arendă.

Sb. *otŭština* „must" (Tiktin). Der. din sl. *desętiština* „dijmă" (Cihac, II, 233) nu e probabilă. – Der. *otășnicer*, s. m. (arendaș de vie). 5961

otąvă (-ăvi), s. f. – 1. Fîn cosit toamna, a doua iarbă. – 2. Al doilea cosit al ierbii.

Bg., sb., cr., slov., ceh., rus. *otava*, pol. *otawa* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 34; Cihac, II, 233; Conev 68; Vasmer, II, 289). – Der. *otăvi*, vb. (a cosi pășunea pentru a doua oară; a reveni); *otăviște*, s. f. (pășune de toamnă). 5962

ǫtcă (-ci), s. f. – (Olt.) Ultima țuică care iese de la distilare. – Var. *otoșcă*.

Sl. *otok*, din sl. *točiti* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 34). 5963

otcoș, s. n. – (Banat, Olt.) Brazdă de fîn cosit, polog.

Sb. *otkos* (Candrea), cf. bg. *otkos* (Conev 69). 5964

otcup (-puri), s. n. – Arendarea veniturilor publice.

Rus. *otkup* „chirie" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 34;

Cihac, II, 234) din sl. *kupiti* „a cumpăra". Sec. XIX, înv. – Der. *otcupcic*, s. m. (persoană care lua în arendă bunurile publice), din rus. *otkupštik*. 5965

oţel (–luri), s. n. – Aliaj de fier cu carbon.

Sl. *ocĕlŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 34; Cihac, II, 234; *REW* 183), cf. sb., cr. *ocal*, slov., ceh. *ocel*, mag. *acél*. – Der. *oţele*, s. f. pl. (cocoş la armele de foc); *oţeli*, vb. (a transforma fierul în oţel; a căli; refl., a trage la măsea); *oţelărie*, s. f. (turnătorie); *oţelos*, adj. (de oţel). 5966

oţerì (–ręsc, –ìt), vb. refl. – 1. A strica gustul unei mîncări, a irita, a strepezi dinţii. – 2. A se dezgusta, a se încrunta. – 3. A se supăra, a se bosumfla. – Var. *oţărî, oţări*.

Origine îndoielnică. Trebuie să aibă legătură cu sb. *ceriti se* „a rîde sarcastic" (Scriban), bg. *očervam* „a-şi arăta colţii" (Candrea), bg. *cĕrjă se* „a lua un medicament", rus. *šĉeritĭ* (Rosetti, *Studii ling.*, 28); dar baza comună a acestor cuvinte nu este clară. Oricum, nu e posibilă der. din sl. *ostriti* „a ascuţi", (Cihac, II 235), nici din lat. *obterrere* (Capidan, *Dacor.*, III, 762). Der. *oţerime*, s. f. (Mold., dezgust); *oţeros*, adj. (Mold., înv., groaznic). 5967

ţeţ (–ţi), s. m. – (Înv.) Părinte al Bisericii.

Sl. *otĭĉi* „părinte". Sec. XVI. – Der. *otecinic*, s. n. (colecţie cu vieţile Sfinţilor), din sl. *otĭčinikŭ*. Termen de cultură, fără circulaţie. Cf. *ocină*. 5968

oţęt (–turi), s. n. – Lichid cu gust acru folosit în alimentaţie; acid acetic diluat.

Sl. *ocĭtŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 34; Cihac, II, 235; *REW* 98; Conev 88) din lat. *acetum* (Romansky 123; der. din gotică, propusă prin sl. de *REW*, nu pare sigură), cf. bg., cr., slov., rut., rus. *ocet*, mag. *eczet*. Der. din lat. *acetum* (Cipariu, *Elemente*, 10; Schuchardt, *Vok.*, III, 87) nu e posibilă.

Der. *oţetar*, s. m. (producător sau negustor de oţet; arbore ornamental, Rhus typhina); *oţetar*, s. n. (serviciu de masă pentru oţet şi untdelemn; vas pentru oţet); *oţetărie*, s. f. (fabrică de oţet); *oţeţi* (var. Mold. *oţeti*), vb. refl. (a se înăcri); *oţetos*, adj. (acru). 5969

oteşì (–şęsc, –ìt), vb. – A calma, a linişti. – Var. înv. *uteşi*.

Sb. *utješiti* (Tiktin). Înv., numai în Mold. 5970

otìc (–ce), s. n. – Strămurariţă, curăţitoare pentru plug. – Var. *oticău*.

Sb., cr. *otik*, slov. *otika* (Cihac, II, 234; Candrea 20). 5971

oticnì (–nęsc, ìt), vb. – A se stîli din răsputeri să respire sau să expectoreze; a icni. – Var. *otihni*.

Sb. *otegnuti* (Candrea). Der. din **otduhni* (Scriban) nu e probabilă. – Der. *oticneală* (var. *otihneală*), s. f. (efort). 5972

otîng (–guri), s. n. – Pîrghie care se pune la jugul plugului pentru a avantaja boul mai slab. – Var. *otînc*.

Sl. *otǫgŭ* (Conev 61); nu e probabilă der. din sl. *tĭnĭkŭ* „slab, delicat" (Scriban). – Der. *otînci* (var. *otîngi, otînji*), vb. (a pune o pîrghie mică la jug; a pune în mişcare cu o pîrghie; a deschide, a rupe; a pedepsi, a bate), ultimul sens pornind de la ideea de „a lovi cu o pîrghie" (nu e admisibilă der. din sl. *otĭnĭčati* „a extenua", propusă de Cihac, II, 234 şi nici cea din sl. **otŭtǫžiti* „a prigoni", sugerată de Tiktin); *otînjeală*, s. f. (Mold., bătaie, chelfăneală). 5973

otnoşęnie (–ii), s. f. – Raport, comunicat.

Rus. *otnošenie* (Tiktin). Sec. XIX, înv. 5974

ţtova, adj. – Plan, egal, uniform.

Origine necunoscută. Numai Cihac, II, 234 presupune o origine sl. fără să poată indica etimonul. Legătura cu rus. *ot tog* „de asta" (Tiktin) sau cu bg. *ot tova* „al ei" (Scriban) e dubioasă. 5975

otrăţęl (–ęi), s. m. – 1. Limba-cîinelui (Cynoglossum officinale). – 2. Plantă acvatică (Utricularia vulgaris). – 3. Limba-mielului (Borrago officinalis). – 4. Plantă (Anosma arenarium). – Var. *otroţel*.

Mag. *atracel* e dubletul lui *atrăţel*. Der. de la lat. *utricellus* (Scriban) e incertă, ca şi cea din sl. *jatrocĕlŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 54). 5976

otrąvă (–ăvi), s. f. – 1. Venin. – 2. Harpie. – 3. (Arg.) Femeie de stradă, prostituată. – Megl. *utroavă*.

Sl. *otrava* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 34; Cihac, II, 151; Conev 93), cf. bg., sb. *otrov*, bg. *otrav*, ceh. *otrava*. – Der. *otrăvi*, vb. (a învenina, a intoxica), din sl. *otraviti; otrăvicios*, adj. (veninos); *otrăvitor*, adj. (veninos, toxic); *contraotravă*, s. f. (antidot), format după fr. *contre-poison*. 5977

otreapă (–ępe), s. f. – Cîrpă, zdreanţă, om de nimic. – Var. *otrep*.

Sl. *otrepĭ* „cîlţi" (Cihac, II, 405; Conev 62), cf. bg. *utrepkă*, rus. *otrepie*. 5978

otrocol (–oale), s. n. – Înconjur, ocol.

Bg. *tărkolo* > *tîrcol*, probabil prin încrucişarea cu *rotocol* (Tiktin); simpla der. prin metateză din *rotocol* (Philippide, *Principii*, 140; Scriban) nu pare convingătoare. 5979

oturąc (–ce), s. n. – Popas, oprire, haltă.

Tc. *oturak* (Șeineanu, III, 92), cf. alb. *oturak*. Sec. XVII, înv. – Der. *oturac*, s. m. (înv., veteran). 5980

otuzbir (-ruri), s. n. – 1. Un anumit joc de cărți. – 2. Violență, abuz de putere, lipsă de considerație.

Tc. *otuz bir* „31" (Lokotsch 1600; Bogrea, *Dacor.*, IV, 836; Candrea; Graur, *GS*, VI, 333). 5981

ou (-ă), s. n. – 1. Celulă care conține germenul unei ființe din aceeași speță. – 2. Nod, maleolă. – 3. (Arg.) Testicul. – Mr. *ou*, megl. *uou*, istr. *owu*.

Lat. *ovum* (Pușcariu 1232; Candrea-Dens., 1294; *REW* 6128), cf. vegl. *yuv*, it. *uovo*, logud., cat. *ou*, prov. *uou*, fr. *oeuf*, sp. *huevo*, port. *ovo*. Pentru sensul al doilea, cf. *ALR*, I, 59. – Der. *oua*, vb. (a face ouă), mr. *oauă*, *uare*, probabil direct dintr-un lat. **ovāre* (Pușcariu 1233; Graur, *BL*, V, 107); *ouat*, s. n. (acțiunea de a oua); *ouătoare*, adj. f. (care produce ouă). Cf. *oară*. – Der. neol. (din fr.) *oval*, adj.; *ovar*, s. n.; *ovul*, s. n. 5982

ovăz (-zuri), s. n. – Numele unor plante erbacee din familia gramineelor (Avena). – Var. *ovăs*. Megl. *uves*.

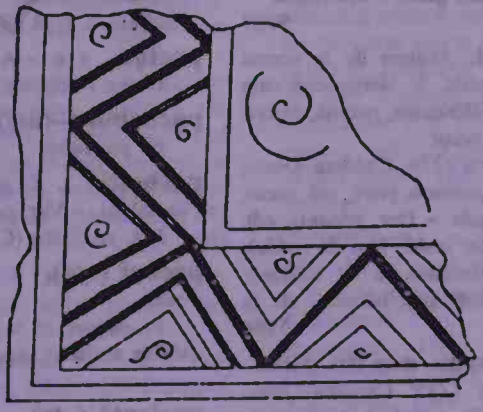
Sl. *ovisŭ*, *ovesŭ* (Miklosich, *Lexicon*, 487; Cihac, II, 235), cf. bg. *ovisi* (Conev 47), slov., ceh. *oves*, pol. *owies*. *Z* final, care nu este în sl., e greu de explicat, dar cf. lituan. *aviza*, let. *àuza*. – Der. *ovăscior*, s. m. (plantă furajeră, Arrhenatherum elatius). 5983

ovîrși (-șesc, -ît), vb. – A executa.

Sl. *uvrĭšiti* (Tiktin). Sec. XVIII, înv. 5984

ozor (-oare), s. n. – (Mold., Bucov.) Model, desen pentru brodat.

Rus. *ozor* (Cihac, II, 469). 5985

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

P

pac, interj. – Poc, buf, tronc (exprimă ideea de lovitură sau de acțiune bruscă). – Var. *paf.*

Creație expresivă, cf. *poc* și it. *pacchiare* „a pocni", fr. *paf.* – Der. *paca-paca*, interj. (arată zgomotul ritmic al unui mecanism în funcțiune), cf. *tic-tac; păcănit* s. n. (zgomot ritmic); *păcănitoare*, s. f. (castanietă); *păcăli*, vb. (a înșela, a amăgi), cu suf. expresiv *-li* (pentru tranziția semantică de la „plesnitură" la „capcană", cf. sp. *chasquear;* der. admisă mai înainte, de la numele propriu *Păcală*, este insuficientă, căci nici acest nume nu are o explicație cunoscută; relația sugerată de Pușcariu, *Dacor.*, I, 237–9 cu sl. *pokaljati* „a încălzi ușor", cf. *căli*, nu este satisfăcătoare din punct de vedere semantic); *păcală*, s. f. (înșelare, vicleșug); *Păcală*, s. m. (personaj din mitologia populară care încarnează gluma și toate vicleniile care rezultă dintr-o simplitate prefăcută, ca *Patelin* sau Till Eulenspiegel); *păcăleală*, s. f. (înșelăciune); *păcălici*, s. m. (înșelător, trișor); *păcălitor*, adj. (înșelător); *păcălitură*, s. f. (festă, renghi). – Din rom. provine săs. *pokelin* „a păcăli". 5986

pac (–curi), s. n. – Pachet, legătură.

Germ. *Pack* (Tiktin). Se zice mai ales despre pachetele de țigări și despre gheme (de ață, de bumbac etc.). Este dubletul lui *pașcă*, s. f. (Mold., pachet de țigări), din germ., prin intermediul rus. *pačka*, și al lui *pacioc*, s. n. (Mold., pachet de tutun), probabil prin rut.; *paclă*, s. f. (Banat, pachet de țigări), cu suf. dim. germ. *-el*, în loc de *-lein*, caracteristic săs. și bavarez (W. Henzen, *Deutsche Wortbildung*, Tübingen 1957, p. 146); *patvagon*, s. n. (vagon de marfă), din germ. *Packwagen.* 5987

păcat (–te), s. n. – **1.** Abatere de la norma religioasă sau de la morală. **2.** Nenorocire care pedepsește păcatul. – **3.** Slăbiciune, patimă, defect. – Mr., megl. *picat*, istr. *pecot.*

Lat. *peccatum* (Pușcariu 1234; Candrea-Dens., 1296; *REW* 6323), cf. it. *peccato*, prov., cat. *pecat*, fr. *péché*, sp., port. *pecado.* – Der. *păcătos*, adj. (cu păcate; nenorocit; rău, inutil, bun de nimic); *păcătoși*, vb. refl. (a decădea, a se ticăloși); *păcătoșie*, s. f. (viciu, ticăloșie); *păcătui*, vb. (a face păcate, a greși). 5988

pace (–aci), s. f. – Situație, stare fără război.

Lat. *pacem* (Pușcariu 1235; Candrea-Dens., 1297; *REW* 6317), cf. alb. *pakjë*, it. *pace*, prov. *patz*, fr. *paix*, cat. *pau*, sp., port. *paz.* – Der. *nepace*, s. f. (înv., neliniște); *păciui* (var. *împăciui*), vb. (a face pace, a pacifica); *păceluit*, adj. (înv., pacific); *pacefăcător*, s. m. (înv., pacificator); *pașnic* (var. *pacinic*), adj. (pacific); *pășnicie* (var. *păcinicie*), s. f. (liniște). – Der. neol. (din fr.) *pacific*, adj.; *pacifica*, vb.; *pacificator*, adj.; *pacifism*, s. n.

După Buescu, *R. Études roum.*, III, 158–63, folosirea lui *pace* ca interj. trimite la lat. *pax*, dr. πάξ, interj., distincție care ni se pare prea subtilă. Mai probabil este formula de salut sau de rămas bun, folosită pentru a indica ideea de „problemă tranșată" sau „să nu mai vorbim de asta", ca în cazul lui *sănătate.* 5989

paceă (–ele), s. f. – **1.** (Înv.) Pielea, blana de pe picioarele animalului. – **2.** Fel de mîncare preparat din picioare de vițel. – Mr. *păcea*, megl. *pacea.*

Tc. *paça* (Șeineanu, II, 279; Lokotsch 1601), cf. ngr. πατζός, alb., bg. *pača*, sb. *pače.* 5990

peceariz (–iji), s. m. – (Olt., Banat) Persoană urîtă, pocită; neserios.

Sb. *pačariz* (Candrea). 5991

peceaură (–re), s. f. – **1.** Zdreanță, otreapă. – **2.** Femeie stricată. – Megl. *pacivură.*

Tc. *paçavra* (Loebel 72; Șeineanu, II, 279; Lokotsch 1602), cf. ngr. πατζαβούρα, alb. *pačavurë*, bg. *pačavra*, sb. *pačaura.* 5992

peceși, s. f. pl. – Cîlți de cînepă. – Var. *pacișe.*

Pol. *paczesi*, rus. *pačesi*, din sl. *česati* „a pieptăna" (Cihac, II, 236), cf. *cesală.* – Der. *pacișele*, s. f. pl. (Trans., cîlți). 5993

pacfon, s. n. – Aliaj de cupru, zinc și nichel.

Germ. *Packfong.* 5994

pachebot (–turi), s. n. – Navă (de călători).

Fr. *paquebot.* 5995

pachești, s. f. pl. – (Mold.) Bretele pentru pantaloni. – Var. *patești, pateșcă.*

Rut. *pidtjažka* (Candrea). 5996

pachet (–te), s. n. – Legătură, pac, boccea; balot.

Fr. *paquet*, cf. tc., rus. *paket.* – Der. *împacheta*, vb. (a ambala); *despacheta*, vb. (a dezambala). 5997

pacientă (–te), s. f. – Răbdare.

Lat. *patientia* (sec. XIX). Este dubletul lui *pasență* (var. *pasiență*, *pasianț*, înv. *pasians*), s. f. (combinare a cărților de joc pentru a vedea dacă se împlinește o dorință a jucătorului sau a altei persoane). – Der. (din fr.) *pacient*, s. m.; *impacient*, adj.; *impacientă*, s. f.; *impacienta*, vb. refl. (a se neliniști). 5998

paciulț (-ți), s. f. – Plantă (Pogostemon patchouli).

Fr. *patchouli*. 5999

păclje (-ji), s. f. – (Banat) Haină ciobănească, din piele de oaie cu lîna în afară.

Sb. *opaklija* (Candrea). 6000

pacoste (-e), s. f. – Calamitate, nenorocire, supărare, pagubă.

Sl. *pakostĭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 35; Cihac, II, 237). – Der. *pacostnic*, adj. (vătămător, dăunător), din sl. *pakostĭnikŭ*, înv. 6001

păcuĭnă (-ni), s. f. – Oaie cu lapte.

Lat. *pecuĭna* (Candrea), sau, după Pușcariu 1236, Candrea-Dens., 1301 și *REW* 6327, din lat. **pecorina*. În Banat, Trans. și Maram. 6002

păcură (-ri), s. f. – 1. Petrol. – 2. (Bihor) Ceață, negură. – 3. Iad.

Lat. *pĭcŭla* „bitum", dim. al lui *pix* (Pușcariu 1237; Candrea-Dens., 1300; *REW* 6483), cf. vegl. *pekla*, it., prov. *pegola* „bitum". Sensul de „ceață" se datorează unui semnatism aparent normal, cf. lat. *picea caligo*, fr. *purée de poix*, iar din sensul de „întuneric" s-ar putea explica cel de „întuneric veșnic" sau „iad". Cu atît mai mult, dacă ne gîndim că imaginația populară așază infernul sub pămînt și că din adîncime s-ar vedea izvorînd acel lichid negru, care desigur s-ar fi asociat cu ideea de infern. Pare, așadar, inutil să se recurgă la explicația semantismului rom. cu ajutorul sl. *pĭklŭ* „smoală" și „iad" (Sandfeld 36; *REW* 6483). Explicarea cuvîntului rom. prin același etimon sl. (Cihac, 236; Weigand, *BA*, III, 111) nu este posibilă.

Der. *păcurar*, s. m. (muncitor care extrage petrol); *păcuros*, adj. (bituminos); *împăcura*, vb. (a mînji cu petrol); *păcorniță*, s. f. (vas în care se păstrează petrolul pentru a unge osiile carului), cu suf. *-niță*. Din rom. provin bg. *pakura* (Capidan, *Raporturile*, 223), mag. *pakura* (Edelspacher 24), săs. *pokert*. 6003

păcurar (-ri), s. m. – 1. Cioban. – 2. Ciocîrlie. – Mr. *picurar*, *picular*, megl. *picurar*, istr. *pecuror*.

Lat. *pecorarius* (Densusianu, *Hlr.*, 159; Pușcariu 1238; Candrea-Dens., 1301; *REW* 6326), cf. it. *pecoraio*, calabr. *pecuraru*, sicil. *picuraru*, gal. *pegueiro*, port. *pegureiro*. Datorită concurenței cu *păcurar* „muncitor care extrage petrolul", a fost înlocuit în mare parte de *cioban* (Caracostea, *Mitt. Wien*, 106; Pușcariu, *Lr.*, 201); se păstrează mai ales în Trans. – Cf. *păcuină*.

Der. *păcurăresc*, adj. (ciobănesc); *păcurărește*, adv. (ciobănește); *păcurărită*, s. f. (păstoriță). – Din rom. provine mag. *pakular* (Candrea, *Elemente*, 400; Edelspacher 21). 6004

pădină (-ni), s. f. – Colnic, măgură mică.

Sl. (bg., rus.) *padina* (Tiktin; Conev 39). Nu știm dacă *padeș*, s. n. (Trans. de N., zmeuriș) aparține aceleiași familii. 6005

padișah (-hi), s. m. – Sultan al Turciei.

Tc. *padișah* (Șeineanu, III, 93; Lokotsch 1604) din per. *pad* „protector" și *šah* „suveran", cf. fr. *padichah* și *șah*. 6006

păducel (-ei), s. m. – 1. Scaiete (Crataegus oxyacantha). – 2. Rîie a oilor. 3. Mîncărime sau furnicătură pe tălpile picioarelor. – Mr. *piducl'aș*, megl. *piduțel*.

Lat. **pedŭcĕllus* „sarcopt", în loc de *pedĭcŭlus* (Pușcariu 1239; Candrea-Dens., 1305; *REW* 6349; Pușcariu, *Dacor.*, VII, 479), cf. it. *pedicello* „viermișor". Numele de spin se explică prin usturimea produsă de fructul său. Scriban îl explică prin credința populară că ar provoca furnicătură; dar e vorba de o etimologie populară. – Cf. *păduche*. 6007

păduche (-chi), s. m. – Insectă parazită (Pediculus capitis). – Mr., megl. *piducl'u*, istr. *peducl'u*.

Lat. *pedŭcŭlus* (Pușcariu 1240; Candrea-Dens., 1302; *REW* 6361), pe care Petronius îl folosea deja în forma *pedŭclus;* cf. vegl. *pedoklo*, it. *pidocchio*, prov. *pezolh*, fr. *pou*, cat. *poll*, sp. *piojo*, port. *piolho*. – Der. *păducherie*, s. f. (mulțime de păduchi); *păducherniță*, s. f. (colțul-babei, Tribulus terrestris; plantă contra păduchilor, Lepidium ruderale); *păduchia*, vb. (a se căuta de păduchi), pe care Pușcariu 1241 îl duce pînă la lat. *pedŭcŭlare*, este probabil un der. interior; *păduchios*, adj. (cu păduchi), mr. *piducl'os* derivă, după Pușcariu 1242, din lat. *pedŭcŭlōsus*. – Cf. *păducel*. 6008

pădure (-ri), s. f. – Teren cu arbori, codru. – Mr. *pădure*, megl. *păduri* (toponim).

Lat. *padûlem* în loc de *paludem* (Diez, II, 51; Schuchardt, Vok., I, 29; Pușcariu 1243; Candrea-Dens., 1306; *REW* 6183), cf. alb. *pŭlj* (Philippide, II, 650), tosc. *padule*, v.sard. *padule*, v.sp., arag., v.port. *paúl* (Garcia de Diego, *Bol.*

Acad. Esp., VII, 259; Corominas, III, 695) basc. *padura* „mlaştină"; cf. P. Aebischer, *Homenatje Rubioy Lluch*, I, 161–74. Originea anterioară indoeurop. (Lahovary 339) este fantastică.

Der. *pădurar*, s. m. (gornic); *pădurărie*, s. f. (ocupaţia pădurarului; administraţie silvică); *pădurărit*, s. n. (ocupaţia pădurarului; impozit pe păduri); *păduratic*, adj. (păduros, împădurit); *pădurean*, s. m. (locuitor al pădurii); *pădureţ*, adj. (de pădure; sălbatic); *pădurice*, s. f. (pădure mică); *păduros*, adj. (acoperit cu pădure, împădurit), pe care *REW* 6183 îl duce pînă la lat. *palūdōsus*, fără să fie nevoie; *împăduri*, vb. (a planta o pădure); *despăduri*, vb. (a tăia o pădure). **6009**

paftă (–ale), s. f. – Încuietoare ornamentală, cataramă, broşă. – Mr., megl. *paftă*.

Tc. *pafta* (Şeineanu, II, 280), din per. *bafta*, cf. bg., sb. *pafta*. **6010**

pag (–gă), adj. – Tărcat, pestriţ, bălţat. – Var. *peag*.

Sl. *pĕgŭ* (Cihac, II, 237; Conev 97), cf. sb. *pjega* „pată", v.slov., cr. *pĕga*. **6011**

păgîn (–ni), s. m. – Necredincios. – Mr. *pîngîn*, megl. *pângon*.

Lat. *pāgānus* (Diez, I, 300; Puşcariu 1244; Candrea-Dens., 1308; REW 6141), cf. alb. *pëgërë* (Philippide, II, 649), it., sp. *pagano*, prov., cat. *pagá*, fr. *païen*, port. *pagão*. Pentru semantism, cf. J. Zeiller, *Paganus*, Fribourg 1917. Uzul adj. este înv. E dubletul lui *pogîn* (var. *pogan*), adj. (păgîn; ticălos) din sl. *poganŭ* (bg., sb., slov., ceh., pol., rus. *pogan*), care, la rîndul lui, provine din lat. (E oarecum posibil ca sl. să provină din rom., căci un intermediar mgr. trebuie exclus, cf. Miklosich. *Etym. Wb.*, 254 şi Vasmer, *Gr.*, 119). Cuvînt rom. nu poate proveni din sl. (cum pretindeau Miklosich, *Slaw. Elem.*, 36 şi Cihac, II, 237).

Der. *păgînătate*, s. f. (păgînism; ticăloşie); *păgînăţie*, s. f. (înv., păgînism); *păgînesc*, adj. (de păgîn); *păgîneşte*, adv. (ca păgînii); *păgîni*, vb. refl. (a îmbrăţişa păgînismul); *păgînie*, s. f. (stare de păgîn); *păgînime*, s. f. (adunătură de păgîni); *păgînism*, s. n. (credinţă păgînă); *împăgîna*, vb. refl. (a îmbrăţişa păgînismul). Cf. *pîngări*. **6012**

pagină (–ni), s. f. – Fiecare dintre cele două feţe ale unei foi de hîrtie.

Lat. *pagina* (sec. XIX). – Der. *pagina*, vb. (a aranja în pagini; a numerota), din fr. *paginer; paginaţi(un)e*, s. f., din fr. *pagination; paginator*, s. m. (muncitor tipograf care face paginaţia). **6013**

pagubă (–be), s. f. – Daună, prejudiciu, pierdere.

Sl. *paguba* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 34; Cihac, II, 238). – Der. *păgubi*, vb. (a aduce daune, a prejudicia; a pierde), din sl. *pagubiti* „a pierde"; *păgubaş*, s. m. (victimă, om care pierde, prejudiciat); *păgubitor*, adj. (care aduce pagubă); *păgubos*, adj. (dezavantajos; nefast); *păgubnic*, adj. (înv., dăunător, vătămător); *despăgubi*, vb. (a compensa, a indemniza; a se revanşa), format după fr. *dédommager*. **6014**

pahar (–re), s. n. – Vas de băut, cupă.

Sl. (sb., cr., slov.) *pehar* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 35; Cihac, II, 238), cf. alb. *pehar*, ceh., rut., mag. *pohár*. – Der. *paharnic*, s. m. (cupar, ceaşnic; strîngător de impozite de la cîrciumi); *mare paharnic*, s. m. (boier care avea grijă de băutura domnului; boiernaş din Mold. care era în acelaşi timp pîrcălab de Cotnari şi de Hîrlău), din sl. *pacharĭnikŭ* (Drăganu, *Dacor.*, VI, 247; mai puţin probabilă der. din mag. *pohárnok*, propusă de L. Treml, *Hung. Jb.*, IX, 282); *păhărnicească*, s. f. (nevastă de paharnic); *păhărnicel*, s. m. (slujbaş la crama domnească); *păhărnicie*, s. f. (slujba de paharnic; înv., impozit, dreptul de cîrciumă); *păhăruţ*, s. m. (lăcrimioară, Convallaria maialis). – Din rom. provin bg. *pahar* (Capidan, *Raporturile*, 223) şi bg. din Trans. *paharo* (Miklosich, *Bulg.*, 129). **6015**

păhui (–i), s. m. – Copac înalt.

Origine necunoscută, poate expresivă. În Olt. şi Trans. Aceleiaşi familii aparţin *păhuie*, s. f. (Olt., căpiţă); *păhaie*, s. f. (Mold., javră). **6016**

paı (–ie), s. n. – Tulpină uscată de cereale. – Mr., megl. *pal'u*.

Lat. *pălea*. (Diez, I, 301; Puşcariu, 1248; Candrea-Dens., 1310; *REW* 6161), cf. it. *paglia*, logud. *padza*, prov., port. *palha*, fr. *paille*, cat. *palla*, sp. *paja*. Cuvîntul rom. este un sing. refăcut după pl. *paie* (Byck-Graur 36). Cf. şi Labhardt, *Le latin palea*, *Romanica Helv.*, XX, 222–9. Der din lat. *pallium* (Giuglea, *Cercetări*, 19), este o ipoteză inutilă pe care Puşcariu, *Dacor.*, VII, 476, a reactualizat-o în parte.

Der. *păios*, adj. (cu paie multe); *păia*, vb. (a dezmiriştii); *păioşi*, vb. (a dezmiriştii; refl., a se face fibros); *păioşie*, s. f. (miriştе); *păiş* (var. *păiuş*), s. m. (miriştе; plante graminee, Aira caespitosa, Stipa capillata, Agrostis alba, Festuca ovina); *păişte*, s. f. (grămadă de paie, stog); *păişiţă*, s. f. (plantă, Nardus stricta); *păiuţ*, s. n. (Banat, chibrit); *împăia*, vb. (a umple cu paie pielea jupuită de pe un animal), format după fr. *empailler; împăia*, vb. (a creşte o lînă nouă pe oi), probabil datorită culorii brune a lînii (Iordan, *BF*, IX, 132;

după ipoteza improbabilă a lui Giuglea, urmat de *DAR* și Pușcariu, *Dacor.*, VII, 476, de la un lat. **impalliāre*, din *pallium*, cf. *păioară*). 6017

păi, adv. – Sigur că da; atunci; acum; uite așa; apoi. – Var. *poi.*

Lat. *post* (Pușcariu 1348; Candrea-Dens., 1422; *REW* 6684), cf. *apoi* și prov., port. *pos*, it. *poi*, fr. *puis*, sp. *pues*. 6018

paiă (-ițe), s. f. – Titlu onorific, care în vechea organizare socială, era legat de o slujbă, dar se acorda nominal, fără exercițiul efectiv al slujbei corespunzătoare.

Tc. (per.) *paye* (Șeineanu, III, 93). Sec. XVIII, înv. 6019

paiantă (-te), s. f. – Bară de lemn care sprijină un perete despărțitor. – Megl. *paiantă.*

Tc. payanda, din per. *payende* (Șeineanu, II, 280; Lokotsch 1611), cf. ngr. παγιαντῶς, sb. *paiante*. 6020

paiață (-țe), s. f. – Măscărici, saltimbanc. – Var. *paiaț.*

It. *pagliaccio*, fr. *paillasse*. – Der. *paiațerie*, s. f. (clovnerie, bufonerie). 6021

paic (-ci), s. m. – 1. Ușier, portar. – 2. Gardă de corp, garda personală a domnitorului, formată din boieri tineri. – Var. *peic.*

Tc. (per.) *peik* (Șeineanu, II, 95; Loebel 72; Lokotsch 1688). Sec. XVIII, înv. 6022

paidos (-oase), s. n. – Repaus.

Tc. *paidos* (Tiktin). 6023

paing (-gi), s. m. – Arahnidă (Tegenaria domestica). – Var. *paingăn*, (Munt.) *painjin(e), păia(n)jen.* Mr. *pangu*, megl. *puiangu.*

Sl. *paǫkŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 35; Cihac, II, 238; Byhan 324), cf. sb., cr., rus. *pauk*, bg. *pajuk*, slov. *pajenk*, pol. *pająk;* finalul var. *-in(e)*, pare să se explice (Tiktin) prin sl. *paǫčina* „pînză de păianjen". – Der. *painjină*, s. f. (pînză de păianjen), din cuvîntul sl. citat; *painjeniș* (var. *păienjeniș, păi(e)njiniș, păingănișj*) s. n. (pînză de păianjen); *păinjinel*, s. m. (liliță, Anthericum ramosum); *păienjeni* (var.) (*îm)păi(e)njeni*), vb. (a se întuneca, a se acoperi cu ceață); *păi(e)njinar*, s. m. (Olt., pînză de păianjen). 6024

păioară (-re), s. f. – Giulgiu, văl cu care se acoperă fața morților.

Lat. *palliŏla* (Pușcariu 1247; Candrea-Dens., 1311; *REW* 6167a). Der. din *pai* (Weigand, *Krit. Jb.*, XII, 1, 99) nu pare posibilă, cf. Rosetti, I, 79. 6025

paivan (-ne), s. n. – (Banat, Trans.) Funie, pripon, opreliște. – Var. *poivan.*

Sb., bg. *paivan* (Tiktin). – Der *(îm)păivăni*, vb. (a priponi, a împiedica un cal). 6026

paj (-ji), s. m. – Tînăr nobil din serviciul unui rege, al unui senior etc.

Fr. *page*. 6027

pajiște (-ti), s. f. – Pășune mare. – Var. (Trans.) *paviște.*

Sl. *pašište* (Cihac, II, 230; Tiktin), poate prin încrucișare cu *pažitĭ* „fîneață", cf. sb., cr. *pasište.* Der. directă din sl. *pažitĭ* (Conev 30) prezintă dificultăți. – Der. *împăjești*, vb. (a acoperi cu iarbă); *păjurit*, adj. (acoperit de flori, împodobit), a cărui der. nu pare să fi fost explicată convingător. 6028

pajură (-re), s. f. – Acvilă (Aquila imperialis). – Var. *pajeră, pajoră.*

Origine obscură. Pare să fie legat de rus. *požratĭ* „a devora", cf. rut. *pažera* „rechin" (Densusianu, *Rom.*, XXIII, 81; Tiktin), probabil datorită reputației de mîncău de care se bucură pajura în poveștile populare. Legătura cu pol. *pazur* „labă" (Cihac, II, 239) e mai puțin sigură. 6029

pal (-lă), adj. – Palid.

Fr. *pâle;* folosit numai în poezie. E dubletul lui *palid*, adj. (galben la față), din it. *pallido.* – Der. *păli*, vb. (a se face palid), din fr. *pâlir* (cf. mr. *pălescu*, din lat. *pallēre*, P. Papahagi, *Jb.*, XII, 101; Pascu, I, 140); *paliditate*, s. f., din it. *pallidità; paloare*, s. f., din fr. *pâleur.* 6030

pală (-le), s. f. – Hanger, iatagan. – Mr. *pală.*

Tc. *pala* (Șeineanu, II, 230; Lokotsch 1615), cf. ngr. πάλα, alb. *palë*, bg. *pala.* Nu e clară legătura dintre acest cuvînt și *paloș*, s. n. (spadă), care poate proveni din tc. *paloș* (după Meyer, *Türk. St.*, I, 2, cuvîntul tc. provine din rom.), din mag. *pallos* (Gáldi, *Dict.*, 95) sau din sb., cr., slov. *paloš* (Cihac, II, 241), cf. rus. *palaš*, pol. *palasz*, it. *paloscio*, v.fr. *palache*, germ. *Pallasch* (Schuchardt, *ZRPh.*, XV, 95; *REW* 6157). 6031

pălăj (-ăjesc, -ît), vb. – 1. (Mold.) A arde cu flacără. – 2. A fîlfîi, a flutura. – Var. *pălui.*

Creație expresivă, care se bazează în același timp pe ideea de „a arde" și pe cea de „a lovi", proprie lui *a păli* ca și pe cea de mișcare ritmică, exprimată prin repetiția *pă–lă.* Se folosește mai ales în formă triplată *pălălăi*, vb. (a arde; a flutura; a tremura; Olt., a turui, a bîrfi), cuvînt evident expresiv (Iordan, *BF*, II, 185), cf. *tălălăi, bănănăi* etc., pe care Pascu, *Suf.*, 200 îl reducea la *pală.* – Der. *pălălaie*, s. f. (flăcăraie; obiect exagerat de înalt); *pălălău*, s. n. (obiect foarte înalt; băț, prăjină); *pălăpăi*, vb. (Olt., a arde), încrucișare cu

pîlpîi; pălăurdi, vb. (Mold., a fugi, a scăpa, a se risipi ca fumul), cu un suf. care pare de origine ţig., *pălăţoandră*, s. f. (femeie stricată), cu suf. *-oandră*, cf. *buleandră, fleandură, hoandră* (Cihac, II, 239, îl explica prin ceh. *palanda* „pat" şi Philippide, *Principii*, 151, prin *palat*, fără îndoială înşelat de analogia aparentă cu *curtezană* < *curte*), cuvînt rar, care apare numai în vechile dicţionare; *pălăurat*, adj. (prost, ţicnit), în Banat; *pălăvatic*, adj. (ţicnit, trăznit; prost; bădăran), var. *palavatic*, coincide cu ngr. παλαβός, bg. *palav* (Scriban), rut. *pulevatik* (Candrea), fără să se poată hotărî pînă la ce punct depinde de ele. – Cf. *păli*. 6032

pălămar (-ri), s. m. – Paracliser. – Var. *palamar; pălimar*.

Ngr. παραμονάριος, sl. *paramonarĭ*, prin intermediul rut. *palamar* (Cihac, II, 240). În Mold. – Der. *pălămărie*, s. f. (funcţie de paracliser). 6033

palamar (-re), s. n. – Cablu, funie. – Var. (Munt.) *pălimar, pălămar*. Mr. *pălămar*.

Cat. *palomer* > it. *palamaro, palamarre* prin intermediul ngr. παλαμάρι (Şeineanu, *ZRPh.*, XXX, 311; Şeineanu, II, 280; Lokotsch 1616; *REW* 6181; Vasmer, *Gr.*, 106), cf. tc., alb., sb., cr., bg. *palamar*. – Cf. *parîmă*. 6034

pălămidă (-de), s. f. – Bonită (Pelamys sarda). – Var. *palamidă*. Mr., megl. *pălămidă*.

Ngr. παλαμύδα (Tiktin; Gáldi 216), cf. tc. *palamud*, bg., sb. *palamida* (Conev 46), it. *palamida*, sp. *palmeta* (Corominas, III, 628). 6035

pălămidă (-izi), s. f. – 1. Crăpuşnic, scaiete (Cirsium arvense). – 2. Peşte de rîu (Gasterosteus platygaster).

Sb., cr. *palamida* (Cihac, II, 239; Tiktin), din tc. *palamud* „ghindă" şi acesta, probabil, din ngr. βαλανίδι „ghindă" (Vasmer, *Gr.*, 107). A existat probabil din ngr. o încrucişare cu ngr. παλάμη „palmă", cf. ngr. παλαμονίδα „osul-iepurelui"; dar numai παλάμη nu pare să constituie o explicaţie suficientă. Poate are legătură cu cuvîntul următor. 6036

pălămidă (-de), s. f. – (Mold.) Despărţitură mică în interiorul unei lăzi.

Origine necunoscută, probabil ngr. 6037

palancă (pălănci), s. f. – Loc îngrădit, împrejmuire, estacadă, palisadă. – Var. *palangă*, ţarc.

It. *palanca*, prin intermediul pol. *palanka*, tc. *palanka, palanga* (Cihac, II, 239). Sec. XVII. E dubletul lui *palan* (var. *pălan(g), palant, palanc*) s. n. (Trans., ţarc, împrejmuire), din mag. *palánk* (*REW* 6455; Gáldi, *Dict.*, 148). *Palangă*, s. f. (pîrghie, bară) este rezultatul unei confuzii cu *palanţă*. 6038

palanţ (-ţe), s. n. – (Trans.) Brînzoiacă, plăcintă cu brînză.

Rut. *polnica* (Candrea). Trebuie să fie dubletul lui *palancă*, s. f. (Mold., pîine mare), formă datorată încrucişării cu *palancă* „teren îngrădit". 6039

pălărie (-ii), s. f. – Obiect de îmbrăcăminte cu boruri folosit pentru acoperirea capului.

Probabil din it. *cappelleria* (P. Panaitescu, *BL*, XIII, 155. Celelalte explicaţii sînt nesatisfăcătoare: din rom. *păr* (Tiktin); din gr. φαλαρίον (Diculescu, *Elemente*, 470); din lat. *pariolum* > it. *paiuolo* „ceaun" (Scriban). – Der. *pălărier*, s. m. (persoană care confecţionează, repară sau vinde pălării); *pălărierie* (atelier de pălării). Din rom. provine bg. *palarija* (Capidan, *Raporturile*, 223; Bernard 34). 6040

palaşcă (pălăşti), s. f. – 1. Corn de praf de puşcă. – 2. Cartuşieră. – 3. Taşcă, geantă încrustată. – Var. *păleaşcă*. Mr., megl. *pălaşcă*.

Mag. *palaszk* (Gáldi, *Dict.*, 149) sau tc. *palaska* (Tiktin), cuvinte care duc la sl. *ploskva* > *ploscă*, cf. ngr. παλάσκα, bg. *palaska*, sb., cr. *palačka*. 6041

palat (-te), s. n. – Castel. – Var. pl. *palaturi*. Mr. *pălate*.

Lat. *palatium*, probabil prin intermediul mgr. παλάτι (Meyer, *Neugr. St.*, III, 51; Candrea, *Noua R. rom.*, III, 23; Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 282), cf. tc. *balat*, alb. *paljat*, bg. *palat*, ceh., rus. *palata*. Este dubletul lui *păraţ*, v. aici; al lui *polată*, s. f. (Trans., palat), mr. *pulată*, din bg., sb. *polata* (Conev 81); al lui *palută*, s. f. (Trans., palat), din mag., sb. *polota*; al lui *paleaţ*, s. n. (palat), din it. *palazzo*, poate prin intermediul pol. *palac*, sec. XVII, înv. şi al lui *palat*, s. n. (cerul gurii), traducere din fr. *palais*. Der. directă din lat. (Koerting 6792) nu e posibilă. – Der. *pălătui*, vb. (a locui într-un palat). Der. neol. (din fr.) *palatal*, adj.; *palatin*, adj.; *palatinat*, s. n.; *paladin*, s. m. 6042

palavră (-re), s. f. – Bîrfă, balivernă, braşoavă, minciună. – Mr. *palavră*.

Sp. *palabra*, prin intermediul tc. *palavra* (Meyer, *Türk. St.*, I, 37; Şeineanu, II, 281), cf. ngr. παλάβρα, sb. *palavra*. Cuvînt introdus probabil prin iud.sp.; pentru semantism, cf. fr. *palabre*. Legătura cu gr. παραβολή (Philippide, *Principii*, 140) nu e posibilă în mod direct. – Der. *palavragi*

(var. *pălăvrăgi*), vb. (a trăncăni, a flecări); *pălăvrăgeală*, s. f. (trăncăneală); *palavragiu*, s. m. (flecar, limbut); *palavragioaică*, s. f. (femeie flecară); *pălăvri*, vb. (Olt., a trăncăni). 6043

pălcă (–ce), s. f. – (Mold.) Băț, vargă, nuia.
Rus. *palka* (Tiktin). 6044

pălciană (–ne), s. f. – (Mold.) Vițelar (Anthoxanthum odoratum).
Origine necunoscută. 6045

palçr (–ri), s. m. – (Trans., Mold.) Contramaistru, șef de lucrări.
Germ. *Palier*, prin intermediul mag. *palér* (Cihac, II, 519). 6046

pălì (–lęsc, –ịt), vb. – 1. A arde. – 2. (Refl.) A se arde, a se pîrli. – 3. (Refl.) A se încinge, a se usca, a se consuma. – 4. A se veșteji, a se ofili. – 5. A emite căldură. – 6. A trage cu arma, a lovi, a ținti, a ochi. – 7. A surprinde. – 8. A surveni, a veni pe neașteptate. – Mr. *pălescu, pălire*, megl. *palés, păliri*.
Sl. *paliti, palją* „a arde" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 35; Miklosich, *Lexicon*, 553; Cihac, II, 249), cf. bg. *palja*, sb., cr. *paliti*. – Der. *pală* (mr. *pală*), s. f. (adiere, val; șir, rînd, serie; postată, porție de iarbă care se cosește o dată; porție de paie care se apucă cu furca; strat de cărămizi, de tencuială; capriciu, toană), cf. ceh. *pala* „arșiță", alb. *paljë* „serie", mag. *palla* „șir de iarbă cosită" (der. din lat. **palula*, Giuglea, *Dacor.*, II, 819 nu e posibilă, cf. *REW* 6154); *palie*, s. f. (suflare, adiere), cuvînt folosit de D. Zamfirescu, poate în mod greșit, în loc de *pală; Pălie*, s. f. (sărbătoarea de Sf. Ilie, 20 iulie, respectată datorită fricii de foc și de ardere a recoltelor); *palici*, s. n. (ardere; Mold., pahar de țuică); *palincă*, s. f. (Trans., țuică); din slov. *palinka*, cf. mag. *pálinka*, bg. *palink*, pol. *palenka; păliciune* (var. *pălitură*), s. f. (ardere) *păliș*, adv. (Olt., oblic); *pălișat*, adj. (Olt., oblic); *paliz*, s. n. (înv., apoplexie). Scriban, *Arhiva*, XV, 445 și *REW* 6166 par să confunde pe *păli* „a arde" cu *păli* „a se face palid", care este neol. Cf. *pălăi* și der. sale expresive. 6047

palicăr (–ri), s. m. – 1. Soldat grec al mișcării de independență, din 1821. – 2. Viteaz.
Ngr. παλληκάρη. 6048

pălimăr (–re), s. n. – 1. Balcon, foișor. – 2. Balustradă, parmalîc. – 3. Balustru. – Var. (înv.) *polimar*, (Munt.) *palimac*.
Ngr. πολυμερής „multilateral", din cauza orientării sale în diferite direcții. Forma primitivă, *polimar*, a fost asimilată cu *pălămar* „frînghie" și „paracliser". Sec. XVIII. 6049

palinodie (–ii), s. f. – Retractare a ideilor anterioare.
Gr. παλινωδία (Gáldi 216), folosit de Cantemir în 1695, și în limba modernă din fr. *palinodie*. 6050

palisadă (–de), s. f. – Element de fortificație, parapet.
Fr. *palissade*. Cu privire la ipoteza din rus. *palisad* (Sanzewitch 206). 6051

pălită (–țe), s. f. – Par, nuia, vargă. – Var. (Olt.) *păleață*, (Munt.) *păleacă, peleacă*.
Sl. *palica* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 35; Cihac, II, 241; Conev 65), cf. sb., cr., slov., ceh., rus. *palica*, pol. *paliczka*, mag. *pálcza*. Var. arată o încrucișare cu *a păli* „a lovi". E dubletul lui *palțău*, s. n. (Trans., băț) din mag. *pálca* (Mîndrescu 95). 6052

pălmă (–me), s. f. – 1. Partea interioară a mîinii de la încheietura cu antebrațul pînă la vîrful degetelor. – 2. Lovitură dată cu palma. – 3. Măsură înv. de lungime, valorînd în Munt. și 0,27875 în Mold. sau 1/8 dintr-un stînjen. – Mr., megl. *palmă*, istr. *pǫmę*.
Lat. *palma* (Pușcariu 1249; Candrea-Dens., 1312; *REW* 6171), cf. alb. *pëlamë*, it., cat., sp., port. *palma*, prov. *pauma*, fr. *paume*. Este dubletul lui *palmă*, s. f. (ram de palmier), din fr. *palme*, înv. și în forma *palm*. – Der. *palmac*, s. n. (Mold., 1/8 dintr-o palmă), probabil din ngr. παλμάκι, it. *palmo* (Hesseling 37) sau din tc. *parmak* „deget" (Tiktin), cf. cuman. *barmac* „deget" (cf. Pușcariu, *Dim.*, 118), încrucișat cu *palmă; pălmaș*, s. m. (muncitor care dispune doar de brațele sale, ziler); *pălmui*, vb. (a da palme); *pălmuială*, s. f. (lovitură cu palma). – Der. neol. (din fr.) *palmat*, adj.; *palmier*, s. m.; *palmiped*, s. m. – Din rom. provine țig. *palma* (cf. Wlislocki 107). 6053

paltin (–ni), s. m. – Varietate de arțar (Acer pseudoplatanus). – Mr. *paltin*.
Lat. *plătănus* (Pușcariu 1250; Candrea-Dens. 1313; *REW* 6582; Philippide, *Principii*, 67; Byhan 27), probabil prin intermediul unei var. **plătinus* și a unei metateze. – Der. *păltinet* (var. *păltiniș*), s. n. (pădure de paltini); *păltinică*, s. f. (coacăză, Ribes rubrum); *păltior*, s. m. (varietate de coacăză, Ribes petraeum). 6054

palton (–oane), s. n. – Haină groasă de iarnă care se poartă peste alte obiecte de îmbrăcăminte. – Mr. *palto*.
Fr. *paletot* (Tiktin; Graur, *BL*, IV, 107), cf. ngr. παλτό (> mr.), tc., bg. *palto*, it. *palto(n)*. 6055

pămătuf (-furi), s. n. – 1. Feleştioc, mătăuz, pensulă de ras, periuţă. – 2. Fard, ruj.

Sl. *pometuchŭ*, din *pomesti, pometǫ* „a mătura" (Cihac, II, 519; Tiktin); der. din mag. *pemetfű* „mătură", care aparţine aceleiaşi familii, e mai puţin probabilă. Bg. *pomatuh* (Conev 111) nu ne este sigur; ar putea proveni din rom., ca şi bg. *pometuša*. 6056

pambriu (-uri), s. n. – 1. (Înv.) Postav de lînă. – 2. (Munt.) Basma, testemel.

Origine îndoielnică. Pare o deformaţie populară a lui *Cambrai*, celebru în evul mediu prin ţesăturile sale, cf. *chembricâ* şi sp. *cambray*. 6057

pamęnte (-ţi), s. f. – Amintire, memorie, comemorare. – Var. *pamete, pamî(n)te*.

Sl. *pamętĭ* (Tiktin), cf. bg., sb. *pamet*. Sec. XVII, înv. E dubletul lui *pamet* (var. *pamăt*), s. n. (Olt., Trans., minte, inteligenţă), din sb. 6058

pămînt (-turi), s. n. – 1. Ţărînă, tină, sol. – 2. Lume. – 3. Teren. – 4. Ţară. – Mr. *pimintu*, megl. *pimint*, istr. *pemint*.

Lat. *paumentum*, formă populară indicată de Iulian, în loc de *pâvîmentum* (Puşcariu 1251; Candrea-Dens., 1314; *REW* 6312), cf. v.it. *palmiento*, logud. *pamentu* „pardoseală, pavaj". Var. *pâvămentum*, postulată de Pascu, I, 143 a fost menţionată de Du Cange. – Der. *pămîntean*, s. m. (locuitor al pămîntului; indigen; laic; înv., plugar); *pămînteancă*, s. f. (indigenă); *pămîntesc*, adj. (terestru, lumesc, plugar); *pămîntenesc*, adj. (indigen); *pămîntiu*, adj. (oacheş, brun, negricios); *pămîntos*, adj. (cu pămînt, pămîntiu); *(îm)pămînteni*, vb. (a se stabili; a da pămînturi în proprietate); *pămînţel*, s. m. (argilă, lut); *subpămîntean*, adj. (subteran). 6059

pămucă, s. f. (Banat, Trans.) Bumbac.

Sb. *pamuk* (Candrea). 6060

pan (-ni), s. m. – Nobil, magnat, domn (ca formulă de adresare).

Pol. *pan* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 35; Cihac, II, 205); titlu de reverenţă, înv. – Cf. *moţpan*. 6061

pană (pene), s. f. – 1. Formaţie epidermică de consistenţă cornoasă care acoperă corpul păsărilor. – 2. Penuş, instrument de scris din pană (1). – 3. Pănuşă de porumb. – 4. (Trans.) Bucheţel. – 5. Căpăstru. – 6. Ic, grindei. – 7. Şină de roată, opritoare. – 8. Slămină pentru împănat carnea. – 9. Partea abdominală a somnului. – 10. (Maram.) Marginea pălăriei. – Mr., megl. *peană*, istr. *pęnę*.

Lat. *pinna* (Puşcariu, *ZRPh.*, XXVIII, 682; Puşcariu 1252; Candrea-Dens., 1315; *REW* 6514), cf. alb. *pëndë*, it. *penna*, prov., port. *pena*, fr. *penne*. Forma normală, *peană*, este înv.

Der. *peniş*, s. n. (penaj); *peniţă* (pană mică); *împenat*, adj. (cu pene); *pănuşe*, s. f. (fiecare dintre foile care înfăşoară ştiuletele de porumb; peritoneu, burtă, pentru ultimul său sens cf. *pană* 9 (se explică semantic drept „parte care acoperă organele interne", după cum foaia acoperă ştiuletele); *pănuş*, s. n. (Banat, burtă); *pănuşiţă*, s. f. (plantă, Stipa capillata), probabil formaţie artificială după germ. *Federgrass; împăna*, vb. (a da penele; a împodobi cu pene; a orna, a împodobi, a se găti; a bate pene; a băga bucăţele de slănină în carne; a umple, a îndopa) pe care Candrea-Dens., 1316 şi *DAR* îl reduce la lat. **impinnâre; împănuşa*, vb. (a face pănuşi); *penal* (var. *penar*), s. n. (cutiuţă cu ustensile de scris), din lat. *Pennal* (Candrea); *panaş*, s. n. (mănunchi de pene), din fr. *panache; penişoară*, s. f. (ciupercă, Agaricus cinnamomeus). – Din rom. provine bg. *pana* „puf" (Capidan, *Raporturile*, 223). 6062

panacoţ (-oaţe), s. n. – Formă pentru cornuri şi chifle. – Megl. *pănăcot*.

Ngr. πιναχότι < it. *pane cotto* (Scriban), cf. alb. *panikotë*, bg. *panakoda*. 6063

panaghie (-ii), s. f. – Prescură care se dă de pomană la patruzeci de zile după o înmormîntare. – Mr. *panaghie*.

Ngr. παναγία, epitet al Fecioarei (Murnu 41), cf. sb., cr. *panagija*. – Der. *panaghiar*, s. n. (taler de argint în care se serveşte panaghia). 6064

panahidă (-de), s. f. – Slujbă religioasă care se face la patruzeci de zile de la înmormîntare.

Mgr. πανυχίδα „veghe" (Cihac, II, 681), cf. sl. *panichida*, sb. *panahida* (Vasmer, *Gr.*, 109). Der. din ngr. πιναχίδι „alfabet" (Puşcariu, *Conv. lit.*, XXXIV, 1037; Graur, *BL*, V, 72; cf. Gáldi, 207) e mai puţin probabilă. E dubletul lui *panihidă*, s. f. (înv., veghe). 6065

panair (-re), s. n. – (Dobr.) Tîrg, iarmaroc.

Tc. *panair* (Scriban), din ngr. πανηγύρι. 6066

pănăţa (-..., -aţ), vb. – A suferi, a pătimi.

Lat. *poenitêre* (Candrea-Dens., 1319; Tiktin; *REW* 6630). Sec. XVI. 6067

pancă (-ănci), s. f. – (Banat) Masă de cizmar.

Germ. *Bank* (Candrea), cf. *bancă*. 6068

pancovă (-ve), s. f. – 1. Gogoaşă. – 2. Omletă. – Var. *pancov, pancoş*.

Germ. *Pfannkuchen* (Cihac, II, 241), în parte prin intermediul mag. *pankó*. În Trans., cf. *REW* 6188. 6069

pandalie (-ii), s. f. – Criză nervoasă, năbădaie, capriciu, toană.

Origine incertă. Plecînd de la var. înv., ne-am putea gîndi la un ngr. πάντ' ὅλα „tot": *il apucă pandaliile*, cf. *il apucă toate alea*, fr. *il est dans tous ses états*. Der. din țig. *pandalo* „confuz" (Graur, *BL*, VI, 167) nu e posibilă; din ngr. φαντασία prin intermediul unei forme *pandasie* (Gáldi 217) sau din ngr. παντολμία „îndrăzneală, obrăznicie" (Scriban) nu este convingătoare. Trebuie să aibă o anumită relație cu rut. *pantalyk* „rațiune", care este de origine necunoscută (Vasmer, II, 310), probabil tc. prin intermediul rom. 6070

panderă (-re), s. f. – Bandieră, pavilion. – Var. *pandelă*.

Ngr. μπαντιέρα, din it. *bandiera*. E dubletul lui *bandieră*. 6071

pandișpan (-nuri), s. n. – Prăjitură. – Mr. *pandispaňă*.

It. *pan di Spagna*, prin intermediul tc. *pandespan* (Șeineanu, II, 201), cf. ngr. παντεσπάνι. 6072

panduր (-ri), s. m. – Înv. Soldat de infanterie.

Mag. *pandúr* (Cihac, 519), din sb., cr., slov. *pandur* „gardă" < sl. *pądarĭ*, cf. *pîndar*. 6073

panțer (-re), s. n. – 1. Coș mic. – 2. Trăsură cu coșul făcut din nuiele. – Mr. *păner*.

It. *paniere*, ven. *paner*, prin intermediul ngr. πανέρι (Gáldi 217; Graur, *BL*, V, 72). Sensul al doilea, în Mold., din fr. *panier*. 6074

pangeș (-țe), s. f. – Sfeclă roșie.

Tc. *pancar* (Șeineanu, II, 281; Lokotsch 1621). 6075

panghi (-ghesc, -it), vb. – (Arg.) A fura.

Origine îndoielnică. Probabil din țig. *pangi* „cinci" (Juilland 170). Der. din țig. *phand-* „a apuca" (Graur, *BL*, VI, 166) nu pare să convină. 6076

pănglică (-ci), s. f. – 1. Cordea, bantă, fașă. – 2. Decorație. – 3. Tenie. – Var. (Trans.) *pantlică*, (Munt.) *pamblică*, (Banat) *plăntică*. – Mr. *panglică*.

Germ. *Bandel*, prin intermediul mag. *pántlika* (Miklosich, *Fremdw.*, 116; Gáldi, *Dict.*, 149; Bernard 35), cf. ngr. παντλῆκα; sb., rut. *pantlijka*, ceh. *pantlička*. – Der. *panglicar*, s. m. (fabricant sau vînzător de panglici; scamator, prestidigitator, iluzionist); *panglicărie*, s. f. (fabrică sau prăvălie de panglici; scamatorie, șarlatanie). 6077

panou (-uri), s. n. – Planșă, tablă, tăblie.

Fr. *panneau*. 6078

panseș (-țe), s. f. – Trei-frați-pătați (Viola tricolor).

Fr. *pensée*, cf. it. *pansè, panzèa*. 6079

pantă (-te), s. f. – Clină, coastă.

Fr. *pente*. 6080

pantă (-te), s. f. – Bandă de fier.

Săs. *pant*, e dubletul lui *bantă*. 6081

pantahuză (-ze), s. f. – Colectă, cerere de donații care se face cu încuviințare ecleziastică.

Ngr. παντοχοῦσα „enciclică" (Gáldi, 217). 6082

pantalon (-ni), s. m. – Îmbrăcăminte bărbătească de la brîu în jos; nădrag. – Mr. *pantalone* (< it.).

Fr. *pantalon*. – Der. *pantalonar*, s. m. (bonjurist; croitor de pantaloni). 6083

panțir (-ri), s. m. – Dragon; platoșă. – Var. *panțîr, panțur*.

Germ. *Panzer* „cuirasă", prin intermediul sl. *pansyrŭ* (Miklosich, *Lexicon*, 554; Cihac, II, 242), cf. pol. *pancerz*, rus. *pancyr*, sb. *pancijer*. Mold., sec. XVII, înv. – Der. *panțiresc*, adj. (de dragoni); *panțarolă*, s. f. (un anumit joc de cărți), din pol. *pancerola* < it. *panzeruola* (Candrea). 6084

pantocrator, s. m. – Chipul lui Iisus ca rege al universului, care este reprezentat de obicei în cupola bisericilor ortodoxe.

Gr. παντοκράτωρ. 6085

pantof (-fi), s. m. – Încălțăminte de stradă, papuc. – Mr. *pandofl*ă, megl. *pandofli*.

It. *pantofola*, germ. *Pantoffel*, în dialecte prin intermediul ngr. παντόφλα. – Der. *pantofar*, s. m. (cizmar); *pantofărie*, s. f. (cizmărie). 6086

pănură (-ri), s. f. – Aba, dimie.

Lat. *paenŭla* „mantie", din gr. φαινόλης (Scriban). Der din lat. **pannŭla*, dim. al lui *pannus* (Pușcariu 1255; Tiktin) sau din lat. *pinnŭla* „pană mică" (Candrea-Dens., 1317), pare mai puțin probabilă, cf. Graur, *BL*, V, 108 și *REW* 6514. 6087

panzehru (-ruri), s. n. – Bezoar, piatră formată în organele unor animale considerată de medicii orientali ca un antidot.

Tc. *panzehir*, din per. *badzehr* (Tiktin), de unde sp. *bezoar*, fr. *bézoard*. Sec. XVII, înv. 6088

paos, s. m. – Obicei funerar, vin amestecat cu apă și miere, care se duce la înmormîntare împreună cu un colac și o lumînare; cu vinul se stropește mortul; colacul și lumînarea se dau de pomană. – Var. *(a)paus, apaous*. Mr. *pafsă* „sfîrșit".

Probabil lat. **pausum* din *pausāre*, ca repaus (Tiktin; Candrea), cf. gr. παύσις. E dubletul lui *pauză*, s. f. (odihnă), din fr. *pause*. 6089

pap, s. m. – Clei folosit de cizmari. Germ. *Pappe*. 6090

papă (-pi), s. m. – Șeful bisericii romano-catolice.

Lat. *pappa* (sec. XVII). – Der. *papistaș*, s. m. (catolic), din mag. *pápistas* (Cihac, II, 520; Gáldi, *Dict.*, 152), cf. ngr. παπιστής, bg. *papĭštaš; papal*, adj., din fr. *papal; papalitate*, s. f., format după fr. *papauté; papistăși*, vb. refl. (a trece la catolicism); *papistășie*, s. f. (catolicism); *papistășesc*, adj. (catolic). 6091

papă, s. f. – **1.** Mîncare în limbajul infantil. – **2.** Terci, păsat. – Mr. *papă*.

Creație expresivă, care, eventual, ar putea proveni direct din lat. *pappa* (Pușcariu 1258; Candrea-Dens., 1321; *REW* 6214; Pușcariu, *Lr.*, 281), unde este, de asemena, formație expresivă, sau s-ar fi format în interiorul rom. – Der. *păpa*, vb. (a mînca; a irosi, a toca averea), pe care Pușcariu 1257 și Candrea-Dens., 1322 îl raportează la lat. *pappare*, cf. gal., port. *papar; papălapte*, s. m. (nătăfleț, găgăuță); *păpălău*, s. m. (curcubețică, Physalis Alkekengi), care se mai cheamă și *papele*, s. f. pl., în Mold. (după Tiktin, care-l urmează pe Cihac II, 520, legat de mag. *páponya*, din *pap* „cură", dificil din punct de vedere fonetic); *papalungă*, s. f. (Trans., păpădie, Taraxacum officinale); *papanaș*, s. m. (Mold., preparat culinar din aluat și brînză); *paparadă*, s. f. (Trans., ouă la capac); *păpăludă*, s. f. (pasăre, Caprimulgus europaeus); *păpărugă* (var. *păpăruie, păpăruză, papăluză*), s. f. (Trans., buburuză, Coccinella septempunctata), cf. *buburuză; papătot*, s. m. (mîncău); *papacioc*, s. n. (Mold., păhărel de țuică), comp. cu *cioc* „plisc" (după Scriban, în legătură cu rus. *popoika* „exces de mîncare", der. care nu pare posibilă); *papaciocar*, s. m. (leneș, haimana); *papaciuță*, s. f. (Munt., matracucă), comp. cu *ciuf* (după Scriban, în legătură cu alb. *patačuftë* „chiftea", soluție improbabilă); *papainog*, s. n. (minciună, bagatelă; cataligă; stîlp, pilon), pe care Tiktin îl leagă de slov., rut. *panoga* „lîngă picioare", dificil din punct de vedere semantic; *papalete*, s. m. (Munt., marionetă, fantoșă); *Pepelea*, s. m. (personaj mitic care reprezintă un fel de păcălitor comic cu aspect nevinovat), cf. fr. *patelin* și *Păcală* (după părerea de nesusținut a lui Cihac, acest nume ar proveni din sl. *pepelŭ* „cenușă"). – Cf. *paparudă, păpușe, parpalec*. 6092

păpădie (-ii), s. f. – Floarea-găinii (Taraxacum officinale). – Var. înv. *papadie*. Megl. *păpudie*.

Ngr. παπαδιά „nevastă de preot ortodox" (Roesler 601; Meyer, *Türk. St.*, I, 33), cf. tc. *papadia* „mușețel", bg., sb. *papadija* (Conev 45). 6093

papagal (-li), s. m. – **1.** Nume de pasăre viu colorată care poate imita limbajul uman. – **2.** (Arg.) Gură, plisc. – Mr. *papagal*.

It. *pappagallo*, ven. *papagal*, prin intermediul ngr. παπαγάλλος, cf. alb., bg., sb. *papagal*, tc. *papagan*, mag. *papagaly*. – Der. *papagalic*, adj. (de papagal); *papagalicește*, adv. (mecanic); *papagalicesc*, adj. (de papagal); *papagaliza*, vb. (a învăța mecanic, fără a asimila); *papagalism*, s. n. (psitacism), cf. it. *pappagallismo*. 6094

papară (-re), s. f. – **1.** Friganea, felie de pîine prăjită cu brînză și cu unt. – **2.** Ciomăgeală, bătaie.

Bg., sb. *popara* (Miklosich, *Lexicon*, 625; Tiktin; Conev 86), din sl. *popariti* „a (se) opări", cf. ngr. παπάρα, tc. *papara*. Der. din it. (Meyer, *Neugr. St.*, IV, 68) sau din ngr. πάπα „mîncare" (Roesler 601) pare mai puțin probabilă. – Der. *păpărău*, s. n. (Banat, terci, păsat). 6095

paparoană (-ne), s. f. – Mac (Papaver Rhoeas). – Var. *paparună*.

Ngr. παπαροῦνα, din it. *papavero* (Cihac, II, 682). 6096

paparudă (-de), s. f. – **1.** Fată, mai ales țigancă, care bate drumurile în timpul secetei, îmbrăcată ciudat și cîntînd invocații pentru a aduce ploaia. – **2.** Femeie împopoțonată, ridicolă sau trivială. – Var. *papaludă, papalugă, păpălugă, păpărudă, păpăruză*.

Creație expresivă, cf. cuvintele der. din *papă*, cu care coincide perfect, unele cuvinte în ce privește semantismul, altele din punct de vedere fonetic. Coincide și cu numeroase cuvinte străine, cum se întîmplă adesea în cazul formațiilor spontane, cf. ngr. dialectal πεπεροῦδα (Scriban), care ar putea proveni din rom., ngr. παπαρροῦνα (Murnu, *Lehnw.*, 33), περπεροῦνα, bg., sb. *peperuda, peperuga* „fluture", calabr. *papparutu*, abruz. *paparotta*, prov. *papalaudo* „sperietoare", cat. *babarota* „sperietoare de păsări", iud.sp. *bambaruto* „sperietoare de copii, baubau". Ideea fundamentală pare să fie cea de „sperietoare" sau de „persoană fără formă determinată", ca în sp. *mamarracho* sau în *mătăhală*. Cum acestă idee se explică suficient prin posibilitățile expresive ale rom., pare inutil să căutăm etimoane străine. Cele

propuse pînă acum nu sunt convingătoare: din lat. *papula*, cu suf. *-zd* (Densusianu, *Bausteine*, 479); din lat. **pupulanda* (Pascu, *Etimologii*, 30) sau *papaver* (Pascu, *Lat. Elem.*, 262); dintr-un cuvînt necunoscut cu sensul de „fluture", ca în bg. (Bogrea, *Dacor.*, V, 837–9); din sb. *prporusa*, care ar reprezenta ngr. περπυροῦνα (Tiktin); din πομφολύγη, numele unei zeităţi marine (Diculescu, *Elementele*, 208); dintr-un idiom anterior indoeurop. (Lahovary 340). 6097

papînă (-ne), s. f. – Femeie desfrînată.

Bg. *papinja* (Candrea). 6098

păprică, s. f. – (Trans.) Ardei, boia roşie de ardei.

Mag. *paprika* (Cihac, II, 242). – Der. *papricaş*, s. n. (tocană cu mult ardei, după obicei unguresc), din mag. *paprikás*. 6099

păprişte (-ti), s. f. – Unitate de lungime egală cu 100 de stînjeni.

Sl. *pŭprĭšte* (Tiktin). Înv. 6100

papuc (-ci), s. m. – Pantof uşor (de casă), cipic. – Mr., megl. *păpuţă*.

Tc. *papuç*, din per. *papuš* (Eguilaz 328; Roesler 601; Şeineanu, II, 282; Lokotsch 1625), cf. ngr. παπούτσι, fr. *babouche*, it. *babuccia*, sp. *babucha*. Rezultatul normal ar fi **papuci*; sing. actual a fost reconstituit după pl. (Byck-Graur, *BL*, I, 23). – Der. *papucar*, s. m. (cizmar, producător şi vînzător de papuci); *papucărie*, s. f. (meseria papucarului; atelier şi magazin de papuci); *papugiu*, s. m. (cizmar, potlogar, pişicher), din tc. *papuci*, nume de servitor care se îngrijea de pantofii lăsaţi din picioare la intrarea într-o casă, de unde evoluţia semantică, cf. ngr. παπουτσής; *papugerie*, s. f. (potlogărie, înşelătorie). 6101

papuşă (-ci), s. m. – Bunic.

Ngr. παππούς (Tiktin). Cuvînt infantil, înv. 6102

păpură (-re), s. f. – Stuf, trestie (Typha angustifolia). – Megl. *papră, păpură*.

Gr. πάπυρος > lat. *papyrus*, probabil prin intermediul unei forme **papura* (Schuchardt, *ZRPh.*, XXVI, 403; Candrea, *Éléments*, 10; Puşcariu 1259; Candrea-Dens., 1353; *REW* 6218; Diculescu, *Elementele*, 484; Graur, *Rom.*, LIII, 543; Rosetti, II, 65). Bg. *papura* provine din rom. (Capidan, *Raporturile*, 220). – Der. *păpuri*, vb. (a acoperi, a astupa cu papură); *păpuriş*, s. n. (rogoziş); *păpuriţă*, s. f. (varietate de ghiocel, Butomus umbellatus); *papornită*, s. f. (coş, coşarcă; Arg., pălărie). E dubletul lui *papirus*, s. n., din fr. 6103

păpuşe (-şi), s. f. – 1. Jucărie reprezentînd de obicei o fetiţă. – 2. Marionetă. – 3. Nimfă, larvă. – 4. Cosiţă împletită. – 5. Mănunchi, legătură. – 6. Funie, şir (de ceapă, de usturoi). – 7. Ştiulete tînăr de porumb. – 8. Ciocan de dogar.

Formaţie expresivă, cf. *papă, pup*, cu suf. dim. *-uş*. Sensul iniţial este cel de „persoană sau obiect fără formă definită", ca în *papă* (> *papaciuşă, papalete, paparudă*). Căutarea altor etimologii nu a dat rezultate: din lat. *pupa* (Diez, *Gramm.*, I, 438); din lat. *pappus* (N. Sulică, *Gazeta Trans.*, 1900, no. 198; Puşcariu 1256); din *pupă* < lat. *pupa* (Pascu, I, 148); din rus. *papuša* (Candrea). Pentru sensul 4, cf. fr. *poupée*. Cf. *REW* 6213.

Der. *păpuşar*, s. m. (artist de păpuşi; şarlatan); *păpuşerie*, s. f. (spectacol de păpuşi; ipocrizie, prefăcătorie); *păpuşi*, vb. (a se dichisi; a face mănunchiuri, mai ales de tutun); *împăpuşa*, vb. (a lega; a se împopoţona, a face pănuşi porumbul); *păpuşoi* (var. *popuşoi*), s. m. (Mold., porumb; porumbişte; scul, ghem), cu suf. augmentativ *-oi; păpuşoişte*, s. f. (porumbişte); *păpuşică*, s. f. (diminutiv al lui păpuşă; mănunchi de fire). – Din rom. provin bg., rut. *papuša*, pol. *papusza* „mănunchi de foi de tutun" (Cihac, II, 243; Candrea, *Elemente*, 406; Capidan, *Raporturile*, 224, rus. dial. *papušoi* (Weigand, *Jb.*, XVII, 365), rus. *pampuša* „pachet de hîrtie pentru ţigări" (Vasmer, II, 307). 6104

par (-ri), s. m. – Băţ, vargă, stîlp, nuia. – Mr., megl. *par*.

Lat. *pālus* (Puşcariu 1260; Candrea-Dens., 1324; *REW* 6182), cf. alb. *palë*, it., sp. *palo*, fr. *pieu*, cat. *pal*, port. *pao*, ngr. παλοῦκι. – Der. *împăra*, vb. (a bate pari; a trage în ţeapă; refl., a se lovi, a se înţepa cu un par), pe care Candrea-Dens., 1325; Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 70 şi *DAR* îl derivă direct din lat. *impālāre; părui*, vb. (a bate pari). 6105

păr (pĕri), s. m. – Pom fructifer (Pirus communis). – Mr., megl. *per*.

Lat. *pĭrus* (Puşcariu 1263; Candrea-Dens., 1326; *REW* 6525), cf. it. *pero*, logud. *piru*. – Der. *pară*, s. f. (fructul părului), megl. *pĕră*, istr. *pĕrę*, probabil reproduce lat. *pĭrum* (Puşcariu 1264; *REW* 6524), cf. vegl. *paira*, it., prov., cat., sp., port. *pera*, fr. *poire; peret*, s. n. (grădină cu peri); *perucă*, s. f. (Trans., cartof). 6106

păr, (pĕri), s. m. – 1. Fir cornos de pe corpul omului şi al animalelor. – 2. Păr (1) de pe cap. – 3. Puf de pe plante sau fructe. – 4. Puf de pe ţesături. – 5. (Trans.) Lînă. – 6. (Mold.) Panariţiu, sugel. – Mr., megl., istr. *per*.

Lat. *pĭlus* (Puşcariu 1262; Candrea-Dens., 1327; *REW* 6508), cf. vegl. *pail*, it., sp. *pelo*, prov., cat. *pel*, fr. *poil*. Cuvînt de uz general (*ALR*, I, 8). – Der. *păros*, adj. (cu păr, pufos); *păroşie*, s. f. (calitatea de păros); *părui*, vb. (a se lua de păr; a argăsi); *păruială*, s. f. (depilare, ciomăgeală); *păruit*, s. n. (acţiunea de a părui); *împăroşa* (var. *împăroşi*), vb. (a se acoperi cu păr); *răspăr*, s. m. (varietate de biban, Acerina Schraetser), numit aşa din cauza aripioarei sale dorsale; *în răspăr*, adv. (contra direcţiei părului), cu pref. *răs-*. 6107

parạ (-ạle), s. f. – **1.** Veche monedă divizionară turcă, cu valore de 2 aspri, 3 bani sau 1/40 dintr-un piastru. – **2.** Monedă divizionară rom., valorînd 1/40 dintr-un leu vechi. – **3.** Centimă. – **4.** (Pl.) Bani. – Mr., megl. *pară*.

Tc. *para* (Roesler 601; Şeineanu, II, 283; Loebel 74; Lokotsch 1626), din per. *parä*, cf. ngr. παρᾶ, alb., bg., sb. *para*. – Der. *părăleşte*, adv. (în numerar); *părălet*, s. n. (bănet); *părăleală*, s. f. (extorcare, pagubă); *părăli*, vb. (a jecmăni); *paralîc*, s. n. (bănet; mărunţiş); *părăluţă*, s. f. (centimă, ban; bănuţ, Bellis perennis). 6108

pạra-, pref. – Subliniază ideea de repetiţie obositoare: *legi, paralegi* (Jipescu); *leşinuri, paraleşinuri* (Stăncescu).

Ngr. πάρα „mai mult". Nu se foloseşte decît în repetarea cuvîntului simplu, ca în cazurile citate. 6109

pạră, s. f. – Flacără, flamă. – Mr. *pîră*.

Sl. *para* „fum, abur" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 35; Cihac, II, 243), cf. bg., sb., cr., pol. *para* „abur", cf. şi *opări*. Schimbul semantic, destul de ciudat, nu a fost explicat; dar pare să fie sl., cf. *pîrli*. De asemeni, este posibilă o încrucişare cu *păli* „a arde", cf. ceh. *pala* „flacără". 6110

părăclău, s. n. – (Trans.) Ciocan pentru spart piatră.

Probabil din germ. *Prügel* „par". 6111

paracliș (-se), s. n. – Capelă. – Var. pl. *paraclisuri*.

Mgr. παρεκκλήσιον (Tiktin). – Der. *paracliser* (var. *para(e)clisiarh*), s. n. (dascăl, ţîrcovnic). 6112

paracliș (-se), s. n. – Slujbă votivă. – Mr. *paraclise*.

Ngr. παράκλησις (Murnu 41), parţial prin intermediul sl. *paraclisŭ* (Vasmer, *Gr.*, 110). 6113

paradị (-dęsc, -ịt), vb. – (Arg.) A strica, a distruge, a deteriora.

Ţig. *parav*, part. *parado* (Vasiliu, *GS*, VII, 122; Graur 178; Juilland 171). Pentru sens cf. Iordan, *BF*, IV, 185. E greu de despărţit acest cuvînt de *părădui*, vb. (a distruge, a risipi, a toca), care pare, semantic şi fonetic, o simplă var. şi care se foloseşte în Mold. Unicul etimon care s-a indicat pentru acest cuvînt, sl. *prati, porją* „a separa" (Cihac, II, 244), nu pare sigur. Mai probabil este ngr. παρατῶ „a părăsi, a lăsa", care de asemeni pare a fi etimonul celui ţig. 6114

paradigmă (-me), s. f. – Model, exemplu, tip. – Mr. *paradîgmă*.

Mgr. παράδειγμα. Sec. XVIII, cf. Gáldi, 518. 6115

paradịs (-suri), s. n. – Rai.

Fr. *paradis*. – Der. *paradaisă*, s. f. (Trans., Olt., tomată), din germ. *Paradeis(apfel)*. 6116

paradosị (-sęsc, -ịt), vb. – **1.** A preda, a învăţa pe cineva. – **2.** A învăţa. – Mr. *părădusire*.

Ngr. παραδίδω, aorist παράδωσα (Gáldi 218). Sec. XVIII, înv. 6117

parafęrnă (-ne), s. f. – Bunuri extradotale.

Ngr. παράφερνα. 6118

părăgină (-ni), s. f. – **1.** Ruină, dărîmătură. – **2.** Părăsire, abandonare. – **3.** Ţarină, ogor negru, ţelină, pîrloagă. – **4.** (Adj.) Viran, nepopulat. – Var. *paragină*.

Origine îndoielnică. Poate în loc de **părajină* < *părădui*. Se pune de obicei în legătură cu mag. *parrag, parlag* „pîrloagă", cf. *pîrlog* (Cihac, II, 246; Tiktin; Candrea); dar der. este dificilă din punct de vedere fonetic (Tiktin presupune că finala o reproduce pe cea din *ţelină*, compoziţie care e puţin probabilă) şi nu explică toate sensurile cuvîntului rom. Giuglea, *Dacor.*, I, 495, prefera etimonul lat. **voraginem*, încrucişat cu *pîrlog* sau *părăsi* şi Conev 39 pornea de la sl. *prazdĭnŭ*, ambele improbabile. Pare bătătoare la ochi coincidenţa cu lucan. *prasana*, pe care Rohlfs, *Ital.*, 359, îl explică printr-un lat. **piraginem*.

Der. *părăgini*, vb. (a părăsi; a lăsa ogorul pîrloagă; a (se) degrada, a (se) ruina); *părăginos*, adj. (ruinat, părăsit); *parangină*, s. f. (viţelar, Anthoxanthum odoratum). 6119

paragrafie (-ii), s. f. – Prescripţie.

Ngr. παραγραφή. Sec. XVIII (Gáldi 219). 6120

paralaghie (-ii), s. f. – Solfegiu.

Ngr. παραλλαγή (Tiktin). Sec. XIX, înv. – Der. *paralaghisi*, vb. (înv., a solfegia). 6121

paralęu (-ęi), s. m. – În poveşti, epitet pentru eroi; viteaz ca un leu.

Origine îndoielnică. Se consideră de obicei ca un comp. al lui *leu*, cu *para-* (Tiktin; Candrea; Scriban); dar această comp. nu e normală, fiindcă *para-* nu indică altceva decît o repetiție agasantă și nu ideea de „arhi-" sau de „stră-" (cum presupunea Damé). Mai sigur e vorba de o etimologie populară; în acest caz, cuvîntul ar putea sta în loc de **faraleu*, din ngr. θαρραλέος „viteaz, curajos". 6122

parapanghelos, interj. – Gata, amin. – Var. *parpanghelos*.

Origine necunoscută. Tiktin crede într-un etimon țig. și Scriban într-unul ngr. Ultima ipoteză pare mai probabilă, dar lipsește cuvîntul corespunzător. Cf. *parpanghel* (var. *parpandel*), s. m. (băiat de țigan). Poate are legătură cu ngr. παραγγέλλω „a comanda", παραγγέλοντα „se ordonă". 6123

parapęt (-te), s. n. – Balustradă, parmaclîc.

It. *parapetto*, prin intermediul ngr. παρεπέτο, cf. fr. *parapet*. – Der. *parapeta*, vb. refl. (a se întări). 6124

parapon (-oane), s. n. – Supărare, ceartă, motiv de discordie. – Mr. *parapun*.

Ngr. παράπονον (Cihac, II, 683; Gáldi 220). – Der. *paraponisi*, vb. refl. (a se plînge, a se supăra), din ngr παραπονῶ, aorist παραπόνησα (Graur, *BL*, IV, 107). 6125

Paraschiva, s. f. – Nume de femeie.

Ngr. παρασκευή. – Der. *chivuță*, s. f. (București, femeie care se angajează mai ales pentru văruit pereții); *părăscuță*, s. f. (Trans., ploșniță). 6126

părăsi (-sesc, -it), vb. – A abandona, a lăsa.

Ngr. παρεάω, aorist παρεάασα (Tiktin; Candrea; Pușcariu, *Lr.*, 261), cf. sb. *parasiti* „a lăsa" (după Candrea, *Elemente*, 408, sb. ar proveni din rom.). Uneori au fost date alte etimoane ngr.: παραιτῶ, aorist ἀπάρνησα, de unde și mr. *părnăsire* (Pascu; Scriban); sau πάρεμι, aorist πάρησα (Philippide, *Principii*, 17). – Der. *părăsitură*, s. f. (ou avortat); *nepărăsit*, adv. (fără odihnă, continuu), înv. 6127

părășin (-ni), s. m. – Tremurătoare (Briza media).

Bg. *perušina* „penaj" (Cihac, II, 253). 6128

parastas (-se), s. n. – Recviem, slujbă pentru morți.

Mgr. παράστασις, parțial prin intermeidul sl. *parastasĭ* (Cihac, II, 683; Vasmer, *Gr.*, 111). 6129

parastisi (-sesc -it), vb. – A reprezenta, a expune. – Var. *parastui*.

Ngr. παραστάινω, aorist παραστήσω (Tiktin; Gáldi, 221). 6130

părat (-turi), s. n. – Cerul-gurii, palat. – Mr. *pănat*.

Lat. *pălātum* (Candrea-Dens., 1330; *REW* 6160), cu sing. reconstituit după pl. (după Tiktin, din lat. *palatium*, confundat cu *palatum*). – Der. (*îm*)*părătuș* (omușor, uvulă), cuvînt care lipsește numai în Munt. (*ALR*, I, 33). 6131

paratăxis, s. n. – Procesiune, cortegiu, ceremonie.

Ngr. παρατάξις. Sec. XVIII, înv. (Gáldi 221). 6132

paravalisi (-sesc, -it), vb. – A compara, a confrunta un text cu altul.

Ngr. παραβάλλω (Tiktin). Sec. XIX, înv. 6133

paravan (-ne), s. n. – Perete despărțitor, piesă de mobilier care separă o porțiune dintr-o încăpere.

Fr. *paravent*. 6134

paraxin (-nă), adj. – Ciudat, curios, bizar. – Var. *paraxîn*.

Ngr. παράξενος (Gáldi 221). – Der. *paraxenie*, s. f. (ciudățenie, raritate), din ngr. παραξενιά; *parascovenie*, s. f. (prostie, aberație, ciudățenie), probabil în loc de **paraxovenie*, cu suf. ca în *drăcovenie* (după Cihac, II, 245 și Tiktin, din sl. *kovati* „a forja", cf. sb. *skovati* „a forja", pol. *kowanie* „invenție". 6135

parbriz (-zuri), s. n. – 1. Apărătoare transparentă în partea din față a autovehiculului. – 2. (Arg.) Ochelari.

Fr. *pare-brise*. 6136

parcan (-ne), s. n. – Fortificație, zid de apărare. – Var. *părcan*.

Sl. (ceh., pol., rut., rus.) *parkan* (Cihac, II, 245; cf. Miklosich, *Fremdw.*, 116). E dubletul lui *părcan* (var. *părcam*, *parcană*), s. n. (Trans., Banat, ramă, cadru, ciubuc concav, mulură concavă, bîrnă semirotundă), din mag. *párkány*. – Der. *părcăni*, vb. (înv., a proteja cu ajutorul unor palisade sau fortificații). 6137

parc (-curi), — s. n. – Grădină de agrement, rezervație, loc de staționare a vehiculelor.

Fr. *parc*. – Der. *parca*, vb. (a închide animalele sau oamenii într-un țarc mare; a așeza autovehiculele într-un loc), din fr. *parquer; parchet*, s. n. (pardoseală de lemn în forme geometrice; instituție judiciară; curătură), din fr. *parquet*,

popular în Olt. şi Munt. cu ultimul sens, datorită folosirii lui în silvicultură. 6138

parceá (-éle), s. f. – Parte, piesă, bucată. – Mr. *părcea.*

Tc. *parça* (Şeineanu, II, 284; Lokotsch 1628; Tiktin; Pascu, *Beiträge*, 19), cf. ngr. παρτσάς, sb., bg. *parča.* Der. din lat. *particella* (Candrea-Dens., 1340) nu e probabilă. 6139

parcúrge (-g, -rs), vb. – A străbate, a merge. – Var. *parcurge.*

Fr. *parcourir*, adaptat la conjug. lui *a curge.* – Der. *parcurs* (var. *percurs*), s. n. (distanţă străbătută). 6140

pardesiu (-uri), s. n. – Mantou de toamnă sau de primăvară. – Mr. *paldesu.*

Fr. *pardessus*, cf. bg. *pardesĭu.* 6141

pạrdos (-şi), s. m. – Panteră.

Mgr. πάρδος, parţial prin intermediul sl. *părdosŭ* (Cihac, II, 246; Conev 56; Vasmer, *Gr.*, 111). Sec. XVII, înv. 6142

pardosí (-sęsc, -ít), vb. – A pava, a bate podea, a pietrui. – Var. înv. *părtăsi.*

Origine îndoielnică. S-a crezut în ngr. πατώνω, aorist πάτωσα (Cihac, II, 683), care se potriveşte semantic, dar care prezintă dificultăţi fonetice. – Der. *pardos*, s. n. (rar, caldarîm, pavaj), formaţie regresivă a cuvîntului următor, *pardoseală*, s. f. (caldarîm, pavaj); *pardositor*, s. m. (parchetar, meseriaş care execută pardoseli). 6143

părea (par, -rút), vb. – A da impresia, a crea iluzia, a avea aerul. – Mr. *(am) par, (am)părui, părearе.*

Lat. *părēre* (Puşcariu, 1261; Candrea-Dens., 1331; *REW* 6235), cf. it. *parere*, prov. *parer*, v.fr. *paroir*, sp., port. *parecer.* – Der. *părere*, s. f. (opinie, aviz; iluzie, viziune, fantasmă); *părelnic*, adj. (imaginar, fictiv); *parcă* (var. ortografică *par'că*), adv. (s-ar zice, s-ar crede, într-o măsură, cam), în loc de *pare că*, cf. calabr. *parca; dispărea*, vb. (a pieri), format după fr. *disparaître; dispariţie*, s. f. (pieire), din fr. *disparition; compărea*, vb., după fr. *comparaître; comparent*, adj. (care compare); *compariţi(un)e*, s. f. (prezentare). 6144

pareátcă (-étce), s. f. – (Mold.) Rutină, practică.

Rut. *porjadk*, rus. *porjadok* (Tiktin). Der. *păretcar*, s. m. (tipicar). 6145

părẹşimi, s. f. pl. – Postul Paştelui care durează patruzeci de zile. – Mr. *părẹsîne, părẹasini.*

Lat. *quadrāgēsĭma* (Candrea, *Éléments*, 35; Puşcariu 1267; Candrea-Dens., 1333; *REW* 6911; Drăganu, *Dacor.*, IV, 746), cf. it. *quaresima*, prov. *caresma*, fr. *carême*, sp. *cuaresma*, port. *quaresma.* În Munt. circulă în forma *miez-părẹţi, miez-părẹsimi*, cf. fr. *mi-carême*, şi cu asimilare la *perete.* 6146

paretís, s. n. – Demisie (a unui prelat). – Var. *paretisis.*

Ngr. παραίτησις (Tiktin; Gáldi 221). – Der. *paretisi*, vb. (a demisiona, a părăsi o funcţie), din ngr. παραιτούμαι, viit. παραιτηθῶ. 6147

parhal (-li), s. m. – Rîios, poreclă pentru evrei. – Var. *parhar, hárhal, harhar.*

Sl. (rus., rut.) *parchŭ* „rîie" (Tiktin). În Mold. 6148

parigínă (-ne), s. f. – Sobă de fier.

It. *parigina* „pariziană" (Candrea). E dubletul lui *parizian*, adj., din fr. *parisien;* şi al lui *parizer*, s. m. (un sort de mezel), din germ. *Pariser* (Borcea 201). 6149

parigorie (-íi), s. f. – **1.** Consolare. – **2.** Iluzie, himeră. – Mr. *părigurie.*

Ngr. παρηγορία (Gáldi 222), cf. alb. *parigori.* – Der. *parigorisi*, vb. (a consola), din ngr. παρηγορῶ, viit. παρηγορήσω. 6150

parîmă (-me), s. f. – Cablu, odgon.

It. *paroma*, prin intermediul tc. *parima*, cf. *palamar.* – Der. *parîma*, vb. (a lega cu parîme); *parîmărie*, s. f. (cantitate mare de parîme). 6151

parímie (-íi), s. f. – Proverb, zicătoare, maximă, sentinţă. – Var. *paremie.* Mr. *parîmie.*

Ngr. παροιμία. Sec. XVII, înv. – Der. *parimiar*, s. n. (carte bisericească conţinînd texte alese din Proverbele lui Solomon). 6152

părînc, s. m. – Mei. – Var. *părîng, părînga(ă).*

Lat. *pānĭcum* (Philippide, *Principii*, 17; Puşcariu, 1269; Candrea-Dens., 1335; *REW* 6196), cf. it. *panico*, fr. *panic.* 6153

parînge (-gi), s. f. – Prăjină. – Var. *părînge.*

Lat. *pălanga*, forma pop. a lui *phălanga*, din gr. φάλαγξ (Puşcariu 1270; Candrea-Dens., 1337; *REW* 6455; Rohlfs, *EWUG*, 2291; Rosetti, II, 64), cf. it., prov., sp. *palanca*, fr. *palanche.* Nu pare probabilă der. din sl. *prǫgŭ* „par" (Byhan 328) cf. mag. *porong.* Coincide cu *Parîng*, toponim de munte, cf. it. *calanca*, sp. *barranco* şi ngr. παράγγο „prăjină", cuvinte greşit explicate (după Hesseling 27, ngr. ar proveni din it.). Cf. *palancă.* 6154

părínte (-ţi), s. m. – **1.** Tată. – **2.** Titlu de

reverență pentru clerici. – 3. (Pl.) Strămoși; tata și mama. – Mr. *p(ă)rinte*.

Lat. *parentem* (Pușcariu 1271; Candrea-Dens., 1338; *REW* 6233), cf. alb. *prinj*, pl. *përinthë* (Philippide, II, 650), it., port. *parente*, prov., cat. *paren*, fr. *parent*, sp. *pariente*. Uz general (*ALR*, I, 151). – Der. *părintesc*, adj. (patern; familial); *părinteşte*, adv. (ca un părinte; cu dragoste); *părinție*, s. f. (înv., paternitate). 6155

parip (-pi), s. m. – Cal tînăr, bidiviu.

Mgr. πάρυπος (Cihac, II, 684), ngr. παρύπι, cf. sl. *paripŭ* „mîrțoagă", sb., cr., slov. *parip*, mag. *paripa*. Der. din sl. (Miklosich, *Lexicon*, 555) sau din mag. (Gáldi, *Dict.*, 150) e mai puțin probabilă. Sec. XVII, înv. 6156

parlagiu (-ii), s. m. – Măcelar (care tranșează carnea).

Tc. *parlacı* (Șeineanu, II, 283), din *par(a)lamak* „a rupe în bucăți". 6157

parmac (-ci), s. m. – 1. Grilaj, balustradă. – 2. Stîlp. – Mr. *părmache*, megl. *părmaț*.

Tc. *parmak* „deget" și „bară de fier" (Roesler 601; Șeineanu, II, 283; Lokotsch 1636; Ronzevalle 57), cf. ngr. παρμάκι, alb., bg., sb. *parmak* și de asemeni *palmac*. – Der. *părmăcui*, vb. (a întări cu parmaci, a îngrădi); *parmaclîc*, s. n. (balustradă, parapet), din tc. *parmaklık*, cf. ngr. παρμακλίκια, bg., sb. *parmakluk*. E dubletul lui *pîrmac*, s. n. (Olt., par), din sb. *parmak*. 6158

parох (-hi), s. m. – Preot care conduce o comunitate de credincioși.

Ngr. πάροικος. – Der. *parohie*, s. f. (cea mai mică unitate administrativă bisericească), din ngr. παροικιά; *parohial*, adj. (de parohie). 6159

paroi (-iuri), s. n. – Roi mic produs de un stup.

Bg., sb., slov. *paroj* (Tiktin; Candrea; Conev 74), cf. *roi*. – Der. *paroi*, vb. (a roi a doua oară în aceeași vară). 6160

parolă (-le), s. f. – 1. Legămînt, angajament. – 2. Cuvînt de onoare. – Mr. *parolă*.

It. *parola*, fr. *parole*, cf. tc., bg. *parola* „legămînt". Cu acest sens, de la începuturile sec. XVIII. – Der. *parolist*, s. m. (om de onoare, cavaler). 6161

părpără, s. f. – 1. Febră, fierbințeală, patimă. – 2. Lovitură, apăsare. – Var. *pîrpără*, Banat, Olt. *pîrpor*.

Sb. *prpor* (Candrea). – Der. *părpăriță* (var. *pîrpăriță*, *pîrpăliță*, *prepeliță*), s. f. (piesă metalică fixată în piatra alergătoare a morii), din sl. *prŭprica* (Cihac, II, 82; Conev 82), cf. bg. *perperica*, sb., cr. *paprica*. 6162

parpian (-ni), s. m. – Plantă (Gnaphalium dioicum).

Origine necunoscută. Der. din mag. *parlagy gyopar* (Cihac, II, 520) e greu de susținut. 6163

parsęchi (-iuri), s. n. – (Banat) Dulap de bucătărie.

Origine necunoscută. 6164

parșiv (-vă), adj. – Ticălos, șmecher.

Rus. *paršivyĭ* „chelbos" (Cihac, II, 247). – Der. *parșivenie*, s. f. (ticăloșie); *parșivi*, vb. (a maltrata, a umili; a (se) murdări; a (se) deprava), cf. rus. *parsiviti*. 6165

pạrtă (-te), s. f. – 1. Panglică, colier de mătănii sau de medalii. – 2. Cingătoare.

Mag. *párta* (Candrea). În Banat. 6166

partal (-luri), s. n. – 1. Un sfert dintr-un animal sacrificat. – 2. Lot, parcelă de pămînt.

Bg. *partalavŭ* (Candrea). Der. din lat. *quartă rius* (Pușcariu 1273) nu e probabilă. Tiktin se gîndea la o încrucișare dintre *parte* și germ. *Viertel*, cf. *fîrtal*. – Der. *partam*, s. n. (parte, bucată), probabil prin încrucișare cu *hartan*. După Jokl, *RF*, II, 246, din rom. ar proveni alb. *shpartalloń*. 6167

pạrte (părți), s. f. – 1. Bucată, porțiunea. – 2. Diviziune, secțiune. – 3. Rație. – 4. Loc. – 5. Grup, clică; apărare. – 6. Contractant, interesat. – 7. Intervenție, hîrtie. – 8. Direcție, latură. – 9. Raport, relație. – 10. Gen, sex. – 11. Clasă, castă, categorie. – 12. Soartă, destin. – 13. (Adv.) Parțial – Mr. *parte*, megl. *parti*, istr. *pçrtiu*.

Lat. *partem* (Pușcariu 1274; Candrea-Dens., 1339; *REW* 6254), cf. it., sp., port. *parte*, fr. *part*. După Meyer-Lübke, *Rom. Gr.*, III, 221, sensul adverbial ar reproduce lat. *partim*. Weigand, *Jb.*, XVI, 79, explica sensul 12 prin influența bg. *čestu*, care de asemenea, are două sensuri, dar Densusianu, *GS*, I, 312 a demonstrat că evoluția semnatică este spontană.

Der. *părtaș*, s. m. (participant; partizan, adept; coposesor, coproprietar); *părtășie*, s. f. (parțialitate, părtinire; participare; coproprietate); *părtășire*, s. f. (înv., participiu); *părticea* (var. *părticică*), s. f. (diminutiv al lui *parte*), pe care Pușcariu 1275 și *REW* 6257 îl derivă din lat. *particĕlla*, fără îndoială în mod echivoc; *părti*, vb. (înv., a favoriza); *partnic*, adj. (partizan, părtinitor), cu suf. *-nic*; *părtini*, vb. (înv., a participa; a fi de partea cuiva, a favoriza, a avantaja), din cuvîntul anterior sau, după Densusianu, *Rom.*,

XXXIII, 283 şi Tiktin dintr-un *părtean dispărut; (după Koerting 6881, din lat. *partem tenēre*); *părtinitor*, adj. (parţial, care se poartă cu parţialitate); *nepărtinitor*, adj. (imparţial); *împărţi*, vb. (a distribui; a divide, a rupe; a separa; a face o diviziune), pe care Candrea-Dens., 1343 îl trimit la lat. *impartīre; împărţire*, s. f. (diviziune); *împărţeală*, s. f. (diviziune, distribuire); *împărţitor*, s. m. (poştaş; s. n., divizor) *deîmpărţit*, s. n. (primul termen al unei împărţiri); *copărtaş*, s. m. (coproprietar, acţionar); *împărtăşi*, vb. (a comunica, a da de ştire; refl. a lua parte, a participa; a lua cuminecătură), din *părtaş*, ca *împărţi* din *parte* (pentru ultimul sens, Şeineanu, *Semasiol.*, 49, propune un paralelism cu sl. *pričęstiti sę*, din *čęsti* „destin"; mai curînd s-ar părea că trebuie să se pornească de la sensul de „a comunica", la fel ca în celelalte limbi romanice); *despărţi*, vb. (a separa; a divorţa; înv., a deosebi), pe care Candrea-Dens., 1344 îl trimit la lat. **dispartīre; despărţeală* (var. *despărţenie*), s. f. (separare); *despărţământ* (var. *despărţimînt*), s. n. (departament), format după fr. *département; despărţire*, s. f. (separare; înv., sector, cartier; comisariat); *despărţitor*, adj. (care separă); *despărţitură*, s. f. (separator; departament; diviziune, secţiune); *nedespărţit*, adj. (inseparabil).

Der. neol. *partaj*, s. n., din fr. *partage; partener*, s. m., din fr. *partenaire; participa*, vb., din fr. *participer; participant*, adj., din fr. *participant; participiu*, s. n., din fr. *participe; participial*, adj., din fr. *participial; particular*, adj., din fr. *particulier; particularism*, s. n. ; *particularitate*, s. f.; *particulariza*, vb.; *partidă* (var. *partid*) s. f. şi n. (întrecere sportivă; cont; cantitate de mărfuri; diversiune în comun; persoană susceptibilă de a contracta o căsătorie; înv., partid, facţiune), din it. de N. (ven.) *partida*, prin intermediul ngr. παρτίδα, sec. XVIII (Gáldi 222); *partid*, s. n. (facţiune), din fr. *parti*, ngr. παρτίδον; *partitiv*, adj.; *partitură*, s. f., din it. *partitura; partizan*, s. m., din fr. *partisan; parţial*, adj., din fr. *partiel; parţialitate*, s. f.; *imparţial*, adj.; *imparţialitate*, s. f. – Din rom. provine rut. *parti* „ursită" (Candrea, *Elemente*, 404). 6168

parusie (–ii), s. f. – Prezenţă.

Ngr. παρουσία (Gáldi 223). Sec. XVIII, înv. 6169

parveni (–vin, –it), vb. – A se ajunge; a izbuti, a reuşi. – Var. înv. *perveni*.

Fr. *parvenir* şi var. din lat. *pervenire* (la Alecsandri), adaptat la vb. *veni*. – Der. *parvenit*, s. m. (ajuns, îmbogăţit de curînd), din fr. *parvenu*. 6170

pas (–şi), s. m. – **1.** Distanţa dintre piciorul din faţă şi cel din spate în mers. – **2.** Posibilitate, mijloc de a obţine ceva.

Lat. *passus* (Puşcariu 1276; Candrea-Dens., 1345; *REW* 6271), cf. it., port. *passo*, fr., prov., cat. *pas*, sp. *paso*, alb. *pas* (Philippide, II, 650). – Der. *păsa*, vb. (înv., a merge), probabil direct din lat. *passare* (Puşcariu 1278; Candrea-Dens., 1346), cf. it. *passare*, prov., sp. *pasar*, fr. *passer*, port. *passar*, azi doar în expresia *pas(ă) de* „în nici un fel, în nici un chip", cf. fr. *pas* negativ; *păsui*, vb. (a da răgaz, a amîna); *păsuială*, s. f. (aşteptare, amînare); *păşi*, vb. (a face paşi, a merge; a avansa, a progresa); *propăşi*, vb. (a progresa), format după lat. *progredi; propăşire*, s. f. (progres); *propăşitor*, adj. (progresiv); *depăşi*, vb. (a trece de, a exceda), după fr. *dépasser*.

Der. neol. *pas*, s. n., (trecătoare), din fr. *pas; pasă*, s. f., din fr. *passe; pasaj*, s. n., din fr. *passage; pasa*, vb., din fr. *passer; pasager* (var. *pasajer*), s. m.; *paspoal*, s. n., din fr. *passe-poil; paşaport*, s. n., din fr. *passeport*, cf. mr. *pasaporte* (< it.), ngr. πασαπόρτο, tc. *pasaport* (ş nu e clar; influenţa rus. *pásport* nu e sigură, avînd în vedere accentul); *paşaportar*, s. m. (supus străin); *paşuş*, s. n. (Trans., Olt., înv., paşaport), din mag. *passzus* (Gáldi, *Dict.*, 150). – Cf. *răspas*. 6171

pas (–suri), s. n. – Compas de dogar sau de zidar.

Origine incertă. Tiktin crede că-i vorba de o abreviere a it. *compasso* sau de sb. *pas* „centură" sau de ambele în acelaşi timp. Cea de a doua explicaţie este mai probabilă, avînd în vedere pe *paşnic*, s. n. (compas), din sb. *pasnik* „compas". – Der. *păsui*, vb. (a trasa cercuri). 6172

păs (–suri), s. n. – Greutate, nelinişte, povară.

Lat. *pensum* „povară" (Puşcariu, 1279; Candrea-Dens., 1348; *REW* 6394), cf. it., sp., port. *peso*, prov., cat. *pes*. Semantismul este normal, cf. sp. şi Bogrea, *Dacor.*, IV, 411. – Der. *păsa*, vb. (a cîntări, a împovăra, a copleşi; a durea, a supăra; a avea importanţă, a îngrijora), direct din lat. *pensāre* (Puşcariu 1277; Candrea-Dens., 1347; *REW* 6391), cf. it. *pesare*, prov., sp., port. *pesar*, fr. *peser* (pentru ultimul sens, cf. calabr. *mi pisa* „îmi displace"); *nepăsare*, s. f. (indiferenţă, apatie); *nepăsător*, adj. (indiferent, impasibil); *pasă-mi-te*, adv. (după cîte se vede), formaţie obscură, pe care Candrea o deduce din *îmi pasă* „mă priveşte", cu suf. bg. *-mi-te*, explicaţie aparent insuficientă. – Cf. *apăsa*. 6173

păsare, s. f. – Locuinţă, casă.

Lat. *pausare*, al cărui rezultat normal ar fi

păsare, dar care a pierdut sensul său verbal (Giuglea, *Dacor.*, II, 638–42), cf. *răposa*. Sec. XVI, înv. 6174

pasăre (-ri), s. f. – **1.** Vertebrat ovipar cu corpul acoperit cu pene; zburătoare. – **2.** Organ genital masculin. – Istr. *pọsări*.

Lat. *passarem*, forma vulgară a lui *passĕrem* (Puşcariu 1280; Candrea-Dens., 1350; *REW* 6268), cf. it. *passero*, prov. *paser*, cat. *passara*, sp. *pájaro*, port. *pássaro*. Pentru sensul al doilea, cf. *pulă* şi can. *pájaro*. – Der. *păsăresc*, adj. (de pasăre; confuz, încurcat); *păsăreşte*, adv. (încurcat, confuz); *păsăret*, s. n. (mulţime de păsări); *păsărică*, s. f. (pasăre mică; organ genital); *păsărime*, s. f. (mulţime de păsări); *păsăroi*, s. m. (pasăre mare; Trans., vrăbioi); *păsărar*, s. m. (vînător, vînzător sau crescător de păsări; uliu, erete). 6175

pască, s. f. – **1.** (Înv.) Miel pascal la evrei. – **2.** Hostie pascală. – **3.** Cocătură pentru sărbătoarea de Paşti. – Var. înv. *pashă*.

Mgr. πάσχα; der. prezintă dificultate fonetică, dar există şi în *păscălie* (var. *pascalie*), s. f. (zodiac, calendar pe durată lungă), din mgr. πασχαλία. Der. din lat. *pascha* (Tiktin; Candrea) sau din sl. *pascha* (Cihac) este dubioasă; din sl. provine numai var. înv. – Der. *păscăli*, vb. (a prezice timpul şi viitorul pe bază de zodiac, a ghici, a profetiza); *păscălitor*, s. m. (astrolog); *păscuţă*, s. f. (covrigel dat de pomană în Săptămîna Patimilor). – Cf. *Paşte*. 6176

păşcăvi (-vęsc, -it), vb. refl. – (Banat) A se mucegăi, (despre lichide) a face floare.

Origine necunoscută. 6177

paşe (-şi), s. m. – Titlu dat în Imperiul Otoman unor înalţi funcţionari. – Var. *paşă*, înv. *paşa*, pl. *paşale*. Mr. *păşe, paşă*, megl. *paşă*.

Tc. *paşa*, pl. *paşalar* (Şeineanu, II, 285; Lokotsch 1640), cf. ngr. πασιά, πασᾶς, alb., bg., sb. *paša*, it. *pasciá*, fr. *pacha*, sp. *bajá*. – Der. *paşalîc*, s. n. (provincie guvernată de paşă), din tc. *paşalık*, cf. ngr. πασαλίκι; *păşie*, s. f. (demnitate de paşă); *păşoaie*, s. f. (nevastă de paşă). – Cf. *bulibaşe, delibaşe*. 6178

paşe, s. f. – Varietate de stuf (Carex riparia).

Bg. *paša* „păşune" (Candrea). 6179

păşin (-nă), adj. – (Mold.) Îngîmfat, mîndru, trufaş. – Var. *pîşin*.

Sl. *pyšanŭ* (Candrea). 6180

păşli (-lęsc, -it), vb. – **1.** A fugi, a o şterge. – **2.** A fura. – Var. *paşli*.

Rut. *pošljati sja* (Candrea). În Mold. 6181

pasmant (-turi), s. n. – Ceapraz, firet.

Fr. *passemain*. – Der. *pasmantier*, s. m., din fr. *passementier* (după Cihac, II, 480, din mag. *paszoman*); *pasmanterie*, s. f., din fr. *passementerie*. E dubletul lui *posomant*, s. n. (pasmant), în Trans., din mag. *paszománt* (Gáldi, *Dict.*, 153). 6182

paşmaţi, s. m. pl. – Pantof fără călcîi.

Tc. *paşmak* (Tiktin). Sec. XVII, înv. 6183

pasnic (-ci), s. m. – Măsurător de terenuri cu pasul.

Din sl. *pasti* „a paşte" (Tiktin). În Mold., rar, din cauza confuziei cu *paznic*. 6184

paşol, interj. – Du-te, marş.

Rus. *pošel* (Scriban). 6185

păstă (-te), s. f. – **1.** Materie vîscoasă, aluat, cocă. – **2.** (Mold.) Plăcintă.

It. *pasta*, prin intermediul ngr. πάστα. – Der. *pastea*, s. f. (prăjitură, dulce), din ngr. παστέλλι (Scriban); *păstos*, adj. (ca pasta); *pastel*, s. n. (culoare pentru pictură; pictură cu această culoare; poezie descriptivă), din fr. *pastel*, ultimul sens e datorat titlului unui volum de poezii de Alecsandri; *pastelist*, s. m.; *pastilă*, s. f., din fr. *pastille*, germ. *Pastille* (rus. *pastila*, Sanzewitsch 207, este puţin probabil); *paştet*, s. n. (pateu) din fr. *pâté* (> *pateu*, s. n.), prin intermediul germ. *Pastete*, rus. *pastet* (Tiktin). 6186

păstaie (-ăi), s. f. – Teacă, coajă. – Var. *păstare, păstău*, înv. *postaie*. Mr. *păstal'e, pistal'e*.

Origine îndoielnică. Mr. pare să indice prezenţa unui etimon lat. terminat în *-alia;* s-a propus **pistalia*, din *pistăre* „a urlui" (Candrea-Dens., 1351; Pascu, I, 143; Graur, *BL*, V, 109); **quassitalia*, din *quassăre* „a rupe" (Puşcariu, *Dacor.*, III, 679); **pyxitalia*, din *pyxis* „capsulă" (Giuglea, *Dacor.*, X, 60); sau din alb. *pištaië* (Candrea). Nici una din aceste explicaţii nu pare suficientă. – Der. *păstăios*, adj. (cu păstăi, cu coajă). Din rom. provine rut. *pastaja*. 6187

Paşte (-ti), s. m. – Sărbătoarea Învierii. – Mr. *Paşte, Paşti*, megl. *Paştu, Paşti*, istr. *Pọştę*.

Lat. *Paschae* (Puşcariu 1283; Candrea-Dens., 1352; *REW* 6264), cf. it., cat. *pasqua*, logud. *paska*, prov. *pasca*, fr. *pâques*, port. *pascoa*, alb. *paskë*, ngr. πάσχα. Rezultatul normal, *Paşte*, a fost considerat ca un pl. f., de unde un sing. n. *Paşte* şi de aici pl. *Paşti*. – Der. *păşticar*, s. m. (Trans., persoană care dă de pomană în biserică, în ziua de Paşte); *păştiţă*, s. f. (anemonă, Anemone ranunculoides). 6188

paște (-sc, păscut), vb. – **1.** A păşuna. – **2.** A păzi vitele la păscut. – **3.** (Rar) A hrăni, a alimenta. – **4.** A păstori o turmă de credincioşi. – **5.** A ameninţa, a pîndi, a urmări. – Mr. *pascu, păscut, paştire*, megl. *pascu, păscut.*

Lat. *pascĕre* (Puşcariu 1282; Candrea-Dens., 1353; *REW* 6263), cf. vegl. *puoskro*, it. *pascere*, logud. *paskere*, prov. *paiser*, cat. *paixer*, sp. *pacer*, port. *pascer*. După Şeineanu, *Semasiol.*, 69, ultimul sens s-ar datora unei influenţe ebraice, ipoteză inutilă, dat fiind că, din punctul de vedere al păstorului, a paşte animalele nu înseamnă altceva decît „a aştepta supraveghind".

Der. *păscare*, s. f. (păscut; păşune; loc în care se aşteaptă şi se prinde mingea, în anumite jocuri), după *păscut*, ca *născare* din *născut* (Tiktin); *păscut*, s. n. (păşunat); *păscătoare*, s. f. (Bucov., păşune); *păscui*, vb. (a presimţi, a bănui), din vb. *paşte* 5. – Cf. *păstor, păşune.* 6189

păstîrnac (-ci), s. m. – Plantă legumicolă cu rădăcina fusiformă, alb-gălbuie (Pastinaca sativa). – Var. *păstărnac, păstrănac, postîrnac.*

Bg. *pastărnak* (Conev 48; Candrea), pol., rus. *pasternak* (Cihac, II, 248), din lat. *pastinaca*, cf. mag. *pasztinak*, fr. *panais*, sp. *biznaga* (< arab. *bĭštināqa*). 6190

păstor (-ri), s. m. – **1.** Cioban. – **2.** Pastor, prelat. – Megl. *păstir*, istr. *pastor.*

Lat. *pastor* (Puşcariu 1284; Candrea-Dens., 1355; *REW* 6279), cf. prov. *pastre*, cat., sp., port. *pastor*. Rezultatul normal ar fi *păstore*, dar a fost redus la tipul de decl. II, ca în cazul lui *păun, tăun* etc. (după Puşcariu, trebuie să se pornească de la un lat. **pastorius;* după Tiktin, ar fi fost influenţat de substantivele în *-or*). E dubletul lui *pastor*, s. m. (preot protestant), din germ. *Pastor.*

Der. *păstorel*, s. m. (ciobănaş; codobatură galbenă, Motacilla flava); *păstori*, vb. (a paşte vitele, a ciobăni; a păstori o turmă de credincioşi); *păstorie*, s. f. (ocupaţia de păstor); *păstoresc*, adj. (de păstor, pastoral); *păstoreşte*, adv. (ca un păstor); *păstorit*, s. n. (creşterea vitelor); *păstoriţă*, s. f. (ciobăniţă); *păstoricesc*, adj. (rar, pastoral, de păstor spiritual); *arhipăstor*, s. m. (prelat). – Din rom. provine mag. *pásztor* (Candrea, *Elemente*, 400). 6191

păstra (-rez, -at), vb. – **1.** A ţine, a se îngriji de... – **2.** A conserva, a reţine. – **3.** A rezerva, a depozita. – Mr. *spăstrescu, spăstrire*, megl. *păstrés, păstriri.*

Ngr. παστρεύω „a curăţa", din πάστρα „curăţenie" (Meyer, 3231; Tiktin), cf. alb. *pastroń* „a curăţa" (Philippide, II, 726). Semantismul nu este clar; poate trebuie să fie admisă o confuzie a lui παστρεύω „a curăţa" cu παστώνω „a săra, a conserva". Der. din lat. **parsitare* (*REW* 6255) nu pare posibilă, cf. Rosetti, I, 161.

Der. *păstru*, s. n. (conservare; economisire); *păstrător*, adj. (care păstrează). Bg. *pastrja* „a păstra", *pastrenije* „conservare" par să provină din rom. (Candrea, *Elemente*, 408; Capidan, *Raporturile*, 233). 6192

pastramă (păstrămuri), s. f. – Carne conservată prin sărare şi uscare. – Mr. *păstrămă.*

Tc. *pastırma* (Roesler 601; Şeineanu, II, 285; Meyer, *Alb. St.*, IV, 94; Ronzevalle 45), din ngr. παστώνω „a săra" (> mr. *păstosescu, păstosire* „a săra"), παστὸς „presărat"; cf. ngr. παστομρῶς, παστουρμᾶς„ alb. *pastërmà*, bg. *pastrăma*, sb. *pastrma.* – Der. *pastramagiu*, s. m. (vînzător de pastramă; derbedeu). 6193

păstrăv (-vă), adj. – **1.** Pestriţ, plin de pete. – **2.** (S. m.) Peşte (Salmo fario). – **3.** (S. m.) Diferite ciuperci care cresc în trunchiul arborilor (Polyphorus cynnabarinus; Merulius niveus; Pleurotus ostreatus). – Var. *păstru.* Mr. *pestravă.*

Sl. *pĭstrŭ* „pătat" (Cihac, II, 253; Conev 42, 53), cf. bg. *pestrăva*, slov. *postrva*, sb. *pastrva*, ceh. *pstruch*, pol. *pstrag*, mag. *pisztrang*, ngr. πέστροφα. Primul sens apare în Trans. de V. şi în Basar. (*ALR*, I, 26); cf. *păstrugă, pestriţ, pistru.* 6194

păstrugă (-gi), s. f. – Varietate de sturion (Acipenser stellatus). Var. *postru(n)gă.*

Sb. *pastruga*, slov. *postruga* (Cihac, II, 253; Tiktin), din sl. *pĭstrŭ* „pătat", cf. *păstrăv.* 6195

păstură (-ri), s. f. – Partea din spate a catrinţei.

Origine necunoscută. Der. din *pînzătură* nu e posibilă (Tiktin; Candrea), iar cea din lat. *expassus* (Giuglea, *RF*, II, 56) este la fel de dificilă. După V. Buescu, *R. Études roum.*, III, 163–166, din lat. **postūra* < *post*, formaţie care pare dificilă (*-ūra* se ataşează de obicei la teme verbale). 6196

păştură (-ri), s. f. – Sediment, depunere de miere. – Var. (Banat) *prestură.*

Origine îndoielnică. Dicţionarele glosează foarte diferit acest cuvînt: „lăptişor alb cu care se hrănesc larvele de albină" (Damé); „excremente de albine moarte de dizenterie" (Tiktin); „miere de calitate inferioară, care se culege din flori mai puţin adecvate" (Scriban). Aceste interpretări diferite au condus la explicaţii diferite: din lat. *pastūra* „aliment" (< *pascĕre* „a paşte") după P. Papahgi, *Notiţe*, 41; Pascu, I, 139; Scriban; (cf. împotrivă

REW 6282); sau din lat. **pestŭla*, din *pestis* „pestă", după Tiktin, Pascu, *Sufixe*, 57 și Pascu, *Beiträge*, 11 (după Philippide, II, 727, în legătură cu alb. *busturë*). Probabil e vorba de un der. din lat. *pistūra* „măciniș", luat inițial în sensul de „resturi, pleavă de la măciniș". 6197

păsule, s. f. – Fasole. – Var. *păsui.*

Sb. *pasulj* (Candrea; Graur, *Rom.*, LVI, 108). În Banat și Olt. – Der. *păsulică*, s. f. (Banat, curcubețică). 6198

pășune (–ni), s. f. – Loc unde pasc vitele. – Mr. *pășune*, istr. *pășure.*

Lat. *pastiōnem* (Pușcariu 1285; Candrea-Dens., 1354; *REW* 6278), cf. și *paște, păstor.* – Der. *pășuna*, vb. (a paște); *pășunează*, s. f. (păscut); *pășunat*, s. n. (păscut). 6199

pat (–turi), s. n. – **1.** Strat, bază, sol. – **2.** Mobilă de dormit; așternut. – **3.** Partea de lemn a puștii sau a tunului. – Mr., megl. *pat.*

Lat. *pactum*, din *pangĕre* „a stabili", cf. it. *patto* „așternut de paie", *pattume* „pat", *impatto* „așternut pentru vite", *impattare* „a așterne la vite" (H. Meyer, *Vox Rom.*, X, 73–86; cf. *REW* 6138a). Rezultatul normal, **papt*, trebuie să fi pierdut un *p*, prin disimilare, ca în *botez*, sau prin încrucișare cu gr. πάτος „fund", „strat de adîncime", cf. gr. πάτος „drum pietruit" (Meyer, *Alb. St.*, IV, 73 Candrea-Dens., 1356; Tiktin; Philippide, II, 726; Capidan 217; Graur, *BL*, V, 73; Rohlfs, *ZRPh.*, LXVII, 300), cf. sb. *pàtos* „laviță" și de asemeni sb., cr. *pât* „sul de căpătîi", ven. *pato*, pe care Vasmer, *Gr.*, 112, îl reduce totuși la gr. πατερόν „căpătîi la pat" (pentru relația semantică a lui „căpătîi" cu „pat", cf. fr. *sommier, traversin*). În realitate, atît etimonul lat., cît și cel gr. par să constituie în sine explicații suficiente pentru rom. Pentru ideea de „pat" derivată din cea de „a întinde", cf. *plapumă, plocat.*

Următoarele ipoteze nu par să aibă rezultat: din mag. *pad* „bancă" (Cihac, II, 723); din dacică (Hasdeu, *Col. lui Traian*, 1873, 112); din lat. *pătu(u)m*, în loc de *pătūlum* (Tagliavini, *Studi rum.*, III, 86); din lat. **pătvatum* în loc de *pavitum* (Candrea, *Éléments*, 10; Pascu, *Beiträge*, 19, Pascu, *Lat. Elem.*, 276).

Der. *supat*, adv. (dedesubtul patului), în loc de *sub pat; pătui*, vb. (a tortura); *pătuc* (var. *pătulean, pătucel, pătuiac*) s. n. (pătut); *pătuiag*, s. n. (pătul), dim. al lui *pătui; pătul*, s. n. (construcție rudimentară fixată pe pari; un fel de placă de lemn așezată într-un copac pentru paznici sau pentru păsări de curte; un fel de podeț așezat în mijlocul apei pe care stă pescarul; grînar, hambar), din *pătui* (Byck-Graur, *BL*, I, 23; cf. Tiktin) sau mai probabil formație regresivă de la *pătuleț* (pat mic); *pătuli*, vb. (a depozita bucatele în hambar), pe care Scriban îl pune în legătură în mod echivoc cu sl. *potuliti* „a rîndui"; *pătulaș*, s. n. (porumbar așezat între crengile unui copac); *pataşcă*, s. f. (targă, năsălie), cu suf. sl. *–ašcă* (relație propusă de Cihac, II, 248, cu rus. *tačka*, sau de Tiktin cu fr. *patache*, este dubioasă). – Cf. *pătură.* – Din rom. provine bg. *pat* (Capidan, *Raporturile*, 224). 6200

pătă (–tez, –at), vb. – **1.** A se murdări, a se mînji. – **2.** A prihăni, a profana.

Lat. **pictāre* „a picta", cf. it. *pittare* „a șterge" (Pratti 775). Pentru rezultatul *ct* > *t*, cf. Pușcariu, *Jb.*, XI, 9; Meyer-Lübke, *Mitt. Wien*, 8; Graur-Rosetti, *BL*, III, 65–84; în acest caz, pierderea lui *p* se explică suficient prin disimilarea cu inițiala, cf. *baptizāre* > *boteza.* Pentru semantism, cf. sp. *pinta* „pată". În general s-a preferat ca punct de plecare *pată*, pe care au vrut să-l explice prin sl. *pęta* „călcîi" (Cihac, II, 148); prin rut. *petno* „pată" (Byhan 325); prin sl. *pętĭno* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 41); prin alb. *petë* „lamă de metal" (Meyer, *Alb. St.*, IV, 86); prin lat. **pitta* < gr. πίττα „bitum" (Candrea, *Conv. lit.*, XXXVIII, 874; Candrea, *Éléments*, 65; Pușcariu 1287; Candrea-Dens., 1357; *REW* 6546; Tiktin); sau prin ngr. πίττα „turtă", cf. *pită* (Rosetti, II, 66).

Der. *pată*, s. f. (urmă, porțiune colorată diferit de rest, nuanță diferită; stigmat, rușine); *pătat*, s. m. (dediței de pădure); *petiță*, s. f. (pată mică; măliniță; peteșie). Din rom. pare să provină sb. *petigi, petici* „peteșie". 6201

pațachină (–ne), s. f. – **1.** Roibă (Rhamnus fragula). – **2.** Prostituată, tîrfă.

Pentru primul sens cf. sb. *pasjakovina* (Candrea, *GS*, VI, 324); sensul al doilea, dificil din punct de vedere semantic, ar putea fi o apropiere întîmplătoare, pornind de la o formație expresivă, ca *moțochină.* 6202

patatir (–re), s. n. – Teasc.

Ngr. πατητήρι. 6203

pateric (–ce), s. n. – Cartea cu viețile sfinților părinți.

Mgr. πατερικόν, parțial prin sl. *paterikŭ.* Cf. *pateriță* (mr., megl. *pătăriță*), s. f. (cîrjă de prelat), din ngr. πατερίτσα, cf. bg., rus. *paterica*, sb. *pàtarica* (Vasmer, *Gr.*, 112). 6204

păți (–țesc, –it), vb. – **1.** A pătimi, a suferi, a se chinui. – **2.** A i se întîmpla ceva (neplăcut). – Mr. *pat, pățăscu, pățire;* megl. *pățos, pățori,*

Lat. *patīre* (Candrea-Dens., 1359; *REW* 6294), cf. it. *patire*, sp., port. *padecer*. – Der. *pățanie* (var. *pățenie*), s. f. (întîmplare neplăcută, experiență neașteptată); *pătăranie*, s. f. (var. *pataranie, pataramă*), s. f. (nenorocire); *pățeală*, s. f. (aventură, pățanie); *pățitanie*, s. f. (rar, pățanie). – Din rom. provine bg. din Trans. *patem* (Miklosich, *Bulg.*, 130). **6205**

pațimă (-mi), s. f. – **1.** Pasiune, suferință, chin, martiriu. – **2.** Maladie, boală. – **3.** Pasiune, viciu. – Mr. *pathimă*.

Mgr. πάθημα (Murnu 42; *REW* 6291). Der. din ngr. nu e posibilă fonetic (Pascu, *Beiträge*, 11). – Der. *pătimaș*, adj. (pasionat; bolnav); *pătimi*, vb. (a suferi); *împătimi*, vb. refl. (a trezi o pasiune; a se vicia); *pătimitor*, adj. (care suferă); *pătimitor*, s. n. (înv., pasiv); *compătimi*, vb., din fr. *compatir* adaptat la rom. *pătimi; compătimitor*, adj. (care compătimește). **6206**

pătlăgeă (-ele), s. f. – **1.** Tomată (Solanum Lycopersicum). – **2.** Vînătă (Solanum melongena). – Var. (Mold.) *platagea*, (Olt.) *platagea*, (înv.) *pătlăgeană, pătlăgică*. Mr. *pătlăgeană*, megl. *pitligeani*.

Tc. *patlican*, din per. *badinğan* „vînătă" (Șeineanu, II, 287), cf. ngr. πατλιζάνα, alb., bg., sb. *patliğan*, cat. *albergina* (> fr. *aubergine*), sp. *berenjena*, rus. *baklažan*. – Der. *pătlăginiu*, adj. (brun, vînăt). **6207**

pătlagină (-ni), s. f. – Iarbă-mare (Plantago maior). – Var. (Mold.) *patlagină, plataginǎ*, Oaș *plătanger*.

Lat. *plantagīnem* (Pușcariu 1288; Candrea-Dens., 1360; *REW* 6577), cf. it. *piantagine*, fr. *plantain*, sp. *llantén*. **6208**

pațos (-suri), s. n. – Pasiune, înflăcărare, emfază.

Ngr. πάθος (Gáldi 223). Sec. XVIII. – Der. *patetic*, adj., din fr. *pathétique*. **6209**

patrafir (-re), s. n. – Varietate de casulă purtată de preoții ortodocși. – Var. *patrafil, patrahil, patrahir, epitrahil, epitrafil*.

Mgr. ἐπιτραχήλιον (Murnu 43), ngr. πετραχήλι, cf. sl. *jepitrachilĭ*. **6210**

patriarh (-hi), s. m. – **1.** Șeful bisericii ortodoxe. – **2.** Personaj venerabil din Biblie. – Mr. *pătriarhu*.

Mgr. πατριάρχης (Murnu 43), parțial prin intermediul sl. *patrijarchŭ* (cf. Vasmer, *Gr.*, 113). – Der. *patriarhie*, s. f. (funcția de patriarh; catedrală patriahală), din mgr. πατριαρχεία, cf. sl. *patrijarchia; patriarhal*, adj., din fr. *patriarcal; patriarhalitate*, s. f. (aspect patriarhal); *patriarșesc*, adj. (înv., de patriarh). **6211**

patriciạn (-ieni), s. m. – **1.** Aristocrat roman. – **2.** Un fel de cîrnat.

Fr. *patricien*. **6212**

pạtrie (-ii), s. f. – Țară, pămînt, loc de baștină. – Mr. *patrie*.

Fr. *patrie*, it. *patria* (Muste, jumătatea sec. XVIII). E dubletul lui *patridă*, s. f. (înv. și ironic, patrie; Grecia), din ngr. πατρίδα, sec. XVIII (Gáldi 223). – Der. *patriot*, s. m., din ngr. πατριώτης; *patriotic*, adj., din fr. *patriotique; patriotism*, s. n., din fr. *patriotisme*. **6213**

patrọn (-ni), s. m. – **1.** Sfînt protector; stăpîn. – **2.** (S. n.) Tipar. – **3.** (S. n.) Cartuș.

Fr. *patron* și, cu ultimul sens, din germ. *Patrone*. – Der. *patroană*, s. f. (stăpînă); *patrona*, vb., din fr. *patronner; patronaj*, s. n., din fr. *patronage; patronal*, adj., din fr. *patronal; patronat*, s. n. (drept de a numi o persoană într-o funcție ecleziastică; patronaj); *patrontaș*, s. n. (cartușieră), din germ. *Patrontasche* (Borcea 201), cf. rus. *patrontaš; împatroni*, vb. refl. (a pune stăpînire), din it. *impadronirsi* (Tiktin), sec. XVIII, înv. **6214**

pạtru, num. – Cifra de după trei. – Mr., megl. *patru*, istr. *pǫtru*.

Lat. *quattuor* (Pușcariu 1289; Candrea-Dens., 1361; *REW* 6945), cf. it. *quattro*, fr. *quatre*, sp. *cuatro*. – Der. *al patrulea*, num.; *patruzeci*, num.; *împătri*, vb. (a înmulți cu patru); *pătrar* (var. *pătrărel*), s. m. (cal de patru ani); *pătrar*, s. n. (sfert); *pătrare*, s. f. (Mold., sfert; Trans., măsură de capacitate de circa patru litri), pe care Pascu, *Beiträge*, 22, îl derivă din lat. **quartāria; pătrat* (var. patrat), s. n. (formă geometrică cu laturi egale); *pătrățele*, s. f. pl. (pătrate mici); *pătrime*, s. f. (a patra parte); *pătrișor*, s. m. (pătrat de tipar); *patrulater*, s. n. (poligon cu patru laturi), după fr. *quadrilatère*, de unde și *Cadrilater*, s. m. (regiune din S. Dobrogei, aparținînd României între 1913 și 1940). **6215**

patrulă (-le), s. f. – Grup de militari care fac de pază sau cercetează. – Var. înv. *patrolă*.

Fr. *patrouille*, prin intermediul germ. *Patrulle*, pol. *patrol;* rus. *patrulj*. – Der. *patrula*, vb. (despre militari, a merge în misiune). **6216**

pătrụnde (-d, -ns), vb. – **1.** A intra, a se băga. – **2.** A străbate, a străpunge. – **3.** A găuri, a înțepa. – **4.** A-și face loc, a-și croi drum, a se face cunoscut. – **5.** A scruta, a descoperi. – **6.** A impresiona. – Mr. *pitrundu, pitrumșu, pitrundere*.

Lat. *pertundĕre* (Pușcariu 1290; Candrea-Dens., 1362; *REW* 6435), cf. it. *pertugio* „gaură strîmtă", logud. *pertungere* „a găuri" (Wagner 112). După părerea abandonată a lui Diez, *Gramm.*, I, 444, din lat. *pertrudĕre*, cu *n* ca în *mărunt, cărunt.* – Der. *pătrunzător*, adj. (penetrant; perspicace); *nepătruns*, adj. (impenetrabil). 6217

pătrunjel (-ei), s. m. – Legumă rădăcinoasă (Apium petroselinum).

Gr. πετροσέλινον, lat. *petroselinum*, prin intermediul sl. (ceh. *petrzel* sau din mag. *petrezselyem* (Cihac, II, 253; *REW* 6448; Tiktin). Der. din gr., încrucișat cu *a pătrunde* (Philippide, *Principii*, 107) nu e posibilă. Cf. și alb. *pjetroseli*, it. *petrosello, prezzémolo*, v.fr. *petrosil* (Rabelais, II, 6), fr. *persil*, sp. *perejil.* 6218

pătură (-ri), s. f. – 1. Înveliș, strat. – 2. Pled, cergă, cuvertură. – 3. Valtrap, cioltar. – 4. (Trans. de S.) Pliu de ie. – Mr. *petur* „plăcintă de foi".

Din *pat* „sol, înveliș", pl. *pături*, de unde s-a refăcut un sing. analogic, în conformitate cu tipul *mături-mătură*, cf. *latură* < *laturi* < *lat., fagure* < *faguri* < *fag* etc. Alte ipoteze nu satisfac: din lat. **pittŭla*, dim. de la **pitta* „pată", cf. *pată* (Candrea, *Conv. lit.*, XXXVIII, 874; Pușcariu 1287; Candrea-Dens., 1358; *REW* 6548); din gr. πέταλον „foaie" (Diculescu, *Elementele*, 471); din lat. **coactile;* prin intermediul unei forme **quactula* (Giuglea, *Dacor.*, II, 819; cf. *REW* 2001a).

Der. *pături* (var. *împături, (îm)pătura*), vb. (a suprapune, a pune strat peste strat; a plia, a dubla), cf. Bogrea, *Dacor.*, IV, 878; *păturică*, s. f. (covoraș, scîndurică, preș, ștergător). Din rom. sau din mr. trebuie să provină alb. *petulë* „minciunică", bg. *petura* „plăcintă de foi", ngr. πέτουρον „plăcintă de foi" (Capidan, *Raporturile*, 225; Candrea-Dens., 1358). 6219

păucă (-ce), s. f. – Tîmpină, tobă.

Germ. *Pauke* (Tiktin). Pare să fie dubletul lui *peucă*, s. f. (Mold., fluier), cf. Scriban. 6220

păula (-lez, -at), vb. – (Trans.) A suferi, a pătimi.

Origine necunoscută. Der. din lat. **păbūlāre* „a mînca" (Drăganu, *Dacor.*, I, 301; *REW* 6131), nu pare posibil. Poate expresiv, cf. *dăula.* 6221

păun (-ni), s. m. – Pasăre cu coada lungă pe care o poate răsfira ca un evantai. – Mr., megl., istr. *păun.*

Lat. *pāvŏnem* (Pușcariu 1292; *REW* 6313; Tiktin), cf. it. *pavone*, calabr. *paúne*, sicil. *pauni*, prov. *pau*, fr. *paon*, sp. *pavón*, port. *pavão.* Der. din sl. *paunŭ* (Miklosich, *Slaw Elem.*, 34; Miklosich, *Lexicon*, 558), din bg., sb. *paun* (Domaschke 143), sau din lat. prin intermediul sl. (Candrea), nu e sigură, fiindcă sl. ar putea proveni din rom. (cf. Romansky 124; Capidan, *Raporturile*, 217; după Vasmer, II, 325, din mgr. παούνι. Pentru fonetism, cf. *tăun.*

Der. *păună*, s. f. (femela păunului; nume de femeie); *păunar*, s. m. (paznic sau vînzător de păuni); *păunar* (var. *păunărie*), s. n. (curte cu păuni); *păunaș*, s. m. (pui de păun; tînăr voinic); *păuniță*, s. f. (femela păunului, nume de plantă, fată drăguță; libelulă, Libellula depressa); *păuni* (var. *împăuna*), vb. refl. (a se îngîmfa); *păunior*, s. m. (Banat, florinte, Fringilla chloris); *păunat*, adj. (cu penaj în ape). 6222

pașure (-ri), s. m. – Țăran, lucrător agricol.

Germ. *Bauer* (Candrea). În Banat, ca și der. *păurită*, s. f. (țărancă); *păurie*, s. f. (plugărie); *păuresc*, adj. (țărănesc). Cf. sb. *paor* „țăran". 6223

păuză (-ze), s. f. – Par, prăjină. – Var. (Olt.) *păuș*, (Mold.) *pazie.*

Sb. **pauz*, cf. *pauznica* „șipcă, leat", din *uz* „legătură", sl. *qza* „legătură". În Munt. și Olt. 6224

pavă (-ve), s. f. – Clin la subsuoara mînecii de la ie. – Var. *pahă.*

Pol. *pacha*, rut., rus. *paha* (Tiktin), cf. mag. *páhac* (Cihac, II, 520), mag. *pálha* (Candrea). 6225

pavăză (-veze), s. f. – 1. Scut. – 2. Protecție, apărare. – 3. Plantă (Stachys germanica). – Var. înv. *pavează.*

It. *pavese*, prin intermediul pol. *pawez(a)* (Cihac, II, 249; Miklosich, *Slaw. Elem.*, 34; *REW* 6311), ceh. *paveza* (Densusianu, *GS*, VI, 363). – Der. *pavăjaș* (var. *pavesar*), s. m. (soldat înarmat cu scut). 6226

paveă (-ele), s. f. – Piatră de pavaj.

Fr. *pavé.* – Der. *pava*, vb., din fr. *paver; pavaj*, s. n., din fr. *pavage; pavela* (var. *pavelui*), vb. (Mold., a pava, a pietrui), de la pl. *pavele; paviment*, s. n., din lat. *pavimentum* (sec. XIX), cf. *pămînt.* 6227

pavecerniță (-țe), s. f. – Slujbă ținută după vecernie.

Sl. *pavečerĭnica* (Miklosich, *Lexicon*, 550), cf. *vecernie.* 6228

păzi (-zesc, -it), vb. – 1. A străjui, a observa. – 2. A face de gardă. – 3. A proteja, a apăra. – Mr. *păzire*, megl. *păzos.*

Sl. *paziti* „a urmări atent" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 35; Miklosich, *Lexicon*, 551; Tiktin), cf. bg. *pazja* „a alimenta", slov. *paziti* „a avea grijă". – Der. *pază*, s. f. (gardă; supraveghere; protecție); *păzitor*, s. m. (paznic, gardian, străjă); *păzitură*, s. f. (Trans., aliment, mîncare), pentru semantismul căruia cf. bg.; *paznic*, s. m. (gardă, străjă). – Din rom. provine bg. *pazitor* (Miklosich, *Bulg.*, 130; Miklosich, *Fremdw.*, 117). 6229

pazvạn (–ni), s. m. – Gardă, străjă. – Var. *pazavan.*

Tc. *pazvand* (der. din per. *bazou bend* „brățară", propusă de Bogrea, Dacor., III, 734, pare greșită). – Der. *Pazvante* (var. *Pazvanoglu*), s. m. (pașa din Vidin răsculat contra sultanului turc în 1797; simbol de învechit și perimat), din tc. *Pazvant–Oglu* „fiu de ostaș de gardă"; *pazvangiu*, s. m. (soldat din trupele lui *Pazvant–Oglu;* tîlhar, hoț). 6230

pe, prep. – **1.** Peste, deasupra; *pe bolta alburie* (Eminescu); *cum șade? bolnav în pat? Nu, sănătos, pe pat* (Alecsandri). – **2.** La, în: *sărută fata pe frunte* (Sadoveanu); *pe gînduri cad* (Eminescu). – **3.** Peste (indică ideea de repetiție): *scrisori pe scrisori* (N. Costin). – **4.** Indică o relație bidimensională: *camera secretarului, mare de vreo trei metri pe patru* (Cocea). – **5.** Spre, înspre (sens local): *ușa se deschidea pe–afară* (Fundescu); *hai să ne'ntoarcem pe–acasă* (Alecsandri). – **6.** În (sens temporal): *pe o frumoasă zi de vară* (Odobescu). – **7.** Pînă (sens local și temporal): *o sticluță de spițerie plină pe sfert* (Bassarabescu). – **8.** Pînă la (indică anii neîmpliniți ai vîrstei): *una–i de 16 pe 17* (Alecsandri). – **9.** Circa, mai mult sau mai puțin (arată aproximația): *plecă de acasă pe la răsăritul soarelui* (Gane). – **10.** Cu, pe timpul (sens temporal): *pe toamnă* (Ghica). – **11.** Prin intermediul, cu ajutorul (sens modal): *au strîns oaste pe bani* (Urechiă); *găsește ușa sălii pe pipăite* (Caragiale). – **12.** Pentru (arată scopul): *eu n–am venit pre bătaie, ce pre pace* (Neculce): *zaharicale pe deseară* (Alecsandri); *jucau uneori pe cîte–o prăjitură* (Bassarabescu). – **13.** Contra, împotriva: *ați trimis cu pîră pre Urechiă* (Doc. Mold. 1617). – **14.** Fiecare (sens distributiv): *am un bucătar cu zece galbeni pe lună* (Alecsandri); *mînca pe zi cîte trei care de pîne* (Sbiera). – **15.** Formează acuzativul numelor de persoană: *aștept pe soră–mea* (Alecsandri). – **16.** Introduce adv. și locuțiunile adv. (sens expletiv): *cum ai ajuns pe aici?* (Ispirescu); *pe la noi, în provincie* (Alecsandri). – Var. (înv.) *pre*, (Mold.) *pi*, (Munt., vulgar) *pă*. – Mr., megl. *pri*, istr. *pre.*

Lat. *per* (Pușcariu 1293; Candrea–Dens., 1396), cf. alb. *për*, it. *per* (calabr. *pe*), fr. *par*, sp., port. *por*. În mod general, reproduce sensurile rom. ale lui *per* și *super;* în anumite sensuri, totuși, pare să reproducă ngr. κατά. Pentru acuzativul personal, cf. sp. *a* și Meyer–Lübke, *Rom. Gramm.*, III, 351 (explicația lui Gr. Nandriș, *Mélanges M. Roques*, Paris 1952, III, 1599–65, care se bazează pe sl. *na*, nu este convingătoare). Întrebuințarea acestui acuzativ nu este generală. Se evită folosirea lui *pe* cu s. articulat și fără atribut: *cunosc omul, cunosc pe om, cunosc pe omul bun*, dar niciodată *cunosc pe omul.* Paralelismul cu sp. nu e întîmplător. Sensul lui *pre* > *pe* folosit pentru a indica acuzativul este, ca și în sp., cel al lui *ad* lat., ca în multe dintre sensurile 5–11, din același înțeles se explică folosirea lui expletivă, cînd introduce un adv.

Comp. *presus*, adv. (pe deasupra; superior); *prejos*, adv. (dedesubt, inferior), ambele folosite doar la comparativ; *precum*, adv. (cum, așa cum). Cf. *peste.* 6231

peașnă (–ește), s. f. – Cîntec, imn religios. – Var. *pesnă.*

Sl. *pĕsnĭ* (Tiktin). 6232

peceție (–ii), s. f. – **1.** Ștampilă, sigiliu, timbru. – **2.** (Înv.) Hîrtie ștampilată. – Var. *pecete*, (Mold.) *peceată.*

Sl. *pečatĭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 35; Cihac, II, 250),. cf. sb. *pečat*, mag. *pecset.* Sec. XVI. – Der. *pecelnic*, s. m. (înv., păstrător al peceților statului, cancelar); *pecetar*, s. m. (înv., păstrător al peceților); *pecetlui*, vb. (a ștampila), din sl. *pečatĭlĕti; pecetluitură*, s. f. (hîrtie cu pecete); *pecetluit*, s. n. (hîrtie cu pecete), sec. XVII, înv.; *pecetnic*, s. n. (înv., ștampilă). 6233

pęcie (–ii), s. f. – Carne de fript.

Sl., dar lipsește etimonul exact, care depinde de sl. *pešti, petą, pečeši* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 35; Cihac, II, 250; Tiktin), cf. slov. *péči* „friptură". E dubletul lui *peci*, s. n. (înv., autorizație matrimonială), numită așa pentru că poartă sigiliul episcopal aplicat la fum, cf. *pecetie.* – Der. *pecenie* (var. *pecine, pecină*), s. f. (carne de fript), cf. bg. *pečeno* „friptură", sb., cr. *pečenije* „friptură", mag. *peczenye* „friptură". 6234

pęcingine (–ni), s. f. – Eczemă, boală de piele.

Lat. *pĕtīgĭnem*, formă populară a lui *impĕtīgo* (Pușcariu 1294; Candrea–Dens., 1364; *REW* 4306; Graur, *Rom.*, LIII, 201). – Der. *pecingina*, vb. (a contracta o pecingine); *pecinginos*, adj. (cu pecingine). 6235

peciŏică (–ci), s. f. – Cartof. – Var. *picio(i)că, picio(r)că, pic(h)eucă.*
Mag. *pityóka* (Tiktin). 6236

pecmęz (–zuri), s. n. – (Banat) Marmeladă. – Var. înv. *petmez.*
Tc., bg., sb. *pekmez, petmez* (Candrea; Scriban). 6237

pedeą (–ęle), s. f. – Lipie, turtă.
Tc. *pide* (Tiktin). Sec. XIX, înv. 6238

pedepsĭ (–sęsc, –ĭt), vb. – **1.** (Înv.) A instrui, a disciplina, a educa, a forma. – **2.** A condamna, a osîndi. – **3.** (Refl.) A se chinui, a se tortura, a suferi. – Mr. *pidipsescu, pidipsire,* megl. *pidipsés, pidipsiri* „a munci".
Mgr. παιδεύω, aorist ἐπαίδευα (Murnu 44; Sanfeld 19), cf. sb., cr. *pèdepsati* (sec. XIV, cf. Vasmer, *Gr.*, 113), bg. *pedepsvam* „a pedepsi". În evoluția semantică, Tiktin vedea un calc după sl. *nakazati* „a învăța" și „a pedepsi"; ipoteza este inutilă, fiindcă evoluția este normală, cf. *disciplinar* și v.fr. *chastiier* „a instrui".
Der. *pedeapsă* (megl. *pideapsă*), s. f. (osîndă; înv., educație, instrucție), cf. ngr. παίδευσις, sl. *pedepsija; pedepsie,* s. f. (Mold.) „epilepsie", probabil din sl. *pedepsija* (după Philippide, *Principii*, 107, prin încrucișarea cu *epilepsie*); *pedepsitor,* adj. (care pedepsește). 6239

pedęl (–li), s. m. – Aprod; portar.
Germ. *Pedell*, cf. sp. *bedel*, rus *pedelĭ*. 6240

pedęstru (–ră), adj. – **1.** Care merge pe jos. – **2.** (Trans. de S și V) Schilod, invalid. – Mr. *pedestru.*
Probabil direct din lat. *pĕdestrem* (Pușcariu 1295; Meyer, *Alb. St.*, IV, 95; Candrea). În general e considerat un împrumut tîrziu (Tiktin; *REW* 6346) pentru că l-a conservat pe *d* și pentru că nu a diftongat f., **pedeastră* (nu cunoaștem f. de la sensul 2). În ciuda acestor dificultăți, prezența în mr., sensul popular din Trans. și expresiile cum ar fi *cărare de om pedestru* (Doc. Munt. 1650), exclud ideea unui împrumut tîrziu, care ar fi trebuit să păstreze nuanța militară.
Der. *pedestri*, vb. (a cere să descalece; refl., a descăleca); *pedestraș*, s. m. (drumeț, persoană care merge pe jos; soldat de infanterie); *pedestrime* (infanterie). 6241

pehlivąn (–ni), s. m. – **1.** (Înv.) Acrobat, jongler, scamator. – **2.** Șiret, șmecher, șarlatan. – Mr. *pihlivan*, megl. *pilivan.*
Tc. *pehlivan*, din per. *pahlawān* (Roesler 602; Șeineanu, II, 288; Lokotsch 1607), cf. ngr. πεχλεβάνης, alb., sb. *pelivan*, bg. *pehlivanin.* – Der. *pehlivănie*, s. f. (șarlatanie) *pehlivănesc*, adj. (șmecheresc); *pehlivănește*, adv. (ca pehlivanii). 6242

pęjmă (–me), s. f. – Scăișori (Centaurea suaveolens). – Var. *peșmă.*
Mag. *pézsma*, din sl. *pĭžma* (Cihac, II, 250). 6243

peleąg (–gă), adj. – Chel, fără păr. – Var. *peleg.*
Origine necunoscută. Se folosește în Banat. Der. dintr-un sl. **plěchŭ* (Tiktin) este incertă, chiar și legătura cu *felegos* „zdrențăros" (Scriban). Cf. *pilug?* 6244

pęleș (–și), s. m. – **1.** (Înv.) Ciucure, franj. – **2.** (Olt.) Îndoitura de sus a pantalonilor prin care se trece brăcinarul.
Sb. *peleš* „moț" (Tiktin). – Der. *peleșel*, s. m. (ghiocel-bogat, Leucoium aestivum). 6245

pelicąn (–ni), s. m. – Pasăre mare acvatică (Pelecanus onocrotalus). – Var. înv. *pelecan.* Mr. *pilican*, „barză".
Mgr. πελεκάν (Tiktin). 6246

pelĭn (–ni), s. m. – **1.** Plantă cu frunze și flori amare (Artemisia absinthium). – **2.** (S. n.) Vin preparat în stil de vermut. – Mr. *pilonu*, megl. *pilin.*
Sl. *pelynŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 35; Cihac, II, 250; Conev 47), cf. bg., sb., slov., alb. *pelin*, pol. *piołyn*, rus. *polin*, ngr. πελίνος. – Der. *împelina*, vb. (a pune la macerat frunze de pelin în vin); *pelinat*, adj. (preparat în stil de vermut); *pelinariță*, s. f. (varietate de pelin, Artemisia vulgaris); *peliniță*, s. f. (varietate de pelin, Artemisia pontica). 6247

pelĭncă (–ci), s. f. – (Mold.) Scutec.
Sl. *pelenica, peleno* „față" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 35; Cihac, II, 250), cf. slov. *plênica*, rus. *pelenka*, mag. *pelenka.* 6248

pelteą (–ęle), s. f. – Jeleu de fructe. – Var. *beltea.* Mr. *pelte*, megl. *pelti.*
Tc. *pelte* (Șeineanu, II, 289; Lokotsch 1645; Ronzevalle 60), cf. ngr. πελτές. 6249

peltĭc (–că), adj. – Sîsîit, cepeleag. – Mr., megl. *peltec.*
Tc. *peltek* (Șeineanu, II, 288; Lokotsch 1646; Ronzevalle 60), cf. ngr. πελτέχης, bg. *peltek.* – Der. *pelticie*, s. f. (defectul omului peltic); *peltici*, vb. (a vorbi peltic); *pelticărie*, s. f. (vorbire peltică). 6250

pembę, adj. – Roz, trandafiriu.
Tc. *pembe*, din per. *pämbä* „bumbac" (Șei-

neanu, II, 289; Lokotsch 1617; Ronzevalle 60), cf. *pambriu* şi ngr. πεμπέ, sb. *pembe*. 6251

pęnchi (–i), s. m. – Piţigoi (Fringilla coelebs). – Var. *pinchi*.

Mag. *pinty* (Cihac, II, 521). 6252

peneąg (–guri), s. n. – (Mold.) Căpută de cizmă.

Sb. *panoga* „partea superioară a piciorului". Nu apare în dicţionare; îl foloseşte Pamfile. 6253

pęning (–gi), s. m. – Veche monedă divizionară de cupru, gros. – Var. *pfeni(n)g*.

Sl. *pěnęgŭ*, din germ. *Pfenning* (Tiktin), cf. sp. *penique*. Sec. XVII. 6254

pęnsie (–ii), s. f. – Ajutor bănesc, rentă.

Fr. *pension*, cf. rus. *pensija* (după ipoteza care nu e necesară a lui Sanzewitsch 207, rom. provine din rusă). – Der. *pensionar*, (var. *pensionat*), s. n. (colegiu), din fr. *pension*, dublet al lui *pensiune*, s. f. (casă de oaspeţi); *pensiona*, vb. din fr. *pensionner; pensionar*, s. m., din fr. *pensionnaire*. 6255

pęnsulă (–le), s. f. – Pămătuf, penel.

Germ. *Pinsel*. 6256

penticostąr (–re), s. n. – Carte de cult, care conţine slujbele din perioada dintre Paşti şi Rusalii. – Mr. *pendicustar*.

Mgr. πεντηκοστάριον (Murnu 45; cf. Vasmer, *Gr.*, 114), parţial prin sl. *penĭtikostarĭ*. 6257

pępene (–ni), s. m. – 1. Zemos (Cucumis melo). – 2. Harbuz, lubeniţă (Cucumis citrullus). – 3. (Mold. şi Trans., rar) Castravecior (Cucumis sativus). – Mr. *peapine, piponu*, megl. *pipon, pipoană*.

Lat. **pepīnem*, în loc de *pĕpŏnem* (Densusianu, *Hlr.*, 139; Puşcariu 1298; Candrea-Dens., 136; *REW* 6395), cf. it. *pepone*, fr. *pépin* „os", sp., port. *pepino*, alb. *pjepër* (Philippide, II, 774). Lipsa diftongării lui *o* nu a fost explicată. Der. rom. pornind de la ngr. πεπώνι, cf. bg. *pipun*, sb., slov. *pipon* şi dial. (Miklosich, *Fremdw.*, 118; Domaschke 138; Iordan, *Dift.*, 114) nu prezintă mai puţine dificultăţi.

Der. *pepenar*, s. m. (vînzător de pepeni); *pepenărie*, s. f. (bostănărie, harbuzărie); *pepenea*, s. f. (plantă, Spiraea ulmaria); *pepenel*, s.m. (papanaş; Olt., varietate de prune); *pepenos*, adj. (cărnos, îndesat). 6258

perceępe (–p, –pŭt), vb. – 1. A simţi. – 2. A încasa, a primi.

Lat. *percipere* (sec. XIX), dubletul neol. al lui *pricepe*. – Der. (din fr.) *perceptibil*, adj.; *imperceptibil*, adj.; *perceptibilitate*, s. f.; *imperceptibilitate; perceptiv*, adj.; *percepţiune*, s. f.; *percepţie* (oficiu pentru impozite); *perceptor*, s. m. 6259

percheziţie (–ii), s. f. – Cercetare, scotocire. – Var. *percheziţiune*.

Fr. *perquisition*. – Der. *percheziţiona*, vb. (a cerceta), din fr. 6260

perciųne (–ni), s. m. – 1. Favorit. – 2. Un fel de favoriţi tipici pentru anumiţi evrei. – Var. *perciun*. Mr. *percea* „cosiţă".

Tc. (per.) *perçem* (Loebel 75; Miklosich, *Et. Wb.*, 241a; Şeineanu, II, 289; Lokotsch 1629), cf. ngr. περτζές, alb. *percé*, bg. *percem*, sb., bg., cr., slov. *percin*. Der. din bg. (Conev 86) este improbabilă. – Der. *percică*, s. f. (smoc), cu schimb de suf.; *perciunat* (var. *perciunos*), adj. (cu perciune; evreu); *(îm)perciuna*, vb. (Mold., a îndoi un cui după ce a străpuns o scîndură pentru a-l fixa mai bine). 6261

perdąf (–furi), s. n. – 1. Lustru, luciul unei stofe. – 2. Radere în răspăr. – 3. Dojană, ocară. – Mr. *pirdahe*.

Tc. (per.) *perdah* (Roesler 601; Şeineanu, II, 289; Lokotsch 1637), cf. bg. *perdah*, sb. *perdaf*. – Der. *perdăfui*, vb. (a da luciu unei stofe; a certa, a dojeni). 6262

perdeą (–ęle), s. f. – 1. Obiect de dantelă, de pînză etc. care se atîmă la ferestre şi la uşi. – 2. Cortină. – 3. Brizbriz, draperie, văl. – 4. Tulburare a vederii sau a înţelegerii. – 5. Albeaţă, cataractă. – 6. (Înv.) Ton muzical. – 7. Gard viu. – Mr. *perdé, pirdé*, megl. *pérdi*.

Tc. (per.) *perde* (Loebel 75; Şeineanu, II, 290; Roesler 601; Lokotsch 1630; Ronzevalle 58), cf. ngr. μπερδές, alb., bg., sb. *perdé*, – Der. *perde(le)giu*, s. m. (înv., portar de palat), din tc. *perdeci; perdelui*, vb. (a învălui, a acoperi); *perdeluţă*, s. f. (perdea mică). 6263

peręche (–chi), s. f. – 1. Grup de două obiecte sau persoane. – 2. Tovarăş; soţ. – 3. Obiect alcătuit din două părţi identice şi simetrice. – 4. (Adj.) Par, multiplu de doi. – Var. *păreche*. Mr. *păreacl'e*, megl. *părecl'ă*.

Lat. *păricŭla* (Diez, I, 306; Puşcariu 1266; Candrea-Dens., 1332; *REW* 6240; cf. it. *parecchio*, prov. *parelh*, fr. *pareil*, sp. *parejo*, port. *parelho*. – Der. *nepereche*, adj. (impar); *împerechia*, vb. (a forma un cuplu; înv., a opune, a înfrunta; a uni, a combina); *împărechetură*, s. f. (înv., discordie, vrajbă); *desperechia*, vb. (a decupla, a lăsa fără pereche). 6264

peregrįn (–ni), s. m. – Pelerin; drumeţ.

Lat. *peregrinus* (sec. XIX). E dubletul lui *pelerin*, s. m., din fr. *pélerin*. – Der. *peregrina*, vb. (a călători în locuri depărtate, a face hagialîc); *peregrinaj*, s. n. (călătorie); *pelerinaj*, s. n. (hagialîc); *pelerină*, s. f., din fr. *pèlerine*. 6265

perçte (-ți), s. m. – Zid. – Var. *părete*. Istr. *parete*.

Lat. *părĕtem*, forma pop. în loc de *părĭĕtem* (Pușcariu 1268; Candrea-Dens., 1334; *REW* 6242), cf. it. *parete*, prov. *paret*, fr. *paroi*, sp. *pared*, port. *parede*. Pentru fonetism, cf. Rosetti, I, 51. – Der. *păretar(iu)*, s. n. (tapițerie, draperie); *supărete*, s. m. (Trans., balcon, terasă), în loc de *sub părete*. 6266

perçu (-uri), s. n. – Zid de susținere din piatră, fără ciment.

Fr. *perré*. – Der. *pereia*, vb. (a întări cu ziduri). 6267

perevîz (-ze), s. n. – Curea de pușcă sau de cartușieră.

Rus. *perevjaz* (Tiktin). Sec. XIX, înv. 6268

perfect (-tă), adj. – Desăvîrșit, fără defecte.

Lat. *perfectus* (sec. XIX). – Der. (din fr.) *perfecți(un)e*, s. f.; *perfecționa*, vb.; *perfectibil*, adj.; *imperfect*, adj.; *imperfecțiune*, s. f. 6269

pergament (-te), s. n. – Piele de scris; document scris pe piele.

Germ. *Pergament*. 6270

pergamută (-tă), s. f. – Varietete de pară. – Var. *bergamută, bergamota*.

Tc. *beg armud* „varietate de pară", probabil prin intermediul ngr. περγαμότο, cf. it. *bergamotto*, fr. *bergamote* (Șeineanu, II, 291). 6271

perghel (-luri), s. n. – 1. Cerc, circumferință. – 2. Arc, zidărie în formă de arc. – 3. (Înv.) Compas. – Megl. *pirghel*.

Tc. *pergel* < per. *perkār* (Șeineanu, II, 291; Lokotsch 1635), cf. ngr. περγέλι, alb., bg. *pergel*. – Der. *perghelui*, vb. (a trasa arcuri; a arcui, a da formă de boltă). 6272

perîcol (-le), s. n. – Primejdie. – Var. mr. *pericul*.

It. *pericolo*. – Der. *periculos*, adj., din it. *pericoloso*. 6273

pçrie (-ii), s. f. – 1. Unealtă de uz casnic formată dintr-un suport pe care sînt fixate fire de păr, de sîrmă etc. – 2. Probă de tipar scoasă de mînă cu ajutorul unei perii.

Sl. *perije* „penaj" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 35; Cihac, II, 251), cf. *perină*. – Der. *peria*, vb. (a curăța cu peria; Trans., a pieptăna; a linguși); *perier*, s. m. (vînzător, producător de perii); *periuță*, s. f. (perie mică; lingușitor); *perietură*, s. f. (faptul de a peria; lingușeală). 6274

perierghie (-ii), s. f. – Interes, curiozitate.

Mgr. περιέργεια (Tiktin; Gáldi 224). Sec. XVIII, înv. – Der. *periergos*, adj. (curios, investigator), din ngr. περίεργος. 6275

perifan (-nă), adj. – Ilustru, celebru.

Ngr. περιφανής (Tiktin). Sec. XVIII, înv. 6276

perigrafie (-ii), s. f. – Descriere. – Var. *perigrafi*.

Ngr. περιγραφή (Gáldi 225). Sec. XVIII, înv. 6277

perilipsis, s. f. – Rezumat, prescurtare.

Ngr. περίληψις (Tiktin; Gáldi 225). Sec. XVIII, înv. 6278

perinda (-dez, -at), vb. – 1. (Trans.) A parcurge, a străbate, a veni unul după altul. – 2. (Refl.) A se succeda, a alterna, a se înlănțui. – Var. *perînda*, (Trans.) *părînda*.

Origine îndoielnică. Se consideră ca der. al lui *pe rînd* „în serie, unul după altul". (Tiktin; Candrea; Scriban), dar această der. nu pare spontană în rom. (unde mai există de la *rînd* și der. verbal *rîndui*). Totuși ar putea fi un calc lingvistic al cărui model nu a fost semnalat. E cuvînt modern (sec. XIX). Der. din mag. *perrend* „ordinea unui proces" (Bogrea, *Dacor.*, IV, 840) nu pare mai simplă. 6279

periorisi (-sesc, -it), vb. – A limita, a circumscrie.

Ngr. περιορίζω (Gáldi 226). Sec. XVIII, înv. 6280

peristasis, s. f. – Circumstanță. – Var. *peristas*.

Ngr. περίστασις (Tiktin; Gáldi 226). Sec. XVIII, înv. 6281

periusie, s. f. – Bunuri, avere. – Var. *pereusie*.

Ngr. περιουσία (Tiktin). Sec. XVIII, înv. 6282

pçrje (-e), s. f. – Prună. – Var. *perjă*.

Mag. *parázs* „prună". Der. din *a praji* (Cihac, II, 252), din pol. *perz* „pufuletul plantelor" (Tiktin), din săs. *Pfirsich* „piersic" (Lacea, *Dacor.*, V, 400), din mag. *perzsa* „piersică" (Scriban) sau din *parje* (Byck-Graur 16) e mai puțin probabilă. În Mold. – Der. *perj*, s. m. (prun, Prunus domestica), formație regresivă; *perjar*, s. m. (producător de prune); *perjerie*, s. f. (livadă de perji). 6283

permite (-t, is), vb. – A îngădui.

Lat. *permittere* (sec. XIX). – Der. (din fr.)

permis, s. n.; *permisi(un)e*, s. f. *nepermis*, adj. (prohibit, interzis). 6284

pĕrnă (-ne), s. f. – **1.** Căpătîi, obiect pe care se pune capul la culcare. – **2.** Obiect de tapiserie (de sofa, de automobil etc.). – Var. *perină*.

Sl. *perina*, din *pero* „pană" (Cihac, II, 251; Conev 61), cf. *perie* şi sb. *perina*, bg. *pernica* (> mr. *perniţă*). – Der. *perniţă* (var. *perinuţă*), s. f. (pernă mică); *perinoc*, s. n. (piesă de lemn de la podul osiei carului, piesă pe care se sprijină broasca de la roata morii); *împerina*, vb. (a pune perne). 6285

perpeli (-lęsc, -ĭt), vb. – **1.** A pîrli, a prăji. – **2.** (Refl.) A se frige, a se încălzi (la soare). – **3.** (Refl.) A se nelinişti, a se consuma. – Var. *părpăli, pîrpăli, pîrpoli, pîrpori*.

Sb. *pripaliti* (Tiktin; Candrea), tratat drept creaţie expresivă, datorită terminaţiei sale în *–li*. – Der. *perpeleală*, s. f. (nelinişte); *perpelici*, s. m. (Olt., copil zburdalnic); *parpalec*, s. m. (poreclă dispreţuitoare dată grecilor), probabil combinaţie glumeaţă cu gr. πάλληξ, cf. *palicar*, calabr. *paḍḍecu* „ţăran grec, nătîng"; *perpelit*, adj. (bolnăvicios, gălbejit). Cf. *prepeleac*. 6286

pĕrpĕr (-ri), s. m. – **1.** Monedă bizantină, valorînd 18 aspri în sec. XV. – **2.** Contribuţie suplimentară la aşa numitul *gărdurărit*, reprezentînd 12 bani pentru butea de vin. – Var. (2) *părpăr*.

Mgr. ὑπέρπυρον, prin intermediul sb. *perper*, cf. sp. *parpalla, parpallota* (Corominas, III, 670). 6287

perpĕtă (-te), s. f. – (Trans.) Partea din faţă a fotei.

Origine necunoscută. Poate legat de sb. *peti* „a întinde, a lungi", în forma **prepeti;* pentru semantism, cf. *pestelcă* „şorţ" din sl. *prĕstilati* „a întinde". După Buescu, *R. Études roum.*, III, 166–7, din lat. *praepetem*, cuvînt din limba prezicătorilor care însemna „a zbura pe dinainte" şi pe care autorul îl glosează „care se poartă pe dinainte". 6288

perşęsc, (-ęască), adj. – Persan.

Din *Persia* < ngr. περσία. Sec. XVII, înv. E dubletul lui *persian*, adj. (înv., persan); *persiană*, s. f., din fr. *persienne; persan*, adj., din fr. *persan; persienesc*, adj. (înv., persan); *piersică*, v. aici. 6289

persoană (-ane), s. f. – Fiinţă umană, individ.

Fr. *personne*. – Der. *personaj* (var. *personagiu*), s. m., din fr. *personnage*, var. din it. *personaggio; personal*, adj. (de persoană, al persoanei; s. n. tren de persoane), din fr. *personnel; personalitate*, s. f.; *personifica*, vb.; *impersonal*, adj., toate din fr. 6290

pertractă (-tęz, -ăt), vb. – A trata, a dezbate, a discuta.

Lat. *pertractare* (sec. XIX). Mai ales în Trans. 6291

perucă (-ci), s. f. – Acoperămînt al capului confecţionat din păr, diferit coafat.

It. *perrucca, parrucca*, fr. *perruque*. – Der. *peruchier*, s. m. (fabricant de peruci). 6292

peruzeă (-ęle), s. f. – Turcoază.

Tc. (per.) *piruze* (Şeineanu, II, 292; Loebel, 76; Lokotsch 1638), cf. cuman. *peroxa* (Kuun 109), ngr. περουζές, alb. *perušana*, sb. *piruze*, rus. *birjuzá*. 6293

perv (-vă), adj. – (Mold.) De primă calitate, fin.

Rus. *pervyj* (Tiktin). Se spune numai despre făina fină. E dubletul lui *pîrv*, adj. (se spune despre oile cu lîna scurtă), din sl. *prĭvŭ* „primul". – Der. *pîrvac*, s. n. (stup nou), în Olt., din bg. *părvac* (Conev 74), slov. *prvec* (Tiktin). 6294

pervaneă (-ęle), s. f. – Specie de fluture de noapte.

Tc. *pervane* (Tiktin). Cihac, II, 252, citează forma *pervenea* şi o leagă de sb. *prvina* „din nou" în mod echivoc. 6295

pervăz (-zuri), s. n. – **1.** Ramă, cadru de uşă sau de fereastră. – **2.** Ramă de tablou. – **3.** Şliţ. – **4.** Braţ de ferăstrău. – Var. *privaz*. Mr. *pirvază*, megl. *pirvaz*.

Tc. (per.) *pervaz* (Roesler 601; Şeineanu, II, 292; Loebel 76; Lokotsch 1639), cf. ngr. περβάζι, alb., bg., sb. *pervaz*. 6296

peş, s. m. – În expresia *într-un peş*, înclinat, pieziş. – Mr. *peş*.

Tc. *peş* „partea din spate" (Candrea; Scriban). 6297

pescaj (-je), s. n. – Deplasament, calaj al unei nave.

It. *pescagione* (Candrea). 6298

pescăr (-ri) s. m. – **1.** Cel care pescuieşte. – **2.** Negustor de peşte. – **3.** Pescăruş (Larus). – Var. *păscar*. – Mr. *piscar*.

Din *peşte*, prin intermediul unei var. teoretice **pescu*, ca *pescos, pescui*, cu suf. de agent *–ar*. În general se admite că e reprezentantul direct al lat. *piscărius* (Puşcariu 1299; Candrea-Dens., 1368; *REW* 6527), cf. port. *peixeiro;* dar chiar şi aşa, fonetismul arată o apropiere de *peşte*. Influ-

enţa sl. *rybarĭ* „pescar" (Tiktin) nu constituie o ipoteză utilă. – Der. *pescărel* (var. *pescăraş*), s. m. (pescăruş); *pescăruş*, s. m. (alcion, martin, Alcedo ispida; păsări acvatice, Cinclus aquaticus, Sterna, Hydrochelidon nigra); *pescăreasă*, s. f. (vînzătoare de peşte, femeie care pescuieşte); *pescăresc*, adj. (de pescar, al pescarului); *perscăreşte*, adv. (ca pescarii); *pescărie*, s. f. (pescuit; loc de pescuit; magazin de peşte; Arg., curtare; Arg., codoşlîc, tăinuire); *pescări*, vb. (a face oficiul de pescar sau de vînzător de peşte; Arg., a curta); *pescărime*, s. f. (banc de peşte; mulţime de pescari) rar; *pescărit*, s. n. (pescuire; vînzare de peşti). – Cf. *peşte*. 6299

peşcheş, (-şuri), s. n. – 1. Plocon, dar, cadou. – 2. Tribut datorat sultanului în chip de dar. – Mr. *piskeşe*, megl. *pişcheş*.

Tc. (per.) *peşkeş* (Şeineanu, II, 292; Loebel 76; Roesler 601; Lokotsch 1663), cf. ngr. πεσκέσι, alb. *peškeš*, bg., sb. *pĭškeš*. 6300

peşchir (-re), s. n. – 1. Ştergar, şervet. – 2. (Olt.) Maramă. – 3. (Arg., înv.) Bancnotă de o sută de lei. – Mr. *pischire*.

Tc. *peşkir* < per. *pĭšgĭr* (Roesler 601; Şeineanu, II, 293; Lokotsch 1660; Ronzevalle 59), cf. ngr. πεσκίρι, alb., bg., sb. *peškir*. – Der. *peşchirgiu* (var. *peşchergiu*), s. m. (slujbaş la palat care prezenta domnului şervetul), din tc. *peşkirci*. 6301

peşin, adv. – 1. În numerar. – 2. Îndată, numaidecît. – Var. înv. *peşim*. Mr. *pişim*.

Tc. (per.) *peşin* „anticipat" (Şeineanu, II, 293; Lokotsch 1662; Ronzevalle 59), cf. ngr. πεσίν, iud.sp. *pĭšin* „numaidecît". – Der. *peşingea*, adv. (înv., în numerar), din tc. *peşinci*. 6302

pesmeţ (-ţi), s. m. – 1. Biscuit, pîine prăjită. 2. Pîine măcinată. – Var. *pezmet*. Mr. *piximete, puximade*.

Ngr. παξημάδι, prin intermediul mag. *peszmét* (Tiktin), tc. *peksimet* (Miklosich, *Et. Wb.*, 236; Meyer, *Türk. St.*, I, 58; Vasmer, *Gr.*, 114; *REW* 6319; Lokotsch, 1642), cf. vegl. *paksimada*, alb. *peksimath*, bg., sb., cr. *paksimat, peksimit*. E dubletul lui *paximat* (var. *peximed*), s. n. (înv., biscuit, pesmet), din mgr.; cf. *posmag*. – Der. *pesmeţar*, s. m. (fabricant de biscuiţi; ofiţer de intendenţă). 6303

peşte, prep. – 1. Pe deasupra. – 2. Pe, în. – 3. Dincolo de. – 4. Mai mult decît. – 5. Afară de, pe lîngă că. – 6. Contra. – 7. De-a curmezişul, prin. – 8. După, în termen de. – 9. În timpul. – Var. *preste, pestre, p(r)esp(r)e*, toate înv. Mr. *p(r)iste*, megl. *priste*.

Lat. *per super*, direct (Cipariu, *Analecte*, 11) sau prin intermediul comp. interior *p(r)e spre* (Tiktin). Probabil s-a confundat cu *per extra* (Pascu, I, 161; Densusianu, *GS*, VI, 363). 6304

peşte (-ti), s. m. – 1. Vertebrat acvatic inferior, de obicei cu solzi, care respiră prin branhii. 2. Carne de peşte 1. – 3. Semn de zodiac. – 4. Codoş, proxenet. – Mr. *peaşte, pescu*, megl. *pęşti*, istr. *peşt*.

Lat. *piscem* (Puşcariu 1300; Candrea-Dens., 1367; *REW* 6532), cf. alb. *pešk* (Philippide, II, 651), it. *pesce*, prov. *peis*, cat. *peix*, sp. *pez*, port. *peixe*. Atît mr. şi alb. cît şi der. indică prezenţa unui sing. **pescu*, a cărui absenţă ar face inexplicabile cea mai mare parte a der. care urmează; se poate admite că forma semnalată de noi ar fi avut numai o existenţă teoretică, ca **hăinuri* în *înhăinurat*.

Der. *păscoi*, s. m. (peştele mascul); *peştoaică*, s. f. (femela peştelui; şmecheră, întreţinută); *peştişoară*, s. f. (plantă acvatică, Salvinia natans); *pescos*, adj. (bogat în peşte), care ar putea reprezenta direct şi lat. *piscosus; pescui*, vb. (a prinde peşte); *pescuit*, s. n. (acţiunea de a pescui); *pescuitor*, adj. (care pescuieşte); *pescuţ*, s. m. (peştişor); *pescuină*, s. f. (Bucov., iaz, heleşteu), cu suf. din *vizuină* (după Tiktin, formaţie cultă, din lat. *piscina* încrucişat cu *a pescui*). – Cf. *pescar*. 6305

pestelcă (-ci), s. f. – Şorţ. – Var. înv. *prostelcă*.

Bg. *prĕstilka*, sb. *prostirka* (Cihac, II, 296; Tiktin; Conev 84), din sl. *prĕstilati, prostirati* „a întinde", cf. *prostire* şi ngr. προστέλκα. 6306

peşteră (-ri), s. f. – Cavernă, grotă. – Mr. *piştireauă*, megl. *peaştiră*.

Sl. (bg.) *peštera*, din sl. *pešt* „cuptor" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 35; Miklosich, *Lexicon*, 562). – Der. *peşterean*, adj. (care trăieşte în peşteră). 6307

peştiman (-ne), s. n. – 1. Basma. – 2. Catrinţă, şorţ. – Var. *peştimal, peştemal*. Mr. *pistimale*, megl. *piştimal*.

Tc. *peştimale, peştamel* < per. *puštmal* (Şeineanu, II, 295; Lokotsch 1674), cf. ngr. πεστεμέλι, alb. *pestëmal*, bg., sb. *pestimal*. 6308

pestreţ (-furi), s. n. – Preludiu în muzica orientală.

Tc. *peşrev* (Tiktin). Sec. XVIII, înv. 6309

pestriţ (-ţă), adj. – Pătat, bălţat, pistruiat.

Sl. *pĭstrŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 41; Cihac, II, 252; Conev 77), cf. *păstrăv, pistrui*. – Der.

pestricat, adj. (pestriț); *pestriciune* (var. *pestriție*), s. f. (înv., amestec de diferite culori); *(îm)pestrița*, vb. (a face pestriț; a amesteca, a face variat); *(îm)pestrițătură*, s. f. (bălțătură). 6310

pețec (–ce), s. n. – **1.** Bucată, fîșie de material, cîrpă, zdreanță. – **2.** Plasture, astupătură. – **3.** Slăbiciune, defect predominant. – Var. *petică, petic*. Mr. *peatic*, megl. *petic*.

Origine necunoscută. Pare cuvînt identic calabr. *pettica* „fîșie de piele", care este trimis la gr. πιττάκιον > lat. *pittacium* „bucată de piele", cf. *pitac*, it. *petecchia*, sp. *petequia* (Corominas, III, 713), ca și sp. *pedazo*, cat., prov. *pedaç*, fr. *pièce* (Pușcariu 1287; *REW* 6547); dar der. e dificilă (Philippide, *Principii*, 18), a vrut s-o explice pornind de la vb. *a peteci*, iar Byck-Graur 19 pornind de la pl.; dar, pe lîngă că nu par convingătoare, aceste explicații trec sub tăcere problema accentului. Alte explicații nu sînt nicicum suficiente: din gr. πίττα „bitumen", ca *pată* (Candrea, *Conv. lit.*, XXXVIII (1904), 874); dintr-un prerom. **paltika*, cf. alb. *petke* „mic" (Philippide, II, 726; K. Treimer, *Beiträge zur alb. Sprachgeschichte*, p. 350; Capidan, *Raporturile*, 545). Lat. **picticus?*

Der. *peticar* (var. *petecar*), s. m. (adunător de petice; telal; cizmar care pune petice); *peticărie* (var. *petecărie*), s. f. (mulțime de petice, de haine vechi); *petici* (var. *peteci*), vb. (a cîrpi; a rupe, a zdrențui); *peticos* (var. *petecos*), adj. (plin de petice); *(îm)petecat* (var. *(îm)peticat, (îm)petecit*), adj. (cîrpit, plin de petice); *peticuț*, s. n. (petic; Munt., covor fin); *peticări* (var. *petecări*), vb. (a petici). 6311

peți (–țesc, –ît), vb. – A cere mîna, a cere în căsătorie.

Lat. *petĕre* (Philippide, *Principii*, 44; Densusianu, *Hlr.*, 149; Pușcariu 1202; Candrea-Dens., 1370; *REW* 6444), prin intermediul unei var. populare **petîre*, cf. v.nap. *pezzire* „a cere de pomană", it. *pezzente* „cerșetor", sp., port. *pedir*. – Der. *pețit*, s. n. (cerere în căsătorie); *pețitor*, s. m. (pretendent; mijlocitor de căsătorii); *pețitoare*, s. f. (mijlocitoare de căsătorii); *pețitorie*, s. f. (pețit; îndeletnicirea de a peți). 6312

petiță (–le), s. f. – Fiecare dintre sforile carmacului.

Sb. *petlja* „laț" (Scriban). – Der. *petliță*, s. f. (distincție militară la gulerul uniformei), din rus. *petlica* „cheotoare" dim. al aceluiași cuvînt sl., cf. sb., bg. *petlica*, pol. *petlica*, mr. *petliță*, „nasture". 6313

petimbroașă (–se), s. f. – Plantă cruciformă, Senecio crucifolius.

Probabil din it. *pettimborsa* (Candrea), care nu e sigur. 6314

petiță (–țe), s. f. – Capsă la armele de foc.

Bg., sb. *petica* „călcîi" (Candrea). – Der. *peticer* (var. *petițar*), s. n. (locașul petiței). 6315

petrece (–c, –cut), vb. – **1.** A trece, a străbate. – **2.** A introduce, a face să treacă, a pătrunde. – **3.** A conduce, a însoți. – **4.** A vinde, a desface o marfă. – **5.** A-și duce viața, a trăi, a-și umple timpul. – **6.** A se menține, a dăinui. – **7.** A se distra, a se desfăta. – **8.** (Refl., înv.) A se sfîrși, a muri. – **9.** (Refl.) A se întîmpla, a avea loc. – Mr., megl. *pitrec*.

Lat. *pertraicĕre* (Tiktin; *REW* 8842) cu disimilarea primului *r*. – Der. *petrec*, s. n. (joc de copii, în care un grup încearcă să pătrundă într-un loc apărat de grupul advers), deverbal; *petrecanie*, s. f. (petrecere, sărbătorire; chef, ospăț; moarte); *petrecător*, s. m. (însoțitor, escortă), înv., *petrecare*, s. f. (înv., mod de trai, viață; *petrecătoare*, s. f. (cheotoare). 6316

pețeț (–ți), s. m. – Dascăl, cîntăreț.

Sl. *pĕvĭcĭ* (Tiktin). Sec. XVII, slavism cultural, ca și der. *peveți*, vb. (a cînta la biserică); *peveție*, s. f. (cîntare bisericească), toate înv. 6317

pezevenghi (–i), s. m. – Codoș, șarlatan, pungaș. – Var. *pezevenchiu*.

Tc. *pezevenk* > per. *pîsâhäng* „ghid" (Șeineanu, II, 295; Lokotsch 1658), cf. ngr. πεζεβένγης, alb., bg., sb. *pizavenk*. – Der. *pezevenghe*, s. f. (codoașă); *pezevenglîc* s. n. (proxenetism, șarlatanie). 6318

pi, interj. – Exprimă disprețul. – Var. *piu, ptiu*.

Creație expresivă. 6319

piastru (–ștri), s. m. – Monedă turcească. Valoarea lui inițială de 6 drahme a fost redusă la 5 și jumătate de Mahomed al II-lea, la 5 de Mustafa, la 4 și jumătate de Abdul Hamid și la 4 de Selim al III-lea; valorează 40 de parale sau 120 de aspri.

Ngr. πιάστρα. 6340

piatră (–ietre), s. f. – **1.** Fragment de rocă dură. – **2.** Calcul, litiază. – **3.** Grindină. – Mr., megl. *katră*.

Lat. *petra* (Pușcariu 1303; Candrea-Dens., 1371; *REW* 6445), cf. it. *pietra*, prov. *peira*, fr. *pierre*, sp. *piedra*, port. *pedra*. – Der. *pietrar* (var. *petrar*), s. m. (cioplitor în piatră; pește de rîu, Aspre zingel; pasăre, Saxicola oenanthe); *pietrean*, s. m. (locuitor al orașului Piatra-Neamț; pasăre,

Saxicola oenanthe); *pietrărie*, s. f. (carieră de piatră; meseria pietrarului; bijuterie cu pietre prețioase); *pietricele*, s. f. pl. (joc de copii), *pietriș* (var. *petriș*), s. n. (piatră măruntă, prund); *pietroi*, s. m. (piatră mare, stîncă); *pietros* (var. *petros*), adj. (cu piatră; dur, tare; rece, nemilos; varietate de cireșe); *pietroșel*, s. m. (cînepar, Cannabina linota; pești de rîu, Cyprinus alburnus, Umbra Krameri); *pietrui*, vb. (a pava); *pietruri*, s. f. pl. (produse chimice în general; unguent); *împietri*, vb. (a hotărnici; a uimi, a uluí); *împietroșa*, vb. (a întări). *Pietros* (mr. *kitros*) poate reprezenta direct lat. *petrōsus* (Pușcariu 1317; Candrea-Dens., 1372), cf. it. *pietroso*. 6341

piață (–ițe), s. f. – **1.** Scuar. – **2.** Tîrg. – Mr. *piață*.

It. *piazza*, parțial prin ngr. πιάτζα (Iordan, *Dift.*, 145), cf. sb., cr. *pijaca*, mag. *piac*, *REW* 6583. 6342

pic, interj. – Imită zgomotul produs de o picătură în cădere.

Creație expresivă, cf. *poc*, *pac*, *plici* și rădăcina romanică *picc–* (Koerting 7131; *REW* 6494. – Der. *pic*, s. n. (picătură, strop; puțin, cantitate mică), cf. mr. *k'ic*, megl. *chică*, alb. *pikë*, calabr. *picca; pica*, vb. (a picura; a face să picure; a cădea; a surveni; a veni pe neașteptate), cf. alb. *pikoń*, mr. *k'icu*, *k'icare*, megl. *pic*, *picari; picat*, adj. (pestriț, pătat); *picat*, s. m. (picurat; cădere); *picățea*, s. f. (bulină pe stofe; nostim, atrăgător); *picătoare*, s. f. (Trans., vas pentru untură care se pune sub grătar); *picătură*, s. f. (strop; gută), format din *pica* ca *sburătură* de la *sbura; picura*, vb. (a cădea strop cu strop; a asuda; a dormita), de la pl. *picuri*, ca *pica* de la sing. *pic; picur*, s. n. (picurare); *picură*, s. f. (burniță); *picurătoare* (var. *picătoare*), s. f. (rar, pipetă); *picuriș*, s. n. (picurat; loc unde se prelinge apa); *picuș*, s. n. (strop; vin, băutură; cîștig neașteptat, remunerare neașteptată a unui funcționar); *picui*, vb. (a picura); *picoti*, vb. (a dormita); *picoteală*, s. f. (toropeală); *întrumpic*, adv. (Trans., amănunțit); *întrumpica*, vb. refl. (a se înțelege), cf. D. Maniu, *Cah. S. Pușcariu*, I, 188–93. 6343

pîc, interj. – **1.** Imită zgomotul unui pocnet sau al unei rupturi. – **2.** Imită zgomotul produs de fumatul cu pipa.

Creație expresivă. – Der. *pîcă*, s. f. (Mold., pipă, lulea); *pîcîi*, vb. (a fuma din pipă). 6344

pică (–ci), s. f. – **1.** Vîrf de lance, la jocul de cărți. – **2.** Resentiment, ciudă, necaz. – Mr. *pică* „resentiment".

Fr. *pique*, sensul al doilea poate prin intermediul ngr. πίκα și numai indirect din it. *picca* (Cihac, II, 254; Meyer, *Neugr. St.*, IV, 71), ven. *pica*. – Der. *picador*, s. m. (la luptele cu tauri, asistent al toreadorului), din sp. prin intermediul fr.; *picant*, adj. (condimentat), din fr. *piquant; picher*, s. m. (vînător călare; cantonier), din fr. *piqueur; pichet*, s. n. (țesătură de bumbac), din fr. *piqué*, cf. rus *piket; pichet*, s. n. (joc de cărți; par, țăruș; clădire de grăniceri), din fr. *piquet*, it. *picchetto*, ultimul sens cu var. *bechet*, din tc., rus. *beket; picheta*, vb. (a marca prin picheți, a trasa), din fr. *piqueter; pichetaș*, s. m. (soldat de la un post de frontieră). 6345

pichire (–ri), s. f. – Bibilică (Numida meleagris). – Var. *piche*, *pichere*, *picură*.

Origine îndoielnică, dar sigur legată de ngr. πουκίλος „pestriț", cf. numele sp. Originea imitativă (Scriban) pare mai puțin probabilă. 6346

pichirisi (–sesc, –it), vb. refl. – A se simți jignit, a se supăra. – Var. *picarisi*.

Ngr. πικρίζω, aorist ἐπίκρισα (Graur, *BL*, IV, 108; Gáldi 227); în var. este evidentă încrucișarea cu fr. *se piquer*. 6347

pici (–i), s. m. – Avorton, stîrpitură.

Tc. *piç* „bastard" (Lokotsch 1653; T. Papahagi, *Etimologii*, București 1940). Relație cu rădăcina romanică **picc–* (Pușcariu 1304; Tiktin) pare incertă. 6348

piciор (–oare), s. n. – **1.** Membru inferior la om și fiecare dintre membrele care ajută la deplasare la celelalte viețuitoare, labă. – **2.** Gambă, but, coapsă. – **3.** Bază, sprijin. – **4.** Măsură de lungime. – **5.** Metru poetic. – **6.** Normă, stil. – **7.** Dîmb, delușor. – **8.** Coadă sau mîner de coasă. – **9.** (Olt.) Claie de 13 snopi. – Mr. (*ci*)*cior*, megl. *picior*, istr. *picioru*.

Lat. *petiolus* (Diez, II, 53; Pușcariu 1300; Candrea-Dens., 1371; *REW* 6324a), cf. sp. *pezuelo*. Cuvînt de uz general (*ALR*, I, 55). – Der. *picioroangă* (var. *piciorong*), s. f. (înv., cîrjă; cataligă, papainog; pasăre cu picioare lungi); *picioruș*, s. n. (picior mic; un anumit fel de a tricota; bețigaș de literă); *picioruțe*, s. f. (Banat, trepied); *împicioronga*, vb. refl. (a se pune pe picioare). 6349

pîclă (–le), s. f. – **1.** (Înv.) Mlaștină, băltoacă. – **2.** Zăpușeală, zăduf. – **3.** Ceață, negură.

Sl. *pĭklŭ*, „ceață, întunecime; iad" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 41; Cihac, II, 236; Conev 36), cf. bg. *păklŭ*, sb. *paklo*, rus., rut. *peklo*, mag. *pokol*. – Der. *pîclos*, adj. (cețos); *împîclit*, adj. (umezit, brumat); *pîclisit*, adj. (Mold., diabolic, infernal). 6350

picluĭ (–uĕsc, –ĭt), vb. – A cerne. – Var. *pitlui.*

Rut. *pytljuvaty* (Tiktin; Candrea), cf. pol. *pytlować*, ceh. *pytlovati.* – Der. *piclă*, adj. (fină), se zice despre făină. 6351

picnĭ (–nĕsc, –ĭt), vb. – 1. (Înv.) A fixa, a determina. – 2. A ajunge, a atinge, a ţinti.

Slov. *pikniti* „a înţepa", sb. *piknuti* „a puncta", din sl. *pikŭ* „vîrf" (Tiktin). 6352

picolo, s. m. – Ajutor de ospătar.

It. *piccolo* „mic". 6353

pictă (–tĕz, –ăt), vb. – A zugrăvi, a face o pictură.

Lat. **pictare* (sec. XIX), dubletul lui *păta.* – Der. *pictor*, s. m., din lat. *pictor* (sec. XIX); *pictură*, s. f., după it. *pittura; pictural*, adj., din fr. *pictural.* 6354

piculĭnă (–ne), s. f. – Flaut mic.

It. *piccolina* (Candrea), cf. pol. *pikkulina*, rus. *pikylíka.* 6355

piędică (–ci), s. f. – 1. Frînghie sau lanţ cu care se leagă picioarele dinainte ale cailor pentru a-i opri să fugă. – 2. Obstacol, stăvilar. – 3. Dificultate, nevoie. – 4. Oprire a cuiva cu piciorul. – 5. Panglică sau cordon cu care se leagă picioarele morţilor. – 6. Frînă. – 7. Siguranţă la armele de foc. – 8. Cureaua cizmarului. – 9. Frîna de la războiul de ţesut. – Var. *pedică, piedecă.* Mr. *k'adică*, megl. *pędică.*

Lat. *pĕdīca* (Puşcariu 1306; Candrea-Dens., 1176; *REW* 6347), cf. it. *piedica* (calabr. *pédica, pedacchia*), prov. *petge*, fr. *piège*, gal. *pega*, astur. *pielga*, alb. *pengë*, ngr. (πεδοῦκλα). – Der. *piedicuţă*, s. f. (talpa-ursului, Lycopodium clavatum). – Cf. *împiedica.* 6356

piędin (–ni), s. m. – Primele fire de urzeală neţesute. – Var. *piedin*, s. n., *chiedin.* Mr., megl. *piadin.*

Lat. **pĕdīnus*, de la *pĕdem* (Candrea, *Conv. lit.* XXXVIII, 881-5; Puşcariu 1307; Candrea-Dens., 1378; *REW* 6354), cf. it. *pedano, pedene, penero*, sicil., *pédinu.* Alb. *pedim* pare să provină din rom. (Jokl, *RF*, II, 246). 6357

pięle (–ęi), s. f. – 1. Ţesut care acoperă corpul animalelor; epidermă. – 2. Pieliţă; piele de animal jupuită şi prelucrată. – 3. Curea, iuft. – Var. (Mold.) *chele.* Mr. *chiale*, megl. *chialie.*

Lat. *pĕllem* (Puşcariu 1309; Candrea-Dens., 1379; *REW* 6377), cf. it., port. *pelle*, prov. *pel*, fr. *peau*, sp. *piel.* Cuvînt de uz general (*ALR*, I, 3). – Der. *pielar*, s. m. (meseriaş care prelucrează piei), *pielărie*, s. f. (mulţime de piei; atelierul, meseria de pielar); *pielcea* (var. *pielcică, pielcuţă*), s. f. (piele, mai ales de miel), cu suf. *–cea* (după Candrea-Dens., 1380 şi Iordan, *Dift.*, 59, din lat. **pĕllicĕlla*); *pieliţă*, s. f. (piele; membrană; ten); *pielos*, adj. (Trans., neted, aluneços); *pieli*, vb. (a jupui); *împieliţa*, vb. (a incarna); *împieliţat*, adj. (îndrăcit, neastîmpărat), în loc de *drac împieliţat.* 6358

pięmn (–nuri), s. n. – Făină de grîu care se amestecă cu mălai sau serveşte la prăjitul cărnii. – Var. *pielm, ch(i)elm, chiîm(ă).*

Lat. *pegma*, din gr. πῆγμα „consistenţă; materie coagulată", cf. sp. *pelmazo* (*REW* 6364; Corominas, III, 919). Legătura cu sl. *pišeno* „făină" (Cihac, II, 255), cu gr. πέλμα „talpă" (Tiktin) sau cu alb. *mjel* „făină" (Scriban) este îndoielnică. – Der. *împielma* (var. *închelma*), vb. (a amesteca făina de grîu cu cea de porumb; a îndesi, a face mai consistent); *chelmeci*, vb. refl. (Trans., a se îmbăta), tratament expresiv al aceluiaşi cuvînt. 6359

piępt (–turi), s. n. – 1. Torace. – 2. Sîn, mamelă, ţîţă. – 3. Coastă, pantă. – 4. Plastron, pieptar de cămaşă sau de bluză. – Mr. *chieptu*, megl., istr. *chiept.*

Lat. *pĕctus* (Puşcariu 1310; Candrea-Dens., 1382; *REW* 6335), cf. it. *petto*, fr. *pis*, sp. *pecho*, port. *peito.* Cu sensul 4 este m., pl. *piepţi* (cf. Caragaţă, *BF*, III, 35). Cuvînt de uz general (*ALR*, I, 39). – Der. *pieptar*, s. n. (vestă, ilic; platoşă; partea din faţă a cămăşii; curea latăcare se trece peste pieptul unui cal înhămat); *pieptăraş*, s. n. (ilicel; obiect de îmbrăcăminte pentru sugari); *pieptiş*, adv. (direct, faţă în faţă); *pieptos*, adj. (robust, puternic; arogant, înfumurat); *pieptoşa* (var. pieptoşi), vb. refl. (a se îngîmfa, a se făli). – Din rom. provin bg. *keptar* (Capidan, *Raporturile*, 205), rut. *kyptár* (Miklosich, *Wander*, 17; Candrea, *Elemente*, 402). 6360

pięptene (–ni), s. m. – Obiect de toaletă pentru păr, darac. – Mr., megl. *chiaptine*, istr. *coptir.*

Lat. *pĕctĭnem* (Puşcariu 1312; Candrea-Dens., 1383; *REW* 6328), cf. it. *pettine*, prov. *penche*, fr. *peigne*, sp. *peine*, port. *pente.* – Der. *pieptăna*, vb. (a da cu pieptenele prin păr; a dărăci; a curăţa, a cizela, a îngriji), care ar putea reprezenta lat. *pĕctĭnāre* (Puşcariu 1311; Candrea-Dens., 1384; *REW* 6329), cf. mr., megl. *chiaptin; pieptănariţă*, s. f. (creasta-cocoşului, Cynosurus cristatus); *pieptănătură*, s. f. (coafură, frizură), cf. lat.med. *pectinatura; pieptănaş*, s. m. (pieptene mic); *pieptenel*, s. m. (darac); *pieptănar*, s. m. (fabricant de piepteni); *cheptene*, s. m. (Arg., bou). 6361

pierde (-d, -dut), vb. – 1. A rămîne fără, a nu mai avea. – 2. A risipi, a irosi. – 3. A se rătăci. – 4. A distruge, a extermina. – 5. A duce la pierzanie. – 6. A fi înfrînt. – 7. A avorta. – 8. (Refl.) A fi năucit, cuprins de emoție. – Var. înv. *piarde.* Mr. *cherdu, chiardire,* megl., *perd, peardiri,* istr. *pierd.*

Lat. *pĕrdĕre* (Pușcariu 1314; Candrea-Dens., 1385; *REW* 6403), cf. it. *perdere,* prov., fr., cat. *perdre,* sp., port. *perder.* – Der. *pierzare* (var. *pierzanie*), s. f. (moarte năprasnică); *pierzător,* adj. (nimicitor); *răspiarde,* vb. (a duce la pieire), sec. XVII, înv.; *pierde-vară,* s. m. (vagabond, golan). 6362

pieri (-r, -ît), vb. – 1. A dispărea. – 2. A muri. – 3. A muri năprasnic, a sucomba. – Var. mold. *peri.* Mr. *cher, chirire,* megl. *per, periri.*

Lat. *pĕrīre* (Pușcariu 1313; Candrea-Dens., 814; *REW* 6415), cf. it. *perire,* prov., cat. *perir,* fr. *périr,* sp., port. *perecer.* Cuvînt de uz comun (*ALR,* II, 286–87). – Der. *piericiune* (var. *periciune*), s. f. (dispariție, moarte), pe care Candrea îl trimite, probabil fără motiv, la lat. *peritiōnem; pericios* (var. *piericios*), adj. (vătămător, stricător), pe care Tiktin îl consideră în mod echivoc ca format după lat. *pernīciōsus; pieire,* s. f. (pierdere, moarte), infinitiv fals în loc de *pierire,* cu pierderea lui *r* ca în *pieri* > *piei; pierit* (var. *perit*), adj. (dispărut, sfîrșit; palid); *pierit,* s. n. (sifilis); *pieritor,* adj. (mortal, caduc); *nepiertior,* adj. (imortal); *pieritură,* s. f. (căzătură, mortăciune; Trans., semănătură cu plante pipernicite, rare); *răspieri,* vb. (a dispărea), rar. 6363

piersic (-ci), s. m. – Specie de pom fructifer (Prunus persica). – Var. înv. *chiarsic, chiarsăc,* mold. *persic* (și der.). Mr., megl. *chiarsic.*

Lat. (*malus*) *pĕrsĭcus* (Diez, I, 314; Candrea-Dens. 1387. *REW* 6429), cf. it. *pesca,* calabr. *p(i)ersica,* prov. *persega,* fr. *pêche,* sp. *prisco* (varietate de piersică), port. *pecego,* basc. *mersika.* – Der. *piersică,* s. f. (fructul piersicului), cf. alb. *pieškë* (Philippide, II, 651); *piersiciu,* adj. (de culoarea piersicii). Rut. *persyk* provine din rom. (Candrea, *Elemente,* 406), ca și, probabil, rus. *persik* (părerea lui Sanzewitsch 207, cum că rom. ar proveni din rusă, nu e posibilă). 6364

piersică (-c, -ăt), vb. – A lovi, a bate tare. – Var. *pierseca.*

Lat. *persĕcāre,* „a extermina" (Bogrea, *Dacor.,* I, 249; *REW* 6425a; Rosetti, I, 170), Der. din *piersică* (Tiktin; Spitzer, *Dacor.,* III, 654; cf. Bogrea, *Dacor.,* IV, 841) nu e probabilă. 6365

pieșă (-se), s. f. – Bucată, parte.

Fr. *pièce.* 6366

pietăte, s. f. – Milă, evlavie, venerație, devotament.

Lat. *pietatem* (sec. XIX). – Der. *impietate,* s. f. (lipsă de pietate); *pios,* adj., din fr. *pieux; pietos,* adj., fără întrebuințare, cuvînt forțat la Odobescu după it. *pietoso.* 6367

piez (-zi), s. m. – 1. (Înv.) Picior. – 2. (În expresia *în piez*). În curmeziș, peste. – Var. *chezi, cheji.* Mr. *pezâ* „glumă".

Lat. *pĕdem* (Pușchilă, *Anuar de Geografie,* II, (1911), 159; Pușcariu, *Dacor.,* I, 415; Scriban, *Arhiva,* XXIX, 49; Drăganu, *Dacor.,* II, 611; Pușcariu, *Lr.,* 199), cf. *REW* 6439. Sensul de „picior", propriu tuturor der. romanice, există și în rom., cf. *va grăi omului cuvinte bune, și le va grăi cu hiclenșug, de-l va batjocori, adică va grăi peste piezi* (Îndreptarea Legii); unde *peste piezi* stă în locul expresiei actuale *peste picior,* cf. fr. *par-dessus la jambe* (Tiktin traduce rău acestă exprimare, cum că ar însemna „a vorbi cu dublu înțeles"). Pentru a înțelege evoluția semantică, trebuie să pornim de la ideea banală, că ziua cuiva ar fi bună sau rea după cum se iese din casă cu piciorul drept sau cu cel stîng înainte; de aici *în piezi* „după cum se iese bine sau rău, nesigur"; *în piezi buni* „cu piciorul drept, sub auspicii bune"; *în piezi răi* „fără noroc, în ceas rău". Var. *cheji,* s. m. pl. (Mold., dispoziție, chef, stare de spirit) este normală fonetic și semantic.

Der. *piezi*ș, adv. (în curmeziș); *împiezișat,* adj. (întretăiat, oblic); *piază,* s. f. (șansă, noroc, dispoziție, chef, gust), sing. refăcut după pl. *piezi; piezos,* adj. (nefericit, de rău augur; nenorocit, fără noroc). 6368

piftie (-ii), s. f. – Gelatina de carne, racituri. – Var. Banat *piftui.*

Ngr. πηχτή, din ngr. πηχτή „gelatină" (Cihac, II, 686), cf. tc. *pıhtı,* bg. *pihtija,* sb. *pitija.* După Lokotsch 1670) din per. *pühti* „gelatină" care pare să fie același cuvînt. 6369

pihotă (-te), s. f. – Infanterie. – Var. *piotă.*

Rus., ceh. *pechota,* pol. *piechota* (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 41; Cihac, II, 254; Conev 122). Probabil cuvînt identic cu *pifă,* s. f. (infanterie), der. *pifan,* s. m. (infanterist), cu schimbarea lui *h* > *f,* ca *vîrf, praf* etc. (după Iordan, *BF,* IV, 188, din *pif,* interj. care imită zgomotul de împușcătură). – Der. *pi(h)otaș,* s. m. (infanterist). 6370

pîine (-ni), s. f. – 1. Produs alimentar de panificație, pită. – 2. (Mold.) Grîne, cereale. – 3. (Înv.) Lan de grîu, holdă. – 4. Serviciu, slujbă, post. – Var. mold. *pîne.* Mr. *pîne,* megl. *poini,* istr. *pâre.*

Lat. *panem* (Puşcariu 1320; Candrea-Dens., 1388; *REW* 6198), cf. it. *pane*, prov., cat. *pa*, fr. *pain*, sp. *pan*, port. *pão*. – Der. *pîinar*, s. m. (brutar); *pîinărie*, s. f. (brutărie); *pî(i)nişoară*, s. f. (varietate de ciuperci, Russula integra). 6371

pîj (–juri), s. n. – Canea, robinet.
Rus. *pyžĭ* (Tiktin). În Mold. 6372

pil, interj. – Cuvînt cu care se îndeamnă cîinii de vînătoare.
Fr. *pille* < it. *piglia*. 6373

pil (–luri), s. n. – 1. Vargă, băţ. – 2. (Olt.) Bici, cravaşă.
Origine incertă. Ar putea fi vorba de un lat. **pillum*, cf. *pilla* > *piuă*, în loc de *pila* „stîlp" şi *pilum* „suliţă"; în acest caz ar fi însemnat la început „piuă". Nu e constatată o pronunţare palatalizată, care ar proba acest etimon; în plus, se mai consideră ca der. de la *pil*, cuvintele *pilos* (var. *chilos*), adj. (puternic, rezistent; încăpăţînat, îndărătnic) şi *pilug* (var. *chilug*, v. aici). 6374

pilă (–le), s. f. – 1. Raşpă. – 2. Protecţie, recomandare. – 3. (Banat) Joc de copii. – Mr. *pilă*.
Sl. *pila* „ferăstrău" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 35; Cihac, II, 255; Conev 66), cf. bg., sb., cr., ceh., rus. *pila*. – Der. *pili*, vb. (a fasona cu pila); *pilitură*, s. f. (pilit; ceea ce cade de la pilit). 6375

pilă (–le), s. f. – 1. Grămadă, teanc. – 2. Dispozitiv ce transformă energia chimică în energie electrică (pilă electrică).
Fr. *pile*. 6376

pilaf, (–furi), s. n. – Orez fiert cu unt, mîncare orientală. – Mr. *pilaf*, megl. *pileaf*.
Tc. *pilav* (Roesler 601; Şeineanu, II, 295; Lokotsch 1656; Ronzevalle 59), cf. ngr. πιλάφι, bg. *pilav*, it. *pilao*, fr. *pilaf*, *pilaw*. – Der. *pilafgiu*, s. m. (mîncător de pilaf; turc), din tc. *pilafc*6377

pilar, (–ri), s. m. – (Banat) Negustor ambulant de zarzavaturi şi alte mărfuri comestibile.
Sb. *piljar* (Candrea). – Der. *pilăriţă*, s. f. (precupeaţă). 6378

pîlc (–curi), s. n. – Trupă, gloată, mulţime. – Var. *polc*.
Sl. *plŭkŭ* „grămadă" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 36; Cihac, II, 239), din germ. *Volk* (Miklosich, *Fremdw.*, 118), cf. pol. *polek*, *pułk*, rus. *polk*. – Der. *pîlcui*, vb. refl. (înv., a se grupa, a se aşeza în ordine); *polcovnic*, s. m. (înv., colonel, comandant de regiment), din pol. *połkownik*, rus. *polkovnik*, mai ales în Mold. Din rom. provine ngr. πολκόβνικος (Meyer, *Neugr. St.*, II, 77). 6379

pîldă (–de), s. f. – 1. Parabolă, alegorie, fabulă. – 2. Proverb, zicătoare. – 3. Exemplu, model.
Mag. *példa* (Cihac, II, 520; Bogrea, *Dacor.*, III, 409), din germ. *Bild*. Sec. XVII. – Der. *pild(u)i*, vb. (a da ca exemplu; a certa, a dojeni; refl., a lua exemplu, a imita); *nepilduit*, adj. (fără exemplu); *pilduitor*, adj. (exemplar). 6380

pilî (–lęsc, –ît), vb. – 1. A bea, a trage la măsea. – 2. (Refl.) A se chercheli, a se afuma. – Var. *chili*.
Ţig. *pi–*, part. *pilo* „a bea" (Vasiliu, *GS*, VII, 122; Graur 180; Juilland 171). – Der. *pileală*, s. f. (băutură, beţie); *pilangiu*, s. m. (beţiv); *chilaci*, s. m. (Mold., beţiv), cf. ţig. sp. *pilé* „beţiv" (Besses 130). 6381

pîlnie (–ii), s. f. – 1. Leică. – 2. Pavilion al instrumentelor muzicale de suflat.
Sl. *plŭniti* „a umple" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 36; Cihac, II, 241; Tiktin), cf. bg. *pălno* „plin", *pălnenie* „umflare". 6382

piloţ (–ţi), s. m. – Stîlp, pilon.
Fr. *pilotis*. Omonim al lui *pilot*, s. m. cîrmaci, din fr. *pilote*. 6383

piloţă (–te), s. f. (Mold.) Plapumă de puf. – Var. *chilotă*.
Ngr. χοῖλον „gol", χοιλότης, χοίλωμα „cavitate", fiindcă plapuma este exagerat de groasă şi de moale. Legătură cu germ. *Pfühl* „pernă" (Cihac, II, 255; Scriban) şi cu ngr. πλωτός „de fetru" (Tiktin) este nesigură. 6384

pîlpîi (–i, –ît), vb. – A arde cu flacără.
Creaţie expresivă (Iordan, *BF*, II, 176), cf. *fîlfîi*, *gîlgîi*, *dîrdîi*, *bîlbîi* etc. – Der. *pîlpîială* (var. *pîlpîitură*), s. f. (acţiunea de a arde). Cf. *plăpînd*. 6385

pîlş (–şi), s. m. – Hîrciog (Myoxus avellanarius). – Var. *pîs*, *pîluci*.
Sl. *plŭchŭ* (Tiktin; Byck-Graur 27). 6386

pin (–ni), s. m. – Arbore (Pinus silvestris). – Mr. *chin*, megl. *pin*.
Lat. *pīnus* (Puşcariu 1318; Candrea-Dens., 1389; *REW* 6519), cf. it., sp. *pino*, prov., cat., *pi*, fr. *pin*, port. *pinho*. – Der. *pinos*, adj. (de pin). 6387

pînă, prep. – 1. Exprimă ideea de limită în timp sau în spaţiu. – 2. (Conj.) Cîtă vreme, atîta timp cît. – Var. *pănă*. Mr. *pînc(ă)*, megl. *pănă*, *pon*, istr. *pire*, *pir*.
Probabil din lat. *paene(ad)*, cf. Cipariu, *Gram.*, 39; Puşcariu 1319; Tiktin; *REW* 6669, dar der. nu este clară. Etimonul lat. **pro ad* (Creţu 355) este improbabil. Se foloseşte împreună cu alte prep. (*pînă la, pînă spre, pînă în* etc.), cînd nu este înaintea unui adv. Cu rol de conj. se foloseşte şi

B.C.U. „M. EMINESCU" IAȘI

în combinație *pînă ce, pînă cînd, pînă unde*. Cf. Moser 439. 6388

pîncă (–ci), s. f. – (Arg.) Bani, parale.

Germ. *Pinke* „cutia de bani la jocurile de cărți" (Vasiliu, *GS*, VII, 122). 6389

pîndi (–dęsc, –ît), vb. – A urmări, a spiona, a iscodi.

Sl. *pǫditi* „a împinge, a îmboldi" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 41; Miklosich, *Lexicon*, 764; Cihac, II, 255; Byhan 326). – Der. *pîndă*, s. f. (urmărire), deverbal; *pîndaci* (var. *pîndeț, pînditor*), adj. (urmăritor); *pîndar* (var. *pîndaș*), s. m. (urmăritor; paznic, supraveghetor) din sl. *pǫdarĭ*, cf. mr., megl. *păndar*, bg. *pădar, pudar*, sb. *pëndar; pîndărit*, s. n. (slujba și salariul pîndarului); *pîndiș*, s. n. (pîndă). 6390

pingăli (–lęsc, –ît), vb. – (Trans.) A picta, a zugrăvi, a mîzgăli.

Mag. *pingálni* (Candrea). 6391

pîngări (–ręsc, –ît), vb. – A profana, a murdări. – Mr. *pîngînescu, pîngînire*, megl. (*spugănęs, spugăniri*).

Din *păgîn*, „necredincios", prin intermediul unei forme **păngîn*, cu *n* propagat (Philippide, *Principii*, 44; Philippide, II, 649; Meyer, *Alb., St.*, IV, 80; Tiktin; *REW* 761; Iordan, *Dift.*, 65; Densusianu, *GS*, II, 20), cf. sl. (*u*)*puganiti* „a profana", de la *poganŭ* „păgîn". Der. din sl. sau din alb. *pëgërë* (Pușcariu 1244) nu pare convingătoare. – Der. *pînganie*, s. f. (Olt., cîine, răutăcios, infam); *pîngară*, s. f. (sacrilegiu, infamie; răutăcios, necredincios); *pîngăriciune*, s. f. (înv., profanare); *pîngăritor*, adj. (profanator). 6392

pingea (–ęle), s. f. – Talpă de încălțăminte.

Tc. (per.) *pence* (Șeineanu, II, 295; Loebel 76; Lokotsch 1620), cf. alb. *pandzë* (Meyer 318), bg. *penče*, sb., cr. *pendže* (Cihac, II, 250). – Der. *pingeli*, vb. (a bate pingele; a înșela, a escroca; a trage pe sfoară) pentru sensul al doilea cf. *papugiu, potlogar, potcovi; pingelui*, vb. (a pune pingele), rar; *pingeluială*, s. f. (dresul pingelelor). 6393

pîntă (–te), s. f. – Măsură de capacitate de circa un litru.

Mag. *pint*, pol., slov. *pinta* (Cihac, II, 255), din germ. *Pinte*. Rar, în Trans. 6394

pîță (–țe), s. f. – Rozător de cîmp (Alactaga saliens). – Var. *chințâ*.

Origine îndoielnică. În Munt. Trebuie să fie cuvînt expresiv, bazat pe *chiț* „interjecție emisă de șoarece", cu infix nazal; sau mai sigur, pornind de la **piț–* „mic", cf. *piță, pănțăruș*. 6395

pințăl (–le), s. n. – (Trans.) Briceag.

Origine nesigură; din mag. *pengeél*, după Candrea. 6396

pîntece (–e), s. f. – Abdomen, burtă. – Var. *pîntec, pîntic(e)*. Mr. *pîntic(ă)*, *pîntițe*, megl. *pǫntiți*.

Lat. *pantĭcem* (Diez, I, 302; Pușcariu 1321; Candrea-Dens., 1392; REW 6207), cf. it *pancia*, (calabr. *pántici*), prov. *pansa*, fr. *panse*, cat. *panxa*, sp. *panza*, port. *pança*, alb. *plëndes* (Philippide, II, 650). Uz general, rar în Munt. (*ALR*, I, 42). – Der. *pîntecare* (var. *pîntecăr(a)ie*, s. f. (diaree); *pîntecos* (mr. *pînticos*), adj. (cu burtă mare), poate direct din lat. *pantĭcōsus* (Pușcariu 1322; Candrea-Dens., 1393). Cf. *spinteca*. 6397

pînten (–ni), s. m. – **1.** Obiect de metal la cizmele călăreților. – **2.** Formațiune cornoasă la piciorul cocoșului. – **3.** Dig, zăgaz, contrafort. – **4.** (Trans.) Năframă pe care mireasa o dăruiește mirelui la nunțile populare. – Var. *pintene*, Mold. *pintin*.

Sl. *pętino* „călcîi" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 41; Cihac, I, 223; Byhan 325), cf. pol. *pięta*, „călcîi", lituan *pentinnas* „pinten". – Der. *pintenaș*, s. m. (nemțișor, Delphinium consolida); *pintenat* (var. *împintenat*), adj. (prevăzut cu pinteni); *împintena*, vb. (a da pinteni, a îmboldi); *pintenel*, s. m. (nemțișor, plantă; Trans., văl de mireasă). Din rom. provine sb. *pintjena* (*Dacor.*, X, 34). 6398

pintenog (–oagă), adj. – (Despre cai) Cu pete (albe) în jurul gleznei.

Sl. *pętonogŭ* (Cihac, II, 228; Tiktin; Conev 83), din sl. *pęto* „piedică" și *noga* „picior", cf. sb., cr. *putonoga*. – Der. *pintenog*, s. m. (cal cu pete pe glezne; fam. ofițer); *pintenoagă*, s. f. (oaie cu pete albe pe picioare; șofrănaș, Carthamus lanatus). 6399

pînză (–ze), s. f. – **1.** Țesătură. – **2.** Țesătură cu care se acoperă fața morților. – **3.** Giulgiu. – **4.** Țesătură de păianjen. – **5.** Velă (la nave). – **6.** (Mold.) Plasă de pescuit. – **7.** Albeață pe ochi. – **8.** Strat, rînd, văl. – **9.** Extindere, suprafață. – **10.** Tablou, pictură. – **11.** Lamă de ferăstrău. – **12.** Lamă de topor. – Mr. *pîndză*, megl. *pǫndză*, istr. *pănzę*.

Lat. **pandea* „țesătură", probabil rezultat din încrucișarea lui *pannus* cu *brandeum*, cf. *brînză, brîu*. Etimonul este admis în general, dar explicația lui diferă de la autor la autor: der. din *pandĕre* „a întinde" (Pușcariu 1373; Tiktin; *REW* 6190; Densusianu, *GS*, II, 320); sau în loc de **pannea* < *pannus* (Skok, *Arhiv za arbanašku Starinu*, I, 15, cf. Rosetti, I, 161). Der. din tracul

penza (Pascu, I, 191) legată de gr. πήνη este dubioasă, ca şi legătura cu gr. πενίζομαι „a ţese".

Der. *pînzar*, s. m. (fabricant sau vînzător de pînză); *pînzărie*, s. f. (atelier, prăvălie); *pînzătură*, s. f. (ţesătură, pînză; fular; lenjerie, rufărie); *pînzea*, s. f. (bucată de pînză fixată la gherghef); *pînzet*, s. n. (rufărie, albituri) se foloseşte mai ales la pl., *pînzeturi; pînziş*, s. n. (înveliş, strat); *pînzui*, vb. (a înfăşura un mort în giulgiu; a ascuţi securea; a echipa o ambarcaţie); *împînzi*, vb. (a întinde, a răspîndi, a desfăşura; a acoperi, a ocupa, a invada). 6400

pipă (–pe), s. f. – Lulea.

Mag., pol., ceh. *pipa* (Miklosich, *Fremdw.*, 116; Cihac, II, 256; *REW* 6522a; Gáldi, *Dict.*, 151). – Der. *pipa*, vb. (a fuma pipă); *pipător*, s. m. (Trans., fumător). 6401

pipăi (–i, –iţi), vb. – 1. A atinge, a palpa. – 2. A dibui, a căuta pe dibuite. – 3. A tatona, a explora. – 4. A mîngîia o persoană. – 5. (Refl., înv.) A se atinge. – Var. (pers. I) *pipăesc*.

Sl. *pipati* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 35; Cihac, II, 256; Conev 94), cf. bg. *pipam*, sb. *pipati*. Uz general (*ALR*, I, 91). – Der. *pipăială*, s. f. (acţiunea de a pipăi; sondare, tatonare); *pipăit*, s. n. (pipăire); *pipătură*, s. f. (acţiunea de a pipăi); *pipăibil*, adj. (palpabil), format după fr. *palpable; achipui*, vb. (Mold., a căuta pe dibuite). 6402

pipĕr (–ri), s. m. – Plantă tropicală cu fructele folosite drept condiment (Piper nigrum). – Mr., megl. *piper*.

Sl. *piperĭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 37; Miklosich, *Fremdw.*, 121; *REW* 6521; cf. Vasmer, *Gr.*, 116), cf. sl. *piprŭ*, bg. *piper*, ngr. πιπέρι. – Der. *piparcă* (mr. *pipercă*), din mag. *piperka* (după Tiktin, Candrea şi Gáldi, *Dict.*, 151, din mag. *páprika*); *pipăruş* (var. *piperuş*), s. m. (Mold., ardei; piperul-lupului, Asarum europaeum; dans tradiţional); *pipera* (var. *pipăra*), vb. (a pune piper); *piperat*, adj. (cu piper; picant, excitant; foarte scump, exorbitant); *pipernită*, s. f. (piperul-lupului; cimbru, Satureia hortensis; vas pentru piper măcinat), din pol. *pipernicza* (Cihac, II, 256), bg. *pipernica* (Conev 64) sau din *piper* cu suf. *–niţă*. Din rom. provine ngr. πιπερᾶτος (asezonat cu piper). 6403

pipiriç (–ci), s. m. – Corcitură, stîrpitură. – Var. *pipiriu, piperig*.

Creaţie expresivă, cf. *cicili, giugiuli*, rut. *pidpirka* „stîrpitură" (după Candrea, rut. este etimonul rom.) ngr. πισπρίγκος „stîrpitură", sp. *pipirigallo, pipiripao, pipiritaña* etc. În Bucov. Este cuvînt identic cu *pipirig* (var. *ţipirig*), s. m. (stuf, Juncus effusus, Scirpus lacustris; rogoz, Heleocharis palustris; plantă ecvisetacee, Equisetum hiemale), pe care Cihac, II, 242 şi Tiktin le trimit la *papură*, cu mică probabilitate, şi la *pirpiriu*, adj. (plăpînd, slăbănog), cu *r* infix, a cărui corespondenţă cu tc. *pirpiri* „grosolan" (Loewe 69; Tiktin; Candrea) trebuie să fie întîmplătoare.

Der. *pipirigu*ţ, s. m. (rogoz); *pipirigu*ţă, s. f. (păiuş, Aira cespitosa); *pipigioi*, s. m. (Trans., măzăriche sălbatică, Orobus vernus); *pipernici*, vb. refl. (a se zgîrci, a se contracta; a se atrofia, a slăbi), în al cărui prim sens pare să fi intervenit o încrucişare cu *piper*, condiment (de la *pir*, plantă, după Tiktin; de la *piper* după Scriban); *pipernicie*, s. f. (zgîrceală, atrofie); *pirnici*, vb. (a slăbi); *pirnicelă*, s. f. (aspect pipernicit); *pierci* (var. *chirci, închirci*), vb. (a se opri din creştere), cf. *sgîrci, sbîrci*. Pentru familia lui *pirpiriu*, cf. *fîrfîriu, fîrfîric*. 6404

pipiţ (–te), s. n. – Ţesătură cu pătrăţele sau romburi în două culori diferite care alternează între ele. – Var. *pipită, pepit(ă)*.

Germ. *Pepita(stoff)* (Candrea). 6405

pipotă (–te), s. f. – Stomac de pasăre, rînză. – Var. *chipotă*, Trans. *picotă*.

Ngr. *ἐφήπατα, din gr. ἧπαρ, ἥπατος „ficat", ca ngr. ἔφιππος din gr. ἵππος, sau ngr. ἐφόπλωμα din gr. ὅπλωμα. Ca în ultimul caz (ἐφόπλωμα > πόπλωμα), *ἐφήπατα ar fi trecut la *πήπατα, prin asimilare. Rezultatul normal, **pipătă* s-a modificat datorită influenţei consoanei, ca sl. *domaliti* > *domoli*, sl. *mamiti* > *momi*. Alte explicaţii nu par suficiente: din ceh. *pipati* „a privi" (Cihac, II, 256), cf. rut. *pipotî* „cobe, ţîfnă" (Scriban); din gr. ἧπαρ încrucişat cu *ficatum* (Schuchardt, *ZRPh.*, XXVIII, 435; *REW* 4108); în legătură cu sl. *pǫpukŭ* „buric" (Tiktin). 6406

pir, s. m. – Plantă (Agropyrum repens).

Sl. *pyro* „alac" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 41; Cihac, II, 257; Conev 47), cf. sb., cr. *pir* „secară". 6407

pîr, interj. – Imită trosnetul, zgomotul unei lovituri, pocnitura unui lemn uscat etc.

Creaţie expresivă, cf. *hîr, mîr, bîr, cîr, pîrţ*. – Der. *pîrîi*, vb. (a pocni, a trosni, a arde cu scînteî); *pîrîit*, s. n. (pocnet, trosnet); *pîrîitoare*, s. f. (morişcă; specie de lăcustă, Psophus stridulus), cf. *cîrîitoare; pîrîitură*, s. f. (trosnet); *pîrîi*, vb. (a trosni, a pocni). 6408

piramidă (–de), s. f. – Monument funerar pentru faraoni.

Mgr. πυραμίς (sec. XVIII, cf. Gáldi 227) şi apoi din fr. *pyramide*. – Der. *piramidal*, adj. din fr. 6409

pirándă (–de), s. f. – Amantă, combină. – Var. *chirandă*.

Ţig. *piranó, pirandó, pirani* (Tiktin; Graur 182; Juilland 171), din *pirav–* „a se împreuna", cf. ţig. sp. *pirandó* „adulter" (Besses 132). Der. din ngr. χυρά μου „doamna mea" (Pascu, *Etimologii*, 49) sau din gr. χείρανθος (Bogrea, *Dacor.*, IV, 179; Tagliavini, *Arch. Rom.*, XII, 226; Gáldi 102) nu e posibilă. 6410

pîrcălab (–bi), s. m. – 1. În Mold., boier, administrator al unei cetăţi sau al unei fortăreţe, căpitan şi guvernator al unei provincii, atestat de la 1448. – 2. În Munt. şi Trans., strîngător de biruri.

Germ. *Burggraf* (< *burcgrâve*), prin intermediul mag. *porkoláb* (Miklosich, *Fremdw.*, 119; Cihac, II, 520; Gáldi, *Dict.*, 95). – Der. *pîrcălăbească* (var. *pîrcălăboaie, pîrcălăbiţă*), s. f. (soţia pîrcălabului); *pîrcălăbie*, s. f. (funcţia de pîrcălab; instituţia condusă de pîrcălab); *pîrcălăbesc*, adj. (de pîrcălab). 6411

pîrci (–i), s. m. – Ţap. – Mr. *pîrci*, megl. *părci*. Sb. *prč*, cr. *pèrč*, cf. ceh. *prk*, bg. *părč*, alb. *përç* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 40; Cihac, II, 245). – Der. *pîrci*, vb. refl. (a se împerechea ţapul cu capra), din sb. *prcati*, cr. *pèrcati se; pîrcit*, s. n. (împerecherea caprelor); *pîrcelivă*, adj. f. (oaie cu bot mare); *pîrciui*, vb. (a tunde oile); *pîrciuială* (var. *pîrciuitură*), s. f. (Olt. tunsoare); *pîrcioaică* (ţuică inferioară), probabil din cauza mirosului său urît; *pîrţag*, s. n. (capriciu, toană; supărare), probabil după *arţag*, cf. ceh. *prchnouti* „a turba", pol. *pierzchanie* „furie" (Cihac, II, 355), it. *capriccio* < *capra*, sp. *estar como una cabra* „a fi ca o capră" (relaţia cu *pîrţ*, indicată de Scriban, este întîmplătoare). 6412

pîrdălnic (–că), adj. – 1. Blestemat, îndrăcit. – 2. (S. m.) Diavol. – Var. *purdalnic*.

Sl. *prodalĭnikŭ* „vînzător", dar probabil cu sensul existent deja în sl. de „trădător", cf. sb. *prodati* „a vinde" şi „a trăda". Relaţia cu *a pierde* (Philippide, *Principii*, 147, cu pol. *pierdel* „pîrţ" (Cihac, II, 246) sau cu *pradă* „jaf" (Tiktin; Candrea) nu e sigură. 6413

pirg (–guri), s. n. – Turn, fortăreaţă.

Ngr. πύργος (Gáldi, 228). Sec. XVIII, înv., împrumut cult. 6414

pîrgă (–gi), s. f. – 1. Trufanda, produs timpuriu. – 2. Bir, dare în fructe.

Sl. *prŭga* „grîu timpuriu" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 41; Cihac, II, 285; Conev 72), din *pružiti* „a coace, a prăji"; cf. *prăji*. – Der. *pîrgav*, adj. (Trans., abia copt); *pîrg*, s. n. (timpul coacerii fructelor); *pîrgui*, vb. refl. (a începe să se coacă); *pîrguială*, s. f. (începutul coacerii). 6415

pîrgar (–ri), s. m. – În vechea organizare municipală, consilier; vătăşel. – Var. *bulgar*.

Germ. *Bürger* (< *burgâri*), prin intermediul mag. *polgár* (Borcea 201). Sec. XV, înv. 6416

pîrghie (–ii), s. f. – Bară rigidă cu care se ridică greutăţi.

Lat. *pergŭla* „ieşire", care mai înseamnă şi „grindă mică", cf. Du Cange (Pascu, I, 142; Scriban). Explicaţia care porneşte de la rom. *prăjină* (Tiktin) este nesigură. 6417

pîrî (–răsc, –îţ), vb. – A denunţa, a acuza, a inculpa.

Sl. *prěti, prją, prŭsi* „a se certa" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 41; Cihac, II, 244), cf. sb., cr. *preti* „a acuza", mag. *per* „ceartă"; trebuie să se pornească de la un sl. **pĭrěti*, cf. *tîrî*. – Der. *pîră*, s. f. (acuzaţie, inculpare; delaţiune, denunţ); *pîrîş*, s. m. (înv., acuzator, turnător, denunţător), cf. mag. *peres* (Gáldi, *Dict.*, 181); *pîrît*, s. m. (acuzat); *pîrîtor*, s. m. (turnător). 6418

pîrîu (–îuri), s. n. – Mică apă curgătoare. – Var. Mold. *pîrău, –aie*, Bucov. *părău, –aie, –ăie*, Munt., pl. *pîrîe*. Megl. *păroi*.

Sl. (bg.) *poroj* „torent" (Miklosich, *Fremdw.*, 119; Tiktin), cf. *puroi*, alb. *përrua*. Limba literară a asimilat rezultatul normal, **păroi* (ca în megl.), cu *rîu*, de unde şi pl. artificial *pîrîuri;* limba populară ignoră aceste forme şi lexicografi ca Densusianu, *GS*, VI, 364, Candrea şi Scriban le consideră incorecte. Sing. *pîrău*, în loc de **păroi*, provine din pl. *pîraie*, ca în paralelismul *bulfeie – bulfeu*. E adevărat că istoria cuvîntului bg. nu este clară; poate-i vorba de un cuvînt din aceeiaşi familie cu *roi, noroi*, şi identic cu *puroi*.

După o părere foarte răspîndită, cuvîntul este de origine alb. (Cihac, II, 719; Meyer 335; Philippide, II, 729; Skok, *Arhiv za Arbanašku Starinu*, II, 327; Jokl, *IF*, XLIX (1931), 282–6; Rosetti, II, 120; E. Petrovici, *Dacor.*, VII, 347), părere greu de admis pentru noi pe baza unei simple asemănări. Alţi cercetători se gîndesc la o sursă autohtonă (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 10; Lahovary 340); la un tracic **parau(t)*, de unde ar proveni şi numele de *Prut* (Pascu, *Arhiva*, 1921, 133; Pascu, *Arch. Rom.*, VII, 567); la un gr. *παρροή în loc de παραρροή (Diculescu, *Elemente*, 491); la un lat. *aquae rivus* (Philippide,

Principii, 40), ipoteză evident neinteresantă. Toate aceste intenții de explicare par să păcătuiască prin faptul că se bazează pe un sens de „apă curgătoare" care trebuie să fie secundar; sensul primitiv trebuie să fi fost cel de „șuvoi", cf. *pîraie de lacrimi*, ca în sb. *roniti suze* „a vărsa lacrimi", față de *poron* „loc unde un rîu se pierde în pămînt". 6419

pîrjoli (-lęsc, -ít), vb. – A pîrli, a pîrpăli.

Mag. *pörzsölni* (Cihac, II, 286), *perzselni* (Tiktin), în legătură cu sl. *pružiti* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 40), cf. *prăji, pîrg.* – Der. *pîrjol*, s. n. (pîrlire, incendiu, foc), deverbal, cf. mr. *pîrjală* „loc însorit", slov. *pražola* „pîrlire" (originea tc., cf. Graur, *BL*, VI, 167, pare îndoielnică); *pîrjoală*, s. f. (chiftea; carne la grătar), unde pare să fie o încrucișare cu it. *braciuola*, ven. *bresuola* „viței la grătar", ngr. μπρίζολα, tc. *pırzola*, mr. *brujolă* (Pascu, I, 226). 6420

pîrlí (-lęsc, -ít), vb. – **1.** A pîrjoli, a arde ușor. – **2.** A se bronza, a se înnegri. – **3.** A înșela, a amăgi. – **4.** A da notă proastă unui elev. – **5.** (Refl.) A pierde, a face o afacere proastă. – Megl. *părlés, părliri.*

Sb. *prljiti*, bg. *opărljam* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 40; Cihac, II, 243), cf. ceh. *prliti*, și *pară, pîrjoli.* – Der. *pîrlaci*, s. m. (escroc, șarlatan), pe care Philippide, II, 729, îl leagă greșit de alb. *përlaj* „a fura"; *pîrlăcie*, s. f. (Mold., pungășie); *pîrlea*, s. m. (nume care se evocă pentru a exprima ideea unei fugi la fel de rapide sau de precise ca pentru a scăpa de un incendiu), cf. *focului*, cu același sens, cr. *u porlu zemlju* „în țara pîrjolului = nu se știe unde"; *Pîrlea-Vodă* (poreclă dată domnitorului Alexandru Mavrocordat, în timpul căruia, în 1783, a fost un mare incendiu în Iași); *pîrlit*, adj. (pîrjolit, ars; dezbrăcat, golan); *pîrlitură*, s. f. (pîrjol; arsură); *pîrlă*, adj. (oaie cu lîna încrețită pe jumătate), probabil pentru că lîna se încrețește cînd începe să fie arsă de soare. 6421

pîrleáz (-zuri), s. n. – Scară sau treaptă de trecere peste un gard.

Sl., cf. bg. *prelĕz*, sb., cr. *prelaz*, slov. *prilaz* (Cihac, II, 291; Conev 74), din sl. *prĕlaziti* „a traversa, a străbate". 6422

pîrlóg (-oáge), s. n. – Țarină, ogor negru. – Var. *pîrloagă*, Trans., *prilog*, Olt. *priloagă*. Megl. *părloagă.*

Sl. *prĕlogu* „schimb" (Cihac, II, 246; Conev 41), cf. sb. *prijelog*, slov. *prêlog*, mag. *parlag.* – Der. *împîrlogi*, vb. (a lăsa ogor negru). 6423

pîrluí (-uęsc, -ít), vb. – (Trans.) A muia rufele înainte de spălat. – Var. *pîrloi.*

Mag. *parlani* (Candrea). – Der. *pîrlău*, s. n. (ciubăr de rufe), din mag. *párló* (Gáldi, *Dict.*, 148); *pîrnaie*, s. f. (butoi, oală mare; Arg., închisoare, pușcărie; varietate de struguri), în loc de *pîrlaie*, pl. cuvîntului anterior (după ipoteza improbabilă a lui Diculescu, *Elementele*, 450, în loc de **părănaie*, din gr. πελινάλιον < πελίνη „butoi" și ultimul sens din gr. *περχναλέα < περχνός „albastru-închis"; după Scriban, din sb. *parni* „de abur"). 6424

pirón (-oáne), s. n. – **1.** Cui mare. – **2.** Minciună. – Var. *piroi.* Mr. *peronă* „ac".

Ngr. πηροῦνι, περόνι (Cihac, II, 686; Meyer 326; *REW* 6366; Tiktin). – Der. *pironi*, vb. (a bate în cuie, a fixa; a imortaliza). 6425

pirop (-puri), s. n. – Varietate de granat.

Gr. πυροπός Sec. XVIII, cultism. 6426

piróșcă (-ște), s. f. – Un fel de pateu cu carne sau cu brînză.

Pol. *pirozek, pirozka*, rus. *pirozok* (Cihac, II, 257). 6427

pirostíe (-íi), s. f. – **1.** Trepied. – **2.** Coroană care se așază pe tîmplele mirilor la cununia religioasă. – Var. *pirostrie, pirosteie, pilostii.* Mr. *pirust(r)ie*, megl. *pirustiie.*

Ngr. πυρωστιά (Tiktin), cf. bg. *pirostija.* 6428

pîroți (-țesc, -ít), vb. – A dormita, a fi adormit pe jumătate.

Origine incertă, poate expresivă. După Tiktin, din gr. πηρόω „a amorți". – Der. *pirotealâ*, s. f. (somnolență). 6429

pîrșcău (-uri), s. n. – Fulguială.

Sb. *pršiti* „a fulgui" (Candrea). 6430

pîrsní (-nęsc, -ít), vb. – **1.** A sforăi, a mîrîi. – **2.** A murmura, a critica. – Var. *prîsni.*

Sb. *prsnuti* (Tiktin). 6431

pîrț, interj. – **1.** Imită zgomotul unei bășini. – **2.** Arată disprețul.

Creație expresivă, cf. *pîr*, și Liebrecht, *Germania*, XVIII, 456. – Der. *pîrții*, vb. (a da pîrțuri); *pîrțială*, s. f. (serie de bășini); *pîrțuică*, s. f. (diaree). 6432

pîrtic (-curi), s. n. – (Trans.) Fleac, lucru de nimic.

Mag. *portéka* (Candrea). 6433

pîrtie (-ii), s. f. – **1.** Cărare, potecă. – **2.** Drum sau potecă deschisă în zăpadă. – **3.** Urmă de sanie. – Mr. *părticâ.*

Sb., slov. *prt* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 40; Cihac, II, 247), cf. bg. *părtina* (Conev, 42), din sl. *prati* „a călca în picioare". 6434

pis, interj. – **1.** Se folosește pentru a chema pisica. – **2.** Arată minimumul ce se poate pronunța. – Megl. *pis.*

Creație expresivă, cf. sp. *miz(-miz)*, rus. *kis(-kis);* se folosește adesea cu reduplicare. Ideea de bază trebuie să fie aceea de mers silențios, cf. *pîș.* – Der. *pisoi*, s. m. (pisic; Arg., înv., monedă de argint de 5 lei), cu suf. *-oi; pisică*, s. f. (mîță; Olt., frîna căruței; numele celor trei persoane care precedă și anunță *brezaia*), cu suf. *-ică*, cf. megl. *pisă*, alb. *piso*, sb., cr. *pis* (din sb. după Cihac, II, 258), ngr. πισίκα, poate din rom., tc. *pisik(a), pisi* (din tc. după Lokotsch 1661 și Graur, *GS*, VI, 333, cf. Ronzevalle 59), țig. *pisik(a)* (Graur 182), iran. *pusek* (Densusianu, *GS*, I, 54), breton. *pisik*, engl. *puss; pisic*, s. m. (pisoiaș); *pisicesc*, adj. (de pisică); *pisicește*, adv. (ca pisicile); *pisicuță* s. f. (rămurele cu flori de salcie). Cf. Bărbulescu, *Arhiva*, XXX, 387-8. 6435

piș, interj. – Se folosește pentru a îndemna copiii să urineze; pipi.

Creație expresivă, care pare să se bazeze pe ideea de susur, cf. *ceaș*, sp. *pis, pija.* – Der. *pișa*, vb. (a urina), mr. *chiș(are)*, megl. *chiș(ari)*, istr. *piș*, cuvînt general (*ALR*, I, 97), care poate proveni direct din lat. *pissiāre* < *pisciare* (Pușcariu 1324; Tiktin; *REW* 6544), cf. it. *pisciare*, prov. *pissar*, fr. *pisser*, dar cf. și ngr. infantil πισσά (*Mélanges Soc. Ling.*, XIII, 67), sb., cr. *pîšati*, sp. *pija; pișat* (mr. *chișat*), s. n. (urină; urinat), cf. fr. *pissat; pișecios* (var. *pișăcios*), adj. (care urinează în pat); *pișetoare*, s. f. (vespasiană); *pișetură* (urinare; burniță); *pișoarcă*, s. f. (urină; poșircă; copil pișorcos); *pișorcos*, adj. (care urinează în pat). 6436

pîș, interj. – Reproduce sunetele mersului silențios. – Var. *pîșa.*

Creație expresivă, cf. *fîș, pis, hîș.* Relație cu *pășî* „a merge" (Candrea) este improbabilă și se bazează numai pe încrucișarea ambelor cuvinte în var. *pîșî* „a merge". – Der. *pîșcîi*, vb. (a reproba, a dezaproba, a fluiera), cf. *hîșcîi; pîșcîială*, s. f. (demonstrație de dezacord), ambele cuvinte înv., folosite de Dosoftei (sec. XVII) și pe care Scriban le pune în mod greșit în legătură cu *pîrsni; pîșpîi*, vb. (a murmura, a șopti); *pîșpîială*, s. f. (șoaptă); *pîșpîitor*, adj. (șoptitor; înv., băgăcios, turbulent). 6437

pisa (-sez, -at), vb. – **1.** A strivi, a zdrobi. – **2.** A sparge, a sfărîma. – **3.** A molesta, a persecuta. – Mr. *chisedz(u), chisare.*

Lat. *pīsāre*, forma pop. în loc de *pinsare* (Diez, *Gramm.*, I, 19; Meyer, *Alb. St.*, IV, 110; Pușcariu 1325; Candrea-Dens., 1395; *REW* 6517), cf. it. *pigiare* (calabr. *pisare*), prov. *pizar*, fr. *piser*, sp., port. *pisar.* – Der. *pisoca*, vb. (Olt., a tritura, a urlui), cu suf. expresiv *-ca; pisoacă*, s. f. (Olt., pisare, pisat); *pisălog*, s. n. (obiect de pisat; plictisitor, supărător, obositor), cf. calabr. *pisaluru* și, pentru semantism, sp. *majadero; pisălogi*, vb. (a pisa; a molesta, a sîcîi); *pisălogeală*, s. f. (sîcîială, vorbă lungă); *pîsat* (var. Banat *pîsat*, Mold. *păsat, pasat,*), s. n. (grîu pisat, mei sau porumb zdrobit, grîu fiert; grîu, porumb fiert cu lapte), a cărui relație cu lat. *quassatum* „meliță" (Pușcariu, *Dacor.*, II, 716) e posibilă, fără a fi necesară; *pisătură* (var. *chisătură*), s. f. (Trans., păsat); *pisăza*, vb. (Banat, a meliță); *pisăgi* (var. *pisogi*), vb. (a meliță), prin încrucișare cu *chesăgi; pisăgeală*, s. f. (meliță; argăsit); *pisoi*, s. n. (pisălog). 6438

pisar (-ri), s. m. – Scriitor, copist.

Sl. *pisarĭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 35), cf. sb., slov. *pisar.* Sec. XVII, înv. – Der. *pisanie*, s. f. (inscripție), din sl. *pisanije; pisărie*, s. f. (birou de acte). 6439

pisc (-curi), s. n. – **1.** Cioc de păsări. – **2.** Vîrf ascuțit de munte. – **3.** Proră. – **4.** Partea de dinainte a căruței.

Sl. *piskŭ*, care apare numai cu sensul de fluier, dar care ar trebui să însemne și „pisc", ca slov. *pisk*, ceh., pol. *pisk* (Cihac, II, 557; Tiktin). E dubletul lui *plisc*, s. n. (cioc), cu *l* expresiv; atît acest tratament cît și înrudirea evidentă cu *piț(igoi)* arată că în rom. cuvîntul a fost tratat drept expresiv, ca și *cioc.* Din același etimon sl. provine și *piscoaie* (var. *piscoace, piscoci*), s. f. (fluier de trestie), cf. *piț igoaie; piscoi* (var. *piscoaie*), s. n. (deschizătură prin care curge măcinișul); *piscui*, vb. (Trans., Mold., a piui), din sl. *piskati.* 6440

pișca (-c, -at), vb. – **1.** A ciupi, a înțepa. – **2.** A rupe din ceva cîte puțin. – **3.** A mînca puțin, a ciuguli. – **4.** A mușca, a răni. – **5.** A șterpeli, a fura. – Mr. *chișcu, chișcare*, megl. *pișc(ari).*

Origine îndoielnică. Probabil de la o rădăcină expresivă *pičč-* (Pușcariu 1304; *REW* 6535; cf. Corominas, III, 724), lat. **piccicare* (Candrea, *Rom.*, XXXI, 314; Philippide, II, 651; Pascu, I, 63; Tiktin), cf. alb. *pitškoń*, it. *pizzicare*, sp. *pellizcar.* E posibil să fi intervenit o apropiere cu *pisc* „cioc", dar acest cuvînt nu ajunge pentru a explica vb. – Der. *pișcura*, vb. (Banat., a pișca); *pișcănfloare*, s. m. (grangur, Oriolus galbula), literal „ciupește florile"; *pișcat*, adj. (cherchelit); *pișcător*, adj. (înțepător; furăcios); *pișcătură*, s. f. (ciupitură, înțepătură; mușcătură; urmă lăsată acolo unde lipsește o parte dintr-un obiect).

Piț, s. m. (pitulice), pare să aparțină aceleiași familii; der. *pițiga*, vb. (Trans., a pișca); *pițigăia*, vb. (a vorbi cu voce subțire, ascuțit), probabil prin forma care se dă buzelor; *pițingău*, s. m. (insectă, Calopterys splendens; filfizon, lichea, secătură); *pițigoi* (var. *chițigoi*, Trans., *pițiguș*, Banat *piți-ganie*), s. m. (țiglău, Parus; Arg., lacăt); *pițigoaică* (var. *chițigoaică*), s. f. (femela pițigoiului); *pițărău* (var. Trans. *pizărău*), s. m. (Olt., Trans., colindător; colac pentru colindători; băț de colindător). Legătura lui *pițigoi* cu *pițc–* este evidentă și se explică bine prin sunetul cîntecului său (pițigăiat) sau mai probabil plecînd de la sensul de „cioc", cu suf. augmentativ *–oi*, cf. cors. *pizzigone*, sard. *pizzugrossu* (Bogrea, *Dacor.*, IV, 842). Relația cu *piciu* „mic" (Tiktin) sau cu ideea de „a ciuguli" (Scriban) pare îndoielnică. E neîndoielnic înrudit cu *pisc* „cioc", cf. *pițigaie*, s. f. (fluier) față de *piscoaie*, *pițigoi* față de *piscoi*.

Piță, s. f. (Banat, carne), cuvînt rar, identificat cu un lat. **pettia* (Pușcariu 1326; *REW* 6450; Philippide, II, 651; Zauner, *Rom. Forsch.*, XIV, 354; Wagner 112), este probabil același cuvînt ca *piț* și pare să însemne „bucățică de carne". De aici *piț(u)r(i)că*, s. m. (stîrpitură, poreclă care se dă de obicei în Munt. copiilor și flăcăiandrilor), cf. ngr. πιτσουρίκος.

În sfîrșit, *pănțăruș* (var. *panțăruș*, *pancearuș*, *parantuș*), s. m. (pasăre, Troglodytes parvulus) aparține familiei expresive a lui *pițigoi*, *piță-rău* și apare neîndoielnic în loc de **pi(n)țăruș* (după Tiktin, din sb. *caric* „pitulice"); cf. *panțură* (var. *panchiță*), s. f. (prostituată), pe care Cihac, II, 242 o punea în legătură fără a fi necesar cu ceh. *pančava*. 6441

pișcar (–ri), s. m. – Țipar (Cobitis fossilis). – Var. *chișcar*.

Rus. *piskarĭ*, sb., cr. *pĭškor* (Cihac, II, 258; Tiktin). 6442

pîșen (–nă), adj. – Încrezut, înfumurat. – Var. *pîșin*, *pășin*.

Sl. *pyšanŭ*, part. de la *pyšati sę* „a se înfumura" (Tiktin). Înv. și Mold. – Der. *pîșenie*, s. f. (înv., mîndrie). 6443

pișicher (–ră), adj. – Viclean, șiret.

Tc. *pişkiar* „chelner, ospătar" (Tiktin; Candrea); pentru semantism, cf. *papugiu*. Der. din tc. *pişekiar* „scamator" (Șeineanu, II, 296) este și ea posibilă. – Der. *pișicherlîc*, s. n. (potlogărie, escrocherie). 6444

pîslă (–le), s. f. – Fetru.

În loc de **pîstlă*, din sl. *plŭstĭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 35; Cihac, II, 247; Conev 60), cf. sb., cr. *pust*, ceh. *plst*, rus. *polstĭ*. – Der. *pîslar*, s. m. (muncitor care face pîslă); *pîslit*, adj. (de fetru; plușat); *pîslos*, adj. (moale; des; încîlcit); *împîsli*, vb. (a încîlci). 6445

pișță (–te), s. f. – Mîncare, hrană.

Sl. *pište* (Tiktin), Sec. XVI–XVII, înv. 6446

pișți (–tesc, –it), vb. – A țîșni, a se prelinge.

Sl. (sb.) *pištati* „a fluiera, a țistui" (Cihac, II, 258), cf. ceh. *pištěti* „a pișți". Originea imitativă (Tiktin) nu e probabilă. – Der. *pișțelniță*, s. f. (băltoacă); *pișțitor*, adj. (care pișțește). 6447

pistil (–luri), s. n. – Pastă de fructe.

Tc. *pestil* (Șeineanu, II, 297; Ronzevalle 59), cf. ngr. πεστέλι, bg. *pestil*, sb. *bestili*. 6448

pistol (–oale), s. f. – Armă de foc. – Mr. *pištoală*, megl. *pistol*.

Fr. *pistole*, prin intermediul pol. *pistol*, rus. *pistolĭ*, ngr. πιστόλα, bg. *pistol* (> mr., megl.). 6449

pistornic (–ce), s. n. – Sigiliu de lemn care se imprimă pe prescuri. – Var. *pristornic*, *p(r)istol-nic*.

Sl. *pěsta*, probabil prin intermediul unei forme **pěstovĭnikŭ* „sigiliu" (Tiktin). Der. din sl. *prěstolĭnikŭ* (cf. *pristol*), propusă de Candrea, pare mai puțin certă. *Pristornic* (var. *pristenior*), s. n., pe lîngă „sigiliu" mai denumește și planta (Abutilon Avicennae). 6450

pistosi (–sesc, –it), vb. – **1.** A seca, a deseca, a scoate apa. – **2.** A pisa, a melița. – **3.** A sparge, a zdrobi.

Ngr. παστόνω, aorist πάστωσα „a săra peștele", cf. mr. *păstosesc*, *păstosire* „a săra și a presa carnea". Primul sens lipsește în dicționare și e înv., cf. *isvoare de apă s'au pistosit* (Zilot); sensul al doilea, rar, trebuie să reprezinte o confuzie cu *pisa*, *pisăgi*. Der. de la un ngr. **πιστίζω* < it. *pestare* (Gáldi 258) nu poate fi probabilă. 6451

pistreală (–ele), s. f. – **1.** Distanță egală cu o aruncătură de arc, se socotea cam 1/6 de milă sau circa 308 m. – **2.** Tir, loc de unde se trăgea la țintă.

Sl. *prěstrělŭ*, din *strěla* „săgeată" (Tiktin; Conev 73). 6452

pistrela (–lez, –at), vb. – A scînteia, a arde cu scîntei.

Slov. *prestriliti* (Tiktin). – Der. *pistrelătură*, s. f. (scînteiere). Înv. 6453

pistru, s. m. – Berbec alb cu pete negre pe cap.

Sl. *pistrŭ* „pestriț", cf. *păstrăv*, *pestriț*. – Der. *pistrui* (var. *pestrui*), s. m. (pată mică pe față);

pistrui, adj. (pestriț, pătat); *pistruiat*, adj. (cu pistrui), cuvinte folosite în Munt. și Mold. (*ALR*, I, 26); *pistră*, s. f. (Mold., pînză goasă); *pistruef*, adj. (pătat, cu pistrui); *pistruială*, s. f. (varietate); *împistrui*, vb. (a picta, a orna; a broda; a împodobi; a picta ouăle cu ceară și vopsele), probabil prin confuzia lui *pistru* „pestriț" a sl. *pistriti* „a varia" cu sl. *pristroiti* „a împodobi"; *împistriturĕ*, s. f. (pictură; podoabă). 6454

pîtă (–te), s. f. – Pîine; slujbă. – Mr., megl. *pită*.

Mgr. πίτα cf. tc. *pite* (Miklosich, *Et. Wb.*, 248a; Loebel 77; Lokostsch 1654), alb. *pitë* (Meyer, *Alb. St.*, IV, 97), bg. *pita* (Conev 86), sb. *pita* (Vasmer, *Gr.*, 117), iud.sp. *pita*, calabr. *pitta* „pîine" (*REW* 6546; Rohlfs, *EWUG*, 1714), mag. *pita*. – Der. *pitan* (var. *chitan*), s. m. (Mold., pîine de casă; înv., pîine proastă); *pitar*, s. m. (Banat, brutar; boier, membru al Divanului, însărcinat cu brutăria Palatului și cu intendența armatei, mai tîrziu și cu trăsurile domnului), cf. sl. *pitari*, care pare a proveni din rom.; *pitărie*, s. f. (Banat și Trans., brutărie; slujba de pitar); *pitărească*, s. f. (nevastă de pitar; brutăriță); *pituşcă*, s. f. (pîinișoară); *pitoancă*, s. f. (ciupercă, Boletus edulis); *pitoaşcă*, s. f. (ciupercă, Boletus granulatus), cf. Iordan, *Dift.*, 215 și Pascu, *Suf.* 271. – Din rom. provine ngr. πιτόριις (Meyer, *Neugr. St.*, II, 77). 6455

pitaç, (–ce), s. n. – **1.** Pergament, document. – **2.** Ordin, poruncă scrisă. – **3.** Cartă pastorală.

Ngr. πιττάκιον, parțial prin intermediul sl. *pitakŭ* (Cihaç, II, 687; cf. Vasmer, *Gr.*, 117), calabr. *pittaci* „act notarial", it. *petazza* „bagatelă", napol. *petaccia* „fișie de pînză". – Der. *pităci*, vb. (înv., a ridica la rang boieresc prin ordin scris). 6456

pitaç (–ci), s. m. – Monedă veche de 5 bani.

Bg., sb., slov. *petak* „de cinci" (Cihac, II, 258; Tiktin; Conev 78). Circulă și var. *petac, patac, patacă;* fonetismul ultimelor forme nu este clar și ar putea avea o anumită legătură, greu de stabilit, cu sp. *pataca*. 6457

pitî (–tęsc, –ît), vb. – A (se) ascunde, a (se) pitula.

Origine îndoielnică, probabil expresivă (Pușcariu, *Dacor.*, I, 76; *REW* 6544a), cf. *chiti*, a cărui origine este și mai puțin sigură, și *piț, pișca*. – Der. *pitula* (var. *pituli*), vb. (a (se) ascunde), cu suf. expresiv *–li* (Cihac, II, 259, se gîndește la un sl. *prituliti* (a se liniști); *pituliș* (var. *pituluș*), s. n. (ascunziș); *pitulice*, s. f. (nume de păsări: Sylvia curruca și Troglodytes parvulus); *pitulici*, s. m. (bărbătușul pitulicii); *pitiș*, adv. (pe ascuns); *pitităl*, adj. (mic), prin încrucișare cu *mititel*. Pentru legătura cu *chiti* cf. Pușcariu, *RF*, I, 271. 6458

pitiç (–că), adj. – **1.** Foarte mic, minuscul. – **2.** (S. m.) Om foarte mic. – **3.** Plevușcă, peștișori. – Var. *chitic* (mai ales cu ultimul sens).

Origine îndoielnică, probabil din *piti* „a ascunde", etimologic „a face mic, a face invizibil". În general se consideră că ar fi vorba de gr. πίθηκος „maimuță", cf. sl. *pitikŭ* „maimuță" (Miklosich, *Fremdw.* 118; Cihac, II, 687), dar această apropiere pare întîmplătoare. – Der. *pitică*, s. f. (femeie foarte mică; varietate de iris pitic) *piticesc*, adj. (pitic); *pitici*, vb. (a micșora, a închirci); *cicic*, s. m. (plevușcă), formă asimilată din *chitic* (Drăganu, *Dacor.*, VI, 131); *piticenie*, s. f. (stîrpitură); *piticos*, adj. (pitic); *pitcoace*, s. f. (pitică). 6459

pitonoğ (–oage), s. f. – Sapă pentru făcut gropi. – Var. *chitonog, chitonag, cotonoagă*.

Origine necunoscută; ultimul element trebuie să fie sl. *noga* „picior". 6460

pitpalaç, interj. – Imită glasul prepeliței. – Var. *pitpedeche*, Mold. *pătpăduchi*. Megl. *pătpălog*.

Creație expresivă. – Der. *pitpalac*, s. m. (prepeliță, Coturnix communis); *pitpalacă*, s. f. (femeiușca pitpalacului), cf. bg. *pădpăduk* (după Hiecke 133, originea ar fi rom.) bg. *pitpălak* (pare de origine rom., cf. Capidan, *Raporturile*, 217), alb. *potpoljoškë*, mag. *pitypalaty* (Găldi, *Dict.*, 181), gal. *paspallás*, port. *paspalhão* (J. M. Piel, *R. de Portugal*, XIV, 58–64). 6461

pițulă (–le), s. f. – Monedă de zece creițari. – **2.** Ban, gologan.

Mag. *picula* (Tiktin). În Trans., s-a extins și în celelalte regiuni. 6462

piu, interj. – Imită glasul puilor și al unor păsări. – Megl. *piu*.

Creație expresivă, cf. *fiu, chiu*, it. *pio, pigolare*, sp. *pio*. – Der. *piui*, vb. (a ciripi); *piuit*, s. n. (sunetul scos de pui); *piuitor*, adj. (care piuie); *piuială* (var. *piuitură*), s. f. (piuit); *pirui*, vb. (a cînta în triluri, a ciripi); *piruit*, s. n. (ciripit); *piura*, vb. (Trans. de S., a se lamenta); cf. mr. *chiurare*, pe care Pascu, I, 63, îl lega de un lat. **pipiulāre*, ipoteză fără necesitate. Cf. Pușcariu 1328. 6463

piuă (–ue), s. f. – **1.** Vas de pisat. – **2.** Dîrstă. – **3.** Înv. Tun primitiv. – **4.** Parte a șteampului, scobitură în instalații, broască, piuliță. – Var. *pivă*.

Lat. *pilla* în loc de *pila* (Pușcariu 1327; Candrea-Dens., 1387; *REW* 6496). Forma cu *ll* apare la Du Cange; var., ca în *măduvă*. Pl. *piue, piuă* nu se folosește în prezent. – Der. *piuar*, s.

m. (dîrstar); *piuliță*, s. f. (vas de pisat; piesă cu filet). 6464

pivniță (-țe), s. f. – 1. Subsol. – 2. Beci. – Var. Munt. *pimniță*.

Sl. *pivĭnica*, din *pivo* „băutură" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 35; Cihac, II, 260; Conev 83), cf. sb., cr., slov., rus. *pivnica*, pol. *pivnice*, mag. *pincze*. – Der. *pivnicer*, s. m. (chelar); *pivnicerit*, s. n. (înv., impozit asupra vinurilor stocate în scopuri comerciale). 6465

pizdă (-de), s. f. – Organul genital femeiesc. – Mr. *chizdă*.

Sl., cf. bg. dialectal, slov., ceh., pol. *pizda*, sb. *pižda*, rus. *pizdá* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 35; Cihac, II, 260; Vasmer, II, 355). – Der. *pizdi*, vb. (a o încurca, a o păți). 6466

pizmă (-me), s. f. – Invidie, ciudă. – Var. *pismă*. Mr., megl. *pizmă*.

Mgr. πεῖσμα „ciudă" (Murnu 45), parțial prin intermediul sl. *pizma* (Vasmer, *Gr.*, 117), cf. sb. *pizma*, bg. *pizm*. – Der. *pizmaș*, s. m. (invidios), *pizmătareț* (var. *pizmătar*), adj. (invidios), cf. ngr. πεισματάρης; *pizmătarnic*, adj. (invidios), cu suf. dublu; *pizmos*, adj. (invidios); *pizmui* (var. înv. *pizmălui*), vb. (a invidia); *pizmuitor*, adj. (invidios). Rut. *pizma* trebuie să provină din rom. (Miklosich, *Wander.*, 18). 6467

plăcă (-ăci), s. f. – 1. Tablă, planșă. – 2. Tăbliță de ardezie. – 3. Disc. – 4. Firmă, semn, insignă. – 5. Decorație, decorare.

Ngr. πλάκα (Miklosich, *Fremdw.*, 118; Cihac, II, 688; Graur, *BL*, V, 74), întărit ulterior de fr. *plaque*. – Der. *placa*, vb. (a aplica, a lipi; a părăsi), din fr. *plaquer*, galicism; *placard; placaj*, s. n., din fr. *placage; plachetă*, s. f., din fr. *plaquette; platcă*, s. f. (tăbliță). 6468

plăceă (-ac, -ăcut), vb. – A-i conveni, a fi bucuros de, a fi pe gustul cuiva. – Mr. *plac, plăcere*.

Lat. *placĕre* (Pușcariu 1329; Candrea-Dens., 1398; *REW* 6557), cf. it. *piacere*, prov., port. *plazer*, fr. *plaire*, sp. *placer*. Observațiile semantice ale lui E. Seidel, *BL*, IX, 24 nu par nimerite. Uz general (*ALR*, II, 246). – Der. *plăcere*, s. f. (gust, drag, bucurie); *neplăcut*, adj. (dezagreabil); *neplăcere*, s. f. (dezgust); *displăcea*, vb. (a dezgusta, a supăra), după lat. *displicere; complăcea*, vb., după fr. *complaire; complezant*, adj., din fr. *complaisant; complezență*, s. f., din fr. *complaisance*. – Din rom. trebuie să provină sb. *plakijer* (Candrea, *Elemente*, 408). 6469

plachie (-ii), s. f. – Mîncare de pește cu ceapă și untdelemn.

Ngr. πλακί (Tiktin; Gáldi 229). Este dubletul lui *plăchie*, s. f. (Mold., pilaf). 6470

plăcintă (-te), s. f. – Turtă, produs culinar cu umplutură de brînză, mere etc. – Mr., megl. *plățintă*.

Lat. *plăcenta* (Pușcariu 1330; Candrea-Dens., 1399; *REW* 6556; Rosetti, I, 170), păstrat numai în rom. Der. este confirmată de fonetismul dialectelor. E dubletul lui *placentă*, s. f., din fr. *placenta*. – Der. *plăcintar*, s. m. (persoană care face sau vinde plăcinte); *plăcintărie*, s. f. (patiserie). Din rom. provin rut. *paljacyinta* (Candrea, *Elemente*, 403), mag. *palacsinta* (Miklosich, *Fremdw.*, 116; Edelspacher 21), germ. *Palatschinken*. 6471

plagă (-ăgi), s. f. – 1. Rană. – 2. Flagel, calamitate. – Mr. *pleagă*.

Lat. *plaga* (Pușcariu 1331; *REW* 6562), dar caracterul popular al cuvîntului este cam îndoielnic; cf. totuși mr., alb. *pljagë*. – Der. *plăguit* (var. *pleguit*), adj. (rănit), înv., în Banat. 6472

plai (-iuri), s. n. – 1. Platou, podiș, parte mai înaltă a unui teritoriu. – 2. Regiune, ținut. – 3. Diviziune administrativă, subprefectură. – 4. (Bucov.) Drum de munte, potecă. – Mr. *plai*.

Gr. πλάγιον, probabil printr-un lat. **plagium*, cf. lat. *plagia* „țărm" și „cîmpie", cu sensurile din rom. și alb. (Candrea-Dens., 1400; *REW* 6564; Pascu, I, 144; Pascu, *Suf.*, 406; Philippide, II, 729; Diculescu, *Elementele*, 490; Graur, *BL*, VI, 108; cf. S. Pop, *Geopolitica și geoistoria*, II, 54-61). Der. din sl. *planina* „munte" (Cihac, II, 260), sl. *planŭ* „șes" (Tiktin) este dificil din punct de vedere fonetic; cf. sb., cr. *plaj* „coastă muntoasă", pe care Vasmer, *Gr.*, 118 îl consideră de origine dubioasă, și care nu se explică bine nici prin gr., nici prin it., este probabil un împrumut din alb. *plaië*, care, la rîndul lui, ar putea proveni din mr. – Der. *plăieș* (var. *plăiaș*), s. m. (muntean; grănicer, străjer la munte); *splai*, s. n. (esplanadă, drum pe malul unui rîu), probabil forțat ca fr. *esplanade* sau it. *spiaggia* „mal" față de *piaggia* „coastă, povîrniș" (după Graur, *BL*, IV, 108, din ngr. σ(τό)πλοϊ, a cărui abreviere pare puțin comună). Din rom. provin rut. *plaj* (Miklosich, *Wander.*, 18, Candrea, *Elemente*, 403), săs. *plâj* și probabil alb., sb., ca și mag. *palajas* „milițian" (Edelspacher 21). 6473

plaivaș (-se), s. n. – Creion. – Var. *plaivaz*.

Germ. *Bleiweiss*, prin intermediul sb. *plajvaz* (Borcea 179). 6474

plămădi (-desc, -it), vb. – 1. A amesteca aluatul cu drojdia. – 2. A urzi, a unelti. – 3. A concepe.

Sl. *pomladiti* (Tiktin). Acest verb apare numai cu sensul de „a întineri", dar trebuie să-l aibă și pe acela de „a înmuia", cf. slov. *mladina* „maia, drojdie". Der. din sb., cr. *plamati* „a arde" (Cihac, II, 240) nu pare posibilă. – Der. *plămadă*, s. f. (maia); *plămădeală*, s. f. (maia; aluat). 6475

plămîn (–ni), s. m. – Pulmon, bojog. – Var. *plumînd, plămîi.* Mr. *pălmună (plimună)*, istr. *plumăre.*

Lat. *pŭlmōnem* (Pușcariu 1344; *REW* 6833), cf. it. *pulmone*, prov. *polmo*, fr. *poumon.* Rotacismul din istr. arată că-i vorba de un cuvînt tradițional; pentru metateza **plumonem* cf. rivog. *piamon*, sicil. *primuni*, calabr. *premune.* Mai puțin probabil der. din gr. πλεύμων (Diculescu, *Elementele*, 449 și 475) sau din ngr. πλεμόνι (Tiktin; Candrea). Uz general (*ALR*, I, 45). 6476

plan (–nuri), s. n. – Nivel; proiect; scop. Mr. *plan.*

Fr. *plan.* – Der. *plănui*, vb. (a proiecta, a face planuri); *plănuială*, s. f. (plan, proiect). 6477

planetă (–te), s. f. – 1. Corp ceresc. – 2. Horoscop, oracol.

Ngr. πλανήτης (sec. XVIII) și, modern, din fr. *planète.* – Der. *planetar*, adj., din fr. *planétaire.* 6478

planisi (–sesc, –it), vb. – A ademeni, a înșela.

Ngr. πλανῶ, aorist πλάνησα (Tiktin; Gáldi 229). 6479

plăpînd (–dă), adj. – 1. Debil, firav. – 2. Fragil.

Origine expresivă. Der. din lat. **palpabundus* < *palpāre* „a mîngîia" (Cihac, I, 223; Candrea, *Rom.*, XXXI, 309; Loewe 14; Candrea-Dens., 1401; Candrea, *Éléments* 7; Pușcariu 1332; *REW* 6174; Rosetti, I, 170), sau din *palpandus* (Tiktin), este greu de admis din motive fonetice și formale. Mai probabil trebuie să se pornească de la o rădăcină expresivă *plăp–*, ca *pîlp(îi), filf(îi)*, care ar arăta aceeași idee de „a bate, a se mișca slab": *plăp–* nu este fără îndoială altceva decît *pîlp–* cu metateză. Terminația e mai puțin clară și s-ar putea datora unei analogii cu *blînd, flămînd;* dar este de remarcat că nu există certitudinea unei folosiri cu adevărat populare a acestui cuvînt, care apare la autori, din a doua jumătate a sec. XIX și că, prin urmare, ar putea fi creat artificial, ca *tremurîndă, surîzîndă*, aparținînd aceleiași epoci.

Aceleiași rădăcini expresive aparțin *plăpău*, adj. (Mold., neghiob, nătîng), pe care Cihac, II, 260, îl punea în legătură cu ceh. *plepe* „moale, delicat", și *pleoapă* (var. *pleopă, plopă*, înv. *plehupă*), s. f. (membrana mobilă a ochiului; capacul de la sicriu), cuvînt care, ca și *plăpînd*, se folosește mai ales în Munt. (*ALR*, I, 17) și care a primit pînă acum diferite explicații, toate insuficiente: din lat. *palpebra*, cu o puternică modificare fonetică (Diez, I, 302; Tuttle, *Rom. R.*, I, 439; Tiktin; cf. împotrivă Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 283); lat. *pupula*, cu metateză **pluppea* (Pușcariu, *ZRPh.*, XXVIII, 689; Pușcariu 1335; *REW* 6616; Scriban); sl. **prechlupa* „capac", cf. bg. *pohlupka* (Densusianu, *GS*, I, 143); sau dintr-un cuvînt anterior indoeurop. (Rusu, *Dacor.*, XI, 148). Prin aceeași intenție expresivă trebuie să se explice sp. *plepa* „persoană care are multe defecte", pe care Corominas, III, 822, îl consideră de origine incertă; cf. și lat. *palpebra* < *palpare* (Walde-Pokorny 445). 6480

plăpumă (–ăpumi), s. f. – Învelitoare, pătură, acoperitoare umplută cu lînă, vată etc. – Var. *plapomă, plapămă.* Mr. *paplumă.*

Ngr. πάπλωμα (Cihac, II, 602; Miklosich, *Fremdw.*, 119; Densusianu, *GS*, VI, 362), în loc de ἐφάπλωμα, cf. slov. *poplon*, rus. *paplin*, mag. *paplan.* – Der. *plăpumar*, s. m. (producător de plăpumi); *plăpumărie*, s. f. (meseria și atelierul plăpumarului). 6481

plas (–suri), s. n. – Grămadă de fîn, claie mică. – Var. *plastă.*

Bg. *plastĭ*, sb. *plast* (Candrea). 6482

plasă (–se), s. f. – 1. Împletitură pentru vînat. – 2. Împletitură de pescuit. – 3. (Înv.) Limbă de cuțit. – 4. Rețea, gratii. – 5. Diviziune administrativă, subprefectură. – 6. (Rar) Tip, clasă. – Mr. *plase* „clasă".

Sl. *plasa* „bandă, fîșie" (Cihac, II, 261; Conev 41). – Der. *plăsele*, s. f. pl. (mîner) se zice mai ales despre mînerele de sabie, formate din două părți de metal sau de lemn între care este așezată lama (sing. *plăsea*, var. *prăsea*, este rar); *plăsela*, vb. (a pune plăsele). Odobescu folosește pe *plăsele* cu sensul de „șild, siguranță la gura cheii", dar e exemplu unic. 6483

plasa (–sez, –at), vb. – A așeza într-un anumit loc.

Fr. *placer.* – Der. *plasament*, s. n., din fr. *placement; deplasa*, vb., din fr. *déplacer; deplasat*, adj. (în afara locului, inoportun), *plasator*, s. m. (persoană care plasează spectatorii la locurile lor în sălile de spectacol). 6484

plăsa (–sez, –at), vb. – A aplauda.

Lat. *plausus*, probabil prin intermediul unei forme verbale **plausāre* (Drăganu, *Transilvania*,

XLIII, 157; Pușcariu, *Dacor.*, I, 411; *REW* 6587; Rosetti, I, 67). Der. din sb. *plesati* „a dansa" < sl. *plęsati* (Tiktin; Candrea) nu e probabilă; în acest caz, Coresi nu putea scrie: *să plăsem cu mîinile.* Sec. XVII, înv. 6485

plașcă (–ăști), s. f. – **1.** Mantie, veșmînt lung. – **2.** (Trans., Olt.) Plasă, fileu de pescuit. – **3.** Plantă (Alchemilla vulgaris). – Var. înv. *pleașcă.*

Sl. *plaštĭ* „mantie" (Cihac, II, 261; Conev 83), cf. sb., cr. *plašt*, slov. *plašč*, pol. *plaszcz*, rus. *plaštĭ*. Sensul 2 arată că în rom. s-a simțit ca un diminutiv al lui *plasă*. – Der. *plășcar*, s. m. (Olt., pescar); *împlășca*, vb. (a pune o haină pe umeri, a purta). 6486

plasmă (–me), s. f. – **1.** Invenție, creație. – **2.** Lichid intercelular. – Mr. *plasmă.*

Gr. πλάσμα, sec. XVIII, înv. (Gáldi 230) și modern din fr. *plasma*. – Der. *plăsmui*, vb. (a inventa, a crea, a produce; înv., a falsifica); *plăsmuitor*, s. m. (creator; înv., falsificator); *proplăsmui*, vb. (a transforma, a reface), înv., creație verbală a lui Dosoftei; *plastografie*, s. f. (falsificare a scrisului), mr. *plastografie*, din ngr. πλαστογραφία; *plastograf*, s. m. (falsificator), din gr. πλαστογράφος; *plastic*, adj., din fr. *plastique; plasticitate*, s. f. (ușurință la modelare; faptul de a fi sugestiv); *plastur* (var. *plasture, plastor(e), plastru*), s. n. (cataplasmă), din ngr. ἔμπλαστρον, cf. *blasture*, dublet al lui *pleaștер*, s. n. (cataplasmă), din germ. *Pflaster*. Sl. *plastyryĭ* provine din rom. (Vaillant, *BL*, XVI, 11). 6487

plat (–tă), adj. – Plan, întins.

Fr. *plat*. – E dubletul lui *plat*, s. n. (Trans., sobă, plită), din germ. *Platte*. – Der. *platitudine*, s. f., din fr. *platitude; platou* s. n., din fr. *plateau; platformă*, s. f., din fr. *plate-forme; ploatăn*, s. n. (Trans., sobă, plită), din germ. *Platten* (Candrea). 6488

plaț (–țuri), s. n. – (Banat, Olt.) Loc de casă.

Germ. *Platz* (Scriban), cf. sb. *plac.* 6489

platan (–ni), s. m. – Arbore ornamental exotic (Platanus occidentalis, Platanus orientalis). – Mr. *platan*, megl. *plătan.*

Gr. πλάτανος, parțial prin intermediul fr. *platane;* cf. Gáldi 230. Cf. *paltin.* 6490

plătcă (–ătci), s. f. – Partea de sus a unei cămăși.

Sl. *platŭ* „bucată de pînză", dim., cf. rus. *platka*, pol. *platek*, sb., cr. *plahta* (Cihac, II, 261). 6491

plătcă (–ătci), s. f. – Pierdere, derută la jocul de cărți.

Sb., pol. *platka* (Cihac, II, 261), cf. a plăti. 6492

plăti (–tęsc, –it), vb. – **1.** A da bani în schimbul unui bun. – **2.** A recompensa, a atribui. – **3.** A lichida, a scăpa de o obligație. – **4.** A (se) răzbuna. – **5.** A ispăși. – **6.** A valora. – **7.** (Trans. de S.) A costa. – **8.** (Refl.) A fi chit. – Mr. *plătescu, plătire*, megl. *plătés, plătiri.*

Sl. *platiti* „a lichida" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 36; Cihac, II, 261), cf. rus. *platitĭ*. – Der. *plată*, s. f. (salariu, remunerare, recompensă; pedeapsă), mr. *plată*, din sl. (bg., sb., pol., rus.) *plata; neplată*, s. f. (lipsă de plată); *plătitor*, adj. (care plătește); *neplătit*, adj. (fără a fi plătit; inapreciabil); *platnic*, adj. (dator, care trebuie să plătească; cu datoriile plătite); *neplatnic*, adj. (insolvabil); *plătnicie*, s. f. (solvabilitate); *răsplăti*, vb. (a recompensa; a plăti, a se răzbuna), cu pref. *răs–*, cf. bg. *rasplatam; răsplată*, s. f. (recompensă). Cf. *platcă.* 6493

plătică (–ci), s. f. – Pește de apă dulce cu corpul lat (Abramis brama).

Bg. *platika* (Cihac, II, 261; Tiktin; Conev 53), cf. ngr. πλατίτσα, slov. *platica* > *plătiță*, var. înv. (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 36; cf. Meyer, *Neugr. St.*, II, 50). Ideea de „turtit" e vizibilă în acest cuvînt, cf. sp. *platija;* de aici *plătică*, s. f. (arbore, Gleditschia triacanthos), numit așa din cauza formei caracteristice a frunzelor sale. – Der. *plăticuță*, s. f. (pește, Rhodeus amarus). 6494

plătoșe (–e), s. f. – Cuirasă, plastron, carapace.

Origine incertă. Baza cuvîntului este lat.med. *plata* „placă", germ. *Platte*, cf. ceh. *plát* „placă", *platy* „cuirasă" (Cihac, II, 262). Probabil se datorează der. cu suf. *–oș* (**platoș* „făcut din plăci") sau poate pronunțării mag. a lat.med. *platus*. – Der. *împlătoșa*, vb. (a acoperi cu platoșe). 6495

plaur, s. m. – Insuliță mișcătoare formată în mlaștini cu ierburi putrezite.

Probabil din lat. *pabulum* „furaj, pășune", cf. it. *pabbio* „plante"; se poate presupune o formă intermediară **plabulum*, cu *l* propagat sau expresiv, cf. *flacără;* se poate explica și printr-o încrucișare cu *plavie*, v. aici. Scriban îl explică prin *plavie*, dar explicația asta pare insuficientă. 6496

plăvan (–nă), adj. – Bălan. – Var. *plăvîi, plăviu, plăvit.*

Sl. *plavŭ* „alb", *plavinŭ* „bălan" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 35; Cihac, II, 262), cf. slov. *plavec* „bou bălan". Se folosește mai ales ca nume de bou; doar *plăviță* se zice și despre femeile blonde și înv. despre orice obiect auriu sau gălbui; cf.

Coresi: *căutaţi pămînturile, că sînt plăviţe, spre seceriş sînt.* Cf. *plăvaie*, s. f. (varietate de struguri), format ca *bălaie* din *bălan*. 6497

plăvie (–ii), s. f. – Morman, grămadă de crengi şi ierburi amestecate cu pămînt, care plutesc pe suprafaţa anumitor rîuri. – Var. *plaghie.*

Sl. *plavĭ* „navă", din *plaviti* „a pluti" (Cihac, II, 267; Conev 38). E dubletul lui *plavă*, s. f. (Olt., plasă de pescuit); cf. şi *plaur*. – Der. *plavină*, s. f. (Bucov., limbă de foc; pală de fîn); *plavnă*, s. f. (regiune mlăştinoasă); *plavcă*, s. f. (loc unde se usucă năvoadele). 6498

plaz (–zuri), s. n. – **1.** Talpa plugului. – **2.** Baza războiului de ţesut. – Megl. *plaz.*

Sb., slov., ceh. *plaz* (Cihac, II, 261; Cancel 21), cf. *plasă, zăplaz*. Trebuie să fie cuvînt identic cu *plaz*, s. n. (anunţ, aviz), probabil fiindcă se fixa în trecut într-un grilaj, cf. *împăra*. – Der. *plăzui*, vb. (înv., a anunţa, a publica); *plăzuitură*, s. f. (înv., indicaţie, revelaţie, publicaţie). 6499

pleamă (–eme), s. f. – **1.** Pată, benghi. – **2.** Rasă, castă.

Sl. **plěme* (Bogrea, *Dacor.*, III, 734), cf. pol. *plama* (Tiktin; Graur, *BL*, III, 43), bg. *pleme* „sămînţă". 6500

pleaṇ (–nuri), s. n. – (Înv.) Pradă de război. – Megl. *plean.*

Sl. *plěnĭ* (Tiktin), cf. bg. *plěn*, slov. *plên*, pol., ceh. *plen*. – Der. *plenic*, adj. (Basar., prizonier); *plenui*, vb. (înv. a jefui). 6501

pleaşcă (–eşti), s. f. – **1.** Pradă. – **2.** Chilipir. – Mr. *pleaşcă, pleacică.*

Dublet al lui *plaşcă;* pentru semantism cf. it. *sacco* „sac" şi „jaf". Mai puţin probabil din sb., cr. *pljačka* (Cihac, II, 262; Skok, *REB*, II, 31–42), tc. *plaçka* (Lokotsch 1665), ngr. πλακώνω „a oprima" (Vasmer, *Gr.*, 119). – Der. *pleşcan* (var. *pleşcar*), s. m. (oportunist; persoană care umblă după chilipiruri); *pleşcui*, vb. (a jefui; a umbla după chilipiruri); *pleşcuitor*, adj. (înv., jefuitor). 6502

pleaşe (–eşe), s. f. – Chelie, calviţie.

Sl. *plěšĭ* (Miklosich, *Lexicon*, 578; Cihac, II, 262), cf. slov. *plêš*, ceh. *pleš*. – Der. *pleş*, adj. (chel); *pleşuv* (var. *pleşug, pleşiv*), adj. (chel), cf. sl. *plěšivŭ*, slov. *plešiv; pleşi* (var. *plesuvi*), vb. (a pierde părul, a cheli); *pleşuvie* (var. *pleşugie*), s. f. (chelie). Cf. *ALR*, I, 12; circulă numai în V, NV şi Mold. 6503

pleată (–eţe), s. f. – **1.** Mănunchi de fuior. – **2.** Părul capului lăsat pe spate (în cozi).

Sl. *pletŭ, pletĭ* „împletitură", din sl. *plesti, pletą, pleteši* „a împleti" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 36; Candrea, II, 263; Conev 89), cf. sb., cr. *pletenica* „pleată" şi *împleti*. Se foloseşte mai ales la pl. – Der. *pleteancă*, s. f. (Trans., Mold., fir, panglică pentru cozi); *pletos*, adj. (cu plete); *pleteică*, s. f. (plăsuţă?), cuvînt pe care nu-l găsim glosat şi care trebuie să se folosească în Mold. (cf. Dragoslav: *cu mîncarea în pleteică*); *pletoşie*, s. f. (păr mult); *împletoşat*, adj. (cu plete); *pleter*, s. n. (îngrăditură de nuiele, zăgaz), din sb. *pleter; pleşnicar*, s. n. (şopron, acoperiş pentru unelte), probabil în loc de **pletnicar*, poate pentru că se face uneori cu împletitură de răchită. 6504

pleavă, s. f. – **1.** Rămăşiţe de spice sau de păstăi, tărîţe. – **2.** Drojdie, sediment. – Megl. *pleavă.*

Sl. (bg.) *plěva* „paie" (Miklosoch, *Slaw. Elem.*, 36; Cihac, II, 263; Conev 72), cf. mag. *polyva*, sb. *pleva*, şi *plivi*. – Der. *plevaiţă* (var. *pleviţă*), s. f. (plantă, Xeranthemum annuum); *plevniţă*, s. f. (magazie de pleavă), din sl. *plěvĭnica; plevos*, adj. (tărîţos); *plevuşcă*, s. f. (peşte, Leucaspius delineatus; alevin; peşti mici; gloată, plebe); *pleviţă*, s. f. (plevuşcă), în Munt., prin schimb de suf. al cuvîntului anterior (după Scriban, din sb. *pijavica* „lipitoare"); *plimnicer(iu)*, s. n. (Trans., şopron), probabil în loc de **plevnicer*, cf. *pleşnicar*. 6505

plecă (–c, –at), vb. – **1.** A se îndoi, a se încovoia. – **2.** A îndupleca, a sili. – **3.** (Rar) A trimite, a transporta, a duce. – **4.** A porni, a ieşi, a se duce. – **5.** (Refl.) A se înclina. – **6.** (Refl.) A ceda, a se supune. – Mr. *plec, plecare;* megl. *plec, plicari.*

Lat. *plicāre* (Diez, I, 319; Cipariu, *Gram.*, 30; Densusianu, *Hlr.*, 194; Puşcariu 1334; Candrea-Dens., 1402; *REW* 6601; V. Buescu, *Boletim mensal da Soc. da lingua port.*, III (1952), 107–8), cf. it. *piegare* „a îndoi", prov. *plegar*, fr. *plier* „a îndoi", sp. *llegar*, port. *chegar*. În general se consideră că semantismul se explică printr-o expresie de tipul *plier la tente* sau *plier bagage* (Puşcariu 134; Wagner 123; Scriban; după Tiktin; *plecare* ar însemna „a se apleca pînă la ceva"; după Corominas, III, 161, trebuie să se pornească de la *applicare* „a se îndrepta spre", care ar explica atît rom. cît şi sp.). Mai probabil se porneşte de la ideea de „a întoarce"; *plicare* înseamnă a învîrti un obiect, pînă cînd extremităţile lui se unesc. La fel s-ar fi zis depre o persoană care se întoarce la punctul de plecare, ca în it. *piegare* „a se da înapoi", fr. *se replier*, bearn. *s'aplega* (*REW* 548), cat. *(a)plegar* „a lăsa lucrul" sau mai curînd „a se întoarce de la lucru". *Pleca*, prin urmare, ar fi însemnat mai întîi „a se întoarce, a veni înapoi"; *unde pleci?* „unde te întorci" ar fi fost interpretat

firesc „unde mergi?" ca *se duce* „se poartă" = merge; *merge* „coboară" = merge. Explicațiile semantice ale lui Pușcariu, *Dacor.*, VIII, 143, nu par izbutite.

Se cuvine să adăugăm că Buescu, *R. Études rom.*, II, 102–13, reduce rom. *(a)pleca* „a alăpta" la lat. **(ap)placăre* „a liniști". Această ipoteză prezintă dificultăți fonetice (**applaco* nu putea da *aplec* și, oricum, autorul trebuie să admită o încrucișare cu *apleca* pentru a justifica rezultatul rom.) și nu pare mai naturală decît explicația tradițională, din punct de vedere semantic: cf. și *supune* „a pune dedesubt" și „a alăpta".

Der. *plecăciune*, s. f. (înv., înclinație, aplecare; reverență, salut; supunere, obedință, umilință); *plecat*, adj. (dus, absent; încovoiat; înclinat; ascultător; supus; amator, dispus); *plecătoare* (megl. *plicătoară*), s. f. (oaie cu lapte), cf. *aplecătoare; plecător*, adj. (dispus, înclinat); *plecate*, s. f. pl. (înv., înclinație, pornire; greață). Cf. *apleca*. – Din rom. provin rut. *plekati* „a alăpta", rut. *plekotora* „oaie mulgătoare", mag. *pleketor* „oaie fără miel" (Candrea-Dens., 1403). 6506

pled (–duri), s. n. – Pătură scoțiană.

Fr. (< engl.) *plaid*, cf. rus. *pled*. 6507

pledă (–dez, –ăt), vb. – 1. A apăra o cauză, un litigiu. – 2. A interveni, a mijloci. – 3. A perora, a discuta.

Fr. *plaider*. – Der. *pledant*, adj. (care pledează); *pledoarie*, s. f. (apărare), din fr. *plaidoirie* confundat cu fr. *plaidoyer*. 6508

plen (–nuri), s. n. – Totalitatea membrilor unei asociații, organizații; adunare constituită.

Lat. *plenum* (sec. XIX). – Der. *plenar*, adj., din lat. *plenarius*, sec. XIX. Cf. *plin*. 6509

pleosc, interj. – Imită zgomotul produs de baterea din palme, de bici sau de bălăcit. – Var. *pliosc; pleasc* (imită zgomotul făcut de limbă).

Creație expresivă, cf. *fleașc, trosc*, sl. *pljuskŭ* „zgomot", sl. *pleskati* „a bate din palme" (Cihac, II, 264), bg. *pljaskam*. – Der. *pleoscăi*, vb. (a bate din palme; a plesni, a pocni); *plescăi*, vb. (var. *plescăni*, mr. *plăscănescu, plăscănire*), vb. (a pocni din limbă), cf. sb. *pljeskati*, bg. *pljuskam, pleskam* (după Miklosich, *Slaw. Elem.*, 36 și Conev 86, rom. ar veni din bg.); *ple(o)scăit*, s. n. (aplaudare, bălăceală, plesnit din limbă); *pleoscăniță*, s. f. (rostopască, Chelidonium); *pleoști*, vb. (a se lăbărța, a se turti, a se strivi; a se deprima), cf. *bleojdi*, sb. *pljostiti*, rus. *pljustiti* (după Cihac, II, 264, rom. provine din sl.), lat. *plautus, plotus* „cu urechile căzute"; *pleoștit*, adj. (turtit; decăzut; scund, de mică înălțime, abătut); *pleoștealâ*, s. f. (depresiune); *pleașcă*, s. f. (pălărie moale); *plești*, vb. (Bucov., Maram., a se turti; Banat, a se piti). Pentru familia expresivă, cf. Iordan, *BF*, II, 186. 6510

plescăviță (–țe), s. f. – 1. Eczemă, erupție. – 2. Diferite plante: Malachium aquaticum, Cynoglossum officinale, Cucuballus baccifer etc. – Var. *plesca(gh)iță*.

Bg., sb. *pljuskavica* (Tiktin). 6511

plesni (–nește, –it), vb. – 1. A se crăpa, a se despica. – 2. A trosni, a plescăi. – 3. A se sparge, a se rupe. – 4. A se prăpădi, a muri. – 5. A pocni (din bici). – 6. A pălmui, a izbi, a bate.

Sl. *plesnqti* „a bate din palme" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 36; Cihac, II, 265; Conev. 95). – Der. *plesnet*, s. n. (trosnet, pocnet); *plesnitoare* (petardă; șfichiul biciului); *plesnitură*, s. f. (pocnitură; crăpătură, despicătură; trosnet, lovitură de palmă); *plesnitor*, s. n. (Arg., ochi) *pleasnă*, s. f. (șfichi). 6512

plev (–ve), s. n. – (Bucov.) Vas de tablă.

Germ. *Blech* „tinichea". E dubletul lui *pleu* (var. *bleu, plef, blef*), s. n. (Trans., tinichea), din mag. *plék* (Candrea). – Der. *pleuar*, s. m. (Trans., tinichigiu); *pleviță*, s. f. (placă metalică din josul leucei; întăritură din metal la o piesă crăpată), a cărui legătură cu sl. *plenica* „lanț" (Miklosich, *Lexicon*, 571; Cihac, II, 265) este dubioasă. Cf. *privită*. 6513

plic (–curi), s. n. – Obiect din hîrtie în care se închide o scrisoare. – Mr. *plic*.

It. *plico* „plic", prin ngr. πλίκος (Cihac, II, 688; Gáldi 230). – Der. *plicui*, vb. (înv., a închide un plic). 6514

plici, interj. – Imită zgomotul bălăcitului sau al baterii din palme.

Creație expresivă, cf. *pleosc* (Iordan, *BF*, II, 186). – Der. *pliciui*, vb. (a pocni din bici, a plesni). 6515

plicsis (–suri), s. n. – Plictiseală. – Var. *plixis, plictis*.

Ngr. πλῆξις (Gáldi 232). Ultima var., prin încrucișare cu cuvintele der. (Graur, *BL*, IV, 109). – Der. *plicticos*, adj. (enervant, agasant), din ngr. πληκτικός; *plictisi*, vb. (a fi sătul de ceva; a supăra, a enerva); din ngr. πλήκτω; *plictisitor*, adj. (plicticos); *plictiseală*, s. f. (lîncezeală, monotonie; neplăcere, necaz). 6516

plimbă (–b, –ăt), vb. – A umbla în voie dintr-un loc în altul. – Var. *primbla, preumbla*. Mr. *priimnu, priimnare*, megl. *priamnu, priamnari*.

Lat. *perambŭlāre* (Pușcariu 1336; Rosetti, I, 170), cf. *umbla*. Cuvînt de uz general (*ALR*, I, 96), s-a păstrat numai în rom. – Der. *plimb*, s. n. (balustradă, parmalîc); *plimbă*, s. f. (Munt., stinghie în curte pe care se culcă găinile); *plimbare* (var. *primblare, preumblare*), s. f. (umblet în voie); *plimbet*, s. n. (rar, plimbare); *plimbăreț*, adj. (care se plimbă mult); *plimbătoare*, s. f. (closet). 6517

plin (-nă), adj. – **1.** Umplut, ocupat. – **2.** Compact, masiv. – **3.** (S. n.) Întîlnire întîmplătoare cu o persoană care duce un vas plin cu apă; se consideră de bun augur, iar dacă vasul este gol, de rău augur. – *Cu plin*, în mod fericit; *în plin*, perfect; *din plin*, întocmai, exact. – Mr. *plin*, megl. *(am)plin*, istr. *pl'ir*.

Lat. *plenus* (Pușcariu 1337; Candrea-Dens., 1405; *REW* 6596), cf. it. *pieno*, prov. *ple*, fr. *plein*, sp. *lleno*, port. *cheio*. – Der. *plinătate*, s. f. (plenitudine), format după fr. *plénitude; plinealã*, s. f. (înv., îndeplinire, executare silită); *plinuț*, adj. (aproape plin; durduliu); *împlini* (var. *plini*), vb. (a umple, a face plin; a completa; a satisface; a executa, a îndeplini; a atinge o vîrstă sau o cantitate; refl., a se realiza, a se verifica; refl., a ajunge la soroc, la scadență; refl., a-și găsi nașul, a i se înfunda), se consideră îndeobște ca der. din lat. *(im)plenīre* (Densusianu, *Hlr.*, 150; Candrea-Dens., 1407; Pușcariu 789), în timp ce Cihac, II, 265, îl deriva din sl. *(na)plŭniti; neîmplinit*, adj. (neexecutat; imperfect); *împlinitor*, s. m. (înv., executor); *deplin*, adv. (împlinit; adj., complet); *deplinătate*, s. f. (plenitudine); *îndeplini*, vb. (a executa). – Cf. *suplini*. 6518

plînge (-g, -ns), vb. – **1.** A vărsa lacrimi. – **2.** A compătimi, a deplînge. – **3.** A jeli (un mort). – **4.** (Refl.) A se tîngui, a se văita. – Mr. *plîngu, plînșu, plînzire;* megl. *plọng, plọns, plọngiri;* istr. *plîng, plîns*.

Lat. *plangĕre* (Pușcariu 1339; Candrea-Dens., 1409; *REW* 6572; Rolhfs, *Differenzierung*, 33), cf. it. *piangere*, prov. *planher*, fr. *plaindre*, cat. *planyer*, sp. *plañir*. Uz general (*ALR*, II, 231). – Der. *plîngăcios*, adj. (plîngător, gata să plîngă); *plîngător* (var. rară *plîngaci*), adj. (care plînge, trist); *plîngere*, s. f. (acțiunea de a plînge sau de a se jelui; reclamație; cerere); *plîngătoare*, s. f. (bocitoare); *plîns* (var. *plînset*), s. n. (plîngere, tînguire); *plînsoare*, s. f. (plîns, scîncet); *deplînge*, vb. (a compătimi, a deplora), format după fr. *déplorer*, cf. *deplora*. 6519

plîntă (-te), s. f. – Talpa piciorului.

Lat. *planta* (Tiktin). Apare numai la Dosoftei, sec. XVII. Ar putea fi cultism, dar cf. *împlînta*. E dubletul lui *plantă*, s. f., din fr. *plante*, der. *planta*, din fr. *planter; plantator*, s. m. (cultivator); *plantație*, s. f. (teren cultivat). 6520

pliroforie (-ii), s. f. – Raport, informație. – Mr. *plirufurie*.

Ngr. πληροφορία (Tiktin; Gáldi 231). – Der. *pliroforisi* (mr. *plirufurisire*), vb. (a informa, a clarifica), din ngr. πληροφορῶ. Sec, XVIII, înv. 6521

plit (-turi), s. n. – Rît de porc. – Var. *flit*.

Origine necunoscută. În Trans. 6522

plită (-te), s. f. – **1.** Tablă de fontă la mașinile de gătit. – **2.** Mașină de gătit.

Sl. (rus., ceh.) *plita* (Cihac, II, 265; Miklosich, *Fremdw.*, 118; Conev 62), din sl. *plinŭta* < gr. πλίνθος, cf. ngr. πλίθα. 6523

pliuhă (-he), s. f. – (Trans.) Scuipat.

Rut. *pljuvati* „a scuipa" (Drăganu, *Dacor.*, VI, 302). 6524

plivi (-vesc, -it), vb. – A curăța de buruieni, a curăța via, pomii. – Var. înv. *plevi*.

Sl. *plěti, plevǫ, pleveši* (Miklosich, *Slaw., Elem.*, 36; Cihac, II, 263; Conev 73). – Der. *plivealã* (var. *plevilă, pleghilă*, înv. *plavilă*), s. f. (plivire,) din bg. *plevilo* (Conev 74); *plivit*, s. n. (plivire). Cf. *pleavă*. 6525

plocat (-te), s. n. – Cuvertură, pătură, macat, care servește și ca valtrap. – Var. *poclad(ă), plocad(ă)*.

Sl. *pokladŭ* „depus" (Miklosich, *Slaw., Elem.*, 37; Cihac, II, 60; Conev 61), cf. *clădi, năclad;* pentru metateză, cf. *plocon*. Forma *placat*, folosită în limbajul modern (Gib Mihăescu), este greșită, și datorată fără îndoială confuziei cu fr. *plaquer*. *Plocău* (var. *poclău*), (Bucov., plasă de pescuit) pare var. aceluiași cuvînt (după Scriban, din mag. *pokhálo* „pînză de păianjen"). – Cf. *poclit*. 6526

plocon (-oane), s. n. – Cadou, dar. Se spunea înainte despre daniile făcute, mai mult sau mai puțin silit, domnului sau marilor dregători; în epoca modernă mai ales despre darurile oferite cu o anumită solemnitate (Trans., dar de botez). – *Ploconul steagului*, contribuție pretinsă de fiecare schimbare de domnitor; se percepea și de la cei scutiți și de la marii boieri; pentru oamenii de rînd se micșora la două *sferturi*. – *Plocon domnesc*, impozit adițional în favoarea strîngerilor de biruri asupra oilor, grînelor și vinurilor; legiferat de Constantin Mavrocordat în medie pentru zece oi. – Var. înv. *poclon*. Megl. *puclon*.

Sl. *poklonŭ* „reverență" (Miklosich, *Lexicon*,

609; Cihac, II, 269; Conev 58), cf. bg., sb. *poklon*. – Der. *ploconi*, vb. refl. (a se înclina, a face temenele, a saluta respectuos; a se umili), din sl. *po(dŭ)kloniti, poklanjati; ploconeală*, s. f. (aplecare, ploconire). 6527

plod (–duri), s. n. – 1. Embrion, germen. – 2. Înv. Rod. – 3. (S. m.) Copil, ţîngău. – 4. Organul genital al vacii. – Megl. *plod*.

Sl. *plodŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 36; Cihac, II, 266; Conev 59), cf. bg., sb., cr., slov. *plod*. Cu sensul al treilea se foloseşte şi pl. *plozi*. – Der. *plodan*, s. m. (Mold., copilaş, băieţel); *plodi*, vb. (a zămisli, a produce; refl., a se reproduce, a se înmulţi), din sl. (sb., cr.) *plòditi; plodos* (var. *plodicios*, înv. *plodnic*), adj. (prolific); *plodnicie*, s. f. (înmulţire rapidă). 6528

plop (–pi), s. m. – Arbore înalt cu ramuri subţiri (îndreptate în sus). – Mr. *plop, plup*.

Lat. *pōpŭlus*, prin intermediul unei var. pop. **plŏppus* (Diez, I, 323; Puşcariu 1341; Candrea-Dens., 1412; REW 6655), cf. alb. *pljep* (Philippide, II, 651), it. *chioppo* (Battisti, II, 907), cat. *clop*, sp. *chopo*, port. *choupo* (Garcia de Diego, *RFE*, IV, 205), cf. v.fr. *peuple* > *peuplier*. – Der. *plopişte*, s. f. (pădure de plopi); *plopar*, s. m. (insectă, Saperda carcharias); *plopiş* s. n. (pădure de plopi). 6529

ploscă (–şti), s. f. – 1. Vas rotund şi turtit de metal sau de lemn. – 2. Corneci, vas cu praf de puşcă. – 3. Vas pentru urinat. – 4. (Arg.) Poşetă de damă. – 5. (Arg.) Ţîţă. – Mr. *ploscă*, megl. *ploască*.

Sl. *ploskŭ* „turtit", *ploskva* „ploscă" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 36; Cihac, II, 266; Conev 64), cf. bg., sb., ceh. *ploska*, mag. *palaczk*, ngr. πλόσκα, alb. *ploskë*, tc. *palaska* (Miklosich, *Fremdw.*, 118), cf. şi *palaşcă, plaşcă, ploşniţă*. – Der. *ploscar*, s. m. (fabricant de ploşti din lemn; persoană care la nunţi vizitează invitaţii oferindu-le de băut; flecar, palavragiu; Trans., par cu care se bate fînul în căpiţă; Arg., borfaş, hoţ de buzunare); *ploscaş* s. m. (şarlatan, potlogar); *ploscaşe*, s. f. (intrigantă; tîrfă); *ploscoană*, s. f. (Trans., ploscă; căpiţă). *Ploscaş* este explicat de Cihac, II, 263, ca o deformare din **plotcaş*, cf. ceh. *pletkar* „intrigant", sb. *pletkaš* „intrigant"; dar cuvîntul sl. nu e sigur în rom. şi sensul se înţelege uşor plecînd de la *ploscar* „persoană care merge din casă în casă să ducă veşti", cf. *a umbla cu plosca* „a pîrî, a ţese intrigi". 6530

ploşniţă (–ţe), s. f. – (Mold.) Păduche-de-lemn (Acanthia lectularia).

Sl. *ploskŭ* „turtit", cf. *ploscă* şi pol. *ploszczyca*, ceh. *ploštice*, rus. *ploščica* (Cihac, II, 266; Tiktin), rut. *bloščica* (Pascu, *Arch. Rom.*, VII, 559). Cihac explică fonetismul rom. cu ajutorul unei încrucişări cu *plesni* „a pocni", cf. bg. *pljusnica* „bătut din palme". Mai curînd e vorba de un der. propriu rom., din sl. *ploskŭ*, cu suf. *–niţă*, cf. *beşniţă, stelniţă*, – Der. *ploşniţărie*, s. f. (mulţime de ploşniţe); *ploşnicar*, s. m. (plantă, Ranunculus orthoceras); *ploşniţare*, s. f. (plantă, Actaea cimicifuga); *poluşcă*, s. f. (Trans., ploşniţă), din mag. *poloska* (Tiktin). 6531

ploştină (–ne), s. f. – Mlaştină.

Sb., cr. *ploština* (Cihac, II, 264; cf. Conev 40). 6532

ploton (–oane), s. n. – Subunitae militară. – Var. *pluton*.

Fr. *peloton*, parţial prin intermediul pol. *ploton* (Cihac, II, 267), cf. it. *plotone*, sp. *pelotón*. 6533

plouă (–uă, –at), vb. impers. – 1. A cădea ploaie. – 2. A cădea ceva din abundenţă. – 3. A plictisi, a supăra. – Var. ortogr. *ploa*. Mr. *ploae*, istr. *plou*.

Lat. *plovĕre*, forma populară a lui *pluĕre* (Puşcariu 1342; Candrea-Dens., 1413; Densusianu, *Hlr.*, 78; *REW* 6610), cu schimb de conjug., cf. it. *piovere* (senes. *piovare*, cf. Max Steffens, *Die Ausdrücke für Regen*, Zürich 1935, 5), prov., cat. *ploure*, fr. *pleuvoir*, sp. *llover*, port. *chover*. Mai există urme de conjug. în *–ere: să plouă*, în Trans. *să ploaie; plouă*, în Olt. *ploaie*. Var. *ploa* este înv. şi incorectă.

Der. *ploaie*, s. f. (precipitaţie atmosferică; abundenţă, încărcătură de alice), mr. *ploae*, megl. *ploaiă*, istr. *ploie*, din lat. **plovia* < *pluvia* (Diez, I, 322; Diez, *Gramm.*, I, 155; Densusianu, *Filologie*, 448; Tiktin; *REW* 6620), cf. it. *pioggia*, prov. *ploja*, fr. *pluie*, sp. *lluvia*, port. *chuva* (reducerea *ploja* în lat., propusă de Puşcariu 1340; Candrea-Dens., 1415, nu putea conduce la rezultatul rom., cf. Pascu *Beiträge*, 19); *ploicică* (var. *ploiţă*), s. f. (răpăială); *ploier*, s. m. (pasăre, Squatarola squatarola); *plointe*, adj. (Olt., timp ploios), pe care Candrea îl leagă de lat. *pluentem*, nu pare o ipoteză necesară; *ploios*, adj. (cu ploaie); *plouat*, adj. (ud; obosit, fără chef). 6534

plug (–guri), s. n. – 1. Unealtă pentru arat. – 2. Obicei folcloric din ajunul Anului Nou, în care se merge pe la case, adesea cu un plug în miniatură, cîntîndu-se cîntece legate de muncile cîmpului. – 3. Vehicul de deszăpezit. – 4. Constelaţia Orion. – Mr., megl. *plug*.

Sl. *plugŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 36; Miklosich, *Fremdw.*, 118; Cihac, II, 267; Cancel 23;

Conev 68; Pascu, II, 205), cf. bg., sb., cr. *plug*, ceh. *pluh*, pol. *pług*, rus. *plugi*, din germ. *Pflug*. – Der. *plugar*, s. m. (muncitor agricol; urător); *plugăraș*, s. m. (flăcău care umblă cu uratul în ajunul Anului Nou); *plugări*, vb. (a munci pământul, a ara; a se ocupa cu muncile cîmpului); *plugărie* (var. *plugărit*), s. f. (ocupația plugarului); *plugăreasă* (var. *plugăriță*), s. f. (țărancă); *pluguleț* (var. *plugușor*), s. n. (obicei folcloric în ajunul Anului Nou; cîntecul care se cîntă cu acest prilej). 6535

plumb (-buri), s. n. – **1.** Metal lucios, cenușiu albastru. – **2.** Fir de plumb (1), dreptar; disc de plumb, bici cu plumb etc. – **3.** Muniție, glonț. – **4.** Sigiliu, pecete. – **5.** (Mold.) Creion, unealtă de scris pe tăbliță. – Mr. *pl'umbu* „glonț".

Lat. *plumbum* (Pușcariu 1343; Candrea-Dens., 1418; *REW* 6615), cf. alb. *pljump* (Philippide, II, 651), it. *piombo*, prov. *plom*, fr. *plomb*, sp. *plomo*, port. *chumbo*. – Der. *plumbos*, adj. (greu); *plumbar*, s. m. (lucrător în plumb, fîntînar, puțar); *plumburiu*, adj. (cenușiu); *plumbui*, vb. (a acoperi cu plumb; a sigila cu plumb; a plomba o măsea); *plumbuitor*, s. m. (sigilator); *plomba*, vb. (a astupa o carie dentară), din fr. *plomber*. 6536

plural (-luri), s. n. – **1.** Categorie gramaticală care arată că este vorba de mai multe obiecte, ființe etc. – **2.** (Adj.) Care indică o pluralitate.

Lat. *pluralis* (sec. XIX). Ca adj. nu se folosește la f. – Der. *pluralitate*, s. f., din fr. 6537

plus, adv. – **1.** Mai mult. – **2.** (S. n.) Semnul adunării.

Lat. *plus* (sec. XIX). – Comp. *plus-valută*, s. f. (plusvaloare), din fr. *plus-value; pluscuamperfect*, s. n., din lat. *plusquamperfectum*. 6538

pluș (-șuri), s. n. – Catifea groasă. – Mr. *piluș*.

Fr. *peluche*, parțial prin intermediul germ. *Plüsch*, pol. *plusz*, rus., bg. *pljuš*, it. *plusce*. E dublet al lui *plisă*, s. f. (tip de catifea), prin intermediul pol. *plizs*, rus. *plis* (Cihac, II, 265; Sanzewitsch 207). 6539

pluți (-țesc, -ит), vb. – **1.** A se menține deasupra unui lichid, a înota, a sta la suprafață. – **2.** A zbura în vînt. – Mr. *mplătescu, mplătire*.

Sl. *pluti, plovǫ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 36; Cihac, II, 267), cf. sb., cr. *plutati*, ceh. *plouti*. – Der. *plută*, s. f. (stratul exterior, elastic al unor specii de stejar, varietate de plop, Populus pyramidalis; plutitor, flotor; bucățică de material plutitor legată de sfoara undiței; ambarcație ușoară; varietate de nufăr, Nymphaea alba, Nuphar luteum), deverbal, sau din sl. *pluti* „plută" (Cihac, II, 267; Conev 82), cf. bg. *pluta*, sb., cr. *plutva*, ceh. *plt.*, rus. *plot; plutaș*, adj. (care plutește; Mold., nehotărît, indecis); *plutaș* s. m. (producător sau conducător de plute); *plutășie*, s. f. (îndeletnicirea de plutaș); *plutări*, vb. (a merge cu pluta pe apă, a transporta ceva cu pluta); *plutărit*, s. n. (transport cu pluta); *pluteț* (var. *plutelnic*), adj. (înv., navigabil); *plutică*, s. f. (plantă acvatică, Villarsia nymphoides); *plutitor*, adj. (care plutește); *plutitoare*, s. f. (rourică, Glyceria fluitans); *plutniță*, s. f. (nufăr alb, Nymphaea alba). 6540

poală (-le), s. f. – **1.** Fustă, partea inferioară a unor veșminte. – **2.** Sîn. – **3.** Partea inferioară a unui munte. – **4.** Față de masă, covor fin. – **5.** Țesătură scumpă care se așază în partea de jos a unei icoane. – Mr., megl. *poală*.

Sl. *polu* „mijloc, margine, sîn" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 37; Cihac, II, 268; Conev 115), cf. bg., *pol.*, sb., ceh., pol., rus. *pola*, pol. *polka* „pulpană". E dubletul lui *pol*, v. aici. – Der. *împolat* adj. (cu poale largi, amplu); *poloană*, s. f. (fustă mare, pulpană), cuvînt rar, citat numai de Damé; *pulpană* (poală,) s. f. probabil în loc de **polcană*, cf. pol. *polka*, încrucișat cu *pulpă* „coapsă" (Cihac, II, 267; der. din fr. *pourpoint* „un fel de pieptar", propusă de Bogrea, *Dacor.*, I, 291 și admisă de *REW* 6424, Pascu, *Arch. Rom.*, VI, 231 și Scriban, pare îndoielnică). 6541

poamă (-me), s. f. – **1.** Fruct, rod. – **2.** Fruct comestibil. – **3.** (Trans.) Conservă de fruct uscat. – **4.** (Mold.) Strugure; viță-de-vie. – **5.** Castă, rasă, specie. – Mr. *poame*.

Lat. *pōma*, pl. de la *pōmum*, interpretat ca sing. f. (Pușcariu 1345; Candrea-Dens., 1419; *REW* 6645), cf. it. *poma*, [illegible], alb. *pemë*. – Der. *pomiță*, s. f. (fructă, bobiță de fruct); *pomușoară*, s. f. (bobiță; coacăză, Ribes rubrum); *pomar* s. m. (vînzător de struguri); *pomar*, s. n. (uscător de fructe), *pomărie*, s. f. (cantitate de fructe); *pomoroage*, s. f. pl. (Banat, cantitate de fructe). 6542

poantă (-te), s. f. – Vorbă de duh, glumă rafinată.

Fr. *pointe*. Cf. *pont*. 6543

poară, s. f. – (Mold., Trans.) Dezacord, discordie, neînțelegere.

Sl. *pora* „violență" (Cihac, II, 244; Tiktin), cf. bg., slov. *opora* „opoziție", sb. *odpor* „ceartă". – Der. *întrapora*, vb. refl. (a se supăra), cuvînt artificial la Coșbuc, cf. Pușcariu, *Dacor.*, VII, 121. 6544

poartă (-ți), s. f. – **1.** Deschizătură și loc de trecere într-un loc împrejmuit. – **2.** Imperiul otoman. – Mr., megl. *poartă*, istr. *poarte*.

Lat. *porta* (Puşcariu 1347; Candrea-Dens., 1421; *REW* 6671), cf. it., prov., cat., port. *porta*, fr. *porte*, sp. *puerta*. – Der. *portar* (mr. *purtar*), s. m. (paznic; Munt., şambelan, boier însărcinat cu protocolul, cel care introduce trimişii Porţii; Mold., comandantul cetăţii Suceava, capitala ţării, şeful armatei), ar putea reprezenta direct lat. *portărius* (Puşcariu 1358; *REW* 6673); *portăreasă*, s. f. (femeie care păzeşte poarta); *portărel*, s. m. (înv., slujbaş domnesc subordonat marelui portar; executor judecătoresc); *portărie*, s. f. (meseria de portar). – Der. neol. *portic*, s. n., din fr. *portique; portieră*, s. f., din fr. *portière, portal*, s. n., din fr. *portail*. 6545

pobedi (–desc, –it), vb. – A învinge. – Var. *povedi*.

Sl. *pobĕditi* (Miklosich, *Lexicon*, 582; Cihac, II, 219). Sec. XVII, înv. – Der. *podidi*, vb. (a învinge, a întrece, a cîştiga), probabil prin asimilare (din sl. *podŭdati* „a supune", după Tiktin; din sl. *poduiti*, după Candrea). 6546

pobir, s. m. – (Banat) Porumb necopt.

Slov. *póbir, pobèr* „recoltare", cf. *póberek* „fruct necules în timpul recoltei", dar care se culege mai tîrziu. – Cf. *pogîrci*. 6547

Pobreajen, s. m. – Schimbarea la faţă. – Var. *(Pre)obrajenie, Pobr(e)ajen(i), Probajin(i), Bobreajen(i)*.

Sl. *Prĕobraženije*, din *prĕobraziti*, de unde *preobrăzi*, vb. (a metamorfoza, a transforma), sec. XVII, înv. 6548

poc, interj. – Imită zgomotul produs de o lovitură sau de un trosnet.

Creaţie expresivă, cf. *boc, cioc, toc*. – Der. *pocni* (var. *pocăi, pocăni*, megl. *pucănés*), vb. (a plesni, a trosni; a face explozie; a lovi), cu suf. expresiv *–ni*, ca *boc(ă)ni, cioc(ă)ni, tocăni*, (după Miklosich, *Slaw. Elem.*, 42; Cihac, II, 269; Byhan 327 şi Tiktin, din sl. *poknati* „a se rupe", cf. slov. *pôkniti*, sb., rut. *puknuti*, rus. *puknutĭ;* dar legătura pare întîmplătoare); *pocneală*, s. f. (plesnire, trosnet); *pocnet*, s. n. (explozie, detonare; trosnire); *pocnit*, s. n. (trosnet, pîrîit); *pocnitoare*, s. f. (şfichi; petardă); *pocănitoare*, s. f. (un fel de morişcă); *pocănea*, s. f. (titirez, hădărău la moară); *pocnitură*, s. f. (lovitură). 6549

pocăi (–esc, –it), vb. refl. – 1. A se căi, a face penitenţă. – 2. (Vb. activ). A duce la căinţă.

Sl. *pokajati* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 37). – Der. *pocăinţă* (var. înv. *poca(i)anie, pocanie*), s. f. (regret, căinţă). 6550

pochihęci (–ciuri), s. n. – (Mold.) Tindeche la războiul de ţesut.

Rut. *popyhaty* „a împinge" (Tiktin). 6551

pocîlţi (–tesc, –it), vb. – A se deşela, a se speti.

Probabil din sl. *pochilŭ* „încovoiat", dacă nu ne înşelăm glosîndu-l aşa. Se foloseşte aproape exclusiv în expresia *pocîltit de foame*, pe care dicţionarele o glosează de obicei „sleit de foame". După Cihac, II, 268 şi Scriban, din sl. *poklati* „a ucide", dar der. este greoaie. – Der. *pocîlteală*, s. f. (anemie, demobilizare). 6552

pocinog (–guri), s. n. – 1. Saftea, prima vînzare din zi. – 2. Început. – 3. Bucluc, boroboaţă.

Sl. *počinŭkŭ* „început" (Cihac, II, 269; Conev 78), cf. ceh. *počinek*. 6553

pocînzel (–ei), s. m. – Însoţitor al mirelui la nunţile ţărăneşti, trebuie să poarte darurile şi să ajute la mutarea miresei. – Var. *pocînzeu, pochinzer*.

Mgr. ἀποκρισιάριος „trimis", cf. v.rus. *poklisarĭ* „trimis". Nu se foloseşte în Mold. 6554

pocitanie (–ii), s. f. – Povestire, naraţiune, citire.

Sl. *počitanie*, cf. *citi, citanie*. Sec. XVII, înv. Dicţionarele îl confundă adesea cu *pocitanie* „monstru". 6555

poclit (–turi), s. n. – Apărătoare de soare, prelată.

Probabil din *poclad*, cf. *plocat*, contaminat cu sl. *pokryti* „a acoperi". Celelalte explicaţii par insuficiente: din sl. *pokrovŭ* după Cihac, II, 269, cf. *procov;* din sl. *pokrytŭ* „acoperiş", după Tiktin. În Mold. Cf. *pocriş*, s. n. (capac), din rut. *pokryška* (Candrea; cf. Conev 64). 6556

poçoş (–şuri), s. n. – Cutremurat, spasm.

Mag. *pókos* (Cihac, II, 521; Gáldi, *Dict.*, 152). În Trans., rar. – Der. *pocosi* (var. *pocozi*), vb. (Trans., Banat, a se mira, a se prosti). 6557

pocosti (–tesc, –it), vb. – A auri.

Slov. *pokostiti*, pol. *pokosćić* (Tiktin). 6558

pocrov (–vuri), s. n. – 1. Pătură, pled. – 2. Pînză pentru întrebuinţări liturgice. – Var. *procov*. Mr. *pucrov* „covoraş".

Sl. *pokrovŭ* (Cihac, II, 269; Conev 84), cf. bg. *pokrov*, ngr. πορχώβα. – Der. *Pocroavă* (var. *Procoavă*), s. f. (nume popular al sărbătorii de 1 octombrie, Acoperămîntul Maicii Domnului); *pocrovăţ* (var. *procovăţ*), s. n. (antimis), din sl. *pokrovĭcĭ; procoviţă*, s. f. (Trans., scoarţă, cuver-

tură), var. Banat *pricoiță*, cf. Miklosich, *Slaw. Elem.*, 37. 6559

pod (-duri), s. n. – **1.** Platformă de scîndură, planșeu. – **2.** Punte. – **3.** (Înv.) Drum pietruit cu scînduri, obișnuit în orașele rom. – **4.** Cale, drum, șosea. – **5.** Ponton. – **6.** Tavan. – **7.** Spațiu închis între acoperiș și plafonul casei. – **8.** Pardoseală. – **9.** Palma mîinii. – **10.** Talpa plugului. – **11.** Zăcătoare (la moară). – **12.** Bucăți de pînză care se întind în calea cortegiului funerar, cu ideea de a ușura mortului trecerea pe puntea raiului. – Megl. *pod.*

Sl. *podŭ* „platformă" (Miklosich, *Slaw., Elem.*, 37; Cihac, II, 270; Conev 81; Spitzer, *Mitt. Wien*, 326), cf. bg., sb., cr., slov. *pod* „platformă de scînduri", mag. *pad* „podul casei". – Der. *podar*, s. m. (înv., încasator de podărit; paznic la pod; pontonier; Mold., măturător); *podărit* s. n. (slujba pontonierului; taxă pe poduri); *podeț*, s. n. (podișcă); *podi*, vb. (a bate podea), din sl., sb. *poditi; podeală* (var. *podea*), s. f. (dușumea, pardoseală, parchet); *podeag*, s. n. (platou, movilă, colină); *podereu* (var. *podireu, poderei*), s. n. (Trans., platou, movilă); *podeu*, s. n. (Trans., pod de șură); *podină*, s. f. (pardoseală, suport; scîndură; acoperiș; baza stogului), din sb. *podina; podiș*, s. m. (platou, movilă; punte de lemn); *podișcă* s. f. (pod mic; ponton); *podișor*, s. n. (Trans., blidar, dulap); *pondeală* (Trans., var. Olt. *pondilă*), s. f. (pardoseală, sol), din *podeală* cu infix nazal sau contaminat cu *podină*. – Din rom. provine slov. *podîšiar* (Candrea, *Elemente*, 402). 6560

podagră (-re), s. f. – Gută. – Var. înv. *podagrie, podalghie.*

Ngr. ποδάγρα (Murnu 46), var. din gr. ποδαλγία. – Der. *podăgros*, adj. (bolnav de gută). Sec. XVII, înv. După Rosetti, *Studii ling.*, 29, ar fi împrumut din pol. *podagra.* 6561

podan (-ni), s. m. – Birnic.

Sl. *podŭdanŭ* „supus", cf. pol., ceh. *poddany* (Cihac, II, 270). Sec. XVII, înv. – Der. *podanie*, s. f. (înv., dare pe pod). 6562

podbeal (-ęli), s. m. – Plantă, Tussilago farfara, Arnica montana. – Var. *podbal.*

Sl., cf. bg. *podbĕl*, sb. *podbjel*, slov. *podbel* (Cihac, II, 270; Miklosich, *Slaw. Elem.*, 37; Conev 46). 6563

podghiaz (-zuri), s. n. – Incursiune, expediție de pradă. – Var. *potghiaz, poghiaz.*

Mag. *podgyász, poggyász* (Cihac, II, 521), cf. pol. *podjazd* (Tiktin). Sec. XVII, înv. 6564

podgorie (-ii), s. f. – **1.** Regiune de deal, colină subalpină. – **2.** Viță-de-vie, plantație de viță-de-vie.

Sl. *podŭgorije* „vale" (Miklosich, *Lexicon*, 598; Cihac, II, 273; Conev 42), cf. *pogorî*, slov. *podgorje.* – Der. *podgorean*, adj. (rar, subalpin; s. m., viticultor); *podgoriu*, adj. (bogat în podgorii), creație forțată la Alecsandri. 6565

podhorniță (-țe), s. f. – Stinghie inferioară la jug. – Var. *pohorniță, pohodnicioară, pohornicioară.*

Probabil dintr-un rut. **podhorlica*, din *pod* „sub" și *horlo* „gît" (Scriban). Legătura cu sl. *pohoditi* „a circula" (Tiktin) este mai puțin sigură. În Mold. 6566

podmet (-turi), s. n. – Nadă, momeală.

Sl. *podŭmetŭ*, atestat numai cu sensul de „plasă", dar care trebuie să fi însemnat și „ceea ce este depus", din *podŭmesti* „a sta întins", cf. rus. *podmet* „acțiunea de a arunca" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 37; Cihac, II, 189; Conev 98). De aici și *pogmată*, s. f. (Maram., fir care închide gîtul cămășii), în loc de **podmată*, cf. sb. *podmetača* „zăvor, ivăr". 6567

podnojie (-ii), s. f. – Scăunel.

Sl. *podŭnožije* (Tiktin). Sec. XVI-XVII, înv. E dubletul lui *podnoje*, s. f. (tălpig), din același cuvînt sl., al lui *podnoșcă*, mai frecvent în formă de pl. *podnoști*, s. f. (tălpig), din rus. *podnožka* sau bg. *podnožki* (Conev 61); al lui *potnog*, s. n. (pedală la războiul de țesut), din sl. *podŭnogŭ;* și al lui *pîrnojie*, s. f. (pămînt nelucrat), din bg., sb. *podnožie* „cîmp la poalele munților" (Candrea). 6568

podoabă (-be), s. f. – Ornament, bijuterie.

Sl. *podoba* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 37; Cihac, II, 271; Conev 85). – Der. *(îm)podobi*, vb. (a orna, a găti; a se asemăna), din sl. *podobiti; podobie*, s. f. (înv., comparație; cîntare liturgică servind drept model), din sl. *podobije; podobnic*, adj. (înv., asemănător, comparabil); *despodobi*, vb. (a scoate podoabele, a se dezbrăca) *preapodobie*, s. f. (sanctitate), din sl. *prĕpodobije*, înv.; *preapodobin* (var. *preapodobnic, preapodobit*) adj. (înv., sfînt), din sl. *prĕpodobinŭ; spodobi*, vb. (a face demn, meritoriu), din sl. *sŭpodobiti.* 6569

podoimă (-me), s. f. – Pretext, scuză.

Sb. *podoima*, cf. *doimiti se* „a răsplăti cu vorbe". În Trans. 6570

podoiniță (-țe), s. f. – Mînzare.

Sb., bg. *podojnica* (Candrea). 6571

podorojnă (-ne), s. f. – Ordin pentru a pune la dispoziție cai de poștă.

Rus. *podoroznaja* (Cihac, II, 271). 6572

podrum (-muri), s. n. – (Trans.) Bodegă, cramă. – Var. *podrom.*

Sl. *podrumŭ* (Tiktin), cf. sb. *podrum*, din ngr. πουδρούμι (Miklosich, *Fremdw.*, 118). 6573

poduț (-ți), s. m. – Pește de rîu (Chondrostoma nasus).

Mag. *paduc* (Gáldi, *Dict.*, 152; cf. Cihac, II, 271). 6574

podval (-luri), s. n. – Pană, suport de lemn sau de piatră.

Sb. *podval* (Tiktin; Conev 81). Cf. *podvală*, s. f. (mîner la ferăstrăul de mînă), din sb. *podvala.* 6575

podvig (-guri), s. n. – Penitență, mortificare.

Sl. *podvigŭ* „luptă" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 37). – Der. *podvigui*, vb. refl. (a se mortifica). 6576

podvoadă (-de), s. f. – **1.** Serviciu feudal, obligație de a transporta gratuit bunurile domnești. – **2.** Donație constînd într-un cal, datorat de orice boier noului domn. – **3.** Transport. – **4.** Rechiziție. – Var. *podvadă (-vezi), po(d)voz.*

Sl. *podŭvoda* „transport" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 37; Cihac, II, 271) cf. pol. *podwoda* (apare la *Du Cange*), rus., ceh. *podvoda*, sb. *podvoz.* Pentru fonetism, cf. Graur, *BL*, III, 47; pentru organizarea serviciului, cf. V.Pintea, *Cercetări istorice*, XIII, 149. – Der. *podvodar*, s. m. (persoană obligată să facă transport); *podvodări*, vb. (a căra). 6577

poet (-ți), s. m. – Autor de poezii.

Fr. *poète.* – Der. *poetic*, s. m. (înv., poet), din mgr. ποιητικός, sec. XVIII; *poetic*, adj., din fr. *poétique; poetastru*, s. m., din it. *poetastro; poetiza*, vb., din fr. *poétiser; poezie*, s. f., din fr. *poésie.* 6578

pofală (-ăli), s. f. – **1.** Pompă, fast. – **2.** Elogiu, laudă. – Var. *pohfală, pohvală.*

Sl. *pohvala*, bg., sb. *pofala* (Tiktin). Sec. XVII–XIX, înv., ca și der: *pohfalenie*, s. f. (laudă), din sl. *pohvaljenije; pohvăli*, vb. (a lăuda), din sl. *pohvaliti.* – Cf. *fală.* 6579

pofidă (-de), s. f. – Ciudă. – Var. Mold. *pohidă, prohită.*

Origine nesigură. După Cihac, II, 238, din pol. *pochyba* „greșeală", cf. sb. *himba* „vicleșug". Relația cu *hîtru* (Scriban) nu este convingătoare. – Der. *împrohita*, vb. (a disprețui), Mold., înv. 6580

pofil, (-luri), s. n. – Taftur.

Sl. *pochilŭ* „încovoiat", contaminat cu sb., cr. *povi* „taftur", de unde *pofi*, s. m. pl. (Trans., taftur). Explicația numai prin sb. (Cihac, II, 273; Tiktin) pare insuficientă fonetic. Cf. *pocîltit, popi.* 6581

poftă (-te), s. f. – **1.** Plăcere, apetit, dorință, rîvnă. – **2.** (Banat) Dar de mîncat care se oferă de obicei proaspetelor lăuze. – Var. înv. *pohtă.*

Sl. *pochotĭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 38; Cihac, II, 272; Conev 86) cf. bg. *pofta*, sb. *pohot.* Der. din gr. πόθος (Philippide, *Principii*, 147) nu e posibilă. – Der. *poftalnic*, adj. (înv., doritor); *poftăreț*, adj. (cu poftă); *poftească*, s. f. (invitație); *pofti* (var. înv. *pohti*), vb. (a dori, a jindui, a rîvni; a cere, a solicita; înv., a ruga; a invita, a felicita, a închina (paharul), a oferi), cf. sl. *pochoteti; poftîcios* (var. *poftitor*), adj. (ahtiat, doritor); *nepoftit*, adj. (neinvitat; neașteptat; inoportun). 6582

poftori (-rește, -it), vb. – **1.** A repeta. – **2.** A pisălogi.

Sl. *povŭtoriti*, din *vŭtoryĭ* „secund" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 36; Cihac, II, 272), cf. *ftori.* Înv. 6583

pogace (-e), s. f. – Turtă. – Var. *pogaci, pohace, bogace, pohaci.* Mr., megl. *pugace.*

It. *foccacia*, prin intermediul sb., bg. *pogača* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 36; Miklosich, *Fremdw.*, 118; Cihac, II, 272; Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 283; Conev 86; Battisti, III, 1672), sau al mag. *pogácsa* (Gáldi, *Dict.*, 152), cf. ngr. πογάτζα. 6584

poghibală (-le), s. f. – (Mold.) Lepădătură, monstru.

Rus. *pogibal*, „ruinat", bg. *pogibeli* „ruină" (Tiktin), sb. *pogibao* „ruină". 6585

pogîrci (-cește, -it), vb. – **1.** (Refl.) A se strînge, a se zgîrci, a se boți, a se plisa. – **2.** A spicui, a culege spicele căzute. – Var. *poghirci*, Mold. *pogîrji, pobîrci.*

Sl. *grŭciti* „a strînge", cu suf. *po-*. Ultima var. s-a contaminat cu sl. *pobirŭkŭ* „culegere", *pabirŭkŭ* „strugure necules", sb. *pabirčiti* „a spicui". Explicația din rom. numai pentru ultimul etimon (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 34; Cihac, II, 272), este insuficientă. – Der. *poghircă*, s. f. (Mold., stîrpitură, lepădătură; pleavă de cînepă). Cf. *sgîrci, pobir.* 6586

pogodi (-dește, -it), vb. refl. – A se înțelege, a se pune de acord.

Sb. *pogoditi* (Tiktin). – Der. *pogoadă*, s. f. (acord, ordine). În Banat. 6587

pogon (-oane), s. n. – Măsură agrară, egală cu 5011,79 m^2. – Megl. *pogon.*

Sl. *pogonŭ*, de la *pogoniti* „a mîna boii", însemna la început întinderea pe care o arau doi boi într-o zi, cf. sp. *arada, yugada, yunta* (Miklosich, *Slaw. Elem.* 37; Cihac, II, 124; Conev 70), cf. bg. *pogon*. – Der. *pogonărit*, s. n. (impozit pe vii, creat de Dabija în 1662, suprimat tot de el în 1664, reintrodus de Nicolae Mavrocordat (1714), și din nou desființat în 1744. În 1803 valora doi taleri de fiecare *pogon*; *pogonar* (var. *pogonaș, pogonici*), s. m. (Mold., ziler care lucra într-o vie); *pogonesc*, adj. (Mold., care formează o bucată întreagă de un *pogon*); *pogoni*, vb. (înv., a goni), din sl. *pogoniti; pogonici*, s. m. (Trans., persoană care mînă vitele), cf. Miklosich, *Slaw. Elem.*, 36. *Pogonici* este și numele care se dă ariciului în unele cîntece de copii; după Diculescu, *Elemente*, 493, ar fi cuvînt diferit, din gr. πώγων „barbă", părere nu foarte convingătoare. 6588

pogrądie (-ii), s. f. – (Înv. și Trans.) Cimitir. – Var. Banat *progradie*, Munt. *progadie*.
Sb. *prograde* (Scriban). 6589

pogrebąnie (-ii), s. f. – Înmormîntarea. – Var. *pogribanie*.
Sl. *pogrebenije* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 37). 6590

pogrọm (-muri), s. n. – Act de vandalism popular, răzmeriță, mai ales în Rusia contra evreilor.
Rus. *pogrom*, cf. fr. *pogrom*. 6591

pohọd, (-duri), s. n. – Ocazie, motiv, rațiune. – Var. *po(d)vod*.
Sl. *povodŭ* (Cihac, II, 284), cf. pol. *powod*, rus. *povod*. – Der. *pohodnic* (var. *podhodnic, po(d)vodnic*), s. m. (dublură, cal de rezervă; cal de paradă) pare a fi der. de la același cuvînt, cf. sb. *povodnik* „hăț", pol. *powodnik* „cel care mînă cai", contaminat cu sl. *pochoditi* „a umbla". Cuvinte înv. 6592

pohọr (-oạre), s. n. – Cuvertură, față de masă, covor.
Origine incertă. După Tiktin, din sl. *vrěti* „a închide", cf. rus. *povora* „gratii." 6593

poiạdă (-iẹzi), s. f. – Incursiune, intrare. – Var. *po(i)ed(i)e*.
Rus. *poiezd* (Scriban). Sec. XVIII, înv. 6594

poiạnă (-iẹni), s. f. – Luminiș, cîmp deschis. Megl. *pul'ană*.
Sl. *poljana* (Miklosich *Slaw. Elem.*, 38; Cihac, II, 268; Conev 40), cf. bg. *polĕn*, sb., slov., rus. *poljana*. 6595

poiạs (-suri), s. n. – (Înv.) Cingătoare a preotului care slujește.
Sl. *pojasŭ* (Tiktin). 6596

poiață (-iẹți), s. f. – **1.** (Mold.) Adăpost în curte. – **2.** (Trans.) Grajd. – Mr., megl. *puiață*.
Sl. *pojata* „colibă" (Miklosich, *Lexicon*, 654; Conev 81; Pușcariu, *Dacor.*, VII, 356), cf. bg., sb., cr., slov. *pojata*. 6597

pojạr (-ruri), s. n. – **1.** (Înv.) Incendiu, foc. – **2.** Rujeolă. – **3.** În poezie, înflăcărare, ardoare, patos. – Megl. *pujar*.
Sl. *požarŭ* (Miklosich, *Lexicon*, 683; Cihac, II, 156; Conev, 42), cf. bg., slov., pol. *požar*, și *jar*. – Der. *pojarnic*, s. m. (înv., pompier), din rus. *požarnyj; pojernicie*, s. f. (cazarmă de pompieri); *pojarniță*, s. f. (alambic; Olt., jăratic; sunătoare, Hypericum perforatum); *pojeri* (var. *pojări*), vb. (înv., a aprinde). 6598

pojịjie (-ii), s. f. Lucruri, catrafuse.
Rut., rus. *poživa* „cîștig" (Cihac, II, 273). În Mold. Cf. *pojivăi*, vb. (a se folosi de), din rus. *poživatĭsja* „a se folosi" (Tiktin), sec. XVII înv. 6599

pojiță (-ți), s. f. – Piele de oaie argăsită și fără păr, pe care o poartă ciobanii iarna, între obială și opincă.
Sl. (bg., sb.) *žica* (> *jiță*) cu pref. *podŭ* „pe sub". Este probabil dubletul lui *pojghiță*, s. f. (membrană, pieliță; strat subțire), pe care Scriban îl lega greșit de ceh. *pošvice* „teacă". 6600

pọker (-re), s. n. – Joc de cărți. – Var. ortogr. *pocher*.
Fr. *poker*, din engl. – Der. *pocherist*, s. m. (jucător de poker). 6601

pol (-li), s. m. – **1.** (Înv.) Jumătate. – **2.** Monedă de aur de 20 de franci și apoi de 20 lei. – **3.** Douăzeci de lei.
Sl. *polŭ* (Cihac, II, 274), invariabil cu primul sens. Cel de al doilea se explică de obicei prin rus. *poluimperial* „napoleon" (Tiktin; Scriban), explicație care nu ia în seamă că napoleonul trebuia să valoreze zece franci. După Pușcariu, *Dacor.*, I, 602, din *Napoleon*, prin intermediul ngr. ἕνα (να)πολεόνι; dar tot așa se numeau și ludovicii de aur. Mai probabil s-a numit așa la început o monedă de aur diferită, cf. engl. *half crown*, rus. *polùcha* „jumătate de monedă". – Der. *polidor*, s. m. (Arg., douăzeci de lei), formație glumeață în care pare prezentă ideea de „aur" (după ipoteza de nesusținut a lui Pașca, *Dacor.*, IX, 328, de la Polidor, fiul lui Priam, cf. Graur, *BL*, V, 224); *polcă*, s. f. (dans), din ceh. *polka, pulka*, parțial prin intermediul fr. *polka;* cf. *polturac*. 6602

poleąc (-ęci), s. m. – Polonez.
Sl. *poljakŭ*, cf. sb., cr., slov., rus. *poljak*. Înv.,

modern *polon*, adj. (polonez) din lat. *polonus*, sec. XIV, şi *polonez*, s. m. – Der. *polcă*, s. f. (Mold., jachetă, pieptar), din pol. *polka* „poloneză", cf. rut. *poljka* „haină lungă" (Tiktin); *polcuţă*, s. f. (Mold., vestă); *polecesc*, adj. (înv., polon); *poloşe* (var. *poluşe*), s. f. (oaie de rasă polonă). – Cf. *leah*. 6603

polęgniţă (-ţe), s. f. – Brumă; polei. – Var. *polejniţă, poleghiţă, polighiţă, poliviţă.*

Sb., cr. *poledica* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 37; Tiktin). În Trans. 6604

poleị (-ieşc, -ịt), vb. – A auri, a acoperi cu un strat subţire de metal. Megl. *puliáés, puliăiri.*

Sl. *polijati* „a risipi" (Tiktin). Legătura cu gr. ψυλλεῖον printr-o var. ionică σπυλλήϊον (Diculescu, *Elementele*, 484), e improbabilă. Cf. *lei*. – Der. *poleială*, s. f. (aurire; lustru superficial; foiţă de metal, strălucire); *poleitor*, s. m. (cel care poleieşte); *poleitură*, s. f. (poleire; obiect poleit); *polei*, s. n. (strat subţire de gheaţă), cf. sl. *polediti sę* „a se acoperi cu polei" şi *polegniţă*. 6605

polęi (-i), s. m. – Busuiocul-cerbilor (Mentha pulegium). – Var. *polai.*

Lat. *pulegium*, prin intermediul sl., cf., slov., ceh., pol., rus. *polej* (Cihac, II, 274; Tiktin), mag. *polaj*. 6606

polęşnic (-că), adj. (Olt.) Întins.

Sb. *poležati* „a se întinde" (Candrea). 6607

poli-. – Prefix care indică pluralitatea.

Gr. πολυ-, prin intermediul fr. *poly-*. 6608

policąndru (-re), s. n. – Candelabru.

Mgr. πολυκάνδηλον (Murnu 46), cf. *candelă*, rus. *panikandilo*. 6609

policąr (-ri), s. m. – Degetul gros de la mînă. – Mr. *pulicar.*

Lat. *pollĭcāris* (sec. XIX), cf. *REW* 6638. Părerea lui Philippide, II, 651, că acest cuvînt aparţine fondului tradiţional, este valabilă numai pentru mr. 6610

policlęu (-ęie), s. n. – Nume special dat psalmilor 134 şi 135. – Var. *polileu.*

Mgr. πολυέλεος „foarte milostiv". 6611

policlęu (-ęie), s. n. – Candelabru.

Mgr. πολυέλαιος. 6612

poligni (-nęsc, -ịt), vb. – A dărîma, a abate, a da jos, a face să cadă.

Sl. *polegnąti* (Cihac, II, 274; Tiktin; Conev 71). 6613

polihroniu (-ii), s. n. – Formulă înv. de felicitare.

Ngr. πολυχρόνιον „mulţi ani (de viaţă)". Sec. XVIII, înv. 6614

polilog, (-gă), adj. – Guraliv, limbut.

Ngr. πολύλογος (Gáldi, 232). sec. XVIII, înv. – Der. *poliloghie* (var. *polologhie*), s. f. (vorbărie, flecăreală, pălăvrăgeală), din ngr. πολυλογία. 6615

polịţă (-ţe), s. f. – **1.** Consolă, placă. – **2.** Raft, blidar. – **3.** Stinghia inferioară a jugului. – **4.** Cormană. – Mr., megl. *puliţă.*

Sl. (sb., cr., pol.) *polica*, bg. *policŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 37; Cihac, II, 274; Conev 62), cf. ngr. πόλιτσα, alb. *policë*, mag. *pólcz*. – Der. *policioară*, s. f. (blidar; cormană, apărătoare de urechi; Banat, jugastru). 6616

polịţă (-ţe), s. f. – **1.** Cambie, trată; ordin de plată. – **2.** Contract de asigurare. – Mr. *puliţă, puliţă.*

It. *polizza*, prin intermediul ngr. πόλιτσα (Gáldi 233; cf. *REW* 528). 6617

politịe (-ii), s. f. – **1.** Stat, republică. – **2.** Oraş. – **3.** Conductă. – Mr. *pulitie* „oraş".

Mgr. πολιτεία. Sec. XVII, înv. E dublet al lui *poliţie*, s. f., din it. *polizia*, fr. *police*, prin intermediul rus. *policija* (Cihac, II, 274; Tiktin).

Der. *politic*, adj., s. m., din fr. *politique*, şi mai înainte din ngr. πολιτικός; *politică*, s. f. (ideologie, doctrină; activitate), din ngr. πολιτική (Murnu, 46; Gáldi 233); *politicale*, s. f. pl. (intrigi sau discuţii politice), din ngr. πολιτικά; *politicastru*, s. m. (om fără orizont); *politicesc*, adj. (politic), înv.; *politiceşte* (var. *politicamente*), adv. (din punct de vedere politic); *politician*, s. m., din fr. *politicien; politicianism*, s. n. (orientare exclusivă şi abuzivă către politică); *politicos*, adj. (civilizat), din ngr. πολιτικός (Gáldi 234), cf. sp. *politicón; nepoliticos*, adj. (necivilizat); *politevsi*, vb. (a măguli, a ademeni), din ngr. πολιτεύομαι (Tiktin), sec. XVIII, înv.; *politefsi*, vb. (înv., a fi în uz, a se folosi), dublet al cuvîntului anterior; *politeţe*, s. f., din fr. *politesse; nepoliteţe* (var. *impoliteţe*), s. f. (lipsă de curtoazie); *politr(i)uc*, s. n. (comisar politic bolşevic), din rus. *politruk*.

Der. de la *poliţie: poliţai*, s. m. (copoi, poliţist), din germ. *Polizei; poliţienesc*, adj. (propriu poliţiei), prin intermediul unui adj. **poliţian*, ca *politician, gardian; poliţist*, adj. (poliţienesc; s. m. agent de poliţie); *poliţaimaistru*, s. m. (înv., comandant, şef de poliţie), din germ. *Polizeimeister*, cf. rus. *policijmejster*. 6618

politrịcă (-ci), s. f. – Varietate de muşchi (Polytrichum). – Var. *politrichie.*

Probabil pornind de la numele științific al plantei sau cultism din gr. πολύτριχον. 6619

poloboc (-oace), s. n. – **1.** Butoi, bute. – **2.** Nivel de apă. – Var. (Munt.) *boloboc.*

Bg. *polobok* (Conev 64), cf. rus. *polubočka* „jumătate de butoi" (Tiktin). 6620

polog (-oage), s. n. – **1.** Pală de iarbă; postată. – **2.** Mănunchi de fîn sau de grîu uscat căzut la pămînt înainte de a fi cules. – **3.** (Pînză de) cort. – **4.** Baldachin, draperie de pat. – Megl. *pălog.*

Sl. *pologŭ* „depozit" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 37; Cihac, II, 275; Conev 61 și 72), de la *položiti* „a așeza", cf. bg., sb. *polog* „cuib", rus. *polog* „draperie de pat" și *dîrlog, potlog, răzlog, zălog.* – Der. *(îm)pologi*, vb. (a cosi fînul; a semăna; refl., a se răsuci, a se îndoi); *pologar*, s. m. (cosaș); *polojenie*, s. f. (glumă, anecdotă), din sl. *položenije* „așezare". 6621

polomeac (-ece), s. n. – Butoi, poloboc. – Var. *polomeacă, polomiță, poloveac.*

Sb. *polovnjak* (Candrea). În Olt. 6622

poloniс (-ce), s. n. – Linguroi.

Sl. *polonikŭ* „uriaș", cf. pol. *połonik*, bg. *polovnik* „linguroi" (Cihac, II, 275; Conev 64). 6623

polturac (-ci), s. m. – Monedă înv., care valora jumătate de gros în 1700.

Pol. *poltorak* (Scriban). 6624

polunoșniță (-țe), s. f. – Utrenie. – Var. *polonoș(t)niță, poluloș(t)niță.*

Sl. *polunoštĭnica* „miezul nopții" (Cihac, II, 274). 6625

polză, s. f. – Folos, cîștig.

Sl. *polĭza* (Tiktin). Sec. XVII, înv., ca și der. *polzui*, vb. (a cîștiga), din sl. *polizevati; polzuință*, s. f. (folos). 6626

pom (-mi), s. m. – **1.** Arbore fructifer. – **2.** Brad de Crăciun. – **3.** Creangă care la înmormîntările tradiționale reprezintă arborele-vieții și trecerea pe lumea cealaltă. – Mr., megl. *pom.*

Lat. *pōmus* (Pușcariu 1349; Candrea-Dens., 1419; *REW* 6645), cf. *poamă.* – Der. *pomet* (var. *pomăt*, mr. *pomet*), s. n. (cantitate de fructe; livadă), care poate reprezenta direct lat. *pōmētum* (Pușcariu 1350; Candrea-Dens., 1420; *REW* 6642), cf. it. *pometo; împomat*, adj. (plantat); *pomușel*, s. m. (mușchi, Bryum argenteum); *pomărit*, s. n. (arboricultură). Der. neol. *pomicultor*, s. m., din fr. *pomiculteur; pomicultură*, s. f. (arboricultură); *pomolog*, s. m. (arboricultor); *pomologie*, s. f. (arboricultură). 6627

pomadă (-de), s. f. – Pomadă, unguent. – Mr. *pomadă.*

Fr. *pommade*, it. *pomada* (> mr.), cf. ngr. πομάδα, bg. *pomada.* – Der. *pomăda* (var. *pomădui*), vb. (a unge). 6628

pomană (-meni), s. f. – **1.** (Înv.) Memorie, amintire, comemorare. – **2.** Mîncare oferită în memoria unui mort, după înmormîntare și după slujba de pomenire. – **3.** Pîine împletită sau colac care se dă la înmormîntări. – **4.** Colivă de înmormîntare care servește ca suport pentru pomul de înmormîntare. – **5.** Obiect dăruit pentru iertarea păcatelor unui mort. – **6.** Milostenie, binefacere. – **7.** Chilipir, pleașcă. – Înv. *pomeană.* Mr. *pumean*, megl. *pumeană.*

Sl. *pomĕnŭ* „memorie" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 37; Cihac, II, 275; cf. Schneeweiss, *REB*, I, 166), cf. bg., sb. *pomen* „memorie". Bg., sb., cr., rut. *pomana* „milostenie, binefacere" provine din rom. (Miklosich, *Wander.*, 118; Berneker, II, 49: Capidan, *Raporturile*, 193).

Der. *pomină* (var. înv. *pomenă*), s. f. (memorie, faimă, zgomot), probabil din bg. *pomjen* (Scriban; după Tiktin și Cihac, deverbal de la *pomeni*); *pomelnic*, s. n. (listă cu numele morților; numele morților pomenite de preot în timpul slujbei de pomenire; litanie, înșiruire, poliloghie), din sl. *pomĕnĭnikŭ*, bg. *pomenik* cu *l* expresiv; *pomeni*, vb. (a aminti, a comemora; a menționa, a pronunța; a cita; a-și aminti; a-și deprinde auzul; a apuca o epocă trecută, a ține minte, a avea în minte; refl., a se păstra, a se ști, a avea memorie; refl., a avea cunoștință, a fi de la sine înțeles, a ști de cînd lumea; refl., a se lovi de, a da de, a surveni; refl., Trans. și Olt., a se trezi), din sl. *pominati, pomĭnĕti* (Miklosich, *Lexicon*, 621; Conev 111); *pomenealĕ*, s. f. (amintire; menționare; urmă, trăsătură); *pomeneată* (var. *pom(i)neată, pom(i)nete*), s. f. (bucată de pîinză cu o lumînare și o monedă, care se dă de pomană la înmormîntări; colac de pomană), probabil din sl. *pamętĭ* „amintire" (Tiktin); *pomenitor*, s. f. (persoană care pomenește), sec. XVI, înv.; *ne(mai)pomenit*, adj. (fără asemănare, nemaiauzit); *pominoc*, s. n. (înv., dar, danie), din sl. *pominikŭ* „înmormîntare"; *pomanagiu*, s. m. (chilipirgiu, pleșcar); *pomanagioaică* s. f. (chilipirgioaică); *pomănui*, vb. (a da de pomană); *pomonoci*, vb. (înv., a dedica). 6629

pomăzui (-uesc, -it), vb. – **1.** A unge. – **2.** A consacra, a unge.

Sl. *pomazati* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 37; Cihac, II, 88), cf. *maslu.* – Der. *pomazanic*, adj. (înv.,

închinat), din sl. *pomazanikŭ; pomazanie*, s. f. (consacrare), din sl. *pomazanije; pomăzuitură*, s. f. (înv., pămătuf de bumbac pentru uns). 6630

pomeșelnic (-ce), s. n. – **1.** (Înv.) Pînză, ștergar. – **2.** (Trans.) Broboadă specifică unor anumite regiuni. – Var. *pomiselnic, polmesenic.*

Origine necunoscută. Legătura cu pol. *polmiesiecznik* „semilună" (Scriban) pare îndoielnică. 6631

pomojnic (-ci), s. m. – Ajutor de subprefect.

Sl. *pomoštĭnikŭ*, rus. *pomoščnik* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 37). 6632

pomost (-turi), s. n. – **1.** Ridicătură de pămînt, rambleu. – **2.** Domeniu, proprietate agricolă.

Sl. *pomostŭ* „podea" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 37; Cihac, II, 276; Conev 80), din *mostŭ* „platformă", cf. rus. *pomost* „podea". – Der. *pomoștealã*, s. f. (terasament); *pomosti* (var. *pomesti*), vb. (a egala solul, a nivela), din sb. *pomostiti; pomostină* (var. *pomoștină*), s. f. (pardoseală; Mold., platforma unui vehicul). 6633

pompă (-pe), s. f. – **1.** Lux, fast. – **2.** Cișmea.

Fr. *pompe* și cu primul sens, din lat. *pompa* (sec. XVIII). – Der. *pompier*, s. m. (tulumbaș), din fr. *pompier; pompos*, adj., din fr. *pompeux*. 6634

ponc (-oancă), adj. – **1.** (Banat) Pieziș, cruciș. – **2.** (Olt.) Țicnit, zăpăcit. – Var. Mold. *ponci.*

Origine îndoielnică. Pare un der. din sl. *pęti, pinq, „a încrucișa", în forma *ponca*, cf. *sponcă*, din *sŭpęti* (Cihac, II, 268). Legătura cu mag. *ponk* „colină" (Drăganu, *Dacor.*, III, 722) este incertă. – Der. *poancă*, s. f. (înclinație, poziție oblică; Banat., ghiont); *ponciș*, adv. (cruciș); *(îm)ponciș*a, vb. (a străbate; a încrucișa); *împonci*, vb. refl. (a certa, a se lupta). 6635

ponci (-uri), s. n. – Băutură, punci.

Fr. (engl.) *punch*. 6636

poneavă (-evi), s. f. – (Banat) Preș.

Sb. *ponjava* (Candrea). – Der. *ponivos* (var. *ponevos*), adj. (miop; greoi), probabil de la ideea „care are un văl pe ochi" (după Cihac, II, 276, din sl. *poniknąti* „a-și pierde vederea"). 6637

ponoavă (-ve), s. f. – (Banat, Olt.) Recoltă. – Var. *ponov.*

Sb. *ponova* „înnoire" (Candrea). 6638

ponor (-oare), s. n. – Stîncă ascuțită; văgăună, groapă, rîpă.

Sl. *ponorŭ* „loc unde un rîu se pierde sub pămînt" (Cihac, II, 276; Conev 39). – Der. *ponorî*, vb. (a se prăbuși, a se surpa); *ponoritură*, s. f. (surpătură); *ponoros*, adj. (plin de povîrnișuri). 6639

ponos (-suri), s. n. – Infamie, discreditare, reputație proastă, notă rea.

Sl. *ponosŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 38; Cihac, II, 276; Conev 101) cf. slov., ceh., rus. *ponos*. – Der. *ponosi*, vb. (a defăima, a discredita; a (se) uza, a (se) degrada), din sl. *ponositi;* ultimul sens, propriu în Mold., există și în sl.; *ponoslu*, s. n. (înv. Mold., dojană), prin intermediul mag. *panaszol* (Gáldi, *Dict.*, 95); *ponoslui*, vb. (a mustra; înv., a defăima), din mag. *panaszlani; donosi*, vb. (a pîrî; a defăima), din sl. *donositi* (Cihac, II, 99); *donosenie*, s. f. (înv., pîră). 6640

pont (-turi), s. n. – **1.** (Înv.) Paragraf, articol, capitol. – **2.** Moment oportun, punct fix. – **3.** Aluzie personală, insinuare. – **4.** (Arg.) Loc de unde se poate fura ceva.

Lat. *punctum*, prin intermediul mag. *pont* (sec. XVII). – Der. *ponta*, vb. (a miza la jocuri), din fr. *ponter; pontator*, s. m. (pontagiu, pontaș); *pontui*, vb. refl. (Mold., a se ciorovăi); *pontoarcă*, s. f. (Arg., cheie), pare formație glumeață din *pont* și *întoarce* „a se răsuci"; *împontori*, vb. (Bucov., a jigni). 6641

pop (-pi), s. m. – **1.** Grămadă de știuleți de porumb puși la uscat. – **2.** Stîlp de lemn în pridvorul caselor țărănești. – **3.** Axă a vîrtelniței. – **4.** Proptea, reazem.

Creație expresivă, cf. *pup, dop, păp(ușe);* ca în cazul acesta din urmă, pare să indice un obiect relativ nedefinit prin contururile sale sau o marionetă. Raportul cu *popă* „preot" (Tiktin; Candrea; Scriban) este dubioasă. – Der. din gr. ὑποποὺς „înzestrat cu picioare" (Diculescu, *Elementele*, 469) e improbabilă.

Der. *popic* (Mold. *popică*), s. n. (bucată mică de lemn cu diferite întrebuințări; pop de vioară), cu suf. dim. *-ic*, (după Conev 60, din bg. *pop*); *popicar*, s. m. (jucător de popice); *popicărie*, s. f. (pistă de popice); *popici*, s. n. (Olt., axul vîrtelniței); *popou*, s. n. (șezut, fund), cuvînt folosit de copii; *poponete* (var. *poponeț*), s. m. (șezut; hopa-mitică; marionetă, om de paie; sperietoare; lămpiță; volbură, Convolvulus arvensis; șobolan de cîmp, Mus silvaticus), a căror idee comună este cea de „marionetă șezînd pe fund" (numele volburei vine din sb. *poponac*, care nu poate explica celelalte sensuri din rom., cf. Cihac, II, 278; după Conev 56, din bg. *papunec*); *popondoc*, s. m. (parmac); *popîndoc*, s. m. (șobolan de cîmp; Mold., copil, puști); *popîndău* (var. *popînzoi*,

popînzac), s. m. (șobolan de cîmp; sperietoare); *popîndac*, s. n. (Mold., plavie, mușuroi la suprafața apei în terenurile mlăștinoase); *popi*, s. m. pl. (Mold., taftur), cf. *pofi; popenchi* (var. *popinci*), s. m. (ciupercă comestibilă, Coprinus atramentarius, Coprinus comatus, Pholiota mutabilis, Pluteus cervinus, Armillaria mellea), pe care Candrea îl lega de sb. *popič* „ciupercă" și Scriban de rut. *podpenka; popoța*, vb. refl. (a se cocoța), cf. *cocoța; împopoț(on)a*, vb. refl. (a se găti), pe care Capidan, *Dacor.*, II, 626, îl lega de *pupă(za)*, pornind de la o formă primitivă *împupăza*, cf. *DAR; popîc*, interj. (exprimă ideea unei apariții neașteptate). 6642

popă (-pi), s. m. – **1.** Preot. – **2.** Rigă, la jocurile de cărți. – **3.** Popicul mare. – **4.** (Trans.) Snop care desăvîrșește stogul. – **5.** (Bucov.) Post. – Megl. *popă*.

Sl. *popŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 38; Cihac, II, 277), din mgr. πάπας, cf. bg., sb., cr., slov., ceh., pol. *pop*. – Der. *popă*, s. f. (înv., călugăr); *popesc*, adj. (sacerdotal); *popește*, adv. (preoțește); *popi*, vb. (a se face preot, a intra în biserică, a se hirotonisi); *popici*, s. m. (Olt., preot tînăr); *popie*, s. f. (preoție); *popime* s. f. (preoțime); *popîrțac*, s. m. (popoiac; par; stîrpitură); *popoiac*, s. m. (preot tînăr); *protopop*, s. m. (protoiereu) din mgr πρωτοπαπᾶς, în parte prin intermediul sl. *protopopŭ; protopopeasă* s. f. (nevastă de protopop); *protopopie*, s. f. (protoierie); *răspopi*, vb. (a părăsi preoția), cf. sb. *raspopiti; răspopă*, s. m. (preot dat afară din sau care a abandonat preoția). 6643

popaș (-suri), s. n. – **1.** Oprire, odihnă. – **2.** Pauză în procesiunile mortuare.

Sl. *popasŭ* „pășune" (Miklosich, *Slaw., Elem.*, 38; Cihac, II, 150; Conev 68), cf. pol., sb. *popas* „oprire pentru a hrăni turma". – Der. *poposi*, vb. (a opri pentru odihnă, a face popas), în loc de **popăsi*, datorat labialei precedente, cf. *zăbovi*. 6644

popaz (-ăji), s. m. – Plantă (Sabadilla officinalis).

Origine necunoscută. Der. din tc. *papaz* „popă" (Scriban) nu este explicată îndeajuns. Este plantă exotică și numele ei nu este popular. 6645

popîlnț (-nșesc, -nșit), vb. – A umple pînă la refuz.

Sl. *poplŭniti*, bg. *popălnjam* (Candrea; Graur, *BL*, VI, 168). În Olt. și Trans. 6646

popîvnic (-ci), s. m. – Pipăruș (Asarum europaeum). – Var. *pochivnic, popilnic*.

Probabil din sb. *kopitnik* „pipăruș" (Candrea), apropiat de rădăcina expresivă *pop*. 6647

popor (-oare), s. n. – **1.** Popor, nație. – **2.** Norod, plebe. – **3.** Parohie, enoriași. – **4.** Mulțime, gloată.

Lat. *pŏpŭlus* (Pușcariu, *ZRPh.*, XXVI, 741; *REW* 6654), cf. it. *popolo*, prov., cat. *poble*, fr. *peuple*, port. *povo*. Caracterul de cuvînt moștenit din rom. nu este sigur. Apare din sec. XVII, și pare cultism, cel puțin cu primele două sensuri; oricum, a fost întărit prin contactul cu it. și fr. (sec. XIX).

Der. *poporan*, s. m. (enoriaș), din lat. *pŏpŭlānus*, cf. it. *popolano* „enoriaș" (după Tiktin, rom. ar fi împrumutat din it.), pare cuvînt moștenit (cf. într-un doc. mold. din 1631 *poporenii ce-au fost la acea biserică*); *poporan*, adj. (popular); *poporime*, s. f. (popor; gloată); *(îm)popora*, vb. (a popula); *popula*, vb. (a umple cu oameni), din lat. *populare*, sec. XIX; *popular*, adj. (popular), din fr. *populaire; impopular*, adj. (nepopular); *popularitate*, s. f.; *impopularitate*, s. f.; *populariza*, vb.; *popularizator*, s. m.; *populați(un)e*, s. f., toate din fr. 6648

popri (-rșesc, -ît), vb. – **1.** A reține, a opri. – **2.** A interzice. – **3.** A confisca, a sechestra. – **4.** (Mold.) A sprijini, a propti, a rezema. – Var. *propri*.

Sl. *poprěti* (Cihac, II, 229), cf. *opri*. – Der. *poprealã* (var. *prop(r)ealã*), s. f. (oprire; detenție, arest; prohibiție); *popritoare* (var. *propritoare*), s. f. (pană, piedică; proptea, reazem); *popriște* (var. *păpriște*), s. f. (stadiu, măsură de distanță), din sl. *poprĭšte* „drum", sec. XVII, înv. 6649

por (-ri), s. m. – **1.** Praz (Allium porrum). – **2.** Usturoi sălbatic (Allium scordoprasum, Allium ascalonicum). – Var. *pur*.

Lat. *pŏrrus* (Pușcariu 1352; *REW* 6670). Uz popular, se folosește în Dîmbovița și este în mod sigur cuvînt moștenit. 6650

porav (-vă), adj. – (Trans.) Violent, acerb. – Var. *purav*.

Sl. *porivŭ* (< *pora* „violență", cu schimb de terminație (Miklosich, *Lexicon*, 628; Cihac, II, 299). Cf. *poară, poroinic*. 6651

porc (-ci), s. m. – Rîmător, rîtan. – Mr. *porcu*, megl., istr. *porc*.

Lat. *porcus* (Pușcariu 1353; Candrea-Dens., 1426; *REW* 6666), cf. vegl. *puark*, it., port. *porco*, prov., fr., cat. *porc*, sp. *puerco*. – Der. *poarcă* (mr., megl. *poarcă*, istr. *porke*), s. f. (rar, scroafă; Olt., cep de butoi; joc de copii), din lat. *porca* (Pușcariu 1346; *REW* 6656), cf. it., prov., cat.,

port. *porca*, sp. *puerca; porcan*, s. m. (porc; Mold., grămadă de paie; ciupercă comestibilă, Hydnum imbricatum; persoană murdară și neglijentă); *porcar* (var. *purcar*, mr., megl. *purcar*), s. m. (păzitor de porci), ar putea proveni direct din lat. *porcārius* (Pușcariu 1354; Candrea-Dens., 1428; *REW* 6659), cf. it. *porcaio*, prov. *porquier*, fr. *porcher*, cat. *porquer*, sp. *porquero*, port. *porqueiro*); *porcăraș*, s. m. (purcărel; ploier, Charadrius pluvialis; pasăre, Calidris arenaria); *porcărie*, s. f. (turmă de porci; murdărie, mîrșăvie, lucru prost); *porcesc*, adj. (de porc); *porcește*, adv. (ca porcii); *porci*, vb. (a insulta, a porcăi; Mold., a mînca grăsime sau carne în zi de post), pentru ultimul sens cf. *spurca; porcie*, s. f. (rar, porcărie); *porcime* (var. *porcărime*), s. f. (turmă de porci); *porcină*, s. f. (Mold., carne de porc), probabil reprezentant al lat. *porcina* (Candrea-Dens., 1430); *porcos*, adj. (murdar; trivial, imoral); *porcușor* (var. *porcan, porcaș, porcoi(aș), porcul(le)t*), s. m. (guvid, Gobio fluviatilis; ploier de munte, Charadrius morinellus); *porșor* (Trans., var. Banat *părșor*), s. n. (grămadă, morman), în loc de *porcșor* (după Conev 51, din bg. *părșor*, care trebuie să provină din rom.); *porcăreață*, (mr. *purcăreadză*), s. f. (cocină), poate direct din lat. *porcarĭcius* (Pușcariu 1355; *REW* 6658), cf. it. *porchereccia*. Cf. *purcel, porcoi*. 6652

porcină (–ne), s. f. – Iarbă-grasă (Portulaca oleracea). – Var. *porcin*.

Mag. *porcsin* (Tiktin; Cihac, II, 521). 6653

porcoi (–oaie), s. n. – **1.** Mușuroit, grămadă de pămînt cu care se acoperă baza plantelor cultivate. – **2.** Grămadă, morman. – Var. *purcoi*.

Lat. *porca* „mușuroire", care pare să fi fost cuvînt diferit de la *porca* „scroafă", cf. it. *porca* „brazdă", sp. *aporcar;* cu suf. augmentativ *–oi*. Nu există dovadă documentară a folosirii cuvîntului primitiv fără suf.; totuși, este posibil ca rus. *porka* „vas de lemn" (origine necunoscută după Vasmer, II, 407), să provină din rom. 6654

poreclă (–le), s. f. – Supranume. – Var. *poriclă, polecră*.

Sl. (sb., cr.) *poreklo* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 38; Cihac, II, 278; Iordan, *Dift.* 97). – Der. *porecli* (var. *porocli*), vb. (a supranumi). 6655

porfiră (–re), s. f. – **1.** (Înv.) Purpură. – **2.** Rocă vulcanică dură.

Mgr. πορφύρα, în parte prin intermediul sl. *porŭfira;* cu al doilea sens, prin fr. *porphyre*. Este dubletul lui *profir* (var. *profiriu*), adj. (roșu-deschis, se zice despre vinuri), din ngr. προφύρα; *profiră* (var. *prohiră*), s. f. (varietate de struguri). 6656

poricale, s. f. pl. – (Mold.) Fructe.

Ngr. ὀπωρικά (Tiktin). 6657

porni (–nęsc, –ĭt), vb. – **1.** A mișca, a pune în mișcare. – **2.** A se mișca, a se pune în mișcare. – **3.** A începe, a iniția. – **4.** A conduce, a comanda. – **5.** A incita, a îndemna. – **6.** A pleca. – **7.** (Refl.) A da frîu liber. – Megl. *părăiés, părăiri* „a zbura".

Sl. *porinati* „a îndemna" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 38; Cihac, II, 318), cf. sb., cr. *prinuti* „a îndemna". Semantismul se explică plecînd de la sensul tranzitiv, de „a da apă la moară, a da frîu, a îndemna pentru a pune în mișcare". Der. din gr. ὀπόρνυμαι (Diculescu, *Elementele*, 493) pare îndoielnică. – Der. *porneală*, s. f. (plecare, ieșire; început; mișcare); *pornit*, adj. (plecat; început; aplicat, dispus; vehement, furios); *pornitură*, s. f. (ieșire, deplasare; început; violență, avalanșă); *poarnă*, s. f. (cascadă, cădere), sec. XVIII, pare creație personală a lui Dosoftei. – Din rom. provin rut. *purnjaty* „a pășuna turma noaptea", rut. *pornjala*, mag. *pornyálni* „a pășuna turma pe pîrloage" (Candrea, *Elemente*, 400). 6658

poroboc (–ci), s. m. – Copil.

Sl. *parobŭkŭ*, cf. rut. *parobok*, pol. *parobek*. Înv., azi în Trans. – Der. *porobocie*, s. f. (pruncie). 6659

porțoinic (–ci), s. m. – Specie de orhidee (Orchis speciosa, Orchis fusca). – Var. *porănic(i), poranic(i), puroinic*.

Probabil din sl. *pora* „forță" cu suf. *–nic* (Cihac, II, 299), datorită întrebuințării tuberculilor săi ca fortificant, cf. *salep;* v. și *poară, porav*. Der. din bg. *poroi* „torent" (Conev 45) sau din *roi* (Scriban) este improbabilă. Formele cuvîntului arată o apropiere de *roi* și *puroi*. 6660

porozău (–uri), s. n. – (Trans.) Nisip.

Mag. *porzó* (Cihac, II, 521). 6661

port (–turi), s. n. – Loc amenajat pentru nave.

Fr. *port*, it. *porto*. – Der. *portuar*, adj.; *port(o)–franc*, s. n. din fr. *port franc*, it. *porto franco; portulan*, s. n., din fr. *portulan*. 6662

porțelan (–nuri), s. n. – Material ceramic, translucid, alb. – Var. *porțolan*. Mr. *purțilane*.

It. *porcellana*, prin intermediul ngr. πορτσελάνα sau din germ. *Porzellan*. Pentru var., cf. sb. *porculan*. 6663

porție (–ii), s. f. – Rație, cotă, cotă-parte. – Var. *porțiune*.

Fr. *portion*, it. *porzione*. Este dubletul lui *porție*, s. f. (Trans., Olt., impozit, contribuție); der. *porțieș*, s. m. (Maram., birnic). 6664

portocal (-li), s. m. – Naramz. – Mr. *purdicale, purtucală*, megl. *purtucală*.

Ngr. πορτοκάλλι (Tiktin; Ronzevalle 60; Gáldi 234), cf. tc., bg. *portokal*, alb. *portokalje*, calabr. *portugallu*. – Der. *portocală*, s. f. (naramză); *portocaliu*, adj. (de culoarea portocalei). 6665

portreț (-te), s. n. – Imagine care reprezintă chipul unei persoane.

Fr. *portrait*. – Der. *portretist*, s. m. (pictor de portrete), din fr. *portraitiste; portretiza*, vb. (a realiza un portret, a face portretul literar). 6666

poruceic (-ci), s. m. Locotenent al armatei ruse.

Rus. *poručik* (Cihac, II, 278). Sec. XIX, ant. 6667

porumb (-bi), s. m. – **1.** Porumbel (Columba palumbus). – **2.** Păpușoi, cucuruz (Zea mais). – **3.** Varietate de scorombar (Prunus spinosa). – **4.** (Adj.) Cenușiu, porumbiu. – **5.** (Arg.) Lanț de aur, lanț de ceas. – Var. mold. *porîmb*. Mr. *părumbu, purumbu*.

Lat. *palŭmbus* (Pușcariu 1359; Candrea-Dens., 1431; Tiktin, *ZRPh.*, XL, 713; Spitzer, *ZRPh.*, XXXIX, 108; *REW* 6181), cf. alb. *pëljum* (Philippide, II, 649), it. *palombo*, sp. *paloma*, port. *pombo*. Numele păpușoiului vine de la asemănarea știuletelui cu un porumbel, cf. lat.med. *arundo* „lance" (Silos, 46), sp. *carrizo*. Ipoteza că ar fi vorba de un calc din bg. *gălăb* „porumbel", *gălăbi* „porumb" (Rosetti, *Influența limbii slave*, 42) nu pare oportună; un împrumut cu sens opus pare mai ușor de admis. Cultura porumbului, introdusă destul de tîrziu (pe la 1680 în Munt. și pe la 1690 în Mold.; data care se citează de obicei e falsă, cf. Nicolae Costin, în 1694) a progresat repede, înlocuind cultura grîului, care era obiectul unui monopol comercial turcesc.

Der. *porumbă* (var. mold. *porîmbă*), s. f. (porumbiță) a fost considerat reprezentant direct al lat. *palŭmbŭla* (Candrea-Dens., 1432) sau *palŭmba* (Candrea), ipoteză care nu este necesară; *porumbac*, adj. (cenușiu, murg; fluture de noapte, Sphinx euphorbiae), cf. lat.med. *palumbacius; porumbar*, s. m. (crescător de porumbei; scorombar, Prunus spinosa; s. m., hulubărie; s. n. coșar, pătul), poate direct din lat. *palŭmbarium* (Pușcariu 1361; Candrea-Dens., 1433; cuvîntul apare la *Du Cange*); *porumbea*, s. f. (porumbiță); *porumbel*, s. m. (hulub; porumbar; plantă liliacee, Muscari botryoides; păsărică de hîrtie); *porumbărie*, s. f. (hulubărie); *porumbește*, adv. (ca porumbeii); *porumbiște*, s. f. (lan de porumb); *porumbiță*, s. f. (hulubiță; iubită); *porumbrea* (var. *porumbrică*), s. f. (porumbă); *porumbrel*, s. m. (scorombar); *porumbie*, s. f. (varietate de strugure). – Bg. *gălăbi* „porumbiță" a ajuns să însemne „porumb", probabil prin calc din rom. (Tiktin; Mladenov, *Spisanie za bălg. Akademija*, XLIII, 93). 6668

poruncî (-cęsc, -ît), vb. – A ordona, a cere, a da ordin. – Var. înv. *poronci, porinci*.

Sl. *porqčiti, porqčǫ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 38; Cihac, II, 278; Byhan 329), cf. rus. *poručiti*, mag. *parancsolni*. – Der. *poruncă*, s. f. (ordin, însărcinare), postverbal, sau din sl. *porqči*, cf. sb. *poruka* „ordin", rus. *poruka* „garanție"; *poruncealâ*, s. f. (acțiunea de a porunci; Munt., joc de copii care constă în a da ordine celorlalți tovarăși de joacă); *poruncitor*, adj. (imperativ; s. m., persoană care comandă, șef). 6669

poș (-șuri), s. n. – Plantă.

Origine necunoscută. După Scriban, din part. lui *a pune*. Cuvînt folosit numai o dată, de Barac (1838). 6670

pos (-suri), s. n. – Batic. – Var. Banat *poșe*.

Tc. (bg.) *poș*, sb. *poša* (Tiktin; Candrea). 6671

posac (-că), adj. – Taciturn, morocănos, prost dispus.

Sl. *posekati* „a tăia", *posekŭ* „incizie", cf. sb. *poseka* „doborîre". Pentru semantism, cf. fr. *abattre* „a abate", *abattu* „lipsit de putere". Legătura cu sl. *posupiti* „a se bosumfla", (Cihac, II, 289), sau cu *mozoc* (Scriban) nu este convingătoare. 6672

posadă (-ăzi), s. f. – **1.** Cartier, periferie, suburbie. – **2.** Post de graniță. – **3.** Contribuție specială pentru menținerea unei fortărețe. – **4.** Dispozitiv care reglează grosimea măcinișului. – Var. *posad*.

Sl. *posadŭ* „cartier", *posada*, „așezare", de la *posaditi* „a așeza" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 38; Cihac, II, 323), cf. *sad, răsad*. Pentru contribuție, cf. Pintea, *Cercetări istorice*, XIII, 145. – Der. *posădi*, vb. (Banat, a așeza), din sl., sb. *posaditi; posadnică*, s. f. (amantă), din sl. *posadĭnica*. 6673

posconiță (-țe), s. f. – (Trans., Olt.) Pleavă, scame, miriște, resturi, deșeuri. – Var. *p(l)oscoc(l)niță*.

Sb. *poskon*, rus. *ploskon*, ceh. *poskonice* (Tiktin). 6674

posedă (-d, -ăt), vb. – A avea.

Fr. *posséder*. – Der. *posesie*, s. f. (Mold., arendă), din lat. *possessio*, prin intermediul pol. *posesye* (Tiktin), rus. *posesija* (Sanzewitsch 207);

posesi(un)e, s. f., din fr. *possession; posesiv*, adj., din fr. *possessif; posesor*, s. m. (deținător; Mold., arendaș); *deposeda*, vb., din fr. *déposseder*. 6675

poșetă (–te), s. f. – Geantă de damă.
Fr. *pochette*. 6676

poșidic (–curi), s. n. – 1. Plevușcă, pește mic. – 2. Droaie de copii, copilăret. – 3. Făt, mormoloc. – Var. *poji(r)dic, pojo(r)dic, poșirdic, poșildic, poșindic, boșandic*.

Creație expresivă, unde *poș–* exprimă ideea de „forfot", cf. *foș–*. Legătura cu mag. *fosedék* (Drăganu, *Dacor.* III, 716), mag. *posodék* (Scriban) pare să se explice prin același scop expresiv. Cf. *poșircă*, s. f. (apă chioară), care pare să aparțină aceleiași familii (după Cihac, II, 280, din sl. *požesti* „a arde", ipoteză improbabilă, care se explică parțial prin silința exagerată că din acest cuvînt autorul ar face alcoolul de proastă calitate; în realitate se zice și pentru supe și băuturi nealcoolice). 6677

poslănie (–ii), s. f. – Scrisoare.
Sl. *posŭlanije* (Tiktin). Sec. XVII, înv. – Der. *poslanic*, s. m. (înv., trimis, mesager), din sl. *posŭlanikŭ*. 6678

poslęde, adv. – În expresia înv. *de poslede:* obișnuit, de rînd.
Sl. *poslědĭ* „pe urmă" (Tiktin). – Der. *posledui*, vb. (a confrunta, a verifica, a colaționa), din sl. *poslědovati*, cultism din sec. XVII, înv.; *posleț* (var. *poslete*), s. m. (ultima țuică din distilare, cea mai proastă; apă chioară); *posleți*, vb. refl. (despre țuica din distilare – a începe să-și piardă calitățile). Cf. Cihac, II, 279; Conev 64. 6679

poșlină (–ni), s. f. – Taxă vamală pentru export.
Rus. *pošlina* (Tiktin). Sec. XIX, înv. – Der. *poșlinar*, s. m. (înv., vameș). 6680

poslușì (–șesc, –ìt), vb. – A sluji.
Sl. *poslušiti*, cf. *sluji*. – Der. *poslușanie*, s. f. (serviciu), din sl. *poslušanije; poslușnic*, s. m. (servitor, slujitor), din sl. *poslušĭnikŭ; poslușnicie*, s. f. (funcție, calitate de poslușnic). 6681

posmąg (–gi), s. n. – Pesmet, pîine uscată.
Mag. *peszmeg* sau v.rus. *posmagŭ* (Cihac, II, 277; Conev 87), cf. *pesmet*. – Der. *posmągi*, vb. refl. (a se ofili, a se usca, a se stafidi, a se prăji); *posmągeală*, s. f. (prăjire). 6682

posoącă, s. f. – Puroi.
Sl., cf. pol. *posoka* (Tiktin; Scriban). Sec. XVII, azi în Trans. și Olt. 6683

posomorî (–răsc, –ît), vb. – A se întrista, a se întuneca, a se mohorî.
Sl., cf. rus. *pasmurĕtĭ*, ceh. *posmouriti*, sb. *nasumoriti* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 38; Cihac, II, 279; Tiktin). Hasdeu, *Cuv. din Bătrîni*, I, 299, credea într-o proveniență dacică. – Der. *cosomor*, adj. (Trans., mohorît, încruntat); *posomorală*, s. f. (amărăciune, tristețe). 6684

poșovąică (–ci), s. f. – 1. Glumă, distracție. – 2. Un anumit dans.
Sb. *pošva* „acțiunea de a-și petrece noaptea", probabil fiind vorba de distracții de ajun, cf. *vorbe de clacă*. În Banat. 6685

pospąi (–iuri), s. n. – 1. Praf (de făină). – 2. Aparență, lustru. – Mr. *păspalu*, megl. *păspal'*.
Gr., și ngr. πασπάλη (Miklosich, *Etym. Wb.*, 233; Vasmer, *Gr.*, 112; Scriban), cf. sb., cr., *paspalj, paspalja*. Der. din sb. *posypati* „a stropi" (Cihac, II, 213; Tiktin), din sb. (Candrea) sau din bg. *paspali* (Conev 87) pare mai îndoielnică. – Der. *pospăi*, vb. (a acoperi cu făină la mori; a acoperi superficial, a presăra; a străluci la suprafață, a se preface), în care ar putea să fi intervenit sl. *posypati, posypają* „a presăra"; *pospăială*, s. f. (lustru). 6686

pospolìtă (–te), s. f. – Corp de armată format de vechea aristocrație poloneză.
Pol. *pospolita* (Tiktin). Sec. XVII, înv. 6687

post–. — Pref. care indică așezarea în urmă sau în spate.
Lat. *post*, prin intermediul fr. *post–*: *post–dată*, s. f., din fr. *post–date; post–palatal*, adj. (velar) etc. 6688

post (–turi), s. n. – 1. Ajunare, sec. – 2. Perioadă în care se ține post. – 3. Mîncare de post. – Megl. *post*.
Sl. *postŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 38; Cihac, II, 280; Conev 111), cf. bg., sb. ceh., pol., rut., rus. *post*. – Der. *posti*, vb. (a ține postul, a mînca de post; a nu mînca, a răbda de foame), din sl. *postiti sę postitor*, adj. (care postește); *postnic*, adj. (care postește), din sl. *postĭnikŭ*. 6689

post (–turi), s. n. – Funcție, slujbă.
Fr. *poste*, în sens militar prin intermediul rus. *post*. Este dubletul lui *poștă*, s. f. (haltă pentru a schimba caii de voiaj; călătorie cu diligență; casă pentru odihna călătorilor și schimbul cailor și al diligenței; distanța de la o stație la alta, care se socotea cam la zece km; diligență, poștalion; instituție pentru distribuirea corespondenței; poștaș; Mold., alică; distracție constînd în a pune o hîrtie aprinsă între degetele de la picioare ale unei persoane adormite), cuvînt care ar fi putut proveni din fr. *poste* sau din it. *posta*, prin intermediul rus.

pocta (Cihac, II, 281; Sanzewitsch 207; Tiktin), din mag. *posta* (Gáldi, *Dict.*, 152), sau mai probabil din ngr. πόστα, cf. sb., cr. ceh. *pošta*, pol. *poczta*.

Der. *poștal*, adj., din fr. *postal*; *poștalion*, s. m., din fr. *postillon*, cf. rus. *počtalion*; *poștalion*, s. n. (diligență); *poștar* (var. *postaș*), s. m. (factor poștal); *post-restant*, s. n., din fr. *poste-restante*. 6690

postată (-te), s. f. – **1.** Polog. – **2.** Porțiune de teren.

Sl. *postatĭ* „parte" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 38; Cihac, II, 280; Conev 72). 6691

postav (-vuri), s. n. – Dimie.

Sl. *postavŭ* „bara pe care se așază urzeala" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 38; Cihac, II, 280; Conev 81), cf. sb., cr., ceh. *postav* „dimie", pol. *postaw* „dimie". – Der. *postăvar*, s. m. (fabricant sau negustor de postav); *postăvărie*, s. f. (fabrică, atelier de postavuri; magazin de postavuri); *postăvior*, s. n. (Olt., postav subțire). 6692

postavă (-ve), s. f. – **1.** Albie, covată. – **2.** Beci. – Melg. *pustav*.

Sl. *podŭstava* „depozit" (Cihac, II, 280; Conev 61), cf. bg. *postav*, sb., cr. *postava*. Este dubletul lui *posteucă*, s. f. (proptea care ridică osia carului în timpul ungerii), din sl. *podstavka* (Tiktin). 6693

postelnic (-ci), s. m. – Boier mare în vechea organizare. Era șeful cancelariei de afaceri externe, semna corespondența cu trimișii și agenții din Constantinopol, organiza audiențele, era șeful interpreților și în Mold. era pîrcălab de Iași; căpetenia lipcanilor și a călărașilor, asimilat la gradul de general de Regulamentul Organic.

Sl. *postelĭnikŭ* „cubicular" (Miklosich, *Lexicon*, 638; Cihac, II, 28), de la *postelja* „pat", cf. ngr. ποστέλνικος (Meyer, *Neugr. St.*, II, 77). – Der. *postelniceasă*, s. f. (soție de postelnic); *postelnicel*, s. m. (slujbaș la curte sub comanda postelnicului; din sec. XVIII, desființat); *postelnicie*, s. f. (funcția de *postelnic*). 6694

postoroancă (-ce), s. f. – Bară de fier care leagă osia carului de hulubă.

Rut. *postoronok* „latură" (Tiktin). În Mold. 6695

postrig (-guri), s. n. – **1.** Ceremonia călugăririi. – **2.** Mănăstire. – **3.** Rang.

Sl. *postrigŭ* „foarfecă" (Tiktin). – Der. *postrigaș*, s. m. (călugăr). Cuvinte înv. 6696

pot (-turi), s. n. – Sumă, miză care se pontează la un joc de cărți.

Fr. *pot* „vas, oală". 6697

potaie (-tăi), s. f. – **1.** Cotarlă, javră, jigodie. – **2.** Haită de lupi. – **3.** Cățel.

Origine necunoscută. Soluțiile propuse sînt insuficiente: din sl. *tešti, tekǫ* „a fugi", cu pref. *po-* (Cihac, II, 281); expresiv, cf. mayen. *poutaud* „broască" (Șeineanu, *Chien*, 326); dintr-o rădăcină *pot-*, necunoscută, cu suf. *-aie* (Pascu, *Suf.*, 200); din sb. *potaja* „ascunzătoare" (Scriban). 6698

potanță (-țe), s. f. – (Trans.) Poznă, năzbîtie.

Probabil deformare a lui *boanță*. 6699

potaș, s. m. – Potasă, carbonat de potasiu.

Germ. *Pottasche*. Înv., introdus în sec. XVIII, cînd se exportau mari cantități în Anglia și Olanda, sub formă de cenușă de stejar. Este dubletul lui *potasă*, s. f., din fr. *potasse* și al lui *potasiu*, s. m., din fr. *potassium*. 6700

potcă (-ci), s. f. – **1.** Atac, durere subită care, după imaginația populară, este provocată de deochi. – **2.** Supărare, necaz, ceartă. – **3.** Plantă, Chenopodium murale. – **4.** Momîie, pocitanie. – **5.** (Trans.) Băț, par.

Sl. *potŭka* „luptă" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 38; Cihac, II, 269; Conev 93), cf. pol. *potka* „pagubă". – Der. *potcaș*, s. m. (viclean, greoi; certăreț, arțăgos); *poci* (var. înv. *potci*), vb. (a suci, a îndoi; a deforma; a desfigura, a sluți), cuvînt pe care Iordan, *BF*, VII, 372, îl consideră anterior lui *potcă*; *poci* (var. *împocia*), vb. (Trans., a pune pari; Bucov., a lega via pe araci); *pocie*, s. f. (Olt., arac); *pocinci*, s. m. (Trans., par); *pociumb*, s. m. (băț, arac), puțin folosit în Munt., probabil rezultat dintr-o contaminare cu *carîmb*; *pociumpos*, adj. (grosolan); *pocitanie*, s. f. (baubau, stîrpitură); *pocitor*, s. m. (fantomă, duh rău); *pocitoare*, s. f. (arătare); *pocitură*, s. f. (durere bruscă, atac; monstru, arătare; duh rău; Trans., țăruș); *poceală*, s. f. (atac, paralizie, atribuită duhurilor rele numite *Sfinte*). 6701

potcap (-puri), s. n. – Un fel de pălărie cilindrică a preoților ortodocși. – Var. *potcapiu*, *potcapoc*, *potcapic*.

Sl. *podŭkapŭ* (Cihac, II, 281; Conev 84), var. prin intermediul rus. *podkapok*. – Der. *potcapier*, s. m. (producător și vînzător de potcapuri). 6702

potcoavă (-ve), s. f. – **1.** Piesă de fier în formă de semicerc. – **2.** (Arg.) Portmoneu.

Sl. *podŭkovŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 37; Cihac, II, 78; Conev 73), cf. bg., sb., ceh. *podkova*, mag. *patkó*, alb. *potkua*. – Der. *potcovi*, vb. (a bate, a fixa potcoave; a păcăli, a înșela); *potcovar*, s. m. (producător de potcoave, mareșal); *pot-*

covărie, s. f. (atelier, meserie de potcovar); *potcoveală*, s. f. (acţiunea de a potcovi). 6703

potecă (–ci), s. f. – Cărare, drum îngust. – Var. Mold. *potică*, Banat *poteacă*.

Bg. *pătek* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 38; Cihac, II, 281; Pascu, *Arch. Rom.*, IX, 303), din sl. *tešti*, „a alerga", cf. slov. *potek* „curs, mişcare". – Der. *potecuţă*, s. f. (diminutiv al lui potecă); *potecaş*, s. m. (grănicer, corp organizat în Munt. în 1834). 6704

poţeră (–re), s. f. – Patrulă, rond, grup de urmăritori ai unui evadat.

Sl. *potĕra* „persecuţie" (Miklosich, *Lexicon*, 648; Cihac, II, 281), cf. bg. *poter*, sb. *potjera*, slov. *potir*, megl. *putirés* „a prinde". – Der. *poteraş*, s. m. (poliţai, ipistat). 6705

potgalţ (–ţuri), s. n. – Guler.

Rus. *podgalstušnik*, din germ. *Halstuch* „cravată" (Cihac, II, 281; Sanzewitsch 207), cf. *galstuc*. Sec. XIX, înv. 6706

potică (–ci), s. f. (Trans.) Farmacie. – Var. *apotecă*.

Germ. *Apotheke;* cf. sp. *botica*. – Der. *poticăraş* (var. *potecăraş, apotecar*), s. m. (farmacist). 6707

poticală (–ăli), s. f. – Obstacol, piedică, neajuns.

Sl. *potykalo*. Sec. XVII, înv. – Der. *poticăli*, vb. (a abate; a înşela, a păcăli). Cf. *poticni, potricală*. 6708

poticni (–nesc, –it), vb. A se împiedica, a se ciocni de ceva, a călca prost.

Sl. *potŭknąti* „a împinge" (Miklosich, *Slaw., Elem.*, 38; Cihac, II, 269), cf. rus. *potknutĭ* „a se încurca". – Der. *poticneală*, s. f. (împiedicare, pas greşit). Cf. *zăticni, poticală*. 6709

potilat (–ate), s. n. (Trans.) Voal, pînză subţire.

Mag. *potyolat* (Tiktin). 6710

potîng (–guri), s. n. – Legătură, împletitură de nuiele sau de fire vegetale.

Sl. *potęgŭ*, din *potęgati* „a trage" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 38; Miklosich, *Lexicon*, 634; Cihac, II, 282; Cancel 25; Conev 70), cf. sb., cr., slov. *poteg* „vargă", mag. *poting* „legătură". Este dubletul lui *petoacă* (var. *peteucă, peteică*), s. f. (legătură de fire vegetale; zăvor; butonieră), dintr-o formă sl. nenazalizată, ca cea sb. – Der. *potîngos*, adj. (Mold., grosolan, noduros); *potînji*, vb. (Trans., a coase prost); *potînjită*, s. f. (Trans., gaură la opinci pentru nojiţe), contaminat cu *(no)jită*. 6711

potir (–re), s. n. – Caliciu. – Mr. *putir*.

Mgr. ποτήριον în parte prin intermediul sl. *potiri* (Cihac, II, 690; Murnu 47), cf. alb., bg., rus. *potir*, sb., cr. *putir*. 6712

potîrniche (–chi), s. f. – Pitpalac (Perdix cinerea). – Var. Mold. *păturniche*. Mr. *piturnic'le, pitrunicl'e*.

Lat. **cotŭrnicŭla*, dim. al lui *cotŭrnix* „prepeliţă" (Puşcariu 1364; Candrea-Dens., 1434; Schuchardt, *ZRPh.*, XL, 326). Fonetismul nu este normal. Rezultatul *co-* > *po-* a fost interpretat diferit; cu o pronunţare a lui **quoturnix* (Densusianu, *Hlr.*, 112; cf. contra Meyer-Lübke, *Literaturblatt*, XXII, 301); cu rezultatul unei contaminări cu **pernicula*, de la *pernix* (Candrea-Dens., 1434), sau cu *perdix* > **perdricula* (Candrea, *Éléments*, 39; Candrea); ca influenţă a sl. (Rohlfs, *Differenzierung*, 64). Mr. pare să indice că schimbarea este anterioară rom., cf. paralelismul *colombus–palumbus*. 6713

potlog (–oage), s. n. – 1. Petic, bucată de piele sau de talpă pentru cîrpit. – 2. Bucată de piele în general. – Var. *plotog, plotoagă, potloagă*. – Megl. *pudlog*.

Sl. *podŭlogŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 38; Miklosich, *Lexicon*, 599; Cihac, II, 281; Conev 85), cf. bg., sb., cr. *podlog*. – Der. *potlogar*, s. m. (Trans. cîrpaci, golan, borfaş, şarlatan; şmecher, hoţ), pentru al cărui semantism cf. *papugiu, încălţa, potcovi; potlogări*, vb. (a pungăşi); *potlogărie*, s. f. (pungăşie); *potlogăresc*, adj. (de potlogar); *potlogărit*, s. n. (hoţie). 6714

potmol (–luri), s. n. – Noroi, tină, clisă. – Var. *podmol*.

Bg., slov. *podmol* „loc spălat de ape" (Tiktin). Este dubletul lui *podmol* (var. *posmol, pomnol, postomol*), s. n. (dună; grind de nisip), în Trans. – Der. *(îm)potmoli*, vb. (a se opri, a se mocirli). 6715

poţoc (–ci), s. m. – (Trans.) Şobolan.

Mag. *páczak* (Candrea). 6716

potoli (–lesc, –it), vb. – 1. A calma, a tempera, a linişti. – 2. A stinge, a reduce. – 3. A stăvili, a domoli, a încetini. – 4. (Refl.) A se stăpîni, a se reţine.

Sl. *potuliti* „a pune de acord, a împăca" din *toliti* „a se potoli" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 38; Cihac, II, 426). – Der. *potoleală*, s. f. (liniştire, calm); *potolitor*, adj. (liniştitor, calmant); *nepotolit*, adj. (neliniştit). 6717

potop (–puri), s. n. – Diluviu. – Var. pl. *potoape*.

Sl. *potopŭ* (Miklosich, *Slaw., Elem.*, 38; Cihac, II, 414; Conev 38), cf. sb. *potop*. – Der. *potopenie*, s. f. (diluviu, inundație; dezastru, calamitate); *potopi*, vb. (a inunda, a îneca; a nimici, a distruge, a anihila), cf. sl. *potapiti, potopiti; potopitor*, adj. (distrugător, nimicitor). 6718

potor (–ri), s. m. – Monedă veche de cupru.

Sl. *polăvŭtora* „unu și jumătate" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 37; Cihac, II, 282; Tiktin), cf. pol. *poltorak*, slov. *poltora*. – Der. *potoroancă*, s. f. (Trans., monedă divizionară de cupru); *potronic*, s. m. (monedă de argint de 6 aspri; monedă de cupru, a douăsprezecea parte dintr-un *leu*), probabil dintr-un sl. **poltoronikŭ* (Tiktin); *potură*, s. f. (Olt., monedă de cupru; Olt., oală). Cf. *polturac*. 6719

potoț (–uri), s. n. – Țintă, punct final al unei curse.

Fr. *poteau*. 6720

potrebi (–besc, –it), vb. – 1. A distruge, a anihila. – 2. A se cumineca.

Sl. *potrebiti* (Tiktin). Sec. XVI–XVII, înv. ca și der. *nepotrebnic*, adj. (inutil). 6721

potricală (–ăli), s. f. – Priboi, sulă.

Sl. *protykati* „a găuri" (Cihac, II, 282; Tiktin), cf. slov. *pretikalo*, rus. *protykalo*. – Der. *potricăli*, vb. (a găuri). 6722

potrivă, s. f. – Seamăn, pereche. – *De o potrivă*, la fel. – *Împotrivă* (< *în potrivă*), contra. – *Dimpotrivă* (< *din potrivă*), din partea opusă. – Var. înv. *protivă*.

Sl. *protivŭ* „contra" (Cihac, II, 297). – Der. *potrivi*, vb. (înv., a confrunta, a compara; a proporționa, a egala; a adapta, a fasona, a regla; a pune în ordine, a compune; a da gust, a doza; a alătura, a împerechea; refl., a conveni, a coincide; refl., a-i veni bine; refl., a ajunge din urmă, a dori egalitate; refl., a da importanță); *potrivеală*, s. f. (asemănare; coincidență, conformitate); *nepotrivеală* (var. *nepotrivire*), s. f. (diferență, nepotrivire, dezacord); *potrivit*, adj. (corespunzător; conform; oportun; mijlociu); *nepotrivit*, adj. (inoportun, inadecvat, nelalocul său); *potrivnic* (var. *protivnic*), adj. (înv., egal, asemănător; rival, adversar, opus), din sl. *protivĭnikŭ* „opus"; *protivnie*, s. f. (înv., opoziție, dușmănie); *împotrivi*, vb. (a se opune; refl. a se înfrunta, a rezista), cf. sl. *potritivi, protiviti* „a rezista"; *împotrivеală*, s. f. (rezistență); *împotrivitor*, adj. (care se opune). 6723

potroacă (–ce), s. f. – 1. Ciorbă acră cu mărunțaie de pasăre. – 2. Acru, sărat, exagerat de picant. – 3. Albăstriță (Erythrea centaurum). – 4. Veninariță (Gratiola officinalis). – Var. Mold. *potroc*.

Rus. *potroch* „ciorbă de burtă" (Cihac, II, 282). – Der. *potrocea* (var. *potrocuță*), s. f. (albăstriță). 6724

potromoci (–cesc, –it), vb. A ascunde, a masca, a mușamaliza.

Creație expresivă, cf. *cocoloși, îngălmăci, mogorogi*. 6725

poturi, s. m. pl. – Pantaloni orientali de postav alb cu fireturi. – Mr. *puturi*, megl. *potur*.

Tc. *potur* (Șeineanu, II, 288; Loebel 77; Lokotsch 1678), cf. bg. *potura* (Conev 83), sb. *potur*. 6726

poucenie (–ii), s. f. – 1. Învățătură. – 2. Predică. – 3. Document. – Var. *paucenie, păucenie*.

Sl. *poučenije* (Tiktin). Sec. XVII, înv. Cf. *ucenic*. 6727

povară (–veri), s. f. – 1. Încărcătură, greutate. – 2. Obligație, datorie supărătoare. – 3. (Înv.) Cantitate de zece mii de monede de aur.

Sl. *tovarŭ* „încărcătură" (Cihac, II, 283; Tiktin; Conev 70), probabil contaminat cu sl. *podŭvora* „targă" (Candrea; Scriban), cf. sb., cr. *tovar* „povară", rus. *tovari* „marfă" și *tovarăș*. – Der. *povăraș*, adj. (de povară); *împovăra*, vb. (a încărca; a îngreuna); *împovărător*, adj. (copleșitor). 6728

povarnă (–verne), s. f. – Alambic, loc unde se distilează alcoolul.

Sl. *povarinja* „bucătărie" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 36; Cihac, II, 283). – Der. *povarnagiu*, s. m. (proprietar al unui alambic). 6729

povață (–vețe), s. f. – 1. (Înv.) Călăuzitor, persoană care conduce. – 2. (Înv.) Acțiunea de a îndruma. – 3. Sfat, îndemn, orientare.

Sl., cf. pol. *powodca* „călăuză", rus. *povodec* „călăuză", bg. *povodica*, din sl. *povesti, povedą* „a conduce" (Miklosich, *Slaw., Elem.*, 36; Cihac, II, 284; Weigand, *BA*, III, 109). Pentru fonetism (*povață*), cf. Graur, *BL*, III, 47. Legătura cu sl. *pavĭcĭ* „drum" (Crețu 358) este improbabilă. – Der. *povăț*, s. n. (Mold., sfat); *povățui*, vb. (a sfătui; a conduce, a călăuzi); *povățuitor*, s. m. (înv., comandant; sfetnic). 6730

povelі (–lęsc, –it), vb. – A porunci.

Sl. *povelěti* (Tiktin). Sec. XVI, înv. – Der. *povelenie*, s. f. (ordin), înv., din sl. *povelěnije*. 6731

poveste (–sti), s. f. – 1. Narațiune. – 2. Is-

torisire, fabulă, povestire fantastică. – 3. Faimă, reputaţie.

Sl. *povĕstĭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 36; Cihac, II, 454), cf. *veste*. – Der. *povesti*, vb. (a istorisi, a nara); *povestaş* (var. *povestitor*), s. m. (persoană care spune sau scrie poveşti). Din rom. provin săs. *poweste* „poveste", *powestin* „a povesti". 6732

povidlă (–le), s. f. – (Mold.) Marmeladă.

Pol. *powidło* (Cihac, II, 284). 6733

povîrni (–nęsc, –ît), vb. – 1. A se înclina, a se lăsa într-o parte. – 2. A se prăvăli, a se prăbuşi. – 3. (Refl.) A îmbrătrîni, a se trece, a expira.

Sl., cf. sb., cr. *povrnuti* „a răsuci" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 36; Cihac, II, 284; Conev 72), sau poate din sl. *vriniti* (< *rinqti*) „a împinge", cu suf. *po–*. – Der. *povîrniş*, s. n. (pantă; coastă); *povîrnitură*, s. f. (povîrniş, loc prăpăstios). 6734

povîrţi (–ţesc, –ît), vb. – A înfăşura o funie, o sfoară.

Sb. *povrtati* (Candrea), cf. *învîrti*. 6735

poză (–ze), s. f. – 1. Postură, poziţie, atitudine. – 2. Fotografie. – 3. Gravură, ilustraţie.

Fr. *pose*. – Der. *poza*, vb., din fr. *poser*. 6736

poznă (–ne), s. f. – 1. Boroboaţă, trăsnaie. – 2. Belea, bucluc.

Origine incertă. Pare legat de sl. *poznovati* „a cunoaşte", *poznanije* „cunoştinţă", dar evoluţia semantică nu este clară. Alte explicaţii nu sînt mai bune: din sl. *posmechŭ* „rîs" (Cihac, II, 289); din germ. *Possen* „glume" (Tiktin; Scriban). – Der. *poznaş*, adj. (hazliu, glumeţ; ştrengar; rar, ciudat; primejdios, periculos). Rut. *pozna* provine din rom. 6737

pozvoli (–lęsc, –ît), vb. – A autoriza.

Rus. *pozvoliti* (Tiktin). Sec. XVIII, înv. – Der. *pozvolenie*, s. f. (permis, autorizaţie), din rus., bg. *pozvolenije*. 6738

prăbuşi (–şęsc, –ît), vb. – 1. A se prăvăli, a da jos. – 2. A ruina, a demola. – 3. A trînti, a cufunda.

Sb. *probušiti*, bg. *probŭšam* „a perfora" (Tiktin; Miklosich, *Slaw. Elem.*, 39). – Der. *prăbuşitură*, s. f. (ruină; loc pietros). 6739

prąctic (–că), adj. – Util, priceput, versat.

Lat. *practicus* (sec. XIX). – Der. *practică*, s. f., din fr. *pratique*, şi mai înainte (sec. XVIII) din ngr. πρακτικά (Gáldi 234); *nepractic*, adj. (puţin practic, impracticabil); *practicabil*, adj., din fr. *praticable; impracticabil*, adj. (impracticabil); *practica*, vb., din fr. *pratiquer; practicant*, adj. şi s. m., din fr. *pratiquant* şi ca s. din germ. *Praktikant; practician*, s. m., din fr. *praticien; practicos*, adj. (expert, experimentat), din ngr. πρακτικός, sec. XIX, înv. Cf. *praxis*. 6740

prădă (–ăzi), s. f. – 1. Jaf, furt, prădăciune. – 2. Captură, lucruri furate. – 3. Victimă; jucărie. – Mr. *pradă*.

Lat. *praeda* (Puşcariu 1367; Candrea-Dens., 1436; *REW* 6174), cf. it. *preda*, prov., sp. *presa*, fr. *proie*, cat., port. *prea*. – Der. *prăda*, vb. (a jefui, a fura), mr. *(m)prad, (m)prădare*, poate reprezentant direct al lat. *praedāre* (Puşcariu 1366; Candrea-Dens., 1435; *REW* 6715), cf. it. *predare*, port. *prear*, v.fr. *preer; prădăciune*, s. f. (jaf), din lat. *praedacionem* (Puşcariu 1368; Candrea-Dens., 1437; *REW* 6716), sau mai probabil der. intern (Rosetti, I, 159); *prădător*, adj. (jefuitor), din lat. *praedator* (Puşcariu 1369; Candrea-Dens., 1438; *REW* 6717), sau mai probabil der. intern, *prădalnic*, adj. (jefuitor). – Din rom. provine rut. *prejda, prejdowaty* (Miklosich, *Wander.*, 18; Candrea, *Elemente*, 408). Cf. *prădui*. 6741

prăduj (–uęsc, –ît), vb. – 1. A schimba. – 2. A denunţa. – 3. A risipi, a cheltui fără rost.

Origine îndoielnică. Cuvînt de Arg., dar nu neapărat de provenienţă ţig. (dacă ar fi, ar reprezenta singurul vb. ţig. în *–ui*). Din sl. *pradati* „a trăda" (Graur, *BL*, V, 225), din ţig. *purd–* „a şopti" (Vasiliu, *GS*, VIII, 123); din ţig. *paruv–* „a schimba" (Graur 182; Juilland 172); sau mai probabil din *pradă* contaminat cu *preda* şi, cu ultimul sens, cu *părădui*. – Der. *prăduială*, s. f. (delaţiune; risipă). 6742

praf (–furi), s. n. – 1. Pulbere, colb. – 2. Prăfăraie. – 3. Medicament în formă de pulbere. – 4. Iarbă de puşcă (corect *praf de puşcă*, praf pentru arme). – Var. înv. *prah, sprav*, Mold., Trans. *prav*, Banat *prau*. Megl. *prau*.

Sl. *prachŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 39; Cihac, II, 285; Conev 37), cf. bg., sb., cr. *prah*, ceh. *prach*. – Der. *prăfărie* (var. înv. *prăvărie*), s. f. (praf mult); *prăfos*, adj. (cu praf); *prăfui* (var. *praflură, ple(a)flură*), s. f. (pămătuf al fierarului; Arg., rege la cărţile de joc; Arg., popă), ultimele sensuri prin sinecdocă, din cauza barbei sale; *prăflui*, vb. (a stropi cu agheasmă; a da din coadă, pentru a se apăra de muşte); *prăfuriu*, adj. (de culoarea prafului); *prăfuros*, adj. (plin de praf); *sprehui* (var. *şprehui, sprăhui*), vb. (a scutura de praf, a scoate praful), în Mold. – Cf. *prahaiţă*. 6743

prag (–guri), s. n. – 1. Partea de jos, orizontală a tocului uşii. – 2. Consolă, treaptă. – 3. (Înv.) Stîlp de pod. – 4. Banc, grind. – 5. Şuvoi, adînc, cădere de apă. – 6. Cordar. – 7. Pubis. – Mr., megl. *prag*.

Sl. *pragŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 39; Cihac, II, 385; Conev 80); cf. bg. *prag*, alb. *prak*. Pentru sensul 5, cf. Bărbulescu, *Arhiva*, XXIX, 123. – Der. *prăgar*, s. m. (Olt., prag de sus sau de jos, grindă pe temelia unei case). 6744

prahaiță (-țe), s. f. – Ciupercă (Bovista plumbea). – Var. *prahaviță*.

Bg. *prahavica* (Tiktin), de la *prah* „praf", datorită prafului de spori pe care îl eliberează la maturitate. Cf. *praf*. Este dubletul lui *prohaviță*, s. f. (buretele-cerbilor, Lycoperdon), cf. celălalt nume sp., *pedo de lobo*. 6745

prăji (-jęsc, -it), vb. – 1. A frige. – 2. A (se) arde. – 3. A (se) înșela. – Mr. *părjescu, părjire*, megl. *prăjos, prăjiri*.

Sl. *pražiti* (Miklosich, *Lexicon*, 656; Cihac, II, 285; Graur, *BL*, VI, 167), cf. bg. *părža*, slov. *pražiti*, cr. *peržiti*, alb. *përzis*, mag. *perzselni*. – Der. *prăjeală* (Munt., var. Olt. *prăjilă*), s. f. (prăjire, rîntaș, aliment prăjit); *prăjitoare*, s. f. (aparat de prăjit cafea); *prăjitorie*, s. f. (prăjire); *prăjitură*, s. f. (plăcintă, aliment dulce din făină; prăjeală). 6746

prăjină (-ni), s. f. – 1. Par, bîmă. – 2. Măsură de lungime, valora 5,899 m în Munt. și 6,69 m în Mold. – 3. Lungan, sperietoare.

Bg. *prăžina, păržina* (Cihac, II, 286; Tiktin; Conev 50 și 66). Rut. *prážyna* pare să provină din rom. (Candrea, *Elemente*, 404). – Der. *prăștină*, s. f. (Mold., prăjină), probabil prin contaminare cu *prăștilă*. 6747

ramație (-ii), s. f. – 1. Soi, specie, tip. – 2. Lichea, pușlama. – Mr. *prămătie* „ marfă", megl. *primătiă* „marfă".

Ngr. προμμάτεια „marfă" (Gáldi 235). 6748

prămîndă (-de), s. f. – (Trans.) Parte din pomeni cuvenită dascălilor. – Var. *premîndă*.

Lat. *praebenda*, prin intermediul sl. *prěbǫda* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 30). Este dubletul lui *prebendă*, s. f. (venit fix acordat unui cleric catolic). 6749

prangă (-ăngi), s. f. – Funie, lanț. – Var. *șprangă*.

Tc. *pranga* „fiare" (Scriban), din it. *spranga*. În Mold. de S. 6750

prănic (-ce), s. n. – Mai de bătut rufele.

Rut. *pranyk* (Candrea). În Trans. 6751

prăpădi (-dęsc, -it), vb. – 1. A distruge, a anihila, a extermina. – 2. A (se) strica, a (se) deteriora. – 3. (Mold.) A pierde, a rătăci. – 4. (Refl.) A dispărea, a muri, a pieri. – 5. (Refl.) A izbucni, a nu mai putea să.

Sl. *propasti, propadǫ* „a se crăpa" (Miklosich, *Lexicon*, 702; Cihac, II, 211), cf. rus. *propadatĭ* „a pieri" și *prăpastie*. – Der. *prăpăd*, s. n. (exterminare, distrugere; catastrofă); *prăpădenie*, s. f. (distrugere); *prăpădit*, s. m. (istovit, lefter); *prăpăditor*, adj. (distrugător). Din rom. provine bg. din Trans. *prapodenie* (Miklosich, *Bulg.*, 131). 6752

prăpastie (-ăstii), s. f. – 1. Hău, abis, genune. – 2. Gol, imensitate. – 3. Prostie, fleac.

Sl. (rus.) *propastĭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 50; Cihac, II, 211), cf. *prăpădi*. – Der. *prăpăstui*, vb. (a rostogoli; refl., a se năpusti; refl., a se tulbura); *prăpădere*, s. f. (înv., prăpastie), creație personală a lui Dosoftei; *prepestenie*, s. f. (Olt., prăpastie; dezastru). 6753

prăpur (-re), s. n. – 1. (Înv.) Steag, stindard. – 2. Steag bisericesc. – 3. Peritoneu. – Var. *prapor*.

Origine îndoielnică. Din sl. *praporŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 39; Cihac, II, 286; Conev 90), cf. rus. *prapor;* dar istoria cuvîntului sl. nu este clară (din ngr. φλάμβουρον, după Miklosich, *Fremdw.*, 119, ipoteză improbabilă; din sl. *peró* „pană", *pariti* „a zbura", după Vasmer, II, 425, soluție puțin convingătoare). S-ar putea porni de la gr. προπτίς „diafragmă" (Diculescu, *Elementele*, 476), al cărui rezultat rom., **prap*, ar da pl. *prapuri*, înv. *prapure;* în acest caz ar trebui să se admită că sl. este împrumut din rom. – Der. *praporcic* (var. *prapurcic*), s. m. (port-drapel), din rus. *praporčik*, sec. XIX, înv. 6754

prăși (-sęsc, -it), vb. – A reproduce, a înmulți, a naște.

Sb., slov. *prasiti*, bg. *prasjă se* „a se înmulți porcii" (Tiktin). Legătura cu *rodi* (Cihac, II, 317) nu este probabilă. – Der. *prăsilă*, s. f. (reproducție, generație; descendent, progenitură); *prăsilos*, adj. (prolific); *prăsură*, s. f. (înv., iapă), în loc de *prăsitură; împrăsili*, vb. (a reproduce); *prăseală*, s. f. (înv., reproducere). 6755

prăși (-șęsc, -it), vb. – A săpa, a curăța de buruieni. – Megl. *prăsos, prășiri*.

Sl. *prašiti* „a se face praf" (Cihac, II, 285), cf. sb., cr., slov., ceh. *prašiti* și *praf*. – Der. *prușilă* (var. *prășilă, prașe*), s. f. (săpare, curățare de buruieni), dintr-un sl. **prašilo* (după părerea improbabilă a lui Byhan 328, într-un sl. **prqštilo*); *prășit*, s. n. (prașilă); *prășitor*, s. m. (cel care prășește); *prășitoare*, s. f. (mașină de prășit). După Miklosich, *Wander.*, 18, rut. *praŭuwaty* provine din rom. 6756

praștie (–ii), s. f. – 1. Veche armă de aruncat bolovani. – 2. Distanță străbătută de o piatră aruncată cu praștia. – 3. Ceatlău prins la capătul osiei pentru a permite înhămarea a trei cai. – 4. Căpăstru, frînghie cu care se dresează caii la manej. – Mr. *proaște*, megl. *praști*.

Sl. *prašta* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 39; Cihac, II, 261; Conev 122), cf. bg. *praštka*, cr., slov. *prača*, rus. *prăstĭ*. – Der. *prășcău* (var. *prașcău*), s. m. (Mold., Trans., haimana, pierde-vară); *prăștiaș*, s. m. (luptător cu praștia, cal lăturaș); *prăștier*, s. m. (cal lăturaș); *împrăștia*, vb. (a răspîndi, a risipi, a dispersa). 6757

prăștilă (–le), s. f. – Șindrilă.

Bg. *praštilo* (Candrea). 6758

praștină (–ni), s. f. – Tescovină, boștină. – Mr. *pruștină*.

Bg. *praština* (Conev 63). 6759

prat, s. m. – Fîneață.

Cuvînt citat în vechile dicționare și pe care Pușcariu 1369 și *REW* 6732 îl indică drept reprezentant al lat. *pratum*. Trebuie să fi fost creat de autorii latiniști din sec. XIX (chiar Pușcariu declara că nu cunoaște cuvîntul). – Der. *Pratar*, s. m. (luna mai), pare și el creație artificială, după fr. *prairial*. 6760

prăvăli (–lęsc, –ít), vb. – 1. A se rostogoli, a se învîrti. – 2. A doborî, a pune jos. – Var. *sprăvăli*.

Sl. *provaliti* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 40; Cihac, II, 443; Conev 38). – Der. *prăval*, s. n. (rîpă, coastă; gîrlă; șuvoi); *prăvălac*, s. n. (coastă, pantă); *prăvălatec* (var. *prăvălatic*), adj. (abrupt); *prăvăliș*, s. n. (povîrniș, pantă); *prăvăluc*, s. n. (versant). 6761

prăvălie (–ii), s. f. – Magazin mic, dugheană.

Origine incertă. După Tiktin, legat de *prăvăli* „a se învîrti, a se rostogoli", cf. sb. *provalija* „prăpastie" (Scriban), dar der. nu este convingătoare semantic. În *Pravila* lui Matei Basarab (1640), se vorbește de *prăvălie de vînzare de vin, carea se chiamă prost cîrciumă;* de unde pare că s-ar putea presupune că în sec. XVII cuvîntul era simțit mai puțin vulgar decît *cîrciumă*, lucru imposibil dacă se pornește de la *prăvăli*. Der. din sl. *pravljenije* „administrație" (Candrea) nu este posibilă fonetic. Ar trebui să ne gîndim la *prăvărie* „magazin de praf de pușcă" (cf. *praf*), de unde s-ar fi trecut ușor la sensul de „prăvălie în general, depozit"; cu atît mai mult cu cît în limba veche se obișnuia să se arate și felul vînzării: *prăvălie de vin*. 6762

prăvăț (–vețe), s. n. – 1. (Înv.) Direcție. – 2. (Înv.) Obiectiv, scop, finalitate. – 3. Drum, cărare.

Sl. *pravĭcĭ* „drum drept" (Cihac, II, 287). Este dubletul lui *pravăț*, s. n. (Banat, puț de mină), din sb. *pravac* (Candrea), ambele din sl. *pravŭ* „drept". – Der. *pravednic*, adj. (înv., drept, direct), din sl. *pravidĭnikŭ; pravilă*, s. f. (lege; cod), sl. *pravilo; pravilnic*, adj. (înv., legitim, legal); *pravilnicesc*, adj. (înv., legal). Comp. *pravoslavie*, s. f. (ortodoxie), din sl. *pravoslavije*, după gr. ὀρθοδοξία; *pravoslavnic*, adj. (ortodox; pios), din sl. *pravoslavinŭ*. 6763

prąxis, s. m. – 1. Practică, experiență. – 2. Document. – Var. *praxă*.

Ngr. πράξις (Gáldi 235). Sec. XVIII. – Der. *praxapostol*, s. n. (carte care conține Faptele apostolilor), din ngr. πράξεις τῶν Ἀποστόλων, abreviat în *praxiu*, s. n., cf. Vasmer, *Gr.*, 122. 6764

praz (–ąji), s. m. – Horceag (Allium porrum). – Mr. *praș*, megl. *praz*.

Sl. *prazŭ* (Cihac, II, 285; Tiktin; Capidan 231), cf. bg. *pras*, sb. *prȁs, praz*, din mgr. πράσον (Vasmer, *Gr.*, 122); sau mai probabil direct din mgr. (prin schimbarea lui *s* final > *z*, cf. *ovăz*). Der. de la un lat. **prasum* (Pascu, I, 194) pare mai puțin probabilă. – Der. *prăzuliu*, adj. (verde), ar putea fi o interpretare populară a lui *prăsiniu*, adj. (verde), pe care l-am auzit uneori în Munt., din ngr. πράσινος. 6765

prąznic (–ce), s. n. – 1. Sărbătoare, comemorare religioasă. – 2. Comemorare a unui mort, printr-un parastas.

Sl. *prazdĭnikŭ* „sărbătoresc" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 39; Skok, *Slavia*, VII, 786). – Der. *prăznui*, vb. (a sărbători; a petrece), din sl. *prazdĭnovati*. 6766

pre–. — Pref. verbal care indică repetiția sau insistența.

Lat. *per–*, cf. de ex. *sără* „a pune sare", față de *a presăra* „a împrăștia" sau „a risipi" *linge* „a da cu limba" față de *a prelinge* „a picura". S-a confundat formal cu *pre–* < lat. *prae–*, frecvent în formații neologice și mai rar în formații tradiționale, care arată anterioritatea: cf. *seară* „amurg", *preseară* „ajun". Din cauza asemănării, a substituit uneori pref. sl. *prě–*, cf. *pribeag, primejdie, prisacă* (Nandriș, *R. istorică rom.*, II, 407; Rosetti, II, 45). 6767

preą, adv. – 1. Foarte, execesiv. – 2. (Cu negație) Mult, suficient. – Var. Mold. *pre*.

Lat. *prae* (Densusianu, *Hlr.*, 176; Pușcariu

1370; Candrea-Dens., 1439; *REW* 6707). Der. din sl. *prě* „foarte" (Tiktin; Candrea, Scriban) nu se potrivește semantic; totuși sl. a produs în rom. pref. *prea-*, cu același sens din sl.: *preacurat*, foarte curat. În general, pref. *prea-* nu a fost productiv în rom., și se folosește numai în der. artificiale, calchiate din sl. și de uz exclusiv literar: *preacântat*, adj. (lăudat), după sl. *prěpětŭ; preacovîrși*, vb. (a întrece), cf. sl. *prěvĭziti; preacuvios*, adj. (foarte pios), după sl. *prěpodobinŭ;* etc. Toate aceste cuvinte sînt înv. și cultisme, fără circulație reală. 6768

preacurvie (-ii), s. f. – Destrăbălare; se zicea în vechiul drept despre toate păcatele carnale comise cu o femeie care nu era prostituată (caz în care se zicea *curvie*).

De la *curvie*, cu pref. sl. *prě-*, după modelul sl. *prěljubodějstvo*. – Der. *preacurvă*, s. f. (femeie adulteră); *preacurvar*, s. m. (adulter; destrăbălat); *preacurvi*, vb. (a se destrăbăla). 6769

preajmă, s. f. – Apropiere, împrejurimi. *În preajma*, aproape de; în jur de; circa. – Var. *prejmă, prejmet*.

Origine necunoscută. S-a gîndit la sl. *prĕmo* „din regiune" (Cihac, II, 288), cu *j* de la *jur* (Iordan, *Dift.*, 78); la sl. *prĕžda* „înainte" (Miklosich, *Etym. Wb.*, 241), *preždinu* „înainte" (Weigand, *Jb.*, XIV, 111), sau la sl. *sŭ prežda* „dinainte"; dar nici una dintre aceste explicații nu este satisfăcătoare fonetic. – Der. *împrejmui*, vb. (a încercui); *împrejmuire*, s. f. (cerc; gard; regiune); *împrejmuitor*, adj. (vecin cu). 6770

preastîpnic (-ci), s. m. – Apostat. – Var. *prestîpnic*.

Sl. *prěštąpĭnikŭ* (Tiktin). Sec. XVI, înv. 6771

preațcă (-ețce), s. f. – Ac, bețișor care susține fagurele în stup. – Var. *pretcă*.

Sb. *pritka* < sl. *pritĭkŭ* (Tiktin; Conev 67). Este dubletul lui *pritcă*, s. f. (Banat, spiță la roată); *preotcă* (var. *preutcă*), s. f. (urdiniș); *preoacă*, s. f. (roi); *pretcar*, s. n. (sfredel). 6772

prebîndi (-dęsc, -it), vb. – A trăi, a dura. – Var. (Trans și înv.) *premîndi, prămîndi*.

Sl. *prebyti, prebǫdǫ* (Tiktin). Sec. XVI, înv. – Der. *preabăt*, s. n. (Trans., incintă), cuvînt rar, folosit de Coșbuc, cf. Drăganu, *Dacor.*, V, 370. 6773

Pręcista, s. f. – Fecioara. – Megl. *Preacista*.

Sl. *prěčista* „preacurata" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 41). 6774

precupeț (-ți), s. m. – 1. Vînzător ambulant de verdețuri și produse de casă. – 2. Negustor, comerciant. – Var. înv. *precupici*.

Sl. *prěkupici* sau bg. *prěkupec* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 40; Conev 77); cf. *cupeț*. – Der. *precupeață*, s. f. (vînzătoare); *precupi*, vb. (înv., a negustori, a face comerț), din sl. *prikupiti*, sb. *prekupiti; precupeți*, vb. (a face negoț;, a specula; a vinde scump; a economisi; a se tocmi); *precupețeală*, s. f. (tocmeală; specală). 6775

predă (-ău, - ăt), vb. – 1. A remite, a încredința. – 2. A explica o lecție sau un obiect de studiu. – 3. (Refl.) A se da în mîna dușmanului. – Mr., megl. *pridau*.

Sl. *prědati* (Cihac, II, 90), conjugat ca *a da*. – Der. *predanie*, s. f. (trădare; tradiție), înv., din sl. *prědanije*. Cf. *prididi*. 6776

predică (-c, -ăt), vb. – A explica un text biblic.

Lat. *praedicare* (sec. XIX). – Der. *predică*, s. f. (propovedanie, didahie), din ngr. πρέντικα < it. *predica; predicație, s. f. (predică)*, din lat. *praedicatio*, prin intermediul mag. *prédikátió* (sec. XVII); *predicat*, s. n., din fr. *prédicat; predicator*, s. m., din fr. *prédicateur*. 6777

predmęt (-turi), s. n. – Problemă, afacere.

Rus. *predmet* (Tiktin). 6778

preducț (-cęsc, -ĭt), vb. – A străpunge cu ceva ascuțit sau a cresta urechea la vite.

Bg. *predupčam*, var. lui *produpčam* (Scriban), cf. *produf*. Der. din lat. *perdūcĕre* (Giuglea, *Dacor.*, II, 822; *REW* 6405a) este îndoielnică. – Der. *preducea* (var. *preducică*), s. f. (sulă, priboi; perforator, unealtă de cizmărie). 6779

prefęct (-ți), s. m. – Guvernator, inspector.

Lat. *praefectus* sec. XIX. Nume introdus, împreună cu funcția, de Alexandru Cuza, în 24 ianuarie 1859. – Der. *prefectură*, s. f.; *prefectoral*, adj.; *subprefect*, s. m.; *subprefectură*, s. f., toate din fr. 6780

preferă (-r, -ăt), vb. – A considera mai bun. – Var. *preferi*.

Fr. *préférer;* var., mai puțin frecventă, a avut în vedere paralelismul cu *oferi, suferi, conferi* etc. – Der. *preferabil*, adj., din fr. *préférable; preferent*, adj. (care preferă); *preferență* (var. *preferință*), s. f., din fr. *préférence; preferanță* (var. *preferans(ă), preferanț*), s. f. (un anumit joc de cărți, azi înv.). 6781

pregetă (-t, -ăt), vb. – 1. A se îndoi, a ezita, a pierde timpul, a șovăi. – 2. A întîrzia.

Lat. *pīgritāri*, prin intermediul unei forme cu metateză, **prigitare* (Candrea-Dens., 1440; Candrea, *Rom.*, XXXVI, 325; *REW* 6492). Der. din lat. **prae-ĭgĭtāre* (Scriban) este mai puțin pro-

babilă. – Der. *preget*, s. n. (îndoială, șovăire; lene); *pregetător*, adj. (încet, întîrziat, leneș). 6782

prelată (–te), s. f. – (Mold.) Pînză groasă, foaie de cort.

Fr. *prélart* „închis" (Scriban). 6783

prelegere (–ri), s. f. – Lectură publică, lecție.

După germ. *Vorlesung* contaminat cu lat. *praelegere* (Tiktin). 6784

prelucă (–ci), s. f. – Rariște, poiană.

Bg. *proluka* (Candrea), cf. *luncă*, și rut. *preluka*. 6785

prémiu (–ii), s. n. – Distincție, recompensă.

Lat. *praemium* (sec. XIX). – Der. *premiant*, s. m. (elev care se plasează pe unul din primele locuri din clasă); *premia*, vb. (a recompensa, a da un premiu); *premier*, s. m. (primul ministru), din fr. *premier (ministre)*; *premieră*, s. f. (spectacol de început), din fr. *première*. 6786

preot (–ți), s. m. – Prezbiter, sacerdot. – Var. mold. *preut*, Trans., *preót*. Mr. *preftu*, istr. *prewt*.

Lat. *prĕbĭter*, var. vulgară a lui *prĕsbyter* (Densusianu, *Hlr.*, 126; Pușcariu 1375; Candrea-Dens., 1441; *REW* 6750), cf. alb. *prift* (Philippide, II, 651), vegl. *prat*, it. *prete* (abruz. *préute*), prov., v.fr. *preire*, cat. *prévere*. – Der. (toate cu var. mold.) *preoteasă*, s. f. (nevastă de preot); *preoți*, vb. (a sluji ca preot); *preoție*, s. f. (sacerdoțiu); *preoțesc*, adj. (sacerdotal); *preoțește*, adv. (ca preoții); *preoțime*, s. f. (adunare de preoți). Este dubletul lui *presbiter*, s. m., din lat., var. *presviter*, din ngr. πρεσβύτερος, der. *protopresbiter*, s. m. (prototop), din ngr. πρωτο-πρεσβύτερος. 6787

prepanație (–ii), s. f. – 1. Permis pentru fabricarea și desfacerea alcoolului. – 2. Comerț cu băuturi alcoolice. – Var. *prepenație*.

Germ. *Propination* (Candrea). În Trans. 6788

prepara (–r, –at), vb. – A pregăti.

Fr. *préparer*. – Der. *preparandie*, s. f. (Trans., școală normală), din lat. *praeparanda; preparandist*, s. m. (elev al unei școli normale); *preparativ*, adj. (preparator); *preparative*, s. f. pl. (preliminarii, acțiuni pregătitoare), din fr. *préparatif; preparator*, adj. (care prepară; asistent; profesor particular); *preparați(un)e*, s. f., din fr. 6789

prepeleac (–ęci), s. n. – 1. Par cu crăcane, pentru a servi drept suport. – 2. Stîlp, scară. – Var. *prepeleag, perpeleac*, Trans. *prepelici*.

Origine incertă. După Cihac, II, 289, din rut. *prypyljaka;* dar cuvîntul nu a fost identificat, cf. Tiktin. După acesta, dintr-un sl. **prepeljakŭ* „mobilă pe care se așază prepelițele", cf. *prepeliță;* dar această ipoteză nu este convingătoare. Ca obiect servește pentru a așeza pe crăcile sale diferite obiecte, ca haine, vase, fîn, pentru a le usca la soare, poate s-ar putea pleca de la var. *perpepeac* < *perpeli* „a se arde, a se prăji". 6790

prepeliță (–țe), s. f. – Pitpalac (Coturnix communis). – Mr. *perpeliță*.

Bg. *prĕpelica*, sb., cr. *prepelica* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 41; Cihac, II, 289; Conev 55), din sl. *plĕpelica*. – Der. *prepelicar*, s. m. (cîine de vînătoare). 6791

prepinge (–g, –ns), vb. – A echilibra, a face contragreutate.

Lat. *perpendĕre* (Densusianu, *GS*, V, 173; cf. Bogrea, *Dacor.*, III, 734). Cuvînt rar, în Olt. 6792

prepozit (–ți), s. m. – Superior, șef.

Lat. *praepositus* (sec. XIX). 6793

prepune (–n, –ș), vb. – 1. A antepune. – 2. A prezenta, a supune. – 3. A suspecta, a bănui, a se îndoi. – 4. A traduce, a tălmăci. – 5. A copia.

Lat. *praepōnĕre* (Pușcariu 1376; Candrea-Dens., 1464; Tiktin). Cuvînt înv., se folosește azi cu sensul 3. – Der. *prepus*, s. n. (suspiciune, îndoială); *prepuelnic* (var. *prepuitor*), adj. (suspicios). Cf. *pune*. 6794

preș (–șuri), s. n. – Covor lung și îngust.

Origine incertă. Probabil în loc de **prej*, dintr-un cuvînt sl. neidentificat, dar cf. sb. *prežina* „șorț", și *opreg* (Cihac, II, 285; Byhan 327; Tiktin). Cf. *pregetoare* (var. *prigitoare, prijitoare, prejitoare*), s. f. (fustă), în Trans., Bucov., care pare a fi același cuvînt. 6795

presă (–se), s. f. – 1. Tipar, gazetărie. – 2. (Arg.) Poliție.

Fr. *presse*. – Der. *presa*, vb., din fr. *presser; presar*, s.m. (Arg., polițai). 6796

prescură (–ri), s. f. – 1. Hostie, pîine sfințită pentru sacrificiul euharistic. – 2. Pîinișoară pentru pomană. – Mr. *piscură*.

Sl. (bg., sb., cr., pol.) *proskura*, din gr. προσ-φορά „ofrandă" (Cihac, II, 289; Vasmer, *Gr.*, 124; Conev 111). – Der. *prescornic*, s. n. (sigiliu de lemn pentru prescură), prin contaminare cu *pistornic*. 6797

președinte (–ți), s. m. – Persoană care conduce o instituție, un organ, o adunare etc.; șef de stat. – Var. *prezident*.

Lat. *praesidentem* (sec. XIX), var. ca fr. *préși-*

dent. – Der. *președenție* (var. *prezidenție*), s. f., *președențial*, adj.; *prezida*, vb., din fr. *présider*. 6798

presin (-ne), s. n. – Pieptar de ham. – Var. *preasână, presen(ă), presină, presun.*

Sb. *prsina* (Candrea), cf. *presură*. 6799

prestă (-tez, -at), vb. – A îndeplini o muncă, a desfășura o activitate.

Lat. *praestare* (sec. XIX). Numai în formula *a presta jurământ* „a jura", din fr. *prêter serment.* – Der. *prestanță*, s. f., din fr. *prestance; prestați(un)e*, s. f., din fr. *prestation*. 6800

presupune (-n, -us), vb. – A crede, a socoti.

Fr. *présupposer*, adaptat la conjugarea lui *a supune*. 6801

prășură (-ri), s. f. – 1. Gen de păsări cîntătoare (Emberiza citrinella, hortulana, miliaria). – 2. Par care se așază deasupra stogului, pentru a-i mări rezistența la vînt.

Origine îndoielnică. După opinia mai plauzibilă (Cihac, II, 286; Tiktin), legat de sl. *prĭsi* „piept", datorită petelor de culoare purtate pe piept, cf. *presin*. S-ar putea porni de la un **pres*, pl. **preșuri*, de unde noul sing. analogic. Legătura cu gr. πυρρούλας, prin intermediul unui doric **πυρσούλας* (Diculescu, *Elementele*, 487), cu lat. *pressula* (Densusianu, *GS*, V, 173) sau cu lat. *praesŭl* (Scriban) este dubioasă. 6802

preț (-țuri), s. n. – 1. Sumă de bani dată pentru un bun. – 2. Valoare. – 3. Echivalent.

Lat. *prĕtium* (Pușcariu 1377; Candrea-Dens., 1442; *REW* 6746), cf. it. *prezzo*, prov. *pretz*, cat. *preu*, sp. *prez*. – Der. *prețui*, vb. (a valora, a aprecia; a costa); *prețuitor*, adj. (apreciator, amator de lupte cu tauri); *prețuială*, s. f. (valoare, estimare); *prețălui* (var. *prețelui*), vb. (Mold., a valora, a estima); *prețăluitor*, s. m. (evaluator, estimător); *prețios*, adj., din fr. *précieux; prețiozitate*, s. f. (caracter al prețioaselor din sec. XVII), din fr. *préciosité*. Miklosich, *Slaw. Elem.*, 41, îl lega pe *a prețălui* cu sl. *prĕcĕniti*. 6803

preți (-țesc, -it), vb. – (Trans.) A avertiza, a aviza. – Var. *priți.*

Sb. *pretiti* (Candrea). 6804

pretutindeni, adv. – Peste tot. – Var. *pretutindene(a), tutindeni, tutindere(a), (pre)tutindine(a).*

Origine îndoielnică. Pare cuvînt comp. din *pre tot*, cu un element obscur, cf. *aiurea*. După Miklosich, *Sitzungsber. Akad. Wien*, C, 235, acest element ar fi lat. *inde*, cf. *REW*, 328. Din lat. *per totum inde*, după Pușcariu 1378; *per tot inde*, după Candrea; *per tot unde*, cu *-re* după Candrea-Dens., 856. 6805

prevala (-lez, -at), vb. refl. – A predomina; a face uz de ceva.

Lat. *praevalere* (sec. XIX). 6806

prevești (-tesc, -it), vb. – 1. (Trans.) A întrece. – 2. (Bucov.) A se ofili. – 3. (Mold.) A tivi, a nu închide complet. – Var. *priveși, priviști.*

Lat. *viescĕre*, într-un der. **perviescĕre* (Candrea). – Der. *prevește(a)lă*; s. f. (caimac pe laptele fiert; ceață pe ochi), în Trans. 6807

prevînge (-venc, -ns), vb. – A învinge.

Lat. *pervincĕre*. Sec. XVI, înv., cf. *învinge*. 6808

prezent (-tă), adj. – 1. De față, existent. – 2. (S. n.) Timp actual. – 3. (S. n. rar) Cadou, dar.

Fr. *présent*. – Der. *prezenta*, vb., din fr. *présenter; prezență*, s. f., din fr. *présence; prezentabil*, adj., din fr. *présentable*. 6809

pribeag (-gă), adj. – 1. Rătăcitor, hoinar. – 2. Dezrădăcinat, exilat. – Var. Mold. *pribag.*

Sl. *prĕbĕgŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 40), cf. slov., mag. *pribeg* „fugar". – Der. *pribegi*, vb. (a rătăci, a emigra); *pribegie*, s. f. (exil, părăsire voită a locului natal). 6810

priboi (-oaie), s. n. – 1. Găuritor, perforator. – 2. Repeziș, vîltoare, taluz pe malul rîului, care deviază curentul. – 3. (S. m.) Varietate de geraniu (Geranium macrorrhizum). – Var. *briboi.*

Sb. *priboj*, slov. *preboj* (Cihac, II, 290; Conev 67; Candrea; Bologa, *Dacor.*, V, 479-82). Sensul 2 se explică prin lovirea apei de stînca gata să se găurească. – Der. *priboi*, vb. (a găuri, a perfora). 6811

priboli (-lesc, -it), vb. – (Mold.) A imuniza.

Sl. *prĕbolĕti* (Tiktin), cf. *boli*. 6812

pricaz (-zuri), s. n. – Necaz, nenorocire, pagubă.

Sl. *prikazŭ* „poveste" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 39; Cihac, II, 208), cf. *necaz*. Pentru semantism, cf. fr. *j'ai eu une histoire* „am avut un necaz". Cuvînt nefolosit în Munt. – Der. *pricăji*, vb. (a face sau a zice lucruri care aduc necaz; a se mînji, a se molipsi; a se chinui), ca *necăji* de la *necaz* (din sl. *prikazati*, „a demonstra", după Cihac; din sl. *prokaziti* „a se strica", după Tiktin); *pricază*, s. f. (înv., lepră); *pricaznic*, adj. (înv., nenorocit, funest). 6813

price, s. f. – 1. Cauză, ocazie, pretext. – 2. Litigiu, proces. – 3. Ceartă, gîlceavă. – 4. Opoziție, contradicție.

Sl. *pritĭča* „cauză" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 39; Cihac, II, 290), cf. slov. *pričati se* „a se certa", cr. *priča* „obstacol". Rezultatul rom. arată o reducere normală, cf. **potci* > *poci*, şi *pritce*, s. f. (parabolă), înv., din acelaşi cuvînt sl. Tiktin combate această der., din considerente care par insuficiente. – Der. *prici*, vb. refl. (a se certa, a se bate); *pricelnic*, adj. (înv., certăreţ); *pricitor*, adj. (arţăgos, scandalagiu); *pricină*, s. f. (cauză, motiv; pretext, ocazie; ceartă, gîlceavă; litigiu), din sl. (bg., sb., slov., rus.) *pričina; pricinui* (var. *pricini*), vb. (a cauza, a da prilejul; a pretexta, a se disculpa; refl., a se certa); *pricinaş*, s. m. (certăreţ; parte dintr-un litigiu; acuzat); *pricinuitor*, adj. (care pricinuieşte); *pricinuitoare*, s. f. (înv., acuzativ); *împricina*, vb. (a inculpa); *împricinat*, s. m. (acuzat). 6814

pricepe (–p, –put), vb. – **1.** A înţelege, a se dumeri, a-şi lua răspunderea. – **2.** A savura, a aprecia. – Var. înv. *precepe* (şi der.).

Lat. *percīpĕre* (Philippide, *Principii*, 44; Puşcariu 1379; Candrea-Dens., 1443; *REW* 6399), cf. v.it. *percevere*, prov., cat. *percebre*, port. *perceber*. – Der. *pricepere*, s. f. (inteligenţă, judecată); *priceput*, adj. (inteligent, deştept; îndemînatic, dibaci; expert); *nepriceput*, adj. (greoi, neîndemînatic); *precepătură*, s. f. (înv., îndemînare). 6815

pricestui (–uesc, –it), vb. – A se împărtăşi. – Var. *priceştui*.

Sl. *pričęstvovati* sau *pričęstiti* (Cihac, II, 290; Tiktin). – Der. *pricestanie* (var. *priceştanie, priceştenie*), s. f. (cuminecare), din sl. *pričjastanije*. 6816

prichici (–ciuri), s. n. – (Mold.) Poliţă, raft de horn. – Var. Trans. *prepici*, Maram. *priptici*.

Sl., cf. sb. *pripecak* „marginea din faţă a hornului", ceh. *pripecek* „bancă de cărămizi lîngă vatră" (Cihac, II, 249; Tiktin), din sl. *pesti, pekǫ* „a frige". – Der. din rut. *prykydka* „înnăditură" (Candrea) nu este probabilă. 6817

pricolici (–i), s. m. – Strigoi, duh rău care ia înfăţişarea de lup. – Var. *tricolici, pricolic*.

Origine necunoscută. Aparţine unei mitologii populare foarte răspîndite, cf. germ. *Werwolf*, fr. *loup-garou*, care ajunge pentru a convinge că în ultima parte a cuvîntului trebuie să vedem ngr. λύκος „lup". Prima parte rămîne nesigură; gr. θρίξ „păr" (Scriban) este improbabilă fonetic şi dificilă semantic; πρικός „amar, trist" convine fonetic, dar nu şi în privinţa sensului. Legătura cu rom. *vîrcolac* (Tiktin) nu este sigură. Din rom. provine mag. *pirkorics* (Edelspacher 24). 6818

prididi (–desc, –it), vb. – **1.** (Înv.) A înmîna, a da. – **2.** (Înv.) A supune, a ocupa, a domina. – **3.** A asalta, a năpădi, a învinge. – **4.** A stăpîni, a opri. – **5.** A înfrunta, a rezista. – Var înv. *prididi*.

Sl. *prědati*, imperf. – *dadjěchŭ* (Tiktin), cf. *preda*. Candrea, II, 219, pornea greşit de la *podidi*. 6819

pridvor (–oare), s. n. – **1.** Cerdac, balcon. – **2.** Încăpere la intrarea în biserică, atriu. – Var. *pritvor, priv(d)or*.

Sl. *pritvorŭ*, de la *pritvoriti* „a înnădi" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 39; Cihac, II, 291; Conev 80), cf. sb. *pritvor, prevor*, slov. *pridvor*, ceh. *pritvor*. 6820

prier, s. m. – Aprilie. – Megl. *pril'*.

Lat. *aprilis* (Puşcariu 1381; Candrea-Dens., 1444; *REW* 562), cf. *aprilie*. Pentru fonetism, cf. Graur, *BL*, III, 50. 6821

prieten (–ni), s. m. – Amic. – Var. înv. *priiaten*, Mold. *prietin*, Trans. *pretin*, Olt. *preten*.

Sl. *prijateli* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 39; Cihac, II, 291), cf. bg. *prijatel* (> mr. *priiatil*), sb., cr. *prijatelj*. Alterarea consoanei finale, pe care Tiktin o explică prin analogie cu *ieftin*, se datorează mai curînd unei confuzii cu sl. *prijętinŭ* „plăcut". – Der. *prietenă*, s. f. (amică); *prietenesc*, adj. (amical); *prieteneşte*, adv. (ca un prieten); *prietenie*, s. f. (amiciţie); *prietenos*, adj. (amical, afabil); *prieteşug*, s. n. (prietenie); *împrieteni*, vb. (a se face prieten; refl., a lega prietenie); *neprieten*, s. m. (duşman); *neprietenos*, adj. (vrăjmaş). 6822

prifont (–turi), s. n. – (Trans., Banat) Pîine cazonă. – Var. *profont*.

Mag. *profont*, din germ. *Proviant* (Candrea). 6823

prigoadă (–de), s. f. – (Banat) Caz, situaţie. Sb. *prigoda* (Candrea). 6824

prigoare (–ori), s. f. – **1.** Albinărel (Merops apiaster). – **2.** Guşă-roşie (Rubecula familiaris). – Var. *prigor(ie)*, Banat *prigoruie, prihor*.

Gr. πρηγορῶν „guşă"; guşă-roşie are guşa de altă culoare decît restul penelor. Se consideră în general că este vorba de un der. de la *a prigori* „a (se) pîrli", datorită culorii aprinse a penajului (Tiktin; Candrea, Scriban); însă cel al albinărelului este destul de variat. 6825

prigoni (–nesc, –it), vb. – A persecuta, a oprima, a chinui.

Sl. *prigoniti* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 39; Cihac, II, 237; Conev 102). – Der. *prigoană*, s. f. (persecuţie), cf. sl. *prigonŭ; prigonitor*, adj. (asupritor); *prigon*, s. n. (perechea de vite din

mijloc la atelajele de trei perechi de boi), din sl., rus. *prigon; prigonar*, adj. (care aparține perechii din mijloc). 6826

prigorì (–ręsc, –ìt), vb. – **1.** A arde, a dogori, a frige, a se mistui. – **2.** (Refl.) A suferi de sete.

Sl. *prigorěti* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 39; Cihac, II, 226; Conev 37), cf. bg. *prigoream* (Pascu, *Suf.*, 52). Cf. *prigoare*. – Der. *prigorişte*, s. f. (înv., loc însorit). 6827

prihană (–ăni), s. f. – **1.** (Înv.) Acuzație, vină. – **2.** Pată, defect, cusur, meteahnă.

Sl. dar lipsește etimonul exact, cf. ceh. *prihana*, pol. *przygana*, rut. *prigana* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 39; Cihac, II, 237; Tiktin), cf. *prigoni*. Trecerea lui *g* > *h* nu a fost explicată. – Der. *prihăni*, vb. (a păta); *prihănie*, s. f. (pată, dezonoare); *neprihănit*, adj. (pur, curat, cast). 6828

prìi (ięsc, –ìt), vb. – A conveni, a folosi, a se simți bine.

Sl. *prijati* „a prevedea" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 39; Cihac, II, 291; Iordan, *Dift.*, 139) cf. sb., cr. *prijati* „a prospera". – Der. *prielnic*, adj. (favorabil); *prielnicie*, s. f. (amabilitate, blîndețe); *neprielnic*, adj. (defavorabil); *priincios*, adj. (favorabil); *nepriincios*, adj. (potrivnic); *priință*, s. f. (amabilitate, folosire, prosperitate; profit); *nepriință*, s. f. (rea-voință); *priitor*, adj. (favorabil). 6829

prìji (–jęsc, –ìt), vb. – (Trans.) A vizita, a frecventa.

Origine necunoscută. Poate în loc de *priviti*. 6830

prilejì (–jęsc, –ìt), vb. – **1.** A da ocazie, a cauza, a da naștere, a da loc. – **2.** (Refl.) A se folosi de ocazie. – **3.** (Refl.) A se afla întîmplător, a coincide. – **4.** (Refl.) A se întîmpla, a se petrece.

Sl. *priležati, priležą* „a fi alături" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 39; Cihac, II, 292). – Der. *prilej*, s. n. (ocazie, motiv, cauză; pretext, nuanță; înv. Mold., resurse, bunuri). 6831

prilestì (–tęsc, –ìt), vb. – A înșela, a amăgi. – Var. *prilăsti, prilosti, prelăsti, prelesti*, cu der.

Sl. *prělĭstiti* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 40; Cihac, II, 292). Înv. 6832

prim (–mă), adj. – Întîi.

Lat. *primus*. Este posibil să fie cuvînt moștenit, căci apare în *Palia* de la Orăștie (1582); s-a păstrat și în Bihor *(îm)primă* „mai întâi, înainte de toate" (*REW* 6756), megl. *prima* „înainte, odinioară". Cu celelalte sensuri este neologism. – Der. *primă*, s. f. (premiu; Arg., buzunar din față), din fr. *prime; prima*, vb., din fr. *primer; primat*, s. m., din fr. *primat*. *Primăriu*, adj. (se zice despre anumite varietăți de fructe), cuvînt rar folosit de Slavici, pare rezultat dintr-o confuzie cu *brumăriu*. – Comp. *primadonă*, s. f., din it. *primadonna; primogenitură*, s. f., din fr. *primogéniture; primordial*, adj., din fr. *primordial*. – Cf. *primar, primăvară*. 6833

prim (–muri), s. n. – Bordură, ceapraz, firet. – Var. *primă* „panglică".

Mag. *prém* (Cihac, II, 292). În Trans. 6834

primar (–ră), adj. – **1.** În expresia: *văr primar*. – **2.** (S. m.) Reprezentant al conducerii centrale în orașe și comune. – **3.** (S. m., Arg.) Client care nu dă bacșiș. – Mr. *(ver) primar*.

Lat. *primārius* (Pușcariu 1385; Candrea-Dens., 1446; *REW* 6749), cf. v.it. *primaio*. Cuvînt moștenit cu primul sens, cu al doilea a fost impus de instituție, în 1874, și se sprijină pe fr. *maire*. – Der. *primăreasă*, s. f. (nevastă de primar, primăriță); *primărie*, s. f. (localul, sediul unde lucrează primarul); *primariat*, s. f. (slujba de primar). 6835

primăvară (–vęri), s. f. – Al doilea anotimp al anului. – Mr. *primăveară, prumuveară*, megl. *primăveară*, istr. *primavere*.

Lat. *primavera* (Diez, I, 441; Pușcariu 1386; *REW* 6754 și 9765), cf. alb. *prendëverë* (Philippide, II, 652), it., prov., cat., sp., port. *primavera*, fr. *primevère*. – Der. *primăvăratic*, adj. (de primăvară); *primăvăriță*, s. f. (ghiocel, Galanthus nivalis); *primăvăros*, adj. (de primăvară); *împrimăvăra*, vb. (a veni primăvara); *desprimăvăra*, vb. (a veni primăvara). 6836

primęjdie (–ii), s. f. – Pericol. – Megl. *primeajdă*.

Sl. (bg.) *prěmeždije* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 40; Cihac, II, 191; Berneker, II, 32). – Der. *primejdios*, adj. (periculos); *primejdui*, vb. (a fi, a pune în pericol; refl., a se expune unui pericol). 6837

primenì (–nęsc, –ìt), vb. – **1.** A schimba, a substitui, a renova. – **2.** A se schimba, a-și pune alte haine. – Var. *primini, premeni*, cu der. – Megl. *primenés, primininri*.

Sl. *prěměniti* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 40; Cihac, II, 154; Șeineanu, *Semasiol.*, 193; Berneker, II, 49; Conev 80). – Der. *primeneală*, s. f. (schimb, înnoire; rufe albe). – Cf. *izmeni*. 6838

primetì (–tęsc, –ìt), vb. – **1.** A mătura. – **2.** A curăța, a vîntura. – Var. *premeti*.

Sl. (bg.) *prěmetati* (Tiktin). În Trans. – Der. *primetează*, s. f. (Trans., băț). 6839

primi (–męsc, –ít), vb. – A lua, a accepta, a admite. – Var. înv. *priimi.*

Sl. *prijęti, priimą* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 39; Cihac, II, 291; Iordan, *Dift.*, 139) cf. sb., cr., slov. *primiti.* – Der. *primire*, s. f. (recepție); *primitor*, adj. (ospitalier; s. m., destinatar); *priiminţă*, s. f. (înv., recepție). 6840

primicer (–ri), s. m. – 1. Dascăl. – 2. Conducătorul căluşarilor. – Var. înv. *primichir.*

Mgr. πριμικήριος (V. Bogrea, *Urme bizantine în romînește*, în *Lui N. Iorga omagiu*, Craiova 1922, p. 541–63). Var. este din sec. XVII. 6841

prinde (–d, –ns), vb. – 1. A apuca. – 2. A lua, a captura. – 3. A surprinde, a lua prin surprindere. – 4. A înhăța, a înșfăca. – 5. A ademeni, a înșela. – 6. A percepe, a înțelege. – 7. A ajunge din urmă. – 8. A obține, a dobîndi, mai ales un preț. – 9. A conține, a cuprinde (în brațe). – 10. A ocupa, a ține ocupat (mai ales la part.). – 11. A începe. – 12. A da rădăcini, a se înrădăcina. – 13. A se solidifica un lichid, a îngheța apa, a se închega laptele. – 14. A atîrna, a agăța, a fixa. – 15. A repara, a completa. – 16. A pune bine, a conveni, a prefera. – 17. (Cu adv. *bine*). A cădea bine, a fi oportun. – 18. (Refl.) A avea succes, a reuși. – 19. (Refl.) A se încleșta, a se lipi, a se încurca, a fi arestat. – 20. (Refl.) A se obliga, a promite. – 21. (Refl.) A paria. – 22. (Refl.) A se angaja, a se lega de. – 23. (Refl.) A intra într-o combinaţie, a interveni, a se asocia. – Mr. *prindu, primșu, prindire*, megl. *prind, preș*, istr. *prind, prins.*

Lat. *prěhendĕre* (Pușcariu 1388; Candrea-Dens. 1447; *REW* 6736) cf. it. *prendere*, prov. *prenre*, fr. *prendre*, sp., port. *prender* și *aprinde, cuprinde, deprinde.* – Der. *prinde-muște*, s. m. (vagabond, haimana); *prindoare*, s. f. (Trans., bunăstare, confort); *prins*, s. m. (captiv, prizonier; s. n., joc de copii de-a hoții și vardiștii); *prinsoare*, s. f. (înv., carceră, închisoare; înv., avere, bunuri; pariu; Trans., cusătură, legătură a două bucăți cusute); *desprinde*, vb. (a desface, a detașa, a separa; a dezlega, a dezlipi; a deduce, a presupune); *prinzător*, adj. (care prinde); *prinzătoare*, s. f. (cursă, capcană; laț, legătoare); *împrinde*, vb. (a prinde, a lua; a captura, a deține; refl., a se îndrăgosti), cuvînt trans., pe care *DAR* îl deduce dintr-un lat. **imprendĕre; surprinde*, vb., traducere a fr. *surprendre; surprinzător*, adj. (uimitor); *surpriză*, s. f., din fr. *surprise.* 6842

prinos (–oase), s. n. – Ofrandă, tribut, omagiu. – Megl. *prenos.*

Sl. *prinosŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 38; Cihac, II, 292), cf. bg., sb. *prinos.* 6843

prinț (–ți), s. m. – Principe, domnitor.

Germ. *Prinz*, fr. *prince.* Este dubletul lui *principe*, s. m., din it. *principe*, der. *principesă*, s. f., din it. *principessa.* – Der. *prințesă*, s. f., din fr. *princesse*, germ. *Prinzessin; princiar*, adj., din fr. *princiaire; principat*, s. n., din lat. *principatus.* 6844

prînz (–zuri), s. n. – 1. Masa de la mijlocul zilei. – 2. Ora 12 la miezul zilei. – Mr. *prîndzu.*

Lat. *prandium* (Pușcariu 1389; Candrea-Dens., 1451; *REW* 6730), cf. vegl. *prints*, it. *pranzo* (logud. *prandzu*). – Der. *prînzi* (mr. *prîndzu, prîndzăscu*, megl. *prundzos*), vb. (a mînca < de prînz >), din lat. *prandĕre* cu schimb de conjug. (Densusianu, *Hlr.*, 148; Pușcariu 1390; Candrea-Dens., 1452; *REW* 6728), cf. vegl., *prendar*, calabr. *pranziare* „a mînca bine", logud. *prandere; prînzare*, s. f. (masa de prînz); *prînzișor*, s. n. (micul dejun, masa de dimineață; Banat, pomana de nouă zile după moarte). 6845

prioд (–duri), s. n. – (Banat) Drum de munte.

Sb. *prihod* (Candrea). 6846

pripaș (–suri), s. n. – 1. (Rar) Pui de animal. – 2. (În expresia *de pripas*). Fără stăpîn, rătăcitor, se zice mai ales despre animale; abandonat, părăsit. – Var. Banat, Trans., *pripaș.*

Sl. *pripasŭ* „făt" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 39; Cihac, II, 211; Conev 68). – Der. *pripăși*, vb. (a adopta, a crește un copil abandonat; refl., a se adăposti, a se oploși; refl., a se stabili, a se fixa). Cf. Pintea, *Cercetări istorice*, XIII, 155. 6847

pripeală (–eli), s. f. – (Înv.) Refren de muzică religioasă.

Sl. *pripělo* (Tiktin). 6848

pripi (–pesc, –ít), vb. – 1. A se grăbi, a se zori. – 2. A se coace, a se încălzi, a (se) pîrli, a (se) pîrpăli. – 3. (Mold.) A surprinde. – Var. Mold. *prichi.*

Cuvînt probabil rezultat din confuzia a două cuvinte sl., *pripešti* „a arde, a pîrli" și *prispĕti* „a se grăbi", de unde un **pripĕti*, cf. bg. *pripiram* „a se grăbi" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 39; Cihac, II, 292; Tiktin). – Der. *pripac*, s. n. (înv., văpaie, dogoare); *pripeală* (var. Banat *pripală*), s. f. (grabă; dogoare, fierbinţeală); *pripec*, s. n. (căldură sufocantă); cf. bg. *pripek*, sb. *pripeka; pripelnic*, adj. (grăbit, precipitat); *pripie*, s. f. (înv., precocitate). 6849

pripoi (-oaie), s. n. – Lipitură, metal pentru sudură.

Sb. rus. *pripoj* (Tiktin). Sec. XVII, înv. – Der. *pripoi*, vb. (a lipi), din sb. *pripojiti*. 6850

pripon (-oane), s. n. – 1. Odgon, funie cu care se leagă un animal la un țăruș. – 2. Stîlp, țăruș care servește la legat. – 3. Cîrmac, undiță, paragat.

Sl. *prěponŭ* „obstacol" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 41; Cihac, II, 293; Conev 57), cf. sl. *pripona*, cuvînt cu sens obscur (Miklosich, *Lexicon*, 677), bg., sb., cr. *pripon*. – Der. *priponi*, vb. (a lega un animal la un țăruș, mai ales un cal sau o capră; Arg., a încătuța); *priponeală*, s. f. (acțiunea de a lega). 6851

pripor (-oare), s. n. – Povîrniș, pantă abruptă.

Sl., cf. rus. *pripor*, rut. *prypir* (Tiktin), poate din sl. *priporinŭ* (Conev 39). – Der. *priporos*, adj. (povîrnit). 6852

prisacă (-ăci), s. f. – 1. Runc, pădure tăiată. – 2. Rariște, poiană. – 3. Stupină. – Var. Mold. *priseacă*.

Sl., cf. bg. *prěsĕk*, cr. *presĕka*, din sl. *prisĕkati* „a tăia" (Cihac, II, 293; Conev 41; Iordan, *Dift.*, 79). – Der. *prisăcar*, s. m. (apicultor); *prisăcărie*, s. f. (apicultură); *prisăcărit*, s. m. (înv., impozit pe stupi). Mai ales în Mold. 6853

prișcălă (-ăli), s. f. – Bețișor care se folosește într-un anumit joc de ajun. – Var. *drișcală*.

Sb. *drška* „băț". 6854

prișleși (-șesc, -it), vb. – 1. A se stabili în altă parte. – 2. A emigra.

Sl. *prišĭlŭ*, part. lui *priiti* „a veni" (Tiktin). Sec. XVII, înv., ca și der. *prișleț*, s. m. (venetic), din sl. *prišĭlĭcĭ*. 6855

prislop (-pi), s. m. – Rariște, luminiș, poiană.

Sl. *prěslopŭ* (Candrea). 6856

prislugă (-gi), s. f. – Fitil.

Sl. (sb.) *prislužiti* „a servi" și „a aprinde" (Cihac, II, 293), cf. *slugă*. În Trans. 6857

prișnă (-ne), s. f. – (Înv.) Lumină veșnică.

Sl. *prisno* „veșnic" (Tiktin; Cihac, II, 293). 6858

prișne, adj. – (Înv.) Curat, legitim.

Sl. *prisĭnŭ* (Tiktin). 6859

prisnel (-ele), s. n. – 1. Vîrful fusului. – 2. Partea interioară a fusului morii, care transmite pietrei de moară mișcarea roții hidraulice. – 3. Sfîrlează, titirez. – 4. Coada-șoricelului (Myriophyllum). – 5. Persoană isteață, ageră. – Var. *prîsnel, pristen, pristelnic*. – Megl. *prăslen*.

Sl., cf. slov. *preslen*, sb. *přsljen*, ceh. *prslen*, din sl. *pręsti* „a toarce" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 41; Cihac, II, 293; Conev 60), cf. mag. *pereszlén*. Legătura cu bg. *părsten* „inel" (Tiktin) nu este evidentă. Probabil este același cuvînt cu *prîslea* (var. *prîsnea, pîrslea*), s. m. (cel mai mic dintre fii sau dintre frați), care trebuie să exprime ideea de „copil isteț" și pe care Cihac, II, 317, îl lega de *a prăsi* „a reproduce" și Scriban de sl. *pristŭ* „deget". 6860

prisos (-oase), s. n. – Surplus, îndestulare, excedent. – Var. *pristos*.

Ngr. περισσός, „abundent" (Cihac, II, 691; Murnu 47; Pușcariu, *Lr.*, 261). – Der. *prisosi*, vb. (a fi în plus), cf. ngr. περισσεύω „a prisosi"; *prisoseală* (var. *prisosință*), s. f. (belșug); *prisoselnic* (var. *prisositor*), adj. (care este de prisos, excedentar). 6861

prișpă (-pe), s. f. – Un fel de terasă îngustă de-a lungul fațadei caselor țărănești.

Sl. (bg.) *prišŭpa*, „terasament" cf. bg. *prěspa* „avalanșă", ceh. *příspa* „dună" (Cihac, II, 213; Tiktin; Conev 80). 6862

pristandă, s. f. – Dans moldovenesc.

Probabil din ngr. περιτροντάζω „a scutura, a agita". 6863

pristăni (-nesc, -it), vb. – 1. A locui. – 2. A consimți.

Sl. *pristati, pristanǫ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 39; Cihac, II, 294). – Der. *pristaniște*, s. f. (port, liman), din sl. *pristanište*. Sec. XVIII, înv. Cf. *pristini*, vb. (Olt., a consimți), din sb. *pristati, pristanem*. 6864

pristav (-vi), s. m. – 1. Crainic. – 2. Ordonanță, poruncă. – 3. Intendent, vătaf.

Sl. *pristavŭ* „ușier" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 39; Conev 60). – Der. *pristăvi*, vb. (înv., a instala în funcție, a preda postul), din sl. *pristaviti; pristăvoaie*, s. f. (soția pristavului); *pristavlisi*, vb. (a înmîna), din rus. *pristavlivati*, toate înv. 6865

pristăvi (-vesc, -it), vb. refl. – A muri.

Sl. *prěstaviti sę* (Cihac, II, 291; Miklosich, *Slaw. Elem.*, 41). – Der. *pristăvie*, s. f. (moarte). Înv. 6866

pristoi (-oesc, -it), vb. – A zăbovi, a sta, a înceta.

Cuvînt în care se confundă două verbe sl., *pristojati* și *prěstajati* (Tiktin). Sec. XVI, înv. 6867

pristol (-luri), s. n. – Altar, masă din altar. – Var. *prestol*, înv. *preastol*.

Sl. *prěstolŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 41; Cihac, II, 294), cf. bg., rus. *prestol*, sb. *prjestol*. 6868

pritoci (-cęsc, -ịt), vb. – A transvaza, a deșerta. – Var. Mold. *pitroci.* – Mr. *pitrocire.*

Sl. *pritočiti,* cuvînt citat de Miklosich, *Lexicon,* 685, fără sens cunoscut, dar care trebuie să-l aibă pe cel din rom., din sl. *točiti* „a agita", cf. bg. *pretoči,* slov. *pritočiti,* cu același sens (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 41; Conev 63), și bg. *točam* > megl. *tuțọs, tuțiri* „a scoate moare de varză" (Capidan 306). Pascu, I, 62, derivă în mod greșit mr. din *piatră.* – Der. *pritoacă,* s. f. (vas pentru transportul strugurilor); *pritoc,* s. n. (pritocire); *pritoceală,* s. f. (transvazare). 6869

prịu (-ịe), adj. – (Bou) pătat cu alb.

Origine incertă. Ar putea fi vorba de lat. *prīvus* „caracteristic" (Tiktin), dar semnatismul nu este clar. – Der. *prian* (var. *prior*), adj. (tărcat cu alb), pe care Cihac, II, 290 îl punea în legătură în mod puțin convingător cu slov. *prižan* „pestriț" și Scriban cu sb. *prijan* „prieten". *Pric,* adj. (Olt., pătat cu altă culoare), pare a fi var. a aceluiași cuvînt; a fost pus în legătură de Diculescu, *Elementele,* 457, cu gr. ποικίλος „pestriț". Pentru *prior,* Pascu, *Arch. Rom.,* VI, 264, propunea un lat. **priulus.* 6870

privạ (-vęz, -ạt), vb. – A (se) lipsi.

Fr. *priver.* – Der. *privat,* adj., din fr. *privé; privată,* s. f., din fr. *privé; privați(un)e,* s. f., din fr. *privation; privatist,* s. m. (înv. Trans., persoană care-și face studiile în particular). 6871

privạl (-luri), s. n. – Viitură, viroagă, făgaș produs de curentul de apă.

Sl. **privalŭ,* din *privaliti* „a împinge", cf. slov. *prival* (Tiktin; Conev 40; Candrea); cf. *prăval.* 6872

priveghiạ (-ghęz, -ạt), vb. – **1.** A sta treaz, a sta de veghe. – **2.** A veghea, a păzi. – Mr. *privegl'u.* Var. *privighia* și der.

Lat. *pervĭgĭlāre* (Pușcariu 1391; Philippide, II, 652). – Der. *priveghere,* s. f. (veghe, pază; supraveghere; slujbă în ajunul unei sărbători); *priveghetor,* s. m. (supraveghetor; gardă; bărbățușul privighetorii; Mold., subprefect, funcție stabilită prin decretul lui Alexandru Cuza, în 24 ianuarie 1859); *privighetoare,* s. f. (femeie care priveghează; Trans., lumînare care se aprinde la căpătîiul unui mort; pasăre cîntătoare, Erithacus luscinia); *priveghiu,* s. n. (veghe, pază, pază de noapte; veghere a unui mort, înainte de înmormîntare). Din rom. provine rut. *prewetje* (Candrea, *Elemente,* 408), ca și sb. *privek* „serbare nocturnă". 6873

privị (-vęsc, -ịt), vb. – **1.** A se uita la ceva. – **2.** A considera, a judeca. – **3.** A se referi la, a fi în legătură. – Var. înv. *previ, prăvi.*

Origine incertă. Pare să derive din sl. *priviti* „a (se) (ră)suci" (Tiktin), cf. bg., sb., slov. *priviti* „a (se) (ră)suci", caz în care s-ar înțelege că expresia este eliptică, în loc de „a întoarce privirea". Celelalte explicații nu sînt mai clare: din sl. *prividěti* „a se uita" (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 39; Cihac, II, 294), dificil fonetic; din sl. *praviti* „a dirija" (Candrea); din sl. *prijaviti* „a (se) arăta" (Scriban).

Der. *priveală* (var. Mold. *privală*), s. f. (uitătură; aruncătură de ochi, vedere; evidență, spectacol, vedenie); *priveliște* s. f. (spectacol, vedere, perspectivă); *privință,* s. f. (punct de vedere, considerație, relație, înv., intenție); *privire,* s. f. (vedere, uitătură; înv., punct de vedere; înv., spectacol); *privitor,* adj. (care privește; relativ; s. m., spectator); *privitură,* s. f. (uitătură). 6874

privịță (-te), s. f. – **1.** Legătură de nuia. – **2.** Colet, pachet. – **3.** Piesă metalică ce îmbracă leuca de la car. – Var. (3) *priviță.*

Sl. *previti* „a lega", cf. sb. *previjati* „a lega" (Candrea). În Olt. și Trans. Cu ultimul sens indică o contaminare cu *pleviță.* 6875

privitị (-tęz, -ịt), vb. – A saluta.

Pol. *przywitac* (Tiktin). Sec. XVII, înv. – Der. *privitiș,* s. n. (înv., rămas bun). – Cf. *priji.* 6876

prịză (-ze), s. f. – **1.** Pradă. – **2.** Praf de tutun. – **3.** Ștecăr, dispozitiv electric de legătură. – Mr. *prezã.*

Fr. *prise;* mr. din it. *presa,* cf. ngr. πρέζα – Der. *priza,* vb. (a aspira tutun pe nas), din fr. *priser.* 6877

prizărị (-ręsc, -ịt), vb. refl. – A se pipernici, a se sfrîji, a se atrofia. – Var. *prezări.*

Sl. *prězrěti* „a disprețui" sau *prizirati* „a observa" (Tiktin). Probabil de aici *prizărit,* adj. (sfrijit), literal „vrednic de disprețuit din cauza micimii, abia vizibil"; vb., care se folosește mai puțin, pare să se fi format după adj. 6878

pro-. – Pref. care arată repetiția.

Sl. *pro-.* Apare în multe cuvinte împrumutate din sl., dar a fost productiv numai în Banat, unde se atașează la cuvinte de proveniență variată: *procoase* „a coase din nou"; *profierbe* „a refierbe"; *prostrînge* „a reculege"; *proface* „a reface". 6879

proașcă (-ște), s. f. – **1.** Fuituială, praștie. – **2.** Țintă. – **3.** Distanță de la care se trage. – **4.** Pompă de incendiu. – Var. *proșcă,* înv.

Sl. **pročĭkati* „a țîșni, a izbucni" cf. sb. *pročka*

„acțiunea de a împroșca" (Pușcariu, *Dacor.*, III, 681-5). S-a mai crezut în sl. *prysnati* „a împrăștia" (Cihac, II, 257); în sb. *pročkati* „a iscodi" (Hasdeu, *Cuv. din Bătrîni*, I, 440); într-un sl. **prokŭ* (Tiktin); în bg. *prăskalka* (Conev 74). – Der. *împroșca*, vb. (a arunca, a azvîrli; a țîșni, a ieși; a stropi, a împrăștia; a spumega), var. înv. *împrocica*, cf. rus. *pročikatĭ* „a se deschide un abces"; *împroșcătură*, s. f. (aruncare; lansare; stropire). 6880

proaspăt (-tă), adj. – **1.** Recent, nou, de curînd. – **2.** Natural, nepreparat. – Mr., megl. *proaspit*, istr. *proaspăt*.

Gr. πρόσφατος (Cihac, II, 690; Murnu 47; Cipariu, *Gram.*, 84; Pascu, I, 194; Sandfeld 30). – Der. *prospătură*, s. f. (aliment proaspăt; persoană recent înnobilată); *împrospăta*, vb. (a face să fie proaspăt); *prospețime*, s. f. (noutate, frăgezime). 6881

proțăb (-be), s. f. – Dovadă, încercare. – Mold. *prubă*. Mr. *provă*.

Lat. *proba* (sec. XIX), prin intermediul pol., mag. *proba*, germ. *Probe*. În mr., din it. *prova*, cf. ngr. πρόβα. – Der. *proba*, vb. (a dovedi), din lat. *probare; probabil*, adj., din fr. *probable; probabilitate*, s. f., din fr. *probabilité; probatoriu* (var. *probant*), adj., din fr. *probatoire, probant; contraprobă*, s. f., din fr. *contre-épreuve; probălui*, vb. (a proba; a examina), din mag. *próbálni* (Gáldi, *Dict.*, 153); *probăi*, vb. (a proba), sec. XVIII, înv.; *probistă*, s. f. (actriță cu contract temporar); *probui*, vb. (a proba), din pol. *probować*, sec. XVII, înv. 6882

problemă (-me), s. f. – Chestiune; enigmă.

Fr. *problème*. Este dubletul lui *provlimă*, s. f. (propunere; chestiune), înv., din ngr. πρόβλημα (Gáldi 245). – Der. *problematic*, adj., din fr. *problématique*. 6883

probozi (-zesc, -it), vb. – A certa, a mustra, a dojeni. – Var. *(îm)probozi, pobrozi, probăzi, pobrăzi*.

Sl., cf. sb. *preobraziti* „a reforma, a transforma"; după Tiktin din sl. *poobrazati* „a reprezenta". În Mold., rar. – Der. *probozeală*, s. f. (mustrare, dojană); *probăziturâ*, s. f. (insultă). 6884

procător (-ri), s. m. – (Trans.) Avocat. – Var. *procatăr*.

Mag. *prókátor* (Tiktin). 6885

prochimen (-ne), s. n. – Chestiune, problemă.

Ngr. προκείμενον „plan" (Cihac, II, 690; Gáldi 236). Sec. XIX, înv. 6886

procitî (-țesc, -it), vb. – **1.** A citi. – **2.** A repeta. – **3.** A recita. – **4.** A examina un elev. – **5.** A certa, a cicăli. – Var. *proceti*.

Sl. *pročitati* (Tiktin). – Der. *procitanie* (var. *procitează*), s. f. (lectură; repetiție), din sl. *pročitanie*, înv. 6887

proclet (-tă), adj. – Blestemat, afurisit.

Sl. *proklętŭ*, din *klęti* „a blama, a detesta" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 39; Byhan 314; Bărbulescu, *Arhiva*, XLII, 204). – Der. *proclefi*, vb. (a afurisi); *triclet* (var. *treclet*), adj. (afurisit), din sl. *triklętŭ* „de trei ori afurisit"; *proclet(en)ie*, s. f. (înv., blestem). 6888

procopsi (-sesc, -it), vb. – **1.** A instrui, a educa, a forma. – **2.** A îmbogăți. – **3.** (Refl.) A profita, a trage folos, a se căpătui. – Var. *pricopsi*. Mr. *procupsescu, prucupsire*, megl. *pricupțés, pricupțiri*.

Ngr. προκόπτω, viitor προκόψω, în parte prin intermediul bg., sb., cr. *prokopsati* (Miklosich, *Fremdw.*, 120; Murnu 47; Vasmer, *Gr.*, 124). – Der. *procopseală*, s. f. (instrucție, educație, pregătire; știință, cunoștințe; bogăție); *nepricopsit*, adj. (limitat, nepriceput, imbecil). 6889

procurator (-ri), s. m. – Împuternicit; înalt magistrat.

Lat. *procurator* (sec. XVIII), cf. pol. *prokurator* (Tiktin). 6890

prodosi (-sesc, -it), vb. – A trăda. – Var. înv. *prodi*.

Ngr. προδίδω, viitor προδώσω (Tiktin). – Der. *prodosie*, s. f. (trădare), din ngr. προδοσία; *prodot*, s. m. (trădător), din ngr. προδότης. Cuvinte înv. 6891

prodrom (-mi), s. m. – **1.** (Înv.) Precursor. – **2.** (S. n.) Indispoziție, semn de boală.

Ngr. πρόδρομος, sec. XVIII (Gáldi 237), și din fr. *prodrome*. 6892

produce (-c, -us), vb. – A (se) face.

Fr. *produire*, adaptat la conjug. lui *a duce*. – Der. *producător*, s. m. (persoană care produce); *product* (var. *produs*), s. n., după fr. *produit; productiv*, adj., din fr. *productif; improductiv* (var. *neproductiv*), adj. (care nu produce); *productivitate*, s. f., din fr. *productivité; reproduce*, vb. (a produce din nou). 6893

produf (-furi), s. n. – Copcă. – Var. *produh, produv, produșcă*.

Sl. *produchŭ* „răsuflătoare" (Tiktin; Conev 42). Trebuie să fie dublet al lui *produf*, s. n. (vrană la butoi). Mai ales în Mold., cf. *preduci*. 6894

proereș (-suri), s. n. – Intenție bună, bunăvoință. – Var. *proeresis.*
Ngr. προαίρεσις (Tiktin). Sec. XIX, înv. 6895

proestoș (-și), s. m. – Superior, șef. – Var. *proistos.* – Mr. *proesto* „președinte".
Ngr. προεστώς (Tiktin; Gáldi 237). 6896

profir (-ruri), s. n. – Paspoal, bordură.
It. *profilo* (Tiktin), contaminat cu *fir* (Candrea), sau poate cu *l* final asimilat. Este dubletul lui *profil,* s. n., din fr. *profil.* 6897

proforă (-ale), s. f. – Pronunțare, dicțiune.
Ngr. προφορά (Gáldi 238). Sec. XVIII, înv. – Der. *profori,* vb. (a pronunța), din ngr. προφέρω. 6898

proftaxi (-xesc, -it), vb. – A pregăti, a regla.
Ngr. προστάσσω, viitor προστάξω (Tiktin; Gáldi 238). 6899

prohab (-buri), s. n. – 1. Fantă, deschizătură. – 2. Șliț.
Origine incertă. Este fără îndoială cuvînt sl. S-ar putea porni de la sb. *vabiti* „a (se) încreți", de unde un **provab* „cusătură încrețită" ca *strizati* „a tăia" față de *prostriz* „fantă, deschizătură la îmbrăcăminte". 6900

prohod (-duri), s. n. – Slujba morților.
Sl. *provodŭ* „moarte", *prochodŭ* „moarte" (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 39; Cihac, II, 297). – Der. *prohodi,* vb. (a face slujba morților; a îngropa), din sl. *prochoditi.* 6901

prohorisi (-sesc, -it), vb. – A progresa, a înainta.
Ngr. προχωρῶ, viitor προχωρίσω (Tiktin; Gáldi 239). 6902

proidi (-desc, -it), vb. – A străbate.
Sl. *proiziti* (Tiktin). Sec. XVI–XVII, înv. 6903

proiect (-te), s. n. – Plan.
Lat. *proiectum* (sec. XIX), fr. *projet.* – Der. *proiecta,* vb., din lat. *proiectare; proiectil,* s. n., din fr. *projectil; proiector,* s. n., din lat. *proiector; proiecți(un)e,* s. f., din lat. *proiectio; anteproiect,* s. n., din fr. *avant-projet.* 6904

proimion, s. n. – Prolog, prefață.
Ngr. προοίμιον (Gáldi 239). Sec. XVIII, înv. 6905

proin, adv. – Altădată, mai înainte.
Ngr. πρώην (Tiktin). Sec. XVIII, se folosește pentru un fost demnitar sau însărcinat. Fără circulație. 6906

proizvolenie (-ii), s. f. – Bunăvoie.
Sl. *proizvoljenije* (Tiktin). Sec. XVII, înv. 6907

prolipsis, s. n. – Prejudecată, superstiție.
Ngr. πρόληψις (Gáldi 239). Sec. XVIII, înv., este dubletul lui *prolepsă,* s. f. 6908

prolog (-oage), s. n. – Viața sfinților.
Ngr. πρόλογος, în parte prin intermediul sl. *prologŭ.* Este dubletul lui *prolog* (pl. *-uri*), s. n. (prefață), der. *prologa,* vb. (a scrie un prolog). 6909

promislenie (-ii), s. f. – Providență.
Sl. *promyšljenije* (Tiktin). Sec. XVII, înv. 6910

promite (-t, -is), vb. – A făgădui.
Fr. *promettre,* conjug. ca *a trimite.* – Der. *promisiune,* s. f., din fr. *promesse* tratat ca *mission* față de *mettre, admission* față de *admettre* etc.; *promițător,* adj. (care promite); *compromite,* vb., din fr. *compromettre; compromis,* s. n., din fr. *compromis.* 6911

promoroacă (-oace), s. f. – Chiciură. – Var. *pomoroacă.*
Sl., cf. sl. *mrakŭ* „ceață", sl. *primrŭzati* „a îngheța", sl. *primrakŭ* „întuneric", rus. *pomorok* „ceață densă", rut. *prymorozok* „promoroacă" (Cihac, II, 295; Tiktin). În rom. se pare că a existat o confuzie între pref. sl. *pri-, po-* și *pro-.* – Der. *promorar,* s. m. (noiembrie), der. puțin clară, probabil în loc de **promorocar.* 6912

pronie (-ii), s. f. – Providență.
Ngr. πρόνοια (Gáldi 239). 6913

pronomie (-ii), s. f. – Privilegiu. – Var. *pronomion.*
Ngr. προνόμιον (Tiktin). Sec. XVIII, înv. 6914

pronume (-e), s. n. – 1. Parte de vorbire care ține locul unui substantiv. – 2. Nume (de familie).
Fr. *pronom,* tratat după paralelismul *nom – nume* (după opinia neverosimilă a lui Tiktin, rom. ar fi un calc din rus. *prozvanie*). Cel de al doilea sens este rezultatul unei duble confuzii, a fr. *pronom* cu *prénom,* și sensul de „nume de botez" cu cel de „supranume"; pentru care unii puriști recomandă forma *prenume,* s. n., care se folosește numai pentru prenumele latine. 6915

proor, s. n. – 1. Zori de zi. – 2. Ajunul sărbătorii de Sf. Gheorghe. – Var. *prour, împroor, amproor, năprăor, amprour.*
Ngr. πρόωρος „foarte devreme" (Bogrea, *Dacor.,* I, 266; Diculescu, *Elementele,* 448; Candrea).

S-au propus alte explicații, care par mai puțin convingătoare: din lat. *per rōrem* (Hasdeu 1108); de la *per* și *roura* (Spitzer, *RF*, II, 284–87); din lat. *provōlāre* (Procopovici, *Dacor.*, V, 383–90; *REW* 6793c); de la un lat. **priulus* (Pascu, *Arch. Rom.*, XXV, 197); din ngr. πενίορθρον „de dimineață" (Diculescu, *Elemente*, 448); din lat. *prō hōra* (Graur, *BL*, III, 50). Dacă der. pe care o propunem este exactă, nu-și au locul explicațiile lui Graur, privitoare la dezvoltarea *o* > *oo*, cf. *prooroc*. **6916**

prooroțec (–că), adj. – Cu darul profeției.

Ngr. προορατικός (Bogrea, *Dacor.*, III, 735). Cuvînt rar, înv., folosit de Cantemir. **6917**

prooroc (–ci), s. m. – Profet. – Var. *proroc* și der. Mr. *pruuroc*.

Sl. *prorokŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 40; Cihac, II, 295). Rezultatul *oo* < *o* a fost explicat de Graur, *BL*, III, 50, drept „brisure" a vocalei între doi *r*; dar situațiile invocate nu sînt toate convingătoare, cf. *creer, greer, proor*. Pentru ca „brisure" să fie efectivă, ca în cazul de față, ar trebui să se adauge condiția unui *o* posterior; astfel ar fi vorba mai curînd de o disimilare vocalică, cf. *prolog*, care se pronunță vulgar *proolog*. – Der. *prooroci*, vb. (a profetiza, a prezice); *proorocie*, (profeție); *proorociță*, s. f. (profetesă), din sl. *proročica; proorocesc*, adj. (profetic); *proorocea*, s. f. (Olt., ultima recitare pe care o fac colindătorii de la Crăciun după ce au colindat): *prorocestvui*, vb. (înv. a prezice), din sl. *proročistvovati*. **6918**

propovăduiț (–uęsc, –ițt), vb. – A predica. – Var. *propovedui*.

Sl. *propovědati* (Cihac, II, 395). – Der. *propovedanie*, s. f. (predică; oratie funebră), din sl. *propovědanije*, înv.; *propovednic*, s. m. (propovăduitor; predicator), din sl. *propovědĭnikŭ*, înv. **6919**

prọpriu (–ie), adj. – Personal, specific.

Fr. *propre*. – Der. *impropriu*, adj., din fr. *impropre; proprietar* (var. vulgară *propietar*), s. m., din fr. *propriétaire; prop(r)ietăreasă*, s. f. (stăpînă); *prop(r)ietate*, s. f., din fr. *propriété; improprietate*, s. f., din fr. *impropriété; împrop(r)ietări*, vb. (a se face proprietar; a da țăranilor proprietăți agricole). Toate var. fără *r* sînt vulgare. **6920**

propți (–tęsc, –ițt), vb. – 1. A sprijini, a rezema. – 2. A pune, a fixa, a se rezema. – 3. A proteja, a favoriza. – Var. Mold. *propi*. Trans. *împropti*.

Sl. *podŭpŕěti* (Tiktin; Candrea). – Der. *proptă*, s. f. (proptea; sprijin, protecție; opoziție, rezistență); *proptea*, s. f. (stîlp de sprijin; ajutor; protecție; pană, piedică, frînă); *propteală*, s. f. (sprijin, susținere); *proptiș*, s. n. (barieră, stavilă); *proptiș*, adv. (pieptiș); *proptitor*, s. n. (oiște). **6921**

prọră (–re), s. f. – Partea de dinainte a unei nave. – Var. *provă*, înv. *priuă*.

Lat. *prora* (sec. XIX), var. din ngr. πρόβα, fr. *proue*. **6922**

proscalisi (–sęsc, –ițt), vb. – A invita.

Ngr. προσκαλῶ, viitor προσκαλίζω (Tiktin; Gáldi 240). Sec. XVIII–XIX, înv. **6923**

proschinitạr (–re), s. n. – Iconostas. – Var. *proschinitariu*.

Ngr. προσκυνητάρι (Tiktin). **6924**

proscomịdie (–ii), s. f. – 1. Ofertoriu. – 2. Jertfelnic. – Mr. *proscomidhie*.

Mgr. προσκομιδή (Murnu 48), în parte prin intermediul sl. *proskomidija*. – Der. *proscomidi*, vb. (a sfinți pîinea și vinul). **6925**

prọsie (–ii), s. f. – Pămînt desțelenit refolosit la culturi.

Sl., cf. slov. *prosje* „cultură de mei" (Cihac, II, 295; Tiktin); meiul se semăna de obicei pentru a odihni pămîntul. În Mold. **6926**

prosọp (–oạpe), s. n. – Ștergar. – Mr. *prosop* „față".

Mgr. πρόσωπον „față" confundat cu προσώψι „prosop", cf. Gáldi 241. **6927**

prost (–oạstă), adj. – 1. Simplu, curent, ordinar. – 2. Simplu, pur, curat. – 3. Simplu, plebeu, sărac. – 4. Ordinar, vulgar, trivial, grosolan, necioplit. – 5. Nătîng, neghiob, tont, tîmpit. – Mr. *prostu*.

Sl. *prostŭ* „simplu" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 40; Cihac, II, 296; Șeineanu, *Semasiol.*, 226), cf. sb. *prost* „simplu", rus. *prostyĭ* „ticălos", mag. *paraszt* „țăran". Primele sensuri sînt înv. – Der. *prostac* (var. *prostălău, prostan, prostănac, prostovan, prostovatic, prostănău, prostatic*), adj. (tont, neghiob, prost); *prostesc*, adj. (de prost); *prostește*, adv. (ca proștii); *prosti*, vb. (a se tîmpi; a se sustrage de la ceva, a scăpa; a insulta, a face pe cineva prost; a înșela), dubletul lui *prosti*, vb. (înv., a îngădui; înv., refl. a renunța la o slujbă, a-și da demisia), din sl. *prostiti* „a ierta"; *prostie*, s. f. (nătîngie, nerozie; prolixitate; fleac, moft); *prostime*, s. f. (înv., nerozie; popor de jos, vulg); *prostealĕ*, s. f. (neîndeplinire, nerealizare; amă-

geală); *prostitură*, s. f. (haine de toată ziua, îmbrăcăminte obișnuită). 6928

prostire (-ri), s. f. – (Mold.) Cearșaf.

Rut. *prostyra*, sb. *prostirač*, din sl. *prostirati* „a întinde" (Cihac, II, 206). La aceeași familie pare să aparțină *prostovol*, s. n. (Olt., unealtă de pescar), a cărui der. nu este clară, cf. sb. *prostrica* (Candrea), sb. *pristor* „plasă". (Tiktin, urmat de Scriban, îl pune în legătură cu sb. *strovaliti* „a doborî"). Cf. *rostogol*. 6929

protac (-ce), s. n. – Ciur, sită, dîrmon.

Sb. *protak* (Candrea). În Banat. 6930

proțap (-pi), s. m. – 1. Crăcană, băț, par cu două sau mai multe brațe. – 2. Crăcană care servește ca sprijin pentru crengile încărcate. – 3. Țăpușă, frigare. – 4. Prăjină lungă. – 5. Oiște, tînjală. – 6. Proptea, reazem, stîlp. – 7. Băț, par, țeapă.

Bg. *procĕp*, sb. *procjep*, slov. *procĕp* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 40; Conev 69). – Der. *proțăpel*, s. f. (japiță la car); *proțăpi*, vb. (a fixa, a înțepeni; a sprijini, a întări; a sili, a obliga). 6931

proteja (-jez, -at), vb. – A ocroti. – Var. *protege, protegui*.

Fr. *protéger*. – Der. *protecți(un)e*, s. f., din fr. *protection; protector* (var. *proteguitor*), adj., din fr. *protecteur; protecționism*, s. n. (protejare a drepturilor economice indigene); *protecționist*, adj., din fr. 6932

protimie (-ii), s. f. – Bunăvoință.

Ngr. προθυμία (Gáldi 242). Sec. XVIII, înv. 6933

protimisi (-sesc, -it), vb. – A prefera, a da prioritate.

Ngr. προτιμῶ, viitor προτιμήσω (Tiktin; Gáldi 242). – Der. *protimisis*, s. f. (preferință), din ngr. προτίμησις. Sec. XVIII, înv. 6934

protipendadă (-de), s. f. – Marea aristocrație, clasa privilegiată. – Var. *protipenda*.

Ngr. τῆς πρώτης πεντάδος „primul din cinci", pentru că vechea aristocrație se împărțea în cinci clase (Tiktin). – Der. *protipendat*, s. m. (boier de protipendadă); *protipendist*, s. m. (boier de rangul întîi). 6935

proto-. – Pref. care indică prioritatea.

Gr. πρωτο-, intrat direct din mgr., sau prin inermediul fr. *proto-*, cf. *protomedic, protopop, prototip*, etc. 6936

protocol (-luri), s. n. – Ceremonial, proces-verbal.

Fr. *protocole*. – Der. *protocolar*, adj., din fr. *protocolaire; protocoli* (var. *(îm)protocola*), vb. (a include într-un protocol), din germ. *protokollieren*. 6937

protos, s. m. – Cel care deschide jocul de cărți.

Ngr. πρῶτος (Gáldi 244). Este dubletul lui *prot*, s. m. (corector la o tipografie sau editură), din fr. *prote*. – Der. *protie*, s. f. (prioritate, preferință, prioritate la jocurile de cărți), din ngr. πρωτεία. 6938

provalisi (-sesc, -it), vb. – A prezenta, a aduce probe.

Ngr. προβάλλω, viitor προβαλλήσω (Tiktin; Gáldi 244). Sec. XIX, înv. 6939

proviant (-turi), s. n. – Provizii, băuturi, alimente.

Pol. *prowiant* (Tiktin). 6940

providență (-țe), s. f. – Voință supremă, dumnezeire. – Var. înv. *providenție*.

Lat. *providentia* (sec. XVIII). – Der. *providențial*, adj., din fr. *providentiel*. 6941

providet, adj. – Prezicător.

Sl. *providĭcĭ* (Tiktin). Sec. XVII, înv. 6942

provincie (-ii), s. f. – Ținut, regiune. – Var. înv. *provințiie*.

Lat. *provincia* (sec. XVIII). – Der. *provincial; provincialism*, s. n. 6943

prujî (-jesc, -it), vb. – (Mold.) A glumi, a face pozne, a flecări.

Rut. *pružyty* (Candrea; Scriban). – Der. *pruje* (var. *prujă, prujitură*), s. f. (glumă, anecdotă); *prujalnic* (var. *prujitor*), adj. (glumeț). 6944

prun (-ni), s. m. – Perj (Prunus domestica). – Mr., megl. *prun*.

Lat. *prūnus* (Pușcariu 1392; Candrea-Dens., 1453; *REW* 6800), cf. calabr. *prunu*, sp. *pruno*. – Der. *prună* (mr., megl. *prună*), s. f. (fructul prunului), poate direct din lat. *prūna* (*REW* 6798, unde se indică forma **prūnea*, care nu se potrivește pentru rom.), cf. sard. *pruna; prunar*, s. m. (cultivator de prune; insectă, Rhynchites cupreus); *prunet*, s. n. (livadă de pruni); *prunărie*, s. f. (livadă de pruni). Din rom. provine rut. *pruni* (Candrea, *Elemente*, 406), ngr. ποῦρνο. 6945

prunc (-ci), s. m. – Copil mic.

Origine incertă. Pare să ducă spre un sl. **prąťče*, dim. al lui *prąťŭ* „nuieluș㔠, cf. bg. *prăčica, prăčka*, sb. *prut(ka)* „nuia". În acest caz, rezultatul inițial din rom. ar fi **prunci*, cu sing. reconstituit după pl. Pentru semantism, cf. *mlădiță, vlăstar*, sp. *vástago*. Celelalte explicații nu sînt con-

vingătoare: din mag. *poronty* „cuibar" < sl. *porodŭ* „naștere" (Cihac, II, 522; Tiktin); din lat. *privignus* (Philippide, *Principii*, 148); din lat. **pueruncŭlus* redus la **pueruncus* (Pușcariu, *Dacor.*, I, 602; Drăganu, *Dacor.*, VI, 260; *REW* 6808a; cf. contra Rosetti, I, 161), a cărui der. și scurtare par la fel de improbabile); din sl. *prąka* (Conev 59); din lat. *proventus* (Scriban).

Der. *pruncă*, s. f. (copilă); *pruncie*, s. f. (copilărie); *prunc(e)sc*, adj. (copilăresc); *pruncește*, adv. (copilărește); *pruncotean*, s. m. (Trans., băiețandru); *pruncucidere*, s. f. (infanticid), format după lat.; *pruncucigaș*, s.m. (persoană care își ucide propriul copil). 6946

prund (-duri), s. n. – **1.** Pietriș, prundiș. – **2.** Albie cu prund. – **3.** Mal, țărm prundos, matcă de râu subalpin.

Sl. *prądŭ* „dună, banc de nisip" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 41; Cihac, II, 297; Byhan 328; Conev 40); cf. sb., cr. *prud* „dună", pol. *prąd* „curent", rus. *prud* „helește". – Der. *prundar*, s. m. (alcion, Alcedo ispida); *prundăraș*, s. m. (alcion; pasăre, Cinclus aquaticus); *prundărel*, s. m. (alcion); *prundaș*, s. m. (pasăre, Calidris arenaria); *prundi*, vb. (a acoperi cu pietriș); *prundiș*, s. n. (pietriș mărunt); *prundos*, adj. (pietros); *prundui*, vb. (a acoperi cu prund, a pietrui). 6947

prus (-și), s. m. – Prusiac, persoană din Prusia.

Sl. *prusinŭ* (Tiktin). Sec. XVIII, înv. Este dubletul lui *prusian*, s. m. și adj., din fr. *prussien*, și al lui *prusac*, s. m. și adj., din pol., rus. *prusak*. 6948

psalm (-mi), s. m. – Imn religios. – Var. înv. *psalom*.

Mgr. ψαλμός (Murnu 48), în parte prin intermediul sl. *psalŭmŭ, psalomŭ*. – Der. *psalmist*, s. m., din lat. *psalmista*, sec. XVIII; *psălmui*, vb. (a cînta psalmi); *psalt*, s. m. (cantor) din ngr. ψάλτης, mr. *psaltu; protopsalt*, s. m. (primul cantor), din ngr. πρωτοψάλτης (Gáldi 224); *psalmodie*, s. f. (cîntare monotonă a psalmilor), din fr. *psalmodie; psalmodia*, vb., din fr. *psalmodier; psalterion*, s. n. (vechi instrument muzical), din mgr. ψαλτήριον, cf. sl. *psalŭtyrja; psălție*, s. f. (slujba de cîntăreț); *psaltire*, s. f. (colecție de psalmi), din ngr. ψαλτήριον; *psaltichie*, s. f. (muzică vocală orientală) din ngr. ψαλτική. 6949

psif (-furi), s. n. – Alegere.

Ngr. ψῆφος (Tiktin). Sec. XVIII, înv. 6950

psifoi (-i), s. n. – Mozaic. – Var. *psifoaie*.

Ngr. ψηφί (Tiktin). Sec. XVIII, înv. 6951

ptiu, interj. – Reproduce zgomotul de scuipat și exprimă ideea de dispreț.

Creație expresivă, cf. ngr. πτύω „a scuipa". 6952

ptru, interj. – Servește la strunirea cailor.

Creație expresivă. 6953

public (-că), adj. – Obștesc, general.

Fr. *public*. – Der. *publică*, s. f. (republică), din lat. *res publica*, cf. pol. *publika* (Tiktin), sec. XVIII, înv.; *publica* (var. înv. *publicarisi*), din lat. *publicare*, var. cu suf. ngr. *-isi; publicui*, vb. (înv., a publica); *publicați(un)e*, s. f., din fr. *publication; publicist*, s. m., din fr. *publiciste; publicitate*, s. f., din fr. *publicité; republică*, s. f., din fr. *république; republican*, adj., din fr. *républicain*. 6954

puchini (-nesc, -it), vb. – A migăli, a-și strica ochii muncind. – Var. *buchini, bu(n)ghini, bongheni, bungăni, bugini, bongăni, buchisi*.

Origine expresivă, după cum rezultă din finala expresivă *-ni* și din varietatea de forme. Unele var. au și sensul de „a bombăni", cf. *bodogăni*. – Der. *puchin* (var. *puchină*), s. m. (urdoare), deverbal (din **puchin* < lat. **putulus*, după Pușcariu 1393 și *REW* 6889; din lat. **put(u)lina* < **putulus*, după Pascu, *Beiträge*, 12 și Pușcariu, *Dacor.*, I, 415); *puchiței*, s. m. pl. (picățele, buline), probabil rezultat dintr-o contaminare cu *picățele; împuchițat*, adj. (cu picățele; pestriț). 6955

pudel (-li), s. m. – Cîine de vînătoare pentru păsări acvatice.

Germ. *Pudel*. 6956

puf, interj. – Imită forăitul.

Creație expresivă, cf. *buf, uf*. – Der. *pufăi* (var. *pufui*), vb. (a (s)forăi; a pufni; a fuma pipă); *pufai*, s. n. (prahiță, Lycoperdon communis); *pufăios*, adj. (puhav); *pufni*, vb. (a pufăi; a izbucni în rîs); cf. *bufni; pihăi*, vb. (a forăi); *pifăi*, vb. (a fuma); *pufnitură*, s. f. (forăit, bufnet); *pufăit*, (var. *pufuit*), s. f. (bufnit, suflu); *pufnet*, s. n. (bufnit). 6957

puf (-fi), s. m. – **1.** Pene mici și moi. – **2.** Perișor. – **3.** Obiect care servește la pudrat. – Mr. *puh*.

Sl. *puchŭ* (Cihac, II, 298), cf. bg., slov. *puh*. Se confundă cu rădăcina expresivă a lui *puf*, interj. – Der. *pufos*, adj. (moale, afînat), *pufărie*, s. f. (saltea de puf); *pufuliță*, s. f. (plantă, Epilobium hirsutum); *împufat*, adj. (afînat). 6958

puhă (-he), s. f. – **1.** (Mold.) Biciușcă. – **2.** (Trans.) Joc de Ajun.

Pol. *puha* (Cihac, II, 299; Tiktin). 6959

puhace (-e), s. f. – Bufniță. – Var. *buhoci.*
Tc. *buhaç* (Tiktin). 6960

puhoi (-oaie), s. n. – Torent, șuvoi. – Var. *pohoi, povoi.*
Sl. *povonĭ* (Tiktin; Candrea; cf. Cihac, II, 284). – Der. *puhoială* (var. *pohoială, povoială*), s. f. (torent); *puhoier,* s. m. (uliu, Milvus regalis). 6961

pui (-i), s. m. – **1.** Progenitură de pasăre, mai ales de găină. – **2.** Cățeluș. – **3.** Nevîrstnic, tînăr. – **4.** Vlăstar, mlădiță. – **5.** (Trans.) Sămînță, bob. – **6.** Fiu, odraslă de... – **7.** Perniță. – **8.** Model de cusătură pe ii și pe cămăși. – **9.** (Banat, Trans.) Lădiță, cutiuță. – **10.** Petic între picioare, bazon, tur de indispensabili. – **11.** Bulină, picătea. – **12.** Acțiune dintr-o nouă emisiune avînd un curs mai scăzut. – Mr. *pu(i)l'u,* megl. *pul'u,* istr. *pul'.*
Lat. *pŭllus,* probabil prin intermediul formei vulgare **pŭlleus* (Pușcariu 1395; Candrea-Dens., 1454; *REW* 6826), cf. mil. *pui, püi,* alb. *puljë,* bearn. *pul'.* Se poate pleca și direct din *pŭllus* (> it. sp., port. *pollo,* prov., *pol.,* fr. *poule*); > rom. **pul,* cu pierderea finalei la pl., ca în *copil,* pl. *copii;* în acest caz, sing. *pui,* ar fi o formă reconstituită după pl.
Der. *pui,* interj. (servește pentru a chema găinile); *pu(i)eț,* s. m. (mlădiță, pomișor); *pu(i)ezi,* vb. refl. (a se înmulți, a prolifera), probabil de la *a puia,* plecîndu-se de la prezentul *puiez,* (după Tiktin, suf. nu este clar; după Candrea și Scriban, vb. provine din *poedie* „mulțime", soluție îndoielnică); *puia* (var. *împuia*), vb. (a făta, a naște, a face; a face ouă, mai ales despre insecte; refl., a se înmulți, a prolifera; a mîzgăli; a ameți, a asurzi); *pui,* vb. (a copili porumbul; refl., a se împreuna, despre cîini și lupi; a prolifera); *puiac,* s. m. (cățelandru; arpagic); *puiag,* s. n. (Trans., podul grajdului); *puia-gaia,* s. f. (joc de copii care prezintă lupta cloștii cu uliul); *puiandru,* s. m. (pui mare, cățelandru, mlădiță); *puiat,* s. n. (reproducție, perioadă de împerechere la animale); *puică,* s. f. (pui de sex feminin, găină tînără, găină pînă la un an; boabă de porumb rămasă neînflorită după ce s-au făcut floricele; copileț, bobocel, tînără cu aspect plăcut; iubită, termen de adresare către femeia iubită; prietenă, fetiță, bobocel), cu suf. dim. *-că,* cf. mr., megl. *pul'ca; puicuță* (var. *puiculiță, puiculeană, puichiță),* s. f. (puică, iubită); *puiete,* s. m. (răsad, plantă tînără); cf. *pueț; puios,* adj. (prolific); *puișor,* s. m. (pui; puică; pernuță; Mold., mușchiuleț de porc; Trans., Mold. cusătură decorativă pe ii, cămăși etc.); *puit,* s. n. (împerechere); *puiță,* s. f. (Mold., haită de cîini care urmăresc o cățea în călduri); *puița,* vb. refl. (a se înmulți, a se reproduce).
Din rom. provin bg. *puika,* sb. *pujka,* rut. *puljka,* alb. *puljkë,* toate cu sensul de „curcă" (Meyer 356; Candrea, *Elemente,* 405; Candrea-Dens., 1454; Capidan, *Raporturile,* 217), mag. *puj, pulyka, puykuca,* săs. *pujka.* – Cf. *pulă.* 6962

puișor (-ri), s. m. – Monedă austriacă de cupru.
Din *pui,* cuvînt puțin folosit cu acest sens, și acesta din sb. *pulja* (Candrea) tc. < *pul,* cf. bg., rus. *pul.* Mai ales în Trans. 6963

pulă (-le), s. f. – Membru viril. – Mr., megl. *pulă.*
Lat. *pulla,* f. de la *pullus* „pui" (Crețu, *R. pentru Istorie,* VI, 83; Candrea-Dens., 1455). Pentru semantism, cf. Arg. din Madrid *polla* „membru viril", it. *uccello* „membru viril", bg. *patka* „rață" și „penis", rus. *potka* „pasăre" și „penis", rus. *petych* „cocoș" și „penis" etc. – Der. din lat. *pūbes,* prin intermediul unei forme **pūbŭla* (Pușcariu 1396; *REW* 6806; Pascu, I, 147), este improbabilă, cf. Tiktin și Graur, *BL,* V, 110. – Der. din lat. *pupula* (Crețu 360) este fantastică. – Der. *pulărău,* s. m. (desfrînat), pentru al cărui suf. cf. *bătălău, fătălău.* Este de presupus că it. *pollacco* „codoș", *portare i polli* „a codoși" pornesc de la același cuvînt. 6964

pulbere (-ri), s. f. – Praf. – Mr. *pulbire.*
Lat. *pŭlvĕrem* (Pușcariu 1397; Candrea-Dens., 1456; *REW* 6842), cf. vegl. *pulvro,* it. *polvere,* prov. *poldra,* fr. *poudre,* sp., port. *pólvora;* dintr-o formă metatetizată **plŭvĕrem,* alb. *pljuhur,* sard. *piuer.* – Der. *pulberărie,* s. f. (fabrică, depozit de muniții); *împulbera,* vb. (a se prăfui). Cf. *spulbera.* 6965

pulpă (-pe), s. f. – **1.** Ansamblu anatomic format din mușchii posteriori ai gambei. – **2.** Coapsă. – **3.** Carne macră. – **4.** Țesut moale și cărnos al fructelor. – **5.** Țesut conjunctiv dentar. – **6.** Uger. – Mr., megl. *pulpă,* istr. *pupę.*
Lat. *pŭlpa* (Pușcariu 1399; Candrea-Dens., 1458; *REW* 6834), cf. alb. *puljpë* (Philippide, II, 652), it., prov., cat., port. *polpa,* v.fr. *poupe.* Sensul 2, incorect dar destul de răspîndit în Munt., se explică prin extinderea sensului 1, cel de „parte musculară a gambei". Sensurile 4 și 5 sînt împrumuturi neol., din fr. *pulpe.* – Der. *pulpar,* s. n. (apărătoare a pulpelor purtată de războinici; jambieră, obială); *pulpos,* adj. (cu pulpe groase; cu uger mare); *împulpa,* vb. refl. (Trans., a se forța; a recăpăta forțe; a se însufleți), pe care *DAR* îl trimite la un lat. **impŭlpāre.* – Cf. *pulpană.* 6966

pumn (-ni), s. m. – **1.** Palmă închisă. – **2.** Cantitatea dintr-o mînă. – **3.** Lovitură cu palma închisă. – Mr. *pulnu, pulnii,* megl. *pulm,* istr. *pumnu, pumăn.*

Lat. *pūgnus* (Pușcariu 1400; Candrea-Dens., 1460; *REW* 6814), cf. it. *pugno,* prov. *ponh,* fr. *poing,* cat. *puny,* sp. *puño,* port. *punho.* – Der. *pumnaș* (var. *pumnicel*), s. m. (manșetă cusută la ii), în Trans.; *pumni* (var. *pumnui*), vb. (a da pumni); *pumnal,* s. n. (stilet), traducere din fr. *poignard* sau it. *pugnale.* Din rom. provine sās. *pun.* 6967

punct (-te), s. n. – **1.** Semn (grafic). – **2.** Figură geometrică, valoare. – **3.** Parte, moment, etapă. – **4.** Unitate de măsură.

Lat. *punctum* (sec. XVIII). Este dubletul lui *ponț.* – Der. *punct(u)a,* vb., din fr. *ponctuer; punctual,* adj., din fr. *ponctuel; punctualitate,* s. f., din fr.; *punctuați(un)e,* s. f., din fr.; *punctțiune,* s.f., din fr.; *contrapunct,* s. n., din fr. *contrepoint.* 6968

pune (-n, -us), vb. – **1.** A așeza, a amplasa – **2.** A dispune, a pregăti. – **3.** A (se) situa, a (se) plasa. – **4.** A numi, a instala, a preda. – **5.** A introduce, a fixa. – **6.** A impune, a stabili. – **7.** A comanda, a sili, a îndemna. – **8.** A recurge la... – **9.** A obliga, a forța. – **10.** A expune, a risca. – **11.** A (se) folosi, a (se) întrebuința. – **12.** A îmbrăca, a purta. – **13.** A presupune, a admite. – **14.** A socoti, a calcula. – **15.** (Refl.) A se așeza. – **16.** (Refl.) A ieși afară, a avea scaun. – **17.** (Refl.) A se băga, a intra în, a se întinde. – **18.** (Refl.) A se opune, a rezista. – **19.** (Refl.) A se certa, a se bate. – **20.** (Refl.) A intra în serviciu. – **21.** (Refl.) A începe, a se așterne, a se produce o intemperie. – Mr., megl. *pun, puș,* istr. *pur, pus.*

Lat. *pŏnĕre* (Pușcariu 1401; Candrea-Dens., 1461; *REW* 6647), cf. it. *porre* (logud. *ponnere*), prov. *ponre,* fr. *pondre* „a depune ouă", sp. *poner,* port. *pôr.* Persoana a doua a prezentului, *pui* < *ponis,* a influențat-o pe prima, *eu pun,* care se pronunță adesea *eu pui;* la fel *să pun, să pui;* gerunziul *punînd* și *puind,* cu suf. de agent *punător* și *puitor.* La fel se pot conjuga și derivatele lui (*apune, depune, supune, răpune, despune, spune, prepune*), ca și *veni* și *ține.* S-au adaptat la conjug. lui toate der. împrumutate din fr. *poser; compune,* vb.; *impune; dispune; presupune; repune; contrapune* etc.

Der. *puitor,* s. m. (persoană care pune ceva; lucrător care alimentează presa de imprimat); *puitoare,* s. f. (lucrătoare care alimentează presa de imprimat); *puitură,* s. f. (semănat; cusătură de ie); *pus,* s. n. (acțiunea de a pune); *pusătură,* s. f. (înv., așezare, poziție; boală rezultată din vrăji; farmece); *pusoare,* s. f. (situație, poziție; viță-de-vie sădită recent; Trans., așteptare, pîndă, post de vînătoare). Cf. *apune, depune, prepune, răpune, supune.*

Der. neol. *compune,* v. mai sus, *contrapune,* vb.; *expune,* vb.; *interpune,* vb.; *justapune,* vb.; *opune,* vb.; *propune,* vb.; *suprapune,* vb. 6969

pungă (-gi), s. f. – **1.** Săculeț de bani. – **2.** Unitate monetară înv., care reprezenta la început conținutul unei pungi, cam 500 de piaștri sau 1781 bani de aur. – **3.** Cornet, fișic. – Mr. *pungă.*

Mgr. πούγγη, cf. ngr. πουγγί (Meyer, *Neugr. St.,* IV, 55; *REW* 6849; Tiktin), cf. lat.med. *punga.* Se consideră în general că împrumutul din mgr. s-a produs prin intermediul sl. *pǫgva* (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 41; Miklosich, *Lexicon,* 764; Densusianu, *Rom.,* XXXIII, 284; Densusianu, *Hlr.,* I, 260; Byhan 327; Conev 65; Rosetti, II, 92), dar această ipoteză nu pare necesară.

Der. *pungoci* (var. *pungoi, punghiță, punguliță*), s. n. și f. (pungă); *punguliță,* s. f. (plantă, Thlaspi arvense); *pungi,* vb. (a cîștiga bani, mai ales la jocuri; a șterpeli, a fura; a se strînge, a se încreți); *pungaș,* s. m. (hoț < de buzunare >; hoțoman, șmecher); *pungăși,* vb. (a fura); *pungășie* (var. *pungășeală*), s. f. (furtișag); *pungășoaică,* s. f. (hoață); *pungășesc,* adj. (hoțesc); *pungășește,* adv. (ca pungașii); *pungui,* vb. (a (se) încreți; refl., a se strînge, a se micșora); *pungăli,* vb. (Munt., a coase prost), deoarece pare să se fi contaminat cu *împunge: pungăleală,* s. f. (lucru prost cusut). 6970

punte (-ți), s. f. – **1.** Pod îngust. – **2.** Piuă de candelă. – **3.** Platforma unei mori de apă. – **4.** Platforma unei ambarcații. – **5.** Traversă care susține cele două brațe ale ferăstrăului de mînă. – **6.** În mitologia populară ultima vamă a morților, situată pe un pod deasupra iadului, în care cad sufletele păcătășilor. – Mr. *punte,* megl. *punti.*

Lat. *pŏntem* (Pușcariu 1402; Candrea-Dens., 1474; *REW* 6649), cf. vegl. *puant,* it., port. *ponte,* prov., fr., cat. *pont,* sp. *puente.* S-a specializat pentru a desemna podurile care servesc numai pietonilor formate în general doar dintr-un trunchi de copac care unește cele două maluri ale unui rîu sau ale unei prăpăstii; trecătorile pentru căruțe se numesc *pod.* – Der. *puntaș,* s. m. (înv., tîmplar constructor de punți). 6971

pup (-pi), s. m. – **1.** Boboc, mugure. – **2.** Pîine coaptă în spuză. – **3.** Zbîrciog (Morchella). – **4.** Pistrui, aluniță. – **5.** Model de cusătură în cerc.

Creație expresivă, var. a lui *pop,* cf. *coc.* Der.

din sl. *pqpŭ* „buric, mugure" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 42; Cihac, II, 299; Byhan 326; Tiktin), cf. bg., rus. *pup*, sb., cr. *pup(a)*, ar explica numai primul sens. Der. din lat. *pŭppa* „ţîţă, mugure" (Puşcariu 1403; *REW* 6854) nu pare mai convingătoare; coincidenţele se explică prin izvorul comun expresiv, cf. ngr. πούπη „cocoaşă", alb. *pupë* „moţ".

Der. *pupa*, vb. (a săruta; familiar, a obţine, a căpăta), cuvînt infantil şi familiar, a cărui der. din lat. **pŭppāre*, „a suge" < *pŭppa* „sîn" (Puşcariu, *Conv. lit.*, 1905, 299; Puşcariu 1403; Candrea-Dens., 1475; *REW* 6854; Pascu, *Arhiva*, XVI, 1905), cf. it. *poppare*, pare improbabilă; *pupat* (var. familiară *pupic*, *pupui*), s. n. (sărut); *pupăcios* (var. *pupător*), adj. (care sărută mult); *pupătură*, s. f. (sărut); *împupi*, vb. (Trans., a încolţi, a înmuguri); *pupuică*, s. f. (vlăstar, puicuţă), contaminare a lui *pup* cu *puică*; *popui*, s. n. (Trans., cocoaşă), pe care Tiktin şi Candrea îl puneau în legătură cu mag. *pup; pupăi*, vb. (a face ca pupăza; a flecări, a cleveti); *pupui*, vb. (a şopti). Cf. *pop*, *pupădă*. 6972

pupădă (–peze), s. f. – **1.** Pasăre migratoare (Upupa epops). – **2.** Colac în formă de cuib. – **3.** Specie de măzăriche (Orobus vernus). – **4.** Ciocan de cioplitor. – **5.** (Olt.) Cicatrice. – **6.** (Olt.) Semnul dogarilor. – **7.** Femeie fandosită, sclivisită. – **8.** (Arg.) Prostituată. – Mr. *pupădă*, megl. *pupcă*, *pupează*.

De la *pupă*, cuvînt care apare numai în mr. (cf. megl. *pupcă*) şi care este o var. a lui *pup*, creaţie expresivă. S-a dat acest nume pupezei atît pentru moţul său (cf. alb. *pupë* „moţ", *pupui* „cocoaşă" şi fr. *huppe* „moţ" şi „pupăză"), cît şi pentru glasul ei (Tiktin), cf. gr. ἔποψ, lat. *upupa*, fr. *huppe* şi *pupăi* „a cînta pupăza", *pupui*, „a pupăi". Oricum, formaţia pare să se fi creat în rom. prin ataşarea la un element expresiv iniţial a suf. *–ză*, care, în ciuda unanimităţii filologiilor, nu este alb., căci a fost productiv în rom., cf. *cinteză*, *foşează*, *sfîrleză*, *bogză* < *boaghe*, etc.

Se consideră în general că primul element reprezintă lat. *upupa*, prin intermediul unei reducţii **pupa*, şi că suf. indică un împrumut din alb. (Puşcariu 1403; Candrea-Dens., 1476; Densusianu, *Bausteine*, 475; Pascu, I, 149; Weigand, *Jb*, XVI, 74; Philippide, II, 730; Bogrea, *Dacor.*, IV, 843; Puşcariu, *Lr.*, 265; Rosetti, II, 121; cf. Graur, *BL*, V, 116). Der din lat. **upupacea* (Koerting 9910) este neverosimilă, cf. Densusianu, Rom., XXXIII, 284. Diculescu, *Elementele*, 473, reduce sensul 2 la gr. ποπάς, –άδος, fără prea multă probabilitate. – Der. *pupăzoi*, s. m. (masculul pupezei); *pupăza*, vb. refl. (Trans., despre vedere, a se voala); *împupăza*, vb. (a se dichisi). Din rom. provin bg. *pupŭza* (Capidan, *Raporturile*, 218), şi probabil alb. 6973

pur (–ră), adj. – Curat, clar.

Fr. *pur*. – Der. (din fr.), *impur*, adj.; *puritate*, s. f.; *impuritate*, s. f.; *purifica*, vb.; *purificator*, adj.; *purism*, s. n.; *purist*, s. m. 6974

puradel (–ei), s. m. – Copil de ţigan. – Var. *puradeu*, *purdeu*.

Ţig., dar etimonul exact nu este sigur. S-a propus ţig. *purde* „nu" (Bogrea, *Dacor.*, IV, 813; Juilland, 172), care pare îndoielnic. Coincidenţa cu mag. *purdé* (Cihac, II, 522) se explică prin sursa ţig. comună. După Gáldi, *Dict.*, 153, din mag. *purgye*. 6975

purcede (–d, –ęs), vb. – **1.** A porni, a se mişca. – **2.** A proveni, a rezulta, a decurge. – **3.** (Înv.) A trimite, a expedia. – **4.** A rămîne.

Lat. *procĕdĕre* (Puşcariu 1405; Candrea-Dens., 1477; *REW* 6765a) păstrat numai în rom. (Rosetti, I, 170). Conjug. şovăielnică între formele *purced*, *purcez*, *purceg*, datorată contactului cu pers. a doua, *purcezi*, cf. *încinge*. – Der. *purces*, s. n. (plecare); *purcezător*, adj. (care purcede). 6976

purcel (–ei), s. m. – **1.** Godac. – **2.** Pată de cerneală. – Mr. *purţel*, megl. *purţoi*, istr. *porce*.

Lat. *pŏrcĕllus* (Puşcariu 1406; Candrea-Dens., 1527; *REW* 6660), cf. it. *porcello*, prov., cat. *porsel*, fr. *pourceau*. – Der. *purcea*, s. f. (scrofiţă; scroafă; Arg., ladă de bani); *cică* (var. *cicio*), interj. (serveşte la chemarea porcilor); *purceluşe*, s. f. (scrofiţă); *purceli*, vb. refl. (a se împerechea porcii). – Cf. *porc*. 6977

purice (–ci), s. m. – **1.** Insectă parazitară (Pulex irritans). – **2.** Joc care constă în a prinde din zbor o minge. – **3.** Culoare la cărţile de joc, reprezentată la scară redusă la colţul cărţilor. – **4.** Cuişor, ţintă de bătut pingele. – Var. *puric*, *purec(e)*. Mr. *puric*, megl. *puric*, *puriţe*, istr. *purec*.

Lat. *pūlīcem* (Puşcariu 1408; Candrea-Dens., 1479; *REW* 6816), cf. vegl. *pulko*, it. *pulce* (mil. *püres*, logud. *púlige*), port. *piuse*, fr. *puce*, cat. *pussa*, sp., port. *pulga*. – Der. *purica* (var. *pureca*, mr. *puric*), vb. (a curăţa de purici; a examina a recunoaşte), din lat. *pūlīcāre* (Densusianu, *Hlr.*, 165; Puşcariu 1407; Candrea-Dens., 1479; *REW* 6817), cf. logud. *puligare*, şi probabil it. *piluccare*, cat. *pellucar*, fr. *éplucher; puricărie*, s. f. (mulţime de purici); *puricariţă* (var. *puricică*, *puricioasă*), s. f. (plantă, Pulicaria vulgaris); *puricaş*, s. m. (insectă, Podura nivalis); *puricătură*, s. f. (bătaie); *puricel*, s. m. (cuişor; pl., terci de mălai cu grăsime

sau unt); *purici*, vb. (a bate ținte; Mold., a așeza bîrnele care, după tencuială, formează peretele casei țărănești); *puricos*, adj. (cu purici). – Din rom. provine mag. *purecsa* (Candrea-Dens., 1479). 6978

pu̯rim, s. m. – Sărbătoare a evreilor care comemorează salvarea israeliților de către Estera. Ebr. *purim*. 6979

pu̯rju (–ji), s .m. (Arg.) Tată.

Țig. *puro, puri* „bătrîn" (Vasiliu, *GS*, VII, 124; Juilland 172). – Der. *purie*, s. f. (Arg., mamă). 6980

pu̯roi (–oa̯ie), s. n. – Coptură, materie galben-verzuie. – Var. *punoi, puroaie*. Mr. *proiu, proaie*.

Origine obscură. Pare legat de lat. *pūs, pūris*, prin intermediul unui der. **pūrōnium* (Pușcariu 1410; Candrea-Dens., 1482; Tiktin; Candrea; Rosetti, I, 170). Cuvînt de uz înv. (sec. XVI) și general (*ALR*, I, 130). În fonetismul lui poate să fi intervenit o contaminare cu familia sl. *roi* „mulțime de albine, furnicar", cf. bg. *poroi* „puhoi", sb. *porojati* „roi", sb. *poriti* „a tăia, a defrișa". – Der. *puroi*, vb. (a supura); *puroios*, adj. (cu puroi, infectat). 6981

pu̯rpură (–re), s. f. – Materie roșie.

Lat. *purpura* (sec. XIX), cf. *porfiră*. – Der. *purpuriu*, adj. (roșu); *împurpura*, vb. (a înroși), după fr. *empourprer*. 6982

purta (port, –a̯t), vb. – **1.** A duce. – **2.** A transporta, a conduce. – **3.** A dirija, a administra, a guverna. – **4.** A trage după sine, a ține, a poseda. – **5.** A pune pe sine, a folosi, a îmbrăca. – **6.** A îmbrăca pe altcineva, a întreține (un fiu, o femeie etc.). – **7.** A împinge, a determina. – **8.** A susține, a sprijini. – **9.** (Refl.) A merge, a se mișca. – **10.** (Refl.) A se comporta. – Mr. *portu, purtare*, megl., istr. *port*.

Lat. *portāre* (Pușcariu 1357; Candrea-Dens., 1483; *REW* 6672), cf. it. *portare*, prov., cat., sp., port. *portar*, fr. *porter*. – Der. *purtare*, s. f. (acțiunea de a se purta; conduită); *purtăreț*, adj. (ușor de purtat; înv., mobil, nestatornic; de toate zilele, curent); *purtat*, adj. (dus, transportat; uzat; experimentat, învechit); *purtător*, s. m. (aducător), pe care Candrea-Dens., 1484 și *REW* 6674 îl derivă direct din lat. *portātor; nepurtat*, adj. (nefolosit); *prepurta*, vb. refl. (Banat, a plimba). – Der. neol. *porto*, s. m., din germ. *Porto; port-altoi*, s. n. (plantă care poartă altoiul), după fr. *porte-greffe; port-drapel*, s. m. (stegar), din fr. *porte-drapeau; por(t)moneu*, s. n., din fr. *porte-monnaie; portofel*, s. n., după fr. *porte-feuille*, prin intermediul ngr. πορτοφόλι, dublet al lui *portofoliu*, s. n. (funcție ministerială, titlu); *port-țigar*, s. n., înv., din fr. *porte-cigares; port-țigaretă*, s. f., din fr. *porte-cigarettes; port-vizit*, s. n., din fr. *porte-visite; importa*, vb., din fr. *importer; important*, adj., din fr. *important; importanță*, s. f., din fr. *importance; deporta*, vb., din fr. *déporter; comporta*, vb.; *suporta*, vb.; *reporta*, vb.; *transporta*, vb. etc. 6983

pu̯ruri, adv. – Totdeauna, veșnic. – Var. *(de–a) pururea(a)*.

Origine necunoscută. Lat. *porro* „înainte", cu elementul *–re* obscur, care apare și în *aiure(a)* sau *altminteri* (Cipariu, *Gram.*, 127; Meyer 346; Tiktin; Candrea), este dificil fonetic. S-a presupus și originea sl. (Cihac, II, 300); și lat. *perpĕtuālis* (Koerting 7070), care nu este posibil (Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 284); și lat. *per hora*, prin intermediul alb. *përherë* (Skok, *Arch. Rom.*, VIII, 157; Capidan, *RF*, II, 282), care pare insuficient; și lat. **pororsus*, în loc de *prorsūs* (Scriban); și lat. *pūrus* (Pușcariu 1411; *REW* 6864). 6984

pușcă (–ști), s. f. – **1.** (Înv.) Tun. – **2.** Armă. – **3.** Fuituială. – **4.** (Înv.) Pompă de incendiu.

Sl. *pušĭka* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 41; Miklosich, *Fremdw.*, 120; Conev 122); cf. alb. *puškë*, bg., rus. *puška*, pol. *puszka*, sb., mag. *puska*, țig., sp. *pusca* (Besses 136). – Der. *pușca* (var. *împușca*), vb. (a trage cu pușca; a ucide cu foc de armă); *(îm)pușcă'n lună*, s. m. (haiamna, golan; hoț, bandit); *(îm)pușcătură*, s. f. (foc de pușcă); *pușcar*, s. m. (înv., tunar, artilerist); *pușcări*, vb. (a trage, a descărca o armă de foc); *pușcărire*, s. f. (împușcătură); *pușcaș*, s. m. (înv., tunar; înv. corp de 500 de soldați infanteriști sub comanda marelui armaș; trăgător; vînător înarmat cu o pușcă); *pușcoci*, (var. *pișcoci, pușcoace, pișcoace*), s. n. și f. (pușcă veche, jucărie ca o pușcă); *pușcărie*, s. f. (înv., artilerie; închisoare, ocnă); *pușcăriaș*, s. m. (deținut); *pușcuță*, s. f. (pușcă; cușcă); *pușculiță*, s. f. (pușcă mică; vas mic cu bani). Nu e sigur dacă *pușcărie* „temniță" trebuie explicat prin faptul că vreun depozit sau cazarmă de artilerie ar fi servit la închisoare (Tiktin); mai probabil în acest cuvînt se păstrează, ca în *pușcuță* și *pușculiță*, semantismul primitiv din sl. cf. v.germ. *buhsa* „cutie", gr. πυξίς „cutie, țarc". Bg. *puškaria* provine din rom. (Capidan, *Raporturile*, 234). 6985

pușche, s. f. – Veziculă dureroasă (pe limbă). – Var. *pușcheă, puște(a), puscea*. Mr. *pușcl'e* „ciumă".

Lat. *pūstŭla* (Pușcariu 1412; Candrea-Dens., 1486; *REW* 6867). Rezultatul *pușche*, normal (ca *aurīcŭla* > *ureche*), a fost indicat de Candrea ca formă ipotetică, dar circulă în mod curent în Munt.

(nu apare în *ALR*, II, 39, care menționează cuvîntul numai în Trans. și Mold.). Necesitatea unui lat. **pūstĕlla* (Pușcariu, *Dimin.*, 172), **pūstŭlĕlla* (Tiktin) sau **pūstŭlilla* (Iordan, *Dift.*, 59) nu este evidentă. 6986

puști (–i), s. m. – **1.** (Înv.) Pederast, sodomit. – **2.** Tînăr, flăcău, copil. – Var. *pușchi*. Mr. *puștu* „golan", megl. *pușt*.

Tc. *pușt* „desfrînat" (Șeineanu, II, 298; Tiktin, Ronzevalle 60), cf. ng. πούστης, alb., bg., sb. *pušt* (după Cihac, II, 301, rom. ar proveni din sb., căci autorul îl consideră drept cuvînt autentic sl.). Cu sens injurios s-a pierdut aproape complet în limba actuală, dar mai este evident la Alecsandri. – Der. *puștan*, s. m. (tînăr, copil); *puștancă*, s. f. (fată); *puștime*, s. f. (mulțime de copii); *puștălău*, s. m. (leneș, puturos), probabil în loc de **puștlău*, cu suf. expresiv, ca în *fătălău, bătălău; puștanie*, s. f. (lenevie, trîndăvie); *puștama*, s.f. (leneș, puturos; golan), a cărui der. nu este clară, probabil direct dintr-un cuvînt tc. neatestat. 6987

pustiu (–ie), adj. – **1.** Deșert, gol. – **2.** Părăsit, nepopulat. – **3.** Nefericit, amărît. – **4.** (S. n.) Deșert, loc necultivat. – Megl. *pust*.

Sl. *pustŭ, pustynĭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 41; Tiktin; Conev 40). Pentru sensul de imprecație, cf. ngr. ἔρημο (Graur, *BL*, VI, 168). – Der. *pustie*, s. f. (deșert, loc neîngrijit; nume popular pentru diavol), în loc de înv. *pustinie* < sl. *pustynĭ; pustă*, s. f. (teren agricol, cîmpia Ungariei), din mag. *puszta*, cu aceeași proveniență; *pustietate*, s. f. (deșert, regiune necultivată și nelocuită); *pustii*, vb. (a devasta, a transforma în deșert; vb. refl., a deveni deșert); *pustiitor* (var. *pustiicios*), adj. (distrugător); *pustiiciune*, s. f. (înv., devastare, distrugere); *pustnic*, s. m. (sihastru, anahoret), din sl. *pustynĭnikŭ* (Miklosich, *Lexicon*, 755; Tiktin; Conev 109), poate confundat cu sl. *postĭnikŭ* „postitor"; *pustnicesc*, adj. (de sihastru); *pustnici*, vb. (a trăi ca un pustnic); *pustnicie*, s. f. (sihăstrie). – Din rom. provine mag. *posztia* (Edelspacher 21). 6988

puț (–uri), s. n. – Fîntînă. – Mr. *puț*, istr. *put*.

Lat. *pŭteus* (Pușcariu 1415; Candrea-Dens., 1490; *REW* 6877), cf. it. *pozzo* (sard. *puzzu*), prov. *pous*, fr. *puits*, cat. *pou*, sp. *pozo*, port. *poço*, alb. *pus* (Philippide, II, 652). – Der. *puțar*, s. m. (fîntînar; muncitor la o sondă de țiței), pe care *REW* 6873 îl derivă direct din lat. *putearius*. 6989

puță (–țe), s. f. – **1.** Penis, cuvînt din limbajul copiilor. – **2.** Puști, mucos. – Mr., megl. *puță*, istr. *puțe*.

Creație expresivă, aparține familiei *piț–*, care indică un obiect mic (cf. *pipiric, pițigoi, pitic, puțin*). Cel mai probabil este că această creație trimite la lat. cf. *praepūtium* „prepuț", *sălăpūtium* „mormoloc", care indică existența unui **pūtium* „mic"; cf. și *putus* și *pittinus, pisinnus* (= *mentula*, la Marcial). Lat. **pūtium* a fost propus și de P. Papahagi, *Analele Acad. Rom.*, XXIX, 246; Tiktin; *REW* 6881; Rosetti, I, 171.

Celelalte explicații nu sînt suficiente: din cr. *puca* < it. *pulcella* (Miklosich, *Fremdw.*, 121); din pol., ceh. *pica* „vulvă" (Cihac, II, 301); de la un lat. **pupucea* (Crețu 360); de la un lat. **pubucea* < *pubes* (Meyer, *Neugr. St.*, II, 12; Pascu, I, 147); de la un lat. **putea* < *putus* (Pușcariu, *Jb.* XI, 40; Pușcariu 1416); din lat. *potta* „buză" (Jud, *Bull. Dialectol. Rom.*, III, 12); anterior indoeurop. (Lahovary 340).

Der. *puțișoare*, s. f. pl. (paste); *puțoi*, s. m. (tînăr, flăcău; vas de sticlă de formă caracteristică, din care se poate bea țuică); cu var. mult mai răspîndită, *țoi*, s. m., abreviată fără îndoială din motive de decență. Cf. *puțin*. 6990

puteă (pot, putuț), vb. – **1.** A fi în stare. – **2.** (Refl.) A fi posibil. – **3.** (Cu negația *nu mai*). A muri de, a arde în, a crăpa; ironic, a nu-i păsa de nimic. – Mr. *pot, putut, puteare*, megl., istr. *pot*.

Lat. **pŏtĕre*, forma vulgară analogică a lui *posse* (Diez, *Gramm.*, I, 331; Pușcariu 1362; Candrea-Dens., 1491; *REW* 6682), cf. vegl. *potare*, it. *potere*, prov., cat., sp., port., *poder*, v.fr. *pooir* (> fr. *pouvoir*). Pentru conjug., cf. Lombard, *Cah. S. Pușcariu*, II, 147–50.

Der. *poate*, adv. (probabil, eventual), în loc de *se poate*, cf. calabr. *pozza; putere*, s. f. (tărie; forță, vigoare; stăpînire, conducere; înv., armată, forță militară; înv., mulțime; înv., minune, miracol; autoritate, împuternicire, mandat; una din cele trei autorități ale statului; putere executivă, guvern; stat suveran; mijloc, inimă; partea centrală a trunchiului) ale cărui ultime sensuri se explică prin localizarea ideii de putere în inimă și prin echivalență cu ea, cf. sp. *corazón* „parte centrală"; *de-a puterea fi*, adv. (Mold., exact, întocmai); *puteri* (var. *împuteri*), vb. (înv., a întări, a fortifica); *putință*, s. f. (posibilitate, facultate; mijloc), din lat. *pōtentia* (Tiktin; Candrea; Scriban), sau mai probabil cu suf. *–ință*, ca *stăruință, adeverință* etc.; *putirință* (var. *puterință*), s. f. (putere, posibilitate, formație glumeață și familiară, rezultată din contaminarea lui *putere* cu *putință; neputință*, s. f. (impotență, incapacitate; imposibilitate); *putincios*, adj. (înv., puternic; înv., demn de, vrednic de; posibil); *neputincios*, adj. (impotent; înv., imposibil); *puternic*, adj. (tare, robust, potent; prepotent);

neputernic, adj. (înv., debil, incapabil); *preaputernic*, adj. (atotputernic); *atotputernic*, adj. (prepotent), atribut exclusiv pentru Dumnezeu; *puternici*, vb. (înv., a-şi exercita puterea); *puternicie*, s. f. (forţă, tărie); *atotputernicie*, s. f. (omnipotenţă); *puternice*, s. f. pl. (duhuri rele); *împuternici*, vb. (a da puteri; refl., a se fortifica); *împuternicire*, s. f. (mandat, procură); *împuternicit*, s. m. (delegat; plenipotenţiar); *răsputea*, vb. (a face ceva cu toată puterea); *răsputere*, s. f. (toată forţa). – Din rom. provin bg. *puteren* (Capidan, *Raporturile*, 230), bg. din Trans. *putere*, *puternica* (Miklosich, *Bulg.*, 131; Miklosich, *Fremdw.*, 121), rut. *puter(j)a*, rus. *puternyi*, adj., *puteruvaty*, vb. (Miklosich, *Wander.*, 18; Candrea, *Elemente*, 409). 6991

puţi (-t, -ţit), vb. – A mirosi urît. – Megl. *put(puţos), ambuţiri.*

Lat. **putīre* în loc de *putēre* (Puşcariu 1414; *REW* 6876), cf. it. *putire* (Prati 803), prov., cat. *pudir*; fr. *puer* (< v.fr. *puir*). – Der. *apuţit*, s. n. (înv., miros); *pucios*, adj. (urît mirositor), probabil în loc de **puţicios*, cf. v.it., pist. *puzzoso; pucioasă*, s. f. (sulf), în loc de *piatră pucioasă* (după Puşcariu 1394 şi Candrea de la un lat. **puteōsa; puciocnă* (var. *pucio(a)gnă*), s. f. (plantă, Bifora radians); *împuţi*, vb. (a răspîndi un miros greu; refl., a începe să miroase urît, a se putrezi; refl., a se băşi); *împuţiciune*, s. f. (duhoare, putoare; lene); *împuţit*, adj. (puturos; stricat; leneş). – Cf. *putoare.* 6992

puţin (-nă), adj. – Insuficient, redus. – Mr. *p(u)ţîn, psîn*, megl. *puţon*, istr. *puţin.*

Origine obscură. Provine fără îndoială din rădăcina expresivă *piţ-*, cf. *puţă*, dar der. nu este clară. Cf. lat.med. *pusinnu, pittinus* „mic", şi toate cuvintele romanice care exprimă această idee şi care în general sînt puţin clare. Pentru comparativul *mai puţin*, cf. sard. *prus pagu* < *plus paucum*. În general se încearcă să se explice acest cuvînt în două feluri; pornind de la *paucus*, prin intermediul unui der. **paucinum* (Cipariu, *Gram.*, II, 347; Pascu, I, 150), sau pornind de la *putus*, prin intermediul lui **putinus* (Meyer, *IF*, VI, 122; Candrea, *Rom.*, XXXI, 314; Puşcariu 1418; Loewe 57; *REW* 6550).

Der. *puţintel* (f. *puţintea, puţintică*), adj. (niţel), probabil formă disimilată a lui **puţincel* (Puşcariu, *Dacor.*, I, 326); *puţinătate* (var. *puţinime, puţintime*), s. f. (cantitate mică); *împuţina*, vb. (a reduce, a micşora). 6993

puţină (-ni), s. f. – Bute, poloboc. – Mr., megl. *butin*, megl. *putină.*

Origine obscură. Pare să trimită la gr. πυτίνη „damigeană" (Philippide, *Principii*, 147; Candrea, *Conv. lit.*, XXXIX, 431), dar proveniența nu este clară; după Candrea, prin intermediul unui lat. **putīna;* după Tiktin, prin v.germ. *butinna*, cf. germ. *Butte;* după Diculescu, *Elementele*, 450, direct din gr. Pascu, 55 (şi Pascu, *Beiträge*, 35), preferă să pornească de la un lat. **buttina*, de la *buttis*, cf. *butnar*. Der. din sl. (Cihac, II, 301) nu este probabilă, şi cu atît mai puţin dintr-un idiom anterior indoeurop. (Lahovary 320).

Der. *putinei*, s. n. (vas de lemn pentru a bate laptele), probabil sing. s-a refăcut după pl., în locul dim. **putinel* (după Diculescu, *Elementele*, 460, dintr-un gr. πυτινητον). Din rom. provine sb. *putunja*, ceh. *putina*, rut. *putyno, putna, putena*, pol. *putnia, putyra*, mag. *putina, putton* (Miklosich, *Wander.*, 18, 22; Candrea, *Elemente*, 401). 6994

putoare (-ori), s. f. – **1.** Miros urît, duhoare. – **2.** Băşină. – **3.** Leneş, trîntor. – **4.** Prostituată, tîrfă. – Mr. *(m)putoare, butoare*, megl. *putoari.*

Lat. *putōrem* (Puşcariu 1419; *REW* 6883), cf. v.it., prov., cat., v.sp. *pudor*, fr. *pueur* ca şi *puţi*. – Der. *puturos*, adj. (rău mirositor; leneş); *puturos*, s. m. (dihor); *puturoasă*, s. f. (coriandru), cf. *puciocnă; puturoşie*, s. f. (lene). 6995

puţred (-dă), adj. – Stricat, descompus. – Mr., megl. *putrid.*

Lat. *pūtrīdus* (Puşcariu 1420; *REW* 6877), conservat numai în rom. (Rosetti, I, 171). – Der. *putrezi* (var. înv. *putredi*, Maram. *putrădesc*), vb. (a se descompune); *putrejune* (var. *putreziciune*), s. f. (putrefacţie); *putregai* (var. *putrigai*), s. n. (lemn putred, putreziciune); unde *g* apare ca în *mucegai* (Tiktin), în locul lui *j* din *putrejune*, cf. *repezi* > *repejune* > *repegus* (după Puşcariu 1421, dintr-un lat. **pūtrīcus*, explicaţie care ar fi insuficientă); *putregăi*, vb. (a se putrezi); *putregăios*, adj. (putrezit pe jumătate, mîncat de carii); *putrezitor*, adj. (care putrezeşte); *putreziturâ*, s. f. (putrefacţie). – Der. neol. (din fr.) *putrefacţi(un)e*, s. f.; *putrescibil*, adj.; *imputrescibil*, s. f. 6996

puţuluĭ (-uęsc, -ĭt), vb. – A se găti, a se dichisi.

Germ. *putzen* (Candrea). – Der. *puţuluială*, s. f. (podoabă, curăţenie). În Trans., şi ironic în alte părţi. 6997

puzdęrie (-ii), s. f. – **1.** Resturi de la meliţare, rămăşiţe de in sau de cînepă. – **2.** Pleavă, codină, praf, scame. – **3.** Mulţime, infinitate.

Sl. *pozderije* (Miklosich, *Lexicon*, 605; Candrea, II, 284; Conev 75), cf. bg. *pazder*, sb. *pozder*, rus. *pazderie*, mag. *pazdorja.* 6998

R

rabaț (–turi), s. n. – Reducere de preț.
Germ. *Rabatt* (Candrea). 6999

răbda (–abd, –at), vb. – **1.** A rezista, a îndura. – **2.** A suporta, a tolera, a admite, a suferi. – Var. înv. și Trans. *rebda*. Mr. *aravdu, arăvdare*.
Lat. **re–e(n)mendăre* „a îmbunătăți", cf. sp. *remendar* „a întări cu un petic", ca și mr. *amindari* „a îmbunătăți, a cîștiga". Tranziția semnatică de la „a face rezistent" la „a rezista" este aceeași cu a lui *îndura*. Fonetic, rezultatul **remda* a dezvoltat o consoană auxiliară, **rămbda*, cf. fr. *chambre*, sp. *hombre* și rom. *cam dogit* > *cambdogit*, exemplu citat de Țicăloiu, *ZRPh.*, LI, 280–91.
Nu lipsesc alte explicații, care nu par convingătoare: din sl. *raditi, raždą* „a avea grijă de" (Cihac, II, 302); din lat. **re–obdurăre* (Cihac, I, 224; Koerting 7958; Weigand, *BA*, II, 260; cf. împotrivă Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 284; din lat. *rĭgĭdăre* (E. Herzog, *Dacor.*, I, 222–4 și *Dacor.*, V, 495–97; cf. împotrivă Graur, *BL*, V, 111 și Rosetti, 175); din lat. *rĕgĕre* „a conduce" (Giuglea, *Dacor.*, IV, 380); din lat. **răbĭdăre* „a turba" (Pușcariu, *Dacor.*, VIII, 127–31) sau **rubĭdăre* „a turba" (Pușcariu, *Lr.*, 122); din lat. *repĕdăre* „a se retrage" (Scriban).
Der. *răbdare* (mr. *răvdare*), s. f. (calm; resemnare, îndurare); *răbdător*, adj. (calm, suferitor); *răbduriu*, adj. (blînd, încercat); *nerăbdător*, adj. (neliniștit); *nerăbdare*, s. f. (neliniște). 7000

rabin (–ni), s. m. – Haham.
Ebr. *rabbenu*, prin filiera pol. *rabin*. – Der. *rabinat*, s. n.; *rabinic*, adj.; *rabinism*, s. n., din fr. 7001

răblă (–le), s. f. – **1.** Hîrb, obiect stricat. – **2.** Gloabă, mîrțoagă.
Origine incertă. Trebuie să fie pus în legătură cu sb. *rabatno* „în stare proastă", *rabljenje* „uz"; dar lipsește veriga apropiată. Legătura cu săs. *Rabel* „pleavă, praf" (Drăganu, *Dacor.*, IV, 773) pare mai puțin probabilă. – Der. *răblări*, vb. (a se ponosi; a se uza); *rablagiu*, s. m. (hodorog), cu suf. *–giu; rablagi*, vb. (a se strica, a se deteriora), de la cuvîntul anterior (după Graur, *BL*, XIV, 110, prin contaminare cu *damblagi*). 7002

răboașcă (–ște), s. f. – (Arg.) Cămașă. – Var. *rubașcă*.
Rus. *rubaška* (Vasiliu, *GS*, VII, 124). 7003

răboj (–oaje), s. n. – Tăbliță de lemn în care se însemnau cu crestături părțile unei socoteli. – Var. Munt. *răboș*, Mold., Trans., *răbuș*. Mr. *arăbuș*, megl. *răbuș*. Sl., cf. bg., sb., cr. *raboš*, sb. *rabuš*, slov, *rabuša*, pol. *rabuše* (Cihac, II, 319; Conev 78), mag. *rovas*, cf. *răvaș*. Der. din sl. *rabŭ* „sclav", cu suf. *–oș* (Lacea, *Dacor.*, V, 401) nu pare probabilă fiindcă, după cum bine a văzut Cihac, trebuie să se pornească de la sl. *rovŭ* „crestătură", cf. *roșii*. 7004

răbufni (–nește, –it), vb. – A răsuna, a bubui.
Din *bufni*, v. aici. Tiktin consideră pref. greu de explicat: *re–* este pref. neologic (cuvîntul nu are uz popular), alterat ca în *rebegi* > *răbegi*. Apropierea de *răsbufni* „a bufni tare" (Candrea) nu prezintă interes, căci *răsbufni* nu are o viață proprie și se folosește numai ca repetiție și intensificare a lui *bufni*. – Der. *răbufnealâ*, s. f. (bubuială); *răbufnit* (var. *răbufnet*), s. n. (bubuit). 7005

răbuj (–uește, –it), vb. – (Mold.) A gresa, a unge, a da cu ceară.
Probabil din germ. *reiben* „a freca" (Candrea). – Der. *răbuială*, s.f. (grăsime, ceară). 7006

răbuni (–nește, –it), vb. refl. – **1.** A sta întins, a se lungi. – **2.** A se calma, a–și reveni.
Mag. *ráborulni* (Scriban). În Banat și Olt. 7007

rac (–ci), s. m. – **1.** Crustaceu de rîu (Astacus fluviatilis). – **2.** (Înv.) Cancer, tumoare malignă. – **3.** Cancer, constelație. – **4.** (Înv.) Ancoră. – **5.** (Mold.) Tirbușon. – **6.** Extractor. **7.** Grebă, pieptene. – Mr. *(a)rac*, megl. *rac*.
Sl. *rakŭ* (Milklosich, *Slaw. Elem.*, 42; Cihac, II, 302; Conev 42), cf. bg., sb., cr., pol., rus. *rak*, mag. *rák*. – Der. *răcar*, s. m. (pescar de raci); *răculeț*, s. m. (plantă, Polygonum bistorta), cf. numele său științific: *răcușor*, s. m. (insectă, Nepa cinerea); *racovină* (var. *răcovină, răcoină, rocoină*), s. f. (plantă, Stellaria media; Alsine verna; Anagallis arvensis), din sl., (sb., rus.) *rakovina; rocoțea*, s. f. (plantă, Stellaria graminea), probabil de la cuvîntul anterior, prin contaminare cu *rotoțea*, cf. *roată; rocoțel*, s. m. (plantă, Holosteum umbellatum); *răciuină*, s. f. (plantă, Galium angustifolium); *răciul*, s. n. (Mold., plasă de prins raci de rîu), probabil var. de la *răcilă*, s. f. (Munt., plasă de pescuit raci), din sb. *račilo* (Candrea);

racilă, s. f. (boală cronică, indispoziție), cu suf. sl. *-ilo*, cf. *rotilă; rociu*, s. n. (plasă de pescuit raci), din mag. *rácsa* (Cihac, II, 524). 7008

răcăm (-muri), s. n. – Calcul, socoteală.

Tc. (arab.) *rakam*, cf. sb. *rakam*. Sec. XIX, înv. 7009

răcan (-ni), s. m. – 1. Brotac. – 2. Recrut.

Origine incertă, dar sigur expresivă. După Spitzer, *Dacor.*, IV, 668, de la o rădăcină **rac* de origine onomatopeică ca *orac* în *orăcăi*. Această explicație se potrivește pentru primul sens; dar al doilea pare că presupune în sursa expresivă un al doilea sens, de „grosolănie, obiect necizelat", care apare și în unele cuvinte înrudite, dintre cele ce urmează. Der. de la un lat. *raccanus*, din *raccâre* „a răcni" (Pușcariu, *Dacor.*, III, 687-9; *REW* 7019; Candrea), cf. it. *raganello* „brotac", sau din *rac* „cancer" (Scriban) este îndoilnică. Cf. it. *rácano*, „șopîrlă", *racola* „broască", cuvinte tot expresive (Prati, 808).

Der. *răcănel* (var. Bucov. *răcăteț, racateț*, Trans. *racachici*), s. m. (brotac); *rachet*, s. n. (cîntecul broaștei); *răchițel*, s. m. (Maram., brotac); *răcădui*, vb. (Mold., a se răsti la cineva), pe care Tiktin și Candrea îl leagă în mod greșit de *răgădui; răgălie* (var. *răgățină, răgățînă*), s. f. (îngrămădire de lemne, bușteni etc., tufă noduroasă), var. probabil prin contaminare cu *răddcină* (după Tiktin din sl. *rogŭ* „corn"); *radină* (var. *ratină*), s. f. (Olt., tufă), cu același schimb din *răgace* > *rădașcă; rătăcană* (var. *rătăcanie*), s. f. (Mold., mărăciniș urît), cu metateză; *rătăcănos*, adj. (Mold., neregulat); *rancote*, s. f. pl. (Olt., Trans., rămuriș, crengi), de la aceeași rădăcină expresivă, cu infixul nazal; *rascote*, s. f. pl. (rămuriș), var. cuvîntului anterior, *răscoage*, s. f. (răchițică, Epilobium angustifolium). Cf. *rătăci*. 7010

răcăștęu (-ęie), s. n. – (Trans.) Țarc. – Var. *lăcăsteu*.

Mag. *rekesztő* (Drăganu, *Dacor.*, IX, 211). 7011

rachętă (-te), s. f. – Obiect de joc în tenis.

Fr. *raquette*. 7012

răchiță (-te), s. f. – Numele mai multor specii de salcie (Salix fragilis, S. incana, S. viminalis, S. purpurea. – Var. *richită*.

Sl. *rakyta* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 42; Cihac, II, 302; Conev 49), cf. bg., sb., cr., slov. *rakita*, ceh. *rakyta*, pol. *rokita*, mag. *rakottya*. – Der. *răchitan*, s. m. (plantă, Lythrum salicaria); *răchitar*, s. m. (fluturele lui Cossus ligniperda); *răchitiș*, s. n. (mulțime de răchite); *răchițea*, s. f. (plantă, Vaccinium oxycoccos); *răchițică*, s. f. (nume de arbuști, Epilobium angustifolium, Elaeagnus angustifolia). *Arichiță*, s. f. (zer), hapax atestat în Oltenia, poate fi același cuvînt cu *răchită, richită* și se explică prin obiceiul de a pune brînza pe o împletitură sau pe un tipar de răchită, cf. it. *giunco* „răchită", *giuncata* „brînză", fr. *jonchée* „rogojină de răchită" și „brînză" (după Hasdeu 1643, din lat. **alicŭla* < *alica* „secară-albă; alac", cf. P. Papahagi, *Notițe etim. I* și *DAR;* după Diculescu, *Elementele*, 453, din lat. **alicula* < gr. *ἀλλικύλη*, din *ἄλλιξ* „tunică"). 7013

rachiu (-uri), s. n. – Vinars. – Var. Trans. *rachie*. Mr. *arăchie*, megl. *răchiie*.

Tc. *rakı* < arab. *araq* (Roesler 601; Cihac, II, 302; Șeineanu, II, 298), cf. bg., sb. *rakija*, ngr. *ρακί*, rus. *raki*, și direct din arab., fr. *arak*, it. *arac(ca)*, sp. *arac*, engl. *arrack*. – Der. *rachier*, s. m. (producător de țuică, distilator); *rachierească* (var. *rachieriță*), s. f. (nevastă de răchier); *rachigiu*, s. m. (înv., producător de țuică); din tc. *rakici; rachierie*, s. f. (distilerie); *rachiiță*, s. f. (înv., bodegă). 7014

rącлă (-le), s. f. – 1. Cutie, ladă. – 2. Sicriu, coșciug. – 3. Relicvariu. – 4. Copaie, covată. – 5. Pînză, parte de perete sau de gard. – Var. *lacră*.

Bg. *rakla*, din sl. *raka* „mormînt" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 42; Cihac, II, 303; Conev 68), cuvînt identic cu lat. *arca*, cf. sb., cr. *raka* „înmormîntare", ceh. *raka* „sicriu", rus. *raka* „relicvariu". 7015

răcnį (-nęsc, -ąt), vb. – A striga, a țipa, a rage. – Var. *răgni*.

Sl. *ryknąti* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 43; Cihac, II, 303), cf. sb. *riknuti*. – Der. *răcnet*, s. n. (țipăt, strigăt); *răcnitură*, s. f. (strigăt). 7016

răcoare (-ori), s. f. – 1. Temperatură ușor scăzută. – 2. Închisoare. – 3. Frison. – Mr. *arcoare*.

De la *rece* cu suf. *-oare*, ca *dulcoare* de la *dulce*, cf. *unsoare, putoare* etc. (Pușcariu 1454; *REW* 7109). Der. din lat. *rĕcens*, direct (Cipariu, *Gram.*, 30) sau prin intermediul unui **rĕcor* (Pascu, I, 37; Pascu, *Beiträge*, 12) este improbabilă, ca și cea din lat. *rīgōrem*, cf. sard. *arragore* „îngheț" (Schuchardt, *RF*, I, 20; Wagner 88).

Der. *răcori*, vb. (a fi mai rece; a se calma); *răcorea*, s. f. (volbură, Convolvulus tricolor); *răcoreală*, s. f. (temperatură mai rece, boare); *răcoritor*, adj. (care răcorește); *răcoros*, adj. (răcoritor, înviorător). 7017

răcodęlie (-ii), s. f. – Lucru manual, obiect făcut de mînă. – Var. *rocodele, rogodele, rogoade*.

Sl. *rąkodělije* (Tiktin). Sec. XVII, înv. Ultimele var. se folosesc şi cu sensul de „fructe, poame", probabil datorită confuziei cu *roade*. Cf. Bogrea, *Dacor.*, IV, 844. – Cf. şi *rîncă, rucaviţă*. 7018

rądă (–de), s. f. – Consiliu, adunare.

Pol. *rada* (Tiktin). Sec. XVII, înv. 7019

rădăcină (–ni), s. f. – Parte a plantei aflată în pămînt. – Mr. *(a)rădăţină*.

Lat. *radīcīna* (Puşcariu 1423; Densusianu, *Hlr.*, 159; *REW* 6995), cf. logud. *raigina*, v. *razina*, fr. *racine*. – Der. *rădăcinos*, adj. (cu multe rădăcini); *înrădăcina*, vb. (a prinde rădăcini); *desrădăcina*, vb. (a fi smuls din rădăcini, a extirpa). 7020

rade (–d, –as), vb. – **1.** A răzui. – **2.** A şterge, a îndepărta un strat, a elimina. – **3.** A se bărbieri. – **4.** A tăia, a bara cu o linie. – **5.** A smulge, a extirpa, a suprima. – **6.** A despuia pe cineva de bani. – **7.** A condamna pe cineva. – **8.** A respinge, a trînti la un examen. – **9.** (Cu pron. *o*) A o şterge, a-şi lua tălpăşiţa. – **10.** (Refl.) A minţi, a exagera. – Mr. *(a)rad(ere)*.

Lat. *radĕre* (Puşcariu 1422; *REW* 6987), cf. prov. *raire*, v.fr. *rere*, cat. *raure*, sp. *raer*. Este dubletul lui *radia*, vb. (a anula, a suprima), din fr. *radier*, cf. *radier*, s. n. (gumă de şters), din germ. *Radier(gummi)*. Cf. *raz* şi der. sale. Sensul 9, care s-a încercat să fie explicat prin intermediul ţig. (cf. art. următor), are un semantism normal, cf. *a o tunde, a o şterge*. Pentru semantismul sensului 10, cf. *bărbier* „frizer şi mincinos". – Cf. *raz*.

Der. *ras*, adj. (şters, bărbierit; smuls; ruinat; suspendat; s. n. bărbierit; adv., a ras); *răsătură*, s. f. (bărbierit; răzuire; răzătură); *neras*, adj. (nebărbierit); *răsură*, s. f. (răzătură; răsătură de aluat şi pîine făcută cu ea; cocoloşi de brînză care se formează în zer; dureri de naştere; înv., contribuţie suplimentară din care se plăteau slujbele publice, reprezenta în 1783 35% din impozitul de bază), poate direct din lat. *rasūra*, (Puşcariu 1449; *REW* 7081) cf. fr. *rasure*, sp. *rasura; răsunoi*, s. n. (Banat, Trans., aluat ras de pe vas). *Răsură*, s. f. (măceş, Rosa canina) trebuie să fie cuvînt identic cu cel anterior, dar nu din cauza mîncărimii produse de fructul său (Tiktin), ci poate pentru că creşte la marginea pădurilor sau lîngă ziduri (după Scriban, din lat. *rōsŭla* „trandafir"). 7021

rąde, interj. – Afară, pleacă!

Ţig. *rad–*, imperativ *rade* (Graur 183; Juilland 172), favorizat de contaminarea cu *a o rade* „a fugi". Cuvînt de argou. 7022

rădvąn (–ne), s. n. – Caleaşcă.

Germ.medie *Reitwagen*, prin intermediul pol. *rydwan* (Miklosich, *Fremdw.*, 123, Cihac, II, 303), rus. *rydvan* (Sanzewitsch 208). Sec. XVIII. 7023

raf (–furi), s. n. – Şină.

Germ. *Reif*, prin intermediul mag. *ráf*, sb. *raf* (Tiktin; Scriban). În Trans. 7024

raft (–turi), s. n. – Poliţă, etajeră. – Var. înv. *raf*. Mr. *arafă*.

Tc. *raf(t)* (Tiktin), cf. ngr. ράφι, alb., bg. *raft*. 7025

raft (–turi), s. n. – Harnaşament, hamuri.

Tc. *raht* < per. *raht* (Şeineanu, II, 299), cf. ngr. ράχτια, sb. *raht*. – Der. *rahtivan* (var. rară *raftivan*), s. m. (slujbaş care se îngrijea de rafturile cailor de la curte), din tc. *rahtevan; înrăfturat*, adj. (înşeuat). 7026

răgące (–e), s. f. – Rădaşcă (Lucanus cervus). – Var. *răgaci*, Trans. *rugaci, rugace*.

Sl., cf. bg., sb., slov., rus. *rogačĭ*, ceh. *roháč*, din sl. *rogŭ* „corn" (Cihac, II, 303; Conev 52), sl. *rogatŭ* „cornut". Este dubletul lui *rădaşcă* (var. *rodaşcă, rudaşcă, caradaşcă*), s. f. (boul-lui-Dumnezeu), cu schimb cons. greu de explicat. – Der. *radăşcat*, adj. (cu coarne ca de rădaşcă). 7027

răgăduį (–uęsc, –įt), vb. (Olt.) A prinde, a apuca.

Mag. *ragadni* (Drăganu, *Dacor.*, III, 723; Candrea). 7028

răgąz (–zuri), s. n. – Repaus, odihnă, aşteptare, amînare. – Var. *regaz*.

Origine incertă. Poate fi un der. din sb. *gaz* „vad"; cf. *zăgaz* şi sb. *(za)gaziti* „a trece prin vad", sb. *razgaziti* „a fixa separat", care permite să presupunem un **răzgaz* (cf. *răstimp* faţă de *zăstimp*), cu disimilare posterioară. Pentru semantism, cf. sp. *vado* „repaus". Relaţia cu sl. *rokŭ* „soroc" sau lituan. *rákas* „soroc" (Cihac, II, 303; Tiktin) este dificilă fonetic. 7029

rąge (–g, –răgįt), vb. – A mugi, a răcni, a behăi.

Lat. *ragĕre* (Densusianu, *Hlr.*, 197; Puşcariu 1427; *REW* 7077), cf. v.fr. *raire*. Din sec. XVII, tendinţa este de a asimila conjug. cu cea a vb. în *–ire:* formele part. *ras* şi ale gerunziului *răgînd*, pe care le citează Tiktin, sînt puţin folosite. – Der. *răget*, s. n. (behăit, muget), cu var. *răget, ragăt*, rare; *rangăt*, s. n. (zbierat, muget), var. cu infix nazal; *ramăt*, s. n. (muget), negreşit altă var., deşi dificil de explicat fonetic (după Tiktin, din *freamăt*, care nu este nici el mai uşor). 7030

rągilă (–le), s. f. – **1.** Darac, pieptene pentru

dărăcit cînepa. – 2. Zgardă cu țepi de fier care se pune la gîtul cîinilor. – Var. *raghilă, ravilă,* cu der.

Germ. dialectal *raffel,* germ. *Riffel,* prin intermediul sl., cf. ceh. *rafala,* pol. *rafla* (Cihac, II, 310; Tiktin). – Der. *răgila,* vb. (a dărăci cînepa sau inul); *rahilă,* s. f. (Munt., răzătoare). 7031

rahạt (-turi), s. n. – 1. (Înv.) Confort, huzur, tihnă, îndestulare. – 2. Preparat dulce oriental pe bază de sirop de zahăr amestecat cu puțină făină. – 3. (Vulgar) Murdărie, fecale. – Mr. *rihate* „tihnă".

Tc. (arab.) *rahat* (Roesler 601; Șeineanu, II, 299; Lokotsch 1684: Ronzevalle 98), cf. ngr. ραχάτι, bg., sb. *rahat.* Cu sensul 2, în locul tc. *rahat – lokum;* sensul 3 este m. – Der. *rahagiu,* s. m. (vînzător de *rahat*); *rahagerie,* s. f. (cofetărie). 7032

rại (-iuri), s. n. – 1. Paradis. – 2. Colac ce se dă de pomană la înmormîntări. – Megl. *rai.*

Sl. (bg., sb., ceh., pol., rus.) *raj* (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 42). 7033

raią (-ạle), s. f. – 1. Creștin care plătea impozit la turci și care trăia sub protecția legilor lor. – 2. Protectorat, teritoriu locuit de creștini, dar guvernat după legea turcă. – Mr. *arde.*

Tc. *raya* < arab. *re'aya* (Șeineanu, II, 96; Ronzevalle 95), cf. ngr. ῥαγιάς, alb. *raië,* bg. *raja,* it. *raja.* – Der. *raelicesc,* adj. (înv., propriu raialelor). 7034

raią (-ițle), s. f. – (Mold.) Șipcă.

Pol. *reja* (Cihac, II, 303). 7035

raihụzi, s. m. pl. – (Trans.) Pantaloni.

Germ. *Reithosen* (Scriban). 7036

rạină (-ne), s. f. – Cratiță.

Origine îndoielnică. După Scriban, din germ. *reine* „curățare". În Trans., și Banat. 7037

raiọn (-oạne), s. n. – 1. Secție a unui magazin. – 2. District, circumscripție.

Fr. *rayon,* prin intermediul rus. *raion.* 7038

rạita, interj. – Atenție! strigăt în timpul rondului.

Mag. *rajta* (Cihac, II, 522). – Der. *raită,* s. f. (incursiune; vizită, excursie). 7039

rạităr (-ri), s. m. – Călăreț. – Var. *raiter.*

Germ. *Reiter,* prin intermediul pol. *rajtar,* rus. *rejtar* (Tiktin). Sec. XVIII, înv. 7040

răjghiną (-n, -ạt), vb. – A separa, a degaja. – Var. *rășghina.*

Din *desghina,* cu schimb de suf. (Candrea). 7041

ram (-muri), s. n. – Creangă.

Lat. *rāmus* (Pușcariu 1428; Tiktin); pentru pl. n., cf. v.it. *ramora* (Caragață, *BF,* III, 47). După el, s-ar fi putut forma prin sing. analogic *ramură* (megl. *ramură*), s. f. (creangă), cf. Byck-Graur 29; Rosetti, II, 159; Graur, *BL,* V, 75; deși s-ar putea porni și de la lat. *rāmŭla* (*REW* 7033; Scriban). – Der. *(în)rămura,* vb. refl. (a se ramifica); *rămurea,* s. f. (ciupercă, Clavaria botrytis); *rămuriș,* s. n. (crengărie); *rămuros,* adj. (cu multe ramuri), pe care *REW* îl explică prin lat. *rāmŭlōsus.* – Der. neol. *ramifica,* vb.; *ramificați(un)e,* s. f., din fr. 7042

rạmă (-me), s. f. – Cadru.

Germ. *Rahmen* (Tiktin; *REW* 7012; Candrea), cf. pol., rus. mag. *rama* (Cihac, II, 304; Gáldi, *Dict.,* 154); der. din lat. (Koerting 7727) nu este posibilă. – Der. *rămar* (var. *ramagiu*), s. m. (fabricant de rame); *înrăma,* vb. (a pune în ramă); *ramcă,* s. f. (rama plăcii tipografice), cf. bg. *ramka.* 7043

ramazạn (-nuri), s. n. – 1. Postul cel mare, a noua lună a mahomedanilor. – 2. (Arg.) Stomac, burtă. – Var. (sensul 1) *ramadan.* Mr. *rămăzane.*

Tc. *ramazan* < arab. *ramadan.* Semantismul celui de-al doilea sens se explică prin faptul că stomacul este cel care suferă în timpul postului de ramazan. Cf. prov. *ramadan* „zarvă" (*REW* 7024). 7044

rambleu (-uri), s. n. – Terasament.

Fr. *remblai,* cf. Graur, *Viața rom.,* 1940, no. 3, p. 110. 7045

rămîneạ (-n, -mạș), vb. – 1. A sta pe loc. – 2. A prisosi. – 3. A subzista, a se menține. – 4. A rezulta. – 5. (Cu prep. *cu*) A ține, a păstra. – 6. (Înv.) A condamna, a osîndi, a pedepsi. – 7. A învinge, a cîștiga. – 8. A cîștiga un joc sau o prinsoare. – 9. (Cu prep. *de*) A pierde pe cineva, a ajunge orfan sau văduv. – Var. *rămîne.* Mr. *(a)r(ă)mîn(eare), armas,* megl. *rămọn, rămas,* istr. *rămăr(esc)u, rămas.*

Lat. *rĕmanēre* (Pușcariu 1430; *REW* 7194), cf. it. *rimanere,* prov. *remanre,* v.fr. *remaindre,* v.sp. *remaner.* În conjug., pers. II a prez. *rămîi,* a influențat pers. III subj. *să rămînă* > *să rămîie.* Perf. simplu *rămaș* (mr., megl., istr. *rămaș*) a fost înlocuit de *rămăsei.*

Der. *rămas,* s. n. (ereditate, moștenire; rest; prinsoare; înv., sentință, hotărîre); *rămaș,* s. n. (prinsoare); *rămăși,* vb. refl. (a paria); *rămășag,* s. n. (prinsoare), cu suf. *-șag; rămășiță,* s. f. (rest, reziduu; relief; deșeuri, gunoi, resturi, cenușă; înv., moștenire), pe care Pușcariu 1429 îl derivă din lat. **rĕmansicia.* Din rom. provine mag. *ramasz* (Edelspacher 21). 7046

ramolí (-lésc, -ít), vb. refl. – A se rablagi.
Fr. *se ramollir*. – Der. *ramoleală*, s. f. (rablagire); *ramolisment*, s. n., din fr. *ramollissement*. 7047

rams (-suri), s. n. – Joc de cărți.
Germ. *Rams* (Tiktin). 7048

rană (-ăni), s. f. – Bubă, plagă. – Mr. *rană*, megl. *rănd*.
Sl. (bg., sb., cr., slov., rus.) *rana* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 42; Cihac, II, 304; Conev 92). – Der. *răni*, vb. (a face răni), din sl. *raniti; rănitură*, s. f. (înv., rană). 7049

răncălui (-uésc, -ít), vb. – A rage, a mugi.
Creație expresivă, cf. *boncălui*. 7050

randamént (-te), s. n. – Capacitate de producție. – Var. *rendiment*.
Fr. *rendement*, var. rară, a it. *rendimento*. 7051

rániță (-țe), s. f. – Rucsac.
Germ. *Ranzen*, prin intermediul rus. *ranec* (Sanzewitsch 208), cf. sb. *ranac, ranca*. 7052

ranjír (-ruri), s. n. – Șir de soldați în ordinea înălțimii lor.
Germ. *rangieren* „a aranja", prin intermediul rus. *ranžir* (Scriban). 7053

rant (-turi), s. n. – Cută, zbîrcitură.
Mag. *ránc* (Gáldi, *Dict.*, 154). În Trans., înv. 7054

rantie (-ii), s. f. – (Mold.) Mantie, haină lungă.
Pol. *rantuch* (Scriban). 7055

răntuí (-uésc, -ít), vb. – A despărți, a separa.
Mag. *ránt* (Gáldi, *Dict.*, 154). În Trans., și înv., dacă este același cuvînt cu *răntuna, rîntuna*, vb. folosit în sec. XVII în Mold., glosat „a înfășura" și explicat de Tiktin și Candrea prin *re – înturna*. 7056

răpăí (-ăésc, -ít), vb. – A ropoti, a plescăi, a tropoti. – Var. *ropăi, răpăni*.
Creație expresivă, cf. *dupai, tropăi*. – Der. *răpăială*, s. f. (zgomot produs de ploaie); *răpănitor*, adj. (zgomotos); *răpăitură*, s. f. (răpăit). 7057

rapăn (-nuri), s. n. – 1. Rîie la cal, cîine sau porc. – 2. Erupție, pustulă, chelbe. – Var. *arap*.
Sb. *rapa* „bubă, escară", *rapun* „cu bube, cu escare". Mai puțin probabilă der. din sl. *svrabŭ* „rîie" (Cihac, II, 305), sl. *svrabinŭ* „care dă mîncărimi" (Scriban, *Conv. lit.*, 1911, 936), din germ. *Rappe* „coji" (Pușcariu, *Dacor.*, II, 605; *REW* 7059) sau din germ.medie. *Rapfe* „rîie", gepid. **rappôns* (Pușcariu, *Lr.*, 273). Sb. *rapa*, sau pl. *rape* „denivelări" a dat în rom. *rap*, s. n. (coș, denivelare), cuvînt rar folosit de Țichindeal, al cărui pl. *rapuri* a dat un sing. analogic *rapure* (var. *rapură, răpuri, răpurei*), s. f. (Banat, bubuliță; Banat, Trans., erupție, pustulă), cf. *ALR*, I, 25 și 129. – Der. *răpănos*, adj. (cu rapăn). 7058

răpciugă (-gi), s. f. – Respirație grea, morvă.
Origine obscură. Fără îndoială de origine sl., probabil în loc de **răpștiugă*, de la *răpști* „a murmura"; pentru semantism, cf. sb. *hropati* „a sufla greu" față de *hropotnija* „gripă", bg. *hropotnica* „catar", rus. *sapĕtĭ* „a sforăi", față de *sap* „răpciugă" (Cihac, II, 306). Der. *răpciugos*, adj. (cu răpciugă). 7059

răpciúne, s. m. – Septembrie. – Var. *răpciun*.
Origine îndoielnică. Se consideră reprezentant al lat. *raptiōnem* „șterpeleală" interpretat drept „culesul viei" (Pușcariu 1433; Tiktin); din lat. *arreptiōnem* (Pascu, *Viața rom.*, X, 226); din lat. **rapatiōnem* < *rapa*, cu sensul de „recoltă de ridichi" (Drăganu, *St. rum.*, 1–6; *REW* 7074a). Toate aceste explicații sînt forțate. Pușcariu, *Lat. ti*, 12, s-a gîndit la o creație artificială a latiniștlor, soluție și mai puțin probabilă. Prezența suf. *–ciune* nu este o probă suficientă că acest cuvînt este moștenit, fiindcă acest suf. se poate atașa și la elemente sl. (cf. *slăbiciune*). Poate se leagă de cuvîntul anterior. 7060

răpí (-pésc, -ít), vb. – A lua cu sila, a duce, a fura. – Mr. *arachiu, arăchire, arap, arăpire;* megl. *răpes, răpiri*.
Lat. *rapīre* (Pușcariu 1434; *REW* 7049; Pascu, I, 37), cf. it. *rapire*, fr. *ravir*. – Der. *răpitor*, adj. (care răpește, fermecător); *răpitură*, s. f. (pradă); *rapt*, s. n., din fr. *rapt*. 7061

rápiță (-țe), s. f. – Plantă (Brassica napus, B. rapa).
Sl. *rĕpica*, sau bg. *rapica*, sb., cr., slov. *repica* (Cihac, II, 306; Tiktin; Conev 48), din sl. *rĕpa* „nap", cf. mag. *repcza*. 7062

răposá (-sez, -át), vb. – 1. (Înv.) A se odihni. – 2. A muri, a deceda. – Var. înv. *răpăosa*. Mr. *răpăsedzu, răpăsare*, megl. *răpos, răpusari*.
Lat. *rĕpausāre* (Tiktin; *REW* 7218), cf. it. *riposare*, prov. *repausar*, fr. *reposer*, sp. *reposar*. – Der. *răposat*, s. m. (defunct); *apusat*, s. m. (defunct), probabil prin contaminare cu *apus* (după Drăganu, *Dacor.*, III, 726, dintr-un lat. **appausātus*). 7063

Răpótini, s. m. pl. – Sărbătoare populară care corespunde cu a treia marți după Paști. – Var. *Răpotin, Ropotin(i), Răpotenii*.

Origine incertă. Probabil din sb. *rabotno* „muncitor" din *rabota* „muncă". După Cihac, II, 306, din v.rus. *ropatĭ* „templu". 7064

răpșți (–tșesc, –ît), vb. – **1.** A murmura. – **2.** (Refl.) A certa, a mustra.

Sl. *rŭpŭtati, rŭpŭštą* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 43; Cihac, II, 306; Conev 102), cf. ceh. *rep(o)tati* „a face zgomot", rus. *roptatĭ* „a face zgomot". – Der. *răpște*, s. f. (înv., ceartă); *răpștitor(iu)*, s. m. (înv., cîrtitor). 7065

răpune (–n, –ș), vb. – **1.** A învinge, a întrece. – **2.** A pierde, a face să piardă. – **3.** A extermina, a anihila, a suprima. – **4.** A ucide. – **5.** (Refl.) A muri.

Lat. *rĕpōnĕre* (Pușcariu 1436; Candrea-Dens., 1466; *REW* 7225), cf. it. *riporre*, prov. *repondre*, sp. *reponer*, port. *repôr*. – Der. *răpuitor*, adj. (care ucide). 7066

rar (–ră), adj. – **1.** Puțin, redus, limitat. – **2.** Depărtat, distanțat. – **3.** Neobișnuit, excepțional. – **4.** (Adv.) De puține ori. – **5.** (Adv.) Domol, lin. – Mr. *area, rar*.

Lat. *rarus* (Pușcariu 1437; *REW* 7067), cf. it., sp., port. *raro*, fr. *rare*, prov. *rar*. – Der. *arar*, adv. (de puține ori); *(a)rareori*, adv. (de puține ori); *rara*, adv. (încet, fără grabă), se folosește mai ales cu reduplicare; *rări*, vb. (a spația; a frecventa mai puțin; refl., a se împuțina); *rărime*, s. f. (raritate, singularitate); *răriș*, s. n. (chelie, rărătură); *rarișe*, s. f. (chelie); *rărătură*, s. f. (chelie; loc liber între obiecte); *rarefacți(un)e*, s. f., din fr. *raréfaction; rarisim*, adj., din fr. *rarissime; raritate*, s. f., din lat. *raritas*, (sec. XIX). *Rareș*, adj., folosit mai ales ca poreclă, azi înv., pare să fi indicat o persoană mică de statură (după Tiktin, o persoană cu păr puțin). 7067

rărîță (–țe), s. f. – **1.** Unealtă mică, folosită mai ales pentru săpat. – **2.** Constelația Orion. – Var. *ralîță*. Megl. *ralîță, larîță*.

Bg. *ralica* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 42; Cihac, II, 306; Conev 29), cf. sb., cr., slov. *ralica*, din *ralo*, „plug"; fonetism modificat prin analogie cu *rar*. Numele constelației este de asemenea sl., cf. Miklosich, *Lexicon*, 783. – Der. *rărîță*, vb. (a prăși cu rarița). 7068

răruńchi (–i), s. m. – **1.** Rinichi. – **2.** Măruntaie. – Var. *răruchi, rănunchi*.

Lat. **rēnūncŭlus* (Pușcariu 1439; *REW* 7213), cf. sicil. *ranuggiu*, engad. *nirunkel*. Fonetic s-a confundat cu *răruńchi*, s. m. (plantă, Ranunculus pedatus, R. aureus), din lat. *ranūncŭlus* (Candrea). Cf. *rinichi*. 7069

răs–. – Prefix care arată că acțiunea unui verb revine la situația dinainte (*răspopi, răsgîndi*), se diversifică (*răstălmăci*) sau se intensifică (*răsputea*). Cînd se folosește cu repetiția vb. la forma sa simplă, echivalează cu „o dată și încă o dată".

Sl. *razŭ–* „des–". În unele cazuri s-a presupus posibilitatea de a reprezenta un lat. *re–ex–*, care poate n-ar fi necesară, deși pref. sl. e productiv în rom. Trebuie scris *răz–* înainte de *b* și *m, v*, ca în sl. Cf. Miklosich, *Lexicon*, 781; Tiktin; Rosetti, III, 70. Nu mai menționăm der. cu repetiție, care nu au circulație independentă și al căror număr poate crește nelimitat. 7070

rașă (–se), s. f. – Veșmînt călugăresc. – Mr. *rasă*.

Mgr. ῥάσον, parțial prin intermediul sl. (sb., cr., rut., pol.) *rasa* (Miklosich, *Fremdw.*, 121; Cihac, II, 307; Murnu 49; Conev 83; Vasmer, *Gr.*, 127), cf. bg. *ras*, it., sp. *raso*. – Der. *rasofor*, s. m. (călugăr), din ngr. ῥασοφόρος (Gáldi 246). 7071

rașă (–se), s. f. – Grup biologic; spiță, soi; castă.

Fr. *race*. 7072

răsăjdui (–uęsc, –ît), vb. – A considera, a aprecia.

Sl. *rasqditi, rasqždą* (Tiktin). Sec. XVII, înv., împrumut cult. 7073

răsări (–ar, –ît), vb. – **1.** A încolți, a mijii, a crește (o plantă, părul, coarnele). – **2.** A ieși stelele și luna. – **3.** A-și croi drum, a se arăta. – **4.** A se dezvolta, a crește (despre copii). – **5.** A se ivi, a se arăta pe neașteptate. – **6.** A se trezi speriat. – **7.** A-i trece prin cap. – **8.** (Familiar) A se asemăna, a avea asemănare. – Mr. *arsar, arsarire;* megl. *răsar, răsăriri*.

Lat. **resalīre* (Pușcariu 1440; *REW* 7540; Densusianu, *GS*, II, 322), cf. it. *risalire*, sp. *resalir*, port. *resair*. Sensul 8 se explică prin expresia glumeață *seamănă, dar nu răsare*, în care intră în joc cele două sensuri ale lui *seamănă* „este asemănător" și „a pune sămînță în pămînt". – Der. *răsărit*, s. n. (ivirea soarelui; Levant, Est); *răsărită*, s. f. (înv., apariția soarelui); *răsăritean*, adj. (oriental); *răsăriturĭ*, s. f. (tresărire). – Cf. *sări*. 7074

răsbi (–bęsc, –ît), vb. – **1.** A trece, a traversa, a perfora, a deschide drum. – **2.** A ajunge pînă la... – **3.** A ajunge la ceva, a-și croi drum, a răzbate. – **4.** A învinge, a răpune. – Var. *răzbi*.

Sl. *razbiti* „a rupe" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 42; Cihac, II, 154). Din rom. provine săs. *resbin*. Din contaminarea lui *răsbi* cu *abate* a rezultat *răsbate*,

vb. (a pătrunde, a perfora, a traversa; a ajunge pînă, a ajunge la, a parcurge), der. *răsbătător*, adj. (descurcăreț). 7075

răsbici (–cęsc, –ít), vb. – **1.** A străpunge, a perfora. – **2.** A goli o creangă de soc pentru a face o pușcă. – Var. *răzbici.*

Sb. *razbučiti* (Candrea) În Olt. – Der. *răsbici,* s. n. (beţigașul cu care se curăță pușca de soc). 7076

răsboi (–oáie), s. n. – **1.** (Înv.) Luptă, bătălie, încăierare. – **2.** Conflict armat. – Var. *război.* Mr. *arăsboi,* megl. *răsboi.*

Sl. *razboi* „homicid", cf. sl. *bojŭ* „moarte, luptă" (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 42), cf. bg., slov. *razboj.* – Der. *răsboi,* vb. refl. (a face război, a lupta); *răsboinic,* adj. (luptător), din sl. *razbojnikŭ; răsboinicie,* s. f. (combativitate, agresivitate); *răsboinicesc* (var. *răsboiesc*), adj. (de război), înv.; *răsboitor,* adj. (beligerant); *resbel,* s. n. (război), cuvînt format artificial pe la 1860–70, prin contaminarea lui *răsboi,* cu lat. *bellum* (Philippide, *Principii,* 107). 7077

răsboi (–oáie), s. n. – **1.** Unealtă de țesut. – **2.** Carul ferăstrăului mecanic. – **3.** Parte a ferăstrăului de mînă. – **4.** Parte a morii de vînt care ține coșul. – Var. *război.* Mr. *arizboi.*

Bg., sb. *razboj* „unealtă de țesut" (Tiktin), probabil cuvînt identic celui anterior. 7078

răsboli (–lęsc, –ít), vb. – A se îmbolnăvi. – Var. *războli.*

Sl. *razboléti.* Înv. Cf. *boli.* 7079

răscăcăra (–ącăr, –át), vb. – A se despărți, a se desface, mai ales picioarele. – Var. *răscrăcăna, băscăcăra.* Mr. *discăcărare.*

Din *crăcăna* „a desface picioarele", cf. bg. *raskrak* „pas", *raskračjavam* „a desface" cu pref. *răs–.* 7080

raschętă (–te), s. f. – Răzuitoare.

It. *raschietto* (Candrea). 7081

rășchia (–ięz, –át), vb. – A depăna. – Var. *rîșchia,* pers. I *rășchii.*

Bg. *rasšivam* „a descoase, a depăna", de unde și megl. *rășies* „a depăna"; forma rom. este rezultatul unei disimilări din **răssia,* ca în cazul lui *rășchira.* Etimologiile propuse nu par probabile: din lat. **rasclâre* (Pușcariu 1441; Tiktin; *REW* 7072; Candrea); din lat. **resticŭlâre,* din *resticŭla* „funie" (Densusianu, *GS,* II, 320). – Der. *rășchitor* (var. *rășchitoare, rîșchitor*), s. n. (unealtă de depănat), pe care Pascu, I, 67, o derivă din lat. **re–ex–clăvātōrium.* 7082

rășchira (–r, –át), vb. – **1.** A se dispersa, a se dilata, a se întinde. – **2.** A se risipi, a se împrăștia. – Var. *răschira, răsfira.* Mr. *arăschir(are).*

Dintr-un sl. **rasširiti* < *širiti* „a se dilata", cu disimilare consonantică la fel cu *rășchia.* Der. de la *fir* (Tiktin; Candrea) este greoaie semantic (după acești autori ar trebui să se pornească de la noțiunea de „destrăma", de unde trecerea spre „dilata") nu este simplă și nu poate să explice forma *rășchira,* care este cea mai veche; în schimb, este sigur că var. *răsfira* se datorează unei contaminări cu *fir.* Relația cu sl. *raskriljati* „a se întinde", din *krilo* „aripă" (Cihac, II, 83) este la fel de improbabilă. După Pascu, I, 67, din *răschia* contaminat cu *fir.* 7083

răscoli (–lęsc, –ít), vb. – **1.** A scormoni, a scotoci, a răvăși. – **2.** A iscodi, a căuta. – **3.** A despărți oile care aparțin la diferiți proprietari. – **4.** A (se) răscula, a (se) revolta.

Sl. *raskoliti* „a despărți" (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 42; Tiktin; Conev 70). – Der. *răscol,* s. n. (despărțirea oilor după apartenența lor; cușcă pentru păsări de curte; vas de scos apa dintr-o ambarcație; bară de lemn care unește loitrele carului), din sl. *raskolŭ* „despărțire"; *răscoală,* s. f. (rebeliune, răzvrătire, tumult, dezordine), din sl. *raskola* „schismă", considerîndu-se schisma drept rebeliune (după Tiktin deverbal de la *răscoli*); *rascolnic,* s. m. (schismatic rus), din rus. *raskolĭnik; răscolitor,* adj. (agitator, neliniștit). În semantismul lui *răscoli* pare să fi intervenit o contaminare, ușor de înțeles, cu *răscula* „a se revolta": *răscoală* „revoltă" coincide cu *răscoală* „el se răscoală". 7984

răsfăța (–ț, –áț), vb. – **1.** A alinta, a dezmierda. – **2.** A linguși, a peria. – **3.** (Refl.) A se desfăta, a huzuri, a se bucura de ceva.

Origine incertă. Se consideră drept der. de la un lat. **re–ex–faciâre* (Pușcariu 1442; *REW* 3130), sau direct de la *față* (Tiktin; Candrea), cu sensul inițial de „a mîngîia fața"; dar această der. nu este posibilă, dacă se are în vedere sensul lui *ex–,* cf. it. *sfacciato.* Mai probabil ar fi o var. de la *desfăta,* care are același sens, după paralelismul *răsface* = *desface, răspica* = *despica* etc.; pentru rezultatul *t* > *ț* cf. *a înfăța.*

Der. *răsfăț,* s. n. (desfătare, plăcere, orgie, desfrâu; alintare); *răsfățătură* (var. înv. *răsfățăciune*); s. f. (dezmierdare, alint). Din rom. provine săs. *resfetsân.* 7085

răsfug (–guri), s. n. – **1.** Inflamație a ugerului la oi. – **2.** Mesteacăn (Chondrilla juncea). – **3.** Dalac (Paris quadrifolia). – Var. *răsfulg.*

Origine îndoielnică. Tiktin pune în legătură acest cuvînt cu mr. *sfulg* „fulger", it. *sfolgorare* „a fulgera". E greu de aflat originea cuvîntului, atîta timp cît boala pe care o indică este nedeterminată (Damé o traduce prin: „ameteală a oilor"; după Scriban, se crede că este o boală datorată alergării oilor). Nu trebuie eliminată legătura cu *fugi*. – Der. *răsfu(l)gi*, vb. (a se îmbolnăvi oile). 7086

răsgîiă (–gîi, –ạt), vb. – A alinta, a răsfăța. – Var. *rîzgîia, rădzgîia.*

Bg. *razgaljam* „a dezmierda" (Pușcariu, *RF*, II, 171), sb. *razgaliti, razgaljivati*. Pușcariu presupune o contaminare cu *mîngîia*. 7087

rășînă (–ni), s. f. – Smoală, catran. – Mr. *(a)rușinã*.

Lat. *resĭna* (Pușcariu 1443; *REW* 7244), cf. alb. *rĩnë* (Philippide, II, 652). – Der. *rășinos*, adj. (cu rășină), a cărui der. directă din lat. *resĭnōsus* (Pușcariu 1444) este incertă. 7088

răsleț (–eață), adj. – Separat, izolat. – Var. *rădzleț*.

Sl. *različĭ* „diferit", bg. *razlučĭ* „separat" (Cihac, II, 308), cf. sl. *razlǫčiti* „a separa". Der. din **răsneț* < *rasna* (Tiktin; Candrea), este nesigură. – Der. *răsleți* (var. *răslăți, răslățа, resleți*), vb. (a separa, a despărți, a împărți; a risipi, a răspîndi), ale cărui var. indică o contaminare cu *lăți*. 7089

răslog (–gi), s. m. – Scîndură negeluită folosită la îngrădituri. – Var. *rădzlog*.

Sl. *razlogŭ*, din *razložiti* „a desface" (Cihac, II, 308). În Mold. 7090

răsmeriță (–ți), s. f. – Rebeliune, răscoală. – Var. *răsmiriță, rădzmeriță*.

Sl. *razmirica* „război" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 42; Cihac, II, 197; Berneker, II, 61), din sl. *rasmirije* „vrajbă" < *mirŭ* „pace" cf. *mir*. – Der. *răsmeriți*, vb. refl. (înv., a se răscula); *răsmericios*, adj. (înv., agitat). 7091

rașna, adv. – **1.** Aparte, separat, pe cont propriu. – **2.** Cu orice chip, cu orice preț. – Var. *razna*.

Sl. *razĭno* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 42; Cihac, II, 311). – Der. *răsni*, vb. (a separa, a despărți, a izola; a risipi), cf. sl. *razniti; rasnă*, s. f. (bucată, fărîmă). 7092

rasol (–luri), s. n. – **1.** Un anumit tip de carne, carne fiartă. – **2.** Fel de mîncare de carne, de pește sau de legume fierte. – **3.** Mîncare prost gătită, mîncare sau lucru de mîntuială. – Megl. *răsol*.

Sl. *razsolŭ* „saramură" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 42; Cihac, II, 308; Conev 87; Graur, *BL*, VI, 169), cf. bg., slov. *razsol*. – Der. *rasoli*, vb. (a găti prost; a face un lucru de mîntuială); *rasoleală*, s. f. (mîncare prost gătită; tencuială). 7093

rașpă (–pe), s. f. – Pilă. – Var. *hrașpă*. Trans. *raspă(lă)u, raspoi, raspel, rașpel, rașpil*.

Germ. *Raspel*, parțial prin intermediul sb., slov. *rašpa* (Cihac, II, 525; Borcea 204), cf. mag. *ráspó*, sp. *raspa*. Ultima var. are și sensul de „țuică tare". – Der. *răspălui*, vb. (Trans., a pili). 7094

răspicạ (–c, –ạt), vb. – **1.** (Înv.) A crăpa, a despica. – **2.** A separa, a pronunța deslușit, a silabisi.

De la *despica* cu schimb de pref. (Pușcariu 524; Tiktin). După părerea puțin sigură a lui Tiktin, sensul 2 ar fi un împrumut făcut din it. *spiccare*. – Der. *răspicat*, adv. (clar). 7095

răspîndi (–dęsc, –ịt), vb. – **1.** A împrăștia, a extinde, a risipi. – **2.** A propaga, a dezvălui. – Mr. *arădspindescu, arădspîndire*.

Sl. *raspǫditi* (Cihac, II, 255). Der. de la un lat. **re–expandīre* < *expandĕre* (Pascu, I, 38) este improbabilă. – Der. *răspînditor*, adj. (care răspîndește, care dezvăluie). 7096

răspîntie (–ii), s. f. – Încrucișare. – Var. înv. *răspintene*.

Sl. *raspǫtije* (Cihac, II, 308; Conev 42), cf. sb. *rasputje*, slov. *raspôtje*, rus. *rasputie*. – Der. *răspîntiaș*, s. m. (paznic de drumuri, jandarm). 7097

răspụnde (–d, –ns), vb. – **1.** A contesta, a replica. – **2.** A corespunde, a avea aceleași deprinderi. – **3.** A fi conform cu ceea ce se așteaptă. – **4.** A replica, a riposta. – **5.** A fi obligat, a garanta. – **6.** A încredința, a certifica. – **7.** A plăti, a da socoteală. – **8.** A privi spre, a fi situat, a comunica. – **9.** A trece, a străbate. – Mr. *respun(ere)*, istr. *respundesc*.

Lat. *respondĕre* (Densusianu, *Hlr.*, 147; Pușcariu 1446; *REW* 7400), cf. *rispondere*, port. *respondre*, fr. *répondre*, sp., port. *responder*. Prez. sing. are două forme *răspund (răspunz), răspunzi*, cf. *să răspundă (să răspunză)*. Uz general (*ALR*, II, 26).

Der. *răspuns*, s. n. (ripostă, replică; înv., socoteală), din lat. *responsum; răspundere*, s. f. (responsabilitate); *răspunzător*, adj. (responsabil); *nerăspunzător*, adj. (iresponsabil). – Cf. *corespunde*. 7098

rast (–turi), s. n. – Inflamație a splinei.

Sl. *rastŭ* (Tiktin), cf. mag. *rászt* (Cihac, II, 523; Gáldi, *Dict.*, 154), săs. *rast* (Borcea 204). – Der. *răstos*, adj. (Trans., bolnav de rast). 7099

răștạv (–vuri), s. n. – **1.** Distanță între rîndurile a două culturi. – **2.** Cheie, pană de tipar.

Sl. **rastavŭ*, de la *rastaviti* „a separa", cf. bg. *razstav* „separare", sb. *stav* „distanță între două culturi", pol. *rozstaw* „amplasare". Sensul 2 se datorează asemănării unei culturi cu o compoziție de tipar prin felul de dispunere a materialului. Cf. *răstalniță*, s. f. (pătuț, targă), probabil datorită separării tăbliilor, cf. sb. *rastavnica* „care desparte" (Tiktin). 7100

rastel (–luri), s. n. – Suport, întăritură. – Var. *răstel.*

It. *rastello*, cf. sp. *rastel* (Scriban). Nu este posibilă der. direct din lat. *rastĕllus* (Philippide, *Principii*, 49), cf. Densusianu, *Filologie*, 448. 7101

răsti (–tesc, –it), vb. refl. – A răcni, a se stropși, a vorbi dur.

Origine îndoielnică. Pare var. a lui *rosti* „a vorbi", sau der. directă de la *rost* „cioc". Pentru evoluția semantică, cf. sp. *enrostrar* „a arunca în față". Celelalte explicații par insuficiente; din sl. *rešti* „a zice" (Cihac, II, 308), soluție dificilă fonetic; pus în legătură cu *rast* „splină" (Tiktin); în loc de *răpști* (Scriban). – Der. *răstealâ*, s. f. (asprime, mustrare); *răstitură*, s. f. (asprime). 7102

răstigni (–nesc, –it), vb. – A crucifica.

Sl. *rastęgnąti* „a sili" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 42; Cihac, II, 368). – Der. *răstignitor*, s. m. (crucificator); înv., *răstignitură*, s. f. (crucificare), înv. 7103

răstimp (–puri), s. n. – Perioadă, interval de timp. – Var. *răstîmp, zăstimp, zăstîmp.*

Sl. *rastąpŭ* „interval" (Cihac, II, 308; Philippide, *Principii*, 61; Byhan 333), contaminat cu *timp* în forma de bază. 7104

răstoci (–cesc, –it), vb. – A devia apele unui rîu.

Sl. *rastečati* „a împrăștia", cf. sb. *rastočiti* (Candrea). – Der. *răstoacă*, s. f. (canal, braț artificial de rîu; dig, îngrăditură), cf. sl. *rastoka* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 42; Cihac, II, 414; Conev 40). 7105

răsvală (–le), s. f. – Răscoală, rebeliune. – Var. *răzvală.*

Sl. (bg.) *razvala* (Tiktin). Înv. 7106

răsvedi (–desc, –it), vb. – A deșlușî, a clarifica. – Var. *răzvedi.*

Sb. *razvideti* (Candrea). 7107

răsvrăti (–tesc, –it), vb. – A se răscula, a se ridica, a se revolta. – Var. *răzvrăti.*

Sl. *razvratiti* „a răvăși" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 772).– Der. *răsvrătitor*, adj. (instigator, incitator). 7108

rață (–te), s. f. – Termen, soroc, parte dintr-o sumă care se plătește în mai multe rînduri.

Germ. *Rate* (Candrea), cf. it. *rata* > ngr. ράτα (Meyer, *Neugr. St.*, IV, 75). 7109

rață (–țe), s. f. – Pasăre înotătoare cu ciocul lat și turtit. – Mr. *rosă.*

Sl. (sb., slov. *raca*, bg. *rĕca*, sb. *race*), cf. alb. *rosë* (> mr.), mag. *réce* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 43; Cihac, II, 310; Conev 54). Der. din dacă (Hasdeu, *Cuv. din Bătrîni*, II, 16) sau din alb. (Philippide, II, 730) este improbabilă. – Der. *rățoi*, s. m. (masculul raței); *rățoi*, vb. refl. (a se răsti la cineva, a ridica vocea; a se făli, a face pe); *rățoială*, s. f. (umflare în pene, lăudăroșenie). 7110

rătăci (–cesc, –it), vb. – 1. A pierde; a răzleți. – 2. A greși drumul, a se abate din cale. – 3. A înstrăina, a aliena. – 4. A hoinări, a vagabonda.

Origine îndoielnică, dar probabil expresivă, cum o arată suf. *–ci*. Trebuie să țină de familia expresivă a lui *răcan*, cf. *rătăcanie*. Der. din lat. *errātĭcus* (Pușcariu 1450; *REW* 2905; Tiktin; Candrea) sau **errātĭcāre* (Pușcariu, *Dimin.*, 141) este neconvingătoare. – Der. *rătăceală*, s. f. (pierdere a drumului); *rătăcitor*, adj. (hoinar, pribeag). 7111

rătăli (–lesc, –it), vb. refl. – A se retrage. – Var. *rătări.*

Germ. *retirieren* (Mîndrescu 77; Tiktin). În Trans. 7112

rateș (–șe), s. n. – Han, posadă. – Var. *ratuș.*

Germ. *Rathaus*, prin intermediul pol. *ratusz*, rut. *ratuš* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 42; Cihac, II, 310). În Mold. 7113

rațiune (–ni), s. f. – Judecată, gîndire.

Lat. *rationem* (sec. XIX). Este dubletul lui *rație*, s. f. (porție), care se folosește doar în matematică cu sensul de „judecată" (*media și extrema rație*). – Der. (din fr., dar adaptate la baza lat.); *raționa*, vb.; *rațional*, adj.; *raționalism*, s. n.; *raționament*, s. n. Cf. și alt dublet, *rezon*, s. n., din fr. *raison*, der. *rezonabil*, adj., din fr. *raisonnable*. 7114

rătui (–esc, –it), vb. – (Mold.) A salva.

Pol. *ratować* (Tiktin). Sec. XVII, înv. 7115

rău (reă, pl. reĭ, rele), adj. – 1. Prost, hain, ticălos. – 2. Vătămător, dăunător, nefolositor, reprobabil, nerușinat. – 3. Crud, nedrept, cinos. 4. (Adv.) Nefavorabil, neplăcut. – 5. (Adv.) Mult. – 6. (S. n.) Neajuns, pricină de neplăcere. – 7. (S. n.) Răutate, maliție zitate. – 8. (S. n.) Prejudiciu, stricăciune, violență, perturbare. – 9. (S. n.) Boală. – Mr. *reu, arao, arău*, megl. *rău, rauă*, istr. *rewu.*

Lat. *reus* „acuzat" (Pușcariu 1452; Șeineanu, *Semasiol.*, 183; *REW* 7274; Pușcariu, *Dacor.*, III, 393), cf. vegl. *ri*, it. *rio*, prov., cat. *reu*, sp., port. *reo*. Formează numeroase expresii și construcții, în care indică sensul opus lui *bun* și *bine*.

Der. *rădutate*, s. f. (maliție; acțiune rea), cf. it. *retà*, *retade*; *rădutăcios*, adj. (rău, desfrînat, pervers); *înrădutăți*, vb. (a (se) face rău); *înrăi*, vb. (a face rău, a atîța); *răufăcător*, s. m. (cel care face rău); *răuvoitor*, adj. (care vrea rău); *reavoință*, s. f. (aversiune, înclinație spre rău). **7116**

răvaț (-curi), s. n. – **1.** Miere naturală. – **2.** Primul must, care curge fără a zdrobi strugurii. – Var. *ravac*.

Tc. *ravak* (Șeineanu, II, 300; Lokotsch 1710), cf. sb. *ravak*. – Der. *răvăci*, vb. (a pritoci vinul), probabil cuvînt identic cu a *răvăși*, vb. (a pritoci vinul; a descompune, a răscoli, a zăpăci), pentru al cărui semantism cf. cele două sensuri ale sp. *trasegar*; *răvășeală* (var. *răvăceală*), s. f. (dezordine, zăpăceală). **7117**

răvar (-re), s. n. – **1.** Masă de stors zerul, scîndură cu jgheab pentru a presa brînza. – **2.** Strecurătoare de brînză, vas de lut cu fundul găurit. – **3.** Ghiveci de flori. – **4.** Bucată de lemn cu crestături pentru presat brînza.

Sb. *rovar* (Candrea), din sl. *rovŭ* „crestătură", cf. *răboj*, *răvaș*. **7118**

răvaș (-șe), s. n. – **1.** (Înv.) Recipisă mai ales pentru impozite, care se obișnuiau să se plătească în rate (*plata răvașului*). – **2.** Scrisoare, bilet, mesaj scris.

Mag. *rovás*, înv. *ravás* (Lacea, *Dacor.*, V, 401; Gáldi, *Dict.*, 95), din sb., cr., slov., ceh. *rováš* „crestătură" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 42; Cihac II, 319), cf. *rofii*, *răboj*, *răvar*. Ngr. ῥαβάσι „bilet" provine din rom. (Meyer, *Neugr. St.*, II, 78). **7119**

raz (-zuri), s. n. – **1.** Unealta cioplitorului de piatră. – **2.** Răzuitoare.

Sl. *razŭ* „tăiș" (Tiktin), cf. sb. *raz*. S-a contaminat cu *a rade* „a răzui", schimbînd într-un anumit fel semantismul cuvîntului sl., în așa fel încît der. exprimă mai curînd ideea de „a răzui" sau „a nivela" decît cea de „a tăia".

Der. *răzui*, vb. (a îndepărta un strat; a nivela); *răzuitoare*, s. f. (unealtă de ras); *răzuitură*, s. f. (radere); *răzătoare*, s. f. (unealtă cu care se rade); *răzuș*, s. n. (daltă, otic, răzuitoare, frînă la războiul de țesut; sapă); *răzușe*, s. f. (Trans., răzuitor); *răzălui*, vb. (a răzui), din mag. *reszelni* (Cihac, II, 623; Gáldi, *Dict.*, 154); *răzăldău* (Mold., Banat, răzător). **7120**

rază (-ze), s. f. – **1.** Fascicul de lumină. – **2.** Radiație. – **3.** Cornul unui astru. – Mr. *radză*.

Lat. *radia* (Densusianu, *Hlr.*, 130; Pușcariu 1453; *REW* 6999), cf. alb. *rezë* (Philippide, II, 652), it. *razza*, *raggio*, prov., fr. *rai*, cat. *raig*, sp. *rayo* (salmant. *raza*), port. *raio*. – Der. *derăza*, vb. (a iradia), cuvînt creat artificial de Alecsandri. Cf. *radia*, vb., din fr. *radier*; *radios*, adj., din fr. *radieux*; *iradia*, vb., din fr. *irradier*; și toate der. neol. cu *radio-*. Din rom. provine bg. din Trans. *rassa* (Miklosich, *Bulg.*, 132). **7121**

razachie, s. f. – Varietate de struguri de masă.

Tc. (arab.) *razaki* (Șeineanu, II, 300; Lokotsch 1715), cf. ngr. ῥαζάκι, alb. *rezaki*, sb. *razaklija*. **7122**

răzeș (-și), s. m. – Înv., în Mold., țăran proprietar, boiernaș care aparținea unei colectivități de oameni liberi care nu plăteau impozite și datorau numai sprijin militar. În 1850 erau cam 50 000. – Var. *rezeș*, *rezaș*, *răzaș* și der.

Mag. *részes* „coproprietar", de la *rész* „parte" (Cihac, II, 523; Rosetti, *BL*, IX, 72–9; Rosetti, *Mélanges*, 381–8). Alte explicații sînt mai puțin convingătoare: din sl. *rěža* „parte" (Densusianu, *GS*, IV, 409), care este același cuvînt mag.; din tc. *erzeș* „copărtaș la un teren" (Philippide, II, 378); din lat. *radius* „hotar" (Giuglea, *Dacor.*, I, 496); din pol. *rycerz* < germ. *Ritter* „călăreț" (Nandriș, *RF*, I, 325–29).

Der. *răzeșie*, s. f. (proprietate); *răzășesc*, adj. (de răzeș); *răzășime*, s. f. (mulțime de răzeși); *răzășită*, s. f. (nevastă de răzeș). **7123**

răzor (-oare), s. n. – **1.** Hotar, hat. – **2.** Cărăruie între două ogoare. – **3.** Loc arabil, ogor cu formă regulată și deliminat de cărări. – **4.** (Înv.) Teren adaptat pentru o moară de apă. – Var. *rozor*.

Bg., sb. *razor* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 42; Cihac, II, 311; Conev 68), din sl. *razorati* „a ara", cf. ceh. *rozor*, pol. *rozora*. Der. din lat. *radiolus* (Giuglea, *Dacor.*, I, 496) este improbabilă. – Der. *răzori*, vb. (a face răzor; a despărți, a separa; a marca). **7124**

re-. – Pref. care indică repetarea unei acțiuni verbale.

Fr. *re-*. Se atașează atît la cuvintele împrumutate deja cu pref. (*reconstitui*, din fr. *reconstituer*), ca și cuvintelor moștenite (*realege* „a alege din nou" < *alege*). În general, în acest ultim caz, este de asemeni un calc din fr.: *reculege* „a se concentra" < *culege* „a aduna", ca fr. *recueillir* < *cueillir*. Cum acest pref. se poate atașa la un număr indefinit de vb., se citează numai cuvintele care merită o mențiune specială. **7125**

rebegi (-gęsc, -it), vb. – A amorți de frig, a se zgribuli, a se chirci.

Origine incertă. Poate din mag. *rebegni* „a tremura" (Tiktin; Candrea). Der. din sl. *zębsti* „a înghețа" (Cihac, II, 311) nu este probabilă; cf. Byhan 341. – Der. *rebegeală,* s. f. (frig). 7126

ręcăl (-le), s. n. – (Trans.) Haină, vestă.

Germ. *Röcklein,* prin intermediul săs. *röckli* (Scriban), mag. *rékli* (Candrea), cf. sb. *rekla.* 7127

ręce, adj. – Lipsit de căldură, înghețat. – Var. Mold. *răce.* Mr. *(a)rațe,* megl. *rați,* istr. *rǫce.*

Lat. *rĕcens* (Densusianu, *Hlr.,* 196; Pușcariu 1454; *REW* 7109), probabil redus la **rĕces* (Tiktin), cf. it., port. *recente,* v.fr. *roisent,* sp. *recién.* – Der. *reci,* s. f. pl. (Trans., gelatină de carne, galantină); *răci,* vb. (a face să fie rece; a răcori; a căpăta o răceală, a provoca o răceală); *răceală,* s. f. (răcoare, frig; indiferență; răcire; gripă); *răcitoare,* s. f. (ghețar, frigider); *răcitor,* s. n. (frigider); *răcitură,* s. f. (galantină; hrană rece). – Cf. *răcoare.* 7128

ręchie (-ii), s. f. – Rezedă (Reseda lutea).

Origine necunoscută. Cuvînt rar și îndoielnic, pe care Tiktin îl transcrie *rehée.* 7129

rechin (-ni), s. m. – Pește marin răpitor.

Fr. *requin.* 7130

recrut (-ți), s. m. – Răcan. – Var. pop. *răcut(ă),* Trans. *răgută.*

Fr. *recrue,* cu finala prin analogie cu *recruter.* Var. trans., din germ. *Rekrut,* popular *Regrut* (Borcea 204). – Der. *recruta* (var. *răcuta*), vb. (a deveni recrut). 7131

reculęge (-g, -ęs), vb. refl. – A medita, a se adînci în meditație.

Fr. *recueillir,* adaptat la conjug. lui *culege.* 7132

redactą (-tęz, -ąt), vb. – A compune, a elabora.

Format după lat. *redactum,* ca și *contracta* după *contractum,* cf. sp. *redactar.* Este dubletul lui *redija,* vb., din fr. *rédiger.* – Der. *redactor,* s. m.; *redacți(un)e,* s. f. 7133

redąn (-nuri), s. n. – Zid, lucrare simplă de fortificație. – Var. *rădan.*

Fr. *redan.* 7134

rędiu (-ii), s. n. – Pădurice, crîng. – Var. *răd(iu), redie, rediș, rădiac.*

Sl. *rědy* „în întuneric" (Tiktin), cf. *desiș,* sp. *fosca.* Der. din mag. *rét,* cf. *rît* (Scriban) pare mai puțin sigură. 7135

reduce (-c, -ụs), vb. – A diminua.

Fr. *réduire* adaptat la conjug. lui a *duce.* 7136

refecą (-c, -ąt), vb. – A coase cu refec, a tivi. – Mr. *arufec(are).*

Origine necunoscută. Der. din sl. (Cihac, II, 311) este cît se poate de improbabilă (Byhan 329). Din lat. *refrīcāre* (Pușcariu 1426; *REW* 7159) sau **orīfĭcāre* < *orīfĭcium,* cf. port. *refegar* (Candrea, *GS,* III, 426; Candrea; *REW* 7159N), sau din lat. **reficcāre* „a întări", cf. it. *ficcare* (Tiktin) nu sînt convingătoare. – Der. *refec,* s. n. (cusătură de îmbinare, tiv; ceartă, dojană); *refecătură,* s. f. (însăilare, tiv). 7137

refeneą (-ęle), s. f. – **1.** (Înv.) Sumă reprezentînd contribuția individuală la o cheltuială comună. – **2.** Petrecere la care invitații contribuie în mod egal. – **3.** Festin, chef, chiolhan. – Mr. *arifine.*

Tc. *refene* (Șeineanu, II, 300), cf. ng. ῥεφενές, bg. *erfene.* 7138

referi (-r, -it), vb. – A raporta. – Var. *refera.*

Fr. *référer.* – Der. *referat,* s. n., din fr. *référé; referendar,* s. m. (referent; cleric trimis de un patriarh în misiune pe lîngă un domnitor), din mgr. ῥεφερεντάριος, și modern din fr. *référendaire; referență,* s. f., din fr. *référence; referitor,* adj. (care se referă la ceva sau la cineva). 7139

refręn (-nuri), s. n. – Cuvînt, vers, strofă care se repetă.

Fr. *refrain.* 7140

ręge (-gi), s. m. – Monarh.

Lat. *regem* (sec. XIX). Este dubletul lui *rigă,* s. m. (rege), sec. XVII, înv., din mgr. ῥήγας, cf. mr. *rigă,* alb. *reg,* v.sb. *riga.* – Der. *regal,* adj., din lat. *regalis* (sec. XIX); *regală,* s. f. (cană de bere; țigară populară în trecut); *regalist,* s. m. (partizan al regelui), format după fr. *royaliste; regalitate,* s. f. (monarhie); *regat,* s. n. (stat guvernat de un rege), var. înv. *rigat,* de la *rigă; regățean,* adj. (din România înainte de unirea din 1918); *regent,* s. m., din fr. *régent; regență,* s. f., din fr. *régence; regență,* s. f., din fr. *régence; regesc,* adj. (de rege, regal); *regește,* adv. (ca regii); *regină,* s. f., din lat. *regina* (sec. XIX). 7141

regeą (-ęle), s. f. – **1.** Rugăminte, cerere. – **2.** Cel care intervine, avocat. – Var. *răgea, rigea.*

Tc. *reca,* din arab. *riğa* „speranță" (Șeineanu, II, 301), cf. ngr. ῥατζάς, alb., bg. *riğa.* – Der. *regeal* (var. *rigeal, răgeal*), s. m. (demnitar turc, ministru), din tc. *rical; regealîc,* s. n. (intervenție). Toate aceste cuvinte sînt înv. 7142

regimẹnt (-te), s. n. – Unitate armată. – Var. *reghiment.*

Fr. *régiment,* var. din germ. *Regiment.* – Der. *regimentar,* adj. (al regimentului), din fr. *régimentaire; reimentar,* s. m. (înv., comandant de regiment), din pol. *regimentarz* (Tiktin); *înregimenta,* vb. (a se înrola, a recruta), din fr. *enregimenter.* 7143

rẹgulă (-le), s. f. – Normă. – Var. pl. *reguli.*

Lat. *regula* (sec. XIX). Este dubletul lui *riglă,* s. f. (linie), din ngr. ῥίγλα (Gáldi 246). – Der. *regula,* vb. (a reglementa; a ordona, a determina; familiar, a pedepsi; Arg., a se copula); *regulament,* s. n. (normă; Arg., copulație); *regularisi,* vb. (a regulariza; a corecta, a îmbunătăți, a pedepsi); *regulator,* s. m., din fr. *régulateur; neregulat,* adj. (iregular; adv., fără nici o regulă). *Rădgulă,* s. f. (clasă, castă), cuvînt folosit numai de Dosoftei, poate un latinism, înțeles de el ca „ordin". 7144

rẹiz (-zi), s. m. – Căpitan. – Var. *raiz, reis.*

Tc. *reis* (Șeineanu, III, 97), cf. ngr. ῥαΐζης, it. *ràis.* – Comp. *reiz-efendi,* s. m. (ministru turc de Afaceri Externe). Sec. XVIII, înv. 7145

remf (-fi), s. m. – Curcubețică (Aristolochia clematitis). – Var. *renf, rîmf.*

Origine incertă. Ar putea proveni din sās. *Rimf* (Drăganu, *Dacor.,* V, 371). Legătura cu gr. ῥομφαία, originea dacică (Hasdeu, *Col. lui Traian,* 1873, 221) sau tracică (Philippide, II, 731), cf. alb. *rrufë,* este îndoielnică. 7146

rẹnghi (-iuri), s. n. – 1. Farsă, bufonadă. – 2. Mișcare greșită, festă. – Var. *renchi.* Mr. *renghia.*

Tc (per.) *rengy* (Șeineanu, II, 301; Lokotsch 1700), cf. ngr. ῥέγκι, sb. *renk.* 7147

repạntir (-ruri), s. n. – Cosițe, bucle purtate de femei pe față.

Fr. *repentir* „căință", cf. it. *repentirs.* Cuvînt înv. folosit de Negruzzi, lipsește în dicționare. 7148

rẹpede, adj. – 1. Rapid, iute. – 2. Abrupt, pieziș. – 3. (Adv.) Curînd, degrabă, rapid. – 4. (S. m.) Insectă, Cicindella campestris. – Var. Mold. *răpede.* Trans. de V. *rapăd.* Istr. *răpede.*

Lat. *rapĭdus* (Pușcariu 1455, *REW* 7054) cf. it. *ratto.* Schimbarea finalei trebuie să fie modernă, cf. *rapăd* (Todoran, *Dacor.,* XI, 128), așa că ipoteza unui lat. **rapĭdis* (Pușcariu) nu pare necesară; cf. *limpede.* Sensul 2 ar putea fi rezultatul unei contaminări cu lat. *rĭpĭdus* „abrupt", de unde it. *ripido* și probabil fr. *raide* „abrupt", confundat cu *raide* „rigid" < lat. *rĭgĭdus.*

Der. *repezi,* vb. (a arunca, a răspîndi; a alunga, a da afară; a expedia, a trimite repede; a pregăti în grabă; a reproșa, a mustra; refl., a se grăbi; refl., a se năpusti, a tăbărî; refl., a fugi); *repezeală,* s. f. (repeziciune; mustrare, ceartă); *repezit,* s. m. (grăbit; agitat); *repezitură,* s. f. (pornire, impuls); *repeziș,* s. n. (pantă, povîrniș); *repeziciune,* s. f. (promptitudine); *repejune* (var. *repegiune*), s. f. (Mold., repezeală); *repejor* (var. *repegior*), adv. (prompt, în grabă); *repega* (var. *răpăga*), vb. (a aluneca, a cădea), este cu *repezi* (> *repegiune*) în aceeași relație ca *putregai* cu *putrezi* > *putregiune* sau *mucegai* < *mucezi* (de la un lat. **rapĭcāre,* după Pușcariu, *Conv. lit.,* XXXIX, 300; din lat. **rĕpĭcāre* < *rĕpens,* după Giuglea, *Dacor.,* IV, 381; din lat. **rĕpĭgāre* < *rĕpĕre,* după Buescu, *R. Études roum.,* III, 168; legătura cu mag. *repegetni* „a se crăpa", sugerată de Scriban, nu e posibilă); *rapăg,* s. n. (Banat, alunecuș, patinoar); *repeguș* (var. *răpăguș*), s. n. (lunecuș; povîrniș); *repezină,* s. f. (abis, tău, repeziș) cf. Densusianu, *Rom.,* XXXVIII, 73. Din rom. provine sās. *repezin,* vb. 7149

repetạ (-t, -ạt), vb. – A spune, a produce din nou. – Var. *repeți.*

Fr. *répéter,* var. prin adaptare la *peți.* – Der. *repetent,* s. m. (elev care repetă clasa); *repetență* (var. rară *repetență*), s. f. (situația elevului repetent); *repetitor,* s. m., din fr. *répétiteur; repetitor(iu),* s. n. (sală de studiu în licee); *repetiți(un)e,* s. f., din fr. *répétition.* 7150

reportạ (-tęz, -ạt), vb. – A transfera, a face un report.

Fr. *reporter.* Este dubletul lui *repurta,* vb. (a obține), din lat. *reportare* (sec. XIX), cf. fr. *remporter.* – Der. *report,* s. n. (sumă anterioară), din fr. *report; reportaj,* s. n., din fr. *reportage; reporter,* s. m., din fr. (engl.) *reporter; reportericesc,* adj. (de reporteri). 7151

reps (-suri), s. n. – Țesătură de mobilă. – Var. *rips.*

Fr. *reps,* var. din germ. *Rips.* – Der. *ripsat,* adj. (cu aspect de *reps*). 7152

resemnạ (-nęz, -ạt), vb. refl. – A accepta o situație defavorabilă. – Var. *resigna, rezigna.*

Fr. *résigner,* adaptat la conjug. lui a *însemna.* 7153

resm (-muri), s. n. – Ceremonial, etichetă. – Var. *rezm.*

Tc. *resm* (Tiktin). Sec. XIX, înv. 7154

respẹct, s. n. – Stimă.

Lat. *respectus* (sec. XIX). – Der. *respecta,* vb.,

din lat. *respectare; respectabil,* adj., din fr. *respectable; respect(u)os,* adj., din fr. *respectueux.* 7155

respînge (-g, -ns), vb. – A refuza, a îndepărta, a refula.

It. *respingere* (Tiktin; Candrea) sau mai probabil de la *(îm)pinge,* cu pref. *răs-.* Sec. XVIII. – Der. *respingător,* adj. (dezgustător). 7156

restęu (-ęie), s. n. – Cui cu care se închide jugul. – Var. *răsteu, restei, restel.*

Mag. *ereszto* „care dă drumul" (Scriban; Gáldi, *Dict.,* 95). Legătura cu sl. *rastaviti* „a separa", bg. *razstav* „separare" (Cihac, II, 364; Conev 70) sau cu lat. *rastĕllus* (Tiktin) este dubioasă. 7157

reţeą (-ęle), s. f. – Plasă. – Var. *răţea.*

Lat. **rĕtĕlla,* dim. de la *rĕtis* (Tiktin, *ZRPh.,* XI, 57; Puşcariu 1456; *REW* 7255a), cf. it. *rezza,* abruz. *ritedda,* fr. *réseau.* Contaminarea cu mag. *réce* (Drăganu, *Dacor.,* VII, 191–4) nu pare o ipoteză necesară. 7158

reţetă (-te), s. f. – Formulă, prescripţie medicală.

It. *ricetta,* prin mijlocirea ngr. ρετσέττα (Tiktin). 7159

retevęi (-ęie), s. n. – Par, resteu, scurtătură.

Origine necunoscută. Etimonul sl. (Cihac, II, 311) pare dubios. După Bogrea, *Dacor.,* I, 271, din mag. *retesz–fej,* cf. *retez.* Ar putea fi în loc de **restevei,* dim. de la *resteu,* dar der. nu pare normală. 7160

reţez (-zuri), s. n. – 1. Închizătoare primitivă de lemn. 2. Titirez la moară. – Var. *rătez.*

Sl. *retęzĭ* „lanţ" (Cihac, II, 312; Byhan 240), cf. slov., rut. *retjaz,* pol. *rzeciądz,* mag. *retesz.* În Mold. 7161

reteză (-z, -ăt), vb. – 1. A scurta, a tăia, a tranşa. – 2. A curăţa stupul. – Var. *răteza.*

Origine îndoielnică. Nici una din multele ipoteze prezentate nu este acceptabilă. Din sl. *rĕzati* „a scurta" (Cihac, II, 310) nu este posibil din punct de vedere fonetc; din sl. *otrĕzati* (Creţu 362; Weigand, *BA,* II, 258; Pascu, *Beiträge,* 12) nu este mai simplu. Din lat. **recaedĭare* < *caedĕre* (Puşcariu, *Conv. lit.,* XXXIX, 305; Puşcariu 1457; *REW* 7106; Puşcariu, *Dacor.,* I, 325; Rosetti, I, 171) nu are nici o probabilitate, cf. Tiktin; lat. **recidĭare* < *recidĕre* (Giuglea, *Dacor.,* II, 221) prezintă aceeaşi problemă fonetică, care pare insolubilă. Alţii au pornit de la lat. **retundĭare,* cf. fr. *rogner* (Candrea, *GS,* III, 227; Candrea); din lat. **retizăre* „a tăia crengile care atîrnă deasupra apei", de la *retae* (Graur, *BL,* IV, 110); din gr. αἱρετίζω „a alege" (Scriban), a cărui explicaţie semantică pare deficientă; din sl. *retęzŭ* „zăvor" (Conev 80); toate aceste ipoteze sînt neverosimile. Explicaţia lui P. Papahagi, *Dunărea,* IV, 122–4 (Lozovan 250) nu este accesibilă.

În cercetarea originii acestui cuvînt, trebuie să se ţină seamă de sensul lui foarte special, acela de „a tăia potrivind" sau „a tăia alegînd", cum se face de exemplu la tăierea părului, la curăţirea unui copac etc. Dacă se ia în consideraţie această nuanţă, ne putem gîndi că nu este decît o var. a lui **neteza,* din lat. **nitidiăre* „a curăţa nivelînd"; cf. *netezi,* care este un der. interior, pornind de la *neted.* Schimbarea iniţialei nu este clară; dar coincide cu cea de la *rîncheza* > *nincheza.*

Der. *retez,* s. n. (tăiş, custură; diametru); *retezătură,* s. f. (tăiere, tăietură; unealtă de marcat vitele). 7162

reţor (-ri), s. m. – Orator. – Var. înv. *ritor.*

Fr. *rhéteur,* şi anterior (sec. XVIII, cf. Gáldi 246), din ngr. ῥήτωρ. – Der. *retoric,* adj.; *retorică,* s. f., din fr.; *ritos,* adv. (clar, deschis), din ngr. ῥητῶς (Cihac, II, 693; Gáldi 246); *ritoricesc,* adj. (înv., retoric); *ritorie,* s. f. (înv., retorică, discurs). 7163

reuşi (-şesc, -it), vb. – A izbuti, a izbîndi, a avea succes.

Fr. *réussir* combinat cu it. *riuscire.* – Der. *reuşită,* s. f., din fr. *réussite; nereuşită,* s. f. (insucces). 7164

revelion (-oane), s. n. – Noaptea de ajun al Anului Nou.

Fr. *réveillon.* 7165

revenі (-nęsc, -it), vb. – 1. A se macera, a se înmuia, a frămînta. – 2. A se jilăvi, a se umezi. – Var. *răveni.*

Mag. *revedni* „a putrezi", de la *rev* „putreziciune" (Cihac, II, 623). După Tiktin şi Candrea, ar trebui să se pornească de la *reavăn,* care ar indica umezeala pămîntului şi ar proveni din sl. *ravinŭ* „plan, neted". Dar, pe lîngă dificultatea semantică, sensul de „putreziciune" este sigur în cuvîntul rom., cf. Coresi: *mirul are oarece tărie şi usucă şi răveneala trupului suge–o.*

Der. *reavăn* (var. *ravăn, reven*), adj. (umed), mai curînd decît de la vb., poate direct din mag. (cf. şi sb. *ravenica* „scurgere a unei mlaştini într–un rîu"); *reveneală* (var. *răveneală*), s. f. (umezeală, brizâ, răcoare). 7166

revęnt, s. m. – Rubarbă (Rheum officinale, Rheum palmatum). – Var. *ravent, ravend.* Mr. *răvente.*

Tc. *ravend* (Șeineanu, II, 300; Lokotsch 1711; Ronzevalle 94), cf. ngr. ῥαβέντι, bg., sb., rus. *revent.* 7167

reverẹnd (-dă), adj. – Demn de respect.

Lat. *reverendus* (sec. XIX). – Der. *reverendă,* s. f. (sutană, anteriu; redingotă), din germ. *Reverende,* cf. pol. *rewerenda* (Tiktin); *reverență,* s. f., din fr. *révérence.* 7168

revịstă (-te), s. f. – 1. Publicație periodică. – 2. Spectacol de varietăți.

It. *rivista.* 7169

revọltă (-te), s. f. – Rebeliune, răscoală.

Fr. *révolte.* – Der. *revolta,* vb., din fr. *révolter; revoltant,* adj., s. m., din fr. *révoltant; revoltător,* adj. (care provoacă indignare). 7170

rezemạ (-eạzem, -ạt), vb. – 1. A se sprijini, a fi susținut. – 2. A (se) asigura, a se propti, a se fixa. – 3. A se odihni, a sta comod. – 4. (Refl.) A se baza, a se bizui. – Var. *rădzema, rădzima, rezălma* și der.

Gr. ῥιζόομαι, perf. ἐρρίζωμαι „a se baza, a se propti, a se întări", din ῥίζωμα „înrădăcinare", cf. gr. ὑποστηρίζομαι „a sprijini". Se poate presupune un intermediar lat. vulgar **rhizomāre.* Celelalte explicații par insuficiente: din sl. (Cihac, II, 310); din lat. *rādīca* (Pușcariu, *Conv. lit.,* 1904, 260; Philippide, II, 730; alb. rëdzim „prăpastie" provine mai curînd, ca și mr., din același ngr. ῥίζωμα „poală de munte"); din lat. *rēmēdium* „întărire", *rēmēdiāre* „a întări" (Scriban, *Arhiva,* 1925, 532; Giuglea, *Dacor.,* II, 643-5; *REW* 7194).

Der. *reazem,* s. n. (sprijin, susținere; proptea; toiag; bază); *rezemătoare,* s. f. (parapet, grilaj, pervaz); *rezemătură,* s. f. (înv., bază, fundament). 7171

rezịl (-luri), s. n. – Fileu pentru păr. – Var. *rizil.*

Fr. *résille* (Candrea). 7172

rîcă, s. f. – Ceartă, dispută.

Sl. *rykŭ* (Conev 94). – Der. *rîcîi* (var. *răcăi*), vb. (înv., a răcni, a urla), din sl. *rykati* (Tiktin). 7173

rịcav (-vuri), s. n. – Carton special pentru căptușit cotoarele cărților legate.

Germ. *Rücken* „spinare". 7174

rîcîị (-i, -ịt), vb. – A scormoni, a roade. – Var. *rîcălui.*

Origine expresivă, cf. sl. *rkati* „a sforăi" (după Scriban, sl. ar fi etimon pentru rom.), gr. ῥυτιρίζω „a răzui", fr. *racler* „a roade". Der. din sl. *ryti, ryję* „a scormoni" (Cihac, II, 312), nu pare posibilă. – Der. *rîcîit* (var. *rîcîitură, rîcîială*), s. n. (răzuială). 7175

rịde (-d, -îs), vb. – 1. A-și manifesta veselia prin mișcarea feței și a gurii. – 2. A se distra, a face haz. – 3. (Cu prep. *de*) A-și bate joc, a lua în râs. – 4. (Cu *de* și pron. *își*) A viola, a silui o femeie. – Mr. *arîd(ere), arîșu, arîs,* megl. *rọd, rọș, rọs,* istr. *ărdu, ărs.*

Lat. *rīdēre* (Densusianu, *Hlr.,* 147; Pușcariu 1459; *REW* 7302), cf. it. *ridere,* prov., fr. *rire,* sp. *reir,* port. *rir.* – Cf. *râs.*

Der. *rîzător,* adj. (vesel, rîzăreț), formație literară după fr. *riant; surîde,* vb. după fr. *sourire; derîdere,* s. f., traducere a fr. *dérision,* dubletul lui *deriziune,* s. f. (zeflemea), der. *derizoriu,* adj., din fr. *dérisoire; surîzător,* adj., după fr. *souriant.* 7176

ridicạ (-c, -ạt), vb. – 1. A înălța, a pune un lucru mai sus. – 2. A pune în poziție dreaptă. – 3. A construi, a edifica. – 4. A crește, a forma, a educa. – 5. A duce, a transporta. – 6. A trasa un plan. – 7. A înlătura, a suprima. – 8. A recruta, a înrola. – 9. A răscula. – 10. (Refl.) A se înălța. – 11. (Refl.) A se restabili, a se însănătoși. – 12. (Refl.) A pleca, a ieși. – 13. (Refl.) A se mări, a crește. – 14. (Refl.) A prospera, a ajunge bogat. – 15. (Refl.) A surveni o intemperie. – 16. (Înv.) A declara război, a face război. – Var. *rădica, ridica, ar(i)dica.* Megl. *rădic, ardic(ari).*

Lat. *ridicāre* „a lega via", cuvînt citat de *Du Cange,* de la *ridica* „arac" (Meyer-Lübke, *ZRPh.,* XIX, 574; *REW* 7303), cf. sp. *rodrigón* (Corominas, IV, 49). Pentru a înțelege evoluția semantică trebuie să se țină cont de condițiile de cultivare a viei specifice în România. Fiecare butuc trebuie să aibă un par care-i servește de arac. Butucii se aplecă în jos și se acoperă cu un strat de pămînt iarna, pentru a-i apăra de frig; iar primăvara se ridică iar pe araci – de unde confuzia dintre ideea de „a arăci" cu cea de „a ridica". Der. de la un lat. *erādīcāre* „a smulge cu rădăcini" (Tiktin; Candrea; Graur, *BL,* V, 111), de la **rīgidicāre* < *rīgĭdus* (Pușcariu, *În memoria lui V. Pîrvan,* București, 1934, 291-95 și *Dacor.,* VII, 477) sau din lat. **adrecticāre* (Cihac, I, 83) pare puțin convingătoare.

Der. *ridicat,* s. n. (acțiunea de a ridica, ridicare; înv., ieșire, plecare); *ridicată,* s. f. (angro); *ridicătură,* s. f. (înălțime; înv., înălțare în rang; înv., plecare); *ridicător,* adj. (care ridică). – Din rom. provin slov. *redikat', redikovat',* ceh. *ogradikavat,* pol. *redikać* „a pleca" (Candrea, *Elemente,* 402). 7177

ridiche (-chi), s. f. – Plantă (Raphanus sativus). – Var. *rădiche.*

Lat. *radĭcŭla* „radiculă" (Pușcariu 1425; Tiktin), cf. it. *radicchio* > ngr. ῥαδίκι „un tip de buriană" > tc. *radıkia,* alb. *radhikje* „cicoare". Der. din ngr. (Candrea) sau din sl. *rŭdŭky* „lăptucă" (Miklosich, *Lexicon,* 808), este mai puțin probabilă. – Der. *ridichioară,* s. f. (cerențel, Geum urbanum). 7178

rif (-fi), s. m. – (Mold.) Măsură de lungime înv., egală cu 777 mm.

Tc. *rif* (Tiktin). 7179

rîgîi (-i, -it), vb. – A scoate un zgomot caracteristic, provocat de gazele din stomac.

Sl. *rygati* (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 43; Cihac, II, 312; Conev 92), cf. sb., cr., slov. *rigati,* rus. *rygnatĭ.* – Der. *rîgîit,* s. n. (eructație); *rîgîială,* s. f. (eructație). Din rom. provine ngr. ῥουγαΐζω (Meyer, *Neugr. St.,* 78; Murnu, *Lehnw.,* 39). 7180

rîie, s. f. – Scabie. – Mr. *răńe, (a)rîne,* megl. *rănd.*

Lat. *aranea* (Diez, I, 356; Meyer-Lübke, *ZRPh.,* VIII, 215; Densusianu, *Hlr.,* 186; Pușcariu 1460; *REW* 593), lat. **aronea* > it. *rogna,* prov., port. *ronha,* fr. *rogne,* sp. *roña* (gal. *raña*). – Der. *rîia,* vb. (a căpăta rîie); *rîios* (mr. *arînos, arănos*), adj. (cu rîie; încrezut și calic). 7181

rîjnică (-ce), s. f. – Plantă de pădure cu flori mici albe (Cardamine impatiens).

Origine îndoielnică. Poate are legătură cu sb. *ružica, rîžinica* „trandafir, margaretă". 7182

rîjniță (-țe), s. f. – **1.** Moară mică în general acționată de un cal pentru a măcina grîu, porumb, sau sare. – **2.** Mașină mică de mînă pentru rîșnit boabe. – **3.** Piuliță, pisălog. – **4.** (Arg.) Ceas. – **5.** (Arg.) Stomac, pipotă. – **6.** (Arg.) Mașinărie. – Var. *rîșniță.*

Sl. *žrŭny* „moară" (Giuglea, *Dacor.,* V, 769-71), probabil prin intermediul unui dim. *žrŭnica,* cu metateză, cf. sl. *žrŭmuvinica* „roată de moară" (Cihac, II, 309). Der. din. sl. *rǫčinica* „mîner" din *rǫka* „mîna" (Tiktin), pare mai dificilă semantic. – Der. *rîjni* (var. *rîșni*), vb. (a măcina); *rîjnițar,* s. m. (vînzător de rîșnițe de cafea). 7183

Rîm, s. m. – Roma. – Var. *Rim.*

Sl. *Rimŭ,* din v.germ. *Ruma, Rôma* (Miklosich, *Fremdw.,* 122). Sec. XVI-XVII, înv. – Der. *rîmlean,* s. m. (roman), din sl. *rymljaninŭ; rîmlenesc,* adj. (roman), cf. Miklosich, *Slaw. Elem.,* 42. 7184

rîma (-m, -at), vb. – **1.** (Despre porci) A scurma pămîntul cu rîtul. – **2.** A scurma. – Mr. *răm(are) arîm(are),* megl. *rǫm, rămari.*

Lat. *rimāre* (Pușcariu 1461; *REW* 7320; Paul Remy, *Rom.,* LXXVI, 374-83), cf. tosc. *rumare,* prov., cat., sp. *rimar,* v.fr. *rimée* „crăpătură, spărtură", alb. *rëmoń* (Philippide, II, 652). Legătura cu *curma* și *dărîma* este dubioasă. – Der. *rîmător,* s. m. (porc, dobitoc); *rîmătură,* s. f. (scurmătură; loc de rîmat). *Rîmă,* s. f. (vierme care trăiește în pămînt), care se consideră în general drept deverbal de la *a rîma* (Tiktin; *REW* 7320; Candrea), este mai curînd gr. ῥόμος „vierme, rîmă", fără îndoială apropiat formal verbului. Cf. și *REW* 7434. 7185

rîmnic (-ce), s. n. – Iaz, heleșteu.

Sl. *rybĭnikŭ* „loc de pescuit" (Tiktin; Conev 41). 7186

rînă (-ne), s. f. – **1.** Coastă, latură, șold. – **2.** Flanc, parte. – Var. Mold. *rîlă.*

Probabil lat. *rēn* (Philippide, *Principii,* 147; Pușcariu, *ZRPh.,* XXVIII, 685; Pușcariu 1462; S. Pop, *Dacor.,* VI, 394; Byck-Graur 41; Candrea), cf. it., sp. *rene,* fr. *rein,* port. *rim.* Celelalte ipoteze sînt insuficiente: din sl. *runo* „piele de miel" (Cihac, II, 312, care face din *rîlă* un cuvînt separat, der. din pol. *rynna* „canal", cf. Conev 60); din lat. **olana* „cot", cf. alb. *ljërë* (Giuglea, *Dacor.,* III, 562-67); din gr. ὠλένη, lat. *ulna* (Giuglea, *Dacor.,* XI, 106). 7187

rîncă, s. f. – Inel, cerc, postoroncă, gînj.

Sl. *rǫka* „mînă" (Cihac, II, 278). Cf. *rîncaci.* Este dubletul lui *rochință,* s. f. (sprijinul loitrei), în Trans., prin intermediul mag. *rakonca* (Scriban). – Cf. *răcodelie, rucaviță.* 7188

rîncaci, adj. – (Banat, Olt.) Cu un singur testicul. – Var. *rînc(ău), rîncaș.* Mr. *arungaț,* megl. *răncaci, runcaci.*

Sl. *rǫka* „mînă". Li se spune animalelor cu un singur testicul, în urma unei castrări incomplete; și cum aceasta se făcea printr-o operație de tăiere foarte grea, *rîncă* (v. aici), este ușor ca animalul prost castrat să fie numit *rîncaci* sau *rîncaș* (Tiktin). Celelalte explicații nu sînt suficiente: din lat. **rēnīcus* < *rēn,* cf. sp. *rengo* (Pușcariu 1463; Pușcariu, *Lat. ti; REW* 7290a); în loc de **mîrcaci,* din sl. *mrkati sę* „a se împerechea" (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 30, Cihac, II, 187); din germ. *Ranke* „penis" (Pușcariu, *Dacor.,* II, 604; *REW* 7044); din lat. *rāmex* „hernie" cu suf. *-aci* (Giuglea, *Dacor.,* III, 786; cf. contra *REW* 7209a); din lat. *rāmicōsus* „bolnav de hernie" (Candrea; Scriban); din lat. *runcāre* (Rusu, *Dacor.,* XI, 218); din sl. *rǫkavŭ* „ciung" (Tailliez, *Cah. S. Pușcariu,* II,

201). Rut. *ryngač* trebuie să provină din rom. (Candrea, *Elemente*, 409). 7189

rîncăĭ (–ăęsc, –ĭt), vb. – A mugi, a boncălui. – Var. *rîncălui.*

Sl., cf. sb. *rakati* „a mugi". Der. de la *rîncău, rîncaci* (Candrea) este improbabilă. Var. a fost tratată expresiv, cf. *boncălui.* 7190

rînced (–dă), adj. – Stricat, alterat.

Lat. *rancĭdus* (Pușcariu 1464; *REW* 7040), cf. sicil. *ráncitu*, calabr. *gráncitu*, logud. *rankidu*, fr., cat. *rance*, sp., port. *rancio*. Cuvînt puțin folosit în Mold., Bucov., Basar. (*ALR*, II, 19). – Der. *rîncezi*, vb. (a deveni rînced); *rîncezeală*, s. f. (gust rînced; Trans., slănină). 7191

rîncheză (–z, –ăt), vb. – A necheza.

Creație expresivă, cf. gr. ῥογχίζω, ῥογχαλίζω, „a sforăi", lat. *rhonchāre*, sp. *roncar*, sl. *rękati*, „a mugi", *rĭzati* „a necheza"; pentru formă, cf. *corchezi, glogozi.* Der. din gr. (Cihac, II, 693; Pușcariu, *Conv. lit.*, XLVI, 142; Diculescu, *Elemente*, 458; Rohlfs, *EWUG*, 1870; *REW* 7293; Rosetti, II, 68), direct sau prin intermediul unui lat. **rhonchĭzāre*, este mai puțin probabilă. Datorită efectului unei asimilări s-a obținut var. *nincheza*, vb. (a necheza), și apoi, prin disimilare *necheza* (mr. *nicl'ezare*), vb., care s-ar putea explica și prin valoarea expresivă a lui *ne–*, cf. *năvîrlie.*

Der. *nechez* (var. *nechezat, nechezătură, rînchezat, rînchezătură*), s. f. (acțiunea de a necheza și rezultatul ei). Der. lui *necheza* pornind de la lat. **hinnitulāre* (Pușcariu, *Conv. lit.*, XLVI, 141) nu pare convingătoare. Din rom. provine mag. *nyekezsil* (Edelspacher 20). 7192

rînd (–duri), s. n. – **1.** Șir, linie. – **2.** Serie, grup. – **3.** Ordine, în șir, dată. – **4.** Ordine, clasă, categorie. – **5.** Plebe, devălmășie. – **6.** Regulă, normă, jalon. – **7.** Menstruație. – **8.** Temperament, tip. – **9.** Pereche, serie de obiecte care formează un tot. – **10.** Linie, șir de cuvinte. – **11.** Strat. – *De rînd*, comun, vulgar. – *De-a rîndul*, în șir. *Pe rînd*, în ordine.

Sl. *rędŭ* „ordine" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 43; Cihac, II, 313; Byhan 329), cf. bg., alb. *red.* ngr. ὁράδα „rang", mag. *rend* „ordine". – Der. *rîndui*, vb. (a ordona; a determina, a stabili; a destina, a numi), din sl. *ręditi*, cf. *orîndui; rîndaș*, s. m. (tînăr, argat pentru treburile cele mai umile); *rînduitor*, s. m. (ordonator, organizator); *rîndului*, vb. (Maram., a ordona), din mag. *rendelni* (Candrea); *rînduială*, s. f. (ordine; așezare, stabiliment; normă, regulă; ritual, ceremonial); *neorînduială*, s. f. (dezordine). 7193

rindeą (–ęle), s. f. – Fățuitor, gealău. – Var. Mold. *rîndea.* Mr. *rendă.*

Tc. (per.) *rende* (Șeineanu, II, 301; Lokotsch 1699); cf. alb. *rende*, bg. *rendé*, sb. *erende.* – Der. *rindui* (var. *rîndui*), vb. (a făți cu rindeaua). 7194

rînduneą (–ęle), s. f. – Pasăre călătoare (Hirundo rustica). – Var. *rîndunică, rînduniță, rîndurea, rînduricǎ.* Mr. *(a)lîndură, (a)rîndură, linduruțe.*

Lat. *hirundinem*, de la forma dim. **hirundinĕlla* (Diez, I, 357; Pascu, I, 32; Philippide, II, 659; *REW* 4146), cf. it. *rondinella*, fr. *hirondelle;* pentru pierderea lui *hi–* în dialectele din S, cf. S. Pieri, *Arch. Rom.*, XII, 157. Ipoteza din lat. **harundŭla* (Candrea, *Éléments*, 43; Pușcariu 1465) nu pare necesară. În uzul actual, este un hibrid morfologic, deși se obișnuiește folosirea sing. *rîndunică* (care înlocuiește tot mai mult pe *rîndunea*) alături de pl. *rîndunele.*

Der. *rîndunică*, s. f. (ultima din cele cinci pînze de catarg; furcuță la cai); *rîndunel*, adj. (agil, rapid). 7195

rînglă (–le), s. f. – Zăvor, cheie de tipar.

Germ. *Ringel* „brățară, inel". 7196

ringlotă (–te), s. f. – Varietate de prune. – Var. *renglotă.*

Fr. *reine-Claude.* 7197

rînĭ (–nęsc, –ĭt), vb. – A curăța, a înlătura gunoiul sau resturile de la construcții. – Mr. *arnescu, arnire*, megl. *rinés.*

Bg. *rină* (Cihac, II, 305; Tiktin; Conev 73), din sl. *rynąti.* 7198

rinichi (–i), s. m. Organ care excretează urina. – Mr. *arnicl'u.*

Lat. *rēnĭcŭlus* (Pușcariu 1466; *REW* 7029), dim. al lui *rēn*, cf. *rărunchi.* Circulă în Munt. și Dobr. (*ALR*, I, 48), în celelalte regiuni este înlocuit de *rărunchi.* 7199

rînjĭ (–jęsc, –ĭt), vb. – **1.** A-și arăta dinții. – **2.** A avea un rîs sardonic. – Megl. *rănges, răngiri.*

Bg. *rămžă*, din sl. *ręgnąti* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 43; Cihac, II, 313; Byhan 329; Conev 56; cf. Densusianu, *Hlr.*, 258, 269). Der. din lat. *ringĕre* (Koerting 8091) nu este posibilă. – Der. *rînjet* (var. *rînjit, rînjitură*), s. f. (rictus); *rînjeală*, s. f. (rictus); *rînjitor*, adj. (crispat). 7200

rînjĭ (–jęsc, –ĭt), vb. – A disprețui.

Sl. *ręgati* (Tiktin). Sec. XVI, înv. – Der. *rînjitor*, s. m. (înv., disprețuitor). 7201

rîntaș (–șuri), s. n. – Sos făcut cu făină prăjită în grăsime.

Mag. *rántás* (Cihac, II, 522; Philippide, *Principii*, 64; Gáldi, *Dict.*, 154). 7202

rînză (–ze), s. f. – **1.** Ament, mîțișor, mugur etc. – **2.** (Bucov.) Franjuri care ornează punga de tutun. – **3.** Pipotă. – **4.** Cheag. – **5.** Stomac în general. – Var. Olt., Trans. *rînsă* (sensul 1). Mr. *arînză*.

Cuvînt foarte discutat, la care se consideră în general că sensurile 1 și 2 reprezintă un cuvînt diferit de celelalte sensuri. Această separare este puțin convingătoare; cel mai probabil ar fi să se pornească de la un cuvînt de bază care să reprezinte ideea de „ciucure", aplicabilă în același timp la mîțișor și la pipotă, cf. fr. *glande* „glandă" din *gland* „ciucure, franj". Așa fiind, pare că trebuie să se pornească de la sl. *ręsa* „mîțișor, mugure" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 32; Cihac, II, 313; Philippide, *Principii*, 159; Rosetti, III, 92; Conev 89; origine admisă pentru primele sensuri ale cuvîntului de Tiktin și Candrea; combătută pentru cele din urmă de Petrovici, *Dacor.*, X, 144), cf. bg. *rĕsa* „ament", sb. *resa* „ament; ciucure; omușor", pol. *rzęsa* „spic". Explicația semantică pare evidentă, căci pipota seamănă cu un ciucure. Fonetismul este mai dificil de explicat, deoarece rezultatul normal *rînsă*, ar fi trebuit să se păstreze în general; e posibil să fi intervenit o analogie cu cuvintele compuse cu suf. *–ză* (cf. *cintează, pupăză, coacăză*) sau terminate în *–ză* (*barză, brînză, pînză*), sau să fie datorat unei alte circumstanțe pe care o ignorăm, ca în *ovăs* > *ovăz*. Cîntărind îndoielile, această soluție pare preferabilă celei care se bazează pe alb. *rëndës* „cheag" (Pascu, II, 216; Philippide, II, 731; Capidan, *Raporturile*, 516; Rosetti, II, 121), pentru că drumul de la „cheag" la „pipotă" este mai greu de explicat decît cel de la „ament" la „pipotă" și la „cheag"; fiindcă nu știm originea cuvîntului alb.; și fiindcă soluția nu pare posibilă fonetic, decît pe baza derivării **rëndë–zë* > **rëndzë*, care pare forțată. Giuglea, *Dacor.*, II, 643, propune soluția unui alb. *rra–ni* „cheag", cu suf. *–ză*, care nu este nici mai simplă nici mai logică.

Der. *rînzișoară*, s. f. (untișor, Ranunculus pedatus, R. aureus; cretușcă, Spiraea ulmaria), probabil datorită formei florilor; *rînzos*, adj. (arțăgos, ticălos). Din rom. provine rut. *ryndza, rynd(z)ja*, (Miklosich, *Wander.*, 18; Candrea, *Elemente*, 409), pol. *ryndza*. 7203

riolț, s. m. – Reliefare, strălucire.

It. *rialzo*, probabil prin intermediar germ. și rus. Nu sîntem siguri de glosare, fiindcă acest cuvînt nu apare în nici un dicționar. Se folosește în Mold., cf. Iorga; *înaintea oglinzii de riolț*. 7204

rip (–puri), s. n. – (Olt., Banat) Jeg, murdărie.

Ngr. ῥύπος (Scriban). – Der. *rîpos*, adj. (murdar, soios). Cf. *răpănos*. 7205

rîpă (–pe), s. f. – Abis, prăpastie, hău. – Var. Trans. de S *ripă*. Mr. *arîpă*, megl. *rǫpă*, istr. *ărpę*.

Lat. *rîpa* (Pușcariu 1467; *REW* 7328), cf. alb. *rip* (Philippide, II, 652), v.it. *ripa*, prov., cat., sp., port. *riba*, fr. *rive*. – Der. *rîpos* (var. *rîpănos*), adj. (plin de rîpe, abrupt). Din rom. provine rut. *rypa* (Miklosich, *Wander.*, 19; Candrea, *Elemente*, 404). 7206

ripidă (–de), s. f. – Paravan sau apărătoare, obiect de cult cu care se protejează preotul.

Mgr. ῥιπίδιον, în parte prin intermediul sl. *ripida* (Miklosich, *Fremdw.*, 123; Vasmer, *Gr.*, 128). 7207

rîs (–sete), s. n. – **1.** Acțiunea de a rîde. – **2.** Bătaie de joc, zeflemea. – Mr. *arîs*.

Lat. *rīsus* (Pușcariu 1462; *REW* 7336), cf. it. *riso*, prov., fr., cat. *ris*, sp., port. *riso*. Pl. este un hibrid morfologic, luat de la *rîset*, s. n., cf. Pușcariu, *Lr.*, 22. – Cf. *rîde*. – Der. *surîs*, s. n., după fr. *sourire*. 7208

rîs (–și), s. m. – Linx (Felix lynx).

Sl. *rysĭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 43; Cihac, II, 314; Conev 56), cf. sb., cr., slov. *ris*, ceh. *rys*, pol. *ryś*. 7209

risc (–curi), s. n. – Pericol posibil.

Fr. *risque*. Este dubletul lui *rizic*, s. n. (primejdie), din ngr. ῥιζικό „soartă", și acesta din it. *risico*, var. a lui *rischio*. – Der. *risca*, vb. (a merge la risc). – Cf. *rișcă*. 7210

rișcă, s. f. – Joc de cap sau pajură cu o monedă.

Origine îndoielnică. Scriban indică rus. *arešok*, gen. *areška* „nucă", care nu pare convingător. Poate în loc de **crijcă*, din sl. *krĭžĭ*, sb. *krîž*, „cruce"; sau mai probabil, în loc de **rizică* > **rijcă*, cu sensul de „joc de noroc", cf. *rizic*. 7211

rișcașă, s. f. – (Trans.) Orez.

Mag. *rizskása* (Gáldi, *Dict.*, 154). 7212

rîșcov (–vi), s. m. – Ciupercă comestibilă (Agaricus deliciosus, Lactarius volemus). – Var. *rîșcovel, roșcov(an)*.

Sl. *ryždĭ* „roșcat" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 43; Cihac, II, 314), dar lipsește etimonul apropiat; cf. rut. *rýžok* (Candrea), rus. *ryžik* (Tiktin). – Der. *roșcovan*, adj. (bălai, cu ten roșcat), contaminare dintre *rîșcov* și *roșu*. 7213

risipi (–pesc, –it), vb. – **1.** A dispersa, a împrăștia. – **2.** A izgoni, a fugări. – **3.** A cheltui,

a toca. – 4. A face praf, a distruge. – 5. A irosi, a prăpădi. – Var. *rîsipi, răsipi.*

Sl. *rasypati* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 42; Cihac, II, 213; Conev 79). Der. *risip*, s. n. (înv., ruină); *risipă*, s. f. (ruină; stricăciune, desfacere; dezordine; prăpăd); *risipitor*, adj. (cheltuitor, distrugător). Din rom. provin ucr. *prisipati* (Bogaci), sās. *rissipin*. 7214

ristiç (–curi), s. n. – 1. Antimoniu. – 2. Tăciune, vopsea neagră, folosită în trecut ca fard. – Var. înv. *răstic, rîstic.*

Tc. *rastyk* (Șeineanu, II, 301), cf. ngr. ῥαστίκι, sb. *rastok*. Legătură cu sl. *chvrastŭ* (Conev 49) este îndoielnică. 7215

rît (–turi), s. n. – Botul porcului.

Sl. *rītŭ* „bot" (Cihac, II, 314; Conev 89). Este dubletul lui *rît*, s. n. (Trans., fînaț, pășune), care se consideră der. din mag. *rét*, din aceeași rădăcină sl. (Gáldi, *Dict.*, 153), dar care poate proveni și direct din sl., cf. bg. *rът* „colină", slov. *rot* „pășune pe o colină", și în plus are dublul sens al lui *bot*. – Der. *rîtan* (var. *rătan*), s. m. (grosolan, necioplit), cf. *botos; rîtos*, adj. (insolent, obraznic). 7216

rîu (–uri), s. n. – 1. Apă curgătoare mare. – 2. Feston, broderie, cusătură verticală. – Mr. *arîu*, megl. *rou*.

Lat. *rivus, rius*, (Pușcariu 1469; *REW* 7341; Bărbulescu, *Arhiva*, XXXVII, 245); cf. it., sp., port. *rio* (logud. *riu*, campan. *arriu*), prov., cat. *riu*. – Der. *rîurean*, adj. (riveran); *rîura*, vb. (a undui; a coase rîuri); *rîuri*, vb. (a undui, a curge, a forma un rîu); *înrîuri*, vb. (a influența, a avea influență), format prin traducerea fr. *influer*, cf. germ. *Einfluss*. 7217

rîvnă (–ne), s. f. – 1. Pasiune, ardoare. – 2. Ambiție, pretenție. – 3. Zel, osîrdie. – Var. *rîmnă*, înv. *rîhnă*.

Sl. *rīvīnije, rīvīnī* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 43; Cihac, II, 315; Conev 100). – Der. *rîvnaci*, adj. (zelos, harnic); *rîvni* (var. *rîmni*, înv. *revni, răhni*), vb. (a dori, a năzui, a aspira); *rîvnitor* (var. *rîmnitor*), adj. (doritor, avid, zelos). 7218

rîză (–ze), s. f. – Cîrpă, zdreanță.

Sl. *riza* „îmbrăcăminte" (Cihac, II, 315), cf. sb., cr., rus. *riza* „îmbrăcăminte", bg. *riz* „cămașă", alb. *rizë* „batistă, cîrpă". În Trans. – Der. *rîzos*, adj. (zdrențăros). 7220

riza-pazăr, s. m. – Piață liberă.

Tc. *riza* „acord", *pazar* „comerț" (Tiktin). Sec. XVII, înv. 7221

rizeașcă (–ște), s. f. – Varietate de scrumbie (Alosa Nordmanni).

Origine incertă. După Scriban, din rus. *rjezvjak* „viu". 7222

riziliç (–curi), s. n. – Batjocură, rîs.

Tc. *rezillik* (Șeineanu, II, 302; Lokotsch 1681). 7223

roade (–od, –os), vb. – A rupe cu dinții, pentru a mînca. – Mr. *arod, aroș, aroadere*, megl. *rod, roș, rȩdiri*.

Lat. *rōdĕre*, (Pușcariu 1471; *REW* 7358), cf. it. *rodere*, prov. *roire*, v.fr. *roure*, sp., port. *roer*. – Der. *ros*, adj. (mîncat; uzat); *rosătură*, s. f. (loc ros, rană); *rosură*, s. f. (roadere, rosătură). 7224

roată (–te), s. f. – 1. Cerc de lemn sau de metal care se învîrte în jurul unei osii. – 2. Instrument de tortură. – 3. Cerc, gașcă. – 4. Instrument, unealtă asemănătoare cu roata. – 5. Rotație, învîrtire. – 6. Depănătoare, vîrtelniță. – 7. Unealta olarului. – 8. Mașină de filat. – 9. (Trans.) Pînză care se face pe măsura mortului și cu care se dă roată sicriului. – Megl. *roată*.

Lat. *rŏta* (Pușcariu 1470; *REW* 7387), cf. alb. *rotë* (Philippide, II, 652), it. *ruota*, prov., port. *roda*, fr. *roue*, sp. *rueda*. Este dubletul lui *roată*, s. f. (companie), din pol. *rota* < germ. *Rotte* (Cihac, II, 315), cf. mag. *róta*, rus. *rota* (der. din rusă nu este posibilă, fiind cuvînt din sec. XVII, cf. Sanzewitsch 208), der. *rotmistru* (var. *rohmistru*), s. m. (căpitan de cavalerie), înv., din pol. *rotmistrz* < germ. *Rittmeister*.

Der. *rotan*, s. n. (roata depănătoarei de mosoare), în loc de *rodan; rotană*, s. f. (varietate de pere); *rotar*, s. n. (persoană care face roți; înv., persoană care dă vînt roții de la presa tipografică); *rotăreasă* (var. *rotăriță*), s. f. (nevasta rotarului); *rotărie*, s. f. (slujba și atelierul rotarului); *rotaș*, s. m. (cal înhămat la oiște; fam., pesoană care poartă ochelari); *rotat*, adj. (rotund, circular; pag); *roti* (var. *înroti, înrota*), vb. (a se învîrti; refl., a-și înfoia coada păunul; refl., a se făli, a se îngîmfa); *rotilă*, s. f. (roată), cu suf. sl. *–ilo*, care odinioară trebuie să fi fost productiv în rom., cf. *prășilă, racilă* (după Tiktin, de la *roti*, după paralelismul *toci–tocilă*); *rotili*, vb. (a se învîrti), pe care Graur, *BL*, VI, 146, îl derivă de la *roti* cu suf. expresiv *–eli; rotilat* (var. *roticălat*), adj. (rotund, circular; varietate de mere), cf. *bucălat; rotălie*, s. f. (Olt., vîrful fusului); *rotitor*, adj. (giratoriu); *rotitură*, s. f. (roată, ocol); *rotiș*, adv. (în cerc); *rotiță*, s.f. (roată mică); *rotocol* (var. *rotogol*), s. n. (cerc; disc; rotunjime; roată, rotiță; inel), a cărui der. nu este clară, dar probabil este expresivă (după părerea îndoielnică a lui Pușcariu 1470 și cea a lui Candrea, de la *roată* comp. cu sl. *kolo* „roată");

rotocoli, vb. (a se învîrti); *rotocolime,* s. f. (înv., rotunjime); *rotofei,* adj. (îndesat, bondoc); probabil tot printr-o der. expresivă (după Cihac, II, 319, în legătură cu rus. *rotožeĭ* „mojic"); *rotoţea,* s. f. (plantă, Achillea ptarmica), pe care Scriban o leagă, desigur în mod greşit, de *otrăţel,* cf. *rocoţea.* – Der. neol. (din fr.) *rotaţi(un)e,* s. f.; *rotatoriu,* adj.; *rotativă,* s. f. 7225

rob (-bi), s. m. – **1.** Captiv, prizonier de război. – **2.** Sclav. – **3.** (Bihor) Hoţ. – Mr. *rob.*

Sl. *rabŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 42; Cihac, II, 315), cf. sb., cr., ceh., pol., alb., mag. *rab.* – Der. *roabă,* s. f. (sclavă; tărăboanţă), la care sensul al doilea este tot sl., cf. sb. *raba* „căruţă" (după Lacea, *Dacor.,* III, 745, din săs. *Rabbər*); *robaci,* adj. (Mold., asiduu, harnic); *robi,* vb. (a captiva, a face sclav; a se duce; a trăi ca sclav), cf. sl. *rabiti; robie,* s. f. (sclavie, captivitate), cf. sb., cr. *robia; robcă,* s. f. (înv., sclavă); *robime,* s. f. (înv., sclavi); *roboti,* vb. (Mold., a munci, a trudi), din sl. *rabotiti* „a face robi", cf. rus. *rabotatĭ* „a munci"; *robotă* (var. *robot*), s. f. (Trans., clacă; muncă), din sl. *rabota* „captivitate", cf. ceh., pol., rus. *rabota,* bg. *rabot; robotealdă,* s. f. (muncă, activitate); *robotaş,* s. m. (Trans., clăcaş), din sb. *rabotaš,* mag. *rabotos; robşag,* s. n. (Maram., sclavie), din mag. *rabsag; desrobi,* vb. (a elibera, a da libertate); *desrobitor,* adj. (liberator); *robot,* s. m. (robot, automat), din ceh. *robota* prin intermediul fr. *robot.* 7226

rober (-re), s. n. – Cele două jocuri din care se compune o partidă de bridge sau de vist.

Engl. *rubber.* 7227

roc (-curi), s. n. – (Banat) Soroc, termen.

Sb. *rok* (Candrea). 7228

rocadă (-de), s. f. – Mutare combinată la şah.

Germ. *Rockade* (Candrea), sau mai curînd din fr. *rocade.* 7229

rochie (-ii), s. f. – Îmbrăcăminte femeiască. – Var. *roche.*

Sb. *roklja* (Cihac, II, 316), din germ. *Rock,* de unde şi *roc,* s. n. (redingotă, veston). 7230

rocman (-ni), s. m. – (Bucov.) Locuitor al unei regiuni orientale nedeterminate, cunoscut în mitologia populară prin bunătatea lui. – Var. *rohman.*

Sl. *rachmanŭ* din arab. *rahman* „brahman" (Scriban). 7231

rocoşi (-şesc, -it), vb. refl. – A se răzvrăti, a se răscula. – Var. *răcoşi.*

Pol. *rokosz* „ridicare, răscoală" (Cihac, II, 316), *rokoszyć się* „a se răscula", cf. rut. *rakaš,* rus. *rokoš.* – Der. *rocoşan,* s. m. (rebel); *rocoşelnic,* adj. (rebel); *rocoşitură,* s. f. (răscoală). Toate aceste cuvinte sînt înv., sec. XVII–XVIII. 7232

rod (-oade), s. n. – **1.** Reproducere. – **2.** Fruct. – Mr., megl. *rod.*

Sl. *rodŭ* „specie" (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 43; Cihac, II, 316), cf. bg. *rod* „fruct". – Der. *roadă,* s. f. (fruct, produs, recoltă); *rodi,* vb. (a da naştere; a produce, a fructifica), din sl. *roditi; rodini,* s. f. pl. (zi de naştere, reproducere; generare; creaţie; vizită care se face unei lăuze şi cadoul care i se duce), din sl. *rodiny; roditor,* adj. (fructifer); *rodnic,* adj. (fructifer; prosper, fecund); *rodnicie,* s. f. (fecunditate); *nerodnic,* adj. (care nu face fructe); *rodos,* adj. (productiv). 7233

rodan (-ne), s. n. – **1.** Sucală. – **2.** Roată de tortură.

Ngr. ροδάνι. Înv. – Der. *rodăni,* vb. (a trage pe roată). 7234

rodiu (-ii), s. m. – Granat (Punica granatum).

Ngr. ροδία „granat", ρόδι „granată" (Cihac, II, 693). – Der. *rodie,* s. f. (granată), cf. sl. *rodije; rodier,* s. m. (granat). 7235

rododafin (-ni), s. m. – Leandru.

Ngr. ροδοδάφνη (Cihac, II, 693), din ρόδον „trandafir"; cf. *rodozahar,* s. n. (dulceaţă de petale de trandafir), din ngr. ροδοζάχαρι (Găldi 247); *rododendron,* s. m. (smirdar), din gr. ροδοδένδρον prin intermediul fr. *rhododendron.* 7236

rofii, s. f. pl. – Bubuliţe care apar la copii îndată după naştere. – Var. *rohii.*

Sl. *rovŭ* „groapă, gaură" (Cihac, II, 318), cf. sb. *rohav* „ciupitură (de vărsat)", şi *răboj, răvar,* în care se porneşte de la sensul special de „crestătură, cioplitură". – Der., cu sensul special, *răfui,* vb. (a plăti o datorie); *răfuială,* s. f. (plată a unei datorii); *rafă,* s. f. (Trans., Banat, cotă care revine după o împărţeală), cuvînt care, după Scriban, ar trebui pus în legătură cu *raft* „harnaşament de lux". 7237

rogoz (-oji), s. m. – **1.** Mohor (Carex riparia, Carex vulpina). – **2.** Scirpus maritimus. – Mr. *rugoz.*

Sl. *rogozŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 42; Cihac, II, 317; Conev 47), cf. bg. *rogoz,* sb., cr., ceh. *rohoz,* alb. *rogos* „rogojină", mag. *rogosz.* – Der. *rogozos,* adj. (fibros); *rogojină,* s. f. (un fel de covor făcut din împletitură din tulpini sau frunze de plante, Arg., pălărie de paie; Arg., cal jigărit), mr. *aruguzină,* megl. *ruguzină,* din sl. (bg., sb., cr.) *rogožina* (Conev 62); *rogojinar,* s. m. (persoană care face şi vinde rogojini); *rogojinărie,* s. f. (meseria rogojinarului). 7238

rohățcă (-ățci), s. f. – (Mold.) Poartă, vamă, barieră.

Sl., cf. ceh. *rohatka*, rus. *rogatka* (Cihac, II, 312). – Der. *rohătcar*, s. m. (vămuitor). 7239

roi (-iuri), s. n. – Grup, familie de albine. – Megl. *(roiac)*.

Sl. *roi* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 43; Cihac, II, 318; Conev 74), cf. bg., sb., slov. *roj*. – Der. *roi*, vb. (a pleca în roi; a mișuna, a furnica; a dispărea, a zbura), mr. *(a)ruescu, (a)ruire*, megl. *ruiés, ruiri*, cf. bg. *rojá; roinic*, adj. (mobil, care se mișcă de colo colo, care roiește); *roiniță*, s. f. (stup mic în care se prinde roiul; melisă, Melissa officinalis), pe care Conev 46 îl trimite inutil la un bg. **roinica; roiște*, s. f. (roire; melisă); *roit*, s. n. (roire). 7240

roib (roaibă), adj. – Șarg. – Mr. *aroibu*.

Lat. *rubeus* (Cipariu, *Elemente*, 72; Pușcariu 1473; *REW* 7408; Graur, *Rom.*, LV, 472), cf. v.it. *robbio* (v.sard. *rubiu*), prov. *roi*, fr. *rouge*, cat. *roig*, sp. *rubio*. Din rom. provine mag. *rojb* (Edelspacher 21). 7241

rojdi (-dește, -it), vb. – A sparge, a juli, a roade, a dezghioca. – Var. *rujdi, hrojdi*.

Origine necunoscută. În Mold. Poate din *rîjni*, prin intermediul unei var. **rîjdni*, neatestate. 7242

rol (-luri), s. n. – 1. Listă de nume. – 2. Parte dintr-o piesă interpretată de un artist. – 3. Misiune, atribuție. – Var. înv. *rolă*.

Fr. *rôle*. – Der. *înrola*, vb. (a înregimenta, a înscrie), după fr. *enrôler*. 7243

rolă (-le), s. f. – (Mold.) Cuptorul mașinii de gătit. – Var. *rulă*.

Germ. *Röhre* (Scriban), cu disimilare, cf. mag. *rula*. 7244

rom (-muri), s. n. – Băutură alcoolică din tresie de zahăr.

Fr. *rhum*. 7245

rom (-muri), s. n. – (Trans.) Nisipuri aurifere.

Mag. *rom* „moloz" (Candrea). 7246

romaniță (-țe), s. f. – 1. Mușețel (Matricaria chamomilla). – 2. Crizantemă de câmp (Anthemis arvensis). – 3. Mușețel-prost (Anthemis cotula). – Var. *romăniță, romoniță*.

De la *roman* „romaniță puturoasă, crizantemă" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 43; Cihac, II, 318), cf. sb. *ramenka* „mușețel", sb. *ramenak*, rut. *romaneci* „crizantemă", rus. *romannik* „vetrice". 7247

romîn (-ni), s. m. – 1. Locuitor al României; valah. – 2. Persoană, creștin. – 3. Țăran. – 4. (Înv.) Iobag, vecin. – Var. înv. și pop. *rumîn*. Mr. *ar(u)mîn*, istr. *rumăr*.

Lat. *romanus* (Pușcariu 1474; Șeineanu, *Semasiol.*, 231; *REW* 7371; Th. Gartner, *Ueber den Volksnamen der Rumänen*, Cernăuți 1893). Este dubletul lui *roman*, s. m., neol.; al lui *roman*, s. n. (nuvelă), din fr. *roman;* al lui *roman*, s. m. (mușețel-prost, Anthemis cotula; crizantemă Chrysanthemum leucanthemum), prin filieră sl., cf. sb. *raman*, rus. *roman* (Tiktin), cf. *romaniță;* și al lui *rom*, s. m. (țigan), probabil din mgr. Ῥωμιός „grec", cf. fr. *romanichel* „țigan".

Fonetic, forma *rumîn* este corectă, în timp ce *romîn* se datorează analogiei cu *roman*, fiind forma neol. de la sfîrșitul sec. XVI. Cf. și Cancel, *Despre Rumîn și unele probleme lexicale slavo-române*, București 1921. *Rumîn* „iobag" (cu acest sens nu se folosește forma *romîn*) s-a spus numai în vechea organizare socială din Munt. (în Mold. *vecin*, în Trans. *iobag*); obligațiile lui erau legarea de pămînt, dijma și slujba la proprietar, cf. Giurescu, *Despre rumîni*, București 1916. Nuanța de inferioritate socială legată de noțiunea de *romanus* apare încă din legile francilor, cf. Julien Havet, *R. hist.*, II, 120–36. În limba modernă s-a șovăit mult în scrierea lui *romîn* cu *î*, și s-a preferat sistematic *român*, chiar și de către acei autori care au adoptat suprimarea lui *â*.

Der. *romîncă*, s. f.; *romînesc*, adj. (român); *romînește*, adv. (în română; clar, creștinește); *romînică*, s. m. (român), cuvînt care se pune numai în gura țiganilor; *romînime*, s. f. (neam românesc); *romînism*, s. n. (ceea ce e tipic românesc); *romîniza*, vb. (a deveni român); *romîni* (var. *rumîni*), vb. (a se boteza); *străromîn*, adj. (preromân), format după germ. *ur-; rumînie*, s. f. (iobăgie). Din rom. provin alb. *rëmër* „păstor", țig. sp. *rumano* „argou" (Besses 145) și natural numele etnic al românilor în toate limbile.

Der. neol. (din fr.) *romanic*, adj.; *romanesc*, adj.; *romancier*, s. m.; *romanist*, s. m.; *romanitate*, s. f.; *romaniza*, vb.; *romantic*, adj.; *romantism*, s. n.; *romanț*, s. n. (nuvelă), înv., din it. *romanzo; romanță*, s. f.; *romanțios*, adj. 7248

rond (-duri), s. n. – 1. Cerc, rotund. – 2. Strat (rotund) de flori. – 3. Inspecție, pază. – Var. (sensul 2) *ront*.

Fr. *rond* confundat cu fr. *ronde*. – Der. *rondă*, s. f. (mantou, palton; adj., ([literă] rotundă); *rondel*, s. n., din fr. *rondeau*. 7249

ropot (-te), s. n. – Răpăială, tropăială, bătaie din palme. – Mr. *(a)roput*.

Sl. *ropotŭ, rŭpŭtŭ* (Cihac, II, 306; Conev 94); cf. slov., ceh., rus. *ropot*. – Der. *ropoti*, vb. (a

păcăni, a ţăcăni), din sl. *rŭpŭtati; ropăi,* vb. (a ropoti), rezultatul contaminării lui *ropoti* cu *răpăi; ropotit* (var. *ropăit, ropăială, ropoteală*), s. f. (ropot); *ropotitor,* adj. (sonor, care ropoteşte). 7250

roşbif (–furi), s. n. – Friptură din muşchi de vacă în sînge.

Fr. *rosbif.* 7251

roşcovă (–ve), s. f. – Cornul-caprei (Ceratonia siliqua). – Mr. *roşcuvă.*

Sl. *rožĭkovŭ* „silicvă", din *rogŭ* „corn" (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 43; Cihac, II, 304; Conev 49), cf. bg. *rožkov.* – Der. *roşcov,* s. m. (arbore mediteranean care face roşcove). 7252

rosmarin (–ni), s. m. – Arbust mic, plăcut mirositor, cu flori colorate (Rosmarinus officinalis). – Var. *rozmarin, rojmarin, rojmalin.* Mr. *rismărină.*

It. *rosmarino,* prin intermediul mag. *rozmarin* (Gáldi, *Dict.,* 155), cf. ngr. ροσμαρί, ἀρισμαρί (> mr.). 7253

rosolie (–ii), s. f. (Trans.) Rachiu roşu, îndulcit. – Var. *rozolie.*

Fr. *rossolis,* probabil prin filieră germ. 7254

rost (–turi), s. n. – 1. (Înv.) Gură. – 2. (Înv.) Limbă, vorbire. – 3. Spaţiu lăsat între firele de urzeală prin care trece suveica. – 4. Legătură, articulaţie, unire. – 5. Sens, semnificaţie, scop, raţiune. – 6. Ordine, regulă, normă, rînduială. – 7. Plan, proiect. – 8. Mod, modalitate, manieră. – Mr. *rost.*

Lat. *rōstrum* (Diez, *Gramm.,* I, 20; Puşcariu 1476; *REW* 7386; Şeineanu, *Semasiol.,* 194; Densusianu, *GS,* II, 315; Weigand, *Jb,* XII, 95), cf. cat., port. *rosto,* sp. *rostro.* – Der. *rosta,* vb. (a năvădi); *rosti,* vb. (a pronunţa, a se exprima, a zice; a ordona, a rîndui; a schimba iţele; a prepara); *rostui,* vb. (a netezi, a umple cu material golurile între cărămizi); *rostuială,* s. f. (rostuire); *rostuitor,* s. m. (zidar care rostuieşte); *rostitor,* adj. (care rînduieşte, aranjează). – Cf. *răsti.* 7255

roşţei (–ie), s. n. – (Trans.) Gratie, zăbrea.

Mag. *rostély,* slov. *roštelj* (Cihac, II, 319). 7256

rostogol (–luri), s. n. – 1. Plasă de pescuit. – 2. Întoarcere, rotire. – 3. Răsturnare în aer. – 4. Plante (Echinops sphaerocephalus, E. commutatus). – Var. *răstogol, răstăgol,* sensul 1 *prostogol, prostovol, rostofol.*

Origine incertă. Probabil din *rotocol,* der. expresiv de la *roată,* contaminat cu *răstăvăli* < *tăvăli;* cu sensul 1 s-a contaminat cu o rădăcină sl., cf. *prostire.* Der. din sl. (*răs–* şi bg. *tărkaljam,* după Weigand, *Jb,* XIII, 109 şi Tiktin) pare mai puţin probabilă. – Der. *rostogoli,* vb. (a se întoarce; refl., a se roti), cf. mr. *arustugulescu, arustugulire; rostogoleală,* s. f. (întoarcere, rotire). 7257

rostopaşcă (–şte), s. f. – Măselariţă (Chelidonium maius). – Var. *rostopastă.*

Rut. *rostopast* (Cihac, II, 319), cf. pol. *rostopašć.* 7258

roşu (–şie), adj. – 1. Arămiu, purpuriu. – 2. Închis, de culoarea vinului. – 3. Incandescent, încins, ca fierul. – 4. Încins la faţă. – 5. (Înv.) De cupru. – 6. (Înv., sec. XIX) Aparţinînd partidului liberal. – 7. Comunist. – 8. (Arg.) De aur. – 9. (Înv.) Soldat într-un corp de cavalerie în Munt., sec. XVI–XVII. – 10. (S. n.) Fard, dres. – 11. (S. n.) Cupă la cărţile de joc. – Var. *roş.* Mr. *aroş,* megl. *roş,* istr. *roiş.*

Lat. *russus* (Diez, I, 358; Tiktin), cf. it. *rosso,* sard. *ruju,* fr. *roux,* sp., port. *rojo;* sau, mai puţin probabil din lat. *rŏseus* (Puşcariu 1475; *REW* 7378; Candrea). Ambele soluţii sînt posibile, şi rezultatul ar fi corect (pentru *russus,* cf. *coş;* pentru *rŏseus,* cf. *caş*); pledează în favoarea primei soluţii identitatea semantică.

Der. *roşi* (var. *înroşi*), vb. (a face roşu; a deveni roşu; a se încinge; a vopsi ouă de Paşti); *roşeală* (var. *roşală*), s. f. (roşeaţă, culoare roşie; spuzeală; vopsea roşie); *roşeaţă* (var. *roşaţă*), s. f. (culoare roşie; pată roşie; erizipel); *roşeţea* (var. *roşăţea, roşeţică*), s. f. (crin-de-baltă, Butomus umbellatus); *roşcă,* s. m. (persoană cu păr roşu sau cu faţa roşcată) cu sf. *–că,* cf. *flişcă, ţuşcă; roşcat,* adj. (roşiu; rumen, roşcovan); *roşcovan* (var. *roşcodan, roşcoban*), adj. (roşiatic, rumen), cf. *rîşcov; roşiatic* (var. Mold. *roşietic*), adj. (roşiu); *roşie,* s. f. (tomată), în loc de *pătlăgică roşie; roşior,* s. m. (husar), cf. *roşu* 9; *roşioară,* s. f. (peşte, Scardinius erythrophtalmus, Rhodeus amarus; filimică, Calendula officinalis; varietate de prune, de mere şi de struguri). – Din rom. provine rut. *roša* „capră cu păr roşcat", mag. *rós, róska* (Candrea, *Elemente,* 400; Edelspacher 21). 7259

rotund (–dă), adj. – În formă de cerc. – Var. *rătund.*

Lat. *rŏtŭndus,* cf. it. *rotondo, tondo,* sard. *tundu.* Var. *retŭndus* care se propune în general pentru rom. (Densusianu, *Hlr.,* 92, 94; Puşcariu 1451; Tiktin; *REW* 73; Candrea), nu este necesară pentru a explica rezultatul rom., *rătund,* cf. *foras* > *fără, locusta* > *lăcustă,* etc. Forma *rotund* nu este un

hipercultism, cum insinuează Tiktin și Scriban, ci pare rezultatul final al evoluției lui *ră-* în Munt., cf. *palumbus* > *porumb*, *răcodelie* > *rocodelii*, *răpotini* > *ropotini*, etc. *Rătund* nu se aude în Munt., din păcate, acest cuvînt nu figurează în *ALR*.

Der. *rotunji* (var. *rătunji*, înv. *rătunzi*), vb. (a face rotund); *rotunjime*, (var. *rătunzime*), s. f. (calitatea de a fi rotund); *rotunjitură*, s. f. (rotunjime); *rotunjor*, s. m. (monedă, ban); *rotunjoară*, s. f. (plantă, Homogyne alpina). 7260

roșă, s. f. – Apă provenită din condensarea vaporilor din atmosferă, care se depune pe pămînt, pe plante etc. – Var. înv. *ro(a)o*, *ro(a)ă*. Mr. *aroauă*, *arao*, megl. *rauă*.

Lat. *rōs*, *rōrem* (Pușcariu 1477; *REW* 7374), cf. prov., cat. *ros;* dar mecanismul de transmitere este discutabil. S-a sugerat o var. **rōlla* (Candrea, *Éléments*, 75), care nu pare justificată. Un **rōs*, n., cu rezultatul rom. **ro* > *rouă* ca *zi* > *ziuă* (Philippide, *Principii*, 66; Pușcariu 1477; Iordan, *Dift.*, 189) este dubios, dacă se ia în considerație paralelismul cu *nos* > *noi*, *dos* > *doi*, *post(t)* > *poi* etc. S-a crezut într-o modificare de decl. *rōs*, **rōvem* ca *bōs*, *bŏvem* (Meyer, *Alb. St.*, IV, 45); sau într-un rezultat **rore* (cf. logud. *rore*, Wagner 112), cu disimilarea celui de-al doilea *r* (Tiktin; Skok, *Arch. Rom.*, VIII, 158; Graur, *BL*, III, 51).

Nici una dintre aceste explicații nu este suficient de clară. Dacă „la brisure" între cei doi *r* ar fi o certitudine (cf. *prooroc*), s-ar putea porni de la **rore* > **roore* > **rouri*, care, desigur, s-ar fi simțit ca un pl., de unde sing. regresiv *rouă*. În realitate nici „la brisure" nu ne pare sigură, nici sing. n-ar trebui să fie f.; cf. totuși toate der. acestui cuvînt, care nu pleacă de la *rouă*, ci postulează un *rouri*.

Der. *roura* (var. *înroura*, *înroua*), vb. (a acoperi cu rouă; a umezi; a burnița), din lat. *rōrāre* (Pușcariu 1478; Tiktin; Candrea) dacă se admite o „brisure" *ror-* > *roor-* (Graur, *BL*, III, 50), sau mai probabil de la un pl. *rouri*, ca *haină* > *înhăinura*, *corn* > *încornora*, *față* > *înfățura* etc.; *rouriță*, s. f. (firuță, Glyceria fluitans); *rouros*, adj. (plin de rouă; umed). Cf. *rourușcă*. 7261

rovină (-ne), s. f. – Groapă, rîpă, adîncitură.

Sl. *rovŭ* „groapă" (Cihac, II, 318), cf. *rofii*, și bg. *rovina* (Conev 40), care nu ne este clar, bg. *rovenie* „săpătură". 7262

roz (-za), adj. – Roșu deschis. – Var. înv. *ros*.

Fr. *rose*. – Der. *rozâ*, s. f. (trandafir), din fr. *rose;* *rozalb*, adj. (roz deschis, vorbind despre ten; vin roz), creație literară; *rozatic*, adj. (trandafiriu), cuvînt format de Alecsandri; *rozetă*, s. f., din fr. *rosette*, cu sensul de rezedă ca efect al unei confuzii cu fr. *réséda;* *rozeală*, s. f. (culoare de trandafir). – Cf. *ruje*. 7263

ruaj (-je), s. n. – Mișcare de roți, mecanism.

Fr. *rouage*. 7264

rubiă (-ele), s. f. – Înv. monedă turcă, care valora un sfert de *irmilic*. – Mr. *rubie*.

Tc. *rubiyé* (Roesler 601; Șeineanu, II, 302), cf. bg., sb. *rubija*. 7265

rubin (-ne), s. n. – Varietate de corindon. – Mr. *rubine*.

It. *rubino*, prin intermediul ngr. ρουμπίνι. – Der. *rubiniu*, adj. (culoare de rubin, roșu). 7266

rublă (-le), s. f. – Monedă rusească.

Rus. *rublj*. 7267

rucă (-ale), s. f. – Cerere, petiție.

Tc. (arab.) *rüka* (Candrea). Sec. XVIII, înv. 7268

rucăviță (-țe), s. f. – Mînecuță la costumul preoțesc. – Mr. *racaviță* „manșetă".

Sl. *rękavica* „mănușă" (Cihac, II, 320), din *rękа* „mînă", cf. *răcodelie*, *rîncă*. 7269

rudă (-de), s. f. – **1.** (Mold., Trans.) Par, prăjină, prepeleac. – **2.** Oiște, proțap.

Sb. *ruda* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 43; Tiktin; Rosetti, II, 82). 7270

rudă (-de), s. f. – **1.** Viță, rasă. – **2.** Națiune, popor. – **3.** Familie, casă. – **4.** Rubedenie, neam.

Sl. *rodŭ*, bg. *roda*, cf. *rod* (Cihac, II, 316; Șeineanu, *Semasiol.*, 195; Candrea), dar rezultatul *o* > *u* este greu de explicat. Din această cauză, Tiktin a preferat să pornească de la sl. *ruda* „minereu", care pare greu de admis semantic. Poate *roadă*, care convine cu privire la sens, s-a contaminat cu *rudă* „par", dacă acest cuvînt înseamnă uneori „ramură", fiindcă ideea de „ramură" e legată strîns de cea de „familie". Oricum, der. lui *rudă* pornind de la *rod* este evidentă, mai ales în der. ca *rudaci*, *rudăița*.

Der. *ruda* (var. *înrudi*), vb. (a deveni rudă); *rudenie* (var. *rubedenie*), s. f. (rudă, înrudire; relație strînsă, membru de familie), a cărui der. pare să fi suferit influența sb. *rodbina* „rudă" (Scriban); *rudaci*, adj. (berbec de prăsilă); *rudăița*, adj. (oaie de prăsilă). 7271

rudar (-ri), s. m. – **1.** Țigan căutător de aur. – **2.** Țigan nomad care lucra obiecte de lemn.

Bg., sb. *rudar*, din *ruda* „minereu" (Cihac, II, 320; Conev 76). Probabil denumirea s-a menținut, după ce s-a schimbat meseria primitivă, datorită

consonanței cu *rudă* „par". – Der. *rudăresc*, adj. (țigănesc; grosolan); *rudărie*, s. f. (meseria de țigan *rudar*; zăcământ, mină). 7272

ruęn (–ni), s. m. – Plantă (Succisa pratensis). – Var. *ruin*.

Sb. *rujan* „galben închis" (Tiktin). 7273

ruṣă (–fe), s. f. – 1. Haine, țesături albe, lenjerie. – 2. (Mold.) Cîrpă, zdreanță.

Sl. *rucho* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 43; Cihac, II, 320; Conev 83), cf. bg., sb., cr. *ruho* „îmbrăcăminte", slov. *ruha* „cearșaf", ceh. *roucha* „cearșaf", ngr. ροῦχον „îmbrăcăminte" (Meyer, *Neugr. St.*, II, 55). – Der. *ruṣărie*, s. f. (lenjerie); *ruṣos*, adj. (Mold., zdrențăros); *ruṣană*, s. f. (Mold., cîrpă; Mold., curvă), pentru ultimul sens, cf. *buleandră, hanță, tîrfă* etc.; *ruṣean*, s. m. (Mold., rufián), care concordă din întîmplare cu *rufián*, cf. Dragoș, *BF*, IX, 113. 7274

ruṣeț (–turi), s. n. – Breaslă, corporație.

Tc. (arab.) *rufet* (Șeineanu, II, 302), cf. ngr. ρουφέτι, bg., sb. *ruṣet*. – Der. *ruṣetaș*, s. m. (breslaș; lucrător într-o mină de sare). 7275

rug (–guri), s. n. – Lemne pe care se ardeau morții sau condamnații la moarte.

Lat. *rugus* (sec. XIX). Candrea, *Éléments*, 5, și Tiktin consideră că cuvîntul poate fi moștenit, lucru complet improbabil. 7276

rug (–guri), s. n. – 1. Mur (Rubus caesius). – 2. Arbust sau tufă spinoasă în general. – Mr. *(a)rug*, megl. *rug*.

Lat. *rūbus* (Diez, II, 58; Pascu, I, 141), cf. it. *rovo, rogo;* pentru schimbarea *b* > *g*, cf. *neg, negură*. – Der. *ruget*, s. n. (loc cu rugi). 7277

rugą (–rog, –ąt), vb. – 1. A implora. – 2. A cere, a solicita. – 3. A invita. – Mr., megl., istr. *rog*.

Lat. *rŏgāre* (Pușcariu, 1472; *REW* 7361; Densusianu, *GS*, II, 310), cf. it. *rogare*, prov., cat., sp., port. *rogar*, v.fr. *rover*. – Der. *rugă*, s. f. (rugăciune, implorare; petiție, cerere; Trans., Olt., hram; Mold., Trans., cruce, troiță); *rugăciune* (megl. *rugăciuni*), s. f. (închinare, rugă), probabil direct din lat. *rŏgātiōnem* (Pușcariu 1479; *REW* 7362), cf. prov. *roazó*, fr. *rovaison*, port. *pogações; rugăminte*, (megl. *rugămînt*), s. n. (rugă, cerere), probabil pl. n. de la *rugămînt*, interpretat ca sing. f., cf. *încălțăminte* (după Pușcariu 1480, direct din lat. *rŏgāmentum*); *rugător*, adj. (care cere). – Din rom. provine săs. *rugan*, vb. 7278

rugi (–gęsc, –ịt), vb. – A rage. – Mr. *arujire* „a necheza".

Lat. *rūgīre* (Pușcariu 1481; *REW* 7428) cf. it. *ruggire*, prov., sp., port. *rugir*, v.fr. *ruir*. Folosit în sec. XVII de Dosoftei, azi rar. 7279

ruginą (–ni), s. f. – 1. Oxidare a fierului. – 2. Rablă, obiect uzat. – 3. Hodorog. – 4. Pipirig (Juncus effusus). – 5. Tăciune, mălură (Puccinia graminis). – Mr. *arudzină*.

Lat. *rūbīgĭnem* (Diez, I, 361; Philippide, *Principii*, 33; cf. *REW* 7348), cf. prov. *royilh*, fr. *rouille*, sp. *robin*. Se merge mai în detaliu la un lat. *aerūgĭnem*, uneori în formă ipotetică **aerū gĭna* (Pușcariu 1482; *REW* 243; Pascu, I, 41; Pascu, *Beiträge*, 7; Tiktin; Candrea), posibilă și ea fonetic. Pentru rezultatul fonetic al lui *rūbī gĭnem*, cf. *iuvencus* > *junc*. Schimbarea de accent este dificilă (Ivănescu, *BF*, I, 161, o explică pornind de la vb. *rugini*); dar cu *aerūgĭnem* există aceeași dificultate.

Der. *ruginare*, s. f. (arbust, Andromeda polyfolia); *rugini*, vb. (a oxida; refl., a crește mălura, a se tăciuna; refl., a decădea); *ruginitură*, s. f. (lucru ruginit); *ruginiu*, adj. (roșiatic); *ruginos*, adj. (oxidat; învechit). Din rom. provine bg. *rudžina* (Capidan, *Raporturile*, 234) și țig. *ruğinav* „a deteriora". 7280

ruịnă (–ne), s. f. – Surpătură.

Fr. *ruine*. – Der. *ruina*, vb. (a surpa); *ruinător*, adj. (distrugător). 7281

ruje (–ji), s. f. – 1. Trandafir. – 2. Rosăcică (Rhodiola rosea). – 3. Măceș (Rosa canina). – 4. Nume de flori mai mult sau mai puțin asemănătoare cu trandafirul: Paeonia, Aster amellus, Papaver Rhoeas, Helianthemum etc. – 5. Fard. – Var. 1 *ruj* (înv.) *rujă*.

Bg., sb. *ruža* (Miklosich, *Fremdw.*, 123; Tiktin; Conev 45), din it. *rosa*, cf. *rază;* în Trans., și prin mag. *ruzsa* (Gáldi, *Dict.*, 155). – Der. *rujan*, adj. (roșiatic, roșcovan); *rujalină*, s. f. (nalbă); *rujioară*, s. f. (bujor); *rujnică* (var. *rujnicea*), s. f. (filimică, Calendula officinalis); *rujincin*, s. m. (coacăz); *rujincină*, s. f. (coacăză). 7282

rulą (–lęz, –ąt), vb. – A proiecta o peliculă.

Fr. *rouler*. – Der. *ruladă*, s. f. (tril; prăjitură în formă de sul), din fr. *roulade; rulant*, adj. (care rulează; propriu căilor ferate); *ruletă*, s. f., din fr. *roulette; rulou*, s. n., din fr. *rouleau*. 7283

rumegą (g–, –ąt), vb. – (Despre animale) A mesteca a doua oară mîncarea întoarsă din stomac. – Var. Bucov. *ruguma*. Mr. *aroamig, aromigare*, megl. *rumig(ari)*.

Lat. *rūmĭgāre* (Pușcariu 1483; *REW* 7440), cf. it. *rugumare* (ven. *rumegar*, sard. *arrumigare*, versil. *romicare*), prov. *romier*, v.fr. *rungier*, sp., cat. *rumiar*, port. *romiar*. – Der. *rumegător*, adj.

(care rumegă); *rumegătură* (var. *rugumătură*), s. f. (pilitură de ferăstrău); *runeguș*, s. n. (Munt., particule de lemn care cad la tăiere). Din rom. provin rut. *rumegaty, remegaty, remenuvaty* (Miklosich, *Wander.*, 11; Candrea, *Elemente*, 401).
7284

rumeji (-jęsc, -ít), vb. – (Olt.) A se umezi, a fi burat de ploaie.

Sb. *rominžáti* (Scriban). – Der. *rumejină*, s. f. (Olt., ploaie). 7285

rumen (-nă), adj. – Trandafiriu, roșcat. – Mr. *arumin*.

Sl. *rumĕnŭ* „roșu" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 43; Cihac, II, 491; Conev 97), cf. sb., cr., slov. *rumen*. – Der. *rumeior*, adj. (dim. al lui rumen); *rumeni*, vb. (a se înroși; a se face rumen, a se frige ușor), din sl. *rumĕniti*, sb., cr. *rumeniti; rumeneală*, s. f. (roșeață, îmbujorare; fard; căldură, dogoare), din sl. *rumĕnilo*, sb., cr., slov. *rumenilo; rumeniu*, adj. (trandafiriu); *rumeniță*, s. f. (fard). 7286

rumoare (-ori), s. f. – Zgomot surd de voci.

Fr. *rumeur*. 7287

runc (-curi), s. n. – Desțelenire, munte despădurit. – Mr. *arunc, runcu*.

Lat. *runcus* (Popovici, *Conv. lit.*, XXV, 705–16; *REW* 7444; Pascu, I, 42; Tiktin), cf. lat. *runcatio* (Isidoro de Sevilla, XVII, II, 5) și Varrón VI, 96: „*runcinare a runcina*, cuius origo graeca ῥύγχος". – Der. *runculi*, vb. (Bucov., a defrișa). 7288

rup (-pi), s. m. – Măsură de lungime, egală cu a opta parte dintr-un cot.

Tc. *rub* (Seineanu, II, 303), cf. *rubia* și ngr. ρούπι, sp. *arroba*. Sec. XVIII, înv. 7289

rupe (-p, -pt), vb. – **1.** A despărți un obiect în mai multe bucăți, a face bucăți. – **2.** A despica, a desface. – **3.** A tăia, a smulge. – **4.** A strica, a sfărîma. – **5.** A suprima, a suspenda, a anula. – **6.** A întrerupe, a curma. – **7.** A da la o parte, a separa. – **8.** A se despărți, a abandona. – **9.** A vorbi stricat o limbă, a o stîlci. – **10.** A cădea la învoială, a stabili prețul de vînzare. – Var. înv. *rumpe*. Mr. *arup, arupșu, aruptă*, megl. *rup, rupș, rupt*, istr. *rupu, rupt*.

Lat. *rumpĕre* (Pușcariu 1485; *REW* 7442), cf. it. *rompere*, prov., fr., cat. *rompre*, sp., port. *romper*. – Der. *rupt*, adj. (despărțit, desfăcut; s. n., rupere, întrerupere); *ruptă*, s. f. (înv., impozit global, contribuție personală stabilită pentru prima dată în Mold. la începutul sec. XIX și plătibilă în patru rate anuale); *ruptaș*, s. m. (contribuabil care plătea impozitul după sistemul numit ruptă); *ruptoare* (var. înv. *ruptoară*), s. f. (început, primul pas; învoială asupra prețului de vînzare–cumpărare; stabilire a contribuției individuale); *ruptură*, (mr. *arupturâ*), s. f. (rupere; distrugere; crăpătură, fisură; hernie; bucată ruptă, fragment; zdreanță, cîrpă), care ar putea proveni direct din lat. *ruptūra* (Pușcariu 1486; *REW* 7455), cf. it. *rottura*, prov., cat., sp., port. *rotura*, fr. *roture*); *ruptănos* (var. *rupticos*), adj. (zdrențăros, rupt); *rupturi*, vb. (a rupe în bucăți); *prerupe*, vb. (înv. și Trans. de S., a întrerupe), care pare să provină direct din lat. *praerumpere*. Rus. *ruptaš* „contribuabil" provine din rom. (Vasmer, II, 549).
7290

rus (-să), adj. – Roșu. – Mr. *arus*, megl. *rus*.

Sl. *rusŭ* (Cihac, II, 321; Tiktin; Graur, *BL*, VI, 170). Der. din lat. *russus* (Pușcariu 1487; Capidan, *Dacor.*, IV, 850; *REW* 7466) pare mai puțin probabilă, cf. *roșu*. – Der. *rus*, s. m. (rus; gîndac, Blatta germanica); *rusav*, adj. (roșu), din rut. *rusjavyj* (Tiktin), sec. XVII, înv.; *ruscă*, s. f. (femeie rusă; oaie roșcată); *ruscea* (var. *rușcea*), s. f. (brîndușă, Colchicum autumnale); *ruscuță*, s. f. (plante, Adonis flamea, A. vernalis; monedă de argint); *rusesc*, adj. (rus; îndrăcit, blestemat); *ruseșce*, adv. (în rusă, ca rușii); *rusifica*, vb. (a face pe cineva rus, a se asimila rușilor); *rusneac* (var. *rusnac*), s. m. (rutean); *rușeț*, adj. (roșcat); *rușiță*, s. f. (vacă roșcată); *rușulică* (var. *ruș(c)uliță*, s. f. (plantă, Hieracium aurantiacum).

Ruschiu, s. n. (Trans., loc pietros, arid) s-ar spune, în loc de *ruschiu* (cf. *ruscea, rușcea*), datorită culorii roșietice a unora din aceste locuri, ca și în cazul lui *rușeț*, foarte folosit ca toponim; explicația lui Pușcariu, *Dacor.*, III, 680, care pornește de la lat. *rūscŭlum*, nu este convingătoare.
7291

Rusalii, s. f. pl. – **1.** Sărbătoare religioasă la 50 de zile după Paști. – **2.** Săptămîna de dinaintea Rusaliilor, în care se sărbătorește primăvara și se comemorează morții. – **3.** Duhuri rele. – Var. *Rusale*, înv. *Rosalii*. Mr. *Rusale*, megl. *Rusal'ă*.

Lat. *Rōsālia*, indirect. Der. din lat., direct sau prin intermediul unei var. *rōsāria* (Pușcariu, *Dacor.*, VIII, 334), nu pare probabilă; rămîne totuși discutabilă calea urmată de împrumut. Din sl. *rusalija* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 43; Miklosich, *Fremdw.*, 123; Cihac, II, 321; Romansky, *Jb*, XV, 127; Vasmer, *Gr.*, 129; Philippide, II, 732; Weigand, *BA*, II, 279; *REW* 7376; Tiktin), și acesta din mgr. ρουσάλια. Există totuși îndoiala că rezultatul rom. ar fi putut păstra pe *l* muiat din sl. (bg. *rusalja*, sb. *rusalje*), care în mod normal se pierde în rom. Pe de altă parte, forma mai veche a cuvîntului rom. este cu *o* (cf. *Pravila Mică:*

Rosalii, ce iaste venirea a sfintului Duh), şi aceasta nu se explică nici prin sl., nici prin mgr. (după Capidan, *Dacor.*, III, 142, *u* din mgr. se explică prin rom.; şi tot după el, *Raporturile*, 184–90, bg. provine din rom.). Probabil cultism. 7292

rușfeț (–turi), s. n. – **1.** Cadou făcut unui slujbaş pentru a-l mitui. – **2.** Mită, şperţ. – Mr. *ruşfete*, megl. *ruşfet*.

Tc. (arab.) *rüşvet* (Şeineanu, II, 303; Lokotsch 1722), cf. alb. *rüšvet*, bg. *rušvet*. 7293

rușina (–nęz, –ąt), vb. – **1.** A se sfii, a se simţi încurcat. – **2.** A se umple de ruşine, a-i fi ruşine. – **3.** A umili, a înjosi. – Mr. *aruşnedz*.

De la *roşi* „a face pe cineva să devină roşu" cu suf. expresiv *–ina*, ca *clăti* > *clătina*, *tîmpi* > *(în)tîmpina*, *hîţîi* > *hîţîna*, *împopoţa* > *împopoţona* etc. Această explicaţie a fost dată de Spitzer, *BL*, XIV, 49 şi pare cea mai bună. Celelalte ipoteze se bazează de obicei pe *ruşine*, care trimit la un lat. **rosīnus* „trandafiriu" (Puşcariu 1488; *REW* 7382); la lat. **russiōnem* (Pascu, I, 43; Pascu, *Beiträge*, 12), sau **rosiōnem* (Candrea); sau la **ruşiciune*, de la *roşi* (Tiktin).

Der. *ruşine* (mr. *ar(u)şine*, megl. *ruşoni*, istr. *ruşire*), s. f. (sfială, timiditate; jenă; ocară, batjocură; dezonoare, umilinţă); *ruşinat*, adj. (jenat; umilit); *neruşinat*, adj. (fără ruşine); *neruşinare*, s. f. (impudoare, necuviinţă); *ruşinător*, adj. (ruşinos); *ruşinos*, adj. (sfios); *neruşinos*, adj. (înv., obraznic). 7294

rușui (–uęsc, –ąt), vb. – (Mold., înv.) A uzurpa, a pune stăpînire. – Var. *ruşii*.

Sl. *rušiti* „a se da la o parte, a se muta"; la origine, s-ar fi zis despre acţiunea de a schimba pe ascuns pietrele de hotar de pe un teren. De aici, cu *l* expresiv, *răşlui*, vb. (a uzurpa, a lua cu forţa). Explicaţia lui Tiktin, prin intermediul lui *răzluşi*, vb. refl. (înv., a se separa, a se îndepărta) < sl. *razlučiti*, nu este convingătoare. Cred că etimologia corectă este numai cea arătată deja de Ghibănescu; dar îmi lipseşte posibilitatea de a o confirma. 7295

rusumąt (–turi), s. n. – Contribuţie indirectă.

Tc. *rusumat* (Şeineanu). Sec. XIX, înv. 7296

rută (–te), s. f. – Virnanţ (Ruta graveolens).

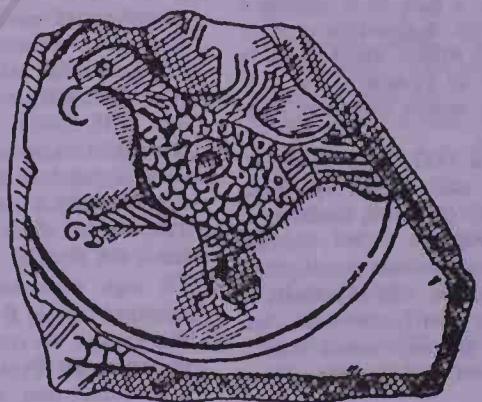
Lat. *ruta*, cultism din sec. XVII. Nu este cuvînt moştenit, în ciuda părerii lui Puşcariu 1489, nici probabil sl. (cf. Miklosich, *Slaw. Elem.*, 43) sau mag. (cf. Gáldi, *Dict.*, 155). – Der. *rutişor*, s. m. (plante, Thalictrum angustifolium, T. minus, T. flavum). 7297

ruteą (–ęle), s. f. – Moment favorabil la jocurile de cărţi.

Tc. *rüte* (Şeineanu, II, 303). 7298

rutęz, adv. – Din nou, iarăşi.

Origine necunoscută. Este cuvînt înv. (sec. XVI) care a vrut să fie interpretat prin intermediul lat. *rursus* + *item* (Giuglea, *Dacor.*, I, 250); prin *retrorsum* (Bogrea, *Dacor.*, III, 736), sau prin *rursus* + *te(n)sus* (Densusianu, *GS*, VII, 277). 7299

BCU IAŞI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

S – Ş

să, conj. – **1.** (Înv.) Dacă (funcţie condiţională); *să eşti tu* (Coresi). – **2.** Pentru a (indică finalitatea); *unde-i miţa, să ne vadă?* (Alecsandri). – **3.** Semn al conjunctivului. – Mr., megl. *să, si,* istr. *se.*

Lat. *sī* (Puşcariu 1491; Tiktin; V. Grecu, *Arhivele Olteniei,* IV, 18). Cu al doilea sens, se poate substitui prin *ca să.* Funcţia condiţională a dispărut în sec. XVII. Cf. *săva.* **7300**

şa (şei), s. f. – **1.** Piesă de harnaşament. – **2.** Curmătură. – **3.** Os din spinarea găinii. – **4.** (Pl.) Parte a spinării din regiunea lombară. – Var. *şea.* – Mr., megl. *şauă, şao,* pl. *şali.*

Lat. *sĕlla* (Puşcariu 1490; *REW* 7795), cf. it., prov., cat. *sella,* fr. *selle,* sp. *silla.* Pl. poate fi şi *şele,* pentru primele trei sensuri; pentru al patrulea, se foloseşte numai *şale.*

Der. *şelar,* s. m. (persoană care face şi vinde şei), cu suf. *–ar* (după *REW* 7796, din lat. *sellārius*); *şelărie,* s. f. (loc unde se fac şi se vînd şei); *şeuaş* (var. *şăuaş*), s. m. (cal înşeuat); *înşeua,* vb. (a pune şaua pe cal); *înşela,* vb. (a înşeua; a amăgi; a trăda, a fi infidel; refl., a greşi); *înşelătură,* s. f. (amăgire, trişare); *înşelăşag,* s. n. (Mold., amăgire); *înşelăciune,* s. f. (amăgire, fraudă); *înşelător* (var. *înşelăcios*), adj. (care înşală, amăgitor). Mulţi cercetători fac două cuvinte distincte din *înşela* „a înşeua" şi *înşela* „a amăgi" şi-l derivă pe ultimul din sl. *mĭšelŭ* „cîştig" (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 31; Cihac, II, 148; Weigand, *Jb,* XIII, 110; Puşcariu, *Dacor.,* VI, 327-32; *DAR*); cf. v.bg. *mšel* „amăgire"; dar trecerea semantică pare explicabilă, căci în rom. numeroşi termeni exprimă ideea de „a înşela" prin cea de „a-şi pune ceva nepotrivit", cf. *potcovi, încălţa, pune ipingeaua, papugiu, potlogar* etc. (mai multe ex. la Spitzer, *Mitt. Wien,* 139; Skok, *Archiv sl. Phil.,* XXXVII, 83; Spitzer, *Dacor.,* III, 651), şi la fel sb. *nasamariti,* cu cele două sensuri (Rosetti, III, 99). **7301**

şabăcă (–ce), s. f. – Broderie în ajur. – Var. *şabăc, ceabac.*

Tc. *muşabak* (T. Papagahi, *GS,* VII, 296). Der. din tc. *sebeke* „plasă" (Tiktin) < it. *sciabica* (Candrea) este improbabilă. După Lokotsch 1740, din tc. (arab.) *şabaka* „plasă, fileu". **7302**

şabaną (–ale), s. f. – Livrea, haină de uniformă. – Var. *şa(r)vana.*

Tc. *şebane* (Tiktin). Sec. XVIII. **7303**

săbăręl (–le), s. n. – Dans tipic din Munt.

De la *Sabar,* rîu din Munt. **7304**

sabąş (–şe), s. n. – (Mold.) Bacşiş.

Tc. *sabaş* (Tiktin). **7305**

săbąş (–şe), s. n. – (Trans., Olt.) Purtare, aspect, înfăţişare.

Mag. *szabás* (Candrea; Gáldi, *Dict.,* 156). **7306**

săbăşąg (–guri), s. n. – (Maram.) Libertate.

Mag. *szabadság* (Candrea). **7307**

sąbąt, s. m. – **1.** Sîmbătă la evrei. – **2.** Adunare de vrăjitoare. – **3.** Zarvă, gălăgie. – Var. *sabaş, şabăţ.*

Fr. *sabbat;* var., direct din ebr. *šabbāth,* iud. germ. *schabbes,* de unde şi pol. *szabas,* rus. *šabáš* „odihnă, repaus" (Vamser, III, 362), it. *sciabà* (Battisti, V, 3393). **7308**

săbău (–ăi), s. m. – (Trans., Banat) Croitor.

Mag. *szabó* (Tiktin; Gáldi, *Dict.,* 155). **7309**

sąbie (–ăbii), s. f. – Armă tăioasă cu mîner.

Mag. *szablya* de la *szab* „a tăia" (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 43; Miklosich, *Fremdw.,* 123; Cihac, II, 322; Meyer 370), cf. sl. (sb., slov., rus.) *sablja,* bg. *sabijŭ,* pol. *szabla,* alb. *sabljë,* germ. *Säbel,* it. *sciabola,* fr. *sabre,* sp. *sable.* – Der. *săbia,* vb. (a tăia cu sabia); *însăbiat,* adj. (ascuţit); *săbii,* vb. refl. (Olt., a subţia, a îngusta); *săbier,* s. m. (fabricant de spade); *săbierie,* s. f. (atelier şi magazin de spade); *săbioară* (var. *săbicioară, săbiuţă, sabiţă*), s. f. (peşte, Pelecus cultratus), ultima var. din sb. *sablijca* „sabie mică" (Tiktin); *săbiuţă,* s. f. (gladiolă, Gladiolus imbricatus). **7310**

săblązną (–ne), s. f. – **1.** Greşeală, păcat. – **2.** Scandal, zarvă. – **3.** Poluţie. – **4.** Masturbare.

Sl. *sŭblaznŭ* (Tiktin), cf. *blaznă.* Sec. XVI, înv. ca şi der. *săblăzni,* vb. (a greşi; a scandaliza, a şicana; a avea poluţii); *săblăznitor,* adj. (scandalizator). **7311**

sabręţaş (–şe), s. n. – Geantă de brîu, purtător de sabie.

Fr. *sabretache.* **7312**

sabur, s. m. – Aloe. – Var. înv. *sabri.*

Tc. (arab.) *sabr* (Şeineanu, II, 303; Lokotsch 1745), cf. cuman. *sabur,* per. *sabor,* ngr. σαμπούρι, rus. *sabur* şi *REW* 7478b. **7313**

sac (-ci), s. m. – **1.** Obiect din pînză, hîrtie etc. pentru păstrat sau transportat produse. – **2.** Geantă, raniță. – **3.** Poșetă, pungă. – **4.** Unealtă de pescuit. – Mr., megl. *sac*, istr. *sǫc*.

Lat. *saccus* (Pușcariu 1492; *REW* 7489) cf. it. *sacco*, prov., cat., fr. *sac*, sp., port. *saco*. Toate der. sînt dim. sau augmentative: *săcoi, săcotei, săcăteu, săc(u)șor, săculeț, săculete, săcui* (după Candrea, de la un lat. **sacculeus*), *săcuieț*. Der. neol. *sacoșe*, s. f., din fr. *sacoche*. Este dubletul lui *sacos*, s. n. (veșmînt preoțesc, propriu prelaților ortodocși), din mgr. σάκκος (Cihac, II, 693; Murnu 49), cf. sl. *sakosŭ;* și al lui *sacou*, s. n., din it. *sacco*, cf., germ. *Sakko* (Candrea). Pentru *sac* „unealtă de pescuit", cf. bg., slov., ucr., rut. *sak*. 7314

sacă (-ale), s. f. – **1.** Butoi pe două roți, pentru transportat apa. – **2.** (Arg.) Trăsură de închiriat.

Tc. (arab.) *saka* „sacagiu" (Roesler 601; Șeineanu, II, 304; Ronzevalle 99), cf. sb. *saka*, ngr. σακκᾶς, sp. *azacán*. – Der. *sacagiu*, s. m. (apar); *sacabaș*, s. m. (șeful sacagiilor), din tc. *saka başi*. 7315

șacal (-li), s. m. – Mamifer carnivor sălbatic, asemănător cu lupul (Canis aureus). – Var. înv. *ceacal*.

Fr. *chacal*, var. (sec. XVIII) direct din tc. *çakal*. 7316

săcăluș (-șe), s. n. – Tun mic. – Var. *săcălăș*.

Mag. *szakallás*, din sl. *sokolŭ* „tun" (Cihac, II, 322; Tiktin). Sec. XVII, înv. 7317

sacat, adj. – Rănit, vătămat, damblagit. – Var. mr. *săcat*.

Tc. (arab.) *sakat* (Șeineanu, II, 304), cf. ngr. σακάτης, alb., bg., sb. *sakat*. – Der. *sacatiși*, vb. (a schilodi), din ngr. σακατεύω, sec. XVIII, înv. (Gáldi 247); *sacatlîc*, s. n. (invalidate), din tc. *sakatlık*. 7318

sacfiu (-ii), s. m. – Garoafă (Dianthus caryophyllus). – Var. Mold. *sanhiu*.

Mag. *szegfű* (Drăganu, *Dacor.*, VI, 275; Candrea, Gáldi, *Dict.*, 156). 7319

sachelar (-ri), s. m. – Inspector ecleziastic al mănăstirilor. – Var. înv. *sachelariu*.

Mgr. σακελλάριος, din lat. *sacellum* (Cihac, II, 693), cf. sl. *sakelarĭ*. 7320

sacîz (-zuri), s. n. – Colofoniu. – Mr. *samsacîz*.

Tc. *sakız, samsakız*, (Șeineanu, II, 305; Lokotsch 1801), de origine turanică, cf. cuman. *sachex* (Kuun 92), sb. *sakaz*, alb. *sakes*. 7321

sacru (-ră), adj. – Sfînt.

Lat. *sacrum* (sec. XIX). – Der. *sacrificiu*, s. n.; *sacrifica*, vb.; *sacrificator*, s. m.; *sacrilegiu*, s. n.; *sacrileg*, adj.; *sacru*, s. n. (osul sacru); *sacrosanct*, adj.; *consacra*, vb., din fr. 7322

sad (-duri), s. n. – **1.** Răsad. – **2.** Pepinieră. – **3.** Viță nouă. – **4.** Cultură, plantă de cultură. – Var. Trans. *sadă*.

Sl. *sadŭ* „plantă" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 44; Cihac, II, 322; Conev 42), cf. sb., cr. *sad* „răsad". Der. din lat. *sata* (Diez, *Gramm.*, I, 211) nu este posibilă. – Der. *sădi*, vb. (a planta), din sl. *saditi; sadină*, s. f. (plantă, Andropogon gryllus), din sl. *sadina* „plantație"; *sadniță*, s. f. (Banat, răsad), din sb. *sadnica; răsad*, s. n. (marcotă, lăstar, mlădiță, vlăstar), din bg., sb. *ra(z)sad* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 42; Conev 74); *răsădi*, vb. (a transplanta, a marcota), din bg., sb. *ra(z)saditi; răsadniță*, s. f. (loc cu răsaduri, pepinieră), cf. sb. *razsadnica; presădi*, vb. (a marcota, a planta), din sl. *presaditi; prisădi*, vb. (a planta), din sl. *prisaditi*. 7323

sadacat (-te), s. n. – Fidelitate.

Tc. (arab.) *sadakat* (Tiktin). Sec. XVIII, înv. 7324

sadeș, adj. – Legitim, pur. – Var. înv. *sade*. Mr. *sade* „doar, numai", megl. *sa(l)di* „numai".

Tc. (per.) *sade* (Șeineanu, II, 305; Meyer 371; Lokotsch 1749; Ronzevalle 99), cf. alb., bg., sb. *sadé*, ngr. σαντετικός (> *sadeticos*, adj., legitim). 7325

sădelcă (-ci), s. f. – Pernuță la harnașamentul cailor. – Var. *sedelcă, sidelcă*.

Rus. *sĕdelka*, din *sĕdlo* „scaun" (Cihac, II, 322; Iordan, *Dift.*, 95; Conev 95), cf. bg. *sĕdjalka*. În Mold. 7326

șadirvan (-ne), s. n. – Jet de apă.

Tc. (per.) *sadırvan*. Sec. XIX, înv. 7327

sadrazan (-ni), s. m. – Vizir. – Var. *satrazan*. Mr. *satrazam*.

Tc. *sadr(i)azam* (Șeineanu, III, 101). Sec. XIX, înv. 7328

saegiu (-ii), s. m. – Băiat la cai, rîndaș. – Var. *saigiu*.

Tc. *sayıcı* (Șeineanu, II, 307). 7329

șafer (-ri), s. m. – **1.** (Înv.) Samsar, intermediar. – **2.** (Mold.) Proxenet, pungaș. – Var. *șafăr, șofar, schifar, șufăr*.

Germ. *Schaffer* „realizator", prin intermediul pol. *szafar*, rut., rus. *šafer* (Cihac, II, 383; Tiktin; Sanzewitsch 209; Panaitescu, *Influența polonă*, 42) sau al mag. *sáfár* (Gáldi, *Dict.*, 158). Cum

acest cuvînt se aplică de obicei evreilor, este posibil să se fi contaminat cu ebr. *šafer* „cartea (legii)". – Der. *șufări*, vb. (a fura, a șterpeli). 7330

safteá (–ele), s. f. – Prima vînzare a zilei într–o prăvălie. – Var. *seftea*. – Mr. *sifte*.

Tc. (arab.) *sefte* (Roesler 602; Șeineanu, II, 306; Ronzevalle 100), cf. ngr. σεφτές, bg., sb. *seftе*. 7331

saftián (–nuri), s. n. – Piele subțire de capră, de oaie, de vițel pentru marochinărie. – Var. *săftian*, mr. *săftiană*.

Tc. *sahtian* (Șeineanu, II, 306; Lokotsch 1769), cf. ngr. σαχτιάνι, alb. *saftian*. 7332

șagă (șeegi), s. f. – Glumă, poznă.

Sl. *šega, šuga* (Cihac, II, 384; Byhan 334; Tiktin; Iordan, *Dift.*, 73; Ivănescu, *BF*, VI, 104), cf. bg., sb. *šega, šag*, alb. *šakë*. – Der. *șagaci*, adj. (glumeț); *șăgalnic*, adj. (hazliu), var. *șegalnic; șeganie*, s. f. (înv., glumă); *șegui* (var. *șugui*), vb. (a glumi), din sl. *šegovati, šegujǫ*. 7333

șagărt (–ți), s. m. – (Banat) Elev, discipol.

Tc. *șagird*, prin intermediul sb. *šegrt* (Tiktin). 7334

săgeátă (–éți), s. f. – **1.** Vergea de lemn cu vîrf de fier. – **2.** Distanța maximă dintre un arc de curbă și coarda care unește extremitățile lui. – **3.** Cordar de ferăstrău. – **4.** Vîrf în care se termină acoperișurile. – **5.** Braț de scrînciob. – **6.** Vîrf de brad care se plantează pe mormintele tinerilor. – **7.** Sagitaria (Sagittaria sagittifolia). – Mr. *sădzeată*.

Lat. *sagitta* (Pușcariu 1495; *REW* 7508; Skok, *ZRPh.*, LIV, 490; Jokl, *REW*, II, 44), cf. it. *saetta*, prov., sp. *saeta*, v.fr. *saete*, cat. *sageta*, port. *setta*. – Der. *săgeta*, vb. (a lovi, a răni, a ucide cu săgeata; a arunca săgeți; a împunge, a înjunghia), care ar putea proveni din lat. *sagittāre*, direct (Pușcariu 1496; *REW* 7509), cf. mr. *sădzitedz*, it. *saettare; săgetar* (var. *săgetaș*), s. m. (arcaș); *săgetător*, adj. (care săgetează; pătrunzător; s. m., arcaș; s. m., nume de constelație și de zodie); *săgetătură*, s. f. (tragere cu arcul, săgetare; rană făcută de săgeată; junghi; paralizie, congestie cerebrală); *săgeția*, s. f. (săbiuță, Gladiolus imbricatus); *săgețică*, s. f. (greghetin, Geranium pratense). 7335

sągnă (–ne), s. f. – Rosătură, rană superficială a cailor sau a boilor. – Var. *sacnă*.

Sb., cr. *sadno* (Cihac, II, 322). – Der. *sągni*, vb. refl. (a se freca); *sągnitură*, s. f. (frecare, rosătură). 7336

sagrịu, s. n. – Piele zgrunțuroasă.

Tc. *sagrı* (Tiktin), cf. fr. *chagrin*, sp. *chagrín* (*REW* 7513). Sec. XVIII, înv. 7337

șah (–hi), s. m. – Suveran al Iranului.

Tc. *șah*, cf. ngr. σάχης, sp. *jaque*. Este dubletul lui *șah*, s. n. (joc oriental), din germ. *Schach*, cf. rus. *šah*. – Der. *șahist*, s. m. (jucător de șah). – Comp. *sacnasiu*, s. n. (verandă, geamlîc, balcon acoperit), din tc. (per.) *șahnișin* „tron" (Șeineanu, II, 305), cf. ngr. σαχνισίνι; *șafterea*, s. f. (fumăriță, Fumaria officinalis), var. *șeșterea*, din tc. (per.) *șahtere* „sudoarea regelui", cf. ngr. σαφτερές; *șahmara(nd)*, s. n. (brocart), din tc. *șah meram* „miracol regesc"; *șahzadea*, s. m. (principe, fiu de șah), din tc. *șahzade*. 7338

șah (–huri), s. n. – Alineat.

Tc. *sah* (Tiktin). Sec. XIX, înv. 7339

sahaidạc (–ce), s. n. – Teacă, tolbă de săgeți. – Var. *săhădac*.

Tc. *saydak* (Șeineanu, II, 101), prin intermediul pol., rut. *sahajdak* (Tiktin), rus. *sagaidak*. *Săhădan*, s. n. (Trans., leagăn portabil) este o simplă var. – Der. *saidacar* (var. *sahaidacar, sădădcar*), s. m. (curelar), pe care Cihac, II, 322, îl pune în legătură cu pol. *siodełko* „scaun". 7340

sahạn (–ne), s. n. – (Mold.) Platou adînc, castron. – Var. *săhan*.

Tc. (arab.) *sahan* (Roesler, 602; Șeineanu, II, 307; Lokotsch 1767; Ronzevalle 110), cf. ngr. σαχάνι, alb., bg., sb. *sahan*. 7341

săị (–ăęsc, –ịt), vb. – (Trans. de V.) A fi, a sta, a rămîne.

Origine necunoscută. Cuvînt rar, pe care Densușianu, *GS*, IV, 153, îl leagă, cu puțină probabilitate, de avest. *sav–* „a se afla". 7342

saiạ (–ięle), s. f. – **1.** Pînză groasă de bumbac cu țesătură rară. – **2.** Îmbrăcăminte din saia. – **3.** Gard, împrejmuire de zăbrele pentru țare. – **4.** Ață de însăilat.

Tc. *saya* (Cihac, II, 694; Șeineanu, II, 307; Lokotsch 1778; Conev 80; Ronzevalle 105). Dicționarele disting trei cuvinte diferite: *saia* „gard", din tc. *saya* < mgr. σαγία, cf. it. *saia*, sp. *sayo*, bg., sb. *saja* (Tiktin); *saia* „gard", din tc. *saya* < per. *saye* „umbră" (Șeineanu); și *saia* „ață de însăilat", de origine necunoscută pentru majoritatea cercetătorilor, legat de Cihac, II, 324, cu un *a săi* „a însăila", neatestat, din sl. *šiti, šijǫ* „a coase", care pare dificil fonetic. Este de presupus că cele trei accepții provin din aceeași idee comună de „țesătură rară". Din pl. *saiele* s–a reconstituit un sing. *săială* > *sailă*, s. f. (ață de

însăilat), deşi schimbarea de accent apare rar (după Scriban, din germ. *Seil* „funie"); şi de aici *însăila* (var. *înseila*), vb. (a coase rar), pe care Scriban, *Arhiva*, 1923, 284, îl derivă din mag. *szál* „fir", şi Drăganu, *Dacor.*, V, 368, din mag. *szélelni* „a întări marginea" din *szél* „margine"; *însăilătură*, s. f. (saia). Pentru semantism cf. *perdea*.

Saiac (var. *şi(i)ac*), s. n. (dimie), din tc. *şayak*, cf. ngr. σαγιάκι, bg. *šaek*, sb. *šajak*, este un der. de la acelaşi cuvînt. 7343

săiaştră (-re), s. f. – (Maram.) Zînă.

Origine necunoscută. După Diculescu, *Elemente*, 475, de la *măiastră* contaminat cu gr. σεβαστός „sfînt". Cf. *săi*. 7344

şaică (şeici), s. f. – Barcă, barjă. – Var. Mold. *şeică*.

Tc. *şaika* (Miklosich, *Fremdw.*, 128; Lokotsch 1780), cf. bg., sb., rus. *šajka*. – Der. *şaicar* (var. *şeicar*), s. m. (luntraş). 7345

saidecar (-ri), s. m. – Bijutier, argintar.

Tc. (per.) *sade-kiar* (Şeineanu, II, 307). Sec. XVIII, înv. 7346

saigiu (-i), s. m. – 1. Geambaş, furnizor de oi pentru sultan. – 2. (Dobr.) Tînăr care umblă din casă în casă în ajunul zilei de Sfîntul Dumitru. – Var. *sa(i)egiu, saingiu*.

Tc. *sayıcı* (Şeineanu, II, 307). – Der. *saigi*, vb. (a îndeplini funcţia de saigiu); *saigie*, s. f. (slujba de saigiu). 7347

saiu (-nuri), s. n. – Carne de porc. – Mr. *săin*.

Lat. *suinus* (P. Papagahi, *Notiţe*, 43; Rosetti, IV, 74), cf. sp. *sain*. Sec. XVIII, înv. 7348

şaiu, s. n. – În bilete de bancă.

Germ. *Schein* (Tiktin). În Trans. 7349

saită (-te), s. f. – Aba, dimie.

It. *saietta* (Tiktin). Sec. XIX, înv. 7350

şaitău (-uri), s. n. – Cric, presă, teasc.

Mag. *sajtó* (Cihac, II, 527; Gáldi, *Dict.*, 157). Trans., înv. 7351

saivan (-ne), s. n. – 1. Cort. – 2. (Mold., Dobr.) Şopron. – Var. *săivan, seivan*.

Tc. *sayvan* (Şeineanu, II, 308), din per. *sayeban*, cf. bg. *saivan*. 7352

saje, s. f. – (Mold.) Funingine.

Sl. *sažda* (Cihac, II, 324), cf. rut., rus. *saža*. 7353

şal (-luri), s. n. – 1. (Înv.) Ţesătură fină din păr de cămilă, ţesătură fină de lînă. – 2. Broboadă, fular mare. – Mr. *şal*.

Tc. (per.) *şal*, din hind. *shal* (Tiktin; Lokotsch 1802; Ronzevalle 104), şi cu al doilea sens prin intermediul fr. *châle*, cf. ngr. σάλι, alb., bg. *sal*. – Der. *şaliu* (var. Munt. *şaiu*), s. n. (ţesătură de lînă), înv., din tc. *şali; şalon*, s. n. (înv., ţesătură deasă de bumbac). 7354

şală (-ăli), s. f. – Încăpere mare. – Var. Mold. *şală*. Mr. *sală*.

Fr. *salle*, mr. din it., cf. ngr. σάλα. Fonetismul var. mold. este curios şi se explică probabil prin analogie cu multe cuvinte orientale, care au pe *ş* în tc. şi *s* în ngr. cf. *şal*, ngr. σάλι, *şah*, ngr. σάχης etc. – Der. *salon*, s. n., din fr. *salon*, mr. *salone*, din it. *salone*, cf. ngr. σαλόνι. 7355

salahor (-ri), s. m. – 1. (Înv.) Slujbaş la curte. – 2. (Înv.) Ţăran scutit de dări, care avea drept unică obligaţie întreţinerea anumitor cetăţi sau drumuri. – 3. Ziler, muncitor cu ziua.

Tc. (per.) *salahor* „scutier" (Şeineanu, II, 409; Lokotsch 1841), cf. ngr. σαραχόριδες. – Der. *salahori*, vb. (a munci din greu, a trudi); *salahorie*, s. f. (muncă de salahor); *salahoresc*, adj. (de salahor). 7356

salam (-muri), s. n. – Mezel, cîrnat. – Var. Mold. *saleam*.

It. *salame*, cf. germ. *Salami*, fr. *salami*, ngr. σαλάμι. 7357

salamandră (-re), s. f. – Guşter (Salamandra maculosa). – Var. *sălămîzdră, solomîzdră, şulemendriţă, şulumîndriţă*. Mr. *salamendră*.

Gr. σαλαμάνδρα (Tiktin; Diculescu, *Elemente*, 486; Puşcariu, *Dacor.*, III, 819; *REW* 7523), probabil prin mgr., cf. bg. *salamandra*. *Salamastră*, s. f. (Dobr., curea, funie) trebuie să fie acelaşi cuvînt, cf. pentru semantism cele două sensuri ale lui *năpîrcă*. 7358

şalamangeă (-ele), s. f. – Ţesătură orientală fină. – Var. *şamalagea*.

Tc. *şam-alacasi* „mătase de Damasc" (Bogrea, *Dacor.*, I, 286). Înv. 7359

sălaş (-şuri), s. n. – 1. Locuinţă, locaş, casă. – 2. Adăpost, refugiu. – 3. (Trans. de N.) Sicriu. – 4. Grup de familii de ţigani robi, format din zece pînă la 15 capi de familii care aparţineau aceluiaşi proprietar. – Var. Mold. *salaş*.

Mag. *szállás* (Miklosich, *Fremdw.*, 124; Cihac, II, 524; Gáldi, *Dict.*, 96), cf. sb. *salaš* „cătun", pol. *szalasz*, rus. *šalaš*. – Der. *sălăşlui*, vb. (a găzdui, a adăposti; a se aciua; a locui, a trăi); *sălăşluinţă*, s. f. (sălaş, domiciliu); *sălăşitoare*, s. f. (Trans., osul-iepurelui, Ononis spinosa). 7360

salată (-te), s. f. – Preparat culinar din legume sau verdeţuri crude. – Var. *saladă*, Trans., *şalată*. Mr., megl. *sălată*.

It. *salata*, var. din fr. *salade* și mag. *salâta* (Gáldi, *Dict.*, 157), cf. ngr. σαλάτα, alb *salatë*, tc., bg. *salata*. – Der. *saladieră* (var. *salatieră*), s. f., din fr. *saladier*. 7361

salău (-ăi), s. m. – Oaspete, invitat.

Mag. *szálló* (Tiktin; Gáldi, *Dict.*, 156). 7362

șalău (-ăi), s. m. – Pește (Lucioperca sandra).

Mag. *süllő* (Cihac, II, 527; Tiktin; Gáldi, *Dict.*, 159). 7363

șalău (-ăi), s. m. – Monedă veche de cupru (Mold., Sec. XVII).

Pol. *szalawa* (Bogrea, *Anuarul Inst. Istorie națională*, III, 517; Candrea). 7364

salavat (-turi), s. n. – Rugăciune a musulmanilor.

Tc. *salavat*, pl. din arab. *salat* (Șeineanu, II, 310). Sec. XVII, înv. 7365

sălbă (-be), s. f. – 1. Colier, colan. – 2. (Trans.) Panglică împodobită de pus pe cap. – 3. *Salbă-moale*, s. f. (caprifoi, Evonymus pratensis).

Origine incertă. Prezența lui *salbă-moale*, care nu se poate explica prin primele două sensuri, arată că trebuie să se pornească de la *salbă* „salvie" al cărui sens nu a fost dovedit, fiind înlocuit de *salvie*, v. aici. În acest caz este vorba de lat. *salvia* (Pușcariu 1498; *REW* 7558), cf. alb. *šabi*, it., cat., sp. *salvia*, fr. *sauge*, port. *salva* (forma port. pare să indice că se poate presupune un lat. **salva*). Schimbarea semantică, deloc ușoară, a fost explicată de Cihac, II, 324, pornind de la faptul că țărăncile obișnuiau să facă salbe din caprifoi și *salba-dracului*, totuși Cihac își pornea explicația de la etimonul pol. *szalba* „lumînărică", ceea ce nu e sigur. Cu atît mai puțin, der. din lat. *subalba* (Candrea, *Éléments*, 3; Candrea; cf. în contra Densusianu, *GS*, VI, 364); din lat. *salva* < *salvāre*, fiind vorba la început de un talisman (Tiktin); sau din lat.med. **ex-alba* „mărgică" (Scriban). Din rom. provin rut. *salba* (Candrea, *Elemente*, 402), săs. *sâlbă*, și probabil pol. *szalba*, pomenit mai sus. 7366

sălbatic (-că), adj. – Neîmblînzit, necultivat, natural, frust, rău. – Var. *sălbatec*. Megl. *sălbatic*.

Lat. *salvatĭcus* (Diez, I, 365; Pușcariu 1497; *REW* 7922; Rosetti, I, 59), cf. it. *salvatico*, prov. *salvatge*, fr. *sauvage*. – Der. *sălbătici* (var. *însălbătici*, *(în)sălbătăci*), vb. (a <se> face sălbatic); *sălbăticie* (var. *sălbătăcie*), s. f. (stare de sălbatic; Trans., fiară); *sălbăticime* (var. *sălbătăcime*, *sălbăticiune*, *sălbătăciune*), s. f. (fiară; animal sălbatic); *sălbăticos*, adj. (sălbatic); *sălbăție*, s. f. (plantă, Lolium temulentum), numită poate astfel datorită proprietăților sale narcotice. Din rom. provine rut. *silvatici* „spiriduș" (Candrea, *Elemente*, 409). 7367

sălce, s. f. – Sarsaparilă. – Var. *salcie*.

Sp. *zarzaparrilla*, poate prin filieră orientală, cf. it. *salsapariglia*, germ. *Salsaparille*, și *saparină*. 7368

sălcie (-ălcii), s. f. – Nume de arbori din familia salicaceelor (Salix alba, S. triandra, S. Pentadra, S. babylonica). – Var. *salce*, Banat *salcă*. Mr. *salțe*, megl. *sulcă*.

Lat. *salīcem* (Pușcariu 1499; *REW* 7542) cf. alb. *selk* (Meyer 400; Philippide, II, 653), it. *salcio*, prov. *sautze*, v.fr. *sauce*, sp. *sauce*. Ramurile de salcie se duc la biserică în Duminica Floriilor, ca în Spania ramurile de palmier; de aici *Dumineca Sălcii*, înv. – Der. *sălcet*, s. n. (loc cu sălcii), din lat. *salīcētum* (*REW* 7532; P. Aebischer, *RPF*, III, 700), cf. it. *salceto*, prov. *sauzeda*, fr. *saussaie*; *sălcioară*, s. f. (răchițică, Elaeagnus angustifolia); *sălciș*, s. n. (loc cu sălcii); *sălciu*, adj. (cu gust de leșie; insipid, fad), a cărui legătură cu *salce* pare evidentă, datorită gustului amar al frunzei de salcie (Pușcariu; Tiktin; Candrea preferă să trimită la un lat. **salīcineus*), sau pentru că salcia este caracteristică pentru apele stătătoare (după Pascu, *Beiträge*, 53, ar fi în loc de **sărciu*, de la *sare*; etimonul propus de P. Papahagi, *Dunărea*, II, 12, ne este necunoscut, cf. Lozovan 250). 7369

sălcie (-ii), s. f. – Sos. – Var. salță.

It., sp. *salsa*, prin mijlocirea ngr. σάλτσα. Sec. XIX, cuvînt rar, folosit de Alecsandri. 7370

salcîm (-mi), s. m. – Acaț (Robinia pseudacacia). – Mr. *sălcîm*.

Tc. *salkım* (Șeineanu, II, 310; Roesler 601; Lokotsch 1809; Ronzevalle 100), cf. ngr. σαλκίμι, bg. *salkăm*. 7371

sălds, s. n. – Sold.

It. *saldo*. 7372

salep, s. m. – 1. Poroinic. – 2. Băutură de salep. – Mr. *sălepe*.

Tc. *saleb* (Șeineanu, II, 310; Ronzevalle 99), cf. ngr. σαλέπι, sb., rus., fr., sp. *salep*. – Der. *salepgiu* (var. *salepciu*, *salipgiu*), s. m. (persoană care fabrica și vindea salep). 7373

șalgău (-ăi), s. m. – (Trans., Mold.) Miner care scoate sare. – Var. *șaugău*, *șavgău*.

Mag. *sóvágó* (Cihac, II, 528; Drăganu, *Lui I. Bianu*, București 1927, p. 137; Graur, *BL*, III, 47). 7374

săliẹ (-ii), s. f. – 1. Văl, voal. – 2. Giulgiu.
Mag. *szál* „fir" (Candrea). 7375

salmạn (-ni), s. m. – (Arg.) Carte de joc de șase puncte.
Origine necunoscută. Poate un der. cu suf. *-man.* 7376

salmịe (-ii), s. f. – Mîncare de carne de vînat.
Fr. *salmis.* Cuvînt rar, folosit de Sadoveanu. 7377

salọp (-puri), s. n. – (Mold.) Pieptar, vestă. – Var. *salup.*
Fr. *salope,* prin intermediul pol. *salopa,* rus. *salop* (Cihac, II, 324; Sanzewisch 208). Este dubletul lui *salopetă,* s. f., din fr. *salopette.* 7378

salt, adv. – Singur, neînsoțit.
Tc. *salt* (Tiktin). Sec. XVII, înv. 7379

sălța (-alt, -ạt), vb. – 1. A țopăi, a zburda. 2. A tresări. – 3. A se înălța, a se ridica. – 4. A sări, a veni în ajutor. – 5. (Refl.) A scăpa de necaz. – 6. (Refl.) A se mări, a crește.
Lat. *saltāre* (Pușcariu 1503; *REW* 7551) cf. it. *saltare,* prov. *sautar,* fr. *sauter,* cat., sp., port. *saltar.* – Der. *salt,* s. n. (săritură, hop), deverbal, fără circulație populară (*ALR,* II, 45; Iordan, *BF,* VII, 391); *săltăreț,* adj. (care saltă, sprinten; ritmat, vioi); *săltător,* adj. (săltăreț); *săltătură,* s. f. (salt, hop). 7380

saltanạt (-te), s. n. – Pompă, fast. – Mr. *săltănată,* megl. *săltănat.*
Tc. (arab.) *saltanat* (Șeineanu, II, 311). Sec. XIX, înv. 7381

saltẹa (-ẹle), s. f. – Mindir.
Tc. *șelte* (Meyer 406; Șeineanu, II, 311; Lokotsch 1908), prin ngr. σελτές (Gáldi 247), cf. alb. *šiljte,* bg., sb. *šilta.* 7382

șalụpă (-pe), s. f. – Ambarcație, barcă cu motor.
Fr. *chaloupe,* cf. *șlep.* 7383

salvạ (-vẹz, -ạt), vb. – A scăpa, a se elibera.
Lat. *salvare* (sec. XIX). – Der. *salvă,* s. f., din fr. *salve; salvator,* s. m., din lat. *salvator* (sec. XIX); *salv-conduct,* s. n., după fr. *sauf-conduit; salvare,* s. f. (scăpare; mîntuire; casă de ajutor). 7384

șalvari, s. m. pl. – Pantaloni bufanți folosiți de turci și în anumite regiuni rom. – Var. Trans. *șolovari.* Mr. *șilvari.*
Tc. (per.) *șalvar* (Roesler 609; Șeineanu, II, 334; Ronzevalle 104; J. Deny, *Mélanges Paul Boyer,* Paris 1925, p. 100), cf. ngr. σαλβάρι, alb. *šarvar,* bg., sb. *salvare,* pol. *szarawary,* rus. *šarovary,* mag. *salavári* (> Trans.), sp. *zaragüelles.* – Der. *șalvaragiu,* s. m. (fabricant de șalvari; turc); *șalvaragie,* s. f. (atelier sau magazin de șalvari); *înșalvarat,* adj. (îmbrăcat cu șalvari). 7385

sạlvie (-ii), s. f. – Jale (Salvia pratensis). – Var. Mold. *sălvie, șălvie, șalvie, salbie.*
Lat. *salvia* prin intermediul sl., cf. sb. *žalbija,* rus. *šalvija,* pol. *szałwija* (Miklosich, *Fremdw.,* 126; Cihac, II, 284), cf. și *salbă,* și mag. *zsálya* > *jaleș,* și Trans. *șalie.* Sl. explică mai bine var.; forma *salvie,* care nu apare popular, poate fi un împrumut din lat. științific, în sec. XIX. 7386

șalvịr (-ri), s. m. – (Mold.) Trișor.
Rut. *šaljvir,* pol. *szalbierz,* rus. *šalber* (Cihac, II, 384; Tiktin), care pare să conducă la germ. *Schembart.* 7387

șam, s. n. – Pînză orientală de bumbac și in. – Var. *șamă.*
Tc. *Sam* „Damasc" (Șeineanu, II, 334). – Cf. *salamangea.* 7388

samachișe, s. f. – Cheag, chișleag. – Var. *sămăchișe.*
Sb. *samokiš* (Candrea), cf. ceh. *samokiška* (Cihac, II, 324; Tiktin) și *chișcă, chișleag.* În Mold. și Trans. 7389

samanịu (-ie), adj. – Galben-pai.
Tc. *sămani,* de la *saman* „pai" (Șeineanu, II, 311; Roesler 602; Lokotsch 1812). 7390

samạr (-re), s. n. – 1. Șa de povară, tarniță. – 2. Creastă, culme de casă. – Mr. *sumar, sămar,* megl. *sămar.*
Sl. *samarŭ* „încărcătură" (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 44; Cihac, II, 324), cf. bg., sb., cr., slov., alb. *samar,* tc. *semer,* mag. *szamar* „măgar", din mgr. σα(γ)μάριον (Meyer, *Türk. St.,* I, 40; Vasmer, *Gr.,* 129; cf. *REW* 7512). Der. din mgr. (Roesler 576) sau din tc. (Lokotsch 1883; Ronzevalle 101) este improbabilă, ca și originea rom. a bg. (Capidan, *Raporturile,* 210). – Der. *însămăra,* vb. (a pune samarul). 7391

samarinẹan (-ẹni), s. m. – Samaritean, persoană din Samaria. – Var. *samarit(e)an.*
Sl. *samarjaninŭ,* var. din fr. *samaritain.* 7392

samavọlnic (-că), adj. – Arbitrar, abuziv. – Var. *samovolnic.*
Sl. *samavolĭnŭ* „care procedează după propria-i voință", cf. rus. *samovoljnyj* (Tiktin). – Der. *samavolnicie,* s. m. (arbitrarietate); *samavolnicește,* adv. (arbitrar). Cf. *volnic.* 7393

sạmcă, s. f. – **1.** Nume popular al diavolului. – **2.** Boală de copii, atribuită unei intervenții malefice.

Origine incertă. Pare să fie sl. (bg.) *samŭ, sama, samo* „același, aceeași" în forma dim., caz în care ar fi un eufenism, cf. *iele, dînsele*. Der. din sl. *samŭka* „femeie" (Scriban) nu pare convingătoare. Cf. *Samodiva*, s. f. (duh rău, drăgaică), din același cuvînt sl., și bg. *diva* „zînă"; pentru comp., cf. *samavolnic, samodîrjeț*. – Der. *sămcuță*, s. f. (năsturel, Nasturtium officinale). 7394

sămînță (semințe), s. f. – **1.** Organ de reproducere la plante. – **2.** Sîmbure. – **3.** Semen. – **4.** Rasă, generație. – **5.** Origine, cauză. – **6.** Fleac, cantitate minimă. – Mr., megl. *siminți*, istr. *sămințe*.

Lat. **sementia* (Pușcariu 1608; *REW* 7804; Iordan, *Dift.*, 108), cf. it. *semenza*, prov., cat. *semença*, fr. *semence*. Are și pl. *sămînțuri*, cu valoare colectivă. – Der. *semincer*, s. m. (copac salvat de la tăiere, pentru reproducere; știulete de porumb ținut pentru sămînță); *semințe*, s. f. (rasă, castă, generație); *însămînța*, vb. (a semăna). Din rom. provine mag. *szémuncia* (Edelspacher 22). 7395

samodîrjeț (-ți), s. m. – Autocrat.

Sl. (rus.) *samoderžecŭ*. Sec. XVIII, înv. 7396

samovạr (-re), s. n. – Ceainic de metal.

Rus. *samovar* (Cihac, II, 325), din sl. *samo* „același" și *variti* „a fierbe", cf. ceh., slov. *samovar*, pol. *samowar*, ngr. σαμοβάρι. 7397

șampạnie (-ii), s. f. – Vin spumant.

Fr. *champagne*. 7398

șampiọn (-ni), s. m. – Campion.

Fr. *champion*. – Der. *șampionat*, s. n., din fr. *championnat*. 7399

sampsọn (-ni), s. m. – Buldog. – Var. *samson*.

Tc. *samsun* (Șeineanu, II, 312; Tiktin). Înv., se folosea mai ales ca nume de cîine. 7400

samsạr (-ri), s. m. – Misit, mijlocitor, intermediar. – Var. *simsar*. Mr. *sîmsar*, megl. *sămsar*.

Tc. *simsar*, din arab. *simsar* (Roesler 602; Șeineanu, II, 411; Lokotsch 1836; Ronzevalle 101; *REW* 7930a), poate prin intermediul sb. *samsar*, cf. bg. *simsar*, it. *sensale*. – Der. *samsarlîc*, s. n. (intermediere; codoșlîc), din tc. *simsarlık; samsăresc*, adj. (de samsari); *samsăroaică*, s. f. (femeie care face rost de oameni de servciu); *sămsări*, vb. (a face pe samsarul). 7401

șamșụrcă, s. f. – Varietate de joc de cărți numit și preferans.

Origine incertă. După Tiktin și Candrea, din fr. *sans jouer*, prin intermediul rus. Sec. XIX, înv. 7402

samụr (-ri), s. m. – **1.** Zibelină (Mustela zibellina). – **2.** Blană de zibelină. – Mr. *samure*.

Tc. (per.) *samur* (Roesler 602; Șeineanu, II, 312; Lokotsch 1820; Ronzevalle 101), cf. bg., sb. *samur*, ngr. σαμούρι, sp. *zamarra* (*REW* 7563a). 7403

samurạșlă, s. f. – Plantă de cultură care crește spontan din semințele pierdute în timpul recoltării. – Var. *samoraslă, samulastră, samurastră*.

Sl. *samoraslŭ* (Cihac, II, 325; Conev 71), de la *samo* „același" și *raslĭ* „germen", cf. sb., cr. *samorast*. 7404

șan (-nuri), s. n. – Calapod pentru încălțăminte.

Mag. *sám* (Tiktin). 7405

sănătate (-tăți), s. f. – **1.** Stare generală bună a organismului. – **2.** Sănătate (1) publică. – **3.** Salut, formulă de salut. – **4.** Toast. – **5.** Gata, nimic mai mult! (funcție de interj.). – Mr. *sînătate*, megl. *sănitati*.

Lat. *sanĭtatem* (Pușcariu 1509; *REW* 7580), cf. alb. *šendet* (Meyer 405; Philippide, II, 653), it. *sanità*, prov. *santat*, fr. *santé*. Pentru ultimul sens, cf. *pace*. – Der. *sănătos*, adj. (teafăr; salutar, salubru; întreg, fără defect; intact, incorupt; teribil, respectabil), mr. *sînătos*, megl. *sînitos*, din lat. **sanĭtōsus* (Meyer, *Alb. St.*, IV, 35; Pușcariu 1519; *REW* 7580a), cf. nap. *sanetuse*, campid. *sanidozu*, cuvînt de uz comun (*ALR*, I, 131); *nesănătos*, adj. (fără sănătate, morbos, bolnav); *sănătoasa*, s. f. (fam., fugă, scăpat), poate prin aluzie la proverbul *fuga-i rușinoasă dar e sănătoasă; însănătoși* (var. *sănătoșa*), vb. (a se face bine, a se vindeca); *sunătoare* (var. *sănătoare, sănitoare*), s. f. (pojarniță, inimioară, Hypericum perforatum; numele altor plante, Crepis foetida, Helianthemum mobile, Hyosciamus niger, Gnaphalium dioicum), datorită virtuților sale curative, alterată fonetic prin etimologie populară considerîndu-se der. de la *a suna* (Pușcariu, *Lr.*, 17; după Tiktin și Candrea, din lat. *sanatōria*, cu aceeași modificare). – Der. neol. *sanatoriu*, s. n., din fr. *sanatorium; sanitar*, adj., din fr. *sanitaire; sănicioară*, s. f. (iarba-frîntului, Sanicula europaea), probabil interpretarea neol. a numelui științific al planetei, cf. mag. *szaniczor* (Tiktin). 7406

șancăr (-re), s. n. – Ulcerație a pielii. – Var. *șancru*.

Germ. *Schanker*, var. din fr. *chancre*. 7407

sănchi, adv. – Ca să zic aşa, cum s-ar zice. – Var. *sanche*.
Tc. *sanki* „crede că" (Şeineanu, II, 313; Lokotsch 1832), 7408

sanchiu (-ie), s. f. – 1. Tăcut; posac. – 2. Zăpăcit, aiurit.
Origine necunoscută. În Munt. 7409

sandal (-le), s. n. – Barcă.
Tc. (arab.) *sandal* (Şeineanu, II, 313), cf. ngr. σανδάλι, bg., sb., rus. *sandal*. 7410

sandal (-luri), s. n. – Ţesătură de mătase.
Tc. (arab.) *sandal*. Sec. XVII, înv. 7411

sandal (-li), s. m. – Arbore tropical (Santalum album).
Tc. *sandal*, cf. ngr. σάνταλον. 7412

sandală (-le), s. f. – Încălţăminte uşoară.
Fr. *sandale*, cf. ngr. σανδάλιον, din per. *sandal* „încălţăminte". 7413

sandomircă, s. f. – Varietate de grîu.
Din *Sandomir*, oraş din Polonia (Tiktin). 7414

şandra-mandra, s. f. – (În expresia): *a umbla cu şandra-mandra*, a umbla cu şiretlicuri.
Creaţie expresivă, cf. sb. *andara-mandara* „vorbe mieroase". Alecsandri îl foloseşte în glumă cu sensul de „modistă", ca traducere a fr. *marchande de modes*. Cf. *mandră*, s. f. (Banat, mămăligă; Trans., Mold., terci) şi *geandră*, s. f. (Mold., cir), în loc de *şandră*, pentru al cărui semantism cf. *talmeş-balmeş*. 7415

şandramă (-ale), s. f. – 1. Şopron, refugiu. – 2. Baracă, colibă, cocioabă. – Mr. *săndărmae*.
Tc. *sundurma* (Şeineanu, II 335; Tiktin; Lokotsch 1948), dar der. este dificilă fonetic. 7416

sănduc (-curi), s. n. – Cufăr, ladă. – Var. *sandic, sînduc, sunduc*.
Tc. *sanduk* (Şeineanu, II, 313), cf. ngr. σεντούκι, bg, sb. *sanduk*, pol., rus. *sanduk*. *Săndulie*, s. f. (lădoi), cuvînt mold. folosit de V. I. Popa, probabil în loc de **sănduclie*. 7417

sandvici (-iuri), s. n. – Tartină. – Var. *sandwich*.
Fr. (engl.) *sandwich*. 7418

sangeac (-curi), s. n. – 1. Drapel turc. – 2. Provincie, diviziune administrativă turcă. – 3. (S. m.) Guvernator de provincie. – Var. *sangiac*. Mr. *singeache*.
Tc. *sancak* (Şeineanu, II, 313; Ronzevalle 12), cf. ngr. σαντζάκι, alb., bg. *sandžak*. – Der. *sangeactar* (var. *sangeagaş*), s. m. (înv., portdrapel), din tc. *sancakdar*. 7419

sanguliţe (-i), s. f. – Ţesătură subţire, voal.
Origine incertă. Poate de la un ngr. **συγγλουλιά*, de la γοῦλα „gît" (după Scriban, din ngr. συγγάλυμμα „înveliş"). 7420

sanie (-ănii), s. f. – Vehicul de zăpadă.
Sl. (bg., sb., slov., rus.) *sani* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 44; Cihac, II, 325; Conev 70), pol. *sanie*, cf. ngr. σάνια (Meyer, *Neugr. St.*, II, 56), alb. *saje*, mag. *szán*. – Der. *săniuş* (var. *săniiş*), s. n. (loc alunecos, de sanie; sport cu sania); *săniat*, s. n. (Trans., sportul cu sania). 7421

şansă (-se), s. f. – Noroc, probabilitate favorabilă.
Fr. *chance*. 7422

sansiu (-i), s. m. – (Maram.) Garoafă.
Mag. *szegfű* (Candrea). 7423

şansonetă (-te), s. f. – Scurtă compoziţie muzicală vocală.
Fr. *chansonnete*. Aceleiaşi familii din fr. *chanter*, aparţin *şantan*, s. n. (tavernă, bodegă, cabaret), din fr. *café-chantant* şi *şanteză*, s. f. (cîntăreaţă de local); *şanticler*, s. n. (Arg., lucru preţios, rafinament, obiect excelent), din fr. *chanteclair*, probabil datorat modei lansată de comedia lui Rostand (cf. Iordan, *BF*, IV, 192); *şantaj*, s. n., din fr. *chantage; şantajist*, s. m. (persoană care şantajează). 7424

şanţ (-uri), s. n. – 1. Tranşee. – 2. Săpătură, groapă, canal. – 3. Rigolă. – 4. Jgheab, crestătură, adîncitură. – 5. (Înv.) Miracol, minune.
Germ. *Schanze*, prin intermediul pol. *szánc* (Cihac, II, 385; Tiktin), cf. săs. *schanz* (Borcea 207), mag. *sánc* (Gáldi, *Dict.*, 96), rus. *šanec* (Sanzewitsch 209). Semantismul ultimului sens nu este clar şi ar putea să se bazeze pe un cuvînt diferit, cf. totuşi Iordan, *BF*, VII, 234. Sec. XVII.
Der. *şenţui* (var. *şănţui*), vb. (a face un şanţ); *deşenţ*, s. m. (Mold., Trans., ciudăţenie, surpriză); *deşenţat* (var. *deşănţat*), adj. (rar, ciudat, curios; ieşit din comun; nepotrivit, dezordonat); *şăncăleţ*, (var. *şancălău, şancălos*), adj. (Trans., hazliu, nostim); *şăncălie*, s. f. (Trans., glumă). 7425

şantier (-re), s. n. – 1. Fabrică, loc de muncă. – 2. Loc de construcţie a navelor.
Fr. *chantier*. 7426

sapă (-pe), s. f. – 1. Unealtă agricolă. – 2. Praşilă, prăşire. – Mr., megl. *sapă*, istr. *sope*.
Lat.vulg. *sappa* (Roensch, *ZRPh.*, I, 414; Densusianu, *Hlr.*, 197; Puşcariu 1512; Candrea, *Elemente*, 404; *REW* 9599), cf. it. *zappa*, fr. *sape*, sp. *zapa*, ngr. τσάπα (Cihac, II, 694), tc. *capa*

(Popescu-Ciocănel 41). – Der. *săpa*, vb. (a prăși, a lucra cu sapa; a excava, a scobi, a scrileji; a roade, a mînca; a găuri, a sfredeli), mr., megl. *sap*, poate direct din lat.vulg. *sappāre* (Pușcariu 1511; Tiktin); *săpăcios*, adj. (care se năruie, sfărîmicios); *săpător*, s. m. (muncitor cu sapa; soldat care sapă tranșee; sculptor, tăietor); *săpătură*, s. f. (prășire, muncă cu sapa; groapă, adîncitură, tăietură, sculptură); *săpoi*, s. n. (sapă mare, tîrnăcop); *săpăligă*, s. f. (sapă mică, greblă). Din rom. provin rut. *sapa*, s., *sapaty*, vb., *sapanie*, s., *obsapaty*, vb. (Miklosich, *Wander.*, 18; Candrea, *Elemente*, 404), mag. *szápoly*, s., *szápaly*, s., și probabil alb. *sëpatë* „topor". 7427

sapă (-pe), s. f. – Crupă.

Sb., slov. *sapi* (Cihac, II, 284), cf. tc. *sap* (Șeineanu, II, 314). 7428

saparină (-ne), s. f. – Salce.

Ngr. σαπαρίνα. Sec. XIX, înv., cf. *salce*. 7429

șapcă (șepci), s. f. – Capelă, caschetă. – Mr., megl. *șapcă*.

Sl. *šapŭka*, bg., sb., cr., rus. *šapka* (Miklosich, *Fremdw.*, 128; Cihac, II, 385; Conev 84; Ivănescu, *BF*, VI, 104), cf. pol. *czapka* (> *ceapcă*, s. f., înv., coif, cască), mag. *csapka* (Treml, *Hung. Jb.*, IX, 302), tc. *şabka*. – Der. *șepcar*, s. m. (cel care confecționează șepci); *șepcărie*, s. f. (fabrică, magazin de șepci); *șapcaliu*, s. m. (persoană care poartă capelă), din tc. *şapkali* (Graur, *Rom.*, LIII, 384; Scriban). 7430

săpiț (-ți), s. f. – (Banat) Ciubărul tăbăcarului.

Sb. *sepija* (Candrea). 7431

saplaic (-curi), s. n. – (Olt) Polonic de lemn folosit la alambicuri.

Sb. *saplak* (Candrea); legătura cu mag. *szapoly* „sapă" (Cihac, II, 385) nu este sigură. 7432

săptămînă (-ni), s. f. – Perioadă de șapte zile consecutive. – Mr. *s(ip)tămînă*, megl. *săptămonă*.

Lat. *sĕptĭmāna* (Diez, I, 382; Pușcariu 1513; *REW* 7834), cf. it. *settimana*, port., cat. *setmana*, fr. *semaine*, sp., port. *semana*. – Der. *săptămînal*, adj. (care se petrece în fiecare săptămînă). 7433

șapte, num. – Număr între șase și opt. – Var. Mold. *șepte*. Mr. *șapte*, megl. *șapti*, istr. *sǫpte*.

Lat. *sĕptem* (Pușcariu 1514; *REW* 7830) cf. vegl. *sapto*, it. *sette*, prov., cat. *set*, fr. *sept*, sp. *siete*, port. *sete*. – Der. *șeptar*, s. m. (carte de joc de șapte puncte); *înșeptit*, adj. (multiplicat cu șapte); *șeptime*, s. f. (a șaptea parte). 7434

săpun (-nuri), s. n. – Produs obținut prin saponificarea acizilor grași sau a grăsimilor. – Var. Mold., Banat *sopon*, Trans. *săpon*. Mr. *săpune*, megl. *săpun*, istr. *sapun*.

Lat. *sapōnem*, direct (Pușcariu 1515; *REW* 7589), sau prin sl. *sapunŭ* (Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 235), ngr. σαπούνι (Candrea) sau it. *sapone* (Tiktin). Der. directă este probabilă, judecînd observațiile, nu întru totul sigure, ale lui Tiktin și Graur, *BL*, V, 112; natural că prezența cuvîntului în toate idiomurile îngreunează diferențierea provenienților distincte (istr. este totuși din sb., cr., slov. *sapun;* var. reprezintă mag. *szoppan*, cf. Gáldi, *Dict.*, 160). Domaschek 127 soluționa dificultățile afirmînd că este vorba de un cuvînt „balcanic". Originea rom. a bg. *sapun* (Capidan, *Raporturile*, 211) nu pare evidentă.

Der. *săpunar*, s. m. (producător și vînzător de săpun); *săpunărie*, s. f. (fabrică sau atelier de săpun); *săpunărit*, s. n. (impozit pe fabricile și pe comerțul de săpun la începuturile sec. XIX); *săpuni*, vb. (a da cu săpun); *săpunează*, s. f. (săpunire, clăbuc; dojană, ceartă); *săpunel* (var. *săpunariță*), s. f. (ciulin, văcărița, Saponaria officinalis); *săpunel*, s. n. (supozitor); *săpunit*, s. n. (săpunire); *săpunos*, adj. (păstos, care are consistența săpunului); *săpungiu*, s. m. (înv., săpunar). – Der. neol. *saponifica*, vb., din fr. *saponifier*. 7435

șar (-ruri), s. n. – **1.** (Înv.) Culoare. – **2.** (Bucov.) Arsenic. – **3.** (Mold.) Linie, dungă, hotar. – **4.** (Mold.) Renură, canelură, șanț.

Sl. *šarŭ* „culoare" (Tiktin), cf. mag. *sár*. Ultimul sens se explică probabil prin linia de culoare cu care se indică traseul canelurii. 7436

șarabană (-ne), s. f. – (Mold.) Șaretă, car cu bănci.

Fr. *char à bancs*, cf. rus. *šaraban* (Candrea), it. *sciarabà* (Battisti, V, 3396). 7437

sărac (-că), adj. – **1.** Nevoiaș, sărman. – **2.** Amărît, nenorocit. – **3.** Redus, meschin. – **4.** Orfan. – Var. *sireac*.

Sl. *sirakŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 44; Cihac, II, 326; Philippide, II, 732; C. C. Giurescu, *R. istorică*, XIII, 23–43), cf. bg., sb. *sirak* „orfan". – Der. *sărăcan*, s. m. (sărac); *aracan* (var. *ăra, ira*), interj. (vai), formă abreviată de la *sărac (de mine)*, cf. Graur, *BL*, IV, 110–2; *sărăcăcios*, adj. (sărac, umil); *sărăcesc*, adj. (sărăcăcios); *sărăcește*, adv. (ca săracii); *sărăci*, vb. (a deveni sărac, a se ruina; a lăsa pe cineva fără resurse, a priva; a compătimi); *sărăcie*, s. f. (mizerie; lipsă, amărăciune; cu prep. *de*, în funcție adj., nenorocit, prăpădit); *sărăcilă*, s. m. (poreclă pentru un sărac; calic); *sărăcime*, s. f. (mulțime de săraci). Din rom. provine rut. *saraka* (Miklosich, *Fremdw.*, 124). 7438

sărăcuștă (-te), s. f. – 1. (Înv.) Interval de 40 de zile. – 2. Slujba morților, care se oficiază la 40 de zile de la moarte.
Ngr. σαραντοστή, din gr. τεσσαρακοστή „păresimi" (Cihac, II, 684; Mumu 49). 7439

sărad (-duri), s. n. – 1. (Înv.) Ghirlandă. – 2. Șiret, cordon, firet.
Ngr. σειρόδιον „cordon" (Scriban). Legătura cu germ. *Zierat* „podoabă" (Tiktin) pare mai puțin probabilă. Sec. XVII. – Der. *sărădui*, vb. (a garnisi, a împodobi). 7440

șarădă (-de), s. f. – Un fel de ghicitoare; enigmă.
Fr. *charade*. 7441

sarageạ (-ęle), s. f. – Corp înv. de voluntari, în Munt. – Var. *sarigea, sărăcel*.
Tc. *sarıca* „galben" (Șeineanu, II, 103) numiți așa poate din cauza culorii steagului sau a uniformei lor; var. indică o contaminare cu *sărac*. Sec. XVII, înv. 7442

sarại (-iuri), s. n. – Palat la turci. – Var. *serai*. Mr. *sărae*.
Tc. (per.) *saray* (Eguilaz 493; Șeineanu, II, 314; Lokotsch 1842), cf. ngr. σεράγι, alb., bg., sb., rus. *sarai*, it. *serraglio*, fr. *sérail* (> var.), sp. *serrallo*. (*REW* 7595b). 7443

sarailị̈e (-ị̈i), s. f. – Prăjitură orientală pe bază de miere și nuci. – Megl. *sărliia*.
Tc. *saraili* (Șeineanu, II, 314). 7444

șarampọi (-i), s. m. – (Mold.) Stîlp, tăruș, bulumac. – Var. Banat *șărămpău*.
Mag. *sarmapó* (Tiktin), cf. sb. *šarampov* „șanț". 7445

saramụră (-ri), s. f. – Apă sărată. – Var. *salamură*, Banat *sărămură*.
Lat. *salimuria*, prin ven. *salimora* > ngr. σαλαμούρα (Candrea), bg., sb., cr., slov. *salamura* (Cihac, II, 234; Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 285; Tiktin; *REW* 7545). Der. directă din lat. pare probabilă pentru ultima var. și nu este imposibilă pentru celelalte forme, deși prezența lui *a* aton prezintă o dificultate (poate s-ar fi păstrat prin apropierea forțată de *sare*, fiindcă Anton Pann scrie *sare-murĕ;* cf. totuși *sărătură*). Oricum, supoziția general acceptată că *salamură*, cu *l*, este forma primitivă, este destul de îndoielnică. 7446

șarạn (-ni), s. m. – Crap (Cyprinus carpio). – Var. *sazan*.
Sl., cf. sb., cr., slov., rut. *šaran* „crap" din sl. *šarŭ* „culoare", cf. *șar* (Cihac, II, 387); var. din tc., rus. *sazan*, cf. v.gr. σαζάνι (Tiktin). În Mold. 7447

sạrce (-i), s. f. – Lișiță (Fulica atra).
Mag. *szárcsa* (Tiktin). 7448

sạrcină (-ni), s. f. – 1. Încărcătură, greutate, povară. – 2. Obligație, îndatorire, misiune. – 3. Graviditate. – Mr. *sarțină*, istr. *sǫrcirę*.
Lat. *sarcĭna* (Pușcariu 1523; *REW* 7598) cf. v.it. *sarcina* (calabr. *sarcina*, apul. *sarcene*). – Der. *însărcina*, vb. (a încărca; a împovăra, a încredința; a fecunda, a lăsa gravidă); *însărcinare*, s. f. (misiune, mandat); *însărcinat*, s. m. (trimis, responsabil); *desărcina*, vb. (a destitui); *sărciner*, s. n. (Mold., Trans., Olt., par cu ramificații, folosit ca suport). 7449

sărdạc (-ce), s. n. – (Mold.) Surtuc.
Rut., pol. *serdak* (Tiktin). 7450

sardeạ (-ęle), s. f. – Sardină. – Var. mr. *sardelă*.
It. *sardella*, prin intermediul ngr. σαρδέλλα (Tiktin; Gáldi 237), cf. tc., bg. *sardela;* sing. format după pl. ca în paralelismul *stele-stea, rîndunele-rîndunea* etc. 7451

sạre (sărụri), s. f. – Clorură de sodiu. – Mr. *sare*, mr., megl. *sari*, istr. *sore*.
Lat. *sale*, forma vulgară de la *săl* (Pușcariu 1524; *REW* 7521), cf. it. *sale*, prov., cat., sp., port. *sal*, fr. *sel*. Pl. are valoare colectivă și uz în general științific. – Der. *săra*, vb. (a pune sare), mr. *ansar, ansărare*, megl. *sar, sărari*, din lat. *sālāre* (Pușcariu 1517); *sărat*, adj. (cu multă sare; excesiv de scump); *sărărit*, s. n. (înv., impozit plătit de locuitorii regiunilor învecinate cu ocnele de sare pentru a le putea folosi); *sărătură*, s. f. (calitatea de a fi sărat; apă sărată, apă de mare; pămînt sărat, impropriu culturilor), mr. *nsărătură; sărături*os, adj. (înv., sărat); *sărar*, s. m. (vînzător de sare); *sărărie*, s. f. (depozit de sare); *sărărițạ*, s. f. (Trans., rar, solniță); *sărui*, vb. (Banat, a săra); *desăra*, vb. (a îndepărta sarea; a înmuia); *nesărat*, adj. (fără sare; insipid, searbăd, fad; greoi, molîu, dizgrațios); *presăra*, vb. (a împrăștia); *sănină*, s. f. (loc în ocol unde se pune sare la oi), din lat. *sālīna* (Candrea), sau în loc de **sărină*, cu suf. *-ină*, ca *pescuină, vizuină;* *sărune* (var. *sănune*), s. f. (Trans., loc unde se pune sarea oilor), din lat. **salōnae* (Candrea); *sărịcică*, s. f. (arsenic; Mold., acid tartric); *sarnițạ*, s. f. (solniță; plantă, Salsola kali); *salin*, adj., din fr. *salin;* *salină*, s. f., din fr. *saline;* *salinitate*, s. f., din fr. *salinité*. Din expresia rom. *a făgădui marea cu sarea* provine expresia ngr. τὴ σάρα καὶ τὴ μάρα. 7452

șarf (-furi), s. n. – Eșarfă, fular; lovitură cu dosul palmei.

Fr. *écharfe*, prin intermediul pol. *szarfa*, rus. *šarf* (Cihac, II, 386; Sanzewitsch 210). 7453

şarg (-gă), adj. – Tărcat, roşcat deschis.

Mag. *sárga* „galben" (Cihac, II, 627; Tiktin). 7454

sări (-ar, -it), vb. – 1. A ieşi, a se prezenta, a apărea; se zice mai ales despre animalele care apar în faţa vînătorului. – 2. A ţîşni, a erupe, a se naşte. – 3. A sălta, a se înălţa, a se ridica. – 4. A ţopăi, a face salturi. – 5. A trece peste, a depăşi un obstacol. – 6. A omite un pasaj în lectură. – 7. A alerga, a veni în goană. – 8. A veni în ajutor. – 9. A interveni, a se interpune. – 10. A fecunda, a goni. – Mr. *sar, sărire*, megl. *sar, săriri*.

Lat. *salīre* (Puşcariu 1516; *REW* 7540), cf. it. *salire*, prov., cat. *sallir*, fr. *saillir*, sp. *salir*, port. *sahir*. Evoluţia semantică este normală, cf. lat. *saltāre* < *salīre;* ultimul sens, care nu pare popular, trebuie să fie o traducere din fr. *saillir*.

Der. *sare-garduri*, s. m. (donjuan; crai); *sărită*, s. f. (salt; ţîţînă); *sărítor*, adj. (care sare; serviabil); *sărítoare*, s. f. (cascadă); *sărítură*, s. f. (salt); *saltoc*, s. n. (Munt., salt), probabil de la forma locală *sai* < *sari*. Cf. *răsări, tresări*. 7455

sarîc (-ce), s. n. – Turban.

Tc. *sarık* (Şeineanu, III, 104), cf. ngr. σαρίκι, bg. *sarik*. 7456

sarică (-ci), s. f. – Manta de lînă. – Mr. *sar(i)că*.

Lat. *sarīca*, în loc de *serīca* (Densusianu, *Hlr.*, 74; Puşcariu 1525; *REW* 7848), cf. calabr. *sáraca, sárica*, v.fr. *sarge*, sp. *sarga*, ngr. σάρικα (Rohlfs, *EWUG*, 1913; Rosetti, II, 66), alb. *sarkë* (Philippide, II, 654) Der. din doricul *σαρικόν, în loc de σηρικόν (Diculescu, *Elementele*, 422), nu pare probabilă. Din rom. provine mag. *szárika* (Candrea, *Elemente*, 403). 7457

sărindar (-re), s. n. – 1. Slujba morţilor care se oficiază la 40 de zile de la deces. – 2. Slujbă în general. – Mr. *sărândare*.

Ngr. σαραντάρι, din σαράντα „patruzeci" (Cihac, II, 695; cf. Vasmer, *Gr.*, 129), cf. bg. *sarandari*, sb. *sarándar, salandar* şi *sărăcustă*. 7458

sărîntoc (-ci), s. m. – (Trans., Banat) Sărac, calic. – Var. *sărăntoc*.

Mag. *szarándok* „pelegrin" (Bogrea, *Dacor.*, I, 272); pentru semantism, cf. *calic*. Der. din sl. *sirotŭkŭ* „orfan" (Tiktin; Pascu, *Arch. Rom.*, VII, 573) este numai indirectă. Este dubletul lui *sărîndic*, s. m. (Maram., orfan). 7459

şarje (-e), s. f. – Încărcătură, atac, asalt.

Fr. *charge*. – Der. *şarja*, vb., din fr. *charger*. 7460

şarlă (-le), s. f. – Cîine, potaie.

Origine necunoscută. Der. din fr. *Charles* (Tiktin; Candrea) este improbabilă, mai sigur este vorba de o creaţie expresivă, cf. *cotarlă*. 7461

şarlatan (-ni), s. m. – Pungaş, escroc. – Mr. *şarlatan*.

Fr. *charlatan*. – Der. *şarlatanie*, s. f. (escrocherie, pungăşie); *şarlatanism*, s. n., din fr. *charlatanisme*. Mr., prin intermediul ngr. τσαρλατάνος. 7462

sarmă (-ale), s. f. – Găluşcă înfăşurată în foaie de varză sau de viţă. – Mr. *sărma*, megl. *sarma*.

Tc. *sarma* (Şeineanu, II, 315; Lokotsch 1857; Ronzevalle 107), cf. ngr. σαρμάς, bg., sb. *sarma*. 7463

sărman (-ni), s. m. – 1. Sărac, proletar, amărît. – 2. Orfan. – Var înv. *săriman, sîrman, surunan*, Mold. *sîr(u)man, siriman, suriman*, Trans. *sără(i)man*.

Sl. *siromachŭ* < gr. χειρομάχος (Cihac, II, 326; Giurescu, *R. istorică*, XIII, 23–43), cf. bg., sb., cr. *siromah*, cu schimb de suf. *-man*. – Der. *sărmănesc*, adj. (înv., de sărman); *sărmănie*, s. f. (înv., sărăcie). – Cf. *siromah*. 7464

şarpe (şerpi), s. m. – Reptilă tîrîtoare cu corpul cilindric. – Var. Mold. *şerpe*. Mr. *şarpe*, megl. *şarpi*, istr. *şorpe*.

Lat. *sĕrpes* în loc de *sĕrpens* (Diez, I, 380; Puşcariu 1527; *REW* 7855), cf. it., port. *serpe*. – Der. *şerpoaică* (var. *şerpoaie*) s. f. (femela şarpelui; harpie, femeie perfidă); *şerpamă*, s. f. (Banat, mulţime de şerpi); *şerpar*, s. m. (anghilă, Cobitis fossilis; varietate de acvilă, Circaetus gallicus); *şerpar*, s. n. (brîu lat de piele); *şerpesc*, adj. (de şarpe); *şerpeşte*, adv. (ca şerpii); *şerpiu*, adj. (de şarpe); *şerpîntă*, s. f. (genţiană, Gentiana cruciata); pe care Puşcariu 1583 şi *REW* 7856 îl derivă de la un lat. **sĕrpentia; şerpariţă*, s. f. (plantă, Polygala vulgaris); *şerpos*, adj. (de şarpe); *şerpui*, vb. (a merge ca şarpele); *şerpuitor*, adj. (care şerpuieşte); *şerpuitură*, s. f. (sinuozitate). – Der. neol. *serpentin*, adj.; *serpentină*, s. f., din fr. 7465

sărpun (-ni), s. m. – Cimbrişor (Thymus serpyllum). – Var. *sărpunel*.

Lat. *serpullum* (Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 285; *REW* 7860; Tiktin), cf. prov. *serpol*, cat. *serpoll*. Caracterul de cuvînt moştenit şi popular

pare îndoielnic. Puşcariu 1584 citează pe *şerpunel*, s. m. (cimbrişor), pe care-l consideră drept reprezentant al lat. **serpullellum*. 7466

Sarsaiĺă, s. m. – Nume popular al diavolului.
Sl. *Sarasaelŭ*, numele lui Lucifer în literatura religioasă slavo-bizantină (E. Turdeanu, *R. Études sl.* XXXIII, 151–3). 7467

sart (–te), s. n. – Odgon.
It. *sarte* (Candrea). 7468

şart (–turi), s. n. – 1. Rînduială, regulă, tradiţie. – 2. Sens, logică.
Tc. (arab.) *şart* (Roesler 609; Şeineanu, II, 335; Meyer 399; Lokotsch 1861), cf. alb., sb. *sart*. 7469

şart, interj. – Imită zgomotul produs de o lovitură cu palma. – Var. *jart*.
Creaţie expresivă. 7470

sărută (–t, –ăt), vb. – 1. (Înv.) A saluta. – 2. A pupa. – Mr. *sărut(are)*.
Lat. *salutāre* (Puşcariu 1528; *REW* 7556; Şeineanu, *Semasiol.*, 188; Densusianu, *GS*, II, 20). De uz general, mai puţin Banatul (*ALR*, I, 79). – Der. *sărut*, s. n. (sărutare); *sărutat* (var. *sărutătură*), s. n. (înv., salut; pupat). 7471

sas (–şi), s. m. – Saxon din Transilvania.
Sl. *sasŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 44; Cihac, II, 327), din v.germ. *sahso* > germ. *Sachse*, cf. pol., ceh. *sas*, mag. *szász* (Gáldi, *Dict.*, 96). – Der. *săsoaică* (var. *sască*), s. f. (saxonă); *săsesc*, adj. (saxon); *săseşte*, adv. (în dialectul saşilor); *săsime*, s. f. (comunitate de saxoni); *sasău* (var. *saschiu, sasîu*), s. m. (Trans., cununiţă, Vinca minor), din mag. *szászfu* „floarea sasului" (Tiktin; Drăganu, *Dacor.*, VI, 274), a cărui relaţie cu sb. *sasa* „anemonă" pare îndoielnică (Cihac, II, 327). 7472

şase, num. – 1. Numărul de după cinci. – 2. (Arg.) Atenţie, ai grijă! – Var. Mold. *şese*. Mr. *şase*, megl. *şasi*, istr. *şǫse*.
Lat. *sex* (Tiktin, *ZRPh.*, XII, 456; Puşcariu 1529; *REW* 7885; Pascu, *Arhiva*, XV, 447), cf. it. *sei* (v.mil. *sexe*), prov. *sieis*, fr. *six*, cat. *sis*, sp., port. *seis*. Fonetismul este greu de explicat. *E* final se consideră de obicei drept analogic, ca în *cinque, septem;* dar există şi posibilitatea unui *e* epentetic, comun în gr. din Italia de Sud (cf. Kapsmann, *Byz. Z.*, XLVI). În compunere, *şase* se reduce de obicei la *şai–* (*şaisprezece, şaizeci*, în loc de *şasesprezece, şasezeci*, care nu se folosesc). Acest rezultat a fost considerat identic cu cel din it. (Tiktin), sau produs prin analogie cu *doisprezece, treisprezece* (Puşcariu), sau ca rezultatul normal al lui *sex* (Pascu). Pare mai curînd efectul unei disimilări: *şasesprezece* > **şaesprezece*, datorat repeziciunii cu care se numără, ca în *patrusprezece* > *paisprezece* (unde disimilarea se produce între *tr* şi *pr*, cf. *patruzeci*, care nu are formă abreviată), ca şi în limbajul familiar din Munt., *treispce, paispce, cinspce* etc. În fine, uzul argotic este greu de explicat, dar cf. fr. *vingt-deux* „atenţie la" şi rom. *zexe* „ei, aşi!" din germ. *sechs* „şase". Pentru această der. cf. Iordan, *BF*, IV, 194; Vasiliu, *GS*, VII, 124; Graur, *BL*, VI, 170 (după Vasiliu, de la *şest*, v. aici). – Der. *şesime*, s. f. (a şasea parte). 7473

şasiu (–uri), s. n. – Cadru, carcasă, batiu.
Fr. *chassis*. 7474

şaşiu (–ie), adj. – Încrucişat. – Var. *saşiu*.
Tc. *şaşi* (Şeineanu, II, 335; Lokotsch 1866). 7475

şaşmă (–ale), s. f. – (Mold., Dobr.) Plasă, mala.
Tc. *şaçma* (Scriban). 7476

şaştac (–ci), s. m. – Monedă care valora la început şase groşi. – Var. *şuştac*. Mr. *şiştac*.
Sl., cf. bg., sb., slov. *šestak* (Tiktin); var., din mag. *susták* (Gáldi, *Dict.*, 159). 7477

sastisi (–sesc, –it), vb. – A năuci, a buimăci.
Ngr. σαστίζω, aorist σαστίσω „a surprinde" (Cihac, II, 695; Gáldi 247), cf. alb. *šastis*. 7478

sat (–te), s. n. – 1. (Înv.) Cîmp, ogor. – 2. (Înv.) Proprietate, fermă, gospodărie. – 3. Aşezare rurală. – 4. (Arg.) Puşcărie. – Var. înv. *fsat*. Mr. *fsat*.
Origine îndoielnică. Prezenţa var., a mr. şi a alb. *fsat* pare să indice lat. *fossatum* „şanţ", direct (Bogrea, *Dacor.*, I, 253–7; Tiktin; Daicovici, *Dacor.*, V, 478; Candrea; Scriban; Rosetti, *Mélanges*, 354), sau prin intermediul alb. (Cihac, II, 719; Meyer 112; Densusianu, *Filologie*, 449; Domaschke 126; Battisti, III, 1698; *REW* 3461). Der. din alb. este dificilă fonetic şi istoric; cea din lat. nu pare mai uşoară, căci fonetismul prezintă o serie de dificultăţi şi termenul, pur militar (> ngr. φουσσάτον „campament, armată" > mr. *fusate* „şanţ"), s-ar fi păstrat cu greu într-o regiune caracterizată prin absenţa totală a fortificaţiilor medievale. Mai degrabă trebuie să se pornească de la lat. *sātum*, de la *sĕro* „a planta, a semăna", a cărui explicaţie se potriveşte cu primul sens al lui *sat*, constant în sec. XVI, şi cu cel de al doilea. Istoric, pare evident că trebuie să se pornească de la ideea de „seniorie" sau „moşie", pe care s-a fixat mai tîrziu un anumit număr de supuşi ai seniorului, care formează

unitatea juridică numită *sat*. Asta era la început o simplă plantație, ca în vechile colonii; cf. și sl. *sadŭ* „plantă" > *selo* „sat". Această explicație dată deja de Cipariu, *Gram.*, 205, ar fi suficientă, dacă n-ar exista dovada formei înv. *fsat*, dificil de explicat. S-ar putea presupune o confuzie încă din lat. între *sătum* și *fossatum;* dar și așa se mențin dificultățile fonetice. Der. din lat. *fixatum* (Giuglea, *Dacor.*, X, 112) este improbabilă, și mai mult chiar cea din lat. **massatum* (Meyer 111).

Der. *sătesc*, adj. (comunal, de sat); *sătean*, s. m. (țăran); *săteancă*, s. f. (țărancă); *consătean*, s. m. (locuitor din același sat). 7479

saț, s. n. – Abundență, sațietate, suficiență. – Var. *sațiu.*

Lat. *sătis*, cf. v.fr. *sez* „abundență"; var., din lat. **sătius*, cuvînt neatestat, dar pe care Meillet, *DEL*, îl consideră necesar pentru a-l explica pe *sătietas*. – Der. *nesaț(iu)*, s. n. (insațietate); *sățios*, adj. (care satură); *nesățios*, adj. (insațiabil); *săția*, vb. (a se ghiftui, a se sătura); *sațietate*, s. f., din fr. *satiété*. Cf. *REW* 7619. 7480

Satana, s. m. – **1.** Numele diavolului. – **2.** (Arg.) Agent fiscal. – Var. *Satan*. Mr. *sătina.*

Mgr. σατανᾶς, în parte prin sl. *satana* (Tiktin). – Der. *sătănesc*, adj. (înv. satanic); *satanic*, adj., din fr. *satanique*. 7481

sataraș (-șale), s. f. – Necaz, bucluc, supărare.

Tc. *sitaré* „stea rea" (Tiktin), sau tc. (arab.) *müşadere* „execuție" (Șeineanu, II, 315; Lokotsch 1589a). 7482

șatȩn (-nă), adj. – Castaniu.

Fr. *chatain*. 7483

satîn (-nuri), s. n. – Țesătură lucioasă.

Fr. *satin*. – Der. *satintur*, s. n. (varietate de satin), din fr. *satin turc*. 7484

satîr (-re), s. n. – Cuțit mare, secure. – Mr. *sătire.*

Tc. (arab.) *satır* (Șeineanu, II, 316; Lokotsch 1873; Ronzevalle 99), cf. ngr. σατήρι, alb. *satër*, bg. *satăr*. 7485

șatîr (-ri), s. m. – Gardă, slugă înarmată, scutier. – Var. *satîr, satîrgiu, satiraș.*

Tc. *șatır* (Tiktin), confundat cu cuvîntul anterior. 7486

satisfăce (-c, -ăcut), vb. – A mulțumi, a corespunde.

Fr. *satisfaire*, adaptat la conjug. lui *a face*. – Der. *satisfăcător*, adj. (mulțumitor); *satisfacți(un)e*, s. f, din fr. *satisfaction*. 7487

șatră (șetre), s. f. – **1.** Cort. – **2.** Cort, sălaș portabil al țiganilor nomazi. – **3.** Familie de țigani. – **4.** Baracă, magherniță. – **5.** (Maram.) Foișor.

Sl. *šatrŭ*, bg., cr. *šator* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 53; Cihac, II, 386; Ivănescu, *BF*, VI, 104), poate din tc. (per.) *çadır* (Miklosich, *Fremdw.*, 128; Roesler 609), sau chirchizul *šaŋr* (Vasmer, III, 379), cf. *ceadîr*. Der. din gr. ἑξέδρα (Diez, *Gramm.*, I, 128) sau dintr-un idiom anterior indoeurop. (Lahovary 341) este foarte ipotetică. – Der. *șetrar* (var. *șătrar*), s. m. (țigan monad; slujbaș al Palatului însărcinat cu organizarea taberelor); *șetrărie*, s. f. (slujba de *șetrar*). 7488

șatrănge, s. f. – Șah. – Var. *șetrănci.*

Tc. (per., arab.) *șatranc* (Șeineanu, II, 336; cf. *REW* 7961a), cf. sp. *ajedrez*. Pare cuvînt identic cu *șotron* (var. *șodron*), s. n. (un anumit joc de copii), cf. var. arabă *sotrong* (după Tiktin și Candrea, din fr. *chaudron* „căldare", dificil de admis semantic; var. *șodron*, literară, pare forțată în urma acestei ipoteze. 7489

sătul (-lă), adj. – **1.** Săturat, ghiftuit, plin. – **2.** Obosit, istovit. – Mr., megl. *sătul*, istr. *satú.*

Lat. *satŭllus* (Pușcariu 1531; *REW* 7620) cf. vegl. *satoil*, it. *satollo*, prov. *sadol*, fr. *saoul*, cat. *sadoll*. – Der. *destul*, adv. (suficient), în loc de *de sătul; îndestula* (var. *destula, destuli*), vb. (a satisface, a mulțumi, a sătura; a aproviziona, a asigura); *îndestulător*, adj. (suficient); *neîndestulător*, adj. (insuficient). – Cf. *sătura*. Din rom. provine bg. *destur* (Capidan, *Raporturile*, 228), cuvînt destul de rar. 7490

sătura (-ătur, -ăt), vb. – **1.** A satisface, a mulțumi. – **2.** A obosi, a vlăgui. – Mr. *satur, săturare*, megl. *satur, săturari*, istr. *sotur.*

Lat. *satŭrâre* (Pușcariu 1532; *REW* 7622), cf. napol. *satorarç*, lom. *sagia* (Battisti, V, 3347). Este dubletul lui *satura*, vb., din fr. *saturer*. – Der. *săturător*, adj. (care satură); *nesăturat*, adj. (nesatisfăcut); *saturați(un)e*, s. f., din fr. *saturation*. Din rom. provine săs. *szêturîn*. 7491

sau, conj. – Ori.

Lat. *sĕu*. Fonetismul nu este clar. Poate s-ar putea explica pornind de la *sîve*, care nu este o var. a lui *sĕu*, și al cărui rezultat, **seaue*, l-ar fi redus pe *ea* > *a*, cf. *lĕvo* > *iau*. Cf. Meyer-Lübke, *Rom. Gr.*, III; Cihac, I, 233; Scriban. De la *sĕu* cu *aut*, după Pușcariu 1533, Tiktin și Candrea. 7492

său (sa, pl. săi, sale), adj. pos. – Care aparține persoanei despre care se vorbește. – Var. enclitică *-su*. Mr. *seu, su*, megl. *seu, sa*, istr. *seu, sę.*

Lat. *suus, sua*, disimilat în **sous, *sa* (Den-

susianu, *Hlr.*, 145; Pușcariu 1534; *REW* 8493a; Candrea), sau mai probabil în **seus, *sa* prin analogie cu *meus* (Graur, *Rom.*, LV, 473; Rosetti, I, 60). 7493

saulă (–le), s. f. – Parîmă, coardă.
Origine necunoscută; termen marinăresc. 7494

săva, conj. – Chiar, deși. – Var. *săvai, sevai.*
Din *să* cu *va*, ca și *cîndva, undeva* etc. (Tiktin). 7495

savant (–ți), s. m. – Înțelept, erudit.
Fr. *savant*. – Der. *savantlîc*, s. n. (erudiție). 7496

săvîrși (–șesc, –it), vb. – 1. A împlini, a termina. – 2. A executa, a duce la bun sfîrșit. – 3. (Refl.) A deceda, a muri.
Sl. *sŭvrŭšiti* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 47; Tiktin; Pușcariu, *Dacor.*, VIII, 349). – Der. *săvîrșenie* (var. *săvîrșie*), s. f. (sfîrșit, terminare); *săvîrșitură*, s. f. (capăt, termen); *desăvîrși*, vb. (a termina, a finisa; a perfecționa, a îmbunătăți), din sl. *dosŭvrŭšiti*, cu schimb de pref., ca în sl. *dostoinŭ* > *destoinic* (după Tiktin și Candrea, din supinul *de săvîrșit*); *desăvîrșit*, adj. (perfect, exact; adv., perfect). 7497

saxana (–ale), s. f. – Boccea, încărcătură. – Var. *sacsan(e)a, sarsana.*
Tc. (per., arab.) *seksana* (Șeineanu, II, 316; Lokotsch 1777). – Der. *(în)săxăna*, vb. (a încărca). 7498

saz (–zuri), s. n. – Instrument oriental de coarde.
Tc. *saz* (Tiktin). Sec. XVIII, înv. 7499

săzdănie (–ii), s. f. – Creație, creatură.
Sl. *sŭzdanije* (Tiktin). Sec. XVII, înv., cultism. 7500

sbancă (–ănci), s. f. – (Mold.) Ventuză. – Var. *zbancă.*
Pol., rus. *banka* „vas" și „ventuză" (Tiktin), cf. rut. *zbanočok*, de unde *sbancioc*, s. n. (Bucov., cană). Este dubletul lui *sbanț*, s. n. (ventuză), din pl. sl. al aceluiași cuvînt, *banci*. 7501

sbanghiu (–ie), adj. – (Arg.) Sașiu. – Var. *zbanghiu, spanchiu.*
Țig. *bango* „sucit" (Graur 195; Juilland 179, *bangi*, cf. *bunghi*. Der. de la *sbeg* (Loewe 71) este improbabilă, ca și legătura directă cu lituan. *spangius* „sașiu" (Cihac, II, 355). – Der. *spanchie*, s. f. (sperietoare). 7502

sbate (–t, –ătut), vb. – 1. A lovi mereu, a clătina. – 2. A agita, a amesteca. – 3. (Refl.) A se forța, a se lupta. – 4. (Refl.) A se strădui, a se chinui, a se preocupa. – Var. *zbate*. Mr. *zbat(ire)*.
Lat. **ex-battĕre* (Densusianu, *Hlr.*, 169; Pușcariu 1930; Pascu, I, 50), cf. it. *sbattere*, fr. *ébattre*, sau de la *bate*, cu *s–* expresiv. – Der. *sbătae*, s. f. (luptă), rar. 7503

sbătuci (–cesc, –it), vb. – A călca cu picioarele.
De la *bătuci*, cu *s–* expresiv. 7504

sbea (–eau, –ăut), vb. – A bea – Var. *zbea.*
Lat. *exbĭbĕre* (Tiktin; Candrea), sau mai probabil, de la *bea* cu *s–* expresiv. 7505

sbeg (–guri), s. n. – (Trans.) Buruiană. – Var. *zbeg.*
Origine necunoscută. Nu pare că ar trebuie confundat cu cuvîntul următor; poate *sbăg*, s. n. (Bihor, ceață, pîclă). 7506

sbeg (–guri), s. n. – Joacă, săritură. – Var. *zbeg*, și der.
Sb. *zbjeg* „alergare", din sl. *begŭ* (Cihac, II, 326; Tiktin), cf. cr., slov. *sbeg*, pol. *zbieg*. – Der. *sbe(n)gui*, vb. (a juca, a sări); *sbigui* (var. *sbihui, sghihui, sbrehui*), vb. (Mold., a sări, a zburda); *sbe(n)guială*, s. f. (hîrjoană, joacă); *sbughi*, vb. (a o șterge, a o tuli). Pentru tratamentul acestor der., evident expresiv, cf. der. lui *smîc, sbanț* și *sbilț*. 7507

sbici (–ce), s. n. – (Banat, Trans.) Bici. – Var. *zbici.*
De la *bici*, cu *s–* expresiv. – Der. *sbicer*, s. n. (bici); *sbiciușcă*, s. f. (bici); *sbiciui*, vb. (a da bice). 7508

sbiciș (–cesc, –it), vb. refl. – A usca la soare sau la vînt. – Var. *zbici.*
Sb. *zbječi se* „a se strînge" (Candrea). – Der. *sbiceală*, s. f. (acțiunea de a usca). Legătura cu sl. *suchŭ* „uscat" (Cihac, II, 327) este improbabilă. 7509

sbiera (–r, –at), vb. – A mugi, a rage, a răcni, a orăcăi. – Var. *zbiera*. Mr. *azghir(are)*, megl. *zber(ari)*.
Lat. **vĕrrāre*, de la *vĕrres* „vier" (Pușcariu 1392; Tiktin; Candrea; Pușcariu, *Dacor.*, I, 414; cf. Corominas, I, 448), cf. sp. *berr(e)ar*, port. *berrar*. Este mai puțin probabilă der. din lat. *bēlāre* (Cipariu, *Arhiv*, 82; Cihac, I, 244; Philippide, *Principii*, 39; Pascu, I, 49; Scriban), deși trecerea lui *ē* > *ie* nu pare posibilă.
Der. *sbierat* (var. *sbierăt, zbieret, zbierăt*), s. n. (răcnet); *sbierător*, adj. (care zbiară); *sbierătură*, s. f. (țipăt). 7510

sbilț (–țuri), s. n. – Laț, coardă pentru prins animale. – Var. *zbilț, bilț, (s)ghilț*, Trans. *belț*.

Creație expresivă, care presupune ideea unei mișcări dezordonate ca cea a unei păsări sau a unui animal care se luptă să iasă din capcană; legătura semantică este la fel cu cea din *smîrc*, interj. cu *smîc* „laț". Pentru explicația fonetică a lui **bîlț*, sau **bilț*, interj. imitativă, cf. *bîț, sgîlț, (go)gîlț, hîlț(a)* etc. Singura explicație care s-a dat pînă azi acestui cuvînt este puțin probabilă (din mag. *bélc* „cocean" după Scriban).

Der. *sbilțui* (var. *bilțui, (s)ghilțui, înghilțăi, înghilța*), vb. (a îmbrățișa, a strînge tare); *sbalț* (var. *zbalț, sbanț, zbanț*), s. n. (laț, belciug; brățară, vîrdă, inel; placă) a cărui legătură cu germ. *Band* (Geheeb, *JB*, IV, 31), cu *bantă* (Candrea) sau cu *balț* (Scriban) este incertă (*balț* poate, totuși, să fi influențat vocalismul acestor var.); *sbănțui*, vb. (a prinde, a fixa cu un cerc; a întări cu o șipcă sau cu o șină de fier; refl., a zburda, a face șotii), al cărui ultim sens, cel mai răspîndit, depinde mai puțin de cele anterioare, decît de ideea expresivă de bază (relația cu it. *sbalzare* „a sări", sugerată de Scriban, nu este probabilă); *sbănțuială* (var. *sbănțuitură*), s. f. (joacă, hîrjoană). Cf. *sbengui, sburda*. **7511**

sbîr, interj. – Sugerează ideea de frison. – Var. *zbîr*.

Creație expresivă, de la *bîr*, cu *s-* expresiv; pentru formare, cf. și *sfîr, svîr*. – Der. *sbîrci*, vb. (a se clătina, a face să tremure o suprafață netedă, ca de ex. oglinda apei; a brăzda, a încreți; refl., a se sfrîji, a se rida), prin contaminare cu bg. *bărčá* „a încreți" (der. directă din bg., cf. Geheeb, *Jb*, IV, 31, Tiktin, Conev 84, Candrea, este dificilă fonetic); *sbîrceală*, s. f. (încrețitură); *sbîrci*, s. n. (rid, cută); *sbîrciog*, s. m. (ciuperică, Morchella conica) rezultatul unei contaminări cu rus. *smorčok* „ciupercă"; *sbîrcitură*, s. f. (încrețitură, brazdă; cută; ramolit); *desbîrci*, vb. (a descreți); *sbîrci*, vb. (a greși, a rata lovitura, în jocurile de copii), probabil datorat obiceiului de a striga *sbîr* sau *sbîrci*, pentru a intimida pe jucătorul care este la rînd; *sbîrcăci*, vb. (a răvăși, a lăsa într-o stare jalnică); *sbîrli*, vb. (a tremura, a încreți, a (se) ridica părul, țepii; refl., a se supăra, a se necăji), cu sf. expresiv *-li*, cf. mr. *zbîrlescu* (relația cu rus. *burlitĭ* „a face zgomot", propusă de Cihac, II, 34, nu este probabilă); *sborși*, vb. (a se ridica în sus; refl., a se supăra), în loc de **sbîrși* (după Cihac, II, 484, din mag. *borsós* „ridicat în sus"); *sborș*, s. m. (Mold., pește, Gasterosteus platygaster), numit așa datorită spinilor dorsali foarte ridicați, cf. numele fr., *épinoche; sbîrgi*, vb. refl. (Mold., a se strica vremea, a se face urît); *sbîrgoi*, s. n. (înrăutățire). Cf. *sbîrn, îmbîrliga*. **7512**

sbîrn, interj. – Imită bîzîitul. – Var. *zbîrn* și der.

Creație expresivă, simplă var. al lui *sbîr*. – Der. *sbîrnîi*, vb. (a bîzîi, a fîșîi, a foșni; a vibra; a agita, a zgudui), a cărui asemănare cu slov. *brnêti*, ngr. σβουρνάω (Cihac, II, 327; Scriban) se datorează sursei comune expresive; *sbîrnîitor*, adj. (care zbîrnîie); *sbîrnîitoare*, s. f. (bîzîitoare, hîrîitoare); *sbîrnîală*, s. f. (bîzîială); *sbirnîit*, s. n. (bîzîială); *sbîrnîitură*, s. f. (bîzîială); *bornăi*, vb. (Trans., a bîzîi, a murmura, a grohăi), este față de *sbîrnîi* ca *sborși* față de *sbîrli; boarnă*, s. f. (Trans., muscă); *svîrnaică*, s. f. (Trans., zbîrnîitoare). **7513**

sbor (-ruri), s. n. – **1.** Reuniune, ședință. – **2.** (Banat) Adunare, culegere. – **3.** Tîrg, piață. – **4.** (Mold.) Veghe.

Sl., cf. bg., sb., rus. *sbor*, pol. *zbor*, (Tiktin; Candrea). Este dubletul lui *sobor*, s. n. (reuniune, ședință; sinod, conciliu, comunitate), din sl. *sŭborŭ* (Cihac, II, 235). – Der. *sborî*, vb. (Banat, a vorbi, a discuta); *sbornic*, s. n. (culegere), din bg. *sbornik; sobornic(esc)*, adj. (sinodal; ecumenic); *sboriște*, s. f. (înv., piață publică, for), din sl. *sŭborište; stobor*, s. n. (Olt., reuniune), confundat cu *stobor* „loc îngrădit". **7514**

sbrânca, adv. – (În expresia): *a da sbranca*, a face praf, a pustii, a prăpădi. – Var. *zbranca*.

Probabil de la *isbrăni* „a lichida". În Mold. **7515**

sbroățec (-ce), s. n. – (Trans. de N.) Boală a oilor.

De la *broatec*, cf. *brotac*, cu *s-* expresiv; pentru semantism, cf. sp. *ránula, sapillo*. **7516**

sbură (-bor, -ăt), vb. – A se mișca, a pluti în aer. – Mr. *azboair, azburare*.

Lat. **exvōlāre* (Pușcariu 1833; *REW* 3115; Pascu, I, 49), cf. v.it. *svolare*. – Der. *sbor*, s. n. (planare, mișcare în aer); *sburatic*, adj. (ușor); *sburător*, adj. (care zboară; s. m. duh rău); *sburătoare*, s. f. (pasăre); *sburătăci* (var. *sburătăi, sburătui, sburători*), vb. (a zbura scurt, a învăța să zboare; a se emancipa, a deveni independent; a alunga păsările; a trage, a azvîrli; a arunca cu pietre sau a lansa alte proiectile); *sburătură*, s. f. (zbor; așchie, țandără, bulgăre; fragment de obiect care se poate folosi ca proiectil; parte anterioară a tunului). **7517**

surat (-tă), adj. – Se spune despre o varietate de brînză sau de jintiță făcută din lapte degresat.

It. (*cacio*) *sburrato*, de la *burro* „unt". Traseul împrumutului este greu de determinat; dar nu este singurul ex. de cuvînt pastoral împrumutat din it., cf. *caşcaval*. După Tiktin și Candrea, de la *a sbura*

a cărui der. ar cere o explicaţie semantică; după Spitzer, *Dacor.*, III, 655, legat de *boare* sau *abur*. **7518**

sburdă (–d, –ăt), vb. – A se zbengui, a se juca. – Var. *zburda*.

Origine necunoscută, probabil expresivă, ca în *sbănţui, sbengui, sbrehui* etc. Explicaţiile încercate pînă acum nu sînt convingătoare: din sl., cf. pol., ceh. *burda* „pachet, bagaj" (Cihac, II, 328); din lat. *exvŏlĭtāre* (Geheeb, *Jb*, IV, 32); din lat. *abhorrĭdus* (Skok, *ZRPh.*, XLIII, 191; cf. *REW* 23); de la *bord* (Giuglea, *Dacor.*, III, 592); din germ. *Bürde* „încărcătură" (Scriban). Apare din sec. XVII.

Der. *sburd*, s. n. (jucat, zbenguit), rar; *sburdăciune*, s. f. (nebunie, ştrengărie; desmăţ); *sburdalnic*, adj. (jucăuş, vesel); *sburdălnicie*, s. f. (jucat, ştrengărie); *sburdatic* (var. *sburdatec*), adj. (ştrengar, jucăuş); *îmburda*, vb. (Trans., a răsturna, a întoarce), pe care Puşcariu, *Dacor.*, III, 838 şi *DAR* îl derivă de la un lat. **imburdāre*, din *burdus* „catîr". **7519**

scădea (–ad, –ăzut), vb. – **1.** A coborî, a reduce, a diminua, a descreşte. – **2.** A împuţina. – **3.** A descreşte luna. – **4.** A decădea, a se strica. – **5.** A lega, a îngroşa un sos. – **6.** A sustrage, a scoate. – **7.** A ajunge la scadenţă. – Mr. *scad, scîdzui, scîdeari*.

Lat. **excadĕre* (Densusianu, *Hlr.*, 169; Puşcariu 1536; *REW* 2944), cf. it. *scadere*, prov. *escazer*, fr. *échoir* (v.fr. *escheer*), v.sp. *escaecer*, port. *esquecer*. Ultimul sens este un împrumut modern din it. – Der. *scădere*, s. f. (reducere, diminuare; sustragere; lipsă, lacună); *scăzământ*, s. n. (reducere; rabat, ieftinire); *scăzător*, s. m. (număr care se scade din altul); *descăzut*, s. m. (primul termen al unei scăderi). Der. neol. *scadenţă*, s. f., din it. *scadenza; scadenţar*, s. n. (registru în care se înscria scadenţele). **7520**

scadron (–oane), s. n. – Escadron.

It. *squadrone*. Sec. XIX, înv., subtituit de *escadron*, din fr. **7521**

scafă (–fe), s. f. – **1.** (Înv.) Ceaşcă, cupă, vas. – **2.** (Mold.) Strachină. – **3.** Polonic, căuş, vas de lemn. – **4.** Hîrcă. – Mr., megl. *scafă*.

Mgr. (gr.) σκάφη „orice obiect turnat" (Roesler 575; Murnu 49; Diculescu, *Elementele*, 468), cf. it. *scafa* „barcă" (*REW* 7653). – Der. *scăfîrlie* (var. *scăfălie*), s. f. (hîrcă, craniu), cu suf. expresiv *–îrlă*, cf. *cocîrlă, ciocîrlie; scăfău*, s. n. (polonic de lemn); *scăfiţă*, s. f. (Mold. strachină). **7522**

scai (–i), s. m. – **1.** Nume generic al plantelor cu spini sau ţepi, asemănătore cu ciulinul. – **2.** Numele diferitelor plante: Cirsum lanceolatum, Onopordon acathium, Eryngium planum, E. campestre, Carduus nutans, C. Acanthoides etc. – Mr. *scăliu*, megl. *scal'*.

Origine incertă. Probabil din lat. **squaleus* „dur, incult, sec", din *squaleo*, formă cerută şi de sp. *escajo*, port. *escalheiro* (*REW* 8197a). Rom. presupune o reducţie de tipul **scalius*, care pare normal. Der. din sb. *čkalj*, general admisă (Cihac, II, 328; Tiktin; Candrea; Scriban) nu pare posibilă fonetic; şi, în afară de aceasta, e vorba de un cuvînt izolat în sb., care ar putea fi împrumut din nom. Der. din gr. σκολίος (Diculescu, *Elementele*, 484) nu pare convingătoare. – Der. *scăiecior*, s. m. (ciulin; Trans., sticlete), pentru al cărui ultim sens cf. fr. *chardonneret*, sp. *cardelina; scăier*, s. m. (Bucov., sticlete); *sca(i)ete* (var. *scă(i)ete*), s. m. (ciulin); *scăiuş*, s. m. (plantă, Dipsacus pilosus); *scăieţos*, adj. (plin de scaieţi). **7523**

scală (–le), s. f. – Escală, port.

It. *scala*, prin intermediul ngr. σκάλα (sec. XVII). Este dubletul lui *escală*, s. f., din fr. *escale;* de la *schelă* (mr. *schele*), s. f. (scară; port, chei; platformă, estacadă), din acelaşi cuvînt it. prin intermediul tc. *işkele* (Roesler 602; Şeineanu, II, 316), cf. alb. *škelë*, bg., sb. *skelá*, sec. XVII, cu der. *schiler*, s. m. (înv., vameş, puznic în port); şi de la *scară*, v. aici. **7524**

scălă, s. f. – Febră aftoasă.

Origine necunoscută. Legătura cu sl. *skala* „aşchie" (Cihac, II, 329), nu este probabilă. Această boală care provine din cauza murdăriei, ar putea să-şi lege numele întru cîtva de lat. *squalidus* „murdar", mai ales că denumirea ei nu pare să fie moştenită. **7525**

scălda (–ald, –ăt), vb. – A face baie. – Mr. *(a)scaldu, scladare*, megl. *scald(ari)*, istr. *scǫd*.

Lat. *excaldāre* (Diez, *Gramm.*, I, 12; Puşcariu 1537; *REW* 2946; Rosetti, I, 173), cf. it. *scaldare*, prov. *escaudar*, fr. *échauder*, sp., port. *escaldar*. – Der. *scaldă*, s. f. (baie; cadă de baie); *scăldătoare*, s. f. (baie; apă pregătită pentru baie; loc de scăldat); *scăldătură*, s. f. (acţiunea de a se scălda; apa care rămîne de la baie); *scălduşcă* (var. *scălduşe*), s. f. (Mold., baie). **7526**

scăluş (–şi), s. m. – **1.** Lăngustă (Locusta viridissima). – **2.** (S. n.) Scăunel de vioară. – **3.** (S. n.) Căluş.

De la *căluş*, cu *s–* expresiv. La fel *scăloi*, s. m. (persoană cabalină), apare în loc de *căloi*, fără să fie posibil de a-l pune în legătură cu lat. *escalonia* (Puşcariu, *Dacor.*, III, 660; *REW* 694). **7527**

scamă (-me), s. f. – Fibre de pînză uzată. – Mr. *scamă*.

Lat. *squama* (Pușcariu 1540; *REW* 8199), cf. it. *squama*, prov., cat., sp., port. *escama*. – Der. *scămos*, adj. (fibros), ar putea reprezenta direct lat. *squamōsus* (Pușcariu 1541; *REW* 8202); *scămoșa*, vb. (a destrăma, a deșira o țesătură), din adj. precedent; *scăma*, vb. (a destrăma), cuvînt rar, puțin atestat, pe care Pușcariu 1539 și *REW* 8200 îl consideră derivat direct din lat. *squamāre; descăma*, vb. (a destrăma, a deșira), pe care Pușcariu 506 îl derivă din lat. **desquamāre*. – Din rom. provine rut. *skam* (Miklosich, *Wander.*, 19). 7528

scamatoṛ (-ri), s. m. – Prestidigitator, magician.

Fr. *escamoteur* (Candrea; Tiktin; Graur, *BL*, V, 75); poate în vocalism a influențat rus. *skomuroh* „acrobat". – Der. *scamatorie*, s. f. (prestidigitație). 7529

scandal (-luri), s. n. – Zarvă, tărăboi. – Var. înv. *scándal(à), scandelă*.

Mgr. σκάνδαλον (Murnu 49, sec. XVII), și modern din fr. *scandale*. – Der. *scăndăli*, vb. (a scandaliza), sec. XVII, înv.; *scandalagiu*, s. m. (persoană scandaloasă); *scandaliza*, vb., din fr. *scandaliser; scandalos*, adj., din fr. *scandaleux*. 7530

scăpa (-ap, -at), vb. – 1. A se elibera, a evada. – 2. A scuti, a descărca. – 3. A spune ceva din greșeală. – 4. A evita, a eluda. – 5. A lăsa, a se elibera de o persoană sau de o obligație sau obicei. – 6. A nu împlini, a nu reuși ceva. – 7. (Refl., înv.) A pierde, a înceta să cîștigi. – 8. (Refl.) A aluneca, a lăsa să se ducă. – 9. (Refl.) A comite o greșeală, a greși. – 10. (Refl., fam.) A se murdări, a face pe el. – Mr. *ascap, ascăpare*, megl. *scap, scăpari*.

Lat. **excappāre* (Diez, I, 368; Pușcariu 1542; *REW* 2952), cf.it. *scappare*, prov., cat., sp., port. *escapar*, fr. *échapper*. Din rom. provin rut. *skapaty* (Candrea, *Elemente*, 408), mag. *szkepál* (Edelspacher 22). 7531

scăpăra (-ăpăr, -at), vb. – 1. A scoate foc din cremene. – 2. A scoate scîntei. – 3. A străluci, a sclipi scurt. – Mr. *ascapir, ascăpirare*, megl. *scapir, scăpirari*.

Origine îndoielnică. Ar putea fi lat. **excapŭlāre* „a pune în libertate", cf. it. *scapolare* „a elibera" (*REW* 2955) și de aici ngr. σκαπουλίζω, sb. *skapulati*, cu același sens, cf. calabr. *scapulare* „a elibera". Semantismul este ușor de explicat, deși *a scăpăra* este la propriu „a scoate scîntei". Totuși, fonetismul din dialecte se opune acestei ipoteze. Celelalte explicații sînt insuficiente: din gr. στρώτειν „a face raze" (Cihac, II, 695); din lat. *caperāre* „a se încreți" (Tiktin, cf. împotrivă *REW* 1624b): pus în legătură cu alb. *škrep* (Meyer 408; Philippide, I, 265; Rosetti, II, 122).

Der. *scăpărămînt*, s. n. (ceea ce e necesar pentru a face foc), se folosește mai ales la pl.; *scăpărător*, adj. (fulgerător); *scăpărătoare*, s. f. (cremene, amnar); *scăpărătură*, s. f. (sclipire, scînteiere, licărire). 7532

scăpăta (-ăpăt, -at), vb. – 1. A descrește, a se micșora, a se împuțina. – 2. A luneca în jos, a coborî. – 3. A apune, a asfinți. – 4. A scoborî, a descinde – 5. A cădea, a se nărui. – Mr. *ascapit, ascăpitare*, megl. *dăscapit, dăscăpitari, scapitari* „a depăși un nivel".

Lat. *exacapītāre* (Pușcariu 273; *REW* 1635; Pascu, I, 56; Spitzer, *Mitt. Wien*, 324), cf. *căpăta*, și it. *scapitare*, „a pierde" > ngr. σκαπετίζω „a se întuneca", v.fr. *deschater* < **discapītāre* (cf. megl.) prov. *descaptar* „a se întuneca", alb. *skupëtoń*. Semantismul pare să se explice pornind de la sensul de „a ajunge la ceva", propriu it. (it. *scapitare* este la fel ca *capitar male*). – Der. *scăpătăciune*, s. f. (decadență, mizerie); *scăpătat*, s. n. (apusul soarelui; crepuscul), cf. mr. *scăpitată* „apus". *Scopot*, s. n. (rată, înghițitură), cuvînt din Trans., pare să aibă aceeași proveniență. 7533

scară (-ări), s. f. – 1. Obiect care servește la urcat sau coborît. – 2. Șir de trepte. – 3. Pîine de formă specială, care se dă de pomană. – 4. Scăriță de trăsură. – 5. Scăriță de șa. – 6. Grad, eșalon, rang. – 7. Gradație. – 8. Sumar, indice. – 9. (Înv.) Gamă. – Mr., megl. *scară*.

Lat. *scala* (Pușcariu 1543; *REW* 7637), cf. alb. *škalë* (Philippide, II, 653), it. *scala*, prov., cat., sp. *escala*, fr. *échalle;* cf. *scală*. – Der. *scărar*, s. m. (lemnar care face scări și scărițe; plantă, Polemonium caeruleum); *scărilă*, s. f. (scară de trăsură); *scăriță*, s. f. (scară mică; scară de șa, de trăsură; osul urechii); *scăriș*, adv. (gradat). 7534

scarandiviț (-vește, -it), vb. refl. – A se plictisi, a se dezgusta, a i se urî. – Var. *scărăndivi*.

Sl. *skarędovati sę* „a urî" (Tiktin). Sec. XVII, înv. – Der. *scarandiv* (var. înv. *scărăndiv, scarandiu, scărăndăv(ici)os*), adj. (delicat, dificil, mofturos); *scărăndăvitură*, s. f. (înv., dezgust). 7535

Scaraoțchi, s. m. – Nume popular al diavolului. – Var. *Scaraoschi*.

Sl. (bg., rus.) *Iskariotski*, poreclă a lui Iuda (Șeineanu, *Semasiol.*, 61; Tiktin; Conev 107). 7536

scărmăna (-ărmăn, -ăt), vb. – **1.** A smulge și a răsfira lîna sau alte materiale. – **2.** A carda, a dărăci. – **3.** A scutura, a zgîlții. – **4.** A cerceta, a examina, a nota. – Var. rară *cărmăna*. Mr. *scarmin, scărminare*, megl. *rascarmin, ras-cărminari*.

Lat. *excarmĭnāre* (Pușcariu 1544; Candrea-Dens., 265; *REW* 2958), cf. sp. *escarmenar*, calabr. *scarminare*, Capodistria *me scremeneo* „îmi smulg părul". – Der. *scărmănător*, s. m. (dărăcitor); *scărmănătoare*, s. f. (dărăcitoare); *scărmănătură*, s. f. (darac; dărăcit; pedeapsă); *scărmănează*, s. f. (bătaie, chelfăneală). 7537

scarpă (-pe), s. f. – **1.** Escarpen, papuc. – **2.** Pantof vechi.

It. *scarpa*. Sec. XIX, înv. – Der. *scarpete* (var. *scarpet*), s. m., din it. *scarpetta; scarpin*, s. m., din it. *scarpino* prin ngr. σκαρπίνι (Cihac, II, 696; Scriban), sec. XIX, înv., cf. mr. *scarpinia; sgarbură* (var. *zgarbură*), s. f. (încălțăminte), sec. XVI, înv., format după un pl. n. **scarpuri* (Tiktin; Bogrea, *Dacor.*, III, 748) și probabil intrat în rom. indirect. 7538

scărpina (-ărpin, -ăt), vb. – **1.** A se rîcîi, a se freca. – **2.** A ciupi, a simți mîncărime. – Var. Banat, *scărpăna, scărpeni*. Mr. *scarchin, scărchinare*, megl. *scarpin, scărpinari*.

Lat. *scarpĭnāre* „a răzui" (Pușcariu 1545; *REW* 7663; Bartoldi, *R. Linguist. rom.*, II, 157), cf. engad. *skarpiner*, it. de N *skarpinari*, calabr. *scarpinnare* „a rupe". Păstrarea lui *i* indică în rom. prezența unui *ĭ* (Tiktin). Ipoteza unui lat. **scalpĭnāre* (Meyer, *Alb. St.*, IV, 90; Byhan 30; Crețu 365) nu este necesară. Uz general. (*ALR*, I, 95).

Der. *scărpinătoare*, s. f. (țesală, răzuitor); *scărpinătură*, s. f. (răzuire); *scărpiniș*, s. n. (mîncărime). 7539

scată (-ăle), s. f. – Căcat, murdărie.

Ngr. σκατόν. În Munt. 7540

scatiu (-ii), s. m. – **1.** Pasăre (Fringilla spinus). – **2.** (Arg.) Agent, polițist.

Ngr. σκαθί (Tiktin; Gáldi, 248). 7541

scatolcă (-ci), s. f. – **1.** Ladă, cufăraș. – **2.** Palmă puternică. – Var. *scatoalcă*, Mold. *scatulcă*.

It. *scatola*, prin rus. *skatulka* (Cihac, II, 330; Sanzewitsch 209). Semantismul celui de-al doilea sens nu este clar. Este dubletul lui *ștătulă*, s. f. (Trans., ladă), rar, din mag. *skatulya* (Gáldi, *Dict.*, 157). 7542

scaun (-ne), s. n. – **1.** Mobilă pe care poate sta o singură persoană. – **2.** Masa dogarului și a rotarului și, în general, bancul de lucru. – **3.** Butucul măcelarului, măcelărie. – **4.** Suport, postament, picior. – **5.** Punte, căluș la vioară. – **6.** Cuzinet la cuiul inimii de la car. – **7.** Clește dublu care prinde talpa saniei. – **8.** Tont. – **9.** Sediu, reședință, capitală. – **10.** Regat, domnie. – **11.** (Înv.) Jurisdicție, circumscripție. – **12.** Sediu al inteligenței, judecății, cugetării, înțelepciunii. – **13.** Diaree, evacuare a intestinelor. – Var. Banat, Trans., *scamn*. Mr. *scamnu*. Megl. *scand*, istr. *scǫnd*.

Lat. *scamnum* (Pușcariu 1546; *REW* 7649), cf. it. (calabr.) *scanno*, prov. *escan*, sp. *escano*, port. *escanho*. Rezultat rom. este discutabil, cf. Procopovici, *RF*, II, 185; Ivănescu, *BF*, II, 154; Rosetti, I, 86. Se presupune că ar trebuie să se pornească de la o var. lat. **scabnum*, ca efect al unei contaminări cu *scabellum* (Tiktin) sau prin a fi un *b* primitiv (Graur, *BL*, IV, 113); dar ar fi de presupus că *scamnum* s-ar fi folosit alături de **scabnum*, dacă se ia în considerație var. Mai probabil *scaun* este un rezultat intern, pornind de la *scamnu*, chiar dacă trebuie recunoscut că explicația acestei evoluții nu este simplă. Este de remarcat că grupul *mn*, deși curent în rom. (*lemn, semn, amnar, toamnă*), pare să se confunde uneori cu *vn, bn*, cf. *rîvni* > *rîmni, rîmnic* < sl. *rybĭnikŭ, schimnic* > *schivnic, pivniță* > *pimniță* etc. Rezultatul dialectal, *scand*, pare să provină dintr-o disimilare de tipul *scamnu* > **scamdu*.

Der. *scăuel* (var. *scăueș*), s. n. (scaun mic), poate din lat. *scabellum* (cf. *REW* 7633) sau mai probabil din *scăunel*, ca *cetioară* < *cetinioară* < *cetină; scăunaș*, s. n. (scăunel; s. m., geambaș, negustor de vite); *scăuneci*, s. n. (Olt., Trans., scaun mic); *scăunoaie*, s. f. (masă de dogar); *înscăuna*, vb. (a întrona); *descăuna*, vb. (a detrona). 7543

scenă (-ne), s. f. – **1.** Platformă, estradă. – **2.** Scandal, spectacol.

Fr. *scène*. – Der. *scenariu*, s. n., din it. *scenario*, cf. fr. *scénario; sceneță*, s. f., din sp. *sainete* prin fr. *saynète*, considerat, din cauza pronunțării, drept der. din fr. *scène; scenic*, adj., din fr. *scénique; scenografie*, s. f., din fr. *scénographie; înscena*, vb. (a pune în scenă), din germ. *inszenieren*. 7544

sceptru (-re), s. n. – Baston, simbol al autorității. – Var. înv. *schiptru*. Mr. *schiptru*.

Lat. *sceptrum* (sec. XIX), și var. din mgr. σκῆπτρον (Murnu 50), cf. sl. *skiptrŭ* (Vasmer, *Gr.*, 133). Sec. XVII. 7545

schelet (-te), s. n. – Sistemul osos.

Fr. *squelette*. – Der. *scheletic*, adj., din fr. *squelettique*. 7546

schelmă (-męz, -ăt), vb. – (Mold.) A fugi, a scăpa.

Origine necunoscută. 7547

schępsis, s. n. – **1.** (Înv.) Analiză, investigare. – **2.** Sens, semnificație.

Ngr. σκέψις „observație". Sec. XVIII (Gáldi 248). 7548

schęsis, s. f. – Relație.

Ngr. σχέσις (Gáldi 248). Sec. XVIII, înv. 7549

scheună (schiaun, -ăt), vb. – **1.** A lătra, a chelălăi. – **2.** A țipa, a se văieta. – Var. *cheuna, chiauna, schiauna, șcheuni, schiona*.

Creație expresivă, bazată pe **chiau*, care imită glasul plîngăreț al cînelui, cf. *chiu* și *chefni, mieuna* < *miau*. Tiktin a intuit caracterul imitativ al creației, dar a pornit de la o bază **sklab*, imposibilă în rom. După părerea greșită a lui Cihac, II, 330, din sl. *skomati* „a geme". – Der. *scheunătură*, s. f. (lătrătură). 7550

schevofĭlax (-xi), s. m. – Ecleziarh însărcinat cu păstrarea obiectelor de cult sau sacristan al unei catedrale.

Gr. σκευοφύλαξ (sec. XVIII). 7551

șchiău (șchęi), s. m. – Bulgar. – Mr. *șcl'au*.

Lat. *sclavus* (Pușcariu 1457; *REW* 8003a; Skok, *Mélanges Ant. Thomas*, P. 1927, p. 413–6), din mgr. σκλαβῆνος < sl. *slověninŭ*, cf. it. *schiavo* (calabr. *schiau*), prov., cat. *esclau*, fr. *esclave*, sp. *esclavo*, port. *escravo*. Sec. XVII, înv. – Der. *șchienesc*, adj. (slav), înv. – Este dubletul lui *sclav*, s. m., din fr. *esclave*, der. *sclavie*, s. f. (robie); *sclaviza*, vb. (a robi). Se știe că numele etnic (în mgr. din sec. VI) a căpătat un sens social, într-o perioadă nedeterminată, care pare a fi sec. X (cf. Ch. Verlinden, *L'origine de sclavus* „esclave", *Arch. Lat. Med. Aevi*, XVII, 97–128). 7552

schĭje (-e), s. f. – **1.** Fontă, tuci. – **2.** Bucată de bombă sau de grenadă. – Var. *spije*.

Pol. *spiża* „aliaj, topire" (Tiktin; Candrea). Ultimul sens, ca și fonetismul, a putut fi influențat de ngr. σχίζα „așchie, țandără", fără îndoială legat de tosc. *schezza*, it. *scheggia*. 7553

schĭlă (-le), s. f. – Cîine, cățel.

Ngr. σκύλα „cățea" (Bogrea, *Dacor.*, I, 267; Graur, *BL*, IV, 114). Cuvînt rar, neînregistrat în dicționare. Legătura cu *(s)chelălăi* „a lătra", propusă de autorii citați, este improbabilă. 7554

schĭlav (-vă), adj. – Schilod, invalid.

Din *chilav* contaminat cu sb. *iskilaviti* „a schilodi". Der. din sl. *kilavŭ* (Diez, *Gramm.*, I, 445), contaminat cu *schilod* (Candrea) nu constituie o explicație satisfăcătoare). – Der. *schilăvi*, vb. (a schilodi), cf. *chilăvi; schilăviturĭ*, s. f. (deformație); *schilăvos*, adj. (bolnav, invalid; șchiop; imperfect). Cf. *schilod*. 7555

scîlcia (-ięz, -ăt), vb. – **1.** A strica ștaifurile. – **2.** A strica, a desfigura, a strîmba. – **3.** (Trans.) A scutura. – Var. (Trans., Olt.) *scălcia, scîlcii*.

Var. a lui *stîlci* „a strica", pornind de la pronunția primitivă, conformă sl., **stlci* sau **stlĭci:* schimbarea lui *stl* > *scl* este normală, cf. *sclifosi*. Der. din sl. *sŭklŭčiti* „a încreți" (Cihac, II, 723, cf. *cîlți*), din lat. *calcāre* (Tiktin), de la un **calce* „călcîi" < lat. *calcem* (Candrea) sau din bg. *izkulčam* „a se deplasa rapid" (Pușcariu, *Dacor.*, III, 689), nu este probabilă și nu explică der. Sensul 3 ar putea fi efectul unei confuzii cu *sgîlții*.

Der. *scîlcea* (var. *scîlceză, scălceză*), s. f. (lemn cu care se bate țesătura în război, pentru a o îndesi; lopată; unealtă de pescuit). 7556

schilod (-oadă), s. f. – **1.** Beteag, paralitic. – **2.** Diform, desfigurat, slut. – Var. *schilog, schinol*.

Schilog este o simplă var. a lui *schilav*, cu schimb de suf.; de aici s-a trecut la *schilod*, printr-o evoluție fonetică inversă ca cea din *putred* > *putrezi* > *putregai* sau din *repede* > *repezi* > *repegus*. Der. directă din *chilă* (Geheeb 33), sau din ngr. **σχελώδης*, de la σκέλος „coapsă" (Bogrea, *Dacor.*, III, 736), nu este probabilă. Rus. *skiljaga* „cerșetor, vagabond", pe care Vasmer, II 637, o consideră de origine necunoscută, provine din rom. *schilog*.

Der. *schilodi* (var. *schilogi, schidoli*), vb. (a beteji, a mutila, a ciunti); *schilodeală* (var. *schilogeală, schilozeală, schilodenie, schilozenie*), s. f. (invaliditate, paralizie). 7557

schĭmă (-me), s. f. – **1.** Formă, figură. – **2.** Gest, grimasă, mină. – **3.** Înfățișare, asepct, aparență. – **4.** Nălucă, stafie, duh rău, drăgaică. – **5.** Ținută, îmbrăcăminte, veșmînt. – Var. înv. *shimă*, Mold. (sensul 4) *știmă*.

Mgr. σχῆμα (Cihac, II, 696; Roesler 675; Gáldi 248). Este dubletul lui *schemă*, s. f., din fr. *schéma*, der. *schematic*, adj., din fr. *schématique; schematism*, s. n., din germ. *Schematismus*, cu var. Trans., *șematism*, s. n. (schemă); *schematiza*, vb., din fr. *schématiser*.

Der. *schimnic* (var. *schivnic* și der.), s. m. (eremit, pustinic, anahoret), din sl. *skimĭnikŭ* < *skima* „rasă călugărească" (Cihac, II, 331; Conev

109); *schimnică*, s. f. (pustnică); *schimnici*, vb. (a trăi ca un schimnic); *schimnicie*, s. f. (viața de anahoret); *schimnicesc*, adj. (de schimnic); *schimonosi* (var. Mold. *schimosi*), vb. (a deforma, a desfigura; a imita, a parodia), cu suf. expresiv *-si*, poate atașat direct la ngr. ὄσχημο, aorist ὁσχημώνω „a se purta urît" (Murnu 50; după Rosetti, *Studii ling.*, 30, *schimosi* este ngr. ὁσχημίζω); *schimonoseală* (var. *schimonositură*), s. f. (imitație, parodie, reproducere proastă; avort, monstru; strîmbătură, grimasă); *șteamătă*, s. f. (fantasmă, viziune, arătare), în Trans., și Bucov., probabil din pl. gr. σχήματα (Pușcariu *Dacor.*, V, 411), cf. *știmă* și *așteamăt; scheamătă*, s. f. (Trans., trăsătură, umbră), var. a cuvîntului anterior (glosată greșit de Scriban: „rest, fragment"). Relația acestor cuvinte din urmă cu sb. *štimati* „a crede" (Iordan, *RF*, II, 272), pare îndoielnică. 7558

schimbă (-b, -ăt), vb. – 1. A înlocui ceva, a permuta. – 2. A modifica, a transforma. – 3. A ceda, a lăsa un obiect pentru contravaloarea lui. – 4. A înlocui, a substitui. – 5. A denatura, a altera. – 6. (Refl.) A înlocui, a substitui. – 7. (Refl.) A se primeni. – Megl. *schimb(ari)*. – Var. *înschimba*.

Lat. **excambiāre* (Pușcariu 1548; *REW* 2949), cf. it. *scambiare*, prov. *escambiar*, fr. *échanger*. Fonetismul din rom. se explică printr-o metateză **scîmbia* > **scîimba*, ca în *habeat* > *aibă*, *rubeum* > *roib*. etc.

Der. *schimb*, s. n. (mutare; înlocuire; renovare; trasformare; modificare; rufe curate); postverbal; *schimbăcios*, adj. (instabil, inconstant, nestatornic); *schimbaș*, s. m. (în trecut, milițian în serviciu regulat o săptămînă pe lună); *schimbător*, adj. (variabil, volubil, versatil); *neschimbat*, adj. (fără schimbări, fără modificări, inalterat); *preschimba*, vb. (a schimba, a face schimb, a trasforma); *schimbiș*, adv. (alternativ); *schimboaie*, s. f. (Mold., regulator la plug); *schimbăciune* (var. *schimbătură*), s. f. (înv., schimb). 7559

schimbeă (-ele), s. f. – 1. Stomac al rumegătoarelor. – 2. Ciorbă de burtă, fel de mîncare oriental din burtă sau măruntaie de miel. – Var. Mold. *șchiombea*. – Mr. *schimbeu* „stomac".

Tc. *işkembe* (Șeineanu, II, 137), cf. bg. *skembe*. 7560

schimen (-ni), s. m. – Pui de leu.

Mgr. σκύμνος, prin intermediul sl. *skimĭnŭ* (Tiktin). Sec. XVII, înv. 7561

schimni-agași, s. m. – Comisar al sultanului. – Var. *schemni-aga(si)*.

Tc. *iskemni-agasi* (Șeineanu, III, 104). Sec. XVIII, înv. 7562

scînci (-cesc, -it), vb. – 1. A se smiorcăi, a geme, a se tînguí. – 2. A lătra. – Var. *schinci*, înv. *scîncez*. Trans. *ocînci*, Munt. *schincăni*.

Creație expresivă. Der. din sl. *skučati* „a lătra" (Cihac, II, 329; Șeineanu, *Chien*, 239; Tiktin), cf. pol. *skuczác*, „a geme", este dificilă semantic și nu pare posibilă în ce privește fonetismul. – Der. *scîncet*, s. n. (geamăt; tînguit); *scînceală*, s. f. (scîncet). 7563

schindină (-ne), s. f. – Pericol.

Ngr. κίνδυνος. Sec. XVIII înv. (Gáldi 248). 7564

schinduf (-fi), s. m. – Cimbrișor (Thymus serpyllum). – Var. *schinduță*.

Bg. *sminduh* „Trigonella caerulea" (Conev 46); schimbul fonetic e destul de ciudat. – Var. *schinduc*, s. m. (Mold., plantă, Conioselinum tataricum). 7565

scîndură (-ri), s. f. – Bucată de lemn cu formă dreptunghiulară, obținută prin tăierea longitudinală a buștenilor. – Mr. *scîndură*, megl. *scondură*.

Lat. *scandŭla* (Pușcariu 1552; *REW* 7652), cf. calabr. *scándalu*, cat. *escandia*, sp. *escanda* (arag. *escalla*), port. *escandea*. – Der. *scîndurea*, s. f. (scîndură mică; bulfeu la jug); *scîndurice*, s. f. (scîndură mică; piedică la războiul de țesut); *scîndurărie*, s. f. (scînduri multe; depozit de scînduri). 7566

schingi (-iuri), s. n. – Tortură.

Tc. (per.) *iskence, șikence* (Șeineanu, II, 318), cf. ngr. σκεντζές. – Der. *schingiui*, vb. (a tortura; a mutila); *schingiuitor*, s. m. (călău, zbir). 7567

scînteie (-i), s. f. – Particulă incandescentă care sare din foc; licăr. – Mr. *scînteal'e*.

Lat. *scintilla*, prin intermediul unei forme ipotetice **scantilia* (Pușcariu 1533; Pascu, *Beiträge*, 12; Philippide, II, 653; cf. *REW* 7220 și Graur, *BL*, V, 113), care a fost explicat printr-o anumită contaminare sau analogie cu *excandĕre* (Pușcariu) sau cu alb. *skendilje* (Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 285). Lat. **scinta*, forma primitivă a lui *scintilla* (Cihac, I, 244), pare îndoielnică. *Scant-* în loc de *scint-* nu pare greu de admis, cf. formele paralele *scîndŭla-scandŭla, sîlvatĭcus-salvatĭcus, serica-***sarica* etc., etc.

Der. *scînteia*, vb. (a scoate scîntei; a luci, a străluci); *scînteiuță*, s. f. (focșor, văcărță, Anagallis arvensis; bănuț, Bellus perennis; plante, Gagea

arvensis, Gagea pratensis); *scînteioară*, s. f. (focșor, văcariță). 7568

șchiop (-oapă), adj. – Olog, cotonog, cu un picior mai scurt, șontorog. – Mr., megl. *șcl'op*, istr. *șliop*.

Lat. *cloppus* (Pușcariu 1550; *REW* 1997; Tiktin), cf. v.fr., prov. *clop*. Rom. presupune **scloppus*, cf. alb. *škjep* (Philippide, II, 643), fr. *écloper; s-* s-ar putea explica prin lat. *ex-*, sau poate printr-o contaminare cu lat. *stloppus* „zgomot", cf. v.it. *schioppo* „plescăit, trosnet", care s-ar fi zis pentru zgomotul ritmic al mersului, cf. cat. *esclop* „copită". Uz general (*ALR*, I, 71).

Der. *șchiopa*, vb. (a merge, a rămîne șchiop; a ciomăgi), cuvînt de uz general (*ALR*, I, 95), pe care Tiktin și Candrea îl derivă din lat. **exclŏppā re; șchioapă*, s. f. (palmă), numită așa, căci măsurînd ceva cu degetul mare și arătătorul deschis, repetarea mișcării seamănă cu o șchiopătare); *șchiopăta*, vb. (a umbla șontîc; a proceda greșit), probabil prin intermediul unei der. expresive din lat. **exclŏppitāre*, după Pușcariu 1549 și Candrea; din **cloppicāre*, cu schimbul de suf., după Tiktin și *REW* 1996); *șchiopă(tă)tură*, s. f. (șchiopătare); *șchiopesc*, adj. (de șchiop); *șchiopește*, adv. (ca șchiopii); *șchiopî(r)c*, interj. (imită șchiopătatul); *șchiopîrlan*, s. m. (șchiop), cu un suf. expresiv, cf. *țopîrlă, ciocîrlă*. 7569

scîrbă (-be), s. f. – 1. (Înv., Mold., Trans.) Supărare, chin, amar. – 2. (Mold.) Nenorocire, năpastă. – 3. Dezgust, repulsie, plictis. – 4. Greață, silă.

Sl. *skrŭbĭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 45; Șeineanu, *Semasiol.*, 215), cf. bg. *skrăb*, slov. *skrb*. – Der. *scîrbavnic* (var. *scîrbelnic*), adj. (Mold., respingător); *scîrbi* (var. înv. *oscîrbi*), vb. (înv., a mîhni, a necăji; refl., înv., a se întrista; refl. a se plictisi, a i se urî); *scîrbos*, adj. (respingător; nesuferit, iritabil), în Munt. 7570

schirlęt (-turi), s. n. – Numele unei stofe de culoare stacojie; culoare roșie.

It. *scarlato*, prin intermediul tc. *iskerlet* (Candrea). Este dubletul lui *șocîrlat*, s. n. (înv., Mold., țesătură stacojie), prin intermediul mag. *sakarlát*. 7571

scîrnă, s. f. – Excrement. – Megl. *scrămă* „urdoare".

Sl. *skvrŭna* „poluare" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 44; Cihac, II, 329; Conev 71), cf. sb. *skvrn*, cr. *skrunja*. – Der. *scîrnav*, adj. (murdar, fetid), din sl. *skvrŭnavŭ*, bg. *skărnav* (Conev 97); *scîrnăvi*, vb. (a murdări); *scîrnăvie*, s. f. (murdărie, mîrșăvie). 7572

scîrț, interj. – Imită hîrșîitul sau pîrîitul. – Var. *scîrță*.

Creație expresivă, cf. *pîrț*. – Der. *scîrții* (var. *scîrții*, Banat, *(s)cîrțîi;* mr. *cărținescu, cărținire*), vb. (a pîrîi, a trosni, a scrîșni; a rîcîi), cf. bg. *(s)kărcam* (Conev 95), ceh. *skřečeti*, ngr. χρτσανίζω (> mr.), it. *scricciolare*, germ. *kratzen; cherțăni*, vb. (a țipa); *scîrțîială* (var. *scîrțiitură*), s. f. (faptul de a scîrții, zgomot ascuțit); *scîrțîitoare*, s. f. (duruitoare, huruitoare). 7573

schișmă (-me), s. f. – Sciziune. – Var. înv. *shismă*. Mr. *shizmă*.

Mgr. σχίσμα (Mumu 50; Gáldi 250) și modern din fr. *schisme*. – Der. *schismatic*, adj., din fr. *schismatique; schismi*, vb. (înv., a forma), probabil prin confuzia lui *schismă* cu *schimă* „formă" (Tiktin). 7574

schit (-turi), s. n. – Mănăstire mică izolată.

Ngr. σχήτη < mgr. ἀσκητής „ascet" (Mumu 50), prin intermediul sl. *skitŭ* (Tiktin; Conev 108). – Der. *schitean*, s. m. (călugăr care aparține unui *schit*). 7575

schiță (-țe), s. f. – Reprezentare sumară.

It. *schizzo* (Candrea). – Der. *schița*, vb., din it. *schizzare*. 7576

schitaci (-ce), adj. (Banat, Trans.) Dichisit, gătit.

Din *a chiti* (Candrea), probabil contaminat formal cu sb. *skitač* „vagabond", cf. Miklosich, *Lexicon*, 853. 7577

scladă (-de), s. f. – Rug.

Bg., sb., pol. *sklad* (Tiktin). Sec. XVII, înv. 7578

sclepț (-ți), s. m. – Tăun (Hypoderma bovis).

Sb. *slepica* „păduche". Legătura cu gr. (σ)κνίψ (Tiktin) este improbabilă. Sec. XVII și Mold. Candrea se gîndea la sb. *šklopac* „înțepătură". 7579

scliță (-țe), s. f. – (Trans.) Sanie.

Germ. *schleifen* „a aluneca și a ascuți". Este dubletul lui *scleață*, s. f. (Trans., așchie). 7580

sclip (-puri), s. n. – (Mold.) Boltă.

Pol. *sklep* (Tiktin). – Der. *sclipui*, vb. (înv., a bolti; Mold. a asambla, a reuni) al cărui ultim sens a fost pus în legătură de Candrea cu bg. *sklepvam*, și de Scriban cu *a sclipi*. 7581

sclipi (-pesc, -ит), vb. – A luci, a străluci, a scînteia, a licări.

Gr. sau mgr. στύλβω, aorist ἔστυλψα „a luci", prin intermediul unui rezultat **stlipi;* prin schimbarea *stl*, < *scl*, cf. *scîlcia*. Legătura cu sl. *klepati*

„a închide", cf. *clipi* (Cihac, II, 331; Tiktin; Candrea) este improbabilă. Este dubletul lui *sclivisi*, vb. (a lustrui; a se găti), din ngr. στιλβω, aorist στιλβήσω „a lustrui" (Cihac, I, 697; Gáldi 249; Graur, *BL*, IV, 114), der. *scliviseală*, s. f. (lustruială, şlefuire), şi *sclivisitoare*, s. f. (lustruitoare); şi a lui *sclifosi*, vb. refl. (a se spilcui, a se găti; a se smiorcăi), din ngr. στιλβώνω, aorist στιλβώσω (Gáldi 249; legătura cu gr. χλαίω, aorist ἔχλαψα „a plînge", sugerată de Cihac, II, 696 şi Geheeb 34 nu este probabilă), der. *sclifoseală*, s. f. (moft, capriciu).

Der. *sclipeală*, s. f. (strălucire); *sclipeţ* (var. Maram. **sclipeţ*), s. m. (scrîntitoare, Potentilla tormentilla); *sclipiş*, s. n. (licăr, fulger); *sclipicios*, (var. *sclipitor*), adj. (care sclipeşte); *sclipitură*, s. f. (lucire). 7582

scoabă (-be), s. f. – **1.** Nişă, firidă. – **2.** Adîncitură, zănoagă. – **3.** Daltă, cosor. – **4.** Gură de broască la uşă, belciug, parte de broască în care intră zăvorul. – **5.** Cîrlig, crampon. – **6.** (Arg.) Brici de bărbierit.

Sl. *skoba* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 44; Cihac, II, 332; Conev 63), cf. bg. *skob*, sb., slov., rus. *skoba*, mag. *szkaba*. – Der. *scobi* vb. (a găuri, a săpa; a goli, a curăţa; a decolta; a grava, a sculpta; refl., a-şi curăţa nările, dinţii, urechile; refl., a se scărpina în cap); *scobitoare*, s. f. (beţişor de scobit în dinţi; Arg., baston; beţişor de curăţat pipa); *scobitură*, s. f. (gaură); *scobîrli* (var. Banat *scorbeli*), vb. (a scurma, a scormoni); *scob*, s. n. (canal prin care trece măcinişul), probabil prin confuzie cu *scos*. Cf. *scofală*. 7583

scoace (-oc, -opt), vb. – (Mold.) A arde, a se răscoace, a se opări, a se pîrjoli.

Lat. *excoquĕre* (Tiktin; Candrea; cf. *REW* 2985), cf. prov., v.port. *escozer*, sp. *escocer* şi *coace*. 7584

şcoală (-oli), s. f. – Instituţie de învăţămînt. – Mr. *sculie, scul'ó*, megl. *sculó*.

Lat. *schola*, prin intermediul sl. *škola* (Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 285; Densusianu, *GS*, VI, 363), cf. bg., sb. *škola*, pol. *szkola*, mag. *iskola* > var. Trans. *işcoală* (Treml, *Magyar nyelvör*, XXIX, 25; Gáldi, *Dict.*, 167). Dialectele, din ngr.

Der. *şcolar*, adj. (privitor la şcoală); *şcolar*, s. m. (elev); *şcolăriţă*, s. f. (elevă); *şcolăresc*, adj. (şcolar); *şcolăreşte*, adv. (ca elevii); *şcolări*, vb. (a studia, a învăţa la şcoală); *şcolăret*, s. n. (grup de elevi); *şcoler(iu)*, s. m. (Trans., elev), cf. germ. *Schüler*. Din rom. provine bg. *školar* (Capidan, *Raporturile*, 234). 7585

scoare, s. f. – (Trans.) Zgură.

Lat. *scoria* (Puşcariu 1556; *REW* 7739; Candrea; Rosetti, I, 171). Este dubletul lui *scorie*, s. f., din fr. *scorie* şi din *sgură*. 7586

scoarţă (-ţe), s. f. – **1.** Coajă. – **2.** Crustă. – **3.** Loitră, corlată. – **4.** Cuvertură, învelitoare, preş. – **5.** Covor, tapet. – **6.** Copertă. – **7.** (Olt.) Portofel. – Istr. *scorţę*.

Lat. *scortea*, „de piele" (Diez, I, 374; Densusianu, *Hlr.*, 158; Puşcariu 1557; *REW* 7742), confundată cu *cortex* „coajă", cf. it. *scorza*, prov., cat. *escorsa*, fr. *écorce*, sp. *escuerzo*. Pentru evoluţie, cf. *coaje–cojoc*.

Der. *scorţar*, s. m. (bocănitoare, Sitta caesia); *scorţar*, s. n. (covor); *scorţăraş* (var. *scorţărel*), s. m. (cojar, cojaiţă, Certhia familiaris); *scorţişor*, s. m. (arbore, Cinnamonum zeylanicum); *scorţişoară*, s. f. (scoarţa scorţişorului; varietate de pere); *scorţos* (var. *scorţoros, scorţuros*), adj. (tare, uscat; aspru, dur; morocănos, iritabil); *scorţoşa* (var. *înscorţoşa*), vb. refl. (a se întări, a se înăspri); *scorţolină* (var. *scorţotină*), s. f. (prostituată); *înscorţi*, vb. refl. (a creşte scoarţa; a se usca, a se înăspri). 7587

scoate (scot, scos), vb. – **1.** A extrage, a lua, a îndepărta. – **2.** A face să iasă. – **3.** A conduce, a face să pornească, a purta. – **4.** A însoţi, a ieşi împreună. – **5.** A arunca, a despărţi, a alunga. – **6.** A înlătura, a suprima, a face să dispară. – **7.** A jefui, a deposeda. – **8.** A desface, a dezlega. – **9.** A produce, a da, a restitui, a valora. – **10.** A obţine, a cîştiga. – **11.** A produce, a concepe; a apărea, a creşte. – **12.** A copia. – **13.** A fotografia. – **14.** (Înv.) A traduce. – **15.** A broda, a lucra. – **16.** A procura, a obţine. – **17.** A elibera. – **18.** A concedia, a destitui. – **19.** A inventa. – **20.** A aplica, a atribui (un nume sau o poreclă). – **21.** A institui, a stabili, a crea. – **22.** A deduce, a conclude, a conchide. – **23.** A dovedi, a demonstra. – Mr. *scot, scos, scoatire*, istr. *scot, scos*.

Lat. *excŭtĕre* „a scutura", prin intermediul unei forme vulgare **excotĕre*, dificil de explicat (Puşcariu 1562; Meyer, *Alb. St.*, IV, 50; Meyer-Lübke, *Ital.*, 41; *REW* 2998; Puşcairu, *Dacor.*, II, 715; Graur, *BL*, V, 96), dar care se confirmă şi prin it. *scuotere* „a scutura" faţă de sard. *iškudere* < lat. *excŭtĕre*. Schimbul semantic se explică prin acţiunea de a scutura paiele sau pomul, pentru a scoate grîul sau fructele: cf. lat. *excŭtĕre* „a treiera" (Niermeyer 390), calabr. *scotulare* „a scutura" şi „a ieşi afară". – Der. *scos*, s. n. (scoatere); *scosătură*, s. f. (scoatere); *nescos*, adj. (fără a scoate). Cf. *scutura*. 7588

scobạr (-ri), s. m. – Pește de rîu (Chondrostoma nasus). – Var. Mold. *scobai.*

Bg. *skobari*, sb., cr. *skobalj* (Cihac, II, 332; Tiktin). 7589

scoc (-curi), s. n. – Jgheab de moară. – Megl. *scoc.*

Sl. *skokŭ* „salt" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 44; Cihac, II, 332; Conev 81), cf. bg., slov. *skok.* 7590

scofạlă (-fęli), s. f. – Perlă, comoară, praf de aur, obiect de valoare.

Creație expresivă, probabil bazată la început pe *a scobi* „a face o gaură". S-ar fi zis inițial cu sensul de „felie", cînd era tăiată dintr-un fruct, în rotund, cf. *scofleaje*, s. f. (felie de dovleac) și *scofală* „deformare" în Damé. Însemna, prin urmare „lucru fără importanță" sau „fleacuri, nimicuri" și s-a folosit cu sens opos numai ca ironie, care ar fi urmat să fie sensul actual. Legătura cu *fală* „glorie" (Scriban) nu este posibilă.

Der. *scofeli*, vb. (a scormoni, a scruta; Olt., a asambla, a reuni; a economisi), care presupune un sens primitiv, neatestat, de „a găuri", pentru a cărui evoluție semantică, cf. *sclipui* și Graur, *BL*, VI, 146; *scofîlci*, vb. refl. (a se dărîma, a se ruina; a se trage la față, a se zbîrci, a se rida), pe care Tiktin îl lega greșit de *falcă* și Scriban de rus. *kovylčati* „a șchiopăta"; *scofîlciturĭ*, s. f. (cavitate, scobitură); *scofleaje*, s. f. (felie de dovleac sau de pepene); *scofaină*, s. f. (Banat, adîncitură, depresiune); *scobîlți*, vb. (Trans., a diminua, a reduce), prin contaminare cu *cobîlț; scomîrlă*, s. f. (Trans., om slab, vlăguit). 7591

scọică (-ci), s. f. – 1. Specie de moluște, cochilie. – 2. Os mort, tumoare pe tendon. – 3. Ureche, pavilion al urechii. – 4. Țintă cu cap de metal strălucitor, drept ornament.

Sl. *skolĭka* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 45; Cihac, II, 332; Conev 53), cf. bg., pol. *skojka*, sb., cr., slov. *skoljka.* 7592

sconcęnie (-ii), s. f. – Sfîrșit, extremitate.

Sl. *sŭkonĭčanije* (Tiktin), cf. *conceni.* Sec. XVI-XVIII, înv. 7593

scongs, s. m. – Pielea animalului numit și puturos.

Engl. *skunk*, prin intermediul germ. *Skunk*, cf. rus. *skongs, skungs.* 7594

scont (-turi), s. n. – Reducere, scăzămînt. – Mr. *scondu.*

It. *sconto*, parțial prin intermediul germ. *Skonto.* – Der. *sconta*, vb. (a efectua un scont, a conta). 7595

scop (-puri), s. n. – 1. (Înv.) Intenție, proiect. – 2. Țel, finalitate. – 3. (Înv.) Melodie, cîntec. – Var. înv. *scopós.* Mr. *scupó.*

Ngr. σκοπός (Roesler 575; Murnu 50), sec. XVII. 7596

scopị (-pęsc, -ịt), vb. – A castra, a jugăni. – Mr. (*scupaț*), megl. *scupés, scupiri.*

Sl. *skopiti* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 45; Cihac, II, 333; Conev 70). – Der. *scop*, s. m. (înv., castrat, eunuc), din sb., pol., rus. *skop; scopeț*, s. m. (înv., eunuc), din sl. *skopĭcĭ; scapeț* (var. *scapeț*), s. m. (eunuc), din rut. *skopec* (pentru var. cf. Byck-Graur 26). 7597

scọrbură (-ri), s. f. – 1. Scobitură în trunchiul unui arbore. – 2. Cavitate, gaură, văgăună. – Var. *scorbură.* Mr. *scrobu.*

Lat. *scrobis*, printr-o metateză **scorbis* (Pușcariu 1561; *REW* 7747); cf. it. *scroba* „groapă" (Battisti, V, 3426); finala se explică, printr-un dim. latin **scorbŭla* (Candrea, *Éléments*, 44; Pascu, *Beiträge*, 12; Bogrea, *Dacor.*, I, 257; Candrea), sau mai bine printr-un rezultat rom. **scorb*, pl. *scorburi*, cu sing. analogic (Tiktin; Byck-Graur 29). Der. din *corbis*, prin intermediul unui dim. *corbula* (Giuglea, *LL*, II, 24) sau al unei rădăcini preromanice **karabo-* „scorbitură" (Hubschmidt, *Praeromanica*, Berna 1949, 93) pare îndoielnică.

Der. *scorburos*, adj. (plin de scorburi, cu scorburi); *scorburoși* (var. *scorburoșa*), vb. refl. (a face scorburi). Legătura cu bg. *koruba* „gaură" (Scriban) este problematică. 7598

scordoleạ (-ęle), s. f. – Sos tradițional, pe bază de usturoi și nuci. – Mr. (*scurdhame*).

Ngr. σκορδαλιά, din gr. σκόροδον „usturoi" (Cihac, II, 697; Gáldi, 249), mr., din ngr. σκορδάμι. 7599

scornị (-nęsc, -ịt), vb. – 1. A provoca, a excita, a stîrni. – 2. (Refl.) A se produce, a se prezenta. – 3. A inventa, a făuri, a imagina. – 4. A crea, a stabili, a introduce. – Mr. *sgurniescu* „a iscodi, a scormoni", megl. **scornés* „a trezi".

Origine necunoscută. S-a crezut în lat. *cornu*, ca termen de vînătoare (Hasdeu, *Col. lui Traian*, 1883, 48; Philippide, *Principii*, 99; Geheeb, 34), părere de nesusținut, în mod evident; în sl. *sŭkrękŋti* „a devia", sb. *skrenuti* „a excita" (Cihac, II, 44), care nu se potrivește fonetic; în bg. *skorivam, skorna* „a stîrni, a scorni" (Weigand, *Jb*, XIX, 141), rut. *skornjaty* „a scorni" (Candrea) dar este vorba de cuvinte obscure (Tiktin) și puțin folosite, care ar putea neîndoielnic să provină din rom. Legătura cu *stîrni* este posibilă și chiar

probabilă, fără să i se poată stabili explicaţia. Ar putea avea o anumită legătură cu sl. (sb.) *iskoreniti* „a dezrădăcina", plecînd de la echivalenţa „rădăcină" – „origine" ca în sb. *korenit* „radical" şi „originar". Probabil în loc de **scoroni*, var. expresivă a lui *scoroci, scotoci.*

Der. *scornitor*, adj. (făuritor, inventator); *scornea*ă (var. *scornitură*), s. f. (invenţie, idee, fabulă); *scornoci*, vb. (a inventa), cu suf. expresiv: *scornici*, s. m. (friganea, mămăligă prăjită, pîine prăjită în ulei); *sgorni* vb. (a expulza, a goni), prin contaminare cu *goni* (contaminare cu un sl. **zagoniti*, bg. *zagonjam* „a vîna", cf. Graur, *BL*, IV, 118 şi Graur, *Viaţa rom.*, 1940, no. 3, 110, nu pare probabilă; sensul lui *sgorni* „a vîna, a goni vînatul", care se citează acolo, nu pare corect). 7600

scorpie (–ii), s. f. – 1. Scorpion. – 2. Dragon. – 3. Constelaţia Scorpionului. – Mr. *scorpiu.*

Mgr. σκορπίος, prin intermediul sl. *skorpija* (Miklosich, *Fremdw.*, 125; Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 285; Murnu 50; cf. *REW* 7741a şi Vasmer, *Gr.*, 134). Este dubletul lui *scorpion*, s. m., din fr. *scorpion* şi a lui *scorpenă*, s. f. (porc-de-mare, Scorpaena scrofa), din ngr. σκόρπαινα. Din var. sl. *skoropei, skoropeja* cu suf. *–niţă* pare să provină *coropişniţă*. 7601

scoruşe (–e), s. f. – Fruct comestibil roşu, brun sau galben, ca o cireaşă.

Sl. (sb., cr., slov.) *oskoruša* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 34; Cihac, II, 333), cf. bg. *skoruša, văskruša*, rut. *skoruš*. – Der. *scoruş*, s. m. (sorb, Sorbus domestica), a cărui legătură cu lat. *scoruscius* < *scoruscus* (Philippide, *ZRPh.*, XXXI, 308; Pascu, I, 90) este improbabilă. 7602

scoţă (–te), s. f. – Parîmă folosită la manevrarea velei.

It. *scotta* (Candrea), cf. ngr. σκότα. 7603

scoţian (–ieni), s. m. – Locuitor din Scoţia.

De la *Scoţia* (< it. *Scozia*). 7604

scotocị (–cęsc, –ịt), vb. – A scormoni, a scruta, a cerceta, a căuta. – Var. *scoroci, scociori, scociorî.*

Creaţie expresivă, cf. *cotroci, cotrobăi*. Legătura cu sl. *skutiti* „a scormoni" (Cihac, II, 333), sau cu *a scoate* „a extrage" (Tiktin) nu este probabilă; trebuie să se pornească mai curînd de la *cotroci* cu *s–* expresiv, ca în *(s)borşi, (s)coroji* etc. – Der. *scotoceală*, s. f. (căutare, cercetare); *scotocitor*, adj. (căutător, scormonitor). 7605

scovạrdă (–vęrzi), s. f. – Gogoaşă. – Var. *scovargă, scove(a)rgă.*

Sl. *skovrada* „tigaie" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 44; Cihac, II, 333; Conev 67); poate var. a fost influenţată de ngr. ξόβεργα „amestec" sau „grăsime". – Der. *scovîrda*, vb. refl. (a se distruge, a se nărui; a slăbi); *scovîrlie*, s. f. (orbită), prin contaminare cu *scăfîrlie*. 7606

scrąbă (–be), s. f. – Pantof vechi. – Var. *şcrabă, scroa(m)bă.*

Origine incertă. Ar putea avea legătură cu rut. *škrab* (Bogrea, *Dacor.*, IV, 849); mai probabil este o deformare a sl. *skvara* > *sfară*, v. aici; în acest caz ar fi o simplă var. a lui *sfîrloagă* şi ar exprima ideea de „obiect în formă de barcă". Pare cuvînt identic cu *scrab(ă)*, s. f. (condroniu, Melampyrum nemorosum); *scradă*, s. f. (o anumită plantă); toate sînt cuvinte mold.

Der. *scrombăi*, vb. (Mold., a scîlcia); *scredi*, vb. refl. (Olt., a se scîlcia); *sfriji* (var. *sfreji*), vb. refl. (a se zbîrci, a se usca, a slăbi), probabil în loc de **screzi*, de la *scradă*, pl. *scrăzi* (după Cihac, II, 342, din sl. *chyra* „debilitate"; după Scriban, din *vreţ*). 7607

scrąmură (–ri), s. f. – (Olt.) Picătură, fir de praf, parte infimă.

Sb. *skrama* „coajă" > **scram*, cu sing. reconstituit după pl. *scramuri*. Lgătura cu lat. *squamula* (Puşcariu *Dacor.*, V, 420) nu este probabilă7608

scręme (–m, –mụt), vb. refl. – 1. A împinge (se zice despre eforturile făcute pentru a elimina excrementele sau pentru a naşte). – 2. A se extenua, a asuda, a căra. – Mr. *mi sprem, sprimeare.*

Lat. *exprimĕre* (Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 285; Puşcariu, *ZRPh.*, XXVII, 728; Puşcariu 1563; *REW* 3057), cf. it. *spremere*, prov., cat. *espremer*, fr. *épreindre*. Fonetismul rom. s–a vrut să se explice printr–o contaminare, puţin probabilă, cu *excrementum*, sau mai probabil printr–o disimilare (Tiktin). Explicaţia cu ajutorul v.germ. *krimman* (Giuglea, *Dacor.*, II, 402) este neverosimilă. – Der. *scremet* (var. *scremăt*), s. n. (efort, încordare). 7609

scrịe (–ịu, –is), vb. – 1. A aşterne pe hîrtie cu ajutorul unor semne grafice cuvinte, texte etc. – 2. A compune. – 3. A coresponda, a comunica prin scrisori. – 4. A desena, a picta, a reprezenta. – 5. A înscrie, a înregistra. – Mr. *scriu, scrişu, scriat, scriire.*

Lat. *scrībĕre* (Puşcariu 1564; *REW* 7745; Densusianu, *GS*, II, 12), cf. it. *scrivere*, prov., cat. *escriure*, fr. *écrire*, sp. *escribir*, port. *escrever*, alb. *skruan* (Philippide, II, 654). – Der. *scriere*, s. f. (acţiunea de a scrie; scris, compoziţie); *scriitor*, s.

B.C.U. „M. EMINESCU" IAȘI

m. (persoană care scrie, autor, publicist, diac); *scriitoraș*, s. m. (scriitor fără valoare, gazetăraș; caligraf, grefier); *scriitoricesc*, adj. (de scriitor, literar); *scriitură*, s. f. (scris, grafie); *scris*, adj. (redat prin scriere; predestinat, fatal; desenat, reprezentat; frumos, drăguț); *scris*, s. n. (faptul de a scrie; grafie, poruncă, ordin; pl., acțiuni, efecte bancare); *scris*, s. m. (bărbat predestinat drept soț, logodnic, mire); *scrisă*, s. f. (destin, soartă); *scrisoare*, s. f. (scris; epistolă; act, document scris; înv., descriere). Cf. *scriptură*.

Der. neol. *script*, s. n., din lat. *scriptum* (sec. XIX); *scriptic*, adj. (scris, se zice despre examene), din germ. *Skriptum* (Candrea); *scrib*, s. m., din fr. *scribe; adscrie*, vb.; *circumscrie*, vb.; *descrie*, vb.; *înscrie*, vb.; *prescrie*, vb.; *proscrie*, vb.; *subscrie*, vb., din lat., cu adaptare la conjug. lui *a scrie*. **7610**

scrijeă (-ęle), s. f. – Felie, bucată, tăietură. – Var. *scrijeală, scrijetură*.

Sb., cr. *skrižа, križka* (Cihac, II, 334; Tiktin), din sb. *krizati* „a tăia". – Der. *scrijeli* (var. *scrijela, scrijila, scrijili*), vb. (a zgîria, a rîcîi; a sfîșia, a rupe; a inciza; a grava), poate legat și de sl. *skrižalĭ* „scîndură, tablă"; *scrijelitură* (var. *scrijelătură, scrijălătură, scrijitură* etc.), s. f. (zgîrietură, tăietură; ruptură; fisură, plesnitură). **7611**

scrimă (-me), s. f. – Sport cu spada, floreta sau sabia.

Fr. *escrime*. **7612**

scrin (-ne), s. n. – Comodă, mobilă cu rafturi. – Mr. *scriná*.

Sl. *skrina, skrinija*, prin intermediul bg., rus. *skrin* (Miklosich, *Fremdw.*, 126; Tiktin; Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 285), cf. alb. *skrinë* (Meyer 385), mag. *szekrény*; este dubletul lui *sicriu* (var. înv. *secriu, săcriu*), s. n. (înv., cutie, ladă; coșciug), din mag. (Cihac, II, 575; Gáldi, *Dict.*, 97). Der. directă din lat. *scrinium* (Diez, *Gramm.*, I, 281; Cihac, I, 248; Koerting 8525) nu este posibilă. – Der. *scrinier(iu)*, s. m. (înv., arhivar). **7613**

scrînciob (-be), s. n. – Leagăn. – Var. Munt. *scîrcium*.

Origine incertă, probabil expresivă, cf. *cocioabă, cociorbă*, și pe de altă parte, *scîrț, scripet*. Legătura cu vb. *a scrînti* „a se răsuci" (Scriban) nu este verosimilă. – Der. *scrînciobar*, s. m. (Mold., persoană care închiriază scrîncioburile la sărbători). **7614**

scrînte, s. f. – (Trans.) Liliac (Syringa vulgaris).

Origine necunoscută. Legătura cu lat. *syringa*, indirect, cf. mag. *szelence*, germ. *Zirinken* (Tiktin), este posibilă, fără a fi convingătoare. Der din sl. *krqt-* (Conev 44) nu pare clară. Mai probabil, deformarea lui **sclinte*, din *a sclipi*, cf. *sclipeț* și *scrintitoare*. **7615**

scrinți (-țesc, -ît), vb. – **1.** A răsuci, a disloca, a luxa, a se dezarticula. – **2.** (Refl.) A se țicni, a-și ieși din minți, a înnebuni. – **3.** (Cu pron. *o*) A greși, a face o gafă. – Var. *scrînti*, Bănat, *sclinti*.

Sl. *iskrętati* „a rupe", cf. sb., slov. (*s*)*kretati*, pol. *skręcić*. Mai puțin probabilă der. din sl. *sŭkrenati sę* „a devia" (Cihac, II, 41), (*sŭ*)*krqtiti* (Tiktin; Candrea) sau *sŭkrętati* (Procopovici, *Dacor.*, X, 70). Uz general (*ALR*, I, 148). – Der. *scrintează*, s. f. (răsucire; nebunie, manie); *scrintitură*, s. f. (răsucire); *scrintitoare* (var. *scrintee*), s. f. (sclipeț, Potentilla tormentilla), probabil în loc de **sclintitoare*, deformare a celuilalt nume al său *sclipeț*, poate prin intermediul unei var. *sclipitoare* (după Tiktin, traducere a numelui științific, ipoteză care pare improbabilă). **7616**

scripcă (-ci), s. f. – Vioară.

Rus. *skripka* (Tiktin), din sl. *skripati* „a scîrțîi". Este dubletul lui *scripete* (var. *scripet, scrip(e)ț*), s. n. (palan, mufă, macara), megl. *scripeati*, din bg., slov. *skripec*, sb. *skripac*.

Der. *scripcar*, s. m. (violinist; insectă, Saperda carcharias); *scripcăraș*, s. m. (greier, Gryllus campestris). **7617**

scripisi (-sesc, -ît), vb. – A parafa.

Rus. *skrepitj* (Tiktin). Sec. XIX, înv. **7618**

scriptură (-ri), s. f. – Scriere. – Mr. *scriptură*.

Lat. *scriptūra* (*REW* 7746a), cf. it. *scrittura*, prov., cat., sp., port. *escritura*, fr. *écriture*, și *scrie*. **7619**

scrîșni (-nesc, -ît), vb. – A crișca, a scîrții. – Var. *crîșni, (s)cîrșni*. Megl. *crăsnes, crăsniri*.

Creație expresivă, cf. (*s*)*cîrșca*, și sl. *skružitati* (Cihac, II, 329), bg. *skrăšna* (Conev 91). Der. din sl. (cf. și Miklosich, *Slaw. Elem.*, 45; Tiktin) este posibilă fără a fi o ipoteză necesară. Var. *crîșni*, este forma cea mai folosită în limba vorbită (*ALR*, I, 89). – Der. *scrîșnet*, s. n. (scrîșnire). **7620**

scroafă (-fe), s. f. – **1.** Femela porcului, poarcă, purcea. – **2.** (Arg.) Casă de bani.

Lat. *scrōfa* (Pușcariu 1565; *REW* 7748), cf. it. *scrofa*, ngr. σχρόφα. – Der. *scrofiță*, s. f. (silvie, Sylvia curruca), în Banat. **7621**

scrob (-buri), s. n. – **1.** Terci, păsat. – **2.** (Mold.) Ouă bătute. – **3.** (Olt.) Crustă de gheață formată deasupra zăpezii. – Var. Olt. (3) *scrociob*.

Sb., slov. *skrob* „amidon" și „terci" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 45; Cihac, II, 334; Conev 67). – Der. *scrobi*, vb. (a apreta), din sb., slov. *skrobiti*, bg. *skroběvam*, cf. rus. *skorbitĭ; scrobeală*, s. f. (amidon; Arg., spermă), cu suf. *–eală*, cf. rus. *skorbilo; scrobos*, adj. (gros, tare, aspru); *scroboși*, s. m. pl. (Olt., încălțăminte de piele). Din rom. trebuie să provină bg. *skrobela* „scrobeală". 7622

scrum (–muri), s. n. – Cenușă, coajă arsă, resturi de la ardere. – Mr., megl. *scrum*. Var. înv. *scrumb*.

Origine incertă. Explicația prin tc. cuman. *kurum* „funingine" (Meyer 409; Șeineanu, II, 318; Densusianu, *Hlr.*, 383; Pascu, II, 161; Capidan, *Raporturile*, 458; Pușcariu, *Lr.*, 258), cf. mag. *korom*, nu pare suficientă. Legătura cu alb. *škrumb* (Philippide, II, 733; Rosetti, II, 122) este evidentă: dar nu și explicația ei. Mai probabil e vorba de o formație expresivă, ca în *(s)grunț* sau *sdrum(ica)*, explicație care servește și pentru *scruntar;* ideea de bază este cea de a „a se face praf".

Der. *scruma* (var. *scrum(u)i*), vb. (a arde, a incinera); *scrumelniță* (var. *scrumieră*), s. f. (cenușieră); *scruntar*, s. n. (loc nisipos și pietros la marginea unei ape; Mold., insuliță, dună), pornind probabil de la **scrunt* „țăndări, fărîme" (după părerea de nesusținut a lui Giuglea, *Dacor.*, III, 627, din v.germ. *scrunta* > germ. *Schrund* „crăpătură"); *scrunțar*, s. n. (teren accidentat), din același cuvînt, probabil contaminat cu *sgrunț; scrupos*, adj. (Mold., sfărîmicios), fără îndoială în loc de **scrumpos*, de la *scrumb* (legătura cu sl. *krupa* „griș", propusă de Tiktin, nu pare convingătoare). – Din rom. provin bg. *skrum* (Capidan, *Raporturile*, 211), ngr. σκοῦρμος, (Murnu, *Lehnw.*, 42) și desigur alb. *škrumb, škrump*. – Cf. *scurma*. 7623

scrumbie (–ii), s. f. – 1. Un anumit pește marin (Scomber scombrus). – 2. O specie de hering (Alosa pontica). – 3. (Arg., înv.) Gagică, muiere. – 4. (Arg.) Briceag. – Var. *scumbrie, scrîmbie*. Mr. *scumbrie*.

Mgr. σκουμπρί, din gr. σκόμπρος (Cihac, II, 698; Gáldi 249), cf. alb. *scumbri*, bg. *skomrija*, tc. *uskumru*. – Der. *scrumbioară*, s. f. (varietate de scrumbie, Clupea cultrivensis); *scrumbiță*, s. f. (varietate de scrumbie, Alosa Nordmanni). 7624

scud (–uzi), s. m. – Monedă prețioasă veche. It. *scudo*. 7625

scufă (–fe), s. f. – Bonetă, tichie.

Ngr. σκοῦφος (Candrea). – Der. *scufie* (mr. *scufie*), s. f. (scufă), din ngr. σκούφια (Miklosich, *Fremdw.*, 126; Cihac, II, 697; Gáldi 249), cf. alb. *skufië*, tc. *iskufie* și *REW* 2024. Este dubletul lui *coif*. 7626

scuipa (–p, –at), vb. – A elimina salivă. – Var. *scuipi, sch(i)u(o)pi, st(i)ui*, Banat *șchi(o)pi, știpi, știpa*, Mold. *stupi, stuchi, scupi*. Mr. *ascuchiu, ascuchire*, megl. *scupés, scupiri*.

Lat. *conspuĕre*, prin intermediul unor rezultate populare care se pare că nu au variat încă din epoca romană. Cu reducerea normală a lui *ns* > *s*, rezultatul **cospuĕre* (montañés, port. *cuspir*) ar fi ajuns la o metateză **scupuere* > **scupire* (v.fr. *escopir*, sp. *escupir*), care explică și rezultatul rom. Totuși interpretările variază mult. S-a propus o evoluție **exconspuĕre* > **excuppere* (G. Paris, *Rom.*, XVI, 153); **esconspīre* (Cornu, *Rom.*, IX, 130; Pușcariu 1556; Tiktin); **expuĕre* (Cihac, I, 249; Koerting 3374); **scuppīre*, de origine imitativă (Meyer-Lübke, *ZRPh.*, X, 173; *REW* 8014); **stupīre* (Densusianu, *Hlr.*, 197); **sputāre* (Meyer, 336); **conspāre* (Pascu, I, 43). Forma cea mai veche este *scuipi*, la Coresi; dacă se ține cont de var., este de uz general (*ALR*, I, 87).

Der. *scuipat* (var. *scuipit, scuipătură, stupit, stupitură*), s. n. (faptul de a scuipa); *scuipătoare*, s. f. (vas în care se scuipă; Arg., gură). 7627

scul (–luri), s. n. – Legătură de fire în formă de colac.

Ngr. σκουλί „furcă", σκουλίδι „scul" (Cihac, II, 697; Roesler 575; Gáldi 249). 7628

sculă (–le), s. f. – 1. Bijuterie, giuvaier. – 2. (Pl.) Lucruri, obiecte, catrafuse. – 3. Instrument, unealtă, ustensilă. – 4. Organ sexual masculin.

Origine incertă. Pare a fi ngr. σκόλη „festiv", cf. ngr. σκουλαρίκι „cercei". Legătura cu gr. σκῦλον, eol. *σκύλλον „deposedare" (Diculescu, *Elementele*, 469), sau cu *scul* (Scriban) nu este convingătoare. 7629

sculă (scol, –at), vb. – 1. A ridica, a înălța, a urca. – 2. A îndrepta, a desface, a pune drept. – 3. A deștepta, a trezi. – 4. (Refl.) A se trezi, a se deștepta. – 5. (Refl.) A se ridica, a se porni. – 6. (Refl., înv.) A se ridica din morți, a învia. – 7. (Refl.) A se excita, a fi încins. – Mr. *scol, sculare*, megl. *scol, sculari*, istr. *scolu*.

Origine obscură. Nu încape îndoială că este cuvînt identic cu it. *collare* „a urca și a coborî cu ajutorul unei sfori, sicil. *kuddari* „a traversa", prov. *colar* „a ridica vela" (cf. *REW* 2041), care sînt considerate ca provenind dintr-un lat. **collāre*, din gr. κολάζω. Probabil trebuie să se pornească de la lat. *collum* „gît" în sensul de „înălțime,

eminență", ca în lat. *collis*, cf. *succollāre* „a se urca în circă" (der. directă din *succollāre*, Candrea, *Éléments*, 74, nu este posibilă și a fost abandonată chiar de autorul ei). Lat. **collāre* > alb. *skul* „a elibera" (Weigand, *BA*, III, 112; cf. *REW* 2990) nu pare clară. În general, se pornește de preferință de la un lat. **excŭbulāre* „a scoate din vizuină", termen de vînătoare (Pușcariu, *Conv. lit.*, XXXV, 16; Pușcariu 1559; Pușcariu, *Studii și notițe filologice*, 74; Philippide, I, 357; Pascu, I, 154; Rosetti, I, 171), imposibil din punct de vedere semantic și fonetic (ideea semantică nu este cea de a „scoate", ci de a „ridica"; **excŭbŭlo* nu putea da *scol*). Celelalte explicații sînt la fel de imposibile: din lat. **excollocāre* (Cihac, I, 146; Koerting 3366; Crețu 365; cf. contra Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 285); din lat. **excollevāre* (Diculescu, *Originile limbii romîne*, București 1907, 54; Pascu, *Beiträge*, 11); din lat. *extollĕre* (Geheeb 34); din sl. *raskoliti*, cf. *răscoli* (Philippide, *Principii*, 107).

Der. *sculat*, s. n. (trezit); *sculătoare*, s. f. (orhidee, Orchis papilionacea, Orchis morio); *sculățel*, adj. (săltăreț, vioi); *sculăreț*, adj. (priapic); *sculătură*, s. f. (înv., înviere). 7630

sculamẹnt (-te), s. n. – Blenoragie.

It. *scolamento* (fr. *écoulement*), prin mijlocirea ngr. σκουλαμέντο (Tiktin; Gáldi 249). 7631

scump (-pă), adj. – 1. (Trans. de V.) Avar, zgîrcit. – 2. Care scumpește, care vinde scump. – 3. Costisitor. – 4. Prețios, de mare valoare. – 5. Iubit, drag. – Mr. *scumpu, scumbu*, megl. *scǫmp*.

Sl. *skąpŭ* „avar" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 45; Byhan 330; Conev 77), cf. bg. *skup*, slov. *skôp*, ceh. *skoupý*, pol. *skąpy*. – Der. *scumpătate*, s. f. (înv., avariție, scumpete); *scumpenie* (var. *scumpete*), s. f. (înv., zgîrcenie; creștere a prețurilor); *scumpet*, s. n. (bijuterii, lucruri de preț); *scumpi*, vb. (a urca prețul; refl., a economisi); *scumpeală*, s. f. (creștere a prețurilor); *scumpie*, s. f. (înv., zgîrcenie; sirinderică, oțetar, Rhus cotinus), din pol. *skąpia* (numele pare să se explice prin calitatea sa astringentă). 7632

scund (-dă), adj. – Mărunt, de înălțime redusă.

Sl. *skądŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 45; Cihac, II, 335). – Der. *scundac*, adj. (cam scund); *scundatec*, adj. (înv., mărunt); *scunda*, vb. (Trans. de V., a amputa, a tăia). 7633

scurmạ (-m, -ạt), vb. – A zgîrma, a scormoni. – Var. *scruma, scirma*, Olt. *scîrmîi*.

De la *scrum* „cenușă", care mai demult trebuie să fi însemnat „praf în general"; animalele care scurmau pămîntul în bucățele mici. Ideea de „a face praf" este denumirea semantică generală pentru *scrum, scurma* și *sdrumica;* forma primitivă este *scruma*, care apare și cu sensul de „a arde". Explicația pornind de la lat. **excorrimāre* (Giuglea, *Cercetări lexicografice*, 26; Tiktin; *REW* 2254; Candrea, *GS*, VII, 196), cf. *rîma*, nu pare izbutită.

Der. *scurmător*, adj. (care scurmă); *scurmătură*, s. f. (țărînă; scormonire); *scormoni*, vb. (a săpa, a scurma), cu suf. expresiv *-ni*, cf. var. *scromoli* cu suf. *-li*, tot expresiv (după Scriban, *Arhiva*, XXV, 134, din mag. *karmolni;* după Pușcariu, *Dacor.*, I, 239–41, din *cormană*); *scormonează*, s. f. (scurmat); *scormonitor*, adj. (care scormonește); *sdrumica*, vb. (a pulveriza, a sfărîma), probabil în loc de **scrumica*, cf. mr. *sdrumin(are), sdrumig(are)*, pe care Pascu, *Arch. Rom.*, VI, 26 și *REW* 7440a îl reduc la lat. *rumināre* (după Koerting 3389 și Cihac, I, 163, din lat. **exdemicāre*, cf. contra Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 286; după Tiktin, Pușcariu, *Dacor.*, VIII, 107 și Candrea, de la *dumica* contaminat cu *sdrobi*). 7634

scurt (-tă), adj. – 1. De lungime mică. – 2. De durată mică. – 3. Concis, rezumat. – 4. Mic, jos, de înălțime mică. – Mr. *șcurtu*, istr. *scurt*.

Lat. *cŭrtus* sau **excŭrtus* (Densusianu, *Hlr.*, 169; Pușcariu 463; *REW* 2421), cf. it. *(s)corto*, alb. *škurtë*, prov. *cort*, fr. *court*, cat. *curt*, sp. *corto*, port. *curto*. Sunetul *s-* este, de obicei, explicat pornind de la *excŭrtāre;* dar ar putea fi și de origine expresivă, cel puțin în rom. În mr. pare să depindă de alb.; cf. alb. *Skortull*, toponim (Jokl, *BA*, IV, 195), care provine în mod sigur din rom.

Der. *scurtă*, s. f. (varice la subțioară, inflamație, tumoare; capă, matou scurt; Trans., pai mic; pai pentru a trage la sorți); *curta*, vb. (Banat, a tăia lemne); *scurta*, vb. (a tăia, a face mai scurt; a micșora, a concentra; a merge direct), din *excŭrtă re*, cuvînt vulgar și tîrziu (Niermeyer 390), cf. alb. *škurtoń* (Meyer 217; Philippide, II, 640), calabr. *scurtare* (cf. *REW* 2994); *scurtătură*, s. f. (lemn, băț scurt, retevei); *scurtime*, s. f. (însușirea de a fi scurt); *scurteică*, s. f. (cataveică, scurtă de blană, haină de stofă pentru femei); *prescurta*, vb. (a abrevia), după germ. *verkürzen*. – Din rom. provin bg. *skurtejka* (Capidan, *Raporturile*, 224; Bernard 38), sb. *škurteljka, stuteljka*. 7635

scut (-turi), s. n. – Pavăză, apărătoare de piele.

Lat. *scūtum* (Pușcariu 1568; *REW* 7759); cf. alb. *skjut* (Philippide, II, 654), logud. *iskudu*, prov., cat. *escut*, fr. *écu*, sp., port. *escudo*. – Der.

scutar, s. n. (înv., scut); *scutar* (var. *scutaș*), s. m. (scutier); *scuti*, vb. (înv., a proteja, a pune la adăpost; înv., a cruța, a menaja, a păstra; a salva; a ierta, a dispensa, a scăpa, a elibera; a se dispensa, a se păstra), a cărui formație este normală (cf. sp. *escudar*), fără să fie nevoie să se recurgă la sl. (Candrea); *scutealâ*, s. f. (Trans., protecție, adăpost, iertare, dispensă, scutire, privilegiu); *scutelnic*, s. m. (țăran scutit de bir; soldat care slujea în miliție pentru a fi scutit de biruri), de la cuvîntul anterior (legătura cu sl. *skotŭ* „oaie", propusă de Miklosich, *Slaw. Elem.*, 45; și Miklosich, *Lexicon* 849, este greșită); *scutire*, s. f. (iertare, dispensă); *scutitor*, adj. (protector); *scutier*, s. m., din fr. *écuyer* adaptat la *scut*. 7636

scuț (-țuri), s. n. – Țurțure, ciucure de gheață.
Poate legat de sl. *skutŭ* „marginea, bordura unei haine" (Scriban). 7637

scutar (-ri), s. m. – Baci, sameș.
Sl. *skotarĭ* (Cihac, II, 335; Conev 60), cf. pol. *skotarz*, rus. *skotar*, alb. *skuter*, ngr. σκουτάρι. 7638

scutec (-ce), s. n. – Cîrpă, pelincă. – Mr. *scutic* „dimie".
Origine îndoielnică. Ar putea fi, cum se presupune în general, sl. *skutŭ* „poală, fustă, partea din față a unui veșmînt femeiesc" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 45; Cihac, II, 335; Tiktin; Conev 83), cf. sb., cr. *skut* „poală", rus. *skutatĭ* „a înfășura", alb. *skutinë* „îmbrăcăminte", ngr. σκουτί „îmbrăcăminte"; dar rezultatul din rom. nu se explică formal, fiindcă *-ec* nu este un suf. productiv în rom. (bg. *skutàk*, citat de Candrea nu se potrivește fonetic cu cel rom.). Forma se potrivește mai bine lat. *scuticum, scutica*, folosit în epoca clasică cu sensul de „bici din piele" (cf. San Isidoro, V, 27, 15; Plummer, II, 26), și care s-a confundat, desigur, cu urmașii lui *cutis*, cf. lat. *cutica* „pielița unui fruct, coajă", de unde it. *cotica*, calabr. *cútica* (Battisti, II, 1147). Pornind de la **scuticum* „curea de piele" sau „piele", s-ar putea explica și cuvîntul rom.; pentru trecerea semantică de la ideea de „piele" la cea de „țesătură", cf. *scoarță* și pentru der. tosc. *scoticare* „a se jupui". 7639

scuturą (-r, -ąt), vb. – **1.** A balansa, a zgudui. – **2.** A bate un copac pentru a-i culege fructele. – **3.** A se zgîlții, a se răvăși. – **4.** A se ciomăgi, a se snopi în bătaie. – **5.** A stoarce de bani. – **6.** A părăsi, a se descotorosi de cineva. – **7.** A curăța interiorul unei case. – **8.** (Refl.) A se zdruncina, a se agita. – **9.** (Refl.) A se cutremura, a se înfiora. – **10.** (Refl.) A-i cădea frunzele sau florile. – **11.** (Refl.) A respinge, a dezaproba. – Mr. *scutur(are)*, megl. *scutur(ari)*.
Lat. **excŭtŭlāre*, în loc de *excŭtĕre* (Meyer, *Alb. St.*, IV, 115; Candrea, *Éléments*, 44; Pușcariu 1562; Tiktin; *REW* 3000), cf. it. *scotulare*, abruz. *(s)kutelá*, calabr. *(s)cotulare*, ça și *scoate*.
Der. *scutur*, s. n. (agitare, cutremurătură), deverbal literar; *scuturătoare* s. f. (măturică de praf; titirez la moară; scrumieră); *scuturătură*, s. f. (faptul de a scutura; frunze moarte; fructe căzute). 7640

scuză (-ze), s. f. – Dezvinovățire.
It. *scusa*, fr. *excuse*. – Der. *scuza*, vb., din it. *scusare*, fr. *excuser; scuzabil*, adj., din fr. *excusable*. 7641

sdelcă (-ci), s. f. – Contract, act de vînzare-cumpărare. – Var. *zdelcă*.
Rus. *sdelka*. 7642

sdrahon (-ni), s. m. – Găligan, vlăjgan. – Var. *zdrahon*.
De la *dragon*, cu pronunțarea rut. (Tiktin). În Mold. 7643

sdrăvăn (-nă), adj. – **1.** Robust, puternic, voinic. – **2.** Aspru, rezistent. – **3.** Mare, impunător. – **4.** (Adv.) Cu putere, tare. – Var. *zdravăn*, și der.
Sl. *sŭdravinŭ* „sănătos" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, Cihac, II, 336), cf. sb., cr., slov. *zdravo* „sănătos". – Der. *sdrăveni* (var. *însdrăveni, (în)zdrăveni*), vb. (Banat, Trans. de V., a strănuta; refl., a se însănătoși, a deveni sănătos, a se pune pe picioare), la care primul sens (*ALR*, I, 78), se explică prin formula *sdravăn* „sănătos" care li se zice celor se strănută, cf. sp. *Jesus; sdrăvenie*, s. f. (forță, robustețe); *sdraviță*, s. f. (salvie, Salvia officinalis), cf. sl. *zdravica* „sănătate"; *sdravăț*, s. n. (mlajă, Salix viminalis), cf. bg. *sdravec*, sb. *sdravac* (Candrea); *sdrăvui*, vb. (înv., a respecta), din sl. *zdraviti*. Cf. *năsdrăvan*. 7644

sdreanță (-țe), s. f. – Cîrpă ruptă, haină ruptă. – Var. *zdreanță* și var.
Creație expresivă, bazată probabilă pe o rădăcină imitativă **sdranț*, care ar reproduce zgomotul unei pînze care se rupe, cf. *sdrang, sdrîng, cranț, cronț*. Numeroase var.: *str(e)anță, str(e)amță, (co)tr(e)anță, cotreampă, cotoroanță*, ultima cu sensul special de „femeie rea, harpie", cf. *catrință, cotrincioară, dr(e)anță* etc. Legătura care s-a vrut să se stabilească cu sl. **sŭdranica*, de la *sŭdrati* „a rupe" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 47; Cihac, II, 101; Iordan, *Dift.*, 87; Tiktin; Drăganu, *Dacor.*, V, 339 și VII, 216), cf. *draniță*, este posibilă fără a fi necesară.
Der. *sdrențar*, s. m. (rupt, flenduros); *sdrențăros*

(var. *sdrențos*), adj. (flenduros); *sdrențui*, vb. (a se rupe, a se sfîșia); *sdrențuros* (var. *trențuros, trențăros, cotrențos* etc.), adj. (jerpelit); *sdreață*, s. f. (linte de apă, Lemnea), cu pierderea nazalității; *sdreală*, s. f. (zgîrietură), cu schimb de suf.; *sdreli* (var. *sdrili, streli*), vb. (a scrijeli), se află semantic față de *sdreanță* ca *rasgar* față de *rasguñar* (der. din sl. *strĕliti* „a trage săgeți", propusă de Cihac, II, 336 și Conev, nu se explică semantic; din sb. *drliti* „a descoperi", după Scriban, pare dificil); *sdrelitură*, s. f. (zgîrietură). 7645

sdruncina (-n, -ạt), vb. – **1.** A perturba, a altera, a mișca. – **2.** A scoate din țițîni, a sparge, a frînge. – **3.** A șubrezi, a debilita. – **4.** A scutura. – Var. *zdruncina*. Mr. *zdruncin(are)*.

Sl. *drqčiti* „a perturba", *sădrqčiti* „a îmblînzi", cu suf. expresiv *-ina*, ca *clăti(na), tîmpi(na)* etc. Totate încercările de a explica acest cuvînt prin lat. par să fi dat greș: de la un **trucĭre* rezultat din *trucidāre*, printr-o formă, **extrūcĭnāre* (Candrea, *Éléments*, 85-8; *REW* 3105); din **extortionā re* „a tortura" (Tiktin; Candrea, *GS*, VII, 203; Candrea); din **extrancionāre* (Bogrea, *Dacor.*, II, 780), din **exderuncināre* (Pascu, I, 42; Scriban); din **extortiōnem* (Spitzer, *BL*, XIV, 49).

Der. *sdruncin*, s. n. (scuturătură), *sdruncinătură*, s. f. (scuturătură). 7646

sdup, interj. – Imită zgomotul produs de o cădere. – Var. *zdup, zup*.

Creație expresivă, cf. *hop, dup*. – Der. *sdup*, s. n. (Arg., închisoare); *sdupui*, vb. (a da cu cineva de pămînt). 7647

se, pron. refl. – Arată că persoana care îndeplinește o acțiune este și aceea care o suferă. – Var. Munt. *să*. Mr. *se*.

Lat. *se* (*REW* 7761), conservat în toate limbile romanice. Ca și în sp. are și valoare de pron. nehotărît: *se spune* = fr. *on dit; șade cum se șade:* „șade ca toată lumea". 7648

seamă (semi), s. f. – **1.** Cantitate, număr. – *O seamă*, cîțiva. – *Fără seamă*, fără număr. – **2.** Cont. – *A băga de seamă*, a ține cont, a observa. – *De bună seamă*, în mod sigur. – *Mai cu seamă*, mai ales. – **3.** Ordin, regulă, linie. – **4.** Pază, vigilență, grijă. – **5.** Importanță, categorie, rang. – **6.** Etate, leat.

Mag. *szám* (Lambrior 375; Cihac, II, 525; Hasdeu, *Col. lui Traian*, 1883, 22-30; Gáldi, *Dict.*, 96). – Der. *semui* (var. *asemui, sămui*), vb. (a compara, a confrunta; a confunda); *sămăddu*, s. m. (Trans., casier, contabil), din mag. *számodó* (Candrea); *sămădas*, s. n. (Trans., socoteală), din mag. *számadás* (Gáldi, *Dict.*, 157); *sămăduşag*, s. n. (Trans., contabilitate), din mag. *számadóság; sămălui* (var. *(a)semălui*), vb. (Trans., a face socoteli, a calcula; Trans., a compara, a confunda, a-și găsi asemănarea), din mag. *számolni; sămăluitor*, adj. (socotitor); *sameș*, s. m. (înv., intendent, strîngător de biruri); *sămeșie* (var. *sămișie*), s. f. (administrație); *sămeșoaie*, s. f. (nevastă de intendent); *însemui* (a însemna), probabil prin confuzia dintre *semui* și *însemna*. 7649

seară (-ări), s. f. – Parte a zilei care corespunde cu sfîrșitul după-amiezii. – Var. Mold. *sară*. Mr. *seară*, megl. *sęră*, istr. *sęre*.

Lat. *sĕra* (Diez, I, 379; Puşcariu 1518; *REW* 7841), cf. it. *sera*, prov. *ser*, fr. *soir*. – Der. *aseară*, adv. (în timpul serii de ieri) cu *-a* adverbial (cu *ad*, după Jarnik, *ZRPh.*, XXVII, 499; cu *illa*, după Iordan, *Arhiva*, XXX, 57); *deseară* (var. *diseară*), adv. (în seara de azi); *deunăseară*, adv. (cealaltă seară); *astară*, adv. (înv., în noaptea asta); *de astă seară; iaseară*, adv. (la noapte), în Bucov.; *însera*, vb. (a se lăsa întunericul, a fi surprins de întuneric, a înnopta), cf. v.fr. *anserir*. – Der. neol. *serată*, s. f., din it. *serata*. 7650

seărbăd (-dă), adj. – **1.** Fără gust, neplăcut, flasc. – **2.** Insipid, nesărat, fad. – **3.** Palid, decolorat, pricăjit. – Var. *sarbăd, s(e)arbed*.

Origine incertă. Ar putea fi vorba de lat. *fervĭdus* „cald", deoarece mîncarea se strică sub efectul căldurii, cf. *încins*. Schimbarea lui *f* > *s* nu este normală și pare greu de explicat; poate se datorează unei forme intermediare; **sfearbăd*, cu *s-* expresiv, redus ca în *sfîi* > *sii*. Ultimul sens este normal, cf. sp. *desazonado*, „flasc" și „indispus", dar nu este de uz popular și ideea de culoare este și nepotrivită, absolut secundară astfel că e o greșeală de metodă să se caute originea cuvîntului pornind de la această idee. Cu toate astea, așa au încercat să-l explice diferiți cercetători, pornind de la lat. **subalbidus* „albicios" (Candrea, *Éléments; REW* 2934, art. suprimat) sau **exalbidus* (Puşcariu 1521; Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 285; Iordan, *Dift.*, 153; Rosetti, II, 122). – Der. din lat. **salvidus*, de la *salvia* (Loewe 39) nu este mai ușoară. Legătura cu alb. *tharpĕd* nu este clară: dar trebuie să fie remarcat că *th* alb. poate reproduce întocmai un *f* lat.

Der. *serbezi* (var. *sărbezi*), vb. refl. (a deveni searbăd; a fi indispus), cf. *înfierbăza*, care se explică tot prin *fervĭdus* (Capidan, *Dacor.*, III, 758; *REW* 3265 aN); *sărbușcă*, s. f. (Mold., terci pregătit cu lapte acru). 7651

sec (-eạcă), adj. – **1.** Uscat, fără apă. – **2.** Gol,

deșert. – 3. Privat de, lipsit de. – 4. Prost, obtuz, tont. – 5. (Trans.) Slab, descărnat. – Mr., istr. *sec*, megl. *seac*.

Lat. *sĭccus* (Pușcariu 1569; *REW* 7897), cf. it. *secco*, prov., fr., cat. *sec*, sp., port. *seco*. Pentru ultimul sens, cf. *ALR*, I, 62. – Der. *sec*, s. n. (post, mîncare de post); *seca*, vb. (a usca; a deseca; a goli, a evacua; a se epuiza), mr. *sec, sicare*, istr. *sec*, din lat. *sĭccāre* (Pușcariu 1570; *REW* 7894); *secăciu* (var. *secățiv*), adj. (uscățiv), var. ca *uscățiv; secăciune*, s. f. (uscăciune, secetă), pe care Candrea îl derivă din lat. *sĭccatiōnem; secătui*, vb. (a epuiza); *secătură*, s. f. (fleac, moft, plantă; tont; meseriaș, netrebnic); *secetă*, s. f. (uscăciune), probabil de la **secet* < *seca*, ca *tunet* < *tuna, urlet* < *urla* etc. (der. din lat. *sĭccĭtas*, susținută de Cihac, I, 251; Candrea, *Éléments*, 27; Pușcariu 1576; *REW* 7896, este improbabilă deoarece ne-am fi așteptat la un **secetate; secetos*, adj. (sec, arid). – Din rom. provin în mag. *szék* „vad" (Drăganu, *Dacor.*, VII, 199), *szécita* „secetă" (Edelspacher 23). 7652

secă (-c, -ăt), vb. – A secera, a tăia.

Lat. *sĕcāre* (Candrea, *GS*, VI, 325; cf. *REW* 7764). S-a confundat aproape total cu *seca* „a usca", atît datorită omonimiei cît și sensului destul de asemănător; este posibil să-l mai găsim în expresii ca *mă seacă la ficat, la stomac*. – Der. *secătui*, vb. (a defrișa, a despăduri), contaminare a lui *secătui* „a epuiza" cu *a seca* „a tăia"; *secătură* s. f. (runc, teren defrișat), utilizat mai ales ca toponim (Buescu, *Un nouveau toponyme latin du défrichement en Roumanie*, în *Actes IV Congrès Sc. onomast.*, Upsala 1952, p. 203–4); *secator*, s. n., din fr. *sécateur; secantă*, s. f., din fr. *sécante; sector*, s. n., din fr. *secteur; secți(un)e*, s. f., din fr. *section; secționa*, vb., din fr. *sectionner*. 7653

secară, s. f. – Plantă graminee (Secale cereale). – Var. *săcară*. Mr., megl. *sicară*, istr. *secǫrę*.

Lat. *sēcāle* (Diez, I, 373; Pușcariu 1493; *REW* 7763; Aebischer, *ZRPh.*, LVI, 392–402), cf. ven. *segăla* și lat. *sēcāle* > alb. *thëkëre*, it. *segale*, prov. *seguel*, fr. *seigle*, cat. *segle*. – Der. *secărea*, s. f. (plantă furajeră, Bromus secalinus; chimen, Carum Carri); *secărică*, s. f. (chimen; rachiu de secară); *secăriță*, s. f. (chimen; plantă, Ramischia secunda); *secăros*, adj. (se zice despre grîul amestecat cu secară). 7654

seceră (-ri), s. f. – 1. Unealtă agricolă manuală pentru recoltat cereale. – 2. Seceriș, recoltă. – 3. Timpul recoltei. – 4. Semilună, lună în creștere. – Var. *secere*. – Mr. *seațire*, megl. *seță̆ri*.

Lat. *sīcĭlis* (Pușcariu 1573; *REW* 7900), cf. ven. *sezola*. – Der. *secera*, vb. (a tăia cu secera, a cosi; a anihila, a devasta; a trage cu arma automată; a recolta, a culege; a ucide, a elimina, a suprima); *secerător*, s. m. (om care seceră); *secerătoare*, s. f. (mașină de secerat); *secerătură*, s. f. (recoltă, secerat); *secerar*, s. m. (august); *seceriș*, s. n. (recoltare, secerat); *secerea*, s. f. (plantă; Gladiolus imbricatus); *secerăciune*, s. f. (înv., secerat); *secerue*, s. f. (Banat, plantă). 7655

sechęstru (-re), s. n. – Sigilarea bunurilor debitorului, confiscare. – Mr. *sucrestu*.

Fr. *séquestre*, în mr. din it. *sequestro*, cf. tc. *sekuestro*. – Der. *sechestra*, vb. (a pune sechestru, a confisca), din fr. *séquestrer*. 7656

sechin (-ni), s. m. – Veche monedă de aur. – Var. *țechin*.

Fr. *sequin*, var. din it. *zecchino*. 7657

sechiraș (-și), s. m. – (Înv.) Vizitiu.

Mag. *szekeres* (Tiktin). 7658

seci (-iuri), s. n. – Teren despădurit.

Sl. *sěčĭ* (Cihac, II, 336; Conev 41), de la *sěsti, sěkǫ* „a tăia", cf. sb. *seč(a)*. – Der. *seciui*, vb. (a defrișa); *sișcă* (var. înv. *secică*), s. f. (păiș, paie mărunte; satîr de mărunțit paie), în Mold., din sl. *sěčka*. 7659

secręt (-eață), adj. – 1. Deșert, abandonat. – 2. Retras, izolat. – 3. Afurisit, blestemat. – 4. Ascuns. – 5. (S. n.) Pustiu, loc frecventat de duhurile rele. – 6. (S. n.) Taină. – 7. (S. n., înv.) Parolă. – Var. *săcret*.

Lat. *secrētus* (Pușcariu 1575; *REW* 7765; Tiktin; Candrea), cf. alb. *škretë*. Este popular numai în Trans., sensurile 4 și 6–7 reproduc fr. *secret*. Sensul de „blestemat" care se explică suficient pornind de la ideea de „gol" cf. *pustiu*, poate a fost înțeles ca o continuare a seriei *proclet, treclet*.

Der. (din fr.) *secreta*, vb.; *secretar*, s. m.; *secretariat*, s. n.; *secreție*, s. f. 7660

secui (-i), s. m. – Locuitor din SE Trans., de limbă maghiară și de origine necunoscută. – Var. *săcui*.

Mag. *székely*. – Der. *secuiesc*, adj. (de secui); *secuime*, s. f. (comunitate de secui). 7661

secure (-ri), s. f. – Topor. – Var. înv. *săcure*. Mr., istr. *secure*, megl. *sicuri*.

Lat. *secūris* (Diez, II, 66; Pușcariu 1494; *REW* 7775), cf. vegl. *scor*, it. *scure*, sp. *segur*, port. *segure*. Din dim. *securice* provine mag. *szekerce* (Candrea, *Elemente*, 404); ngr. τσεκούρι pare și el de origine rom. 7662

ședea (-d, șezut), vb. – 1. A fi așezat, a

ocupa un loc, a sta. – **2.** A se așeza, a lua loc, a se pune. – **3.** A se instala, a trăi, a locui. – **4.** A sta, a rămîne, a se stabili pentru un timp. – **5.** A sta liniștit, a se odihni, a se reface. – **6.** A fi inactiv, a sta cu mîinile încrucișate. – **7.** A conveni, a se potrivi. – **8.** A se așeza bine sau rău, a se adapta. – Mr. *ședu, ședzui, șideare;* megl. *șqd, ședzui, șederi*, istr. *șed, șezut.*

Lat. *sĕdĕre* (Pușcariu 1576; *REW* 7780), cf. it. *sedere*, prov. *sezer*, fr. *seoir*, cat. *seure*, sp., port. *seer*. Deși este clar diferit de *a sta*, se confundă vulgar cu el, cf. *stai jos* (corect *șezi*), *ostenită de lunga ședere în picioare* (I. Teodoreanu). Se conjugă *șed* > (*șez*), *șezi*, *șade* (Mold. *șede*), *să șadă* (> *să șază*). Cf. *așeza*, *șes*.

Der. *cuședea*, vb. (a conveni, a sta), cu *cu-* expresiv (Philippide, *ZRPh.*, XXXI, 308; *DAR*); *ședere*, s. f. (oprire, rămînere, rezidență); *ședință*, s. f., din fr. *séance* adaptat la *ședea; șezător*, adj. (locuitor, rezident); *șezătoare*, s. f. (petrecere, serată, adunare); *șezut*, s. n. (rezidență, domiciliu; sediu; dos, fund), mr. *șidzut*.

Der. neol. *sedentar*, adj., din fr. *sédentaire; sediment*, s. n., din fr. *sédiment; sedimenta*, vb., din fr. *sédimenter; sediu*, s. n., din it. *sede*, cf. *asediu; sesiune*, s. f., din lat. *sessionem* (sec. XIX). **7663**

sedilă (-le), s. f. – Semn diacritic care se pune sub unele consoane pentru a le da altă valoare.

Fr. *cédille*. **7664**

șef (-fi), s. m. – **1.** Conducător, cap. – **2.** (Arg.) Nene, bade.

Fr. *chef*. – Der. *șefie*, s. f. (conducere); *șefuleasă*, s. f. (nevastă de șef; Arg., femeie, fato!), curios der. cu suf. f. *-easă*, pornind de la forma art. *șeful*, sau mai probabil cu *l* expresiv infix; *subșef*, s. m., după fr. *sous-chef*. **7665**

șeic (-ci), s. m. – Șef musulman.

Fr. *cheik*. **7666**

seid (-izi), s. m. – Rîndaș. – Mr. *seid, seiz*.

Tc. *sayid* (Roesler 602; Șeineanu, II, 318), cf. ngr. σεΐζης, bg., sb. *seiz*, fr. *séide*. **7667**

seim (-muri), s. n. – Parlament în Polonia.

Pol. *sejm* (Tiktin). Sec. XVII. **7668**

seimen (-ni), s. m. – **1.** Corp de infanterie turc. – **2.** Infanterie, în Munt. și Mold. – Var. înv. *s(i)me(a)n*. Mr., megl. *seimen*.

Tc. *seymen* (Șeineanu, III, 105), cf. ngr. σεϊμένης, alb., bg. *seimen*. – Der. *seimenesc*, adj. (propriu seimenului). **7669**

sein (-nă), adj. – Cenușiu, gri, culoare naturală a lînii. – Var. *sdin*, Mold. *sain*.

Sl. *sinĭ* „livid, vînăt" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 47; Cihac, II, 336; Tiktin; Conev 97), care pare că s-ar fi aplicat tuturor culorilor șterse, cf. slov. *sejni kamen* „piatră gri = cremene" și probabil *siv*. Cf. și *sinează*. Legătura cu it. *zaino* (Giuglea, *LL*, II, 50) pare îndoielnică. **7670**

selamet (-turi), s. n. – **1.** Salvare. – **2.** Ruină, faliment. – Var. *selimet, selemet, silimet*. Mr. *sălimete*.

Tc. (arab.) *selamet* „sănătate" (Roesler 602; Șeineanu, II, 319), cf. ngr. σελαμέτι, sb., alb. *selamet*, sp. *zalema*. – Der. *selamlîc*, s. n. (plecăciune, lingușeală; salon în casele turcești unde se primesc oaspeții; alaiul sultanului cînd merge la moschee), din tc. *selamlık* (este dubletul lui *salamalec*, s. n. „plecăciune", din tc. *selamalekim* și în parte al fr. *salamalec*); *selam-aga* sau *selam-ceauș*, s. m. (slujbaș al Porții, care primea ambasadorii), din tc. *selam agasi* sau *selam çauș*. **7671**

șelbă (-be), s. f. – Pădure tînără. – Var. *silvă*.

It. *selva*. Cultism din epoca romantică, fără întrebuințare. Var., direct din lat. – Der. *silvic*, adj.; *silvic*, s. m.; *silvicultură*, s. f., din fr.; *silvicultor*, s. m., din fr. **7672**

seljdă (-de), s. f. – Pagină.

Ngr. σελίδα (Tiktin). Sec. XVII, înv. *Seligea* s. f. (căptușeală pentru piei), înv. pare să provină din același cuvînt, poate prin intermediul tc. **7673**

selimje (-ji), s. f. – Țesătură de mătase.

Tc. *selimi* (Tiktin). Sec. XIX, înv. **7674**

semănă (-eamăn, -ăt), vb. – **1.** A însămînța. – **2.** A împrăștia, a risipi. – **3.** A răspîndi, a propaga. – Var. Mold. *sămăna*. Mr. *seamîn, siminare*, megl. *sęmin(ari)*, istr. *semiru*.

Lat. *sēmĭnāre* (Pușcariu 1505; *REW* 7807), cf. it. *seminare*, prov. *semenar*, fr. *semer*, sp. *sembrar*, port. *semear*. – Der. *semănat*, s. n. (însămînțare; obicei folcloric de Anul Nou care constă în a arunca înspre oameni grîu sau orez, în semn de abundență); *semănător*, s. m. (muncitor agricol care seamănă); *semănătoare*, s. f. (femeie care seamănă, mașină agricolă care seamănă); *semănătură*, s. f. (însămînțare, loc semănat). Cf. *sămînță*. **7675**

semănă (-eamăn, -ăt), vb. – **1.** A se asemui, a avea asemănare. – **2.** A părea, a arăta. – Var. Mold. *sămăna*. Mold. *seamin, siminare*.

Lat. *sīmĭlāre* (Pușcariu 1504; *REW* 7925), cf. it. (*somigliare*), prov., cat. *semblar*, fr. *sembler*, sp. (*semejar*), port. (*semelhar*). Cf. și Sneyders de Vogel, *Les mots d'identité et d'égalité dans les langues rom.* Groningen 1947, 113–18.

Der. *seamăn*, s. n. (asemănare), deverbal (după *REW* 7928 din lat. *sīmīlis*); *semen*, s. m. (aproapele), sing. reconstituit după pl. *semeni* al cuvîntului anterior; *semănător*, adj. (la fel, comparabil). Cf. *asemăna*. – Din rom. provine rut. *samanaty* (Miklosich, *Wander*, 19; Candrea, *Elemente*, 409). 7676

semeți (-țesc, -it), vb. – **1.** A încuraja, a îndrăzni. – **2.** (Refl.) A se mîndri, a se făli. – **3.** (Refl.) A face pe grozavul, a-și lua nasul la purtare. – Var. *sămeți, sumeți, sîmeți*, și der.

Sl. *sŭměti* „a îndrăzni" (Cihac, II, 336; Tiktin; Berneker, II, 47), cf. sb. *smeti;* probabil contaminat cu formația expresivă, sau cel puțin cu tratamentul expresiv al lui *sumuța, asmuța*, deoarece ar explica greu fonetismul rom. – Der. *semeț*, adj. (mîndru, arogant); *semețește*, adv. (cu îngîmfare); *semeție*, s. f. (mîndrie, fală, trufie, insolență). 7677

semi-. — Pref. care indică ideea de „jumătate".

Lat. *semi-*, prin intermediul fr. Se aplică uneori comp, proprii rom., cf. *semicărturar*, s. m. (semidoct), *semizeu*, s. m. (zeitate de rang inferior). 7678

șemizetă (-te), s. f. – **1.** Cămașă cu mîneci scurte. – **2.** Bluză.

Fr. *chemisette*. La Filimon cu forma *șimizet*, înv. 7679

semn (-ne), s. n. – **1.** Tot ceea ce arată ceva. – **2.** Semnal. – **3.** Simpton, indiciu. – **4.** Anunț, pronostic, prezicere. – **5.** Minune, miracol. – **6.** Simbol de zodiac. – **7.** Marcă, simbol. – **8.** Urmă, vestigiu, dîră. – **9.** Cicatrice, escară, urmă de cusătură urîtă. – **10.** Stea, țintă albă la animale. – **11.** (Arg.) Gaj, zălog, cauțiune. – Mr. *semnu*, megl. *semn*.

Lat. *sīgnum* (Pușcariu 1577; *REW* 7908), cf. it. *segno*, prov. *senh*, v.fr. *seing*, cat. *senya*, sp. *seña*, port. *senha*. – Der. *semna*, vb. (înv., a marca, a semnala, a înfiera); *însemna*, vb. (a marca, a înfiera, a nota, a cataloga, a semnala; a reprezenta, a semnifica, a simboliza; a avea înțelesul de; a reprezenta, a picta, a grava; înv., a consemna, a îndrepta; a nota, a-și lua notițe, a înscrie; a arăta, a indica; înv., a fixa, a stabili; refl., înv., a revela, a face cunoscut), de la *semn* sau de la lat. *sīgnāre* (*DAR; REW* 7905; Rosetti, I, 173), cf. fr. *enseigner*, sp. *enseñar*, port. *ensenhar; însemnat*, adj. (marcat; figurat, reprzentat; semnalat, menționat, cotat; indicat, stabilit, fixat, care contează; important, notabil, de clasă); *neînsemnat*, adj. (insignificant); *însemnare*, s. f. (semnificație, sens; rațiune de a fi; importanță, interes; notă, observație); *însemnătură*, s. f. (înv., semn, semnal, notă); *însemnătate*, s. f. (importanță); *însemnător*, adj. (care semnifică; înv., important, considerabil); *neînsemnător*, adj. (fără importanță).

Der. neol. (din fr., cu reducția grupului *ign* la *emn*, prin analogie cu *semn*) *semna*, vb. (a iscăli); *semnal*, s. n. (semn convențional); *semnătură*, s. f. (iscălitură); *semnifica*, vb. *semnificativ*, adj. (important); *semnificați(un)e*, s. f. (înțeles); *consemna*, vb.; *desemna*, vb.; *resemna*, vb., *însemn*, s. n. 7680

senamichie (-ii), s. f. – Plantă (Cassia angustifolia). – Var. *senamechie, siminichie*. Mr. *simănichie*.

Tc. (arab.) *senameki* (Șeineanu, II, 322), cf. ngr. συναμική. 7681

senat (-turi), s. n. – Sfatul bătrînilor în Roma antică, parlament.

Fr. *sénat*. – Der. *senator*, s. m., din fr. *sénateur; senatorial*, adj., din fr. *sénatorial; senatoreasă*, s. f. (nevastă de senator); *senatorie*, s. f. (funcția de senator). 7682

senic (-ce), s. n. – **1.** Pînză în care se prepară cenușa pentru leșie. – **2.** Cîrpă, bucată de pînză. – Var. *selnic*.

Origine îndoielnică. Cum servește la înălbirea rufelor, ar veni din *sineli* „a albi rufele cu amidon", bg. *sinjă*, cf. *sineală*. Se folosește în Olt. Legătura cu bg. *sĭennik* „umbrar" (Scriban) pare dubioasă. 7683

senin (-nă), adj. – Limpede, clar. – Var. Trans. *serin, sărin*. Mr., megl. *sirin*.

Lat. *serēnus* (Pușcariu 1579; *REW* 7843), cf. vegl. *saran*, prov., cat. *serè*, fr. *serein*. Asimilarea *rin* > *nin* este recentă. – Der. *seninare*, s. f. (Trans., stîncă de piatră lustruită sau strălucitoare); *senințate* (var. *seninețe*), s. f. (claritate), pe care Pușcariu 1580 îl reduce la lat. *serēnitas; (în)senina*, vb. (a se face senin). 7684

senior (-ri), s. m. – Persoană mai în vîrstă; tată.

Lat. *senior* (sec. XIX). – Der. *seniorial*, adj., din fr. *seigneurial; seniorie*, s. f., din fr. *seigneurie; monsenior*, s. m., din fr. *monseigneur*. 7685

șenlic (-curi), s. n. – Sărbătoare, jubileu, petrecere.

Tc. *șenlik* (Tiktin). Sec. XVII, înv. 7686

sepie (-ii), s. f. – **1.** Moluscă marină (Sepia officinalis). – **2.** Vopsea, culoare cafeniu-închis. – **3.** Desen colorat cafeniu-închis.

Lat. *sepia* (sec. XIX). 7687

septẹ́mvrie, s. m. – A noua lună a anului. – Var. *septemvre, septembr(i)e.* Mr. *septembriu.*

Ngr. σεπτέμβριος, parțial prin intermediul sl. *septębrĭ* (Tiktin; cf. Vasmer, *Gr.*, 130) ultima var. din lat. *September* (sec. XIX). 7688

ser (–ruri), s. n. – Partea lichidă a sîngelui. – Var. *serum.*

Lat. *serum* (sec. XIX). – Der. *seros*, adj., din fr. *séreux; serozitate*, s. f., din fr. *sérosité*. 7689

seră (–re), s. f. – Construcția pentru adăpostit plantele care nu suportă frigul.

Fr. *serre.* 7690

serafịm (–mi), s. m. – Înger de rang superior. – Mr. *serafim.*

Ngr. σεραφίμ, cf. sl. *serafimŭ*. Sec. XVIII. 7691

seraschiẹr (–ri), s. m. – Comandat general. – Var. *serascher.* Mr. *seraschier.*

Tc. (per.) *serasker* (Șeineanu, III, 107; Lokotsch 1847), cf. ngr. σερασκέρι, alb., pol. *seraskier*, sb. *serasker*. Sec. XVIII, înv. – Der. *serascherlic*, s. n. (înv., comandă), din tc. *seraskerlik*. 7692

serasịr (–ruri), s. n. – Brocart de aur. – Var. *sarasir.*

Tc. (per.) *ser a ser* „de la un capăt la celălalt" (Șeineanu, III, 107; Lokotsch 1846). Sec. XIX, înv. 7693

șerb (–bi), s. m. – **1.** Sclav, rob. – **2.** Iobag.

Lat. *sĕrvus* (Pușcariu 1581; *REW* 7876), cf. it., port. *servo*, prov. *ser*, fr. *serf*, sp. *siervo*. – Der. *șerbi*, (megl. *sirbés, sirbiri*), vb. (a se găsi în situația de șerb), din lat. *sĕrvīre* (Pușcariu 1582; cf. *REW* 7874); *șerbie* (var. *șerbire*), s. f. (sclavie; servitute); *ș(e)arbă*, s. f. (femeie iobagă). *Serbi* este dubletul lui *servi*, vb., din fr. *servir*, cu der. (din fr.) *servantă*, s. f.; *serviabil*, adj., *serviciu*, s. n.; *servietă*, s. f., *servil*, adj.; *servilism*, s. n.; *servitor*, s. m.; *servitoare*, s. f.; *servitudine*, s. f. *Serv* (var. *servus*), s. m. „servitorul dumneavoastră", ca formulă de curtoazie vine din germ. *Servus. Deservi*, vb. (a servi, a face serviciul de comunicare; a aduce prejudicii, a defavoriza), din fr. *desservir*, der. *desert*, s. n., din fr. *dessert; deservant*, s. m. (econom). *Șervet*, s. n. (prosop; bucată de pînză), dubletul lui *servietă*, cf. mr. *șărvetă* „batistă", alb. *šërvetë*, indică o evoluție fonetică greșit explicată, cf. it. *salvetta* > mag. *szalveta* > Trans. *salvet* (Gâldi, *Dict.*, 156), ngr. σερβέτα. 7694

serbạ (–bẹz, –ạt), vb. – A celebra, a comemora, a sărbători. – Var. *sărbă.*

Lat. *servāre* (Pușcariu 1582; *REW* 7872), cf. it. *serbare*, prov., cat., v.sp. *servar*. – Der. *serbare*, s. f. (festivitate, petrecere); *sărbătoare* (mr. *sărbătoare*, megl. *sîrbătoare*), s. f. (zi festivă, petrecere), din participiul *serbat* cu suf. *–oare* ca *scăldătoare, cîntători* etc. (după Pascu, I, 151 și Densusianu, *GS*, II, 310, din lat. **servatoria*); *sărbători*, vb. (a celebra); *sărbătoresc*, adj. (festiv). 7695

șerbẹ́t (–turi), s. n. – **1.** Înghețată, răcoritoare. – **2.** Preparat dulce din fructe cu zahăr. – Mr., megl. *șirbet.*

Tc. (arab.) *șirbet* (Roesler 609; Șeineanu, II, 336; Ronzevalle 106), cf. ngr. σερμπέτι, alb., bg. sb. *serbet*, it. *sorbetto*, fr. *sorbet*, sp. *sorbete* (*REW* 7594b). – Der. *șerbegiu*, s. m. (servitor care servește șerbetul), din tc. *șerbetci*. Este dubletul lui *șorbet*, s. n., din fr., puțin folosit. 7696

serdạr (–ri), s. m. – **1.** General turc, de cavalerie. – **2.** (Mold.) Comandant militar de la frontiera Nistrului. – **3.** (Munt.) Boier de rang mijlociu, primul din categoria lui, șeful armatei, inspector general al poștelor și comunicațiilor. – **4.** În sec. XVIII–XIX, titlu nobiliar, boier de rangul al treilea, asimilat de Regulamentul Organic cu gradul de căpitan. – Var. *sărdar.*

Tc. (per.) *serdar* (Roesler 603; Șeineanu, II, 319; Lokotsch 1851). – Der. *serdăreasă*, s. f. (nevastă de *serdar*); *serdăresc*, adj. (de *serdar*); *serdărie*, s. f. (funcția de *serdar*); *cîrcserdar*, s. m. (în primele decenii ale sec. XIX, căpitan de jandarmerie rural), din tc. *kırkserdar*. 7697

serhạt (–turi), s. n. – Fortificație de frontieră.

Tc. (per., arab.) *serhadd* (Șeineanu, III, 108). Sec. XVIII, înv. – Der. *serhatliu*, s. m. (ostaș la frontieră), din tc. *serhadlı*. 7698

șerịf (–fi), s. m. – Prinț arab.

Fr. *chérif.* 7699

serịos (–oạsă), adj. – Sobru, grav.

Fr. *sérieux*, it. *serioso*. – Der. *seriozitate*, s. f. (gravitate, însemnătate); *neserios*, adj. (puțin serios, fără seriozitate). 7700

șerlại (–i), s. m. – Varietate de salvie (Salvia sclarea).

Germ. *Scharlei* (Tiktin). 7701

sermaiạ (–iạle), s. f. – Capital, afacere.

Tc. *sermaye* (Tiktin). Sec. XVIII, înv. 7702

serpingẹa (–ẹle), s. f. – Antrax, viespar. – Var. *sărpengea.*

Tc. (per.) *serpence* (Șeineanu, II, 320). 7703

sẹrta-fẹrta, adv. – De colo pînă colo, fără rost.

Ngr. σύρτα–φέρτα (Tiktin; Horváth, *Archivum Europae centro–orient.*, IV, 336; Gáldi 249), cf. tc. *serta–ferta* (Popescu-Ciocănel 41). 7704

sertar (–re), s. n. – Cutie, parte a unei mobile care se trage afară. – Var. *sărtar, săltar.* Mr. *sirtare.*

Ngr. συρτάρι (Cihac, II, 694; Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 286; Graur, *BL*, V, 77). 7705

sertisa (–sez, –at), vb. – 1. A monta, a fixa o piatră prețioasă. – 2. A împodobi.

Fr. *sertir*, pornind de la part. prez. *sertissant.* 7706

șerui (–esc, –it), vb. – A picta, a reprezenta.

Sl. *šerovati* „a colora" (Tiktin). Sec. XVII, înv. – Der. *șeruitură*, s. f. (pictură; portret), înv. 7707

șerui (–uesc, –it), vb. – A rade părul de pe o piele neargăsită.

Germ. *scheeren.* 7708

șes (–easă), adj. – Plan, neted. – Var. *șeț.*

Lat. *sĕssus* (Pușcariu 1586; *REW* 7882), cf. alb. *šeš* (după *REW* rom. ar veni din alb., opinie nefondată); cf. și *ședea*. – Der. *șes*, s. n. (cîmpie); *șest*, s. n. (parte netedă a unui obiect; Banat, șes), a cărui explicație pare dificilă (după Candrea, dintr–un lat. **sĕssĭtum*); *șestină* (var. *șeștină*), s. f. (Olt., Trans., șes, cîmpie). 7709

șest, interj. – (Arg.) Atenție, grijă.

Rus. *šest* „șase" și „atenție" (Unbegaun, *BL*, IX, 105), cf. *șase, zexe*, fr. *vingt–deux*. Mai înainte se presupunea un *sst* (Ciureanu, *BF*, II, 207) sau *șase* (Graur, *BL*, IV, 115). 7710

sețcă (–ci), s. f. – Plasă de pescuit.

Rus. *sĕtka* (Tiktin). 7711

sețe, s. f. – 1. Dorința de a bea. – 2. Pasiune, ardoare. – Mr., megl. *seate*, megl. *seți*, istr. *sețe.*

Lat. *sĭtis* (Pușcariu 1587; *REW* 7961), cf. vegl. *sait*, it. *sete*, prov., cat. *set*, fr. *soif*, sp. *sed*, port. *sede*. – Der. *seteciune*, s. f. (înv., sete); *setos*, adj. (care are sete; pasionat); *setilă*, s. f. (poreclă pentru cel care bea mult); *înseta*, vb. (a avea sete; a face sete; a fi lipsit de apă; a lăsa fără apă; a dori); *însetoșa*, vb. (a face sete; a avea sete; a lăsa fără apă). 7712

seu (–uri), s. n. – Grăsime animală. – Mr., megl. *seu*, istr. *sew.*

Lat. *sēbum* (Diez, I, 382; Pușcariu 1553; *REW* 7762), cf. it. *sego*, logud., prov., cat. *seu*, v.fr. *siu* (> fr. *suif*), sp., port. *sebo*. – Der. *soios*, adj. (cu seu, murdar, gras), în loc de **seuios; soi* (var. *soaie*) s. n. și f. (jeg, grăsime, murdărie), formație regresivă (după Tiktin, legat de *zoaie;* după Giuglea, *LL*, II, 53, din lat. *suillus* „purcel"); *soi*, vb. (a murdări, a unge). Cf. *soili.* 7713

sevai (–iuri), s. n. – Țesătură orientală. – Var. *suvai.*

Tc. *sevayi* (Șeineanu, III, 109). 7714

șevalet (–te), s. n. – Suport pentru pictură.

Fr. *chevalet.* 7715

sevas, s. n. – Reverență, considerație, respect.

Ngr. σέβας (Candrea, Gáldi 249). 7716

șevro (–uri), s. n. – Piele de capră.

Fr. *chevreau.* 7717

sex (–xuri), s. n. – Ceea ce distinge masculii și femelele.

Fr. *sexe*. – Der. *sexual*, adj., din fr. *sexuel; sexualitate*, s. f., din fr. *sexualité; sexapil*, s. n., din engl. *sex–appeal; sexapilos*, adj. (Arg., fermecător). 7718

sezon (–oane), s. n. – Anotimp, perioadă propice pentru ceva.

Fr. *saison.* 7719

sfadă (–fezi), s. f. – Ceartă, dispută, neînțelegere, zîzanie. – Var. înv. *svadă.*

Sl. *svada* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 47; Cihac, II, 337; Conev 94). Nu se folosește în Munt. – Der. *sfădi*, vb. refl. (a se certa, a se dojeni, a se hărțui), din sl. *sŭvaditi sę; sfădălie*, s. f. (ceartă); *sfădalnic* (var. *sfădicios, sfadnic, sfadăuș*), adj. (certăreț, gîlcevitor), ultima var. prin contaminare cu *bătăuș.* 7720

sfanț (–ți), s. m. – 1. (Înv.) Monedă austriacă de 20 de bani. – 2. Bani. – Var. înv., *sfanțig, sfanțih, svanțih.* Mr. *sfanțic.*

Germ. *Zwanziger* (Borcea 205), cf. ngr. σφαντζίκι, it. *svanzica*. – Der. *sfănțoaică*, s. f. (monedă de 10 creițari); *sfănțui*, vb. (a mitui); *sfănțuială*, s. f. (mituire). 7721

sfară, s. f. – 1. Fum, fum înecăcios. – 2. Miros greu, miros de carne sau de grăsime încinsă. – 3. (Înv.) Sacrificiu. – 4. Anunț, știre. – Var. Mold. *sfară.*

Sl. *skvara* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 44; Cihac, II, 337). Sensul 4, azi aproape exclusiv *sfoară*, în expresia *a da sf(o)ară'n țară* „a face cunoscut", fără îndoială din sensul înv. de a comunica știrile importante prin focuri de strajă. – Der. *sfarog*, s. n. (obiect ars sau uscat), cu suf. *–og* (după Candrea, din rus. *svarok;* după Scriban, din sl. *tvarogŭ* „brînză"); *sfarogi* (var. *sfărogi, sfîrlogi*), vb. (a se face sfarog, a se scoroji), negreșit în relație expresivă cu *(s)corogi; sfîrloagă*, s. f. (încălțăminte uzată); *sfarnic*, s. n. (înv., altar

pentru jertfă). – Din rom. provine ţig. *suvara* „veste" (Graur, *BL*, III, 186). Cf. *scradă*. 7722

sfară, s. f. – Ceartă, gîlceavă, altercaţie.
Sl. *svara* (Tiktin). Sec. XVI, înv. 7723

sfaşcă (–şte), s. f. – Femeie care ajută mireasa în organizarea nunţii.
Rut. *svaška* (Tiktin). În Bucov. 7724

sfat (–turi), s. n. – 1. Povaţă, îndemn, opinie. – 2. Consiliu, consfătuire, adunare deliberativă. – 3. (Înv.) Intenţie, planuri. – 4. Conversaţie, taifas. – 5. (Arg.) Palmă, scatoalcă. – Var. înv. *svat*.
Sl. *sŭvětŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 47; Cihac, II, 337). Este dubletul lui *soviet*, s. n., din rus. *sovjet*. – Der. *sfătui*, vb. (a da sfaturi; a îndemna; a tăifăsui; refl., a delibera, a se sfătui, a se consulta); *sfătos*, adj. (care povăţuieşte bine, prudent; vorbăreţ); *sfătuitor*, s. m. (povăţuitor, mentor); *stătoş(en)ie*, s. f. (elocvenţă, talent de povestitor); *sfetnic* (var. înv., *sfeatnic*, *sve(a)tnic*), s. m. (consilier), din sl. *sŭvětĭnikŭ*. 7725

sfeclă (–le), s. f. – Nap (Beta vulgaris).
Mgr. σεῦκλον, probabil prin intermediul sl. *sveklŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 44; Cihac, II, 382; Vasmer, *Gr.*, 139; Conev 48), cf. slov., ceh. *svekla*, rus. *cvelklja*, mag. *czékla*, ngr. σφέκλι. – Der. *sfecli*, vb. (a o păţi, a se speria, a fi surprins) pare a fi cuvînt de origine diferită, confundat cu *sfeclă* (după Cihac, II, 337 în loc de **sfetli*, din sl. *světliti* „a luci", care nu se explică semantic, der. din *sfeclă* > „a deveni roşu ca sfecla", general admisă, nu este probabilă, căci a se înroşi nu este semn caracteristic al fricii). 7726

sfert (–turi), s. n. – 1. A patra parte, pătrime. – 2. Dare stabilită în 1739 şi plătibilă în 4 *sferturi;* în realitate a fost mărită la 5 în 1741 şi la 6 în 1774. – Var. Mold. *sfert*.
Sl. *četvrŭtŭ* (Cihac, II, 387), cf. *ciosvîrtă*. – Der. *sfirteca* (var. *sferteca*, *sfîrtica*, *sfărtica*), vb. (a sfîşia, a rupe în bucăţi), pentru a cărui comp. cf. sp. *descuartizar* (după Candrea, din lat. **ex-fractīcāre*). 7727

sfeterisi (–sesc, –it), vb. – A şterpeli.
Ngr. σφετερίζομαι (Tiktin; Gáldi 250). – Der. *sfeteriseală*, s. f. (delapidare). 7728

sfeţi (–tesc, –it), vb. – 1. A lămuri, a descoperi, a clarifica. – 2. (Refl.) A se întrezări, a se întrevedea. – Var. *sfiti*. Megl. *sfitès*, *sfitiri* „a lumina".
Sl. *světiti*, *svitěti* (Miklosich, *Lexicon* 830; Cihac, II, 337). – Der. *sfeşnic* (var. înv. *sveş(t)nic*, s. n. (suport de lumînări; Olt., ram), din sl. *světilĭnikŭ*, *světĭnikŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 44); *sfeşnicar*, s. m. (copac rămuros); *sfetilnă*, s. f. (înv., cînt liturgic), din sl. *světilĭna*, trad. a gr. φωτοφωγικόν (Tiktin). 7729

sfidă (–dez, –ăt), vb. – A desfide.
It. *sfidare*. – Der. *sfidător*, adj. (provocator). 7730

sfii (–iesc, –it), vb. refl. – 1. A fi jenat, a se intimida, a se teme. – 2. A se ruşina, a se zăpăci. – Var. Mold. *sîi, sii* şi der.
Sl. *svěniti sę, svěnją sę* (Tiktin; Candrea), cf. bg. *svenjă se*. – Der. *sfială*, s. f. (timiditate, teamă, ruşine); *sfiicios* (var. *sfielnic*, *sfieţ*), adj. (timid, retras, rusinoş); *sfiiciune*, s. f. (timiditate); *sfiinţă*, s. f. (înv., timiditate); *sfiicios*, adj. (timid). 7731

sfinctęr (–re), s. n. – Ornament ecleziastic, tunică ajustată a dirijorilor de cor.
Gr. σφιγκτήρ (sec. XIX). Este dubletul lui *sfincter*, s. n. (muşchi inelar), prin intermediul fr. *sphincter*. 7732

sfineaç (–eci), s. m. – (Banat) Varietate de carpen (Carpinus orientalis).
Sl. *svinjakŭ* „de porc" (Tiktin), pentru că fructul său este păscut de porci. 7733

sfînt (–tă), adj. – 1. Divin. – 2. Sacru. – 3. Respectabil, venerabil. – 4. Preafericit. – 5. Epitet popular dat lunii, soarelui şi zilelor săptămînii personificate. – 6. Impunător, grozav. – 7. (S. m.) Preacuvios, sanct. – 8. (S. m.) Căpetenie, ştab, pesoană cu putere. – 9. (S. f.) Împărtăşanie. – 10. (S. f. pl.) Iele, duhuri rele.
Sl. *svętŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 44; Cihac, II, 340; Şeineanu, *Mél. Soc. Linguist.*, XII, 331–4). Este dubletul lui *sfeti* (var. *sjete*, *sveta*, adj. (înv., sfînt), din sb. *sveti*, bg. *sfet*, cu der. *sfetitel*, s. m. (ierarh), din sl. *svętitelĭ* înv., se păstrează în numele unei biserici din Iaşi, *Trisfetite(li)*, a cărui reducere se explică prin considerarea sa greşită drept f. pl. articulat, *Trisfetitele; sfeştanie* (var. înv., *osfeştanie*), s. f. (consacrare, binecuvîntare), din sl. *(o)svęštenije; sfeştenic*, s. m. (înv., preot), din sl. *svęštenikŭ*.
Der. *sfinţi* (var. înv. *sfenti*, *sfenţi*, *osfinţi*), vb. (a consacra, a binecuvînta; a hirotonisi; a sanctifica; a învinge, a triumfa; a duce la glorie), din sl. *(o)svętiti; sfinţenie*, s. f. (calitatea a ceea ce este sfînt; pietate, religiozitate; înv., consacrare); *sfinţie*, s. f. (pietate; sanctitate, titlu dat tuturor preoţilor); *sfinţişori*, s. m. pl. (mucenici de aluat, în Mold.); *sfinţituri*, s. f. pl. (mîncare sfinţită, la Paşti); *sfinţit*, adj. (cu har divin; titlu onorific al preoţilor); *preasfinţit*, adj. (sfînt, titlu onorific al prelaţilor); *sfîntuleţul*, s. m. (nume popular al

diavolului), cf. *Aghiuță* (Candrea interpetează greșit drept „Dumnezeu"), rus. *svjatoša* „diavolul". 7734

sfîr, interj. – Imită zgomotul unui obiect lansat în aer sau al unui obiect care arde. – Var. *svîr*, și der.

Creație expresivă, cf. *sfor, hor, hîr, cîr, mîr.* – Der. *sfîrîi*, vb. (a vibra, a șuiera, a bîzîi, a zumzăi), cf. ngr. σφυρίζω, σφαραγίζω, sl. *sviriti*, germ. *schwirren*, cu aceleași sensuri (după Cihac, II, 340, rom. ar proveni din sl.); *sfîrîiac*, s. n. (zbîrnîitoare); *sfîrîitoare*, s. f. (zbîrnîitoare); *sfîrîială*, s. f. (sfîrîit); *sfîrlă*, s. f. (bobîrnac), cu suf. expresiv *–lă*, cf. *cocîrlă*, (după ipoteza improbabilă a lui Cihac, din sl. *svirělĭ* „flaut"); *sfîrleză*, s. f. (titirez), de la *sfîrlă* cu suf. *–ză* (Densusianu, *Bausteine*, 477; după Pascu, I, 156; din lat. *sphaerula*, ipoteză neverosimilă); *sfîrlag* (var. *sfîrlac*), s. n. (roi mic; băltoacă), la care sensul al doilea nu este clar. – Cf. *sperlă, sfîrc.*

De la var. *svîr* derivă *svîrli* (var. *asvîrli*), vb. (a arunca, a trage, a lansa; a lepăda; a lăsa, a se desprinde de ceva; a cheltui, a irosi; a lovi cu copita, a da copite; refl., a se arunca, a se precipita, a se porni, a se repezi), cu suf. expresiv *–li*, cf. *sfîrlă, sperlă* (der. din bg. *hvărljam*, sb. *vrljiti*, cr. *vérljiti*, propusă de Cihac, II, 392, cf. Berneker 410, este posibilă formal, dar cuvintele sl. sînt tot de origine onomatopeică, după *DAR* și Candrea, dintr-un sl. **vrŭliti* < *vrŭlŭ* „repede" cu *s–* de la *svîr*, explicație care nu este convingătoare, după Miklosich, *Slaw. Elem.*, 51, din sl. *chvrŭliti;* după Lambrior 107, din lat. **exvellīre* < *exvellĕre*); *(a)svîrlită*, s. f. (tragere; joc de copii; bătaia unei aruncări cu piatră); *(a)svîrlitor*, adj. (care aruncă); *(a)sîrlitură*, s. f. (tragere; distanța unei aruncări cu piatra); *svîrlugă* (var. *vîrlugă*), s. f. (pește mic foarte iute, Cobitis taenia), din cauza rapidității mișcărilor lui, cf. sb. *čvrljuga* „ciocîrlie"; *vîrlan*, s. m. (guvid, Cobitis gobio, C. barbatula), considerat în general drept der. din sl. *vrŭlŭ* „rapid" (Tiktin; Candrea); *vîrlav* (var. *vîrlogan*), adj. (robust), în Olt., legat în mod greșit de Candrea de sb. *vrljav, vrljok* „care suferă de ochi"; *vîrligoanță*, s. f. (zvîrlugă), în Trans. – Cf. *bîrliga.* 7735

sfîrnar (–ri), s. m. – Comerciant. – Var. *sfîrnariu.*

Origine necunoscută. Legătura cu lat. *fenerarius* (Giuglea, *Dacor.*, VI, 1551; *REW* 3241; cf. în contra Rosetti, I, 161), nu pare probabilă; explicație pornind de la *sfîrlă* nu este clară. Ar putea avea o legătură cu sl. (sb.) *svarati* „a amăgi", căci se folosește în general cu nuanța de „negustor fără scrupule". – Der. *sfîrnărie*, s. f. (comerț, negoț). Mai ales în Trans. 7736

sfîrși (–șesc, –ît), vb. – 1. A termina, a isprăvi. – 2. (Refl.) A se termina, a lua sfîrșit. – 3. (Refl.) A se prăpădi, a muri. – Var. *săvîrși.* Megl. *sfăṣos.*

Sl. *sŭvrŭšiti* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 47; Cihac, II, 449). – Der. *sfîrșenie*, s. f. (înv., terminare, moarte); *sfîrșală*, s. f. (slăbiciune, leșin, terminat, isprăvit; s. n., final moarte); *nesfîrșit*, adj. (infinit); *săvîrșitor*, adj. (înfăptuitor, făuritor); *desăvîrși*, vb. (a isprăvi; a finișa; a perfecționa); *desăvîrșit*, adj. (perfect, exact). 7737

sfîță (–te), s. f. – Ornament la hainele preoțești.

Sl. *svita* (Tiktin). Sec. XVIII. 7738

sfîțoc (–oace), s. n. – Sul, rulou.

Sl. *sŭvitŭkŭ*, rus. *svitok* (Tiktin). 7739

sfoară (–ori), s. f. – 1. Coardă, fir. – 2. (Înv.) Lanț, șnur, împletitură. – 3. Lamă la ferăstrăul de mînă. – 4. Bucată (de teren). – 5. Truc, șiretenie, secret, partea invizibilă a unui negoț. – Var. Mold. *sfară.*

Sl. *sŭvora* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 47; Cihac, II, 341; Conev 94), cf. cr., slov., ceh., rus. *svora*, pol. *sfora*, ngr. σφόρα (Roesler 576; Meyer, *Neugr. St.*, II, 60). Var. mold. reproduce vocalismul rut., dar *ș–* nu este clar; cf. *șfară.* Sensul 4 există și în *funie.*

Der. *sfor*, s. n. (sensul curent de apă, curent central al rîurilor), din sb. *svor* (Candrea), cf. sp. *hilero; sforar*, s. m. (meseriaș care face sfori; intrigant, uneltitor); *sforărie*, s. f. (frînghierie; uneltire); *sfărui*, vb. (Mold., a lega cu sfoară sau cu șnur); *însfora*, vb. (a lega, a uni două scule de pescuit). – Din rom. provine rut. *swara* (Miklosich, *Wander.*, 21). 7740

sfoiag (–iegi), s. m. – 1. Larvă a unei specii de gîndac (Terebrio molitor). – 2. (Trans.) Mucegai. – Var. *(s)faiog, sfoiog.*

Origine îndoielnică. Pare să derive de la *foi* „a mișuna", cu suf. *–og.* S-a mai pus în legătură cu sb. *svud* „miros de arsură" (Cihac, II, 341); cu lat. *folium* cu suf. *–ac* (Pascu, *Suf.*, 190); sau cu bg. *svojak* „cumnat" (Candrea, cf. Scriban). – Der. *sfo(i)egi*, vb. refl. (Olt., a se mucezi). 7741

sfrancioc (–ci), s. m. – Pasăre (Lanius collurio, L. excubitor). – Var. *(s)franciog, (s)frîncioc, (s)frînciog, sfîrcioc*, Banat *sprînciog.*

Sb., cr. *svračak* (Cihac, II, 341). 7742

sfrędel (–le), s. n. – 1. Burghiu. – 2. Spirală. – 3. Larvă de fluture Cossus ligniperda. – Mr. *sfreadine*, megl. *frădel, (s)fordel(ă).*

Sl. *svrŭdlŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 44; Cihac, II, 341; Conev 66), cf. bg. *svredel*, sb. *svrdao*, ceh. *svide*, pol. *swider*. – Der. *sfredeleac*, s. n. (Mold. burghiu); *sfredeli*, vb. (a găuri, a perfora cu sfredelul; a pătrunde, a intra; refl., a se răscoli, a se întoarce); *sfredelitor*, adj. (pătrunzător); *sfredelitură*, s. f. (găurire); *sfredeluș*, s. m. (pitulice, Troglodytes parvulus; larva răchitarului, Cossus ligniperda). 7743

sgaibă (-be), s. f. – 1. Rană, rosătură, bubă superficială. – 2. Crustă, coajă. – 3. Demon, termen de ocară. – Var. mr. *zgaibă*.

Lat. *scăbia*, de la *scăbĕre* „a se freca" (Cipariu, *Elem.*, 72; Densusianu, *Hlr.*, 133; Pușcariu 1936; *REW* 7634; cf. în contra Graur, *BL*, V, 113), cf. alb. *zgebë* „rîie" (Philippide, II 653), it. *scabbia* „rîie". Proveniența în rom. pornind de la alb. (Weigand, *Jb*, XIX, 144) pare o ipoteză inutilă, ca și sursa anterioară indoeurop. (Lahovary 327). Pentru formă, cf. *habeat* > *aibă*. Etimonul lat. nu a fost acceptat din cauza dificultății semantice, dacă se pornește de la sensul de „rîie", propriu lui *scabies;* dar este de presupus că cuvîntul lat. conservat și sensul său etimologic, de „mîncărime, lucru care provoacă scărpinatul", care este cel al cuvîntului rom. – Der. *sgăibos*, adj. (ulceros). 7744

sgalț (-țuri), s. n. – (Arg.) Cravată. – Var. *zgalț*.

Germ. *Halstuch*, de unde și rus. *galstuk* > *galstus*, s. n. (cravată), cf. Cihac, II, 281 și *potgalț*. 7745

sgâncă (-ănci), s. f. – Bubă, zgaibă, abces. – Var. *zgancă, gance, gînci*.

Mag. *gáncs* (Scriban), cf. rut. *ganč*, cu *s-* expresiv și cu sing. reconstituit după pl. În Mold. var. în Trans., și Banat. – Der. *gînceluit*, adj. (Banat, molipsit de sifilis); *sgîncili* (var. *sgînciorî*), vb. (a se scărpina); *sgăncos*, adj. (cu cicatrice). 7746

sgardă (-ărzi), s. f. – 1. Salbă, colier. – 2. Curea sau cerc de metal de la gîtul cîinilor. – 3. (Arg.) Cravată. – Var. *zgardă*.

Origine necunoscută. Explicațiile prin *gard* (Geheeb 37), din rut. *garda* „podoabă" (Pușcariu, *Dacor.*, II, 610), din alb. *škardhë* (cf. Rosetti, II, 122), sau din *gherdan* (Scriban) nu sînt satisfăcătoare. Rut. pare să provină din rom. (Miklosich, *Wander.*, 20); același lucru se poate spune și despre cuvîntul alb. 7747

sgău (-uri), s. n. – 1. Gaură, concavitate. – 2. Uter, matrice, sîn. – Var. *zgău*, și der.

Lat. *cāvum*, cf. *gaură*. Alb. *zguië* (Philippide, II, 742) ar putea proveni din rom. *S-* ar putea fi expresiv sau urmaș al lat. *ex-*, cf. Crețu 384. – Der. *sgăura*, vb. (Trans., a căsca ochii, a se holba), format pornind de la pl. (după Pascu, I, 91 și Candrea, din lat. **excāvūlāre*); *sgîi* (var. *sgăi*), vb. (a căsca ochii; refl., a se holba), cf. Candrea (după Cihac, III, 342; din sl. *zijati, zijaiq* „a deschide"; după Pascu, *Arch. Rom.*, VI, 267, de la un lat. **excāvīre*); *sgîit*, s. m. (persoană cu ochi holbați); *bîzgoia* (var. *bîzgăi*), vb. (Trans., Banat, a se holba); *stăura* (var. *astăura*, vb. (Trans., a căsca ochii, a se holba), în loc de *sgăura*. 7748

sgîmboi (-i), s. m. – 1. Copil, puști, mucos. – 2. Penis. – Var. *zgîmboi*.

Origine îndoielnică, probabil expresivă, pornind de la **zgîmb* „sucit" care ar putea reprezenta eventual gr. σκαμβός, σκιμβός „sucit" cf. it. *sghembo* „sucit" (în contra *REW* 8027) și lat. *stlembus, strambus*. Der. din sl. *gqba* „ciupercă" (Byhan 311; Drăganu, *Dacor.*, I, 307) nu este convingătoare. Semantic se explică prin referire la strîmbăturile copiilor rău crescuți. Aparțin aceleiași familii: *năsgîmb*, s. m. (copil poznaș; prostănac), cu pref. expresiv; *năsărîmb*, s. m. (prost, tont), pe care Miklosich, *Slaw. Elem.*, 46 și Cihac, II, 215 îl leagă de sl. *sramŭ* „rușine", *nesramĭnŭ* „nerușinat"; *scălîmb*, adj. (răsucit), a fost pus în legătură cu gr. σκολιός contaminat cu lat. *strambus* (Pușcariu, *Conv. lit.*, XXXIX, 306; Schuchardt, *ZRPh.*, XXIX, 623; *REW* 7638; Pușcariu, *Dacor.*, VIII, 113), cf. it. *scalembro*, dar nu poate fi cuvînt moștenit, dacă se are în vedere *l* intervocalic.

Der. *sgîmboia* (var. *sgrîmboia*), vb. refl. (a se holba, a privi cu înverșunare), a cărui der. din sl. **sŭgqbovati*, de la *gqba* „bot" (Byhan 311) nu pare probabilă; *năsărîmbă* (var. *năsărîngă*), s. f. (Trans., Olt., prostie, tîmpenie, stupiditate); *scălîmba* (var. *scălîmboia*), vb. refl. (a gesticula, a se strîmba, a se urîți); *scălîmbă(ie)tură*, s. f. (schimonositură). 7749

sgîndări (-rește, -ît), vb. – 1. A răci o rană nevindecată. – 2. A irita, a excita. – Var. *zgîndări*.

Origine necunoscută, dar probabil expresivă. Legătura cu sl. *žigati* „a arde" (Cihac, II, 158) nu pare posibilă; cu *sgănciuli* (Scriban) nu se potrivește. 7750

sgîrci (-cesc, -it), vb. – 1. A contrage, a se strînge. – 2. (Refl.) A fi meschin, a se scumpi. – Var. *zgîrci, cîrci*, și der.

Sl. *sŭgrŭčiti sę* (Miklosich, *Lecivon*, 146; Cihac, II, 41; Tiktin; Berneker 369), cf. ceh. *skrciti*. – Der. *sgîrci* (var. *sgîrc*), s. n. (cartilaj; unealtă de

dogar; extremitate cartilaginoasă, sfîrc; şfichi de bice); *sgîrcit*, adj. (avar, meschin; strîns, chircit); *sgîrcenie*, s. f. (avariţie, calicie); *sfîrc*, s. n. (extremitate cartilaginoasă; mamelon; şfichi de bici), cuvînt de uz general (*ALR*, II, 68), este fără îndoială deformare de la *sgîrc*, apropiat de rădăcina expresivă *sfîr*, cf. *spîrc*. 7751

sgîriá (–ii, –át), vb. – A rîcîi cu unghiile sau cu ghearele. – Var. *zgîria*. Megl. *zgair, zgărirari*.

Lat. *excoriāre* „a strivi", de la *corium* (Niermeyer 389), cf. it. *scuoiato*, prov. *escoriatz* (*Rom.*, II, 341). Celelalte explicaţii par insuficiente: de la **sdîria* < sl. *sŭdrati* „a rupe" (Cihac, II, 101; Bogrea, *Dacor.*, IV, 845, unde se citează formele din sec. XVII, *dăria, sderia*, din sl., dar probabil diferite de vb. *sgîria*); din lat. **excariāre*, de la *caries* (Puşcariu, *XRPh.*, XXVIII, 687; Puşcariu 1938; cf. împotrivă Philippide, II, 658); în relaţie cu **excarmĭnāre* (Tiktin); de la un lat. **scabĭlāre*, în loc de *scabĕre* (Pascu, *Arch. Rom.*, VI, 267); din v.germ. *skeran*, cf. calabr. *sgarrare*, milan. *zgará* (Puşcariu, *Dacor.*, I, 604); din lat. *scarificare* (Giuglea, *Dacor.*, V, 897; cf. *REW* 7662); din lat. **scaberāre* < *scaber* (Candrea).

Der. *sgîrie-brînză*, s. m. (avar, zgîrcit); *sgîriac* (var. *sgîrieci*), s. n. (compas de tîmplar); *sgîrie-nori*, s. m. (bloc înalt), traducere din fr. *gratte-ciel; sgîrietură*, s. f. (tăietură superficială); *sgîrios*, adj. (care zgîrie). 7752

sgîţ–. — Rădăcină expresivă care pare să indice ideea de vivacitate sau de agitaţie.

Creaţie spontană, cf. *hîţ, bîţ, fîţ*. – Der. *sgîtie*, s. f. (poreclă pentru fetele zglobii) probabil cuvînt identic cu *sgatie*, s. f. (şarpe), a cărui formă pare greşită şi pe care Geheeb 37 o leagă în mod eronat cu sl. *gadŭ* „animal"); *sgîlţ(a)*, interj. (imită mişcarea de clătinare); *sgîlţîi* (var. *zgîlţîi, sgîţîi, sgî(l)ţîna, sgî(l)ţîni*, vb. a scutura, a zgudui), a cărui legătură cu sl. *klŭcati* „a palpita" sau bg. *skălčištjam* (Conev 60) este improbabilă; *sgîlţîială* (var. *sgîlţîitură, sgîlţînătură*), s. f. (scuturătură, clătinare). 7753

sglăvoc (–ci), s. m. – 1. Moacă, babă (Cottus gobio). – 2. Albăstrea (Centaurea cyanus, Centaurea phrygia). – Var. *z(g)lăvoc, sglăvoacă*.

Sb. *glàvoč* „zglăvoc", cf. Daničič, III, 183 (Cihac, II, 121; Conev 53), cf. pol. *głowacz*, ceh. *hlawouch*, şi *glavă*. Legătura sensului al doilea cu rut. *gliba* „bulgăre de pămînt" (Byhan 314) nu este probabilă. 7754

sglobiu (–ie), adj. – 1. Rău, ticălos. – 2. Ştrengar, zburdalnic, poznaş. – 3. Vesel, jucăuş, vioi. – Var. *zglobiu, z(g)lobiv*.

Sl. *zlobivŭ* (Cihac, II, 342; Şeineanu, *Semasiol.*, 220; Tiktin; cf. Hasdeu, *Col. lui Traian*, 1882, p. 245–9, 478–90), cf. bg. *zlobiv* „răutăcios", v.pol. *zglobiwy* „rău". Primul este înv. 7755

sgoadă (–de), s. f. – 1. Cazualitate, întîmplare, hazard. 2. Poveste. – Var. *sgoandă, zgoa(n)dă*.

Sb. *zgoda* (Candrea). În Banat şi Olt. – Der. *sgodi*, vb. (a nimeri); *sgondi*, vb. (a povesti; a face glume, a glumi); *sgondos*, adj. (hazliu, glumeţ). 7756

sgomot (–te), s. n. – 1. Sunet, rumoare. – 2. Zarvă, scandal. – Var. *zgomot*, înv. *scomot*, şi der.

Slov. *gomot*, sb., cr. *glomot* (Cihac, II, 343); este dubletul lui *gomon*, s. n. (Mold., Trans., zgomot), din pol. *gomon*, der. *gomoni*, vb. (a trăncăni, a flecări). – Der. *sgomota* (var. *gomoti*), vb. (a face zgomot); *sgomotos*, adj. (care produce zgomot). 7757

sgrăbunţă (–ţe), s. f. – 1. Grăuncior, granulă. – 2. Bubuliţă, coş. – Var. *sgrăbunţ, zgrăbunţ(ă)*.

Creaţie expresivă, probabil bazată pe *grăunţ*, cu *s–* expresiv. Legătura cu lat. *carbuncŭlus* (Puşcariu, *Jb*, XI, 129; Puşcariu 1939; *REW* 1677; Tiktin) este improbabilă. Scriban apropie cuvîntul de *brobinţă* şi *sgrunţ*, aproape sigur. Uz general, dar rar în E (*ALR*, I, 129). – Der. *sgrăbunţică*, s. f. (plantă, Lampsana communis); *sgrăbunţos* (var. *sgrobunţos*), adj. (granulos, grăunţos). 7758

sgrepţăna (–eapţăn, at), vb. – 1. A se căţăra agăţîndu-se. – 2. A se scărpina, a rîcîi. – Var. *sgrepţ(ăn)a, (s)gripsăna, grăpţăna, grăpsăna*.

Creaţie expresivă (Tiktin), cf. sl. *greti, grebsti* „a rîcîi" ngr. γρατσουνίζω „a zgrepţăna", germ. *grapsen*. Legătura cu lat. *excarptiāre* (Giuglea, *LL*, II, 34) nu este probabilă. 7759

sgribuli (–lesc, –it), vb. refl. – A se strînge, a se ghemui, a se încovriga de frig sau de teamă. – Var. *zgribuli, scriburi, screbuli, screburi*. – Mr. *gribuire*, „a se încovoia".

Creaţie expresivă (Meyer-Lübke, *ZRPh.*, 1923, 228). S-a mai explicat prin sb. *škrebetati* „a plesni" (Cihac, II, 343), prin slov. *zgrbiti* „a se încreţi" (Tiktin), prin slov. *zgrbljen* „încreţit", rut. *dryguliti* „a tremura" (Densusianu, *GS*, I, 164), prin bg. *skribicam* (Conev 95), prin mag. *görbülni* (Giuglea, *Dacor.*, III, 625), germ.med. *grûwel* „frică" (Giuglea, *Dacor.*, II, 380). – Der. *sgriburici*, s. m. (varietate de ţînţar, Chironomus leucopogon), numit aşa pentru că tremură pe picioare; *sgriboi*, s. m. (peşte, Acerina cernua), datorită mobilităţii aripioarei sale dorsale; *sguli*,

vb. refl. (Trans., Mold., a se strînge, a se pipernici), a cărui der. nu pare clară. 7760

sgură (-ri), s. f. – Reziduu, mineral, funingine. – Var. *zgură*. Mr. *zgură, zgurie*.

Ngr. σχουρά, σχουριά (Cihac, II, 698), din gr. σχωρία, cf. *scoare* și sb., cr. *skorija* (Vasmer, *Gr.*, 134), bg. *zgorija, zgurija, zgurja*, alb. *zgürë*. – Der. *sguros*, adj. (plin de zgură); *sguruit*, adj. (murdărit cu zgură). 7761

sgurav (-vă), adj. – Slab, descărnat.

Sb. (*z*)*gurav* „cocoșat". – Der. *sgurăvi*, vb. refl. (a slăbi). 7762

și, adv. – 1. La fel, tot așa. – 2. Chiar, în plus, însă. – *Și mai. – Și mai și.* – 3. Deja, îndată. – 4. (Conj.) Plus, cu. – Mr., megl., istr. *și*.

Lat. *sîc* (Pușcariu 1588; *REW* 7892), cf. it., prov., fr., cat., sp. *si*, port. *sim*. Înv. folosit și enclitic pentru a întări pron. sau adv., cf. *atunceși, același, totuși* etc. (Tiktin). 7763

șiboi (-i), s. m. – Floare asemănătoare cu micșuneaua (Cheiranthus cheiri). – Mr. *șiboe*.

Tc. (per.) *şebboy* (Șeineanu, II, 337; Lokotsch 1743), cf. bg. *šiboi*, sb. *seboj*. 7764

sîc, interj. – Bine făcut, bine înfăptuit, mă bucur.

Creație expresivă. Nu pare să aibă nimic în comun cu sb., cr. *šik*, ceh. *šik* „zgîlțîială" (Cihac, II, 388), slov. *sik*, ceh., pol. *syk* „fluierat" (Tiktin), tc. *sık* „supărător" (Philippide, *Principii*, 148; Șeineanu, II, 320), ci pare să amintească de *hîc, bîc, smîc*. – Der. *sîcîi*, vb. (a scutura, a deșela, a deregla; a stînjeni, a molesta), a cărui der. expresivă este evidentă (totuși, Șeineanu, II, 320, Lokotsch 1960 și Ronzevalle 113 se referă la tc.); *sîcală*, s. m. (prost, neghiob, pisălog); *sîcîială*, s. f. (supărare, cicăleală). 7765

sic (-curi), s. n. – (Înv.) Foiță de alamă, paietă.

Mag. *sík* (Tiktin; Gáldi, *Dict.*, 158), cf. sb., slov., ceh. *sik*. – Der. *șicui*, vb. (înv., a auri, a acoperi cu aur). 7766

șic, s. n. – 1. Distincție, eleganță. – 2. (Adj. invar.) Elegant.

Fr. *chic*. 7767

șică, s. f. – Plantă (Statice Gmelini).

Origine necunoscută. 7768

sicamenă (-ne), s. f. – Dud.

Gr. συκαμῖνος (Tiktin). Sec. XVI, înv., cultism. 7769

șicană (-ne), s. f. – Agasare, tertip.

Fr. *chicane*. – Der. *șicana*, vb. (a agasa). 7770

șicheră, s. f. – Cidru. – Var. *sighir, cighir*.

Gr. σίκερα (Tiktin). Sec. XVII, înv. 7771

șici (-iuri), s. n. – 1. Parte rotunjită a arșicului. – 2. *Armaș*, ministru al poliției, slujbă care se obține la jocul de arșice, la tragerea cu fața în sus.

Origine îndoielnică. După Tiktin, din tc. *sicn* „închisoare", *seccan* „temnicer"; mai puțin probabil din tc. *sık* „masiv" (Șeineanu, II, 321). 7772

siclęt (-te), s. n. – Gîrbovire, năduf, necaz, greutate.

Tc. (per.) *sıklet* (Șeineanu, III, 108), cf. ngr. σεκλέτι, alb. *siklet*. Sec. XVIII, înv. și Mold. 7773

sicomor (-ri), s. m. – Arbore exotic cu fructe ca smochinele. – Var. înv. *sicomoriu*.

Ngr. συκόμορος (sec. XVI. Apare la Coresi; nu este menționat în vocabularele speciale). 7774

sictir, interj. – Exprimă vulgar repulsia.

Tc. *sikdir*, imperativ pasiv al lui *sikmek* „a se împerechea" (Șeineanu, II, 321; Lokotsch 1060), cf. ngr. σιχτίρ „blestem". – Der. *sictiri*, vb. (a înjura). 7775

șicui (-uește, -it), vb. – (Înv.) A pune în ordine de bătaie.

Pol. *szykować* (Tiktin). 7776

sidef (-furi), s. n. – Nacru. – Var. înv. *sedef*. Mr. *sidefe*, megl. *sidef*.

Tc. *sedef*, din arab. *sadef* „scoică" (Șeineanu, II, 321; Roesler 602; Lokotsch 1750; Ronzevalle 110), cf. ngr. συντάφι, bg., sb. *sidef*. – Der. *sidefiu*, adj. (ca sideful); *sidefat*, adj. (ca de sidef, se zice despre hîrtie). 7777

sidilă (-le), s. f. – Tipar de brînză din țesătură inferioară, în formă de sac. – Var. *sădilă, sedilă*.

Sb., slov. *cedilo* (Tiktin; Candrea), bg. *cedilo* (Conev 65), cf. ngr. τσανδίλα (Danguitsis 163). Fonetismul nu este normal. 7778

șif (-furi), s. n. – Galion, în tipografie.

Germ. *Schiff*. – Este îndoielnic dacă *șifan*, s. n. (cîrlig, cîrlig al barcagiilor) are aceeași origine. 7779

șifon (-oane), s. n. – Țesătură de bumbac.

Fr. *chiffon*. – Der. *șifona*, vb., din fr. *chiffonner*; *șifonier* (var. *șifonieră*), s. n. (dulap de haine), din fr. *chiffonnier*. 7780

șigă, s. f. – Mineral alb sau roșu folosit la zugrăveli.

Sg. *siga* (Tiktin). 7781

sigiliu (-ii), s. n. – Semn, marcă imprimată. – Var. *sigil*.

Lat. *sigillum* (sec. XIX). – Der. *sigila*, vb., din lat. *sigillare*. Cf. *sugel*. 7782

sigur (-ră), adj. – 1. Neîndoielnic, cert, indubitabil. – 2. (Adv.) În mod cert. – Mr. *sigur*.

Ngr. σίγουρος, din ven. *siguro* (Cihac, II, 698; Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 286). – Der. *nesigur*, adj. (incert); *siguranță*, s. f. (securitate); *nesiguranță*, s. f. (insecuritate); *siguretă* (var. *siguritate*), s. f. (înv., securitate); *siguripsi*, vb. (a asigura), din ngr. σιγουρεύω, aorist σιγουρεύσω (Tiktin), sec. XVIII, înv.; *asigura*, vb. (a căpăta garanții); *asigurător*, adj. (care asigură). Există tendința de a conjuga *asigurez* „semnez o poliță de asigurare" și *asigur* „fixez, întăresc". 7783

sihastru (-ștri), s. m. – Eremit, anahoret. – Var. *sehastru*, Mold. *săhastru, sahastru*.

Mgr. ἡσυχαστής „care trăiește liniștit" (Murnu 15), cf. *isihie* și sl. (v.sb.) *sihasti* (Vasmer, *Gr.*, 131). Modificarea terminației se datorează dificultății grupului final *-stŭ* (cf. *buiestru*) și analoigiei cu der. – Der. *sihăstrie*, s. f. (pustnicie; viață de sihastru), din mgr. ἡσυχάστρια sau ἡσυχαστήριον, sl. *sichastrija; sihăstri*, vb. (a trăi ca sihaștrii); *sihăstrește*, adv. (ca sihaștrii). 7784

sihlă (-le), s. f. – (Trans., Mold.) Desiș, pădure tînără și deasă. – Var. *sîhlă, ţihlă, ţîhlă*, Trans. *silhă, sîlhă*.

Sl. *sŭchlĭ* „rămuriște" (Candrea). Legătura cu lat. *silva* (Philippide, *Principii*, 140; Șeineanu, *Semasiol.*, 148; Tiktin) este improbabilă. – Der. *silhui* (var. *sîlhuietic*), adj. (Trans., des, plin de hățișuri); *silhiș*, s. n. (hățiș); *sihlos*, adj. (des). Din rom. provine rut. *syhlja* (Miklosich, *Wander.*, 19; Candrea, *Elemente*, 403; cf. Bogrea, *Dacor.*, IV, 846). 7785

silă (-le), s. f. – 1. (Înv.) Forță, putere, potență. – 2. (Înv.) Forțe armate. – 3. (Înv.) Minune, miracol. – 4. Forță, violență. – 5. Constrîngere. – 6. Dezgust, aversiune, scîrbă. – Mr., megl. *silă*.

Sl. (bg.) *sila* „putere" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 44; Cihac, II, 344). – Der. *sili*, vb. (a obliga, a constrînge, a forța; a presa; a viola, a asupri; a se strădui, a-și da silința; a face tot posibilul), din sl. *siliti*, bg. *siljă; silință*, s. f. (forțare; sîrguință; rîvnă); *nesilit*, adj. (voluntar, spontan); *silitor*, adj. (sîrguincios, harnic); *silnic*, adj. (înv., puternic; înv., autoritar, violent; constrîns, obligat; dezagreabil, penibil), din sl. *silĭnikŭ; silnică*, s. f. (plantă, Glechoma hederacea); *silnicesc*, adj. (înv., impus, obligat); *silnicește*, adv. (prin forță); *silnici*, vb. (a constrînge, a violenta); *silnicie*, s. f. (violență); *silui*, vb. (a viola), din sl. *silovati, silujq; siluitor*, s. m. (violator); *nesiluit*, adj. (liber, voluntar); *năsălnic*, adj. (Mold., violent, brutal, nepoliticos); *năsălnicie*, s. f. (Mold., violență). 7786

silabă (-be), s. f. – Grup de foneme pronunțat într-un singur efort expirator. – Mr. *silavie*.

Fr. *syllabe*, mr. din ngr. συλλαβή. – Der. *silabisi*, vb. (a pronunța rar, pe silabe), format după ngr. συλλαβίζω (Tiktin; Gáldi 251) cu finala *-si* provine vb. împrumutate din gr., cf. mr. *silavisire; silabic*, adj., din fr. *syllabique*. 7787

șilboc (-ci), s. m. – (Trans.) Santinelă.

Germ. *Schildwache* (Tiktin), cf. sb. *silbok*. 7788

șild (-duri), s. n. – Apărătoare la încuietori.

Germ. *Schild* (Candrea). 7789

sileaf (-furi), s. n. – Brîu, centiron pe care se înfigeau arme. – Var. *seleaf, sileg, sileah*. Mr. *șileahe*, megl. *sileafi*.

Tc. (arab.) *silah* (Șeineanu, II, 321), cf. ngr. σιλάχι, alb., bg. *siljah*. – Der. *silihtar*, s. m. (dregător turc, purtătorul spadei sultanului), din tc. *silihdar* (Șeineanu, III, 109), cf. ngr. σιλιτάρης. 7790

șiling (-gi), s. m. – Monedă englezească și austriacă.

Engl. *shilling*, germ. *Schilling*. 7791

șiliște (-ti), s. f. – 1. Vatra satului. – 2. Pustiu, loc pe care s-a aflat altădată o populație. – Var. *seliște, săliște*. Megl. *seliști*.

Sl. (bg., sb., cr.) *selište* (Tiktin; Conev 60; Iordan, *BL*, VI, 39). 7792

silitră, s. f. – Azotat de potasiu. – Var. *salitră, salitru*.

Pol. *salitra* (sec. XVII), cf. rus. *selitra*, sb. *šalitra*. 7793

silogism (-me), s. n. – Tip de raționamet deductiv. – Var. înv. *siloghism*.

Fr. *syllogisme* și mai demult ngr. συλλογισμός (Gáldi 251). 7794

siloz (-zuri), s. n. – Depozit. – Var. *silos*.

Fr. *silo*. 7795

sîlță (-țe), s. f. – Laț.

Rut. *sylĭce* (Candrea). Mai puțin probabilă legătura cu sl. *sŭlęsti* „a îndoi" (Miklosich, *Lexicon* 934), sl. *sŭlęcati* „a îndoi" (Tiktin). În Mold., sec. XVII–XVIII. 7796

silur (-ri), s. m. – Plantă (Euphrasia stricta).

Origine necunoscută. 7797

simandicos (-oasă), adj. – Notabil, important, distins, rafinat.

Ngr. σημαντικός, „semnificativ" (Tiktin; Gáldi 251). Este dubletul lui *semantic*, adj., din fr. *sémantique*. 7798

sîmbătă (-bete), s. f. – 1. A șasea zi a săptămînii. – 2. Femeie care personifică această zi în mitologia populară. – 3. (Înv.) Săptămînă. – Var. înv. *sîmbotă*.

Lat. *sambatum*, în loc de *sabbatum* (Lambrior 104; *REW* 7479), cf. engad. *samda*, fr. *samedi*, germ. *Samstag*. Der. din sl. *sqbota* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 48; Cihac, II, 325; Byhan 331; Candrea) nu este probabilă (cf. Skok, *BL*, XIII, 51) decît prin var. înv., cf. *sîmbotin*, deoarece același cuvînt sl. este de origine neclară și trebuie trimis la germ. sau mai probabil la lat. (Vasmer, *Gr.*, 195), sau poate inclus rom., căci nu există în sl. nici un alt nume de zi influențat de lat. Despre *sambatum* > **sambata (dies)* cf. engad. *samda*, cf. J. Jud, *Zur Geschichte der bündnerroman. Kirchensprache*, Chur 1919; 26; Leo Fuchs, *Die Juden Aegyptens*, Viena 1924, 140–1; D. S. Blondheim, *Mélanges A. Thomas*, Paris 1927, 35, unde se citează și gr. σαμβατος, σαμβαθος, care ar putea și el explica cuvîntul rom.

Der. *sîmbătaș*, s. m. (înv., evreu); *sîmbotin* (var. *sîmbolea*, *sîmbotei*), s. m. (bou născut într-o sîmbătă), din sl. *sqbotinĭ*; *sîmbecioară*, s. f. (Banat, colac de pomană în Săptămîna Mare).

Sîmbăta este o zi nefastă pentru imaginația populară; și femeia care o personifică este o zînă rea (niciodată nu i se zice *sfîntă*, ca zilei de *Miercuri*, *Vineri*, *Duminică*). De aici *a purta sîmbetele* (a urî), *a-i lipsi o sîmbătă* (a-i lipsi ceva, a nu fi în toate mințile). 7799

simbatrịot (-tă), s. m. și f. — Compatriot. – Var. *simpatriot*.

Ngr. συμπατριώτης. Își spun ironic grecii între ei. Cf. Gáldi 251. 7800

sịmbọl (-luri), s. n. – Semn. – Var. înv. *simvol*. Mr. *simvulie*.

Fr. *symbole*, var. din gr. σύμβολον (sec. XVIII, Gáldi 252). Der. (din fr.) *simbolic*, adj.); *simbolism*, s. n.; *simbolist*, s. m.; *simboliza*, vb. – Cf. *sîmbure*. 7801

sîmbovịnă (-ne), s. f. – Arbust (Celtis australis).

Origine necunoscută. 7802

sịmbră (-re), s. f. – Asociație, societate, companie.

Sl. *sŭmbrŭ* „tovarăș" (Miklosich, *Fremdw.*, 125; Tiktin; Byhan 230), cf. mag. *szimbra* „societate". – Der. *simbrie* (var. *sîmbrie*), s. f. (Trans., Mold., asociație de țărani, pentru lucrarea pămîntului în comun; salariu, plată), cf. ngr. σεμπριά „muncă în dijmă", σέμπρος „dijmaș"; *sîmbrălui*, vb. (înv., a se asocia); *sîmbraș*, s. m. (înv., tovarăș de muncă, asociat); *însîmbra*, vb. refl. (Trans., a se asocia); *simbriaș* (var. *sîmbriaș*), s. m. (salariat, ziler). 7803

sîmbure (-ri), s. m. – 1. Sămînță moale, nucleu, partea moale a fructelor cu coajă tare. – 2. Miez, sămînță, partea moale a fructelor cărnoase. – 3. Centru, parte interioară. – 4. Nucleu, element primordial. – 5. Nucleu din cometă. – Var. *simbure*, *sumbure*. Mr. *sîmburĕ*.

Lat. *sumbola*, *symbola*, din gr. συμβολή. Sensul curent al gr. σύμβολον era cel de „emblemă, semn distinctiv" și se aplica la obiectul a cărui posesie permitea identificarea purtătorului. Un astfel de obiect era jumătatea unei oale sau fruct cu coaja dură, a cărui unire cu cealaltă jumătate permitea judecarea autenticității sale (cum se face cu contramărcile); și de aici συμβολή „apropriere" și σύμβολον „semnul care permite recunoașterea". Se poate presupune că sensul s-a extins de la ideea de „jumătate de fruct", la cea de „sîmbure, nucleu, partea moale din mijloc" a fructului. Celelalte explicații sînt insuficiente: de la un cuvînt dacic (Hasdeu, *Cuv. din Bătrîni*, I, 309), din sl. *zrŭno* (Cihac, II, 344); de la un tracic **sumbula* (Pascu, I, 191); din alb. *thumbuljë* (Philippide, II, 733; P. Papahagi, *Jb*, XII, 546; Tiktin; cf. Rosetti, II, 122), din lat. *sabulum* (P. Papahagi, *Dunărea*, II, 79); anterior indoeurop. (Lahovary 341).

Der. *sîmburar*, s. m. (pasăre conirostră, Cocothraustes vulgaris); *sîmburos*, adj. (cu mult sîmbure). 7804

sîmceą (-ęle), s. f. – 1. Dorn, priboi. – 2. Cioc, clonț, vîrf, culme. – 3. (Olt., Trans.) Briceag, brișcă. – 4. (Olt.) Zori de zi, auroră. – Var. *simcea*.

Lat. **summĭcĕlla* (Candrea, *Bul. Soc. Fil.*, I, 28; Candrea; Rosetti, I, 171), de la *summa* „vîrf". Mai înainte a fost legat de un dacic σαμψηρα (Hasdeu, *Col. lui Traian*, 1873, 239), și de lat. **sentĭcĕlla* (Cihac, I, 254; Koerting 860; Pușcariu 1589; *REW* 6823). – Der. *sîmcela*, vb. refl. (a se ivi zorile); *sîmcelat*, adj. (ascuțit, subțire); *sîmcelos*, adj. (ţuguiat); *sîmci*, vb. (Olt., a se toci). 7805

simfonịe (-ịi), s. f. – 1. Compoziție muzicală amplă. – 2. (Înv.) Acord. – Mr. *sinfunie*.

Fr. *symphonie* și mai înainte din ngr. συμφονία (Gáldi 251). – Der. *simfonic*, adj., din fr. *symphonique*. 7806

siminọc (-ci), s. m. – Plantă (Gnaphalium arenarium). – Var. *siminic*, *semenic*.

Sb., cr. *smilje* „Gnaphalium" (Cihac, II, 344), confundată cu bg. *semennik*, sb. *semenjuk* „ramură

păstrată pentru sămînță" (Candrea), pentru că florile ei nu se veștejesc (se folosește mult ca podoabă la icoane). 7807

simț (-ți), s. m. – Un fel de covrig. – Mr. *simită*, megl. *simit*.

Tc. (arab.) *simit* (Roesler 602; Eguilaz 23; Șeineanu, II, 322; Lokotsch 1814; Ronzevalle 102), cf. ngr. σιμίτι, alb., bg., sb. *simit*, sp. *acemite*. – Der. *simigiu* (mr. *simigi*), s. m. (persoană care face simiți), din tc. *simitci*, cf. ngr. σιμιτζής, bg. *simidzija; simigerie*, s. f. (local unde se fac și se vînd covrigi, plăcinte etc.). 7808

simți (-mț, -it), vb. – 1. A avea senzația de, a percepe. – 2. A experimenta, a nota. – 3. A-și da seama, a înțelege, a prinde de veste. – 4. A mirosi. – 5. (Refl.) A-și da seama de propria stare fizică. – 6. (Refl.) A se găsi, a fi în stare. – 7. (Refl.) A fi stăpîn pe sine, a fi la înălțimea situației. – Mr. *simtu, simțire*, megl. *sint, sințori*.

Lat. *sentīre* (Pușcariu 1590; *REW* 7824), cf. vegl. *seneter*, it. *sentire*, prov., fr., cat., sp., port. *sentir*. Uz general (*ALR*, I, 104). Pers. I are și var. *simț*, prin analogie cu a II-a. – Der. *simț*, s. n. (instinct, senzație), deverbal format artificial după lat. *sensus; simțiciune*, s. f. (înv., sensibilitate, sentiment); *simțămînt* (var. *simțimînt*), s. n. (sentiment), creat artificial după fr. *sentiment; simțire*, s. f. (trăire afectivă; sentiment; sensibilitate); *simțitor*, adj. (sensibil); *nesimțire*, s. f. (insensibilitate, bestialitate); *nesimțit*, adj. (grosolan, fără bun-simț); *nesimțitor*, adj. (insensibil); *consimți*, vb., din fr. *consentir; consimțămînt*, s. n. (aprobare, consentiment); *presimți*, vb., după fr. *pressentir; presentiment*, s. n., după fr. *pressentiment; resimți*, vb., după fr. *ressentir*.

Der. din fr. *sens*, s. n.; *senzați(un)e*, s. f.; *senzațional*, adj.; *sensibil*, adj.; *insensibil*, adj.; *sensibilitate*, s. f.; *sensibiliza*, vb.; *sensitiv*, adj.; *sensitivă*, s. f.; *sensual*, adj.; *sensualism*, s. n.; *sensualist*, adj.; *sensualitate*, s. f.; *sentiment*, s. n.; *sentimental*, adj.; *sentimentalism*, s. n.; *sentimentalitate*, s. f. 7809

sin, s. m. – Fiul lui. – Var. *sîn*.

Sl. *synŭ* (Cihac, II, 344), cf. bg., sb. *sin*. Termen de cancelarie, înv. (sec. XVII-XIX), fără uz oral. 7810

sîn (-nuri), s. n. – Piept, mamelă. – Mr., megl. *sin*, istr. *sir*.

Lat. *sĭnus* (Pușcariu 1591; *REW* 7950), cf. it., sp. *seno*, fr. *sein*, port. *seio*. Țăranul poartă de obicei cămașa deschisă și încinsă la talie; astfel sînul cămășii servește ca buzunar. De aici expresii ca *a umple sînul* „a face provizii". 7811

șină (-ne), s. f. – Linie, cale de fier, cerc, obadă.

Germ. *Schiene*, prin intermediul pol. *szyna* (Cihac, II, 388; Borcea 207). Sec. XVII. – Der. *șinar*, s. m. (cui de fier cu care se fixează șinele); *șinui*, vb. (a pune cercuri, șine); *șineu*, s. n. (Trans. de N, băț cu care se strînge o sfoară sau un lanț sau un fier-balot). 7812

sinagogă (-gi), s. f. – Templu, havră.

Fr. *sinagogue*, și mai înainte (sec. XVII) direct din gr. συναγωγή (Murnu). 7813

sinălău (-laie), s. n. – (Trans., Banat) Cuțit de tăbăcar.

Mag. *szinelő* (Tiktin). – Der. *sinălui*, vb. (a curăța pieile), din mag. *szinelni*. 7814

sinaxar (-re), s. n. – Versiune abreviată a vieților sfinților.

Mgr. συναξάριον (Murnu 51; cf. Vasmer, *Gr.*, 132). Sec. XVII. 7815

sinchisi (-sesc, -it), vb. – 1. A supăra, a incomoda. – 2. (Refl.) A se preocupa, a ține seama de. – Var. înv. *sinhisi*. Mr. *sinhisire*.

Ngr. συγχύζω, aorist σύγχυσα (Tiktin; Bogrea, *Dacor.*, I, 451; Gáldi 252). – Der. *sinchiseală*, s. f. (preocupare). 7816

șindi (-desc, -it), vb. – 1. A tăia. – 2. A lovi cu un cuțit. – Var. *șindri, șundri*.

Țig. *šin-*, participiul *šindo* (Graur 186; Graur, *BL*, IV, 199; Vasiliu, *GS*, VIII, 125; Juilland 173). Pentru *r* infix, cf. *șind(r)ilă*. Cuvînt de Arg., ca și der. *șindeală*, s. f. „briceag, cuțit", din țig. *sindealo*. 7817

șindrilă (-le), s. f. – Șiță, șindră, scîndurică. – Var. Mold., Trans. *șindilă*, Banat *șindră* și var.

Germ. *Schindel*, prin intermediul mag. *zsindely* (Cihac, II, 388; Borcea 208; cf. Miklosich, *Fremdw.*, 125), ceh. *šindel*, sb. *šindra* (> Banat). Der. din lat. *scindīlla* (Cipariu, *Elem.*, 60) nu este probabilă. – Der. *șindrili*, vb. (a acoperi cu șindrilă); *șindrilar*, s. m. (cel care bate șindrila pe acoperiș). 7818

sindrofie (-ii), s. f. – Reuniune socială, sărbătoare de familie.

Ngr. συντροφία (Tiktin; Gáldi 253). 7819

sine, pron. – El însuși.

Lat. *se*, modelat ca *mine, tine*, pentru a evita prezența unui cuvînt monosilabic în poziție tonică, cf. lat. *sese*, sp. *consigo*. Se folosește ca *mine* (pron. pers. de persoana a III-a, la cazurile prepoziționale; înv., acuzativ fără prep.); dar a ajuns să însemne „cuget lăuntric", sens cu care se

folosește ca s.: *în sinea lui* < *în sine* „înlăuntrul său" *în sinea mea* „pentru mine" etc.; și, de asemeni, cu posesivul enclitic *în sine-mi, în sine-ți, în sineși*. În sec. XIX s-a folosit pentru a traduce pref. *auto-*: *sineiubire* (egoism); *sinestătător* (autonom) etc. Dintre aceste formații s-au păstrat în limbă numai *sinucidere* și *sinucigaș*. **7820**

șineac (-ęci), s. n. – (Banat, Olt., Trans.) Măsură de capacitate egală cam cu 10 litri. – Var. *șineag, șinic*.

Sb. *šinik* (Candrea). **7821**

sineală (-ęli), s. f. – Vopsea albastră, indigo.

Bg., rus. *sinilo*, din sl. *sini* „negru" (Cihac, II, 336; Tiktin; Iordan, *Dift.*, 82), cf. *sein*. – Der. *sineli* (var. *sinili*), vb. (a clăti rufele cu albăstreală); *sineliu* (var. *siniliu*), adj. (albăstriu). În Mold. **7822**

sineață (-ețe), s. f. – Pușcă. – Var. *săneață, săneț, sineț*, înv. *svineață*.

Sl. *svinĭcĭ* „plumb" (Tiktin). Sec. XVII-XVIII, Mold. – Der. *sinețar*, s. m. (fabricant de puști); *sinețaș*, s. m. (pușcaș). **7823**

sînecă (-c, -ați), vb. refl. – A se vindeca, a se restabili.

Lat. **sanicāre*, de la *sanus* (Buescu, *R. Études roum.*, I, 109-15). Înainte s-a explicat prin lat. **signicāre* „a-și face cruce" (Pușcariu, *Conv. lit.*, XLIV, 540; *REW* 7906; Drăganu, *Dacor.*, IV, 742); prin sl. *sŭnicati* „a înclina" (Bogrea, *Dacor.*, I, 473); prin **senicum*, de la *senex* (Scriban). Aceste șovăieli se explică prin semantismul nu foarte sigur; este cuvînt rar, care s-a păstrat numai în formule de descîntec. **7824**

sinęt (-turi), s. n. – **1.** Document, act. – **2.** Adeverință, chitanță. – Mr. *sinete*, megl. *sinet*.

Tc. (arab.) *sened* (Șeineanu, II, 322; Lokotsch 1823), cf. ngr. σενέτι, sb. *senet*. **7825**

sînge, s. m. – **1.** Substanță lichidă roșie din vene și artere. – **2.** Obîrșie. – *Sînge amestecat*, înv. (incest). – Mr. *sîndze*, megl. *sǫndz*, istr. *sănje*.

Lat. *sanguis*, **sanguem*, în loc de *sanguinem* (Pușcariu 193; *REW* 7574), cf. it., port. *sangue*, prov., cat. *sanc*, fr. *sang*, sp. *sangre*. – Der. *sîngera* (var. *însîngera*), vb. (a pierde sînge; a umple de sînge; a se chinui, a suferi), mr. *sîndzinedz, sîndzirare*, megl. *sǫndriz(ari)*, din lat. *sanguinārе* (Pușcariu 1593; *REW* 7571); *sînger* (var. *sîngerel*, Maram. *sînginel*), s. m. (arbust cu ramuri roșii, Cornus sanguinea), postverbal de la *sîngera* (după Candrea, din lat. *sanguineus*); *sîngerarițĭă*, s. f. (plantă nedeterminată, care se presupune că vindecă rănile); *sîngerat*, s. n. (boală la animale); *sîngeratic*, adj. (sîngeros); *sîngerătură*, s. f. (boală la animale); *sîngerete*, s. m. (cîrnat cu sînge); *singeriu*, adj. (de culoarea sîngelui); *sîngerie*, s. f. (plantă, Sanguisorba officinalis); *sîngeros* (var. Mold. *sîngios*), adj. (crud, fioros; cu mult sînge; de culoarea sîngelui); *sîngeroasă*, s. f. (plantă, Hieracium aurantiacum); *sîngerică* (var. *sîngeric*, din greșeală *sincerică*), s. f. (sorbestres, Sanguisorba officinalis); *sîngeroșie*, s. f. (sete de sînge); *sîngerînd*, adj. (formație literară artificială după fr. *sanglant; consîngen*, s. m. (consangvin); *sanguin*, adj., din fr. *sanguin; sanguină*, s. f., din fr. *sanguine*. **7826**

sîngeap (-gępi), s. m. – Veveriță siberiană și blana ei. – Var. *sîngeap*.

Tc. (per.) *sinceb* (Roesler 602; Șeineanu, II, 323; Lokotsch 1912), cf. ngr. συντζάπι. – Der. *singepiu* (var. *singipiu*), adj. (cenușiu), din tc. *sincepi*. **7827**

sîngeapă (-ępe), s. f. – (Mold.) Cinzeacă, vas de formă specială din care se bea rachiu. – Var. *sîngeap*.

Origine îndoielnică. Se consideră în general ca der. de la *cinzeacă*, datorită unei deformări greu de admis și pe care Candrea o explică drept etimologie populară sau mai curînd o asociere glumeață a lui *sînge* și *apă*. Această explicație e și mai puțin acceptabilă, deoarece o apropiere nu se poate face decît între *sînge* și „vin", ultimul nefiind consumat niciodată în vasul numit *sîngeapă*. Sl. *sąsądŭ* „vas" (Cihac, II, 325) nu este probabil, cf. Byhan 332. Pare cuvînt oriental. **7828**

sînghel (-li), s. m. – **1.** (Înv.) Cleric care însoțea un episcop sau pe superiorul unei mănăstiri. – **2.** Secretarul unui prelat.

Gr. σύγκελλος (sec. XVIII). – Der. *protosinghel*, s. m. (primul secretar al unui prelat), din gr. πρωτοσύγκελλος; *singhelie*, s. f. (înv., permisiunea de a spune liturghia). **7829**

singiș (-furi), s. n. – Margine, capăt.

Tc. *sincef* (Șeineanu, III, 109). Sec. XVII, înv. **7830**

singir (-ruri), s. n. – Lanț, legătură a acuzaților expuși la stîlpul infamiei.

Tc. *zincir* (Tiktin). Sec. XVIII, înv. **7831**

sînglit (-turi), s. n. – Senat.

Gr. σύγκλητος (Tiktin). Sec. XVII, înv. – Der. *singlitic*, s. m. (înv., senator, consilier), din gr. συγκλητικός. **7832**

singur (-ră), adj. – **1.** Solitar, neînsoțit. – **2.** Unic. – **3.** Același. – **4.** (Adv.) Numai, doar. – Var. înv. *sîngur*. Mr., megl. *singur*.

Lat. *sĭngŭlus* (Pușcariu 1596; *REW* 7945), cf. vegl. *sanglo*, calabr. *siengro*, campid. *singra*, v.fr. *sangle*, prov., cat. *sengles*, sp. port. *sendos*, gal. *senllo*. – Der. *singurătate*, s. f. (izolare); *singuratic* (var. *singuratec*), adj. (solitar, izolat, retras, separat); *(în)singura*, vb. (a se izola); *singurit*, adj. (rar, solitar). Poate din rom. provine ngr. σέγγρα „celibatară" (Meyer, *Neugr., St.*, II, 78). 7833

sinie (-ii), s. f. – **1.** Măsuță rotundă și joasă. – **2.** Tavă, platou rotund. – Mr. *sinie*.

Tc. *sini* (Șeineanu, II, 323); Lokotsch 1913), cf. ngr. σινίον (Murnu 51), alb. *sini*, sb., bg. *sinija*. 7834

sinod (-oade), s. n. – Conciliu.

Gr. σύνοδος, în parte prin intermediul sl. *sinodŭ*. – Der. *sinodal* (var. înv. *sinodalnic*), adj. (de sinod, privitor la sinod). 7835

sinorisi (-sesc, -it), vb. refl. – A se asocia.

Ngr. συνωρίζω, aorist συνωρίσω (Tiktin; Gáldi 254). Sec. XIX, înv. 7836

sînt (-tă), adj. – Sfînt. – Var. *sîn, sîm*. Mr. *sînt*.

Lat. *sanctus* (Tiktin; *REW* 7569), cf. it., sp. *san(to)*, prov., fr. *saint*, cat. *sant*, port. *são*. A fost înlocuit în rom. de sl. *sfînt;* se păstrează aproape exclusiv în comp. ca nume de sfinți; *Simedru* (var. *Sumedru, Sămetru*), din *sanctus Demetrius; Sîntilie* (var. *Sîntilii*), din lat. *Sanctus Helias; Sîntio(a)n*, din lat. *Sanctus Iohannes; Sîngior(d)z*, din lat. *Sanctus Georgius; Sîmpietru*, din lat. *Sanctus Petrus; Sîntoader*, din lat. *Sanctus Theodorus; Sînvăsii*, din lat. *Sanctus Basilius; Sî(m)nicoară*, din lat. *Sanctus Nicolaus; Sîntă-Mărie*, din lat. *Sancta Maria*. Cf. Densusianu, *GS*, III, 433; Pascu, *R. critică*, III, 47. – Cf. *sînziene; sîntămăriesc*, adj. (varietate de mere), de la *Sîntă-Mărie* (sec. XVII). 7837

sinteză (-ze), s. f. – Generalizare, combinare. – Var. înv. *sintesi*.

Fr. *synthèse* și mai înainte (sec. XVIII) din gr. σύνθεσις (Gáldi 254). – Der. din fr. *sintetic*, adj.; *sintetiza*, vb. 7838

șip (-puri), s. n. – Sticlă, butelcă.

Mag. *sip* „pipă" (Tiktin); schimbul semantic nu este clar. În Mold. 7839

șipcă (-ci), s. f. – Lemn subțire și lung de formă paralelipipedică.

Bg., sb., slov. *šipka, šibka* (Tiktin; Candrea), din sl. *šiba*. – Der. *șipcui*, vb. (a scoate șipci dintr-un trunchi; a umple cu șipci spațiile libere ale unei armături). 7840

șipcă (-ci), s. f. – Varietate de sturion (Acipenser sturio). – Var. *șip*.

Rus. *šip* (Candrea). 7841

șipet (-te), s. n. – Cufăr, ladă.

Tc. *sepet* (Șeineanu, II, 323), cf. ngr. σεπέτι, sb. *sepet*. 7842

sipică (-ci), s. f. – Plantă (Scabiosa ochroleuca).

Bg. *sipka* „variolă" (Conev 49), cf. numele științific al plantei. Legătura cu sl. *sipikŭ* „trandafir" (Cihac, II, 345) nu este probabilă. 7843

șir (-ruri), s. n. – **1.** Linie, rînd, șirag. – **2.** Funie, cunună. – **3.** Serie, succesiune. – **4.** Înșiruire, pomelnic. – **5.** Mulțime, cantitate. – **6.** Linie, rînd de cuvinte. – **7.** Legătură.

Creație expresivă, care vrea să reprezinte ideea de „șiroi", cf. sp. *chorro*, și de asemeni *ciur, șur, țîr*. Dubla ideea semantică există și în sp. *chorro* „cădere de apă" și „serie de obiecte identice". Celelalte explicații nu sînt suficiente: din lat. *series* (Philippide, *Principii*, 148), fonetic greu de admis din ngr. σειρά „șir" (Densusianu, *Hlr.*, 374, 376); din mag. *sor* (Tiktin; Gáldi, *Dict.*, 96); din *series* prin intermediul lui *a înșira* (Pascu, *Suf.*, 265); în legătură cu bg. *šir* „lățime", sb. *širom* „îngrămădit" (Candrea); din tc. *syra* (Lokotsch 1961).

Der. *șină*, s. f. (stivă de paie de formă lunguiață; coloană vertebrală), al cărui ultim sens se folosește în Munt. și Mold., (*ALR*, I, 40; după Diculescu, *Elementele*, 477, din gr. σειρα); *șirag* (var. *șireag*), s. n. (linie, rînd; șir format de soldații din linia întîi; funie, cunună), cu suf. *-eag* (după Cihac, II, 528 și Gáldi, *Dict.*, 97, din germ. *Schar*, prin intermediul mag. *sereg* „linie", a cărui der. pare puțin probabilă); *înșira*, vb. (a alinia, a așeza în ordine; a forma; a pune în rînd; a face șirag; înv., a compune; înv., a agăța, a prinde; refl., a se întinde, a se continua; refl., a se înscrie, a se înrola), pe care Procopovici, *Dacor.*, V, 390-5, îl deriva din lat. *inserĕre; înșirui*, vb. (a alinia, a forma; a pune în ordine; a face șirag; refl., a se continua, se multiplica); *deșira*, vb. (a descompune; a desface, a destrăma); *deșirat*, adj. (de o înălțime ieșită din comun); *șirui* (var. *șiroi*), vb. (a curge șiroi; a ordona, a alinia), care s-a explica prin sl. *struiti, strujǫ* „a topi" (Cihac, II, 388), prin sl. *poroi* (Conev 38), printr-un sl. **sŭrojiti* (Skok, *ZRPh.*, LIV, 465) sau prin mag. *sirni* „a plînge" (Pușcariu, *Dacor.*, VII, 118; Candrea); *șurui* (var. *șir(l)oi, șuroi, șurlui, șir(l)ui*), vb. (a curge șuroi),

cf. *furlui, fîrlîi* (după Cihac, II, 529 și Pușcariu, *Dacor.*, VII, 118, din mag. *surolni*); *șiroi* (var. *șuroi, șirloi, șirlău*), s. n. (șuvoi), care s-a explicat prin lat. *rivuscĕllus* (Crețu 327) sau prin *șivoi* contaminat cu *pîraie* (Candrea); *șiringă* (var. *șirincă, șurincă*), s. f. (fișie de pînză alungită, bandă; bucată de teren), pentru care, la sensul al doilea, cf. *funie, sfoară* (după Byhan 335 din sl. **serędgŭ;* după Tiktin și Candrea, din rut. *širinka, syrynka*, care ar putea tot așa de bine provine din rom.).

Mag. *sereg*, sb., cr., slov., rut. *šereg*, pol. *szereg*, rus. *šerenga* „rînd de soldați" se consideră ca reprezentant din v.germ. *scara* > germ. *Schar*, cf. it. *schiera* (Miklosich *Fremdw.*, 129; Cihac, II, 628). Cum această der. pare dificilă fonetic, este mai probabil că provin din rom. *șirag*, în sens militar; este știut că armata romînă a avut în vechime mulți mercenari mai ales slavi. 7844

sîrb (-bi), s. m. – Locuitor din Serbia.

Sl. *srŭbinŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 46), cf. *șerb.* – Der. *sîrbă*, s. f. (varietate de oi; dans popular); *sîrboaică*, s. f. (femeie din Serbia); *sîrbesc*, adj. (propriu sîrbilor); *sîrbește*, adv. (în limba sîrbă; ca sîrbii). 7845

șireă (-ele), s. f. – Serie. – Mr. *sireaŭă.*

Ngr. σειρά (Gáldi 254). Sec. XVIII, înv. 7846

sireap (-epă), adj. – 1. Crud, rău. – 2. Sălbatic, neîmblînzit, fioros.

Sl. *sverĕpŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 44; Cihac, II, 345; Conev 100; Iordan, *Dift.*, 81). – Der. *sirepie*, s. f. (ferocitate, sălbăticie); *sirepi*, vb. refl. (înv., a se sălbătici, a se înrăi). 7847

șirgghie (-ii), s. f. – Codîrlă la car. – Var. *șireche, șîreghe, șireglă, șiriglă, șeriglă.*

Mag. *saroglya* (Candrea; Gáldi, *Dict.*, 158) sau sb. *šareglje, šarage*, din germ. *Schragen*, dial. *Schrägel* (Tiktin), cf. *șiroadă.* 7848

șireț (-turi), s. n. – Cordon, laț. – Mr., megl. *șirit.*

Tc. *șerit* (Roesler 609; Șeineanu, II, 337; Lokotsch 1886), cf. ngr. σιρίτι. 7849

șireț (-eață), adj. – Viclean, perfid. – Mr. *șiret.*

Tc. (arab.) *șirret* (Roesler 609; Șeineanu, II, 327; Lokotsch 1916; Ronzevalle 106), cf. ngr. σιρέτης. – Der. *șiretenie*, s. f. (viclenie, perfidie); *șiretlic* (var. Mold. *șireclic, șiriclic*), s. n. (vicleșug, șmecherie), din tc. *șirretlik; șireție*, s. f. (înv., viclenie). 7850

sîrg, s. n. – Silință, străduință.

Probabil din sl. *usrŭdije* „străduință", cf. *osîrdie*, prin intermediul sb., cf. sb. *srgati se* „a se îngrămădi", *srg* „prăjină pentru uscat rufele", *srdačka* „mosorelul suveicii". Pare a fi dubletul lui *sîr*, s. n. (Banat, grijă), der. *nisîruință*, s. f. (Banat, neglijență). Explicația bazată pe mag. *sürgős* „grăbit", care derivă tot din sl. *usrŭdije* (Cihac, II, 321; Gáldi, *Dict.*, 96), este incertă.

Der. *sîrgui*, vb. (înv., a forța, a constrînge; înv., a se zori; refl., a-și da silința, a se forța); *sîrguință* (var. *sîrguială*), s. f. (silință, străduință); *sîrguitor* (var. *sîrguincios*), adj. (activ, harnic). 7851

sirinderică (-ci), s. f. – Plantă (Philadelphus coronarius).

Pare în legătură, printr-o cale pe care o ignorăm, cu numele sp. *celinda*, lat.med. *ciliandrum* „coriandru", sp. *celiandro, celindrate.* 7852

sîrjiță (-țe), s. f. – Semănătură de grîu amestecat cu orz. – Var. *sîrjoacă.*

Sb. *suržica* (Tiktin). 7853

sîrmă (-me), s. f. – 1. (Înv.) Fir de metal prețios. – 2. Fir metalic. – 3. (Olt.) Fir de mătase. – Mr. *sirmă* „mătase", megl. *sărmă* „fir metalic".

Ngr. σύρμα (Roesler 576; Cihac, II, 699; cf. Vasmer, *Gr.*, 133), posibil prin intermediul tc. *sırma*, cf. alb. *sërmë*, bg. *sărma*, sb. *srma.* – Der. *sîrmar*, s. m. (fabricant de obiecte de sîrmă); *sîrmuliță*, s. f. (pește, Leucaspius delineatus) 7854

sîrmeă, s. f. – Antimoniu.

Tc. *sürme* (Tiktin). Sec. XVIII, înv. 7855

șiroadă (-de), s. f. – (Trans.) Pirostrii, crăcană, suport.

Germ. *Schragen* (Candrea), cf. *șireghie.* 7856

șiroț (-oațe), s. f. – Piuliță.

Mag. *sróf* (Candrea). În Trans. 7857

siromah (-hi), s. m. – Muncitor. Indica (sec. XV-XVII) o categorie fiscală de locuitori din Munt. și din Mold., care nu plăteau dări în chip de proprietari, ci numai ca muncitori manuali, agricultori sau negustori. Sensul lui juridic și administrativ este paralel cu cel de *sirac* sau *sărac.*

Gr. χειρομάχος, prin intermediul sl. *siromachŭ* (Giurescu, *R. istorică*, XIII, 23–43). Cf. *sărman.* 7858

șiș (-suri), s. n. – Spadă, spadă pusă într-un baston. – Mr., megl. *șiș.*

Tc. (per.) *șiș* (Șeineanu, II, 337; Lokotsch 1917), cf. bg., sb. *šiš* „frigare, vătrar". 7859

șișaneă (-ele), s. f. – Muschetă. – Var. *șușanea.*

Tc. (per.) *șeșhane* (Șeineanu, II, 338; Lokotsch 1864), cf. ngr. σισάνε, bg. *šišane.* Sec. XVIII, înv. 7860

șișcă (–ci), s. f. – (Trans.) Vrăjitoare.

Sb. *šiška*, din sb. *šuškati* „a bombăni" (Cihac, II, 389; Tiktin). – Der. *șișcoi*, s. m. (Trans., vrăjitor); *șișcărie*, s. f. (Trans., vrăjitorie); *șișcav*, adj. (Trans., Olt., sîsîit); *șișcăvi*, vb. (a sîsîi). *Siștav*, adj. (atrofiat, ofilit), der. *șiștăvi*, vb. refl. (a se atrofia; a se strînge, a se reduce) ar putea fi același cuvînt, deși semantismul nu este clar (după Scriban, din bg. *šiškav* „corpolent", spunîndu-se la început despre grîul cu paie multe și spic sărac); cf. *sitav*, adj. (micșorat, împuținat), în Delavrancea, scriitor uneori destul de incorect; *sitivi*, vb. (a striga în gura mare), pe care Cihac, II, 345, îl lega de sl. *sipnąti* „a răguși". 7861

sîsîiac (–iece), s. n. – (Mold., Trans.) Hambar, pătul de formă circulară. – Var. *sisiac(ă), săsiac.*

Sl. *sąsěkŭ* (Byhan 332; Tiktin; Conev 80), cf. bg. *săsĕk*, rut. *susik*, mag. *szuszák*. Este dubletul lui *susai*, s. n. (Trans., hambar), din mag. *szuszák* (Candrea), sau al lui *susei*, formă înv. atestată, cu schimb de suf. 7862

sisinel (–ei), s. m. – (Banat, Olt.) Anemonă (Anemone pulsatilla, A. Alpina, Pulsatilla pratensis).

Origine necunoscută. Poate din sb. *sused* „vecin", cu suf. dim., cf. celălalt nume al său *dedițel*. 7863

sîst, interj. – Tăceți! (ajută pentru a cere sau a impune tăcerea). – Var. *sst, șit, șșt.*

Creație expresivă, cf. *fîs*. – Der. *șișii*, vb. (a chema; a consola, a legăna un copil care plînge); *sîsîi*, vb. (a pronunța un s prelungit; a gîgîi ca gîștele; a vorbi peltic), cf. sl. *sysati* „a sîsîi", lat. *susurrare*, fr. *chuchoter*, germ. *zischen*, mag. *susogni*, sp. *cecear* etc., *sîsîitură*, s. f. (sîsîit). 7864

șiștar (–re), s. n. – Căldare, vas pentru muls. – Var. Trans. *șuștar.*

Lat. *sextarius*, prin intermediul sl. *šestarŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 53; Cihac, II, 398; Conev; Tiktin; cf. *REW* 7887). 7865

sistem (–me), s. n. – Ansamblu de elemente organizate. – Var. înv. *sistimă*. Mr. *sistimă*.

Fr. *système* și mai înainte (sec. XVIII), din ngr. σύστημα (Gáldi 254). – Der. din fr. *sistematic*, adj.; *sistematiza*, vb. 7866

sistisi (–sesc, –it), vb. – A sfătui.

Ngr. συστήνω (Tiktin; Gáldi 255). Sec. XVIII, înv. 7867

șiștoare (–ori), s. f. – 1. Centură, bandă, fașă. – 2. Una din cele șapte tije dispuse în cerc care formează volantul roții de moară. – Var. *șitoare, șîștoare, șuștoare.*

Sb. *šestar* „cerc". Legătura cu lat. *cinctorium* (Crețu 338) sau cu sl. *šiti* „a coase" (Scriban) este improbabilă. După Cihac, II, 389, din sl. *šiška* „con". 7868

șită (–te), s. f. – Ciur, dîrmon. – Mr. *sită*.

Sl. (bg., sb., cr., slov., pol., rus.) *sito* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 46; Cihac, II, 345; Meyer, *Neugr. St.*, II, 58; Densusianu *Rom.*, XXXIII, 286; Conev 64), cf. ngr. σίτα, calabr. *sita*. – Der. *sitar*, s. m. (meseriaș care face site), cf. sb., cr., slov. *sitar; sitișcă*, s. f. (strecurătoare). 7869

șiță (–țe), s. f. – Un fel de șindrilă folosită la acoperitul caselor. – Var. Trans. *șisă.*

Sb., cr. *štica* (Cihac, II, 389; Conev 85). – Der. *șițui*, vb. (a acoperi cu șiță); *șițar*, s. m. (Trans., șindrilar). 7870

șitar (–ri), s. m. – Pasăre călătoare (Scolopax rustica).

Origine incertă. Der. din sl. *sitije* „stuf", cf. pol. *sitowiec* „codobatură" (Miklosich, *Lexicon*, 841; Cihac, II, 345; Conev 55) este dificilă fonetic. Legătura cu *sită* „ciur" a fost sugerată în mod repetat, explicîndu-se prin forma cozii (Hiecke, *Neubildung*, 118), zgomotul produs cu aripile (R. Rieger, *Miscellanea Schuchardt*, 4) sau prin găurile pe care le face cu ciocul în căutare de viermi (Tiktin; Candrea). Ultima explicație pare posibilă, dar este mai probabilă legătura cu ngr. σιτάρι „grîu", σιτευτός „grăsime", σιταρήθρα „ciocîrlie", din gr. σιτεύω „a se îngrășa". Gr. ψιττάζω „a sîsîi" este improbabil (Scriban). 7871

siv (–vă), adj. – Gri.

Sl. *sivŭ* (Tiktin; Conev 77), cf. bg., sb., cr. *siv* și *sein*. 7872

slab (–bă), adj. – 1. Uscat, macru, fără grăsime. – 2. Debil, firav, plăpînd. – 3. Indulgent, blînd, fricos. – 4. Insuficient, defectuos, deficitar. – 5. Fragil, friabil. – Mr., megl. *slab.*

Sl. *slabŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 45; Cihac, II, 346), cf. bg., sb., cr., slov. *slab*, ceh. *slaby*. Uz general (*ALR*, I, 62). – Der. *slăban*, adj. (slab, delicat); *slăbănog*, adj. (slab, uscățiv, paralitic), din sl. *slabŭ* și *noga* „picior" (bg. *slabonog*, Conev 90); *slăbănogi*, vb. (a paraliza; a-și pierde vlaga, a se debilita); *slăbătură*, s. f. (momîie, sperietoare; persoană sau animal fără putere, slab); *slăbănogie* (var. *slăbănogeală*), s. f. (lipsă de putere); *slăbi*, vb. (a deveni slab; a pierde puterile; a debilita; a micșora, a reduce; a relaxa; a lăsa, a lăsa în pace; a se debilita; a se micșora; a se relaxa), mr. *slăghire*, din sl. *slabiti; slăbiciune* (var. Mold.

slăbăciune), s. f. (debilitate, slăbire; defect, punct slab); *slăbie*, s. f. (înv. și Trans., debilitate, decadență); *slăbină*, s. f. (Banat, coapsă, șold), din sb. *slabina* (Candrea); *slăbuț* (var. *slăbulean*, *slăbușor*, Maram. *slăbotean*), adj. (cam slab); *slăbitor*, adj. (care slăbește). 7873

slad (-duri), s. n. – Malț.

Sl. *sladŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 45; Cihac, II, 346; Conev 74), cf. sb., cr., slov., ceh., *slad*, pol. *slod*, mag. *szalad*. Sec. XVII. – Der. *sladniță*, s. f. (depozit de malț). 7874

slădun (-ni), s. m. – Varietate de stejar (Quercus pedunculatus). – Var. *șlădun*, *șledun*.

Sb. *sladun* (Tiktin), din germ. *Schlechdorn* (Candrea). 7875

slamac (-ce), s. n. – (Mold.) Paie putrezite. – Var. *zlamac*.

Bg., sb. *slamak* (Scriban), din sl. *slama* „paie". De aici *slaniță*, s. f. (rogojină, împletitură de paie pentru a usca fructe), probabil în loc de **slamiță* (după Scriban, în loc de *sladniță*). Legătura acestor cuvinte cu ceh. *zlamati*, pol. *zlamać* „a face bucăți" (Tiktin) este dubioasă. 7876

slănină (-ni), s. f. – Grăsime de porc. – Var. *slăină*.

Sl. (bg., sb., slov., ceh.) *slanina*, din sl. *slanŭ* „sărat" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 45; Cihac, II, 347; Conev 87), cf. ngr. σλανίνα (Meyer, *Neugr. St.*, II, 58). – Der. *slăninos*, adj. (cu slănină). 7877

șlap (-pe), s. n. – Pălărie.

Germ. *Schlapp(hut)*. Nu apare în dicționare, fiind folosit de Macedonski. Este dubletul lui *șleap(c)ă*, s. f. (tricorn), din rus. *šljap(k)a*. 7878

slăstă, s. f. – (Banat) Grăsime.

Sb. *slast* (Candrea). 7879

slatină (-ne), s. f. – Salină, apă sărată.

Sl. (sb., cr., slov., ceh., rus.) *slatina* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 45; Cihac, II, 347; Conev 41), cf. *slănină*. Se păstrează mai ales ca toponim. – Der. *slătinos*, adj. (salin, sărat); *slătioară*, s. f. (băltoacă). 7880

slavă (-ăvi), s. f. – 1. Glorie, onoare, exaltare, preț. – 2. Fericire. – 3. Văzduh, cer.

Sl. *slava* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 45; Cihac, II, 347). – Der. *slăvi*, vb. (a glorifica, a exalta, a înălța), din sl. *slaviti; slăvitor*, adj. (cîntec de glorie, te Deum), din sl. *slavoslovije*, după gr. δοξολογία; *slavoslovi*, vb. (a cînta imnuri), din sl. *slavosloviti*, înv.; *proslăvi*, vb. (a glorifica; a preamări; refl., Mold., a se preamări), din sl. *proslaviti; pravoslavie*, s. f. (înv., ortodoxie), din sl. *pravoslavije; pravoslavnic*, adj. (ortodox), din sl. *pravoslavinŭ*. 7881

slăvină (-ne), s. f. – (Banat, Olt.) Canea.

Sb. *slavina* (Candrea). 7882

șleahtă (-te), s. f. – 1. Nobilime poloneză. – 2. Ceată, camarilă, grup.

Pol. *szlachta*, din v.germ. *slahta* > germ. *Geschlecht*, cf. it. *schiatta* (Miklosich, *Fremdw.*, 129; Cihac, II, 398). – Der. *șleahtici*, s. m. (aristocrat polonez), din pol. *szlachcic*, înv.; *șlehticie*, s. f. (înv., noblețe). 7883

șleampătă (-pete), s. f. – Scroafă, femeie murdară.

Germ. *Schlampe*. După Bogrea, *Dacor.*, IV, 849, din rut. *šlampati*. 7884

șleancă, s. f. – (Banat, Trans.) Zgură, scorie.

Germ. *Schlacke* (Candrea). 7885

șleau (-uri), s. n. – 1. Urmă, dîră lăsată de roți pe sol. – 2. Drum natural, nepregătit, indicat numai de urmele lăsate de vehicule. – 3. Drum, rută. – *Pe șleau*, fără înconjur. – Var. Mold. *șleah*, înv. *șleav*.

Pol. *szlach, sznak*, rut. *šljak* (Tiktin; Candrea; cf. Cihac, II, 390). 7886

șleau (-uri), s. n. – Trăgătoare, ștreang tras de cai. – Var. *șleah*.

Pol. *szla, szleja*, rut. *slyjá*, din sl. *silo* „laț" (Cihac, II, 390; Tiktin). Der din săs. *Schlîf* (Lacea, *Dacor.*, III, 745) este mai puțin probabilă. 7887

șlefui (-uesc, -it), vb. – 1. A netezi un perete. – 2. A pili, a poliza. – 3. A lustrui, a glănțui. – Var. *șlifui*.

Germ. *schleifen*, prin intermediul pol. *šlifować* (Cihac, II, 390; Borcea 208). – Der. *șlefuială*, s. f. (lustruit); *șlefuitor*, s. m. (lustruitor). 7888

slei (-iesc, -it), vb. – 1. A goli, a deseca o fîntînă pentru a o curăța. – 2. A evacua apa. – 3. A secătui, a istovi. – 4. A epuiza, a consuma, a uza. – 5. (Înv.) A filtra, a topi. – 6. A bate, a amesteca mazărea sau fasolea pentru a face o pastă. – 7. (Refl.) A se închega, a se coagula.

Sl. *sŭliti, sŭlijati* „a topi" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 47; Cihac, II, 168, cf. *leit, sloi*. 7889

șlem (-muri), s. n. – Capot, avantaj la jocul de bridge.

Engl. *slam*, prin intermediul fr. *chelem*. 7890

șlengher (-re), s. n. – 1. Batistă. – 2. Cravată.

Germ. *Schlinge* „fundă" (Vasiliu, *GS*, VII, 125). Cuvînt de argou. 7891

șlep (-puri), s. n. – Remorcă, barcaz care navighează la remorcă.

Germ. *Schlepp(dampfer)* „remorcher" (Borcea 208), cf. oland. *sloep* şi *şalupă*. 7892

şliboviță (-țe), s. f. – Țuică de prune. – Var. *şligoviț.*

Sb. *šljivovica* (Scriban), din sl. *sliva* „prune", de unde şi germ. *Sliwowitz* > it. *slivoviz*. 7893

slim (-muri), s. n. – Sfat, adunare de tătari.

Origine necunoscută, dar probabil tătară. Sec. XVII. – Der. *slimui*, vb. (înv., a sfătui, a aviza). 7894

slin (-nuri), s. n. – Murdărie, jeg. – Var. *slim(ă)*.

V.germ. > germ. *Schleim* „mucozitate", prin intermediul slov., sb. *slina*. – Der. *slinos* (var. *slimos*) adj. (murdar, jegos); *slinui*, vb. (a murdări). 7895

şliț (-țuri), s. n. – Crestătură, despicătură.

Germ. *Schlitz* (Candrea). 7896

sloagă (-ge), s. f. – (Banat) Acord, înțelegere.

Sb. *sloga* (Candrea). 7897

sloată (-te), s. f. – Fulguială, ploaie măruntă amestecată cu zăpadă. – Var. *zloată*. Mr. *sloată*.

Sl. *slota* (Tiktin), cf. ngr. σλότα. – Der. *slotos*, adj. (umed). 7898

slobod (-dă), adj. – Liber. – Megl. *slobod*.

Sl. *svobodŭ*, prin intermediul bg., slov. *sloboden*, sb. *slobodan* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 44), cf. mag. *szabad*. – Der. *slobozi*, vb. (a elibera, a pune în libertate; a dezlega, a lăsa; a autoriza, a permite; a ierta, a absolvi; a descărca o armă de foc; refl., a se elibera; refl., a da drumul, a lăsa să cadă; refl., a se pripi, a se năpusti; refl., a ejacula), cf. sl. *svoboditi*, sb. *sloboditi; slobozenie*, s. f. (libertate; autorizație, licență, permis; iertare); *slobozie*, s. f. (libertate; permis; scutire de taxe, sistem fiscal stabilit în Munt. şi Mold. pentru a încuraja formarea unor sate de coloniști, cu ajutorul scutirii de taxe pe un anumit număr de ani; sat, cătun, comună înființată pe baza scutirii de taxe); *slobozean* (var. *slobozian*), s. m. (locuitor al unui sat scutit de bir); *slobozitor*, adj. (eliberator; frînă sau piedică la războiul de țesut). Toate aceste cuvinte sînt mai mult sau mai puțin înv. 7899

slog (-guri), s. n. – (Olt., Banat) Piatră, stîlp de hotar.

Sb. *slog* (Candrea), sl. *slogŭ* (Conev 42). 7900

slọi (-iuri), s. n. – 1. Bulgăre, coagul (se zice despre bucăți dintr-o materie care se solidifică sub efectul frigului ca grăsimea, ceara). – 2. Bloc de gheață. – 3. (Trans.) Mîncare de carne de oaie în seul ei.

Sl. *sloj*, din vb. *suložiti* „a pune" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 47; Cihac, II, 348), cf. *slei* şi slov. *sloj* „seu", ceh., rus. *sloj* „strat". – Der. *sloi*, vb. refl. (a se închega, a se solidifica). 7901

slon (-nuri), s. n. – 1. Vestibul de biserică. – 2. (Olt.) Şopron. – Var. înv. *slomnu*.

Sb. *sleme* „fronton, față", var. probabil din sb. *slemena*. Legătura cu sl. *sloniti, sloněti* „a sprijini" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 45; Miklosich, *Lexicon*, 858; Cihac, II, 348; Conev 80; Tiktin; Candrea) nu este probabilă. 7902

slọvă (-ve), s. f. – Literă, mai ales din înv. albafet chirilic.

Sl. *slovo* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 45; Cihac, II, 348). – Der. *slovar*, s. n. (înv., abecedar); *sloveni* (var. *slovni, slomni, slogni*), vb. (a silabisi; a murmura, a bolborosi; a desluși, a înțelege, a interpreta; a se arăta), a cărui legătură cu sl. *sŭlognja* (var. *slovednic*), adj. (înv., elocvent), din sl. *slovesĭnikŭ; predoslovie*, s. f. (înv., prefață), din sl. *prědŭslovija*. 7903

sloveạn (-ẹni), s. m. – 1. Slav. – 2. Sloven.

Sl. *slověninŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 45), cf. *schiau*. Înlocuit treptat, cu primul său sens, de *slav*, s. m., din fr. *slave* şi cu al doilea de *sloven*, s. n. – Der. *slovac*, s. m. (locuitor din Slovacia); *slovenesc* (var. *slavonesc*), adj. (slav); *slovenește* (var. *slavonește*), adv. (în limba slavă); *slovenie*, s. f. (înv., limba slavă). 7904

slụgă (-gi), s. f. – 1. Servitor, argat. – 2. Descălțător, trăgătoare. – 3. Suport, capră de susținere al capătului liber de la tăblia așezată pe tejgheaua tîmplarului. – Var. Trans. *sclugă*.

Sl. *sluga* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 45; Conev 59), cf. mag. *szolga*. – Der. *slugarnic* (var. *slugar, slugăresc*), adj. (servil); *slugărnicie*, s. f. (servilism); *slugărnici*, vb. (a munci ca slugă; a se purta servil); *slugoi*, s. m. (servitor, om slugarnic); *slugări*, vb. (a fi slugă, a munci ca slugă); *slugărie*, s. f. (condiție de slugă, ploconeală); *slugărime* (var. *slugăret*), s. f. (slujitorime). Cf. *sluji, solgăbirău*. 7905

slugẹr (-ri), s. m. – 1. Dregător, slujitor la curte, intendent principal al curții şi al armatei, boier de rangul al treilea, titlu rămas onorific după 1738. – 2. Titlu de noblețe asimilat de Regulamentul Organic gradului de locotenent şi sublocotenent. – Var. *sulger, sulgear*.

Origine îndoielnică. Pare să provină de la *slugă*, cu suf. de agent *-ar*, fiind vorba într-un anumit fel de şeful servitorilor de la curte, cf. sb. *služar* „slugă"; var. ca la *clucer, culcer*. Der. de la *sulgiu* (Tiktin; Scriban) nu pare verosimilă şi nu se

justifică semantic. – Der. *slugerie* (var. *sulgerie*), s. f. (demnitate de sluger); *slugereasă* (var. *sulgereasă*), s. f. (nevastă de sluger). Din rom. provin sl. *služarĭ* și ngr. σλουτσιάρις (Meyer, *Neugr. St.*, II, 78). 7906

sluj, interj. – Se folosește pentru a îndemna câinele să stea în două labe.

Pol. *służ* (Tiktin). 7907

slujì (-jęsc, -ìt), vb. – 1. A servi pe cineva, a fi în serviciul cuiva. – 2. A fi angajat, a munci. – 3. A oficia o slujbă religioasă. – 4. A servi la ceva, a fi util. – 5. A ajuta, a favoriza. – 6. A-și face serviciul militar. – 7. A servi de, a lua locul. – 8. (Refl.) A se servi, a se folosi, a se întrebuința. – Mr. *slujóș, slujiri.*

Sl. *služiti* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 45; Conev 59; Tiktin), cf. *slugă*. – Der. *slujbă*, s. f. (serviciu, muncă de servitor; funcție, însărcinare; serviciu militar; serviciu religios; serviciu, favoare, ajutor, privilegiu), din sl. *služĭba; slujbaș*, s. m. (angajat, lucrător mai ales angajat la stat); *slujitor*, s. m. (slugă, servitor; înv., soldat; preot, oficiant; servant la tun); *slujitoare*, s. f. (servitoare); *slujitoresc*, adj. (servil; înv., militar); *slujitorie*, s. f. (înv., serviciu în armată); *slujitorime*, s. f. (mulțime de slujitori); *slujnic*, s. m. (slugă), înv. din sl. *služĭnikŭ; slujnică*, s. f. (servitoare); *slujnicar*, s. m. (amant de slujnice), cuvînt lansat de N. Filimon; *slujnicărie*, s. f. (condiție de parvenit care vrea să progreseze datorită relațiilor sale cu slugile). – Cf. *sluger*. 7908

slut (-tă), adj. – Urît, monstruos, diform, oribil.

Sb. *sluta* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 46; Scriban). Der. din bg. *splut* „putred" (Cihac, II, 360), nu este probabilă. Rut. *sluta, slutyj* ar putea să nu provină din rom. (cf. Candrea, *Elemente*, 409). – Der. *sluți* (var. *sluti*), vb. (a urîți, a desfigura); *slușenie* (var. *slutenie*), s. f. (urîțenie; pocitanie, lighioană); *slușitură*, s. f. (hîrcă, hîzenie). 7909

smag (-guri), s. n. – 1. Savoare, gust. – 2. (Arg.) Feciorie. – Var. *smah, șmac, șmah.*

Germ. *Geschmach*, prin intermediul pol., rut. *smak* (Candrea; Scriban, *Arhiva*, 1913; cf. Pașca, *Dacor.*, VII, 407). 7910

șmal (-le), s. n. – Literă tipografică subțire și îngustă.

Germ. *Schmal* „strîmt" (Candrea). 7911

smalț (-țuri), s. n. – Email. – Var. *zmalț, smalt, zmalt.* Mr. *smaltu.*

Germ. *Schmalz* (Tiktin) și ngr. σμάλτον < it. *smalto*, cf. pol. *smalta*, mag. *zsomálc* (Trans. *jumalț*, cf. Gâldi, *Dict.*, 140). – Der. *smălța*, vb. (a emaila, mai ales în sens poetic), din ngr. (Bogrea, *Dacor.*, IV, 846); *smaltină*, s. f., din fr. *smaltine; smălțui*, vb. (a da cu smalț); *smălțuitor*, s. m. (emailor). Cf. *REW* 8040. 7912

smarągd (-de), s. n. – Piatră prețioasă verde. – Var. *smarand, smarald, zmaragd.*

Ngr. σμαράγδι, it. *smaraldo* (Tiktin), cf. v.sb. *zmaragdŭ* (Vasmer, *Gr.*, 135; *REW* 8041). – Der. *smărăldiu*, adj. (verde, verzui). 7913

smead (-dă), adj. – Culoarea tenului unei persoane cu piele maronie. – Var. *smad.*

Sl. *smědŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 45; Cihac, II, 351; Conev 97), cf. ceh. *smědy* „brunet", sb. *smegi* „brunet". 7914

șmęcher (-ră), adj. – Viclean, șiret.

Germ. *Schmecker* „om cu gust" (Tiktin). – Der. *șmecherie*, s. f. (truc, șiretenie, viclenie; vorbă de șmecher, argou); *șmecheresc*, adj. (de șmecher); *teșmecherie*, s. f. (Mold., truc), a cărui der. nu este clară. 7915

smerì (-ręsc, -ìt), vb. refl. – A se umili, a fi supus.

Sl. *sŭměriti* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 48; Cihac, II, 197). – Der. *smerenie*, s. f. (umilire, supușenie; umilință), din sl. *sŭměrenije; smericiune*, s. f. (înv., umilință); *smerelnic*, adj. (înv., umil); *smeren*, adj. (înv., umil), din sl. *sŭměrĭnikŭ.* 7916

smętie (-ii), s. f. – (Mold.) Par, prăjină. – Var. *zmetie.*

Sl. *sŭmetije*, rus. *smetie* (Scriban). 7917

smęu (-ęi), s. m. – 1. (Înv.) Șarpe. – 2. (Înv.) Dragon. – 3. Căpcăun, monstru din mitologia populară. – 4. Boală atribuită intervenției unui duh rău care persecută femeile. – 5. (S. n.) Cometă, jucărie de hîrtie. – Var. *zmeu, smău, zmău* și der. – Mr., megl. *zneu.*

Sl. *zmiĭ* „balaur" (Miklosich, *Lexicon*, 230; Cihac, II, 474; Conev 106; cf. Byck-Graur 21), cf. bg. *změi, zmija*, sb., cr. *zmaj*. – Der. *smeoaică*, s. f. (căpcăună; somnoroasă, Laserpitium latifolium); *smeoaie*, s. f. (căpcăună; plantă, Libanotis montana), în Trans. și Olt.; *smeesc*, adj. (de căpcăun); *smeios*, adj. (năvalnic, violent). 7918

smęură (-ri), s. f. – Fructul roșu, aromat al unui arbust din familia rozaceelor. – Var. *zmeură* și der. Mr. *asniură.*

Origine necunoscută. Forma primitivă trebuie să fie **smeu*, pl. s. *smeuri*, de unde sing. actual; legătura cu *smeu* „căpcăun" (Tiktin) este posibilă, dar nu pare clară și nu explică mr. Etimonul **meulum* < *meum* „?" (Scriban) nu pare deloc

convingător; originea ngr. (Tiktin; Roesler 575; Candrea) nu este probabilă. Poate e vorba de o rădăcină sl. *sm(r)–*, care indică un fruct sau un obiect încreţit, cf. rus. *smoródina* „coacăză", *smorčok* „zbîrciog", *smorstennyĭ* „încreţit", sb. *smigj, smrec, smreka* „ienupăr"; bg. *smrăštjam* „a cuta, a încreţi". – Cf. *smorodin*.

Der. *smeur* (var. *smeurar*), s. m. (arbustul de zmeură, Rubus idaeus); *smeuriş* (var. *smeurică*), s. f. (Trans., Bucov., rezedă, Reseda odorata). – Din rom. trebuie să provină ngr. σμέουρον, tc. *izmavula*. 7919

smîc, interj. – Exprimă ideea de mişcare grăbită. – Var. *zmîc, smac, zmac* şi der.

Creaţie expresivă, cf. *hîc, bîc, svîc, sgîţ*. – Der. *smîc*, s. n. (laţ, coardă de prins animale; jucărie pentru copii în formă de arc), pentru al cărui prim sens cf. *sbilţ; smîci* (var. *smăci, smînci, smu(n)ci*, vb. (a smulge, a lua cu forţa, a trage de ceva; a goni, a alunga, a scutura), megl. *zmuţoş, zmuţiri*, coincide cu sl. *sŭmučati, smykati* (Cihac, II, 350; Tiktin; Candrea), bg. *smăčam, smăkvam*, sb. *smugjkati; simcea* (var. Trans., *smîncea*), s. f. (nuia, vargă), probabil cu sensul de bază de „(creangă) smulsă", cf. *fişcă, smuncea* (după Cihac, II, 350, din sl. *smykŭ* „coardă"; după Scriban, metateză a lui *simcea*); *smuceală* (var. *smînceală, smucitură*), s. f. (smuls; zguduială; agitare); *smîcni*, vb. (Trans., a trage, a scoate, a tîrî), cf. *svîcni; smăcina*, vb. (a scutura, a agita, a cerne; a desface, a descompune); cu suf. expresiv *–na*, cf. *hîţîna, sgîlţîna* (după Tiktin, din lat. *machĭnāre*, cf. *măcina;* după Candrea, din lat. **exmăcĕrāre*); *smăcinătură*, s. f. (zguduială, scuturat, cernut); *smicura*, vb. (a dejghioca porumbul, a bate, a scutura; a călca cu picioarele), în loc de *smicula*, ca *sgribuli* > *sgriburi* (după Puşcariu, 1943, Candrea-Dens., 1098; Tiktin şi Candrea, dintr-un lat. **exmicŭlāre* < *mica*); *smicui*, vb. (înv., a biciui); *smicăraie* (var. Trans., *smicăruie*, Banat, *smicurătură*), s. f. (fragment, bucată); *smiciula* (var. *sbiciula*), vb. (a biciui; a zgudui, a mişca repede, a agita; a sparge, a rupe), prin contaminare cu *bici* (în general se consideră drept der. direct de la *bici*, ipoteză insuficientă pentru a explica semantismul); *sbuciuma*, vb. (a agita, a zgudui; refl., a se zbate, a se mişca, a se frămînta; refl., a se chinui, a se tulbura), prin intermediul unei evoluţii *smăcina* > **sbăcina* > **sbucina* şi contaminat formal evident cu *bucium* (după Philippide, *Principii*, 99; Candrea-Dens., 194; *REW* 1369; Tiktin; Candrea, din lat. *bucināre* sau de la *bucium*, ipoteză care nu pare posibilă semantic); *sbucium*, s. n. (agitaţie, nelinişte, chin), deverbal; *sbuciumătură*, s. f. (agitaţie, zdruncinătură). – Din rom. provine ngr. μπουτσμῶ (Murnu, *Lehnw.*, 36). 7920

smidă (–de), s. f. – Grindină.

Origine necunoscută. Legătura cu pol. *smiad* „furtună" (Scriban) nu este evidentă. Sec. XVII, înv. 7921

smidă (–de), s. f. – 1. Hăţiş, desiş de pădure tînără. – 2. Despădurire, pădure tăiată.

Origine necunoscută. Nu este probabilă der. din sl. *sviteti* „a scăpăra, a fulgera" (Cihac, II, 338, îl interpretează ca „pădure incediată de trăsnet"). Cu atît mai puţin convingătoare este explicaţia bazată pe ngr. σημύδα „mesteacăn" (Bogrea, *Dacor.*, III, 736; cf. Scriban). Nu e sigur dacă-i vorba de un cuvînt identic cu cel anterior; poate are legătură cu *smirdar*. – Der. *smidărie*, s. f. (Trans., desime); *smidos*, adj. (des, dens). 7922

sminti (–tesc, –it), vb. – 1. A tulbura, a perturba, a deranja. – 2. A împiedica, a stînjeni, a jena. – 3. (Înv.) A înşela, a induce în eroare. – 4. A aliena, a înnebuni. – 5. A distruge, a descompune, a strica, a anihila. – 6. A produce pagube, a păgubi. – 7. A bate, a ciomăgi, a snopi în bătaie. – 8. (Banat) A greşi, a se înşela. – 9. (Refl., Trans.) A se înşela. – 10. (Refl.) A deveni nebun, a se scrînti. – Mr. *mintescu, mintire* „a tulbura". Megl. *(s)mintés, (s)mintiri*.

Sl. *sŭmęsti, sŭmętati, sŭmętiti* „a tulbura" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 48; Cihac, II, 352; Seineanu, *Semasiol.*, 211; Byhan 319; Berneker, II, 44; Rosetti, III, 58), probabil favorizat de coincidenţa cu *minte*. – Der. *smintă* (var. înv., *smîntă*), s. f. (Banat, Trans., greşeală; defect; pierdere); *smințeală*, s. f. (greşeală; defect; pierdere; obstacol; inconvenient, necaz; nebunie; bătaie, ciomăgeală); *smintit*, s. m. (nebun, s. n. Trans., terci de făină de porumb pentru pui); *nesmintit*, adj. (negreşit; adv. sigur). – Cf. *smîntînă*. 7923

smîntîna, s. f. – Spumă, cremă de lapte.

Sl. **sŭmętana*, de la *sumętati, sŭmęstą* „a amesteca, a agita" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 48; Lambrior 100; Cihac, II, 352; Tiktin; Byhan 319; Berneker, II, 44; Rosetti, *GS*, V, 158), cf. bg. *smetan*, slov. *smetena*, pol. *śmietana*, ceh., rus. *smetana*, lituan. *smantas*. Numai rom. presupune o formă sl. cu *ę*, celelalte limbi sl. presupu **sŭmetana*, cf. Vasmer, II, 672. S-a opus acestei der. îndoiala în ce priveşte trecerea *an* < *în*, care nu există în elementele sl., cf. *jupîn, stînă*; pentru a depăşi dificultatea, s-a atribuit împrumutului o dată mai veche anterioară sec. X, explicaţie ce nu pare cea mai bună, cf. *stăpîn*. Der. de la un lat.

*mantana < mantum (Pușcariu, *Dacor.*, III, 386; Pușcariu, *Lr.*, 286) sau *mattana < matta (Giuglea, *Dacor.*, III, 616; Skok, *Arhiv za Arbanašku Starinu*, II, 339) este încă și mai îndoielnică. Philippide, II, 15, crede că ar putea fi cuvînt autohton. Cf. *REW* 5424N.

Der. *smîntîni*, vb. (a lua smîntîna de pe lapte); *smîntînică*, s. f. (plantă, Galium cruciatum); *smîntînos*, adj. (cu multă smîntînă). 7924

smîrc (-curi), s. n. – 1. (Trans.) Căuș, tigvă de scos apa. – 2. Ochi de apă, loc mocirlos. – 3. (Înv.) Viltoare. – Var. *zmîrc, smorc, zmorc* și der.

Sl. *smrŭkŭ* „tub, canal", de la *smrŭcati* „a goli, a scoate" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 45; Candrea, II, 350; Conev 75). – Der. *smîrcîi*, vb. (a smiorcăi, a-și trage mucii; a se miorlăi), din sl. *smrŭkati*, sb. *smrkati*, pol. *smerkać*, rus. *smorkati; smîrci*, vb. (a se smiorcăi, a se miorlăi); *smîrcîială*, s. f. (scîncet), cf. sb. *smrkanje*. 7925

smîrd (-dă), adj. – 1. (Înv.) Grosolan. – 2. Murdar, scîrbos. – 3. (Trans.) Urît, mișel. – Var. *zmîrd*. Tras. de V. *zmîrd*.

Sl. *smrŭdŭ* „plebeu" contaminat cu *smradŭ* „duhoare" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 865; Cihac, II, 351). – Der. *smîrdă*, s. f. (înv., murdărie); *smîrdoare*, s. f. (Mold., pată de grăsime, împuțit, persoană scîrboasă); *smirdar*, s. m. (rododendron, Rhododendron Kotschi; afin roșu, Vaccinium vitis idaea), var. rară *smîrdar*, aparține aceleași familii, cf. sb. *smrdac* „ciumăfaie", *smrdelj* „coriandru" (Candrea; după Tiktin și Scriban, legat de rus. *smoroda* „coacăză"; după Conev 49, din bg. *smărdar;* după Diculescu, *Elementele*, 481, de la un gr. *σμυρρίς, < -ίδος < μυρρίς; după Pușcariu, *Dacor.*, III, 690, de la *rosa*) **myrrhida;* după Pușcariu, *Lr.*, 176, de origine dacică). 7926

smîrna, adv. – Drept, în poziție de drept.

Rus. *smirno* (Tiktin). 7927

smîrnă, s. f. – Benzoe, rășină a arborelui Styrax benzoi. – Var. *zmirnă*.

Gr. σμύρνα, parțial prin sl. *smirna, zmirŭna* (Tiktin; cf. Vasmer, *Gr.*, 135). 7928

smoală, s. f. – Gudron, catran. – Var. *zmoală*, Mold. *șmoală* și der.

Sl. (bg., sb., pol.) *smola* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 45; Cihac, II, 352; Conev 42). – Der. *smoli*, vb. (a unge cu smoală, a cătrăni; refl., a se prăji, a se pîrli), din sl. *smoliti; smolit*, adj. (uns cu smoală; oacheș, brunet); *smolniță*, s. f. (loc, pămînt argilos), din sb. *smolnica* (Scriban). 7929

smoc (-curi), s. n. – 1. Mănunchi, cantitate care se poate smulge o dată cu mîna. – 2. Buchet, mănunchi de flori. – 3. Șuviță. – Var. *zmoc*.

Sb. *smotka* „șuviță" (Candrea), neîndoielnic contaminat cu *smîc*. Legătura cu *motoc* (Cihac, II, 189) sau cu rus. *žemok* „bulgăraș de ceară" (Scriban) este neconvingătoare. 7930

smochină (-ne), s. f. – Fruct comestibil cărnos închis într-un receptacul.

Sl. *smokvina* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 45; Cihac, II, 353; Conev 49), cf. bg. *smokin*, sb. *smokva*. – Der. *smochin*, s. m. (arbore, Ficus carica); *smochini*, vb. refl. (a se zbîrci, a se încreți); *smochinet*, s. n. (mulțime de smochini). 7931

smorodîn (-ni), s. m. – (Bucov.) Varietate de coacăz (Ribes negrum).

Rut., rus. *smorodina* (Tiktin). 7932

smotru, s. n. – Exercțiu, instrucție militară. – Var. *șmotru*.

Rus. *smotru* (Cihac, II, 353; Miklosich, *Slaw. Elem.*, 48; Tiktin). – Der. *smotri*, vb. (a face exerciții, a exercita; a instrui, a pregăti, a învăța), din rus. *smotrĕtĭ*. În Mold. 7933

smrad (-duri), s. n. – Duhoare, miros greu.

Sl. *smradŭ* (Tiktin). Sec. XVI, înv. – Der. *smredui*, vb. (a infecta, a contagia), cf. rus. *smerdĕtĭ*, sb. *smrdeti; smreduitor*, adj. (infecțios, contagios). 7934

smucă, s. f. – (Olt., în expresia) *a face smucă*, a începe ceva, a începe să consumi ceva.

Probabil din sb. *smočiti* „a înfige dintele" 7935

smulge (-g, -ls), vb. – A trage cu putere, a scoate, a extrage. – Var. *zmulge* și der. Mr. *zmulg-, zmulșu, zmuldzire*, megl. *smulg(iri)*.

Lat. **exmulgĕre* (Cihac, I, 172; Philippide, *Principii*, 44; Pușcariu 944; Candrea-Dens., 1167; *REW* 2864), cf. it. *smungere* „a suge", astur. *esmucir* „a mulge" și *mulge*. Legătura cu **exvellĕre*, prin intermediul formei **exvulsum* (Crețu 369) este o ipoteză inutilă. – Der. *smultură*, s. f. (șuviță, smoc de lînă; persoană pletoasă); *smuntură*, s. f. (Trans., lînă tunsă); *smuncea*, s. f. (Mold., vargă, nuia), prin contaminare cu *smicea*. 7936

snagă, s. f. – Putere, forță.

Sb., bg. *snaga* (Tiktin). În Banat și Olt. 7937

snamă (-me), s. f. – Monstru, lepădătură, stîrpitură. – Var. *znamă*.

Sb. *znamenje* „semn, semnal" (Candrea). Este dubletul lui *znamenie*, s. f. (înv., semnal), din sl. *znamenije:* de la *znamăn* (var. *zneamăn, znemene*, Banat *zleamăn*), s. n. (placă, lespede, mormînt), din sb. *znamenje, zlamenje;* și din *znamen*, s. n. (ecuson, insignă militară), din rus. *znamenĭ* (Candrea). 7938

șnapan (-ni), s. m. – Șarlatan, pungaș, potlogar.
Fr. *chenapan.* 7939

șneap (-ępi), s. m. – Sitar (Scolopax rustica).
Germ. *Schnopfe* (Diez, *Gramm.*, I, 446; Borcea 209), săs. *snôep.* În Trans. și Banat. 7940

sneap (-ępuri), s. n. – (Olt.) Bucată, parte.
Origine necunoscută. 7941

șnit (-turi), s. n. – La berărie, jumătatea recipientului numit *halbă.*
Germ. *Schnitt* (Candrea). 7942

șniței (-le), s. n. – Un tip de escalop.
Germ. *Schnitzel* (Borcea 209). 7943

snop (-pi), s. m. – Legătură de cereale sau de iarbă. – Var. *znop* și der.
Sl. *snopŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 45; Cihac, II, 353; Conev 72), cf. bg., sb., slov., ceh., pol., rus. *snop.* – Der. *snopi,* vb. (a face snopi; a bate, a lovi); *snopeală,* s. f. (bătaie, chelfăneală); *snopitură,* s. f. (umflătură în urma unei lovituri). 7944

șnur (-ruri), s. n. – Cordon, laț, bantă.
Germ. *Schnur* (Borcea 209), cf. pol. *sznur,* rus. *snur* (Cihac, II, 390). – Der. *șnurui,* vb. (a împodobi cu galoane, cu șnururi; a coase, a forma registre cu hîrtiile destinate arhivei). Este dubletul lui *șinor* (var. *șînor*), s. n. (Trans., Olt., cordon, galon), din germ. prin intermediul mag. *sinór* (Diez, *Gramm.*, I, 281; Gáldi, *Dict.*, 158); der. *înșinora,* vb. (Trans., a galona). 7945

șoacăț (-ți), s. m. – 1. Șoarece. – 2. German, neamț (nume injurios, dat și altor străini din Europa de V). – Var. *șoacățâ,* (l) *șocîț.*
Origine incertă, poate expresivă cf. sb. *šokac* „sîrb catolic", pe care Candrea îl propune ca etimon al rom., dar care nu poate explica primul sens din rom. Legătura cu slov. *štakor* „șoarece" (Cihac, II, 391) este îndoielnică. Pentru var., cf. Byck-Graur 26. – Der. *șocățesc,* adj. (nemțesc; occidental; ciudat); *șocăție,* s. f. (limbă pocită). Cf. *șogan, șonț.* 7946

soage (-og, -os), vb. – A modela, a da formă aluatului de pîine. – Var. *soga, sogi, (în)so(l)ga.*
Lat. *subigĕre* (Pușcariu, *ZRPh.*, XXXIII, 232; Pop, *Dacor.*, VIII, 82–93; *REW* 8372), cf. sp. *sobar.* În Trans., participiul nu se întrebuințează. 7947

soalbă (-be), s. f. – Arșic de țap. – Var. *solbă.*
Probabil din lat. *subalba* (Capidan, *REB*, I, 217; Candrea). 7948

șoaldă (-de), s. f. – Înșelăciune, vicleșug.
Probabil din germ. *Schuld* „vină", prin mijlocirea săs. *scholt* (Lacea, *Dacor.*, III, 745). – Der. *șoldiu,* adj. (urît, dezagreabil, care a ajuns să se confunde cu *șoldiu* „deșelat"; *șoltic,* s. m. (șrengar, șmecher); *șolticărie,* s. f. (minciună, înșelătorie). 7949

șoanghęr (-ri), s. m. – Ungur (nume depreciativ).
Creație expresivă, care pare să se combine cu *boanghen,* poate și cu *șogor* „cumnat", sau cu oricare alt element. – Der. *șoangheră* (var. *șoangheriță*), s. f. (unguroaică); *șogan,* s. m. (poreclă dată de țăranii din Mold. de N. celor din Bucovina), cu pierderea infixului nazal. Cf. *șoacăț.* 7950

soare (-ori), s. m. – Corpul ceresc principal al planetei noastre. – Mr. *soare,* megl. *soari,* istr. *sore.*
Lat. *sōlem* (Pușcariu 1601; *REW* 8059), cf. vegl. *saul,* it. *sole,* v.prov., cat., sp., port. *sol.* – Comp. *soare-apune,* s. n. (occident, vest); *soare-răsare,* s. n. (răsărit); *soare-scapătă,* s. n. (apus); *soaresec* (var. *soare'n cap*), s. n. (insolație); *soarea-soarelui,* s. f. (plantă, Helianthus annuus), deformație de la *floarea-soarelui,* contaminată cu *sora-soarelui.*
Der. *sorean,* s. m. (obleț, Alburnus lucidus); *soreață,* s. f. (obleț); *sori,* vb. (a încălzi, a expune la soare); *asori,* vb. refl. (Maram., a se expune la soare), dintr-o expresie adv. *a soare* (*DAR*); *însorit,* adj. (cu soare, luminos); *sorin,* adj. (însorit); *solar,* adj., din fr. *solaire.* Din rom. *soare-apune* provin în ngr. σουρουπώνει, σουρούπωσε „soarele apune" (Meyer, *Neugr. St.*, II, 78), σουρουπώνω „a-l prinde noaptea", σουρούπωμα „crepuscul". 7951

șoarice (-ci), s. m. – Mic animal rozător de culoare gri (Mus musculus). – Var. *șoarece* și der. – Mr., megl. *șoaric,* istr. *șoreču.*
Lat. *sōrĭcem* (Diez, I, 389; Cihac, I, 275; Pușcariu 1602; *REW* 8089), cf. vegl. *surko,* it. *șorcio* (berg. *sorek,* calabr. *suóriciu,* cors. *sóragu*), sp. *sorce.* – Der. *șoricar,* s. m. (specie de șoim, Buteo vulgaris), cf. calabr. *suricaru; șoricărie* (var. *soric(ăr)ime, șoricărit),* s. f. (mulțime de șoareci); *șoricel,* s. m. (șoarece mic; umflătură la cal sau la vite); *șoricesc,* adj. (privitor la șoareci); *șoricioaică* (var. *șoricică, șoriceasă, șorecie*), s. f. (arsenic; otravă de șoareci, în general), rezultatul unei contaminări cu *săricică; șoriciu,* adj. (gri); *sorocină,* s. f. (Banat, coada-șoricelului, Achillea millefolium), probabil în loc de **șorecină* (după Candrea, din lat. *sōrĭcīna*). 7952

soarte (-ți), s. f. – **1.** Destin, ursită. – **2.** Ipostază, circumstanță, stare, condiție. – **3.** Parte rezervată de destin fiecăruia. – **4.** Operație magică pentru a ghici viitorul. – **5.** Sistem de recrutare pentru serviciul militar. – **6.** Probabilitate favorabilă. – **7.** Placentă. – Var. *soartă*. Mr. *soarte* „placentă", megl. *sorți*.

Lat. *sŏrtem* (Pușcariu 1603; *REW* 8107), cf. it., port. *sorte*, prov., fr., cat. *sort*, sp. *suerte*. Cu sensurile 4–6 se folosește mai ales la pl. Der. din lat. **exorta*, de la *exorīri* (Giuglea, *Cercetări*, 23; Pascu, I, 158) este improbabilă. Cf. alb. *šort* (Philippide, II, 556).

Der. *sorti*, vb. (a destina, a predestina; refl., Munt., despre un copil – a face pe el); *sorți* (var. *însorți*), vb. (a arunca sorții; a face vrăji); *sorțar*, s. m. (persoană care a tras la sorți pentru serviciul militar); *sorțaș*, s. m. (persoană ursită). – Din rom. provine bg. *soarta* „placentă" (Capidan, *Raporturile*, 228). 7953

sobă (-be), s. f. – **1.** Instalație pentru încălzit încăperile sau pentru gătit. – **2.** (Trans., Olt.) Cameră, locuință. – Mr., megl. *sobă*.

Tc., bg. *soba* (Roesler 602; Tiktin; Ronzevalle 111), cf. mag. *szoba*, ngr. σόμπα. – Der. *sobar*, s. m. (fabricant sau instalator de sobe). 7954

soboł (-li), s. m. – **1.** Cîrtiță (Talpa europaea). – **2.** (Mold., înv.) Samur (Mustela zibellina). – **3.** (Banat, Olt.) Șobolan.

Sl. *sobolĭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 45; Cihac, II, 353; Conev 56; cf. *REW* 8049), cf. slov., ceh., pol. *sobol*, rus. *soboli*, mag. *szoboly*, toate cu sensul de „samur". – Der. *șobolan*, s. m. (guzgan, Mus rattus, Mus decumanus). Din rom. provine bg. *šobolan* (Capidan, *Raporturile*, 218). 7955

soc (-ci), s. m. – Arbust cu flori hermafrodite care au proprietăți sudorifice (Sambucus nigra, S. racemosa). – Mr. *sug*.

Lat. *sabūcus*, forma înv., fără infix nazal, în loc de *sambūcus* (Cihac, I, 256; Koerting 8241; Pușcariu 1605; Spitzer, *Mitt. Wien*, 330; *REW* 7561; Rohlfs, *Differenzierung*, 14; P. Aebischer, *Vox Rom.*, XII, 82–94), cf. alb. *stok* (Skok, *ZRPh.*, XLIV 332–7), sicil. *savuku*, prov. *saiuc*, cat. *sauc*, port. *sabugo*. 7956

socaċ (-ațe), s. n. – (Banat) Stradă.

Sb. *sokak* (Candrea), cf. tc. *sokak* (Tiktin)7957

socaċi (-i), s. m. – (Trans.) Bucătar.

Mag. *szakács* (Tiktin; Gáldi, *Dict.*, 160), cf. sl. *sokačĭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 45; Cihac, II, 353). – Der. *socăciță*, s. f. (bucătăreasă); *socăci*, vb. (a găti); *socăcioaie* (var. *sucăcioaie*), s. f. (bucătăreasă). 7958

socoți (-țesc, -it), vb. – **1.** A număra, a calcula, a face calcule. – **2.** A avea în vedere, a considera. – **3.** A reflecta, a se gîndi bine, a privi. – **4.** A fi de părere, a gîndi. – **5.** A crede, a presupune, a presimți, a bănui. – **6.** A considera drept, a lua drept..., a asemăna cu... – **7.** (Înv.) A îngriji, a asista. – **8.** (Refl.) A-și plăti notele, facturile. – **9.** (Refl., înv.) A se păzi, a se adăposti. – Var. pers. I *socot*.

Origine incertă. Se consideră der. din mag. *szokotálni*, din sl. *skotŭ* „vită mică" (Roesler, *Rom. Studien*, Leipzig 1871, 351; Cihac, II, 526; Șeineanu, *Semasiol.*, 190; Tiktin; Candrea); dar istoria cuvîntului mag. nu este clară și Edelspacher 22 îl consideră der. din rom. Numai ca o curiozitate poate menționa der. propusă de Crețu 368 din *se* și *căuta*.

Der. *socoată*, s. f. (Trans., calcul); *socoteală*, s. f. (calculare; calcul; adunare; cont, notă de plată; plan, proiect; deliberare, reflecție, motiv, explicație, grijă, sarcină; înv., rațiune, inteligență, înv., opinie, aviz, părere); *socotință*, s. f. (reflecție, opinie, intenție; înv., considerație, prețuire, stimă); *socotit*, adj. (calculat; moderat, măsurat); *socotitor*, adj. (calculator; înv., paznic, supraveghetor); *nesocoti*, vb. (a nu ține cont, a subestima, a deprecia); *nesocotință*, s. f. (nechibzuință; ușurință, imprudență, inconștiență); *nesocotit*, adj. (lipsit de judecată, îndrăzneț, grăbit; infinit, fără a socoti). Din rom. pare să provină rut. *sokotyty* „a păstra", *sokotak* „supraveghetor", *sokotno* „prevăzător" (Miklosich, *Wander.*, 10; Miklosich, *Fremdw.*, 126; Candrea, *Elemente*, 400), bg. *sokotiti* „a îngriji, a păzi", sās. *sokotin*, *gesoketit*. 7959

soċru (-ri), s. m. – Tatăl unuia dintre soți, în raport cu celălalt soț. – Mr., megl., istr. *socru*.

Lat. *sŏcrum* în loc de *sŏcerum* (Cihac, I, 256; Pușcariu 1606; *REW* 8054), formă care apare la Consentius, cf. calabr. *socru*, nap. *suogre*, logud. *sogru*, prov., cat. *sogre*, sp. *suegro*, port. *sogro*. Uz general (*ALR*, I, 261). – Der. *soacră*, s. f. (mama unuia dintre soți în raport cu celălalt soț), mr., megl. *soacră*; *socri*, vb. (a stărui, a obosi, a cicăli, a bate la cap); *socrie*, s. f. (înrudirea socrilor cu ginerii sau nurorile); *socriță*, s. f. (femeie care pregătește mîncarea, la nunțile tradiționale). 7960

șod (-oadă), adj. – (Trans., Banat) Curios, ciudat, excentric.

Mag. *sod* (Drăganu, *Dacor.*, IV, 158 și VI, 277; Gáldi, *Dict.*, 158). Este îndoielnică legătura cu sl. *šutŭ* „fanfaron" (Cihac, II, 391). – Der. *șoadă*, s. f. (Trans., glumă); *șodenie* (var. *șozenie*), s. f. (zeflemea, batjocură, bășcălie). 7961

soḍă, s. f. – Carbonat de calciu. – Mr. *sodă.*
It. *soda,* prin intermediul ngr. σόδα, cf. tc., bg. *soda.* 7962

soḍăș (-și), s. m. – Garant, chezaș. – Var. *so(l)duș.*
Mag. *szovados* (Drăganu, *Lui I. Bianu,* București 1927, 137; Treml, *BL,* II, 40). Sec. XVII, înv. și Trans. 7963

sodoṃ (-muri), s. n. – **1.** Nenorocire, prăpăd, pustiire. – **2.** Calamitate, catastrofă. – **3.** Cantitate mare, mulțime. – Var. *sudom, sudum* și der.
Sl. *Sodomŭ* (Tiktin; Tagliavini, *Arch. Rom.,* XII, 175). – Der. *sodomi,* vb. (a distruge, a nimici, a prăpădi); *sodomie,* s. f. (perversiune sexuală), din gr. σοδομία (sec. XVII); *sodomlenesc,* adj. (sodomit), sec. XVII, înv.; *sodomit,* s. m. (persoană care practică sodomia), din fr. *sodomite.* 7964

sof (-furi), s. n. – Camgarn, țesătură de lînă. – Var. *zof, zuf.*
Tc. (arab.) *sof, suf* (Tiktin). Sec. XVIII, înv. 7965

sofa (-ale), s. f. – Divan. – Mr. *sufae.*
Tc. (arab.) *sofa* (Șeineanu, II, 324; Ronzevalle 112), cf. ngr. σοφᾶς, alb. *sofa,* bg., sb., it., fr. *sofa.* 7966

șofeị (-ie), s. n. – (Trans.) Căldare.
Germ. *Schaff* (Tiktin). 7967

șofeụr (-ri), s. m. – Conductor auto. – Var. *șofer.*
Fr. *chauffeur.* 7968

sofịt (-te), s. n. – Intrados. – Var. *sufit.*
It. *soffito* (Candrea), în parte prin intermediul ngr. σοφίτα. 7969

sofrạ (-ale), s. f. – Măsuță joasă pentru mîncare. – Mr. *sufră.*
Tc. *sofra,* din arab. *sŭfret* „provizii de drum" (Șeineanu, II, 324; Lokotsch 1937), cf. ngr. σοφρᾶς, alb., bg., sb. *sofrá.* – Der. *sofragiu* (var. *sufragiu*), s. m. (om de serviciu, ospătar), din tc. *sofraci,* cf. ngr. σοφραντζής, bg., sb. *sofradžija; sufragerie* (var. *sofragerie*), s. f. (cameră unde se servește masa). Cf. *sufertaș.* 7970

șofrạc (-ci), s. m. – (Bucov.) Pasăre (Troglodytes parvulus). – Var. Banat *șofrag.*
Sl., cf. sb. *čvorak* „graur", *švraka* „coțofană" (Candrea; Scriban); dar lipsește veriga de legătură. Trebuie să fie cuvînt identic cu *șofran,* s. m. (Banat, varietate de șoim, Lanius collurio), care pare că s-ar fi contaminat cu *șofran* (planta). 7971

șofrạn (-ni), s. m. – **1.** Plantă din care se extrage o substanță galbenă (Crocus sativus). – **2.** (S. n.) Substanță extrasă din această plantă. – Mr. *șăfrane,* megl. *șăfran.*
Per. *za'fran,* arab. *za'farān,* prin intermediul sl. *šafranŭ* (Miklosich, *Fremdw.,* 128; Cihac, II, 383; Conev 46), cf. sb., cr., slov., rus. *šafran,* ceh. *šafrán,* pol. szafran, ngr. σαφράνι, tc. safran. – Der. *șofrănaș,* s. m. (plantă, Carthamus tinctorius); *șofrănel,* s. m. (plantă, Crocus banaticus); *șofrăniu,* adj. (galben); *șofrăni,* vb. (a vopsi cu șofran). 7972

șoḍor (-ri), s. m. – (Trans., Maram.) Cumnat.
Mag. *sógor* (Tiktin). – Der. *șogărițạ,* s. f. (Maram., cumnată). 7973

șoḥan, adv. – Niciodată. – Var. *șuhan, șohănit.*
Mag. *soha* (Tiktin; Gáldi, *Dict.,* 159). În Maram. 7974

soị (-iuri), s. n. – **1.** Rasă, castă. – **2.** Speță, tip, generație. – **3.** Clasă, specie, gen. – **4.** Caracter, model, natură. – Mr. *so(i)e,* megl. *soi.*
Tc. *soy* (Șeineanu, II, 325; Lokotsch 1923; Ronzevalle 113), cf. ngr. σόϊ, alb., bg. *soi.* – Der. *soi,* vb. (a încrucișa, a îmbunătăți rasa); *soios,* adj. (de rasă bună). 7975

soiḷi (-lęsc, -ịt), vb. – (Arg.) A dormi. – Var. *suili.*
Origine incertă. Se consideră der. din țig. *sov,* part. *suto* „a dormi" (Graur 187; Juilland 174); dar această explicație este insuficientă cf. Vasiliu, *GS,* VII, 125. Cuvîntul ne apare cu sensuri foarte diferite și în general prost definite, ca de pildă „a se îmbăta" sau „a se îndrăgosti" sau „a pierde timpul". Ar putea fi vb. *soi* „a murdări", cu suf. expresiv *-li* și cu sensul special de „a ejacula". 7976

șoịm (-mi), s. m. – Pasăre răpitoare (Falco laniarius, F. peregrinus).
Mag. *sólyo(m)* (Cihac, II, 528; Tiktin; Gáldi, *Dict.,* 97). Nu este probabilă der. din per. *šahin,* cf. *șah* (Lokotsch 1764). – Der. *șoiman,* s. m. (șoim; viteaz); *șoimană,* s. f. (drăgaică, duh rău); *șoimăni,* vb. (a ciomăgi, a bate); *șoimar,* s. m. (crescător de șoimi, vînător cu ajutorul șoimilor); *șoimesc,* adj. (de șoim); *șoimește,* adv. (ca un șoim; rapid); *șoimoaică* (var. *șoimoaie*), s. f. (femela șoimului). 7977

soitarịu (-ị), s. m. – Măscărici, șarlatan. – Mr. *suitari.*
Tc. *soytari* (Șeineanu, II, 325). În Mold. 7978

sol (-li), s. m. – Trimis, mesager, ambasador.
Sl. *sŭlŭ, solŭ* (Cihac, II, 353), cf. slov. *sol.* –

Der. *soli*, vb. (înv., a trimite, a comunica); *solie*, s. f. (trimitere, misiune; mesaj); *solitor*, s. m. (înv., parlamentar, trimis, delegat). 7979

sol (-luri), s. n. – Pământ.

Fr. *sol*. – Der. *subsol*, s. n., după fr. *sous-sol*. 7980

șol (-luri), s. n. – (Banat) Ceașcă.

Germ. *Schale*, prin săs. *schol* (Scriban). 7981

solar (-ri), s. m. – (Înv.) Sărar, vînzător de sare.

Sl. *solarĭ* (Tiktin). – Der. *solărie*, s. n. (bir pe sare), sec. XVII, înv.; *solărie*, s. f. (Banat, solniță). 7982

sold (-duri), s. n. – Diferență între debitul și creditul unui cont; rest de plată; marfă cu preț redus.

Fr. *solde*. – Der. *soldă*, s. f. (salariu în armată); *solda*, vb. (a calcula soldul unui cont; a lichida o socoteală; a vinde o marfă cu preț redus), din fr. *solder; soldat*, s. m., din fr. *soldat; soldățesc*, adj. (militar); *soldăție*, s. f. (serviciul militar; carieră de soldat); *soldățime*, s. f. (mulțime de soldați). 7983

șold (-duri), s. n. – Coapsă, crupă.

Germ. *Schulter*, prin intermediul sl. cf. ceh. *solda*, pol. *szoldra*, mag. *sódar* (Cihac, II, 391; Tiktin) sau mai probabil din pl. *șolduri*. – Der. *soldea*, s. m. (poreclă pentru șchiopi); *șoldi*, vb. (a se deșela, a se speti, a se lăsa într-o parte); *șoldină* (var. *șoaldină*), s. f. (durere în șold; plantă, Sedum acre); *șoldiș*, adv. (șchiopătînd); *șoldit*, adj. (se zice despre un cal care are un șold mai proeminent); *șoldiu*, adj. (cu șoldul vătămat; crăcănat, cu picioare scurte); *șolduros*, adj. (cu șolduri mari); *șoldan*, s. m. (persoană voluminoasă; păduche); *șoldăni*, vb. (a se deșela, a se lăsa într-o parte). 7984

șoldan (-ni), s. m. – Iepuraș, pui de iepure.

Mag. *süldő* (Cihac, II, 528). 7985

solinariu, s. m. – Canal.

Gr. σωληνάριον (Murnu 51). Sec. XVII, înv. Azi *solinar*, s. m. (par, stîlp, trunchi drept și rotund; canal, tub, conductă), care apare și în mr., cf. bg. *sulinar* „țurțur", sb. *sulundar* „tub". 7986

solniță (-țe), s. f. – Vas mic cu sare.

Bg., sb., slov. *solnica* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 48; Cihac, II, 347; Conev 64). 7987

solomonar (-ri), s. m. – Vrăjitor, vraci. – Var. *șolomonar*.

De la *Solomon*, datorat mai ales tradiției reprezentate de cartea populară *Salomón* și *Marculfo* (Șeineanu, *Semasiol.*, 177; Tiktin), cf. ngr. σολομωνική „carte de descîntece". – Der. *solomoni*, vb. (a descînta, a vrăji, a face vrăji); *solomon(ăr)ie*, s. f. (magie). Legătura cu pol. *szałamanić* „a orbi" (Cihac, II, 354) pare îndoielnică. 7988

șoltuz (-uji), s. m. – Conducătorul unui oraș, primar în Mold.

Germ. *Schultheiss*, prin intermediul pol. *szołtys*, mag. *soltész* (Cihac, II, 391), cf. it. *sculdascio* (Battisti, V, 3430). 7989

solz (-zi), s. m. – **1.** Placă mică tegumentară; scuamă. – **2.** Lamă, placă de metal a unei armuri. – **3.** Pulbere pe aripile fluturilor. – **4.** (Arg.) Bani.

Origine necunoscută. Der. din lat. *sŏlĭdum* (Hasdeu, *Cuv. din Bătrîni*, I, 302; Philippide, *Principii*, 148; Pușcariu, *Dacor.*, VII, 480; Pușcariu, *Lr.*, 187) sau din sl. *slĭzŭ* „muci" (Cihac, II, 354; Candrea), care apare o singură dată cu sensul de „solz", neconsolidat în sl., nu pare posibil, în primul rînd pentru că asemenea caz pl. ar trebui să fie **solji*, ca *mînz, piez* sau, ca în cazul lui *viteaz, breaz* etc. Prezența lui *-zi* pledează în favoarea unei creații expresive, deși ideea sa nu este clară. Cf. *bulz*. – Der. *solzi*, vb. (a acoperi cu solzi); *solzos*, adj. (acoperit cu un strat ca de solzi). 7990

șomîc (-ci), s. m. – **1.** (Înv.) Varietate de cîrtiță (Spalax typhlus). – **2.** (Banat) Sobol (Talpa europaea). – **3.** (Trans.) Șoarece. – **4.** (Mold.) Tumoare, bășică.

Origine îndoielnică. După Scriban, legat de rut. *homyk*, pol. *chomik* „hamster". Pare cuvînt expresiv. 7991

somină (-ne), s. f. – **1.** (Banat) Traversă. – **2.** (Mold.) Acoperiș mic, streașină, ieșitură, acoperiș de protecție, șopron. – **3.** Bîrlog, vizuină, ascunzătoare. – Var. *somenă*.

Probabil rezultatul confuziei diferitelor cuvinte sl., cf. sb. *somin* „ieșitură", *sominj* „cotlon", *sõigj* „fumar deschis în acoperiș" (Candrea). 7992

somn (-nuri), s. n. – **1.** Actul de a dormi. – **2.** Toropeală, tendință de a dormi. – Mr. *somn(u)*, megl. *son*, istr. *somn*.

Lat. *sŏmnus* (Cihac, I, 256; Pușcariu 1607; *REW* 8086), cf. vegl. *samno*, it. *sonno*, prov. *som*, fr. *somme*, cat. *son*, sp. *sueño*, port. *somno*. – Der. *somna* (var. *însomna*), vb. (înv., a dormi); *somnișor*, s. m. (mac, Papaver somniferum; plantă, Clinopodium vulgare, Leonurus cardiaca; ouăle insectei Gastropacha neustria); *somnorea*, s. m. (specie de păsărică); *însomnorat*, adj. (înv., ador-

mit); *somnoros* (var. *somnuros*), adj. (somnolent, fără vlagă; căruia îi place somnul; leneș); a cărui der. din lat. *somnolentus* (*REW* 8085) nu pare probabilă, cf. Graur, *BL*, V, 113; *somnoroasă*, s. f. (plantă, Laserpitium prutenicum; pidosnic, Cerinthe minor); *somnoroșie*, s. f. (somnolență, buimăceală); *somnie*, s. f. (somnolență); *nesomn*, s. n. (insomnie). – Der. din fr. *somnambul*, s. m.; *somnambulism*, s. n.; *somnifer*, adj.; *somnolență*, s. f.; *insomnie*, s. f. 7993

somn (-ni), s. m. – Pește răpitor (Silurus glanis). – Var. înv. *som*. Megl. *som*.

Sl. (rus.) *somŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 45; Cihac, II, 354; Sanzewitsch 209; Conev 53), cf. bg., sb., cr., slov. *som*. Fonetismul indică o apropiere de *somn* „faptul de a dormi". – Der. *somotei*, s. m. (somn mic), dim. al var. 7994

șomoiag (-iegi), s. m. – 1. Mănunchi de paie. – 2. Smoc, ghemotoc. – Var. *șumuiag, șumuiog, șomoiog, șomuiog, șumoiog, șumuiac, șumuioc* etc.; *șomoldoc, șomîltoc, șomultoc, șomoltoc* etc.

Origine incertă. Se consideră drept der. din mag. *csomó* (Tiktin; Candrea; Scriban), sau din mag. *csormolya*, cf. *ciormoiag* (Gáldi, *Dict.*, 97) sau din mag. *szóma* „paie" (Cihac, II, 528). Mai probabil e vorba de o creație expresivă, după cum o demonstrează corespondența cu *șomîc* și tratamentul var. – Der. *șomoiegi* și var., vb. (a freca, a șterge cu un pumn de paie); *înșomoltoci*, vb. (Mold., a înfofoli). 7995

somon (-ni), s. m. – Pește marin (Salmo salar). – Var. *salmon*.

Fr. *saumon*, var. din it. *salmone*. 7996

somon (-oane), s. n. – Pîine, bucată de pîine. – Mr. *sumună*.

Tc. *somun* (Șeineanu, II, 326; Lokotsch 1926), cf. alb., bg., sb. *somun*. 7997

somot, s. n. – (Banat, Trans.) Catifea.

Germ. *Sammet*, prin intermediul sb. *somot*. 7998

sondă (-de), s. f. – 1. Gaură cilindrică în scoarța terestră pentru exploatarea unui zăcămînt. – 2. Pahar înalt, pahar de bere.

Fr. *sonde*. – Der. *sonda*, vb., din fr. *sonder; sondaj*, s. n., din fr. *sondage*. 7999

șonț (-ți), s. m. – (Mold.) Șchiop. – Var. *șont*.

Creație expresivă, cf. *bont, cionț, mont, tont*, care exprimă ideea de „ciut". Var. este un sing. analogic, format după pl. Cf. și *șonț* „neamț", cu evoluția semantică la fel ca în *țopîrlan*. Der. din mag. *sánta* „șchiop" (Seineanu, *Semasiol.*, 171; Loewe 56; Tiktin; Candrea; Gáldi, *Dict.*, 183), care ar depinde de sb. *šantav* „șchiop", slov. *šantati* „a șchiopăta" (Miklosich, *Fremdw.*, 128), este mai puțin probabilă.

Der. *șonți*, vb. (Mold., a șchiopăta, a deșela); *șoni*, vb. (Olt., a deșela); *șonealdă*, s. f. (Olt., șchiopătare); *șontîc*, interj. (exprimă ideea de șchiopătare), cf. *hîltîc, bîldîbîc; șontîcăi*, vb. (a șchiopăta); *șontorog*, adj. (șchiop; paralizat; impotent, hodorogit), format ca *boșorog, hodorog* etc. (mag. dialectal *csontorag*, indicat de Tiktin și Candrea ca sursă pentru rom., provine din rom. cf. Edelspacher 12); *șontorogi*, vb. (a deșela). 8000

șop (-uri), s. n. – Șopron, adăpost.

Germ. *Schoppen* (Cihac, II, 392). În Trans. și Olt. Var. *șopru* (probabil formație regresivă, pornind de la pl. *șopruri* cu *r* propagat), Mold. *șopreț*, Trans. *șopruț*, Trans. de S *șopran*, și în forma sa acceptată în general *șopron* (probabil din pl. de la forma anterioară, *șoprane*, cu asimilația *șoproane*). Din rom. provine rut. *šopra* (Miklosich, *Wander.*, 19). 8001

șop, interj. – Indică ideea de șușoteală.

Creație expresivă, se folosește mai ales în forma *șopa–șopa*, uneori și *șopîc(–șopîc)*. – Der. *șopăi* (var. *șopoi, șopocăi, șopăcăi*), vb. (a șușoti); *șopăit* (var. *șopocăit*), s. n. (șușotit); *șopăială* (var. *șopîcăială*), s. f. (șușotit); *șopîrcăi*, vb. (Mold., a fraieri, a linguși); *șopîrcăială*, s. f. (lingușeală); *șopoti*, vb. (a șușoti), probabil contaminat cu sl. *šiputati*, slov. *šepetati*, rut. *šepotaty, šopotity*, bg. *šupotja*, deși unele din aceste forme ar putea proveni din rom.; *șopot*, s. n. (susur, murmur), mr. *șoput* „șiroi", megl. *șopit*, cf. sl. *šapŭtŭ, šopotŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 53; Cihac, II, 387; Tiktin, Rosetti, III, 52), bg. *šepot*, sb. *šopot; šipot*, s. n. (șuvoi, izvor), var. de la cuvîntul anterior; *șopti*, vb. (a șușoti, a murmura), var. de la *șopoti* care se întîlnește cu sl. *šop(s)ti* „a sufla în flaut", sb. *šaptati* „a șușoti", rus. *šeptati; șoaptă*, s. f. (murmur), deverbal; *șoptează*, s. f. (șușoteală); *șoptit*, s. n. (murmur); *șoptitor*, adj. (murmurător); *șoroboti*, vb. (Mold., a șușoti), de la *șopoti*, cu *r* infix (după Scriban, legat de rus. *šorošiti* „a gîfîi"); *șorobotează*, s. f. (șușotit). 8002

șopă (-pe), s. f. – Buzdugan.

Tc. *sopa* (Șeineanu, II, 326; Lokotsch 1925). Sec. XIX, înv. 8003

șopîrlă (-le), s. f. – Năpîrcă (Lacerta muralis).

Creație expresivă, cf. *năpîrcă* și *șopîrcăi*. În acord cu rădăcina expresivă *șop*, pare să indice ideea de mișcare tăcută sau care abia se aude. În general se admite că este cuvînt identic cu alb.

șapi „șopîrlă" (Cihac, II, 720; Meyer 399; Tiktin; Schuchardt, *ZRPh.*, XXVII, 612; Weigand, *BA*, III, 111; Philippide, II, 735; Rosetti, II, 123), care se presupune că provine din gr. σηψ sau, după Weigand, din lat. **sepinula;* dar aceste explicații sînt insuficiente. Der. directă din gr. σηψ (Diculescu, *Elemente*, 487) este improbabilă.

Der. *șopîrla(r)iță*, s. f. (anghină difterică, difterie; plante, Veronica orchidea, Parnassia palustris, Brunella vulgaris); *șopîrlar*, s. m. (egretă, Buteo vulgaris); *șopîrliță*, s. f. (plante, Veronica Bachofeni, V. chamaedrys, V. teucrium, Parnassia palustris, Polygala vulgaris). Din rom. provine bg. *šopârlă* (Capidan, *Raporturile*, 218). 8004

sor (-ruri), s. n. – Piele rasă de porc.

Origine incertă. Probabil trebuie admisă o formă vulgară *sūs*, **sūris* „porc", (în loc de *sūs, suis*), ca *mus, mūris, ōs, ōris* etc. Der. din lat. *sūbĕr* „plută" (Candrea; Scriban) nu pare posibilă. Se folosește în Trans. și Maram. – Der. *șorici* (var. *șoric*, Mold. *cioric(i)*, Banat *sor(l)ic*), s. n. (piele rasă de porc), care trebuie să provină din lat. vulgar *suericulum*, cuvînt ce apare în notele tironiene, fără explicație, între diferitele feluri de produse porcine (după Cihac, II, 341, din pol. *skwarek*, sb., cr. *čvarek* „jumări"; după Graur 188, din țig. *čor* „barbă"). 8005

soră (surori), s. f. – Persoană de sex feminin considerată în raport cu copiii acelorași părinți. – Var. înv. *sor* rar *surorâ*. Mr. *sor(ă)*, megl. *sorâ*.

Lat. *soror* (Pușcariu 1608; *REW* 8102), cf. vegl. *saur*, v.it. *suora*, (calabr. *suora, sora, sorura*), sard., prov. *sorre*, fr. *soeur*, cat., sp., v.port. *sor*. Uz general *ALR*, I, 163). Rezultatul normal *sor*, a fost adaptat posterior la decl. s. f., dar se mai folosește în Trans. de V și în anumite expresii, cum ar fi *sor cu frate*, s. m. (plantă, Melampyrum nemorosum), *sor(u)-mea, sor(u)-ta, sor(u)-sa*. Pentru pl. imparisilabic, cf. și *nor*ă, *om*.

Der. *soricâ*, s. f. (Maram., Bucov., sora mai mică); *suratâ* (mr. *surata*), s. f. (soră de suflet; soră, titlu de prietenie; prietenă, camaradă), format ca *fîrtat*, v. aici (de la un lat. **sororiāta*, < **sororiāre*, după Pascu, I, 158; legătura cu sl. *sestra* > *posestrima*, sugerată de Candrea, nu prezintă interes); *surăție*, s. f. (frăție de suflet); *însurăți*, vb. refl. (a se înfrăți; a lega prietenie); *surioară*, s. f. (dim. de la soră); *însorări*, vb. (Mold., a asocia, a uni două gospodării țărănești). – Din rom. provine mag. *szirâta* (Candrea, *Elemente*, 409; Edelspacher 23). 8006

sorb (-bi), s. m. – Nume de arbore (Sorbus torminalis).

Lat. *sorbus* (Cihac, I, 257; Tiktin; *REW* 8095), cf. it. *sorbo*, prov. *sorba*, fr. *sorbe*, sp. *serba*, port. *sorva*. Caracterul popular al cuvîntului nu pare stabilit cu siguranță. 8007

sorbestreă (-ețle), s. f. – Plantă erbacee din familia rozaceelor (Sanguisorba officinalis).

It. *sorbastrella* (Candrea). 8808

sorbi (-b, -ît), vb. – **1.** A bea cîte puțin, a suge. – **2.** A înghiți, a înfuleca, a trage în piept. – **3.** (Înv.) A goli. – Mr. *sorbu, sorbșu, surghitâ*.

Lat. *sōrbēre* (Cihac, I, 257; Pușcariu 1609; Pascu, I, 164; *REW* 8094), cf. it. *sorbire*, prov., fr., cat. *sorbir*, sp. *sorber* (gal. *sorbir*), port. *sorber*. – Der. *sorb*, s. n. (vîltoare, bulboană, vîrtej; sorbitură, dușcă; piston); *sorbeală* (var. *sorbitură*), s. f. (sorbire, dușcă, zeamă); *sorbitor*, adj. (care soarbe); *sorbancă*, s. f. (Trans. de N, strachină); *sorbușcă*, s. f. (Mold., supă); *sorbăcăi* (var. *sorbocăi*), vb. (a sorbi, a suge); *absorbi*, vb., după fr. *absorber*. 8809

sorcovi (-vesc, -ît), vb. – Obicei folcloric de Anul Nou, care constă în a ura noroc atingînd oamenii cu sorcova.

Bg. *survakam* (Conev 170; Candrea; Scriban), de la *survaki* „Anul Nou". – Der. *sorcovă*, s. f. (rămurică împodobită cu flori de hîrtie; femeie împopoțonată), postverbal (după Cihac, II, 354, din sl. *sroka* „punct", aluzie la aspectul său mîzgălit; după Tiktin, în relație cu *soroc*); *sorcoveală*, s. f. (obicei folcloric de Anul Nou). 8010

sorgă (-gi), s. f. – (Trans. de V) Grijă, necesitate.

Germ. *Sorge*. – Der. *sorgoș*, adj. (Trans. urgent, presant), prin intermediul mag. *szorgos* (Cihac, II, 526; Gáldi, *Dict.*, 160). 8011

sorginte, s. f. – Sursă, izvor.

It. *sorgente*. 8012

șorliță (-țe), s. f. – **1.** Gaie (Milvus regalis). – **2.** Vultur (Gypaetus barbatus). – Var. *șorlită, șorlită*.

Bg. *ušorlica* „gaie", cf. sb. *ušara* „cucuvaie". Legătura cu rut. *šulika* (Candrea) sau cu *surlă* (Scriban) este incertă. – Der. *șurligaie*, s. f. (specie de șoim, Cerchneis tinnunculus); *șurlicar*, s. m. (gaie, Milvus regalis); *șușugaie*, s. f. (gaie). 8013

soroacă (-ace), s. f. – **1.** Punct. – **2.** Vers (în Biblie).

Sl. *sroka* (Tiktin). Sec. XVII, înv. 8014

soroc (-oace), s. n. – **1.** Termen, timp, zi prestabilită. – **2.** Rată, scadență. – **3.** Dată, timp

special. – 4. Interval, răstimp. – 5. Date stabilite pentru comemorarea morților. – 6. Menstruație.

Sl. *sŭrokŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 48; Cihac, II, 354; Conev 79), cf. ceh., rus. *srok*. – Der. *soroci*, vb. (a fixa un termen; a lua o hotărîre, a determina); *soroceală*, s. f. (hotărîre, ursită). 8015

sorocovăț (–vești), s. m. – (Mold., înv.) Monedă de plată de 20 de creițari. – Var. *sorcovăț*.

Rus. *sorokovecĭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 46). 8016

sorț (–țuri), s. n. – Îmbrăcăminte de protecție care se poartă dinainte. – Var. Munt., Trans. *șurț*.

Germ. *Schurze* (Diez, *Gramm.*, I, 129; Mîndrescu, 93; Cihac, II, 392; Borcea 214), prin intermediul pol. *szorc*, ceh. *šorc*, mag. *surc*. 8017

sos (–suri), s. n. – Preparat culinar cu care se servesc mîncărurile.

Fr. *sauce*, cf. *salcie*. – Der. *sosieră*, s. f. (vas de sos), din fr. *saucière*. 8018

șoșăi (–ăesc, –ĭt), vb. – A șopti, a vorbi în taină. – Var. *șoșoi, șușui, șoșoti*.

Creație expresivă, bazată pe consonanța *șș*, cf. *sîst, șop;* pentru var. cf. *ALR*, II, 11. – Der. *șosele* (var. *șusele*), s. f. pl. (lingușeli, vorbe amăgitoare), pentru semantism cf. *șopîrcădială* (după Philippide, *Principii*, 139, în loc de **șoptele*, de la *a șopti;* după Densusianu, *GS*, VII, 281, în loc de *șuteală*); *șoșet*, s. n. (șoptit, murmur); *șoșoi*, s. m. (iepure), pentru al cărui semantism cf. *șopîrlă* (după Graur 188, din țig. *šošoi*); *șoșoit* (var. *șoșăit, șușuit*), s. n. (murmur); *șoșoitor* (var. *șoșăitor, șușuitor*), adj. (care șoșotește); *șoșoială* (var. *șușuială*), s. f. (susur, murmur); *șușta*, vb. (a murmura, a vorbi de rău), cf. pol. *szust* „zgomot", ceh., sb. *šuškati* „a vorbi în șoaptă" (după ipoteza improbabilă a lui Drăganu, *Dacor.*, III, 700, din lat. *suscĭtāre*). 8019

șoseă (–ele), s. f. – Drum interurban asfaltat.

Fr. *chaussée*. – Der. *șoselui*, vb. (a construi o șosea; a asfalta). 8020

sosi (–sesc, –ĭt), vb. – 1. A ajunge undeva. – 2. A fi în situația să..., a fi destul să...

Ngr. σώνω, aorist ἔσωσα (Miklosich, *Fremdw.*, 126; Cihac, II, 700; Murnu 51; Philippide, II, 733; Pușcariu, *Lr.*, 261), cf. alb. *sos*, bg. *sosa*. – Der. *sosit*, s. n. (venit, ajuns); *sositor*, s. m. (în ghicitul în bobi, cel care indică o sosire apropiată); *nesosință*, s. f. (înv., insuficiență). 8021

șoșon (–ni), s. m. – Încălțăminte impermeabilă pentru iarnă.

Fr. *chausson* „cizmuliță". Bg. *šošon* (Bernard 50) pare să provină din rom. 8022

sosteă (–ele), s. f. – (Arg.) Izmene, chiloți bărbătești.

Țig. *sosti*. 8023

soț (–ți), s. m. – 1. (Înv.) Copărtaș. – 2. Bărbat căsătorit. – 3. Camarad, prieten, asociat. – 4. Pereche. – Mr., megl. *soț*.

Lat. *sŏcius* (Cihac, I, 257; Pușcariu 1610; *REW* 8056), cf. alb. *šots* (Philippide, II, 655), it. *soccio* „arendaș de turme". – Der. *soție*, s. f. (înv., tovarășă; înv., căsătorie, uniune; înv., camarad, asociat; înv., asociație, societate; nevastă) cuvînt folosit actualmente mai ales în Munt. și Mold. (*ALR*, I, 271); *soțesc*, adj. (conjugal, matrimonial); *soață*, s. f. (camaradă; nevastă); *însoți*, vb. (a asocia, a uni; a împerechea; a se alipi, a se alătura; a se căsători, a escorta, a acompania); *însoțitor*, adj. (care însoțește); *însoțime*, s. f. (înv., societate, grup); *însoțitură*, s. f. (Trans., companie); *cusoți*, vb. (Bucov., a ține companie, a întreține), cu pref. expresiv *cu–; soțiire*, s. f. (înv., asociație). 8024

șotie (–ii), s. f. – Poznă, farsă, ghidușie. – Var. Mold. *șoată*.

Origine incertă. Pornind de la *șoată*, se poate presupune că este o deformație a lui *șoadă* „glumă", de la *șod*. Der. din sl. *šŭtŭ* „glumeț", *šutiti* „a spune glume" (Tiktin) nu satisface fonetic; cea care se bazează pe *sotea* „numele diavolului" (Bogrea, *Dacor.*, IV, 848) pare mai mult decît dubioasă. 8025

șotnie (–ii), s. f. – Escadron de soldați ruși.

Rus. *sotnja*. – Der. *sotnic*, s. m. (căpitan; Mold., paznic de turn), din rus. *sotnik*. 8026

șovăi (–ăesc, –ĭt), vb. – 1. A se clătina, a se împletici. – 2. A ezita, a se codi, a fi nehotărît. – Var. înv. *șuvăi*, Bucov. *șovoi* și der.

Creație expresivă, ca majoritatea vb. în *ăi*, cf. *șopăi, țopăi, moțăi, cucăi* etc. Ideea expresivă trebuie să fie cea de clătinare, comună tuturor der. – Der. *șovăială*, s. f. (nesiguranță, ezitare); *șovăielnic* (var. *șovăitor*), adj. (nesigur, ezitant); *șovăitură*, s. f. (nesiguranță; sinuozitate, ocoliș, cotitură); *șuvoi* (var. *șivoi*, Mold., Trans. *șioi*), s. n. (flux, debit mare de apă), var. cf. *șiroi; șuviță*, s. f. (smoc de păr; pîrîiaș; fîșie, bandă), cu schimb de suf. și prin contaminare cu bg. *ševe, ševica* „șuviță" (după Cihac, II, 447, în loc de **juviță*, din sl. *šuvęza* „legătură"). – Cf. *șovîlc*. 8027

șovar (–ri), s. m. – Rogoz (Typha angustifolia). – Var. *șuvar*.

Sl., cf. sb., cr. *ševar*, rut. *šuvar*, pol. *szuvara* (Cihac, II, 392; Conev 45), mag. *savar*. 8028

șovîlc, interj. – Exprimă ideea de șchiopătare sau de scufundare. – Var. *șobîlc, știobîlc, știopîlc, știulbic, știuldic.*

Creație expresivă, cf. *bîldîbîc, hîltîc, cobîlț, șontîc.* – Der. *șovîlcăi,* vb. (Mold., a șchiopăta); *șovîrcăi,* vb. (a șovăi, a ezita); *șovîrnog,* adj. (șchiop); *știobîlcăi,* vb. (a se bălăci); *știuldica,* vb. refl. (Trans., a se cufunda); *știulbica,* vb. (Trans., a căuta pe sub apă); *știulbic* (var. *știuldic, știrbic, știulbuc*), s. n. (Trans., prăjină cu care se scot peștii din ascunzători). 8029

șovin (-nă), adj. – Patriotard extremist.

Fr. *chauvin.* – Der. *șovinist,* adj. (șovin); *șovinism,* s. n., din fr. *chauvinisme.* 8030

șovîrf (-fi), s. m. – Savur (Origanum vulgare). – Var. *solovîrf, so(lo)vîrv.*

Sl. *suchovrŭchŭ* „vîrf uscat" (Candrea; Scriban), sb. *suhovrh,* cf. *vîrf.* – Der. *sovîrvariță,* s. f. (plante, Hypericum quadrangulum, Inula britannica, Betonica officinalis). 8031

sovon (-oane), s. n. – 1. Văl. – 2. (Trans., Bucov.) Giulgiu. – Var. *săvon, zovon, zăvon.*

Origine îndoielnică. Din ngr. σάβανον „giulgiu" (Cihac, II, 713), cf. alb., bg, rus. *sávan* pare dificilă fonetic. Ar putea fi contaminat cu *zăbun,* mai ales că Scriban dă diferite sensuri cu înțelesul de „îmbrăcăminte". – Der. *(în)sovoni,* vb. (a se voala, a se acoperi cu un văl). 8032

șpagă (-ăgi), s. f. – 1. Spadă. – 2. Baionetă. – Var. *spa(n)gă.*

Sl., cf. sb., rus. *špaga* (Cihac, II, 392; Tiktin; Sanzewitsch 210), var. cu *n* poate prin intermediul ngr., cf. ngr. σπάγος și σπάγγος „funie". 8033

șpagă, s. f. – Bacșiș, mită.

Origine incertă. Legătura cu șpagă „spadă" nu este sigură, cf. Chelaru, *BF,* IV, 128; și cu atît mai puțin apare clar legătura semantică cu fr. *épingles,* sp. *alfileres.* După Scriban, din sb., rus. *špag* „buzunar". Ar putea fi vorba de o confuzie între *spa(n)gă* „spadă" și *spenge,* var. a lui *spență* „suprasarcină", v. aici. 8034

spahie (-ii), s. m. – (Banat) Proprietar, deținător de terenuri. – Var. *spăie.*

Sb. *spahija* (Candrea). 8035

spahiu (-ii), s. m. – Cavaler turc.

Tc. (per.) *sipahi* (Șeineanu, II, 326), cf. ngr. σπαής, bg., sb. *spahija,* fr. *spahi, cipaye.* 8036

spaimă (-me), s. f. – Teamă, frică, groază.

Origine incertă. Se consideră drept der. de la un lat. **expavîmen,* din *expavēre* (Cipariu, *Gram.,* 87; Pușcariu 1611; Tiktin) care corespunde semantic, dar prezintă dificultăți formale. Der. din lat. (gr.) *spasma* (Candrea) pare mai îndoielnică. – Der. *(în)spăima,* vb. (a înfricoșa, a îngrozi); *spăimit,* adj. (înnebunit, zăpăcit); *spăimos,* adj. (fricos, sperios). Cf. *spăimînta.* – Din rom. provine săs. *spîimê.* 8037

spăimînță (-t, -ață), vb. – A speria. – Var. *înspăimînta,* înv. și Banat *spămînta, speminta.*

Origine incertă. Se consideră der. din lat. **expavîmentāre* (Philippide, *Principii,* 99; Densusianu, *Rom.,* XXXIII, 286; Pușcariu 1612; Candrea, *DAR*) sau *expaventāre* (Crețu 369; Tiktin; *REW* 3035); dar der. este dificilă și sard. *spamenta,* prezentat ca argument cu acest prilej, nu constituie un paralelism (Wagner 112). Alterarea rezultatului se atribuie prezenței lui *spaimă.* – Der. *(în)spăimîntător,* adj. (oribil, teribil). 8038

spăla (-l, -ață), vb. – A curăța cu apă. – Mr. *aspel, spilare,* megl. *spel, spilari,* istr. *spelu.*

Lat. *perlavāre,* cu *s-* lat. sau expresiv (Cipariu, *Gram.,* 314; Cihac, I, 141; Meyer, *Alb. St.,* IV, 99; Candrea, *Éléments,* 73; Crețu 369; Pușcariu 1613; Candrea-Dens., 936; *REW* 3044; Meyer-Lübke, *ZRPh.,* XXVIII, 618), conservat numai în rom. (Rosetti, I, 171) și în alb. *shpëljań* (Philippide, II, 641). Această etimologie a fost respinsă de Densusianu, *Rom.,* XXVI, 100, care propune lat. **expellāre,* de la *pellis,* puțin convingător.

Der. *spălat,* adj. (curățat cu apă; îngrijit, dichisit); *spălat,* s. n. (spălare); *nespălat,* s. m. (murdar, soios); *spălător,* adj. (care spală; s. n., cîrpă de bucătărie; s. n., lavabou); *spălătoare,* s. f. (lighean, vas de spălat); *spălătoreasă* (var. *spălătoriță*), s. f. (femeie care spală rufe); *spălătorie,* s. f. (încăpere de spălat rufe); *spălătură,* s. f. (spălat; lături); *spală-varză,* s. m. (fanfaron); *spălăci,* vb. (a spăla prost, de mîntuială; refl., a-și pierde culoarea, a se decolora), cu suf. expresiv *-ci* (după Pușcariu, *Dacor.,* III, 678, de la un lat. **experlavicāre*); *spălăcitură,* s. f. (obiect decolorat; lături); *spălăcioasă,* s. f. (plantă, Senecio vernalis), transpunere a it. *spellicciosa* (Candrea), sau a numelui științific. 8039

spalier (-re), s. n. – Suport, scară fixă. – Var. *spalir.*

It. *spalliere,* prin intermediul germ. *Spalier.* 8040

șpalt (-turi), s. n. – Zaț tipografic, probă de tipar netăiată.

Germ. *Spalte* (Borcea 209). – Der. *șpăltui,* vb. (a egala grosimea pielii tăbăcite, a răzălui). 8041

șpan (-ni), s. m. – Viceguvernator al unui comitat maghiar, subprefect.

Mag. *spán, ispán* (Candrea; S. Pop, *Dacor.*, VIII, 66). – Der. *fişpan*, s. m. (Trans., prefect, guvernator), din mag. *fő–ispán.* 8042

spanąc, s. m. – Plantă (Spinacia oleracea). – Mr. *spănac.*

Per. *aspanakh*, prin intermediul ngr. σπαναχι (Roesler 576; Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 286; cf. Eguilaz 391; *REW* 706; Vasmer, *Gr.*, 135), cf. cuman., tc. *ispanak*, alb., bg. *spanak.* 8043

spaniol (–lă), adj. – Care ţine de Spania sau de locuitorii ei.

It. *spagnuolo.* – Der. *spaniolesc*, adj. (spaniol); *spaniolește*, adv. (în spaniolă); *spancă*, s. f. (varietate de oi provenind din Spania), din rus. *španka.* 8044

sparanghel (–li), s. m. – Plantă leguminoasă (Asparagus officinalis). – Var. Bucov. *sparangă;* Trans. *spergă, sperghe.* Mr. *spărag̑ă.*

Ngr. σπαράγγι, din gr. ἀσπάραγος, cf. bg. *sparangi*, alb. *spërëng*, pol. *szparag*, mag. *spárga* (> Trans. *spergă*). 8045

spargă, s. f. – (Trans.) Funie.

Mag. *spárga* (Candrea; Gáldi, *Dict.*, 159). 8046

sparge (–g, –rt), vb. – **1.** A împrăştia, a risipi, a dispersa. – **2.** A dizolva, a lichida. – **3.** A rupe, a distruge o armată. – **4.** A deschide, a face o deschizătură. – **5.** A rupe, a frînge, a face bucăţi. – **6.** A desfiinţa, a distruge, a sfîşia. – **7.** A încălca, a viola, a nu respecta. – **8.** A se deschide, a plesni un abces. – **9.** (Refl.) A se izbi, a se deslănţui. – Mr. *(a)spargu, (a)sparşu, (a)spardzire*, megl. *sparg(iri)*, istr. *spǫrg, spǫrt.*

Lat. *spargĕre* (Cihac, I, 259; Şeineanu, *Semasiol.*, 162; Puşcariu 1614; *REW* 8120), cf. it. *spargere*, prov. *esparzer*, cat., port. *espargir*, sp. *esparcir.* – Der. *spărgăcios*, adj. (fragil, casant); *spărgător*, adj. (care sparge; s. m. hoţ prin efracţie; s. n., instrument de spart); *spărgălui*, vb. refl. (Olt., a se împrăştia, a se risipi); *spargere*, s. f. (acţiunea de a sparge sau de a rupe; furt prin efracţie); *spărtură*, s. f. (ruptură, crăpătură; fragment, bucată; înv., împunsătură, gaură). 8047

spăros (–şi), s. m. – Specie de peşte (Sargus annularis).

Ngr. σπάρος (Candrea). 8048

spas (–suri), s. n. – Parte a ţesăturii nerulată încă pe sul. – Var. *spaţ.*

Lat. *spatium* (Tiktin; *REW* 8129), cf. v.it. *spazzo.* – Der. *răspas*, s. n. (răgaz, repaus, odihnă), probabil contaminat cu *a păsui* „a amîna", cf. Puşcariu, *ZRPh.*, XXVIII, 685; Weigand, *Krit. Jb.*, VIII, 1,98; Puşcariu 1445 (după Cihac, II, 308, din sl. **raspasti sę* „a se despica"; după Capidan, *Dacor.*, III, 754, din lat. **respissus;* după Giuglea, *RF*, II, 56, din lat. *expa(n)sus;* din gr. σπάθιον, după Diculescu, *Elementele*, 465. Cf. *spaţiu.* 8049

spăşi (–şesc, –it), vb. – A plăti, a purifica. – Var. *spăşi, ispăşi* şi der.

Sl. *sŭpasiti* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 48; Cihac, II, 356). – Der. *spăsenie*, s. f. (ispăşire), din sl. *sŭpasenije; spăsitor*, adj. (expiator); *Ispas*, s. m. (sărbătoarea Înălţării Domnului), din sl. *sŭpasŭ; ispaşe*, s. f. (despăgubire pentru daunele provocate de vite în semănături), cf. pol. *ispasz.* 8050

spată (–te), s. f. – **1.** Scapulă, omoplat. – **2.** Labă la patrupede. – **3.** Spătarul scaunului. – **4.** Pieptene la războiul de ţesut. – **5.** Spadă. – **6.** Spinare. – **7.** Partea din spate, dos, revers. – Var. *spate*, pl. *spete.* Mr., megl. *spată*, istr. *spǫte.*

Lat. *spatha* (Diez, *Gramm.*, I, 21; Puşcariu 1616; *REW* 8128), cf. alb. *špathë* (Philippide, II, 655) şi it. *spada, spadola*, sp. *espada, espadilla*, ca şi lat. *spatula* (*REW* 8130). Pentru sensurile 6–7 se foloseşte numai sing. *spate.* Der. directă din gr. σπάθη (Diculescu, *Elementele*, 464) nu pare preferabilă. Sensul 4 apare şi în gr.

Der. *spăcel*, s. n. (bluză; vestă; corset), în Trans. şi Banat, în loc de **spătcel* (Tiktin); *spătar*, s. m. (fabricant şi vînzător de spade); *spătar*, s. n. (spetează; curea de ham); *spătos*, adj. (lat în spate, robust); *spetează*, s. f. (rezemătoare; scîndură de legătură între părţi de obiecte; tijă; obligeană, Acorus calamus; stuf, Typha angustifolia; pipirig, Juncus effusus; specie de papură, Gladiolus imbricatus; Arg., îmbrăcăminte), cu suf. *–ză* (Densusianu, *Bausteine* 477; după Diculescu, *Elementele*, 465 din gr. σπαδίδιον); *speti*, vb. (a se deşela; a se dăula; a se obosi, a se istovi muncind); *speteală*, s. f. (oboseală, osteneală, epuizare).

Este dubletul lui *spadă*, s. f., din it. *spada*, der. *spadasin*, s. m., din fr. *spadassin;* şi al lui *spatiu* (var. *spatie*), s. m. (treflă, la cărţi de joc), din ngr. σπαθί. – Cf. *spătar.* – Din rom. provine bg. *spetează* (Capidan, *Raporturile*, 224). 8051

spătar (–ri), s. m. – Boier de rangul întîi, şef al armatei; în Mold. era şi pîrcălab de Cernăuţi. *–Spătarul al doilea*, boier de rangul doi, locţiitorul *spătarului.*

Mgr. σπαθάριος (Roesler 576; Murnu 52). – Der. *spătăreasă*, s. f. (nevastă de *spătar*); *spătărel*, s. m. (militar în subordinea *spătarului*); *spătări*, vb. (a exercita slujba de *spătar*), *spătărie*, s. f. (slujba şi sediul *spătarului;* sala tronului; închisoare); *spătăresc*, adj. (al *spătarului*). 8052

spațir (-ruri), s. n. – (Trans.) Plimbare. – Var. *spațir* și der.

Germ. *Spazier(gang).* – Der. *spațiri,* vb. (Trans. a se plimba), din germ. *spazieren.* 8053

spațiu (-ii), s. n. – Întindere cu trei dimensiuni.

Lat. *spatium* (sec. XIX), dublet al lui *spas.* – Der. *spația,* vb. (a rări); *spaționa,* vb. (a spația), din germ. *spationieren* (Candrea); *spațios,* adj. (larg, încăpător), din fr. *spacieux.* 8054

spęcie (-ii), s. f. – Clasă, categorie de obiecte, animale, plante de același fel. – Var. *speță.*

Lat. *species* (sec. XIX), var. din it. *spezie.* – Der. (din fr.); *special,* adj.; *specialist,* s. m.; *specialitate,* s. f.; *specializa,* vb.; *specific,* adj.; *specifica,* vb.; *specificativ,* adj.; *specimen,* s. n.; *specios,* adj. – Cf. *spițer.* 8055

spectącol (-le), s. n. – Reprezentație teatrală, cinematografică etc.

Fr. *spectacle,* cu terminația din it. *spettacolo.* – Der. *spectacular,* adj., din fr. *spectaculaire; spectator,* s. m., din fr. *spectateur.* 8056

spęgmă, s. f. – (Trans.) Fir, bucată de fir. – Var. Mold. *specmă.*

Ngr. πλέγμα „plasă, grilaj". Legătura cu ngr. σπάγος (Cihac, II, 700) este improbabilă. – Der. *specma,* vb. (Mold., a umbla repede). 8057

spęie (-i), s. f. – Coș, coșniță. – Var. Banat *spene.*

Origine necunoscută. Nu pare sigură legătura cu mag. *héj* „scoarță" (Cihac, II, 527), nici cu gr. σπεῖρα (Scriban). 8058

spelb (-bă), adj. – Fără culoare, spălăcit.

Origine incertă. Pare să fie it. *scialbo* „alb". Lipsește din toate dicționarele, apare numai la scriitorii contemporani (de ex. la Matei Caragiale: *spelba floare de ceară*). Nu există probe de uz popular. 8059

spęlcă (-ci), s. f. – 1. Ac de păr, agrafă. – 2. Ac cu gămălie. – Var. *spilcă.*

Sl., cf. sb. *spilka,* pol. *szpilka,* rus., rut. *špilĭka* (Miklosich, *Fremdw.,* 127; Cihac, II, 356; Iordan, *Dift.,* 97). – Der. *spilcui,* vb. (Mold., a prinde cu bolduri; a se găti, a se dichisi); *spilcuță,* s. f. (crizantemă, Chrysanthemum parthenium). 8060

speluncă (-ci), s. f. – Peșteră, cavernă.

Lat. *spelunca* (sec. XIX). 8061

spęnță (-țe), s. f. – Suprataxă de încasat după impozite. – Var. *spință, spenge.*

Lat. *expensa,* cf. v.sb. *spenĭza,* sb. *spenče, spenza* (Cihac, II, 357; Tiktin). Sec. XVIII, înv. Este dubletul lui *spese* (var. *speze*), s. f. pl. (cheltuieli), din it. *spese.* 8062

spęnțer (-re), s. n. – Redingotă, levită. – Var. *sp(r)ent(ăl), spențal, spențăr, sp(r)ențur.*

Germ. *Spenzer* (Tiktin; Byck-Graur 28). Uz popular, afară de Munt. 8063

sperą (-r, -ąt), vb. – A nădăjdui, a avea nădejde.

Lat. *sperare* (sec. XIX). – Der. *speranță,* s. f., din it. *speranza; dispera* (var. *despera),* s. f., din it. *disperare.* 8064

sperią (-ii, -ąt), vb. – A înspăimînta, a înfricoșa, a uimi, a fi surprins. – Var. *spăria,* pers. I, *sperĭu, spariu, spai(u).* Mr. *aspar, aspăreare,* megl. *spar, spărui, spăreari.*

Origine incertă. Pare să fie vorba de lat. *expavēre* (Tiktin, *REW* 3036, art. suprimat), dar der. este dificilă (se presupune un rezultat *spaiu* > *spariu* ca în *habet* > *are,* sau o disimilare *expavēre* > **exparēre,* care pare inadmisibilă). Fazele intermediare propuse de Pascu, I, 44 (lat. **expavīlāre*) și de Candrea (lat. *expavorere*) par și mai puțin convingătoare. Mai probabil e vorba de o confuzie între mai multe cuvinte lat., ca **expārēre* < *pārēre* „a părea", sau *experīri* „a experimenta". Uz general (*ALR,* I, 99), dar cu numeroase var. locale.

Der. *sperietoare,* s. f. (momîie; paiață, pocitanie); *sperietură,* s. f. (speriat, uimire); *sperios,* adj. (fricos, timid); *speriuș,* s. n. (spaimă, frică). 8065

sperjur (-ră), adj. – Care calcă un jurămînt.

It. *spergiuro.* – Der. *perjur,* s. n. (jurămînt fals). 8066

spęrlă (-le), s. f. – Funingine, negreală, spuză. – Var. *șperlă.*

Origine incertă. Dacă acest cuvînt este expresiv, cum pare să indice suf., trebuie pornit de la ideea de „producere de scîntei", cf. *sfîrîi, pîrîi* (se numește *sperlă* spuza care acoperă focul cu mult fum). Legătura cu sl. *para* „fum", mag. *pernje* „cenușă fierbinte" (Cihac, II, 243) este dubioasă. – Der. *șperli* (var. *șparli*), vb. (a fugi, a o întinde; a fura), se leagă mai puțin de sensul actual al lui *șperlă,* decît de rădăcina lui expresivă (după Conev 61, din bg. *spărljam,* care pare să provină din rom). 8067

spermanțet, s. n. – Alb de balenă. – Var. *sperma(n)țet(ă).*

Lat. *sperma coeti,* prin intermediul rus. *spermacet* (Sanzewitsch 209), cf. tc. *ispermeçet,* ngr. σπερματσέτο. 8068

spic (-ce), s. n. – 1. Inflorescență a plantelor graminee. – 2. Vîrf, pisc, parte înaltă. – Mr. *schic,* megl. *spic.*

Lat. *spīcum* (Puşcariu 1617; *REW* 8148) cf. it. *spigo*, prov. *espic*, fr. *épi*, sp. *espiga*. – Der. *spicui*, vb. (a face spice; a aduna spice; a extrage, a culege); *spicuitor*, s. m. (persoană care spicuieşte); *înspica*, vb. refl. (a da în spic; a creşte plantele; a-i da mustaţa; a i se face părul măciucă). 8069

spicăluį (–uęsc, įt), vb. – (Trans.) A împăna.

Germ. *spicken*, prin intermediul mag. *spékelni* (Gáldi, *Dict.*, 157). 8070

spichinąt (–ți), s. m. – Levănţică (Lavandula spica). – Var. *ştpichinat*.

Mag. *spikinárd* < germ. *Spiekanard* (Tiktin). În Trans. 8071

spįler (–ri), s. m. – Trişor.

Germ. *Spieler* „jucător". Arg. 8072

spin (–ni), s. m. – 1. Ghimpe. – 2. Ţepuşă, aşchie. – 3. Ciulin (Carduus acanthoides, C. Kerneri, C. nutans). – 4. Plante spinoase (Prunus spinosa, Xanthium spinosa, Eryngium planum, E. campestre). – Mr. *schin*, megl. *spin*.

Lat. *spīnus* (Puşcariu 1619; *REW* 8155), cf. it. *spino*, prov. *espin*, sp. *espino*, port. *espinho*. – Der. *spinărie*, s. f. (desiş de spini); *spinet* (var. *spiniş*), s. n. (loc cu spini); *spinos*, adj. (cu spini); *înspina*, vb. (a înţepa, a împunge cu un spin); *spinui*, vb. (a îngrădi cu gard de spini); *spinuţă*, s. f. (bănică, Phyteuma orbiculare, P. Wagneri); *schinel*, s. m. (plantă, Cnicus benedictus). 8073

spîn (–ni), adj. m. – Glabru, fără păr. – Mr. *spîn*.

Gr. σπάνος, de la στάνυς „lipsă de densitate" (Densusianu, *Hlr.*, 345; Philippide, II, 14 şi 733; Bezdechi, *Dacor.*, IV, 1282; *REW* 8118b; Rohlfs, *EWUG* 2012; Rosetti, II, 68; Sandfeld 29), cf. alb. *spënk*, sl. *spanŭ*. Prezenţa unui intermediar lat. **spanus* nu pare o ipoteză posibilă şi nici necesară (calabr. sicil. *spanu* este împrumut direct din gr.). Der. din sl. este posibilă, dar se loveşte de dificultatea trecerii lui *an* > *în*, care este aceeaşi din cuvintele mult discutate, *jupîn*, *smîntînă*, *stînă* şi *stăpîn*. – Der. *spînatic* (var. *spînatec*), adj. (glabru). 8074

spinare (–ări), s. f. – 1. Spate. – 2. Dos, şale. – Mr. *schinare*.

Lat. *spīnalis* (Densusianu, *Hlr.*, 158; Puşcariu 1619; *REW* 8151). 8075

spintecą (–c, –ąt), vb. – 1. A scoate mărunţaiele, a eviscera, a despica. – 2. A tăia, a crăpa. – 3. A străbate. – Mr. *spîntic(are)*.

Lat. **expantīcāre* (Puşcariu 1622; Candrea-Dens., 1394; *REW* 3032, cf. Lambrior 100; Philippide, *Principii*, 99), cf. *pîntece* şi ven. *spantegar* „a desface", abruz. *spandeka* „a chinui", calabr. *spantecare* „a deschide". – Der. *spintecător*, adj. (care spintecă); *spintecătură*, s. f. (tăietură, crăpătură, despicătură). 8076

spînz, s. m. – 1. O anumită boală la cai. – 2. Elebor (Helleborus purpurascens, H. odorus). – Mr. *spingiu*. Var. *spînţ*.

Lat. *spongia*, de unde sp. *espundia* „rană la cai" (*REW* 8173), cf. şi germ. *Schwamm* „burete" şi „*tumoare*", logud. *ispundzola* „boală a cailor". Numele plantei se explică prin folosirea ei ca remediu al bolii. Pentru rezultatul *ong* > *îng*, cf. *lîngă*, *adînc*; iar pentru modificarea finalei, cf. rezultatul spaniol *espundia* (Corominas, II, 400–1), şi lat. *axungia* > rom. *osînză*. Alb. *spëndër*, considerat cîteodată ca etimon al rom. (Rosetti, II, 122), pare să provină dintr-un pl. n. **spînzuri*. După Cihac, II, 357, în loc de **sprînz* > sl. *prąziti* „a se destinde"; după Byhan 333, dintr-un sl. **sŭpręzi*, cf. sb., slov. *sprež* „spînz" (cf. împotrivă Tiktin). După Pascu, I, 171, dintr-un tracic **spenzus*, legat de gr. σπλήν. – Der. *spînzui*, vb. (a trata caii bolnavi cu spînz). Din rom. provin rut. *spyndz*, *spin(d)z* (Miklosich, *Wander.*, 19; Candrea, *Elemente*, 406) şi, după sursa menţionată, alb. 8077

spînzurą (–r, –ąt), vb. – 1. A atîrna, a agăţa. – 2. A-şi pune ştreangul de gît. – 3. A sta atîrnat, suspendat. – 4. A depinde. – 5. (Refl.) A se agăţa, a se prinde, a se apuca de un obiect mai înalt. – 6. (Refl.) A cheltui fără rost. – Mr. *(a)spindzur(are)*, megl. *spinzur(ari)*.

Lat. *pendĕre*, prin intermediul unei der. mai puţin clară; **pendiāre* (Puşcariu 1623), care pare dificil; **pendŭlāre* (Meyer, *Alb. St.*, IV, 74), care nu ar fi posibil; **expendĭolāre* (Pascu, I 159; Candrea; Scriban; cf. Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 286 şi Tiktin), cf. it. *penzolare*, care se potriveşte fonetic dar pare greu de admis în lat. Uz general (*ALR*, I, 288).

Der. *spînzurat*, adj. (atîrnat, agăţat; s. m., poznaş, ştrengar); *spînzurătoare*, s. f. (instrument de spînzurat, furci). 8078

spiọn (–ni), s. m. – Iscoadă. – Var. *ştpion*. Mr. *spion*.

Fr. *espion*, it. *spione*, cf. ngr. σπιούνος, alb. *spiun*; var. din germ. *Spion*. – Der. *spiona*, vb. (a iscodi, a pîndi), din fr. *espionner*; *spionaj*, s. n., din fr. *espionnage*. 8079

spîrc (–curi), s. n. – 1. Bucată, tranşă, mai ales de piele sau de cartilaj. – 2. Mucos, puşti.

Origine incertă, probabil expresivă, cf. *sfîrc*, cu

care are o strînsă legătură fonetică și semantică. – Der. *spîrcui*, vb. (a sfîșia, a sfîrtica, a rupe în bucăți; înv. a distruge, a nimici; Trans., a fura; refl., înv., a se da învins, a se împrăștia); *spîrcîi* (var., *spîrcăi*), vb. refl. (a avea diaree, a fi deranjat la stomac), var. a cuvîntului anterior; *spîrcaci* (var. *spurcaci*), s. m. (pasăre, Otis tetrax), cf. numele său fr. *canepetière*, var. prin contaminare cu *a spurca; spîrcîitor*, adj. (bolnav de diaree); *spîrcîială*, s. f. (excremente). 8080

spi̯rea, s. m. – (Arg.) Carte de joc de trei puncte.
Origine necunoscută. *Spirea* este nume propriu de persoană, dar nu se vede legătura. 8081

spiri̯nce, s. f. – Plantă (Erigeron canadiense).
Origine necunoscută. 8082

spi̯rit (–te), s. n. – **1.** Minte, rațiune, inteligență, părere; semn grafic. – **2.** Glumă, banc.
Lat. *spiritus* (sec. XIX); sensul al doilea după fr. *mot d'esprit*. Este dubletul lui *spiritș* (var. *spiriduș*), s. m. (familiar, duh rău în serviciul unui vrăjitor), din lat., cu pronunțarea mag. (Tiktin), cf. pol. *spiritusek;* și al lui *spirt* (var. megl. *șpirt*, mr. *șpirtu*), s. n. (alcool; înv., esență; zvîrlugă, om neastîmpărat), din it. *spirito*, cf. ngr. σπίριτο, rus. *spirt* (Cihac, II, 357; Sanzewitsch 209), tc. *ispirto;* der. *spirtos*, adj. (alcoolic).
Der. (din fr.) *spiritism*, s. n.; *spiritist*, s. m.; *spiritual*, adj.; *spiritualism*, s. n.; *spiritualist*, s. m.; *spiritualitate*, s. f.; *spiritualiza*, vb. 8083

șpis (–suri), s. n. – Pată tipografică formată de o literă ridicată din rînd.
Germ. *Spiess* (Candrea). 8084

șpiț (–țuri), s. n. – **1.** Băț cu vîrf. – **2.** Lucrătură din puncte. – **3.** Gravură tipografică. – Var. *spiț*.
Germ. *Spitz(e)* „vîrf" (Borcea 206). – Der. *spițărat*, adj. (brodat, cusut cu ajur). 8085

spiță (–țe), s. f. – **1.** Stinghie, spetează de roată. – **2.** Eșalon, treaptă. – **3.** Grad de rudenie. – **4.** Arbore genealogic. – Mr. *spiță*, megl. *spițâ* „spin".
Germ. *Spitze*, prin intermediul bg., sb., rus. *spica* „spiță" (Miklosich, *Fremdw.*, 126; Cihac, II, 358; Conev 83); pentru explicație semantică a sensului 3, cf. sp. *grado* și *grada*. Cf. *șpiț*. – Der. *spițelnic*, s. n. (sfredel, mai ales pentru a băga șpițele de la roată); *înspița*, vb. (a pune spițe, a forma o roată). 8086

spital (–le), s. n. – **1.** Instituție medicală pentru îngrijirea bolnavilor. – **2.** (Arg.) Palton, haină. – Var. *spital*, Trans. *șpital*. Mr. *spital*.
It. *ospitale*, prin intermediul ngr. σπιτάλι, cf. tc. *ispitalia*, bg. *spital* și var. din germ. *Spital*, cf. sb., cr. *špitalj*, pol. *szpital*, mag. *ispitály* (Cihac, II, 392; Borcea 206; după părerea greșită a lui Graur, *BL*, XVI, 110, *spital* ar fi o falsă regresiune a lui *șpital*). – Der. *spitalagiu*, s. m. (infirmier); *spitalagioaică*, s. f. (infirmieră); *spitalicesc*, adj. (de spital). 8087

spițer (–ri), s. m. – Farmacist. – Mr. *spițar*.
It. *speciale* (var. *specier*), prin intermediul ngr. σπετζιέρης (Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 286; Tiktin), cf. sp. *especiero*, tc. *ispinçar*. Der. directă din lat. (Cihac, I, 260; Koerting 8927) nu este posibilă. – Der. *spițereasă*, s. f. (nevastă de spițer); *spițerie*, s. f. (farmacie), din ngr. σπετζιαρία. 8088

splahnă, s. f. – Suflet, simțire.
Ngr. σπλάχνα. Sec. XVIII, înv. 8089

splină (–ne), s. f. – **1.** Organ anatomic, lien. – **2.** Contrafișă, tirant. – **3.** Partea anterioară a unui vehicul. – Mr., megl. *splină*, ir. *splirę*.
Lat. *splēnem* < gr. σπλήν (Cihac, I, 260; Philippide, *Principii*, 148; Pușcariu 1625; *REW* 8164; Diculescu, *Elementele*, 476), cf. sl. *splina*, alb., bg. *splin* (Miklosich, *Fremdw.*, 127). Der. din ngr. σπλήνα (Cihac, II, 701; Murnu 52; Tiktin) sau din sl. (Conev 90; Rosetti, III, 92) nu este posibilă, dacă se are în vedere rotacismul istr. și din Trans. (cf. Petrovici, *Dacor.*, X, 32).
Der. *splina* (var. *splini, însplina, însplinoșa*), vb. (a suferi de splină anumite animale); *splinuță*, s. f. (plantă, Solidago virga aurea). Din rom. provin mag. *szplina* (Edelspacher 22) și bg. *splină* (Capidan, *Raporturile*, 212). 8090

spogîrniceală (–eli), s. f. – (Înv.) Cataramă.
Origine necunoscută. Cf. *sponcă*. 8091

spoi (–oesc, –it), vb. – **1.** A vărui, a da cu var pereții. – **2.** A cositori, a acoperi un vas cu un metal protector. – **3.** A mîzgăli, a boi, a unge, a mînji. – **4.** (Refl.) A se boi, a se farda, a se sulemeni. – **5.** (Refl.) A se cizela, a se rafina, a se civiliza.
Sl. *spoiti* „a lipi" (Cihac, II, 358; Conev 63), cf. sb. *spojiti* „a cositori". – Der. *spoială*, s. f. (văruit, spoit; cositorit; superficialitate, lustru fără consistență); *spoi*, s. n. (fard, pictură); *spoit*, s. n. (văruit; cositorit; zugrăveală); *spoitor*, s. m. (cel care spoiește; piatră acră; vinețea, Centaurea moschata); *spoitoreasă*, s. f. (chivuță). 8092

spolocănie (–ii), s. f. – Prima zi din postul Paștilor. – Var. *spălăcanie*.
Sl., cf. rus. *poloskanije* „a spăla, a curăța", rut. *spolokaty* „a spăla mormîntul" (Tiktin; Candrea), în legătură cu obiceiul de a spăla toată piatra de

mormînt pentru a o ține curată în postul care vine. Var. este evident apropiată de *a spăla;* dar der. directă de la *a spăla* (Bogrea, *Dacor.*, I, 267) pare incertă. – Din rom. provine ngr. σπολοχάνι „lături". 8093

sponcă (–ci), s. f. – Copcă, agrafă, cataramă. – *Pe sponci,* în cantitate mică.

Pol. *szponka,* sb., cr., slov. *sponka* (Cihac, II, 268; Conev 85). Expresia *pe sponci* (de a cărei identitate cu *sponcă* se îndoiesc Cihac și Tiktin) trebuie să se explice prin sensul de „ajustat, apretat", ca la hainele care abia pot fi încheiate. 8094

spor (–ruri), s. n. – 1. Prosperitate, progres, abundență, belșug. – 2. Majorare. – Megl. *spor.*

Sl. *sporŭ* „uger", *sporinŭ* „abundent" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 46; Cihac, II, 359), cf. bg., sb. *spor,* mag. *szapor.* – Der. *spori,* vb. (a mări, a crește, a majora, a se întinde; a se intensifica, a se mări; a se înmulți, a se multiplica, a se lărgi, a se derula; a trăncăni; a flecări; a prospera; a înainta, a progresa; a folosi); *sporiș,* s. m. (verbină, Verbena officinalis) din sb., cr., slov. *sporiš; sporitor,* adj. (prosper, care sporește); *spornic,* adj. (care are spor, care progresează; bogat, abundent; folositor, util; activ, eficace); *spornicie,* s. f. (eficacitate); *nespornic,* adj. (fără folos). 8095

sporovăi (–ăesc, –it), vb. – A vorbi, a trăncăni, a flecări. – Var. *sporădvăi, sporovoi, sporoji* și der.

Creație expresivă, cf. *ciorovăi, dorovăi.* Legătura cu *spor* „folos, cîștig" (Cihac, II, 359), cu sl. *sŭporŭ* „luptă" (Tiktin) sau cu bg. *sboruvam* (Conev 94) nu pare evidentă. – Der. *sporovăială,* s. f. (flecăreală, trăncăneală); *sporovăitor,* adj. (flecar, trăncănitor). 8096

spovedi (–desc, –it), vb. – 1. A confesa. – 2. (Munt.) A trăncăni, a da bacalaureatul. – Var. *(i)spoved(u)i, (i)spovăd(u)i* și der.

Sl. *ispovędeti, sŭpovędeti* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 24; Cihac, II, 359); var. sînt înv. – Der. *spovadă,* s. f. (confesiune); *spovedanie,* s. f. (confesiune); *nespovedit,* adj. (nemărturisit). 8097

sprafcă (–afci), s. f. – Informație, investigație, anchetă.

Rus. *spravka,* pol. *sprawka* (Tiktin). 8098

sprat (–ți), s. m. – Varietate de sardele (Clupea Sulinae).

It. *spratto* (Candrea). 8099

spre, prep. – 1. (Înv.) Pe (indică poziția): *zise gloatelor să șază spre iarbă* (Coresi). – 2. Către (indică direcția mișcării): *Turcii fug spre răsărit* (Bălcescu). 3. Către (indică o tranziție): *miercuri spre joi* (Urechiă). 4. Către, aproape de (indică proximitatea în timp): *sosi spre seară* (Rebreanu). – 5. Pentru (indică finalitatea): *e făcută spre iubire* (Popular Jarnik). – 6. Și (servește la compunerea numeralelor de la 11 la 19).

Lat. *sŭper* (Pușcariu 1626; Meyer-Lübke, *ZRPh.*, XXII, 492; *REW* 8456), cf. it. *sopra,* prov., cat., sp., port. *sobre,* fr. *sur.* Numărarea cu *spre* se consideră de origine sl., cf. sl. *dŭva na deseте* „doisprezece"; dar ne putem îndoi de această explicație atîta timp cît lipsește un studiu mai amănunțit. – Comp. *despre,* prep. (înv., din partea, de la; în ce privește pe; cu privire la). 8100

sprijini (–n, –it), vb. – 1. A propti, a rezema. – 2. A susține, a asigura. – 3. A se baza, a se întemeia, a se bizui. – 4. A ajuta, a ocroti, a proteja. – 5. A opri, a para, a împiedica, a jena. – 6. (Refl.) A se apăra, a se proteja. – Var. *(s)prijoni, prijuni, sprejuni, sprijeni, sprejeni.*

Origine necunoscută. Suf. *–ni* indică de obicei formații expresive. Legătura cu sl. *spręsti* „a reuni", participiul *sŭpreženŭ* (Candrea) nu este certă; chiar și mai puțin der. de la *opri* (Cihac, II, 229) sau de la *prăjină* (Pușcariu, *Dacor.*, I, 241–3). Poate de la *spre jur* > **sprejuri* „a înconjura" > *sprejuni.*

Der. *sprijin* (var. Trans. *sprijoană*), s. n. (susținere, reazem, stîlp); *sprijineală,* s. f. (susținere; ajutor, protecție); *sprijiniș,* s. n. (înv., susținător); *sprijinitor,* adj. (care sprijină; protector). 8101

sprinceană (–ene), s. f. – 1. Fire de păr crescute în linie arcuită deasupra ochiului. – 2. Muche, contrafort. – 3. Bombeu, vîrf de încălțăminte. – Var. *sprînceană.* Mr. *suprăceană.*

Lat. **supercenna* în loc de **supergenna,* cf. *geană* și sp. *sobreceño* (Battisti II, 953; cf. Cipariu, *Gram.*, 48; Cihac, I, 107). Urmașul rom., **spriceană* (cf. mr.), a primit un infix nazal, ca în port. *sobrancelha; î* în loc de *i* este recent, puțin răspîndit și pare să răspundă unei preocupări de armonie vocalică, ca de ex. în *obrinteală* > *obrînteală.*

În general se propune etimonul lat. *supercĭlium* (Hasdeu, *Cuv. din Bătrîni,* I, 111; Pușcariu 1629; Tiktin; *REW* 8459; Candrea), care pare mai dificil fonetic și care, în orice caz, necesită ipoteza unei contaminări cu *geană.* Confuzia cu *sufruncea* (Șeineanu, *Semasiol.*, 105; Meyer, *Alb. St.*, IV, 120; Tiktin) nu pare posibilă. După Byck-Graur, 21, *i* din *sprinceană* se explică prin influența pl. Uz general (*ALR,* I, 21). – Der. *sprincenat,* adj. (cu sprîncene mari). 8102

spr̦ínglă (-le), s. f. – Laț (pentru păsări).
Germ. *Sprenkel* (Candrea). **8103**

sprințar (-ră), adj. – 1. (Înv.) Van, inutil. – 2. Volubil, zglobiu, nebunatic. – Var. înv. *sprînțar.*
Origine necunoscută. Legătura cu *sprinten* (Tiktin; Scriban) pare incertă. Ar putea proveni din rădăcina expresivă *piț-*, cf. *pănțăruș* și alte der. care indică ideea de volubilitate. **8104**

spr̦ínten (-nă), adj. – 1. Agil, vioi, iute, rapid. – 2. Îmbrăcat lejer. – Var. înv. *sprintin.*
Sl. **sŭpr̥tinŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 48; Cihac, II, 359; Tiktin; Conev 100), de la *sŭpr̥tati* „a se strînge", cf. slov. *spreten* „abil", sb., cr. *spretan* „abil, iscusit". – Der. *sprinteni,* vb. (a da agilitate; refl., Trans. a se lupta); *sprintenior* (var. *sprinte(i)or*), adj. (militar înarmat ușor); *sprintenime,* s. f. (trupă ușor înarmată); *sprinteneală* (var. *sprintenie*), s. f. (agilitate, ușurință). **8105**

șpriț (-țuri), s. n. – 1. Vas de vin cu sifon. – 2. (Arg.) Glumă.
Germ. *Spritz.* – Der. *șprițui,* vb. refl. (a bea zdravăn). **8106**

spudeu (-ei), s. m. – Notabil, personalitate.
Ngr. σπουδαῖος (Gáldi 256). Sec. XVIII. înv. – Der. *spudaxi,* vb. (a studia), înv., din ngr. σπουδάζω, viitor σπουδάξω. **8107**

spulberă (-r, -at), vb. – 1. A ridica praful. – 2. A risipi, a dispersa, a împrăștia. – 3. A dezagrega, a desface, a îndepărta. – 4. (Trans.) A se indigna. – Mr. *spulbir(are).*
Lat. **expŭlverāre* (Pușcariu 1631; Candrea-Dens., 1457; *REW* 6842), cf. it. *spolverare.* – Der. *spulber,* s. n. (dispersie, dispariție), postverbal folosit artificial în literatură; *spulberat,* adj. (împrăștiat, risipit; s. m., cap-de-mort, hîrcă), la care, sensul al doilea pare un calc din fr. *dissipé; spulberatic* (var. *spulberatec,* înv. *spulberos*), adj. (inconstant, nestatornic, ușuratic; ușor); *spulberătură,* s. f. (cantitate de praf, zăpadă, pleavă etc., care se ridică în vînt; plantă, Teucrium chamaedrys). – Cf. *pulbere.* **8108**

spumă (-me), s. f. – 1. Strat albicios de pe suprafața unui lichid agitat. – 2. Clăbuci. – 3. Zgură, partea cea mai fără valoare dintr-un amestec. – 4. Spumă-de-mare = piatră ponce. – Mr., megl. *spumă.*
Lat. *spūma* (Cihac, I, 261; Pușcariu 1633; *REW* 8189), cf. it. *spuma,* sp., port. *espuma,* alb. *skumbë.* Sensul 4 nu vine din fr., deși apare la Budai-Deleanu. – Der. *spuma* (var. *aspuma*), vb. (a face spumă; a face spume, a spumega; a scoate spuma), poate din lat. *spūmāre* (Pușcariu 1632; *REW* 8190); *spumar,* s. n. (Trans., clăbuc); *spumătoare,* s. f. (lingură de spumă); *spumiță,* s. f. (Trans., boboc); *spumos,* adj. (cu spumă); *spumega,* vb. (a face spume, a face clăbuci; a scoate spuma), probabil de la *spuma* cu un suf. expresiv, cf. it. *spumeggiare,* sp. *espumear* (contaminarea cu *fumega,* sugerată de Pușcariu 1634, Tiktin și Candrea, pare incertă); *spumegător,* adj. (spumos), al cărui sens de „pirat", la Ion Ghica, este traducerea fr. *écumeur des mers; spumegos,* adj. (spumos); *înspumat,* adj. (spumos), se zice mai ales despre cai. **8109**

spune (-n, -us), vb. – 1. (Înv.) A expune, a exprima, a indica. – 2. A zice. – 3. A povesti, a nara, a recita. – 4. A acuza, a reclama, a denunța. – Mr. *(a)spun(ere), spuș, spus;* megl. *spun(iri), spuș, spus;* istr. *spur, spus.*
Lat. *exponĕre* (Pușcariu 1636; Candrea-Dens., 1467; *REW* 3054; Popinceanu, *ZRPh.*, LXIX, 236–66), cf. it. *esporre,* prov. *esponer* (calabr. *spunere*), v.fr. *espondre,* sp. *exponer,* port. *expôr,* alb. *shpuń* „a învăța, a instrui" (Meyer 415; Philippide, II, 641). Uz general (*ALR,* I, 107). – Der. *spus,* adj. (zis); *nespus,* adj. (inexprimabil; adv., nemaipomenit, extraordinar); *spusă,* s. f. (zisă). **8110**

spurcă (-c, -at), vb. – 1. A păta, a mînji, a murdări. – 2. (Înv.) A silui, a viola. – 3. A atinge mîncarea de post cu ceva de dulce. – 4. A pîngări, a profana. – 5. A deschide un abces. – 6. În jocurile de copii, a greși lovitura. – 7. (Refl.) A se mînji, a se murdări, a-și evacua excrementele. – 8. (Refl.) A mînca de dulce în zi de post. – 9. (Refl.) A se corupe, a se dedulci, mai ales la lucruri interzise. – Megl. *spurc(ari).*
Lat. *spŭrcāre* (Pușcariu 1637; *REW* 8193), cf. it. *sporcare.* – Der. *spurc,* s. n. (furuncul, abces, tumoare infecțioasă; reumatism articular), deverbal, sau din lat. *spurcus* (*REW* 8194; Candrea); *spurcăciune,* s. f. (murdărie, lucru spurcat, scîrnăvie; dihanie, lighioană, animal murdar, se zice în general despre animalele sălbatice a căror carne nu se mănîncă; persoană de altă religie decît cea ortodoxă; pl., bube-dulci, impetigo); *spurcat,* adj. (murdar, respingător; s. n., dracul). Din rom. provine mag. *szpurkát* (Pușcariu, *Dacor.*, VII, 474). **8111**

spuriu (-ii), s. m. – (Trans. de N) Bastard, fiu natural. – Var. *șpuriu,* Bucov. *spur.*
Lat. *spurius,* fără îndoială indirect. Drăganu, *Dacor.*, II, 611–7, certifică caracterul popular al cuvîntului; dar pron. *șpuriu,* cu *ș* (*BL,* VI, 199), indică o proveniență mag. sau germ. – Der.

șpureancă (var. Bucov. *spuroaică*), s. f. (fiică naturală). **8112**

spuză (–ze), s. f. – **1.** Cenușă fierbinte. – **2.** Gîlmă, umflătură, erupție. – **3.** Mulțime, droaie, infinitate. – Mr., megl. *spuză*, megl. *spruză*.

Origine incertă. Der. din lat. *spodium* < gr. σπόδιον, aproape general acceptată (Philippide, *Principii*, 66; Philippide, II, 655; I, 160; *REW* 8166; Capidan, *Raporturile*, 549; Tiktin), prezintă dificultăți fonetice. Trecerea lui *o* > *u* a fost explicată insuficient, prin influența lui *prună* (Romansky, *Jb*, XVI, 129) sau printr-o formă ionică σπούδιον (Diculescu, *Elementele*, 420 și 427). Legătura cu alb. *shpuzë* este evidentă; dar *s* rom. nu poate proveni din *š* alb., în vreme ce contrariul ar fi posibil. Graur, *BL*, V, 114, combate etimonul lat., bazat pe megl. *spruză*; dar nu e sigur că *r* este primitiv. Sensul 3, pe care Tiktin îl găsea obscur semantic, se explică pornind de la al doilea, sens ignorat de Tiktin și alături de el de majoritatea dicționarelor, deși este curent în Munt., și în ciuda der.

Der. *spuzi*, vb. refl. (a avea o erupție, a se umple de bubulițe); *spuzeală*, s. f. (erupție; mulțime, cantitate infinită); *spuzime*, s. f. (înv., mulțime). Din rom. provin bg. și rut. *spuza* (Miklosich, *Wander.*, 19; Candrea, *Elemente*, 409; Romansky 129; Capidan, *Raporturile*, 212). **8113**

șrapnel (–le), s. n. – Proiectil. – Var. *șrapnea*.

Fr. *shrapnell*, din engl. **8114**

sta (–ău, –at), vb. – **1.** A fi, a se afla într-un loc, poziție sau condiție determinate. – **2.** A rămîne, a se menține. – **3.** A se opri, a nu mai funcționa. – **4.** A zăbovi, a aștepta, a păsui. – **5.** A nu mai continua la jocul de cărți. – **6.** A nu lucra, a nu face nimic. – **7.** A fi, a ajunge să fie. – **8.** A trăi, a locui. – **9.** A dura, a continua. – **10.** A se afla cu, a poseda. – **11.** A consista, a fi format din. – **12.** A insista, a pisa, a stărui. – **13.** A rezista, a se opune, a lupta. – **14.** A interveni, a produce. – **15.** A conveni, a se simți bine sau rău. – *A sta de, și, să* a fi (cu gerunziu). – *A sta să*, a fi pe punctul. – Var. înv. *asta*. Mr. *stau, stătui, stătută, stare*, megl. *stau, stari*, istr. *stowu*.

Lat. *stāre* (Pușcariu 1639; *REW* 8231), cf. vegl. *stur*, prov., cat., sp., port. *estar*, v.fr. *ester*. – Der. *stare*, s. f. (ședere; trîndăvie, huzur; pace, paradă a cortegiului funerar; poziție, situație, mod, stadiu, dispoziție; facultate, capacitate; bogăție, avere; clasă, categorie socială; *în stare*, capabil de); *stat*, s. n. (ședere; rămînere, situație, așezare, poziție, condiție, stadiu; clasă, categorie; statură), din lat. *status* (Pușcariu 1638; după Cihac, II, 364, din rus. *statĭ* „aspect plăcut"), dublet al lui *stat*, s. n. (țară); *stătător*, adj. (stabil, fire; durabil, permanent, peren); *nestătător*, adj. (inconstant, schimbător); *statornic*, adj. (stabil, ferm, durabil, permanent), formație cultă din sec. XVIII, cf. *datornic* (Tiktin); *nestatornic* adj. (inconstant, volubil); *statornici*, vb. (a stabili, a determina, a pune; a fixa, a asigura, a consolida; refl., a se stabili, a-și fixa domiciliul); *statornicie*, s. f. (constanță); *nestatornicie*, s. f. (inconstanță); *stătut*, adj. (înv., oprit; stricat, viciat; istovit, vlăguit); *înstări*, vb. (a îmbogăți; refl., a prospera). – Cf. *stărui*.

Der. neol. *stabil*, adj., din lat. *stabilis; nestabil* (var. *instabil*), adj.; *stabili*, vb., din lat. *stabilire; stabiliment*, s. n., din it. *stabilimento; stabilitate*, s. f., din fr. *stabilité; stabiliza*, vb., din fr. *stabiliser; stanță*, s. f., din it. *stanza; static*, adj., din fr. *statique; statist*, s. m. (figurant); *statistic*, adj., din fr. *statistique; statistică*, s. f.; *statistician*, s. m. (autor de statistici); *statură*, s. f., din lat. *statura; statut*, s. n., din fr. *statut; statutar*, adj., din fr. *statutaire; stați(un)e*, s. f., din fr. *station; staționa*, vb., din fr. *stationner; staționar*, adj., din fr. *stationnaire*. **8115**

știab (–buri), s. n. – **1.** (Înv.) Stat Major. – **2.** (S. m.) Ofițer din Statul Major.

Germ. *Stab*, prin intermediul rus. *štab* (Candrea). Este dubletul lui *șteap*, s. m. (spin, mărăcine), prin intermediul săs. *stap* (Drăganu, *Dacor.*, III, 709; cf. Graur, *Bl*, III, 43), cf. sb. *štap*, rus. *štepa* (în Munt. mai curînd în forma *ștep*). **8116**

stacană (–ne), s. f. – (Mold.) Vas. – Var. *stacan*.

Sl. *stokanŭ* (Cihac, II, 359), cf. rus. *(do)stokanŭ*. **8117**

stachet (–ți), s. m. – Țăruș. – Var. *tachet*.

Germ. *Stacket* (Tiktin). **8118**

stăci (–cesc, –it), vb. – (Banat) A economisi.

Sb. *staciti* (Candrea). **8119**

stacoj (–ji), s. m. – Homar, rac. – Var. *stacoș*.

Mr. *astahó*.

Ngr. στακός (Cihac, II, 701), cf. tc. *istakos*, bg. *astakos*. – Der. *stacojiu*, adj. (roșu). **8120**

ștaer (–re), s. n. – Vechi dans, originar din Stiria.

Germ. *Steier(mark)*, prin intermediul mag. *stájer* (Cihac, II, 529). **8121**

ștafetă (–te), s. f. – **1.** Trimis, mesager. – **2.** Mesaj, scrisoare. – **3.** (Fam.) Bîrfitor, clevetitor. – Var. *stafetă*.

It. *staffetta*, parțial prin intermediul germ.

Stafete, pol. *sztafeta* (Tiktin; Iordan, *Difl.,* 100; cf. Roesler 576). – Der. *ştafetar,* s. m. (rar, mesager). 8122

stafidă (–de), s. f. – Boabă de strugure uscată. – Var. *strafidă* (Mold.). Mr. *stăfidă,* megl. *stăfigă.*

Ngr. σταφιδα (Roesler 576; Tiktin; Sandfeld 18), cf. calabr. *stáfida,* bg. *stafida,* alb. *stafidhë.* – Der. *stafidi,* vb. refl. (a se usca, a se descărna), cf. ngr. σταφιδιάζω „a se usca strugurii", ἔγινε σταφιδα „s-a sfrijit" (cf. Gáldi 256). 8123

staţiu (–ii), s. n. – Perioadă de lucru, practică, interimat.

Fr. *stage.* – Der. *stagiar,* adj., din fr. *stagiaire; stagiune,* s. f., din it. *stagione.* 8124

ştaif (–furi), s. n. – 1. Întăritură interioară a călcîiului la pantofi. – 2. (Arg.) Guler.

Germ. *steif* „bătos; apretat" (Tiktin). 8125

ştaloş (–oaşe), s. n. – (Banat) Grajd, staul. – Var. *ştală.*

Sb. *štalog* (Candrea), var. directă din germ. *Stalle.* Este dubletul lui *stal,* s. n. (fotoliu, în sălile de spectacol), mr. *stală,* din fr. *stalle,* it. *stallo;* der. *instala,* vb., din fr. *installer; instalaţi(un)e,* s. f.; *instalator,* s. m. 8126

ştambă (–be), s. f. – 1. Ţesătură uşoară de bumbac. – 2. (Înv.) Teasc de tipografie. – 3. Teapă, natură, caracter.

It. *stampa,* prin intermediul ngr. στάμπα (Cihac, II, 701; Tiktin; Gáldi 257), cf. alb. *stambë.* Primul sens se explică fiind vorba de ţesătură cu desene imprimate. Pentru *a da în stambă* „a imprima, a publica", cf. Bogrea, *Dacor.,* III, 737. – Der. *stămburi,* s. f. pl. (varietate de ţesături de stambă); *stămbărie,* s. f. (magazin de stămburi).

Este dubletul lui *stampă,* s. f. (imagine gravată), direct din it., der. *stampilă* (var. *ştampilă*), s. f. (pecete, parafă), din fr. *estampille,* var. din germ. *Stempel; stampila* (var. *ştampila*), vb. (a pune ştampila), din fr. *estampiller; stampat,* adj. (imprimat).

Stemplu, s. n. (matriţă pentru turnarea literelor de tipografie) este altă var. a germ. *Stempel.* 8127

Stambul, s. m. – Constantinopol. – Var. mold. *Istambul.*

Tc. *Istambol* < mgr. εἰς τὴν πόλιν. – Der. *stambul* (var. *stambol*), s. m. (monedă turcească de aur, cîntărind 10,5 gr. de aur pur, cu valoare nominală de 5 piaştri); *stamboală,* s. f. (măsură de capacitate pentru solide, baniţă), în loc de *stambol – chilă,* din tc. *istambol kila* (Şeineanu, II, 327). 8128

Stan, s. m. – Stanislav.

Sl. *Stanislavŭ.* Se foloseşte pentru a exprima ideea de „un oarecare, unul în plus": *Stan şi Bran; Stan Păţitul.* – Der. *Stana* (var. *Stanca*), s. f.; *stancă,* s. f. (ceucă, Corvus monedula), în ce priveşte numele comun pentru ţigănci, cf. *cioacă, cioară.* 8129

staţă (–ne), s. f. – Bloc de piatră, bolovan, stîncă. – Var. *stan,* Trans. *stean,* megl. *steană.*

Sl. *stanŭ* „şedere; oprire", participiul lui *stati* „a fi" (Tiktin; Candrea), probabil confundat cu sl. *stěna* „zid" cf. slov. *stêna* „stîncă", cr. *stina* „stîncă", bg. *stěna* „perete" (Cihac, II, 360; Conev 39; cf. Miklosich, *Slaw. Elem.,* 46). Este dubletul lui *stan* (var. *stean*), s. n. (partea superioară a iei), din sl. (bg., sb., slov., pol., rus.) *stan;* şi poate de la *stînă.* – Der. *stanişte,* s. f. (ocol, ţarc; cantonament, tabără), din sl. *staniŝte; stănog* (var. *stanog*), s. n. (barieră care separă doi cai în grajd), din rus. *stanokŭ* (Candrea).

Stei, s. m. (colţ de stîncă), var. *sten* în Trans. de S, este acelaşi cuvînt ca *stean,* în var. sa sb. *stenje.* 8130

standoală (–le), s. f. – (Mold.) Hambar, coşar. – Var. *stodo(a)lă.*

Germ. *Stadel,* prin intermediul pol., rut. *stodola* (Tiktin). 8131

staţngă (–ăngi), s. f. – Bară de fier.

Germ. *Stange* (Iordan, *Difl.,* 87). 8132

stăpîn (–ni), s. m. – 1. Suveran, domn. – 2. Proprietar, posesor. – 3. Patron. – Megl. *stăpon.*

Origine incertă. Este considerat de obicei drept der. din sl. *stopanŭ* (Miklosich, *Fremdw.,* 127; Miklosich, *Lexicon,* 885; Cihac, II, 361; Lambrior 103; Tiktin; Conev 59; Candrea; Rosetti, *GS,* V, 158), cf. bg. *stopan(in),* sb. *stopanin,* alb. *stopan* „baci, sameş". Pentru această ipoteză există două obiecţii; prima se referă la dificultatea trecerii lui *an* > *în* într-un element sl., nu este de netrecut, cf. *smîntînă, stînă.* A doua, destul de serioasă, constă în faptul că aceste cuvinte sînt izolate în sl. şi că lipseşte corespondenţa cu familiile cunoscute, ceea ce duce la presupunerea că nu sînt la origine sl., ci împrumuturi, după unii din alb. sau poate din rom. Această circumstanţă este destul de îngrijorătoare; şi corespondenţa formală cu *jupîn* permite orientarea spre un cuvînt autohton (cf. Miklosich, *Slaw. Elem.,* 10; Philippide, II, 14).

Ipotezele emise pînă acum nu par mai fericite: din alb. *štëpë* „casă" (Papahagi, *Notiţe etimologice,* 43); în loc de **istopanus,* metateză improbabilă de la un lat. **hospitanus* < *hospes* (Laurian şi Maxim; Barič, *Albanorum. Studien,* 13;

Puşcariu, *Dacor.*, III, 379; Capidan, *Raporturile*, 149; cf. Philippide, II, 733 şi Tagliavini, *Arch. Rom.*, XII, 213); dintr-un lat. **stipanus* < *stips* (Giuglea, *Dacor.*, III, 610–6; cf. observaţiile lui Skok, *Arhiv za Arbanašku Starinu*, II, 339); din numele *Stephanus*, rege al Ungariei (B. Migliorini, *Dal nome propio al nome commune*, Ginebra 1927, 311; cf. împotrivă Tagliavini, *Arch. Rom.*, XII, 213); dintr-un lat. **stephanus* < gr. στέφανος (Puşcariu, *Dacor.*, VII, 456; Puşcariu, *Lr.*, 286); de origine balcanică (Sandfeld 94).

Der. *stăpînă*, s. f. (patroană, suverană); *stăpînesc*, adj. (de stăpîn); *stăpîni*, vb. (a avea în proprietate, a poseda; a guverna, a domni, a exercita puterea supremă; a domina, a supune; a struni, a împiedica, a reprima, a tempera; refl., a se domina, a se înfrîna); *stăpînie*, s. f. (înv., dominaţie, seniorie); *stăpînire*, s. f. (domnie, seniorie; proprietate, poziţie; guvern, administraţie, autoritate); *stăpînitor*, adj. (care posedă, care domină; s. m. proprietar, domn); *înstăpîni*, vb. (a da în posesie); *nestăpînit*, adj. (de nesupus, neîmblînzit, irezistibil). 8133

star, s. m. – Stea a ecranului.

Engl. *star*. Folosit pentru prima dată de Sadoveanu. 8134

staret (–ţi), s. m. – Superior al unei mănăstiri de călugări. – Var. *starit*.

Sl. *starĭcĭ* „bătrîn" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 46; Cihac, II, 362; Conev 109). – Der. *starită* (var. *stareţă*), s. f. (călugăriţă care conduce o mănăstire), din sl. *starica* „bătrînă"; *stăreţie*, s. f. (locuinţa stareţului; funcţie de stareţ); *staroste*, s. m. (conducător, şef al unei bresle; primar, guvernator al unui oraş; peţitor), din sl. (pol.) *starosta* „bătrîn"; *stărostesc*, adj. (de staroste); *stărosti*, vb. (înv., a exercita funcţia de staroste; a peţi); *stărostie*, s. f. (calitatea de staroste sau de peţitor); *stărostit*, s. n. (peţit). 8135

starter (–ri), s. m. – Persoană care dă semnalul de plecare în curse.

Engl. *starter*. 8136

stărui (–uęsc, –it), vb. – 1. (Înv.) A se baza, a consista. – 2. A persevera, a continua. – 3. A permanentiza, a dura, a dăinui în aceleaşi condiţii. – 4. (Înv.) A-şi îndrepta privirea, a avea în vedere. – 5. A insista, a persista, a se încăpăţîna. – 6. A sprijini, a recomanda, a aprecia, a ocroti.

Pare formaţie cultă, pornind de la *stare*, pentru a obţine cu ajutorul suf. nuanţele pe care limbile romanice le indică prin intermediul pref. (Tiktin; Candrea), cf. *dare* şi *dărui*, *tîrg* şi *tîrgui* etc. Apare pentru prima oară la Cantemir. În evoluţia sa semantică ar fi putut să se sprijine pe pol. *starować* „a insista", cf. ceh. *starati* „a insista" (Cihac, II, 363, Conev 98); dar această coincidenţă ar putea fi întîmplătoare.

Der. *stăruinţă*, s. f. (permanenţă, persistenţă; insistenţă; perseverenţă; favoare, protecţie); *stăruitor*, adj. (insistent). 8137

statęr (–ri), s. m. – Monedă la vechii greci şi macedoneni. – Var. înv. *statir*.

Fr. *statère*, şi mai înainte (sec. XVII) din gr. στατήρ. 8138

statîve, s. f. pl. – Război de ţesut manual.

Sb., cr. *stative* (Cihac, II, 364). 8139

staul (–le), s. n. – Grajd. – Var. *stau(r)*.

Lat. *stablum*, formă populară, în loc de *stabulum* (Puşcariu 1640; *REW* 8209), cf. it. *stabbio*, prov. *estable*, fr. *étable*, cat. *establa*, sp. *establo*, port. *estrabo*, ngr. στούλος. Var. *staur*, din pl. lui *stau*, *stauri* (Candrea). – Der. *stauină*, s. f. (Munt., loc potrivit pentru ţarc), din lat. **stabŭlīna* (Lacea, *Dacor.*, II, 624), sau mai probabil de la *stau*, cu suf. *–ină*, cf. *pescuină*, *vizuină*. – Din rom. provin în mag. *stál*, *istál*, *stár* (Drăganu, *Dacor.*, VII, 199). 8140

stăura (–r, –at), vb. – (Trans.) A privi cu teamă sau cu mirare, a se minuna.

Origine necunoscută. Ar putea fi cuvînt identic cu *a astăura*, vb. (Banat, a pîndi, a urmări), pe care *DAR* îl derivă de la *staur* „grajd", presupunînd că înseamnă „a urmări din grajd", ipoteză greu de admis. Poate în loc de *sgăura* < *sgău*, cf. *sgîi*. 8141

stăvi (–vęsc, –it), vb. refl. – 1. A se stabili, a se aciua. – 2. A rămîne cu ceva, a păstra, a conserva. – Var. *astăvi*.

Sl. *staviti* (Cihac, II, 364; cf. Miklosich, *Slaw. Elem.*, 46), cf. *năstav*, *stative*. – Der. *stavăr*, s. n. (înv., Mold., constanţă, perseverenţă), pe care Hasdeu, *Cuv. din Bătrîni*, I, 303, îl considera de origine dacică şi Tiktin, legat de lat. *stabilis; stavă*, s. f. (herghelie, islaz de cai, paradă, montă), din sl. *stava* „poziţie, stat"; *stăvar*, s. m. (păzitor de cai); *stavilă* (megl. *stăvilă*), s. f. (baraj, stăvilar; obstacol, barieră), din sl. (bg.) *stavilo* (Conev 81); *stăvilar*, s. n. (baraj); *stăvili*, vb. (a pune stavili, a zăgăzui; a opri, a împiedica). 8142

stavrîdă (–de), s. f. – Peşte de mare (Trachurus trachurus).

Ngr. σταυρίδι, de la σταυρός „cruce" (Candrea). La aceeaşi familie aparţin *stavrofor*, s. m. (titlu onorific al clericilor ortodocşi), din gr. σταυροφόρος; *stavrofilax*, s. m. (titlu onorific), din

gr. σταυροφύλαξ; *stavopighie*, s. f. (slujbă cu ocazia instalării unei cruci trimise de patriarh într-un loc în care urmează să se ridice o casă de rugăciune; crucea însăși; actul patriarhal care aprobă construirea sfîntului locaș), din gr. σταυροπήγιον. 8143

steă (–ele), s. f. – **1.** Astru. – **2.** Soartă, destin, ursită. – **3.** Obiect de hîrtie cu formă de astru (1), frumos împodobit, care se folosește în obiceiurile folclorice de Crăciun și care simbolizează steaua magilor. – **4.** Asterisc. – **5.** (Înv.) Pistrui. – **6.** Paste făinoase. – **7.** Pată albă în păr. – **8.** Actor sau actriță celebră. – **9.** Plantă (Trapa natans). – **10.** (Arg.) Furt. – Var. înv. *steală*. Mr. *steao*, megl. *stęuă*, istr. *stęwu*.

Lat. *stēlla* (Pușcariu 1641; *REW* 8242), cf. vegl. *stala*, it. *stella*, prov., cat. *estela*, fr. *étoile*, sp. *estrella*; pentru fonetism cf. Densusianu, *Studii de filologie romînă*, I, (1898) și Fr. Schürr, *Mitt. Wien*, 43–54.

Der. *stelar*, s. m. (colindător); *steli*, vb. (a fulgera); *steliță* (var. *stelișoară*), s. f. (plantă, Aster amollus); *stelesc*, adj. (stelar); *stelos*, adj. (cu stele; sclipitor); *steluță*, s. f. (stea mică, asterisc; pastă făinoasă; obiect de cult cu care se acoperă anafura; plante, Stellaria nemorum, S. graminea, Erigeron acris, E. canadiense, E. alpinus, E. racemosus); *înstela*, vb. (a se acoperi cu stele). – Cf. *stei*. 8144

steag (–guri), s. n. – **1.** Drapel, stindard. – **2.** (Trans., Bucov.) Un fel de drapel care însoțește pe tînăra căsătorită de la casa părintească la cea a soțului. – **3.** (Trans.) Drapel care semnalează un deces. – **4.** (Înv.) Semn de învestitură a domnitorilor din Munt. și Mold. – **5.** Trupă, companie militară. – **6.** (Înv.) Grup, ceată, gașcă. – Megl. *steag*.

Sl. *stěgŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 47; Cihac, II, 365; Conev 65; Byhan 332), cf. sb. *stjeg*, cr., slov. *steg*, rus. *stjag*. – Der. *stegar*, s. m. (port-drapel). 8145

steajer (–re), s. n. – Par înfipt în mijlocul ogorului la care se leagă caii care treieră. – Var. *stejer*, *steajăr*.

Sl. *stežerŭ* (Tiktin). 8146

șteamp (–puri), s. n. – **1.** Mai, pisălog, pilug, ciocan de lemn. – **2.** Baros. – **3.** Mașină de spart pietre, asemănătoare dîrstelor. – **4.** Presă de bătut monede.

Germ. *Stampfe* (Mîndrescu 89; Borcea 210; Graur, *BL*, III, 43; Gáldi, *Dict.*, 195). Intervenția sl. *stąpa* (Cihac, II, 393) este improbabilă. – Der. *ștempar*, s. m. (Trans., muncitor care sparge pietrele scoase din mină); *ștempăriță*, s. f. (Trans., nevastă de ștempar); *ștempări*, vb. (a sparge minereu). 8147

șteand (–duri), s. n. – Putină, mai ales pentru păstratul produselor lactate.

Germ. *Stand*, prin intermediul săs. *stînd* (Mîndrescu 89; Borcea 210; Drăganu, *Dacor.*, III, 709; Graur, *BL*, III, 32; Gáldi, *Dict.*, 195) sau germ. *Ständer* (Candrea). 8148

șteарț (–ерțuri), s. n. – **1.** Candelă de seu. – **2.** Lampă de miner. – **3.** Sucitor, vergea. – Var. *ștert*, Olt. *ștircă*.

Probabil din germ. *Sterz* „coadă", cu sensul special de „mîner" (Tiktin). Nu se folosește în Munt. 8149

ștează (–eze), s. f. – Nuia cu care se țin separate ochiurile plasei.

Lat. *schidia* „așchie" (Diculescu, *Elementele*, 467; Pușcariu, *Dacor.*, V, 754; *REW* 7689), cf. it. *scheggia*, fr. *esquille*. Pentru rom. e mai bine să se pornească de la lat. *scida* < gr. σχίδη „fîșie smulsă". 8150

ștează (–eze), s. f.– (Trans.) Piuă.

Origine necunoscută. Der. în gr. σχεδία „coș" (Diculescu, *Elementele*, 466), pare îndoielnică. Dacă este cuvînt identic celui anterior, rămîne de explicat schimbarea semantică. – Der. *șteza*, vb. (a da la piuă); *ștezar*, s. m. (piuar). 8151

stęblă (–le), s. f. – **1.** Lujer. – **2.** Ramură. – **3.** Mănunchi.

Sl. *stĭblije*, *stĭblo* (Cihac, II, 365; Conev 50; Pușcariu, *Dacor.*, VIII, 113). 8152

stęi (–ie), adj. – Breaz, cu pată albă în frunte.

Origine incertă. Ar putea fi un lat. **stēlleius* (Diculescu 176) sau **stēlleus* (Graur, *GS*, VI, 335). Mai probabil direct de la *stea*, chiar dacă Tiktin găsește der. „surprinzătoare"; trebuie să se pornească de la *stei*, pl. lui **stel*, cu suf. dim. 8153

stejar (–ri), s. m. – Gorun (Quercus sessiliflora). – Var. *stăjer(iu)*, *st(r)ăjar*, *strejar*.

Sl. *stežerŭ* „băț", cf. bg. *stožar* „băț, lemn", sb., cr. *stežer* „trunchi" (> *steajer*), *stožer* „ax, arbore" etc. (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 46; Cihac, II, 366; Tiktin; Conev 48). Pentru numele de lemn extins la arbore, cf. sp. *palo*. Unii s-au gîndit la un dacic **sthagara* (Hasdeu, *Col. lui Traiana*, 1873, 244) sau la un cuvînt balcanic (Rohlfs, *Differenzierung*, 55). – Der. *stejeriș* (var. *stejăriș*), s. n. (pădure de stejari); *stejeriște*, s. f. (pădure de stejari). 8154

stejț (–jesc, –ițt), vb. – A grăbi, a zori. – Var. *stăji*.

Sl. *sŭtęzati* (Tiktin). Înv. şi Trans. – Der. *steje*, s. f. (înv., grabă). 8155

stelniță (-țe), s. f. – Ploşniţă (Acanthia lectularia).

Sl. *stěnica* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 47; Cihac, II, 367; Conev 52), cf. sb. *stjenica*, slov. *stenica*. – Der. *stelnicariță*, s. f. (păduchemiţă, Lepidium ruderale). 8156

stemă (-me), s. f. – 1. (Înv.) Coroană. – 2. Blazon, scut. – 3. Giuvaier.

Mgr. στέμμα (Roesler 576; Murnu 52; cf. Vasmer, *Gr.*, 136), cf. sl. *stema*. Sensul 3 este impropriu, datorat unei confuzii cu *nestimată*. – Der. *înstemat*, adj. (încoronat), înv. 8157

stenahorie (-ii), s. f. – 1. Necaz, perplexitate. – 2. Neliniște, nemulţumire, indispoziţie, apăsare.

Ngr. στενοχωρια (Tiktin; Gáldi 256). – Der. *stenahorisi*, vb. (a goni, a încolţi; a oprima), din ngr. στενοχωρῶ, aorist στενοχώρισα; *stenos*, s. n. (înv., opresiune), din ngr. στένωσις. 8158

stepenă (-ne), s. f. – 1. Treaptă, scară, rang. – 2. Grad, clasă, categorie.

Sl. *stepenĭ* (Cihac, II, 367). Sec. XVII, înv. 8159

șterc (-curi), s. n. – Murdărie, rapăn.

Lat. *stĕrcus* (Cihac, I, 263; Puşcariu 1642; Tiktin; *REW* 8245), cf. it. *sterco*, sp. *(estiércol)*, port. *esterco*. Sec. XVI-XVIII, înv. – Der. *ștercumă*, s. f. (Trans., Bucov., înv., closet). 8160

șterge (-g, -rs), vb. – 1. A curăţa, a usca, a zvînta. – 2. A curăţa de praf, a freca, a scutura. – 3. A rade, a tăia, a bara, a anula. – 4. A elimina, a distruge, a anihila. – 5. A fura, a şterpeli. – 6. A face să dispară din minte, din amintire. – 7. (Cu pron. *o*) A pleca repede, a ieşi în grabă. – 8. A atinge uşor, a linge. – Mr. *aștergu, aștersu, aștergere*, megl. *șterg(iri)*.

Lat. *extĕrgĕre* (Puşcariu 1643; *REW* 3088), cf. prov. *esterzer*, v.fr. *esterdre*, cat. *estargir*, sp. *estarcir;* probabil confundat cu *abstergere*. – Der. *ștergar*, s. n. (prosop, şervet; batistă, batic); *ștergător*, adj. (care şterge); *ștergătoare*, s. f. (cîrpă); *ștergură*, s. f. (Trans., prosop); cf. *mînă-ștergură; șters*, adj. (curăţat, frecat; ras; decolorat; ros; uitat); *neșters*, adj. (neuitat); *ștersătură* (var. *ștersură*), s. f. (pasaj scris şi şters). 8161

ștеriță, s. f. – (Mold.) Direcţie a vîntului.

Pol. *stér* „cîrmă" (Cihac, II, 367). 8162

ștернă (-ne), s. f. – Cisternă, tanc.

It. *cisterna*, prin intermediul ngr. στέρνα (Tiktin). Sec. XVII, înv. 8163

sterp (-eărpă), adj. – Steril, neroditor. – Mr., megl. *sterp*.

Lat. **exstirpus* (Puşcariu 1644; Iordan, *Dift.*, 48; Pascu, I, 160; Philippide, II, 641; E. Herzog, *ZRPh.*, XXVI, 732; *REW* 3072; Rohlfs, *Arch. Rom.*, IX, 159; Rosetti, II, 68), cf. alb. *šterpe*, slov. *stirpa*, it. de S *stirpa, sterpa, streppa*, ven. *sterpa*, friul. *sterpe*. Der. din gr. στέριφος (Weigand, *Jb.*, XVI, 228; Drăganu, *Dacor.*, II, 616; Diculescu, *Elementele*, 443; Rohlfs, *EWUG*, 2059; cf. Cihac, II, 702) este dificilă fonetic, cf. Tiktin. Der. din ngr. στέρφος (Scriban) ar impune o explicaţie pentru alteraţia finală.

Der. *sterp*, s. n. (canal de scurgere la moară), numit aşa pentru că este uscat pînă la funcţionarea morii; *sterpar*, s. m. (cioban de oi sterpe); *sterpătură*, s. f. (femelă stearpă); *sterpet*, s. n. (turmă de oi sterpe); *sterpos*, adj. (steril); *stîrpi* (var. înv. *sterpi, stărpi*), vb. (a lăsa sterp, a steriliza; a avorta, a-şi pierde sarcina; a pierde laptele, a înţărca; a se usca, a deveni arid, a se zvînta; a distruge, a elimina, a smulge din rădăcină); *stîrpiciune* (var. *stîrpăciune*, înv. *sterpiciune*), s. f. (sterilitate; pămînt steril); *stîrpie* (var. *sterpie, stărpie*), s. f. (înv. sterilitate); *stîrpitură* (var. *stărpitură*), s. f. (avort; avorton; femelă stearpă). – Din rom. provine săs. *stirpê*. 8164

șterpeli (-leșc, -it), vb. – 1. A fura, a sustrage ceva. – 2. (Cu compl. *o*) A scăpa, a o rupe de fugă. – 3. A atinge ceva uşor şi în treacăt.

Creaţie expresivă, după cum o indică suf. *-li;* coincide semantic cu *a șterge*, 5, 7 şi 8 şi formal cu *tearfă*, cf. *terfeli*. Legătura cu germ. *stibitzen* „a fura" (Tiktin) sau cu mag. *terpedni* „a se întinde" (Scriban) este îndoielnică. – Der. *șterpeleală*, s. f. (furt); *șterpelici*, s. m. (borfaş). 8165

ștevie (-ii), s. f. – 1. Măcriş (Rumex). – 2. Plantă (Astrantia maior).

Sl. *štavije* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 53; Cihac, II, 366; Conev 44) cf. bg. *števa*, sb. *štablje*. – Der. *înștevia*, vb. (a colora, a vopsi în galben, cu rădăcină de ştevie). 8166

ști (-iu, -iut), vb. – A avea cunoştinţă, a cunoaşte. – Mr. *știu, știut, știre;* megl. *știu, știri*, istr. *știwu*.

Lat. *scīre* (Diez, I. 365; Puşcariu 1648; *REW* 7722), cf. logud. *iskire* (Wagner 112) şi *știință*. – Der. *știre*, s. f. (ştiinţă, cunoştinţă; notiţă, aviz; cunoaştere, preocupare); *știrici*, vb. (a căuta, a cerceta, a iscodi; a comunica, a face să se ştie) în Trans. şi Banat de la *știre* cu suf. expresiv; *știut*, adj. (cunoscut; faimos; expert, experimentat); *neștiut*, adj. (ignorat); *știutor*, adj. (care ştie);

neștiutor, adj. (ignorant); *atotștiutor,* adj. (care le știe pe toate); *știutură,* s. f. (cunoaștere), înv.; *neștire,* s. f. (inconștiență).

Expresia *nu știu,* cînd nu poartă accent stilistic se abreviază de regulă *nuș',* cel puțin în Munt., *nuș cu cine* < *nu știu cu cine.* De aici *niște,* pron. indef. (unii, unele, anumiți, anumite, cîțiva, cîteva) în loc de *nuș'ce, REW* 5899; *neștine* (var. *neșcine, nușcine*), pron. indef. (oarecine); *nescit* (var. *neschit*), adv. (ceva); *niscai* (var. *niscaiva, nescai, nescare, niscare*), pron. indef. (ceva, unii). Toate aceste comp., sau cel puțin unele dintre ele ar putea conduce direct la lat., respectiv la *nescio quid, nescio quem, nescio quantum, nescio qualem;* dar această ipoteză poate nu este necesară. 8167

știc (–curi), s. n. – (Înv.) Baionetă.

Germ. *Stich,* prin intermediul rus. *štyk* (Cihac, II, 393). – Pare dublet al lui *stici,* s. n. (prăjină). 8168

știclă (–le), s. f. – **1.** Substanță solidă casantă, transparentă sau opacă. – **2.** Butelie, flacon. – **3.** Ochelari. – Var. Mold. *steclă,* și der.

Sl. *stĭklo* (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 47; Cihac, II, 365; Conev 62) cf. bg. *stăklo,* sb. *staklo,* rus. *stekló.* – Der. *sticlar,* s. m. (fabricant de sticlă; Arg., hoț de bijuterii și pietre prețioase); *sticlărie,* s. f. (obiecte de sticlă; fabrică sau magazin de sticlă); *sticli,* vb. (a luci, a scili, a scînteia; a aținti, a pironi ochii), cf. sb. *stakliti* „a luci"; *sticlos,* adj. (lucios; neted, cizelat; stins, despre ochi); *sticlui,* vb. (a pune geamuri). 8169

sticlețe (–ți), s. m. – **1.** Pasăre cîntătoare (Carduelis elegans). – **2.** (Arg.) Gardian, polițai, agent. – Var. *stiglete, stiglet,* Trans. *știglit.*

Germ. *Stieglitz,* prin intermediul sb. *steglic,* sl. *štiglec* (Miklosich, *Fremdw,* 130; Candrea, II, 368). 8170

stidi (–desc, –it), vb. refl. – A se îndoi, a se rușina, a nu îndrăzni.

Sl. *stydĕti sę* (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 47; Cihac, II, 368). Înv., azi rar, uneori folosit greșit (cf. *intră popa în altar și citește și citește, cu ochii'n femei stidește,* Popular Munt.). – Der. *stideală,* s. f. (înv., timiditate); *stidință,* s. f. (înv., timiditate, rușine). 8171

stifos (–oasă), adj. – Aspru, picant, acerb.

Ngr. στυφός (Tiktin; Gáldi 257). 8172

știft (–turi), s. n. – Tijă metalică, cui de cizmărie.

Germ. *Stift* (Tiktin). 8173

stih (–huri), s. n. – **1.** Vers. – **2.** Verset. – **3.** Poezie. – Mr. *stih.*

Mgr. στίχος (Roesler 576; Murnu 53; cf. Vasmer, *Gr.,* 137), cf. sl. *stichŭ.* – Der. *stihoavnă,* s. f. (cîntare bisericească la sfîrșitul vecerniei) din sl. *stichovĭna; stihui,* vb. (a compune versuri, a versifica); *stihuitor,* s. m. (versificator); *stihiră,* s. f. (cîntare la slujba de dimineață), din mgr. στιχηρόν; *stihotvoreț,* s. m. (înv., poet), din rus. *stichotvorec.* 8174

stihar (–re), s. n. – Veșmînt, ornament liturgic.

Mgr. στιχάριον, ngr. στιχάρι (Murnu 53; cf. Vasmer, *Gr.,* 136), cf. sl. *sticharŭ.* 8175

stihie (–ii), s. f. – **1.** Element. – **2.** (Rar) Fantasmă, viziune. – Mr. *stihiu* „fantasmă".

Mgr. στοιχεῖον, parțial prin intermediul sl. *stichija* (Roesler 576; Murnu 53; Conev 105; Graur, *BL,* IV, 117; cf. Vasmer *Gr.,* 137). Este dubletul lui *stafie* (var. Mold. *stáfie, stahie*), s. f. (fantasmă, viziune, nălucă). 8176

știință (–țe), s. f. – **1.** Cunoaștere. – **2.** Cunoștință.

Lat. *scientia* (Tiktin; lipsește în *REW* 7718a), cf. *știi* sau rezultatul intern de la *știi,* ca *voință* < *voi, năzuință* < *năzui,* etc. – Der. *științific,* adj., după fr. *scientifique; științificește,* adv. (din punct de vedere științific); *neștiință,* s. f. (ignoranță); *neștiințific,* adj. (fără metodă științifică); *înștiința,* vb. (a informa, a aviza, a face cunoscut; a anunța, a preveni; refl., înv., a lua cunoștință, a-și asuma); *înștiințător,* adj. (informator, anunțător). 8177

stîlci (–cesc, –it), vb. – **1.** A strivi, a zdrobi. – **2.** A deforma, a poci. – **3.** A deșela, a lovi.

Sl. *sŭtlačiti, sŭtlačǫ* sau *sŭtlěsti, sutlěkǫ,* sau *sŭtlŭšti, sŭtlŭkǫ* „a lovi" (Cihac, II, 359), sau poate din sl. *istlačiti* „a lovi", cf. bg. *tlăča* „a strica" (> megl. *tălțós* „a ucide"). – Der. *stîlceală,* s. f. (ciomăgeală, bătaie). 8178

stîlp (–pi), s. m. – **1.** Coloană, bară. – **2.** Par, pripon. – **3.** Cruce așezată pe mormînt. **4.** Sprijin, reazem. – **5.** Stea, șef, personalitate de prim plan. – **6.** Evanghelie care se citește la priveghi.

Sl. *stlŭpŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 46, Cihac, II, 369), cf. slov. *stolp,* ceh. *sloup,* sb., cr. *stup* (> *stup).* – Der. *stîlpar,* s. m. (veche monedă de aur), numită „dublă spaniolă" care reprezenta cele două coloane ale lui Hercule; *stîlpare,* s. f. (ramură cu frunze, ramură verde; ram de salcie din Duminica Floriilor), probabil rezultat din confuzia lui *stîlp* cu lat. *stirps* sau **stirpalis* „ram" (Pușcariu 1645; Pușcariu *Dacor.,* I, 409; Tiktin; Bărbulescu, *Arhiva,* XXXV, 118; Candrea); *stîlpi,* (var. *înstîlpi*), vb. (a stivui, a îngrămădi); *stîlpnic,* s. m. (pustnic), din sl. *stlŭpinĭkŭ.* 8179

știm, s. m. – Canură, deburaj.
Sb. *štim* (Candrea). 8180

știmă (-me), s. f. – Prețuire, apreciere, considerație.
It. *stima*. – Der. *stima*, vb., din it. *stimare; stimabil*, adj., din it. *stimabile*, fr. *estimable*. 8181

ștînă (-ni), s. f. – Așezare păstorească de vară. – Mr. *stînă, stane*.
Sl. *stana*, „oprire", de la *stati, stanǫ* „a sta", cf. sb., cr. *stan* „colibă de păstor" *stanar* „păstor", rus. *stan* „stație" (Lambrior, 103; Cihac, II, 361; Densusianu, *Hlr.*, 282; Tiktin; Weigand, *Jb.*,XVI, 228; Rosetti, *GS*, V, 158; Conev 60; Sandfeld 95). Cuvintele sl., perfect explicabile prin procedeele sl., nu pot proveni din rom.; și este greu de crezut că întîlnirea lor cu rom. este întîmplătoare. Totuși, s-a accentuat dificultatea trecerii lui *an* > *în*, care se petrece numai în elementele moștenite din lat. și care nu apare la elementele sl., în afară de *jupîn, stăpîn, smîntînă* și *stîncă*, toate cuvinte considerate de origine incertă (cf. Pușcariu, *Dacor.*, III, 278-94 și numerele noastre 4653 și 8133). S-a încercat depășirea dificultății, presupunînd împrumutul din sl. la o dată mai veche (Lambrior; Densusianu), sau o asimilare care pare ciudată, cu *-în* din *romîn, bătrîn* și alte elemente lat. (Skok, *Arhiv za Arbanašku Starinu*, II, 339; ar fi trebuit să existe și în *țăran*). În realitate ideea că *în* < *an* există numai în elemente lat. este falsă, cf. tc. *kantar* > *cîntar*, mgr. φράγγος > *frînc;* astfel că evoluția arătată nu este pur și simplu o imposibilitate, ci o circumstanță a cărei explicație ne scapă.
Alte explicații sînt mai ipotetice: din dacicul **stana* (Hasdeu, *Col. lui Traian*, 1874, p. 105; cf. Pascu, I, 191; Philippide, II, 15; Pușcariu, *Lr.*, 176); din indoeurop. **sthana*, prin intermediul persanului *stana* „ședere" (Densusianu, *GS*, I, 238; Pușcariu, *Dacor.*, III, 382; Cancel, *Despre Romîn* 77-9), deși un astfel de împrumut nu pare posibil istoricește; dintr-un lat. **saeptana* (Giuglea, *Dacor.*, II, 360; cf. *REW* 7497).
Der. *stînaș*, s. m. (păstor care are o stînă). Din rom. pare să provină mag. *esztena* și săs. *stinê;* în schimb, ngr. στάνη și alb. *stan*, care au fost prezentate uneori drept împrumuturi din rom., trebuie să vină din sl. 8182

stîncă (-ci), s. f. – Rocă, piatră mare. – Var. înv. *stincă*.
Origine îndoielnică. Ar putea fi sl. *stěna*, prin intermediul unui dim. **stěnka*, cf. ceh. *stěnka* (Miklosich, *Lexicon*, 880; Cihac, II, 361; Petrovici, *Dacor.*, I, 139; Rosetti, *GS*, V, 171); această ipoteză pare valabilă cîntărind obiecțiile lui Pușcariu, *Dacor.*, III, 379 și Pușcariu, *Lr.*, 286. Totuși, coincide cu it. *stinca* „coastă de munte", cf. *Le Stinche, Val di Stinche* en Toscana, cuvînt care a fost explicat, în aparență insuficient, prin longob. *skinko* > germ. *Schinken* „osul piciorului" și „jambon" (*REW* 7995; Rohlfs, *Ital.*, 371; Rohlfs, *Archiv*, CLXXXV, 101; Battisti, V, 3636). *Stincus* a existat în lat., dar apare numai la Isidoro de Sevilla, XVII, 4, 43, unde a fost definit greșit „incendium amoris" (cu privire la această greșeală, cf. Amatucci, *Bull. Du Cange*, IV, 58).
Der. *stîncărie* s. f. (mulțime de stînci); *stîncie*, s. f. (rar, mulțime de stînci); *stîncos*, adj. (de stîncă, cu stînci). 8183

stindard (-de), s. n. – Drapel, steag.
It. *stendardo*. 8184

stîng (-gă), adj. – În partea unde se află inima. – Mr. (a)*stînga*, megl. *stǫng*.
Lat. **stancus* „obosit", cf. it. *stanco* „obosit" (Battisti, V, 3617), v.it. *mano stanca* „mîna stîngă" (Tiktin; *REW* 8225; Kisch. *Dacor.*, IV, 774-76; Candrea), alb. *štenk*. – Der. *stîngaci*, adj. (care scrie sau lucrează cu stînga; greoi, neîndemînatic); *stîngăcie*, s. f. (calitatea de a fi stîngaci; neîndemînare). 8185

stinge (-g, -ns), vb. – 1. A face să nu mai ardă, a opri focul. – 2. A calma, a liniști, a domoli. – 3. A nimici, a pustii, a distruge, a stîrpi. – 4. (Refl.) A se epuiza, a se extenua, a se perima. – Var. înv. *stînge*. Mr. *astingu, astimșu, astindzire*, megl. *sting, stinș, stinziri*, istr. *stingu, stins*.
Lat. *extinguĕre* (Cihac, I, 264; Pușcariu 1646; *REW* 3070), cf. prov. *estenher*, fr. *éteindre*. – Der. *stingător*, adj. (care stinge); *stingătoare*, s. f. (stingător de lumînări); *stingere*, s. f. (acțiunea de a stinge; semnal de culcare la militari; dezastru, calamitate); *stins*, adj. (care nu mai arde); *nestins*, adj. (inextingibil). 8186

stînghie (-ii), s. f. – 1. Bară, traversă. – 2. Regiune inghinală. – Var. *stinghe*.
Sl. *sŭtęgŭ* „traversă", de la *sŭtęgliti* „a reuni" (Tiktin; Byhan 332; Conev 80; Candrea). Der. de la un lat. **stangula*, din v.germ. *stengil* (> germ. *Stange*), propusă de Giuglea, *Dacor.*, II, 400, nu este posibilă. 8187

stînjen (-ni), s. m. – 1. Veche unitate de măsură egală cu 1,9665 m. în Munt. și 2,23 m. în Mold. – 2. Măsură de capacitate, folosită mai ales pentru lemne și reprezentată printr-un cub de un *stînjen* de fiecare latură. – 3. Iris (Iris ger-

manica, I. pseudacorus, I. variegata). – Mr. *stînjin.* Megl. *stonjin.*

Sl. *sežĭnĭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 43; Tiktin), probabil contaminat cu *sŭtęženŭ* „întins", cf. slov. *seženj*, rus. *sežen'*. – Der. *stînjenel*, s. m. (iris); *stînjeniu*, adj. (violet). Cf. *stînjeni*. Bg. *stănžen* provine din rom. (Jagič, *Archiv slaw. Phil.*, XI, 264; Capidan, *Raporturile*, 224). 8188

stînjeni (-nęsc, -it), vb. – A incomoda, a stingheri, a deranja, a jena, a împiedica. – Var. *stînjini, stîngăni, stingheri*, și der.

Sl. *sŭtęgnąti*, participiul *sŭtęženŭ* „a comprima, a oprima" (Tiktin; Byhan 335; Candrea); sau mai curînd din sl. *sŭtęžiti* „a fi stingherit", care aparține aceleiași familii de la vb. *tęgnąti* „a întinde" (Cihac, II, 411; Byhan 337); ultima var. nu este clară. – Der. *stînjenească*, s. f. (stinghereală, neplăcere); *stînjenitor*, adj. (care stingherește), *stînjie*, s. f. (Trans., obadă care acoperă capătul osiei carului); *stingher*, adj. (desperecheat, fără pereche; izolat, solitar), postverbal de la *stingheri*, al cărui semantism este anormal, dar care este o creație literară, fără curs în limba populară (după Giuglea, *Dacor.*, II, 901, din lat. *singularis* contaminat cu *stinghie;* după Densusianu, *GS*, IV, 290, din lat. **extraiugularium* care s-ar fi zis la început boilor fără pereche). 8189

știoalnă (-ne), s. f. – 1. Baltă, bulboană. – 2. Galerie de mină. – Var. *știolnă.*

Germ. *Stollen*, prin intermediul mag. *stolna*, rut. *štolnja* (Drăganu, *Dacor.*, III, 709). 8190

stir (-ruri), s. n. – (Bucov.) Prosop, cîrpă.

Rus. *stirati, steretĭ* „a șterge, a scutura". 8191

știr (-ri), s. m. – Amarant (Amarantus blitum, A. retroflexus, A. sanguineus). – Mr. *știr.*

Sl. *štirŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 53; Cihac, II, 393; Conev 44), cf. bg., sb., ceh. *štir*, tc. *ištir*. – Der. *știri*, vb. refl. (Mold., a avea gîtul uscat); *știros*, adj. (acid, acerb). 8192

știră, adj. f. – Stearpă.

Gr. sau mgr. στεῖρα (Philippide, II, 736; Diculescu, *Elementele*, 443; Rosetti, II, 123; Candrea), cf. alb. *shtjerrë*, bg. *štir*, sb. *štirka*. Der. din lat. *sterilis* (Tiktin) pare mai puțin probabilă, înv., azi în Mold. Cf. Drăganu, *Românii în veac. IX–XIV*, 90 și Tamás, *Arch. Eur. Centro–Orient.*, II, 269. Se consideră de obicei drept împrumut din alb., datorită rezultatului, anormal în rom., *s* > *ș;* dar este mai probabil un intermediar sl. sau o contaminare cu *știr*, cf. *știri*, „a usca". 8193

stirax, s. m. – Storax.

Gr. στύραξ (Tiktin). Sec. XVII, înv. 8194

știrb (-bă), adj. – 1. Căruia îi lipsește unul sau mai mulți dinți. – 2. Ciobit, cu marginea spartă. – Megl. *strîb.*

Sl. *štrŭbŭ* „incomplet" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 53; Cihac, II, 393; Conev 97), cf. bg. *štrăb*, ceh. *štěrb*. Uz general (*ALR*, I, 69). – Der. *știrbi*, vb. (a-și pierde dinții, a se ciobi; a micșora, a reduce); *știrbină*, s. f. (ciobitură, știrbire), din sl. *štrŭbina*, cf. pol. *szczerbina*, rus. *šterbina;* *știrbitură*, s. f. (știrbire, pierdere, împuținare; loc gol lăsat de căderea dinților; persoană știrbă): *neștirbit*, adj. (integru, întreg). 8195

stîrc (-ci), s. m. – 1. Bîtlan (Ardea alba, A. cinerea, A. purpurea, A. garzetta). – 2. (Banat, Olt.) Barză (Ciconia alba). – Mr. *stircu* „barză".

Sl. *strŭkŭ* (Cihac, II, 362; Conev 55), cf. bg. *stărk* și *cocostîrc*. – Der. *stîrci*, vb. refl. (a se ghemui); *stîrciog*, s. m. (Olt., stîrc; axul depănătoarei). 8196

stîrlici, s. m. – Hematom, purpură. – Var. *sterlici, strelice.*

Probabil în loc de **sdrelici*, de la *sdreli* „a se stîlci, a produce contuzii". După Cihac, II, 363, din sl. *strěla* „săgeată", dacă socotim că *sdreli* a avut aceeași origine. Este cuvînt identic cu *strelici*, s. m. (mariposa nocturna), numit așa pentru că ar lăsa dintre degete un prăfușor care, după concepția populară, ar produce o inflamație. 8197

stîrmină (-ne), s. f. – (Trans., Olt.) Rîpă, prăpastie.

Sb. *strmina* (Tiktin). – Der. *stîrminos*, adj. (stîncos), var. înv. (sec. XVI) *sterminos*. 8198

stîrni (-nęsc, -it), vb. – 1. A scorni vînatul. – 2. A excita, a provoca. – 3. A trezi, a deștepta. – 4. (Refl.) A se produce, a se dezlănțui, a izbucni. – Var. înv. *stirgni.*

Probabil din sl. *strumiti (sę)* „a țîșni" (Cihac, II, 369), cf. rus. *strmumitisja*, slov. *strmêti*, ceh. *strměti* „a întrece". – Der. din sl. *sŭtrŭgnąti* „a trezi" (Candrea), pare mai puțin probabilă, dar cf. var. Din rom. *tîrn* „mătură" (Pușcariu, *Dacor.*, III, 691) este neverosimilă. – Der. *stîrneală*, s. f. (provocare; ridicare). 8199

stîrv (-vuri), s. n. – Cadavru.

Sl. *strŭvo* (Cihac, II, 363; Conev 88). 8200

știubęci, s. n. – Alb de plumb.

Tc. *istübec* (Șeineanu, II, 338). Înv. 8201

știuc (-ci), s. m. – Bucată, fărîmă.

Germ. *Stück* (Mîndrescu 91; Gáldi, *Dict.*, 196). 8202

știucă (-ci), s. f. – 1. Pește răpitor (Esox lucius). – 2. (Arg.) Pantof.

Sl., cf. bg., rus. *štuka* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 53; Cihac, II, 394). 8203

știulęte (-ți), s. m. – Fructul matur al porumbului.

Slov. *štulec* (Tiktin), cf. bg. *stulec* (Conev 51). Forma normală *știuleț*, a căpătat un nou sing. analogic (Byck-Graur 26). 8204

știvă (-ve), s. f. – Grămadă de obiecte ordonate.

It. (ven.) *stiva*, prin intermediere orientală, cf. ngr. στοίβα, bg. *stiva*. – Der. *stiva*, vb. (a face stive); *stivaj*, s. n. (operație de încărcare a unei nave), din it. *stivaggio*. 8205

stoarce (-orc, -ors), vb. – **1.** A presa, a scoate, a extrage. – **2.** A obține. – **3.** A epuiza, a extenua. – Mr. *storcu, storșu, stoarcere*.

Lat. *extŏrquĕre*, cu schimb de conjug. ca *toarce* (Pușcariu 1649; *REW* 3094), cf. it. *storcere*, prov. cat. *estorcer*, v.fr. *estordre*, sp. *estorcer*. – Der. *stors*, s. n. (acțiunea de a stoarce); *storsură*, s. f. (lichid stors, suc); *storcoși*, vb. (a strivi, a face terci), cu suf. expresiv *-oși*. 8206

stobor (-ruri), s. n. – **1.** Gard, ulucă. – **2.** Ulucă, par, scîndură de gard. – Var. *stobol*.

Sl. *stoborŭ* „coloană" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 47; Cihac, II, 369; Conev 80). – Der. *stoborî*, vb. (a împrejmui cu gard). În Trans. 8207

stoc (-curi), s. n. – Depozit, cantitate de bunuri existente într-un depozit. – Var. *stock*.

Engl. *stock*. 8208

stoci (-cęsc, -ĭt), vb. – **1.** A stoarce, a goli, mai ales o tumoare de puroi. – **2.** A epuiza, a extenua. – Var. Trans. *storci*, Bucov. *stopci*.

Sl. *istociti* (Tiktin), cf. *toci*. 8209

stofă (-fe), s. f. – **1.** Postav, țesătură. – **2.** Fire, natură, caracter. – Var. *ștofă*. – Mr. *stofă*.

Germ. *Stoff*, parțial prin intermediul it. *stoffa* > ngr. στόφα (Cihac, II, 394; Borcea 206), cf. rus. *stof* (Sanzewitsch 210). Pentru sensul al doilea, cf. *cumaș*. 8210

stog (-guri), s. n. – Grămadă de fîn sau de paie.

Sl. *stogŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 46; Cihac, II, 370; Conev 73), cf. bg., sb., cr., slov. *stog*. – Der. *stogoman* (var. *stogoș(at)*. Banat *stogoșan*), adj. (varietate de lînă); *stogoșat*, adj. (țuguiat). 8211

ștoi (-i), s. m. – (Arg.) Penis. – Var. *ștoagă*.

Origine necunoscută, probabil țig. 8212

stoiceț (-ți), s. m. – Obleț (Alburnus lucidus).

De la *Stoiko*, nume tipic la bulgari (Tiktin). 8213

stol (-luri), s. n. – **1.** (Înv.) Coloană de soldați în ordine de mers sau de bătaie. – **2.** Grup de păsări. – **3.** Mulțime, grămadă, gloată, partidă.

Mgr. στόλος (Roesler 575; Cihac, II, 703; Murnu; Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 286; cf. *REW* 8276). – Der., *stoli*, vb. (a reuni, a grupa, a pune în ordine). 8214

stol (-luri), s. n. – **1.** Masă. – **2.** Reședință, capitală. – Megl. *stol* „scaun".

Sl. *stolŭ* „bază", din v.germ. *stôls* (> germ. *Stuhl*), cf. cr., slov., rus. *stol* „masă" (Cihac, II, 370). Înv. – Der. *stoler*, s. m. (tîmplar, dulgher), din sl. *stolarĭ*, rut., rus. *stoljar* (Tiktin; Conev 76); *stolerie*, s. f. (tîmplărie); *stoleriță* s. f. (nevastă de tîmplat); *stoliță*, s. f. (înv., capitală, reședință), din sb., rus. *stolica; stolnic*, s. m. (înv., servitor care se ocupa de masă; înv., băiat la bucătărie; dregător domnesc, șeful bucătăriei palatului; din sec. XVIII, titlu onorific de boierie, asimilat de Regulamentul Organic cu gradul de căpitan), din sl. *stolĭnikŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 46); *stolniceasă*, s. f. (nevastă de stolnic); *stolnicie*, s. f. (slujba de stolnic); *stolnicel*, s. m. (băiat care servea masa). – Din rom. provine ngr. στόλνικος (Meyer, *Neugr. St.*, II, 79). 8215

ștolă (-le), s. f. – **1.** Un anumit fel de rochie purtată de matroanele romane. – **2.** Un veșmînt preoțesc.

It. *stola* din gr. στολή „podoabă". De la aceeași rădăcină provin *stolisi* (var. *stolui, stoli*), vb. (a orna, a împodobi), din ngr. στολίζω (Gáldi 257) și *stolui*, vb. (a înmuia pielea cu mijloace mecanice). 8216

stolohan (-ni), s. m. – (Maram.) Cocoloș, bulgăre.

Origine expresivă, cf. *bolovan*. – Der. *stolohăni*, vb. (a face ghemotoc, a face cocoloașe); *storogăni* (var. *storoni*), vb. (Mold., a ciomăgi, a altoi). 8217

stomac (-curi), s. n. – Parte a aparatului digestiv. – Var. înv., *stomah*.

Fr. *estomac*, și mai înainte (sec. XVIII) din ngr. στομάχι, cf. sl. *stomachŭ* (Vasmer, *Gr.*, 137). – Der. *stomacal*, adj., din fr. 8218

storî (-răsc, -ĭt), vb. – (Banat) A dispărea, a pieri.

Origine îndoielnică. După Candrea, din lat. **extorrĕre*. 8219

storiște (-ti), s. f. – **1.** Țarc. – **2.** Refugiu, adăpost.

Bg. *torište* (Candrea). 8220

stǫrno, s. n. – Transfer, poziție într-o operație financiară a unei cantități intrate sau ieșite.

It. *storno.* – Der. *storna,* vb. (a înregistra), din it. *stornare.* 8221

stos (-suri), s. f. – Un anumit joc de cărți.

Germ. *Stoss* „lovitură", prin intermediul pol. *sztos,* rus. *štos* (Sanzewisch 209). – Der. *stosar,* s. m. (jucător de *stos*). 8222

stră-. Pref. care indică ideea de superioritate, iar în alte cazuri cea de tranzit sau de trecere dintr-o parte în cealaltă.

Lat. *extra-,* cf. it. *stra-* (Tiktin; *REW* 3095). 8223

străbate (-t, -ătut), vb. – **1.** A parcurge. – **2.** A traversa, a trece dintr-o parte în cealaltă. – **3.** A pătrunde, a intra, a ajunge la. – Mr. *străbat(ire).*

De la *bate* cu pref. *stră-.* – Der. directă de la un lat. **extrabattĕre* (Pascu, I, 50) este improbabilă. – Der. *străbătător,* adj. (pătrunzător; deștept). 8224

strachină (-ăchini), s. f. – Vas de lut ars, ceramică etc., blid.

Mgr. ὀστρακίνος „scoică" (Cihac, II, 704; Murnu 54), cu pierderea lui *o* considerat drept art. f. Sl. *strakina* „vocabulum dubium" (Miklosich, *Lexicon,* 887) trebuie să provină din rom. 8225

strădă (-ăzi), s. f. – Drum, cale. – Var. pl. *strade,* rar.

It. *strada.* – Der. *stradelă,* s. f., din it. *stradella.* 8226

străduință (-ii), s. f. – 1. (Înv.) Chin, suferință, calvar. – **2.** Efort, silință.

Sl. *stradanije* (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 46; Cihac, II, 371). – Der. *străduitor,* adj. (laborios, activ, harnic), din sl. *stradilĭnŭ* „care îndură", cu suf. *-nic* (după Tiktin și Candrea, dintr-un sl. **stradanĭnikŭ*); *străduí,* vb. refl. (Mold., a se căzni, a se strădui); *străduí,* vb. refl. (înv., a îndura, a suferi; a se forța, a se căzni), cf. sl. *stradati* „a îndura"; *străduință,* s. f. (efort); *străduitor,* adj. (sîrguincios, silitor). 8227

știaf (-furi), s. n. – Amendă.

Germ. *Strafe* „pedeapsă", prin intermediul rus. *štraf* (Borcea 212; Sanzewitsch 210). 8228

străfige (-g, -?), vb. – A strănuta.

Origine necunoscută. (*ALR,* I, 78) și după Scriban, în Banat și Mold. 8229

străgălie (-ii), s. f. – Disc, rotiță, care are diferite întrebuințări și aplicații, la capătul osiei carului, la masa olarului, la mașinile de gătit cu cărbune etc. – Var. *stragalie, rastagalie.*

Ngr. τροχαλία „scripete" (cf. Diculescu, *Elementele,* 462, care se gîndește, totuși, la gr.), probabil alterat de contactul cu alte cuvinte care exprimă ideea de „rotunjime", cf. ngr. στρογγύλος „rotund" (Cihac, II, 704), ngr. στραγγαλία „laț" (Scriban). 8230

străghiață, s. f. – Caș, brînză de vaci. – Var. *stereghiață,* Banat *străghiată.* Mr. *străgl'ată,* megl. *strigl'ată.*

Origine incertă. După Pascu, I, 68 și *Arch. Rom.,* VI, 265, din lat. *(lac)* **extracoagulatum* > **extracaglata* > **extraglată,* der. care pare dificilă. După Candrea, *GS,* III, 428 și Giuglea, *Dacor.,* III, 617, în loc de *lac strangulatum.* Mai probabil der. de la *stereghie,* v. aici; dar formele dialectale nu sînt clare. – Der. *străgheța,* vb. (Olt., a coagula). 8231

străi (-ie), s. n. – **1.** Manta. – **2.** Cuvertură. – **3.** Haină, veșmînt. – **4.** (Mold.) Laibăr, mintean. – Mr. *straiu.*

Slov. *srajca* „îmbrăcăminte", din sl. *sraka, sračica,* probabil că cuvîntul sl. a fost considerat ca un dim., cf. dim. rom. *străiță* „hăinuță", de unde prin regresiune, forma actuală. Mr. ar putea fi cuvînt diferit, dar oricum sl., cf. sb. *tranja, tralje* „zdrențe". Der de la un lat. **sternium* (Tiktin) sau din lat. *stramen* (*DAR,* s. v. *grui*) pare incertă. Cf. și triest., friul. *straja* „așternut de paie pentru turmă" pe care Serra, *Dacor.,* IX, 192, îl derivă din lat. *stragulum,* dar care ar putea fi la fel de bine cuvînt sl. – Der. *străios,* adj. (înv., zdrențăros), care pare să indice aceeași sursă sl., sb. *tranja.* 8232

străin (-nă), adj. – **1.** Venetic, din altă parte. – **2.** Necunoscut. – **3.** Care nu este familiar. – **4.** Al altuia, diferit. – Var. înv. *strein, stri(i)n* și der.

Lat. *extraneus* (Miklosich, *Cons.,* I, 58; Cihac, I, 264; Koerting 3526). Acest etimon admis de filologia mai veche a fost respins de moderni, din cauza dificultății fonetice: rezultatul normal pare că ar trebui să fie **strîi.* Totuși este evident că acest cuvînt a suferit o alterare încă din lat., cf. rezultatele aberante din it. *straino* (Rohlfs, *Ital.,* 464), tosc., umbr. *straino,* calabr. *strainu* „fără stăpîn". Deși nu știm să explicăm mecanismul acestei modificări, se poate admite o metateză a lui *i (extraneus* > **extrainu),* ca în *rubeus* > *roib, habeat* > *aibă* etc. În fine, proba irefutabilă că avem de a face cu un element moștenit este prezența der. *astrina* „a înstrăina" cu forma rotacizată *astriirat* în sec. XVI (cf. *DAR*). Este necesar, prin urmare, să pornim de la o fază intermediară a lat. *extraneus;* dar cele care s-au

arătat pînă acum nu par sigure (lat. *exterraneus*, Creţu 371; lat. **exterrinus*, Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 286 şi *R. critică*, V, 134; lat. **extralienus*, Puşcariu, *Dacor.*, VIII, 105). Oricum, der. din sl. *straninŭ* „pelegrin" (Weigand, *Jb.* III, 214; Puşcariu 1651; Procopovici, *Dacor.*, IV, 1157; *REW* 3098) sau sl. *stranŭ* „regiune" (Skok, *Arch. Rom.*, VIII, 159) pare şi mai dificil şi nu se potriveşte cu alte împrumuturi, cf. *stranĭ*.

Der. *(în)străina* (var. înv. *astrina*), vb. (a trimite în străinătate, a despămînteni; a aliena; a întoarce simpatia în ostilitate); *înstrăinător*, adj. (care înstrăinează); *străinătate*, s. f. (ţară care nu este patria); *înstrăinătate*, s. f. (înv., exil, surghiun); *străineşte*, adv. (ca străinii); *străinism*, s. n. (xenofilie; cuvînt străin). 8233

straje (–ăji), s. f. 1. – Gardă, santinelă, străjer. – 2. Patrulă, pază. – 3. (Înv.) Avangardă. – 4. (Înv.) A patra parte în care se împarte noaptea din punctul de vedere al serviciului de gardă. – 5. Vamă, inspectorat. – 6. Balustradă, parapet, grilaj de protecţie. – Var. *str(e)ajă*. Mr. *strajă*.

Sl. (bg.) *straža* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 46; Cihac, II, 371), cf. sb. *streža*, mag. *sztrazsa*. – Der. *strajamešter*, s. m. (Trans., plutonier de cavalerie), din mag. *sztrázsamészter*, sb. *stražmester*, traducere a germ. *Wachtmeister; străjar* (var. *străjer*), s. m. (gardă, santinelă; supraveghetor; tînăr care aparţine la *străjerie); strajnic*, s. m. (înv., gardă, paznic), din sl. *stražiniku; strajniţă*, s. f. (pază, turn, post de observaţie), din sl. (v.rus.) *stražnica*, înv.; *străjui* (var. *strejui*), vb. (a păzi, a veghea); *străjerie*, s. f. (organizaţia premilitară a tineretului, formată de regele Carol II în 1936–40, în parte după modelul organizaţiei fasciste italiene); *străjeresc*, adj. (relativ la *străjerie); străj*, s. m. (înv., gardian), din sl. *stražĭ* (Tiktin); *storoş*, s. m. (Mold., rar, gardă), din rus. *storož*. 8234

străluci (–cşc, –it), vb. – A luci puternic, a sclipi, a scînteia.

De la *luci*, cu pref. *stră–* (Puşcariu 988) sau dintr-un der. lat. de la *lūcēre* (**tralūcīre*, după Candrea-Dens., 1011; cf. *REW* 5136) cf. bell. *straluce*, rovign. *stralusir*, engad. *stral'üzir*, calabr. *straluciri*. – Der. *străluc*, s. m. (insectă, Cerambyx moschatus), deverbal; *strălucit*, adj. (ilustru, splendid); *strălucitor*, adj. (splendid, lucitor). 8235

strămă (–ămi), s. f. – Destrămătură.

Lat. *trama*, prin intermediul unui der. **extramă re* (Tiktin), cf. logud. *istramare* „a destrăma"; *stramă* ar fi deci un deverbal de la a **străma*, cf. *destrăma*. – Der. *strămătură*, s. f. (destrămătură; lînă vopsită). 8236

strămurare (–ări), s. f. – Băţ lung şi ascuţit, prăjină cu vîrf de fier. – Var. *strămur(ariţă), străminare*. Mr. *strimurare, strimulare*, megl. *strămulari*.

Lat. **stimulāria*, de la *stimulāre* „a incita" (Tiktin; *REW* 8261; Capidan 276; Candrea; cf. Cihac, I, 265). Var. *strămur* pare să reprezinte lat. *stimulus;* Tiktin crede că este o formă artificială, latinistă; dar nu există indicii că *strămur* ar putea fi calc latinizant al lui *stimulus*. Alb. *strumullar* provine din rom. (Capidan, *Dacor.*, VII, 152). – Der. *strămura*, vb. (a înţepa, a excita; Bucov., a ameninţa). 8237

straną (–ne), s. f. – 1. (Înv.) Teren, cîmp. – 2. Scaun, jilţ pentru demnitari în biserică. – 3. Scaunul dirijorului. – 4. Locul ocupat de cîntăreţi în biserică. – 5. Ţarc de noapte pentru turmă.

Sl. *strana* „parte, regiune" (Miklosich, *Slaw., Elem.*, 46; Cihac, II, 372), cf. bg. *stran*, sb., cr., slov., ceh. *strana*. – Der. *stranic*, adj. (înv., străin), cf. Coresi, *limba stranică şi striinată*, unde se vede că *stranic* nu este din aceeaşi familie cu *străin*, (var. înv. *strainic*), din sl. *stranĭnikŭ; stră(i)nic*, s. m. (străin, venetic) înv.; *stră(i)nici*, vb. (a hoinări, a umbla), înv. 8238

strangulą (–lęz, –ąt), vb. – A sugruma.

Lat. *strangulare* (sec. XIX). 8239

straniu (–ie), adj. – Neobişnuit.

It. *stranio*. 8240

strănuț (–tă), adj. – Cu o pată albă pe nas sau pe bot. – Var. *stărnut, strenut*.

Origine incertă. După Tiktin şi Candrea, din *a strănuta* „a elimina cu zgomot aerul din plămîni pe nas şi pe gură", dar legătura lor semantică nu este clară. Ar putea fi pus în legătură cu sl. *sruna* „căprior", cf. bg. *sărna*, sb. *srna* „căprior" (Densusianu, *GS*, I, 348 şi VII, 279; Rosetti, II, 82); deşi destul de greu cu got. *stairno* > germ. *Stern* „stea" (Gamillscheg, *Rom. Germ.*, II, 254; Puşcariu, *Lr.*, 273). După Skok, *ZRPh.*, L, 272, cf. *REW* 8242N, din lat. *stella*, cu infixul *r*, ca bol. *strela*, sp. *estrella*. 8241

strănutą (–t, –ąt), vb. A elimina cu zgomot aerul din plămîni pe nas şi pe gură. – Var. *stărnuta, strenuta*. Mr. *stărnut(are)*.

Lar. *sternūtāre* (Meyer, *Alb. St.*, IV, 120; Pascu, I, 161; *REW* 8250), cf. it. *starnutare*, (v.it. *stranutare*, sicil. *stranutari*, friul. *stranudá*), prov., cat., sp. *estornudar*, fr. *éternuer*. Lipseşte în Trans. de V (*ALR*, I, 78). – Der. *strănut* (var. *strănutat, strănutătură*), s. f. (acţiunea de a strănuta, zgomotul produs). 8242

strapazạn (-ne), s. n. – Cuiul de care se leagă vîsla.

Probabil în legătură cu ngr. τράπεζα „masă" sau „bancă". 8243

strașină (-ni), s. f. – 1. Marginea care iese în afara acoperișului. – 2. Husă, apărătoare, copertină. – 3. Acoperiș. – 4. Bor de pălărie. – Var. *stre(a)șină* și der.

Sl., cf. bg., slov. *strešina,* din sl. *strěcha, ostrěšije* (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 47; Cihac, II, 232; Tiktin; Iordan, *Dift.,* 150; Conev 80). – Der. *străși ni,* vb. (a pune streașină); *înstrășinat,* adj. (acoperit). 8244

strașnic (-că), adj. – 1. Teribil, de temut. – 2. Violent, sever, dur.

Sl. *strašinŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 46; Cihac, II, 373; Pușcariu, *Dacor.,* VII, 466), cf. pol. *strasznik* (monstru). – Der. *strașnic,* s. m. (specie de ferigă, Asplenium trichomanes), din bg. *strašnik; străș nici,* vb. (a trata cu asprime, a maltrata); *străș nicie,* s. f. (severitate, asprime; tenacitate; groază); *năstruș nic,* adj. (violent, teribil), cu pref. expresiv. 8245

straște, s. f. – Chin, supliciu.

Sl. *strastĭ* (Candrea. Sec. XVII, înv, ca și der. *străstui,* vb. (a chinui), din sl. *strastovati* (Tiktin); *străstuială,* s. f. (chin). 8246

strat (-turi), s. n. – 1. Pat, culcuș. – 2. Pat de paie, resturi de paie. – 3. Înveliș, glazură. – 4. Pătrat, fîșie de pămînt în grădină sau în livadă. – 5. Bază, fundament. – 6. (Înv.) Suport. – 7. (Banat) Organul genital al vacii.

Lat. *stratum* (Tiktin; *REW* 8292), cf. v.it. *strato,* prov. *estrat,* sp., port. *estrado.* – Der. neol. *stratifica,* vb.; *stratificați(un)e,* s. f. 8247

strață (-țe), s. f. – Registru cu însemnări cotidiene.

Germ. *Strazze* „ciomă" (Candrea). 8248

strateg (-gi), s. m. – Comandant de oști.

Fr. *stratège.* Este dubletul lui *stratig,* s. m. (general), din gr. στρατηγός, sec. XVII, înv., der. *arhistratig,* s. m. (generalisim), înv. din gr. ἀρχιστρατηγός. – Der. *strategie,* s. f., din fr. *stratégie; strategic,* adj., din fr. *stratégique; stratagemă,* s. f., din it. *stratagemma,* sec. XVIII, la Șincai. 8249

strătorică (-ci), s. f. – Ventrilică (Veronica officinalis).

Sb. *strator,* bg. *stratur* „amarant". 8250

streang (-guri), s. n. – 1. Funie, coardă. – 2. Funie de spînzurat. – 3. Frînghie pentru înhămat calul la căruță. – 4. (Arg.) Cravată. – Megl. *strang.*

Germ. *Strang,* prin intermediul sl., cf. sb. *stranjga,* ca și sp. *estrenque,* it *stringa* (Cihac, II, 394). – Der. directă din germ. (Borcea 212) sau prin intermediul mag. *istráng* (Tiktin; Candrea; Gáldi, *Dict.,* 196) este mai puțin probabilă, avînd în vedere megl.

Der. *strengar,* s. m. (înv., zburdalnic, poznaș; vagabond, haimana), mai înainte cu sensul „bun de pus în furci", cf. *spînzurat* (pentru formă, cf. it. *stringaio,* roman. *strengaro* „sforar"); *strengări,* vb. (a se ține de pozne, a hoinări); *strengărie,* s. f. (poznă, năzbîtie); *strengăresc,* adj. (de strengar); *strengărește,* adv. (ca strengarii); *strengăriță,* s. f. (fată zglobie, poznașă). 8251

streaz (-zuri), s. n. – (Olt., Bucov.) Cadă, vas.

Sb. *straz* (Candrea). 8252

strește (-chi), s. f. – 1. Varietate de tăun (Hypoderma bovis, Oestrus ovis). – 2. Nebunie, aiureală. – Megl. *streaclă.*

Lat. **oestrĭcŭlus* < *oestrus* (Giuglea, *Dacor.,* II, 824; *REW* 6040a; Rosetti, I, 171). – Der. din sl., *strěkati* „a înțepa", *strěkŭ* „țînțar", cf. sb. *strk* „tăun" (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 47; Cihac, II, 373; Conev 52), eventual prin intermediul unui sl. **strěklja* (Tiktin; Candrea), nu pare posibil, căci în rom. grupul *cl* este în mod sigur primitiv (cf. megl.) și că numai elementele lat. prezintă trecerea lui *cl* > *chi.* – Der. *strechia,* vb. (a fugi, a porni în goană, despre animalele înțepate de tăuni; a fugi; a înnebuni. 8253

strecură (-cor, -ạt), vb. – 1. A trece prin sită, printr-o țesătură etc. un lichid. – 2. A limpezi, a purifica, a rafina. – 3. A intra, a pătrunde, a introduce. – 4. (Refl.) A se fofila, a se furișa, a se băga. – Var. *străcura.* Mr. *stricor, stricurare.*

Lat. *cōlāre,* prin intermediul **transcōlāre* (Cipariu, *Gram.,* 368; Meyer, *Alb. St.,* IV, 110) sau *extracōlāre* (Pușcariu 1650). Rezultatul *stre-* (în loc de *stră-*) este normal, și nu trebuie explicat prin intermediul lat. *stĕrcŏrāre* „a îngrășa cu bălegar" (Candrea; cf. Tiktin). Mai curînd se datorează unui contact semantic cu *între, printre,* deoarece *strecura* înseamnă „a trece". – Der. *strecurătoare,* s. f. (obiect prin care se strecoară un lichid); *strecătoare,* s. f. (strecurătoare), probabil prin confuzie cu *trece,* cf. *trecătoare* (altă opinie la Graur, *Rom.,* LIII, 384). 8254

strede, s. f. – Miere pură. – Var. *stredie.*

Sl. *strŭdŭ* „miere" (Tiktin). Sec. XVI–XVII, înv. 8255

streliț (-ți), s. m. – Soldat dintr-un corp de infanterie rusă.

Sl. *strělĭcĭ* (Tiktin). Sec. XVIII. 8256

strepede (-zi), s. m. – Vierme de brînză, larva de la Piophila casei. – Megl. *strépiĭ*.

Origine incertă. Pare un der. din lat. *trĕpĭdus*, cf. *treapăd* (Tiktin). Este de presupus că pl. *strepezi* ar fi dus la un sing. analogic, **strepează*, de la care, prin regresiune, s-ar putea explica rezultatul din megl. și alb. *štrep*, considerîndu-se *-ză* drept suf. Semantic, se explică prin ideea de mîncărime sau de mișcare agitată. – Der. din sl. *črŭvĭ* „vierme" (Cihac, II, 373), direct sau prin intermediul alb., nu este posibilă. Cf. Byck-Graur 26; Rosetti, II, 122. 8257

strepezi (-zęsc, -ịt), vb. – A produce o senzație de iritare a dinților. – Var. *sterpezi*.

Origine incertă. Ar putea proveni din *strepede*, ca sp. *hormiguear* „a avea mîncărime", de la *hormiga;* sau din lat. *interpedīre* „a se prinde" (cf. *REW* 4494) prin intermediul unei forme **exterpedīre* și poate printr-o apropiere cu a *serbezi*. Alte explicații sînt la fel de îndoielnice; din sl. *strupititi* „a deveni aspru" (Cihac, II, 372; Conev 86); din lat **stupidīre* (Crețu 371); din *strepede*, dar prin intermediul ideii de „a înțepa, ca insectele strivite" (Tiktin); din lat. **extorpīdīre* „a înțepeni" (Candrea); din **serpidus* < lat. *serpĕre*, prin intermediul alb. *štrep* (Philippide, II, 734); din it. *strapazzare* „a maltrata", cf. alb. *strapizoń* (Scriban). Uz general (*ALR*, I, 90). – Der. *strepezeală*, s. f. (iritare a dinților). 8258

stretęnie, s. f. – Sărbătoarea de Întîmpinarea Domnului. – Var. *Strătenie, Stratenie*.

Sl. *Strětenije*. 8259

ștric (-curi), s. n. – (Banat) Funie.

Germ. *Strick*. 8260

stricą (-c, -ạt), vb. – **1.** A rupe, a frînge. – **2.** A desface, a descompune. – **3.** A distruge, a deteriora, a face nefolositor. – **4.** A prejudicia, a dăuna. – **5.** A jefui, a fura. – **6.** A ucide, a omorî. – **7.** A viola, a silui, a dezonora. – **8.** A deprava, a corupe. – **9.** A nimici, a prăpădi, a zdrobi, a terfeli, a vătăma. – **10.** A dezbina, a învrăjbi. – **11.** A rupe un pact, a încălca, a contraveni. – **12.** A consuma, a cheltui fără rost. – **13.** A fi de vină, a constitui cauza. – **14.** (Refl.) A se altera, a se putrezi. – Megl. *stri(cari)*.

Lat. *extrīcāre* „a eviscera" (Tiktin; Capidan 277; Pușcariu, *Lr.*, 199), cf. calabr. *stricare* „a freca", sp. *estregar*. Pentru semantismul din rom., trebuie să se pornească de la sensul primitiv al lui *trîcae* „contrarietate, neplăcere", *trîcări* „a face dificultăți", de unde *extrîcāre* „a desface (ceea ce rezistă)". După Battisti, V, 3655, it. *striccare* „a-l durea spatele în urma ostenelii", umbr. *strica* „a distruge", v.it. *stricare, strigare* „a desface" a cărui identitate cu cuvîntul romanic nu ridică îndoială, s-ar explica prin longob. *strikkan* „a închide cu o țintă"; dar această explicație nu poate servi pentru rom., și nu pare suficientă pentru it.

Der. *stricăcios*, adj. (care strică; coruptibil; dăunător, vătămător); *stricăciune*, s. f. (daună; corupție); *stricător*, adj. (dăunător, nociv). 8261

stricnị (-nęsc, -ịt), vb. – **1.** A sîngera, a lua sînge de la un animal. – **2.** A înțepa, a împunge. – **3.** (Banat) A zgudui. – **4.** A striga, a răcni.

Sl. *strŭknąti* „a înțepa" (Tiktin). – Der. *stricnea* (var. *stricneală*), s. f. (trocar, cuțit special pentru a lăsa sînge la cai); *stricnitură*, s. f. (împunsătură; înjunghietură, înțepătură). 8262

strict (-tă), adj. – Riguros.

Fr. *strict*. – Der. *strictețe*, s. f. (rigurozitate). 8263

strịdie (-ii), s. f. – Specie de moluscă (Ostrea).

Ngr. στρίδι (Roesler 576; Cihac, II, 704). 8264

strịgă (-gi), s. f. – **1.** Cucuvea (Stris flammea). – **2.** Fluture (Acherontia atropos). – **3.** Vrăjitoare, duh rău. – Mr. *strigă*.

Lat. *strīga* (Diez, *Gramm.*, I, 21; Cihac, I, 266; Tiktin; *REW* 8308; cf. Cihac, II, 705; Pascu, I, 161; Philippide, II, 655), cf. alb. *štrigë* „vrăjitoare", it. *strega*. – Der. *strigoi*, s. m. (apariție fantomatică); *strigoaică* (var. *strigoaie*), s. f. (sufletul unei femei moarte care se transformă în fantomă); *strigoaie* (var. *stirigoaie, știrigoaie, steregoaie*), s. f. (plantă, Veratrum album); *strigoiaș*, s. m. (fluture mic, Botys margaritalis). Din rom. trebuie să provină slov. *štriga, štrigno*, pol. *strzyga, strzygonia* (Candrea, *Elemente*, 409). 8265

strigą (-g, -ạt), vb. – **1.** A țipa, a răcni. – **2.** A chema. – **3.** A recita *strigături*. – Megl. *strig(are)*.

Probabil der. lat. **strigāre* „a țipa ca o cucuvea", de la *strix*, cf. numele său fr. *chat-huant*, din *huer* „a striga" (Meyer, *IF*, VI, 120; Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 286; Meyer, *Alb. St.*, IV, 73; Tiktin; Pușcariu 1657; *REW* 8319; cf. Graur, *Rom.*, LIV, 507). – Der. din lat. **stridŭlāre* (Pascu, I, 161; Pascu, *Arch. Rom.*, VI, 265) este mai îndoielnică; și din cea lat. **exquiritāre* (Cihac, I, 266; Koerting 3478) nu pare posibilă.

Der. *strigăt*, s. n. (țipăt; chemare; sunete emise de animale); *strigător*, adj. (care strigă; care se remarcă; crainic, vestitor); *strigătură*, s. f. (strofă satirică care se strigă în timpul jocurilor populare); *strigare*, s. f. (înv., vînzare prin licitație). 8266

strîjnic (–ci), s. m. – Mînz de unul sau doi ani. – Var. *strîșnic,* înv. *strijac, strușnic.*

Sl. *strižĭnikŭ,* de la *strižati* „a tunde oile" (Cihac, II, 374); pentru semantism, cf. *costreș.* 8267

strîmb (–bă), adj. – 1. Sucit, pieziș, care nu este drept. – 2. Nedrept, injust. – Mr. *strîmbu.*

Lat. *strambus,* forma vulgară de la *strabus* (Cipariu, *Arhiv,* 209; Diez, I, 402; Tiktin; *REW* 8281; Pascu, I, 160), cf. it. *strambo* „cu picioare scurte", alb. *stremp* (Philippide, II, 655). – Der. *strîmba,* vb. (a suci, a îndoi; a imita, a copia, a contraface; refl., a se schimonosi, a face grimase; refl., a se prăpădi de rîs; refl., înv., a insulta); *strîmbătate,* s. f. (nedreptate, inechitate); *strîmbătură,* s. f. (obiect sucit; grimasă, schimonoseală); *Strîmbă-Lemne,* s. m. (personaj fabulos care apare în unele povești). 8268

strimp (–pi), s. m. – (Trans. de N) Șosetă. – Var. *strimf.*

Germ. *Strumpf,* săs. *Strümpfl.* 8269

strîmt (–tă), adj. – Îngust, strîns, bine legat. – Var. *strîmpt, strimt.* Mr., megl. istr. *strimt.*

Lat. **strīnctus,* în loc de *strīctus* < *strĭngĕre,* cu infixul nazal propagat pornind de la tema prezentului (Cihac, I, 267; Pușcariu 1659; Philippide, II, 655; *REW* 8305), cf. v.it. *strinto,* ven. *strento,* logud. *istrintu,* fr. *étreint,* alb. *streite* (Meyer, *Alb. St.,* IV, 109). Pentru forma cu *i,* cf. Byck-Graur 21. Cf. *strînge.*

Der. *strîmta,* vb. (a strînge, a îngusta); *strîmtaș,* s. m. (laț, ochi la hamuri prin care trec șleaurile); *strîmtoare,* s. f. (îngustime, strîmtime, necaz; loc îngust, defileu, trecătoare, braț de mare); *strîmtură,* s. f. (înv., defileu, trecătoare; înv., îngrădire); *strimteală,* s. f. (înv., strîmtoare); *strîmtora,* (var. *strîmtori*), vb. (a constrînge, a forța, a limita, a restrînge; a lăsa fără bani, a stoarce, a secătui); *strîmtoreală,* s. f. (jenă financiară, necaz). 8270

strînge (–g, –ns), vb. – 1. A strîmta, a îngusta. – 2. A închide, a recupera, a îndesa. – 3. A îmbrățișa, a lua în brațe. – 4. A rămîne prea mic un obiect de îmbrăcăminte. – 5. A merge pe urmele cuiva. – 6. A comprima, a concentra. – 7. A încuia, a închide. – 8. A face clăi, a așeza laolaltă. – 9. A culege, a recolta. – 10. A economisi, a pune bine. – 11. A orîndui, a pune la loc. – 12. Refl. A se micșora. – Mr. *stringu, strînșu, strimptu, strindzire,* megl. *string, strinș, strins.*

Lat. *strĭngĕre* (Pușcariu 1661; *REW* 8315), cf. vegl. *strengar,* it. *stringere,* prov. *estrenher,* fr. *étreindre,* cat. *estrenyer,* sp. *estreñir,* alb. *strëngoń* (Philippide, II, 655). – Der. *astrînge,* vb. (a aduna, a culege), înv. și Banat, Trans., cu *a–* protetic, sau direct din lat. *astringĕre* (*DAR*); *strîns,* s. n. (o anumită boală de copii, probabil crampe, colică; recoltă, cules); *strînsătură,* s. f. (strîngere, apăsare); *strînsoare* (var. înv., *strinsoare*), s. f. (strîngere; înv., recoltă; înv., bogăție, avere; înv., dificultate, îngrădire; înv., caznă, tortură; înv., necaz); *strînsură,* s. f. (acțiunea de a strînge; recoltă; avere, bogăție; adunare, mulțime, înv., armată improvizată cu oameni neinstruiți); *strînsă,* s. f. (înv. bogăție, avere); *strîngător,* adj. (econom, care agonisește; adunător, culegător); *constrînge,* vb. (a sili, a obliga), traducere din fr. *contraindre; restrînge,* vb. (a reduce), traducere din fr. *restreindre.* 8271

strivi (–vesc, –it), vb. – A turti, a stîlci.

Sl. *sŭtryvati* (Cihac, II, 374; cf. Miklosich, *Slaw. Elem.,* 48). – Der. *strivitor,* adj. (zdrobitor, apăsător). 8272

stroh (–huri), s. n. – Resturi de paie. – Var. *știoh.*

Germ. *Stroh* „paie". Tiktin respinge acest etimon, bazîndu-se pe pronunțarea aspirată a finalei rom.; dar cf. *șuh* < germ. *Schuh.* Probabil că trebuie să se pornească de la o pronunțare germ. dialectală du *h* aspirat. – Der. din sl. **sŭtrochŭ* < *sŭtreti* „a mărunți" (Tiktin; Candrea) este mai puțin probabilă. În Mold. și Bucov. – Der. *strohăi,* vb. (a se curăța de stroh); *străiac,* s. n. (Mold., Trans., saltea), din germ. *Strohsack* (Candrea). 8273

stroi (–iuri), s. n. – Înv. pedeapsă militară, bătaie.

Sl. (rus.) *stroĭ* „ordin de bătălie" (Cihac, II, 375; Bogaci, *BF,* V, 237). 8274

stropi (–pesc, –it), vb. – A uda ușor, a împroșca cu apă.

Sl. **sŭtropiti,* în loc de *kropiti* (Cihac, II, 375; Tiktin), cf. sb. *kropiti,* pol. *skropić.* – Der. *strop,* s. m. (picătură; cantitate infimă), deverbal; *stropelniță,* s. f. (Banat, praștură de fierar); *stropeală,* s. f. (udare, umezeală); *stropitoare,* s. f. (udătoare); *stropitură,* s. f. (udare, umezire). 8275

stropoli (–lesc, –it), vb. – A se ocupa cu ceva, a roboti. – Var. *stroboli.*

Creație expresivă, după cum o indică suf. *–li;* legătura cu bg. *tropolja* „a tropăi" (Candrea) nu este convingătoare. – Der. *stropoleală,* s. f. (roboteală prin jurul casei). Aceleași rădăcini trebuie să-i aparțină *stropși* (var. Trans. *strocși*), vb. (a călca în picioare, a turti, a stîlci; a pisa, a deforma; a strica, a distruge; refl., a certa, a dojeni), fără îndoială în loc de **tropoși* (după

Cihac, II, 422 şi Candrea, din sl. *sŭtrašiti* „a călca în picioare", bg. *strošvam* „a mărunţi"); *stropşală* (var. *stropşitură*), s. f. (strivire; ceartă). 8276

ştrudel (–le), s. n. – Prăjitură cu mere. – Var. *strudel.*

Germ. *Strudel.* 8277

strugure (–ri), s. m. – 1. Ciorchine. – 2. Fructul viţei de vie. – Var. *strugur,* Basar. *strug.*

Origine incertă. Pare cuvînt identic cu *strug* „raşpel", cf. *strung, struji;* evoluţia semantică de la *struji* la *strugure* ar fi, într-un astfel de caz, ca cea a sp. *raspar* la *raspa* „ciorchine" (Cihac, II, 376), cf. fr. *grapper* „a prinde" şi *grappe* „inflorescenţă", sp. *gancho* şi *gancha.* Din pl. *struguri* s-ar fi format sing. analogic actual. Probabilitatea unei der. din lat. **trugus,* de la gr. τρύγος, τρυγή „fruct; folos" (Tiktin) pare destul de redusă.

Celelalte explicaţii nu par mai bune. Din lat. *surculus* (Creţu, 371), nu se explică fonetic şi semantic. De la un lat. **stribŭlus* sau **strubŭlus,* de la o rădăcină **streb–* „(ră)sucit" (Densusianu, *GS,* V, 174) pare îndoielnică. Din lat. **uvŭla,* (Puşcariu, *Dacor.,* VI, 13; *REW* 9105) nu pare posibilă fonetic. De la gepidicul **thrubilo* sau **struwilo,* care ar corespunde germ. *Träublein* (Diculescu, *ZRPh.,* XLI, 424; Diculescu 178; Gamillscheg, *Rom. Germ.,* II, 266) este inacceptabilă fonetic şi istoric. Originea lat. a cuvîntului fusese propusă de Puşcariu, *Dacor.,* VI, 310 şi de Rosetti, II, 82.

Der. *struguraş,* s. m. (ruşuliţă, Hieracium aurantiacum; coacăză); *strugurel,* s. m. (plantă, Saxifraga adscendens; coacăză). – Cf. *struji, strung.* 8278

strujj (–jęsc, –ịt), vb. – 1. (Înv.) A rade, a răzui. – 2. A ciopli, a tăia, a dăltui. – 3. A strunji. – 4. A dezghioca. – Megl. *strujęs, strujiri.*

Sl. *stružiti* „a răzui" (Tiktin; Conev 76), cf. bg. *străžă,* rus. *stružitĭ.* – Der. *struj,* s. n. (Mold. rosătură la copitele cailor); *strujan,* s. m. (cocean de porumb); pe care Conev 51 îl derivă din sl. *struženŭ; strujea,* s. f. (aşchie); *strujitură,* s. f. (obiect răzuit sau dezghiocat, talaş, şpan); *strujac* s. n. (Trans. de N, saltea); *strujniţă,* s. f. (rindea, cuţitoi; strungul rotarului), din sb. *stružnica; nestrujit,* adj. (brut). – Din rom. provine mag. *sztruzsál* (Edelspacher 22). Cf. *strung.* 8279

struluibạt (–tă), adj. – Nebun, ţicnit, trăznit. – Var. *strulu(i)bat(ic), sturlu(i)bat(ic).*

Origine incertă, probabil expresivă, cf. *(de)străbălat,* care este o simplă var. Der. din sl. *strĕla* „săgeată", rus. *strĕlĭba* „lovitură" (Cihac, II, 377) nu pare probabilă. – Der. din lat. **astrolabĭātus* (Tiktin; *REW* 745) este fantezistă. Legătura cu *tulburat* (Scriban) nu este convingătoare. 8280

strụnă (–ne), s. f. – 1. Coardă. – 2. Botar, zăbăluţă. – 3. Flictenă.

Sl. (bg., sb.) *struna* (Cihac, II, 377; Miklosich, *Slaw. Elem.,* 46; Conev 73). – Der. *struni* (var. *înstruni*), vb. (a întinde o coardă; a întinde pînza ferăstrăului de mînă; a acorda un instrument de coarde; a întinde arcul; a înfrîna calul; a subjuga, a înfrîna); *strunealã,* s. f. (pană, strunire). 8281

strụng (–guri), s. n. – Maşină-unealtă care îndeplineşte diferite operaţii prin aşchiere. – Var. Mold., Trans., *strug,* şi der. Mr. *strug.*

Sl. *strugŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 46; Tiktin; Conev 66), de la *strugati* „a răzui", var. a lui *stružiti,* cf. *struji,* şi bg., cr. slov., rus. *strug.* Nazala nu a fost explicată; ar putea fi o influenţă din gr., cf. ngr. στρουγγύλος „rotund", cu atît mai mult cu cît γγ sau γχ în loc de γ, χ este destul de frecventă în ngr. – Der. *strungar,* s. m. (strujitor), cf. bg. *strugarĭ,* sb. *strugar; strungări,* vb. (a strunji); *strungărie,* s. f. (strung, atelierul strungarului). 8282

strụngă (–gi), s. f. – 1. Deschizătură de ieşire din ţarcul oilor, portiţă prin care poate trece numai cîte o oaie. – 2. Ţarc, ocol de oi. – 3. Defileu, chei. – 4. Gaură, deschizătură. – 5. Strungăreaţă. – Mr., megl. *strungă.*

De la *strung,* în sensul de „dispozitiv care execută frecare", fiindcă *strungă* face ca oile să treacă frecînd stîlpul portiţei sau pe ciobanul care aşteaptă lîngă el. Pentru semantism, cf. sp. *torno* „instrument pentru prelucrarea prin aşchiere" şi *torno* „instrument care face să treacă obiectele printr-un spaţiu închis", chiar dacă nucleul semantic al sp. este diferit. Sensul lui *strung* şi *strungă* este acelaşi de „lucru care roade" şi este natural, dacă ne gîndim că sursa comună este sl. *strugati* „a răzui", cf. *struji.*

Totuşi pentru acest cuvînt s-au propus etimoane foarte diferite. Din *a strînge* „a închide" (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 47), dificil fonetic. Din alb. *strungë* (Miklosich, *Slaw. Elem. im Magyar.,* 35) e acelaşi lucru, deşi alb., în opinia lui Miklosich, depinde de *stragoń* < lat. *stringĕre.* Dintr-o rădăcină indoeurop. **strng–* (Jokl, *Sb. Wien,* CLXVIII, 1, 89; Barič, *Albanorum. St.,* I, 105); dintr-o rădăcină **sru–* „a fugi" (Philippide, II, 735); din gr. στενυγά „îngustime" (Diculescu 198) sau *στρόγγα (Drăganu, *Românii în veac. IX–XIV,* 60; cf. Tamás, *Archiv. Europ. Centro–Orient,* II, 269); dintr-o rădăcină tracică **struma* „curgă-

toare" (Pascu, I, 191; cf. Scriban; din lat. *ruga* contaminat cu v.germ. *stranga* (Giuglea, *Dacor.*, II, 340–3). În general se admite că este cuvînt foarte vechi și că din rom. s-a răspîndit în alte idiomuri balcanice și orientale, cf. Tiktin și Candrea, și Rosetti, II, 122. Uz general (*ALR*, I, 31).

Der. *strungar*, s. m. (cioban care mînă oile prin *strungă*); *strungareață*, s. f. (răritură la dinți; ciubăr de muls oile). Din rom. provin negreșit toate formele cu infixul *n*, ca ngr. στρούγγα, στρούγκα (Meyer, *Neugr. St.*, II, 79; Murnu, *Lehnw.*, 43), alb. *strungë* (Meyer 418), ceh., slov., rut. *strunga*, pol. *strąga*, mag. *esztrenga* (Candrea, *Elemente*, 401), ven. *strunga* (Tiktin). Formele fără infix nazal (bg. *străga*, sb. *struga*) pot proveni și ele dintr-o formă rom. anterioară nazalizării, cf. *strug* față de *strung*, sau din sl. 8283

strup (-puri), s. n. – 1. Frînghie. – 2. Curea de ham. – Mr. *strop* „prăjină".

Lat. *struppus, stroppus* (Pascu, I, 162; Candrea, cf. *REW* 8321), poate indirect pentru rom. 8284

struț (-ți), s. m. – Pasărea cea mai mare din ordinul alergătoarelor (Struthio camelus). – Var. *ștruf*. Megl. *struș*.

Lat. *struthius*, poate direct în megl. (Capidan 278), și în rom. prin it. *struzzo*, sb. *struc* (Pușcariu 1662; Tiktin). În sec. XVIII, *strutocamil*, s. m. (strut), din gr. στρουθοκάμηλος. 8285

struț (-țuri), s. n. – (Trans.) Buchet.

Germ. *Strauss* (Candrea). – Der. *înstruța*, vb. (a orna cu flori, a împodobi). 8286

stuc (-curi), s. n. – Material folosit în decorații arhitectonice; decorație arhitectonică. – Var. *ștuc*, și der.

Fr. *stuc*. – Der. *stuca*, vb. (a orna cu stuc); *stucatură*, s. f., din it. *stuccatura*. – Var. din germ. *Stuck* (Borcea 213). 8287

stucni (-nește, -it), vb. – (Banat). A da îndărăt.

Sb. *stukniti* (Candrea). 8288

studeniță (-țe), s. f. – 1. Scorbut. – 2. Plante (Arenaria serpyllifolia, Scleranthus uncinatus, Chenopodium botrys).

Sb. *studenica* „frig", cf. bg. *studenio* „șopîrlă alpină" din sl. *studenĭ* „frig" (Cihac, II, 378). *Tudeliță*, s. f. (floarea-reginei, Gnaphalium leontopodium) trebuie să fie același cuvînt. 8289

studia (-iez, -at), vb. – A cerceta, a observa.

It. *studiare*. – Der. *studiu*, s. n., din lat. *studium*, dublet al lui *studio*, s. n. (cabinet, mică locuință independentă), din it. *studio; studios*, adj., din fr. *studieux; student*, s. m., din it. *studente; studentă*, s. f.; *studențesc*, adj. (de student); *studențime*, s. f. (mulțime de studenți). 8290

stufat (-turi), s. n. – Mîncare cu carne și verdeață.

It. *stufato*, prin intermediul ngr. στουφάτο (Tiktin). 8291

stup (-pi), s. m. – Știubei, roi, matcă. – Mr. *stup*.

Sb. *stup* „stîlp", din sl. *stlŭpŭ, stlŭbŭ* (> *stîlp*), cf. sb. *stublina, stuga* „trunchiu gol de arbore", *stub* „coloană" (Cihac, II, 359). Sensul de „trunchi" trebuie atribuit la origine cuvîntului sl. (cf. sb. *stub* „coloană" față de rut. *stub* „trunchi găunos"), căci un trunchi gol era forma curentă a stupului primitiv. Totuși acest etimon a fost respins și s-a preferat în general lat. **stupus* < gr. στύπος (Meyer, *IF*, VI, 121; Pușcariu, *Conv. lit.*, XXXIX, 50; Diculescu, *Elementele*, 463; *REW* 8334; Candrea), care nu pare mai convingător.

Din aceiași rădăcină sl., prin intermediul rut. deja citat, provine *știob*, s. n. (vas de lemn pentru lături), și de aici, cu suf. dim., *știubei*, s. n. (Mold., stup; Olt., Trans., albie, troacă). Înrudirea între *stup* și *știubei*, a fost pusă la îndoială, datorită diferențelor de consonantism (Tiktin); dar aceste diferențe existau deja în sl.

Der. *stupar*, s. m. (prisăcar); *stupărie*, s. f. (stupină; apicultură); *stupărit*, s. n. (apicultură); *stupină*, s. f. (prisacă); *stupiniță*, s. f. (plantă, Platanthera bifolia, P. chlorantha). 8292

stupă (-pe), s. f. – Cîlți, canură.

Lat. *stuppa* (Pușcariu 1663; Philippide, II, 655; *REW* 8332), cf. it. *stoppa*, prov., cat., sp., port. *estopa*, fr. *étoupe*, alb. *stupë*. 8293

stupai, interj. – Să mergem, înainte.

Sl. *stupaj* (Bogrea, *Dacor.*, III, 737). 8294

stur (-ri), s. m. – 1. Țurțure, ciucure de gheață, promoroacă. – 2. Funingine. – 3. Stivă de sare de proastă calitate care se aruncă. – 4. (Trans.) Zgură. – Mr. *stur* „coloană".

Origine îndoielnică. Ar putea fi vorba de lat. *stylus* (Pușcariu 1664; Candrea), cf. alb. *stülj*. Cuvînt rar. Cf. *tureatcă*. 8295

sturz (-zi), s. m. – Păsări din genul Turdus (Turdus musicus, T. viscivorus). – Mr. *sturdzu*.

Lat. *tŭrdus* (Pușcariu 1665; *REW* 8999). Ipoteza unei contaminări cu *sturnus*, pentru a explica pe *s- (REW)*, nu pare necesară; și mai puțin forma **turdĕus* (Pușcariu), pentru a-l explica pe *z*, care vine de la pl. (Byck-Graur 26; cf. Geheeb 41). 8296

sub, prep. – **1.** Dedesubtul (indică o relaţie de inferioritate sau de dependenţă). – **2.** În timpul (indică o corespondenţă în timp). – **3.** (Prefix) Indică un grad inferior. – Var. 1 şi 2 *subt., sup.* Mr. *sum, suplu, su,* megl. *sup,* istr. *su.*

Lat. *subtŭs* (Diez, I, 390; Puşcariu 1668; *REW* 8402), cf. it. *sotto,* prov., cat. *sots,* fr. *sous,* sp. *so,* port. *sob.* Ca pref., se ataşează atît la cuvintele împrumutate deja în forma lor compusă (*subaltern* < fr. *subalterne*), ca şi la cuvintele proprii rom. *(subîmpărţi, subînţelege).* – Comp. *dedesubt,* adv. (în partea de jos); *subtoaie,* s. f. (Trans., grindă). 8297

subaşe (-şi), s. m. – Primar în Turcia. – Var. *subaş.*

Tc. *subaşı* (Şeineanu, III, 111; cf. Byck-Graur 14). 8298

şubeţ (-te), s. n. – (Munt.) Joc de ajun, care constă din sărituri peste un foc.

Origine necunoscută. 8299

subiect (-te), s. n. – Temă, problemă. – Var. înv. *sujet.*

Lat. *subiectum* (sec. XIX), var. din fr. *sujet.* – Der. din fr. *subiectiv,* adj.; *subiectivitate,* s. f. 8300

şubred (-dă), adj. – Fragil, debil, delicat, friabil.

Poate din lat. *hŷbrĭdus* < gr. ὑβρίδος, cu *ş* < *ex-;* pentru schimbarea *şi-* > *şu-,* cf. *şuera;* la relaţia semantică „hibrid" = „degenerat" este normală, cf. *bastard.* Oricum, terminaţia *-ed* nu poate fi decît lat. *-idus,* care nu a fost productivă în rom., cf. *lînced, muced, rînced.* – Der. din sl. *šuplĭ* „debil", cu suf. *-ed* (Cihac, II, 395; Loewe 40; Weigand, *Jb,* XVI, 78) nu pare posibilă. – Der. *şubrezi,* vb. (a slăbi); *şubrezeală* (var. *şubrez(en)ie),* s. f. (fragilitate, debilitate). 8301

subretă (-te), s. f. – Servitoare.

Fr. *soubrette.* Aproape numai în limbajul teatral. 8302

subţia (-iez, -aţ), vb. – **1.** A face subţire, a slăbi, a se trage. – **2.** A cizela, a rafina. – **3.** A dilua, a face mai deschisă o culoare. – Var. *supţia.*

Lat. *subtīlīāre* (Densusianu, *Hlr.,* 166; Puşcariu 1669; *REW* 8398), cf. it. *sottigliare.* Cf. *subţire.* 8303

subţioară (-ori), s. f. – Subraţ. – Var. *supţioară, subsioară, subs(u)oară, su(pt)suoară.* Mr. *(sum)soară,* megl. *suptăsoară, soară.*

Lat. *sŭbăla* „subraţ" (Cihac, I, 268; Ciparíu, *Gram.;* Philippide, *Principii,* 33 şi 97; Densusianu, *Rom.,* CXXIII, 286 şi *GS,* II, 315; Puşcariu 1667; Candrea, *Éléments,* 8; *REW* 8346; Rosetti, I, 171), comp. la o dată ulterioară cu *sub.* Var. se explică prin aceleaşi var. ale lui *sub.* Uz general (*ALR,* I, 54). 8304

subţire, adj. – **1.** Delicat, suplu, zvelt. – **2.** Fin, vaporos, lejer. – **3.** Fin, delicat, rafinat, cult. – Var. *supţire,* şi der. Mr. *subţire, supţire,* megl. *sup(ţ)soŗi,* istr. *supţir(e).*

Lat. *subtīlis* (Puşcariu 1670; *REW* 8399) cf. it. *sottile,* prov. cat., port. *sotil.* – Der. *subţiratic* (var. *subţiratec, subţietic, subţietec*), (delicat, zvelt; slab, uscat); *subţirime,* s. f. (delicateţe; fineţe). Cf. *subţia.* 8305

suc (-curi), s. n. – Must, sevă.

Fr. *suc.* Apare greşit ca element lat. la Puşcariu 1671. Ngr. σοῦκκος, pe care Murnu, *Lehnw.,* 43, îl consideră der. din rom., trebuie să provină din it. *succo.* 8306

şuc (-ci), s. m. (Trans.) Măsură de lungime, echivalînd cam 33 cm. – Var. Banat *şuh, şuf.*

Germ. *Schuh* (Tiktin; Candrea). 8307

sucă (-ci), s. f. – **1.** Obicei rău, viciu. – **2.** Supărare.

Mag. *szokás* „obicei" (Cihac, II, 527; (Gáldi, *Dict.,* 160). În Trans. – Der. *sucaş,* adj. (vicios, nărăvaş); *sucui,* vb. (Trans., rar, a se vicia). 8308

şucadă, adj. – (Mold.) Ditamai.

Tc. *şol kadar* (Tiktin). 8309

sucală (-le), s. f. – **1.** Depănătoare, vîrtelniţă. – **2.** Frigare. – **3.** Coarbă. – Megl. *sucală.*

Bg., sb., slov. *sukalo* (Tiktin; Conev 60). – Der. *sucălete,* s. m. (sul); *sucăli,* vb. (a coase prost, a însăila; a sîcîi, a deranja, a pisa), considerat ca expresiv datorită finalei *-li* şi asociat cu vb. ca *cicăli, sîcîi, cîrcăli,* etc. (după Drăganu, *Dacor.,* V, 372, din mag. *szurkál* „a împunge"). 8310

şucăr (-ră), adj. – (Arg.) Drăguţ, preţios, frumuşel.

Ţig. *šukar* (Graur 188; Juilland 174–6; cf. Wlislocki 121), cf. sp. *juncal* (Clavería 224 şi *Bol. R. Acad. Esp.,* XXXIII, 92). Legătura cu *şugar* (Cihac, II, 528) este improbabilă. Cf. *şucări.* 8311

şucăr, s. n. – (Arg.) Scandal, ceartă, intrigă. – Var. *şuhăr.*

Germ. *Schacher* „comerţ cu vechituri, pungăşie"; rezultatul *a* > *u* indică o intervenţie a limbii idiş (Iordan, *Stilistica limbii romîne,* Bucureşti 1944, 373). Pentru rezultatul *ch* > *c,* cf. dubletul *şahăr–mahăr* (var. *ciacăr–macăr*), în expresia a umbla cu *şahăr–mahăr* „a înşela" din

germ. *schachern* „a face trafic" și *machen* „a face", cf. pol. *szachermacher* (Tiktin; Iordan, *ZRPh.*, LIV, 370; Iordan, *BF*, IV, 197). Der. din țig. *šuklar-* „a înăcri" (Vasiliu, *GS*, VII, 126; Juilland, 174–6) pare mai puțin probabilă.

Der. *șucări*, vb. (a observa, a remarca; a vorbi, a discuta; a înfrumuseța; a prospera; a face spic; a se îmbogăți; a face tărăboi; a fura, a se descurca), se folosește de obicei numai în Arg. ca verb paspartu, datorită desigur sensului său primitiv de „a face trafic", cf. fr. *trafiquer* „a face" și s-a contaminat parțial cu *șucar* „drăguț"; *șufări*, vb. (a fura). 8312

șuchi (-che), adj. – Năucit, buimăcit, flușturatic. – Var. *șuchet, șuchiat.*

Origine îndoielnică, cf. *deșuchiat.* După Pușcariu, *Dacăr.*, I, 243–4 și Scriban, din mag. *süke(t)* „surd". – Der. *șuchiană*, s. f. (deșucheată, zănatică); *șucheți*, vb. refl. (a se zăpăci, a se deregla); *șucheție*, s. f. (nesăbuire, nesocotință, șmecherie). Cuvinte folosite în Mold. 8313

suchițe, s. f. pl. – Bandaj pentru pulpe.

Fr. *sous-cuisses* (Graur, *BL*, XIV, 111); contaminarea cu *suci* nu pare o ipoteză necesară. 8314

sucị (-cęsc, -ịt), vb. – **1.** A învârti, a roti. – **2.** A înșuruba. – **3.** A întoarce, a face să se întoarcă. – **4.** A scrînti, a luxa o articulație. – **5.** A face sul, a bobina. – **6.** A schimba direcția, poziția. – **7.** (Cu pron. *o*) A tergiversa. – **8.** (Refl.) A se grăbi, a se agita. – Mr. *șuțăscu, șuțire*, megl. *suciọ́s.*

Sl. *sukati, sučǫ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 47; Cihac, II, 378), cf. bg. *sučă*, sb., slov. *sukati*, rus. *sučitĭ*. – Der. *suceală*, s. f. (întorsătură); *sucit*, adj. (întors; capricios, nemulțumit; ciudat, bizar); *sucitor* (var. *ciucitor*), s. n. (vergea, sul de lemn pentru întins aluatul; rulou); *sucitoare*, s. f. (sucitor, capîntortură, Junx torquilla); *sucitură*, s. f. (faptul de a suci; întorsătură; cotitură; cablu, funie; entorsă; capriciu), din sl. *rasukati*, sau din *suci*, cu pref. *răs-*; *răsucea* (var. Trans. *răsucă, răsucătoare*), s. f. (un fel de fus); *răsuceală*, s. f. (sucire); *răsucitor*, adj. (care răsucește); *răsucitoare*, s. f. (opritoare la ferăstrăul de mînă); *presuceală*, s. f. (bucată de lemn cu cîrlig metalic care ajută la împletirea nojițelor). – Din. rom. provine bg. *rasučală* „batic" (Capidan, *Raporturile*, 224). 8315

sucị (-i), s. m. – (Trans.) Blănar.

Mag. *szücs* (Tiktin). 8316

sucnă (-ne), s. f. – (Trans.) Fustă din stofă de lînă. – Var. *sugnă, sumnă.*

Sl. *sukno* „postav", de la *sukati* „a răsuci", cf. *suci, sucală, suman* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 47; Cihac, II, 379; *REW* 8441), și sb., cr., slov., *suknja*, mag. *szoknya* (Gáldi, *Dict.*, 161). 8317

sud, s. m. – Departament, provincie.

Sb. *sud* (Tiktin). Sec. XVII–XIX, înv., termen administrativ. 8318

sudą (-dęz, -ąt), vb. – A lipi.

Fr. *souder.* – Der. *sudor*, s. m., din fr. *soudeur; sudură* s. f., din fr. *soudure.* 8319

sudąc (-ci), s. m. – Șalău (Lucioperca sandra). – Var. *suduc.*

Rus. *sudak* (Cihac, II, 379). 8320

sudąlmă (-ąlmi), s. f. – Injurie, înjurătură, ofensă, ocară.

Mag. *szidalom* (Cihac, II, 527; Gáldi, *Dict.*, 97). La aceeași familie aparține *sudui*, vb. (a înjura, a ocărî), din mag. *szidni.* – Der. *suduitor*, adj. (care suduie); *suduitură*, s. f. (injurie, ofensă). 8321

sudąr (-re), s. n. – Giulgiu, mai ales al lui Cristos.

Mgr. σουδάριον (Tiktin), în parte prin intermediul sl. *sudarĭ*. Sec. XVII, înv. 8322

sudịt (-ți), s. m. – Supus străin. – Mr. *sudit.*

It. *suddito.* Sec. XVII, înv. 8323

sudoạre (-ọri), s. f. – **1.** Transipație. – **2.** Plantă (Pulmonaria officinalis). – Mr. *(a)sudoare.*

Lat. *sūdōrem* (Pușcariu, 1673; *REW* 8427), cf. vegl. *sudaur*, it. *sudore*, prov. *suzor*, fr. *sueur*, cat. *suhor*, sp. *sudor*, port. *suor.* – Cf. *asuda.* Uz general, mai puțin în Olt., Munt., Dobr. (*ALR*, I, 14). – Der. *sudoros* (var. *suduros*), adj. (care transpiră mult). 8324

șueră (-r, -ąt), vb. – A fluiera, a vîjîi. – Var. *șuiera* și der. – Mr. *șuir, șiur, șuirare.*

Lat. *sībĭlāre* (Cihac, I, 276; Pușcariu 1674; *REW* 7890), trecut la *sībŭlāre* (*Du Cange;* cf. *sivorare*, sec. XIV, în Kuun 56 și Pascu, I, 168, Pascu, *Arch. Rom.*, VII, 266 care dă această formă ca ipotetică), cf. friul. *sivilá*, prov., cat. *siular*, sp. *silbar.* – Der. *șuer*, s. n. (fluierat, fluierătură), deverbal; *șuerător*, adj. (care șuieră); *șuerătură*, s. f. (șuierat, șuier); *șuerătoare*, s. f. (fluier). – Cf. *șui.* 8325

șuetă (-te), s. f. Problemă, temă de conversație într-un cerc, într-un grup.

Fr. *chouette.* 8326

suferị (-r, -ịt), vb. – **1.** A suporta, a pătimi. – **2.** A tolera, a admite, a susține. – **3.** A experimenta.

Lat. *sŭffĕrre* (Pușcariu 1675; *REW* 8428), cf. it.

soffrire, prov. *soffrir*, fr. *souffrir*, cat., sp. *sufrir*, port. *soffrer*. – Der. *suferind*, adj. (care suferă), după fr. *souffrant*, *suferință*, s. f.; după fr. *souffrance*; *suferitor*, adj. (care suferă, tolerant); *nesuferit*, adj. (intolerabil). – Din rom. provine bg. din Trans. *ssuferi* (Miklosich, *Bulg.*, 136). 8327

sufertaș (–șe), s. n. – Ansamblu de vase cu care se transportă mîncarea. – Var. *sefertaș*.

Tc. *sefer tasi*, din arab. *sefer* „călătorie" și *tas* „ceașcă" (Șeineanu, II, 318; Lokotsch 1879), cf. *tas*. 8328

suflă (–lu, –ăt), vb. – **1.** A bate vîntul. – **2.** A expira. – **3.** A respira, a gîfîi. – **4.** A înteți focul, a aprinde focul cu aerul din plămîni. – **5.** A stinge. – **6.** A goli vasul. – **7.** A insufla, a inspira, a sugera. – **8.** A șopti actorilor rolul. – **9.** A șterpeli, a lua pe furiș. – **10.** A auri, a acoperi cu aur. – Mr. *suflu, suflare*, megl. *suflu, suflari*.

Lat. *sŭfflāre* (Pușcariu 1673; *REW* 8430), cf. it. *soffiare*, prov. *soflar*, fr. *souffler*, sp. *sollar* (în Montaña *asuellar*). – *Der.* suflare, s. f. (respirație; faptul de a fi; ființă vie); *suflat*, adj. (aurit); *suflător*, adj. (care suflă; s. n. vînturar); *suflătoare*, s. f. (mușțiuc de fluier); *sufloi*, s. n. (foale; vînturar); *suflu*, s. n. după fr. *souffle*; *suflet* (mr. *suflet*); s. n. (respirație, răsuflare; viață; principiu vital, inimă; facultate psihică, conștiință, bunătate, caritate, valoare; animal, ființă; persoană, individ), cu suf. *–et* (după Pascu, I, 163, din lat. *sŭfflātus*, cu schimb de suf.; după Meyer, *Alb. St.*, IV, 226 și Candrea, din lat. **sŭfflītus*, format ca *hălītŭs* de la *hălare*; cf. Densusianu, *GS*, II, 4); *sufletesc*, adj. (spiritual, de suflet); *sufletește*, adv. (moralmente); *suflețel*, s. m. (Banat, Anemona pulsatilla; Trans., Convallaria majalis); *sufleți*, vb. (Olt., a trăi); *însufleți*, vb. (a anima, a insufla curaj; a reanima, a readuce în simțiri; a entuziasma, a pasiona, a înflăcăra); *însufleta*, vb. (înv., a reînvia); *însuflețitor*, adj. (animator, care însuflețește); *neînsuflețire*, s. f. (lipsă de viață sau de suflet); *neînsuflețit*, adj. (inanimat).

Der. din fr. *sufler*, s. m.; *sufleu*, s. n.; *insufla* (var. *însufla*), vb. (a inspira, a sugera). 8329

șuflă (–le), s. f. – (Trans.) Linguroi.

Germ. *Schaufel*, dial. *Schufel* (Candrea). 8330

suflecă (–c, –ăt), vb. – A îndoi mînecile sau poalele, a sumete. – Der. Mold. *supleca, suplica*, Maram. *suflucat*, Trans. *sufulcat, suvulcai*, Munt., Olt. *suvelcat, zuvelcat*.

Origine incertă. Der. admisă în general din lat. **sufföllīcāre* „a se plia ca foalele" < *fōllis* (Pușcariu, *ZRPh.*, XXVII, 742; Pușcariu 1678; *REW* 8432; Tiktin; Candrea) nu satisface semantic și prezintă dificultăți fonetice, cf. *înfulica*. – Der. din lat. *supplīcāre* (Cihac, I, 209; Ascoli, *Arch. glott it.* X, 7, 467; G. Meyer, *IF*, III, 72; Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 287; Philippide, *Principii*, 158) este mai potrivită semantic, cf. *dŭplīcāre*, dar prezintă inconvenientul provenienței *fl* < *pl*. Var. *suplica*, citată de Scriban ca provenind din sudul Mold., ar arăta că acest schimb este modern, și datorat negreșit unei analogii, la fel cum ultimele var. indică clar o contaminare cu *zavelcă* „fotă", v. aici (Giuglea, *LL*, II, 54, derivă *suvulca* din lat. **subvolvīcāre*). *Supleca* apare la Dosoftei și Cantemir cu sensul de „a înjosi, a supune", care se potrivește cu ideea de „a sufleca", cf. *sumete* „a sufleca" față de sp. *someter*. După Iordan, *ZRPh.*, XVII, 717 (cf. *REW* 8432), din lat. *suffulcīre*. 8331

sufrunceă (–ețe), s. f. – (Înv.) Geană. – Mr. *sufrîmțeao, sufrîndzeao*.

Lat. **subfrontīcĕlla* (Candrea-Dens., 660; Pascu, I, 151), cf. *sprinceană*. 8332

șugar (–ră), adj. – (Trans.) Zvelt, suplu.

Mag. *sugár* (Cihac, II, 528). – Der. *șugărel*, s. m. (plantă, Teucrium montanum). 8333

suge (–g, –upt), vb. – **1.** A sorbi, a aspira un lichid. – **2.** A absorbi. – **3.** A bea, a trage laptele din sîn. – **4.** A bea, a se ameți. – **5.** (Refl.) A se trage la față, a slăbi. – Mr. *sug, supșu, suptu, sudzire*; megl. *sug, supciu, supt, suziri*; istr. *sugu, supt*.

Lat. *sūgĕre* (Pușcariu 1680; *REW* 8438), cf. it. *suggere*, port. *sugir*, gal. *sugar*. – Der. *sugaci*, adj. (care suge; neînțărcat), cuvînt literar, fără circulație populară (*ALR*, II, 146; *sugar*, adj. (care suge; neînțărcat; s. n., căpriorul mijlociu la casele țărănești); *sugător*, adj. (sugar, sugaci); *sugătoare*, s. f. (sugativă; mănunchi de stuf care se pune la geam ca să absoarbă apa de ploaie; plantă, Monotropa hypopytis); *supt*, s. n. (faptul de a suge, beție); *suptură*, s. f. (supt, sugere). Din rom. provin bg. *sugar* (Capidan, *Raporturile*, 212) și ngr. σουγκάρι (Murnu, *Lehnw.*, 40). 8334

sugel (–ei), s. m. – **1.** Panarițiu. – **2.** Urzică-moartă (Lamium purpureum, L. album). – Var. *sugiu*.

Lat. *sūgillum*, rezultatul unei contaminări a lui *sĭgillum* „pecete" cu *sūgillāre* „a face vînătăi" (Pușcariu, *Dimin.*, 172; *REW* 7903), cf. it. *sugello* „sigiliu" și, pentru confuzia ambelor cuvinte, Vitt. Pisani, *IF*, LIII, 22–3. Contaminarea cu *suge* (Tiktin; Candrea), nu pare o ipoteză necesară. *Sugiu* apare în loc de **sugeu*, sing. reconstituit după pl. *sugei* (după Candrea, de la *sugel* considerat drept dim.). 8335

sughița (-t, -at), vb. – A scoate zgomote prin contractarea diafragmei. – Mr. *sugliț(are),* megl. *sugliț(ari).*

Lat. *subgluttīāre* (Cihac, I, 126; Densusianu, *Hlr.,* 170; Pușcariu 1682; Densusianu, *Filologie,* 448; *REW* 7943; Tiktin), cf. sicil. *suggyttsari,* calabr. *sogliuttu, suggiuttu,* roman. *sulluttsare,* sp. *sollozar,* port. *soluçar.* Legătura cu *singultīāre* (Philippide, *Principii,* 108), este anterioară rom. Uz general (*ALR,* I, 84). – Der. *sughiț,* s. n. (contracție a diafragmei însoțită de zgomot; hohot). 8336

sugiuc (-curi), s. n. – Produs de cofetărie oriental, pe bază de nuci învelite în pastă de zahăr cu must. – Mr. *sugiuc.*

Tc. *sucuk* (Șeineanu, II, 328; Ronzevalle 112), cf. ngr. σουτζούκι, alb. bg. *sudžuk.* 8337

sugrúndă (-de), s. f. – (Olt.) Streașină, margine a acoperișului.

Origine incertă. După Bogrea, *Dacor.,* I, 259 (cf. *REW* 8438a), din lat. **subgrunda*; poate mai bine în loc de **sugrindă* < *sub grindă,* cf. *grindă.* Cuvînt puțin folosit, lipsește în dicționare și pare rezultatul unei deformații locale. 8338

șugubáț (-eață), adj. – **1.** Asasin. – **2.** Periculos. – **3.** Poznaș.

Sl. *dušegubĭcĭ* (Șeineanu, *Semasiol.,* 216; Tiktin), cf. *deșugubină,* apropiat prin etimologie populară de *a șugui* „a glumi". 8339

suhărie (-ii), s. f. – (Mold.) Răceală, catar.

Rut. *suhlia* „febră" (Candrea). 8340

suhariu (-ii), s. m. – (Trans.) Pîine cazonă.

Rus. *sucharj,* pl. *suchari* (Tiktin; Candrea). 8341

suhat (-turi), s. m. – Pășune.

Sb., cr. *suvat* (Cihac, II, 379). – Der. *suhăție,* s. f. (pășune). 8342

suí (-i, -ít), vb. – **1.** A urca, a escalada. – **2.** A ridica, a înălța. – **3.** (Refl.) A se ridica, a se urca, a se instala într-un loc mai ridicat. – Megl. *sui(ri).*

Lat. *sūbīre* (Cipariu, *Gram.,* 368; Cihac, I, 270; Pușcariu 1687; Candrea-Dens., 811; *REW* 8364), cf. sp. *subir.* – Der. *suiș,* s. n. (urcare, coastă); *suit,* s. n. (urcuș, acțiunea de a sui); *suitor,* adj. (ascendent). 8343

șuí (-uesc, -ít), vb. – A fluiera, a bîzîi.

Creație expresivă, probabil în loc de **șiui,* cf. *chiui, țiui.* – Der. *șuet,* s. n. (susur, murmur). 8344

șui (-ie), adj. – Subțire, zvelt, mlădios.

Origine incertă, probabil sl., cf. slov. *šujati* „a subția". Legătura cu ceh., slov. *šuhaj* „zvelt" (Cihac, II, 396) nu este sigură. – Der. *șuia,* vb. refl. (a subția); *șuiet,* adj. (delicat); *șuiat,* adj. (subțire, se zice despre fierul de marcat); *șuietură,* s. f. (fier de marcat); *șuiță,* s. f. (varietate de marmotă, Spermophilus citillus), probabil prin aluzie la aspectul ei sau din slov. *svisec* (Cihac, II, 395; legătura cu bg. *šuek* (Candrea), slov. *šûica* (Scriban), este mai puțin sigură). 8345

șui (-ie), adj. – Zăpăcit, flușturatic.

Origine incertă. Poate din sl. *šuĭ* „sinistru" (Cihac, II, 396; Șeineanu, *Semasiol.,* 104), cf. pol. *szuja* „mizerabil". După Bogrea, *Dacor.,* IV, 849, din rut. *šuja* „neisprăvit", care este acelați cuvînt pol. 8346

șui (-iuri), s. n. – (Trans., Mold.) Astmă.

Mag. *süly* „artrită" (Candrea; Gáldi, *Dict.,* 159). 8347

suitaș (-șuri), s. n. – Cordon, șnur, șiret. – Var. *sutaș.*

Mag. *sujtás,* cf. fr. *soutache* (*REW* 8440a) var. din fr. 8348

suiulgiu (-ii), s. m. – (Înv.) Fîntînar, puțar. – Var. *suingiu.*

Tc. *suyolcı* (Șeineanu, III, 111). 8349

suiuz (-zuri), s. n. – (Mold.) Bucată de piele pentru cîrpit.

Rus. *sojuz* „uniune" (Tiktin). 8350

sul (-luri), s. n. – **1.** Piesă la războiul de țesut. – **2.** Rol, rulou. – **3.** Cilindru. – Mr., megl. *sul.*

Lat. **sŭbŭlum,* în locul clasicului *insūbŭlum* (Candrea, *Éléments,* 80; Pușcariu 1688; Philippide, II, 656; *REW* 4474; Pascu *Beiträge,* 10), cf. *sulă,* și alb. *sulj,* it. *subbio,* fr. *ensouple,* sp. *enjullo.* Der. din ceh. *sul* „brad" (Cihac, II, 379; cf. Conev 61) nu este probabilă. – Der *sulete,* s. m. (parte a jugului care se sprijină pe ceafă; drug sau balustră de parmalîc); *suloi,* s. n. (Trans., băț de brad). 8351

sulă (-le), s. f. – **1.** Dorn, priboi. – **2.** (Înv.) Lance. – **3.** Organ genital masculin. – Mr. megl. *sulă,* istr. *sule.*

Lat. *sūbŭla* (Cipariu, *Gram.,* 95; Cihac, I, 265; Pușcariu 1689; *REW* 8403), cf. logud. *sula,* it. *suggia,* friul. *suble,* gal. *solla,* ngr. σοῦβλα „vătrai"; în celelalte cazuri ar urma să ne referim la lat. *subella* (*REW* 8356). Sensul 3 este un eufemism, în loc de *pulă.*

Der. *sulac,* s. n. (Arg., penis; organ genital al calului); *sulhac* (var. *suhac, suvac,* s. m. (dorn; vargă), în Trans. și Mold., contaminat cu rut.

suvac „par" (Candrea; după Philippide, *Principii*, 149, *suvac* ar fi ngr. σουβλόχι „vătrai"); *sulac* (var. *sulă, suloi, sulinar*), s. m. (varietate de crap, Cyprinus carpio hungaricus), probabil datorită formei sale lunguiețe (după Candrea în legătură cu rut. *sulá* „șalău", sb. *sulac* „grindel"); *sular*, s. m. (pește, Aspro streber), cf. celălalt nume al său *fusar; sulhar* (var. *sulhariu*), s. m. (Trans., Mold., băț, buștean,); *sulastru*, s.m. (grindel, *Lota vulgaris*); *sulatic* (var. *suletic*), adj. (subțire, lunguiet); *sulea*, s.m. (nimeni); *sulednic*, adj. (ascuțit, se zice despre o varietate de crap); *suleget* (var. *suleged, suleagăn*), adj. (înv., zvelt, delicat), a cărui der. este puțin clară (der. din lat. **sublicīdus*, de la *sublicĭus* „de băț" propus de Pușcariu, *ZRPh.*, XXVIII, 618, Pușcariu 1690, Tiktin este improbabilă, cf. *REW 8376*), probabil de la *suletic, sulednic*, prin intermediul unei forme **sulejnic* și prin asociație cu *deget; suli*, vb.(a coase prost, a însăila). 8352

șulăr (-re), s.n. – Însăilare. – Var. *șulai*.

Origine incertă, probabil de la *sulă*. După Scriban, din sl. *silo* „sulă". În Munt. și Mold. de S. 8353

șuleandră (-ęndre), s.f. – Femeie stricată, prostituată.

Creație expresivă, bazată pe un element inițial puțin clar (poate de la rădăcina expresivă *șui*) și suf. *–andră*, cf. *buleandră, fleandră, hoandră* etc. După Cihac, II, 396, din germ. *schlendern* „a interveni" prin intermediul ceh. *slondra*, soluție insuficientă. După Philippide, *Principii*, 151, der. din *șuler* „trișor" cu suf. *–andră*. Este var. lui *ciuleandră*, s.f. (dans popular din Munt.). 8354

șuler (-ri), s.m. – Escroc, trișor.

Pol. *szuler*, rus. *šuler*, ceh. *šular* (Cihac, II, 396; Sanzewitsch 210), probabil de origine germ. – Der. *șulerie*, s.f. (înșelătorie, escrocherie, pungășie). 8355

sulf, s.n. – Pucioasă.

Lat. *sulphur*, it. *zolfo* (sec. XIX), v. *sulfină*. Der. din vocabularul chimiei, din fr. *sulfat, sulfură* etc. 8356

sulfină (-ne), s.f. – Iarbă-de-piatră (Melilotus officinalis, M. albus). – Var. *sulcină, sulvină, sufulf*

Lat. *sulfīna*, plantă nedeterminată, cf. A. Thomas, *Bull. Du Cange*, V, 159; acest nume, care derivă de la *sulphur* „sulf", se explică prin culoarea florilor (Scriban, *R. critică*, 1933, 28; cf. Candrea, *GS*, 429, unde se postulează **sulfina*, fără a-i cunoaște existența). Legătura cu sl. *žlŭtŭ* „galben", pol. *żoltina* „galben" (Cihac, II, 380) este improbabilă Var. *sulcină* este ciudată, dar cf. *șuf, șuc* și *șucări, șufări. Sufulf* trebuie să rezulte dintr-o contaminare cu mag. *szülfü* „cimbru" (Cihac, II, 527). 8357

sulgiu (-uri), s.n. – Dare percepută pentru tăierea vitelor mari.

Origine necunoscută. Legătura cu tc. *sütcü* „lăptar" (Scriban) este improbabilă. În general se glosează ca „impozit pe lapte", definiție ce este inexactă. Sec. XVII, înv. 8358

sulimăn (-nuri), s.n. – 1. Fard, sulimeneală. – 2. Plantă (Ajuga genevensis). – Var. *soliman*.

Tc. (arab.) *sülümen* „arsenic", din lat. *sublimatum* (Eguilaz 494; Roesler 602; Șeineanu, II, 328), cf. ngr. σουλιμᾶς, bg. *sulimen*. – Der. *sulemeni* (var. *sulimeni, sulimini* și der.), vb. refl. (a se farda, a se boi); *sulemeneală*, s.f. (fard, suliman). 8359

sulița (-țe), s.f. – 1. Lance. – 2. (Olt.) Săgeată.

Sl. (slov., cr., pol., rus.) *sulica* (Miklosich, *Lexicon*, 903; Cihac, II, 380), cf. mag. *szuca*. – Der. *sulițar* (var. *sulițaș*), s.m. (lăncier): *suliție*, s.f. (plantă, Dorycnium herbaceum); *însuliția*, vb. (a împunge, a răni cu suliția). 8360

sultan (-ni), s.m. – Monarh musulman.

Tc. *sültan*, din arab. *sultan* „putere" (Șeineanu, II, 328; Lokotsch 1945), cf. ngr. σουλτάνος, bg., rus. *sultan* etc. – Der. *sultană*, s.f. (soție sau fiică de sultan); *sultănea*, s.f. (conduraș, Tropaeolum maius); *sultănesc*, adj. (de sultan); *sultănică*, s.f. (dans popular din Munt. și Dobr.); *sultanin*, adj. (imperial), din tc. *sültani*. 8361

sumă (-me), s.f. – 1. Cantitate, mulțime. – 2. Cantitate de bani. – 3. Rezultatul adunării. – Var. înv. *somă, șumă*.

Lat. *summa* (Pușcariu 1691). Se consideră drept împrumut târziu (Tiktin), prin intermediul pol. *suma* (Candrea); dar existența alb. *sumë* (Philippide, II, 656), caracterul popular al der. *sumedenie* și prezența lui *somă* din textele sec. XVI pledează în favoarea transmiterii directe din lat. Este sigură, pe de altă parte, că acest cuvînt a dispărut din uzul popular și că azi circulă ca un cuvînt cult. Var. *somă* nu poate fi it. *somma*, dacă se are în vedere datarea lui; *șumă* reprezintă pron. din mag.

Der. *sumuliță* (var. *sumușoară*), s.f. (cantitate mică); *sumenenie*, s.f. (cantitate, mulțime, grămadă), cu un suf. rar., dar cf. *prăpădenie* (Șeineanu), *fumedenie* (Pușcariu, *Conv. lit.* XXXV, 821), *rubedenie* (Tiktin; după Petrovici, *Dacor.*, VI, 338, în loc de **sudumenie*, din *sudum, sodom*, explicație care apare ca insuficientă); *sumar*; s.n.,

după fr. *sommaire; sumarisi*, vb. (înv., a aduna); *însuma*, vb. (înv., a culege, a aduna; a totaliza; a încorpora). 8362

sumaṇ (-ne), s.n. – **1.** Ţundră, zeghe. – **2.** Pănură, aba. – Var. *sucman.*

Sl., cf. bg., rus. *sukman*, din sl. *sukno* „postav" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 47; Cihac, II, 379), sau poate din tc. *sükmän* (Şeineanu, II, 327), cf. mag. *szokman.* – Der. *sumănar*, s.m. (vînzător de sumane); *sumănărie*, s.f. (meseria de sumănar, atelier de sumane). 8363

şumăn (-nă), adj. – Beat, beţiv. – Var. *şumen.*

Sl. *šumĭnŭ* (Cihac, II, 397). În Mold. şi Trans. – Der. *şumeni*, vb. refl. (a se îmbăta). 8364

şumar (-ri), s.m. – (Banat, Olt.) Pădurar. – Var. *şumariu.*

Sb. *šumar* (Candrea). 8365

sumbru (-ră), adj. – Întunecat, posomorît. – Var. *sombru.*

Fr. *sombre*, cu vocala schimbată după paralelismul *ombre, umbră*. 8366

sumęte (-t, -męs), vb. – **1.** A-şi ridica mînecile sau poalele. – **2.** A suci, a răsuci.

Lat. *submittĕre* (Cipariu, *Gram.*, 368; Puşcariu 1692; *REW* 8382), cf. it. *sommettere*, prov. *sometre*, sp., port. *someter.* 8367

sunạ (-n, -ạt), vb. – **1.** A produce un sunet. – **2.** A cînta la un instrument. – **3.** A marca timpul (cu privire la ceas). – **4.** A spune, a răsuna. – **5.** A se face auzit, a umbla vorba. – **6.** A apăsa pe sonerie, a chema. – **7.** A insinua, a sugera. – **8.** (Refl.) A se spune, a se şti, a se cunoaşte. – Mr. *asun(are)*, megl. *sun(ari).*

Lat. *sŏnāre* (Cihac, I, 271; Puşcariu 1694; *REW* 8087), cf. vegl. *sonuar*, it. *sonare*, prov., cat., sp. *sonar*, fr. *sonner*, port. *soar.* – Der. *sun*, s.n. (înv., *sunet*), probabil din lat. *sonus* (Tiktin; Candrea; cf. *REW* 8090), sau deverbal; *sunător*, adj. (care sună, sonor; varietate de mere); *sunătoare*, s.f. (pojarniţă, *Staphylea pinnata*), omonimul lui *sunătoare* < *sănătoare; sunet* s.n., din lat. *sŏnĭtŭs* (Puşcariu 1695; *REW* 8089; Rosetti, I, 159), sau cu suf. *-et*, cf. *tunet, muget, răcnet* etc.; *răsuna*, vb., după fr. *résonnner; răsunător*, adj. (care răsună); *răsunet*, s.n. (sunet puternic, bubuit; zgomot, rumoare).

Der. din fr. *sonată*, s.f. *sonerie*, s.f.; *sonet*, s.n.; *sonor*, adj.; *sonoritate*, s.f.; *sonoriza*, vb. 8368

şunkă (-ci), s.f. – Jambon.

Germ. *Schinken*, dial. *Schunke* (Cihac, II, 397; Borcea 213; Gáldi, *Dict.*, 183), cf. mag. *sonka, sunka*, sb., cr. *šunka.* 8369

supă (-pe), s.f. – Fiertură de carne. – Mr. *supa.*

Fr. *soupe*, it. *suppa*, cf. ngr. σοῦπα. – Der. *supa*, vb. (a cina foarte tîrziu), din fr. *souper; supeu*, s.n., din fr. *souper; supieră*, s.f., din fr. *soupière.* 8370

supără (-r, -ạt), vb. – **1.** (Înv.) A întrece, a obosi, a învinge: *pe unii i-au supărat cu pedeapsă* (N. Costin); *supărat de străinătate* (S. Ludescu). – **2.** A împovăra, a îngreuna. – **3.** A stingheri. – **4.** A necăji, a amărî. – **5.** A plictisi, a urî. – **6.** (Refl., înv.) A se plictisi, a se obosi, a nu mai putea. – **7.** (Refl.) A se înfuria, a se întărîta, a se înverşuna. – Mr. *şupăr(are)* „a-şi rîde de".

Lat. *sŭpĕrāre* „a depăşi, a întrece" (Cipariu, *Gram.*, 33; Cihac, I, 19; Philippide, *Principii*, 48; Şeineanu, *Semasiol.*, 126; Puşcariu 1096; Pascu, I, 164; *REW* 8458; Bogrea, *Dacor.*, III, 415), cf. it. *soprare*, prov. cat., sp. port. *sobrar.* Din sensul de „a întrece" s-a dezvoltat cel de „a lua prea mult în seamă" sau „a avea mai mult decît se poate suporta"; cf. pentru evoluţia semantică fr. *outrer* „a trece mai departe" şi „a insulta" (Candrea), fr. *excéder* „a întrece" şi „a obosi", ca şi *asupri.*

Celelalte explicaţii nu sînt convingătoare din sl. *sąprĭ* „adversar" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 48; Cihac, II, 380); din rut. *supra* „ceartă" (Domaschke 114); de la un rut. **suprati* «care din nefericire nu a putut fi întîlnit» (Byhan 341); de la *asupra* (Creţu 372).

Der. *supăr*, s.n. (înv., oboseală, trudă, necaz, chin); *supărăcios*, adj. (care se supără; stingheritor) *supărăciune*, s.f. (boală la oi, cf. *cotonogeală*); *supăralnic* (var. *supărelnic*), adj. (iritabil, irascibil); *supărare*, s.f. (necaz, neplăcere, belea; amărăciune, contrarietate; tristeţe, Trans., epilepsie); *supărător*, adj. (care supără, neplăcut, stingheritor); *nesupărat*, adj. (liber, nestînjenit). 8371

suplicạ (-c, -ạt), vb. – A se ruga de cineva.

Lat. *supplicare* (sec.XIX), it. *supplicare.* – Der. *suplică*, s.f. (cerere, jalbă), din fr. *supplique; suplicant*, s.m., din it. *supplicante.* 8372

suplinị (-nęsc, -ịt), vb. – A substitui, a înlocui.

It. *supplire* adaptat la conjug. lui *a împlini.* – Der. *suplinitor*, adj. (care suplineşte). Cf. *supleant*, s.m., din fr. *suppléant*; der. *supleanţă*, s.f., din fr. *suppléance.* 8373

supra-. – Pref. care indică ideea de exces.

Lat. *supra-.* În general traduce fr. *sur-: supraalimenta*, vb., fr. *suralimenter; supranatural*, adj., fr. *surnaturel; suprataxă*, s.f., fr. *surtaxe* etc. În mod excepţional au rămas cu forma din fr.

surexcita, vb., fr. *surexciter; surmena*, vb., fr. *surmener; surprinde*, vb., fr. *surprendre*. 8374

suprafață (-fețe), s.f. – Exterior, întindere.

Traducere din lat. *superficies* sau din fr. *surface*, adaptat la *față*. – Der. *superficial*, adj., din fr. *superficiel; superficialitate*, s.f., din fr. *superficialité*. 8375

supune (-n, -pus), vb. – 1. (Înv.) A pune dedesubt, a așeza sub. – 2. (Înv.) A omite, a ascunde. – 3. (Înv.) A se prostitua. – 4. A aplana, a pacifica, a pune sub ascultare. – 5. A îngenunchia, a încovoia. – 6. A înrobi, a subjuga, a aservi. – 7. A învinge, a înfrînge, a bate. – 8. A constrînge, a expune. – 9. (Refl.) A da ascultare, a se apleca, a-și pleca grumazul, a se resemna. – 10. (Banat) A alăpta un miel.

Lat. *sppŏnĕre* (Pușcariu 1697; Candrea-Dens., 1468; *REW* 8469), cf. it. *supporre*; în celelalte idiomuri romanice s-a preferat *submittĕre*, cf. *sumete*. Pentru ultimul sens, cf. *apleca*. Sadoveanu folosește *subpus* „așezat dedesubt", invenție personală care pare inutil, deoarece același sens există în *supus*.

Der. *supuitoriu*, s.m. (înv., proxenet, codoș); *supuitoare*, s.f. (înv., codoașă); *supus*, adj. (ascultător; învins, plecat; expus; s.n., boală provenită din vrăjitorie; s.m., persoană aflată sub protecția unui stat); *supușenie*, s.f. (calitate de supus, cetățenie, naționalitate; supunere, ascultare); *nesupus*, adj. (neascultător, care nu se supune). 8376

șupuri (-rșesc, -it), vb. refl. – (Mold.) A se scurge, a se prelinge, a se fofila. – Var. înv. *șipuri, șubuli*.

Origine incertă, dar probabil expresivă. Părerea lui Philippide, *Principii*, 140, care pornește de la **șurupi* < *șurub*, pare inacceptabilă. După Scriban, ar fi cuvînt de origine mag. 8377

sur (-ră), adj. – Gri.

Sl., cf. bg., sb., cr., *sur*, rus. *ser* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 47; Cihac, II, 380; Conev 97). După Tiktin, din lat. *syrus* „sirian", legat de it. *soro*, fr. *saure*; dar nu este sigur că cuvintele it. și fr. au această origine și nici nu se cunoaște o culoare gri specifică Siriei. Der. *suraia*, s.f. (nume de vacă); *suran*, s.m. (nume de bou); *suriu*, adj. (gri, cenușiu, încărunțit, înspicat); *surchea*, s.f. (nume de animal, din mag. *szürke* „gri" (Ruffini 101); *suri*, vb. (a colora în gri); *surilă*, s.m. (nume de bou); *însuri*, vb. (a încărunți). 8378

șură (-ri), s.f. – 1. Grînar, hambar. – 2. Adăpost, refugiu.

Germ. *Scheuer*, prin intermediul rut. *šura* (Diez, *Gramm.*, I, 129; Tiktin; Bogrea, *Dacor.*, IV, 849), săs. *Schyren* (Mîndrescu 92; Borcea 214), mag. *csúr* (Cihac, II, 529; Gáldi, *Dict.*, 196). 8379

surceă (-ele), s.f. – Așchie, vreasc, gătej. – Var. *surcel*. Mr. *surțel, surțeao*, megl. *surțol*.

Lat. *surcellus*, var. vulgară a lui *surcŭlus* „creangă" (Cihac, I, 271; Koerting 9280; Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 287; Pușcariu 1699; Iordan, *Dift.*, 134; *REW* 8472), păstrat și în it. din N *sursel, sciorscel* (Battisti, V, 3556). Rezultatul normal este *surcel*, de la al cărui pl. s-a format sing. actual. – Der. *surceli*, vb. (a tăia lemne, a strînge surcele). 8380

surchidi (-desc, -t), vb. – 1. A înțepa, a împunge, a irita. – 2. A arunca arșice, zaruri.

Mag. *szurkálódni* „a înțepa" (Scriban, *Arhiva*, XXX, 284; Drăganu, *Dacor.*, V, 371). Der. din tc. *sürkedik* „vagabond" (Bogrea, *Dacor.*, IV, 849) este mai puțin probabilă. – Der. *surchideală*, s.f. (arșice; iritație, excitație; ciomăgeală, bătaie). 8381

surd (-dă), adj. – 1. Care nu aude. – 2. Slab, care nu se aude. – Mr., megl. istr. *surd*.

Lat. *surdus* (Pușcariu 1700; *REW* 8474); cf. it., sp. *sordo*, prov., cat. *sort*, fr. *sourd*, port. *surdo*, alb. *surdh*; (Philippide, II, 656). – Der. *de(-a) surda*, adv. (degeaba, inutil), cu o evoluție asemănătoare lat. *absurdus*, cf. fr. *dialogue de sourds* (contaminarea cu *degeaba*, Gamillscheg, *Olt.*, 111, nu pare să prezinte interes), mr. *na surda; surdă*, s.f. (becață, Gallinazo gallinula), după fr. *sourde; surdomut*, s.m., după fr. *sourd-muet; surditate*, s.f., după fr. *surdité; surzi* (var. *asurzi*), vb. (a face să-și piardă auzul; a rămîne surd; a amortiza, a atenua zgomotul), din lat. *surdescĕre*, vulgar **surdīre; surzie* (var. *surdenie*), s.f. (surditate); *surzilă*, s.m. (poreclă pentru un surd); *surdină*, s.f., din fr. *sourdine*. 8382

surdomaș (-și), s.m. – 1. O anumită boală de copii. – 2. Larva viermelui Tenebrio molitor. – Var. *surdumaș*, Banat *strădomaș*.

Sb. *srdomaši* (Candrea). 8383

surduc (-curi), s.n. – Rîpă, hîrtoapă, prăpastie.

Tc. *surduk* (Șeineanu, II, 329), cf. sb. *surduk*, mag. *szurdok*. În Mold. 8384

surducă (-ci), s.f. – (Banat, Trans.) Minge.

Origine necunoscută. 8385

surșet (-te), s.n. – Copie, traducere. – Mr. *surete*.

Tc. (arab.) *suret* (Șeineanu, III, 112), cf. sb. *suret* „figură", bg. *surat* „imagine". 8386

surghiun (-nuri), s.n. – Deportare, exil. –

Var. Mold. *surgun*. Mr. *surghiune*, megl. *surghiun*.

Tc. *sürgün* (Roesler 603; Șeineanu, II, 329; Lokotsch 1950), cf. ngr. σουργούνια, alb. *sürgün*, bg. *sjurgjun*. – Der. *surghiuni*, vb. (a exila); *surghiunie*, s.f. (deportare); *surgunlîc*, s.n. (înv., exil), din tc. *sürgünlık*. 8387

surguci (–uri), s.n. – 1. Panaș împodobit, mănunchi de pene. – 2. Plantă (Delphinium Ajacis).

Tc. *sorguc* (Șeineanu, II, 350; Lokotsch 1926), cf. ngr. σεργούτζι, sb. *sorguč*. 8388

șuriu (–ie), s.n. – Cuțit, briceag. – Var. *șurliu*.

Țig. *šuri* (Wagner, *BF*, X, 160); var. a lui *ciuriu*. 8389

surlă (–le), s.f. – 1. Trompetă, goarnă. – 2. Rîtul porcului. – 3. Grămadă de lemne așezată în formă de piramidă. – 4. Colibă de formă conică. – Var. 2 *zurnă*. Mr. *surlă, zurnă*, megl. *surlă*.

Tc. *surna, zurna* (per. *surna*, cuman. *suruna*), prin intermediul sl., cf. sb., cr. *surla* „flaut", pol. *surma*, rus. *surna* (Miklosich, *Fremdw.*, 128; Cihac, II, 381; Șeineanu, II, 331; Lokotsch 1952), ngr. ζουρνᾶς, σούρλα, bg. *zurla* „rît", alb. *zurnë*. Formele cu *l* (ngr., bg., sb.) ar putea proveni din rom., cf. Candrea, *Elemente*, 403. – Der. *surlar* (var. *surlaș, surmaci, sîrmaci*), s.m. (trompetist, cîntăreț din surlă), ultimele var. direct din tc. 8390

surotcă (–ci), s.f. – (Banat) Zeamă lungă.

Sb. *surotka* „zer" (Candrea) 8391

surpa (–p, –at), vb. – 1. A prăbuși, a prăvăli, a arunca jos. – 2. A ruina, a distruge. – 3. (Refl.) A se ruina, a se prăbuși, a se nărui. – 4. (Refl.) A suferi de hernie. – Var. înv. *surupa*. Mr. *surpu, surpare*, megl. *sărup(ari)*, istr. *surpu*.

Lat. **subrŭpāre* (Cihac, I, 371; Meyer, *Alb. St.*, IV, 74; Pușcariu 1702; Pascu, I, 42 *REW* 7451), cuvînt păstrat numai în rom. (Rosetti, I, 171), dar cf., cu alte pref., it. *dirupare*, sp. *derribar*. Formele *surripĭāre* (Philippide, *Principii*, 148), *subrumpĕre* (Certu 372), sau **surpĕre* (Pascu, *Beiträge*, 12, nu sînt de preferat; der. din sb., cr. *survati* (Cihac, II, 381) este improbabilă.

Der. *surpăcios*, adj. (care se surpă; abrupt); *surpat* (var. Olt. *surupat*), adj. (cu hernie); *surpătură*, s.f. (ruină, grămadă de moloz; aluviune, teren căzut; hernie); *surpuș*, s.n. (teren dărîmat); *surupină* (var. *surupiște*), s.f. (scufundare, prăbușire, lăsătură; groapă, gaură), în Olt. și Banat. 8392

sursă (–se), s.f. Izvor.

Fr *source*. – Der. *resursă*, s.f., din fr. *ressource*. 8393

surtuc (–curi), s.n. – Haină bărbătească din postav. – Mr. *siurtuc*.

Fr. *surtout*, prin intermediul ngr. σουρτούκο, mai puțin probabil prin cel al rus. *sjurtuk* (Sanzewitsch 209; Bogrea, *Dacor.*, I, 292), cf. sb. *surtuka*, alb. *surtukë*. – Der. *surtucar*, s.m. (tîrgoveț, orășean). 8394

șurub (–buri), s.n. – 1. Tijă filetată. – 2. Truc, șiretlic. – Var. *șurup*.

Germ. *Schraube*, dial. *Schrube* (Cihac, II, 394; Philippide, *Principii*, 38), cf. rus. *ščurup*, pol. *szrub*. – Der. *șurubi*, vb. (a înșuruba; a înșela); *înșuruba* (var. *înșurupa*), vb. (a prinde în șuruburi, a răsuci); *deșuruba*, vb. (a desface un șurub); *șurubar*, s.m. (intrigant); *șurubărie* s.f. (intrigă, șmecherie); *șurubelniță* (var. *șurupelniță*), s.f. (unealtă cu care se pun sau se scot șuruburi). 8395

surugiu (–ii), s.m. – 1. Vizitiu de poștalion. – 2. Birjar. – Mr. *surugiu*.

Tc. *sürücü* (Roesler, 603; Șeineanu, II, 331; Lokotsch 1956), cf. ngr. σουρουτζής, sb. *surudžija*. – Der. *surug(i)esc*, adj. (de surugiu); *surug(i)ește*, adv. (ca surugii). 8396

sus, adv. – 1. Deasupra, în înălțime. – 2. În direcția munților. – 3. În direcția izvorului unei ape. – 4. În locul anterior. – *În sus*, spre deal, spre înălțime. – *Pe sus*, în înălțime; cu un mijloc de transport; cu forța. – *Mai (pre)sus*, peste, deasupra. – *Cel de sus*, Dumnezeu. – 5. (Interj.) Hai, înainte. – 6. (Prefix) Înainte, în locul anterior; *sus–amintitul*. – 7. (S.n.) Parte superioară sau anterioară. – Mr. *(n)sus*, megl. *(an)sus* istr. *sus*.

Lat. *sūsŭm* (Pușcariu 1703; *REW* 8478), forma vulgară de la *sūrsŭm*, cf. vegl. *sois*, it. *su(so)*, calabr., prov., v.fr., cat. *sus*, sp., port. *suso*. – Der. *susean*, s.m. (muntean, locuitor de pe platou). 8397

susai (–i), s.m. – Plantă (Sonchus oleraceus, S. Asper, S. arvensis, S. palustris).

Sl. *susati, susą* „a suge", *susŭ*, „țîță", pentru că produce un suc alb asemănător laptelui, cf. și numele său fr., *laiteron*. Legătura cu rus. *susak* „plantă" (Cihac, II, 381) este incertă. În schimb, rus. *susaj*)Pascu, *R. critică*, 1938, 110; Scriban) pare să provină din rom. După Hasdeu, *Cuv. din Bătrîni*, I, 303, urmat de Philippide, II, 735, este cuvînt dac, legat de alb. *susaljë* „zurro". După Candrea, din sb. *sisaljka* „mamelon". 8398

susan (–ni), s.m. – 1. Plantă cu semințe comestibile (Sesamum indicum). – 2. Sămînța acestei plante. – 3. Preparat dulce pe bază de semințe de susan (1). – Mr. *susame*.

Tc. (arab) *susam* (Roesler 603; Șeineanu, II, 331; Lokotsch 1958; Ronzevalle 112), cf. ngr. σουσάμι, σησάμι, alb., bg., sb. *susam*. 8399

șușcăi (-ăesc, -ĭt), vb. – (Banat) A suspina.
Sb. *šuškati* (Candrea). 8400

sușe (-e), s.f. Talon, matrice.
Fr. *souche*. 8401

șușeniță (-țe), s.f. – (Mold.) Fîșie, bandă. – Var. *șușăniță*.
Sl. (sb.) *šušiti* „a usca", bg. *šušja* „a usca"; s-a spus la început și continuă să se spună de preferință pentru fîșii de piele uscată, de carne uscată, cf. bg. *šušenica* „carne uscată", sb. *šušenica* „smochină uscată", sb. *šušica* „piele uscată". Cf. *șușnic* s.n. (Mold., Trans., uscător de fructe), din sb. *šušnjak*, rus. *šušnica*. 8402

șușorcă (-ci), s.f. – (Mold., Trans.) Pănușă de porumb.
Mag. *susorka* (Candrea). 8403

suspina (-n, -at), vb. – A ofta din greu. – Mr. *suschir(are)*.
Lat. *suspīrāre* (Pușcariu, 1704; *REW* 8489), cf. it. *sospirare*, prov. *sospirar*, fr. *soupirer*. De uz cvasi general, e cuvînt rar în SV (*ALR*, I, 85). – Der. *suspin*, s.n. (oftat, suspinare), deverbal, poate anterior rom., cf. it. *sospiro*, logud. *suspiru*, prov. *sospir*, fr. *soupir*, cat. *suspir*; suspinător, s.m. (adorator, pretendent). 8404

susta (-tesc, -ĭt), vb. refl. – A se răscula.
Lat. *suscĭtāre* (Drăganu, *Dacor.*, III, 700; *REW* 8482N). Cuvînt neconfirmat de texte. 8405

șuștăr (-ri), s.m. – (Trans. de N). Cizmar.
Germ. *Schuster*. 8406

susura (-r, -at), vb. – A murmura.
Fr. *susurrer*. – Der. *susur*, s.n. (murmur). Prezența mr. *șușuredz, șușurare*, i-a făcut pe Pușcariu 1706 și Pascu, I, 168, să se gîndească că aceste cuvinte reprezintă direct lat. *susurrāre*. Această ipoteză este foarte puțin probabilă; cuvîntul nu este popular și mr. trebuie să fie o creație expresivă care aparține familiei lui *șoșoi*. 8407

sută –(te), s.f. – Numărul care urmează după nouăzeci și nouă. – Mr. megl. *sută*.
Sl. *suto* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 48; Cihac, II, 381), cf. bg., sb., cr., ceh., pol., rus. *sto*. Trecerea lui *ŭ* > *u* este greu de explicat, cf. Meillet, *Bull. Soc. Linguist.*, XIX, 91și Skok, *Slavia*, IV, 132, și i-a determinat pe unii cercetători să gîndească la o proveniență persană a cuvîntului rom. și nu sl. (G. Meyer, *Alb. St.*, IV, 47). Este singurul numeral rom. de origine nelatină.

Der. *sutar*, s.n. (sută, centenar; Arg., bilet de o sută de lei); *sutaș*, s.m. (centurion); *sutălea* (var. *sutelea*), num. ord.; *sutime*, s.f. (a suta parte; centenar); *însuti*, vb. (a multiplica cu o sută). 8408

șutili (-lesc, -ĭt), vb. – A linguși, a se băga pe sub pielea cuiva. – Var. *șuteli, șutuli*.
Origine incertă este cuvînt înv. (sec. XVI), care se mai folosește încă; pare der. din sl. *šutiti* „a glumi", cf. ceh. *šutiti* „a glumi", rus. *šutitĭ*, cu suf. expresiv *–li* (cf. *șotie*). Legătura semantică este evidentă, cf. *burla* „glumă" și „înșelare", *chanza* „glumă" și „viclenie" etc. Rezultatul inițial trebuie să fie *șuti*, după cum se vede din der. *șutească*, s.f. (lingușeală, înșelătorie față de) *șutilitură*, s.f. (înv., lingușeală, periere).
Dacă această ipoteză este exactă, atunci *șuti*, vb. (a fura) cuvînt de Arg., nu poate fi decît același termen; explicația prin intermediul țig. *šau–*, participiul *šuto* „a pune" (Graur 109; Vasiliu, *GS*, VII, 127; Juilland 177) nu pare suficientă și oricum nu l-ar explica pe Coresi. – Der. *șut*, s.m. (hoț); *șutească*, s.f. (furt); *șutitor*, s.m. (hoț). 8409

suveică (-ci), s.f. – Piesă la războiul de țesut. – Var. *suvelniță*. Mr. *suval'că*, megl. *săvaică, suvalcă*.
Sl., cf. sb. *sovilja*, bg. *sovelka* (Cihac, II, 381; Pascu *Suf.*, 233; Iordan, *Dift.*, 102; Conev 61). 8410

suvenir (-ruri), s.n. – Amintire. – Var. *suvenire*. Mr.
Fr. *souvenir*, în mr. din it. *sovvenire*. 8411

suvoalbe (-olb, -olt), vb. – (Olt.) A învinge, a supune, a domina. – Var. *suvolbi*.
Lat. **subvolvĕre* (Candrea), sau *învoalbe* cu schimb de pref. 8412

șvab (-bi), s.m. – 1. German originar din Suabia, colonizat în Trans. și Banat în sec. XVIII. – 2. Gîndac (Blatta germanica). – 3. Insectă (Periplaneta orientalis).
Sl. *švabinŭ* „din Suabia". – Der. *șvăboaică*, s.f. (femeie originară din Suabia); *șvăbesc*, adj. (propriu șvabilor). 8413

șvarț (-țuri), s.n. – Cafea.
Germ. *schwarz* „negru" (Borcea 214). 8414

șvaițăr (-re), s.n. – Brînză de tipul Emmenthal.
Germ. *Schweitzer (Käse)*, cf. Borcea 214.8415

svelt (-tă), adj. – Suplu. – Mr. *sveltu*.
Fr. *svelte*, it. *sveito*, cf. ngr. σβέλτος. 8416

svîc, interj. – Exprimă ideea de start sau de zvîcnet. – Var. *zvîc* și der.

Creație expresivă, cf. *sfîr, sgîț, smîc.* – Der. *svîcni*, vb. (a bate, a palpita; a vibra; a se lansa, a se avînta), cu suf. expresiv *–ni*, cf. *smîcni* (după Cihac, II, 383, din sl. *zvĕknąti* „a suna"); *svîcneală* (var. *svîcnitură*), s.f. (zvîcnet, lovitură); *svocoti*, vb. (a zvîcni, a palpita); *svoacă*, s.f. (Trans., vărguță, vergea); *(s)vîrcoli*, (var. Trans. *(s)virgoli*), vb. refl. (a se agita, a se zbate, a se zbuciuma; a se întoarce de pe o parte pe alta, a se încolăci o reptilă), de la o var. **svîrc*, care nu se folosește (cf. *sgîț– > sgîlț–, fîț– > fîrț–, hîc– > hîrc–* etc.), cu suf. expresiv *–li* (după Cihac, II, 557, din sl. *kolo* „roată"; după Weigand, Jb, XIX, 142 și Candrea, din bg. *vărkolest* „rotund", bg. *vărgaljam* „a înfășura" din mag. *vergelni*, după Drăganu, *Dacor.*, VI, 303; după Tiktin, din sl. *zvrěti, svrkniti* „a se zvîrcoli"; dar, pe lîngă dificultățile fonetice, ideea de „a se întoarce" sau de „rotunjime" este secundară în cuvîntul rom.); *svîrcoleală* (var. *svîrcolitură*), s.f. (agitație, frămîntare). **8417**

sviduț (–uęsc, –ît), vb. – A vindeca, a însănătoși. – Var. *zvidui.*

Sb. *izvidati* (Candrea). În Olt. și Trans. **8418**

svon (–nuri), s.n. – **1.** Sunet. – **2.** Zgomot, rumoare, vuiet. – **3.** Știre, veste, vorbă care circulă. – Var. *zvon*, și der., Mold. *svoană.*

Sl. *zvonŭ* (Miklosich, *Lexicon*, 221; Cihac, II, 383; Tiktin), cf. sb. *zvon*, bg. *zvăn.* – Der. *svoni*, s.n. (Banat, clopot), din sb. *zvono* (Candrea); *svoni*, vb. (a răspîndi o veste, a publica, a bate toba; refl., a se spune, a umbla vorba; Banat, a bate clopotul); *svonit* (var. *svonișor*), s.n. (Banat, clopoțel). **8419**

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

T – Ţ

tabaċ (–ci), s.m. – Muncitor care tăbăceşte pieile, argăsitor. – Mr. *tăbac.*

Tc. (arab.) *tabak* (Şeineanu, II, 338), cf. alb., bg., sb., megl. *tabak*, ngr. τσμπάκης. – Der. *tăbăci*, vb. (a argăsi, a dubi; a usca pielea la soare), cf. megl. *tăbăţos, tăbăţiri; tăbăcar*, s.m. (argăsitor); *tăbăcărie*, s.f. (meseria şi atelierul tăbăcarului); *tăbăceală*, s.f. (argăseală); *tăbăcit*, s.n. (argăsit); *tăbăcăreasă*, s.f. (Mold, un anumit joc de cărţi). 8420

tabaċ (–curi), s.n. – Tutun. – Var. Trans. *tabac.* Mr. *tabac.*

Sp. *tabaco* (*REW* 8508a), prin intermediul it. *tabacco*, fr. *tabac*, germ. *Tabak*, cf. ngr. τσμπάκος, rus., rut. *tabak* etc. – Der. *tabachere* (var. *tababcheră*, mr. *tabacheră*), s.f. (cutiuţă pentru tutun sau ţigări), din it. *tabacchiera*, prin intermediul ngr. τσμπακιέρα; *tabachere*, s.f. (luminator, lucarnă), din fr. *tabatière* asimilat la cuvîntul anterior; *tabagie*, s.f., din fr. *tabagie; tabagism*, s.n., din fr. *tabagisme; tabacioc*, s.n. (Mold., puţin tutun), din rus. *tabaŭok.* 8421

tabaṇ, s.m. – Oţel fin de Damasc.

Tc. *taban* (Şeineanu, II, 339), cf. sb. *taban.* Sec. XIX, înv. 8422

tabaṇ (–ne), s.n. – **1.** Branţ. – **2.** Talpă, suport. – **3.** Funie, împletitură. – **4.** Talpă a plugului.

Tc. *taban* „talpă" (Tiktin). 8423

tąbără (–bere), s.f. – **1.** Cantonament, campare. – **2.** Armată, forţă. – **3.** Partidă, grupare. – **4.** Mulţime, cantitate mare. – **5.** Convoi, grup de care. – Mr. *tăbure* „batalion", megl. *tăbur.*

Tc. sau mai probabil tăt. *tabur* (J. Melich, *Ung. Jb.*, XV, 529 – 40; Vasmer, III, 66), parţial prin intermediul sl. *taborŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 48; Tiktin; Candrea), cf. bg., sb., cr., slov., ceh., pol., rus. *tabor*, mag. *tábor.* – Der. *tăbăraş*, s.m. (soldat care aparţine unei tabere); *tăbărî*, vb. (a face tabără; a împresura, a asedia; a se repezi la, a se năpusti). 8424

tabardoṣ, s.n. – Ţuică de prune. – Var. *tabaroş, taparnos, topardos.*

Ţig. *tabardo* (Vasiliu, *GS*, VII, 127; Graur 190; Juilland 177). 8425

tabąre (–e), s.f. – Covor.

It. *tabarro* (Capidan, *Dacor.*, IV, 263; *REW* 8563). 8426

tąbie (–ii), s.f. – Redută. – Mr. *tabvie.*

Tc. *tabia*, din arab. *ta'bija* (Şeineanu, III, 115; Lokotsch 1969), cf. ngr. τάμπια. Sec. XVII înv. 8427

tabiẹt (–turi), s.n. – **1.** Obicei, stil, deprindere. – **2.** Viaţă confortabilă, comoditate, satisfacţie. – Var. *tabet.* Mr. *tabiete*, megl. *tabiet.*

Tc. (arab.) *tabiat* (Ronzevalle 116; Şeineanu, II, 339; Lokotsch 1967), cf. ngr. τσμπέτι, alb., sb. *tabiat*, bg. *tabiĭat.* – Der. *tabietliu*, adj. (cu tabieturi, maniac, pedant), din tc. *tabiatlı.* 8428

tabinẹt (–te), s.n. – Un anumit joc de cărţi.

Fr. *table nette.* 8429

tąblă (–le), s.f. – **1.** Placă, piesă plană. – **2.** Tăbliţă de scris, placă pe care se scrie la şcoală. – **3.** Placă acoperită cu cositor. – **4.** Indice, sumar, catalog. – **5.** (Mold., Trans.) Bucată de pămînt agricol. – **6.** (Pl.) Joc de noroc. – Mr. *tavlă*, megl. *tablă.*

Lat. *tabula*, prin intermediul sl. *tabla* (Miklosich, *Fremdw.*, 131; Cihac, II, 398) sau al mag. *tabla* (Gáldi *Dict.*, 161), cf. ngr. τάβλα, tc. *tabla.* Este dublet al lui *tabla*, s.f. (tavă, măsuţă), din tc. *tabla, tavla* < it. *tavola* (Şeineanu, II, 340), cf. ngr. ταβλᾶς, bg., sb. *tavla*; de la *toblă*, s.f. (Banat, scîndură groasă), din mag. *tábla*; şi de la *tavlie*, s.f. (înv., table), sec. XVII, din ngr. τάβλι. Aceleiaşi familii aparţin *tabelă*, s.f. (tablă, indice; tăbliţă), din lat. *tabella*, prin intermediul germ. *Tabelle*, sec. XIX; *tabel*, s.n. (tablă, indice) dublet al cuvîntului anterior, din rus. *tabelĭ*, sec. XIX înv.; *tabletă*, s.f. (pastilă), din fr. *tablette; tăblie*, s.f. (placă, tablă), din ngr. ταβλι sau din sl. *tablija; tăbliţă*, s.f. (tablă de scris), din sl. (rus., pol.) *tablica; tablac*, s.n. (piesă de lemn care serveşte de suport); *tablier*, s.n. (sistemul de grinzi al unui pod; gealău pentru tăblii), din fr. *tablier; tablou*, s.n. (cadru, pictură; scenă; stampă, imagine), din fr. *tableau.* – Der. *tablagiu*, s.m. (jucător pasionat de table); *tăblui*, vb. (a acoperi casa cu tablă); *tăbluitor*, s.m. (tinichigiu). 8430

tablą (–ale), s.f. – Grajd, staul.

Tc. *tavla*, din lat. *stabulum*, prin intermediul mgr. στοάλος, cf. *staul.* Înv., a circulat mai ales în forma comp. *tabla-başa*, s.m. (cal de paradă; adv., confortabil), din tc. *tabla-başa* „şeful grajdului". 8431

tabọn (-oạne), s.n. – (Mold.) Turmă, cîrd. – Var. *tabun.*

Pol., rus. *tabun* (Tiktin). 8432

tăbueț (-țe), s.n. – **1.** Săculeț, traistă. – **2.** Poreclă dată persoanelor îndesate. – **3.** (Trans.) Husă.

Origine incertă. Poate în legătură cu *tărbuc*; după opinia lui Tiktin, care mi se pare mai puțin sigură, din sl. *tobolĭcĭ*, poate prin intermediul sb. *tobo(l)ca*. În Mold. și Trans. – Der. *tăbeică* (var. *tebeică*), s.f. (Munt., săculeț); *tăbîltoc* (var. *tăbultoc, tăboltoc, tobîltoc*), s.n. (sac, tăbeică), cu suf. expresiv (după Lacea, *Dacor.*, IV, 781, din săs. *Doppeltuch*). 8433

tabulhaną (-ạle), s.f. – Fanfară de muzică orientală. – Var. *tabulhanea, da(b)ulhan(e)a.*

Tc. *tab(i)lhane, dab(i)lhane* (Șeineanu, II, 115, *REW* 8513) cf. sb. *dambulhana*, din arab. *tabl* > tc. *daul* (> *daul*, s.n., înv., fanfară; *daulgiu*, s.m., înv., muzicant). – Der. *tabulhanagiu*, s.m. (muzicant). 8434

taburęl (-ęle), s.n. – Scăunel fără spătar. – Var. *tabureț.*

Fr. *tabouret*, cu schimb de suf. 8435

tac (-curi), s.n. – Baston de biliard.

Ngr. τάκος (Candrea), probabil din it. *tacca* sau creație expresivă, ca sp. *taco*. 8436

tac, interj. – Exprimă zgomotul produs de o lovitură sau de o bătaie. – Var. *taca, țîc(a).*

Creație expresivă, cf. *țac, pac*; se folosește mai ales în comp., *țic-tac*. – Der. *tăcăi* (var. *țîcîi*), vb. (a tăcăni, a palpita; a bate; a zvîcni); *tăcăială* (var. *țîcîială*), s.f. (faptul de a tăcăi; bătaie); *tăcăitoare*, s.m. (sfrîncioc mare, Lanius excubitor); *tăcătură*, s.f. (ticăit, palpitație); *tăcăni*, vb. (a tăcăi, a scoate zgomote caracteristice), cu suf. expresiv *-ni*; *tăcănitură*, s.f. (bătaie, ticăit). 8437

țac, interj. – Imită zgomotul produs de pocnet sau de țăcănit. – Var. *țaca(-țaca), țanc.*

Creație expresivă, cf. *tac, toc, țic.* – Der. *țăcăni*, vb. (a pocni, a păcăni, a răpăi, a ciocăni), cf. *tăcăni, clănțăni; țăcăneală*, s.f. (lovituri cadențate; Arg., foarfeci); *țăcănitură* (var. *țăcăraie*), s.f. (țăcănit); *țăcănit*, s.n. (zornăit, pocnet). Legătura acestor cuvinte cu sb., cr. *ciknuti* „a foșni" (Cihac, II, 428; Conev 95) este îndoielnică.

Țaclă (var. *țaglă, țiglă*) s.f. (Trans., vîrf de săgeată; par, băț, ciomag; frigăruie de lemn) aparține aceleiași intenții expresive, cf. *cioaclă* față de *cioc*; numele i se datorează zgomotului de lovire produs de vîrf la izbirea de un obstacol. Legătura cu germ. *Zacke*, mag. *csak* (Cihac, II, 534; Scriban) nu este probabilă. – Der. *înțigla* (var. *înțegla, înțigli*), vb. (a scoate vîrful; a înfige; a înțepa); *înțiglat*, adj. (ascuțit, înfipt; picant, acerb, înțepător; acut, cu ton înalt); *țiglă* (var. *țiclă(u), țiclău*), s. f. și n. (culme, pisc), în Mold. și Trans. (după Philippide, II, 738, în legătură cu alb. *tsikëlë*, care pare să provină din rom.; după Lacea, *Dacor.*, III, 747, din mag. *szikla* „turn"); *țăcălău* s.n. (turmă mică), a cărui explicație nu este clară; *țingălău* (var. *țîngălău*, Olt. *țîcărău*), s.n. (clopoțel), cu infix nazal (după Candrea, în legătură cu sb. *cingara*, mag. *csengo*); *țîngăni*, vb. (a răsuna), var. a lui *zăngăni; țiglean* (var. *țiglete, țîclete*), s.m. (pițigoi, Parus maior), numit așa din cauza timbrului ascuțit al glasului său (după Cihac, II, 525, din mag. *cinke*); *țoangă*, s.f. (Trans. clopoțel); *țuclău* (var. *țîclău*), s.n. (Mold., vîrf, culme); *țuglui* (var. *țuclui*), s.n. (Mold., vîrf, culme) prin contaminare cu *țugui; țăcălie*, s.f. (cioc, barbișon), cf. *cioc* (după Lacea, *Dacor.*, III, 748, din mag. *szakáll*). – Cf. *țanc, țigău, țicni, țugui.* 8438

tăceą (-ac, -ăcụt), vb. – A nu vorbi. – Mr. *tac, tățeare*, megl. *tac, tățeari*, istr. *tọcu.*

Lat. *tācēre* (Pușcariu 1708; *REW* 8517), cf. vegl. *takar*, it. *tacere*, prov. *tazer*, fr. *taire*. – Der. *tăcere*, s.f. (liniște); *tăcut*, adj. (silențios); *tacit*, adj., din fr. *tacite; taciturn*, adj., din fr. *taciturne; taci-și'nghite*, s.m. (varietate de gogoși). 8439

tachiną (-nęz, -ạt), vb. – A necăji pe cineva în glumă.

Fr. *taquiner.* 8440

țachismęț (-te), s.n. – Un fel de gogoașă.

Ngr. τσαχίσματα, pl. de la τσάχισμα (Scriban). 8441

tacîm (-muri), s.n. – **1.** Accesoriu, echipament, dotație. – **2.** Lucruri, obiecte casnice. – **3.** Obiectele de metal care se pun la masă. – **4.** Serviciu de masă. – **5.** Bandă de muzicanți. – **6.** Categorie, soi. – Mr. *tăcîme*, megl. *tăcọm* „îmbrăcăminte".

Tc. *takım* (Roesler 603; Șeineanu, II, 340; Lokotsch 2000; Ronzevalle 114), cf. ngr. τακίμι, alb. *takëm*, bg. *takăm*, sb. *takum*. 8442

tăciụne (-ni), s.m. – **1.** Lemn ars pe jumătate. – **2.** Mălură (Ustilago carbo). – Mr. *tăciune, tucine*, megl. *tăciuni.*

Lat. *tītiōnem* (Pușcariu 1709; *REW* 8758), cf. it. *tizzone*, prov., cat. *tizó*, fr. *tison*, sp. *tizón*, port. *tição*. Pentru sensul 2, cf. calabr. *tizzune*, sp. *tizón* și fr. *charbon*, it. *carbone*. Numele tăciune pentru planta *iarba lui Tatin* (Symphitum officinale, cf. Bogrea, *Dacor.*, I, 338) nu pare frecvent și nici

corect. – Der. *tăciuna*, vb. refl. (a crește tăciunele); *tăciunos*, adj. (cu tăciune; ars, carbonizat). 8443

taclạ (-ạle), s.f. – (Mold.) Taifas, discuție neimportantă.

Sl. (sb.) *tlaka* „adunare de seară pentru lucrul în comun", cf. *clacă*; trebuie să se admită o metateză **taclă*, dar schimbarea accentului este greu de explicat. Semantismul este normal, cf. *vorbe de clacă*, sb. *tlapiti* „a sta de vorbă". Se folosește aproape exclusiv la pl. – Der. *taclagiu*, s.m. (Mold., palavragiu). 8444

taclịt (-te), s.n. – **1.** Țesătură orientală de mătase dungată. – **2.** Fîșie, cingătoare de mătase.

Tc. *taklıht* < arab. *taklid* (Șeineanu, II, 341; Lokotsch 1198), cf. bg. *taklit*. Sec. XIX, înv. 8445

tacrịr (-ruri), s.n. – **1.** Proces-verbal. – **2.** Raport, memoriu. – Mr. *tăcrire*.

Tc. *takrir* (Șeineanu, II, 341), cf. sb. *takrir*. Sec. XVIII, înv. 8446

tacsịm (-muri), s.n. – Cîntec popular. – Var. *taxim*.

Tc. *taksim* (Candrea). Cuvînt rar. 8447

tact (-turi), s.n. – **1.** Simțul pipăitului. – **2.** Măsură, ritm. – **3.** Cadență.

Fr. *tact*; sensul 3 ca în germ. *Takt* > rus. *takt*. – Der. *tactică*, s.f., din fr. *tactique; tactician*, s.m., din fr. *tacticien; tacticos*, adj. (ordonat, cadențat, ritmat; cumpănit, calm), din ngr. ταχτικός (Gáldi 258); *tactil*, adj., din fr. *tactile*. 8448

ṭafandạche, s.m. – Caraghios, măscărici, bufon.

Origine necunoscută; după consonanță pare a fi ngr. Tratat gramatical ca nume propriu. 8449

taftạ (-ạle), s.f. – Țesătură lucioasă de mătase. – Var. mr. *tafta*.

Tc. (per.) *tafta* (Șeineanu, II, 341; *REW* 8525), cf. ngr. ταφτᾶς, it. *taffetà*, fr. *taffetas*, sp. *tafetán*, bg., pol., rus. *tafta*. Sec. XVI. 8450

ṭaftur (-ri), s.n. – Chingă la cai.

Tc. *tapkur* (Șeineanu, II, 343; Lokotsch 2021); după Pascu *Arch. Rom.*, VII, 560, din pol. *taftâi*. 8451

tăgăduị (-uęsc, -ịt), vb. – A nega, a dezminți.

Mag. *tagadni* (Cihac, II, 529; Gáldi, *Dict.*, 97). – Der. *tăgadă*, s.f. (negație; contestație), deverbal sau din mag. *tagad; tagă*, s.f. (negație), sec. XVII, înv.; *tăgăduială*, s.f. (negație); *tăgăduicios*, adj. (îndoielnic), înv.; *tăgăduitor*, adj. (care tăgăduiește). 8452

ṭagăr (-re), s.n. – (Banat) Arătător de ceas.

Germ. *Zeiger* (Candrea). 8453

tăgîrță (-ți), s.f. – Sac, traistă. – Mr. *tăgărgică*, megl. *tăgărcică, tăgărjic*.

Tc. *tagarcık, tagar* (Tiktin), cf. ngr. ταγαρτζίκα, bg. *tagarec* (Conev 65). – Der. *(a)tăgîrța*, vb. (a se atîrna, a se agăța de ceva). 8454

tạgmă (-me), s.f. – Clasă, corporație, breaslă, categorie. – Mr. *tagmă*.

Ngr. τάγμα „ordine", gr. modern „promisiune" (Tiktin; Gáldi 258). Sec. XIX. 8455

ṭagră (-re), s.f. – Trepied.

Probabil din ngr. τσάγρα „cursă". 8456

tahịn (-nuri), s.n. Aliment oriental, terci de făină de susan. – Mr. *tăhîne*.

Tc. *tahın*, din arab. *tahin* (Șeineanu, II, 243), cf. ngr. ταχίνι, bg. *tahăn*. 8457

tahmịn, s.n. – Socoteală, deviz. – Mr. *tahmine*.

Tc. (arab.) *tahmin* (Șeineanu, III, 116), cf. alb., bg. *tahmin*. Sec. XIX, înv. 8458

taht (-turi), s.n. – Sediu, reședință. – Var. *tașt, tact*.

Tc. (per.) *taht* (Șeineanu, II, 344; Lokotsch 1987), cf. ngr. τάχτι. 8459

tăiạ (tại, tăiạt), vb. – **1.** A diviza ceva cu un obiect tăios. – **2.** A fi ascuțit, tăios. – **3.** A divide, a separa. – **4.** A ciopli, a șlefui, a da formă. – **5.** A despărți un grup de cărți de joc cu o altă carte. – **6.** A simți nevoia defecării. – **7.** A reține, a împiedica, a întrerupe. – **8.** A scurta drumul. – **9.** A bate cu o carte mai mare la jocurile de cărți. – **10.** A amesteca cu apă, a boteza. **11.** A curăța de ramuri uscate, a emonda. – **12.** A suprima. – **13.** A ucide, a executa, a sacrifica. – **14.** A hotărî, a stabili. – **15.** A valora, a costa. – **16.** (Înv.) A falsifica monedă. – **17.** (Refl.) A se brînzi (laptele). – **18.** (Refl.) A se încrucișa. – **19.** (Refl.) A se slăbi, a i se șterge efectul. – Mr. *tal'u, tăl'are*, megl. *tal'u, tăl'ari*, istr. *tal'u*.

Lat. *talĭāre* (Cipariu, *Gram.*, 33; Pușcariu 1711; *REW* 8542), cf. vegl. *tal'uor*, it. *tagliare*, prov., port. *talhar*, fr. *tailler*, cat. *tallar*, sp. *tajar*.

Der. *tăiat*, s.n. (acțiunea de a tăia); *tăiere*, s.f. (acțiunea de a tăia; ucidere, sacrificare); *tăietor*, s.m. (persoană care taie ceva; pădurar, călău); *tăietor*, s.n. (făgaș, tăiș; buștean de tăiat lemne; stivă, magazie de lemne); *tăi(e)toare*, s.f. (topor, secure); *tăi(e)tură*, s.f. (săpătură, incizie; decupaj, retezătură; ștersătură; înțepătură, zvîcnet; curătură, teren despădurit); *tăi(e)ței*, s.m. pl. (paste făinoase, tocmagi); *tăios*, adj. (care taie, ascuțit); *tăi(u)ș*, s.n.

(partea ascuțită a unei unelte; Arg., briceag); *taimălai*, s.n. (joc de copii); *taie-babă* (var. *taie-paie, taie-fugă*), s.m. (lăudăros, fanfaron); *strătăia*, vb. (a tăia, a întrerupe), invenție nefericită a lui Vlahuță, după fr. *entrecouper* (Tiktin). 8460

țacă, s.m. – **1.** Tată. – **2.** (Arg.) Birlic.

Bg. *tajko*, sb. *tajko, tajka* (Tiktin; Conev 98). 8461

țaică, s.f. – (Mold.) Drojdie. – Var. Munt. *țaic*.

Origine necunoscută. Legătură cu germ. *Teig* „aluat" (Scriban) pare îndoielnică. 8462

taifa (-ale), s.f. – Alai, șir de oameni, grup de însoțitori. – Mr., megl. *taifă*.

Tc. (arab.) *tayfe* (Șeineanu, II, 344), cf. bg., alb. *taifa*, ngr. τοῦφος. Este dubletul lui *taifas*, s.n. (taclale, bîrfă, conversație), din ngr. (Gáldi 258), der. *tăifăsui*, vb. (a sporovăi, a pălăvrăgi). 8463

țain (-nuri), s.n. – Rație, porție. – Mr. *tăine*, megl. *tain*.

Tc. (arab.) *tayin* (Șeineanu, II, 345; Roesler 603; Lokotsch 1994), cf. ngr. ταΐνι, bg., sb. *tain*. – Der. *taingiu*, s.m. (furier), înv., din tc. *tayinci*. 8464

țaină (-ne), s.f. – **1.** Secret, mister. – **2.** Reținere, pudoare. **3.** Mister, sacrament. – **4.** Secret, confidență. – **5.** Conversație secretă, sporovăială, discuție. – **6.** Loc ascuns, ascunzătoare, loc subteran.

Sl. (sb., cr.) *tajna* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 48; Cihac, II, 399; Conev 98). – Der. *tainic*, adj. (secret, misterios, ocult), din sl. *tainikŭ; tainiță*, s.f. (ascunzătoare, criptă, subteran), cu suf. *-niță*, cf. *botniță, scrumelniță* (după Tiktin și Candrea, dintr-un sl. **tajnica*); *tăinos*, adj. (înv., misterios, secretos); *tăinui*, vb. (a ascunde, a nu da pe față; a sta la taifas, a sta de vorbă); *tăini* (var. *tăina*), vb. (a sta la taifas, a sta la taclale); *tăineală*, s.f. (taifas, sfat); *tăinit*, s.n. (taifas, sfat); *tăinicie*, s.f. (mister, secret); *tăinuitor*, adj. (care tăinuiește); *destăinui*, vb. (a dezvălui, a confesa), cu pref. *des-*. 8465

țal, interj. – Nota de plată: servește pentru a solicita plata într-un local de consumație.

Germ. *zahlen* (Borcea 216). – Der. *țal*, s.m. (șeful ospătarilor). 8466

țala, intej. – Încet! (se zice despre mers sau despre expuneri făcute în grabă și prolix). – Var. *tala-tala*.

Creație expresivă, cf. *lela, hala-bala, tura-vura*. – Der. *tală*, s. f. (trăncăneală); *tălălai* (var. Olt. *tălăi*), vb. (a sporovăi); *talaf*, s. n. (discuție, șuetă), contaminare cu *laf; tălălău* (var. *teleleu*, Banat *tolălău*, Mold. *tololoi*) s. n. (zarvă, larmă, hărmălaie; s. m., palavragiu; zăpăcit, zănatic, smintit, vagabond), explicat de Cihac, ca pornind de la *telal*; de Bogrea, *Dacor.*, IV, 173–81 și Tagliavini, *Arch. Rom.*, XII, 197, ca pornind de la numele de martir *Talaleo*; de Densusianu, *GS*, II, 350, din mag. *tél* „iarnă", *telelő* „de iarnă"; și de Drăganu, *Dacor.*, IV, 765–67, din mag. *találó*. Este dubletul lui *tiuliuliu* (var. *triuliuliu(c)*, adv. (cu nas mare; adj., nebun, smintit). – Alte der. *teleleică*, s. f. (femeie mincinoasă, vagaboandă), pe care Candrea îl lega de *telal; Tălășman*, s. m. (nume de bou), cu suf. *-man* (după Tiktin, din tc. *talaşmak* „a certa"); *tălimb*, adj. (mocăit); *teleap-teleap* (var. *talap-talap*), interj. (exprimă ideea de mers greoi și apăsat), pe care Bogrea, *Dacor.*, IV, 853 îl explică prin rut. *taljap-taljap; tararai*, s. n. (Banat, cîntec monoton); *tărăraie*, s. f. (poveste lungă, odisee); *tărăși*, vb. (Olt., a relata pe larg); *tărășenie* (var. *tirișenie*), s. f. (povestire, relatare). Rus. dialectal *teleljuj* „leneș" (cf. Vasmer, III, 90) și rut. *tal(j)ap* trebuie să provină din rom. 8467

țalan (-nuri), s. n. – Pustulă malignă, antrax.

Origine incertă. Pare să fie tc. *talak*, var. a lui *dalak* (cf. *dalac*, Tiktin); dar finala nu este clară. Apropierea de tc. *talan* „pradă" (Scriban) nu este convingătoare. Poate s-ar putea porni de la o formă cu infix nazal, **talanc*, sub influența lui *talancă, talangă*. 8468

țalangă (-ângi), s. f. – Balangă, clopoțel. – Var. *talancă*.

Creație expresivă, cf. *bălăngăni, tilincă*. Uneori se folosește ca interj., *talang*, pentru a imita sunetul tălăngii. – Der. *tălăngi* (var. *tălăngăni, tălăncăni*), vb. (a agita, a bate talanga). 8469

țalaniță (-țe), s. f. – Tîrfă, prostituată. – Var. înv. *tălaniță, talaimiță*.

Origine incertă. Probabil ar trebui pornit de la gr. sau ngr. θαλαμος „alcov", cf. θαλαμηπόλος „cameristă", cu suf. *-iță* sau prin transpoziția suf. gr. *-ίσσα*. Rut. *talánnica*, propus ca etimon de Tiktin și Candrea, trebuie să provină din rom.; legătura cu *talan* (Scriban) este dubioasă. Sec. XVII, înv. 8470

țalant (-nți), s. m. – Monedă veche.

Mgr. τάλαντον, cf. sl. *talanŭtŭ* (Cihac, II, 705; Murnu 54; Vasmer, *Gr.*, 139). Sec. XVI. Este dubletul lui *talent*, s. n., din fr. *talent*, der. *talentat*, adj. (cu talent). 8471

țalaș (-și), s. m. – Strujitură de lemn. – Var. *talaji*.

Tc. *talaş* (Şeineanu, II, 346). – Din rom. trebuie să provină pol. *talász* (Miklosich, *Wander.*, 22). 8472

talaz (–zuri), s. n. – **1.** Val. – **2.** Hulă. – Mr. *talază*, megl. *talaz*.

Tc. *talaz* (Roesler 603; Şeineanu, II, 346; Ronzevalle 115), din gr. θάλασσα, cf. alb., sb. *talas*, bg. *talaz*. – Der. *tălăzui*, vb. (a se undui, a se agita, a se frămînta, despre mare). 8473

tăler (–ri), s. m. – Veche monedă germană. – Mr. *taler*.

Germ. *Thaler* (Borcea 214). Sec. XVI. 8474

tăler (–re), s. n. – **1.** Farfurie de lemn, castron, tavă. – **2.** Platou, disc de balanţă. – **3.** Piesă de protecţie cu diverse utilizări. – Var. *talger*. Mr. *talir*.

It. *tagliere* sau germ. *Teller* (Miklosich, *Fremdw.*, 131; Cihac, II, 399; *REW* 8542), cf. pol. *talerz*, rut. *talir*, ngr. ταλέρι, sb. *taljer* (> Trans., *tăer(iu)*, Olt. *taer*), sb. *tanjir* (> Banat *tăneriu*). Var. *talger* nu a fost explicată. 8475

talhîş (–suri), s. n. – Raport, referat.

Tc. *telhıs* (Tiktin). Sec. XVIII, înv. – Der. *talhîsciu*, s. m. (înv., demnitar turc care prezenta rapoarte sultanului), din tc. *telhısci*. 8476

taliaṇ (–ne), s. n. – Năvod.

Tc. *talian* (Scriban), cf. ngr. ταλιάνι, rus. *talijan* (Candrea). 8477

tălie (–ii), s. f. – **1.** Mijloc, brîu. – **2.** Statură.

Fr. *taille*, cf. pol. *talia*, rus. *talija* (Candrea). 8478

taliṃ (–muri), s. n. – **1.** Ceremonial, plecăciune. – **2.** Linguşeală. – Mr. *tilime* „instrucţie", megl. *tălim*.

Tc. *talim* „îndeletnicire" (Roesler 603; Şeineanu, II, 346; Lokotsch 2008; Ronzevalle 65), cf. ngr. ταλίμι, bg. *talim*, sb. *talum*. Sec. XIX, înv. 8479

taliọn (–oạne), s. n. – Plasture.

Ngr. διάχυλον (Cihac, II, 705; Seineanu), probabil influenţat de tc. *talyun* „nalbă" (Bogrea, *Dacor.*, II, 738). 8480

tălmăcị (–cęsc, –ịt), vb. – **1.** A interpreta, a traduce. – **2.** A explica, a comenta. – **3.** (Refl.) A se lămuri cu cineva, a clarifica. – Var. *tîlmăci* (şi der.).

Sl. *tlŭmačiti* (Cihac, II, 400), cf. sb., cr. *tolmačiti*, pol. *tłomaczyć*, mag. *tolmácsol*. Este cuvînt oriental, cf. cuman. *telmač* (Kuun 105). – Der. *tălmaci*, s. m. (interpret, traducător), din sl. *tlŭmačŭ*, cf. rus. *tolmač*, germ. *Dolmetsch*; *tălmăciar*, s. m. (înv., interpret); *tălmăcitor*, s. m. (interpret); *tălmăcitură*, s. f. (înv., explicaţie, interpretare); *tanaci*, s. m. (interpret), din mag. *tanács* (Drăganu, *Omagiu lui I. Bianu*, Bucureşti 1927, 137). 8481

tạlpă (–ălpi), s. f. – **1.** Partea inferioară a labei piciorului. – **2.** Partea de dedesubt a încălţămintei. – **3.** Branţ. – **4.** Partea de dedesubt a ciorapului. – **5.** Bîrnă, placă de bază, fundament. – **6.** Fiecare din cele două suporturi pe care alunecă sania. – **7.** Baza războiului de ţesut. – **8.** Culată, suport la patul puştii. – **9.** Plaz, călcîi de plug. – **10.** Laviţă joasă la casele ţărăneşti. – **11.** Parte inferioară, bază. – **12.** Clasă inferioară (mai ales în expresia *talpa ţării* „clasa ţărănească"). – **13.** Ceea ce este caracteristic, fundamental.

Origine incertă. Se pune de obicei în legătură cu mag. *talp*, sb., bg. *talpa* (Cihac, II, 530; Tiktin; Candrea; *REW* 8545a; Gáldi, *Dict.*, 97); dar cf. friul. *talpe*, comel. *talpa*, care pare să postuleze un lat. **talpa*.

Der. *tălpar*, s. m. (Bucov., pantofi); *tălpăloagă* (var. *tă(l)păl(o)agă*), s. f. (pantof vechi şi deformat; papuc; galoş; înv., butuc de ocnaş; instrument de tortură; labă, picior), cu suf. expresiv *–o(a)gă* (după Candrea, din mag. *talpalló*); *talpaş* (var. *talpoş*), s. m. (infanterist, soldat al unui corp de infanterie organizat în Munt. în 1688), din mag. *talpás; tălpălaş*, s. n. (crestătură în partea inferioară a unui trunchi), din mag. *talpalás* (Candrea); *tălpui* (var. *tălpălui*), vb. (a pune tălpi, a pingelui), var. din mag. *talpalni* (Paşca, *Dacor.*, X, 151); *tălpălar*, s. m. (Mold., pielar de tălpi); *tălpiţă* (var. *talpică, tălpigă, tălpăriţă*), s. f. (pedală la războiul de ţesut; laviţă joasă; schi); *tălpeţ*, s. n. (Olt., pedală); *tălpoaie*, s. f. (suport, bază; branţ, talpă interioară); *tălpoi*, s. n. (suport, talpă, placă de bază); *tălpăşi*, vb. refl. (a o şterge, a-şi lua tălpăşiţa); *tălpăşiţa*, s. f. (fugă, cărăbăneală); *tălbăcie* (var. *tărbacie*), s. f. (Trans., lemne cu care se leagă finul în căruţă). 8482

talụz (–zuri), s. n. – Teren în pantă, povîrniş.

Fr. *talus*, probabil influenţat de *talaz*. 8483

tămăduị (–uęsc, –ịt), vb. – A vindeca, a face sănătos.

Mag. *támadni* (Cihac, 531; Gáldi, *Dict.*, 97). – Der. *tămăduială*, s. f. (vindecare); *tămăduitor*, adj. (curativ, lecuitor). 8484

tamạn, adv. – Precis, exact. – Mr., megl. *tamam*.

Tc. *taman* (Roesler 603; Şeineanu, II, 347; Lokotsch 2010; Ronzevalle 67), cf. ngr. ταμάμου, alb., mag., sb. *taman*. Der. de la *tocmai* > *tocman* (Lambrior 109) nu este probabilă 8485

tamaș (-șe), s. n. – (Mold.) – Piedică, proptea, ic.

Mag. *támasz* (Candrea). 8486

tamazlîc (-curi), s. n. – Cireadă, turmă, pășune de îngrășat vitele. – Mr. *dumuzluche*, megl. *dămuzloc*.

Tc. *tamazlık, damızlık* (Șeineanu, II, 347), cf. sb. *damazluk*, bg. *damazlăk*. 8487

țambal (-le), s. n. – 1. Instrument muzical cu coarde, clavicord. – 2. (Arg.) Barbă aspră greu de bărbierit. – 3. (Arg.) Telegramă.

Lat. *cymbalum*, prin intermediul germ. *Zimbal*, mag. *cimbalom* (> var. *țimbal*), cf. ngr. κύμβαλον, sl. *kimvalŭ* (> var. înv. *chimval*, s. n., timpan, tobă), fr. *cymbale* (> var. *cimbal*, s. n., timpan). – Der. *țambalagiu*, s. m. (cîntăreț la țambal). 8488

tămbălău (-uri), s. n. – Zgomot, gălăgie, zarvă.

Mag. *tomboló* (Cihac, II, 531; Tiktin). 8489

țambră (-re), s. f. – Dulap, scîndură.

Pol. *cembry, cembra* (Cihac, II, 428). – Der. *țâmbrui*, vb. (a face tîmplărie); *țâmbruitură*, s. f. (tîmplărie, lemnărie). În Mold. 8490

tambuchi (-chiuri), s. n. – Tambuchi.

Sp. *tambucho*; este termen de marină. Der. din it. *stambugio* „cămăruță" (Scriban), este mai puțin probabilă. 8491

tambură (-re), s. f. – Lăută. – Var. *tambur*. Mr. *tămbără*, megl. *tambură*.

Tc. (per.) *tambur* (Șeineanu, II, 347; Lokotsch 2015; Ronzevalle 67), cf. ngr. ταμπουρᾶς, bg., sb. *tambura*, it. *tamburo*, fr. *tambour*, sp. *atambor*. – Der. *tamburină*, s. f., din fr. *tambourin; tambur*, s. n., din it. *tamburo; tambur-major*, s. m., din fr. *tambour major*. 8492

tămîie, s. f. – 1. Substanță rășinoasă, oliban. – 2. Lingușire. – 3. (Arg.) Plictiseală, urît, lehamite. – Var. Banat *tămîne*. Mr. *0imnamă*, megl. *tămonă*.

Gr. θυμίαμα (Miklosich, *Fremdw.*, 133; Roesler 577; Murnu 54; *REW* 8722, prin intermediul lat. *thymiama* (Tiktin) probabil trecut la **thym(i)anea* (Candrea), cf. v.sard. *timangia* (Azlori 322), logud. *timanza*, v.fr. *timoine*. Der. directă din gr., sau din sl. *timijanŭ*, cf. bg., slov. *temjan*, sb., cr. *tamjan*, mag. *tömjén* (Cihac, II, 400; Conev 109), nu este posibilă fonetic.

Der. *tămîier*, s. m. (ienupăr, Iuniperus communis); *tămîier*, s. n. (vas de tămîiat); *tămîierniță*, s. f. (vas de tămîiat); *tămîietoare*, s. f. (vas de tămîiat, femeie care tămîiază, bocitoare); *tămîioară*, s. f. (violetă, Viola Jooi, Viola odorata); *tămîios*, adj. (cu gust aromat; parfumat, muscat); *tămîioasă*, s. f. (viță de vie care produce struguri aromați; vin muscat); *tămîiță*, s. f. (plantă, Chenopodium ambrosioides; Ch. botrys); *tămîia*, vb. (a răspîndi fum de tămîie; a linguși); *tămîiat*, adj. (afumat cu tămîie; cherchelit, băut); *tămîietor*, s. m. (lingușitor). 8493

țamje (-e), s. f. – Problemă, afacere.

Sb. *tamaža* „glumă" (Vasiliu, *GS*, VII, 127; Candrea; Scriban). – Der. *tămășag*, s. n. (Mold., glumă, banc), poate prin contaminare cu *rămășag; tămășalnic*, adj. (Mold., glumeț, șăgalnic). 8494

tananą (-ale), s. f. – Dans țigănesc.

Origine necunoscută, probabil țig. 8495

Tănase, s. m. – Tip popular de neghiob.

Gr. Αθανάσιος, parțial prin intermediul sl. *Athanasij*, cf. Tagliavini, *Arch. Rom.*, XII, 191. Nu este clară legătura cu *tănău* (var. *tanău*), s. m. (Mold., neghiob, tont), pe care Scriban îl leagă de *tălălău*. 8496

tanc (-curi), s. n. – 1. Rezervor. – 2. Car de luptă.

Fr. (engl.) *tank*. – Der. *tanchist*, s. m. (militar într-o unitate de tancuri). 8497

țanc (-curi), s. n. – 1. Pisc, culme. – 2. Punct, moment exact. – 3. Țintă, obiectiv. – 4. Miră, cătare. – 5. Gradație pentru a măsura butoaie. – 6. Măsurare, cotit, cotărit. – Var. înv. *țenchi*.

De la *țanc*, var. lui *țac*, cf. celelalte der. de la această rădăcină expresivă. Pentru prezența infixului nazal, cf. *bo(n)t, cio(n)c, ciu(n)t*. Legătura cu sl. *znakŭ* „semn" (Cihac, II, 429) este improbabilă; nici cea presupusă cu germ. *Zinke, Zacke* (Tiktin; Candrea) sau mag. *czenk* (Lacea, *Dacor.*, III, 744) nu este mai puțin improbabilă.

Der. *țencușe* (var. *țăncușe, țincușe*), s. f. (vîrf, ascuțiș, colț; bucată de răboj pentru control; un anumit joc de copii cu pietricele sau cu boabe de porumb), cu suf. dim.; *țanțoș*, adj. (mîndru, fălos, încrezut), probabil în loc de **țancoș*, cf. sp. *encumbrarse* (după Cihac, II, 534, din mag. *dacos*; după Scriban, din mag. *cincos* „perfid"); *țănțoșa*, vb. refl. (a se mîndri, a se făli). 8498

țandără (țăndări), s. f. – Așchie, bucățică. – Var. Mold. *țandură*, Banat *țandră* și der.

Origine incertă. Probabil e vorba de o formație expresivă, ca *fleandură*; în acest caz, ar fi un simplu dublet al lui *țundră, țoandră* „bucată". Se consideră der. din slov. *condra* sau mag. *candra, cond(o)ra* (Cihac, II, 429; Tiktin); dar aceste cuvinte ar putea proveni din rom., cum în mod

precis provin din rut. *cyndra* (Candrea, *Elemente*, 409) și ngr. σιόντρα (Meyer, *Neugr. St.*, II, 78). Der. din săs. *Zander* < germ. *Zunder* „meșă" (Lacea, *Dacor.*, III, 709; Scriban) este improbabilă.

Der. *ţăndări*, vb. (a face să sară ţăndări); *ţăndărică*, s. f. (aşchie; s. m., Pinochio, personaj celebru al lui C. Collodi); *ţăndăros*, adj. (cu ţăndări; iritabil, sensibil). 8499

tanda-manda, adv. – Confuz, dezordonat.

Sb. *tandara-mandara* „confuzie" (Cihac, II, 401). 8500

ţandru (-ră), adj. – Afectuos.

Fr. *tendre*. – Der. *tandreţe*, s. f., din fr. *tendresse*. 8501

tandur (-re), s. n. – **1.** Scaun sau masă cu mangal dedesubt. – **2.** Adăpost care serveşte ca stînă sau ca ocol. – Var. *tandîr*.

Tc. (arab.) *tandur* (Seineanu, II, 348), cf. ngr. ταντοῦρι, bg. *tandr*, sb. *tandur*. 8502

ţanti, s. f. – **1.** Mătuşă. – **2.** (Arg.) Munte-de-pietate. – **3.** (Arg.) Codoaşă.

Fr. *tante*, prin intermediul germ. *Tante*. 8503

tap-. – Rădăcină expresivă, puţin clară, care pare să evoce ideea de obiect diform sau relativ rotunjit. – Var. *taf-*.

Creaţie expresivă, cf. rădăcina romanică *tapp-* (*REW* 8564) şi *lap-* (*lăpădi*), *dup-*. – Der. *tăpşi* (var. *tepşi*), vb. (a egala, a netezi, a nivela, a răzui), cf. germ. *tappsen*, fr. *taper* (după Candrea şi Scriban, din mag. *taposni* „a călca în picioare", sb. *tapsati* „a bate din palme"); *tapşe* (var. *teapşe*), s. f. (polonic de lemn, sucitor; palmă), în Mold.; *tăpşan*, s. n. (mamelon, movilă, colină rotunjită; răzor, strat; pat, platformă), în Mold. *tapşan, tepşan, topşan* (după Cihac, II, 619, din tc. *tepe* „munte"; după Bogrea, *Dacor.*, IV, 851, din rut. *tapčan* „platformă", care vine probabil din rom.; după Drăganu, *Dacor.*, V, 372–75, din mag. *taposni* „a călca în picioare"); *taponiş*, s. m. (nemţişor, Delphinium consolida); *tapoşnic*, s. m. (plantă, Galeopsis ladanum); *tăpălog* (var. Mold. *tăpălăgos*), adj. (greoi la mers, neîndemînatic), cf. *tălpăloagă; tăfăroagă*, s. f. (brînză dulce, brînză abia făcută), probabil var. a cuvîntului anterior (după Bogrea, *Dacor.*, II, 659 şi Candrea, din sl. *tvarogŭ*; după Diculescu, *Elementele*, 452, din gr. *τραφάλαια, în loc de τραφολίς „brînză proaspătă"). – Cf. *terfă, terfeloagă*. 8504

ţap (-pi), s. m. – **1.** Masculul caprei. – **2.** Constelaţia Capricornului. – **3.** Vas pentru bere. – **4.** (Mold.) Unul din arşicele mai grele. – **5.** Poreclă dată grecilor. – **6.** (Arg.) Popă. – Mr. *cap*.

Origine obscură. Dintre multele ipoteze care s-au emis în jurul acestui cuvînt, cea mai probabilă pare să fie cea de creaţie expresivă (*REW* 9599; Pedersen, *Z. vergl. Sprachwiss.*, XXXVI, 347), poate anterioară rom. Cf. *Corpus gloss. lat.*, V, 503, 27: „Hircus caper zappu dicitur" şi dalm. *zapo*, alb. *škjap, cap* (Bartoli, II, 258; Capidan, *Raporturile*, 551; Graur, *Rom.*, LVI, 265; Rohlfs, *Differenzierung*, 67). Totuşi, der. directă a rom. pornind de la ilirică este dificilă fonetic; mai probabil nu este vorba de o continuare directă a cuvîntului moştenit, ci de o creaţie nouă, bazată pe aceleaşi intenţii expresive. În ce priveşte această intenţie, se consideră îndeobşte că este vorba de o dezmierdare pentru a chema un animal, germ. *Lockruf*. Mai sigur ar trebui să se pornească de la ideea de „ascuţit, ţuguiat", ca în *ţeapă*, a cărei familie expresivă ţine de *ţap*. Acest nume a trebuit apoi să însemne „(animal cu) coarne lungi", cf. it. *zappa* „tîrnăcop". Celelalte ipoteze sînt puţin sigure; din sl. *capŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 51; Cihac, II, 429); din alb. *tšap* (Meyer 387; Pascu, II, 223; Berneker 121; cf. Philippide, II, 738); din iranianul *čapis* (Roswadowski, *Mitt. Inst. Wien*, 278; Vasmer, *Grekoslaw. Etym.*, III, 222; Rozwadowski, *R. Études sl.*, II, 109; Densusianu, *GS*, I, 242). Sensul 3 este traducerea modernă a germ. *Bock*. Cf. şi Rohlfs, *ZRPh.*, XLV, 664; Rosetti, II, 123; Puşcariu, *Lr.*, 180.

Cuvîntul a trecut din rom. la limbile cu care a avut contact: alb. *ts(i)ap, (t)skjap*, ngr. τσάπος, sb., cr., slov., ceh., pol., rut., ucr., rus. *cap*, mag. *cáp* (Berneker 121; Vasmer, III, 281; Edelspacher 11). Cf. *ţeapă*. 8505

tapa (-pez, -at), vb. – A obţine bani sub formă de împrumut cu intenţia de a nu-i înapoia.

Fr. *taper*. 8506

tapangea (-ele), s. f. – **1.** Ciomăgeală, bătaie. – **2.** (Olt.) Pistol.

Tc. *tapance* (Şeineanu, II, 348). Este probabil cuvînt identic cu *rapanghel*, s. n. (lovitură, bătaie), format după pl. *tapang(h)ele* (schimbarea iniţialei nu este clară; der. din ngr. παραγγελία „ordin", propusă de Bogrea, *Dacor.*, III, 735, nu pare posibilă, cf. Gáldi 246). 8507

ţapţ (-te), s. n. – **1.** Hîrtie desenată. – **2.** Covor. – **3.** Covor fin, carpetă.

It. *tappeto*, prin intermediul ngr. ταπέττο sau al germ. *Tapete*. – Der. *tapiţa*, vb., din it. *tapezzare*, germ. *tapezieren; tapiţer*, s. m., din germ. *Tapezier; tapiţerie*, s. f., din fr. *tapisserie* contaminat cu cuvintele anterioare; *tapeta*, vb. (a acoperi cu tapet). 8508

țapină (-ne), s. f. – Cîrlig, cange. – Var. *sapin(ă), țapin.*

Slov. *capin* (Candrea), legat de it. *zappa*, cf. tirol. *zappîn* (Miklosich, *Fremdw.*, 80). 8509

tar (-ruri), s. n. – 1. Greutate, încărcătură. – 2. Plută, bac.

Mag. *tar*, din sl. *tovarŭ* (Tiktin). Înv. și Trans., cf. *tărhat*. 8510

țar (-ri), s. m. – 1. (Înv.) Împărat. – 2. Monarh slav.

Sl. *carĭ*, din mgr. χαΐσαρ. – Der. *țarevici*, s. m. (fiu de țar), din rus. *carevič; țarină*, s. f. (nevastă de țar, împărătească rusă), din rus. *carica; Țarigrad*, s. m. (Constantinopol), înv., din sb. *Carigrad*. 8511

țară (țări), s. f. – 1. Stat. – 2. Patrie. – 3. Cîmp. – 4. Popor, lume. – Var. înv. *țeară*. Mr. *țară* „pămînt", megl. *țară*.

Lat. *tĕrra* (Pușcariu 1712; *REW* 8668), cf. vegl. *ţvarra*, it., port., prov., cat. *terra*, fr. *terre*, sp. *tierra*. Pentru evoluția semantică izolată din rom., cf. Șeineanu, *Semasiol.*, 184 și Balotă, *R. hist.*, 1937, p. 61-9. – Der. *țăran*, s. m. (sătean); *țărancă*, s. f. (săteancă); *țărăncuță*, s. f. (țărancă tînără; Arg. bilet de 500 lei), ultimul sens, datorită efigiei sale; *țărănatic*, adj. (înv., rustic); *țărănesc*, adj. (de țară, rustic); *țărănește*, adv. (rustic); *țărăni*, vb. refl. (a trăi ca la țară); *țărănie*, s. f. (stare de țăran); *țărănoi*, s. m. (țărani, mulțime de țărani); *țărănism*, s. n. (mișcare și partid politic, fondat de Ion Mihalache în 1918); *țărănist*, adj. membru al partidului țărănesc român); *țărînă* (var. *țăr(i)nă, țerină*), s. f. (pămînt, ogor, arătură), de la *țară* cu suf. *-ină* < sl. *-ino* (Tiktin; der. din lat. *terrīna*, propusă de Pușcariu 1714; Iordan, *Dift.*, 115 și *REW* 8672, este mai puțin probabilă). – Din rom. provine rut. *cara* „mulțime" (Miklosich, *Wander.*, 10; Candrea, *Elemente*, 403), pol. *cara* (Miklosich, *Wander.*, 13), rut., rus. *caranin* „cultivator" (Vasmer, III, 282). 8512

tarabă (tărăbi), s. f. – Tejghea, masă de expus mărfurile.

Tc. *tarab*, din arab. *darabah* (Șeineanu, II, 348). – Der. *tarabagiu*, s. m. (negustor de la tarabă); *tărăbuță*, s. f. (bagaje, catrafuse) se folosește mai ales la pl. 8513

tărăboanță (-țe), s. f. – Roabă.

Mag. *tarbonca, torbonca* (Cihac, II, 531; Scriban, *Arhiva*, XXX, 285; Gáldi, *Dict.*, 163). – Der. *tărăbonțaș* (var. *tărăbunțaș*), s. m. (cărător cu roaba la minele de sare). 8514

tărăboi (-oiuri), s. n. – Zarvă, gălăgie, larmă.

Origine incertă, probabil expresivă. S-a propus ceh. *tarabiti se* „a face zgomot"' (Cihac, II, 401); *tarabă* (Tiktin); alb. *tërboj* „a turba" (Capidan, *Dacor.*, III, 763). Nici una din aceste soluții nu pare posibilă. 8515

tarabuluș (-șe), s. n. – Țesătură orientală care se folosea ca turban.

Tc. *tarabulus* „Tripoli" (Tiktin). 8516

tarac (-ci), s. m. – Prăjină, stîlp, pilon. – Var. mold. *taraș, tăraș*. Mr. *tărac̆ă*.

Tc. *tarak* „pieptene" (Tiktin; Lokotsch 2826), cf. ngr. ταράκι „bridă", bg. *tarak* „greblă", rus. *tarak* „prăjină" (Vasmer, III, 77). Var. mold. se explică prin rut. *taraš* (Candrea), pol., ceh. *taraš* „terasare" (Cihac, II, 401; după Tiktin și Byck-Graur, *BL*, I, 24, de la pronunțarea mold. a pl. *taraci*). *Otărac*, s. m. (Olt., crevace, piesă încovoiată la scheletul luntrei) pare a fi același cuvînt. 8517

taraf (-furi), s. n. – 1. (Înv.) Partid, grupare. – 2. Formație de muzică populară și ușoară. – Mr. *tarafe* „partid".

Tc. *taraf* (Șeineanu, II, 349; Lokotsch 2023), din arab. *taraf* „parte", cf. ngr. ταράφι, alb. *taraf*. 8518

taramă, s. f. – Icre sărate și tescuite.

Ngr. ταραμᾶς. 8519

tarapană (-ane), s. f. – Monetărie. – Mr. *trăphănă*, megl. *tarapana*.

Tc. (arab.) *tarabhana* (Roesler 603; Șeineanu, II, 349), cf. ngr. ταραπχανᾶς, bg. *taraphané*. 8520

tărbăci (-cesc, -it), vb. – 1. A certa, a săpuni. – 2. A bate, a chelfăni, a ocărî. – 3. A se murdări, a se umple de noroi.

Creație expresivă puțin clară, poate pornind de la *tăbăci* „a argăsi", cu *r* expresiv; pentru semantism, cf. sp. *zurrar* „a argăsi" și „a da bice". – Der. *tărbacă*, s. f. (obicei vechi, care constă în a chinui cîinii bătîndu-i pe care Tiktin îl lega greșit de it. *trabucco* și Popescu-Ciocănel 42 de tc. *debek* „piuliță"; *tărbăceală*, s. f. (bătaie; ceartă; chinuire); *tăbîrci*, vb. (a opinti, a purta ceva greu, a se osteni), în Mold.; *tăbîrceală*, s. f. (istovire); *tîrbosi*, vb. (a tulbura, a murdări; a mesteca în cafeaua turcească); *tîrboseală*, s. f. (zațul de la cafeaua turcească), în Munt. Rut. *terbičiti*, pe care Bogrea, *Dacor.* IV, 850, îl propunea ca etimon al cuvîntului rom., provine probabil de la *tărbăci*. – Cf. *tava, tearfă, tăbueț*. 8521

tărbuc (-ce), s. n. – Plasă de pescuit în formă

de sac, minciog mare. – Var. *tărbuf, tărboc, tîrboc, tîrbuc, tîrbog, tărăbuf, tărăbuță*.

Bg. *tărbuh* „burtă, stomac", sb. *trbok, trbuk* (Candrea; Scriban); este dubletul lui *tîrban*, s. n. (Banat, stomac), din sb. *trba*, der. *tîrbănos*, adj. (cu pîntece mare). 8522

țarc (–curi), s. n. – Ocol, îngrăditură, loc îngrădit. – Mr. *țarcu*.

Origine necunoscută. Trebuie să aibă legătură cu alb. *thark* (Spitzer, *Mitt. Wien*, 293; Treimer, *ZRPh.*, XXXVIII, 391; Barič, *Albanorum. Studien*, 104; Pascu, II, 222; Philippide, II, 738; Tiktin; Rosetti, II, 123); dar această relație lămurește prea puțin istoria cuvîntului. Legătura cu iranianul **čark* > per. *čart* „cerc" (Densusianu, *GS*, I, 245) nu este evidentă. – Der. *țărcălău* (var. *țărcuș*), s. n. (țarc mic); *țărcui*, vb. (a închide într-un țarc); *înțărca*, vb. (a lua mielul de la oaie; a nu mai da să sugă; a priva, a frustra); *înțărcătoare*, s. f. (locul sau timpul de înțărcat), cf. Giuglea, *Dacor.*, V, 550–53. Din rom. provine în rut. *carok, carka* „țarc", *cerkati* „a mulge" (Candrea, *Elemente*, 402). 8523

țarcă (țărci), s. f. – Coțofană (Pica caudata).

Mag. *szarka*, din sl. *svraka* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 44; Cihac, II, 429; Gáldi, *Dict.*, 165), cf. slov. *sraka*, rus. *soroka*. În Trans. și Mold. 8524

țărcălan (–nuri), s. n. – 1. Cerc, circumferință. – 2. Halo, parhelie. – 3. Cearcăn. – Var. *țărcălam, țircălam*.

Mag. *cirkalom* (Tiktin; Gáldi, *Dict.*, 165). – Der. *țărcălău*, s. n. (compas), coincide curios cu *țărcălău* „țarc", coincidență care nu pare a fi întîmplătoare. În Trans. și Mold. 8525

tărcat (–tă), adj. – Pestriț, pătat cu două culori. – Var. Mold. *tarcat*.

Mag. *tarka* (Miklosich, *Fremdw.*, 131; Cihac, II, 532; Tiktin; Drăganu, *Dacor.*, V, 338). – Der. *tărcătură*, s. f. (pată de culoare; combinație de două culori). 8526

tărcinu (–ie), adj. – De culoarea scorțișoarei.

Tc. (per.) *tarçin* „scorțișoară" (Scriban). Cuvînt rar, în Mold. 8527

tare (–e), adj. – 1. Puternic, robust, viguros. – 2. De temut, influent. – 3. Rezistent, dur, solid. – 4. Aspru, sălbatic, rău, primejdios. – 5. Viteaz, voinic. – 6. Care produce o senzație intensă. – 7. Bun, bine pregătit, care știe mult. – 8. (Adv.) Puternic, cu putere. – 9. (Adv.) Foarte. – 10. (Adv., înv.) Mult, enorm. – Megl. *tari*, istr. *tore*.

Lat. *tālis* (Pușcariu 1713; *REW* 8543; Rosetti, I, 173), cf. it. *tale*, prov., cat., sp., port. *tal*, fr. *tel*. Evoluția semantică este curioasă, și a fost explicată prin echivalența, puțin vizibilă dintre „un anume cineva" cu „atît de important" (Tiktin), sau prin influența sl. *jak* „astfel" și „tare" (Skok, *Arch. slaw. Phil.*, XXXVII, 87; Densusianu, *GS*, II, 324). De asemenea se poate porni de la comparativul *mai tare*, care poate ajunge să însemne „mai important", cf. *mai așa, mai acătării*. Cf. *atare*.

Der. *tărie*, s. f. (forță, putere, vigoare, autoritate; înv., armată, forțe; rezistență; soliditate; înv., fortăreață, fortificație; severitate, rigoare, duritate; gust înțepător, usturime, usturătură; energie, curaj, temperament; capacitate; mijloc, centru; esență, extract; cer, boltă), ultimul sens numai poetic; *întări*, vb. (a fortifica, a consolida; a deveni robust, a prinde putere; a confirma; a ratifica); *întăritor*, adj. (tonic, fortifiant); *întăritură*, s. f. (fortificație); *tărire*, s. f. (înv., forță); *tărime*, s. f. (soliditate, rezistență, forță, putere). 8528

țargă (țărgi), s. f. – Pat, brancardă, năsălie.

Origine incertă. Se consideră în general drept der. din germ. *Trage*, prin intermediul pol. *tragi* „tomberon", slov. *traglje* „targă", mag. *taraglya* (Cihac, II, 402; Philippide, *Principii*, 141; Tiktin; Candrea); dar această ipoteză prezintă dificultăți fonetice. Este posibil it. *targa* „scut mare", fiind scutul singur sau susținut de două lemne sau lănci, forma cea mai simplă a târgii vechi. Der. din gr. *τάργη în loc de ταράγνη (Diculescu, *Elementele*, 469) sau din lat. *tragŭla* (Giuglea, *Dacor.*, II, 820) este și mai dificilă. 8529

tarhan (–ni), s. m. – Libarcă (Blatta germanica). – Var. *tărhan, torhan, tarhon, turhan*.

Rut. *tarhan* (Tiktin). În Bucov. și Mold. 8530

tărhat (–turi), s. n. – Povară, catrafusele ciobanului. – Var. *tîrhat*, (Bihor) *tărhatiu* „sarcină".

Mag. *terh*, acuz. *terhat* (Cihac, II, 532; Tiktin; Pușcariu, *Lr.*, 105), cf. rut. *terh*, slov. Din același cuvînt mag. care înseamnă „încărcat, greu" provine *tărhită*, s. f. (Trans., potârniche), datorită felului său de a merge (după ipoteza improbabilă a lui Cihac, II, 402, din sl. *tetrĕvĭ* „fazan"), din mag. *terhes* „supraîncărcat", de unde vine și *tăr(h)oasă*, s. f. și adj. (însărcinată), cf. *grea* și ceh. *terchavy* „grea" și „însărcinată". – Cf. *tar*. 8531

tarhon (–ni), s. m. – Plantă folosită drept condiment (Artemisia dracunculus).

Tc. (arab.) *tarhun* (Șeineanu, II, 349; Lokotsch 2034), din gr. δραπόντιον, cf. bg., pol. *tarhon*, mag. *tarhonya*. 8532

tarhoțit, s. n. – Cheag, lapte prins și acru.
Mag. *tarhó* (Candrea). În Trans. 8533

tărîm (–muri), s. n. – 1. Regiune, meleag. – 2. Regiune îndepărtată, lumea cealaltă. – 3. Teren, domeniu.
Cuvînt oriental, cf. mag. *terem* „salon" (Cihac, II, 532; Meyer, *Türk. St.*, I, 45), tc. *tarım* (Șeineanu, II, 350; Lokotsch 2039), din arab. *tarima*, cf. sp. *tarima*. Explicația prin lat. *terranus* (Lambrior 107) nu are valoare. Ultimul sens este artificial și înv., datorită influenței fr. *terrain*. 8534

țarină (–ni), s. f. – Cîmp, ogor, arătură.
Sb. *carina* „vamă" și „cîmp". Sensul inițial este cel de „dare", de la *car* „împărat". Trecerea semantică se bazează pe ideea de „ceea ce este dincolo de impozite", cf. în rom. *poarta țarinii*, poarta sau intrarea prin care comunica satul cu cîmpul lui, și care era păzită de obicei de un slujbaș numit *jitar*. Cf. Tiktin și Densusianu, *GS*, I, 352; legătura cu bg. *celina* (cf. *țelină*), propusă de Conev 68, nu este posibilă. Rut.*caryna*, rus. *carina* par să fie sl., în contradicție cu Miklosich, *Wander.*, 13, Candrea, *Elemente*, 403; și Vasmer, III, 282. 8535

tărîțe, s. f. pl. – Coajă măcinată de boabe de cereale.
Sl. *tricę* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 49; Philippide, *Principii*, 38; Cihac, II, 402), cf. bg. *trici*, sb., cr. *trice*. – Der. *tărîțos*, adj. (care conține multă tărîță; care are consistența tărîței). 8536

tarlă (–ale), s. f. – Cultură, solă, tablă, fîșie de teren cultivată cu aceeași specie de plante. – Megl. *torlă*.
Tc. *tarla* (Șeineanu, II, 353; Lokotsch 2040; Ronzevalle 62). 8537

tarlatan, s. n. – Muselină de bumbac.
Fr. *tarlatane*, cf. rus. *tarlatan* (Sanzewitsch 210). 8538

țărm (–muri), s. n. – Mal, coastă, rivieră. – Var. înv. *țărmure*.
Lat. *termĕn* (Lambrior, *Rom.*, VII, 92; *REW* 8665; Pușcariu, *Dacor.*, VIII, 306). Modificarea se datorează unei var. **termonem* (Hasdeu, *Cuv. din Bătrîni*, I, 306), ipoteză improbabilă; unui acuz. vulgar *termīnem* (Ascoli, *Arch. glott.*, II, 430), ipoteză insuficientă; unui dim. **termŭlus* > *țărmur* (Pușcariu 1715; cf. Pușcariu, *Lr.*, 248); sau mai probabil pl. *termīna* asimilat cu pl. în *–ōra* > *–uri* prin intermediul unei asimilări *n* > *r*. Forma modernă este un sing. regresiv, după pl. *țămuri* (Byck-Graur 28).
Der. *țărmuri*, vb. (a limita); *nețărmurit*, adj. (infinit, fără limite); *țărmuros*, adj. (stîncos, abrupt). 8539

țarniță (–țe), s. f. – 1. Șa de călărie. – 2. Depresiune într–o înălțime.
Sb., cr. *tarnice*, rut. *tarnica* „care de poveri" (Tiktin; Candrea), în loc de **tovarnica* < *tovarŭ* „povară", cf. mag. *tárnok* „șa". – Der. *întărnița*, vb. (a înșeua). *Tarliță*, s. f. (Banat, targă) pare a rezulta dintr–o contaminare a lui *tarniță* cu mag. *taraglya* „targă". 8540

taroc, s. n. – Cărți de joc cu aranjament diferit de cel uzual.
Fr. *tarots*, prin intermediul germ. *Tarock* (Candrea). 8541

tărpan (–ne), s. n. – Un fel de coasă. – Var. *torpan, tîrpan*.
Tc. *terpan* (Bogrea, *Dacor.*, III, 738). 8542

tărpuz (–ze), s. n. – Acoperămînt, scufiță purtată de grecoaice.
Tc. (per.) *tarpoș* (Șeineanu, III, 117), cf. sb. *tarpos* (Cihac, II, 403). Sec. XVIII, înv. 8543

tărșej (–ji), s. m. – Tovarăș, camarad.
Mag. *társ* (Tiktin). În Trans., înv. – Der. *tărșejie*, s. f. (înv., tovărășie, prietenie). 8544

tartaj (–je), s. n. – Caiet, foaie de tipăritură. – Var. înv. *trătazi, trătaji*.
Mgr. τετράδιον (Tiktin), care a dat **tetrad*, ce a fost alterat prin analogie cu pl. Supraviețuiește în Mold. cu sensul special de „copertă, scoarță". După Byck–Graur, 26, din sl. *totrasŭ*. 8545

tartalac (–ci), s. m. – Aușel (Regulus cristatus).
Sb. *trtak* (Candrea), poate contaminat cu *pitpalac*. 8546

țarțam (–muri), s. n. – Ciucure, franj. – Var. *sarsam, sersam*.
Mag. *szerszám* (Cihac, II, 526; Gáldi, *Dict.*, 157). 8547

tartor (–ri), s. m. – 1. Șeful demonilor și al duhurilor rele în general. – 2. Demon. – 3. Instigator, autor, protagonist al unor fapte rele. – Var. înv. și Mold. *tartar*.
Gr. τάρταρος (Murnu 55), parțial prin intermediul sl. *tartarŭ*. Modificarea vocalismului pare a se datora unei analogii cu *martor* (ar trebui să se pornească de la **tartăr*, căci *tartar* reprezintă pronunția mold.). – Der. *tartorită*, s. f. (diavoliță; autoarea unei fapte rele). *Tartacot*, s. m. (spiriduș pitic și rău din basme) poate fi și el o deformare a lui *tartar*, ca cea din *tatar*, cf. *tatarcă*

„tătăroaică". Bg. *tartor*, pe care Conev 107 îl dă drept etimon al rom., ar putea proveni din rom. 8548

țăruș (–și), s. m. – Par, prăjină, băț.

Origine necunoscută. Apropierea de sl. *cerŭ*, cf. *cer* (Cihac, II, 432; Conev 49), sau de lat. *terrĕus* (Giuglea, *Dacor.*, II, 327; *REW* 8673a) nu prezintă interes. Apare din sec. XVII. Ar putea fi un der. de la *tarac*, *taraș* „par", dar fonetismul este dificil. 8549

tas (–suri), s. n. – 1. Ceaşcă. – 2. Farfurioară pentru ceaşcă. – 3. Terezie. – 4. Farfurie, castron, tavă. – 5. Lighenaş, lighenaş de bărbier. – 6. Talger, intrument muzical de percuţie. – 7. Capac, carcasă de ceas. – Var. *teasc*; pl. *t(e)ase*. Mr. *tas(e)*, megl. *tas*.

Tc. (arab.) *tas* (Şeineanu, II, 357; Lokotsch 2044; Ronzevalle 114), cf. ngr. τάσι, it. *tazza*, fr. *tasse*, sp. *taza*. 8550

taşcă (tăşti), s. f. – Traistă, tolbă, sac, raniţă. – Var. *teaşcă*, *teşcoi*, *te(c)şilă*, *tecşoi*, înv. *ticseu*, *tixeu*.

Germ. *Tasche*, prin intermediul mag. *táska*, pol. *taszka*, rut., rus., slov. *táška* (Cihac, II, 403; Miklosich, *Fremdw.*, 132; *REW* 8592). 8551

tasmă (–ale), s. f. – (Mold.) Panglică, fundă. – Var. *tasma*.

Tc. *tasma* (Şeineanu, II, 350; Lokotsch 2043). 8552

tată (–ți), s. m. – Părinte. – Var. *tătîne*, pl. *tătîni*. Mr. *tată*, pl. *tătîni*, megl. *tată*, pl. *tătọni*, istr. *tọtę*.

Lat. *tata* (Diez, I, 413; Puşcariu 1718; *REW* 8596; Densusianu, *Hlr.*, 139; Puşcariu *Lr.*, 281), cf. vegl. *tuota*, alb. *tatë*, it. de S. *tata*, it. dial. *tato* „tată, bunic", *tata* „stăpînă", v.fr. *taie*, sp., port. *tata*. Der. din sl. *tata*, cf. sb., ceh., pol. *tata*, mag. *tata* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 48; Miklosich, *Lexicon*, 983) nu este probabilă; coincidenţa se explică prin izvorul expresiv comun, cf. şi gr. τάτα, ngr. τατᾶς. Uz general (*ALR*, I, 152). Are decl. dublă, datorată aspectului său formal; art. *tata* şi *tatăl*, genitiv *tatei* şi *tatălui*. Această ultimă formă pare să se explice prin nevoia de a împiedica întîlnirea unei terminaţii f. cu posesivul m. *spune tatălui tău*, nici o dată *tatei tău*; din acelaşi motiv se preferă uneori folosirea fără flexiune *spune tată– tău*, sau cu art. antepus, ca la numele proprii *spune lui tată–tău*. Var. *tătîne* se explică de obicei prin forma vulgară a lat. *tata* (Densusianu 139, Rosetti, I, 104), cf. *barba*, *barbanis* „unchi dinspre tată"; dar această declinare este de origine germanică şi ne putem îndoi că a influenţat latina din Dacia. Este vorba probabil de *–ne* paragogic, ca în it. (Rohlfs, *It.*, 432), cf. *cine*, *sine*, sau susţinută de echilibrul *tată–tătîni* cu *frate–frăţîni* sau cu *om–oameni* (ca *nor㠖nurori*, faţă de *soră–surori*). – Der. *tătînesc*, (înv., patern). 8553

ţaţă (–ţe), s. f. – 1. Titlu de respect pe care îl dau tinerii surorilor mai mari, mătuşilor şi, în general, femeilor mai în etate. – 2. Namilă de femeie, femeie voinică. – Var. Mold. *(ţi)ţacă*, Olt., *ţaică*, *ţaţae*.

Creaţie expresivă, cf. *ţiţă*. Se foloseşte în Munt. şi în Mold. de S (*ALR*, I, 164). Ngr. τσάτσα „mamă", care se consideră ca etimon al rom. (Cihac, II, 709; Ronzevalle 75; Tiktin; Gáldi 259), ar putea proveni din acesta. 8554

tătăiṣe (–e), s. f. – 1. Dădacă, numele dat de copii unei femei care îngrijeşte un copil. – 2. Titlu afectuos care se dă unei mătuşi sau unei cumnate, mai ales în Trans. – 3. Plante (Pulicaria dysenterica, Carlina acaulis, Chrysanthemum leucanthemum).

Creaţie expresivă, ca *tată* sau sp. *tata* (Tiktin). Der. directă de la *tată* (Puşcariu, *Diminutiv.*, 126) nu este probabilă. 8555

tătăiţ (–tă), adj. – (Mold.) Peltic.

Creaţie spontană. 8556

tătar (–ri), s. m. – 1. Persoană care făcea parte din triburile mongole; tatarin. – 2. Mătură (Sorghum vulgare). – 3. Cocoş–de–munte (Tetrao urogallus). – Megl. *tătar*.

Tc. tăt. *tatar* (Şeineanu, II, 351; Lokotsch 2045), cf. sl. *tatarinŭ*, mag. *tatar*. Ultimul sens (Candrea) pare a fi o interpretare artificială a numelui ştiinţific *Tetrao*. – Der. *tătarcă*, s. f. (tătăroaică; mătură; hrişcă, Polygonum fagopyrum; tichie turcească; varietate de tigvă, Coccinia indica), din sl. *tatarka*, cf. mag. *tatarka* (Gáldi, *Dict.*, 162); *tătărcuţă* (var. *tărtăcuţă*), s. f. (tichie turcească, tigvă); *tătăroaică*, s. f. (femeie tătară); *tătăresc*, adj. (de tătari); *tătăreşte*, adv. (în limba tătară; ca tătarii); *tătărie*, s. f. (desime, asprime); *tătărime*, s. f. (mulţime de tătari); *tătarnică*, s. f. (varietate de spin, Echinops). 8557

tătineaşă (–eşe), s. f. – Iarba–tatălui (Sumphitum officinale). – Var. *tătăneaşă*, *iarba lui Tatin*.

Sl. *tatinŭ* „de hoţi", de la *tatŭ* „hoţ" (Candrea, *GS*, VII, 589). 8558

tău (ta, pl. tăi, tale), adj. pos. – Indică

posesia la pers. II sing. – Mr. *tău, tăi, -tu*, megl. *ţǫu, ta*.

Lat. *tĭum*, probabil disimulat în **toum* (Candrea, *Éléments*, 26; Pușcariu 1719, *REW* 9020), ca *sŭum* > *soum*, sau în **teum* (Grau, *Rom.*, LV, 473; Rosetti, I, 60), ca *meum*; cf. vegl. *to*, it. *tuo*, prov. *to*, fr. *ton*, cat., port. *teu*, sp. *tu*. S-a redus la *-tu* în poziție enclitică: *fiu-tău* > *fiu-tu; tale* se pronunță și *tele* în Munt., prin analogie cu *mele*. Gen. f. sună *tale* > *tele*, ca pl. și *-tii*, cînd este enclitic. 8559

tăṷ (-uri), s. n. – Lac, iezer, baltă, mocirlă.

Mag. *tó* (Cihac, II, 532; Gáldi, *Dict.*, 162), cf. *heleșteu*. În Mold. și Trans. – Der. *tăuit*, adj. (băltos); *toaie*, s. f. (Olt., Trans., *mocirlă*). 8560

tăujer (-re), s. n. – Băț, nuia; epitet dat unui om de nimic. – Var. *tăujăr(iu), teujer, tăunjer*.

Mag. *tozser* (Gáldi, *Dict.*, 163). – Der. *tăunji*, vb. (a bate, a lovi). 8561

taulă (-le), s. f. – Spirea, arbust exotic (Spiraea callosa, S. opulifolia, S. salicifolia, S. crenata).

Pol. *tawula* (Tiktin). Este dubletul lui *tavalga*, s. f. (Spiraea crenata), formă atestată slab , din rut., rus. *tavolga* (Candrea). 8562

tăun (-ni), s. m. – Trîntor (Tabanus bovinus). – Var. *tăune*. Mr. *tăun*, megl. *tăun, tăun*.

Lat. *tăbānus*, prin intermediul unei forme vulgare **tăbŏnem* (Diez, I, 406; Pușcariu 1720; *REW* 8507; Tiktin; Meyer-Lübke, *Dacor.*, III, 643; Graur, *BL.*, V, 114) sau mai probabil direct din forma clasică, printr-un intermediar **tăîn*, modificat ca **înăîntru* > *înăuntru*. 8563

taur (-ri), s. m. – **1.** Bic, buhai, gonitor. – **2.** Al doilea semn al zodiacului. – **3.** Rădașcă (Lucanus cervus). – Mr. *tavru*.

Lat. *taurus* (Pușcariu 1721; *REW* 8602), cf. alb. *ter* (Philippide, II, 656), it., cat., sp *toro* (calabr. *táuru*), prov. *taur*, v.fr. *tor*, port. *touro*. 8564

tavă (-ăvi), s. f. – **1.** Talger, tipsie, platou. – **2.** Vas plat de metal pentru copt la cuptor prăjituri, mîncăruri etc. – Var. Mold. *tavá, tăvá*. Mr., megl. *tavă*.

Tc. *tava* (Șeineanu, II, 352; Lokotsch 2751), cf. ngr. νταβᾶς, alb. *tavë*, bg., sb. *tavá*. 8565

taṿa, adv. – Prin tăvălire, mușcînd pămîntul.

Origine îndoielnică, probabil expresivă, ca *dura, tumba* și legată de rădăcina expresivă *tăb-* „obiect rotund", cf. *tăbueț, tăbîltoc*. – Der. *tăvăli*, vb. (a răsturna, a răsuci, a da de-a dura, a rostogoli în ceva; a scălda, a unge; a murdări, a păta, a mînji; a strica, a uza; a pisa, a mototoli, a-și bate joc), cu suf. expresiv *-li*, cf. mr. *antăvălescu, antăvălire*, megl. *(an)tăvălés, (an)tăvăliri* (după Cihac, II, 243 și Tiktin, din sl. *valiti* „a învîrti", cu un pref. *tă-* greu de explicat, cf. *tămînda, tămînji;* după Candrea, din sb. *tavoljiti* „a trăi greu"); *tăval* (în expresia *de-a tăvalul*, prin răsturnare, de-a rostogolul); *tăvală*, s. f. (tăvălug, cilindru care se învîrte); *tăvăleală*, s. f. (acțiunea de a se tăvăli; trîntă, bătaie; uzură, deteriorare, mai ales a hainelor); *tăvălitură*, s. f. (loc unde iarba a fost călcată sau tăvălită; urmă, dîră, călcătură); *tăvălug* (var. *tăvăluc, tefelug*, mr. *tăvăluc*), s. n. (sul, rolă, cilindru), cu suf. expresiv *-ug(ă)*, cf. *hălăciugă, măciucă, buturugă; tăvălugi* (var. *tăvălîuci*), vb. (a mărunți pămîntul cu tăvălugul; a strivi, a netezi); *prăstăvăli*, vb. (a răsturna); *prăstăvala*, adv. (Olt., de-a rostogolul). *Tiva*, adv. (Mold., repede, fuga, în goană), pare să fie var. lui *tava* (după Scriban, din bg. *otiva*, „s-a dus"). – Cf. și *tărbăci, tearfă, vălătuc, tivi*. 8566

tavan (-ne), s. n. – Plafon, pod. – Var. pl. *tavanuri*. Mr. *tăvane*, megl. *tavan*.

Tc. *tavan* (Roesler 603; Șeineanu, II, 352; Lokotsch 2052), cf. ngr. ταβάνι, alb., bg., sb. *tavan*. – Der. *tăvăni*, vb. (a face tavanul unei încăperi). 8567

tavnică (-ci), s. f. – Plantă (Xeranthemum annuum).

Origine necunoscută. După Scriban, în legătură cu *tavnika* „întunecime". 8568

taxid (-duri), s. n. – **1.** Vizita unui negustor la furnizorii săi. – **2.** Transport de mărfuri, încărcătură.

Ngr. ταξίδι (Gáldi 159), Sec. XIX, înv. 8569

taxil (-luri), s. n. – Încasare a banilor, percepere de impozite.

Tc. (per.) *tahsil* (Șeineanu, III, 118). Sec. XVII, înv. – Der. *taxildar* (var. *taxidar, taxindar*, mr. *taxidar*), s. m. (strîngător de biruri), din tc. *tahsildar; taxidărie*, s. f. (slujba taxildarului). 8570

teacă (-eci), s. f. – Păstaie, coajă a unor legume. – **2.** Înveliș, toc, apărătoare. – Mr., megl. *teacă*.

Lat. *theca* (Pușcariu 1722; *REW* 8699), din gr. θήκη, cf. abruz. *teke*, fr. *taie*, prov. *teca*. Der. din ngr. (Cihac, II, 705; cf. Roesler 577) nu este posibilă. – Der. *tecar*, s. n. (Trans., teacă). Cf. *teucă*. 8571

teafăr (-ră), adj. – **1.** Intact, nevătămat, întreg. – **2.** Cuminte, înțelept.

Origine necunoscută. Ar putea fi ngr. στοιβερός „constant, statornic, stabil". Der. propuse pînă

acum, din sl. **techinŭ* > bg. *tehen* „al lor" (Tiktin), de la un gr. **τράφερος (Giuglea, *RF*, II, 63) sau din sl. *tvrŭdŭ* „puternic" (Scriban) nu sînt mai convingătoare. Nu ştim dacă are vreo legătură cu *teferici*. 8572

teanc (–curi), s. n. – Grămadă, morman. – Megl. *denc*.

Tc. *denk, tenk* (Tiktin; Candrea). Diftongarea nu este clară; poate ar trebui considerat *teanc* ca der. din *tencui* ca *teasc* din *tescui*. – Der. *tencui*, vb. (a îngrămădi, a împacheta). 8573

teapă (–epe), s. f. – 1. Temperament, fire, caracter. – 2. Neam, soi.

Sl. *teti, tepą* „a bate (monedă)" (Tiktin). Pare dublet al lui *tapă*, s. f. (tăietură în partea de jos a copacului pentru a-i marca direcţia de cădere la tăiere; margine, tiv; cep), a cărui der. din v.germ. *tappa* > germ. *Zapfen* (Giuglea, *Dacor.*, III, 680; *REW* 8565) este improbabilă. Legătura dintre *teapă* şi sl. *cepŭ* (Conev 65) nu este posibilă; cu lat. *stipa* (Scriban) este la fel de improbabilă. 8574

ţeapă (ţepe), s. f. – 1. Spin, ghimpe. – 2. Vîrf, ascuţiş. – 3. Băţ, par. – 4. Par, instrument de tortură. – 5. Ac de insectă. – 6. Suliţă. – 7. Barbă, mustaţă de spic. – 8. Surcea, ţandără. – Var. *ţep*, Mold. *ţapă*. Megl. *ţapă*.

Origine incertă. Dacă e sigur că *ţap* „masculul caprei" este de origine expresivă *ţeapă* trebuie să aparţină aceleiaşi familii expresive. Coincide fonetic cu sl. *cĕpa*, cuvînt cu sens nedeterminat (Miklosich, *Lexicon*, 1108) şi care s-ar explica eventual prin rom., sl. *cĕpati* „a despica", sb. *cepiti* „a acoperi" (Cihac, II, 430; Tiktin; Ivănescu, *BF*, VI, 102); dar semantismul este greu de admis. Pe de altă parte, coincide şi cu alb. *thep* (Philippide, II, 718; Rosetti, II, 124), şi cu it. *zeppa* „faţetă, teşitură", *inzeppare* „a găuri, a înfige, a bate cuie". Totuşi, intenţia expresivă nu apare clar; poate înrudit cu *piţ–, puţ–*, v. aici.

Der. *ţepos* (var. *ţăpos*), adj. (ascuţit, spinos, înţepător); *ţepuşe* (var. *ţăpuş(e), ţepuş*), s. f. (băţ, vargă, ascuţiş; ac; vîrf sau dinte de furcă; spin, aşchie); *ţepuşcă* (var. *ţăpuşcă*), s. f. (Trans., beţişor, scobitoare); *ţăpligă*, s. f. (Olt., aşchie, ţandără); *ţăpăruie*, s. f. (Trans., par, ţăruş); *ţăpoi*, s. n. (furcă de paie); *ţăpoaică*, s. f. (unealtă de pescuit), *ţapoş*, adj. (înţepător; cu coarne drepte), care ar putea proveni din *ţap* şi din *ţeapă; ţăpoşică*, s. f. (plante, Nardus stricta, Tordylium maximum); *ţepuşar*, s. m. (lăncier, soldat înarmat cu lance); *înţepa* (var. *înţăpa*), vb. (a împunge; a îmboldi, a stimula; a excita, a irita; înv., a trage în ţeapă); *înţepător*, adj. (care înţeapă; caustic, usturător); *înţepătură*, s. f. (împunsătură); *înţepos*, adj. (înţepător); *înţepoşa*, vb. refl. (a se înţepa); *ţăpar*, adj. (Olt., ascuţit). 8575

ţeapăn (–nă), adj. – 1. Rigid, inert. – 2. Rezistent, solid, tare. – 3. Straşnic, grozav, puternic. – Var. *ţapăn*.

Sl. *cĕpĕnŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 52; Cihac, II, 430; Conev 93). – Der. *înţepeni* (var. *ţepeni*), vb. (a se întări, a se împietri, a deveni rigid; a pironi, a fixa, a ţintui; a propti, a prinde; a rămîne nemişcat, a sta locului), din sl. *cĕpĕniti sę; ţepenie*, s. f. (rigiditate; putere, vigoare). Istoria cuvintelor sl. nu este clară. 8576

teară (–ări), s. f. – Urzeală depănată pe sul. – Var. Mold. *tară*. Mr. *teară* „caimac".

Lat. *tēla* (Burlă, *Conv. lit.*, XIV, 281; Puşcariu 1724; *REW* 8620), cf. it., prov., cat. sp. *tela*, fr. *toile*. Der. din per. *tăr* „fir, fibră" (Lokotsch 2022) nu pare probabilă. 8577

tearfă (–erfe), s. f. – 1. Cîrpă, zdreanţă, otreapă. – 2. Sanda stricată. – 3. Femeie stricată.

Creaţie expresivă. Aparţine aceleiaşi rădăcini cu *tărbăci* „a murdări", de unde şi var. *tarbă*, s. f. (Mold., prostituată); probabil în loc de **ta(r)vă*, cf. *tava* „tăvălindu-se". Este dubletul lui *tîrfă*, s. f. (prostituată). Der. din rus. *trjapica* „cîrpă" (Cihac, II, 405), cf. *otreapă*, sau din gr. τέρφος „piele" (Diculescu, *Elementele*, 471) nu este probabilă; după Lacea, *Dacor.*, IV, 781–85, din mag. *terh*, sl. *terhŭ* „încărcătură" cf. *tărhat*.

Der. *terfar* (var. Bucov. *cherfariu*), s. m. (rudă a miresei care ajută la dus zestrea în casa viitorului soţ); *terfăroaie* (var. *terfariţă*), s. f. (femeie din familie care ajută mireasa); *terfărie*, s. f. (petrecere la casa mirelui), cuvinte din Trans.; *terfeli* (var. *terveli, derveli*), vb. (a murdări, a mînji; a păta, a prihăni; a defăima, a discredita, a dezonora), cu suf. expresiv *–li* (Tiktin; Candrea; Graur, *BL*, VI; 146; după Scriban, *Arhiva*, 1912, 190, din mag. *tereferelni* „a trăncăni"; după Bogrea, *Dacor.*, IV, 853, din mag. *trefal* „a glumi"); *terfelog* (var. *terfeloagă, tărfălog, tîrfălog*), s. n. (carte fără valoare, maculator, ruptură; document foarte uzat); *terfelegos*, adj. (Mold., zdrenţăros, murdar, unsuros); *terfos*, adj. (Mold., înv., zdrenţăros); *terfelealĕ*, s. f. (murdărie, noroi); *ştoarfă* (var. *ştoalfă*), s. f. (femeie murdară, otreapă), poate prin contaminare cu *a şterge* „a freca" (Iordan, *BF*, IV, 195); *toşdi*, vb. (a se bălăci, a se murdări), în Mold., cu pierderea lui *r*. – Cf. *tohoarcă*, care probabil este în relaţie cu aceeaşi rădăcină expresivă. 8578

teașc (-curi), s. n. – **1.** Presă, lagăr. – **2.** Presă, mașină de tipărit. – **3.** Presă, instrument de tortură.

Sl. *těskŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 50; Cihac, II, 405), cf. sb. *tijesak*, ceh. *tesak*, rus. *tiskŭ*. – Der. *tescui*, vb. (a presa, a stoarce; a comprima, a turti; a strivi, a zdrobi), din sl. *těskovati; tescovină* (var. *tiscovină*), s. f. (foloștină, pieliță strugurelui stors; țuică extrasă din foloștină); *tescuitură*, s. f. (înv., chin, tortură); *ticsi* (var. *tixi*), vb. (a presa, a comprima, a strînge, a îndesa), probabil din sl. *tiskati* (pentru alterarea cons., cf. *teșcoi* > *tecșoi*). Din rom. provin sb. *tjaska* (*Dacor.*, X, 34). 8579

țeastă (-este), s. f. – **1.** Hîrcă, craniu, – **2.** Carapace.

Lat. *tĕsta* (*REW* 8682), cf. it., prov., cat., sp. *testa*, fr. *tête*. Tiktin se îndoiește că ar fi moștenit; dar apare în vorbirea populară, chiar dacă circulația lui este în prezent foarte redusă (*ALR*, I, 7). S-a păstrat mai bine sub forma *țest*, s. n. (înv., craniu; înv., carapace; înv., capitel; castron sau vas de pămînt folosit drept cuptor, se ține cald peste aluatul care se pune la copt), din lat. *tĕstum* (Pușcariu 1728; *REW* 8686), cf. mr. *țest*, megl. *țost*. – Der. *țestos*, adj. (care are carapace, încăpățînat, îndărătnic). 8580

teatru (-re), s. n. – **1.** Spectacol. – **2.** Instituție de cultură care organizează spectacole. – Mr. *θeatru*.

Fr. *théâtre*, și mai înainte (sec. XVIII) din ngr. θέατρον. – Der. *teatral*, adj., din fr. *théâtral; teatricesc*, adj. (înv., teatral), după ngr. θεατρικός. 8581

țeavă (țevi), s. f. – Tijă, tub. – Var. Bucov. *țavie*. Mr. *țae*, megl. *țavă*.

Sl. *cĕvĭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 52; Cihac, II, 431; Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 287; Iordan, *Difl.*, 79; Conev 61; Ivănescu, *BF*, VI, 102), cf. bg. *cĕva*, cr., slov., *cĕv*, pol. *cewie*. 8582

tecărău (-ăi), s. m. – (Trans.) Sucitor, ceatlău, băț cu diferite întrebuințări.

Mag. *tekerö* (Candrea; Gáldi, *Dict.*, 262). – Der. *tecări*, vb. (a strînge cu un tecărău). 8583

techer-mecher, adv. – Vrei nu vrei, așa și așa, de voie, de nevoie.

Tc. *teker meker* (Șeineanu, II, 353). 8584

țechin (-ni), s. m. – Monedă veche.

It. *zecchino*. 8585

țechiră (-re), s. f. – (Trans.) Coș mare.

Germ. *Zecker* (Tiktin). 8586

teclif (-furi), s. n. – Petiție, cerere.

Tc. (arab.) *teklif* (Șeineanu, III, 118). Sec. XVIII, înv. 8587

tefarîc (-curi), s. n. – Giuvaer, obiect prețios. – Var. *tifarichi*.

Tc. *tefarik* (Tiktin). Sec. XVIII, înv. 8588

teferici (-cesc, -it), vb. – A se desfăta, a trăi în voie.

Tc. *teferrüc* „vesel" (Tiktin). – Der. *tefericie*, s. f. (distracție, desfătare). Sec. XVIII, înv. Cf. sb. *teferič* „casă țărănească". 8589

țeflu (-luri), s. n. – Bot, rît de porc. – Var. Munt. *țef*.

Creație expresivă, cf. *nătăfleț*, și toate creațiile verbale care sugerează ideea de „obiect rotund". După ipoteza improbabilă a lui Bogrea, *Dacor.*, V, 852, în relație cu tc. (arab.) *teſl* „salivă". Var. circulă în Dîmbovița. – Der. *țufli*, vb. (a înfunda, a pune o pălărie pe cap și a o turti în același timp), cuvînt citat în dicționare pentru Mold., dar care se folosește și în Munt. (îl întrebuințează Murnu; legătura cu sb. *tuviti* „a face socoteala" sugerată de Scriban sau cu ceh. *tjukati* „a turti", propusă de Cihac, II, 425, nu este posibilă); *țuflă*, s. f. (Arg., portofel, portmoneu); *înfuflica*, vb. (a se ghiftui, a se sătura); *țuflu*, s. n. (Arg. portofel), în loc de *țuflă*, sau poate din germ. *Zuflucht* „recurs". 8590

țeft (-turi), s. n. – **1.** Sîn, breaslă. – **2.** Centru, punct central. – **3.** Par în centrul ariei. – Var. *țef, țeh*.

Sb., rus., ceh. „corporație", din germ. *Zeche* (Sanzewitsch 211; Scriban), săs. *tsêchen* (Borcea 216). Pentru semantism, cf. cele două sensuri ale lui *gremio* „sîn" și „corporație". Cuv|nt înv. 8591

tefter (-ruri), s. n. – Condică, registru.

Tc. *tefter*, din per. *defter* (Șeineanu, III, 118). – Der. *teftердar* (var. *defterdar*), s. m. (ministru de finanțe la turci; persoană care strîngea dările); *teftergiu*, s. m. (ministru de finanțe). Sec. XVIII, înv. 8592

teglici (-iuri), s. n. – **1.** Zăvor, cui de lemn. – **2.** Unealtă de întins pielea crudă; întinzător. – Var. *tiglici*.

Bg. *teglic*, sb. *teglic*, *teglec* (Tiktin). 8593

țehni (-nesc, -it), vb. – A lătra, a hămăi. – Var. *țîhni*.

Mag. *csehelni* (Cihac, II, 434). 8594

tehui (-ie), adj. – (Mold.) Nebun, lunatic, smintit. – Var. *tăhui, terhui, căhui, chiahui, năhui*.

Creație expresivă puțin clară. – Der. *tehuială*, s. f. (nebunie, țicneală); *tehui*, vb. (a zăpăci, a prosti). 8595

ţei (–i), s. m. – Arbore cu frunze în formă de inimă (Tilia). – Mr. *tel'u.*

Lat. *tīlĭa,* redus la modelul decl. m., ca toate numele de arbori (Puşcariu 1725; *REW* 8735), cf. it. *tiglio,* prov. *telh,* fr. *til,* cat. *tell.* – Der. *teios,* adj. (dur, rezistent; fibros; se zice despre o varietate de struguri); *teişor,* s. m. (arbust exotic, Kerria japonica; aglică, cununiţă; Spiraea ulmifolia); *teiţă,* s. f. (odogaci, Saponaria officinalis); *teiş,* s. n. (pădure de tei); *înteioşa,* vb. refl. (Olt., a se face fibros). 8596

tejgheạ (–ęle), s. f. – 1. Masă pe care se expune marfa. – 2. Masă de lucru pentru meseriaşi. – 3. Ladă, cutie. – Var. *tijghea, teşghea.*

Tc. (per.) *tezgiah* (Şeineanu, II, 357; Ronzevalle 65), cf. alb., bg. *tezgiah,* sb. *tezgia.* – Der. *tejghetar,* s. m. (vînzător la tejghea; casier), din tc. *tezgiahtar.* 8597

tel (–luri), s. n. – 1. Sîrmă. – 2. Resort, arc, spirală. – 3. Coardă muzicală. – Mr. *tel'u,* megl. *tel'.*

Tc. *tel* (Şeineanu, II, 353; Lokotsch 2060; Ronzevalle 66), cf. ngr. τέλι, alb., bg. *tel.* 8598

ţel (–luri), s. n. – 1. Ţintă. – 2. Scop, intenţie, obiectiv. – 3. Cătare, miră. – Var. *ţăl.*

Germ. *Ziel,* prin intermediul pol. *cel* (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 52; Cihac, II, 432; Berneker 124), mag. *cél;* mai puţin probabil prin rus. *celĭ* (Sanzewitsch 211), deoarece rus. provine din pol. (Vasmer, II, 288). – Der. *ţelui* (var. *ţălui, ţelí*), vb. (a ochi). 8599

telạl (–li), s. n. – 1. Crainic. – 2. Vînzător ambulant. – 3. Peticar, rufar. – Mr. *tileal, til'an,* megl. *tilal.*

Tc. *tellal,* din arab. *dellal* (Şeineanu, II, 353; Roesler 603), cf. ngr. ντελάλης, alb., bg., sb. *telal.* – Der. *telal–başa,* s. m. (înv., şeful telalilor), din tc. *telal–başı; telaliţă* (var. *teleliţă, teleloaică*), s. f. (vînzătoare ambulantă de haine vechi); *telalîc,* s. n. (îndeletnicirea telalului), din tc. *tellalık.* 8600

tele–. Pref. care indică ideea de distanţă mare.

Gr. τήλε–, prin intermediul fr. *télé–.* 8601

teleagă (–ęgi), s. f. – Căruţă mică, căruţă uşoară cu două roţi. – Var. *telegă, teligă, tileagă.* Mr. *tăl'igá.*

Sl. *telĕga,* cuvînt de origine dubioasă (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 48; Cihac, II, 406; Conev 71; cf. Vasmer, III, 89), cf. bg. *talĕg,* sb. *teljiga,* pol., rus. *telĕga,* slov., mag. *taliga.* – Der. *telegar,* s. m. (cal de trăsură); *telegări,* vb. (Olt., a obosi caii peste măsură, a extenua); *teleaşcă,* s. f. (căruţă mică), din rus. *teljezka* (Scriban). 8602

telefọn (–oạne), s. n. – 1. Aparat care permite convorbirile la distanţă. – 2. (Arg.) Auz, ureche.

Fr. *téléphone.* Instalat în Bucureşti în 1885, în Iaşi în 1886. – Der. (din fr.) *telefonic,* adj.; *telefona; telefonie,* s. f.; *telefonist,* s. m., etc. 8603

telegrạf (–fe), s. n. – 1. Aparat de tranasmis telegrame. – 2. (S. m.) Plantă, Boussingaultia baseloides.

Fr. *télégraphe.* – Der. (din fr.) *telegrafia,* vb.; *telegrafic,* adj.; *telegrafie,* s. f.; *telegrafist,* s. m.; *telegramă,* s. f. 8604

telemeạ (–ęle), s. f. – Varietate de brînză albă.

Tc. *telleme* (Scriban), mai curînd decît tc. *telme* (Şeineanu, II, 354; cf. Tiktin). 8605

teletịn (–nuri), s. n. – Piele fină de bovine.

Tc. *teletin* (Şeineanu, II, 355), cf. ngr. τελατίνι, sb. *teletina* (Candrea). 8606

ţelină (–ne), s. f. – Plantă rădăcinoasă (Apium graveolens). – Var. înv. *selina.* Mr. *selin.*

Mgr. σέλινον (Tiktin; cf. Vasmer, *Gr.,* 130), prin intermediul sl. *selina;* alterarea consonantismului se datorează poate falsei analogii cu următorul cuvînt. Este dubletul lui *ţeler,* din sb. *seler* < germ. *Sellerie,* cf. săs. *Zäller.* 8607

ţelină (–ni), s. f. – Pîrloagă, ogor necultivat. – Var. *ţălină.*

Sl. *celi(z)na* (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 52; Cihac, II, 432; Conev 41), cf. bg., slov. *celina,* sb. *cjelina.* – Der. *ţelinos,* adj. (deşert, sălbatic). 8608

telpịz (–ză), adj. – Viclean, prefăcut, şiret.

Tc. (arab.) *telbiz* (Şeineanu, III, 119), cf. alb. *telbis,* sb. *telbiz.* – Der. *telpizie,* s. f. (viclenie, făţărnicie); *telpizlîc,* s. n. (viclenie), din tc. *telbizlık.* Sec. XVII, înv. 8609

telteạ (–ęle), s. f. – Pătură care se pune sub şa. – Var. *teltie.*

Tc. *telti* (Şeineanu, II, 355). 8610

tembẹl (–lă), adj. – Nepăsător, inert. – Mr.., megl. *timbel.*

Tc. (per.) *tembel* (Şeineanu, II, 355; Lokotsch 2064; Ronzevalle 67), cf. ngr. τεμπέλης, bg., sb. *dembel.* – Der. *tembelîc,* s. n. (indolenţă, apatie); *tembelism,* s. n. (indolenţă). 8611

tẹme (–m, –mụt), vb. – 1. A fi îngrijorat. – 2. A avea frică de... – 3. (Refl.) A-i fi frică, a simţi teamă. – 4. (Refl.) A bănui, a suspecta, a

pune la îndoială. – 5. (Refl.) A presimți, a prevedea. – Istr. *temu.*

Lat. *tĭmēre,* prin intermediul unei forme populare **tĭmĕre* (Pușcariu 1726; *REW* 8737), cf. it. *temere,* prov., sp., port. *temer,* cat. *tembre.* Sensul tranzitiv este rar în prezent. Pușcariu, *Lr.,* 277, explică forma refl., prin influența sl. *bojati se;* dar cf. construcția sp. *me temo que.*

Der. *temător,* adj. (timid, bănuitor); *netemător,* adj. (îndrăzneț; încrezător); *teamă,* s. f. (frică, neliniște, temoare), postverbal de la *teme* (după Pușcariu 1723 și Tiktin, din lat. *tima;* după ipoteza improbabilă de Roesler 577, din gr. δεῖμα); *teamăt,* s. n. (înv., teamă); *temoare,* s. f. (înv., teamă), cf. *REW* 8738; *temut,* adj. (care inspiră teamă); *temut,* s. n. (teamă, gelozie). **8612**

temei (–iuri), s. n. – 1. (Înv.) Temelie, fundament. – 2. (Trans.) Suport, soclu. – 3. Esență, bază, fundament. – 4. Importanță, esență. – 5. (Înv.) Grosul, partea principală a unei armate. – Mr. *θimel'u.*

Mgr. θεμέλιον (Roesler 577; Murnu 55; Iordan, *Dift.,* 134), poate parțial prin intermediul sl. (bg., sb., cr.) *temelj.* – Der. *temeinic,* adj. (fundat, bazat, autorizat, solid, trainic); *netemeinic,* adj. (nesigur, îndoielnic, inconstant); *temeinicie,* s. f. (soliditate, seriozitate); *netemeinicie,* s. f. (lipsă de soliditate); *întemeia,* vb. (a funda; a institui, a crea; refl. a se baza, a se clădi pe); *întemeietor,* adj. (fondator); *neîntemeiat,* adj. (nefondat). Cf. *temelie.* **8613**

temelie (–ii), s. f. – Temei, fundament. – Mr. *θimel'u,* megl. *timel'à.*

V.sb. *temelije* (Candrea; Tiktin; cf. Vasmer, *Gr.,* 141); este dubletul cuvîntului anterior. – Der. *temeli* (var. *temelii, temeliici*), vb. (a fonda, a crea), înv. Der. de la tc. *temel* (Meyer, *Alb. St.,* IV, 55; Lokotsch 2062) este improbabilă. **8614**

temeneă (–ele), s. f. – Ploconeală, reverență. – Var. înv. *temena.* Mr. *timinee,* megl. *timină.*

Tc. *temenna* (Șeineanu, II, 355; Ronzevalle 67); cf. ngr. τεμενός, alb., bg., sb. *temena.* – Der. *temeni,* vb. refl. (a face temenele, a se ploconi). **8615**

temeteu (–ce), s. n. – (Trans.) Cimitir.

Mag. *temetö* (Tiktin). **8616**

temleac (–ce), s. n. – 1. Dragon, epolet. – 2. (Dobr.) Cange de pescuit.

Rus. *temljak* (Cihac, II, 407). **8617**

temnic (–ce), s. n. – Adăpost în pământ în care se țin stupii iarna.

Sl. *tĭmĭnŭ* „întunecat", cu suf. *–nic,* cf. *tainic, dornic* (Cihac, II, 407; Tiktin; Candrea). – Der. *temniță,* s. f. (închisoare), din sl. *tĭmĭnica,* (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 50), cf. bg. *tămnicŭ,* sb., cr. *tamnica,* slov. *temnica,* pol. *ciemnica,* mag. *tömlöcz; temnicer,* s. n. (paznic de închisoare, gardian), cf. sl. *tĭmĭničarŭ* „deținut"; *întemnița,* vb. (a încarcera). **8618**

ten (–nuri), s. n. – Pielea obrazului.

Fr. *teint.* **8619**

tenac (–ce), s. n. – Suport pentru manuscrisul utilizat de zețar.

Germ. *Tenakel* (Candrea). **8620**

tenchi (–iuri), s. n. – Greutate înv., egală cu 0,795 g în Munt. și 0,8088 g în Mold. – Mr. *tenghe.*

Tc. *tenk* (Șeineanu, II, 356), cf. ngr. τέγγι, bg. *denk.* Sec. XIX, înv. **8621**

țenchi (–i), s. m. – 1. Porumb. – 2. Plantă graminee, Triticum monococcum.

Mag. *tengeri* „porumb" (Tiktin; Candrea). **8622**

tencui (–uesc, –it), vb. – A acoperi zidul cu un strat de mortar. – Var. înv. *tincui.*

Germ. *tünchen* „a albi" prin intermediul pol. *tynkowac* (Cihac, II, 407; Tiktin). – Der. *tencuială,* s. f. (strat de mortar); *tencuitor,* s. m. (meseriaș care tencuiește). **8623**

țender (–re), s. n. – 1. Vehicul de cale ferată. – 2. (Arg.) Cur, bucă.

Germ. *Tender.* **8624**

tendință (–țe), s. f. – Înclinație, pornire. – Var. *tendență.*

Fr. *tendance,* tratat ca *puissance–putință, croyance–credință* etc. – Der. *tendențios,* adj., din fr. *tendenciux.* **8625**

țengheliță (–țe), s. f. – Sticlete (Fringilla carduelis).

Mag. *tengelice* (Cihac, II, 532). **8626**

teologie (–ii), s. f. – Studiul dogmelor unei religii, doctrină a bisericii. – Var. înv. *teologhie* și der.

Gr. θεολογία (sec. XVII) și modern din fr. *théologie.* – Der. *teolog,* s. m., din fr. *théologue; teologic,* adj., din fr. *théologique; teologal,* adj., din fr. *théologal.* **8627**

teorie (–ii), s. f. – Sistem, doctrină.

Gr. θεωρία (sec. XVIII, cf. Gáldi 260) și modern din fr. *théorie.* – Der. *teoremă,* s. f., din fr. *théorème; teoretic,* adj., după germ. *theoretisch; teoreticon,* s. n. (manual de muzică religioasă), din gr. θεωρετικόν; *teoretician,* s. m., după fr. *théoricien.* **8628**

teracoţă (-te), s. f. – Produs ceramic pentru sobe, obiecte ornamentale etc.
It. *terra cotta.* 8629

teraşă (-se), s. f. – 1. Taluz, platformă. – 2. Balcon, pridvor, foişor. – Mr. *tărață.*
Fr. *terrasse,* în mr. din it. *terrazza,* cf. ngr. τεράτσα. 8630

terbenţină (-ne), s. f. – Lichid mirositor obţinut din răşina coniferelor. – Var. *ter(e)pentin(ă), terebentină, termentin, trementin.*
Fr. *térébenthine,* contaminat cu germ. *Terpentin,* cf. it., sp. *trementina.* 8631

terchea-bĕrchea, s. m. – Om de nimic.
Mag. *tárkabarka* „pestriţ" (Philippide, *Principii,* 109; Tiktin; Candrea). 8632

tĕrci (-iuri), s. n. – Mămăligă foarte moale, coleaşă.
Origine necunoscută, poate expresivă; dar nu e atestată rădăcina cu care s-ar putea pune în legătură. Explicaţia din germ. *Sterz* (Cihac, II, 532; Tiktin), este greu de admis. – Der. *terciui,* vb. (a face terci); *terciuială,* s. f. (acţiunea de a face terci). 8633

teremtetę, interj. – Expresie injurioasă care se pune în gura maghiarilor.
Mag. *teremtette,* înjurătură (Graur, *BL,* VI, 171). Apare la Budai-Deleanu. 8634

terĕn (-nuri), s. n. – Întindere de pământ, loc destinat unor activităţi, cîmp.
Fr. *terrain.* 8635

tererĕm (-muri), s. n. – 1. Tremolo. – 2. Ifos, moft, îngîmfare. – 3. Fleac, spoială.
Creaţie expresivă, cf. ngr. τερερίζω „a scoate triluri" (Tiktin). 8636

terezĭe (-ĭi), s. f. – Taler de balanţă. – Var. *tirizie.* Megl. *tereziiă.*
Tc. *terazi* (Roesler 604; Şeineanu, I, 356; Lokotsch 2029), din per. *tărazu,* cf. alb. *terezi,* sb. *terezija.* 8637

tĕrmen (-ne), s. n. – 1. Limită (în spaţiu sau în timp). – 2. Soroc, scadenţă. – Var. mold. *termin.*
Lat. *termen,* cu sensurile din fr. *terme.* – Der. *termina,* vb. (a sfîrşi, a încheia); *terminal,* adj. (final); *terminaţi(un)e,* s.f. (finală); *neterminat,* adj. (care nu a fost sfîrşit). 8638

teroare (-ŏri), s. f. – Groază, frică, panică.
Fr. *terreur.* – Der. din fr.; *teroriza,* vb.; *terorism,* s. n.; *terorist,* s. m. 8639

terpĭ (-pĕsc, -ĭt), vb. – A răbda, a suporta, a insista.
Sl. *trŭpĕti* (Candrea). Sec. XVII, înv. – Der. *terpenie,* s. f. (Mold., răbdare). 8640

tersanę (-ąle), s. n. – Şantier naval. – Var. *tarsana.*
Tc. *tersana* (Tiktin), cf. sp. *dársena.* 8641

tĕrţă (-ţe), s. f. – 1. Interval muzical dintre două sunete ale gamei la distanţa de trei trepte. – 2. Poziţie de parare la jocul de scrimă. – 3. Serie de trei cărţi succesive în jocurile de cărţi. – 4. (Fam.) Codoaşă.
It. *terza.* – Der. *terţia,* s. f. (caractere tipografice), din germ. *Tertia; tărţet,* s. n., din it. *terzetto; terţină,* s. f., din it. *terzina; terţiar,* s. n., din fr. *tertiaire.* – Cf. *terţiu.* 8642

terţel (-luri), s. n. – Şiret, şnur.
Tc. *tırtıl* (Şeineanu, II, 356). *Terpel,* s. n. (libertate mai mare dată vitelor mici ca să poată paşte) pare să fie rezultatul unei disimilaţii a aceluiaşi cuvînt; semantic trebuie pornit de la ideea de legătură sau piedică de picioare care ţine animalul legat şi din care se slobozeşte treptat, de unde şi expresia *a da un terpel* „a slăbi coarda". 8643

tertĭp (-puri), s. n. – 1. Sistem, procedeu, formă, formulă. – 2 Cursă, artificiu, şiretenie, vicleşug. – Mr. *tirtipe,* megl. *tirtip.*
Tc. (arab.) *tertib, tertip* (Şeineanu, II, 357; Lokotsch, 2041; Ronzevalle 64), cf. ngr. τερτίπι, alb., bg., sb. *tertip.* 8644

tĕrţĭu (-ĭe), adj. – (Berbec) care are peste doi ani. – Var. *tîrţiu, interţiu, (în)tărţiu.*
Lat. *tertĭus,* al cărui rezultat normal, **terţi,* a primit suf. *-iu,* ca *negriu* < *negru, suriu* < *sur* etc. După Puşcariu 1740 şi *REW* 8679, de la un lat. **tertĭvus:* după Tiktin, din lat. *in tertĭo (anno),* cu ideea că ar fi vorba de o formaţie cultă; după Giuglea, *Contribuţii,* 20 şi Candrea, din lat. **tertianeus.* Cf. *anţărţ, terţă.* 8645

tesąc (-ce), s. n. – Sabie scurtă; un fel de cuţit cu teacă.
Sl. (rus.) *tesakŭ* (Cihac, II, 408; Conev 122). 8646

ţesală (-ăli), s. f. – Unealtă de periat caii. – Var. *cesală; săceală.* Megl. *chişeală, ceşeală.*
Sl. *česalo* „pieptene" (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 52; Cihac, II, 48; Conev 73; Graur, *BL,* IV, 90), cf. bg., sb., slov. *cesalo.* – Der. *ţesăla* (var. *cesăla, săcela*), vb. (a periа caii). 8647

teşchereą (-ęle), s. f. – 1. Certificat, act. – 2. Permis, paşaport. – Var. *tescherea.* Mr. *teschire.*
Tc. (arab.) *tezkere* (Şeineanu, III, 121; Ron-

zevalle 63), cf. ngr. τεσκερές, alb., bg., sb. *teškere.* – Der. *tescheregiu,* s. m. (secretar al Marelui Vizir), din tc. *teskereci.* 8648

țęse (–s, –sụt), vb. – A face țesături. – Mr. *ţas, ţăsui, ţăseare,* megl. *ţęs,* istr. *ţesu.*

Lat. *texĕre* (Pușcariu, 1727; *REW* 8693); cf. it. *tessere,* prov. *teiser,* fr. *tisser,* cat. *teixir,* sp. *tejer,* port. *tecer.* – Der. *țesător,* s. m. (om care țese); *țesătoare,* s. f. (femeie care țese); *țesătorie,* s. f. (fabrică de textile); *țesătură,* s. f. (obiect țesut; urzeală; bătătură; îngrăditură de muiele); *întrețese,* vb., după fr. *entretisser; țesut,* s. n. (acțiunea de a țese; organ anatomic). 8649

teși (–șesc, –ịt), vb. – 1. A turti, a netezi, a nivela. – 2. A reteza oblic, a tăia în curmeziș. – 3. A ascuți, a face vîrf. – 4. (Refl.) A se jena, a se teme.

Sl. (slov.) *tešiti* „a consola" și „a se curba". Sl. *tesati, tesą* „a tăia" (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 48; Cihac, II, 408; Tiktin) pare mai puțin probabil. – Der. *teș,* adj. (curb, încovoiat); *teșală,* s. f. (strivire, sfială); *teșitură,* s. f. (tăietură piezișă, scobitură, semn la urechea vitelor; ciot, buturugă); *teșos,* adj. (pieziș). 8650

țęslă (–le), s. f. – Unealta dulgherului, a tîmplarului. – Megl. *teslă.*

Sl. (bg., sb., slov.) *tesla* (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 48; Cihac, II, 408; Conev 66). – Der. *teslar,* s. m. (tîmplar, dulgher); *teslărie,* s. f. (tîmplărie); *teslăresc,* adj. (de tîmplar); *teslui,* vb. (a ciopli cu tesla). 8651

teslịm (–muri), s. n. – Predare. – Mr. *tislime,* megl. *teslim.*

Tc. (arab.) *teslim* (Roesler 604; Șeineanu, III, 122; Ronzevalle 65), cf. ngr. τεσλίμι, bg., sb. *teslim.* – Der. *teslimarisi,* vb. (a preda), sec. XIX, înv. 8652

testamẹnt (–te), s. n. – Act juridic ce cuprinde dorințele cuiva după moarte.

Lat. *testamentum* (sec. XVII). – Der. *testa,* vb., din fr. *tester; testamentar,* adj., din fr. *testamentaire; testator,* s. m., din fr. *testateur.* 8653

testeą (–ęle), s. f. – 1. Duzină. – 2. Teanc (de hîrtie). – Mr. *tisté.*

Tc. (per.) *deste* (Roesler 604; Șeineanu, II, 357), cf. ngr. τεστές, alb., bg., sb., rus. *desti.* 8654

testemẹl (–luri), s. n. – Basma, broboadă neagră cu flori. – Var. *testimel, tistimel.* – Mr. *distimele.*

Tc. (per.) *destemal, destimal* „prosop" de la *deste* „mînă", cf. *testea* (Roesler 604; Șeineanu, II, 358), cf. ngr. ντεστεμέλι, alb. *destemel,* bg. *testemal.* 8655

tętea, s. m. – Tată.

Țig. *tetea.* Cuvînt care se folosește numai vorbind despre țigani sau vorbind ca ei. Originea cuvîntului țig. este incertă, probabil este o creație spontană, ca *tată,* sau din gr. τέττα; der. din rom. *tată* (Graur 192) este improbabilă. Uzul popular al lui *tetea* (Tiktin) nu pare posibil fără intenții ironice. 8656

tęter (–ră), adj. – Prost, nătărău, gogoman.

Creație expresivă, cf. *neder,* rus. *otetjum.* În Munt. – Der. *teterează,* s. m. (prost), cu suf. *–ză; titirez,* s. n. (hădărag de moară; sfîrlează; om neastîmpărat, spiriduș; copil obraznic, băgăreț), dublet al cuvîntului anterior; *tuturigă,* s. f. (Bucov., volantul batozei); *titiri,* vb. (Mold. de S, a se aranja, a se dichisi); *chichia,* vb. (Mold., a piui); *chichirez,* s. n. (hădărag; mecanism, dispozitiv; artificiu, grație, farmec); *terteleac* (var. *terteleci*), s. n. (Olt., titirez, hădărag), pe care Drăganu, *Dacor.,* V, 376, îl explica prin mag. *tördelék,* cf. *perpelici.* Explicațiile lui *titirez* pornind de la ceh. *titerka* „jucărie" (Cihac, II, 413); de la it. *trottola* sau ngr. τρέτουλας (Tiktin); de la bg. *tutračka* (Candrea) nu sînt satisfăcătoare. Aceleași rădăcini pare să aparțină *titilă,* s. f. (căpățînă, tărtăcuță; vîrf de munte sau de deal), cu var. *ticlău,* s. n. (culme, vîrf). 8657

tetra–. Pref. care exprimă ideea de împătrit.

Gr. τετρα– prin intermediul fr. *tétra–.* 8658

tetraminịe (–ii), s. f. – Perioadă de patru luni.

Ngr. τετραμηνιαῖος (Tiktin). Sec. XIX, în 8659

tetrapọd (–oạde), s. n. – Piedestal cu patru picioare. – Var. *tratapod.*

Ngr. τετράποδος (Candrea). 8660

tetreą (–ęle), s. f. – Dulceață de chitră.

Tc. *titre* (Șeineanu, II, 359). 8661

tęu (–uri), s. n. – Echer în formă de T.

De la *t,* pronunțat *te,* cf. fr. *té.* 8662

tevatură (–ri), s. f. – Zarvă, gălăgie, scandal.

Tc. *tevatür* (Șeineanu, II, 359; Lokotsch 2053; Ronzevalle 68), cf. ngr. ταβατούρι. 8663

tęză (–ze), s. f. – Afirmație bazată pe o concepție.

Fr. *thèse.* 8664

tezaur (–re), s. n. – Comoară, vistierie, patrimoniu. – Var. înv. *tesaur.* Mr. *θisavru.*

Lat. *thesaurus* (sec. XIX), mr. din ngr.

θυσαυρός. – Der. *tezauriza*, vb. (a strînge obiecte de preț). 8665

ti, interj. – Exprimă mirarea. – Var. *tii.*
Creație expresivă, cf. *hi(i), fi(u), ptiu* (după Tiktin, de la *uite*). 8666

țiba, interj. – Afară! servește pentru a alunga cîinii.
Mag. *csiba* „cîine" (Cihac, II, 534; Pușcariu, *Dacor.*, I, 79), cf. rut., rus. *cyba* (Vasmer, III, 294). 8667

tibeț (-turi), s. n. – Stofă de lînă.
Fr. *thibet.* 8668

tibișir (-re), s. n. – Cretă. – Mr. *tibișire.*
Tc. *tebeșir*, din arab. *tabâšir* „zahăr de trestie" (Șeineanu, II, 359; Lokotsch 1965; Ronzevalle 63), cf. ngr. τεμπεσίρι, bg. *tebešir*, cf. fr. *tabaschir* 1615 (concrețiune silicoasă în nodurile de bambus), it. *tabascir* 1829, engl. *tabaxir, tabasheer*, germ. *Tabaschir*, port. *tabaxir* (Battisti). 8669

tic, interj. – Exprimă ideea de mișcare ritmică sau de pulsație. – Var. *tîc(a), tica (-tica), tic-tac.*
Creație expresivă, cf. *tac, pic*, germ. *ticken*, rus. *tikati;* ultima var. reproduce fr. *tic-tac.* – Der. *tic*, s. n. (Banat, cioc; Olt., bot), pentru al cărui semantism cf. *cioc; ticăi* (var. *tăcăi, tîcîi*), vb. (a pulsa, a palpita), cf. *tăcăi* < *tac; tîcîială*, s. f. (bătaie); *ticăi* (var. înv. *ticăci*), vb. (a lucra încet și fără spor, a rasoli; a se desface, a se fărîmița; refl. a suferi, a se chinui, a se zbuciuma, a se frămînta) cf. *mogăi* (după Cihac, II, 408, din sl. *tykati* „a înțepa", după Graur 192, se leagă de țig. *tika* „sărăcie", *tikalo* „ticălos"); *ticăit*, adj. (lent, calm, amorțit; sărac, nenorocit); *ticăință* (var. *ticăiție*), s. f. (mizerie, suferință, chin), sec. XVII, înv.; *ticăitură*, s. f. (bătaie ușoară); *ticală*, s. f. (înv., mizerie, nenorocire), cu *l* expresiv; *ticălos*, adj. (mizerabil, nenorocit; pervers, rău); *ticăloși*, vb. (înv., a fi de plîns, a se nenoroci; a perverti, a se netrebnici, a corupe, a prostitua; refl., a se perverti, a decădea); *ticăloșie* (var. *ticăloșenie*), s. f. (mizerie, sărăcie; nelegiuire, perfidie, perversitate); *ticăloșește*, adv. (mizerabil). Țig. *tika, tikalo* trebuie să provină din rom. 8670

țică, s. m. – Persoană mică; expresie de alintare pentru un copil. – Var. *țîc(ă).*
Creație expresivă, cf. it. *cicca* „chiștoc" (Battisti, II, 925), luc. *cicco* „mic", sp. *chico.* Este greșită părerea lui Tiktin, care crede că ar fi o reducere a lui *puțică*, cf. *puță.* Dubletul lui *țic*, s. n. (un anumit joc cu mingea). În Mold. 8671

tichet (-te), s. n. – Bilet.
Fr. (engl.) *ticket.* 8672

tichie (-ii), s. f. – Bonetă. – Var. Mold. *chitie.*
Tc. *takiya, tikiya*, din arab. *takija* (Șeineanu, II, 359; Lokotsch 1997). 8673

ticluí (-uęsc, -ít), vb. – **1.** A compune, a pune în ordine, a ordona. – **2.** A crea, a inventa.
Origine incertă. Probabil de la *titlu* > **titlui*, cu sensul de „a inventa titluri, a flasifica documente autentice"; schimbul fonetic ar fi normal. Sau poate de la *tîlcui* „a interpreta" cu metateză (Scriban); s-ar putea porni de la ideea de „a compune" o scrisoare „interpretînd" dorințele unei persoane care nu știe să scrie. Legătura cu *piclui* „a cerne" (Tiktin) nu este convingătoare. 8674

țicní (-nęsc, -ít), vb. – **1.** A sparge un obiect de ceramică sau de sticlă. – **2.** (Refl.) A bate cîmpii, a-și pierde mințile. – Var. Mold. *țîcni.*
Creație expresivă, care imită zgomotul bătăii ușoare, cf. *țac*, cu suf. tot expresiv, *-ni.* – Der. *țicneală*, s. f. (nebunie, rătăcire). *Țicni* este față de *tic*, ca *țăcăni* față de *țac. Țicnitoare*, s. f. (Banat, pasăre, Picus maior), cf. *ciocănitoare.* 8675

țiduță (-le), s. f. – Bilet.
Pol. *cedula* sau mag. *cédula* (Tiktin; Gáldi, *Dict.*, 166). 8676

tifan (-ne), s. n. – Plasă, năvod de pescuit. – Var. *difan.*
Origine necunoscută, poate tc. 8677

țiflă (-le), s. f. – **1.** Gest batjocoritor constînd din apropierea degetului mare de vîrful nasului mișcînd în acest timp celelalte degete. – **2.** (Înv.) Noroc, belșug, prosperitate.
Ngr. τύφλα, cu primul sens (Roesler 577; Cihac, II, 706; Tiktin; Pascu, II, 56; Candrea; Gáldi 261). Sensul al doilea se explică prin semnificația ngr., „orbire, halucinație". 8678

țîfnă (-ne), s. f. – **1.** Cobe. – **2.** Ifos, aroganță. – Var. *țifnă* și der. Mr. *țifnă.*
Ngr. τσίφνα (Cihac, II, 709; Gáldi 261). – Der. *țifni*, vb. (a gîfîi, a sforăi, despre cai); *țifnos*, adj. (cu țîfnă; supărăcios, irascibil, susceptibil). 8679

tifon (-onuri), s. n. – Pînză subțire pentru pansamente.
Engl. *tiffany* (Tiktin). 8680

tifos (-suri), s. n. – Boală gravă transmisă de păduchi.
Ngr. τύφος (sec. XIX, cf. Gáldi 261) și fr. *typhus.* 8681

tigaie (-ăi), s. f. – **1.** Vas de bucătărie pentru prăjit, cratiță. – **2.** Căldare, tingire, lagăr. – **3.** Mic recipient în care se punea praful de pușcă la

vechile arme de foc. – Var. înv. *tigan.* Mr. *tigane,* megl. *tigana.*

Mgr. τιγάνι (Miklosich, *Fremdw.,* 132; Cihac, II, 706; Titkin; Vasmer, *Gr.,* 142), cf. cuman. *tegana* (Kuun 124), sl. *tiganŭ,* bg., sb., cr. *tigan,* rus. *tagan.* – Der. *tigăiță,* s. f. (tigaie mică; casoletă). 8682

țigan (-ni), s. m. – Rom. – Var. înv. *ațigan.*

Mgr. τσίγγανος, prin intermediul sl. *(a)ciganinŭ* (Cihac, II, 433; Tiktin; cf. Vasmer, III, 294), cf. sb., cr. *ciganin,* slov. *cigan,* pol., rus. *cygan,* mag. *cigány,* tc. *çengene* (> *cenghenea,* s. f. țigan, termen depreciativ). – Der. *țigancă,* s. f. (înv., femeie din neamul țiganilor); *țigănărit,* s. n. (înv., impozit pe țiganii robi); *țigancă,* s. f. (țigană), din sl. *cyganŭka; țigăncuțe,* s. f. (diminutiv de la țigancă; plantă, Tagetes erecta); *țigănesc,* adj. (privitor la țigani); *țigănește,* adv. (ca țiganii); *țigăni,* vb. refl. (a se umili, a se căciuli; a se tîrgui exagerat); *țigănime,* s. f. (mulțime de țigani); *țigănos,* adj. (cu aspect de țigan; jegos); *țigănuș,* s. m. (diminutiv de la țigan; pasăre acvatică, Falcinellus igneus). 8683

țigare (-ări), s. f. – Sul de hîrtie umplut cu tutun mărunt. – Var. *țigară.* Mr. *țigară.*

Germ. *Zigarre.* – Der. *țigaretă* (var. *țigaret*), s. f. (țigară; tub mic în care se introduce țigara), din germ. *Zigarette.* 8684

țigău (-ăie), s. f. – Varietate de oi cunoscută prin finețea lînii.

Origine incertă. Se pare că trebuie pornit de la o calificare a animalului, mai curînd decît a lînii sale; în așa fel ca să ne gîndim la o deformare a lui *țiglău;* dar explicația semantică ne scapă. Der. propusă de Cihac, II, 534, din mag. *cikyuh* „varietate de oi din Asia", sau de Diculescu, *Elementele,* 438, din gr. σιγαλόεις „moale" pare și mai îndoielnică. *Țigîi,* s. m. (insectă, Hylobius abietis) pare să confirme prima ipoteză. 8685

tighel (-luri), s. n. – **1.** Cusătură vizibilă cu rol de ornament. – **2.** Ceartă, perdaf.

Tc. *tegel,* formă vulgară în loc de *teyel* (Șeineanu, II, 360; Tiktin; Candrea). – Der. *tigheli,* vb. (a face un tighel). 8686

țiglă (-le), s. f. – Placă de argilă, ceramică etc. pentru învelit casele.

Germ. *Ziegel* (Borcea 216; Tiktin) prin intermediul sb. *cigla* (Miklosich, *Fremdw.,* 81; Cihac, II, 433; cf. *REW* 8618), pol. *cegla,* rut. *tjaglij* (Byhan 336). – Der. *țiglar,* s. m. (persoană care face sau pune țigla). 8687

tiglazău (-ăie), s. n. – Mașină de călcat.

Mag. *téglázóvas* (*GS,* VII, 1932; Scriban). 8688

țigliță (-ne), s. f. – Rașchetă.

Germ. *Ziehklinge* (Tiktin). 8689

tignafeș (-suri), s. n. – Astmă la cai. – Var. *tecnefes, tecnafes, ticnafes.* Mr. *tecnefez.*

Tc. (per.) *tekneſes* (Șeineanu, II, 353; Lokotsch 2067), cf. sb. *teknefes.* 8690

țignal (-le), s. n. – Fluierătură, mai ales a gardienilor.

Fr. *signal,* germ. *Signal,* asimilate rădăcinii expresive *țic-,* cf. *țiclete.* 8691

țigru (-ri), s. m. – Mamifer carnovor feroce. – Mr. *tigru.*

Lat. *tigris* (sec. XVIII) sau ngr. τίγρις. – Der. *tigroaică,* s. f. (femela tigrului); *tigresă,* s. f. (tigroaică), după fr. *tigresse.* 8692

țigvă (-ve), s. f. – **1.** Dovleac, bostan (Lagenaria vulgaris). – **2.** Vas făcut dintr-un bostan gol. – **3.** Bidon, ploscă. – **4.** Cap, devlă. – **5.** Hîrcă, craniu. – Var. *tidvă, titvă, tivgă, tivdă, tiugă.*

Sl. *tyky* „tigvă" (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 50; Cihac, II, 409; Tiktin; Iordan, *BL,* VIII, 123; Petrovici, *Dacor.,* X, 35), cf. sl. *tykvi,* bg., sb. *tikva,* pol. *tykwa,* rus. *tykva* (Vasmer, III, 160). *Tigvă* și *tivgă* circulă în principal în Munt., *tidvă* și *tidvá* în Mold., *tiugă* în Olt. De la această ultimă var. ar putea fi un dublet *teucă* (var. *teică*), s. f. (vas de lemn, ciutură; albie, canal; canal mic la moara de făină), insuficient explicat de Tiktin (de la *tei*), de Diculescu, *Elementele,* 468 (din gr. τεῦχος „instrument, covată") și de Scriban (din tc. *tekne*); cf. *teaucă,* s. f. (cotei; vorbăreț), explicabil semantic plecînd de la zgomotul produs de apa morii sau mai precis de titirezul ei. Nu este clară legătura cu *treucă,* var. de la *teucă?* 8693

tihărâie (-ăi), s. f. – (Mold.) Pădure deasă și sălbatică.

Origine expresivă. Legătura cu sl. *tokŭ* „curent", slov. *tokav* „rîpă" (Cihac, II, 409), cu *dihanie,* cf. *tihoare* (Philippide, *Principii,* 108) sau cu *sihlă, țihlă* (Scriban) nu este convingătoare. Cf. totuși *tîlhlăriș,* s. n. (Bucov., desiș, hătiș), care, împreună cu *tihăraie,* pare să presupună un **tih(l)ă,* fără îndoială de origine expresivă, cf. *tef(lu).* – Der. *tîlhar,* s. m. (bandit, hoț), probabil în loc de **tîhlar,* pentru legătura semantică cf. *hoț* față de *hățiș* (Scriban; după Cihac, II, 530, Tiktin și Candrea, din mag. *tolvaj,* care nu este posibil din punct de vedere fonetic); *tîlhărea,* s. f. (susai, Sonchus; plantă, Lactuca sagittata); *tîlhăresc,* adj. (hoțesc); *tîlhărește,* adv. (ca tîlharii); *tîlhăret,* s. n.

(adunătură de tîlhari, șleahtă); *tîlhări,* vb. (a jefui, a prăda); *tîlhărie,* s. f. (hoție, pradă, jaf); *tîlhărime,* s. f. (grup de tîlhari); *tîlhăriță* (var. *tîlhăroaică*), s. f. (femeie care tîlhărește); *tîlhui,* vb. (înv., a jefui, a tîlhări), pe care Tiktin și Candrea îl trimit la mag. *tolvajolni,* dar care ar putea proveni direct din **tîhlă; tîlhușag,* s. n. (înv. jaf, hoție). 8694

tihnì (–nęsc, –ìt), vb. – **1.** A se bucura de odihnă, a sta liniștit. – **2.** A se simți bine, a profita de ceva, a-i conveni. – Var. Mold. *ticni,* Trans. *tigni* (și var.).

Rezultat din confuzia sl. *tichnąti* „a fi odihnit" cu sl. *tekniti* „a se simți bine" (Cihac, II, 409). Se conjugă numai la pers. III; cu primul sens, se folosește aproape exclusiv participiul *tihnit.* – Der. *tihnă,* s. f. (liniște, odihnă, repaus), postverbal; *tihneală,* s. f. (pace, liniște); *netihnă,* s. f. (neliniște). 8695

tij, adv. – Idem, la fel.

Pol. *też* (Tiktin) sau mai bine sl. *tizŭ* (Cihac, II, 414; Conev 59), cu cons. finală alterată prin analogie cu pl. *tiji.* Este dubletul lui *tiz,* s. m. (persoană care poartă același nume cu alta), a cărui der. din tc. *duz* „egal" (Roesler 604) pare improbabilă. – Din rom. provine bg. *tizul* (Capidan, *Raporturile,* 234). 8696

tîlc (–curi), s. n. – **1.** Interpretare. – **2.** Comentariu, explicație. – **3.** Semnificație, sens.

Sl. *tlŭkŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 49; Cihac, II, 400). – Der. *tîlcovanie,* s. f. (interpretare, exegeză), înv., din sl. *tlŭkovanije; tîlcos,* adj. (Basar., povestitor, care istorisește cu plăcere); *tîlcui,* vb. (a interpreta, a explica, a comenta; a traduce), din sl. *tlŭkovati; tîlcuitor,* s. m. (interpret; exeget). 8697

tilìncă (–ci), s. f. – **1.** Clopoțel. – **2.** Fluier, trișcă. – Var. *telincă, titili(n)c(ă), (ti)tilingă,* Trans., *pipilincă.*

Creație expresivă, cf. *talangă,* sp. *tilin.* – Der. *tilinca* (var. *telinca*), vb. (a cînta din tilincă; a suna tilinca). Mag. *tilinka,* pe care Cihac, II, 533, îl propune ca etimon al rom. și rut. *tylynka* provin din rom. – Cf. *tilișcă, trișcă.* 8698

țilìndru (–re), s. n. – **1.** Cilindru. – **2.** Joben.

Germ. *Zilinder.* Este dubletul lui *cilindru,* s. n., din it. *cilindro,* fr. *cylindre.* 8699

tilipìn (–ni), s. m. – Arbust (Daphne mezereum). – Var. *tul(i)pin(ă), tulichină.*

Săs. *Talepinsker* (Cihac). 8700

tilìșcă (–ște), s. f. – Iarba-vrăjitoarei (Circaea lutetiana). – Var. *telișcă.*

Origine necunoscută. Explicația pornind de la sl. *tělo* „imagine" (Cihac, II, 407) sau de la sl. *tělište* (Conev 48), bg. *teleški* „de juncan" (Scriban) nu satisface. Poate este o simplă var. cu schimb de suf. de la *tilincă* „fluier", dacă s-a dezvoltat vreun sens din rădăcină cu această semnificație, cf. *trulișcă.* 8701

timar (–ri), s. m. – (Banat) Tăbăcar.

Mag. *timár* (Scriban). 8702

timbărìu (–re), s. n. – Haină, îmbrăcăminte. – Var. *timbar(iu).*

Mgr. ταμπάριον (Tiktin). Sec. XVI, înv. 8703

țîmburùș (–șe), s. n. – **1.** Zîmboc, limbă de cataramă. – **2.** Resort, cheie de la un resort. – Var. *țîmburuc, țimburuș, țimburuc, țumburuc,* înv. *zimberec.* Mr. *zimbireche.*

Tc. *zemberek* (Șeineanu, II, 390), cf. ngr. ζεμπερέκι, bg. *zembelek.* 8704

timf (–fi), s. m. – Monedă rusă înv.

Pol. *tynf* (Tiktin). Sec. XVIII, înv. 8705

țimìr (–ruri), s. m. – Blazon, emblemă.

Mag. *cimer* (Tiktin; Gáldi, *Dict.,* 166), din germ. *Zimier,* fr. *cimier.* În Trans., înv. – Der. *țimiraș,* s. m. (trimis, mesager), înv. numiți astfel din cauza blazonului lor. 8706

timoftìcă (–ci), s. f. – Plantă graminee (Phleum pratense). – Var. *iarba-lui-Timofte.*

De la *Timofte* < sl. *Timothej.* 8707

timònie (–ii), s. f. – (Arg.) Nas.

Ngr. τιμόνι „oiște" (Graur, *BL,* V, 225). 8708

timp (–puri), s. n. – Vreme. – Megl. *timp.*

Lat. *tempŭs* (Pușcariu 1729; *REW* 8634) cf. it., port. *tempo,* prov., fr., cat. *temps,* sp. *tiempo.* – Der. *timpuriu,* adj. (prematur), mr. *timburiu,* probabil, din pl. *timpuri,* ca *fumuriu* de la *fum* (după Densusianu, *Hlr.,* 163; Pușcariu 1732 și *REW* 8632, de la un lat. *temporīvus,* cf. mil. *temporiv,* ven. gen. *temporivo*); *(i)estimp,* adv. (anul acesta); *pretimpuriu,* adj. (prematur).

Der. neol. (din fr.) *temporal,* adj.; *temporar,* adj.; *temporiza,* vb.; *contemporan,* adj.; *contratimp,* s. n.; *extemporal,* adj. – Cf. *răstimp.* 8709

tîmp (–pă), adj. – **1.** Tocit, știrb. – **2.** Obtuz, tont, prost.

Sl. *tąpŭ* „obtuz" (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 50; Cihac, II, 410; Byhan 336; Philippide, I, 460; Conev 39; Weigand, *BA,* II, 264; Candrea); dar coincide cu o rădăcină expresivă romanică, *temp-* (*REW* 8626), astfel că *tîmpă,* s. f. (coastă, deal), conservat mai ales ca toponim, se poate explica atît prin sl. ca și prin lat. sau mai bine (**timpa,* cf. calabr. *timpa* „prăpastie", *timpariellu*

„muncel", *timpune* „colnic", campid. *temba* „bulgăre de pământ", sicil. *timpa* „colină", bearn. *temple* „muncel", cat. *timpa, timba* „prăpastie", sp. *atempa* „păşuni în locuri joase", cf. *REW* 8739; Drăganu, *Dacor.*, I, 107; Rohlfs, *ZRPh.*, LVII, 448; Tagliavini, *Studi rum.*, III, 86; Iordan, *BL*, VI, 40; Corominas, I, 317); sau, mai probabil, printr-o rădăcină expresivă internă, din aceeaşi familie cu lat. *tumbae*, mgr. δοῦμπα „tumul", germ. *stumpf* „tocit".

Der. *tîmpi*, vb. (a roade, a toci; a idioţi, a îndobitoci); *tîmpeală* (var. *tîmpenie*), s. f. (neghiobie, prostie, imbecilitate); *tîmpiş*, s. n. (înv., oblic); *tîmpitor*, adj. (care prosteşte); *tupi* (var. Mold. *tuchi*), vb. (a nivela; a năuci, a zăpăci; a ascunde, a tăinui), cu pierderea nazalităţii, cf. *piti; tupila*, vb. refl. (a se reduce, a se micşora), de la *tupi* ca *pitula* de la *piti; tupiliş*, adv. (pe ascuns, pe furiş), cf. *pituliş*. – Cf. *întîmpina*. 8710

ţimp (-pi), s. m. – (Banat) Coapsă. – Var. *ţîmp*.

Mag. *comb* (Candrea). 8711

ţîmpănă (-pene), s. f. – Dairea, tobă, darabană. – Var. *tîmpină, timpină, tîmpăne*. – Mr. *timpină, tîmpină*, megl. *tompănă*.

Sl. *timĭpanĭ* (Cihac, II, 410; Byhan 337; Tiktin; Vasmer, *Gr.*, 142; Candrea), din mgr. τύμπανον; se poate presupune o formă sl. **tąpanŭ*, care ar explica şi bg. *tăpan*, sau chiar o alterare *im* > *îm*, greu de explicat în elementele sl. Din acest motiv, Puşcariu, *Lr.*, I, 281, preferă să pornească de la un lat. **tympenum* < *tympanum*, care nu pare mai clar. Sec. XVI, înv. 8712

ţîmplă (-le), s. f. – Moalele capului, moişte. – Megl. *timbă*.

Lat. *tĕmpla*, prin confuzia *tĕmpus* „tîmplă" cu *templum* (Puşcariu 1730; *REW* 8635; Tiktin), cf. it. *tempia*, sicil. *tèmpula*, prov. *templa*, v.fr. *temple*. Pentru *tempus* „tîmplă", cf. Benvenisti, *Mélanges Vendryes*, Paris 1950, p. 56. Uz general, mai puţin în V ţării (*ALR*, I, 13). În Trans. se foloseşte uneori *timpuri* „pentru tîmplă", der. normal de la *tĕmpus, tĕmpŏra* (Lacea, *Dacor.*, II, 625). 8713

ţîmplă (-le), s. f. – Iconostas.

Lat. *templum*, prin intermediul mgr. τέμπλον „iconostas" (Roesler 577; Tiktin), cf. v.sb. *templa, templo* (Miklosich, *Fremdw.*, 132; Cihac, II, 411; Vasmer, *Gr.*, 140), alb. *temblë*. Der. directă din lat. (Puşcariu 1730; Şeineanu, *Semasiol.*, 39; *REW* 8630; Pascu, I, 169; Iordan, *Difl.*, 108; Rohlfs, *Differenzierung*, 69) ar conveni mai bine din punct de vedere fonetic, dar lasă fără explicaţie exactă coincidenţa semantică cu mgr. Este de presupus că vechile iconostase erau simple ziduri despărţitoare sau baluştri, de unde sensul de „grindă, bîrnă", pierdut în cuvîntul rom., dar conservat în mr. *templă* „bîrnă". De aici *tîmplar*, s. m. (dulgher), pe care Tiktin şi Candrea îl explică printr-un sens primordial de „slujbaş care face iconostase". – Der. *tîmplăresc*, adj. (de tîmplar); *tîmplări*, vb. (a îndeplini meseria de tîmplar); *tîmplărie*, s. f. (dulgherie). 8714

ţîmpor, s. n. – Pucioasă, sulf.

Mag. *sumpor* (Candrea). În Trans. şi Olt. 8715

ţînă (-ni), s. f. – Noroi, nămol, glod.

Sl. (ceh., rus.) *tina* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 49; Cihac, II, 411). Se foloseşte mai ales în Trans. – Der. *tinos*, adj. (noroios, mocirlos); *tinoavă*, s. f. (Trans. de N, mocirlă, baltă de noroi); *întina*, vb. (a murdări cu noroi, a umple de noroi; a păta; a prihăni). 8716

ţînăr (-ră), adj. – **1.** June. – **2.** Fraged. – Var. *tiner*. Mr., megl. *tinir*, istr. *tiner*.

Lat. *tĕnĕr*, prin intermediul formei populare **tĕnĕrus* (Puşcariu 1734; *REW* 8645), cf. it. *tenero*, prov. *tenre*, fr., cat. *tendre*, sp. *tierno*, port. *terno*. Despre fonetism (*tinăr* > *tînăr* prin influenţa lui *ă*), cf. Rosetti, *BL*, V, 35; Rosetti, *Mélanges*, 173. Uz general (*ALR*, I, 179); sensul al doilea este un galicism din epoca romantică, azi în desuetudine.

Der. *tineret* (var. Mold. *tinerit*), s. n. (tinerime, animale tinere); *tînără*, s. f. (fată, adolescentă); *tinereţe* (mr. *tinireaţă*), s. f. (juneţe, adolescenţă), cu suf. *-eţe*, cf. *bătrîneţe* (după *REW* 8647, din lat. **tĕnĕritĭa*, cf. it. *tenerezza*, v. sicil. *tinirizza*, fr. *tendresse*, sp., port. *terneza;* sensul de „duioşie" pe care îl dă Negruzzi cuvîntului rom. este o improprietate care se explică prin fr.; *tinerime*, s. f. (tineret, mulţime de tineri); *întineri*, vb. (a deveni tînăr). – Din rom. provine ţig. sp. *terne* „tînăr", cf. Clavería, *NRFE*, VII, 127. 8717

ţinc (-ci), s. m. – **1.** Pui de animal. – **2.** Copil, ţîngău. – Var. *ţînc*.

Mag. *cenk* (Cihac, II, 535; Tiktin). – Der. *ţincă* (var. *ţîncă*), s. f. (căţea); *ţingău*, s. m. (flăcăuaş, băietan), cu suf. *-ău* (Philippide, *Principii*, 154; Graur 192; nu este probabilă der. din ţig. *tsikno*"mic", propusă de Iordan, *Introducere în studiul l. rom.*, 419). 8718

tinctură (-ri), s. f. – Medicament obţinut prin dizolvarea în alcool a elementelor active dintr-o plantă.

Lat. *tinctura* (sec. XIX). 8719

tînd, adv. – Cînd.

Deformaţie din lat. *tantus* > **tando* în corelaţie cu *quando*, ca *tantus quantus* (Tiktin: Candrea), cf. sicil. *tandu* „atunci", sard. *tando*. 8720

ţîndă (–nzi), s. f. – 1. Prispă, pridvor, cerdac la casele ţărăneşti. – 2. Atrium, pronaos, coridor. – Mr. *tendă, tentă* „cort".

Lat. *tĕnda* (Densusiuanu, *Rom.*, XXXIII, 287; Puşcariu 1737; Iordan, *Dift.*, 108; Byhan 36; *REW* 8639; Philippide, II, 656), cf. it., prov., cat. *tenda*, sp. *tienda* şi *tinde*. Der. din ngr. τέντα (Cihac, II, 706) sau din sl. *tenta* (Miklosich, *Fremdw.*, 132) nu este probabilă. 8721

tîndală (–le), s. m. – 1. Prostănac gogoman, nătărău. – 2. Tip din poveştile populare.

Probabil de la *tînt, tont* cu suf. expresiv *–ală* (Pascu, *Suf.*, 238; Pascu, *Arch. Rom.*, VII, 563). Legătura cu mag. *tandi* „tont" (Cihac, II, 531) sau cu germ. *tändeln* „a zburda" (Puşcariu, *Dacor.*, I, 238; Bogrea, *Dacor.*, IV, 851) nu este evidentă. – Der. *tîndăli*, vb. (a lenevi, a trîndăvi); *tîndălitură*, s. f. (puturoşenie). – Cf. *tont, trind*. 8722

ţinde (–d, –ns), vb. – 1. A întinde, a extinde. – 2. A năzui, a aspira. – Mr. *tindu, timsu, tes, tindire;* megl. *tind, tins, tindiri*.

Lat. *tĕndĕre* (Puşcariu 1735; *REW* 8640) cf. it. *tendere*, prov., fr. *tendre*, sp., port. *tender;* sensul al doilea a fost luat din franceză. – Der. *întinde*, vb. (a trage în lungime, a extinde; a etira, a lungi; a destinde, a lărgi, a desface, a dezdoi; a arma, a dispune, a aşeza; a încorda arcul, a înţepeni, refl., a se mări în lungime, a pune caii la goană; refl., a se desfăşura, a se dezvolta; refl., a pretinde prea mult, a depăşi limitele; refl., a deveni vîscos un lichid prin alterare), cu pref. *în–*, sau direct din lat. *intĕndĕre* (*DAR;* Rosetti, I, 173), care s-a dezvoltat în alte idiomuri romanice cu sensul special de „a înţelege, a auzi"; *întins*, adv. (direct, fără ocolişuri); *(în)tinzător*, adj. (care se întinde; s. n. tindeche la războiul de ţesut); *(în)tinzătoare*, s. f. (lambă, lanţ sau funie care leagă crucea protapului cu capetele osiei la car); *întindere*, s. f. (extensie, desfăşurare, tensiune, încordare, suprafaţă); *întinsoare*, s. f. (tensiune, încordare; scurtătură); *întinsură*, s. f. (extensiune); *întinzătură*, s. f. (extensiune); *întinzime*, s. f. (extensiune), cuvînt înv.; *destinde*, vb. (a relaxa, a diminua încordarea). – Der. neol. *extinde*, vb., după fr. *étendre; pretinde*, vb., după fr. *prétendre; pretenţi(un)e*, s. f., din fr. *prétention; pretenţios*, adj., din fr. *prétentieux; pretendent*, s. m., din fr. *prétendant*. 8723

tindeche (–chi), s. f. – Stinghie care ţine pînza întinsă la războiul de ţesut ţărănesc. – Var. *tindeică*. Banat *tinzaică* Olt. *tindec*. Megl. *(s)tindecl'ă*.

Lat. *tendĭcŭla* (Puşcariu 1738; *REW* 8641), cf. friul. *tendela*, prov. *endiyo*. Der. directă de la *tinde* (Pascu, *Suf.*, 237; Iordan, *Dift.*, 158), este mai puţin probabilă. 8724

ţineą (–n, –nut), vb. – 1. A avea ceva în mînă şi a nu lăsa să scape, a menţine, a susţine. – 2. A păzi, a conserva. – 3. A suporta, a rezista. – 4. A purta. – 5. A poseda, a domina. – 6. A ocupa, a fi stăpîn, a stăpîni. – 7. A întreţine. – 8. A avea la dispoziţie, a petrece. – 9. A observa, a respecta. – 10. A îngriji, a administra, a supraveghea. – 11. A trata, a considera. – 12. A costa. – 13. A da, a pronunţa (un discurs). – 14. A reţine; a deţine, a opri. – 15. A urma, a menţine, a continua în aceeaşi direcţie. – 16. A executa, a îndeplini. – 17. A depinde, a atîrna. – 18. A dura, a rămîne. – 19. A începea, a intra. – 20. A avea afecţiune, simpatie, a iubi. – 21. A dori, a avea poftă. – 22. (Refl.) A se apuca, a se prinde. – 23. (Refl.) A sta, a locui. – 24. (Refl.) A se susţine, a-şi cîştiga traiul. – 25. (Refl.) A se reţine, a se înfrîna, a se domina. – 26. (Refl.) A se socoti, a se crede. – 27. (Refl.) A stărui, a se încăpăţîna, a insista. – 28. (Refl.) A trăi în concubinaj, a fi concubin cu... – Var. *ţine*. Mr. *ţîn, ţinui, ţineare*, megl. *ţqn*, istr. *ţir*.

Lat. *tĕnĕre* (Puşcariu 1733; *REW* 8646), cf. vegl. *tenar*, it. *tenere*, prov., fr., cat. *tenir*, sp. *tener*, port. *têr*. Uz general (*ALR*, I, 106). Pentru conjug. prez., cf. *pune*.

Der. *ţiitor*, s.m. (stăpîn, proprietar, senior); *atoţiitor*, adj. (atotputernic); *ţiitoare*, s.f. (concubină, amantă, loc de pîndă al vînătorilor); *ţiitorie*, s.f. (înv., concubinaj); *ţiitură*, s.f. (înv., stăpînire, dominaţie; un anumit dans popular; muzica de acompaniament; Olt., concubinaj); *ţinut*, s.n. (înv., moşie; provincie, regiune); *ţinutal*, adj. (înv., provincial); *ţinutaş*, adj. (înv., provincial); *ţinută*, s.f. (comportament, maniere), după fr. *tenue*.

Comp. neol., formată după fr.; *abţinea*, vb.; *conţinea*, vb.; *deţinea*, vb.; *întreţinea*, vb.; *menţinea*, vb.; *obţinea*, vb.; *reţinea*, vb.; *susţinea*, vb. 8725

ţîngă (–gi), s.f. – Supărare, chin. – Megl. *ţqngă*.

Sl. *tąga* (Tiktin). Înv. şi Mold. – Der. *tîng*, adj. (mîhnit, necăjit), Mold., rar; *tîngui*, vb. (a se lamenta; a plînge, a deplînge), din sl. *tągovati* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 50; Cihac, II, 411); *tînguială*, s.f. jelanie, plîngere); *tînguios* (var. *tînguielnic*), adj. (trist, mîhnit, necăjit); *tînguitor*, adj. (trist). 8726

tingire (-ri), s.f. Vas în care se gătește mîncare. – Mr. *tengire, tingire.*

Tc. *tencere* (Șeineanu, II, 360; Lokotsch 2066; Ronzevalle 67), cf. ngr. τεντζέρης, bg., sb. *tengere.* 8727

tinicheá (-éle), s.f. 1. Tablă. – 2. (Fam.) Decorație, medalie. – 3. (Adv.) Lefter, fără bani. – Var. înv. *tenechea.* Mr. *tiniché,* megl. *tinichiie.*

Tc. *teneke* (Roesler 604; Șeineanu, II, 360; Lokotsch 2065; Ronzevalle 68), cf. ngr. τετεκές; alb., bg. *teneke,* sb. *tenegjika.* – Der. *tinicher,* s.m. (Trans., tinichigiu); *tinichigiu,* s.m. (meseriaș care lucrează cu metale), din tc. *tenekeci; tinichigerie* (var. Trans. *tinicherie*), s.f. (atelierul tinichigiului). 8728

tînjálă (-jéli), s.f. 1. Oiște de căruță care se adaugă cînd se folosește un alt atelaj sau pereche de boi. 2. Oiște care unește jugul la povara trasă pe boroană.

Sl. *tęžalo* (Cihac, II, 411; Ivănescu, BF, VI, 104). – Der. *tînjelar,* s.n. (oiște atașată); *tînjeluță,* s.f. (furca terminală a oiștei sau oiște atașată). 8729

tînji (-jésc, -ít), vb. – 1. (Înv.) A se întrista, a se mîhni. – 2. (Înv.) A crîcni. – 3. A lîncezi, a se consuma, a slăbi, a se ofili.

Sl. *tąziti* „a fi supărător" (Cihac, II, 11; Byhan 337), cf. bg. *tăžiam,* rus. *tužiti,* aceeași origine ca *tîngă, tîngui.* – Der. *tînjeală,* s.f. (slăbiciune, ofilire); *tînjitor,* adj. (galeș, debil). – Cf. *stînjeni.* 8730

țintă (-te), s.f. – (Banat) Cerneală.

Germ. *Tinte* (Candrea). 8731

țintă (-te), s.f. – 1. Cuișor, știft. – 2. Pioneză. – 3. Obiectiv. – 4. Finalitate, scop, pretenție – 5. Stea, pată de păr alb în fruntea calului. – 6. (Banat, Trans.) Pană, ic. – 7. (Adv.) La fix.

Sl. *cęta* „monedă" (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 52; Cihac, II, 434; Byhan 308; Conev 122; Rosetti, III, 58). – Der. *țintar,* s. n. (filiera fabricanților de cuie; un anumit joc de societate; *țintat,* adj. (cu stea în frunte); *ținteș,* adj. (bun ochitor); *țintui,* vb. (a se bate în cuie; a fixa, a imobiliza); *aținti* (var. *ținti, aținta*), vb. (a fixa pe cineva, a se uita țintă). 8732

țînțar (-ri), s. m. – Insectă din ordinul dipterelor (Culex pipiens). – Var. *țințar.* Megl. *țănțar.*

Lat. *zinzala* (Diez, I, 450; Densusianu, *Hlr.,* 198; Pușcariu 1739; Graur, *Rom.,* LVI, 265; *REW* 9623; Corominas, I, 766) sau mai bine *tentiala* (*Glossaria lat.,* I, Paris 1926, 115; R. Sabbadini, *Bull. Du Cange,* III, 88), cf. it. *zanzara,* v.fr. *cincele,* sp. *cénzalo.* – Der. *țînțăraș,* s. n. (un anumit dans popular); *țînțărime,* s. f. (mulțime de țînțari). 8733

țintaură (-re), s. f. – Fierea-pămîntului (Erythraea centaurium). – Var. *centaură.*

De la numele științific, după cum se pare cu pronunțare germ. 8734

țintirim (-muri), s. n. – Cimitir. – Var. *ținterim.*

Lat. *coementerium,* cf. *cimitir,* prin intermediul mag. *cinterem* (Densusianu, *Rom.,* XXXIII, 287; Gáldi, *Dict.,* 97; cf. Miklosich, *Fremdw.,* 81). 8735

tio, interj. – Servește pentru a alunga animalele.

Creație expresivă. – Der. *tiohăi* (var. *tiu(ho)i*), vb. (a alunga). 8736

tip (-puri), s. n. – Individ, personaj.

Fr. *type,* cf. *tipos.* Se folosește în limbajul familiar ca m. (pl. *tipi*) pentru a indica pe un individ necunoscut, uneori cu nuanță depreciativă, cf. sp. *tipejo.* Este dubletul lui *tipă,* s. f. (literă tipografică), din it. *tipo.* 8737

țip (-puri), s. n. – (Trans.) Sursă, izvor. – Var. *țîp.*

Creație expresivă, cf. *șop, șipot.* – Der. *țipă* (var. Trans. *țîpă*), s. f. (fluier, țignal; trișcă), nu pare să fie în legătură cu alb. *tsipë* „piele", ngr. τσίπα „caimac" (Drăganu, *Dacor.,* VII, 138; *țipa,* vb. (a striga; a arunca, a azvîrli, a împrăștia), megl. *țop, țăpari; țipăt,* s. n. (strigăt); *țipătură,* s. f. (strigăt; acțiunea de a arunca; boală rezultată din vrăjitorie în care se aruncă un obiect în fața celui fermecat), cf. *întîlnitură, întunchinătura, turnătură; țipoti,* vb. (Trans., a răcni, a zbiera). – Cf. *țop.*

Țipa „a zbiera" se consideră adesea drept cuvînt distinct de la *țipa* „a arunca". Totuși, trebuie să fie un singur cuvînt, care se explică prin varietatea utilizărilor expresive, cf. *dudui, tuna, tuli.* Al doilea sens este actualmente propriu Trans. dar e posibil să nu fi fost mereu așa, deoarece îl întîlnim la Eliade: *țipă-l peste gard.* A fost, credem, explicat insuficient, prin intermediul sl. *piti* „a țipa" (Cihac, 434); din sl. *tŭpŭtŭ* > *țipăt* (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 50); sau din lat. **tinnīpāre* (Pascu, I, 64). Apropierea de rom. de sursa expresivă *țip* a fost făcută prima dată de Drăganu, *Dacor.,* VII, 138 și de Scriban.

Țipar, s. m. (pește, Cobitis fossilis, Anguila vulgaris) trebuie să aparțină aceleiași familii expresive; probabil trebuie să se pornească de la ideea de „a fierbe" sau „a se mișca" (după Cihac, II, 535, din mag. *csik;* legătura cu ngr. τσιπούρα

„doradă" nu este sigură). Același înțeles pare că se poate găsi pe baza lui *țipenie*, s. f. (ființă, suflet), care se folosește numai în expresia *nici țipenie* „nici o suflare" sau „nici o mișcare" (după Tiktin, Pascu, I, 64 și Candrea, ar însemna „nimeni care să strige"). 8738

tipăi (-ăș, -it), vb. – A merge, a umbla.

Creație expresivă, cf. *lipăi, țopăi.* 8739

tipar (-re), s. n. – 1. Formă, matrice. – 2. Etalon, șablon. – 3. Model, formă. – 4. Urmă, amprentă. – 5. Tipografie, presă tipografică. – 6. Imprimare, publicație.

Mgr. τυπάριον (Cihac, II, 707; Murnu 56), cf. sl. *tiparŭ* (Conev, 114). – Der. *tipări*, vb. (a reproduce, a imprima, a publica, a da formă, a modela); *tipăreală*, s. f. (imprimare, munca de tipar); *tipăritură*, s. f. (publicație); *tiparnă*, s. f. (înv., tipografie), din sl. *tiparĭnŭ*, cultism; *tiparnic*, adj. (tipărit; de tipar, tipografic), înv.; *tiparniță*, s. f. (tipar, tipografie), înv.; *întipări*, vb. (a imprima); *retipări*, vb. (a reimprima). 8740

țipău (-ăie), s. n. – Corn, chiflă. – Var. *țipou, țipoi.*

Mag. *cipó* (Tiktin; Gáldi, *Dict.*, 166). În Trans. de N. 8741

tipic (-ce), s. n. – 1. Ritual. – 2. Formular. – 3. Regulă, normă, formă stabilită. – Mr. *tipicó.*

Ngr. τυπικόν, cf. sl. *tipikŭ* (Tiktin; cf. Vasmer, *Gr.*, 142). – Der. *tipicar*, adj. (formalist, maniac); *tipicărie*, s. f. (manie); *tipicale*, s. f. (ore liturgice așezate între șase și nouă), din gr. τυπικά; *tipicui*, vb. (a prescrie, a prevedea). 8742

țipirig, s. n. – Amoniac. – Var. *țiperig, tăperig.*

Sb. *caparika* (Candrea); sau, mai probabil, din *țeapă* cu suf. expresiv *-ig(ă)* pentru mirosul său înțepător; fonetismul ca și semantismul coincid cu *tipirig* (var. *tiperig, tăperig*), var. a lui *pipirig*, v. aici mai sus. 8743

țiplă (-le), s. f. – Membrană, mai ales de vezică de bou. – Mr. *tipă.*

Bg. *cipa* (Candrea; Conev 87), cf. ngr. τσίχα, alb. *tsipë* (Philippide, II, 738). Fonetismul nu a fost explicat. 8744

tipos (-suri), s. n. – Tip, imagine, figură.

Ngr. τύπος (Murnu 57). Sec. XVII, înv. Este dubletul lui *tip*, s. n (tip; individ), din fr. *type;* der. *tipic*, adj., din fr. *typique; tipesă*, s. f., din fr. *typesse; prototip*, s. n., din fr. *prototype.* Cf. *tip.*

Der. *tiposi*, vb. (a forma, a compune), sec. XVII, înv., din ngr. τυπόνω, viitor τυπώσω (Tiktin), poate cuvînt identic cu a *tiposi*, vb. (Trans. de N, a conveni, a-i veni bine). 8745

tipsie (-ii), s. f. – Tavă, disc de metal. – Mr. *tăpsie*, megl. *tipsiiă.*

Tc. *tepsi* (Șeineanu, II, 361; Lokotsch 2056; Ronzevalle 43), cf. ngr. ταψι, bg. *tepsiia.* Cuvînt oriental care ar fi putut intra și prin cuman. *tepsi* (Kuun 125). 8746

tiptil, adv. – În mod precaut, pe furiș, pe nesimțite. – Var. înv. *teptil.* Mr. *tiptile*, megl. *tiptil.*

Tc. (arab.) *tebdil* (Roesler 604; Șeineanu, II, 362; Lokotsch 1966), cf. alb., sb. *tevdil*, bg. *tepdil.* – Der. *tiptilat*, adj. (deghizat, travestit), prin contaminare cu *tupilat.* 8747

tir, adv. – Așa, bine (se folosește în corelație cu el însuși: *tir... tir*, cum... așa și).

Sb. *ter* „și" (Tiktin). 8748

tir (-ruri), s. n. – Tragere cu arma.

Fr. *tir.* – Der. *tiraj*, s. n., din fr. *tirage; tiralior*, s. m., din fr. *tirailleur. Tiră*, s. f. (Arg., șleahtă, bandă de hoți) pare să aibă aceeași origine, cf. fr. *tire* „pungășie". 8749

țîr (-ri), s. m. – Varietate de scrumbie sărată. – Mr. *țir.*

Ngr. τσήρος (Tiktin; Gáldi 262), cf. tc. *çiroz*, bg. *ciroz.* 8750

țîr, interj. – Imită scîrțîitul, țiuitul. – Var. *țîra(-țîra), țur.*

Creație expresivă, cf. *sfîr*, sl. *cureti* „a alerga", ngr. τσιρίζω „a piui", sp. *chirriar*, germ. *zirpen.* – Der. *țîr*, s. n. (arcul capotei la birjă; daltă), cf. *țiu; țîră* (var. *țiră*), s. f. (bucățică, fărîmă, pic; Trans., fîșie, zdreanță); *țîrîă*, s. f. (Trans., nisip; Banat, argilă amestecată cu paie), cf. *tîrlă* după Diculescu, *Elementele*, 490, din gr. σύρφος); *țîrfoli*, vb. (a dichisi), în Mold. (după Scriban, în legătură cu a picura, a prelinge; mag. *corholni* „a răzui"); *țîrîi* (var. *țurui, ciurui, țîrlîi*), vb. (a cînta greierii; a cînta din vioară), care s-a explicat greșit prin sl. *suriti* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 52), prin sb., cr. *curiti* „a fugi" (Cihac, II, 435), prin bg. *cărkam* (Conev 95); *țîrîit*, s. m. (țiuit; *cu țîrîita*, picătură cu picătură); *țîrîitor*, adj. (care țiuie; s. m. obleț, Alburnus lucidus); *țîrîiturâ*, s. f. (țîrîit); *țîrloi*, s. m. (Trans., ciocîrlie; țeavă, tub); *țîrc*, interj. (imită țîrîitul laptelui muls); *țîrcîi* (var. *țîrcăi*, Trans. *țîrcoti*), vb. (a mulge; refl., a picura; refl., a fi zgîrcit; *cu țîrcîita*, picătură cu picătură); *țîrcavă*, adj. f. (se zice despre oile cu lînă puțină sau cu lînă scurtă); *țurloi* (var. rară *țurlui*), s. n. (țeavă, tub; fluierul piciorului, tibia), cf. *țîrloi; țurțur* (var. *țu(r)țur(e), țuțuroi*), s. m. (sloi mic și subțire de gheață ascuțit la un capăt), formă reduplicată a interj. *țur* (cf. Giuglea, *Dacor.*, I,

250); *furţura*, vb. (a atîrna ca ţurţurii). *Tîrcav*, adj. (sterp, fără vegetaţie; oaie cu păr scurt; Olt., lepădat, eşuat, frustrat) pare a fi var. a lui *ţîrcav;* caz în care rut. *tyrkavyj*, pe care Candrea îl propune ca etimon, trebuie să provină din rom.; der. *tîrcăvi*, vb. refl. (a da greş). – Din rom. provine mag. *cire* (Treml, *Magyar Nyelv.*, XXVII, 323). Cf. *furcă*. 8751

tiran (–ni), s. m. – Despot.

Gr. τύραννος (Murnu 57), sec. XVII. – Der. *tiranic*, adj., din fr. *tyrannique; tirănesc*, adj. (înv., tiranic); *tirăneşte*, adv. (înv., tiranic); *tirăni*, vb. (înv., a trata prost, a tiraniza); *tiranie* (var. înv. *tirănie*), s. f. (despoţie) din gr.τυραννία; *tiraniza*, vb., din fr. *tyranniser; tiranisi*, vb. (a tiraniza), din gr. τυραννίζω, aorist τυράννησα. 8752

tirbuşon (–oane), s. n. – Mic dispozitiv de scos dopuri. – Var. *tirbuşon.*

Fr. *tire-bouchon*. 8753

tîrcol, (–oale), s. n. – Ocol, înconjur. – Mr., megl. *tărcol.*

Bg. *tărkalo, tărkolo* (Cihac, II, 401). – Der. *tîrcoli*, vb. (a da tîrcoale), din bg. *tărkaljam* (Scriban). 8754

ţîrcovnic (–ci), s. m. – Dascăl. – Var. *ţercovnic, ţircomnic.*

Sl. *crŭkovĭnikŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 51; Cihac, II, 435; Conev 108), cf. bg. *crăkovnik*, slov., rus. *cerkovnik*. 8755

tireghie (–ii), s. f. – 1. Drojdie, tartru, depunere, scursură. – 2. Piatră, mălură. – 3. Tartrat, acid de potasiu. – 4. Funingine. – 5. Apă de ploaie care se scurge cu multă tulbureală. – Var. *(s)t(e)reg(h)ie, (s)tirigie, st(e)revie, stirevie.*

Ngr. τρυγία „drojdie" (Scriban; Gáldi 262), cf. bg. *trigija* „piatră". Var. cu *v* sînt înv. şi reproduc pronunţarea lui γ ngr. Celelalte ipoteze sînt improbabile: din lat. **stilligĭa* (Cihac, I, 264; Koerting 9053; împotrivă, Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 286); din lat. **stiliginea*, contaminare a lui *stilla* cu *fuligineus* (Giuglea, *Cercetări*, 20; Tiktin; Candrea), cf. ribagorz. *estellesin;* de la *stiricidium* (*REW* 8266). 8756

tîrg (–turi), s. n. – 1. Loc întins într–o localitate unde se vînd vite, cereale, lemne etc., obor. – 2. Contract, afacere încheiată. – 3. Piaţă, hală. – 4. Oraş, orăşel. – 5. Tranzacţie, vînzare–cumpărare. – 6. Învoială, înţelegere, discuţie, sume date şi primite.

Sl. *trŭgŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 49; Cihac, II, 401; Conev 77), cf. rus. *torg* „obor", alb. *treg*. Legătura cu un preromanic **terg* (Lozovan, *ZRPh.*, LXXXIII, 128 şi 134) este posibilă, dar nu pare suficient documentată. Prima organizare administrativă a tîrgurilor este cea a lui Alexandru Lăpuşneanu, în 1561.

Der. *tîrgar*, s. m. (înv., zaraf, bancher; Trans., cumpărător, client); *tîrgoveţ*, s. m. (orăşean, locuitor al oraşului), din sl. *trŭgovĭcĭ; tîrgoveaţă*, s. f. (orăşeancă); *tîrgoveţi*, vb. refl. (a se face orăşean); *tîrgui*, vb. (a cumpăra; refl., a se tocmi, a discuta preţul; refl. înv., a cădea la învoială) din sl. *trŭgovati; tîrguială*, s. f. (învoială; cumpărătură); *tîrguitor*, s. m. (cumpărător). De aici şi *Tîrgovişte*, numele unui oraş, vechea capitală a Munteniei, cf. bg. *tèrgovište*, şi expresia *gură de Tîrgovişte* „gură–rea", pe care Weigand, *Jb*, XVI, 76, o interpretează greşit pornind de la înţelesul de *Tîrgovişte* „tîrg în general", cf. Tiktin: e sigur că acest cuvînt se folosea înainte ca nume comun, dar la fel de clar este că expresia se datorează reputaţiei de care se bucurau femeile din oraşul cu acelaşi nume. 8757

tîrî (–răsc, –îţ), vb. – 1. A tîrîi pe pămînt, a trage după sine. – 2. A înşfăca, a înhăţa. – Var. *tîrîi, tîri, întîri.*

Sl. *trěti, trą* „a freca" (Cihac, II, 411; Tiktin), cf. sb. *trti*, ceh. *triti*. Pentru semantism, trebuie să se pornească de la ideea de „a freca pămîntul"; pentru fonetism, cf. *pîrî*. – Der. *tîrîie–brîu*, s. m. (zdrenţăros, golan); *tîrîş* (var. Mold. *tîrîiş*), adv. (pe jos); *tîrîş*, s. n. (buştean sau sarcină de lemne transportată prin tîrîre); *tîtî(i)tor*, adj. (care se tîrăşte); *tîtîtoare*, s. f. (reptilă, unealtă de pescuit pentru a se scufunda); *tîrîtură*, s. f. (tîrîre, acţiunea de a tîrî; femeie stricată); *tîrlan*, s. m. (buştean, lemn), cuvînt rar, apare la Sandu–Aldea; *tîrlie*, s. f. (sanie mică ţărănească); *tîrliuş*, s. m. (derdeluş), ultimele cuvinte, cu *l* expresiv, sînt proprii Munt. 8758

tiriac (–curi), s. n. – Preparat medicinal cu opiu. – Var. *teriac*. Mr. *tiriacă*.

Gr. θηριάκι, prin intermediul tc. (arab.) *tiriak* (Şeineanu, II, 362), cf. bg., sb. *terijak*. – Der. *teriachiu*, s. m. (opioman; beţiv), din tc. *tiriaki*, înv. 8759

ţîrîi (–i, –ît), vb. – A cîrpi, a stopa.

Pol. *cyrowac* (Candrea); în Mold. 8760

ţirimi, adv. – Egal, indiferent.

Ngr. ταΐρι μοι „mi–e totuna" (Bogrea, *Dacor.*, I, 268). Cuvînt rar, puţin atestat. Poate Bogrea l–ar fi confundat cu *tîromi*, vb. (a lenevi, a trîndăvi), şi *tîromeală*, s. f. (inerţie, pasivitate, indolenţă), cuvinte din Olt., care par să fie var. lui *aromi* cu pref. expresiv *tă–*, cf. *tămînda*. 8761

tiriplic (-curi), s. n. – Fir de bumbac.

Tc. *tire iplik* (Şeineanu, II, 362), cf. sb. *tiriplik.* 8762

tîrlă (-le), s. f. – Stînă, ocol de vite. – Megl. *torlă.*

Sl., cf. bg. *tărlo,* sb. *trlo,* cr. *tèrlo* (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 49; Cihac, II, 412). – Der. *tîrlaş,* s. m. (coproprietar al unei stîne), cf. *GS,* VI, 43; *tîrli,* vb. (a-şi aşeza tîrla într-un anumit loc; a zăbovi cu turma într-un anumit loc); *tîrlişte,* s. f. (loc în care mai înainte a fost o tîrlă), cf. bg. *tărlište.* 8763

tîrlic (-ci), s. m. – **1.** (Înv.) Pantofi papali, specie de ciorapi care se purtau în vîrful papucilor. – **2.** Papuc, tăboc. – Var. *durligi.* Mr. *tîrliche.*

Tc. *terlik* (Lokotsch 2072), cf. ngr. τερλίκι, alb., bg. *terlik.* 8764

tîrn (-nuri), s. n. – Smoc de mărăcini sau nuiele, folosit ca măturoi.

Sl. *trŭnŭ* (Cihac, II, 402; Giuglea, *Cercetări lexic.,* 9), cf. bg. *tărn, trăn,* slov. *tèrn,* ceh. *trn,* pol. *tarn,* rus. *tern.* – Der. *tîrnui,* vb. (a mătura cu tîrnul; a se lua de păr; a se părui); *tîrnuială,* s. f. (măturare, tîrnuire; păruială, chelfăneală).

Aceleiaşi familii din sl. *trŭnŭ* aparţin *tîrnăcop* (var. *tîrnacop*), s. n. (cazma, săpoi), din bg. *tărnăkop,* sb. *trnokop* „săpătoare de tufişuri de mure"; *tîrnomată* (var. *tîrnomete*) s. f. şi n. (bălegar, gunoi), cf. sb. *trnomet* „măturătoare pe arie" cr. *ternomet* „mătură" (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 49; Cihac, II, 402; Tiktin); *tîrnosie* (var. *tîrnoslivă*), s. f. (varietate de prune), din sb. *trnoslijva* (Candrea). Cf. *tîrnă.* 8765

tîrnă (-ne), s. f. – **1.** Coş mare de răchită, de nuiele. – **2.** Stup de nuiele. – **3.** (Olt.) Botniţă care se pune la vite pentru a le împiedica să pască.

Origine incertă. Se consideră der. din bg. *trăvna,* sb. *trnka* (Cihac, II, 402; Tiktin; Candrea; bg. *tărna,* adăugat de Conev 74, pare să provină din rom.), în legătură cu sl. *trŭnŭ* „spin", cf. *tîrn.* Această der. este posibilă, dar nu încetează să fie bătătoare la ochi apropierea de mgr. τράνα, lat.med. *trana* „împletitură de nuiele" (Goelzer, *Bull. Du Cange,* III, 159), de origine necunoscută. 8766

tîrnaţ (-ţuri), s. n. – Pridvor, cerdac deschis al faţadei sau pe două sau trei laturi ale casei.

Mag. *tornác* (Miklosich, *Fremdw.,* 133; Cihac, II, 533; Gáldi, *Dict.,* 162), cf. cr., slov. *trnac,* rut. *tornac.* Der. din lat. *internatĭum* (Philippide, *Principii,* 44) nu este posibilă. Mai ales în Trans. 8767

tîrnosi (-sesc, -it), vb. **-1.** A sfinţi o biserică. – **2.** A se lua de păr, a se părui.

Sb., cr. *tronosati,* din gr. θρόνος „tron" (Miklosich, *Fremdw.,* 133; Cihac, II, 413), cf. mgr. θρονιάζω (Philippide, *Principii,* 141). Sensul al doilea este rezultatul unei confuzii cu *tîrnui* (după Bogrea, *Dacor.,* IV, 850, din rus. *trimositi*). – Der. *tîrnosanie,* s. f. (sfinţire); *tîrnoseală,* s. f. (sfinţire; Olt., ceară care rămîne după sfinţirea unei biserici şi care se păstrează de obicei). 8768

tîrş (-şi), s. m. – **1.** Copac pipernicit, nedezvoltat. – **2.** Tufişuri care rămîn la desţelenirea unui cîmp. – **3.** Vreascuri, uscături.

Sl. *trŭsĭ* „lăstar" (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 27; Cihac, II, 403; Conev 50), cf. sb., slov., ceh. *trs* „viţă-de-vie", sb., slov. *trš* „buruiană, teren necultivat". Modificarea pl. se explică pornind de la rezultatul **tîrs,* care este normal, pl. *tîrşi.* Este dubletul lui *tîrsă,* s. f. (curătură, desţelenire; Mold., barbă încîlcită), cf. rut. *tyrsa.* – Der. *tîrşi,* vb. (a defrişa, a desţeleni; a grebla, a grăpa; refl., Mold., a se despuia), al doilea sens explicabil prin folosirea înv. a unei greble primitive, făcută cu un smoc de mărăcini; *tîrsi,* vb. (a curăţa un teren), în Trans.; *tîrsoacă* (var. *tîrsoagă*), s. f. (plante, Aira caespitosa, Polygonum aviculare; Mold., barbă încîlcită); *tîrşar,* s. m. (arbust, tufă); *tîrşii* (var. Mold. *tîrşi*), vb. (a-şi tîrî picioarele), probabil rezultat din contaminarea lui *tîrş* cu *tîrî; tîrşiitură,* s. f. (tîrîre); *tîrşeală,* s. f. (laşitate, teamă), fără îndoială de la *tîrşi(i)t* „josnic, decăzut" (după Vasiliu, *GS,* VII, 128, din ţig. *traš-* „grijă"); *tîrşelos,* adj. (fricos, laş). *Tîrşiţă,* s. f. (sapă) se află faţă de *tîrş* în aceeaşi poziţie ca *tîrnăcop* faţă de *tîrn;* der. sa din sl. *krušiti* „a rupe" (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 27; Miklosich, *Lexicon,* 318) nu pare probabilă. *Troş* (var. *truş*), s. m. (Munt., încălţăminte veche, uzată) trebuie să existe în loc de *tîrş* „papuc fără ştaif, tîrît" (după Scriban, legat de it. dialectal *troš* „cizmuliţă". 8769

tîrsînă (-ni), s. f. – **1.** Şnur, împletitură de păr de capră. – **2.** Nojiţă, legătură la *opinci.*

Sl. *trŭstĭnina, trŭsina* „de păr de animal" (Tiktin). Der. din lat. *transenna* (Pascu, *Arch. Rom.,* IX, 303), nu este convingătoare. – Der. *tirsînar,* s. m. (ţăran). 8770

tîrţan (-ni), s. m. – **1.** Evreu. – **2.** Plante (Salsola kali, Crambe tartarica).

Germ. *Untertan* „persoană" (Philippide, *Principii,* 157; Borcea, 215), unde *un* a fost tratat ca art. îndefinit, cf. *omidă, strachină.* Numele se explică prin faptul că evreii erau consideraţi persoane străine pînă în 1878, şi în această calitate

se bucurau de anumite privelegii. Conține o nuanță puternic depreciativă. 8771

țîrtiță (-țe), s. f. – Coccis, noadă la păsări.

Bg. *trătică*, sb. *trtica* (Tiktin; Candrea). 8772

târziu, adv. – 1. După momentul potrivit sau așteptat. – 2. (Adj.) Tomnatic, maturizat după termenul obișnuit. – 3. (Adj.) Greoi, încet, domol, lent. – Mr. *trădziu*.

Lat. *tardīvus* (Densusianu, *Hlr.*, 163; Pușcariu 1741; *REW* 8596), cf. it. *tardivo*, logud., prov., cat. *cardiu*, fr. *tardif*, sp., port. *tardio*. – Der. *târzielnic*, adj. (târziu); *întârzia*, vb. (a rămîne în urmă, a nu fi la timp). 8773

țisă (-se), s. f. – Arbore rășinos, molid (Taxus baccata). – Var. *tis*. Megl. *tisă*.

Sl. *tisa* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 49; Tiktin; Conev 48), cf. mag. *tisza*, bg., sb., cr., ceh. *tis* „pin". 8774

tisău (-sați), s. n. – (Trans.) Chimir, șerpar. – Var. *tiusău*.

Mag. *tüszö* (Tiktin), 8775

tișlaifăr (-re), s. n. – Șervet brodat, față de masă.

Germ. *Tischläufer*. 8776

țist (-turi), s. n. – Funcționar, slujbaș, ofițer.

Mag. *tiszt* (Cihac, II, 533; Gáldi, *Dict.*, 163). – Der. *tistie*, s. f. (Trans., înv., slujbă, funcție înaltă). 8777

tist, interj. – 1. Pst, ei: servește pentru a impune tăcerea. – 2. Stai, ascultă: servește pentru a atrage atenția. – Var. *țîst, sst*.

Creație expresivă, cf. *țîști*. – Der. *țistui*, vb. (a impune liniște, a face pe cineva să tacă; a chema); *țistuitură*, s. f. (acțiunea de a face pe cineva să tacă). 8778

țîști, interj. – Exprimă ideea de săritură neașteptată. – Var. *țuști*.

Creație expresivă, cf. *țîș(t)*. – Der. *țîșni* (var. *țișni*), vb. (a izvorî, a ieși; a ieși în sus cu putere, a emana), în loc de **țîștni*, cu suf. expresiv *-ni; țîșnitor*, adj. (care izvorăște, care emană cu avînt); *țîșnitură*, s. f. (salt, săritură; șuvoi); *țușcă*, s. f. (batistă cu noduri cu care se bat cei ce pierd la anumite jocuri; varietate de oi); *țîșpoacă* (var. *țîșmoacă*), s. f. (poșircă; Mold., lapte acru); *țiștoacă*, s. f. (tinerică, domnișoară); *țoșcă* (var. *toșcă*), s. f. (sac, desagă), contaminat cu *tașcă*. 8779

țîță (-țe), s. f. – 1. Sîn, mamelă. – 2. Uger. – 3. Celulă de matcă la stup. – 4. (Arg., adj.) Perfect, excelent. – Var. înv. *țiță*. Mr. *țîță*, megl. *țoță*, istr. *țițe*.

Creație expresivă, poate anterioară rom., cf. lat. *titīa, titta* (Diez, I, 415; Koerting 9564; Densusianu, *Hlr.*, 198; Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 287; Pușcariu 1742; *REW* 8759), cf. it. *tetta*, fr. *tette*, prov., cat., sp. port. *teta;* poate cuvînt legat de lat. *titus* „porumbel" (Isidoro, XII, 7, 62), cf. napol. *teta* „găină". Totuși, lat. nu este unica explicație posibilă, deoarece cuvîntul aparține limbajului infantil indoeurop.; gr. τιτθός „țîță", τίτθη „doică", alb. *sisë, cicë*, it. *cioccia, zitta*, sl. *susŭ, cica*, sb., cr. *sisa*, pol. *cyc*, germ. *Zitze*, etc. Explicația prin sl. (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 51; Domaschke 92) este mai puțin propabilă. Este vorba neîndoielnic de o creație expresivă proprie rom., care coincide desigur cu alte formații similare. Punctul de plecare poate fi ideea de tremur (*țîțîi*), cea de obiect ascuțit (*țuț*), cea de supt (*țugu, țață*) sau mai probabil, fiind vorba de creații spontane, toate trei la un loc. Uz general (*ALR*, I, 227). – Der. *țîțoasă*, adj. (cu țîțe mari). 8780

țîțîi (-i, -ît), vb. – 1. A dîrdîi, a clipi, a trepida. – 2. A palpita, a zvîcni. – 3. A cînta greierul. – 4. A scoate tremolouri de către un instrument. – Var. *țîțîia, țițîi*.

Creație expresivă, cf. *hîțîi, fîțîi, bîțîi, țîrîi*. – Der. *țîțîială*, s. f. (tremur, palpitație, dîrdîială; tremolo); *țîțeică* (var. *țițeica*), s. f. (Olt., Trans., balansoar); *țiței*, s. m. (zer de lapte acru; petrol brut) probabil numit așa pentru că forma o masă densă care tremura; *țîțînă* (var. *țițină*), s. f. (balama; furuncul), mr. *țînțînă* (direct de la *țîță*, după Hasdeu, *Cuv. din Bătrîni*, I, 306; Cihac, II, 436 și Pușcariu 1742; de la un lat. **titīna*, după Pascu, I, 173); *țuțula*, vb. (Trans., a legăna); *țuțul*, s. n. (Trans., balansoar, leagăn). 8781

titlu (-uri), s. n. – Nume; rang; drept; cuvînt sau text din fruntea unei lucrări. – Var. înv. *titol, titulă, tituluș*. Mr. *titlu*.

Mgr. τίτλος (Murnu 57), cf. sl. *titlŭ* (Cihac, II, 413). Sec. XVII. *Tituluș*, prin pronunție mag. din lat. *titulus* (Gáldi, *Dict.*, 163). – Der. *titula* vb. (înv., a intitula); *titrat*, adj., din fr. *titré; titular*, adj., din fr. *titulaire; titulatură*, s.f., din germ. *Titulatur; întitula*, vb. (a numi). 8782

țiu, interj. – Imită zgomotul vibrației sau al flexiunii, al încovoierii. – Var. *țîu*, și der.

Creație expresivă, cf. *țiu*. – Der. *țiu*, s. n. (secure mică; daltă); *țiui*, vb. (a șuiera, a fluiera,a vibra; a suna; a zorăi; a hurui, a bîzîi în urechi), var. *ciui*, cf. it. *ciuire* „a chițăi șoarecii"; *țiuitură*, s. f. (fluierat, șuierat); *țiuit*, s. n. (șuierat); *țiuitoare*, s. f. (hîrîitoare, huruitoare); *țîu*, s. n. (Banat, talangă). 8783

tivi (-vęsc, -it), vb. – 1. A fugi, a începe să alerge. – 2. A coase marginea, a face tiv. – 3. (Arg.) A se împreuna.

Probabil de la *tiva* „iute, repede", cf. *tava*. Evoluția semantică nu este clară, dar cf. sp. *corrido* „urmat, continuat". Explicația pornind de la *tighel* (Scriban) este evident insuficientă. – Der. *tiv*, s. n. (îndoitură, margine), deverbal; *tivel*, s. n. (Mold., tiv), prin contaminare cu *tighel; tivelă* (var. *tivitură*), s. f. (îndoitură; margine, chenar, tiv). 8784

tivic (-curi), s. n. – Laț, coardă.

Origine necunoscută. Der. din tc. *tevfik* „sfîrșit" (Scriban) este improbabilă. Trebuie să fie cuvînt identic cu *tivig*, s. n. (Banat, stinghie). – Der. *tivilincă*, s. f. (instrument primitiv pentru a împleti lațuri de păr de cal sau de capră); *tivilichi*, s. n. (pieptar, corset); *tivilichie*, s. f. (pieptar), cuvinte pe care Șeineanu, II, 363 le explică pornind de la *ilic* „pieptar" cu primul element obscur. 8785

tiviichi (-che), adj. – Liniștit, mulțumit.

Tc. *tevekeli* „încrezător" (Tiktin). 8786

țivli (-lęsc, -it), vb. – A țipa, a țiui, a piui. – Var. *țîvli, țîfli*.

Sl. *cviliti* „a plînge" (Tiktin) – Der. *țivluitoare*, s. f. (țipătoare, țiuitoare, fluier); *țuvloaie* (var. *țifloaie, țifoaie*), s. f. (țipătoare; flaut, fluier; adv., se zice despre burta umflată), ultimul sens probabil prin analogie cu aspectul obrajilor umflați la cîntatul cu țuvloaia; *țifloia*, vb. refl. (a se umfla cu mîncare). 8787

tizic (-curi), s. n. – Baligă uscată folosită drept combustibil. – Var. înv. *tezic, tezec*.

Tc. *tezek* (Șeineanu, II, 363; Ronzevalle 65), cf. ngr. τεζέκ. 8788

țoabă (-be), s. f. – Țînțar (Simulia). – Var. *țobîc(ă), ciobîc*.

Origine îndoielnică. După Tiktin, din kirguiz. *zebük*, soluție ce pare puțin convingătoare. 8789

toaie (-oi), s. f. – (Bucov.) Omag.

Rut. *toja* (Candrea). Der. din pol. *tojad, tojna* „plantă otrăvitoare" (Tiktin) sau din gr. θολία (Diculescu, *Elementele*, 484) nu este probabilă. 8790

toaipă (-pe), s. f. – Teslă, bardă.

Origine necunoscută. În Mold. 8791

țoală (-le), s. f. – 1. Covor, carpetă. – 2. Cuvertură, pătură. – 3. Haină, îmbrăcăminte. – Var. *țol*. Mr. *ciol*.

Tc. *çul*, prin intermediul ngr. τσόλι sau τσούλι (Densusianu, *Filologie*, 448; Pascu, *Arch. Rom.*, VI, 231; Ronzevalle 79; Scriban); ne scapă eventuala legătură cu v.sb. *calun*, ceh. *caloun*, pol. *calun* „covor" (Berneker 120). Din lat. *stola* (Philippide, *Principii*, 148; Iordan, *Difl.*, 190) nu este posibil; și cu atît mai puțin din *țuhal* (Byck-Graur 38).

Der. *țoleturi*, s. f. pl. (îmbrăcăminte); *țolic*, s. n. (carpetă); *țolincă*, s. f. (covor mic); *țolină*, s. f. (femeie de stradă), cf. *buleandră, fleandură, hanță, tîrfă* (după Philippide, *Principii*, 107, de la *tol* contaminat cu mag. *cula*); *țoandră*, s. f. (gioarsă, haină veche), prin contaminarea lui *toală* cu *țundră* (din mag. *condra*, după Pascu, *R. critică*, VI, 159; cf. Iordan, *BF*, II, 570); *înțoli*, vb. (a îmbrăca; refl., a prospera, a parveni). – Cf. *țundră*. 8792

toaletă (-te), s. f. – 1. Găteală, împodobire. – 2. Masă de baie, lavabou. – 3. Curățenie. – Mr. *duvalete*.

Fr. *toilette*, mr. prin intermediul ngr. ντου(β)αλέττα. 8793

toalpă (-pe), s. f. – (Bucov.) Mulțime, cantitate.

Rut. *tolpá* (Tiktin). 8794

toamnă (-ne), s. f. – Anotimpul de după vară. – Mr., megl. *toamnă*, istr. *tomne*.

Lat. *autumnus* (*REW* 812), cf. fr. *automne*, sp. *otoño*, port. *outono;* schimbul de gen ca în *iarnă*, prin analogie cu *vară* și *primăvară* (Tiktin; Iordan, *Difl.*, 189; Pascu, *Beiträge*, 8). Ipoteza unui lat. **autumnĭum* (Pușcariu, *ZRPh.*, XXVIII, 688; Pușcariu 1743) nu pare necesară. Explicația trecerii lui *u* > *o(a)* prin intermediul unei forme der., cu *u* aton (Graur, *BL*, V, 78) nu este suficientă. Probabil trebuie să se pornească de la un lat. **otumna*, cu diftongul redus ca în *orîcla* < *aurĭcŭla;* și de aici *u* > *o*, prin asimilare, cf. rezultatele din fr. și sp.

Der. *tomna*, vb. (a petrece toamna); *tomnat*, s. n. (sezon de toamnă; cheltuiala pazei sau a pășunatului unei turme în timpul toamnei); *tomnatic* (var. *tomnatec*), adj. (autumnal); *întomna*, vb. refl. (a sosi toamna); *tomniu*, adj. (autumnal). 8795

toană (-ne), s. f. – 1. Aruncarea plasei de pescuit. – 2. Gaură, copcă în apa înghețată pentru a putea pescui.

Sl., cf. sb. *ton* „acțiunea de a scufunda", *tonuti* „a scufunda" (Scriban). 8796

toană (-ne), s. f. – 1. Atac, insultă, criză. – 2. Capriciu, chef, glumă.

Ngr. τόνος „putere, forță", cf. τονίζω „a accen-

tua". Der. din sb., cr. *tonja* „furtună" (Cihac, II, 415) sau de la *a tuna* (Philippide, *Principii*, 61; Iordan, *Dift.*, 190) nu este probabilă. La origine trebuie să fie termen medical. – Der. *tonatic* (var. *tonos*), adj. (capricios, năzuros); *tonoasă*, s. f. (Trans., zburdălnicie, șotie).

Der. neol. *ton*, s. n., din fr. *ton* (mr. *ton*, din ngr.); *tonalitate*, s. f., din fr. *tonalité; tonic*, adj., din fr. *tonique; atonal*, adj., din fr. *atonal; intona*, vb., din fr. *entonner; tonisi*, vb. (a compune, a pune pe muzică), din ngr. τονίζω (Tiktin). 8797

toánce, s. f. pl. – Repeziș de apă curgătoare, curent rapid al unui rîu.

Sl. *tąča* „ploaie", datorită stropilor pe care-i împrăștie. Legătura cu pol. *ton* „adîncime" (Cihac, II, 414), nu este probabilă. În Mold., mai ales ca toponim. 8798

toápsec (-ce), s. n. – Venin. – Var. *toapsăc.*

Lat. *toxĭcum* (Tiktin; Candrea; *REW* 8818), cf. it. *tossico*, logud. *tosku*, prov. *tueisec*. Sec. XVII, rar; pare cuvînt moștenit, luînd în considerație dubiile lui Tiktin. – Der. *topseca* (var. *topsăca, întopseca*), vb. (intoxica, învenina), din lat. *(în)toxicare; topsecos* (var. *topsăcos*), adj. (înv., toxic); *topsicătură*, s. f. (intoxicație, otrăvire), înv. 8799

toárce (-orc, -ors), vb. – 1. (Înv.) A vira, a schimba direcția. – 2. A fila lîna. – 3. (Despre pisici) A scoate un sunet continuu. – Mr. *torcu, torșu, toarsă, toarcere;* megl. *torcu, torș, tors, toarciri;* istr. *torcu, tors.*

Lat. *tŏrquĕre*, prin intermediul unei var. vulgare **tŏrquĕre* (Pușcariu 1747; *REW* 8798), cf. it. *torcere* (logud. *torkere*), prov. *torser*, fr. *tordre*, cat., sp., port. *torcer*. – Der. *torcător*, s. m. (filator); *torcătoare*, s. f. (femeie care toarce); *tors*, adj. (filat); *tors*, s. n. (acțiunea de a toarce; tort); *tort*, s. n. (fire toarse), din lat. *tŏrtus* (*REW* 8809), cf. it., port. *torto*, prov. *tort*, sp. *tuerto; tortel* (var. *turtel, torțel*), s. m. (cătină, iniță, Cuscuta); *tortoțel* (var. *întorțel*), s. m. (torțel); *întoarce*, vb. (a suci, a răsuci; a schimba direcția; a face pe cineva să-și schimbe părerea; a abate, a conduce; a schimba, a modifica, a altera; a reda, a înapoia; a restitui, a trimite înapoi, a recupera, a despăgubi; a converti; a castra, a jugăni; a da o altă față unei haine uzate; refl., a se îndrepta către, a se adresa; refl., a se înapoia; refl., a da rest), din lat. *intŏrquĕre* (Pușcariu 888) sau din *toarce* cu pref. *în-; întorcător*, s. n. (tindeche la războiul țărănesc); *întorcătură*, s. f. (înv., răscoală, răzvrătire; Trans., prima vizită a tinerilor însurăței la părinții unuia dintre ei); *întors*, adj. (înapoiat, răsucit; răsturnat; strîmb; castrat; înțărcat; se spune și despre alimentele care prisosesc, la întoarcerea dintr-o călătorie și care nu se mai mănîncă); *întors*, s. n. (înapoiere; descîntec care pretinde a înlătura efectele unui blestem sau ale unui ghinion); *întorsătură*, s. f. (cotitură; sucire; ocolire, învîrtire; schimb, modificare, alt aspect); *întorsură*, s. f. (schimb; plug); *toartă*, s. f. (mîner), de la *tort*, probabil pornind de la mînere de fibră sau sfoară răsucită, cf. calabr. *torta* „legătură de fir între jug și oiștea plugului", sicil. *tòrta* „bătătură"; *răstoarce*, vb. (a restitui, a înapoia; a răscumpăra). – Cf. *întort.* 8800

tobă (-be), s. f. – 1. Tambur. – 2. Culoare la jocul de cărți. – 3. Un tip de salam. – Var. Mold., Trans. *dobă* (și der.).

Mag. *dob* (Tiktin; Gáldi, *Dict.*, 89 și 150). – Der. *tobaș*, s. m. (Trans., toboșar), din mag. *dobos*, dublet al lui *toboș*, s. m. (tort), cf. sb. *doboš* „tartă". Este bg. *toba* pare că provine din rom. (Capidan, *Raporturile*, 234). 8801

toc (-curi), s. n. – 1. Teacă, învelitoare. – 2. Vas de lemn dintr-o singură bucată, putină. – 3. Cadru de ușă sau de fereastră. – 4. Condei. – 5. Cutie în care se ține piatra de ascuțit. – 6. (Rar) Cornet. – Var. Mold. *tioc.*

Sl. *tokŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 49; Cihac, II, 414; Conev 68; cf. Gáldi, *Dict.*, 164), cf. sb., cr., slov., mag. *tok.* 8802

toc, interj. – Poc, trosc; imită zgomotul de lovitură, de bătaie.

Creație expresivă, cf. *tic, tac, cioc, boc, poc.* – Der. *toc*, s. n. (partea mai ridicată a tălpii la încălțăminte), datorită zgomotului pe care-l produce (după Cihac, II, 707, Tiktin și Candrea, din it. *taccone*, prin intermediul ngr. τσαούνι, sau al bg. *takun, tokun, tok*, cf. Bernard 42; dar această der. este dificilă și ultima formă din bg. ar putea proveni din rom.); *toacă*, s. f. (bucată de lemn uscat sau de fier turnat, al cărui sunet înlocuiește în mănăstiri dangătul clopotelor; dangăt, bătaie de clopot; numele popular al unei constelații, Pegas), cf. calabr. *tocco*, care denumește un instrument asemănător (it. *raganello*), alb. *tokë* (Philippide, II, 737; der. din alb., sugerată de Cihac, II, 720, este improbabilă); *tocălie*, s. f. (toacă; hădărag, titirez, morișcă de vînt pentru a speria păsările; piedică la războiul de țesut), cu *l* expresiv; *toca*, vb. (a bate, a bate la ușă; a trage clopotele; a tropăi; a sparge lemne; a mărunți, a tăia mărunt; a face praf, a sfărîma, a face pulbere; a risipi, a irosi; a ruina, a-și pierde averea; a pisălogi, a stărui, a plictisi; a flecări, a trăncăni; a clămpăni

berzele din cioc), mr. *toc, tucat, tucare,* cf. Schuchardt, *ZRPh.,* XXII, 397 şi *REW* 8767 (după Densusianu, *Hlr.,* 198, Puşcariu 1746 şi Candrea, de la un lat. **toccăre,* cf. it. *toccare,* prov., cat., sp., port. *tocar,* fr. *toucher*); *tocăni,* vb. (a bate; a pisa, a tăia mărunt), cu suf. expresiv *-ni;tocană,* s. f. (mîncare cu carne tăiată mărunt şi fiartă înăbuşit; Maram., terci de mălai); *tocănit,* s. n. (bătut); *tocător,* s. n. (fund de bucătărie); *tocătoare,* s. f. (fund); *tocătură,* s. f. (carne tocată; tăietură). – Din rom. provin mag. *tóka* „scîndură de tocat" şi *tokány* „tocătură" (Edelspacher 23). 8803

ţoc, interj. – Imită zgomotul unui sărut. – Var. Trans. *ţuc.*

Creaţie expresivă. – Der. *ţocăi,* vb. (a săruta; a suge); *ţuca,* vb. (Trans., a săruta), cf. *ALR,* I, 99; *ţugsui,* vb. (a suge; a bea), cuvînt rar, folosit de Ispirescu, pare contaminat cu *ţuguia* (după Candrea, legat de bg. *cukam* „a bea"). 8804

ţoc, s. n. – În expresia; *cu ţoc în poc* „cu toate hodrobeiele".

Reproduce expresia germ. *mit Sack und Pack* (Graur, *BL,* IV, 76). 8805

ţoacă (–ci), s. f. – Baretă, tichie.

Fr. *toque.* – Der. *toc,* s. n. (pălărie de damă), cf. rus. *tok* (Candrea). 8806

tocaci (–i), s. m. – Ţesător.

Sl. *tukačĭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 50; Cihac, II, 414; Conev 76). Înv. 8807

tocat, s. m. – Indiană, ţesătură de bumbac.

Tc. *tokat* (Şeineanu, III, 123). Sec. XIX, înv. 8808

toci (–cesc, –it), vb. – 1. A strica vîrful, a îngroşa tăişul. – 2. A strica, a uza. – 3. A învăţa foarte mult, a învăţa mecanic. – Megl. *tuţoş, tuţiri* „a ascuţi".

Sb. *točiti* „a ascuţi", bg. *točam,* rus. *točitĭ* „a ascuţi" (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 49; Cihac, II, 414; Conev 66; Bogaci), din sl. *točiti* „a da tîrcoale". Sl. trebuie să fi însemnat şi „a face să funcţioneze tocila de mînă sau de picior"; şi de aici separarea sensului din rom. şi din limbile slave, căci tocila strică în acelaşi timp cantul şi ascute tăişul. Bg. şi rus. au ambele sensuri. Ultimul sens, care aparţine Arg. şcolar, presupune un sens intermediar de „a pisa". – Der. *tocilă,* s. f. (maşină de ascuţit; elev conştiincios şi pisălog; Arg., bicicletă), din sl. (bg., rus.) *točilo; tocilar,* s. m. (ascuţitor; elev care învaţă mult); *tocitoare,* s. f. (ciubăr, putină), din acelaşi sl. *točiti* cu sensul de „a stoarce", cf. *pritoci.* 8809

ţoci, s. m. – Un anumit joc de cărţi.

Rus. *točĭ vŭ točĭ* „la fel". 8810

tocmaţ (–ci), s. m. – Mai, ciocan de lemn mai ales al plăpumarilor. – Var. *tocmag.*

Tc. *tokmak* (Tiktin). În Mold. 8811

tocmaţ (–gi), s. m. – Pastă făinoasă, tăiţel. – Var. *togmag.* Mr. *tumagiu.*

Tc. (per.) *tutmac* (Bogrea, *Dacor.,* IV, 853), cf. rus. *tukmačĭ* (Vasmer, III, 150). Der. din mag. *tögmag* „sămînţă de dovleac" (Scriban, *Arhiva,* 1913, 237) este improbabilă şi a fost părăsită de autor. În Mold. – Der. *tocmăgel* (var. *togmăgel*), s. m. (ciupercă din genul Clavaria). 8812

ţocmai, adv. – 1. Aidoma, la fel, asemănător. – 2. Precis, just, exact. – 3. Numai, abia, chiar. – 4. Pînă, pînă acolo, pînă unde. – *Tocmai şi,* pînă şi (înv.). – Var. *(în)tocma(i), (în)togma(i),* înv. *atocma(i), tomna.*

Sl. *tŭkŭmŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 50; Cihac, II, 416), cf. bg. *tăkmo,* cr. *takmen,* rus. *tokmo.* – Der. *tocmi,* vb. (înv., a ordona, a dispune, a regla; înv., a aranja, a repara; a fixa, a stabili; a contracta; înv., a se aşeza, a se stabili; refl., a conveni, a fi de acord; refl., a fixa preţul, a se învoi; refl., a intra în slujbă, a servi ca; refl., a dezbate preţul), din sl. *tŭkŭmiti* „a asemui, a compara"; *tocmeală* (var. înv., *tocmală*), s. f. (înv., rînduială, ordine, dispoziţie; înv., dispoziţie, testament; înv., decizie, decret; înv., regulă, normă, lege; înv., menstruaţie, acord, învoială; convenţie, contract; discuţie, dezbatere asupra preţului); *tocmelnic,* s. m. (înv., împuternicit); *întocmi,* vb. (a aranja, a regla, a dispune; a organiza, a institui); *(în)tocmitor,* s. m. (organizator; autor). Rut. *tokma, tokmyty sa* pare să provină din rom. (Miklosich, *Wander.,* 11). 8813

ţoi (–iuri), s. n. – 1. Zgomot, gălăgie, hărmălaie. – 2. Punct, maxim, culme, moment de maximă intensitate.

Cuman., tc. *toy* „chef, ospăţ" (Puşcariu, *Lr.,* 315; cf. Şeineanu, II, 363). Primul sens azi înv., supravieţuieşte în Mold. şi Trans. de V. – Der. *toi,* vb. (a face zgomot; Trans., a certa, a dojeni). 8814

toiag (–iege), s. n. – 1. Par, baston. – 2. Cîrjă. – 3. Bîtă de cioban. – 4. Cîrjă pastorală. – 5. Baston ca însemn de autoritate. – 6. Sceptru. – 7. Sprijin, reazem. – 8. Lovitură cu bastonul. – 9. Lumînare de morţi care se face de aceeaşi lungime cu cel răposat. – 10. (S. f. pl.) Numele a trei stele din constelaţia Orion. – Megl. *tuiag(ă),* megl. *tuiagă.*

Sl. (sb.) *toiaga,* cf. bg. *tojag* (Miklosich, *Slaw.*

Elem., 49; Cihac, II, 416; Conev 65; Byck-Graur, *BL*, I, 14); pare cuvînt oriental, cf. tc. *toyaka*. – Der. *to(i)egi*, vb. (a umbla, a cutreiera; a bate cu ciomagul). 8815

ţol (-li), s. m. – Măsură de un lat de deget.
Germ. *Zoll* (Borcea 216). 8816

ţolcer (-re), s. n. – Pîlnie.
Mag. *tölcsér* (Candrea; Gáldi, *Dict.*, 165). În Olt. şi Banat. 8817

toldău (-dăie), s. n. – (Banat) Cui, şurub.
Mag. *toldó* (Candrea). 8818

tolduì (-uęsc, -ì), vb. – 1. A adăuga încă o pereche de boi sau de cai la plug. – 2. (Refl.) A se înţelege, a cădea la învoială.
Mag. *toldani* (Candrea). În Banat. 8819

tolocì (-cęsc, -ì), vb. – A lăsa vitele pe o ţarină pentru a o îngrăşa cu baliga lor.
Rut. *toločiti*, rus. *toločitĭ* „a călca în picioare", din sl. (sb.) *tlačiti*, cf. *stîlci* (Cihac, II, 416; Tiktin). Pare să se fi simţit în rom. ca o creaţie expresivă, în legătură cu *dolo(fan)* „durduliu", *golo(gan)* „monedă" etc. – Der. *toloacă*, s. f. (ogor negru; izlaz), în Mold., din rut., rus. *toloka* „iarbă călcată în picioare", pol. *tłok* „pîrloagă"; *tologi*, vb. (a călca, a bătători semănăturile; refl., a se trînti, a se culca), var. a lui *toloci; tolăni*, vb. refl. (a se trînti, a se întinde, a se culca), cu suf. expresiv *-ni* (legătura cu tc. arab. *tulani* „în lungime", sugerată de Bogrea, *Dacor.*, IV, 854, nu pare posibilă); *toloşcan*, adj. (leneş; durduliu, dolofan); *toloban*, s. m. (Trans., ciorap gros pentru opinci). Cea mai mare parte din aceste cuvinte circulă numai în Mold. 8820

toltęu (-ęie), s. n. – Coş mare.
Mag. *töltö* (Candrea). 8821

tom (-muri), s. n. – Carte, volum. – Mr. *tom*.
Fr. *tome*, în mr. din ngr. τόμος. 8822

tomată (-te), s. f. – Pătlăgea roşie. – Var. Mold. *dumată*.
Fr. *tomate*. 8823

tombatęră (-re), s. f. – 1. Un fel de căciulă orientală care se purta la începutul sec. XIX. – 2. Bătrîn retrograd.
Ngr. τόν πατέρα „(care imită) pe tata" (Tiktin; Gáldi, *Dict.*, 262). 8824

tomberon (-oane), s. n. – Cutie de tablă montată pe o osie cu două roţi pentru a transporta materiale, gunoaie etc. – Var. *tîmbărău*.
Fr. *tombereau* (Graur, *BL*, XIV, 112). 8825

tont (-oantă), adj. – Prost, nerod. – Var. *tînt*.
Creaţie expresivă, cf. *tîmp*, it., sp., port. *tonto*, calabr. *ntontu* (Meyer-Lübke, *ZRPh.*, XXVIII, 636; *REW* 8988). – Der. *tontălău* (var. *tănătălău, tontalan, tontolog, tontolete*), s. m. (prost, nătîng, nepriceput); *tonti*, vb. (a prosti). *Tontoroi*, s. n. (ţopăială) se bazează fără îndoială pe acelaşi sens, deşi nu e atestat astfel, se foloseşte în expresia *a juca tontoroiul* „a ţopăi ca un nebun" var. *ţonţoroi* (după Cihac, II, 534, de la *ţanţoş;* după Scriban, din mag. *tantorogni* „a ţopăi"). *Torontoc*, s. m. (Olt., prost) s-a format ca *sărîntoc*. *Tut*, s. m. (Munt., prost) pare a fi acelaşi cuvînt ca *tont*, cu pierderea nazalei, der. *tută*, s. f. (toantă); *rătuti*, vb. (a prosti, a zăpăci), pe care Scriban îl lega degeaba de mag. *Ratoti ember* „om din satul Ratot"; *rătuteală*, s. f. (zăpăceală; prostie); *hututui*, s. m. (Mold., zăpăcit); *tutui*, vb. (Trans., Olt., a zăpăci); *tutuială*, s. f. (zăpăceală). 8826

top (-puri), s. n. – 1. Pachet de 480 de foi de hîrtie. – 2. Bucată, sul de pînză. – 3. O anumită cantitate din acelaşi articol comercial. – Mr. *top(ă)*.
Tc. *top* „rol" (Roesler 604; Şeineanu, II, 363; Lokotsch 2089; Ronzevalle 117), cf. ngr. τόπι, alb., bg. *top*. Este dubletul lui *top* (megl. *top*), s. n. (tun), sec. XVIII, rar. – Der. *toptan*, s. n. (vînzare cu grămada), din tc. *toptan*, mr. *tuptane*, cf. bg. *toptan; toptangiu*, s. m. (angrosist); *toptangerie*, s. f. (comerţ cu toptanul); *topciu*, s. m. (înv., artilerist, tunar), din tc. *topci* (Şeineanu, III, 123), cf. ngr. τοπτζής, bg. *topčija; tophane(a)*, s. f. (arsenal), din tc. *tophane*, înv. 8827

ţop, interj. – Exprimă ideea de salt sau săritură neaşteptată. – Var. *ţup(a), ţopa*.
Creaţie expresivă; cf. *hop, ţuşti* şi *REW* 8960b, sb., slov. *cop*, rut. *cuppă* (Candrea). – Der. *ţopăi* (var. *ţupăi*), vb. (a sări, a sălta; a dansa prost); *ţopăială*, s. f. (săritură; dans); *ţoapă*, s. f. (mitocan, dobitoc); *ţopîrlă* (var. *ţopîrcă*), s. f. (ţăran, bădăran); *ţopîrlan*, s. m. (mîrlan, mitocan), cf. ngr. τσοπάνης. 8828

ţop (-pi), s. m. – 1. Panglică, fundă. – 2. Poreclă dată moţilor, care obişnuiesc să-şi împletească părul.
Germ. *Zopf*, prin intermediul săs. *tsôp* (Borcea 216). În ciuda afirmaţiei acestui autor, nu are nimic comun cu *ţopîrlan*, cel puţin cu primul sens; cu cel de-al doilea ar putea exista o confuzie, destul de naturală, între *ţop* şi *ţoapă*. 8829

topì (-pęsc, -ì), vb. – 1. A trece din stare solidă în stare lichidă. – 2. A turna un metal. – 3. A dizolva. – 4. A pune în apă inul sau cînepa pentru a le macera. – 5. A distruge, a anihila, a desface. – 6. A consuma, a risipi, a irosi. – 7. A

dispărea. – 8. (Arg.) A-şi lua tălpăşiţa, a o şterge. – Mr. *tuchescu, tuchire,* megl. *tupés, tupiri.*

Sl. *topiti* „a încălzi" (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 49; Cihac, II, 417; Conev 76), cf. pol. *topić,* rus. *topitĭ.* – Der. *topenie,* s. f. (dezastru, catastrofă); *topilă,* s. f. (bazin de topire, baltă pentru in sau cînepă); *topitor,* adj. (care topeşte, care toarnă metal); *topitură,* s. f. (topire; turnare; mîncare de jumări cu ceapă); *topliţă,* s. f. (băltoacă, topilă; izvor de apă minerală caldă), din sl. *toplica; topitoare,* s. f. (topilă; creuzet); *topitorie,* s. f. (atelier de topit metale); *toplotă,* s. f. (înv., apă caldă), sec. XVII, din sl. *toplota* (Tiktin). 8830

topic (-că), adj. – Care se referă la locuri.

Fr. *topique.* Este dubletul lui *topicesc,* adj. (topic), sec. XVIII, înv., din ngr. τοπικός. 8831

topor (-oare), s. n. – Bardă, secure. – Mr. *tăpor, tupor.*

Sl. *toporŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 49; Cihac, II, 417; Conev 66), cf. bg., slov., rut., rus., pol., mag. *topor;* pare a fi cuvînt oriental, cf. tc. *teber.* – Der. *toporan,* s. m. (înv., ostaş înarmat cu topor); *toporaş,* s. m. (violetă, Viola odorata, V. hirta, V. Jooi; plante, Tagetes patula, Delphinium consolida, Aquilegia vulgaris); *toporăşiu,* adj. (violet, de culoare toporaşului); *toporişcă,* s. f. (teslă); *toporişte* (var. *toporîşte,* mr. *tăpărişte*), s. f. (coadă de topor), din sl. (bg., rus.) *toporĭšte.* Ţig. sp. *tober* „topor" (Besses 159) ar putea proveni din rom. sau din tc. 8832

topuz (-zuri), s. n. – 1. Măciucă, buzdugan. – 2. Buzdugan bătut cu pietre nestemate, însemn al domnilor din Munt. şi Mold. – 3. Lovitură la tălpi cu topuzul (1). – 4. Piatra cea mai mare dintre cele cinci cu care se joacă un joc de copii. – Mr. *tupuze.*

Tc. *topuz* (Roesler 577; Şeineanu, II, 364; Lokotsch 2090; Ronzevalle 117), cf. ngr. τοπούζι, alb., bg., sb. *topuz.* 8833

tor, s. n. – Tizic.

Bg. *tor* (Candrea). În Olt. şi Banat. – Der. *torină,* s. f. (Olt., tizic), din sb. *torina; torişte* (var. *turişte*), s. f. (Olt., Trans., tizic; Trans., loc unde mănîncă oile, torină); *storişte,* s. f. (loc de întîlnire, de şedere a vitelor sau cerbilor), bg. *torĭšte; torofină* (var. *torohină*), s. f. (resturi de seminţe, de fructe stoarse), probabil prin contaminare cu *boştină,* în Munt.; *toreni,* vb. (Banat, a îngrăşa solul, a gunoi); *(s)truşnic,* s. m. (turtă, reziduuri de seminţe ale plantelor oleaginoase), probabil în loc de **(s)toruşnic* (după Candrea, în legătură cu sb. *trušni* „de tărîţe"); *turiţă,* s. f. (scai mărunt, Galium aparine), din sb. *turica,* cf. cr., slov., rus. *torica* (Candrea, II, 427; Conev 46); *turicioară,* s. f. (coada-racului, Agrimonia eupatoria); *turicel* (var. *turicea*), s. m. (plantă, Turritis glabra), var. a cuvîntului anterior (după Tiktin şi Candrea, formaţie artificială care porneşte de la numele ştiinţific). 8834

torace, s. m. – Coşul pieptului.

It. *torace.* – Der. *toracic,* adj., din fr. *thoracique.* 8835

torbă (-be), s. f. – 1. Traistă, desagă. – 2. Geantă de vînător. – 3. Toc, teacă pentru săgeţi. – 4. Raniţă sau cutia negustorului ambulant. – Var. *tolbă, tulbă.* Mr. *torbă.*

Bg., sb., rut., rus., tc. *torba,* cf. ngr. τορβᾶς (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 50; Cihac, II, 425; Tiktin; Conev 77). Istoria cuvîntului nu este clară. Se pune de obicei în legătură var. *tolbă* cu sl. *tulŭ* „teacă", explicaţie care nu pare suficientă. Şi nici legătura dintre sl. şi tc. – Der. *tolbaş,* s. m. (negustor ambulant). 8836

tormac (-ci), s. m. – (Banat) Hrean (Cochlearia armoracia).

Mag. *torma* (Candrea). 8837

toroapă (-pe), s. f. – 1. Mîrţoagă, gloabă. – 2. Încurcătură, necaz.

Origine incertă. Probabil în legătură cu rus. *toropitĭ* „a grăbi", cf. rut. *toropa* „mocăit" (Candrea). 8838

torontal (-luri), s. n. – (Arg.) Cur.

De la *Torontal,* judeţ la graniţa României cu Iugoslavia; dar motivul acestei apropieri nu este clar. Poate trebuie să se pornească de la expresia *curul pămîntului* „loc retras, regiune îndepărtată". 8839

toropală (-le), s. f. – Ciomag, bîtă.

Ngr. τό ρόπαλον, cu aglutinarea art. (Candrea, *GS,* VI, 326). – Der. *toroipan,* s. n. (măciucă), prin schimb de suf. (expresia *cu toroipanul* „cu ghiotura, cu grămada" este o transpunere a expresiei ngr. μέ τὸ παρόπανω „cu ghiotura"); *toroipăni,* vb. (a aduce în stare de ameţeală, a lăsa fără simţire; a cuprinde, a copleşi, a învinge; a strivi, a zdrobi; refl., înv., a se exalta, a-şi ieşi din fire), probabil de aceeaşi origine (dar cf. rus. *toropitĭ* „a se zori", sl. *utrŭpĕti* „a ameţi"; Cihac, II, 418; Tiktin); *toropeală,* s. f. (moleşeală; somnolenţă). 8840

torţă (-ţe), s. f. – Faclă, masala. – Var. înv. *torţie.*

It. *torcia,* cf. fr. *torche.* Der. directă de la un lat. **torcŭla* (Puşcariu 1745) nu este probabilă. – Der. *torţar,* s. n. (sfeşnic mare). 8841

B.C.U. „M. EMINESCU" IAȘI

tos, adj. – Zahăr pisat.
Tc. *toz* „praf" (Tiktin). 8842

tot (–oată), adj. – **1.** În număr complet: *toate cîntecele* (Eminescu). – **2.** Întreg, complet: *toată lumea* (Eminescu). – **3.** Fiecare, oricare: *pe atunci tot romînul era viteaz și tot viteazul era boier* (Alecsandri). – **4.** Orice: *se poate lua la întrecere cu toate aeroplanele* (Bassarabescu). – **5.** Întreg, sănătos: *nu–i toată, e lunatică* (Voiculescu). – **6.** (Pron.) Lucrul sau ființa în discuție: *toate–s vechi și nouă toate* (Eminescu). – *Cu toții.* – *De toate.* – *Toate ca toate.* – *Cu toate acestea.* – *Cu toate că,* deși. – *Cu tot, inclusiv.* – *Cu totul,* complet. – *De tot,* cît încape, foarte. – *Peste tot,* pretutindeni. – **7.** (Adv.) Numai, exclusiv: *tot oaspeți rari* (Coșbuc). – **8.** Mereu, continuu: *tată–meu mă crede tot în fașe* (Alecsandri). – *Tot mereu,* veșnic. – *Tot una,* la fel. – *Tot acela,* el însuși. – *Tot așa,* egal. – **9.** Mereu, la fel, în același fel: *muierea–i tot muiere* (Cocea). – **10.** Oricum: *tot era s'o dau eu de pomană* (Alecsandri). – **11.** În fine, pînă la urmă: *s'a luptat cu dînșii trei zile și trei nopți și tot i–a biruit* (Sbiera). – **12.** Încă, și, mai: *mai încet, tot mai încet* (Eminescu). – **13.** Cel mult, abia, numai: *să tot fie cinci ani de atunci* (Vlahuță). – Mr., megl., istr. *tot.*

Lat. *tōtus* (Pușcariu 1750; *REW* 8815), cf. it. *tutto,* fr. *tout,* cat. *tot,* sp., port. *todo.* Cf. *atot–.* Gen se exprimă cu prep. *a* (*a tot, a toate,* înv. *a toți*), sau în limba modernă la pl. *tuturor* (var. pop. *tutulor*). În comp. cu un num. se reduce la *tus–: tustrei, tuspatru* etc. Cf. Sandfeld, *Syntaxe,* 200–9. – Der. *totdeauna,* adv. (mereu), comp. cu *de–a una,* sau mai probabil, cu *de una* cf. mr. *totdiună; tot(de)odată,* adv. (în același timp; deodată); *totuși,* adv. (cu toate că), cu *–și,* cf. *același; totime,* s. f. (totalitate); *netot,* s. m. (prost), forma negativă a lui *tot,* 5; *netoată,* s. f. (proastă, neghioabă); *netoție,* s. f. (prostie).

Der. neol. (din fr.): *total,* s. n.; *totalitate,* s. f.; *totalitar,* adj.; *totalitarism,* s. n.; *totaliza,* vb.; *totalizator,* s. m. 8843

tot (–ți), s. m. – Slovac. – Var. *tăut.*
Mag. *tót* (Gáldi, *Dict.,* 165). 8844

tot–. Rădăcină expresivă care pare să exprime ideea de rotunjime.

Creație spontană, cf. *coc, pop.* – Der. *totîlcă,* s. f. (Olt., fluier, trișcă), cu suf. expresiv, cf. *modîlcă, scofîlci; totîrlă,* s. f. (Olt., rotiță), cu alt suf. expresiv, cf. *cocîrlă, șopîrlă; totoloț,* s. n. (Mold., cocoloș, ghemotoc), cf. *golomoț, cocoloș; totoreață,* s. f. (făcăleț). 8845

tovar (–ruri), s. n. – **1.** Sarcină, povară. – **2.** Talpă, piele de bovine tăbăcită. – Var. (2) *toval.*

Sl. *tovarŭ* „sarcină" (Cihac, II, 283; Tiktin), cf. *povară* și sb. *tovar* „sarcină", rus. *tovar* „marfă". Explicația celui de–al doilea sens nu pare suficientă (pentru a o explica, Tiktin pornește de la rus. *opoikovyj tovar* „piele de tăuraș"; dar sensul de „piele de tăuraș" este propriu primului cuvînt și nu se înțelege cum ar fi trecut la al doilea). Mai probabil este vorba de o confuzie cu tc. *duval* „piele" (Popescu–Ciocănel). Cf. *tovarăș.* Rut. *tovar* „piele" trebuie să fi venit din rom. – Der. *tovări,* vb. (a încărca; a se năpusti, a tăbări), din sb. *tovariti.* Tiktin consideră că în sensul al doilea al acestui vb. trebuie să fi intervenit o confuzie cu *tăbări:* asta ar fi posibil, fără ca ipoteza să fie necesară, căci e ușor de trecut de la sensul de „a împovăra" la cel de „a se năpusti", cf. sp. *cargar.* 8846

tovarăș (–și), s. m. – **1.** Prieten, camarad. – **2.** Părtaș, asociat. – Var. înv. *tovaroș.*

Sl. *tovarišti* (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 49; Cihac, II, 283) cf. cr. *tovariš,* slov. *tovaruš,* pol. *towarzysz,* rut. *tovarys,* rus. *tovarišt.* – Der. *tovărășe,* s. f. (camaradă); *tovărășie,* s. f. (companie, asociație, societate); *tovărășiță,* s. f. (Mold., camaradă); *întovărăși,* vb. (a însoți, a ține companie; a se asocia, a forma o societate). 8847

trăbîci (–ce), s. n. – Balistă, piesă înv. de artilerie.

It. *trabucco* (Tiktin), probabil prin intermediul pol. sau mag. Sec. XVII, înv. Este dubletul lui *trabuc,* s. n. (țigară), din germ. *Trabuko.* 8848

tract (–turi), s. n. – Drum important.

Lat. *tractum,* prin intermediul rus. *trakt* (Cihac, II, 418). – Der. *trata* (var. *tracta*), vb. (a negocia, a dispune; a discuta, a comunica; a se purta, a se comporta; a se supune unui tratament, a numi, a califica; a ospăta, a cinsti), din it. *trattare,* fr. *traiter* și var. înv. după lat. *tractare; trată,* s. f. (cambie), din it. *tratta; tratat* (var. înv. *tractat*), s. n., din it. *trattato* și mai înainte (sec. XVIII) din pol., rus. *traktat; tratație,* s. f. (ospăț, invitație); *tratament,* s. n., după fr. *traitement; tractir,* s. n. (han, birt; bordel, casă de toleranță), din rus. *traktir* < it. *trattoria* (Cihac, II, 418; Sanzewitsch 211); *tractirgiu,* s. m. (hangiu, birtaș), în Mold.; *tractament,* s. n. (rezoluție, dispoziție; invitație, ospăț), din germ. *Traktament* (Tiktin), sec. XIX, înv.; *tractirui,* vb. (a trata, a discuta, a dezbate), înv., din germ. *traktieren; maltrata,* vb., din fr. *maltraiter.* 8849

trăda (–ez. –at), vb. – A vinde pe cineva.

Din lat. *tradere* (sec. XIX), după conjug. lui *a da* (cf. Pușcariu 1751; *REW* 8828). – Der. *trădător,* s. m., după it. *traditore.* 8850

tradidạn, s. n. – Țesătură de lînă.
Fr. *drap-des-dames*. Sec. XIX, înv. 8851

tradiție (–ii), s. f. – Informație transmisă oral de-a lungul timpului. – Var. *tradițiune*.
Fr. *tradition*. – Der. (din fr.) *tradițional*, adj.; *tradiționalism*, s. n.; *tradiționalist*, adj. 8852

traduce (–c, –ụs), vb. – 1. A tălmăci, a tîlcui. – 2. (Familiar) A înșela, a trăda un bărbat de către o femeie.
Lat. *traducere* (sec. XIX), conjugat ca *a duce*. – Der. *traducere*, s. f.; *traducător*, s. m.; *traducătoare*, s. f.; *traductibil*, adj.; *intraductibil*, adj. 8853

trafora (–rẹz, –ạt), vb. – A decupa ornamente din tăblii subțiri de lemn cu un ferăstrău special.
It. *traforare*. – Der. *traforaj*, s. n. (procedeu de ornamentare prin decuparea unor plăci de lemn). 8854

trăgạce (–ci), s. f. – (Banat) Sanie.
Sb. *tragače* (Candrea). – Der. *tragă*, s. f. (Olt., sanie), prin contaminare cu *targă*. Nu știm dacă *țragă*, s. f. (lopată cu care se rînește băligarul) ar fi același cuvînt. 8855

trạgăn (–ne), s. n. – Adenită, mai ales la animale.
Origine incertă. Se consideră drept der. din ngr. τράγανον „cartilaj" (Cihac, II, 707; Tiktin; Candrea; Gáldi, *Dict.*, 263), dar semantismul nu apare clar. Poate a existat o confuzie cu ngr. θράα sau θράια „jar, jăratic", cf. *antrax* „cărbune" și „tumoare" și *carbunco*. Der. din gr. τράχαλος „ceafă" (Diculescu, *Elementele*, 431), nu este probabilă. 8856

trăgăna (–nẹz, –ạt), vb. – A lungi, a amîna, a tergiversa, a lucra încet. – Der. *tărăgăna*, *t(ă)răgă(n)i*, *străgăni*.
Origine incertă. Se consideră der. din lat. **tragĭnāre* (Pușcariu 1753; *REW* 8837; Rosetti, I, 58; Candrea), cf. it. *strascinare*, fr. *traîner*, sp., port. *trajinar*; trecerea lui *gi* > *gă* este analoagă cu *mesteacăn*, *leagăn* (Tiktin). În ciuda acestor coincidențe, explicația pare insuficientă; mai degrabă ar fi o der. internă, de la *trage* cu suf. expresiv *–na*, ca în alte multe cazuri *clăti(na)*, *rușì(na)*, *tîmpi(na)*. – Der. *trăgăneală* (var. *străgăneală*, *tărăgăială*, *trăgănitură*), s. f. (tergiversare, întîrziere); *trăgănitor*, adj. (lent, întîrziat, leneș); *trăgănac*, s. m. (plantă, Potentilla reptans). 8857

trạge (–g, –as), vb. – 1. A deplasa ceva spre sine. – 2. A atrage, a tîrîi, a tîrî. – 3. A extrage, a smulge, a scoate. – 4. A obține, a procura. – 5. A suporta, a pătimi, a suferi. – 6. A întinde, a lungi. – 7. A fugi, a aluneca. – 8. A arunca, a azvîrli, a lansa. – 9. A lovi, a descărca. – 10. A repeta cu zel o acțiune. – 11. În general, a executa acțiunea proprie a unui obiect de terminat; *a trage cismele; a trage clopotele; a–și trage sufletul; a trage ușa; a trage cu buretele; a trage cu urechia; a trage din fluier; a trage în țeapă; a trage un somn* etc. – 12. A aspira, a înghiți. – 13. A sorbi, a absorbi. – 14. A bea, a trage la măsea. – 15. (Înv.) A retrage. – 16. A face masaj. – 17. (Arg.) A împerechea. – 18. A scoate un tiraj. – 19. A face o fotografie. – 20. A emite o tratã. – 21. A deveni țeapăn. – 22. A descărca o armă de foc. – 23. A se îndrepta către, a merge în direcția. – 24. A aspira, a pretinde. – 25. A avea simpatie, a avea înclinație către. – 26. A descinde, a se instala, a rămîne. – 27. A semăna, a aduce cu. – 28. A prezice, a profeți, a da semne. – 29. (Refl.) A ieși, a scăpa. – 30. (Refl.) A se prelungi, a dura. – 31. (Refl.) A descinde din, a proveni, a avea originea. – 32. (Refl.) A purcede, a rezulta. – 33. (Refl.) A se retrage, a retroceda. – Mr. *trag*, *traș*u, *traptu*, *tradzire*; megl. *trag*, *tradziri*; istr. *trọgu*, *trọs*.
Lat. **tragere*, var. vulgară de la *trahĕre* (Pușcariu 1752; *REW* 8841), cf. vegl. *truar*, it. *trarre*, prov., fr. *traire*, cat. *traure*, sp. *traer*, port. *trazer*. – Der. *trăgaci*, adj. (bun de tras; s. m.; trăgător; s. n., cocoș de armă; s. n., Arg., pistol); *trăgător*, s. m. (persoană care trage; animal de tracțiune; eliberator de polițe; s. n., cocoș de armă; s. n., instrument de tras linii); *trăgătoare*, s. f. (curea de șa; bici, cravașă; mariță, scăunel de descălțat cizmele; ureche de gheată; cocoș de pușcă; vas de cereale); *trăgulă*, s. f. (Olt., Banat, pîlnie); *trăsătură*, s. f. (faptul de a trage linie, contur; urmă); *trăsură*, s. f. (trăsătură; urmă; liniuță de unire; vehicul).
Der. neol. *contrage*, vb., după lat. *contrahere*, formă rară, substituită de *contracta*; *retrage*, vb., după fr. *retirer*; *sustrage*, vb., după fr. *soustraire*. 8858

tragedie (–ii), s. f. – Operă dramatică zguduitoare; întîmplare nefericită, catastrofă.
Fr. *tragédie*. Este dubletul lui *tragodie*, s. f., sec. XVIII, înv. după gr. τραγωδία (Tiktin; Gáldi 263). – Der. (din fr.) *tragedian*, s. m.; *tragic*, adj. 8859

trahana (–ạle), s. f. – Frecăței, tăiței de supă din aluat nedospit. – Var. *tarhana*. Mr. *tărhana*, megl. *tranã*.
Tc. (per.) *terhane*, *tarhane* (Șeineanu, II, 365), cf. ngr. τραχανᾶς, bg. *tarhaná*, sb. *trganci*. 8860

trăi (-ăęsc, -ĭt), vb. – 1. A fi în viață, a exista. – 2. A locui, a sta. – 3. A coabita, a convietui. – 4. A avea relații strînse, a fi în concubinaj. – 5. A dura, a fi permanent, a se menține. – 6. (Înv.) A crea, a da viață. – 7. A suporta, a experimenta. – Megl. *trăiés, trăiri* „a suporta".

Sl. *trajati* „a dura" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 49; Cihac, II, 419; Șeineanu, *Semasiol.*, 191; Tiktin), cf. bg. *traja* „a trăi", sb., cr., slov. *trajati* „a dura". A înlocuit pe *via* „a trăi", cf. aici. Bg. pare a reproduce evoluția semantică a rom. Der. din lat. *trahĕre*, cf. it. *tirare avanti* (Rohlfs, *Differenzierung*, 62) nu pare probabilă.

Der. *trai*, s. n. (viață, existență; ședere); *trainic*, adj. (viu, care trăiește, existent; durabil, rezistent), cu suf. *-nic* și în parte cu semantismul sl., cf., sl. *trajanŭ*, „dŭrabil"; *netrainic*, adj. (efemer, de scurtă durată); *trăinicie*, s. f. (soliditate, rezistență); *trăitor*, adj. (viu, care trăiește, stătător, locuitor). 8861

trăistă (-te), s. f. – 1. Sac cu baiere, care se duce pe umeri, tăfîlcă, turbincă. – 2. (Arg.) Flacon, sticlă. – Var. înv. *taistră, traistră*, Olt. *tracită*, Banat *trașită, straiță, trainstă*. Mr. *tastru, trastu(r)*.

Mgr. τάγιστρον (Meyer, *IF*, II, 441; Crețu 374; Diculescu, *Elementele*, 447; Capidan, *Raporturile*, 552; *REW* 8528), cf. ngr. τραΐστο, calabr. *trástina*. Legătura cu lat. *canistrum* (Miklosich, *Etym. Wb.*, 109; Vasmer, III, 70) nu este evidentă. Cuvînt dacic, după Hasdeu, *Cuv. din Bătrîni*, I, 304 și *Col. lui Traian*, 1874, 126, cf. Candrea. Din rom. a trecut la toate idiomurile cu care românii au venit în contact: alb. *tra(i)stë, štraitsë, streitsë, drаštë*, mag. *tarisznya*, ceh. *tanystra* (> germ. *Tornister*), slov. *tanejstra*, rut., pol. *tajstra*, rus. *taistra*. – Der. *trăistar*, s. m. (fabricant sau vînzător de traiste). 8862

tralală, interj. – Susține vocalizarea tonalităților. – Var. *trululu*.

Creație expresivă, cf. *lala*, fr. *tralala*. – Der. *tralala*, s. m. (smintit, lunatic); *trululu* (mr. *turlu*), s. m. (nebun), cf. ngr. τουρλός; *tralalela* (var. *trelalela*), adv. (Mold., aiurea, huihui), cf. *lela*. 8863

trambală (-lęz, -ăt), vb. – A umbla de colo colo (fără rost).

Fr. *trimbaler*. 8864

trambulină (-ne), s. f. – Aparat de gimnastică care servește la sărituri. – Var. *trampolin(ă)*.

It. *trampolino*, cf. germ. *Trampolin*. 8865

trampă (-pe), s. f. – Schimb, troc. – Var. *treampă*.

Tc. *trampa* (Șeineanu, II, 365; Ronzevalle 63), cf. ngr. τράμπα, bg., sb. *trampa*. – Der. *trămpălui*, vb. (a schimba, a face troc), înv. 8866

trampă (-pe), s. f. – Fel, soi.

Fr. *trempe*. 8867

tramvai (-ie), s. n. – Mijloc de transport în comun format din vagoane care circulă pe șine. – Var. vulgară *traivan*.

Fr. (engl.) *tramway*. – Cf. *tramcar*, s. m. (căruță mare, vehicul tras de cai), prin contaminare cu *car*. 8868

tranc, interj. – Exprimă ideea de zgomot sau de pocnet.

Creație expresivă, cf. *tronc, clanț*. – Der. *tranca-fleanca* (var. *treanca-fleanca*), interj. (exprimă ideea de flecăreală sau de vorbă lungă), pentru partea a doua a compusului cf. *fleancă; trăncăi* (var. *trăncăni*), vb. (a hodorogi, a trosni, a flecări, a meliță); *trăncălău*, s. m. (palavragiu, limbut); *trăncănaie* (var. *trăncănea, trancafuse, catrafuse*), s. f. (fleac, bagatelă, moft; boarfe), ultimele forme sînt puțin clare, cf. *catrafuse*, primele, probabil de la un pl. al formei următoare; *trăncăneală*, s. f. (flecăreală, mîncărime de limbă). Din rom. provine mag. *trankálo* (Edelspacher 23), cf. și bg. *drănkanie* „flecăreală". 8869

trandafĭr (-ri), s. m. – 1. Roză. – 2. Cîmat. – Mr. *trandafir, trandaf(i)lă*, megl. *trindáfil*.

Ngr. τρ(ι)αντάφυλλο (Cihac, II, 707; Roesler 577; Sandfeld 18), cf. alb. *trandafilj*, bg. *trandafil* (Conev 49). Sensul al doilea nu este clar; după Scriban, datorită mirodeniilor pe care le conține. – Der. *trandafiriu*, adj. (roz). 8870

trans-. – Pref. care adaugă unor cuvinte sensul de „pe cealaltă parte".

Lat. *trans;* numai în cuvinte neol. împrumutate din fr. 8871

transparęnt (-tă), adj. – 1. Străveziu. – 2. (S. n.) Foaie liniată care se așază dedesubtul hîrtiei de scris. – 3. (S. n.) Stor. – Var. 3 *transperant*.

Fr. *transparent*. Var. nu este clară. După Tiktin, se datorează unei confuzii cu *transpirant*. Pare mai degrabă un hiperurbanism care pornește de la pronunțarea fr. cu *ā* > rom. **transparant* și redă greșit un *e*. 8872

transșa (-șęz, -ăt), vb. – A tăia, a separa.

Fr. *trancher*. – Der. *tranșe*, s. f. (parte dintr-un întreg), din fr. *tranche; tranșee*, s. f. (șanț întărit), din fr. *tranchée*. 8873

trap (-puri), s. n. – Mers în fugă al calului. – Var. Mold. *treap.*
Germ. *Trab* (Tiktin). 8874

trapeză (-se), s. f. –Sufragerie a unei mănăstiri.
Mgr. τραπέζα „masă" prin intermediul sl. *trapeza* (Mumu 57; cf. Vasmer, *Gr.*, 143), cf. bg. *tărpez*, sb. *trpeza*. Este dubletul lui *trapez*, s. n., din fr. *trapèze*. – Der. *trapezare*, s. f. (refectoriu), din mgr. τραπεζαρεῖον, cf. sl. *trapezarĭ* (Conev 108); *trapezărie*, s. f. (refectoriu), cu suf. *-ie; trapezar(iu)*, s. m. (persoană care pune masa într-o trapeză). 8875

trăscău (-uri), s. m. – Rachiu bogat în alcool.
Origine incertă. Pare a proveni din rădăcina expresivă *trosc*, caz în care ar însemna „băutură care produce trosnituri". 8876

trăsni (-nęsc, -ĭt), vb. – 1. A detuna, a produce trăsnete. – 2. A pocni, a exploda. – 3. A lovi, a descărca, a izbi. – 4. A-i trece subit prin minte. – Mr. *triznés, trizniri.*
Sl. *trěsniti*, var. de la *trěsnąti* „a percuta" (Cihac, II, 419; Conev 87), cf. sb., cr., slov. *tresnuti* „a trăsni". – Der. *trăsnet*, s. n. (descărcare electrică în atmosferă, explozie, bubuitură); *trasnaie* (var. *trăsneală*), s. f. (idee ciudată, pandalie; Arg. furt prin efracție); *trăsnit*, adj. (atins de trăsnet; lovit, fulgerat; aiurit, nebun, amețit); *trăsnitor*, adj. (fulminant; s. m., Arg., hoț); *paratrăsnet*, s. n. (instalație împotriva trăsnetelor; Arg. tramvai), format după fr. *paratonnerre.* 8877

treabă (-ębi), s. f. – 1. Problemă, ocupație, afacere, grijă. – 2. Necesitate, nevoie, exigență. – 3. Nevoi personale, materii evacuate din corp. – 4. Interes, proiect. – Var. pl. *treburi.*
Sl. *trěba* „negoț" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 40; Cihac, II, 421; Conev 67), *trěbě* „necesitate". – Der. *trebălui*, vb. (înv., a utiliza, a folosi, a se ocupa cu ceva, a roboti); *trebnic*, s. n. (altar; ritual al bisericii ortodoxe), din sl. *trěbĭnikŭ* cu sensul special de *trěba* „sacrificiu", cf. *jertfelnic; trebnic*, adj. (util, folositor, capabil), cf. sl. *trěbinŭ; netrebnic*, adj. (inutil; mizerabil); *trebui*, vb. (a fi necesar, a lipsi; a avea nevoie, a se cere; a fi probabil, a fi neîndoielnic; înv., a face, a îndeplini, a aplica), din sl. *trěbovati*, cf. megl. *tribuiés, tribuiri; trebuință* (var. *trebuială*), s. f. (necesitate; utilitate, folos); *trebuincios* (var. *trebuitor*), adj. (necesar; util); *netrebuincios* (var. *netrebuitor*), adj. (inutil); *întrebuința*, vb. (a folosi, a utiliza, a se servi de). 8878

treăm (-muri), s. n. – (Banat) Staul.
Sb. *trem* (Candrea). 8879

treap (-puri), s. n. – (Olt.) Groapă în care se pune mîncarea cîinilor la tîrlă.
Sb. *trap* (Candrea). 8880

treaptă (-ępte), s. f. – 1. Una din suprafețele orizontale care alcătuiesc o scară. – 2. Grad, rang, categorie. – 3. Generație, grad într-un arbore genealogic.
Lat. *traiecta*, de la *traiicĕre* (Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 273; Pușcariu 1756; Iordan, *Dift.*, 47; *REW* 8842; Graur, *BL.*, V, 115), cf. *trece.* – Der. *treptat*, adv. (gradual), formație artificială, din sec. XIX; *treptuit*, adj. (înv., eșalonat). 8881

treaz (-ză), adj. – 1. Deștept, în stare de veghe. – 2. Vigilent, alert. – 3. Care nu a băut, care nu s-a îmbătat. – Var. înv. *treazv.*
Sl. *trĕzvŭ* „cumpătat" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 49; Cihac, II, 420; Conev 100), cf. slov. *trezen.* – Der. *trezi*, vb. (a deștepta, a însufleți, a excita; refl., a se deștepta; a se afla, a se găsi pe neașteptate; refl., a nu mai fi beat; refl., a se răsufla o băutură), înv. *trezvi*, din sl. *trĕzviti sę* „a se reglementa, a se modera), uz general *(ALR*, I, 230); *trezie* (var. înv. *trezvie*), s. f. (stare de veghe; starea cuiva nebăut). 8882

trece (-c, -cut), vb. – 1. A umbla, a merge dintr-un loc în altul. – 2. A purta, a duce, a conduce dintr-un loc la altul. – 3. A muta, a transfera. – 4. A transfera, a strămuta, a transmite. – 5. A curge, a se scurge, a se desfășura. – 6. A-și petrece timpul, a-și ocupa timpul. – 7. A depăși, a merge mai încolo. – 8. A pătrunde, a traversa, a străpunge. – 9. A băga, a introduce. – 10. A strecura, a filtra, a cerne. – 11. A se coace prea mult, a putrezi. – 12. A fi în exces, a întrece. – 13. A suporta, a tolera, a admite. – 14. A nu vorbi despre, a omite. – 15. A ascunde, a tăinui, a ierta. – 16. A se abține, a nu intra în anumite jocuri de cărți. – 17. A aproba, a fi admis, a intra dintr-o clasă în cea superioară. – 18. A intra prin contrabandă. – 19. A experimenta, a nota. – 20. (Cu pron. în acuz.) A-l apuca, a simți nevoia de, a se scăpa pe el. – 21. (Cu pron. în dat.) A nu mai conta, a se consola, a nu mai observa. – 22. A se întrece cu, a exagera. – 23. A înregistra, a înscrie. – 24. A se abate pe la, a face o vizită, a se opri în treacăt. – 25. A înceta, a nu mai exista. – 26. A se transforma, a deveni; a se face. – 27. (Cu *drept*) A fi luat ca, a avea nume de... – 28. (Refl.) A avea căutare, a fi cerut. – Mr. *trec, tricul, tricută, treațire;* megl. *trec;* istr. *trec.*
Lat. *traicĕre* (Pușcariu 1757; *REW* 8842). cf. port. *tragir.* – Der. *treacăt*, s. n. (pasaj, loc de trecere; *în treacăt*, în trecere); *trecător*, adj. (care

trece; pasabil; temporar; s. m. (pieton); *trecătoare*, s. f. (înv., pasaj, tranzit; loc de trecere; defileu; cheie; strîmtoare); *trecere*, s. f. (pasaj, tranzit, traversare; loc pe unde se trece; reușită, succes; influență); *trecînd*, adv. (înv., exceptînd, cu excepția); *trecut*, adj. (precedent; dat prin sită; tîrziu; prea copt; ofilit; beat); *trecut*, s. n. (trecere; preterit); *întrece*, vb. (a depăși; a înainta, a lăsa în urmă; refl., a intra în competiție, a concura; a-și da silința, a se depăși; a-și depăși limitele, a întrece măsura; a învinge, a birui); *neîntrecut*, adj. (invincibil). – Cf. *treaptă*, *petrece*. 8883

treclet (-tă), adj. – Blestemat de trei ori. – Var. *triclet*.
Sl., cf. bg. *triklet*, rus. *trikljatyj* și *proclet*. Sec. XVII, înv. 8884

tręgher (-ri), s. m. – Hamal.
Germ. *Träger* (Tiktin). 8885

trei, num. – Numărul dintre doi și patru. – Mr., megl., istr. *trei*.
Lat. *tres* (Pușcariu 1858; *REW* 8883), cf. vegl. *tra*, it. *tre*, prov., cat., sp., port. *tres*, fr. *trois*. – Der. *treizeci*, num. *treilea* (f. *treia*), num.; *treime*, s. f. (a treia parte; trinitate). 8886

treiera (-r, -at), vb. – A separa semințele cerealelor de restul plantei. – Var. *treera*, *triera*. – Mr. *trĭyir(are)*, megl. *trăir(ari)*.
Lat. *tribŭlāre* (Densusianu, *Hlr.*, 168; Koerting 9722; Pușcariu 1759; *REW* 8885), cf. it. *trebbiare* (sard. *triulare*), prov. *treblar*, sp. *trillar*, port. *trilhar*. – Der. *treier*, (var. Mold. *trier*), s. n. (treierare, treierat); *treierat*, s. n. (acțiunea de a treiera); *treierător*, s. m. (persoană care se ocupă cu treieratul); *treierătoare*, s. f. (femeie care treieră; mașină de treierat); *treieriș*, s. n. (treierat); *treierătură*, s. f. (grîu treierat). 8887

tremura (-r, -at), vb. – A face mișcări repezi și repetate. – Var. Banat *trămura*. Mr. *treambur*, *tremurare*, megl. *tremur*, *tremurari*, istr. *tremur*.
Lat. *tremŭlāre* (Diez, I, 424; Densusianu, *Hlr.*, 167; Pușcariu 1760; *REW* 8879), cf. it. *tremolare*, prov. *tremblá*, fr. *trembler*, cat. *tremolar*, sp. *temblar*, astur. *tremer*. – Der. *tremur*, s. n. (tremurat), postverbal; *tremurător*, adj. (care tremură); *tremurătoare*, s. f. (plantă, Briza media); *tremurătură*, s. f. (tremurat); *tremurici*, s. n. (tremurat; gelatină; s. m., plantă, Briza media; s. m., ciupercă, Tremellodon gelatinosus); *tremuros*, adj. (tremurător). – Cf. *cutremura*. 8888

tren (-nuri), s. n. Convoi de vagoane de cale ferată legate între ele. – Mr. *tren*.
Fr. *train*, cf. ngr. τραινος (> mr.), tc., bg. *tren*. – Der. *trenă*, s. f. (coadă de rochie), cf. Graur, *BL.*, IV, 117. 8889

trepădą (-eąpăd, -ąt), vb. – **1.** A umbla repede, a se zbuciuma, a se agita. – **2.** A merge la trap. – **3.** A avea diaree. – Var. Trans. *trăpăda*.
Lat. *trĕpĭdāre* (Pușcariu 1755; Tiktin). – Der. *treapăd* (var. *tr(e)apăt*), s. n. (alergătură, umblătură, trap; diaree, urdinare); *trepădătoare*, s. f. (plantă, Mercurialis annua), datorită folosirii ei contra diareei, cf. numele său fr. *foirolle*; *trepăduș*, s. m. (băiat de curse), *trepădătură*, s. f. (alergătură). Este dubletul lui *trepida*, vb. (a vibra puternic). 8890

trepętnic (-ce), s. n. – Carte care explică semnificația ocultă a fiecărei pulsații sau mișcări organice.
Sl. *trepetĭnikŭ* (Tiktin), de la *trepetati* „a tremura". A existat o carte de acest fel tipărită în sec. XVIII. 8891

tręsă (-se), s. f. – Galon.
Fr. *tresse*. 8892

tresări (-ăr, -ĭt), vb. – A tresălta, a face o mișcare bruscă și spontană. – Mr. *antrisar*, *antrisărire*.
După fr. *tressaillir*, adaptat la conjug. lui *a sări*. Der. din lat. **tra(n)s-sălire* (Pușcariu 1761) ar fi posibilă numai pentru mr. 8893

tręstie (-ii), s. f. – Stuf, papură (Arundo donax).
Sl. *trŭstĭ*, *trŭstije* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 49; Cihac, II, 421; Conev 47), cf. bg. *trăstika* (> mr. *trîscă*, megl. *trăscă*). – Der. *trestioară*, s. f. (plantă, Calamagrotis arundinaea); *trestiiș*, s. n. (desiș de trestie, loc cu trestie). 8894

tręti, num. – Al treilea (în rang).
Sl. *tretii* (Cihac, II, 421). Fără circulație reală, s-a folosit în epoca veche pentru a desemna slujbașii care ocupau al treilea loc într-o scară determinată. – Der. *tretin*, s. m. (cal de trei ani). 8895

tri-. Pref. care indică ideea de „trei".
Lat. *tri-*, prin intermediul fr. *tri-*. 8896

tricapęl, adj. – Numele unui anumit fel de hîrtie de birou, care avea drept marcă trei pălării.
It. *tre cappelli* (Tiktin). Sec. XIX, înv. 8897

trichęr (-re), s. n. – Sfeșnic cu trei brațe. – Var. *trichel*, înv. *trichirie*.
Ngr. τριχέριον (Tiktin). 8898

tricǫu (-uri), s. n. – **1.** Tricot, împletitură din ochiuri. – **2.** Jerseu, pulover, gen de împletitură. – Mr. *trico*.

Fr. *tricot;* pentru terminaţie, cf. *cadou, carou.* – Der. *tricota,* vb. (a împleti), din fr. *tricoter; tricotaj,* s. n. (împletitură), din fr. *tricotage.* 8899

trifoi (–i), s. m. – **1.** Plantă (Trifolium alpestre, T. pratense, T. repens). – **2.** Plante furajere (Menyanthes trifoliata, Medicago falcata, M. sativa, M. lupulina). – Var. Banat *tîrfoi.* Mr. *trifol'u.*

Lat. *trĭfŏlĭum* (Diez, I, 425; Puşcariu 1762; Candrea-Dens., 613; *REW* 8899), cf. it. *trifoglio,* prov. *trefuelh,* fr. *trefueil,* alb. *tërfoj* (Philippide, II, 656). Pînă la un moment dat s-a pus la îndoială faptul că ar fi moştenit în rom.; dar mr. şi alb. par să-l dovedească; contaminarea cu ngr. τριφύλλι (Candrea-Dens., 613) sau cu *trei* (Pascu, *Beiträge,* 16) nu este o ipoteză necesară. Este dubletul lui *treflă,* s. f. (trifoi, culoare de cărţi de joc; cataramă în formă de trifoi), din fr. *trèfle.* – Der. *trifoişte,* s. f. (cultură de trifoi; plantă, Menyanthes trifoliata); *trifoiaş,* s. m. (varietate de trifoi, Trifolium procumbens); *trifoios,* adj. (în formă de trifoi, se zice despre o varietate de măcriş). – Din rom. provine rut. *tryfoi* (Miklosich, *Wander.,* 20). 8900

triftor (–re), s. n. – Pîlnie.

Germ. *Trichter* (Scriban). 8901

trigon (–oane), s. n. – Plăcintă de formă triunghiulară, umplută cu nuci sau alune.

Ngr. τρίγωνον (Candrea; Gáldi 263). Cf. *trigonometrie,* s. n., din fr., şi der. său *trigonometric,* adj. 8902

tril (–luri), s. n. – Ornament muzical; ciripit.

It. *trillo,* cf. fr. *trille.* 8903

trîmbă (–be), s. f. – **1.** Tăvălug. – **2.** Val, vălătuc de pînză sau de stofă. – **3.** Rînd, şir, lanţ.

Sl. *trąba* „vălătuc" (Cihac, II, 421; Byhan 339; Conev 61; Rosetti, III, 56). Este dubletul lui *drîmbă,* s. f. (înv., mulţime, grup; instrument muzical), pentru al cărui sens din urmă cf. der. care urmează. – Der. *trîmbaci,* s. m. (înv., trîmbiţaş); *trîmbiţă,* s. f. (trompetă), din sl. *trąbica,* dim. de la *trąba* (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 50), cf. sb. *turbica,* pol. *trabić; trîmbiţaş* (var. *trîmbicer*), s. m. (trompetist); *trîmbiţa,* vb. (a cînta din trîmbiţă; a face ca un lucru să fie cunoscut, a răspîndi). Din rom. provine rut. *trymbita* (Miklosich, *Wander.,* 11; Candrea, *Elemente,* 403). Cf. *trubaci.* 8904

triminţe (–ţi), s. f. – Trimestru.

Ngr. τριμηνία (Tiktin). Sec. XIX, înv. 8905

trimite (–t, –miş), vb. – A dispune ca cineva să se ducă undeva, a mîna. – Var. *trimete,* Mold. *tremite,* Trans. *tremete,* Banat *trămete,* înv. *trămite.* Megl. *trimet, trimes,* istr. *tremetu.*

Lat. *trāmittĕre* (Puşcariu 1763; *REW* 8849), cf. v.it. *tramettere,* prov., cat. *trametre.* – Der. *trimis* (var. *trimes*), s. n. (sol, delegat, împuternicit); *trimiţător,* adj. (expeditor; s. n., transmiţător); *trimiţătură,* s. f. (înv., trimitere). 8906

trîncă, s. f. – Trinchet, pînză de trinchet.

Sp. *trinca,* fără îndoială prin mijlocire orientală. 8907

trinchet (–te), s. n. – Trunchi de copac din care se fac catarge, catargul de la proră. – Var. *trunchet.*

It. *trinchetta* (Tiktin), prin intermediul tc. *trinket* (Şeineanu, II, 365); var. din ngr. τρουγκέτο (după Tiktin, prin contaminare cu *trunchi*). 8908

trînd (–dă), adj. – **1.** Leneş, trîndav. – **2.** Puhav, moale.

Creaţie expresivă, simplă var. a lui *tînd–,* cf. *tînt, tîndală,* cu *r* infix. Legătura cu sl. *trątŭ* „o anumită boală" (Tiktin; Candrea; Byhan 339) nu pare probabilă. – Der. *trîndav,* adj. (leneş, puturos); *trîndăvi,* vb. (a lenevi, a se puturoşi); *trîndăvie,* s. f. (lenevie, inactivitate); *trînduş,* adj. (Bucov., leneş; insectă, Gestrupes stercorarius); *trămînda* (var. *tămînda*), vb. (Trans., a trîndăvi, a lăsa treaba pe mai tîrziu); *ţ(r)ămînddău,* s. m. (leneş, haimana); *trînji,* s. m. pl. (hemoroizi, hidropizie; plantă, Ranunculus illyricus), de la pl. lui *trînd* (după Miklosich, *Slaw. Elem.,* 50; Cihac, II, 422; Loewe 32; Conev 100, din sl. *trądŭ* „dizenterie"); *trinjin,* s. n. (plantă, Sedum acre); *trînjoacă,* s. f. (plantă, Ranunculus illyricus). 8909

trînţi (–ţesc, –ţit), vb. – **1.** A doborî, a abate, a face să cadă. –**2.** A descărca, a ochi. – **3.** A lansa, a azvîrli. – **4.** A face să cadă la examene. – **5.** (Arg.) A reţine. – **6.** (Refl.) A se arunca la pămînt, a se tolăni. – **7.** (Refl.) A se lupta, a se lua la trîntă.

Sl., probabil dintr-o formă neatestată **trątiti* (Cihac, II, 422; Tiktin; Byhan 340; Candrea), probată şi de rut. *trutyty,* ceh. *troutiti* „a împinge", pol. *trącić* „a împinge". Cf. sl. *tryti* „a turti", *trĕsti* „a mişca", *trĕštiti* „a lovi". – Der. *trîntă,* s. f. (luptă corp la corp); *trînteală,* s. f. (bătaie, trîntă; Arg. detenţie); *trîntitură,* s. f. (acţiunea de a doborî). – Din rom. provine săs. *trintin* „a doborî". 8910

trîntor (–ri), s. m. – **1.** Masculul albinei. – **2.** Parazit, leneş.

Sl. *trątŭ* „bondar" (Cihac, II, 422; Byhan 340; Tiktin), cf. sb. *trut,* pol. *trąd* „trîntor". – Der. *trîntori,* vb. (a distruge trîntorii dintr-un stup). 8911

trînzeạ (-ęle), s. f. – Zăbală, frînă, pentru cal.
Rus. *trenzelĭ*, din germ. *Trenze* (Scriban).
8912

triọd (-duri), s. n. – Carte rituală care conține slujba din postul Paștelui.
Mgr. τριῴδιον, în parte prin intermediul sl. *triodĭ* (Tiktin; cf. Vasmer, *Gr.*, 144). 8913

tripọd (-de), s. n. – Trepied, scaun cu trei picioare.
Ng. τριπόδι (Candrea). 8914

tripọu (-uri), s. n. – Local (public) unde se practică jocurile de noroc.
Fr. *tripot*. 8915

trisạghion, s. n. – Un anumit moment al slujbei în care se repetă de trei ori cuvîntul „sfînt".
Ngr. τρισάγιον (Tiktin). 8916

trișcă (-ște), s. f. – Fluier, tilincă. – Var. *strișcă*.
Creație expresivă, cf. *tilincă, tilișcă*, și paralelismul cu *flișcă, frișcă*. Legătura cu sl. *trŭsti* „trestie" sau sl. *trĕstiti* „a suna" (Tiktin) este îndoielnică. – Der. *trișcar*, s. m. (persoană care cîntă din trișcă); *trulișcă*, s. f. (Trans., fluier). 8917

Trisfetițele, s. f. pl. – 1. Numele celor trei sfinți ierarhi ai Bisericii, Vasile, Grigorie și Ioan. – 2. Trei stele din constelația Orion.
Sl. *tri svętitelĭ* (Tiktin; Candrea). Cuvînt rar, se păstrează mai ales în numele unei vestite biserici din Iași. 8918

trist (-tă), adj. – Supărat, necăjit, deprimat; dureros.
Lat. *tristis*, pop. *tristus* (Densusianu, *Hlr.*, 141; Pușcariu 1764; *REW* 8918), cf. it. *tristo*, port. *triste*, prov. *tritz*. Este de luat în seamă pierderea cuvîntului în dialecte; și în rom. circulația populară pare limitată. Apare din sec. XVI. – Der. *tristețe* (var. *tristeță*), s. f. (amărăciune, mîhnire, îngrijorare), după it. *tristezza*, fr. *tristesse; întrista*, vb. (a mîhni, a supăra), după fr. *attrister; întristăciune*, s. f. (Bucov., suferință, mîhnire); *întristător*, adj. (care mîhnește). – Din rom. provine săs. *trist*.
8919

triște, s. f. – Soartă. – Var. înv. *striște, strînște*.
Sl. *sŭręsta* „întîmplare" (Miklosich, *Lexicon*, 953; Cihac, II, 372), cf. bg. *sréštŭ* „întîmplare", sb. *sredja* „soartă", mag. *szerencse* „fericire". – Der. *răstriște* (var. *restriște*), s. f. (nenorocire, nefericire, mîhnire), cu pref. *răs-*. 8920

triụmf (-furi), s. f. – Victorie în război, succes moral, fală.
Lat. *triumphus* (sec. XIX). – Der. *triumfa*, vb., din lat. *triumphare; triumfal*, adj., după fr. *triomphal*, lat. *triumphalis; triumfător*, adj. (care triumfă); *tromf*, s. n. (triumf, în anumite jocuri de cărți), înv., din mag. *tromf* < germ. *Trumpf* (Scriban). 8921

triụnghi (-iuri), s. n. – Trilater.
De la *unghi*, după lat. *triangulus*, fr. *triangle*. – Der. *triunghiular*, adj. (trigonal). 8922

trivọgă, s. f. – Alarmă.
Rus. *trevoga* (Tiktin). Sec. XIX, înv. 8923

troạcă (-ce), s. f. – 1. Albie, copaie, covată. – 2. Ladă în care curge făina la moară. – 3. (Trans.) Sabot, piedică de roată de car. – 4. (Olt.) Tigvă (Lagenaria vulgaris). – Var. Olt., Trans. *troc*, Mold. *treucă*.
Germ. *Trog*, prin intermediul săs. *trôch*, șvabul *Trucke* (Diez, *Gram.*, I, 129; Borcea 215; *REW* 8932; Candrea), cf. ceh. *troky* (Cihac, II, 421; Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 287). – Der. *trocar*, s. m. (nume dat locuitorilor din suburbiile Brașovului, poreclă dată ardelenilor de către locuitorii din Muntenia; Arg., polițist), s-a explicat prin copaia în care se vînd fructele (Lacea, *Țara Bîrsei*, III, 234) sau printr-un anumit obicei (Candrea), dar se datorează mai degrabă sensului de „animal care mănîncă din troacă". Nu este clară eventuala legătură a var. *treucă* cu *teucă*. 8924

troạhnă (-ne), s. f. – Gripă, guturai, răceală. – Var. Mold. *troană, trohneală*, Banat *trocnă, trocneală*.
Sl. *otravna* „boală contagioasă" (Drăganu, *Dacor.*, IV, 748); pentru pierderea lui *o-*, cf. *strachină*. Legătura cu ngr. βαρυγνός „răgușit" (Scriban) este mai puțin probabilă. Nu se folosește în N (*ALR*, I, 112). – Der. *trohnit*, adj. (cu guturai).
8925

trohẹu (-ęi), s. m. – Picior de vers format dintr-o silabă lungă și una scurtă.
Fr. *trochée*, cu pronunțare ngr. – Der. *trohaic*, adj. (format din trohei). 8926

troiạn (-ięne), s. n. – 1. Dig de protecție săpat într-o perioadă nedeterminată de-a lungul unei linii aproximativ paralele cu lunca Dunării, atribuit greșit împăratului Traian. – 2. Cantitate mare de zăpadă, nămete, noian. – 3. Grămadă, morman, teanc. – 4. (Olt.) Potecă într-o fîneață. – 5. (Olt.) Urma saniei pe zăpadă.
Sl. *trojanŭ* (Cihac, II, 423; Șeineanu, *Semasiol.*, 179; Tiktin), cf. sb. *trojan*. Der. directă din lat. *Trāiānus* (Tagliavini, *Arch. Rom.*, XII, 218) nu este posibilă fonetic. Apare în doc. din sec. XV. Amintirea lui Traian nu s-a păstrat în obiceiurile

populare rom.; şi că numele său s-ar fi perpetuat în sl. în legătură cu această construcţie defensivă, nu este semnificativ, căci este vorba de o tradiţie fără temei şi cu siguranţă tîrzie. – Der. *tro(i)eni*, vb. (a se îngrămădi zăpada; a fi drumurile blocate de zăpadă). 8927

troică (–ci), s. f. – Sanie rusească cu trei cai. Rus. *troĭka*. 8928

troiţă (–ţe), s. f. – Treime. – 2. Triptic. – 3. Crucifix, rugă.

Sl. (rus.) *troica* (Miklosich, *Slaw. Elem.* 49; Cihac, II, 423). – Der. *troicinic*, adj. (se zice despre imnurile liturgice care slăvesc Sfînta Treime), din sl. *troičĭnŭ* (Tiktin). 8929

troleu (–uri), s. n. – 1. Dispozitiv, cablu pentru luarea energiei electrice de la o conductă aeriană; troleibuz. – 2. (Arg.) Penis.

Fr. (engl.) *trolley*. 8930

trombă (–be), s. f. – 1. Trompetă. – 2. Vîrtej, tub de ventilaţie a vapoarelor.

Ngr. τρόμπα. Este dubletul lui *trompă*, s. f. (canal interior; trompetă; Arg., nas), din fr. *trompe;* der. *trompetă* (mr. *trumbetă*), s. f., din fr. *trompette* (mr. din it. *trombetta* > ngr. τρουμπέτα); *trompet* (var. *trompetaş*), s. m. (trompetist). 8931

tron (–nuri), s. n. – Cufăr, ladă.

Germ. *Truhe*, dialectal *Truh(e)n* (Tiktin; cf. Cihac, II, 423). – Der. *troneci*, s. n. (tronişor; sertar). 8932

tron (–nuri), s. n. – Scaun, jilţ domnesc.

Fr. *trône*. – Der. *întrona*, vb. (a pune pe tron, a înscăuna); *detrona*, vb., din fr. *détrôner*. 8933

tronc, interj. – Exprimă surpriza şi mirarea.

Creaţie expresivă, cf. *bo(n)c, tranc, trosc*. – Der. *troncan*, s. m. (băiat robust); *troncăni*, vb. (a trăncăni, a flecări), cf. *trăncăni; troncănit*, s. n. (pălăvrăgeală); *troncăt* (var. *troncot*), s. n. (huruit). Cf. *hodoronc-tronc*. 8934

trop, interj. – Indică zgomotul făcut de picioare în mers sau la dans.

Creaţie expresivă, cf. *hop, ţop, sdup*. – Der. *tropăi*, vb. (a tropoti, a tupăi), a cărei relaţie cu sl. *trepati, trepetati* „a tremura" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 49; Cihac, II, 524; Conev 94) este improbabilă; *tropăit*, s. n. (tropot); *tropăială*, s. f. (tropot); *tropăitură*, s. f. (tropot); *tropoi* (var. *tropoti, tropota*), vb. (a face zgomot cu picioarele); *tropot*, s. n. (zgomot produs cu picioarele; ropot, zgomot produs de alergatul cailor), de la *tropăi* ca *troncot* de la *troncăni*, cf. mr. *troput* (după Tiktin şi Candrea, din rus., bg. *tropot*, coincidenţă care pare a se datora sursei expresive comune); *tropcă* (var. Dobr. *tropancă*), s. f. (un anumit dans popular). 8935

tropos (–suri), s. n. – Fel, chip, mod, procedeu.

Ngr. τρόπος (Tiktin; Gáldi 263). Este dubletul lui *trop*, s. n., din fr. *trope*. – Der. *tropar*, s. n. (imn religios), din mgr. τροπάριον (Murnu 58), sec. XVII, cf. sl. *troparĭ* (Vasmer, *Gr.*, 145). 8936

trosc, interj. – Imită zgomotul de pocnet.

Creaţie expresivă, cf. *pleosc*, sl. *trĕskŭ* „pocnet". – Der. *trasc* (var. *treasc*), s. n. (Banat, petardă), legat probabil de sl. *trĕskŭ* (Tiktin), mag. *tarack* (Candrea); *trăscări*, vb. (Banat, a trosni, a face zgomot); *troscăi* (var. *troscăni*), vb. (a face zgomot, a trosni, a scîrţîi); *troscot*, s. n. (zgomot, trosnet, gălăgie), a cărui legătură cu rut. *troskit* (Candrea) nu este evidentă; *trosni* (var. *trozni*), vb. (a face zgomot, a pocni, a pîrîi), probabil în loc de **troscni*, cu suf. expresiv *-ni* (după Tiktin, Candrea şi Scriban, de la *trăsni*, soluţie ce pare puţin plauzibilă; *troscăială* (var. *troscăneală*), s. f. (zgomot, gălăgie); *trosnet*, s. n. (zgomot, pîrîit); *trosnitor*, adj. (care trosneşte); *trosniturĕ*, s. f. (pocnitură). Cf. *trăscău*. 8937

troscot, s. m. – Brebenel, iarbă-roşie (Polygonum aviculare). – Var. *troscovă, troscoţel*. Megl. *troscăt*.

Sl. *troskotŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 49; Cihac, II, 419; Conev 46), cf. bg., sb., cr. *troskot;* aparţine aceleiaşi rădăcini expresive ca *trosc*. 8938

trotuar (–re), s. n. – Porţiune marginală amenajată de-a lungul unei strazi rezervată circulaţiei pietonilor.

Fr. *trottoir*. 8939

trubaci (–i), s. m. – Trîmbiţaş.

Rus. *trubačĭ* (Tiktin; Candrea) sau mai probabil sb. *trubač*. Cuvînt rar, folosit doar de Odobescu. – Cf. *trîmbă*. 8940

trudă (–de), s. f. – Muncă grea, strădanie, efort.

Sl. *trudŭ* „muncă" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 49; Cihac, II, 424; Conev 66), cf. sb., cr. *trud*. – Der. *trudi*, vb. (a se obosi, a se strădui, a munci din greu), din sl. *truditi* „a chinui"; *trudnic*, adj. (obositor, epuizant), din sl. *trudĭnikŭ; trudelnic*, adj. (trudnic, obositor), rar. 8941

trufă (–fe), s. f. – Mîndrie, fală, îngîmfare, aroganţă, trufie.

Origine îndoielnică. Se consideră în general (Cihac, II, 708; Roesler 577; Şeineanu, *Semasiol.*,

209; Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 287; Rosetti, II, 69) că reprezintă gr. τρυφή „delicii, desfătări"; dar această soluţie nu se potriveşte nici semantic şi nici fonetic, astfel că Tiktin ajunge să-l considere drept cultism înv. Această soluţie din urmă este şi mai puţin satisfăcătoare. Sec. XVI, înv. Pare mai curînd un reprezentant indirect de lat. *triumphus*, cf. it. *tronfio* „mîndru", germ. *Trumpf*, prin intermediul unor idiomuri sl. în care s-ar fi pierdut nazala; însă forma intermediară nu ne apare.

Der. *trufie* (var. *trufăşie*), s. f. (orgoliu, fală); *trufi* (var. *trufăşi*), vb. refl. (a se mîndri, a se îngîmfa, a se fuduli); *trufaş* adj. (mîndru, orgolios, arogant). Din rom. provine bg. din Trans. *trufa* (Miklosich, *Bg.*, 137). 8942

trufandă (-ale), s. f. – Primele produse ale cîmpului care ies la vînzare. – Mr. *trufanda*.

Tc. *trufanda* (Şeineanu, II, 365; Ronzevalle 116), cf. ngr. τρο(υ)φαντά (Gáldi 263), bg. *turfanda*. 8943

trunchiu (-i), s. m. – 1. Corp (uman). – 2. Tulpină (de copac). – 3. Linie directă a unei familii, ascendent comun. – 4. Butuc, buştean. – 5. Butucul măcelăriei. – 6. Butucul rotarului.

Lat. *truncŭlus* (Densusianu, *Hlr.*, 139; Puşcariu 1765; *REW* 8955), cf. sp. *troncho*. – Der. *trunchia*, vb., formaţie neol., după fr. *tronquer; truncher*, s. m. (Mold., măcelar, stăpîn); *trunchios*, adj. (cu trunchi robust). 8944

trup (-puri), s. n. – Corp. – Mr., megl. *trup*.

Sl. *trupŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 49; Cihac, II, 425; Conev 87), cf. bg., sb., cr., slov. *trup*, pol. *trup* „cadavru". – Der. *trupesc*, adj. (corporal); *trupeşte*, adv. (corporal); *trupeş*, adj. (corpolent); *trupeşie*, s. f. (corpolenţă); *trupean*, adj. (înv., corporal); *trupos*, adj. (corpolent); *trupoşie*, s. f. (corpolenţă); *întrupa*, vb. (a încarna; a personifica). – Ţig. sp. *trupó, drupo* (Besses 70 şi 163) provine din rom. sau dintr-un idiom sl. – Cf. *trupiţă, tulpină*. 8945

trupă (-pe), s. f. – Grup, colectivitate.

Fr. *troupe*. – Der. *trupete*, s. m. (soldat simplu); *trupier*, adj. (se zice despre ofiţerii care şi-au făcut cariera instruind soldaţii), din fr. *troupier*. 8946

trupiţă (-ţe), s. f. – Partea centrală a plugului, conţinînd plazul şi cormana.

Sb. *trupica* (Tiktin; Candrea) sau dim. de la *trup*, format în interiorul rom. (Scriban). 8947

truşă (-se), s. f. – Geantă, cutie specială în care se ţin instrumete, obiecte de toaletă etc.; instrumentar, scule.

Fr. *trousse*. – Der. *trusou*, s. n., din fr. *trousseau*. 8948

tu, pron. – Pron. personal, pers. 2 sing. – Mr., megl., istr. *tu*, mr. *tine*.

Lat. *tū* (Puşcariu 1768; *REW* 8963), cf. vegl. *toi*, it., fr., prov., cat., sp., port. *tu*. Dat. *ţie*, forma atonă *(i)ţi*, Mold. *ţia* (istr. *a ţie*); acuz. *tine*, înv. *tene* (istr. *tire*). Ca şi în cazul lui *-mi, -ţi*, enclitic înlocuieşte adj. posesiv, întîi prin mutarea complementului: *văd mîna ta > îţi văd mîna > văd mîna-ţi*, şi prin extensiune într-un anumit caz; *mausoleu-ţi mîndru* (Eminescu). Acest uz este pur literar. *Îţi* se foloseşte şi ca dat. etic, cf. *îmi, îi*. – Der. *tutui*, vb., după fr. *tutoyer*. 8949

tu, adv. – Se foloseşte ca întăritor al lui *nici* cu sensul aproximativ de „nici măcar, nici cel puţin".

Sl. *to* (Tiktin). În limbă se simte ca identic cu *tu*, pron., confuzie care a fost facilitată de prezenţa dat. etic. 8950

tu, interj. Imită sunetul unui instrument suflat.

Creaţie expresivă, proprie limbajului copiilor; se foloseşte mai ales cu reduplicare, cf. *bu(bui), du(dui), hu(hui)*. – Der. *tutoi*, s. n. (Trans., bucium); *tutui*, vb. (a suna din bucium; a scoate afară, a goni), pentru al cărui dublu sens cf. *dudui; tutelcă*, s. f. (Olt., fluier, flaut); *tuturez*, s. n. (Trans., bucium mic); *tutuc*, s. n. (lemn, scurtătură), în Olt. şi Banat, poate prin contaminare cu *butuc* (după Bogrea, *Dacor.*, I, 290, din tc. *tutuk* „obstacol"); *tutuluş*, s. m. (Munt., lemn, trunchi). 8951

ţucal (-le), s. n. – Oală de noapte. – Mr. *ţocali* „oală".

Ngr. τσουκάλι, din it. *zucca* (Tiktin; Gáldi 263), cf. tc. *çukal*, bg. *cukalo*. 8952

ţucăr (-ră), adj. – Se zice despre o varietate de fasole.

Germ. *Zucker*. Uneori se foloseşte invariabil: *fasole ţucăr*. 8953

ţuci (-iuri), s. n. – 1. Fontă. – 2. Ceaun, oală, tingire. – Mr., megl. *tuci*.

Tc. *tuç*, din per. *tuč* „bronz" (Şeineanu, II, 385; Lokotsch 2098), cf. ngr. τούτσι, alb., bg., sb. *tuč*. – Der. *tuciuriu*, adj. (negru, brunet, oacheş; cenuşiu, cafeniu). 8954

ţufă (-fe), s. f. – 1. Arbust, grup de lăstari. – 2. Mărăciniş, tufiş de mure, hăţiş. – 3. Alun. – 4. Plantă (Quercus pubescens). – 5. Nimic, absenţă, lipsă de. – Mr. *tufă*, megl. *tufcă*.

Lat. *tufa*, cf. gr. τύφη (Puşcariu 1769; Philippide, II, 656; *REW* 8973), v.germ. *thûfas* (Puşcariu, *Lr.*, 273); cf. alb. *tufë*, ngr. τοῦφα (ar putea proveni din rom.), sard. *tuvu*, fr. *touffe*. Legătura dintre alb. şi gotic (Jokl, *Festschrift 57*

Versamml. dt. Philologen, 1929) este extrem de improbabilă. Ultimul sens nu este clar; şi explicaţia lui Tiktin, bazată pe gr. τῦφος, cf. it. *tuf(f)o,* sp. *tufo,* pare insuficientă. Poate este o reducere a lui *tuflă,* cf. *tufli.*

Der. *stuf,* s. n. (trestie, Phragmites communis; mănunchi, smoc, hăţiş, mărăciniş; încîlcitură, claie, păr dezordonat), cu *s–* expresiv (după Cihac, II, 378, din sl. *žukŭ* „pipirig", după Roesler 566, din gr. τύφη; după Candrea, din acelaşi cuvînt gr. contaminat cu lat. *stypa*); *tufan,* s. m. (plante, Quercus pubescens, Q. pedunculata; trunchi, par); *(s)tufar,* s. m. (arbust; mărăciniş); *tufănică* (var. *tufănea*), s. f. (crizantemă, Chrysanthemum indicum; C. sinense); *tufărie,* s. f. (trestiiş; claie de păr, hălăciugă); *tufăriş,* s. n. (pădurice, desiş); *stufăriş,* s. n. (trestiiş); *(s)tufiş,* s. n. (mărăciniş, hăţiş); *(s)tufos,* adj. (foios, des; încîlcit); *stufui,* vb. (a pune lese la); *întufoşa,* vb. refl. (a creşte ramurile, a se dezvolta un copac sau un arbust). – Din rom. pare să provină ngr. τοῦφα (Murnu 44; după Meyer, *Neugr. St.,* IV, 66, din lat.), bg. *tufa* (Romanski 130; Capidan, *Raporturile,* 213), şi poate alb. *tufë.* 8955

tufecciu (–ii), s. m. – **1.** Armurier. – **2.** Soldat mercenar în subordinea Marelui Spătar, se folosea în trecut în serviciul poliţiei de la periferie. – Mr. *tuficci.*

Tc. *tüfecçi* (Şeineanu, III, 123; Ronzevalle 66). Sec. XIX, înv. – Der. *tufecci–başa* s. m. (comandantul tufeciilor), tc. *tüfecçi–başı.* 8956

ţugu, interj. – Chemare, serveşte mai ales pentru porci. – Var. Trans. *ţugule.*

Creaţie expresivă, cf. *tiugu* (var. *tiucu*), interj. (chemare pentru găini), *cică, cicio,* interj. (chemare pentru porci). Se pronunţă cu vîrful buzelor, de unde der. *ţuguia,* vb. (a ascuţi, a face vîrf; a face buzele ca pentru a suge; refl., a se subţia, a avea vîrf), pe care Cihac, II, 537, îl lega de mag. *csücsozni* „a face vîrf"; *ţugui,* s. n. (moţ, vîrf; pisc, culme). *Ţuhăi,* vb. (a maltrata) în Mold. pare să fie acelaşi cuvînt. *Ţugulea,* s. m. este numele unui personaj fictiv din unele poveşti pentru copii. 8957

ţuhal (–li), s. m. – (Mold., Bucov.) Sac.

Tc. *çuval,* prin intermediul ngr. τσουβάλι (Ivănescu, *BF.,* I, 161; Graur, *GS.,* VI, 330; Gáldi 263). 8958

ţuhaus (–suri), s. n. – Arest.

Germ. *Zuchthaus* (Tiktin; Graur, *BL.,* III, 24; Iordan, *BF.,* IV, 202), cf. rus. *cihaus* < germ. *Zeighaus* (Sanzewitsch 200). 8959

tui (–iuri), s. n. – Însemn militar turc, care constă într-un anumit număr de cozi de cal (6 pentru sultan, 3 pentru Marele Vizir, 2 pentru domnii din Munt. şi Mold.) legate la capătul unei lănci roşii.

Tc. *tuy* (Şeineanu, III, 124), cf. ngr. τούγι, bg., sb. *tug.* – Der. *tuigiu,* s. m. (fabricant de tuiuri), din tc. *tuyci,* înv. 8960

ţuică (–ci), s. f. – Vinars de prune, băutură tipică a ţăranilor rom.

Origine necunoscută, dar probabil expresivă. Cf. sb., cr. *cujka* (Cihac, II, 437), care provine din rom., ca şi săs. *tsuikĕ.* – Der. *ţuicar,* s. m. (fabricant de ţuică); *ţuicărie,* s. f. (alambic). 8961

ţuie, vb. – Plantă exotică (Thuja orientalis, T. occidentalis).

Fr. *thuja* nume ştiinţific. 8962

tui (–iesc, –it), vb. – A înnebuni, a scoate din minţi.

Creaţie expresivă, probabil în loc de *tutui,* cf. *tut.* Nu apare în dicţionare; se foloseşte în Mold., cf. *un flăcău zurbagiu în sat tueşte pe toţi* (Ghibănescu). – Der. *tueş* (var. *tuiş*), adj. (Mold., nebun). 8963

tul (–luri), s. n. – Ţesătură foarte fină.

Fr. *tulle.* 8964

ţulă (–le), s. f. – Cărămidă, chirpici, pentru a căptuşi cuptoarele. – Var. *ţuvlă.* Mr. *ţuvlă.*

Ngr. τούβλο (Scriban), cf. tc. *tuvla.* Cf. *REW* 8968 8965

tulbină (–ne), s. f. – Vîrtej, vîltoare, bulboană. – Var. *dulbină.*

Bg. *dălbina* (Candrea). În Trans. şi Banat. 8966

tuleu (–ie), s. n. – **1.** Puf, perişor. – **2.** Pufuleţ de fructe sau de plante. – **3.** Cocean, ciocălău, pănuşă de porumb. – Var. Trans. *tulea.* Mold. *tiuleu, tiulei.*

Sl. *tulŭ* „cilindru gol" (Cihac, II, 426; Tiktin, Candrea), cf. *torbă* şi sb. *tulaj* „cocean", rut. *tulij,* pol. *tulja* „fier de lance". La sensul al doilea ar fi putut interveni o contaminare cu tc. *tüy* „puf", *tüylü* „pufos", mai ales dacă se ţine cont de var. mold. Der. din gr. στῦλος „coloană" (Hasdeu, *Col. lui Traian,* 1874, 156) sau din mag. *toll* (Scriban) trebuie să fie abandonată, ca şi der. din lat. *tubŭla* (Puşcariu, *Dacor.,* V, 423; *REW* 8968).

Der. *tulean* (var. Olt. *tujlean*), s. n. (cocean, ciocălău; puf, perişor); *tulău,* s. m. (Trans., pănuşă de porumb); *tulnic,* s. n. (Trans., bucium foarte lung al ciobanilor, din scoarţă de tei sau de salcie,

măsoară 2 m. în lungime), probabil din acelaşi sl. *tulŭ* „tub" (după Miklosich, *Slaw. Elem.*, 50 şi Cihac, II, 427; din sb., cr. *tuliti* „a scheuna, a urla"; după Conev 104, din bg. *tulnik*); *tulnica*, vb. (Trans., a suna din tulnic); *tulug*, s. m. (tuleu de porumb, cocean), în Trans. 8967

tuli (-lesc, -it), vb. refl. – A se ascunde, a se adăposti.

Sl. *tuliti* „a strînge, a înghesui" cu sensul lui *zatuliti* „a ascunde", cf. bg. *(za)tulja* „a ascunde", rut. *tulyty sja* (Cihac, II, 426). Deşi dicţionarele îl confundă cu cuvîntul următor, credem că e vorba de o simplă omonimie. Cf. *pituli*. 8968

tuli (-lesc, -it), vb. – 1. A coborî, a veni la vale din munţi, a veni în jos. – 2. A se duce, a merge. – 3. A fugi, a o şterge.

Origine îndoielnică. Pare să provină din sl. *tulŭ* „fluier; ţeavă; sul", cf. *tulnic*, sau din sb. *tuliti* „a urla", care poate au aceeaşi origine, dar explicaţia semantică este dificilă. Este evident că există o legătură între ideea de „a coborî" şi cea de „a face zgomot", căci aceeaşi dualitate apare în *a tuna, a ţipa* şi *a urla;* dar punctul de plecare al acestei asocieri nu s-a explicat suficient. După Puşcariu, *Dacor.*, V, 420–5, ar trebui pornit de la ideea de zgomot făcut de pietrele trase de un curent. Puşcariu, *Lr.*, 163, sugerează ideea coborîrii păstorilor sunînd din bucium. Această indicaţie din urmă pare mai sigură. Ciobanii sau văcarii îşi petrec ziua în munţi şi coboară în sat pe înserat, anunţîndu-se în prealabil printr-un semnal de *tulnic* sau de *bucium* care indică că vor sosi în curînd. Este posibil să se fi ajuns astfel la o echivalenţă între ideea de a „suna din bucium" şi cea de „a coborî", datorită confuziei dintre acţiunea reală şi simbolul său; dar este însă ciudat, în acest caz, că *a buciuma* nu are şi sensul acesta.

Tulai, interj. (se foloseşte pentru a cere ajutor; exprimă ideea de fugă grăbită), cuvînt care se foloseşte numai în Trans. şi Banat, pare să provină din aceeaşi sursă, deşi der. nu este clară; legătura cu mag. *tolvaj* „bandit" (Candrea) nici atît. 8969

tulpan (-ne), s. n. – 1. Muselină, pînză subţire. – 2. Basma. – Var. *trupan, trupai.* Mr. *dulben.*

Tc. (per.) *tülbent, dülbent* (Şeineanu, II, 866; Ronzevalle 68), cf. ngr. τουλπάνι, alb. *düljben*, bg. *djulben*, sb. *dulbent*. Este dubletul lui *tulbent*, s. n. (Trans., voal de mireasă), din sb. *tulbenta;* şi al lui *tulipan*, s. m. (lalea), din acelaşi cuvînt tc., prin intermediul it. *tulipano*, germ. *Tulipan(e)*, cf. sb., cr., ceh., pop., rut. *tulipan*, mag. *tulipán* (Gáldi, *Dict.*, 165);al lui *tulipă*, s. f. (lalea; abajur de sticlă pentru becuri electrice), din fr. *tulipe;* şi al lui *turban*, s. n., din fr. *turban*. Numele de turban se explică prin materialul său, cel de tulipan prin forma sa. 8970

tulpină (-ni), s. f. – 1. Trunchi de copac. – 2. Tija centrală a unei plante. – Var. *trupină, turpină.*

Bg., sb. *trupina*, de la *trupŭ*, cf. *trup* (Cihac, II, 425; Tiktin). Forma înv. este *trupină*, din care pare să se fi dezvoltat **trulpină*, cu *l* expresiv; *r* s-ar fi disimilat într-o fază posterioară. 8971

tult (-ţi), s. m. – Veche monedă turcească, valora 20 parale.

Tc. *tult*, din arab. *thulth* „al treilea" (Şeineanu, II, 367). 8972

tuluc (-ci), s. m. – Viţel, juncan. – Var. *tulucan.*

Mag. *tulok* (Tiktin). În Trans. 8973

tulum (-muri), s. n. – 1. Cantitate de 40 piei. – 2. (Mold.) Burduf, mai ales, pentru transportul uleiului.

Tc. *tulum* (Şeineanu, II, 367), cf. ngr. τουλούμι, bg., sb. *tulum*. 8974

tulumbă (-be), s. f. – Pompă de incendiu. – Mr. *tulumbă*, megl. *tolumbă.*

Tc. *tulumba*, din it. *tromba* (Roesler 604; Şeineanu, II, 367; Lokotsch 2104; Ronzevalle 119), cf. ngr. τουλοῦμπα, bg. *tulumba*. – Der. *tulumbagiu*, s. m. (pompier), din tc. *tulumbacı; tulumbiţă*, s. f. (clistir). 8975

tumbă (-be), s. f. – Săritură peste cap cu rotire a corpului în aer. – Mr. *tumbă, culutumba*, megl. *tumbă.*

Creaţie expresivă, care ar putea fi anterioară rom. (Puşcariu 1770; *REW* 8975; Tiktin), cf. it. *tombolo*, fr. *tomber*, prov., cat. *tombar*, ngr. τοῦμπα. Mr., megl. nu trebuie să se confunde cu mr. *tumbă* „mormînt", din lat. *tumba* (*REW* 8977), cuvînt care s-a pierdut în rom. Bg. *tumba* trebuie să provină din rom. (Capidan, *Raporturile*, 213). 8976

tumbac, s. m. – Bronz. – Var. *tombac.* Mr. *tumbachi.*

Tc. *tumbak* (Şeineanu, II, 368), cf. sp. *tumbaga*. 8977

tumbelechi (-iuri), s. n. – Tobă mică, semisferică, din fanfara turcească.

Tc. (per.) *tümbelek* (Şeineanu, III, 125), cf. ngr. τουμπελέκι, bg. *tĭumbelek*. Sec. XIX, înv. 8978

tumurluc (-ci), s. m. – 1. Trunchi de lemn, butuc. – 2. Temniţă, închisoare. – Var. *tumurlug.*

Tc. *tum(u)ruk* „trunchi" (Tiktin, cf. Şeineanu, II, 368). Este dubletul lui *tumurug*, s. m. (Mold.,

lemn, par), cf. ngr. τουμπρούκι, bg. *tumruk*, sb. *tomruk*; de aici *turugă*, s. f. (Olt., ciot), probabil în loc de **tumurugă* (după Candrea, din lat. *torus* cu suf. *-ugă*). 8979

tuna (-n, -at), vb. – 1. A bubui, a asurzi. – 2. A trăsni. – 3. A intra, a pătrunde. – 4. (Trans.) A coborî, a veni de la munte. – 5. A bate tunul. Megl. *tuna, tunari.*

Lat. *tŏnāre* (Puşcariu 1771; *REW* 8778), cf. it. *tonare*, prov., cat., sp. *tronar*, fr. *tonner*, port. *troar*. Semantismul sensurilor 3 şi 4 nu este clar, cf. *tuli*. – Der. *tun*, s. n. (înv., tunet; gură de foc de artilerie; Arg., furt prin efracţie; adv. cu putere), postverbal sau din lat. *tŏnus* (Puşcariu 1643); *tunaci*, adj. (Banat, agresiv, îndrăznet); *tunar*, s. m. (artilerist, servant de tun); *tunări*, vb. (a trage cu tunul), rar; *tunărie* (var. *tunărime*), s. f. (artilerie, mulţime de tunuri); *tunător*, adj. (care tună puternic); *tunet*, s. n. (zgomot puternic, bubuit; canalul tunului), cu suf. *-et*, ca *sunet* de la *suna*, *răcnet* de la *răcni* etc. (după Diez, *Gramm.*, I, 208, Tiktin şi Candrea, din lat. *tŏnĭtru*). 8980

tunde (-d, -ns), vb. – 1. A tăia părul. – 2. A tăia lîna unor animale. – 3. A curăţa copacii, a lăstări, a emonda. – 4. A fugi, a scăpa. – Mr. *tundu, tumşu, tuntu, tundire*, megl. *tund, tunş, tuns, tundiri*.

Lat. *tondĕre* în locul clasicului *tondēre* (Densusianu, *Hlr.*, 147; Puşcariu, 1773; *REW* 8779), cf. v.it. *tondere* (calabr. *tùndirî*), prov., fr., cat. *tondre*, sp. *tundir*. Sensul 4 nu a fost explicat, dar cf. *rade, şterge*. – Der. *tuns*, s. n. (tăierea părului); *tunsoare*, s. f. (tuns; curăţarea pomilor; Trans., recoltare de fructe); *tunsură*, s. f. (tunsoare; lînă tunsă). 8981

ţundră (-re), s. f. – 1. Haină graosă. – 2. Cîrpă. – 3. Femeie stricată, prostituată.

Origine incertă. Se consideră drept der. din mag. *condra*, rut. *cundra* „cîrpă" (Tiktin; Candrea, Gáldi, *Dict.*, 166), dar aceste cuvinte ar putea proveni din rom. Cf. *ţoandră;* ar putea fi vorba de un cuvînt expresiv, cu acelaşi sens şi fonetism ca *buleandră, fleand(u)ră, handră*. Hasdeu, *Col. lui Traian*, 1873, 218, se gîndea la un dacic **tunndra*. Cf. *ţandără*. 8982

tupeu (-uri), s. n. – Îndrăzneală, obrăznicie.

Fr. *toupet*. 8983

tur, interj. – Exprimă ideea de flecăreală. Creaţie expresivă, cf. *dur, zur, hur, mor* etc. – Der. *turavura*, adv. (vorbărie goală); *turlu-burlu*, adv. (nebuneşte); *turui* (var. *torăi, torosi*), vb. (a vorbi mult şi repede, a durui; a gurlui porumbeii); *turuială* (var. *turuitură*), s. f. (vorbărie, trăncăneală); *turlui*, vb. (Mold., a suna, a cînta din..., a zornăi); *turluitură*, s. f. (Mold., sunet, murmur, zvon); *turlac*, adj. (ameţit, zăpăcit, mai ales de băutură sau de somn), probabil în loc de **turulac*, sau de **trulac*, cf. *trululu*, mr. *turlu* „nebun" (după Şeineanu, II, 369, Tiktin şi Candrea, din tc. *torlak* „uşuratic"; după Scriban, de la *Turlaci*, populaţie turanică din Basar.); *turlăci*, vb. (a ameţi, a zăpăci). 8984

tur (-ri), s. m. – Fundul pantalonilor.

Sb., cr. *tur* (Cihac, II, 427). Nu este clară eventuala legătură cu *stur*. Dacă aparţine familiei sb. *stura* „rogojină de papură", *sturati* „a cădea, a face să cadă", *sturac* „cocean de porumb cu pănuşă", pare să reprezinte poate o rădăcină ca cea a lui *stur* < lat. *stylum*, care indică ideea de „coloană" sau de „cilindru gol". În acest caz, prin aceeaşi familie ar trebui să se explice *tureac* (var. *tureatcă*), s. n. şi f. (carîmb; ciorap fără talpă, pulpar). Următoarele ipoteze prezentate în această privinţă nu sînt convingătoare: în loc de **trubeatcă*, din sl. *trąba*, cf. *trîmbă* (Cihac, II, 427), soluţie imposibilă fonetic; în legătură cu alb. *trik* (Philippide, II, 738); din v.germ. *theobroch*, gepid. **theubreki*, de unde lat.med. *tubroces* (Diculescu 179; Diculescu, *ZRPh.*, XLI, 425; Sandfeld 97); din mag. *török*, alb. **turek* (Skok, *ZRPh.*, XLIII, 101 şi *ZRPh.*, L, 252; *REW* 8967N); din lat. **thylacus* < gr. θύλακος (Densusianu, *GS*, I, 350; Rosetti, II, 82; Candrea). 8985

tur (-ruri), s. n. – Învîrtire, ocol.

Fr. *tour*. – Der. *turaj*, s. n. (mişcare giratorie), barbarism tehnic, folosit de Camil Petrescu. 8986

tură (-ale), s. f. – 1. Monogramă a sultanului. – 2. Semnătură, parafă. – 3. Faţa monedei turceşti, corespunzătoare monogramei sultanului. – 4. Joc de noroc în care se ghiceşte pe ce parte va cădea moneda, rişcă. – Mr. *dură*.

Tc. *tura* (Şeineanu, II, 368; Lokotsch 2100; Ronzevalle 117), cf. ngr. τουρᾶς, bg. *tura*. – Der. *turaliu*, adj. (prevăzut cu monograma imperială), din tc. *turali*. 8987

turbă (-bez, -at), vb. – 1. A se îmbolnăvi de rabie. – 2. A se mînia, a se înfuria, a-şi ieşi din fire. – Mr. *turbu, turbedz, turbare*, megl. *anturb(ari)*, istr. *turbu*.

Lat. *turbāre* (Puşcariu 1774; Philippide, II, 656; Densusianu, *GS*, II, 20; *REW* 8992), cf. it. *turbare*, prov., cat. *torbar*, sp. *turbar*, port. *torvar*, alb. *tërbon*. Der. din lat. *torvus* (Pascu, *Elemente*, 40)

nu este probabilă. Uz general (*ALR*, I, 127). – Der. *turbă*, s. f. (rabie), postverbal; *turbăciune*, s. f. (furie, mînie), cu suf. *-ciune* (după Candrea, din lat. *turbātiōnem*); *turbat*, adj. (care suferă de rabie; furios, violent, sălbatic; străşnic); *turbătură*, s. f. (înv., rabie). 8987

ţurbă (-be), s. f. – Varietate de cărbune.

Fr. *tourbe*. – Der. *turbărie*, s. f. (regiune cu turbă). 8988

turbinică (-i), s. f. – Sac soldăţesc, traistă.

Rus. *torbinka* (Tiktin). În Mold. 8989

ţurbure, adj. – Lipsit de limpezime. – Var. *tulbure* şi der. Mr. *turbur*.

Lat. **túrbŭlus* (Puşcariu 1774; Philippide, II, 656; *REW* 8998), cf. calabr. *trúvulo, túrbulu*, sicil. *trúbbulu*, lom. *tórbor*, prov. *trebol*, fr. *trouble*, cat. *terbol*, alb. *tarbulj*. – Der. *turbura* (mr. *turburare*), vb. (a-şi pierde claritate), din lat. **turbŭlāre* (Puşcariu 1774; *REW* 8997), cf. prov. *treblar*, fr. *troubler*, alb. *turbuljoń; turburător*, adj. (care tulbură; agitator; neliniştitor); *turbureală*, s. f. (faptul de a fi tulbure, agitaţie, nelinişte); *turburel*, s. m. (vin nou, încă nelimpezit); *turburiu* (var. *turburos*), adj. (tulbure, întunecat, închis). 8990

ţurbure (-ri), s. m. – Hasmaţuchi (Anthriscus cerefolium).

Mag. *turbolya* (Tiktin), cu apropiere de *turbure*. 8991

turc (-ci), s. m. – Otoman. – Mr. *turcu*, megl. *turc*.

Tc. *turk* (Seineanu, II, 369; Lokotsch 2114), cf. ngr. τοῦρκος, sl. *turŭkŭ*. – Der. *turcoaică*, s. f. (femeie din Turcia); *turcaleţ*, s. m. (varietate de zmeu; varietate de patlagină); *turcesc*, adj. (turc); *turceşte*, adv. (în limba turcă; ca turcii); *turci*, vb. (a converti la islamism); *turcie*, s. f. (înv., limba turcă); *turcime*, s. f. (mulţime de turci); *turcism*, s. n. (cuvînt turcesc); *turculeţ*, s. m. (copil turc; Banat, sticlete, Carduelis elegans; anemonă, Anemone nemorosa); *turcoază*, s. f., din fr. *turquoise; turchiaz* (var. Olt. *turchez*), adj. (albastru-verzui), unul din puţinele cuvinte fr. care au uz popular. 8992

ţurcă (-ci), s. f. – 1. Căciulă de oaie. – 2. Tac, băţ lung şi subţire, folosit în anumite jocuri asemănătoare celui de biliard. – 3. Măscărici, paiaţă, mascat ce colindă pe la case în timpul sărbătorilor de Crăciun, în Trans.

Origine incertă. Probabil aparţine aceleiaşi familii expresive a lui *ţîr*, care a ajuns să exprime ideea de „vîrf, pisc", cf. *ţurţur* şi *ţurţan*, s. n. (Olt. stîncă ascuţită). În general, dicţionarele consideră că cele trei sensuri sînt cuvinte independente; dar este evident sensul comun de „obiect ascuţit" (măscăriciul se termină de regulă cu un cap ascuţit şi corespunde la ceea ce se numeşte în Munt. *barză*). Există un anumit paralelism între formarea lui *ţurcă* şi cea a lui *căciulă*. Hasdeu, *Col. lui Traian*, 1874, p. 175, se gîndea la un cuvînt dacic. Cihac, II, 536, pornea de la mag. *turcos* „cu păr lung" pentru sensul 1, iar în II, 427 de la sb. *turica* „măscărici", pol. *tur* „gogoriţă, sperietoare", pentru sensul 3. După Diculescu, *Elementele*, 439, ar trebui să se meargă la gr. συρικός. În fine Bogrea, *Dacor.*, IV, 854, explică sensul 3 prin rut., rus. *curka*, care probabil provine din rom. Cf. şi *ţuţ, ţîţă, ţiglă*.

Der. *ţurcan*, adj. (se zice despre o anumită varietate de oi cu părul lung); *ţurcănesc*, adj. (făcut din lîna acestor oi); *ţuşcă*, s. f. (varietate de oi asemănătoare cu cele *ţurcane*), probabil în loc de **ţurşcă*, cf. *ţuşcă* „basma cu noduri"); *turcă*, s. f. (Trans., paiaţă de Crăciun), var. a lui *ţurcă*, datorată unei contaminări cu *turc*, datorită aspectului său care vrea să inspire frică. 8993

ţurlă (-le), s. f. – 1. Turn. – 2. Clopotniţă. – Var. înv. *trulă*.

Ngr. τροῦλλα, ngr. τοῦρλα (Cihac, II, 708; *REW* 8949). 8994

ţurmă (-me), s. f. – Ciurdă, cireadă, herghelie, pîlc. – Mr. *turmă*, istr. *turme*.

Lat. *turma* (Puşcariu 1777; Philippide, II, 656; *REW* 9005), cf. it. *torma* (logud. *truma*), friul. *torme*, alb. *turmë*). – Der. *turmac*, s. m. (mînzat sau bivol de doi ani; om scund şi îndesat); *înturma*, vb. (a alătura, a alipi). – Din rom. provin bg. *turma* (Romansky 130; Capidan, *Raporturile*, 214), sb., cr. *tùrmo, turma* (Miklosich, *Wander.*, 8; Candrea, *Elemente*, 408; Berneker 379); rut. *turma* (Miklosich, *Fremdw.*, 133), pol. *turma*, cr. *turmar* „căruţaş" (pentru transporturile în caravană, sb. *turma*), bg. *turmak* „bivol tînăr" (după Conev 56, rom. *turmac* ar proveni din bg.; dar nu e de conceput că rom. ar fi luat din bg. un cuvînt creat după rom. *turmă*). 8995

turn (-nuri), s. n. – 1. Construcţie prismatică sau cilindrică mai înaltă decît construcţiile din jur. – 2. Tură, piesă de şah.

Germ. *Turm*, prin intermediul săs. *Turn* (Cihac, II, 428; Borcea 215; Tiktin), cf. sb. *torm, turan*, slov. *turen*, mag. *toron(y)*. 8996

ţurna (torn, -at), v. – 1. (Înv.) A se întoarce, a se înapoia, a veni înapoi. – 2. A vărsa, a împrăştia un lichid. – 3. A pune în pahare vin sau altă băutură. – 4. (Impers.) A ploua cu găleata. –

5. A topi, a modela. – 6. A crea, a făuri, a inventa. – 7. A face, a fabrica. – 8. (Arg.) A reține, a aresta. – Mr. *tornu, turnai, turnare*, megl. *torn, turnari*, istr. *tornu*.

Lat. *tornare* (Philippide, *Principii*, 48; Șeineanu, *Semasiol.*, 163; Pușcariu 1748; *REW* 8794), cf. it. *tornare*, prov., cat., sp., port. *tornar*, fr. *tourner*. Pentru evoluția semantică, cf. *vârsa*, sp. *verter*. – Der. *înturna*, vb. (a da înapoi, a se întoarce; a ocoli, a schimba direcția, a se roti; a înapoia, a restitui; a opri, a deține, a conține); *înturnat*, s. n. (cotitură, regres); *înturnător*, adj. (care face să cotească sau să se rotească); *înturnătoare*, s. f. (regres, restituire); înv.; *turnat*, adj. (pus în pahare; modelat, alipit; potrivit, dichisit); *turnător*, s. m. (care topește metal); *turnătorie*, s. f. (topitorie); *turnătură*, s. f. (act magic care se execută aruncînd apă în calea cuiva); *turnății*, s. m. pl. (varietate de tăieței); *răsturna*, vb. (a trînti; a da jos, a tăvăli); *răsturnător*, adj. (care răstoarnă); *răsturniș*, s. n. (coastă abruptă).

Der. neol. *turnant*, adj., din fr. *tournant; turnesol*, s. m., din fr. *tournesol; turneu*, s. n. (voiaj, expediție, se spune mai ales despre călătoriile de inspecție sau despre cele ale companiilor teatrale), din fr. *tournée; turnir* (var. înv. *turner*), s. n., din germ. *Turnier; turnură*, s. f., din fr. *tournure*. 8997

țurtă (–te), s. f. – 1. Azimă, cocă; este turtită și fără drojdie. – 2. Tartă, prăjitură. – 3. În general, orice materie turtită. – 4. Varietate de ghimpe (Carlina acaulis). – Mr., megl. *turtă*, istr. *turtę*.

Lat. *turta* în loc de *torta* (Diez, I, 419; Pușcariu 1743; *REW* 8802), cf. vegl. *turta*, it., prov., sp., port. *torta*, fr. *tourte*. Forma *turta* apare în glosele de la Reichenau (Pușcariu, *Lr.*, 189); schimbul nu pare anormal (Lausberg, *Mundarten Südlukaniens*, Halle 1939, 26; totuși cf. împotrivă Graur, *BL*, V, 115, considerîndu-l nefundamentat suficient). Ambele forme lat. sînt cuvinte vulgare, care nu apar la nici un autor clasic. În rom. pare să fi fost simțit drept creație expresivă (probabil așa era în lat.), datorat prezenței lui *turti*, cf. *tufli, tepși*. – Der. *turtea* (var. *turtică, turtie*), s. f. (varietate de spin); *turti*, vb. (a face plat, a da o formă lătăreață, a strivi; refl., a se îmbăta). Din rom provine bg. *turla* (Capidan, *Raporturile*, 214), și probabil sb., slov. *turta*. 8998

turtureș (–țe), s. f. – Porumbel-sălbatic, turtucă (Columba turtur). – Var. Trans. *turtură, turturică*. Mr. *túrtură, turtúră*, megl. *túrtură, tărtură*.

Lat. *turtūrem* (Pușcariu 1779), prin intermediul dim. *turturĕlla* (Pușcariu 1480; *REW* 9010), cf. it. *tortorella*, fr. *tourterelle*, sau mai probabil direct, cf. it. *tortola*, sp. *tórtola*, alb. *turtulj. Turturea*, ca și *turturică*, poate fi un dim. intern de la *turtură*, formă rară, abia păstrată (cf. Lacea, *Dacor.*, II, 625; Tiktin presupune dimpotrivă că *turtură* este formație regresivă, de la *turturea*). – Der. *turturel* (var. *turturoi*), s. m. (bărbățușul turturelei). Din rom. provine bg. *turturica* (Capidan, *Raporturile*, 218). 8999

turungiu (–ie), adj. – Portocaliu.

Tc. *turunci*, din per. *turung* „portocală" (Șeineanu, II, 370), cf. sp. *toronja*. 9000

turvin, s. n. – Dezbatere, taifas.

Mag. *törveny* (Candrea). – Der. *turvini*, vb. (a ține sfat, a conversa). În Banat. 9001

tuș (–șuri), s. n. – Cerneală neagră pentru desen.

Germ. *Tusche* (Tiktin). – Der. *tușieră*, s. f. (tampon, pernită îmbibată cu tuș), cu suf. fr. *–ière*. 9002

tușe, s. f. – Act respirator reflex cauzat de îmbolnăvire. – Var., Mold. *tușă*. Mr., megl. *tuse*.

Lat. *tūssis* (Pușcariu 1781; *REW* 9016), cf. it., port. *tosse*, prov., cat., sp. *tos*, fr. *toux*. – Der. *tuși* (mr. *tuședz, tușire*), vb. (a avea un acces de tuse), din lat. *tussīre* (Pușcariu 1782; *REW* 9015), cf. it. *tossire*, engad., port. *tussir*, prov., cat. *tossir*, v.fr. *toussir*, sp. *toser*, cuvînt de uz general, (*ALR*, I, 146); *tuset*, s. n. (acces de tuse); *tușit*, s. n. (acces de tuse); *tușitură*, s. f. (tuse). 9003

tușe (–e), s. f. – 1. Clapă. – 2. (Fam.) Cucerire.

Fr. *touche*. 9004

tușina (–nez, –at), vb. – 1. A tunde. – 2. A tunde oile.

Lat. *tonsīōnem* „tunsoare", prin intermediul vb. **tonsīonāre* (Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 287; cf. Koerting 9590; Candrea), sau al unui urmaș rom. *tușind* „tunsoare, lamă tunsă", cuvînt puțin atestat de Pușcariu 1783; Pușcariu, *Conv. lit.*, XXXIX, 328; Lacea, *Dacor.*, II, 626; *REW* 8783), cf. sard. *tosone*, fr. *toison*. – Der. *tușinat*, adj. (tuns; tăiat); *tușinătură*, s. f. (canură, partea mai scurtă a lînii). 9005

țuț, adv. – Păcălit, tras pe sfoară.

Creație expresivă, care se bazează pe ideea de „ascuțit". Imaginea trebuie să fie aceea de bot, ca în expresia echivalentă *cu buzele umflate*, sau a *pune cioc* „a înșela". Cf. toate cuvintele cu aceeași consonanță care traduce aceeași idee de „vîrf", *țiglă, țîță, țugu, țurcă*. – Der. *țuță* (var. Olt. *țoță*), s. f. (stog, claie, morman); *țuțui(a)*, vb. (a face

vîrf, a vîrfui; refl., a se cățăra, a se cocoța); *țuțui*, s. n. (vîrf, pisc), cf. *țugui; țuțul*, s. n. (Arg., penis); *țuțuian*, s. m. (muntean, nume care se dă în Munt. transilvănenilor; cioban; țăran; mitocan); *țuțuiancă*, s. f. (transilvăneancă; un anumit dans popular); *țuțuienesc*, adj. (transilvan; muntean); *țuțura*, vb. (Trans., a se lua de ciuf, a se părui); *țuțuroi* (var. *țuțur*), s. n. (țurțur; robinet), cf. *țurțur; țunțurliu*, adj. (încîlcit, mîzgălit). 9006

țutcă (-ci), s. f. – (Banat) Curcă.

Sb. *tuka* (Candrea). – Der. *tutcan*, s. m. (Banat, curcan). 9007

tuteą, s. f. – Oxid de zinc, tuție.

Tc. (per.) *tutya* (Șeineanu, II, 370; Lokotsch 2020), cf. fr. *tutie*, sp. *tocia*, ngr. τουτιά. 9008

tutelă (-le), s. f. – Tutorie, curatelă.

Fr. *tutelle*. – Der. *tutelar*, adj., din fr. *tutélaire; tutor* (var. *tutore*), s. m., din fr. *tuteur*, și var. după lat. *tutorem; tutoare* (var. *tuto(á)ră*), s. f. 9009

tutun (-nuri), s. n. – Tabac. – Var., Mold. *tiutiun*. Mr. *tutune*.

Tc. *tütün* (Roesler 604; Șeineanu, II, 370; Lokotsch 2121), cf. ngr. τουτούνι, bg., rus. *tiutiun*, sb. *tutun*. Este cuvînt oriental, cf. cuman. *tutun* „fum" (Kuun 125), aplicat posterior plantei. – Der. *tutuni*, vb. (a fuma); *tutunărit*, s. n. (dare asupra culturilor de tutun); *tutungiu*, s. m. (vînzător de tutun și de țigări), din tc. *tütüncü* (Ronzevalle 68); *tutungioaică*, s. f. (vînzătoare de tutun; fumătoare); *tutungerie*, s. f. (debit de tutun); *tutuniu*, adj. (de culoarea tutunului). 9010

tuzlą (-ąle), s. f. – Salină.

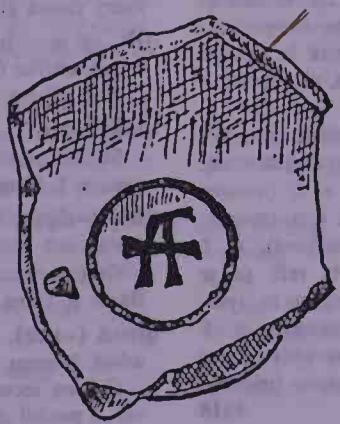
Tc. *tuzla* (Tiktin). Sec. XVIII, înv., s-a păstrat ca toponim. – Der. *tuzlama*, s. f. (mîncare din picioare și burtă de vacă), din tc. *tuzlama* „sărătură" (Șeineanu, II, 371). 9011

tuzluc (-ci), s. m. – Tureatcă, pulpar.

Tc. *tuzluc* (Șeineanu, II, 371; Lokotsch 2094), cf. ngr. τουζλούκι, alb., bg., sb. *tuzluk*. 9012

tvorențe, s. f. – Creație.

Sl. *tvorenija* (Tiktin). Cultism, sec. XVII, înv. – Der. *tvoreț*, s. m. (creator), din sl. *tvoricĭ*. 9013

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY

U

u, interj. – Strigăt care exprimă bucuria, teama, suferința, sau simpla intenție de a chema pe cineva. – Var. *iu, iui(iu).*

Creație expresivă, cf. Tiktin; Carstensen 32–3. Cf. *ua,* interj. înv. sec. XVII, pare cultism din gr. οὐα (Tiktin). – Der. *ui,* vb. (a hurui, a urla), cf. *hui, vui; uet,* s. n. (zbîrnîit, huruit), cf. *vuet; u(i)e,* s. f. (ciuhurez, Falco buteo). 9014

ubichitąte, s. f. – Însușirea de a fi prezent în mai multe locuri simultan. – Var. *ubicuitate.*

Fr. *ubiquité,* ca *antichitate* < fr. *antiquité.* 9015

ucąz (–zuri), s. n. – 1. Decret al autorității ruse. – 2. Mandat despotic, decizie care nu admite discuție.

Rus. *ukaz* (Tiktin). Sec. XVIII. 9016

ucenịc (–ci), s. m. – 1. Discipol, elev. – 2. Tînăr care învață o meserie. – Var. Munt. *ocinic.*

Sl. *učenikŭ,* de la *učiti* „a învăța" (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 60; Cihac, II, 437). – Der. *ucenici* (var. înv. *uceni*), vb. (a studia); *ucenicie,* s. f. (studiu; învățare); *ucenică* (var. înv. *uceniță*), s. f. (elevă; tînără care învață o meserie); *ocenie,* s. f. (instrucție militară), din rus. *ucenie,* sec. XIX, înv. 9017

ucịde (–d, –ịs), vb. – 1. A omorî, a provoca moartea. – 2. A lovi, a da lovituri. – Mr. *țid(ere)* „a lovi", megl. *uțid* „a lovi", istr. *ucidu* „a omorî".

Lat. *occīdĕre* (Densusianu, *Hlr.,* 153; Șeineanu, *Semasiol.,* 225; Pușcariu 1734), cf. it. *uccidere,* prov., cat. *aucire,* v.fr. *occire.* Cuvînt rar acum în Munt. și Mold. (*ALR,* I, 291), sensul 2 este înv. *Ucid* se zice și *ucig,* prin analogie cu vb. care au același participiu, cf. *încinge, încins; stinge, stins* (explicațiile lui Tiktin nu par sigure în această privință). Asupra acestor schimbări, cf. *repede* > *repegus.*

Der. *ucigaș,* s. m. (asasin, criminal; înv., demon); *ucigan,* s. m. (Mold., demon); *ucigător,* adj. (care omoară, ucide); *ucigătură,* s. f. (moarte, asasinat; chin, suferință), înv.; *ucis,* s. n. (moarte, asasinat), înv.; *ucisătură* (var. *ucisură*), s. f. (moarte; chin), înv.; *sinucide,* vb. refl. (a se omorî), după fr. *suicider; sinucigaș,* s. m. (persoană care se sinucide); *pruncucidere,* s. f. (ucidere de copii). Diferite comp. servesc ca nume populare ale dracului: *ucigă-l crucea* (*pietrele, tămîia, toaca*). 9018

ud (–dă), adj. – 1. Înmuiat. – 2. Umed. – 3. (S. n.) Urină. – Mr., megl., istr. *ud.*

Lat. *ūdus* (Pușcariu 1785; *REW* 9030), cf. vegl. *yoit.* – Der. *uda,* vb. (a muia, a umezi; a iriga, a trece un rîu printr-o regiune determinată; a urina; fam., a însoți o mîncare cu băutură); *udat,* s. n. (umezit; acțiunea de a urina); *udătură,* s. f. (muiere, umezire; înv., secreție, umoare; ciorbă, supă, aliment lichid; mîncare în general; băutură, vin; rouă); *udeală,* s. f. (umezeală, rouă; fam., băutură). *Uda* (mr., megl., istr. *ud*) trebuie să ajungă la lat. *udāre* (Pușcariu 1786; *REW* 9029). 9019

uf, interj. – Exprimă suferința sau ușurarea.

Creație expresivă, cf. *REW* 9032. – Der. *ufui,* vb. (a suspina), cf. *ofta.* 9020

ug (–ghi), s. m. – Veche monedă ungurească de aur, valora 200 *bani* sau aspri în 1660. – Var. *ughi.*

Sl. *ugrŭskŭ* „ungar" (Tiktin), abreviat *ug.* în documente. Nu pare să fi avut circulație reală. Pl. a stat la baza var. (Byck-Graur 25). 9021

ụger (–re), s. n. – Țiță. – Var. Mold. *ulger, unger.* Mr. *udzire,* istr. *uger.*

Lat. *ūbĕr* (Pușcariu 1737; *REW* 9026), cf. romagn. *uver,* it. *ubero,* sp., port. *ubre.* Schimbul consonantic ca în *rubus* > *rug* (după Pușcariu și Tiktin, prin analogie cu *a suge*). Legătura cu mag. *ugyan* (Cihac, II, 536) nu este probabilă. 9022

uguị (–ui, –ịt), vb. – A gîngurui porumbelul sau turturelul.

Creație expresivă, cf. *gunguri, gîgîi* și *uhu,* interj. (imită glasul cucuvelei). 9023

ụib, s. m. – În expresia *în uib* „contra".

Lat. *obvĭus* (Bogrea, *Dacor.,* I, 259; Candrea). În Olt., cf. mr. *nuib(are)* „a contrazice". 9024

ụică (–ci), s. m. – Unchi.

Sb. *ujak, ujko* (Candrea). În Trans. și Olt. – Der. *uină,* s. f. (Banat, mătușă), din sb. *ujna.* 9025

uidị (–dęsc, –ịt), vb. – A rămîne, a prisosi. – Var. *udi.*

Origine necunoscută. Înv., azi în Olt., și var. în Banat și Trans. 9026

ụimă (–me), s. f. – Tumoare purulentă. – Var. *udmă,* Maram. *moimă.*

Origine incertă. Dacă s-ar porni de la ultima var., e posibil să fie vorba de un der. de la rădăcina

expresivă *mom–*, cf. *momîie, mămăruţă, mămăligă, momiţă*, toate cu sensul de „bolfă, ridicătură". Miklosich, *Lexicon*, 1944, prefera să pornească de la sl. *ujmati* „a sustrage", cf. *uimi*. În general se porneşte de la *udmă*, pentru a se ajunge la gr. οἴδημα, οἰδμα (Tiktin; Diculescu, *Elementele*, 477; Candrea; după Cihac, II, 710, din gr. ὄγκωμα); dar această var. pare dubioasă şi oricum der. este dificilă fonetic. Pentru repartiţia var., cf. *ALR*, I, 113. 9027

uimi (–mesc, –mit), vb. – A surprinde, a admira, a ului.

Sl. *ujeti, ujmą* „a fura", *ujmati* „a sustrage" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 51; Cihac, II, 431; Conev 101; Tiktin), cf. fr. *ravir*, sp. *arrebatar*. – Der. *uimăci*, vb. (a ameţi, a năuci), prin contaminare cu *buimăci; uimeală* (var. *uimăceală*), s. f. (mirare, surprindere); *uimitor*, adj. (care uimeşte, care surprinde). 9028

uita (–t, –at), vb. – 1. A nu ţine minte. – 2. (Refl.) A privi. – 3. A ţine cont, a considera. – Var. Banat, Maram., *zăuita*. Mr. *ultu, ultare*, megl. *ul'i(ari)*, istr. *utu*.

Lat. *oblītāre* (Cipariu, *Principii*, 165; Schuchardt, *ZRPh.*, XXXII, 472; Puşcariu 1788; Skok, *ZRPh.*, XLIII, 192; *REW* 6015), cf. prov., cat. *oblidar*, fr. *oublier*, sp., port. *olvidar*. Trecerea semantică de la „a uita" la „a privi" trebuie să se fi verificat prin intermediul sensului reflexiv *a se uita* „a se uita pe sine", şi de aici „a rămîne nemişcat", evoluţie care este identică cu a sp. *fijarse*. Această întrebuinţare a lui *a se uita* este încă în uz; şi se zice chiar cu ton familiar, *s'a uita pe el*, despre un copil care s-a murdărit. Totuşi, mulţi autori deosebesc cele două sensuri, ca şi cum ar fi cuvinte diferite. Creţu 378 căuta să explice sensul de „a privi" pornind de la lat. *tuitāre;* şi Meyer-Lübke, apud Puşcariu 1789, de la un **obītāre*, pornind de la expresia *obire oculis;* ambele încercări par deopotrivă nesigure. Var. cu suf. sl. *za–*.

Der. *uite* (vulg. *io(i)te*), interj. (priveşte, vezi), în loc de *uită-te*, cf. *iată* şi Procopovici, *Dacor.*, X, 72–9; *uităcios* (var. *uituc*), adj. (care uită, care nu are memorie); *uitător*, adj. (uituc; care priveşte, spectator); *uitătură*, s. f. (privire); *uitucie*, s. f. (lipsă de memorie); *neuitat*, adj. (care nu se poate uita). 9029

ujuji (–jesc, –it), vb. refl. – A usca.

Sl. *usušiti* (Tiktin). 9030

ulamă (–ale), s. f. – Ciucure, franj.

Tc. *ulama* (Candrea). 9031

ulan (–ni), s. m. – Soldat de la cavalerie.

Tc. *oglan*, prin intermediul pol., germ. *ulan*. – Der. *ulancă*, s. f. (tunică a ulanilor), din pol. *ulanka*. 9032

ulceă (–ele), s. f. – Chiup, cană, vas de lut cu mîner.

Lat. **ollĭcĕlla*, dim. de la *olla* (Puşcariu 1790; Iordan, *Dift.*, 59; *REW* 6059), sau mai probabil dim. interior, de la *oală*, cf. *ulcică*, s. f. (oală mică, chiup, cană; anumite vase mult folosite în farmece; Arg., căpăţînă). 9033

uleі (–ie), s. n. – 1. Trunchi găunos. – 2. Stup făcut dintr-un trunchi găunos.

Bg., rus. *ulej*, din sl. *ulĭ* (Cihac, II, 438), cf. slov. *ulj*, bg. *ulijŭ*. 9034

uleі (–iuri), s. n. – Untdelemn, materie lichidă grasă. – Var. înv. *olei, uleiu, uleu*.

Sl. (slov., ceh., pol., rus.) *oleĭ* (Cihac, II, 227). Este dubletul lui *oloi* (var. *uloi*), s. n. (Trans., ulei), din mag. *olaj* (Gáldi, *Dict.*, 167). – Der. *uleios* (var. *oloios*), adj. (plin de ulei, cu ulei). 9035

ulemă (–ale), s. f. – Doctor în legi la mahomedani.

Tc. (arab.) *ulema* (Şeineanu, III, 126), cf. sb., sp. *ulema*. 9036

uliţă (–ţe), s. f. – 1. Drum. – 2. Pedeapsă înv. care consta în a biciui învinuiţii pe stradă sau în piaţă.

Sl. (bg., slov., rus.) *ulica* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 50; Cihac, II, 438; Conev 81), cf. mag. *utca*. – Der. *ulicioară*, s. f. (drum îngust); *ulicer*, s. m. (Mold., vecin, persoană care locuieşte pe aceeaşi stradă); *uliţarnic*, adj. (Mold., Trans., hoinar, pribeag). Ţig. sp. *ulicha* „drum" (Besses 165) ar putea proveni din rom. 9037

uliu (–ii), s. m. – Şoim, coroi, vindereu (Astur palumbarius, Accipiter nisus, Buteo vulgaris, Archibuteo lagopus, Circus aeruginosus, C. cyaneus). – Var. *uli, uleu*.

Mag. *ölyü* (Cihac, II, 536; Gáldi, *Dict.*, 186). Se foloseşte, în forme mai mult sau mai puţin diferite, pentru una sau alta dintre aceste specii; *ulieş*, s. m.; *uliga(n)ie*, s. f.; *uligan*, s. m.; *uliuţ*, s. m. 9038

ulm (–mi), s. m. – Arbore cu scoarţa netedă şi cu lemn tare (Olmus campestris). – Megl. *ulm, uólm*.

Lat. *ŭlmus* (Puşcariu 1792; *REW* 9036; cf. Philippide, *Principii*, 67), cf. it., sp., port. *olmo*, prov. *olme*, fr. *orme*, cat. *olm*. – Der. *ulmet*, s. n. (pădure de ulmi). 9039

ultraj (-je), s. n. – Ofensă, insultă adusă autorității. – Var. *ultragiu.*

It. *oltraggio,* cf. fr. *outrage.* – Der. *ultragia,* vb. (a comite un ultraj). 9040

uluḃă (-be), s. f. – 1. Fiecare din cele două prăjini de la car, trăsură etc. între care se înhamă calul. – 2. (Arg.) Picior. – Var. *hulubă, hlubă, hlo(a)bă.*

Rut. *oh(o)loblja,* pol. *hoboble* (Cihac, II, 139). 9041

uluc (-curi), s. n. – 1. Scoc, canal format din două sau trei scînduri de lemn. – 2. Țeavă, tub la o sursă de apă.

Tc. *uluk, oluk* (Șeineanu, II, 372; Lokotsch 2132), cf. alb. *ulluk* (Philippide, II, 739). – Der. *ulucă,* s. f. (blană, dulap, scîndură groasă; gealău, ciubucar); *uluci,* vb. (a face caneluri); *ulucit,* s. n. (acțiunea de a uluci); *ulucitor,* s. n. (ciubucar); *ulucar,* s. m. (varietate de crap, Cyprinus carpio hungaricus). 9042

ului (-iesc, -it), vb. – A uimi, a zăpăci.

Origine necunoscută. S-a vrut să se explice prin mag. *hulani* „a cădea" (Drăganu, *Dacor.,* VI, 303); prin mag. *vallani* „a investiga" (Gáldi, *Dict.,* 167); sau prin sb. *uloviti* „a prinde vînatul" (Scriban); dar aceste explicații nu par suficiente. – Der. *uluială,* s. f. (zăpăceală); *uluitor,* s. f. (uimitor, care uluiește). 9043

umăr (-meri), s. m. – 1. Articulație dintre mînă și trunchi la om. – 2. Parte de îmbrăcăminte care acoperă umărul (1). – 3. Pomeți, partea osoasă din mijlocul obrazului. – 4. Umeraș de haine. – 5. Partea proeminentă de la *leucă.* – 6. Mîner la ferăstrăul de mînă. Mr. *(n)umir,* megl. *numir,* istr. *(r)umer.*

Lat. *hŭmĕrus* (Pușcariu 1794; *REW* 4232), cf. it. *omero,* sp., port. *hombro.* În sensurile 4-6 este n. – Der. *umărar,* s. n. (umeraș); *umăraș,* s. n. (broderie la umărul iilor); *umăros* (var. *umeros*), adj. (cu umeri lați); *umeri,* vb. refl. (a se sforța). Pentru *umăr* „pomete" cf. *ALR,* I, 24. 9044

umblă (-lu, -at), vb. – 1. A merge. – 2. A circula, a călători, a se mișca, a funcționa. – 3. A se duce undeva regulat, a frecventa. – 4. A vizita, a parcurge, a străbate. – 5. A circula, a avea valoare de circulație. – 6. A valora. – 7. A avea curs, a fi acceptat. – 8. A merge după cineva sau ceva, a urmări. – 9. A privi prin, a se ocupa de. – 10. A căuta, a scotoci, a cerceta. – 11. A trata de, a căuta de. – 12. (Trans.) A urma un curs, a studia. – Var. *îmbla.* Mr. *imnu,* megl. *amnu, amnari,* istr. *omnu.*

Lat. *ambŭlāre* (Diez, I, 19; Candrea, *Éléments,* 82; Pușcariu 1797; *REW* 412), cf. it. *ambiare,* prov., sp., port. *amblar,* fr. *ambler.* – Der. *umblăreț,* adj. (care umblă mult); *umblat,* adj. (care a călătorit mult, frecventat, circulat); *umblător,* adj. (care umblă; pribeag; mobil; varietate de grîu); *umblătoare,* s. f. (closet, privată); *umblătură,* s. f. (mers); *umblet,* s. n. (mers, fel de a merge; umblare, călătorie; drumeție; comportare, conduită; intrigă, demers, procedură). 9045

umbră (-re), s. f. – Întunecime, lipsă de lumină. – Mr. *aumbră,* megl. *umbră.*

Lat. *ŭmbra* (Pușcariu 1798; *REW* 9046), cf. it., prov., cat. *ombra,* fr. *ombre.* – Der. *umbrar,* s. n. (adăpost împotriva arșiței); *umbratic* (var. *umbratec*), adj. (umbros), cu suf. *-atic* (după Pușcariu 1799, din lat. *umbraticus*); *umbros* (mr. *aumbros*), adj. (umbrit), cf. lat. *umbrōsus* (Pușcariu 1802; *REW* 9050); *umbri,* vb. (a ține, a da umbră; a acoperi, a proteja, a adăposti, a adumbri; a estompa), pe care Densusianu, *Hlr.,* 150 și Pușcariu 1800 îl considerau drept reprezentant al lat. **ŭmbrīre* < *ŭmbrescĕre,* cf. mr. *aumbredz; umbriș,* s. n. (loc cu umbră); *umbrelă* (mr. *umbreală*), s. f. (apărătoare de ploaie), din it. *ombrella,* fr. *ombrelle,* cf. ngr. ὀμπρέλα, tc. *omrela; umbrelar,* s. m. (fabricant sau vînzător de umbrele). 9046

umed (-dă), adj. – Jilav, neuscat. – Istr. *umid.*

Lat. *hūmĭdus* (Pușcariu 1802; *REW* 4233), cf. it. *umido.* – Der. *umedos,* adj. (umed, jilav); *umezi,* vb. (a deveni sau a face să devină umed, a înmuia, a stropi); *umezeală* (var. *umejune, umegiune*), s. f. (umiditate). 9047

umfla (-lu, -at), vb. – 1. A mări volumul, a dilata. – 2. (Refl.) A-și mări volumul, a se inflama. – 3. A da laptele în foc. – 4. A apuca, a lua cu mîna, a deține. – Var. înv. *înfla* și der. – Mr. *umflu, umflare,* megl. *amflu, amflari,* istr. *ămflu.*

Lat. *inflāre* (Pușcariu 1802; *REW* 4406), cf. it. *enfiare,* prov. *enflar,* fr. *enfler,* sp. *hinchar.* Trecerea lui *in-* > *un-* trebuie să fie anterioară rom., cf. logud. *unflare,* sicil. *unkari,* calabr. *uhhare,* Teramo *umblà* (Rohlfs, *Arch. Rom.,* VII, 465). – Der. *umflăcios,* adj. (umflat, gata să crape); *umflăciune,* s. f. (umflătură); *umfătură,* s. f. (loc umflat, cucui). Din rom. provine iud.sp. *u(n)flar.* 9048

umilț (-lesc, -it), vb. – 1. (Refl.) A se căi, a avea o atitudine smerită, a se comporta creștinește. – 2. A se înjosi. – Var. înv. *omili.*

Sl. *umiliti sę* „a se căi" (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 50; Cihac, II, 196; Tiktin). În sensul al doilea, care pare modern, trebuie să fi influențat fr. *humilier.*

Der. propusă de Scriban, din sl. *umaliti* „a micșora", nu pare probabilă. – Der. *umilenie*, s. f. (căință, mustrare de cuget), înv.; *umilință*, s. f. (înv., devoțiune, pietate; smerenie); *umil*, adj. (modest, smerit), din lat. *humilis* (sec. XIX), asociat cuvintelor precedente; *umilitor*, adj. (înjositor). 9049

umivanie (-ii), s. f. – Spălare.

Sl. *umyvanije* (Tiktin). Sec. XVIII, înv. – Der. *umivaniță*, s. f. (lavabou, lighean), din sl. *umyvalĭnica*, înv. 9050

umoare (-ori), s. f. – Dispoziție, toană.

Fr. *humeur*. Este dubletul lui *umor* (var. *humor*), s. n. (glumă, vervă), din fr. (engl.) *humour*. 9051

umple (-lu, -ut), vb. – 1. A face un obiect să fie plin. – 2. A îndopa, a îmbuiba, a îndesa. – 3. A împlini. – 4. A acoperi, a scălda în, a cufunda. – 5. A molipsi. – Var. *umplea*, înv. *împle(a)* și der. Mr. *umplu, umplui, umpleare*, megl. *ampl'u*.

Lat. *implēre* (Șeineanu, *Semasiol.*, 198; Pușcariu 1807; *REW* 4310), cf. vegl. *emplar*, it. *empiere*, prov., fr. *emplir*, sp. *enchir*, port. *enchar*. Ca și în cazul lui *umfla*, trecerea lui *in-* > *un-* poate fi anterioară rom., cf. sard. *úmprere*, cat. *umpir*. Schimbul de conjug. este modern și pare să se generalizeze în tendința actuală. – Der. *umplutură*, s. f. (ceea ce servește pentru a umple). 9052

un, num. – 1. Art. nedefinit: obiect neindividualizat. – 2. Num.: primul număr în numărătoare. – 3. Pron.: ține locul unui subst. fără a indica în mod precis obiectul. – Mr., megl. *un, ună*, istr. *un ur*.

Lat. *ūnus* (Pușcariu 1808; *REW* 9075), cf. vegl. *yoin*, it., sp. *uno*, prov., fr., cat. *un*, port. *hum*. – Forma: 1 și 2 *un*, f. *o*; 3 *unul*, f. *una*. Gen. *unui(a)*, f. *unei(a)*, pl. *unor(a)*; *-a* paragogic este propriu pron., cf. *acel*. Pron. se poate folosi ca adj. pentru a scoate în relief și înseamnă „unicul, singurul": cf. *cine poate lăsa păcatele, fără unul Dumnezeu?*(Coresi). Forma f., *una* în funcție de pron. nedef. n. înseamnă „ceva, un lucru nedefinit, o lovitură". Unele dintre expresiile cu *un* sînt balcanice, cf. *unul și același*, ngr. εἷς καὶ ὁ αὐτός; *unul și unul*, ngr. ἕνας κ'ἕνας; *una*, ngr. μιά.

Der. *uni*, vb. (a pune împreună, a asambla, a grupa), pe care Pușcariu 1814 îl reduce la lat. *unire; unealtă*, s. f. (unire); *unire*, s. f. (acțiunea de a uni); *unit*, adj. (care formează un tot; s. m., persoană care aparține bisericii greco-catolice, uniat); *unime*, s. f. (unitate); *unicel* (var. înv. *unișor*), adj. (unic). – Comp. *unealtă*, s. f. (sculă; utilaj), pare să fi rezultat din *une-alte* (Hasdeu, *Cuv. din Bătrîni*, I, 276; Philippide, *Principii*, 148; Iordan, *Dift.*, 88; Tiktin; *REW* 382); *unelti*, vb. (a face, a făuri; a complota, a urzi intrigi); *uneltitor*, adj. (intrigant, care se ține de intrigi); *întruni*, vb. (a reuni, a alătura); *într'una*, adv. (mereu); *de-a una*, adv. (înv., mereu) de unde *totdeauna* (var. *întotdeauna*), adv. (mereu); *uneori*, adv. (cîte o dată); *desuni*, vb. (a desface, a separa). Cf. *împreună, vreun*.

Der. neol. *unic*, adj., din fr. *unique; unifica*, vb., din fr. *unifier; uniform*, adj., din fr. *uniforme; unison*, s. n., din fr. *unisson; unitate*, s. f., din fr. *unité; uniune*, s. f., din fr. *union; reuni*, vb., din fr. *réunir*. 9053

unchi (-i), s. m. – Termen de adresare al copiilor către frații părinților. – *Unchi mare*, fratele bunicului; *unchi mic*, văr al tatălui. – Var. *unchiu*.

Lat. *ăvuncŭlus*, probabil provenit din **unclus* (Pușcariu 1809; *REW* 838; Rosetti, I, 70), cf. prov., fr. *oncle*, alb. *unkj* (Philippide, II, 632). Uz general (*ALR*, I, 165). – Der. *unchiaș*, s. m. (bătrîn). 9054

uncrop (-puri), s. n. – 1. Apă clocotită. – 2. Ospățul care se face la nunțile populare a doua zi după căsătorie. – Var. *încrop, oncrop*. Mr. *crop*.

Sl. *ukropŭ* (Cihac, II, 375; Conev 62; Tiktin), cf. sb., cr. *krop*, ceh. *úkrop*, pol. *ukrop*, rus., sb. *okrop* (Berneker 623; Vasmer, II, 261). Fonetismul nu este clar (din sl. contaminat cu *un*, după Philippide, *Principii*, 107; de la forma verbală, după Tiktin). – Der. *uncropi*, vb. (Mold., a încălzi, a fierbe apa); *încropi*, vb. (a încălzi apa; a alătura, a uni repede ceea ce e necesar, a se face cu). 9055

undă (-de), s. f. – 1. Val, talaz. – 2. Tălăzuire. – 3. Suprafață a apei. – Mr. *undă*.

Lat. *ŭnda* (Pușcariu 1810; *REW* 9059), cf. vegl. *yonda*, it., prov., sp., port. *onda*, fr. *onde*, cat. *ona*. – Der. *unda*, vb. (a undui, a ondula, a face unde și valuri; a fierbe), pe care Pușcariu 1811 și *REW* 9060 îl trimit la lat. *ŭndāre; undătură*, s. f. (inundație), probabil improprietate la Cantemir; *undeza*, vb. (a fierbe), probabil cu suf. expresiv (după Candrea, din lat. **ŭndīzāre*, cf. it. *ondeggiare*); *undui* (var. *undoi(a), unduia*), vb. (a face valuri), după fr. *ondoyer; unduios*, adj., după fr. *onduleux*. – Der. neol. *undină*, s. f., din fr. *ondine; inunda*, vb., din fr. *inonder*. 9056

undără (-re), s. f. – Bilet de o sută de lei.

Germ. *hundert* (Vasiliu, *GS*, VII, 128). Arg. 9057

unde, adv. – 1. Dinspre, în partea aceea, în locul

acela: *cortul unde el ședea* (Negruzzi). – **2.** Cînd: *unde o cunoscu, căzu la pămînt* (Dosoftei). – **3.** Cum: *unde am avut răgaz de scris?* (Rebreanu). – **4.** Pentru că: *unde erau frați* (Ispirescu). – Vulg. *une*, Trans. *inde*. Megl. *iunde*, istr. (*dende*).

Lat. *undĕ* (Pușcariu 1812; *REW* 9062), cf. it., port. *onde*, prov. *on*, cat. *hon*, v.sp. *ond*. Sensul adv. a trecut ușor la înlocuirea pron. relativ în cazurile prepoziționale: în ex. 1 se poate spune și *cortul în care el ședea*. Această extensiune, care pare incorectă, apare adesea în limbajul vulgar din Munt., cf. *toate fetele unde se înfățișase îl refuzase* (Fundescu). – Comp. *undeva*, adv. (într-o anumită parte), der. vulg. *undevași(lea)*. Cf. *oareunde, oriunde*. 9058

undi (-dęsc, -ít), vb. – A pescui cu undița.

Sl. *q diti* (Tiktin). – Der. *undiță*, s. f. (vargă de pescuit), mr. *uniță*, din sl. *q dica* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 54; Cihac, II, 439; Byhan 323; Conev 74), cf. bg. *vădica* (> megl. *vondiță*); *unghiță*, s. f. (undiță), în Trans., pare var. dialectală (după Byhan 323 și Conev 52, din sl. *q gricĭ*). 9059

undreą (-ęle), s. f. – **1.** Decembrie. – **2.** Ac de împletit. – **3.** Claviculă. – **4.** Vena gîtului. – **5.** Lemn care susține bucșa roții de moară. – **6.** O anumită parte a plugului. – Var. *îndrea, andrea*. Mr. *andreaŭă*.

Origine incertă. Pare a fi numele Sf. Andrei; dar cu excepția primului sens, semantismul nu este clar. După Tiktin, acest nume s-ar datora asemănării cu brațele crucii Sf. Andrei (cf. Tagliavini, *Arch. Rom.*, XII, 190); această explicație nu pare convingătoare. Etimonul pe care-l semnalăm a fost menționat de Diez, *Gramm.*, I, 440 și de Roesler 564. Din lat. **endrella* < gr. ἔνδριον (Giuglea, *RF*, II, 49) sau din tc. *öyündüre* (Iogu, *GS*, VI, 338) nu pare posibilă. 9060

ụnge (-g, -ns), vb. – **1.** A acoperi cu un strat de material unsuros sau lipicios. – **2.** A gresa. – **3.** A impregna, a mînji, a tencui. – Mr. *(a)ungu, (a)umșu, (a)undzire*, megl. *ung, unș, ungiri*, istr. *ungu, uns*.

Lat. *ŭngĕre* (Pușcariu 1815; *REW* 9069), cf. vegl. *yondar*, it. *ungere*, port. *onher*, fr. *oindre*. – Der. *unsoare*, s. f. (substanță grasă; grăsime de porc; unguent); *unsură*, s. f. (acțiunea de a unge); *unsuros*, adj. (gras, cleios); *unsuri*, vb. (a îmbiba cu grăsime). Cf. *unt, untură*. 9061

ụnghie (-ii), s. f. – **1.** Lamă cornoasă la ultima falangă a degetelor, la om. – **2.** Gheară. – **3.** Copită. – Var. înv. *unghe*. Mr. *ungl'e*, megl., istr. *ungl'a*.

Lat. *ŭngŭla* (Cipariu, *Gram.*, 47; Pușcariu 1817; *REW* 9071), cf. vegl. *yongla*, it. *unghia*, friul., fr. *ongle*, prov. *ongla*, cat. *ungla*, sp. *uña*, port. *unha*. Uz general (*ALR*, I, 52). – Der. *unghișoară*, s. f. (broscuță sublinguală, boală la cai; întărire a corneei, boală la vite). – Cf. *ghiară*. 9062

ụnghie (-ii), s. f. – Unitate de măsură pentru greutăți valorînd între circa 28 și 35 g.

Mgr. οὐγγία (Tiktin). Sec. XVII, înv. Este dubletul lui *uncie*, s. f., din lat. *uncia* (sec. XIX). 9063

ụnghi (-iuri), s. n. – **1.** Figură geometrică formată din două semidrepte care pleacă din același punct. – **2.** Colț, ungher. – Var. înv. *înghiu*.

Lat. *angŭlus* (Densusianu, *Hlr.*, 106; Pușcariu 1817; *REW* 465; cf. împotrivă Graur, *BL*, V, 88), cf. fr., prov., cat. *angle*, it. *angolo*. Schimb de inițială ca în *umbla* (după Schuchardt, *ZRPh.*, XLI, 254, prin contaminare cu gr. ὄγκος), cf. sard. *ungrone* (Wagner 116). Der. din sl. *q glŭ* (Conev 76; Graur) nu este mai credibilă din punct de vedere fonetic. – Der. *ungher* (var. înv. *ungheriu*), s. n. (colț), din lat. *angŭlārĭus* (Tiktin; după Pușcariu 1817 și *REW* 464, din lat. *angŭlāre*); *unghiular*, adj., după fr. *angulaire*. 9064

ụngur (-ri), s. m. – Maghiar.

Sl. *q grinu*, pl. *q gure* (Cihac, II, 437; cf. Vasmer, III, 173), cf. bg. *ugrin*, sb., cr. *ugar*. – Der. *unguroaică*, s. f. (maghiară); *ungurean*, s. m. (român din Transilvania); *ungureancă*, s. f. (româncă din Transilvania); *ungurenit*, adj. (maghiarizat); *unguresc*, adj. (maghiar); *ungurește*, adv. (în limba maghiară; ca ungurii); *ungurime*, s. f. (națiia ungurească); *ungurism*, s. n. (maghiarism); *ungariza*, vb. (a maghiariza). 9065

uni-, – Pref. care indică ideea de singularitate.

Fr. *uni-*. Nu este productiv în rom. 9066

unt (-turi), s. n. – Grăsime extrasă din lapte. – Mr. *umtu*, megl., istr. *unt*.

Lat. *ŭnctum* (Pușcariu 1818; *REW* 9057), cf. it., sp., port. *unto*, prov. *onch*, v.fr. *oint*, cat. *unt*, cu semantism diferit; numai abellun. *unt* coincide cu rom., cf. și alb. *lürëtë*. – Der. *untdelemn*, s. n. (ulei de măsline), mr. *untulemnu; untdelemnariu*, s. n. (înv., recipient pentru ulei); *untdelemniu*, adj. (aurit); *untdelemnos*, adj. (uleios); *untișor*, s.m. (plantă, Ficaria ranunculoides); *untos*, adj. (cu unt, ca untul), mr. *untos*, poate direct din lat. *ŭnctŭōsus* (Pușcariu 1819). – Cf. *unge, untură*. 9067

untură (-ri), s.f. – Grăsime animală. – Mr. *umtură*, megl. *untură*.

Lat. *unctūra* (Pușcariu 1820; *REW* 9058), cf. logud., sp. port. *untura*, v.fr. *ointure*, prov. *on-*

chura, alb. *ündürë* (Philippide, II, 656). – Der. *unturos*, adj. (gras). – Cf. *unge*, *unt*. 9068

upovăi (–ăęsc, –ĭt), vb. – A spera, a crede în... – Var. *upuvăi*.

Sl. *upovati*, *upovaję* (Tiktin). Sec. XVI, slavism cultural. – Der. *upovăință*, s.f. (nădejde), înv. 9069

ura, interj. – Exclamație de entuziasm, de aprobare, de îndemn.

Fr. *hourra*. – Der. *urale*, s.f. pl. (ovații). 9070

ura (–ręz, –at), vb. – 1. A cuvînta, a vorbi în public pentru a emoționa, pentru a convinge sau pentru a binecuvînta. – 2. A face urări de fericire, a binecuvînta, a felicita. – 3. A cînta sau a recita versuri cu ocazia Anului Nou. – Mr. *or*, *ura*.

Lat. *ōrāre* (Cipariu, Gram., 44; Densusianu, Rom., XXVIII, 61; Șeineanu, *Semasiol.*, 86; Pușcariu 1830; Densusianu, GS, II, 20; *REW* 6081), cf. it. *orare*, prov., cat., sp. port. *orar*, v.fr. *orer*, alb. *uruem*, *uron* (Philippide, I, 649). – Der. *urăciune*, s.f. (urare; felicitare; cîntec de sărbătoare), cf. *orație; urat*, s.n. (felicitare); *urător*, s.m. (persoană care umblă cu uratul); *urătură*, s.f. (formulă de felicitare cîntată); *urări*, s.f. pl. (panglici multicolore cu care se împodobește căciulița tinerilor morți) în Munt. 9071

urămi (–męsc, –ĭt), vb. – (Trans.) A respecta.

Mag. *uram* „domn" (Gáldi, *Dict.*, 167). 9072

uranișc (–curi), s.n. – Baldachin. – Var. *oranist*.

Ngr. οὐρανίσκος (Cihac, II, 710; Roesler 577) 9073

urbe (–bi), s.f. Oraș.

Lat. *urbem* (sec. XIX). Înv., are un sens puțin ridicol, datorită folosirii lui de către Caragiale. – Der. *urban*, adj., din fr. *urbain; urbanitate*, s.f. din fr. *urbanité; urbar(iu)*, s.n. (cadastru), înv., în Trans., din germ. *Urbarium; urbarial*, adj. (de cadastru). 9074

urca (–c, –at), vb. 1. A sui, a se cățăra. – 2. A se ridica. – 3. A se mări, a crește. – 4. (Refl.) A însuma.

Origine incertă. Pare un lat. **orĭcāre* < *ŏrior* (Pușcariu 1824; Tiktin; *REW* 6098; Candrea; Rosetti, I, 172), sau mai puțin probabil de la *ora* „margine" (Tiktin) sau din gr. ὄρος „munte" (Pascu, *Etimologii*, 49; Pascu, *Beiträge*, 11); dar cf. *aburca*. O confirmare a etimonului s-ar putea găsi în lat. **ortīāre* < *ortus*, deja afirmată de Cipriani, *Rom.*, XXXI, 135 care explică sp. *orza* (Corominas, III, 587 – 90). Der. din sb., cr. *nukati* „a excita" (Candrea, II, 440) nu este probabilă. – Der. *urcat*, s.n. (suit); *urcător*, adj. (care urcă, ascendent); *urcuș*, s.n. (drum, loc în pantă, repeziș). 9075

urcior (–oare), s.n. – Vas de lut cu gîtul strîmb. – Var. *ulcior*.

Lat. *urcĕŏlus* (Cipariu, *Elem.*, 54, *REW* 9079), cf. it. *orciuolo*, v.fr. *orçuel*, prov. *orsol*. Var., prin analogie cu *ulcea* (Tiktin; Candrea) sau mai probabil prin *disimilare*. 9076

urcior (–oare), s.n. – Mic furuncul de la rădăcina genelor. – Var. – *ulcior*. Mr. *urcior, ulcior*.

Lat. *hordĕŏlus* (Candrea – *Dens.*, 1289; Pascu, I, 137; Tiktin; *REW* 4179), cf. it. *orzaiuolo*, prov. *orzal*, cat. *ursol*, sp. *orzuelo*, port. *torçol*; fonetismul indică o confuzie cu *urcior* „vas". Uz general, mai puțin în Banat (*ALR*, I, 16). 9077

urdă (–de), s. f. – Un fel de brînză care se scoate din zer fiert. – Mr., megl. *urdă*.

Origine incertă. Poate ar trebui să se pornească de la tc. *hurde* „drojdie, rest", căci e vorba de rezultatul uscat al resturilor de zer. Istoric, această soluție nu e imposibilă, căci mulți termeni de păstorit sînt de origine turcă, cf. *cioban, maia, odaie, caşcaval* etc. Fonetismul nu este clar; poate trebuie să se admită o influență a lui *urdoare* „puchină", cu care este ușor de asociat (cf. numele său germ. *Augenbutter*). Celelalte ipoteze nu sînt mai convingătoare: dintr-un cuvînt dacic (Hasdeu, *Col. lui Traian*, 1874, p. 105; Hasdeu, *Cuv. din Bătrîni*, I, 307); dintr-un tracic **urida*, legat de gr. οὐρός „zer" (Philippide, II, 739; Pascu, *Arch. Rom.*, VI, 224; Pascu, I, 192); din alb. *urdhë* „iederă" (Weigand, *Jb*, XVI, 229), cuvînt tradițional balcanic, legat de alb. *udhós* „brînză" (Hoeg 152); din gr. ὀρώδης „seros" (Giuglea, *Dacor.*, III, 582–87; Diculescu, *Elementele*, 454), ipoteză seducătoare, dar care nu pare posibilă fonetic. Mag. *orda, urda*, pe care Cihac, II, 537 îl cita drept etimon al rom., este de origine rom. (Edelspacher 24). Tot din rom. provin ngr. οὔρδα (Meyer, *Neugr. St.*, II, 77; Murnu 37), bg. *urda* (Capidan, *Raporturile*, 214), sb., slov., rut., ceh. *urda*, pol. *horda* (Miklosich, *Wander.*, 11, 20, 22; Candrea, *Elemente*, 401), rus. *urda* (Vasmer, III, 188). – Der. *urdi*, vb. (a face urdă); *urdar*, s. n. (vergea de mestecat zerul). 9078

urdina (–n, –at), vb. – 1. (Înv.) A merge des undeva, a face un drum de repetate ori. – 2. A avea diaree. – Mr. *urdin(are)* „a porunci, a comanda", megl. *ordin(ari)* „a ordona".

Lat. *ordīnāre* (Pușcariu 1826; *REW* 6090).

Legătura cu sl. *lijati* „a topi" (Cihac, II, 440) nu este posibilă. – Der. *urdinare*, s. f. (diaree); *urdiniș*, s. n. (deschizătură, gură de stup). În Mold. 9079

urdoare (–ori), s. f. – Secreție depusă pe marginea pleoapelor, puchin.

Origine incertă. Pare a fi lat. *odŏrem*, cu *r* propagat ca în calabr. *orduri*, „miros"; sensul primitiv de „putoare", s-ar fi confundat cu cel de „murdărie". După Pușcariu, *Conv. lit.*, XXXIX, 303 (cf. Pușcariu 1828; Tiktin; *REW* 4187), dintr-un lat. **horrīdŏrem*, der. puțin convingător (fr. *ordure*, it. *ordura* nu pot reprezenta aceeași formă). Chiar după Pușcariu, *Dacor.*, V, 410, de la un lat. **udor*, puțin clar. Legătura cu *urdina* „a avea diaree" (Cihac, II, 440) nu este posibilă. – Der. *urduros*, adj. (puchinos). 9080

urdu-beleą, interj. – Exprimă ideea de surpriză neplăcută.

Origine incertă. Pare a fi creație expresivă, ca *hurduz-burduz*, *turlu-burlu* etc. Totuși, Tiktin, Candrea și Scriban se gîndesc la un tc. *urdu bela* „neplăcerea unei încartiruiri militare", expresie neatestată. 9081

urechе (–chi), s. f. – 1. Fiecare dintre cele două organe ale auzului. – 2. Auz. – 3. Branhie. – 4. Toartă. – Var. *urechie*. Mr. *ureacl'e*, megl. *urecl'ă*, istr. *urecl'e*.

Lat. *aurīcŭla*, vulg. *orīcla* (Diez, I, 295; Pușcariu 1829; *REW* 793), cf. it. *orecchio*, prov. *aurelha*, fr. *oreille*, cat. *orella*, sp. *oreja* (leonez. *orecha*, mozarab *orilla*), port. *orelha*. Uz general (*ALR*, I, 53). – Der. *urechelniță* (var. *urecher-(n)iță*) s. f. (curățitoare de urechi; insectă, Forficula auricularia; plantă, Sempervivum tectorum); *urechia*, vb. (a trage de urechi); *urechială*, s. f. (faptul de a urechea); *urechiat*, adj. (cu urechi mari); *urechiță*, s. f. (insectă; plantă), în Trans., *urechiușe*, s. f. (insectă; ciupercă Tremella helvelloides). 9082

urgęnt (–tă), adj. – Grabnic.

It. *urgente*, fr. *urgent*. – Der. *urgență*, s. f., din it. *urgenza*, fr. *urgence*; *urgenta*, vb. (rar, a grăbi, a accelera). 9083

urgie (–ii), s. f. – 1. Ură, furie. – 2. Furie dumnezeiască, pepdeasă divină. – 3. Dezastru, calamitate, nenorocire. – 4. (Înv.) Exil, surghiun. – 5. Pocitanie, vrăjitoare. – Mr. *urție*.

Gr. ὀργή, probabil prin intermediul unui lat. vulg. **orgia* (Densusianu, I, 202; Pușcariu 1831; Candrea); der. directă din mgr. (Roesler 577; Murnu 58; Tiktin) nu pare posibilă fonetic. Direct din lat. **orgilīa* < gr. ὄργυλος (Giuglea, *RF*, II, 65) este puțin probabilă. Cf. Rosetti, II, 69 și I, 174. – Der. *urgisi*, vb. (a persecuta, a distruge; a urî, a-i dori răul; înv., a surghiuni; a pedepsi, a nedreptăți), cf. ngr. ὀργίζωμαι „a supăra"; *urgiseală*, s. f. (nenorocire). 9084

urî (–răsc, –îț), vb. – 1. A dușmăni, a antipatiza puternic. – 2. (Refl.) A se plictisi, a se sătura de cineva sau de ceva. – Mr. *urăscu*, *urîre*.

Lat. *hŏrrescĕre*, vulg. **hŏrrîre* (Pușcariu 1823; Densusianu, *GS*, II, 21; *REW* 4185), cf. alb. *uren* (Philippide, II, 644). – Der. *ură*, s. f. (dușmănie, aversiune; plantă, Gymnadenia conopea); *urîcios* (var. *uricios*), adj. (antipatic, nesuferit; ursuz, arțăgos); *urîciune* (var. *uriciune*, Mold. *urăciune*), s. f. (înv., ură, aversiune; plictiseală, urît; stîrpitură, avorton; hidoșenie); *urît*, adj. (desfigurat, oribil, hidos; repugnant, josnic); *urîtor*, adj. (care urăște); *urîți*, vb. (a sluți); *urîțenie*, s. f. (hidoșenie). Din rom. provine rut. *urytnyj* „urît" (Candrea, *Elemente*, 409). 9085

uriaș (–și), s. m. – 1. Gigant, găligan. – 2. (Adj.) Gigantic, colosal. – Var. *urieș*.

Mag. *óriás* (Cihac, II, 537; Tiktin). – Der. *urieșesc*, adj. (gigantic); *urieșită*, s. f. (Trans., femeie uriașă). 9086

uric (–ce), s. n. – 1. Moștenire, fermă, proprietate rurală transmisibilă prin succesiune. – 2. Înscris de confirmare a unei moșteniri. – 3. Document, hrisov.

Mag. *örök* (Tiktin; Gáldi, *Dict.*, 98). Der. din sl. *urokŭ* „sentință" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 50; Cihac, II, 441) nu este posibilă. Apare în documentele slavorom. din 1392. – Der. *uricar*, s. m. (logofăt, pisar). 9087

urioc (–oace), s. n. – Primele fire ale urzelii. – Var. *uruioc*, Trans. *orioș*.

Sb. *urivak* „sfoară" (Candrea), rut. *uri(v)ok* „capăt" (Scriban). Nu este posibilă der. din sl. *urezati* „a tăia" (Candrea, II, 310) nici din gr. οὐρίαχος „capăt" (Diculescu, *Elementele*, 465). *Uruioc*, s. n. (Mold., coardă), citat numai de Damé, este același cuvînt. 9088

urlą (–lu, –ąt), vb. – 1. A scoate urlete specifice, a mugi, a rage, a zbiera. – 2. (Banat) A tuna. – 3. (Bihor) A coborî. – Mr. *aurlu*, megl., istr. *urlu*.

Lat. *ulŭlāre*, probabil printr-o fază **urŭlāre* (Diez, I, 436; Pușcariu 1813; *REW* 9039), cf. it. *urlare*, fr. *hurler*, cat. *udolar*, port. *urra*. Candrea tratează sensul 3 ca pe un cuvînt diferit și *REW* 6107 îl reduce la un lat. **orŭlāre;* e vorba, fără

îndoială, de un singur cuvînt, cu acelaşi sens dublu ca *tuna, ţipa, tuli*, v. aici.

Der. *urlător*, adj. (care urlă; curent de apă); *urlătoare*, s. f. (cascadă); *urlet*, s. n. (strigăt puternic şi prelung, zbieret); *urlătură*, s. f. (strigăt, ţipăt). Legătura lui *urlător*, cu un lat. **ululator* (*REW* 9040) nu este necesară. 9089

urluì (-uęsc, -ì̯t), vb. – A măcina mare, a sfărîma. – Var. *hurlui*.

Mag. *örölni* (Tiktin; Gáldi, *Dict.*, 98). – Der. *urluială* (var. *hurluială*), s. f. (porumb sau cereale măcinate grosier, pentru vite). 9090

ụrmă (-me), s. f. – 1. Dîră, semn. – 2. Călcătură. – 3. Vestigiu, amprentă. – 4. Puncte, măsură a piciorului şi a încălţămintei. – 5. Loc de obîrşie. – 6. Rezultat, consecinţă. – *În urmă*, în spate, apoi; *la urmă*, la sfîrşit, la sfîrşit de tot; *pe urmă*, apoi, mai tîrziu. – Mr., megl. *urmă*.

Origine incertă. Coincidenţa cu it. *orma* şi cu alb. *gyurmë* arată că-i vorba de un cuvînt vechi. Ar putea fi gr. ὁρμή, care apare cu sensul de „impuls", dar care ar fi putut însemna şi „impresie", ca ὁρμάω „a presa, a exercita o presiune" (Cihac, II, 721; Schuchardt, *ZRPh.*, XX, 252; cf. Puşcariu 1835, şi împotrivă Meyer 142). După Diculescu, *Elementele*, 463, dintr-o formă ionică οὐρμή. Altă explicaţie, care se menţionează mai des, din gr. ὀσμή „miros" (Diez, I, 296; Densusianu, *Hlr.*, 201; Roesler 577; Tiktin; Philippide, II, 740; *REW* 6112; Rohlfs *EWUG*, 1557; Rosetti, II, 69), este mai greu de admis (cf. rezultatele fonetice şi semnatice semnalate mai înainte faţă de ven. *usmar*, v.fr. *osmer*, sp. *husmear*, port. *husmar*), cf. *adulmeca*. În realitate, toate rezultatele cu *r* se bazează în mod clar pe sensul de „călcătură vizibilă", în timp ce der. cu *s* indică ideea de „miros", în aşa fel încît diferenţa fonetică ar putea indica desigur o diversitate de origini.

Der. *urma*, vb. (a veni după; a continua; a rezulta, a proveni; a frecventa, a studia; a succeda); *urmărelnic* (var. *urmăretic*), adj. (se zice despre oile care rămîn în urmă mereu); *urmări*, vb. (a merge pe urmele cuiva, a goni, a fugi după; a observa, a fixa, a reclama, a chema în justiţie), cu sensurile fr. *poursuivre; urmăritor*, s. m. (persoană care urmăreşte); *urmaş*, s. m. (descendent, progenitură; moştenitor al tronului); *urmatic*, adj. (Olt., care e cel mai tînăr dintre fraţi); *următor*, adj. (care urmează); *urmi*, vb. (a moşteni), înv. – Din rom. provin rut. *urma* (Candrea, *Elemente*, 400) şi, poate, rut. *húrma, hurbá* „buluc, în grabă", pol. *hurm* „turmă" (cf. Berneker 378). 9091

urnì (-nęsc, -ì̯t), vb. – A mişca, a deplasa cu greu. – Mr. *aurnescu* „a se grăbi".

Sl. *urinati* „a devia" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 34; Cihac, II, 345), cf. sb. *urinuti* „a împinge". Der. din sl. *otŭrinati* „a împinge" (Tiktin) pare mai dificilă fonetic. 9092

urs (-şi), s. m. – 1. Mamifer omnivor masiv cu botul ascuţit şi coada scurtă (Ursus arctos). – 2. (Mold.) Boţ de mămăligă cu brînză la mijloc. – 3. Strung, şurub. – 4. Stîlpul prispei. – 5. Un anumit joc în timpul priveghiurilor. – 6. Persoană ursuză, neprietenoasă. – Mr. *ursu*, megl., istr. *urs*.

Lat. *ŭrsus* (Puşcariu 1836; *REW* 9089), cf. it. *orso* (logud. *ursu*), prov. *ors*, fr. *ours*, cat. *os*, sp. *oso*. – Der. *ursoaică*, s. f. (femela ursului; coşul sobei; unul din cei patru stîlpi susţinători ai morii; Arg., femeie uşoară); *ursei* (var. *ursuleţ*), s. m. (pui de urs); *ursar*, s. m. (ţigan care dresează urşi făcîndu-i să joace); *ursărească*, s. f. (dans popular); *ursărește*, adv. (ca ursarii); *ursărime*, s. f. (cartier de ţigani); *ursăriţă*, s. f. (nevastă de *ursar*); *ursesc*, adj. (de urs, se zice despre unele varietăţi de fructe); *ursiu*, adj. (brun); *ursoi*, adj. (brun; s. n., stîlpul morii). – Din rom. provine ngr. οὔρσα „femeie uşoară" (Meyer, *Neugr. St.*, II, 77).

Der. neol. (din fr.) *ursă*, s. f. (ursoaică); *ursulină*, s. f. (călugăriţă catolică dintr-un anumit ordin). 9093

ursì (-sęsc, -ì̯t), vb. – 1. A predestina, a determina soarta sau o anume stare superioară în viitorul unei persoane. – 2. A meni, a ordona, a semnala. – Var. *ursa* şi der. Mr. *ursescu, ursire*.

Ngr. ὁρίζω, viitor ὁρίσω „a determina" (Pascu, II, 98; Tiktin; Candrea), cf. bg. *orisvam*. După părerea greşită a lui Cihac. II, 203, cuvînt identic cu a *urzi* cf. împotrivă Puşcariu 1839. – Der. *ursit*, adj. (predestinat; s. n., predestinaţie, destin; s. m., tînăr predestinat să fie bărbatul unei femei, viitor logodnic); *ursită*, s. f. (destin, soartă; viitoare logodnică); *ursitor*, s. m. (prezicător, ghicitor); *ursitoare*, s. f. (soartă, personificare antropomorfică a predestinării; prezicătoare, ghicitoare; femeie care conduce jocurile de ajun), cuvînt de uz general (*ALR*, I, 241); *preursi*, vb. (a predestina), cuvînt creat după fr. *prédestiner*. 9094

urşinịc (-ce), s. n. – Catifea. – Var. *arsenic, orşinic, urşenic*.

Mgr. ὁλοσηρικός „de mătase", cf. it. *oloserico* (Tiktin). Mai puţin probabilă der. din ngr. ἑξάμιτος „în şase fire" (Cihac, II, 441). Sec. XVI, înv. 9095

ursụz (-ză), adj. – Morocănos, posac, neprietenos. – Var. *hursuz* şi der. – Mr. *ursuz*.

Tc. *ogursuz* „nefericit", din gr. ὀγούρι < lat.

augurium (Roesler 604; Şeineanu, II, 374), cf. ngr. ὀγουρσούζης. – Der. *ursuzlîc* (var. *ursuzluc*), s. n. (nenoroc, ghinion, pacoste), din tc. *ogursuzluk*. 9096

urzi (–zęsc, –it), vb. – 1. A aşeza urzeala. – 2. A unelti, a complota. – 3. A crea, a face, a stabili. – Mr. *urdzăscu, urdzîre*, megl. *urdzós*.

Lat. *ordīri* (Densusianu, *Hlr.*, 147; Puşcariu 1839; *REW* 6093), cf. it. *ordire*, prov., cat. *ordir*, fr. *ourdir*, sp., port. *urdir*. – Der. *urzeală*, s. f. (ansamblul firelor paralele prin care se trece bătătura; alcătuire, structură); *urzit*, s. n. (acţiunea de a urzi); *urzitor*, s. m. (persoană care urzeşte; s. m. înv., fondator, creator); *urzitor* (var. *urzoi*), s. n. (maşină de urzit); *urzitoare*, s. f. (femeie care urzeşte; maşină de urzit); *urzitură*, s. f. (urzit, creaţie, întemeiere). 9097

urzică (–ci), s. f. – Plantă din familia urticaceelor (Urtica dioica, U. urens). – Mr. *urdzîca*, megl. *urzică*, istr. *urzikę*.

Lat. *urtīca* (Puşcariu 1840; *REW* 9090), cf. it. *ortica*, prov., cat., sp., port. *ortiga*, fr. *ortie*. Treceea lui *ti* > *zi* este anormală, totuşi cf. abruz. *ardica*, sicil. *firdica*, arag. *jordiga, (x)ordiga* < lat. **urdica*, care s-a vrut să se explice printr-o contaminare cu gr. ἀδίκη „urzică" (Meyer-Lübke, *ZRPh.*, VIII, 145; cf. Meyer, *Alb. St.*, IV, 114), sau, mai puţin probabil, cu *ardere* (Meyer-Lübke, *Archiv*, CLXVI, 59; cf. împotrivă Corominas, III, 583). – Der. *urzica*, vb. (a bate cu urzica); *urzicar*, s. n. (loc cu urzici; s. m., fluture, Vannesa urticae); *urzicea*, s. f. (varietate de urzică, Urtica urens); *urzicuţă*, s. f. (verbină). *Urzicariu*, s. n. (Trans., cearşaf) nu pare clar. – Der. neol. *urticarie*, s. f., din fr. *urticaire*. 9098

uscă (usuc, –ăt), vb. – 1. A (se) zbici, a (se) zvînta. – 2. A se răscoace, a se deshidrata. – 3. A se ofili, a se veşteji. – Var. prezent *usc*. Mr. *usîc (u)suc, uscare*, megl. *usc*, istr. *uscu*.

Lat. **ustĭcāre*, de la *ustum*, cf. lat. *ustūra*, lat. *Ustica* „înălţime în ţara sabinilor", calabr. *uscare* „a arde". Semantismul nu face dificultăţi, deoarece *urere* însemna atît „a arde" cît şi „a usca". Rezultatul normal, **ustca*, a pierdut pe *t* interconsonantic; *usuc* este formă modernă, explicată greşit. Der. din lat. **exsūcāre* „a usca" (Densusianu, *Rom.*, XXXIII 288; Meyer, *Alb. St.*, IV, 89; Creţu 379; Puşcariu 1841; *REW* 3073), sau din tc. *husk* (Roesler 604) apare ca mai puţin probabilă. – Der. *uscăcios* (var. *uscăţiv*), adj. (fără umezeală, slab, uscat); *uscăciune*, s. f. (însuşirea de a fi uscat; secetă); *uscat*, s. n. (acţiunea de a usca; pămînt tare, pămînt); *uscător*, adj. (care usucă); *uscătură*, s. f. (mîncare uscată; creangă uscată); *uscăţele*, s. f. pl. (crengi uscate, găteje, prăjituri coapte în ulei). 9099

uşchi (–chęsc, –it), vb. refl. – (Arg.) A pleca repede şi pe neobservate dintr-un loc, a ieşi brusc.

Ţig. *ušt–* „a se ridica", imperativ *ušti* (Vasiliu, *GS*, VII, 129; Graur 194; Graur, *BL*, IV, 199; Juilland 178), cf. tc. *uşt* „afară". Legătura cu sl. *ušidŭ* „fugar", rus. *uškam* „iepure" nu este clară (cf. Vasmer, III, 98). – Der. *uşchială*, s. f. (Arg., fugă). 9100

uşe (–şi), s. f. – 1. Poartă, intrare. – 2. Uşiţă, a doua uşă de intrare, dublura uşii. – Var. *uşă*. Mr. *uşe*, megl. *uşă*.

Lat. **ūstĭam*, în loc de *ōstĭum* (Cipariu, *Gram.*, 160; Meyer-Lübke, *ZRPh.*, XXV, 355; Puşcariu 1832; Pascu, I, 181; *REW* 6117; Rosetti, I, 60), cf. it. *uscio*, prov. *uis*, fr. *huis*, v.sp. *uzo*. – Der. *uşar(iu)*, s. m. (portar), în Mold. var. *uşer(iu)*; *uşarnic* (var. *uşernic*), adj. (vagabond); *uşier*, s. m. (portar; pedel); format după fr. *huissier*; *uşor* (var. *uşcior, uscior*), s. n. (montant, stîlp, stîlp susţinător al uşii), din lat. *ostĭolum* (Cipariu, *Elem.*, 115; Puşcariu 1843; *REW* 6116), cf. engad. *usöl*, prov. *uisol*. 9101

uşnă (–ne), s. f. – 1. Gură, buză. – 2. Margine, ghizd. – Var. *uznă*, înv. *ustnă*.

Sl. *ustĭna* (Tiktin). Sec. XVI, înv. 9102

uşor (–oară), adj. – 1. Cu greutate mică. – 2. Iute, sprinten, vioi. – 3. Neînsemnat, nesemnificativ. – 4. Superficial, fără consistenţă. – 5. Inconstant, schimbător. – 6. Lasciv. – 7. Facil, factibil, lesne de făcut. – 8. (Adv.) În mod lejer, facil. – Var. *uşure*, înv. *i(u)şor*. Mr. *li(c)şor*, megl. *licşor*.

Lat. *lĕvis* (Pascu, *Beiträge*, 12; Tiktin; *REW* 5004; Skok, *ZRPh.*, LIV, 181). Der. nu este simplă. Se poate presupune un rezultat rom. **lieu* (cf. it. *lieve*, prov. *leu*), cu suf. *–şor*. – Der. *uşura*, vb. (a face mai uşor; a scădea din greutate; a calma, a seda, a linişti); *uşurătate*, s. f. (lejeritate, nesocotinţă; facilitate), înv.; *uşuratic* (var. *uşuratec*), adj. (nesocotit, inconstant); *uşurel*, adj. (mai uşor; adv., încet, cu calm); *uşurime*, s. f. (uşurinţă; agilitate; nesocotinţă, inconstanţă); *uşurinţă*, s. f. (înv., înviorare; facilitate, nesocotinţă). 9103

Uspęnie, s. f. – Adormirea Maicii Domnului.

Sl. *uspenije* „dormit". Sec. XVII, înv. 9104

ustă (–ăle), s. f. – Administrator.

Tc. *usta* (Şeineanu, II, 126), cf. alb., sb. *usta*. Sec. XVIII, înv. 9105

ustą (?, -ąt), vb. – A suspina.

Lat. **oscītāre* „a căsca" (Giuglea, *Dacor.*, I, 252; *REW* 6111). Cuvînt slab documentat, ignorat de dicționare. **9106**

ustav (-vuri), s. n. – Prescripție a Bisericii.

Sl. *ustavŭ* (Cihac, II, 441). – Der. *ustavă*, s. f. (Mold., dispoziție), din pol. *ustawa* (Tiktin). Cuvinte vechi. **9107**

usturą (-r, -ąt), vb. – A provoca cuiva o senzație dureroasă de înțepătură, de urzicare sau de arsură. – Mr. *ustur*, istr. *usturu*.

Lat. *ūstŭlāre* (Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 288; Pușcariu 1845; *REW* 9097), cf. *usca* și it. *ustolare* (cors. *usciá*, logud. *usciare*), v.sp. *uslar* (Bierzo *asturar*). – Der. *usturător*, adj. (caustic, care ustură, picant); *usturătură*, s. f. (înțepătură, mîncărime, usturime); *usturime*, s. f. (senzație de arsură, de mîncărime); *usturos*, adj. (picant); *usturoi* (var. Trans. *ustunoi*), adj. (care ustură; plantă Alium sativum); *usturoiță*, s. f. (plantă cruciferă cu miros de usturoi, Alliaria officinalis). **9108**

usuc, s. n. – **1.** Substanță unsuroasă de pe lîna oilor. – **2.** Murdărie în apa în care se spală lîna prima dată. – Mr. *usîc*. Var. *ursuc*.

Origine necunoscută. După Tiktin, din *usca* „a-și pierde umiditatea". După Diculescu, *Elementele*, 456, din gr. οἰσυπος „grăsime de oaie", prin intermediul unei forme eolice *οἴσυχος. După Candrea, din lat. *sucus* contaminat cu *usca*. – Der. *usucos*, adj. (slinos). **9109**

ușur (-ruri), s. n. – **1.** (Înv.) Contribuție în cereale a tătarilor care erau supuși Moldovei. – **2.** (Mold.) Uium.

Tc. (arab.) *üşür* „dijmă" (Șeineanu, III, 127), cf. ngr. οὐσούρι, sb. *ušur*. **9110**

utăluĭ (-uęsc, -ĭt), vb. – A urî.

Mag. *utálni* (Tiktin). Sec. XVI, înv. **9111**

uti, interj. – Servește pentru a chema puii de rață. – Var. *utiu, uti-uti*.

Sl. *uti* „rață" (Tiktin; Pușcariu, *Dacor.*, I, 79). **9112**

ụtre (-re), s. f. – Burduf.

Lat. *utrem*. Nu pare să fie cuvînt moștenit, ci împrumut literar: îl întîlnim numai la Murnu. **9113**

utrẹnie (-ii), s. f. – Slujbă de dimineață. – Var. *utrene, utrăne, utrine, utrîne, utîrne, otîrnie*.

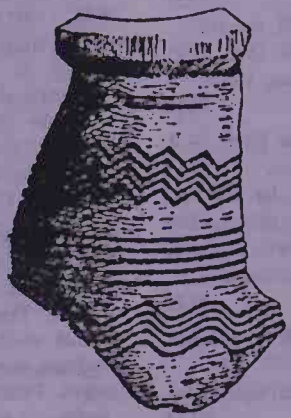
Sl. *utrinja* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 50; Cihac, II, 441). **9114**

uvertụră (-ri), s. f. – Compoziție muzicală de introducere a unei opere, oratoriu etc.

Fr. *ouverture*. **9115**

uz (-zuri), s. n. – Întrebuințare.

Lat. *usus* (sec. XIX). – Der. *uza*, vb., din fr. *user; uzaj*, s. n., din fr. *usage; uzanță*, s. f., din fr. *usance; uzita*, vb. (a folosi), după lat. *usitatus; uzual*, adj., din fr. *usuel*, lat. *usualis; usucapiune*, s. f., din lat. *usucapio; uzufruct*, s. n., din lat. *usufructus; uzufructuar*, s. m., din fr. *usufructuaire; uzură*, s. f., din fr. *usure; uzurar*, adj., din fr. *usuraire; uzurpa*, vb., din fr. *usurper; uzurpator*, adj., din fr. *usurpateur*. **9116**

BCU IASI/CENTRUL DE STUDII LIBRARY

V

va, vb. – A merge.

Lat. *vadĕre* (Puşcariu 1847; *REW* 9117). Ca şi în celelalte idiomuri romanice este vb. defectiv, practic fără conjug. Se păstrează în expresia *mai va* „mai este mult" literalmente „merge mai mult". Înv., în Trans., (sec. XVI) se citează formele de imperativ *vă,* pl. *va(re)ţi.* Deşi există părerea generală că viitorul rom. se formează cu auxiliarul *a voi,* probabil acest auxiliar este prezentul lui *va,* confundat pe urmă cu *a voi* (*voi, vei, va, vom, veţi, vor*). Pentru această formare a viitorului, cf. fr. şi sp. (*voi cînta,* cf. fr. *je vais chanter,* sp. *voy a cantar*) şi Puşcariu, *Dacor.,* VI, 387-93. **9117**

vacă (–ci), s. f. – **1.** Femela taurului. – **2.** Morman de pămînt în jocul numit *petrec.* – Mr., megl. *vacă,* istr. *vǫke.*

Lat. *vacca* (Puşcariu 1848; *REW* 9109), cf. it. *vacca,* prov., cat., sp. *vaca,* fr. *vache.* Pentru sensul 2, cf. *poarcă.* – Der. *văcar,* s. m. (păzitor de vaci), mr. *văcar,* poate direct din lat. *vaccarĭus,* cf. it. *vaccaro; văcăreasă,* s. f. (femeie care păzeşte vacile); *văcăreaţă* (var. *văcărie*), s. f. (staul de vaci); *văcărel,* s. m. (pasăre, Charadrius pluvialis); *văcărică,* s. f. (săpunariţă, Saponaria vaccaria); *văcăriţă,* s. f. (văcăreasă; codobatură, Motacilla flava; săpunariţă); *văcărit,* s. n. (dare pe vite, stabilită în Munt. în 1688 şi în Mold. în 1689). – Der. neol. *vaccin,* s. n., din fr. *vaccin,* cf. mr. *văţină,* din ngr. βατσίνα; *vaccina,* vb. (a face un vaccin); *vaccinator,* s. m. (persoană care vaccinează); *vaccinaţi(un)e,* s. f. (vaccinare). – Din rom. provine rut. *vakar* (Miklosich, *Wander.,* 20; Candrea, *Elemente,* 400). Cf. *vecin.* **9118**

văcălaş (–şuri), s. n. – Tencuială, tencuit.

Mag. *vakolás* (Cihac, II, 537; Gáldi, *Dict.,* 167). – Der. *văcălui,* vb. (a tencui, din mag. *vakol.* **9119**

vacs (–suri), s. n. – **1.** Cremă de ghete. – **2.** (Arg.) Fleac, nimic. – Var. *vax* şi der.

Germ. *Wachs,* cf. rus., bg. *vaksa* (der. din rus., cf. Cihac, II, 442 şi Sanzewitsch 212, este posibilă fără a fi necesară). – Der. *văcsui,* vb. (a da cu cremă de ghete); *văcsuitor,* s. m. (lustragiu). **9120**

vacuf (–furi), s. n. – Fundaţie de binefacere. – Mr. *văcufe.*

Tc. *vac(u)f* (Tiktin), cf. ngr. βακούφιον, bg. *vakăf,* sb. *vakup.* **9121**

vad (–duri), s. n. – **1.** Loc de trecere pe cursul unui rîu. – **2.** (Înv.) Port, ambarcader. – **3.** Pasaj, loc pe unde se trece. – **4.** Loc cu mori, loc bun pentru a amplasa o moară de apă. – **5.** Loc bun pentru negoţ, unde există multă concurenţă.

Lat. *vădum* (Puşcariu 1849; *REW* 9120a), cf. it., sp. *vado,* prov. *guat,* fr. *gué,* cat. *guau,* port. *vao.* – Der. *vădui,* vb. (a trece prin vad); *vădărit,* s. n. (taxă de trecere); *vădar,* s. m. (încasator de vădărit); *vădos,* adj. (care are vad), pe care *REW* 9120 îl trimite la lat. *vadōsus.* **9122**

vădăsluí (–uęsc, –ít), vb. – A vîna. – Var. *vădăsli.*

Mag. *vadászni* (Mîndrescu 114; Gáldi, *Dict.,* 168). În Trans. **9123**

vadeá (–ęle), s. f. – Scadenţă, soroc. – Mr. *vadea.*

Tc. *vade* (Şeineanu, II, 374), cf. alb., bg. *vade,* sb. *vada.* **9124**

vădí (–dęsc, –ít), vb. – **1.** A acuza, a inculpa. – **2.** A denunţa, a pîrî, a indica. – **3.** A publica, a pune în evidenţă, a demonstra. – Var. *vedi.*

Sl. *vaditi* „a acuza" (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 16; Cihac, II, 442; Conev 101). Primul sens este înv. – Der. *vădit,* adj. (evident); *vadnic,* adj. (acuzator), înv.; *văditor,* adj. (acuzator; indicator). Cf. *vădeală.* **9125**

vądră (vędre), s. f. – **1.** Măsură de capacitate egală cu zece *ocale* sau cu 12,88 litri în Munt. şi 15,2 în Mold. – **2.** (Olt.) Găleată, căldare. – **3.** Un anumit dans popular. – Megl. *veadră.*

Sl. *vědro* (Miklosich, *Lexicon,* 120; Cihac, II, 442; Conev 63), cf. bg. *vědro,* sb., cr. *vedro,* rus. *vedrò,* mag. *veder,* alb. *vedrë,* ngr. βέδρον (Meyer, *Neugr. St.,* II, 16). Este dubletul lui *bedeárcă,* s. f. (strachină de lemn), în Trans., din mag. *vederke* < *veder* (Drăganu, *Dacor.,* VIII, 135). – Der. *vădrărit* (var. *vădrit, vedrit*), s. n. (măsură de capacitate, dare pe vînzarea vinului, stabilită în Mold. în 1706). **9126**

vądúv (–vi), s. m. – **1.** Bărbat care şi-a pierdut soţia prin moarte. – **2.** (Adj.) Vid, liber, gol. – Var. Trans. *văduu, vădan,* Mold. *văduvoi, văddoi, văduoi,* Trans. *văduvariu, vădulariu.* Mr. *veduu.*

Lat. *vĭdŭus* (Puşcariu 1851; *REW* 9321), cf. it. *vedovo,* prov. *vezoa,* fr. *veuf,* cat., sp. *viudo,* port. *viuvo.* Pentru evoluţia celui de-al doilea *v,* cf. it. *vedovo* şi *mădúvă* (Tiktin; după părerea eronată a

lui Cihac, II, 443 și Conev 59, din sl. *vidova* „văduvă"). Uz general (*ALR*, I, 279). *Vădan*, pe care Tiktin îl găsește greu de explicat, trebuie să fie în loc de **văduvan*, cf. *văduvoi* față de *văduoi*. – Der. *văduvă* (var. *vădană*, *văduvoaie*, *văduvioară*, *văduviță*), s. f. (femeie căreia i-a murit soțul), din lat. *vĭdŭa* (după Miklosich, *Lexicon*, 116, din sl. *vĭdova*); *văduvioară* (var. *văduviță*), s. f. (pește, Idus melanotus; plantă, Scabiosa atropurpurea); *văduvi* (var. Mold. *vădăni*), vb. (a rămîne văduv; a lipsi de, a lăsa gol); *văduvie* (var. Mold. *vădănie*), s. f. (starea de văduv sau de văduvă); *vădu(v)esc*, adj. (de văduv). **9127**

vag (-gă), adj. – Confuz, nedeterminat.

Fr. *vague*. – Var. *vagabond* (var. vulgară *bagabont*, *vagabonț*), s. m., din fr. *vagabond*, cf. mr. *vagabondu* < it. *vagabondo*; *vagabondaj*, s. n., din fr. *vagabondage*. **9128**

vagmistru (-ștri), s. m. – Plutonier de cavalerie, sergent major. – Var. *vahmistru*.

Germ. *Wachtmeister*, prin intermediul rus. *vachmistrŭ* (Tiktin; Sanzewisch 212). **9129**

vagon (-oane), s. n. – Vehicul propulsat sau autopropulsat care circulă pe șine. – Var. vulg. *vargon*.

Fr. *wagon*. – Der. *vagonet*, s. n., din fr. *wagonnet*; *învagona*, vb. (a încărca în vagoane), barbarism din limbajul militar. **9130**

vai, interj. – Exprimă durerea sau suferința. – Mr. *vai*.

Creație expresivă, cf. lat. *vae* (*REW* 9126; Pascu, I, 182; der. directă nu este posibilă), ngr. βαΐ (Ronzevalle 170) ebr. *way*, alb., bg., sb. *vaj*, it. *guai*. Este dubletul lui *vah*, interj. din tc. *vah*, ngr. βάχ (Tiktin). – Der. *valeu* (var. *vaileu*, *vaileo*), interj. (vai), cu *l* expresiv, cf. *au* > *aoleu*; *vaiet* (var. *vaet*, *va(i)er*), s. n. (vai, plîngere, jelanie); *văita* (var. *vă(i)eta*, *vă(i)era*), vb. refl. (a se plînge, a se tînguia), uz general (*ALR*, I, 139; legătura cu alb. *vajtoń*, cf. Philippide, II, 740 și Candrea, nu pare directă); *văicări* (var. *văicăra*), vb. refl. (a se plînge, a se tînguia), probabil cu alterarea suf. expresiv *-li* sau *-ni*, cf. *bondăni*, *bondări* (prezența lui *c* nu este clară, cf. bg. *vaikam*); *văicăreală* (var. *văicăritură*, *văitătură*), s. f. (tînguit, lamentare), *văina*, vb. refl. (a se plînge), prin contaminare cu *căina* (Tiktin). Legătura lui *a se văita* cu lat. *vagītāre* nu este posibilă, cf. *REW* 9126. **9131**

văiagă (-iegi), s. f. – Piuă.

Sb. *valjaga* (Candrea). În Banat și Trans. de S. **9132**

vaitău (-tăie), s. n. – Vas cu care morarul separă uiumul.

Sb. *vajda* „beneficiu", cf. *faidă*. **9133**

văiugă (-gi), s. f. – (Banat) Chirpici, cărămidă uscată la aer.

Sb. *valjak* (Candrea). **9134**

văji (-jesc, -it), vb. refl. – A fi comparabil, a fi asemănător.

Sb. *važiti* „a echivala cu". În Trans. de N. – Der. *vajnic*, adj. (Mold., important, considerabil, grav, violent), cu suf. *-nic* (după Cihac, II, 443 și Tiktin, din rus. *važnyi* „important", cf. bg., sb. *važen*, pol. *ważny*; *văjnicie*, s. f. (Mold., importanță, gravitate). **9135**

val (-luri), s. n. – **1.** Undă, talaz. – **2.** Vălătuc, țesătură înfășurată pe un cilindru. – **3.** Piesă cilindrică de metal la mașina tipografică. – **4.** Încercare grea, neplăcere, necaz. – **5.** Barieră, obstacol, meterez.

Sl. *valŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 16; Cihac, II, 443; Conev 38), bg., sb., cr., slov., ceh., rus. *val*, alb. *valë* (Philippide, II, 657). Pentru sensul 5, cf. germ. *Wall* (der. directă din germ., propusă de Candrea, nu este sigură). – Der. *vălășag*, s. n. (necaz, neplăcere), sec. XVII, înv.; *vălui*, vb. (a înfășura; a chinui, a supăra; a undui, a face valuri); *învălui*, vb. (a înfășura în; a rula; a împrejmui, a înconjura; a chinui, a supăra; refl., a se învîrti); *învăluială* (var. *învăluitură*), s. f. (rulare; înv., chin, suferință); *învălura*, vb. (a învălui, a înconjura; a chinui, a supăra); *văluros*, adj. (cu valuri mari); *vălătuc*, s. n. (tăvălug, rulou, cilindru; val de pînză rulată; val puternic, tălăzuire; specie de chirpici cilindric, din lut amestecat cu paie), probabil der. expresiv, cf. *tăvăluc*; *(în)vălătuci*, vb. (a înfășura, a rula; a face vălătuci, a construi cu pămînt bătătorit); *înveli* (var. înv. *învăli*), vb. (a înfășura; a acoperi; a pune acoperiș pe o casă; Trans., a pune vălul de mireasă; a înfășura urzeala pe sul; a ascunde), de la *val*, sau direct din sl. *valiti*; *înveliș*, s. n. (acoperitoare, copertă, strat exterior); *învelitoare* (var. *învălitoare*), s. f. (înveliș; cuvertură, plapumă; batic, șal; acoperiș); *învelitură*, s. f. (acoperămînt; șal); *desveli*, vb. (a descoperi, a dezbrăca). – Cf. *vălări*, *valma*, *năvăli*, *prăvăli*. **9136**

văl (-luri), s. n. – Bucată de țesătură fină, transparentă.

Lat. *vēlum* (sec. XIX) sau it. *velo*. Cf. *vela*. **9137**

valan (-ni), s.m. – Stejar.

Ngr. βάλανος (Tiktin). Sec. XVII, împrumut literar al lui Dosoftei, probabil fără circulație. **9138**

vălări (-rĕsc, -ît), vb. – Obicei folcloric din Munt. şi Mold., mai mult sau mai puţin asemănător cu *iordănit*.

Probabil de la *val* „talaz"; pentru semantism, cf. fr. *ondoyer* „a boteza în pericol de moarte", de la *onde* „val". Totuşi, der. nu este clară, căci obiceiul, insuficient studiat, nu pare să se bazeze totdeauna pe stropire. Legătura cu alb. *vëljamëri* „fraternitate" (Scriban) este improbabilă. **9139**

vălău (-ĺaie), s.n. – Albie, covată.

Mag. *vállu* (Cihac, II, 537; Gáldi, *Dict.*, 168). În Trans. şi Olt. **9140**

vălceag (-guri), s.n. – Răscumpărare.

Mag. *válság* (Gáldi, *Dict.*, 168). În Trans. înv. **9141**

vălcui (-uĕsc, -ît), vb. – A fasona, a mula pielea pentru încălţăminte.

Germ. *(ein)walken* (Tiktin). **9142**

vale (văi), s.f. – 1. Depresiune. – 2. Luncă, bazin. – 3. Rîu, curent. – 4. Partea de jos. – Mr. *vale*, megl. *vali*, istr. *vǫle*.

Lat. *vallis* (Puşcariu 1854; *REW* 9134), cf. it., sp., port. *valle*, fr. *val*, cat. *vall*. – Der. *devale*, adv. (în jos, în partea joasă a unei văi sau a unei regiuni muntoase), cf. fr. *dévaler*, cat. *devall; văios*, adj. (plin de văi sau de rîpe); *văiugă*, s.f. (Mold., *vale*); *vălcea* (var. *vîlcea, vîlcel)*, s.f. (vale mică; pîrîu), cu suf. dim. *-cea* (după Puşcariu 1853; Iordan, *Difl.*, 59 şi Candrea, din lat. *vallĭcĕlla*); *vălean*, s.m. (locuitor al unei regiuni joase). – Der. rom. provin bg. *válog* (Capidan, *Raporturile*, 234), sb. *vala*. **9143**

valideă (-ĕle), s.f. – Sultana mamă.

Tc. (arab.) *validé* (Şeineanu, III, 127) **9144**

valiu (-îi), s.m. – Guvernator al unei provincii turceşti.

Tc. (arab.) *vali* (Şeineanu, III, 127). Sec. XVIII, înv. **9145**

valiză (-ze), s.f. – Geamantan. – Mr. *valiţă*.

Fr. *valise*, în mr. prin intermediul ngr. βαλίτσα. **9146**

valmă, s.f. – În expresia *de-a valma*: claie peste grămadă.

Sl. *valŭmŭ*, de la *valŭ*, cf. *val* (Cihac, II, 446; Tiktin), cf. rus. *valom*, ceh. *valme*. – Der. *vălmaş*, (der. *devălmaş*), s.m. (coproprietar); *(în)vălmăşi*, vb. (a amesteca, a arunca în dezordine; a confunda, a încurca, a zăpăci); *(în)vălmăşag*, s.n. (amestec, luptă); *(în)vălmăşeală*, s.f. (îngrămădire, încăierare); *valmeş*, adv. (amestecat, confuz). **9147**

valoare (-ori), s.f. – Importanţă, preţ, merit.

Fr. *valeur*. – Der. *valora*, vb. (a preţui); *valoriza*, vb. (a da o anumită valoare); *valorifica*, vb. (a valoriza); *valoros*, adj., din fr. *valeureux; devaloriza*, vb., din fr. *dévaloriser; valută*, s.f. (devize), din it. *valuta; valutar*, adj. (referitor la valută). **9148**

vals (-suri), s.n. – Dans în măsura de trei timpi. – Var. *valţ* şi der.

Fr. *valse*, var. din germ. *Walzer* (Borcea 217). – Der. *valsa* vb., din fr. *valser; valsator*, s.m. (persoană care valsează); *vălţui*, vb. (a valsa). **9149**

valţ (-ţuri), s.n. – Sul, cilindru, mai ales al maşinii tipografice.

Germ. *Walze*. **9150**

valtrap (-puri), s.n. – Pătură mare care se pune sub şaua calului.

Germ. *Waltrape*, prin intermediul rus. *valĭtrap* (Cihac, II, 446; Sanzewitsch 212). **9151**

vălug (-gi), s.m. – 1. Volant care transmite pietrei de moară mişcarea roţii hidraulice. – 2. Torţă, făclie. – Var. 2 *văluţ*.

Sb. *valjuga* (Candrea). În Olt. **9152**

vamă (vămi), s.f. – 1. Post de frontieră. – 2. Taxe vamale. – 3. Uium. – 4. În mitologia populară, număr nedeterminat (7 sau 9 sau 12 sau 24 sau 99) de popasuri ale sufletului, după moarte, pentru a putea ajunge în rai.

Mag. *vám* (Lambrior 375; Cihac, II, 538; Gáldi, *Dict.*, 98), cf. ngr. βάμμα, sb., rut. *vam.*, slov. *vama*. – Der. *vamal*, adj. (de vamă); *vameş* (var. Trans. *vămaş*, Bucov. *vămariu*), s.m. (funcţionar la vamă; păzitor al vămilor cereşti), din mag. *vámos; vămeşie* (var. *vămăşie*, înv. *vămişie*), s.f. (slujba de vameş); *vămui*, vb. (a percepe taxe vamale; a lua uiumul; a dijmui), din mag. *vámolni* (Paşca, *Dacor.*, X, 151); *vămuială*, s.f. (taxe vamale; uium; dijmă); *vămeşesc*, adj. (de vamă sau de vameş). **9153**

vampă (-pe), s.f. – Sirenă, femeie linguşitoare.

Engl. *vamp*, cf. *vampir*, s.m. din fr. **9154**

van (-nă), adj. – Zadarnic.

Lat. *vanus* (sec. XIX) sau it. *vano*; cultism. – Der. *vanitate*, s.f. din fr. *vanité; vanitos*, adj. din fr. *vaniteux*. **9155**

vană (-ne), s.f. – (Bucov.) Cadă.

Germ. *Wanne* (Tiktin). **9156**

vandrălău (-ăi), s.m. – Haimana, golan. – Var. *vandraş, vandroc(aş)*.

Mag. *vándor(ló)*, cf. Candrea; dar probabil apropiat fonetic de *handrălău*. În Trans. și Banat. 9157

vạngă (vặngi), s.f. – Bronz, corpul clopotului.
Germ. *Wange* „față, obraz". 9158

vạntură (–ri), s.f. – Grindă.
Germ. *Wandrute*, săs. *Wandrud* (Lacea, *Dacor.*, IV, 785). În Trans. 9159

văpạie (–ăi), s.f. – Pară, flacără mare.
Origine necunoscută. Se indică de obicei posibilitatea unui lat. **vapalia* < *vapa* (Pușcariu 1855; Tiktin; Philippide, II, 661; *REW* 9147), cf. it. *va(m)pa*, sb. *vapa* „vapor", alb. *vapë* „căldură" (Cihac, II, 721); dar relația dintre aceste cuvinte nu este clară. Poate este dubletul lui *vipie*, s.f. (arșiță). Der. *(în)văpăi(a)*, vb. (a arde cu flacără); *svăpăiat*, adj. (descompus, dezordonat, vagabond, golan), această relație semantică nu este clară (probabil „descompus ca cel care scapă de la incendiu"; după Crețu, din sl. *sverĕpovati* „a exaspera"; după Tiktin, se pleacă de la ideea de „aprins"). 9160

vapọr (–ọri), s.m. – 1. Gaz, abur. – 2. (S.n.) Vapor, barcă. – Mr. *pampore*.
It. *vapore*, fr. *vapeur*, mr., din ngr. πομπόρι. – Der. *vaporiza*, vb. (a se evapora); *vaporizator*, s.n. (aparat care produce vapori); *vaporos*, adj. (diafan, străveziu). 9161

văpsi (–sęsc, –ịt), vb. – 1. A picta. – 2. A da cu vopsea. – 3. A colora, a da culoare. – 4. (Refl.) A se farda, a se da cu fard. – Var. *vopsi*. Mr. *văpsescu, văpsire*, megl. *văpsés*.
Mgr. βόπτω, aorist, ἔβαψα, prin intermediul *vapĭsati* (Tiktin; cf. Vasmenr, *Gr.*, 146). – Der. *văpsea* (var. *vopsea(lă)*, *văpseală*), s.f. (materie colorată, culoare), din sl. *vapĭsalo; văpsariu*, s.m. (înv. zugrav); *văpsitor* (var. *vopsitor*), s.m. zugrav); *văpsitorie* (var. *vopsitorie*), s.f. (boiangerie; slujba de zugrav) 9162

var, s.n. – Oxid de calciu. – Megl. *var*.
Sl. *varŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 16; Cihac, II, 448; Conev 79), de la *variti* „a coace" cf. bg., rus. *var*, pol. *var*, – Der. *vărar*, s.m. (muncitor care lucrează cu var; vînzător de var); *vărărie*, s.f. (loc cu var); *varniță*, s.f. (loc cu var, cuptor de var), din sl. *varĭnica*, cf. bg. *varnica; vărnicer*, s.m. (vărar); *văros*, adj. (cu var, cu aspect de var); *văruí*, vb. (a da cu var); *văruială*, s.f. (văruit; apă de var). 9163

văr (vęri), s.m. – Grad de rudenie între copiii persoanelor care sînt frați și surori. – Mr., megl. *ver*, istr. *veru* „adevărat".
Lat. *(consobrinus) vērus* (Cipariu, *Gram.*, 27, 11; Pușcariu 1856; *REW* 9262), cf. it.,v.sp., port. *vero*, prov., cat. *ver*, v.fr. *voir*. Pentru evoluția semantică, cf. sp. *primo*. Uz general (*ALR*, I, 173). Sensul etimologic s-a păstrat în istr. și poate și în *vare*, conj. (atunci, căci), care pare să reprezinte lat. *vere*, formă azi înv. și complet înlocuită de *oare*. – Der. *vară*, s.f. (corespondentul feminin al lui văr); *verișor*, s.m. (văr); *verișoară*, s.f. (vară); *vărui*, vb. (a se numi văr), formație glumeață, folosită rar, de ex. de Alecsandri; *verie*, s.f. (calitatea de văr). După *REW* 9180, *vare* provin din lat. *velle*, soluție improbabilă. 9164

vară (vęri), s.f. – Anotimpul cel mai călduros al anului. – Mr. *veară*, megl. *vęră*, istr. *vęrę*.
Lat. *vĕra*, pl. de la *vĕr*, tratat ca în *primavera* (Pușcariu 1875; *REW* 9213), cf. alb. *verë* (Philippide, II, 657). – Der. *văra*, vb. (a-și petrece vara; a pășuna vitele în timpul verii); *vărat*, s.n. (perioada de vară; timpul în care pasc vitele vara); *văratec* (var. *văratic*), adj. (se zice mai ales despre fructele timpurii; locul unde pasc vitele vara; taxa pe pășuni); *învăra*, vb. refl. (a veni vara). – Cf. *primăvară*. 9165

varạnt (–turi), s.n. – Punct de primire a mărfurilor comerciale la bursă.
Fr. (engl.) *warrant*. 9166

vạrgă (vặrgi), s.f. – 1. Nuia, vergea, băț, baghetă. – 2. Fîșie, dungă, nervură. – Mr., megl. *veargă*, istr. *verge*.
Lat. *vĭrga* (Pușcariu 1858; Philippide, II, 661; *REW* 9361) cf. it., prov., cat., sp., port. *verga*, logud. *birga*, gal. *berga*. Este dubletul lui *vergă*, s.f. (bară care susține vela), din it. *verga*. – Der. *vărga*, vb. (a face dungi, a stria); *vărgat* (mr., megl. *virgat*), adj. (dungat, striat), care ar putea să provină și din lat. *vĭrgātus* (Pușcariu 1859; *REW* 9362); *vărgui* (var. *vărgălui*), vb. (a fereca, a întări cu bare); *vergea* (mr., megl. *virdzeauă*), s.f. (nuia, băț; baghetă; bară de fier), dim. de la *vargă*, sau direct din lat. **vĭrgĕlla* (Pușcariu 1876; Iordan, *Difl.*, 59; *REW* 9363), cf. v.it. *vergella*, fr. *vergelle; vergel*, s.n. (un anumit obicei folcloric de Crăciun sau de Anul Nou, în care se încearcă să se ghicească viitorul cu ajutorul unor bețișoare), în Mold. și Trans. (după ipoteza improbabilă a lui Lacea, *Dacor.*, IV, 785, din mag. *veszkedni*): *vergela*, vb. (a ghici viitorul); *vergelat*, s.n. (obicei folcloric); *vergelator*, s.m. (persoană care intervine în obiceiul folcloric menționat). – Din rom. provine ngr. βεργίτσα. 9167

vạriu (–ie), adj. – Variat.
Lat. *varius* (sec. XIX). – Der. (din fr.) *varia*,

vb.; *variabil*, adj.; *invariabil* (var. *nevariabil*), adj.; *variabilitate*, s.f.; *variantă*, s.f., *variaţi(un)e*, s.f.; *varietate*, s.f.; *varieteu*, s.n. (teatru de varietăţi). 9168

varmęghie (-ii), s.f. – Provincie, comitat, în vechiul regat al Ungariei. – Var. *varmedie*.

Mag. *vármegye* (Tiktin; Pop, *Dacor.*, VIII, 64). În Trans. 9169

varoş, s.n. – Suburbie, mahala.

Tc. *varoş* (Tiktin), cf. sb. *varoš*. Sec. XVIII, înv. 9170

vărsą (-s, -ąt), vb. – 1. A turna. – 2. A împrăştia, a risipi. – 3. A arunca, a azvîrli. – 4. A da afară, a vomita. – 5. A pune un lichid în pahare. – 6. A difuza, a propaga, a răspîndi. – 7. A preda, a remite, a plăti. – 8. (Refl.) A-şi duce apele într-o apă mai mare, a-şi uni apele. – 9. (Refl., rar) A ieşi din albie, din matcă. – Mr. *versu, virsare*.

Lat. *vĕrsāre* „a răsturna" (Diez, I, 442; Puşcariu 1861; *REW* 9252), cf. it. *versare*, prov. *versar*, fr. *verser*, cat., port. *vessar*, alb. *veršoń* (Philippide, II, 657). Evoluţia semantică este deja romanică şi pare normală, cf. iud.sp. *arrebesar* cu acelaşi sens, sp. *revesar* „a vomita". Este de uz general (*ALR*, I, 145); sensul 7 este calc după fr. *verser*.

Der. *vărsat*, s.n. (acţiunea de a vărsa; vomitare; înv., pustulă, bubuliţă; variolă, varicelă), ultimele sensuri probabil pornind de la ideea de „împrăştiere", cf. sp. *derrame*, bg. *sipanica* „variolă", de la *sipĭa* „a vărsa" (bg. se poate explica prin rom., cf. Capidan, *LL*, I, 287), cuvînt de uz general (*ALR*, I, 117); *vărsător*, adj. (care varsă, care toarnă; s.m., semn de zodie); *vărsătură*, s.f. (faptul de a vărsa, ceea ce a fost vărsat, vomitat); *vărsărie*, s.f. (vărsare), cuvînt rar, creat de Negruzzi după *apărie, ierbărie* etc. (Tiktin); *revărsa* (mr. *aruvirsare*; var. *răvărsa*, citată de Candrea, nu e atestată), vb. (a împrăştia, a răspîndi, a difuza, refl., a ieşi din albie, a inunda; a se extinde, a invada, a ocupa), a cărui der. directă din lat. *revĕrsāre* (Puşcariu 1458; Papahagi, *Analele Acad. Rom.*, XXIX, 209; *REW* 7272) nu este posibilă, căci *v* intervocalic trebuia să se piardă; *vărsămînt*, s.n. (plată a unei sume de bani), după fr. *versement*. 9171

vąrtă (vărţi), s.f. – 1. Pază, gardă, custodie. – 2. Închisoare, temniţă.

Germ. *Warte*, prin intermediul pol. *warta* (Cihac, II, 538; Miklosich, *Slaw. Elem.*, 16). Sec. XVII, în Mold., înv. Este dubletul lui *vardă*, s.f. (gardă), din mag. *varda, varta*, (Gáldi, *Dict.*, 168), cf. bg. *varda* „gheretă"; şi a lui *varda* interj. (atenţie, păzea), din ngr. βαρδα (Candrea). – Der. *vardist* (var. *vardian*), s.m. (paznic), cf. *g(v)ardist*. 9172

vąrză (vęrze), s.f. – 1. (Înv.) Verdeaţă, zarzavat. – 2. Plantă leguminoasă din familia cruciferelor. – 3. (Arg.) Tutun. – Mr. *vearză* „verdeaţă", *verza* „varză", megl. *vęrdză*, istr. *vęrzę*.

Lat. **vīrdia* în loc de *vīrīdia* (Diez, I, 442; Koerting 10216; Şeineanu, *Semasiol.*, 198; Puşcariu 1863; *REW* 9367), cf. it. *sverza* (mil., ven. *verza*, calabr. *verdza*), sp. *berza*, port. *verça*. Der. *vărzare* (mr. *virdzare*), s.f. (Mold., plăcintă cu varză şi ceapă), pe care Pascu, I, 183, îl crede der. de la un lat. **vīrdiaria; vărzui*, vb. a agita, a rupe, a distruge; a furnica, a mişuna), în Olt. şi Trans., pentru al cărui semantism cf. *foaie* „frunză" > *a foi* „a mişuna"; *spală – varză*, s.f. (poltron, laş, fricos). – Din. rom. pare să provină sb. *vrza, vrzina* (Candrea, *Elementele*, 406). 9173

vas (-se), s.n. – 1. Recipient, organ tubular. – 2. Oală, borcan. – 3. Butoi, tonou. – 4. Corp de navă. – 5. Bastiment, navă. – Mr., megl. *vas*, istr. *vos*.

Lat. *vāsum* (Densusianu, *Hlr.*, 134; Puşcariu 1864; *REW* 9161), cf. it., sp., port. *vaso*, prov., fr., cat. *vas*. Sensul de „receptacul, organ" apare din sec. XVI, cf. Coresi, *vasele glasului*. – Der. *vasel*, s.n. (vas de război, bastiment), din it. *vascello*, sec. XIX, înv.; *văsar*, s.m. (negustor de oale de lut); *văsărie*, s.f. (olărie); *văsări*, vb. (Trans., a lucra sau a vinde vase de lemn). 9174

vascrıș (-suri), s.n. – Paşti.

Sb. *vaskrs*. În Munt., numai în înjurături. Este dubletul lui *voscreasnă*, s.f. (imn liturgic de Înviere), înv. din sl. *vŭskrŭsenije*. 9175

Vasile, s.m. – Nume propriu. – Var. înv. *Vasilie, Sîn-Văsii*.

Gr. Βασίλειος, parţial prin intermediul sl. *Vasilije*. Der. *Vasilca*, s.f. (obicei folcloric în noaptea de ajun al Anului Nou, care precedă sărbătoarea Sf. Vasile, care constă în a plimba un cap de porc ornat cu panglici şi flori; Arg. căpăţînă); *vasilache*, s.m. (paiaţă, teatru de păpuşi şi personajul principal al lui); *vasilicale*, s.f. pl. (zicale din mgr. βασιλικός *vasilisc*, s.m. (animal din basme), din mgr. βασιλίσκος (Murnu 60). 9176

vast, s.m. 1. Pumn, mînă. – 2. Lovitură de pumn.

Ţig. *vast* (Graur 194; Juilland 179). Cuvînt de argou, der. *văstui*, vb. (a pălmui); *văstuială*, s.f. (bătaie). 9177

vastranoş (-şi), s.m. – Chefal (Mugil chelo).

Ngr., dar nu am găsit cuvîntul corespunzător. 9178

vată, s.f. – Material făcut din fibre scurte de bumbac.

Germ. *Watte* (Cihac, II, 451; Borcea 217; Tiktin), cf. pol. *wata*, bg., sp., cr., rus. *vata*, it. *ovatta*, fr. *ouate*, sp. *guata*. – Der. *vătui*, vb. (a bumbăci, a capitona); *vătuit*, adj. (pluşat); *vătuială*, s.f. (înfoiere, afînare). 9179

vătaf (–fi), s.m. – 1. Şef, căpitan, comandant peste 500 de oameni. – 2. În Mold., sec. XVI, administrator al unei provincii sau al unui judeţ. – 3. În Munt., sec. XVII – XIX, administrator de *plasă*. – 4. Nume a diferitelor funcţii administrative înv.: *vătaf de aprozi*, portar principal; *vătaf de plai*, căpitan al poliţiei de frontieră; *vătaf de visterie*, şef de percepţie; *vătaf de cămară*, slujbaş al palatului; *vătaful beizadelelor*, camerist principal al copiilor de domni; *vătaf de călăraşi*, căpitan de cavalerie. – 5. Conducător al unei bresle sau al unui serviciu. – 6. Şef în general; *vătaf de tîlhari; vătaf de ciobani; vătaf de ţigani*. – 7. Administrator, intendent, gerant, împuternicit, director. – Var. înv. *vătav, vătah, vătaş, vatav*.

Origine îndoielnică, probabil tăt. *vataha* „grup" (Miklosich, *Etym. Wb.*; Lambrior 109; Tiktin; Candrea; Lokotsch 2159; cf. Cihac, II, 451). Apare în idiomurile sl. cf. *vatah, vataf*, rut. *vatah, vatag, vatajko, vataško*, pol. *wata(c)ha*, rus. *vataga, vataţnik*; dar este evident că toate aceste cuvinte se explică prin rom., cf. Miklosich, *Wander.*, 11; Miklosich, *Fremdw.*, 135; Candrea, *Elemente*, 400; Capidan, *Raporturile*, 191. Azi se foloseşte numai în sensurile 6 şi 7.

Der. *vătăşel* (var. *vătăjel*), s.m. (funcţionar inferior la primărie; înv., perceptor; Mold., vornicel (la nunţi), persoană însărcinată cu protocolul), *vătăşoaie*, s.f. (femeie, nevastă de vătaf; înv., femeie care suplinea pe tatăl orfanilor); *vătăşi* (var. *vătăji*), vb. (a administra, a dirija, a guverna); *vătăşie* (var. *vătăjie*), s.f. (slujba, biroul *vătafului*; înv., impozite, taxe, podărit); *vătăşiţă* (var. *vătăjiţă*), s.f. (nevastă de *vătaf*; jupînească care ţinea cheile; Trans., prietenă care asistă mireasa în timpul nunţii.) 9180

vătală (–le), s.f. – Organ mobil al războiului de ţesut.

Bg. *vatala, vatalo* (Tiktin; Conev 61), cf. slov. *vatal*. 9181

vătăma (vatăm, –at), vb. – 1. A damblagi, a schilodi. – 2. A strica, a avaria, a cauza pagube. – 3. A distruge, a ruina. – 4. (Refl.) A se îmbolnăvi de hernie, a face hernie. – Mr. *vatăm, vătămare* „a ucide", megl. *vatăm*.

Lat. *vĭctĭmāre* (Cipariu, *Gram.*, 78; Philippide, *Principii*, 48; Byhan 5; Şeineanu, *Semasiol.*, 234; Meyer, *Alb. St.*, IV, 107; Creţu 363; Koerting 10148; Pascu, I, 182; Graur-Rosetti, *BL*, III, 72). Sensul de „a ucide apare în lat.med. (cf. *Deuter.*, XII, 21 şi XV, 21, în *Codex Lugdunensis*); cel de a distruge pare să impună faza de „a sacrifica inutil". Trecerea lui *ct* > *t* se explică prin faza *pt* > *t*, unde *p* a fost disimilat de labiala anterioară, cf. *păta, boteza*. Subzistă, totuşi, o dificultate încă neelucidată şi anume trecerea lui *i* > *ă*, care, deşi normală în rom., nu pare posibilă în mr., cf. *vĭrĭdia* > mr. *vearză*, rom. *varză*; aceeaşi dificultate pare să existe în *a băga*, v. mai sus.

Toate aceste dificultăţi la un loc au făcut îndoielnică această etimologie. Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 289; Densusianu, *GS*, VII, 273; Weigand, *Jb.*, II, 221; Puşcariu 1865 o contrazic hotărît. Alte soluţii propuse, de la un lat. **vatimāre* sau **vatinăre*, obţinut prin contaminarea lui *vĭctĭmāre* cu *vates* (Candrea, *Éléments*, 59; Weigand, *Jb*, II, 221: *REW* 9171; cf. Tiktin) nu par mai probabile şi demonstrează cu destulă elocvenţă că nu-i uşor de abandonat etimonul *vĭctĭmāre*. Numai Philippide, II, 740, citează alb. *vuaj*, care nu pare să fie legat de cuvîntul rom. Sensul de „a face hernie" apare în Trans. şi Mold. (*ALR*, I, 125), dar îl cunoaştem şi în Munt.

Der. *vătămare*, s.f. (daună, prejudiciu); *vătămător*, adj. (dăunător, păgubitor, stricător); *nevătămător*, adj. (inofensiv); *vătămătoare*, s.f. (plantă, Anthyllis vulneraria); *vătămătură*, s.f. (daună, prejudiciu, schilodire, paralizie; hernie). 9182

vătos (–şi), s.m. – Vulpe-de-mare (Baja clavata).

Probabil din ngr. βάτος „spin", din cauza spinilor săi dorsali. 9183

vatră (vetre), s.f. – 1. Cămin, foc, loc unde se aprinde focul. – 2. Cămin, casă, locuinţă. – 3. (Banat) Pavaj, pardosea. – 4. Hotar, limită. – Mr., megl. *vatră*.

Mgr. βάθρον „loc de aşezat, bază" (Philippide, II, 741). De obicei, este considerat drept cuvînt autohton sau balcanic (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 9; Hasdeu, *Col. lui Traian*, 1876, 32; Candrea; Skok, *ZRPh.*, LIV, 202; Rosetti, II, 124; Puşcariu, *Lr.*, 179), sau provenind din alb. *vatrë* (Cihac, II, 721; Pascu, II, 224). Din rom. trebuie să provină sb., cr., slov. *vatra*, pol. *watra*, rut. *vatra, vaterka*, rus. *vatrucha* (Miklosich, *Wander.*, 11 – 12; Miklosich, *Fremdw.*, 135) şi probabil alb. *vatrë*. – Der. *vătrar*, s.n. (unealtă cu care se scormoneşte în foc), cf. *vătrai; vătraş*, s.m. (se zice despre ţiganii stabili, în opoziţie cu cei nomazi). 9184

vătrai (-ie), s.n. – Unealtă cu care se umblă în foc. – Var. *vătral, vătrar.*

Sb., rut. *vatralj*, cf. bg. *vatral* (Tiktin; Candrea; Brückner, *Z. slaw. Phil.*, XVI, 205, cuvinte care provin din *vatră*. 9185

vătui (-i), s.m. – Animal (mai ales ied sau iepure) de un an. – Var. *vătuiu, văitoi.* Mr., megl. *vitul'u.*

Lat. **vītŭleus* (Weigand, *Krit. Jb.*, XII, 98; Weigand, *Jb.*, XVI, 230: Pușcariu 1867; *REW* 9406). Der. din lat. **haeduleus* (*Lexiconul de la Buda*) sau din mag., *fiatal* „tînăr" (Cihac, II, 534) nu este probabilă. Se folosea mai de mult ca adj., cf. Dosoftei, *taur vătui* „tăuraș". Din rom. trebuie să provină alb. *vëtulj(ë)*, rut. *vatulja, vrtujka*, pol. *wetula* (Candrea, *Elementele*, 405). 9186

văzdîrjănie (-ii), s.f. – Cumpătare. – Var. *vîzdîrjanie.*

Sl. *vŭzdrŭžanije* (Tiktin). Sec. XVII, înv., cultism. – Der. *văzdîrjnic*, adj. (înv. moderat). 9187

văzduh (-huri), s.n. – Atmosferă, aer.

Sl. (bg.) *vŭzduchŭ* (Tiktin; Conev 36). 9188

văznesi (-sęsc, -ĭt), vb. – A preamări. – Var. *vîznesi* și der.

Sl. *vŭznesti* (Tiktin). Sec. XVII, înv. – Der. *văznesenie*, s.f. (ascensiune), din sl. *vŭznesenije*, înv. 9189

veąc (-curi), s.n. – **1.** Timp, perioadă, epocă. – **2.** Existență, viață. – **3.** Eternitate. – **4.** Secol, perioadă de o sută de ani. – **5.** Lume, societate. – Var. *vac*, pl. 3 *veci.* Megl. *veac.*

Sl. *věkŭ* (Cihac, II, 452; Conev 79), cf. bg., rus. *věkŭ*. – Der. *vecie*, s.f. (eternitate); *vecinic* (var. *veșnic*), adj. (etern; adv. etern), din sl. *věčinŭ* cu suf. *-nic: (în)vecinici*, vb. (a eterniza) înv.; *vecinicie* (var. *veșnicie*), s.f. (eternitate); *văcui* (var. *vecui*), vb. (a viețui, a trăi; înv., a trăi veșnic, a fi nemuritor). 9190

veącă (vęci), s.f. – **1.** Cerc, inel de lemn, mai ales la roata morii sau la sită. – **2.** Cingătoare. – **3.** Bordură, chenar, margine. – **4.** Formă, tipar.

Sl. (rus.) *věko* „vas din scoarță" (Candrea). În Olt. și Trans. – Der. *veșcă*, s.f. (cerc, inel), din sl. *věčko* (Cihac, II, 454; Tiktin), cf. pol. *wiecko*, mag. *véska* „ladă"; *văcălie* (var. *vășcălie*), s.f. (cerc, cingătoare; margine; ciuperci, Fomes pinicola, Trametes suaveolens, Polyporus betulinus), de la *veacă* cu suf. *-lie*, și var. contaminată cu *veșcă*. *Bășcălie*, s.f. (glumă de prost gust) ar putea fi același cuvînt. – Din rom. provine rut. *vakelija, vekelija* „iască" 9191

veărbă (vęrbe), s.f. – Smoc de trei fire. – Var. *viarbă.*

Sl. *vrŭbĭ* „șiret" (Scriban), cf. sb. *vrbca* „cordon". În Banat. 9192

vecęrnie (-ii), s.f. – Ajun, ore liturgice care se fac spre seară. – Var. *vecerne.*

Sl. *večerĭnja* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 17; Cihac, II, 452). 9193

vęchi (-che), adj. – Care durează de mult, antic. – Mr., megl. *vecl'u.*

Lat. *vĕclus*, formă populară în loc de *vĕtŭlus* (Diez, I, 440; Cipariu, *Gram.*, 47; Pușcariu 1868; *REW* 9291), cf. vegl. *vieklo*, it. *vecchio*, prov. *vielh*, fr. *vieil*, sp. *viejo*, port. *velh*. – Der. *învechi* (var. înv. *vechî*), vb. refl. (a deveni vechi; a se uza, a se strica); *vechime*, s.f. (antichitate, timpuri vechi); *vechitură*, s.f. (antichitate; lucru vechi); *vechie*, s.f. (antichitate); *străvechi*, adj. (antic, durabil), cf. it. *travecchiezza.* 9194

vechił (-li), s.m. – **1.** Substitut, împuternicit, reprezentant. – **2.** Avocat, apărător. – **3.** Administrator, curator. – Mr. *vechil'u.*

Tc. (arab.) *vekil* (Roesler 590; Șeineanu, II, 376; Lokotsch 2154; Ronzevalle 171), cf. ngr. βεκίλης alb., bg. *vekil*, sb. *većil*. Sensurile 1 și 2 sînt înv. – Der. *vechilet*, s.n. (putere, autorizație, mandat), din tc. *vekjalet; vechilemea*, s.f. (putere, mandat), înv., din tc. *vekileme; vechilîc*, s.n. (reprezentare, substituire), din tc. *vekilik; vechilie*, s.f. (slujba, biroul substitutului sau al reprezentantului). 9195

vecįn (-nă), adj. – **1.** Apropiat, alăturat, proxim, imediat. – **2.** (S.m.) În Mold. înv., supus în slujba feudalului. Mr. *viținu*, istr. *vecin.*

Lat. *vĕcīnus* (Pușcariu 1869; *REW* 9321), cf. vegl. *vicain*, it. *vicino*, prov. *vezin*, fr. *voisin*, cat. *vehi*, sp. *vecino*, port. *vizinho*. – Der. *vecină*, s.f. (femeie care locuiește în apropiere); *vecinătate*, (mr. *viținătate*), s.f. (proximitate, apropiere; starea de vecini dependenți de proprietarii de pămînt), posibil din lat. *vĭcīnĭtātem* (Pușcariu 1870); *vecini*, vb. (a fi vecin; a face pe cineva servil), înv.; *vecinie*, s.f. (condiția de iobag supus), înv.; *învecina*, vb. refl. (a fi vecin); *vecinaș*, s.m. (înv., vecin, supus); *vecinesc*, adj. (de vasal, de supus). 9196

vecįn (-nă), adj. – Bovin.

Lat. *vaccinus* (Candrea). Se folosește numai în numele de plantă *limba vecină*, s.f. (Scolopendrium vulgare). 9197

vecsel (-le), s.n. – Poliță.

Germ. *Wechsel* (Candrea). 9198

vedeạ (văd, văzụt), vb. – 1. A percepe cu ajutorul văzului. – 2. A observa, a privi, a recunoaște. – 3. A vizita, a trata, a frecventa. – 4. A experimenta, a cerceta. – 5. A tatona, a sonda. – 6. A consulta un medic pe pacientul său. – 7. A fi judecată o cauză de către judecător. – 8. A se informa, a ancheta. – 9. A trata, a proba. – 10. A medita, a reflecta, a-și da seama de, a-și reaminti. – 11. A considera, a aprecia, a estima. – 12. A îngriji. – 13. (Cu prep. *de*) A se ocupa de, a nu se interesa decît de. – 14. (Arg.) A avea bani. – 15. (Refl.) A fi vizibil. – 16. (Refl.) A avea lumină, a fi ziuă. – 17. (Refl.) A se manifesta, a-și face apariția. – 18. (Refl.) A se afla, a se întîlni. – Mr. *ved, vidzui, vidzută, videare*; megl. *ved, vizui vizut*; istr. *vedu, vezut*.

Lat. *vĭdēre* (Pușcariu 1850; *REW* 9391), cf. vegl. *vedar*, it. *vedere*, prov. *vezer*, fr. *voir*, cat. *veer*, sp., port. *ver*. La pers. I, *văd*, se zice și *văz*, prin analogie cu *tu vezi*, cf. *crede, cădea* etc. Expresia *văzînd și făcînd* pare traducerea ngr. βλέποντας καὶ κάνοντας.

Der. *văz*, s.n. (organul vederii); *vază*, s.f. (vedere; considerație, reputație); *văzător*, adj. (care vede); *atotvăzător*, adj. (care vede tot, atribut al divinității); *nevăzut*, adj. (*invizibil*); *vedeală*, s.f. (vedere; publicitate), cu suf. *-eală*, ca *iveală* < *ivi, socoteală* < *socoti* etc., poate cu influența sl. *vidělo* „lumina zilei" (Tiktin); *vedera*, vb. refl. (Trans., a lumina); *vedere*, s.f. (percepere a imaginilor cu ajutorul văzului; vizită; întrevedere; vizita unui holtei la casa fetei cu care vrea să se însoare; peisaj, panoramă; viziune, intenție, proiect; concepție, idee); *vederos*, adj. (arătos; considerabil, important, distins); *revedea*, vb. (a vedea din nou; a revizui), var. rară *revedui*, din fr. *revoir* și var. din germ. *revidieren; revizui*, vb. (a revedea, a cerceta din nou); *revizor*, s.m., din fr. *réviseur; prevedea*, vb. (a transpărea), probabil de la un lat. popular *pervĭdēre* (Drăganu, *Dacor.*, V, 370); *prevedea*, vb., din fr. *prévoir; prevăzător*, adj. (prudent, precaut; econom); *neprevăzător*, adj. (imprudent); *neprevăzut*, adj. (imprevizibil); *străvedea*, vb. (a transpărea; a vedea în zare); *străvăzător*, adj. (transparent); *întrevedea*, vb. (a se zări; refl., a se întîlni, a avea o întrevedere), din fr. *entrevoir*. 9199

vedęnie (-ii), s.f. – Viziune, nălucă, fantasmă.

Sl. *vidĕnije* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 17; Cihac, II, 455; Conev 97), cu fonetism influențat de *a vedea*. 9200

veghịa (-ghęz, -ạt), vb. – 1. A nu dormi, a sta treaz. – 2. A păzi. – 3. (Refl., înv.) A-și da silința, a face ceva cu grijă. – Mr. *avegl'u, aviglare*, megl. *viglu, viglari*, istr. *veglu*.

Lat. *vīgĭlāre* (Pușcariu 1871; *Skok, Miscell. Schuchardt*, 1281 *REW* 9326), cf. v.it. *vegghiare*, prov. *velhar*, fr. *veiller*, cat. *vetllar*, sp. *velar*. – Der. *veghe*, s.f. (trezie; ședătoare; priveghi, rugăciuni publice; cart, a patra parte a nopții corespunzînd rondului unei santinele); *veghetor*, adj. (care veghează); *supraveghia*, vb. (a păzi), după fr. *surveiller; supraveghetor*, s.m. (persoană care supraveghează, inspector); *înveghia*, vb. (Mold., a-și da silința, a veghea), pe care Pușcariu, *Dacor.*, VII, 123 și *DAR*, îl consideră drept der. din lat. *invīgĭlāre*. Cf. *priveghia*. 9201

vel, adj. – Mare.

Sl. *velĭ* (Cihac, II, 452). Termen administrativ, fără circulație reală, s-a folosit numai pentru a desemna gradul cel mai înalt al unei funcții sau demnități, ca sp. *mayor: vel logofăr*, mare cancelar; *vel paharnic*, mare paharnic etc. – Der. *velit*, s.m. (boier de rangul întîi). 9202

vęlă (-le), s.f. – Pînză de corabie.

It. *vela*. Cf. *văl*. 9203

velịnță (-țe), s.f. – Cergă, pătură, covor, cuvertură. – Mr. *vilendzà*.

De la *Valencia* (Schuchardt, *Literaturblatt*, 1893, 177; Meyer, *Neugr., St.*, II, 17; Bogrea, *Dacor.*, III, 738), prin mijlocire orientală, cf. ngr. βελέντσα, tc. *velençe*, alb. *veljendzë*, sb. *velenca*, pol. *welenc*. Der. din mag. *Velencze* „Veneția" (Miklosich, *Fremdw.*, 135; Cihac, II, 452; Tiktin) pare mai puțin probabilă, cf. și bresc. *valensana*. Numele se datorează reputației vechilor țesături de Valencia. Ipoteza lui Pascu, I, 192 (tracul **vellenza*, în legătură cu lat. *vellus* „lînă") este de nesusținut. Este dubletul lui *verincă*, s.f. (Trans., covor). – Der. *velințar*, s.m. (vînzător de velințe). 9204

vęlniță (-țe), s.f. – Alambic, distilator de alcool.

Sl. *vinĭnica* „teasc" (Cihac, II, 542; Tiktin; Conev 63). În Mold. – Der. *velnicer*, s.m. (distilator, producător de alcool). 9205

venețịc (-că), adj. – 1. (Înv.) Venețian, din Veneția. – 2. (S.m.) Ducat venețian. – 3. Străin, persoană venită din altă parte. – Mr. *venetic*.

Mgr. βενετικος (Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 288), cf. tc. *venedik*, alb. *venetik*, sl. *venedikŭ*, ceh. *venátky* (Miklosich, *Fremdw.*, 77). Este dubletul lui *venețian*, adj., din it. *veneziano*. – Der. *veneție*, (var. *vineție*), s.f. (străinătate). 9206

venghęrcă (-ci), s.f. – Haină scurtă îmblănită.

Rus. *vengerka*, pol. *węgierka* „(mintean) unguresc" (Tiktin), cf. *boanghen*. 9207

venì (vin, –it), vb. – **1.** A merge către, a se apropia de. – **2.** A sosi. – **3.** A se prezenta, a face o vizită. – **4.** A se învoi, a cădea la învoială. **5.** A așeza, a potrivi. – **6.** A se afla, a fi situat. – **7.** A purcede, a proveni. – **8.** A se umfla, a crește, apa unui rîu. – **9.** A se potrivi. – **10.** A izvorî, a emana. – **11.** A trece, a se transmite. – **12.** A interesa, a privi. – **13.** A se produce, a se face. – **14.** A se deștepta, a se manifesta. – **15.** A avea dispoziție, a avea chef. – **16.** A se petrece, a se întîmpla. – **17.** A surveni, a ataca. – **18.** A ieși. – **19.** (Popular, cu *după*) A accepta o tînără o cerere în căsătorie. – Mr. *vin, viriu, vinit, vinire*, megl. *vin(iri)*, istr. *viru*.

Lat. *venīre* (Pușcariu 1887; *REW* 9200), cf. vegl. *vener*, it. *venire*, prov., fr., sp. *venir*, cat. *vindre*, port. *vir*. – Der. *venire*, s.f. (venită; sosire); *venit*, s.n. (venire; sosire; cîștig, rentă); *venitură*, s.f. (aluviune; venetic); *viitor*, adj. (care vine; s.n. timpul care urmează prezentului), var. înv. *viitoriu*, format pornind de la subj. *să viu, să vie*, ca *puitor* < *pune; viitorime*, s.f. (posteritate); *viitorie*, s.f. (înv., viitor); *viitură*, s.f. (venire; umflare, creștere a apei). – Din rom. provine rut. *wenit* „rentă" (Miklosich, *Wander.*, 20).

Der. neol. *conveni*, vb. v. mai sus; *contraveni*, vb.; *contravenți(un)e*, s.f.; *deveni*, vb.; *interveni*, vb.; *intervenți(un)e*, s.f.; *preveni*, vb.; *prevenienție*, s.f. (atenție); *prevenit*, s.m. (acuzat); *prevenitor*, adj. (atent); *preventiv*, adj.; *prevenție*, s.f. (închisoare preventivă); *proveni*, vb.; *provenienție*, s.f.; *supraveni*, vb.; *reveni*, vb. **9208**

veniṇ (–nuri), s.n. – Substanță toxică, otravă. – Mr., megl. *virin* „pedeapsă, chin", istr. *verir*.

Lat. *vēnēnum* (Pușcariu 1872; *REW* 9195), cf. it. *veleno*, v.fr. *velin*, cat. *veri*, sp. *veneno, beleño*, alb. *vërer* (Philippide, II, 657). – Der. *(în)venina*, vb. (a se otrăvi, a se intoxica; a infecta); *veninat*, adj. (otrăvitor); *veninariță*, s.f. (avrămească, Gratiola officinalis); *veninos*, adj. (toxic; ticălos). **9209**

ventiḷ (–luri), s.n. – Valvă de închidere a unei supape.

Germ. *Ventil*. – Der. *ventila*, vb. (a aera), din fr. *ventiler; ventilator*, s.n., din fr. *ventilateur; ventilați(un)e*, s.f. din fr. *ventilation*. **9210**

ventuză (–ze), s.f. – Organ sau recipient care se fixează pe ceva. – Mr. *vinduză*.

Fr. *ventouse*; mr. din it. *ventosa*, cf. ngr. βεντοῦσα, *venduza*. **9211**

verbiṇă (–ne), s.f. – Vervenă, plantă. – Mr. *virghină*.

Lat. *verbena* (sec. XIX). Der. directă din lat. (Pascu, I, 98; *REW* 9219) este îndoielnică și mai mult cea din bg. *vărbina* (Conev 43). Este dubletul lui *vervenă*, s.f., din fr. *verveine*. **9212**

vẹrde (–e), adj. – **1.** Care are culoarea vegetației proaspete de vară. – **2.** Proaspăt, tînăr, viguros. – **3.** Crud. – **4.** Puternic, viteaz. – **5.** (Adv.) Clar, deschis, fățiș. – Mr. *vearde*, megl. *verdi*, istr. *verde*.

Lat. *vĭrdis*, în loc de *vĭrĭdis* (Pușcariu 1874; *REW* 9368a), cf. it., sp., port. *verde*, prov., fr., cat. *vert*, alb. *verdë* (Philippide, II, 658). Cf. *varză*. – Der. *verdeață*, s.f. (culoare verde; zarzavat) *verdeț* (var. Olt. *verdete*), s.m. (peștișor de rîu, Phoxinus laevis; nuia); *verdare* (var. *vărdare*, Banat *vărdaică, verdaică*), s.f. (specie de ciocănitoare, Gecinus viridis); *verdoi* (var. *verdoniu*), s.m. (virdare, Fringilla chloris); *verdișor*, s.n. (Mold., țuică de mentă); *verdunc*, adj. (verzui; varietate de struguri); *verdon*, s.n. (Olt., varietate de fasole verde); *verziș*, s.n. (ramuri cu frunze), cuvînt creat de Alecsandri; *verzișor*, s.m. (corp de cavalerie creat în Munt. la jumătatea sec. XVII; varietate de mere); *verzui* (var. *verzuriu*), adj. (care bate în verde); *înverzi*, vb. (a redeveni, a se face verde; refl., a se îngălbeni la față); *înverzitor*, adj. (care înverzește). – Din rom. provine sb. *verdun, verzolin* „foarte verzui" (Candrea, *Elemente*, 405). **9213**

veresịe, s.f. – Credit. – Mr. *virise*, megl. *virisiiă*.

Tc. *veresi* (Șeineanu, II, 378; Lokotsch 2161; Ronzevalle 171), cf. ngr. βερεσέ, alb. *veresie*, bg., sb. *veresija*. **9214**

verghịe (–ịi), s.f. – Contribuție, impozit.

Tc. *vergi*, prin intermediul sb. *vergija* (Bogrea, *Dacor.*, II, 660). Înv. **9215**

vẹrgură (–re), s.f. – Virgină. – Mr. *virghiră*.

Lat. *virgo, virgĭnis* (Koerting 10209; Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 288; Pușcariu 1860; Tiktin; *REW* 9364), dar fonetismul nu este clar. Pușcariu propune să se pornească de la un lat. **virgŭla* și Capidan, *Raporturile*, 553, explică mr. prin alb. *virgir*. Tiktin se gîndește la un paralelism cu *țărm(uri)*, care nu pare posibil, căci în acest caz nu s-ar aplica o terminație n. *–uri*. Înv., este dubletul lui *virgin*, adj. neol., de la același cuvînt lat. Der. *virginal*, adj., din fr. *virginal; virginitate*, s.f., din fr. *virginité*. **9216**

verịf, s.n. – Curmeziș, oblicitate. – Var. *vereț*.

Bg. *na verevŭ* (Scriban). **9217**

verịgă (–gi), s.f. – **1.** Inel. – **2.** Cerc. – Mr. *vărigă*, megl. *virigă*.

Sl. *veriga* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 17; Cihac,

II, 453; Conev 58), cf. bg., sb., slov., rus. *veriga*. – Der. *verigar*, s.m. (arbust, Rhamnus cathartica); *verigaș*, s.m. (înv., codoș, intrigant); *verigașe*, s.f. (înv., codoașă); *verigășie*, s.f. (codoșlîc); *verigășos*, adj. (de codoș); *verigat*, adj. (prins în verigi, strîns; se zice și despre oile cu cercuri albe pe picioare); *verigel*, s.m. (o plantă parazită, Orobanche caryophyllacea); *verighetă*, s.f. (inel de nuntă). **9218**

verstă (-te), s.f. – Măsură rusească de distanță, egală cu 1067 m.

Rus. *verstá* (sec. XVII). **9219**

veșel (-lă), adj. – Bucuros, voios.

Sl. *veselŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 17; Cihac, II, 453), cf. bg. *vesel*. – Der. *veseli* (var. *înveseli*), vb. (a se bine dispune, a se bucura; a se distra, a petrece), din sl. *veseliti; veselie*, s.f. (voioșie, bună-dispoziție; înv., petrecere veselă), din sl. *veselije; (în)veselitor*, adj. (care înveselește, voios); *veselos* (var. *veselnic*), adj. (voios, amuzant). **9220**

vest, s.n. – Punct cardinal opus estului, apus.

Germ. *West*. **9221**

veste (-ști), s.f. – **1.** Știre, noutate, zvon. – **2.** Faimă.

Sl. *věstĕ* „faimă" (Miklosich, *Lexicon*, 122; Cihac, II, 455), de la *vidĕti, vĭždǫ „a vedea", cf. poveste, vedenie*. – Der. *vesti*, vb. (a anunța); *vestit*, adj. (faimos, celebru); *vestitor*, adj. (care anunță, care vestește); *prevesti*, vb. (a anunța, a prezice), din sl. *prědŭvěstiti; prevestitor*, adj. (care prezice, profetic); *vestnic*, s.m. (trimis), înv. **9222**

veșmînt (-mințe), s. n. – Îmbrăcăminte, odăjdii. – Var. *veștmînt, vestmînt*. – Mr. *visminte, veștemintu*, megl. *vișmint*.

Lat. *vestīmentum* (Pușcariu 1878; *REW* 9281), cf. it. *vestimento*, prov. *vestiment*, fr. *vêtement*, cat., sp., port. *vestimenta*. Prezența lui *ș* se datorează probabil unei faze intermediare **veștimînt* (după Pușcariu, unei contaminări cu *înveste*). – Der. *veș(t)mîntărie*, s. f. (odaie sau dulap pentru odăjdii, în biserici); *înveș(t)mînta*, vb. (a îmbrăca). **9223**

veșted (-dă), adj. – Ofilit, uscat. – Mr. *veaștid*.

Lat. *viscīdus* „acru, amar" (Cipariu, *Principii*, 395; Densusianu, *Hlr.*, 39; Iordan, *Dift.*, 119; *REW* 9271; cf. împotrivă Pușcariu 1877), cf. sard. *biskidu* „rînced". Semantismul presupune o fază intermediară „trecut, stricat". Der. din lat. **vescīdus* de la *vescus* „slăbit" (Candrea, *Éléments*, 13; Pușcariu 1877; Philippide, II, 661; Rosetti, I, 172) nu pare preferabilă. – Der. *veșteji* (var. înv. *veștezi*), vb. (a se ofili, a se usca). **9224**

vetri (-rșesc, -ît), vb. – A prinde vîntul. – Var. *vîntri, vintri*.

Germ. *wittern* (Tiktin), var. prin contaminare cu *vînt*. În Bucov. **9225**

vetrice, s. f. – **1.** Iarba-raiului (Tanacetum vulgare). – **2.** Insectă (Ephemera vulgata). – Var. *vetrigă, vitriță*.

Lat. *vitex*, probabil prin intermediul unei forme vulgare **vitricem*, ca în rezultatul it. *vetrice*, cf. *REW* 9389. După Tiktin, din sb. *vratič*, bg. *vratiga*, pol. *wrotycz*. – Der. *vrătilică* (var. *vrotilică*), s. f. (tilișcă, Circaea lutetiana), din bg. *vrătliga*, cf. Cihac, II, 466 și *ventrilică*. **9226**

vetrilă (-le), s. f. – Velă. – Var. *vetrelă, vintrilă, vintrele*.

Sl. *vĕtrilo* (Cihac, II, 454; Conev 45). Ultimele var. nu sînt clare, probabil contaminate cu *vînt*, cf. *vetri*. **9227**

veu (-uri), s. n. – Piesă care fixează hîrtia pe masa de desen.

De la *V*, numită așa din cauza formei sale, cf. *teu*. **9228**

veveriță (-țe), s. f. – Mic mamifer rozător care trăiește pe arbori (Sciurus vulgaris). – Mr. *virviriță*, megl. *ververiță*.

Sl. *vĕverica* (Cihac, II, 454; Conev 56), cf. bg. *ververica*, sb. *vjeverica*, slov. *vèverica*, rus. *veverica*, ngr. βερβερίτσα (Meyer, *Neugr. St.*, II, 18). **9229**

via (viez, vis), vb. – A trăi. – Mr. *vie*.

Lat. *vīvĕre* (Tiktin; Candrea; lipsește în *REW* 9411), cf. it. *vivere*, prov., cat. *viure*, fr. *vivre*, sp. *vivir*, port. *viver*. Înv., aproape ieșit din uz; totuși se aude uneori; de ex. în Munt. Conjug. înv. era *viu, vie*, în loc de *viez, viează*. A fost înlocuit de *trăi*, poate din cauza omofoniei parțiale cu *a veni* (Pușcariu, *Lr.*, 207). Cf. *viu*. – Der. *vietnic*, adj. (locuitor, stătător), cu suf. sl. *–nic*, greșit *–tnic*, cum apare în multe cuvinte sl., cf. *cîrstnic, platnic* etc. (după Tiktin, prin analogie cu sl. *žitelĭnikŭ*). **9230**

vică (-ci), s. f. – Măsură de capacitate pentru cereale, egală cu 20 de ocale, în Trans.

Mag. *véka* (Cihac, II, 538; Gáldi, *Dict.*, 168). **9231**

vicar (-ri), s. m. – Preot sau episcop care ține locul unui demnitar bisericesc de rang mai înalt. – Var. Trans. *vicareș*.

Lat. *vicarius* sau germ. *Vikar*, var. din mag.

vikárius (Gáldi, *Dict.*, 169). – Der. *vicariat*, s. n., din fr. *vicariat*. 9232

vi|ce-. – Pref. care indică pe substitutul unei anumite demnități.
Fr. *vice-*. 9233

vi|ciu (-ii), s. n. – Defect, cusur. – Var. *viț|iu*.
Fr. *vice*, lat. *vitium*. – Der. (din fr.) *vicia*, vb.; *vicios*, adj. 9234

vicle|an (-nă), adj. – 1. (Înv.) Perfid, ipocrit. – 2. (Înv.) Fals, înșelător. – 3. Șiret, șmecher. – 4. (S. m.) Diavolul. – Var. înv. *hiclean, hitlean*, și der.
Mag. *hitlen* (Cihac, II, 538; Gáldi, *Dict.*, 98). Sec. XVI. – Der. *vicleni*, vb. (a trăda, a înșela; refl., a unelti împotriva cuiva, a trece la inamic), cuvînt înv.; *viclenie*, s. f. (trădare; șiretenie, răutate; falsitate, înșelăciune; șmecherie); *vicleșug* (var. înv. *viclenșug*), s. n. (trădare; șiretlic, înșelăciune), din mag. *hitlénseg*. Din rom. provine rut. *chytljanecĭ* „ușuratic" (Candrea, *Elemente*, 409). 9235

vicle|im (-muri), s. n. – Dramă populară jucată în perioada Crăciunului.
Mgr. Βηθλέεμ, cf. sl. *Vithlĕemŭ*. Obicei folcloric înv., interzis de Alexandru Șuțu în 22 decembrie 1819, dar care s-a continuat pînă în zilele noastre. Cf. Tagliavini, *Arch. Rom.*, XII, 188. 9236

victo|rie (-ii), s. f. – 1. Biruință. – 2. Trăsură cu cai.
Lat. *victoria* (sec. XIX). – Der. *victorios*, adj., din fr. *victorieux*. 9237

vi|dmă (-me), s. f. – Fantasmă, nălucă, stafie.
Sb. rut. *vidima* „vrăjitoare", pol. *widma* „nălucă" (Tiktin; Candrea). În Mold. Cf. *iasmă* „nălucă", care ar putea fi foarte bine același cuvînt, cu pierderea inițialei ca în *(v)iroagă*. 9238

vidomo|stie (-ii), s. f. – Cronică, prezentare.
Rus. *vědomostĭ* (Tiktin). Sec. XIX, rar. 9239

vi|dră (-re), s. f. – Nutrie (Lutra vulgaris). – Mr., megl. *vidră*.
Sl. *vydra* (Cihac, II, 455; Meyer, *Neugr. St.*, II, 20; Conev 56; Rosetti, III, 49), cf. bg., sb., cr., mag. *vidra*, ceh., rus. *vydra*, pol. *wydra*, ngr. βύδρα. 9240

vi|e (-ii), s. f. – 1. Teren plantat cu viță, boltă de viță. – 2. Viță. – Mr. *(a)vińe*, megl. *viňă*.
Lat. *vĭnĕa* (Pușcariu 1879; *REW* 9350), cf. vegl. *veña*, it. *vigna*, prov., port. *vinha*, fr. *vigne*, cat. *vinya*, sp. *viña*. – Der. *vier* (var. înv. *viiariu*), s. m. (podgorean, viticultor), poate direct din lat. *vĭnĕārius* (Pușcariu 1884); *viereașă*, s. f. (nevastă de vier); *viesc*, adj. (se zice despre o anumită varietate de pere și de mere). 9241

vi|er (-ri), s. m. – Porc necastrat, mistreț mascul.
Lat. *verrĕs* (Lambrior 93; Pușcariu 1880; *REW* 9239), cf. it. *verro*, prov., cat. *verre*, fr. *ver*. 9242

vi|erme (-mi), s. m. – Animal nevertebrat lipsit de picioare. – Mr. *vermu*, megl. *vărmi*, istr. *l'erm*.
Lat. *vĕrmis* (Pușcariu 1881; *REW* 9231), cf. it., sp., port. *verme*, prov., cat. *verm*, fr. *ver*. – Der. *viermănar*, s. m. (insectă, Sarcophaga carnaria); *viermănos*, adj. (cu viermi, mîncat de viermi); *viermănoșa*, vb. refl. (a se umple de viermi); *viermar*, s. n. (pensă de scos paraziții de pe oi); *viermăt* (var. *viermărit*), s. n. (mulțime de viermi, forfotă); *viermărie*, s. f. (viermărit; forfoteală); *viermui*, vb. (a mișuna, a forfoti). 9243

vi|ers (-suri), s. n. – 1. Cuvînt. – 2. Cîntec, arie, melodie. – Var. *vers, virș*.
Lat. *vĕrsŭs* (Pușcariu 1882; *REW* 9248), cf. alb. *vierš;* pentru semantism, cf. Bogrea, *Dacor.*, III, 310. Este dubletul lui *vers*, s. n., din același cuvînt lat., neol., și al lui *verș*, s. n. (vers), în Trans., cu pronunțare mag. *vers*. – Der. *versui*, vb. (a versifica); *versifica*, vb., după fr. *versifier; versificator*, s. m.; *versificați(un)e*, s. f.; *viersar* (var. *viersuitor*), s. m. (cantor, cîntăreț). 9244

vier|șun, s. n. – Prinsoare, rămășag.
Origine incertă. Ar putea proveni din lat. *versĭonem*, probabil cu sensul de „schimbare", ca în *versūra*. Trebuie să se țină cont că e cuvînt înv., care apare numai la Dosoftei, autor la care abundă improprietățile; astfel că e posibil ca glosarea propusă de noi, care este în general acceptată, să nu fie exactă. – Der. *înverșuna* (var. *învi(e)rșuna*), vb. refl. (a se îndîrji, a se încăpățîna), cuvînt explicat uneori prin lat. *inversionāre* (Pascu, *Etim.*, 26), prin mag. *gerjszteni* „a excita", imposibil fonetic (Cihac, II, 509), și prin mag. *versény* „luptă" (Pușcariu, *Lat. ti*, 67; *DAR*), care și mai puțin se potrivește fonetic. 9245

vi|espe (-pi), s. f. – Insectă himenopteră, asemănătoare cu albina (Vespa vulgaris). – Mr. *vaspe*, megl. *vaspi*.
Lat. *vĕspa* (Pușcariu 1883; *REW* 9272), cf. it., prov., cat. *vespa*, fr. *guêpe*, sp. *avispa*, port. *bespa*. Rezultatul normal este *viaspă*, de la al cărui pl. *viespi* s-a constituit un sing. cu *e* (Byck-Graur 16); *viaspă* se aude încă în Mold. – Der. *viespar*, s. m. (albinărel, Merops apiaster); *viespar*, s. n. (cuib de viespi; mulțime de viespi, furnicar,

încurcătură), mr. *viespar*, cu suf. *–ar* (după Puşcariu 1876, de la un lat. *vespărium*); *viespariță*, s. f. (cuib de viespi); *viespoi* (var. *viespăroi*); s. m. (viespe; trîntor, Vespa crabro; varietate de viespe, Sirex gigas). 9246

viezure (–ri), s. m. – Bursuc (Meles taxus). – Var. *(v)iezur(e), (v)iezură*, Trans. *(v)iezune, (v)iezine.*

Origine incertă. Pare legat de sl. *jazvrŭ* „de arici" (Cihac, II, 455), cf. sb. *jazavac* „viezure". *V* este greu de explicat, dar cf. *(v)iroagă, viclean.* Der. de la un dacic **viedula* (Hasdeu, *Col lui Traian*, 1877, 579) sau din alb. *vjedhuljë* (Tiktin; Rosetti, II, 124; cf. Philippide, II, 741) nu par convingătoare. Alb. este neîndoielnic același cuvînt, dar apare mai sigură der. sa din rom. – Der. *vizuină* (var. *viezuină, ghizuină, iezuină, vizunie, ghizunie*, Banat *viezurină, viezurime*), s. f. (ascunzătoare, adăpost), din sb. *jazvina* „vizuină de bursuc" (Cihac, II, 455; Conev 39) contaminat cu *viezure; vizuini*, vb. refl. (Banat, a se refugia în vizuină). 9247

vifel (–li), s. m. – Prieten care însoțește mirele la nunțile populare.

Mag. *vőfél(y)* (Tiktin). În Trans. – Der. *vifeliță*, s. f. (prietenă care însoțește mireasa). 9248

vifor (–re), s. n. – **1.** Furtună, vînt puternic, vijelie. – **2.** Boală nedeterminată. – Var. *vivor, vihor.*

Sl. *vihrŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 17; Cihac, II, 456; Conev 37), cf. bg. *vihăr*, sb. *vihor*, mag. *vihar*. – Der. *jivur*, s. n. (curent; torent, șuvoi), de la var. *vivor* (Iordan, *BF*, IX, 143); *vicol*, s. n. (furtună, vînt mare), în Mold., var. neclară, dar care depinde evident de cuvintele anterioare; *viscol*, s. n. (furtună, vînt cu zăpadă); *viforatic*, adj. (furtunos, vijelios); *viforî* (var. *vifori, vivorî*), vb. (a fi vifor); *viforniță* (var. *vivorniță*), s. f. (vijelie, vîntoasă); *viforos*, adj. (vertiginos, vijelios; năvalnic); *viscoli*, vb. (a bate vînt cu ninsoare); *viscolitură*, s. f. (vînt cu zăpadă); *viscolos*, adj. (furtunos). Der. propuse pînă acum pentru *viscol* nu par suficiente (din mag. **veszködni* „a fi agitat", după Scriban, *Arhiva*, XXX, 286; din mag. *viszkol–* „a împinge", după Drăganu, *Dacor.*, V, 377). 9249

vig (–guri), s. n. – Val de țesătură rulată. – Var. Mold. *gig.*

Mag. *vég* (Tiktin; Gáldi, *Dict.*, 169). În Trans. și Olt. 9250

vigan, adj. – Vesel, bine dispus.

Mag. *vigan* (Tiktin; Drăganu, *Dacor.*, IX, 200; Gáldi, *Dict.*, 169). În Trans. – Der. *vigăni*, vb. refl. (a se bucura, a se înveseli), din mag. *vigni; vigănie*, s. f. (veselie, bucurie). 9251

vigan (–ne), s. n. – Rochie de damă. – Var. *vigănvu.*

Mag. *viganó* (Mîndrescu 118; Tiktin). În Trans. 9252

vigă (–le), s. f. – Pîine albă.

Germ. *Weigl* (Scriban). 9253

vigoare, s. f. – Forță, putere.

Lat. *vigorem* (sec. XIX). – Der. *viguros*, adj., din fr. *vigoureux.* 9254

vîj, interj. – Imită șuierătura vîntului.

Creație expresivă, cf. *bîz, fîș* etc. – Der. *vîjii* (var. *vîjîi* și der.), vb. (a șuiera, a urla; a trosni; a vibra; a țiui); *vîjiială* (var. *vîjiitură*), s. f. (șuierat, urlat); *vîjiitor*, adj. (care vîjîie, țiuie); *vîjiitoare*, s. f. (zbîrnîitoare, țiuitoare; Arg., cravată); *vîjoi*, s. n. (șuvoi), în Trans., *vîjîit*, s. n. (vîjîire, țiuit). – Cf. *vijelie.* 9255

vîjdoc (–oace), s. n. – Turmă de importanță mică.

Origine necunoscută. 9256

vijelie (–ii), s. f. – Uragan, furtună. – Var. Olt. *vijulie*, Mold. *vijelie.*

De la *vîjii* „a urla vîntul sălbatic" poate prin intermediul unei var. expresive neatestate, **vîjili.* Legătura cu sl. *vijalica* „furtună" (Cihac, II, 456) nu este posibilă foneticește; cu mag. *zsivaj* „tumult" (Scriban) este improbabilă. Tiktin consideră imposibilă apropierea acestui cuvînt la rădăcina *vîj;* dar motivele lui nu sînt suficiente. – Der. *vijelios*, adj. (furtunos, deslănțuit). 9257

vîjî (–jesc, –it), vb. refl. – A coincide, a semăna.

Origine incertă. Poate de la *vîjii* „a urla", cf. *se isbește* „se aseamănă". În Trans. 9258

vilaiet (–turi), s. n. – Provincie a Imperiului turc.

Tc. (arab.) *eyalet*, prin intermediul fr. *vilayet.* 9259

vîlcan (–ni), s. m. – Pește de Dunăre (Aspius rapax). – Var. *vîlsan, vîigan, vîjgău.*

Sb. *volak, voka* „tăuraș", cf. celălalt nume al său, *boulean*, și sb. *volak* „pește, Lumaca marina". 9260

vîlced (–dă), adj. – Vînăt, livid.

Origine incertă. Poate în loc de *vînced* < lat. **vincĭdus*, cf. *vincĕre* „a înmuia, a îmblînzi" și it. *vincido* „înmuiat" (Scriban). Totuși, pare preferabil să se pornească de la *mîrced* „vînăt", ale cărui der. apar și cu forma *mîlce–.* Legătura cu

mag. *vércsik* „vînătaie" (Cihac, 538) nu se impune. – Der. *vîlcezi*, vb. (a se învineți, a se strica). În Bucov. 9261

vileag, s. n. – În expresia *în vileag*, public.

Mag. *vilag* „lume" (Șeineanu, *Semasiol.*, 189; Gáldi, *Dict.*, 98). 9262

vîlnic (-ce), s. n. – Fotă, jupon.

Bg. *väljanik* (Tiktin; Conev 83), din sl. *vlŭna* „lînă". În Olt. 9263

vîltoare (-ori), s. n. – 1. Vîrtej, bulboană. – 2. (Trans.) Piuă. – Var. *vultoare*.

Creație expresivă, probabil var. disimilată a lui *vîltoare*. Legătura cu un lat. **voltorĭa* (Pușcariu 904) sau lat. **volutŭlare*, it. *voltolare*, (Tiktin; Candrea; *REW* 9441) este improbabilă. – Der. *vîltura* (var. *vîltora*, *înviltora*, Trans. *vultora*, *vâltura*), vb. (a da la piuă; refl., a se învîrteji). Cf. Iordan, *BF*, II, 187. 9264

vîlvă (-ve), s. f. – 1. Vrăjitor, vraci. – 2. (Trans.) Duh, stafie. – 3. Fast, alai, pompă. – 4. Glorie, triumf. – 5. Renume, faimă, celebritate. – 6. Zgomot, zarvă, hărmălaie. – 7. Punct culminant, culme. – Var. înv. *vîlfă*.

Sl. *vlŭchva* „vrăjitor" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 17; Cihac, II, 446), cf. bg. *vălhva*. De origine expresivă în sl., de la *vlŭsnati* „a bîigui", a fost considerat drept expresiv în rom. și confundat cu rădăcinile expresive *filf–*, *bîlb–*, *pîlp–* (Tiktin; Iordan, *BF*, II, 187), ceea ce explică ultimele sale sensuri și cele ale majorității der.

Der. *vîlhovnic*, s. m. (vraci), înv. din sl. *vlŭhovĭnikŭ*; *vîlhovnicie*, s. f. (magie); *vîlvîi*, vb. (a palpita, a se agita), se zice mai ales despre flăcări, cf. *pîlpîi*, *filfîi*; *vîlvoare* (var. *vulvoare*, *vîlv(ăt)aie*, *vîlvăraie*), s. f. (pălălaie); *vîlvoi* (var. *vulvoi*), adj. (aspru, ciufulit); *vîlvoia*, vb. (a se face părul măciucă, a se ciufuli); *vîlvora* (var. *vîlvăra*), vb. (a arunca flăcări, a arde cu flacără tremurătoare); *vîlvotă*, s. f. (flăcăraie); *învîlvăta* (var. *învîlvora*), vb. (a arde cu flacără). Legătura acestor cuvinte cu un lat. **volvor* (Candrea-Dens., 787) este puțin probabilă. 9265

vin (-nuri), s. n. – Băutură alcoolică obținută din fermentarea mustului. – Mr. *vîn*, megl. *vin*, istr. *vir*.

Lat. *vīnum* (Pușcariu 1886; *REW* 9356), cf. it., sp. *vino*, prov., cat. *vi*, fr. *vin*, port. *vinho*. – Der. *vinărici*, s. m. (podgorean, viticultor; s. n., impozit pe vin); *vinăricer*, s. m. (cel ce strîngea impozitul pe vin); *vinărit*, s. n. (impozit pe vin); *vinărie*, s. f. (bodegă); *vinariță*, s. f. (plantă, Asperula odorata); *vinaț*, s. n. (vin), probabil din lat. *vīnācĕus* (*REW* 9337); *vinicer* (var. *viniței*), s. n. (septembrie), probabil der. interior (după Tiktin și Candrea, din sl. *vinicije* „vie"); *vinimeriu*, s. m. (septembrie), cuvînt rar, pe care Bogrea, *Dacor.*, III, 739, îl derivă din lat. *vindēmĭārius: vinos*, adj. (ca vinul); *vinars*, s. n. (Trans., țuică), comp. ca germ. *Branntwein; vinărsar*, s. m. (producător de țuică); *vinărsărie*, s. f. (distilerie sau prăvălie de țuică). – Din rom. provine bg. *vinerič* (Capidan, *Raporturile*, 224). 9266

vînă (-ni), s. f. – 1. Culpă, delict. – 2. Greșeală, eroare.

Sl. *vina* „acuzație" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 17; Cihac, II, 457). – Der. *vinovat*, adj. (culpabil, inculpat), din sl. *vinovatŭ; nevinovat*, adj. (inocent); *(în)vinovăți*, vb. (a acuza, a pune pe seama, a culpabiliza); *vinovăție*, s. f. (culpabilitate); *nevinovăție*, s. f. (inocență). 9267

vînă (vine), s. f. – 1. Vas sangvin. – 2. Filon, zăcămînt. – 3. Nervură. – 4. Tendon. – 5. Mușchi, pulpă. – 6. (Arg.) Penis. – Mr., megl. *vină*, istr. *virę*.

Lat. *vēna* (Pușcariu 1888; *REW* 9185), cf. vegl. *vaina*, it., prov., cat., sp. *vena*, fr. *veine*, port. *veia*. – Der. *vînar*, s. n. (curea de ham sau de șa); *vînare*, s. f. (cordon de păr de capră, cu care se leagăițarii pe pulpă), în Trans.; *vînos*, adj. (puternic, robust); *venos*, adj., din fr. *veineux*. 9268

vîna (-nęz, -ąt), vb. – 1. A urmări, a prinde sau a ucide animale. – 2. A pescui. – 3. A urmări, a pretinde. – Mr. *avin(are)*.

Lat. *vēnări*, prin intermediul unei forme vulgare **vēnāre* (Pușcariu 1895; *REW* 9186); cf. fr. *vener*, prov., cat. *venar*. – Der. *vînat*, s. n. (vînătoare, ceea ce se vînează), mr. *avinat*, poate direct din lat. *vēnātus* (Pușcariu 1889; *REW* 9189), cf. cat. *venat*, sp. *venado*, port. *veado; vînătoare*, s. f. (vînat; pescuit), megl. *vănătoari; vînător*, s. m. (persoană care vînează; înv. unitate militară în Munt., formată din 500 călărești și 500 pedestrași; pescar; Arg., controlor de tren), poate direct din lat. *vēnātŏr* (*REW* 9188), cf. prov., v.sp. *venador*, fr. *veneur; vînătoresc*, adj. (de vînători); *vînătorie*, s. f. (vînătoare); *vînătură*, s. f. (vînat). 9269

vînăt (-tă), adj. – 1. De culoare albastru-închis, violet. – 2. Cenușiu, gri, se zice despre părul cailor. – Mr. *vinit*, megl. *vinăt*, istr. *viret*.

Lat. *vēnētus* (Pușcariu 1891; *REW* 9198; Rosetti, I, 172). – Der. *vînătaie* (var. *vînătare*), s. f. (pată vînătă pe corp; contuzie), cu suf. *-aie*, ca *apăraie*, *vîlvătaie; vinecior*, adj. (de culoare vineție; nume de cal); *vineșea*, s. f. (albăstrea, Centaurea cyanus; ciuperc㠊, Russula aurata, R. delica, Lactarius volemus, R. integra; plantă

medicinală, Ajuga reptans), uneori și *vinețică*, cf. *vinerită; vinețiu*, adj. (livid, care bate în vînăt); *vineție*, s. f. (culoarea vînătă, vînăt); *(în)vineți*, vb. (a se face vînăt; a deveni violet). 9270

vînchel (–le), s. n. – Echer de tîmplar, un fel de teu.

Germ. *Winkel* (Candrea), cf. *vingalac*. 9271

vînci (–iuri), s. n. – 1. Cabestan. – 2. Pulie, scripete.

Tc. *vinç*, cf. ngr. βίντσι, bg. *vint*. Legătura cu țig. *viñg* „legătură" (Graur 194) este improbabilă. Candrea se gîndea la it. *vinciglio*. 9272

vîndălac, s. n. – În locuțiunea *de–a vîndălacul;* de-a berbeleacul.

Origine îndoielnică, probabil expresivă, cf. *berbeleac*. 9273

vînde (vînd, vîndut), vb. – A ceda pe bani dreptul de proprietate asupra unui lucru. – Mr. *vindu, vindire*, megl. *vind*, istr. *vindu*.

Lat. *vendĕre* (Pușcariu 1892; *REW* 9190), cf. it. *vendere*, prov., fr., cat. *vendre*, sp., port. *vender*. – Der. *vînzare*, s. f. (vîndut; trădare); *vînzător*, s. m. (persoană care vinde). 9274

vindeca (–c, –at), vb. – 1. (Înv.) A reface, a repara. – 2. A tămădui, a însănătoși. – Mr. *vindic(are)*.

Lat. *vindĭcāre* (Diez, I, 441; Cipariu, *Gram.*, 308; Șeineanu, *Semasiol.*, 185; Pușcariu 1893; Densusianu, *GS.*, II, 21; *REW* 9347; Rosetti, I, 174), cf. it. *vendicare*, prov., cat. *venjar*, fr. *enger*, sp. *vengar*, port. *vingar*. Semantismul diferit al rom. se explică, mai bine prin sensul lat. de „a elibera" (Rohlfs, *Differenzierung*, 39), prin ideea de „a pune în stadiul inițial", cf. sp. *reponerse*. Uz mai general decît cel indicat de *ALR*, I, 137.

Der. *vindecător*, adj. (care vindecă, curativ); *vindecătoare* (var. *vindecuță*), s. f. (specie de creson, Alliaris officinalis); *vindecea*, s. f. (plantă medicinală, Betonica officinalis). – Der. neol. (din fr.) *vindicativ*, adj., *vindictă*, s. f. 9275

vinderęu (–ęi), s. m. – Șoim (Falco aesalon).

Mag. *vándor (sólyom)* „(șoim) călător" (Cihac, II, 539; Gáldi, *Dict.*, 98; R. Riegler, *Miscell. Schuchardt*, 2). Cf. *vandralău*. 9276

vineri, s. f. – A cincea zi a săptămînii. – Mr. *viñiri*, megl. *viniri*, istr. *virer*.

Lat. *vĕnĕris* (Diez, I, 441; Pușcariu 1897), cf. it. *venerdì*, prov., cat. *divenres*, fr. *vendredi*, sp. *viernes*. – Der. *vinerel*, s. m. (nume de bou născut într–o vineri); *vinerică* (var. *vinerea*), s. f. (nume de vacă născută într–o vineri); *vinerită*, s. f. (vinețică, Ajuga reptans), rezultat din confuzia cu *vinețică*. 9277

vingalac (–ce), s. n. – Culegător la tipografie. – Var. *vingălac*.

Germ. *Winkelhaken*, cf. pol. *winkelak* (Cihac, II, 457). Cf. *vinchel*. 9278

vînj (–ji), s. m. – 1. Varietate de ulm (Ulmus effusa). – 2. Flexibilitate. – 3. Forță, putere.

Sl. *vązŭ* „legătură", *vęzati, vęzą* „a lega" (Cihac, II, 447; Tiktin), cf. bg. *văže* „coardă", sb., cr., slov. *vez* „coardă". Cf. *gînj. Ve(l)niș*, s. m. (Ulmus effusa), în Mold., este var. aceluiași cuvînt (după Scriban, legat de mag. *venic* „lăuruscă"). – Der. *vînjos*, adj. (plin de nerv, vînos; puternic, robust), poate contaminat cu *vînos; vînjoșa*, vb. (a fortifica, a întări corpul); *vînjoșie*, s. f. (robustețe), *vînjoșime*, s. f. (robustețe; elasticitate); *vînjoli* (var. *vînzoli*), vb. refl. (a se agita, a se zbate, a se frămînta), cu suf. expresiv *–li* (după Byhan, 524, din sl. *vązlĭ* „gol"; după Scriban, din mag. *voncolni* „a arunca"); *vînzoleală* (var. *vînzoală*), s. f. (agitație, frămîntare, mișcare).

Vij, s. m. (bătrîn, decrepit, boșorog), în Trans., trebuie să fie față de *vînj* ca *ghiuj* față de *gînj*, v. aici der. din dacă (Hasdeu, *Col. lui Traian*, 1876, 123), direct din *gînj* (Scriban) sau din rut. *vižĭ* „șef" (Drăganu, *Dacor.*, V, 377) nu este probabilă. Atît în *vînjoli* ca și în *vij* tratamentul expresiv este evident. 9279

vînt (–turi), s. n. – 1. Deplasare pe orizontală a unei mase de aer. – 2. Aer. – 3. Aruncătură, efort sau impuls pentru a arunca. – 4. Împingere, ghiont. – Mr. *vimtu*, megl. *vint*, istr. *vintu*.

Lat. *ventus* (Pușcariu 1897; *REW* 9212), cf. vegl. *viant*, it., port. *vento*, prov., fr., cat. *vent*, sp. *viento*. – Der. *vîntăraie*, s. f. (vînt mare, vijelie); *vîntos*, adj. (cu vînt); *vîntoasă*, s. f. (vînt mare, vijelie; stafie, iele), în Mold. și Trans.; *vîntoaică*, s. f. (vijelie); *vîntui*, vb. (a înnebuni, a zăpăci; a șuiera), în Mold., datorat credinței despre puterea malefică a anumitor vînturi, cf. *vîntoasă; vînturel*, s. m. (gaie, Falco tinnunculus); *vînturos*, adj. (cu vînt, furtunos); *vîntura*, vb. (a alege boabele de grîu; a supune la vînt, a ventila; a împrăștia, a risipi, a ciurui, a scutura; a examina; a cutreiera, a umbla de colo, colo), mr. *vintur(are)*, der. intern sau din lat. *ventĭlāre* (Diez, *Gramm.*, I, 619), vulg. *ventŭlāre* (Tiktin; Pascu, I, 185; Candrea; Graur, *Rom.*, L, 508); *vîntură–lume* (var. *vîntură–țară*), s. m. (aventurier, vagabond); *vînturător*, adj. (aventurier, pribeag); *vînturătoare* (var. Trans., *vînturașcă*), s. f. (mașină de treierat); *svînturat(ic)*, s. m. (aventurier; amărît, nenorocit), la care sensul

al doilea, folosit de scriitorii romantici, traduce it. *sventurato* (după Densusianu, *Hlr.*, 167 şi Puşcariu 1946, de la un lat. **exventŭlāre*); **svînta**, vb. (a aerisi, a usca la vînt; a muştrului, a bate), mr. *azvimtur(are)*, megl. *izvint(ari)*, der. intern, sau, poate, de la un lat. **exventāre* (Puşcariu 1945), cf. calabr. *sbentare; avînta*, vb. (a mînui, a învîrti ameninţător; a repezi, a da impuls; a lansa, a zvîrli; refl., a se arunca, a se ridica, a se exalta); *avînt*, s. n. (impuls; însufleţire, elan), deverbal. – Din rom. provine ngr. σβουντουρίζω (Murnu 40; Ramondo, *Arch. glott. it.*, XXXII, 82). 9280

vinţelęr (–ri), s. m. – Viticultor. – Var. *vinţălar(iu)*.

Mag. *vincellér* (Tiktin; Gáldi, *Dict.*, 169). În Trans. 9281

vinţir (–re), s. n. – Plasă de pescuit.

Rus. *venterĭ* (Scriban). 9282

vęntre, s. f. – 1. Burtă, stomac. – 2. Diaree.

Lat. *ventrem* (Puşcariu 1899; *REW* 9205), cf. vegl. *viantro*, it., prov., fr., cat., port. *ventre*, sp. *vientre*. Puţin folosit în literatură, deşi are circulaţie aproape generală în limba populară (*ALR*, I, 43). – Der. *vintriş*, adj. (oblic); *suvintri*, vb. (a tunde lîna oilor de pe burtă); *ventrilică*, s. f. (ventricea, Veronica officinalis, V. Tournefortii), cf. *vrătilică*. 9283

vioară (–re), s. f. – Violetă (Viola odorata). – Mr., megl. *vioară*.

Lat. *vĭŏla* (Puşcariu 1902; *REW* 9149), cf. it., prov., cat., sp., port. *viola*, fr. *viole*. – Der. *viorea*, s. f. (toporaş, Viola hiria); *vioriu*, adj. (violet); *viorint*, adj. (violet), în Trans., format ca *florint* de la *flor*. Este dubletul lui *violetă*, s. f., din fr. *violette*, cf. ngr. βιολέτα. 9284

vioară (–ọri), s. f. – Violină, scripcă.

It. *viola*, dar der. nu este clară. Prezenţa lui *r*, care nu poate reprezenta decît un *l* lat., nu a fost explicată; motiv pentru care s-a crezut într-o der. directă din lat. **vĭvŭla* (Meyer-Lübke apud Puşcariu 1903; Drăganu, *Dacor.*, II, 623; cf. *REW* 9357) sau într-o creaţie expresivă (Giuglea, *Dacor.*, III, 594). Der. din mag. *viola* (Gáldi, *Dict.*, 169) nu este mai probabilă, nici cea din ngr. βιολί (Cihac, II, 711). Oricum, nu poate fi decît cuvînt relativ modern, ca şi instrumentul pe care-l denumeşte; aşa că sîntem siliţi să presupunem că *r* se datorează unei analogii, probabil cu *vior* < *viu*. – Der. *viorist*, s. m. (violonist); *viorar*, s. m. (rar, violinist). 9285

vipęră (–re), s. f. – Năpîrcă (Pelias berus, Vipera ammodytes). – Mr. (*nvipirat* „veninos"), istr. *viperę*.

Lat. *vīpĕra* (Puşcariu 1904; lipseşte *REW* 9358), cf. sard. *pívera*, sp. *víbora*. Apare din sec. XVII; Tiktin se îndoieşte că ar fi moştenit. 9286

vipie, s. f. – Zăduf, căldură.

Origine necunoscută. Legătura cu *văpaie* (Scriban) nu este certă. 9287

vipt (–turi), s. n. – 1. Aliment, rod al pămîntului. – 2. Grîu, cereale. – Mr. *viptu*, megl. *vipt*, istr. *vipt*.

Lat. *victŭs* (Puşcariu 1905; *REW* 9315), cf. it. *vitto*. Pentru semantism, cf. Şeineanu, *Semasiol.*, 185. 9288

vipuşcă (–şti), s. f. – Fîşie de postav cusută ca garnitură de altă culoare la unele uniforme.

Rus. *vypuška* (Cihac, II, 457). 9289

vir (–ruri), s. m. – Ochi de apă, bulboană.

Sb., bg. *vir* (Cihac, II, 455; Pascu, *Arch. Rom.*, VI, 231). În Banat. – Der. *viroagă* (var. *iroagă*), s. f. (pîrîu, vîlcea), cu suf. *–og*. 9290

viran (–nă), adj. – Părăginit, nelucrat, necultivat. – Mr. *virane*.

Tc. (per.) *viran* „deşert" (Şeineanu, II, 378; Lokotsch 2163); se zice numai despre terenurile de clădit din zonele urbane. – Der. *viranea*, s. f. (paragină, pîrloagă), din tc. *virane*, sec. XVIII, înv. 9291

vîrcă (–ci), s. f. – 1. Cucui, umflătură. – 2. Nervură, dungă.

Sb. *vrka* „cucui". Considerat drept cuvînt autohton (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 9) obscur sau necunoscut (Tiktin; Philippide, II, 741) sau legat de sl. *vrĭvĭ* „coardă" (Cihac, II, 457), bg. *vrăvko* „coardă" (Conev 65), fără să se ia în consideraţie că sensul 2 este secundar şi din cauza lipsei primului sens în dicţionare, deşi este certificat de numeroase dovezi: cf. *(ţînţarii) i-au scos vîrci preste tot trupul* (Dosoftei); *vîrci de nouri* (Iorga). 9292

vîrcolac (–ci), s. m. – 1. Duh rău, căruia i se atribuie mai ales ocultaţia Lunii şi a Soarelui în timpul eclipselor. – 2. Peştişor artificial pentru undiţă. – Mr. *vărculac*, *vărcolac*, megl. *vărculac*.

Sl. *vlŭkodlakŭ*, de la *vlŭkŭ* „lup" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 17; Cihac, II, 448; Conev 106; Schneeweiss, *REB*, II, 181), cf. bg. *vrăkolak*, sb. *vukodlak*, alb. *vurvolak*, ngr. βουρκόλακας (Meyer, *Neugr. St.*, II, 20), fr. *brucolaque* (Gaster, *ZRPh.*, IV, 385; *REW* 9461). Pentru semnificaţia sa mitologică, cf. fr. *loup-garou*, germ. *Werwolf*. Din sl. *vlŭkŭ* provin şi toponimele *Vîlcea*, regiune

care în sec. XIII era teritoriul unui *Farcaş* (< mag. *fárkás* „lup") şi *Vîlcov*, traducerea gr. Λυκόστομον. 9293

vîrf (–furi), s. n. – **1.** Partea cea mai înaltă a unui lucru. – **2.** Capăt, extremitate. – **3.** Pisc, culme. – **4.** Ac, partea ascuţită a unui lucru. – **5.** Moment crucial, intensitate maximă. – Var. înv. *vîrh, vîrv,* şi der. Megl. *vrău.*

Sl. *vrŭchŭ* (Miklosich, *Lexicon,* 78; Cihac, II, 448; Conev 39), cf. bg. *vrăh,* ceh. *vrch.* – Der. *vîrhovnic,* s. m. (şef, conducător), înv., din sl. *vrŭhovĭnikŭ; vîrfar,* s. n. (ţăpoi, furcoi); *vîrfare,* s. f. (culme, pisc; Olt., panglică la codiţe), din bg. *vrăhari* (Candrea); *vîrfelnic,* s. m. (personalitate), formaţie artificială puţin folosită; *vîrfui,* vb. (a face vîrf; a termina un stog; a scoate vîrf; a umple ochi, în exces; *învîrfui,* vb. (a umple, a încărca excesiv). Cf. *vîrşe, covîrşi, obîrşie, sfîrşi.* 9294

vîrgulă (–le), s. f. – Unul din semnele de punctuaţie.

Lat. *virgula* (Sec. XIX). 9295

vîrî (–r, –ît), vb. – A introduce, a băga.

Sl. *vrĕti* „a închide" (Cihac, II, 457; Tiktin), cf. rus. *vrytĭ* „a introduce". 9296

vîrşe (–şi), s. f. – Vintir, plasă. – Var. *vîrşie, vîrşă.*

Sl. *vrŭšije,* sb., slov. *vrša* (Cihac, II, 449; Tiktin; Conev 74). 9297

vîrstă (–te), s. f. – **1.** Etate. – **2.** Dungă, fîşie. – **3.** Smoc, cosiţă. – **4.** (Trans.) Buchet. – Var. *vîrstă.* Mr. *vîrstă, vrîstă,* megl. *vrăstă.*

Sl. *vrŭsta, vrŭstŭ* (Cihac, II, 465; Conev 59), cf. bg. *vrăstĭ,* „etate", slov. *vèrsta* „linie". – Der. *vîrsta* (var. *vrîsta*), vb. (a dunga; a împestriţa, a asemui); *vîrstnic* (var. *vrîs(t)nic*), adj. (adult, matur; înv., de aceeaşi etate); *vîrstnicie* (var. *vrîstnicie*), s. f. (vîrstă de adult); *învrîsta,* vb. (a dunga; a alterna; a varia). 9298

vîrtej (–juri), s. n. – **1.** Turbion, vîltoare. – **2.** Ciclon. – **3.** Smoc rebel de păr, loc unde părul creşte în toate direcţiile. – **4.** Cotitură, întoarcere. – **5.** Morişcă, rostogol. – **6.** Ameţeală, zăpăceală. – **7.** Cabestan, macara-capră. – **8.** Transmisia ferăstrăului mecanic. – **9.** Regulator al pietrei de moară. – **10.** Cîrlig îmbucat care serveşte de cujbă la stînă. – **11.** Cleşte de tîmplar. – **12.** Presă. – **13.** Cric. – **14.** Vechi instrument de tortură. – **15.** Oiştea carului. – **16.** (Trans.) Leagăn, scrînciob. – **17.** Arc de arbaletă.

Sl. *vrŭtežĭ* de la *vrŭtĕti* „a coti" (Miklosich, *Lexicon,* 772; Conev 67), cf. *învîrti* şi bg. *vărtež.* Legătura cu lat. *vertigium* (Cipariu, *Gram.,* 29) nu este posibilă. Ideea de bază este cea de „obiect care se învîrteşte" sau de „instrument care funcţionează prin rotire". – Der. *vîrtejos,* adj. (care face vîrtej); *(în)vîrteji,* vb. (a roti, a coti; a se învolbura; a transforma; refl., a se întoarce, a regresa. – Cf. *vîrtiloi.* 9299

virtiloi (–oaie), s. n. (Banat) Scrînciob.

De la **vîrti,* forma simplă, nefolosită, a lui *învîrti,* cf. *vîrte–cap, vîrtecuş,* cu *l* expresiv. – Cf. *vîrtelnic,* adj. (giratoriu, care se învîrteşte), *vîrtelniţă,* s. f. (depănătoare), mr. *vîrtealniţă,* din sl. *vreteno* „fus" sau din bg. *vrătenica* „depănătoare", cu acelaşi *l.* 9300

vîrtuţe, s. f. – Vigoare, forţă. – Mr. *vîrtute.*

Lat. *virtūtem* (Puşcariu 1862; *REW* 9371), cf. v.it. *vertù,* logud., v.port. *virtude,* prov. *vertut,* fr. *vertu,* sp. *virtud.* – Der. *vîrtos* (mr. *vîrtos, vărtos*), adj. (puternic, robust, viguros; solid, rezistent; adv., mult, puternic), din lat. *virtūōsus* (Cipariu, *Elem.,* 6; Densusianu, *Hlr.,* 195; Iordan, *Dift.,* 197; cf. Puşcariu 1862, care crede că acest cuvînt lat. nu a existat); *vîrtoşie* (var. *vîrtoşenie, vîrtoşime*), s. f. (vigoare, robusteţe); *vîrtucios,* adj. (robust, puternic). Toate aceste cuvinte, cu excepţia lui *vîrtos,* sînt înv.

Este dubletul lui *virtute,* s. f., neol.; cu der. din fr.: *virtual,* adj.; *virtuos,* adj. (plin de virtute; virtuos, se spune despre muzicienii care-şi stăpînesc foarte bine instrumentele), sensul al doilea este tradus din it. *virtuoso; virtuozitate,* s. f. 9301

vis (–se), s. n. – **1.** Înlănţuire de imagini în timpul somnului. – **2.** Iluzie, himeră. – Mr. *vis,* megl., istr. *vis.*

Lat. *vīsum* (Densusianu, *Hlr.,* 195; Puşcariu 1960; *REW* 9383), cf. campid. *bizu,* prov., v.fr. *vis.* – Der. *visa,* vb. (a avea un vis), mr. *nvisedz, visare,* megl. *visés,* istr. *misǫ,* din lat. *vīsāre,* atestat (cf. Serra, *Dacor.,* IX, 204 şi *REW* 9383), logud. *bizare; visător,* adj. (care visează, înclinat spre reverie); *visătorie,* s. f. (visare, fantezie, reverie), format după fr. *rêverie. Visa* este cuvînt de uz general (*ALR,* I, 73). 9302

vîşcă (–c, –ăt), vb. – A se mişca, a face o mişcare. – Var. *vîşcîi.*

Creaţie expresivă, cf. *fîşcîi* (Scriban se gîndeşte la o legătură cu *mişca,* care nu pare probabilă). 9303

visect (–tă), adj. – Bisect. – Mr. *visect.*

Mgr. βίσεκτος, cf. sl. *visektŭ* (Cihac, II, 458). Sec. XVII, înv. Este dubletul lui *bisextil,* adj., din fr. *bissextil.* 9304

vişină (–ne), s. f. – Fruct sferic, cărnos şi acrişor. – Mr., megl. *vişină.*

Tc. (per.) *vişne* (Pascu, II, 174; Lokotsch 2164; Ronzevalle 170), prin intermediul sl. (bg., rus.) *višnja* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 17; Miklosich, *Fremdw.*, 136; Cihac, II, 459; Conev 48; Graur, *BL.*, VI, 172), cf. ngr. βίσσινον (Diez, I, 445; *REW* 1433), alb. *višjë*, it. *visciola*. – Der. *vişin*, s. m. (pom roditor care face vişine, Prunus ceraseus); *vişinel*, s. m. (porumbar, Prunus chamaecerasus); *vişinea* (var. *vişinică*), s. f. (porumbea); *vişiniu*, adj. (de culoarea vişinei coapte), cf. ngr. βισινύς; *vişinet*, s. f. (livadă de vişini); *vişinap* (var. *vişinab*, *vişinată*), s. n., din tc., per. *vişinab* (Şeineanu, II, 378; Ronzevalle 170), cf. ngr. βισσινάδα, bg. *višinab*. 9305

vîslă (–le), s. f. – 1. Pală. – 2. Lopată, ramă. – 3. Şirag de fructe, de struguri.

Sl. *veslo* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 17; Cihac, II, 451; Conev 81), cf. bg., slov. *veslo*. – Der. *vîsli*, vb. (a mînui vîslele în apă); *vîslaş* (var. înv. *vîslariu*), s. m. (persoană care vîsleşte), cf. sb. *veslar; vîslit*, s. n. (lopătat, modalitate sportivă de a vîsli). 9306

vîşlă (–le), s. f. – Dog. – Var. *vijlă*.

Mag. *visla*, sb. *vižle* (Cihac, II, 459; Conev 56). În Trans. 9307

vison, s. n. – Ţesătură de in.

Ngr. βύσσος (Tiktin). Sec. XVII, înv. 9308

vist (–turi), s. n. – Un anumit joc de cărţi.

Fr. (engl.) *whist*. 9309

vistavoi (–i), s. m. – Ordonanţă.

Rus. *věstovoj* (Tiktin). 9310

vişti (–tesc, –it), vb. – A fi în călduri (vierul). – Var. *gisti*.

Probabil din sb. *vištati* „a ţipa, a urla" (Cihac, II, 458). Legătura cu lat. *gestio* (Philippide, *Principii*, 248) nu este posibilă, cf. Tiktin. 9311

vişti (–tesc, –it), vb. – A se crăpa buzele de uscăciune.

Lat. *vīescĕre* (Candrea). În Olt., cuvînt rar. 9312

vistier (–re), s. n. – Tezaur, vistierie. – Var. *vist(i)er(iu)*. Mr. *avisteare*.

Lat. *vestĭārĭum*, prin intermediul mgr. βεστιάρις, cf. sl. *vistiarija;* este cuvînt introdus de administraţia bizantină. – Der. *vistier* (var. *vister(nic)*, *vistiernic*), s. m. (boier de rangul întîi, tezaurar, administrator general al vistieriei şi al finanţelor statului; *vistier al doilea*, boiernaş de rang inferior; ajutorul marelui *vistier; vistier al treilea*, boier de rang inferior, inspector de finanţe; în mănăstiri, administrator, econom); *vist(i)erie*, s. f. (tezaur; finanţe); *visternicel*, s. m. (funcţionar, slujbaş la finanţe); *visternicie*, s. f. (slujba vistiernicului, trezorerie). 9313

viţ (–ţuri), s. n. – Glumă.

Germ. *Witz*. 9314

vită (–te), s. f. – 1. Animal. – 2. Denumire pentru boi şi vaci. – 3. Brută, animal. – Mr. *vită*.

Lat. *vīta* „viaţă" (Şeineanu, *Semasiol.*, 198; Puşcariu 1910; Philippide, II, 741; *REW* 9385), cf. it. *vita*, prov. cat., sp., port. *vida*, fr. *vie*. Semantismul este curios. S-a explicat prin intermediul unei echivalenţe între ideea de „viaţă" şi cea de „a fi viu" (Şeineanu; Tiktin), şi chiar printr-o contaminare cu sl. *životŭ* „viaţă" şi „animal". Este posibil şi să fie vorba de o evoluţie de la ideea de „viaţă" la cea de „mijloc de trai" sau „aliment", ca în sp. *vida*, care uneori ajunge să însemne „aliment", cf. fr. *viande*. – Der. de la un primitiv lat. pierdut, reprezentat şi de *vitulus* (Diez, *Gramm.*, I, 24), sau de alb. *vjetë* „juncan" (Meyer 476; Densusianu, *Hlr.*, 353) nu este probabilă. 9315

viţă (–ţe), s. f. – Vie (Vitis vinifera). – 2. Lăstar, mlădiţă de vie. – 3. Urmaş, descendent. – 4. Fiecare dintre ramificaţiile care împletesc o funie sau o codiţă. – 5. Şuviţă de păr. – Megl. *viţă*.

Lat. *vītĕa* (Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 288; Puşcariu 1911; Tiktin; *REW* 9388), cf. it. dial. *vittsa*, fr. *vis*. Der. din rus. *vica* (Weigand, *BA*, III, 109) este total improbabilă, deoarece cultivarea viţei de vie nu este proprie ţărilor sl. Pentru trecerea semantică de la ideea de „lăstar" la cea de „smoc", cf. sp. *guedeja* < lat. *viticula*. – Der. *viţion*, s. n. (smoc); *viţos*, adj. (miţos). Din rom. provin ngr. βίτσα (Meyer, *Neugr. St.*, II, 18; Hoeg 132), bg., sb., rus. *vica* (Capidan, *Raporturile*, 220). 9316

viteaz (–ză), adj. – Curajos.

Sl. *vitezĭ* „erou" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 17; Cihac, II, 459) sau mai probabil din bg., sb. *vitez*, mag. *vitéz*, pol. *witez*, rus. *vitjazĭ*. – Der. *vitejesc*, adj. (curajos, îndrăzneţ); *vitejeşte*, adv. (ca vitejii); *vitejie*, s. f. (faptă de viteaz); *vitejime*, s. f. (mulţime de viteji). 9317

viţel (–ei), s. m. – Puiul vacii, pînă la cca un an. – Mr. *viţăl*, megl. *viţol*, istr. *viţelu*.

Lat. *vĭtellus* (Puşcariu 1973; *REW* 9385), cf. it. *vitello*, prov. *vedel*, cat., arag. *bedell*. – Der. *viţea*, s. f. (vacă tînără, pînă la un an), mr. *viţeao*, istr. *viţe; viţelar* (var. *viţălariu*), s. m. (îngrijitor de viţei; părangină, Anthoxanthum odoratum). 9318

viteză (–ze), s. f. – Iuțeală. – Var. *vitesă.*

Fr. *vitesse,* probabil asimilat der. de la *teză (sinteză, ipoteză, proteză).* Nu au dat rezultate eforturile puriștilor, pentru că impune uzul lui *vitesă,* cf. *cenzură.* 9319

vitiȏn (–oạnă), adj. – Slab, descărnat.

Mag. *hitvány* (Cihac, II, 539). În Mold. – Der. *vitioni,* vb. refl. (a subția, a slăbi); *vitionime,* s. f. (slăbiciune). 9320

vịtreg (–gă), adj. – **1.** Se zice despre anumite grade de rudenie prin afinitate. – *Mamă vitregă.* – *Frate vitreg.* – **2.** Contrar, dușman, ostil. – Var. *vitrig.*

Lat. *vītrīcus* (nu *vītrĭcus*) „tată vitreg" (Cipariu, *Gram.,* 30; Pușcariu 1914; *REW* 9400), cf. logud. *bidrigu, bitricu,* calabr. *vitrico,* alb. *vitruk, viter, vitkur.* Pentru valoarea exactă a vocalei accentuate, cf. Tagliavini, *Mélanges M. Roques,* III, 255–64; nu se justifică observația lui Domaschke, *Jb,* XXII, 151 și Tiktin, care considerau acest cuvînt drept cultism. Comun în Munt., Mold. și Trans. de N (*ALR,* I, 254). – Der. *vitregie,* s. f. (dușmănie, ostilitate, răutate). Din rom. provine bg. *vitrig* (Capidan, *Raporturile,* 230). 9321

vitruị (–uęsc, –ịt), vb. – A debilita, a slăbi, a extenua.

Rut. *vtroi(va)ti* „a otrăvi" (Scriban). În Mold. Legătura cu sl. *vętrovati* „a aerisi" (Tiktin) este îndoielnică. 9322

vịu (–ịe), adj. – **1.** Care trăiește, care are viață. – **2.** Alert, însuflețit. – **3.** Prompt, rapid. – **4.** (S. m.) Vietate, ființă. – **5.** (S. m.) Inimă, centru, mijloc. – Mr., megl. *viu,* istr. *viu.*

Lat. *vīvus* (Pușcariu 1915; *REW* 9420), cf. it., sp., port. *vivo,* logud. *biu,* prov., cat. *viu.* fr. *vif.* Uz general (*ALR,* II, 182). – Der. *viață* (var. *viiață,* mr., megl. *vață* „animal"), s. f. (existență), cu suf. *–eață,* ca *roșu* > *roș(e)ață, negru* > *negreață* etc. (Iordan, *Dift.,* 57; de la un lat. **vivitia* după Pușcariu 1910 și Candrea; din lat. *vivācem,* după Cipariu, *Gram.,* 22); *viețui,* vb. (a trăi); *viețuitor,* adj. (care trăiește); *viețuitoare,* s. f. (ființă); *conviețui,* vb., după fr. *cohabiter; conviețuitor,* adj. (care trăiește în același loc cu cineva), nefolosit înainte de 1945; *vietate,* s. f. (ființă, viețuitoare); *vioi,* adj. (viu, vivace; deștept, dezghețat), cu suf. *–oi; vios* (var. *voios*), adj. (vesel, bine dispus, înv., plăcut, agreabil; înv., sănătos, robust), cu suf. *–os (voios* se consideră în general der. de la *voie* „voință", soluție care pare dificilă semantic; *vios* este înv.); *vioiciune,* s. f. (vivacitate); *învioșa* (var. *învoioșa, învioși*), vb. (a însufleți, a întineri, a înveseli); *voioșie,* s. f. (veselie, voie bună, satisfacție); *vior,* adj. (proaspăt, pur), aproape numai în expresia *apă vioară* „apă de izvor, limpede", cu suf. *–or* (după Pușcariu 1903; Pușcariu, *Conv. lit.,* XXXIX, 325; Drăganu, *Dacor.,* II, 617–23; Spitzer, *Dacor.,* III, 654, direct dintr-un lat. **vivŭla,* cf. it. *acqua vivola;* după Philippide, *Arhiva,* XXV, 145, din gr. ὗαλος; legătura cu lat. *vibrāre,* sugerată de Pușcariu, *Dacor.,* IV, 704, este improbabilă); *înviora,* v. aici. – Cf. *via.*

Der. neol. din fr. *vivace,* adj.; *vivandieră,* s. f.; *vivant,* adj.; *vivat,* interj., din lat. *vivat.* 9323

vịză (–ze), s. f. – Sturion (Acipenser glaber).

Rut., rus. *viz,* pol. *wyz,* slov., mag. *viza* (Cihac, II, 460). 9324

vịză (–ze), s. f. – Parafă, însemnare pe un act.

Fr. *visa.* – Der. *viza,* vb. (a aplica o viză; a tinde, a ținti), din fr. *viser; vizor,* s. n., din fr. *viseur,* cf. Graur, *Viața rom.,* 1940, nr. 3, p. 110; *vizibil,* adj., din fr. *visible; vizibilitate,* s. f.; *vizieră,* s. f., din fr. *visière; viziune,* s. f., din fr. *vision; vizionar,* s. m., din fr. *visionnaire.* 9325

vîzdoạgă, (–ge), s. f. – **1.** Ghioagă, măciucă. – **2.** Crăiță (Tagetes erecta, T. patula). – Var. *vîzdoacă.*

Sl. *gvozdĭ* „cui", cf. rus. *gvozdika* „cuișoare" și „garoafă" (Cihac, II, 451; Tiktin). – Der. *buzdugea* (var. *buzdugean, buzdughină),* adj. (plin, burdușit). 9326

vizịr (–ri), s. m. – Ministru, în țările musulmane. – Var. înv. *vezir.* Mr., megl. *vizir.*

Tc. *vezir,* din arab. *wazīr* (Șeineanu, II, 378; Lokotsch 2160; *REW* 9515a), cf. ngr. βεζύρης, alb., bg., sb., pol. *vezir,* sp. *alguacil.* – Der. *viziri,* vb. (a exercita funcția de vizir), înv.; *vizirie,* s. f. (slujba de vizir), *vizirlic* (var. *viziriat*), s. n. (slujba de vizir), din tc. *vezirlık,* var. din fr. *viziriat; viziresc,* adj. (de vizir). 9327

vizițịu (–ịi), s. m. (Birjar, căruțaș. – Var. Mold. *vezeteu.*

Mag. *vezető* (Tiktin), cf. sl. *vozotaĭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 17; Cihac, II, 455). 9328

Vlad, s. m. – Ladislau.

Sl. *Vladŭ,* abrevierea lui *Vladislavŭ,* de la *vladĭ* „putere", *vlasti, vladą* „a porunci". Este personificarea prostiei. Aceleiași rădăcini sl. îi aparțin *vladnic,* adj. (puternic; impunător), înv., din sl. *vladinŭ; vlădică,* s. f. (înv., stăpîn, episcop), din sl. *vladyka* (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 17; Cihac, II, 220); *vlădicesc,* adj. (episcopal; înv., boieresc); *vlădicie,* s. f. (episcopat; înv., boierie); *vlădui,* vb. (a stăpîni, a fi stăpîn), din sl. *vladati; vlăduitor,* adj. (înv., de stăpîn); *vlastă,* s. f. (putere), în Trans., din sb. *vlast* (Candrea). 9329

vlagă, s. f. – Robusteţe, vigoare, tărie, putere. – Mr., megl. *vlagă* „umezeală".

Sl., sb. *vlaga* „umezeală" (Cihac, II, 460; Tiktin). Semantismul, ca în sp. *lozania;* este posibilă confuzia cu sl. *vladŭ* „putere". – Der. *vlăgui,* vb. (a epuiza, a extenua); *vlăguitor,* adj. (extenuant); *vlăjgan* (var. *vlăjan, vlăjar*); s. m. (tînăr zdravăn, voinic), cf. sb. *vlažan* „viguros" (Candrea); *vlog,* s. n. (burniţă); *vlăgos,* adj. (viguros), înv. 9330

vlaşiţă (-ţe), s. f. – Ceapă încolţită.

Sb. *vlasac* (Candrea). 9331

vlăstar (-re), s. n. – Mlădiţă, puiet. – Var. *lăstar.* Mr., megl. *vlăstar.*

Mgr. βλαστάριον, prin intermediul bg. *vlastara, vlastari,* var. din bg., sb. *lastar* (Miklosich, *Fremdw.,* 104; Tiktin; cf. Vasmer, *Gr.,* 88), cf. alb. *vljastar;* tc. *lastaria.* – Der. *(v)lăstăret,* s. n. (crîng, lăstăriş); *(v)lăstări,* vb. (a da lăstari); *(v)lăstăriş,* s. n. (mulţime de lăstari). 9332

voal (-luri), s. n. – Văl, zăbranic.

Fr. *voile.* Este dubletul lui *văl.* – Der. *voala,* vb., din fr. *voiler; voaletă,* s. f., din fr. *voilette.* 9333

voame (vom, vomuţ), vb. – A vomita, a vărsa. – Var. *voma.* Mr. *vom, vumut, voamire.*

Lat. *vomĕre* (Candrea). În Banat, Trans. şi Timoc (*ALR,* I, 145 şi II, 38). Este dubletul lui *vomita,* vb., din lat. *vomitare* (sec. XIX). – Der. *vomătură* (var. *vomitură*), s. f. (vărsătură), în Banat; *vonicer(iu),* s. m. (lemn-cîinesc, Evonymus europaeus), negreşit în loc de **vomicer,* datorat mirosului său greţos. (Legătura cu *vo(i)nic* „viteaz", sugerată de Tiktin, nu pare probabilă). 9334

voce (-ci), s. f. – Glas. – Mr. *boaţe.*

Lat. *vocem* (sec. XIX), cf. *REW* 9459. Este dubletul lui *boace,* v. *boci.* – Der. (din fr.) *vocabular,* s. n.; *vocal,* adj.; *vocală,* s. f.; *vocalic,* adj.; *vocalism,* s. n.; *vocaliza,* vb.; *vocativ,* s. n.; *vocaţi(un)e,* s. f.; *vocifera,* vb. 9335

vocot (-te), s. n. – Furtună.

Origine necunoscută. Legătura cu mag. *vak* „orb", acuz. *vakot* (Tiktin) nu este evidentă. 9336

vodevil (-luri), s. n. – Comedie conţinînd mici cuplete cîntate.

Fr. *vaudeville.* – Der. *vodevilist,* s. m. (autor de vodeviluri). 9337

vohod (-duri), s. n. – Trecerea preotului în biserică în timpul slujbei. – Var. *văhod.*

Sl. *vŭchodŭ* (Tiktin). 9338

voi, pron. – Înlocuieşte numele persoanelor cărora li se adresează vorbitorul.

Lat. *vōs* (*REW* 9455), cf. vegl., it. *voi,* prov., cat., sp., prot. *vos,* fr. *vous.* Dat. *vouă* (înv. *voauă*), din lat. *vobis.* 9339

voiaj (-juri), s. n. – Călătorie.

Fr. *voyage.* – Der. *voiaja,* vb., din fr. *voyager; voiajor,* s. m., din fr. *voyageur.* 9340

voie (-i), s. f. – 1. Vrere, voinţă. – 2. Liber-arbitru, bun, plac. – 3. (Înv.) Favoare, trecere. – 4. Dispoziţie, umor, chef. – 5. Licenţă, permis, autorizaţie. – 6. Libertate.

Sl. (sb., slov., pol., rus.) *volja* (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 17; Cihac, II, 461; Conev, 101; Tiktin), cf. *v(r)oi, vrea,* şi *voios.* – Der. *învoi,* vb. (a permite, a da autorizaţie; a acorda, a concede; a consimţi, a admite, a accepta; a cădea de acord, a se înţelege; a da satisfacţie; refl., a se obliga, a se angaja; refl., a se potrivi, a se asorta, a se simţi bine); *învoială,* s. f. (acord, pact, compromis, contract; concordie, armonie); *învoitor,* s. m. (lucrător în acord); *volnic,* adj. (liber, independent, autonom), înv.; *volnici,* vb. (a elibera, a da drumul, a lăsa liber; a dezrobi), cf. pol. *wolnić* „a dezrobi"; *volnicie,* s. f. (libertate, dezrobire; licenţă, autorizaţie, permis), înv.; *nevolnic,* adj. (mizerabil, nenorocit). Cf. *nevoie.* 9341

voieşniţă (-ţe), s. f. – Mentă sălbatică (Mentha silvestris). – Var. *voieştniţă, voiaş(t)niţă.*

Bg. *voneštnica* (Conev 43). 9342

voievod (-zi), s. m. – 1. Domn, principe; titlu oficial al domnilor din Muntenia şi Moldova. – 2. (Înv.) Comandant, şef militar. – 3. Numele celor doi arhangheli Mihail şi Gavriil. – 4. Conducător al unei cete de ţigani. – 5. Conducătorul dansului numit *căluşari.* – Var. *voivod, voevod,* şi der.

Sl. *vojevoda,* de la *voĭ* „război", cf. *voinic,* şi *voda* „care conduce" (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 17; Cihac, II, 460), cf. bg. *vojvod,* sb., cr. *vojevoda,* pol. *wojewoda,* rus. *voevoda,* mag. *vajvoda, vajda,* ngr. βοεβόδας. Termen oficial; s-a folosit în mod curent în forma abreviată *vodă,* s. m. (principe). – Der. *voievodal,* adj. (princiar); *voivodat,* s. n. (principat); *voievodesc,* adj. (se zice despre o varietate de mere); *voievozi,* vb. (a domni); *voievozie,* s. f. (principat). 9343

voină, s. m. – Soţ, bărbat.

Sb. *vojno* (Petrovici, *Dacor.,* V, 482). Cuvînt rar, nu apare în dicţionare. Dacă termenul sb. provine din sl. *vojnŭ,* ar putea constitui o confirmare a etimologiei moştenite a lui *mire.* Cf. *voievod, voinic.* 9344

voinic (-ci), s. m. – 1. (Înv.) Ostaş, soldat. –

2. Tînăr, băiat. – 3. Viteaz. – 4. (Adj.) Tare, robust. – Var. înv. *vonic.*

Sl. *vojnikŭ* (Tiktin) sau mai bine din bg., sb., slov. *vojnik,* din cauza accentului, la fel ca și tc. *voiniklar* „ienicer" (cf. F. Algarotti, *Viaggio di Terra Santa,* Novara, 1596, p. 259). Din același motiv nu pare probabilă der. din sl. *vojinŭ, cu suf.* -nic (Pușcariu, *Dacor.,* VII, 466); rezultatul trebuia să fie *vóinic,* ca *războinic, strășnic, tráinic* etc. – Der. *voinicame,* s. f. (înv., armată, trupă); *voinici,* vb. (a se război; a duce viață de soldat sau de bandit; refl., a face pe grozavul); *voinicesc,* adj. (înv., războinic; curajos, viteaz, hotărît; robust, viguros); *voinicește,* adv. (vitejește, cu bărbăție, hotărît); *voinicie,* s. f. (înv., soldățime; înv., banditism; curaj, îndrăzneală); *voinicos,* adj. (brav, îndrăzneț, întreprinzător; lăudăros; încrezut, fanfaron); *voinicică,* s. f. (specie de creson, Sisymbrium Loesellii). – Sl. *voiničĭskŭ* „militar" (Miklosich, *Lexicon,* 71) trebuie să fie reproducerea rom. *voinicesc.* Cf. *voină.* 9345

volan (–nuri), s. n. – 1. Piesă circulară la direcția unui vehicul. – 2. Roată de acționare a mecanismului unei mașini. – 3. Fîșie de țesătură încrețită care se aplică pe îmbrăcămintea femeiască, perdele etc.

Fr. *volant.* – Der. *volant,* adj., din fr. *volant.* 9346

volbă (–b, –ați), vb. – A veni mare, a se arunca în rîu. – Megl. *volb(ari).*

Lat. *volvĕre* (*REW* 9433). – Der. *volbură,* s. f. (vînt puternic, vîrtej; înv., furtună; rochița-rîndunicii (Convolvulus arvensis), poate direct din lat. *volvŭla* (Pușcariu 1946; Candrea-Dens., 785; *REW* 9447); *volbura,* vb. (a se învîrteji); *volburos,* adj. (ca volbura, învîrtejit). 9347

volintir (–ri), s. m. – Soldat voluntar.

Fr. *volontaire* prin intermediul germ. *Volontair,* rus. *volontjor.* (Sanzewitsch 212), cf. bg. *volontir.* – Der. *volintiresc,* adj. (voluntar); *volintirime,* s. f. (trupă de voluntari). Este dubletul lui *voluntar,* s. m., din același cuvînt fr. 9348

volոc (–oace), s. f. – Plasă de pescuit în apele mari. – Var. *volog.*

Rus. *volok* (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 17; Cihac, II, 462; Tiktin), cf. sb., cr., slov. *vlok.* 9349

vorbă (–be), s. f. – 1. Cuvînt. – 2. Spusă, zisă. – 3. Proverb. – 4. Conversație, taifas, discuție. – 5. Ceartă, dispută, dezbatere. – 6. Promisiune, făgăduială, angajament. – 7. Grai, vorbire. – 8. Problemă, subiect, temă. – Var. înv. *voroavă, horbă.*

Origine incertă. Pare să provină din sl. *dvorĭba,* de la *dvorŭ* „curte" (Tiktin; Candrea; Densusianu, *GS,* II, 16), prin intermediul unei evoluții ca cea a lui *cuvînt* < *conventum.* Prezența lui *horbă* „adunare" la Dosoftei (Iordan, *BL,* IX, 57) și „vorbă" la Neculce, pare să confirme această ipoteză. Totuși, *dvorbă* apare în limba veche cu sensul de „serviciu la curte" și nu se confundă niciodată cu *vorbă;* pe de altă parte, *voroavă* nu a căpătat o explicație satisfăcătoare. Der. din lat. *verbum* (Cipariu, *Gram.,* 320; Șeineanu, *Semasiol.,* 164; cf. Romansky, *Jb,* XIII, 106–8) nu este probabilă. Uz general (*ALR,* I, 28). După Herescu, *ZRPh.,* LXXII, 388–91, a existat o „fuziune populară" între cuvîntul lat. și cel sl.

Der. *vorbăraie* (var. *vorbărie*), s. f. (pălăvrăgeală, trăncăneală, flecăreală); *vorbi* (var. înv. *vorobi*), vb. (a spune, a grăi; a se exprima; a discuta, a conversa, a comenta; a zice; a stabili legături; refl., a se înțelege, a se învoi), mr. *vărghescu, vărghire,* megl. *vrighiés,* uz general (*ALR,* II, 24); *convorbi,* vb. (a conversa), format după fr. *converser; vorbitor,* adj. (care vorbește; s. m., orator); *vorbăreț,* adj. (guraliv, limbut, care vorbește mult); *vorovaci,* adj. (înv., elocvent). Cf. *voreț, vornic.* 9350

voreț (–țe), s. n. – (Banat) Curte, ogradă.

Sb. *dvorac* (Candrea). 9351

vornic (–ci), s. m. – 1. Boier de rangul întîi, ministru de interne și de justiție. Erau doi în Mold., începînd din 1399 (numiți mai tîrziu al Țării *de Sus* și al Țării *de Jos*) și unul în Munt. din 1414, a cărui sarcină a fost despărțită în două în 1761 și în patru în 1795. – 2. Nume pentru diverși demnitari: *vornic de tîrg,* prefect de poliție la Iași (sec. XVIII); *vornic de Tîrgoviște* și *de Cîmpulung,* un fel de administrator al acestor două regiuni, boier de rangul al treilea; *mare vornic al poliției,* membru al sfatului țării, șef al poliției de străini (sec. XVIII); *vornic de harem,* administrator al casei Doamnei; *vornic de obște,* slujbă creată în Mold. în 1803, reunind serviciile lucrărilor publice, al poliției urbane și al inspecției prețurilor; *mare vornic al cutiei,* administrator al fondurilor de binefacere, funcție creată în Munt. în 1793. – 3. (Mold.) Primar. – 4. Șef de protocol la nunțile populare. – 5. Un anumit joc de copii. – Var. înv. *dvornic.*

Sl. *dvorĭnikŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 21; Cihac, II, 463), cf. slov., cr. *dvornik* „curtean", pol. *dwornik* „intendent", rus. *dvornik* „portar". – Der. *vornicească,* s. f. (nevastă de vornic; dădacă sau prima doamnă a principesei); *vornicel,* s. m. (slujbaș al cîrmuirii; aprod, funcționar judecătoresc ales de popor; șef de protocol la nunțile

populare); *vornicie*, s. f. (slujba de vornic; primărie); *vornici*, vb. (a o face pe vornicul la o nuntă). – Din rom. provine ngr. βόρνικος (Meyer, *Neugr. St.*, II, 94). 9352

voronĭc (–ci), s. m. – Unguraș (Marrubium vulgare). – Var. *voronică*.

Rus. *voroniĭ* „strugurii-ursului" *voronnika* „plantă" (Tiktin). 9353

vọscă (–ște), s. f. – (Banat) Foloștină, tescovină.

Sb. *voska* (Candrea), cf. *boștină*. 9354

vọspă (–pe), s. f. – 1. Păstaie de anumite plante leguminoase. – 2. Pojghiță, pieliță de struguri. – 3. Floare, mușiță pe unele lichide fermentate. – 4. Talaș, șpan. – Var. *voaspă, ho(a)spă*.

Sl. *osŭpa* „pustulă", cf. rus. *(v)ospa* „vărsat", prin intermediul ideii comune de „crustă". 9355

vọstru (voạstră), adj. pos. – Care aparține sau se referă la persoana căreia i se adresează vorbitorul și la grupul din care acesta face parte. – Mr., megl., istr. *vostru*.

Lat. *voster*, forma vulgară în loc de *vester* (Pușcariu 1919; *REW* 9279; Rosetti, I, 59), cf. vegl. *vestro*, it. *vostro*, prov., cat., v.fr. *vostre*, fr. *votre*, sp. *vuestro*, port. *vosso*. 9356

vọtru (–ri), s. m. – 1. Codoș, proxenet. – 2. (Trans.) Pețitor. – Var. Mold. *hotru*, Banat *motru* și der.

Origine incertă. Pare să depindă de sb. *motriti* „a privi", dar rezultatele rom. nu sînt clare. Legătura cu sl. *votrĭ* „fierar" (Tiktin) nu pare mai convingătoare. Poate metateza lui **vrotu (vrut)* < *a vrea*, cf. *vruță* „codoașă" – Der. *votri*, vb. (a codoși; Mold., a critica, a insulta; Trans., a aranja o căsătorie); *votrie*, (var. *votrenie*), s. f. (codoșlîc). Cf. Iordan, *BF*, IX, 122. 9357

vovedẹnie (–ii), s. f. – Sărbătoarea de Intrare în Biserică a Maicii Domnului. – Var. *vovidenie, văvidenie*.

Sl. *vŭvedenije* (Tiktin). 9358

vozglạs (–suri), s. m. – Pasaj final al anumitor rugăciuni pe care preotul îl pronunță mai răspicat.

Sl. *vŭzglasŭ* (Tiktin). Cuvînt identic lui *vozglașenie*, s. f., din sl. *vŭzglašenije*. 9359

vrạbie (–ậbii), s. f. – 1. Pasăre mică (Passer domesticus, P. montanus). – 2. (Arg.) Paznic, agent. – Mr. *harabeu*.

Sl. *vrabij* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 17; Cihac, II, 463; Conev 53), cf. bg. *vraběi*, slov. *vrabelj*, rus. *vorobeĭ*. – Der. *vrabete* (var. *vrăbete, v(ă)răbeț, brabete, brăbete, b(ă)răbeț, hrăbeț, hrabete*), s. m. (vrabie), din bg. *vrabec* (Conev 54), sb. *vrabac; vrăbier*, s. m. (vînător nepriceput); *vrăbioară*, s. f. (vrabie mică; bucată de carne de vită din regiunea șalelor); *vrăbioi*, s. m. (masculul vrabiei). 9360

vrạci (–ci), s. m. – Medic. – Var. *vraciu*.

Sl. *vračĭ* (Cihac, II, 468; Conev 93), cf. slov. *vračj*. – Der. *vrăcebnicesc*, adj. (medical), din sl. *vračĭbĭnŭ; vrăcebnicie*, s. f. (exercitarea medicinei); *vracevanie*, s. f. (medicină), din sl. *vračevanije; vrăciui*, vb. (a exercita meseria de vraci); *vrăciuință*, s. f. (îngrijire medicală). Toate aceste cuvinte sînt înv. 9361

vraf (–furi), s. m. – Grămadă, maldăr, morman, teanc. – Var. Mold., Trans. *vrav*, Banat *vrau*.

Sl. *vrachŭ* (Cihac, II, 464; Tiktin; Conev 72), de la *vrĕšti, vrŭcha* „a zdrobi"; s-a zis întîi despre grămezile de snopi adunați pe arie. – Der. *vrăfui* (var. *vrăvui*), vb. (a așeza în vraf). 9362

vrạiște, adv. – 1. Larg deschis, în lături. – 2. În dezordine, în neorînduială.

Probabil din sl. *vrĕšti* „a zăcea". Der. expresivă (Iordan, *BF*, II, 194) sau în loc de **vraviște* „snopuri îngrămădite pe arie" (Tiktin), cf. *vraf*, pare dubioasă. 9363

vrạjbă (–ậjbi), s. f. – Discordie, dușmănie, ură, conflict, gîlceavă. – Var. *vrajmă*.

Sl. *vražĭda* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 17; Cihac, II, 464; Tiktin; Conev 99); pentru schimbul de suf., cf. ceh. *vražba*, pol. *wrożba*. – Der. *(în)vrăjbi*, vb. (a dușmăni); *(în)vrăjbitor*, adj. (instigator, ațîtător); *vrăjbie*, s. f. (discordie; războaie), înv.; *vrăjmaș*, s. m. (dușman; adj., ostil), de la var. (după Tiktin, în loc de **vrăjbnaș;* după Candrea, în loc de **vrajbăn* < sl. **vražĭdĭbĭnŭ*); *vrăjmășesc*, adj. (ostil); *vrăjmășește*, adv. (dușmănește, cu ostilitate); *vrăjmăși* (var. *învrăjmăși*, înv. *vrăjmășui*), vb. (a dușmăni, a face gîlceavă); *vrăjmășie*, s. f. (dușmănie). 9364

vrạje (–ậji), s. f. – Farmec, descîntec, deochi. – Var. *vrajă*.

Sl. *vraža* (Cihac, II, 464), de la *vrŭcati* „a bîigui". – Der. *vrăji*, vb. (a face vrăji, farmece; a încînta, a seduce, a fascina; a căuta orbește, a dibui; Arg., a duce cu vorba, a amăgi; Arg., a vorbi), din sl. *vražiti*, cf. megl. *vrăjos* „a vorbi"; *vrăjitor*, s. m. (persoană care face vrăji); *vrăjitoare*, s. f. (femeie care face farmece); *vrăjitoresc*, adj. (magic); *vrăjitorie* (var. *vrăjitură*), s. f. (descîntec, vrajă); *vrăjie*, s. f. (magie), înv. 9365

vrạnă (–ậni), s. f. – 1. Gaură de butoi, cep. – 2. Gaură de flaut.

Sl. *vrana* (Cihac, II, 465; Conev 63), cf. bg. *vraná*, sb. *vranja*, pol. *wrona*. 9366

vrăniță (-țe), s. f. – Poartă țărănească de scînduri sau de nuiele. – Var. *vracniță, vragniță, vramniță.*

Sl., slov. *vratnica*, bg. *vranica*, din sl. *vrata* (Cihac, II, 465; Tiktin; Conev 81). 9367

vre-. – Particulă care indică ideea de nedeterminare. Se folosește numai în compuse: *vreun*, oarecare; *vreodată*, cîndva; *vreo sută*, cam o sută; *vreo doi*, circa doi. Uzul cu art. indef. *o (vre o sută)* s-a extins la cazuri în care în mod normal nu se articulează: *vreo doi, vreo cîțiva.* – Mr. *vir(n)dă, vîrnu* „oarecare", megl. *vrin.*

Lat. *vere (unus)* (Salvioni, *ZRPh.*, XXII, 479; Tiktin; *REW* 9224), cf. it. *veruno*. Der. din lat. *vel unus* (Capidan 331), este incertă. 9368

vreă (vreau, vrut), vb. – 1. A dori, a fi decis să, a avea voința de a. – 2. A pretinde, a cere. – 3. A permite. – 4. A trata, a întreprinde. – Var. I *vreu, vroi, voi*, I pl. *vrem, voim*, inf. *v(r)oi*. Mr. *voi, vrută, vreare*, istr. *voi.*

Lat. *volĕre*, forma vulgară în loc de *velle* (Diez, I, 448; Cihac, I, 319; Pușcariu 1920; *REW* 9180), cf. it. *volere*, prov., cat. *voler*, fr. *vouloir*. Pentru evoluția formelor, cf. Candrea, *Éléments*, 45 și Tiktin; despre folosirea ca auxiliar al viitorului, cf. *va*. La pierderea lui *r* în tema prezentului și a inf. au contribuit analogia cu *voie* „voință", simultan cu poziția slabă a cons. la I **vo(r)iu* > *voi* ca **ceriu* > *cei (cerere), pier* > *piei (pierire)* etc.

Der. *vrere*, s. f. (voință); *vrută*, s. f. (dorință, gust); *vruță*, s. f. (nepoftită; codoașă), probabil de la *vruți*, dacă acest cuvînt a avut vreodată sensul de „iubit" ca în sp. (după Iordan, *BF*, II, 194, de origine expresivă); *voință* (var. *vroință*), s. f. (vrere); *bună voință*, s. f. (intenție bună); *rea-voință*, s. f. (intenție rea); *voitor*, adj. (care dorește, care voiește); *binevoitor*, adj. (bine intenționat); *răuvoitor*, adj. (rău intenționat). – Cf. *votru.* 9369

vreașc (-curi), s. n. – Creangă, ramură uscată. – Var. *vrasc, hrasc, hrast, hreast.* Mr. *vreașturi.*

Sl. **chvrastŭ* (Tiktin), cf. sb., slov. *hrast*, mag. *haraszt* (Gáldi, *Dict.*, 137). – Der. *vrescuros*, adj. (rămuros). 9370

vreavă, s. f. – Strigăt.

Bg. *vrĕva* (Tiktin). Sec. XVI, înv. – Der. *vrevi*, vb. (a țipa), înv. 9371

vrednic (-că), adj. – 1. Demn, merituos. – 2. Capabil. – 3. Activ, muncitor, talentat. – Var. *vrenic.* Megl. *vreadnic.*

Sl. *vrĕdinŭ* (Miklosich, *Fremdw.*, 136; Cihac, II, 466; Tiktin), cf. bg. *vrĕden*, cr. *vrednik. Vernic*, adj. „demn", pe care Graur, *BL*, XIV, îl explică prin sl. *vĕrĭnikŭ* „credincios", nu este altceva decît var. lui *vrenic*. – Der. *(în)vrednici*, vb. (a face demn, a face merituos; refl., a merita; refl., a se face demn de, a binevoi să); *vrednicie*, s. f. (merit; capacitate, demnitate; hărnicie); *nevrednic*, adj. (nedemn; mizerabil); *nevrednicie*, s. f. (ticăloșie). 9372

vrej (-ji), s. m. – Tulpină, lăstar al plantelor agățătoare. – Var. *vreaje, vreajă.* Mr. *vreaje.*

Bg. *vrĕž(a)*, sb. *vrież* (Tiktin; Conev 50). 9373

vreme (-mi), s. f. – Timp. – Var. pl. *vremuri.* Megl. *vreami.*

Sl. *vrĕmę* (Cihac, II, 466; Conev 36), cf. bg. *vreme*, sb. *vreme*, rus. *vremja*. – Der. *vremelnic*, adj. (tranzitoriu, provizoriu, efemer), din sl. *vrĕmenĭnŭ; vremelnicesc*, adj. (temporal), înv.; *vremelnicește*, adv. (în mod provizoriu), înv.; *vremui*, vb. (a se face vreme urîtă); *avreme*, adv. (efemer), sec. XVI, înv. 9374

vreție (-ii), s. f. – (Timoc) Raniță.

Sb. *vreča* (Bogrea, *Dacor.*, IV, 855). 9375

vruh (-hi), s. m. – Lăcustă.

Mgr. βροῦχος, cf. sl. *vruchŭ* (Cihac, II, 467; Tiktin). Sec. XVII, înv., pare cultism. 9376

vui (-uiesc, -ît), vb. – A mugi, a urla. – Var. *hui* și der.

Creație expresivă, cf. ngr. βοΐζω, sb. *hujiti*. – Der. *vuet*, s. n. (muget, vîjîit); *vuială*, s. f. (gălăgie, vuiet); *vu(i)etoare*, s. f. (arbust, Empetrum nigrum); *vuvui*, vb. (a vîjîi, a urla), cf. *bubui.* 9377

vulpe (-pi), s. f. – 1. Mamifer carnivor sălbatic, de mărimea unui cîine, cu coada stufoasă (Vulpes vulgaris). – 2. Varietate de struguri. – Mr., istr. *vulpe.*

Lat. *vŭlpes* (Pușcariu 1921; *REW* 9464), cf. it., gal. *volpe*, prov. *volp*, v.fr. *goupil*, sp. *vulpeja*. – Der. *vulpenie*, s. f. (șiretenie); *vulpesc*, adj. (de vulpe); *vulpește*, adv. (ca o vulpe; șiret, perfid); *vulpoi*, s. m. (masculul vulpii); *vulpoaică*, s. f. (vulpe; oaie cu coada lungă); *vulpiu*, adj. (roșcat). 9378

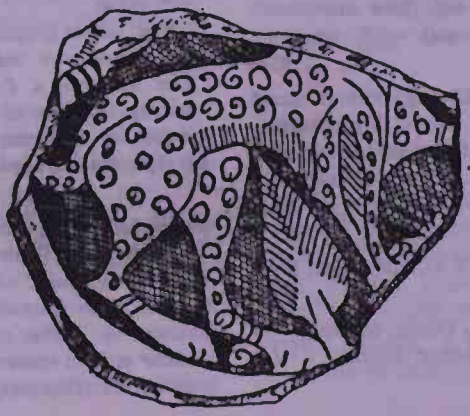
vultur (-ri), s. m. – 1. Acvilă (Aquila). – 2. Vultan, zăgan (Vultur). – Var. *vulture, hultur(e).* Mr. *vultur*, megl. *văltur.*

Lat. *vŭltŭr* (Pușcariu 1923; *REW* 9466), cf. v.fr. *voutre*, sp. *buitre*, port. *abutre*. Dubla der., de la *vultur* și de la *vulturius*, pentru a explica diferența de accent (Pușcariu, *ZRPh.*, XXVII, 738; *REW*

9467; Byck–Graur 22) nu pare convingătoare. – Der. *vultan* (var. Mold. *hultan*), s. m. (vultur), a cărui der. nu este clară; *vulturariu*, adj. (rapace), rar; *vulturesc*, adj. (de vultur); *vultureşte*, adv. (ca vulturul); *vulturică* (var. *vulturoancă*, *hultenioară*), s. f. (plantă, Hieracium pilosella). Din rom. provine bg. *vúntur* (Capidan, *Raporturile*, 218). 9379

vuțcă (-ci), s. f. – Rachiu foarte tare. – Var. *vodcă*.

Pol. *wodka* (Tiktin). – Der. *vutcar*, s. m. (fabricant de votcă), sec. XVIII. 9380

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Z

za (-ale), s. f. – 1. Ochi, inel de lanț. – 2. Împletitură de inele mici de fier. – Var. *zală.*

Mgr. ζόβα, lat.med. *zaba* (Cihac, II, 712; Philippide, *Principii,* 55; Philippide, II, 741; Tiktin; *REW* 9584). – Der. *înzăua,* vb. (a se înarma, a se îmbrăca în zale). 9381

za-. – Pref. care adaugă unor cuvinte ideea de „alături de, lîngă".

Sl. *za-,* cf. Rosetti, III, 71. Practic neproductiv în rom., se folosește numai în *zăuita, (i)zafla* < *afla* și desigur în cuvintele luate din sl., care conțin pref. 9382

zăbală, (-le), s. f. – 1. Inel, frînă a calului. – 2. Spuzeală la colțul gurii. – Var. Banat *zobele.*

Sl. *zǫbŭ* „dinte", prin intermediul mag. *zabola* (Diez, *Gramm.,* I, 446; Cihac, II, 539; Gáldi, *Dict.,* 99). Sb. *zabala* (Conev 103) pare a proveni din rom. – Der. *zăbălos,* adj. (cu zăbale); *înzăbăla,* vb. (a pune zăbale; a domina, a stăpîni); *zăbăluță,* s. f. (lănțișor de frîu). Pentru extensiunea lui *zăbală,* „spuzeală" (Olt., Munt., Dobr.) cf. *ALR,* I, 27. – Cf. *zîmba, zimț.* 9383

zăbăvă (-ăvi), s. f. – Întîrziere, încetineală, răgaz.

Sl. (bg., sb., sl., rus.) *zabava* (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 22; Cihac, II, 467). – Der. *zăbavnic,* adj. (încet, greoi), din sl. *zabavinŭ* cu suf. *-nic,* cf. bg., rus. *zabavnik; zăbovi* (var. *zăbăvi*), vb. (a întîrzia, a tărăgăna, a amîna, a tîndăli, a lucra de mîntuială, a se ocupa, a-și pierde vremea; a se întreține), megl. *zăbovés,* din sl. *zabaviti,* bg. *zabavjam* (*o* în loc de *a* datorită labialei anterioare, cf. *poposi); zăbovеală,* s. f. (întîrziere, încetineală); *zăbovitor,* adj. (încet, greoi). 9384

zabit, s. m. – Guvernator militar, comandant. – Var. *zabet.*

Tc. *zabit* (Tiktin). Sec. XVIII, înv. – Der. *zabitlîc,* s. n. (autoritate, putere), din tc. *zabitlık,* înv. 9385

zăblău (-ăi), s. m. – 1. Voinic, vlăjgan. – 2. Cîine mare, cîine de pază.

Origine incertă. A fost pus în legătură cu mag. *zabálló* „mîncău" (Candrea; Gáldi, *Dict.,* 185). Este var. lui *zăplan,* s. m. (vlăjgan), care se folosește în Munt. 9386

zăblău (-ăie), s. n. – Pînză, țol.

Origine necunoscută. A fost pus în legătură cu ceh., slov. *zábalka* „înveliș" (Cihac, II, 467) sau cu mag. *zabló* „copaie", la fel de improbabile. 9387

zabrac (-curi), s. n. – Mustrare, ocară. – Var. *zavrac.*

Sl. *zazrakŭ,* de la *zazrjeti* „a se certa" (Scriban). Der. din rus. *zabrak* „selecție" (Tiktin) sau din bg. *za vrak* „la naiba" (Graur, *Rom.,* LV, 251) nu sînt convingătoare. 9388

zăbrăn (-ne), s. n. – Pădure, crîng.

Sb. *zabran* (Candrea). În Banat. 9389

zăbrănic (-ce), s. n. – Văl.

Bg. *zabradnik* (Candrea). 9390

zăbreă (-ele), s. f. – 1. Gratie, bară de fier. – 2. Grilă, grilaj. – Var. *zăbreală, zebrea(lă), zăbleală, jebruică.*

Sl. *zabralo* (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 22; Conev 80; Drăganu, *Dacor.,* IX, 209 și Byck-Graur 30). – Der. *zăbreli,* vb. (a pune zăbrele); *zăbroană,* s. f. (Banat, împletitură de zăbrele). 9391

zăbun (-ne), s. n. – Haină lungă, anteriu. – Var. *zăbon, zobon.* Mr. *țipune.*

It. *giubbone,* ven. *zupon,* prin intermediul sb. *zubun,* bg. *zobun* (Miklosich, *Fremdw.,* 138; Miklosich, *Slaw. Elem.,* 23; Conev 83), mag. *zubbony* (Diez, *Gramm.,* I, 446), tc. *zubun* (Roesler 592; Șeineanu, II, 379), cf. ngr. ντσιπούνι (> mr.). Mag. *zabun* (Edelspacher 24) și bg. *zăbun* (Capidan, *Raporturile,* 225) provin din rom. 9392

zăceă (zac, zăcut), vb. – 1. A sta întins, culcat. – 2. A fi bolnav. – 3. A fi mort, îngropat. – 4. A fi, a se afla înăuntru, a fi închis. – Mr. *dzac, dzicui, dzîcută, dzițẵre,* megl. *zac, zățẵri,* istr. *zǫc.*

Lat. *jacēre* (Pușcariu 1926; *REW* 4562), cf. it. *giacere,* prov., port. *jazer,* fr. *gésir,* cat. *jaure,* sp. *yacer.* Trecerea lui *j* > *z* se datorează unei disimilări cu cons. următoare (Tiktin). – Der. *zăcămînt,* s. m. (filon, vînă), după fr. *gisement; zăcare,* s. f. (boală); *zăcaș,* adj. (Trans., bolnav; înv., rău intenționat, ticălos, pervers), la care sensul al doilea nu a fost explicat satisfăcător (legat de alb. *dzakĕš,* după Philippide, II, 742; contaminat cu *jăcaș* „prădător", după Candrea); *zacâș,* adj. (Mold., leneș, trîndav); *zăcâșie,* s. f. (înverșunare, îndîrjire, ciudă); *zăcător,* adj. (care

zace; închis); *zăcătoare,* s. f. (țarc, ocol; vas, cadă, copaie; piatră de moară, piatra de jos a morii de apă); *zăcări,* vb. (Trans., a lîncezi, a lenevi). 9393

zaceală (-ele), s. f. – Evanghelie, capitol de evanghelie care se citește la fiecare slujbă.
Sl. *začalo* (Tiktin). 9394

zaceție (-ii), s. f. – Concepție.
Sl. *začatije* (Tiktin). Sec. XVII, înv. cultism. 9395

zacherlină, s. f. – Insecticid.
Origine necunoscută. Se folosea pînă la 1900; azi ieșit din uz. Poate în legătură cu germ. *Zuckerlein* „bomboană". 9396

zacon (-oane), s. f. – 1. (Mold.) Ordin. – 2. (Banat) Uz, obicei.
Pol., sb. *zakon* (Tiktin). 9397

zacuscă, s. f. Gustare în stil rusesc, asemănătoarea unui picnic.
Ruz. *zakuska* (Tiktin). 9398

zadă (zede), s. f. – 1. Arbore rășinos (Larix sibirica, L. decidua). – 2. Făclie, torță. – Var. *zeadă, zad(ră).* Mr. *dzadă,* megl. *zadă,* istr. *zǫdę.*
Lat. *taeda,* vulg. *daeda* (Meyer, *IF,* VI, 119; Meyer, *Alb. St.,* IV, 39; Densusianu, *Hlr.,* 124; Densusianu, *Rom.,* XXVIII, 68; Pușcariu 1927; *REW* 8520), cf. sicil., calabr., cors. *deda.* 9399

zadar, adv. – În locuțiunea *în zadar:* în van, inutil.
Sl. *za darŭ* „de dar" (Miklosich, *Lexicon,* 153; Cihac, II, 90), cf. *dar.* Pentru evoluția semantică, cf. pol. *zadar* „de dar" și „inutil", rom. *degeaba,* sp. *de balde* și *en balde.,* rus. *daram* „dăruit" și „inutil". – Der. *zadarnic* (var. Mold. *zădarnic*), adj. (inutil; van); *zădărnici,* vb. (a face inutil, a face să nu se realizeze ceva); *zădărnicie,* s. f. (vanitate, inutilitate). 9400

zădărî (-răsc, -ît), vb. – A întărîta, a incita, a ațîța. – Var. *zădări.*
Sb. *zadirati* „a împinge", bg. *zadiram;* sau, după Tiktin și Candrea, de la un sl. **zadrati,* certificat de sb. și bg. Cf. sl. *zadorŭ* „acțiunea de a irita". 9401

zădie (-ii), s. f. – Fustă populară.
Sl. *zadŭ* „partea dinapoi", *zadĕti* „a așeza" (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 23; Cihac, II, 468; Drăganu, *Dacor.,* I, 306). 9402

zăduf (-furi), s. n. – 1. Arșită, caniculă. – 2. Supărare, necaz, greutate, suferință. – Var. Mold. *zăduv.*
Sl. *zaduchŭ* (Tiktin; Conev 37), cf. bg. *zaduh(a),* slov. *zaduha.* – Der. *zăduși,* vb. (a sufoca), din sl. *zadušiti; zăduhos,* adj. (înăbușitor), înv. 9403

zăgăluș (-uește, -ît), vb. – (Banat) A scoate din fire.
Sb. *zagaliti* (Candrea). 9404

zăgan (-ni), s. m. – Vultur-bărbos (Gypaetus barbatus).
Tc. (per.) *zagan* (Șeineanu, II, 380), cf. ngr. ζαγάνος. 9405

zăgară (-ale), s. f. – 1. Margine, mal, țărm. – 2. Fleac, moft. – Var. *zăgărea.*
Bg. *zagara* (Candrea), poate din numele propriu *Zagara,* oraș din Macedonia (Șeineanu, II, 380). 9406

zăgaz (-zuri), s. n. – Stăvilar, baraj. – Var. *zăgastru.*
Format din sb. *gaz* „vad", *zagaziti* „a intra în apă", ca *zagat* „dig", de la *gat* „dig"; cf. *jegajne,* s. f. (vîrșă), din sb. *zagažnja* și Cihac, II, 118. – Der. *zăgăzui,* vb. (a proteja cu un dig; a opri). 9407

zăgîrnă (-ne), s. f. – Sac de cînepă care servește de sedilă și storcătoare. – Var. *zăgîlnă.*
Sb. *zagrnuti* „a înfășura, a lega" de la *grnuti* „a acumula". Legătura cu gr. σαγής (Diculescu, *Elementele,* 453) sau cu lat. *zaberna* „tolbă, teacă" (Scriban) este improbabilă. Bg. *zagărna* (Conev 65) poate fi etimon sau împrumut din rom. 9408

zăgnață (-te), s. f. – Foc ce se aprinde în partea din față a cuptorului de pîine, pentru a accelera coacerea. – Var. *zăgneață, zăcnată, zăgneață, zămnată, jecn(e)ată.*
Rut. *zagnit,* rus. *zagnetĭ,* din sl. *gnĕtiti* „a aprinde" (Tiktin; Candrea). 9409

zăhăi (-ăesc, -ît), vb. – A supăra, a sîcîi, a necăji, a hărțui. – Var. *zăvăi.*
Rut. *zahaiti* (Candrea; Scriban). Legătura cu der. sl. *iti* „a merge" (Cihac, II, 468; Tiktin) ese dubioasă. – Der. *zăhăială,* s. f. (supărare, piedică; neliniște, tulburare). În Mold. și Trans. de N. 9410

zahăr (-ruri), s. n. – Specie de zaharoză de culoare albă cristalizată. – Var. Mold. *zahar,* Trans. *zăhar.* Mr. *záhare.*
Ngr. ζάχαρι (Murnu 60; Densusianu, *Rom.,* XXXIII, 288), din gr. σάχαρον < ind. *sakkhara,* arab. *as-sukkar* (Cihac, II, 712), sl. *zacharŭ* (cf. Vasmer, *Gr.,* 148) și în toate idiomurile europene.

– Der. *zăhărică* (var. *zaharică*), s. f. (plante, Myricaria germanica, Lycium vulgare); *zăhăret*, s. n. (dulciuri, bomboane); *zaharica*, s. f. (dulce, bomboană, dulceaţă), din ngr. ζαχαριὰ (Gáldi 265); *zaharisi* (var. *zăhări*, *zăhăra*), vb. (a îndulci, a glasa; refl., a se cristaliza zahărul dintr–o marmeladă sau dintr–un lichior; a se ramoli), din ngr. ζαχαρώνω, viitor ζαχαρόσω (Tiktin; Candrea) sau ζαχαριάζω (Gáldi 265); *zaharniţă*, s. f. (vas în care se ţine zahărul); *zăhăros*, adj. (bogat în zahăr, cu zahăr); *zaharină* (var. *saharină*), s. f., din fr. *saccharine; zaharoză* (var. *saharoză*), s. f., din fr. *saccharose*. 9411

zăhaţă (–te), s. f. – Îngrăditură de pari întreţesuţi cu răchită şi paie. – Var. *zăhat*.

Rut. *zahato, zagata* (Candrea; Scriban). În Mold. 9412

zahereá (–ele), s. f. – Provizii alimentare, tain. – Var. *zahar(e)a*. Mr. *zaire*.

Tc. (arab.) *zahire* (Roesler 592; Şeineanu, II, 381; Lokotsch 2181), cf. ngr. ζαχερέ, alb. *zaire*, bg. *zahare*. Sec. XVIII. 9413

zại (–iuri), s. n. – Crustă de gheaţă, lichid parţial îngheţat.

Mag. *zaj* (Cihac, II, 539; Candrea; Gáldi, *Dict.*, 170). 9414

zạică (–ci), s. f. – Gaiţă (Garrulus glandarius). – Var. *zaiţă*.

Mag. *szaikó (REW* 3640), mai puţin probabil din bg. *zaiči* „iepuraş" (Candrea). În Banat, var. prin contaminare cu *gaiţă*. 9415

zại̯f (–fă), adj. – Indispus, bolnav. – Mr. *zaif*.

Tc. (arab.) *zayif* (Roesler 592; Şeineanu, II, 382; Ronzevalle 113), cf. ngr. ζαΐφης, bg. *zaif*. – Der. *zaiflîc*, s. n. (indispoziţie), din tc. *zayiflık*. 9416

zại̯m (–mi), s. m. – Proprietar de pământ.

Tc. (arab.) *zaim* (Şeineanu, III, 130). Sec. XVIII, înv. 9417

zăitịn, s. n. – Untdelemn.

Sb. *zejtin* (Tiktin). În Banat. 9418

zalhaną (–ạle), s. f. – Abator. – Var. *zahana, salhana*. Mr. *zalhane*.

Tc. (per.) *salhana* (Roesler 592; Şeineanu, II, 382; Ronzevalle 101), cf. bg. *salhana*, sb. *salana*. – Der. *zalhanagiu*, s. m. (măcelar). 9419

zalisị (–sęsc, –ịt), vb. – A plictisi, a sîcîi, a obosi.

Ngr. ζαλίζω (Gáldi 265). Sec. XIX, înv. *Zălezi* (var. *zilizi*), vb. (Mold., a obosi), pe care Scriban îl leagă de rut. *zalizati* „a se înjosi", trebuie să fie var. aceluiaşi cuvînt. – Der. *zălezit*, s. n. (tulburare de nutriţie). 9420

zălọg (–gi), s. m. – **1.** Ostatic. – **2.** (S. n.) Gaj, amanet, garanţie. – **3.** (S. n.) Şnur, semn care serveşte de indicator în cărţi. – Var. 2–3, *zăloagă*.

Sl. *zalogŭ, zaloga* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 23; Cihac, II, 468), cf. bg. *zalog*, mag. *zálog*. – Der. *zălogi*, vb. (a lua, a asigura, a da în garanţie); *zălogaş*, s. m. (posesorul unui gaj). 9421

zăltạt (–tă), adj. – Lunatic, smintit. – Var. *izăltat*.

It. *esaltato* sau în loc de *exaltat* (Iordan, *BF*, IX, 129). 9422

zăluḍ (–dă), adj. – Smintit, nebun.

Sl., cf. sl. *ludŭ* „prost", bg. *zaludo, zaluden* „leneş" (Conev 100; Scriban), sb. *zaludan, zaludnik* „leneş", sb., cr. *sulud* „nebun". – Der. *zăluzi*, vb. (a se sminti), în Mold.; *zăluzenie*, s. f. (tîmpire). 9423

zamạn (–nuri), s. n. – Oportunitate. – Mr. *zămane*.

Tc. *zaman* (Şeineanu, II, 130), cf. alb., bg. *zaman*. 9424

zambịlă (–le), s. f. – Plantă erbacee din familia liliaceelor (Hyacinthus orientalis). – Mr. *zămbilă*.

Tc. *zümbül* (Roesler 592; Şeineanu, II, 382; Ronzevalle 96) cf. ngr. ζμπούλι, alb. *zümbül*, bg., sb. *zumbul*. 9425

zạmcă (zămci), s. f. – Fortificaţie.

Sl. *zamŭkŭ* (Tiktin), cf. sb. *zamka*, rus. *zamok*. Sec. XVIII, înv. 9426

zamfịr (–re), s. n. – Varietate de corindon. – Var. *zafir, safir, samfir*.

Mgr. σάμφειρος, sl. *samfiru* (Tiktin; cf. Vasmer, *Gr.*, 130). 9427

zămintị (–ţesc, –ịt), vb. – A amesteca, a încurca.

Sl. **zamętiti*, cf. *sŭmętiti* > *sminti*, şi pol. *zamęcić*, slov. *zametiti*. – Der. *zămintează* (var. *zămintitură*), s. f. (amestec, talmeş–balmeş), înv. 9428

zămislị (–lęsc, –ịt), vb. – A concepe.

Sl. *zamysliti* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 23; Cihac, II, 468; Conev 59), cf. bg. *zamislja se*. În sl. numai cu sensul de „a concepe cu mintea"; sensul de „a procrea, a rămîne însărcinată", propriu rom., se datorează neîndoielnic vechilor traducători, care dădeau cuv. rom. sensul dublu al gr. συλλαμβάνειν, lat. *concipere* (Tiktin). 9429

zămorî (–răsc, –ịt), vb. – **1.** A extenua, a

slei de foame. – 2. (Refl.) A-şi astîmpăra foamea. – Var. *zămărî.*

Sl. *zamoriti* (Cihac, II, 227), rut. *zamoryty.* În Mold. 9430

zamparagiu (-ii), s. m. – Haimana, pungaş.

Tc. *zampara* (Şeineanu, II, 383). – Der. *zamparalîc,* s. n. (haimanalîc), din tc. *zamparalık.* Legătura acestor cuvinte cu *geampara* nu este clară. 9431

zănat (-turi), s. n. – Meserie, profesie.

Tc. *zanat,* prin intermediul sb. *zanat* (Tiktin; Bogrea, *Dacor.,* III, 740). În Banat. – Der. *zănătar,* s. m. (slujbaş). 9432

zang, interj. – Imită zornăitul obiectelor metalice. – Var. *zîng, zing, zdrang, sdrang* şi der. *zanga.*

Creaţie expresivă. – Der. *zăngăni,* vb. (a zorni, a zdrăngăni), cf. mr. *dzăngărare,* mag. *csengeni* (Cihac, II, 540); *zăngănitură,* s. f. (zornăit); *zăngăt* (var. *zănghet, zînghet, zinghet*), s. n. (zornăit); *zăngănitor,* adj. (zornăitor). 9433

zănoagă (-ge), s. f. – Căldare, depresiune între doi munţi.

Sl. *za noga* „la picior", rut. *zanoga* (Tiktin; Conev 39), bg. *za(d)noga* > megl. *zănoagă.* 9434

zap, interj. – Imită lătratul unui cîine. – Var. *zapa.*

Creaţie expresivă. – Der. *zăpăi,* vb. (a lătra); *zăpăit,* s. n. (lătrat); *zăpăitură,* s. f. (lătrat). În Mold. 9435

zăpăcì (-cęsc, -ì t), vb. – A năuci, a buimăci, a ameţi.

Origine incertă. Poate din sl. *zapačiti* „a face să se învîrtească" (Densusianu, *GS.,* IV, 390), cf. *opăci* „a buimăci", sb. *pačati se* „a se amesteca"; mai probabil este o creaţie expresivă, cf. *zap,* cu suf. *-ci.* Legătura cu sl. *(za)dĕti* (Cihac, II, 468) sau cu bg. *zacapam* (Conev 101) este improbabilă. – Der. *zăpăceală,* s. f. (buimăceală); *zăpăuc* (var. *zăbăuc*), adj. (buimac). 9436

zăpadă (-pęzi), s. f. – Nea, omăt.

Sl. *zapadŭ* „cădere" (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 23; Cihac, II, 211; Conev 38), cu sensul propriu din rom. (Philippide, II, 80), cf. bg. *zapad* „Apus". – Der. *înzăpezi* (var. înv. *zăpădi*), vb. (a se acoperi cu zăpadă; a bloca cu zăpadă un drum); *zăpădos,* adj. (cu zăpadă). 9437

zăpîrste, s. m. – 1. Cel mai mic dintre fii sau dintre fraţi. – 1. Stîrpitură, avorton.

Sb. *zaprtak* (Candrea). În Trans. şi Olt. 9438

zapis (-se), s. n. – Document, înscris.

Sl. *zapisŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 23; Cihac, II, 228; Conev 79), cf. *pisanie.* 9439

zăplaz (-zuri), s. n. – Gard, ulucă, îngrăditură. – Var. *zaplaz.*

Rut. *zaplaz* (Scriban), cf. *plaz.* În Mold. 9440

zăpodie (-ii), s. f. – Prăpastie, canion, strîmtoare. – Var. *zăpoadă,* Olt. *zăpodină.*

Sl. *zapodŭ* „ascunziş" (Cihac, II, 270), var din sb. *zapodina.* 9441

zăpor (-oare), s. n. – 1. Dezgheţ, viitură, avalanşă. – 2. Barieră de gheaţă în rîurile navigabile.

Sl. *zaporŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 23; Cihac, II, 229; Conev 81), cf. bg. *zapor* „dig", rus. *zapor* „oprire", mag. *zápor* „viitură". – Der. *zăpori,* vb. (a inunda). Aceleiaşi rădăcini sl. îi aparţine *zăpri,* vb. refl. (a suferi de retenţie de urină), din sl. *zapręti* „a închide", der. *zăpreală,* s. f. (retenţie); cf. *zăpreti,* vb. (a reţine; a speria), sec. XVI, înv., din acelaşi vb. sl., der. *zăpreştenie,* s. f. (detenţie), din sl. *zaprĕštenije.* 9442

zăpsì (-sęsc, -ì t), vb. – A prinde, a surprinde.

Origine incertă. Pare a fi sb. *zabŭšiti* „a afla, a găsi" caz în care este dubletul lui *zăpuşi.* Această der., semnalată deja de Philippide, *Principii,* 17, ar fi mai convingătoare dacă s-ar confirma forma *zăpşi,* menţionată de acest autor şi care nu apare în dicţionare. Apropierea de *zapt* (Iordan, *BF.,* II, 195), interesantă, suscită aceeaşi îndoială fonetică. Der. de la *a găbji* (Tiktin) sau din letonul *zapstit* „a prinde" (Scriban) nu este convingătoare. 9443

zapt (-turi), s. n. – 1. Administraţie. – 2. Confiscare, executare. – Mr. *zapte.*

Tc. *zabt* (Şeineanu, II, 385; Ronzevalle 113), cf. ngr. alb. *zapti.* – Der. *zapciu,* s. m. (administrator al unei regiuni, subprefect; perceptor; agent care execută hotărîrile administrative sau judiciare; Arg., cîine), mr., megl. *zaptiu,* din tc. *zaptcı* (Şeineanu, II, 384; Ronzevalle 113); *zapcială,* s. f. (executare); *zapcierie,* s. f. (slujba de *zapciu*); *zăpciitură,* s. f. (executare); *zapcilîc,* s. n. (slujba de *zapciu;* circumscripţie administrativă); *zapcii,* vb. (a executa). 9444

zăpuşì (-şęsc, -ì t), vb. – A sufoca, a înăbuşi.

Sl. *zabŭšiti,* sb. *zabušiti* „a sufoca", cf. *zăpsi,* bg. *zapušam* „a astupa", din sl. *puchŭ* „respiraţie" (Tiktin). După Candrea, din sb. *zapušiti* „a umple de fum". – Der. *zăpuc* (var. *zăpuşeală,* înv. *zăpuh*), s. n. (căldură, dogoare); *zăpuşitor,* adj. (înăbuşitor); *înzăpuşi,* vb. (a înăbuşi). 9445

zar (-ruri),

s. n. – Cub mic de os cu puncte imprimate pe fiecare față. – Mr. *zare*, megl. *zar*.

Tc. *zar*, din per. *zar* (Șeineanu, II, 385; Ronzevalle 96), cf. ngr. ζάρι, alb., bg. *zar*, v.it. *zara*, arab. *az zar* > sp. *azar*. 9446

zarâf (-fi), s. m. – Cămătar, bancher. – Mr. *sărâf*, megl. *zărâf*.

Tc. (arab.) *sarraf* (Roesler 592; Șeineanu, II, 386; Ronzevalle, 110), cf. ngr. σαράφι, alb., bg., sb. *saraf*. – Der. *zărâfie*, s. f. (localul zarafului; cămătărie); *zaraflîc*, s. n. (schimb, speculație cu bani). 9447

zărăști (-tșesc, -ît), vb. refl. – A se rătăci, a dispărea.

În legătură cu sb. *zarastati*, bg. *zarastvam* „a se acoperi cu ceva" (Scriban). În Banat și Trans. 9448

zarbă (-ale), s. f. – Brocart de aur. – Var. *zarpa*.

Tc. (per.) *zerbaf* (Șeineanu, II, 387; Tiktin). Sec. XVI, înv. 9449

zărcuălă (-le), s. f. – Bonetă. – Mr. *zărculă*.

Tc. *zerkülah* (Șeineanu, II, 386), cf. *chiulaf* și sb. *zarkula*. Sec. XVIII, înv. 9450

zardavă (-ale), s. f. – Blană de jder. – Var. *zerdava*.

Tc. *zerdeva* (Tiktin). Sec. XVIII, înv. 9451

zare (zări), s. f. – 1. Strălucire. – 2. Lumină, rază. – 3. Nălucă, iluzie. – 4. Limită a vizibilității, orizont, depărtare. – 5. Culme, creastă. – Mr. *dzare*, megl. *zari*.

Sl. *zarĭa, zorĭa* „strălucire" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 23; Cihac, II, 469; Conev 36), cf. *zori*. – Der. *zări*, vb. (a întrevedea ceva, a repera; a observa, a remarca), mr. *andzărire*, a cărui legătură cu sl. *zrěti* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 23) este doar indirectă; *zăranie*, s. f. (Trans., aparență); *întrezări*, vb. (a întrevedea), formată după fr. *entrevoir; zariște*, s. f. (orizont). – Din rom. provin ngr. ζιαρτζω (Murnu, *Lehnw.*, 25) și rut. *zyryty* „a privi" (Candrea, *Elemente*, 409). 9452

zarf (-furi), s. n. – Suport de metal al ceștilor de cafea. – Mr. *zarfă*.

Tc. (arab.) *zarf* (Roesler 592; Șeineanu, II, 387; Lokotsch 2202; Ronzevalle 119), cf. ngr. ζάρφι, alb. *zarfë*, bg., sb. *zarf*. 9453

zargan (-ni), s. m. – Pește de mare (Belone belone).

Tc. *zargan* (Scriban). 9454

zarif, (-fă), adj. – Delicat, desăvîrșit.

Tc. (arab.) *zarif* (Șeineanu, II, 387). – Der. *zariflîc*, s. n. (gingășie), din tc. *zariflik*. 9455

zarnacadea (-ele), s. f. – Narcisă (Narcissus).

Tc. (per.) *zerenkada* (Șeineanu, II, 387), cf. ngr. ζερνεκαδές, sb. *zelenkada*. În Mold. 9456

zărpălatic (-că), adj. – Chefliu, dezmățat, fără scrupule.

Origine necunoscută, probabil expresivă. 9457

zarțale, s. f. pl. – Ochelari. – Var. *zîrțe*.

Sb. *zrcalo* „oglindă" (Candrea). În Olt. 9458

zarvă (-ve), s. f. – 1. Gălăgie, scandal. – 2. Ceartă, gîlceavă.

Sl. *zarŭvati*, de la *rŭvati* „a lupta" (Miklosich, *Lexicon*, 807; Cihac, II, 470; Conev 95), cf. slov. *zrvati*. – Der. *zărvăi*, (var. *zărvui*), vb. (a face zgomot); *zărvi*, vb. (a lupta), înv. *zărghit*, adj. (țicnit), în Mold., pare să fie o pronunțare locală a lui *zărvit* (Tiktin); dar această explicație nu este foarte convingătoare. 9459

zarzără (-re), s. f. – Un fel de caisă mai mică. – Var. *zarzănă, zarzălă, zarzara, zărzălie*.

Ngr. ζέρζολον (Tiktin) din tc. *zerdali*, per. *zerdalu*, cf. bg. *zarzala* (Conev 48). – Der. *zarzăr*, s. m. (pom fructifer care face zarzăre). 9460

zarzavat (-turi), s. n. – Verdeață, legume. – Mr. *zărzăvate*, megl. *zărzăvat*.

Tc. (per.) *zarzavat* (Roesler 592; Șeineanu, II, 388; Lokotsch 1747), cf. ngr. ζαρζαβάτι, bg., sb. *zarzavat*. – Der. *zarzavagiu*, s. m. (vînzător de fructe și verdețuri), din tc. *zarzavatcı*. 9461

zasc (-curi), s. n. – Pană, ic, șină.

Mag. *ászok* (Cihac, II, 539). În Trans. 9462

zăstimp, (-puri), s. n. – Interval, timp. – Var. *zăstimp*, Olt. *zăstînc*.

Sl. **zastąpŭ* (Candrea), cf. rus. *zastup*, adaptat fonetic la *timp*, ca *răstimp*. Cf. *zăstîmpi*, vb. (a proteja), înv. din sl. *zastąpiti*. 9463

zaț (-țuri), s. n. – 1. Rămășiță, drojdie de cafea. – 2. Compoziție tipografică.

Germ. *Satz*. – Der. *zețar*, s. m. (culegător în tipografie), din grem. *Setzer; zețărie*, s. f. (slujba de zețar; culegătorie); *zețui*, vb. (a culege), din germ. *setzen*. 9464

zățcă (zățci), s. f. – Întinzător al urzelii. – Var. *zapcă*.

Origine incertă; negreșit provenind în ultimă instanță din sl. *zadĭ* „înapoi". În Banat și Olt. 9465

zăticni (-nesc, -ît), vb. – A supăra, a molesta. – Var. *zătigni*.

Sl. *zatŭknati* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 23). – Der. *zăticneală*, s. f. (piedică); *stihni*, vb. (a incomoda), în Bucov. 9466

zător (-oare), s. n. – Ţiţă întărită a scroafei. – Var. *zătorci*, f. pl.

Sb., cr. *zatore* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 23; Cihac, II, 470). În Banat şi Olt. 9467

zău, interj. – Jur pe Dumnezeu! – Mr. *niţi dzău* „nici un cuvînt".

Lat. *deus* (Puşcariu 1929; *REW* 2610), cf. it. *dio*, logud., port. *deus*, prov., fr. *dieu*, cat. *deu*, sp. *dios* şi *Dumnezeu*. Este dubletul lui *zeu*, s. m. (Dumnezeu; divinitate păgînă, idol), care este tot moştenit. – Der. *zeesc*, adj. (divin), *zeire*, s. f. (divinitate), înv.; *zeiţă*, s. f. (divinitate păgînă feminină); *zeitate*, s. f. (divinitate); *zeoaică*, s. f. (zeiţă), toate der. neol. Pentru expresia *zo te cuşte*, în Trans. de V, care trebuie să provină din lat. *Deus te constet*, cf. Drăganu, *Dacor.*, I, 308. 9468

zăveaşă (-eşe), s. f. – 1. Perdea. – 2. Covor, scoarţă. – Var. *zaveasă*, *zăveadă*, *zăvează*, *zăvastră*.

Sl. *zavěsa* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 23; Cihac, II, 470). Var. *zăvadă*, *zăvat*, se folosesc cu sensul de „ţarc, ocol", cf. pentru semantism *perdea*. – Der. *zăvădar*, s. n. (bîrnă de sprijin al vetrelor de la stînă). 9469

zavelcă (-ci), s. f. – Şorţ popular. – Var. *zăvelcă*, *zevelcă*, *zuvelcă*, *suvelcă*.

Origine incertă. Din sl. *zaviti* „a înfăşura" (Cihac, II, 470) sau din bg. *zavirka* (Tiktin; Rosetti, III, 46), *zaverka* (Candrea), *zavievka* (Scriban) este dificil fonetic. După Conev 84, din bg. *zavijalka*. În Olt şi Trans. 9470

zaveră (-re), s. f. – 1. Răscoală grecească de la 1821 contra asupririi turceşti. – 2. Răscoală, răzvrătire.

Bg. *zavěra* (Cihac, II, 471; Tiktin). – Der. *zaverisi*, vb. refl. (a se răscula, a se ridica); *zavergiu* (var. *zavragiu*), s. m. (partizan al mişcării greceşti de eliberare de la 1821; răzvrătit, rebel, răsculat), cu suf. tc. *-giu*. 9471

zavistie (-ii), s. f. – 1. Invidie, pizmă, reavoinţă. – 2. Intrigă.

Sl. *zavistije* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 23; Cihac, II, 471; Conev 100). – Der. *zavistios*, adj. (invidios; intrigant); *zavistnic*, adj. (invidios; intrigant), din sl. *zavistĭnikŭ*; *zavistnicie*, s. f. (înv., invidie); *zavistui* (var. *zavistii*), vb. (a invidia; a pizmui, a urî), cf. sl. *zavistvovati*. 9472

zăvod (-ozi), s. m. – Cîine de pază. – Var. *zăvoi*.

Origine obscură, probabil din sl. *zavoditi* „a conduce" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 22; Cihac, II, 471). 9473

zăvoi (-oaie), s. n. – Pădurice la cotitura unui rîu. – Megl. *zăvoi*.

Sl. *zavoj* „învîrtire" (Tiktin; Conev 40); pentru semantism, cf. *crivină*. 9474

zăvor (-oare), s. f. – 1. Încuietoare, ivăr, închizătoare. – 2. Întinzător de urzeală. – 3. Aşchie, ţandără.

Sl. *zavorŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 23; Cihac, II, 471; Conev 81), cf. slov. *zavora*, mag. *závor*, *zár*. Sensul 3 se explică prin folosirea frecventă a unei surcele ca ivăr. – Der. *zăvorî*, vb. (a închide, a încuia cu zăvorul). Din mag. *zár* provine *zar*, s. n. (zăvor). 9475

zeamă (-emi), s. f. – 1. Suc, must. – 2. Supă, fiertură. – Var. *zamă*. Mr. *dzamă*.

Gr. ζέμα, uneori prin intermediul unui lat. **zĕma* (Tiktin; Graur, *Rom.*, LVI, 109; Ivănescu, *BF*, VI, 102; Rohlfs, *EWUG*, 732; Rosetti, II, 69). – Der. *zemîrcă*, s. f. (poşircă, apă chioară), var. *zămîrcă*, *zămurcă*; *zemos* (var. *zămos*), adj. (cu zeamă); *zămos*, s. m. (Mold., pepene galben). Din rom. provine rut. *dzema*, *dzjama* (Candrea, *Elemente*, 403). 9476

zece, num. – Număr între nouă şi unsprezece. – Mr. *dzaţe*, megl. *zeţi*, istr. *zece*.

Lat. *dĕcem* (Puşcariu 1934; *REW* 2497), cf. vegl. *dik*, it. *dieci*, prov. *detz*, fr. *dix*, cat. *deu*, sp. *diez*, port. *dez*. Intră în comp. tuturor unităţilor de zece: *douăzeci*, *treizeci* etc. – Der. *zecilea* (var. *zecelea*), num. ord. (care se află între al nouălea şi al unsprezecelea); *zecime*, s. f. (a zecea parte); *azeace*, s. f. (înv., dijmă, zeciuială); *zeciui* (var. înv. *azeaciui*), vb. (a lua dijmă, a dijmui); *zeciuială* (var. *zăciuală*), s. f. (dijmă); *zeciuitor*, s. m. (persoană care dijmuieşte); *înzeci*, vb. (a multiplica cu zece); *zecimal*, adj., format după fr. *décimal*. 9477

zefchiu (-uri), s. n. – Distracţie, recreare. – Var. *zăfchiu*, *zevchiu*.

Tc. (arab.) *zevk* „gust" (Şeineanu, II, 388), cf. ngr. ζέφκι, sb. *zevak* „comoditate". 9478

zefir (-ri), s. m. – Boare, briză. – Mr. *zefir*.

Fr. *zéphyre*, şi înainte (sec. XIX), din ngr. ζέφυρος. 9479

zeflemea (-ele), s. f. – Ironie uşoară, luare în rîs, glumă.

Tc. *zevklenme* (Şeineanu, II, 388). – Der. *zeflemisi*, vb. (a lua în rîs, a ironiza); *zeflemist*, s. m. (persoană care ia în rîs); *zeflemisitor*, adj. (care zeflemiseşte). Aceleiaşi familii îi aparţine *zefliu*, adj. (glumeţ, vesel), din tc. *zevkli*. 9480

zeghe (-ghi), s. f. – Haină lungă, şubă. – Var. *zeche*.

Origine necunoscută. Apare din sec. XVII. Der. din lat. *setŭla*, de la *seta* (Hasdeu, *Cuv. din Bătrîni*, I, 311), sau din lat. *decŭla*, de la *decus* „podoabă" (Puşcariu, *Conv. lit.*, XXXIII, 459) nu este probabilă, cf. Tiktin. Mag. *zeke* (Cihac, II, 540) şi săs. *săcke* provin din rom. 9481

zel (–luri), s. n. – Rîvnă. – Mr. *zil.*

Fr. *zèle*, din gr. ζῆλος. Dublet al lui *zilos*, s. n. (zel), direct din ngr., sec. XIX, înv. – Der. *zelator*, s. m. (apărător), din fr. *zélateur; zelos*, adj. (plin de zel), cu suf. *–os; zulie*, s. f. (gelozie), din ngr. ζουλία (Graur, *BL*, IV, 119), var. de la ζηλία (Gáldi 265), înv.; *zuliar*, adj., din ngr. ζουλιάρης; *zulipsi*, vb., din ngr. ζηλεύω, viitor ζηλέψω. Cf. *gelos, zulă.* 9482

zenc (–curi), s. n. – Butoiul tăbăcarului.

Germ. *Versenk.* 9483

zengherlĭu (–ĭi), s. m. – Monedă turcească de aur.

Tc. *zengerlü* (Tiktin). Sec. XVII, înv. 9484

zer (–ruri), s. n. – Lichid care se separă din lapte după coagulare. – Var. *zăr*, Mold., Banat *dzăr.* Mr. *dzăr.*

Origine necunoscută. S–a crezut într–un lat. *sĕrum*, identic semantic şi fonetic asemănător (Diez, *Gramm.*, I, 221); dar rezultatul din rom. nu ar fi posibil, pornind de la acet etimon (Densusianu, *Rom.*, XXIII, 84; Tiktin). Celelalte soluţii sînt simple tatonări în jurul cuvîntului lat., pentru a face posibil rezultatul din rom.: de la *sĕrum* contaminat cu gr. ζέμα (Giuglea, *Dacor.*, III, 578); de la un trac **zerum* (Pascu, I, 190); autohton (Puşcariu, *Lr.*, 176). Cel mai bine ar fi să admitem că etimonul lat. este seducător şi destul de probabil, dar că ignorăm mecanismul lui de transmitere.

Ni se pare greu de crezut că *zară*, s. f. (zer, lapte smîntînit) este cuvînt diferit, deşi dicţionarele şi studiile speciale dau a înţelege aceasta. Formal alternanţa m, –f. este normală cf. *ţep–ţeapă, cioc–cioacă;* şi semantic există aproape identitate între cele două cuvinte; *zer* este lichidul care rezultă la facerea brînzei, iar *zară* cel care rămîne după extragerea untului. *Zară* este explicat prin alb. *dhaljë* „acru" (Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 84; Weigand, *Jb.*, XVI, 230; cf. Rosetti, II, 124). dar această der. este extrem de dubioasă (Philippide, II, 742).

Din rom. provin mag. *zara* (Edelspacher 24), săs. *zer*, rut. *dzer* (Miklosich, *Wander.*, 10; Candrea, *Elemente*, 10), săs. *zâre*, şi probabil ngr. τσίρρος. 9485

zęstre, s. f. – Dotă.

Lat. *dextĕrae* „promisiune" (Hasdeu, după Puşcariu 1935; Iordan, *Dift.*, 115; *REW* 2618; Tiktin, Candrea). Legătura cu sl. *zastroiti* „a prepara" (Cihac, II, 472) este improbabilă. Folosit în general, afară de Banat şi Crişana (*ALR*, II, 167). – Der. *înzestra*, vb. (a dota). Din rom. provin bg. *zestra* (Capidan, *Raporturile*, 225), rut. *zjastra* (Candrea, *Elemente*, 409), mag. *zeszter* (Edelspacher 24), săs. *zestre.* 9486

zevzęc (–ci), s. m. – Nătărău, găgăuţă, neghiob. – Mr. *zefche.*

Tc. *zevzek* (Şeineanu, 389; Ronzevalle 98), cf. ngr. ζεῦκι, alb. *zefk*, bg. *zevzek.* 9487

zęxe, interj. – (Arg.) Răspuns care arată discordanţa sau neplăcerea.

Germ. *sechs* „şase" (Graur, *BL*, VI, 171); pentru semantism, cf. *şase.* 9488

zi (zĭle), s. f. – **1.** Interval de timp între răsăritul şi apusul Soarelui; 24 de ore. – **2.** Dată. – **3.** Termen, soroc. – **4.** Sărbătoare de aniversare sau onomastică. – **6.** (Pl.) Timp, epocă. – **7.** (Pl.) Viaţă. – **8.** (Adv.) Ziua, în timpul cît este zi (1), în fiecare zi. – Mr. *dzi, dzuă*, megl. *zuă*, istr. *zi.*

Lat. *dĭes* (Puşcariu 1940; *REW* 2632), cf. vegl. *dai*, it., prov., v.fr. *di*, v.it., cat., sp., port. *dia.* Forma art. *ziua* (ca *stea* > *steaua*) a dus la formarea unui dublet *ziuă*, care se foloseşte paralel, mai ales în anumite expresii, precum: *se face ziuă, de cu ziuă, pînă'n ziuă, spre ziuă.*

Der. *zili* (var. *înzili*), vb. (a da viaţă lungă; Olt., a mînca prost, a–şi duce zilele); *ziler*, s. m. (Trans., muncitor plătit cu ziua); *zilnic*, adj. (cotidian); *zîuar*, s. m. (Banat, ziler); *deunăzi*, adv. (într–o altă zi, zilele trecute); *preziua*, s. f. (ajun). Cf. *astăzi, azi.*

Der. neol. *ziar*, s. n. (jurnal), după lat. *diarium; ziarism*, s. n. (jurnalism); *ziarist*, s. m. (gazetar); *ziaristică*, s. f. (gazetărie). 9489

ziafęt (–turi), s. n. – Chef, ospăţ, chiolhan. – Var. *zai(a)fet.* Mr. *ziafete*, megl. *ziafet.*

Tc. (arab.) *ziyafet* (Roesler 592; Şeineanu, II, 389), cf. ngr. ζιαφέτι, alb., bg., sb. *ziafet.* 9490

zĭce (–c, –is), vb. – **1.** A spune. – **2.** A afirma, a asigura. – **3.** A vorbi, a pronunţa. – **4.** A se ruga. – **5.** A citi, a declama, a recita. – **6.** A cînta. – **7.** A celebra, a oficia. – **8.** A suna un instrument. – **9.** A obiecta, a critica. – **10.** A pretinde, a susţine. – **11.** A crede, a gîndi. – **12.** A numi, a porecli. – **13.** (Refl.) A se chema. – **14.** (Refl.) A se presupune; a trece drept. – Mr. *dzîc, dzîşu, dziţeare;* megl. *zic, ziş, ziceri;* istr. *zic, zis.*

Lat. *dĭcĕre* (Puşcariu 1941; *REW* 8268; Popinceanu, *ZRPh.*, LVI, 236), cf. it. *dicere*, fr. *dire*, sp. *decir.* – Der. *zicală*, s. f. (proverb; formulă magică; bucată muzicală); *zicălaş* (var.

zicălău, zicaș), s. m. (lăutar); *zicătoare*, s. f. (proverb; bucată muzicală); *zicătură*, s. f. (proverb; bucată muzicală); *zicere*, s. f. (zicală; expresie); *zicător*, s. m. (lăutar); *zisă*, s. f. (afirmație, proverb); *prezice*, vb., format după fr. *prédire;* cf. *contrazice. Cică*, adv. (după cum se spune, se pare) este o simplă abreviere a lui *zice că*, cf. calabr. *cica.* 9491

zid (-duri), s. n. – **1.** Element de construcție vertical, fortificație, îngrădătură. – **2.** Perete. – Megl. *zid.*

Sl. *zidŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 23; Cihac, II, 472; Conev 79), cf. bg., sb., cr., slov. *zid.* – Der. *zidar*, s. m. (muncitor care execută zidărie), din sl. *zidarĭ*, cf. sb., slov. *zidar; zidărie*, s. f. (meseria zidarului; construcție de zid); *zidărit*, s. n. (zidărie); *zidi*, vb. (a ridica un zid; a construi, a lucra, a edifica, a fabrica, a înălța; a făuri, a crea), din sl. *zidati; ziditor*, s. m. (întemeietor; constructor); *ziditură*, s. f. (clădire; creație). 9492

zîmbă (-bęz, -ăt), vb. – **1.** A sparge, a știrbi. – **2.** (Refl.) A-și arăta dinții. – Var. *jimba*, Olt. *ciumbri.*

Sl. *zǫbŭ* „dinte" (Cihac, II, 473; Tiktin), cf. rus. *zubritĭ* „a-și arăta dinții". Explicația lui *jimba* prin intermediul mag. *zsimbeleg* „a flecări" (Pușcariu, *Dacor.*, VIII, 116–21) este improbabilă; și var. *înjunghia*, invocată acolo, trebuie să fie efectul unei erori de expresie. – Der. *jimb*, adj. (strîmbat), deverbal; sau direct din sl. *zǫbŭ*, cf. alb. *dhëmbo; zîmbi* (var. Mold. *zimbi, jimbi*), vb. (a surîde; a rîde ușor), din același cuvînt sl. (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 23; Conev 103; Rosetti, III, 56), cf. bg. *ozăbjam*, ceh. *zubiti se; zîmbet*, s. n. (surîs), cu suf. *-et; zîmbitor*, adj. (surîzător); *zîmboc*, s. n. (ac de cataramă), în Olt.: *zîmbre* (var. Mold. *zimbre*), s. f. pl. (inflamare a gingiilor, aftă la cai; bale, spume; *a face zîmbre*, a rîvni, a jindui), din sl. *zǫbrŭ*, dubletul lui *zǫbŭ* (Cihac, II, 473; Conev 56); *zîmbri*, vb. (a jindui; a-și arăta dinții). *Zimbru* (var. *zîmbru*), s. m. (bizon, Bison priscus), este același cuvînt, din sl. *zǫbrĭ*, cf. pol. *zabr.* – Cf. *zîmț, zăbală.* 9493

zimbįl (-luri), s. n. – **1.** Coș împletit. – **2.** (Arg.) Pălărie de paie. – Var. *zambil, zembil, zîmbil.* Mr. *zimbil.*

Tc. (per.) *zembil* (Șeineanu, II, 390), cf. ngr. ζεμπίλι, bg. *zimbil.* 9494

zįmnic (-ce), s. n. – Beci, pivniță, magazie. – Var. *zemnic, semnic.*

Bg. *zimnik* (Tiktin; Conev 80), din sl. *zimĭnŭ* „de iarnă". 9495

zimț (-ți), s. m. – **1.** Dinte mare, colț, vîrf. – **2.** Crenel. – **3.** Crestătură pe marginea monedei. – **4.** Monedă de aur, ducat, galben. – **5.** Tindeche la războiul de țesut. – Var. *zimte.*

Sl. *zǫbŭ* „dinte", prin intermediul unui dim. **zǫbĭcĭ* (Tiktin; Conev 66; Candrea), cf. bg. *zăbec*, sb. *zubac.* Der. din germ. *Sims* (Lacea, *Dacor.*, III, 746; Scriban) pare mai puțin probabilă. – Der. *zimța* (var. *zimț(u)i*), vb. (a face zimți, a cresta, a stria). – Cf. *zîmba, zăbală.* 9496

zînă (-ne), s. f. – Fee. – Var. Mold. *dzînă.* Mr. *dzină*, megl. *zǫnă.*

Lat. *Dīāna* (Pușcariu 1942; *REW* 2624; Tiktin; Densusianu, *GS*, II, 312; Rosetti, *Mélanges*, 352), cf. alb. *zanë*, logud. *yana* (Atzori 185; Wagner 124), v.it., v.prov. *jana*, astur. *xana* (Menéndez Pidal, *Rom.*, XXIX, 376), port. *já*, toate cu sensul din rom. Der. din lat. *dīvīna* (Densusianu, *Hlr.*, 102; Philippide, *Principii*, 138; Pascu, I, 80; Graur, V, *BL.*, 95), fără a fi imposibilă, nu se potrivește cu celelalte rezultate rom. și romanice; totuși nu trebuie înlăturată posibilitatea unei contaminări a ambelor cuvinte, ținînd cont de prezența lui *zîn*, s. m. (zeu), cuvînt înv., pe care Tiktin îl consideră formație personală la Dosoftei, și a cărui legătură cu mr. *dzin* „ființă fantastică" nu a fost studiată (mr. poate fi oriental). Poate s-ar putea adăuga la cuvintele romanice deja pomenite sp. *adiano.*

Der. *zănatic* (var. *zănatec*), adj. (țicnit, scrîntit, trăsnit), în loc de **zînatic*, der. ca *noptatic, prostatic* (Philippide, *Principii*, 148), sau direct din lat. *dianātīcus* (Hasdeu; Philippide, 1928; Pușcariu, *Jb.*, XI, 65; Tagliavini, *Arch. Rom.*, 103; Serra, *Dacor.*, IX, 170; cuvîntul lat. apare în sec. V).

Sînziene, s. f. pl. (iele, în mitologia populară; sărbătoarea Sf. Ioan Botezătorul, din 24 iunie; drăgaică, Galium mollugo), cu var. mold. *sîmziene, sîmzenii, sînzenii*, probabil este urmașul unui lat. **sanctae, Dīānae*, cf. calabr. *santu Diana*, ca formulă de imprecație. Este posibil și chiar probabil, că s-ar fi produs o contaminare cu *Sanctus Iohannes* (Tiktin; Densusianu, *GS*, III, 433; Tagliavini, *Arch. Rom.*, XII, 180–83; *REW* 7569N), cu atît mai mult cu cît această sărbătoare este legată în toată mitologia europeană de obiceiuri folclorice și credințe străine creștinismului; dar numai această expresie lat. nu ajunge pentru explicarea cuvîntului rom. Formula *sanctus dīes Iohannis* (Candrea, *GS*, III, 428; Candrea), imaginată pentru a evita dificultatea fonetică, nu convine, deoarece în rom. ne-am aștepta la *sancta dīes*. Explicația bazată pe *semis* și *dīvīna* (Philippide, *Principii*, 97), nu are aparențe de probabilitate. 9497

zinc, s. m. – Metal alb-albăstrui. – Var. *ținc.* Mr. *țingu.*

Fr. *zinc*, var. din germ. *Zink;* și mr. din it. *zinco*, cf. ngr. τσίγκος. 9498

zîrnă (-ne), s. f. – **1.** Plantă veninoasă, solan (Solanum nigrum). – **2.** Lăsnicior (Solanum dulcamara).

Sl. *zrŭno* „grăunte" (Tiktin; Conev 44; Candrea), din cauza formei fructului. Hasdeu se gîndea la un dacic **dierna* (*Col. lui Traian*, 1873, 80) sau **prodiorna* (*Ist. critică*, II, 1, 270), ipoteză care pare inutilă. Legătura cu mag. *zolna* (Cihac, II, 540) este improbabilă. – Der. *zîrni*, vb. refl. (a se zgîrci, a se strînge, a se ghemui), ca fructul, cf. *pipernici* (nu este probabilă legătura cu sl. *zarinati* „a închide", sugerată de Cihac, II, 305). 9499

zît, interj. – Se folosește pentru a alunga animalele sau pentru a-și manifesta dezaprobarea. – Mr. *cit.*

Creație expresivă, cf. fr. *zut.* 9500

ziție (-ii), s. f. – **1.** Făină măcinată mare. – **2.** Pîine care se dă de pomană făcută cu făină groasă. – Var. *zîtie, zătie.*

Ngr. ζίτια „cerere" (Scriban). În Mold. 9501

zîz, interj. – Imită bîzîitul. – Var. *zzz.*

Creație expresivă, cf. *bîz.* – Der. *zîzîi* (var. *zizăi*), vb. (a bîzîi; a rosti pe z prelungit); *zuzui*, vb. (a bîzîi; a murmura); *zuzuit*, s. n. (bîzîit; murmur); *zuz*, adj. (prostit, zăpăcit). 9502

zîzanie (-ii), s. f. – **1.** Plantă furajeră și ornamentală (Lolium perenne). – **2.** Buruiană. – **3.** Discordie, vrajbă, disensiune. – Var. *zizanie.* Mr. *zizaniu.*

Mgr. ζιζάνια (Murnu 60). Sec. XVII. 9503

zlac (-curi), s. n. – **1.** Iarbă, pășune. – **2.** (S. m.) Anemonă (Anemone nemorosa).

Sl. *zlakŭ* (Tiktin; Conev 42). 9504

zloabă (-be), s. f. – Răutate, nedreptate.

Sl. *zloba* (Tiktin). Sec. XVII, înv. 9505

zlot (-ți), s. m. – Monedă de aur, ducat. – Mr. *zloată.*

Pol. *złoty*, rus. *zlotyĭ*, din sl. *zlatŭ* „aur" (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 23; Cihac, II, 540), cf. ngr. ζολότα, mag. *izlot.* – Der. *zlotaș*, s. m. (strîngător de impozite), înv.; *zlătar* (var. *zlotar*, megl. *zlătar*), s. m. (căutător de aur, țigan aparținînd grupurilor care căutau nisipuri aurifere; aurar), din sl. *zlatarŭ; zlătărie*, s. f. (meseria de căutător de aur); *zlatiță*, s. f. (lingou, rondelă), sec. XVII, înv., din sl. *zlatica; Zlatoust* (var. *Zlataust*), s. m. (Crisostomul), din sl. *Zlatoustŭ*, trad. din gr. 9506

zoală (-le), s. f. – **1.** Apă amestecată cu săpun. – **2.** Lături, apă murdată. – Var. pl. *zoaie, zoi, soi*, sing. *zoarcă.*

Sl., cf. bg., rus. *zolá* „leșie" (Cihac, II, 474; Tiktin). – Der. *zoli* (var. *zoi*), vb. (a spăla cu leșie; a spăla prost rufele), din bg. *zoljá*, rut. *zolyty* (Candrea); *zoit*, adj. (spălat prost; murdărit; s. n., spălătură); *zoios*, adj. (murdar), cf. *soios; zolniță*, s. f. (cadă, vană; ciubăr), din pol. *zolnica* (Tiktin); *zorcăi*, vb. (Mold., a spăla prost). *Zoală*, s. f. (Trans., Mold., necaz; grijă), cu der. *zoli*, vb. (a freca, a amesteca; a munci din greu) este fără îndoială, același cuvînt (Tiktin; der. din pol. *zola*, Cihac, II, 474, nu este posibilă fonetic). 9507

zoană (-ne), s. f. – Ciuruială, tărîțe mari.

Sb., slov., ceh. *zona* (Tiktin; Candrea). 9508

zoavă (-ve), s. f. – Jachetă.

Fr. *zouave* (Candrea). 9509

zob (-buri), s. n. – **1.** Grăunte. – **2.** Așchie, ciob.

Bg., sb. *zob* „mertic" (Tiktin, Candrea). – Der. *zobi*, vb. (a zdrobi); *zăbic*, (var. *zăbig*), s. n. (bucățele de mălai prăjite în unt), în Olt.; *zoborînd* (var. *zoborînă*), s. f. (paie putrezite; balot). 9510

zodie (-ii), s. f. – **1.** Constelație zodiacală. – **2.** Semn zodiacal. – **3.** Almanah care cuprinde zodiacul. – **4.** Destin, ursită.

Mgr. ζῴδιον, cf. bg. *zodija* (Murnu 60; cf. Vasmer, *Gr.*, 149). – Der. *zodiac*, s. n. (zonă cerească în care se află constelațiile corespunzătoare lunilor anului), din ngr. ζωδιακός; *zodiacal*, adj., din fr. *zodiacal; zodiar*, s. n. (almanah zodiacal); *zodier* (var. *zodiaș*), s. m. (astrolog). 9511

zof (-furi), s. n. – Stofă orientală de lînă.

Tc. *zof* (Șeineanu, II, 390). Înv. 9512

zogoni (-nęsc, -ít), vb. – A expulza.

Sb. *zagoniti* (Candrea). În Trans., cf. *goni.* 9513

zolză (-ze), s. f. – Tumoare la cal.

Pol. *zolza* (Tiktin). 9514

zomoniță (-țe), s. f. – Colibă, cabană.

Sb. *zemunica* (Candrea). În Banat. 9515

zor (-ruri), s. n. – **1.** Urgență, nevoie. – **2.** Violență, forță. – **3.** Grabă, activitate febrilă. – Mr. *zore*, megl. *zor.*

Tc. (per.) *zor* (Șeineanu, II, 390; Lokotsch 2223; Ronzevalle 97), cf. ngr. ζόρι, alb., bg., sb. *zor.* – Der. *zori*, vb. (a sili, a constrînge, a grăbi, a accelera); *zoriu*, adj. (rapid, expeditiv); *zoralie*, s. f. (dans popular cu mișcări rapide), pe care Șeineanu îl derivă din tc. *zorli*, dar care pare der. interior, cu suf. expresiv *-lie.* Cf. *zurliu.* 9516

zor, interj. – Imită zăngănitul obiectelor metalice. – Var. *zur, ţur.*

Creaţie expresivă, cf. *zang.* – Der. *zorndi* (var. *zurdi, zurui, zorzoi, zorzoni*), vb. (a zăngăni), a cărui legătură cu mag. *zörrenni* (Cihac, II, 540) nu este probabilă; *zorndit* (var. *zornet, zurdit, zuruit*), s. n. (zăngănit); *zorndială* (var. *zornditurâ, zorzoială*), s. f. (zăngănit); *zorndítor* (var. *zuruitor*), adj. (zgomotos); *zorzoană,* s. f. (podoabe, ornamente fără gust), s–ar fi zis la început de cele care se foloseau pentru a face zgomot, cf. *ţarţam; (în)zorzona,* vb. (a se împodobi cu zorzoane, a se împopoţona); *zurzur,* s. m. (podoabă, zorzoană). **9517**

zọri, s. f. pl. – Faptul zilei, aurora. – Megl. *zor.*

Sl. *zorĭa, zarĭa* (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 23; Cihac, II, 469; Conev 36), cf. *zare,* şi bg. *zorá* „aurora", *zorĭ* „în zori, dis–de–dimineaţă". – Der. *zori,* vb. refl. (a se face ziuă); *zorea,* s. f. (clopoţel, Ipomaea purpurea), cf. numele său fr. *belle–de–jour; Zorilă,* s. m. (personaj din mitologia populară, reprezintă zorile; luceafărul de dimineaţă; nume de bou); *zorit,* s. n. (în Trans., obicei folcloric care constă dintr–o cîntare matinală pentru tinerii căsătoriţi). **9518**

zorobị (–bęsc, –ịt), vb. – (Maram.) A cîştiga, a dobîndi.

Rut. *zarobyty* (Candrea). – Der. *zoroboc,* s. n. (cîştig; economie), din rut. *zarobok.* **9519**

zorocḷie (–i), s. f. – Jachetă, veston.

Sb. **zaroklja,* în loc de *roklja* „jachetă". Cuvînt folosit în Munt. şi Olt. Nu apare în dicţionare, dar cf. Teleor.: *se ştergea cu mîneca zorocliei,* sau Pop. Olt.: *dar nici ea nu–mi place mie, că se poartă 'n zoroclie.* **9520**

zọtă (–te), s. f. – (Arg.) Furt organizat, acţiune întreprinsă de hoţi.

Origine necunoscută. **9521**

zọtcă, s. f. – Gură, plisc.

Tc. *zotka* (Scriban). Cuvînt de Arg. **9522**

zugrạv (–vi), s. m. – 1. Pictor. – 2. Lucrător care acoperă pereţii cu o soluţie colorată. – Var. înv. *zugraf, zograf.* Mr. *zugraf.*

Mgr. ζωγράφος (Murnu 60; Bărbulescu, *Arhiva,* XXXIII, 47; Sandfeld 58), cf. sl. *zografŭ,* alb. *zograf.* – Der. *zugrăvi,* vb. (a picta; a reprezenta, a descrie; refl., a se imprima, a se tipări), din mgr. ζωγραφίζω; *zugrăveală,* s. f. (pictură, zugrăvire); *zugrăvie* (var. *zugrăvitură*), s. f. (înv., pictură), din ngr. ζωγραφία. **9523**

zụlă, s. f. – În expresia *a face zulă,* a fura.

Origine necunoscută. Este cuvînt de Arg., ca şi der. *zuli,* vb. (a fura). Chiar dacă semantismul este obscur, cum se întîmplă adesea cu metaforele argotice, este posibil să fie vorba de acelaşi cuvînt *zulie* „gelozie", v. aici; uneori acesta apare (de ex. la Gane) cu forma *zulă.* **9524**

zuluf (–fi), s. m. – Buclă, cîrlionţ. – Mr. *dzuluf, zăluf, ţaluf.*

Tc. (per.) *zülüf* (Roesler 592; Şeineanu, II, 392; Lokotsch 2230; Ronzevalle 96), cf. ngr. τσουλούφι, bg. *zuluf, culuf.* Din ultimul cuvînt provine *ţuluc,* s. m. (smoc), în Mold. – Der. *zulufat,* adj. (cu zulufi). **9525**

zulụm (–muri), s. n. – 1. Nedreptate, inechitate. – 2. Rebeliune, răsculare, răzvrătire.

Tc. *zülüm,* prin intermediul sb. *zulum* (Tiktin). **9526**

zụmaricạle, s. f. pl. – Prăjituri, dulciuri.

Ngr. ζυμαρικά (Candrea). **9527**

zụmbai, interj. – Imită sunetul emis de un instrument cu coarde.

Creaţie expresivă. – Der. *zumbăi* (var. *zumzăi*), vb. (a bîzîi); *zumzet* (var. *zumzăit*), s. n. (bîzîit). **9528**

zurbạ (–ạle), s. f. – Revoltă, răscoală. – Var. mr. *zorba.*

Tc. (per.) *zorba* (Şeineanu, II, 391; Lokotsch 2224; Ronzevalle 97), cf. ngr. ζορμπᾶς, sb. *zorba.* – Der. *zurbalîc* (var. înv. *zorbalîc*), s. n. (rebeliune, discordie, ceartă), din tc. *zorbalık; zurbagiu,* adj. (răzvrătit, rebel; scandalagiu); *zurbavă,* s. f. (ceartă, dispută, diferend), în Mold., prin contaminare cu *gîlceavă; zurbaliu,* adj. (rebel); *zurbălui,* vb. (a se răscula). **9529**

zurgălău (–ăi), s. m. – Clopoţel. – Var. *zurgălău.*

Probabil în legătură cu mag. *zörgeni* „a bate talanga" (Cihac, II, 540); totuşi cf. *zurgăi,* vb. (a bălăngăni), pe care Tiktin îl consideră der. de la *zurgălău,* şi care pare mai curînd var. a lui *zurui, zornăi.* **9530**

zurlịu (–ie), adj. – Zăpăcit, nebunatic, smintit. – Mr. *zurlu.*

Ngr. ζουρλος (Graur, *BL.,* IV, 200), fără legătură cu ţig. *zuralo* „robust" (Graur 195). La origine stă tc. *zorlu* „violent", cf. *zor.* **9531**

zveạzdă (–ęzde), s. f. – Stea de argint care se aşază deasupra medalionului. – Var. înv. *zăveazdă.*

Sl. *zvězda* „stea" (Cihac, II, 470). **9532**

INDICE

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

I. ROMÂNĂ

Dacoromână

aba, 3944
abcdar, 11
abes, 176
ablișoară, 176
abrutiza, 1134
absorbi, 8725
abubă, 1135
acar, 30
acarniță, 30
acasă, 1499
acățăra, 1531
acățătoare, 34
acelalalt, 170
acestalalt, 170
acina, 45
acioaie, 1969
acră, 44
aclaz, 522
acolea, 2254
acoperi, 2379
acreditiv, 2550
actual, 61
acufunda, 2640
adamant, 2927
adăuga, 68
adăurat, 3004
adecă, 81
ades, 2870
adeseori, 2870, 5749
adeziune, 74
adiamant, 2927
adiată, 2929
adineaore, 5820
adiunct, 87
adiutant, 88
adulmeca, 5864
adus, 94
aerogară, 3594
aest, 46
aeve, 152
face, 3232
afemeiat, 3317
afendi, 3150
afilia, 3413
afinisi, 104
afund, 3518
agachi, 118
agăța, 34
agem, 125
aghidoma, 149
aghiotant, 28
aghireașe, 136
aghistin, 3734
aghiu, 3959
agie, 118
agimă, 4046
agimba, 3762
agrăi, 3856
agreși, 3876
agur, 140
agvar, 98
aha, 3942
aht, 142
ai, 148
ai, 3965
aiazmă, 129
aide, 3965
aieri, 4289
ailerui, 190
aișor, 145
aiudant, 88
aiuș, 145
aj(i)mă, 4046
alababură, 358
alămiia, 4691
alant, 1643
ălant, 1643
alastincă, 195, 4721
alat, 3983
alătra, 4730
alătura, 4731
alăută, 4787
albanez, 372
alburiu, 180
alcovan, 3167
alcuran, 2399
alenă, 4784
alenșug, 186
ales, 188
aleșteu, 4081
aleu, 315
aleur, 208
aleveș, 4885
alia, 187
aliaj, 187
alifant, 3169
aliluia, 190
alimojdii, 212
alinia, 4849
alipiu, 4861
alivăni, 203
almaș, 5865
aloavă, 3984
alocurea, 4889
altădată, 2793
altar, 5870
altceva, 216
alteori, 5749
altfel, 216
altingie, 217
aluneca, 4944
alva, 3996
amar, 5081
ambriboi, 22
ameli(n)ța, 242
amiji, 5275
amînă, 5281
aminte, 5312
amintire, 5312
amirosi, 5334
amistui, 5356
amoi, 5482
amproor, 6916
ampsi(e), 4004
amsi(e), 4004
amu, 65
amuniție, 5497
amurg, 5505
amuș(u)lui, 5529
amuța, 473
anaftima, 270
anatima, 270, 5589
andosa, 3030
anevoie, 5733
angear, 4010
animal, 5584
anorganic, 5924
antebelic, 783
anteproiect, 6904
antigerman, 3662
antihîrț, 302
anume, 5733
aoare, 5749
aolică, 5863
aorde, 4016
aore, 5749
apă-boteză, 954
apăi, 335
apaos, 6089
apar, 316
apleca, 6506
apotecă, 6707
apșoară, 316
apururea, 6984
apusat, 7063
apust, 5908
apuțit, 6992
ar(ă), 4240
ăra, 7438
arab, 365
aracan, 7438
arag, 360
aranghel, 396
arăni, 4179
arap, 7058
arar, 7067
arareori, 5749, 7067
arățel, 386
arăvoană, 446
arcer, 434
ardica, 7177
are, 406
areci, 4033
arecilui, 4033
aret, 406
areta, 369
arete, 3199
arhidiacon, 2923
arhiduce, 3086
arhiepiscop, 3188
arhiereu, 4286
arhimitropolit, 5362
arhipăstor, 6191
arichiță, 7013
arici, 4033
aridica, 7177
arin, 290
arîndă, 383

arior, 208
ariu, 387
ariuș, 4499
arjun, 157
armar, 211
armaș, 411
armată, 411
armațuc(hi), 472
armuar, 211
armură, 411
arnăut, 372
aromi, 8761
arslan, 471
arțag, 6412
arți, 4041
artig, 437
artîrdisi, 518
artorosi, 518
arumă, 412
arvanit, 372
arzător, 381
aschit, 455
așe, 450
aseară, 7650
asemălui, 7649
asemui, 7649
asen, 468
așic, 428
asigura, 7783
așiș, 467
asmonie, 4250
asori, 7951
aspuma, 8109
asta, 8115
astădată, 481
astalalt, 481
astan, 481
astară, 7650
astăura, 7748
astăvi, 8142
astăzi, 481
astfel, 481
astrina, 8233
astrînge, 8271
asturcan, 488
asurda, 8382
asurzi, 8382
asvîrli, 7735
ata, 527
atăgîrța, 8454
ataman, 4058
ațar, 434
ateism, 513
ațigan, 8683
aținti, 8732
ațmațuc(hi), 472
atocmai, 8813
atonal, 8797
atotțiitor, 8725
atotvăzător, 9199
auleu, 315
autogară, 3594
avaet, 4062
avat, 4061
avgar, 98
avidoma, 149
avînt, 9280
avocat, 100
avreme, 9374
avut, 550
azăm, 565
azeace, 9477
azmațuc(hi), 472

babau, 743
babolnic, 955
băciulie, 4790
băcsi, 834
badana, 836
baederă, 607
baeră, 613
baghionetă, 614
baghiță, 576
băhănaie, 906
Bahlui, 604
bai, 567
baidir, 607
băilui, 606
bair, 613
bal, 621
bălăbani, 589
bălai, 619
bălălai, 589
bălan, 619
bălăngăni, 589
balaoacheș, 619
balaoană, 634
balegă, 646
balhui, 604
bălos, 639
bălțat, 651
bălușcă, 619
băluț, 619
balvan, 999
bănănăi, 589
banat, 655
banchetă, 659
banchiză, 659
bancnotă, 659
bancrută, 659
băndar,1003
bandieră, 6071
bandraburcă, 673
bandură, 1013
banieră, 662
banimez, 647
bănișor, 655
bantă, 6071
baraban(că), 2782
bărăbeț, 9360
baragladină, 702
bărăi, 866
barangă, 4028
baranță, 1020
barba-lui-Aron, 422
bărc, 793
bărdăhăni, 1029
bărdan, 1029
bardâș, 704
bărdihan, 1029
bardoș, 704
barej, 698
barhe(n)t, 692
barim, 696
bariz, 698
bărnaș, 1099
bărnuț, 877
barșon, 692
bartă, 801
başbafir, 610
başcă, 723
băscăcăra, 7080
băşcălie, 9191
başchie, 803
băseadă, 708
băsearică, 888
başerdină, 720
başfir, 610
băsni, 718
bastion, 723
batcă, 573
bate, 8
bătălău, 734
batiște, 734
baton, 726
bătuci, 734, 7504
băucă, 811
băuna, 743
băut, 752
băzărău, 815
băzdâra, 904
bdenie, 2851
bea, 768
beartă, 801
becer, 760
bechet, 6345
bee, 768
begsi, 834
behliță, 604
beilerbei, 767
beiser, 815
bejanie, 618
bel, 619
beldie, 987
belecoasă, 773
belezic, 776
belicoasă, 773
beligă, 782
belț, 6510
beltea, 6249
benchi, 786
bendiță, 666
benic, 786
beniș, 861
bentiță, 666
berbunc(ă), 686
berdedeu, 3321
bergamotă, 6271
berghedeu, 3321
berneveci, 800
beseadă, 708
besearică, 888
beșică, 716
beșină, 717
beșniță, 715
beșoandră, 720
beșteli, 713, 3428
bestie, 803
betea, 810
betelie, 728
beție, 753
bețigaș, 727
bețiv, 753
bezaconie, 747
bezadea, 771
bezeț, 907
bicaț, 756
bici, 7920
bîcîi, 827
bidi, 763
bidiganie, 906
biel, 619
biftui, 3699
bigășca, 829
bigosi, 834
bîhni, 604
bihol, 902
bijog, 3736
bijoi, 902
bîlc(îu), 604
bîldîbîc, 827
bîlhac, 604
bili, 3704
bilț, 7510
bîltîc, 827
bîlvan, 999
bîndar, 1003
bîndoc, 664
binefăcător, 3232
bineț, 857
binevoitor, 9369
bînșag, 864
bînzar, 903
biol., 902
bîrbant, 788
bîrcă, 792
bîrdan, 1029
bîrglă, 1099
bîrhaie, 1029
bîrli, 866
bîrlă, 1099
bîrnă, 1209
bîrnaț, 1010
bîrneață, 1010
birnic, 865
bîrtă, 880
bisacte(a), 802
bișag, 784
bîschi, 889
bișchie, 803
bișug, 784
bîțan, 892

bîţîi, 892
biurou, 878
biuşug, 784
bivşug, 784
bizadea, 771
bizdadea, 771
bizdîgăni, 1240
bizdura, 904
bizer, 815
bizer, 815
bîzgăi, 903
bîzgoia, 3748
bîzîi, 903
blăcie, 4327
blamnică, 5767
blană, 5775
blasgonie, 918
blăstăma, 925
blasture, 6487
bleach, 922
bleah, 4133
bleahă, 921
bleasture, 915
blec, 922
blehăi, 921
blehaucă, 921
blehoti, 921
blehui, 922
blendău, 920
bleaorcă, 4854
bleocăi, 921
bleşti, 921
bleui, 922
blociori, 924
blohotăi, 985
bloj, 923
blojori, 923
bloşticăi, 921, 924
blotocări, 924
blotor, 924
boabă, 947
boacăn, 957
boace, 962
boambă, 947, 1004
boancă, 957
boandră, 1205
boangă, 3767
boanţă, 6699
boarfe, 871
boamă, 7513
boarză, 1040
boată, 1056
boaţă, 957
boaz, 970
boazâ, 1065
bobîlcă, 1135
bobîlnic, 955
bobiţă, 935, 947
bobolos, 3826
boboşa, 1135
bobou, 3914
Bobreajeni, 5783, 6548
bocăni, 957
boccea, 1141
bocie, 1141
bocînc, 959
bociulie, 4970
bocluc, 1148
bocnă, 957
boconci, 959
bocotan, 969
bocşa, 1141
bocsai, 834
bodaproste, 971
bodrînji, 1013
bogace, 6584
bogcea, 960
boghiu, 934, 935
bogză, 935
bohaz, 970
bohcea, 960
bohor, 1062
bohordar, 1167
boiastră, 1170
boişor, 1061
boitar, 936
boj, 1066
bojbîc, 843
bolboană, 1183
bolboc, 1183
bolboşa, 1183
bolbotină, 1029
boleşniţă, 994
bolmoji, 649
bolniţă, 1002
boloboc, 6620
bolond, 993
boltnicer, 996
bolund, 993
bombé, 1004
bondă, 1205
bondăni, 1003
bondar, 1003
bongăni, 6955
bongheni, 6955
bonghiţă, 2767
bongoasă, 747
bonifica, 1009
bont, 1208
bonzăi, 1003
boor, 1062
bor, 1062
borătură, 1053
borboană, 747
borboasă, 3812
borborosi, 986
bordan, 1024
bordos, 1024
boreasă, 982
borfăi, 871
borfaş, 871
borilă, 942
borjoc, 985
bornăi, 7504
bortilă, 1029
bortuf, 1029
boş, 946
boşandic, 6677
boscoadă, 747
boscoană, 747
bosconi, 747
bosioc, 1229
boşog, 985
boşorog, 946
bosuioc, 1229
botcă, 1054
boţi, 1053
botie, 1056
botniţă, 1053
botoaşe, 899
botocănos, 1238
botolcă, 1236
botos, 1053
boţos, 1053
botoşană, 899
botroş, 1053
box, 1164
bozăţel, 985
bozdunar, 1243
bozgîndi, 843
bozgoană, 747
bozoţel, 985
bozunar, 1243
brăbănoc, 678
brabete, 9360
braclă, 1099
braghin, 601
braglă, 1099
brandaburcă, 673
brandvahtă, 672
braşon, 692
Braşov, 692
breană, 5459
brabenel, 1085
brebenoc, 678
breslaş, 1086
brezaie, 1087
brezi, 1087
briboi, 6811
bribornic, 955
bricică, 1095
brie, 1092
brighideu, 3321
brii, 1092
brîn, 1110
brişcăli, 1095
brişcuţă, 1095
broatec, 7516
broatic, 1125
brobinţă, 7758
brojbă, 1112
broşbă, 1112
broscan, 1114
brostan, 1132
brozbă, 1112
brud(ă), 1120
brudină, 1120
brudiu, 1120
brumărie, 6133
buaz, 970
bubău, 3914
bubuluc, 570
buccea, 960
bucfar, 1142
buchisi, 1152, 6955
bucşai, 1164
bucşe(a), 1141
bucsi, 834
bucvar, 1142
budea, 1029
budget, 1162
buduhală, 1154
budulea, 1029
buduroi, 1154
bufar, 1142
bufliş, 1164
bufnă, 1159
bufni, 7005
buft, 1164
bufte, 1164
buged, 1164
buget, 1164
bughini, 1142, 6955
buhă, 1159
buhac, 1159
buhav, 1164
buhnă, 1159
buhnaci, 1160
buhnitură, 1160
buhos, 1164
buhuiat, 1164
buhurete, 4194
buibălac, 611
buibeleu, 611
buigui, 842
bujdă, 1152
bujdei, 1152
bujdeucă, 1152
bujdulă, 1152
bulai, 1177
bulan, 1177
bulangiu, 1177
bulăni, 1177
bulciu(g), 849
bulealâ, 1177
bulfei, 991
bulg, 1195
bulgar, 6416
bulgăr(e), 1193
bulhac, 604
bulhoacă, 604
buli, 1177
bulibaşe, 1193
bulică, 1177
bulumac, 1180
bulvan, 999
bumbuşir, 5492
bunăoară, 5749
bunăvoinţă, 860
buncăi, 1011
bunciuc, 1145
bundar, 1003

bunduc, 1012
buneţe, 1201
bungâni, 6955
bunghi, 1197
bunghini, 1142, 6955
bunic, 1202
burăiană, 1222
burangic, 1019
buratec, 1125
burdă, 1152
burdar, 1167
burdea, 1029
burdei, 1126
burdihan, 1029
burdizan, 1029
burduf, 1029
burdui, 1029
burduşi, 1029
burhăială, 1209
burhală, 1209
burliţă, 1209
burniţă, 1209
burtă, 1037
burtuc, 1029
burungiuc, 1019
buşdă, 1152
buşdei, 1152
buşdulă, 1152
busioc, 1229
buşlui, 5529
busta, 1242
butac, 1053
butău, 1238
butie, 1235
butloagă, 1235
butoi, 1235
butuc, 8951
butur, 1232
butuşi, 1029
buzur, 1239

căce, 1255
căci, 1593
căcîder, 1252
căcîjder, 1252
căcîlie, 1262
căcîniţă, 1262
cafă, 1600
căhui, 8595
caie, 3562
căiesc, 1294
căinţă, 1279
cal, 4369
calacan, 1299
călăie, 2245
călămară, 1334
călan, 2028
calapăr, 1337
călbează, 3570
călbeji, 3570
călează, 1328
călep, 1320
calfătui, 1298
călhan, 2604
calibarcă, 3350
calibru, 1344
calif, 1297
calindroi, 2264
calist, 1319
căloi, 7527
căloniu, 1294
căluş, 1294, 7527
călueşar, 1294
cămănac, 2287
camelaucă, 1366
cămeşe, 1351
căminar, 1347
căminiţă, 1357
camocat, 1363
camohas, 1363
campestru, 1914
canafas, 1382
canale, 1373
cance, 1389
canceu, 1385
căneală, 1373
căni, 1373
cantă, 1374
canţălar, 1383
cantaragiu, 1939
cantoră, 2352
capăt, 1369
căpătui, 1406
căpătuială, 1406
căpău, 2387
căpaucă, 2387
căpcea, 1416
capeică, 2378
căpeţea(lă), 1396
căpetenie, 1396
capigiu, 1328
capiu, 1417
caplama, 1400
caplon, 2121
capon, 2121
căprar, 1428
capricorn, 1430
caprifoi, 1430
caprimulg, 1430
căpriu, 1430
căprui, 1430
capsoman, 1396
căpşună, 1396
căpui, 1396
căpuşe, 1396
căpuşnic, 1396
caputin, 1439
carabete, 2430
cărăbuş, 1445
carachiul, 1448
caracter, 4026
caraculac, 1448
caradaşcă, 1445, 7027
carafă, 3595
caranfil, 1337
cărat, 1444
cărător, 1444
cărăuş, 1444
caravani, 1445
caravei, 1445
careşi, 1471
cărete, 1443
careu, 1485
careva, 1471
cări, 1443
carîmb, 1445
carină, 5798
carmajin, 2030
cărmăna, 7537
carmin, 2030
căroaie, 1442
cart, 2617
cartaboş, 1340
cărţulie, 1489
cărucer, 1442
căruţ(ă), 1442
casant, 1501
căsar, 1499, 1500
căşar, 1498
casaţie, 1501
căsători, 1499
caschetă, 1505
caşcotă, 1506
căşerie, 1498
casetă, 1500
casier, 1500
casină, 1589
căşiţă, 1499
casnică, 1499
căsoaie, 1499
cassă, 1500
castravan, 2541
căşuţă, 1499
caţă, 2060
căţăi, 1520, 2060
caţaon, 1520
catarigă, 1521
catarincă, 1545
catart, 1534
cătcăun, 1410
căţeli, 2483
cătelin, 1551
cătenel, 1551
catergar, 1534
căţie, 1562
catigorie, 1543
catihet, 1541
catihisi, 1541
catimică, 1545
catrafuse, 1558, 2502
catravase, 1558
cătreţ, 2506
catrincă, 1545
căuna, 1565
căuni, 1565
căuşel, 1633
căzător, 1262
căzut, 1262
ceacădaie, 1641
ceacal, 7316
ceacău, 1877
ceacîr(g), 1893
ceaclie, 1945
ceaglă, 1945
ceahnă, 1642
ceala, 1594
cealău, 1648
ceamandură, 3634
ceapcă, 7430
ceaplău, 1979
cearşaf, 1620
ceartă, 1680
ceasornic, 5929
ceatără, 1683
ceateră, 1683
ceatîmă, 1685
ceat-pat, 1595
ceaucă, 1944
cecădaie, 1641
cecîr(g), 1793
cecmegea, 1889
ceflec, 1965
ceir, 1605
celalalt, 170, 1643
celalt, 170
celic, 1905
cember, 1907
cemetie, 1913
cenghenea, 8683
cenobit, 1803
centaură, 8734
cepar, 1612
cepărie, 1612
cepătoare, 4375
cepelniţă, 4375
cepesc, 1612
cepiţă, 1615
cepos, 1654
ceprag, 1615
cepraz, 1615
ceptură, 4375
cepui, 1654
cepuros, 1654
cerar, 1617
cercui, 1663
cercuriu, 1663
cerepie, 2024
ceret, 1660
ceretei, 2025
cerinţă, 1671
ceriţică, 1673
ceriu, 1617
ceroaică, 1660
cerşetor, 1671
cerşi, 1671
cert, 1488
certat, 2044
certi, 1995
cerui, 1617
ceruială, 1617
cerviş, 1674
cesală, 8647

cest, 46, 2044
cestal, 170
cestalt, 170
cestiune, 1741
cesvîrtă, 1998
cet, 4376
cetaş, 1627
ceternă, 1685
cetlău, 1630
ceţos, 1628
ceţui, 1628
cetvîrtă, 1998
ceucă, 1944
ceunar, 1632
ceva, 1595
cevrea, 3666
cheatib, 1751
cheb(e), 3668
checheriţă, 1722
chedru, 1637
chefeli, 1690
chefliu, 1690
cheflea, 1768
chefui, 1690
chegar, 1749
chegarniţă, 1749
chehlibar, 1771
cheji, 6368
chelărea, 5801
chelbaş, 1698
chelbe, 1698, 3570
chelbos, 1698
chelciug, 1704
chele, 6358
cheleş, 1698
chelfăni, 1692
cheli, 1698
chelm, 6359
chelmeci, 6359
chembrică, 6057
chepeneag, 1414
cheptene, 6361
cheptoare, 1815
cherăi, 1811
cheramo, 1718
cheratiţă, 1718
cherlăi, 1811
cherţăni, 7573
chervan, 1463
ches(a), 1836
chesăg, 1836
chesăgiu, 1732
cheschenea, 1835
chesea, 1836
chesmea, 1732
chesmeriu, 1509
cheuna, 7550
cheuni, 1565
cheutoare, 1815
chezi, 6368
chiahui, 8595
chiarsic, 6364
chiauna, 7550
chichia, 8657
chichirez, 8657
chichiţă, 1722
chicos, 1757
chicot, 1864
chicui, 1757
chiedin, 6357
chifligi, 2233
chihaia, 1695
chihot, 1764
chihoti, 1864
chihribar, 1771
chil, 1784
chilă, 7557
chilaci, 6381
chilav, 1774, 7555
chiler, 1700
chilfosi, 1767
chilfoseală, 1767
chili, 6381
chilif, 1297
chilimandros, 1300
chilimbar, 1771
chilimbot, 6374
chilm, 6359
chilnă, 1702
chilom, 6374
chiloman, 6374
chilos, 1776
chilos, 6374
chilotă, 6384
chilştoc, 1772
chilug, 6374
chimer, 1790
chiminet, 1367
chimion, 1787
chimiţă, 1786
chimitir, 1912
chimului, 1710
chimval, 8488
chinchină, 1792
chinci, 1915
chinez, 1793
chinină, 1792
chintă, 6395
chinteş, 2365
chinui, 1791
chinzai, 1791
chinzui, 1791
chioară, 1750
chioară, 1810
chioftea, 1768
chiolhan, 1865
chioşcă, 1834
chiostec, 1772
chiot, 1864
chioti, 1864
chipotă, 6406
chirache, 1719
chirăi, 1811
chiramo, 1718
chirandă, 6410
chirasă, 2640
chirchili, 1722
chirchiriţă, 1722
chirchiuli, 1722
chirci, 2015, 6406
chirdos, 1723
chirfosi, 1767
chirghiz, 1669
chirhan(e)a, 1726
chiriacodromion, 1821
chiriarh, 1821
chiric, 1811
chirighiţă, 1452
chiristigiu, 1725
chiriţă, 1718
chirlăi, 1811
chirnog, 2033
chirpici, 1729
chirţă, 1452
chisăgiu, 1732
chisăliţă, 1837
chisărău, 1840
chisătură, 6438
chişcar, 6442
chişiţă, 1499
chisnovat, 1876
chişorniţă, 1833
chistoc, 1772
chiştoc, 1814
chit, 6395
chitaci, 1857
chitan, 6455
chitară, 1683
chitaş, 1857
chiţcăi, 1852
chiţcan, 1852
chiti, 6458
chiti, 7577
chitic, 6459
chitie, 8673
chiţigoi, 6441
chiţimie, 1860
chitonog, 6460
chitui, 1848
chiub, 1867
chiuita, 1710
chiul, 1865
chiulată, 1775
chiuni, 1565
chiurasă, 2640
chiurlui, 1722
chivuţă, 6126
cibică, 1819
cibotă, 2066
cică, 8957
cică, 1872
cîca, 1251
cicărig, 1893
cicătaie, 1641
cice(a)cliu, 1886
cici, 1255
cicic, 6459
ciciclic, 1886
cicili, 1883
cicio, 1883
cicio, 8957
cicură, 1762
ciflic, 1897
cigă, 1639
cigher, 1601
cighir, 1601
cighir, 7771
cihăi, 1642
ciled, 1645
cîlfan, 2604
cilindru, 8699
cimbal, 8488
cimel, 1911
cimilitură, 1911
cimişir, 1918
cîmpină, 1914
cîmpos, 1914
cinabru, 1802
cinac, 1919
cinac, 1935
cinchi, 1915
cinciui, 1925
cincui, 1925
cinde, 2817
cîndel, 4109
cînepişteriţă, 2435
cingă, 1799
cinioară, 1921
cinioară, 1935
cînipă, 1931
cinovnic, 1920
cintiron, 1652
cintoare, 1940
cinturon, 1652
cinzeacă, 1928, 7828
cioabă, 1949
cioaie, 49
cioand(r)ă, 1976
cioantă, 1999
cioată, 1999
cioban, 2000
ciobic, 8789
ciobotă, 2066
ciocancă, 1954
ciochie, 1596
ciochie, 1596
ciochină, 1596
ciocîlti, 1977
ciocîrlat, 1985
ciocîrti, 1977
cioclaş, 1945
ciocloavă, 1944
cioclovină, 1944
cioclu, 1945
ciocmăni, 1956
ciocofleandură, 1944
ciocoi, 1944
ciocot, 1954
ciocotniţă, 1914, 1954
ciocotniţi, 1954
ciodolan, 1972
ciof(ă), 2076

ciofoi, 1963
ciofoti, 1963
ciogoli, 2078
ciohotă, 1642
cioinac, 1969
ciolar, 1648
ciolnav, 1971
ciomîltoc, 2674
ciomp, 2086
cionate, 1999
cione, 1946
cionoate, 1999
ciont, 1999
ciorabora, 1990
ciorăi, 1947
ciorărie, 1947
ciorcușe, 1947
ciordăni, 1982
ciorecar, 1948
cioresc, 1947
cioric, 8005
cioringlav, 1982
ciorlu-morlu, 1990
ciornă, 1678
ciorni, 1678
ciornoglav, 1678, 1982
cioroi, 1947
cioro(i)pină, 1947
ciorpan, 1973
ciort(an), 1965
ciorti, 1982
cip, 2088
cîrăpeală, 1994
cîrcel, 2402, 2564
cîrci, 7751
cîrciobar, 2016
cîrcserdar, 7697
circumscrie, 7610
cîrdășie, 1469
cîrdui, 1469
cireșnă, 1992
cirezar, 2020
cîrîi, 2007
ciriviș, 1674
cîrjobat, 3780
cîrlobat, 3780
cîmeală, 2030
cîmeleagă, 1484
cîmi, 2030
cîmic, 2030
ciros, 2006
cîrpănos, 1486
cîrșca, 2581
cîrșmă, 2016
cîrșni, 7620
cîrță, 2035
cirui, 2006
cișăi, 4128
cîșii, 4128
cislac, 1844
cișlegi, 1498
cîșlig, 2057
cisnova, 1876
cîtămai, 2059
citarea, 2058
cîtățime, 2059
cîtelin, 1551
cîtime, 2059
cîtirișcă, 2025
ciubeică, 2067
ciucă, 2625
ciuceu, 1954
ciucitor, 8315
ciuciuli, 2082
ciuflica, 1965
ciuguli, 1911
ciuhă, 2076
ciuhurete, 4194
ciul, 2082
ciuleandră, 4641, 8254
ciulpan, 1973
ciumbri, 9373
ciumbru, 1909
ciumeli, 1911, 2078
ciumili, 1911
ciumpi, 1915
ciumuli, 2078
ciumurlui, 2095
ciunt, 2102
ciunti, 2102
ciurciuvea, 1668
ciurdă, 2020
ciurgău, 2094
ciuriu, 8389
ciurlă, 2076
ciurlezi, 1822
ciurluială, 2096
ciurufleacă, 2096
ciurui, 8751
ciuș, 2076
ciuvai, 2000
ciuvan, 2000
clădi, 6526
clamp, 2118
clampă, 2118
clămpăni, 2118
clampon, 2118
clanc, 2118
clanț, 2598
cleampuș, 2118
cleașcă, 2141
cleată, 2142
clece, 2147
clempar, 2118
clempuș, 2118
cleoambă, 2160
clepăi, 2118
clepși, 2132
clic, 2147
clincios, 2137
cliros, 2139
clisar, 3145
clisiarh, 3145
clit, 2142
cliucer, 2171
cloanță, 2170
clobanț, 2160
clocică, 2168
clociumb, 2160
clombă, 2160
clompăi, 2118
clonc, 2162
cloncăni, 2162
clonț, 2170
clonț, 2598
clonțar, 2170
cloță, 2161
cloțan, 2278
clugă, 3819
cluvie, 2267
cneaz, 1798
coabă, 2198
coacă, 2206
coadă, 3916
coanachifteriță, 2435
coardă, 2409
coamă, 2429
coasocia, 474
cobașe, 2194
cobîlcer, 2194
cobilete, 2194
cobîlteață, 2194
cobîrlău, 2194
cobîrnă, 2194
coblizan, 2199
coc, 2635
cocăi, 2626
cocări, 2177
cocăt, 2177
cocător, 2177
cocăzar, 2176
cocearlă, 2488
cochîrlă, 2219
cochiță, 2205
cocîlcă, 2207
cocioabă, 2216
cociobăi, 2502
cocîrlos, 2207
coclan, 2494
coclauri, 2494
cocoașe, 2205
cocobeică, 2655
cocobelc, 2655
cococ, 2205
cocoli, 2205
cocor, 2205
cocoradă, 2205
cocoșa, 2205
cocoșneață, 2221
codaci, 2179
codalb, 2179
codălbi, 2179
codan, 2179
codană, 3823
codănac, 3823
codaș, 2179
codău, 2179
codcodăci, 2487
codea, 5728
codelnic, 2179
codi, 2179
codîr, 4143
codiriște, 2179
codîrlă, 2179
codobelc, 2655
codolie, 2179
codros, 2179
cofîrști, 2641
cofoi, 2233
coftă, 2376
coftori, 2376
cogîlț, 2200
cogîrlă, 2219
cohni, 2220
coios, 2236
cojan, 2181
coji, 2181
cojoaică, 2181
colătău, 2243
colbec(i), 2655
colcoti, 2163
colcovan, 2205
coleșer, 2255
coliandru, 2421
colibă, 2194
colivie, 2645
colo, 53
colon-titlu, 2269
colonadă, 2269
color, 2270
coloșa, 53
colțun, 1341
colus, 2277
coluz, 2277
comenda, 2288
comenduire, 2288
comesean, 5125
comeseriaș, 5228
comet, 2183
comînda, 2288
comit, 2296
comitat, 3254
comite, 4387
comornic, 2289
comos, 2183
compărea, 6144
comparent, 6144
compariție, 6144
compătimi, 6206
complăcea, 6467
complezant, 6467
comporta, 6993
compromite, 6911
comptuar, 2352
conaș, 2221
concetățean, 1682
concină, 2330
conclude, 2324
concluzie, 2324
condra, 2359
condur, 1809
confetti, 2231

configuraţie, 3358
conforma, 3460
confrate, 3477
confuz, 2640
conglăsui, 3803
congratula, 3868
coniţă, 2680
conlocui, 4892
conlucra, 2931
conopişeriţă, 2435
consătean, 7479
consemna, 7680
consimţi, 7809
consîngean, 7826
constringe, 8271
contăş, 2365
contemporan, 8709
conteş, 2365
conţinea, 8725
contoman, 2365
contoş, 2365
contraatac, 501
contrabalansa, 628
contrabas, 705
contrabaterie, 735
contradicţie, 2363
contradictoriu, 2363
contraface, 3232
contrage, 7858
contraotravă, 5977
contraprobă, 6882
contrapunct, 6968
contrapune, 6969
contratimp, 8709
contraveni, 9208
conveni, 9208
convenienţă, 2747
convieţui, 9323
convorbi, 9350
coordona, 5921
copaiţă, 2389
copală, 2389
copărtaş, 6168
copeneaţă, 2372
copilet, 2194
copîrstoi, 2389
copreală, 2389
coptori, 2376
coptorosi, 2376
corăi, 1947
coraj, 2695
corăsli, 2249
corast(r)ă, 2249
corbaci, 3779
corc, 2422
corcăi, 2251
corcoman, 2205
cordaj, 2187
cordar, 2187
cordenci, 2188
cordui, 2187
corijent, 2413
corindă, 2264
corlan, 2494
corlopeţ, 2430
cormană, 2711
corobatică, 2437
coroftie, 2234
corombă, 2430
coropişniţă, 2430, 2433, 7601
cortel, 1490
cortel, 2444
cortorosi, 2500, 2502
corturar, 2444
cosaci, 2189
cosăliu, 2189
cosaş, 2189
coşcă, 2462
coşer, 2456
coşercar, 2453
coşercărie, 2453
cosi, 2189
cosic, 2189
cosiriţe, 2189
cositor, 2189
coşleabă, 2216
coşmandră, 2216
coşmeagă, 2216
coşmelie, 2216
coşmoagă, 2216
coşmolie, 2216
cosomor, 6684
costa, 2730
coştei, 1513
coştei, 1514
coştei, 2456
coştereaţă, 2456
costină, 2192
costişe, 2192
costisi, 2475
costiţă, 2192
costoală, 2192
costoi, 2192
costorar, 2466
costori, 2466
costoroabă, 2472
costui, 2475
cotea, 2481
coteală, 2481
cotecer, 2489
coteli, 2481
coteneaţă, 2489
coti, 2481
cotic, 2488
cotigi, 2481
cotingan, 2488
cotîrci, 2497, 2503
cotîrje, 2488
cotîrlă, 2488
cotîrlău, 2485, 2488
cotîrleţ, 2485
cotîrneaţă, 2488
cotiza, 2482
cotlan, 2494
coţob, 2483
coţobăni, 2483
cotobelc, 2655
coţobîră, 2483
coţofană, 2483
coţofleanţ, 2502
coţoflic, 2483
cotohaliţă, 2502
cotoi, 2191
coţoi, 2483
coţoligă, 2483
coţonoagă, 6460
coţopeni, 2483
cotori, 2502
cotoroage, 1526
cotoroanţă, 7645
cotoşman, 2365, 2497
coţoveică, 2483
cotreampă, 7645
cotreanţă, 1561, 7645
cotreţ, 2506
cotring, 2499
cotrinţă, 1561
cotrobol, 2499
cotroci, 2502, 7605
cotrohaliţă, 2502
cotromenţe, 2502
cotron, 2494
cotrun, 2494
cotulă, 2483
cotuzui, 2501
covă, 2229
coverţă, 2380
coviltir, 2513
cra, 2544
crăcăna, 7080
crăcăuană, 2525
cradel, 3853
crămălui, 2030
crambă, 2548
crancă, 2548
crancău, 2532
cranga, 2532
crangă, 2548
cranţ, 2598
crănţăni, 2598
crastavete, 1515
crăt, 2564
creanţă, 2550
credit, 2550
credul, 2550
crengare, 2548
crengui, 2548
crepăt, 2538
crepeti, 2538
crestat, 2549
crestos, 2548
crezămînt, 2550
crezare, 2550
cribă, 2565
cricală, 2013
cricimă, 2017
cridă, 2565, 2566
crifan, 2604
crifoi, 2604
crihan, 2604
crijmă, 2016
crîmpei, 2604, 2714
crîmpi, 2604
crîmpoţi, 2604
crină, 2591
crînf, 2604, 2714
crîngătură, 2548
crînjel, 2576
crişmă, 2017
crişmă, 2571
crişni, 7620
crîsnic, 2042
cristaş, 2042
crîstnic, 2042
cristov, 2042
crivă, 2591
crivaie, 2591
crivdă, 2566
crivea, 2588
croafănă, 2526
croat, 444
crocimal(ă), 2594
crojnă, 2601
croncăni, 2162
crondit, 2164
crov, 2516
cruci, 2403
crug, 2576
cruzătură, 2603
cruzie, 2603
cruzime, 2603
cuadrant, 1269
cubelc, 2655
cuciorbă, 2216
cuciu, 2745
cucoană, 2221
cucoanachifteriţă, 2435
cucon, 2221
cucovă, 2637
cucubelc, 2655
cucui, 2626
cucumelc, 2655
cucurbe(a)tă, 2701
cucuţa, 2225
cudalb, 2179
cuină, 2643
cujban, 3917
culare, 2248
culbec, 2702
culcubeu, 2655
culduş, 2253
culduş, 2406
culisă, 2653
culoare, 2270
cultuc, 2281
cumănac, 2287
cumeţi, 4387
cumînda, 2300
cuminte, 5312
cumînţenie, 5312
cumpanie, 2308

cună, 2640
cunteni, 2355
cuntirimînt, 2355
cuplet, 2311
cuprimă, 2392
cura, 2703
curan, 2399
curarisi, 2693
curast(r)ă, 2249
curci, 2403
curcitură, 2403
curcudel, 2406
curcuduş, 2406
curculez, 2205
curduc, 2410
curfăn, 2711
curimănos, 2692
curman, 2711
curmei, 2709, 2711
curmeziş, 2709
curos, 2692
curs, 2703
cursă, 2703
cursariu, 2442
cursător, 2706
cursier, 2706
cursiv, 2706
cursoare, 2703
cursură, 2706
curta, 7635
curtier, 2703
curtină, 2447
curui, 2432
cusătură, 2191
cuşedea, 7663
cuşniţă, 2651
cusoţi, 8024
custului, 2475
cusut, 2191
cusutură, 2733
cut, 2481
cutcuriga, 2634
cutie, 2741
cuţitură, 2743
cutră, 3916
cutropi, 2505
cutrupi, 2505
cuvertă, 2380
cuvios, 2747
cvart, 2617
cvarţ, 2618
cvartal, 1687
cvartir, 1490
cvas, 2509
cvintă, 1004

da, 2820
dăbălăza, 2751, 4665
cabulhan(e)a, 8434
dacă, 2797
dădacă, 2752
dafie, 2755
daică, 2752
dalb, 176
dale, 189
dalelei, 189
dălog, 2967
dameză, 2765
damicelă, 2765
dănăoară, 5820
dancing, 2777
danciu, 2771
dăniuş, 2757
dănui, 2776
dăpăra, 2854
dărăban(ţ), 3028
dărăma, 2789
dare, 2750
darnic, 2780
dărui, 2780
dărvăli, 3054
dat, 2750
datină, 2750
daul, 8434
dăula, 2751
daulgiu, 8483
daulhan(e)a, 8483
deacă, 2797
deală, 2838
deară, 2779
debarca, 690
debarcader, 690
debloca, 929
deborda, 1025
debursa, 1112
dec, 2799
decădea, 1262
deces, 2812
dechemvrie, 2813
deci, 2797
deciocăla, 1955
decît, 2059, 2797
declasa, 2124
decurge, 2706
decurs, 2706
decula, 2751
dedea, 2753
dedulci, 3104
defavoare, 33
deforma, 2460
degrada, 3850
deh, 2799
dehula, 2751
dein, 4358
deînmulţit, 5490
deîmpărţit, 6168
dejghin(a), 2890
delătura, 4731
delean, 2801
delega, 4769
deletnic, 4390
delnic, 2840
delniţă, 2840
delung(a), 4945
deluros, 2801
demasca, 5130
demilitariza, 5823
den, 4358
denar, 2953
denatura, 5629
dens, 2870
denumi, 5733
deocamdată, 2793
deochi(a), 5802
deodată, 2793
deosebi(t), 5989
depăşi, 6171
depila, 2854
deplasa, 6484
deplin, 6518
deplinătate, 6518
deplînge, 6519
deplora, 4347
deporta, 6983
deposeda, 6675
derăpăna, 2785
derătica, 2866
derăza, 7121
derde(l)uş, 2757
derechie, 2964
derept, 3058
deridere, 7176
deriziune, 7176
dermea, 2968
dermeli, 3049
derveli, 3054, 8578
deşănţat, 7425
desăra, 7452
desarticula, 438
desăvîrşi, 7497, 7737
desbăiera, 613
desbăta, 753
desbina, 2890, 4326
desbîrci, 7512
desbrăca, 4328
desbrăcina, 1070
desbrobodi, 1115
desbroboni, 1116
desbumb(i)a, 1197
descăma, 7528
descăpăţîna, 1408
descătărăma, 1532
descătuşa, 1564
descăuna, 7543
descăzut, 7520
deschega, 1749
descheia, 4385
descheptura, 1815
deschilini, 1782
deschinga, 1799
descifra, 1895
descîlci, 1906
descinge, 1932
descinsti, 1937
desciocăla, 1955
desclei(a), 2134
descleşta, 2141
descoase, 2191
descolăci, 2243
descolătăci, 2243
descompleta, 2131
desconcerta, 2223
descorda, 2187
descotorosi, 2500
descotoşmăni, 2365
descreerat, 2552
descrie, 7610
descreşte, 2562
descruci(şa), 2602
descunta, 2606
descruti, 2564
descuia, 4385
desculţa, 2876
descumpăni, 2676
descununa, 2683
descuraja, 2695
descurca, 4388
descutropi, 2505
descuviinţa, 2747
desdăuna, 2795
desdoi, 3004
deseară, 7650
desemna, 7680
deşenţat, 7425
deseori, 5749
desert, 7694
deservi, 7694
deset, 2870
desface, 3232
desfăşa, 4405
desfăşura, 4405
desfăta, 3296
desfeciori, 3302
desfereca, 3323
desfigura, 3358
desfiinţa, 3344
desfira, 3393
desfoia, 3441
desfrîna, 3492
desfrunzi, 3500
desfunda, 3518
desgărdina, 3599
desghina, 4326
desghioca, 3717
desgoli, 2830
desgrădi, 4419
desgropa, 3891
desgusta, 3933
deshăma, 3997
deşira, 7844
desiş, 2870
desjudeca, 4636
desjuga, 4638
deslînat, 4839
desmetic(i), 817
desminţi, 5315
desnădăjdui, 5559
desnoda, 5708
despacheta, 5997
despăduri, 6009
despăgubi, 6009
despărţi, 6168

desperechia, 6264
despeta, 2902
despleti, 4344
despodobi, 6569
despre, 8100
desprejura, 4348, 4655
despresura, 4349
desprimăvăra, 6836
desprinde, 6842
dessura, 4430
destăinui, 8465
desteia, 505
destinde, 8723
destul(a), 7490
desuni, 9053
deşuruba, 8395
desvăţ(a), 4456
desveli, 9136
desvolba, 4465
deszăbăla, 2751
detor(iu), 2794
detrona, 8923
deunăseară, 7650
deunăzi, 9489
devale, 9143
devălmaş, 9147
devaloriza, 9148
devoca, 2833
dezacord, 2976
dezaproba, 351
dezarma, 413
dezarmonie, 417
dezghina, 2890
dezinteres, 4436
dezordine, 5921
dezorganiza, 5924
diaver, 2916
dibui, 3553
dicos, 2933
didascal, 2792
dieciţă, 2922
diever, 2916
difan, 8677
dignitar, 2848
dihanie, 8694
dihoca, 2833
dîlboană, 1183
dîlm, 2761
dimerlie, 1790
dimicaton, 2949
dimigeană, 2769
dimindare, 2847
dimirlie, 2948
dimon, 2850
din, 2797, 4358
dinadins, 84
dinafară, 2797
dinăoară, 83
dinăuntru, 2797, 4365
dincoace, 2797, 4381
dincolo, 2797, 4382
dindărăt, 4389
dindată, 2797
dineaore(a), 83
dîngă, 4844
dinioară, 83, 5820
dins(ă)denoapte, 2951
dînsul, 4428
dintîi, 4439
dintre, 2797, 4448
dintru, 2797, 4453
dinţură, 3713
dinz(i)dimineaţă, 2951
diplă, 2932
dîrdîiş, 2757
dîrdiuş, 2757
direge, 3055
diretica, 2866
direptate, 3058
dîri, 2961
diricliu, 2964
dîrîi, 2961
dirip, 3058
dîrj, 2973
dîrlii, 2962
dîrliuş, 2757
dîrloi, 2962
dîrmoli, 3049
dîrniuş, 2757
dîrvală 3054
dîrvăli, 3029, 3054
dîrvară, 3054
dîrvări, 3054
dîrzar, 3079
disculpa, 2662
disdedimineaţă, 2951
disdenoapte, 2951
diseară, 7650
disgraţie, 3868
disocia, 474
dispărea, 6144
dispera, 8064
displăcea, 6467
distinge, 2979
divăr, 2916
divăriţă, 2916
doamnă, 3018
doapă, 3118
doar(ă), 2779, 5750
dobă, 8801
dobori, 5779
dobro(m)nic(ă), 3108
docale, 1319
docsă, 3036
docsie, 3036
doftor, 2997
dogar, 2988
doge, 3086
dogi, 2988
dohan, 3096
dohtor, 2997
dolcă, 3101
dolfan, 991
dolfu, 991
dolman, 3100
dolnă, 3009
dolofan, 991
domoi, 3012
dondăni, 1003, 2774
donosi, 6640
dop, 3118
dor, 2779
dor, 5750
Dorna, 3009
dornic, 3024
dosnic, 3030
dostină, 3130
două, 3004
douăzeci, 3004
dova, 3135
drabină, 3043
*drăcoman, 2286
drăgare, 3078
dragon, 3041, 7643
dranga, 3066
dranţă, 7645
dreanţă, 7645
dreapta, 3058
drehlă, 3063
drelă, 3063
dreapta, 4398
dreveli, 3054
dreveni, 3054
drîmbă, 8904
drimoc, 2970
drişaim, 4399
dristă, 2971
drit, 3058
druşaim, 4399
druşcă, 3079
ducă, 3086
dudulean, 3089
duduloi, 3089
duhot, 3003
duium, 4198
dulaş, 3009
dulău, 3107
dulbină, 8966
dulfu, 991
dumă, 3012
dumăi, 3012
dumată, 8823
dumbeţ, 2947
dumeri, 3017
dumesnic, 3014
dume(s)tnic, 3014
dumuri, 3017
dupăi, 3118
duplica, 3084
duplu, 3084
dupui, 3118
dupuros, 3118
durăi, 3122
durduca, 3122
durdui, 3122
durigă, 3122
durligi, 3122, 8764
dus, 3085
duşamea, 3134
duşni, 3133
dvorbă, 9350
dvornic, 9352
dzăr, 9485
dzînă, 9497

ebreu, 3222
ecatombă, 4073
echilîc, 4263
efhologiu, 3219
eften, 4278
eftin, 4278
eftira, 4301
eget-beget, 3664
ehe(i), 4074
elci, 4082
elei, 3164
eleşteu, 4081
emir, 251
endivie, 276
endrişaim, 4399
Ene, 4281
enerva, 5668
englendisi, 3161
engomion, 3176
enibahar, 4282
epingea, 4481
epitrafil, 6210
erbar, 4241
erei, 4286
ermelin(ă), 4092
ermină, 4092
escală, 7524
eşi, 4294
esnaf, 4516
est, 481
estimp, 481, 8709
eteră, 4296
etpaia, 3149
etre, 4296
Evropa, 3214
expune, 6969
extemporal, 8709
extinde, 8723

făcut, 3232
fagliş, 3237
fagur, 3240
făi, 3228
făidă, 3237
faidos, 3237
faier, 3236
faiog, 7741
faiton, 3238
faitos, 3237
fălălăi, 3361
făleţ, 3250
făli, 3250
fălie, 3250
fălmătuc, 3451
falnic, 3250
făloşi, 3250
fâme(a)ie, 3317

fandaxie, 3267
fandoscală, 3267
fanfară, 3277
fănină, 3248
farfen, 3327
fărîmă, 3372
fărină, 3248
fărtat, 3401
fartiții, 3410
făsa, 4405
fată, 3228
februarie, 3298, 3343
felegos, 6244
felihert, 3307
feliușag, 3305
felurime, 3305
*fenerar, 3313
ferăs(tr)ău, 3318
ferece, 3321
feregă, 3321
feres(t)eru, 3318
*feriuță, 3311
fermeca, 3283
fervent, 3355
feteleu, 3294
fetesc, 3294
fetie, 3294
fetie, 3296
fetiță, 3294
fevruarie, 3299
fezanda, 3301
fiară, 3356
fică, 3352
fie, 3228
fiecare, 1471
fiece, 1593
fiecine, 1930
fierăs(tr)ău, 3318
fieratec, 3346
fieres(tr)eu, 3318
fieros, 3346
fieros, 3353
fierosi, 4503
fierotină, 3353
fieșicine, 1930
fieștecine, 1930
fiiă, 3228
fiică, 3352
ființă, 3344
fiitor, 3344
fileu, 3368
filfizon, 3276
filfoti, 3276
Filip, 1778
*filtura, 3438
fimbrie, 3491
fimeie, 3317
finăraș, 3265
finic, 3382
fiolă, 4111
fioros, 3346
fir, 3394
firăs(tr)ău, 3318
firav, 4114
fire, 3344, 3395, 3399
fireș, 3344
firesc, 3344
firfăli, 3276
firfiric, 3276
firfiriu, 3276
firicică, 3393
firimică, 3372
firimiți, 3280
firimitură, 3280
firitisi, 4088
firlifus, 3276
firmiți, 3280
firmitură, 3280
firnîi, 3459
firog, 3393
firos, 3393
firoseală, 4503
firță, 3410
firtai, 3400
firtal, 3400
firți, 3410
firui, 3399
fișie, 3288
fispan, 8042
fit, 1848
fitui, 3409
fituică, 3410
fiulă, 4111
fleac, 3427
fleace, 3427
fleandură, 3427
fleaură, 3427
flecar, 3427
fleciu, 3427
flenc, 3427
fleoancă, 3427
fleoarcă, 4854
fleoarță, 3427
fleoș, 3427
fleșcăi, 4871
fleț, 3427
fligean, 3312
fliș, 3402
flișcă(i), 3403
flișcui, 3403
flișvăi, 4871
flit, 6522
fliușcă, 3403
foaie(n)fir, 3455
foale, 4410
foarfă, 3276
fofează, 3451
fofelniță, 3451
fofîrlică, 3451
fofolog, 3451
foi, 3441
foinfoi, 3455
foionfiu, 3455
foiță, 3441
folar, 3442
folcel, 3442
folfăi, 3276, 3361
folfoti, 3276
folfotoc, 3451
folomoc, 3451
foloștină, 3428
foloștioc, 3428
folte, 3442
foltic(os), 3442
foltomoc, 3451
fomeie, 3817
fometos, 3444
fonchiu, 3455
fonf, 3451
fonfăi, 3361, 3451
fonfăni, 3451
fonfĕ, 3451
fonfiu, 3455
forcoti, 3276
forfeca, 3445
forfodii, 3276
forfo(t)i, 3276
fort, 3446
forună, 3461
fos, 3402
fosăi, 3402
fosălui, 3544
foșcă(lu)i, 3403
foșfăi, 3402
foșgăi, 3403
foșn(ă)i, 3403
fotiol, 3234
franc(ez), 3489
franchețe, 3489
franciog, 7742
franțuz, 3489
frenghie, 3489
frent(i)e, 3489
freza, 3493
frichini, 3480
frîmbie, 3491
frîncioc, 7742
frînge, 2639
frînghiu, 3490
frîntie, 3489
friptură, 3487
frișcă, 3403
frumos, 5518
frumușiță, 3502
frușt(i)uc, 3437
fsat, 7479
fuitui, 3454
fulendriță, 3427
fultuc, 3454
fultui, 3454
fund, 116
funicel, 3534
funigel, 3534
furincel, 3534
furmă, 3460
furtat, 3401
fuștel, 3544
găbji, 9443
găbui, 3761
gagă, 3548
găgăli, 3548
*găgăună, 3617
găgăuță, 3548, 3826
gaică, 3548
gaică, 3562
gaiță, 3562
gaiță, 3580
gălămoz, 3812
gălăongească, 3579
gălătuș, 3812
galeongiu, 3579
galibarcă, 3550
galibardină, 3550
galie, 3759
găligan, 3811
galstuc, 7745
gance, 1389
gance, 7746
gangrenă, 1390
găpși, 3552
gard, 7747
gărînă, 2592
gariște, 2592
garoi, 3591
*gău, 3587
gavăt, 4061
geabhanea, 3646
geamăt, 3649
geandir, 1599
geandră, 7415
gearmăn, 3633
gelat, 3628
gelău, 3629
gelep, 3630
gelui, 3629
gemandan, 3635
genabet, 3640
genar(ie), 3676
genat, 3639
gergevea, 1668
geros, 3658
gerune, 3657
gerui, 3658
gheară, 3691
gheată, 3692
gheață, 3693
ghegă, 3714
ghelmea, 3761
ghemerlie, 1790
ghemîrdic, 3674
ghemon, 4302
ghenar, 3658, 4237
gheneral, 3651
gheneros, 3652
ghentil, 3654
ghenaur, 4237
gheran, 3691
gherdan, 7747
gherg, 4086
gherită, 3679

ghermăn, 3633
ghetă, 3692
gheţar, 3693
ghiavol, 2930
ghib, 3667
ghibaci, 2931
ghibirdic, 3674
ghibiroancă, 3674
ghibosi, 3552
ghibui, 3552
ghidan, 3751
ghidili, 3752
ghiduş, 3751
ghiftui, 4618
ghigă, 3714
ghigant, 3754
ghigăşel, 829
ghijan, 3736
ghijoagă, 844, 3736
ghijoc, 844, 3736
ghijoi, 3736
ghileu, 3629
ghili, 851
ghilţ, 7510
ghimant, 2927
ghimbruc, 3742
ghimîrdic, 3674
ghimirlie, 1790, 2948
ghimirliu, 2948
ghinărar, 3651
ghineral, 3651
ghint, 3746
ghinţ, 3709
ghinui, 3709
ghioacă, 3717
ghioalcă, 3721
ghiolbană, 4150
ghiold, 3709
ghioldan, 3812
ghioldaş, 4470
ghiomotoc, 3674
ghionoaie, 3709
ghiont, 3709
ghiorăi, 1811
ghiordan, 3677
ghirlan, 1811
ghioş, 3717
ghirav, 4114
ghircă, 4499
ghirghilic, 3548
ghiţă, 4617
ghitară, 1683
ghiţos, 4617
ghiuleu, 3629
ghiurdum, 3725
ghizâ, 3796
ghizuină, 9247
ghizunie, 9247
gîci, 3696
gîdinţă, 3556
gîg, 9250
gîgă, 3548
gîgî(l)i, 3548
gîjîi, 3753
gîjulie, 3796
gîldan, 3812
gîleu, 3629
gîlfed, 3578
gîlgăriţă, 3600
gîligan, 3811
gîltan, 3782
gînceluit, 7746
gînci, 7746
gîndac, 3767
gineală, 3776
gioarsă, 1995
gion(o)ate, 1999
giorsăi, 1995
gios, 4631
gips, 4494
gir, 2007
gîrclan, 3782
giret, 3661
gîrgăliţă, 3600
gîrgără, 3600
gîrgoi, 3930
gîrîi, 2007
girit, 3661
gîrjob, 2027
gîrt(l)an, 3782
gisti, 9311
gîtlan, 3782
giuca, 4634
giudeca, 4636
giudeţ, 4636
giug, 4638
giugea, 3755
giugiuli, 3755
giupin, 4653
giur, 4655
giura, 4655
giurgiuvea, 1668
glamnică, 3806
glămujdi, 3806
glăvăţînă, 3806
glîmbocata, 4104
gloanţă, 3817
glomotoc, 3674
glomozi, 4420
glotaş, 3814
glovoţ, 3806
glupav, 4018
goadin, 3823
goagă, 3826
goambă, 3767
goană, 3836
goand(r)ă, 3767
goangă(nă), 3767
goanţă, 3767
goardină, 3837
goază, 3848
godie, 3847
gofăi, 3753
gogea(mite), 2461
gogi, 3847
gogîlţ(i), 2200
gogoli, 2205, 3755
gogota, 2225
gojgor, 3826
goldan, 3812
golgoasă, 3812, 3826
golgotină, 3812
golomoc, 3812
golomoz(i), 3812
golop, 3925
golump, 4201
gomă, 3926
gomilă, 5454
gomoli, 3755
gomoti, 7757
gongălău, 3767
gongăni, 3767
gorână, 3840
gorgană, 3812
gorgotină, 3812
gornist, 3821
gorştină, 3845
goşgogea, 2461
gotoi, 3826
grăcina, 3878
grainic, 2533
grămujdi, 3812
granic, 2533
grapă, 4180
grăpţăna, 7759
grăunţ, 7758
greasă, 3877
gref, 3879
greur(e), 3875
grier(e), 3875
grifcă, 3885
grîmji, 3812
grînar, 3888
grîne, 3888
grîngoase, 3767, 3812
grînguri, 3767
grinzăi, 5849
grior(e), 3875
gripsăna, 7759
grobnic, 3891
grodinap, 3905
gropar, 3891
gropilă, 3891
gropiş, 3891
gropniţă, 3891
groştei, 3897
grozav, 3892
grunguri, 3767
gruni, 3907
grunz, 4420
gruş, 3901
gudron, 1559
gughie, 3826
guguli, 3755
guguman, 3828
gugus(tiuc), 3767
gujbă, 2648
gujulie, 3796
gulup, 4201
gungăni, 3767
gunguri, 37
gurban, 2698
gurdună, 3838
gurgu(n)i, 3767
guri, 3929
gurlup, 3925
gurui, 3767
gust, 141
gustar, 141
gustător, 141
gvardie, 3579

habocă, 4018
hăbuc(i), 4018
hăbui, 4018
hăci, 4099
hăciugă, 3963
hadîm, 4198
hăgaş, 3243
hai, 3965
hăi, 4077, 4096, 4111
haibăr, 3970
haidău, 3971
haidoş, 3237
haidumă, 4198
hăis(a), 3963
hait, 4048
haiteş, 3237
hait(i), 3965
haitoş, 3237
haimandrău, 4142
hală, 164
halababura, 358
hălăcăi, 3963
hălăciugă, 3963
haladud, 3963
halagea, 3963
hălăgi, 3568
hălă(lă)i, 3963
halastîncă, 195, 4721
hălăstui, 3977
halău, 3963
halercă, 4154
hăleşteu, 4081
halm, 3761
halva, 225
hamaleon, 1356
hămelaucă, 1366
hamger, 4010
hamnic, 5852
hămurar, 3997
hamut, 3997
händel, 4156
händrălău, 9157
handroc, 277
hangara, 281
hangiu, 4005
hăntei, 4110
haot, 4059
hapatic, 1410, 4021
hara-hara, 3976
harababură, 358

harac, 360
haragi, 360
hărăni, 4179
hărăț(ag), 4020
hărăți, 4020
hărborie, 4176
harcăt(i), 4023
harcea-parcea, 4023
harchină, 4023
hardughi(e), 4113
hăreț, 3199
harete, 3199
hărhăi, 4113
harhal, 6148
harhălaie, 4023
harhăt(i), 4023
harhotă, 4023
harîng, 4028
hărmălaie, 4023
harman, 413
harmațuc(hi), 472
harnic, 4022
harpacic(ă), 424
harpagic(ă), 424
hărpăi, 4169
hărpuce, 4018
harptal, 4023
harșău, 463
harșeu, 463
harta-parta, 4023
hartan, 437, 4023, 6167
hărtăpăni, 4023
hartar(iu), 434
hartic, 437
hartig, 437
hartoman, 5936
hașău, 463
haschie, 457
hasmațuc(hi), 472
hat, 499
hațmațuc(hi), 472
hățoi, 4138
hătui, 4048
hătui, 4048
hăuli, 315
havaet, 545
havut, 4061
hazmațuc(hi), 472
heață, 4138
heba, 3627
hebe(i)ti(u)c, 3945
hegemon(ie), 4302
hegni, 4264
hehelă, 4074
heltei, 4110
hemei, 4002
hemeiugă, 4002
hendechi, 4107
hengher, 4108
hentei, 4110
herăs(tr)ău, 3318
hereu, 3199
herghie, 4086
her(i)ie, 3330
hermeziu, 2031
hi, 3942
hîcîi, 4127
hicili, 4127
hîciui, 4127
hiclean, 9235
hicni, 4264
hie, 3352
hihot(i), 1764
hîi, 4111
hîido, 4198
hîi, 3736
hîlboacă, 1183
hîlboană, 1183
hilimoacă, 3372
hîlm(ă), 3761
hîlmui, 3761
hîlpav, 4018
hîltei, 4110
hîlțîna, 4138
himie, 1789
Hina, 1793
hîncoti, 4366
hîndel, 4109
hîns, 4012
hînsă, 4013
hînsar, 4014
hipoteca, 4491
hipotecă, 4491
hircă, 4499
hîrciog, 4123
hire, 4097
hireș, 3344
hireș, 4112
hîrghie, 4113
hiridă, 3396
hiritisi, 4089
hîrjii, 4122
hîrjoană, 4122
hîrjoni, 4122
hirograf, 1827
hîrț, 4138
hirurg, 1830
histerie, 4527
hitlean, 9235
hîzenie, 4100
hleaoap(c)ă, 4307
hliban, 4133
Hliboca, 4104
hlibui, 4133
hloabă, 4202, 9041
hlobăna, 4202
hlubă, 9041
hludeț, 4203
hlujan, 4937
hlujer, 4937
hlupav, 4018
ho, 3942
hoagă,3423
hoală, 3975
hoancă, 4015
hoandră, 4007
hoanghină, 4015
hoanță, 4015
hoară, 5748
hoarcă, 4015
hoardă, 5920
hoarnă, 4166
hoarță, 4015
hoaspă, 9355
hoață, 4173
hobîc, 4142
hoce, 4196
hodaie, 5816
hodină, 5819
hodini, 5819
hodnog(iu), 4175
hodorob, 3956
hodorog, 3956
hògaș, 3243
hogeac, 5838
hoi, 4077
hoină, 5855
hoinar, 5855
hoisa, 3963
hojmalău, 4142
hojmandrău, 4142
hojmîn, 4142
holă, 3975
holboană, 1183
holcă, 3963
holdan, 3812
holm, 3761
holoabă, 4202
holoboacă, 3812
homan, 5873
honcăi, 4142
hondrăi, 4007
hondrălău, 4007
hondrăni, 4007
hontăni, 4007
hopșe, 5792
hopși, 4018
hor, 2394
hor, 4113
horbă, 9350
horcăi, 4113
horconi, 9357
horcoti, 9357
horhăi, 9357
horholi, 9357
horhoti, 9357
horilcă, 4154
horiu, 2394
horji, 4122, 4170
hormuz, 4210
horopsi, 5932
horțăi, 4122
horțiș, 4122
hortun, 3540
hospă, 9355
hospodar, 3843
hoști, 4196
hoștină, 1049
hoțopină, 4128
hotroapă, 4125
hotrop, 4125
hotru, 9357
hrabete, 9370
hrăniță, 4182
hrasc, 9370
hraspă, 7094
hrast, 9370
hreamăt, 3479
hreast, 9370
hreben, 3871
hrebincă, 3871
hripcă, 3885
hristov, 2042
hrojdi, 7242
huc, 4196
hucărie, 4196
huchi, 4207
hucii, 4127
hucni, 4264
hudă, 4140
huditâ, 4140
huduleț, 4203
huhăi, 4194
huhură, 4194
huhurete, 4194
huhurez(a), 4194
hui, 9377
huița, 4128
huleai, 3920
hulpav, 4018
hulpi, 4207
hultan, 9379
hultoană, 221
hultui, 221
hultuială, 3454
hultur, 9379
hulub, 3925
hulubă, 9041
humor, 9051
hui, 4113
hură(tui), 4113
hurc(ui), 4113
hurdoi, 4117
hurduc-burduc, 4113
hurdui, 4113
hurez, 4194
hurloi, 4166
hurlui,9090
hurlup, 3925
hursuz, 9096
hurtun, 3540
husar, 4014
huscă, 3787
huşcăi, 4127
huşchi, 889
huşii, 4127
huşte, 4196
huțăi, 4128
huțăni, 4173
huțina, 4128
huțuli, 4173
huțuna, 4128

hutupi, 4128
hutupină, 4128
huţuţa, 4128
hututui, 8826

iacă, 4221
iadă, 4275
iagă, 5853
iapingea, 4481
ianicer, 4283
ianuarie, 3676
iar(ă), 2779
iarc, 4292
iască,4506
iaseară, 7650
iasmă, 9238
iată, 4221
iatră, 4296
iavaşa, 4223
ibîncă, 4481
icăluţă, 4224
ici, 148
icişa, 148
iconom, 3147
iconomisi, 3147
icui, 4261
idoma, 149
idropică, 3073
ie, 4306
iebîncă, 4481
iedui, 4226
ielcovan, 3167
iepar, 4238
iepingea, 4481
ierbărie, 4241
ierec, 4292
ieriţă, 4499
ierna, 4245
ieromonah, 5410
ierosi, 4503
iertagan, 4253
iescos, 4247
iestimp, 8709
ietă, 4221
ietagan, 4253
iete, 4221
iezi, 5255
iezuină, 9247
iezure, 9247
igumen, 3163
iha, 4220
ihi, 4220
iho, 4220
ijoc, 5859
Ileana, 4757
ilectru, 3168
ilegal, 4770
ilegitim, 4770
ilic, 8785
ilumina, 4940
imă, 5491
imaterial, 5151
imbăiă, 612

îmbăibăra, 4368
îmbăiera, 613
îmbăla, 639
îmbălega, 646
îmbălora, 639
îmbăloşa, 639
îmbălsăma, 650
îmbărbăta, 680
îmbărbura, 688
îmbarca, 690
îmbăta, 753
îmbătrîni, 742
îmbeişuga, 784
îmbi, 237
îmbîcsi, 834
imbir, 3705
îmbîrliga, 874
îmbîrna, 1110
îmbiserici, 888
îmbla, 9045
îmblăni, 914
îmblînzi,927
îmbloji, 5774
îmboboci, 951
îmboboli, 1015
îmboboroji, 1205
îmbodoli, 1015
îmbogăţi, 969
îmboldi, 987
îmboldori, 1015, 1205
îmbolmoji, 649
îmbolnăvi, 995
îmbondori, 1015, 1205
îmbondrosi, 1015
îmborţoşa, 1037
îmborzoia, 885
îmbotniţa, 1053
îmbotforat, 1058
îmbrăţişa, 1079
îmbrebena, 1085
îmbrezăi, 1087
îmbrînci, 1102
îmbrobodi, 1115
îmbrobona, 1116
îmbruc, 3742
îmbruma, 1129
îmbucăţi, 1140
îmbucături, 1140
îmbucura, 1151
îmbueci, 1169
îmbufna, 1160
îmbujora, 1176
îmbulgări, 1195
îmbulzi, 1195
îmbumb(i)a, 1197
îmbuna, 1201
îmbunăciune, 1201
îmbunătăţi, 1201, 1203
îmbura, 1209
îmburda, 7519
îmbutuci, 1238
îmbuzna, 1053
îmbuzunări, 1243

imediat, 5186
imemorial, 5205
îmi, 5257
imos, 4317
imoşa, 4317
împacheta, 5997
imacient, 5998
împăciui, 5989
împăcura, 6003
împăduri, 6009
împăgîna, 6012
împăia, 6017
împăi(e)njeni, 6024
împăivăni, 6026
împăjeşti, 6028
împămînteni, 6059
împăna, 6062
împănuşa, 6062
împăpuşa, 6104
împăra, 6105
împărătuş, 6131
împărosa, 6107
împărtăşi, 6168
împărţi, 6168
imparţial, 6168
împătimi, 6206
împatroni, 6214
împături, 6219
împăuna, 6222
împelina, 6247
împenat, 6062
imperceptibil, 6259
împerciuna, 6261
împerechia, 6264
imperfect, 6269
împerina, 6285
impersonal, 6290
împestriţa, 6310
împeticat, 6311
împicioronga, 6349
împîcli, 6350
împieliţa, 6358
împielma, 6359
impietate, 6367
împietri, 6341
împietroşa, 6341
împiezişat, 6368
împintena, 6398
împînzi, 6400
împîrlogi, 6423
împîsli, 6445
împistri, 6454
împlăşca, 6486
împlătoşa, 6493
împlea, 9052
împletosat, 6504
împlini, 6518
împodobi, 6569
împolat, 6541
împologi, 6621
împonci(şa), 6635
împontori, 6641
împopora, 6648

împopoţona, 6642
impopular, 6648
importa, 6983
împotmoli, 6715
împotrivă, 6723
împotrivi, 6723
împovăra, 6728
impracticabil, 6740
împrăsili, 6755
împrăştia, 6757
împrejmui, 6770
împrejur(a), 4650
împremieza, 5265
împricina, 6814
împrieteni, 6822
împrimă, 6833
împrinde, 6842
împrobozi, 5783, 6881
împrocica, 6881
improductiv, 6893
împrohita, 6580
împroor, 6916
impropriu, 6920
împropti, 6921
împroşca, 6880
împrospăta, 6881
împuchiţa, 6955
împuia, 6962
împulbera, 6965
împulpa, 6966
împupăza, 6973
impur, 6974
împupura, 6982
împuşca, 6985
împuternici, 6991
împuţi, 6992
împuţina, 6993
imputrescibil, 6996
imurluc, 4235
inabordabil, 20
înăbuşi, 5554
inaccesibil, 40
înăcri, 59
inacţiune, 61
inadaptabil, 71
înădi, 5558
înadins, 84
inadmisibil, 91
înăgări, 5656
înăimi, 5577
înălbi, 176
înaljos, 4631
inamic, 247
înămoli, 5590
înamora, 253
inanimat, 288
înapoi(a), 335
inapreciabil, 345
inar, 4357
înărăvi, 5606
înăricâ, 4357
înaripa, 409
înăriţă, 4357

inarmonic, 417
înăspri, 479
înăsturat, 5624
inatacabil, 501
înavuți, 550
încăiera, 1284
încălare, 1305
încălca, 1309
încălzi, 1314
încăpăstra, 1404
încăpățîna, 1408
încăpui, 1396
încăpușa, 1396
încăputa, 1441
încărăba, 4368
încărbuna, 1446
încartiera, 1490
încărunți, 1496
încasa, 1500
încătărăma, 1532
încătușa, 1564
încazarma, 1587
încelui, 1648
încerca, 1664
încercui, 1663
încercura, 1476
incertitudine, 1079
încetățeni, 1682
înceti, 1627
încetina, 1684
încețoșa, 1628
închega, 1749
închelma, 6359
încherba, 4368
închezășlui, 1746
închiciuri, 1762
închila, 4341
închinga, 1799
închingui, 1799
închiondora, 1809
închiorcoșa, 1811
închipa, 1816
închipui, 1816
închipu(r)lui, 1816
închirci, 2015, 6404
închiria, 1824
închizeșlui, 1746
încila, 4341
încîlci, 1906
încinci, 1928
inciucura, 2073
încinge, 1932
încinia, 1936
încînta, 1938
încinuit, 1920
inciocăla, 1955
încîrci(a), 2015
încîrdoșa, 1469, 2019
încîrdui, 2019
înciripa, 4408
încîrjobat, 3780
încîrliga, 2029
încîrlionța, 2029
încît, 2059
înciuda, 2075
înclăi, 2115
înclei(a), 2134
inclement, 2136
încleșta, 2141
înclicoșa, 2145
înclina, 2149
înclincit, 2137
încocîrja, 2217
încocleța, 2219
încocora, 2223
încoifa, 2237
încolăci, 2243
încolătăci, 2243
încolea, 2254
încolona, 2269
incolor, 2270
încolți, 2278
încoma, 2187
încondeia, 2331
încondura, 1809
încondura, 2336
înconștient, 2348
înconteni, 2355
incontinență, 2356
încontra, 2359
încopcia, 2375
încorda, 2187
incorect, 2413
încorna, 2428
încornorat, 2428
încorona, 2431
încorseta, 2443
încortela, 1490
încosori, 2471
incot, 4366
incoti, 4366
încoțopi, 2483
încotora, 2499
încotoșm(ăn)a, 2365
încotroji, 2505
încotropi, 2505
încotroșma, 2505
încoviltirit, 2513
încovoia, 2508
încovora, 2513
încovriga, 2515
încredere, 2550
încredincioșa, 2552
încredința, 2552
incredul, 250
încremeni, 2556
încresta, 2561
încreți, 2564
încrilui, 2572
încrîncena, 2575
încrîngătură, 2548
încrișca, 2581
încrop(i), 9055
încruci(șa), 2602
încrunta, 2506
încrusta, 2612
încuiba, 2645
încujba, 2648
inculpa, 2662
incult, 2663
încumetri, 2669
încumnăți, 2673
încunoștiința, 2681
încununa, 2683
încura, 2703
incurabil, 2693
încuraja, 2695
încurătură, 2703
încurela, 2704
incurge, 2706
încurmezișa, 2809
încurpeni, 2714
încurti, 2718
încurseri, 2724
încuțita, 2740
încuviința, 2747
îndăli, 275
îndantelat, 2718
îndatori, 2794
inde, 9058
îndeaieve(a), 152
indecent, 2814
indecis, 2816
îndegeta, 2831
îndeletnici, 2838
îndelung(a), 4965
îndemîna, 5265
îndemînatec, 5265
îndemonit, 2850
îndeplini, 6580
înderepta, 4399
indescriptibil, 2881
îndestula, 2907, 7490
îndigui, 2940
îndirepta, 4399
îndîrji, 2973, 4307
indispoziție, 2977
indispune, 2977
îndobitoci, 2990
îndoi, 3004
îndoldora, 3008
îndolia, 2009
îndopa, 3118
îndosi, 3030
îndrăci, 3038
îndrăgi, 3040
îndrăgosti, 3040
îndrea, 9060
îndreptăți, 3058
îndritui, 3058
îndruga, 3078
îndruma, 3080
îndubitabil, 3083
înduioșa, 3098
îndulci, 3104
îmdumnezei, 3113
îndunga, 3116
îndupăca, 3118
îndupleca, 3121
îndurera, 3127
îndușmăni, 3133
ineață, 4357
înebuni, 1201
inedit, 3153
inegal, 3158
înegri, 5661
înegura, 5662
înemuri, 5648
îneua, 5647
înfăina, 3248
înfăinoșa, 3248
înfăptui, 3269
înfășca, 4429
înfășța, 3296
înfățișa, 3296
înfereca, 3323
infidel, 3351
înfiera, 3353
înfiera, 3393
înfieratec, 3346
înfierbâza, 3355
înfierbînta, 3355
înființa, 3344
infiltra, 3381
înfiora, 3391
înfirtăți, 3401
înfla, 9048
înflocoșa, 3434
înflori, 3433
înflutura, 3438
înfoca, 3448
înfocăciune, 3448
înfofoli, 3451
înfoforoja, 3448
înfofoli, 3451
înfoforoja, 3451
înfoi(a), 3441
înfometa, 3444
înforfoca, 3276
informa, 3460, 4404
înforța, 3446
înfrăți, 3477
înfricoșa, 3483
înfrigări, 3487
înfrigoșa, 3485
înfrigurat, 3485
înflăcăra, 3415
înfrîmseți, 3497
înfrîna, 3492
înfrînge, 3490
înfrizurat, 3493
infructuos, 3496
înfrumușa, 3497
înfrumuseța, 3497
înfrunta, 3499
înfrunzi, 3500
înfrupta, 3501
înfuma, 3516
înfumura, 3516
înfunda, 3518
înfurca, 3528
înfuria, 3530

înfurnica, 3534
îngăibăra, 4368
îngăidăra, 4368
îngăimăci, 3812
îngăitâna, 3565
îngălbeji, 3570
îngălbeni, 3571
îngălişat, 3576
îngălmăci, 3812
îngemâna, 3633
îngemânat, 3633
ingenios, 3653
ingeniu, 3653
îngenuchia, 3656
înghebeji, 3667
îngheboşa, 3667
înghemui, 3674
înghera, 3691
înghesui, 3688
înghe(a), 3693
înghilţui, 7511
înghimpa, 3707
înghina, 4326
înghioldi, 3709
înghionti, 3709
înghiorţăi, 3726
înghiu, 9064
ingîmba, 3762
înghiu, 9064
îngîndura, 3765
îngingia, 3769
îngîrbovit, 3780
îngîtui, 3788
îngloda, 3815
îngloti, 3814
îngrămădi, 3858
îngrăşa, 3866
îngrăunţa, 3869
îngrebănoşa, 3871
îngreţa, 3872
îngreţălui, 3872
îngreţoşa, 3872
îngreuia, 3878
îngriji, 3880
îngrijora, 3880
îngropa, 3891
îngroşa, 3900
îngrozi, 3892
îngunoi, 3927
îngurlui, 3767
înhăibăra, 3970
înhăinura, 3970
înhăita, 3971
înhăma, 3997
înhăpa, 4018
înhăţa, 4051
înhemeiat, 4002
înhîrzobat, 4126
înhleba, 4133
înhobota, 4138
înhojda, 5714
înholba, 4150
înhorbotat, 4163
înhotărit, 4174
înhulpa, 4150
înhorbotat, 4163
înhotărît, 4174
înhulpa, 4018
înierba, 4241
înierna, 4245
înimeri, 5664
ininte, 4361
înisipa, 5694
inişor, 4357
inişte, 4357
iniţă, 4357
înjobenat, 4624
înjosi, 4631
înjosora, 4631
înjuga, 4638
înjumătăţi, 4645
înjunghia, 4650
înjura, 4656
înlăcrima, 4673
înlănţui, 4702
înlătura, 4731
înlăuntru, 4365
înlemni, 4781
înlesni, 4794
înlimâni, 4831
înloca, 4889
înlocui, 4889
înlumina, 4940
înlupta, 4949
înmă, 5491
înmădulare, 4981
înmagazina, 4987
înmalacofa, 5026
înmănoşa, 5042
înmănuchia, 5069
înmărmuri, 5109
înmiasma, 5249
înmii, 5258
înmiloşa, 5278
înmîna, 5285
înmîndri, 5297
înmiresma, 5330
înmlădia, 5367
înmoina, 5387
înmormînta, 5431
inmortalitate, 5374
înmrejui, 5458
înmuguri, 5476
înmuia, 5482
înmulţi, 5490
înmundira, 5412
innalt, 4362
înnota, 4427
înobila, 5707
înoda, 5708
inofensiv, 5831
înoi, 5723
înoitor, 5723
înomeni, 5873
înomeţi, 5875
înontru, 4365
inoperant, 5895
înopta, 5704
înora, 5715
înoroi, 5719
înoura, 5715
înrădăcina, 7020
înrăfturat, 7026
înrăi, 7116
înrăma, 7043
înrămura, 7042
înrăutăţi, 7116
înregimentam 7143
înrîuri, 7271
înrola, 7244
înroşi, 7259
înrota, 7225
înroua, 7261
înroura, 7261
înrudi, 7271
însă, 4228
însăbiat, 7310
însăila, 7333
însălbătăci, 7367
înşalvarat, 7385
însămăna, 7390
însămînţa, 7395
însănătoşi, 7406
însărcina, 7449
(în)săxăna, 7498
înscăuna, 7543
înscorţi, 7587
înscrie, 7610
însdrăveni, 7644
înseila, 7333
înşela, 7301
însemna, 7680
însemui, 7649
însenina, 7684
înşeptit, 7434
însera, 7650
înseta, 7712
înşeua, 7301
însfora,7740
însîmbra, 7803
însîngera, 7826
înşinora, 7945
înşira, 7844
înşirui, 7844
însoga, 7947
însolga, 7947
însomnorat, 7993
înşomoltoci, 7995
însorări, 8006
însorit, 7951
însorţi, 7953
însoţi, 8024
însovoni, 8032
înspăima, 8037
înspăimînta, 8038
înspica, 8069
înspina, 8073
înspiţa, 8086
însplina, 8090
înspumat, 8109
instala, 8126
înstări, 8115
înstela, 8144
instemat, 8157
înştevia, 8166
înştiinţa, 8177
înstîlpi, 8179
înstăina, 8233
înstrăşinat, 8244
înstruni, 8281
înstruţa, 8286
insufla, 8329
însufleţi, 8329
însuliţa, 8360
însuma, 8362
însumi, 4428
însurăţi, 8006
însuri, 8378
înşuruba, 8395
însuşi, 4428
însuti, 8408
însuţi, 4428
întâlni, 4440
întârca, 8523
întări, 8528
întărniţa, 8540
întârţiu, 8644
înţegla, 8438
înteioşa, 8596
întemeia, 8613
întemniţa, 8618
înţepa, 8575
înţepeni, 8576
înteri, 4445
interpune, 6969
interţiu, 8644
interveni, 9208
înţigla, 8438
întina, 8716
întinde, 8723
întineri, 8717
întîniu, 4439
întipări, 8740
întîri, 8758
întîrzia, 8773
întişti, 4438
intitula, 8782
întoarce, 8800
întocma(i), 8813
întocmi, 8813
întogma(i), 8813
înţoli, 8792
întomna, 8795
intona, 8797
întopseca, 8799
întors, 8800
întotdeauna, 9053
întovărăşi, 8847
întrapora, 6543
întrarma, 4451
întrebuinţa, 8878

întrecere, 8883
întreţese, 8649
întreţinea, 8725
întrevedea, 9199
întrezări, 9452
întrista, 8919
întrona, 8945
întruloca, 4889
întrumpic(a), 6343
într'una, 9053
întruni, 9053
întrupa, 8945
întuflica, 8590
întufoşa, 8955
întuchinătură, 4440
înţură, 3713
înturloca, 4889
înturma, 8995
întuma, 8997
inuman, 5873
inunda, 9056
înuntru, 4365
inupăr, 4284
inuţă, 4357
învagona, 9130
învăli, 4457, 9136
învălmăşi, 9147
învălui, 9136
învălura, 9136
învăpăia, 9160
învăra, 9164
învecina, 9196
învecinici, 9190
înveghia, 9201
înveli, 9136
învenina, 9209
înverşuna, 9245
înverzi, 9213
înveseli, 9220
înveş(t)mînta, 9223
învierşuna, 9245
învîlvăta, 9265
învîlvora, 9265
învineţi, 9270
învinovăţi, 9267
înviora, 9323
învioşa, 9323
învîrfui, 9294
învîrliga, 874
învîrteji, 9299
învoi, 9341
învoioşa, 9323
învoltora, 9264
învrăibi, 9364
învrăjmăşi, 9364
învrednici, 9372
învrîsta, 9298
înzăbăla, 9383
înzăpezi, 9437
înzăpuşi, 9445
înzăua, 9381
înzeci, 9477
înzestra, 9486
înzili, 9489
înzorzona, 9517
io, 4548
iortoman, 5936
ioite, 4221
iproci, 4219
ira, 7438
iradia, 7121
ircă, 4499
irează, 3198
ires, 3198
iretic, 3395
iris, 4499
iroagă, 9290
irodion, 3203
irugă, 4292
iruncă, 4293
işcoală, 7585
işor, 9014
ispas, 8050
ispăşi, 8050
ispoved(u)i, 8097
ist, 481
Istambul, 8709
iţa, 4128
*itarici, 1948
îţi, 8949
iu, 9014
iubovnic, 4258
iujdă, 4564
iujdănit, 4564
iuniper, 4784
iuşor, 9014
izafla, 114, 9382
izăltat, 9422
izbaşe, 4552
izbuti, 4561
izdăni, 4307
izdări, 4307
izmă, 4515
iznaf, 4516
Izrail, 4526

jabrină, 4576
jac, 4579
jăcaş, 4579
jăcmăni, 4579
jăghină, 4576
jalbă, 4576
jaluzea, 3648
jaluzie, 3648
janghin(ă), 4576
jantă, 3645
japcă, 4576
japină, 4576
japiţă, 4576
japşe, 4576
jarcălău, 4576
jarpăn(os), 4576
jart, 4590, 7470
jasp, 4251
jăţiu, 4603
javlă, 4576
javră, 4576
jebos, 4576
jebruică, 9391
jechilă, 4577
jecmăn(eală), 4579
jecn(e)ată, 9409
jefui, 4579
jegajna, 9407
jelalnic, 4582
jelanie, 4582
jeli, 4582
jelnici, 4582
jelui, 4582
jemblă, 4609
jemişcă, 4509
jemlă, 4609
jemlugă, 4609
jemnă, 4609
jemnişcă, 4609
jencui, 4586
jendar, 4587
jep, 4595, 4596
jepăi, 4590
jepcan, 4591
jepciu, 4576
jepsi, 4590
jerăgai, 4593
jeratic, 4593
jerchinos, 4576
jerebie, 4616
jeregai, 4593
jerghie, 4623
jerpeli, 4576
jerui, 4593
jetui, 4618
jevri, 4576
jezuit, 4298
jidări, 4307
jig, 4596
jigadină, 4596
jigală, 4596
jiganie, 4596
jigăra(n)ie, 4596
jigări, 4596
jighiuţă, 4616
jigni, 4596
jignicer, 4618
jigniţă, 4618
jigoare, 4596
jigodie, 4596
jijeu, 4640
jijiţă, 4617
jilţ, 4603
jimb(a), 9493
jimişcă, 1609
jin(e)apăn, 4621
jintui, 4589
jip, 4596
jip, 4652
jirav, 4114
jireapăn, 4621
jirloi, 2094
jiţă, 5714, 6600
jivală, 4596
jivur, 9249
jlapiţă, 4604
jnap, 4590
jnăpăi, 4590
joacă, 4625
joaie, 4583
joian, 4583
joimir, 4628
joină, 4583
joldeală, 4630
jolfă, 4642
jolj, 3791
jopăi, 4590
jopoti, 4590
jordie, 4623
jorghie, 4623
judeca, 86
jufă, 4642
jugău, 4640
jughină, 4576
juhală, 4595
jumalţ, 7912
jumedie, 4610
jumegai, 4610
jumet, 4610
jumigai, 4610
jupăi, 4590
jupon, 3789
jurebie, 4616
jurubiţă, 4616
justapune, 6969
juvac, 4620
juvaer, 3794
juvală, 4596
juveală, 4642
juvenie, 4620
juvete, 4620
juvină, 4620

kilo, 1784
kilogram, 1784

lăcaş, 4892
lăcăsteu, 7011
lachirui, 4668
lacos, 4667
lacovişte, 4667
lacră, 7015
lăcui, 4668
lăcui, 4892
laduncă, 4765
lagîm, 4682
lăhuză, 4738
lăicer, 4740
laiţă, 4740
lălăi, 4779
lălîi, 4779
lăliu, 4779
lambă, 4693
lămost(i)e, 3980
lămustă, 3980
landră, 4007

langră, 4007
languros, 4847
lansa, 4697
lanțetă, 4697
lăptuc, 4710
lăscaie, 4718
lasiu, 4715
lăsnicior, 4919
lăsnișor, 4919
lăstar, 9332
latiță, 219
lătoc, 4708
lau, 4684
lăuntru, 4365
lăutoare, 4661
lavabil, 4661
lavoar, 4661
lavirint, 4666
leahotă, 4855
leagăn, 4752
leaotă, 4855
leap, 4704
leapșa, 2132, 4704
leaș, 4754
leașcă, 4751
leat, 4726
leau, 4753
leav, 4754
lecui, 4748
lefaș, 4750
lefea, 4750
lefegiu, 4750
lefetiță, 4854
lefîrdaie, 4854
leftică, 4763
legăna, 4752
leghioaie, 4823
leghion, 3823
legniță, 4782
lehuză, 4738
lei, 4765
leică, 4780
leiță, 4799
lejdeu, 4871
lempăi, 4704
jenghi, 4783
lentilă, 4851
leoaie, 4799
leoampă, 4704
leoap(c)ă, 4704
leoarbă, 4704, 4854
leaorcă, 4854
leomi, 4765
leompoti, 4704
leop(ăi), 4704
leopoti, 4704
leopși, 4704
leorbăi, 4704
leorcăi, 4854
leorhăi, 4704
leorpăi, 4704
leotcă, 4849
leptică, 4763
ler(oi), 190
lerui, 190
les, 188
leșiță, 4869
leșteav, 4871
leț, 4726
lețcaie, 4718
letinesc, 4728
letopiseț, 4760
lețui, 4726
leturghie, 4879
leu, 6122
leuză, 4738
libec, 4813
libov(i), 4538
libovnic, 4258
licăi, 4854
lichium, 4893
licuri, 4815
ligni, 4826
lihăi, 4776
liman, 203
limbi, 4814
limonadă, 4691
limongiu, 4691
limpi, 4814
lineață, 4839
lincăi, 4814
linchi, 4814
linciuri, 4814
lîngejune, 4840
lingual, 4832
linguist, 4832
liniște, 4836
lînji, 4847
lioarbă, 4704
liomi, 4765
liompoti, 4704
liop(ăi), 4704
liopciocofleandură, 1944
lior, 4703
liorbăi, 4704
liorfă, 4786
lioș(i), 4839
lipăr, 4861
lipiscat, 4863
lișcotă, 4871
litfă, 4823
liticaș, 4871
litvă, 4823
liuboste, 4538
livant, 4803
livănțică, 4803
livăr(ă), 4554
livede, 4883
livent, 4005
livră, 4866
loadbă, 4894
loandră, 3427, 4007
loate, 4727
loavă, 4917
lobdă, 4894
loial, 4653
loloațe, 4727, 4779
loloți, 4727, 4779
lotroman, 5936
lotură, 4921
lozniță, 4905
luciolă, 4928
lud, 4880
lulachi, 4829
lului, 4881
lungoare, 4947
lungurică, 4947
luni(e), 4942
luntru, 4365
lurbăn, 4788
luptaci, 4706
lușcă, 619
lutcă, 4914
luțernă, 4927

mă, 5010
macagiu, 4963
măcarcine, 1930
măcău, 5368
machină, 5134
madamă, 2765
maer, 5014
măerean, 5014
mafler(iu), 5000
măgăiață, 5368
măgălie, 3586
magistru, 4983
măglisi, 4994
magrin, 601
măgură, 5269
mahal, 4000
mahală, 5145
măhălit, 4000
mahaza, 4987
mahină, 5134
mahoană, 4995
mahramă, 5077
mahună, 4995
maieș, 5110
maiestate, 5021
măiestru, 4983
măietic, 5010
maimandar, 5191
maimare, 5091
mainte, 4361
maior, 5007, 5009
maiordom, 5052
maistor, 4983
măiug, 5007
maiuscul, 5052
mălăeț, 5370
Malamoc, 626
malastrop, 5027
mălată, 5033
mălcaviță, 5328
mălcoz, 5328
măldac, 5053
măldăci, 5053
maldăr, 5053
măldări, 5053
maldur, 5053
malic, 5202
malotă, 5033
mălură, 5406
mălurean, 5053
măluștean, 5053
mămăiață, 5408
mamelă, 5036
mamifer, 5036
mămîie, 5408
mamilă, 5589
mamină, 5408, 5589
mamiță, 5408
mamomic, 5408
mamomiță, 5408
mămuie, 5408
mănăstire, 5287
mănătarcă, 5289
mandalac, 5049
mandră, 5206, 7415
manej, 5285
mania, 5295
maniac, 5308
manie, 5308
manină, 5408
manipula, 5285
manișcă, 5063
manoperă, 5054
mănos, 5042
mănoșie, 5042
mărac, 5081
mărcotet, 4791
mărdăci, 4976
mărdăgi, 4976
mărdăși, 4976
margraf, 5083
marhă, 5095
mări(e), 5091
mărime, 5091
mărinimie, 5091
măriuță, 5037
marmon, 5039
marolă, 5123
mărțină, 5335
mărțișor, 5115
mărunică, 233
mărunt, 5123
marvă, 5095
mas, 5299
mascat, 4970
masceză, 5126
măsgăli, 5347
masiv, 5126
masor, 5126
mătăhuz, 5149
mătanie, 5146
matbah, 5546
matcă, 5452
matofi, 5165
matosi, 5154
matosi, 5165
matpah, 5546

matur, 5155
măzdă, 5364
măzdui, 5364
meaheahea, 768
mealcă, 5197
measer, 5227
mec(ăi), 4954
med, 5259
med(e)an, 5013
mehăi, 4954
mehehe, 768
mei, 5028
meidan, 5013
mejdină, 5265
melic, 5029
meli(n)ța, 242
meni(n)ța, 242
mentă, 5311
merar, 5074
meregiu, 5211
meret, 5074
mereu, 5216
merez, 5220
meriș, 5074
meriu, 5262
merui, 5337
mesamiță, 5229
mescioară, 5125
mesean, 5125
meselnic, 5125
mește, 5223
mestie, 5223
metehă(n)i, 5145
meterhanea, 5192
mezil, 5209
mi, 5257
miar, 5258
miartă, 5321
miaș, 5258
miază, 5265
mic, 5266
micaton, 2949
michiduță, 5252
micioc, 5294
mid, 5259
miercăi, 5321
mierlăi, 5321
mierță, 5221
mierțăi, 5221
mieu, 5241
mieuna, 5251
migoroși, 5266
mihimat, 5479
mihmandar, 5191
mihoală, 5271
miime, 5258
miji, 5266, 5880
mîlcaviță, 5323
mîlcoși, 5278
milcui, 5278
mîli, 5277
miljoc, 5276
milog(i), 5278
mîlos, 5277
milostenie, 5278
milostiv, 5278
milui, 5278
minciog, 5294
mîne, 5274
mîner, 5284
mînghine(a), 5207
mînică, 5301
mînui, 5285
mînuțe, 5071
mînzală, 5310
mînzăleală, 5310
mircaviță, 5328
mirean, 5323
mireană, 5459
miresmi, 5330
mirez, 5220
mîrîi, 5324
mirizmă, 5330
miroasnă, 5330
mirodenie, 5322
mirologhion, 5303
mîrsecăciune, 5510
mîrțină, 5335
mîrțoagă, 5335
mirui, 5322
mîșcii, 5339
mîșcoaie, 5526
mîșcoi, 5526
mișeniță, 5339
mișină, 5339
mislag, 5135
mistrugancă, 5353
mișui, 5339
mișuna, 5339
mitarcă, 5289
mitcă, 5452
mititel, 5252
mitoc(an), 5241
miţos, 5359
mîţos, 5360
mitrosi, 5450
mitui, 5358
mitui, 5359
mitutel, 5252
mizâ, 5275
mizdri, 5244
mizer(ie), 5227
mîzgă, 5310
mîzgăli, 5347
mizil, 5209
mlăci, 4327
mlaștină, 5366
mleșniță, 5231
mloc, 5027
moajer, 5388
moașe, 5445
mocan, 5368
mochie, 5368
mochiu, 5368
mocioacă, 4970
mociolie, 4970
mocîrță, 5368
nocofan, 5368
mocoși, 5376
modîlcă, 5368, 5450
modîrlan, 965, 5368
modoran, 5368
modoroi, 5368
modoși, 5376
mogăi, 5376
moghilă, 5453
mogîldan, 5368
mogîldeață, 5368
mogîndă, 5368
mogîrdeață, 5368
mogîrlă, 5368
moglan, 5368
mogoiață, 5368
mogoroji, 5376
mohîndeață, 5368
mohoandă, 5368
moimă, 5016
moimiță, 5016
moișcă, 5387
moiște, 5387
molan, 5370
molatec, 5370
molcel, 5370
molcom(i), 5281
molcum(i)i, 5281
moleandră, 3427
moleață, 5370
moleși, 5370
molete, 5393, 5400
molii, 5370
molifță, 5402
moloșag, 5370
momilă, 5589
momiță, 5016
momular, 5041
monastire, 5287
moniță, 5016
monsenior, 7685
monument, 5431
morar, 5371
morceli, 5427
morcioli, 5427
morcoașe, 5376
morcoși, 5376
morcoti, 5376
morișcă, 5371
mormăi, 5420
mormînji, 5427
mornăi, 5420
momiță, 5408
morocănos, 5376
morofleac, 5429
moronci, 5429
morșilă, 5378
mortal, 5374
mortifica, 5374
morțiș, 5435
mortuar, 5374
morugă, 5433
mosafir, 5514
moscondi, 5444
moși(e), 5441
moșie(r), 5441
moșinoi, 5539
moșneag, 5441
moșoaică, 5441
mosoc, 5456
moșogăi, 5445
mosoi, 5456
moșoroi, 5539
moșteacă, 5541
moștean, 5446
moșteni(e), 5446
moștinoi, 5539
mostochină, 5535
mostră, 5536
mosul, 5527
moțochină, 6202
motru, 9357
mozac, 5456
mozgoli, 5347
mucă, 5053
mucica, 5520
mucid, 5567
mucilaginos, 5461
mucoare, 5461
mucoasă, 5461
mucos, 5461
muhai(e)r, 5385
muhurel, 5386
muică, 5035
mujdei, 5390
mujic, 5392
mulcom, 5281
muldă, 5396
mulțămi, 5590
mulțemi, 5590
mulțumi, 5590
mumbaia, 5460
mumușat, 5518
mundir, 5412
murătură, 5372
muscel, 5443, 5495, 5521
muşchiu, 5344
muscură, 5519
muşeţel, 5518
muşina, 5529
muşlui, 5529
muşmulă, 5444
musti, 5530
mustometru, 5530
mustuială, 5530
muta, 473
muțutui, 5551
muzavir(ie), 5555

năbusna, 1242
nacafa, 5565
năcaz, 5653
năclad, 6526
năer, 5574
năfletec, 5626

năframă, 5077
naftic, 5676
năgară, 5656, 5658
năhui, 8595
năhut, 5631
naie, 5711
naingiu, 5574
nainte, 4361
naiticeancă, 5560
naizan, 5574
nălbeală, 176
nălbi, 176
nalt, 4362
namiază, 246
nănaş, 5734
nandrălău, 4007
nandroş, 4007
nanie, 5887
nankin, 284
năproor, 6916
nartiţă, 5603
nărtos, 5603
năsălnic, 7786
năsărîmb(ă), 5626, 7749
născare, 5621
născut, 5621
năsgîmb, 7749
năsos, 5612
năstărîmb(ă), 5626
năstruşnic, 8245
nasului, 5619
nasut, 5612
nată, 5064
nătăfleţ, 3427
natimă, 5589
natişancă, 5560
năuntru, 4453
nautic, 5576
naval, 5576
năvrap, 5572
năzdrăvan, 5617
ne, 5710
nea, 5650
nea, 5590
neagă, 5656
neauă, 5647
nebun 1201
neca, 4401
necăire(a), 5676
nece, 5677
necheza, 7192
necum, 2665
neder, 8657
nefîrtatul, 3401
negară, 5656
negel, 5656
negos, 5656
negreşit, 3876
neică, 5590
neios, 5647
nemenie, 5648
nemeş, 5648
nemesnie, 5586
nemestie, 5586
nemet, 5648
nemeţ(i), 5588
nemic(ă), 5683
nemotenie, 5648
nemţi, 5649
nemurenie, 5648
nenăvidi, 5634
nene(acă), 5590
neneri, 5590
nepristan, 5666
nescai(re), 8167
neschit, 8167
nescine, 1930, 8167
nescit, 8167
nesfia, 5693
neştine, 1930, 8167
netot, 5626, 8843
nevedi, 5632
nevleg, 5636
nevricos, 5668
nicicare, 1471
nicicînd, 1929
nicidecît, 2797
niciodată, 2793
nimăt, 5588
nimeri, 5664
nimiteţ, 5588
nincheza, 7192
nineri, 5590
nipahar, 4282
nipar, 4282
niscai(va), 1471, 8167
nişcare, 1471
nisce, 1593
nischiţel, 5698
nisîruinţă, 7851
nişiştea, 5689
niste, 1593, 8167
nitam-nisam, 5671
nizui(nţă), 5645
noadă, 5708
noaje, 5714
noctambul, 5704
noctum, 5704
nohot, 5631
nomol, 5590
nontru, 4365
nopîrcă, 5596
nopta, 5704
nopticos, 5704
norcă, 5737
noroi, 5611
nota, 4427
notătoare, 4427
nou, 5713
nouă, 5710
nour, 5715
novitale, 5723
nuar, 5715
nubet, 5706
numai 5726
numaidecât, 2797
nuneacă, 5590
nuntru, 4365
nus, 4428
nuş, 1471
nuşcine, 8167
nuvăr, 5715
nuvelă, 5731

oafă, 5830
oajdă, 5714
oală, 9033
oardă, 5920
oarecare, 1471
oarece, 1593
oarecînd, 1929
oarecine, 1930
oarecît, 2059
oarecum, 2665
oareş(i)ce, 1593
oareş(i)cine, 1930
oarfăn, 5923
oatata, 5742
obeştui, 5792
obezi, 5755
obijdui, 5762
obilos, 5759
obîrşie, 5784
obişnui, 5760
oblastie, 5766
oblicer, 5760
obod, 5755
oboroc, 5787
obricariţă, 5787
obrici, 5787
obroci, 5781
obsă, 5890
obţinea, 8725
ocenaş, 5804
oceri, 5802
ocheşea, 5744
ochi, 5744
ochincea, 5896
ocinic, 9017
ocîrci, 5840
ocîrji, 5840
odăbaşa, 5816
odavanie, 5828
odicolon, 2275
odineoară, 83
odinioară, 83
odîrji, 5840
odîrni, 5840
odobeală, 4197
odogaci, 5815
odoleancă, 5561
oem, 5854
oft(a), 5830
ogaş, 3243
oghială, 5759
oglabnic, 5767
ogoratic, 5837
ohabnic, 5852
ohambic, 5852
ohavnic, 5852
oho, 3942
oier(ie), 5746
oiesc, 5746
oină, 5746
ojic, 4596
ojig, 4596
olaltă, 216
olan, 5747
olar, 5747
olbă, 3985
oleandră, 4758
olei, 9035
oloi, 9035
oltar, 218
omag, 5877
ometeu, 5873
ometiţă, 5876
omili, 9049
omizi, 5878
omucidere, 5873
omuşor, 5873
oncrop, 9055
ondroacă, 277
opări, 6110
opiu, 112
opoziţie, 5907
opşag, 5792
opsar, 5792
opt, 5890
opune, 6969
ară, 5749
orăjnic, 5913
orătanie, 5748
oreşniţă, 5914
ori, 5749, 5750
oric, 5922
oricare, 1471, 5749
orice, 1593, 5749
oricînd, 1929
oricine, 1930, 5749
oricît, 2059
oricum, 2665
orîndă, 382
orios, 9088
orişicum, 2665, 5749
orjoc, 5859
ormuz, 4210
orşic, 5920
orşinic, 9095
ort, 5936
oscminte, 5938
osfinţi, 7734
osiac, 5938
osifica, 5938
osmanliu, 5946
ospăt, 5742
ospăta, 5742
ostaş, 5753
oştean, 5753
osteia, 5954
oşti, 5753
otărac, 8516

oţări, 5967
otecini, 5968
otîrnie, 9114
otoman, 5936
otoşcă, 5963
otpust, 5908
otreapă, 8578
otroţel, 5976
oval, 5982
ovili, 5834
ovrei, 3222
ovul, 5982

păcală, 5986
păcăli, 5986
pacioc, 5987
pacişe, 5993
păciui, 5959
paclă, 5987
paf, 5986
pahă, 6225
pahonţ, 4173
pai, 6025
păia(n)jen, 6024
păios, 6017
păioşi, 6017
păişiţă, 6017
pală, 6047
palanţă, 629
pălăpăi, 6032
pălătoandră, 6032
pălăurdi, 6032
pălăvatic, 6032
pălăvrat, 6032
păleacă, 6052
păleaşcă, 7041
păleat, 6042
păleată, 6052
păli, 6030, 6052
palid, 6030
pălimar, 6033, 6034
pălincă, 6047
pălitură, 6047
păliş(at), 6047
paliz, 6047
paloare, 6030
paloş, 6031
paltău, 6052
pălui, 6032
palută, 6042
pamblică, 6077
pămînzalcă, 5310
pănă, 6388
panaş, 6062
pancearuş, 6440
pandolie, 6070
panihidă, 6065
pănţăruş, 6440
panţură, 6440
pantlică, 6077
pănuşiţă, 6062
papainog, 6092
papălapte, 6092
păpălău, 6092
paparudă, 6092
paparugă, 6092
paparuie, 6092
paparuză, 6092
papirus, 6103
papistaş, 6091
papomiţă, 6103
păr, 6040
părădui, 6119, 6742
parangină, 6119
parantus, 6440
parascovenie, 6135
paratrăsnet, 8777
părău, 6413
parcă, 6144
paremie, 6152
părete, 6265
părinda, 6279
parizer, 6149
parizian, 6149
păros, 6107
parpalec, 6286
părpăli, 6286
parpandel, 6123
parpanghel, 6123
părpar, 6287
părşor, 6652
partă, 801
părtăşi, 6142
părui, 6105
părui, 6107
paşă, 6178
paşcă, 5987
păscar, 6299
păscare, 6189
păscoi, 6305
păscut, 6189
păscuţă, 6176
pasenţă, 5998
păşi, 6171
pasianţă, 5998
păşin, 6443
paşnic, 5989
pasnic, 6172
păşoaie, 6178
paspoal, 6171
păstărnac, 6190
pastea, 6186
pastel, 6186
pastet, 6186
pastiţă, 6188
pastră, 6176
păstrănac, 6190
păstru, 6172
păsui, 3291
păsui, 6171
păsui, 6172
păsulă, 3291
patacă, 6457
patalama, 731
pataşcă, 5996, 6200
pateşti, 5996
pătra, 4366
patrafir, 3192
patrolă, 6216
pătuc, 6200
pătui, 6200
pătul, 6200
păturniche, 6713
patvagon, 5987
păucenie, 6727
paus, 6089
pauză, 6089
pavişte, 6028
pazie, 6224
paznic, 6184
peag, 6011
pecenie, 6234
peic, 6022
peleacă, 6052
pelerină, 6265
pelerinaj, 6265
peletic, 3427
pelungoasă, 4945
penal, 6062
penar, 6062
peniş, 6062
peniţă, 6062
pentru, 4453
pepelea, 6092
pepită, 6405
percurge, 6140
perdideu, 3321
pereia, 6267
peret, 6106
pereusie, 6282
performanţă, 3160
pergamută, 798
pericios, 6363
periciune, 6363
perină, 6285
perinoc, 6285
perjur, 8066
perpeleac, 6790
perpeli, 6790
persic, 6364
perveni, 6170
pescos, 6305
pescui, 6305
pescuină, 6305
peşmă, 6243
pesnă, 6232
peşte, 6299
pesti, 330
pestrui, 6454
petac, 6457
peteală, 810
peteică, 6710
peteucă, 6710
petiţă, 6201
petliţă, 6313
petmez, 6237
petoacă, 6710
peucă, 6220
pezmet, 6303
pfenig, 3387, 6254
piarde, 6362
picarisi, 6347
piceucă, 6236
picheucă, 6236
pîcîi, 6344
picioică, 6236
piciorcă, 6236
picotă, 6406
picoteală, 6343
picui, 6343
picura, 6343
picură, 6346
pidosnic, 3030
pierci, 1815, 6404
pierde, 6413
piersică, 6289
pierzanie, 6362
pierzător, 6362
pietrar, 6341
pietriş, 6341
pietros, 6341
pietrui, 6341
pif(ă), 6370
pifan, 6370
piftea, 1768
pigăli, 5622
piguli, 5622
pihăi, 6957
pil, 3360
pilangiu, 6381
pîlciu, 6386
pilos, 6374
pilostii, 6428
pilug, 1776, 6244, 6374
pimniţă, 6465
pinchi, 6252
pîne, 6371
pingă, 4844
pinos, 6387
pios, 6367
piotă, 6370
piper, 6404
pipernici, 6404
pîr, 6432
pîrîi, 6408
pîrîu, 6419
pîrlău, 6424
pîrmac, 6158
pîrnalie, 6424
pîrnici, 6404
pîrnojie, 6568
pîrpără, 6162
pirpiriu, 6404
pîrpoli, 6286
pîrpor, 6162
pîrslea, 6860
pîrţ, 6412
pîrţag, 6412
pirui, 6463
pîrvac, 6284
pîs, 6386
pişa, 6436

pisági, 1732
pisăliță, 1837
pîșcli, 6437
piscot, 887
pișetoare, 6436
pisică, 6435
pîșin, 6180
pismă, 6467
pisoacă, 6438
pișoarcă, 6436
pisogi, 6438
pisoi, 6438
pîspli, 6437
piț, 6441
piță, 6395, 6441
piținganie, 6441
piținoi, 6441
pitlui, 6352
pitoancă, 6455
pitoașcă, 6455
pitroci, 6869
pituc, 1863
pitula, 6458
pituli(ș), 6458
piu, 6319
pivă, 6464
pizărău, 6441
plaftură, 6472
plaghie, 6498
plăntică, 6077
plaștă, 6482
plată, 6493
platagea, 6207
platagină, 6208
plavilă, 6525
pleacică, 6502
pleaftură, 6742
pleană, 5900
plească, 6510
pleașcă, 6486
pleașter, 6487
pleghilă, 6515
plehupă, 6480
plenic, 6501
plenui, 6501
pleo(a)pă, 6480
plescăi, 6510
pleșcar, 6502
pleșcui, 6502
pleși, 6503
pleșiv, 6503
pleșnicar, 6504
plești, 6510
pleșuv, 6503
pleteică, 6504
pletos, 6504
plevaiță, 6505
plevi, 6525
pleviță, 6505, 6875
plevniță, 6505
plicui, 6514
plimnicer, 6505
plisă, 6539
plisc, 6440
plixis, 6516
ploaie, 6534
ploatăn, 6488
plocad, 6526
plointe, 6534
ploios, 6534
plomba, 6536
plopă, 6480
plosco(l)niță, 6674
plotoagă, 6714
plotog, 6714,
plumînă, 6476
pluton, 6533
poarcă, 6652
poarnă, 6658
poate, 6991
pobîrci, 6586
Pobreajeni, 5785
pobroadă, 1115
pobrozi, 5785
pocal, 958
pocăni, 6549
pochinzer, 6554
pochivnic, 6647
poci, 6701
pocinci, 6701
pocitanie, 6701
pocitură, 6701
pociumb, 6701
pocker, 6601
poclad(ă), 6526, 6556
poclău, 6526
pocni, 6549
pocriș, 6556
podeag, 6560
podeală, 6560
podereu, 6560
podidi, 6546, 5819
podină, 6560
podiș, 6560
podmol, 6715
podvod(nic), 6592
poed(i)e, 6594
pogace, 967
pogan, 6012
poghiaz, 6564
pogîn, 6012
pogmată, 6567
pogorî, 2202
pohace, 967, 6584
pohfală, 6579
pohidă, 6580
pohoață, 4173
pohoi, 6961
pohonț, 4173
pohornicioară, 6566
pohornită, 6566
pohot, 4173
pohtă, 6582
poi, 6018
poivan, 6026
pojghiță, 6600
poji(r)dic, 6677
pojo(r)dic, 6677
polai, 6606
polată, 6042
polca, 6603
polc(ovnic), 6779
polecră, 6655
polidor, 6602
polighiță, 6604
polileu, 6611
polimar, 6049
poliviță, 6604
polmesenic, 6631
polologhie, 6615
poloșe, 6603
polușcă, 6531
polușe, 6603
pomar, 6542
polemnic, 6629
pomeneață, 6629
pomeni, 6629
pomesti,6633
pomină, 6629
pomineață, 6629
pominoc, 6629
pomiță, 6542
pomnol, 6715
pomoroacă, 6912
pomoroage, 6542
pomosti, 6633
pondeală, 6560
pondilă, 6560
ponegri, 5221
popenchi, 6542
popic, 6542
popinci, 6542
popîndău, 6542
popîndoc, 6542
poponeț, 6542
poposi, 6644
popoța, 6542
porănic, 6660
porîmb, 6668
porînci, 6669
porocli, 6665
poronci, 6669
porșor, 6652
port, 6983
portar, 6543
portieră, 6543
porto, 6983
poșircă, 6677
poșmîndri, 5297
posmol, 6715
posomant, 6182
postaie, 6187
postbelic, 783
posteucă, 6693
postîmpi, 5935
postîrnac, 6190
postomol, 6715
postrugă, 6195
posunar, 1243
potghiaz, 6564
potnog, 6568
potronic, 6719
potură, 6719
povedi, 6546
povod(nic), 6592
povoi, 6961
povoz, 6577
pradă, 6413
praf, 6762
prah, 6743
prahaviță, 6745
prăjină, 6417
prămîndi, 6773
prăsea, 6482
prăsi, 6860
prăstăvăli, 8566
praștină, 6747
prăstură, 6755
prau, 6743
prav, 6743
prăvi, 6874
pravoslavnic, 7881
preabăt, 6773
preagreși, 3876
preaînălțat, 4434
preaînțelept, 5434
preaiubi, 4538
prealăuda, 4733
prealocui, 4886
preamări, 5091
preamîndru, 5297
preapodobi, 6569
preasenă, 6799
preasfințit, 7734
preastol, 6868
prebendă, 6749
precădere, 1262
precepe, 6815
precugeta, 2642
precum 2665
precumpănitor, 2674
precuvîntare, 2748
predispune, 2797
predoslovie, 7903
prefăcătorie, 3232
preface, 3232
prefăcut, 3232
prefigura, 3358
prefira, 3393
pregătit, 3614
pregetoare, 6795
pregusta, 3933
preînoi, 5723
preîntîmpina, 4441
preistorie, 4530
prejitoare, 6795
prejmă, 6770
prejmet, 6770
prejos, 4631, 4636
prejudeca(tă), 4636
prejudeț, 4636
prejur, 4655

prelarg, 4712
prelesti, 6832
prelinge, 4846
prelua, 4921
prelung(i), 4975
premedita, 5187
premeni, 6838
premeti, 6839
premîndă, 6749
premîndi, 6773
pren, 4358
prenoi, 5723
prenumăra, 5731
prenumerant, 5731
preoacă, 6772
preobrăjenie, 5783
preobrăzi, 5783
preotcă, 6772
prepenație, 6788
prepeliță, 6162
prepici, 6817
prepeliță, 6162
prepici, 6817
prepurta, 6983
prepus, 6794
prerupe, 7290
presădi, 7323
presbiter, 6787,
preschimba, 7559
prescrie, 7610
prescurta, 7635
prescară, 6767
presimți, 7809
prespre, 6304
preste, 6304
prestîpnic, 6771
prestol, 6868
prestură, 6197
presuceală, 8915
presus, 6231
pretcă, 6772
pretcar, 6772
preten, 6822
pretimpuriu, 1709
pretinde, 8723
preumbla, 6517
preună, 4350
preursi, 9094
preut, 6787
prevedea, 9199
preveni, 9208
prevesti, 9222
previ, 6874
prezări, 6878
preziua, 9489
prezice, 9491
prezident, 6798
prian, 6870
prichi, 6849
pricină, 6814
pricoiță, 6559
pricopsi, 6889
prie, 6870
prielnic, 6829
prigitoare, 6795
prihor, 6825
priimi, 6840
prijitoare, 6795
prijoni, 8101
prijuni, 8101
priloagă, 6423
prilog, 6423
primbla, 6517
prim(i)ez, 5265
primini, 6838
prin, 4358
principe, 6844
pringă, 4844
printre, 4448
prinzător, 6842
pripac, 6849
pripec, 6849
priptici, 6817
prisădi, 7323
prislea, 6860
prîsni, 6431
pristelnic, 6860
pristen, 6860
pristenior, 6450
pristornic, 6450
pristos, 6861
pritcă, 6772
pritce, 6814
priti, 6804
pritvor, 6820
privaz, 6296
privești, 6807
priviști, 6807
priviti, 6830
privor, 6820
probăzi, 5785
proboadă, 1115
problimă, 6883
probozi, 5785, 6884
procoavă, 6559
procov(ă(), 6559
procoviță, 6559
procrea, 2547
profir, 6556
profont, 6823
prog(r)adie, 6589
prohiră, 6556
prohită, 6580
pronaos, 5593
propăși, 6171
propi, 6922
proplăsmui, 6487
propune, 6969
proroc, 6918
proscrie, 7610
proslăvi, 7881
prospăta, 5752
prospătură, 6881
prospețime, 6881
prostelcă, 6306
prostovol, 7257
protie, 6938
protivă, 6723
protivnic, 6723
protoiereu, 4286
protopop, 6643
protopresbiter, 6787
protosinghel, 7829
prototip, 8745
prour, 6916
provă, 6922
proveni, 9208
provințiie, 6943
pruă, 6922
prubă, 6882
pruncucidere, 9108
ptiu, 6319
pucios, 6992
puhace, 1159
puhăvi, 1164
puitor, 6969
pulpană, 6541
pungaci, 4354
pungăli, 4354
punge, 4354
pur, 6550
purav, 6551
purcar, 6552
purcoi, 6554
purdalnic, 6413
purdeu, 6985
puroi, 6419
puroinic, 6560
pus, 6969
pusătură, 6969
puşculiță, 6985
puşlama, 6987
pusoare, 6969
pustă, 6988
pustnic, 6988
puternic, 6991
putință, 6991
puturos, 6995

răbufni, 1160
răbuș, 7004
răcăi, 7173
răcan, 7111
răceală, 7128
rachet, 7010
răchițel, 7010
răci, 7128
racilă, 7008
răciuină, 7008
racoină, 7008
răcoși, 7232
racovină, 7008
răcut(ă), 7131
răd, 7135
rădan, 7134
rădașcă, 7027
radia, 7121
rădiac, 7135
rădica, 7177
rădiche, 7178
radină, 7010
rădiu, 7135
răduce, 359
raelicesc, 7034
raftă, 7237
răfui, 7237
răgălie, 7010
răgățină, 7010
răgea, 7142
răgni, 7016
răguși, 3932
răgută, 7131
rahilă, 7031
rahtivan, 7026
raiz, 7145
raliță, 7068
rămas, 7046
rămășag, 7046
rămăși(ță), 7046
ramăt, 7030
ramburs(a), 1220
ramură, 7042
rancote, 7010
ranghel, 396
rănunchi, 7069
rap, 7058
rapăg, 7149
răpăga, 7149
rapanghel, 8507
răpăosa, 7063, 7102
răpede, 7149
răpști, 7059
răpură, 7058
rareori, 5749
ras, 7021
răsad, 7323
răsătură, 7021
răsbubui, 1137
răsbufni, 7005
răsbuna, 1201
răsbunic, 1202
răsbuzat, 1239
răscoace, 2177
răscoage, 7010
răscopt, 2177
rascole, 7010
răscrăcăna, 7080
răscroi, 2195
răscumpăra, 2675
răsfira, 3393, 7083
răsfoi, 3441
răsfrînge, 3490
răsipi, 7214
răsjudeca, 4636
rasofor, 7071
răspăr, 6107
răspas, 8049
răspiarde, 6362
răspieri, 6363
răsplăti, 6493
răspoi, 7094
răspopă, 6643

răspopi, 6643
răsputea, 6691
.rast, 7102
rastagalie, 8230
răstăvăli, 7257
răsteu, 7157
răstic, 7215
răstogol, 7257
răstos, 7099
răstrişte, 8920
răsturna, 8997
răsuci, 8315
răsuna, 8368
răsunoi, 7021
răsură, 7021
rătan, 7216
rătea, 7158
rătez, 7161
răteza, 7162
răţoi, 7110
rătund, 7260
rătunji, 7260
rătuş, 7113
rătuti, 8826
răuvoitor, 9369
ravăn, 7166
răvăşi, 7117
ravend, 7167
răveni, 7166
ravilă, 7031
răzbi, 7075
răzbici, 7076
război, 7077, 7078
războli, 7079
răzbuşi, 7295
răzema, 7171
răzgîia, 7087
răzleţ, 7089
răzlog, 7090
razna, 7092
răzvală, 7106
răzvedi, 7107
răzvrăti, 7108
reanima, 288
rearma, 412
reavoinţă, 7116, 9363
reazem, 7116
rebda, 7000
recrea, 2547
recunoaşte, 2681
reedita, 3153
reeduca, 3154
reface, 3232
reforma, 3460
regaz, 7029
reînoi, 5723
relega, 4769
remarca, 5083
remania, 5285
remuşcare, 5520
renaşte, 5621
rendiment, 7051
renglotă, 7197
reorganiza, 5924
repezi, 7149
reproduce, 6893
republică, 6954
repurta, 6983
resemna, 7680
resimţi, 7809
resteu, 7160
restrînge, 8271
restrişte, 8920
resursă, 8393
reţinea, 8725
retrage, 8858
reuni, 9053
revărsa, 8171
revedea, 9199
reveni, 9208
revizui, 9199
rezaş, 7123
rezeş, 7123
rezm, 7154
rezon, 7114
richită, 7013
riclí, 7173
rigă, 7141
rigea, 7142
rîhnă, 7218
rîhni, 7218
rîjni, 7242
rîlă, 7187
rîmf, 7146
rîmnă, 7218
rîmni, 7281
rînd, 6279
rînturna, 7056
rips, 7152
rişchia, 7082
rişniţă, 7183
ritor, 7163
rizător, 7176
rizic, 7210
rîzgîia, 7187
rizil, 7172
rizos, 7220
roă, 7261
roabă, 7226
roadă, 7233, 7271
roao, 7261
roboti, 7226
rochinţă, 7188
rociu, 7008
rocodele, 7018
rocoină, 7008
rocoţel, 7008
rodaşcă, 7027
rodini, 7233
rodnic, 7233
rogoade, 7018
rogodele, 7018
rogojină, 7237
rohman, 7231
rohii, 7237
roi, 6419
rojmarin, 7253
roman, 7248
ront(ăi), 2598
roo, 7261
ropăi, 7057
Ropotini, 7064
ros, 7224
ros, 7263
ros, 7259
roşală, 7259
Rosalii, 7292
rosătură, 7224
roşcă, 7259
roşcov(an), 7213, 7259
roşeală, 7259
roşeţea, 7259
roşi, 7259
rostui, 7255
rosură, 7224
rotan, 7225
rotar, 7225
rotaş, 7225
rotilă, 7225
rotocol, 5979, 7225
rotofei, 7225
rotoţea, 7225
roura, 6916
rouruşcă, 4736
rozmarin, 7253
rozolie, 7254
rozor, 7124
rubedenie, 7271
rubia, 7289
rudaşcă, 7029
rugace, 7027
ruguma, 7284
ruin, 7273
rulă, 7244
ruleţ, 4118
rumîn, 7248
rumpe, 7290
ruşav, 7291
ruscă, 7291
ruscea, 7291
ruşchiu, 7291
ruşii, 7295
ruşiţă, 7291
rusneac, 7291
rusulică, 7291
rutişor, 7297

sa, 7493
săcară, 7654
săceală, 8647
sacnă, 7336
sacnasiu, 7338
săcret, 7660
săcriu, 7613
sacsan(e)a, 7498
săcui, 7314
săcuu, 7661
săculeţ, 7314
săcure, 7662
sădilă, 7778
sadină, 7323
sadniţă, 7323
saegiu, 7347
safir, 9427
saflerea, 7338
sah, 6006
şahăr-mahăr, 8312
săhastru, 7784
saidacar, 7340
saigiu, 7329
săin, 7360
saingiu, 7347
saitoc, 7455
saiu, 7354
saladă, 7361
sălămîzdră, 2430
salamură, 7446
salbie, 7384
saleam, 7357
salhana, 9419
şalie, 7386
salin, 7452
săliştе, 7792
salitru, 7793
saliu, 7354
salmon, 7996
salomalec, 7671
salon, 7354
salon, 7355
saltă, 7370
săltar, 7705
salup, 7370
salvet, 7694
sămădău, 7649
şamalagea, 7359
sămălui, 7649
sămăna, 7675, 7676
şamandră, 3634
sameş, 7649
sămeţi, 7677
samfir, 9427
samoraslă, 7404
samovolnic, 7393
sămui, 7649
şancălău, 7425
şancălie, 7425
săneaţă, 7823
sanhiu, 7319
sănicioară, 7406
sănină, 7406
sănitar, 7406
şantaj, 7424
santan, 1272, 7424
şanteză, 7424
şanticler, 7424
sănune, 7452
sapină, 8509
săpon, 7435
sară, 7560
sărăcel, 7442
sără(i)man, 7464
sărăntoc, 7459

sarasir, 7693
șarbă, 7394
sârba, 7695
sarbăd, 7651
sârbătoare, 7695
sârbușcă, 7651
sârdar, 7697
săricică, 7452
sărigea, 7442
săriman, 7664
sarin, 7684
șarlă, 2488
samiță, 7452
sărpângea, 7703
sarsam, 8647
sarsana, 7498
sârtar, 7705
sărui, 7452
sărune, 7452
șa(r)vana, 7303
sasău, 7472
saschiu, 7472
săsiac, 7862
sasîu, 7472
sătean, 7479
sătesc, 7479
sățios, 7480
sațiu, 7480
satrazan, 7328
săuaș, 7301
saugău, 7374
savanea, 4035
șavgău, 7374
săvîrși, 7737
săvon, 8032
sazan, 7447
sbăg, 7506
sbalț, 7510
sbanchiu, 1207
sbanghiu, 1207
sbanț, 7510
sbenghi, 786
sbengui, 7507
sbiciula, 7920
sbigui, 7507
sbihui, 7507
sbîrci, 7512
sbîrgi, 7512
sbîrli, 7512
sbrehui, 7507
sbuciuma, 7920
sbucni, 4563
sbughi, 7507
sbugni, 4563
sbunghi, 1207
scăfîrlie, 7606
scălcia, 7556
scălîmb, 7749
scamn, 7543
scapet, 7597
*scărete, 1443
scăzămînt, 7520
scăzător, 7520
scăzător, 7520
scheamă(tă), 7558
schelă, 7524
schelălăi, 1699
schemă, 7558
schemni-aga, 7562
schiauna, 7550
schidoli, 7556
schifar, 7330
schilăvi, 1774
schiler, 7524
schimnic, 7550
schimonosi, 7558
schimpuș, 2118
schinel, 8073
schinol, 7556
schiombea, 7560
schiopi, 7627
schiptru, 7544
schiupi, 7627
schivnic, 7558
scîlcia, 7556
scînci, 7563
scîndură, 7565
scînteia, 7568
scîrbă, 7570
scîrcium, 7614
scîrlion(ț), 2029
scîrma, 7634
scîrnă, 7572
scîrșca, 2581
scîrț, 7573
scîrșni, 7620
sclav, 7552
sclifosi, 7582
sclipet, 7582, 7615
sclipi, 7615
sclivisi, 7582
sclugă, 7905
scob, 7583, 7591
scobai, 7589
scobi, 7583, 7591
scobîlț(î)i, 2200, 7591
scobîrli, 7583
scoborî, 2202
scociori, 7604
școlar, 7585
școler(iu), 7585
scomîrlă, 7591
scomot, 7757
scopot, 7533
scorbeli, 7583
scorie, 7586
scormoni, 7634
scoroambă, 2430
scorobatică, 2437
scoroci, 7604
scorogoi, 2430
scoroji, 2430
scorombar, 2430
scorțar, 7587
scorțolină, 7587
scorțos, 7587
scorumnic, 2430
scos, 7588
screbuli, 7760
scredi, 7607
scriburi, 7760
scrîmbie, 7624
script, 7610
scris, 7610
scrisoare, 7610
scroa(m)bă, 7607
scrombăi, 7607
scromoli, 7634
scruma, 7634
scruntar, 7623
scrupos, 2609, 7623
scrupoșa, 2609
scufunda, 2640
scumbrie, 7624
scumpăra, 2675
scupi, 7627
scura, 2703
scurge, 2706
scursătură, 2703
scursoare, 2703
scursură, 2703
scuti, 7636
sdrang, 9433
sdrăngălău, 3040, 3066
sdrăngănel, 3066
sdrăngăni, 3066
sdravăn, 5617
sdreală, 7645
sdreanță, 7646
sdreli, 7645, 8197
sdrili, 7645
sdrînga, 3066
sdrob(i), 3069
sdrumica, 7634
sducni, 3118
sdupăit, 3118
șea, 7301
seamăn 7676
șearbă, 7694
secetă, 7652
secreiu, 7613
secțiune, 7653
sector, 7653
sedef, 7777
sedelcă, 7326
sedilă, 7778
ședință, 7663
sefertaș, 8328
seftea, 7331
seșterea, 7338
șegalnic, 7333
șeganie, 7333
șegui, 7333
sehastru, 7784
șeică, 7345
seivan, 7352
șelar, 7301
seleaf, 7790
selimet, 7761
selină, 8607
seliște, 7792
selnic, 7683
semălui, 7649
semantic, 7798
semenic, 7807
semilună, 4942
semincer, 7495
seminție, 7495
semnic, 9495
semui, 7694
sens, 7809
sensibil, 7809
sentiment, 7809
șențui, 7425
șepcar, 7430
șepeleag, 1656
șeptar, 7434
șepte, 7434
serai, 7443
serată, 7650
serbezi, 7651
seriglă, 7848
serin, 7684
șerpamă, 7465
șerpar, 7465
șerpe, 7465
serpentin, 7465
șerpesc, 7465
șerpință, 7465
sersam, 8647
serum, 7689
serv, 7694
șervet, 7694
servi(ciu), 7694
servitor, 7694
șese, 7473
șesime, 7473
sesiune, 7663
șestină, 7709
șetrănci, 7489
șetrar, 7488
șeuaș, 7301
sevai, 7495
șezătoare, 7663
șezut, 7663
sfaiog, 7742
sfară, 7607
sfară, 7740
sfărămitură, 3180
sfăr(î)ma, 3180
sfăr(î)mătură, 3180
sfăr(î)miți, 3180
sfărui, 7740
sfenti, 7734
sfeșnic, 7729
sfeștanie, 7734
sfeti(tel), 7734
sfichiu(i), 3403
sfinți, 465
sfîrc, 7751
sfîrcioc, 7742
sfîrîi, 7735

sfîrlă, 7735
sfîrloagă, 7607
sfîrlogi, 7722
sfîrteca, 7727
sfîşia, 3288
sfîştoc, 3403
sfiti, 7729
sfoară, 7722
sfor, 7740
sforăi, 3459
sforcăi, 3459
sforţa, 4446
sfranţuzit, 3489
sfreji, 7607
sfrenţie, 3489
sfriji, 7607
sfrinţie, 3489
sfulger, 3513
sfulgerătură, 3513
sgaibă, 3561
sgăibăra, 3561
sgarbură, 7538
sgatie, 7753
sgăura, 8041
sghiab, 4604
sghihui, 7507
sghilţ(ui), 7510
sgii, 7748
sgîlţ, 7753
sgîlţii, 7556
sgîncili, 7746
sgînciori, 7746
sgorni, 7600
sgreben(ţ)i, 3871
sgripcă, 3885
sgripţor, 3886
sgrunţ, 3912, 7758
sgudui, 3091
sguli, 7760
shimă, 7558
shismă, 7574
şiac, 7343
siastră, 4983
sicîi, 7765
şicui, 7766
sidelcă, 7326
sighir, 7771
sihlă, 8694
sii, 7731
şiiac, 7343
siime(a)n, 7669
silhă, 7785
silhui, 7785
sili, 7786
silimet, 7671
silnic, 7786
silui, 7786
silvă, 7672
silvic, 7672
sîm, 7837
simcea, 7920
sime(a)n, 7669
simeţi, 7677
siminichie, 7681
simpatriot, 7800
simsar, 7401
simvoli, 7800
sîn, 7837
sincerică, 7826
sînduc, 7416
sineu, 7812
sînger, 7826
sîngipiu, 7827
sinhisi, 7816
sinic, 7821
sinili, 7822
şinor, 7945
sinucidere, 9818
şinui, 7812
sînziene, 9497
şioi, 8027
şipot, 8002
şipuri, 8377
sîr, 7851
sireac, 7438
siriman, 7464
şirincă, 7844
şiringă, 7844
şirloi, 2094, 7827
şirlui, 7844
sîrman, 7564
şiroi, 2094, 7827
şirui, 2094, 7844
siruman, 7464
sisă, 7870
sîsîi, 7864
şişii, 7864
şit, 7864
sitav, 7861
sitivi, 7864
şitoare, 7868
şivoi, 8027
sismă, 7574
sladniţă, 7876
slaniţă, 7876
slav, 7904
şleah, 7886, 7887
şleapcă, 7878
şledun, 7875
şlic, 4514
şlifui, 7888
slogovit, 7893
slogni, 7903
slomni, 7903
slotos, 7898
smăci, 7920
smăcina, 7920
smad, 7914
smău, 7918
smicura, 7920
smîncea, 7920
smîngăli, 3347
smoli, 7929
smomi, 3347
smorc, 7925
smu(n)ci, 7920
şneapăn, 4621
snoavă, 4571
soacră, 7960
şoadă, 7961
soaie, 7713
şoaldină, 7984
şoaptă, 8002
soare-apune, 356
soaţă, 8024
şoată, 8025
şobîlc, 8029
socarici, 1478
şocîrlat, 1986, 7571
şocît, 7946
şocolată, 1962
şodolan, 1972
sodom, 8362
sodron, 7489
şofar, 7330
şofei, 2230
şofer, 2230
sogă, 7947
sogan, 7950
sogi, 7947
soi, 9507
soi, 7713
soios, 7713
soios, 7975
solar, 7950
solbă, 7948
soldat, 7983
şoldeală, 4630
şoldiu, 7984
şoldiş, 7984
soliman, 8359
solomîzdră, 7358
şolovari, 7385
solovîrf, 8031
soltic, 7849
som 7994
somă, 8362
sombru, 8366
somotei, 7994
somuiog, 7994
sonceală, 8000
sonet, 8368
soni, 8000
sonor, 8368
şontorog, 1999
şopîrcăi, 8002
şopoti, 8002
şopron, 8001
şopru, 8001
şopti, 8002
sorbet, 7697
sorcovăţ, 8016
sorean, 7951
sori, 7951
şoricâ, 8006
şoricar, 7952
şoricesc, 7952
şorici, 8005
soroboti, 8002
sorocină, 7952
sorti, 7953
şoşele, 8019
sosieră, 8018
şoşoi, 8019
şoşoit, 8019
şotron, 7489
şozenie, 7961
spăcel, 8051
spadă, 8051
spăla, 8093
spălăcanie, 8093
spăminta, 8038
spanchiu, 1207, 7502
spangă, 8033
spăria, 8065
şparli, 8067
spat, 8049
spătar, 8051
spatiu, 8051
spătos, 8051
specmă, 8057
speminta, 8038
spene, 8058
spenge, 8062
spergă, 8045
spese, 8062
spetă, 8055
spetează, 8051
speze, 8062
spije, 7553
spilcă, 8060
spilcui, 8060
spinţă, 8062
spiriduş, 8083
spirt, 8083
spodobi, 6569
sprăhui, 6743
sprangă, 6750
sprăvăli, 6761
sprehui, 6743
sprenţ(ăl), 8063
sprenţur, 8063
sprînciog, 7742
spurcaci, 8080
spus, 8110
stabil, 8115
stafie, 8176
stahie, 8176
stăjer(iu), 8154
stăji, 8155
stal, 8126
stare, 8115
stărnut, 8241
stărnuta, 8242
stărpi, 8164
stat, 8115
statornic, 8115
stătut, 8115
stăura, 7748
stea, 8153
stealâ, 8144
steamătă,7558

stean, 8130
șteap, 8116
steclă, 8169
steger, 8145
stejer, 8146
stei, 8130
stelar, 8144
steli, 8144
stempar, 8147
stemplu, 8127
stereghie, 8756
stereghiață, 8231
steregoaie, 8265
sterevie, 8756
sterlici, 8197
sterminos, 8197
sterpezi, 8258
șters, 8161
șterț, 8149
șteza, 8151
stigleț, 8170
stihni, 9466
stîlp, 8292
stimpăra, 486
stingăni, 8189
stingher(i), 8189
stins, 8186
stiob, 8292
știobîlc, 8029
ștircă, 8148
știre, 8167
știrevie, 8756
stirgni, 8199
știri, 8192
stirighie, 8756
stirigoaie, 8265
stîrni, 7600
știros, 8192
stîrpi, 8064
știubei, 8282
știulbic, 8029
știuldica, 8029
știut, 8167
stivi, 7627
stoalfă, 8578
știoarfă, 8578
stobor, 7514
stoler, 8215
stolnic, 8215
storci, 8209
storcoși, 8206
storo(gă)ni, 8217
stors, 8206
străbun(ic), 1202
străcura, 8254
strădomaș, 8383
strafilă, 8123
străgăni, 8757
străguși, 3932
străiac, 8273
strainic, 8238
straiță, 8762
străjar, 5084
strălucoare, 4930
strălumina, 4940
strămior, 5320
strămoș, 5441
strămutare, 5541
strănepot, 5665
strănut, 8241
străpunge, 4354
străromîn, 7248
strătăia, 8460
strătenie, 8259
străvedea, 9199
streaje, 8234
streamță, 7645
streanță, 7645
streașină, 8242
streghie, 8756
strein, 8233
strejar, 8054
strelice, 8197
strengar, 8251
strenut, 8241
strenuta, 8242
strevie, 8756
strijac, 8267
strînge, 8283
strișcă, 8917
strînște, 8917
strîșnic, 8267
striște, 8917
stroboli, 8267
strocși, 8267
stropși, 8267
strușnic, 8267
strușnic, 8834
stuchi, 7627
stuf, 8955
stui, 7627
sturluibat(ic), 8280
șubă, 3789
subconștient, 2348
subdiviziune, 2987
subeică, 3789
subînțelege, 4434
subjuga, 4638
sublinia, 4849
sublocație, 4879
sublocotenent, 4889
submarin, 5103
subofițer, 5835
subordine, 5921
subprefect, 6780
subscrie, 7610
subsol, 7980
subt, 8297
subtoaie, 8297
subuli, 8277
sucăcioaie, 7958
șuchet, 2909
șuchiat, 2909
sucman, 8363
sudom, 7964
sudor, 8319
suduc, 8320
sudum, 8362
sudură, 8319
șuet, 8344
șuf, 8307
șufăr(i), 7328, 8312
sufit, 7969
sufler, 8329
suflet, 8329
sufleu, 8329
sufragerie, 7970
sufragiu, 7970
sufulf, 8357
sugiu, 8335
sugnă, 8312
sugruma, 3908
șugubină, 2910
șugui, 7333
suguța, 3932
suh, 8307
suhac, 8352
suhan, 7874
șuhăr, 8312
șuiera, 8325
suili, 7976
suingiu, 8349
suiș, 8343
suit, 8343
sujet, 8300
sulcină, 8357
șuleandră, 4641
sulednic, 8352
suleget, 8352
sulemendriță, 7358
sulemeni, 8359
sulete, 8351
suletic, 8352
sulger, 7906
sulgiu, 7906
sulhac, 8352
sulhar, 8352
sulinar, 8352
suloi, 8351, 8352
sulumîndriță, 7358
sulvină, 8357
sumbure, 7804
sumeți, 7677
sumînă, 5285
sumnă, 8317
șumoiag, 7995
șumuiag, 7995
sumuți, 473
sunătoare, 7406
sundri, 7817
sunduc, 7416
sunet, 8368
sup, 8297
supărete, 6266
supat, 6200
supleca, 8331
suplica, 8331
suporta, 6983
supranatural, 5629
supranume, 5733
supranumerar, 5732
suprapune, 6269
supraveghia, 9201
supraveni, 9208
supt, 8334
supția, 8303
supțioară, 8304
supțire, 8305
suptsuoară, 8304
surată, 8006
surchea, 8378
surîde, 7176
surilă, 8378
suriman, 7464
șurinca, 7844
surioară, 8006
surîs, 7208
suriu, 8378
surlă, 8013
șurlicar, 8013
șurligaie, 8013
surloi, 2094
surlui, 7844
șuroi, 2094
suroră, 8006
surprinde, 6842
surpriză, 6842
surui, 2094, 7844
suruman, 7464
surupa, 8392
surupină, 8392
surupiște, 8392
surzi, 8382
susai, 7862
șușele, 8019
șuștac, 7477
șuștar, 7865
șuște, 8019
susținea, 8725
șuștoare, 7868
sustrage, 8858
șușugaie, 8013
șușui, 8019
susuoară, 8304
șut, 2102
sutaș, 8348
suvac, 8352
suvai, 7714
șuvăi, 8027
șuvar, 8028
suvelcă, 9470
suvelcat, 8331
suvintri, 9283
șuviță, 8027
șuvoi, 8027
suvulcat, 8331
svadă, 7720
svanțih, 7721
svăpăiat, 9160
svat, 7725
sveta, 7734
svînta, 9180

svînturat, 9180
svîr, 7735
svîrcoli, 8417
svîrli, 7735
svîrlugă, 7735
svocoti, 8417

ta, 1596
tăbîrci, 8521
tabun, 8432
ţacă, 8554
tachet, 8118
taclă, 8438
tact, 8459
tăcut, 8439
tăer(iu), 8475
tăfăroagă, 8504
taft, 8459
ţaglă, 8438
ţagră, 1945
tăhui, 8595
ţaică, 8554
tăi(u)ş, 8460
taistră, 8862
tăiturâ, 8460
ţăl, 8599
talian, 4533
tălîmb, 8467
ţălină, 8608
ţălui, 8599
tămăşag, 8494
tămîndă, 8909
tăminji, 230, 5310
tănaci, 8481
ţanc, 8438
ţanchi, 8498
ţandră, 8498
tăneriu, 8475
tăntălău, 8826
ţanţos, 8498
tapăloagă, 8482
tăpălog, 8504
ţapăn, 8576
tăpăriste, 8832
taparnos, 8245
tăpligă, 8576
ţăpos, 8576
taposnic, 8504
tăpşan, 8504
tăpşi, 8504
tară, 8577
tărăbuf, 8422
tărăbuţă, 8513, 8522
tarac, 8549
taradaică, 2784
tărăgăna, 8857
ţăran, 8512
tărăraie, 8467
tărăşi, 8467
tarbă, 8578
tărbăcie, 8482
ţarcăn, 1619
ţarevici, 8511
tărfălog, 8578
tarhana, 8860
tărime, 8528
ţărînă, 8512
tarliţă, 8540
ţărnă, 8512
tarsana, 426, 8641
Tartacot, 8548
tărtăcuţă, 8557
tărţiu, 8645
tătîne, 8553
tăut, 8844
tava, 8578, 8684
tavalga, 8562
tavie, 8582
tavlie, 8425
taxim, 8447
teamăt, 8612
ţeapă, 8743
teapşe, 8504
teas, 8550
teaşcă, 8551
teaucă, 8693
tecar, 8571
ţechin, 7657
tecnafes, 8690
tecşilă, 8551
tecsoi, 8551
tef, 8590, 8694
ţef, 8591
tefelug, 8566
teferici, 8572
ţeh, 8591
tei, 8693
ţelar, 8607
teleap–teleap, 8467
teleleică, 8467
teleleu, 4779, 8467
teleliţă, 8600
teleloaică, 8600
teligă, 8602
telincă, 8698
telişcă, 8701
temoare, 8612
temporal, 8709
temut, 8612
tencui, 8573
ţencuşe, 8498
tene, 8949
tenechea, 8728
ţep, 8575
tepeni, 8575
tepsan, 8504
tepsi, 8504
teptil, 8747
tercovnic, 8755
tereg(h)ie, 8756
ţeremonie, 1672
terepentină, 8631
terfeli, 3327, 8578
terfelog, 8578
tergiman, 3045
terhui, 8595
teriac, 8759
ţerimomie, 1672
ţerină, 8512
terpel, 8642
terpentină, 8631
tersana, 426
terţar, 8578
terteleac, 8657
terveli, 8578
terziman, 3045
teş, 8650
teşcoi, 8551
tescovină, 8579
tescui, 8579
teşghea, 8597
teşilă, 8551
teşmecherie, 7915
ţesut, 8649
tetea, 2735
tetra(e)vanghel, 2216
teucă, 8693
teujer, 8561
tezec, 8788
tezic, 8788
tic(a), 8437
ticăit, 8670
ticălos, 8670
ţicărău, 8438
ţiclă(u), 8438
ţiclău, 8657
ţiclete, 8438
ticnafes, 8690
ţicni, 8695
ticseu, 8551
ticsi, 8579
tîdvă, 8693
ţie, 8949
tifarichi, 8588
tifli, 8787
tif(l)oaie, 8787
ţifră, 1895
ţigărit, 4694
tighel, 8784
ţighir, 1601
ţiglă, 8438
ţiglean,, 8438
tiglici, 8593
tigni, 8695
tigoare, 3095
ţihlă, 7785
ţihni, 8597
tihoarcă, 3095, 8694
ţiitor, 8725
tijghea, 8597
tileagă, 8602
tîlhar, 8694
tîlhui, 8694
tîlni, 4440
ţimbal, 8488
ţimbărău, 8825
tîmpi, 8710
tîmpina, 4441
tîmpiş, 4441
ţinc, 9498
tincui, 8623
ţincuşe, 8498
tine, 8949
ţinea, 26
ţingălău, 8438
ţingăni, 8438
ţingău, 8718
ţinglău, 8438
tinoava, 8716
ţinober, 1802
tint, 8722, 8826
ţintaură, 1940
ţintizoi, 1942
ţinţui, 8732
ţinut, 8725
tinzaică, 8724
tioc, 8802
ţipar, 8738
tiparoasă, 1818
ţipăt, 8738
ţipenie, 8738
tipesă, 8745
ţipirig, 6404
ţipoti, 8738
ţîr, 8993
tîrban, 8522
tîrboc, 8522
tîrbosi, 8522
tîrbuc, 8522
ţîrc, 8751
tîrcălam, 8525
tîrcav, 8751
tîrcol, 5979
tîrfă, 8578, 8751
tîrfălog, 8578
tîrfoi, 8900
tîrfoli, 8751
tîrhat, 8751
tîrhat, 8531
tîrîi, 8751
tîriş, 8758
tirizie, 8637
tîrlan, 8758
tîrlie, 8758
tîrlii, 8757
tîrliuş, 2757
tîrn, 8199
tîrnăcop, 8765
tîrnaţ, 519
tîrnometă, 8765
tîrnosie, 8765
tîrnui, 8765
tîromi, 8761
tîrpan, 8542
ţîrpoacă, 8879
tîrţiu, 8645
tiscovină, 8579
ţîşmoacă, 8879
ţîşni, 8779
tistimel, 8655
ţiştoacă, 8879
ţiţacă, 8554

ţiteră, 1683
titilă, 8657
titilincă, 8698
ţiţînă, 8881
titirez, 8657
titiri, 8657
titvă, 8693
tiucu, 8957
tiugă, 8693
tiugu, 8957
tiuleu, 8967
tiuliuliu, 8467
tiusău, 8775
tiutiun, 9010
tiuz(ă), 1870
tiva, 8566
tivdă, 8693
tixeu, 8551
tixi, 8579
tiz, 8696
toacă, 8803
toaie, 8560
ţoandră, 8792
toangă, 8438
ţoapă, 8828
toată, 8843
tobîltoc, 8433
toblă, 8430
tofăi, 8578
togma, 8813
togmag, 8812
togmai, 8813
tohoarcă, 3095
tol, 8792
tolălău, 8467
tolăni, 8820
tolbă, 8836
tolină, 8792
tololoi, 8467
toltus, 2406
tombac, 8977
tomna, 8795
tomna, 8813
ton, 8797
tonatic, 8797
tonisi, 8797
tont, 8722
topardos, 8425
topciu, 8827
ţopîrlan, 8828
topşan, 8504
topseca, 8799
toptan, 8827
torăi, 8984
torcător, 8800
toreni, 8834
torhan, 2419, 8530
torină, 8834
torişte, 8834
torofină, 8834
toroipan, 8840
torontoc, 8826
torosi, 8984
torpan, 8542
tors, 8800
tort(el), 8800
tortoţel, 8800
ţoşcă, 8779
ţoţă, 9006
total, 8845
totdeauna, 9053
totuşi, 8845
tracită, 8862
traivan, 8868
tramcar, 8868
trămete, 8906
trămînda, 8909
trămite, 8906
trămura, 8888
trancafleanca, 3427
translucid, 4928
transporta, 6983
tranţă, 7645
trăpăda, 8890
trasc, 8937
trăscări, 8937
traşiţă, 8862
trata, 8849
tratapod, 8660
tratazi, 8545
treacăt, 8883
treampă, 8866
treanţă, 7645
treasc, 8937
trebnic, 8878
trebui, 8878
treclet, 6888
treflă, 8900
treghie, 8756
tremite, 8906
trenţuros, 7645
treptat, 8881
treptui, 8881
treucă, 8924
trezi, 8882,
triclet, 6888, 8884
tricolici, 6818
tricolor, 2270
triera, 8887
trîmba, 3065
trînji, 8909
trisfetite, 7734
triuliuliu, 8467
troc(ar), 8924
tromf, 8921
troş, 8769
trulă, 8994
trulişcă, 8917
trululu, 8865
trunchet, 8908
trupan, 8970
truş, 8769
trusnic, 8834
tuberoză, 1818
ţuc(a), 8804
tuchi, 8710
tuclău, 8438
ţuclui, 8438
tudeliţă, 8289
tueş, 8963
tufli, 8590
tuglui, 8438
ţugsui, 8804
ţuhal, 8792
tujlean, 8867
tulai, 8969
tulbent, 8970
tulburat, 8280
tulbure, 8990
tulbă, 8836
tuli, 3107
tulichină, 8700
tulipă, 8970
tulipin(ă), 8700
tulnic, 8967
tulpină, 8700
ţuluc, 9525
ţulug, 8967
ţumburuc, 8704
tuna, 8797
ţunţurliu, 9006
ţup(a), 8828
tupi, 8710
tupila, 8710
ţur, 9517
turban, 8970
tureac, 8985
tureaică, 8985
turhan, 8530
turicel, 8834
turişte, 8834
turiţă, 8834
turlac, 8984
ţurloi, 8751
ţurlu-burlu, 8984
ţurlui, 8751, 8984
turtel, 8800
ţurţur, 8751
turugă, 8979
turui, 8984
ţurui, 8751
ţuşcă, 2101, 8779
ţuşcă, 8993
tuşe, 5167
ţuşti, 2100, 8779
tut, 8963
tutindeni, 6805
tutindere(a), 6805
tutoi, 8951
tutuc, 8951
tutui, 8949
tutui, 8826
tutui, 8951
ţuţui, 9006
ţuţula, 8781
ţuţur, 8751
ţuţura, 9006
tuturigă, 8657
ţuvlă, 8965
ţuvloaie, 8787

udagaci, 5815
udi, 9026
udmă, 9027
uet, 9014
ugili, 5834
ugod, 5844
ugurliu, 5851
ui, 9014
uiagă, 5853
uie, 9014
uim, 5854
uină, 9025
uium, 5854
uiu(iu), 9014
ijină, 5858
ulcea, 5746
ulcior, 9076
ulcior, 9077
uleu, 9038
ulger, 9022
uloi, 9035
ulubă, 4202
uman(ism), 5873
umbreană, 5458
umezi, 5275
umorî, 5885
une, 9058
undină, 9056
undui, 9056
unealtă, 9053
unelti, 9053
uneori, 5479, 9053
unger, 9022
unghiţă, 9059
uni, 9053
unic, 9053
unsoare, 9061
ură, 9085
uraciune, 9085
urcic, 5919
urdie, 5920
urdoare, 9078
urez, 5922
urît, 9085
urla, 5928
urloi, 4166
urmă, 95, 5864
urmuz, 4210
urui, 4113
urzi, 9094
urioc, 9088
us, 4127
usca, 9109
usebi, 5939
usîrdie, 5944
uşor, 9101
uste(i)a, 5954
usteneală, 5950
ustnă, 9102
ustoia, 5954
usucapiune, 9116

uşura, 9103
uşure, 9103

văcălie, 9191
văcui, 9190
vădan, 9127
vădui, 9122
văera, 9131
vaet, 9131
văeta, 9131
văgaş, 3243
văgăună, 3243
văhod, 9338
văios, 9143
văiugă, 9143
val, 9139
vălătuc, 9136
valei, 315
valeu, 315
văitoi, 9186
vălţui, 9149
văltura, 9264
vălui, 9136
vanghelie, 3126
vărăbet, 9360
vardă, 9172
vărdaică, 9213
vardist, 3597, 9172
varniţă, 9163
vărui, 9163, 9164
varvar, 679
varvaricesc, 679
vărzare, 9213
văşcălie, 9191
vataman, 4058
vătui, 9179
vavidenie, 9358
Vavilon, 574
vax, 9120
văz, 9131
vază, 9131
vecie, 9190
vecinic, 9190
vecui, 9190
vedi, 9125
vedrit, 9126
vence, 4401
venos, 9268
ventrilică, 9283
verbuncă, 686
veref, 9217
vergea, 9167
vergel(a), 9167
veric, 9164
verice, 1593
vericînd, 1929
vericine, 1930
vericît, 2059
verişoară, 9164
vers, 9244
vervenă, 9212
verver, 4554
verziş, 9213
veşnic, 9190
veştmînt, 9223
vezeteu, 9328
vezir, 9327
viarbă, 9192
viaţă, 9323
vicol, 9249
viesc, 9241
vietnic, 9230
vieţui, 9323
vihor, 9249
viiariu, 9241
viiaţă, 9323
viigan, 9260
viitor, 9208
viitură, 9208
vîj, 3736
vîjgău, 9260
vijlă, 9307
vîjoi, 3736
vîlcea, 9143
vîlfă, 9265
vîlhovnic, 9262
vîlsan, 9260
vinărici, 9266
vinaţ, 9266
vince, 4401
vinceală, 4401
vinecior, 9270
vineţea, 9270
viniţel, 9266
vinos, 9266
vînos, 9268
vintrele, 9227
vintri, 9225
vintrilă, 9227
vintrită, 9226
vîntui, 9280
vîntura, 9280
vînzare, 9274
vînzoli, 9279
vioi, 9323
vior, 9323
vios, 9323
vîrcă, 868
vîrcoli, 8417
virgin, 9216
vîrh, 9294
vîrlan, 7755
vîrlav, 7755
vîrlogan, 7755
viroagă, 4292, 9290
vîrtecap, 4463
vîrtecuş, 4463
vîrtoapă, 4125
vîrtop, 4125
virugă, 4292
vîrv, 9294
vîrzoabă, 4126
vîrzob, 4126
viscol, 9249
vister(nic), 9313
viţion, 4129
viţion, 9316
viţiu, 9234
viţos, 9316
vivor, 9249
vîzdîrjanie, 9187
vîznesi, 9189
vizor, 9335
vizuină, 9247
vizunie, 9247
voaspă, 9355
voauă, 9339
vodă, 9343
vodcă, 9380
voevod, 9343
voias(t)niţă, 9342
voinic, 9334
voinţă, 9369
voios, 9323
volba, 4465
volnic, 9341
voma, 9334
vomătură, 9334
vomita, 9334
vonic, 9345
vonicer(iu), 9334
vopsea(lă), 9162
vopsi, 9162
voroavă, 9350
vorovaci, 9350
vorovi, 9350
voştină, 1049
vouă, 9339
vracniţă, 9367
vragniţă, 9367
vrăjmaş, 9365
vramniţă, 9367
vraniţă, 5911
vrasc, 9370
vrătilică, 9126
vrau, 9362
vrav, 9362
vrăvui, 9362
vreaje, 9373
vreasc, 4183
vrenic, 9372
vreodată, 2793
vrere, 9369
vrescuroi, 9370
vrevi, 9371
vrîstă, 9298
vrotilică, 9126
vruţă, 9369
vulboană, 1183
voltoare, 9264
vultora, 9264
vurtă, 4211
vuvui, 9377

zăbăuc, 9436
zăbic, 9510
zăbig, 9510
zăbovi, 9384
zăcnată, 9409
zădări, 4307
zadră, 9399
zăfchiu, 9478
zafir, 9427
zafla, 9382
zahana, 9419
zai(a)fet, 9490
zaită, 9415
zală, 9381
zamă, 9476
zămări, 9430
zambil, 9494
zămircă, 9476
zămnată, 9409
zămos, 9476
zapcă, 9465
zapciu, 9444
zăplan, 9386
zăpuc, 9445
zar, 9475
zăr, 9485
zară, 9485
zărghit, 9459
zări, 9452
zarpa, 9449
zăstimp, 7104
zătie, 9501
zăuita, 9029
zăvăi, 9410
zăveazdă, 9532
zăvelcă, 8331
zăŋvon, 8032
zavrac, 9388
zavragiu, 9471
zbalţ, 7511
zbancă, 7501
zbanghiu, 7502
zbanţ, 7511
zbate, 7503
zbea, 7505
zbeg, 7507
zbici, 7508
zbici, 7509
zbiera, 7510
zbilt, 7511
zbir, 7512
zbîrci, 869
zbîrcii, 869
zbîrn, 7513
zbranca, 4562, 7515
zburda, 7519
zdelcă, 7642
zdrahon, 7643
zdrang, 9433
zdravăn, 7644
zdreanţă, 7645
zdruncina, 7646
zdup, 7647
zeadă, 9399
zebrea(lă), 9391
zeche, 9481
zeesc, 9468
zeiţă, 9468

zembil, 9494
zemnic, 9495
zemos, 9476
zerdava, 9451
zețar, 9464
zevelcă, 9470
zevghiu, 9478
zgaibă, 7744
zgalț, 7745
zgancă, 7746
zgarbură, 7538
zgardă, 7747
zgău, 7748
zgilții, 7753
zgîmboi, 7749
zgîndări, 7759
zgîrci, 7751
zgîria, 7752
zglăvoc, 7754
zglobiu, 7755
zgoa(n)dă, 7756
zgomot, 7757
zgrăbunță, 7758
zgribuli, 7760
zgură, 7761
ziar, 9489
zili, 9489
zilnic, 9489
zimberec, 8704
zîmboc, 9493
zîmbre, 9493
zimbru, 9493
zîng, 9433
zinghet, 9433
zîrțe, 9458
zisă, 9491
ziuă, 9489
zlamac, 7876
zlătar, 9506
zlatiță, 9506
zlăvoc, 7754
zloată, 7898
zlobiv, 7755
zmac, 7920
zmalț, 7912
zmaragd, 7913
zmârd, 7926
zmău, 7918
zmetie, 7917
zmeu, 7918
zmeură, 7919
zmîc, 7920
zmîrc, 7925
zmîrd, 7926
zmimă 7928
zmoală, 7929
zmoc, 7930
zmorc, 7925
zmulge, 7936
znamă, 7938
znamenie, 7938
zneamăn, 7938
znoabă, 4571
znoavă, 4571
znop, 7944
zo, 9468
zobele, 9383
zobon, 9392
zof, 7965
zograf, 9533
zoi, 9507
zoios, 9707
zoli, 9507
zor, 9531
zorba, 9592
zoriu, 9516
zorzoană, 9517
zorzo(n)i, 9517
zovon, 8032
zuf, 7965
zuleica, 4641
zuliar, 9482
zulie, 9482
zulipsi, 9482
zup, 7647
zur(ăi), 9517
zumă, 8390
zurui, 9517
zurzur, 9517
zuvelcă, 9470
zuvelcat, 8331
zuz(ui), 9502
zvîc, 8917
zvidui, 8418
zvon, 8419

Istroromână

abotu, 8
acmo(ţe), 65
acoţ, 34
adǫpu, 69
aducu, 94
aduru, 97
afǫrę, 105
ajut, 150
albire, 179
alerg, 192
altǫr, 218
alurę, 223
al'ure, 155
am, 550
ambalig, 646
ămflu, 9048
amindoi, 250
amǫr, 233
amu, 550
ărcargescu, 4373
ăncl'id, 4378
ăncoţ, 4371
anglot, 3593
ăngust, 4421
anmeţu, 4456
ăns, 4423
ănsor, 4430
ănţeleg, 4434
ăntre, 4448
ăntreb, 4449
ăntreg, 4450
ăntru, 4453
ănuntru, 4365
ape, 316
aprindu, 349
aprope, 350
ărdu, 7176
arel, 4402
arete, 386
armor, 211
arǫtu, 369
ărpe, 7206
arzint, 393
ascundu, 458
ascutu, 457
aşo, 450
aşteptu, 480
aşternu, 481
atunţ, 528
aur, 534
baiere, 613
balig, 646
bărbǫt, 679
başerikę, 888
bet, 753
betár, 743
beut, 752
birbeţe, 789
bire, 857
biricuată, 796
bisagă, 2872
bǫrbę, 677
boş, 942
bote, 652
botez, 1057
bǫtu, 734
bowu, 1061
brǫţ, 1079
bumbǫc, 1198
bur, 1201
buric, 1251
ca, 1244
caier, 1284
călǫr, 1305
cănd, 1929
cănt, 1938
căpestru, 1404
cărbur(e), 1466
cărburǫr, 1465
căre, 1901
cargescu, 4373
căt, 2059
către, 1560
cer, 1660
cer, 1659
cerbice, 1661
cernu, 1677
certu, 1680
cetǫte, 1682
chiept, 6360
cicur, 2073
cinc, 1928
cir, 1922
cirę, 1921
cl'em, 1708
cl'or, 1750
co, 1294
coc, 1251
coc, 2177
cǫd, 1314
code, 2179
cǫdu, 1262
colac, 2243
cǫle, 1319
col'e, 2236
colo, 54
comę, 2183
copaţ, 2371
cǫpete, 1396
coperescu, 2379
coperu, 2379
coptir, 6361
cǫpre, 1430
coptor, 2691
corb, 2401
cǫre, 1471
cǫrne, 1484
cornu, 2428
coromac, 2287
cos, 2191
cǫs, 1498
cǫse, 1499
cǫste, 2192
cot, 2481
coţ, 34
cǫwtu, 1572
credu, 2550
crepu, 2538
crescu, 2562
cu, 2615
cuc, 2621
cucu, 2656
cul'b, 2645
cum, 2665

cumarac, 2187
cumnọt, 2673
cumpru, 2675
cunoscu, 2681
cuńu, 2644
cur, 2692
curọt, 2694
cuscru, 2724
cutez, 2738
cuţit, 2740
cuvînt, 2748

de, 2797
demarţţę, 2951
dende, 9058
descoperu, 2880
descoperescu, 2880
deşọrt, 2884
despol'u, 2900
dezlegu, 2893
dinte, 2956
do(i), 3004
domnu, 3018
dọre, 3127
dormu, 3026
dos, 3030
dọu, 2750
drocu, 3038
duge, 2988
dul'ţe, 3104
dumireke, 3110
dupę, 3119

facu, 3232
fântârę, 3388
făr, 3271
farirę, 3248
faurọr, 3299
fet, 3293
fętę, 3294
feţor, 3302
fi, 3344
ficọt, 3349
fil', 3413
fir, 3384
flămînt, 3419
fl'er, 3354
foc, 3448
fol(e), 3442
fol'e, 3441
fome, 3444
fọrę, 103
forte, 3445
foşa, 3288
fọtę, 3296
fọwru, 3298
fricâ, 3484
frọs, 3467
frọsir, 3475
frọte, 3477
frunigę, 3534
frunte, 3499
frunzę, 3500
frupt, 3501
fug, 3507
fugę, 3506
fuma, 3516
fund, 3518
furt, 3527
furkę, 3528
fus, 3542

galirę, 3563
gl'em, 3674
gl'inde, 3711
glọtę, 3693
grăwu, 3888
greu, 3878
gros, 3866, 3900
gurę, 3929
guşę, 3932
gust, 3933
gut, 3388

ie, 3165
ied, 4275
ieri, 4289
încă, 4367
întru, 4447
io, 3140
io, 3231
iọpę, 4238
iọrbę, 4241
iọmę, 4245

jeruncl'u, 3656
jiner, 2766
jinjire, 3769
joc, 4625
jojet, 2831
jone, 3639
jos, 4631
judec, 4636
jug, 4638
jun, 157
jungu, 4648
jur, 4656
jure, 4649
jut, 160

la, 4660
lârę, 4739
lărjesc, 4712
lătucă, 4709
l'au, 4921
leagăr, 4752
legu, 4768
lęmnę, 4780
l'epur, 4285
l'erm, 9243
limbę, 4732
l'in, 4357
lindire, 4743
ling, 4746
lingure, 4748
loc, 4889
lọc, 4667
lọpte, 4707
lọrd, 4711
lọrg, 4712
lọsu, 4715
lọtru, 4730
lucrez, 4931
lume, 4939
lume, 5733
lumer, 5732
lung, 4945
lup, 4956
lur, 4956
lurę, 4942
l'ure, 155
lut, 4952

mai, 5006
mai, 5008
mal', 5194
măr, 5285
mărâncu, 5293
mârę, 5274
măre, 5285
mărit, 5107
meg, 5216
mei, 5265
mejloc, 5276
mer, 5074
merinde, 5218
merlę, 5263
meţu, 4456
merute, 5166
meu, 5242
mic, 5252
mil'e, 5256
mintu, 5315
mio, 5347
mir, 5286
mir, 5325
misọ, 9302
ml'e, 5260
ml'orę, 5262
mnescu, 4459
mole, 5370
mor, 5507
mọre, 5091
mọre, 5092
mort, 5435
moş, 5441
mọtę, 5043
mọţiru, 4469
mucicu, 5520
mulere, 5484
munt, 5490
munte, 5498
murié, 5093
muskę, 5519
mut, 5540

napoi, 335
ncl'id, 4378
negru, 5661
nepot, 5665
nęwu, 5647
ni, 5675
nop, 5594
nopte, 5704
nor, 5715
nọs, 5612
nọscu, 5621
nostru, 5721
notir, 5705
now, 5723
nu, 5726
nuc, 5728
numai 5726
numer, 5732
nunţe, 5735
nuntru, 4369
nuor, 5715

ọb, 176
ọc, 30
oclu, 5802
ọflu, 114
oie, 5746
olę, 5747
ọl'u, 145
omnu, 9045
ọn, 260
ọpár, 318
opt, 5906
orb, 5916
ọrbure, 374
ordu, 381
ormę, 412
oru, 357
os, 5938
ọsir, 468
oste, 5753
ọt, 216
ọwdu, 542
owu, 5982

pănze, 6400
păre, 6371
parete, 6266
pastor, 6191
păşune, 6199
păun, 6222
pecọt, 5988
pecurọr, 6004
peducl'u, 6008
pemint, 6059
pęnę, 6062
per, 6107
peşti, 6305
picioru, 6349
pierd, 6362
pir(e), 6388
plîng, 6519
plir, 6518
ploie, 6534
plou, 6534
plumâre, 6476

poartę, 6545
pogace, 867
pomę, 6053
porătu, 6168
porc, 6652
porce, 6977
port, 6983
poşăre, 6175
Poşte, 6188
pot, 6991
potru, 6215
pre, 6239
prewt, 6787
primavere, 6836
prind, 6842
pringę, 4844
prope, 350
pul', 6962
pumăn, 6967
pumnu, 6967
pupă, 6966
pur, 6969
purec, 6978
put, 6989
puţę, 6990
puţin, 6963

rămăr(escu), 7046
răpede, 7149
rescl'id, 2878
rescuts, 2876
respundescu, 7098
rewu, 7116
rezlăţescu, 4928
roce, 7128
rog, 7278
roiş, 7259
rumăr, 7248
rumer, 9044
rupu, 7290
rusire, 7294

săminţe, 7395
sănje, 7826
sapun, 7435
satú, 7490
scod, 7526
scond, 7543
scorţę, 7587587
scot, 7588
scurt, 7635
se, 7300
sę, 7493
sec, 7652
secorę, 7654
secure, 7662
şed, 7663
semiru, 7675
sęre, 7650
sęte, 7712
seu, 7493
sew, 7713
şi, 7763
şir, 7811
şliop, 7569
şo, 450
soc, 7960
socru, 7960
somn, 7993
sope, 7427
sorcirę, 7449
sore, 7452
sore, 7951
şoreciu, 7952
sorpe, 7465
şose, 7473
sotur, 7491
spelu, 8039
splire, 8090
sporg, 8047
spote, 8051
spur, 8110
şternu, 485
stewu, 8144
stingu, 8186
stiwu, 8167
stowu, 8115
strimt, 8270
su, 8296
sugu, 8334
sule, 8352
supţir(e), 8305
surd, 8382
surpu, 8392
sus, 8397

tal'u, 8460
ţăsta, 46
ţe, 1593
ţel(a), 43
temu, 8612
ţep, 1654
ţerę, 1617
ţeruşę, 1653
ţesu, 8649
ţi(a), 48
tiner, 8717
ţir, 8725
ţire, 1930
ţiţe, 8780
ţoban, 1947
ţocu, 8439
tomne, 8795
torcu, 8800
tore, 8528
tornu, 8997
tot, 8843
totę, 8553
trană, 8860
trec, 8863
trei, 8886
tremetu, 8906
tremur, 8888
tu, 8949
tunţ, 528
turbu, 8987
turmę, 8995
turtę, 8998

ucidu, 9018
ud, 9019
uger, 9023
umer, 9044
umid, 9046
un, 9053
ungl'ă, 9062
ungu, 9061
unt, 9067
ur, 9053
urecl'e, 9082
urlu, 9089
urs, 9093
urzikę, 9098
uscu, 9099
usturu, 9108
utu, 9029

vecin, 9196
vedu, 9199
veglu, 9201
verde, 9213
vęrę, 9165
vergę, 9166
verir, 9209
veru, 9164
vęrzę, 9173
vindu, 9274
vintu, 9280
viperę, 9286
vipt, 9288
vir, 9266
virę, 9268
virer, 9277
viret, 9270
viru, 9208
vis, 9302
viţe, 9318
viţelu, 9318
viu, 9323
voi, 9369
vǫke, 9118
vǫle, 9143
vostru, 9356
vulpe, 9378

zece, 9477
zi, 9389
zic, 9491
zǫc, 9393
zǫde, 9399

Macedoromână

abă, 4
abanoz, 7
abatere, 8
abraşeu, 21
abur(ă), 28
ac, 30
acăţare, 34
acl'em, 1708
acló, 54
acoală, 2182
acopirire, 2379
acru, 59
acşi, 450
aculó, 54
acumpărare, 2674
acumprare, 2674
acumpurare, 2674
acuntinire, 2355
acurat, 66
adăstare, 72
adavgare, 68
adeneavra, 83
adepare, 69
adete, 75
adgiafur, 80
adilare, 79
adîncu, 82
adireptu, 3058
adormire, 92
aducere, 94
adunare, 97
adzimă, 565
aera, 101
aeri, 4289
aeru, 101
aestu, 46
afende, 3156
aferim, 106
afierusire, 108
afin, 110
afione, 112
afirescu, 3328
aflare, 114
afoară, 105
afumare, 115, 3516
afundare, 116
afundu, 3518
afusirire, 117
aga, 118
agale, 119
aghiazmă, 129
aghiu, 3959

agiamit, 125
agioc, 4625
agîrşire, 3876
agiucare, 4634
agiun, 157
agiungere, 158
agiutare, 160
agiutor, 161
agru, 137
agunire, 3836
agunisire, 134
aguridă, 140
ah(a), 142
ahăt, 520
ahit, 520
ahtare, 502
ahtintu, 520
ai, 529
aiare, 147
aieri, 4289
ainte, 4361
aistu, 46
alae, 169
alagare, 192
alăge, 168
alai, 189
alăpădare, 4789
alăptare, 174
alăsare, 4715
alaţ, 4725
alatrare, 4730
alavdare, 4733
albastru, 177
albu, 176
aleadzire, 168
alfie, 200
alichire, 4861
alîndură, 7195
alingire, 4846
alişeverişe, 209
alisivă, 4793
al'iurea, 155
alsidza 194
altar, 218
altu, 216
al'u, 145
al'umintrea(lui), 220
alumtare, 4949
alună, 223
alunicare, 4944
aluricare, 4944
alvină, 179
am, 550
ama, 226
aman, 228
amar, 233
amare, 5092
amărire, 233
amăvîpsire, 227
ambare, 4001
amînare, 249
amînare, 5299
amindare, 7000
amîndo(i)li, 250
amîncte, 230
amiră, 251, 5329
amiricancă, 243
amiridz, 5220
amisticare, 244
amo, 65
ampar, 6144
ampirat, 4337
amu, 65
amurţire, 254
amuţire, 275
amvîrligare, 874
amvun, 259
an, 260
anafură, 263
analtu, 4262
ananghie, 264
anapod, 265
anapudz, 265
anasana, 267
anathima, 270
ancurlare, 4385
andreauă, 9060
andriptate, 3058
andzărire, 9450
angănare, 4413
angărie, 281
anghinare, 285
angil, 4416
angricare, 3878
angucire, 3696
angulice, 132
angură, 274
anotare, 4427
ansărare, 7452
antăvălire, 8566
antică, 301
antiriu, 298
antrisărire, 8893
antunicare, 4454
anurismă, 5330
anustu, 293
anvălire, 4457
anveţare, 4456
anzi, 563
apă, 316
apărare, 318
apelpisire, 327
aplecare, 332
aplicare, 332
apoca, 335
apoi, 335
aprindere, 349
aproapea, 350
aprochiare, 353
apucare, 355
apunere, 356
arăbuş, 7004
arac, 7008
arăchie, 7014
arăchire, 7061
arădăţină, 7020
aradere, 7021
arae, 7032
arafă, 7025
aramă, 363, 421
arămîneare, 7046
arămos, 7181
arao, 7116
arao, 7261
arap, 365
arăpire, 7061
arare, 357
arăzboi, 7077
arăschirare, 7082
arăspindire, 7066
arătare, 369
araţe, 7128
aratru, 368
arăvoană, 446
arbines, 372
arbure, 374
arcoare, 7017
arcu, 375
ardere, 371
area, 7067
areapită, 409
areati, 386
arete, 386
argăsire, 388
argat, 389
argăvan, 4474
arhanghil, 396
ariciu, 404
aridere, 7176
arie, 406
arifine, 7138
armare, 7185
arin, 290
arină, 408
arîndură, 7195
arine, 7181
arinos, 7181
arînză, 7203
aripă, 409
aripă, 7206
aris, 7028
arit, 7404
ariu, 7217
arîzboi, 7078
armă, 412
armîn, 7248
armîneare, 7046
armu, 411
armunie, 417
arniciu, 7199
arnire, 7198
aroadere, 7224
aroauă, 7261
aroibu, 7241
aromigare, 7284
aroput, 7250
aroş, 7259
arsărire, 7074
arşin, 429
arşine, 7294
arţivurţe, 436
arucare, 443
arudzină, 7280
arufecare, 7137
arug, 7277
aruguzină, 7238
aruire, 7240
arujire, 7279
arumin, 7286
arumîn, 7248
aruncu, 7288
arungaţ, 7189
arupere, 7290
aruptură, 7290
arus, 7291
aruşină, 7188
aruşine, 7294
aruşnare, 7294
aruvirsare, 9171
arzint, 393
ascăldare, 7526
ascăpare, 7531
ascăpirare, 7532
ascăpitare, 7533
ascuchire, 7627
ascultare, 457
ascundere, 458
aşedzare, 464
asfindzere, 465
aşic, 428
aşiţe, 450
aslan, 471
asriură, 7919
aspardzire, 8047
aspăreare, 8065
aspilare, 8039
aspîndzurare, 8078
aspru, 479
aspru, 480
aspunere, 8110
astaho, 8120
aşteptare, 484
aştergere, 8161
aşternere, 485
astindzire, 8186
astînga, 8185
astupare, 495
asudare, 496
asudoare, 8324
asunare, 8368
asupra, 497
asurdzire, 498
atare, 502
aţel, 43
atheu, 513
atia, 48
atînt, 513
atlaze, 522
atumţea, 528
au, 529
auaţi, 314
aumbră, 9046

aumbrare, 96
aumbrire, 9046
aumbros, 9046
aundzire, 9067
aurlare, 9089
aurnire, 9092
auş, 536
austru, 538
aver, 77
avgustu, 141
avia, 12
aviazmu, 4515
avigl'are, 9201
avinare, 9269
avinat, 9269
aviŕe, 9241
avisteare, 9313
avră, 535
avucat, 100
avzire, 542
ază, 563
azburare, 9313
azghirare, 7510
azgunire, 4515
azi, 563
azveste, 454
azvingere, 4461
azvînturare, 9280

ba, 567
baba, 568
băcal, 580
baci, 585
băcime, 581
băclăvă, 586
băgare, 595
bagatelă, 596
băge, 599
bagi, 585
băhcişe, 588
băinetă, 614
bair, 613
băirache, 615
băirame, 616
bală, 621
bală, 639
balcone, 636
balsan, 650
baltă, 652
balţu, 631
bamne, 654
baňă, 612
bancă, 659
bancu, 659
bandă, 661
bandieră, 662
barbă, 677
bărbat, 679
barber, 683
barcă, 690
bărdac, 694
bărnu, 1110
băsearcă, 888
băsearică, 888
băsmă, 719
başnă, 725
baştune, 726
bătălămă, 731
bătal'e, 729
batere, 734
bătizare, 1057
beare, 752
beci, 759
bei, 769
bel, 619
beşire, 715
bghială, 5759
bichiar, 757
bilé, 778
bileauă, 778
bilgiucă, 776
bilire, 782
bilire, 851
bimbaşi, 854
binae, 855
bindisire, 856
binivreţi, 800
bîră, 794
biratu, 787
birbantu, 788
birbeaţe, 789
birbec, 789
birber, 683
birichete, 795
birungică, 1019
bişică, 716
bişină, 717
bitărnu, 742
biutură, 744
blană, 914
blastimare, 925
blid, 926
blîncu, 5773
blîndă, 927
blugure, 1189
boaţe, 9335
bob, 947
boe, 976
boe, 977
boră, 942
bosă, 946
bostane, 1048
bou, 1061
brad, 1072
braţ, 1079
brazdă, 1083
bre, 1084
brîn, 876, 1110
briţi, 1097
broască, 1114
brujolă, 6420
brumă, 1129
bubuche, 951
bubuire, 1137
buburec, 1212
bucă, 1139
bucată, 1140
buchet, 1141
bucium, 1146
bucurare, 1151
budulă, 1157
buf, 1159
bugace, 967
buhasie, 968
buhce, 960
buiagi, 979
buiauă, 977
bul'ar, 634
buluche, 1193
bumbac, 1198
bumbar, 1003
bumburez, 1137
bun, 1201
bunătate, 1203
bureate, 1212
burghie, 1214
buric, 215
bursuc, 1221
buş, 1225
busiloc, 1229
buştină, 1049, 1228
busulac, 1229
busuloc, 1229
bute, 1232
bute, 1235
butin, 6694
butoare, 6695
buval, 902
buză, 1239
buzdugan, 1240
buzunar, 1243

ca, 1244
că, 1246
căbul, 1250
căbulă, 1250
căcare, 1251
cadă, 1260
cădere, 1262
cadînă, 1265
cadru, 1269
caer, 1284
căfase, 1271
cafe, 1272
cafine, 1272
căftane, 1274
căftare, 1572
căiche, 1282
caide, 1283
căimac, 1287
căimăcam, 1288
căime, 1289
cal, 1294
călăbăliche, 1295
călămar, 1334
călăpode, 1303
călar, 1305
călăuz, 1308
călciŕiu, 1310
calcu, 1309
căldare, 1316
căldărmă, 1317
caldu, 1314
căldură, 1318
cale, 1319
caleaşcă, 1321
calem, 1322
calfă, 1327
călindar, 1324
călivă, 2259
călpitură, 2538
calpu, 1338
călţăvetă, 1341
călugăr, 1343
călupe, 1344
cămălafche, 1366
cămară, 1348
cămeaşă, 1351
camfură, 1361
cămilă, 1365
canape, 1377
canari, 1378
cănată, 1374
cănată, 1381
cănavă, 1382
căndilă, 1387
canone, 1392
canură, 1395
cănut, 1496
cap, 1396
capă, 1398
căpache, 1499
căpăţînă, 1406
capdicîne, 1410
căpestru, 1404
capişonă, 1419
căpisteare, 1421
căpiţă, 1422
căpitan, 1422
căpitiŕiu, 1406
căplăma, 1400
capot, 1429
capră, 1430
căprar, 1431
căprestu, 1404
căpriciu, 1432
căprioară, 1433
car, 1442
cară, 1484
caracacsă, 1452
caraghios, 1453
cărănfil, 1337
cărare, 1459
cărăule, 1462
cărave, 2397
cărbunar, 1465
cărbuni, 1466
cărcăire, 2609
care, 1471
cărig, 2029
cărlig, 2029
carnasi, 1483

carne, 1484
carpin, 1486
cărpitor, 2037
carte, 1489
cărţinire, 7573
Cărtun, 2524
căruţă, 2602
cărvane, 1463
caş, 1498
casă, 1499
casă, 1245
căsăbă, 1502
căsap, 1504
căscare, 1506
căşcăval, 1507
căşlă, 2052
căstînu, 1511
castraveţ, 1515
castru, 1517
cătădixire, 1522
catalog, 1527
căţao, 1540
cătare, 34
catartu, 1533
căţauă, 1540
căte, 1255
catehisie, 1541
cathedră, 1542
cati, 1266
căţi, 1255
căţie, 1562
catife, 1547
catigurie, 1543
căţîn, 1549
cătiră, 1550
căţiulă, 1258
cătră, 1560
cătrăl, 1544
cătrane, 1559
cătregă, 1534
cătună, 1563
cătuşe, 1564
cuţut, 2740
căval, 1575
căvăler, 1576
căvaz, 1577
căzane, 1585
căzmă, 1590
ceantă, 3642
ceap, 8505
cep, 1654
cergă, 1675
chefal, 1691
chefe, 1690
chepenge, 1717
chesi, 1836
chiadică, 6356
chiaftă, 1600
chiale, 6358
chiaptine, 6361
chiardire, 6362
chiarsic, 6364
chiatră, 6341
chibape, 1688
chic, 6343
chicare, 6343
chieptănare, 6361
chieptu, 6360
chifte, 1768
chihăe, 1695
chihlimbare, 1771
chileş, 1698
chilie, 1779
chilime, 1780
chilipure, 1783
chilipure, 1783
chimere, 1790
chimere, 1790
chimin, 1787
chin, 6387
chinare, 1711
chindie, 1796
chindisire, 1798
chior, 1810
chiparos, 1818
chir, 1821
chirie, 1824
chirimidă, 1457
chirire, 6363
chiriste, 1725
chisare, 1438
chişare, 6436
chişat, 6436
chisate, 1735
chişcare, 6441
chitros, 6341
chitru, 1862
chiupe, 1867
chiurare, 6463
chiustecă, 1814
chivirnisire, 1872
chizdă, 6466
ciacîr, 1597
chiacşiri, 1598
chiadîre, 1599
ciae, 1604
ciair, 1605
cialmă, 1606
ciapcîn, 1641
ciauş, 1633
cicior, 6349
cicmige, 1889
cicrică, 1893
cicrică, 1893
cijmă, 2108
cilibi, 1904
ciliche, 1905
cimber, 1907
cimină, 1367
cîmpu, 1914
cîndare, 1939
cîndu, 1929
cîne, 1901
cînghelu, 1933
cînghie, 1934
cînipă, 1931
cîntare, 1938
cîntic, 1941
cioară, 1948
cioaric, 1948
cioariţi, 1948
cioban, 1951
cioc, 1954
ciol, 8792
cionă, 1942
cior, 6349
ciorbă, 1984
cirac, 2008
circiafe, 1620
circive, 1668
cirdache, 1670
cirmeze, 2031
cirpă, 2035
cirpaci, 2036
cîştigă, 2057
cit, 9500
cît, 2059
cîtră, 1560
ciubucă, 2067
ciubuche, 2067
ciucă, 2068
ciucărie, 1961
ciuculată, 1962
ciudie, 2075
ciuf, 2076
ciufut, 2077
ciulire, 2082
ciumag(ă), 1975
ciumburică, 1909
ciungu, 2087
ciup, 2089
ciuplire, 1979
ciut, 2102
ciutră, 2104
cizmă, 2108
cl'ag, 1749
claie, 1697
clapă, 2119
clărnetă, 2123
cleaşte, 2141
cl'imare, 1708
clen, 2130
cleşte, 2141
clin, 2149
clir, 2139
clironom, 2153
cl'oagă, 3714
cloce, 2168
clocut, 2163
clondir, 2164
cloput, 2166
cloţă, 2168
clucotire, 2163
cluvie, 2267
coacăză, 2176
coadă, 2179
coadăbatură, 2226
coaje, 2181
coamă, 2183
coapsă, 2185
coardă, 2187
coardă, 2188
coasă, 2189
coastă, 2192
coatin, 2178
cobă, 2198
coc, 2177
cochil(ă), 2383
cocină, 2214
cocut, 2224
codru, 2228
coduru, 2228
cofă, 2229
cofetă, 2231
cojoc, 2241
colă, 2182
colane, 2246
colcut, 2163
colindă, 2264
col'u, 2236
condică, 2333
consul, 2350
contra, 2359
copan, 2373
coperire, 2379
copită, 1422
cor, 2395, 4160
corbu, 2401
cornu, 2428
coş, 2453
cosor, 2471
costenliv, 2477
cot, 2481
Crăciun, 2524
crangă, 2548
crap, 2537
crăpitor, 2037
crăpitură, 2538
Crăţun, 2524
cravată, 2546
creaştire, 2562
credere, 2550
crepare, 2538
creştin, 2563
criastă, 2549
criel, 2552
crier, 2552
cripitor, 2037
cripitură, 2538
cristal, 2583
crivat, 2589
crop, 9055
crud, 2603
cruire, 2595
cruş, 2610
cruţă, 2602
cu, 2615
cubire, 2198
cuc, 2621
cucie, 2213
cuciubă, 2216
cucoaşe, 2205

cuconă, 2221
cucoş, 2205
cucot, 2224
cuculire, 2205
cucul'u, 2627
cucuveauă, 2637
cudoş, 2627
cufurire, 2641
culă, 2652
culac, 2243
culastră, 2249
cul'bu, 2645
culcare, 2656
culcuş, 2656
culeadzire, 2657
culeaş, 2255
culmu, 2661
culoană, 2269
culucancu, 4924
culutumba, 8976
cum, 2665
cumaşă, 2667
cumbanie, 2308
cumbură, 2203
cumedie, 2293
cuminic, 2671
cumisar, 2303
cumnat, 2678
cumnic, 2671
cumpărare, 2675
cumprare, 2675
cunache, 2318
cundache, 2358
cundil'u, 2331
cundură, 2336
cunduş, 2365
cunoaştire, 2681
cuntină, 2320
cunupidă, 2341
cupă, 2682
cupaci, 2371
cupane, 2372
cur, 2693
curagiu, 2696
curao, 2704
curare, 2694
curare, 2703
curastă, 2249
curat, 2694
curbane, 2698
curcubeai, 2702
curcubetă, 2701
curdeauă, 2408
curdone, 2411
curios, 2708
curmă, 2710
curmare, 2709
curpan, 2714
curpen, 2714
curte, 2718
curună, 2683
curundu, 2707
curvă, 2721
cuscru, 2724
cuscur, 2724
cusire, 2189
cusiţă, 2465
custare, 2730
custisire, 2475
custure, 2733
cusure, 2734
cutedzare, 2738
cutie, 2739
cutream(b)ur, 2744
cutrivirare, 2734
cutrubată, 2226
cutursire, 2500
cuţut, 2740
cuvalnă, 5681
cuvată, 2510
cuvendă, 2748

dadă, 2752
daire, 2759
daiu, 2755
dalacă, 2761
damageană, 2769
dămblă, 2767
dămlae, 2767
dăndănă, 2773
dao, 3004
dară, 2781
darac, 3038
daraveră, 2786
dărdărire, 2962
dare, 2750
dascal, 2792
dător, 2994
dăvie, 2796
deal, 2801
deapinare, 2853
deapirare, 2854
deazit, 2831
dechembriu, 2813
deneavra, 93
depărtare, 2855
desfindzere, 465
dhemon, 2850
dhiac, 2922
dhiadhoh, 2924
dhiastimă, 2928
dhiată, 2929
dhiavol, 2930
dhidhăhie, 2939
dhimit, 2949
dhogma, 3001
dhoxă, 3036
dhumnidză(u), 3113
di, 2797
diamantă, 2927
dilfin, 2839
dilicat, 2841
dimineaţă, 2951
diricare, 3109
dinte, 2956
dipă, 3119
diparte, 2855
dipozit, 2860
dipunere, 2860
dîră, 2961
direptu, 3058
dirimare, 2789
dirviş, 2869
dis, 2951
disagă, 2872
discărcare, 7080
discălicare, 2875
discaltsare, 2876
discărcare, 2877
dischicare, 2898
discîntare, 2879
disclidere, 2878
discoperire, 2880
discu, 2974
disculţ, 2876
dişertat, 2884
disfacire, 2887
disicare, 2898
dislegare, 2893
disnierdare, 2896
dispoliare, 2900
dişteptare, 2902
distimele, 8655
diştingere, 1932
distrămare, 2906
distupare, 2908
disvucare, 2886
diţindea, 2817
divane, 2985
dizgl'inare, 4326
dizmaţare, 2895
doagă, 2988
doi, 3004
domină, 3016
domnu, 3018
dor, 3024
dormire, 3026
drac, 3038
draguman, 3045
drămă, 2789
drame, 3048
drămon, 2969
dreptu, 3058
dristeală, 2972
drugă, 3078
ducere, 3058
duchiane, 3093
dudă, 3088
dugurire, 3002
duh, 3094
dulape, 3102
dulben, 8970
dulgher, 3105
dulte, 3014
dulumă, 3100
duminică, 3110
dumneaţă, 2951
dumuzluche, 8487
după, 3119
dură, 8987
durare, 3124
dureare, 3127
duroare, 3127
duşame, 3134
duşman, 3133
duvalete, 8793
duzină, 3137
dzadă, 9399
dzamă, 9476
dzăngănare, 9433
dzăr, 9477
dzare, 9452
dzate, 9477
dzeadzit, 2831
dzi, 9389
dzidzirare, 2830
dzin, 9497
dzină, 9496
dzindzie, 3769
dzinere, 3766
dzios, 4631
dziţeare, 9491
dzuă, 9489
dzululuf, 9525

ea, 3140
eadiră, 4277
ed, 4275
efur, 3157
el, 3165
élbete, 4080
elefandu, 3169
elefter, 4767
embatiche, 3173
enurie, 3180
eparhie, 3184
episcop, 3188
epistaf, 3189
epitafiu, 2191
es (işire), 4294
escu (h'ire), 3344
eterie, 3209
eu, 3213
evlavie, 3220

fabrică, 3229
facire, 3232
fădzet, 3239
fag, 3239
falangu, 3252
falcă, 3254
falimentu, 3259
familie, 3264
fândăsie, 3267
fândăxire, 3267
fande, 3268
fanfaron, 3278
fântînă, 3388
faptă, 3269
faptu, 3269
fară, 3270
fără, 3271

fărașe, 3274
fărfără, 3277
fărfurie, 3278
făricare, 3323
fărină, 3248
fărmac, 3283
farmazon, 3282
fărnu, 3492
fașe, 3288
făsul'u, 3291
față, 3296
favru, 3298
favur, 3298
feamin, 3263
fearică, 3331
feată, 3294
fermene, 3332
fese, 3336
fetare, 3295
fetu, 3293
fială, 3389
figură, 3358
fil, 3360
filă, 3362
filanthrop, 3365
fildiș, 3367
filgeane, 3312
filie, 3311
filone, 3315
filotim, 3380
filozuf, 3379
filunichie, 3378
fin, 3383
finare, 3265
fiongu, 3390
fireastră, 3322
firidă, 3396
firige, 3325
firire, 3238
firmă, 3397
firmane, 3398
firtat, 3401
fit, 3409
fitil, 3412
fițor, 3302
flambură, 3420
flămunt, 3419
flanelă, 3422
flaută, 3426
flivrar, 3299, 3343
floare, 3433
floc, 3434
flor, 3435
flutur, 3438
foaie, 3442
foame, 3444
foarfică, 3445
foc, 3448
fol', 3442
fortună, 3540
dotă, 3463
frămte, 3499
frândză, 3500
frangă, 3467
frangu, 3489
franzelă, 3472
frănu, 3492
frapsin, 3475
frate, 3477
frecare, 3480
frică, 3484
frig, 3485
frigere, 3487
frimintare, 3471
frîmțeauă, 3498
frîndză, 3500
fringere, 3490
frînte, 3499
friptură, 3487
fsat, 7479
fudul, 3505
fugă, 3596
fugare, 3506
fugire, 3507
fulor, 3509
fum, 3516
fumare, 3516
fumeale, 3264, 3417
fund, 3518
fundă, 2519
fune, 3522
fur, 3526
furare, 3527
furcă, 3528
furidzine, 3524
furindzine, 3524
furnigă, 3534
furtu, 3539
furtună, 3541
fus, 3542
fusate, 7479
fuseche, 3405
fustă, 3545
fustană, 3545
fuste, 3546
futere, 3547

gădăife, 1525
gădilare, 3752
gaie, 3562
găitan, 3565
galantu, 3569
gălbadză, 3570
galbin, 3571
găleată, 3572
galgur, 3862
găl'ină, 3563
gance, 1389
găr, 3888
găraf, 3595
gărbace, 3779
gărdină, 3854
gardu, 3596
gărgară, 3601
gărn, 3888
gărnuț, 3869
garoafă, 3604
găvane, 3618
gavră, 3617
gaz, 3623
găzetă, 3626
geaba, 3627
geam, 3631
geamanda, 2927
geambaz, 3636
geamin, 3633
geană, 3639
geánăbet, 3640
geandar, 4587
gemere, 3649
genucl'u, 3656
ger, 3658
ghinar, 3676
ghine, 857
ghineață, 857
ghintă, 3774
ghiole, 3720
ghiule, 3739
ghiurdane, 3677
ghivece, 3745
giamgi, 3531
giamliche, 3531
gilat, 3628
gilep, 3630
gimie, 3637
gioc, 4625
gioi, 4627
gione, 4649
gios, 4631
gîrbuv, 3780
gîrdelu, 2719
girit, 3661
gîscă, 3787
giube, 3789
giudeț, 4637
giudicare, 4636
giug, 4638
giagastru, 4638
giumbușe, 3792
giumitate, 4645
giuncu, 4648
giuneapine, 4621
giungl'are, 4650
giur, 4655
giurare, 4656
giurgiună, 4793
giuvair, 4794
gl'ată, 3693
gl'em, 3674
gl'indă, 3711
gl'indură, 3712
glistir, 2157
gl'ogă, 3714
gl'om, 3674
gol, 3847
grai, 3856
grămadă, 3858
grămătic, 3859
grăn, 3888
graniță, 3863
grănuț, 3869
gras, 3866
greasă, 3877
greață, 3872
grec, 3874
grei, 3856
grendă, 3882
greu, 3878
griblă, 3873
gribuire, 7760
grîndină 3883
grire, 3756
griv, 3889
groapă, 3891
gros, 3900
grumadz, 3909
grumur, 3908
grundă, 3912
grunu, 3907
grup, 3899
grup, 3913
gudurire, 3916
gugufce, 3767
gulup, 4201
gură, 3929
gurgurare, 8667
gurgul'u, 3930
gurliță, 3784
gurmadz, 3909
gușă, 3932
gustu, 3933
guștu, 3935
guturu, 3937
guvată, 2510
guvoidu, 3622

hăbare, 3946
hache, 3949
hagiu, 3959
haham, 3961
hăi, 3965
haihui, 3967
hăin, 3969
hală, 3973
halane, 3978
hălate, 3982
hălcă, 3987
hăliche, 198
hălvă, 225, 3996
ham, 3998
hămal, 4000
hamin, 3262
hane, 4005
hăngear, 4010
hapă, 4019
haraheu, 9360
harac, 360
hărace, 4025
harame, 4027
harami, 4027
hărchire, 4013
hare, 4032

hareme, 4034
hărisire, 4030
hartă, 4039
hărzire, 4030
hăscare, 1506
hase, 4043
hătîre, 4057
havră, 4067
hăvuză, 4068
hăvviar, 1578
haze, 4069
haznă, 4071
herbu, 3354
h'eru, 3353
heruvim, 4049
h'iară, 3346
h'iare, 3356
h'icat, 3349
hidzire, 4407
h'l'astru, 3348
h'l'e, 3352
h'l'in, 3382
h'il'u, 3413
h'ir, 3393
hirar, 3353
h'ire, 3344
hiritire, 4088
hiritisire, 4088
hirotonie, 4121
hîrtie, 4124
hîște, 2055
hoge, 4145
hop, 4159
hrană, 4179
hrănire, 4079
hrean, 4182
hrup, 4115
huhutire, 4047
huleră, 4153
hunie, 4206
huzmete, 4217
huzure, 4218

ia, 3140
ia, 4221
iaca, 4221
iadeț, 4227
iapă, 4238
iar(ă), 4240
iarbă, 4241
iamă, 4245
iască, 4247
iaşcă, 456
iasemin, 4250
iaslă, 4295
iboz, 1066
ibric, 4259
icoană, 4265
icusar, 4267
idee, 4270
idhiumă, 4273
idiumă, 4271
idol, 4273
idropică, 3073
igrasie, 4304
igumin, 3163
il'e, 4305
ilichie, 4314
imam, 4318
îmbugat, 969
imnare, 9049
inar, 4837
încălicare, 4370
încărcare, 4373
înclinare, 4379
înclò 4382
îndemnare, 4392
îndesare, 4393
îndulțire, 3104
îngl'ițire, 4417
inimă, 4424
înțet, 4376
întreg, 4450
intrigă, 4452
întru, 4447
întunearic, 4454
înveștire, 4459
înviare, 4460
învîrtire, 4463
io(u), 3213
ipothisă, 4491
ipuchimen, 4482
ipucrit, 4483
ipupsie, 4488
irghelie, 4089
irmiloc, 4500
işire, 4294
isnafe, 4516
isop, 4518
istorie, 4350
iu, 4548
iul'u, 4545
iurgane, 4473
iuruşe, 4549
iuva, 4548

jale, 4582
jar, 4593
jilire, 4582
jireaglă, 4616

la, 4660
lac, 4667
lăcherdă, 4670
lacîrmă, 4673
lăcrămare, 4673
lacrimă, 4673
lăcrimos, 4673
lăcustă, 4675
lafe, 4679
lăgăme, 4682
laiu, 4684
lală, 4780
lambă, 4693
lămbic, 172
lampă, 4696
lăndură, 4937
lapte, 4707
lăptucă, 4709
lare, 4661
lărgire, 4712
largu, 4712
lăsare, 4715
lătură, 4732
l'au (loare), 4921
leage, 4770
leagină, 4752
leane, 4784
leasă, 4759
legare, 4768
lele, 4780
lelic, 4828
lemnu, 4781
lepră, 4791
l'epure, 4285
l'ertare, 4291
l'eşe, 4792
lesnic, 4794
liche, 4817
lichiu, 4816
licşor, 9103
licuriciu, 4821
ligămîntu, 4768
ligătură, 4768
lighen, 4824
lihoană, 4738
lihud, 4727
lilic, 4829
limane, 4831
limbă, 4832
limbid, 4835
limbric, 4833
limnar, 4781
limnos, 4781
limunadă, 4834
l'in, 4357
lînă, 4839
lindină, 4843
lîndură, 7195
linduruşe, 7195
lîngit, 4840
lîngoare, 4847
lingură, 4848
linte, 4851
lipsire, 4864
lîpuş, 4710
lîră, 4866
lişor, 9103
liță, 4534
litră, 4877
liturghie, 4879
livade, 4883
livandă, 4803
livendu, 4805
loare, 4921
lobudă, 4888
loc, 4889
locmae, 4891
logothet, 4899
lopată, 4908
lot, 4913
lucantă, 4890
lucrare, 4931
luftă, 4949
lule, 4938
lume, 4939
lumină, 4940
luminare, 4941
lumtă, 5735
lună, 4942
lungoare, 4847
lungu, 4945
luni, 4946
lunină, 4049
lup, 4948
lupată, 4908
luşcă, 619
lustru, 4951
lut, 4952
luțeafir(e), 4925
luțire, 4928

ma, 5006
mac, 4956
măcar, 4959
măcară, 4960
macaroni, 4961
măcate, 4962
măcaz, 4963
machină, 5134
măcos, 5461
macru, 4973
madamă, 4975
made, 4977
mademe, 4978
măduă, 4982
mădular, 4981
madzire, 5174
mag, 4984
măgar, 4986
măgăzie, 4987
măgiun, 4990
magnit, 4992
măgulă, 4996
măhală, 4998
mahmude, 5001
mahmur, 5002
măiauă, 5011
maică, 5012
maimar, 5015
maimun, 5016
maistur, 4983
maiu, 5008
mal, 5023
malathru, 5403
mălcum, 5282
malot, 5032
mal'u, 5007
mamă, 5035
mămos, 5035
mană, 5042
mănă, 5285

mănar, 253
mandolină, 5047
mandră, 5048
mângâre, 5059
mărat, 5081
mărăţine, 5075
măraze, 5082
marcă, 5083
mărdzeuaă, 5097
mardzine, 5102
mare, 5091
mărgăritare, 5096
mărit, 5107
mariţire, 5075
marmar, 5109
mărmintu, 5431
marmură, 5109
mărmurisi, 5109
mărşă, 5335
mărtare, 5107
marţi, 5119
martir, 5122
Marţu, 5115
mărule, 5123
marviol, 5101
mas, 5299
măsat, 5129
măscără, 5131
mascur, 5132
măseauă, 5133
mas(l)ină, 5136
măştihă, 5140
măstrapă, 5622
mastur, 4983
mat, 5143
mătase, 5148
materie, 5151
măţinare, 4969
mătrăgună, 5158
mătrică, 5161
mătriţă, 5160
maţu, 5143
măţucă, 4970
matur, 5155
mbucare, 4330
meal, 5023
meao, 5251
measă, 5125
meaştire, 5232
medal'ione, 5182
mel'u, 5194
menghine, 5207
mentă, 5311
mer, 5074
meşine, 5230
mestră, 5223
metură, 5166
meu, 5242
mful'are, 3441
mic, 5252
mîcare, 5293
micete, 5180
migdane, 5013
mighdală, 5267
migleme, 5190
milă, 5279
milancolie, 5196
miliune, 5282
miliur, 5320
mînă, 5285
mînare, 5286
mîncare, 5293
minciunare, 5295
mindan, 5313
minder, 5296
mîndzu, 5319
mine, 3213
mîne, 5274
mîneare, 5304
mineu, 5303
mîngal, 5056
mînică, 5301
minte, 5312
mintire, 7923
minţună, 5295
mînucl'u, 5069
minut, 5124, 5318
mir, 5322
mirare, 5325
miraze, 5327
mirgeane, 5098
mirimete, 5214
mirinde, 5218
mîrlire, 5333
mişcare, 5520
mişine, 5230
Misirire, 5348
mistrie, 5355
misură, 5141
misurare, 5141
mitane, 5146
mitirize, 5240
mitră, 5362
mitropule, 5362
mizé, 5245
mîzgă, 5365
mńiel, 5360
moale, 5370
moară, 5371
moare, 5372
moarte, 5374
moaşe, 5441
moliftă, 5402
molimă, 5401
more, 5093
mortu, 5435
moru, 5373
moscu, 5442
mostră, 5536
mostru, 5417
mplătire, 4344
mplătire, 6540
mplîntare, 4346
mprădare, 6741
mputoare, 6995
mreajă, 5458
muc(ă), 5461
mucăvă, 5466
mucirlă, 5378
mucl'e, 5469
mucos, 5461
mudzire, 5475
muezin, 5473
mufluz, 5383
mufti, 5474
mul'are, 5484
mulgere, 5489
multu, 5490
mumă, 5491
mumalig, 5036
munte, 5498
mur, 5500
mură, 5501
murafete, 5076
murdar, 5503
murga, 5505
murire, 5507
murire, 5885
murminte, 5431
murmurare, 5508
mursicare, 5510
murtuţină, 5436
musafir, 5514
muşama, 5517
muşat, 3497, 5518
muscă, 5519
muşcă, 5526
muşcare, 5520
muscl'u, 5525
muşcl'u, 5524
muşmulă, 5444
muşită, 5528
mustaţă, 5532
muştiri, 5534
mustu, 5530
mut, 5540
muţ, 5461
mutare, 5541
mutare, 473
mutră, 5547
mutrire, 5547
muzică, 5550
mvolbare, 4365
mvulbare, 4365

na, 5551
naje, 5641
nalbă, 5581
nălban, 5582
nal'iurea, 155
naltu, 4362
nămal'u, 5584
nămet, 5588
nănte, 4361
narche, 5610
nare, 5603
nare, 5262
narghile, 5609
năs, 4428
naştire, 5621
nastur(e), 5624
nat, 5625
nauă, 5247
năuntru, 4365
năur, 5715
năvădire, 5632
năvălire, 5633
navlu, 5637
ncălar, 1305
ncălicare, 4370
ncălţare, 4371
ncântare, 1938
ncăpeare, 4372
ncărcare, 4373
nchiedicare, 4338
ncl'iare, 4377
ncl'idire, 4378
ncl'inare, 4379
ncl'inătune, 4379
nclò, 4382
ncoa, 4381
ndes, 2870
ndesare, 4393
ndregere, 3055
ndreptăre, 4398
ndriptate, 3058
ndulţire, 3102
nduplicare, 3121
neao, 5647
necalurea, 5676
necare, 4401
nedzu, 5262
negru, 5661
negur, 5661
negură, 5662
neguţitor, 5660
nel, 4402
nel, 5260
ńercuri, 5261
ńere, 5262
ńergere, 5216
ńerlă, 5263
neu, 5242
nevole, 5674
nfăşare, 4405
ngărdire, 4419
nganare, 4413
ngărcaci, 2011
ngiurare, 4656
ngl'eţ(u), 3693
ngl'img, 3820
ngl'it, 4417
ngraşu, 3866
ngricare, 3878
ngustare, 4421
ngustu, 4421
nhigere, 4407
nhiurare, 3391
ńiaţă, 5250
ńic, 5252
nicl'ezare, 7192
nifiţă, 5673

ńilă, 5278
ńil'e, 5278
nindzire, 5685
ninel, 4402
ningă, 4367
ningă, 4844
ninte, 4361
ninţi, 5677
nior, 5715
nipîrtică, 5596
nipot, 5665
ńirlă, 5263
nis, 4428
niţ, 5358
niţi, 5677
niveastă, 5673
nivistul'e, 5673
noapte, 5704
noaten, 5705
noauă, 5724
nod, 5708
noi, 5810
noimă, 5712
nojiţă, 5714
ńoldzică, 5276
ńoldzuc, 5276
nor(ă), 5716
nost, 5721
nostim, 5720
nostimadă, 5720
nostru, 5721
nou, 5723
nsurare, 4430
nsus, 8397
nţălegere, 4434
nţepare, 4375
nţernere, 1677
ntertare, 1680
ntinu, 4439
ntră, 4448
ntrebare, 4449
ntreg, 4450
ntunearic, 4454
nu, 5726
nuc, 5728
nuibare, 9024
numa, 5726
numă, 5733
numalu, 5584
numir, 5732
numir, 9044
numirare, 5732
numtă, 5735
nun, 5734
nveastă, 5763
nveţare, 4456
nvîrtire, 4463
nvipirat, 9286
nvitare, 9302

oacăr(n)ă, 5743
oacliş, 5744
oae, 5746
oală, 5747
oară, 5749
oarfân, 5923
oaspe, 5752
oasle, 5753
ocă, 5795
ocl'u, 5802
odă, 5816
oftică, 5836
oh, 5830
olmu, 5864
om, 5873
omilie, 5879
omurire, 5885
optu, 5906
orbu, 5916
organ, 5924
ori, 5750
os, 5938
ou, 5982

păcea, 5990
pădure, 6009
pafsă, 6089
paftă, 6010
păgîn, 6012
paiantă, 6020
paitone, 3238
pală, 6031
pălămar, 6034
pălămidă, 6035
palandză, 629
pălaşcă, 6041
pălate, 6042
pălavră, 6043
paldesu, 6141
pălire, 6030
palmă, 6053
pălmună, 6476
paltin, 6054
paltò, 6055
pal'u, 6017
pampore, 9161
panaghie, 6064
pănat, 6131
pănăvrachi, 800
păndar, 6390
pandispańă, 6072
pandoflă, 6086
păner, 6074
pang, 6024
panglică, 6077
pantalone, 6083
pănuclă, 2084
papă, 6091
papagal, 6094
păpară, 6095
paplumă, 6481
papră, 6103
păpură, 6103
păpuţă, 6101
par, 6105
pară, 6108
paraclise, 61113
paradigmă, 6115
părădusire, 6117
parapun, 6125
părcea, 6139
păreacl'e, 6264
păreare, 6144
păresîne, 6146
părigurie, 6150
parîmie, 6152
părinte, 6155
părjire, 6746
părmache, 6158
părnăsire, 6127
parolă, 6161
parte, 6168
părumbu, 6668
paşă, 6178
păşe, 6178
păspal'u, 6686
păstal'e, 6187
Paşte, 6188
paştere, 6189
păstir, 6191
păstosire, 6193, 6451
păstrămă, 6193
păşune, 6199
pat, 6200
pathimă, 6206
păţire, 6205
pătlăgeană, 6207
patriarhu, 6211
patrie, 6213
patru, 6215
păun, 6222
păzare, 750
păzire, 6229
peană, 6062
peapine, 6258
peaşte, 6305
peatic, 6311
peciurcă, 2092
pedestru, 6241
pelte, 6249
peltec, 6250
pendicustar, 6257
per, 6106
per, 6107
percea, 6261
perde, 6263
perniţă, 6285
peronă, 6425
perpeliţă, 6791
pescu, 6305
pestravă, 6194
petliţă, 6313
petur, 6219
pezâ, 6368
piadin, 6357
piaţă, 6342
pică, 6345
picat, 5988
picular, 6004
picurar, 6004
pidipsire, 6239
piducl'os, 6008
piducl'u, 6008
pihlivan, 6242
pilă, 6345
pilaf, 6377
pilican, 6246
pilonu, 6247
piluş, 6539
pimintu, 6059
pînă, 6388
pîndză, 6400
pîne, 6371
pingere, 4343
pîngănire, 6392
pîntic(ă), 6397
pînticos, 6397
pîntiţe, 6397
piper, 6403
pipercă, 6403
piponu, 6258
pîră, 6110
pîrci, 6412
pirdahe, 6262
pirde, 6263
pîrjală, 6420
pirust(r)ie), 6428
pirvază, 6296
piscar, 6299
pişcheşe, 6300
pişchire, 6301
piscură, 6797
pişim, 6302
pistal'e, 6187
pisti, 6304
pistimele, 6308
pistireauă, 6307
piştoală, 6349
pită, 6355
pîtrăhile, 3192
pitrecere, 6316
pitrocire, 6869
pitrundere, 6217
pitrunicle, 6713
pitrup, 3193
piturnicl'e, 6713
piximete, 6303
pizmă, 6361
plăcere, 6469
plăi, 6473
plan, 6477
plăscănire, 6510
plase, 6483
plasmă, 6487
platan, 6490
plăţintă, 6471
plătire, 6493
pleacică, 6502
pleagă, 6472
pleaşcă, 6502
plecare, 6506
plic, 6514

plimună, 6476
plin, 6518
plîngere, 6519
plîntare, 4346
plirufurie, 6521
plirufurisire, 6521
ploae, 6534
plop, 6529
plug, 6535
plumbu, 6536
plup, 6529
poală, 6541
poame, 6542
poartă, 6545
poliță, 6617
pom, 6627
pomadă, 6628
porcu, 6642
pradă, 6741
prădare, 6741
prag, 6744
pras, 6765
preftu, 6787
preză, 6877
pri, 6231
pridare, 6776
prifațire, 3232
priiatil, 6822
priimnare, 6517
prima, 6833
primar, 6835
primăveară, 6836
prindere, 6842
prîndzu, 6845
printe, 6155
priste, 6304
privegl'u, 6873
proane, 6981
proaspit, 6881
proaște, 6757
proesto, 6896
prońu, 6981
proscomidhie, 6925
prosop, 6927
prostu, 6928
provă, 6882
prucupsire, 6889
prumuveară, 6836
prun, 6945
prună, 6945
pruștină, 6759
pruuroc, 6918
psaltu, 6949
psîn, 6993
pțîn, 6993
pucrov, 6559
pugace, 6584
puh, 6958
puiată, 6597
puil'u, 6962
pulă, 6964
pulată, 6042
pulbire, 6965
pulicar, 6610
puliță, 6616
puliță, 6617
puliție, 6618
pulnu, 6967
pulpă, 6966
pul'u, 6962
pumean, 6629
punere, 6969
pungă, 6970
pungere, 4354
punte, 6971
pupă, 6973
pupăză, 6973
purdicale, 6665
puric, 6978
purtare, 6983
purtel, 6977
purțilane, 6653
purtucală, 6665
purumbu, 6668
puşcl'e, 6986
puştu, 6987
pusulă, 1227
puț, 6989
puță, 6990
puteare, 6991
puțin, 6993
putir, 6712
putirire, 6705
putoare, 6995
putrid, 6996
puturi, 6726
puximade, 6303

rac, 7008
racaviță, 7269
rădățină, 7020
radere, 7021
radză, 7121
rămare, 7185
rămăzane, 7044
rămîneane, 7046
rană, 7049
răńe, 7181
răpăsare, 7063
rar, 7067
rasă, 7071
rațe, 7128
răzint, 393
rendă, 7194
renghia, 7147
respunere, 7098
reu, 7116
rigă, 7141
rihate, 7032
rîndură, 7195
rîne, 7181
rismărină, 7253
rob, 7226
rod, 7233
roput, 7250
rosă, 7110
roşcovă, 7256
rost, 7255
rubie, 7265
rubine, 7266
rug, 7277
rugare, 7278
rugoz, 7238
ruire, 7240
runcu, 7288
Rusale, 7292
rusfete, 7293
ruşină, 7088

să, 7300
sac, 7314
săcat, 7318
sade, 7325
sădzeată, 7335
sădzitare, 7335
şăfrane, 7972
săftiană, 7332
săin, 7348
sal, 7354
sală, 7355
salamendră, 7358
sălată, 7361
sălepe, 7373
săltănată, 7381
salțe, 7369
sămar, 7391
samsaciz, 7321
samure, 7403
şîndărmae, 7416
şao, 7301
sapă, 7427
şapcă, 7430
săpune, 7435
sărae, 7443
săraf, 9447
sărăndare, 7458
sărbătoare, 7695
sarcă, 7457
sardelă, 7446
sare, 7452
sari, 7452
sarică, 7457
sărire, 7455
şarlatan, 7462
sărliia, 7444
sărma, 7463
şarpe, 7465
sarțină, 7449
sărutare, 7471
şărvetă, 7694
şase, 7473
sătire, 7485
şatrazan, 7328
sătul, 7491
săturare, 7491
şauă, 7301
scafă, 7522
scaldare, 7526
scăl'iu, 7523
scamă, 7528
scamnu, 7543
scară, 7534
scărchinare, 7539
scărminare, 7537
scarpinia, 7538
schele, 7524
schic, 8069
schimbeu, 7560
schin, 8073
schinare, 8075
schiptru, 7545
scideare, 7520
scîndură, 7566
scînteaie, 7568
şcl'op, 7569
scoatire, 7588
scondu, 7595
scorpiu, 7601
scrămă, 7572
scriire, 7610
scrină, 7613
scriptură, 7619
scrobu, 7598
scrum, 7623
sculare, 7630
sculie, 7585
sculó, 7585
scumbrie, 7624
scumbe, 7632
scumpu, 7632
scupat, 7597
scupó, 7596
scurdhame, 7599
scurtu, 7635
scutic, 7639
scuturare, 7640
sdrînq, 3066
sdrumigare, 7634
sdruminare, 7634
se, 7648
seară, 7650
seate, 7712
seațire, 7655
sec, 7655
secure, 7662
seid, 7667
seimen, 7769
seiz, 7667
selin, 8607
semnu, 7680
serafim, 7691
seraschier, 7692
seu, 7493
seu, 7713
sfanțic, 7721
sfreadine, 7743
sfulgu, 3513
sgumire, 7600
shizmă, 7574
şi, 7763
şiboe, 7764
sicară, 7652

B.C.U. „M. EMINESCU" IAŞI

sicare, 7654
sideare, 7663
sidefe, 7777
sifte, 7331
sigur, 7783
silă, 7786
silavie, 7787
silavisire, 7787
sileahe, 7790
şilvari, 7385
simănichie, 7681
simbură, 7804
siminare, 7675
simînţă, 7395
simită, 7808
simsar, 7401
simţire, 7809
simvulie, 7801
sin, 7811
sînătate, 7406
sîndze, 7826
sîndzirare, 7826
sineţe, 7825
sinfunie, 7806
singeache, 7419
singur, 7833
sinhisire, 7816
sinie, 7834
sînt, 7837
siptămînă, 7433
şirbet, 7696
şireauă, 7846
şiret, 7849
sirin, 7684
şirit, 7849
sirmă, 7853
sîrmă, 3280
sîrmare, 3280
sirtare, 7705
şiş, 7859
şiştac, 7477
sistimă, 7866
sită, 7869
şiurare, 8325
siurtuc, 8394
slab, 7873
smaltu, 7912
smelciu, 5197
soară, 8304
soacră, 7860
soare, 7951
soaric, 7952
soarte, 7953
sobă, 7954
socru, 7960
soe, 7975
soie, 7965
somnu, 7993
şoput, 8002
sor(ă), 8006
sorbire, 8009
soţ, 8024
spănac, 8034
spăragă, 8045
spardzire, 8047
spăstrire, 6192
spată, 8051
spilare, 8039
spîn, 8074
spindzurare, 8078
spingiu, 8077
spinticare, 8076
spion, 8079
spirlungu, 4945
şpirt, 8083
spiţă, 8086
spital, 8087
spiţar, 8088
splină, 8090
spor, 8095
sprimeare, 7609
spulbirare, 8108
spumă, 8109
spunere, 8110
spuză, 8113
stăfidă, 8123
stală, 8126
stămină, 7433
stane, 8182
stare, 8115
stărnutare, 8242
stăvilă, 8142
steao, 8144
sterp, 8164
stih, 8174
stihiu, 8176
stînă, 8182
stînga, 8185
ştir, 8192
stîrcu, 8196
ştire, 8167
stoarcere, 8206
stofă, 8210
străbatire, 8224
străgl'ată, 8231
strajă, 8234
stranu, 8232
stricurare, 8254
strigă, 8265
strîmbu, 8268
strimt, 8270
strimulare, 8237
strimurare, 8237
strîndzire, 8271
strop, 8284
strug, 8282
strungă, 8283
stup, 8292
stur, 8295
sturdzu, 8296
su, 7493
su, 8297
subţire, 8305
sucrestu, 7656
sudoare, 8324
sudzire, 8334
sufae, 7956
suflare, 8329
sufră, 7970
sufrîmţeao, 8332
sufrîndzeo, 8332
sug, 7956
sugiuc, 8337
sugl'iţare, 8336
suitari, 7978
sul, 8351
sulă, 8352
sum, 8297
sumar, 7391
sumsoară, 8304
sumună, 7998
sumuroṅu, 5539
supărare, 8371
suprănceană, 8102
supţire, 8305
suptu, 8297
surd, 8382
surghiune, 8387
surlă, 8390
surpare, 8392
surţeao, 8380
surţel, 8380
surugiu, 8396
sus, 8397
susame, 8399
suschirare, 8404
şut, 2102
sută, 8408
sutire, 8315
suval'că, 8410

tăbac, 8420
tăbăcheră, 8421
tabiete, 8428
tăbure, 8424
tabvie, 8427
tacîme, 8442
tăciune, 8443
tăcrire, 8446
taftă, 8450
tăgărgică, 8454
tagmă, 8455
tăhîne, 8457
tahmîne, 8458
tăi, 8559
taifă, 8463
tăl'are, 8460
talază, 8473
taler, 8474
tăl'igă, 8602
talir, 8475
ţaluf, 9525
tamam, 8485
tămbără, 8492
ţapă, 8575
tăpăriște, 8832
tăpsie, 8746
ţară, 8512
tăracă, 8517
tărafe, 8518
tărcol, 8754
ţarcu, 8523
tărhană, 8860
tas(e), 8550
tastru, 8862
tată, 8553
tăţeare, 8439
tău, 8559
tăun, 8563
tavă, 8565
tăvăluc, 8566
tăvane, 8567
tavlă, 8430
tavru, 8564
taxidar, 8570
ţe, 1593
teacă, 8571
teapă, 1612
teară, 8577
ţeară, 1617
ţeată, 1627
tecnefez, 8690
tel'u, 8596
tel'u, 8598
templă, 8714
tenda, 8721
tenghe, 8621
tengire, 8727
tenta, 8721
ţer, 1659
ţer, 1660
ţerbu, 1661
ţercl'u, 1663
terere, 1671
ţeriaşă, 2021
teschire, 8648
test, 8580
thimel'u, 8613
thimel'u, 8614
thimnamă, 8493
thisavru, 8665
ţi, 1593
ţicoari, 1892
ţidere, 9018
ţîgane, 8682
ţigară, 8684
ţigăriță, 4596
tigru, 8692
tilan, 8600
ţilar, 1644
tileal, 8600
tilime, 8479
timbel, 8611
ţimbistră, 1908
timinee, 8615
timpină, 8712
ţină, 1921
ţinare, 1922
tindire, 8723
tine, 8949
ţine, 1930
ţineare, 8833

tingire, 8727
ţingere, 1932
ţingu, 9498
tiniche, 8728
tinir, 8717
ţinţi, 1928
tinuşă, 1653
ţinţină, 8781
ţipă, 8744
tipicò, 8742
tiptile, 8747
ţipune, 9392
ţir, 2093
ţir, 8750
tiriacă, 8759
ţirimone, 1672
tîrliche, 8764
tîrţelu, 1666
tirtipe, 8644
tisă, 8774
tisagă, 2872
tislime, 8652
tiste, 8654
ţiţă, 8780
ţitate, 1682
titlu, 8782
toamnă, 8795
ţoară, 1947
toarcere, 8800
top(ă), 8827
torbă, 8836
tot, 8843
tră, 4488
tradzire, 8858
trădziu, 8773
trandafilă, 8870
trandafîr, 8870
trăphănă, 8520
tra să, 1245
trastu(r), 8862
treaţire, 8883
trei, 8886
tremurare, 8888
tren, 8889
trico, 8899
trifol'u, 8900
trîşcă, 8894
trivirare, 8887
troput, 8935
tru, 4453
trumbetă, 8931
trup, 8945
tu, 8949
ţucare, 8803
tuchire, 8830
tuci, 8954
tucine, 8443
tufă, 8955
tuficci, 8956
tuiag(ă), 8815
tulumbă, 8975
ţumă, 2084
tumagiu, 8812
tumbă, 8976
tumbachi, 8977
tundire, 8981
tupor, 8832
tuptane, 8827
tupuze, 8833
turburare, 8990
turbure, 8987
turcu, 8992
turfanda, 8943
turlu, 8863, 8884
turmă, 8895
turnare, 8997
turtă, 8998
turtură, 8999
tuse, 9003
tutune, 9010
tuviă, 8965

uă, 5740
ubor, 5778
ucnă, 1373
ud, 9019
udă, 5816
udae, 5816
udare, 9019
udzire, 9022
ugeache, 5838
ugure, 139
ugurliu, 5851
uh, 5830
uhtare, 5830
uin, 5746
ulcior, 9077
ulog, 5867
ultare, 9029
umă, 4204
umflare, 9048
umir, 9044
umpleare, 9052
umtu, 9167
umtură, 9168
un(ă), 9053
undă, 9056
undzire, 9061
ungl'e, 9062
uńidă, 5878
uniţă, 7059
upărire, 5893
upurire, 5893
urăciune, 5915
urare, 9071
urcior, 9077
urdă, 9077
urdie, 5920
urdinare, 9079
urdzică, 9098
urdzire, 9097
ureacl'e, 9082
urîre, 9085
uriz, 5922
urmă, 9091
ursire, 9094
ursu, 9093
ursuz, 9096
urtac, 5934
urvie, 9084
usăndză, 5943
uscare, 9099
uşe, 9101
usic, 9109
uspeţ, 5947
usturare, 9108
utroavă, 5977

vacă, 9118
văcule, 9121
vadea, 9124
vagabondu, 7128
vai, 9131
vale, 9143
valiţă, 9146
văpsire, 9162
varcă, 690
vărcolac, 9293
vărculac, 9293
vărghire, 9350
vărigă, 9218
vărtos, 9301
varvar, 678
vas, 9174
vată, 9179
vătămare, 9182
văţină, 9118
vatră, 9184
veară, 9165
vearde, 9213
veargă, 9166
vearză, 9173
veaştid, 9224
vechil'u, 9195
vecl'u, 9194
veduu, 9127
venetic, 9206
ver, 9164
verza, 9173
veştemintu, 9223
viahne, 4229
viamă, 4232
vianitar, 4283
ńiaspe, 9246
viatache, 4252
viatăgane, 4253
viaurte, 4254
videare, 9199
vidră, 9240
vie, 9230
ńiermu, 9243
vilendză, 9204
vimtu, 9280
ńin, 9266
vină, 9268
vindicare, 9275
vindire, 9274
vindu, 9274
vinduză, 9211
vińe, 9241
ńingă, 1799
vinghelu, 1799
ńinglă, 1799
vinire, 9208
vińiri, 9277
vinit, 9270
vinturare, 9280
ńioară, 9284
vipsu, 4494
ńiptu, 9288
vîră, 9368
virane, 9291
virdzare, 9173
virdzeauă, 9167
virgat, 9167
virghină, 9212
virghiră, 9216
virin, 9209
virise, 9214
vîrnă, 9368
vîrnu, 9368
virsare, 9171
vîrstă, 9298
virtealniţă, 9300
vîrtoapi, 4125
vîrtos, 9301
vîrtute, 9301
virviriţă, 9229
ńis, 9302
visect, 9304
vişină, 9305
vişminte, 9223
vită, 9315
viţăl, 9318
viţeao, 9318
viţin, 9196
viţinătate, 9196
vitul'u, 9186
viu, 9323
vizir, 9327
vlagă, 9330
vlăstar, 9332
voamire, 9334
voltă, 1002
vostru, 9356
vre, 1084
vreare, 9369
vreaje, 9373
vreaştiuri, 9370
vrîstă, 9298
vulă, 1179
vulbare, 4150
vulpe, 9378
vultur, 9379
vurgar, 1188
vurzom, 4126

zahare, 9411
zaif, 9416
zaire, 9413
zalhane, 9419
zăluf, 9525

zămane, 9424
zămbilă, 9425
zapte, 9444
zaptiu, 9444
zărculă, 9450
zare, 9446
zarfă, 9453
zărzăvate, 9461
zbatire, 7503
zbîrlire, 7512
zdruncinare, 7636
zefche, 9487
zefir, 9479
zgaibă, 7744
zgrum, 3908
zgură, 7761
zgurie, 7761
ziafete, 9490
zil, 9482
zimbil, 9494
zimbireche, 8704
zizaniu, 9503
zloată, 9506
zmeană, 4570
zmeu, 7918
zmuldzire, 7936
zmuţiri, 7920
zorba, 9529
zore, 9516
zugraf, 9523
zurlu, 9531
zumă, 8390

Meglenoromână

abă, 4
aber, 3946
ac, 30
acmo, 65
adet, 79
aeru, 101
aferon, 106
aflu, 114
ageamiia, 125
agru, 137
al, 3973
alb, 176
albină, 179
alişvăroş, 209
altu, 216
al'u, 145
alvă, 225
am, 550
aman, 228
amenet, 230
ambar, 4001
ambuţiri, 6992
americă, 243
amflu, 9048
amnar, 252
amnu, 9045
ampedic, 4338
amplitéş, 4344
amplin, 6518
ampl'u, 9052
an, 260
an, 4005
anauntru, 4365
ancă, 4367
ancălar, 1035
ancalic, 4370
ancalţ, 4371
ancap, 4372
ancarc, 4373
ancl'id, 4378
ancl'in, 4379
ancl'inăţuni, 4379
anco, 4381
ancoaţi, 4381
andes, 4393
andrept, 4398
andireg, 3055
anfăş, 4405
angăn 4413
angărdés, 4419
angil, 4416
angl'eţ, 3693
angl'it, 4417
angunisés, 134
anjos, 4631
anjur, 4656
anmol, 5482
anmurţos, 254
ansor, 4430
ansus, 8397
antăvălés, 8566
anţerţu, 1680
antică, 301
anţileg, 4434
anţing, 1932
antiriia, 298
antreb, 4449
antreg, 4450
antri, 4448
antru, 4447
antru, 4453
antuneric, 4454
anturb, 8987
anuntru, 4365
anvălés, 4457
anvărtés, 4463
anvescu, 4459
anveţ, 4456
anving, 4461
apă, 316
apu, 316
ar, 357
ară, 4240
ărb, 4115
arbur, 374
arc, 375
arcătés, 4013
arcu, 375
ard, 381
ardic, 7177
argat, 389
arghele, 4089
ariie, 406
aripă, 409
arit, 404
arşon, 429
as, 563
ascult, 457
aspră, 580
aspru, 579
astup, 595
atşor, 4057
aură, 535
avgust, 141
ază, 563
azim, 564
azmă, 4071
ba, 567
baba, 568
babaloc, 570
babuchie, 951
băcal, 580
bacam, 581
baci, 585
băcşiş, 588
bag, 595
bageă, 599
baiăr, 613
băireac, 615
băjur, 1176
bală, 639
baltă, 652
bamnă, 654
bañă, 612
bancă, 659
banderă, 662
bani, 656
barbă, 677
bărbat, 679
barcă, 690
bărlog, 875
başcă, 712
băserică, 888
basmă, 719
băstun, 726
bat, 734
beat, 753
bei, 2702
bel, 619
bes, 715
betă, 728
bçu, 752
bichiar, 757
biiuc, 1193
bilea, 778
bilés, 782
biltug, 776
biluc, 1193
bineaţă, 857
bini, 857
birber, 683
birbeţi, 789
bîrdilă, 1099
birichet, 795
bişocă, 716
bişonă, 717
bitçra, 742
bivul, 902
blană, 914
bl'astim, 925
blondă, 827
boari, 942
bob, 947
bogat, 969
boş, 946
bou, 1061
boz, 1066
brad, 1072
braţ, 1079
brazdă, 1083
bre, 1084
breană, 5459
breaz, 1087
briniveţi, 800
brçn, 1110
brçnă, 876
brondză, 1106
broască, 1114
brumă, 1129
bucă, 1139
bucur, 1151
budză, 1239
buf, 1159
buia, 977
bulgur, 1189
bumbac, 1198
bumbur, 1003
bun 1201
bunătati, 1203
bureţi, 1212
burghiiă, 1214
bursuc, 1221
buş, 1225
bustan, 1048
buti, 1232
buti, 1235
butin, 6994
buzdugan, 1240

ca, 1244
că, 1246
cac, 1251
căcărască, 1425
cad, 1263
cadîfe, 1547
cadiia, 1266
cadru, 1269
cafe, 1272
caft, 1572
căimac, 1287
căimăcam, 1288
cair, 1294
cal, 1294
călămar, 1334
călar, 1305
călăuz, 1308
calbalçc, 1295
calçcn(u), 1310
calcu, 1309
cald, 1314
căldari, 1316
căldărmă, 1317
calfă, 1327
cali, 1319
călimară, 1334
calop, 1344
calp, 1338
călpitor, 2037
călugăr, 1343
cămară, 1348
cămeaşe, 1351
căndil, 1387
candze, 1389
cântar, 1939
cap, 1396
capac, 1399
căpestru, 1404
căpisteari, 1421
căpiţçn, 1406
capră, 1430
căprar, 1431
căptsçnă, 1408
car, 1442
cărăghioz, 1453
cărânfile, 1337
cărăul, 1462
cărcaci, 2011
cărd, 2019
cari, 1471
cărnat, 2037
carni, 1484
carpini, 1486
carti, 1489
Cărţun, 2524
caş, 1489
casă, 1499
căsabă, 1502
casap, 1504
casc, 1506
căşcăval, 1507
ca şi, 1245
căşla, 2052
căstçn, 1511
căstrăveţ, 1515
cat, 1519
căţao, 1540
căţauă, 1540
căţiulă, 1258
căţçn, 1548
cătran, 1559
cătsçl, 1544
cătun, 1563
căur, 3694
cavaz, 1577
cavine, 1272
cazan, 1585
cealmă, 1606
ceamugă, 4970
ceas, 1623
ceaşcă, 1624
cecan, 1956
cecmedzeu, 1889
cenghiel, 1933
cergă, 1675
ceşcală, 8647
ceşmă, 2053
chef, 1690
cheleş, 1698
cheresteu, 1725
cheşcală, 8647
chiaia, 1695
chiali, 6358
chiaptine, 6361
chiarsic, 6364
chiatră, 6341
chică, 6343
chiept, 6360
chieptăn, 6361
chilipir, 1783
chimer, 1790
chimitiriu, 1921
chiofti, 1768
chior, 1810
chipeng, 1717
chirămidă, 1457
chiriia, 1824
chiriste, 1725
chirmiz, 2031
chis, 6436
chiup, 1867
chiustec(ă), 1814
ciăbuc, 2067
ciacăr, 1597
ciador, 1599
ciămugă, 1975
ciărac, 2008
ciarciăvel', 1668
ciărdac, 1670
cifincă, 1942
cinciupercă, 2092
cioară, 1947
cioc, 1954
ciomp, 1654
ciorbă, 1984
cireaşcă, 2021
ciucă, 2068
ciucnés, 1961
ciudă, 2075
ciuliiă, 2083
ciumă, 2084
ciung, 2087
ciur, 2093
ciuşcă, 2101
ciut, 2102
ciutură, 2104
cl'ag, 1749
cleasti, 2141
cl'eili, 1697
cl'em, 1708
clin, 2149
clinci, 2137
cl'ingă, 1799
clundir, 2164
cmo, 65
coadă, 2179
coadărăbadără, 2226
coajă, 2181
coamă, 2183
coardă, 2187
coasă, 2189
coastă, 2192
coaţin, 2178
coc, 2177
cocină, 2214
còcor, 2223
cocut, 2224
codru, 2228
çcini, 1901
cojoc, 2241
cojuc, 2241
colibă, 2259
colidă, 2264
çcmp, 1914
çcn, 1929
condur, 2336
çcnipă, 1931
çcnt, 1938
çcnt (ari), 1938
çcntic, 1941
ççp, 1396
copce, 2374
copil, 2383
corb, 2401
corn, 2428
corp, 2438
corpă, 2035
cos, 2191
coş, 2453
cosor, 2471
cot, 2481
ççt, 2059
coti, 1255
ççtru, 1560
covă, 2229
Crăciun, 2524
crap, 2537
crăsnés, 7620
Crăţun, 2524
creastă, 2549
crep, 2538
cresc, 2562
creştin, 2563
criel, 2552
cripés, 2038
cripitor, 2037
crivet, 2589
crucuţés, 2163
crud, 2603
cruiés, 2595
cruţă, 2602
cu, 2615
cuc, 2621
cucoană, 2221
cucot, 2224
cucul', 2627
cucuveaică, 2637
cufărez, 2641
culă, 2652
culac, 2243
cul'b, 2645
culc, 2656
culegu, 2657
culmi, 2661
cum, 2665
cuminic, 2671
cumnaf, 2673
cumpur, 2675
cunac, 2318
cundil', 2321
cunos(c), 2681
cuntini, 2355
cupaci, 2371
cupan, 2373
cupană, 2372
cupilaş, 2383
cupirés, 2379
cupită, 2385
cur, 2692
cur, 2703
curabie, 2397
curat, 2694
curauă, 2704
curban, 2698
curucubeu, 2702
curçn, 2707
curună, 2683
cuscru, 2724
cusiţă, 2465
cusur, 2734
cutari, 2736
cuteţ, 2489
cutez, 2738
cuti, 2737
cutiiă, 2739
cutçt, 2740
cutru, 1560
cutrumur, 2744

daire, 2753
dălac, 2761
dămăzluc, 8487

damla, 2767
dănac, 2771
dâncă, 82
dap, 69
dar, 2781
dară, 2781
dărdărés, 2962
dascal, 2792
dăscăpitari, 7533
dau, 2750
daug, 68
deapir, 2854
denc, 8573
depin, 2853
des, 2870
di, 2797
diac, 2922
diaman, 2927
dimineaţata, 2951
dinti, 2956
diparte, 2855
dipărtedz, 2855
dipu, 3119
dipun, 2860
direpţ, 3058
disagă, 2872
discarc, 2877
dişcl'id, 2878
discoapir, 2880
discoṇt, 2879
disculţ, 2876
disleg, 2893
disoŗt, 2884
dispic, 2898
dispol', 2900
diştet, 2902
distram, 2906
doagă, 2988
doari, 3127
doi, 3004
dom(n), 3018
dor, 3024
dorm, 3026
dornic, 3097
două, 3004
drac, 3038
drugă, 3078
drujdeală, 3072
drum, 3080
druşteală, 2972
duc, 94
duc, 3088
duchian, 3093
ducu, 2085
dulap, 3102
dulmă, 3100
dulţi, 3104
duminică, 3113
dumnizesc, 3113
dun, 97
durmitez, 3027
duşman, 3133
ea, 3140
elbet, 4080
fac, 3232
fag, 3239
falăgă, 3252
falbă, 3250
falcă, 3254
fămal'ă, 3317
fântoṇă, 3388
făr, 3271
fară, 3271
fărină, 3248
fărtat, 3401
faşă, 3288
făsul', 3291
fat, 3269
faţă, 3296
femin, 3263
fes, 3336
fet, 3295
fętă, 3295
fildiş, 3367
filie, 3311
firés, 3328
firicari, 3323
fişec, 3405
fiţor, 3302
flămund, 3219
flindzan, 3312
floari, 3433
floc, 3434
foale, 3442
foarfiţi, 3445
foc, 3448
foŗ, 3271
fordel(ă), 7743
frădel, 7743
fraşe, 3274
frasin, 3475
frati, 3477
frec, 3480
frenc, 3489
frică, 3484
frig, 3485
frig, 3487
frimint, 3471
frînte, 3499
froṇ, 3492
froṇg, 3490
frunti, 3499
frunză, 3500
ftari, 502
fudul, 3505
fug, 3507
fugă, 3506
ful'or, 3509
fum, 3516
fumelă, 3317
fuńă, 3522
fund, 3518
funi, 3522
fur, 3526
fur, 3527
furcă, 3528
furisit, 117
furmigar, 3534
furnigă, 3524
furtat, 3401
furtună, 3541
fus, 3542
fuscă, 3545
fuşt, 3546
fut, 3547
gădun, 3937
găitan, 3565
galbin, 3571
gălceavă, 3760
găletă, 3572
gal'ină, 3563
gard, 3596
gărdină, 3854
gătun, 3937
găudire, 3916
gaură, 3617
găvan, 3618
geam, 3631
geamiiă, 3637
geănăbet, 3640
ghiazmă, 129
ghirdan, 3677
ghiule, 3739
giămbuş, 3792
giăvăier, 3794
gilat, 3628
gilit, 3661
glas, 3803
gl'em, 3674
glezmă, 3808
glicica, 132
glindă, 3711
glindură, 3712
gloabă, 3813
gnoi, 3827
gol, 3830
golca, 3759
gorb, 3778
goścă, 3787
grăbaci, 3779
grămadă, 3858
gras, 3866
greblă, 3873
grei, 3856
gres, 3856
greu, 3878
grindă, 3882
grindini, 3883
grişos, 3876
groapă, 3891
groṇ, 3888
gros, 3900
grus, 3912
gugufcu, 3767
gulastră, 2249
gură, 3929
guridă, 140
guşă, 3932
gust, 3933
guşter, 3935
hăi, 3965
hase, 1506
hastup, 495
herb, 4115
h'ieri, 1556
htari, 502
ia, 4221
iadeş, 4227
iadră, 4277
iamă, 4232
ianiciar, 4283
ianiiă, 4229
iapă, 4238
iarbă, 4245
iaripă, 409
iarnă, 4245
iască, 4247
iavés, 4555
ibric, 4259
idol, 4273
ied, 4275
iel, 3165
ier, 3353
ierar, 3353
ierbe, 3354
ieri, 4289
ies, 4294
iil'e, 3352
il'u, 3413
iman, 4318
inămă, 4324
io, 3213
iourt, 4254
ir, 3393
ire, 3344
iruşi, 4549
itru, 4130
iunde, 9058
izmet, 4217
izlaz, 4569
izmeani, 4570
izvintari, 9280
jal', 4582
jar, 4593
jimitate, 4565
jireagă, 4616
joc, 4625
joc, 4634
joi, 4627
jos, 4631
judeţ, 4638
judic, 4636
jug, 4638
jugastru, 4638
junc, 4648
june, 4649

juneapin, 4621
jung, 158
junglu, 4650
jur, 4656
jut, 160
jutor, 161

la, 4660
lac, 4667
lăcărmos, 4673
lăcrămare, 4673
lacrimă, 4673
lacum, 4672
laf, 4679
lag, 192
lambă, 4693
lângă, 4844
lângoare, 4847
lapti, 4707
lăpus, 4710
largu, 4712
lariță, 7068
las, 4715
lat, 4725
latru, 4730
leani, 4784
leasă, 4759
leau, 4921
leg, 188
leg, 4768
legăn, 4752
leică, 4777
lemu, 4781
lepră, 4791
l'epuri, 4285
l'ertare, 4291
licșor, 9103
liliac, 4829
limbă, 4832
lin, 4357
ling, 4846
lingură, 4848
linte, 4851
lipés, 4861
lîră, 4866
liță, 4534
liturghie, 4879
lobudă, 4888
loc, 4889
lonă, 4839
loncă, 4943
lubiniță, 4922
lucrez, 4931
lulă, 4938
lumi, 4939
luminari, 4941
lumintr(ul)ea, 220
lună, 4942
lung, 4945
luni, 4946
lup, 4948
lupată, 4908
l'urea, 155
lurec, 4944
lut, 4952
l'ut, 4551

maală, 4998
macar, 4959
măceș, 4965
măcioc, 4970
măciucă, 4970
măde, 4977
mădemi, 4978
măgiun, 4990
mai, 5006
maică, 5012
măimun, 5016
maistur, 4983
maiu, 5008
mal, 5007
mamă, 5035
mămudie, 5001
mănar, 252, 5289
mangal, 5056
mănicat, 5600
mănonc, 5295
măntari, 5289
mar, 233
mara, 5093
mărățină, 5075
măraz, 5082
mărdzeauă, 5097
mardzini, 5102
mari, 5091
mari, 5092
mărit, 5107
mărlés, 5333
marmură, 5109
mărsă, 5335
mart, 5119
marta, 5115
mărtin, 5075
martir, 5122
mascara, 5131
mascur, 5132
măseauă, 5133
mașină, 5134
măslinca, 5936
Măsor, 5348
mat(á), 5143
mață, 5360
mătasi, 5648
matcă, 5650
matin, 4969
matiță, 5153
mejloc, 5276
mel', 5194
meliță, 5203
mer, 5074
męsă, 5125
mestic, 5234
metură, 5166
meu, 5242
mezé, 5245
mic, 5252
micicari, 5241
miduă, 4982
mierg, 5216
mietură, 5166
migdan, 5016
migl'iná, 5758
mijcș, 5275
miilem, 5190
mil'ă, 5258
mil'or, 5320
minciună, 5297
minciunés, 5296
minder, 5396
mint, 5315
mintés, 7923
minti, 5312
minut, 5124
mir, 5325
miraz, 5327
mirgean, 5098
mirimet, 5214
mirinde, 5218
mirindz, 5218
mirisés, 5334
mirizmă, 5330
mișin, 5230
mistriie, 5355
misur, 5141
mitană, 5146
mitiriz, 5240
mitohe, 5241
mńari, 5262
mńercur, 5261
mńez, 5265
mńiel, 5260
mńierlá, 5263
mńir, 5352
mo, 65
moale, 5370
moară, 5371
mqarti, 5374
moaşcă, 5526
moaște, 5375
mǫini, 5274
mǫnă, 5289
mǫnc, 5296
mǫndru, 5396
mǫndz, 5319
mǫnică, 5310
mor, 5507
mort, 5435
moș, 5441
most, 5530
moți, 65
mpedic, 4338
mreajă, 5458
mreancă, 5459
muc, 5461
mucicu, 5520
mucl'ă, 5469
mugur, 5476
mul'ari, 5484
mulg, 5489
mult, 5490
mumă, 5491
mumés, 5407
munti, 5498
murafet, 5076
murg, 5505
murmînt, 5431
murtăciuni, 5436
muşămă, 5517
muşat, 3497, 5518
muscă, 5519
muşchi, 5525
muşiță, 5528
muşmul, 5444
mustață, 5532
muştiriiă, 5534
mut, 5540
mut, 5541
mutrés, 5447
muzivir, 5455

nafară, 105
nafără, 263
najoață, 5714
nalbanti, 5582
nalt, 4362
nămal'u, 5584
namilă, 5589
napoi, 335
năprostoc, 5597
năprotcă, 5596
nari, 5262
nas, 5612
nasc, 5621
natima, 270
năut, 5631
năviiés, 5632
ncap, 4372
ncarc, 4373
ncl'inățuni, 4379
ndireg, 3055
nec, 4401
negru, 5661
ńercuri, 4461
nęuă, 5647
ńez, 4465
ngl'eț, 3593
ngl'it, 4417
nicăl'ura, 5676
ńiel, 5261
ńierlă, 5263
nimea, 5682
nimen, 5682
nimini, 5682
ninel, 4402
nipot, 5665
niți, 5677
niveastă, 5673
nivistul'ca, 5673
nivol'ă, 5674
noapti, 5704
noatin, 5705
noauă, 5724

nod, 5708
noi, 5710
noimă, 5712
nor, 5715
noră, 5716
nostru, 5721
nou, 5723
nsor, 4450
nting, 1932
nuc, 5728
nujoață, 5714
numi, 5733
numir, 5732
numir, 9044
numir, 5732
nun, 5734
nuntă, 5735
nuruiés, 5611
nusila, 5614

oaiă, 5746
oală, 5747
oară, 5749
oaspit, 5752
ocă, 5795
ocl'u, 5802
oftică, 5836
ogea, 4155
ogeac, 5838
om, 5873
ons, 4428
ordin, 9079
ști, 5753

pacea, 5990
pacivură, 5992
păduri, 6009
paftă, 6010
pălămidă, 6035
pălașcă, 6041
pălés, 6047
palmă, 6053
pălog, 6621
pal'u, 6017
pănă, 6388
pănăcot, 6063
pândar, 6390
pandofli, 6086
păngon, 6012
păpudie, 6093
păpuță, 6101
par, 6105
pară, 6108
părăiés, 6658
părci, 6412
păreclă, 6264
părlés, 6421
părloagă, 6423
pârmaț, 6158
păroi, 6419
parti, 6168
pașă, 6178
păspal', 6686
păstrés, 6192
Paștu, 6188
pat, 6200
pătedz, 1057
pățos, 6205
pătrălog, 6461
patru, 6215
păun, 6222
pazari, 750
păzos, 6229
peană, 6062
peaștiră, 6308
pędică, 6356
peltec, 6250
pelti, 6249
per, 6106
per, 6017
per, 6363
perd, 6362
perdi, 6263
pescu, 6189
pęști, 6305
petic, 6311
piadin, 6357
picari, 6343
picat, 5988
picior, 6349
picurar, 6004
pidipsés, 6249
piducl'u, 6008
pileaf, 6377
pilin, 6247
pilivan, 6242
pimint, 6059
pin, 6387
piper, 6403
pipon, 56258
pirchel, 6272
pirustiie, 6428
pirvaz, 6296
pis, 6435
pisă, 6435
pișc, 6441
pișcheș, 6300
pistimal, 6308
pistol, 6449
pită, 6455
pitligeani, 6207
pitrec, 6316
piu, 6463
pizmă, 6467
plântu, 4346
plătan, 6490
plătés, 6493
plățintă, 6471
plaz, 6499
plean, 6501
pleavă, 6505
plec, 332
plec, 6506
plin, 6518
ploaiă, 6534
ploscă, 6530
plod, 6528
plong, 6519
plug, 6535
poală, 6541
poartă, 6545
pod, 6560
pogon, 6588
poia, 335
pęini, 6371
pom, 6627
pon, 6388
pondză, 6400
pontiți, 6397
popă, 6643
porc, 6652
port, 6983
post, 6689
pot, 6991
potur, 6726
prag, 6744
prăiós, 6746
prăslen, 6860
prăsos, 6756
prăști, 6757
prau, 6743
praz, 6765
Preacista, 6774
prenos, 6843
pri, 6231
priamnu, 6517
pricupțés, 6889
pridau, 6776
pril', 6821
primăveară, 6836
primeajdă, 6837
primenés, 6838
prind, 6842
prindu, 349
pringă, 4844
priste, 6304
priună, 4350
proapi, 350
proaspăt, 6881
proaspit, 6881
prichiu, 353
prufac, 3232
prun, 6845
prună, 6845
puclon, 6527
pudlog, 6714
pugace, 967, 6584
puiang, 6024
puiată, 6597
pujar, 6598
pulă, 6966
pulăies, 6605
pul'ană, 6595
puliță, 6616
pulm, 6967
pulpă, 6966
pul'u, 6962
pumeană, 6629
pun, 6969
punti, 6971
pupărés, 5893
pupcă, 6973
pupează, 6973
puric, 6978
puriță, 6978
purtari, 6983
purțol, 6977
purtucală, 6665
pust, 6988
pușt, 6987
pustav, 6693
put, 6992
puță, 6990
puteari, 6991
putină, 6994
putoari, 6995
puțon, 6993
puțos, 6992
putrid, 6996

răbuș, 7004
rac, 7008
răchiie, 7014
rădic, 7177
răgăvam, 4474
rai, 7033
raliță, 7068
rămari, 7185
rămon, 7046
ramură, 7042
rănă, 7049
rănă, 7181
răncaci, 7189
rănés, 4079
răngés, 7200
ranghilă, 396
rap, 365
răpés, 7061
răpos, 7063
răsar, 7074
răsboi, 7077
răscărmin, 7537
rășiés, 7082
răsol, 7093
rați, 7128
rauă, 7116
rauă, 7261
reti, 386
rin, 290
rinés, 7198
roată, 7225
rod, 7233
rod, 7224
rod, 7224
rod, 7176
rog, 7278
rom, 7185
roiac, 7240
rop, 7206
roș, 7259
rou, 7217
rou, 7116

ruescu, 7240
rug, 7277
rugămint, 7278
ruguzină, 7238
rumig, 7284
runc, 443
runcaci, 7189
rup, 7290
rus, 7291
Rusal'ă, 7292
ruşfet, 7293
ruşoni, 7294

sa, 7493
şa, 450
să, 7300
sac, 7314
şăderi, 7663
sadi, 7325
săfran, 7972
sălată, 7361
sălbatic, 7367
sălcîm, 7371
saldi, 7325
săltănat, 7381
sămar, 7391
sămsar, 7401
sănitate, 7406
şao, 7301
sapă, 7427
şapcă, 7430
săptămonă, 7433
săpun, 7435
sar, 7452
sar, 7455
sari, 7452
sarma, 7463
sărmă, 7854
şarpi, 7465
şasi, 7473
sătul, 7490
satur, 7491
săvaică, 8410
şauă, 7301
scafă, 7522
scal', 7523
scald, 7526
scand, 7543
scapir, 7532
scapit, 7533
scară, 7534
scarpin, 7539
schimb, 7559
şcl'au, 7552
şcl'op, 7569
scoc, 7590
scol, 7630
scomp, 7632
scondură, 7566
scripcati, 7617
scrum, 7623
sculó, 7585
şcund, 458
scupés, 7597
scupés, 7627
scutur, 7640
seac, 7652
seate, 7712
seimen, 7669
selişti, 7792
sçmin, 7675
semn, 7680
sçră, 7650
sştări, 7655
sşti, 7712
seu, 7493
seu, 7713
sfărşós, 7737
sfítés, 7729
sfordelă, 7743
şi, 7763
sicară, 7654
sicure, 7662
sidef, 7777
silă, 7786
sileafi, 7790
siminţă, 7395
simit, 7808
sin, 7811
sinet, 7825
singur, 7833
sint, 7809
sintori, 7009
sîrbătoare, 7695
şirbet, 7696
şirin, 7684
şirit, 7843
şiş, 7859
slab, 7873
slobod, 7899
slujós, 7908
smintés, 7923
smulg, 7936
soară, 8304
soacră, 7860
soari, 7951
şoaric, 7952
sobă, 7954
socru, 7960
şod, 7663
soi, 7975
som, 7994
son, 7993
sondz, 7826
sondzirez, 7826
soră, 8006
soţ, 8024
sorţi, 7953
spar, 8065
spargu, 8039
spată, 8051
spel, 8039
spic, 8069
spin, 8073
spînzur, 8078
spirtu, 8083
spiţă, 8086
splină, 8090
spruză, 8113
spugánés, 6392
spumă, 8109
spun, 8109
spurc, 8111
spuză, 8113
stăfigă, 8123
stăpon, 8133
stau, 8115
steag, 8145
steană, 8130
şterg, 8161
stern, 485
sterp, 8164
stet, 480
steuă, 8144
stindelcă, 8724
sting, 8186
ştiu, 8167
stol, 8215
ston, 8185
stonjin, 8188
strămulari, 8237
strang, 8251
streaclă, 8253
strepii, 8257
strib, 8195
stric, 8261
strig, 8266
strigl'ată, 8231
strimt, 8270
string, 8271
strujós, 8279
strungă, 8283
struş, 8285
stup, 495
sucală, 8310
suciós, 8315
sud, 496
suflu, 8329
sug, 8334
sugl'iţ, 8336
sui, 8343
sul, 8351
sulă, 8352
sulcă, 7369
sun, 8368
sup, 8297
supră, 497
supsori, 8305
suptăsoară, 8304
suptsori, 8305
surd, 8382
surghiun, 8387
surlă, 8390
surpu, 8392
surţol, 8380
sus, 8397
sută, 8408
suvalcă, 8410
ta, 8559
tăbăţós, 8420
tăbiet, 8428
tablă, 8430
tăciuni, 8443
tăcom, 8439
tăgărcică, 8454
tăgărjic, 8454
taigă, 8463
talaz, 8473
tălim, 8479
tălţiri, 8178
tal'u, 8460
tamam, 8485
tambură, 8492
tămonă, 8493
ţânţar, 8733
tăntu, 520
ţănuşă, 1653
ţară, 8511
tarapana, 8520
tărcol, 8754
tari, 502
tari, 8528
tărtură, 8999
tas, 8550
tată, 8553
tătar, 8557
tăţeari, 8439
tăun, 8563
tavă, 8565
tăvălés, 8566
tavan, 8567
teacă, 8571
ţeată, 1627
tel', 8598
ţela, 43
ţepă, 1612
ţer, 1659
ţer, 1671
ţerb, 1661
terc, 1663
tereziiă, 8637
ţertu, 1680
ţes, 8649
teală, 8651
teslim, 8652
ţi, 1593
tigana, 8682
tilal, 8600
timbă, 8713
timbel, 8611
timel'ă, 8613
timină, 8614
timp, 8709
ţin, 1922
ţină, 1921
tind, 8723
tindecl'ă, 8724
tinichiiă, 8728
tinir, 8717
ţint, 1928
tipsiiă, 8746

tiptil, 8747
tirtip, 8644
ţista, 46
ţitati, 1682
toamnă, 8795
tompană, 8712
ţon, 8725
ţongă, 8726
top, 8827
torcu, 8800
torlă, 8537
tom, 8997
ţost, 8680
tot, 8843
ţoţă, 8780
ţou, 8559
trag, 8858
trăieś, 8861
trăir, 8887
trăscă, 8894
trec, 8883
trei, 8886
tremur, 8888
trimet, 8906
trindafil, 8870
triznéś, 8877
troscăt, 8928
trup, 8945
tu, 8949
tuci, 8954
tufcă, 8955
tuiagă, 8815
tulumbă, 8975
tumbă, 8976
tună, 8980
tund, 8981
tunţea, 528
tupéś, 8830
turc, 8992
turtă, 8998
turtură, 8999
tuse, 9003
tuţóś, 6869, 8809
uă, 4548
ubel', 5759
ublonc, 5773
ubor, 5778
ubraz, 5783
ud 9019
ud(ari), 9019
uiem, 5854
ulm, 9039
ul't, (ari), 9029
umă, 4204
umbră, 9046
un(ă), 9053
ung, 9061
ungl'e, 9062
unt, 9067
untură, 9068
uolm, 9039
uom, 5873
uopt, 5906
uorb, 5916
uos, 5938
uou, 5982
upincă, 5896
urdá, 9078
urdzóś, 9097
ureclă, 9082
urlu, 9089
urmă, 9091
urs, 9093
urzică, 9098
uşă, 9101
usc, 9099
ut, 542
uţid, 9018
uves, 5983
vacă, 9118
vali, 9143
văltur, 9379
văpséś, 9162
var, 9163
varcă, 690
vârculac, 9293
vârmi, 9243
vas, 9174
vaspi, 9246
văştină, 1049
vatăm, 9182
vatră, 9184
veac, 9190
veadră, 9126
veargă, 9166
vecl'u, 9194
ver, 9164
vęră, 9165
verdi, 9213
verdzâ, 9173
ververiţă, 9229
vidră, 9240
viglu, 9201
vin, 9208
vin, 9266
vină, 9268
vină, 9241
vinăt, 9270
vind, 9274
ving, 4461
viniri, 9277
vint, 9280
vioară, 9284
vipt, 9288
virdzeauă, 9167
virgat, 9167
virigă, 9218
virin, 9209
virisiiă, 9214
vis, 9302
viséś, 9302
vişină, 9305
viştmînt, 9223
vită, 9316
vitǫl, 9318
vitul'u, 9186
viu, 9323
vizir, 9327
vlagă, 9330
vlăstar, 9332
volb, 4465, 9347
vondiţă, 9059
vostru, 9356
vrăstă, 9298
vrău, 9294
vreadnic, 9372
vreami, 9374
vrighiéś, 9350
vrin, 9368
zăbovéś, 9384
zac, 9393
zadă, 9399
zănoagă, 9434
zaptiu, 9444
zar, 9446
zăraf, 9447
zari, 9452
zărzăvat, 9461
zăţeari, 9393
zăvoi, 9474
zber, 7510
zęizit, 2831
zęnă, 3639
zenucl'u, 3656
zeţi, 9477
zgair, 7752
ziafet, 9490
zic, 9491
zid, 9492
ziniri, 3766
zlătar, 9506
zmeu, 7918
zǫnă, 3497
zor, 9516
zor, 9518
zuă, 9489

II. ALTE IDIOMURI

Albaneză

a, 529
adet, 75
afërim, 106
afjon, 112
agá, 118
aguljice, 132
agjenoj, 157
aherë, 574
aj, 145
ajër, 101
akuč, 166
alisivë, 4793
alishverish, 209
allat, 3982
amá, 226
aman, 228
amanet, 228
ambar, 4001
anderi, 298
anëm, 4011
angurë, 274
apalto, 317
ar, 534
arap, 365
arbën, 372
arbëresh, 372
argavan, 4474
armë, 412
arshik, 428
arshin, 429
astar, 482
ashik, 428
ashkë, 482
at, 499
avrë, 467
avulj, 28

babë, 568
baç, 585
baft, 594
bagëlë,646
baglamë, 625
bagjë, 646
bagë (baxhë), 599
bajgë, 646
bajrak, 615
bakal, 580
bakam, 581
bakshish, 588
balëgë, 656
balsam, 650
baltë, 652
bamje, 654
bandierë, 662
bardhë, 704
bari, 696
bark, 1037
barkë, 690
barth, 704
bashkë, 712
bashtinë, 725
batal, 730
bats (bac), 585
baxhë (bagë), 599
bazar, 750
bek, 769
belbërë, 847, 986
belja, 779
beqar (betšar), 757
berat, 787
bereket, 795
betšar (beqar), 757
bëtajë, 729
bletë, 179
bludë, 926
bohçe, 860
bojë, 976
bojë, 977
bolë, 620, 634
borë, 1209
bostan, 1948
botë, 1054
bozëlok, 1229
bozhur, 1176
brendavek, 800
bres, 1110
breskë, 1114
bretëk, 1125
breth, 1072
brez, 1110
brik, 4259
brisk, 1097
brumë, 1129
bual, 1062
bubuqe (bubukje), 951
bugat, 969
bukë, 1139
bukurë, 151
bukuri, 1151
bukuroń, 1151
buljar, 634
*buljëzë, 1195
bungu, 1206
bunk, 1206
burgi, 1214
busturë, 6197
but, 1232
bute, 1235
buzë, 1239
bylyk (bŭlŭk), 1193

cap (tšáp), 8505
çëni (tšeni), 1936
cicë (tšetše), 8780
çikëtë (tšikëlë), 8438
çimbith (tšimbith), 1908
çipë (tšipë), 8738, 8744
çjap (škjap), 8505
çurkë (tšurkë), 2700
čadrë, 1599
çaf, 4600
çair (tšair), 1605
çanak (tšanak), 1610
çapraz (tšapraz), 1614
cardak (tšardak), 1670
çarşaf (tšartšaf), 1620
ças (tšas), 1623
çaskë (tšaskë), 1624
çelik (tšelik), 1905
cember (tšember), 1907
çengel, 1923
çercivë, 1668
čeremonie, 1672
çergë (tšergë), 1675
çetë, (tšetë), 1627
çibuk (tšibuk), 2067
çifut (tšifut), 2077
çikrik (tšikrik), 1893
čirak, 2008
çirip (tširip), 2024
çizme (tšisme), 2108
çoban, 1951
çolak (tšoljak), 1971
çomagë (tšomagë), 1975
çorapë (tšorapë), 1983
çorbe (tšorbë), 1984
çotrë, 2104
çubuk (tšubuk), 2067
çudi (tšudi), 2075
čufkë, 2076
cukë, 2068
çupë, 2089
čupis (tšupis), 2088
çutul (tšutul), 2105
čuturë, 2104

da, 2749
dafën, 2754
dafinë, 2754
daj, 2755
dajré, 2759
damblá, 2767
damkë, 2775
dava, 2796
dert, 2867
destemell, 8655
desti, 8654
detorës, 2794
devrë, 2915
delgoń, 4434
demb, 2956
dëmoń, 2795
derejtë, 3058
dergoń, 3055
dermon, 2789
derstillë, 2972
dëturë, 2794
dimi, 2949
direk, 2964
dogë, 2988
dolap, 3102
dragoman, 3045
drashtë, 8862
drejtë, 8862
droe, 3068
dru, 3077
drugë, 3078
dud, 3088
dukjan (dyqan), 3093
duroń, 4400
duruem, 3124
dushman, 3133
duzinë, 3137
dibek (dŭbek), 3125
dylben (dŭljben), 8970
dylger (dŭljger), 3105

BCU CLUJ / BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ LIBRARY

dyshemé (düšemé), 3135
dhalë, 9485
dhaskal, 2792
dheméz, 4610
dhëmbo, 9493
dhiozmë, 4515
dzakës (giakesh), 9393
dzukoń (giukoj), 4636
dzük (giyk), 4635

ecën (etšëń), 4535
eglendisem, 3161
egrë, 59
elçi (eljtši), 3166
emtë, 5167
engjël, 4416
ergjele, 4089
etšeń (eçëń), 4535
eth, 4275

façol (fatšol), 3234
fag, 3239
fakje (faqe), 3296
faner, 3270
faqe (fakje), 3296
farë, 3270
farfuri, 3278
farmak, 3283
fasul, 3291
fashqe (faškje), 3288
fashqoń (faškjoń), 4405
fatšol (façol), 3234
femëre, 3263
fermelë, 3332
fesë, 3336
festek, 3408
fëlkinë, 3254
fëmile, 3317
fenjeshtë, 3322
fërgoń, 3487
fërkoń, 3480
fëtyrë, 3269
fidhi, 3350
figurë, 3358
fijan, 3389
fil, 3360
fildiç, 3367
filxhan (filğan), 3312
fitil, 3214
fjalë, 3305
flambur, 3420
flojere, 3436
flok, 3434
flur, 3299
fluturë, 3438
fluturoń, 3438
fodul, 3505
fortë, 3446
frashër, 3475
frat, 3477
frë, 3492
frikë, 3484
fruer, 3299
frutul, 3438
fryt (früt), 3501
ftua, 3937
fugoń, 3507
funt, 3518
furkë, 3528
furtunë, 3541
futë, 3463
fushek (füšek), 3405

gajtan, 3565
galetë, 3752
galë, 4369
gamilë, 1365
gamulë, 5454
garafë, 3598
gati, 3614
gavas, 1577
gavrë, 3617
gegë, 3826
gelbëre, 3571
geler, 3672
gemi, 3706
gëlbazë, 3570
gëneń, 4412
gërbaç, 3779
gëresë, 3877
gërmadhë, 3858
giri (gjiri), 3641
glimp, 3707
gogë, 3826
gogëlë, 3827
gogosh, 3827
gomar, 4986
gorë, 1810
govatë, 2510
gradinë, 3854
grambëlë, 3873
grep, 3865
greshtë, 136
gropë, 3891
grumas, 3909
grun, 3888
grundë, 3912
gudulis, 3752, 3916
gulë, 3739
gurmas, 3909
gushë, 3932
gusht, 141, 3933
gjabas, 3729
gjakesh (džakeš), 9393
gjelbëre, 3571
gjëig, 3611
gjëmp, 2707
gjëndërë, 3712
gjiri (giri), 3641
gjobë, 3813
gjon, 3709
gjukoj (džukoń), 4636
gjurmë, 9091
gjyk (dzük), 4635
gjymës, 4645
gjymësë,4645
gjymtë, 4645
gjysh (gjüš), 3736

ğaba (xhaba), 3627
ğalpara (xhalpara), 3638
ğam (xham), 3631
ğamandan (xhamandan), 3635
ğambaš (xhambash), 3636
ğami (xhami), 3637
ğelat (xhelat), 3628
ğenabet (xhenabet), 3640
ğevaher (xhevaher), 3794
ğube (xhubé), 3789

ha, 4402
haber, 3944
hadëm, 3957
haği (haxhi), 3959
haj, 3965
hajde, 3965
hajdut, 3966
hajmana, 3968
hajn, 3969
hak, 3949
hal, 3973
halal, 3978
halič, 198
halkë, 3987
hamall, 4000
hamës, 4002, 4003
han, 4005
hanxhar (hanğar), 4010
hanxhi (hanği), 4005
hap, 4019
harac, 4025
harbi, 373
harém, 4034
harmëshuar, 414
hater, 4057
haxhi (haği), 3959
haznë, 4071
herë, 5749
hic, 4099
hinarë, 285
hudërë, 4801
humëloń, 4647

içindi (itšindi), 1796
idnul, 4273
ijë, 4305
ikra, 4269
iriq (irikj), 404
itšindi (içindi), 1796

ja, 4221
jamuli, 4333
jatagan, 4253
jatë, 4221
javash, 4255
jelek, 4313
jopanxhe, 4481

kabul, 1250
kaci, 1562
kadë, 1260
kadënë, 1265
kadi, 1266
kafaz, 1271
kafë, 1272
kafene, 1272
kafkë, 1566
kaftan, 1274
kajmak, 1287
kajs, 1291
kalj (kall), 1294
kalac, 2243
kalamar, 1334
kaldram, 1317
kalëp, 1344
kalesh, 3576
kalifë, 1327
kalimpodhjë, 1303
kalkan, 1311
kaljaus(ë), 1308
kaljuar, 1305
kamatë, 1352
kamër(ë), 1348
kamilafka, 1366
kanar, 1378
kanatë, 1381
kandar, 1939
kandilje, 1387
kanon, 1392
kapak, 1399
kapamá, 1400
kapeljë, 1411
kapëtoń, 1405
kapistrë, 1404
kapitán, 1423
kaprual, 1433
kaptinë, 1408
karabush, 1445
karaf, 2397
karaulj, 1462
karpuz, 4031
kartë, 1489
karvan, 1463
karrarë, 1459
karrë, 1442
kasap, 1504
kat(ë), 1519
katši (kaci), 1562
katund, 1563
katunt, 1563
kauk, 1567
kavalli, 1575
kazan, 1585
kazmë, 1590
këčulj(ë), 1258
këčuljer, 1258
këčuloń, 1258
këlbaze, 3570
këmishë, 1351
kendejë, 2817
këngë, 1941

kĕntoń, 1938
kĕpuce (keputšĕ), 1441
kepushĕ, 1396
kĕrkoń, 1664
kĕrmĕs, 2031
kĕrp, 1931
kĕrrutĕ, 2428
kĕstenĕ, 1511
kĕsule (keçul), 1258
kĕthmil, 5197
kibrit (qibrit), 1755
kien (qen), 1901
kienar, 1711
kikĕrĕ (qikĕrĕ), 1758
kilĕ (qile), 1773
kilif (qilif), 1297
kimĕ (qimĕ), 2084
kior (qorr), 1810
kiošk (qoshk), 1813
kiparis (qiparis), 1818
kirá (qirá), 1824
kiraği (quiraxhi), 1824
kjafĕ (qafe), 1600
kjar (qar), 1660
kjark (qark), 1663
kjarte (qarte), 1680
kjefĕlj, 1691
kjehribar (qehribar), 1771
kjeli (qelli), 1779
kjelj (qell), 1659
kjenar (qenar), 1711
kjep (qep), 2088
kjepenkj (qepenq), 1717
kjepĕ (qepe), 1612
kjepĕr (qepĕr), 1430
kjerpitĕ (qerpiç), 1729
kjerši (qershi), 2021
kjertoń (qetoj), 1680
kjese (qesé), 1836
kjet (qet), 4376
kjĕ (qĕ), 1246
kjĕlloń (qĕlloń), 45
kjilim (qilim), 1780
kjingĕle (qingelĕ), 1799
kjiveris (qiveris), 1872
kjor (qor), 1810
kjostek (qystek), 1814
kjup (qyp), 1867
kjutat (qitar), 1682
klokĕ, 3714
kluar, 1749
kloçkĕ, 2168
kodosh, 2227
kodrĕ, 2228
kofĕ, 2229
kofshĕ, 2185
koflor, 2691
koke, 2176
*kokĕzĕ, 2176
kokosh, 2227
kolan, 2246
koljubĕ, 2259
konak, 2318
kondilj, 2331
kondosh, 2365
kondrĕ, 1560
kopaç, 2371
kopice (kopitše), 1422
kopilj, 2383
kopile, 2383
kopsĕ, 2375
kordĕ, 2188
kordĕzĕ, 2187
korkodhil, 2406
korp, 2400
korubĕ, 4193
korĕ, 1891
kosĕ, 2189
kosh, 2453
kotec, 2489
kótun, 1563
krakaris, 2592
kralj, 2530
krap, 2537
krastavec, 1515
kreshtĕ, 2549, 2562
krevét, 2589
krĕmil, 5197
krielj, 2552
krinĕ, 2574
krunde, 3912
krushk, 2724
kryk (krŭk), 2602
kuaçe (kuatše), 2738
kubure, 2203
kuc, 2745
kudžoń (kuxoń), 2738
kuj (kuń), 2644
kuko, 2621
kúkul, 2628
kukurĕ, 2632
kukutĕ, 2636
kulaf (qylaf), 1865
kulatš (kulaç), 2243
kulĕ, 2652
kulĕ, 2236
kuljm, 2661
kulpĕr, 2714
kumásh, 2667
kumbará, 2670
kumpona, 2674
kuń (kuj), 2644
kuńat, 2673
kungoń 2671
kunipidhĕ, 2341
kunorĕzoj (kurunzoń), 2683
kupĕ, 2684
kupĕtoń, 2676
kurbát, 2699
kurcej (kurtšoń), 2613
kurm, 2709
kurmá, 2709
kurmezue, 2709
kurmue, 2709
kurorĕ, 2683
kurpĕn, 2714
kurt, 2718
kurthe, 2715
kurtšoń (kurcej), 2613
kurunzoń (kunorĕzoj), 2683
kurvĕ, 2721
kusúr, 2734
kut, 2481
kut(a), 2488
kuti, 2739
kuvĕnd, 2748
kuvéndoń, 2748
kuxoń (kudžoń), 2738

laft, 4733
lagĕm, 4682
lak (ljak), 4725
lakĕr, 166
lala, 4780
lalĕ, 4780
lapĕrdhi (ljaperdhi), 4854
lapush (ljapuš), 4710
largoj (ljargoń), 192
las, 4743
laturĕs (ljaturĕ), 4732
lavut, 4737
leftĕr (ljeftĕr), 4767
legen (ljegen), 4824
leh, 4776
lekunt, 4752
lelek (ljeljek), 4828
lende (ljende), 3707, 3711
leprĕ (ljeprĕ), 4791
lepur (ljepur), 4285
lesh (lješ), 4792
levandĕ (ljevandĕ), 4803
lĕmsh (ljĕmš), 3764, 3707
lĕrĕ, (ljĕrĕ), 7187
lerushk, 4736
leshoń, 4715
levdoń, 4733
li (lji), 4357
lidzĕ (ligjĕ), 4770
ligje (lidžĕ), 4770
likje (liqé), 4817
line (ljinĕ), 4306
lingut (ljingut), 4832
lipsem, 4864
liqé (likje), 4817
litrĕ (ljitrĕ), 4877
ljaf (llaf), 4679
ljaj (llaj), 4684
ljak (lak), 4725
ljalĕ (llalĕ), 4780
ljapĕrdhi (lapĕrdhi), 4854
liapuš (lapush), 4710
ljargoń (largoń), 192
ljaturĕ (laturĕs), 4732
ljeftĕr (leftĕr), 4767
ljegen (legen), 4824
ljeljek (lelek), 4828
ljende (lende), 3707, 3711
ljeprĕ (leprĕ), 4791
ljepur (lepur), 4285
lješ (lesh), 4792
ljevandĕ (levandĕ), 4003
ljĕmš (lemsh), 3673, 3707
lji (li), 4357
ljine (linĕ), 4306
ljingut (lingut), 4832
ljitrĕ (litrĕ), 4877
ljohĕ (lohĕ), 1336, 5711
ljopatĕ (lopate), 4908
ljuté (lufé), 4750
ljuftĕ (luftĕ), 4949
ljulje (lule), 3433
ljurĕtĕ (lurĕtĕ), 9067
lohĕ (ljohĕ), 1336, 5711
lokmĕ, 4891
lopatĕ (ljopatĕ), 4906
losh, 4723
lufé (ljufé), 4750
luftĕ (ljuftĕ), 4949
lukanik (llukanika), 4924
lukre, 4931
lula, 4938
lule (ljulje), 3433

llaf (ljaf), 4679
llaj (ljaj), 4684
llalĕ (ljalĕ), 4780
llokmĕ (lokmĕ), 4891
llukanika, 4924

macĕ (matsĕ), 5360
madem, 4978
madh, 5456
magar, 4986
magaric, 4986
magazi, 4987
magulĕ, 4996
mahale, 4998
máj, 5007
maj, 5008
makar, 4959
makarĕ, 4960
makjelar (maqelar), 4964
mal, 5023
mamalingĕ, 5036
mandragure, 5158
maqelar (makjelar), 4964
maraj, 5079
maram(ĕ), 5077
maráz, 5082
marda, 5089
margaritar, 5096
marifet, 5076
martĕ, 5119
martoń, 5107
martŭr, 5122
martŭris, 5122
marul, 5123
maskará, 5131
mastik(ĕ), 5140
mastrapá, 5622
masur, 5447
mashkull, 5132

matërgonë, 5158
matše (macë), 5360
mazdrak, 5175
mbren, 1110
mbret, 4337
mbush, 834
mejdan, 5013
melhem, 5190
menekshe, 5255
mengene, 5207
ment, 5312
meremet, 5214
mereris, 5240
merxhan (merğan), 5098
mesit, 5349
mesht, 5223
meshtekuem, 5235
meteris, 5240
metulë, 5166
mezë, 5245
mëmë, 5035
mëngë, 5301
mëngoń, 5300
meni, 5308
mënoń, 249, 5299
mërajë, 5079
mërcinë (mërtšinë), 5075
mërej, 5352
mërgoń, 5216
mës, 5319
mëshike, 716
methafsë, 5148
mëzát, 5319
miaullis, 5251
midhale, 5267
miell, 5359
*mierlë, 5263
mijë, 5258
milora (miljora), 5320
milorë (miljorë), 5320
miluar (miljuar), 5320
mill, 5279
minder, 5296
mistrec, 5354
mistri, 5355
mjal, 5262
mjel (miell), 5359
mjeshtrë, 5236
mjië (mijë), 5258
mlashk, 5366
modhulë, 5174
molë, 5074
monostir, 5287
morë, 5093, 5434
mortë, 5374
moshe, 5441
mrezë, 5458
muget(ë), 5505
mugu, 5505
mugull, 5476
muk, 5505
mulë, 5502
murdar, 5504
murgu, 5505
murmuroń, 5508
murris, 5075
musafir, 5514
musk, 5524
mustaqe, 5532
mushk, 5526
mushmulë, 5444
musht, 5530
muzumbrek, 2520
myflis (muflis), 5383
myk (mük), 5461
myshman (müšman), 5517

na, 5551
nalban, 5582
narenc, 5605
nas, 5641
naut, 5631
navlë, 5637
nderes, 4436
ndertoń, 4398
necikë, 5698
negull, 5662
nemec, 5649
nepër(t)kë, 5596
nevojë, 5674
nënë, 5591
ngal, 4369
ngarkon, 4373
ngenjeń, 4413
ngërii, 281
ngushtë, 4421
ninulë, 291
nojmë, 5712
notoń, 4427
nue, 5708
numër, 5732
nun, 5734
nur, 5736
njer, 5873
njerith, 5873

obor, 5778
odë, 5816
oğak (oxhak), 5838
ohtikë, 5836
okë, 5795
oris, 5922
orta, 5934
ortak, 5934
oshte, 5856
oturak, 5980
oxhak (ogak), 5838

paca, 5990
pacavurë, 5992
pagzoj (pakëzoń), 1057
pakëzoń (pagzoj), 1057
pakoń (paqoj), 4335
palamar, 6034
palë, 6031, 6105
palancë (paljantšë), 629
palat, 6042
palë, 6047
pambuk, 1197
panikotë, 6063
panxhë (pandžë), 6393
papagal, 6094
paqoi (pakoń), 4335
para, 6108
parigori, 6150
parmak, 6158
pasterma, 6193
pasha, 6178
pashkë, 6188
patacyflë, 6092
patlixhan, 6207
pedim, 6357
pehar, 6015
peksimeth, 6303
pelin, 6247
pelivan, 6242
pemë, 6542
penxhë (penğë), 6356
perçe, 6261
perde, 6263
pergjel, 6272
perushana, 6293
pervaz, 6296
pestëmet, 6308
peshk, 6305
peshkesh, 6300
peshkir, 6301
petë, 6201
petke, 6311
petule, 6219
pëgërë, 6392
pëlamë, 6053
pëlim, 6668
pëndë, 6062
pëngoń, 4338
për, 6231
përç, 6412
për herë, 6984
përlaj, 6421
përrua, 6419
përzhis, 6746
pickoń, 6441
pieshke, 6364
pikon, 6343
piso, 6435
pishtajë, 6187
pitë, 6455
pitrup, 3193
pitškon (pickon), 6441
pizavenk, 6318
pjepjer, 6258
pjetroseli, 6218
plagë, 6472
plajë, 6473
plëndës, 6397
ploskë, 6530
pluhur, 6965
plump, 6536
policë, 6617
portokalë, 6665
potir, 6713
potpoloshke, 6461
prak, 6744
pregatoń, 3614
prift, 6787
print, 6155
pulë, 6962
pulkë, 6962
pulpë, 6966
punashkë, 1196
pupë, 6972, 6973
pupui, 6973
pus, 6989
pushke, 6985
pusht, 6987
puth, 355
pyll (pûlj), 6009

qafë (kjafë), 1600
qar (kjar), 1660
qark (kjark), 1663
qarte (kjarte), 1680
qehribar (kjehribar), 1771
qeli (kjeli), 1779
qell (kjelj), 1659
qenar (kjenar), 1711
qep (kjep), 2088
qepenq (kjepenkj), 1717
qepe (kjepe), 1612
qepër (kjepër), 1430
qerpic (kjerpitš), 1729
qershi (kjerši), 2021
qertoi (kjertoń), 1680
qese (kjese), 1836
qet (kjet), 4376
që (kjë), 1246
qeltoj (kjëlloń), 45
qibrit (kibrit), 1755
qikërë, (kjkërë), 1758
qilë (kilë), 1773
qilif (kilif), 1297
qilim (kjilim), 1780
qingëlë (kjingëlë), 1799
qorr (kjor), 1810
qoshk (kjošk), 1813
qylaf (ljulaf), 1865
qyp (kjup), 1867
qystek (kjostek), 1814
qytat (kjutat), 1682

rab, 7226
radhikë, 7178
raft, 7025
ragëlja, 390
rajë, 7034
red, 7193
reg, 7141
rëm, 363
rende, 7194
rezaki, 7122
rezë, 7121
rëmër, 7248

rëmoń, 7185
rëndës, 7203
*rëndzë, 7203
rërë, 408
riğa (rixha), 7142
rip, 7206
rixha (riğa), 7142
rizë, 7220
rogos, 7238
rosë, 7110
rotë, 7225
ryshvet (rüsvet), 7293
rreshinë, 7088
rrufë, 7146

sablë, 7310
sade, 7325
saftjan, 7332
sahan, 7341
saje, 7421
sakát, 7318
sakës, 7321
salatë, 7361
samar, 7391
sanxhak (sangak), 7219
saraf, 9447
saraj, 7433
sarkë, 7457
satër, 7482
savan, 8032
sejmen, 7669
selamet, 7671
selk, 7369
sepét, 7842
seraskier, 7692
sëpatë, 7427
sërmë, 7854
siklét, 7773
silah, 7790
simit, 7808
sini, 7834
sisë, 8780
skarkoń, 2877
skendilë (sqendilë), 7568
skjap (sqap), 8505
skjut (sqyt), 7636
skrinë, 7613
skruan, 7610
skufië, 7626
skul, 7630
skumbri, 7624
skupëtoń, 7533
skuter, 7638
skutinë, 7638
sofá, 7966
sofra, 7970
soj, 7975
somún, 7997
sorrë, 1947
sos, 8021
spanak, 8044
spëndër, 8077
spënk, 8074
spërëng, 8045
spiun, 8079
splin, 8090
sqap (skjap), 8505
sqyt (skjut), 7636
stafidhë, 8123
stambë, 8127
stan, 8182
stërkok, 2223
stok, 7956
stopan, 8133
strangoń, 8283
strejcë, 8862
stroń, 485
strumular, 8237
strungë, 8283
stupë, 8293
styll (stülj), 8395
sudžuk (suxhuk), 8337
sumë, 8362
surtukë, 8394
susale, 8398
susam, 8399
suxhuk (suğuk), 8337
syrgjyb (sürgün), 8387

shabi, 7366
shake, 7333
shal, 7354
shapi, 8004
shart, 7469
sharvar, 7385
shastis, 7478
shendet, 7406
sherbet, 7696
shervetë, 7694
shesh, 7709
shën–ëndre, 4397
shilte, 7382
shkalë, 1459, 7534
shkardh(ë), 7747
shkelë, 7524
shkjap (shqap), 8505
shkjep (shqep), 7569
Shkortul, 7635
shkrep, 7532
shkretë, 7660
shkrumb, 7623
shkrump, 7623
shkum(b)ë, 8109
shkurtë, 7635
shkurtoń, 7635
shoç, 8024
shpartaloń, 6167
shpathë, 8051
shpëlań, 8039
shpëtoń, 5752
shpuń, 8110
shqap (shkjap), 8505
shqep (shkjep), 7569
shtenk, 8185
shterpë, 8164
shtepë, 8133
shtëpi, 5947
shtiërrë, 8193
shtraicë, 8862
shtrap(i)zoń, 8258
shtrejtë, 8862
shtremp, 8268
shtrengoń, 8271, 8283
shtrëp, 8257, 8258
shtrigë, 8265
shtroń, 485
shul, 8351
shurdh, 8382
shut, 2102
shyt (süt), 2102

tabak, 8420
tabjat, 8428
tahmin, 8458
tajfa, 8463
takëm, 8442
talas, 8473
taman, 8485
taraf, 8518
tarbul, 8990
tarë, 2781
tatë, 8553
tavan, 8567
tavë, 8565
tel, 8598
telal, 8600
telbis, 8609
temblë, 8714
temená, 8615
teneke, 8728
terezi, 8637
terlik, 8764
tertip, 8644
teshkere, 8648
tevdil, 8747
tëzgjah, 8597
tërboń, 8515, 8987
tërfoj, 8900
tokë, 8803
top, 8827
topuz, 8833
trandafil, 8870
trastë, 8862
treg, 8757
trik, 8985
tuc, 8954
tufe, 8955
turbuloń, 8990
*turek, 8985
turmë, 8995
turtull, 8999
tuzluk, 9012

thark, 8523
tharpëd, 8651
the, 2798
thekëre, 7654
thep, 8575
thermoń, 3280
thërrimë, 3280
thiestë, 3357
thjeshtë, 3348
thumbuljë, 7804

tšair (çair), 1605
tšanak (çanak), 1610
tšap (cap), 8505
tšapraz, (çapraz), 1614
tšardak (çardak), 1670
tšartšaf (çarçaf), 1620
tšas (ças), 1632
tšaskë (çaskë), 1624
tšeljik (çelik), 1905
tšember (çember), 1907
tšergë (çergë), 1675
tšetë (çetë), 1627
tšeni (ceni), 1936
tšiap (cjap), 8505
tšibuk (çibuk), 2067
tšifut (çifut), 2077
tšikele (cikele), 8438
tšikrik (çikrik), 1893
tšimbith (cimbith), 1908
tšipë (cipë), 8738, 8744
tširip (cirip), 2024
tšismë (cismë), 2108
tšitse (cicë), 8780
tškjap, 8505
tšoljak (çollak), 1971
tšomagë (çomagë), 1975
tšorapë (çorapë), 1983
tšorbë (çorbë), 1984
tšubuk (çubuk), 2067
tšudi (çudi), 2075
tšupis (çupic), 2088
tšurkë (curkë), 2700
tšutul (çutul), 42104

u, 3213
udhë, 4140
udhos, 9078
uj, 5711
ulogu, 5867
ulok, 5867
uluk, 9042
unë, 3213
unk, 9054
urdhë, 9078
ureń (urrej), 9085
uroń, 9071
urrej (ureń), 9085
ustá, 9105

vade, 9124
vajtoń, 9131
valë, 9136
vapë, 9160
varosh, 5913
vatrë, 9184
vedrë, 9126
vekil, 9195
velenxë (velendžë), 9204

venetik, 9206
veqil (vekil), 9195
verb, 5916
verdhë, 9213
veresi, 9214
verë, 9165
vershoń, 9171
verz, 880
vezir, 9327
vërer, 9209
vëlaměri, 9139
vëtul(ë), 9186
virgir, 9216
vish(n)jë, 9305
viter, 9321
vitruk, 9321
vitkur, 9321
vjedhulë, 9247
vjersh, 9244
vjetë, 9315
vlastar, 9332
vuai, 9182
vurvolak, 9293
vuzë, 1066

xanë (zanë), 9497
xhaba (gaba), 3627
xhalpara (galpara), 3638
xham (gam), 3631
xhamandan (ğamandan), 3635
xhambash (gambas), 3636
xhami (gami), 3637
xhelát (gelat), 3628
xhenabet (genabet), 3640
xhevaher (gevaher), 3794
xhubé (gube), 3789

yndyre (ündürë), 9068

zajre, 9413
zaman, 9425
zanë (xanë), 9497
zapti, 9444
zar, 9446
zarfë, 9435
zefk, 9487
zgebë, 7744
zhujë, 7748
zhafet, 9490
zograf, 9523
zok, 1960
zor, 9516
zumë, 8390
zymyl (zümbül), 9425

Arabă

aç-cenife, 1375
'āda, 75
afyūn, 112
'ağam, 125
'ağamiya, 125
'ahd, 144
ahmak, 51
'aid, 545
a'jân, 146
akīda, 31
'ala bāb allāh, 165
alcadi, 1266
alemān, 203
al-hanchar, 4010
ālima, 3992
alkabbar, 1415
almas, 5865
al-misk, 5442
al-quirmiz, 2031
alqitrān, 1559
al'ūd, 4737
amân, 228
amir, 251
ammā, 226
'antari, 298
araq, 7014
as-sukkar, 9411
atlas, 522
az-zar, 9446

balhas, 631
barā't'a, 787
barqūq, 870
batal, 730
batk, 1238
billaur, 634
bistināqa, 6190
bullar, 634

dahi, 2755
dakika, 81
dara, 2781
darbbah, 8513
darb, 2782
dār-sina'a, 426
dellal, 8600
diwan, 2985
du'a, 3135
duhan, 3096

etba, 3149
eyalet, 9259

fād, 3350
farfār, 3277
fil, 3360
fostuq, 3405
furfūr, 3438

gehud, 2077

guha, 2076

hafif, 109
halwa, 225
hammāl, 4000
hawwan, 546
himar, 4886

'ijar, 147

khalifa, 1327
kira', 1824
kulle, 2662
kuskus, 2725

la'ib, 5575
lazaward, 4747
leylak, 4829
lokma, 4891

m'aděn, 4978
magun, 8990
mahalle, 4998
mahmur, 5002
mahrama, 5077
mahzen, 4987
mak'ad, 4962
maimar, 5015
maimun, 5016
malluta, 5032
mamluk, 5038
manzil, 5209
ma'rifa, 5076
masgid, 5180
mashara, 5131
ma'sūra, 5444
mašalla, 5128
matrah, 5160
ma'tuf, 5165
maula, 5395
ma'zūl, 5177
meidan, 5013
meles, 5201
merğān, 5098
merhem, 5190
mešrebe, 5622
mezad, 5243
mīrāt, 5327
miskal, 5521
mizrah, 5175
muamele, 5040
muhafiz, 5477
muhakk, 5189
muhasare, 5478
muhaye, 5385
mūhimmat, 5479
mukadem, 5462
mukalid, 5464
mukarrer, 5465
mukawwa, 5466
mukayese, 5463
mūmīya, 5408
musahib, 5516
mušemma, 5517
mušteri, 5534
mūbašir, 5492
mūfti, 5474
mühtesib, 5439
mūrahas, 5503
müsadere, 7482
mütevelli, 5544
müzavir, 5455

nafaka, 5565
nahiya, 5571
naibe, 5575
nakt, 5573
nalband, 5582
nazar, 5641
nefer, 5654
nisf, 5683
nizam, 5701
nur, 5736

otagh, 5959

qaba, 1248
qafā, 1600
qahwa, 1272
qalib, 1344
qandi, 1386
qintar, 1939
quffa, 2229
qurma, 2709

rahat, 7032
rahman, 7231
rakam, 7009
ramadan, 7044
razaki, 7122
re'aya, 7034
riga, 7142
risa, 409
rufet, 7275
rūka, 7268
rūsvet, 7293

sabr, 7313
sadakat, 7324
sadef, 7777
safte, 7331
sahan, 7341
saka, 7315
sakat, 7318
salat, 7365

saltanat, 7381
sandal, 7410
sandal, 7411
sarraf, 9487
satir, 7485
sefer, 8328
seksana, 7498
selamet, 7671
senameki, 7681
sened, 7825
serhadd, 7698
siklet, 7773
silah, 7790
simit, 7808
simsar, 7401
sinf, 4516
sof, 7965
sofa, 7966
suf, 7965
sultan, 8361
suret, 8386
susam, 8399
sūfret, 7970
sülümen, 8359

šabak, 7302
šarab, 1984
šart, 7469
šatrang, 7489
širbet, 7696
širret, 7850
šorba, 1984
šotrong, 7489

tabašir, 8669
tabak, 8428
tabiat, 8428
ta'biya, 8427
tabl, 8434
tahin, 8457
tahmin, 8458
takiya, 8673
takiid, 8445
tandur, 8502
tarabhana, 8520
taraf, 8518
tarğumān, 3045
tarhun, 8532
tarima, 8534
tas, 8328, 8550
tayfe, 8463
tayin, 8464
tefl, 8590
teklif, 8585
telbiz, 8609
tepdil, 8747
tertib, 8644
tertip, 8644
teslim, 8652
tezkere, 8648
thulth, 8972
tiriak, 8759
tulani, 8820
ukia, 5795
unnabi, 2317
ūsūr, 9110

vali, 9145
valide, 9144
vekil, 9195

wazir, 9327

za'farān, 7972
zahire, 9413
zaim, 9417
zarf, 9453
zarif, 9455
zayif, 9416
zevk, 9478
ziyafet, 9490

Armeană

artsibur, 436
beran, 1239

Avară

kapgna, 1410

Bască

bišika, 716
garau, 3888
kuduiña, 3937
mersika, 6364
meku, 5461
muku, 5461
murkila, 3528

Berberă

abeqqa, 1139

Bulgară

aba, 4
abanos, 7
abraš, 21
ac, 500
ad, 4226
adet, 75
aferim, 106
afurisati, 117
aga, 118
agiazma, 129
aglika, 132
agurida, 140
aiar, 147
ala, 164
aladža, 168
alai, 169
alat, 3982
alāveriš, 209
alemore, 204
almaz, 5865
aman, 228
amanet, 230
ambar, 4001
amerikan, 243
anason, 268
angarija, 281
anginar, 285
anterika, 298
apa, 335
araba, 4024
aranija, 363
arapka, 365
arbanas, 372
arbija, 373
arenda, 383
argasvam, 388
argatin, 389
argavan, 4474
argosvan, 4474
argosvam, 394
armada, 412
arnič, 420
aršin, 429
artyk, 437
as, 449
asik, 428
aspr, 480
astakos, 8120
astar, 482
at, 499
atardisam, 518
atlaz, 522
avan, 558

ba, 567
baba, 568

BCU "LUCIAN BLAGA" CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

baba, 569, 576
babana, 571
babek, 576
babica, 576
babini dni, 568
baboi, 678
babulak, 570
bač, 585
bačija, 585
bačjo, 585
badana, 836
badza, 599
baer, 613
bahar, 4282
baht, 594
bajat, 608
bajrjak, 615
bajrjam, 616
bakal, 580
bakam, 581
bakan, 595
baklava, 586
baksis, 588
balaban, 589
balakam, 623
balama, 625
balsam, 650
baltija, 653
baltina, 653
bam(n)ja, 654
ban, 656
banda, 661
bandera, 662
bandera, 662
banica, 665
banj, 612
bantuvam, 864
banuva, 668
baraboj, 673
barbunja, 685
bardak, 694
bare, 696
barka, 690
barsuk, 1221
basma, 719
bašibozuk, 714
baša, 712
baštin, 725
baštinija, 725
bata, 591
batal, 897
batallama, 731
batju, 591
batlan, 897
bărča, 7512
bălvotina, 1029
bărdilo, 1099
bărkačka, 869
bărkalka, 869
bărkam, 869
băšăka, 716
băzie, 1066
becsuluvai, 833
bei, 769
bekjar, 757
belčjug, 776
belezik, 776
belja, 778
belmăz, 649
benevreci, 800
berat, 787
barbant(in), 788
berbantlyk, 788
berberin, 683
bereket, 795
berzčesten, 761
bezdna, 818
bezna, 818
bedă, 763
beležka, 779
bělějă, 851
běljam, 782
biba, 825
biban, 820
bič, 831
biče, 759
bičkija, 803
bik, 828
bilo, 845
bina, 855
binbašija, 854
biniš, 861
bir, 865
birka, 792
bisagi, 2872
bivol, 902
bivolica, 902
bjuljuk, 1193
bjurundzik, 1019
blato, 652
blănda, 927
blborjam, 847
ble, 921
bljah, 921
bljudo, 926
boaz, 970
bob, 947
bodilo, 987
bodzulast, 1239
bog, 976
bogasija, 968
bogat, 969
bogaz, 969
bohča, 960
bohčalyk, 960
boja, 977
bojadzija, 979
bokluk, 1148
bolka, 990
bolnav, 995
bolta, 1002
bordei, 1026
bosiljak, 1229
bosiljok, 1229
bostan, 1048
bota, 1054
botrak, 1125
botur, 1238
botus, 1060
boza, 1067
božur, 1176
bravo, 1082
brazda, 1083
brábona, 1116
brăbonka, 1116
brămcă, 1113
brămcilo, 1113
*brăncka, 1113
brăvno, 876
brăz, 885
bre, 1084
brei, 1092
brěz, 1087
brěza, 1087
bričak, 1095
brička, 1109
brumbar, 1003
bruš, 1131
buba, 1135
bubrek, 1136
bučimiš, 1146
budala, 1157
budzule, 1239
buhav, 1160
buhnuvam, 1160
buhu(l), 1159
bulgarin, 1188
bulgur, 1189
bumaška, 1196
bumbar, 1003
bunika, 1201
bura, 1209
burak, 1147
*buraklisam, 1147
burdei, 1026
burborenie, 1089
burek, 1211
buren, 1222
burgija, 1214
burja, 942
burijă, 1216
burkan, 1021
burta, 1037
buš, 1225
but, 1232
buza, 1239
buzast, 1239
buzdugan, 1240

cărkam, 8651
celina, 8535
celina, 8608
cědilo, 7778
cěrja se, 5967
cěva, 8582
cipa, 8744
ciroz, 8750
crăkovnik, 8755
cukal, 8852
cukam, 8804
culuf, 9525

čabur, 2064
čadăr, 1599
čadica, 1628
čaj, 1604
čakăr, 1597
čakširi, 1598
čampari, 3638
čanta, 3643
čapkănin, 1613
čapraz, 1614
čarčaluša, 1666
čarčav, 1620
čardak, 1670
čas, 1632
čaša, 1624
časka, 1624
čauš, 1633
čavka, 1944
čekan, 1956
čekija, 1596
čeknuvam, 1961
čelebija, 1904
čelik, 1905
čemerika, 2085
čengel, 1933
čengije, 1934
čep, 1654
čepak, 2091
čepeljavi, 1656
čepik, 2005
čer, 1660
čerčeve, 1668
čeremonija, 1672
čerep, 4408
čereslo, 1992
čereša, 2021
čerga, 1675
černoglava, 1678, 1982
česalo, 8647
čest, 2044, 6168
češma, 2053
četvrăt, 1998
čevruliga, 1960
čibuk, 2067
čifuts, 2077
čiga, 1639
čikrkă, 1893
čimšir, 1918
činija, 1936
činka, 1942
čipa, 2090
čipkam, 2090
čirek, 2022
čiriš, 2006
čistina, 2056
čitav, 2063
čizma, 2108
čoa, 1948
čoban(in), 1951
čokla, 1945

čokoi, 1944
čokoika, 1944
čolak, 1971
čoltar, 1974
čomak, 1975
čoplijá, 1979
čopor, 1981
čorap, 1982
čorba, 1984
čotra, 2104
čotura, 2104
črăd, 2020
čučur, 2071
čuda, 2075
čudat, 2075
čudnovat, 1876
čuh, 2076
čuka, 2068
čukan, 1956
čul, 2082
čuma, 2084
čupav, 2086
čupijă, 2088
čupkam, 2088
čuruk, 2099
čuš, 2100
čuška, 2101
čuždd, 2100

da, 2749
dada, 2752
daere, 2759
dafina, 2754
dai bože, 2756
dakle, 2792
dalak, 2761
dam, 2764
damaska, 2766
damazlák, 8487
damažana, 2769
damga, 2775
damla, 2767
danak, 2771
dandana, 2773
dar, 2780
dara, 2781
darak, 2782
darjavam, 2780
darmon, 2968
daskal, 2792
dava, 2796
daždie, 2760
dăga, 3116
dălbina, 8966
dărljă, 2962
dărvar, 3054
dărzalo, 2966
deb(n)jă, 3553
delfin, 2839
deli, 2844
deljă, 2840
dembel, 8611
denk, 8621
deruga, 3078
desti, 8654
destur, 2907, 7490
devr, 2915
dežurstvo, 2837
dělva, 2918
děver, 2916
dijel, 2801
dimija, 2949
dirjă, 4307
disagi, 2872
div(o), 2984
dizgin, 2890
djugen, 3093
djulben, 8970
djulger(in), 3105
dlato, 2763
dleto, 2763
dobanda, 2989
dobituk, 2990
dogorjam, 3002
dogorjavam, 3002
dojkă, 3005
dolama, 3100
dolap, 3102
dolma, 3106
dosada, 3031
doveden, 3035
doveždam, 3035
dovod, 3035
dračka, 3039
drag, 3040
dragaika, 3040
draglă, 2967, 3163
dragoman, 3045
dragost, 3046
draptăno, 3058
drăglec, 3063
drămbăz, 2970
drănkam, 3066
drănkanie, 8869
drăsta, 2972
drăzka, 3067
dridel, 3752
drob, 3069
drobina, 3069
drojbă, 3069
droplja, 3074
droždie, 3072
drum, 3080
družba, 3079
druzka, 3079
dudum, 3090
duh, 3095
duhor, 2944
dujá, 79
dupčjă, 3118
dupjă, 3118
dupka, 3118, 3120
durdorjă, 2962, 2963
durzajă, 2973
dušman, 3130
dušnik, 3130
duzina, 3137
*duždovnika, 4606

dzaba, 3627
dzam, 3631
dzambazin, 3636
dzamija, 3637
dzelatin, 3628
dzelep(in), 3630
dzenabet, 3640
dzevair, 3794
dzevre, 3666
dzirid, 3661
dzumbjuš, 3792
dzumerki, 4644
dzurdzuna, 3793

eglendza, 3161
elbet, 4080
elčija, 3166
elek, 4313
emenija, 4333
enieduva, 4411
erfene, 7138
ergele, 4089
esetr, 5692
esnaf, 4516

fabrika, 3229
fagaduva, 3242
fakla, 3235
faklija, 3235
falaga, 3252
falba, 3250
falim, 3250
faliment, 3259
faner, 3265
fara, 3270
faraš, 3274
farfara, 3277
farfor, 3278
farkolica, 3528
farmak, 3283
fasul, 3291
faša, 3288
faštam, 4429
fărkulica, 3528
feredze, 3325
ferman, 3398
fermene, 3332
fes, 3336
fičor, 3302
fil, 3360
fildiši, 3367
filije, 3311
firida, 3396
firma, 3397
fišek, 3405
fitil, 3412
flotore, 3438
flutur, 3438
fluturka, 3438
foienfir, 3455
fortuna, 3541
frandzela, 3472
fudulin, 3505
funda, 3519
funija, 3522
furka, 3528
furna, 3461
furtulki, 3438
furuna, 3461
fusta, 3545
fustan, 3545
futa, 3463

gače, 1255
gadam, 3696
gadin, 3556
gaida, 3561
gaitan, 3565
galbin, 3571
galen, 3576
galica, 3580
galjă, 3576
garvan, 3691, 3608
gatka, 3696
gatkam, 3696
gavanka, 2618
gaved, 3621
gazeta, 3626
găba, 3667
gădeličkam, 3752
găgrica, 3600
gălăbi, 6668
gălč, 3760
gălčava, 3760
gălka, 3759
gămza, 3764
gărb, 3778
gărbač, 3779
gărbav, 3780
gărlo, 3781
găsak, 3773
găsenica, 3610
găska, 3787
găstina, 2056
găz, 3589
gečid, 3669
gega, 3714
gelir, 3672
gelmek, 3672
gemija, 3706
gergeč, 3680
gergev, 3681
gergina, 3682
geveč, 3745
giată, 3692
giaulu, 2930
giavurin, 3693
giban, 3694
gidija, 3751
giger, 1900
giotore, 3728
giozum, 4515
giulle, 3739

gladen, 702
gladiš, 3797
glaka, 3759
glamav, 3761
glas, 3803
glav, 2798
glava, 3806
glavetina, 3806
glavnik, 5767
gleč, 3807
gligan, 3811
glina, 4204
glistir, 2157
globa, 3813
glota, 3814
gluma, 3820
gnoi, 3927
godinak, 3823
gol, 3830
golăb, 4201
golem, 3922
gologan, 3832
gonjă, 3836
gomjak, 3840
gortan, 3782
gorun, 3842
govejá, 3847
govorliv, 3929
graba, 3865
gradina, 3854
gradinar, 3854
gradište, 3855
gradjă, 4419
grai, 3856
gramada, 3858
gramatik, 3859
granica, 3786, 3863
granka, 2548
grapa, 3865
grazd, 3857
grákljan, 3782
greben, 3871
greblo, 3873
gredá, 3882
greh, 3879
grendel, 3882
greš, 3876
gri(e)nda, 3882
griv, 3889
griža, 3880
grižá se, 3880
grižliv, 3880
grob(a), 3891
grobište, 3894
grobnica, 3891
groš, 3901
groza, 3892
grozav, 3892
gruda, 3912
gucam, 3918
gugla, 3918
guguška, 3767
gulija, 3924
gura, 3929
gurgulica, 3600
gurkač (v.), 2011
guš, 3932
guša, 3932
gušter, 3935
gušterice, 3935
gvozdi, 3622

ha, 4077
haber, 3946
hadum, 3957
hadzija, 3959
hai, 4077
haide, 3965
haiduk, 3966
haiver, 1578
hak, 3949
hal, 3973
hala, 164, 3974
halal, 3978
halka, 3987
halva, 3996
hamalin, 4000
hamsija, 4004
hamut, 3997
han, 4005
hanáma, 4011
handzar, 4010
handzija, 4005
hap, 4019
hapka, 4018
hapljo, 4018
harak, 360, 4025
haramija, 4028
harap, 365
harem, 4034
haren, 4022
harman, 413
hartija, 4124
hasé, 4043
hater, 4057
havra, 4067
havuz, 4068
hărh, 4115
hărkam, 4113
hărljav, 4114
he, 4221
hem, 4083
hendek, 4107
hič, 4099
hităr, 4130
hleb, 4809
hlebarka, 4809
hlézjă, 4136
hlipan, 4134
hmel, 4002
hobot, 4138
hodza, 4145
holera, 4153
horo, 4160
hran, 4179
hrana, 5457
hranen, 5457
hranjă, 4179
hrăskam, 2581
hren, 4182
hropotnica, 7059
hul, 4199
huma, 4204
hunija, 4206
hurka, 3528
hvaštam, 4429
hvárljam, 7735

ibrik, 4259
ibrišim, 4260
idol, 4273
igla, 4303
iglica, 4303
igumen, 3163
ikam, 4264
ikona, 4265
ikra, 4269
inei, 4422
interes, 4436
intriga, 4452
irmilik, 4500
iskaljam, 4507
iska mi se 4506
Iskariotski, 7535
ispit, 4521
ispravnik, 4523
istec, 4529
iva, 4478
iver, 4554
izbroždanie, 1122
izbuhnuvam, 4562
izgonjam, 4565
izjaždam, 4567
izkulčam, 7556
izlaz, 4569
izpol, 4522
izpravjam, 4523
izvărtam, 4463
izvod, 4573
izvor, 4574

jadec, 4227
jagma, 4232
jahnija, 4229
jalovica, 4231
japundze, 4481
jar, 4292
jarica, 4293, 4499
jarka, 4293
jasl, 4295
jatagan, 4253
jatak, 4252
jato, 4221
jaz, 4256
jerei, 4286
jevtin, 4278
jezero, 4256
jorgan, 4473
jug, 4541
juk, 4539
juruš, 4549

kabanika, 1248
kacja, 34
kacvam, 1531
kačula, 1258
kačulat, 1258
kačuljá se, 1258
kačulka, 1258
kada, 1250
kadaif, 1525
kadána, 1265
kadi, 1264
kadife, 1547
kadija, 1266
kadro, 1269
kafaz, 1271
kafe, 1272
kafedzija, 1272
kafene, 1272
kaftan, 1274
kaica, 1292
kaik, 1282
kaimak, 1287
kaimakam, 1288
kaime, 1289
kaisija, 1291
kalabalăk, 1295
kalafat, 1298
kalamank, 2287
kalamar, 1334
kalauz, 1308
kaláf, 1297
kalăp, 1344
kalbaša, 1903
kalcun, 1342
kaldrma, 1317
kalefar, 1332
kalem, 1322
kaleš, 3576
kalevra, 1326
kalfa, 1327
kalina, 1335
kaljă, 1328
kaljaska, 1321
kalkan, 1311
kalofer, 1337
kalpak, 1339
kalpav, 1338
kaluger, 1343
kalugerica, 1343
kalušar, 1294
kamara, 1348
kambala, 1354
kamila, 1365
kamilavka, 1366
kamin, 1367
kana, 1374
kaná, 1373
kanará, 1380
kanat, 1381
kandilo, 1387

kandela, 1372
kanja, 3562
kanon, 1392
kantar, 1939
kanura, 1395
kapak, 1399
kapan, 1401
kapel, 1411
kapica, 1422
kapište, 1420
kapitan, 1423
kaplama, 1400
kapot, 1429
kaprar, 1428
kaptar, 1429
kapuš, 1396
karabačka, 1445
karagaška, 1452
karagioz, 1453
karagroš, 1454
karakuda, 1450
karam, 1444
karamfilka, 1456
karaul, 1462
karavani, 1445
kardaš, 1469
karlik, 2029
karljuga, 2029
karpuz, 4031
kartička, 1489
karuca, 1442
kasap, 1504
kastron, 1516
kaškav, 2462
katăr, 1552
katări, 1553
katerica, 1531
katerjaga, 1526
katerjă se, 1531
katun, 1563
katunar, 1563
kaval, 1575
kavalir, 1576
kavanoz, 3619
kavaz(in), 1577
kazan, 1585
kazma, 1590
kăldărăm, 1317
kăpăcin, 1408
kăpona, 2674
kărcam, 7573
kărd, 2019
kărljak, 2029
kărlug, 2029
kărma, 2711
kărmač, 2030
kărmače, 2034
kărmăz, 2031
kărp, 2035
kărpač, 2036
kărpel, 2038
kărpjă, 2038
kărtica, 2046
kártjá, 2045
kărtog, 2047
kăs, 2048
kăsla, 2052
kăšta, 2456
kebab, 1688
kebče, 1716
kef, 1690
kefal, 1691
kehaja, 1695
kekerica, 1722
kelija, 1779
kemer, 1790
kenari, 1711
kepenk, 1717
keptar, 6360
keramida, 1457
kerdosvam, 1723
kereste, 1725
kerestedzija, 1725
kerija, 1836
kervan, 1863
kervici, 1729
kesat, 1735
kibrit, 1755
kicer, 1758
kičor, 1762
kičur, 1762
kifla, 1766
kika, 1757
kikot, 1764
kila, 1774
kilav, 1774
kiler, 1700
kilifar, 1332
kilim, 1780
kilimija, 1781
kimen, 1787
kimion, 1787
kinovar, 1802
kiošk, 1813
kiparis, 1818
kiradzija, 1824
kirija, 1824
kiselica, 1837
kisleak, 1844
kislovat, 1876
kišav, 1833
kitica, 1843
kitjá, 1856
kitjuk, 1863
kitka, 1853
kitra, 1862
kjotfě, 1768
kjulaf, 1865
kjup, 1867
kjustek, 1814
klabuk, 2110
klada, 2113
klapka, 2118
klatjă, 2125
klepač, 2152
kleveta, 2143
klevetjă, 2143
klečka, 2137
klěn, 2130
klěšti, 2141
klět, 2142
klik, 2144
klin, 2149
klinče, 2137
klipač, 2152
klisa, 2154
kljanca, 2117
ključ, 2171
kloč, 2162
kločka, 2162, 2168
klokam, 2251
klokotjă, 2163
klopot, 2166
klucsa, 2172
koba, 2198
kobilica, 2199
kobja, 2198
kočija, 2213
kočina, 2214
kodoš, 2227
kodzamite, 2461
kofa, 2229
kokal, 2207
kokaz, 2176
kokoléza, 2205
kokona, 2221
kokonica, 2221
kokorjă se, 2223
kokošar, 2224
kokoška, 2224
kol, 2277
kola, 2182
kolač, 2243
kolačer, 2243
kolak, 2243
kolan, 2246
kolastra, 2249
kolba, 2250
kolbaš, 2250
kolec, 2278
koleda, 2264
koledvam, 2264
koliba, 2259
kolivo, 2266
kolnik, 2268
komarnik, 2289
komina, 2299
komitadzi, 2305
konak, 2318
konč, 2326
konop, 2435
konopištica, 2435
kontoš, 2365
kopačiti, 2371
kopan, 2373
kopanja, 2372
koparan, 2388
kopče, 2375
kopelak, 2383
kopele, 2383
kopica, 1422
kópile, 2383
kopito, 2385
kopka, 2376
kopralja, 2389
koprin, 2392
koptor, 2691
korab, 2397
korabija, 2396
korban, 2698
korda, 2187
korito, 2424
korniz, 2428
korona, 2431
koruba, 2429, 4193, 7598
korubjă se, 2430
kosá, 2189
kosač, 2189
kosak, 2455
kosat, 2189
koser, 2471
kosica, 2465
kositro, 2469
kosjă, 2189
kosteliv, 2477
kostreva, 2479, 2542
kostruš, 2478
koš, 2453
košara, 2456
košava, 2457
košnica, 2469
kotar, 2485
kotara, 2488
kotarnik, 2488
kotec, 2489
kotora, 2488
kova, 2229
kovač, 2507
kovalo, 5681
kovčeg, 2459
koverka, 2513
koverki, 2513
kovor, 2513
kovrig(a), 2515
kozonak, 2519
koža, 2181
kožica, 2181
kožuh, 2251
kročon, 2524
kračunek, 2524
krai, 2529
krak, 2523
kralica, 2530
kramola, 2535
krap, 2537
krastavica, 1515
kratička, 2543
krăčma, 2017
krăčmar, 2017
krăčmarica, 2017
krăk, 2011
krăkam, 2009

krăst, 2042
krăstak, 2582
krečav, 2564
kremen, 2556
krevet, 2589
krilo, 2572
krin, 2574
krinka, 2577
krivak, 2566
krivec, 2590
kroi, 2595
krojă, 2595
krokon, 2596
krondir, 2164
krosnjă, 2601
kubur, 2203
kuče, 2745
kuk, 2621
kuk, 2623
kuka, 2622
kukulec, 2219
kukuletka, 2070
kukuléza, 2205
kukumjavka, 2637
kukunos, 2630
kukur, 2632
kukurigu, 2634
kukurizište, 2635
kukurjak, 2633
kukuruz, 2635
kukuvejka, 2637
kukuvija, 2637
kula, 2652
kulastra, 2249
kuljaša, 2255
kum, 2669
kumaš, 2667
kumbara, 2670
kumnatul, 2673
kupa, 2684
kupec, 2685
kupica, 1421
kurčel, 2014
kurka, 2700
kurma, 2710
kumik, 2712
kuršene, 2040
kurva, 2721
kuskr, 2724
kustura, 2733
kusur, 2734
kušak, 2722
kuta, 2735
kutija, 2739
kutkudčkam, 2487
kutra, 3916
kuzunak, 2519
kužnica, 2651
kvasija, 2509
kvic, 1852
kvică, 2512
kvič, 3918
laf, 4679
lagăm, 4680
lager, 4680
lajă, 4686
lajca, 4740
lakuva, 4892
lakerda, 4670
lakom, 4672
lakomija, 4672
lale, 4688
lamba, 4690
lamba, 4693
lambik, 172
lanec, 4702
lapa, 4662
lapam, 4704
lapovica, 4705
laptaš, 4706
laskav, 4716
lastar, 9332
lastovica, 4723
lauta, 4737
lautar, 4737
lavica, 4740
lavra, 4741
läka, 4943
läkomjă se 4670
lebado, 4808
lebed, 4761
lednica, 4782
leec, 4686
lefe, 4750
legalo, 4752
legen, 4824
lehliu, 4754
lehusa, 4738
lejă, 4686
lejka, 4777
lelek, 4780
lepka, 4861
lepra, 4791
lesen, 4794
lesic, 4870
lesnin, 4794
lesno, 4794
leš, 4792
lešija, 4793
levanta, 4803
levče, 4766
levent, 4805
levka, 4800
levter, 4767
lčk, 4748
lčlja, 4780
lčlka, 4780
lčni, 4784
lčnjă se, 4784
lčpjan, 4858
lčpjă, 4861
lčsa, 4759
libovnic, 4258
ligav, 4845
lihota, 4855
lilek, 4828
liljak, 4829
liman, 4831
limba, 4832
limon, 4691
lin, 4838
lingur, 4848
lipsuvam, 4864
lis, 4867
lišenie, 4797
lišija, 4793
litija, 4876
litra, 4877
livada, 4883
ljoki, 4787
ljub, 4538
ljubov, 4538
ljubovnik, 4538
ljut, 4551
loboda, 4888
lodka, 4914
lokanta, 4890
lokma, 4891
lopata, 4908
lopuš, 4710
lov, 4917
lovjă, 4917
lovka, 4667
loza, 4919
lozinka, 4920
lozna, 4919
lubenica, 4922
luč, 4929
lud, 4932
lug, 4936
lugačka, 4936
lula, 4938
lunatek, 4942
lunica, 223
maca, 5360
mačak, 4970
mačuk, 4970
madem, 4978
madzun, 4990
mag, 4984
magare, 4986
magareški, 4986
magareština, 4986
magarica, 4986
magarija, 4986
magarosvam, 4986
magaza, 4987
magazija, 4987
magiosvam, 227
magula, 4994
mahala, 4998
maham, 5275
mahmuren, 5002
mahnuvam, 5272
mai, 5006
mai, 5008
maimar, 5015
maimuna, 5016
maja, 5011
majika, 5012
majstor, 4983
mak, 4956
makara, 4960
makaroni, 4961
makat, 4962
malai, 5028
malina, 5030
mama, 5035
mamaliga, 5036
mamjă, 5407
manastir, 5287
manatarka, 5289
mandra, 5048
mandzara, 5319
mańe, 5050
mangal, 5056
mango, 5061
mangura, 5059
marama, 5077
maraz, 5082
margarit, 5096
margaritar, 5096
marka, 5083
martak, 5116
marul, 5123
masa, 5125
maskara, 5131
maslar(n)ica, 5123
maslinka, 5136
masljă, 5137
maslo, 5137
mastika, 5140
masur, 5447
mašala, 5127
mašteha, 5139
maštrapa, 5622
matečina, 5144
matica, 5153
matičina, 5144
matka, 5150
mator, 5155
mazač, 5173
măcenik, 5468
măk, 5494
mălč, 5282
mălčaliv, 3929
mărlač, 5334
mărlenie, 5334
mărljă, 5334
mărmorjă, 5508
mărsa, 5335
măršav, 5335
măršjă, 5509
măruncuk, 5123
măška, 5526
mătka, 5452
măzarik, 5174
măzdrak, 5175
măzgă, 5365
mečit, 5180

mečeška, 4965
med, 5259
medan, 5013
mehenk, 5189
mehlem, 5190
melák, 5197
melčev, 5197
melica, 5202
mender, 5296
menekše, 5255
mengene, 5207
menzil, 5208
merdzan, 5098
meremet, 5214
merište, 5332
mesal, 5125
mesar, 5229
mesit, 5349
mešin, 5230
mešina, 3442
metanija, 5146
meteriz, 5240
metlá, 5166
mezat, 5243
meža, 5195
meždá, 5188
meždina, 5195
mida, 5256
mig, 5253
mihalica, 5271
mikam se, 5278
minare, 5288
mindal, 5267
minei, 5303
miraz, 5327
mirisvam, 5334
miro, 5322
mirodija, 5322
mirosvam, 5334
misk, 5343
mistrika, 5355
miška, 5342
mižjá, 5275
mjuezin, 5473
mjuftija, 5474
mjuhluz, 5383
mladica, 5367
mladoka, 5367
mlamosnici, 4692
mlaštjá, 921
mlat, 4327
mlatjá, 4327
mlaždi, 5367
mlažja, 5367
mlák, 5282
mlečnica, 5231
moc, 5451
močar, 5378
moda, 5381
modar, 5381
mohor, 5386
mokar, 4972
mokreš, 4972
mokrina, 4972
molepsa, 5401
molitva, 5402
molitvenik, 5402
molos, 5404
momic, 5409
more, 5093
morkov, 5425
mormorjá, 5420
moruna, 5440
moš, 5441
mošija, 5441
mošierin, 5441
mošt, 5375
motajá, 5450
mrak, 5505
mramoren, 5408
mramorok, 5432
mréža, 5458
mšel (ant.), 7301
mucuna, 5548
mukava, 5466
mura, 5502
murafet, 5076
murg, 5505
murgav, 5505
muskur, 5519
must, 5530
musta, 5533
mustáčur, 5532
mušama, 5517
mušica, 5528
mušmula, 5444
mušterija, 5534
mut, 5540
mutien, 5540
mutra, 5547
muzika, 5550
myšdrěn, 5391

na, 5551
nabrašen, 5601
nadam, 5558
nadežda, 5559
naeman, 5577
nagoda, 5570
nakleivam, 5557
nalbant, 5582
nalučam, 5583
namiram, 5664
namol, 5590
nana, 5591
napadam, 5595
napadanie, 5552
naplat, 5599
napojavam, 5553
naprazdno, 5601
naprăstnik, 5597
nargele, 5609
nark, 5610
nasaždam, 5613
nasilo, 5614
nasip, 5694
naskačam, 5616
nastur, 5624
navalen, 5633
navalinče, 6633
navališ, 5633
navijá, 5632
nákaz, 5635
nárav, 5606
nefer, 5654
nene, 5591
neranza, 5605
nesetra, 5692
nevěsta, 5673
nevěstulka, 5673
němec, 5649
nišeste, 5689
ništeta, 5696
nitam nisam, 5671
noroi, 5719
nožica, 5714
numai, 5726
nunko, 5734
nurka, 5737

običaj, 5760
objalo, 5759
oblák, 5773
oblon, 5775
obložvam, 5774
obor, 5778
obraz, 5783
obrinato, 5786
obruš, 5784
obsiga, 5790
obšti, 5792
ocet, 5969
očervam, 5967
odaja, 5816
odzak, 5838
ogar, 5837
ogărlica, 3784
ograda, 5847
ogribka, 5885
ogrizki, 5849
ohlika, 5836
okno, 5807
okol, 5808
okrena, 5743
oktombrií, 5814
olak, 5860
ólele, 189
olelikam, 5863
olovina, 5869
oltar, 218
oman, 5874
omida, 5878
opárjam, 5893
oparljam, 6421
opinak, 5896
opinci, 5896
opinčar, 5896
opora, 5902, 6544
oporen, 5902
ordija, 5920
orisvam, 9094
oriz, 5922
ortak, 5934
ortuma, 3540
os, 5941
ostroglav, 5956
ostrovrăh, 5956
osveštavam, 5940
otava, 5962
otiva, 8566
otkos, 5964
otrav, 5977
otrov, 5977
ot tova, 5975
ovis, 5983
ozăbjam, 9493

pača, 5990
pačavra, 5992
padina, 6005
pafta, 6010
pahar(o), 6015
paivan, 6026
pajuk, 6024
paksimet, 6303
pakura, 6003
pala, 6031
palamar, 6034
palamida, 6035
palarija, 6040
palanca, 629
palaška, 6041
palav, 6032
palink, 6047
palja, 6047
palto, 6055
pambuk, 1198
pamet, 6058
pametuša, 6056
pamuk, 1198
pana, 6062
panakoda, 6063
papadija, 6093
papagal, 6094
papistaš, 6091
papinja, 6098
papunec, 6642
papura, 6103
papuša, 6104
para, 6108
para, 6110
parča, 6139
pardesíu, 6141
parmak, 6158
parmukluk, 6158
paroi, 6160
parola, 6161
partalav, 6167
paspal, 6686
pastărmak, 6190
pastrăma, 6193
pastrenije, 6192

pastrjă, 6192
paša, 6178
paša, 6179
pat, 6200
patem, 6205
paterica, 6204
patlidzan, 6207
paun, 6222
pazar, 750
pazder, 6998
pazitor, 6229
pazjă, 6229
pădar, 6390
păklă, 6350
pălnenie, 6382
pălno, 6382
părč, 6412
părșor, 6652
părvak, 6294
părža, 6746
păržina, 6747
pătak, 6704
pătpăduk, 6461
pečeno, 5956, 6234
pečurka, 2092
pedepsvam, 6239
pehlivanin, 6242
pekmez, 6237
peksimit, 6303
pelin, 6247
peltek, 6250
penče, 6393
peperuda, 6097
peperuga, 6097
perčem, 6261
perdah, 6262
perde, 6263
pergel, 6272
pernica, 6285
perperice, 6162
perušina, 6128
pervaz, 6296
pestil, 6448
pestimal, 6308
pestrava, 6194
peškir, 6301
peštera, 6307
petak, 6457
petica, 6315
petmez, 6237
petlica, 6313
petura, 6219
pihtija, 6369
pila, 6375
pilav, 6377
pipam, 6402
piper, 6403
pipernica, 6403
pipun, 6258
pirostija, 6428
pistol, 6449
pita, 6455
pitpălak, 6457
pitrop, 3193
piškeš, 6300
pizavenk, 6318
pizda, 6466
pizm, 6467
plast, 6482
plata, 6493
platika, 6494
pleme, 6500
pleskam, 6510
pletá, 4344
plevilo, 6525
plěn, 6501
plěva, 6505
pljaskam, 6510
pljuskam, 6510
pljuskavica, 6511
pljusnica, 6513
pljuš, 6539
plod, 6528
ploska, 6530
plug, 6535
pluta, 6540
podbél, 6553
podkova, 6703
podlog, 6714
podmol, 6715
podnožie, 6568
podnožki, 6568
podojnica, 6571
pofala, 6579
pofta, 6582
pogača, 967, 6584
pogan, 6012
pogibeli, 6585
pogon, 6588
pohlupka, 6480
pojata, 6596
pokakam, 1251
poklon, 6527
pokrov, 6559
pol, 6541
polata, 6042
polen, 6595
polic, 6616
polobok, 6620
polog, 6621
polovnik, 6623
pomada, 6628
pomana, 6629
pomatuh, 6056
pomen, 6629
pomenik, 6629
pomjen, 6629
pop, 6642, 6643
poparjam, 5893
popălnjam, 6646
poroi, 6419, 6660, 6981
portokal, 6665
pošt, 6689
postav, 6693
post, 6670
poter, 6705
potir, 6712
potura, 6726
povodica, 6730
pozvolenije, 6738
požar, 6598
prag, 6744, 6745
prah, 6743
prahavica, 6745
prapodenie, 6752
pras, 6765
prašjă se, 6755
praštilo, 6758
praštino, 6759
praštka, 6757
prazden, 5601
prăčika, 6946
prăčka, 6946
prăskalka, 6880
predupcăm, 6779
prelez, 6422
prestol, 6868
prěkupec, 6775
prěmeždije, 6837
prěpelica, 6790
prěsek, 6853
prěspe, 6862
prěstilka, 6306
priat, 346
pričina, 6814
prigoream, 6837
prijatel, 6822
prinos, 6843
pripek, 6849
pripiram, 6849
pripon, 6851
prisăpa, 6862
privjă, 6874
probušam, 6739
pročep, 6931
produpčam, 6779
proluka, 6785
proskura, 6797
pudar, 6390
puh, 6958
pujka, 6962
pup, 6972
pupăza, 6973
puška, 6985
puškaria, 6985
pušt, 6987
putere, 6991
puteren, 6991
puternica, 6991

raboš, 7004
rabot, 7226
raft, 7025
rahat, 7032
rai, 7033
raja, 7034
rak, 7008
rakija, 7014
rakita, 7013
rakla, 7015
ralica, 7068
rana, 7049
rapica, 7062
ras, 7071
rasad, 7323
raskrak, 7080
rasplatam, 6493
rassa, 7121
rassŏvam, 7082
rasučal, 8315
razboj, 7077
razboj, 7078
razgaljam, 7087
razlăc, 7089
razor, 7124
razsad(iti), 7323
razsol, 7093
razstav, 7100, 7157
razvala, 7106
rămză, 7200
rat, 7216
red, 7193
renda, 7194
resvent, 7167
rěca, 7110
rěse, 7203
ridza, 7142
rin, 7198
riz, 7220
rod, 7232
roda, 7271
rogač, 7027
rogoz, 7238
rogožina, 7238
roj, 3068, 7240
rojă, 7240
rojnica, 7240
rovenie, 7262
rovina, 7262
rožkov, 7252
rubija, 7265
rudar, 7272
rudzina, 7280
rufet, 7275
ruho, 7274
rusalja, 7292
rušvet, 7293
ruža, 7282

sade, 7325
sahan, 7341
saivan, 7352
saja, 7343
sak, 7314
sakat, 7318
salamandra, 7358
salamura, 7446
salata, 7361
salhana, 9419
salkăm, 7371
samar, 7391
samur, 7403

sandal, 7410
sanduk, 7417
sandzak, 7419
sani, 7421
sapun, 7435
saraf, 9447
sarai, 7449
sarandari, 7458
sardela, 7451
sarik, 7456
sarma, 7463
satăr, 7485
savan, 8032
sãma, 8241
sbor, 7514
sbornik, 7514
sboruvam, 8096
sdravec, 7644
seſte, 7331
seimen, 7669
seiz, 7667
selište, 7792
semennik, 7807
šedjalka, 7326
sfet, 7734
sidef, 7777
sila, 7786
siljah, 7790
siljă, 7786
simidzija, 7808
simit, 7808
simsar, 7401
sin, 7810
sinija, 7834
sinjă, 7683
sinilo, 7832
sipanica, 9171
sipja, 9171
sipka, 7843
sirak, 7438
siromah, 7464
sito, 7869
siv, 7872
sĭennik, 7683
sjurgiun, 8387
skălčistjam, 7753
skărcam, 7573
skârnav, 7573
skela, 7524
skembe, 7560
sklad, 7578
sklepvam, 7581
skob, 7583
skobar, 7589
skojka, 7592
skok, 7590
skorivam, 7600
skrăb, 7570
skrăšna, 7620
skribicam, 7760
skrin, 7613
skripec, 7617
skrobelo, 7622
skrobĕvam, 7622
skrum, 7623
skup, 7632
skurtejka, 7635
skut, 2735
skutak, 7639
slab, 7873
slabonog, 7873
slamak, 7876
slanina, 7877
slepa baba, 568
sloboden, 7899
smăčam, 7920
smăkvam, 7920
smărdar, 7926
smetan, 7924
sminduh, 7565
smokin, 7932
smola, 7929
smrăštjan, 7919
snaga, 7937
snop, 7944
soarta, 7953
soba, 7954
soda, 7962
sofa, 7966
sofra, 7970
sofradzija, 7970
soj, 7975
sokotiti, 7959
solnica, 7987
som, 7994
somun, 7997
sosa, 8021
sovelka, 8410
spahija, 8036
spanak, 8043
sparangi, 8045
spărljam, 8067
speteazã, 8051
spica, 8086
spital, 8087
splin, 8090
splut, 7909
spor, 8095
spuza, 8113
srĕšt, 8920
ssuferi, 8327
stafida, 8123
stan, 8130
stavilo, 8142
stăklo, 8169
stănžen, 8188
stărk, 8196
stĕna, 8130
stiva, 8205
sto, 8408
stog, 8211
stopan(in), 8133
stožar, 8154
stran, 8238
strašnik, 8245
stratur, 8250
străga, 8283
straža, 8234
strazã, 8279
strĕšina, 8244
strošvam, 8276
strug, 8282
strugar, 8282
struna, 8281
studenic, 8289
sučã, 8315
sugar, 8334
sukalo, 8310
sukmen, 8363
sulimen, 8359
sulinar, 7986
sultan, 8361
sur, 8378
surat, 8386
survakam, 8010
survaki, 8010
susam, 8399
svenjã se, 7731
svojak, 7741
svredel, 7743

šag, 7333
šajka, 7345
šal, 7354
šalvare, 7385
šapka, 7430
šaran, 7447
šator, 7488
šega, 7333
šepot, 8002
šestak, 7477
ševe, 8027
ševica, 8027
šibka, 7840
šiboi, 7764
šilta, 7382
šipka, 7840
šir, 7844
šiš, 7859
šišane, 7860
šiškav, 7861
škola, 7585
školar, 7585
šopărla, 8004
šošon, 8022
števa, 8166
štimati, 7558
štir, 8192
štir, 8193
štrăb, 8195
štuka, 8203
šuek, 8345
šušenica, 8402
šušja, 8402
šut, 2102

tabak, 8420
tabijat, 8428
tabor, 8424
tafta, 8450
tagarec, 8454
tahăn, 8457
tahmin, 8458
taifa, 8463
tain, 8464
tajko, 8461
takăm, 8442
taklit, 8445
takun, 8803
talaz, 8473
talĕg, 8612
talim, 8479
talpa, 8482
taman, 8485
tambura, 8492
tandr, 8502
taraf, 8518
tarak, 8517
taraphnė, 8520
tarhaná, 8860
tarhon, 8532
tartor, 8548
tava, 8565
tavan, 8567
tavla, 8430
tăkma, 8813
tămnuc, 8618
tăpan, 8712
tărbuh, 1037, 8522
tărkalo, 8754
tărkăljam, 7257, 8771
tărkolo, 5979, 8754
tărlište, 8763
tărlo, 8763
tăm, 8765
tăma, 8766
tămăkop, 8765
tărpaz, 8875
tăžjam, 8730
tebešir, 8669
teglic, 8593
tehen, 8572
tel, 8598
teleški, 8701
temel, 8613
temena, 8615
temjan, 8493
tendzere, 8727
teneke, 8728
tepdil, 8747
tepsija, 8746
tergoviste, 8757
terijak, 8759
terlik, 8764
tertip, 8644
tesla, 8651
teslim, 8652
testemel, 8655
teškere, 8648
tezgia, 8597
tigan, 8682
tikva, 8693

tirjam, 4445
tis, 8774
tizul, 8696
tjumbelek, 8978
tjutjun, 9010
tlača, 8178
toba, 8801
točam, 6869
tojag, 8815
tok, 8803
tokun, 8803
top, 8827
topčija, 8827
topor, 8832
topuz, 8833
tor, 8834
torba, 8836
torište, 8220, 8834
traja, 8861
trampa, 8866
trandafil, 8870
trân, 8765
trâstika, 8894
trâvna, 8766
tren, 8889
trici, 8536
trigija, 8756
triklet, 8884
tropolja, 8276
tropot, 8935
troskot, 8938
trufa, 8942
trup, 8945
trupina, 8971
tuč, 8954
tufa, 8955
tug, 8960
tulja, 8968
tulnik, 8967
tulum, 8974
tulumba, 8975
tumba, 8976
tumruk, 8979
tura, 8987
turfanda, 8943
turma, 8995
turmak, 8995
turtà, 8998
turturica, 8999
tutračka, 8657
tuzluk, 9012

ugar, 5846
ugrin, 9065
uište, 5856
ujdo, 4198
ulej, 9034
ulica, 9037
ulij, 9034
ulogarka, 5867
umorjavam, 5885
urda, 9078
ušurlica, 8013
utrepka, 5978
užina, 5858

vagan, 3618
vaj, 9131
vajkam, 9135
vakâf, 9121
vakal, 5743, 5744
*vakleš, 5744
vaksa, 9120
val, 9135
valjam, 4457
valog, 9143
var, 9163
varda, 9172
varnica, 9163
vaša, 3288
vata, 9179
vatala, 9181
vatalo, 9181
vatral, 9185
važen, 9135
vădica, 9059
vălhva, 9265
văljanik, 9263
vărbina, 9212
vărcolest, 8417
vărgăljam, 8417
vărl, 5635
vărluvam, 5635
vărtež, 9299
vărtop, 4125
vărva, 868
vărzop, 4126
văzduh, 9158
văže, 9279
vekil, 9195
veličaje, 4458
venčavam, 2683
venduza, 9211
veresija, 9214
verev, 9217
veriga, 9218
ververica, 9229
vesel, 9220
veslo, 9306
vědro, 9126
věk, 9190
vica, 9316
vidra, 9250
vihăr, 9249
vinerič, 9266
vint, 9272
vir, 9290
višinab, 9305
višnja, 9305
vitez, 9317
vitrig, 9321
vlač, 4327
vlastara, 9332
vlastari, 9332
vlažen, 4607
vojnik, 9345
vojno, 5329
vojvod, 9343
volintir, 9348
voneštnica, 9342
vrabec, 9360
vrab%ej, 9360
vrana, 9366
vranica, 9367
vratiga, 9226
vrăh, 9294
vrăhar, 9294
vrăkolak, 9293
vrăst, 9298
vrătenica, 9300
vrătliga, 9226
vrăvko, 9292
vreme, 9374
vrěden, 9372
vrěva, 9371
vrěz(a), 9373
vuntur, 9379

zabava, 9384
zabavjam, 9384
zabavnik, 9384
zabradnik, 9390
zacapam, 9436
zadiram, 4307, 9401
zadnoga, 9434
zaduh(a), 9403
zagar, 9406
zagărluvam, 4420
zagărna, 9408
zagonjam, 7600
zagribam, 3885
zahare, 9413
zaič, 9415
zaif, 9416
zalog, 9421
zaluden, 9423
zaludo, 9423
zaman, 9424
zamislja, se, 9429
zamižavam, 5275
zanoga, 9434
zapad, 9437
zapor, 9442
zapušam, 9445
zar, 9446
zarastvam, 9448
zarf, 9453
zarzala, 9460
zarzavat, 9461
zatuljă, 8968
zaveska, 9470
zavera, 9471
zavievka, 9470
zavijalka, 9470
zaviska, 9470
za vrak, 9388
zažumevam, 156
zăbec, 9496
zabun, 9392
zemberek, 8704
zestra, 9486
zevzek, 9487
zgorija, 7761
zgurija, 7761
zgurja, 7761
ziafet, 9490
zid, 9493
zimbil, 9494
zimnik, 9495
zlobiv, 7756
zmĕj, 7918
zmija, 7918
zob, 9510
zobun, 9392
zodija, 9511
zolá, 9507
zoljă, 9507
zor, 9516
zorá, 9518
zori, 9518
zuluf, 9525
zumbul, 9425
zurla, 8390
zvăn, 8419

žaba, 4576
žabina, 4576
žabište, 4576
žaketa, 4578
žalba, 4581
žalja, 4582
žalnik, 4582
žaltĕlo, 4630
žaltilo, 4630
žandarm, 4587
žapica, 4576
žapka, 4591
žegal, 4639
žegla, 4639
žeglo, 4596
žegor, 4596
želenije, 4582
žertva, 4600
žertvennik, 4600
žica, 4617, 5714, 6600
žid, 4606
žilav, 4607
žiletka, 4608
žir, 4615
žitar, 4618
žitnica, 4618
živĕlnik, 4620
živina, 4620
žleb, 4604
žrebij, 4616
žuglan, 4639
žuljă, 4643
žumerki, 4610
žumjă, 156, 4646
župjă, 4654

Catalană

abantes, 4361
abdos, 250
aborrir, 1030
adergar, 3055
adés, 84
adonchs, 528
adormir, 92
adur, 94
afumar, 115
agost, 141
agre, 59
aguar, 459
ahir, 4289
albergina, 6207
álep(a), 409
áliga, 44
alsar, 4362
alt, 4362
altre, 216
alunyar(se), 224
all, 145
amagar, 227
anch, 4367
aregar, 4401
anel, 4402
angel, 4416
angle, 9064
any, 260
anyell, 5260
aplegar, 332, 6506
aprop, 350
aqui, 48
aram, 363
aradura, 371
arbre, 374
arder, 381
arenos, 408
argent, 393
arma, 4424
arsura, 431
ascondir, 458
aspre, 479
atanyer, 515
aucire, 9018
aunar, 97
avesar (ant.), 4456
aygua, 316

babarota, 6097
balç, 651
barril, 640
batejar, 1057
bedell, 9318
beta, 728
bevedor, 752
boca, 1139
boira, 1209
bote, 1235
botinflat, 1052
botunflat, 1052
bou, 1061
boyer, 940
bras, 1079
broma, 1129

ca, 1245
cabestre, 1404
cabra, 1430
cabrier, 1431
cabriol, 1433
cada, 2061
cadell, 1544
calcar, 1309
cald, 1314
call, 1319
camp, 1914
cantar, 1938
canut, 1496
cap, 1396
carboner, 1465
carn, 1484
carnos, 1484
carrera, 1459
carro, 1442
carta, 1489
casa, 1499
causer, 1262
cavall, 1292
ceba, 1612
cel, 1659
celler, 1644
cendre, 1676
cengir, 1932
cera, 1617
cercar, 1664
cervo, 1661
ciutat, 1682
clamar, 1707
clar, 1750
clau, 1697
clop, 6528
clourer, 4378
coa, 2179
coall, 1749
cobriment, 2379
cobrir, 2379
codony, 3937
colgar, 2656
complir, 2677
comprar, 3675
comprendre, 2689
conèixar, 2681
contra, 1560
convenir, 2747
corb, 2400
corda, 2187
cornut, 2428
correr, 2703
cosir, 2191
costura, 2191
creire (ant.), 2450
cresta, 2449
crexer, 2462
cul, 2692
cullir, 2657
cunyat, 2673
curt, 7635
cuxa, 2185

daram, 3048
de, 2797
debanar, 2853
demá, 2951
dent, 2956
descalçar, 2876
deslligar, 2893
despitar, 2902
despullar, 2900
deu, 9468
deu, 9477
devall, 9143
dia, 9488
dimars, 5119
divacare, 2833
divenres, 9277
doga, 2988
dols, 3104
dominica, 3110
dormir, 3026
dormitar, 3027
dos, 3004

egua, 4238
empenyer, 4343
en, 4358
encarregar, 4373
enclinar, 4378
englutir, 4417
era, 406
esbellegar, 782
escama, 7528
escapar, 7531
esclau, 7552
esclop, 7569
escorza, 7587
escritura, 7619
escriure, 7610
escurar, 2694
escut, 7636
esparcir, 8047
espremer, 7609
estable, 8040
estar, 8015
estargir, 8061
estela, 8044
estopa, 8293
estòrcer, 8206
estornudar, 8242
estrenyer, 8271
exir, 4294

falx, 3254
fel, 3356
fenyer, 465
floc, 3434
flor, 3433
forca, 3528
formiga, 3534
fre, 3492
fregar, 3480
fregir, 3487
front, 3499
fruyt, 3501
fuego, 3448
fuga, 3506
fum, 3516
furt, 3539
fus, 3542

gel, 3658
genoll, 3656
gep, 3667
gola, 3929
greu, 3878
gros, 3900
guau, 9122

hon, 9058

inverno, 4245

jaure, 9393
jog, 4625
jou, 4638
jurar, 4656
jutge, 4635

legumbre, 4774
lengut, 4832
lladrar, 4730
llangosta, 4675
llarg, 4712
llas, 4725
llet, 4707
lley, 4770
lli, 4357
lloar, 4733
llob, 4948
lloc, 4889
llugor, 4930
llum, 4939
lluna, 4942

lluytar, 4949

ma, 5285
magre, 4973
malva, 5581
mall, 5007
manoll, 5069069
mar, 5092
maridar, 5107
mata, 5166
may, 5006
mel, 5262
menar, 5286
ment, 5312
mentir, 5315
menudall, 5124
merla, 5263
mesell, 5346
meu, 5242
mill, 5194
mirar, 5325
moc, 5461
mocos, 5461
molt, 5490
moll, 5370
mollar, 5482
mont, 5498
mora, 5500
morir, 5507
mort, 5374
mort, 5435
mosca, 5519
most, 5530
mostrar, 5537
mudar, 5541
muller, 5484
muñyir, 5489
muscle, 5524
mut, 5540

nadar, 4427
naixer, 6621
nap, 5594
nars, 5603
nas, 5612
nau, 5576
nebodo, 5665
net, 5672
neu, 5647
ni, 5677
no, 5726
nom, 5733
nombre, 5732
nos, 5710
nou, 5708
nou, 5728
nuvol, 5715

oblidar, 9029
olm, 9039
olla, 5747
ombra, 9046
ona, 9056
ops, 5890
orb, 5916
orar, 9071
ordi, 5937
ordir, 9097
orella, 9082
orfe, 5923
ortiga, 9098
os, 5938
os, 9093
ou, 5982

pa, 6371
pagá, 6012
paixer, 6189
pal, 6105
palma, 6053
palomer, 6034
palla, 6017
panxa, 6397
parent, 6155
pas, 6171
pasqua, 6188
pau, 5989
paune, 6222
pecat, 5988
pedaç, 6311
peix, 6305
pel, 6107
pellucar, 6978
pera, 6106
percebre, 6815
perdre, 6362
perir, 6363
pes, 6173
pi, 6387
planyer, 6519
plegar, 6506
ploure, 6534
poble, 6648
poder, 6991
polpa, 6966
poll, 6008
pont, 6971
porc, 6652
porca, 6652
porquer, 6652
porsel, 6977
porta, 6545
portar, 6983
pou, 6989
prea, 6741
preu, 6803
prévere, 6187
primvera, 6836
pudir, 6992
pudor, 6995
puny, 6967
pussa, 6978

que, 1246
que, 1593
quer, 1443

raig, 7121
raure, 7021
reu, 7116
riba, 7206
rimar, 7185
ris, 7208
riu, 7217
rogar, 7278
roig, 7241
ros, 7261
rompre, 7290
rosto, 7255
rotura, 7290
rumiar, 7284

sac, 7314
sadoll, 7490
sageta, 7335
sal, 7452
saltar, 7380
salvia, 7366
sallir, 7455
sanc, 7826
sant, 7837
sauc, 7956
sec, 7652
segle, 7654
sella, 7301
semblar, 7676
semença, 7395
sengles, 7833
senya, 7680
serè, 7684
serpollo, 7466
servar, 7695
set, 7434
set, 7712
setmana, 7433
seu, 7713
seure, 7663
si, 7763
singla, 1799
sis, 7473
siular, 8325
sobrar, 8371
sobre, 8100
sogre, 7960
sol, 7951
son, 7793
sonar, 8368
sor, 8006
sorbir, 8009
sort, 7953
sort, 8382
sotil, 8305
sots, 8297
sudor, 8324
sufrir, 8327
sus, 8397
suspir, 8404

tal, 8528
tallar, 8460
tardiu, 8773
teixir, 8649
tela, 8577
tell, 8596
tembre, 8612
temps, 8709
tenda, 8721
tendre, 8717
tenir, 8725
terbol, 8990
terra, 8512
testa, 8580
teta, 8780
teu, 8559
timba, 8710
timpa, 8710
tizó, 8443
tocar, 8803
tomber, 8976
tondre, 8981
torbar, 8987
torcer, 8800
tornar, 8997
toro, 8564
tos, 9003
tossir, 9003
tot, 8843
trametre, 8906
traure, 8858
tremolar, 8888
tres, 8886
tronar, 8980
tu, 8949

udolar, 9089
umpir, 9052
un, 9053
ungla, 9062
unt, 9067
untura, 9068
ursol, 9077

vaca, 9118
vall, 9143
vas, 9174
veer, 9199
vehi, 9196
veixina, 717
vellena, 223
vena, 9268
venar, 9269
venat, 9269
vencer, 4461
vendre, 9274
venjar, 9275
vent, 9280
ventre, 9283
ver, 9164
verga, 9167
veri, 9209
verm, 9243

verre, 9242
vert, 9213
vessar, 9171
vestimenta, 9223
vetllar, 9201
vi, 9266
vida, 9315
vindre, 9208
vinya, 9241
viola, 9284
viu, 9323
viudo, 9127
viure, 9230
voler, 9369
vos, 9339
vostre, 9356
vuyt, 5906

Cehă

agrest, 136
almara, 211

ba, 567
baba, 568
bača, 585
balamut, 627
ban, 655
barchet, 692
belen, 619
běliti, 851
bič, 831
blana, 914
blato, 652
bobr, 1088
boj, 606
boubol, 1183
boukati, 1011
brambor, 673
brička, 1109
brindza, 1106
brouk, 1113
bršina, 5765
brus, 1131
bunda, 1205
burda, 7519
bušiti, 1225

cap, 8505
caloun, 8792

chechot, 1764
churlavy, 3925
chytry, 4130
caj, 1604
čep, 1654
cet(a), 1627
čibr, 1909
čizma, 2108
čreda, 2020

demikar, 3109
dežma, 2945
djob, 1954
donice, 3021
dospeti, 3033
doženiti, 3007
drabina, 3043
drkoliti, 3062
drmoliti, 3049
drob, 3069
droždi, 3072
drožka, 3075
dubiti, 3082
dupa, 3118
duškem, 3130
dyndati, 2757

faleš, 3261
flandra, 3427
frajer, 3470
frcati, 3410
frfen, 3327
fujara, 3436

galeta, 3572
gazdovati, 3625
gruń, 3907
gulaše, 2255

ham, 3997
hantovati, 4015
hlas, 3803
hlawouch, 7754
hospodar, 3843
hrapka, 4083
hurt, 4113
husak, 3773
husty, 4096

jalmara, 211
jezero, 4256

kachel, 1277
kalina, 1335
kaput, 1429
kat, 3751
katre, 2506
klampa, 2118
klátiti, 2125
klej, 2134
klin, 2149
kloč, 1906
klubák, 2160
kob, 2198
kobza, 2204
kodkodákati, 2487
kokoš, 2224
koleda, 2264
koleša, 1321
koliba, 2259
kolna, 2268
kolo, 1321
kopica, 1422
kord, 2188
kornuta, 2428
kosatka, 2455
kotec, 2489
kotlina, 2494
kozno, 2601
krakati, 2007
krč, 2564
krčiti, 2015
krk, 2011
krleš, 1822
kulaše, 2255
kumota, 2428
kvokati, 2060
kyselice, 1837
kyta, 1853

laje, 4686
lajka, 4684
lavice, 4740
lelek, 4828
lin, 4837
lipan, 4859
liwanec, 210
liziti, se, 4136
lopta, 4909
lotr, 4915
lučina, 4929
lyla, 4779

mak, 4956
malina, 5030
manka, 5044
markytán, 5088
matka, 5050
metla, 5066
mohyla, 5454
moudriti se, 5296
moura, 5505
mozoliti, 5456
mrak, 5505
muršavy, 5335
mužik, 5392

naděže, 5559
nakaz, 5653
naliwanec, 210
nevěsta, 5673
nežit, 5580
nofe, 5711

obal, 5759
občina, 5894
oblouk, 5773
obrok, 5786
obval, 5759
ocel, 5966
ochotnik, 143
ogradikavat, 7177
oje, 5856
olej, 9035
opačina, 5891
opariti, 5893
oplen, 5900
opřěti, 5904
osi, 5941
otava, 5962
otrava, 5977
oves, 5983

pala, 6047
pala, 6110
palanda, 6032
palata, 6042
palica, 6052
pantlička, 6077
parkan, 6137
paveza, 6226
pechota, 6370
petržel, 6218
pila, 6375
pipa, 6401
pipati, 6406
pisk, 6440
pištěti, 6447
pizda, 6466
plat, 6495
platy, 6495
plaz, 6499
plen, 6501
plepe, 6480
pleš, 6503
pletati, 4344
pletkar, 6530
plita, 6523
ploska, 6530
ploštica, 6531
plouti, 6540
plst, 6445
plt, 6540
pluh, 6535
počinek, 6553
poddany, 6562
podkova, 6703
podvoda, 6577
pogan, 6012
pohar, 6541
polej, 6606

polka, 6602
ponos, 6640
pop, 6643
poskonice, 6674
posmouriti, 6684
post, 6689
postav, 6692
pošta, 6690
posvice, 6600
prach, 6743
prašiti, 6756
prchnouti, 6412
prihana, 6828
pripecek, 6817
pritvor, 6820
prk, 6412
prliti, 6421
prslen, 6860
pstruch, 6194
pulka, 6602
putina, 6994
pytlovati, 6251

rab, 7226
rabota, 7226
rafala, 7031
raj, 7033
raka, 7015
rakyta, 7013
remtati, 2598
repetati, 7065
reptati, 7065
rohač, 7027
rohatka, 7239
rohoz, 7238
ropot, 7250
roucha, 7274
rovaš, 7119
rozor, 7124
rys, 7209

samokiška, 7389
samovar, 7397
sas, 7472
sik, 7766
skoupy, 7632
skrčiti, 7751
skřečeti, 7573
slaby, 7873
slanina, 7877
slatina, 7880
sloj, 7901
slondra, 8354
sloup, 8179
smetana, 7914
smědý, 7914
snop, 7944
sobol, 7955
srok, 8015
starati, 8037
stěnka, 8183
strana, 8238
strměti, 8199
strunga, 8283
svekla, 7726
svide, 7743
syk, 7765

šafran, 7972
šetina, 1684
šik, 7765
šindel, 7818
solda, 7984
štěrb, 8195
štir, 8192
šular, 8356
šunka, 8369
šuplakta, 1964
šutá, 2102
šutiti, 8409
švih, 3403

tanystra, 8862
taraban, 2782
tarabiti se, 8515
tata, 8553
terchavý, 8531
tesak, 8579
tina, 8716
tis, 8774
titerka, 8657
tjukati, 8590
tlaka, 2012
tjukati, 8590
trn, 8765
troky, 8924
troutiti, 8910
trš, 8769
tulipan, 8970

uborek, 5878
ujem, 5854
úkrop, 9055
urda, 9078
ustani, 5950
ustati, 5950

val, 7736
valch, 3231
valma, 7747
važba, 2648
venátky, 9206
vérljiti, 7735
vertep, 4125
vražba, 9364
vrch, 9294
vydra, 9240

zábalka, 9387
zlamati, 7876
zona, 9508
zubiti se, 9493
žaloba, 4581
židlice, 4603
žinčica, 4612
žlab, 4604

Celtice

boc'h (breton), 1139
kall, 1307
mar (irl.), 5091
padus, 1072
*palta, 652
pisik (breton), 6435

Chineză

čá, 1604

Croată

akov, 37
alat, 3984

baba, 568
balega, 646
baloga, 646
balvan, 999
ban, 655
banja, 612
banoveti, 668
bantovati, 864
bič, 831
bir(ov), 865
bobuk, 1183
boj, 606
božur, 1176
breber, 1088
brndjuška, 1105
bruš, 1131
bučiti, 1231
bugar, 1188
bujati, 1168
buknuti, 4563
bušiti, 1225

cap, 8505
cev, 8582
ciganin, 8683
ciknuti, 8438
cujka, 8961
curiti, 8751

čaklja, 1945
čarčjak, 2012
četa, 1627
četina, 1684
čopor, 1981
črid, 2020
čudo, 2075
čuska, 2101
čvarek, 8005

da, 2749
de, 2799
dežma, 2945
divni, 2942
dobitak, 2990
drob, 3069
drum, 3080
dvoinica, 3006
dvornik, 9352

farba, 3275
faša, 3290
fertalj, 3400
flinta, 3432

frajar, 3470
frustuk, 3438

galica, 3580
gazdovati, 3625
gingav, 3768
gjumber, 3705
gležan, 3808
gol, 3830
gomila, 5454
gomoli, 3586
gota, 3936
granica, 3863
greda, 3882
grizina, 5849
guntunar, 3938
guriti se, 4420
gušta, 4196
guster, 3935
gut, 3788

hakati, 4098
halov, 3984
hlapiti, 4704
hud, 4100

ikra, 4169
inje, 4422
intov, 4110
Izlaz, 4569
izvor, 4574

ja, 4221
jarica, 4499
jasle, 4295
jaz, 4256
jesetra, 5692
jezero, 4256

kada, 1260
kaica, 1292
kalina, 1335
karaš, 1460
katana, 1528
kečiga, 1257
kĕrd, 2019
kĕrtica, 2046
kĕrst, 2042
kika, 1757
kina, 1791
kiseljak, 1844
klijen, 2130
klin, 2149
klobuk, 2110
kočina, 2214
komora, 2307
koprena, 2392
korablja, 2397
kosač, 2189
košiti se, 2463
kover, 2503
kovilje, 2261
koža, 2181
krap, 2537
krčmariti, 2017
krilo, 2572
krivec, 2590
križati, 7611
križka, 7611
kmata, 2034
krop, 9055
kršje, 2041
krupa, 2609
kuhnja, 2643
kuka, 1568
kukrizište, 2635
kula, 2652
kum, 2669

lada, 4676
larma, 4713
lastavica, 4723
laz, 4743
lĕk, 4748
letka, 4798
liksija, 4793
litija, 4876
livada, 4883
ljudi, 4880
lokot, 4669
lopta, 4909
lubenica, 4922
luč, 4928
luka, 4943
lušija, 4793

maca, 5360
mačuga, 4970
magarac, 4986
magarica, 4986
mahana, 5238
majka, 5012
mak, 4956
makar, 4959
malina, 5030
mama, 5035
mamaljuga, 5036
mamiti, 5407
mangolice, 5061
manka, 5044
marha, 5095
masla, 5137
matica, 5153
mator, 5155
mavluta, 5032
maža, 5020
med, 5259
medjaš, 5188
mehlem, 5190
mentovati, 5316
mercina, 5335
mertuk, 5222
mestva, 5223
metanija, 5146
metla, 5166
mezdriti, 5244, 5391
mistrija, 5355
mit(o), 5358
mižiti, 5275
mjerica, 5221
mlad, 5367
močar, 5378
močina, 5387
molj, 5400
mora, 5434
moruna, 5440
mrak, 5505
mrena, 5459
mreža, 5458
muhar, 5386
muk, 5368
murgast, 5505
muruna, 5440
mustak, 5532
mušica, 5528

na, 5551, 6231
najmiti, 5577
namuliti, 5590
natra, 5628
naz(i)vati, 5645
nevod, 5638
nevolja, 5674
norok, 5717
nosila, 5614
novak, 5725
nožica, 5714
nukati, 9075

običaj, 5760
oblak, 5773
obli, 5776
oblok, 5773
obojak, 5759
oboriti, 5779
obraz, 5783
obrok, 5786
ocal, 5966
ocet, 5969
odora, 5825
ogar, 5837
ojište, 5856
okoliš, 5808
oltar, 218
opanak, 5896
orman, 211
ormar, 211
oriz, 5922
osi, 5941
oskoruša, 7602
otava, 5952
otik, 5871

paksimat, 6303
palačka, 6041
palamar, 6034
palamida, 6036
palica, 6052
paliti, 6047
paloš, 6031
panagija, 6064
pandur, 6073
paprika, 6162
parip, 6156
pasište, 6028
pat, 6200
pauk, 6024
pačenije, 6234
pĕdepsati, 6239
pehar, 6015
penĝe, 6393
perč, 6412
perčin, 6261
pero, 6110
peržiti, 6746
pĕga, 6011
pijaca, 6342
pila, 6375
pir, 6407
pis, 6435
pišati, 6436
pletenica, 6504
plod, 6528
ploditi, 6528
ploština, 6531
plug, 6535
plutati, 6540
plutva, 6540
pod, 6560
podlog, 6714
pojata, 6596
poledica, 6604
polica, 6616
poljak, 6603
pomana, 6629
pop, 6643
poreklo, 6655
pospalj(e), 6686
post, 6689
postav, 6692
postava, 6693
postruga, 6195
postrva, 6194
pošta, 6690
poteg, 6712
povi, 6581
povrnuti, 6734
prah, 6581
prelaz, 6422
prepelica, 6790
presĕka, 6853
preti, 6418
priča, 6814
prijatelj, 6822
prijati, 6822
primiti, 6840
prinuti, 6658
pripon, 6851
prival, 6872
prokopsati, 6889
proskura, 6797
prud, 6947

puca, 6990
pup(a), 6972
putir, 6712
putonoga, 6377

rab, 7226
raboš, 7004
rak, 7008
raka, 7015
ralica, 7068
rana, 7049
rasa, 7071
redikovat, 7161
repica, 7062
rigati, 7180
ris, 7209
riza, 7220
rogožina, 7238
rohoz, 7238
rovaš, 7119
ruho, 7274
rumen, 7286
rumenilo, 7286
rumeniti, 7286

sad, 7323
sadno, 7336
samar, 7391
samorast, 7404
sapun, 7435
sbeg, 7507
selište, 7792
siromah, 7464
sisa, 8780
sitar, 7869
sito, 7869
siv, 7872
skobalj, 7589
skoljka, 7592
skorija, 7761
skriška, 7611
skrunja, 7572
skut, 7639
slab, 7873
slanina, 7877
slatina, 7880
smilje, 7994
sponka, 7994
sporiš, 8095
spretan, 8105
stan, 8182
stativa, 8139
sterp, 8179
stežer, 8154
stina, 8130
sto, 8408
stog, 8211
stol, 8215
stožer, 8154
straica, 8232
strana, 8238
strug, 8282
suknja, 8317
sulica, 8360
sulud, 9423
sur, 8378
surla, 8390
survati, 8392
suvat, 8342
svěštilo, 3339
svora, 7740
svračak, 7742

šafran, 7972
šapka, 7430
šaran, 7447
šator, 7488
šereg, 7844
šestak, 7477
ševar, 8028
šik, 7765
špital, 8087
štica, 7870

tabor, 8424
tajna, 8465
takmen, 8813
tamjan, 8493
tamnica, 8618
tapun, 3118
tarnica, 8440
tartati, 5626
temelj, 8613
tèrlo, 8763
ternomat, 8765
tigan, 8682
tirati, 4445
tis, 8774
tlaka, 2112
tolmačiti, 8481
tonja, 8797
torica, 8834
tovar, 6728
tovariš, 8847
trajati, 8861
tresnuti, 8877
trica, 8536
triti, 8758
trnac, 8767
tronosati, 8768
troskot, 8938
trš, 8769
trud, 8941
truma, 8995
trup, 8945
tulipan, 8970
tuliti, 8967
tur, 8985
turen, 8996
turma, 8995
tvor, 2944

uborak, 5787
ugar, 9065
ujam, 5854

vagaš, 3243
val, 9136
varoš, 5913
vata, 9179
vatra, 9184
vedro, 9126
vertep, 4125
vez, 9279
vidra, 9240
vlok, 9349
vojevoda, 9343
vrednik, 9372

žaklopnica, 2152
žatore, 9467
ždravo, 7644
žid, 9492
žmaj, 7918
žaloba, 4581
žar, 4592
ždero, 4594
žeg, 4596
živina, 4620
žleb, 4604
žmire, 4644
žuliti, 4643

Cumană

balta, 693
barda, 694
barmak, 6053
beč, 760
bičak, 1095
boy, 976
butak, 1233

casap, 1504
chamal, 4000
chater, 1552
cobux, 2204
čanak, 1610
čura, 1947
fil tisi, 3367
garanful, 3604
ispanak, 8043
kök uz, 3557
kurum, 7623
marul, 5123
mir, 5329
nagt, 5573
noghut, 5631
oleat, 5862
oyn, 5855
sabur, 7313
sachex, 7321
suruna, 8390
tegana, 8682
tepsi, 8746
toy, 8814
tutun, 9010
yok, 4468
yurt, 5936

Dacă

*argilla, 390
*bo-ransa, 1106
*dierna, 9499
Diupaneos, 4653
Diupanus, 4653
*drocilla, 3039
*ghingama, 4149
*ghiupa, 3736
*kadmiliku, 5197
*magula, 4996
Malva, 5023
*miliku, 5197
mizoula, 5174
mozoula, 5174
*prodiorna, 9499
*sampsera, 7805
*stana, 8182
*sthagara, 8154
* * *tunndra, 8982
*viedula, 9247

Daneză

bŏr, 1029, 1037

Engleză

adventism, 99
arrack, 7014

babble, 847
bluff, 932
bowsprit, 1008
boycott, 981
box, 1064
box calf, 1063
break, 1090
bulldog, 988

cambric, 1709
cargoboat, 1476
cent, 1561
check, 1636
closet, 2196
clump, 2160
concern, 2322

dock, 2994
dog cart, 2996
duck, 2993

five-o-clook, 3249
folklore, 3456
fox-trott, 3466
full, 3510

goal, 3831
grog, 3896

hello, 215
hop, 4159
humour, 9051

jockey, 4626

lasting, 4721

magazine, 4987
mahogany, 5003
mohair, 8385

nainsook, 5592

poker, 6001
pudding, 1155
punch, 6636
puss, 6435

rubber, 7227

sandwich, 7418
shilling, 7791
chrapnell, 8114
skunk, 7594
slam, 7890
star, 8134
starter, 8136
stock, 8208

tank, 8497
ticket, 8672
tiffany, 8690
tramway, 8868
trolley, 8930

vamp, 9153

warrant, 9166
whist, 9309

yacht, 4230

Franceză

abaque, 5
abat-jour, 6
abattoir, 10
abécédaire, 11
able, 28
ablette, 28
abnégation, 17
abondant, 27
abonner, 19
aborder, 20
aborrir (v.), 1030
abrutir, 1134
absent, 23
absorber, 25
abstenir, 26
acabit, 1344
accepter, 39
accès, 40
accident, 41
accise, 42
accorder, 56
achever, 1405
achoisoner (v.), 1518
acompte, 55
acquit, 47
acquitter, 47
acte, 61
acteur, 62
actrice, 62

adapter, 71
adhérer, 74
adieu, 85
adjoindre, 158
adjuger, 86
adjutant, 88
admettre, 91
administrer, 89
admirer, 90
adresse, 93
adresser, 93, 4398
aduir (v.), 94
aever (v.), 69
affaire, 103
affairé, 103
affiche, 113
afficheur, 113
affonder (v.), 116, 3518
afors (v.), 105
affront, 3499
affût, 107
agacer, 124
agence, 126
agent, 126
agile, 127
agneau, 5260
aider, 160
aigle, 44
aigras (v.), 136

aigre, 59
aigrette, 3162
aiguer (v.), 69
aiguillette, 3158
aiguiser, 458
ail, 145
allleurs, 155
almant, 67
ainc (v.), 4367
ainsi, 450
airain, 363
aire, 406
ajoindre (v.), 158
à jour, 159
ajourner, 249
alambic, 172
alarme, 4713
albanais, 372
alenter (v.), 207
aligner, 4849
alinéa, 206
allaiter, 174
allécher, 150
allier, 187
allo, 214
allouer, 215
almaire (v.), 211
almée, 3992
alonn (lyon.), 223

alphabet, 197
aman, 228
amant, 229
amateur, 234
ambition, 238
ambler, 9, 45
âme, 4424
amende, 241
amer, 233
amical, 247
amiral, 251
amoisser (poitev.), 473
amortir, 254
amour, 253
amoureuse, 253
amuser, 258
an, 260
anarchie, 266
andui (v.), 250
angarie, 281
ange, 4416
angélique, 282
angine, 286
angle, 964
angulaire, 9064
animal, 289, 5584
animer, 288
anneau, 4402
annonce, 313

anoblir, 5707
anorganique, 5924
anserir (v.), 7650
ante (v.), 5167
antenois, 5705
anterver, 4449
anthologie, 305
anthrax, 308
antique, 301
antiquité, 9015
aoire (v.), 68
aombrer (v.), 96
août, 141
apache, 323
aparté, 321
aperception, 328
apéritif, 329
apeser (v.), 324
aplegá (bearn.), 6505
apophthegme, 334
apoplexie, 336
apostat, 340
apostrophe, 343
appartenir, 322
appel, 326
apporter, 338
apprécier, 345
apprendre, 349, 29859
approcher, 353
âpre, 479
à propos, 354
aqueduc, 325
arain (v.), 365
arak, 7014
arbre, 374
arc, 375
archoit (Jura), 2702
archaïque, 395
architecte, 401
archives, 402
ardoir (v.), 381
ardre, 381
areine (v.), 408
areûre (v.), 371
argent, 393
argentier, 393
argile, 392
arlequin, 410
armaire (v.), 211
armoire, 211
armateur, 412
armature, 412
arme, 412
armée, 412
armer, 412
armoiries, 412
aromatique, 421
arôtsé (v.), 443
arranger, 346
arrêter, 384
arrhes, 446
arriere-garde, 407
arsenal, 426
arsure (v.), 431
artillerie, 439
arum, 422
as, 449
asbeste, 454
ascourter (v.), 457
asile, 564
aspic, 476
aspic, 477
aspic, 478
assainir, 452
assembler, 461
asseoir, 464
associer, 474
assortir, 475
assoupir, 517
assourdir, 498
assouvir, 517
astre, 493
astrolabe, 490
astrologue, 491
astronome, 492
atenir, 515
athée, 513
athénée, 508
atonal, 8797
atout, 527
attacher, 503
attaque, 501
atteindre, 516
attelage, 506
attenant, 507
atterrir, 511
attester, 512
attirer, 515
attiser, 521
attremper, 486
attrister, 8919
aube, 176
aube, 409
aubergine, 6207
aubour (v.), 180
auge, 178
aumaille, 5584
auner (v.), 97
authentique, 539
automne, 8795
autre, 216
avance, 547
avant, 296, 4361
avantage, 549
avant-projet, 6904
avelaine (v.), 223
avérer, 78
avertir, 551
aviné, 552
avis, 554
avocat, 100
avoir, 550
avorter, 556
axe, 559
axiome, 560
azur, 556
babiller, 847
babine, 575
babouche, 6101
bac, 582
baccara, 482
bagage, 595
bagatelle, 596
bague, 595
baguette, 600
baille, 645
bailler, 608
bain, 612
baiser, 814
balais, 631
balancer, 628
balancier, 628
balbutier, 847
balcon, 636
baldaquin, 598
ballast, 632
balle, 621
balzan, 651
banane, 657
bananier, 657
bande, 661
bandit, 663
banniere, 662
banque, 659
banqueroute, 659
banquet, 660
banquette, 659
banquier, 659
banquise, 659
barbare, 679
barbiche, 684
barbichon, 684
barcarole, 691
barde (v.), 693
barege, 698
baril, 640
barioié, 699
baron, 701
barrage, 670
barre, 670
barreau, 703
barrer, 670
barriere, 697
baryton, 700
base, 746
baser, 746
basilic, 1229
basoche, 721
basque, 711
basquine, 711
basse, 705
bassin, 749
bastion, 723
bataille, 729
bâtir, 736
batiste, 738
bâton, 726
batoyer (v.), 1057
batterie, 735
batteuse, 741
battre, 734
bauçant (v.), 651
bavette, 745
bayadère, 607
bayonnette, 614
bazar, 750
bazin, 751
béat, 754
beau, 619
beaupré, 1008
bec, 755
bécasse, 756
bécassine, 756
beige, 722
belle-écosse, 773
bellette, 5673
béret, 797
bergamote, 798, 6271
berger, 789
bergère, 799
berthe, 801
besace, 2872
bissextile, 9304
bézoard, 6088
bi-, 819
bibi, 822
bicyclette, 832
bidet, 835
bien, 857
bifteck, 839
billard, 852
bille, 845, 1237, 3832
billet, 850
billot, 1237
binocle, 862
binoculaire, 862
bis, 886
bisbille, 843
biscuit, 887
blafard, 909
blâmer, 925
blanc-manger, 913
blant (v.), 927
blaser, 917
blindage, 928
blinder, 928
blond, 930
blondin, 930
blouse, 931
bluff, 932
bobo, 1135
bocal, 958
boeuf, 1051
boire, 752
boiture (v.), 744
bombarde, 1005
bombarder, 1005
bombardement, 1005
bombe, 1004
bon, 1009, 1201
bonbon, 1007

bonbonnière, 1007
bonhomie, 1016
bonhomme, 1016
bonjour, 1015
bonne, 1010
bonnet, 1014
bonté, 1203
bon ton, 1017
bord, 1025
Bordeaux, 1028
bordel, 1026
bordereau, 1027
bordure, 1025
Boscard, 1042
bosquet, 1044
bosse, 1053
boston, 1050
bote, 1225
botte, 1238
bottes- fortes, 1058
bottine, 1059
boucassin, 968
bouche, 1139
bouchée, 1140
boucle, 1147
boucler, 1147
bouder, 1139
boudoir, 1156
bouillon, 1192
bouledogue, 988
boule d'or, 848
boulevard, 1186
boulevardier, 1186
bouquet, 1144
bouquin, 1142
bourg, 1213
bourgeois, 1213
bourse, 1220
boussole, 1227
bouteille, 1236
boxe, 1064
boycotter, 981
boyer (v.), 940
braconner, 1071
braconnier, 1071
branche, 1102
braque, 1077
bras, 1079
brassière, 1077
brave, 1082
braver, 1082
bravo, 1082
bravoure, 1082
brayes, 1069
break, 1090
brebis, 789
brèche, 792, 1093
bretelles, 728
brigade, 1098
brigadier, 1098
brillant, 1100
brinde, 1104
brio, 1107
briquet, 1096
briquette, 1096
brise, 1111
brocart, 1118
broche, 1124, 1126
brocher, 1124
brocheur, 1124
brochure, 1124
broder, 1121
broderie, 1121
bronze, 1123
brosse, 1132
brume, 1129
brut, 1134
brutal, 1134
brutaliser, 1134
brute, 1134
bube, 1135
budget, 1162
bugle (v.), 1062, 1151
buisine (v.), 1146
bureau, 878
burgrave, 1213
buveur, 752

ça, 1594
cachemire, 1509
cadastre, 1261
cadeau, 1267
cadence, 1263
cadencer, 1263
cadran, 1269
cadre, 1269
café, 1272
café-chantant, 1272, 7424
cagnotte, 1391
cahier, 1285
caïeu, 1544
cail (v.), 1749
caisson, 1740
calèche, 1321
calembour, 1302
calfeutrer, 1298
calibre, 1344
calice, 1331
califourchon, 1307
Calvin, 1345
camarade, 1349
Cambrai, 1709
cambuse, 1355
caméléon, 1356
camériste, 1358
camion, 1368
camiunnage, 1368
camionnette, 1368
camper, 7316
canape, 1377
canevas, 1382
canne, 1374
cannette, 1374
caoutchouc, 1569
cap, 1397
cape, 1398
caporal, 1428
capote, 1429
câpres, 1415
capuchon, 1419
capucin, 1439
caractère, 4026
carafe, 3595
carapater, 1445
caravane, 1463
caravelle, 2397
carcan, 2523
carène, 1472
carie, 1479
carmin, 2032
carreau, 1485
carriole, 1081
carrousel, 1294
cartel, 1491
cartouche, 1501
caser, 1582
casque, 1505
casquette, 1505
casser, 1501
casserole, 1516
cataclysme, 1521
catalogue, 1527
catéchiser, 1541
Catherine, 1545
cauchemar, 2468
cavalier, 1576
caveau, 1579
caviar, 1578
cay (gasc.), 1284
ce, 46
cédille, 7664
ceindre, 1932
ceinture, 1652
ceinturon, 1652
cellier, 1644, 1700
cénacle, 1649
cenise, 1653
censitaire, 1650
censurable, 1650
cep, 1654
cerceau, 1666
cerf, 1661
cerise, 2021
cerne, 1619
cest (ant.), 46
chacal, 7316
chair, 1484
châle, 7354
chaloupe, 7383
champ, 1914
champagne, 7398
champion, 7399
championnat, 7399
chance, 1262, 7422
chancre, 7407
chansonnette, 7424
chantage, 7424
chanteclair, 7424
chanter, 1938, 7424
chantier, 7426
chanvre, 1931
chaotique, 4017
chaque, 2061
char, 1442
char à bancs, 7437
charade, 7441
charbon, 1466, 8443
charbonnier, 1465
chardonneret, 1315, 7423
charge, 7460
charger, 4373
charlatan, 7462
Charles, 7461
charmante, 1545
charme, 1486
charogne, 1480
Charolais, 1828
charrier, 1444
charrière (v.), 1459
chasser, 34
chassis, 7474
chatain, 7483
châtier, 2057
chaucier (v.), 1309
chaud, 1314
chaudière, 1316
chaudron, 7489
chauffeur, 7968
chaussée, 8080
chausser, 4371
chausson, 8022
chauvin, 8030
chauvinisme, 8030
chéance (v.), 1262
chef, 1396, 7665
cheik, 7666
cheminée, 1367
chemise, 1351
chemisette, 7679
chenapan, 7939
chenu, 1496
chercher, 1664
chérif, 7699
cheval, 1294
chevalet, 7715
chevalier, 1305
chevaucher, 4370
chevèche, 2001
chevêtre, 1404
cheville, 4588
chévre, 1430
chevreau, 7717
chevreauil, 1433
chevrier, 1431
chevron, 1433
chic, 7767
chicane, 7770
chien, 1901
chier, 1251
chiffon, 7780
chiffonner, 7780
chiffonnier, 7780

chimérique, 4106
chiot, 1544
chirurgie, 1830
chirographe, 1827
choc, 1954
choir, 1262
choiseau, 1566
choisel, 1566, 1716
choriste, 2394
choucas, 1944
chouette, 8326
cicéro, 1884
cidre, 1894
ciel, 1659
cime, 2084
cimier, 8706
cincele (v.), 8733
cinq, 1928
cipaye, 8036
cire, 1617
cité, 1682
cive, 1612
clair, 1750
clairvoyant, 2122
clamer (v.), 1708
claque, 2111
clarinette, 2123
classe, 2124
clause, 2128
clavelée, 3570
clé, 1697
clément, 2135
clenche, 2117
cliché, 2155
cliqueter, 2150
cloche, 2167
clore, 4378
coche, 1944
cocher, 1309
cocorico, 2224
cocotte, 2406
cocue (berri.), 2636
coe (v.), 2179
coffre, 2638
cohabiter, 9323
coi, 4376
coiffe, 2180, 2237
coiffer, 2180
coiffeur, 2180
coil (v.), 2236
coin, 2644
coincider, 2239
coing, 3937
colback, 1339
colis, 2258
collationner, 2256
colle-au-riz, 2247
collier, 2246, 2249
colline, 2263
collyre, 2265
cologne, 2275
colonel, 2274
colonial, 2273
colonie, 2273
coloniser, 2273
colonnade, 2269
colonnade, 2269
colonne, 2269
colonne-titre, 2269
coma, 2285
combattre, 2291
combinaison, 2292
combiner, 2292
comédie, 2293
comité, 2305
comandant, 2288
commandement, 2288
commander, 2288
commanderie, 2288
comme, 2665
commémorer, 5205
commenter, 2294
commercani, 2295
commercial, 2295
commercialiser, 2295
commetre, 2305
commissaire, 2303
commissionner, 2304
commun, 2314
commune, 2314
communier, 2671
communion, 2313
compagnie, 2308
comparaître, 6144
compas, 2309
complaire, 6469
complaisance, 6469
complaisant, 6469
complément, 2310
complet, 2311
compléter, 2311
compliment, 2311
composant, 2312
composer, 2312
compositeur, 2312
composition, 2312
comprendre, 2689
compromettre, 6911
compromis, 6911
comptabilité, 2352
comptable, 2352
compte, 2352
comptoir, 1394, 2352
comte, 2354
comtesse, 2354
concédier, 2319
concession, 2319
concevoir, 2321
concourir, 2327
condamner, 2330
condiment, 2333
condoléance, 2334
conducteur, 2335
conduire, 2335
conduite, 2335
conférer, 2337
confondre, 2358, 2640
confrère, 2337
confondre, 2358, 2640
confrère, 3477
confronter, 2338
confus, 2339, 2640
confusion, 2339
congé, 2319
conjugal, 2340
connaître, 2681
conquérant, 2325
conquérir, 2627
consciencieux, 2348
conscient, 2348
consigne, 2345
consommer, 2351
consort, 2347
constituer, 2349
consulat, 2350
consume, 2351
continent, 2356
continuer, 2357
contondant, 27
contracter, 2360
contrat, 2360
contre, 1560
contredire, 2363
contrebalancer, 628
contre-épreuve, 6882
contrefaire, 2361, 3232
contrepoids, 2359
contrepoint, 6968
contrepoison, 2359
contrer, 2359
convenir, 2366, 2747
converser, 9350
convoi, 2369
copiste, 2381
coque, 2205
coquet, 2210
cor, 2428
corb (v.), 2401
cordage, 2187
corde, 2187
cordon, 2411
corne, 2428
cornette, 2428
corniche, 2428
corps, 2438
correct, 2413
correspondre, 2415
corriger, 2413
corrupteur, 2448
corsage, 2443
corsaire, 2442
corse, 2440
corset, 2443
corvée, 2449
cosser, 2483
cosson, 2452
costume, 2480
costumier, 2480
côte, 2192
côtelette, 2493
cotignac, 1861
cotiser, 2482
cotoyer, 2192
couche, 2451
coucher, 2656
coucou, 2621
coucu (saintong.), 2636
coude, 2481
coudre, 2191
couille, 2236
coulage, 2653
coulant, 2653
couler, 2653
couleur, 2270
coulhistrau (beam.), 2249
coulisse, 2653
coupé, 2686
couplet, 2311, 2688
cour, 2718
courage, 2695
courant, 2703
courbache, 3779
courbe, 2186, 2697
courcailler, 2009
courir, 2703
courlieu, 2426
couronne, 2683
couronnement, 2431
courrier, 2703
cours, 2703
course, 2703
coursier, 2703
court, 7635
courtage, 2703
courtier, 2703
courtine, 2447, 2718
courtisan, 2718
courtisane, 2718
courtiser, 2718
courtoisie, 2718
couscous, 2725
couture, 2191
couverture, 2513
couvrir, 2379
crac, 2522
cramoisi, 2031
cravache, 3779
cravate, 2546
crayon, 2553
crayonner, 2553
créance, 2550
crédence (v.), 2551
crédit, 2550
créditer, 2550
crédule, 2550
créer, 2547
crême, 2555
créneau, 2557
crépe, 2560
crépon, 2560
crête, 2549
crever, 2538

crible, 2093
crime, 2573
cristal, 2583
crochet, 2600
croire, 2550
croisade, 2602
croisée, 2592
croiseur, 2602
croissant, 2662
croître, 2662
croix, 2602
croquis, 2593
croupe, 2608
croupier, 2608
croûte, 2612
cru, 2603
cruchon, 2611
cueillir, 2657
cuidier (v.), 2642
cuirasse, 2646
cuire, 2177
cuiture (v.), 2393
cul, 1865, 2692
culasse, 1775
culinaire, 2659
culotte, 1785
cultiver, 2663
culture, 2663
cure, 2693
curer, 2694
curieux, 2708
cycle, 1888
cylindre, 8699
cymbale, 8488

damas, 2766
damasquiner, 2766
dame, 2765
dame-jeanne, 2769
damnedieu (v.), 3113
damp (v.), 3018
danse, 2777
date, 2793
de, 2797
déal (v.), 2831
débarcadère, 690
débarquer, 690, 2802
débat, 2873
débattre, 2873
débit, 2803
déblai, 2804
déborder, 1025
débouché, 2806
débourser, 1220
décatir, 2810
décaver, 2811
décéder, 2812
décent, 2814
décès, 2812
déchausser, 2876
déchoir, 2808
décider, 2816
décision, 2816
décollage, 2818
décoller, 2818
décolleter, 2819
décompléter, 2311
décomposer, 2312
déconcerter, 2323
découler, 2706
décourager, 2695
découvrir, 2880
décrire, 2881
décroître, 2562
déductif, 2823
déduction, 2823
déduire, 2823
défaire, 2887
défectible, 2825
défectif, 2825
défectueux, 2825
défendre, 318
défier, 2889
dégagement, 2829
dégager, 2829
dégoûter, 3933
déguiser, 2832
déjà, 2834
déjeuner, 2836
de journée, 2837
délégation, 4769
déléguer, 4769
délicat, 2841
délicieux, 2842
délictueux, 2843
délier, 2893
demain, 2951, 5274
demander, 2847
démarche, 2845, 5216
démasquer, 5130
demicoton, 2949
démilitariser, 5283
demi-mondaine, 2846
démocratie, 2849
dénoncer, 2852, 2863
dénommer, 5733
dense, 2870
dent, 2956
dentelle, 2778
denteller, 2778
dentelure, 2778
dépasser, 6171
départ, 2855
dépêcher, 2856
dépendre, 2857
dépiler, 2854
déplacer, 6484
déporter, 6983
déposant, 2860
déposséder, 6675
dépouiller, 2900
députation, 2861
député, 2861
députer, 2861
dérailler, 2862
déranger, 2863
dérision, 7176
dérisoire, 7176
dérouter, 2868
derrière, 4389
dés-, 2871
désarmer, 412
descendre, 2903
deschater (v.), 2831
déserrer, 2892
des feux, 2826
désigner, 2882
désintéresser, 4436
désorganiser, 5924
dessert, 7694
desservir, 7694
dessin, 2883
détonnateur, 2912
détouper, 2908
détrôner, 8933
deuil, 3010, 3024
deux, 3004
dévaler, 9143
dévaloriser, 9148
déveine, 2913
devenir, 2914
devis, 2917
devise, 2917
dévouement, 2920
di (v.), 9489
dialecte, 2926
dieu, 9468
digue, 2940
dimanche, 3110
dîner, 2954
dire, 9491
directeur, 2965
direction, 2965
discordance, 2976
discorder, 2976
disculper, 2662
disgrâce, 3868
disparaître, 6144
disparition, 6144
disque, 2974
dissipé, 8108
distraire, 2980
divan, 2985
dividente, 2987
diviser, 1987
dix, 9477
dock, 2994
dogme, 2001
doigt, 2831
dolman, 3010
doloir (v.), 3127
domestique, 3014
dominer, 3015
donnée, 2793
dormeuse, 3026
dormir, 3026
dos, 3030
dose, 3027
double, 3084
doublé, 3084
douche(r), 3128
douve, 2988
doux, 3104
dragon(ne), 3042
drain, 3056
draisine, 3060
drap, 3052
drap-des-dames, 8851
drapeau, 3052
draper(ie), 3052
dressage, 3059
drogue(rie), 3071
droguiste, 3071
droit, 3058
duel, 3092
duettiste, 3117
duire (v.), 3085
dune, 3114
duplicité, 3084
durée, 3123

eau, 316
ébattre, 7503
écarter, 2855
échafaud(age), 3206
échafauder, 3206
échanger, 7559
échapper, 7531
écharfe, 7453
échauder, 7426
èche, 4247
échec, 3207
échelle, 7534
écho, 3148
échoir, 7520
échouer, 3207
éclipse, 3146
économe, 3147
économiser, 3147
écorce, 7587
écouter, 457
écrire, 7610
écriture, 7619
écu, 7636
écuyer, 7636
éditer, 3153
éduquer, 3154
effet, 3155
égal, 3158
eissir (v.), 4294
éléphant, 3169
élibérer, 4810
éloquent, 3172
emballage, 235
emballer, 235
embarcation, 690
embarquer, 690
embêter, 236
emboucher, 4330
embuscade, 239
émir, 251
emmagasiner, 4987

emmener, 4392
empailler, 6017
empêcher, 4338
emepeindre (v.), 4343
empereur, 4337
empiéter, 4340
emplir, 9025
employé, 255
empourprer, 6982
emprunter, 4351
en, 4358
encaisser, 1500
enceindre, 1932
enchanter, 1938, 2879
encliner, 4379
encourager, 2695
endiguer, 2940
endive, 276
endurer, 4400
énergie, 3181
énerver, 4868
enfler, 9048
engagement, 280
engager, 280
engloutir, 4417
engourdir, 4420
énoncer, 3181
enquête, 272
enquêter, 272
enseignement, 4456
enseigner, 4456, 7680
ensouple, 8351
entarier (v.), 4433
en-tête, 299
entier, 4450
entonner, 8798
entr'acte, 307
entraîner, 309
entre, 4448
entre (v.), 4450
entrechat, 311
entrecouper, 8460
entreprise, 310
entrer, 4447
entrevoir, 9199, 9452
envoisier (v.), 4456
épais, 2870
épaulette, 3195
épi, 8069
épilepsie, 3187
éplucher, 6978
époque, 3194
éprerdre, 7609
éprendre, 349
éprouvette, 3196
équerre, 3142
équi-, 3143
équipe, 3144
ériger, 3200
erroné, 3202
ers, 411
escale, 7524
escalier, 1459
escamoteur, 7529
eschéer (v.), 7520
esclave, 7752
escondre, 458
escopir (v.), 7627
escrime, 7612
espion, 7979
espionnage, 7679
espionner, 7679
esplanade, 6473
espondre (v.), 8110
esprit, 8083
esquille, 8150
estampille(r), 8127
ester (v.), 8115
esterdre (v.), 8161
estimable, 8181
estomac, 8218
estordre (v.), 8206
étable, 8140
éteindre, 8186
éterniser, 3210
éternité, 3210
ethnique, 3212
étiqueter, 3211
étiquette, 3211
étoile, 8144
étoupe, 8293
étouper, 495
étreindre, 8271
étreint, 8270
étuver, 495
événement, 3217
éveux (v.), 339
excusable, 7641
excuse(r), 7641

façade, 3296
face(tte), 3296
façon, 3292
factage, 3232
facteur, 3232
factice, 3232
factieux, 3232
faction, 3232
facture(r), 3232
facturier, 3232
faille, 3244
faim, 3444
faire, 3232
faisan(der), 3301
faisse, 3288
faisser, 4405
fait, 3269
faiture (v.), 3269
falbala, 3253
falsificateur, 3261
familiaire, 3264
familial, 3264
famille, 3264
faner, 111
fanfare, 3277
fanfaron, 3277
fantaisie, 3267
fantôme, 3267
faon, 3293
farine, 3248
fascine, 3289
fasciner, 3286
fauteuil, 3465
faux, 3254
faveur, 3300
fébrile, 3485
fée, 3304
feia (dauph.), 3294
fendre, 3266
fener, 111
fenêtre, 3322
fer, 3353
féroce, 3346
fervent, 3355
fétiche, 3269
feu, 2826, 3448
feuille(t), 3441
feuilleton, 3441
feutre, 3341
fèvre, 3298
fez, 3336
fiacre, 3345
fiche, 3404
fichu, 3406
fidele, 3351
fiel, 3356
figure, 3358
fil, 3393
filandre, 3523
filature, 3363
filer, 3363
filet, 3363
fille, 3352
fils, 3413
filtre, 3381
fin, 3383
fin, 3385
finesse, 3383
fiole, 3389
firme, 3397
flanc, 3421, 3451
flanelle, 3422
flatter, 79, 3424
flegmatique, 3430
flegmon, 3430
fleur, 3433
floc, 3434
foin, 3384
foirolle, 8890
fol (v.), 3442
fond(er), 3518
fontaine, 3388
fors (v.), 3271
fort, 3446
fortune, 3561
fou (v.), 3239
foudre, 3513
fouet, 3239
fougueux, 3506
foulard, 3211
fourche, 3528
fourmi, 3534
fourneau, 3533
fournir, 3536
fourrier, 3531
four-sec, 3538
foutre, 3547
fraise, 815, 3467, 3483
franc, 3489
franc-macon, 3282
franchir, 3489
frange, 3481
frapper, 3473
fraterniser, 3477
fraternité, 3477
frayer, 3480
frein, 3492
freindre (v.), 3490
frênaie, 3475
frêne, 3475
frère, 3477
fresque, 3842
fressure, 3487
fret, 3469
friente (v.), 3479
frileux, 3485
frire, 3487
friser, 3494
front, 3495, 3499
frontière, 3495
fruit, 3501
fuir, 3507
fumée, 3516
fune, 2522
fur (v.), 3526
furibond, 3530
furieux, 3530
fustet, 3408
fût, 3546

gabardien, 3550
gabole, 28
gage(r), 3566
gagiste, 3566
galant, 3569
galanterie, 3569
galant homme, 3569
galerie, 3574
galoche, 3584
galon, 3582
galop, 3583
gangrène, 1390
garage, 3594
garçon, 3607
garçonnière, 3607
gare, 3594
garde, 3597
garderobe, 3598
gardien, 3597
gargariser, 3601
garnir, 3602
garnison, 3602

garniture, 3602
gaz, 3623
gaze, 3624
gazette, 3626
gazeux, 3623
geindre, 3649
géline, 3563
gênant, 4598
gencive, 3769
gendarme, 4587
gendre, 3766
gène(r), 4598
général, 3651
généreux, 3652
générosité, 3652
génisse, 4651
genou, 3656
gent, 3774
gentil, 3654
gentilhomme, 3654
gentillesse, 3654
gerbe, 4599
Germinal, 3663
gésir, 9393
gilet, 4313, 4608
gimblette, 4609
giratoire, 3777
girofle, 3604
gland, 7203
glace, 3693
glande, 7203
glouglou, 3757
glousser, 2162
goître, 3788
gommer, 3926
gommeux, 3926
gondolier, 3835
gosier, 3832
goudron, 1159
goupil, 9378
goût(er), 3933
gouvernement, 3939
gouverner, 3939
grabat, 2588
grade, 3851
grain, 3888
grand, 3864
grandiose, 3861
gras, 3866
gratis, 3868
grave, 3878
grec, 3874
grenade, 3860
grenadier, 3860
grenier, 3888
grenouillette, 1114
grief, 3878
grillage, 3881
grille, 3881
grolle, 3870
gros, 3900
gros-de-Naples, 3905
group, 3899
groupe(r), 3913
grumeau, 3912
gué, 9122
guèbre, 3694
guêpe, 9246
guéridon, 3684
guérite, 3679
guêtre, 3692
gueule, 3929
guichet, 3732
guide, 3697
guigne, 3710
guignon, 3710
guillemets, 3703
guimbarde, 3066
gypse, 4494

habile, 13
halte, 3995
happer, 4018
harmonie, 417
harpe, 4035
hausser, 4362
haut, 4362
haut-bois, 5777
hécatombe, 4073
herbe, 4241
herbivore, 4241
hérésie, 3198
hermine, 4092
héros, 3204
hésitant, 3227
hésitation, 3227
hésiter, 3227
heure, 5749
hideux, 4100
hier, 4289
hiérarchie, 4286
hirondelle, 7195
historique, 4530
hiver, 4245
hollandais, 5861
homme, 5873
henorabilité, 5589
honoraire, 5589
honorer, 5589
horaire, 5749
horde, 5920
hors, 104, 3271
hospice, 5947
hospitalier, 5947
hospitalité, 5947
hôte, 5752
hourra, 9070
huis, 9101
huit, 5906
humanisme, 5873
humaniste, 5873
humanité, 5873
humeur, 9051
humilier, 9049
humour, 9051
huppe, 6973
hurler, 9089
hyacinthe, 4225
hymne, 4334
hypochondre, 4486
hypocrite, 4483
hypothèque, 4491
hipothèse, 4492
hystérie, 4527
hystérique, 4527

iambique, 4234
idée, 4270
idiome, 4271
idiot, 4272
il, 3165
illes (v.), 4305
illuec (v.), 54
illusionner, 4316
immatériel, 5151
immédiat, 5186
immémorial, 5205
immortalité, 5374
implorer, 4343
importance, 6983
important, 6983
imposable, 4353
imposant, 4353
imposer, 4353
impropre, 6920
impropriété, 6920
imputer, 4355
inédit, 3153
infanterie, 4403
infernal, 4406
informer, 4404
ingénieux, 3653, 4415
ingéniosité, 4415
inoffensif, 5831
inonder, 9056
intéressant, 4436
intéresser, 4436
intérêt, 4436
intrigue, 4452
investir, 4459
inviter, 4464
irradier, 7121
issi (v.), 450
ist (v.), 481
itant (v.), 520
itel (v.), 502

jaloie (v.), 3572
jalousie, 3648
jambon, 4584
jante, 3644
japonaise, 4592
jaquette, 4578
jaspe, 4251
jaune, 3571
je, 3213
jersey, 4602
jeu, 4625
jeudi, 4627
jeun, 157
jeune, 4649
Jobin, 4624
jouer, 4634
joug, 4638
journée, 2837
judiciaire, 4637
judicieux, 4637
juge(r), 4635
jumeau, 3633
jupon, 3789
jurer, 4656
juste(sse), 4657

képi, 1819
khan, 4006
kilogramme, 1784
kukoreko (rouerg.), 2635
kyriolé, 1822

labyrinthe, 4666
lac, 4667
lâche(té), 4714
lacs, 4725
laine, 4839
laisser, 4615
lait, 4707
laitue, 4709
lama, 4689
lambruche, 4736
lame, 4689
lampadaire, 4693
lampas, 4694
lampe, 4693
lampion, 4693
lancer, 4697
lancette, 4697
lancier, 4697
landau, 4699
landie, 4842
langage, 4832
langoureux, 4847
langue, 4832
laouste (v.), 4675
laquais, 4671
laque, 4668
lard, 4711
large, 4712
larme, 4673
lat (beam.), 4724
latéral, 4731
laurier, 4735
lavable, 4661
lavabo, 4661
laver, 4661
lavoir, 4661
lavure, 4732
lacteur, 4764
lecture, 4764
légal, 4770
légataire, 4769
légation, 4769
légendaire, 4771

légende, 4771
Legrand, 3864
legs, 4769
léguer, 4769
légume, 4773
lente, 4843
lentille, 4851
léproserie, 4791
lessive, 4793
levain, 222
levée, 4804
lever, 4921
levier, 4554
lexique, 4806
lez (v.), 175
libraire(i)e, 4812
lice, 4534
lier, 4768
lierre, 4277
lieu, 4889
lieutenant, 4889
lièvre, 4285
lilas, 4829
limon, 4317
limonade, 4691, 4834
limonadier, 4691
limpidité, 4935
lin, 4357
linéal, 4849
linge, 4306
liquefier, 4818
liqueur, 4818
liquide, 4818
lisse, 4534
litre, 4877
livre, 4866
livrée, 4886
local, 4889
localiser, 4889
localité, 4889
locataire, 4889
locatif, 4889
location, 4889
loco-, 4889
loge, 4904
logique, 4896
loi, 4770
lombric, 4833
long, 4945
lorgnette, 4910
lorgnon, 4910
loterie, 4913
loto, 4913
louer, 4733
loup, 4948
loup-garou, 6818
loyal, 4755
loyauté, 4755
lucide, 4928
lucidité, 4928
lucratif, 4931
lueur, 4930
luire, 4928
luisir (v.), 4928
lune, 4942
lustrine, 4951
lutte(r), 4949
luxe, 4953
luxueux, 4953
luzerne, 4927
lycée, 4816
lynchage, 4850
lyncher, 4850

macao, 4957
macaronique, 4961
mâcher, 5234
machinal(ement), 5134
machine(r), 5134
machinerie, 5134
maçon, 5138
maculer, 4974
maculature, 4974
madame, 2765, 4975
madepolam, 4679
magasin(age), 4987
magasinier, 4987
magie, 4984
magique, 4984
maigre, 4973
mail, 5007
maimon (v.), 5016
main, 5285
mais, 5006
maisel (v.), 4964
maisselle (v.), 5133
maître, 4983
majesté, 5021
majestueux, 5021
majeur, 5022
majolique, 5017
malade, 5081
mâle, 5132
malice, 5031
malicieux, 5031
malt, 5033
maltraiter, 8849
maman, 5035
mamelle, 5036
mamelon, 5036
mamelouk, 5038
mammifère, 5036
manche, 5064, 5301
manchette, 5060, 5065
manchon, 5065
mandoline, 5047
manège, 5285
maniaque, 5308
manie, 5308
manier, 5285
manipulateur, 5285
manipuler, 5285
manivelle, 5064
mannequin, 5051
manoeuvre, 5054
manoil (v.), 5069
manoir, 5399
mante(au), 5067
mantille, 5067
manucure, 5062
manuscrit, 5070
manutention, 5072
mappemonde, 5073
maquette, 4966
marbre, 5109
marceline, 5121
marchande, 5113
marche, 5112
mardi, 5119
maréchal, 5094
marginal, 5102
marguerite, 5096
mariage, 5105
marier, 5107
marin(ade), 5013
marine, 5103
mariner, 5103
marital(ement), 5107
marjolaine, 4989
maroquin, 5110
marquant, 5083
marque(r), 5083
marqueterie, 50
marqueur, 5083
marquis(e), 5085
martyre, 5122
martyriser, 5122
mascarade, 5130
mascle (v.), 5132
masculin, 5132
masque(r), 5130
massage, 5126
masse, 5126
masseur, 5126
masseuse, 5126
massif, 5126
massiveté, 5126
mastic, 5140
mat, 5142
matérialiser, 5151
matérialiste, 5151
matérialité, 5151
matériel, 5151
matinal, 5152
matinée, 5152
matrice, 5161
maturité, 5155
mauresque, 5169
mayonnaise, 5018
mazette, 5176
médaille, 5182
médaillon, 5182
médecine, 5198
médian, 5186
médiat, 5186
médiation, 5186
médiatiser, 5186
médical, 5185
médicament, 5185
médicinal, 5186
mélancolie, 5196
mélancolique, 5196
mélodie, 5204
mélodieux, 5204
mélodique, 5204
mélodramatique, 5204
mélodrame, 5204
mélomanie, 5204
mémoire, 5205
mémorable, 5205
mémorandum, 5205
mémorialiste, 5205
mener, 5286
ment (v.), 5312
menthe, 5311
mentir, 5315
menu, 5124
menuet, 5291
meolle (v.), 4982
mer, 5192
mercredi, 5261
merle, 5263
mesel (v.), 5346
mesquin(erie), 5226
message(r), 5225
messagerie, 5225
mesure, 5141
métropole, 5362
meule, 5371
mezre (v.), 5227
miaou, 5251
miasmatique, 5249
miasme, 5249
miauler, 5251
mica, 5253
midi, 245
mie, 5253
miel, 5262
mil, 5258
milice, 5283
milieu, 5276
militaire, 5283
militant, 5283
militariser, 5283
militarisme, 5283
militer, 5283
millet, 5194
million(naire), 5282
minaret, 5288
mine(r), 5284
mineur, 5284
ministère, 5309
ministériel, 5309
ministre, 5309
minute, 5318
mirer, 5334
mise(r), 5363
misérable, 5227
misère, 5227
mite (v.), 5360
mitral, 5362
moche (v.), 5461

modalité, 5381
mode, 5381
modelage, 5381
modèle, 3581
modeler, 5381
modérateur, 5381
modération, 5381
modérer, 5381
modeste, 5381
modestie, 5381
modicité, 5381
modification, 5381
modifier, 5381
modique, 5381
moelle, 4982
moeurs, 5422
mohair, 5385
moiller (v.), 5484
moine, 5410
moise, 5125
moite, 5467
molleton, 5406
momie, 5493
momifier, 5493
monarchisme, 5411
monarchique, 5411
monarchiste, 5411
monarque, 5411
monceau, 5495
monocle, 5414
monologue, 5415
monseigneur, 7685
monstre, 5417
monstrueux, 5416
monstruosité, 5417
mont, 5498
monture, 5412
morale(ment), 5421
moralisateur, 5421
moraliser, 5421
moralité, 5421
morbide, 5423
moribond, 5507
mort, 5374, 5435
mortalité, 5374
mortel, 5372
mortier, 5438
mortification, 5374
mortifier, 5374
mortuaire, 5374
mosquée, 5180
mou, 5370
mouche, 5519
moudre, 5489
mouiller (v.), 5482
moult (v.), 5490
mourant, 5507
mourir, 5507
mousquetaire, 5523
mousqueterie, 5323
mousseline, 5527
moût, 5530
mu (v.), 5540
mucilage, 5461
mucilagineux, 5461
mucosité, 5461
muer, 5541
muezzin, 5473
muire (v.), 5372
muire (v.), 5475
mule, 5502
munition, 5497
muqueuse, 5461
murmure(r), 5508
muscle, 5524
musculaire, 5524
musculature, 5524
musculeux, 5524
muse, 5549
musée, 5549
musical, 5550
musique, 5550
mutiler, 5545

naf (v.), 5594
naif, 5578
naître, 5621
naïveté, 5578
nansouck, 5592
naphte, 5567
Napoléon, 6602
natal, 5625
natalité, 5625
nation, 5627
natural, 5629
nature, 5629
nautique, 5576
naval, 5576
nef, 5576
négociateur, 5660
négociation, 5660
négocier, 5660
neissune (v.), 5677
nemie, 5683
nénuphar, 5730
népotisme, 5665
nerveux, 5668
nervosité, 5668
nervure, 5668
net, 5672
neuf, 5723
neuf, 5724
neveu, 5665
nez, 5612
ni, 5677
niche, 5691
niveau, 5699
noces, 5733
noctambule, 5704
noctambulisme, 5704
nocturne, 5704
noer (v.), 4427
noeud, 5708
noif (v.), 5647
noir, 5661
noix, 5728
nom, 5733
nombre, 5732
nombril, 1215
non, 5726
nore (saintong.), 5716
notariat, 5722
notarié, 5722
note(r), 5722
notifier, 5722
notion, 5722
notoire, 5722
notre, 5721
nourrissant, 5739
nous, 5710
nouvelle, 5731
nouvelliste, 5731
noyer, 4401
nuance, 5727
nouee (v.), 5716
nuit, 5704
nutritif, 5739
nutrition, 5739

obèse, 4558
obésité, 4558
oblique, 4569
obliquité, 4569
obséquieux, 5788
observer, 5789
obus(ier), 5794
occire, 9018
océan, 5799
océanique, 5799
odalisque, 5816
oeil, 5802
oeillade, 5802
oeuf, 5982
offense(r), 5831
offensif, 5831
office, 5833
officialité, 5833
officiel, 5833
officier, 5833, 5835
officieux, 5833
officinal, 5833
officine, 5833
offrande, 5832
offrir, 5832
oh, 5740
oindre, 9061
oint, 9067
ointure (v.), 9068
oiseau, 536
oisel (v.), 536
olographe, 5868
ombre(lle), 9046
omelette, 5883
onagrier, 4986
oncle, 9054
onde, 9056
ondoyer, 9056
onduleux, 9056
ongle, 9062
opium, 112
opposant, 5907
opposition, 5907
oppositionniste, 5907
or, 534
orb (v.), 5916
orguel (v.), 9076
ordure, 9080
oreille, 9082
orer (v.), 9071
orfene (v.), 5823
organique, 5924
organisation, 5924
organiser, 5924
organisme, 5924
organiste, 5924
orge, 5937
orgue, 5924
orme, 5939
ondine, 9056
orphélinat, 5923
orthodoxe, 5935
ortiel, 9098
os, 5938
ossature, 5938
ossements, 5938
ossifier, 5938
osmer (v.), 9091
ost (v.), 4552
ost (v.), 4553
ostre (v.), 538
ou, 529
où, 4548
ouate, 9179
oublier, 9029
oulr, 542
ourdir, 9097
ours, 9093
outrage, 9040

pacha, 6170
pade (rouerg.), 1072
padichah, 6006
page, 6027
pagination, 6013
paginer, 6013
paien, 6011
paillasse, 6021
paille, 6017
pain, 6371
paix, 5989
palabre, 6043
palache (v.), 6031
palais, 6042
palanche, 6154
pâle, 6030
paletot, 6055
pâleur, 6030
palinodie, 6050
pâlir, 6030
palissade, 6051
palpable, 6402
panache, 6062

panais, 6190
panic, 6153
panneau, 6071
pantalon, 6083
paon, 6222
papal, 6091
papauté, 6091
paquebot, 5995
pâques, 6188
paquet, 5997
par, 6231
paradis, 6116
parapet, 6124
paratonnerre, 8877
paravent, 6134
parc, 6138
parcourir, 6140
pardessus, 6141
pare-brise, 6136
pareil, 6264
parent, 6155
parisien, 6149
paroi, 6266
paroir (v.), 6144
parole, 6160
parpaillot, 3438
parquer, 6138
parquet, 6138
parrain, 3382
part(age), 6168
partenaire, 6168
parti, 6168
participant, 6168
participe, 6168
participer, 6168
particulier, 6168
partiel, 6168
partisan, 6168
parvenir, 6170
parvenu, 6170
pas, 6171
passage, 6171
passe, 6171
passement(ier), 6182
passepoil, 6171
passeport, 6171
passer, 6171
pastille, 6186
pastel, 6186
patache, 6200
patchouli, 5999
pâté, 6186
pathétique, 6209
patriarcal, 6211
patricien, 6212
patrie, 6213
patriotique, 6213
patriotisme, 6213
patron(age), 6214
patronal, 6214
patroner, 6214
patrouille, 6216
paume, 6053
pause, 6089, 6397
pavage, 6227
pavé, 6227
paver, 6227
payer, 4335
peau, 6358
pêche, 6364
péché, 5988
peigne, 6361
pèlerin, 6265
pèlerine, 6265
peloton, 6533
peluche, 6539
pénitent, 27
penne, 6062
pensée, 6079
pension, 6255
pensionnaire, 6255
pensionner, 6255
pente, 6080
pépin, 6258
perdre, 6362
périr, 6363
perquisition, 6260
perré, 6267
perruque, 6292
persan, 6289
persil, 6218
personnage, 6290
personne(l), 6290
peser, 6173
pétrosil (v.), 6218
peuple (v.), 6529
peuple, 6648
peuplier, 6529
phaéton, 3238
phalange, 3252
phalanstère, 3252
phantasque, 3267
pharaon, 3273
pharisaïme, 3281
philanthrope, 3365
philomèle, 3377
philosophe, 3379
philosophie, 3379
philosophique, 3379
philtre, 3381
photographie, 3464
pictural, 6354
pièce, 6366
piège, 6356
pierre, 6341
pieu, 6105
pieux, 6367
pilaf, 6377
pile, 6376
pille, 6373
pilote, 6383
pilotis, 6383
pin, 6387
piquant, 6343
pique, 6343
piqué, 6343
piquer, 6347
piquet(er), 6343
piqueur, 6345
pis, 6360
piser, 6438
pissat, 6436
pisser, 6436
pistache, 3408
pistole, 6449
placage, 6468
placard, 6468
placement, 6484
placenta, 6471
placer, 6484
plaider, 6508
plaidoirie, 6508
plaidoyer, 6508
plaindre, 6519
plaire, 6469, 6507
plan, 6477
planétaire, 6478
planète, 6478
plantain, 6208
plante, 6520
planter, 4346, 6520
plaque, 6468
plaquer, 6468, 6526
plaquette, 6468
plasma, 6487
plastique, 6487
plat, 6488
platane, 6490
plateau, 6488
plateforme, 6488
platitude, 6488
plein, 6518
plénitude, 6518
pleuvoir, 6534
plier, 6506
plomb, 6536
pluie, 6534
plus-value, 6538
pochette, 6676
poésie, 6578
poétique, 6578
poétiser, 6578
poindre, 4354
poignard, 6967
poil, 6104
poing, 6967
pointe, 6543
poire, 6106
poison, 69
poker, 6601
police, 126, 6618
politesse, 6618
politicien, 6618
politique, 6618
polka, 6602
pomiculteur, 6627
pommade, 6628
pomme, 6642
pompe(ux), 6634
pompier, 6634
ponctuel, 6968
pondre, 6969
pont(er), 6971
pooir (v.), 6991
populaire, 6648
porc, 6652
porcher, 6652
porphyre, 6656
port, 6662
portail, 6545
porte, 6545
porte-cigarette, 6983
porte-drapeau, 6983
porte-feuille, 6983
porte-greffe, 6983
pote-monnaie, 6983
porter, 6983
port-franc, 6662
portière, 6545
portion, 6663
portique, 6545
portrait, 6666
portraitiste, 6666
portulan, 6662
pose(r), 6736
posséder, 6675, 6969
possessif, 6675
possession, 6675
postal, 6690
post-date, 6688
poste, 6690
poste-restante, 6690
postillon, 6690
pot, 6697
potasse, 6700
potassium, 6700
poteau, 6720
pou, 6008
poudre, 6965
poule, 2404, 6962
poupe (v.), 6966
poupée, 6104
pourceau, 6977
pourpoint, 6541
poutaud (mayen.), 6698
pouvoir, 6991
prairial, 6760
praticien, 6740
pratiquant, 6740
pratique, 6740
précieux, 6803
préciosité, 6803
précurseur, 5216
prédestiner, 9094
prédicat, 6777
prédicateur, 6777
prédire, 9492
préer (v.), 6741
préférable, 6781
préference, 6781
préférer, 6781
préhistoire, 4530

preire (v.), 6787
prélart, 6783
préméditer, 2642, 5187
première, 6786
prende, 6842
prénom, 6915
préparatif, 6789
préparer, 6789
présence, 6809
présent, 6809
présentable, 6809
présenter, 6809
président, 6798
présider, 6798
presse(r), 6796
prestance, 6800
prestation, 6800
présupposer, 6801
prévoir, 9199
primat, 6833
prime, 6833
primer, 6833
primevère, 6836
primogéniture, 6833
primordial, 6833
prince, 6844
princesse, 6844
princiaire, 6844
prise, 9877
privation, 6871
privé, 6871
priver, 6871
probant, 6882
probatoire, 6882
probabilité, 6882
probable, 6882
problématique, 6883
problème, 6883
productif, 6893
productivité, 6893
produire, 6893
produit, 6893
profil, 6897
proie, 6741
projectil, 6904
projet, 6904
promesse, 6911
promettre, 6911
pronom, 6915
propos, 354
propre, 6920
propriétaire, 6920
propriété, 6920
protection, 6932
protecteur, 6932
protéger, 6932
prote, 6938
proto–, 6936
protocolaire, 6937
procotole, 6937
prototype, 8745
providence, 6941
proue, 6922
pruef (v.), 350
prunelle, 1130
prussien, 6948
psalmodie(r), 6949
publication, 6954
publiciste, 6954
publicité, 6954
publique, 6954
puce, 6978
pudding, 1155
puer, 6992
pueur, 6995
puir (v.), 6992
puis, 6018
puits, 6968
pulpe, 6966
punch, 6636
punctuer, 6968
pur, 6974
pyramide, 6409

quadrature, 2616
quadrilatère, 6215
quadrille, 1268
quai, 1296
quand, 1929
quant (v.), 2059
quarantaine, 1458
quart, 1487, 2228
quarte, 2187
quartier, 1490, 2228
quatre, 6215
que, 1245
que, 1246
que, 1593
quel, 1471
querre (v.), 1671
questeur, 1742
question, 1741
quête(r), 1743
queue, 2179
quialer, 1699
quina, 1792
quinte(ssence), 1804
quintette, 1804
quinzaine, 1741
quittance, 1855
quitte, 1848, 3409
quote, 2482
quotidien, 2491

race, 7071
racine, 7020
racler, 7175
radier, 7021, 7121
radieux, 7121
rai, 7121
raide, 7149
raire (v.), 7030
raison(nable), 7114
ramollir, 7047
ramollissement, 7147
rance, 7181
rapt, 7061
raquette, 7012
rare, 7067
raréfaction, 7067
rarissime, 7067
rasure, 7021
ravir, 7061
rayon, 7038
re–, 7125
reconstituer, 7025
recrue, 7131
recruter, 7131
recueillir, 7125
redan, 7134
rédiger, 7133
réduire, 7136
référence, 7139
référendaire, 7139
référer, 7139
refrain, 7140
régence, 7141
régent, 7141
régiment, 7143
régimentaire, 7143
regulateur, 7144
rein, 7187
reine–Claude, 7197
reléguer, 4769
remaindre (v.), 7046
remarquable, 5083
remarquer, 5083
remblai, 7045
rembourser, 1220
renaissance, 5621
renître, 5621
rendement, 7051
réorganiser, 5933
repentir, 7148
répétiteur, 7150
repétition, 7150
replier, 6506
répondre, 7098
reposer, 7062
reportage, 7151
reporter, 7151
reps, 7152
républicain, 6954
république, 6954
requin, 7130
rere (v.), 7021
réseau, 7158
réséda, 7263
résigner, 7153
résille, 7172
respectable, 7155
respectueux, 7155
ressource, 8393
retirer, 8858
réunir, 9053
réussir, 7164
réussite, 7164
réveillon, 7165
révérence, 7168
réviseur, 9199
revoir, 9199
révoltant, 7170
révolter(r), 7170
rhéteur, 7163
rhododendron, 7236
rhum, 7245
riant, 7176
rimée (v.), 7185
rire, 7176
ris, 7208
risque, 7210
rive, 7206
robot, 7226
rocade, 7229
rogne, 7181
rogner, 7161
roisent (v.), 7128
roitelet, 4337
rôle, 7243
romanichel, 7248
rond(e), 7249
rondeau, 7249
rompre, 7290
rosbif, 7251
rose(tte), 7263
rossolis, 7254
roture, 7290
rouage, 7264
roue, 7225
rouge, 7241
rouille, 7280
roulade, 7283
rouleau, 7283
rouler, 7283
roulette, 7283
roure (v.), 7224
roux, 7259
rovaison (v.), 7278
rover (v.), 7278
royaliste, 7141
ruine, 7281
ruir (v.), 7279
rumeur, 7287
rungier (v.), 7284

Sabbat, 7307
sabre, 7310
sabretache, 7312
sac, 7314
saccharine, 9411
saccharose, 9441
sacoche, 6314
sacte (v.), 7335
saillir, 7455
saint, 7832
saison, 7719
salade, 7361
saladier, 7361
salamalec, 7671
salami, 7357
salep, 7373
salin(e), 7452

salinité, 7452
salle, 7355
salmis, 7377
salon, 7355
salope, 7378
salopette, 7378
salve, 7384
samaritain, 7392
samedi, 7799
sandale, 7413
sandwich, 7418
sang(lant), 7826
sangle, 1799
sangle (v.), 7833
sanguin(e), 7826
sans-jouer, 7402
santé, 7406
saoul, 7490
sape, 7427
saponifier, 7435
sarge, 7457
satanique, 7481
satiété, 7480
satin, 7484
satin-turc, 7484
satisfaction, 7487
satisfaire, 7487
saturation, 7491
sauce (v.), 7369
sauce, 8018
saucière, 8018
sauf-conduit, 7384
saumon, 7996
saure, 8378
saussaie, 7369
sauter, 7380
sauvage, 7367
savant, 7496
savate, 2066
saynète, 7544
scandale(ux), 7530
scandaliser, 7530
scénario, 7544
scène, 7544
scénique, 7544
scénographie, 7544
schéma, 7558
schématique, 7558
schématiser, 7558
schismatique, 7574
schisme, 7574
scientifique, 8177
scorie, 7586
scorpion, 7601
scribe, 7610
sec, 7652
sécante, 7653
sécateur, 7653
secret, 7660
section(ner), 7653
sectionner, 7653
sédentaire, 7663
sédiment, 7663
sédimenter, 7663
séide, 7667
seigle, 7654
seigneur(ial), 7685
sein, 7811
seing, 7680
sel, 7452
selle, 7301
semaine, 7433
sémantique, 7798
sembler, 7676
semence, 7395
semer, 7675
semilune, 4942
sénat, 7682
sénateur, 7682
sénatorial, 7682
sens, 7809
sentiment, 7809
sentir, 7809
seoir, 7663
sept, 7434
séquestrer, 7656
sequin, 7657
sérail, 7443
serdre (v.), 1677
serein, 7684
séreux, 7687
serf, 7690
sérieux, 7700
sérosité, 7689
serre, 7690
sertir, 7706
sexe, 7718
sexualité, 7718
sexuel, 7718
sez (v.), 7480
shako, 1877
shrapnell, 8114
si, 7763
signal, 8691
silo, 7795
sirop, 1984
siu (v.), 7713
six, 7473
sodomite, 7964
soeur, 8006
sofa, 7966
soif, 7712
soir, 7650
sol, 7980
solaire, 7951
soldat, 7983
solde, 7983
solder, 7983
sombre, 8366
sommaire, 8362
somme, 7993
sommier, 6200
sondage, 7999
sonde(r), 7999
sonner, 8368
sorbe, 8007
sorbet, 7696
sorbir (ant.), 8009
sort, 7953
soubrette, 8302
souche, 8401
soudeur, 8319
soudure, 8319
souffle, 8329
souffler, 8328
souffrance, 8327
souffrir, 8327
souligner, 4849
soupe(r), 8370
soupière, 8370
soupir(er), 8404
source, 8393
sourd(e), 8382
sourd-muet, 8382
sourdine, 8382
sous, 8297
sous-chef, 7665
sous-cuisses, 8314
sous-lieutenant, 4889
sous-marin, 5103
sous-sol, 7980
soustraire, 8558
souvenir, 8411
spacieux, 8054
spadassin, 8051
spahi, 8036
spectacle, 8056
spectaculaire, 8056
spectateur, 8056
sphincter, 7732
squelette, 7456
squelettique, 7456
stabiliser, 8115
stage, 8124
stagiaire, 8124
stalle, 8026
station, 8115
stationnaire, 8115
stationner, 8115
statique, 8115
statistique, 8115
statère, 8138
statut, 8115
statutaire, 8115
stratégie, 8249
stratégique, 8249
strict, 8263
stuc, 8287
studieux, 8290
subalterne, 8227
subjuguer, 4638
subordonné, 5921
suc, 8306
sueur, 8324
suicider, 9018
suif, 7713
sujet, 8300
superficialité, 8375
superficiel, 8375
suppléance, 8373
suppléant, 8373
supplique, 8372
sur, 8100
surdité, 8382
surexciter, 8374
surface, 8375
surhomme, 5873
surmener, 8374
surnaturel, 5629, 8374
surnom, 5733
surnommer, 5733
surnuméraire, 5732
surprendre, 6842, 8374
surprise, 6842
surtaxe, 8374
surtout, 8394
surveiller, 9201
sus, 8397
susurrer, 8407
svelte, 8416
syllabe, 7787
syllabique, 7787
syllogisme, 7794
symbole, 7801
symphonie, 7808
symphonique, 7808
synagogue, 7813
synthèse, 7838
système, 7866

tabac, 8421
tabagie, 8421
tabagisme, 8421
tabatière, 8421
table, 8430
tableau, 8430
table-nette, 8429
tablette, 8430
tablier, 8430
tabouret, 8435
tacite, 8439
tacitume, 8439
tact, 8448
tacticien 8448
tactile, 8448
tactique, 8448
taffetas, 8450
taie (v.), 8553
taie, 8571
taille, 8478
tailler, 8460
taire, 8439
talent, 8471
talus, 8483
tambour(in), 8492
tambour-major, 8492
tank, 8497
tant, 520
tante, 8503
taper, 8505, 8506
tapisserie, 8508
taquiner, 8440

tardif, 8773
tare, 2781
tarier (v.), 4433
tarlatane, 8538
tarots, 8541
tasse, 8550
té, 8662
teindre, 4444
teint, 8619
tel, 502, 8523
télé–, 8601
télégraphe, 8604
téléphone, 8603
temple (v.), 8713
temple (beam.), 8710
temps, 8709
tendance, 8625
tendancieux, 8625
tendre, 8501, 9717
tendre, 8723
tendresse, 8501, 8717
tenir, 8725
térébenthine, 8631
terne, 8638
terrain, 8534, 8635
terrasse, 8630
terre, 8512
terreur, 8639
tertiaire, 9642
testamentaire, 8653
testateur, 8653
tester, 8653
tete, 8580
tetra–, 8658
tette, 8780
théâtral, 8581
théâtre, 8581
théologal, 8627
theologie, 8627
théologique, 8627
théologue, 8627
théorie, 8628
thèse, 8864
thibet, 8668
thoracique, 8835
thuja, 8962
ticket, 8678
tic–tac, 8670
tigresse, 8692
til, 8596
timoine (v.), 8493
tir(age), 8749
tirailleur, 8749
tire, 8749
tire–bouchon, 8753
tison, 8443
tisser, 8649
titré, 8782
titulaire, 8782
toile, 8577
toilette, 8793
toison, 9005
tomate, 8823
tomber, 8976
tombereau, 8825
tome, 8822
ton, 8559, 8797
tonalité, 8797
tondre, 8981
tonique, 8797
tonner, 8980
topique, 8831
toque, 8806
tor (v.), 8564
torche, 8841
torcol, 1418
tordre, 8800
touche, 9004
toucher, 8803
touffe, 8955
toupet, 8983
tour, 8986
tourbe, 8988
tournant, 8997
tournée, 8997
tourner, 8997
tournesol, 8997
tournure, 8997
tourte, 8998
tourterelle, 8999
tout, 8843
toux, 9003
tradition, 8852
trafiquer, 8312
tragédie, 8859
train, 8889
traîner, 8857
traire, 8858
traitement, 8849
traiter, 8849
tralala, 8863
tramway, 8868
tranche, 8873
tranchée, 8873
trancher, 8873
translucide, 4928
transparent, 8872
trapèze, 8875
travailler, 4931
traversin, 6200
trèfle, 8900
trefueil (v.), 8900
trembler, 8888
trempe, 8867
tressaillir, 8893
tresse, 8892
tri–, 8896
triangle, 8922
tricot(age), 8899
tricoter, 8899
trille, 8903
trimbaler, 8864
triomphal, 8921
tripot, 8915
tristesse, 8919
trochée, 8926
trois, 8886
trolley, 8930
trompe(tte), 8931
trône, 8933
tronquer, 8944
trope, 8936
trottoir, 8639
trouble(r), 8990
troupe, 8946
troupier, 8946
trousse(au), 8948
truchement, 3045
tu, 8949
tulipe, 8970
tulle, 8964
turban, 8970
turquoise, 8992
tutelaire, 9009
tutelle, 9009
tuteur, 9009
tutie, 9008
tutoyer, 8949
type, 8737, 8745
typesse, 8745
typhus, 8681
typique, 8745
tyrannique, 8752
tyranniser, 8752

ubiquité, 9015
un, 9053
uni–, 9066
unifier, 9053
uniforme, 9053
union, 9053
unique, 9053
unisson, 9053
unité, 9053
urbain, 9074
urbanité, 9074
urgence, 9083
urgent, 9083
urticaire, 9098
usage, 9116
usance, 9116
user, 9116
usufructuaire, 9116
usuraire, 9116
usure, 9116
usurpateur, 9116
usurper, 9116

vaccin, 9118
vache, 9118
vagabond (age), 9128
vague, 9128
vaincre, 4461
val, 9143
valet, 608
valeur(eux), 9148
valise, 9146
valse(r), 9149
vanité, 9155
vaniteux, 9155
vapeur, 9161
varlet, 608
varlope, 1826
vase, 9174
vaudeville, 9337
veiller, 9201
veine, 9268
velin, 9209
vendre, 9274
vendredi, 9277
vene(u)r, 9269
venger, 9275
venir, 9208
vent, 9280
ventilateur, 9210
ventilation, 9210
ventiler, 9210
ventouse, 9211
ventre, 9283
ver, 9242
ver, 9243
vergelle, 9167
vermeil, 1987
versement, 9171
verser, 9171
versifier, 9244
vert, 9213
vertu, 9301
verveine, 9212
vesse, 715
vessie, 716
vessir (v.), 715
vete (v.), 728
vêtement, 9223
veuf, 9127
vicariat, 9232
vice–, 9233
vice, 9234
victorieux, 9237
vie, 9316
vieil, 9194
vif, 9323
vigne, 9241
vigoureux, 9254
vilayet, 9259
vin, 9266
vingtdeux, 7473
viole(tte), 9284
violette, 9284
virginal, 9216
virginité, 9216
vis (v.), 9302
vis, 9316
visa, 932525
vise(u)r, 9325
visible, 9325
vision(naire), 9325
vitesse, 9319
vivre, 9230
voile(r), 9333
voilette, 9333
voir (v.), 9164

voir, 9199
voisin, 9196
volant, 9346
volontaire, 9348
vostre (v.), 9356
votre, 9356
vouloir, 9369
vous, 9339
voutre (v.), 9378
voyage(r), 9340
voyageur, 9340
wagon(net), 9160
warrant, 9166
whist, 9309
Ysopet, 4519
zèle, 9481
zinc, 9498
zodiacal, 9511
zouave, 9509

Germană

Ablass, 15
Abnormität, 18
Absatz, 5905
Abschied, 5791
adjustieren, 4632
Adressant, 93
afunje (săs.), 110
afuresin (săs.), 117
agras (germ.med.), 136
Akkreditiv, 2550
akkurat, 66
Akzept, 39
Akzidenz, 41
Alarm, 4713
anstimmend, 483
Apotheke, 6707
appercipieren, 328
Armonika, 417
Aron, 422
aschezan (săs.), 464

Bach, 604
Backe, 579
Badian, 592
balaur (săs.), 634
balje, 645
Balsam, 650
ban (v.), 656
Band, 666
Bandel, 6077
bandel (săs.), 1013
Bandsäge, 667
Bank, 6068
Banknote, 659
Bankozettel, 659
Barbe, 943
Barchent, 692
barda (longob.), 693
bardĕ (săs.), 693
barkan (germ.med.), 692
Bart, 693
barta (v.), 693
Baron, 701
Bastard, 617
Bastei, 723
Bauer, 6223
bauga (longob.), 595
*Baumstamm, 1228
*baurthei (gep.), 1037
bažokurin (săs.), 739
bdietisch (săs.), 838
Beider(wand), 607
Beihelfer, 781
Belfer, 781
bellen, 614
Berthe, 801
Besätze, 907
Biber, 821
bidusch (săs.), 3751
Bier, 794
biesen, 903
Bilanz, 846
Bilch, 775
Bild, 6380
birt (săs.), 883
bitsch (săs.), 831
biugo (v.), 881
Blatt, 916
Blech, 922, 6513
Bleiweiss, 6474
blŏd, 924
Bock, 956, 8505
Bohne, 938
bohren, 1018
Bombast, 1006
bord (v.), 1026
Borste, 1132
Borte, 1038
bott- (v.), 1238
Brack, 1068
Bracke, 1074
Bramarbas, 1075
bramarbasieren, 1075
Brandenburg, 673
Brandwacht, 671
Branntwein, 9266
brecha (v.), 792
Brettdach, 766
Brienz, 1106
Brinsekäse, 1106
Britsche, 1094
brŏk (săs.), 1117
Brot, 1133
bruaskĕ (săs.), 1114
Bruch, 792
Brunelle, 1130
*brustilo (gep.), 1132
buerwan (săs.), 943
buhsa (v.), 6985
*bultia, 1195
bulte (v.), 1195
bumstam (săs.), 1228
Bund, 1208
burcgrave (v.), 6411
Bürde, 1037, 4323, 7519
burdû (săs.), 7029
burgari (v.), 6416
Bürger, 6416
Burggraf, 6411
burt (germ.med.), 1029
*butilo (gep.), 1238
butinna (v.), 6994
butt-, 895
Butte, 6994
*bütt(i)ke (gep.), 895
büttner, 1237
buzatisch (săs.), 1239

Cambric, 1709
chamo (v.), 3997
choral, 2394
Chorist, 2394

dal (săs.), 4156
Damast, 2766
Dampf, 2768
Delikatesse, 2941
dito, 2983
Doline, 3009
Dolmetsch, 8481
don (germ.med.), 3006
dop (săs.), 3108
doppeltuch (săs.), 8433
Dragant, 3041
Dragoner, 3042
Draht, 3076
Drell, 3064
Drill, 3064
Drillbohrer, 3047
Drillich, 3064
Duplikat, 3084
*dups (gep.), 3108
Durchschlag, 3132

Einfluss, 7217
Eingemacht, 154
einquartieren, 1490
Elle, 4280
Epaulet, 3195
Erbe, 4086
ethma (v.), 4248

Fabrikat, 3229
Fackel, 3235
Falliment, 3259
falsch, 3261
Falte, 3257
Falz, 3262
Falzeisen, 3262
fara (longob.), 3270
Farbe, 3275
Fasching, 3284
faseln, 3291
Fasken, 3287
Fass, 3287
Faustel, 3407
Federgrass, 6062
Feier, 3236
fein, 3247
fein Londisch, 3309
Feldscherer, 3306
Feüer, 3236
Fiaker, 3345
Firlefanz, 3276
Firma, 3397
Fitzel, 3410
flander (săs.), 3427
flăndrisch, 3309
flărre (săs.), 3427
Fläschchen, 3403
Flaschnett, 3423
Fleck, 3427
flecken, 3427
Flecken, 3431
Fleder-, 3438
Flinte, 3432, 3817
Flitter, 3438
Flügel, 3512
Foliant, 3441
Frachtbrief, 3469
Franzose, 3489
frei mucken, 3418
Freier, 3470
Freiherr, 3470
Frühstück, 3437
fünfer, 3276
furisch (săs.), 3527
furm (săs.), 3460
Fuss, 3543
Füstel, 3407
fyrdel (săs.), 3400

gabur (săs.), 3554
gackern, 3548
galbiazĕ (săs.), 3570
Galitzenstein, 3581
gallisch, 3575
Gang, 3588

Gapel, 3590
gards (v.), 3596
Gargel, 3599
*gasihts (gep.), 3611
Gatter, 3616
Gehrock, 3687
Geld, 3673
gellend, 3671
Gemse, 3675
Gentaine, 3713
Georgine, 3682
Gergel, 3599
Geschäft, 3689
Geschlecht, 7883
Geschmach, 7910
gesoketit (sās.), 7959
Gewinde, 3746
Giebel, 1754
Gift, 3699
Giftglass, 1763
Gimpel, 3708
Glanz, 3802
Glas, 3800
glätten, 3805
Glied, 3809
Glitsch, 3807
glôez (sās.), 3800
Göpel, 3590
Gottsmann, 3822
Grabe, 3891
Gradel, 3853
Graf, 3895
grapsen, 7759
Grausen, 3903
greifen, 3865
greipan (got.), 3865
Grendël (sās.), 3882
Gries, 3887
Griff, 3879
grinte (germ.med.), 3882
griuwel (germ.med.), 7760
grobian, 3893
Groschen, 3901
grosse, 3901
Grube, 3891, 4193
Grund, 3911
Grundbirne, 673, 2605
Grünspan, 3884
gruzzi (v.), 3912
guda (got.), 3916, 4173
Gugele, 3819
Gummi, 3926
guta (got.), 4173
Gyps, 4494

hacken, 3954
Hack(holz), 3951
Haken, 3950
Halbe, 3985
Halstuch, 6706, 7745
Halte, 3995
hân (sās.), 4156
Hännes, 4158
Hans, 4158
Hanse, 4013, 4014
Hânts (sās.), 4015
happen, 4018
Harfe, 4035
Häring, 4090
hart (sās.), 442
Hauptwache, 5756
hauen, 4156
Hechel, 4074
hektisch, 4075
Henker, 4108
Herzog, 4093
hetzen, 4055
Hobel, 5776
Hoboe, 5777
hoengêr (sās.), 4108
Hofstadt, 5951
hoits (sās.), 3963
Honnes (sās.), 4158
hopsen, 4159
Horde, 5920
Horn, 4166
Hosenträger, 2520
Hubitze, 4060
hundert, 9057

inszenieren, 7544
intabulieren, 4432

ja, 4274
Jäger, 4248, 5745
Jahreszeit, 260
Jahrmarkt, 4244
Jasmin, 4250
jórlank (sās.), 1811
Junker, 4546

Kachel, 1277
Kâfer (sās.), 1273
kaiserlich, 1686
Kalesche, 1321
Kalmank, 2287
Kammer, 2184
Kammerdiener, 1350
Kammerton, 1360
Kammgarn, 1362
kandelê (sās.), 1387
Kandel(zucker), 1386
Kanne, 1374
Kannefass, 1382
Kante, 1393
Kanzellist, 1383
Kapaun, 2121
Kapper, 1415
Käppi, 1819
Kapptuch, 1436
Kappzaun, 1407
Kapral, 1428
Kapsel, 1434
Kapuziner, 1439
Karausche, 1460
Karbatsche, 3779
Karfiol, 1474
Karl, 2530
Karnies, 2428
Kartoffel, 1492
Kartoffelpflanzer, 2504
Kaserne, 1587
Kasino, 1589
Kasse, 1500
Kastell, 1514
Kasten, 1512, 2193
*Kattenramen (sās.), 1532
Kattenriemen, 1532
Kegel, 1694
Keil, 1279
Keim, 1786
Kelter, 1705
Kellner, 1703
Kermesse, 2032
Kern, 1728
Kettenbrücke, 1858
Kicks, 1875
Kiebitz, 1752
Kienruss, 1801
kim (sās.), 1786
Kind, 1712
Kipfel, 1766
Kirchweiche, 1831
Kitt, 1850
Kittel, 1851
klaffen, 2133
Klampe, 2118
Klappe, 2119
Klappohrig, 2120
Klapps, 2132
Klause, 2126
Klavier, 2129
Kleidchen, 2147
Kleinod, 2138
Klemme, 2135
klidchen (sās.), 2147
Klincke, 2117
klingen, 2150
kliben, 4202
Klisma, 2156
klompên (sās.), 2160
kloben, 4202
klôts (sās.), 2170
klucken, 2162
Kluft, 2148
klumpen, 2160
Kluppe, 2173
klux (sās.), 2172
Kobel, 2194
Kobêr (sās.), 2195
Koffer, 2631
Kohlrabe, 1304
kokosch (sās.), 2224
Koks, 2517
Kollegium, 2257
Kolonialwaren, 2273
Kolonist, 2273
Koloratur, 2260
Kolorit, 2260
Komma, 2285
Kommandantur, 2288
Kommando, 2288
kommassieren, 2290
Kommission, 2304
Kommitent, 2306
Komoedie, 2293
Komoediant, 2293
Kompass, 2309
Konditor, 2333
König, 1798
Konsum, 2351
Konto, 2352
Kontrolle, 2364
Konvikt, 2367
Konzipist, 2321
kop (sās.), 2370
Kopierbuch, 2381
*kopilo (gep.), 2383
Korb, 2418
korf (sās.), 2418
Kordon, 2411
Kornett, 2428
Korpus, 2438
Korrectur, 2413
korregieren, 2413
korrespondieren, 2415
Kost, 2474
kosten, 2475
Krach, 2528
Kraftmehl, 2594
Kralle, 3691
Kram, 2534
Kranich, 2533
Kranz, 2536
Krapfen, 2526
kratzen, 7573
Kredenztisch, 2550
kreiz (germ.med.), 2564
Krenwürstel, 2558
krep (sās.), 2559
krepieren, 2538
Kreuz, 2720
Kreuzer, 2554, 2602
Krida, 2569
Kriechen, 2567
Kriminalgericht, 2573
krimman (v.), 7609
Krippe, 2559
Kroate, 444
Kronthaler, 2599
krud(ich) (sās.), 2603
krumpim (sās.), 2605
Krupp, 2607
Kruste, 2612
Kübel, 1879
Kruckuck, 2621
Kufe, 2229
kühl, 1772
Kühlschlange, 1772
Kühlstock, 1772
kukeruse (sās.), 2635
*kunnings (got.), 1798

Kupplerei, 2688
kurat(ich), (săs.), 2694
Kurbel, 2186
kusch, 2451
Kutsche, 2213
kutte (v.), 2488
kutti (v.), 2488

Lade, 4676
Ladung, 4765
Lager, 4680, 4900
lagern, 4680
lakôm(isch) (săs.), 4672
Lampasse, 4694
Lampe, 4693
Landgraf, 4698
Lanne, 4690
Lanzette, 4697
Larve, 4786
Lasur(stein), 4747
Latte, 4726
Latz, 4724
Laute, 4737
laz (săs.), 4726
Lazarett, 4746
lecchon (v.), 4814
leibel (săs.), 4685
Leiberrock, 4685
Leichse, 4800
leifel (săs.), 4751
Leiter, 4903
lepedân (săs.), 4789
Leute, 4855, 4880
Lilie, 4830
Litze, 4872
ljute (germ.med.), 4855
Locke, 4727
Löffel, 4751
Lorbeer, 4788
Los, 4918
Losung, 4920
Lotto, 4913
Luft, 4935
lurber (săs.), 4788
Luzern, 4927

machen, 8312
Macher, 4999
maddern, 4976
mager, 5369
Mahagony, 5003
Mähre, 5335
Major, 5019
Majoran, 4989
Malter, 5023
Malz, 5033
Männerle, 5206
Mappe, 5073
mariha (v.), 5095, 5335
Marketender, 5084
Markgraf, 5083
marschieren, 5112
Marschrute, 5112
Mass, 5172
Materie, 5151
Matrize, 516
Matrose, 5163
Maus, 5170
meckern, 4955
Meier, 5014
Meieran, 4989
Meister, 5236
Mergel, 5099
Mieze, 5260
Mischmasch, 5251
*mogila (gep.), 4996
Monarchin, 5411
Monstranz, 5416
Montur, 5412
Mops, 5419
Mörser, 5388
Mudmehl, 5472
Mulde, 5396
Mull, 5486
Mundstück, 5538
Musikant, 5550
Muskat, 5522
müssen, 5515
Muster, 5536
Mutterchen, 5543

Niete, 5697
nostilo (got.), 5624
Notar, 5722
Nute, 5738

Oase, 5754
Oberlicht, 5757
Offizier, 5835
okelâr (săs.), 5801
Oleander, 4758
omenin (săs.), 5873
onderrock (săs.), 277
Ordonnanz, 5921
Orkan, 5918
Ort, 5933
Ortscheit, 5919
oulendekel (săs.), 5747

Pack, 5987
packen, 355
Packfong, 5994
Packwagen, 5986
Palatschinken, 6471
Palier, 6046
Pallasch, 6031
pant (săs.), 6081
Pantoffel, 6086
Panzer, 6084
Pappe, 6090
Paradeis, 6116
Pariser, 6149
Pastele, 6186
Pastille, 6186
Patrone, 6214
Patrontasche, 6214
Patrulle, 6216
Pauke, 6220
Pedell, 6240
Pennal, 6062
Pepita, 6405
Pergament, 6370
Pfannkuchen, 6069
Pfennig, 3387, 6254
Pfifferling, 3276
Pfirsich (săs.), 6283
Pflaster, 6489
Pflug, 6535
Pfosten, 3447
Pfühl, 6384
Pfund, 3525
pfuol (v.), 652
Phantast, 3267
Pinke, 6390
Pinsel, 6256
Pinte, 6394
plaj (săs.), 6473
Platte, 6488, 6495
Platten, 6488
Platz, 6489
Plüsch, 6539
Pokal, 948
pokelin (săs.), 5986
pokert (săs.), 6003
Polizei, 6618
Polizeimeister, 6618
Porto, 6983
Posse, 6737
Pottasche, 6700
Porzellan, 6663
poweste (săs.), 6732
Praktikant, 6740
pränts (săs.), 1106
pränumerieren, 5732
Prinz, 6844
Prinzessin, 6844
Probe, 6882
Propination, 6788
protokollieren, 6937
Proviant, 6823
Prügel, 6111
Pudel, 6956
pujka (săs.), 6962
pun (săs), 6967
putzen, 6997

*qainon (gep.), 1290
Quadrat, 2616
Quart, 1487
Quartal, 1687
Quarz, 2618
Querlatte, 2415
quitt, 1848

Rabatt, 6999
rablër (săs.), 7226
rabel (săs.), 7002
Radiergummi, 7021
Raffel, 7031
Rahmen, 7043
Rams, 7048
rangieren, 7052
Ranke, 7189
Ranzen, 7052
rapfe (germ.med.), 7058
Rappe, 7058
*rappons (gep.), 7058
Raspel, 7094
rast (săs.), 7099
Rate, 7109
Rathaus, 7113
Regiment, 7143
reiben, 7006
Reif, 7024
reine, 7037
Reiter, 7040
Reithosen, 7036
Reitwagen, 7023
Rekrut, 7131
repezin (săs.), 7149
resbin (săs.), 7075
retirieren, 7112
Reverende, 7168
revidieren, 9199
Riffel, 7031
rimf (săs.), 7146
Ringel, 7196
Rips, 7152
rissipin (săs.), 7214
Ritter, 7123
Rittmeister, 7225
Rock, 7230
Rockade, 7229
Röcklein, 7127
röckli (săs.), 7127
Rohre, 7244
Rôma (v.), 7184
Rotte, 7225
Rücken, 7174
rugan (săs.), 7278
Ruma (v.), 7184

Säbel, 7310
Sachse, 7472
Sack und Pack, 8805
Säcke (săs.), 9481
Säckel, 4577
sager (săs.), 4622
Säger, 4622
Sahne, 4589
sahso (v.), 7472
Sakko, 7314
Salami, 7357
sâlbê (săs.), 7366
Sälmling, 4609
Salsaparille, 7368
Sämisch, 4585
Sammet, 7998
Samstag, 7799
sâts (săs.), 4603
Satz, 9464
scara (v.), 7212

Schabernach, 948
Schabracke, 1614
Schach, 7338
Schacher, 8312
schachern, 8312
schäden (sās.), 1976
Schatf, 2000, 7967
Schaffer, 7330
Schale, 7981
schampeln, 2086
Schanker, 7407
schanz (sās.), 7425
Schanze, 7425
Schar, 7844
Scharlei, 7701
Scaufel, 8330
scheeren, 7708
Schein, 7349
Schematismus, 7558
Schembart, 7387
Schentitze, 4612
Scheuer, 8379
Schierbling, 1966
Schiene, 7812
Schiff, 7779
Schild, 7788
Schildwache, 7788
Schilling, 7791
Schindel, 7818
Schinken, 8183, 8369
schivläng (saj.), 1966
Schlacke, 7885
Schlampe, 7884
Schlapp, 7878
Schlechdorn, 7875
schleifen, 7580, 7888
Schleim, 7895
schlendern, 8354
Schlepp, 7892
schlif (sās.), 7887
Schlinge, 7891
Schlitz, 7896
Schmack, 4515
schmal, 7911
Schmalz, 7913
Schmarren, 4644
Schmecker, 7915
schnappen, 4018
Schmitt, 7942
Schnitzel, 7943
Schnopfe, 7940
Schnur, 7945
schol (sās.), 7981
scholt (sās.), 7949
Schoppen, 8001
Schrägel, 7848
Schragen, 7848, 7856
Schraube, 8395
Schrund, 7623
Schübe (germ.med.), 3789
Schublade, 1964
schufel (sās.), 2230, 8330
Schuh, 8307
Schuhfleck, 1965
Schuhflicker, 1967
Schuhgarn, 1991
Schuld, 7949
Schüler, 7585
Schulter, 7984
Schultheiss, 7982
Schunke, 8369
Schurze, 8017
Schuster, 8496
schüttern, 3091
Schwamm, 8077
schwarz, 8414
Schweizer, 8415
Schwirren, 7735
schyren (sās.), 8379
scrunta (v.), 7623
sechs, 73, 9488
Seil, 7343
Sellerie, 8607
Semmel, 4609
Senkel, 4586
Servus, 7694
setzen, 9464
Setzer, 9464
Shako, 1877
Siedler, 4597
Signal, 8691
Sitz, 4603
skeran (v.), 7752
skinka (longob.) 8183
Skonto, 7595
Skriptum, 7610
*skudojan (gep.), 3091
Skunk, 7594
slahta (v.), 7883
Sliwowitz, 7893
snoep (sās.), 7940
Socken, 1958
sokotin (sās.), 7959
Sold, 4628
Söldner, 4628
Sorge, 8011
Spalier, 8040
Spalte, 8041
Spazier, 8053
spazieren, 8053
Spenzer, 8063
spicken, 8070
Spieckanard, 8071
Spieler, 8072
Spiess, 8084
Spik, 477
Spion, 8079
Spitz(e), 8085, 8086
Spital, 8087
Sprenkel, 8103
Spritz, 8106
Stab, 8186
Stacket, 8118
Stadel, 8131
Stafette, 8122
stairno (got.), 8241
Stalle, 8126
Stampfe, 8147
Stand, 8148
ständ (sās.), 8148
Ständer, 8148
stanga (v.), 8283
Stange, 8132, 8187
stap (sās.), 8116
Steier, 8121
Steif, 8125
Stempel, 8127
stengil (v.), 8187
Stern, 8241
Sterz, 8149, 8633
Stibitzen, 8165
Stich, 8168
Stieglitz, 8170
Stift, 8173
stinê (sās), 8182
stirpë (sās.), 8164
Stoff, 8210
Stollen, 8190
stôls (v.), 8215
Stoss, 8222
Strafe, 8228
Strang, 8251
Strauss, 8286
Strazze, 8248
Strick, 8260
strikkan (longob.), 8260
Stroh, 8273
Strohsack, 8273
Strudel, 8277
Strumpf, 8269
strümpfl (sās.), 8269
*struwilo (gep.), 8278
Stuck, 8202
Stück, 8202
Stuhl, 8215
stumpf, 8710
szeturân (sās.), 7491

Tabak, 8420
Tabelle, 8430
Takt, 8448
Tal, 4156
talepinsker (sās.), 8700
tändeln, 8722
Tante, 8503
Tanz, 2777
Tapete, 8508
Tapezier, 8508
tapezieren, 8508
tappa (v.), 8574
tappsen, 8504
Tarock, 8541
Tasche, 8551
Techtelmechtel, 1739
Teig, 8462
Teller, 8475
Tenakel, 8620
Tender, 8624
Terpentin, 8631
Tertia, 8642
Thaler, 8474
theobroch (v.), 8985
theoretich, 8628
*theubreki (gep.), 8985
*thorp (v.), 2505
*thrubilo (gep.), 8278
thûfas (v.), 8955
ticken, 8670
Tinte, 8731
Tischlaufer, 8776
Titulatur, 8782
Ton, 3006
Tornister, 8862
Trab, 8874
Trabant, 3028
Trabuko, 8848
Trage, 8529
Träger, 8885
Traktament, 8849
traktieren, 8849
Trampolin, 8865
Träublein, 8278
Treibbohrer, 3047
Trenze, 8912
Trichter, 8901
trintti (sās.), 8910
trôck (sās.), 8974
Trog, 8924
Trommel, 3065
Trucke, 8924
Truhe, 8932
Truhn, 8932
Trumpf, 8942
tschachel (sās.), 1954
Tschuri, 2098
tsêchen (sās.), 8591
tstôp (sās.), 8829
tsuiké (sās.), 8061
Tulipan(e), 8970
Turm, 8996
turn (sās.), 8996
Turnier, 8997
Tusche, 9002

Uebermensch, 5873
Unterrock, 277
Untertan, 8771
Urbarium, 9074

Valet, 3251
Veilchen, 3443
Ventil, 9210
Verfluchter, 3418
verkürzen, 7635
Vermögen, 5446
Versenk, 9483
vier, 3276
Vierdung, 3335
vier Pfennige, 3276
Viertel, 3400, 6167
Vikar, 9232
virol (sās.), 4554

vlügel (v.), 3512
Volk, 6379
Volontair, 9348
vorgehen, 5216
Vorläufer, 3785
Vorlesung, 6784
Vorreiter, 3251

Wachtmeister, 9129
Wachs, 9120
Wächter, 933
walken, 9142
Wall, 9136
Waltrape, 9151
Walze, 9150
Walzer, 9149
wandrud (săs.), 9159
Wandrute, 9159
Wange, 9158
Wanne, 9151
Warte, 9172
Wärter, 934
Watte, 9179
Wauwau, 743
Wechsel, 9191
Weigl, 9253
Werbung, 686
West, 9221
Winkel, 9271
Winkelhahn, 9278
Wirbel, 4554
Wirthaus, 883
wittern, 9225
Witz, 9314

Zacke, 8438
zahlen, 8466
zäller (săs.), 8607
zander (săs.), 8490
Zapfen, 8574
zappin (tirol.), 8509
Zeche, 8591
Zecker, 8586
Zeiger, 8453
Zeighaus, 8959
zer (săs.), 9485
zestre (săs.), 9486
Ziegel, 8687
Ziehklinge, 8689
Ziel, 8599
Zierat, 7440
Ziffer,er, 1895
Zigsrette, 8684
Zigarre, 8684
Zilinder, 9609
Zimbal, 8488
Zimier, 8706
Zink, 9498
Zinke, 8498
Zinnober, 1802
Zirinken, 7615
zirpen, 2024, 8756
Zitze, 8780
Zoll, 8816
Zopf, 8829
Zuchthaus, 8959
Zucker, 8953
Zuckerbäcker, 760
Zuckerlein, 9396
Zuflucht, 8590
Zunder, 8499
Zwanziger, 7721

Greacă

ἀγγαρεια, 281
ἁγίασμα, 129, 4515
ἁγιασματάριον, 129
ἅγιος, 130, 3959
ἄγκουρα, 274
ἄγκυρα, 274
ἀγράμματος, 135
ἄγχω, 3932
ἀγωνίζομαι, 134
ἀδάμας, 67
ἄδης, 4226
ἄζυμος, 565
'Αθανάσιος, 8496
αἵρεσις, 3198
αἱρετίζω, 7162
ἀκάθιστος, 36
ἀκρίς, 57
ἀκρόστιχον, 58
ἀλιέβειν, 3985
ἀλληλουΐα, 190
ἄλφα, 197
ἀλφειν, 114
ἀλωνεύομαι, 223
ἀμανίται, 5289
*ἀμαρούσιον, 5123
ἀμβών, 259
ἀμήν, 248
ἀμολγός, 5505
ἀμόργη, 5505
ἀμύγδαλον, 5267
ἄμυλος, 5028
ἀνάθυμα, 270
ἀναλογία, 262
ἀνατολή, 261
ἀναφορά, 305
ἀναχωρητής, 273
ἀναχώρειν, 273
ἀνθολογία, 305
ἀνθολόγιον, 305
ἄνθταξ, 308
ἄνισον, 268
ἀνομία, 747
ἀντιμήνσιον, 304
ἀντίφονον, 303
ἀντίχριστος, 302
ἄξίον, 561
ἀξίωμα, 560
ἄξον, 559
ἁπλός, 4018
ἅπλωμα, 6406
ἀποκάλυψις, 333
ἀποκρισιάριος, 6554
ἀπορία, 337
ἀπόρνομαι, 6658
ἀποστάτης, 340
ἀποστήμα, 341
ἀπόστολος, 342
ἀποστροφή, 343
ἀποφθέγμα, 334
ἀπρίλιος, 348
ἄργελλα, 390
ἄργιλλα, 390
ἀρκτικός, 380
ἀρυένιος, 415
ἁρμονία, 417
ἅρπαξ, 347
ἄρραβων, 446
ἁρσηνάλης, 426
ἀρχάγγελος, 396
ἀρχιεπίσκοπος, 3188
ἀρχιπέλαγος, 400
ἀρχιστρατηγός, 8249
ἀρχιτέκτον, 401
ἄρωμα, 421
ἀρωμάτις, 421
ἀσβέστης, 454
ἀσκμητής, 7575
ἀσπάραγος, 8045
ἀσπίδα, 478
ἄσπρον, 480
ἀστρολάβος, 490
ἀστρολόγος, 491
ἀστρονόμος, 492
ἀταξία, 504
αὐθέντης, 3156
ἄωρος, 140

βάθρον, 9184
βάλανος, 619
βάλλω, 595
βάλτη, 652
βαμβάνω, 847
βάπτω, 9162
βαρέλι, 640
Βαρράγγοι, 4028
*βάρυξ, 796
βάρω, 613
*βασιλιακόν, 1229
βασιλείος, 9176
βασιλίσκος, 9176
βάταλος, 734
βατεύω, 734
βάτης, 730
βάτραχος, 1125
βενετίκος, 9206
βεστιάρις, 9313
Βηθλεέμ, 9236
βηκίον, 759
βηρύλλος, 634
βιβλία, 828
βίσεκτος, 9304
βλαστάριον, 9332
βοηθέω, 936
βοητήρ, 936
βολίτης, 1202
βομβέω, 1137
βόμβυξ, 1198
βορβορυγμός, 1029
βορέας, 1209
βουβών, 1135
βούκραιρος, 1143
βράβυλος, 555
βράγχος, 1103
βρόθακος, 1114
βροταίχος, 1125
βροῦχος, 9376
βρύω, 192
βύρσα, 985
βύσσος, 1225
βωλώδης, 1024

γάβατα, 2510
γαβένα, 3618
γάβος, 3589
γαϊετανόν, 3565
γαμφαι, 3763
γαμφηλαί, 3763
γέεννα, 3670
γεμένος, 3587
γενάρης, 3676
γενέα, 3641
γίγας, 3754
γογγίζω, 3767
γραμματική, 3859
γραμματικός, 3859
γρύψ, 3886
γύπη, 4653
γύρος, 4655

δαίμων, 2850
δαιμωνιακός, 2850
δαιμωνικός, 2850
δάφνη, 110, 2754
δειμα, 8612
δέκα, 2807
δεκέμβριος, 2813
δεσπότης, 2899
δηλέομαι, 2946
δημοκρατεία, 2849
δηνάριον, 2953

διάβολος, 2930
διάδοχος, 2924
διάκονος, 2923
διάκος, 2922
διάλεξις, 2926
διάστημα, 2928
διδάσκαλος, 2792
δικανικός, 2934
δικαστήριον, 2935
δικαστηριότης, 2935
δίκη, 81
δίμηνος, 2952
δίσκος, 2974
δισσάκιον, 2872
δόγμα, 3001
δοξαστάριον, 3036
δοξάστιχον, 3036
δοξολογία, 3036, 7881
δοῦμπα, 8710
δοχή, 2988
δρακόντιον, 8532
δράχμη, 3048
δρεπάνης, 3057
δρεπανίζω, 2785
δρόμος, 3080
δρούγγος, 3068
δροῦμος, 3080
δρῦς, 3077
δυπλοῦς, 2960

Ἑβραιος, 3222
ἐγκόλπιον, 3179
ἐγκώμιον, 3176
ἐγχέλυς, 4079
ἕδριον, 9060
ἐθνικός, 3212
εἰδωλολάτρης, 4273
εἰδωλον, 4273
εἰκονομάχης, 4265
εἰκονομαχία, 4265
εἰκονοστάσιον, 4265
εἰρμόν, 4501
εἰς τήν πόλιν, 8128
ἑκατόμβη, 4073
ἐκκλησία, 3145
ἐκκλησιάρχης, 3145
ἐκκλησιάστης, 3145
ἐκκλησιαστικός, 3145
ἔκλειψις, 3146
ἐκτένεια, 3150
ἐκφόνησις, 3141
Ἕλληνος, 3170
ἐμβατικόν, 3173
ἔμπλαστρον, 915
ἐνεργεία, 3177
ἑνορία, 3180
ἑνορίτης, 3180
ἑορτολόγιον, 3182
ἔξαρχος, 3224
ἐξέδρα, 7188
ἐξκουσάτος, 4510
ἐξιντάρια, 3225
ἐπάκτη, 3183
ἐπαρχία, 3184
ἐπιγονάτιον, 3186
ἐπιληψία, 3187
ἐπίσκοπος, 3188
ἐπιστολή, 3190
ἐπιστάτης, 3189
ἐπιτάφιος, 3191
ἐπιτραχήλιον, 3192
ἐπιτροπία, 3193
ἐπίτροπος, 3193
ἐπυχή, 3194
ἔποψ, 6973
ἐομινεία, 3201
ἐρρίζομαι, 717
ἑταιρία, 3209
ἐυαγγέλιον, 3216
εὐθινός, 4278
εὐλαβεία, 3220
εὐλογεῖν, 858
εὐολόγιον, 3219
εὐποιειν, 859
εὐσεβεία, 3223
εφορία, 3157
ἔφορος, 3157

ζάβα, 9381
ζέμα, 9476, 9485
ζῆλος, 9482
ζιζανία, 9503
ζυγίστρον, 4638
ζυγόν, 4638
ζωγραφίζω, 9523
ζωγράφος, 9523
ζώδιον, 9514
ζωνάριον, 1243

ἡγεμών, 4302
ἡγουμενία, 3163
ἡγούμενος, 3163
ἠλέκτρον, 3168, 4311
ἥμισος, 4645
ἥμισυ, 4645
ἧπαρ, 6406
ἡροδιός, 3203
Ἡρώδης, 4502
ἡσυχαστήριον, 7784
ἡσυχαστης, 7784
ἡσυχστρία, 7784
ἠχώ, 3148

θαλαμήπολος, 8470
θάλαμος, 8470
θάλασσα, 8473
θεμέλιον, 8613
θεολογία, 8627
θεόλογος, 975
θεωρετικόν, 8628
θεωρία, 8628
οήκη, 8571
θηριάκι, 8759
θολία, 8790
θρίξ, 6818
θρονιάζω, 8768
θρόνος, 8768
θύλακος, 8985
θύμπρος, 1909

ἰάπτω, 151
ἰασπις, 4251
ἰδέα, 4270
ἰδιόμελος, 4272
ἰδίωμα, 4271
ἰδιωτισμός, 4272
ἱεράκιος, 3199
ἱεράρχης, 4286
ἱεραρχία, 4286
ἱερεύς, 4286
ἱεροδιάκονος, 4286
ἱερομόναχος, 4286, 5410
ἱεροσυλία, 4286
ἱερώσω, 4286
Ἱπράδινης, 4471
Ἰουδαιος, 4542
ἰτπος, 6406
ἰσημερια, 5413
Ἰσραήλ, 4524
ἱστορία, 4530
ἱστοριόγραφος, 4530
ἱστορίσω, 4530
ἱστορῶ, 4530
ἰσχυρίζομαι, 7171
Ἰω, 4466
Ἰωάννης, 2524
ὠτα, 4476

καβαλλαιον, 1294
κάβος, 1566
καθίζω, 36
κάθισμα, 1554
καιρος, 1284
κάλαμος, 1445
καισαρ, 8511
κάλανδρος, 1284
καλάπους, 1303
καλλάινος, 1333
καλόγερος, 1343
καλόπους, 1303
καλαχάνι, 1299
κάλλυντρον, 1284
καλλύνω, 1284
καλύβη, 2259
κάμαρα, 1348, 1790
καμάρα, 1790, 1348, 2307
κάμελος, 1365
καμήαλα, 1365
καμηλαύκα, 1366
καμηλαύκα, 1366
καμηλαύκιον, 1366
καμίνη, 1367
κάμινος, 1367
καμουζας, 1363
καμπία, 1916
κάμπος, 1916
καμπᾶ, 3763
καράβι, 2397
κανών, 1392
καπέτις, 1416
*καραββίς, 1445
καράβις, 1445
κάραβος, 1445
καράμβιος, 1445
καράμβος, 1445
καρβατίνη, 1445
καρβατιόν, 1445
καρκίνος, 1619
καρκινόω, 1619
καριόφυλλον, 1337, 3604
κασούλα, 1258
κασσία, 1291
κασσίτερος, 2466
κατά, 2061
κατάβασις, 1538
κατακλυσμός, 1521
κατάλογος, 1527
κατασπέτασμα, 1530
καταροφόω, 2505
κατάστιχον, 1261
καύκη, 1566
καυκίον, 1566
καύκος, 1566
κέδρος, 1637
κεία, 1697
κελλάριος, 1700
κέλλαρον, 1779
κενταύριον, 1940
κενταύρος, 634
κεφάλη, 1600
κιβώτιον, 1874
κιβωτός, 1874
κίκι, 1722
κίκιρρος, 2634
κικκαβαῦ, 2637
κικκάβι, 2637
κίκκος, 2073
κίκυμος, 2637
κιρκέλλιον, 2014
κιρκν-, 2009
κιχώριον, 1891
κλῆρος, 2139
κλοίβιον, 2259
κλύσμα, 2156
κλωβός, 2267, 2645
κόφορνος, 2336
κοινόβιον, 1803
κόκκος, 2205
κολάζω, 7630
κολασίζω, 2039
κόληβον, 2259
*κόλλαξ, 2243
κόλλιξ, 2243
κολλύριον, 2265
κολλυρίς, 2247
κόλυβα, 2266
κόμης, 2302
κομήτης, 2296
κονδίλιον, 2331
κόπελος, 2383
κοπίς, 2382
κορβανᾶς, 2450

κορμάζω, 2709
*κορμήιον, 2709
κορμός, 2709
κορόμηλον, 2430
κόρτη, 2444
κορύμβη, 2160
κόρυμβος, 1445, 2430
κορυφή, 2430
κορώνη, 2431
κορωνόν, 2427
κότις, 2735
κοττίζω, 2738
κότυλος, 2104
κουκούλιον, 2628
κούκουρον, 2632
κουμέρκιον, 3742
κουροπαλάτης, 2713
κουρσάρις, 4014
κόφινος, 2229
κράζω, 2596
κρίνον, 2574
κροκῶ, 4388
κρυωντίριον, 2164
κρώζω, 2596
κτίτωρ, 2614
κυάθειον, 1562
κυβερνῶ, 1872
κύκλος, 1888, 2068
κύλλος, 2082
κυλλῶ, 2082
κύμα, 2084
κυμάριον, 2084
κύμινον, 1787
κυνοκέφαλος, 1410
*κύπαξ, 3091
κυπαρίσσοι, 1818
κύπας, 2091
κύπη, 2090
κ[illegible]πος, 1849
κυριακή, 1719
κυριακοδρόμιον, 18221
κυριακός, 2097
κυριάρχης, 1821
κυριαρχία, 1821
κύριε ἐλέησον, 1822
κυρικός, 2097
κυρτία, 2715
κύτος, 2104
κῦφος, 3618

λαβύρινθος, 4666
λάγειος, 4684
λαγένα, 4752
λάδανον, 4677
λακάνη, 4752
λάκανον, 166
λαλάζω, 4779
λαλέω, 4779
λαπᾶς, 4704
*λεβυρήδης, 4801
λεγεών, 4825
λείπω, 4864
λειτουργία, 4879
λειτουργῶ, 4879
λειψις, 4864
λεκάνη, 4753, 4824
λεκανιον, 4752
λέκος, 4752
λέπρα, 4791
λεχῶ, 4738
λιβάδιον, 4883
λίβανος, 4884
λνβρός, 4854
λίκνον, 4752
λιμήν, 4831
λίσπος, 4796
λιτανεία, 4873
λιτή, 4876
λίτρα, 4877
λογική, 4896
λογοθέτης, 4899
λόγος, 4898
Λυκόστομον, 9293
λυκουρίς, 4821
*λυκουρίκιον, 4821
λύρα, 4554

μαγγανεία, 5058
μαγγαβεύω, 5307
μάγγανον, 5058, 5307
μαγεία, 4984
μαγεύω, 227
μαγνήτης, 4992
*μαγουλίζω, 4994
μάγουλον, 4994, 4995
μαδάρος, 5160
Μάϊος, 3008
μακάρι, 4959
μακάριος, 4959
μαλακός, 5025
μάμμα, 5035
μαμωνάς, 5039
μαναστήριον, 5287
μανδάκης, 5023
μανδραγόρα, 5158
μάνια, 5308
μάννα, 5042
μαντίον, 5067
μανοῦρα, 1106
μάραθρον, 5079, 5403
μάργαρον, 5097
μαργέλλιον, 5097
Μάρτιος, 5115
μάρτυρ, 5122
μαρτυρία, 5122
μαρτυρολόγιον, 5122
μαρτυρῶ, 5122
μάστιξ, 5140
μαστίχη, 5233
μειράκιον, 5326
μειραξ, 5329
μελαγχολία, 5196
μέλας, 5081
μέλος, 5204
μερίδιον, 5222
μερίζω, 5222
μεριτικόν, 5222
μεσαραιον, 815
μέσπιλον, 5444
μετάνοια, 5146
μέταξα, 5148
μῆλον, 5074
μῆλος, 557
μηλωτή, 5032
μηναιον, 5303
μηνόλογιον, 5303
μηνύω, 5208
Μίδας, 5878
μικός, 5252
μικρός, 5252
μίνθα, 5311
μίρτα, 5361
μιτρόφορος, 5361
*μόλοθρον, 5403
μοναρχία, 5411
μόναρχος, 5411
μοναστήριον, 5287
μοναχός, 5410
*μονικόκκιον, 5302
μονόκερως, 4426
μονόκοκκος, 5302
μόρικος, 5505
μορμολύκη, 5432
*μουρικός, 5505
μοῦρον, 5500
μουσική, 5550
μυραινα, 5440, 5459
μυρόεις, 5329
μυρόεσσα, 5329
μυρρίς, 7926
μυρωδία, 5322
μυρώνω, 5322, 5334
μύρωσις, 5334
μυστρί, 5355
μύστριον, 5355

νάννα, 5591
ναός, 5593
νάρδος, 5607
νάστουλον, 5624
νᾶτρον, 5628
ναυτικός, 5576
νάφτα, 5567
νεαρά, 5651
νέννος, 5591
νῆτρον, 5628
Νικόλαος, 5679
Νοέμβριος, 5709

ὄγκος, 5888, 9064
ὄγκωμα, 9027
οἴδημα, 9027
οἴδμα, 9027
οἰκόνομος, 3147
οἰκονομῶ, 3147
οικος, 4266
*οἴσυκος, 9109
οἶσυπος, 9109
ὀκέανος, 5799
ὀκρίακος, 5743
ὀκτώηχος, 5813
ὀλιγώνομαι, 4797
ὁλόβηρον, 5866
ὁλόγραφος, 5868
ὁλοσηρικός, 9095
ὁμιλία, 2748, 5879
ὀμφαλός, 1215
ὄναγρος, 5886
ὀξύγγιον, 5943
ὀξύς, 5943
ὄπιον, 112
ὄργανον, 5924
ὀργή, 9084
ὄργιλος, 9084
ὀρθοδοξία, 6763
ὄρθρος, 4537
ὁρμάω, 9091
ὁρμή, 9091
ὄρος, 9075
ὀρώδης, 9078
ὀσμάω, 95
ὀσμή, 95, 4515, 9091
ὀστράκινος, 8225
ὄφελος, 3457
οὐγκία, 5795, 9063
οὐρίαξος, 9088
οὐρμή, 9091
οὐρός, 9078

πάθημα, 6208
παιδεύσις, 6239
παιδεύω, 6239
παλάτιον, 6042
παλινωδία, 6050
παπᾶς, 6643
πάξ, 5989
παξιμάδι, 6303
παννυγίδα, 6065
παντοκράτωρ, 6065
πάπυρος, 6103
παράδειγμα, 6115
παραοοσή, 6419
παραστάσις, 6129
πάρδος, 6142
παρίππος, 6156
*παρροή, 6419
πάσχα, 6176
πασχαλία, 6176
πατερόν, 6200
πάτος, 6200
πατριαρχεία, 6211
πατριάρχης, 6211
πεισμα, 6467
πελεκάν, 6246
πέλμα, 6359
πελώριον, 634
πενίζομαι, 6400
πεντηκοστάριον, 6257
περιεργεία, 6275
περίορθρον, 6196
περιστόμιον, 4348
πετάλιον, 810

πέταλον, 810
πετροσέλινον, 6218
πῆγμα, 6359
πήνη, 6400
πηρόω, 6429
πίθικος, 6459
πιστάκη, 3408
πίτα, 6455
πίττα, 6311
πιττάκιον, 6311
πλάγιον, 6473
πλάσμα, 6487
πλεύμων, 6476
πλίνθος, 6523
πόθος, 6582
ποιητικός, 6578
πολιτεία, 6618
πολυ–, 6608
πολυέλαιος, 6612
πολυέλεος, 6611
πολυκάνδηλον, 6609
πολύριχον, 6619
πομφολύγη, 6097
ποπᾶς, 6973
πορφύρα, 6656
ποτήριον, 6712
πούγγη, 6970
πρασίς, 6754
πράσον, 6765
πρεσβύτερος, 6787
πρηγορῶν, 6825
πριμικήριος, 6841
πρόδρομος, 4361
πρόναος, 5593
προσκομιδή, 6925
πρόσφατος, 6881
προσφορά, 6797
πρόσωπον, 3296, 6927
πρωτο–, 6936
πρωτοιερεύς, 4286
πρωτοπαπᾶς, 6643
πρωτοπρεσβύτερος, 6787
πρωτοσύγγελλος, 7829
πύκα, 355
πυκάζω, 355
πυξίς, 834, 6985
πυραμίς, 6409
πυροπός, 6426
πυρρούλας, 6802
•πυρσούλας, 6802
πυτινηΐον, 6994
πώγον, 6588

ράσον, 7071
ρεφερεντάριος, 7139
ρήτωρ, 7163
ριζόομαι, 7171
ρίζωμα, 717
ρυτή, 409
ρυπίδιον, 7207
ρογκίζω, 7192
ρογχαλίζω, 7192
ρόμος, 7185
ρομφαία, 7146
ρύγκος, 7288
ρυκαρίζω, 7175
Ρωμίος, 7248

σαγία, 7343
σαγίς, 9408
σαγμάριον, 7391
σακελλάριος, 7320
σάκκος, 7314
σάκχαρον, 9411
σαλαμάνδρα, 7358
σαμάριον, 7391
σάμβαθος, 7799
σάνβατος, 7799
σαπρός, 4633
•σαριοκόν, 6457
σατανάς, 7481
σεβαστός, 7344
σέλινον, 8607
σεῦκλον, 7726
σηρικόν, 7457
σιγαλόεις, 8685
σίκερα, 7771
σκαληνός, 7749
σκάμβος, 7749
σκάνδαλον, 7530
σκαρίς, 1443
σκάφη, 7522
σκαφηστήριον, 1421
σκευοφύλαξ, 7551
σκήπτρον, 7545
σκιμβός, 7749
σκλαβίνος, 7552
σκνίψ, 7579
σκόμπρος, 7624
σκόροδον, 7599
σκορπίος, 7601
σκυβαλίζω, 1030
σκύβαλον, 1030
•σκύλλον, 7629
σκύλον, 7629
σκύμνος, 7561
σκωρία, 7761
σμαραγείν, 5324
σμύρνα, 7928
•σμύρις, 7926
σοδομία, 7964
σουδάριον, 8322
σπαθάριος, 8052
σπάθη, 8051
σπαθίδιον, 8051
σπάνος, 8074
σπάνις, 8074
σπειρα, 8058
σπλήν, 8077, 8090
σπόδιον, 8113
σοπούδιον, 8113
σπυλλήϊον, 6605
στατήρ, 8138
στατίλος, 8431
στειρα, 8193
στέμμα, 8157
στενυγρά, 8283
στέριφος, 8164
στεφανόνω, 2683
στέφανος, 8133
στίλβω, 7582
στιχάριον, 8175
στιχηρόν, 8174
στίχος, 8174
στοιχειον, 8176
σταλή, 8216
στόλος, 8214
στόραξ, 8194
στράπτειν, 7532
στρατηγός, 8249
•σιρόγγα, 8283
στρουθοκάμηλος, 8285
σύγκελλος, 7829
συγκλητικός, 7832
σύγκλητος, 7832
συκαμινος, 7769
συλλαμβάνευιν, 9429
συμβολή, 7801
σύμβολον, 7801, 7804
συναγωγή, 7813
συναξάριον, 7815
σύνθεσις, 7838
σύνοδος, 7835
συρικός, 8993
σύρφος, 8751
σφηκτήρ, 7732
σφηκόω, 4429
σχεδία, 8151
σχῆμα, 483, 7558
σχίδη, 8150
σχίσμα, 7574
σωλινάριον, 7986

τάηστρον, 8862
τάλαντον, 8471
ταμπάριον, 8703
τάρταρος, 8548
τάτα, 8553
τεμπλον, 9714
τερπίζω, 2033
τέρφος, 8578
τεσσαρακοστή, 7439
τέτρα–, 8658
τετράδιον, 8545
τετραευαγγέλιον, 3216
τέττα, 8656
τηλε–, 8601
τιγάνι, 8682
τίτθη, 8780
τίτθος, 8780
τραγωδία, 8859
τράνα, 8766
τραπέζα, 8875
τραπεζαρεῖον, 8875
•τραφαλάκα, 8504
τραφαλίς, 8504
•τράφερος, 8572
τράγαλος, 8056
τριώδιον, 8913
τροπάριον, 8936
•τρόπον, 3891
τρουλλα, 8994
τρυγή, 8278
τρύγος, 8278
τρύπη, 3891
τρυφή, 8942
ταίγγαπος, 8683
τύκος, 1954
τύμπανον, 8712
τηπάριον, 8740
τυραννία, 8752
τυραννίζω, 8752
τύραννος, 8752
τυτθός, 2102
τύφη, 8955
τῦφος, 8955

ὑάκινθος, 4225
ὑβείδος, 8301
ὑπαντάω, 4441
ὑπατεία, 4480
ὑπατικός, 4480
ὕπατος, 4480
ὑπέρπερον, 6287
ὑποδιάκονος, 4484
ὑποδιδάσκαλος, 4485
ὑπόθεσις, 4492
ὑποθετικός, 4492
ὑποθήκη, 4491
ὑποκριτής, 4483
ὑποπούς, 6642
ὑπόστασις, 4490
ὑποχουδρία, 4486
ὑποχονδριακός, 4486
ὑποψήφιος, 4489
ὑποψία, 4488
ὕρχα, 4113
ὕσμη, 4115
ὑσσοπον, 4518
ὑστερικόν, 4527

φαινόλης, 6087
φακιόλης, 3234
φάλαγξ, 3252, 6154
φαλαρίον, 6040
φαντασία, 3267
φαραιῖ, 3723
φαρισαιος, 3281
φάρμακον, 3283
φάρυγξ, 796
φασόλι, 3291
φέγγω, 3452
φελόνιον, 3315
φελάνθρωπας, 3365
φελαφγυρία, 3366
φίλο–, 3375
φιλομήλη, 3377
φιλοσοφία, 3379
φιλόσοφος, 3379
φλάμμουρον, 3420
φλέγμα, 3430
φλέτνος, 3436

φλέως, 3436
*φλουιάριον, 3436
φοίνιξ, 3386
φουρτοῦνα, 3541
φράγγος, 8182
φρίκη, 3484
φύλλειον, 6605
φωκᾶς, 3448
φῶς, 3452
φωταγωγικών, 7729

χαλαρός, 1284
χάμαι κάλανδρος, 4958
χαμαιλέων, 1356
χάος, 4059
χαράδριος, 1284
χάρις, 4022
χάρτις, 4039
χαρτουλάριος, 1494, 4042
χείρανθος, 6410
χειρόγραφον, 4119
χειροθέτω, 4120
χειρόμαχος, 7464, 7858
χειροτονία, 4121
χειροτονῶ, 4121
χειρούργος, 1830
χερουβικόν, 4094
χερουβίμ, 4094
χημεία, 1789
χίμαιρα, 4106
χλαμίδα, 4131
χόνδρος, 3912
χορός, 2394
χρισμα, 2571, 4188
χρισμός, 4189
χρισόβουλον, 4190
χριστιανός, 2563
χριστοηθεία, 4191
χρονόγραφος, 2597
χυλός, 2006
χυμάω, 4002
χυμοῦ ροή, 2085
χυτός, 1999
χύτρα, 3916
χῶνος, 4206

ψαλμός, 6949
ψαλτήριον, 6949
ψάλτης, 6949
ψιττάζω, 7871

ὠληνή, 7178
ὠμοφόριον, 5884
ὡράριον, 5912
ὡρολόγιον, 5931
ὠχρός, 5743

Greacă modernă

αβανία, 546
αβάνις, 546
αββᾶς, 544
αβράμηλο, 557
αγά, 118
αγάκι, 118
αγάλια, 120
αγαρήνο, 122
αγγέλικα, 282
αγιάρι, 147
αγιάσμος, 4515
αγούρι, 5851, 9096
αγουρίδα, 140
ἄγουρος, 140
αδιάφορος, 80
αερίζω, 101
αζυμίτης, 565
αήρ, 102
αθερίνα, 510
αιματοστάτης, 5156
ἄϊντε, 3965
ακολλῶ, 53
ακρουμι, 60
αλάϊ, 169
ἄλαμα, 171
αλαντσᾶς, 168
αλισβερίσι, 209
ἄλλα βάντα, 210
αλλαμπάπαλλα, 358
ἄλλ' άντ' ἄλλον, 173
αλλοίμονον, 203
ἄλσγο, 1294, 4825
αλτάνα, 217
αλυσίδα, 194
αλωνάρης, 223
αμάν, 228
αμανέτι, 230
αμαρτωλός, 5118
αμβάρι, 4001
αμβερβόϊ, 22
αμερικάν, 243
αμιρᾶς, 251
αμμά, 226
αμπάκος, 5
αμπάρι, 4001
αμπάς, 4
αμύγδαλον, 5267
αναβαίνω, 279
ανάγκη, 264
αναιβατός, 279
αναιρῶ, 278
αναμπαμπολλα, 358
αναμπάμποῦλα, 358
ανάποδα, 265
αναρχία, 266
αναστάσιμος, 269
ανατροφή, 271
αναφακᾶς, 5565
ανεβατός, 279
ανόκατο, 292
ἄνοστος, 293
αντερί, 298
αντερίον, 298
αντέτι, 75
αντικά, 301
αντρέ, 312
ἄνω κάτω, 292
απελπίζω, 326
απλά, 331
απλῶς, 331
αποπληξία, 336
ἄρα, 4240
αράδα, 7193
αρασπινα, 365
αράπης, 365
αργάζω, 388
αργαλειός, 390
αργάτης, 389
αργός, 394
αργυροφίλια, 391
αρισμαρί, 7253
αρίτζιος, 412
αρμάδα, 412
αρμάρι, 211
αρναβίτης, 372
αρσάνα, 426
αρσενᾶς, 426
αρτηρδίζω, 518
ἄρτος, 441
αρτοφόριον, 440
αρτσιβούριον, 436
αρτσιβούτσι, 436
αρχιατρόν, 390
αρχιμανδρεία, 399
αρχιμανδρίτης, 399
αρχονταρίκι, 403
αρχοντάρις, 403
αρχοντολογία, 403
ἄρχων, 403
ἄσθενος, 5950
ασκημίζω, 7558
αστάρι, 482
αστυνομία, 487
ἀσχημᾶ, 7558
ατζαμής, 125
ατλάζι, 522
ατού, 527
αὔγουστος, 141
αύλη, 555
αφανίζω, 104
αφέντης, 3156
αφιερώνω, 108
αφιόνι, 112
αφορίζω, 117
ἄχτι, 142

βάγια, 608
βαγορίζω, 739
βάζω, 595
βαϊ, 9131
βαΐα, 608
βακούφιον, 9121
βαλανίδι, 6036
βαλίτσα, 9146
βάλσαμον, 650
βάλτα, 652
βάλτος, 652
βάμμα, 9153
βαρβάρος, 680
βάρδα, 9172
βάρκα, 690
βαρόσι, 5913
βασίλιος, 2524
βάτος, 9183
βατσίνα, 9118
βάχ, 9131
βάχτ, 594
βέδρον, 9126
βεκίλης, 9195
βελέντζα, 9204
βεντοῦσα, 9211
βεργιτσα, 9167
βερεσέ, 9214
βίντσι, 9272
βιολέτα, 9284
βιολί, 9285
βισινός, 9305
βισσινάδα, 9305
βίσσινον, 9305
βοεβόδας, 9343
βοιζω, 9377
βόλτα, 1002
βορθορίζω, 986
βόρνικος, 9352
βοσζιον, 1066
βούκκα, 1139
βουρκόλακας, 9223
βουρλιά, 5635
βοῦτα, 1235
βρακί, 1069
βύδρα, 9240
βύσσος, 9308

γάδαρος, 1552
γαζέτα, 3636
γάϊδαρος, 1552
γαλαμπαλίκι, 1295
γαλαντόμος, 3569
γαλάντος, 3569
γαλειόνι, 3579
γαλέντζα, 3573
γαμπρός, 3766
γαράφα, 3595
γαργάρα, 3601
γαργάρι, 3600
γαργαρίζω, 3601

γαρδούμια, 1340
γαρόφαλον, 3604
γεγές, 3826
γελέκι, 4313
γενάρι, 3658
γεράκι, 3199
γερντάνι, 3677
γιαβάς, 4255
γιαμενί, 4333
γιαντές, 4227
γιαπουντζές, 4481
γιαούρτι, 4254
γιασεμί, 4250
γιασομί, 4250
γιαταγάνι, 4253
γιατάκι, 4252
γιαχνί, 4229
γιδιλίζω, 3752
γιορντάνι, 3677
γιόσμος, 4515
γιουρούσι, 4549
γίκος, 4494
γκανταΐφι, 1525
γκέττα, 3692
γκιαούρης, 3694
γκίνια, 3710
γκιουβέτσι, 3745
γκλάβα, 3806
γκουντουλᾶ, 3752
γκουργκούλια, 3930
γκούσα, 3932
γκουτσιούπα, 2216
γκάστρα, 3804
γλιστήρι, 2157
γλογιά, 3714
γλόμπα, 3813
γομάρι, 4986
γόμμα λάστικα, 3926
γουβίδι, 3940
γούλα, 7420
γουλιά, 3924
γουργουλίζω, 3767
γουρί, 139
γούστερα, 3935
γουστερίτσα, 3935
γρατσουνίζω, 7759
γρέντα, 3882
Γρηγόριος, 2524
γρίβος, 3889
γρόσσο, 3901
γρούπος, 3899
γυαλίζω, 3704

δά, 2749
δαλκαβούκης, 2762
δαμαλάκι, 5025
δαμάλι, 5025
δαμετζάνα, 2769
δαντέλλα, 2778
δάσκαλος, 2792
δεκάρι, 2809
δελφίνι, 2839
δερμόνι, 2969
δευτερεύων, 2828
δημηγορία, 2950
διαβαίζω, 3729
διαμάντι, 2927
διαμαντικά, 2927
διάτα, 2929
διαφεντεύω, 2925
διάχυλον, 8480
διβάνι, 2985
διδάχη, 2939
δικέρι, 2936
διμίσκιον, 5344
διοικέω, 2937
δίπλα, 2932
διορία, 2958
διστυχία, 2978
διχόνοια, 2943
δόγα, 2988
δόμινο, 3016
δόζα, 3036
δοσοληψία, 3032
δοῦκας, 3086
δοῦπος, 3118
δραγουμάνος, 3045
δράκος, 3038
δράμι, 3048
δράτσινον, 3039
δριστέλλα, 2971
δρομόνι, 2963
δρούγα, 3078
δυπλοῦς, 3084
δυρδύρ, 2962
δυσκολεύεσθαι, 2975
δυσκολία, 2975
δώδεκα, 3000
δωδεκάρι, 3000

ἔβενος, 7
ἐγκλεντζές, 3161
ἐγλεντίζω, 3161
εἰκόνα, 4265
εἰκοσάρι, 4267
ἐλευθερία, 4767
ἐλεύθερος, 4767
ἐλέφαντας, 3169
ἐλπίδα, 327
ἐμπερδεύω, 4333
ἔμπλαστρον, 6487
ἐντίβια, 276
ἐξορίζω, 5932
ἐξοφλᾶ, 3226
ἐξόφυλλα, 3226
ἐξοφυλλίζω, 3226
ἔρα, 4240
ἐργάτης, 389
ἔρημο, 6988
ἐφάπλωμα, 6406, 6481
ἐφίπατα, 6406
ἔφυππος, 6406

ζάγανος, 9405
ζαιφης, 9416
ζακέτα, 4578
ζαλίζω, 9420
ζάπτι, 9444
ζαρζαβάτι, 9461
ζάρι, 9446
ζάρφι, 9453
ζάχαρη, 9411
ζαχαριάζω, 9411
ζαχαρικά, 9411
ζαχαρώνω, 9411
ζαχερέ, 9413
ζεμπερέκι, 8704
ζεμπίλι, 9494
ζέρζαλον, 9460
ζερνεκαδές, 9456
ζεῦκι, 9487
ζέφκι, 9478
ζέφυρος, 9479
ζηλεύω, 9482
ζηλεία, 9482
ζιάρι, 4593
ζιαρίζω, 9452
ζιαφέτι, 9490
ζιμπίλι, 9425
ζίτια, 9501
ζολότα, 9506
ζορμπᾶς, 9529
ζουλεία, 9482
ζουλιάρης, 9482
ζουρλός, 9531
ζουρνᾶς, 8390
ζυμαρικά, 9527
ζωγραφία, 9523
ζωδιακός, 9511

ἡγεμονεία, 4302
ἡγεμονικός, 4302
ἤλερι, 4312
ἡλικία, 3414
ἡλισίβα, 4793
ἡσυχία, 4512

θαρραλέος, 6122
θεατρικός, 8581
θέατρον, 8581
θήκη, 1759
*θηκίτσα, 1759
θράκα, 8856
θράκια, 8856
θράψους, 3475
θυρίδα, 3396
θυσαυρός, 8665

ἴαμβος, 4234
Ἰωαννάκης, 4281
Ἰάννης, 4281
ἰατρός, 398
ἰδέα, 4370
ἰμπρίκι, 4259
ἐντερέσσον, 4436
ἰντρῆγκα, 4452
Ἰορδάνης, 4471
ἰούλιος, 4545
ἰούνιος, 4547
ἴσον, 4517

καβαλλάρης, 1567
καβιάρι, 1578
καβούκι, 1567
κάσρα, 1269
καδρίλια, 1268
κάδρο, 1269
καζάνι, 1585
καζαντζήν, 1585
καζάρμα, 1587
καζμᾶς, 1590
καθαιρῶ, 1546
καθέδρα, 1542
καικι, 1282
καϊμακάμης, 1288
καϊμάκι, 1287
καϊμένος, 4002
καϊσί, 1291
κακαράντζα, 1251
κακούμι, 1259
καλαμαριά, 1334
καλαμάρις, 1301, 1334
καλαμπαλίκι, 1295
κάλανδρος, 1284, 4958
κάλαντα, 2264
καλαούζος, 1308
καλαπόδι, 1303
καλαφάτης, 1298
καλειά, 1319
καλέμι, 1322
καλεντάρι, 1324
καλεύρα, 1326
καλιάσκα, 1321
καλίβα, 2259
καλκάνι, 1311
καλάνος, 1333
καλλίφαρος, 1332
καλμπάτζας, 3570
καλντερίμι, 1371
καλονοίτζα, 1343
καλούπι, 1344
καλόφνλλον, 1337
καλπάκι, 1339
κάλπης, 1338
καλπουζάνης, 1338
καλτζοδέτα, 1341
καλτσούνι, 1342
κάλφας, 1327
καλφάς, 1327
καμηλαύκιον, 2287
κάμιλος, 1364
κάμπους, 1346
καμπούλι, 1250
κἂν, 1346
καναπές, 1377
κανάρι, 1378
κανάτι, 1381
κάνδηλα, 1387
κανέλλα, 1372
κάννι, 1374
κανναβάτσον, 1382

κάνουρα, 1395
κανούτον, 1496
καντάρι, 1939
κάντηλι, 1387
κάντζα, 1389
καντζαρώνω, 1531
καπάκι, 1399
καπαμάς, 1400
καπάνιτζα, 1401
καπέλλα, 1411
καπιτάν, 1423
καπίτσα, 1422
καπόνι, 2121
καπότα, 1429
καππάρις, 1415
καπρίτσιο, 1432
κάπως, 1346
καραγκιόζης, 1453
καραγρόσι, 1454
καρακάξα, 1452
καραούλι, 1462
κάρβάνι, 1463
καρβούνι, 1466
κάρδαμον, 1468
καρδάρι, 1316
καρένα, 1472
καρνάζι, 1483
καρπούζι, 4031
καρυοφύλλι, 1337
καρφίτζα, 1475
κασάπης, 1504
κασκαβάλι, 1507
κασμάς, 1590
κασσιάρα, 1498
κάστανον, 1511
κάστρον, 1517
καταγραφή, 1523
καταδέχομαι, 1522
καταιφι, 1525
καταντώ, 1529
κατάρτι, 1533
καταρροή, 1535
κατάστιχον, 1536
κατατρέχω, 1531
κατάχρησις, 1524
κατεργάρης, 1534
κατέργον, 1534
κατηγορία, 1543
κατηγορώ, 1543
κατιφές, 1547
κατηχήσις, 1541
κατηνητης, 1541
κατηνίσμος, 1541
κατηχώ, 1541
κατορθόω, 1557
κατοῦνα, 1563
κάτραμι, 1559
κάτσα, 1520
κάτσι, 1561
κατσοῦλα, 1258
κατσοῦλι, 1258
κατσουλιέρι, 1258
καυγάς, 1565
καφάσι, 1271
καφενές, 1272
καφές, 1272
καφετζής, 1272
καφτάνι, 1274
κάψα, 1434
καψο–, 1369
κελαρίζω, 1699
κελεπίρι, 1783
κεμέρι, 1790
κεμπάπι, 1688
κενάρι, 1711
κεντησιά, 1797
κεντί, 1796
κεντίζω, 1797
κεντώ, 1797
κεπέγκι, 1717
κερά, 1718
κερατζίτζα, 1718
κερδίζω, 1723
κέρδος, 1723
κερεστές, 1725
κερμέζι, 2031
κεσάτι, 1735
κέφαλος, 1691
κέφι, 1690
κεφτές, 1768
κεχαγιάς, 1695
κεχριμπάρι, 1771
κεψέ, 1716
κιθάρα, 1683
κιλερμενί, 1777
κιλίμι, 1780
κιλότα, 1785
κιμπρίτης, 1755
κίνδυνος, 7564
κιννάβαρι, 1802
κιόσκι, 1813
κιουστέκι, 1814
κιοφτές, 1768
κιρά, 1824
κίτρον, 1862
κιττάζω, 1856
κλάπα, 2119
κληρονόμος, 2153
κλιάστρα, 2249
κλοτσάοις, 2171
κλουβί, 2267
κλοστήρ, 2157
κλώκα, 2162
κλωκίζω, 2162
κόδρα, 2228
κόζι, 2518
κοζόκα, 2241
κοιλον, 7384
κοιλότης, 7384
κοίλωμα, 7384
κοιμητήριον, 1912
κοινοβίτης, 1803
κόκκαλον, 2207
κοκκινάδα, 2212
κοκκιόσιον, 2224
κόλακας, 2244
κολακεία, 2244
κολάνι, 2246
κόλικα, 2260
κόλλα, 2182
κολλαρίζω, 2247
κολλήγας, 2259
κολυμβήθρα, 2262
κολώνα, 2269
κομμίδι, 2298
κουπλιμέντα, 2310
κονάκι, 2318
κονταίνω, 2355
κοντάκιον, 2328, 2329
κοντός, 2328, 2336
κόντουρος, 2336
κόντρα, 2359
κοντσίνα, 2320
κόπανον, 2373
κοπέλλα, 2383
κοπέλι, 2383
κοπέλος, 2383
κόρακας, 2398
κοραμπές, 2396
κόρδα, 2187
κορδέλα, 2408
κορδόνι, 2411
κοριάζος, 2708
κόρμπου, 2400
κορυίζα, 2428
κορούτα, 2428
κορώνη, 2683
κόσα, 2189
κοσίζω, 2189
κοστίζω, 2475
κοσώνα, 2519
κοσωνάκι, 2519
κοτέτσι, 2489
κότσος, 4617
κότσουφας, 2483
κουβέντα, 2748
κουβεντιάζω, 2748
κουβέρτα, 2380
κουδουνάκι, 2519
κοῦκκος, 2621
κουκκουνάρα, 2222
κούκλα, 3819
κουκουβάγια, 2637
κουκουδέος, 1252
κούκουδον, 1252
κουκούλιον, 2260, 2628
κουκουνάρι, 2222
κουκούρι, 2635
κούλα, 2652
κουλβί, 2645
κουλές, 2652
κουλιάστρα, 2249
κουμάρι, 2666
κουμάσι, 2667
κουμεσάρι, 2303
κουμπές, 2619
κουμπούρι, 2203
κουνέλι, 2679
κουνουπίδια, 2341
κουντούρα, 2336
κοῦπα, 2684
κουπαστή, 2374
κουραμάς, 2696
κοῦρβα, 2721
κούρέλι, 2704
κουρελιάζω, 2704
κοῦρκας, 2700
κουρκούμα, 2702
κουρμάς, 2710
κουρπάτσι, 3779
κουρσάρις, 2442
κούρσι, 2716
κούρτι, 2718
κουσούρι, 2734
κουτζόβλαχος, 2742
κουτί, 2739
κουτρουβαλίζω, 2502
κούτσι-κούτσι, 2745
κούτσουρον, 2746
κούφαρο, 2638
κουφίτον, 1563
κούχνη, 2643
κόφα, 2229
κραβάτα, 2546
κράλις, 2530
κράτημα, 2542
κρεββάτι, 2589
κρμινάλιον, 2573
κριπιτούρα, 2538
κριτσανίζω, 7573
κροντήρι, 2164
κρύσταλλον, 2583
κυκεών, 1760
κύρ, 1821
κυρά μου, 6409
κίριος, 1821
κῶδιξ, 2332
κωνσταντινάτο, 2476
κώντικας, 2332

λαβάντα, 4803
λαγούμι, 4682
λαΐους, 4684
λακέρδα, 4670
λαλά, 4780
λαλαγγίτα, 4687
λαλάς, 4780
λαλές, 4688
λάμα, 171, 4689
λάμπα, 4693
λαμπίκος, 172
λαοῦτο, 4737
λαστίκι, 4721
λαύρα, 4741
λάφα, 4679
λεβάντα, 4803
λεβέντης, 4805
λεγάτον, 4769
λεγένι, 4824
λειλάκι, 4829
λειμόνι, 4691
λελέκος, 4828

λεμονάδα, 4834
λεπτόν, 4766
λέσι, 4792
λεφτόν, 4766
λεχούσα, 4738
λεξουσία, 4738
λεχώνα, 4738
ληνός, 4838
λιγοστεύω, 4802
λιμάνι, 4831
λίπος, 4856
λιχναίνω, 201, 4826
λιχνεύομαι, 4826
λιχούδης, 4827
λόγιος, 4895
λογιώτατος, 4895
λόγος, 4898, 4901
λοκάντα, 4890
λοκμᾶς, 4891
λομποδή, 4888
λουκανικόν, 4924
λουλάκι, 4829
λουλές, 4938
λουμίνι, 4940
λούντρα, 4947
λοῦστρο, 4951
λοῦτος, 4952
λουφάρι, 4934
λουφές, 4750
λυκορρίνι, 4822
λύκος, 6818
λυτρώνο, 4878

μαγαζί, 4987
μαγγώνω, 5061
μαγείριον, 4988
μάγειρος, 4988
μαγέρικον, 4988
μαγιά, 5011
μάγκα, 5061
μαγκάλι, 5056
μαγκουρι, 5050
μαγκούφης, 5061
μάγουλα, 4996
μάγουλον, 4996
μάγος, 4984
μαδέμ, 4978
μαιμάρης, 5015, 5091
μαιμοῦ, 5016
Μάϊος, 5008
μαϊστορα, 4983
μακαρᾶς, 4960
μακαρούνια, 4961
μακάσι, 4963
μακάτι, 4962
μάλαμα, 171
μαλαχία, 5027
μάμα, 5035
μαμαλίγκα, 5036
μάμμος, 5040
μαμοῦνας, 5408
μαναβέλλα, 5291
μανδάκης, 5023
μάνρδα, 399
μανέλα, 5052
μανιακός, 5308
μανιτάρι, 5289
μανίτσα, 5063
μανοβέλα, 5064
μανσούπι, 5066
μαντάμα, 4975
μαντζούνι, 4990
μάντρα, 5048
μαντρακούκα, 5157
μαραγκός, 5078
μαράθριον, 5070
μαράζι, 5082
μαράμαθα, 171
μαραφέτι, 5076
μαργαριτάρι, 5096
μαργαρίτη, 5096
μαρμολεύω, 5101
μαρμολία, 5101
μαρμόλος, 5101
μαρδᾶς, 5089
μάρκα, 5083
μάρμαρον, 5109
μαρούλιον, 5123
μάρτιος, 5115
μασαλᾶς, 5127
μασαλατζής, 5127
μασάτι, 5129
μασέλλα, 5133
μασκαραλίκι, 5131
μασκαρᾶς, 5131
μασούρι, 5447
μαστίχα, 5140
μάστορας, 5236
μαστραπᾶς, 5622
ματζουράνα, 4989
μάτια, 5802
ματσοτάτης, 5156
ματραπάζης, 5159
μάτσιον, 5360
ματσούκα, 4970
ματώνω, 5165
μουροφόρος, 5171
μαχμούρης, 5002
μαχμουτές, 5001
μαχραμᾶς, 5077
μεγενές, 5207
μεϊγγι, 5189
μεζάτι, 5243
μεζελίκι, 5245
μεζές, 5245
μεϊντάνι, 5013
μελέρι, 5034
μελούρι, 5034
μελωδία, 5204
μενεξές, 5255
μεντέρι, 5296
μεντζίλικι, 5209
μεντζίτι, 5180
μερεμέτι, 5210
μερεμετίζω, 5210
μερίδα, 5217
μερτζάνι, 5098
μερτικόν, 5222
μέσα, 5224
μεσίνι, 5230
μεσιτεύω, 5349
μεσίτης, 5349
μεσιτία, 5349
μέσον, 2520
μετάξι, 5148
μεταχειρίζομαι, 5237
μετερίζι, 5240
μετζέτι, 5180
μετόχι, 5241
μήτρα, 5361
μητρόπολις, 5362
μητροπολίτης, 5362
μιαουνίζω, 5251
μίγμα, 5280
μίζα, 5363
μιλούτσο, 5252
μίλι, 5279
μιλιόρι, 5320
μιλλιούνι, 5282
μιναρές, 5288
μίνιο, 5290
μινοῦττο, 5518
μιράσι, 5327
μίρζα, 5363
μιρσίνι, 5336
μισάδι, 5340
μισδράκι, 5175
μόδα, 5381
μόλεμμα, 5401
μόλεύω, 5401
μονέδα, 5413
μόρα, 5434
μόρικος, 5428
μορμολύκειον, 5432
μόστρα, 5536
μόσχος, 5442
μούγκρος, 5476
μουεζίνος, 5473
μουζαβίρης, 5445
μουκαβᾶς, 5466
μουκαλίτης, 5464
μούκουρα, 5461
μούλα, 5502
μοῦμα, 5491
μουριά, 5500
μουρμοῦρα, 5508
μουρμουρίζω, 5508
μουρνταρεύω, 5504
μουρντάρης, 5504
μουρούνα, 5440
μουρτασίπης, 5439
μουσαμᾶς, 5517
μουσαφίρης, 5514
μούσκλια, 5525
μούσμουλον, 5444
μουστερής, 5534
μουστόμητα, 5535
μοῦτος, 5540
μοῦτρον, 5547
μουτσούνα, 5548
μουτσουνάκι, 5548
μουτσουνιάζω, 5548
μουφλούζης, 5383
μουφτή, 5474
μουχαμάρι, 5385
μόχτος, 5384
μπαγιονέτα, 614
μπαδζάκι, 599
μπαϊράκι, 615
μπαϊράμι, 616
μπακάλης, 580
μπακάμι, 581
μπακλαβᾶς, 586
μπαλάντσα, 629
μπάλσαμον, 650
μπάλτα, 652
μπαλτᾶς, 653
μπάμια, 654
μπαμπάκας, 569
μπάμπουλα, 743
μπάντα, 661
μπαντιέρα, 662
μπαξίσι, 588
μπάρεμος, 696
μπάρκα, 690
μπαρμπάρης, 683
μπαρμπούνι, 685
μπάσσιος, 585
μπαστούνι, 726
μπατάλια, 732
μπατάλικος, 730
μπεγεντίζω, 856
μπεηλίκι, 770
μπέης, 769
μπεζακτᾶς, 802
μπεκιάρσα, 756
μπεκιάρης, 757
μπελαλής, 774
μπελιᾶς, 778
μπερδές, 6263
μπερδεύω, 4323
μπερεκέτι, 795
μπερμπάντης, 788
μπήγω, 595, 834
μπήξιμο, 834
μπιμπίλα, 824
μπιμπιλώνω, 824
μπινᾶς, 855
μπιντζής, 861
μπιρλάντια, 1100
μπλάστρι, 915
μπληγούρι, 1189
μπλώρα, 5320
μπογάζι, 970
μπογάτσα, 967
μπόγι, 976
μπογιά, 977
μπογιατζής, 979
μπόι, 976
μπουκασί, 968
μπολοῦλα, 1115
μπόρα, 1209

μποράντζα, 1020
μπουγιορντίζω, 1172
μπουγιορντίσμα, 1172
μπουζουνάρα, 1243
μπουκέτο, 1144
μπουλίνι, 1191
μπουλούκι, 1193
μπούμπα, 1135
μπουμπούκι, 951
μπουμπουνάρης, 1003
μπούμπουνας, 1003
μπουνταλᾶς, 1157
μπουρέκι, 1211
μπουσδογάνον, 1240
μπουσλάω, 1239
μπούσουλα, 1227
μπούτι, 1232
μπούχαβος, 1164
μπουχτίζω, 4563
μπρέ, 1084
μπριζόλα, 6420
μπρόσκα, 1114
μύγδαλον, 5267
μύδι, 5256
μύρον, 5322
μῶρε, 5093
μορός, 5434

νά, 5551
ναζάρι, 5642
νάζι, 5641
ναλμάντης, 5582
νάννι, 5591
νάννος, 5887
νανουρίζω, 5591
ναπολεόνι, 6602
ναργελές, 5609
νάρκι, 5610
ναύλον, 5637
νάχτι, 5573
νγάλβινος, 3571
νέμτζης, 5649
νενέ, 5591
νεράντζι, 5605
νερό, 316
νηστέρι, 5695
νιστεστές, 5689
νόημα, 5712
νοικοκερά, 5678
νοστιμάδα, 5720
νόστιμος, 5720
νουζίτζα, 5714
νούνος, 5734
νούρι, 5736
νούρκα, 5737
νούφαρον, 5730
νταβᾶς, 2796, 8565
νταγής, 2755
νταμπλᾶς, 2767
ντάνα, 2770
νταρά, 2781
νταραβέρι, 2786
ντελάλης, 8600
ντελής, 2844
ντέρτι, 2867
ντεστεμέλι, 8655
ντιβάνι, 2985
ντοσλέττα, 8793
ντουβαλέττα, 8793
ντουβλετής, 2919
ντούγα, 2988
ντουζίνα, 3137
ντουλαμᾶς, 3100
ντουλάπι, 3102
ντσιπούνι, 9392
νυμφίτσα, 5673
νύξις, 5700
νωώτ, 5631

ξεφαντώνω, 3267
ξόβεργα, 7606

ὀβορός, 5778
'Οβραιος, 3222
ὀγουρσούζης, 9096
ὀκά, 5795
ὄκνα, 5807
ὀκνιάριος, 5855
ὀλιάκι, 4749
ὀλιγάκι, 4749
ὀλίγο, 4749
ὀμβρέλλα, 9046
ὁμιλία, 2748
ὀπωρικά, 6657
ὀργανίζω, 5924
ὀργίζομαι, 9084
ὁρίζω, 5932, 9094
ὀρντί, 5920
ὀρτᾶς, 5934
ὀρύζι, 5922
ὀρφανός, 5923
ὀρφανοτροφεῖον, 5923
οὐρανίσκος, 9073
οὔρδα, 9078
ουρσα, 9093
ουσούρι, 9110
ουτσάκι, 5838
ὀφίδιον, 3350
ὀφφικιάλης, 5833
ὀφφίκιον, 5833
ὄχτικας, 5836

παγιαντᾶς, 6020
παζάρι, 750
πάθος, 6209
παίρνω, 4921
πάλα, 6031
παλαβός, 6032
παλάβρα, 6043
παλαμάρι, 6034
παλάμη, 6036
παλαμύδα, 6035
παλαμονίδα, 6036
παλάντσα, 629
παλάσκα, 6041
παλλικάρι, 6048
παλμάκι, 6053
παλοῦκι, 6105
παλτό, 6055
παμπόρι, 9161
παναγία, 6064
πανέρι, 6074
πανηγύρι, 6066
πανταχοῦσα, 6082
παντεσπάνι, 6072
παντλῆκα, 6077
πάντ' ὅλα, 6070
παντολμία, 6070
παντόφλα, 6086
παούνι, 6222
πάπα, 6095
παπαγάλλος, 6094
παπαδιά, 6093
παπαρούνα, 6096
παπαρροῦνα, 6097
παπιστής, 6091
πάπλωμα, 6406, 6481
παπουτσής, 6101
παπούτσι, 6101
παππάρα, 6095
παππούς, 6102
παρά, 6108
πάρα, 6109
παραβάλλω, 6133
παραγγελιά, 8507
παραγγέλλω, 6123
παράγκο, 6154
παραγραφή, 6120
παραδίδω, 6117
παραίτησις, 6147
παραιτοῦμαι, 6147
παραιτῶ, 6127
παράκλησις, 6113
παραλλαγή, 6121
παραμονάριον, 6033
παραξενιά, 6135
παράξενος, 6135
παραπάνος, 8840
παραπέτο, 6124
παράπονον, 6125
παραπονῶ, 6125
παρασκευή, 6126
παρασταίνω, 6130
παράταξις, 6132
παρατῶ, 6114
παράφερνα, 6118
παρεάω, 6127
πάρεμι, 6127
παρηγορία, 6150
παρηγορῶ, 6150
παρίπτι, 6156
παρμάκι, 6158
παρμακλίλι, 6158
πάροικος, 6159
παροιμία, 6152
παρουσία, 6169
παρτίδα, 6168
παρτσᾶς, 6139
πασαλίκι, 6178
πασᾶς, 6178
πασιά, 6178
πασπάλι, 6686
πασσατέμπο, 6171
πάστα, 6186
παστέλλι, 6186
παστός, 6193
παστουρμᾶς, 6193
πάστρα, 6192
παστραμᾶς, 6193
παστρεύω, 6192
παστώνω, 6192, 6193, 6451
πάσχα, 6188
πατέρας, 8824
πατερίτσα, 6204
πατητήρι, 6203
πατλιζάνα, 6207
πατρίδα, 6213
πατριώτης, 6213
πατσαβοῦρα, 5992
πατσᾶς, 5990
πατώνω, 6143
παύσις, 6089
πεδοῦκλα, 6356
πεζεβέγκης, 6318
πεισματάρης, 6467
πελινος, 6247
πελτέκης, 6250
πελτές, 6249
πεμπέ, 6251
πεπεροῦδα, 6097
πεπτώνι, 6258
περβάζι, 6296
περγέλι, 6272
περιγραφή, 6277
περίεργος, 6275
περίληψις, 6278
περίορθρον, 6916
περιορίζω, 6280
περιουσία, 6282
περισσος, 6861
περίστασις, 6281
περιτραντάζω, 6863
περιφανής, 6276
περόνι, 6425
περουζές, 6293
περπεροῦνα, 6097
Περσία, 6289
περτσές, 6261
πεσκέσι, 6300
πεσκίρι, 6301
πεσίν, 6302
πεστέλι, 6448
πεστεμέλι, 6308
πέστροφα, 6194
πεταλι, 810
πέτουρον, 6219
πετραχήλι, 6210
πεχλεβάνης, 6242
πηκτή, 6369
*πήπατα, 6406
πηρούνι, 6425
πηχτή, 6369

πιάνω, 4921
πιάστρα, 6340
πιάστρα, 6340
πιάτζα, 6341
πίκα, 6345
πικρίζω, 6347
πιλάφι, 6377
πιλέω, 4341
πιλωτός, 6384
πινακίδι, 6065
πινακότι, 6063
πιπεράτος, 6403
πιπέρι, 6403
πισίκα, 6435
πισπιρίγκος, 6404
πισσά, 6436
•πιστίζω, 6451
πιστόλα, 6449
πιτάρις, 6455
πιτσουρίκος, 6441
πίττα, 6201
πιττάκιον, 6456
πλάκα, 6468
πλακί, 6470
πλακώνω, 6502
πλανήτης, 6478
πλανώ, 6479
πλαστογραφία, 6487
πλαστογράφος, 6487
πλάτανος, 6490
πλατίτσα, 6494
πλέμμα, 8057
πλήξις, 6516
πληκτικος, 6516
πληροφορία, 6521
πληροφορώ, 6521
πλίθα, 6523
πλίκος, 6514
πλόσκα, 6530
ποιάτσα, 6584
ποδάγρα, 6561
ποικίλος, 6346
πολιτεύομαι, 6618
πολιτικά, 6618
πολιτική, 6618
πολιτικός, 6618
πόλιτσα, 6616
πόλιτσα, 6617
πολικόβνικος, 6379
πολίλλογος, 6615
πολυχρόγιον, 6614
πομάδα, 6628
πορκάβα, 6559
πορτοκάλλι, 6665
πορτελάνα, 6663
ποστέλνικος, 6694
πουγγί, 6970
πουδρούμι, 6573
πούπι, 6972
πούστης, 6987
πράξις, 6764
πρακόκιον, 870
πρακτικά, 6740
πρατικός, 6740
πραμμάτεια, 6748
πράσινος, 6765
πρέζα, 6877
πρένζα, 1106
πρέντικα, 6777
πρίκος, 6818
προαίρεσις, 6895
πρόβα, 6882
προβάλλω, 6939
πρόβλημα, 6883
προδίδω, 6891
προδοσία, 6891
προδότης, 6891
πρόδρομος, 6892
προεστώς, 6896
προήμιον, 6905
προθυμία, 6933
προκείμενον, 6886
προκόπτω, 6889
πρόληψις, 6908
πρόλογος, 6909
πρόνοια, 6913
προνόμιον, 6914
προορατικός, 6917
προσκαλώ, 6923
προσκυμητήριον, 6924
προσόψι, 6927
προστάσσω, 6899
προστέλκα, 6306
προτίμησις, 6934
προτιμώ, 6934
προφέρω, 6898
προφορά, 6898
προφύρα, 6656
προχωρώ, 6902
πρόωρος, 6914
πρώιν, 6906
πρωτεία, 6938
πρώτης πένταδος, 6935
πρώτος, 6938
πρωτοψάλτης, 6949
πτύω, 6952
πύργος, 6414
πυροστιά, 6428

ραβάσι, 7719
ραβέντι, 7167
ραδίκα, 7178
ραζακί, 7122
ραΐδς, 7034
ραιζης, 7145
ρακί, 7014
ρασοφόρος, 7071
ράτα, 7109
ράφι, 7025
ραχάτι, 7032
ράχτια, 7026
ρέγκι, 7147
ρετσέττα, 7159
ρεφενές, 7138
ρηγᾶς, 7163
ριζικό, 7210
ριτσᾶς, 7142
ροδάνι, 7234
ρόδι, 7235
ροδιά, 7235
ροδοδάφνη, 7236
ροδορένδρον, 7236
ροδοζάχαρι, 7236
ροδον, 7236
ρόπαλον, 8840
ροομαρί, 7253
ρουγκαιζω, 7180
ρουμπίνι, 7266
ρούπι, 7289
ρουσάλια, 7292
ρουφέτι, 7275
ρούχον, 7274
ρύπος, 7205

σάβανον, 8032
σαγιάκι, 7343
σαζάνι, 7447
σακατεύω, 7318
σακάτης, 7318
σακκᾶς, 7315
σάλα, 7355
σαλαμοῦρα, 7446
σαλάτα, 7361
σαλέπι, 7373
σάλι, 7354, 7355
σαλκίμι, 7371
σαλόνι, 7355
σάλτσα, 7370
σαμοβάρι, 7397
σαμούρι, 7403
σαμπούρι, 7313
σανδάλιον, 7410, 7413
σάνια, 7421
σάνταλον, 7412
σαντετικός, 7325
σαντζάκι, 7419
σαπαρίνα, 7429
σαπούνι, 7435
σάρα, 7452
σαρακοστή, 7439
σαράντα, 7458
σαραντάρι, 7458
σαραχορίδες, 7356
σαρδέλλα, 7451
σάρικα, 7457
σαρμᾶς, 7463
σαστίζω, 7478
σατήρι, 7485
σαφράνι, 7972
σαφαρές, 7338
σαχάνι, 7341
σάχης, 7338, 7355
σαχνισίνι, 7338
σαχτιάνι, 7332
σβέλτος, 8416
σβουντουρίζω, 9280
σβυρνάω, 7513
σέβας, 7716
σειζης, 7667
σειρά, 7844, 7846
σειράδιον, 7440
σεκλέτι, 7773
σελαμέτι, 7671
σελίδα, 7673
σεμπρία, 7803
σέμπρος, 7803
σενέτι, 7825
σεπτέμβριος, 7688
σερασκέρι, 7692
σεραφίμ, 7691
σεργούτζι, 8388
σερμπέτι, 7696
σεφτές, 7331
σημανδοῦρα, 3634
σημαντήρ, 3634
σημαντικός, 7798
σημύδα, 7922
σησάμι, 8399
σιγουρεύω, 7783
σίγουρος, 7783
σιλάφι, 7790
σιλικτάρι, 7790
σιμίτι, 7808
σιναμική, 7681
σινίον, 7834
σιντέφι, 7777
σινιζάπι, 7827
σιουγάρι, 8334
σιρέτης, 7850
σιρίτι, 7849
σισανές, 7860
σίτα, 7869
σιτάρι, 7871
σιταρίθρα, 7871
σιτευτός, 7871
σιτεύω, 7871
σιχτίρ, 7775
σκαθί, 7541
σκάλα, 1459
σκασετίζω, 7533
σκασπουλίζω, 7532
σκαρπίνι, 7538
σκατόν, 7540
σκέλος, 7557
•σκελώδης, 7557
σκεντζές, 7567
σκέψις, 7548
σκήτη, 7575
σκόλη, 7629
σκοπός, 7596
σκορδαλιά, 7599
σκουλαμέντο, 7631
σκουλαρίκι, 7629
σκουλί, 7628
σκουλίδι, 7628
σκουρά, 7761
σκουριά, 7761
σκοῦρμος, 7623
σκουρμπί, 7624
σκουτάρι, 7638
σκουτί, 7639
σκοῦφος, 7626

σκρόφα, 7621
σκύλα, 7554
σλότα, 7898
σμαράγδι, 7913
σόϊ, 7975
σολομωνική, 7988
σόμπα, 7954
σουβλᾶ, 8352
σουβλάκι, 8352
σοῦκκος, 8306
σουλιμᾶς, 8359
σουλτάνος, 8361
σοῦπα, 8370
σουργούνια, 8387
σούρλα, 8390
σουρούπωμα, 7951
σουρουπώνει, 7951
σουρουτζής, 8396
σουρτούκο, 8394
σουσάμι, 8399
σουτζούκι, 8337
σοφᾶς, 7966
σοφίτα, 7969
σοφραντζής, 7970
σοφρᾶς, 7970
σπάγγος, 8033
σπάγος, 8033, 8057
σπαής, 8036
σπανάκι, 8043
σπαράγγι, 8045
σπάρος, 8048
σπετζιαρία, 8088
σπετζιέρης, 8088
σπισούνος, 8079
σπίριτο, 8883
σπίτι, 5947
σπλάχνα, 8089
σπλῆνα, 8090
σπολοκάνι, 8093
σπουδάζω, 8107
σπουδαιος, 8107
σταθερός, 8572
στακός, 8120
στάμπα, 8127
σταύλος, 8140
σταυρίδι, 8143
σταυρός, 8143
σταυροφόρος, 8143
σταυροφύλαξ, 8143
σταφίδα, 8123
σταφιδιάζω, 8123
στενοχωρία, 8158
στενοχωρᾶ, 8158
στένωσις, 8158
στέρνα, 8163
στέρφος, 8164
στιλβᾶ, 7582
στιλβώνω, 7582
στιχάρι, 8175
στοιβα, 8205
στομάχι, 8218
στόφα, 8210
στραγγαλία, 8230
στρίδι, 8264
στρογγύλος, 8230, 8282
στρούγγα, 8283
στρούγκα, 8283
στυφός, 8172
συγγάλυμα, 7420
•συγγουλιά, 7420
συγχύζω, 7816
συκόμορος, 7774
συλλαβή, 7787
συλλαβίζω, 7787
συλλογισμός, 7794
συμπατριώτης, 7800
συμφονία, 7806
συντροφία, 7819
συνωρίζω, 7836
σύρμα, 7854
σύρτα–φέρτα, 7704
συρτάρι, 7705
σύστημα, 7866
συστηνω, 7867
σφαντζίκι, 7721
σφαραγίζω, 7735
σφετερίζομαι, 7728
σφόρα, 7740
σφορίζω, 7735
σχέσις, 7549
σχίζα, 7553
σώνω, 8021

ταβάνι, 8567
ταβατούρι, 8663
τάβλα, 8430
ταβλᾶς, 8430
τάβλι, 8430
ταβλί, 8430
ταγαρτζίκα, 8454
τάγμα, 8455
ταινι, 8464
ταίρι μοι, 8761
ταίφας, 8463
τακίμι, 8442
τάκος, 8436
τακτικός, 8448
τακούνι, 8803
ταλέρι, 8475
ταλιάνι, 8477
ταλίμι, 8479
ταμάμου, 8485
ταμπάκης, 8420
ταμπακιέρα, 8421
ταμπάκος, 8421
ταμπέτι, 8428
τάμπα, 8427
ταμπουρᾶς, 8492
ταντούρι, 8502
ταξίδι, 8569
ταρά, 2781
ταράκι, 2785, 8517
ταραμᾶς, 8519
ταραπανάς, 8520
ταράφι, 8518
ταρλατάνος, 7462
τάσι, 8550
τατᾶς, 8553
ταφτᾶς, 8450
ταχίνι, 8458
τάχτι, 8459
ταψί, 8746
τέγη, 8621
τεζέκ, 8788
τελατίνι, 8606
τέλι, 8698
τεμενᾶς, 8615
τεμπέλης, 8611
τεμπεσίρι, 8669
τενεκές, 8728
τέντα, 8721
τέντζερης, 8727
τερατζα, 8630
τερερίζω, 8636
τερλίκι, 8764
τερτίπι, 8644
τερσανάς, 426, 8641
τεσκερές, 8648
τεσλίμι, 8652
τεστές, 8654
τετραμηναιος, 8659
τετράποδος, 8660
τεφτέρι, 2827
τζάμι, 3631
τζαμί, 3637
τζαμλίκι, 3631
τζάμπα, 3627
τζαμπάσης, 3636
τζαναμπέτης, 3640
τζεβρές, 3666
τζελάτης, 3628
τζελεπής, 1904
τζιγαρίζω, 4596
τζιγέρι, 1900
τζιμβούσι, 3792
τζιρίτι, 3661
τζοβαέρι, 3794
τζοβαερικά, 3794
τζουμπές, 3789
τίγρις, 8692
τιμόνι, 8708
τονίζω, 8797
τόνος, 8797
τόν πατέρα, 8824
τό παράπανο, 8840
τόπι, 8827
τοπικός, 8831
τοποΰζι, 8833
τοπτζής, 8827
τορβᾶς, 8836
τό ρόπαλον, 8840
τούβλο, 8965
τούγι, 8960
τουζλούκι, 9012
τουλπόνμι, 8975
τουλοῦμπα, 8975
τουλπάνι, 8970
τοῦμπα, 8976
τουμπελέκι, 8978
τουμπρούκι, 8979
τουρᾶς, 8987
τοῦρκος, 8992
τοῦρλα, 8994
τουρλός, 8863
τουτιά, 9008
τουτούνι, 9010
τούτσι, 8954
τοῦφα, 8955
τράγανον, 8856
τραανος, 8889
τράϊστο, 8862
τράμπα, 8866
τραντάφυλλο, 8870
τράπεζα, 8875
τραχανᾶς, 8860
τρέτουλας, 8657
τριαντάφυλλο, 8870
τρίγωνον, 8902
τρικέριον, 8898
τρμηνία, 8905
τριπόδι, 8914
τρισάγιον, 8916
τριφύλλι, 8900
τρομπα, 8931
τρουμπέτα, 8931
τρόπος, 8936
τρουγκέτο, 8908
τρουφαντά, 8943
τροχαλία, 8230
τρυγία, 8756
τράγρα, 8654
τσάϊ, 1604
τσάκισμα, 8441
τσαμαντάνι, 3635
τσαμαντούρα, 3634
τσανάκι, 1610
τσάντα, 3643
τσαντίρι, 1599
τσάπος, 8505
τσαπράζι, 1614
τσαρδάκι, 1670
τσαρούχια, 1948
τσαρτσάφι, 1620
τσάσκα, 1624
τσάτσα, 8554
τσεκούρι, 7662
τσελίκι, 1905
τσεμπέρι, 1907
τσέρνα, 1675
τσερεμονία, 1672
τσερτσεβές, 1668
τσεσμές, 2053
τσήρος, 8751
τσιγκέλι, 1933

τσίγκος, 9498
τσικρίκι, 1893
τσιμπίδα, 1908
τσιμπούκι, 2067
τσιντσία, 3769
τσιότρα, 2104
τσίπα, 8744
τσιπούρα, 8738
τσιράκι, 2008
τσιρίζω, 8751
τσίρρος, 9485
τσίφνα, 8679
τσιφούτης, 2077
τσοκάνα, 1956
τσόκανος, 1956
τσόλι, 8792
τσομπούκι, 2067
τσοπάνης, 1951, 8828
τσορβάς, 1984
τσουβάλι, 8958
τσούκα, 2068
τσουκάλι, 8952
τσουλούφι, 9525
τσουράπι, 1983
τυπικόν, 8742
τύπος, 8747
τυπώνω, 8745
τύφλα, 8678
τύφος, 8681

ὑγρασία, 4304
ὕδρα, 4556
ὕδρος, 4101
ὑδραύλικας, 3073
ὑδραυλικά, 3073
ὑποκείμενον, 4482
ὑπάληψις, 4487
ὑποχονδριά, 4486
ὑστερικά, 4527
ὑστερικός, 4527
ὑστερῶ, 4528
ὕφος, 4300

φακιόλιον, 3234
φάκλα, 3235
φάκαγγας, 3252
φαλκίδιον, 3255
φαλλιμέντο, 3259
φαλμπαλᾶς, 3253
φαλτσέττα, 3262
φαμικιάρχης, 3264
φαμιλιώτης, 3264
φάμπρικα, 3229
φανάρι, 3265
φαναριώτης, 3265
φαντάζομαι, 3267
φαντασία, 3267, 6070
φάντασμα, 3267
φάντης, 3268
φάρα, 3270
φαράσι, 3274
φαρμασόνος, 3282
φαρφαρᾶς, 3272
φαρφουρί, 3278
φασιάνος, 3301
φασούλι, 3291
φάτσα, 3296
φέλλι, 3311
φέλος, 3457
φιλτζάνι, 3312
φιφέτο, 3394
φλάμβουρον, 6755
φλανέλα, 3422
φλαούτον, 3426
φλετουράω, 3438
φλίαρος, 3427
φλόγερα, 3436
φλοκάτα, 3434
φολτικός, 3442
φουλτράω, 3438
φοῦντα, 3519
φουνταρίζω, 3520
φουντούλης, 3505
φουρκουλίτσα, 3528
φουσσάτον, 7478
φοῦστα, 3545
φουστανέλλα, 3545
φουστάνι, 3545
φουτᾶς, 3463
φραντσόλα, 3472
φρουζάτον, 3500
φρυγάρια, 3486
φτικιόν, 5836
φυραίνω, 4503

χαβαλές, 4065
χαβάνι, 4066
χαβούζα, 4068
χάζι, 4069
χαζνές, 4071
χαλμένος, 4002
χαΐνης, 3969
χαιρετίζω, 4088
χαιρέτισμα, 4088
χαιρετῶ, 4088
χαλάλι, 3978
χαλβᾶς, 3996
χαλδαιος, 3988
χάλι, 3673
χαλίκι, 198
χαλιμᾶ, 3992
χάκ, 3949
χάλτι, 3994
χαμάλης, 4000
χαμπάρι, 3946
χαμψί, 4004
χάνι, 4005
χανούμισσα, 4011
χαντζάρι, 4010
χάπι, 4019
χάπτω, 4018
χαραγή, 4087
χαράζω, 4087
χαράκι, 360
χαρακτήρ, 4026
χαράτσι, 4025
χαρέμι, 4043
χαρίζω, 4030
χάρτζι, 4041
χαρτί, 4142
χαρτουργία, 4113
χαρτοφόρος, 1493
χαρχάλι, 4036
χασές, 4043
χατζῆς, 3959
χατίρι, 4057
χαχάμης, 3961
χάχος, 3960
χέλι, 4079
χεργελές, 4089
χολέρα, 4153
χονδροβέλονον, 4007
χορός, 4160
χοτζᾶς, 4145
χουζούρι, 4218
χουμέλι, 4002
χουνί, 4206
χῶμα, 4204
χώρα, 4161
χωνεύω, 4157

ψαλτική, 6949
ψῆγος, 6959

Idiș

balabuste, 622
belber, 781
chossen, 4212
goj, 3829
haloimes, 3993
havra, 4067
holem, 3993
kašer, 2727
mișri, 8384
purim, 6979
qahal, 1276
rabbenu, 7001
šabbāth, 7308
schabbes, 7308
way, 9131

Iliră

*balton, 652
Dimallum, 5023
*mandus, 5319
*manzus, 5319

Indiană

sakkara, 9411
shal, 7354

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Indo-europeană

*abbra-, 28
*a-vel-os, 28
*awon, 1202
*bal-, 652
*bana-, 656
*bhardh-, 1026
*bher-, 1037
*br-, 1239
*bras-dh-, 1037
*brend, 1105
*gurendh, 1106
*ka-ton, 1563
*leq-, 4752
*puk-, 355
*skap-, 2383
*sthana, 8182
*strng-, 8283

Iraniană

arethamant, 5036
bac, 585
capis, 8505
cark, 8523
*katun, 1563
mūraka, 5197
pusek, 6435
*renc-, 1106
*renz-, 1106
stana, 8182

Italiană

abagiur, 6
abate, 9
abbaco, 5
abbazia, 9
abbaziale, 9
abecedario, 11
aborrire, 1030
accadè (abruz.) 1262
accadersi, 1262
accagionare, 1518
acchè, 4671
accia, 500
acciaio, 49
acciaro, 434
acchittare, 47
acchitto, 47
accupari (calabr.), 355
accurtezza, 66
accurato, 66
accusi (rom.), 450
acorando (ven.), 2707
acqua, 316
acqua forte, 63
acquarella, 64
acquoso, 339
acsi (bar.), 450
acu (calabr.), 30
acusé (bol.), 450
adacquare, 69
adakwe (basil.), 69
addio, 85
addormire, 92
addure, 94
adombrare, 96
adcchiare (calabr.), 5802
adunare, 97
adunatura (abruz.), 97
aeo (gen.), 396
affondare, 116
affumare, 115
affuori (v.), 105
áfina (calabr.), 110
agghimbare (calabr.), 13s
aggiugnere, 158
aggiungere, 158
aglio, 145
agnella, 5247
agnello, 5260
ago, 30
agosto, 141
agresto, 136
agro, 59
agurare (v.), 139
agustaricu (calabr), 3934
aguzzare, 459
ahhare (calabr.), 114
aierl (ven.), 101
aiutare, 160
aizzare, 521
aja, 406
ajeri (sicil.), 4268
álaba (cors.), 409
alababalà (ven.), 358
alba, 176
albero, 374
albi (ven., tarent.), 178
albio (mil.), 178
albore, 180
albume, 181
alevá (comel.), 222
alezer, (v. ven., mil.), 188
alla banda, 210
allargare, 192
all'arme, 4713
allato, 175
allergare, 187
alleggere, 188
allenare, 205
allendá (abruz.), 207
allentare, 207
allettare, 207
allongare, 224
allora, 83
alloro, 4735
alone (tarent.), 223
altana, 217
altare, 218
altezza, 219
alto, 3995
alto, 4362
altro, 216
altu (sicil.), 216
alveo (piem.), 178
alzare, 4362
amarezza, 233
amaro, 233
ambi, 2537
ambiare, 9045
ambizione, 238
ambizzari (calabr.), 4456
amdă (comel.), 5167
amendue (v.), 250
amicabile, 247
a minuto, 232
ammagari (sicil., calabr.), 227
ammarmurare (calabr.), 5109
ammattire, 245
ammazare, 245
amminazzari (sicil.), 242
ammisteká (abruz.), 5235
ammortire, 254
ammursatu (sicil.), 5509
ammutire, 257
amore, 253
anche, 4367
anciulo (calabr.), 49
anco, 4367
anda (ticin.), 5167
andana, 2770
anello, 4402
angelico, 282
angiolo, 49
angheria, 281
angolo, 9064
anima, 4424
annegare, 4401
anno, 260
antico, 301
aormare, 95
a parte, 321, 2855
apo (alatri), 335
apos (mil.), 335
appalto, 317
appararse, 318
appo, 335
apporre, 356
apprendere, 349, 2859
approbare, 351
aprocciare, 353
apricari (calabr.), 347
aprire, 346
a provo, 350
arac, 7014
aracca 7014
arancia,5605
aram (piem.), 363
arare, 357
aratore, 370
aratura, 371
arbi (piem.), 178
arbo (gen.), 176
arboreto, 374
arburu (cors.), 374
arco, 375
arcovévere (campan.), 2702
arder, 381
ardica (abruz.), 9068
argento, 393
argento vivo, 393
aria, 101, 405
arma, 412
armadio, 211
armata, 412

armatura, 412
arpeggio, 425
arra, 446
arrestare, 384
arretu (sicil.), 385
arroncare, 443
arrongá (abruz.), 443
arsenale, 426
arsicciare, 430
arsiccio, 430
arsura, 431
arte, 432
árvulu (sicil.), 374
asa (mil.), 500
asare (napol.), 114
aschia, 456
ascola, 456
ascoltare, 457
ascondere, 458
ašcula (lec.), 456
asi (gen.), 450
asina, 468
aška (sicil., napol.), 456
aško, (v.pugl.), 456
aspettare, 484
aspro, 479
assalto, 451
assedio, 460
assembiare, 461
assonza (campan.), 5943
assordire, 498
assupra (abruz.), 497
assura (mil.), 497
astettare (calabr.), 484
astittare (tarent.), 484
astittari (sicil.), 484
atssa (ven., lomb.), 500
attillarsi, 505
attingere, 516
attizzare, 521
aura, 535
aurare (v.), 139
aúru (lec.), 139
autru (sicil.), 216
avanti, 4361
avellana, 223
avere 550
avvantaggio, 547
avvenimento, 3217
avverare, 78
avvocato, 100
avvešekká (abruz.), 716
avvezzare, 4456
azza (calabr.), 500
azzizzari (calabr.), 521

babbau (calabr., sicil.), 740
babuccia, 6101
bagatella, 596
baggiolo, 613
bagno, 612
baila, 613
bajazza, 608
balanza (ven.), 629
balascio, 631
balbettare, 847
balcone, 636
baldacchino, 598
Baldacco, 598
balia, 608
ballo, 621
ballerina, 641
balsamo, 650
balzano, 651
balzo, 651
bambagio, 1198
banca, 659
banchetto, 660
banchiero, 659
banda, 661
bandiera, 662, 6071
bandito, 663
barattare, 676
barbano (tarent.), 680
barbato, 680
barbetta, 681
barbiglio, 682
barbiere, 683
barbone, 685
barbun (ven.), 683
barca, 690
barcarola, 691
baselga (valtel.), 888
basilico, 1229
basso, 705
bassorilieve, 721
basta, 722
bastardo, 724
bastia, 723
bastone, 726
bataia (v. lomb.), 729
bateza (v. berg.), 1057
baticoa (vicent.), 2226
battaglia, 729, 732
battaglione, 783
battere, 734
batteggiare, 057
batticoda, 2226
batticova (flor.), 2226
bazzol, (piacent.), 613
beccaccia, 756
belico, 1215
bellico, 783
bene, 857
berbice, 789
bere, 752
bergamotta, 769, 6271
bestia, 681
bevitura, 744
biasimare, 925
bibitore, 752
bilancio, 846
bilico, 1215
binare, 4326
binati, 4326
biondino, 930
birra, 794
bisacce, 2872
bisbetico, 817
bisbigliare, 843
biscotto, 887
bissino (sicil.), 716
bitricu, (calabr.), 9321
biirigu (calabr.), 9321
boaro, 940
bocca, 1139
boccale, 958
boccasino, 968
boccata, 1140
bociare, 962
bomba, 1004
bombagio, 1198
bombarda, 1105
bompresso, 1108
bonta, 1203
bora (ven.), 1209
boschetto, 1044
Bosco, 1042
botta, 1238
botte, 1054, 1235
bottola (comasc.), 1238
bove, 1061
bozza, 1053
bracare, 1328
bracciale, 1080
bracialetto, 1080
braccio, 1079
brache, 1069
braciuola, 6420
branca, 1102
bravo, 1082
brabzo, 1079
bresuola (ven.), 6420
brio, 1107
brosco (mil., arez.), 1114
buccella 1141
bue, 1061
buono, 1201

ca (v.), 1245
cacare, 1251
cacchio, 1543
cacciare, 34
cacio, 1498
cacio cavallo, 1507
cadere, 1262
caduno, 2061
caffè, 1272
caglio, 1749
calafatare, 1298
calamaio, 1301
calambucco, 1323
calanca, 6154
calcagno, 1310
calcare, 1309
caldaja, 1316
caldo, 1314
caldura, 1318
cale (ven.), 1319
calesse, 1321
calle, 1319
calzamento, 4371
calzare, 4371
calzetta, 1341
calzone, 1342
camallo (gen.), 4000
camarlengo, 1359
cambiale, 1353
cambri, 1709
camera, 1358
cameriere, 1358
camiscia, 1351
cammino, 1367
camocato, 1363
campanile, 1371
campestro, 1914
campia (calabr., sicil.), 1916
campo, 1914
canapé, 1377
candito, 1386
cane, 1901
canella, 1372
canepa, 1961
canevaccio, 1382
cantabile, 1938
cantare, 1938
cantata, 1938
canto, 1938
cantone, 1563
canzonnetta, 2102
canuto, 1496
caparra, 1402
capere, 4372
capestro, 1404
capitagna, 1406
capitano, 1423
capitare, 1405
capifello, 1424
capitolo, 1245
capischiere (rom.), 1421
capistejo (tosc.), 1421
capistijera (abruz.), 1421
capo, 1396
capo d'opera, 1427
capotto, 1398
cappella, 1415
cappellano, 1412
cappelleria, 6040
cappello, 1401
cappero, 11425
capra, 1430
capraio, 1431
capriccio, 1431
capriuolo, 1433
carbonaio, 1465
carbone, 1466, 8443
carcere, 1467
cardelletto, 1315
cardellino, 1315
cardello, 1315
carlassare (vicent.), 1485
carmasino, 2031

carne, 1484
carogna, 1480
carpine, 1486
carpino, 1486
carraja, 1459
carrara (calabr.), 1459
carreare (napol.), 1444
carretta, 1473
carriare (calabr.), 1444
carricare, 4373
carro, 1442
carta, 1489
cartello, 1491
casa, 1499
casacca, 1584
cascaggine, 1506
cascavallo, 1507
caso, 1580
cassa, 1500
castigare, 2057
casto, 1510
castrá (abruz.), 2560
catasto, 261
catastro, 261
catello, 1544
catrame, 1559
cavagliere, 1305, 1576
cavalcare, 4370
cavallo, 1294
cavezzone, 1407
caviale, 1578
cazzo, 1562
ceffaute, 2077
celebi, 1904
cellaio, 1644, 1700
cembro, 1909
cena, 1921
cenare, 1922
cenghi (v.), 1934
ceppo, 1654
cera, 1617
ceramida (calabr.), 1457
cerasce (abruz.), 2021
cerase (abruz.), 2021
cercare, 1664
cercello, 1666
cerchio, 1663
cercine, 1619
cerco, 1663
cerimonia, 1672
cerino, 2098
cernere (v.), 1677
Cerreto, 1660
cerro, 1660
certare (v.), 1680
cervo, 1661
cerza, 1660
cetera, 1683
cetina, 1684
cetra, 1683
cetto (v.), 4376
che, 1246
che, 1593
chefir, 1690
cheppia, 1715
cheto, 4376
chiamare, 1708
chiaro, 1750
chiave, 1697
chiavello, 3570
chié (lec.), 1697
chiedere, 1671
chienga (napol.), 1799
chiepa (ven.), 1715
chifel, 1766
china, 2149
chinare, 4379
chine (calabr.), 1930
chiocca, 3717
chioccia, 1749
chioma, 2183
chioppa (napol.), 1749
chioppo, 6529
Chirico, 2098
chitarra, 1683
chiudere, 4378
ciabatta, 2066
ciampa, 2086
cianugia (cors.), 1653
cica (umbr.), 1880
cicala, 1892
cicerone, 1884
cicisbeo, 1887
cico (lazio), 1880
cielo, 1659
cifra, 1895
cifutti, 2077
ciliegia, 2021
cilindro, 8699
cima, 2084
cimento, 1910
cimiterio, 1912
cinabro, 1802
cine (lec.), 1930
cingere, 1932
cinghia, 1799
cinquantino, 1926
cinque, 1928
ciocca, 1986
cioccia, 8780
cioccio, 1954, 2087
cioccolata, 1962
ciompo (ven.), 2086
cionco, 2087
ciotto, 1999
ciottola, 2104
cisterna, 8163
città, 1682
ciuffo, 2076
ciuire, 8783
ciuncari (calabr.), 2102
civetta, 2001
cocca, 2224
coccano, 2632
coccolarsi, 2205
coccolo, 2205
coccoveggia, 2637
cocere, 2177
coci-coci (abruz.), 2745
cocoruzzo, 2635
coda, 2179
codivattula (calabr.), 2226
cofano, 3619
coffa, 2229
coglia, 2236
cogliere, 2657
cognato, 2673
coitare (v.), 2642
colbàc, 1339
colbacche, 1339
colcare, 2656
colecchio, 2705
colla, 2182
collana, 2246
collare, 2248, 3923, 7630
colmo, 2661
colonna, 2269
colonnello, 2274
colpire, 2039
come, 2665
comico, 2297
commediante, 2293
commerzio, 2295
commessario, 2303
communicare, 2671
compagnia, 2308
compasso, 6172
comperare, 2675
compiere, 2677
comprare, 2675
comprendere, 2689
con, 2615
concerto, 2323
concio, 2326
condito, 2333
coneglio, 2679
confetto, 1563, 2231
congedo, 2319
conoscere, 2681
conquista, 2325
consorte, 2347
conte, 2353
conto, 2347
contra, 1560, 2359
contrascotta, 2362
convenire, 2747
convoglio, 2369
copano (calabr.), 2371
coperta, 2380
coprimento, 3379
coprire, 2379
coraggio, 2695
corando (ven.), 2707
corban, 2698
corbezza, 2701
corda, 2187
cordella, 2408
cordoglio, 3098
cordovano, 2412
coricare, 2656
corno, 2429
cornuto, 2429
coro, 2394
corona, 2683
correre, 2703
corsaro, 2442
corse, 2718
corteggio, 2445
cortina, 2447
corvo, 2401
cosare (tosc.), 2736
coscia, 2185
cosi, 450
cosso, 2452
costa, 2192
costare, 2475
costo, 2475, 7635
costale, 502, 2736
cotanto, 520
cote, 2737
cotica, 7639
cotogna, 3937
cottoio, 2691
cottura, 2393
cottulare (calabr.), 7640
cozzare, 2483
craicero, 2554
crapijolu (calabr.), 1433
cravatta, 2546
credenza, 2550
credere, 2550
credito, 2550
creditore, 2550
crepare, 2558
crescere, 2562
cresta, 2549
cristiain (v. gen.), 5274
crivo, 2093
croce, 2602
crociato, 2602
crudo, 2603
cruento, 2606
cuccio, 2745
cuccua (calabr.), 2628
cuccumeggia, 2637
cuccuruzzu (salent.), 2635
cuccuvella (calabr.), 2637
cucire, 2191
cucolo, 2621
cucugimau (calabr.), 2637
cuculio (Rovig), 2205
cucuruzze (tarent.), 2635
cuffia, 2237
culatta, 2654
culcá (lucan.), 2656
culecá (abruz.), 2056
culo, 2692
cuocere, 2177
curare (ven.), 2694
curare (calabr.), 2694
curcare (calabr.), 2656
curioso, 2708

cusitura (calabr.), 2191
cute (calabr.), 2737
cutica (calabr.), 7639
cuttuoru (calabr.), 2691
cutugna (sicil.), 3937

caole (napol.), 1947
caulo (calabr.), 1947
cola (tarent.), 1947
cova (piem.), 1947

dakware (salent.), 69
damasco, 2766
damigella, 817
damigiana, 2769
danno, 3018
danza, 2777
darda, 2787
dare-avere, 2786
davendre (abruz.), 4365
davvero, 77
deda, 9399
denso, 2870
denso, 4428
densu (comel.), 4428
dente, 2956
dentro, 4453
deporre, 2860
deposito, 2860
deretu (lec.), 4389
descendere, 2903
descolzo (padov., trent.), 2876
desso, 4428
detto, 2983
di, 2797
di, 9489
diaccio, 4603
dicere, 9491
dieci, 9477
dietro, 4389
digrumare, 3908
dimandare, 2847
dimani, 5274
dimenticare, 817
dio, 9468
dipannare, 2853
dipelare (v.), 2854
dipilare (calabr.), 2854
diramare, 2789
direnare, 2790
diretani, 4389
diritto, 3058
dirupare, 8392
dis-, 2871
discalzare, 2876
discarcare, 2877
discaricare, 2877
dischiudere, 2878
discoprire, 2880
disfaciri (calabr.), 2887
disfare, 2887
dislegare, 2893
disperare, 8064
dispettare, 2901
dispogliere, 2900
distruggere, 2981
ditale, 2831
dito, 2831
ditto, 2831
doga, 2988
doge (ven.), 3086
doglia, 3098
doglio, 3010, 3098
doglioso, 3098
dolce, 3104
dolere, 3127
domani, 2951
domeneddio, 3113
domenica, 3110
domino, 3016
donnola, 5673
dopo, 3119
dori (mil.), 3127
dormire, 3026
dosso, 3030
dozzina, 3137
dragomanno, 3045
dramma (calabr.), 3048
dramoni (calabr.), 2969
dritto, 3058
dubigà (tess.), 3121
duca, 3086
duda, 3088
due, 3004
duetto, 3117
dui (v.), 3005
dulare (calabr.), 3124
dulgiazze (abruz.), 3104
duminica (calabr., sicil.), 3116
duo, 3117
duoe (piem.), 3004
duoi (piem.), 3004
duolo, 3023
durata, 3123
durre, 3085

ecco, 4221
edera, 4277
edu, 4275
eghio (v.), 4275
egli, 3165
el, 3165
elio, 3165
empiere, 9052
enfiare, 9048
entro, 4453
eppure, 1750
erba, 4241
erme (cors.), 411
ermellino, 4092
esaltato, 9422
esca, 4247
escere (calabr.), 4284
escire, 4294
esporre, 8110
esso, 4428
esporre, 8110
esso, 4428
esto (v.), 481
eu (Matera), 3213

fabrica, 3229
fabbro, 3298
faccia, 3296
faeton, 3238
feggeto, 3239
faggio, 3239
fagiano, 3301
fagola, 3233
falbalà, 3253
falce, 3254
falconnetto, 3256
fallimento, 3259
fallire, 3258
fallito, 3259
falsetto, 3261
fame, 3444
fameja (v. lomb.), 3317
famiglia, 3264
fanale, 3265
fantasma, 3267
fante, 3268
farchia, 3233
fare, 3232
farfalla, 3438
farina, 3248
fascia, 3288
fasciare, 4005
fasolu (calabr.), 3291
fatto, 3269
fattura(re), 3269
faziol (ven.), 3234
fazza (ven.), 3296
fazzoletto, 3234
fe (piem.), 3295
fea (piem.), 3294
feda (lomb.), 3294
fedellini, 3350
felice, 3329
feluda, 3316
fereto (ven.), 3394
ferraru, 3353
ferro, 3353
fervere, 3354
festa, 3338
fetá (abruz.), 3295
fetazze (calabr.), 3293
fiaccola, 3235, 3415
fiala, 3389
fiasco, 3347
ficcare, 7137
fide (gen.), 3350
fiele, 3356
fieno, 3415
fiera, 3346
fieri (sicil.), 3356
figá (ven.), 3349
figere, 4407
figlia, 3352
figliano, 3382
figliastro, 3348
figlio, 3413
figura, 3358
fiia (v. lomb.), 3352
filigrana, 3371
filo, 3393
fine, 3385
finestra, 3322
fingere, 465
fino, 3383
fiocco, 3390, 3434
fiòcina, 3415
fiora (comel.), 3391
fiore, 3433
fiorino, 3392
firdica (sicil.), 9098
firma, 3397
firu (sicil.), 3393
fitari (sicil.), 3285
fiutola, 3438
flanella, 3422
flauto, 3426
flutola, 3438
fo (lomb., piem.), 3239
foccaccia, 967, 6584
fodera, 3529
foglia, 3441
foia (v. lomb.), 3441
folgore, 3513
folle, 3442
fom (lomb.), 3444
fondare (ven.), 3520
fondo, 3518
fontana, 3388
forbici, 3445
forca, 3528
forfica (calabr.), 3445
forlana (ven.), 3532
formica, 3534
formoso, 3497
forte, 3446
fortuna, 3561
fottere, 3547
fottivento, 3547
fra, 3477
fraga, 2767
francese, 3489
francesella, 3472
franchezza, 3489
franco, 3489
frangere, 3490
frangia, 3491
fransella, 3472
frassineto, 3475
frassino, 3475
frate, 3477
fregare, 3480
fremito, 3479
freno, 3492
fresco, 3482

BCU "LUCIAN BLAGA" CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

frevaru (calabr.), 3290
frigere, 3487
frigo (v.), 3485
fronte, 3499
fronza, 3500
frottola, 3438
frunda (calabr.), 3500
frutto, 3501
fuga, 3506
fuggire, 3507
fuliggine, 3524
fumo, 3516
fumusu (calabr.), 3497
fuoco, 3448
fuora, 105, 3271
fuori, 105, 3271
fur (v. ven.), 3526
furare, 3527
furo, 3526
furmicaru (calabr.), 3534
furto, 3539
fuso, 3542
fustana, 3545
fusto, 3546
fustu (cal.), 3545
futa, 3463

gabbia, 3551
galantomo (ven.), 3569
galantuomo, 3569
galeone, 3579
galletta, 3572
gallina, 3584
gallinaccio, 3584
galvinello, 3571
Garibaldi, 3550
garofalo (ven.), 3604
garofano, 3604
garza, 704
gazetta, 3626
gazza, 2483
gelo, 3658
geloso, 3648
gemere, 3649
gemino, 3633
gemo (ven.), 3674
gendarme, 4587
genero, 3766
gente, 3774
georgina, 3682
gesso, 4494
ghetta, 3692
ghiaccia, 3693
ghiomo, 3674
giacere, 9393
giapponese, 4592
gigante, 2754
gilé, 4313
gingiva, 3769
ginocchio, 3656
giocare, 4634
giogo, 4638
giovane, 3795
giovedi, 4627
giovenco, 4948
giovine, 4649
giratorio, 3777
giro, 3777, 4655
giséri, 1900
giubba, 3789
giubbone, 9392
giudicare, 4636
giudice, 4635
giudizio, 4637
giufà, 2076
giulecca, 4313
giuoco, 4625
giurare, 4656
giuso, 4631
gnao, 5251
gola, 3929
gomito, 2481
gondola, 3835
gora (mil.), 3929
goso (piem.), 3935
goss (lomb.), 3932
govete (abruz.), 2481
gozzo, 3932
grabato, 2589
gradella, 3852
graindi (v.gen.), 5274
granaio, 3888
gráncitu (calabr.), 7191
grandine, 3883
grano, 3888
granora (calabr.), 2888
grasso, 3866
grata, 3867
gravolo (romagn.), 3870
gravulu (calabr.), 3870
greco, 3874
greve, 3878
grifo, 3886
grillo, 3875
gringia (calabr.), 3769
grommare, 3912
groppo, 3889
grosso, 3900
grossolano, 3902
grubu (calabr.), 3891
grumo, 3912
grupa, 3891
gruppetto, 3913
grupu, 3891
guado, 704
guai, 9131
guastare, 704
gufo, 1159
gusto, 3933
gutu (calabr.), 2481
gúvitu, (calabr.), 2481
guzzu (sicil.), 2745

iagiuna (v. napol.), 157
ieri, 4289
imboccare, 4330
imbraccare, 4328
impadronirsi, 6214
impattare, 6200
impatto, 6200
impedicare (v.), 4338
imperatore, 4337
impiegato, 4340
impingere, 4343
imprämeda (mil.), 4351
improntare, 4351
in, 4358
incalzare, 4371
incarricare, 4372
incassare, 1500
incendere, 4380
inchinare, 4378
incingere, 1932
incunari (sicil.), 4385
indarno, 2791
indietro, 4389
indurare, 4400
infasciare, 4405
inferno, 4406
infigere, 4407
infortunio, 4409
ingannare, 4413
ingegnero, 4418
inghiottire, 4417
inglese, 3187
ingürá (mil.), 139
intero, 4450
intonicare, 4454
intrare, 4447
intrek (piem.), 4450
intriegu (ligur.), 4450
inverno (4245
invezzare, 4456
involgere, 4465
involvere, 4465
inzeppare, 8575
io, 3213
iscartarsi, 2855
isti (sicil.), 481
italiano, 4533

jana, (v.), 9497
jazzu (sicil.), 4603
jenku (sicil., napol.), 4648
jusu (calabr.), 4631

kakkye (abruz.), 1544
kambaina (abruz.), 5274
kanolo (tarent.), 1395
kanola (ven.), 1395
kapetano (rov.), 1406
karkariare (sicil.), 2009
karnatssu (sicil.), 2034
ken (gen.), 5274
keriolés (berg.), 1822
kilo (comel.), 54
kokorin (mil.), 2635
kominiga (gen.), 2671
kottora (abruz.), 2691
ku (piem.), 2735
kuddari (sicil.) 7630
kukuggyata (calabr.), 2628
karatu (comel.), 2694
kurén (comel.), 2707
kurennu (sicil.), 2707
kurmu (calabr.), 2709
kušetu, (lec.), 2642
kutelá (abruz.), 7640
kuti (sicil.), 2735
kutisa (rov.), 2738

lacchè, 4671
laccio, 4725
lago, 4667
lagrima, 4673
lagrimoso, 4673
lalla (gen.), 4780
lama, 171
lambicco, 172
lambrusca, 4736
lampa, 4693
lana, 4839
lancia, 4697
lardo, 4711
larghezza, 4712
largo, 4712
lasciare, 4715
lastra, 4722
lato, 4724
latrare, 4730
latte, 4707
lattuca, 4709
laudabile, 4733
lautu (calabr.), 4737
lavare, 4661
lavatura, 4732
lazzaretto, 4746
leale, 4755
lealtà, 4755
lebre, 4285
lega, 4772
legare, 4768
legatura, 4768
legge, 4770
legno, 4781
legume, 4773
lellu (calabr.), 4719
lena, 4836
lendina, 4843
lendru (tarent.), 4758
leno, 4836
lente, 4851
lenzuolo, 4852
lessia (piem.), 4793
levad (v. berg.), 222
levai (ven.), 222
levare, 4921
levata, 4804
licca (abruz.), 4749
liccio, 4534
liépuru (calabr.), 4285
lieve, 9103

lievito, 2221
lillá, 4829
limo, 4317
limonada (ven.), 4834
limonata, 4834
limone, 4691
linea(to), 4849
lingere (v.), 4846
lingua, 4832
linguto (calabr.), 4832
lino, 4357
liquore, 4819
lira, 4866
lis (ven.), 4867
lisciva, 4793
lissia (calabr.), 4793
liuto, 4737
llocire (napol.), 199
locanda, 4890
locandiera, 4890
locotenente, 4889
locusta, 4675
lodare, 4733
lollo (napol.), 4779
lombrico, 4833
longo, 4844
loto, 4952
lotta(re), 4949
lotto, 4913
luare (lec.), 4921
lucchetto, 4669
lucciola, 4928
lucore, 4930
lugánega (ven., mil.), 4924
lume, 4939
luna, 4942
lungo, 4945
luni (calabr.), 4946
luogo, 4889
lupo, 4948
lupu (sicil.), 4948
lustro, 4951
lwá (comel.), 222

ma, 5006
macaroni (ven.), 4961
maccheronata, 4961
maccheronata, 4961
maccheroni, 4961
macellaio, 4964
macello, 4964
machiavellico, 4967
macinare, 4969
macinatura, 4969
maciulla, 4970
madama, 3975
madonna, 4980
maestoso, 5021
maestro, 4983
magari, 4959
magazzino, 4987
maggiorana, 4989
magia, 4984
maglio, 5007
magro, 4973
mai, 5006
maina (abruz.), 5274
maiolica, 5017
malato, 5081
malo, 5074
malva, 5581
mamma, 5035
mammone, 5016
mandolina, 5047
manecare (v. umbr.), 5300
manĕkĕ (calabr.), 5300
manere, 5299
manica, 5301
maniciunco (calabr.), 2087
mano, 5285
manovella, 5064
manteca, 5068
mantello, 5067
manzo, 5319
marca, 5083
marcio, 5114
mare, 233, 5092
marinaro, 5103
maritare, 5107
mariuolo, 5101
marmo, 5109
marmoreo, 5109
marocchio, 5069
marruca, 5075
martagone, 5158
martedì, 5119
marti (calabr.), 5119
martirio, 5122
martore (v.), 5122
martul (lom.), 5122
márture (calabr.), 5122
marzo, 5114
mascella, 5133
maschera, 5131
maschio, 5132
masticare, 5233
matassa, 5148
materia, 5151
matsse (napol.), 5143
matele (abruz.), 5166
matto, 245
mattorę (lucan.), 5166
máttula (sicil.), 5166
mattulu (calabr.), 5166
medaglia, 5182
medaglione, 5128
medico, 5185
mele, 5262
melega (ven.), 5036
men (gen.), 5274
menare, 5286
mente, 5312
mentire, 5315
mercatante, 5084
mercoledì, 5261
merenda, 5219
meriggio, 246
merla, 5263
meschino, 5226
messaggiero, 5225
messaggio, 5225
mestare, 5235
mesteká (abruz.), 5235
mestiere, 5228
miaularu, 5551
mica, 5253
miccino, 5252
miccu (calabr.), 5252
miccio, 5363
midolla, 4982
miele, 5262
miglio, 5194
miglione, 5282
mille, 5258
minacciare, 242
minutaglia, 5124
minuto, 232, 5124
mio, 5242
mirare, 5325
misello, 5346
mistocchino, 5535
misura, 5141
mo, 5010
moccicaglia, 5467
moccio, 5461
moccolo, 5451
moda, 5381
mogliera (v.), 5484
moia, 5372
mola, 5371
molla, 5394
mollo, 5370
molto, 5490
monaco, 5410
moneta, 5413
monte, 5498
monticello, 5495
morbidezza, 5423
moré (ven.), 5093
morgana, 5098
morire, 5507
mormorare, 5508
mormore, 5508
moro, 5500
morsicare, 5510
mortadella, 5437
morte, 5374
mortecino (calabr.), 5436
morto, 5435
mosca, 5519
moschetta, 5519
moschetteria, 5523
mostacchio, 5532
mosto, 5530
mostra, 5536
mostrano, 5537
mpingere (calabr.), 4343
mucchio, 5469
muggire, 5475
muier (v. lomb.), 4484
mukore (abruz.), 5461
mummia, 5493
mungere, 5489
muschio, 5525
muschiu (calabr.), 5525
musco, 5525
muscolo, 5525
musico, 5550
mutare, 5541
muto (v.), 5541
muzzo (v.), 5467

nacchera, 5568
nanna, 5591
napo, 5594
nara, 5603
nare (v.), 5603
nasa, 5612
nascere, 5621
nascondere 458
nastol (padov.), 5624
nàstola (valtel.), 5624
nastro, 5624
nasuto, 5612
natare, 4427
ncrastà (calabr.), 2561
ncrastatura (cal.abr), 2561
nderreta (napol.), 4433
ndirizzari (calabr.), 4398
nebbia, 5662
negozio, 5660
ne mica, 5683
nemiga (v. ven.), 5583
nenufero, 5730
neo, 5656
nero, 5661
nessuno, 5677
netto, 5672
neve, 5647
nevoso, 5647
nicu (sicil.), 5252
niego (v.), 5656
nieve, 5665
nimal (parm.), 5584
nimo, 5682
ningi (calabr.), 5685
ninna nanna, 291, 5591
nipote, 5665
nizulu (reg.), 5339
nizzulu (catanz.), 5339
no, 5726
noce, 5728
nodo, 5704
nodoroso, 5708
nodoso, 5708
noi, 5710
nois (ven.), 5713
noma (comel.), 5726
nome, 5733
non, 5726
nonno, 5734
nonza (cors.), 5735

nostro, 5721
notte, 5704
nove, 5724
novellame, 5731
novità, 5723
novitso (ven.), 5713
nozze, 5735
ntontu (calabr.), 8826
nudo, 5729
nugolo, 3240
numero, 5732
nunnu (v.pul.), 5734
nuora, 5716
nuotare, 3444, 4427
nuovo, 5723
nuvolo, 3240, 5715
nzurare (calabr.), 4430

o, 529
ocarina, 5798
occhiata, 5802
occhio, 5802
offerta, 5832
olanda, 5861
olandese, 5861
oleandro, 4758
olla, 5747
olmo, 9037
oloserico, 9095
oltraggio, 9040
omaggio, 5875
ombra, 9046
ombrella, 9046
omero, 9044
onda, 9056
onde, 9058
ondeggiare, 9056
onore, 5889
opera, 5895
ora, 5749
oracolo, 5910
orare, 9071
oratorio, 5915
orbo, 5916
orciuolo, 9076
orda, 5920
ordine, 5921
ordire, 9097
ordura, 9080
orduri (calabr.), 9080
orecchio, 9082
orfano, 5923
orizzonte, 5927
orma, 9091
ormare, 95
oro, 534
orp, 5916
orrore, 5930
ortica, 9098
orvu (calabr.), 5916
orziuolo, 9077
orzo, 5937
ospitale, 8087
osso, 5938
ostatico, 5949
oste, 5752
oste, 5753
ostro, 538
otto, 5906
ovatta, 9179
ove, 4548
ovvertura, 9115

pabbio, 6496
pace, 5989
pagano, 6011
pagare, 4335
paglia, 6017
pagliaccio, 6021
paiuolo, 6040
pala e mezzo, 647
palamaro, 6034
palamarre, 6034
palamida, 6034
palanca, 6038, 6154
palazzo, 6042
pallidita, 6030
palma, 6053
palmiento (v.), 6059
palmo, 6053
palo, 6105
palombo, 6668
paloscio, 6031
palta (lom.), 652
palto, 6055
palton, 6055
pancia, 6397
pan di Spagna, 6072
pane, 6371
pane cotto, 6063
paner (ven.), 6074
panico, 6153
paniere, 6074
pansè, 6097
pántici (calabr.), 6397
pantofola, 6089
panzèa, 6079
panzeruola, 6084
papagal (ven.), 6094
paparotta (abruz.), 6097
papvero, 6096
pappagallo, 6094
pappagallismo, 6094
papparutu (calabr.), 6097
parapetto, 6124
parca (calabr.), 6144
parecchio, 6264
parente, 6155
parere, 6144
parete, 6266
pargoletto, 3240
parigina, 6149
parola, 6160
paroma, 6151
parrucca, 6292
parte, 321, 2855, 6168
partitura, 6168
pascere, 6189
pascià, 6178
pasqua, 6188
passare, 6171
passero, 6175
passo, 6171
pasta, 6186
patire, 6205
pato (ven.), 6200
patria, 6213
patto, 6200
patturna, 6200
paúne (calabr.), 6222
paune (sicil.), 6222
pauta (piem.), 652
pavese, 6226
pavone, 6222
pe (calabr.), 6231
peccato, 5988
pecoraio, 6004
pecuraru (calabr.), 6004
pedacchia, 6356
pedano, 6357
pedene, 6357
pédica (calabr.), 6356
pedicello, 6007
pédinu (sicil.), 6357
pegola, 6003
pelle, 6358
pelo, 6107
penero, 6357
penna, 6062
penzolare, 8078
pepone, 6258
per, 6231
pera, 6106
percevere (v.), 6815
perdere, 6363
pericolo, 6273
pericoloso, 6273
perire, 6363
pero, 6106
perrucca, 6192
personaggio, 6290
pertugio, 6217
pesare, 6173
pesca, 6364
pescagione, 6298
persica (calabr.), 6364
pesce, 6305
peso, 6173
pestare, 6451
petecchia, 6311
pretrosello, 6218
pettazza, 6456
pettica (calabr.), 6311
pettimborsa, 6314
pettine, 6361
petto, 6360
pezzente, 6311
pezzire (napol.), 6311
piacere, 6469
piaggia, 6472
piamon (rovig.), 6476
piana, 914
piangere, 6519
piantagine, 6208
piantare, 4346
piazza, 6342
picá (calabr.), 6345
picca (calabr.), 6345
picchetto, 6345
piccolina, 6355
piccolo, 6353
picuraru (sicil.), 6004
pidicchio, 6008
piedica, 6356
piegare, 6506
pieno, 6518
piersica (calabr.), 6364
pietoso, 6367
pietra, 6341
pietroso, 6341
pigiare, 6438
piglia, 6373
pilao, 6377
piluccare, 6978
pingere, 4343
pino, 6387
pioggia, 6534
piombo, 6536
piovare (senes.), 6534
piovere, 6534
pisare (calabr.), 6436
pisciare, 6436
pitta (calabr.), 6455
pittaci (calabr.), 6456
pittare, 6201
pittura, 6354
pizzicare, 6441
pizzigone (cors.), 6441
plico, 6514
plotone, 6532
plusce, 6539
poetastro, 6578
poi, 6018
polizza, 6617
pollo, 6862
polpa, 6966
polvere, 6865
poma, 6542
pomada, 6628
pometo, 6527
ponte, 6971
popolano, 6648
popolo, 6648
poppare, 6972
porca, 6652, 6654
porcherecchia, 6652
porcaio, 6952
porcellana, 6663
porcello, 6977
porco, 6652
porre, 6969
portare, 6983

porto-francó, 6662
portugallu (calabr.), 6665
porzione, 6664
posdomani, 5274
posta, 6545, 6690
potere, 6991
pozzo, 6989
pranziare (calabr.), 6845
pranzo, 6845
prasana (lucan.), 6119
preda, 6741
predare, 6741
predica, 6777
premune (calabr.), 6476
prendere, 6842
presa, 6877
prete, 6787
preute (abruz.), 6787
prezzemolo, 6218
prezzo, 6803
primadonna, 6833
primaio, 6835
primavera, 6836
primuni (sicil.), 6476
principe, 6844
principessa, 6844
profilo, 6897
prova, 6882
provo, 350
prunu (calabr.), 6945
pudor (v.), 6995
pugnale, 6967
pugno, 6967
pulce, 6978
pulcella, 6990
pulmone, 6476
pungere, 4354
pungolo, 3707
puórfice (calabr.), 3445
pure, 1750
püres (mil.), 6978
putire, 6992
puzzoso (v.), 6992

qua, 1594
quale, 1471
quando, 1929
quanto, 2059
quaresima, 2646
quarta, 2617
quartetto, 2617
quarto, 2617
quattro, 6215
quello, 43
questo, 46
qui, 48
quitanza, 1855

rácano, 7010
rácola, 7010
radere, 7021
radicchio, 7178
raganello, 7010
raggio, 7121
raia, 7034
rais, 7145
rame, 363
ramora (v.), 7042
rancitu (sicil.), 7191
ranella, 1114
ranuggiu (sicil.), 7069
rapire, 7061
raro, 7067
rastello, 7101
rata, 7109
raulu (lec.), 3870
razza, 7121
recente, 7128
rena, 408
rendimento, 7051
rene, 7187
renoso, 408
repentirs, 7148
respingere, 7156
rezza, 7157
rialzo, 7204
riccio, 404
ricetta, 7159
ridere, 7176
riépule (calabr.), 3891
rimanere, 7046
rio, 7116
rio, 7217
ripa (v.), 7206
riparare, 318
ripido, 7149
riporre, 7066
riposare, 7062
risalire, 7074
rischio, 7210
risico, 7210
riso, 7208
rispondere, 7098
ritedda (abruz.), 7149
rivista, 7169
robbio (v.), 7241
rodere, 7224
rogare, 7278
rogna, 7181
rogo, 7277
romicar (versil.), 7284
rompere, 7290
rondinella, 7195
ronzare, 2598
rosmarino, 7253
rospo, 1114
rosso, 7259
rotondo, 7260
rottura, 7290
rovo, 7277
rubino, 7266
rubu (calabr.), 3891
ruggire, 7279
rugumare, 7284
rumare (tosc.), 7185
rumegar (ven.), 7284
ruota, 7225
rupu (calabr.), 2891

sacco, 4579, 7314
saccomanno, 4579
saetta, 7335
saettare, 7335
sagia, 7491
saia, 7343
saietta, 7350
salame, 7357
salata, 7461
salceto, 7369
salcio, 7369
saldo, 7372
sale, 7452
salire, 7455
salmone, 7996
salone, 7355
salsa, 7370
salsapariglia, 7368
saltare, 7380
salvatico, 7367
salvetta, 7694
salvia, 7366
sanetuse (napol.), 7405
sangue, 7826
sanità, 7406
santo, 7837
sapone, 7435
sáraca (calabr.), 7457
sarcene (v.pugl.), 7449
sarcina (v.), 7449
sardella, 7451
sarica, 7457
sarte, 7468
satollo, 7490
satorare (napol.), 7490
savuku (sicil.), 7956
sbalzare, 7511
sbattere, 7503
sbentare (calabr.), 9280
sburrato, 7518
scabbia, 7744
scadenza, 7520
scadere, 7520
scala, 7524, 7534
scaldare, 7526
scalembro, 7749
scambiare, 7559
scándulu (calabr.), 7566
scanno, 7543
scapitare, 7333
scapolare, 7532
scappare, 7528
scapulare (calabr.), 7532
scarlatto, 1985, 7571
scarminare (calabr.), 7237
scarpino, 7538
scarpa, 7538
scarpetta, 7538
scarpinnare (calabr.), 7539
scatola, 7542
scenario, 7544
scheggia, 8150
schezza (tosc.), 7553
schiatta, 7882
schiau (calabr.), 7552
schiavo, 7552
schiera, 7844
schioppo (v.), 7569
schizzare, 7576
schizzo, 7576
sciabá, 7308
sciabica, 7301
sciabola, 7310
sciarabá, 7437
sciorscel, 8380
scolamento, 7631
sconto, 7595
scorto, 7635
scorza, 7587
scotezar (ven.), 2738
scoticare (tosc.), 7639
scotta, 7603
scotulare (calabr.), 7640
Scozia, 7604
scricciolare, 7573
scrittura, 7619
scrivere, 7610
scroba, 7698
scrofa, 7621
scudo, 7625
scuffia, 2237
sculdascio, 7989
scuoiato, 7752
scuotere, 7588
scure, 7662
scusa, 7641
secco, 7652
sede(re), 7663
segala (ven.), 7654
segale, 7654
sego, 7713
segno, 7680
sci, 7473
sella, 7301
serva, 7672
semenza, 7395
seminare, 7675
seno, 7811
sensale, 7401
sentire, 7809
sequestro, 7656
sera, 7650
serata, 7650
serbare, 7695
serioso, 7700
serpe, 7465
serraglio, 7443
servo, 7694
sete, 7712
sette, 7434
settimana, 7433
sexe (v. mil.), 7473
sezola (ven.), 7655

sfacciato, 7085
sfidare, 7729
sfolgorare, 7086
stormare, 3280
sgarrare (calabr.), 7752
sghembo, 7749
si, 7763
siengro (calabr.), 7833
sita (calabr.), 7869
skarpinari (calabr.), 7539
skuffia (aquil.), 2738
skuffundare (calabr.), 2640
skuminicar (lom.), 2671
slivoviz, 7893
smalto, 7912
smaraldo, 7913
smungere, 7936
soccio, 8024
socru (cat.), 7936
soda, 7962
sofa, 7966
soffiare, 8328
soffito, 7969
soghiuttu (calabr.), 8336
sole, 7951
somigliare, 7676
somma, 8362
sommettere, 8367
sonare, 8368
sonno, 7993
sopra, 8100
soprare, 8371
sora (calabr.), 8006
sóragu (cors.), 7952
sorbastrella, 8003
sorbetto, 1983, 7896
sorbire, 8009
sorbo, 8008
sorcio, 7952
sordo, 8382
sorek (berg.), 7952
sorgente, 8012
soro, 8378
sorte, 7953
sospirare, 8404
sospiro, 8404
sottigliare, 8303
sottile, 8305
sotto, 8297
sovvenire, 8411
spada, 8051
spadola, 8051
spagnuolo, 8044
spalliere, 8040
spandeká (abruz.), 8076
spantecare, 8076
spantegar (ven.), 8076
spargere, 8047
spazzo (v.), 8049
speciale, 8088
specier, 8088
spellicciosa, 8039
speranza, 8064
spergiuro, 8066
spese, 8062
spesso, 2870
spettacolo, 8056
spezie, 8055
spiaggia, 6473
spiccare, 7096
spigo, 8069
spino, 8073
spione, 8079
spirito, 8083
spolverare, 8108
spranga, 6750
spratto, 8099
spremere, 7609
spuma, 8109
spumeggiare, 8109
spunere (calabr.), 8110
spurcare, 8111
squadrone, 7521
squama, 7528
stabbio, 8140
stabilimento, 8115
staffetta, 8122
stáfida (calabr.), 8223
stagione, 8124
stallo, 8126
stambugio, 8491
stampa, 8127
stanco, 8185
stanza, 8115
starnutare, 8242
stella, 8144
stendardo, 8184
sterco, 8160
sterni (ticin.), 485
sterpa, 8164
stima, 8181
stimabile, 8181
stimare, 8181
stinca, 8183
stirpa, 8164
stiva, 8205
stivaggio, 8205
stoffa, 8210
stola, 8216
stoppa, 8293
stoppare, 495
storcere, 8206
stornare, 8221
storno, 8221
stra-, 8223
straballare, 2905
strada, 8226
stradella, 8226
straino, 8233
strainu (calabr.), 8233
straluce (bell.), 8235
straluciri (calabr.), 8235
stralusir (Rovigo), 8235
strambo, 8268
stranio, 8240
stranutare (v.), 8242
stranutari (sicil.), 8242
strapazzare, 8258
strascinare, 8857
stratagemma, 8249
strato (v.), 8247
strega, 8265
strela (bol.), 8241
strengaro (rom.), 8251
strento (ven.), 8270
streppa, 8164
strica (umbr.), 8261
stricare (calabr.), 8261
striccare, 8261
strigare, 8261
stringa, 8251
stringaio, 8251
strinto (v.), 8270
strunga (ven.), 8283
struzzo, 8285
stuccattura, 8287
studente, 8290
studiare, 8290
studio, 8290
stufato, 8291
su, 8397
subbio, 8351
succo, 8306
suddito, 8323
sudore, 8324
sugello, 8335
suggere, 8334
suggio, 8352
suggiuttu (calabr.), 8336
suggytssari (sicil.), 8336
sugna, 5943
sullutsare (calabr.), 8336
suoriciu (calabr.), 7952
suogre (napol.), 7960
suora (v.), 8006
suppa, 8370
supplicante, 8372
supplicare, 8372
supplire, 8375
supporre, 8376
surora (calabr.), 8006
sursel, 8380
suso, 8397
svanzica, 7721
svelto, 8416
sventurato, 9280
svolare (v.), 7517
svolgere, 2911
svoltare, 2911
sverza, 9173

šave (sav.), 1947
šervicare (abruz.), 1662

tabacchiera, 8421
tabacco, 8421
tabarro, 8426
tacca, 8436
taccone, 8803
tacere, 8439
taffeta, 8450
tagliare, 8460
tagliere, 8475
tale, 502, 8528
talpa (comel.), 8482
tamburo, 8492
tandu (sicil.), 8720
tanto, 520
tappetto, 8508
tappezzare, 8508
tara, 2781
tardivo, 8773
targa, 8529
tata, 8553
táuru (calabr.), 8564
tavola, 8430
tazza, 8550
teke (abr.), 8571
tela, 8577
temere, 8612
tempia, 8713
tempo, 8709
temporiv (mil.), 8709
temporivo (gen., ven.), 8709
tenda, 7821
tendere, 8723
tenere, 8725
tenerezza, 8717
tenero, 8717
terra, 8512
terra cotta, 8629
terrazza, 8629
terza, 8642
terzetto, 8642
terzina, 8642
tessere, 8649
testa, 8580
teta (napol.), 8780
tetta, 8780
tiglio, 8596
timpa (calabr., sicil.), 8710
timpariellu (calabr.), 8710
timpune (calabr.), 8710
tingere, 4444
tipo, 8737
tizzone, 8443
tizzune (calabr.), 8443
toccare, 8803
tocco (calabr.), 8803
tombolo, 8976
tonare, 8980
toncha (v. ven.), 528
tondere, 8981
tondo, 7260
tonto, 8826
torace, 8835
torbor (lom.), 8990
torcere, 8800
torcia, 8841
torcicollo, 1418
torma, 8995
tornare, 8997

toro, 8564
torta, 8998
tortola, 8999
tortorella, 8999
tosse, 8903
tossico, 8799
tossire, 9003
tra, 4448
traballare, 2905
trabucco, 8521, 8848
traditore, 8850
traforare, 8854
tramettere (v.), 8906
trampolino, 8865
trarre, 8858
trastina (calabr.), 8962
trattare, 8849
tratto, 8849
trattoria, 8849
travecchiezza, 9194
tre, 8886
trebbiare, 8887
tre cappelli, 8897
trementina, 8631
tremolare, 8888
trifoglio, 8900
trillo, 8903
trinchetta, 8908
tristezza, 8919
tristo, 8919
tromba, 8975
trombetta, 8931
tromfio, 8942
tros, 8769
trottola, 8657
trúbbulu (sicil.), 8990
trúvolo (calabr.), 8990
tu, 8949
tuffo, 8955
tufo, 8955
tulipano, 8970
tundiri (calabr.), 8981
tuc, 8559
turbare, 8987
túrbulu (calabr.), 8990
tutto, 8843

tšeppe (abruz.), 1654
tšiertšielle (abruz.), 1666
tširip (rom.), 2024
tširtšeddu (sicil.), 1666

ubero, 9022
uccello, 335, 6963
uccidere, 9018
udire, 542
uguale, 120
uhhare (calabr.), 9048
umbilico, 1215
umblá (Teramo), 9048
umido, 9047
ungere, 9061
unghia, 9062
unkari (sicil.), 9048
uno, 9053
unto, 9067
uomo, 5873
uopo, 5890
uovo, 5982
urgente, 9083
urgenza, 9083
urlare, 9098
uscare (calabr.), 9099
usciá (cors.), 9101
uscio, 9101
usmar (ven.), 9091
ustolare, 9108
uva, 530
uver (romagn.), 9022

vacca (ro), 9118
vado, 9122
vagabondo, 9128
vaiazzu (calabr.), 608
valensana (bresc.), 9204
valle, 9143
valuta, 9148
vampa, 9460
vapa, 9460
vapore, 9461
vascello, 9174
vaso, 9174
vecchio, 9194
vedere, 9199
vedovo, 9127
vegghiare, 9201
vela, 9203
velo, 9137
veleno, 9209
vena, 9268
vendere, 9274
vendicare, 9275
venerdì, 9277
veneziano, 9206
venire, 9208
vento, 9280
ventosa, 9211
ventre, 9283
verde, 9213
verdza (calabr.), 9173
verga, 9167
vergella, 9167
verme, 9243
vermicelli, 3350
verno, 4245
vero, 9164
verro, 9242
versare, 9171
vertú (v.), 9301
veruno, 9368
verza (mil. ven.), 9173
vescica, 716
vespa, 9246
vestimento, 9223
vetrano (v., ven.), 742
vicino, 9196
vieto, 838
vigna, 9241
vincere, 4461
vincido, 9261
vinciglio, 9272
vino, 9266
viola, 9284, 9285
virtuoso, 9301
viscia (v.), 715
visciola, 9305
vissin (calabr.), 717
vita, 728, 9315
vitello, 9318
vitrico (calabr.), 9321
vitta (sicil.), 728
vitto, 9288
vittsa, 9316
vivere, 9230
vivo, 9323
vivola, 9323
voi, 9339
volere, 9369
volpe, 9378
volta, 1002
volto, 4465
voltolare, 9264
vostro, 9356
vratiku (calabr.), 1125
vuarb (calabr.), 5916

yena (calabr.), 3639

zaino, 7670
zampogna, 1917
zanzare, 8733
zappa, 7427, 8505, 8509
zara, 9446
zazun (genov.), 157
zecchino, 7657, 8585
zeppa, 8575
zgará (mil.), 7752
zinco, 9498
zitta, 8780
zoccolo, 1945
zollo, 8356
zucca, 8952
zupon (ven.), 9392

Iudeo-spaniolă

antika, 301
arrebesar, 9171
bambarutu, 6097
batal, 730
čipičis, 2008
dadirjar, 2963
delabera, 2786
haber, 2946
haftonă, 1275
klôcka, 2168
koko, 2205
or, 5750
papasiega, 568
pišin, 6302
pitta, 6455
uflar, 9048
unflar, 9048

Ladină

aflá (retor), 114
ajer (engad.), 101
alvo (engad.), 176
amda (engad.), 5167
amenduos (engad.), 250
anceiver (gris.), 4375
apruv (friul.), 350
aqui(a) (engad.), 48
aram (engad.), 363
arbul (friul.), 374
atša (engad.), 500
aur (engad.), 534
barbane (gris.), 680
baseldża (engad.), 888
cattar (friul., engad.) 1572
curind (friul.), 2707
cora (friul.), 1947
diskanto (friul.), 2879
diskoltz (friul.), 2876

eir (engad.), 4240

fede (friul.), 3294
fom (engad.), 3444
frevar (friul.), 3299

imbiná (friul.), 4326
inkuner (engad.), 4385
ischi (retor.), 434

kanola (friul.), 1395
karnatu (engad.), 2034
karuoń (engad.), 1480
kuzir (engad.), 2191

lenzi (friul.), 4846
levá (friul.), 222

nas (friul.), 5612
nemal (friul.), 5584
nirunkel (engad.), 7069

oter (engad.), 216
ouua (engad.), 316

paltan (triest.), 652

quia (engad.), 48

rusk, 1114

sa (engad.), 450
samoa (engad.), 7799
sivilá (friul.), 8325
skarpiner (neg.), 7539
sore (friul.), 1947
sterner (engad.), 485
sterpe (friul.), 8164
straja (friul., triest.), 8232
stralüzir (engad.), 8235
stranudá (friul.), 8242
suble (friul.), 8351

tarpe (friul.) 8482
tendela (friul.), 8724
torme (friul.), 8995
tŝeve (friul.), 1612

ua (engad.), 530
üsol (engad.), 9109

vedran(o) (friul.), 742
ves (surs.), 12

zappin, 8509
zenso (friul.), 4428

Latină

ab ante, 4361
abbattere, 8
*abburare, 28
*abburire, 28
abellana, 223
*abellona, 223
abhorrescere, 1030
abhorridus, 4332, 7519
*abhorrire, 1030
ab intro, 4365
*abjectare, 151
ablegatus, 16
*aboricare, 29
abortus, 556
abscondere, 458
absolvere, 24
abstinere, 5950
abundare, 27
*accapitare, 35, 1405
*accasionare, 1518
*accaptiare, 34
*acellare, 50
accire, 50, 4325
*accubiliare, 50
acer, 59
acer, 434
*acereus, 434
acetum, 5969
acia, 500
acies, 1999
acinari, 45
acinus, 110
*aciotum, 1999
acrus, 59, 136
ac sic, 456
*acutire, 2740
acus, 30
ad, 1
*ad adverum, 77
adaeque, 81
adaquare, 69
adastare, 72
adaugere, 68
*adcupare, 355

*addapostum, 70
*ad de ipso, 84
ad depositum, 70
adde quod, 81
*addeverare, 77, 78
*addicare, 81
*ad directiare, 4398
addormire, 92
adducere, 94
addest eccum, 81
ad foras, 105
ad hac, 4367
*ad hacce, 531
ad hic, 148
*ad hicce, 148
*ad hocce, 314, 531
ad idipsum, 84
ad id quod, 81
*adiliare, 78
*ad ipsum illum, 84
*adjejunare, 167
adjunctum, 87
*adjungere, 158, 4631
adjutare, 160, 4631
adjutoriare, 161
adjutorium, 161
ad latera, 175
*ad mane, 249
admissarius, 414
adolere, 79
adolescere, 79
*adoliare, 79
*adolmicare, 95
*adormare, 95
*adormicare, 95
*adosmare, 95
*adosmicare, 95
*ad post, 335
ad prope 350
*ad que talem, 35
*adrecticare, 7177
ad rectum, 385
*adreiterare, 369
*adreputare, 369

*adspectare, 484
*adsuperare, 497
*ad supra, 497
*adtepere, 517
*ad tunc, 528
adulare, 79
*aduliare, 79
adumbrare, 96
aduncus, 82
ad verum, 77
*ad vix, 12
advocatus, 100
aedificare, 3152
aequi-, 3143
aer, 101
aeramen, 363
*aerugina, 7280
aerugo, 7280
aestimare, 483, 5670
aetas, 3280
aestimare, 483, 5670
aetas, 3208
aeternus, 3210
aevum, 3215
*affenare, 111
*affingere, 465
affinis, 3382
afflare, 114, 3611
affumare, 115
affundare, 116, 3518
ager, 137
*aggambare, 131
aggestum, 128
*aggimbare, 131
agilis, 127
agnella, 5247
*agnelliolus, 5320
*agnellire, 5333
agnellus, 5260
*agnicius, 5359
agrestius, 3876
*agurare, 139
agustus, 141
ajectare, 151

*ajunare, 157, 613
*ajunus, 157
*ajutulare, 161
ala, 409, 5748
alaca, 166
alapa, 409
*albaster, 177
albea, 178
*albire, 176
*albitia, 176
albities, 176
albor, 180
albulus, 28, 176
album, 175, 176
albumen, 181
alburnum, 176
*alia mente, 220
alibi, 155
alica, 166
ali mente, 220
*aliore, 155
aliorsum, 155
*alipa, 409
*alipare, 409
alipes, 409
aliter, 220
aliubi, 155
alium, 145, 612
aliunde, 153
*allargare, 188
allectare, 150
allegere, 188
*allenare, 205
*allenire, 205
*allen(i)tare, 207
allevare, 222
*allevatum, 222
*allevinare, 291
alligare, 187
*allongare, 224
*allucere, 199
*alluminare, 4940
*alninus, 290
alnus, 290

altar, 290
altarium, 218
alter, 216
altera mente, 226
*altiare, 4362
altitia, 219
*altru, 216
altus, 4362
alveus, 178
alvina, 179
alvus, 179
amarescere, 223
*amarire, 223
*amaritia, 223
amarities, 223
*amaritiosus, 223
amarus, 223
*ambagella, 4321
ambages, 4321
*ambe due, 250
ambi, 4324
*ambiare, 4325
*ambi dui, 250
*ambire, 4325
ambo, 237
ambo duo, 250
*ambo extra, 1170
ambulare, 1170, 9045
*ambulester, 1170
*amendui, 250
*amentio, 245
amicus, 247
amita, 5167, 5441
amittere, 245
amma, 5491
*ammatiare, 245
*ammatire, 245
*amminaciare, 240, 241
*amminare, 291
*ammiiniciare, 240
*ammixticare, 244
*ammortire, 254
*amucciare, 473
*ammutire, 257
amor, 252
amurca, 5505
amylum, 5028
Andreas, 4397, 9060
anellus, 4402
angelus, 50, 4416
angulare, 3691, 9064
angularius, 9064
angulus, 9064
angustare, 4421
angustus, 4421
anhelare, 79
ancora, 274
anima, 4424
animalia, 5584
animus, 4424
*anique, 4367
annosus, 5441
annotinus, 5705
annus, 260, 612
anque, 4367
*antaneus, 4439
ante iniens, 4439
anteveniens, 4439
antevenire, 4439
*antevenium, 4439
antimensium, 304
aper, 347
apere, 355
*apertatus, 346
aperte, 346
apoplecticus, 949
apparare, 318
apparatus, 318
*appasatus, 7063
appendere, 324
*appensare, 324
appicare, 355
*applacare, 6506
applicare, 332
apponere, 356
appositum, 70
apprehendere, 349
apprendere, 349
*apprestire, 330
apprez, 347
approbare, 351
appropiare, 353
appropinquare, 353
apricus, 347
aprilis, 6821
aqua, 316
aquaeductus, 325
aquae, rivus, 6419
aquarius, 316
*aquatosus, 316
aquila, 44
aquilus, 5743
aquosus, 339
*aramen, 363
aranea, 612, 7181
arare, 357
arator, 370
aratrum, 368
aratura, 371
arbor, 29, 374
arboretum, 374
*arboricare, 29
arcarius, 375
*arcearius, 434
arcticus, 380
arcus, 375, 434
arcus *combibulus, 2702
ardea, 704
ardere, 381, 430
*ardivus, 38
area, 406
arena, 408
arenda, 383
argentum, 393
aries, 386
arma, 412
armare, 412
armatura, 412
armariu, 211
*armessarius, 414
*armulus, 411
armus, 411
*aronea, 7181
*arratare, 369
*arrectare, 369
*arrendare, 383
*arretrare, 369
ars, 442
*arsicia, 430
arsura, 431
articulus, 437, 438
*articus, 437
artilleria, 439
*artutus, 442
as, 449
ascla, 456
*asclare, 456
*ascula, 456
ascultare, 457
asiaticus, 466
asina, 468
asinus, 468
asper, 479, 480
assedere, 464
assediare, 464
assimilare, 461
assimilis, 462
assudare, 496
assula, 456
*assurdire, 498
*astectare, 484
astella, 456
asternere, 485
astringere, 8271
*astrolabiatus, 8280
astruere, 494
*astruicare, 494
*astula, 456
astutus, 442
atque talis, 502
*attangere, 516
*attenere, 515
attentus, 508
attenuatus, 514
attinere, 515
attingere, 516
*attitiare, 521, 4438
*aucellus, 536
aucupare, 355
audientia, 532
audire, 542, 3297
*auferire, 3328
auferre, 3328
augurare, 139
augurium, 139, 5851, 9096
augustus, 141, 3934
aura, 535
aurarius, 534
aureolus, 208
auricula, 1799, 6986, 8795, 9082
aurire, 534
aurum, 534
auscultare, 457
auster, 538
austriacus, 537
aut, 529, 7492
authenticus, 539
autor, 541
autumnium, 8795
*autumnus, 8795
auxungia, 5943
averruncare, 443
avonculus, 1202, 9054
*avuculare, 1151
avula, 5748
*avunus, 1202
avus, 536, 5650
axungia, 5943, 8077

*baba, 609, 639
*babeus, 609
*babor, 642
bacchari, 1151
*bacchulare, 1151
bagnum, 612
baietus, 608
*bailare, 608
bailetus, 608
*bailiare, 608
*bailiatus, 608
baiulare, 608
baiulator, 608
baiulus, 613
balanus, 619
*balbaticus, 949
balbus, 847
*baliulus, 613
balliare, 608
*balliator, 608
*balnea, 612
balsamun, 650
*balteanus, 651
balteatus, 651
balteus, 651, 1195
bambax, 1198
*baneum, 612
*bannea, 612
bannus, 656
*bapor, 942
baptizare, 1057, 6201
barba, 677
barba, 8553
barbanus, 680
Barbara, 688
barbarus, 680
barbatus, 680
*barbilia, 682
barbula, 687
barillus, 640
*barrare, 613
basilica, 888

basium, 1239
battalia, 729
battere, 734
battetura, 734
battualia, 729
battuere, 734
battuta, 734
baubari, 7743
*baubulare, 743
*baulare, 743
*bebetus, 753
belare, 7510
bellua, 620, 634
belluarius, 634
bene, 857
berbeculus, 789
berbex, 789
berbicarius, 789
bibere, 752, 2702
*bibitivus, 753
bibitor, 752
*bibitura, 744
bibitus, 753
Biblia, 826
*bibutura, 744
biga, 595
bigare, 595
biliatus, 838
billa, 620
*binare, 4326
*binati, 4326
bini, 4326
bisaccium, 2872
bis juga, 595
*blandire, 927
blindiri, 927
blandities, 927
blandus, 207, 927
blasphemare, 925
blasphemium, 925
*blastemare, 925
*blastemium, 925
boarius, 940
bobulum, 1062
boia, 1170
*boiester, 1170
*boletis, 1212
boletus, 1212
*bolidum, 1024
*bombacium, 1198
bombacum, 1198
bombax, 1098
bombire, 1103
bombizare, 1003
bombus, 1103
bonitas, 1203
bonus, 1201, 1202
*bordoneus, 1029
Boreas, 942, 1209
*boricare, 29
bos, 1061, 7261
*botium, 1053
*bottium, 1053
*bottum, 1238
botum, 1053, 1239
*botulus, 1053
bovarius, 940
*bovestris, 1170
*bovum, 1061
bracae, 1069, 4328
bracare, 4328
brachiale, 1080
brachium, 1079
bracile, 1070
branca, 1102
*brancia, 1106
brandeum, 1106, 1110
*brandia, 1106
*braneum, 1110
*brendia, 1106
*brenum, 1106
*brevicus, 792
brionia, 1092
*bromica, 1113
*brosca, 1114
*brothacus, 1125
bruma, 1129
brunda, 1106
*brundusia, 1105
brutus, 1122
*buba, 1135
bubalus, 902, 1062
bubia, 4331
bubire, 4331
bubulus, 1062
bucca, 1139, 1174, 1239, 3929, 4329
buccata, 1141
buccella, 1141
*buccidus, 1163
buccina, 1146
buccinare, 1146
*bucculentus, 1139
bucina, 1146
buculus, 1151
bufo, 1159
bufus, 1159
buho, 1159
bulbus, 990, 1183
bulga, 1194
*bulgius, 1194
*bulgulus, 1189
bulla, 1179, 1195
*bullidus, 1195
burdus, 7519, 4332
*burere, 29
burrus, 1062
buscus, 1445
bustum, 29
*buttina, 1237, 6994
buttis, 1235, 6994
*buttula, 1238
byrsa, 946
*byrsea, 946
*bysseus, 1225
byssus, 1225
*caballanus, 2028
*caballare, 1306
*caballaris, 1305
caballarius, 1305
*caballericius, 1305
caballicare, 4370
caballicus, 646
*caballitare, 1306
caballus, 1294, 1306, 1307
cabo, 1294
*cabtare, 1572
cacare, 1251
cacatus, 1253
*caciubla, 1258
*caciulla, 1258
cada, 1260
cadere, 1262
cadus, 1260
*caecia, 1628
*caecitia, 1628
caeculus, 1810
caecus, 1628
caedere, 7162
caelum, 1659
caepa, 1612
caeparius, 1612
caerimonia, 1672
caerula, 3657
caerulea, 3657
Caesar, 1686
caia, 1284
*cairum, 1284
*căiulus, 1284
calabrix, 2029
calamancus, 2287
calamulus, 1445
calamus, 1445
*calaneus, 1333
calatio, 2524
calcaneum, 1310
calcare, 1309, 7556
calcatura, 1309
calceamentum, 4371
*calceare, 4371
caldaria, 1316
caldura, 1318
caldus, 1314
calendae, 2264
calendarium, 1324
calere, 1333
*calerus, 1284
caliendrum, 1284
callere, 4369
callis, 1319
calofurcium, 1307
caltha, 1313
*calthea, 1313
calvaria, 4377
*calvella, 3570
calvia, 1698
calx, 1313, 7556
*camba, 3762
camera, 1348, 2289, 2307
camisia, 1351
campana, 2674
camphora, 1361
*campia, 1916
*campina, 1916
*campiva, 1916
campus, 1914
canapa, 1931
cancellarius, 1383
cancellus, 2015
canere, 1373
*canire, 1372
canis, 1901
canistrum, 8862
cannabis, 1931
cannata, 1381
cannula, 1395
cantare, 1938
canticum, 1941
canutus, 1496
capcanus, 1410
caperare, 7532
capere, 355, 4372
*capicella, 1461
capisterium, 1421
capistrare, 1404
capistrum, 1404
capitalis, 35
capitaneum, 1406
*capitare, 1405
capitellum, 1396, 1544
*capitina, 1408
capitium, 1396
cappa, 1422
capra, 1430
*caprariciа, 1431
caprarius, 1431
capreolus, 433
caprifolius, 430
*capruneus, 1430
caprunus, 1430
capsa, 1434
captale, 35
captare, 1405, 1572
captiare, 35
captorius, 2499
*capum, 1396
caput, 1396, 1405, 1408
carabus, 1445, 2397
carbo, 1466
carbonarius, 1465
carbunculus, 7758
carcinus, 1619
cardellus, 1315
carere, 1284
caries, 1443, 1479, 7752
*carium, 1284
carius, 1443
carmula, 2535
*carnaceus, 2034
carnalis, 2028
carnosus, 1484

caro, 1484
*caronia, 1480
carpa, 2537
carpinus, 1486
*carrare, 1444
carraria, 1459
*carriare, 1444
carricare, 4373
carri umbo, 1445
*carrucia, 1442
carrus, 1442, 1444
casa, 1499
*casare, 1499
casarius, 1499
*cascabundus, 1506
cascare, 1506
caseus, 1498
casibula, 1258
casleu, 1498
castaneus, 1511
castellum, 1514
castigare, 2057
castra, 1517
castrare, 2561
castus, 2057
casubula, 1258
casula, 1258
*cat-, 1258
cata, 2061
catanum, 1550
catechismus, 1541
catella, 1540
catellus, 1544
catena, 1550
cathedra, 1542
catillare, 1544
catinum, 1549
*cattare, 1572
cattea, 1258
cattellare, 3752
*catteula, 1258
cattia, 1562
*cattulire, 1544
cattus, 1551, 1564, 2497
catulire, 3916
caucellus, 1566, 1716
cauda, 2179, 3916
*caula, 3617
causa, 1573
*cautare, 1572
*cautelenus, 1551
*cautelinus, 1551
cautus, 1571, 1572
*cavabile, 1284
cavella, 1284
caverna, 3617
*cavina, 1570
*cavitare, 1572
cavitum, 1572
cavo, 3617
cavula, 3617
cavum, 1294, 1566, 1570, 3589, 3617, 3717, 7748
cedrus, 1637
cella, 50
cellarium, 1644, 1700
cena, 1921
cenare, 1922
census, 1650
centenarius, 1651
centipellium, 1917
*centipollium, 1917
centaurium, 1940
centum, 1651
cera, 1617
cerasia, 2021
*cerasius, 2021
cerebellum, 2552
cerebrum, 2552
ceresia, 2021
*ceresius, 2021
cerinthe, 1673
cernere, 1677
cerrus, 1660
certare, 1680
certus, 1679
cervarius, 1661
cervix, 1662
cervus, 1661
chalare, 1444
charitas, 1482
charta, 1489
choca, 1944
chorda, 2187
chorus, 2394, 2395
chrestianus, 2563
christianitas, 2563
christianus, 2563
chronicus, 2567
chytra, 2104
cibrum, 2093
ciboria, 1635
cibus, 1878
cicada, 1641, 1880, 1892
*cicala, 1880, 1892
*cicculus, 2072
ciccus, 3073
cichorium, 1891
ciconia, 2223
cicuta, 2636
cieri, 50
cilibrum, 2093
cimbrus, 1909
cimex, 1927
cincitare, 1942
cinctorium, 7868
cingere, 1932
cingula, 1799
cinis, 1653
*cinisia, 1653
cinque, 1928
cinus, 1653
*cinusia, 1653
cippus, 1654
circa, 2010
*circanus, 1619
circare, 1664
circellus, 1666
circinus, 1619
circitare, 1667
*circulina, 1986
circus, 1663
circus, bibit, 2702
cire, 50
*cirricius, 2564
cirrus, 2564
cisterna, 1685
cithera, 1683
*ciullire, 2082
ciuma, 2084
*ciutum, 1999
civitas, 1682
*clabatoria, 1815
*clagare, 1749
*clagorium, 1749
*clagum, 1749
clamare, 1707, 2116
clamor, 2116
clarissimus, 2122
claritas, 2122
claro, 1750
clarus, 1750, 2122
claustrum, 2127
*clautoria, 1815
clautura, 4377
clava, 3714
clavarius, 1697
*clavatoria, 1815
*clavella, 1279
clavella, 3750
*clavarius, 1697
*clavica, 3714
clavis, 1697, 4385
clavus, 4377, 4385
clefare, 2133
clemens, 2136
*clinga, 1799
*cloca, 3717
*cloppicare, 7569
cloppus, 7569
*clubium, 2645
*coactile, 6219
*coactorium, 2499
coagulum, 1749
*cocca, 2176, 2205
coccinus, 2178
*cocculus, 2205
coccum, 2176, 2205, 2628
coccus, 2224
cocere, 2177
cochlea, 1749, 3717
coco, 2224
*coctorium, 2691
coctura, 2393
coda, 2179
*codella, 2179
*codobattula, 2226
*codrum, 2228
*codulare, 3916
coelum, 1659
coementerium, 8735
coerula, 3657
coerulea, 3657
coetus, 1627
cofea, 2237
cogitare, 2642
cognatus, 2673
cognoscere, 2681
cognoscens, 2681
cohors, 2781, 2444
cohus, 595
coita, 2240
*colaphus, 2057
*colapire, 2057
colare, 2694, 8254
colatus, 2694
coleus, 2236
*coliandrus, 2421
*coliculus, 2705
collare, 2248
*collare, 7630
collegium, 2259
colligere, 2657
collis, 7630
collocare, 2656
colloquium, 2271
*collubrium, 2645
collum, 7630
colluvies, 2645
collyrida, 2247
colocare, 2656
colonus, 2273
color, 2270
colostra, 2249
columba, 2430
*columella, 2711
columna, 2269, 2683
colus, 4388
coma, 2183
*combibulus, 2702
comes, 2302, 2354
cometa, 2296
comicus, 2297
comma, 2285
commandare, 2300
commater, 2669
commendare, 2300
commentari, 2294
commentarium, 2294
commentaror, 2294
commercium, 2295
commingere, 2301
*comminicare, 2671
commissarius, 2303
commissio, 2304
committere, 2305, 4347
communicare, 2314, 2671
communis, 2314
communitas, 2314
commutare, 2316
comparare, 2675
compartiri, 2391

*comperare, 2675
*compertire, 2391
*compitum, 2676
complere, 2676
*complexare, 2386
*complexire, 2386
complire, 2677
componere, 2312
comprehendere, 2689
computum, 2312, 2676
*conadulare, 3916
concipere, 2321, 4375
concludere, 2324
concubium, 2645
concurrere, 2330
concurvare, 2702
condemnare, 2330
condolere, 2334
conducere, 2335
conflare, 3763
*conflexire, 2233
*conforire, 2641
*confracescere, 2233
*confrangere, 2639
confringere, 2639
*confundare, 2640
confundere, 2339
*confurcium, 2640
congesta, 128
*congyrare, 4383
conjugare, 2340
*connoscere, 2681
*conquaerere, 2627
conquirere, 2627
conscientia, 2348
conscribere, 2343
consequentia, 2344
consilium, 2346
consocer, 2724
consortium, 2347
*conspare, 7627
conspuere, 7627
Constantiana, 2464
constare, 2730
consuere, 2191
consul, 2350
consularis, 2350
*consutura, 2191
*contenuare, 2355
continentia, 2335
continere, 1551, 2355, 2356
continuare, 2337
continuatio, 2337
continue, 1551
continuo, 1551
continuus, 2357
contorpere, 2505
*contorpire, 2505
contra, 1560, 2358
contractus, 2360
contra ubi, 4384
*contremulare, 2744
contribulare, 2743
convenientia, 2747
*conveniosus, 2747
convenire, 2366, 2747
*conventare, 2748
conventum, 2748, 9350
convincere, 2368
convictus, 2367
cooperimentum, 2379
cooperire, 2379
coopertorium, 2037
copia, 5381
*copilis, 2383
copiosus, 2381
copula, 1749
coquere, 2177
cor, 2407
corbis, 2418, 7598
corbula, 7598
*corella, 2704
coriella, 2704
corium, 2704, 7752
*cormare, 2709
cornu, 2428, 7600
cornus, 2429
cornutus, 2428
corona, 2431, 2683
coronare, 2683
*coronium, 3907
corpus, 2438
corrigia, 2704
*corrimare, 2709
corrumpere, 2448
corruptela, 2448
cortex, 7587
coruscus, 2610
corvada, 2449
corvus, 2401
cos, 459, 2737
*Cosantiana, 2464
cosere, 2191
cossus, 2452
costa, 2192
*Costandiana, 2464
*cotire, 2733, 2740
cotitus, 2740
cotoneus, 3937
cottana, 3937
*cottiare, 2483
*cottizare, 2738
*coturnicula, 6713
coturnix, 6713
coxa, 2185
crabro, 3600
cratis, 2876
crastinum, 2524
creare, 2547
creatio, 2547
*crebrum, 2552
*credentia, 2551
*credentiosus, 2551
credere, 2550
crepare, 2538
crepatura, 2538
crepitus, 2538, 2564
crescere, 2562
creta, 2565
Christi jejunium, 2524
Christi natalia, 2524
cribrum, 2093
*cricius, 2564
crimen, 2573
crista, 2549
cristidum, 2562
crocare, 2596
crocitare, 2596
*cruciare, 2613
crucificare, 2602
cruditas, 2603
crudus, 2603
cruentare, 2606
cruentus, 2606
*crumba, 2160
crusta, 2612
crux, 2602
cubitum, 2481
*cubium, 2645
*cucca, 2625
cuccus, 2621
*cuculium 2628
cuculius, 2624, 2628, 2702
*cucumella, 2637
cucurbae, 2702
*cucurbita, 2701, 2702
cucurbitea, 2711
cucurrire, 2634
cucurum, 2632
cucurvior, 2702
*cucurvius, 2702
cucus, 2621
*cucuta, 2636
cucutia, 2636
*culbium, 2645
culina, 2661
culmen, 2661
*culminaria, 2661
*culmis, 2661
culpa, 2662
culpabilis, 2662
cultus, 2663
culus, 2692
cum, 2615
cumulus, 5469
cunctari, 2355
*cunctinare, 2355
cuneare, 4385
cuneus, 2644, 4385
cuppa, 1867, 2684
cupus, 355
curare, 2694
*curatiare, 2613
curatus, 2694
curculio, 2205, 3600
*curcus bibit, 2702
currendo, 2707
currere, 2703, 4388
*curricare, 4388
curriculum, 4388
cursa, 2715
cursoria, 2703
cursura, 2703
*curtiare, 2613
*curtis, 2718
curtus, 7635
curva, 2186
custodia, 2731
custos, 2731
cutica, 7639
cutis, 2735, 7639
cyathus, 1562
cyclus, 1888
cyma, 2084
cymbalum, 8488
*cytola, 2104

daeda, 9399
damnum, 2795
daphinus, 2754
daphne, 10
dare, 2750, 2791
data, 2793
de, 2797
*de ad verum, 77
debilis, 2751
debitor, 2794
*debitorius, 2794
decem, 9477
december, 2813
deceptio, 2815
*decibricare, 2093
decima, 2945
decula, 9481
decus, 9481
*dedare, 2820
de ea re, 2779
*deexcitare, 2902
*deexcitus, 2902
*deexfingere, 465
*deexmenticare, 817
*deexoculare, 2909
*deexpergere, 2902
defectus, 2825
*degelare, 2830
de hora, 5750
de ipso, 2951
delicium, 2842
delictum, 2843
delphinus, 2839
*demane, 2951
*demanitia, 2951
*demanities, 2951
*demicare, 3109
dens, 2956
densare, 4393
densus, 2870
*deobscuricare, 4388
deorsum, 4631
deosum, 4631
*depalare, 2854
depalata, 2854

*depanare, 2853
*deparare, 2854
depilare, 2853, 2854
deponere, 2860
de post, 3119
deprehendere, 2859
*dequartare, 2855
*deradicare, 2886
*deramare, 2789
*derapere, 2785
*derectare, 4398
*derectus, 3058
*derenare, 2790
de retro, 4389
*derimare, 2789
*deripinare, 2785
*derumare, 2789
*deruncinare, 2785
descendere, 2903
desertus, 2884
despectus, 2902
despicare, 2898
*desquamare, 6528
*destilare, 505
detonare, 2912
de una ora, 5820
deus, 9468
*devacuare, 2833
*de velit, 2779
de vero, 2779
*devocare, 2833
*de volat, 2779
*de volet, 5750
devotare, 2920
dexterae, 9486
Diana, 2524, 9497
*dianaticus, 9498
dicere, 9491
*diemitas, 3635
dies, 246, 9489
diffamare, 2824
*diffamia, 2824
*diffamiare, 2824
digitalis, 2831
digitus, 2831
dignari, 4392
dignum, 2848
dilapidare, 4789
dimidieras, 4645
diosum, 4631
*directare, 4398
*directarium, 4398
*directiare, 4398
*directicare, 2866
*directas, 3058
*directilas, 3058
directus, 2965, 3058
dirigere, 3055
dis–, 2871
*disbinare, 4326
*discaballicare, 2875
*discalceare, 2876
discantare, 2879
discapitare, 7533
discarricare, 2876
discludere, 2878
discooperire, 2880
discordia, 2976
disculceatum, 2876
*disculceus, 2876
disculciare, 2876
discuneare, 4385
*diseffetare, 2888
*disfabicare, 2886
disfacere, 2887
*disfatare, 2888
*disglabrare, 3690
*disglinare, 2891, 4326
*disgluberare, 3690
*disglubicare, 3690
*disglutinare, 2891, 4362
disligare, 2893
*dismantare, 2897
*dismatiare, 2895
*dismentare, 2897
*dismerdare, 2896
*dismetiare, 2895
*dismonitare, 2897
*dispartire, 6168
dispectare, 2902
*disperrecticare, 2902
dispicere, 2902
*disperrecticare, 2902
dispicere, 2902
dispoliare, 2900
disponere, 2901, 2977
disserrare, 2892
*disstuppare, 2908
*dissubuculatus, 2909
*disterebellare, 2905
distinguere, 2979
*distramare, 2906
*disvocare, 2833
*disvolvere, 2911, 4465
dividere, 2887
divina, 9497
divisus, 2951
doctor, 2997
doga, 2988
dogarius, 2988
dolare, 3124
dolere, 3006, 3127, 5750
*doliosus, 3098
*dolium, 3098
dolor, 3024, 3127
dolorosus, 3127
dolus, 3024
domesticus, 3014
domina, 3018
dominari, 3015
dominica, 3110
domine deus, 3113
dominus, 3018
domna, 3018
domnus, 3018
donare, 3020
dormire, 3026
dormitare, 3027
dorsum, 3030
dossum, 3030
draco, 3038
*dracus, 3038
*drepanella, 3057
duae, 3004
dubium, 3083
ducere, 3085
dui, 3004
dulcis, 3104
dulcor, 3104
duo, 250
duplicare, 3084, 3121, 8331
durus, 3123
dux, 3086

eccam, 4221
ecce, 4221
ecce hac, 1594
ecce hac illac, 1594
ecce ille, 43
*ece illum, 43
ecclesia, 3145
eccum, 4221
*eccum hic, 48
*eccum hicce, 48
*eccum hocce, 438
*eccum huc, 65
*eccum huc modo, 65
*eccum illac, 52, 2254, 4381
*eccum illic, 52
*eccum illoc, 54
*eccum illum, 43
*eccum illum illac, 43
eccum inde, 2817
*eccum istum, 46
*eccum modo, 65
*eccum talis, 35, 503, 2736
eccum tantum, 520
effectus, 3155
effetus, 2888
effigies, 465
effingere, 465
ego, 3215
ejectare, 151
*ejunare, 157
elatare, 369
electuarium, 4820
eleemosyna, 212
eligere, 188
elocutio, 3172
eloquens, 3172
emergere, 3174
*endrella, 9060
enuntiare, 3181
equa, 4238
equitare, 1306
*era, 4240
eradicare, 7177
erectus, 369, 385
*erettare, 369
ericius, 404
ericulus, 408
erix, 404
*erraticare, 7111
erraticus, 7111
error, 3202
eruca, 5037
erumpere, 3205
eruncare, 443
ervum, 4241
esca, 3444, 4247
escalonia, 7527
esse, 82, 3344
evocare, 3221
*exacutire, 459
exactus, 459
*exalba, 7366
*exalbidus, 7651
*exbarrare, 613
*exbattere, 7503
*exbibere, 7507
*excadere, 7520
excaldare, 7526
excapitare, 7533
*excambiare, 7559
*excappare, 7531
*excapulare, 7531
*excariare, 7752
excariminare, 7537, 7752
excarptiare, 7627
*excavire, 1748
*excavulare, 7748
*excloppare, 7569
*excloppitare, 7569
*excocere, 2177
*excollevare, 7630
*excollocare, 7630
*exconspire, 7627
*exconspuere, 7627
excoquere, 7584
excoriare, 7752
*excotere, 7588
*excotire, 459
excrementum, 7609
*excuburale, 7630
*excuppere, 7627
excurrere, 2703, 2706
*excurtare, 7635
*excurtus, 7635
excusatus, 4510
excutere, 7640, 7688
*excutulare, 7640
*exdemicare, 7634
*exderuncinare, 7646
*exfingere, 465
*exformare, 3280, 3444
*exfracticare, 7727
*exfulgerare, 3513
exire, 4294
*exmacerare, 7920
*exmaculare, 5347
*exmiculare, 7920

*exmucciare, 473
*exmulgere, 7936
exoriri, 7953
expandere, 7096
expansus, 8049
*expanticare, 8076
*exparere, 8065
expassus, 6196
*espaventare, 8038
expavere, 8037, 8065
*expavilare, 8065
expavimen, 8037
*expavimentare, 8038
*expellare, 8039
*expendiolare, 8076
expensa, 8062
experiri, 8065
*experlavicare, 8039
exponere, 9110
exprimere, 7609
*expuere, 7627
*expulverare, 8108
*exquartare, 2855
*exquiritare, 8266
*exstirpus, 8164
exsucare, 9099
extemperare, 486
extemplo, 4442
extergere, 8161
*exterpedire, 8258
*exterrinus, 8233
extingeuere, 8186
*extollere, 7630
*extorpidire, 8258
extorquere, 8206
*extorrere, 8219
*extortionare, 7646
extra, 8223
*extrabattere, 8224
*extracoagulatum, 8231
*extracolare, 8254
extrahere, 489
*extramare, 8236
*extrancionare, 7646
extraneus, 8233
*extruncinare, 7646
exutus, 2102
exvellere, 7735
*exvellicare, 782
*exvellire, 7735
*exventare, 9280
*exventulare, 9280
*exvolare, 7517
*exvolitare, 7519
exvulsum, 7936

fabella, 3305
faber, 3298
fabrica, 3229
fabricare, 3323
fabula, 3230, 3297
fabulari, 871
facere, 3232
facia, 3266
facies, 2888, 3296
factiosus, 3232
factor, 3232
factum, 3269
factura, 3269
facula, 3233, 3235, 3415
fagus, 3229
*facla, 3254
falcata, 3254
*falcinea, 3254
Falcidia (lex), 3255
falsarius, 3261
falsitas, 3261
falsus, 3261
falx, 3254
fama, 3246
familia, 3264, 3317
*famendus, 3419
*famere, 3419
fames, 3419, 3444
*famulentus, 3419
fanarium, 3265
*fari, 3228
farina, 3248
farinarius, 3248
farinosus, 3248
*farrimen, 3280
fascia, 3288
fasciare, 4405
fascinare, 3286
fasciola, 3588
fascis, 3288
fata, 2793, 2888
fatum, 2888
fatuus, 2888
favulus, 3240
favus, 3240
febris, 3391, 4703
februarius, 3299
*februm, 4491
fel, 3456
*felicare, 3329
*felicicare, 3329
*felis, 3356
felix, 3339
*feminus, 3263
*fenacium, 3384
*fenare, 111
fenerarius, 7736
fenestra, 3322
*fenicia, 3384
fenum, 111, 3384, 3415
fera, 3346
ferentarius, 3226
feriae, 3328
*ferire, 3328
fermentare, 3471
ferrarius, 3353
*ferratalia, 3353
*ferricare, 3323
ferrum, 3353
*fertura, 3354
ferus, 3395
fervens, 3355
fervere, 3354
*fervidiare, 3355
fervidus, 3355, 7651
festechum, 3408
feta, 3294
fetare, 3295
fetatio, 3295
*fetiola, 3302
*fetiolus, 3302
fetus, 3293, 3302
fiber, 1088
fibula, 3436, 4111
*fibularia, 3414
ficatum, 3349
*fientia, 3344
fieri, 3344
figura, 565
*filenus, 3382
filex, 3331
filia, 3352
*filianus, 3382
filiaster, 3348
filius, 3382, 3443
filum, 3393
fimbria, 3491
fimbriatus, 3488
fingere, 465
flabrum, 3425, 3427
flaccidus, 3427
flaccus, 3427
flagellum, 3417
*flammabundus, 3444
flammans, 3444
*flammentus, 3444
flare, 79, 3436
*flaulare, 3436
*flibula, 3436
*floccinus, 3434
floccus, 3434, 3512
Floralia, 3432
*Florilia, 3432
florus, 3435
flos, 3432
*floscalia, 3438
flosculus, 3438
*fluctulare, 3438
*fluilum, 3435
fluores, 3433
*flutare, 3438
flutulare, 3438
fluvius, 3439
fluxus, 3512
focarium, 3448
focus, 3448
foemina, 3228
foetere, 2888
*folcus, 3512
folia, 3441
foliola, 3509
foliosus, 3441
folium, 3509
follere, 3441
follicare, 4410
*follicellus, 3442
folliolus, 3509
*follire, 3441
follis, 3442, 3509, 4410, 8331
fomes, 3444
fontana, 338
foras, 105, 3271, 3445, 7260
forfex, 3445
forficare, 3445
forire, 2641
foris, 3271
forma, 3460
formare, 4404
formica, 3534
formicare, 3534
*formicarium, 3534
formosus, 3497
forte, 3446
fortuna, 3541
fossatum, 7479
fracidus, 3468
fractura, 3490
fragilis, 3468
fragmen, 3280
fragmentare, 3471
fragum, 3467
frangere, 3490
frater, 3477
fraternus, 3478
fratrare, 3401
fraxinetum, 3475
fraxinus, 3475
fremitus, 3479
frenum, 3492
frequens, 3481
fricare, 3480
frictura, 3487
*frigalis, 3487
*frigaria, 3487
frigere, 3487
frigorosus, 3485
frigus, 3485
frixura, 3487
frondia, 3500
frons, 3499
frontale, 3499
*frontarium, 3499
*fronticella, 3498
fructus, 3495, 3501
fuga, 3506
fugax, 3506
fugire, 3507
fulcire, 3454
fulger, 3513
fulgere, 3512
fulgerare, 3513
fulgur, 3513
fulgurare, 3513
*fulgus, 3513

fuligella, 3523
fuliginatus, 3524
fuliginеus, 8757
fuligo, 3523, 3524
•fullicare, 4410
fullo, 4410
fumare, 3516
fumigare, 3517
fumulus, 3516
fumus, 3516
fundus, 3518, 3522
funicellus, 3523
funiculus, 3509
funiolus, 3509
funis, 3521, 3522
fur, 3526
furare, 3527
furca, 3528
•furcatura, 3528
furcilla, 3528
furia, 3530
furtum, 3539
•furuncellus, 3735
furunculus, 3535
fusarius, 3542
fuscina, 3415
fustaneum, 3545
•fuscicellus, 3544
fustis, 3544, 3546
fusus, 3542
futuere, 3547

gaia, 3562
•galbidus, 3570, 3578
galbinus, 3570, 3571, 3578
galbulus, 28
galea, 1284
galeritus, 1284
galerus, 1284
galgulus, 3862
galla, 4412, 4684
galleta, 3572
gallina, 3563
gallinaceum, 3564
gamba, 131
•gamphae, 3763
gannare, 4413
gannatura, 4413
•gardea, 704
•garr(ul)a, 3691
•gatellare, 3752
gaudere, 3916
•gaudulare, 3616
gavia, 3562
gahenna, 3657
gelare, 2830
gelum, 3658
gemere, 3649
geminare, 3633
geminus, 3633
gemitus, 3649
gena, 3639
gener, 3766
generosus, 3652
genium, 3653
•genna, 3639
gens, 3774
gentilis, 3654
genuata, 1999, 3776
genuculum, 3656
genus, 3650
germanus, 3662
germen, 3663
gestio, 9311
geusiae, 3932
•gibbla, 3667
gibbula, 3667
gibbus, 131
•gimbus, 131
gingiva, 3769
•giro, 3657
glabrare, 3690
glacia, 3693
•glandarius, 3711
glandis, 3707
glandula, 3712
glandulosus, 3712
glans, 3711
•glarra, 3691
•glaucellus, 3717
glaucium, 3717
•glemus, 3674, 3707
•glibba, 3667
•globica, 3714
glocire, 2162
glomus, 3774
gloria, 3818
graculus, 3870
Graecus, 3874
granarium, 3888
granatum, 3860
grandia, 3912
grando, 3883
•granuceum, 3869
•granuculum, 3869
granun, 3888
•granutium, 3869
•grasso, 3866
grassus, 3866
•gratalis, 3867
•gratarium, 3867
gratia, 3868
•gratis, 3867
graulus, 3870
gravis, 3878
gravities, 3872
•gravulus, 3870
•grellus, 3875
•grevitas, 3878
grevitia, 3872
•grevus, 3878
•grilus, 3875
•grossicellus, 3879
grossus, 3900
grossus, 3901
gruma, 3909
•grumatium, 3909
•grumeus, 3907
•grumulare, 3908
grumulus, 3908
grumus, 3907, 3908, 3909
•gruniun, 3907
grannire, 3907
grannium, 3907
grus, 3906
•grycellus, 3875
•grylliollus, 3875
gubernare, 3939
gula, 704, 3929
gullioca, 3717
gummi, 3926
gurdus, 4420
gurges, 4420
•gurgulus, 3600
gurgullus, 3600
gurgulio, 3930
gurgustium, 3932
•gusia, 3932
gustare, 3933
gustus, 3933
gutta, 3936
gutturalis, 3938
gutturnia, 3938
•gypanus, 4653
gyrus, 4654

habere, 550, 7559
hac die, 563
hac hora, 83
•hadie, 563
•haeduleus, 9186
haedul 4275
halare, 8328
halitus, 385, 8328
hanc ad horam, 4367
hanc rem, 4367
hanc horam, 4367
•harundula, 7195
hadere, 4277
helleborus, 208
herba, 4241
heri, 4289
hiberna, 4245
•hibernare, 4245
•hirundinella, 7195
hirundo, 7195
historia, 4530
historicus, 4530
hodie, 563
homagium, 4467
homo, 5873
honorabilis, 5889
honorificus, 5889
hora, 5749
hordeolus, 9077
hordeum, 5937
horia, 5925
horologium, 5931
horrescere, 9085
•horridor, 9080
•horrire, 9085
hospes, 5752, 8133
hospitare, 5752
•hospitanus, 8133
hospitium, 5947
hostis, 5753
humerus, 9044
humidus, 9047
humus, 4204
hybridus, 8301

Ianuarius, 3658, 3676
ibi, 4548
idem ipse, 4428
idem quod, 81
id est quod, 81
id quod, 81
•ignarium, 252
•ignitia, 5250
ilex, 434
ilia, 79, 4305
illa, 162, 163, 3141, 5741
illac ad, 4460
illacce, 314
illahora, 83
ille, 162, 163, 1643
illealter–, 170
illum illum alter, 1643
•illus, 3165
illusio, 4316
illusorius, 4316
•imbibitare, 753
imbinare, 4326
•imbraccare, 4328
•imbubiare, 4331
imbuccare, 4330
imbuere, 4331
•imburdare, 4332, 7519
imbutum, 1238
•imbuviare, 4331
immergere, 5216
immunis, 4356
impalare, 6105
•impalliare, 6017
•impandulare, 4342
impartire, 6168
impedicare, 4338
impendere, 4342
•impendulare, 4342
imperatissa, 4337
imperator, 608, 4337
•imperfilare, 4408
impetigo, 6235
impetrare, 4336
•impillare, 4341
impingere, 4343
•impinnare, 6062
•impinnulare, 4342
•implenire, 6518
implere, 9052
implicare, 4345
implorare, 4347

*impressoriare, 4349
*impromutuare, 4351
*impulpare, 6966
imputare, 4356
in, 4358, 4359, 4360
in ab ante, 4361
in ab antea, 4361
in ad intro, 436
*inaltiare, 4362
inante, 4361
incalciare, 4371
*incaldire, 1314
incalescere, 1314, 4374
*incalire, 4374
*incalvariare, 4377
incarnatio, 2524
*incavellare, 1284
*incaviolare, 4368
*incavulare, 1284
incedere, 4432
incendere, 4380
incessare, 4432
inchoare, 595
incipere, 4375
incitare, 4438
inclavare, 4377
*inclaviare, 4377
inclinare, 4379
inclinatio, 4379
includere, 4378
*incoagulare, 1749
*incolicare, 4388
inculcare, 1305, 4388
*incurrare, 2703
incurrere, 2706
*indeminare, 4392
inderetricus, 4389
*indirectare, 4398
indirectus, 4389
*indolescere, 4400
*indulcire, 3104
*indulplicare, 3121
indurare, 4400
in ecce hacce, 4381
*infasciolare, 4405
*inferventare, 3355
infigere, 4407
infilare, 3393
*infirmare, 4404
inflare, 9048
*infollirre, 3441
informare, 4404
*infrangere, 3490
infringere, 3490
*infrontare, 3499
infundare, 3518
*infurcare, 3528
*ingallare, 4412
*inganuare, 4412, 4413
ingemere, 3649
ingeminare, 3633
ingeniosus, 4415
ingenium, 4415
*ingenuare, 4414
*ingenuculare, 3656
*inglaciare, 3693
ingluttire, 4417
*ingrassiare, 3866
ingraviare, 4878
*ingrevare, 3878
*ingrevicare, 3878
*ingrevicinare, 3878
*ingrevinare, 3878
inguen, 4326
*ingurdire, 3420
*ingurgare, 4420
in illa hora, 83
in illac intro, 4365
inituum, 5359
injectare, 4423
injuriari, 4656
*innocticare, 4454
*in per una, 4350
insatiatus, 4437
inserere, 7844
insitiare, 4437
insubulum, 8351
intabulare, 4432
integrum, 4450
intellectio, 4434
intellectus, 4434
intelligentia, 4434
intelligere, 4344
*intemperare, 4442
intemplare, 4442
intendere, 8723
*intenebricare, 4454
*intensare, 4437
intensus, 4438
inter, 4435, 4438
*interguare, 4449
internatium, 8767
*interpedire, 8258
interritare, 4433
interrogare, 4449
*intexare, 4437
intexere, 4437
*intonicare, 4454
intorquere, 4446, 8880
*intorticulare, 4446
intoxicare, 8799
intrare, 4447
intro, 4453
*intropare, 4441
*intunicare, 4454
*invalginare, 4322
*invelare, 4457
inversionare, 9245
investire, 4459
*inviare, 4325
*invibrare, 4462
invigilare, 9201
invitare, 4325, 4464
*invitiare, 4456
*invivare, 4460
*invivulare, 4462
involvere, 4465
ipse, 4428
ipsum, 84
ire, 4096
irritare, 4433
irrumpere, 4504
ista, 481
iste, 481
istus, 481
*istopanus, 8133
italus, 4533

jacere, 4603, 9393
*jacile, 50
*jacilia, 50
*jacium, 4603
januus, 157
januperus, 4621
*jocare, 4634
jocari, 4634
jocus, 4625
jossum, 4631
Jovis, 4627
judex, 4635
judicare, 4636
judicatoria, 4636
judicatum, 4636
judicium, 4637
jugare, 4638
jugarius, 4638
*jugaster, 4638
jugerum, 4544
jugulare, 4650
*jugulatura, 4650
jugum, 595, 4638
jungere, 4650
*junglare, 4650
*juniperus, 4284, 4621
junix, 4651
juramentum, 4656
jurare, 4656
jussum, 4631
justificare, 4657
justitia, 4657
juvenca, 4648
juvencus, 4648, 7280
juvenis, 4649

*Kiuricus, 2097

labes, 4648
labor, 4648
labrusca, 4736
lac, 4707
lacerare, 4727
*lacia, 4727
lacrima, 4673
lactaria, 4707
lactes, 4707
lactuca, 4707
lacus, 4667
*lacusta, 4675, 7260
lallare, 4779
lambere, 4832
lamina, 171, 4695
*lamnula, 4695
lampas, 4693
*lamula, 4695
lana, 4839
landica, 4842
*landicula, 4842
languidus, 3468, 4840
*languire, 4847
languor, 4847
lanx, 4752
lapidare, 4789
lapis, 4796
lappa, 4710
lardum, 4711
*largire, 4712
largiri, 4712
largus, 192, 4712
latens, 174
latera, 4743
latescere, 4724
latinus, 4728
latrare, 4743
latus, 175, 1139, 4724
latus, 4743
laudare, 1572, 4733
laudatio, 4733
laudatorius, 4733
laudor, 4733
laurus, 4735
laus, 4733
lavandula, 4803
*lavare, 4661
*lavatura, 4732
*lavo, 4734
laxare, 4715
lazurius, 4747
*lecana, 4752
*lecanis, 4752
lectica, 4763
lectio, 4763
legare, 192, 4769
legatarius, 4769
legatum, 4769
legatus, 4769
legumen, 4774
lenis, 4836
lens, 4843
lens, 4851
lentus, 207
*lenus, 4836
leo, 4734, 4799
*leonia, 4799
*lepidare, 4789
lepis, 4789
lepus, 4285, 4799
levare, 291, 4921
*leviginare, 4752
levis, 4752, 9103
lex, 4770
liber, 4810
libertare, 4291

libertus, 5936
libet, 155, 220
libitum, 2838
libra, 4811
•libricus, 4854
licia, 4534
ligare, 1484, 4752, 4768
ligamentum, 4768
ligatura, 4768
•liginus, 4752
•liginus, 4752
lignamen, 4781
lignarium, 4781
lifnarius, 5781
lignosus, 4781
lifnum, 2848, 4781
ligula, 4848
ligusticum, 4802
limare, 4317
limaz, 5197
•limba, 4832
•limulire, 4695
limosus, 4317
limpidus, 4835
limus, 4317
linarius, 4357
linea, 4306, 4849
lingere, 4846, 4848
lingua, 704, 4832
lingula, 4848
linguutus, 4832
linum, 4357
liquere, 4815
•liquidare, 4789
•liquorare, 4815
•lisius, 4867
•lispus, 4796
littera, 4875
litterator, 4875
litteratus, 4875
lixium, 4792
lixiva, 4793
locus, 4889
locusta, 4675
longimen, 4945
longo, 82, 4843
longus, 4945
•lubricare, 4944
lucere, 4814, 8225
lucidus, 4926
lucifer, 4925
lucire, 4928
•lucor, 4930
lucrare, 4931
lucrari, 4931
lucrum, 4931
lucta, 4949
lucubrare, 4931
•luculire, 4815
lumbricus, 4833
lumen, 4939, 4940
luminare, 4695, 4940
luminare, 4941
•luminina, 4940
luna, 4942, 4944, 4946
lunaticus, 4942
•lunicare, 4944
lunis, 4946
•lupalis, 4948
lupus, 4948
luridus, 4801
lustrum, 4951
lutosus, 4952
lutum, 4952
lynter, 4947
lyra, 4865

macellarius, 4964
macellum, 4964
macer, 4973
machinare, 4969, 7920
machinari, 4969
•macinare, 4969
macula, 4966
magis, 5006
magister, 4983
magnes, 4992
magnus, 5091
•magulum, 4996
magus, 4984
•maistrum, 4983
Maius, 5008
majestas, 5021
major, 5023
majorana, 4989
mala signa, 5080
male habitus, 5081
male sanus, 5080
malitia, 5075
malleolus, 5007
malleus, 612, 5007
malus, 5074
malva, 5581
mamilla, 5036
mamma, 5035
mammanis, 5491
•mana, 5025
mancus, 5292
mandare, 5319
•mandragena, 5158
•manducare, 5293
•mandus, 5319
mane, 249, 2951, 5274
manere, 443, 5299
•manganiare, 5306
mania, 5308
manica, 5301
•manicare, 443, 5300
manicare, 5293
mannus, 5319
mantana, 7924
mantare, 2897
mantum, 5067, 7924
manuarius, 252
manucare, 5293
manuculus, 5069
manus, 5285
marcidus, 5228
mare, 5091, 5092
margella, 5097
margo, 5102
•maricius, 5091
•maritanus, 5450
maritare, 5107
maritus, 5107
marmor, 5109
marra, 5075
•marricina, 5075
marrubium, 293, 5075
•marrucina, 5075
Martis, 5119
Martius, 5115
martyrologium, 5132
•mas, 5006
mas 5091, 5333
masculus, 5132
•massarum, 7479
masticare, 5234
mastichinus, 5233
mataxa, 5148
mateola, 4970
materia, 5151, 5155
matia, 2895, 5143
•matricia, 5190
matrix, 5161
matrona, 5161, 5450
matta, 5166, 7924
•mattana, 7924
mattea, 245
•matteuca, 4970
•mattula, 5166
•mattus, 245
maturus, 5155
Maurus, 5169
•mauseolum, 5539
mausolum, 5539
maxilla, 5133
me, 5298
media, 5186, 5265
medianus, 5246
mediator, 5186
medi die, 246
medietas, 4645
•mediolus locus, 5276
meditari, 5187
medium, 5186
medius locus, 5276
medulla, 4982
medullaris, 4982
•medullarius, 4982
mel, 5260, 5262
•mellire, 5333
•melus, 5074
mendulum, 5206
me ne, 5298
mens, 220, 2897, 5132
mensa, 5125
mensalis, 5125
•mensalium, 5125
mensurare, 5141
menta, 5311
•mentio, 5295
•mentionare, 5295
mentire, 5315
•mentitio, 5295
mentitor, 5315
Menzana, 5319
Mercurii (dies), 5261
merda, 2896
merenda, 5218
mergere, 192, 5216
meridiare, 5250
meridies, 246, 5220
•menor, 5325
merula, 5263
•merulus, 5262
messio, 5339
•messionare, 5339
messis, 5133
metaxa, 5148
metere, 5166
metiri, 2895
•metula, 5166
•meulum, 7916
meum, 7616
meus, 5242
mica, 3109, 5159, 7920
micare, 5341
•miccus, 5252
micicare, 5341
mihi, 5341
•milax, 5197
miles, 5329
•milex, 5329
milium, 5194
mille, 5258, 5260
millia, 5279
minaciae, 241
minare, 5286
minari, 240
minitor, 241
minium, 5290
minutalia, 5124
minutus, 5124, 5318
•mirabilio, 5317
mirare, 5325
mirari, 5325
•mirio, 5317
miscere, 5232, 5241
miscicare, 5341
•miscire, 5341
misellus, 5346
miser, 5227
•mistio, 5339
mita, 5167
mittere, 192
•mixticare, 5235
mixticius, 5354
•mixtio, 5539
•mixturicius, 5354
mixtus, 244
•mo, 5010

modificare, 5381
modo, 5010
modulus, 5381
modus, 5381
mola, 5371
molarius, 5371
molarius, 5371
molere, 4695
*molliare, 5482
mollicellus, 5370
*mollimen, 5370
*mollinare, 5387
*mollio, 5387
mollis, 3006, 5370, 5387
mollitia, 5370
*mollius, 5387
monarchus, 5411
moneta, 5413
monimentum, 5431
mons, 5498
monstrare, 5537
monstrum, 5417
monticellus, 5495
montuosus, 5498
monumentum, 5431
mora, 5500
morbidus, 5423
morbosus, 5423
morbus, 5423
*moricus, 5505
morire, 5507
moriri, 5507
mors, 5374
morsicare, 5510, 5520
morsum, 5510
mortarium, 5438
morticina, 1408, 5436
mortuus, 5435
morulus, 5505
morus, 5500
mos, 5373, 5422
motus, 473
mucceus, 5520
*muccicare, 5520
*mucculare, 5520
muccosus, 5461
muccus, 5520
mucidus, 5467
mucor, 5461
muculus, 5461
*muculus, 5469, 5476
mucus, 5461
mugire, 5475
*mula, 5502
mulgere, 5489
mulier, 5484
mulsa, 5509
mulsura, 5489
multus, 5490
mulus, 5487
mungere, 5489
muraena, 5459
murex, 5197
muria, 5372, 5390
muries, 5372
murmurare, 5508
murus, 5501
mus, 8005
mus araneus, 5539
*musaroneus, 5538
musca, 5519
muscidus, 5519
*musculus, 5519, 5525
musculus, 5524, 5526
muscus, 5525
mussare, 5520
*mussicare, 5520
mustacea, 5532
mustaciolum 5532
*mustaricia, 5530
musteus, 5518
mustum, 5530
mutare, 5541
*muticare, 5520
mutilus, 5469
mutire, 5520, 5540
mutulus, 5469
mutum, 1059
mutus, 5540
myricina, 5080
myrtus, 5336

naevus, 5656, 5662
napus, 5594
naris, 5603
*naritosus, 5603
nascere, 5621
*nastula, 5624
nasus, 442, 5612
*nasutus, 442, 5612
natare, 3444, 4427
nates, 5708
natio, 5627
natrix, 5596
natura, 5629
natus, 5625
navis, 5576
nebula, 704, 4832, 5662
nec, 5676
*nec alib volet, 5676
nec aliubi, 5676
necare, 4401
negare, 5656, 5657
negotiari, 5659
negotiator, 5659
negotium, 5659
ne mica, 5683
nemo, 5682
nepos, 5665
*nepota, 5665
neque, 5677
neque unus, 5677
nervus, 5608
*nibulum, 5715
nigellina, 5658
nigellus, 5656
*nigrina, 5658
*nigritia, 5661
*nigrula, 5662
*nigrum, 5661
ningere, 5662, 5685
*ninna, 291
*ninninare, 5591
*ninninare, 5591
nis, 5710
*nitidiare, 7162
nitidus, 5672
nivis, 5647
nivosus, 5647
nobilis, 5707
nobis, 5710
*noda, 5708
nodare, 5708
nodellus, 5708
nodus, 5708
nomen, 5733
non, 5726
nin magis, 5726
nonnus, 5734
norus, 5716
nos, 5710
nostrum, 5721
notare, 4427
novella, 5731
novem, 5724
novitas, 5723
novitia, 5713
novus, 5723
nox, 5704
nubes, 5713
nubilus, 5713
nucetum, 5728
nuculum, 4327
numen, 5733
numerare, 5732
numerosus, 5732
numerus, 5732
*nunptiae, 5735
nuntiare, 5735
nupta, 5735
nuptiae, 5736
nutrire, 5739
nutritium, 5739
nux, 5728

*obaquilus, 5743
obire, 9029
*obitare, 9029
objectum, 5763
obligare, 5771
obliquus, 5768
oblitare, 9029
obsurdescere, 498
obterrere, 5967
obvius, 9024
*occasionare, 1518
occidere, 9018
occupare, 355
octo, 5906
ocularius, 5801
oculus, 5802
odiosus, 5821
odor, 9080
*oestriculus, 8263
oestrus, 8263
offella, 3311
offerre, 5832
officium, 5833
*olana, 7187
olere, 95
olla, 5747, 9033
ollarius, 5747
ollicella, 5747, 9033
*olmen, 5864
onagrarius, 179, 4986
opponere, 5607
optare, 5830
opus (est), 5890
ora, 9075
orare, 9071
orarium, 5912
oratio, 5915
oratorium, 5915
*orbicare, 5616
orbus, 179, 5916
ordinare, 9079
ordiri, 9097
ordo, 5921
*orgia, 9084
*orgilia, 9084
oricare, 29, 9075
oricla, 8795, 9082
*orificare, 7137
orificium, 7137
oriri, 29, 9074
*orphanus, 5923
*ortiare, 9075
ortus, 9075
*orulare, 9089
os, 8005
*oscitare, 9106
*osmare, 95
ossamenta, 5938
ossum, 5938
ossuosus, 5938
ostiolum, 9101
ostium, 9101
*otumna, 8795
*ovare, 5882
ovaria, 5748
oviarius, 5746
ovina, 5746
ovis, 1572, 5746
ovum, 5746, 5982
*oxungia, 5943

pabulare, 6221
pabulum, 6496
pacare, 4330
pactum, 6200
padulem, 6009
paene, 6388

paenula, 6087
paganus, 6012
pagina, 6013
palanga, 6154
palari, 2854
palatium, 3909, 6042, 6131
palatum, 6131
palea, 6017
pallere, 6030
palliola, 6025
pallium, 6017
palma, 6053
*palpabundus, 6480
palpandus, 6480
palpare, 6480
palpebra, 6480
paludosus, 6009
*palula, 6047
palumba, 6668
palumbacius, 6668
palumbarium, 6668
palumbula, 6668
palumbus, 6668, 7260
palus, 4943, 6105
palus, 6009
*pandea, 1110, 6400
pandere, 4342, 6400
pangere, 6200
panicum, 6153
panis, 6371
*pannula, 6087
pannus, 1110, 6400
pantex, 6397
panus, 2853
papaver, 6097
pappa, 6091, 6092
pappare, 6092
pappus, 6104
papula, 6097
*papura, 6103
papyrus, 6103
parcere, 5166
parens, 6155
parere, 6144, 8065
paricula, 6264
paries, 6266
pariolum, 6040
pars, 6168
*parsitare, 6192
particella, 6168
parvulus, 3240
pascere, 6189, 6197
pascha, 6176, 6188
passar, 6175
passare, 6171
passer, 6175
passus, 6171
pastinaca, 6190
pastio, 6199
pastor, 6191
pastinaca, 6190
pastio, 6199
pastor, 6191
*pastorius, 6191
pastura, 6197
pater, 585, 3382
patientia, 5998
patire, 5166, 6205
*patranus, 3382
patrare, 4336
patu(l)um, 6200
*paucinum, 6993
paucum, 6993
paumentum, 6059
pausare, 6089, 6174
*pausum, 6089
pavamentum, 6059
*pavatum, 6200
pavimentum, 6059, 6227
pavitum, 6200
pavo, 6222
pax, 5989
peccatum, 5988
pecorarius, 6004
*pecorina, 6002
pecten, 6861
pectus, 6890
pecuina, 6002
pecunia, 656
pecus, 656
pedestris, 6241
pedica, 6356
*pedinus, 6357
*peducellus, 6007
peduculare, 6008
peduculus, 6007, 6008
pegma, 6359
pellicella, 6358
pellis, 6358, 8039
pendere, 324, 8078
*pendiare, 8078
*pendulare, 8087
pensare, 324, 6173
*pensitare, 330
pensum, 6173
pepo, 6258
per, 6231, 6767
perambulare, 6517
percipere, 6259, 6815
perdere, 6362
*perdricula, 6713
perdrix, 6517
perducere, 6779
peregrinus, 6265
*perfacere, 3232
perfectus, 6269
perficere, 3232
pergula, 6417
pergyrare, 4654
per hora, 6984
perhorspitare, 5752
per intro, 4453
perire, 6363
peritio, 6363
perlavare, 8039
perlongus, 4945
permedium, 5265
permittere, 6284
pernitiosus, 6363
perpendere, 6792
persecare, 6365
persicus, 6364
per super, 6304
pertica, 5596
per totum inde, 6805
per tot unde, 6803
pertractare, 6291
pertrajicere, 6316
pertrudere, 6217
pertundere, 6217
pervenire, 6170
pervidere, 9199
perviescere, 6807
pervigilare, 6873
pervincere, 6808
pes, 6357, 6368
pestis, 6197
*pes'ula, 6197
petere, 5166, 6312
petigo, 6235
petiolus, 6349
*petire, 6312
petra, 6341
petroselinum, 6218
petrosus, 6341
*pettia, 6441
phalanga, 3252, 6154
phantasticus, 3267
pharmacum, 3283
philosophus, 3379, 3393
phreneticus, 3395
picc-, 6343, 6348
*piccicare, 6441
*pictare, 6201, 6354
picticus, 6311
pictor, 6353
picula, 6903
pietas, 6367
pigritari, 6782
pila, 6464
pilare, 4341
pilla, 6371, 6464
*pillum, 6377
pilum, 6344
pilus, 6107
pinna, 6062
pinnula, 6087
pinus, 6387
pipire, 1864
*pipiulare, 6463
*pirago, 6119
pirus, 6106
pisare, 6438
piscarius, 6299
pisciare, 6436
piscis, 6305
pisinnus, 6990, 6993
pissiare, 6436
pistacium, 3408
*pistalia, 6187
pistare, 6187
pistura, 6197
pitinus, 6990, 6993
*pitta, 6201, 6219
pittacium, 6311
*pittula, 6219
pix, 355, 6003
*plabulum, 6496
placare, 6504
placenta, 6471
placere, 6479
plaga, 6472
*plagium, 6473
plangere, 6519
planta, 6520
plantago, 6208
plantare, 4346
plata, 6495
platanus, 6054
*platinus, 6054
*plausare, 6485
*plausus, 6485
plautus, 6510
plenarius, 6509
plenum, 6509
plenus, 6518
plicare, 6506
ploia, 6534
*ploppus, 6529
plotus, 6510
plovere, 6534
*plovia, 6534
pluens, 6534
pluere, 6534
plumbum, 6536
*plumo, 6476
*pluppea, 6480
pluralis, 6537
plus, 6538
plus paucum, 6993
*pluver, 6965
pluvia, 6534
poenitere, 6067
pollicaris, 6610
polonus, 6603
pometum, 6627
pomun, 6542
pomus, 6627
ponere, 6967
pons, 6971
populus, 6648
populus, 6529
populanus, 6648
porca, 6652, 6654
porcaricius, 6652
porcarius, 6652
porcellus, 6977
porcina, 6652
porcus, 6652
*pororsus, 6984
portus, 6650
porta, 6545

portare, 6983
portarius, 6545
portator, 6983
posse, 6991
post, 5010, 6018, 6689
postura, 6196
*potere, 6991
poterium, 1635
potio, 69
practicus, 6740
prae, 6767, 6768
*praeagitare, 6786
praebenda, 6749
praecursor, 5216
praeda, 6741
praedare, 6741
praedatio, 6741
praedator, 6741
praedicere, 6777
praefectus, 6780
praejudicium, 4636
praemium, 6786
praeparanda, 6789
praeponere, 6794
praepositus, 6793
praeputium, 6990
praerumpere, 7290
praesidens, 6798
praestare, 6800
praesul, 6802
praevalere, 6806
prandium, 6845
*prasum, 6765
pratum, 6760
prebiter, 6787
prehendere, 6842
presbyter, 1572, 6787
pressula, 6802
pressura, 4349
pressurare, 4349
*pressorium, 4349
pressus, 4349
pretium, 6803
*prigitare, 6782
primarius, 6835
primavera, 6836, 9195
primus, 6833
principatus, 6844
*priulus, 6870, 6916
privignus, 6946
*pro ad, 6388
proba, 6882
procedere, 6976
procurator, 6890
pro hora, 6916
projectum, 6904
promutuum, 4351
prora, 6922
prorsus, 6984
proventus, 6946
providentia, 6941
provincia, 6943
provolare, 6916
pruna, 6945
*prunea, 6945
prunus, 6945
pubes, 6964, 6990
publicare, 6954
*pubucea, 6990
*pubula, 6964
*pueruncula, 6946
*pueruncus, 6946
pugnus, 6967
pulcher, 1151
pulex, 6978
pulicare, 6978
pulla, 6964
*pulleus, 6962
pullus, 6962, 6964
pulmo, 6476
pulpa, 6966
pulver, 6965
punctum, 6641, 6968
punga, 6970
pungere, 4354
*pungulum, 1749, 3707
*pupa, 6104, 6973
pupillus, 2383
puppa, 6972
*puppare, 6972
*pupucea, 6990
pupula, 6480, 6964
*pupulanda, 6097
pure, 1750
*puronium, 6981
purpura, 6982
purus, 6984
pus, 6981
*pustella, 6986
pustula, 6986
*pustulella, 6986
*pustulilla, 6986
*putea, 6990
*puteosa, 6992
putere, 8992
puteus, 6989
*putino, 6994
*putinus, 6994
*putire, 6992
*putium, 6990
putor, 6995
*putricus, 6996
putridus, 6996
*putulina, 6955
*putulus, 6955
putus, 6990, 6993
pyxis, 6187
*pyxitalia, 6187

*quactula, 6219
quadragesima, 6146
quadratus, 2616
quadrum, 2228
quaerere, 1671
quaglum, 1749, 3707
qualis, 1471
quam, 1244, 1346
quam magis, 1346
quando, 1929, 8720
quando alias, 1928
quantus, 2059, 8720
*quartaria, 6215
quartarius, 6167
quartus, 2228, 2855
quassame, 6187
quassatum, 6438
quasi, 1244
*quassitalia, 6187
*quatium, 1562
quattuor, 6215
quem, 1930
quene, 1930, 5298
quetare, 4376
quetus, 4276
quia, 1245
quid, 1593
quietus, 150, 4376
quin, 1593
quinque, 1228
quinta, 1804
quis, 1930
quisne, 1930
quisquis, 1930
quod, 1246
*quodrum, 2228
quomodo, 65, 2665
quoturnix, 6713
quotus, 2059
quotuslibet, 2059

*rabidare, 7000
*raccanus, 7010
raccare, 7010
radere, 7021
radia, 7121
radica, 7171
radicina, 7020
radicula, 7178
radiolus, 7124
radius, 7122
ragere, 7030
ramex, 7189
ramicosus, 7189
ramula, 7042
ramulosus, 7042
ramus, 2789, 7042
rancidus, 7191
ranunculus, 7069
rapa, 7060
*rapatio, 7060
*rapicare, 7149
*rapidis, 7149
rapidus, 7561, 7149
rapire, 7061
raptio, 7060
raritas, 7067
rarus, 7067
rasclare, 7082
rastellus, 7157
rasura, 7021
ratio, 7114
ratare, 369
ratus, 369
*recaediare, 7162
recens, 7017, 7128
*reces, 7128
recidere, 7162
*recidiare, 7162
*recor, 7017
rectus, 369, 385, 2866
redactum, 7133
reducere, 359
*reemendare, 7000
*reexclavatorium, 7082
*reexcocere, 2177
*reexfaciare, 7085
*reexpandire, 7069
*reficcare, 7183
refricare, 7137
regalis, 7141
regere, 7000
regina, 7141
regula, 7144
reiterare, 369
remediare, 7171
remedium, 7171
remanere, 7046
*remansicia, 7046
*remola, 4695
ren, 2790, 7187, 7189, 7199
reniculus, 7199
*renicus, 7189
*renunculus, 7069
*reobdurare, 7000
repausare, 7063
*repedare, 7000
repens, 7149
repere, 7149
*repicare, 7149
*repigare, 7149
reponere, 7066
reputare, 369
*resalire, 7074
resina, 7088
resinosus, 7088
respectus, 7155
*respissus, 8049
respondere, 7098
resticula, 7082
resticulare, 7082
retae, 7162
retella, 7158
retis, 7158
*retizare, 7162
*retundiare, 7162
reus, 7116
reverendus, 7168
reversare, 9171
rex, 7141
*rhizomare, 7171
rhonchare, 7192
*rhonchizare, 7192

ridere, 7176
ridica, 7177
ridicare, 7177
rigidare, 7000
*rigidicare, 7177
rigidus, 7149, 7177
rigor, 7017
rimare, 7185
ringere, 7200
ripa, 7206
risus, 7208
rius, 7217
rivus, 7217
rivuscellus, 7844
rodere, 7224
rogamentum, 7278
rogare, 7278
rogatio, 7278
*rolla, 7261
romanus, 7248
rorare, 7261
ros, 6916, 7261
Rosalia, 7292
rosaria, 7292
roseus, 7259
*rosinus, 7294
*rosio, 7294
rostrum, 7255
rosula, 7021
rota, 7225
rotundus, 7260
rubeus, 7241, 7559
rubidare, 7000
rubigo, 7280
rubus, 704, 7277
ruere, 443, 5611
rugire, 7279
rugus, 7276
rumigare, 7284
rumpere, 7290
runcare, 443, 7189
runcatio, 7288
runcus, 7288
ruptura, 7290
rursus idem, 7299
rursus tensus, 7299
rusculum, 7291
*russio, 7294
russus, 7259, 7291
ruta, 7297

sabbatum, 7799
sabucus, 7956
sabulum, 7804
*sacculeus, 7314
saccus, 7314
sacellum, 7320
sacrum, 7322
*saeptana, 8182
sagitta, 7335
saggittare, 7335
sagus, 4983
sal, 7452
salaputium, 6690
salare, 7452
sale, 7452
salicetum, 7369
*salimuria, 7446
salina, 7452
salire, 7455
salix, 7369
saltare, 7380, 7455
salutare, 7471
*salva, 7366
salvare, 7366, 7384
salvaticus, 7367, 7568
salvator, 7384
salvia, 7366, 7386
*sambata, 7799
sambatum, 7799
sambucus, 7956
sanatoria, 7406
*sanctae Dianae, 9497
sanctus, 7837
sanctus dies Johannis, 9497
sanctus Johannes, 9497
sanguinare, 7826
sanguineus, 7826
sanguis, 7826
*sanicāre, 7824
sanitas, 7406
*sanitosus, 7406
sanus, 7824
sapo, 7435
sappa, 7427
sappare, 7427
sarcina, 7449
sarica, 7457, 7568
sata, 7323
satietas, 7480
satis, 7480
satisfactare, 2888
*satius, 7480
satullus, 7490
saturare, 7491
satum, 7479
scabellum, 7543
scaber, 7752
*scaberare, 7752
scabere, 7774, 7752
scabia, 7744
scabilare, 7752
*scabnum, 7543
scala, 7534
scalaria, 1459
*scalius, 7523
*scalpinare, 7539
scamnum, 2795, 7543
scandula, 7566, 7568
scarificare, 7752
scarpinare, 7539
sceptrum, 7545
schidia, 8150
schola, 7585
scida, 8150
scientia, 8177
scindilla, 7818
scindula, 7568
*scinta, 7568
scintilla, 7568
scire, 8167
sclavus, 7552
*scloppus, 7569
*scorbis, 7598
scoria, 7586
scortea, 7587
scoruscius, 7602
scoruscus, 7602
scribere, 7610
scrinium, 7613
scriptura, 7619
scriptum, 7610
scrobis, 7598
scrofa, 7621
*scup(p)ire, 7627
*scupuere, 7627
scutica, 7639
scuticum, 7636
scutum, 7639
se, 7648, 7820
sebum, 7713
secale, 7654
secare, 7653
secretus, 7660
securis, 7662
sedere, 464, 7663
sedium, 464
sella, 7301
sellarius, 7301
*sementia, 7395
semi-, 7678
semidivina, 2464
seminare, 7675
senex, 7824
*senicum, 7824
senior, 7685
*senticella, 7805
sentire, 7809
sepia, 7687
*sepinula, 8004
septem, 7434
September, 7688
septimana, 7433
sera, 7650
serenitas, 7684
serenus, 7684
serica, 1675, 7457, 7568
series, 7844
sero, 7479
serpens, 7465
*serpentia, 7465
serpere, 8258
serpes, 7465
*serpidus, 8258
*serpullellum, 7466
serpullum, 7466
serum, 7689, 9485
servare, 7695
*servatoria, 7695
servire, 7694
servus, 7694
sessio, 7663
*sessitum, 7709
sessus, 4603, 7709
seta, 9481
setula, 9481
seu, 7492
seus, 7493
sex, 7473
sextarius, 7865
si, 7300
sibilare, 8325
sibulare, 8325
sic, 450, 7763
siccare, 7652
siccatio, 7652
siccitas, 7652
siccus, 7652
sicilis, 7655
sigillare, 7782
sigilum, 7782, 8355
signare, 7680
*signicare, 7824
signum, 2848, 4392, 7680
silva, 7672, 7785
silvaticus, 7568
similare, 7676
similis, 7676
singularis, 8189
singultiare, 8336
singulus, 7833
sinus, 7811
sitire, 3419
sitis, 7712
sive, 7492
socer, 7960
socius, 8024
sol, 7951
*solare, 4431
solidum, 7790
solidus, 1195, 4628
solum, 4431
somnolentus, 7993
somnus, 7993
sonare, 8368
sonitus, 8368
sonus, 8368
sorbere, 8009
sorbus, 8007
sorex, 7952
soricina, 7952
soror, 8006
*sororiare, 8006
*sororiata, 8006
sors, 7953
*sous, 7493
*spanus, 8074
spargere, 8047
spasma, 8037
spatha, 8051
spatium, 8049, 8054
spatula, 8051

species, 8055
spelunca, 806
sperare, 8065
sperma coeti, 8068
sphaerula, 7735
spica, 477
spicum, 2898, 8069
spinalis, 8075
spinus, 8070
spiritus, 8083
spissus, 2870
splen, 8090
spodium, 8113
spongia, 8077
spuma, 8109
spumare, 8109
spurcare, 8111
spurcus, 8111
spurius, 8112
sputare, 7227
squalere, 7523
squaleus, 7523
squalidus, 7523
squama, 7528
squamare, 7528
squamosus, 7528
squamula, 7608
stabilis, 8142
stablum, 8140
*stabulina, 8140
*stabulum, 3297, 8431
*stancus, 8185
*stangula, 8187
stare, 8115
statura, 8115
status, 8115
stella, 8144
*stelleius, 8153
*stelleus, 8153
*stephanus, 8133
stercorare, 8254
stercus, 8160
sterilis, 8193
*sternium, 8232
sternutare, 8232
stilla, 8756
*stilligia, 8756
*stilliginea, 8756
stimulare, 8237
*stimularia, 8237
stimulus, 8237
stincus, 8183
stipa, 8574
*stipanus, 8133
stips, 8133
stiricidium, 8756
*stirpalis, 8179
stirps, 8179
stlembus, 7749
stloppus, 7569
stola, 8792
strabus, 8268
stragulum, 8232
strambus, 7749, 8268
stramen, 8232
strangulatum, 8231
stratum, 8247
*stribulus, 8278
strictus, 8270
*stridulare, 8266
striga, 8265
strigare, 8266
*strinctus, 8270
stringere, 8270, 8271, 8283
stoppus, 8284
*strubulus, 8278
strues, 3068
struppus, 8284
struthius, 8285
studium, 8290
*stupidire, 8258
stuppa, 495, 8293
*stupus, 8292
sturnus, 8296
styles, 8295, 8985
stypa, 8955
subala, 942, 8304
subalba, 7366, 7948
*subalbidus, 7651
subella, 8352
suber, 8005
subfronticella, 8332
subgluttiare, 8336
*subgrunda, 8338
subigere, 7947
subire, 8343
subjectum, 8300
*sublicidus, 8352
sublicius, 8352
sublimatum, 8359
submittere, 8367, 8376
subrumpere, 8392
subrupare, 8392
subtiliare, 8303
subtilis, 8305
subtus, 8297
subucula, 2909
subula, 3297, 4111, 8352
subulum, 8351
*subvolvere, 8412
*subvolvicare, 8331
succollare, 7630
sudare, 496
sudor, 8324
suericulum, 7005
sufferre, 9327
sufflare, 8329
sufflatus, 8329
*sufflitus, 8329
*suffollicare, 8331
suffulcire, 8331
sugere, 8334
*suggrumare, 3908
sugillare, 8335
sugillum, 8335
suillus, 7713
suinum, 7348
sulfina, 8357
sulphur, 8356, 8357
sumbola, 7804
summa, 7805
summa, 8361
*summicella, 7805
super, 8100
superare, 497, 8370
*supercenna, 8102
supercilium, 8102
superficies, 8375
*supergenna, 8102
supplicare, 8331, 8372
supponere, 8376
supra, 497, 8374
surcellus, 8380
surculus, 8278, 8380
surdescere, 8382
*surdire, 8382
surdus, 8382
*suris, 8005
*surpere, 8392
*surripiare, 8392
sursum, 8397
sus, 8005
suscitare, 8019, 8405
suspirare, 8404
susurrare, 7864, 8407
susum, 8397
suus, 7493
symbola, 7804
symphonia, 1917
syringa, 7615
syrus, 8378

tabanus, 8563
tabella, 8430
*tabo, 8563
tabula, 8430
tacere, 8439
taeda, 9399
taliare, 8460
talis, 35, 502, 8528
*talpa, 8482
*tando, 8720
tantum, 520, 8720
tardivus, 8773
tarmes, 5160
tata, 8552
*tatanem, 5298
taurus, 8564
tela, 8577
tempinare, 5441
templa, 8713
*templare, 4441
templum, 4441, 8713, 8714
*temporare, 4441
temporivus, 8709
tempus, 4441, 8709, 8713
tenda, 8721
tendere, 8723
tendicula, 8724
tenebricus, 4454
tener, 8717
tenere, 8725
*teneritia, 9717
*tenerus, 207, 8717
tentiala, 8733
tenuare, 2355, 4443
tepere, 517
termen, 8539, 8638
*termo, 8539
*termulus, 8539
terra, 8512
terranus, 8534
terreus, 8549
terrina, 8512
territare, 4433
*tertianeus, 8645
tertius, 8645
*tertivus, 8645
testa, 8580
testamentum, 8665
testum, 8580
texere, 8649
theca, 8571
thesaurus, 8665
*thylacus, 8985
thymiama, 8985
*thymianea, 8493
tignum, 3066
tigris, 8692
tilia, 8596
tima, 8612
timere, 8612
tinctura, 8719
tingere, 4444
*tinnipare, 8738
tinnulare, 2023
titia, 8780
titia, 8780
titio, 521, 4843
titina, 8781
titta, 8780
titulus, 8782
titus, 8780
tiucus, 1954
tiutus, 2102
*toccare, 8803
tonare, 8980
tondere, 8981
tonitru, 8980
tonsio, 9005
*tonsionare, 9005
tonus, 3006, 8980
tornare, 519, 8997
*torcula, 8841
torquere, 1418, 8800
torta, 8998
tortus, 8800
torus, 8979
torvus, 8987
totus, 8843
*toum, 8559
toxicare, 8799

toxicum, 8799
tractare, 8849
tractum, 8849
tradere, 8850
traducere, 8853
*tragere, 8858
*traginare, 8857
*tragula, 8529
trahere, 8858, 8860
Trajanus, 8927
trajecta, 8881
trajicere, 8881, 8883
*tralucire, 8235
trama, 2906, 4451, 8236
tramittere, 8906
trana, 8766
*transcolare, 8254
transenna, 8770
*transsalire, 8893
tremulare, 8888
trepidare, 8890
tres, 8886
tri-, 8886
triangulus, 8922
tribulare, 8887
tricae, 8261
tricari, 8261
trifolium, 8950
tristis, 8919
tristus, 8919
triumphare, 8921
triumphus, 8921, 8942
troppus, 2505
trucidare, 7646
*trucire, 7646
*trugus, 8278
trunculus, 8944
tu, 8949
tubroces, 8985
tubula, 8967
tufa, 8955
tuitare, 9029
tumba, 8710, 8976
tunc, 528
tunica, 4454
turbare, 8987
turbatio, 8987
*turbulus, 8990
*turdeus, 8296
turdus, 8296
turma, 8995
turta, 8998
turtur, 1418, 8999
turturella, 8999
tussis, 9003
tussire, 9003
tutor, 9009
tuum, 8559
tympanum, 8712
*tympenum, 8712

uber, 9022
ubi, 4548
ubivis, 155
*ubivolet, 155
udare, 9019
*udor, 9080
udus, 9019
ulla, 5741
ulmus, 9039
ulna, 7187
ululare, 9089
*ululator, 9087
umbilicus, 1215
umbra, 9046
umbraticus, 9046
umbrescere, 9046
*umbrire, 9046
umbrosus, 9046
*umbulicus, 1215
uncia, 9063
*unclus, 9054
unctum, 3067
unctuosus, 9067
unctura, 9068
unda(re), 9056
unde, 9058
*undizare, 9056
ungere, 9061
ungula, 9062
*ungularis, 3691
unire, 9053
unquam, 4367
unus, 9053
upupa, 6972
*upupacea, 6973
urbs, 9074
urceolus, 9076
*urdica, 9098
urere, 29
ursus, 9093
urtica, 9093
*urticare, 9099
*urulare, 9089
usitatus, 9116
*ustia, 9101
ustulare, 1132, 9108
Ustica, 9099
ustum, 9099
ustura, 9099
usualis, 9116
usucapio, 9116
usufructum, 9116
usus, 9116
uter, 9113
utricellus, 5976
uva, 530
*uvula, 8278
uxorari, 4430

vacca, 9118
vaccarius, 9118
vaccinus, 9197
vadere, 9117
vadosus, 9122
vadum, 704, 9122
vae, 9131
vagire, 962
vagitare, 9131
valgus, 4322
vallicella, 9143
vallis, 9143
vanus, 9155
vapa, 9160
*vapalia, 9160
vapor, 28, 942
vaporeus, 942
*vapulus, 28
varius, 613, 9169
vastare, 704
vasum, 9174
vates, 9182
*vatimare, 9182
*vatinare, 9182
vecinitas, 9196
vecinus, 9196
veclus, 9194
vectis, 727
velle, 9164, 9369
vellere, 782
vellus, 9204
velum, 9137
vel unus, 9368
vena, 9268
*venare, 9269
venari, 9269
venator, 9269
venatus, 9269
vendere, 9274
venenum, 9209
Veneris (Diez.), 9277
venetus, 9270
venire, 9208
venter, 9283
ventilare, 9280
ventulare, 9280
ventus, 9280
ver(a), 9165
verbena, 1085, 9212
vere, 9164, 8368
vermis, 9243
*verrare, 7510
verres, 7510, 9542
versare, 9171
versio, 9245
versura, 9245
versus, 9244
vertere, 4463
vertigium, 9279
veruca, 796
*verucata, 796, 1023
verum, 77, 9164
vervactum, 680
vervecarius, 789
vervex, 689
*vescidus, 9224
vescus, 9224
vespa, 9246
vesparium, 9246
vessica, 716, 807
vessicare, 716
*vessicella, 807
vestiarium, 9313
vestimentum, 9223
vestire, 4459
veteranus, 742
vetus, 838
vibrare, 9323
vicarius, 9232
victimare, 9182
victoria, 9237
victus, 9288
vide eccum, 81
videre, 9199
vidua, 9127
viduus, 9127
viescere, 6807, 9312
vietus, 838
vigilare, 9201
vigor, 9254
vilipendere, 4789
vinaceuseus, 9266
vincere, 4461, 9261
*vincidus, 9261
vindemiarius, 9266
vindicare, 1201, 9275
vinea, 9241
vinearius, 9241
vinum, 9266
viola, 9284
vipera, 9286
viperana, 5596
*virdia(ria), 9173
virdis, 9213
virga(tus), 9167
*virgella, 9167
virgo, 2916
*virgula, 2916
virgula, 9295
viridia, 9173, 9182
viridis, 9213
virtuosus, 9301
virtus, 9301
vis, 4325
visare, 9302
viscidus, 9224
viscosus, 5197
viscum, 5197
*vissina, 717
vissire, 715, 717
visum, 9302
vita, 656, 9315
vitea, 9316
vitellus, 9318
vitex, 9226
*vitiare, 4456
viticula, 9316
vitium, 729, 4456, 9234
*vitrex, 9226
vitricus, 9321
vitta, 727, 728
vittum, 727

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ LIBRARY

*vituleus, 9186
vitulus, 9315
vivax, 9323
vivere, 4460, 9230
*vivitia, 9323
*vivula, 9285, 9323
vivus, 9323
vocire, 962
vocitum, 1151
*vocula(re), 1151
volere, 155, 9369
volet, 155, 5750
*voltoria, 9264
voltum, 4465
*volutulare, 9264
volvere, 1183, 4150, 9347
*volvicare, 1183
*volvor, 9265
volvula, 9347
vomere, 9334
vomitare, 9334
vorago, 6119
vos, 9339
voster, 9356
vox, 962, 9335
vulpes, 9378
vultu(rius), 9399
zaba, 9381
zaberna, 9408
zappu, 8505
*zema, 9476
zinzala, 8733

Lazio

bad(e), 591

Letonă

àuza, 5983
glud, 3815
mala, 5023
zapstit, 9443

Lituaniană

aviza, 5983
balà, 652
búris, 1209
burná, 1239
dainá, 3006
grinda, 3882
karabas, 1445
katenka, 1561
pentinnas, 6398
ràkas, 7029
smantas, 7924
spangius, 7502
žirnis, 5174

Maghiară

ablak, 5773
abrak, 5787
acél, 5969
acogató, 4056
adjusztiroz, 4632
adomány, 73
áfonya, 110
agár, 5837
ághegy, 3958
ágyú, 76
akasztalni, 34
akasztó, 33
akó, 37
akol, 5808
alakor, 166
áldani, 184
aldomás, 104
alkalom, 182
alkotni, 183
almáriom, 211
álnok, 213
apasztani, 330
apród, 352
árdelj, 381
árenda, 383
ármás, 412
arminci, 420
árpa kása, 423
ásó, 463
ászok, 9462
átérni, 519
atracél, 526, 5976
azság, 5859
babona, 950
bábos, 572
babos, 952
bácsi, 585
badaró, 590
bagaria, 974
bagó, 591
bagoly, 984, 4194
bajlodni, 606
bakancs, 959
bakisa, 5744
bakkana, 957
bakó, 583
balán, 619
bálmos, 649
bán, 655
bánat, 658
bando, 664
banknotta, 659
bánom, 668
bántani, 864
bány, 656
bánya, 612
bár, 696
baraboly, 673
barát, 675
bárdolni, 693
barlang, 875
barnás, 877
bársony, 692
bászta, 723
bátor, 737
bátya, 591
becsülni, 833
bederegni, 766
békasó, 829
bélc, 7511
belezna, 779
bélfa, 1187
belobolundúlni, 589
bér, 865
berbecs, 789
berbence, 791
beregni, 4028
berek, 793
bernice, 1110
bérta, 801
bestya, 713, 3428
beszéd, 708
beteg(ség), 809
betú, 1005
betyár, 830
bibic, 823
biccenni, 892
bicska, 802
bicsak, 1095
birni, 884
biró, 867
birság, 881
birtok, 3731
bitang, 894
bizni, 908
bocs, 1053
bocska, 1041
bocskorszij, 1043
bodnár, 1237
bódulni, 1158
bodza, 1066
boglya, 935
bojtos, 899
bók, 827
bokál, 958
bolcsú, 849
bolgár, 1188
bolha, 990
bólogatni, 589
bolond, 993
bolyongni, 842
bombék, 1200
boncs(ok), 1204
bondrus, 1013
bontzolni, 1208

bor, 1029
borbáth, 680
borde(l)j, 1026
borgonya, 1194
borjú, 1032
bor kancsó, 1021
borkút, 1023
borona, 1034
boroszlán, 1035
borsos, 7512
borsuk, 1221
borszak, 985
borvíz, 1039
borzas, 1040
borzolni, 885, 1224
bosszú, 710
boszorkany, 1047
bot, 1056
botkó, 895
botos, 1060
bozsarosza, 1176
bó, 900
bödölő, 1154
bödöny, 1154
börömlő, 1031
bőség, 784
bótó, 1055
bötök, 895, 4970
bőv(ség), 784, 900
Brassó, 882
brenza, 1106
bringa, 1102
buckó, 834
bucok, 963
buda, 1152
bufti, 1164
bugyli, 1190
buhu, 1159
bujdorló, 965
bujdosni, 1158
bujtás, 1233
bujtó, 936
bujlus, 809
bukata, 1140
bukdar, 965
bukdolni, 965
buksi, 834
bulcsú, 849
bulya, 1178
bunda, 1205
burduga, 1223
burján, 1222
buta, 1053, 1055
butoj(ka), 1235
butuk, 1238
buzdulni, 1174
buzerans, 1241
buzogány, 1140
buzsenyca, 1175
büdös, 2751
büntetni, 863
bürdő, 1029
candra, 8499
cáp, 8505
cédula, 8676
cél, 8599
cenk, 8498, 8718
cigány, 8685
cikyuh, 8683
cimbalom, 8488
cimer, 8706
cinke, 8438
cincos, 8498
cinterem, 8735
cipó, 8741
cipoke, 2005
cire, 8751
cirkálom, 8525
citera, 1683
comb, 8711
condora, 8499
condra, 8792, 8882
corholni, 8751
cula, 8792
csabair, 1635
csafling, 1966
cságató, 1641
csah(olni), 1642
csaholó, 1602
csák, 8438
csákány, 1956
csáklya, 1586, 1945
csakó, 1877
csal(ni), 1648
csaló, 1648
csámpás, 2086
csangó, 1611
csapat, 1977
csapica, 1612
csapka, 7430
csaplálni, 1979
*csaplás, 1978
csapni, 1978
csápsza, 1615
csárda, 1622
csárdás, 1622
csatló, 1630
csatorna, 1685
csavargó, 1952
csehelni, 8594
cseléd, 1645
csemete, 1913
csengeni, 9433
csengő, 8438
csepérke, 2192
cser, 1660, 2025
csercse(lya), 1666
cserép, 1994
cserga, 1675
cserje, 2025
cserpák, 1994
csetina, 1684
csiba, 8667
csiga, 1898
csigabiga, 1899
csiger, 1601
csihol, 1880
csík, 1881, 8738
csikoltó, 1959
csimota, 1913
csimpolya, 1917
csinált, 1924
csinos, 1923
csiperész, 2088
csipke, 2003
csipni, 2088
csiripelni, 2023
csiriz, 2006
csirta, 2044
csizma, 2108
csobák, 1950
csobány, 1950, 1951
csobolyó, 2065
csoda, 2075
csóka, 1944
csokány, 1956
csokolni, 2078
csokor, 2073
csoltár, 1974
csoma, 2084
csombor, 1909
csomó, 7995
csomorika, 2085
csonka, 2087
csont, 1999
csontorag, 8000
csoport, 1977, 1981
csorba, 1984
csorda, 2020
csormolya, 1988, 7995
csoroszlya, 1992
csorva, 2096
csöbör, 1953, 2064
csöbörnek, 1953
csögölni, 2078
csömbör, 1909
csömöröl, 2085
csörcse(lya), 1966
csörcső, 1966
csúcs, 1958, 2068
csucsulni, 2070
csuda, 2075, 2084
csúf, 2076
csúfolni, 2076
csuka, 1639
csukló, 1955
csuklya, 2072
csukor, 2073
csul(y)a, 2082
csuma, 2084
csupálni, 2087
csúr, 8379
csurgó, 2094
csut(a), 1999, 2102
csutkó, 1999
csuvika, 2001
csücsözni, 8957
dada, 2752
dajka, 3005
dancs, 2771
danolni, 2757
darab, 3069
darabant, 3028
dárda, 2787
debella, 2751
debonda, 2989
Debreczen, 2805
derék(al), 3061
deres, 2865
dézsa, 2835
dézsma, 2945
dikics, 2937
dió, 2833
dob(os), 8801
dobzani, 2992
dogány, 3093
dohány, 3096
dohot, 3003
dolmány, 3100
domb, 2947
domika, 3109
dongani, 2774
dop, 3108
doromb(lya), 3065
dorong(a), 3025
döblek, 3035
döbögny, 966
döböny, 3715
dög (alni), 3094
dördulni, 3091
drága, 3040
dranica, 3050
dreptál, 3058
drót, 3076
dúc, 3022
duda, 3089
dudva, 3088
duga, 2988
dukálni, 3087
dulab, 3102
dullő, 3003
durda, 3126
dutka, 3120
dsingás, 3768
ecselő, 4074
ecet, 5959
egres, 136
elcsábulni, 1634
élést, 4315
ellen(ség), 186
elő-penz, 196
emészteni, 5356
engedni, 4411
entyinál, 4379
eredni, 361
ereszto, 7157
ernyő, 418
erős, 4499
esztena, 8182

esztergázni, 489
esztrenga, 8283

faj, 3237
fajlendis, 3309
fajt(a), 3237
fa-kalán, 3231
fáklya, 3235
fako, 3440
falka, 3254
falnagy, 3260
farfene, 3327
fárkás, 9293
farsang, 3284
fartolni, 3285
fartyú, 3449
fátyol, 3234
fedél(es), 3303
fedő, 3303
fehérkes, 3319
fél, 3305
felcser, 3306
felekes, 3319
felelet, 3308
felező, 3310
felgaret, 3314
felherc, 3307
felkendőzni, 3319
fellajtár, 3251
férc, 3333
feredni, 3320
fergetyű, 3320
ferő, 3330
fertály, 3400
*festelni, 3428
fiatal, 9186
ficsor, 3302
filegória, 3370
fisek, 3405
fityfirity, 3276
fodor, 3450
fogadni, 3241
fogoly, 3506, 3508
fojtani, 3454
fojtas, 3454
fokasz, 3451
folt, 3458
folyofű, 3455
folyosó, 3453
forditó, 3321
forga, 3243
forrásztani, 3462
fosedék, 6677
fő-ispán, 8042
franc, 3489
frustuk, 3437
furkó, 3528
furtina, 3541
fustély, 3544
fürdő, 3321
fürész(ni), 3318
*fürészö, 3318

gabonás, 3549
Gábor, 3554
gágó, 3826
galacs, 3817
galád, 3815
galéta, 3572
galiba, 4412
gálickő, 3581
gallér, 3923
galles, 3577
galuska, 3585
ganaj, 3927
gáncs, 7746
garmada, 3858
gat, 3613
gatya, 3555
gaz, 3848
gazda, 3625
gazdag(ság), 3625
gedély, 3916
gercsáva, 3760
gerenda, 3882
gergelice, 3600
geryeszteni, 9245
gerzsa, 2027
gesztenye, 3734
gidós, 3751
gluga, 3819
goca, 3846
gogó, 3826
goklesz, 3826
gologany, 3832
golonc, 3817
golyóc, 3817
golyva, 990
gomb, 1197
gond(olni), 3765
gordon, 3838
gornyk, 3841
gota, 3939
göb, 3750
gögyök, 3767
gömb(olü), 1197
gömböly, 3586
gömböstü, 1197, 3833
görbúlni, 7760
görkő, 1805
görögdinnye, 3825
göröngy, 3912
grispán, 3864
gróf, 3859
guba, 3914
gulásztra, 2248
gulesztra, 2249
gulya, 3919
gulyás, 2255
gulyás-hús, 3921
gusa, 3932
guszba, 2648
gúzslik, 4386
güzü, 3941

gyaló, 3629
gyaszolni, 3727
gyep, 4596, 4164
gyeplő, 2959
gyik, 4596
gyilán, 3702
gyolcs, 3791
gyomlálni, 4647
gyök, 1806
gyömber, 3705
gyülés, 3740
gyülölni, 3758
gyürü(zni), 4656
gyüszü, 3688

habóka, 3947
habzs, 4021
had, 3955
hadaró, 3955, 4144
hadnagy, 4175
hágó, 3234
hagyma, 4046
haja-hujs, 3967
hajdú, 3966
hajlani, 3963
hajsz, 3963
hajta, 3971
hajtáni, 3971
hajtos, 3237
haladni, 3977
halas, 4071
halastó, 4081
halk, 3986
háló, 3984
halott, 4148
halrács, 4165
halvá, 4165
hám, 3996
hámbár, 4001
hamis(ság), 4003
hamus, 256
handra, 4007
hang, 4008
hanga, 4008
hánkódni, 4142
háp, 4020
hapkalkodni, 4018
happolni, 4018
harács, 4025
harag, 433
haramia, 4028
harang, 4028
harántolni, 4184
haraszt, 9370
harc, 4040
harcag, 433
haricska, 4187
harminc, 4038
haszón, 4047
hát, 4050
hataló, 4053
hatalom, 4053, 4054

határozni, 4174
határ(os), 4174
házsárt, 4037
heckedő, 4156
hegedüs, 4102
hegyes, 4076
héhel, 4074
héj, 8058
hely, 4078
henger, 4108
herceg, 4093
heréc, 4123
herécelni, 4040
herélős, 4091
herés, 4091
hergelni, 4040
hi, 4097
hiába, 3627
hiba, 4097
hintálni, 4110
hintó, 4110
hir(es), 4112
hirip, 4185
hitlen(ség), 9235
hitvány, 4129, 9320
hóda, 4141
hodály, 5816
hóher, 4146
hold, 4151
holt, 4148
homszék, 4012
hopsa, 5792
hordó, 4117
hordozo, 4208
horgy, 4170
horholni, 4113
horsolodni, 4122
hóstát, 5951
hotár, 4174
hozatal, 4070
hökölni, 4098
hölgy, 4082
hörcsög, 4123
hörgő, 4113
huhogni, 4194
hulla(ni), 4200, 9043
huruba, 4193
húsz, 4014
huszár, 4014
huszas, 4213

iglice, 4303
ik, 4261
ikra, 4269
imolya, 4317
inas, 4363
indulni, 275
ir, 4495
irha, 4288
iskola, 7585
ispán, 8042
ispitály, 8087
istál, 8140

istálló, 4525
istráng, 8251
izgána, 4565
izlot, 9506
izmat, 4515
izme, 4515

jargalás, 4287
jászol, 4295
javor, 4638
jobbagy, 4467
jószág, 4475

kacér, 1256
kacsul(y)a, 1258
kád, 1260
kajla, 1286
kajszin, 1291
kakas, 2224
kakó, 2175
kalácsi, 2243
kalak, 2343
kalap, 2165
kalarábe, 1304
kalausz, 1308
kalicka, 1321
kalitka, 1325
kallantyú, 2243
kalpag, 1339
kamat, 1352
kanaf, 1375
kancsó, 1385
kanta, 1374
kaparni, 1403
kaparó, 2389
kapsolék, 2377
kapitány, 1423
kapni, 1396
kapocs, 2375
kapsolő, 2377
kapta, 1441
káptalan, 1435
kaptár, 1435
kapu, 1440
kaput, 1419
karafina, 1456
kard, 2188
karej, 2528
karenkotro, 4384
karfa, 2417
karifa, 1477
karina, 1445
karinkotro, 4384
karmolni, 7643
karoly, 2432
karuca, 1442
kas, 2453
kaska, 2190
kaskavál, 1507
kásta, 1512
kastély, 1514
kászáló, 2198
katangoló, 2488
kateputa, 2502
katlan, 2494
katona, 1528
kátrány, 1559
katrinca, 1561
katroc, 2503, 2506
katróc, 2506
kecel, 1533
kecsege, 1257, 1639
kefe, 1691
kék, 1763
kelincs, 2117
kémelni, 1710
kemence, 1357
kémlelni, 1710
kendõo, 1795
kenéz, 1798
kénytelen, 1859
kép, 1420, 1816
képelni, 1816
képelő, 1413
képes, 1816
képezni, 1756
képzelni, 1756
kereb, 2397
kéreg, 2430
kerék, 1721
kerenta, 2577
*kereples, 1720
kereplő, 1720
*kereplős, 1720
kereplye, 1720
kerevet, 2589
kérkedni, 1722
kerlány, 2028
kertica, 2046
kese, 1733
keserű, 1840
keszag, 1734
keszeg, 1847
készég, 1841
keszkenő, 1835
ketrec, 2489
ketres, 2503
kezes, 1746
kifejni, 1270
kifli, 1766
kimél, 1710
kimerülő, 1788
kin, 1791
kinozni, 1791
király, 2530
kirics, 1452
kirlán, 2028
kirzsa, 2027
kisérni, 1839
klincs, 2117
kóbor, 2513
kóborló, 2196
kóborol, 2196
koboz, 2204
kobzoni, 1756
kocsi, 2213
kocsis, 2213
kocsorba, 2216
kofa, 2229
kojtat, 2240
koka, 2205
kokojza, 2176
kokoliza, 2176
kolbász, 1340, 1903
kolcsár, 2171
koldulni, 2253
koldus, 2253
koleda, 2264
koliba, 2259
kolna, 2268
kolotálni, 2276
komló, 2306
kómota, 1352
komor, 2315
kompona, 2674
konc, 2353
kondor, 2336
kondoros, 1809
konty, 2326
kopács, 2371
kópé, 2383
kopic, 1422
kopó, 2387
koporsó, 2384
korbács, 3779
korcs, 2403
korcsima, 2017
korcsolya, 2405
korcsolniti, 2406
kordovány, 2412
korha, 2419
korhány, 2419
korhely, 1722
koritó, 2424
korlát, 2425
kormány, 2030, 2427
korom, 7623
korona, 2341
kort, 2444
kortes, 2446
kosár, 2453
kosarka, 2453
kostalni, 2475
kostolni, 2732
koszás, 2189
koszoru(fa), 2472
kotarka, 2485
kotka, 2486
kotkodácsolni, 2487
kotkodálni, 2487
kotorazni, 2499
kotorojni, 2502
kotorogni, 2502
kotronc, 1561
kotu, 2501
kofyfoldi, 2490
kotyka, 2486
kotyavety, 2204
kovács, 2507
kovri, 2515
kozsok, 2241
kő, 2494
kőd, 1765
kőhalom, 2235
ködmön, 2356
köles, 2255
költeni, 1704
költő, 1704
költözni, 2280
költség, 1704
kőmény, 1787
köntös, 2365
köpönyeg, 1414
kőpu, 2370
körleni, 1811
kősó, 1832
kötő, 2499
kőtröc, 2506
kőz, 1744, 1870
krajcár, 2554
krajnic, 2532
kucsma, 2728
kufár, 2229
kukkadoz, 2626
kukora, 2218, 2631
kukuricza, 2635
kupa, 2684
kupos, 2390
kurelye, 2704
kurjantó, 2423
kurka, 2700
kurkázni, 2406
kuruc, 2720
kurva, 2721
kuszi, 2745
kuszkura, 2724
kuszto(a), 2733
kutva, 2488
külön, 1782

láb, 4662
lábadni, 4663
lábas, 4662
laboda, 4888
láda, 4676
lajha, 4886
lajtorya, 4903
lák, 4667
lakás, 4892
lakat, 4669
lakatos, 4669
lakni, 4892
lákom, 4672
laksa, 4874
lámpa, 4693
lámpás, 4693
lámpás, 4694
lánc, 4702
lancsa, 4697
lángoló, 4700
lapát, 4908
lapedál, 4789

lapta, 4909
laptica, 4763
lapu, 4710
lárma, 4713
laska, 4717
lator, 4915
láz, 4743
léc, 4726
lecs, 4762
lecsegni, 4814
leffenni, 4679
legény, 4773
léha, 4776
lehordó, 4854
lémonya, 4691
lenge(t)ni, 4752
lepedő, 4790
lepény, 4859, 4861
les, 193, 4795
léstván, 4802
lestyán, 4802
lésza, 4759
leves, 4885
liba, 4807
libuc, 4813, 5569
lila, 4829
liliom, 4830
limány, 4831
lindik, 4842
locs, 4762
logatni, 4752
lok, 4889
lopó, 4907
lőcs, 4800
löre, 4882

macsuka, 4979
maglya, 5269
magvas, 4970
máj, 5009
majzolni, 5456
mák, 4956
makra, 5380
mál, 5023
maláta, 5029, 5033, 5202
malé, 5028
mama, 5035
mamaliga, 5036
mancs, 5305
mandola, 5049
mangalica, 5061
márcafank, 5117
márfa, 5905
marha, 5095
márjás, 5106
marokvas, 5424
mastoha, 5139
maszlag, 5135
matász, 5148
mátka, 5150
mátkáló, 5150
matoha, 5145
matyuka, 4970
mazsa, 5020
mecset, 5180
medence, 5184
megyés, 5188
melegágy, 5200
mellék, 5198
mellleszteni, 5199
menesztő, 5199
ment, 5316
menta, 5311
mente, 4313
menten, 5314
munteni, 5316
menyhal, 5271
mérce, 5221
meredni, 5213
mereggyü, 5212
meringya, 5218
meritny, 5212
meritö 5212
mérni, 5222
mero, 5512
merőedeny, 5212
mérték, 5222
mester, 5236
mesterség, 5236
Miklos, 5679
millóra, 5320
mióra, 5320
mirigy, 5029, 5202
móca, 5360
mocorogni, 5376
mocsolya, 5378
modor, 5381
modra, 5381
modus, 5381
mogorva, 5368
mogorogni, 5376
mohar, 5386
mokány, 5368
moly, 5400
mont, 5418
morgolodni, 5376
morogni, 5376
morszóka, 4644
moruna, 5440
mostrálni, 5536
mósuly, 5441
motóla, 5145
mozsar, 5388
motóla, 5145
mozsar, 5388
mukuc(ka), 5461
mulatni, 5488
múr, 5500
murga, 5505
murrogni, 5506
musacól, 5518
muskáta, 5522
mustár, 5531
musty, 5524
muszaj, 5515
muta, 5540
myurásza, 5329

nád, 5558
nadrág, 5563
nanás, 5734
nátha, 5564
nagyobb, 5659
nem, 5648
nemes, 5648
nemesség, 5648
nemet, 5649
néne, 5591
nepotya, 5665
nerávás, 5606
nerod, 5667
névleg, 5636
névolya, 5674
névolyás, 5674
noszolya, 5614
nótin, 5705
nunta, 5735

nyégra, 5661
nyekezsil, 7192
nyeréség, 5337
nyerni, 5337
nyomás, 4320
nyomorek, 5684

okos, 5810
olaj, 9035
oltani, 221
oltár, 218
orbánc, 5917
orda, 9078
óriás, 9086
ort, 5933
ozsona, 5858

ölyü, 9038
örök, 9087
örölni, 9090

pácak, 6716
pad, 5560
paduc, 6574
páhac, 6225
pakular, 6004
pakura, 6003
palacsinta, 6471
palajas, 6473
palánk, 6038
palaszk, 6041, 6530
pálca, 727, 6052
pálha, 6225
pálinka, 6047
palla, 6047
pallér, 6046
pallos, 6031
pamuk, 1198
panaszlani, 6640
panaszol, 6640
pandúr, 6073
pankó, 6069
pántlika, 6077
papagaly, 6094
pápistas, 6091
paplan, 6481
páponya, 6092
paprika, 6099, 6403
paprikás, 6099
parancsolni, 6669
paraszt, 6928
parázs, 6283
paripa, 6156
párkány, 6137
parlag, 6119, 6423
parlagy gyopar, 6163
parlani, 6424
párló, 6424
parrag, 6119
párta, 6166
partalav, 4023
passzus, 6171
paszoman, 6182
paszománt, 6182
pasztinak, 6190
pásztor, 6191
paszulya, 3292
patkó, 6703
pazdorja, 6998
pecsenye, 6234
pecsét, 6233
példa, 6380
pelenka, 6248
pemetfü, 6056
pengeél, 6396
pentök, 5898
per, 6418
peres, 6418
pereszlén, 6860
pernye, 8067
perrend, 6279
perzsa, 6283
perzselni, 6420
peszmeg, 6682
petrezselyem, 6218
pézsma, 6243
piac, 6342
picula, 6462
pince, 6465
pingálni, 6391
pint, 6394
pinty, 6252
pipa, 6401
piperka, 6403
piskorics, 6818
pisztrang, 6194
pita, 6455
pityóka, 6236
pitypalatty, 6461
peaj, 6606
pléh, 922, 6557
pleketor, 6506
podgyász, 6564
pogácsa, 967, 6584

poggyász, 6564
pohár, 6015
pokhalló, 6526
pokol, 6530
pókos, 6557
polaj, 6606
pólc, 6616
polgár, 6416
poloska, 6531
polota, 6042
polyva, 6505
ponk, 6635
porcsin, 6653
porkoláb, 6411
pornyálni, 6658
porong, 6154
poronty, 6946
portéka, 6433
porzó, 6661
posodek, 6677
posta, 6690
posztia, 6988
poting, 6711
potyolát, 6710
pőrzsölni, 6420
prém, 6834
pribeg, 6810
próba, 6882
próbálni, 6882
profont, 6823
prókátor, 6885
puj, 6962
pulyka, 6962
pup, 6972
purdé, 6675
purecsa, 6978
purgye, 6975
puska, 6985
pusta, 6988
putina, 6994
putton, 6994
puykuca, 6992

rab, 7226
ráborulni, 7007
rabotos, 7226
rabság, 7226
rácsa, 7008
ráf, 7024
ragadni, 7028
rajta, 8039
rák, 7008
rakonca, 7188
rakottya, 7043
ráma, 7043
ramasz, 7046
ránc, 7054
ránt, 7056
rántás, 7202
ráspó, 7094
rászt, 7099
Ratot, 8826
ravás, 7119
rebegni, 7126
réce, 7110
réce, 7158
rekeszto, 7011
rekli, 7127
rend, 7193
repca, 7062
resz, 7123
reszelni, 7120
részes, 7123
ret, 7135, 7216
retesz, 7161
retesz-fej, 7160
rev, 7166
revedni, 7166
rizskása, 7212
rogosz, 7238
roib, 7241
rom, 7246
rós, 7259
róska, 7259
rostély, 7256
róta, 7225
rovás, 7004, 7119
rozmarin, 7253
rula, 7244
rusza, 7282

sáfár, 7330
sajtó, 7351
sakarlát, 1685, 7571
saláta, 7361
salavári, 7358
sám, 7405
sánc, 7425
sánta, 8000
sár, 7436
sarampó, 7445
sárga, 7454
saroglya, 7848
savar, 8028
selypeg, 1656
serduit, 4425
sereg, 7844
sik, 7766
sinúr, 7945
sip, 7839
sirni, 7844
skatalya, 7542
skatulya, 7542
sod, 7961
sodar, 7984
sógor, 7973
soha, 7974
soltész, 7989
soly(o)m, 7977
sonka, 8369
sor, 7844
sóvagó, 7374
span, 8042
spárga, 8045, 8046
spékelni, 8070
spikinard, 8071
ssóf, 7858
stájer, 8121
stál, 8140
stár, 8140
stolna, 8190
suba, 3789
súfár, 7330
sugár, 8333
suitás, 8384
suli, 4641
súlyom, 2083
sumpor, 8715
sunka, 8369
surc, 8017
súrolni, 7844
susogni, 7864
susorka, 8403
susták, 7477
suta, 2102
súket, 8313
süldő, 7985
sülló, 7363
süly, 8347

szab, 7310
szabad, 7899
szabadni, 5669
szabadság, 7307
szabás, 7306
száblja, 7309
szabó, 7309
szakács, 7958
szakáll, 8438
szakállas, 7317
szál, 7343, 7475
szalad, 7874
szállás, 7360
szálló, 7362
szalveta, 7694
szám, 7649
számadás, 7649
számadóság, 7649
szamár, 7391
számodo, 7649
számolni, 7649
szán, 7421
szanicor, 7406
szápaly, 7427
szápoly, 7427, 7432
szapor, 8095
szarándok, 7459
szárcsa, 7448
szárika, 7457
szarka, 8524
szász, 7472
szászfü, 7472
szaun, 1632
szécita, 7652
szégfu, 7319, 7423
szék, 7652
szélekv, 7664
szekerce, 7662
szekéres, 7658
szekrény, 7613
szel, 7343
szélelni, 7343
szelence, 7615
szemling, 4609
szerencse, 8920
szerszám, 8647
szidalom, 8321
szidni, 8321
szigar, 4596
szigorodni, 4596
szikla, 8438
szimbra, 7803
szinelni, 7814
szinelö, 7814
szsaba, 7583
szkepál, 7531
szoba, 7954
szoboly, 7955
szokás, 8308
szokmán, 8363
szoknya, 8317
szokotálni, 7959
szolga, 7905
szóma, 7995
szoppan, 7435
szorgos, 8011
szovados, 7963
szövedék, 1948
szplina, 8090
szpurkát, 8111
sztrázsa, 8234
sztrázsamészter, 8234
sztruzsál, 8279
szuca, 8360
szuka, 2068
szülfü, 8357
szurata, 8006
szurdok, 8384
szurkál, 8310
szurkalódni, 8381
szuszák, 7862
szücs, 8316
szürke, 8378

tabák, 8320
tábla, 8430
tábor, 8424
tagad(ni), 8452
találni, 4440
találó, 8467
talán, 4440
taliga, 8602
talp, 8482
talpalás, 8482
talpalló, 8482
talpalni, 8482
talpás, 8482
támadni, 8484
támasz, 8486
tanács, 8481
tandi, 8722
tantorogni, 8826

BOKASNY SÁNDOR LIBRARY

taposni, 8504
tar, 8510
tarack, 8937
taraglya, 8529, 8540
tarbonca, 8514
tarhó, 8533
tarhonya, 8532
tarisznya, 8865
tarka, 8526
tarkabarka, 8652
tarnok, 8440
tars, 8544
táska, 8551
tata, 8553
tatár, 8557
tatárka, 8558
téglazovás, 8688
tekerő, 8583
tekerős, 1761
tel, 8467
télelő, 8467
temető, 8616
tengelice, 8626
tengeri, 8622
tereferelni, 8578
terem, 8534
teremtette, 8578, 8634
terh, 8531
terhes, 8531
terpedni, 8165
tilinka, 8698
timár, 8702
tisza, 8774
tiszt, 8777
tó, 4081, 8560
tok, 8802
tóka, 8803
tokány, 8803
toldani, 8819
toldo, 8818
toli, 8967
tolmácsol, 8481
tolvaj, 8694, 8969
tolvajolni, 8694
tomboló, 8489
topor, 8832
torbonca, 8514
torma, 8837
tornác, 8767
torony, 8996
tót, 5626, 8844
tozser, 8561
tő, 5199
tőgmag, 8812
tolcsér, 8817
töltő, 1706, 8821
tömjén, 8493
tomlőcs, 8618
tompe, 1808
tördelék, 8657
török, 8985
törvény, 9001
trankálo, 8869
tréfálni, 8578
tromf, 8921
tulipán, 8970
tulok, 8973
turbolya, 8911
turcos, 8993
türkő, 1868
tősző, 8775

ugyan, 9022
uram, 9072
urda, 9078
utálni, 9111
utca, 9037
ülő, 4310
ürü, 4498
üveg, 5853

vadászni, 9123
vadzab, 5827
vágány, 3617
vágás, 3243
vaida, 9343
vajvoda, 9343
vak, 9336
vakol, 9119
vakolás, 9119
vallani, 9043
vállu, 9140
válság, 9141
vám, 9153
vamolni, 9153
vámos, 9153
vándor, 9157, 9276
vandorló, 9157
várás, 4028
varda, 9172
vármegye, 9169
várni, 4028
város, 4308
varta, 9172
veder, 9126
vederke, 9126
vég, 9250
véka, 9231
venic, 9279
Velencze, 9204
vércsik, 9261
vergelni, 8417
vers, 9244
versény, 9245
véska, 9191
veskölni, 9249
veszkedni, 9167
veszködni, 9249
vezető, 9328
vidra, 9240
vigan, 9251
viganó, 9252
vigni, 9251
vihar, 9249
vikárius, 9232
világ, 9262
villás, 4308
vincellér, 9281
viola, 9285
visla, 9307
viszkolni, 9249
vitéz, 9317
viza, 9327
voncolni, 9279
vőfély, 9248

zabálló, 9386
zablo, 9279
zabola, 9383
zabun, 9392
zaj, 9414
zálog, 9421
zápor, 9442
zár, 9475
zara, 9485
závor, 9475
zeke, 9481
zeszter, 9486
zolna, 9499
zörgetni, 9530
zörrenni, 9517
zubbonny, 9392

zsácskó, 4577
zsák, 4577, 4579
zsákmány, 4579
zsákolni, 4579
zsálya, 4583, 7386
zsályas, 4583
zseb, 4595
zsébre, 4633
zsellér, 4597
zsemling, 4609
zsemlye, 4609
zsendice, 4612
zséreb, 4616
zsib, 4605
zsidó, 4606
zsigora, 4596
zsilip, 4604
zsimbeleg, 9493
zsincica, 4612
zsindely, 7818
zsingás, 3768
zsivaj, 9257
zsold, 4628
zsomálc, 7912
zsorda, 4623
zsufa, 4652
zsumorka, 4644
zsúp, 4613, 4652
zsurál, 4656

Mongolă

baján, 655

Persană

âbdâr, 14
abruſt, 1128
âfarîn, 106
amade, 229
ambar, 4001
aspanakh, 8043
aster, 482

badinğan, 6207
badzehr, 6008
bafta, 6010
bari, 696
bazar, 750
bazou bend, 6230
bedran, 590
benefse, 5255
buta, 1054

čadir, 7488
čaktčur, 1296

čart, 8523
čure, 1947

dard, 2860
defter, 8592
deste, 8654
destemal, 8655
destimal, 8655
dolab, 3101
dülbent, 8970
düšmen, 3133

faghfurî, 3278
destuq, 3405

gebr, 3694
gerdan, 3677
gharbusa, 4031
ghauz, 3736
gorkhânah, 3839

gewan, 3795
güwan, 3795

hamal, 4000
hasap, 1504
hemšehri, 4072
hič, 4099

kalkum, 2702
karwan, 1463
khaftân, 1274
kofter, 1434
kuka, 2624
kulba, 1459

leke, 4817
lezaward, 4747
lilach, 4829
limun, 4691

magar, 4959
maya, 5011
maza, 5245
mihter, 5192
miš, 5230
muft, 5384
mum, 5496
murdar, 5504
musk, 5442
musk, 5343
mühür, 5480
müšte, 5533
müzde, 5485

nafa, 5566
nai, 5574
nakara, 5568
nâmâ, 144
namaz, 5585
name, 5586
nârâng, 5605
nargile, 5609
narh, 5610
naz, 5641
nilufar, 5730
nišan, 5688
nišaste, 5689

pad, 6006
pahlawân, 999, 6242
pâmbâ, 6251
papuš, 6101
para, 6108
paye, 6019
payende, 6020
peik, 6022
pence, 6393
perçem, 6261
perdan, 6262
perde, 6263
perkâr, 6272

pervaz, 6296
pešin, 6302
peškeš, 6300
pil, 3360
piruze, 6293
pîsâhâng, 6318
pîsgîr, 6301
puštmal, 6308
pühti, 6369

qaba, 1248

rende, 7194
rengy, 7147

sabor, 7313
sade, 7325
sade-kiar, 7346
sadirvan, 7327
salahor, 7356
salhana, 9419
samur, 7403
sandal, 7413
saray, 7443
saye, 7343
sayeban, 7452
seksana, 7498
ser a ser, 7639
serasker, 7692
serdar, 7497
serpence, 7703
singâb, 7827
sipahi, 8036
surna, 8390

šah, 6006
šahin, 7977
šahnišin, 7338
šahtere, 7338
šal, 7354
šalvar, 7385

šebboy, 7764
šešhane, 7860
šikenge, 7567
šiš, 7859

tafta, 8450
tahsil, 8570
taht, 8459
tambur, 8492
târaza, 8637
tarčin, 8527
tarpoš, 8543
tekneŝes, 8690
tembel 8611
tershane, 8860
tezgiah, 8597
tuč, 8854
tud, 3088
turung, 9000
tutyn, 9008
tutmağ, 8812
tülbent, 8970
tümbelek, 8978

viran, 9291
višinab, 9305
višne, 9305

yasemin, 4250

za'fran, 7972
zagan, 9405
zar, 9446
zarzavat, 9451
zembil, 9494
zerbaf, 9449
zerdalu, 9460
zerenkada, 9456
zor, 9516
zorba, 9529
zülüf, 9525

Poloneză

adamaszek, 2766
agrest, 136
almarya, 211
angarya, 281
antal, 294
arbuz, 4031
arenda, 383
arkan, 379
armia, 412
armistycyum, 412
artillerija, 439

ba, 567
baba, 568, 576
babka, 573
babol, 1183
bachmat, 603

bachor, 602
bachoraczka, 602
bacza, 585
bagno, 604
baiborak, 611
bakieska, 5744
balamut, 627
balia, 645
balmosz, 649
ban, 655
ban (v.), 656
bania, 612
banka, 7501
bant, 666
bardysz, 695
barilka, 640
barłog, 875

barwinek, 678
basaman, 719
bastrak, 617
baszta, 723
batalion, 732
bednarz, 1237
belltuga, 4105
bicz, 831
biczak, 1095
bielka, 775
bierka, 775
bloto, 652
błazgon, 918
błona, 914
bóbr, 1088
bohatyrka, 602
bont, 1208

borsuk, 1221
brak, 1068
bredza, 1106
brus, 1131
bryczka, 1109
bryndza, 1106
bryże, 815
brzanka, 1101
brzuch, 1029
buch, 1138, 1163
buda, 1152, 1234
budyn, 1155
bujać, 1168
bukat, 1140
buks(a), 834, 1141
bula, 1195
bułka, 1184

bunczuk, 1204
bunda, 1205
bunt, 1208
burda, 7519
burdzjuk, 1029
burka, 1210
burzič, 1224
burzuch, 1029
buta, 1231
butelka, 1236
buzdugan, 1240
buzia, 1239
byk, 828
bzdyk, 905

calun, 8792
cap, 8505
cara, 8512
cedula, 8676
cegla, 8687
cel, 8599
cembra, 8490
cembry, 8490
ceremonia, 1672
cerymonia, 1672
cewie, 8582
ciemnica, 8618
cybuch, 2067
cyc, 8783
cygan, 8683
cyrowa, 8760

chala, 1594
chmiel, 4002
chodaki, 4142
chomik, 7991
chychot, 1764

czaban, 1951
czambul, 1608
czapka, 7430
czaszka, 1624
czata, 1627
cząbr, 1909
czeczege, 1257
czeczuga, 1629
czepieh, 1615
czereda, 2020
czerpak, 1994
czin, 1935
czisma, 2108
czobot, 2066
czoldar, 1974
czop, 1654, 1948
czupič, 1915
czysciec, 1937
czyščič, 1883

darda, 2787
deresz, 2865
dindac, 2057
dojka, 3005
dojnica, 3021
dolman, 3100
dołow, 3003
doroszka, 3075
drabina, 3043
dragan, 3042
dragant, 3041
dragon, 3042
dranica, 3050
drot, 3076
drumbla, 3065
dudek, 3120
dup, 3118
duszkiem, 3130
dwornik, 9352
dyby, 3081
dziob, 1954
dzuma, 2084

facka, 3296
falbala, 3253
fald, 3257
falendysz, 3309
falsz, 3261
farfury, 3278
farmazon, 3281
fasoły, 3291
felcser, 3306
ferecina, 3331
ferowac, 3330
feruje, 3330
firka, 3276
flaczeč, 3427
flandra, 3427
flinta, 3432
forbot, 4163
frajerz, 3470
frymuszny (v.), 3497
fryz, 3493
fujara, 3436

gabać, 3353
gacie, 3555
galić, 3991
galka, 3659
gałuszka, 3585
gałuszyć, 3568
garniec, 3603
ges, 3687
gialata, 3572
gialeta, 3572
giez, 3696
glanz, 3802
gleboki, 1183
gljak, 1749
glos, 3803
glowa, 3806
glozna, 3808
głowacz, 7754
gołota, 3814
gomon, 3833, 7757
gornik, 4841
goscina, 3845
granica, 3863
gris, 3887
grobian, 3893
gromada, 3858
grosz, 3901
groszyk, 3901
grzyb, 3901
guzica, 3589
gqar(a), 3593
gwint, 3646

hadina, 3556
hamy, 3997
harapnik, 4029
harc, 4029
haubice, 4060
herb, 4086
hetman, 4058
hołoble, 4202, 9041
horda, 9078
horno, 4166
hultai, 4155
hurm, 9091
hurt(em), 4211
hryczka, 4187
hydny, 4100
hyž, 4103

ikra, 4269
ispasz, 8050

jagnięcy, 5359
jarmar(e)k, 4244
jarzyca, 4499
jasla, 4295
jaz, 4256
jucht, 4543

kachel, 1277
kaftan, 1274
kajet, 1285
kalauz, 1308
kalina, 1335
kałarapa, 1304
kanawac, 1382
kapak, 1399
kapkan, 1410
kapkon, 1410
kaplon, 2121
karas, 1460
karbacz, 3779
kastrol, 1516
kaszta, 1512
kasztel, 1514
kat, 3751
katan, 1528
katan(k)a, 1561
katusz(a), 1564
kazn, 1591
kiełbasa, 1340, 1903
kielnia, 1702
kierlesz(a), 1822
kiermasz, 1932
kilim, 1780
kilof, 1776
kiszka, 1834
kita, 1853
kiwior, 1871
klapauchy, 2120
kléj, 2134
klin, 2149
klocić, 2125
klokoczka, 2163
kłaki, 1906
kobza, 2204
kociec, 2489
koczarga, 2216
koczkodan, 2460
koczuba, 2216
kofter, 2234
kokozs, 2221
kokot, 2224
kolasa, 1321
kolec, 2278
koliba, 2259
komenda, 2288
komendant, 2288
komora, 2307
komornik, 2307
kontuzs, 2365
kopica, 1422
kopić, 1422
korab, 2397
kord, 2188
komet, 2428
korona, 2431
kosz, 2453
kosz, 2454
koszara, 2456
kosztur, 2478
kousz, 1566
kowanie, 6135
krachmal, 2594
kram, 2534
kręty, 2564
krijda, 2565
krok, 2523
krupa, 2609
krzynow, 1730
krzyzak, 2570
kuczma, 2728
kufer, 2638
kukuruza, 2635
kukuryku, 2634
kulawič, 2751
kulesz(a), 2255
kulik, 2426
kurczyć, 2015
kurhan, 3839
kurka, 2700
kuternoga, 2498
kwoczka, 2168

lacki, 4718
lada, 4676
lafa, 4750
lagier, 4680

lan, 4696
lanwa, 4690
larma, 4713
laska, 4716
laskawy, 4716
lazur, 4747
lek, 4748
lekeja, 4764
lele, 4778
lep, 4856
lichota, 4855
lilak, 4829
limonia, 4691
lin, 4837
lipek, 4860
lipki, 4861
litawry, 4874
litwa, 4823
liura, 4854
livar, 4554
lnjanka, 4757
lokalny, 4889
lotr, 4915
lud, 4880
lura, 4854
luto, 4551
lyska, 4869

łaja, 4686
łancuh, 4702
łapa, 4662
ławica, 4740
łosos, 4912
łotok, 4708
łupka, 4894

machlerz, 5000
machram, 5077
macsgau, 4970
mahlovać, 4994
mahony, 5003
maj, 5006
makat, 4962
makolągwa, 4958
malaj, 5028
maldr, 5023
malina, 5030
mamalyga, 5036
manka, 5044
manta, 5067
marcovy, 5117
marjasz, 5105
marki(e)tan, 5084
markotac, 5376
mazacz, 5173
mazgać, 5347
mazurka, 5178
mejdan, 5013
menwet, 5291
meszta, 5223
mierenda, 5218
mierendać, 5218
mierendzać, 5218
mig, 5253
misiurka, 5357
moczuła, 5378
mogila, 5454
momic, 5407
mora, 5434
moskal, 5443
mospan, 5453
motowęz, 5149
mrok, 5505
mul, 5277
multanka, 5498
mundur, 5412
musztuk, 5538
muterka, 5543
muzyk, 5392
myto, 5358

na, 5551
nadragi, 5563
namuł, 5590
narok, 5717
niemiec, 5649
nieuk, 5630
niewiesta, 5673
niewod, 5638
nowak, 5725
nurka, 5737

obłek, 5773
obły, 5776
obod, 5775
obora, 5778
oboz, 5793
obrok, 5786
obrzucić, 1128
ochotnik, 143
odwiać, 79
ogar, 5837
oklej, 5806
okna, 5807
okop, 5809
okulary, 5801
olej, 9035
oman, 5874
omięg, 5877
opor, 5902
oracja, 5915
orczyk, 5919
ordunans, 5921
ort, 5933
os, 5941
otawa, 5952
owies, 5983
ożog, 5959

paczesi, 5993
pacha, 6225
pajak, 6024
palac, 6042
palanka, 6038
palasz, 6031
palenka, 6047
palicka, 6052
pan, 6061
pancerola, 6084
pancerz, 6084
papusza, 6104
para, 6110
parkan, 6137
parobek, 6659
pasternak, 6190
patrol, 6216
pawez(a), 6226
pazur, 6029
perz, 6283
petlica, 6313
picculina, 6355
piechota, 6370
pierdel, 6413
pierzchanie, 6403
pięta, 6398
piołyn, 6247
pinta, 6394
pipa, 6401
pipernicza, 6403
pirozek, 6427
pirozka, 6427
pisk, 6440
pistol, 6449
pivnica, 6465
pizda, 6466
plama, 6500
plaszcz, 6486
plata, 6493
platac, 4344
platek, 6491
platka, 6492
plen, 6501
plisz, 6539
ploszczyca, 6531
ploton, 6533
plug, 6535
plusz, 6539
pochyba, 6580
poczta, 6690
podagra, 6561
poddany, 6562
podjazd, 6564
podkowa, 6703
podwoda, 6577
pogan, 6012
pokościć, 6558
pola, 6541
polej, 6606
polek, 6379
polica, 6616
polka, 6541
polka, 6603
polmiesiecznik, 6631
poltorak, 6624, 6718
połkownik, 6379
połonik, 6623
pop, 6643
popas, 6644
posesye, 6675
posoka, 6683
pospolita, 6687
postaw, 6692
potka, 6701
powidło, 6733
powod, 6592
powodca, 6730
powodnik, 6592
pożar, 6598
prąd, 6947
probować, 6882
prokurator, 6890
proskura, 6797
prowiant, 6940
prusak, 6948
przygana, 6828
przywitać, 6876
puha, 6959
puhacz, 1159
putk, 6379
puszka, 6985
putnia, 6994
putyra, 6994
pytlować, 6351

rab, 7226
rabota, 7226
rabuse, 7004
rada, 7018
rafla, 7031
raj, 7033
rajtar, 7040
rak, 7008
rama, 7043
rantuch, 7055
rasa, 7071
rat, 385
ratovieć, 7115
ratusz, 7112
redikać, 7177
regimentarsz, 7143
reja, 7035
ret, 385
rewerenda, 7168
rokita, 7013
rokosz, 7232
rokoszić sę, 7232
rostopasć, 7298
rota, 7225
rotmistr, 7225
rozora, 7124
rozstaw, 7100
rycerz, 7123
rydwan, 7023
ryndza, 7203
rynna, 7187
rysz, 7209
rzeciądz, 7161
rzęsa, 7203

sahajdak, 7340
salitra, 7793
samowar, 7397

sanduk, 7417
sas, 7472
sejm, 7668
seraskier, 7692
serdak, 7450
sfora, 7740
siodełko, 7340
sito, 7869
sitowiec, 7871
skąpia, 7632
skąpy, 7632
sklad, 7578
sklagać sę, 1749
sklep, 7581
skojka, 7592
skop, 7597
skotarz, 7638
skręcić, 7616
skropić, 8275
skuczać, 7563
skwarek, 8805
sluz, 7907
smak, 7910
smalta, 7912
smerkac, 7925
smiad, 7921
smietana, 7924
smola, 7929
snop, 7944
sobol, 7955
spiritusek, 8083
spiża, 7553
sprawka, 8098
stan, 8130
starować, 8137
ster, 8162
sto, 8408
stodola, 8131
strasznik, 8245
straga, 8483
sulica, 8360
suma, 8362
surma, 8390
swider, 7743
syczeć, 1642
syk, 7765
sykać, 1642
szabas, 7308
szabla, 7310
szabraka, 1614
szafar, 7330
szafran, 7972
szakermacher, 8312
szalasz, 7360
szalawa, 7364
szalba, 7366
szalbierz, 8387
szałamanić, 7988
szałwija, 7386
szanc, 7425
szarawary, 7305
szarfa, 7453
szczerbina, 8195
szereg, 7844
szkola, 7485
szla, 7887
szlach, 7886
szlachcic, 7883
szlachta, 7883
szleja, 7887
szlifować, 7888
szlyk, 4514
sznak, 7886
sznur, 7945
szoldra, 7984
szorc, 8017
szołtys, 7989
szparag, 8045
szpilka, 8060
szpital, 8087
szponka, 8094
szrub, 8395
sztafeta, 8122
sztos, 8222
sztryga, 8265
sztrygonia, 8265
szuba, 3789
szubejka, 3789
szuflada, 1964
szuja, 8346
szuler, 8356
szust, 8091
szuty, 2120
szuvara, 8028
szykować, 7776
szyna, 7812

tablica, 8430
tabor, 8424
tabun, 8432
tafta, 8450
taftái, 8451
tajstra, 8862
talász, 8472
talerz, 8472
talia, 8478
taraban, 2782
taradajka, 2784
tarhon, 8532
tarn, 8765
taszka, 8552
tata, 8553
tawula, 8562
tchorz, 2944
telega, 8602
też, 8696
tłok, 8820
tłomaczić, 8481
tłoska, 2112
tojad, 8790
tojma, 8790
ton, 8798
topić, 8830
topor, 8832
towarzysz, 8847
trabic, 8905
tragi, 8529
traktat, 8849
trącić, 8910
trąd, 8911
trup, 8945
tulipan, 8970
tulja, 8997
tur, 8993
turma, 8995
tykwa, 8693
tynf, 8705
tunkowac, 8623

ugor, 5846
ukarać, 5797
ukrop, 9055
ulanka, 9032
ustawa, 9170

war, 9163
warta, 9172
wata, 9179
watacha, 9180
watra, 9184
ważny, 9135
welenc, 9204
wetula, 9186
węgierka, 9207
widma, 9238
wiecko, 9191
winkelak, 9278
witez, 9317
wodka, 9380
wojewoda, 9343
wolja, 9341
volnić, 9341
wrona, 9366
wrotycz, 9226
wrożba, 9364
wydra, 9240
wyz, 9324

zabr, 9493
zadar, 9400
zakon, 9397
zamecić, 9428
zamsza, 4585
zankiel, 4586
zbjag, 7507
zbor, 7514
zbujać sę, 1170
zglobiwy (v.), 7755
zlamać, 7876
złoty, 9506
zola, 9506
zola, 9506
zolnica, 9507
zolza, 9514

žak, 4579
žaloba, 4581
žar, 4592
žentica, 4612
žerebie, 4616
žertva, 4600
žetica, 4612
žlob, 4605
žold, 4628
žolnir, 4628
žolnierz, 4628
žołtina, 8357
žotnierz, 4628
žyd, 4606
życnzica, 4612
żyntica, 4612
żywina, 4620

Portugheză

abutre, 9379
achar, 114
achegar, 332
acolá, 52
acupada, 355
adormir, 92
aduzir (v.), 94
afora (v.), 105
afumar, 115
afundar, 116, 3518
agoa, 316
agosto, 141
agourar, 139
agro, 59
aguoso, 339
aira, 409
ajudar, 160
alaude, 4737
alcar, 4362
alcatrão, 1559
alho, 145
alhur, 155
alimanha, 5584
alligar, 187
alma, 4424
almalho, 5584
altar, 218
alto, 4362

alveo, 178
alvo, 176
alvor, 180
amaro, 233
amblar, 9045
ameaçar, 242
anegar, 4401
anjo, 4416
anno, 260
apor, 356
apos (v.), 335
aprender, 349
aprop (v.), 350
aqui, 48
aquia, 44
ar, 101
arador, 377
aradura, 371
arame, 363
arar, 357
arco, 375
arder, 381
area, 408
arenoso, 408
arma, 412
arvore, 374
asconder (v.), 458
asmo, 565
asna, 468
áspero, 478
assim, 450
atiçar, 521
aunar, 97
avella, 223

baba, 639
baiular, 608
banho, 612
baptizar, 1057
barbado, 680
barril, 640
batalha, 729
bater, 734
bebedor, 752
beber, 752
bem, 857
berrar, 7510
bespa, 9246
beta, 728
bexiga, 716
boca, 1139
bocado, 1140
bocear, 962
bocina, 1146
boi, 1061
boieiro, 940
bom, 1201
bondade, 1202
bota, 1235
bouba, 1135
bracal, 1080
braço, 1079
bradar, 676
braga, 1069
branca, 1102
bruma, 1129
bufo, 1159

ca (v.), 1245
caber, 4372
cabo, 1396
cabreiro, 1431
cabresto, 1404
cacar, 34
cada, 2261
cagar, 1251
cair, 1262
calçamento, 4371
calcanhar, 1310
calçar, 1309
calcar, 4371
caldeira, 1316
caldo, 1314
camisa, 1351
campo, 1914
cannamo, 1931
cantar, 1938
cão, 1900
camaz, 2034
carne, 1484
carnoso, 1484
carpe, 1486
carreira, 1459
carro, 1442
carronho, 1480
carta, 1489
carvão, 1466
carvolino, 1465
casa, 1499
castigar, 2057
catar, 1572
cavalgar, 4370
cavalleiro, 1305
cavallo, 1292
cea, 1921
cear, 1922
celleiro, 1644
ceo, 1659
cepo, 1654
cera, 1617
cercar, 1664
cercilho, 1666
cerco, 1663
cereja, 2021
cernir, 1677
cervo, 1661
cidade, 1682
cinco, 1928
cingir, 1932
cinza, 1653
claro, 1750
coalho, 1749
coifa, 2237
cola, 2179
colher, 2657
collar, 2248
com, 2615
coma, 2183
como, 2665
comprar, 2675
comprender, 2689
comungar, 2671
conhocer, 2681
contra, 1560
convir, 2747
corda, 2187
corno, 2428
cornudo, 2428
coroa, 2683
correr, 2703
corte, 2718
coser, 2191
costa, 2192
costura, 2191
coto, 2281
crecer, 2462
crer, 2450
crista, 2449
cru, 2603
cruento, 2606
cruz, 2602
cu, 2692
cubrir, 2397
cuidar, 2642
cume, 2661
cunhado, 2673
cunho, 2644
curto, 7635
cuspir, 7627

chamar, 1707
chave, 1697
chegar, 6506
cheio, 6518
choco, 3434
choupo, 6528
chouvir (v.), 4378
chover, 6534
chumbo, 6536
chuva, 6534

de, 2797
dedal, 2831
dedo, 2831
dedo, 2870
dentro, 4453
dépôr, 2860
descalçar, 2876
descarregar, 2877
descobrir, 2880
desfazer, 2887
desligar, 2893
despojar, 2900
deus, 9468
devedor, 2794
dez, 9477
dia, 9488
dó, 3024
dobar, 2853
doer, 3027
dom, 3018
domingo, 3010
dormir, 3026
dormitar, 3027
dorso, 3030
dous, 3004
duas, 3004

egua, 4238
eiso (v.), 4428
él, 3165
elo, 4402
em, 4358
embocar, 4330
empelgar, 4338
encalçar, 4371
encarregar, 4373
encender, 4380
enchar, 9052
enfaizar, 4405
ensenhar, 7680
então, 528
enteiro, 4450
enton (v.), 528
entrar, 4447
entre, 4448
escaldar, 7526
escalheiro, 7523
escama, 7528
escandea, 7566
escanho, 7543
escapar, 7531
escozer, 7584
escravo, 7552
escrevir, 7610
escritura, 7619
escudo, 7636
espargir, 8047
espinho, 8073
espuma, 8109
este, 481
estar, 8115
esquecer, 7520
esterco, 8160
estopa, 8293
estrabo, 8140
estrado, 8247
eu, 3213
espôr, 8110

face, 3296
facha, 3233
faia, 3239
faixa, 3288
farinha, 3248
fazer, 3232
feitico, 3269
feito, 3269
feitura, 3269
fel, 3356
fêmeo, 3263
femia, 3317

feno, 3384
ferratalha, 3353
ferro, 3353
ferver, 3354
filha, 3352
filho, 3413
fistico, 3408
flor, 3433
foder, 3547
fogo, 3448
folha, 3441
folle, 3442
fome, 3444
forca, 3528
formiga, 3534
fota, 3463
fouce, 3254
franger, 3490
fregar, 3480
freixo, 3475
frémito, 3479
freo, 3492
frigir, 3487
fronca, 3500
front, 3499
fruto, 3501
fuga, 3506
fugir, 3507
fuligen, 3524
fum, 3516
fundo, 3518
fuso, 3542

gallinha, 3563
garca, 706
geba, 3567
gel, 3558
gemeo, 3532
gemer, 3549
genro, 3566
gingiva, 3769
giro, 4655
godo, 2737
gosto, 3933
grave, 3878
graxo, 3867
grilho, 3875
grosso, 3900

hera, 4277
herva, 4241
hombro, 9044
homen, 5873
hora, 5749
hospede, 5752
hoste, 5753
hum, 9053
husmar, 9091

jã, 9497
jazer, 9393
jeelho, 3656
jogar, 4634
jogo, 4625
jovem, 4649
jugo, 4643
juiz, 4635
julgar, 4636
jurar, 4656

lãa, 4839
laco, 4725
lago, 4667
lagosta, 4675
lagrima, 4673
lagrimoso, 4673
largo, 4712
laurel, 4735
lavadura, 4782
lavar, 4661
lebre, 4285
legume, 4774
lei, 4770
leite, 4707
leituga, 4709
lendea, 4843
lenho, 4781
levar, 4921
liar, 4768
lico, 4534
limo, 4317
lingoa, 4832
linho, 4357
loa, 4733
lobo, 4948
lodo, 4952
logo, 4889
lombriz, 4833
longo, 4945
louvar, 4733
lua, 4942
lume, 4939
luta, 4949
lutar, 4949
luzir, 4928

macar, 245
madeixa, 5148
maer, 5299
magre, 4972
malva, 5581
malho, 5007
manga, 5301
mão, 5285
mar, 5092
maridar, 5107
marmore, 5109
mas, 5006
masgar, 5234
massuca (v.), 4970
meiro, 5263
mel, 5262
menar, 5286
mente, 5312
mentir, 5315
mesa, 5125
mestre, 4983
meu, 5242
midan (v.), 5013
mil, 5258
milho, 5194
miola, 4982
mirar, 5325
miudo, 5124
mõ, 5371
molle, 5370
molher, 5484
molho, 5069
monco(so), 5461
mono, 5016
monte, 5498
mora, 5500
morte, 5374
mortezinha, 5436
morto, 5435
mosca, 5519
mosto, 5513
mostrar, 5537
mudar, 5541
mudo, 5540
muito, 5490
mungir, 5489
nusgo, 5525

nabo, 5594
nadar, 4427
nao, 5726
nascer, 5621
nau, 5576
nedeo, 5672
negro, 5661
nem, 5677
neve, 5647
nevoa, 5662
nevoso, 5647
no, 5708
noite, 5704
nome, 5738
nora, 5716
nos, 5710
nossa, 5721
nove, 5724
novo, 5723
noz, 5728

oito, 5906
olho, 5802
olmo, 9039
olvidar, 9029
onda, 9056
onde, 9058
onher, 9061
ontono, 8795
orar, 9071
orelha, 9082
orfão, 5923
ortiga, 9098
osso, 5938
ou, 529
ouro, 534
outro, 216
ouvir, 542
ovo, 5982

padecer, 6205
pagão, 6012
pagar, 4335
palha, 6017
palma, 6053
panca, 6397
pao, 6105
pão, 6371
papar, 6093
parecer, 6144
parede, 6266
parelho, 6264
parente, 6155
parte, 6168
pascer, 6189
pascoa, 6188
paspalhao, 6461
pássaro, 6175
pastor, 6191
paúl (v.), 6009
pavão, 6222
paz, 5988
pecado, 5988
pecego, 6364
pedir, 6312
pedra, 6341
pegureiro, 6004
peito, 6360
peixe, 6305
peixeiro, 6299
pelle, 6358
pena, 6062
pente, 6361
pepino, 6258
pera, 6106
perceber, 6185
perder, 6362
perecer, 6363
pesar, 6173
peso, 6173
pinho, 6387
piolho, 6008
pisar, 6438
plazer, 6469
poco, 6989
poder, 6991
pollo, 6962
polpa, 6966
pólvora, 6965
pombo, 6668
ponte, 6971
pôr, 6231
por, 6969
porca, 6652
porco, 6652
porqueiro, 6652
porta, 6545
portar, 6983

pos, 6018
povo, 6648
prea, 6741
prear, 6741
prender, 6842
primavera, 6836
punho, 6967
pulga, 6978

qual, 1443
qunto, 2059
quãc, 1244
quara, 1443
quaresma, 6146
que, 1245
que, 2246
que, 1593
quebrar, 2538
quedo, 4376
queijo, 1498
querer, 1671

raio, 7121
rancio, 7191
raro, 7067
refegar, 7137
reo, 7116
repôr, 7066
resavir, 7074
responder, 7098
riba, 7206
rim, 7187
rio, 7217
rir, 7176
riso, 7208
roda, 7225
roer, 7224
rogacões, 7278
rogar, 7278
rojo, 7259
romiar, 7284
romper, 7200
ronha, 7181
rosto, 7255
rotura, 7290
rugir, 7279

sabugo, 7956
saco, 7314
saer, 7663
sahir, 7455
sal, 7452
saltar, 7380
salva, 7366
sangue, 7826
são, 7837
sebo, 7713
seco, 7652
sede, 7712
segure, 7662
seio, 7812
seis, 7473
semana, 7433
semear, 7675
semelhar, 7676
sendos, 7833
senha, 7680
serpe, 7465
servar, 7695
servo, 7494
sete, 7434
setta, 7335
sim, 7763
soar, 8368
sob, 8297
sobrancelha, 8102
sobrar, 8371
sobre, 8100
soca, 1944
soffrer, 8327
sogro, 7960
sol, 7951
solucar, 8336
someter, 8367
somno, 7993
sor (v.), 8006
sorber, 8009
sorte, 7953
sorva, 8007
sotil, 8305
sugir, 8334
suor, 8324
surdo, 8382
suso, 7397

tal, 8512
talbar, 8460
tamalavés (v.), 12
tanto, 520
tardio, 8773
tata, 8553
tecer, 8649
temer, 8612
tempo, 8709
tender, 8723
ter, 8725
temeza, 8717
terno, 8717
terra, 8512
teta, 8780
teu, 8559
tição, 8443
tingir, 4444
tocar, 8803
todo, 8843
tonto, 8826
torcer, 8800
torcol, 9077
tornar, 8997
torta, 8798
torto, 8800
torvar, 8987
tosse, 9003
touro, 8564
tragir, 8883
trajinar, 8857
trazer, 8857
trazer, 8858
tres, 8886
trilhar, 8887
triste, 8919
troar, 8980
tu, 8949
tussir, 9003
u (v.), 4548
ubre, 9022
umbigo, 1215
unha, 9062
unto, 9067
untura, 9078
urdir, 9097
urrar, 9089
uva, 530

vaca, 9118
valle, 9143
vao, 9122
vaso, 9174
veado, 9269
velh, 9194
vena, 9268
venar, 9269
vencer, 4461
vender, 9274
vento, 9280
ventre, 9283
ver, 9199
verca, 9173
verde, 9213
verga, 9167
verme, 9243
vero, 9164
vessar, 9171
vestimenta, 9223
vezar, 4457
vida, 9315
vingar, 9275
vinha, 9241
vinho, 9266
viola, 9284
vir, 9208
viuvo, 9127
viver, 9230
vivo, 9323
vizinho, 9196
vos, 9339
vostro, 6936

Provensală

aborrir, 1030
ac, 30
aceptar, 1405
adormir, 92
afumar, 43
agnel, 4416
agost, 141
agusar (v.), 458
aigla, 44
aigos, 339
aigua (v.), 316
aira, 406
aire, 101
aissi, 450
aital (v.), 502
aitan (v.), 516
ajonher (v.), 158
ajudar, 160
ajutori, 161
alentar, 207
alh, 145
altar, 218
amar (v.), 233
amareza, 233
amblar, 9045
amdui, 250
amortir, 254
an, 260
anc (v.), 4367
anel, 4402
angel, 4416
angle, 9064
antervar, 4449
apará, 318
apesar, 324
apondre (v.), 356
aprendre, 349
apropchar (v.), 353
aquel (v.), 43
*aqui (a), 48
aram (v.), 363
arar (v.), 357
arbre (v.), 374
arc, 375
ardre, 381
arena, 408
aret, 386
argent (v.), 393
arma, 4424
arsura, 431
ascla, 456
aspre, 479

B.C.U. „M. EMINESCU" IAŞI

atenher (v.), 516
atisar (v.), 521
aubo, 176, 409
aucire, 9018
aulona, 223
aur (v.), 534
aurar, 139
aurelha, 9082
auriol, 208
aussar, 4362
aut, 4362
autre (v.), 216
auzir (v.), 542
avan, 4361
aver, 550
azaigar (v.), 69
azaut (v.), 68
azombrar, 96

baila, 608
banh, 612
barbat, 680
batalha, 729
bateco, 2226
batejar, 1057
batre, 734
ben, 857
berbitz (v.), 789
beure, 752
bevedor, 752
blan, 927
boca, 1139
bocada, 1140
bon, 1201
bontat, 1203
bota, 1235
bou, 1061
boye, 940
braga, 1069
branca, 1102
bratz, 1079
bruma, 1129
bucella, 1141
buou, 1061

ca, 1901
cabestre, 1404
cabra, 1430
cabrier, 1431
cabriol, 1433
cabrun, 1430
cadel (v.), 1544
cagar, 1251
caire, 2228
calcanh, 1310
calcar, 1309
cald, 1314
calh, 1749
camin, 1367
camp, 1914
cantar, 1938
canut, 1496
cap, 1396
carbó, 1466
carn, 1484
carnas, 2034
cargar, 4373
caresma, 6146
carnos, 1484
carriera, 1459
carro, 1442
carta, 1489
casa, 1499
cassar, 34
castigar, 2057
cattar (v.), 1572
caudera, 1316
caussar, 4371
cavalgar, 4370
cavalh, 1294
cavalier, 1305
cazer, 1262
cel, 1659
celier, 1644
cena, 1921
cenar, 1922
cenha, 1799
cenher, 1932
ceniso, 1653
cep, 1654
cer, 1661
cera, 1617
cercar, 1664
cereiza, 2021
cerner, 1677
cerv, 1661
cigala, 1892
cinc, 1928
ciutat, 1672
clamar, 1708
clar, 1750
clau, 1697
claure, 4378
clinar, 4379
co, 2615
co, 2665
coa, 2179
cobrir, 2379
code, 2481
codoing, 3937
coifa, 2237
coiture, 2393
colar, 2248, 7630
colgar, 2656
colh, 2236
colher, 2657
com, 2665
coma, 2183
comengar, 2671
complir, 2677
comprar, 2675
comprendre, 2689
conoire, 2681
conquerer, 2627
contra, 1560
convenir, 2747
corda, 2187
corn, 2429
cornut, 2429
corp, 2401
correr, 2703
cort, 2718
cort, 7635
coucoudo, 2636
cozer, 2178
cozer, 2191
crebar, 2538
creire, 2550
creire, 2562
cresta, 2549
crotz, 2602
cru, 2603
cueisa, 2185
cul, 2692
cunh, 2644
cunhat, 2673

de, 2798
debanar, 2853
defar, 2887
dent, 2956
deponer, 2860
dereire, 4389
descargar, 2877
descaussar, 2876
desclaure, 2878
descobrir, 2880
desliar, 2893
despullar, 2900
det, 2831
deudor, 2794
dimarts, 5119
dimercre, 5261
doga, 2988
doler, 3127
dolz, 3104
dom, 3018
domerdieu (v.), 3113
dominica, 3110
dormir, 3026
dos, 3030
dous, 3104
dreit, 3058
dret, 3058
duas, 3004
dui, 3004
duire, 3085

edra, 4277
ego, 4238
eis, 4428
eissir, 4294
embelic, 1215
empenher, 4343
emperaire, 4337
emplir, 9052
en, 4358
encargar, 4373
encaussar, 4371
encender, 4380
encenher, 1932
enclinar, 4379
enflar, 9048
englotir, 4417
entrar, 4447
entre, 4448
envezar, 4456
er, 4289
er(a), 4240
erba, 4241
esca, 4247
escondre, 458
escoutar, 457
escut, 7636
est, 481

fach, 3269
facha, 3269
faire, 3232
faissa, 3288
faissar, 4405
faitura (v.), 3271
falco, 3254
farina, 3248
fau, 3239
faure, 3298
faus, 3254
fedoun, 3293
fel, 3356
felen, 3382
feme (v.), 3263
fen, 3384
fenestra, 3322
fenher, 465
fer, 3353
floc, 3434
flor, 3433
foc, 3448
fol, 3442
folzer, 3513
fons, 3518
fontana, 3388
foras, 3271
forca, 3528
formigu, 3534
formos, 3497
fors, 3271
fort, 3446
fotre, 3547
fraire, 3477
fraisse, 3475
franher, 3490
fre, 3492
fremnha, 3491
frire, 3487
front, 3499
fruch, 3501
fum, 3516
furar, 3527
furt, 3539

galina, 3563
galinat, 3564
gel, 3658
gemir, 3649
gena, 3639
genere, 3761
genolh, 3656
gingiva, 3866
gir, 4655
glotir, 4417
gola, 3929
gras, 3866
grelh, 3875
greu, 3878
grilh, 3875
gros, 3900
guat, 9122

ieu, 3213

jana (v.), 9497
jazer, 9393
jo, 4638
joc, 4625
jogar, 4634
jous, 4627
jovne, 4649
jurar, 4656
jutge, 4635
jutgar, 4636

kaudûro, 1318

lac, 4667
lach, 4707
lachuga, 4709
lagrema, 4673
lagremos, 4673
laissar, 4715
lana, 4839
larc, 4712
lat, 4724
latz, 4725
laur, 4735
lauzar, 4733
lavadura, 4732
lavar, 4661
le, 4836
lebra, 4285
legum, 4773
lei, 4770
lengua, 4832
lengut, 4832
leu, 9103
levar, 4921
liar, 4768
lin, 4357
lissa, 4534
loc, 4889
lograr, 4931
lombric, 4833
lonc, 4844, 4945
lop, 4948
luchar, 4949
lugor, 4930
lume, 4939
luna, 4932
luzir, 4928

madaisa, 5148
maestre, 4983
magre, 4973
maimon, 5016
mais, 5006
maisselle, 5133
malh, 5007
manar, 5286
maner, 5299
manga, 5301
manolh, 5069
mar, 5092
maridar, 5107
marmor, 5109
mascher, 5234
mascle, 5132
masel, 4964
meilh, 5194
mel, 5262
menassar, 242
mente, 5312
mentir, 5315
menut, 5124
merenda, 5218
merla, 5263
mesel, 5346
mezola, 4982
miegdia, 246
mieu, 5242
mirar, 5325
moc, 5461
mocos, 5461
mol, 5370
mola, 5371
molhar, 5482
molher, 5484
molt, 5490
molzer, 5489
moncel, 5495
mont, 5498
morimen, 5431
morir, 5507
mort, 5435
morte, 5474
mosca, 5519
mudir, 5540
muide, 5467
muire, 5372

nada, 5625
naisser, 5621
nap, 5594
nar, 5603
nas, 5612
nat, 5625
nau, 5578
negar, 4401
negre, 5661
net, 5672
neu, 5647
ni, 5677
nina, 291
nivol, 5715
no, 5726
nodar, 4427
nombre, 5733
noro, 5716
nos, 5710
nossas, 5735
nosstre, 5721
notz, 5728
nou, 5724
nueit, 5704
nueu, 5723

o (v.), 529
o, 4548
oblidar, 9023
ola, 5747
olma, 9039
om (v.), 5873
ombelic, 1215
ombra, 9046
on, 9058
onch, 9067
onchura, 9068
oncle, 9054
onda, 9056
ongla, 9062
ops, 5890
ora, 5749
orar, 9071
ordi, 5937
ordir, 9097
ors, 9093
orsol, 9076
ortiga, 9098
orzel, 9077
os, 5938
ost, 5753
oste, 5752
oz (v.), 529

pa, 6271
pagá, 6011
paiser, 6189
palanca, 6154
palha, 6017
pansa, 6397
papalaudo, 6097
pareilh, 6264
paren, 6155
parer, 6144
paret, 6266
pas, 6171
pasar, 6171
paser, 6175
pastre, 6191
patz, 5989
pau, 6222
pauma, 6053
pecat, 5988
pegola, 6003
peira, 6341
peis, 6305
pel, 6107
pel, 6358
pena, 6062
penche, 6361
pera, 6106
percebre, 6815
perdre, 6362
perir, 6363
persega, 6364
pes, 6173
pesar, 6173
pesca, 6188
petge, 6356
pezolh, 6008
pi, 6387
pissar, 6436
piuse, 6978
pizar, 6437
planher, 6519
plazer, 6469
ple, 6518
plegar, 6506
ploja, 6534
plom, 6536
poble, 6648
poder, 6991
pol, 6962
poldra, 6965
polmo, 6476
polpa, 6966
ponh, 6967
ponre, 6969
pont, 6971
porc, 6652
porca, 6652
porquier, 6652
porsel, 6977
porta, 6545
portar, 6983
pos, 6018
pous, 6989
preire, 6787
prenre, 6842
presa, 6741
pretz, 6803
primavera, 6831
pudir, 6992
pudor, 6995

qua, 1241
qual, 1471
quan, 1241
quant, 2059
que, 1245
que, 1246
que, 1593
querre, 1671
quet, 4376

quila, 1699

rai, 7121
raire, 7021
ramadan, 7044
rar, 7067
razina, 7020
reire, 4389
remanre, 7046
repausar, 7062
repondre, 7066
respondre, 7097
reu, 7116
riba, 7206
rimar, 7185
rire, 7176
ris, 7208
riu, 7217
roazó, 7278
roda, 7225
rogar, 7278
roi, 7241
roi, 7261
roire, 7224
romier, 7284
rompre, 8290
ronha, 7181
rotura, 7290
royilh, 7280
rugir, 7279

sac, 7314
sadol, 7490
saeta, 7335
saint, 7837
saiuc, 7656
sal, 7452
sallir, 7455
salvatge, 7367
sanc, 7826
santat, 7406
sautar, 7380
sautze, 7369
sauzeda, 7369
scama, 7528
sebo, 1612
sec, 7652
seguel, 7654
sella, 7301
semblar, 7676
semenar, 7675
semenca, 7395
sengles, 7833
senh, 7680
sentir, 7809
ser, 7650
ser, 7694
seré, 7684
serpol, 7466
servar, 7695
set, 7434
set, 7712
setmana, 7433
seu, 7713
sezer, 7663
si, 7763
sieis, 7473
sobrar, 8371
sobre, 8100
soffrir, 8327
sofla, 8328
sogre, 7960
sol (v.), 7951
som, 7992
sometre, 8367
sonar, 8368
sorba, 8007
sorbir, 8009
sorre, 8006
sort, 7953
sort, 8382
sospir, 8404
sospirar, 8404
sotil, 8305
sots, 8297
sus, 8397

tal, 502, 8528
talhar, 8460
tardiu, 8737
taur, 8564
tazer, 8439
teca, 8571
teiser, 8649
tela, 8577
telh, 8596
temer, 8612
templa, 8713
temps, 8709
tenda, 8721
tendre, 8723
tenir, 8725
tenre, 8717
terra, 8512
testa, 8580
teta, 8780
tizó, 8443
to, 8559
tocar, 8803
tondre, 8981
torbar, 8988
tornar, 8997
torridá, 4433
torser, 8800
tort, 8800
torta, 8998
tos, 9003
traire, 8858
trametre, 8096
treblar, 8887
treblar, 8990
trebol, 8990
trefuelh, 8900
tremblá, 8888
tres, 8886
tritz, 8919
tronar, 8980
tu, 8949
tueisec, 8799

uech, 5906
uelh, 5802
uis, 9101
uisol, 9101
un, 9053
uo, 5982

vaca, 9118
val, 9143
vas, 9174
vedel, 9318
velhar, 9201
vena, 9268
venador, 9268
venar, 9269
vencer, 4461
vendre, 9274
venir, 9208
venjar, 9275
ven, 9280
ventre, 9283
ver, 9164
verga, 9167
verm, 9143
verre, 9242
versar, 9171
vert, 9213
vertut, 9301
vespa, 9246
vestiment, 9223
vezer, 9199
viola, 9284
vis, 9302
viu, 9323
viure, 9230
volar, 9369
volp, 9378
vos, 9339
vostre, 9356
vezin, 9196
vezoa, 9127
vi, 9266
vida, 9315
vielh, 9194
vinha, 9241

Rusă

ad, 4226
adamaška, 2766
agrus, 136
ajda, 3965
almaz, 5865
ambar, 4001
amunicija, 5497
angeljskaja, 283
antal, 294
antalag, 294
arapka, 3650
arapnik, 4029
arbá, 4024
arenda, 383
arešok, 7211
arkan, 379
armija, 412
aršin, 429
artelj̆čik, 435
asaul, 453
Astrachan, 488
astrachanskij, 5353
avran, 558

ba, 567
baba, 568, 576
babica, 576
babka, 573
bachmut, 603
bagno, 604
bajberek, 611
bakam, 581
baklažan, 6207
bakun, 587
balaboritj, 986
balaguritj, 623
balamut, 628
balyk, 644
banka, 7501
bant, 666
baraban, 2782
barsuk, 1221
barvinok, 678
barylka, 640
basmak, 1226
basna, 719
bat, 883
batjuška, 591
batožitj, 740
bazar, 750
beket, 6345
belčug, 776
belekos, 773
bereza, 1087
berlog, 875
bervno, 876

bič, 831
bigunki, 841
birjuzá, 6293
birka, 868
birža, 872, 985
blagočinnyj, 911
blamanže, 913
blat, 916
blatnoi, 816
blizna, 779
bljacha, 922
bob, 947
bobr, 1088
boj, 606
bok, 957
bol, 937
bolon, 914
boloto, 652, 1182
bolševik, 1001
bolvan, 999
bondar, 1237
borit, 1036
boroná, 1033
borozda, 1083
botforty, 1058
botinka, 1058
boz, 1066
brak, 1068
brandvahta, 671
brediti, 1122
brička, 1109
briževka, 815
brjuchan, 1029
brjucho, 1029
broditi, 1122
bryži, 815
buch, 1138, 1163
buchatj, 1160
buchnutj, 4563
buda, 1152
bugai, 1163
bukatka, 1140
bulat, 1181
bulgar, 1188
bulka, 1196
bulyžnik, 1195
bumaška, 1196
bunčuk, 1146, 1204
bura, 1209
burjan, 1222
burka, 1210
burlak, 1217
burliti, 7512
busurmar, 1230
butylka, 1236
buzdychan, 1240
byk, 828
bzdryt, 904
bzdych, 905

cap, 8505
caranin, 8512
carica, 8510
carina, 8535
cech, 8591
cel, 8599
cerkovnik, 8755
cichaus, 8959
curka, 8993
cvaklja, 7726
cyba, 8667
cygan, 8683

chabatnik, 3948
chalat, 3982
chalva, 3996
chitryj, 4130
chlipatj, 4134
chljabatj, 4133
chlud, 185
chmel, 4002
chobot, 4138
chochot, 4147
chod, 4138
cholostyj, 4155
cholstinska, 195, 4721
chomut, 3997
chopitj, 4173
chorilka, 4154
chorkatj, 4113
chozejskij, 4070
chram, 4177
chranitj, 4179
chrapetj, 4181
chren, 4182
chudo, 4100
chudoi, 4100
chula, 4199
chuligan, 4199

čad, 1628
čai, 1604
čainik, 1604
čainyj, 1604
čapčury, 1295
čapura, 1616
čardak, 1670
časovnik, 1626
čatečury, 1295
čechol, 1603
čekanitj, 1956
čemodan, 3635
čepek, 1615
čereda, 2020
čerep, 4408
černuška, 1678
černyj, 1678, 1989
čerpak, 1994
četa, 1627
čilim, 2083
činovnik, 1920
činuša, 1653
čobot, 2066
čok, 1953
čokatsja, 1953
čoknutj, 1961
čop, 1654
čorno (na), 1989
čorpak, 1994
čubuk, 2067
čuma, 2084
čup, 2089

da, 2749
daj bože, 2756
dar, 2780
de, 2798
desjatina, 2885
destj, 8654
deza, 2835
dežurnyj, 2837
dežurstvo, 2837
djelo, 2838
dolman, 3100
domjeritj, 3017
donce, 3022
dopros, 3023
dospjetj, 3033
dostokanj, 8117
dračije, 3039
dranica, 3050
drob, 3069
drogá, 3066
drok, 3070
droždi, 3072
drožka, 3075
družba, 3079
družka, 3078
dub, 3081
dubiti, 3082
dubrava, 3108
dugá, 3116
duma, 3012
dumatj, 3012
duslušatj, 2894
duška, 3130
dvornik, 9352
džigit, 3756
džok, 4625

epolet, 3195
erik, 4292
esetr, 5692

fabrika, 3229
falbala, 3253
falda, 3225
fališ, 3261
farmazon, 3281
faska, 3287
favor, 3300
fazan, 3301
feljdšer, 3306
fetr, 3341
filipovanin, 4862
firma, 3397
fraht, 3469
francuz, 3489
frontovoi, 3495
gabatj, 3553
gači, 3555
gadina, 3556
gagauz, 3557
gaiduk, 3966
gajka, 3560, 3609
galačitj, 3568
galka, 3580
galoša, 3584
galstuk, 7745
galuška, 3585
garnec, 3603
gauptvachta, 5736
gerlyka, 2029
girka, 4499
glej, 3810
glezna, 3808
gljac, 1749
glubok, 1183
gluda, 3815
golka, 3963
golos, 3803
golova, 3806
gomon, 3833
gomonitj, 3833
gorčica, 4164
gordina, 3837
gorn, 3321
gornist, 3321
goroditj, 4419
gospodar, 3843
gostj, 3845
granica, 3863
grebenj, 3871
grešitj, 3876
grivna (v.), 3890
grochotatj, 3897
grodenaplj, 3905
grozlivyj, 3892
grubian, 3893
grunt, 3911
gubernija, 3939
guljaj, 3920
guljatj, 3920
guš, 3787
gutej, 3937
guzno, 3689
guž, 3736, 3772
gvint, 3746
gvozdj, 3622
gvozdika, 9326

igla, 4303
iknutj, 4264
ikra, 4264
inej, 4422
Iskariotski, 7653
ispravnic, 4523
istec, 4559
izba, 4558
izgorjatj, 4566
izvod, 4573

jalovica, 4231
jarica, 4499
jarlyk, 4242
jarmarka, 4244
jaruga, 4292
jaslj, 4295
jazva, 4248
jez, 4256
juft, 4543
junker, 4546

kaftan, 1274
kalač, 2243
kalbaša, 1240
kalina, 1335
kaloša, 3584
kalufer, 1337
kamin, 1367
kampanija, 1369
kana, 1374
kancelarija, 1383
kantora, 2352
kapkan, 1409
kapište, 1420
kapitan, 1423
kaplun, 2121
kapot, 1429
karakatica, 1449
karakul, 1448
karaman, 1455
karantin, 1458
karasj, 1460
karbovanec, 1464
karbovec, 1464
kareta, 1473
karman, 1455
karp, 2537
kastrjolja, 1516
keštei, 1513
katart, 1533
katavasija, 1558
katjuša, 1555
katorga, 1534
kavaler, 1576
kazak, 1583
kazan, 1585
kazjonnyj, 1592
kazná, 4071
kelija (v.), 1779
kembrik, 1709
kibitka, 1753
kij, 47
kilá, 1774
kilim, 1780
kiminŭ (v.), 1787
kinovarj, 1802
kipot, 1820
kirdžalj, 1926
kirgiz, 1669
kirka, 1823
kis, 6435
kisà, 1836
kiselj, 1837
kislovatyj, 1876
kišká, 1834
kišlja, 2052
kita, 1853
kiverŭ (v.), 1871
kladj, 2113
klapa, 2119
klej, 2134
klenj, 2130
klešti, 2141
klin, 2149
klir, 2139
kljaka, 2112
kljapuš, 2118
kločitj, 1906
klumba, 2160
knjazj, 1798
knut, 2174
kobec, 2198
kobka, 2197
koburá, 2203
kobza, 2204
kobzarj, 2204
kočarga (v.), 2216
kočka, 2215
kočkovatyj, 2462
kojnak, 2238
kojori, 2531
kokošitj, 2205
kolabatj, 2250
kolbaša, 1903
koljadá, 2264
kollegija, 2257
kolob, 2250
kolotitj, 2276
kolpak, 1339
komendant, 2288
komisar, 2303
komitet, 2305
komora, 2307
kontora, 1394
konvoi, 2369
kooš, 1566
kopejka, 2378
kopelŭ (v.), 2383
kopija, 2381
kopito, 2385
korablj, 2397
korčitj, 2015
kordon, 2411
korda, 2188
korj, 2420
korgan, 3839
kormilo, 2427
kornet, 2428
korobitj, 2430
korobka, 2434
koroč(j)un, 2524
koromyslo, 2433, 2709
korona, 2431
korova, 2437
korovatik, 2437
korpus, 2438
korsak, 2441
korvan, 2450
kosá, 2189
kosatka, 2455
kositj, 2189
kosori, 2471
koš, 2453
koš, 2454
košenica, 2470
košnica, 2469
kotejko, 2488
kotomoč, 2365
kovčeg, 2465
kover, 2513
kovrig(a), 2515
kovylčatj, 7591
kozyrek, 2521
kožica, 2181
kožuch, 2241
krachmal, 2594
krachmalitj, 2594
krai, 2529
kraska, 2539
kremen, 2556
krest, 1942
krestitj, 2561
kriv, 2516
krivatj, 2589
krlyga, 1929
kručjok, 2016
krug, 2576
krupa, 2609
krušitj, 2610
kryčenyj, 2575
kufterj, 2234
kuhnja, 2643
kuleš, 2255
kulik, 2658
kum, 2669
kunica, 2680
kurlan, 2426
kurolesa, 1822
kurva, 2721
kvartal, 1687
kvitancija, 1855
kvitovatj, 1848
kykyryza 2635

ladunka, 4763
lager, 4680
lagoda, 4898
lakej, 4671
lamota, 4692
lampa, 4693
lampas, 4694
lan, 4696
lancug, 4702
lapa, 4662
laska, 4716
laskovyj, 4816
lastik, 4716
lastik, 4721
lastovica, 4717, 4723
latok, 4708
lavra, 4641
lazur, 4647
lebedj, 4761
legin, 4824
lejka, 4777
lekcija, 4764
lelek, 4828
lenj, 4784
lenta, 4785
lepest, 4796
lepucha, 4710
lespet(ok), 4796
leš(a), 4759
levada, 4883
limon, 4831
linj, 4837
lipovanin, 4862
lišenie, 4797
litavra, 4874
litija, 4876
liver, 4554
ljubitj, 4538
ljubovatj, 4538
ljutj, 4551
loban, 4664
lochanj, 4752
lodka, 4914
lokaljnyj, 4889
lom, 4906
lomonos, 4940
lopata, 4908
loskut, 4911
losos, 4912
lošadjnui, 720
loza, 4919
lozung, 4920

machir, 4999
machorka, 5003
mačecha, 5139
madepolam, 4979
magnit, 4992
major, 5019
mak, 4956
malai, 5028
malina, 5030
mama, 5035
mamalyga, 5036
manastyr (v.), 5287
mancrka, 5053
maniška, 5063
manka, 5044
mantija, 5067
marafety, 5076
marka, 5083
markitant, 5088
marširovatj, 5112
maršrut, 5112
maska, 5130
mastj, 5137
materija, 5151

matka, 5150
matros, 5163
matuška, 5167
maz, 5172
mazil, 5177
mazolitj, 5456
mažatj, 5310
mažnutj, 5310
mech, 5260
mečatj, 5180
med, 5259
medeljan, 5283
mejdan, 5013
merlucha, 5260
mešina, 5230
metlá, 5166
metúza, 5149
mezdriti, 5243
miga, 5253
milicija, 5283
miro, 5322
mjačj, 5305
molčatj, 5282
molj, 5400
moloki, 5027
morda, 5426
morkov, 5425
morok, 5505
mošjka, 5456
moskalj, 5443
Moskva, 5443
mošti, 5373
mot(ok), 5450, 5452
mrak, 5505
mundir, 5412
mundštuk, 5538
muryj, 5505
mustra, 5336
muškatnyj, 5522
mušmula, 5444
muštarda, 5531
mužik, 5392
mygla, 5268
myto, 5358

na, 5551
naboj, 5553
nacija, 5627
nadpis, 5562
nadrag, 5562
nagar, 5656
nagodnyj, 5659
nakleitj, 5557
napadanije, 5552
naperstok, 5597
navalitj, 5633
navolok, 5639
navorop, 5640
nažđak, 5579
nedug, 5564
negod, 5570
nevesta, 5673
nevod, 5638
nevolja, 5674
ne znaju, 5702
norka, 5737

obluk, 5773
oblyj, 5776
obod, 5755
oboločka, 914
obolonj, 914
obora, 5778
oborag, 5787
obrazovanje, 5783
ocet, 5969
ochiletj, 5834
ochotnik, 143
oficer, 5835
okrop, 9055
olačuga, 3963
olei, 9035
olovina, 5869
oltar, 218
omeg, 5877
omet, 5876
opisj, 5899
opor, 5902
opozdatj, 330
opust, 5908
ordonanc, 5921
osj, 5941
oslam, 470
ospa, 9355
ostavka, 5948
ostj, 5952
oščepok, 5960
otava, 5962
otetjum, 8657
otkup, 5965
otkupštik, 5965
otnošenie, 5974
otrepie, 5978
ot tog, 5975
ozor, 5985

pačesi, 5993
pačka, 5987
padina, 6005
paket, 5997
palaš, 5931
palata, 5942
palica, 5952
palisad, 5951
palka, 5941
pampuša, 6104
pancyr, 5984
panikandilo, 6609
paplin, 6481
papuša, 6104
papušoi, 6104
parch, 6148
parkan, 6137
paršivitj, 6165
paršivyj, 6165
pasmuritj, 6684
pasternak, 6190
pastet, 6186
pastila, 6186
paterica, 6204
patrontaš, 6214
patrulj, 6216
pauk, 6024
pazderie, 6998
pechota, 4370
pechotinec, 4173
pedelj, 6240
peklo, 6350
pelenka, 6248
pensija, 6255
perevjaz, 6268
persik, 6264
pervyj, 6294
petlica, 6313
pidtjažka, 5896
piket, 6345
pikyljca, 6355
pila, 6375
pirozok, 6427
piskarj, 6442
pistolj, 6449
pivnica, 6465
pizdá, 6466
plaštj, 6486
plata, 6492
platitj, 6492
platka, 6491
pled, 6507
plis, 6539
plita, 6523
pljustitj, 6510
pljuš, 6539
ploskon, 6674
ploščica, 6531
plot, 5640
pluj, 6535
počta, 6690
počtalion, 6690
podkapok, 6702
podmet, 6567
podnožka, 6568
podorožnaja, 6872
podvoda, 5775
pogan, 6012
pogibal, 6585
pogonečj, 4173
pogrom, 6591
polezd, 6594
poklisarj, 6554
polej, 6606
policija, 6618
policijmajster, 6618
polin, 6247
politruk, 6618
poljak, 6603
poljana, 6595
poljka, 6603
polk, 6379
polkovnik, 6379
polog, 6621
poloskanije, 8093
polubočka, 6620
polstj, 6445
polucha, 6602
poluimperial, 6602
pomost, 6633
pomoščnik, 6632
ponos, 6640
popojka, 6092
porjadok, 6154
porka, 6654
poručik, 6667
poručitj, 6669
poruka, 6669
posmagu (v.), 6682
post, 6689
postoronok, 6695
pošel, 6185
pošlina, 6660
potgalstušnik, 6702
potir, 6712
potknutj, 6709
potroch, 6724
povod, 6592
povodec, 6730
povora, 6593
pozvolenije, 6738
pozvolitj, 6738
požarnyj, 6598
poživa, 6599
poživatj sja, 6599
požrati, 6029
prapor, 6754
praporčik, 6754
praštj, 9757
predmet, 6778
prestol, 6868
pričina, 6814
prigon, 6826
pripoj, 6850
pripor, 6852
pristavlivatj, 6865
pročikatj, 6880
promorok, 6912
propadatj, 6752
propastj, 6752
prostyj, 6928
protykalo, 6722
prozvanie, 6915
prud, 6947
prusak, 6948
puknutj, 6549
pup, 6972
puška, 6985
pyžj, 6372

rabota(tj), 7226
raj, 7033
rak, 7008
raka, 7015
raki, 7014
rakovina, 7008

rama, 7043
rana, 7049
ranec, 7052
ranžir, 7053
raskoljnik, 7084
rasputie, 7079
rejtar, 7040
revent, 7067
riza, 7220
rjezyjak, 7222
rogačj, 7027
rogatka, 7239
rokoš, 7232
roman, 7248
romannik, 7247
ropot, 7250
ropotj (v.), 7064
roptatj, 7065
rota, 7225
rotožej, 7225
rubaška, 7003
rublj, 7267
rydvan, 7023
rygnatj, 7080
ryžik, 7213

sablja, 7310
sabur, 7313
sagaidak, 7340
salep, 7373
samavoljnyj, 7092
samoderžec, 7396
samovar, 7397
sandal, 7410
sanduk, 7417
sani, 7421
sap(itj), 7059
sarai, 7443
savan, 8082
sbor, 7513
saža, 7353
sčurup, 8395
sdelka, 7642
sedelka, 7326
sedlo, 7326
selitra, 7793
ser, 8378
setka, 7711
seženj, 8188
sinilo, 7822
sito, 7869
sjurtuk, 8394
skatulka, 7542
skiljaga, 7557
skoba, 7583
skomuroch, 7529
skongs, 7594
skop, 7597
skorbilo, 7622
skorbitji, 7622
skotar, 7638
skrepitj, 7618
skrin, 7613
skripka, 7617
skungs, 7594
skutatj, 7639
slatina, 7880
sloj, 7910
smak, 7910
smerdetj, 7934
smetana, 7924
smetie, 7917
smezitj, 5275
smirno, 7927
smorčok, 7512, 7919
smorkatj, 7925
smoroda, 7926
smorodina, 7919, 7932
smorstennyj, 7919
smotr(et)j, 7933
snop, 7944
sobolj, 7955
sojuz, 8350
sojuz, 8350
som, 7994
soroka, 8524
sorokovec, 8016
sotnja, 8026
sotnik, 8026
sovjet, 7725
spermacet, 8086
spica, 8068
spirt, 8083
spisok, 4520
spravka, 8098
srok, 8015
stan, 8138, 8182
stanok, 8130
statj, 8115
stekló, 8169
steretj, 8191
stichotvorec, 8174
stiratj, 8191
stjag, 8145
sto, 8408
stof, 8210
stokan, 8117
stol, 8215
stolica, 8215
stoljer, 8215
storož, 8134
stražnica (v.), 8134
streljbo, 8180
stremitj sja, 8199
stroj, 8274
strug, 8282
stružitj, 8279
sucharj, 8341
sučiti, 8313
sudak, 8320
sukman, 8363
sulá, 8352
sulica, 8360
sultan, 8361
suma, 8390
susaj, 8398
susak, 8398
susik, 7862
svarok, 7722
svaška, 7724
svitok, 7739
svjatoša, 7734
svora, 7740

šabaš, 7308
šafer, 7330
šafran, 7972
šach, 7338
šajka, 7345
šalaš, 7360
šalber, 7387
šanec, 7425
šapka, 7430
šaraban, 7437
šarf, 7453
šarmanka, 1545
šarovary, 7385
šceritj, 6967
šerenga, 7844
šertatj, 8002
šest, 7710
šip, 7841
šlampatj, 7884
šlik, 4514
šljap(k)a, 7878
špag, 8034
špaga, 8033
španka, 8044
špiljka, 8060
štab, 8116
štepa, 8116
šterbina, 8195
štos, 8222
štraf, 8228
štuka, 8203
štyk, 8168
šuba, 37889
šušnica, 8402
šutitj, 8409
šuvar, 8028

tabačok, 8421
tabelj, 8430
tablica, 8430
tabor, 8424
tabun, 8432
tačka, 6200
tafta, 8450
tagan, 8682
takt, 8448
talija, 8478
talijan, 8470
talir, 8475
taratajka, 2784
tarak, 8517
tarlatan, 8538
taška, 8551
tavolga, 8562
telega, 8602
teleljuj, 8467
temnyj, 1808
tern, 8765
tesak, 8646
tikatj, 8670
tina, 8716
tiski, 8579
tjaglij, 8687
tok, 8806
tokmo, 8813
tolmač, 8481
toločitj, 8820
toloka, 8820
topitj, 8830
topor, 8832
toropitj, 8838, 8840
tovarj, 6728, 8846
tovarišt, 8847
torba, 8836
torica, 8834
torg, 8757
traktat, 8849
traktir, 8849
trinositj, 8768
trjapica, 8578
tuchnutj, 3095
tukmačj, 8812
tužitj, 8730
tykva, 8693

učenie, 9017
ukaz, 9016
ulej, 9034
ulica, 9037
ulogij, 5867
urda, 9078
userdie, 5944
ustanie, 5950
uškam, 9100

vachmistrj, 9129
vaksa, 9120
val, 9136
valjtrap, 9151
valom, 9147
var, 9163
vata, 9179
vataga, 9180
vataman, 4058
vataznik, 9180
vatrucha, 9184
važnyj, 9135
vědomostj, 9239
vek, 9190
veko, 9191
vengerka, 9207
venterj, 9282
veriga, 9218
verstá, 9219
vestovoj, 9310
vetisket, 3340
veverica, 9229
vica, 9316

višnja, 9305
vitjazj, 9317
viz, 9324
voevod, 9343
vojna, 5855
volja, 9341
volok, 9349
volontjor, 9348
vorobcj, 9360
voronij, 9353
voronnika, 9353
vospa, 9355
vremja, 9360
vydra, 9240
vypuška, 9289
vrytj, 9296

zabava, 9384
zabavnik, 9384
zabrak, 9388
zachmeletj, 4002
zagata, 9412
zagnetj, 9409
zahata, 9412
zakuska, 9398
zamok, 9426
zamša, 4585
zapor, 9442
zastup, 9463
zlotyj, 9506
znamenj, 7938
zob, 1954
zolá, 9507
zubritj, 9493

žaloba, 4581
žalovanije, 4582
žemok, 7930
žerdi, 4623
žerebija, 4616
žertva, 4600
žertvennik, 4600
žigalka, 4596
žigalo, 4596
žiletka, 4608
žimera, 4644
žir, 4615
žitarj, 4618
žitnica, 4618
živ, 4605
žolob, 4604
žomera, 4644

Ruteană

afin(a), 110
alibijka, 178
ambar, 4001
abruza, 4031
aravona, 446
arenda, 383
aretij, 385
arkan, 379
arkuš, 275
ataman, 4058

ba, 567
babka, 537
badica, 591
bagatyrka, 602
bahmat, 603
bahno, 604
bajbarak, 611
bajor, 613
bajstruk, 617
balaguriti, 623
balamut, 627
balec, 561
balija, 645
baljoh, 646
baljyga, 646
balmus, 649
balta, 652
bandurka, 673
bantovati, 864
banovati, 668
barabolja, 673
barda, 693
barná, 877
barvinok, 678
barylka, 640
barza, 704, 1087
basma, 719
benker, 660
berbenicja, 791
berlog, 875
berveno, 876
bešiha, 716
betehe, 809
bida, 763
biliti, 851
blendati, 920
blenditi, 920
bloščica, 6531
blyndá, 927
blyzna, 779
bodjan, 964
bodnar, 1237
boj, 606
bokata, 1140
boljfa, 990, 991
boloto, 1182
borborosy, 986
bordej, 1026
boroná, 1034
borsuk, 1221
boršt, 1036
bort(a), 1038
bouvan, 999
bozkoróditi, 1045
brai, 1073
brak, 1068
brandjuši, 1105
brehati, 1091
brenduška, 1105
brižja, 815
brycari, 1080
brytva, 1108
buba, 1135
budka, 1234
buhai, 1165
bukata, 1140
bulat, 1181
bunčuk, 1204
bunda, 1205
bunika, 1201
burduh, 1029
butjuk, 1238
butka, 1234
butuki, 1238
buženicija, 1175
byljc, 853

cap, 8505
cara, 8512
caranin, 8512
carka, 8523
carok, 8523
carina, 8535
cerkati, 8523
cundra, 8985
cuppa, 8828
curka, 8993
cyba, 8667
cyndra, 8499

čaban, 1951
čad, 1628
čahnuti, 1890
čala, 1594
čaljovaty, 1648
čambul, 1608
čapati, 2088
čata, 1627
ča(v)un, 1628
čelednik, 1645
čerdak, 1670
čerep, 4008
čeresló, 1992
čeret, 2025
čersati, 1995
čihati, 1642
čintica, 4612
čip, 1654
čistak, 2056
čistec, 1937
čiž, 1902
čobak, 1950
čopok, 1680
čort, 1995
čubuk, 2067
čutora, 2104
čyr, 2006

dak, 2797
darda, 2787
data, 2793
dilj, 2793
dohot, 3003
dojma, 3006
doli, 3009
drahlij, 3063
drjajlij, 3063
drok, 3070
drot, 3076
druk, 3078
druzba, 3078
drygati, 3063
dryguliti, 7760
drymba, 3065
drumla, 3065
dub, 3081
dybati, 3553
dzema, 9476
dzer, 9485
dzgama, 9476
dzigeraj, 4596
dzuma, 2084

facernyi, 3296
facka, 3296
facygati, 3410
faliča, 3254
faličarj, 3254
felegi, 3427
ferfeljcja, 3327
fijn(a), 3382
fil, 3413
flandra, 3427
flekav, 3416
fljak, 3427
fljojara, 3436
fljojera, 3436
foja, 3441
foljos, 3457
foljosyti, 3457
fortuna, 3541
fota, 3463
fotka, 3463
frasuvati sja, 3476
frembija, 3491
fruntaš, 3499
fryka, 3484
fudalny, 3505
fudulija, 3505

fudulyti sja, 3505
fujera, 3436
fylyna, 3382

gač, 3555
gadzulija, 3796
gaj, 4412
gajka, 3850
galijna, 4412
gančь, 7746
gard, 3596
garda, 7747
gavora, 3617
gavra, 3617
gazdovati, 3625
gerdan, 3677
gerečun, 2524
gergelyca, 3600
gergina, 3682
girka, 4499
girlyga, 2029
gjencura, 3713
glej, 3810
gliba, 3810, 7754
gljug, 1749
gogodza, 2176
gogoman, 3828
gora, 4162
gorn, 4166
gota, 3636
gotka, 3846
grata, 3868
grečun, 2524
gros, 3900
gruny, 3907
grynda, 3882
guglja, 3819
gulgulyca, 3600
gust, 3933
gustovnyj, 3933
guši, 3932
guteja, 3937

hadžuga, 4196
hajdej, 3971
hak, 3949
halijti sja, 3991
hamy, 3997
hanca, 4015
hance, 4015
hapati, 4018
hapka, 4018
harhara, 4023
harmasar, 414
hat, 4048
hatyti, 4048
haukati, 4059
hergev, 4117
het, 4050
hluzuvati, 4136
hmljnik, 4205
hoholj, 4119
hojs, 3963
holěk, 4152
holjtiaj, 4155
holub, 4201
homyk, 7991
horlo, 6566
hornuta, 2428
horodjanka, 4168
horylka, 4154
hožma, 4149
hrabki, 4186
hrapa, 4180
hrebin, 3871
hrebinka, 3871
hrička, 4187
hrinka, 4186
hruba, 4193
hruny, 3907
hryb, 4185
huhlja, 3819
hurbá, 9091
hurmá, 9091
hurt, 4211
husak, 3773
huska, 3787
hušča, 4199
huščak, 4196
huzer, 4215
hyd, 4100
hytljenec, 9235

irha, 4288
iva, 4478
iver, 4554

jafin(a), 110
jafyna, 110
jalovyj, 4231
jarik, 404
jarmark, 4244
jaruga, 4492
jater, 4296
judyti, 4541
juška, 4550

kaca, 1520
kacavejka, 1539
kačur, 1256
kahlja, 1277
kalika, 1329
kanča, 2326
kantar, 1939
kapestra, 1404
karaš, 1460
karavan, 1463
karuca, 1442
kary, 1442
kašicija, 1499
katerinka, 1545
katuša, 1545
kauš, 1566
kava, 1565
kavuš, 1566
kazan, 1585
kebzuvati, 1756
kefal, 1691
keltuvati, 1707
kempa, 1914
kerd, 2019
kerečun, 2524
kisleak, 1844
kladnja, 2115
klagati, 1749
klapauhy, 2120
klipati, 2152
kljipka, 2152
kljuba, 2160
kločka, 2168
klypiti, 2152
knjaz, 1798
kobza, 2204
kobzovati, 1756
kocjurbá, 2496
kocobirka, 2483
kocofist, 2483
kočerga, 2216
kočkodan, 2460
kočuba, 2216
kodaš, 2179
kofa, 2229
kokoš, 2205, 2224
kolabati, 2250
kolec, 2278
koljastra, 2279
koljotyca, 2249
koljučka, 2282
koljuba, 2259
kolomijka, 2272
kolos, 2277
kolotiti, 2276
komarnik, 2289
komora, 2307
konča, 2326
konec, 2320
konovjaz, 2342
kopač, 2371
kopanka, 2372
kopnuti, 2376
kopyl, 2383
korba, 2186
korbač, 3779
korč, 2404
korčuchy, 2405
kordjuk, 2410
korec, 2416
korkijka, 2401
korkobeč, 2702
kormá, 2711
kormač, 2030
koromyslo, 2433
kosá, 2189
kosyj, 2189
kosynka, 1508
koš, 2454
košelina, 2470
košiera, 2456
košiti sja, 2483
kotiga, 2492
kotiti sja, 2483
kotlovan, 2502
kotobanja, 2488
kovalj, 2507
koverč, 2513
kovicati, 2512
kožuh, 2241
kračak, 2015
kračun, 1924
krahmal, 2594
krajnik, 2532
krak, 2523
krečun, 2524
krestiti, 2561
kricja, 2586
kriha, 2604
krinka, 2577
kriška, 2580
krivak, 2587
krošnja, 2601
kruha, 2604
krupa, 2609
krušiná, 2610
krušiti, 2610
kubljyti, 2645
kubok, 2201
kučka, 2723
kučma, 2728
kuhnja, 2643
kukul, 2621
kukurudz, 2635
kukuryku, 2634
kuljastra, 2249
kulješa, 2255
kuljestra, 2249
kumnat, 2673
kunicija, 2680
kupo, 2684
kurhan, 2419, 3839
kurman, 2709, 2714
kurmei, 2709
kurnuty, 2428
kušaty, 2726
kutornogyj, 2498
kužinica, 2651
kvasa, 2509
kylym, 1780
kympyna, 1914
kyptár, 6360
kyrd, 2019
kyrlyg, 2028
kyrpič, 1729
kyrža, 2027
kyselyca, 1837
kiška, 1834
kyta, 1871
kyver, 1871

kyželjca, 2650

lada, 4676
lan, 4686
lan, 4696
lanc, 4702
lancjug, 4702
lanva, 4690
laska, 4716
laskav, 4716
lefa, 4750
leljka, 4780
lep, 4856
lev, 4799
levurda, 4801
lihotá, 4855
lilik, 4828
liman, 4831
lipskyj, 4861
livar, 4554
ljackyj, 4718
ljado, 4678
ljah, 4754
ljaja, 4686
ljajistyj, 4684
ljak, 47848
ljama, 4756
ljanka, 4757
ljaz, 4743
ljok, 4889
ljokotoš, 4669
ljopaty, 4704
ljubyti, 4538
ljuli-ljuli, 4881
ljura, 4882
loboda, 4888
lodva, 4894
lopata, 4908
lotoky, 4708
lučina, 4929

mačug, 4970
mageran, 4939
mahorka, 5003
maj, 5006
makoljandra, 4958
makorteti, 4971
Makoša, 5376
maljaj, 5028
mamalyg, 5036
mandiburka, 673
marfa, 5095
marha, 5095
markaliti, 5347
markotka, 5087
mazgaljati, 5347
merendati, 5218
merendja, 5218
mešty, 5254
mišok, 5294
mlaka, 5566

močar, 5378
mogylka, 5368
mohylja, 5456
morda, 5426
morfĕliti, 5427
morkotati, 5377
morocyti, 5429
moša, 5441
mošija, 5441
mošul, 5441
mot, 5450
motok, 5450, 5452
mozoljuvati, 5456
mul, 5277
murkotiti, 5376
mužik, 5392
myzati, 5881

nadragi, 5563
naduha, 5564
nagoda, 5570
najtičanka, 5560
nametka, 5588
namul, 5590
nanaško, 5734
napadka, 5595
naverla, 5635
navolok, 5639
nehyn, 5658
nelipka, 5663
nene, 5591
njanja, 5591
Nogaiec, 5569

oboz, 5793
obsapati, 7427
ocet, 5969
očeret, 2025
odomaš, 184
oh(o)leblja, 4902, 9041
olijander, 4758
opašyna, 5891
opleno, 5900
oranda, 383
otcupok, 5960

palamar, 6022
paljacynta, 6471
panoga, 6092
pantaly, 6070
pantlijka, 6077
papuša, 6104
parh, 6148
parkan, 6137
parobok, 6659
partj, 6168
pastaja, 6187
pažera, 6029
peklo, 6350
persyk, 6364
petno, 6201

pidpirka, 6404
pipotj, 6406
pizma, 6467
plaj, 6473
plekati, 6506
plekotora, 6506
pljuvati, 6524
pod, 6566
podhorlica, 6566
podpeuka, 6642
pohar, 6015
pokryška, 6556
polnica, 6039
pomana, 6629
popyhati, 6551
porjad, 6145
pomjala, 6659
post, 6689
pošljati sja, 6181
poživa, 6598
pranyk, 6751
prašuvati, 6756
pražyna, 6747
preč, 2858
prejda, 6741
prejdovati, 6741
preluka, 6785
prevetje, 6875
prigana, 6828
prisipati, 7214
prostyra, 6929
pruni, 6945
pružyti, 6944
przkidka, 6817
prymorozok, 6912
prypir, 6852
prypyljaka, 6790
puknuti, 6549
pulevatik, 6032
puljka, 6962
pumjati, 6658
putena, 6994
puter(j)a, 6991
puternyj, 6991
puteruvati, 6991
putna, 6994
putyno, 6994
pytljurati, 6351

rakaš, 7232
rapa, 4180
rasa, 7071
ratuš, 7112
remegati, 7284
remenuvati, 7284
retjaz, 7161
romanec, 7247
rostopast, 7258
roša, 7259
rumegati, 7284
ruptaš, 7290

rusjavyj, 7291
ryndja, 7203
ryndz(j)a, 7203
ryngač, 7189
rypa, 7206
ryžok, 7213

sahajdak, 7340
sak, 7314
salba, 7366
samanati, 7676
sapa, 7427
sapanje, 7427
sapati, 7427
saraka, 7438
serdak, 7450
silvatici, 7367
skam, 7528
skapati, 7531
skopec, 7597
skomjati, 7600
smorodina, 7932
smutiti, 473
sokatak, 7959
sokotno, 7959
sokotyti, 7959
spin(d)z, 8077
spolokati, 8093
spuza, 8113
spundz, 8077
stodola, 8131
stoljar, 8215
strunga, 8283
stub, 8292
sulhja, 8340
supra, 8371
*suprati, 8371
suvac, 8352
svara, 7740
syhlja, 7785
sylica, 7796

šafer, 7330
šaljvir, 7387
šalvija, 7386
šaran, 7447
šepeljavyj, 1656
šepotati, 8002
šereg, 7844
širinka, 7844
škrab, 7607
šljah, 7886
šlyjá, 7887
šnur, 7945
šopotiti, 8002
šopra, 8001
špriljka, 8060
štolnja, 8190
šuba, 3789
šuja, 8346
šulika, 8013

šura, 8379
šuta, 2102
šyrinka, 7844

tajstra, 8862
talánnica, 8470
taljap-taljap, 8467
tapčan, 8504
taraban, 8272
taradajka, 2784
taraš, 8517
tarhan, 8530
tarnica, 8440
taška, 8551
tavolga, 8562
teljezka, 8602
temljak, 8617
terbičiti, 8521
terh, 8531
tjar, 1759
toja, 7080
tokma, 8813
tokmyti sa, 8813
toločiti, 8820
toloka, 8820
tolpá, 8794
topor, 8832
torba, 8836
torbinka, 8989
tornac, 8767
torope, 8838
tovaryš, 8847
troskit, 8937
trutyli, 8910
tryfoi, 8900
trymbita, 8904
tuhnuti, 3095
tulij, 8967
tulipan, 8970
turma, 8995
tylynka, 8698
tyrkavyj, 8751
tyrsa, 8769

uborok, 5787
ukleja, 5806
urda, 9078
uri(v)ok, 9088
urma, 9091
urytnyj, 9085
uvialy, 5833
vagaš, 3243
vakar, 9118
vakelija, 9191
valandati, 589
vam, 9153
vare, 5750
vatag, 9180
vatah, 9180
vatajko, 9180
vataško, 9180
vaterka, 9184
vatra, 9184
vatralj, 9184
vatujka, 9186
vatulja, 9186
vekelija, 9191
venit, 9208
vidima, 8328
viz, 9324
viž, 9279
vtroiti, 9322
vtroivati, 9322

zagnit, 9409
zahayti, 9410
zalizati, 9420
zamosyti, 9430
zanoga, 9434
zaplaz, 9440
zarobok, 9519
zarobyti, 9519
zbanočok, 7501
zolyti, 9507
zyryti, 9452

žaburina, 4576
žah, 4479
žalkuvati, 4579
žavra, 4576
ženepyr, 4624
žentyca, 4612
žerebij, 4616
žihalo, 4596
žir, 4615
živ, 4605
žolna, 4626
žurati, 4656
žyd, 4606
žjok, 4625

Sardă

a, 529
abba, 316
acse, 450
aera, 101
affundare, 116, 3518
agu, 34
aintru, 4365
allúgere, 199
ammesardzu, 417
approbiare, 353
approbe, 350
appus, 335
armu, 411
arrendare, 383
arriu (campid.), 7217
arrumigare, 7284
asa, 456
assubra, 497
assundza (logud.), 5943
aurá, 139

baulái, 743
biidura, 744
birga (logud.), 9167
biskidu, 9224
biu (logud.), 9323
bizare (logud.), 9302
bizu (campid.), 9302
boborrissina, 1235
boddeu, 2259
carrabusu, 1445
casu, 1498
chircatore, 1671
cinigia, 1653
cinus, 1653
ciogga, 3717
cordáu, 2187
credenca (v.), 2551
credenzia (logud.), 2551
cumnadu (v.), 2673

dareddu (a.), 4389
deus (logud.), 9468

ea, 4221
ebba, 4238
edile, 4275
eo, 3213

fakere, 3232
faša, 3288
fašare, 4405
fedare, 3295
fedu, 3293
fenu, 3415
figáu, 3349
filige, 3331
forfige, 3445
friorosu, 3485
frius, 3485
frundza, 3500
fune (v. logud.), 3522

gioga (logud.), 3717
giossu, 4631

imbergere, 5216
immoi, 5010
inkuncdzare, 4385
intreu (v.), 4450
isettare, 484
iskudere, 7588
iskire (logud.), 8167
iskudu (logud.), 7636
iskultsu, 2876
ispundzola (logud.), 8077
isterriri, 485
istramare (logud.), 8236
istrintu (logud.), 8270

kaskare, 1506
kerbiclia (v.), 1662
kerkidore, 1671
kèrrere, 1671
kertare, 1680
kervija, 1662
kilibru, 2093
kiliru, 2093
kini, 1930
kodalbola, 2179
kodzorottu, 2635
kokka, 2305
kordáu, 2187
korria, 2704
kude, 2735
kundzare, 4385
kuztare, 2730

leare, 4921
limpio, 4835
lindza, 4306
linghere, 4846
luni, 4946
lunis, 4946

mandzu, 5319
márturu, 5122
matssa, 5143
matta, 5166
mau, 5242
moi, 5010
morimentu, 5431
muglèri (logud.), 5484
mukkozu, 5461

nae, 5576
narba, 5581
ndzurdzare, 4656
nebode, 5665

nidu (logud.), 5672
nimus, 5682
noella (logud.), 5731
nonnu (v.), 5734
nou, 2723
nunsas, 5735
nuntas, 5735

obus (logud.), 5890
ómine (logud.), 5873
ou (logud.), 5982

padule (v.), 6009
pamentu (logud.), 6059
paske (logud.), 6188
paskere (logud.), 6189
pertungere (logud.), 6217
piru (logud.), 6106
pisina, 716
pivera, 9286
pizzugrossu, 6441
ponnere (logud.), 6969
prandere, 6845
prandzu (logud.), 6845
prus pagu, 6993
puligare, 6978
púlige, 6978

raigina, 7020
rankidu (logud.), 7191
rastabüsa, 1445
riu (logud.), 7217
rubiu (v.), 7241

sanidosu (campid.), 7406
santandria (v.), 4379
singra (campid.), 7833
sogru (logud.), 7960
spamentá, 8083
sula (logud.), 8352
suspiru (logud.), 8404

temba (campid.), 8710
timangia (v.), 8493
timanza (logud.), 8493
torkere (logud.), 8800
tosku (logud.), 8799
tosone, 9005
triulare, 8887
truma, 8995
tundu, 7260
tuvu, 8955

ua, 530
umprere, 9052
unflare (logud.), 9048
ungrone, 9064
untura (logud.), 9068
ursu, 9093
usciare, 9101

yana (logud.), 9497

Sârbă

abati, 8
ad, 4226
adet, 75
agi, 121
agino, 121
ajan, 146
ajdamak, 3964
ajmana, 3968
ajs, 3963
akov, 87
ala, 164
alaj, 169
alat, 3982
aldumaš, 184
alov, 3984
amal, 4000
amanet, 230
ambar, 4001
anason, 268
andara-mandara, 7415
anterija, 298
araba, 4024
aranija, 363
arapka, 365
arbanaš, 372
arbija, 373
ardov, 4117
arenda, 383
argat, 389
armada, 412
arpagik, 424
arsik, 428
aršin, 429
aršov, 463
arterisatis, 518
at, 499
atar, 4174
avan, 546
avanica, 546
avlija, 555
avra, 4067
azna, 4071

ba, 567
baba, 568
baba, 569
babaluk, 570
babura, 578
bac, 585, 591
baglama, 625
bagrena, 601, 605
bahornica, 605
baht, 594
bajat, 608
balaban, 589
balakati, 623
balaura, 634
balav, 639
bale, 639
balega(ra), 646
balegati, 646
baliti, 639
baloga, 646
balvan, 999
bam(n)ja, 654
ban, 655
banja, 612
bantovati, 846
bara, 669
barabar, 672
barabariti, 672
baratati, 676
barem, 696
barhun, 685
barim, 696
barzast, 704, 1087
basamak, 709
baš, 706
baština, 725
bat, 893
batalija, 732
bato, 591
batok, 740
bazar, 750
bazdrk, 905
bedevija, 837
belaj, 778
belcat, 651
benevreci, 800
beočug, 776
berak, 793
berikat, 796
bestili, 6449
beška, 716
beteg, 809
bĕljčugj (v.), 776
biba, 825
biblica, 825
bič, 831
biče, 759
bičij, 759
bičkija, 803
bijeda, 763
bik, 828
binegije, 861
bioce, 812
biočug, 776
bir, 864
birka, 792
birov, 867
birtaš, 876
birtašica, 876
bitanga, 894
bjeliti, 851
blag, 823
blago, 910
blanak, 914
blanda, 927
blaor, 643
blavur, 634
blebetati, 847
blejati, 624
blek, 923
blendak, 920
bliškar, 4871
bljuda, 926
bobica, 947
bobošara, 3827
bobuk, 1183
bočiti se, 962
boj, 606
boja, 877
bojnik, 983
bokal, 958
bokluk, 1148
bokun, 1140
bol(a), 937
bolozan, 1000
bolta, 1002
bombak, 1198
bonpres, 1008
bosiok, 1229
bosonog, 946
bostan, 1048
bošča, 960
božur, 1176
bračunar, 1070
brazda, 1083
brboriti, 986
brbositi, 986
breboriti, 1089
bréhati, 1091
brenca, 1106
brenduška, 1105
britva, 1108
briziti, 704, 3880
brižliv, 3880
brkati, 869
brlja, 1101
brljaga, 1101

brljak(a), 1101
brlog, 875
brnduša, 1105
brnka, 1108
broč, 1119
brodarina, 1120
broditi, 1122
broskva, 1112
brovno, 876
brus, 1131
bršljan, 1035
bršun, 692
brz, 885
buba, 1135
bubati, 1137
bubolica, 1135
bubulijca, 1135
bučiti se, 1231
budak, 1153
budala, 1157
bugar, 1188
buhav, 1164
buhnuti, 1160
bujati, 1164, 1168
bukanje, 1011
bukati, 1011
buknuti, 1011, 4563
bulumac, 1180
bùmbak, 1198
bunda, 1205
bungur, 1189
bunika, 1201
bunt, 1208
bura, 1209
burdelj, 1026
bure, 1216
burgija, 1214
burjan, 1222
burungik, 1019
busiti, 1225
buzdovan, 1240

calun (v.), 8792
cap, 8505
caparika, 8743
carina, 8535
cedilo, 7778
ceh, 8591
cepiti, 8575
ceriti se, 6967
ciganin, 8683
cigla, 8687
ciknuti, 8438
cingara, 8438
cjelina, 8608
cop, 8828
cujka, 8961
curiti, 8751

ča, 1594
čabar, 2064
čakalati, 1880
čaklja, 1596, 1945
čakšire, 1598
čalovati, 1648
čardak, 1670
čaršav, 1620
čas, 1623
čatlov, 1630
čatrnja, 1685
čavarjati, 1993
čavka, 1944
čekanak, 1956
čekanj, 1956
čekljun, 1957
čekrik, 1893
čelik, 1906
čemu, 1911
čengel, 1933
čengija, 1934
čepa, 1654
čepa, 2090
čepak, 1615
čer, 1660
čerdak, 1670
čerek, 2022
čerga, 1675
čerjen, 1676
česalo, 8647
česma, 2053
čestar, 2056
četa, 1627
četina, 1684
četvrt, 1998
čevrljuga, 1960
čiga, 1639
činija, 1936
čipka, 2003
čiriš, 2006
čirpija, 2024
čistak, 1937
čivija, 2000, 2105
čivit, 2106
čivut, 2077
čizma, 2108
čkalj, 7523
čoban, 1951
čobanija, 1951
čobanin, 1951
čokla, 1945
čokov, 1955
čokrlije, 1960
čokrljan, 1960
čokur, 2073
čolak, 1971
čoltar, 1974
čopliti, 1979
čopor, 1981
čorba, 1984
čortan, 1996
čot, 1999
čotanoga, 1999
čpag, 2091
čreda, 2020
čučati, 2070
čudnovat, 1876
čudo, 2075
čuka, 2068
čukalj, 1957
čuliti, 2082
čuma, 2084
čup, 1919
čunak, 1919
čup, 2076, 2089
čupati, 2088
čuruk, 2099
čuška, 2101
čutura, 2104
čvarek, 8005
čvorak, 7971
čvrljuga, 7735

ćelepir, 1783
ćelija, 1779
ćenar, 1711
ćeribar, 1771
ćerpič, 1729
ćesá, 1836
ćilim, 1780
ćivot, 1874
ćor, 1810
ćufleta, 1768
ćulaf, 1865
ćulum, 1776
ćup, 1876

da, 2749, 2779
dabogme, 2756
dada, 2752
dafina, 2754
daire, 2759
dajka, 2752
dak, 2797
dalak, 2761
dalijna, 3006
damazluk, 8747
dambulhana, 8434
damižana, 2769
dance, 2955
danga, 2775
danovati, 2758
dar, 2780
dara, 2781
darak, 2782
darda, 2787
darovati, 2780
daskal, 2792
dava, 2796
davija, 2755
de, 2799
dečko, 2874
delatnik, 2838
deli, 2844
dembel, 8611
demiskija, 5344
denije, 2851
derbedenica, 2864
dert, 2867
desti, 8654
devlet, 2919
dežma, 2945
dežurni, 2837
dimije, 2949
dipla, 2932
dirá, 2961
direk, 2664
dimuti, 2971
divaniti, 2985
divni, 2942
dizgin, 2890
djever, 2916
dobitak, 2990
doboš, 8801
dodejati, 2999
dodola, 2998
dogoreti, 3002
doimiti se, 6570
dolama, 3100
dolap, 3002
dolina, 3007, 3030
dolma, 3006
doronga, 3025
dospjti, 3033
drag(a), 3040
draganela, 3030
dragunela, 3040
dragobrat, 3044
dragost, 3046
drek, 3061
drliti, 7645
drnda, 3066
drob, 3069
drombulja, 3065
droplja, 3074
drotar, 3076
drožda, 3072
drska, 3067, 6854
drug(a), 3078
drugar, 3079
drum, 3080
družba, 3079
drven, 3054
drveniti, 3054
dubak, 3081
dućan, 3093
dud, 3088
duda, 2089
duga, 2988
duhan, 3096
duhovnik, 3097
dujem, 79
dulbent, 8970
dulger, 3105
duma, 3012

dumati, 3012
dumlek, 3035
dumnjaca, 3111
dupac, 3118
dušak, 3130
dušnik, 3130
dušman, 3133
dvojnica, 3006
dvorac, 9351

eglendisati, 3161
elčija, 3166
erende, 7194

faca, 3296
faćol, 3234
fajda, 3245
faklja, 3235
fala, 3250
fàlinka, 3258
faliti, 3250
falititi, 3258
farba, 3275
fela, 3305
feletar, 3251
felija, 3311
fèrcati, 3410
ferman, 3398
fèsta, 3338
fil, 3360
fildiš, 3367
fin, 3383
fišek, 3405
fitilj, 3412
flandra, 3427
florečika, 3433
fodul, 3505
foja, 3441
fõl, 3441
forint, 3392
fortuna, 3541
francuz, 3489
fras, 3474
frtàlj, 3400
frtùna, 3541
frùla, 3436
fučija, 3504
fulijka, 3514
furda, 3529
furtuna, 3545
furuna, 3491
futa, 3463

gàgrica, 3600
gaida, 3561
gaj, 3559
gal, 3576
galeša, 3576
galeta, 3572
galicka, 3576
galiti, 3576
gaman, 3587
gao, 3576
gara, 3592
garda, 3596
gàrište, 3592
gorofan, 3600
garofo, 3600
garoful, 3600
garuša, 3606
gat, 9407
gaz, 3702, 9407
gazdovati, 3625
gaziti, 3611, 7029
glbak, 2931
glngav, 3767, 3768
gizda, 3748
gjumber, 3705
gladiš, 3797
glava, 3805
glàvoč, 7754
gležan, 3808
glida, 3809
glindura, 3712
globa, 3812
glomazan, 3812
glomot, 7757
glonta, 3817
glota, 3814
gluma, 3820
gnoijti, 3927
goi (v.), 5845
gol, 3830
golem, 3830
goliti, 3830
gomila, 4996, 5454
gomoli, 3586
goniti, 3836
gorak, 2422
gornjak, 3840
gorun, 3842
gost, 3844, 3845
gostiti, 3844
gota, 3936
goveti, 3847
grabac, 3865
grabar, 3849
grablje, 3873
gradela, 3852
gradina, 3854
gradinar, 3854
gradište, 3855
graditi, 4419
grajàti, 3856
grâjati, 3856
gramada, 3858
granica, 3786, 3863
grata, 3867
grbav, 3780
grbica, 3778
greben, 3871
grebla, 3873
greda, 3877
greš, 136
greš, 3876
grešiti, 3876
gripĭsĭ (v.), 3886
grivast, 3889
grivna, 3990
grizina, 5849
grkljan, 3782
grlič, 3783
griti se, 4420
grnuti, 9408
grtljan, 3782
groš, 3901
grošič, 3901
groza, 3892
grožčemorsko, 3903
grožčezmijnno, 3903
gružati se, 3900
gruževina, 3900
gubati se, 3915
gubav, 3915
guguška, 3767
gumina, 5818
guntura, 3938
gunturač, 3938
gurav, 7762
guriti se, 4420
gusak, 3773
gusjenica, 3610
gusta, 3787
guska, 3787
guša, 3932
gušan, 3932
gušta, 4196
gušter, 3935
gušterica, 3935
guz, 3589
gužba, 2648

gambaš, 3636
ğamija, 3637
genabet, 3940

haber, 3946
babotija, 3945
hàdum, 3947
haği(ja), 3959
hain, 3969
hajde, 3965
hajdemo, 3965
hajdete, 3965
hajduk, 3966
hak, 3949
hakati, 4098
hal, 3973
hala, 164, 2974
halal, 3978
halijna, 3006, 3970
halka, 3987
halov, 3984
haluga, 3963
halva, 3996
halvağija, 3996
ham, 3997
han, 4005
hanğar, 4010
hanğija, 4005
har, 4027
haram, 4034
haramija, 4028
haran, 4027
harman, 413
hartija, 4124
hatar, 4174
hater, 4057
tavlija, 555
hazna, 4071
haznadar, 4071
hendek, 4107
heretisanije (v.), 4088
heruvim, 4094
hič, 4099
himba, 6580
hitati, 1857
hititi, 1857
hitro, 1862
hlapiti, 4704
hlud, 185
hoğa, 4145
horo, 4160
hrana, 4179
hraniti, 4179
hrast, 9370
hrčak, 4123
hrisovoli (v.), 4190
hrkati, 4113
hropati, 7059
hropiti, 4192
hropotnja, 7059
hrskati, 2581
hud, 4100
hujiti, 9377
huka, 3963
hula, 4199
hunija, 4206
hunka, 4137
husiti, 4014

ibrik, 4259
igla, 4303
iglica, 4303
ikindija, 1796
ikonna, 4265
ikra, 4269
inat, 4364
inje, 4422
intov, 4110
irha, 4288
iskilaviti, 7555
iskoreniti, 7600
iva, 4478

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ LIBRARY

iver, 4554
izdirati se, 4307
izgorjeti, 4566
izlaz, 4569
izvidati, 8418
izvor, 4574

ja, 4221
jaglika, 132
jagoda, 138
jako, 4221
jalnik, 213
jalovica, 4231
japunğe, 4481
jarak, 4292
jarenica, 420
jaruga, 4292
jaruh, 4293
jasle, 4295
jave, 152
jaz, 4265
jazavac, 9247
jazero, 4256
jazvina, 9247
jedanak, 4149
jedek, 3151
jeglenğe, 3161
jelek, 4313
jemenije, 4333
jeska, 4247
jesetra, 5692
jevtin, 4278
jeza, 5652
jèzina, 4568
jèzna, 4248
ježovit, 4298
jorgan, 4473
jorgovan, 4474
jug, 4541
juriš, 4549

kabanica, 1248
kada, 1260
kadiva, 1547
kaduna, 1265
kafas, 1271
kaftan, 1274
kaica, 1292
kaik, 1282
kaisija, 1291
kajmak, 1287
kakodakati, 2487
kalabuluk, 1295
kalakan, 1299
kalamank, 2278
kalamar, 1334
kalap, 1344
kalauz, 1308
kalavre, 1326
kaldrma, 1317
kalfa, 1327
kalif, 1297
kalina, 1335
kaloper, 1337
kalp, 1338
kalpak, 1339
kalpozan, 1338
kaluger, 1343
kalugerica, 1343
kamila, 1365
kana, 1374
kanap, 1376
kanat, 1381
kandilo, 1387
kanga, 1389
kanta, 1374
kantar, 1939
kanura, 1395
kapak, 1399
kapama, 1400
kapara, 1402
kapetan, 1423
kapica, 1422
kapuša, 1396
karabatak, 1445
karabe, 1445
karaš, 1460
karati se, 1461
karaula, 1462
kardaš, 1469
karpuz, 4031
karuce, 1442
kasap, 1504
kastrola, 1416
kaštiga, 2057
kaštigovati, 2057
kat, 1519
katana, 1528
kàtarga, 1533
katarište, 2499
kàtarka, 1533
katifa, 1547
katran, 1559
katun, 1563
kauk, 1567
kaval, 1575
kazan, 1585
kazma, 1590
kazna, 1591
kebe, 1747
kèčiga, 1257
kèčika, 1639
kice, 1761
kičica, 1843
kika, 1757, 1843
kikot, 1764
kila, 1774
kilav, 1774
kima, 1786
kini, 1791
kip, 1816
kiparisi (v.), 1818
kirağija, 1824
kirija, 1824
kiselica, 1837
kiseljak, 1844
kisnuti, 1876
kita, 1853
kitari (v.), 1862
kititi, 1856
kladnja, 2115
klanac, 2130
klapka, 2118
klepet, 2166
klepetuša, 2166
klešte, 2141
klijen, 2134
klijet, 2142
klin, 2149
klipa, 2134
klir, 2138
ključ, 2146
kljuk, 2145
klobuc, 2109
klobuk, 2110
kloca, 2170
klocati, 2161, 2170
klokočica, 2163
klokotati, 2163
klopotar, 2166
kmet, 2668
knez, 1798
kob, 2198
koba, 2198
kobac, 2198
kobača, 2194
kobila, 2198
kobilica, 2199
kobiti, 2198
kocka, 2486
koče veče, 2211
kočija, 2213
kočijar, 2213
kočijaš, 2213
kočina, 2214
kofa, 2229
kogamiti, 2461
kokos, 2224
kokot, 2924
kolac, 2278
kolač, 2243
koleda, 2264
kolèdovati, 2264
kolenda, 2264
kòliba, 2259
kolijvo, 2266
kolobar, 2250
kómina, 1347, 2299
komòra, 2307
komornik, 2289
kònastra, 2249
konča, 2326
kondir, 2164
kopanja, 2372
koparan, 2388
kòpati, 2372
kopča, 2375
kopilan, 2383
kòpile, 2383
kopitnik, 6647
kopito, 2385
koprena, 2392
kopsa, 2185
kopun, 2121
korab, 2397
korbač, 3779
korda, 2188
korenit, 7600
korito, 2424
korman, 2427
kosa, 2189
kosač, 2189
kosač, 2455
kosak, 2189
kosica, 2465
kòsitar, 2466
kositi, 2189
kòsor, 2471
kostrava, 2478, 2542
kòstreš, 2478
kòstrešiti, 2478
koš, 2453
košar, 2453
košara, 2456
košava, 2457
košiti se, 2463
košnice, 2469
košulja, 1258
kòtak, 2489
kòtar, 2485
kotarica, 2485
kotarka, 2485
kotiljati se, 2481
kotlak, 2219
kotrešan, 2488
kotrig, 1526
koturige, 1526
kova, 2229
kovač, 2507
kovčeg, 2459
kovilje, 2261
kovrag, 2514
kovrčica, 2232
koza, 2451
koža, 2181
kožuh, 2241
kračun, 2524
kraguj, 2527
krajna, 2531
krak, 2523
krakan, 2523
krakati, 2007
krakatnica, 1449
kralijca, 2530

krama, 2534
krap, 2537
krastavac, 1515
kratica, 2543
krava(l)j, 2545
krč, 2014
krčel, 2014
krčma, 2017
krčmartti, 2017
krd, 2019
kreasta, 2549
krečav, 2564
kremen, 2556
kresalo, 3877
kresati, 3877
kresiti se, 3877
kresivo, 3877
kretati, 7616
krevet, 2589
kričati, 2568
krilo, 2572
krin, 2574
kris, 3887
krivac, 2590
krivda, 2566
križ, 7211
križati, 7611
križka, 2580, 7611
krkaliti, 2013
krknnti, 2009
krnata, 2034
krnjiti, 1484
kroj(iti), 2595
krop, 9055
kropiti, 8275
krošnja, 2601
krov, 2516
krpa, 2035
krpatur, 2037
krpica, 2035
krst, 2042
kršje, 2041
krtica, 2046
krtiti, 2045
krug, 2576
kruh, 2604
krumpir, 2605
krupa, 2609
krvoselija, 1764
krža, 2027
kubé, 2619
kùbura, 2203
kuča, 2216
kuče, 2745
kučèrica, 2456
kuda, 2179
kuf, 3763
kufer, 2638
kuina, 2643
kuk, 2621
kuka, 1568, 2175, 2622
kùkara, 2218
kukati, 2626
kukora, 2631
kukulj, 2628
kukumar, 2629
kukùrek, 2633
kukurijek, 2624
kukurizište, 2635
kukuruz, 2635
kukùta, 2636
kukuvaje, 2637
kula, 2652
kum, 2669
kumak, 2669
kumaš, 2667
kuntaš, 2365
kupa, 2684
kupiti, 2687
kurban, 2698
kurva, 2721
kùstura, 2733
kusur, 2734
kusak, 2722
kut, 2481
kutija, 2639
kuždrav, 2649
kužnica, 2651
kŭmeti (v.), 2668
kvaka, 2175
kvasiti, 2509
kvèčati, 1852
kvočka, 2168

labronuti, 4665
labrnja, 4665
lad, 4647
lapa, 4678
laf, 4679
laja, 4684
lajati, 4686
lajka, 4684
lale, 4688
lanac, 4702
lapovica, 4705
larma, 4713
lasno, 4794
lastar, 9332
lastavica, 4719, 4723
latica, 219, 4729
lavic, 4740
lavra, 4741
laz, 4743
leandra, 4758
lebade, 4808
ledjen, 4824
lefa, 4750
leha, 4753
lelek, 4828
lelekati, 5863
lepinja, 4861
lepiti, 4861
letka, 4798
leturgija, 4879
lice, 4871
lihota, 4855
lijenka, 4757
lijevča, 4800
likšija, 4793
limba, 4832
limun, 4691
lincura, 3713
linj, 4837
lipen, 4859
lisa, 4867
lisice, 4870
liska, 4869
litija (v.), 4876
litra (v.), 4877
litrositi (v.), 4778
livada, 4883
livadija, 4838
ljak, 4748
ljesa, 4759
lješivati, 4797
ljopeno, 4858
ljubica, 4923
ljubidrag, 4887
ljubiti, 4538
ljudi, 4880
ljut, 4551
loboda, 4888
logofet, 4899
logor, 4900
logoška, 4897
logotet, 4899
lokanda, 4890
lokma, 4891
lokot, 4669
lokuma, 4893
lola, 4779
lolati, 4779
lom, 4906
lopata, 4908
lopta, 4909
losos, 4912
lotar, 4915
lotra, 4903
lovka, 4667
loza, 4919
loznica, 4919
lozinka, 4920
lubenica, 4922
luč, 4928
lud, 4932
ludaja, 4933
lug, 4936
luka, 4943
lula, 4938
lušija, 4793
lužan, 4937
lužanica, 4937

maca, 5360
maculja, 5119
mačuga, 4970
madem, 4978
maframa, 5077
magarac, 4986
magarčev, 4986
magarčiti, 4986
magarica, 4986
magaza, 4987
magjupic (v.), 4993
magmuza, 4991
magupac, 4993
magun, 4999
màh, 5168
mahala, 4998
mahana, 5238
mahmudija, 5001
mahmuran, 5002
mahnuti, 5272
maimar, 5015
maimun, 5016
maja, 5011
majka, 5012
majstor, 4983
mak, 4956
makar, 4959
makara, 4960
makat, 4962
makaze, 4963
mala, 4998
malik, 5029
malina, 5030
malj, 5007
malijca, 5202
maljuga, 5007
mama, 5035
mamaljuga, 5036
mandala, 5049
mandra, 5048
mangal, 5056
mangùlica, 5061
mangura, 5059
manka, 5044
mansub, 5066
mantija, 5067
marama, 5077
maraz, 5082
margarit, 5096
marha, 5095
marka, 5083
mart (v.), 5115
marùlja, 5123
masat, 5129
maskara, 5131
maskariti, 5131
masla, 5137
maslo, 5137
masur, 5447
masala, 5127
matica, 5153

mator, 5155
matrun, 5164
mavluta, 5032
maža, 5020
mačak, 5305
mečet, 5180
mečiti, 4968, 5181
med, 5259
medan, 5013
medjaš, 5188
mehlem, 5190
mekuša, 4964
mela, 5197
*melče, 5198
melek, 5201
mengene, 5207
menzil, 5208
mentovati, 5316
merati, 5219
meredov, 5212
merğan, 5098
meriti, 5219
mèrmljati, 5420
mèrtica, 5222
mertuk, 5222
mesar, 5229
mesarče, 5229
mesarnica, 5229
mèštva, 5223
metanija, 5146
meteriz, 5240
metla, 5166
meždenik, 5390
mezdriti, 5390
micina, 5250, 5409
miga, 5253
miljak, 5198
minder, 5296
minei, 5303
miraz, 5327
mirisati (v.), 5334
mistrija, 5355
mit(o), 5358
mižiti, 5275
miždrak, 5175
mjerica 5221
mlad, 5367
mladica, 5367
mlaka, 5366
močar, 5387
močina, 5387
modar, 5382
molitvenik, 5402
mora, 5432
morac, 5079
more, 5093
more, 5433
morokvaša, 5424
mošti, 5375
motka, 5452
mostriti, 5547, 9357
možditi, 5290
mrak, 5505
mrena, 5459
mreža, 5458
mrgina, 5335
mrgodan, 5505
mrgodno, 5505
mrğinj, 5102
mrk, 5505
mrkov, 5505
mrkuša, 5088
mrkva, 5086
mrmoljak, 5432
mrs, 5509
mrsiti, 5509
mršav, 5535
mrtca, 5117
mrtvan, 5117
mučati, 5282
mučenica, 5468
mučenije, 5468
mučenik, 5468
mučurli, 5368
mufluz, 5383
mufte, 5384
muhar, 5386
muk, 5368
muka, 5494
mula, 5487
mulj, 5277
mumuruz, 5037
mura, 5511
murdar, 5504
murgast, 5505
muruna, 5440
musta, 5533
mustač, 5532
mušica, 5528

na, 5551
nabušiti, 5554
nada, 5558
naduh, 5564
nafa, 5564
nagodba, 5570
najmiti, 5577
nakaz, 5653
nalbant, 5582
namestenie, 5587
nametati, 5588
namjeriti, 5664
nana, 5591
napadanije, 5552
naplatak, 5599
naprstak, 5597
naranğa, 5605
narav, 5606
nargila, 5609
narok, 5717
nasip, 5694
nastati, 5623
nasumoriti, 6684
natra, 5628
navrlje, 5635
nazirati, 5643
nazivati, 5645
nefer, 5654
nemenik, 5664
nemet, 5588
nevjesta, 5673
nevjestica, 5673
nevod, 5638
nevolja, 5674
nevoljan, 5636
nevoljno, 5626
*nezbitije, 5615
nežit, 5580
nimati, 5591
nišeste, 5689
njušti, 5529
no, 5703
nosila, 5614
novac, 5725
nožica, 5714
nukati, 9075

običaj, 5760
oblaz, 5767
oblaznica, 5767
obli, 5776
obluk, 5773
obod, 5755
obojak, 5739
obor, 5778
oboriti, 5779
obositi, 5780
obraz, 5783
obrežije, 5784
obrok, 5786
obšti, 5792
obvez(a), 5755, 5764
obvezati, 5764
ocel, 5966
odaja, 5816
odgon, 5818
*odgumina, 5818
odma, 4149
odoljan, 5824
odora, 5825
odorati, 5826
odpor, 6544
odrenuti, 5822
održa, 2966
ogar, 5837
ogrešta, 136
ogrlica, 3784
ogak, 5838
oh, 5830
oje, 5856
ojišta, 5856
okariti, 5797
okelar, 5801
okno, 5807
okoliš, 5008
okrop, 9055
olak, 5860
oltar, 218
oman, 5874
omet, 5876
opaklija, 6000
opanak, 5896
opanica, 5896
opariti, 5893
oplen, 5900
opor, 5902
opreg, 5903
oranica, 5911
orašica, 5214
orašiti, 5914
oriz, 5922
orta, 5834
oruhe, 5925
osj, 5941
oskoruša, 7602
osluhivati, 5945
osti, 5952
otava, 5962
otegnuti, 5972
otik, 5971
otkos, 5964
otrov, 3977
ovsika, 5790
ošeči, 5857
ožig, 5857

pabirčiti, 6586
pačariz, 5991
pačati se, 9436
pačaura, 5992
pače, 5990
pafta, 6010
paiante, 6020
paivan, 6026
paklo, 6350
paksimat, 6303
palačka, 6041
palamar, 6034
palamida, 6035
palamida, 6036
palavra, 6043
palica, 6052
paliti, 6047
paloš, 6031
pamet, 6058
pamuk, 6060
panagija, 6064
panahida, 6065
pancijer, 6084
pandur, 6073
panoga, 6253
pantljka, 6253
paor, 6223
papadija, 6093

papagal, 6094
papara, 6095
paprica, 6062
parà, 6108
para, 6110
parasiti, 6127
parča, 6139
parip, 6156
parmak, 6158
parmakluk, 6158
parni, 6424
paroj, 6160
pasište, 6028
pasjakovina, 6202
pasnik, 6172
paspalja, 6686
pastrma, 6193
pastruga, 6195
pastrva, 6194
pasulj, 3292, 6198
paša, 6178
pat, 6200
pàtarica, 6204
patligan, 6207
pàtos, 6200
pauk, 6024
paun, 6222
*pauz, 6224
pauznica, 6224
pečat, 6233
pečenije, 6234
pečeno, 5956
pečurka, 2092
pèdepsati, 6239
pehar, 6015
pekmez, 6237
peksimit, 6303
peleš, 6245
pelin, 6247
pelivan, 6242
pembe, 6251
pèndar, 6390
penğe, 6393
peperuda, 6097
peperuga, 6097
perčin, 6261
perdaf, 6262
perde, 6263
perina, 6285
petak, 6457
pervaz, 6296
pestimal, 6308
peškir, 6301
petici, 6201
petica, 6315
petigi, 6201
petja, 6313
petlica, 6313
petmez, 6213
pijaca, 6342
pikat, 3349
pila, 6375
piljar, 6378
pintjena, 6398
pipati, 6402
pipon, 6258
pir, 6407
piruze, 6293
pis, 6407
pisar, 6339
pišati, 6436
piškeš, 6300
piškor, 6443
piškot, 887
pištati, 6447
pita, 6455
pitija, 6369
pivnica, 6465
pizavenk, 6318
pižda, 6466
pizma, 6467
pjega, 6011
plac, 6489
plahta, 6491
plaj, 6473
plajvaz, 6474
plamati, 6475
plast, 6482
plašt, 6486
plata, 6493
platka, 6492
plaz, 6499
pleh, 922
plenica, 6513
plesati, 6485
plesti, 4344
pletenica, 6504
pleter, 6504
pletkaš, 6530
pleva, 6505
pljačka, 6202
pljeskati, 6510
pljostiti, 6510
pljuskavica, 6511
plod, 6528
ploditi, 6528
ploska, 6530
ploština, 6532
plug, 6536
plutati, 6540
plutva, 6540
pod, 6560
podbjal, 6563
podbradk, 1115
podbraždam, 1115
podina, 6560
poditi, 6560
pokdova, 6703
podlog, 6714
podmetača, 6567
podmožje, 6568
podoima, 6770
podojnica, 6571
podrum, 6573
podval (v.), 6575
podvoz, 6577
pofala, 6579
pogača, 967, 6584
pogan, 6012
pogibao, 6585
pogoditi, 6587
pohot, 6582
pojata, 6596
poklon, 6527
pola, 6541
polata, 6042
poledica, 6604
polĕzati, 6607
polica, 6616
poljak, 6603
poljana, 6595
polog, 6621
polota, 6042
polovnjak, 6622
pomana, 6629
pomen, 6629
pomostiti, 6633
ponjava, 6637
ponova, 6638
pop, 6643
popas, 6644
popič, 6642
poreklo, 6655
poriti, 6981
porojati, 6981
poruka, 6669
posaditi, 6673
poseka, 6672
poskon, 6664
post, 6689
postav, 6692
postava, 6693
posypati, 6686
poša, 6670
pošta, 6690
pošva, 6685
potaja, 6698
poteg, 6711
potjera, 6705
potop, 6718
potur, 6826
povi, 6581
povodnik, 6592
povrnuti, 6734
povrtati, 6734
pozder, 6998
prah, 6743
pràs, 6765
prasiti, 6755
pravac, 6765
praz, 6765
prč, 6412
prekupiti, 6772
prela, 6422
preobraziti, 6884
prepelica, 6791
preti, 6481
pretiti, 6004
previjati, 6875
prevor, 6820
prežina, 6795
préboj, 6811
pričina, 6814
prigoda, 6824
prihod, 6846
prijan, 6870
prijatelj, 6822
prijati, 6829
prijelog, 6423
primiti, 6840
prinos, 6843
prinuti, 6658
pripaliti, 6286
pripecak, 6817
pripeka, 6849
pripoj, 6850
pripon, 6851
prisjlen, 6860
prislužiti, 6857
pristati, 6864
pristor, 6929
pritka, 6773
pritvor, 6820
privek, 6873
priviti, 6874
prjestol, 6868
prlijti, 6421
probušiti, 6739
procjep, 6931
pročkati, 6880
prodati, 6413
prograda, 5689
prokopsati, 6889
proskura, 6797
prost, 6928
prostirač, 6929
prostirka, 6306
prostrica, 6929
protak, 6930
*provab, 6900
provalija, 6761
prpor, 6162
prporusa, 6097
prsina, 6799
prsnuti, 6431
pršiti, 6430
prt, 6434
prud, 6947
prut, 6946
prutka, 6946
prvina, 6295
pujka, 6962
pujnuti, 6549
pulja, 6963

pup, 6972
pupa, 6972
puska, 6985
pust, 6445
pušt, 6987
putir, 6712
putonoga, 6399
putunja, 6994

rab, 7226
raba, 7226
rabatno, 7002
rabljenije, 7002
raboš, 7004
rabota, 7064
rabotaš, 7226
rabotno, 7064
rabuš, 7004
raca, 7110
race, 7110
raf, 7024
rahat, 7032
raht, 7026
raj, 7033
rak, 7008
raka, 7015
rakam, 7009
rakati, 7190
rakija, 7014
rakita, 7013
rakovina, 7008
ralica, 7068
raman, 7248
ramenak, 7247
ramenka, 7248
rana, 7049
ranac, 7052
ranca, 7052
rapa, 7058
rapun, 7058
rasa, 7071
rasaz, 7323
raspopiti, 6643
rasputije, 7097
rastavnica, 7100
rastočiti, 7105
rastok, 7215
*rasširiti, 7083
raspa, 7094
ravak, 7117
raz, 7120
razaklija, 7122
razboj, 7077
razboj, 4078
razbučiti, 7076
razgalijvati, 7078
razgaliti, 7078
razgaziti, 7029
razor, 7124
razsad, 7323
razsaditi, 7323
razsadnica, 7323
razvideti, 7107
rekla, 7127
renk, 7147
repica, 7062
resa, 7203
revent, 7167
riga (v.), 7141
rigati, 7180
riknuti, 7016
ris, 7209
riza, 7220
rižinica, 7182
rodbina, 7271
rogač, 7027
rogožina, 7238
rohav, 7237
rohoz, 7238
roj, 3068, 7240
rok, 7228
roklja, 7230, 9520
rominžati, 7285
rovar, 7118
rovaš, 7119
rubija, 7265
ruda, 7270
rudar, 7272
rufet, 7275
ruho, 7274
rujan, 7273
rumen, 7286
rumenilo, 7286
rumeniti, 7286
rusalje, 7292
ruža, 7282
ružica, 7182

sablja, 7310
sablijca, 7310
sad, 7323
sade, 7325
sadnica, 7323
sadno, 7336
sahan, 7341
sajan, 7343
saka, 7315
sakat, 7318
sakaz, 7321
salamura, 7446
salana, 9419
salandar, 7458
salaš, 7360
salep, 7373
samar, 7391
samokiš, 7389
samorast, 7404
samsar, 7401
samur, 7403
sandal, 7410
sanduk, 7417
sani, 7421
sapi, 7428
saplak, 7437
sapun, 7435
saraf, 9447
sarai, 7443
saràndar, 7458
sarma, 7463
sasa, 7472
sbor, 7513
sdravac, 7644
sefte, 7331
seiz, 7667
selamet, 7671
seler, 8607
selište, 7792
semenjuk, 7807
senet, 7925
sepet, 7842
sepija, 7431
serasker, 7692
sidef, 7777
siga, 7781
sik, 7766
simit, 7808
sin, 7810
sinija, 7834
sirak, 7438
siromah, 7464
sisa, 8780
sisaljka, 8398
sitar, 6869
sito, 6869
siv, 6872
skala, 1459
skapulati, 7532
skela, 7524
skitač, 7577
sklad, 7578
skoba, 7583
skobalj, 7589
skoljka, 7592
skop, 7597
skorija, 7761
skorn, 7572
skovati, 6135
skrama, 7608
skrb, 7570
skrenuti, 7600
skretati, 7616
skripac, 7617
skriška, 7611
skrob, 7622
skrobiti, 7622
skut, 7639
slab(ina), 7873
sladun, 7875
slamak, 7876
slanina, 7877
slast, 7879
slatina, 7880
slavina, 7882
sleme, 7902
slemena, 7902
slepica, 7579
slobodan, 7899
sloboditi, 7899
slog, 7800
sloga, 7897
sluta, 7909
služar, 7906
smagi, 7914
smeti, 7677
smigi, 7919
smilje, 7807
smokva, 7931
smola, 7929
smolnica, 7929
smotka, 7930
smrdak, 7926
smrdelj, 7926
smrdeti, 7934
smrec, 7919
smreka, 7919
smrkanje, 7925
smrkati, 7925
smuǧkati, 7920
snaga, 7937
snop, 7944
sofa, 7966
sofrá, 7970
sofraǧija, 7970
sokak, 7957
solnica, 7987
som, 7994
soigi, 7992
somin(j), 7992
somot, 7998
somon, 7997
sorguč, 8388
sovilja, 8410
spahija, 8035
spahija, 8036
spenče, 8060
spenŕza (v.), 8060
spenza, 8060
spica, 8086
spilka, 8060
spoijti, 8092
sponka, 8094
spor, 8095
sporiš, 8095
spretan, 8105
sprež, 8077
srdačka, 7851
srdomaš, 8383
sredija, 8920
srg, 7851
srgati se, 7851
srma, 7854
srna, 8241
stačiti, 8119
stakliti, 8169

staklo, 8169
stan, 8130, 8182
stativa, 8139
stav, 7100
steglic, 8170
stenje, 8130
stežer, 8154
stjeg, 8154
stjenica, 8156
sto, 8408
stog, 8211
stolica, 8215
stopanin, 8233
stožer, 8254
strana, 8238
stranjga, 8251
strator, 8250
straz, 8252
stražmešter, 8234
streže, 8234
strk, 8253
strmina, 8198
strovaliti, 6929
struc, 8285
struga, 8283
strugar, 8282
struna, 8281
stružnica, 8279
stub, 8292
stublina, 8292
studenica, 8289
stuga, 8292
stukniti, 8288
stup, 8197, 8292
stura, 8985
sturac, 8985
sturati, 8985
stuteljka, 7635
stuhovrh, 8031
sukalo, 8310
sukati, 8315
sulac, 8352
sulud, 9423
sulundar, 7986
sur, 8378
surdao, 7743
surduk, 8384
suret, 8386
surla, 8390
surotka, 8391
surtuka, 8394
suruğija, 8396
survati, 8392
suržika, 7853
susan, 8399
sused, 7863
suvat, 8342
svarati, 7736
sveti, 7734
svor(a), 7440
svrača, 7442
svud, 7440

šafran, 9792
šag, 7333
šajka, 7345
šalitra, 7793
šalvare, 7385
šantav, 8000
šapka, 7430
šaptati, 8002
šarage, 7848
šarampov, 7445
šareglje, 7848
šaran, 7447
šart, 7469
šeboj, 7764
šega, 7333
šegrt, 7334
šestak, 7477
šestar, 7868
ševar, 8028
šibka, 7840
šir, 7765
šilbok, 7788
šilta, 7482
šindra, 7818
šinik, 7821
šipka, 7840
širiti, 7083
širom, 7844
šiš, 7859
šiškati, 7860
škala, 1459
šklopac, 7979
škola, 7585
škrebetati, 7760
škurtejka, 7635
šlijvovica, 7893
smeti, 7677
šokač, 7946
šopot, 8002
špag, 8034
špaga, 8033
špital, 8087
štalbje, 8166
štalog, 8126
štap, 8116
štica, 7870
štim, 8180
štimati, 483
štir, 8192
štirka, 8193
štuka, 8203
šuba, 3789
šumar, 8365
šunka, 8369
šušenica, 8402
šušica, 8402
šušiti, 8402
šuškati, 7860, 8019, 8400
šušnjak, 8402
šut, 2102
švacraka, 7971

tabak, 8420
taban, 8422
tabjat, 8428
tabor, 8424
tain, 8464
tajka, 8461
tajko, 8461
tajna, 8465
takoždere, 467
takrir, 8446
takum, 8442
taljer, 8475
talpa, 8482
talum, 8479
talus, 8473
taman, 8485
tamaža, 8494
tambura, 8492
tamjan, 8493
tamnica, 8618
tandara-mandara, 8500
tandur, 8502
tanjir, 8475
tapsati, 8504
tarnice, 8440
tarpoš, 8543
tata, 8553
tava, 8565
tavan, 8567
tavla, 8430
tavnica, 8568
tavoljiti, 8566
teferic, 8589
teglec, 8593
teglic, 8593
teknefes, 8690
telbiz, 8609
teletina, 8609
teljiga, 8602
temelj, 8613
temelije, 8614
temena, 8615
templa (v.), 8714
templo (v.), 8714
tenegjka, 8728
tenğere, 8727
ter, 8748
terezija, 8637
terijak, 8759
tertip, 8644
tesla, 8651
teslim, 8652
teškere, 8648
tevdil, 8747
tezgia, 8597
tigán, 8682
tijesak, 8579
tikva, 8693
tiriplik, 8762
tis, 8774
tijaska, 8579
tjerati, 4445
tlačiti, 8820
tlaka, 2112, 8444
tlapiti, 8444
tabo(l)ca, 8433
tojaga, 8815
tok, 8802
tolmačiti, 8481
tomruk, 8979
ton, 8796
tonja, 8797
tonuti, 8796
topuz, 8833
torba, 8836
torina, 8834
torm, 8996
tovar, 8728, 8846
tovariti, 8846
tragače, 8855
trajati, 8861
tralje, 8232
trampa, 8866
tranja, 8232
trap, 8880
trba, 8522
trbok, 8522
trbuk, 8522
trem, 8879
tresnuti, 8877
trgana, 8860
trice, 8536
trlo, 8763
trnka, 8766
trnokop, 8765
trnomet, 8765
trnosati, 8768
trnoslijva, 8765
trojan, 8927
tropika, 3073
troskot, 8938
trpeza, 8875
trš, 8769
trtak, 8546
trti, 8758
trtica, 8772
trubač, 8940
trud, 8941
truma, 8995
trup, 8945
trupica, 8947
trupina, 8971
trušni, 8834
trut, 8911
tuč, 8954
tug, 8960
tuka, 9007
tulaj, 8967
tulbente, 8970

tulipan, 8970
tuliti, 8967, 8969
tulum, 8974
tur, 8985
turan, 8996
turbica, 8904
turica, 8993
turiti, 8590
turma, 8995
turta, 8998
tutun, 9010
tuzluk, 9012
tvor, 2944

uborak, 5787
ugar, 5846, 9065
ugoiti, 5845
ujak, 9025
ujam, 5854
ujdo, 4198
ujko, 9025
ujna, 9025
ulema, 9036
ulogi, 5867
uloviti, 9043
urda, 9078
urinuti, 9092
urivak, 9088
urma, 2710
urta, 9105
ušara, 8013
ušur, 9110
utješiti, 5970
užina, 5858

vabiti, 6900
vada, 9124
vagan, 3618
vagaš, 3243
vaj, 9131
vajda, 9133
vakup, 9121
val, 9136
vala, 9143
valjaga, 9132
valjak, 9134
valjuga, 9152
vam, 9153
vapa, 9160
varoš, 5913, 9170
vaskrs, 9175
vata, 9179
vatra, 9184
vatral, 9185
važen, 9135
važiti, 9135
većil, 9195
velencz, 9104
vedro, 9126
verdun, 9213
veresija, 9214
vergija, 9215
veriga, 9218
vernik, 4455
vertep, 4125
verzolin, 9213
veslar, 9306
vez(a), 5764, 9279
vica, 9316
vidima, 9238
vidra, 9240
vihor, 9249
vir, 9290
vištati, 9311
vitez, 9317
vižle, 9307
vjeverica, 9229
vlasak, 9331
vlast, 9329
vlažan, 9330
vlok, 9349
vojevoda, 9343
vojnik, 9345
vojno, 9344
voka, 9260
volak, 9260
volja, 9341
voska, 945, 9354
vrabac, 9360
vranja, 9366
vratič, 9226
vratnica, 9367
vrbca, 9172
vreča, 9395
vreme, 9274
vrież, 9373
vrka, 9292
vrliti, 7735
vrljiav, 7735
vrljok, 7735
vrša, 9299297
vrza, 9173
vrzina, 9173

zabala, 9383
zabavan, 9284
zabran, 9389
zabrkati, 869
zabun, 9392
žabušiti, 9445
zadirati, 9401
zagaliti, 9404
zagat, 9407
zagaziti, 7029, 9407
zagažnja, 9407
zagoniti, 7600, 9513
zagribati, 3885
zagrnuti, 9408
zakon, 9397
zaludan, 9423
zaludnik, 9327
zamka, 9326
zanat, 9332
zapodina, 9341
zaprtak, 9438
zapušiti, 9445
zarastati, 9448
zarf, 9453
zarkula, 9450
zarojiti se, 3068
zarzavav, 9461
zatore, 9467
zaviti, 9470
zaroklja, 9520
zbitije, 5615
zbječi ze, 7509
zbjeg, 7507
zbor, 2748
zbrka, 869
zdravo, 7644
zejtin, 9419
zelenkada, 9456
zevak, 9478
zemunica, 9515
zgoda, 7756
zgurav, 7762
ziafet, 9490
zid, 9492
zidar, 9492
zmaj, 7918
zmaragdŭ (v.), 7913
znamenije, 7938
zob, 9510
zona, 9508
zor, 9516
zorba, 9529
zrcalo, 9458
zubac, 9496
zulum, 9526
zumbul, 9425
zvon(o), 8419
žalbija, 7386
žalfija, 4583
žalj, 4583
žandar, 4587
žar, 4592
žavka, 4576
ždero, 4594
ždreb, 4616
želir, 4596
žica, 4617, 5714, 6600
žig, 4596
žiganja, 4596
žignuti, 4596
žilav, 4607
žimiška, 4609
žir, 4615
živina, 4620
žleb, 4604
žljebica, 4604
žmire, 4610, 4644
žrtva, 4600
žrtvenik, 4604
žuliti, 4643

Slavă

abije, 12
ablanŭ, 557
aciganinŭ, 8683
Agarěnninŭ, 122
agnĭci, 133
*agoda, 138
akrida, 57
aleluja, 190
almužno, 212
aminŭ, 248
amŭbonŭ, 259
anafema, 270
anafora, 263
anathema, 270
angelĭ, 283
antifonŭ, 303
antimisŭ, 304
anŭkira, 274
anŭtichristŭ, 302
apostolŭ, 342
Aprili(ĭ), 348
archangelŭ, 396
archiereĭ, 4286
archimandritŭ, 399
arměninŭ, 415
Athanasiĭ, 8496
azŭ, 562, 1150
azŭbukovĭno, 1150

ądica, 9059
ąditi, 9059
ąglŭ, 9064
ągricĭ, 9059
ągrinŭ, 9059
ąkotŭ, 4366
ąza, 6224

ba, 567
baba, 568
babica, 576
babuni, 950
babuška, 568
bachati, 604
badati, 595

*balto, 652
bandura, 1013
banica, 665
banja, 612, 665
banъ, 655
barilo, 640
barvinokъ, 678
basniti, 718
basnь, 718
bašta, 585
*baština, 585, 725
bębinъ, 1199
bębnati, 1003
*bękaliti, 1011
*bękati, 1011
bebrь, 1085, 1088
bebrьnъ, 1085
bebrъ, 1088
bečьstinьkъ, 761
bečьstьinъ, 761
bedro, 765, 766
belče, 759
belučugъ, 776
ber, 791
beseda, 708
bezakonije, 747
bezdъna, 818
bezdъnъ, 818
bezmatičiti, 817
bezokij, 748
bezokъ, 748
bezъ, 813, 816
bezъdychaninъ, 906
bezъmatokъ, 817
bezъmъ, 618
bežanije, 618
běda, 763
bědinъ, 838
bělčnja, 619
bělęgъ, 779
běliti, 782, 851
bělъ, 619, 651, 759, 782, 851, 3702
běžati, 844
bibrъ, 1087
bičь, 727, 831
birъ, 865
biti, 8831, 4560, 5553
blagočinnyi, 911
blagočistije, 911
blagočistivь, 911
blagodarenije, 911
blagodariti, 911
blagorodinikъ, 911
blagosloviti, 858, 911
blagotvoriti, 859
blagъ, 923
*blana, 914
blato, 652
blazniti, 919
blaznъ, 912
blaženъ, 012
blažinъ, 912
blędi, 927
bledь, 1185
bledynъ, 920
blěskъ, 921
blistati, 923
bljuda, 926
bljudъ, 926
bljustь, 923
blъčь, 4327
blъčičь, 4327
bobotati, 953
bobotъ, 953
bobovnikъ, 855
bobrъ, 1088
bobъ, 947
bodą, 964
bodli, 987
bogatъ, 967
Bogojavlenije, 954
bogoslovь, 975
Bogъ, 954, 973, 1065
Bohъ da prostiti, 971
bojati sę, 8612
boji, 983, 7077
bojište, 984
bojnikъ, 983
bolestь, 994
boleti, 992
bolězni, 989
bolь, 937
bolьarinъ, 982
bolinica, 997
bolinicarь, 996
bolьvanъ, 990, 999
bosь, 5780
bozь, 1065
božurъ, 1176
brady, 693
brajo, 1074
branište, 1076
Braša, 1078
brati, 613
bratistvo, 1083
bratъ, 675
brazda, 1083
brąkъ, 1113
brekno, 1103
brěza, 1087
brězъ, 704, 1087
briči, 1095, 1097
brl–, 874
brodarъ, 1120
broditi, 1120
brodъ, 1120
broštь, 1132
brotъ, 1133
bruštanъ, 1035
brъlogъ, 875
brъvino, 876
bubati, 1137
buchnoti, 4563
buiti sę, 1168
buj, 1170
bujakъ, 1169, 1170
bukь, 562, 1142, 1150
bukva, 834
bulgarinъ, 1188
buria, 1209
burjanъ, 1222
busrumanъ, 1230
bušiti, 1225
*bušь, 1225
bučika, 1041
bučiva, 1041
bъdenije, 2851
bъrzъ, 885
bъtarъ, 1954
bъtъ, 727, 893, 1056
bъzęti, 903
bylije, 630, 853
bylinarica, 630
bylъ, 630
bystrici, 891
bystrъ, 891
byvolъ, 902
byvъ, 901

capъ, 8505
Carigrad, 8511
carь, 8511
celi(z)na, 8608
cepъ, 8574
cerъ, 8549
cěpa, 8575
cěpati, 8575
cěpěniti sę, 8576
cěpěnъ, 8576
cěvь, 8582
cęta, 8732
cica, 8780
ciganinъ, 8683
crъkovьnikъ, 8755
cvětъ, 3433
cviliti, 8787

chabiti, 4018
chalaga, 3663
chapati, 4018
chapka, 4018
charinъ, 4022
charizati, 4030
charь, 4022
chartija, 4124
charvatъ, 444
*chąsa, 4014
chąsarь, 4014
cheruvimъ, 4094
*chladanъ, 185
chladъ, 4937
chlakъ, 3416
chlapati, 5572
chlapъ, 4132
chlebъ, 4133
chlipati, 4134
chlomoždь, 3980
chludъ, 4203
chlumъ, 3761
chobotъ, 4138
chochotati, 4147
chodъ, 4142
cholera, 4153
*chop–, 4173
*chot–, 4173
chotarъ, 4174
chrabъrъ, 4176
charakati, 4112
chrakavъ, 4116
chramъ, 4177
chrana, 4179, 5457
chraniti, 4179
chrěnъ, 4182
chribъ, 4185
chudъ, 4100
chula, 4199
chuliti, 4199
chъmelь, 4002
chvala, 3250
chvalici, 3250
chvaliti, 3250
chvrastъ, 7216, 9370
chvrъliti, 7735
chyra, 7607
*chyravъ, 4114
chyrь, 4112
*chyrka, 4112
chytrъ, 4130

čalma, 1606
časoslovъ, 1625
časъ, 1623
čaša, 1624
čašinikъ, 1624
*čabrъ, 1909
čbanь, 1950
čechъ, 1640
čekanъ, 1956
čehlъ, 1603
Čělnica, 1647
čelnikъ, 1647
čelo, 1647
čemerь, 2085
čepicь, 1615
čepiti, 1979
čepuratъ, 1654
čerkovnei, 2018
čerpъ, 1973
čersti, 1995
čertъ, 2044
česalo, 8647
česati, 5993
čestь, 6168

čestŭ, 1998
*čestvrŭtŭ, 1998
četa, 1627
četanje, 1963
četina, 1684
četŭ, 1684
četvrŭtŭ, 1998, 7727
*čębrŭ, 1909
*čępiti, 1915
čęstŭ, 1937
čibrŭ, 2064
čikati, 1954
činije, 1935
činilica, 1911
čininie, 1935
činiti, 1911, 1924, 1935
čirikati, 2023
čirma, 1987
čislo, 2051
čisti, 1937, 2062
čistiti, 1937
čitati, 2062
čitenije, 2062
čiticĭ, 2062
čipagŭ, 2091
članŭ, 1972
čreda, 2020
črŭnilo, 1978
črŭniti, 1978
črŭnŭ, 1978, 1989
črŭta, 2044
črŭvenŭ, 1981
črŭvĭ, 8257
čubŭ, 2076
čučati, 2070, 2071
čudesa, 2075
čuditi, 2075
čudo, 2075
čudotvorenije, 2075
čudotvorĭcĭ, 2075
čvanĭ, 2000

danije, 2776
danŭ, 2776
darovati, 2780
darŭ, 2780
dati, 2760, 2776
daždа, 2760
dąbrava, 3108
dąbŭ, 2947, 3108
dąga, 3116
de, 2798
debělati, 2751
deblo, 2918
dekębrĭ, 2813
demonĭ, 2850
desętina, 2885
desętiština, 5964
desiti, 3611
dědica, 2821
dědina, 2822
dědŭ, 2821
děliti, 2946
délnica, 2840
délnikŭ, 2840
dělo, 2838
dělŭ, 2228, 2801, 2840
dijakonŭ, 2923
dijakŭ, 2923
dkisŭ, 2937
dikŭ, 905, 2933
dinarĭ, 2953
dirá, 2961
dirati, 2961
dirja, 2961
diskosŭ, 2974
diskŭ, 2974
diviti sę, 2984
divŭ, 2942
dižma, 2945
djeza, 2835
dlato, 2763
dlŭbsti, 3082
dobyti, 2989
dobytukŭ, 2990
dochtorŭ, 2997
dodějati, 2999
dojnica, 3021
dognati, 3007
dolě, 3009
dolobŭzati, 2992
*dologŭ, 2967
*dolto, 2763
dolŭfinŭ, 991
domaštinŭ, 3014
*doměriti, 3017
donositi, 6640
dosada, 3031
dositi, 3611
dospěti, 3033
dostoinŭ, 2904
dosŭvrŭšiti, 7497
dovadŭ, 3034
dovesti, 3034
dračĭ, 3039
dragostŭ, 3046
dragŭ, 3040
drati, 2970, 3054
drъčiti, 7646
drągu, 3066, 3078
drěvo, 3054
drobina, 3069
drobĭ, 3069, 5956
droždije, 3072
drumŭ, 3080
družba, 3079
družica, 3079
drŭgati, 3063
*drŭvalo, 3054
drŭvarĭ, 3054
drŭznati, 4396
drŭzŭ, 2973, 4396
drŭžalo, 2966
dubiti, 3082
duchanŭ, 3096
duchati, 3095
duchnati, 3095
duchovĭnikŭ, 3097
*duchorii, 2944, 3095
duchŭ, 3095, 3097
duka, 3086
duplŭ, 3118
dušegubĭcĭ, 8339
dušegubinŭ, 2910
dvalma, 3136
dvéri, 3138
dvorĭba, 3139, 9350
dvorĭnikŭ, 9352
dvoriti, 3139
dvorŭ, 3139, 9350
dyba, 3081
dychanije, 2942
dychati, 3095

erica, 4499
erodij, 3203

faraonŭ, 3273
farisěi, 3281
farisějaninŭ, 3281
farižŭ, 3279
felonŭ, 3315
fevruarĭ, 3299, 3342
finijŭ, 3386
flandra, 3427
filkavŭ, 3359, 3427
florinŭ, 3392
fragŭ, 3489
fŭfati, 3451
fŭflati, 3361

gabati, 3553
gadačĭ, 3696
gadati, 3696
gadinŭ, 3556
gadŭ, 3556, 7753
gagati, 3548
galica, 3580
galiti, 3576, 3991
galka, 3580, 3779
garanŭ, 3592
*gardŭ, 3596
gasiti, 3611
gasŭ, 3787
gatati, 3614
gatĭ, 3615
gaziti, 3567
gąba, 3667, 3762, 7749
gąbavŭ, 3915
*gądakŭ, 3767
*gąfŭ, 3763
gągnati, 3767
gągnavŭ, 3767
*gąsakŭ, 3773
gąsĭ, 3787
gąstŭ, 4012
*gązĭ, 3589, 3726, 3772
gduna, 3937
geenna, 3670
genarii, 3676, 4237
gidija, 3751
glagolati, 3812
glagolŭ, 3799
glasiti, 3803
glasŭ, 3568, 3803
glava, 3806, 3832
glavizna, 3805
glavnikŭ, 3806
gląbukŭ, 4104
glezĭnŭ, 3808
globa, 3013
globĭnikŭ, 3813
glodati, 3816
glota, 3814
glubokŭ, 1183
glŭkŭ, 3760
gluma, 3820
glumŭ, 3820
*glŭtežŭ, 3782
glŭtŭ, 3788
gmyzĭ, 3796
gnati, 3006
gnąsiti sę, 3982
gnětiti, 9409
gnoi, 3927
gnoijti, 3927
gnoište, 3927
godŭ, 3823
goląbi, 4201
goląbica, 4201
goniti, 3006, 3836
gora, 3841, 3845, 3907
gorě, 3931
gorěnica, 3840
gorěti, 3002
gorĭnĭ, 3840
gornĭ, 3840
gorščina, 3845
gorština, 3845
gorŭkŭ, 2422
gospodarĭ, 3843
gospodinĭ, 3843
gospodinŭ, 3843
gospodynja, 3843
goštenije, 3845
*got, 3614
gotovŭ, 3614
gověti, 3847
graba, 3865
grabja, 3873
gradište, 3855
graditi, 4419
gradŭ, 3596
graj, 3856

grajati, 3856
gramada, 3858
granica, 3863
gratičika, 2543
gražďĭ, 3857
grąbŭ, 3910
grebenĭ, 3871
grebsti, 7759
*gresĭ, 3877
greti, 3885, 7759
grěchŭ, 3876
grěšiti, 3876
gręda, 3877, 3882
*grędeli, 3882
grędŭ, 3882
gribka, 3885
grivĭna, 3890
griža, 3880
grižiti, 704
grobinŭ, 3891
grobnica, 3891
grobŭ, 3891
grochotŭ, 3897
gromovĭnikŭ, 3898
gromŭ, 3898
groza, 3892
grozdovina, 3837
groznyĭ, 3892
gruda, 3912
grumŭ, 3842
grŭbavŭ, 3780
grŭčiti, 6586
grŭlo, 3782, 3784, 3788
grŭnĭčĭ, 3603
gŭmyži, 3796
gŭrbŭ, 3778
gŭrljŭ, 4420
gvozdĭ, 3622, 9326
gvozditi, 3622
gybati, 2931, 3533
gybŭlkŭ, 3947
gyzda, 3648
gyzdavŭ, 3648

i, 4219
idoloslužení je, 4273
idolŭ, 4273
idolŭnica, 4273
*iknąti, 4264
ikona, 4265
ikonoborĭčĭ, 4265
ikonostasĭ, 4265
ikosŭ, 4266
ikra, 4269
igemonŭ, 4302
igla, 4303
ijerarŭchŭ, 4286
ijerodijakonŭ, 4286
ijeromonachŭ, 4286
Ijudeĭ, 4542
Ijuliĭ, 4545
Ijuniĭ, 4547
inije, 4422
inorogŭ, 2678, 4426
inŭde, 153
io, 4466
Iordanŭ, 4471
i paky, 4479
i proče, 4219, 4493
irmosŭ, 4501
Irodŭ, 4502
ischodĭnikŭ, 4509
ischoditi, 4509
ischodŭ, 4509
iscĕljati, 4526
iskaljati, 4507
Iskariotsei, 7535
iskati, 4506, 4507
iskoreniti, 7600
iskrętati, 7616
iskusiti, 4511
iskŭ, 4509
isopŭ, 4518
ispisati, 4520
ispitati, 4521
ispovědeti, 8097
ispraviti, 4523
ispravnikŭ, 4523
ispytŭ, 4521
istĭčĭ, 4529
istĭniti, 5950
istlačiti, 8178
istočiti, 8209
istovŭ, 4531
istŭ, 4529
iti, 4535, 9410
izbava, 4559
izbaviti, 4559
izbiti, 4560
izbrati, 4562
izbyti, 4561
izbytije, 4561, 5615
izdati, 4564
izdirati, 4307
izgnanije, 4565
izgnati, 4307
izgoniti, 4565
izgorĕti, 4566
izlazŭ, 4569
izlupiti, 4654
izměna, 4570
izměniti, 4570
iznamiti, 5407
izpolŭ, 4522
izumiti, 4572
izŭjadati, 4567
izŭ nova, 4571
izvodĭ, 4573
izvoditi, 4573
izvorŭ, 4574
izvratiti, 4575
ja, 4221
jablanŭ, 557
jadŭ, 4226
jak, 8528
jalovica, 4231
jalovŭ, 4231
januariĭ, 4237
jarębi(ca), 4293
jarica, 4499
jarka, 4499
jaruch, 4499
jasenŭ, 3475
jaslĭ, 4295
jasna, 4248
jasterica, 3935
jasterŭ, 3935
jatročelŭ, 5976
jave, 152
javiti, 4555
javorŭ, 4638
jazero, 4256
jazka, 4248
jazŭ, 4256
jazva, 4248
jazvrŭ, 9247
jepitrachilĭ, 6210
jerei, 4286
Jeremiinŭ dinŭ, 416
jeromonachŭ, 5410
jesetrŭ, 5692
jezda, 5652
jucha, 4642
judŭ, 4541
jutru, 4537

kacija, 156
kadi, 1260
kadilĭnica, 1264
kaditi, 1264
kajanŭ, 1290
kajati sę, 1278, 1290
kalamarĭ, 1301
kalika, 1329
kalina, 1335
kaliti, 1328
kaljenŭ, 1336
kalŭ, 1335
kalŭgerŭ, 1343
kamari, 1348
kamata, 1352
kamenŭ, 1347, 1357
kamina, 1367
kanŭdilo, 1387
kapište, 1420
kapĭ, 1420
kaplja, 1417
kastanŭ, 1511
katapetasma, 1520
katavasije, 1538
kathisma, 1554
katruga, 1534
katunŭ, 1563
kazanije, 1586
kaznĭ, 1586, 1591
kazniti, 1591
kądrjavŭ, 1284
kądrĭ, 1284
kąpona, 2674
kąsŭ, 2048, 2353
kedrŭ, 1637
kelari, 1700
kelija, 1779
keramida, 1457
kerlesĭ, 1822
kermuš, 2032
kilavŭ, 7555
kimvalŭ, 8488
kinovija, 1803
kiselŭ, 1837, 1844, 1876
kisnąti, 1876
kis-, 1832
kitŭ, 1849
kivorĭ, 1871
kivotŭ, 1874
kĭminŭ, 1787
kladnja, 2115
klafati, 2133
*klanja, 2115
klasti, 2114, 2115
klati, 2278
klatiti, 2125, 2151
kląbo, 2160
*klentiti, 2151
klenuti, 2151
klepati, 2152, 2166, 7582
klepotŭ, 2152
kleveta, 2143
klevetati, 2143
klevetĭnikŭ, 2143
klěj, 2134, 5557
klěmĭ, 2130
klěšta, 2141
klęti, 6888
klikŭ, 2144
*klikŭ, 3811
klinŭ, 2149
klirosŭ, 2139
ključarĭ, 2171
ključi, 2137, 2159
kljunŭ, 2170
klokotati, 2163
klokotŭ, 2163
klopotŭ, 2166
klubaša, 1340
klučati, 7753
klŭkŭ, 1906
kluvija, 2267
kobĭ, 2198
kobyla, 2199, 4238
kokora, 2223
kokorĭ, 2223
kokosi, 2224

kokotĭ, 2224
kolači, 2243
kolě, 2254
kolěbati, 2200, 2250
koléno, 3656
kolęda, 2264
kolĭčĭ, 2278
koliva, 2266
kolnica, 2268
kolo, 2243, 2250, 2268, 5808, 7225, 8417
kolunŭ, 2284
komara, 2307
komisŭ, 2302
komora, 2307
komŭkati, 2671
končanije, 2320
končica, 2320
kondakŭ, 2328
kondilĭ, 2331
konĭčati, 2320
konicĭ, 2320
konòplja, 2435
kopati, 2090, 2371, 2372, 2377
kopica, 1422
kopije, 2382
kopillŭ, 2383
koprina, 2392
kopytĭce, 1441
kopyto, 1441, 2385
kora, 2281
korabli, 2397
*korąbŭ, 1445
korenĭ, 2414
korona, 2683
koruna, 2683
korŭbati, 1445
korŭda, 2188
koryto, 2424
kosa, 2187, 2465, 2471
kositerŭ, 2466
kositi, 2189
kosorŭ, 2471
kostilivŭ, 2477
kostĭ, 2477
košĭ, 2453
kotelĭ, 2488
kotĭci, 2489
kotiliti, 2220
kotilŭ, 2220, 2484, 2494
*kotlavŭ, 2494
kotŭ, 2497
kotŭka, 2497
kotyga, 2492
kovači, 2507
kovalĭ, 2508
kovaljati, 2508
kovati, 2508, 6195
kovičegŭ, 2459
kovrŭ, 2513
koža, 2181, 2241, 2462
*koždavŭ, 2462
kožica, 2181
kožina, 2181
kožuchŭ, 2241
kračati, 2524
krada, 2228
krai, 2529, 2531
krajati, 2595
hrali, 2530
kralĭnikŭ, 2531
kraloma, 4023
krasinŭ, 2540
krasota, 2541
krasŭ, 2541
krastavŭ, 1515
krastelŭ, 2043
kratŭkŭ, 2524
krąčina, 2575
krąčinati se, 2575
krągŭ, 2548, 2576
krąpěti, 2604
krąpu, 2604
*krdlanŭ, 2028
kremy, 2556
krepelŭ, 2758
*kresi, 3877
krestati, 2561
krĕpiti, 2038
krĕpŭ, 2038
krętąti, 2030
krętati, 2151
krilo, 2572, 7083
krimĭ, 2574
krina, 2577
krinica, 2577
kristŭ, 2582
krivŭ, 2029, 2589, 2590, 2591
križĭ, 2027, 2570, 2579, 7211
križma, 2571
kroiti, 2595
kropiti, 8275
krotiti, 2613
kruchŭ, 2604
kruna, 2683
krupa, 7623
krušiti, 8769
krŭčima, 2017
krŭčiti, 2014, 2015, 2564, 5840
krŭči, 2405
krŭdo, 2019, 2028
krŭkŭ, 2011
krŭma, 2030
krŭmičičĭ, 2030
krŭmilo, 2427
krŭmiti, 2030
krŭno-nogiĭ, 2033
krŭnŭ, 2033
krŭpa, 2035
krŭpiti, 2038
krŭstilĭnica, 2584
krŭstovŭ, 2042
krŭstŭ, 2042
krŭtĕnnije, 2045
krŭvĭ, 2610
ktitori, 2614
kučima, 2728
kuduna, 3937
kuka, 2218, 2219
kukuli, 2628
kulivija, 2645
kupiti, 1422, 2685, 5965
kupĭcĭ, 2685
kurŭ, 2700, 2712
kurŭva, 2721
Kusnetinŭ, 2464
kŭbilŭ, 1879
kŭmotrŭ, 2669
kŭnedzŭ, 1798
kvasiti, 2509
kvokati, 2060
kyka, 1757
kyla, 1774
kyrŭ, 1821
kyta, 1853, 1856
kyžilĭ, 2650

lagodinŭ, 4898
lagoditi, 4898
lajati, 4686
lakomije, 4672
lakomiti sę, 4672
lakomŭ, 4672
lakuvati, 4892
lamati, 4892
*lamostĭ, 4692
lanĭcĭ, 4702
lanĭcuchŭ, 4702
lankovati, 4841
lapa, 4662
lastavica, 4723
lastuna, 4723
lastunŭ, 4723
latuka, 4708
lavica, 4740
ląka, 4943
ląkota, 4841
ląkŭ, 5773
lepanĭ, 4858
lepŭ, 4856, 4861
lešti, 5768, 5774
letěti, 4798
lěchŭ, 4754
lěgalĭnica, 4682
lěgati, 4679
lěkovati, 4748
lěkŭ, 4748
lěniti sę, 4784
lěnivŭ, 4784
lěnĭ, 4784
lěpiti, 4861
lěsti, 4796
lěsŭ, 4759
lěto, 4390, 4760
lětopisĭcĭ, 4760
lędina, 4843
lęgavŭ, 4845
lichŭ, 4776, 4855
ličiti, 199
lijati, 4777, 4778, 9079
lilikŭ, 4828
linінŭ, 4757
linĭ, 4861
lipěti, 4861
Lipskŭ, 4863
lipsati, 4864
lišiti, 4775, 4797
liti, 210, 4868
litanija, 4873
liturgija, 4879
liturgisati, 4879
livada, 4883
livanŭ, 4884
livŭ, 4799
lĭstivŭ, 4720
lišiti, 4720
listinŭ, 4794
ljubiti, 4538
*ljubosti, 4538
ljubovati, 4538
ljubovi, 4538
ljubovnikŭ, 4258, 4538
ljudije, 4880
ljudŭ, 4880
lobŭza, 1239, 2751
lobŭzati, 1239
loj-, 5711
lokati, 4814
losošĭ, 4912
lotrŭ, 4915
lovište, 4917
loviti, 3103, 4917
loza, 4905, 4919
lozije, 4919
ložiti, 4905
ložĭnica, 4905
lubinŭ, 4690
luči, 4928
ludŭ, 4932, 9423
lupiti, 4654

machati, 4997, 5272
*magernica, 4988
magerŭ, 4988
*magula, 4996
maguliti sę, 4994
maj, 5008
makŭ, 4956
maliti, 3019
malŭ, 3019, 5025
mamiti, 3019, 5407

mamona, 5039
manastyrĭ, 5287
manŭtija, 5067
martiĭ, 5115
marturisati, 5122
maslina, 5136
maslo, 5137
mastiti, 5137
matica, 5144
matĭ, 5167
matka, 5150
matorŭ, 5155
mazati, 5347
mazga, 5365
maža, 5310
mažati, 5310
mačenica, 5493
mąčenikŭ, 5468
mądru, 5297
mąka, 5376, 5494
mązati sę, 5307
medŭ, 5259
mekati, 4955
mešti, 5294
mekati, 4955
mešti, 5294
mestrĭ, 5236
mešiti, 5539
metanija, 5146
metla, 5166
metochŭ, 5241
metropolija, 5362
mezdra, 5244
mezdriti, 5391
mezinŭ, 5246
mezo, 5244
meždá, 5195, 5276
meždina, 5195
meždŭ, 5188
měčiti, 4968
měděnica, 5184
mědĭ, 5184
mělŭ, 5023
měna, 816
měniti, 5208
měra, 5179, 5221
měriti, 5222
měšiti, 5339
męči, 5305
męta, 5311
męti, 5199
mętva, 5311
migati, 5266
migdalŭ, 5267
*migla, 5268
migŭ, 5253
mila, 5278
milosrŭdije, 5278
milosrŭditi, 5278
milosrŭdŭ, 5278
milostivŭ, 5278
milostĭ, 5278
milostnyĭ, 5278
milŭ, 5278
mineja, 5303
mineti, 5208
mirěninŭ, 5323
miriti sę, 3017
mirizma, 5330
miro, 5322
mirodija, 5322
mironosica, 5322
mirovati, 5322
mirŭ, 3017, 5323, 5332, 7091
miškŭ, 5526
mitra, 5361
mizda, 5364
mižati, 5275
mjesto, 5587
mladŭ, 5367
*mlacka, 5366
*mlaščina, 5366
mlaština, 5366
mlatiti, 4327
mlatŭ, 4327
mlěčnica, 5231
mlěcnikŭ, 5231
mlěti, 5028, 5199, 5202
mlŭčati, 5282
mlŭknąti, 5379
mlŭkomŭ, 5282
mlŭkŭ, 5282
mlŭriti, 5399
moča, 5378, 5387
močiti, 5387
mogyla, 4996, 5454
moknąti, 5379
mokrota, 5377
mokrŭ, 5377, 5378
moliti, 5402
molitva, 5402
molitvĭnikŭ, 5402
molĭ, 5400
molĭba, 5402
molibĭnikŭ, 5398
moljenije, 5398
molotrĭ, 5403
monachija, 5410
monachŭ, 5410
mora, 5434
mostŭ, 5449, 6633
mošti, 5375, 5446
moštinŭ, 5446
moštižĭ, 5390
motati, 5450, 5452
motiti, sę, 5450
motŭ, 5451
motvęzŭ, 5149
mozga, 5390
moždanŭ, 5389
mrakŭ, 5505, 6912
*mranica, 5457
mreti, 5117
mreža, 5458
mrŭcina, 5335
mrŭkati, 5333, 7189
mrŭknąti, 5376
mrŭšavŭ, 5335
mrŭtvŭ, 5219
mudlěti, 4976
musikija, 5233
mŭstŭ, 5233
mŭšelŭ, 7301
mykati sę, 5341
myšĭ, 5339
myšica, 5350, 5528
myto, 5358

nabedrinica, 765
načělĭnikŭ, 5555
*nada, 5558
nadějati, 5559
nadojti, 5561
nadragy, 5563
nafora, 263
nafta, 5567
nagara, 5656
nagodinŭ, 5659
nagŭ, 5656
naimŭ, 5577
nakazati, 5653, 6239
nakazŭ, 5653
naklasti, 5556
nakovalo, 5681
naločiti, 5583
nametati, 5588
naměriti, 5664
naměrjenije, 5664
naměstije, 5587
naměstĭnikŭ, 5587
namira, 5589
napadati, 5595
napadŭ, 5595
napasti, 5595
napastĭ, 5595
naplutu, 5598
napluniti, 6518
naprasĭno, 5600
naprasinŭ, 5600
napr(ŭ)liti, 5596
naprŭstŭkŭ, 5597
napustiti, 5602
narąkvica, 5604
narodŭ, 5718
naroj, 571
naroku, 5717
nasaditi, 5613
nasiliti, 5618
naskočiti, 5616
nastaviti, 5620
nastavŭ, 5620
nasŭpŭ, 5694
našĭ, 5650
naučiti, 5630
navaljati, 5633
navesti, 5632
naviděti, 5634
navrapŭ, 5640
nazirati, 5643
nazorŭ, 5643
nazrěti, 5643
nazyvati, 5643
ne, 5646
negodinŭ, 5659
nenaviděti, 5634
neprěstaninŭ, 5666
nerodinŭ, 5667
neroditi, 5667
nerodivŭ, 5667
nerodŭ, 5667
nesraminŭ, 5626, 7749
netęgŭ, 5626
neukŭ, 5630
nevěsta, 5673
nevěstulka, 5673
nevolja, 5636, 5674
nevolje, 5636
nevodŭ, 5638
nežitŭ, 5580
něga, 5656
němĭcĭ, 5649
němŭ, 5648, 5649
ni, 5675
Nikolaje, 5679
niknoti, 5680
ništeta, 5696
noga, 5714, 6399, 6460, 7873
nogŭtĭ, 5713
nojębrĭ, 5709
nora, 5719
nositi, 5614
novakŭ, 5725
nravŭ, 5606
nyrąti, 5611

obedŭ, 5755
obeštĭnikŭ, 5792
obętriti se, 5786
obęzati, 5755
obęzŭ, 5755
obida, 5762
obideti, 5762
obištevati, 5792
obiti, 5759
obiždati, 5762
obĭštije, 5792
obĭšti, 5792, 5894
obladovati, 5766
oblasti, 5766
oblastĭ, 5766
obląkŭ, 5773, 5775
oblěgati, 5768

obličiti, 5770
obložiti, 5774, 5901
oblъ, 5776
obodъ, 5775
obora, 5778
oboriti, 2991, 5779
obratiti, 5782
obratъ, 5782
obrąčiti, 5781
obrazьnikъ, 5783
obraziti, 5783
obrazъ, 5783
obrězanije, 5785
obrězovati, 5785
obrokъ, 5787
obruditi, 5786
obrušati, 5765
obrušь, 5765, 5784
obrutěti, 4463
obŭjętriti, 5786
obyčaj, 5760
obyčinъ, 5760
obyknąti, 5761
očělъ, 5966
očitъ, 5969
ochaba, 5852
ochъ, 5830
oděžda, 5817
odějati, 5817
odělo, 5839
odoléti, 5824
oduchnati, 5819
oglašati, 5841
oglašenije, 5841
oglavъ, 5842
oględati, 5843
ogoréti, 5846
ograda, 5847
ogrysti, 5848, 5849
okajanьnikъ, 5796
okarjati, 5797
okno, 5802, 5807
okoliti, 5808
okolъ, 5808
okovъ, 37
okropiti, 5811
okrotiti, 2613, 5812
okrŭmiti, 5805
okrŭmljati, 5805
oktębrьi, 5814
oktoikъ, 5813
oktovrьi, 5814
oleь, 9035
okŭnice, 5807
*olivenka, 210
olivnii, 210
oloviną, 5866
oltarinikъ, 5870
olŭtarь, 218
omesti, 5876
oměgъ, 5877
oměziti, 5275, 5880
omiriti, 3017
omlatъ, 4327
omoforъ, 5884
omrŭziti, 5882
opačica, 5891
opačiti, 5891
opačina, 5891
opajecь, 5892
opako, 5891
oparіti, 5893
*opęka, 5896
opęti, 5896, 5897
*opętiti, 5897
opinŭkъ, 5896
opisati, 5899
oplotiti, 5901
oplotu, 5901
opozditi, 2505
opréti, 5904
orarъ, 5912
orelъ, 5928
oréchъ, 5914
orŭganъ, 5924
osebiti sę, 5939
osędіti, 5942
osь, 5941
oskoruša, 7602
osobь, 5939
ostąpati, 5953
ostąpiti, 5953
ostь, 5952
ostrěšija, 8244
ostriti, 5967
ostropьcь, 5956
ostrovъ, 5957
ostrъ, 5055, 5956
osŭpa, 9355
osvęštenije, 7734
osvętiti, 5940, 7734
otągъ, 5973
otče našъ, 5804
otiština, 5961
otьcь, 5868
otьčьna, 5803
otьčьnikъ, 5968
otьnьčati, 5973
otokъ, 5963
otrabiti, 2505
otraslь, 5829
otrava, 5977
otraviti, 5977
otravna, 8925
otrepь, 5978
otrězati, 7162
otъ, 5958
otъčędjanije, 5800
otъčędjati, 5800
otъdavanije, 5828
otъdavati, 5828
otъpustъ, 5908
otŭrinati, 9092
otŭstąpiti, 5953
*otŭtąziti, 5973
ovesъ, 5983
ovisъ, 5983
ovsa, 5790
ožegъ, 5859
paąčina, 6024
paąkъ, 6024
pabirŭkъ, 6586
pacharьnikъ, 6015
paguba, 6014
pagubiti, 6014
pakosti, 6001
pakostьnikъ, 6001
palica, 6052
paliti, 6047
pamęti, 6058, 6629
panichida, 6065
pansyrъ, 6084
para, 6110, 8067
paraklisъ, 6113
paramonarь, 6033
parastasi, 6129
parchъ, 6148
paripъ, 6154
parobŭkъ, 6659
parŭdosъ, 6142
pascha, 6184
pašište, 6028
patrijarchia, 6211
patrijarchъ, 6211
paunъ, 6222
pavečer%inica, 6228
paziti, 6229
pažitь, 6028
pądari, 6073, 6390
pąditi, 6390
pągva, 6970
pąpukъ, 6406
pąpъ, 6972
pečatь, 6233
pečatьléti, 6233
pedepsija, 6239
pelenica, 6248
peleno, 6248
pelynъ, 6247
pěnęgъ, 6350
penьtikostarь, 6257
pepelъ, 6092
perije, 6274
perina, 6285
pero, 5596, 6285, 6754
pesti, 6817
pešt, 6307
peštera, 6307
pešti, 6234
petelja, 810
peti, 6288
pěsnь, 6350
pěsta, 6350
*pěstovьnikъ, 6350
pévьcь, 6317
pěnęgъ, 6254
pęta, 6201
pętь, 5897, 6635
pętino, 6201, 6398
pęto, 6399
pętonagъ, 6399
pijanivъ, 753
piklъ, 6003, 6350
pikъ, 6352
pila, 6375
pipati, 6402
piperъ, 6403
piprъ, 6403
pisarь, 6439
piskati, 6440
piskъ, 6440
pistikъ, 3408
*pistlá, 6445
pistriti, 6454
pistrъ, 6194, 6195, 6310, 6454
pištati, 6447
pišeno, 6359
pište, 6446
pitakъ, 6456
pitarь, 6455
piti, 8738
pitikъ, 6459
pivьnica, 6465
pivo, 6465
pizma, 6467
pižma, 6243
*pьreti, 6418
planina, 6473
planъ, 6473
plasa, 6483
plastyrь, 6487
plaštь, 6486
plata, 6493
platija, 6494
platiti, 6493
platъ, 1185, 6491
plavinъ, 6497
plaviti, 6498
plavь, 6498
plavъ, 6497
pleskati, 6510
plesnąti, 6510
plesti, 4344, 6504
pletь, 6504
pletъ, 6504
*plěchъ, 6244
*plěme, 6500
plěnь, 6501
plěšь, 6503
plěšivъ, 6503
plěti, 6525
plěva, 6505

plěvinica, 6505
plęsati, 6485
plinųta, 6523
pljuskų, 6510
plochų, 5901
ploditi, 6528
plodų, 6528
ploskų, 6530, 6531
ploskva, 6041, 6530
pluchų, 5901
plugų, 6535
pluti, 6540
plųchų, 6386
plukų, 6379
plųniti, 6382, 6518
plųstь, 6445
poběditi, 6546
pobirųkų, 6586
pochilų, 6554, 6581
pochoditi, 6566, 6592
pochotěti, 6582
pochotinų, 4173
pochotь, 6582
pochvala, 6579
pochvaliti, 6579
pochvaljenije, 6579
počinųkų, 6553
počitanije, 6555
počruniti, 5661
poditi, 6560
podoba, 6569
podobije, 6569
podobiti, 6569
podrumų, 6573
podstavka, 6693
poduiti, 6546
podų, 6560, 6600
podųdanų, 6562
podųdati, 6546
podųgorije, 6565
podųkapų, 6702
podųkloniti, 6527
podųkovų, 6703
podųlogų, 6714
podųmesti, 6567
podųmetų, 6567
podųnogų, 6568
podųnožije, 6568
podųpręti, 6921
podųrojiti, 3068
podųstava, 6693
podųvoda, 6577
podvigų, 6576
poganų, 6012, 6392
pogoniti, 6588
pogonų, 6588
pogorь, 2202
pogrebenije, 6590
pokajati, 6550
pokaljati, 5986
pokladų, 6526
poklanjati, 6527
poklati, 6552
poklonų, 6527
pokloniti, 6527
poknąti, 6549
pokrovьci, 6559
pokrovų, 6556, 6559
pokryti, 6556
pokrytų, 6556
pojasų, 6596
pojata, 6597
pola, 6541
*polajati, 4352
polediti sę, 6605
polegnąti, 6613
polica, 6616
polь, 6602
poljakų, 6603
poljana, 6595
polijati, 6605
polьza, 6626
polьzevati, 6626
pologų, 6621
poloníkų, 6623
položěnije, 6621
položiti, 6621
polųnoštьnica, 6625
polųvųtora, 6719
pomazanije, 6630
pomazanikų, 6630
pomazati, 6630
pomesti, 6056
pometuchų, 6656
poměninikų, 6629
poměnų, 6629
pominati, 6629
pominěti, 6629
pominikų, 6629
pomladiti, 6475
pomištьnikų, 6632
pomoštų, 6632
poniknąti, 6637
ponorų, 6639
ponositi, 6640
ponosų, 6640
poobrazati, 6884
popariti, 6095
popasų, 6644
popluniti, 6646
poprěti, 6649
poprište, 6649
popų, 6643
pora, 6544, 6651, 6660
porųčiti, 6669
porųčь, 6669
porinati, 6658
porivų, 6651
porodų, 6946
poroi, 7844
porųfira, 6656
posaditi, 6673
posadьnica, 6673
posadų, 6673
posekati, 6672
posekų, 6672
posestrima, 8006
poslědi, 6679
poslědovati, 6679
poslušiti, 6681
poslušьnikų, 6681
pospechų, 6737
postati, 6691
postavų, 6692
postąpiti, 6953
postelinikų, 6694
postelja, 6694
postiti, 6689
postьnikų, 6689, 6988
postrigų, 6696
postų, 6689
posųlanije, 6678
posųlanikų, 6678
posupiti, 6672
posypati, 6686
potapiti, 6718
potěra, 6705
potęgati, 6711
potęgų, 6711
prachų, 6743
pragų, 6744
praporų, 6754
prašiti, 6756
prašta, 6757
*praštilo, 6756
prati, 6114, 6434
pravidьnikų, 6763
pravilo, 6763
praviti, 6874
pravьcь, 6763
pravljenije, 6762
pravoslavije, 6764, 7881
pravoslavinų, 6764, 7881
pravų, 4523, 6763
prazdinikų, 6766
prazdьnovati, 6766
prazų, 6765
pražiti, 6746
prędų, 6947
prędų, 6154
prągų, 6154
prąka, 6946
prątьce, 6946
prąziti, 8077
prebyti, 6773
*prechlupa, 6480
predteča, 5216
*prepeljakų, 6790
*prepeti, 6288
presaditi, 7323
prestriliti, 6453
previti, 6875
prě, 6768
prěbąda, 6749
prěběgų, 6810
prěboléti, 6812
prěbyvati, 4889
prěčeniti, 6803
prěčista, 6774
prědati, 6776, 6819
prědůslovija, 7903
prěgrešiti, 3876
prěkupьcь, 6775
prělazati, 6422
prělištiti, 6832
prěljubiti, 4538
prěljubodějstvo, 6769
prělogų, 6423
prěmądrostь, 4434
prěmądrų, 4434, 5297
prěmetati, 6839
prěmeždije, 6837
prěměniti, 6838
prěmo, 6770
prěoobraženije, 5783, 6548
prěobražiti, 6548
prěpętų, 6768
prěpodobije, 6569
prěpodobinų, 6569, 6768
prěponų, 6851
prěslopų, 6856
prěsltajati, 6867
prěstaviti sę, 6866
prěstąpьnikų, 6771
prěstilati, 6288, 6306
prěstolьnikų, 6450
prěstolų, 68868
prěstrělų, 6452
prěti, 6318
prěvьziti, 6768
prězrěti, 6878
prěždą, 6770
prěždinų, 6770
pręsti, 6860
pričęstiti, 6168, 6816
pričęstvovati, 6816
pričina, 6814
pričjastanije, 6816
prigoniti, 6826
prigonų, 6826
prigorěti, 6827
priiti, 6855
prijateli, 6822
prijati, 6829
prijaviti, 6874
prijęti, 7840
prijętinų, 6822
prikazati, 6813
prikazų, 6813
prikupiti, 6775
prilězati, 6831
primrakų, 6912
primrьzati, 6912
prinada, 5558

prinaditi, 5558
prinosŭ, 5843
pripasŭ, 6847
pripešti, 6849
pripělo, 6848
*pripěti, 6849
priporinŭ, 6852
prisaditi, 7323
prisěkati, 6853
prisĭnŭ, 6859
prislužiti, 6857
prisno, 6858
prispěti, 6849
pristanište, 6864
pristati, 6862
pristaviti, 6865
pristavŭ, 6865
pristojati, 6867
pristŭ, 5597, 6860
prisŭpa, 6862
prišĭlĭcĭ, 6855
prišĭlŭ, 6855
pritočiti, 6869
pritĭča, 6814
pritikŭ, 6772
prituliti, 6458
pritvoriti, 6820
pritvorŭ, 6820
privaliti, 6872
*privalŭ, 6872
prividěti, 6874
priviti, 6874
prizirati, 6878
pro–, 6879
prochoditi, 6901
prochodŭ, 6901
*pročikati, 6880
pročitanije, 6887
pročitati, 6887
prodalĭnikŭ, 6313
produchŭ, 6894
proiziti, 6903
proizvolenije, 6907
prokazati, 6813
proklętŭ, 6888
*prokŭ, 6880
promyšljenije, 6910
propasti, 6752
propastĭ, 6752
propovědanije, 6919
propovědati, 6919
propovědĭnikŭ, 6919
proročice, 6918
proročistvovati, 6918
prorokŭ, 6918
proskomidija, 6925
proslaviti, 7881
prostirati, 6929
prostiti, 6928
prostŭ, 6928
protiviti, 6723
prativĭnikŭ, 6723
protivŭ, 6723
protojerei, 4286
protykati, 6722
provaliti, 6761
providicĭ, 6942
provodŭ, 6901
prosinŭ, 6948
pružiti, 6315, 6320
prŭga, 6315
prŭprica, 6162
prŭsĭ, 6802
prŭv, 6294
prysnati, 6880
psalomŭ, 6949
psalumŭ, 6949
psalŭtyrija, 6949
puchŭ, 6958, 9445
puganiti, 6392
pustŭ, 6988
pustynĭ, 6988
pustynĭnikŭ, 6988
pušĭka, 6985
pŭprište, 6100
pyro, 6407
pyšanŭ, 6180, 6443
pyšati sę, 6443

rabiti, 7226
rabota, 7226
rabotiti, 7226
rabŭ, 7004, 7226
rachmanŭ, 7231
raditi, 7000
raj, 7033
rakla, 7015
rakovina, 7008
rakŭ, 7008
rakyta, 7013
ralo, 7068
rana, 7049
raniti, 7049
rasa, 7071
rasęditi, 7073
raskola, 7084
raskoliti, 7084, 7630
raskolŭ, 7084, 7630
raskriljati, 7083
raslĭ, 7404
*raspasti, 8049
raspęditi, 7096
raspętije, 7097
rastaviti, 7100, 7257
rastavŭ, 7100
rastŭ, 7099
rastępŭ, 7104
rastečati, 7105
rastęgnąti, 7103
rastoka, 7105
rasukati, 8315
rasypati, 7214
ravinŭ, 7166
razbiti, 7075
razboi, 7077
razbojnikŭ, 7077
razboléti, 7079
razino, 7092
razlačiti, 7089
razlĭcĭ, 7089
razlogŭ, 7090
razložiti, 7090
razlučiti, 7295
razmirica, 7091
razniti, 7092
razorati, 7124
razsolŭ, 7093
razŭ, 7070, 7120
razvala, 7106
razvratiti, 7108
rąčinica, 7183
rąka, 7183, 7188, 7189, 7269
rąkati, 7192
rąkavica, 7269
rąkavŭ, 7189
rąkodělije, 7018
rešti, 7102
retęzŭ, 7161, 7162
reti, 385
rědy, 7135
rěpica, 7062
rěza, 7123
rězati, 7162
rędŭ, 7193
ręgati, 7201
ręgnąti, 7200
ręsa, 7203
Rimŭ, 7184
rinąti, 5611, 6734
ripida, 7207
riti, 5719
riza, 7220
rĭvĭnije, 7218
rĭvinĭ, 7218
rjutiti, 1128
rkati, 7175
rodije, 7235
roditi, 5718, 7232
rodŭ, 7232, 7271
rogatŭ, 7027
rogozŭ, 7238
rogŭ, 7010, 7027, 7252
roi, 7240
rojiti, 3068
rokŭ, 7029
ropotŭ, 7250
rovŭ, 7004, 7111, 7236, 7362
rožikovŭ, 7252
rucho, 7274
ruda, 7271, 7272
rumĕnilo, 7286
rumĕniti, 7286
rumĕnŭ, 7286
runo, 7187
rusalija, 7292
rusŭ, 7291
rušiti, 7295
rŭdŭky, 7178
rŭpŭtati, 7065, 7250
rŭpŭtŭ, 7250
rŭtŭ, 7216
rŭvati, 9459
rŭzati, 7192
rybarĭ, 6299
rybĭnikŭ, 7186
rygati, 7180
rykati, 7173
ryknąti, 7016
rykŭ, 7173
ryleců, 4118
rylicĭ, 4118
rymljaninŭ, 7184
rynąti, 7198
rysĭ, 7209
ryti, 7175
ryždi, 7213

sadina, 7323
saditi, 7323
sadŭ, 7323, 7479
sakelarĭ, 7320
sakosŭ, 7314
sama, 7394
samarjaninŭ, 7392
samarŭ, 7391
samavolĭnŭ, 7392
samfirŭ, 9427
samo, 7394, 7397
samoderžecŭ, 7396
samoraslŭ, 7404
samŭ, 7394
samŭka, 7394
sani, 7421
sapunŭ, 7435
Sarasaelŭ, 7467
sasŭ, 7472
satana, 7481
sažda, 7353
sąbota, 7799
sąbotinĭ, 7799
sąpri, 8371
sąsędŭ, 7828
sąsěkŭ, 7862
selina, 8607
selište, 7792
septębrĭ, 7688
serafimŭ, 7691
*seręgŭ, 7844
sestra, 8006
sěčĭ, 7659
sěčka, 7659
sědělo, 4603

sěšti, 7659
sęzĭnĭ, 8188
sichastri, 7784
sichastrija, 7784
sila, 7786
silą, 7887
siliti, 7786
silinikŭ, 7786
silo, 8353
silovati, 7786
sini, 8353
sinĭ, 7670
sinodŭ, 7835
sipikŭ, 7843
sipnati, 7861
sirakŭ, 7438
siromachŭ, 7474, 7858
sirotŭkŭ, 7459
sitije, 7871
sito, 7869
sivŭ, 7872
skala, 7525
skarędovati sę, 7535
skądŭ, 7636
skąpŭ, 7632
skima, 7558
skimĭnikŭ, 7561
skiptrŭ, 7545
skitŭ, 7575
skoba, 7583
skokŭ, 7590
skolĭka, 7592
skomati, 7550
skopiti, 7597
skopĭčĭ, 7597
skoropeĭ, 7601
skoropeja, 7601
skorpija, 7601
skotŭ, 7636, 7959
skotarĭ, 7638
skoropodvižĭnikŭ, 2435
skoropošištinŭ, 2435
skovrada, 7606
skrižalĭ, 7611
skrina, 7613
skrinija, 7613
skripati, 7617
skružitati, 7620
skrŭbĭ, 7570
skučati, 7563
skutiti, 7605
skutŭ, 7637, 7639
skvara, 7722
skvrŭna, 7572
skvrŭnavŭ, 7572
slabŭ, 7873
sladŭ, 7874
slama, 7876
slanina, 7877
slanŭ, 7877
slatina, 7880
slava, 7891
slaviti, 7891
slavoslovije, 7891
slavosloviti, 7891
slina, 7895
sliva, 7893
slogŭ, 7900
sloĭ, 7901
sloniti, 7902
slota, 7898
slovesĭnikŭ, 7903
slověninŭ, 7552, 7904
slovo, 7903
sluga, 7905
služari, 7906
sluziti, 7908
služiba, 7908
služĭnikŭ, 7908
služŭ, 7990
smědŭ, 7914
smirna, 7928
smočiti, 7935
smokvina, 7931
smola, 7929
smoliti, 7929
smradŭ, 7926, 7934
smrŭdŭ, 7926
smrŭkati, 7925
smrŭkŭ, 7925
smykati, 7920
smykŭ, 7920
snopŭ, 7944
sobolŭ, 7955
Sodomŭ, 7964
sokačĭ, 7958
sokolŭ, 7317
solari, 7982
solŭ, 7978
somŭ, 7994
spanŭ, 8074
spoiti, 8092
sporinŭ, 8095
sporŭ, 8095
*spręstĭ, 8105
sračica, 8232
sraka, 8232
sramŭ, 7749
sroka, 8010, 8014
srŭbinŭ, 7745
sruna, 8241
stana, 8182
Stanislavŭ, 8129
stanište, 8130
stanŭ, 8130
starica, 8135
starĭčĭ, 8135
stati, 8130, 8182
stava, 8142
stavilo, 8142
staviti, 8142
stąpa, 8147
stema, 8157
stepenĭ, 8159
stežerŭ, 8146, 8154
stěna, 8130, 8183
stěnica, 8156
stěgŭ, 8145
*stěnka, 8183
sticharŭ, 8175
stichija, 8176
stichovina, 8174
stichŭ, 8174
stĭblije, 8152
stĭblo, 8152
stĭklo, 8169
stlŭbŭ, 8292
stlŭpĭnikŭ, 8179
stlŭpŭ, 8179, 8292
stoborŭ, 8207
stogŭ, 8211
stokanŭ, 8117
stolarĭ, 8215
stolĭnikŭ, 8215
stolŭ, 8215
stomachŭ, 8218
stopanŭ, 8133
stradanije, 8227
*stradanĭkŭ, 8227
stradati, 8227
stradilĭnŭ, 8227
strakina, 8225
strana, 8238
stranĭnikŭ, 8238
straninŭ, 8233
stranŭ, 8233
strastĭ, 8246
strastovati, 8246
strašinŭ, 8245
straž, 8234
stražĭ, 8234
stražĭnikŭ, 8234
stražnica, 8234
strěcha, 8244
strěkati, 8253
*strěkjia, 8253
strěkŭ, 8253
strěla, 8197, 8280, 6452
strělĭčĭ, 8256
strěliti, 7645
Strětenije, 8259
strižati, 8267
strižĭnikŭ, 8267
stroĭ, 8274
strugati, 8282
strugŭ, 8282
strumiti, 8199
struna, 8281
strupititi, 8258
struženŭ, 8279
stružiti, 8279, 8282
strŭdŭ, 8255
struiti, 7844
strŭknąti, 8262
strŭkŭ, 2223, 8196
strŭvo, 8200
strudenĭ, 8289
styděti sę, 8171
sudari, 8322
sukati, 8315, 8317
sukno, 8317, 8363
suriti, 8751
susati, 8398
susŭ, 8398, 8780
sŭbiti, 4560
sŭblaznŭ, 7311
sŭborište, 7514
sŭborŭ, 2748
sŭbytije, 5615
sŭchlĭ, 7785
sŭchodiri, 4509
sŭchovrŭchŭ, 8031
*sŭdranica, 7645
sŭdrati, 7645, 7752
sŭdravinŭ, 5617, 7644
sŭdrąčiti, 7646
sŭdrobiti, 3069
*sŭgąbovati, 7749
sŭgrŭčiti sę, 7751
sŭkločiti, 1906
sŭklučiti, 7556
sŭkonĭčanije, 7593
sŭkrątiti, 7616
sŭkrenati, 7600, 7616
sŭkrętati, 7616
*sŭkropiti, 8275
sŭkryti, 494
sŭlęcati, 7796
sŭlęsti, 7796
sŭlijati, 7889
sŭliti, 7889
sŭlognja, 7903
sŭložiti, 7900
sŭlŭ, 7978
sŭmbrŭ, 7803
sŭmetije, 7917
sŭměrenije, 7916
sŭměriti, 7916
sŭměrĭnikŭ, 7916
sŭmęti, 7677
sŭmęsti, 7923
sŭmętana, 7924
sŭmętati, 7923, 7924
sŭmętiti, 7923, 9428
sŭmŭcati, 7920
sŭničati, 7824
sŭpasiti, 8050
sŭpodobiti, 6569
sŭporŭ, 8096
sŭpovědeti, 8097
sŭprěžda, 6770
sŭprętati, 8105
sŭprętinŭ, 8105
*sŭprezĭ, 8077

sŭręsta, 8920
sŭrojŭ, 7844
sŭrokŭ, 8015
sŭtęgliti, 8187
sŭtęgnąti, 9189
sŭtęgŭ, 8187
sŭtęząti, 8155
sŭtęženŭ, 8188, 8189
sŭtęžiti, 8189
sŭtlečiti, 8178
sŭtlěšti, 8178
sŭtlŭšti, 8178
sŭto, 8408
sŭtrašiti, 8278
sŭtraviti, 4532
sŭtrěti, 8273
*sŭtrochŭ, 8273
sŭtroviti, 4523
sŭtrugnąti, 8198
sŭtryvati, 8272
sŭvaditi, 7720
sŭvětĭnikŭ, 7725
sŭvětŭ, 7725
sŭvęža, 8027
sŭvitŭkŭ, 3403, 7739
sŭvrŭšiti, 7497, 7737
sŭždanije, 7500
sŭžuliti, 4643
svada, 7720
svara, 3459, 7723
svarati, 7736
sveklŭ, 7726
sverępovati, 9160
sverępŭ, 9160
svešteníkŭ, 7734
svěniti sę, 7731
svěštilo, 3339
svěštĭnikŭ, 7729
světilĭna, 7729
světilĭnikŭ, 7729
světiti, 7729
světliti, 7726
svęštenije, 7734
svętitelŭ, 7734
svętiti, 7734
svętŭ, 7734
sviblivŭ, 1656
svinĭčĭ, 7723
svinjakŭ, 7733
sviréti, 7735
sviriti, 7735
svita, 7738
svitěti, 7729, 7922
svjetiti, 465
svoboditi, 7899
svobodŭ, 7899
svrabinŭ, 7058
svrabŭ, 7058
svraka, 8524
svrkniti, 8417
svrŭbŭ, 4633
svrŭdlŭ, 7743
synŭ, 7810
sypati, 5694
sysati, 7764

šafranŭ, 7972
šapŭka, 7430
šapŭtŭ, 8002
šarŭ, 7436, 7447
šatĭrŭ, 7488
šega, 7333
šegovati, 7333
šerovati, 7707
šestarŭ, 7865
šiba, 7840
šipŭtati, 8002
šiška, 7868
šiti, 7343, 7868
šopsti, 8002
šopŭtŭ, 8002
šorc, 8017
štavije, 8166
štirŭ, 8192
štrŭbina, 8195
štrŭbŭ, 8195
šturicĭ, 2435
šuga, 7333
šui, 8346
šuminŭ, 8364
šuplĭ, 8301
šuskati, 8019
šušiti, 8402
šutiti, 8025, 8409
šutŭ, 7961, 8025
švabinŭ, 8413

tabla, 8430
tablija, 8430
taborŭ, 8424
taĭna, 8465
*taĭnica, 8465
taĭnikŭ, 8465
tako, 467
talanŭtŭ, 8471
tartarŭ, 8548
tata, 8553
tatarinŭ, 8557
tatarka, 8557
tatŭ, 8558
tąča, 8798
tąga, 8726
tągovati, 8726
tągŭ, 5626
tąpanŭ, 4441, 8712
tątinati, 2774
tąžiti, 8730
tąpŭ, 8710
*techinŭ, 8572
tekniti, 8695
teléga, 8602
temelĭ, 8613
terchŭ, 8578
tesakŭ, 8646
tesati, 8650
tesla, 8651
tešiti, 8650
tešti, 6698, 6704
teti, 8574
tetrěvĭ, 8531
tělište, 8701
tělo, 8701
těrjati, 4445
těskovati, 8579
těskŭ, 8579
těgnąti, 8189
těgŭ, 5626
těžalo, 8729
tichnąti, 8695
tiganŭ, 8682
timijanŭ, 4493
timĭpanĭ, 8712
Timotheĭ, 8707
tina, 8716
tiparinŭ, 8740
tiparŭ, 8740
tipikŭ, 8742
tisa, 8774
tiskati, 8579
tistati, 4430
tizŭ, 8696
tĭmĭnica, 8718
tĭminičarŭ, 8716
timĭnŭ, 8716
tĭnikŭ, 5973
tlačiti, 8820
tlaka, 2112, 8444
tlŭkovanije, 8697
tlŭkovati, 8687
tlŭkŭ, 8697
tlŭmučiti, 8481
tlŭmačŭ, 8481
to, 8950
tobolĭčĭ, 8433
točiti, 5963, 6869
tojaga, 8815
tokŭ, 3694, 8802
toliti, 6717
topiti, 8830
toplica, 8830
toporŭ, 8832
totrasŭ, 8545
tovarištŭ, 8847
*tovarnica, 8540
tovaru, 6728, 8510, 8540, 8846
trajanŭ, 8861
trajati, 8861
trapeza, 8875
trapezarĭ, 8875
trąba, 8904, 8985
*trątiti, 8910
trątŭ, 8909
trątŭ,8910
trepati, 8935
trepetati, 8891, 8935
trepetĭnikŭ, 8891
tresti, 2672
tretiĭ, 8895
trěba, 8878
trěbě, 8878
trěbinŭ, 8878
trěbĭnikŭ, 8878
trěbovati, 8878
trěskŭ, 8937
trěsnąti, 8877
trěsniti, 8877
trěstiti, 8910, 8917
trězviti se, 8882
trězvŭ, 8882
trębа, 8904
trębica, 8904
tręsti, 8810
tricę, 8536
trikletŭ, 6888
triodĭ, 8913
trisvętitelĭ, 8918
trojanŭ, 8927
troica, 8929
troičinŭ, 8929
troparĭ, 8936
troskotŭ, 8938
truditi, 8941
trudĭnikŭ, 8941
trudŭ, 8941
trupŭ, 8945, 8971
trŭgovati, 8757
trŭgovĭčĭ, 8757
trŭgŭ, 8757
trŭnŭ, 8765, 8766
trŭpěti, 8640
trŭsina, 8770
trŭsĭ,8769
trŭstĭ, 8894, 8917
trŭstije, 8894
trŭstĭnina, 8770
tryti, 8610
tuliti, 8968
tulŭ, 8836, 8968, 8969
turŭkŭ, 8992
tŭkači, 8807
tŭkŭmiti, 8813
tŭkŭmŭ, 8813
tŭpŭtŭ, 8738
tvarogŭ, 7722, 8504
tvorenija, 9013
tvoriči, 9013
tykati, 8670
tykvi, 8693
tyky, 8993

uborŭkŭ, 5787
učenikŭ, 9017
učiti, 5630, 5760, 9017

udorobĭ, 4144
ugodĭnica, 5844
ugodŭ, 5844
ugrŭskŭ, 9021
ujeti, 9028
ujmati, 5854, 9027, 9028
ukoliti, 5808
ukropŭ, 9055
ukrotiti, 5812
ulica, 9037
ulĭ, 9034
umaliti, 9049
umądriti se, 5297
umiliti sę, 9049
umoriti, 5885
umyvalĭnica, 9059
umyvanije, 9050
unątrĭ, 4365
upovati, 9069
upuganiti, 6392
urezati, 9088
urędŭ, 5926
urinati, 9092
urokŭ, 9087
uspenije, 9104
usrŭdije, 5944, 7851
ustati, 5950
ustąpiti, 5053
ustavŭ, 9107
ustĭna, 9102
ustojati, 5954
ususiti, 9030
usŭpiti, 4172
ušidŭ, 9100
utečati, 50
uti, 9112
utrinija, 9114
utro, 4537
utropĕti, 8840
uvędati, 5833
*uvęliti, 5833
uvęnąti, 5833
uvrŭšiti, 5984

*vabec, 949
vablec, 949
vaditi, 9125
vagrinŭ, 939
valiti, 4457, 8566, 9136
valŭmu, 9136, 9147
vapĭsalo, 9162
vapĭsati, 9162
variti, 77397
varĭnica, 9163
varŭ, 9163
Vasilije, 9176
varŭvarŭ, 679
vązlĭ, 9279
vązŭ, 9279
večerĭnja, 9193
velĭ, 9202
venedikŭ, 9206
veriga, 9218
veselije, 9220
veseliti, 9220
veselŭ, 9220
veslo, 9306
věčko, 9191
vědro, 9126
věko, 9191
věkŭ, 9190
věrĭnikŭ, 9372
věstĕ, 9222
větrijlo, 9227
věverica, 9229
vęliti, 5834
vęzati, 9279
vichrŭ, 9249
vidělo, 9199
viděnije, 9200
viděti, 9222
vidomŭ, 149
vidova, 9127
vijalica, 9257
vina, 9267
vinicije, 9266
vininica, 9205
vinovatŭ, 9267
visektŭ, 9304
vistiarija, 9313
višnja, 9305
vitezĭ, 9317
Vithlĕemŭ, 9236
vladati, 9329
vladinŭ, 9329
Vladislavŭ, 9329
vladĭ, 9329, 9330
Vladŭ, 9329
vladyka, 9329
vlaga, 9330
vlasti, 5765, 9329
vlŭchovĭnikŭ, 9265
vlŭchva, 9265
vlŭkodlakŭ, 9293
vlŭkŭ, 9293
vlŭna, 9263
vlŭsnati, 9265
voda, 9343
voĭ, 9343
vojevoda, 9343
vojinŭ, 9345
vojničiskŭ, 9345
vojnikŭ, 9345
vojnŭ, 9344
volja, 9341
voskij, 1049
vostina, 1049
votrĭ, 9357
vozotaĭ, 9328
vrabiĭ, 9360
vrachŭ, 9362
vračevanije, 9361
vračĭ, 9361
vračibĭnŭ, 9361
vrana, 9366
vrata, 9367
vraža, 9365
vražiti, 9365
vražĭda, 9364
*vražĭdĭbinŭ, 9365
vreteno, 9300
vrědinŭ, 9372
vrěmenĭnŭ, 9374
vrěmę, 9374
vrěšti, 9362, 9363
vrěti, 6593, 9296
vriniti, 6734
vrtŭpŭ, 4125
vrŭbĭ, 9182
vrŭcati, 9365
vrŭchovĭnikŭ, 9294
vrŭchŭ, 9294, 9376
*vrŭliti, 7735
vrŭlŭ, 7735
vrŭsta, 9298
vrŭstŭ, 9298
vrŭšije, 9297
vrŭšiti, 2511
vrŭtežĭi, 9299
vrŭtĕti, 4463, 9299
vrŭvĭ, 9292
vŭchodŭ, 9338
vŭ lĕto, 4760
vŭnątrĭ, 4365
vŭskrŭsenije, 9175
vŭtoryĭ, 3505, 6583
vŭvědenije, 9358
vŭzdrŭžanije, 9187
vŭzduchŭ, 9188
vŭzglasŭ, 9359
vŭzglašenije, 9359
vŭznesenije, 9189
vŭznesti, 9189
vydra, 9240

za–, 9382
zabava, 9384
zabaviti, 9384
zabavĭnŭ, 9384
zabralo, 9391
zabušiti, 9443, 9445
zacharŭ, 9411
začalo, 9394
začetije, 9395
za darŭ, 9400
zadĕti, 9402, 9436
zadĭ, 9465
zadorŭ, 9401
*zadrati, 9401
zaduchŭ, 9403
zadušiti, 9403
zadŭ, 9402
zaǵarŭ, 5837
zaklopiti, 2152
zakonŭ, 747
zaloga, 9421
zalogŭ, 9421
*zamętiti, 9428
zamoriti, 9430
zamŭkŭ, 9426
zamysliti, 9429
za noga, 9434
zapačiti, 9426
zapadŭ, 9437
zapisŭ, 9439
zapodŭ, 9439
zapisŭ, 9439
zapodŭ, 9441
zaporŭ, 9442
zaprĕštenija, 9442
zeprĕti, 9442
zarinati, 9499
zarja, 9451, 9518
zarŭvati, 9459
zastąpŭ, 9463
zastroiti, 9486
zatŭknati, 9466
zatuliti, 8968
zavĕsa, 9469
zavistije, 9472
zavistĭnikŭ, 9472
zavistvovati, 9472
zavoditi, 9473
zavoĭ, 9474
zavorŭ, 9475
zazrakŭ, 9388
zazrieti, 9388
ząbĭcĭ, 9496
ząbrĭ, 9493
ząbrŭ, 9493
ząbŭ, 9383, 9493, 9496
zdravica, 7644
zdraviti, 7644
zemo, 5174
zesti, 5859
zębsti, 7126
zidati, 9492
zidŭ, 9492
ziiati, 7748
ziminŭ, 9495
zlakŭ, 9504
zlatarŭ, 9506
zlatica, 9506
zlatoustŭ, 9506
zlatŭ, 9506
zloba, 9505
zlobivŭ, 7755
zlodĕi, 4173
zmii, 7918
zmirŭna, 7928
znakŭ, 8498
zografŭ, 9522
zorja, 9451
zrĕti, 9452

zrŭno, 5174, 7804, 9499
zvězda, 9532
zvękněti, 8417
zvonŭ, 8419
zvrěti, 8417

žablija, 4576
žaliti, 4582
žalĭ, 4582
žalĭba, 4531
žalostĭ, 4582
žalovanije, 4582
žalovati, 4582
žaratukŭ, 4593
žarŭ, 4593
ždera, 4594
žebrati, 4576
*žeganije, 4596
žegati, 4593, 4596
žegŭ, 4586
želanije, 4582
žeratukŭ, 4593
žestokŭ, 4601
žędati, 4611
*žędovati, 4611
žęti, 4589, 4610, 4612
*žętica, 4612
žętovati, 4589
žęžda, 4611
žęždĭ, 4611
žęželĭ, 4640
žica, 5714
židinŭ, 4606
židochŭ, 4606
židomŭ, 4606
židovinŭ, 4606
židŭ, 4606
žigati, 4596, 7750
žignuti, 4596
žila, 4607
žinka, 4612
žirŭ, 4615
žitelĭnikŭ, 9230
žitije, 4619
žitĭnica, 4618
žito, 4618
živĭčĭ, 4659
živina, 4620
živiti, 4596
životŭ, 9315
živu, 4620
žižek, 4596
žlĕbŭ, 4604
žlŭtŭ, 8357
žrebiĭ, 4616
žrudĭ, 4623
žrŭnica, 7183
žrŭnuvĭnica, 7183
žrŭny, 7183
žrŭtva, 4600
žrŭtvĭnikŭ, 4600
žukŭ, 8955
žuliti, 4643
županŭ, 4653
žuželica, 4596

Slovacă

agres, 136
aldomaš, 184
almara, 211
arpakaša, 423

baba, 568
bablejati, 847
bača, 585
balvan, 999
ban, 655
banja, 612
bantovati, 864
barda, 693
barnavý, 877
berak, 793
beršljan, 1035
bĕliti, 851
bik, 828
bir, 865
birov, 867
blan(j)a, 914
blato, 652
bobneti, 1137
bobuk, 1183
boj, 606
brdce, 880
brêzest, 1087
broditi, 1122
brnêti, 7513
brodnina, 1120
brus, 1131
bryndza, 1106
bučiti, 1231
bugar, 1188
bujati, 1168
bukati, 1011

cap, 8505
capin, 8509
cedilo, 7778
celina, 8608
cerkovnik, 8755
cev, 8582
cigan, 8683
cop, 8828

čaj, 1604
čaklja, 1945
čas, 1623
čeber, 2064
čep, 1654
čepica, 1615
česalo, 8647
čikor, 1762
čovik, 2001
čreda, 2020

de, 2798
dipla, 2932
dira, 2961
dojka, 3005
dolina, 3009
drob, 3069
droždije, 3072
duh, 3095
duhneti, 3095
dušek, 3130
dvornik, 9352

fel, 3305
frembia, 3491
fujara, 3436

galeta, 3572
gingav, 3768
gležen, 3808
glg, 3757
glie, 3810
glomot, 7757
glota, 3814
gol, 3830
golčati, 3760
golt, 3788
gomoli, 3586
gomot, 7757
gota, 3936
granica, 3863
grebin, 3869
gróhati, 3897
grohotati, 3897
grošič, 3901

hehet, 1764
hintov, 4110
hlboky, 4104
hrast, 9370
hrib, 4185
hud, 4100
hula, 4199

izlaz, 4569
izvor, 4574

jarica, 4499
jasle, 4295

kachla, 1277
kada, 1260
kaica, 1292
kalina, 1335
kaliti, 1328
karaš, 1460
karmaš, 2032
katana, 1528
kebzovati, 1756
kečiga, 1257
kèrč, 2564
kerčiti, 2015
kèrdelo, 2019
kermiti, 2030
kèrpa, 2034
kèrpač, 2035
kèrpiti, 2038
kèrtica, 2046
ktp, 1816
klaja, 2115
klĕi, 2134
klesč, 2141
klin, 2149
kokodàkati, 2487
kokoš, 2224
koledovati, 2264
koliba, 2259
komora, 2307
korablja, 2397
kornuta, 2428
koromany, 2030
kosêr, 2471
kostreva, 2479
koš, 2453
kosar, 2456
kotrec, 2506
kovilje, 2261
krajati, 2595
krap, 2537
krčma, 2017
krčmariti, 2017
krivec, 2590
krkniti, 2009
krumpir, 2605
kúcati, 2483
kučma, 2728
kuka, 1568
kuhnja, 2643
kurastva, 2249
kustura, 2733
kvicati, 1852

kvičati, 1852
kvočka, 2168

lada, 4676
lájhati, 4679
lajnati, 4686
lanac, 4702
lanča, 4697
lapiti, 4704
lepen, 4858
levča, 4800
lês(a), 4759
ljudi, 4880
loboda, 4888
lojtra, 4903
lonka (ant.), 4943
lopata, 4908
loter, 4915
loza, 4919
lôka, 4943
lubenica, 4922
luč, 4928
lud, 4932

mačeš(en), 4965
mačuga, 4970
magarac, 4986
magarice, 4986
mak, 4956
makar, 4959
malik, 5029
malina, 5030
mamona, 5408
manjkav, 5061
márati, 5081
matka, 5150
mator, 5155
med, 5259
medjaš, 5188
mentovati, 5316
mercina, 5335
mertuk, 5222
mešter, 5236
mezdriti, 5243
mladica, 5367
mladina, 6475
molit, 5333
molj, 5400
mora, 5434
moruna, 5440
mrêža, 5458
mul, 5277

na, 5551, 6231
nabedrinica, 765
nadiha, 5564
naduha, 5564
neroden, 5667
neuk, 5630
nevêsta, 5673
nevolja, 5674
no, 5703
novak, 5725

običaj, 5760
oblok, 5773
obor, 5778
oboriti, 5779
obrok, 5786
obositi, 5780
ocel, 5966
ocet, 5969
oje, 5856
olej, 9035
oltar, 218
oman, 5874
omêj, 5877
opak, 5891
opanak, 5896
opariti, 5893
oplen, 5900
opora, 6544
oskoruša, 7602
osti, 5952
otava, 5952
otika, 5971
oves, 5971

pajenk, 6024
palica, 6052
palinka, 6047
paloš, 6031
pandur, 6073
panoga, 6092
parip, 6156
paroj, 6160
paziti, 6229
peči, 6234
pelin, 6247
perčin, 6261
pikniti, 6352
pinta, 6394
pipon, 6258
plênica, 6248
plod, 6258
pobèr, 6546
póberek, 6546
póbir, 6546
pod, 6560
podbel, 6563
podgorje, 6565
podišiar, 6560
podmol, 6715
pogan, 6012
pojata, 6595
pokniti, 6549
pokostiti, 6558
polej, 6606
poljak, 6603
poljana, 6595
poltora, 6719
ponos, 6640
pop, 6643
poteg, 6712
potek, 6704
potir, 6705
požar, 6598
praca, 6757
prasiti, 6755
pražiti, 6746
pražola, 6420
preboj, 6811
preslen, 6860
pretikalo, 6722
prêlog, 6423
pribeg, 6810
pričina, 6814
pridvor, 6820
prilaz, 6422
primiti, 6840
pritčati se, 6814
priviti, 6874
prižan, 6870
procep, 6931
prosie, 6926
prt, 6434
puh, 6958

rabuša, 7004
raca, 7110
rakita, 7013
ralica, 7068
rana, 7049
raspôtje, 7097
raspa, 7094
razsol, 7093
redikat, 7177
repica, 7062
retjaz, 7161
rigati, 7180
ris, 7209
rogač, 7027
roj, 7240
ropot, 7250
roštelj, 7256
rot, 7216
ruha, 7274
rumen, 7286
rumenilo, 7286

sablja, 7310
sak, 7314
salamura, 7446
samar, 7391
samovar, 7397
sani, 7241
sapi, 7428
sapun, 7435
sbeg, 7507
seženi, 8188
sik, 7765
sik, 7766
sitar, 7869
sito, 7869
skoba, 7583
skok, 7590
skoljka, 7592
skôp, 7632
skretati, 7616
skripec, 7627
skrob, 7622
skrobiti, 7622
slab, 7873
slatina, 7880
sloboden, 7899
sloj, 7901
smetena, 7924
snop, 7944
sobol, 7955
sol, 7979
solnica, 7987
som, 7994
sponka, 8094
sporiš, 8095
spreten, 8105
sprež, 8077
sraka, 8524
stan, 8130
steg, 8145
stenica, 8156
stêne, 8130
stirpa, 8164
stog, 8211
stol, 8215
stolp, 8179
straica, 8232
strana, 8238
stresina, 8244
strmêti, 8199
strug, 8282
strunga, 8283
sukalo, 8310
sukati, 8315
suknja, 8317
sulica, 8360
svekla, 7726
svisec, 8345
svora, 7740

šafran, 7972
šantati, 8000
šaran, 7447
šepetati, 8002
šereg, 7844
šestar, 7864
štakor, 7946
štiglec, 8170
štriga, 8265
štrigno, 8265
štulec, 8204
šuhaj, 8345
šuica, 8345
šujati, 9345

tabor, 8424
taliga, 8602
tanejstra, 8862
taska, 8551
temjan, 8493
temnica, 8618
tèrn, 8765
tesla, 8651
tlaka, 2112
tok, 8802
tokar, 8694
topor, 8832
torica, 8834
tovaruș 8847
traglje, 8529
trajati, 8861
tresnuti, 8877
trezen, 8882
trš, 8769
trup, 8845
turen, 8996
turta, 8998

ujem, 5854
ulica, 5937
ulj, 9034
urda, 9078
ureda, 5926

vakeša, 5744
val, 9136
vam, 9153
vatal, 9181
vatra, 9184
veriga, 9218
vèrsta, 9298
vertep, 4125
veslo, 9306
vèverica, 9229
vez, 9279
viza, 9306
vlok, 9349
vojnik, 9345
vloja, 9341
vrabelj, 9360
vrač, 9361
vratnica, 9367
vrša, 9297

zabava, 9384
zàbalka, 9387
zaduha, 9403
zaklêpati, 2152
zametiti, 9428
zavora, 9475
zdravo, 7644
zgrbiti, 7760
zgrbljen, 7760
zid, 9492
zidar, 9492
zona, 9508

žrvati, 9459
žar, 4592
žig, 4596
žincica, 4612
žintica, 4612
živina, 4620
žuliti, 4643

Spaniolă

abes (v.), 12
ablana (astur.), 223
abuhado, 1064
abujar (gal.), 962
aburrir, 1030
acá, 1594
acarrear, 1444
acatar, 35
acemite, 7808
acometer, 4387
acolá (gal.), 52
aculá (gal.), 52
acullú (gal.), 52
adamasco, 2766
adarme, 3048
adiano, 9497
adjungir, 158
adormir (v.), 92
aduana, 2985
aducir, 94
aer (v.), 101
afazer (v.), 103
afondar (v.), 116
aforfegar (astur.), 3445
afrigolado (mont.), 3485
afuera, 105
agora, 83
agorar, 139
agosto, 141
agraz, 136
agrio, 59
agua, 316
águila, 44
aguoso, 339
aguzar, 459
ahondar, 3518
ahumar, 115
aira (gal.), 406
aire, 101
ajedrez, 7489
ajo, 145
álabe, 409
álaga, 166
alba, 176
albaricoque, 870
albérchigo, 6364
albo, 176
albor, 180
alcalde, 1266
alcaparra, 1415
alcoba, 2619
alcrebite, 1755
alcuzcuz, 2725
aleudar, 222
alfange, 4010
alfil, 3360
alfóncigo, 3408
alguacil, 9237
alhamel, 4000
aligar, 187
alimaña, 5584
aljamia, 125
alma, 4424
almacén, 4987
almáciga, 5140
almadén, 4978
almadraque, 5160
almea, 3992
almizcle, 5442
alquermés, 2031
alquitrán, 1559
altar, 218
alto, 3995
alto, 4362
alubre (v.), 155
alveo, 178
alzar, 4362
allegar, 332
allende, 2817
alló (leon.), 54
allú (leon.), 54
amagar, 227
amán, 228
amargo, 233
amblar, 9045
amenazar, 242
amortir, 254
amosgar (gal.), 5510
amusgar, 5510, 5520
anegar, 4401
angaria, 281
angel, 4416
angostar, 4421
angosto, 4421
anillo, 4402
anque (gal.), 4367
anviso (v.), 4456
añel (v.), 5260
año, 260
año (gal.), 5260
aparar, 318
apartar, 2855
aponer (v.), 356
apor (gal.), 356
aporcar, 6654
aprender, 349
aquende (v.), 2817
aqueste (v.), 46
aquí, 48
ar (v., gal.), 4240
arac, 7014
arador, 370
aradura, 371
arambre (v.), 363
arar, 357
árbol, 374
arboledo, 374
arco, 375
arder, 381
arena, 408
arenoso, 408
argento (v.), 393
arizo (astur.), 404
arma, 412
arras, 446
arre, 866
arredro, 4389
arrendar, 383
arroba, 7289
arsura, 431
asá, 450
asconder (v.), 458
ascuchar (v.), 457
ascuso (v.), 458
asear, 464
asemblar, 461
así, 450
asna, 468
asombrar, 96
áspero, 479
áspid, 478
astilla, 456
asturar (Bierzo), 9108
asuellar (Bierzo), 9108
atal (v.), 502
atambor, 8492
atanguer (astur.), 516
atanto (v.), 520
atempa, 8710
atener, 515
atizar, 521
aunar, 97

averar, 78
avés, 12
avesar, 4456
avellana, 223
avispa, 9246
ayer, 4289
ayúdante, 88
ayudar, 160
ayuno, 157
ayuso, 4631
azacán, 7315
azar, 9446

baba, 639
bable, 847
babucha, 6101
bajá, 6178
baladrán, 1185
baladrar, 676
balaj, 631
balandra, 1185
balar, 624
balbucir, 847
baldaquín, 598
baldar, 730
balzo, 651
baño, 612
barbado, 680
barbecho, 680
barbilla, 682
bari, 702
barranco, 6154
barril, 640
batalla, 729
bater (gal.), 734
batir, 734
bautizar, 1057
bebedor, 752
beber, 752
bedel, 6240
bedell (arag.), 9318
bejín, 717
beleño, 9209
berenjena, 6207
berga (gal.), 9167
bergante, 788
berrear, 7510
berza, 9173
beta, 728
bezoar, 6088
bien, 857
bisbisar, 843
bixín (astur.), 717
biznaga, 6190
blando, 927
bobo, 959
boca, 1139
bocaci, 968
bocado, 1140
bocina, 1146
bondad, 1202
borbotón, 1183
borda, 1026
bota, 1054, 1235
botica, 6701
boto, 1053
boyero, 940
bozal, 1052
bozo, 1052
braga, 1069
bramar, 1075
branca, 1102
bravío, 680
bravo, 680
brazal, 1079
brazo, 1079
brecha, 792
bruma, 1129
bua, 1135
buba, 1135
búbalo, 1062
bueno, 1201
buey, 1061
buho, 1159
buitre, 9379
bulto, 1195
burbuja, 1183
burujo, 1135
buz, 1239

ca (v.), 1245
cabalgar, 4390
caballero, 1301
caballo, 1294
caber, 4372
cabestro, 1404
cabeza, 1396
cabo, 1396
cabra, 1430
cabreriza, 1431
cabrero, 1431
cabrío, 1433
cada, 2061
cadelo (gal.), 1544
cadillo (arag.), 1544
cadollo (arag.), 1260
cadozo, 1260
caer, 1262
café, 1272
cagar, 1251
cairel, 2228
calafatear, 1298
calamaco, 2287
calamar, 1301
calar, 1444
calcaño, 1310
calcar, 1309
caldera, 1316
caldo, 1314
caleza, 1321
caló, 1305
calostro, 2249
calzamiento, 4371
calzar, 4371
calle, 1319
camal, 3997
cambray, 6057
camisa, 1351
camocán, 1363
campo, 1914
can (gal.), 1901
canario, 1378
cande, 1386
canudo, 1496
cáñamo, 1931
capullo, 1396
caraba, 1445
carabela, 1445
carbón, 1466
carbonero, 1465
cargar, 4373
cargo, 1476
carmesí, 2031
carnaza, 2034
carne, 1484
carnero, 2028
carnestolendas, 1484
carnoso, 1484
caroncho, 1443
caronjo, 1443
carpe, 1486
carrera, 1459
carro, 1442
carroña, 1480
carroñar, 1480
carronya (valenc.), 1480
carta, 1489
casa, 1499
castigar, 2057
catar, 1572
caur, 3693
cayado, 2084
caza, 1562
cazar, 34
cebolla, 1612
cecear, 7876
celiandro, 7852
celinda, 7852
celindrate, 7852
cello, 1799
cena, 1921
cenar, 1922
cenefa, 1375
ceniza, 1653
cenzala, 8733
ceñir, 1932
cepo, 1654
cera, 1617
cercar, 1664
cercén, 1619
cercillo, 1666
cerco, 1663
cereza, 2021
cerner, 1677
claro, 1750
clueca, 2162
cielo, 1659
ciervo, 1661
cifuti, 2077
cigarra, 1892
cillero, 1644
cima, 2084
cinco, 1922
cincha, 1799
ciudad, 1682
coa (v.), 2179
cocer, 2177
cochura, 2393
codo, 2581
codón, 2737
cofa, 2229
cofre, 2638
coger, 2657
coita (gal.), 2642
cojón, 2936
cola, 2179
colcha, 2656
colmo, 2661
collar, 2948
colleja, 2705
coma (v.), 2183
como, 2665
comprar, 2675
comprender, 2689
comulgar, 2671
con, 2615
conchestra (ribag.), 128
consuegro, 2724
contra, 1560
coraje, 2695
corbacho, 3779
corma, 2709
cornizo, 2429
cornudo, 2428
corona, 2683
correa, 2704
correr, 2703
corte, 2718
corto, 7635
coser, 2191
costura, 2191
cras, 2522
crecer, 2461
creer, 2450
cresta, 2449
cribo, 2093
cris, 2522
crudo, 2603
cruento, 2606
cruz, 2602
cuadilla, 1268
cuajo, 1749
cual, 1471
cuan, 1242

cuando, 1929
cuanto, 2059
cuaresma, 6146
cuarto, 2228
cuatro, 6215
cubrir, 2379
cucu (gal.), 2621
cuerda, 2187
cuerno, 2428
cuervo, 2400
cuesta, 2192
cuevano, 3619
cuidar, 2642
cuita, 2642
cuja, 2185
culinestru (astur.), 2249
culo, 2692
cullestru (arag.), 2249
cumbre, 2661
cume (gal.), 2661
cuñado, 2673
cuño, 2644
curar, 2039
cuspir (mont.), 7627
cuz-cuz (gal.), 2745
cuzo (astur.), 2745

chagrin, 7337
chepa, 3667
chibuquí, 2067
chico, 8671
chimenea, 1367
chirriar, 4113, 8751
chonco (amer.), 1999
chopo, 6529
choque, 1954
chorro, 2094, 7844
chuchar (can.), 1963
chuchear, 2071

dársena, 426, 8641
de, 2797
decir, 9491
dedal, 2831
dado, 2831
denso, 2870
dentre (gal.), 2797
dentro, 4453
depilar, 2854
deponer, 2860
deprender, 2860
derecho, 2958
derramar, 2789
derrengar, 2790
derribar, 8392
descalzar, 2876
descargar, 2877
descender, 2903
descubrir, 2880
desgaire, 2228
deshacer, 2887
desligar, 2893
despechar, 2902
despojar, 2900
deudor, 2794
devanar, 2853
día, 9488
diente, 2956
diez, 8477
dios, 9468
diván, 2985
doblegar, 3121
doga, 2988
dolar, 3124
doler, 3127
domingo, 3110
dominó, 3016
don, 3018
dormán, 3100
dormir, 3026
dormitar, 3026
dorso, 3030
dos, 3004
duelo, 3024
dueño, 3018
dulce, 3104

él, 3165
embocar, 4330
empachar, 4338
emperador, 4336
en, 4338
encalzar, 4371
encargar, 4373
encender, 4380
encía, 3769
enchir, 9052
endurar, 4400
enebro, 4621
enganar, 4413
englutir (v.), 4417
enjullo, 8351
ensangostar, 4421
enseñar, 7680
entero, 4450
entonces, 528
entortijar, 4446
entrar, 4447
entre, 4448
entrugar (astur.), 4449
entunicar, 4454
envolver, 4465
era, 406
erizo, 404
escaecer, 7520
escajo, 7523
escaldar, 7526
escalla (arag.), 7566
escama, 7528
escanda, 7566
escaño, 7543
escapar, 7531
escarmenar, 7537
esclavo, 7552
escocer, 7584
escofia, 2237
escribir, 7610
escritura, 7619
escuchar, 457
escudo, 7536
escuerzo, 7587
escupir, 7627
escudo (v.), 458
esforricar (gal.), 2641
esmucir (astur.), 7936
espada, 8051
espadilla, 8051
esparcir, 8047
especiero, 8089
espiga, 8069
espino, 8073
espuma, 8109
espumear, 8109
esquilmar, 2084
establo, 8140
estar, 8115
estarcir, 8161
este, 481
estellesín (ribag.), 8756
estiércol, 8160
estopa, 8293
estopar (v.), 495
estorcer, 8206
estornudar, 8242
estrado, 8247
estregar, 8261
estrella, 8144, 8241
estrenque, 8251
estreñir, 8271
estropajo, 495
exir (v.), 4294
exponer, 8110

fabro (v.), 3298
facha (astorg.), 3288
faja, 3233
faja, 3288
fajar, 4405
faz, 3296
feliz, 3329
femia (gal.), 3317
ferber (gal.), 3354
fez, 3336
fideos, 3350
fiera, 3346
fiesta, 3338
firma, 3397
flor, 3433
fodoll (v.), 3505
folla (gal.), 3441
fondear, 3520
formiga (gal.), 3534
forniga (astur.), 3534
fortuna, 3541
foya (astur.), 3441
fraga, 3467
frangir (v.), 3490
fregar, 3480
freir, 3487
frémido (gal.), 3479
frémito, 3479
freno, 3492
frente, 3499
fresneda, 3475
fresno, 3475
fronza (gal.), 3500
frucho (v.), 3501
fuego, 3448
fuelle, 3442
fuera, 105, 3271
fuerte, 3446
fuga, 3506
fumica (arag.), 3534

gálgulo, 3862
gallina, 3563
gallinaza, 3563
garra, 3691
garza, 704
gemelo, 3633
gemir, 3649
gente, 3774
giba, 3674
gima, 3637
giro, 4655
gola, 3929
gorgojo, 3600
granero, 3888
grano, 3888
graso, 3867
grave, 3878
greu (gal.), 3878
griego, 3874
grillo, 3875
grueso, 3900
grumo, 3912
guata, 9179
gusto, 3933

haber, 550
hacer, 3232
hallar, 114
hambre, 3444
harina, 3248
haya, 3239
haz, 3296
hecho, 3269
hechura, 3269
heder, 2888
heno, 3384
heñir, 465
hermoso, 3497
herrete, 3394
hervir, 3354

hiedra, 4277
hiel, 3356
hielo, 3658
hierba, 4241
hierro, 3353
hija, 3352
hijastro, 3348
hijo, 3413
hilo, 3393
hinchar, 9048
hinojo, 3656
hoder, 3647
hoja, 3441
hollín, 3524
hombre, 5873
hombro, 9044
hondo, 3518
hora, 5749
horca, 3528
horda, 5920
hormiga, 3534
hoz, 3254
huebos (v.), 5890
huésped, 5752
hueste, 5753
hueso, 5938
huevo, 5982
huir, 3507
humo, 3516
hurto, 3539
husmear, 95, 9091
huso, 3542

invierno, 4245

jaleco, 4313
jaque, 7338
jarabe, 1984
jeda, 3294
jedar (mont.), 3295
jo, 142
jordiga (arag.), 9098
joven, 4649
juego, 4625
jueves, 4627
juez, 4635
jugar, 4634
juicio, 4637
juncal, 8311
jurar, 4656
juzgar, 4636

labrusca, 4736
ladrar, 4730
lago, 4667
lagrima, 4673
lagrimoso, 4673
laja (mont.), 3233
lana, 4839
langosta, 4675
lardo, 4711
largo, 4712
lastimar, 925
laud, 4737
laurel, 4735
lavadura, 4732
lavar, 4661
lazo, 4725
leche, 4707
lechuga, 4709
legra, 4848
legumbre, 4774
lejía, 4793
lela, 4780
lelo, 4779
len, 4836
lengua, 4832
leño, 4781
leudar, 222
leude, 4880
ley, 4770
liar, 4768
liebre, 4285
liendre, 4843
ligadura, 4768
lila, 4829
limo, 4317
limón, 4691
limpio, 4835
lindo, 4835
lino, 4357
lizo, 4534
loa, 4733
loar, 4733
lobo, 4948
lodo, 4952
lombriz, 4833
longaniza, 4924
lucífero, 4925
lucir, 4928
lucha, 4949
luchar, 4949
luego, 4889
luengo, 4945
lumbre, 4939
luna, 4942
lunes, 4946

llamar, 1707
llantén, 6208
llave, 1697
llegar, 6506
lleno, 6518
llevar, 4921
llover, 6534
llueco, 3434
lluvia, 6534

macho, 5131
machuca, 4970
machucar, 4970
madeja, 5148
maestro, 4983
magro, 4973
maguer, 2300
majo, 5007
maleza, 5075
malva, 5581
manda, 2300
mandria, 5042
manga, 5301
maniobra, 5054
manir, 5299
mano, 5285
manojo, 5069
manzobre, 5455
mañero, 5319
mar, 5092
margen, 5102
maridar, 5107
marlota, 5032
mármol, 5109
marón, 5333
martagón, 5158
martes, 5119
más, 5006
máscara, 5131
masgar, 5234
mata, 5166
materia, 5151
mazar, 245
maznar, 4969
mecer, 5341
mejilla, 5133
mejorana, 4889
menar (v), 5341
mente, 5312
mentir, 5315
menudo, 5124
meollo, 4982
merienda, 5218
mesa, 5125
mesillo (v.), 5346
mestizo, 5354
mesura, 5141
mezari, 5348
mezquita, 5180
miel, 5262
miércoles, 5261
miga, 5253
mijo, 5194
mil, 5258
mio, 5242
mirar, 5325
mirla, 5263
miz, 5360, 6435
mizo, 5360
moco, 5461
mocoso, 5461
moger (gal.), 5489
mojama, 5517
mojar, 5482
mollez, 5370
monllo (gal.), 5069
mono, 5016
monte, 5498
montecillo, 5495
mora, 5500
morir, 5507
mortecina, 5436
mosca, 5519
mostacho, 5532
mosto, 5530
mostrar, 5537
mucho, 5490
mudar, 5541
muela, 5371
muelle, 5370
muera, 5372
muerta, 5374
muerro, 5435
muestra, 5536
mugor (astur.), 5461
mujer, 5484
muñir (astur.), 5489
musco (gal.), 5525
musgo, 5525
muslo, 5524

nabo, 5594
nácar, 5568
nacer, 5621
nadar, 4427
naipe, 5575
nana, 5591
naranjo, 5605
nave, 5576
negro, 5661
nene, 5591
nenúfar, 5728
nevolo, 5647
ni, 5677
niebla, 5662
nieve, 5647
ningún, 5677
no, 5726
noche, 5704
nombre, 5733
nos (v.), 5710
nube, 5715
nublo (astur.), 5715
nudo, 5708
nuera, 5716
nuestro, 5721
nueve, 5724
nuevo, 5723
nuez, 5728

o, 529
ocho, 5906
oir, 542
ojo, 5802
olmo, 9039
olvidar, 9029
olla, 5747

ombligo, 1245
ond (v.), 9058
onda, 9056
onza, 5795
orar, 9071
ordiga (arag.), 9098
orecha (leon.), 9082
oreja, 9082
orilla, 9082
orjo (gal.), 5987
oro, 534
ortiga, 9098
orza, 9075
orzuelo, 9077
oso, 9093
otoño, 8795
otro, 216
ourizo (gal.), 404

pacer, 6189
padecer, 6205
pagar, 4335
pagano, 6012
paja, 6017
pájaro, 6175
palabra, 6043
palanca, 6154
palma, 6053
palmeta, 6035
palo, 6092
paloma, 6668
pan, 6371
panza, 6497
papar, 6092
parecer, 6144
pared, 6266
pareja, 6264
pariente, 6155
parpalla, 6287
perpallota, 6287
parte, 6168
paso, 6171
paspallás (gal.), 6461
pastor, 6191
pataca, 6457
paúl (v.), 6009
pavón, 6222
paz, 5989
pecado, 5988
pecho, 6360
pedazo, 6311
pedir, 6312
pega (gal.), 6356
pegueiro (gal.), 6204
peine, 6361
pelmazo, 6359
pelo, 6107
pelotón, 6533
pellizcar, 6441
penique, 6254
pepino, 6258
pera, 6106
perder, 6362
perecer, 6363
perejil, 6218
pesar, 6173
peso, 6173
petequia, 6311
pez, 6305
pezuelo, 6349
piedra, 6341
piel, 6358
pielga (astur.), 6356
pija, 6435
pino, 6387
pinta, 6201
piojo, 6008
pipirigallo, 6404
pipiripao, 6404
pipiritaña, 6404
pis, 6435
pisar, 6438
pistacho, 3408
placer, 6469
plantar, 4346
plañir, 6519
plepa, 6480
polmo, 6536
poder, 6991
politicón, 6618
pólvora, 6962
polla, 6964
pollo, 6962
poner, 6969
poniente, 356
por, 6231
porquero, 6652
portar, 6983
pozo, 6989
prender, 349, 6842
presa, 6741
prez, 6803
primavera, 6836
prisco, 6364
pruno, 6945
pudor (v.), 6995
puente, 6971
puerca, 6552
puerco, 6552
puerta, 6545
pues, 6018
pulga, 6978
pungir, 4354
puño, 6967

quara (arag.), 1443
que, 1246
que, 1593
quebrar, 2538
quedo, 4376
querer, 1671
quermés, 2224
queso, 1498
quinto, 2228
quiquiriqui, 2224

raer, 7021
rancio, 7191
raña (gal.), 7181
raro, 7067
raso, 7071
rastel, 7101
rastro, 367 7
rasura, 7021
rayo, 7121
raza (salmant.), 7181
recién, 7128
redactar, 7133
redopelo, 4389
reir, 7176
remaner, 7046
rene, 7187
rengo, 7189
reo, 7116
reponer, 7066
reposar, 7063
resalir, 7074
responder, 7098
revesrar, 9171
riba, 7206
rimar, 7185
rio, 7217
riso, 7208
robín, 7280
rodrigón, 7177
roer, 7224
rogar, 7278
rojo, 7259
romper, 7290
roncar, 7192
ronzar, 2598
roña, 1480
rostro, 7255
rotura, 7190
rubio, 7241
rueda, 7225
rugir, 7279
rumiar, 7284

sable, 7310
saco, 7314
saeta, 7335
sain, 7348
sainete, 7475
sal, 7452
salep, 7380
salir, 7455
salsa, 7370
saltar, 7380
salvia, 7366
san, 7837
sangre, 7826
santo, 7837
sarga, 7457
sauce, 7369
sayo, 7342
sebo, 7713
seco, 7652
sed, 7712
seer, 7663
segur, 7662
seis, 7473
semana, 7433
sembrar, 7675
semejar, 7676
sendos, 7833
seno, 7811
seña, 7680
serba, 8007
serrallo, 7443
servar (v.), 7695
si, 7763
siervo, 7694
siete, 7434
silbar, 8326
so, 8297
sobar, 7947
sobrar, 8371
sobre, 8100
sol, 7951
solla (gal.), 8352
sollar, 8329
sollozar, 8336
someter, 8367
sonar, 8368
sor, 8006
sorber, 8009
sorbete, 7696
sorbir (gal.), 8809
sorce, 7952
sordo, 8382
subir, 8343
sudor, 8324
suegro, 7960
sueño, 7993
suerte, 7952
sufrir, 8327
suger (gal.), 8334
suso, 8397

tabaco, 8421
taco, 8436
tafetán, 8450
tajar, 8460
tal, 502, 8528
talán, 589
tambucho, 8491
tanto, 520
tara, 2781
tardío, 8873
tarima, 8534
tata, 8553
taza, 8550
tejer, 8649
tela, 8577
temblar, 8888
temer, 8612
tempo, 8709
tender, 8723
tener, 8725
teñir, 4444

terneza, 8717
testa, 8580
teta, 8780
tienda, 8721
tierno, 8717
tiera, 8512
tizón, 8443
tocar, 8803
tocia, 9008
todo, 8843
tonto, 8826
torcecuello, 1418
torcer, 8800
tornar, 8997
toro, 8564
toronja, 9000
torta, 8998
tórtola, 8999
tos, 9003
toser, 9003
traer, 8858
trajinar, 8857
trementina, 8631
tremer (astur.), 8888
tres, 8886
trillar, 8887
trinca, 8907
tronar, 8980
troncho, 8944
trujamán, 3045
tu, 8559
tú, 8949
tuerto, 8800
tufo, 8955
tumbaga, 8977
tundir, 8981
turbar, 8987

ubre, 9022
ulema, 9036
uno, 9053
unto, 9067
untura, 9068
uña, 9062
urdir, 9097
uslar (v.), 9108
uva, 530
uzo (v.), 9101

vaca, 9118
vado, 9122
valle, 9143
vaso, 9174
vecino, 9196
vejiga, 716
velar, 9201
vena, 9268
venado, 9269
venador (v.), 9269
vencer, 4461
vender, 9274
veneno, 9209
vengar, 9274
venir, 9208
ver, 9199
verde, 9213
verga, 9167
verme, 9243
vero (v.), 9164
vestimenta, 9223
vibora, 9286
vida, 9313
viejo, 9194
viento, 9280
vientre, 9283
viernes, 9277
vino, 9266
viña, 9241
viola, 9284
virtud, 9301
viudo, 9127
vivir, 9230
vivo, 9323
volpe (gal.), 9378
vos, 9339
vuestro, 9356
vulpeja, 9378
xana (astur.), 9497
xordiga (arag.), 9098
yacer, 9393
yegua, 4238
yerno, 3766
yesca, 4247
yo, 3213
yugo, 4638
zalema, 7671
zamarra, 7403
zapa, 7427
zapato, 2066
zaragüelles, 7385
zarcillo, 1666, 2014
zarzaparrilla, 7368
zurriburri, 358

Suedeză

arnig, 4022
kutte, 2488

Tătară

arkan, 379
asaul, 453
aslam, 470

bachm-at, 603
balgas, 646
balgaš, 646
barduk, 1027

čahun, 1632

han, 4006
koći aba, 2216

nohut, 5631

tabur, 8424
tatar, 8557
tün(ek), 4454

vatahe, 9180

yarlyk, 4252

Tracă

*ber, 1106
*berenza, 1106

*goroneum, 3907

*lanka, 4943

*magula, 4996
*mazala, 5174
*mazela, 5174

*paraut, 6419

*penza, 6400

*spenzus, 8077
*struma, 8283
*sumbula, 7804

*urida, 9078

*vellenza, 9204

*zerum, 9485

Turcă

aba, 4
abanos, 7
abe, 14
abeter, 14
abras, 21
abruft, 1128
acem, 125
acemi, 125
adet, 75
aferim, 106
afif, 107
aforoz, 117
afyon, 112
afyun, 112
aga, 118
agabani, 119

agırlık, 123
ahdname, 144
aiazma, 129
akar, 32
akarat, 22
akca, 38
akıde, 31
aklik, 132
akmak, 51
alaca, 168
alaca, 167
alaman, 203
alay, 169
alem, 191
alım, 202
alışveriş, 209, 2786
alka, 3987
almas, 5865
altıncık, 217
alune, 223
aman, 228
amande, 229
amanet, 230
ambar, 4001
amerboi, 22
amir, 5329
anababulla, 358
Anadol, 261
Anadolu, 5561
anasını, 267
anson, 268
angarya, 281
angıc, 287
antep, 297
anteri, 298
antika, 301
ara, 362
arab, 365
araba, 4042
arabaci, 4042
arabacilık, 4024
arabi, 365
aralık, 362
araste, 367
arca, 360
arka, 376
arkaç, 378
arkalı, 376
arkan, 379
arnaut, 372
arpacık, 424
arslan, 471
arslanlı, 4799
arşin, 429
artık, 437
arturmak, 518
arz, 447
arzülü, 448
asık, 428
aslan, 471
asmaçık, 472
astar, 482
at, 499
aterina, 510
atlaz, 522
av, 543
avaid, 545, 4063
avlı, 555
ayan, 146
ayar, 147

baba, 569
babalık, 570
baca, 599
bacak, 599
badana, 836
bagcı, 584
bagdadi, 598
bagir, 613
bahsizca, 584
bahşiş, 588
baht, 594
baibafir, 610
baibarak, 611
bakam, 581
bakım, 581
bakkal, 580
baklava, 586
balaban, 589
balama, 625
balat, 6042
balcı, 642
balcı baslik, 642
baldır, 638
balık, 644
balık dişi, 644
balık kız, 635
balkız, 635
balqis, 635
baltacı, 653
baltak, 653, 693
bal yemez, 647
bamia, 654
banda, 661
bandera, 662
barak, 674
barda, 693
bardak, 694
barim, 696
bariş, 698
barka, 690
barkuk, 870
barlandi, 1100
basamak, 709
basma, 719
basmaci, 719
bastun, 726
baş, 505, 707, 1698
başibozuk, 714
başka, 712
başlik, 4514
başvafir, 610
batal, 730
batalama, 731
bayrak, 615
bayrakıtar, 615
bayram, 616
bayramlik, 616
baze, 751
Beç, 760
beden, 764
bedevi, 837
bedran, 590
bedu, 837
beg, 769
beg armud, 6271
beglerbeg, 767
begzade, 771
behader, 602
bekar, 757
beket, 6345
bela, 778
belal, 774
beldar, 777
bende, 856
benek, 786
berat, 787
berbad, 788
berbelık, 790
bereket, 795
beş, 805
beşli, 806
beşli agasi, 804
beşlik, 805
beştahta, 802
better, 14
bey, 869
beyenmak, 856
beylerbey, 767
beylik, 770
beulikcı, 770
biba, 825
bicak, 1095, 1096
bilezik, 776
bilik, 873
bimbaşi, 854
bina, 855
binicı, 861
biniş, 861
binişlı, 861
bir, 873
birlandi, 1100
birlik, 873
birr, 865
bişak, 844
bitürme, 896
bitürmek, 896
bıçki, 967
bogace, 967
bogası, 968
bogca, 960
bogçacı, 960
bogçalik, 960
bogcı, 961
boklu, 1148
bokluk, 1148
bolozan, 1000
bora, 1206
borsuk, 1221
bostan, 1048
bostur, 1051
boy, 976
boyacı, 979
boyama, 978
boyci, 977
boza, 1067
bozdugan, 1240
bozma, 1046
bökma, 1149
böluk, 1193
bravo, 1082
bre, 1884
bucuk, 1145
budala, 1157
buduk, 1012, 1238
buga, 1161, 1165
bugaz, 970
buhac, 6960
buhur, 1066
buhurdar, 1166
bukal, 958
bukur, 1151
bulamac, 1180
buldak, 1195
bulgari, 1188
bulgur, 1189
buncuk, 1145
burcak, 1122
burgü, 1214
burı, 1216
burnuz, 1219
busul, 1152
but, 1232
butak, 1238
buyundruk, 980
buyunmak, 1171
buyurdu, 1172
buyurmak, 1172
buyuruldu, 1172
bürek, 1211
bürüncük, 1019

caba, 3627
calpara, 3638
cam, 3631
camadan, 3638
camandura, 3634
cambaş, 3636
cambaşlık, 3792
camcı, 3631
cami, 3637
candarma, 4587
canfes, 3642
canta, 3643

capa, 7427
car, 3645
caur, 3694
cabeci, 3646
cabhane, 3646
cebre, 3647
cedbi ced, 3664
celep, 3630
cellad, 3628
cemal, 3632
cembaşlik, 3636, 3792
cenabet, 3640
cereme, 3660
cerrah, 3959
cevahir, 3794
cevahirci, 3794
cevre, 3666
cici, 3755
cicili, 3779
cirid, 3661
curcina, 3793
cübbe, 3789
cücük, 3790
cül, 3775
cümbüş, 3792

çabata, 2066
çadır, 1599, 7488
çadıri, 1599
çakal, 7318
çaket, 4578
çaki, 1596
çakır, 1597
çak-pak, 1595
çakşir, 1598
çalma, 1605
çam, 1607
çamur, 1609
çanak, 1610
çapkın, 1613
çapkınlık, 1613
çapraz, 1614
çapul, 1608
çarçaf, 1620
çarek, 1948
çarkli, 1621
çarşaf, 1620
çatal, 1629
çatma, 1631
çauş, 1633
çay, 1603
çayır, 1605
çeger, 1900
çekmeke, 1889
çelebi, 1603
çelenk, 1646
çelik, 1905
çember, 1907
çenci, 1934
çengel, 1933
çengene, 8683
çenk, 1934
çepken, 1655
çercive, 1668
çerdak, 1670
çerek, 2022
çerga, 1875
çerkacı, 1618
çerkez, 1669
çerviş, 1674
çesme, 2053
cesni, 2054
çetare, 2058
çibuk, 2067
çicek, 1886
çiceclik, 1886
çici-bici, 840
çiflik, 1897
çifte, 1896
çiftlik, 1897
çikin, 1957
çikrik, 1893
çile, 2081
çimbistra, 1908
çişmir, 1918
çini, 1610, 1936
çiplak, 1657
çiriş, 2006
çiroz, 8750
çirp, 2024
çis, 2050
cişit, 2050
citak, 2103
civit, 2106
cizma, 2108
cırak, 2007
cıraklık, 2007
citak, 2103
cob, 1949
coban, 1951
cohe, 1948
cohodar, 1968
cikal, 1955
cokodar, 1944
cokal, 1955
coltar, 1974
comak, 1975
corab, 1983
corba, 1984
corbacı, 1984
çorcina, 2793
cortan, 1996
cotra, 2104
cotuk, 1999
cotura, 2104
covgian, 1970
cubuk, 2067
cufut, 2077
cukal, 8952
çukur, 2074
çukurluk, 2074
çul, 8792
çulak, 1971
çulama, 2080
çuma, 2084
çumak, 1975
çumbalak, 789
çurek, 2065
çuval, 8958
çürük, 2099
çüyen, 2079

dabilhane, 8434
dablhane, 8434
dabul, 2752
dada, 2752
dafne, 2754
dahi, 2755
daire, 2759
dakika, 81
dalak, 2761, 8468
dalavera, 2786
daldirmak, 2963
dalkauk, 2762
dalmak, 2963
dam, 2764
damar, 2771
damla, 2767
damlalı, 2767
damzlık, 8487
dana, 2771
danga, 2775
dara, 2781
daraban, 2782
darak, 2783
darb, 2782
daul, 8434
dava, 2796
davacı, 2796
davacılık, 2796
dayanmak, 2758
debb, 2552
debek, 8521
defter, 2827
feki, 2938
delfin, 2839
deki, 2844
delfin, 2839
demikoton, 2949
demiski, 5344
denk, 8578
derbeder, 2864
derd, 2867
derebei, 2964
derviş, 2869
deste, 8654
destemal, 8655
destimal, 8655
devlek, 3035
devlet, 2919
devr, 2786, 2915
dezgin, 2890
dibek, 3125
diha, 2941
dimerli, 2948
dimi, 2949
direk, 2964, 3061
direkli, 2964
div, 2984
divan, 2985
divildat, 2986
dırdır, 2962
dışış, 3131
dokuma, 2993
dolab, 3102
dolama, 3100
dolandırıcı, 3101
doldur, 3008
doldurmak, 3008
dolma, 3106
dombaz, 3013
domino, 3016
donanma, 3115
doyum, 3099
duba, 3081
dud, 3088
dudu, 3090
duhan, 3096
dut, 3888
duva, 3135
duval, 8846
duz, 8596
duzina, 3137
dükkan, 3093
dükkancı, 3093
dülbent, 8970
dülfin, 2839
dülger, 3105
dürme, 2968
düşek, 3129
düseme, 3134
düşmen, 3133
düşüs, 3131

edek, 3151
efendi, 3156
eglence, 3161
eglenmak, 3161
elbet, 4080
elci, 3166
emanet, 230
emme, 226
enginar, 285
epyek, 3185
Erdel, 382
erguvan, 4474
erzeş, 7123
esnaf, 4516
etba, 3149
eyalet, 5862, 9259

fabrika, 3229
faide, 3245
falan fistik, 3272

faner, 3263
faraş, 3274
farfara, 3277
farfuri, 3278
farmasun, 3282
fasulye, 3291
feilesuf, 3276
fenar, 3313
fenarcı, 3265
ferece, 3325
ferferet, 3376
ferman, 3398
fermene, 3332
fes, 3336
fesfese, 3337
fetva, 3342
fil, 3360
filcan, 3312
fil dişi, 3367
fileli, 3364
filer, 3369
fino, 3383
firfiri, 3276
fistan, 3545
fişek, 3405
fit, 3409
fitil, 3412
fındık, 3521
fırın, 3461
fırsant, 3537
fıstık, 3408
fıstıkı, 3408
flasta, 3426
fodul, 3505
fortuna, 3541
fota, 3463
francale, 3472
frengi, 3489
fulya, 3515
funduklı, 3521
furlanmak, 3532
furtuna, 3541

gaida, 3561
galoş, 3584
geçelik, 3700
geçit, 3669
gedekil, 4276
gemi, 3706
gemici, 3706
gerdan, 3682
gerdanlık, 3682
gergef, 3681
germsud, 3686
gidi, 3698
girdap, 3878
gidiklanmak, 3752
girtlak, 3782
göbek, 3716
göc, 3717
göden, 3735
gögöslü, 3767
göl, 3720
gönder, 3722
gönie, 3743
gördum, 3725
göz-göre, 3719
gurama, 2696
gurbet, 2699
guruş, 3901
guzlük, 3749
gücemin, 3917
gül, 3738
gülgüli, 3738
gülle, 3739
güm, 3741
gümrük, 3742
güna-gün, 3723
güvez, 3749
güzdan, 3730

habar, 3946
haber, 3946
haci, 3959
hacilik, 3959
hadem, 3957
hafif, 109
hafifli, 4299
haham, 3961
hakk, 3949
hal, 3973
hala, 3989
halal, 3978
halalı, 3979
halat, 3983
halhal, 4036
halka, 3987
halva, 225, 3996
halvaci, 3996
halya, 3989
halyat, 3981
hamailı, 3999
hamal, 4000
hamalik, 4000
hamaşat, 4002
hammal, 4000
hammalık, 4000
han, 4005
han, 4006
hançer, 4010
hancı, 4005
hane,.4005
hanım, 4011
hap, 4019
haraç, 4025
haraççi, 4025
haraçlanmak, 4033
haram, 4027
harami, 4027
harar, 366
harbi, 373
harbuz, 4031
harç, 4041
hare, 4032
hareç, 3033
harem, 4034
harman, 413
harvany, 4095
hasa, 4043
haseki, 4045
hat, 4049
hatayi, 4052
hati humayum, 4049
hati şerif, 4049
hatır, 4057
hatt, 4048
haut, 4061
havadiş, 4062
havale, 4065
havan, 456, 4066
havayi, 4064
havlı, 555
havra, 4067
havuz, 4068
havyar, 1578
hayda, 3965
haydamak, 3964
haydud, 3966
hay-huy, 3962, 3967
hayın, 3969
haymana, 3968
hayir, 155
haz, 4069
hazine, 4071
haznadar, 4071
hazne, 4071
hele, 189
hemende, 229
hemil, 4002
hemsehri, 4072
hendek, 4107
hergele, 4089
herek, 360
hiç, 4099
hintov, 4110
hirs, 4122
hiba, 3944
hılat, 3981
hoca, 4145
hoccet, 4145
hocegian, 4145
hokkabaz, 1249
hokkabazlık, 1249
hoppaha, 4159
hora, 4160
Hormuz, 4210
hortum, 3540
hurda, 3529
hurde, 9078
huri, 4209
husk, 9099
huzmet, 4219
huzur, 4218
ibrik, 4259
ibriktar, 4259
ibrişim, 4260
ibrişimci, 4260
iftira, 4301
ihtiay, 142
ikilik, 4263
ikindi, 1796
ikram, 4178, 4268
ilam, 4309
imane, 4319
iman, 4319
iman, 4318
imbrihor, 4329
inad, 4364
irad, 4397
irade, 4396
irgad, 389
irmi, 4500
irmilik, 4267, 4500
iskemni-agasi, 7562
iskence, 7567
iskerlet, 7571
iskufie, 7626
ispanak, 8043
ispermecet, 8086
ispinçar, 8089
ispirto, 8083
ispitalia, 8087
istakos, 8120
Istambol, 8128
istübeç, 8201
işllah, 4505
işgüzar(lık), 4508
işkele, 7524
iskembe, 7560
işlik, 4514
iştir, 8192
itlak, 4536
iz, 4557
izmasula, 7919

kabadayı, 1247
kabul, 1250
kabz, 3553
kaçirma, 1254
kaçurmak, 1254
kadife, 1525, 1547
kadı, 1266
kadı asker, 1266
kadın, 1265
kafa, 1600
kafas, 1271
kaftan, 1274
kaftançi, 1274
kaftanlı, 1274
kahve, 1272
kahveci, 1272
kahve hane, 1272
kahya, 1695

kainak, 2238
kaıs, 1293
kakum, 1259
kalabalık, 1295
kalafat, 1298
kalamar, 1334
kalambok, 1323
kalaraş, 1305
kaliba, 2259
kaldırım, 1317
kalem, 1322
kalem kiari, 1322
kaleşka, 1321
kalfa, 1327
kaliie, 2245
kalion, 3579
kalioncu, 3579
kalıp, 1344
kalkan, 1311
kalkvur, 1312
kalp, 1338
kalpak, 1339
kalpuzan, 1338
kamha, 1363
kana, 1373
kanape, 1377
kanara, 1380
kanarya, 1378
kanat, 1381
kance, 1389
kandil, 1387
kandiriş, 1809
kantar, 1939
kantarcı, 1939
kantarma, 1532
kanun, 1992
kapak, 1399
kapama(k), 1400
kapan, 1401
kapanca, 1401
kapanica, 1248
kapanlı, 1401
kapıcı, 1338
papkan, 1409
kaplama, 1400
kaplan, 1426
kaplica, 1658
kapot, 1429
kaptan, 1423
kapucı, 1438
kapudan, 1423
kapu kehayası, 1437
karabaş, 1449
karaboya, 1447
karafil, 3604
kara kulak, 1448
karagöz, 1453
karagözlük, 1453
kara kuruş, 1454
karanfil, 1337
karantina, 1458
karaul, 1462
kardaş, 1469
kardaşlık, 1469
karga, 1452
kargaça, 1452
kargir, 3683
karnaksı, 1483
karpuz, 4021
karvan, 1463, 1497
kasab, 1504
kasaba, 1502
kaşer, 1498
kaşkaval, 1507
kat, 1519
kataif, 1525
katan, 1563
katerci, 1552
katifa, 1547
katır, 1552
katran, 1559
kauk, 1567
kaur, 3963
kavaf, 1574
kaval, 1575
kavanoz, 3619
kavas, 1577
kaveta, 2510
kavuk, 1567
kayar, 1279
kaye, 1279
kavid, 1282
kayik, 1282
kayikçi, 1282
kayfiyet, 1281
kayime, 1289
kayısi, 1291
kaumak, 1287
kaymakan, 1288
kaytan, 3565
kaza, 1581
kazak, 1583
kazakli, 1585
kazan, 1585
kazancı, 1585
kazeta, 3626
kazma, 1590
kebap, 1688
kebe, 3668
keçe, 1689
keçelü, 1689
kedirga, 1534
kef, 1690
kefal, 1691
kefir, 1690
kehaya, 1695
kehlibar, 1771
kehribar, 1771
kel, 1698
kelep, 1320
kelepir, 1783
kelimet, 1701
kemer, 1348, 1790
kemerli, 1790
kenaf, 1713
kenar, 1711
kenarci, 1794
kepçe, 1416, 1716
kepenk, 1717
kerake, 1719
kerem, 1724
keremit, 1457
kereste, 1725
keresteci, 1425
kerevet, 2589
kerma, 1727
kerpic, 1729
kersené, 1730
kertik, 1731
kes, 1732
kese, 1836
kesici, 1731
keskin, 1737
kesme, 1731
kesmek, 1731, 1838
kessad, 1735
kesser, 1838
kestane, 1511
kesf, 1738
keşlek, 1736
keşmir, 1509
kevrek, 2515
keyf, 1690
kefyci, 1690
kezap, 1745
kiabir, 1747
kiarhana, 1726
kiase, 1836
kiatib, 1751
kibrit, 1755
kila, 1773
kila(v)uz, 1308
kiler, 1700
kil ermeni, 1777
kilim, 1780
kimion, 1787
kin, 1791
kinab, 1376
kira, 1824
kiraci, 1824
kiral, 2530
kircali, 2026
kirzali, 2026
kise, 1836
kisim, 1842
kislak, 1845
kitab, 1854
kizil baş, 1588
kılıc, 1330
kılıf, 1297
kına, 1373
kırbac, 3779
kircali, 2026
kırgız, 1669
kırkayak, 2012
kırkserdar, 7397
kırmız, 2031
kırmızı, 2031
kıskac, 2049
kıst, 2055
kısmet, 2729
kısnı, 1876
kışla, 2052
kıvırcık, 1873
kızlar agasi, 2107
koca, 2461
kodos, 2227
kodoşlik, 2227
kofter, 2234
koka, 2461
kokona, 2221
kol, 2242
kolak, 2243
kolan, 2246
kolcu, 2242
kolcak, 2252
koliba, 2259
koltuk, 2281
komitaci, 2305
konak, 2318
konakci, 2318
kondak, 2329
kondura, 2336
konduracı, 2336
kontoş, 2365
kontrato, 2360
kopça, 2375
korabiie, 2396
koran, 2399
korasan, 2400
kordela, 2408
korucı, 2719
kos koca, 2461
kos kof, 2462
kotaz, 3463
kova, 2229
koz, 2518
köçek, 1807
köfle, 1768
kökuz, 3557
kör, 1810
köstek, 1814
kötürü, 3728
közk, 1813
kube, 2619
kubur, 2203
kugu, 2637
kuka, 2624
kuku, 2621
kula, 2652
kulaç, 2243
kulluk, 2664
kulukci, 2664
kuloglu, 2664

kulluçka, 2168
kulun, 2284
kulübe, 2659
kumaş, 2667
kumbara, 2670
kumbaraci, 2670
kumbe, 2619
kumız, 2672
kunabi, 2317
kundura, 2336
kunebi, 2317
kunebit, 2341
kupa, 2684
kupuz, 2204
kurban, 2698
kurdun, 2411
kurgan, 3839
kurma, 2710
kurs, 2715, 2716
kurum, 7623
kurtanmak, 2500
kuskus, 2725
kusur, 2734
kuş, 2723
kuşak, 2722
kuşhane, 2723
kuşkebabı, 2723
kutı, 2739
kutni, 2741
kutu, 2739
kuvata, 2510
kuyuncı, 2647
küçük, 2745
kül, 3737
külah, 1865
külahci, 1865
külhan, 1866
külhancı, 1866
külhani, 1866
külüg, 1776
külünk, 1776
küp, 1867
küpestre, 2374
küpeste, 2374
kürk, 1869
kürkci başi, 1869
küzdan, 3730

labada, 4888
laciverd, 4681
ladinga, 4765
laf, 4670
lagım, 4682
lagum, 4682
lagumcı, 4682
lahana, 4683
lakerda, 4670
lalagit, 4687
lale, 4688
lamba, 4690
lamba, 4693
lastaria, 9332
lastik, 4721
lauta, 4737
lavanda, 4803
lavdan, 4739
laz, 4744
lefeci, 4750
legen, 4824
leh, 4754
lehli, 4754
leke, 4817
lela, 4780
lengi, 4783
lenki, 4783
lepiska, 4873
leş, 4792
levend, 4805
leylak, 4829
leylek, 4828
libade, 4808
likarinoz, 4822
liman, 4831
limonata, 4834
limoncı, 4691, 4834
limoni, 4834
limun, 4691
lipkan, 4850
litra, 4877
logofet, 4899
lokanta, 4890
lokma, 4891
lolo, 4680
löguşa, 4738
lök, 4787, 4853
lökün, 4893
lüfer, 4934
lüle, 4938

mabeyn, 4954
mabeynci, 4954
macun, 4990
madama, 4975
madde, 4977
maden, 4878
magar, 4959
magaza, 4987
magmuz, 4991
magun, 5003
maguna, 4995
mahalla, 4998
mahmudyie, 5001
mahmur, 5002
mahrama, 5077
mahut, 5005
maidan, 5013
maiinar, 5015
maimun, 5016
maios, 5008
makad, 4962
makara, 4960
makascı, 4963
mala, 5024
maldar, 5023
malluta, 5032
mamaliga, 5036
mamelo, 5041
manastir, 5287
manav, 5043
mancalık, 5058
mandana, 5045
mandar, 5045
mandra, 5048
mane, 5050
mangafa, 5055
mangal, 5056
mangır, 5059
manivela, 5064
mankafa, 5055
mansup, 5066
marangoz, 5078
maraz, 5082
marda, 5089
marifet, 5076
mariol, 5101
marpic, 5811
mars, 5114
martoloz, 5118
marul, 5123
masa, 5125
masat, 5129
maskara, 5131
maskaracı, 5131
maskaralik, 5131
mastika, 5140
masur, 5447
maşala, 5128
maşalacı, 5127
maşalla, 5128
maşlak, 5135
maşrapa, 5622
mat, 5142
matara, 5147
mataracı, 5147
matban, 5546
matrabaz, 5159
matrabazlık, 5159
matrak, 5157
matrakuka, 5157
matuf, 5165
maya, 5011
mazul, 5177
meçid, 5180
mehekşe, 5255
mehenk, 2189
mehlem, 5190
mehter, 5192, 5236
mehter basi, 5192
mehterhane, 5192
mektub, 5193
mektubcı, 5193
melez, 5201
mengene, 5207
menzil, 5209
menzilcı, 5209
menzilhane, 5209
mera, 5311, 5332
meracı, 5211
mercan, 5098
meremet, 5214
merkez, 5210
merek, 5116
mest, 5223
meşin, 5230
meteris, 5240
mezat, 5243
meze, 5245
mezelık, 5245
main bal, 5248
midie, 5256
mil, 5279
milimandar, 5191
minare, 5288
minca, 5306
minder, 5296
mintan, 5313
miras, 5327
miri, 5331
mirza, 5338
Misır, 5348
miskal, 5521
miskalci, 5521
miskat, 5343
mizrak, 5175
mıskal, 5344
moda, 5381
mola, 5394
mola, 5495
moloz, 5404
mor, 5108
morona, 5440
mostra, 5536
mosuli, 5527
muft, 5384
muhafiz, 5477
muhasare, 5478
muhaye, 5385
muhimmat, 5479
muhzır aga, 5481
mukadem, 5462
mukalid, 5464
mukalidlık, 5464
mukan, 5368
mukareme, 5465
mukarrer, 5465
muüava, 5466
mknyese, 5463
munci, 5496
murdalık, 5504
murdar, 5504
musahib, 5516
musaka, 5513
musikar, 5443
musabak, 7302

musemma, 5517
musmula, 5444
musteri, 5534
mutfak, 5546
muzika, 5550
mübasir, 5492
mübaya, 5460
müezzin, 5473
müflüz, 5383
müflüzlık, 5383
müfti, 5474
mühtesib, 5439
mühur, 5480
mühürdar, 5480
mükelef, 5470
mülük, 5198
müraha, 5503
müsaade, 5512
müsafir, 5514
müsafirlık, 5514
müşadere, 7482
müşte, 5533
müteferrika, 5542
mütevelli, 5544
müzavir, 5455
müzde, 5485

nafa, 5566
nafaka, 5565
mahiya, 5571
nai, 5574
naibe, 5575
naizen, 5574
nakara, 5568
nakt, 5573
naiband, 5582
namaz, 5585
name, 5586
nardenk, 5608
narenci, 5605
nargile, 5609
nark, 5610
navlun, 5637
naz, 5641
nazar, 5642
nazır, 5644
nefer, 5654
neft, 5567
nefti, 5655
nene, 5591
nisfye, 5693
nışadir, 5687
nişan, 5688
nişancı, 5688
nişaste, 5689
nişter, 5695
nizam, 5701
nohut, 5631
nöbet, 5706
nufer, 5730
nur(lı), 5736

ocak, 5838
oda, 5816
odacı, 5816
odalık, 5916
odobaş, 2816
of, 5830
oglam, 9032
ogur, 139, 5851
ogurlu, 5851
ogursuz, 9093
ogorsuzluk, 9096
oka, 5795
oluk, 9042
olum, 5872
omrela, 9046
ordu, 5920
oria, 5925
orta, 5934
ortak, 5934
osmanlı, 5946
otak, 5959
oturak, 5980
otuz bir, 5981
oyun, 5855

öd agaçı, 5815
ölafe, 4750
öyündüre, 9060

paçavra, 5992
padişah, 6006
pafta, 6010
paidos, 6023
paket, 5997
pala, 6031
palamar, 6034
palamud, 6035
palamud, 6036
palanga, 6038
palanka, 6038
palaska, 6530
palavra, 9043
palto, 6055
pambuk, 1198
pamuk, 1198
panair, 6066
pancar, 6075
pandespan, 6072
panzehir, 6088
papadia, 6093
papagan, 6094
papara, 6095
papaz, 6645
papuç, 1141, 6101
papucı, 6101
para, 6108
parça, 6139
parça-parça, 4023
parima, 6151
parlacı, 6157

parlamak, 6157
parmak, 6053, 6158
parmaklık, 6158
parola, 6161
pasaport, 6171
pastırma, 6192
paşa, 6178
paşalık, 6178
paşmak, 6183
patlican, 6207
payanda, 6020
paye, 6019
pazar, 750, 7221
pazargiden, 750
pazarlık, 750
pazvand, 6230
pehlivan, 6242
peik, 6022
pekmez, 6237
peksimet, 6303
pek temız, 762
pelte, 6249
peltek, 6250
pembe, 6251
pence, 6393
perçem, 6261
perdah, 6262
perde, 6263
perdeci, 6263
pergel, 6272
pervane, 6295
pervaz, 6296
pestil, 6448
peş, 6297
peşin, 6302
peşincı, 6302
peşkeş, 6300
peşkir, 6301
peşkircı, 6301
peşrev, 6309
peştamel, 6308
peştimale, 6308
petmez, 6237
pezevenk, 6318
piç, 6348
pide, 6238
pıhtı, 6369
pilav, 6377
pirpiri, 6404
piruze, 6293
pisik(a), 6435
pişekiar, 6444
pişkiar, 6444
pite, 6455
pırzola, 6420
plaçka, 6502
portokal, 6665
poş, 6670
potur, 6726
pranga, 6750
pul, 6763

pusula, 7227
puşt, 6987

radıkia, 7178
raf(t), 7027
rahat, 7032
raht, 7026
rahtevan, 7026
rakam, 7009
raki, 7014
rakici, 7014
ramazan, 7044
rastyk, 7215
ravak, 7117
reven, 7167
raya, 7134
razaki, 7122
reca, 7142
refene, 7138
reis, 7145
rende, 7194
rengy, 7147
resm, 7154
rezillik, 7223
rical, 7142
rif, 7179
riza, 7221
rub, 7289
rubiye, 7295
rufet, 7275
rusumat, 7296
rüka, 7268
rüşvet, 7293
rüte, 7298

sabaş, 7305
sabr, 7313
sadakat, 7324
sade, 7325
sade kiar, 7346
sadırvan, 7327
sadr(i)azam, 7328
safran, 7972
sagrı, 7337
sah, 7339
sahan, 7341
sahtian, 7332
saka, 7315
sakat, 7318
sakatlık, 7318
sakız, 7321
salahor, 7356
salata, 7361
salavat, 7365
saleb, 7373
salhana, 9419
salkım, 7371
salt, 7379
saltanat, 7381
saman, 7390
samani, 7390

samsakız, 7321
samsun, 7400
samur, 7403
sancak, 7419
sancakdar, 7419
sandal, 7411
sandal, 7412
sanduk, 7414
sandurma, 7416
sanki, 7408
sap, 7428
saraili, 7444
saray, 7443
sarik, 7456
sarica, 7442
sardela, 7451
sarma, 7463
sarraf, 9447
satır, 7485
saya, 7343
saydak, 7340
sayıcı, 7329, 7347
sayid, 7667
sayvan, 7352
saz, 7499
sebeke, 7302
seccan, 7772
sedef, 7777
sefer tası, 8328
sefte, 7331
seksana, 7498
sekuestro, 7656
selam agasi, 7671
selamalekim, 7671
selam caus, 7671
selamet, 7671
selamlık, 7671
selimi, 7674
semer, 7391
senameki, 7681
sened, 7825
sepet, 7842
seraser, 7693
serasker, 7692
seraskerlık, 7692
seray, 1463
serdar, 7697
serhadd, 7698
serhadlı, 7698
sermaye, 7702
serpence, 7703
serta-ferta, 7704
sevayi, 8414
seymen, 7669
sicn, 7772
sik, 7765
sik, 7772
siklet, 7773
sikmek, 7775
silan, 7790
silihdar, 7790
simit, 7808
simitci, 7808
sinceb, 7827
sincef, 7830
sincepi, 7827
sini, 7834
sipahi, 8036
sitare, 7482
sımsar, 7401
sımsarlık, 7401
sıra, 7844
sırma, 7845
soba, 7954
soda, 7962
sof, 7965
sofa, 7966
sofra, 7970
sofraci, 7970
somun, 7997
sopa, 8003
sorguc, 8387
soy, 7975
soytari, 7978
subaşı, 8298
sucuk, 8397
suf, 7965
surduk, 8384
suret, 8386
surma, 8390
susam, 8399
suyolcı, 8349
sükmen, 8363
sülcü, 8358
sültan, 8361
sültani, 8361
sülümen, 8359
sürgün, 8387
sürgünlık, 8387
sürkedik, 8371
sürme, 7855
sürücü, 8396

şabaka, 7302
şabka, 7430
şacma, 7476
şagrid, 7334
şah, 7338
şahmeram, 7338
şahnişin, 7338
şahtere, 7338
şahzade, 7338
şaika, 7345
şal, 7354
şalı, 7354
şalvar, 7385
şam, 7388
şam alacasi, 7359
şamandra, 3634
şapkali, 7430
şart, 7469
şaşi, 7475
şatir, 7486
şatranc, 7489
şayak, 7343
şebane, 7303
şebboy, 7764
şekercı, 1885
şelte, 7382
şenlik, 7686
şerbetci, 7696
şerit, 7849
şeşhane, 7860
şikence, 7567
şirbet, 7696
şirret, 7850
şirretlik, 7850
şiş, 7859
şol kader, 8309

tabak, 8420
taban, 8422
taban, 8423
tabia, 8427
tabiat, 8428
tabiatli, 8428
tabılhana, 8434
tabla, 8430
tablhana, 8434
tabur, 8424
tafta, 8450
tagar, 8454
tagarcık, 8454
tahın, 8457
tahmin, 8458
tahsil, 8570
tahsildar, 8570
taht, 8459
takiya, 8673
takım, 8442
taklıt, 8445
takrir, 8446
taksim, 8447
talak, 8468
talan, 8468
talas, 8372
talaşmak, 8467
talaz, 8473
talian, 8477
talim, 8479
talyun, 8480
taman, 8485
tamazlık, 8487
tambur, 8492
tandur, 8502
tantana, 2773
tapance, 8507
tapkur, 8451
tara, 2781
tarab, 8513
tarabhana, 8520
tarabulus, 8516
taraf, 8518
tarak, 2782, 8517
tarcin, 8527
tarhane, 8860
tarhun, 8532
tarim, 8534
tarla, 8537
tarpoş, 8543
tas, 8328, 8550
tasma, 8552
tatar, 8557
tava, 8565
tavan, 8567
tavla, 8403
tavla, 8431
tayfe, 8463
tayin, 8464
tayinci, 8464
teber, 8832
tefarik, 8588
teferruk, 8589
tefl, 8590
tefter, 8592
tegel, 8686
teker meker, 8584
tekne, 8693
teknefes, 8690
tel, 8598
telbiz, 8609
telbizlık, 8609
teletin, 8606
telhıs, 8476
telhısci, 8476
tellal, 8600
tellalik, 8600
telleme, 8605
telme, 8605
telti, 8610
tembel, 8611
temel, 8614
temenna, 8615
tencere, 8727
teneke, 8728
tenekeci, 8728
tenk, 8573, 8621
tepdil, 8747
tepe, 8504
tepsi, 8746
terazi, 8637
terceman, 3045
terlik, 8764
terpan, 8542
tersana, 8641
tershane, 426, 8860
tertib, 8644
tertip, 8644
teslim, 8652
tevatur, 8663
teveleki, 8785
tevfik, 8785
teyel, 8686
tezek, 8788

tezkere, 8648
tezkereci, 8684
tezgiah, 8597
tezgiahtar, 8598
tibişir, 8669
tikiya, 8673
tire iplik, 8762
tiriak, 8759
tiriaki, 8759
titre, 8661
tirtıl, 8643
tokat, 8808
tokaya, 8815
tokmak, 8811
top, 8827
topci, 8827
tophane, 8827
toptan, 8827
topuz, 8833
torba, 8836
torlak, 8984
toy, 8814
toz, 8842
trampa, 8866
tren, 8889
trinket, 8908
tuc, 8954
tulani, 8820
tult, 8972
tulun, 8974
tulumba, 8975
tulumbaci, 8975
tumbak, 8977
tum(u)ruk, 8979
tura, 8987
turali, 8987
turfanda, 8943
turk, 8992
turuncı, 9000
tutmak, 8812
tutuk, 8951
tutya, 9008
tuvla, 8965
tuy, 8960
tuyci, 8960
tuzla, 9011
tuzlama, 9011
tuzluc, 9012
tüfecci, 8956
tülbent, 8970
tümbelek, 8978
tün, 4454
tünek, 4454
tütün, 9010
tütünci, 9010
tütün icmek, 725
tüy, 8967
tüylü, 8967

uhrie, 3330
ulak, 5860
ulama, 9031
ulema, 9036
uluk, 9042
urdu, 5920
urdu belu, 9081
usta, 9105
ustura, 2733
ust, 9100

ülan-kavi, 4701
ülefe, 4750
ülüs, 4315
üşur, 9110

vade, 9124
vah, 9131
vakuf, 9121
vali, 9145
valide, 9144
varoş, 9170
vekialet, 9195
vekil, 9195
vekileme, 9195
vekilık, 8195
velence, 9204
venedik, 9206
vera, 3330
veresi, 9214
vereye, 3330
vergi, 9215
vezir, 9327
vezirlık, 9327
vinç, 9272
viran, 9291
virane, 9291
vişinab, 9305
vişne, 9305

yabanci, 4222
yades, 4227
yagma, 4232
yahni, 4229
yaka, 4224
yama, 4232
yamak, 4233
yamurluk, 4235
yangin, 4236
yaprak, 4239
yapunca, 4481
yar, 4292
yarik, 4292
yarlik, 4242
yarma, 4243
yasak, 4246
yasaul, 453
yasakcı, 4246
yasemin, 4250
yasmak, 4249
yatagan, 4253
yatak, 4252
yavaş, 4255
yavru, 4576
yazici, 6267
yedek, 4276
yadekci, 4276
yedekli, 4276
yek, 4262
yel, 4280
yel kovan, 3107, 4279
yelek, 4313
yemekii, 4313
yelse, 4603
yemeni, 4333
yemenici, 4333
yeni ceri, 4283
yenibahar, 4282, 4584
yerli, 4290
yeşem, 4297
yevaşa, 4223
yntrişahi, 4399
yogurt, 4254
yogurtcu, 4254
yok, 4468
yoldaş, 4470
yorga, 4472
yorgan, 4473
yortmak, 5936
yova, 4477
yukfa, 4469
yuk, 4539
yük sükçe, 4540
yürüs, 4549
yürüyuş, 4549
yüz başı, 4552
yüzlük, 4553

zabit, 9385
zabitlık, 9385
zabt, 9444
zagan, 9405
zahire, 9413
zaim, 9417
zaman, 9424
zamparal, 9431
zamparallık, 9431
zanat, 9432
zaptcı, 9444
zar, 9446
zarf, 9453
zargan, 9454
zarif, 9455
zariflık, 9455
zarzavat, 9461
zarzavatci, 9461
zayif, 9416
zayiflık, 9416
zemberek, 8704
zembil, 9494
zengerlü, 9484
zerbaf, 9449
zerdali, 9460
zerdeva, 9451
zerenkada, 9451
zerkülah, 9450
zevk, 9478
zevklenme, 9480
zevkii, 9480
zevzek, 9487
zincir, 7831
zivana, 4658
ziyafet, 9490
zof, 9512
zor, 9516
zorba, 9529
zorbalik, 9529
zorli, 9516
zorlu, 9531
zotka, 9522
zubun, 9392
zunnar, 1243
zurna, 8390
zülüf, 9525
zülüm, 9526
zümbül, 9425

Ţigănească

akana, 3952
andro, 4007
ardc-, 4016
av-, 4016
balijé (sp.), 639
bangi, 1205
bango, 7502
bangos, 1205
bares, 702
baro, 702
barosan, 702
barš, 879
bašav-, 720
baštali, 713
batch, 594
bedoran, 590
bedoro, 590
beng, 785
bengue (sp.), 785

benguí (sp.), 785
beš-, 720
beštele, 3428
biča, 1095
bišto, 890
biš star, 890
bištari, 890
bobi (sp.), 947
bori, 9821
brinsa, 1106
brinza (sp.), 1106
buiengere, 1185
bul, 1177, 1185, 4007
*bulengere, 1185
bunda, 1205
buri, 982

čerga, 1675
cero, 1659
čeroros, 1659
čirikli, 2023
čiriklo, 2023
čisma, 2108
čohengere, 1967
čor, 1947, 1982, 8005
čorango, 1982
čuci, 2068, 2069, 2070
čuri, 2098

clinchi (sp.), 2169

chuchai (sp.), 2171
churi (sp.), 2098

da-, 2946
dabul, 2751
dad, 2753
debla, 2932
denči, 2771
devla, 2918
dita, 2982
drap, 3051
drom (sp.), 2980
drun, 3080
drupo, 8945
duma, 3012

-engeros, 4641, 4925

fiteshao, 3411

gagi, 3558
gago, 3558
gero, 3605
ges, 3688
guša, 3932

gan-, 3771
geno, 3639
guli, 4641
guvlengero, 4641
guvli, 4641

ha, 3990, 3992
halema, 3992
haviz, 4109
hrobos, 4506

ilo (sp.), 4280

jallar (sp.), 3990
jallipen (sp.), 3990

kalo, 1397
kanč, 1384
kangeri, 1388
kar-, 1470
kar, 1478
kărdem, 1470
katrinka, 1561
katuna, 1563
kelibem, 1776
kelimangere, 1300
ker-, 1470
kere, 1444
kisi, 1836
kislo, 1846
kokalo, 2207
kokar, 2298
kotor, 2499
kovlo, 2409
kukorica, 2635
kurdo, 2409
kuripen, 2039

labutaris, 4737
lancos, 4702
lavica, 4740
lele, 4780
lovo, 4916

mai, 5006
man (sp.), 5046
mande, 5046
mandró, 5206
mang-, 5061
mar-, 5090
mardo, 5090
mato, 5154
mende (sp.), 5046
mer-, 5264
ming, 5306
miștó (sp.), 5352
mol, 5393
morlo, 5264
mui, 5483
muk-, 5471
muk les, 5471
murlio, 5264
murí (sp.), 5500

naibah, 5575
nasul, 5619
nasvalo, 5919

palma, 6053
pandálo, 6069
pangi, 6076
parado-, 6114
pelengero, 780
pelo, 780
phand-, 6076
pi-, 6381
pilé (sp.), 6410
pirando (sp.), 6410
piranf, 6410
piranó, 6410
pirav, 6410
pisik-(a), 6435
purd-, 6742

purde-, 6975
puri, 6980
puro, 6980
pusca (sp.), 6985

rad-, 7022
ruginav, 7280
rumano (sp.), 7248

sosti, 8023
suv, 7976
suvara, 7722

šau-, 8409
šin-, 7817
šindealo, 7817
šošoi, 8019
šukar, 8311
šuklar, 8312
šuri, 8389

tabardo, 8425
terna (sp.), 8717
tetea, 8656
tika, 8670
tikalo, 8670
tober (sp.), 8832
traš-, 8769
trupó, 8945
tsikno, 8718

ulicha (sp.), 9037
ust-, 9100

vast, 9177

xin, 4109

yepuro, 4285
yeska, 4247
žuli, 4641

zuralo, 9531

Vegliotă

aflantura, 114
amuár, 244
ardar, 381
armar, 211
avar, 550

bašelka, 888
bura (dalm.), 1209

cappa, 1422
catuar, 1572
consegro, 2724
copsa, 2185

dai, 9489
dik, 9477

faraina, 3248
fin, 3384
fum, 3444

fure, 3271

guapto, 5906

jaska, 456
jo, 3213
jualb, 176
juarbul, 376

koprar, 2379
koser, 2191
kuasta, 2192

lundro, 4947

maknur, 4969
margen (dalm.), 5012

nai, 5647

pail, 6107
paira, 6106
pedoklo, 6008
pekla, 6003
plana (dalm.), 914
potare, 6991
prat, 6787
prendar, 6845
prints, 6845
pulko, 6978
pulvro, 6865

ri, 7116

sait, 7712
samno, 7993
sanglo, 7833
saran, 7684
saul, 7951
saur, 8006
scor, 7662
senter, 7809
sois, 8397
sonuar, 8368
stalla, 8144
strengar, 8271
stur, 8115
sudaur, 8324
surko, 7952

takar, 8439
taluor, 8460
tenar, 8725
to, 8559
to, 8559
toi, 8949
tra, 8886
traer, 8858
tuota, 8553
turta, 8998
tyarra, 8512

vaina, 9268
vedar, 9199
veña, 9241
vener, 9208
vestro, 9356
vetrun, 772
viant, 9280
viantro, 9283
vicain, 9196
vieklo, 9194
vuarz, 5937
vuas, 5938

yo, 4548
yoin, 9053
yoit, 9019
yomno, 5872
yonda, 9056
yondar, 9061
yongla, 9662
yuv, 5982

zapo (dalm.), 8505

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BIBLIOGRAFIE

ALR Atlasul lingvistic român:

I. 1. Părţile corpului omenesc şi boalele lui, de S. Pop. Cluj, 1938.

I. 2. Familia, naşterea, botezul, copilăria, nunta, moartea, de S. Pop. Sibiu, 1942.

II. 1 (A). Corpul omenesc, boale şi termeni înrudiţi. (B). Familia, naşterea, copilăria, nunta, moartea. (C). Casa, acareturile, curtea, focul, de E. Popovici. Sibiu, 1940.

ANDRIOTI (N. P.) Ἐτυμολογικό λέξικό τῆς κοινῆς νεοελληνικῆς. Atena 1951, XVI–312 p.

ATZORI (Maria Teresa), Glossario di sardo antico. Parma, 1953, 354 p.

BA: Balkan–Archiv. Fortsetzung des Jahresberichtes des Instituts für rumänischen Sprache. Leipzig, I 1924–IV (1928).

BARONZI (G.), Limba română şi tradiţiunile ei. Galaţi, 1872, 280 p.

BATTISTI (Carlo) şi ALESSIO (Giovanni) Dizionario etimologico italiano, Florenţa, 1950–57, 5 vol.

BERNEKER (E.), Slawisches Etymologisches Wörterbuch. I (A–morŭ). Heidelberg, 1908–13, 760–80 p.

BERNARD (Roger). Étude étymologique et comparative de quelques mots bulgares concernant le vêtement et la parure. Paris, 1946, 56 p.

BESSES (Luis), Diccionario del argot español o lenguaje jergal, gitano, delincuente, profesional y popular. Barcelona, s. a., 277 p.

BL: Bulletin linguistique. Bucarest–Paris, I (1933)–IV (1938).

BOGACI (G.), Note. Iaşi, 1913, 13 p.

BORCEA (I.), Deutsche Sprachelemente im Rumänischen. – *Jb.*, X (1904), p. 138–253.

BYCK–GRAUR. L'influence du pluriel sur le singulier des noms en roumain. – *BL*, I (1933), p. 14–57.

BYHAN (A.), Die Entwicklung von e vor Nasalen in den lateinischen Element des Rumänischen, – *Jb.*, III (1896), p. 1–70.

BYHAN (A.), Die alten Nasalvokale in den slavischen Elemente des Rumänischen. – *Jb.*, IV (1898), p. 298–370.

CANCEL (P.), Termenii slavi de plug în dacoromână. Bucureşti, 1921, 63 p.

CANDREA–HECHT (J. A.), Les éléments latins de la langue roumaine. Le consonnantisme. Paris, 1902. 8°, XXVII–110 p.

CANDREA (I. A.), Dicţionarul enciclopedic ilustrat "Cartea românească". Bucureşti, 1932, XXIV–1950 p.

CANDREA (I. A.), Elementele române în limbile slave. – Noua Revistă Română, 1 mai, 1900, p. 399–409.

CANDREA (I. A.) şi DENSUSIANU (O.), Dicţionarul etimologic al limbii române. Bucureşti, 1907–1914, 4 fasc. (a–putea).

CAPIDAN (Th.), Dicţionar megleno–român. Bucureşti, 1935, 340 p. (Meglenoromânii, vol. III).

CAPIDAN (Th.), Raporturile albano–române. – Dacoromania, II (1921–22), p. 444–554.

CAPIDAN (Th.), Raporturile lingvistice slavo–române. – Dacoromania, III (1922–23), p. 129–238.

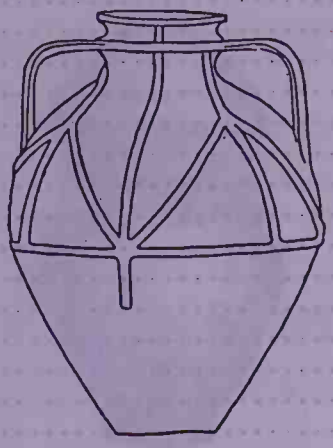
CASTRO (Américo), Glosarios latino–españoles de la Edad Media. Madrid, 1936. I.XXXVII–378 p.

CIHAC (A. de), Dictionnaire d'étymologie dacoromaine.
I. Éléments latins. Frankfurt, 1870, XII–331 p.
II. Éléments slaves, magyars, turcs, grecs modernes et albanais. Frankfurt, 1879, XXIV–816 p.
CIPARIU (T.), Gramateca limbei române. București, 1869–77, 2 vol.
CLAVERÍA (Carlos), Estudios sobre los gitanismos del español. Madrid, 1951, 267 p.
CONEV (B.), Eziko vni vzaimnosti meždu bălgari i români. Sofia, 1921, 158 p.
COROMINAS (J.), Diccionario crítico etimológico de la lengua castellana. Madrid, 1954. 4 vol.
CREȚU (Gr.), Mardarie Cozianul, Lexicon slavoromânesc și tîlcuirea numelor, din 1649, publicat cu studii, note și indicele cuvintelor românești. București, 1908, 396 p.
DALAMETRA (J.), Dicționar macedo-român. București, 1906, 226 p.
DAMÉ (Frédéric), Nouveau dictionnaire roumain-français. Bucarest, 1893–95, 4 vol.
DANGUITSIS (Const.), Étude descriptive du dialecte de Demirder (Brousse, Asie mineure). Paris, 1943, 284 p.
DAR: Dicționarul Academiei Române. București, 1913–40, 3 vol. și 2 fasc. (a-lepăda).
DENSUSIANU (O.), Histoire de la langue roumaine. I. Les origines. Paris, 1901.
DENSUSIANU (O.), Filologie. Cum se falsifică la noi titlurile științifice. – Noua Revistă română, 1901, p. 418–25, 447–53.
DICULESCU (C.), Elementele vechi grecești din limba română. – Dacoromania, IV (1924–26), p. 394–516.
DICULESCU (C.), Die Gepiden. Forschungen zur Geschichte Daziens im frühen Mittelalter und zur Vorgeschichte des rumänischen Volkes. I. Leipzig, 1922, XIV–262 p.
DIEZ (Friedrich), Etymologisches Wörterbuch der romanischen Sprachen. Dritte Auflage. Bonn, 1869, 2 vol.
DOMASCHKE (Walter), Der lateinische Wortschatz des Rumänischen. – *Jb.*, XXI–XXV (1919), p. 65–173.
EDELSPACHER (Antal), Rumun elemek a Magyar nyelvbén. Budapest, 1875, 35 p.
EGUILAZ y YANGUAS (L. de), Glosario etimológico de las palabras españolas de origen oriental. Granada, 1886, XXIV–588 p.
GÁLDI (L.), Les mots d'origine néo-grecque en roumain à l'époque des Phanariotes. Budapest, 1939, 270 p.
GÁLDI (L.), Samuelis Klein Dictionarium valachico-latinum. Bevezető tanulmánnyal közzéteszi Gáldi László. Budapest, 1944, XVI–495 p.
GAMILLSCHEG (E.), Romania Germanica. II. Die Ostgoten, die Langorbarden, die altgermanischen Bestandteile des Ostromanischen. Berlin, 1935, XIV–329 p.
GEHEEB (R.), Prosthetisches *a* und *s* im Rumänischen. – *Jb.*, IV (1898), p. 1–50.
GIUGLEA (G.), Cercetări lexicografice. Elementele latine în limba română. București, 1909.
GIUGLEA (G.), Concordances linguistiques entre le roumain et les parlers de la zone pyrénaïque. Cluj, 1923, 23 p.
GRAUR (A.), Les mots tziganes en roumain. – *BL.*, II (1934), p. 108–200. ȚBIBL
HASDEU (B. P.), Magnum etymologicum Romaniae. Dicționarul limbii istorice și poporane a Românilor. București, 1886–1868, 4 vol. (a–bărbat).
HESSELING (D. C.), Les mots maritimes empruntés par le grec aux langues romanes. Amsterdam, 1903, 38 p.
HOEG (Carsten), Les Saracatsans. Une tribu nomade grecque. II. Textes, vocabulaire. Paris–Copenhague, 1926, 210 p.
HUBSCHMID (Joh.), Praeromanica. Studien zur vorromanischen Wortschatz der Romania. Berna, 1949, 130 p.
HUBSCHMID (Joh.), Alpenwörter romanischen und vorromanischen Ursprungs. Berna, 1951, 63 p.

IORDAN (Iorgu), Diftongarea lui *e* și *o* accentuați în pozițiile *a, e*. Iași, 1920, 352 p.
Jb: Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache. Leipzig, I (1983)–XXV (1919).
JOKL (Norbert), Studien zur albanesischen Etymologie und Wortbildung. Viena, 1911, 142 p.
JOKL (N.), Linguistisch-kulturhistorische Untersuchungen aus dem Bereiche des Albanesischen. Berlin–Leipzig, 1923, 366 p.
JUILLAND (Alphonse), Le vocabulaire argotique roumain d'origine tsigane. – Cahiers Sextil Pușcariu, I (1952), p. 81–151.
KORTING (G.), Lateinisch-romanisches Wörterbuch. Zweite Auflage. Paderborn, 1901, VIII–1252 p.
LAHOVARY (N.), Contribution à l'histoire linguistique ancienne de la région balkanodanubienne et à la constitution de la langue roumaine. – Vox romanica, XIV (1954–55), p. 109–36, 310–46.
LAMBRIOR (A.), Essai de phonétique roumaine. – Romania, IX (1880), p. 99–116, 266–76.
LAURIAN (A. T.) și MASSIM (J. C.), Dicționarul limbei române. București, 1871–76, 2 vol.
Lexicon: Dicționar românesc-latinesc-unguresc-nemțesc (de S. Klain și P. Maior). Budapesta, 1825.
LOEBEL (T.), Contribuțiuni la stabilirea originii orientale a unor cuvinte românești. Academia Română, Memoriile secției literare, II, XXX (1908), p. 225–63.
LOEWE (Karl), Die Adjektivsuffixe im Dakoromanischen. Leipzig, 1910, 110 p.
LOKOTSCH (Karl), Etymologisches Wörterbuch der europäischen (germanischen, romanischen und slavischen) Wörter orientalischer Ursprungs. Heidelberg, 1927, XVI–242 p.
MEYER (Gustav), Etymologisches Wörterbuch der albanesischen Sprachen. Strasburg, 1891, 480 p.
MEYER (Gustav), Neugriechische Studien. II. Die slawischen, serbirchen und rumänischen Lehnwörter im Neugriechischen. Viena, 1893, 104 p.
MEYER (Gustav), Neugriechische Studien. IV. Die romanischen Lehwörter im Neugriechischen. Viena, 1894, 84 p.
MEYER (Gustav), Türkische Studien. I. Die griechischen und romanischen Bestandteile im Wortschatze des Osmanisch-Türkischen. Viena, 1892, 96 p.
MEYER LÜBKE (W.), v. *REW.*
MIKLOSICH (Franz), Albanesische Forschungen. Viena, 1870–71, 3 vol.
MIKLOSICH (Franz), Etymologisches Wörterbuch der slavischen Sprachen. Viena, 1886, VIII–548 p. ȚBIBL
MIKLOSICH (Franz), Die Fremdwörter in den slavischen Sprachen. – Denkschriften der phil.-hist. Klasse der kais. Akademie der Wissenschaften in Wien, XV (1867), p. 73–140.
MIKLOSICH (Franz), Lexicon palaeoslovenico-greco-latinum. Viena, 1862–1865, XII 1171 p.
MIKLOSICH (Franz), Ueber die Mundarten und die Wanderungen der Zigeuner Europas, V. – Denkschriften der kais. Akademie der Wissenschaften, XXV (1876), p. 1–68.
MIKLOSICH (Franz), Die slavischen Elemente im Magyarischen. Viena, 1871, 74 p. (Denkschriften, XXI).
MIKLOSICH (Franz), Die slavischen Elemente im Rumunischen. (Viena, 186), 70 p. (Denkschriften, XII).
MIKLOSICH (Franz), Die slavischen, magyarischen und rumunischen Elemente im türkischen Sprachschatze. (Viena, 1889), 26 p.
MIKLOSICH (Franz), Ueber die Wanderungen der Rumunen in der Dalmatischen Alpen und den Karpathen. – Denkschriften der kais. Akademie der Wissenschaften. XXX (1880), p. 1–66.
MÎNDRESCU (Simion), Elemente ungurești în limba română. București, 1892, 84 p.

Mitt. Wien: Mitteilungen des Rumänischen Instituts an der Universität Wien, herausgegeben von W. Meyer-Lübke, I. Heidelberg, 1914, 418 p.
MLADENOV (Stefan), Etimologičeski i pravopisen rečnik na bălgarskija knižoven ezik. Sofia, 1941, XX-704 p.
MOSER (Hans), Die Ursprung der rumänischen Präpositionen. – *Jb.*, X (1904), p. 409–64.
MURNU (G.), Studiu asupra elementului grec antefanariot în limba română, Bucureşti, 1894, XXI-61 p.
MURNU (G.), Rumänische Lehnwörter im Neugriechischen, München, 1902, 47 p.
PAPAHAGI (Pericle), Rumänische Etymologien. – *Jb.*, XII (1906), p. 101–4.
PAPAHAGI (Pericle), Notiţe etimologice. Bucureşti, 1907, 44 p.
PASCU (G.), Dictionnaire étymologique macédo-roumain. I. Les éléments latins et romans. Bucureşti, 1924, 235 p. II. Les éléments grecs, turcs, slaves, albanais, germaniques, hongrois, néologiques, créations immédiates, obscurs, Bucureşti, 1925, 244 p.
PASCU (G.), Lateinische Elemente im Rumänischen – Archivum Romanicum, VI (1922), p. 254–76; VII (1923), p. 559–60.
PASCU (G.), Sufixele româneşti. Bucureşti, 1916, 439 p.
PASCU (G.), Beiträge zur Geschichte der rumänischen Philologie. Leipzig, 1920, 79 p.
PASCU (G.), Etimologii româneşti. Iaşi, 1910, 80 p.
PHILIPPIDE (Al.), Istoria limbii române. Principii de istoria limbii. Iaşi, 1894, VI–346 p.
PHILIPPIDE (Al.), Altgriechische Elemente im rumänischen Philologie. – Festgabe für Ad. Mussafia, Halle, 1905, p. 46–59.
PRATTI (Angelico), Vocabolario etimologico italiano. Torino, 1951, XII–1907.
POPESCU-CIOC[NEL (G.), Quelques mots roumains d'origine arabe, turque, persane et hébraïque. Paris, 1907, 49 p.
PUŞCARIU (S.), Etymologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache. I. Lateinische Elemente. Heidelberg, 1905, XV–235 p.
PUŞCARIU (S.), Lateinisches *ti* und *ki* im Rumänischen, Italienischen und Sardischen. – *Jb.*, XI (1904), p. 1–87.
PUŞCARIU (S.), Limba română. I. Bucureşti, 1940, XIV–457 p.
PUŞCARIU (S.), Die rumänischen Diminutivsuffixe. Leipzig, 1899, 149 p.
REW: MEYER-LÜBKE (W.), Romanisches etymologisches Wörterbuch. Dritte Auflage. Heidelberg, 1935, XXIII–104 p.
ROESLER (Robert), Die griechischen und türkischen Bestandteile im Romänischen.
ROHLFS (G.), Die lexikalische Differenzierung der romanischen Sprachen. München, 1954, 108 p.
ROHLFS (G.), Dizionario dialettale delle tre Calabrie. Halle–Milan, 1932–39, 3 vol.
ROMANSKY (Stojan), Lehnwörter lateinischer Ursprungs im Bulgarischen. – *Jb.*, (1909), p. 89–134.
RONZEVALLE (Louis), Les emprunts turcs dans le grec vulgaire de Romélie, et spécialement d'Andrinople. Paris, 1912, 177 p.
ROSETTI (Al.), Influenţa limbilor slave meridionale asupra limbei române (sec. VI–XII). Bucureşti, 1953, 95 p.
ROSETTI (Al.), Istoria limbii române:
I. Limba latină. Bucureşti, 1938, 8°.
II. Limbile balcanice. Ediţia II. Bucureşti, 1940.
III. Limbile slave meridionale. Bucureşti, 1940.
ROSETTI (Al.), Mélanges de linguistique et de philologie. Bucarest–Copenhague 1947, 666 p.
ROSETTI (Al.), Studii lingvistice. Bucureşti, 1955, 82 p.

RUFFINI (Mario), L'influsso italiano sul dialetto arumeno. – Cahiers Sextil Puşcariu, I. (1952), p. 91–110, 318–42.
SANDFELD (Kr.), Linguistique balkanique, problèmes et résultats. Paris, 1930, 243 p.
SANZEWITSCH (C. M.), Die russischen Elemente romanischer und germanischer Ursprungs im Rumänischen. – *Jb.*, II (1895), p. 193–214.
SCRIBAN (August), Dicţionarul limbii româneşti. Iaşi, 1939, 1447 p.
SEINEANU (L.), Dicţionar universal al limbii române. Bucureşti, 1895, XLVIII–875 p.
SEINEANU (L.), Încercare asupra semasiologiei limbii române. Studii istorice despre transiţiunea sensurilor. Bucureşti, 1887, 259 p.
SEINEANU (L.), Influenţa orientală asupra limbii şi culturii române. I. Introducere. (–II. Vorbe populare. III. Vorbe istorice). Bucureşti, 1900, 3 vol.
TAGLIAVINI (C.), Divagazioni semantiche rumene. Dal nome commune. – Archivum Romanicum, XII (1928), p. 161–231; XVI (1932), p. 332–83.
TIKTIN (H.), Romänisch-deutsches Wörterbuch. Bucureşti, 1895–1925, VIII–1934 p.
VASMER (Max), Die griechischen Lehnwörter im Serbo-Kroatischen. Berlin, 1944, 154 p.
VASMER (Max), Russisches etymologisches Wörterbuch. Heidelberg, 1955, XXXVIII, 712 p.
WAGNER (M. L.), Caracteres generales del judeo-español de Oriente. Madrid, 1934, 118 p.
WLISLOCKI (H. von), Die Sprache der Transilvanischen Zigeuner. Leipzig, 1884, 128 p. Viena 1865. (Sitzungsberichte der kais. Akademie der Wissenschaften, phil.-hist. Klasse, L (1865), p. 559–612).

BCU IAŞI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

SUMAR

Notă asupra ediției 5
Prefață 9
Abrevieri 13
DICȚIONAR 15
Indice 857
I. ROMÂNĂ
Dacoromână 858
Istroromână 887
Macedoromână 889
Maglenoromână 901
II. ALTE IDIOMURI
Albaneză 908
Arabă 913
Armeană 914
Avară 914
Bască 914
Berberă 914
Bulgară 914
Catalană 924
Cehă 926
Celtice 927
Chineză 927
Croată 927
Cumană 929
Dacă 929
Daneză 930
Engleză 930
Franceză 930
Germană 943
Greacă 947
Greacă modernă 951
Idiș 958
Iliră 958
Indiană 958
Indo-europeană 959
Iraniană 959
Italiană 959
Iudeo-spaniolă 968
Ladină 968

BCU CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Latină 969
Lazio 985
Letonă 985
Lituaniană 985
Maghiară 985
Mongolă 991
Persană 991
Poloneză 992
Portugheză 995
Provensală 998
Rusă 1001
Ruteană 1006
Sardă 1009
Sârbă 1010
Slavă 1019
Slovacă 1031
Spaniolă 1033
Suedeză 1038
Tătară 1038
Tracă 1038
Turcă 1038
Țigănească 1046
Vegliotă 1047
Bibliografie 1049

BCU IAȘI CENTRALĂ

CĂRȚILE NOASTRE – LA DISPOZIȚIA D-VOASTRĂ

Editurile SAECULUM I.O. și VESTALA (*Str. Ciucea Nr. 5, Bl. L 19, Ap. 216, Cod 74696, București – 72*), oferă cititorilor interesați cărțile publicate sub egida lor cu reducere de preț în cazul în care le achiziționează direct de la depozitul editurilor (*str. Teodosie Rudeanu, nr. 29*), cu plata în numerar, sau le comandă în scris (cu plata ramburs).

Beneficiază de acest avantaj (inclusiv de scutirea de taxe poștale) și de o reducere de 10% din prețul de vânzare, oricine cumpără sau comandă cărți în valoare de minimum 100.000 lei (se ia în calcul c/v titlurilor disponibile în acel moment). Comenzile de peste 400.000 lei beneficiază de o reducere de 15%. La comenzile de peste 1.000.000 se acordă 20% reducere.

Relații suplimentare (depozit) la telefoanele 01/2228645 și 01/2231040, între orele 9^{00}–17^{00}; tel/fax 01/2228597.

OFERTĂ SPECIALĂ

Cititorii care achiziționează cărți direct de la depozit beneficiază de o reducere de 10% indiferent de valoarea cărților cumpărate.

Vizitați pagina noastră de internet:

www.saeculum.ro

B.C.U. „M. EMINESCU" IAȘI

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CU IASV/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Dicţionarul etimologic al limbii române, redactat de Alexandru Ciorăne[illegible] (profesor la Universitatea "La Laguna" – Tenerife) şi tipărit în spaniolă în [illegible] '50, umple o lacună a lexicografiei noastre, care poseda asemenea lucrări [illegible] vechi, dar incomplete (Densusianu, Puşcariu, Candrea, Buescu); cercetăril[illegible] specialitate din ultimele decenii fiind, de asemenea, nefinalizate.

Dicţionarul răspunde, documentat, ştiinţific, instructiv, la întrebările de [illegible] originea şi devenirea cuvintelor româneşti de-a lungul secolelor. El se rem[illegible] prin erudiţia, temeinicia şi vastitatea informaţiei asupra istoriei cuvintelor l[illegible] în discuţie.

Componenta latino-romanică, dovezile substratului şi influenţele altor li[illegible] (vecine ori mai îndepărtate), apoi procesul de reromanizare din ultimele d[illegible] secole, prin asimilarea neologismelor de sursă latino-franco-italiană, se [illegible] vedea în paginile acestei lucrări.

Fiecare cuvânt este, de fapt, o micromonografie lingvistică, o oglin[illegible] a punctului de pornire şi a relaţiilor cuvântului cu dinamica civilizaţiei ş[illegible] formele de evoluţie modernă a vieţii culturale şi sociale. Fidelitatea latin[illegible] "caracterul ospitalier" al românei – cum preciza Alf Lombard – în sensu[illegible] latina noastră orientală s-a dovedit a fi mai conservatoare decât alte li[illegible] romanice şi mai deschisă influenţelor lexicale diverse, repede asimilate, [illegible] i-au îmbogăţit mijloacele de comunicare şi de expresivitate, ţin de subst[illegible] însăşi a acestui dicţionar.

Publicând acum **Dicţionarul etimologic** [complet] **al limbii române**[illegible] care istoria şi limba (pasiuni constante la cititorii români) îşi dezvăluie at[illegible] secrete – editura SAECULUM I.O. şi-a câştigat un titlu de merit, oferindu-n[illegible] acelaşi timp, prilejul de a ne putea exprima gratitudinea faţă de munc[illegible] devotamentul ştiinţific al autorului.

Gh. BUL[illegible]

SAECULUM I.O.

BCU IAŞI